DOMINICI
MACRI
HIEROLEXICON.

BIBLIOTH. CARMELIT.

DOMINICI
MACRI
MELITENSIS

Equitis Aurati, Comitis Palatini, Protonotarii Apoſtolici, Cathedralis Eccleſiæ Viterbienſis Canonici Theologi, ac Sacræ Congregationis Indicis Conſultoris,

HIEROLEXICON,

SIVE

SACRUM DICTIONARIUM;

IN QUO ECCLESIASTICÆ VOCES, EARUMQUE Etymologiæ, Origines, Symbola, Cæremoniæ, Dubia, Vocabula barbara, atq; Sac. Scripturæ, & SS. Patrum phraſes obſcuræ elucidantur.

OPUS FIGURIS ORNATUM, ET A CAROLO MACRO Authoris Fratre, Bibliothecæ Alexandrinæ in Archigymnaſio Urbis Præfecto, maximè locupletatum.

ACCEDIT INDEX CRITICUS, AC SYLLABUS GRÆCARUM Vocum, de quibus agitur; necnon CONTRADICTIONES APPARENTES Sacræ Scripturæ, ab eodem DOMINICO conciliatæ, & ex ipſius Schedis in hac noviſſima editione plurimùm ampliatæ.

VENETIIS, MDCCXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

PROMULSIO OPERIS.

QUOD nil cultius, ac glorioſius Religionis miniſterio exiſtat in terris, nil emicet in Orbe clarius; Natura dictante enodatur, quæ à Mundi exordio externis ſignis Creatorem venerari ſidereis axiomatibus à ſummo Cœlorum mortales aſtruit. Quin & ipſamet Divina Majeſtas cæremoniarum copiam in Levitici libro dictaverat; ideò ſacroſancta Mater Eccleſia divinitùs afflata, altiſſima myſteria, piiſſimaque ſignificata externis cæremoniis condidit, ut iis ad Summi Monarchæ obſequium mortalium mentes dirigantur; & ut Tridentinæ Synodi effatis utar: *Cùm natura* (inquit) *humana ea ſit, ut non facilè queat ſine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem ſuſtolli, propterea pia mater Eccleſia ritus quoſdam, ut ſcilicet, quædam ſubmiſſa voce, alia verò clariore in Miſſa pronunciarentur, inſtituit; cæremonias item adhibuit, ut myſticas benedictiones, lumina, thymiamata, veſtes, aliaque id genus multa, ex Apoſtolica diſciplina, & traditione, quo & Majeſtas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc viſibilia religionis, & pietatis ſigna ad rerum altiſſimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur.* *a*

Quibus tamen nedùm Fidelium corda ad divinum obſequium excitantur, verùm & duriſſima Adverſariorum pectora laceſſuntur. Quid, quæſo, Valentis perfidi in Arianiſmo Imperatoris lenivit animum, nonnè ejus ſtupor in Sacris cæremoniis à Divo Baſilio ritè ac piè adminiſtratis? *b* Quid, inquam, ad pœnitentiam reduxerat ſatellites à Juſtina Auguſta, eodem Arianiſmo infecta, in Divi Ambroſii trucidationem intra veneranda thalami penetralia miſſos, an non hic Sacer obſequii Ritus ab eis inſpectus? *c* Exaltet ſiquidem Iſrael magnalia Dei, quia in clangoribus, ac vociferationibus Jerichuntina moenia corruere dedit eis. At nos divinos favores commemoramus, per quos abſque Chriſtianorum ſtrepitu, aut vociferatione, ſed unico verbo *Amen* fiducialiter pronuntiato, innumerabiles fidei hoſtes corruere *d*; non clangoribus, ſed devotis, Eccleſiaſticiſque cantibus duriſſimum in Manichæiſmo Auguſtini cor expugnatum ſiquidem fuit, & pro catholica fide inexpugna-

a Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 5.

b Baron. an. 370. numer. 44.

c D. Ambr. epiſt. 32. ad Marcellam Sororem

d Vide hic in fine dictionis *Amen.*

gna-

gnabile propugnaculum renovatum eſt; en ipſiuſmet in ſuis Conſeſſionibus verba: *Voces illæ* (de cantu Eccleſiaſtico ſuæ converſionis inſtrumento loquens) *influebant in auribus meis, & eloquebatur veritas pietatis in cor meum, & ex eo æſtuabat affectus pietatis, & corruebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis. e*

e D. Aug. lib. 9. Confeſſ. cap. 6. & 23.

Quid ergo Synagoga, divina protectione viduata, de antiquis altiſque portentis pro ſe gloriatur, forſan de Ægyptiorum in Erythræo mari ſubmerſione? En quòd abſque tanta aquarum copia, idem Deus ſolis aquæ benedictæ guttis aſperſis in pilulis plumbeis Catholicorum hoſtes proſternere fecit. *f* Vaſtus ſanè aperiretur mihi campus, ſi cæremoniarum exempla, corda & vires infidelium deprimentia, liceret congerere.

f Vide hìc in dict. *Aqua Benedicta.*

At dum *mente, anima, & viribus* coli jubet Deus; tota, ſcilicet, *mente*, quoad pretium, & indefinitam exiſtimationem: *Ex tota anima*, ideſt, affectu ſuper omnia intenſo: *Ex omnibus viribus*, nempe, promptè, ac ſolicitè; iſtis tamen actibus triplex mortalium genus adverſatur vitiis. Primi enim ſunt, qui erronea mente Catholica dogmata pertinaciter negantes ſectarii fiunt, divinique cultus, & cæremoniarum irriſores; ſuperſtitioſas adinventiones eas eſſe, & irritamenta potiùs in Dei conſpectu, quàm meritorias aſſerentes. Nec mirum ſi dedecus Novatorum inſtituti, quod à deſperatione principium ſumpſerat, aliis armis, quàm ſolis calumniis tueri nequeat; at Hæreticorum aries fortiſſimum fidei murum infringere non poteſt, nam: *Veritas quæſtionibus ventilata clareſcit, ſpecies aromatica piſtillorum tunſione fragraſcit, Eccleſia oppreſſione malorum creſcit. g* Audiant ergò calumniarum fabricatores, quòd: *Apud nos inconvulſis radicibus vivat antiquitas, cui decreta Patrum ſanxere reverentiam. h* Audiant inquam, & excogitent, an nervoſam, triplicatamque Tertulliani funem rumpere facilè poſſint, qui ſic ait: *In ſumma ſi conſtat id verius, quod prius; id prius, quod ab initio; id ab initio, quod ab Apoſtolis: pariter utique conſtabit, id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerat ſancitum. i* Si ergo Orientalis, Occidentaliſque Eccleſiæ, licèt diù, & per tot ſæcula inter ſe diviſæ, eaſdem prorſus cæremonias jugiter obſervent, quomodo negari poſſet eas non fuiſſe ab initio & ab Apoſtolis inſtitutas? Itaque jure optimo cæremoniarum impugnatores in Tridentina Synodo k damnantur, ubi habetur: *Si quis dixerit, cæremonias, veſtes, & externa ſigna, quibus in Miſſarum celebratione Eccleſia utitur, irritabilia impietatis eſſe magis, quàm officia pietatis, anathema eſt.*

g Petr. Cellen. lib. 5. epiſt. 4.

h Can. Contra Statuta 15. qo. 1.

i Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. c. 5.

K Concil. Trid. ſeſſ. 21. Can. 7.

Secunda vitioſorum hominum ſpecies eſt irreverentium, & improborum Chriſtianorum, qui tantùm ex majorum inſtituto, frivola quadam aſſuefactione labiis ſolummodo Deum honorant, quorum confabulandi potiùs gratia, quàm orandi eſt ad Eccleſias acceſſus: quos ſanè cum Jacobo Apoſtolo monendos cenſeo: *Si quis putat ſe religioſum eſſe,* (ideſt pium Chriſtianum) *non refrænans linguam ſuam, hujus vana eſt Religio: l* quod præſertim in Eccleſia exigitur, in qua decet ſanctitudo, & devotio, in qua erit *cultus juſtitiæ ſilen-*

l Jacobi epiſt. cap. 1.

ſilentium. *m Ceſſent* (clamat Gregorius Papa) *vana, & multò fortiùs fœda, & profana colloquia, Ceſſent confabulationes quælibet. Sint poſtremò quæcumque alia, quæ divinum poſſunt turbare Officium, aut oculos divinæ Majeſtatis offendere, ab ipſis prorsùs extranea: ne ubi peccatorum eſt venia poſtulanda, ibi peccandi detur occaſio, aut deprehendatur peccata committi &c. n* Meritò igitur ſanctus Damaſus Papa *o* ab Eccleſia hujuſmodi vaniloquos expelli ſancivit. Sed quid de his dicendum, quorum arrogantiæ terminus in abutendis ſacris habitibus in bacchanalibus, & ſcenis excurrit? Certè eadem pœna commererentur puniri, qua Comicus ille, qui in eadem ſcena, ubi pluviali Eccleſiaſtico indutus recitabat, ibi repentè expiravit. *p*

Tertium denique genus Eccleſiaſticorum eſt, qui negligentia labefactati, mente diſtracti, & cæremoniis parùm, aut nihil intenti; in Choro, vel in Altari inconſideratè orant: (quidquid in hoc Theologi aliqui recentiores aſſerant) certè dediſcere haud debemus, quòd Monachus ille mulctatus fuerat, quia in Choro ad verba ſalutifera: ET VERBUM CARO FACTUM EST, genuflectere negligens, quem Dæmon, poſt alapæ percuſſionem, ſic arguerit: *Si, Verbum Dæmon factum eſt, diceretur; utique omnes nos infernales ſpiritus uſque ad terram proſtraremur.* Vel conſiderare ſufficeret, quòd propter negligentiam inclinationis capitis ad *Gloria Patri*, arctè in purgatorio quidam detinebatur; aut ſi id, quod de ſancto Severino beatus Petrus Damiani refert, credere oporteret, nempè, quòd propter anticipatam Officii recitationem, ut expeditiùs populorum negotiis incumberet, ideò in eiſdem cruciatibus delictum hoc Severinus purgabat. Hæc & ſimilia formidanda exempla novis quorumdam doctrinis omninò adverſantur. Nec fas eſſet aſſerere, quòd ſi Deus de rebus leviter neglectis puniret, pœna hæc ultra debitum eſſet: nam licèt culpæ leves videantur, fiunt tamen graves ob reliqua mala, quæ ſecum trahunt. Negligentia enim ſacros Ritus in primis debilitat, ut rectè Tertullianus *q* advertit: *Omninò* (inquiens) *res Chriſtiana ſancta antiquitate ſtat, nec ruinoſa rectiùs reparabitur*. Negligentia inſuper ordinem pervertit, & confuſionem parit: *At ſi* (ajebat ille *r*) *à Choro, à navigio, ab exercitu ordinem ſuſtuleris, confuſionem induxeris inamœnam, remque perdideris; ſic Templorum ſacra myſteria, niſi ordinem & diſciplinam habuerint, nec decora eſſe poſſunt, nec utilia ſatis, & religioſa*. Quaſi diceret: Quid ſi excubitor, & ſpeculator, qui vigilat in exercitu, dormiret tantiſper? Aut nauta, qui ad carbaſa, ſeu gubernaculum invigilat, ordinem parùm negligeret? Hæ tamen tranſgreſſiones licèt reverà leves eſſent; quia verò modica illius negligentia confuſionem ex inimica aggreſſione, & navis ruinam iſtius omiſſio cauſarent; hinc valdè puniendi eſſent: ſic rituum obſervantiæ, ex negligentiis leviter commiſſis, relaxatio gignitur irreparabilis. *Non ergo ſolùm fragilitati conſulitur humanæ, ſed etiam ſacris miniſteriorum Dei providetur ſolicitudine*, conclamabant Concilii Toletani Patres *ſ*. Zelo igitur tantæ venerabilis Obſervantiæ pro Eccleſiaſticis hoc opus non modico labore aggreſſus ſum,

ut

m Iſa. c. 31.
n Can. Debet Domũ Domini de immun. Eccleſiæ in ſexto.
o Apud Baron. anno 382. n. 20.
p Petr. Damian. lib. 1. epiſt. 8. ad Eugenium II.
q Tertull. cõtra Marcion. c. 3.
r Creſolius in Myſtagog. lib. 3. cap. 20.
ſ 7. quæſt. 1. Can. Nihil contra.

ut Sacrorum Rituum ſplendor per Etymologias, Hiſtorias, Myſteriorum ſignificatus, modoſque exercendi divinum cultum commando, rectiùs operetur. Eccleſiaſticis enim inquit Dominus, *Vobis datum eſt noſſe myſterium Regni Dei, cæteris autem in parabolis. Eſt namque duplex genus hominum* (inquit Bleſenſis) *t Pediſequum, & quoddam Deividum. Pediſequum hominum genus eſt, qui Deum non poſſunt cognoſcere per intelligentiam Scripturarum, ſed veſtigia ejus quomodo indagant; per viſibilia enim hujus mundi inviſibilia conſpiciunt Dei. Huic genus hominum prædicta non proponuntur, ſed Deivido, qui, ſcilicet, Deum videt per intelligentiam Scripturarum.* Et alibi idem: *u Deividos dicimus Miniſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia Dei, quibus dictum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſteria &c.*

t Petr. Bleſen. ſerm. 8.

u Idem Bleſenſ. ſer. 18.

Hujus igitur operis intentio alia non eſt, niſi, quòd in Eccleſiaſtico ſacra miniſtrando; *Adſit* (ut Hieronymus ajebat *x*) *omnis congregatio ſanctarum cogitationum, ut quid ſit Pontifex, quid unctio, quid indumentum ejus, conferens intra Sacrarium cordis ſui poſſit advertere*. Tandem tibi Lector præbeo in hoc opere æternum illud VALE, quod eſt: *Omnium habere notitiam, & penitùs in nullo peccare, quod divinitatis eſt magis, quàm mortalitatis. y* Et ſic,

Vade, Vale, Cave ne titubes, mandataque frangas. z

x 8. quæſt. 1. can. licet ergo.

y In Pandectarum Præf.

z Horatius epiſtol. ad Vinnium Anſelium.

AUCTORIS VITA

A Marco Argolo breviter deſcripta.

O Quantum Eruditorum, aut modeſtia ipſorum, aut quies operit, & ſubtrahit famæ, ut eorum ingenii fœcunditas poſteritati ſterileſcat, memoriæque pereat infructuoſa! Ἄκαρποι, namque moriendo ſua aliis cedere coguntur; ſed qui eruditionum ſcripta poſteritati relinquunt, hæreditant potiùs poſt obitum, quàm hæredes conſtituant, dum æternum nomen acquirunt: talis ſiquidem gloriæ Dominici Macri extat memoria, nedum ex ejus ſcriptis, ſed (quod dignius eſt) ex integerrima ipſius vita, ac pietate, ut meritò de eo, id quod de Lycurgo ajebat ille, *a* fateri liceret, quòd, nempè, *Nil lege ulla in alios ſanxit, cujus non ipſe primus in ſe documenta daret*. Unde non incongruè viſum eſt hujus Authoris hìc vitam præferre, ut antequam pius Lector eruditionum copia informetur, Auctoris ejus quoque vitæ ædificetur exemplis.

a Juſtin. Hiſt. lib. 3.

Igitur de anno MDCIV. Quinto Kal. Aprilis in Inſula, cui ab Apum melle nomen inditum fuerat, ortum habuit Dominicus Macrus Aloyſii & Suſannæ jugalium filius, in Civitate Vallettæ, & in Parochiali fonte Sanctæ Mariæ Portus Salutis IV. Nonas ejuſdem menſis & anni baptizatus eſt; divinoque deinde timore, ac litteris inſtructus, ad decimum ſextum ſuæ ætatis annum, nempè IV. Nonas Septembris anno MDCXX. à bonæ memoriæ Balthaſare Cagliareſio Melivetano, ac piiſſimo Epiſcopo in quadam Epiſcopali Villa, de illius nomine *Monte Cagliareſe* appellata, minoribus Eccleſiæ ordinibus initiatus fuit: at quia fortè in eò loco ſuperpellicium, ut indueretur ad ſuſcipiendos ordines, Dominicus non repererat, contigit, ut idem Epiſcopus uſum alterius ejus Rochetti concedere debuiſſet, & in ea ordinatione de Præſulis vertice ſuper Juvenis caput ceciderat mitra, ex quo actu idem Epiſcopus talem Juvenem Epiſcopalem dignitatem conſecuturum fore vaticinatus eſt: quod reverà præſagium verificatum fuiſſet, ſi ex parte ſuſcipientis non obſtitiſſet voluntas, ut referam inferiùs. Degebat tunc Panormi Julius Caſaurius maternus Juvenis Avunculus, ibi primarius Juris Lector, qui proceſſu temporis in Belgio Cardinalis Hiſpaniarum Infantis Generalis Auditor extitit, ad quem Avunculum, dum Panormi lecturæ Cathedram tenebat, à Genitore ſtudendi cauſa Dominicus directus fuit; quod tamen ſtudii libamen cùm minimè Juveni arrideret, obtenta per epiſtolam Patris licentia, Romam ad Philoſophiæ ſtudia ſe contulit, ubi illis nondum peractis, occaſione obſequii erga Alexandrum Cardinalem Urſinum, tunc Maronitarum Protectorem, ſpecimen ſuæ idoneitatis oſtendit; ideòque præfatus Cardinalis, annuente tunc Urbano Octavo Pontifice, ad Antiochenum Patriarcham dirigendum Dominicum diſpoſuit. Negotii autem emergentia hæc erat; Patriarcha ex doloſa nonnullorum relatione, quòd malè ejus Diœceſani Romæ tractarentur, renuebat proinde ſtudendi cauſa ad Collegium Maronitarum ampliùs illos dirigere. Igitur Dominicus XIX. ſuæ ætatis anno, nempè, pridie idus Septembris MDCXXIII. Roma Melitam verſùs ſolverat, ut ibi navigii tranſitum ad Orientem expectaret: ſed vix ſuperatis Charybdis, Scyllæ, aliorumque marium fluctibus, ad patriam perductus, ibique fluctuationes majores Domeſticorum, ſcilicet, per tot menſes, in quibus dum navis tranſitum expectabat, patienter ſuſtinere coactus eſt; nam propter inopinatum ejus adventum, ſtu-

diis adhuc minimè peractis, non modicè indignati erant ejus parentes; quorum exprobrationes eò magis in eum augebantur quotidiè, præſertim quia rationem hujus immaturi adventus inveſtigare nequiverant: quinimò torquebat eos non modica ingentis mali ſuſpicio, quia per totum illud tempus nonniſi cum Mahumetanis de rebus, regionibuſque Orientalium continuò confabulari reperiebatur; ex eis enim Agarenis itineris ordinem, locorum nomina internoſcere, ac turcica veſtimenta emere opus habebat Dominicus, de quibus latebris malè apprehenſis inceſſanter dum conviciabatur ille, ſumma nihilominus patientia, ac hilaritate cuncta ſuſtinendo, variis æquivocis parentum indignationem mitigare ſatagebat. At quando de tranſitu navigii ad Orientem certior factus eſt, ſtatim Patrem rogavit, ut ſecum extra domum iret, & in via veniam, & benedictionem poſtulans, cauſam ſui diſceſſus ei patefecit, quem etiam precatus eſt, ut penes Genitricem, & domeſticos excuſaret, ſi ad evitandos fœminiles ejulatus, licentiam ſui diſceſſus non popoſcerat, in quorum igitur piis precationibus per Patrem ſe commendans, vale dixit. Vix tamen in orientalem terram è navi deſcenderat, ut ſtatim in ſui necis infortunium inciderit, dum enim noctu campeſtre agebat iter, in quemdam Æthiopum militem occurrerat, qui ira motus, gladium evaginavit, ut Dominicum occideret; ſed innocens de cauſa tanti motus aggreſſorem blandè interrogavit: quia non fuiſſet ab eo ſalutatus, reſpondit: protinùs ſe excuſavit Dominicus, ſe non parùm cæcutire præſertim in noctis caligine; intelligebat namque de cæcitatis ignorantia in moribus regionis, de quo uſu deinde inſtructus, quòd, ſcilicet, ſimiles milites, ſi in campeſtri via priùs non ſalutentur, ſtatim de inimicitia ſuſpicantur; itaque excuſatione mitigatus miles ille, & de via interrogatus, ſe humaniter præbuit. Alia vice ob ſimilem morum regionis ignorantiam periclitatus eſt mortem; extat ſiquidem non mediocris zelotypia Orientalium erga eorum mulieres, ut nec propriis fratribus eas confident, quin & nuptiarum feſtivitates, ac comeſſationes uterque ſexus ſeparatim celebrat: quod neſciens Dominicus, die quadam curioſitatis gratia inſpicere voluit, caſu in mulierum manſionem ingreſſus erat, quod ægrè ferentes viri, armis, & fuſtibus illum aggreſſi ſunt: quare ut periculum evitaret, ſtatim advenam eſſe, ac proinde illius ritus ignarum faſſus eſt; & ad Gubernatorem loci conductum, accuſaverunt eſſe Chriſtianum latinum, atque Turcicarom regionum ſpeculatorem. Interrogatus verò à Gubernatore, qua de cauſa ad Turcicum imperium acceſſerat? Reſpondit ſe eſſe medicum, ac proinde medendi Orientalium modum addiſcere cupidum acceſſiſſe (ſciebat enim quanti æſtimantur Phyſici in illis partibus.) Nec reverà ille mentitus erat, quia jam Romæ phyſicæ ſtuduerat. Unus autem ex principalibus ibi aſſiſtentibus rogavit illum, ut vellet ejus natam febre laborantem curare, acceſſit ad ægrotantem Dominicus, at quia ibi ipſi Medici propriis manibus pharmaca componunt, ipſe quandam herbam in agro caſu repertam miſcuit cum terra S. Pauli, quam ſecum ferebat ex Crypta ejuſdem Sancti, quæ in Melita maxima veneratione colitur, *Gratia S. Pauli* vulgariter nuncupata, & ægrotanti ad bibendum porrexit, ac Deo jubente, puella ſtatim convaluit, & ita fictus Medicus perſecutionis periculum evaſerat. Similem effectum hujus *Gratiæ S. Pauli*, dum in illis partibus morabatur, expertus eſt. Mater enim ejus, quæ in Melita pro incolumitate filii Deum rogare nunquam ceſſabat, dum quadam nocte in oratione dormitaret, filium morbo laborare ſomniaverat, & à Divo Apoſtolo interea curari: quando verò in Melitam rediit Dominicus, Mater ei ſomnium retulerat, quod verè eveniſſe confirmavit filius, inquiens, ſe febre decubuiſſe, qua poſtea in quartanam converſa, non alio antidoto, quàm ejuſdem S. Pauli terra convaluiſſe. Multa quidem in hac Orientali peregrinatione ſcitu di-

tu di-

tu digna occurrerent referre, ſed brevitatis gratia omittuntur, de quibus tamen non pauca tum in ejus Itinerarii tractatu bis Viterbii impreſſo, in quo nempè, de Turcarum moribus, de locorum originibus, quos in ejus tranſitu vidit, ac aliis, ſatis eruditè referuntur: tum etiam in hoc præſenti volumine in dictione *Maronitæ*, dict. *Græci*, ac alibi de eorum ritibus, ac moribus ab ipſomet viſis, diſertè agit. Fœliciter igitur cum Maronitarum Patriarcha completo negotio, ut in mandatis habuerat, navem conſcendit, quæ per Melitam erat tranſitura. At interea ejus Matri pro filii incolumitate precatrici inceſſanti accidit, ut quadam die dum illa ad imaginem Divi Sacræ Virginis Sponſi eadem intentione preces lacrymànter, ut ei ſolitum erat, funderet, ceciderit imago illa appenſa: tunc ſtatim devota mulier ad Maritum lætabunda cucurrit, dicens, ad ſe acceſſiſſe D. Joſephi imaginem, in ſignum annunciationis adventus filii; quam tamen Maritus de levi, atque fœminili credulitate arguens; avertat, inquit, Deus, quòd filius noſter in hac valida maris tempeſtate navigare contingat; (erat enim tunc magna tempeſtas) at illa fiducialiter non dubitare reſpondit, quod qui tale fœlice nuntium ei attulerat, fore ut à cunctis periculis illum liberaret. Rectè: poſt horam Parentes de adventu filii certiores facti ſunt. In Melitam igitur reverſus Dominicus, à Magno Magiſtro, ejuſque Concilio decretum favorabile obtinuit, ut in futurum omnes Maronitæ in eorum tranſitu per eam inſulam, expenſis communis ærarii victu, hoſpitio, veſtimentis, ac viatico providerentur. Romam accedens, & ad oſculum Pontificis pedum admiſſus, atque benignè ſuſceptus, retulit ejus bonum commiſſionis ſucceſſum penes Patriarcham Antiochenum. In Urbe deinde longo annorum curriculo ſtudia Philoſophiæ, ac Theologiæ, cæterarumque liberalium artium, præſertim linguæ græcæ, & orientalium profeſſus eſt, & ſacerdotio ordinatus, ad patriam redivit, ex qua iterùm pro interpretatione verſionis Bibliæ in Arabicam linguam à bo: me: Cardinali Palleotto vocatus, Romam venit, qua occaſione contradictionum Apparentium ejuſdem Sacræ Scripturæ opuſculum compoſuit, quod tertiò impreſſum, & auctum in calce hujus Operis nunc prodit.

Fuit autem in concionando valdè gratus, & per cunctas Civitates, in quibus hoc munere functus eſt, varia devotionis exercitia cum animarum fructu erexerat; utpotè, Agonizantium Confraternitates, D. Philippi Nerii Sacerdotum Congregationes, Eccleſiaſticorum in Sacris Rubricis Academias, ac hujuſmodi varia: tanto enim ardebat Divinæ legis zelo obſervantiæ, ut nunquam ſufferre potuerit de die feſtivo opera ſervilia exerceri, pro qua re videns ſemel quendam ſervum in publica via pro ignis pabulo in die ſolemnis feſtivitatis frangere ligna, ſtatim ardore commotus ejus dominum adivit, illumque de publico ſcandalo ex ejus juſſione commiſſo redarguit.

In quadam Civitate viderat de nocte meretrices quaſdam, quæ prætextu poſtulandi eleemoſynam, viros in via tentabant ad fornicandum, quas peccandi occaſiones apud Superiores loci prohiberi curavit. In Civitate Melitæ, Victorioſa nuncupata, in qua reperitur Hebræorum carcer, obtinuerat, ut ad ſpem illorum converſionis, in quolibet ſabbato eis concionari poſſet; ſed impeditus ab hoc exercitio per quendam virum potentem, pecunia (ut fama erat) ab illis corruptum, cui Dominicus dixerat, Tu quidem validus es Hebræorum protector, ſed vigor iſte tuus non diu duraturus erit; & rectè non poſt multum tempus vita ille ceſſit. Nec minor erat ei Rubricarum obſervantiæ ardor, ut quoties reperiebatur in aliqua ſolemnitate, ſi aliquem Altaris Miniſtrum in notabili cæremonia errare vidiſſet, peracta ſolemnitate, vel cæremoniarum Directorem, vel errantem de commiſſo errore admonebat. Sequentibus recentiorum opinionem, quòd, nimirùm, abſque pec-

a 2 cati

cati ſcrupulo poſſet Sacerdos ante Matutinum celebrare Miſſam, reſpondere ſolebat, quod hoc nonnulli Sancti Eccleſiæ Doctores ſub mortali obſervari cogunt, & ubi eſt dubium mortalis commiſſionis, tutius eſt ſequi ſtrictiorem opinionem: & eiſdem inſtantibus, quod ob varia negotia occurrentia excuſari debuiſſent Sacerdotes, reſpondebat, talem excuſationem non ſufficere, quia ob dubium futuri negotii, poſſet Matutinum recitari in veſperis, & nocte præcedenti, atque ipſum nunquam celebraſſe ante Matutinum fatebatur. Quin etiam quando privatim perſolvebat horas canonicas, ſemper eas diviſim recitabat, ſicut in Choro fieri ſolet.

Omnem verò ejus ſpem ſemper in Cœlicolis reponebat, & præſertim in Sancto Melitæ Protectore Paulo, & dum in ea Inſula de anno MDCXLIX. erat tanta annonæ penuria, itaut in piæ Converſionis ejuſdem Apoſtoli frumentum non ampliùs, quàm pro integra hebdomada reperiri vociferaretur, in eo autem die Dominicus de manè concionabatur in Cathedrali Eccleſia ſub ejuſdem Sancti titulo conſecrata, de cujus protectionis confidentia orabat ad populum, ab eodem Apoſtolo naufragante in fide Chriſtiana inſtitutum, atque ex præteritarum, crebrarumque in cunctis neceſſitatibus ſubventionum comprobatione, Inſulanos ſpem firmam habere hortabatur; unde aſſeveranter, & fiducialiter promiſerat in ea concione Dominicus, quòd non tranſiret ſanctus, ac tam Melitenſibus devotus ille dies ſine aliqua frumenti ſubventione; & ita quidem accidit. Nam ad Veſperas illius diei, præter ſpem humani adjumenti, ingens navis frumento onuſta ad aliam regionem directa, in Melitenſem portum vi ventorum ingredi compulſa eſt, in quo penuriæ tempore, quia non reperiebatur panis, ſiliquam ille pauperibus diſtribuebat. Multoties verò Romam variis occaſionibus adire coactus fuit: de anno MDCL. à Melitenſi Epiſcopo de quodam Eccleſiaſtico beneficio proviſus, atque pro eodem beneficio ab Apoſtolico proviſo citatus, ad Urbem rediit; ubi ab Eminentiſſimis Cardinalibus Congregationis de Propaganda fide ad officium Secretarii ejuſdem Congregationis Innocentio Papæ X. renunciatus fuit; tunc enim illud officium non erat prælatitium; ſed Pontifex pro illa ſuccumbentia aliquem de Eccleſiaſtico dominio velle reſpondit: nihilò tamen ſeciùs per ejus Palatii Auditorem bis vacantium tunc Diœceſum notam ei obtulit, ut de vacantibus Epiſcopatibus unum ad ejus placitum Dominicus eligeret, de qua tamen oblatione retulit ipſe gratias, inquiens, ſe ad tantum onus ſubeundum non eſſe habilem. At Eminentiſſimus Franciſcus Maria Cardinalis Brancatius Eruditorum infatigabilis promotor, habita de Dominico notitia, canonicatu Cathedralis Viterbienſis Eccleſiæ, ubi Antiſtes tunc exiſtebat de Anno MDCLIV. eum providit, quem canonicatum, ut lites, in quibus ille implicitus erat, evitaret, libenter acceptavit; ac intereà idem Cardinalis illius conſultationibus in rebus gravibus, & in proviſionibus beneficiorum continuò utebatur: quare non raro ab amicis Dominicus impulſus erat, ut dum pro aliis ab eodem Proviſore beneficia obtinebat, deberet ſanè pro ſe ipſo aliquam pinguem proviſionem impetrare, de qua re ſubſannans ille, ſe ſufficienter proviſum fuiſſe reſpondere ſolebat. Ad penetralia ejuſdem Cardinalis liberum habebat aditum, quorum colloquia ſemper non niſi de variis, ac ſacris eruditionibus fuerant, & licèt aliquando inter ſeſe locis diſtarent, nunquam de eiſdem materiis adinvicem ſcribere intermittebant. Tempore peſtis idem Dominus Cardinalis regimen Clauſtralium Monialium Sanctæ Roſæ Viterbienſis ei commiſit, ubi ad mœſtitiæ levamen inter alia exercitia, explicationem Hymnorum Breviarii Romani vulgariter expoſuit, qui tractatus ſub Auctoris nomine anagrammatico *Nicodemo Grima*, id eſt, *Domenico Magri* bis Viterbii impreſſus fuit.

De anno MDCLXI. Romæ graviſſima febre infirmatus eſt, quem idem Dominus

minus Cardinalis penes ſe maxima charitate, ac liberalitate curari juſſerat; ad quem in extremis laborantem pro commendatione illius animæ acceſſerant Religioſi viri, quorum nocturnas, diurnaſque fatigationes conſpiciens Dominicus, qui intermiſſivè deperditam loquelam reaſſumebat, tunc eis ſæpè de inceſſanti fatigatione gratias agens, ne tam inceſſanter laborarent eos rogabat, quia pro illa vice ſe non moriturum certò ſciebat: quod ita ſanè evenit; convaluit enim, & ad Alexandri Papæ VII. pedes admiſſus, gratias illi retulit de conceſſione indulgentiæ in mortis articulo ei largita: ſubridens proinde Pontifex, inquit: Lætamur te propriæ valetudinis divinatorem fuiſſe; itaque ſupervixit poſteà ultra decennium; in quo temporis ſpatio ab ejus centenario Genitore, ut ejus acceſſu illum ante obitum conſolaretur, exoptatus, obedivit filius, & ad Melitam tranſmeavit: unde eidem Cardinali longiſſimam epiſtolam eruditionibus, & auctoritatibus refertam de virtute potionis, quam vulgò *Kafè* vocant, direxit, quæ hodie bis impreſſa circumfertur, addita in ejus fine *Periocha de victus & exercitii ratione* (maximè in ſenectute) *obſervanda ad S. D. N. Paulum III. Pont. Max.* ex Andreæ à Lucana Segobieñ. Doctoris Medici *manuſcriptis decerpta.*

In Conclavi, in quo renunciatus eſt Pont. Max. recens S. D. N. CLEMENS X. fuit à Conclaviſtis præfati Cardinalis Brancatii, ubi ad fallendum illud longum temporis tædium, Academiam variarum eruditionum excitaverat, quæ EE. Purpuratorum præſentia decorata erat, atque in ea Quadrageſima Conclaviſtis ipſe concionatus eſt; pro qua re Eruditiſſimus Franciſcus Griſendi tale Epigramma compoſuerat:

Fama refert, & fama ſimul mihi gaudia præſtat;
Quòd bona, quòdque etiam tu benè verba facis.
Si Domini eloquium pandis, tantummodò noſcit
Eloquium Domini pandere Dominicus.
Porta anguſta poli eſt; igitur quis Ductor eunti
Nunc erit anguſta ad limina? MACRUS erit.
Dum loqueris, dulci quiſquis dependet ab ore:
Namque Melitenſis mellea verba parit.
Quiſque tuæ celebrat ſophiæ miracula; nempè
Sub docto famulus Principe doctus ades.
En tua lingua homini docta benè prædicat arte;
En etiam benè te prædicat omnis homo.

Tandem die 4. Auguſti de anno 1671. ægrotaverat, & in ea infirma ſemeſtri ſuperviventia, carnem in diebus ab Eccleſia prohibitis guſtare nunquam voluit, ſemperque ſumma patientia, ac hilaritate cunctas morbi afflictiones divinæ voluntati unitus ſuſtinebat. Febribus jugiter aggreſſus, currentem divini officii recitationem per alium libenter audiebat, ac ingenti animi ardore ad ſpiritualem lecturam porrigebat aures continuò uſque ad ejus obitum, quem vitæ periodum ſalutaribus animæ præſidiis munitus, maxima cum circumſtantium ædificatione, ac amicorum dolore IV. Non. Martias terminavit, & in Eccleſia Cathedrali Viterbii humatus eſt, ad cujus effigiem in Bibliotheca ejuſdem Capituli depictam, hoc Elogium appoſitum fuit.

O MACER ILLUSTRIS! GRATIS TAM DIVES ALUMNIS;
EN OPERUM SERIES TOTO CIRCUMSONAT ARCTO.
OMNIS TE PROCERUM COETUS, TE PURPURA, ET OMNIS
BIBLIOTHECA COLIT, VULTUMQUE REPONIT AMICUM.

Ad ejus Monumentum.

DOMINICO MACRO MELITENSI,

Equiti Aurato, Comiti Palatino, Protonot. Apoſtolico, Cathedr. Eccl. Viterbien. Canonico Theol. Sacrarumque Inquiſitionis, & Indicis Congregationum Conſultori.

Qui
XIX. Ætatis ejus anno pro S. Sedis negotiis in Orientem miſſus,
Itinerarium edidit.
Romam pro Arabica Sac. Scripturæ translatione denuò accitus,
Perutiles ejuſdem Contradictiones Apparentes collegit, ac conciliavit.
Eccleſiæ Ritus ſtudioſiſſimus, cujus Opera teſtantur.
In Sacris Profaniſque Scriptoribus germanæ lectionis cupidus,
LATINI LATINII fragmenta, variis in Bibliothecis diſperſa,
Magno labore, ac ſtudio perquiſita,
Litterariæ Reipub. unà cum illius epiſtolis obtulit rediviva.
Multa alia Opuſcula ſparſim compoſuit.
Cautione Sapientiam, Humilitate Doctrinam, Silentio Facundiam Obtexit.
Pietate Deo, ſynceritate Hominibus, omnibuſque beneficentia complacuit.
Cunctis S. R. E. Purpuratis beneviſus,
Ampliſſimoque Sapientum Mecœnati,
FRANCISCO MARIÆ Card. BRANCATIO ſummè charus.
Obiit Viterbii IV. Non. Mart. An. Dom. MDCLXXII. Æt. Suæ An. LXVIII.
Carolus in Archigym. Almæ Urbis Sapientiæ Bibliothecæ Alexandr. Præfectus, & JoſephJ.V.D. Germani Fratres. M.M. lap. Poſuere.

P. JA-

P. JACOBI LUBRANI
E SOCIETATE JESU,
In Laudem Auctoris

O D E.

OPIMA Macri nomina doctior
Duc in triumphum Calliope novam;
Det Fama bigas, & curuli
Anteeat famulata plauſu.
Audire Pindum jam videor ſuis
Altè canorum rupibus evehi;
Feſtoque reſpondere cantu
Saxa notis, etymiſque vocum
Inciſa. Sacri lux Onomaſtici
Emerſit umbris. Nulla Aboriginum
Commenta Patrum, nulla Grajo
Sphinx, Latiove recalva vultu
Fallit legentes: ſcilicet horrido
Inculta ſi quid barbaries ſtylo
Chartis inuſſit: ſi quid ætas
Implicuit rudis obſoleto
Sermonis uſu: ſi quid inertibus
Scripſere normis Myſtologi abſonum,
Obſcurum, inauditumque terſis
Ingeniis, patet evoluto
Impunè ſenſu. Zoile lividum
Exerte dentem ringeris? ò pudet
Roſis characterum lituris
Quiſquilias, Apinaſque putri
Crepare bucca, & grammatica novas
Ex fæce furtim promere voculas.
Supina ne ſtertant vel Acci
Carmina, vel gravioris Enni;
Ne potus olim quæ Cato tuſſiit
Semeſa, tandem diſpereant, in hoc
Deſudat anceps ſyllabarum
Hæc Marathon malè feriatis.
Abite Monachorum otia. Quid juvat
Fregiſſe glandem, & litterula brevi
Monſtrum recudiſſe, atque hiatu in-
genti acidas vomuiſſe bullas?

Divinorum arcana voluminum
Diſcenda ſolers pietas docet;
Cœleſtis indagare Stoæ
Prima ſuis elementa formis.
*Quid ſenticoſa * Tullius Africa*
Obliquè acutis rictibus egerat:
Quid Gothica preſſi notarint
Illuvie Chronici labores.
Sepulta pigro biblia pulvere
Jam viva comit Gratia. Stat Venus,
Honoſque ſopitis in umbra
*Rebus, * Anaſtaſiique pandet*
Minerva peplum candida. Novimus
Sylveſtrium deſerta vocabula
Aſceticis cantata ſpelun-
carum adytis, nemorumque Myſtis.
Reducta ſpes eſt mentibus abditos
Nili ſuſurros, atque Arabum gryphos,
Rituſque, & interciſa certis
Verba loqui Solymæa punctis.
Quæcunque Romæ ſanxerit arbitræ
** Cortina, inoffenſo legimus pede.*
In plana reductæ reſidunt
Jam ſalebræ, facilemque curſum.
Impexa librorum emicat omnium
Labore Macri ſyntheſis. O potens
Supra Oedipos! ò multiformis
Phoſphore non obiture linguæ!
Obliviosæ non ego te feram
Pallere Lethen. Nominis & tui
Dicere vindex, & Theori
Eloquii meritus triumphos.
Te prima doctæ gloria Purpuræ,
** Brancatiorum gloria faſcium,*
Orbique Præſul ſat regendo
Sæpè oculis leget eruditis.
Non ille, quamquam pro fide Romula
Legum verendarum arbitriis vacat,
Te negliget, prudens in omnes
Palladis invigilare curas.
Te litterati ſedulus otii
Volvet πάρεργον, *cum Latiis modum*
Subſelliis ponit, ſuiſque
Totus amat ceciniſſe Muſis.
Quò nitor audax? non humilis decet
Heroa cantus, quem Polyhymnia
Summa coronandum thiara
Dulce canet meliore plectro.

* Tertullianus.
* Bibliothecarius.
* Congregatio Rit.
* Franciſc. Maria Cardinal. Brancat.

TYPO-

TYPOGRAPHUS
LECTORI.

HOc Opus, Authore vivente, ter Italico idiomate editum, deſiderio tamen alienigenæ utilitatis quartò extra Italiam latino ſermone divulgatum fuit. Verùm cùm latina illa editio non fuerit juxta ultimam Italicam impreſſionem, quæ verborum copia notabiliter aucta reperitur; ideò, Eruditorum ſtimulo, hæc noviſſima à CAROLO MACRO Authoris Fratre ex recentiore Italica tranſlata, ſcatet correcta, meliùſque coordinata, ac ampliata, cujus Additiones hiſce notulis: FR.: ‖: deſignantur. Quantæ autem utilitatis ſit hoc Opus, ſupervacaneum eſset hìc referre, dum ſuomet ſplendore diù jam ſe commendavit. In hoc enim HIEROLEXICO non nuda tantùm verba explicantur, ſed pertinentibus ad ea Etymologiis, Myſteriis, Rubricis, ſcholaſticis, moralibus, controverſiſticis, canoniciſque Quæſtionibus, & concionabilibus conceptibus adornantur; necnon Legum obſcuræ, & barbaræ dictiones, ſcientiarum termini, ac ſimilia declarantur. Ut autem in me arrogantiæ notam caveam, Tuæ ſapientiæ, benigne Lector, quantùm hoc Opus exterorum muniat ingenia, augeatque pietatem, denuntiandum committo, & enixè exoro. Vale.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per atteſtato del Segretario noſtro, nel Libro ſtampato in Roma nell' anno 1677. intitolato, *Hierolexicon, ſive ſacrum Dictionarium*, non eſservi coſa alcuna contro Prencipi, e buoni coſtumi, concediamo licenza, che poſsa eſsere ſtampato, oſservando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle publiche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 6. Agoſto 1704.

(Ferigo Marcello Proc. Reff.
(
(Marin Zorzi Reff.

Agoſtino Gadaldini Segret.

INDEX CRITICUS
AUCTORUM, SEU CODICUM,
Qui in hoc Opere notantur.

R. Abraham Aben-Ezra. Vide *Theraphin*.

Abrahamus Bzovius. Vide *Manſur*.

Acta Apoſtolica, cap. 15. Vide *Suffocatus*.

Ado Viennenſis à Baronio colligitur. V. *Placoton*. Sed defenditur ab Auctore. V. *Platonia*.

Adrianus, ſeu Franciſcus Junius. Vide *Cippas*. *Diœceniſmus*. *Dominica Orthodoxiæ*. *Exocatocœli*. *Protonotarius*.

S. Agnetis paſſio. V. *Superdico*.

S. Agobardus Abbas. V. *Saccatum vinum*.

Alba ſpina. V. *Viaticum*.

Albertus Canalis. V. *Francia*.

Albertus Caſtellanus. V. *Anchona*.

Albertus krantzius. V. *Palmarum feſtum*.

Albinus, ſive Alcunius. V. *Gloria in Excelſis Deo* &c.

Aldhelmus. V. *Cruciola*. *Fibramen*. *Inormis*. *Taborum*.

Aloyſius Lipomanus. V. *Primicerius*.

Alphonſus Ciacconus. V. *Draconarius*.

Alphonſus Toſtatus. V. *Satrapa*. *Scenopegia*. *Euangelium*. *Suffocatus*.

Amalarius Trevirenſis. V. *Compegi*.

D. Ambroſius. V. *Benedictio*. *Dignitoſus*. *Gyrum*. *Hoſanna*. *Libera*.

Ambroſius Calepinus. V. *Aſcopera*. *Aſprum*. *Chryſocolla*. *Conniventia*. *Helix*. *Hero-Hoſanna*. *Laniſta*. *Liſta*. *Manico*. *Nympha*. *Nyſus*. *Obrizum*. *Opinoſus*. *Pancreſta*. *Penula*. *Poſtumo*. *Praſinus*. *Spoliarium*. *Strigoſitas*. *Subverbuſtus*. *Suffocatus*. *Superdico*. *Teſtitrahus*. *Thallophorus*. *Thirſi*. *Trica*. *Trogulus*. *Tzacon*. *Voratrinus*. *Zeta*. *Zetarius*. *Zizania*.

Anaſt. Biblioth. Vide *Antarta*. *Antipemtum*. *Clamaterius*. *Cypſinus*. *Enophotius*. *Exafoci*. *Faſtella*. *Lithoparius*. *Machinor*. *Mauſoleum*. *Palergium*. *Panaclyſtus*. *Paſchnion*. *Solarium expoſitionis*. *Sphæriſterium*. *Tracala*. *Triafata*. *Trimma*. Princis loco Principis. V. *Velum*. *Umbilicus*. *Votarea*.

Andreas Alciatus. V. *Agapæ*. *Peræquator*.

M. Angelus Accariſius. V. *Archigerontes*. *Calo*. *Limenarcha*.

Angelus de Nuce. V. *Synelites*.

Angelus Rocca. V. *Birrus*.

D. Anſelmus. V. *Pariatio*. *Penula*.

Antiochus. V. *Cauſon*.

Antonius Auguſtinus. V. *Ergaſterium*.

Antonius Boſius Melitenſis, quem Romanum ejus Operum impreſſores falsò fuiſſe aſſerunt. V. *Cœmeterium*.

Antonius Dadinus. V. *Gyrum*. *Paſtellus*. *Surtaria*. *Tenor*. *Trepedica*.

Antonius Salmaſius. V. *Periodeutis*. *Seu*.

Arnobius. V. *Lancino*. *Salapitta*.

Appion Grammaticus. V. *Sabbatum*.

Arnoldus de Villanova. V. *Inquiſitio*.

Audomarus Talaeus. V. *Strigoſitas*.

D. Auguſtinus. V. *Cœleſtis*. *Carago*. *Confeſſio*. *Epiurus*. *Herodion*. *Homouſion*. *Hymnus*. *Jejunium*. *Minutalarius*. *Montanus*. *Pariatio*. *Piurus*. *Prinus*. *Piſticus*. *Polytheja*. *Propolarius*. *Propolium*. *Sacellum*. *Subito*. *Suffocatus*. *Theopropia*. *Typhus*. *Verboſinor*. *Vigilia*. *Vinhauria*.

BAldus. V. *Homologus*.

Bartholomæus Caſſaneus. V. *Cancellarius*.

Bartholomæus Gavantus. V. *Stola*.

S. Baſilius. V. *Viaticum*.

Beda. V. *Octava*. *Peregrinor*. Ejus Interpres. V. *Familia*. *Tebeth*.

Ber-

Bernardinus Morellus. V. *Symbolum.*
Benedictinorum Regula. V. *Mixtum. Sympectes. Temporius.*
Benvenutus Imolenſis. V. *Nicolaitæ.*
Bibliæ Sacræ Arabicus, Græcus, & Syriacus Textus. V. *Penula.* Eccleſiaſt. cap. 24. V. *Dyroix.*
Bibliothecæ Sanctorum PP. Auctor. V. *Suffocatus.*
Bigonius. V. *Farinarium.*
S. Bonifacius. V. *Caragus.*
Boninus Mombritius. V. *Togala.*
Bracarenſe Concilium. V. *Granus.*
D. Birgittæ vita. V. *Grunna.*
Bullar. Caſinenſe. V. *Teloneum.*
Burcardus Vormatienſis. V. *Suffocatus.*

CÆſar Cardin. Baronius. V. *Alabaſtrum. Camelus. Candaces. Catatumba. Cœmeterium.* (Idem malè intellectus. V. *Eulogia.*) *Fidicula. Herma. Hermogeniani. Hypante. Iconomachus. Mitra. Palmatinæ. Pariſim. Penula. Pedibulum. Pſachnion. Scholaces. Suffocatus.*
S. Cæſariæ Regula. V. *Vibrinus.*
Cæſarius Heiſterbarhenſis. V. *Levator.*
Camaldulenſium Regula. V. *Mixtum.* Eorum Chronica. V. *Diſcapia.*
Camillus Peregrinus. V. *Arcatura.*
Caninus. V. *Camelus.*
Canones. V. *Diptychum. Mollities.*
Carolus Guyetus. V. *Annotinum paſcha.*
Caroli Magni Conſtitutiones. V. *Copula.*
Carolus Sigonius. V. *Fidiculæ. Tracala.*
Carulephi Vita. V. *Fabana.*
Catellianus Cotta. V. *Camelus. Coſma. Epitimium.*
Cedrenus. V. *Dialogus.*
Cencius Camerarius. V. *Fialarius.*
Chriſtianus Lupus. V. *Paſtellus.*
Chriſtophorus Marcellus. V. *Pallium.*
Chronica Cameracen. Eccleſiæ. V. *Diſcapia.*
Chronica Caſinenſis. V. *Katapapa. Synelites.*
Cicero. V. *Laguncula. Caprarius.*
Claudius Salmaſius. V. *Albula.*
Codex de Vet. Jur. Enuclean. V. *Paratitulum.*
Codex ejuſdem Juſtiniani. V. *Septimum.*
Codex in L. unica de Piſtoribus. V. *Mancipium.*
Codex in L. unica de ſtatu Urb. Rom. V. *Græcitas.*
Codex Theodoſianus. V. Theodoſianus Codex.
Cæremoniarum Magiſtri. V. *Amen. Tunicella. Velum.*
Concilium Antiochenum. V. *Hyperberetæus.*
Concil. Aurelianen. V. *Suffocatus.*
Concil. Bracaren. I. V. *Granus.*
Concil. Conſtantinop. Quintum. V. *Meſaulium.*
Concil. Illiberitan. V. *Superpoſitio.*
Conclaviſtæ recentiores. V. *Cornuta.*
Cornelius à Lapide. V. *Piſticus.*
S. Cyprianus. V. *Clydomenus. Delibratus. Mollities. Pejerarium. Stantes. Strator. Subciſſivus.*
S. Cyrillus Hieroſol. V. *Suffocatus.*

DAniel Propheta. V. *Sigma. Somnialia.*
S. Damaſus. V. *Cantus.*
R. David kimhi. V. *Theraphi.*
David de Pomis. V. *Papa. Paradiſus.*
Decretalium lib. 5. de regul. jur. V. *Quæſtio.*
Deſiderius Eraſmus. V. *Montani. Tricæ.*
Dionyſius Carthuſianus. V. *Lithoſtrotos. Peregrinor. Scrutum. Theraphim.*

EPiphanius Anachoreta. V. *Montani.*
Eugenii Papæ Bulla. V. *Majoriſſa.*
Euſebius Cæſarienſis Apocryphus, & Arii propugnator. V. *Suffocatus.*
Euſebius Emiſſenus, ejus ſcripta. V. *Halabarches. Extaticum.*

FErdinandus Ughellius. V. *Exarchatus.*
Flavius Blondus. V. *Judex. Papa. Secundicerius.*
Flodoardus. V. *Eſox. Lancino. Pignoram.*
Floravantes Martinellus. V. *Schola Græcorum.*
Franciſcus Junius. V. Adrianus Junius.
Franciſcus Lucas. V. *Piſticus.*
Franciſcus Petrarcha. V. *Zarabottana.*
Franciſcus Quareſimus. V. *Laura.*
Franciſcus Card. Tolet. V. *Jejunium.*

Fran-

Franciſcus Maria Torrigius. V. *Argaſterium. Cappa. Sanguitta.*
Franciſcus Turrianus. V. *Benedictio beatica. Suffocatus.*
Franciſcus Card. Zabarella. V. *Cancellarius.*
Fœlix Fœlicius. V. *Zizania.*
Fœlix Nicolius. V. Hieronymus Romanus.
Fulbertus Carnotenſis. V. *Falcaſtrum.*
Fulgentius. V. *Entaticus.*

GAbriel Prateolus. V. *Lolliardi.*
Georgius Venetus. V. *Paradiſus.*
Gerardus Jo: Voſſius. V. Joannes Voſſius.
S. Gildæ Vita. V. *Lanna. Prorſus.*
Gloſſa Bibliæ ordinaria. V. *Peregrinor.*
Gloſſator Canonum. V. *Annulus, Apocriſarius, Cardinalis, Carena, Cœmeterium, Chriſma, Confeſſio, Corporale, Crimen, Degrandinor, Dextera, Diœceſis, Diptycum, Dogmatizo, Dogma, Ergaſterium. Fabulæ. Fidiculæ, Gageria. Garena. Gazophylacium. Goliardus. Heptateuchon. Judicium peregrinum. Miſſa. Mollities. Nicolaitæ. Neophytus. Nobiliſſimus. Ordo. Origeniani. Papa. Paſtellus. Perſonatus. Plegaria. Prædium. Protonotarius. Quæſtio. Quinquageſima. Reddo. Regia. Sacellum. Siclus. Simultas. Subtilitas. Titulus. Velum profeſſionis. Viaticum.*
Gloſſator Juris Civil. in l. 1. Cod. de excuſ. art. V. *Petalergos. Sajo. Siliqua.*
Gordianus. V. *Francia.*
Græci Scriptores. V. *Dialogus.* Græcus Ritus. V. *Epiphania. Sticarium. Suffocatus. Viaticum.*
Grammaticorum recentiorum error. V. *Paſcha.*
Gratianus Monachus. V. *Capitulum. Corepiſcopus. Palea. Papa. Phylacteria. Præfatio. Subdiaconus.*
D. Gregorius Papa. V. *Aſceterium. Caraxo. Colatum. Conduma. Elogium. Eulogia. Haſtula. Heptateuchum. Jaſtula. Oratorium. Polyptycum. Sabanum. Sparta. Teſtamenti pagina. Thia. Typhus.*
Gregorius Papa III. V. *Suffocatus.*
Gregorius Turonenſis. V. *Concides. Condium. Epilepticus morbus. Pignera.*
Gulielmus Budæus. V. *Hero. Laccus.*
Gulielmus Durandus. V. *Cœmeterium. Collecta. Laudes. Threnus.*
Gulielmus Tyrius. V. *Mega hetæriarcha.*
Gulielmus Xilander. V. *Aſpaticum.*

HÆretici Recentiores. V. In Proluſione Operis, §. At dum *mente*, *Adgeniculer. Ætiani. Figura. Globuli. Litania. Pœnitentiarius presbyter. Sandalia. Sellare. Suſurrium. Theophorus. Tractatum. Trophæophorus. Veſtes Sacræ.*
Haymon. V. *Penula.*
Henricus Spelmanus. V. *Samitus. Taborum.*
Henricus Caniſius. V. *Grunna.*
Henricus Stephanus. V. *Dioryx. Revadio. Spatalium.*
Hermolaus Barbarus. V. *Zeta.*
D. Hieronymus. V. *Camelus. Colimpha. Curatio. Diaconus. Gehenna. Gloria Patri &c. Golgotha. Herodion. Labena. Penula. Phariſæus. Publicanus. Spathiſter. Troſſulus.*
Hieronymus Dandinus. V. *Nolarium.*
Hieronymus Fabri. V. *Cubiculum. Exarchatus. Pallium.*
Hieronymus Herculanus. V. *Chriſtianus. Semixius.*
Hieronymus Romanus, ſive Fœlix Nicolius. V. *Matutinum.*
Hieronymus Rubeus. V. *Exarchatus.*
Hilarius. V. *Hoſanna.*
Honorius. V. *Synelites.*
Honufrius Panvinus. V. *Campana. Zophorus.*
Hugo Cardinalis. V. *Lithoſtrotos. Paraſceve. Peregrinor.*
Hugo Menardus. V. *Suffocatus.*

JAcobus Albertus. V. *Homologus.*
Jacobus Billius. V. *Pœnitentiarius presbyter.*
Jacobus Cujacius. V. *Halabarches. Zeta.*
Jacobus Dalecampius. V. *Cantabrum.*
Jacobus Pamelius. V. *Chriſtianus. Cippus. Erogo. Febricitas. Pallium. Pejerarium. Pendere ſententiam. Spatalium. Thamnus.*
Jacobus Sirmondus. V. *Cervula. Homuncioniſtæ. Pſachnion.*

Jaco-

Jacobus Thuanus. V. *Haliaetus*.
Janſenius. V. *Palmarum feſtum*.
Joachim Abbas. V. *Firmaculum*.
Joannes Andreas. V. *Cauterium*.
Joannes Balæus. V. *Globuli*.
Joannes Beleth. V. *Threnus*.
Joannes Bollandus. V. *Pedibulum*.
Joannes Bapt. Paulinus. V. *Schola Græcorum*.
Joannes Card. Bona. V. *Completorium*.
Joannes Caſſianus. V. *Jejunium*. *Mænidia*. *Monazontes*. *Paracaragmum*. *Theoreticus*.
D. Joannes Chryſoſt. V. *Penula*. *Synoris*.
Joannes Citrius. V. *Archidiaconus*.
Joannes Dalleus. V. *Theophorus*.
D. Joannes Damaſcen. V. *Antityphon*.
Joannes Diaconus. V. *Epitimium*. *Heptateuchum*. *Niblatus*.
Joannes Druſius. V. *Gehenna*.
Joannes Frontonus. V. *Duplex*.
Joannes Garzias. V. *Gramalla*.
Joannes Glandorpius. V. *Tracala*.
Joannes Heſturgus. V. *Piſticus*.
Joannes Ludovicus de la Cerda. V. *Gannatura*. *Gutteria*. *Indentor*. *Infloro*. *Interibitis*. *Paxillo*. *Præfectini*. *Thymelicus*. *Trepedica*.
Joannes Mabbilon. V. *Nymphæum*.
Joannes Meurſius. V. *Acupictile*. *Boja*. *Monobambylum*. *Panagia*. *Solea*. *Taborum*.
Joannes Nauclerus. V. *Communio*.
Joannes Picus Mirandulanus. V. *Sadducæus*.
Joannes Satiberienſis. V. *Noctiluca*.
Joannes Spondanus. V. *Thamus*.
Joannes Stephanus Menochius. V. *Linguata*.
Joannes Voſius. V. *Colliſtrigalis*. *Diſconfitura*. *Marcharizatus*. *Marritio*. *Sæcularitas*. *Spatalium*. *Trepedica*.
Joſeph Maria Suareſius. V. *Tracala*.
Joſeph Scaliger. V. *Onocrotalus*.
Joſeph Vicecomes. V. *Narthex*.
Iſaacius Caſaubonus. V. *Albula*. *Antidoron*. *Biothanatus*. *Litania*.
Iſacius Aubertus. V. *Aſteriſcus*.
Iſidorus. V. *Bardariotæ*. *Cupha*. *Dorſenus*. *Epiurus*. *Hydraulus*. *Netorium*. *Nibita*. *Norax*. *Paxamatium*. *Phagoliodorus*. *Tegularia*. *Ticinyna*.
D. Juliani Acta. V. *Ciſtelium*.
Julius Papa Primus. V. *Thyphus*.
Jvo Carnotenſis. V. *Eunuchizo*. *Ptoohotrophium*.
Juſtinianus Imp. V. *Homologus*. *Græcitas*.
Juſtus Lipſius. V. *Laniſta*. *Majuma*.

Lampridius. V. *Penula*.
Latinus Latinius. V. *Thamnus*.
Laurentius Surius. V. *Cantabrum*. *Ceraunobola*. *Communio*: *Primicerius*. *Surtaria*.
Laurentius Valla. V. *Fidiculæ*.
Leo Alatius. V. *Schinus*.
Leo Oſtienſis. V. *Ambo*.
Leo Papa primus. V. *Regenerandus*.
Lex de obligat. votor. & l. univerſo. V. *Obriziati*.
Lex Salica. V. *Collocare ſolem*. *Vertebolum*.
Lex in ff. ver. tom. 1. lib. 19. tit. 2. l. 34. ſive 31. V. *Hero*.
Lex ſi quis ſervus, de manumiſs. V. *Impans*.
Lex ſi contigerit, qualiter quis ſe defendere debet. V. *Confabulatus*.
Lex Viſigothorum. V. *Novecupulum*.
Lex Divus, ff. de bon. Dam. V. *Ventralis*.
Liturgiæ S. Marci Interpres. V. *Aſpaticum*.
Lucas Holſtenius. V. *Puduclo*.
Lucifer Calaritanus Epiſc. V. *Coamens*. *Græcolonus*. *Monela*.
Ludovicus Cælius Rhodiginus. V. *Mitra*. *Zeta*.
Ludovicus Gomeſius. V. *Cancellarius*.
Ludovicus Paramus. V. *Inquiſitio*.
Luitprandus. V. *Drungarius*. *Tzacon*.

Magdeburgenſes. V. *Reliquiæ*. *Suffocatus*.
Magiſter in ejus regula monaſtica. V. *Manuariolum*.
Magiſtri Cæremoniarum. V. Cæremoniarum Magiſtri.
Marculphus Monachus. V. *Elitigatus*.
Marcus Vitruvius. V. *Hero*.
Marcus Vvelſerus. V. *Euva*.
Martini Papæ I. Bulla. V. *Theatrapus*.
Martinus Luterus. V. *Suffocatus*.
Martyrologium Roman. vetus. V. *Synoris*.
Matthæus Pariſius. V. *Corradium*. *Opirus*. *Trogulus*, *Vvarda*.

Mat-

Matthæus Raderus. V. *Buricus*.
D. Maximi Vita. V. *Endotys*.
Melchior Canus. V. *Pœnitentiarius presbyter*.
Michael Juſtinianus. V. *Schinus*.
Micrologus. V. *Gloria in excelſis Deo*.
Minutius Fœlix. V. *Suffocatus*.
Modeſtinus. V. *Epitimium*.

Nicetas. V. *Paradiſus*.
Nicolaus Lyranus. V. *Hypocrita*. *Peregrinor*. *Quaternio*. *Theraphim*.
Nicolaus Salderus. V. *Necorus*.
Nicolaus Pagaomenus. V. *Schinus*.
Nonnus. V. *Congener Chriſti*.

Odericus Rinaldus. V. *Cœnobium*. *Conceptio B. M. V. Ordo*.
Ordo Officii. V. *Octava*. *Hymnus*. *Reſponſorium*. *Symbolum*.
Ordo Romanus. V. *Heptaticum*.
Origenes. V. *Camelus*. Qui duos Origenes extitiſſe malè crediderunt. V. *Adamantius*. Ejus opus malè traductum. V. *Periarchon*. Terminus ipſius à recentioribus Hæreticis malè interpretatus. V. *Figura*. *Spathiſter*. A Græcis corruptus. V. *Suffocatus*.

D. Pachomius. V. *Pavula*.
Palea, in dict. *Palea*.
Palladii Interpres. V. *Grutaria*.
Pandulphus Cardinalis Piſanus. V. *Secundicerius*.
Paralipomenon; lib. 2. cap. 2. V. *Arceuthinus*.
Paris de Graſſis. V. *Cœnobium*.
D. Paulinus. V. *Diatreta*.
Paulus Diaconus à Baronio correctus. V. *Placoton*.. Sed defenditur ab Auctore. V. *Platonia*. *Scritoboni*. *Strator*. *Tubracus*.
Paulus Jovius. V. *Eſox*.
Petrus Bleſenſis. V. *Scufa*. *Sudarium*.
Petrus Bulingerius. V. *Confeſſio*. *Regia*.
Petrus Caniſius. V. *Grunna*.
Petrus Chryſol. V. *Heptaliſmus*. *Septemplico*.
Petrus Damianus. V. *Echina*. *Manico*. *Noo*. *Sinſtris*.
Petrus Lombardus. V. *Acolutus*. *Symbolum*.
Pharanzes Interpres. V. *Monobambylum*.
Philaſtrius. V. *Herodiani*.
Philippus Labbè. V. *Palea*.
Philo Hebræus. V. *Paradiſus*.
Pictorum error. V. *Clavatum*.
Plinius. V. *Eſox*. *Gabbara*. *Hero*. Ejus textus mendoſus, ubi *Uva* pro *Vulva*, atque *Pancratium* pro *Panchreſtos*. V. *Panchreſta*. *Stacte*. *Synelites*. *Zeta*.
Plutarchus. V. *Sabbatum*. *Scenopegia*.
Polidorus Virgilius. V. *Bulla*. *Campana*. *Canonizatio*. *Hida*. *Horæ Canonicæ*. *Papa*.
Pompejus Ugonius. V. *Scalægemoniæ*.
Poſtillator Canonum. V. *Nicolaitæ*. *Paradiſus*.
Præconium Paſchale. V. *Paſcha*.
Prudentius. V. *Dittochæum*. Ejus Correctores: V. *Hymniſta*. Prudentius perperàm à Lipſio objurgatus. V. *Laniſta*. Prudentii codex mendoſus. V. *Nama*. *Seps*. *Virginal*.
Pſellius. V. *Paradiſus*.

Quintilianus. V. *Fidiculæ*.

Rabbini. V. *Camellus*.
Radulfus Flaviacen. V. *Breviarium*. *Capitulum*.
D. Raymundi Nonnati lectiones. V. *Cardinalis*.
Regula Monachalis. V. *Puduclo*.
D. Remigii Rhemenſis Epiſc. Teſtamentum. V. *Pedatura*.
Rhenanus. V. *Autumna*. *Cantabrum*. *Paganus*. *Verna*.
Robertus Cardin. Bellarminus. V. *Herma*.
Robertus Canalis. V. *Francia*.
Robertus Greygton. V. *Monobambilum*.
Robertus, ſive Rupertus Stephanus. V. *Cyprus*. *Dioryx*.
Robertus Valturius. V. *Zarabotana*.
Robertus Mendex Silva. V. *Rumigerulus*.
Rogerius Anglicanus hiſtoricus. V. *Protoſebaſtus*.
Reſviedus. V. *Langus*.
Ruffinus. V. *Periarchon*.

Salo-

SAlomon Svveigerus . V. *Epigonation.*
Schelmonis Jarbi Rabbinus . V. *Theraphim.*
Scriptores in genere. V. *Reliquiæ.*
D. Sebaſtiani Martyris Acta. V. *Cliotharium.*
Sebaſtianus Salelles . V. *Neophytus.*
Sex. Pompejus Feſtus. V. *Tracala.*
Sidonius Apollinaris . V. *Defruto . Trebax.*
Sigibertus. V. *Palmarum feſtum . Papa.*
Sigiſmundus Gelenius. V. *Schinus.*
Simon Metaphraſtes. V. *Primicerius.*
Smaragdus Abbas . V. *Sympæſtes . Veſperæ.*
Sozomenus. V. *Alleluja. Pœnitentiarius presbyter.*
S. Stephanus Papa IV. V. *Sartaria.* Strabo. V. *Stacte.*

TErtullianus . V. *Crepidulum . Delibratus.* Epulis, in dict. *Voratrinus. Effrico. Exautoratio. Febricitas. Gabbatha . Illiberi . Inuxora . Libacunculum. Oppaſſus. Paredrus.* Cruditando, pro eructando. V. *Ortygometra.* Ejus Interpretes . V. *Salapttta . Subciſſivus . Rupex . Suffocatus . Voratrinus.*
D. Theodoræ Virgin. & Mart. Acta. V. *Togala.*
Theodoſianus Codex . V. *Encauſtum . Strator.*
Theophylactus. V. *Gehenna. Penula.*
Theophylus Raynault. V. *Dominica mediana.*
Theophraſtus. V. *Penula.*
Theſaurus Linguæ latinæ. V. *Anquina. Poſthumo.*
Thomas Stilianus. V. *Verſus leoninus.*
Thomas à Vio Card. Cajetanus. V. *Palmarum feſtum. Quaternio.*
Troilus Malvetius. V. *Canonizatio.*
Typographorum error . V. *Conceptio B. M. V. Hymnus.*

B. Veronicæ Vita. V. *Tragmata.*
B. Victor Uticenſis Epiſc. V. *Mappalia.*
Vigilius Tapſenſis Epiſcop. V. *Confeſſor.*
Vincentius Bellovacenſis . V. *Togala.*
Ulpianus . V. *Epiſtomium . Ermodicum. Exautoratio. Opiſthographum.*
Ulyſſes Aldrovandus . V. *Chryſocolla . Tetrao.*
Vocabulari Eccleſiaſtici Auctor . Vid. *Abyſſus. Agoniſma. Alipta. Anaglypha. Annulus. Apocryphus. Areopagus. Armilauſia . Bahem . Biothanatus . Boanerges. Catomis. Pagoliodorus. Onocrotalus. Ortygometra. Rheuma. Sicera. Symbolum.*
Vvernerus Rolevvink. V. *Papa.*
Vvlgaris Romanorum Traditio , quòd Ædes DD. Columnarum fuiſſent Balnea Conſtantini Magni. V. *Conſtantis Imperatoris Palatium.*
Vvolſius. V. *Protoſebaſtus.*

ZAchariæ Papæ epiſtola . V. *Suffocatus.*
Zozimus Comes. V. *Tracala.*

HIERO-

HIEROLEXICON,

SIVE

SACRUM DICTIONARIUM.

A

A Eſt nota comminatoria in Sacra Scriptura, & apud ejus Expoſitiores, ut exempli gratia: [Diſpone domui tuæ &c. Iſajæ cap. 28. Adhuc quadraginta dies &c. Jonæ cap. 3.] ubi littera A, præpoſita, à Græcis ἀπειλὴ, ideſt, comminatio vocatur. FR. Vide latiùs lib. 3. Biblioth. Sanctæ Sixti Senenſis. A, eſt etiam nota imperfectionis. Vide *Ephron*. Item ſignum abſolutionis. Vide *Pandectæ*.

Ab. FR. dicitur quintus menſis hebræorum. Sherlogi Diatriba antiq. hebraic. lib. 2. diſſ. 4. ſect. 5. num. 29.

Abactus. FR. qui gregem abigit, vel patrem gregis. Gloſſ. in rubricam Gratian. poſt Can. Nullus introducitur, 4. quæſt. 4. §. Inſcriptio.

Abascantus, vox græca ἀβάσκαντος ſignificat ſcripturam, vel breve, quod ad collum appenſum ferebatur, & propriè rem abſque malignitate, ſeu invidia ſonat: hac voce uſus eſt Tertull. in opprobrium Valentinianorum hæreticorum, [Hi nimirùm (inquiens) cùm animæ de corporibus exceſſerint, & per ſingula tabulata cœlorum de recepto deſpici cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum ſacramenta, tunc confitendum apud veras poteſtates, & veros homines, Taletos, ſcilicet, & Abaſcantos, & Acinetos Valentini: adverſ. Gnoſt. cap. 10.] Ubi per *Taletos*, & *Acinetos* fabuloſa numina Valentinianorum intelligit, qui felicitatem, ac beatitudinem in certis numericis proportionibus reponebant, quas *Æones*, ideſt, ſæcula appellabant; nam αἰὼν græcè ſæculum ſignificat. Harum Valentinianorum divinitatum idem Tertullianus longum catalogum texuit, quem videre licet penes Pamelium in ejus annot. ad d. Tertull. & nos brevitatis gratia relinquimus. Vide *Bulla*.

Abaudio. Inobedio, & audire renuo. [Nec præceptum veſtrorum Tyrannorum principum exaudio, imò abaudio. In vita S. Nicephori mart. 9. Febr.]

Abbas. Dignitas Monaſtica, quæ etiam hodie eſt inter Clericos ſæculares, ab hebraica voce, *Abba*, ideſt, Pater. Antiquitùs magna ſolemnitate anniverſarium Abbatis penès Monachos celebrabatur: [Una autem die anniverſaria, quando ordinatus eſt Abbas Monaſterii, de quo ſuprà diximus, miſit Abbas unum de Fratribus ad Paphnutium, ut invitaret eum ad anniverſarium Abbatis. In vita S. Euphroſynæ.] Uſus mitræ quo tempore inter Abbates habuiſſet principium, de hoc varii varia ſcripſere; aliqui volunt tempore Urbani II. Papæ de anno 1091. S. Petro Cluniacenſi Abbati primò conceſſam fuiſſe mitram; qui tamen ob humilitatem ea uti noluit. Alii multò antè, nimirùm, S. Juſtinæ Patavinæ Abbati à Leone Nono Pontifice de anno 1040. conceſſam tradunt, quando, ſcilicet, ille Pontifex à ſua Montis Gargani peregrinatione rediiſſet, tunc in tranſitu Caſinenſis Monaſterii, ibique in Dominica Palmarum Sacrum Pontificaliter celebrans, ejuſdem loci Abbati, & ſucceſſoribus ſandaliis, dalmatica, chirothecisque in ſolemnibus celebrationibus induendi facultatem conceſſit, ut Author eſt Leo Oſtien. lib. 2. cap. 82. FR. Antiquior tamen hæc facultas in Bullar. Caſin. tom. 1. conſt. 2. num. 2. reperitur, ibi enim legitur, quòd IV. Kalendas Maji anno D.XLIII. Theodorus Papa ad inſtantiam Rotharith Longobardorum Regis, & Gudibergæ Reginæ hoc

privilegium Bobienſi Abb. confirmavit, quod anteà ab Honorio I. conceſſum fuerat: ||. Nonnulli tamen exiſtimant Abbatialem Mitræ uſum anno milleſimo cœpiſſe, cum à Silveſtro II. Placentino Sancti Savini Abbati indultum fuiſſet; nihilominus hoc verum eſt, quòd Bleſſenſis Petrus, qui floruerat anno 1200. valdè admirabatur, Vvilelmum in Sicilia Monachorum Abbatem Pontificalia indumenta uſurpaſſe: [Retulit mihi (inquiens epiſt. 90.) quidam Nuntius veſter, qualiter Dominus Papa vos Mitra proprii capitis, & aliis ornamentis Epiſcopalibus inſignivit. De benedictione gaudeo, ſed inſignia Epiſcopalis eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & anulus, ſandalia in alio, quàm in Epiſcopo quædam ſuperba elatio eſt.] Ex quibus apertè colligitur Pontificalia indumenta non fuiſſe illo ævo omnibus Abbatibus communia. Uti tamen debent baculo Abbates pendente velo, ad diſtinctionem Epiſcoporum. FR. Singulare eſt etiam Ciſtercienſis Abbatis indultum, qui eſt conceſſione Innocentii Octavi ſub die 9. Aprilis 1489. poteſt ſacros Ordines conferre, Subdiaconatus, ſcilicet, & Diaconatus. Abbas Sancti Pauli Romæ ex privilegiis Innocentii Tertii ſub 13. Junii 1203. Honorii Tertii ſub 15. Maji 1218. Gregorii Noni 25. Februarii 1236. quando ordinatur Sacerdos à Papa, habet facultatem canendi Miſſam Pontificaliter in Patriarchico Altari ejuſdem Baſilicæ. Abbas non poteſt eſſe ex Presbytero, vel Diacono ſæcularis Eccleſiæ. D. Greg. in Regiſt. lib. 3. cap. 11. ||. Abbates, qui habent uſum Mitræ ex conſuetudine à Sancta Sede approbata, ut graves adſtruunt Doctores, poſſunt nedum ſacras res, in quibus ſacra unctio non adhibetur, benedicere; ſed & calices, patenas, & Altaria portatilia conſecrare. Quin cum licentia Ordinarii, & cum ſpeciali privilegio Apoſtolico poſſunt conferre Confirmationis Sacramentum. In collatione tamen minorum Ordinum ſac. Concilii Congreg. 23. Novembris 1641. facultatem tantùm ad eorum ſubditos limitavit, addiditque ſuſpenſionis pœnam ordinantibus, & dimiſſoriales concedentibus. Diana par. 7. tract. 11. r ſolut. 42. FR. Hæc tamen Abbatum facultas ordinandi à VII. Synodo conceſſa, ab Innocentio Tertio in cap. 11. de ætat. & qualit. ordin. confirmata fuit, atque de ea fit mentio in cap. 1. diſtinct. 19. in prima decret. parte; ibique Gloſſ. ||. Limitantur etiam Abbatum facultates quoad benedictionem paramentorum, & ſimilia, nempè illa tantùm, quæ propriis eorum Eccleſiis inſervire debent. Sac. Rituum Congreg. decretum à Gavanto ſub die 24. Auguſti 1609. relatum, quod ad inſtantiam Spoletani Epiſcopi innovatum ſub 30. Septembris 1628. Imò eadem Congregat. 28. Auguſti 1629. conſuetudinem, à Tamburino tom. 1. diſp. 22. quæſt. 2. num. 1. adductam, penitùs derogavit. Abbates, qui habent uſum Baculi, & Mitræ, non poſſunt Eccleſias profanatas reconciliare, niſi cum aqua ab Epiſcopo benedicta. Idem Tambur. diſp. 23. quæſt. 10. In ſacris ſolemnibus haud debent in Altari habere ſeptem candelas accenſas, cum hoc ſolùm Epiſcopis conceſſum ſit. Sac. Congreg. Rit. 29. Januarii 1628. Vide *Candela*. Eademque denuò die 27. Septembris 1659. coram fel. mem. Alexandro Papa VII. habita ad inſtantiam bo. mem. Cardin. Brancatii, & ſeptima jam dicta candela eis ablata, & minutè Pontificaliter celebrandi modus præſcriptus fuit, pluribus abuſibus ablatis. FR. Eruditiſſima quidem præfati quondam Domini mei Cardinalis Eminentia piè, ac laudabiliter in mellifluis Div. Bernardi verbis fundavit inſtantiam, qui epiſt. 42. ad Henericum Senonen. Archiep. ſic Monachos Abbates objurgat: [Verùm apertè indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apoſtolicis adeptis privilegiis, per ipſa ſibi vendicant inſignia Pontificalia, utentes & ipſi more Pontificum, mitra, anulo, atque ſandaliis: ſanè ſi attenditur rerum dignitas, hanc Monachi abhorret profeſſio; ſi miniſterium, ſolis liquet congruere Pontificibus &c.] Abbates exempti, qui habent uſum mitræ &c. Mitris tantummodò aurifriſiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmas habentibus uti poſſunt. Non exempti verò ſimplicibus, & albis planis utantur, de privil. in ſexto, cap. 6. Quoad eorum præcedentiam, dicendum eſt eos habere locum poſt Epiſcopos tam in ſeſſionibus, quàm in ſubſcriptionibus; licèt Vener. Beda in hiſtor. Angl. lib. 3. cap. 4. referat, nimirùm: [Habere autem ſolet ipſa Inſula Rectorem ſemper Abbatem Presbyterum, cujus juri & omnis Provincia, & ipſi Epiſcopi ordine inſtituto debeant eſſe ſubjecti.] Hoc tamen privilegium S. Columbani Abbatis ſucceſſores habere meruerunt, ex eo quia Britanniæ Apoſtolus ille fuerat. Vide *Baculus*. In Canone Miſſæ non fit mentio de Abbate. Vide *Canon Miſſæ*.

ABBATIALI menſæ debita recognitio. Vide *Cœnaticum*.

ABBATISSA, inter Moniales ſuperior eſt Ordinis Monaſtici, quæ ex decreto ſac. Conc. Trident. debet habere annos quadraginta, ſeſſ. 25. de regul. cap 7. Nequit ſub pœna excommunicationis, ſeu aliarum cenſurarum ſubditis præcipere, c. nova, de pœnis, & remiſſ. Ideò nec in virtute ſanctæ Obedientiæ, AA. penes Dianam. Poteſt tamen ad inſtar aliorum regul. Superiorum ſubditis facultatem concedere alienandi, & remunerandi uſque ad ſummam decem ſcutorum eo fine, ſcilicet, quo notat Dian. Quod verò limitat Suarez, ſumm. tom. 2. lib. 7. cap. 19. num. 44. Quando, nimirùm, non obſtet conſuetudo in contrarium, vel Prælati prohibitio. Dicitur Antiſtita. Vide *Antiſto*. Etiam *Epiſcopia*,

pia, vide ſuo loco, dicitur Archimandriſſa. Vide *Archimandrita*, *Hegumenus*, *Majoriſſa*, *Velum Prælationis*.

Abbatiola. FR. membrum, ſeu villa juriſdictionis Abbatiæ. Aimon. lib. 5. cap. 24.

Abbatizo, munus, & exercitium Abbatiale exerceo: [Abbas Claravallenſis, eò quòd contra ſtatuta Ordinis Ciſtercienſis privilegium impetravit perpetuò abbatizandi, ignominiosè depoſitus eſt. Pariſ. an. 1257.

Abbreviatio Scribarum. Vide *Abbreviator*, *Signum*.

Abbreviator, ſunt ſeptuaginta duo miniſtri in Cancellaria Apoſtolica conſtituti, qui hoc nomine appellantur, *à ſummariis ſupplicationum*; nam extendunt, & incumbunt ad Bullarum pictacia: ex quibus duodecim dicuntur, *de parco majori*, ſuntque Prælati, quorum habitus eſt violaceus; alii viginti duo vocantur, *de parco minori*; reliqui omnes appellantur *Examinatores*; invigilant enim in collatione Bullarum: poſſunt eſſe laici, & uxorati. Vide *Hypomimniſcon*, *Applumbarius*, *Bulla*, *Protonotarius*. Abbreviator, in dict. *Breve*, *Exceptor*.

Abbreviatus. Vide *Breviatus*.

Abderologus, garrulus, loquax, ita Tatianus Syrus de Demetrio Abderita ait: [Quid dicemus? Niſi juxta communem Abderologus eſt homo iſte Abderis natus.) Erat Antiquorum Adagium ἀβδηρόλογος, pro garrulo, & mendace; nam Abdera erat Thraciæ Civitas, quæ inventrix multarum fabularum fuit, & concinnè Arnobius lib. 5. adverſ. Gent. inquit: [Abdera, Abdera, quàm fias mortalibus irridenda, talis ſi apud te fabula conflata.]

Abecedarius Psalmus. Vide *Pſalmus*.

Abeliani, ſeu *Abelonii*, Hæreticorum ſecta. FR. ab Abel denominari affectabant Adami filio, quem imitari aſſerebant, dum continentes in utroque ſexu vivebant, nec debitum matrimoniale reddentes, omnia conjugatorum paria marem, & fœminam adoptabant, illoſque hæredes, & ſucceſſores declarabant: de his mentionem fecit D. Auguſtin. in epiſt. ad Quodvultdeum.

Abhorricatio, horror internus. [In Monaſticis regulis, de Magiſtro, cap. 8.]

Abiaticus, ſeu *Aviaticus*, nepos ex parte filii, aut filiæ, nimirùm, filius filii, aut filiæ, cujus ethymon eſt nomen *Avus*; aliquando eſt ſubſtantivum, & aliquando adjectivum, & tunc rem Avo pertinentem ſignificat, ut *hæreditas aviatica*, ſeu *abiatica*. FR. de quo vocabulo fit mentio in legib. de feudis, lib. 3. de beneficiis, & in Bullario Caſinen. tom. 2. conſtit. 52. ſcribitur etiam *Habiaticus*.

Abjectus, qui promiſſiones non obſervat. Vide *Placitum*.

Abigeus. FR. fur, qui gregem ſeducendo furatur. [Qua de re maximus apud Græcos Orator Demoſthenes, ſic ait: Quantitas diſcernit furem ab abigeo; nam qui ſuem unum ſurripuerit, ut fur coercebitur, qui gregem, ut abigeus, can. Aut facta, de pœnit. diſt. 1.] Vide etiam ff. de abigeis lib. 1. Dicuntur item Abacti. Gloſſ. in c. Abacti, 4. quæſt. 4.

Abigo, *as*. FR. ſeduco. [Te per Arianos abigavit coluber, ille. Lucifer Calarit. lib. de non parcen.]

Abjuro. Vide *Purgator*, *Purgo*.

Abocellus, ſemicæcus. [Non parcas pauperi, ne munera exoculent te, & faciant ſenem abocellum. Bleſen. ſer. 43.] & alibi idem Eccleſiaſticis Judicibus ait: [Noli ſequi retributiones, ne faciant te ſenem abocellum, ſerm. 18.]

Abolesco. FR. in ſignificatione tranſitiva, & activa. [Utique continentiam indicens, & compeſcens concubitum, ſeminarium generis aboleſcit. Tertull. de exhort. caſt. cap. 6.] ubi *aboleſcit*, eſt loco abolefacit, vel abolet.

Abra, famula, vox græca ἄβρα. [Prætereunte ejus abra cum laterna. In vita S. Gudulæ;] de quo vocabulo ſæpè fit mentio in S. Scriptura, [Cum Abra mea, Judith. 8.] FR. [Vocavit Abram ſuam. Abræ ſuæ aſcoperam, Judith. cap. 18. Ipſa, & Abra ejus. Abram ſuam liberam, ibidem cap. 10.] Aliqui tamen falsò exiſtimarunt fuiſſe nomen proprium.

Abrahamicus. FR. patronymicum nomen ab Abrahamo: [Hæc Abrahamicus ille ſenex, verè Oſius, ideſt, ſanctus, & ſenſit, & ſcripſit. Sanctus Athanaſius adverſ. Arian. orat. 1.] de Oſio Corduben. Epiſc. ſcribens.

Abraxas, hoc vocabulo Baſilides hæreſiarcha appellatus eſt, qui CCCLXV. Cœlos aſſerebat græcis characteribus ἀβραξας, in quibus ſecundùm arithmeticam conſiderationem numerus totius anni dierum continebatur. FR. hæc refert D. Auguſt. in lib. unic. ad Quodvultdeum. Fortaſſè ab Ægyptiis, & Græcis illi didicerant, qui nomen Nili fluminis in ejus characteribus ſymbolicè numerum anni dierum comprehendi affirmabant; hoc pacto ΝΕΙ͂ΛΟΣ, ideſt Ν. continens 50. Ε. 5. Ι. 10. Λ. 30. Ο. 70. Σ. 200. qui numeri ſimul collecti faciunt ſummam 365. Divus Hieronym. cenſuit, Abraxas ſignificare mithram, ideſt, ſolem, qui dies anni menſurat. Vide D. Auguſt. de Civit. Dei.

Absagi, populi. FR. de quibus Anaſtaſius egit, & videre eſt hìc in dict. *Zichachorium*: habitant ad Caucaſi radices, à quibus ſcatet *Abſari* flumen, quod per Armeniam deinde tranſit, ut author eſt Plin. lib. 6. cap. 4. & 9.

Absalom. FR. Pax patris interpretatur. D. Greg. in procem. 7. Pſalm. Pœnit.

Absconsa, laterna à *Latendo* dicta. [Tunc accenſa candela in abſconſa unus eorum in dormitorio debet circuire lectos omnium. Lanfranc. in decret. cap. 4] Vide *Baccha*.

Absida, & *Apſis*, ea lateralis in Eccleſia pars poſt Altare hemiſpherica. Paulin. epiſt. 12. ad Sever. Gregor. Turonen. in vita Gregor. Legen. Epiſc. Auguſt. epiſt. 203. Hanc Iſidorus, lib. 5.

 cap. 8.

cap. 8. Originum de partibus ædificiorum, ſic explicat: [Abſidia græco ſermone, latinè interpretatur Luciada.] Vvalſridus Strabo de reb. Eccleſ. cap. 6. ait, quòd Abſidia dicitur: [Eò quòd lumine accepto per arcum reſplendeat,] ſed utrùm Abſidam, vel Apſidem dici debeat, videant Eruditi; nam quidam diverſimodè dicendum exiſtimant. Ejus ſynonyma. Vide *Concha*, *Tribuna*, *Parapſis*. Cujus tamen etymon à dictione græca ἀψίς, provenit, quæ propriè arcum ſignificat. Aliquando etiam pro Epiſcopali Sede accipitur, quæ in medio ejuſdem tribunæ collocari ſolet; inde *Tribunal* à Tribuna, ſeu vice verſa. Vide *Tribuna*. In cujus ſenſu hæc apud Eccleſiaſticos Scriptores habentur: [Dicebam ego, quibus poteram, qui nos in apſidem honoratiores, & graviores aſcenderant. Auguſt. ad Albin.] Abſis gradata dicebatur Pontificalis Sedes, utpotè eminentior ob multitudinem graduum: [Tranſit honor hujus ſæculi, tranſit ambitio. In futuro Chriſti judicio nec abſidiæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, &c. Idem Auguſt. epiſt. 203. ad Max.] Vide hìc *Cathedra*. Solebat enim velari Epiſcopi thronus, ut ſcribit S. Pacianus contra quendam hæreticum Epiſcopum, & intruſum, inquiens: [An Novatianus, quem abſentem epiſtola Epiſcopum finxit, quem conſecrante nullo, linteata ſedes excepit, epiſt. 11. ad Symphor.] Dicebatur Sedes Epiſcopalis etiam *Exedra*, quæ vox quidem græca eſt ἐξέδρα. FR. Quod tamen vocabulum diverſæ ſignificationis apud antiquos erat; nam Vitruvius in Quinto, ait, Exedras collocari in tribus porticibus, ſpecioſas habentes ſedes, in quibus Philoſophi, Rhetoreſque ſedentes diſputabant, & Cic. in 3. de Oratore inquit: [Tunc dedita opera quieſcentibus aliis in eam jam exedram veniſſe, in qua Craſſus poſito lectulo requieviſſet.] Ac idem in primo de Nat. Deor. inquit: [Offendi enim ſedentem in exedra, & cum C. Vellio diſputantem.] Atque D. Hieronymus ad Euſtoch. inquit: [Si quis cœperit ægrotare, transferatur ad exedram latiorem, & tanto ſenium miniſterio confoveatur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum.] Et Vitruvius denuò habet in 7. [Periſtyliis, aut exedris, aut cæteris hujuſmodi locis, quo ſol & luna poſſit radios ſuos immittere.] In hoc ſenſu ſolet intelligi Vulpianus in l. Si verò plures, poſt princip. ff. de his, qui dejec. & effud. licèt Gloſſator ibi exedram pro feneſtra intellexerit, ubi aliqui cum diphthongo, alii verò abſque eo in ſecunda ſyllaba ſcribunt; nam vocabulum ab *hærendo* deduci exiſtimant, ut in dict. *Exedra* dicetur, ac aliqui mutata dictione vocabulum barbarum repoſuerunt: Alexander tamen ab Alexandro lib. 5. genial. cap. 11. putat hoc in loco *exedram*, non ſedem, ſed cubiculum deſignare, columnis fultum, & epiſtyliis, pluribus exciſis ſpatiis, quibus proſpectus in viam erat. Alii *Exedras* pro ſtallis in Choro, ubi Canonici, & pſallentes ſedent, ſæpè intellexerunt. At nonnulli aſſerunt nec feneſtras, nec cubiculum, nec ſedem Epiſcopalem, aut ſtalla Canonicalia, ut recentiores ſignificare crediderunt. Nam *Exedræ* extra Eccleſiam erant, ut ex can. Præcipiendum, 13. quæſt. 2. demonſtrant, in quo canone ſic diſponitur: [Prohibendum eſt etiam ſecundùm majorum inſtituta, ut in Eccleſia nullatenùs ſepeliantur (ideſt cadavera) ſed in atrio, vel in porticu, aut in exedris Eccleſiæ. Intra Eccleſias verò, aut propè Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenùs ſepeliantur,] ubi Gloſſa: [Exedra dicuntur quædam voltæ, quæ exteriùs adhærent parietibus Eccleſiæ.] Sed hic canon, licèt intelligat de ſedilibus lapideis fortaſsè, quæ ſolent extra Eccleſiam collocari, non tamen excludit, quòd intra eam alia ſedilia non poſſent inveniri.

ABSOLUTIO, eſt deprecatio brevis in fine Pſalmorum cujuſcunque nocturni ante lectionum recitationes; ita dicta, quia tunc terminabatur nocturnum; & quando erant tria nocturna in Officio, tunc pſallentes ter diſcedebant à Choro ad quieſcendum; & ideò tribus abſolutionibus dividitur Matutinum. *Abſolutio* enim terminum, & finem denotat. Vel talis *Abſolutio* ita dicta, quia in ea à Domino munditia cordis ad rectè lectiones percipiendas poſtulatur, ex Hugone in Spec. cap. 3. Abſolutiones verò in horis canonicis poſitæ dicuntur, ſcilicet, ad Primam, duæ ſunt; una, quæ *Abſolutio Capituli* dicitur; altera verò *Abſolutio lectionatica*, ſeu *brevis*, quia finita Prima, ſolebant congregari in Capitulo Monachi, ubi audiebant aliquam Sacræ Scripturæ brevem lectionem, poſt quam Auditores à Capitulo diſcedebant, obtenta Superioris benedictione, quod quidem hodie in Choro fit, & *Lectio brevis* dicitur, eſtque tamen illius antiquæ, & longioris lectionis particula. *Abſolutio* tandem dicitur illa, quæ profertur circa cadaver, vel tumulum, in qua à Deo infernalis pœnæ abſolutiones pro defunctis precantur. Dubitabatur olim in hac functione, quando incenſandum erat cadaver, vel tumulus, an thus debuiſſet more ſolito priùs benedici; ſed nunc per Rubricam Miſſalis ab Urbano Octavo recognitam declaratur fieri juxta morem cum benedictione. *Ab illo benedicaris, &c.* Nam illa thuris fumigatio ad depellendos dæmones adhiberi vult Durandus, lib. 1. cap. 9. Quin ad deſignandum rogationes, quæ in thure denotantur, pro defunctis eſſe proficuas; ac tandem cum Baronio, ann. 38. num. 312. dicimus, quòd in honorificentiæ debitum illis fit, qui in ſignum fidei præceſſerunt.

ABSPES, abſque ſpe, deſperatus, ſpe deſtitutus. [Abſpes etiam vitæ, ut vix habitum in corpore ſentirem remanere. In vita S. Onuphrii, cap. 10.

ABSTENTUS, vox D. Cypriano familiaris, quæ jux-

juxta Pamelii expoſitionem, excommunicatum ſignificat. Sed veriſimiliùs Latino Latinio ab Eccleſiaſticis functionibus ſuſpenſum intelligendum videtur. [Accipiat ſententiam, quam prior dicit, ut abſtentum à nobis ſciat, ep. 38.] *Abſtineo* enim, & *Abſtineor* pro ſuſpendere, & ſuſpendi à Sacris, & *Abſtenſio* ipſammet ſuſpenſionis cenſuram ſæpè apud eundem Auctorem denotat. Ac in regulis Patrum, cap. 5. §. 2. habetur: [Dignè correptus tandiù abſtineatur, quandiù, vel culpæ qualitas popoſcerit, vel ſe pœnitendo humiliaverit.] FR. in codicibus Floriacenſe, & Corbenſe correctis, in eodem ſignificatu *Abſtinere* pro ſuſpendere legitur.

ABSTULTUS, uſurpatus, ac indebitè ablatus, ſeu detentus. Vox quidem barbara: [Excepto Ducatu Denteleni, qui ab Auſtraſiis iniquiter abſtultus fuerat. In vita S. Sigeberti Franc. Reg.]

ABUNDANTIA. FR. pro exceſſu, nam ubi nos legimus in Pſalm. [Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax,] legit D. Ambroſ. [Ego dixi in abundantia mea, can. Imitare, 6. quæſtion. 1.]

ABUTOR, pro non uti, & abſtineri. [Eſt autem & ſancta ſuperbia, & humilitas iniqua; nam & juſtificatur ſuperbia, quæ huic mundo ſuperbit, & contemnit hoc ſæculum, omnibuſque magnis ejus, & dulcibus, & ſpecioſis abutitur, intenta cœleſtibus rebus. Paulin. cap. 21. Idemque in altera epiſtola *Abuſio* pro abſtinentia ponit, dum Victricium laudat, qui à rebus licitis ſe abſtinebat; ſic [Tua ſanctitas non ſolùm de abuſione licitorum, & abſtinentia commodorum uſibilium Chriſtianæ paupertatis divitem gloriam tenet, epiſt. 27.

ABYSSUS, à græca voce βυσσὸς, fundum, & ἀ, particula privativa, ideſt, abſque fundo. FR. errat tamen Auctor Vocabularii Eccleſiaſtici, dum hanc dictionem ſignificare, ait, *abſque baſe*, & *abſque byſſo*, ideſt, ſine lucis candore; nam à S. Baſilio, qui græcus fuerat, contradicitur, dum *Abyſſum* ita definit: [Abyſſus copioſa aqua, ad cujus fundum non facilè penetrari poteſt deorſum verſus.] Idem S. Auguſt. ſuper Pſalm. 41. affirmat, ubi: [Abyſſus (ait) eſt profunditas impenetrabilis, incomprehenſibilis, &c. quæ penetrari uſque ad fundum non poteſt.] Inde *Abyſſus* dicitur in Euangelio damnatorum locus, ubi rogaverunt Chriſtum dæmones expulſi: [Ne imperaret illis, ut in abyſſum irent. Luc. 8. 31. ||. Metaphoricè deindè capitur pro re incomprehenſibili, ut [Judicia Dei abyſſus multa. Pſalm. 35.] Vide *Hypobrychium*.

ACACIA, græcè Ἀκακία, innocentia. [Hanc corruptibilem habeam ſemper induere in domo Domini, quam acacia pollicetur. Tertull. de cultu fœm. cap. 6.] Sumitur pro involucro pergameno, quod loco ſceptri ferebat Byzantinus Imperator, adinſtar antiqui codicis, pulvere fartum, in memoriam ejus mortalitatis cum ceteris hominibus communis, quo utebatur, quando ſolemniter, & imperialiter indutus incedebat; inde hujus generis ſceptrum *Acacia*, ſeu *Innocentia* dicebatur; nam mortis recordatio una ex noviſſimis eſt, quæ innocentiam cordis in homine conſervat.

ACANTICA. Vide *Cactus*, *Schinus*.

ACATHISTUS HYMNUS, ſolemniſſima vigilia in Sabbato quintæ hebdomadæ Quadrageſimæ in honorem B. Virginis, quam Eccleſia græca obſervabat, ob memoriam diverſarum liberationum ab invaſionibus Barbarorum, quas eadem Deipara pro Civitate Conſtantinopolitana interceſſerat apud Deum; quæ vigilia Ἀκάθιςος dicebatur, quod *ſine ſeſſione ſonat*; nam tota illa nocte ſtando celebrabatur, dum in honorem ipſius Deiparæ hymnos, ac laudes inceſſanter canebantur; quod colligitur ex quibuſdam Bibliothecæ Bavaricæ verbis apud P. Gretſerum hujus tenoris: [Civitas verò illæſa permanens, interceſſione Deiparæ quotannis ex illo tempore hymnum gratiarum agendarum cauſa concinit, diem illum Acathiſton, quaſi ſeſſionis expertem nominans.] FR. Hìc corrigendus eſt Franciſcus Junius, qui cenſuit hanc vigiliam inſtitutam fuiſſe in itineris memoriam Mariæ Virginis, unà cum ejus Divo Sponſo Joſepho, ad Betlehem; ex Græcorum namque Triodio aliter apparet.

ACATUS, navis genus, quæ velis, & non remis utitur, ut ipſa græca dictio, ἄκατος, declarat. [Quamobrem pontice nauclere, ſi nunquam furtivas merces, vel illicitas in acatos tuas recepiſti. Tertull. lib. 5. adverſ. Marcion. c. 1.] Aliquando pro vaſe cavo ad cymbæ ſimilitudinem, & pro calciamine ejuſdem figuræ accipitur.

ACCA, hodie in Syria Civitas, antiquitùs Ptolomais dicta. Vide *Siclus*.

ACCARON, Civit. & *Accaronitæ*, incolæ. FR. de quibus in Sac. Scriptura ſterilis, & ſteriles interpretatur D. Gregor. lib. 3. in 1. Reg. cap. 5. & 7.

ACCENSATOR. FR. qui in emphyteuſim, ſeu in cenſum alicui dat immobilia; adhuc enim in Siciliæ, & in Melitæ Inſulis *cenſus* dicitur. [Qua lege omnes cuſtodes aſtringantur, ut donator accenſator, venditor, honorem perdat, ca. Non liceat Papæ, 12. q. 2.]

ACCEPTOR, accipiter, avis rapax. [Qui acceptorem de arbore furaverit, in leg. ſalica, titul. 7. §. 1.] Reperitur etiam ejus adjectivum *Acceptoricius*, ad denotandum quodlibet rapacitatis animal: [Qui canem acceptoricium occiderit.]

ACCEPTUM, apoca. [Quindecim ei libras, accepto ab eodem ſuſcepto, dare modis omnibus debeatis. D. Gregor. lib. 6. cap. 35] ideſt, accepto chirographo de argento ſuſcepto. Vide Latinum in Greg ad calcem. Oper.

ACCIDIOR, negligens ſum, & accidioſus. [Si ille dormire vult, hic accidiatur. Petr. Damian. lib. 2.

lib. 2. epiſt. 3.] accidia, & acedia etiam dicitur pigritiæ vitium apud Caſſianum, ex græco *ἀκηδία*.

Acclamationes, Patrum antiquorum in Conciliis. Vide *Kyrie eleiſon*, *Polychronion*.

Accomodo. FR. pro conſentire. [Devotè ſi tibi accommodare non deneget. S. Gregor. in Regiſt. lib. 7. cap. 44. Noſtrum in his accommodamus conſenſum. Idem, lib. 6. epiſt. 60.

Accubita, cœnaculum erat, ubi Romanus Pontifex in aliquibus feſtivitatibus ſolemnibus epulum Clero dabat: hujus loci fit mentio apud Anaſtaſ. Biblioth. in Leone IV. qui hoc ædificium à Leone III. ejus anteceſſore erectum reſtauraverat, cujus veſtigia unà cum tribuna in muſivo depicta adhuc extant à latere poſteriori Domus Pœnitentiariæ Lateranenſis Baſilicæ, ex diligentia Eminentiſſimi Cardinalis Barberini ſacrarum Antiquitatum vigilantiſſimi reſtauratoris, ac græci, latinique priſci ritus ſtudioſiſſimi, & litteratorum Mœcenatis perdurant. De præfato igitur cœnaculo, ſeu accubitibus Ordo Romanus refert, quòd in Paſchæ feſtivitate, antequàm Pontifex à caterva famularetur ad Veſperarum celebrationem in Lateranenſi Baſilica, [Deſcendebant Primates Eccleſiæ ad accubita, invitante Notario Vicedomini, & bibebant ter.] In Aula Conſtantinopolitana etiam reperiebatur locus appellatus *Novemdecim accubita*, ex Luitphrand. lib. 6. hiſt. cap. 3.

Accubitor. Vide *Concubitor*. *Paracimomenus*.

Accusator Falsus, tribus modis detegitur. Vide *Prævaricator*, *Colludium*, *Inludium*, *Tergiverſator*, & ibi diverſitates pœnarum ei præſcribuntur.

Acoemetae, Monachi nonnulli Byzantini, ita vocati, quia per totam noctem, ac diem continuò in variis claſſibus diviſi ad canendas divinas laudes occupabantur, ita ut una claſſis alteri ſuccederet, à voce græca Ἀκοίμητοι, quæ vigilantes ſonat, appellati: & acutè D. Gregor. Nazianz. *ἀκοίμητον* conſcientiæ vermem dixit, quæ nunquam quieſcit; ſic Græci vocant *ἀκοίμητα*, lumina continuò ad Sanctiſſimum ardentia. Relati igitur Monachi etiam *Studitæ*, dicebantur à quodam nobiliſſimo viro nomine *Studio*, illius Monaſterii fundatore, multique deinde Sancti hujus loci alumni *Studitæ* appellati ſunt; ac ſanè locus iſte Doctorum, Sanctorumque Præſulum græcæ Eccleſiæ ſeminarium fuit, ex quo etiam pro Apoſtolica Sede acerrimi defenſores extitere, præſertim contra Acacium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui cùm depoſitus, & excommunicatus fuiſſet in Concilio Romano ſub Felice III. ac nollet ſententiæ ſuccumbere; ad ejus Pallium Pontificale, & ad pectus ipſius, cùm Pontificaliter ille incederet, zelo motus quidam hujus Monaſterii alumnus, præfatam ſententiam affixit. Metaphraſtes in vita Marcelli Acœmetarum Archimandritæ ſcribit Alexandrum Abbatem hujus Inſtituti fuiſſe Authorem, quod deindè in variis Orientis partibus dilatatum fuit. FR. hos alumnos, qui Byzantii eruditionum cauſa alebantur, Doctores Oecumenicos appellat Zonaras in Leone, tom. 5. pag. mihi 85. Item *Acœmetæ* latinè *Inſomnes*, ſeu *Vigiles* ſignificat, quare Evagrius in hiſt. Eccl lib. 3. cap. 19. hunc titulum habet, *De Cyrillo Monachorum, qui inſomnes vocantur, Præfecto &c.* In textu verò ſcribit: [Cyrillus, qui Monachis quos ἀκοιμήτους vocant &c.] ac idem habet in cap. ſequenti.

Acephali, hæreticorum ſecta, Ἀκέφαλοι, ideſt, *ſine capite*, non enim caput, ſeu hæreſiarcham habebant. FR. dicuntur *Acephali* etiam Clerici, qui Superiorem cognoſcere nolunt, can. 8. diſt. 93. *A.* Item *Acephalum* dicitur Concilium, ſeu Conciliabulum, abſq; Pontificis Romani facultate congregatum, cùm ſit ille totius militantis Eccleſiæ caput. Hæretici itaque illi *Hæſitantes*, ideſt, dubioſi dicti fuerunt poſt Chalcedonenſe Concilium, Cyrillum Alexandrinum, & Joannem Antiochenum Patriarchas non ſectantes. FR. dicuntur etiam *Acephalitæ* prædicti hæretici. Nullus enim eorum reperitur author, ex quo orti ſunt. Ii trium Chalcedonenſium Capitulorum impugnatores, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negant, & unam in ejus perſona naturam prædicant, 24. quæſt. 3. canon. 39. Item *Acephalum Concilium* dicitur conciliabulum abſque ſuperioris licentia convocatum, can. ſubmittitur, diſt. 21.

Acerra, incenſi navicula. [Quam quidem, & ipſum proinde examinatorem Chriſtianorum adhiberi ut focalium, & acerram oportebat. Tertull. adverſ. Gentil. cap 9.] Diripiebant, ſuiſque ornamentis ſpoliabant, multas quidem amulas ſacras, ſive vaſa hiſtorialia, & aſpergilla ex puro auro, quàmplurimos etiam calices, & acerras. Agatias, lib. 3.] quæ *Pyxis* etiam dicitur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] ubi qui illam Pontifici porrigit, Cuſtos, vel Princeps Eccleſiæ appellatur; miniſterium namque hoc ad Eccleſiæ illius Titularem ſpectabat: hodie tamen ad Decanum pertinet, & quando non celebrat Papa, tunc primi Presbyteri hoc munus erit. Ejus ſynon. Vide *Colimpha*, *Chelandium*, *Hannapus*, *Incenſorium*, *Pyxis*.

Acetabulum, ſcutula, vaſis genus. [Acetabulum argenteum pondo centum triginta ſiclorum. In teſtam S. Remig. num. 7.]

Acervus Mercurii. FR. phraſis quidem intellectu difficilis. [Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ſic qui tribuit inſipienti honorem. Proverb. cap. 26.] pro cujus intelligentia ſciendum eſt, Phornutum de Natur. Deor. cap. 1. de Mercurio, hæc ſcripſiſſe. [In viis collocatur, ac triviis, & Dux dicitur, &c. dein-

deinde lapides accumulant Mercurii, quiſque ex prætereuntibus unum adjiciens, ſive id tanquam utile quiddam, ac commune ob ipſum faciens, ut via purgetur, ſive teſtans Mercurium, aut ut ei honorem ſignificet, ſi nihil habeat aliud, quod ei offerat, ſive ut Mercurii collocationem prætereuntibus faciat manifeſtiorem, ut innuat ex parvis partibus proferendam conſtitui orationem.] Similem actum faciunt Mahometani peregrini ad ſepulchrum ſuperſtitioſum eorum Pſeudoprophetæ; ibi enim ad puteum, nempè, in quo abſconditus fuerat Sergius Monachus apoſtata, & hæreticus ex ſecta Baſilidis, ſeu Manichæi; nam illi hæretici dicebant non Chriſtum, ſed Simonem Cyrenæum crucifixum fuiſſe, quem angariaverunt Judæi, ut Chriſti crucem tolleret. Auguſt. lib. ad Quodvultdeum, & de fide contra Manichæos. Quod idem aſſerit Alcoranus ab ipſo Sergio conſarcinatus. In hoc, inquam, puteo latebat iniquus ille Monachus, dum ibi propè Mahometus prædicabat, quando columba, quæ ſæpè ad aurem ejus granum frumenti capeſſere roſtro erat aſſueta, dimiſſa fuit. Poſt tale apparens miraculum, ne id cognoſceretur ex opera humana patratum, juſſerat falſus ille Propheta, ut unuſquiſque illius multitudinis, quæ ſeducebatur, projiceret lapidem in puteo, ne deceret ampliùs (ut ajebat) quemquam tali puteo, unde Spiritus Sanctus in columbæ ſpecie prodierat, uti, vel ingredi; & ſic miſer ille apoſtata mahometico dolo lapidibus obrutus fuerat: quare uſque ad hæc tempora Mahometani peregrini ex ſuperſtitioſa illa veneratione lapidem projicere ſolent, & vocatur puteus ille *bir ſemſem*, quod ſonat arabicè *puteus reſonans*. Similiter plebs Terræ Guadagnoli propè Polum in Diœceſi Tiburtina, ſolet ante ingreſſum illius Terræ injicere lapidem in acervum, ubi traditur quendam viarum craſſatorem humatum fuiſſe. Igitur ex Phornuti fabula de Mercurio aliqui Salomonis phraſim intelligunt, quòd ſicut fruſtraneus eſt lapidis jactus in Mercurii culmen: [Sic qui tribuit inſipienti honorem.] Aliquis tamen mihi in hoc moralis ſenſus occurrit de inſipientibus, qui gloriæ tributum à poſteris exigunt, ſe ſe tanquam librorum authores divulgando, cùm reverà non niſi Deſcriptores ſint aliorum Authorum: iſti (inquam) nil aliud faciunt, quàm mittere lapides in acervum Mercurii, ſcientiarum numinis, ac fruſtraneos libros inutiliter in bibliothecis coacervant. Poteſt hæc Salomonis phraſis trahi ad alium ſenſum, ex eo, nimirùm, quod de lapidibus ſcribit Orpheus, qui in hymno de Mercurio, cùm ad ſtudia homines adhortaretur, ſpeluncam Mercurii ait, eſſe omnium bonorum, & commodorum plenam, cujus verſus, juxta Natalis Comitis verſionem, lib. 5. cap. 5. Mythol. circa finem, ſic interpretantur.

At quemcumque virum ducit prudentia cordis;
Mercurii ingredier ſpeluncam, plurima ubi ille
Depoſuit bona, ſtat quorum prægrandis acervus,
Ambabus valet hic manibus ſibi ſumere, & illa
Ferre domum: valet hic vitare incommoda cuncta.

Hunc fortaſsè Orphei de lapidibus Mercurii grandem acervum, & ſcientiarum cumulum inſinuare Salomon voluit, ſcilicet, ad honorabilem ſtudiorum cumulum mittendum non eſſe ſtultum, qui eſt tanquam lapis inſenſatus. Nam ſtudio, & labore acquiritur ibi ſcientia: quod idem Poeta, Perdrierio interprete, ſubjungit circa finem hymni: [Ego verò mihi obtemperantibus, theſauros meos deſpondeo, longè divite auro præſtantiores, demonſtraturus hominem ſtrenuum, & patientem laborum, qui inſtituatur, & peritos interroget. Siquidem abſque labore, & ſudore copioſo, Saturno genitus artes non concedit; veluti ad occaſum equi per æthera ſplendentem reſpirantes curru Phœbum perducunt.] Ideſt, negligentes toto cœlo diverſo, & quantum diſtat ortus ab occidente, inverſo ordine ad comparationem ſtudiorum proficiunt; quod de vera ſapientia etiam Rex ille ſapiens aſſirmavit, dum ait: [Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut Sol, & ſtultus ut Luna mutatur. Eccleſ. 27. Nam: In facie prudentis lucet ſapientia, oculi ſtultorum in finibus terræ. Proverb. 17.] In finibus terræ, ait, ideſt, ad occaſum, quia [Sic unus & ſtulti & meus occaſus erit. Eccl. 2. Stultus enim in tenebris ambulat. Ibidem.] Et quod cecinit Orpheus de bivio, & trivio Mercurii ſapientiam largiente, à Salomone furatus eſt, ubi de inſipiente peccatore ſic loquitur, terram ingrediente duabus viis. Eccleſ. 2.

ACHARIS. Ἄχαρις græcè, ſonat ſine gratia, inſipidus, ingratus. [Homo acharis, quaſi fabula una. Eccl. cap. 20.] FR. unde dicitur *Achariſtus*, beneficii accepti ingratus, & immemor: *Achariſtia* ingratitudo, & *Achariſtia medicamenta* dixit Celſus, ideſt, ingrata, vel etſi ſalutifera, ingrata tamen ſunt ſenſibus, ut ajebat Cicero, quòd: [Nulla remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quàm quæ ſunt ſalutaria.]

ACHEROPOETA, appellabatur mirabilis Imago illa Salvatoris, Ἀχειροποίητος græcè, quod nos *Non manufactam* dicimus, quæ Romam tranſlata magna veneratione conſervabatur. [Stephanus procedens in Litania cum ſanctiſſima Imagine Jeſu Chriſti, quæ Acheropœta nuncupatur. Anaſtaſ. in Steph. III.] In vetuſtis Baſilicæ Lateranenſis monumentis habetur hanc venerabilem Iconam à Divo Luca inchoatam, & ab Angelis perfectè abſolutam fuiſſe, quod

 con-

confirmatur ex Joanne Lateranenſe Diacono apud Honuphrium Panvinum in opuſculo M.S. in quo de hac Baſilica egit, cujus hæc ſunt verba: [Super hoc Altare eſt imago Salvatoris mirabiliter ſuper quadam tabula depicta, quam Lucas Euangeliſta deſignavit, ſed virtus Domini Angelico perfecit opificio,] & Angelicus Doctor in 3. par. quæſt. 25. ait: [Unde & B. Lucas dicitur depinxiſſe Chriſti imaginem, quæ Romæ habetur.] Ex M. S. Cæremoniali Benedicti Sancti Petri Canonici in Angelica Sancti Auguſtini de Urbe Bibliotheca conſervato legitur, quòd in die Paſchæ, antequàm Papa ad Baſilicam Sanctæ Mariæ Majoris pro ſolemni Miſſa celebranda transferebatur, Capellam S. Salvatoris ingrediebatur, ubi album Pluviale deponebat, & unà cum Diaconibus, & Cardinalibus paratis, ſuſcipiebat ſacra paramenta uſque ad Dalmaticam, ac mox hanc figuram Salvatoris detegebat, ejus pedes oſculando, & alta voce dicebat; [Surrexit Dominus de ſepulchro, Alleluja,] ac ſe ponebat in ſede; deinde Diaconorum Prior oſculabatur eoſdem figuratos pedes, & ad Papam accedens pro ſuſceptione Pacis, Papa proferebat, Surrexit Dominus verè, tunc Prior, [Et apparuit Simoni,] reſpondebat. Idem Diaconus, Cantorum Primicerius, Baſilicæ Prior, & cæteri in dicta relatione nominati, faciebant. Quo finito, Pontifex induebatur Planeta, & pallio, cum Mitra in capite, & ad dictam Marianam Baſilicam perequitabat. In vigilia verò Aſſumptionis Deiparæ ejuſdem Redemptoris Iconem, herba ocymo, & aqua ad pedes lavabat Pontifex, ac illum proceſſionaliter ad eandem Baſilicam propriis ſuis manibus deferebat. Qui cœremoniæ uſus, uſque ad Beati Pii Papæ V. tempora (ut Sebaſtianus Fabrinus in tractatu de Jubilæo Anni Sancti 1600. cap. 18. teſtatur) duravit. De ſignificatu hujus lotionis dicetur infrà in dict. *Aqua benedicta*. Creditur eſſe hunc eundem Iconem, qui nunc in Sancta Sanctorum conſervatur, ubi non poſſunt fœminæ habere ingreſſum, & antiquitùs ſolus Papa ingrediebatur ad celebrandum. FR. Identitatem hujus imaginis Acheropœtæ conatur probare Benedictus Millinus in tractat. de Oratorio Sancti Laurentii, cui apologeticè, & eruditè reſpondet Franciſcus Griſendus. Cauſa hujus æquivoci fuiſſe puto, quia Baſilica ipſa Lateranenſis, non S. Joannis, ut modò appellatur, ſed S. Salvatoris dicebatur, & S. Joannis Eccleſia erat ſolùm illa, quæ Baptiſterium Conſtantini dicitur. Vide hìc *Conſtantiniana Eccleſia*.

ACINETUS. Vide *Abaſcantus*.

ACOLUTHUS, ſeu *Acolythus*, unus ex quatuor Ordinibus Minoribus: ex græco verbo κωλύω, ideſt, prohibeo, & ex negativa particula ἀ. componitur nomen *Acolythus*, quod *non prohibitus* ſonat. FR. *Acolythus* græcè, latinè *comes*, ſive *miniſter* intelligitur; ita Valentinus Forſterus de juriſdict. Rom. par. 2. tit. de Eccleſiaſticis functionibus, num. 30. ||. Cùm non omninò à ſacro miniſterio excluſus ſit, debet enim & ſacra vaſa præparare, imò antiquitùs ſuſtinebat patenam involutam, ſicut modò Subdiaconus facit. [Accipit Archidiaconus, à Subdiacono, patenam involutam, quam Acolythus tenuit involutam, & oſculatam dat uni ex Diaconibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Microl. de Eccl. Obſervat. cap. 18. Acolythus infra Canonem patenam involutam tenet. Gem. de Antiq. Ritu Miſſæ, lib. 1. c. 48.] Eodem quoque tempore geſtabat fiſtulam in manu, per quam attrahebat populus tunc temporis Chriſti ſanguinem. [Acolythum patenam, & fiſtulam habentem.] Acolythorum officium eſt ferendi etiam cereos accenſos in celebratione Miſſæ, Alii & meliùs etymon deducunt à verbo græco ἀκολουθέω, quod ſequi ſignificat; nam ejus officium eſt cum cereo accenſo Diaconum ſequi, quando ad canendum Euangelium incedit; at juxta hanc ſignificationem deberet ſcribi *Acoluthus*. Quod munus nonniſi ab ordinato in hoc gradu exercendum erit, ut Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 17. de reformat. diſponit, ubi vehementer in hoc inculcantur Ordinarii; & ideò Sac. Congregat. prohibet Laicos, & Novitios Regularium à tali exercitio, quando carent hoc ordine; quin & Nicephorus, lib. 8. hiſt. cap. 18. ait, quòd ejus ævo incurrebat in irregularitatem, qui non ordinatus hoc munere fungi audebat. Refert Codinus, Præfectum Barangium, ideſt, militum, Byzantinæ Cohortis imperialis appellatum fuiſſe *Acoluthum*. FR. Petrus tamen Lombardus diſt. 24. lib. 4. docet hanc vocem ſignificare *Ceroferarium*; ſed potiùs officium, quàm etymon Acolythi explicavit. Romæ tria genera Acolythorum reperiebantur; *Palatini*, qui nimirùm inſerviebant Pontifici; *Stationarii*, qui aſſiſtebant in Eccleſiis, ubi ſtationes celebrabantur; *Regionarii*, qui adminiſtrabant cum Diaconibus in Urbis Regionibus. Vide *Ambo*, *Anagnoſta*, *Archiacoluthus*, *Ceroferarius*, *Corbicularius*. Acolythus antiquitùs patenam in Miſſa ſuſtinebat. Vide *Patena*.

ACRA, vox germanica *AcKer*, territorium arabile, & ad cultivationem aptum ſignificat. [Jugerum terræ concedimus prætereà eis Pinchecroſort cum duabus acris. In vita S. Alb. Abb.] FR. [Cùm ejuſdem Villæ Dominus viginti acras terræ frugiferæ velit ad uſus Sacerdotis conferre, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.] Ubi Gloſſa notat, quòd *Acra* ſit menſura terræ juxta vulgare Anglorum; ideò Alexander Tertius Anglico termino utitur in citat. cap. Decretal. nam Eboracenſi Archiepiſcopo ſcripſerat.

ACRIMONIA. FR. excommunicatio. [Qui verò præmiſſas inhibitiones animo petulanti contem-

tem-

tempſerint, præter proceſſum ordinarium, & deputandorum ab ipſis, divinæ ultionis, & noſtræ poterunt acrimoniam formidare, donec ſuum conteſſi reatum, à ſimilibus firmato propoſito deliberaverint abſtinere, tit. 23. cap. 1. in 6.] & ibi Gloſſa inquit [*Acrimoniam*, ideſt, acrem pœnam, & dicitur quaſi acris monitio, vel, ideſt, pœnam excommunicationis, quaſi à gremio Eccleſiæ expellentem.] Sed potiùs *Acrimonia* dicenda eſt ab *Acriſia*, ideſt, *abſque & extra judicium*, ut hic immediatè ſequitur.

Acrisia, nomen græcum κρίσις, quod judicium ſonat, cui præpoſita negativa particula α, ſignificat abſque judicio; & propriè de judicio erroneo dicitur, ut duobus illis Diſcipulis ad Emmaus euntibus evenit, haud diſcernentibus fuiſſe Salvatorem Mundi, qui cum ipſis aſſociatus in via fuerat, peregrinum eſſe exiſtimantibus. [Hoſpitalitatis fuit meritum, quòd duo Diſcipuli euntes in Emmaus acriſia ſublata in fractione panis Dominum cognoverunt. Bleſen. epiſt. 29.] Itaque erroneum judicium ſignificat.

Acrostichia. FR. [Alius quidem pſalmos David canat, populus verò initia verſuum, quæ dicuntur Acroſtichia, ſuccinat. Conſtit. Apoſt. lib. 2. cap. 57.] Ἀκροστιχὶς enim initium verſuum ſignificat. Cœl. Rhodig. Antiq. lect. lib. 13. cap. 39.

Acta, littus maris arenoſum. [Quæ non in acta, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundum feruntur. S. Ambroſ. lib. 5. Examer. cap. 11.] ubi de monſtruoſis cetis loquitur; græcè enim ἀκτὴ, littus ſignificat. FR. Virgil. Eneid. 5.

In ſola ſecretæ Troades acta
Amiſſum Anchiſen flebant. Servius, ibid.

Unde *Attica*, ſeu *Atthis* regio ab ἀκτὴ, ideſt, littore dicta fuit; ſcribit enim lib. 6. Strabo hanc regionem magna ex parte littoralem eſſe, quod Plinius etiam lib. 4. cap. 7. ſic confirmat: [In ea prima Attica antiquitùs Acta vocata.]

Actio missae, Canon Miſſæ, S. Dionyſius de Hierar. Eccl. cap. 1. inde *Infra actionem* dicitur totum id, quod infra canonem eſt, cujus partes explicabuntur minutè in ſuis locis. Vide *Canon Miſſæ*.

Actionarius, Exactor, & Uſurarius. [Ab Actionariis publicis mutuò accipiunt, & gravia commoda pro eodem beneficio perſolvunt. S. Greg. in Regiſt. lib. 1. cap. 42.] FR. Differt autem *Auctionarius* ab *Actionario*; nam primus uſurarium, & negotiatorem denotat; ſecundus verò, de quo in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 2. 10. 12. 13. 15. & clariùs ibid. conſt. 3. 17. 20. ſignificat actorem, agentem, ac negotiorum geſtorem. Locum igitur D. Greg. ſupra *Actionariis*, alii corrigunt *Auctionariis* ab augendo; ita enim uſurarii dicendi ſunt, quia ſortem principalem lucrando augent.

Actor, idem ac Actionarius, ſuprà in ſecunda ſignificatione, [Si quis erga Epiſcopum, vel Actorem Eccleſiæ quemlibet querelam habere crediderit.] In Capitul. Ludovici Imp. cap. 12.

Actores Templi. Vide *Exorciſta*.

Actuosa, Epithetum Eccleſiæ ab Ambroſio attributum, de interpell. David. FR. Calepinus autem in dict. *Actin*, ideſt, radius ſolis, *Actinoſa* pro *actuoſa*, citatum locum Ambroſii legit in hoc ſenſu, *Actinoſa* Eccleſia dicta, ideſt, radiata, ſeu illuminata potiùs, quàm luminoſa, ut frater meus expreſſerat, cùm ipſemet etiam fateatur, hanc dictionem ab ἀκτὶν vocabulo provenire: ergo non *actuoſa*, ſed *actinoſa* dicenda cum Calepino. Nota, quòd D. Ambroſius in Pſalmum 41. ſic ait: *Hæc eſt actinoſa, quæ Græcè ἀκτινώδης dicitur, quòd fide operibuſque reſplendeat &c.*

Acuanitae. FR. hæretici, quorum ſeductor Acuas Manetis diſcipulus fuerat; qui cum Manichæis conveniebant. Baron. ann. 277. num. 42.

Acupictile, Phrygium opus, quod acu pingitur, Italicè *Ricamo* dicitur, in Lege Francorum, lib. 5. cap. 75. ubi mendoſè *Acubicule*, & Meurſius *Acubitula* à græco ἀκύβιτον punxit. Sed *Acupictile* dicendum, ut ex textus ſenſu clarè apparet, ubi ſic habetur: [Fœminæ in die Dominica opera textilia non faciant, nec capulent veſtitus, vel acupictile fiat.] FR. contra hanc legem militat Recentiorum opinio, qui tenent penicillo, & acu pingere in die feſto non eſſe prohibitum.

Acus. FR. portam intellexerunt aliqui, ubi Chriſtus Matthæi 79. & Lucæ 18. dixerat, [Camelum facilius eſſe per foramen acus tranſire &c.] Pro cujus rei difficultate nonnulli foramen acus dixerunt poſterulam fuiſſe in Jeruſalem. Ita Paſchaſius Rathbertus, lib. 8. in cap. 19. Matth. Vide *Camelus*.

Acutus, clavus, aculeus, ſeu ligni cuſpis. Colligitur ex Palladii verbis: [Sicuti impoſſibile eſt navim fabricari ſine acutis, lib. 5. num. 48.

Acyrologia, vox græca ἀκυρολογία, impropriam locutionem ſignificat: [Iſtiuſmodi nugis, & acyrologiis omnis ejus ſcatet oratio. D. Hieron. lib 2 adverſ. Ruf.

Adam. Vide *Ambro*. *Cinerum dies*. *Formentum*. *Golgotha*. *Inconcilio*. *Innuptus*. *Kabala*. Qua hora creatus fuerit. Vide *Horæ Canonicæ*, §. *ſexta verò hora*. Item vide *Arctoplaſtus*. In quo hebdomadæ die peccaverit. Vide *Pſalmus*. Ejus generationes. Vide *Sabbatum Henoch*. Quando ejus lapſum celebrat Eccleſia. Vide *Septuageſima*. Primus prævaricator. Vid *Prævaricator*.

Adamantius, ſic appellatus fuit Origenes, ob

ob ejus argumenta, ut ſcribit Photius in Biblioth. cujus hæc ſunt verba: [Origenem Adamantium cognominatum ex eo tradunt, quòd rationes, quas collegerat, adamantinis quibuſdam quaſi vinculis non abſimiles viderentur.] Indè ſumpta occaſione aliqui Scriptores crediderunt, duos fuiſſe Origenes: tales fuere D. Auguſt. Sophronius Jeroſolymitanus Epiſc. S. Epiphanium ſecuti. FR. Sophronii opinio adducitur à Photio in ejus Bibliot. tit. 231.: ||||: At Photius cauſam æquivocationis oſtendit; nimirum ex verbis Conſtantinopolitani Concilii V. appellati, c. 9. ubi condemnatur Origenes his notis: [Anathema & Origeni, qui Adamantius.] Ex quo infertur, Patres in illo Concilio, præter Adamantium, alium Origenem Catholicum cognoviſſe.

Adamatica Arbor, ſcilicet illa, quæ in terreſtri Paradiſo erat, cujus fructus Adam contra divinum præceptum guſtaverat. [Antè Zachæus aſcendit arborem, quàm crucem Dominator aſcenderet: hinc eſt, quòd dicitur ei, feſtinans deſcende; ſi ſapis, feſtinans deſcende ante Dominum de Adamatica arbore, ut poſt Crucem Dominicæ paſſionis aſcendas. Petr. Chryſol. ſerm. 54.]

Adamiani, Hæretici. FR. ita appellati, quia [Adæ nuditatem imitantur. Unde & nudi erant, nudi inter ſe mares, & fœminæ conveniunt, nudi lectiones audiunt, & celebrant ſacramenta, & ex hoc paradiſum ſuam arbitrantur Eccleſiam, 24. quæſt. 3. can. 39. & D. Auguſt. de Civit. Dei, cap. 23. & lib. 1. in Gen. contra Manich.]

Adar. FR. duodecimus Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

Adarescild. FR. dictio Longobarda, quæ ſignificat agreſſionem, factam in aliquo vico, l. ſi homines, & ibi Gloſſ. de agreſſione in Vico facta, & l. relatum, eod. tit.

Adelingus, de familia nobili, dictio Longobarda. [Omnes Reges illi fuerunt Adelingi, ideſt, de nobili proſapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gotofred. Viterb. in Chron.] A Saxonica voce *Aden*, ideſt, nobilis, & *Ling*, imago, ſeu filius. [Rex verò Edovardus Edgarum filium eorum ſecum retinuit, & quia cogitabat hæredem eum facere, nominavit *Adeling*, quem nos dicimus Domicellum. In legibus S. Odoardi Regis, & Conf. M. S.

Adcognito, manifeſto, ſeu promulgo. [Exemplar Dominationi veſtræ tranſmitto, ut jubeatis venire fideles veſtros, dicentes, quia eis adcognitare vultis. Hincmar. in epiſtol.]

Adelfatum, fraternitas, ab ἀδελφὸς, græcè frater. [Ii enim omnes etiam fruentur rurſus iis, quæ ſibi adſunt, præfecturis, & œconomiis, & miniſteriis, ac muneribus, & officiis, quæ illis adſunt, quæ dicuntur adelphata. Balſam. can. 37. in Trul.] Recentiores Græci Congregationes, & Confraternitates ſæcularium *Adelphaton* vocant. In donatione m. s. facta Monaſterio Caſinenſi à Tertullo, ubi fit mentio de ejus fratre Fauſtino, hæc habentur: [Unà cum Fauſtino noſtro ex adelpho chariſſimo.]

Adelfiani. Vide *Euchetæ*. *Precatores*.

Adextero, aſſocio, & ad dexteram alicujus ſimul eo, de quo verbo ſæpè in ſuo Cæremoniali m. s. Cencius Camerar. & *Adextratores*, idem appellat Papalis Mitræ delatores, quia ipſi ad Papæ dexteram incedebant, quando equitabat ad viſitandam aliquam Eccleſiam. Reperiebatur etiam *Adextrariorum Schola*. Vide *Dextera*. *Dextero*.

Adfatimo, & *Adfatimus*. Vide *Afatomia*.

Adgeniculor, genuflector. [Presbyteris advolvi, charis Dei adgeniculari. Tertull. cap. 9. de pœnit.] En quàm inſana ſit Hæreticorum noſtri temporis ſubſannatio, qui noſtras genuflexiones ad pedes Chriſti Vicarii exhibitas derident, ſi tam ab antiquo omnibus etiam Sacerdotibus præſtita fuerat, aut ex relatis Tertulliani verbis manifeſtatur, ubi fit mentio de publicis Pœnitentibus, qui ad Eccleſiæ fores, ad Sacerdotum pedes proſtrabantur. [Charis Dei,] de illis, ſcilicet, loquitur Tertullianus, qui in tormentis fidem Chriſtianam confeſſi fuerant, & tanquam martyres habebantur, de quibus S. Cyprianus, [Deo charos domo privas, Epiſt. ad Demetr.] dixerat. Itaque de proſtratione, quam exhibebat D. Epiphanio populus, refert D. Hieronymus: [Pedes deoſculans, & finibriam vellens, in Epiſt. ad Pammach.] FR. Quin & S. Jo. Chryſoſt. homil. 14. in epiſt. ad Timoth. populum ad hanc erga Religioſos venerabilem exhibitionem hortatur: [Accede (inquiens) tange ſacros pedes; longè enim honorabilius eſt illorum pedes, quàm aliorum caput tangere.] Hæc eadem reverentia à Patribus vocalibus S. Dominici devotè obſervatur; ſtatim enim ac electus eſt eorum Generalis, dum ſuam poſſeſſionem capit in ſeſſione ejus ſtalli ad Chorum, omnes pedes ejus oſculantur: ||||: De hoc antiquiſſimo ritu habetur etiam in actibus S. Suſannæ M. ubi agitur de adventu Maximi, his verbis: [Qui oſculatis Caji pedibus, de Suſanna aperuit Diocleriani concilium.] Nec præ ſuperbia (ut calumniantur Novatores) verùm humilitatis cauſa figuratas cruces in calceamentis Romani Pontifices gerunt, ut, nimirum, advertantur Chriſtiani, non Pontificales pedes venerari, ſed ſalutiferum illud ſignum: de quo uſu inveterato agam diffuſiùs in verbo *Sandalia*, ibique curioſiſſimam, ac antiquiſſimam hujus generis figuram demonſtrabo.

Adhoc; in antiquis Codicibus pro *Adhuc* ſæpè invenitur. [Quod enim adhc ſis poſt tanta funera tua ſuperbiens: Lucifer Caralit. lib. 2. de Regib. Apoſtat.]

Adho-

Adhogamentum. FR. dictio Longobarda, ſignificat perſonalem, aut realem obligationem. Bull. Caſin. tom. 2. conſt. 177. 239. num. 2. Dicitur etiam *Adhoamentum*, ibid. conſt. 172. n 5.

Adhon. Vide *Adonidis planctus*.

Adiaphorum, græca vox Ἀδιάφορον, res ad bonum, vel ad malum indifferens, ut ſunt divitiæ. [Quæ extrinſecùs ſint, & Philoſophis quoque Mundi adiaphora. Sanctus Hieronymus, epiſt. 34.

Adjocatio, jocandi actus, luſio. [Et plauſis, & adjocatione cum pueris, vexillum, & ſignum puerorum arripiens, jucundabatur. In vita S. Caroli Comitis.]

Adiurno, in judicium ad præfixum diem voco, ſeù intimo, ex quo derivatur nomen *adiurnatus*, ideſt, citatus ad diem &c. hoc à voce gallica *adiourner* deſumitur [Pro nimia reclamatione, quæ ad nos venit de hominibus Eccleſiaſticis, qui non erant adiurnati, in cap. Caroli Magni, lib. 1. cap. 151.]

Adiurnatus. Vide *Adjurno*.

Admallo, in judicium voco, ad agitandas lites. [Eo quòd propter ſimplicitatem ſuam, cauſas ſuas minimè poſſit proſequi, vel admallare. Marculph. lib. 1. formular. cap. 21.] Reperiuntur etiam verba *Mallo*, & *Remallo*. Item nomina *Mallus*, quod locus judicii, & *Mallenſes*, quod litigantes, ſeù ad judicium citatos ſignificant. [In craſtinum verò mallenſibus undique ad ſeniorem confluentibus jubet reum adduci. In vita S. Geraldi, lib. 1. cap. 19.] Rectè Mallenſes, qui obſtinationis mallio percutiendo, & ſe ipſos, & adverſarios offendunt. Vid. *Vitium litigioſi*. FR. Ex legibus Longobar. lib. 2. tit. 52. l. 1. 2. & 3. Item tit. 52. l. 11. [Advocati eorum in mallo publico ad præſentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus &c.] Hinc *Mallum*, & *Placitum* idem ſonant, nempè, locum judicii. Ibidem lib. 27. tit. 56. & l. 1. tit. 47. [Nullus ad Mallum, vel ad Placitum, &c.] Vide Voſſium de vitiis ſerm. [In placito heroici Judicis Beneventani. Chron. Caſinen. cap. 39. lib. 1. In placito Marſorum Comitum, ibidem lib. 2. cap. 4. & cap. 16. In placito Marchionis Andreæ. In placito Termulenſi. Et lib. 3. cap. 41. Cùmque ad placitum res producta fuiſſet.] Item *Implacitare*, litigare, judicio experiri ſignificat. [Ordinavit, quòd nullus in Curia Regis implacitaret, niſi in gallico. Robertus Holkot in lib. ſap. cap. 2.] Italicè *Piatire*, & *Piatro*; Hiſpanicè *Pleitar*, & *Pleyto* dicitur. Vide *Mallare*. *Mallum*. *Implacito*. *Placitum*.

Admentum, ſagittæ genus. [Hæc & ſimilia admenta hæreticorum. Tertull. de Scorp. cap. 1.] à nimia violentia ita dicitur, quia chorda in arcu uſque ad mentum trahitur.

Adminiculator, officium in Eccleſia Romana antiquum pro defenſione viduarum, pupillorum, aliorumque hujuſmodi deſtitutorum erectum; ſicut hodie pauperum Advocati faciunt. [Stephanum Adminiculatorem,] quam poſt Cardinales Primicerium: & Secundicerium nominat Luitprandus lib. 6. hiſt. cap. 6. Vide *Defenſor*. *Conclamator*.

Admiratus. Vide, *Amiras*.

Admodio, modifico, corrigo, emendo aliquod imperfectum. [Me autem pœnitet incautè, & minùs inculto ſenſu, vel impolito ſermone ſtylum exaraſſe; unde offenſam ſanctæ animæ veſtræ potueram incurrere, niſi veſtra bonitas admodiaſſet. Palladius Epiſcop. ad Deſider.]

Admodum, Salvianus loco *Propemodum*, ſeu *Penè* abutitur. [Jubet Deus, ut cuncti egentibus ſua tribuant; cuncti admodum aliena pervadunt. De Providentia, lib. 3.]

Admonitor, Magiſter Cæremoniarum, eò quòd omne id, quod agendum ſit, admonere debet; ita in ordinationibus Conciliorum non raro appellatur.

Adnumiasta, ille erat, cui incumbebat milites in libello ſignare, quæ nota *Adnumium* dicebatur.

Adnumium. Vide *Adnumiaſta*.

Adonai, hebraica vox quæ Dominum meum ſignificat, ab *Adon*, ideſt, Dominus; qui titulus ita eſt in ſacris Scripturis Deo attributus, ut nunquam aliis creaturis detur; & Hebræi quando incidunt in nomen Dei ineffabile *Iehova*, ejus loco pronunciant *Adonai*. Vide D. Thomam, par. 1. quæſt. 13. art. 11. & hinc *Tetragrammaton*.

Adonidis Planctus. Vide *Aſtarthe*. *Palambona*. *Thammus*. FR. *Adhon* hebraicè almum ſignificat, ac græcè ſuavitatem denotat. Fulgentius, lib. 3. Mythol.

Adoptiva, quæ dicatur. Vide *Agapitæ ſorores*.

Adoratio, tribus modis dicitur, *Latriæ*, *Duliæ*, & *Hyperduliæ*. Vide *Dulia*.

Adorea, gloria, adoratio. [Pulchris patientiæ adoreis albicantem verè dignum, ut Dominus habitaret templum. In vita S. Genulphi Epiſcopi.

Adplane, plenè, completè. [Cùmque ad diverſa ſtudia, quibus ſæculi poteſtates ſtudere ſolent, adplanè in omnibus diſciplinis politus eſſet. In vita S. Leodegarii Epiſc.]

Adrhamo, dejurando ſpondeo. [Unde tale ſacramento per ſuam feſtucam viſus eſt adhramire. In lege Salica, cap. 30. tit. 39] A voce gallica *Arramir*, quæ promiſſionem jurandi, ſeu fidejuſſionem ſignificat. In formulis antiquis reperitur etiam nomen *Adrhamitus*. [Ipſe homo ſacramentum intra ip am caſam Dei, vel ipſius Abbatis habuiſſe adrhamitum.

Adrhamitus. Vide *Adrhamo*.

Adriaticum Mare, per Clavum Chriſti mitigatum fuit. Vide *Clavatum*.

Adsalio, aggredior. (Me malo ordine adſalivit, & livoravit. Form. Rom. De verbo

Livoro

Livoro. Vide ſuo loco. [Quaſi nos nulla manent cauſa in via adſaliſſetis, & graviter livoraſſetis. In formul. Marculphi Monachi, lib. 1. cap. 29.

ADTRACTUS, acquiſitus, aſſecutus. [De comparato, vel de quolibet adtracto. Marcul. in antiq. char.

ADVENA. Vide *Allophylus*. *Philiſthæi*. *Transverſa*.

ADVENTUS, ſacrum tempus ante Nativitatis Chriſti feſtum, ab ipſomet Apoſtolorum Principe inſtitutum, ut docet Durandus, lib. 3. cap. 2. Quod incipit à proximiori Dominica S. Andreæ teſto. Antiqui Chriſtiani in hoc tempore, ſicut hodiè aliquæ Religiones, & Eccleſia Orientalis obſervant, ab eſu carnium, & lacticinorum abſtinere ſolebant, licèt non jejunarent. Græci verò incipiunt Adventum à die 14. Novembris, quod etiam antiquitùs penes Latinos obſervabatur; ideòque S. Martini Quadrageſima appellabatur, ut Baronius notavit. In Concil. Matiſconen. ſtabilitum fuit jejunium per hoc tempus in feria ſecunda, quarta, & ſexta. Quod in Gallia primò à Ruperto Epiſcopo Turonenſi introductum fuerat, ut in ejus hiſtor. lib. 10. cap. 31. liquet. Deinde ex devotione Chriſtianorum particularium quotidiè in hoc tempore jejunabatur; & Odoric. Rinal. in Annal Eccl. anno 1270. num. 21. refert, quòd Urbanus V. ſui Pontificatûs initio omnibus Clericis in Curia exiſtentibus hoc quotidianum jejunium obſervari juſſerat, & biduo etiam ante quartam feriam Cinerum jejunium celebrari ſtatuerat. Hoc temporis ſpatium aliqua peculiari mœſtitia ob memoriam ſecundi Adventus Chriſti in die Judicii veneratur, propterea in Miſſa non dicitur *Gloria in excelſis Deo*, nec *Te Deum* in Matutino, licèt de anno 1140. in Rituali M. S. Petri Canonici Vaticanæ Baſilicæ in Bibliotheca Angelica conſervato, habeatur, quòd in Dominicis Adventus *Gloria in excelſis*, & *Te Deum*, ſolitum fuiſſet recitari. Diaconus, & Subdiaconus planetis plicatis parantur. Vide *Caſula*. At propter memoriam alterius, ac ſalutiferi Adventus Chriſti, ſcilicèt, Incarnationis, aliquod lætitiæ ſignum hoc tempore admiſcet Eccleſia; & ideò non relinquitur *Alleluja*: quæ lætitia præcipuè in Dominica tertia ejuſdem Adventus oſtenditur, permittendo nempè, Diacono, Subdiaconoque tunicellis indui, & Cardinalibus à violaceis coloribus feriari, & roſaceis veſtiri; imò antiquitùs in hac Dominica ipſemet Pontifex ſolemniter celebrare ſolebat. Item *Dominica vacans* dicebatur quarta Adventus in Sacramentario S. Gregorii; nam cum officio præcedentis Sabbati continuabatur, in quo ordinationes celebrabantur. Microlog. de Eccleſiaſt. obſerv. cap. 29. ubi eandem rationem reddit de omnibus Dominicis poſt quatuor Tempora: [Hæ autem Dominicæ (inquiens) antiquitùs ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum juxta decreta Sanctorum Patrum tam ſerò fiebat, ut potiùs Dominicæ, quàm Sabbato adſcriberetur,] Qui ritus ab omnibus hujus materiæ Scriptoribus confirmatur, ac ob eamdem rationem, idem D. Greg. *Dominicam vacantem* ſecundam Quadrageſimæ appellavit; celebrabantur enim ordinationes noctu circa principium ſequentis Dominicæ diei, ut Dioſcoro Alexandrino Patriarchæ ſcribit D. Leo Papa, inquiens: [Ut non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur, ſed poſt diem Sabbati ejus noctis, quæ in prima Sabbati luceſcit, exordia deligantur, epiſt. 81. cap. 1.] Ideò uſque ad præſens in Miſſa illius Dominicæ ſolemus repetere Euangelium Sabbati, ſumendo Introitum, Graduale, & Communio feriæ quartæ. Itaque hoc pacto antiquitùs, ordinationibus celebratis, in Dominica continuabatur officium, & Sabbati jejunium. Hodiè verò ob difficultatem continuationis jejunii uſque ad Dominicam, ut notat Durand. lib. 6. cap. 39. ordinationes de manè in Sabbato habentur. Ideò poſſe Epiſcopum in Dominica quatuor Tempora ſequente ſacros Ordines conferre affirmant communiter Canoniſtæ, ſi continuare ei libuerit Sabbati jejunium. Vel *Dominica vacans* ex eo dicebatur, quia in ea Papa à ſtationibus vacabat, jam ob præcedentes ordinationes defeſſus; conſtat enim ex geſtis Pontificum, ſolitas ab eo ordinationes in menſe Decembris habitas fuiſſe. Alii denique exiſtimarunt, fuiſſe dictam *Vacantem* Dominicam illam, quia tunc Pontifex, relictis aliis occupationibus, ſolùm in largiendis eleemoſynis incumbebat. Vide *Sabbatum vacans* in dict. *Sabbatum*. Propter hanc fixam vocationem, ſi vigilia Nativitatis in hac Dominica occurrerit, nona lectio non legitur de homilia Dominicæ, neque Euangelium ejuſdem dicitur in fine Miſſæ, ut fit in aliis omnibus anni Dominicis, quia in præcedenti Sabbato jam dicta fuere. Quare in Adventu conſuetæ commemorationes in Officio non dicantur. Vide *Commemoratio*. Quare appelletur *Hebdomada de excepto*. Vide *Hebdomada de excepto*. In Hiſpania cooperiuntur Imagines. Vide *Icona*.

ADVERSARIA, commentaria alicujus textus, ſeu ſcripturæ, quia hæ notæ fiebant in eo libro, ex parte oppoſita textui. De la Cerda, cap. 80. num. 2. Qui Auctor ideò ſuum librum *Adverſaria ſacra* appellavit, quorum eruditionibus magna ex parte hi noſtri labores elucent.

ADVERSARIUS. Vide *Gaſachio*.

ADULTER. Vide *Mœchus*.

ADULTERIUM. Vide *Mœchia*.

ADUMBRO, obſcuro. [Ut etſi bono alio comparatur, & alio adumbratur; nihilominùs remaneat in boni nomine. Tertull. de Exhor. caſt. cap. 3.]

ac

ac idem alibi: [Petulantiam à modeſtia adumbratam, de Spect. cap. 9.]

ADVOCATIA. FR. genus feudi. [Advocatia Imperii, Chron. Caſin. lib. 4. cap. 35. Boniſac. in hiſt. Tarviſ. & in Comment. de feudis Venetis, pag. 65. & 71. leges feudales de pace tuenda, §. quicunque Advocatiam.]

ADVOCATIO, penes Tertullianum, non rarò conſolationem ſignificat, quod à verbo græco παράκλησις trahitur, quod ſimul conſolationem, & advocationem ſignificat. [Itaque talibus & advocatio, & riſus promittitur, lib. de pœniten. cap. 11.] Eodem ſenſu uſus eſt verbo *Advoco*, ut lib. 3. adverſ. Marc. cap. 14. ubi legimus: *Advocate languentes*. In Jure Canonico *Jus advocationis* dicitur, quod nos Juſpatronatus appellamus, & *Advocatus* is etiam dicitur, ad quem ſpectat præſentare, vel nominare, ſcilicet, patronus ipſe. Vide de Advocatis in aliis ſignificationibus in verbo *Defenſor*. *Conclamator*. *Adminiculator*. *Mamburgium*. *Paraclitus*. *Scholaſticus*. *Tanganus*.

ÆDIFEX. Faber murarius, ſeu Architectus. [Antè enim fuit deliberandum ex ſimilitudine prudentiſſimi ædificis illius, qui priùs ſumptus operis cum viribus ſuis ſupputat. Idem Tertull. de Idol. cap. 12.] FR. putarem hìc potiùs de fabricæ domino ſenſum eſſe, eo modo, quo de eodem Chriſtus Lucæ 14. dixerat: [Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs ſedens computat ſumptus, qui neceſſarii ſunt, ſi habeat ad perficiendum, ne poſtquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere &c.] Non enim ad Fabrum, aut Architectum *operis ſumptus*, ſed ad dominum fabricæ cum ſuis viribus ſpectat ſupputare. Unde ædifex qui ædificat, nempè, & ædificare facit propriè dicitur, licèt promiſcuè de utroque poſſit intelligi, ſicut fabricatoris nomen utrique adaptatur: ſed Tertulliani ſenſus hìc ad parabolam Chriſti adductam alludit, nempè, de eo, qui propriis ſumptibus ædificare facit.

ÆGINUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

ÆGYPTII, quid ſignificare intendebant per ſphingis ſimulacrum. Vide *Sphinx*. Quid per Serapin. Vide *Sporteolus*. *Seraphim*. Ægyptiaci dies. Vide *Strena*. Primi ad tondendas Monialium comas. Vide *Tonſura*.

ÆNEA. FR. dicebatur Jeroſolymis quædam Eccleſia, fortaſsè quia æneas valvas, aut tectum habebat. [Præterea pervenit ad me, quia in ea Eccleſia, quæ ænea dicitur, ſæpè in Jeroſolymorum Urbe veſtræ Eccleſiæ jurgia naſcuntur. S. Gregor. lib. 9. cap. 40. ad Iſacium Jeroſolym. Epiſc.

ÆNEUS SERPENS. Vide *Nobeſtan*.

ÆNIOLUS. FR. Lebes, ænulum, ſeu æneolum. [Ænioli ferventibus aquis deſuper pendebant. In vita S. Aldegundis Abb.

ÆONES. Vide *Abaſcantus*.

ÆPHONOTROPHIUM, Cantorum Collegium. [Fecit ad S. Stephanum æphonotrophium, ubi Primicerius, & Cantores manerent. In Greg. Magno Petrus Mallius in ſua hiſt. ſac.] à voce græca Εὐφωνοτροφεῖον, quæ locum, ubi Cantores aluntur, ſignificat; ideò rectè ſcribendum erit per EU, in principio, ideſt, *Euphonotrophium*.

ÆQUALENTIA. FR. hæreditaria inter fratres æquali portione diviſio. Marculph. lib. 11. cap. 14.

ÆQUIVOCOR, ideſt, habere æquale, ac ſimile vocabulum, quod in ſenſu ſcholaſtico potiùs *univocor*, diceretur. [Nec parvipendendum patrocinium hujus pœnitentis (ſcilicèt, Mariæ Magdalenæ) quia ſicut æquivocatur Beatæ Virgini in vocabulo, ſic etiam confertur ei quodammodo in exemplo. Petr. Bleſen. ſerm. 23.] Sic etiam *æquivocationem* idem dixerat pro nomine univoco. [Æquivocationi veſtræ toto corde gratulor, nec reor hoc accidiſſe ſine diſpenſatione divina, ut nobis eſſet uniformitas nominis, quos à pueritia fecerat uniformes identitas voluntatum, epiſt. 77.] Reperitur etiam in hac ſignificatione ejus adjectivum *æquivocus*. [Itaque poſtquam Ludovicus ab æquivoco filio ſuo reſtitutus eſt in Regnum. Flod. l. 2. hiſt. Remen. cap. 20.] De æquivoco filio dixerat, quia Ludovicus etiam ſicut & pater vocabatur. Quod clariùs VVarnefridus, cùm ſingulos Caroli magni liberos recenſuerit: [Secundus (inquit) Pipinus fratri, atque avo æquivocus;] conſtat enim ejus avum vocatum fuiſſe Pipinum, ſicut & frater ex Himiltruda genitus. FR. [Moxque palàm Domini Papæ Benedicti VII. qui ſic vocabatur, ex numero præcedentium æquivocorum obnixè petit auxilium. In Chronica Ditmari Epiſcop. lib. 3.] Vide *Anagogia*.

AER. Vide *Velum*.

ÆRA, vox familiaris ſacris Conciliis, & Eccleſiaſticis Scriptoribus, ad denotandum annorum computum. De origine hujus nominis eſt quæſtio inter Etymologos. Aliqui exiſtimarunt à voce *Æs* derivari, cùm in ære ſignato nota currentis anni imprimebatur. Alii probabiliùs cenſent hanc dictionem compoſitam eſſe ex litteris A. FR. A. ideſt, Annus erat Auguſti; nam hujus Imperatoris tempore cœperat hic annorum computus. At Cardinalis Baronius in Not. ad Martyrol. Roman. adhærens Dioni Caſſio, opinatur ab ære collato hoc vocabulum ſortitum fuiſſe; nam Auguſti temporibus ex Hiſpania tam ingens copia monetarum collecta fuerat, quæ nedum pro triumpho, ſed & ad reſarcienda Romana mœnia, ac ædificia fuerat ſufficiens, atque ab hac copioſa nationis Hiſpanicæ contributione cœperat *Æra* denominari annorum computus ob hoc memorabile factum; ideòque nota hæc in Hiſpanicis Conciliis

ciliis frequenter reperitur. FR. quæ triginta octo annis ante Chriſti adventum incœperat, in Conſulatu, ſcilicèt, Apii Claudii, & Norbanis Flacci: hinc eſt, quòd quando in Toletano Concilio contra Priſcillianiſtas congregato, habetur celebratum fuiſſe anno 438. non niſi anno Chriſtiano 400. intelligendum eſt. Qui calculandi modus ceſſavit in Regnis Hiſpaniæ, in Aragonia, ſcilicet, anno 1358. in Caſtella 1383. ac in Luſitania tandem anno 1415. Æra autem Chriſti cœpit apponi anno 527. ut ibi notat Baronius in Annal. quando, nimirum, poſt Juſtinianum Imperatorem faſti Conſulares defecerant: primuſque fuit Dionyſius Exiguus, qui privatim à Nativitate Domini annos cœperat numerare, hoc eſt, eodem anno, quo ſupra 527. & poſt Juſtinianum, qui obiit anno 525. numerabantur anni ab Incarnatione; ita Dominicus Mazzochius in ſupplemento Civitatis Caſtellanæ. Paulus verò Diaconus multò priùs ab Incarnatione ſuum computum, lib. 17. notaverat, ideſt, ab anno 492. qui ibi ſic ait: [Ceſſante jam Romanæ Urbis Imperio, utilius, aptiuſque mihi videtur, ab annis Dominicæ Incarnationis ſupputationis lineam deducere.] Notat Gloſſa in extrav. cap. unico, de Summa Trinit. Pontificis datam ab Incarnatione immemorabiliter in uſu eſſe, congeſta per Gloſſ. in Clement. de Summa Trinit. §. Ex tempore; ſed Bononienſis Academia poſtea introduxerat à Nativitate ſubſcriptionem, fortaſsè ea inducta ratione, quòd computus ab Incarnatione, novem menſes poſtponit Chriſti ætati, ut notant Baldus in l. nuptæ, §. Senatores, ff. de Senator. Aretin. conſil. 71. viſa ad finem. In calculatione verò à Nativitate, unica tantùm dies, in qua natus eſt Chriſtus, excluditur, l. à Caligato, C. de nuptiis: ||||: Hoc tamen vocabulum in neutro genere, & plurali numero apud D. Ambroſium debitum contractum ſignificat; [Et gravis æra contraxit; de Joſeph, cap. 5.] ubi de Protoplaſte loquitur. Item pretium ſonat aliquando: ſic idem Doctor Judam Magdalenæ murmurantem argutè irridet: [Trecentorum (inquiens) æra crucis inſigne declarat, lib. 6. in Lucam, cap. 8.] Alludit ad primam litteram dictionis *Trecentorum*, quæ ad modum crucis formatur. Vide *Aureus numerus*, *Epacta*, *Indictio*. Æra Mahumetanorum. Vide *Hegira*. Æra planta qualis ſit. Vide *Zizania*.

ÆRATUS ORBIS. FR. ſcutum. [Rex locutus: Licèt pectus meum lorica vix deſerat, & aſſiduè manum orbis æratus includat, necnon latus muniat ferri præſidium. Ennodius in vita B. Epiphanii Ticinen. Epiſc.

ÆREOLA moneta. Vide *Talentum*.

ÆROMANTIA. Vide *Hydromantia*.

ÆSTIMARIA. FR. juridica æſtimatio. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 36. n. 6.

ÆSTIVALES. Vide *Bota*. Æſtus maris. Vide *Ledo*. Æſtiva cœna. Vide *Thamnus*.

ÆTERNITAS, quare ab hominibus mereatur in præmium, ſive in pœnam. Vide *Infernum*. Æternari cupiunt homines in terra. Vide *Sepulchrum*.

ÆTHIOPS. Vide *Blembus*, *Campana*, *Confeſſio*, *Hebdomada major*, *Monophyſitæ*, *Sabbatum*. *Henoch*. Æthiopes adhuc antiquum ritum præbendi infantibus lac, & mel obſervant in baptiſmo. Vide *Baptiſmus*.

ÆTIANI. FR. Hæretici ab Ætio appellati, aſpernentes oblationes, & ſacrificia pro defunctis, 24. qu. 3. cap. 39. (à noſtri ſæculi Novatoribus denuò excitatus error:) atque ab Eunomio Ætii diſcipulo *Eunomiani* deindè vocati ſunt, Socratis hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 28. Theodorici hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 24. Sozomeni hiſt. Eccl. lib. 6. cap. 26. & 27. Nec à prædictis Novatoribus pœnitentiam negantibus valdè differebant; nam aſſerebant, in fide viventes, pœnitentia haud indigere, cum eſſent impeccabiles. Diſſimilitudines autem in divinis ſomniabantur, Patris à Filio, atque ab hoc Spiritus Sancti. Ibidem. Vide *Anomæi*, *Trinitas*.

ÆVOSUS, antiquus, vetuſtus. [Vir meus Æmilius vetulus ſit, ac in ævoſo ejus corpore frigidus extet circum præcordia ſanguis. Hincmar. in Remigio.

AFA, vox græca Ἀφὴ, quæ pulverem ſignificat. [Ægyptium video in Afa volutantem. In vita SS. Propertii, & Felicis.] Palæſtricam artem alludit; nam luctatores oleo uncti in arena involvuntur, nè facilè ab adverſario amplexari, & proſterni valeant. Hìc autem de dæmone fabulatur in forma Ægyptii apparente.

AFATOMIA. FR. Donatio, ſeu forma tradendi poſſeſſionem. In lege Salica, tit. 48. Dicitur etiam *Affatimia*. [Ideò penſantes cauſam conſanguinitatis, dono vobis per hanc affatimiam, pro omni portione in pago illo, centena illa. Marculf. in ſuo Formul.] Reperiuntur in eadem ſignificatione *Adfatimo* verbum, & *Adfatimus* adjectivum.

AFFIRMATIO. Vide *Diffinitio*.

AFFINITAS ſpiritualis contrahitur inter Confeſſarium, & pœnitentem. Vide *Pœnitentialis*.

AFFICTUS. FR. Locatio, conductio: [Affictuum, & penſionum poſſeſſio poterat tibi reſtitui, de reſt. ſpol. cap. 19.

AFFRONTATIO, confinium, ſeu conterminatio; nam termini quaſi frontibus inter ſeſe objiciuntur: [Quantum iſtæ affrontationes includunt, atque terminant. In vita B. Oldegerii Epiſcopi.

AFRICA, quando ab Arabis capta. Vide *Taxatus*.

AGALMA, vox græca Ἄγαλμα, de qua fit mentio in ſecundo Concilio Nicæno, ſtatuam alicujus ani-

animalis ſignificat, ad differentiam imaginis rationalis, quæ dicitur *Icona*. Vide ſuo loco. FR. Idem vocabulum, ſed diverſæ ſignificationis, in vita S. Gisleni legitur. [Corpus in ſindone mundo diligentiſſimè involutum, & ſub agalmatis clave firmiſſimè obſeratum, in eadem urna deponitur.] Aliqui arcam intellexerunt, ſed græcè rem lætitiam, & conſolationem afferentem ſonat.

AGAMUS, græca vox Ἄγαμος, ideſt, Cœlebs: γάμος enim nuptiæ dicuntur; unde *Agamus* ſine nuptiis, ideſt, innuptus. [Primus Adam monogamus, ſecundus agamus. Qui bigamiam probant, exhibeant tertium Adamum bigamum. D. Hieron. contra Jovin.] Quare cœlebs fœmina, quæ Deo ſe dedicabat, ut eſt Monialis, & ſimilis, *Agama* appellabatur. *De Monogamo*. Vide ſuo loco.

AGAPE, ſacra convivia erant, quæ in primitiva Eccleſia fiebant, græca vox Ἀγάπη, ideſt, Amor, & Charitas, nam frequentabantur amoris & charitatis gratia: quæ tripliciter fiebant, ſcilicet, occaſione nuptiarum, in quibus invitabatur ipſemet Epiſcopus, dicebanturque *Agapæ connubiales*. Alia celebrabantur in feſtivitatibus Sanctorum Martyrum, & appellabantur *Agapæ natalitiæ*, quæ erant in Eccleſia. Alia tandem convivia in exequiis præbebantur, & *Agapæ funerales* nominabantur. Vide *Cœniſcia*. De his admonuit Clericos S. Clemens, inquiens, [Qui in exequiis mortuorum ad convivium funebre invitati eſtis, ordine & timore Dei epulamini, ut poſſitis preces pro defunctis exhibere Deo, lib. 8. Conſt. Apoſt. cap. 44.] Mos erat invitandi præter Clericos, etiam pauperes, amicos, & affines, ut obſervavit Origenes in Job, lib. 10. FR. Ex Concil. Gangrenſi in Gratiani decreto, diſt 42. cap. 1. habetur, [Si quis deſpicit eos, qui fideliter agapes, ideſt, convivia pauperum exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres, & noluerit communicare hujuſcemodi convocationibus, parvipendens, quod geritur, anathema ſit;] Alciatus verò, lib. Prætermiſſorum, 1. in dict. Agapes, malè opinatur *Lapinas* hic legendum, & non Agapes. [Ad convivium, quod agape dicitur, & Euangeliſta δοχὴν appellavit. Conſt. Apoſt. cap. 28. lib. 2.] ubi pro omnibus Eccleſiæ gradibus quomodo dividendæ ſint portiones diſponit: ||||: Ac Sanctus Paulinus Aletio ſcribens, ejus magnificentiam in funeralibus agapis pro Rufina uxore in Baſilica Vaticana celebratis, valdè commendat; ſic enim ait: [Patronos animarum noſtrarum pauperes, qui tota Roma ſtipem meritant, multitudinem in Aulam Apoſtoli congregaſti. Pulcro equidem tanto operis tui ſpectaculo paſcor. Videre enim mihi videor tota illa religioſa miſeranda plebis examina, illos pietatis divinæ alumnos tantis influere penitùs agminibus in ampliſſimam glorioſi Petri Baſilicam, ut pro januis atrii, & pro gradibus campi ſpatia coarctentur, epiſt. 81.] Solebant celebrari etiam poſt ſanctiſſimam Communionem, [Antiquitùs mos erat poſt communionem divinorum myſteriorum coepulationes, & compotationes fieri, divitibus epulas ſuppeditantibus, ac præterea pauperiores invitantibus. Zonar. in can. 74. Trull.] De Agapis ſolemnibus pro Eccleſiarum dedicationibus D. Gregorius loquitur, lib. 1. epiſt. 14. ubi Petro Subdiacono neceſſaria pro ſimilibus conviviis ad dedicationem cujuſdam Oratorii committit. Abuſiones deinde ex hiſce conviviis in Eccleſiis exortæ, prohibitæ fuere à SS Præſulibus, præcipuè in Conciliis Laodicenſ. cap. 28. FR. In decret. Gratian. diſt. 42. cap. 3. habetur: [Non oportet miniſtros Altaris, vel quoslibet Clericos ad agapem vocatos partes tollere propter injuriam, quæ ex hac occaſione Eccleſiaſtico ordini poterit deputari. Laodicen. Concil. Item in eodem decret. Gratiani notatur ex Carthaginenſe Concilio IV. quòd: [Nulli Epiſcopi, vel Clerici in Eccleſia conviventur, niſi fortè tranſeuntes hoſpitiorum neceſſitate illic reficiantur: populi ab hujuſmodi conviviis (quantum fieri poteſt) prohibeantur, diſt. 42. c. 5.] : ||||: Conſtantinopol. VI. cap. 74. ubi Charitates appellantur, & penitùs ſuppreſſæ à S. Ambroſio, ejuſque exemplo à D. Auguſtino, qui ab Eccleſia Africana eas expellere curavit, cum deperdita jam proſpiceretur cana illa Chriſtianorum ſimplicitas. Cui reformatori, ut ſuaviùs tales moderaret abuſus, Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus ſcripſerat, ſcilicet; [Magis docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando, ep. 64.] Hæc agapeja immoderata convivia ob nimiam, licentioſamque diſſuetudinem in Chriſtianis reprehendit etiam Tertullianus, [Apud te (inquiens) agape in cacabis ſervet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis jacet, lib. de jejun. adverſ. Pſych. cap. 17.] FR. [Non oportet in Baſilicis, ſeu in Eccleſiis agapem facere, & intùs manducare, vel accubitus ſternere non licet,] ſunt verba Canonis, 4. diſt. 43. : ||||: Tempore autem præfati Tertulliani, cum nimirum adhuc non erant agapes à Conciliis prohibitæ: ideò ipſemet piorum hæc Chriſtianorum convivia laudavit, quæ tamen non erant immoderata, ſicut illa, de quibus ſuperiùs reprehenderat, quare de moderatis ſic ait: [Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit. Vocatur Ἀγάπη, id quod dilectio penès Græcos eſt. Quotieſcunque ſumptibus conſtet, lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum. Siquidem inopes quoque refrigerio iſto juvamus. Nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ. In Apolog. cap. 34.] Catechumeni verò ad hæc convivia non admittebantur, nam adhuc habiles non erant ad communionem; ſic nec Pœnitentes publici, qui eam recipere nequibant. In Orientali tamen Eccleſia, uſque ad

præ-

præſens, hæ agapes durant, ubi feſtivitatum, & funeralium occaſione ſæpè interfui, quamvis non intra Eccleſias, ſed penès ipſa ſub dio, vel in privatis domibus, juxta id, quod D. Gregorius, lib. 9. epiſt. 71. Anglicis noviter ad fidem converſis præſcripſerat; permittendo eis, ſcilicèt, ut non longè ab Eccleſiis, in tuguriis virentibus frondibus fabricatis, talia convivia recolerentur. Itaque inter alia convivia, in quibus ibi præſens fueram, ſumptuoſiſſimum illud erat non minùs, ac devotiſſimum Montis Libani, quando de anno 1624. pro ſanctæ Sedis Apoſtolicæ negotiis ad Patriarcham acceſſeram; ibi enim in feſtivitate Patriarchalis Eccleſiæ, quæ ſub titulo Deiparæ Aſſumptionis eſt, convivium celebratum fuit, in quo interfuerunt Epiſcopi non pauci, magna Clericorum caterva, & innumerabilis populorum concurſus: non enim in hoc venerabili Cœnobio, excepto hoc ſolùm die, carnes manducare, nec unquam animalia mactare licet, quod pro hac die extrà clauſuram permittitur. At Patriarcha cum cæteris Monachis, & Epiſcopis ejuſdem Ordinis ſeorſim comederunt; eorum enim regula, quæ eſt D. Antonii Abbatis, nunquam carnes manducare permittit. Unde Maronitæ Monachi, licèt ad prælaticias dignitates aſcendant, obſervant nihilominùs hanc carnium abſtinentiam, ſicut & reliquas Antonianas conſtitutiones. In ruralibus Inſulæ Melitenſis Eccleſiis, quum aliquod feſtum celebratur, ſolent poſt Veſperarum ſolemnitatem, buccellas unà cum fructibus populo diſtribuere; Græci verò placentas, & ſubcinericios panes diſtribuunt, at in exequiis dant granum frumenti coctum, & benedictum, quod condimentis, ut bellariorum, & id generis adulcare ſolent, quæ Κόλυβα, ideſt, Coliva, latinè bellaria vocamus. FR. græcè tamen κωλίφιον, & Coliphium latinè ipſum panem ſubcinericium dicitur. Plaut. Coliphia mihi ne incocta detis: & Juvenal. ſat. 2.

Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.

Item Martial. l. 7. epig. 66.

Quum Coliphia ſexdecim comedit: ‖ ‖: Eſculentum hoc frumenti cocti originem duxit ex capitali in Chriſtianos Juliani Apoſtatæ odio: dùm ipſi Conſtantinopolis Quadrageſimam obſervabant, juſſerat ille, ut publicè comeſtibilia vendentes, non niſi contaminata, & Idolis imolata exponerent, ad cogendos, ſcilicèt, Chriſtianos, ut aut illa comederent, aut fame perirent: verùm in viſione à Sancto Theodoro admoniti, ut loco panis coquerent frumentum, quod actum fuit per integram hebdomadam, ſolicitè egenis ditiores ſubveniendo, & hoc pacto imperialis intentio fruſtrata, edictum revocavit: ob hanc igitur tanti facti memoriam continuarunt deinde Conſtantinop. fideles in gratiarum actionem illius S. Martyris, ad anniverſarium ejuſdem, ea coquere, atque amygdalis, uvis paſſis, nucibus à corticibus diſmembratis, granis mali punici, foliiſque apii breviter tritis hoc granum commiſcere ſolebant, quæ compoſitio ſymbolicè varias Sanctorum virtutes denotat, & pauperibus elargiri ſolet: narrat omne id Nectarius Epiſcopus à Baronio in annum 362. relatus. Qui ritus à Græcis in Melita introductus, obſervatur ibi ſolùm in funeralibus, & *Coccia* etiam vocatur; Moſchi tamen appellant *Cothia* panem illum benedictum, quem in Eccleſia pro mortuorum ſuffragio diſpenſant. FR. Caſalius in aliquibus Galliæ, & Hiſpaniæ locis *Agapes* adhuc in uſu eſſe ait, & colligitur ex lapide S. Ildephonſi Altaris in Eccleſia Hiſpanorum S. Jacobi Romæ. Vide *Doche*.

AGAPETÆ SORORES, vox græca Ἀγαπηταὶ, ideſt, in charitate ſorores, ſeu ſorores ſpirituales. Hieronymus tamen eas vocat *Adoptivas ſorores*, epiſt. 27. ad Euſtoch. ſic etiam Pallad. in Dialogo, *& Sorores devotæ* ab aliis nominantur, quas conſuevere homines timoratæ conſcientiæ in contubernio ſpirituali retinere; at temporis proceſſu talis charitas in vitium degeneravit, idcircò præfatus D. Hieronymus loc. cit. [Novum concubinatus genus] appellavit, ac zelo ardens, exclamat: [Unde in Eccleſias Agapetarum peſtis introiit.] In Conſtantinopolitana namque Urbe, cum Clericis ſub eodem tecto prætextu rectæ charitatis vivebant; quæ petra ſcandali per Divum Joannem Chryſoſtomum initio poſſeſſionis ejus curæ remota fuit, & à SS. PP. ac ſacris Conciliis prohibita, & condemnata fuit.

AGARENUS. Vide *Saracenus*.

S. AGATHÆ MISSA, quare incipiat *Gaudeamus omnes*. Vide *Introitus*.

AGELLUM. FR. parvus ager. [Si quis ſanè Clericorum agella, vel vineolas ſibi feciſſe probabitur, 3. decretal. tit. 25. cap. 5.

AGENDA, ſacra, quæ pro defunctis celebrantur. [In Agenda plurimorum defunctorum. Graduale D. Greg. M. S. in Angel. Biblioth. S. Auguſtini de Urbe conſervato. Agenda veſpertina, vel matutina. In lectionar. S. Hieronymi. Per omne Sabbatum à Presbytero loci illius, agendæ illorum ſolemniter celebrantur. Beda in vita S. Auguſtini Angliæ Apoſtoli.] Dicitur *Agenda* inſuper tam Sacrum, quàm Officium pro defunctis, quia in iis agitur, & effectuatur teſtatoris mens, ſic ab executione illius mentis *Exequiæ* dicuntur. FR. [Sed ne Mauri quondam Epiſcopi Anniverſitas, ſeu Agenda celebretur. Anaſt. Biblioth. in Leone II. Si quis Presbyter inconſulto Epiſcopo Agendam in quolibet loco noluerit celebrare. Capitular. Caroli Magni, tit. 224. Tandem luctuoſa oratione finita, Agendam incœpi. S. Petrus Cluniacen. Abb. Epiſtolar. lib. 2. ep. 17. in Bibl. Cluniacen.

AGGER. Vide *Chomatum*.

AG-

Aggressio. Vide *Interpriſa*.
Agiasmus. Vide *Aqua benedicta*.
Agiosimandrum. Vide *Campana*.
Agisulfus Longobard. Rex, quando cum Romanis compoſitus fuerit. Vide *Introitus*.
S. Agnes. Vide *Superdico*.
Agniferus. FR. Epitheton Præcurſoris Domini. [In honorem, & gloriam Omnipotentis Dei, & Glorioſæ ſemper Virginis Mariæ, necnon Agniferi Præcurſoris D. Jo. Baptiſtæ. In præfatione Miſſalis Hieroſolym. Equitum Argentorati 1405. impreſſi, qui in Commenda Friſburgenſi conſervabatur; hodie tamen in ampliſſima D. mei Card. Brancatii Bibliotheca conſervatur.] Agniferus Baptiſta ex eo dicitur, quia in pictura fert ſecum Agnum in ſignum illius immaculati, quem monſtravit, ut mox dicetur. D. Joannis manus, quæ Agnum Dei indicaverat, antiquitùs Antiochiæ conſervabatur, ubi quotannis in die Exaltationis S. Crucis populo admirabili prodigio exponebatur; nam quando hæc ſacra manus aperta cernebatur, annum fertilem indicabat, & è contrario, ſi clauſa inveniebatur, ſterilitatem præſagiebat. Quæ reliquia Rhodianis Equitibus à Bajazetto Turcarum Tyranno dono miſſa, hodie in Conventuali Eccleſia Melitæ magna veneratione aſſervatur: de quo miraculo in Menæo Græco ad 7. Januar. fit mentio. An liceat hunc Domini Præcurſorem cum Agno ad latus depingere. Vide *Agnus Dei*.
Agnoetæ, Ἀγνοῆται, hæretici ita dicti, quia aſſerebant Chriſtum ignorantem ſe eſſe confeſſum, dùm diem judicii finalis neſcire dixerat. FR. de his habetur 24. q. 3. c. 39. ubi *Agnoitæ* juxta ſonum græcæ vocis, & *Gnoitæ* dicuntur. Quos hæreticos ex Neſtorianis prodiiſſe D. Greg. in Regiſt. lib. 8. ep. 43. teſtatur.
Agnus. Vide *Velum*.
Agnus Dei, precatio in Miſſa à Sergio Papa ordinata. FR. ita Albinus Flaccus, & Walfrid. cap. 22. ‖‖ Quæ tamen in Divi Petri Liturgia antiquior reperitur. Fortaſse Author in hoc ideò Sergius communiter exiſtimatur, quia ter Agnus Dei in Miſſa proferri ſtatuit, cùm anteà ſemel tantùm diceretur. Baron. ann. 701. Ter quoque *Miſerere nobis* in fine repetebatur; at ob continua ſchiſmata, & Eccleſiæ tribulationes, Joannes quidem XXII. edixerat, ut in tertia, ac ultima voce *Dona nobis pacem* diceretur. Tamen uſque ad præſens omnium Eccleſiarum Mater Lateranen. Baſilica retinet adhuc canum ritum, ubi nedùm ejus Presbyteri id obſervant, tertia vice *Miſerere nobis* pronunciando; ſed & exteri Sacerdotes ibi celebrantes: Eccleſia enim hæc cœleſtis patriæ eſt ſymbolum, & inde ab omnibus tribulationibus immunis cenſetur. Alb. de off. Miſſ. Dur. cap. 53. Innoc. III. lib. de miſt. Miſſæ. Pacem enim non expectat, dùm ſummè fruitur. Omiſſio *Agnus Dei* in Sabbati Sancti Miſſa, ſilentium trium SS. Mulierum, quæ fuerant ad monumentum Redemptoris, ac ejus non adhuc divulgatam in Mundum peccatorum redemptionem denotat. Durand. lib. 6. cap. 85. In prolatione *Agnus Dei*, qui ſunt in Choro debent genuflecti. Vide *Genuflexio*. In ritu Ambroſiano ſolùm in Miſſis pro defunctis dicitur. Numiſmata ſacra ex cera confecta, propter Agni figuram in ſymbolum Chriſti patientis, etiam ſolent vocari *Agnus Dei*, quorum uſum cum tali figura impugnant aliqui, allegantes ſextam Synodum, in qua prohibetur Chriſtum depingi ſub figura Agni, quod confirmatum fuit ab Adriano Papa. FR. ſcilicet, in can. ſextam Synodum, de conſecr. diſt. 3. Hanc objectionem etiam tangit Vincentius Bonardus in opuſculo de hiſce *Agnus Dei*: ſed non reſpondet ad objecta, ſolùm hoc utitur ad probandum, fuiſſe, nimirùm, illo ævo talia numiſmata. Quare ad objectionem ſatisfacimus, primò Surii auctoritate, qui in notis ad hanc Synodum, hæc verba profert: [Demptis tamen quibuſdam, qui putantur ſuppoſititii, vel Græcorum temeritate depravati.] Et Baronius ad annum 681. oſtendit Theodorum Conſtantinopolitanum Patriarcham Monotelitam hanc ſextam Synodum adulteraſſe. Franciſcus Turianus in Explic. lib. 7. Clementis Romani de vita Chriſtiana, hæc habet: [Illos verò 103. canones, qui ſextæ Synodi fuerunt &c. Patres non ediderunt, ſed alii poſt 24. annos, ut Theophanes Taraſii Conſtantinopolit. Patriarchæ Syncellus, & Anaſtaſius Biblioth. eum ſequutus, Hincmarus quoque Archiep. Rhemenſis, qui floruerat tempore Nicolai I. teſtantur, nullos canones ſextam Synodum præter ſex feciſſe.] At quomodo res ſe habuerit, vide in can. Habeo, diſt. 16. & ibi Gloſſ. vide etiam ad ann. 692. apud Baronium, num. 1. & ſeqq. & hìc quoque in dict. *Pentecſtes*. Canon igitur prædictæ Synodi, in quo Agni pictura prohibetur, nedùm contaminationis ſuſpectus eſt, ſed apparenter falſus, cùm in ordine ſit 82. & præfati PP. non niſi ſex canones condidere, ut ſuprà oſtenſum fuit. Secunda reſponſio eſt, quòd, nempè, etiamſi pro hagiographo talis canon concedatur, quid ejus verba importent, mox videbimus. In hac itaque ſexta Synodo, quæ fuit Concilii Conſtantinop. III. ſub Agathone Papa, & Conſtantino Orientis Imper. IV quod aſſeritur à Leone II. Romano Pontifice fuiſſe in parte confirmatum, & à Clemente IV. in parte etiam acceptum, can. Clementis, diſt. 16. talis eſt ejus diſpoſitio, in can. 82. [Igitur per nonnullas venerabilium imaginum picturas Agnus Dei, qui digito Præcurſoris monſtratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram aſſumptus eſt, verum à nobis per legem Chriſtum Deum noſtrum præmonſtrans. Antiquas ergo figuras, & umbras, ut verita-

tis ſigna, & characteres Eccleſiæ traditos amplectentes, gratiam, & veritatem præponamus, eum, ut legis ſupplementum, ſuſcipientes. Ut ergo, quod perfectum eſt, vel oculorum expreſſionibus, omnium oculis ſubjiciatur, ejus, qui tollit peccata mundi, Chriſti Dei noſtri inſtar hominis characterem, etiam in imaginibus deinceps pro verò Agno ſtatui ἀνστηλοῦσθαι (quod legendum eſt ἀγναστηλοῦσθαι) jubemus, ut per ipſum verbi Dei humilitatem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne converſationis, ejuſque paſſionis, & Salvatoris mortis deducamur, ejuſque, quæ ex eo facta eſt mundo, redemptionis.] Ubi nil de numiſmatibus cæreis Agnus Dei. Imò in quadam Theodori epiſtola penès Baronium ann. 814. ibi ad confuſionem Græcorum, qui Imagines ſacras negabant, inter alia argumenta pro ſe dictum canonem affert, additque Chryſoſtomi verba, inquiens: [Vox Chryſoſtomi eſt, Ego ex cera amo picturam pietatis ergo factam.] Et Petrus Valerianus, lib. 10. prædictum canonem latinè in ſenſu affirmativo traduxit. Tertiò reſpondetur per Adrianum Papam in epiſt. ad Tharaſium Patriarcham, diſt. 3. can. Sextam Synodum, & clariùs apud Baronium ad ann. 785. fol. 370. litt. A. & ſeqq. impreſſ. Vaticanæ. Canonem præfatum amplectitur Papa Adrianus, ubi dicitur: [Etiam in imaginibus &c.] per quam particulam, cùm ex ſui natura conjunctiva, & ampliativa, non verò taxativa, & excluſiva ea ſit; ideò non intelligitur excludi Agnum Dei depictum. Quartò dicimus non eſſe ibi ſermonem de hujuſmodi *Agnus Dei* ex cera &c. ſed de illis ad latus Præcurſoris depictis. Nec ſanè credibile eſſet, Synodum talia ſacra numiſmata prohibuiſſe, in quibus ſemper, & ab antiquo magna devotio extitit; legimus enim apud Zucchium in hiſtoria Moguntiæ, Gregorium Magnum Theodolindæ Regis Agiulfi uxori bina numiſmata ſacra Agnus Dei miſiſſe auro alligata, quæ adhuc in ea Civitate conſervantur. Paſchalem item primum, qui regnavit ann. 817. ideſt, poſt ſæculum circiter ipſius Adriani, non tam recenter juſſiſſe tales figuras Agni Dei formari, ſicut adhuc in muſivo effigiatæ videntur in Transliberina S. Cæciliæ Eccleſia, & in Sacello S. Praxedis ſui Cardinalatus titulo, ubi Jeſu Chriſti Columna colitur, in qua alligatus, & flagellatus fuerat. Refert prædictus Bonardus, ſextam Synodum ideò hoc prohibuiſſe, ne cogerentur fideles judaizare; ſed tale periculum in illo ſæculo extitiſſe, nullibi legitur; benè tamen hoc periculum in primitiva Eccleſia fuiſſe noſcimus. Nec majus eſſet motivum, Chriſtum ſub typo Agni, quàm Spiritum Sanctum ſub figura Columbæ prohibere dipingi; vel idem ſcrupulum eſſet Agnum dipingere, ac in Miſſa proferre *Agnus Dei qui tollis &c.* Quandoquidem utroque modo deciperentur idiotæ: ſicuti cuidam rudi ſemel accidit, qui dùm non poterat addiſcere aliquam partem ſalutationis Angelicæ, fuit inſtructus vulgari ſermone recitare hanc precem, nempè, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere mei*: elapſo verò anno non ampliùs dicebat *Agnus*, ſed *Aries Dei*, ſtultè obſtinando, quòd poſt annum non poterat ampliùs dici *Agnus*, ſed *Aries* potiùs, dùm anniculus jam erat. Quo verò ad ritum conſueverant numiſmata hæc ſacra diſtribui antiquitùs, ut Amalarius ſcribit, infra Octavam Paſchæ, ac variè in variis temporibus conſecrabantur, ut habetur penes dictos Bonardum, Tobiam Coronam, Joſephum Pamphilum, Honuphrium Panvinum, & Joſephum Mariam Suareſium, qui omnes de hac materia egerunt ||| Sed hodie Papa ſolet hæc numiſmata cerea primo anno ſui Pontificatus benedicere, deinde in quolibet ſeptennio ad Octavam Paſchæ. Rev. tamen Sacriſta auxilio Clericorum, & Religioſorum ea ante annum præparat, ac Pontifex in feria tertia Paſchæ indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, & mitra aquam benedicit, infundens balſamum, & chriſma, dicitque aliquas preces in Cœremoniali præſcriptas, deinde linteo præcinctus, cum Cardinalibus ſimiliter aſſiſtentibus, immergit illa in aqua benedicta, ac extracta, extenduntur ſupra munda mantilia, ut exſiccentur, ibique Papa ea denuò benedicit. Poſteà in capſis reponuntur, & conſervantur uſque ad Sabbatum in Albis, quo die, dicto in Miſſa *Agnus Dei*, & peracta communione, tunc Subdiaconus accedit ad ferendum pollubrum his numiſmatibus refertum, præcedente Cruce, & ad portam Sacelli Pontificii perveniens, alta voce hæc verba intonat: [Pater Sancte, iſti ſunt Agni novelli, qui annunciaverunt vobis Alleluja; modò veniunt ad fontes, repleti ſunt charitate, Alleluja.] Eadem verba replicat in medio Sacelli, & tertiò tandem ante ſolium Pontificium: quæ poſtmodum Papa Cardinalibus primò diſtribuit, qui intra eorum mitras ea recipiunt, & ſucceſſivè donantur Epiſcopis, aliiſque Prælatis. FR. Has cœremonias S. Gregorium inſtituiſſe narrat Walfridus, cap. 22. quarum ſignificationes exponit Albinus Flaccus, de divin. Offic. ||| Virtutes verò hujus Agnus Dei in his verſibus referuntur, quos unà cum tribus ſimilibus numiſmatibus Græcorum Imperatori dono miſit Urbanus V.

Balſamus, & munda cera cum chriſmatis unda,
Conficiunt Agnum; quod munus do tibi magnum.
Peccatum frangit, ut Chriſti ſanguis, & angit.
Prægnans ſervatur ſimul, & partus liberatur.
Dona defert dignis, virtutem deſtruit ignis.

Por-

Portatus mundè, de fluctibus eripit undæ.

In ſacris ſolummodò conſtituti poſſunt ea tangere, Azor cap. 9. quæſt. 31. eaque coloribus ornare ſub pœna excommunicationis, ex Conſt. Greg. XIII. de anno 1572. prohibetur. Imò nec vendi ex decreto Cardin. Vicarii à Ricciullo relato, lib. 1. Lucubr. Eccleſ. cap. 9. num. 8. Vide *Numiſma ſacrum*.

Agon, græca vox ἀγὼν, quæ conflictus actum, locum, & aliquando ejus ſpectatorem ſignificat. [Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, 1. Cor. 9.] Sic etiam dicebatur luctator *Agoniſta*, & *Agonotheta*. Nos *Agonizantes* vocamus conſtitutos in ultimo conflictu ſeparationis animæ à corpore, pro quibus piæ Sodalitates utriuſque ſexus introductæ ſunt, in eorum ſpirituale auxilium, quæ pietas eſſet ab omnibus amplectenda; dùm illo tandem auxilio omnes indigebimus. Antiquitùs Miſſa, quæ nunc *Defunctorum* dicitur, in agoniæ ſtatu dicebatur. Vide *Offertorium*.

Agonistici, hæreticalis ramus Donatiſticæ ſectæ in Africa, qui pervagantes ad Caſtella, & loca per diverſas nundinas, fingendo ſe juſtitiæ miniſtros eſſe, varia ſcelera committebant. [Præcones per vicina loca, & per omnes nundinas miſit Circumcelliones Agoniſticos nuncupans. Optat. Milev. lib. 3. [Vocati fuerunt Montenſes, præcipuè Romæ, quia eorum Eccleſia erat in montibus: Item dicti ſunt Circuitores, Coropitæ, Catropitæ, Catopiſci, & Cotopitæ. FR. Sed hæc duo poſtrema nomina potiùs à Scotopiſcis corrupta ſunt, qui ſectæ Bonoſianæ erant. Vide *Bonoſiani* ||| Circumcelliones etiam *Monachi errantes* dicebantur. Iſid. lib. 2. de Eccleſ. Vide *Circelliones*.

Agonisma. FR. vox græca ἀγώνισμα, palmam, & præmium in conflictu acquiſitum, haud quidem conflictum ſignificat, ut exiſtimavit Vocabul. Eccleſ. Author; poteſt tamen per translationem intelligi Triumphus, & Victoria.

Agonothetes, græca vox Ἀγωνοθέτης, Præſidentem, & Judicem Athletarum ſignificans. [Agonothetes Deus vivus eſt: Xyſtarches Spiritus Sanctus. Tertull. in epiſt. ad Martyres,] & alibi idem; [Contra de nobis dicitur, ſic currite, ut comprehendatis: non eſt invidus Agonotheta noſter, nec alterius palmam alteri parat ignominia: omnes athletas ſuos deſiderat coronari.] FR. dicitur etiam latinè Agonotheta; ita Spartianus in Adriano Cæſare, de eo inquit: [Multa in Athenienſes contulit, & pro Agonotheta reſedit.]

Agrarium, ſcilicet, tributum de agris ſolvendum. [De colonis, vel ſervis Eccleſiæ qualiter ſerviant, vel qualia tributa reddant, hoc eſt, agrarium, provideat hoc Judex. In conſtit. Bavariæ, cap. 1. tit. 3.] Hoc tamen nomen penes Græcos imperatoriam navem ſignificat. [Remiges, qui in eo dromio ex agrario Imperatoris erant. Conſt. de admin. Imp. cap. 51.

Agrimensor. FR. Geometra, qui campos menſurat, & dividit. [De finibus quæſtionem, agrimenſoris definitione, illam proſpeximus finiendam. De Præſcriptionibus, cap. 9.

Aguitania. FR. pro Aquitania Galliæ provincia. In privileg. Caroli Magni penes Torrigium de Vatican. Crypt. in ſecunda impreſſ. pag. 507. & ſeqq.

Agyrtæ, Circulatores, Circumforanei, Mendici, & ſimiles vulgivagi: vox græca, Ἀγύρται, quæ formatur à verbo ἀγύρω, quod congregare, & adunare ſignificat. [Viles enim de plebe homines agyrtæ: Aſterius Amaſeæ Epiſcop. homil. in feſto Kalen. FR. Calepinus etiam præſtigiatores ſignificare docet.

Ahori, immatura morte extincti, græca vox ἄωροι, quæ immaturè, & ante tempus ſignificat. [Itaque invocantur Ahori, & Bioæthanati. Tertull. de anim. cap. 57.] De Bioæthanatis. Vide ſuo loco, in quo etiam ſenſu. Vide. *Orama*.

Ala. FR. tabella, in qua juxta Græcorum ritum erat forma ordinationum ſcripta, quæ incipit: Divina gratia &c. [Patriarcha verò manu ſiniſtra alam accipiens legit. In Archieratico, part. 7.]

Alabarches. Vide *Halabarches*.

Alabarum. Vide *Labarum*.

Alabastrum, in Matth. cap. 26. non ſignificat marmoris genus; hoc enim non frangitur, ſicut Magdalenæ alabaſtrum: quare S. Epiphanius putat fuiſſe vitreum vas ſine anſis, nam ἀλάβαστρον ſonat græcè ſine anſis: anſas ipſi vocant λαβὰς; unde particula negativa ἀ præpoſita, non anſatum ſignificat. Confirmatur ex græco Rituali, ubi dùm agit de Chriſmatis Sacramento, ait, [Primus Sacerdos unguentum illud geſtans in alabaſtro, ideſt, vaſe vitreo minimè anſato.] FR. confirmatur ulteriùs ex verſione ejuſdem S. Epiphanii, qui græcè urceolum vitreum habet. Quare exiſtimanda eſt manifeſtè apocripha traditio illa à Baronio ex Svida relata ad ann. 32. num. 29. quòd Magdalenæ vas ex alabaſtro Imperatori Conſtantino Magno traditum fuiſſet, & poſitum deinde in Conſtantinopolitano foro; dùm clarè ex Marco habemus fractum illud fuiſſe, cujus fractionis ſignificatum explicat, Gloſſ. in cap. Quantumlibet, diſt. 1. de pœnitentia, ubi ſic ait: [Fractio alabaſtri ſignificat fractionem Corporis Chriſti in cruce per paſſionem, cujus odor totam domum, ideſt, Eccleſiam univerſalem implens, mortuos vivificat, quia fama paſſionis per totum Orbem diffuſa, peccatores credentes juſtificat.]

Hoc nomen variè ſcribitur, ſcilicèt, *Alabaſtrus*. Vulpian. in l. argumento, §. mundus, ff. de aur. & argento legato. Item *Alabaſtrum*. Martial.

Quot Coſmi redolent alabaſtra, ſorique Deorum.

Item Alabaſtrites. Plin. lib. 36. cap. 8. [Hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optimè ſervare incorrupta dicitur.] & cap. 10. lib. 37. Idem [Alabaſtrites naſcitur in Alabaſtro Ægypti, & in Syriæ Damaſco] Alabaſtron Civitas in Ægypto, deindè *Arſinoe*, & poſteà jam *Memphis* dicta, ut teſtatur idem Plin. cap. 9. lib. 5. Reperitur etiam flumen in Græcia Alabaſtros vocatum, ibidem cap. 3. Item latinè lapis prædictus dicitur etiam *Alabaſter*. [Quibus etiam Alabaſter plenus unguenti putreſcere videtur, ut etiam refert Nonius Cic. in Academ. 2.] Itaque pro lapideo Magdalenæ alabaſtro facerent tum Plinii, tum Ciceronis authoritates, quum antiqui pro unguenti conſervatione uterentur, ſicut peccatrix illa eo uſa eſt, nardo pleno; unde idem Plinius, cap. 2. lib. 13 ait benè nardum in alabaſtro conſervari. Vide *Piſticus*.

Alalagmus, ἀλαλαγμὸς, vox lætitiæ, quo vocabulo Origenes, homil. 7. in Joan. utitur ad ſignificandam acclamationem Militum, ut ea animoſitate, & vigore in conflictu confirmentur, à græco verbo Ἀλαλάζω, quod fremere, & ſtridere ſonat, adinſtar Turcarum, in terrorem adverſariorum. FR. *Elelegmus* fortaſsè ſcribendum eſt potiùs. Nam Eleleis erat mulier bacchans. Ovid. 4. faſt.

Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleides actæ,
Quæque ſub Idæo tympana colle movent.

Et Eleleus unum ex Bacchi cognominibus ab ἐλελίζω, & non ἀλαλάζω, græco verbo fit, quod vociferari ſignificat. Calepinus in dict. *Eleleis*, & *Eleleus*. Ejus antitheſis. Vide *Ololygmus*.

Alani. FR. ſunt feroces illi populi Europæ devaſtatores, qui deinde cum Gothis conjuncti, ac eorum reliquiæ in Catalaunia reductæ: ab eis regio illa tale nomen habuit, ideſt, *Gothalani*, & corruptè *Catalauni*. Blon. decad. 1. lib. 7. Originalem Alanorum regionem in Dacia collocat Julius Capitolinus, in Scythia ad Imaum Prolomeus, in appendicibus Caucaſi montis ex parte Orientalis oceani Anaſtaſius. Vide *Zichachorium*. De Gothis fusè Jo. Ludov. Vives in præfat. ad Comment. in D. Auguſtin. de Civit. Dei.

Alapa. Vide *Sadapitta*.

Alare, verbum nauticum. Vide *Ololygmus*.

Alastor. Arrogans, & ſuperbus, græca vox Ἀλάστωρ. [Etiam catelli, ò Alaſtor, comedunt micas, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Aſterius Epiſc. hom. de divite, & Laz. ita illum ſuperbum Epulonem appellans. Item penes Græcos Reum propriè ſignificat, apud Plutarchum furia eſt: ideò Del Rio agens de variis malignorum ſpirituum nominibus, utitur hoc vocabulo *Alaſtor*, ad ſignificandum dæmonem in deſtructionem, & vindictam paratum.

Alba, ſacrum indumentum, vocatum etiam *Camiſſia*, *Poderis*, à græco vocabulo ποδήρης, quia ad pedes uſque extenditur. Item dicitur Tunica linea, Supparum, linea Dalmatica, eò quia ex lino albo confici debet. Græci tamen ex ſerico vario colore, ferèque cœleſti utuntur, & præcipuè eorum Epiſcopi. Vide *Sticharium*. Quo colore ex antiquis Romæ muſivis picturis apparet etiam Papam uſum fuiſſe; ſed revera erat hæc tunicella ab alba diſtincta, quæ albæ ſuperinduebatur, ut ſuo loco dicemus. Ante amictum Ambroſiani, & Maronitæ, albam induunt. De alba nigri coloris habetur in Sacerdotale Alberti Caſtellani, ubi in die Paraſceve talia diſponit: [Parantur etiam quatuor Sacerdotes, vel duo ad minùs induti camiſiis nigris cum amictu & cingulo ejuſdem coloris.] Antiquitùs adſuebantur textilia fruſta in manicis, in pectore, humeris, & fimbriis albæ, quem uſum adhuc retinent Regularium Eccleſiæ, & Pontificia Cappella, quod etiam ponitur in amictu à Regularibus. S. Bonifacii Ferentinatis Epiſcopi alba, in Cathedrali Viterbien. aſſervata, habet hæc fruſta attalica, ac etiam in ejuſdem amictu ſimiliter, in quo gothicis litteris, minutiſque margaritis pulchrè *Tetragrammaton* efformatur, nomen illud, ſcilicet, Dei ineffabile, alludens ad id, quod ſummus Judæorum Sacerdos in fronte gerebat. Quo ad varia ejus myſteria. [Poderis vulgò alba dicta, perſeverantiam ſignificat. Alcuin. de divin. offic.] Alludit ad veſtem candidam, qua deluſus fuerat Chriſtus in conſpectu Herodis. D. Thom. quæſt. 40. art. 7. & Innoc. III. lib. 1. de myſt. miſſæ, cap. 51. [Hanc veſtem (ait) in veteri Sacerdotio ſtrictam fuiſſe deſcribitur, propter ſpiritum ſervitutis in timore, in novo larga eſt propter ſpiritum adoptionis.] FR. An Poderis ſit idem, ac Polyris. Vide *Polyris*. Etiam apud Gentiles reperiebatur tunica, *Alba* appellata, ut apud Trebellium Pollionem in vita Claudii Imper. inter alias, quæ idem Claudio, antequam ille imperaſſet, Valerianus ejus anteceſſor ſubminiſtrabat Albam ſubſericam unam. Poll. in vita Claudii, ubi extat epiſt. Valerian. ad Zozim. Item Alba gemma ſic appellata. Vide *Albulæ*.

Albaveræ, candidiſſimæ gemmæ circulis aureis devinctæ. [Rete totum gemmis albaveris,

ris, & bullis aureis. Anaſtaſ. Bibliotechar. in Benedict. III.] Ab albedine ita dictæ. Vide *Albula*.

ALBERANUM, pergamena charta, ab albedine ita appellata. [Alberanum verbis ſequentibus inſcriptum invenerunt. In vita S. Jacobi Epiſc. Trantaſien.] Hodie tamen per Alberanum ſcriptura partium conventionis communiter intelligitur.

ALBERGARE. FR. Hoſpitare ſignificat, dicitur etiam Arripergare. Bull. Caſinen. tom. 2. conſtit. 60. & 68.

ALBERGARIA. FR. Solutio ex pacto debita pro comeſſationibus. [Aliis, quæ pro ſua voluntate transferre præſumunt, fodrum, albergarias, regium, & ſimilia, tanquam à propriis ruſticis ab Eccleſiis extorquentibus, de Jurepatron. cap. Prætereà quoniam. Vide *Collecta*. *Cenſus*. Fodrum eſt collecta quædam ab Eccleſiarum patronis impoſita, quæ in Lombardia frequentabatur. Gloſſ. in d. cap. prætereà. Regium eſt Regibus debitum. Gloſſ. ibidem. Item Albergaria eſt obligatio hoſpitandi milites. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. In Bullario tamen Caſin. tom. 2. conſt. 6. quodlibet diverſorium intelligitur. Reperiuntur etiam in eodem ſignificatu *Aribergare*, *Aribergari*, *Aribergaria*, & *Arripergare*.] Bull. Caſin. tom. 2. conſt. 68. & 71. Sed verba ſunt corrupta ab *Albergare*, & *Albergaria*. Vide *Pandochæum*.

ALBERGIA, idem vocabulum ut ſuprà, quod Diverſorium, ſeu Refectorium in ſtatutis Equitum Hieroſol. ſignificat. FR. quæ refectoria ſunt ſeptem in Melitenſi Conventu, ſeparatim pro ſeptem nationibus, quas ſeptem linguas vocant. Prima pro Provincialibus Galliæ; ſecunda Alverniæ, & Delphinatus; tertia Franciæ dicitur, in qua Aquitani, & Campani Galliarum ingrediuntur; quarta Germaniæ, quam ex gratia Poloni participant; quinta Italiæ; ſexta Aragoniæ, cui Catalani & Balearici aſſociantur; ſeptima Caſtellæ, & Luſitaniæ ſimul. In prædictis Albergiis unaquæque Lingua, ſeu Natio, nedùm ad comedendum, ſed ad reliqua eorum negotia conſultanda congregatur. Sic etiam habent Cappellas in Eccleſia Conventuali ſeparatas, in quibus accedunt ſegregatæ hæ Nationes ad præſtanda eorum vota pro electione M. Magiſtri in Conclavi.

ALBULA, quædam gemma à colore ita appellata, fortaſſe Beryllus. [Tres annullos tranſmiſi, duos cum hyacinthis, & unum cum albula. S. Greg. in Reg. lib. 12. ep. 7.] Vide *Albaveræ*. FR. apud Ælium Lamprid. hæc gemma *Alba* dicitur: [Piſum cum aureis &c. fabam cum electris, orizam cum albis exhibens. Albas prætereà in vicem piperis, piſcibus, & tuberibus conſperſit. In Eliogabalo.] Ubi Caſaubonus has albas gemmas margaritas fuiſſe exiſtimat, & pro ſe Tertullianum adducit, dicentem: [Rubentis maris grana candentia:] quæ verba non ſuffragant. Item Salmaſius ibid. contra ſeipſum, Anaſt. Biblioth. in Nicolao I. adducit, ajentem: [Paternam puriſſimam cum diverſis lapidibus albis, praſinis, & hyacinthinis.] Margaritæ enim nequeunt lapides appellari. De gemmis candidis, quæ multæ reperiuntur. Vide Plin. lib. 37. cap. 10.

ALBUM. Vide *Aſprum*.

ALBUM PRÆTORIS. FR. [Adinſtar edicti in albo prætoris. Clem. de judiciis, cap. 1. [Locus erat dealbatus, ubi edicta prætoris affixa erant. Gloſſ. ibidem.

ALCHIMISTÆ. FR. [Spondent, quod non exhibent, pauperes Alchimiſtæ. Extrav. comm. de crimine falſi.]

ALCHIMITUS. FR. [Et non aliàs alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Extrav. comm. de crimine falſi.

ALDERMANNUS, vox Saxonica Senatorem ſignificans. In vita S. Inæ Saxoniæ Regis: [Ego Ina Dei gratia Saxonum Rex exhortatione Epiſcopi mei, & Aldermannorum meorum.] Senem propriè ſignificat.

ALDIA. FR. Mulier ſubdita. [Tradimus cum omnibus &c. ſervis, & ancillis, Aldiis, & Aldiabus, colonis, & coloniabus. In quodam privil. Caroli M. apud Torrigum de Vatic. Cryptis, impreſſ. 2. pag. 507.] Ubi idem Torrig. notat *Aldium*, & *Aldiam* in conditione differre à ſervis, ſeu mancipiis, & colonis; vult tamen eoſdem eſſe ac clientes, & comites, italicè *Maſſari*, & *Socciti* dicti. Vide quæ nos in dict. *Catipanus* notavimus. Vide etiam l. Aldiones. Qua lege Aldiones, & Aldiæ vivere debent, l. ſi Aldia, de furtis, & Bull. Caſin. tom. 2. conſt. 49.

ALDIANA. Vide *Aldius*. FR. Item reperitur. *Aldiantia*, & *Aldialis*. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 20.

ALDIUS, & *Aldio*, ſervus factus liber, cum hypotheca aliqua ſervitutis erga dominum, cujus filius *Aldio*, & filia *Aldia*, & *Aldiana* dicebantur: omnia hæc nomina in donatione Henrici I. pro Navarræ Eccleſia leguntur. [Cum ſervis, & ancillis, aldionibus, & aldianis. Baron. an. 1014.] FR. Tu verò Lector, an Torrigus, ſeu hic F. meus meliùs hanc vocem explicaverit, judica, & conſule præter adductas authoritates, l. ſi quis per murum, de furtis, l. Aldiones, & Bull. Caſinen. paſſim. Vide *Illadiones*. Dicitur etiam *Aldiaricia*, & *Aldiaricius*. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 5.

ALEXANDER PAPA VII. Vide *Birrus*. *Calix*.

ALEXANDRUM MAGNUM ſub aquis in profundum maris fuiſſe, Hieronymo incredibile videtur. Vide *Colimpha*.

ALIAS. FR. pro *Aliò*, frequentèr apud Cypr. præcipuè de Stell. & Mag. [Deluſum ſe Herodes conqueritur, cum Magos aliàs compererit divertiſſe.] Idem de Ablut. ped. [Et

quaſi extaſis teneat eos, vel mens aliàs rapta.

Alienigena. FR. ſumitur nonnunquam pro hæretico, can. cave. 28. qu. 1.

Alipta, græca vox ἀλείπτης, qui oleo Athletas ungebat; & per tranſlationem hoc vocabulo uſus eſt eleganter Nazianzenus, quando tali epitheto Sanctos Confeſſores celebravit, qui pro fide variis tormentis cruciati fuerant, ac tandem vivi evaſerant, quorum exemplo, & exhortatione cæteri fideles ad martyria ſuſtinenda confortabantur, animoque inducebantur: [Hanc Athletarum noſtrorum plerique ſuperarunt, alii ad mortem uſque dimicantes. ideò, videlicet, relicti, ut victoriæ ſuæ eſſent ſuperſtites, nec in ipſo certamine animam efflarent, ſed aliis virtutis aliptæ, vivi Martyres, ſpirantes columnæ, tacitaque præconia relinquerentur. Orat. in laud. S. Baſilii.] FR. hoc encomiaſtico epitheto à Græcis Andreas Cretenſis Archiep. celebratus eſt, propter compoſitionem illius magni canonis, quo peccatores ad pœnitentiam confortavit, & ad ſuperandos ſpirituales conflictus exhortatus eſt. Idcòque in feria v. poſt Dominicam v. Quadrag. ut Rituale Græcorum præſcribit, legebatur, & *Triodium* dicebatur. Aberrat ergo Vocabularii Eccleſ. Author, qui hoc nomen *Plagarum ſanatorem* interpretatus eſt. Vide *Dominica Orthodoxiæ*. In quo ſenſu Vopiſcus in Saturnino dixerat: [Qui ſe Chriſti Epiſcopi dicunt. Nemo illic Archiſynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Chriſtianorum presbyter, non Mathematicus, non Aruſpex, non Alipites.

Alithynus. Vide *Alythinus*.

Allegatio. Vide *Proſecutio*.

Allego, pro eligere: [Niſi is, quem Deus allegiſſet, cuique manus per Catholicos Epiſcopos fuiſſet impoſita. Lucifer Caralit. Epiſc. pro D. Athanaſio.]

Allegoria, græca vox ἀλληγορία, ſenſum diverſum ſignificat, nempè, dùm aliter ac ſonat verbum intelligendum illud eſt, ſic exempli cauſa in Exodo; ſanguis ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus poſitus, liberationem fidelium à diaboli ſervitute per ſanguinem Chriſti veri agni immaculati ſignificat. Vide *Anagogia*.

Alleluja, hebraica vox, quæ *Laudate Deum*, ſeu *Laus Deo* ſignificat: nam *Allelu*, laudate cum jubilo; & *Iah* eſt unum ex Dei nominibus, quod *Qui erit* ſonat. Tempore Damaſi Papæ in latina Eccleſia introductum fuit ex Jeroſolymitana, & non ex græca Eccleſia, ſicut aliqui perperàm exiſtimant, id Gregorio Magno attribuentes, qui tamen ab iſta calumnia, lib. 7. ep. 63. ſe defendit, contra nonnullos dicentes ipſum in Romanam Eccleſiam græcanicos ritus introduxiſſe: licèt verum ſit, quòd ipſe nedùm quidem tempore Paſchali, ſed per totum annum cantari decreviſſet, ut refert Baronius ad ann. 384. num. 27. & non ſemel in anno, ut Sozomen. lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 19. errando dixerat: imò in funeralibus quoque *Alleluja* canebatur, ut ex epiſt. D. Hieronymi ad Oceanum miſſa liquet: ubi de exequiis Fabiolæ ſcribens, ait: [Sonabant pſalmi, & aurata tecta Templorum in ſublimi quatiebat Alleluja.] Quod retinent in funeralibus adhuc Græci. Unde & in funeralibus Agapiti Papæ in Urbe Conſtantinopolitana celebratis ex quodam m. s. Biblioth. Vatic. num. 1538. conſervato, habentur hæc verba: [Aderant diverſarum provinciarum numeroſiſſimi Epiſcopi, & Sacerdotum, Monachorumque chori penè Urbem impleverunt. Tota ad funus ejus Byzantium turba convenit: ſacrilegium putabat, qui non tali Pontifici ultimum reddidiſſet officium: ſonabant pſalmi, & excelſa tecta domorum reboans in ſublime Alleluja quatiebat.] Celebratur hic Pontifex præcipuè propter depoſitionem à Patriarchatu Antimi hæretici, in cujus loco propriis manibus conſecraverat Mennam, cum anno 536. ad Juſtinianum Imperatorem pro pacis tractatu cum Theodorico Italiæ Rege iviſſet. Itaque hunc ſolum Pontificem ſuis manibus Patriarcham conſecraſſe legimus. In Officio Gothico, ſeu Mozarabico adinſtar Græcorum ritus habetur in exequiis *Alleluja*. Idem Gallicanam Eccleſiam obſervare ait Baron. ad ann. 590. Nunc verò latinus ritus in ſignum mœſtitiæ ſimile canticum omittit, de conſecr. diſt. 1. & Concil. Tolet. XIV. can. 10. ſicut & jam ex Alexandri II. juſſu non dicitur à Septuageſima uſque ad Sabbatum ſanctum; nam in hoc tempore mœſta primi Protoplaſti memoria incipit, c. hi duo. de conſecr. diſt. 1. Vide *Septuageſima*. Eumdem Pontificem bis replicari ad Veſperas præcedentis Sabbati Dominicæ Septuag. ordinaſſe. Baron. ad ann. 1073. refert. Item nec dicebatur in Circumciſionis die. Vide *Circumciſio Domini*. Quando Alleluja omittitur, in antiphonis habentibus Allel. in fine, ejus loco dicendum eſt, *In æternum*, Jo. Belet. de divin off. cap. 79. Quod tamen non obſervatur in Officio privato. [In Africanis autem regionibus (Iſidorus ait) quòd non omni tempore, ſed tantùm Dominicis diebus, & quinquaginta poſt Domini Reſurrectionem Alleluja cantatur pro ſignificatione Reſurrectionis, & lætitiæ, lib. de divin. offic. cap. 13.] ſeu, ut eruditè Beda, ad denotandum communem fidelium conſenſum confeſſionis Chriſtianæ in hac vita, & in futuro pacem, atque concordiam. Vide *Laus tibi, Domine &c.* Quare Eccleſiæ, & Nationes totius univerſi, quæ linguis tam variis Creatorem celebrant in officiis, ac ritibus diverſis, hanc hebraicam vocem nihilominùs tenaciter conſervant. [Quod ideò fit (ſubjungit Beda) ut per talis conſonantiam devotionis, omnis admoneatur Eccleſia, quia & nunc in una fidei

con-

confeſſione, & dilectione Chriſti conſiſtere debeat, & ad illam in futuro patriam feſtinare, in qua nulla eſt diverſitas linguarum, homil. in 1. Dom. poſt Pentecoſt.] Tandem hebraicè canitur, ut in Miſſa adhibeantur tres illæ linguæ, Hebraicæ, ſcilicet, Græcæ, & Latinæ, quibus ſcriptus fuit titulus in Cruce Domini, Gem. de antiq. rit. Miſſæ, lib. 1. cap. 91. Non additur *Alleluja* in antiphonis B. M. Officii, quod canitur in choro tempore Paſchali, Congregat. Rit. 29. Martii 1626. Benedictini Monachi antiquitùs tantùm tempore Quadrageſ. omittebant Alleluja. Hodie tamen ritui Romano in hoc conformantur. *Allelujaticum melos* appellavit B. Victor Africanus, lib. 1. de perſecutione Vandalica: [Lector unus pulpito ſiſtens Allelujaticum melos canebat.] Prima die Januarii ex decreto Concil. Tolet. cap. 10. non canebatur *Alleluja*; nam in hoc die jejunabat Eccleſia, ac celebrabat Litanias, ut Gentilibus ſeſe opponeret, qui tunc ad crapulas, & oblectamenta incumbebant. Ex eadem cauſa fortaſſe non canunt Græci *Alleluja* in bacchanalium hebdomada ex Triodii diſpoſitione, exceptis fer. III. & VI. in Sabbato ſancto, celebrante Pontificaliter Epiſcopo, Subdiaconus peracta epiſtola, ante oſculum manus, dicit [Reverendiſſime Pater annuncio vobis gaudium magnum, quod eſt Alleluja.] Inde Epiſcopus juxta rubricam ter intonat Alleluja, Cæremon. Epiſc. lib. 2. cap. 27. In tribus antiph. III. Noct. & ſignanter in Apoſtolorum nocturno tertio additur *Alleluja*, ad denotandum tertium Euangelicæ gratiæ ſtatum, ita Amalarius, cap. 59. de Ord. Antiph. Quare in Dom. III. Adventus dicatur Alleluja. Vide *Adventus*. Scribit Sanctus Epiphanius, ubi de vita, & moribus Prophetarum agit, quòd primus ad canendum *Alleluja* fuerat Aggæus Proph. quando, nempè, completam viderat ſtructuram novi Templi. In primitivis Eccleſiæ temporibus non ſolùm hoc jubilationis canticum intrà Eccleſias, ſed extrà in ſæcularium ore etiam audiebatur, ac de feſtivis nautis Sidonius lib. 2. epiſt. ſic cecinit:

> Curvorum hinc chorus helicianiotum,
> Reſponſantibus Alleluja ripis,
> Ad Chriſtum levat amicum Celeuſma.

Ubi *Celeuſma* nauticum canticum ſubaudit: ac de Agricolis: [Arator ſtivam tenens, Alleluja decantat.] D. Hieron. epiſt. ad Marcell. inquit: Britanni anno 492. nuda fide armati, à Germano Epiſcopo ita inſtructi, non aliis armis parati, ſed ſola triplici prolatione cantici *Alleluja* profuderant, & ſuperaverant inimicorum exercitum. Polyd. lib. 3. Ante nolarum uſum ſolitum erat Monachos hoc Cantici ſigno ad chorum pro divinis precibus conclamari. [Poſt Alleluja cantatum, quo ſigno vocabantur ad collectam, nulli reſidere licitum erat. Hieron. ep. 27. ad Euſtoc.] FR. Franciſcus Alvarez in ſuo Itinerario, cap. 41. refert monaſterium in Æthiopia inveniri hoc titulo *Alleluja*, nuncupatum, quia in diverſorio illo Eremita quidam non modicæ ſanctitatis audiverat ab Angelis hoc canticum: inde Superiorem Monaſterii illius, quod tunc de novo erigebatur, ut illud *Alleluja* appellaret, rogavit.

ALLIAMENTUM. Alliatum condimentum, [& pro varietate guſtus noſtrorum quoque condimentorum alliamenta delectant]. Hieron. epiſt. 151.

ALLOCES. Intervalla digitorum in pedibus. [Dum liciis olei liquore delibutis, digitorum articulos, & palmarum pollices obvolverunt: ſimulque pedum alloces truciter adnecterentur. Aldhelm. cap. 19. de S. Baſilica.] græca quidem vox ἄλοκες, quæ ſulcos ſignificat.

ALLODIUM. FR. prædium, I. ut Epiſcopis de prohibitiis nuptiis. Vide *Alodis*.

ALLOPHYLUS. Exoticus, Peregrinus, ſeu Alienigena. Ἀλλόφυλος, diverſæ nationis. Uſus eſt hac voce Hieron. in epiſt. S. Paulæ. Tertullianus verò Philiſthæos, aliaſque infidelium nationes ita vocavit: [Nam temporibus Machabæorum Sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & & hoſtes allophylos expugnarunt, adverſ. Jud. cap. 4.] FR. *Allophylli* dicuntur etiam *Gargangi*, l. omnes gargangi, de Adventis. Allophyli populi. Vide *Philiſtæi*.

ALMA REDEMPTORIS. Antiph. in honorem B. V. compoſita ab Hermanno Contracto, qui floruit anno 1054. Durand. lib. 4. cap. 22. & Romæ in Eccleſia E. M. V. illam primò cecinit. Quando Offic. in B. M. Purificatione transfertur, prædicta Antiph. continuatur etiam per totam Octavam: hoc fiet, ubi cum Octava celebrabitur; Octava enim eſt ejuſdem feſti continuatio. Ita Sac. Rit. Congreg. 1606. in Officio pro Carmel. Diſcalc. approbato. In ſubjuncta oratione, quæ dicitur poſt Nativitatem, omittitur clauſula conſueta, Qui tecum vivit &c. ad denotandum Chriſtum non in ſinu Æterni Patris, ſed in brachiis maternis tunc exiſtere. *Alma* penes Hebræos inter cætera Virginem, & latinè Sanctam, felicemque ſignificat.

ALMITAS. Sanctitas, ac Beatitudo. [Erat ſiquidem carne nobilis; ſed nobilior moribus, plenus Dei ſapientia, ſed opere non vacuus, pulchra facie, ſed ditior almitate. In vita S. Adelhardi.] Legitur etiam *Almificus*; id eſt, ſanctificans, quod ex ſequentibus verbis colligitur: [Dum hic igitur almifica converſatione decertat, placuit ſupernæ pietati virtutem ſui militis evidentibus oſtendere ſignis. Flodoard. lib. 1. hiſt. Remen. cap. 3.

ALMUTIUM, ſeu *Almutia*, inſigne indumentum Canonici, ſeu Beneficiati in aliquibus Cathedra-

dralibus, & Collegiatis; corrupta vox ab *Armo*, ideſt, humero, quamvis *Armus* de animalibus, & *Humerus* de homine dicatur; ſed aliquando armus in homine dictus fuit: inde *Armutium* potiùs dicendum, ex eo quòd ſuper armos feratur. Molanus tamen lib. 3. de Canon. cap. 5. & 8. putat à Theutonicis ita nominatum; lingua enim eorum *Vlde-mutſen*, Pileum ſeniorum ſonat. Almutii uſus antiquiſſimus à quinque jam ſæculis eſt, quod ex hiſt. Tornacenſi colligitur, in qua fit mentio antiquiſſimæ picturæ cujuſdam Litberti Canonicorum Decani cum almutio ſuper humeros: floruit hic anno 1050. FR. Erat almutium nigrum etiam Cardinalium inſigne, vide per me addita in dict. *Clocca*, ubi falſi teſtes contra Alexandrum III. aſſerebant illum ex Conclavi exiviſſe in habitu Cardinalitio, & inter alia cum *nigro almutio*, quod evenerat de anno 1159.|||| Fertur itaque almutium ſuper humeros, adinſtar Græcorum Monachorum, quando detegunt caput. FR. Sed Advocati Conſiſtoriales, Auditores Rotæ, & ſimiles in Cappella Papali, geſtant illud in utroque humero |||| Antiquitùs Canonici tempore divini officii ejus capucio caput tegebant, quod colligitur ex Concil. Baſilien. [Et Eccleſias ingredientur, non capucia, ſed almutias, vel byreta tenentes in capite.] Sic etiam perſpicitur in ſepulcralibus lapidibus, præcipuè Romæ. Imò uſque ad præſens in Gallia eſt in uſu hæc cæremonia. Quare moris eſſe in aliquibus locis ait Jo: Connatus hiſt. Torn. tom. 3. cap. 51. quòd quando novellus Sacerdos eſt primam Miſſam celebraturus, tunc accedit ad Altare cum almutio in capite. Hodie tamen Cæremoniale Epiſc. lib. 1. cap. 18. præſcribit, quòd: [Qui ſolent geſtare almutium, cum aſſurgunt, à ſcapulis ad brachia dimittant.

ALOARIUS. FR. Alicujus facti approbator, Galli *Alover* dicunt.

ALODIS, & *Alodium*, hæreditas ab antenatis poſſeſſa. [Tam de alode, quàm de comparato. Marculf. lib. 2. cap. 7.] Clariùs tamen Hincmarus penes Flodoardum: [Cupiens cavere, ne cenſus ipſe deperiret, & villa in alodem verteretur.] Aliqui putant eſſe Belgicam vocem *Al-out*, quæ ea lingua per longum tempus poſſeſſum ſonat; ſed propriè ſignificat liberam poſſeſſionem ſine recognitione feudi, quæ alienabilis eſt, abſque laudemii ſolutione, quod *Lod* Galli dicunt; Juris enim periti *bona allodialia* vocant illa, quæ ſunt Principi hæreditaria, ſeu emptio libera ab ipſomet facta, ad diſtinctionem feudalium. Vide *Allodium*.

ALOGUS, græca vox ἄλογος, equus, ideſt, ſine diſcurſu. [Concedimus omnia indumenta, ſed & dignitatem regiorum alogorum. In Conſtantini denotat.] In rigore quodlibet animal ſignificaret. FR. Unde *Alogator* Equitum Præfectus, ut *Protalogator* Equitum Dux dicitur |||| Dicti etiam fuere *Alogi*, ſeu *Allogi*, ideſt, *ſine verbo*, hæretici, qui verbum Divinum negabant, ideò nec Euangelium Joannis admittebant, nec Apocalypſim, lib. 24. quæſt. 3. cap. 39.

ALTARE, ſeu *Altarium*, ædificium lapideum incruento ſacrificio deſtinatum, ita dictum quaſi *Alta Ara*, ſeu *Area*. Dicitur etiam *Ara*. Sed in rubricis *Ara* propriè ſacratum, & portatile altare ſignificat. [Aram quidam vocatam dixerunt, quòd incenſæ victimæ arderent, alii à precationibus, quas Græci aras vocant. Valaf. de exord. Eccleſ. cap. 6.] ſeu [Ara dicitur quaſi arida; quæ enim cremantur, areſiunt in cineribus. Bleſſ. ſerm. 4.] FR. *Altare* ab altitudine dictum, & penes Antiquos differentia erat inter *Altare*, & *Aram*; nam illud in ſuperficie erat ſacratum, hæc verò per omnia latera. Calep. in dict. Altare |||| Significat Chriſtum, ideò debet erigi in eminentiori Eccleſiæ parte. Gem. lib. 1. de rit. miſſ. cap. 122. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 6. Beda, lib. de tabernac. Rupert. de divin. off. cap. 30. Antea ad ſignificandam unitatem Chriſti, unicum erat in Eccleſiis Altare: id colligitur ex SS. PP. præcipuè ex S. Ignatio Martyre in epiſt. ad Philadelph. ideò Euſebius in Encomio pro Paulino Tyri Epiſcopo, lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 4. *Vnigenitum Altare* appellavit. Laudabilis tamen mos eſt erigendi plura Altaria in qualibet Eccleſia; nam tredecim in una erant tempore S. Gregorii, ut habetur ex ejus epiſt. 50. lib. 50. ad Pallad. Epiſc. Altare debet eſſe lapideum, can. Altaria ſi non fuerint lapidea, de Conſecrat. diſt. 1. Denudatio Altaris in Fer. v. Cœn. Dom. nuditatem Chiſti in paſſione denotat. Alcuin. de divin. off. Ordo Romanus de quadam myſterioſa cæremonia, quæ fiebat in fer. vi. Paraſceve, mentionem facit, ſcilicet, ad illa verba Euangelii paſſionis [Partiti ſunt veſtimenta mea;] tunc duo Diaconi auferebant Altaris mappam, in quo ſic denudato conſumebatur Euchariſtia à ſepulchro delata. Canus ille abuſus, quo à Sacerdotibus implorabatur divina vindicta, de quo Greg. Turon. de glor. Martyr. lib. 1. cap. 79. derogatus fuit in Concil. Tolet. XIII. can. quicunque 26. quæſt. 1. Denudabantur enim Altaria, extinguebantur luminaria, ac tandem deſerebantur divina Officia. In Eccleſia Ambroſiana denudantur Altaria in fer. 6. paraſceves; cooperiuntur parietes velis ſanguinei coloris. In prædicta feria v. lavantur Altaria hyſſopi herba, vino, & aqua; hyſſopus enim eſt ſymbolum unctionis Magdalenæ Chriſto exhibitæ, vinum, & aqua, ſanguinem, & aquam de latere Crucifixi emanatam ſignificat; & ideò Rupertus exiſtimat meliorem obſervantiam eſſe illorum, qui diem mortis Chriſti imitantes, Altaria lavant

vant in feria vi. Romæ tamen in Baſilica Vaticana, & Dominicani obſervant hoc in feria v. In Eccleſia græca Patriarcha ſolus hanc cæremoniam facit, & Metropolitani in eorum Eccleſiis, lavantes Altaria priùs cum aqua benedicta, poſteà cum aqua roſacea ex præſcriptione Euchologii. Aſperſio autem Altaris, quæ aqua benedicta fit in Dominicis per annum, baptiſmum Salvatoris repræſentat; quæ tamen relinquenda eſt, quando expoſitum ibi erit Euchariſtiæ Sacramentum; ſic pariter nec Cruce ſignatur Altare in principio Euangelii Joannis in fine Miſſæ, cum ipſemmet Auctor benedictionum ibi adſit. Gavant. par. 4. tit. 19. in Rubr. Miſſ. Semper Altare oſculatur Sacerdos antequam populum ſalutet, ſeu pacem tribuat; pax enim à Chriſto Domino in Altari effigiato ſumenda eſt. In Altari, ubi Epiſcopus Diœceſanus celebravit, pro illa die nemini celebrare licebit abſque ejus licentia, ut Sac. Concilia definivere; quod eſſet grave peccatum ſecundùm Canoniſtas, licèt aliqui tantùm intelligant, quando, ſcilicet, Diœceſanus ſolemniter celebraſſet. Hanc obſervationem Græci extendunt etiam quoad ſimplices Sacerdotes, ita ut in eodem die ad unicum Altare duo Presbyteri nequeant Sacrum facere; quod approbatum per diverſas ordinationes Pontificias cenſetur, quæ Latinos Epiſcopos admonent, ne Græcos in eorum ritu impediant. In majoribus Altaribus quatuor Baſilicarum Urbis Patriarchalium nemini licet præter Papam celebrare, quòd ſolus Jacobus quidam S. Pauli Abbas ex privileg. Bonif. VIII. ſub anno 1301. in epiſt. 98. hanc facultatem pro Altari majori ejuſdem Baſilicæ habuerat, & illi Abbates hac facultate gaudent, qui Sacerdotii ordinem à Pontifice ſuſceperint, ut dictum eſt in verbo *Abbas*. Et pro qualibet vice Cardinales ſpeciali brevi habilitantur, ſi ſuper unum ex præfatis Altaribus celebrare velint. Imò antiquitùs in Sabbato quatuor temporum Decembris, quando Pontifex celebrabat in Altari S. Petri pro conferendis ſacris ordinibus, ab hoc ad aliud Altare deducebatur: [Deſcendit Pontifex ab Altari (ſcilicet majori) & vadit ad S. Andream, ibi facit conſecrationem, facta conſecratione revertitur ad Altare; quia in hoc Altare nulla conſecratio debet fieri, niſi de Romano Pontifice. Benedic. Can. S. Petr. Cæremonial. M.S. in Bibliothec. Sanct. Auguſt. de Urbe.] Expoſitio Sanctiſſimi non deberet fieri niſi in Altari Majori, quia [Maximè decens eſt, ut in Altari, ubi Sanctiſs. Sacrament. ſitum eſt, Miſſæ non celebrentur. Cæremon. Epiſcop. lib. 2. cap. 12.] Quod non de privatis, ſed de ſolemnibus ſacris intelligendum, ut in Romæ Collegiatis, aliiſque Eccleſiis per univerſum obſervantibus diligenter attenditur. In Altaribus pro Defunctis privilegiatis eorum Miſſa non eſt celebrandum in duplicibus: Sac. Congreg. Rit. 24. Aprilis 1627. Priùs mos erat illud Altare circuire, ubi Sanctorum Reliquiæ requieſcunt. [Poſtquàm ſacra Martyrum loca venerabiliter circuivit. In vita Sancti Fulgen. Baſilicam Sancti Galli ingreſſus, cum orando Altaria circuiret. In act. S. Othon.] FR. In Melitæ Conventuali Eccleſia, magna veneratione Icon B. M. V. *Philermi* nuncupata conſervatur, quæ opus Divi Lucæ creditur, ac de illa traditur, quòd in Rhodo inſula, ubi priùs erat, in quodam, ſcilicet, monte non longè ab Urbe, cum quidam Juvenis ardens Puellæ amore, qua nullibi frui poterat propter parentum cuſtodiam, eam admonuiſſet; ut matrem deciperet, ac ſecum hoc Templum devotionis prætextu peteret, dumque ibi Mater oraſſet, ejus licentiam poſtularet, ut ſola Altare illud devotè circuiret, ibique ab ipſo Amante expectaretur. Quod ſanè ita executum fuit. At Mater cum diu in Eccleſia expectaſſet, tandem ad poſteriorem Altaris partem acceſſit inquirens filiam, quam in proci amplexibus, ambos tamen extinctos adinvenit. Inde Imago hæc B. M. & mons ille *Philermos*, id eſt *Amoris infælicis*, à Græcis appellati ſunt ||| Itaque antiquitùs, ad exercendam devotionem hanc, Altaria à muro erant ſeparata, ut in vetuſtis Eccleſiis aſpicitur, atque tenaciſſima cani ritus Graja natio, uſque ad præſens, ſic ſeparata adhuc erigit Altaria: quod reverà tanta reverentia colit, ut ad illud accedere nuſquam Laicis permiſſum ſit. Quocirca jure Latinos reprehendit Balſamon, qui nedum Laicis quidem viris, ſed etiam fœminis hoc permittunt. An non ille magis ſtuperet, ſi depravatos noſtri ſæculi mores admiraretur? Siquidem hodierna muliebris inverecundia tam audax effecta, ut ad latus quoque ſacrificantis ſedere non ſolùm, ſed & cornicari delectetur, ubi nimirùm, cum timore, & tremore cœleſtes ipſimet Spiritus aſſiſtunt. Quod tamen Eccleſiaſticorum negligentiæ meritò imputetur, dum immemores Sancti Ambroſiani Zeli ſe oſtendunt, per quem imperatoria ipſa Majeſtas à presbyterio excluſa fuerat. Sed redeundo, unde jam digreſſi ſumus; myſterioſa erat cæremonia illa, quæ in nocte Natalis Domini fiebat: tribus nempè velis cooperiebatur Altare, id eſt, rubro, albo, & nigro; nigrum velum auferebatur in fine primi nocturni, & ſignificabat obſcuritatem temporis ante legem: album velum in fine ſecundi nocturni, & id in ſignum erat temporis legalis: rubrum in fine tertii, & ultimi nocturni, atque legis gratiæ ſymbolum erat: Jo. Belet. in rat. div. offic. cap. 69. Durand. lib. 1. cap. 3. Eadem cæremonia iterabatur ad matutinum Paſchæ poſt quamlibet lectionem, cum non niſi unicum nocturnum tunc habeatur. In Hiſpania per totum quadrageſimale tempus extenditur velum ante majorem aram, dum in ferialibus

bus

bus recitantur horæ, & canitur Miſſa, nec retrahitur, niſi quando canitur Euangelium, in elevatione Hoſtiæ, & Calicis, & ad poſtremam ſuper populum orationem. At in feria iv. majoris hebdom. penitùs aufertur ad illa verba Euangelii: [Et velum templi ſciſſum eſt.] Diximus ſupra, Altare debere eſſe lapideum, ex eo, quòd lapidem angularem Chriſtum ſignificet, ex decreto S. Silveſtri Papæ, ante cujus tempora ob continuas Eccleſiæ perſecutiones ex ligno erat formatum, licèt idem Sanctus in Baſilica Lateranenſi collocaſſet ligneum Altare illud, in quo Apoſtolorum Princeps celebraverat; cautumque eſt à Succeſſoribus, ne ulli liceret, niſi ſoli Pontifici Romano, ibi celebrare. Si non erit Altare omninò lapideum, ſufficeret altariolum, ſeu lapis ſacratus, quod Ordo Rom. *Tabulam itinerariam* appellat. Bonifacius VIII. cap. ult. de privileg. & cap. 12. in 6. *Viaticum*, & Balſamon *Antimenſium* ad Concil. 6. can. 1. ſive 31. vocant. Hæc poſtrema vox græca eſt ἀντιμίνσιον, ideſt, vice menſæ. [Antimenſia non in omnibus menſis poni neceſſe eſt, verùm in iis tantùm, de quibus neſcitur, an ſacratæ ſint, an non. Antimenſia enim locum obtinent Altarium, quæ ideò conſecrata ſunt Antimenſia. Ubi ſcitur Altaria conſecrata eſſe, non opus eſt Antimenſiis. Man. Patr. in reſp.] FR. Quæ tamen apud Græcos ex tela erant confecta, ex illa, ſcilicet, quæ cooperiebat Altare in die conſecrationis Eccleſiæ, & ſuper quam continuò per octavam celebrabatur; deinde Epiſcopus in partes dividebat, Presbyteris diſtribuens, ut in defectu conſecrationis Altarium antimenſiis uterentur. Quorum conſecrandi forma præſcribitur in Euchologio græco. Sed aliquando pro corporalibus accipiuntur, vide *Corporale*. Altariolum igitur Latinorum ab Epiſcopo conſecratum, erit lapideum cum Martyrum reliquiis, ſine quo celebrare nemo poteſt, niſi Pontifex diſpenſet, qui inter alia privilegia Miſſionariis Propagandæ Fidei, in caſu neceſſitatis abſque tale Altariolo ſacra conficere indulget. Debet ulteriùs hoc portatile Altare habere commodum ſpatium pro capacitate ſaltem Calicis, & Hoſtiæ; aliter eſſet peccatum mortale, ſecundùm Paludanum in 4. diſt. 13. qu. 2. art. 3. concl. 1. Ang. Verbo Altare, Navarr. in Manual. cap. 25. num. 3. Alii tamen hanc opinionem limitant, affirmantes ſufficere, ſi capacitatem haberet ad ſuſtinendas majores partes Hoſtiæ, & Calicis. Syl. Verbo Altare, Tolet. lib. 2. cap. 2. num. 6. Azor. par. 1. lib. 10. cap. 27. quæſt. 7. Suar. tom. 3. diſt. 8. ſect. 5. Præterea quæritur, utrùm Reliquiæ de eſſentia, an de præcepto imponendæ ſint: utraque opinio ſuos habet fautores. Verùm advertendum eſt, ſi ex diſpenſatione Apoſtolica Reliquiæ non fuerint ibi appoſitæ, celebrans oſculando ante Introitum Altare, deberet tunc omittere illa verba: *Quorum Reliquiæ hìc ſunt*; & tunc oſculatur, quando dicit: *Indulgere digneris*. Gavant. par. 2. tit. 4. in Rub. Miſſ. Cum hoc Altare portatile ſit ſymbolum unitatis perſonalitatis Chriſti; ideò illud in duas partes diviſum in modum libri Sacro inſervire nequit. Vaſquez, tom. 3. diſp. 233. cap. 2. num. 16. Fagund. lib. 1. cap. 22. num. 9. Ob eandem rationem ablato ſigillo Reliquiarum conſecratio deperditur. Si Eccleſia conſecrata rueret, quamvis perderet conſecrationem, non tamen ammitterent conſecrationem Altaria ſtabilia, & multò minùs portatilia. At ſi Eccleſia remanet polluta ob emiſſionem ſanguinis, aut humani ſeminis, tunc & Altare fixum pollutum exiſtimatur; ſecùs verò portatile, cum illud, & non iſtud ſit Eccleſiæ pars. Et è contra, ſi ſanguis ſuper portatile ſpargeretur, tunc cum eo tota Eccleſia polluta remaneret, in qua valet dici, verè effuſionem accidiſſe. FR. Sed can. Si motum, de conſecr. diſt. 1. diverſimodè diſponit, ubi ſic dicitur: [Si motum fuerit Altare, denuò conſecretur Eccleſia; ſi parietes mutantur, & non Altare, ſalibus tantùm exorcizetur, &c. & can. de fabrica ibidem (inquit:) Atque in Eccleſiis combuſtis cum tabula conſecrata, ideſt, Altari portatile licet celebrare, can. concedimus ibidem ||||. Antiquitùs ſicuti nos celebramus anniverſarium Dedicationis Eccleſiæ, ita etiam ſolemnizabatur Altaris anniverſarium, quod colligitur ex Auguſt. ſerm. 252. de tempore. Cuilibet Altari aſſiſtit Angelus. Sophronius cap. 4. Prati ſpirit. Pridiè quàm pateretur S. Lucianus, ob Altaris carentiam ſupra proprium pectus conſecravit. Et Theodoretus Cyri Epiſcopus ob eandem neceſſitatem, & ad inſtantiam cujuſdam Sancti Anachoretæ ſupra Diaconorum manus Sacrum confecit, de quo in vita Patrum hæc habentur: [Cum autem longo tempore deſideraſſet videre offerri ſpirituale, & myſticum Sacrificium, rogavit, ut divini doni illic fieret oblatio: Ego libenter paravi, & juſſi Sacramenta offerri; pagus enim haud longè aberat, & pro Altari uſus Diaconorum manibus, myſticum, divinum, & ſalutare obtuli Sacrificium.] In quodam M. S. Pontificali antiquo *Metallum* Altare lapideum appellatur, ex eo quia hæc vox ſe extendit ad omne id, quod è viſceribus terræ excavatur, cujus orationis verba ſunt: [Supplices tibi Domine Deus Pater preces effundimus, ut metalli hujus expolitam materiam ſupernis ſacrificiis imbuendam &c.] FR. An non potuerat eſſe ex reali, ac ſolido metallo Altare illud? Sed quia hìc neſcitur ubi, & quale hoc M. S. cæremoniale ſit, ut ex contextu poſſet fortaſsè colligi materiæ qualitas, ideò in ſola conjectura ſiſto. Altare aliquando ſignificat Eccleſiam, ſeu decimas. Gloſſ. in lib. 3. tit. 25. cap. 3. decretalium. Vide *Protheſis*, *In altaro*.

Altarisia, particularis Canonicus Baſilicæ Vaticanæ, cui incumbit curam habere majoris Al-

Altaris ejuſdem Eccleſiæ, & conſervare pallia ei ab Apoſtolico Subdiacono tradita, illaque in vigilia Apoſt. Petri, & Pauli ad Altare illud ſuperimponere, ubi depoſita Apoſtolorum Principum corpora requieſcunt; quæ pallia poſtmodùm Archiepiſcopis conceduntur. Vide *Pallium*. Idem *Altariſta*, fidem facit Epiſcopis ad limina ſacra venientibus in quolibet triennio, ſeu pro Ultramontanis Præſulibus in quolibet luſtro, ad quem etiam ter in hebdomada ad minùs cuncta illius Eccleſiæ Altaria ſpectat inviſere. Imò facultatem habet ab Urbano V. & Innocentio VI. conceſſam, quòd poſſit eandem Baſilicam cum aqua ab Epiſcopo benedicta reconciliare, quando per effuſionem ſanguinis, ſeu pollutionem ea vitiata fuerit. Ex nonnullis M. S. in Archivio ejuſdem Eccleſiæ conſervatis apparet, quòd de anno 1482 vocabatur *Altarius Canonicus*. FR. Hìc ſucceſſit in loco Aſſiſiorum, ut dicemus in dict. *Aſſiſii*. Altaris pallium. Vide *Antipetaſma*, *Chorus*, *Sacra menſa*, *Superaltare*.

Altaragium. Vide *Alteragium*.

Altatus, ſublevatus, & in altum ſubvectus. [Jam ver decedit æſtati, & per lineas ſol altatus extremas, in axem ſcythicum porrigitur. Sidon. lib. 2. epiſt. c. 2.] deſcribit, ſcilicet, ſolſtitium æſtivum.

Alteragium, oblatio ſuper Altare poſita. [Aſſignabatur ſexta pars illius exiſtimationis in obventionibus alteragiorum. Matth. Pariſ. in vita Guliel. Abb.] Alii verò probabiliùs *Altaragium* legunt.

Alternitas. Alternativa. [Qui unica fervens in eum amoris charitate gaudebat, & dolebat mutua animi alternitate. In vita S. Adelardi Abb.] FR. Eadem phraſi uſus eſt Accius apud Nonnium, atque *Viciſſitas* pro viciſſitudine dixit.

Altegrada. FR. Volucris Epitheton. [Ut beſtia magis, quàm avis licèt pennata, brevi capite, protracta cervice, cætera alregrada. Tertull. de Veland. Virg.] Alii *Altegradiam* legunt. Quam aliqui Fulicam, alii Ciconiam, alii Ibim putant. Hæc avis, ſeu beſtia credit ſe eſſe tutam à venatoribus, ſi caput abſcondat: quod applicat Tertullianus ad illos, qui in Eccleſia loquuntur, & palmæ manu faciem abſcondunt, putantes nullum eos videre.

Altipeta, quidquid ex ſui natura petit in altum. [Levitas enim omnis altipeta eſt. Paulin. epiſt. 21. ad Amand.] FR. eodem modo Cic. Altivolans ait, lib. 2. de Div. [Servat genus Altivolantium,] & Plinius, cap. 19. lib. 10. *Altivolum* dixit. Sed *Altivolans*, & *Altivolus* de omni volucre prædicatur. Alripeta verò habet generalius prædicatum; nam etiam res inanimatas, ac leves comprehendit; ut ex Paulino ſupra citato liquet.

Alveus. Vide *Curia Romana*.

Altarches. FR. græca vox ἀλυτάρχης, præſidens ad ſpectacula: Sacerdos erat Antiochiæ, cujus officium *Alytarchia* dicebatur, Codex Theodoſ. lib. 10. tit. 1.

Alythinus. FR. Solidus, indiſſolubilis, à græco λύω, *ſolvo*, præpoſita particula ἀ, privativa: [Simulque, & vela ſerica alythina quatuor. Anaſt. Bibl. in Zacharia Papa. Item ibi ipſam fecit veſtem de fundato alythino, habentem in circuitu periclıſin de olovero. Idem in Paſchali I.]

Ama, *Amula*, *Hama*, *Hamula*, italicè *Ampollina*, vas ad uſum Altaris Sacrificii. FR. Urceolus, quem notabimus in dict. *Orzoli*, Græci Acratophorum vocant |||. In oratorio amulas ſuperauratas. Anaſt. in Greg. Amam unam ex argento. Idem in Benedict. III. Amulas Sacras, ſive vaſa hiſtorialia, & aſpergilla ex puro auro. Agathias in vita Juſtiniani Imper. Archidiaconus amulam Pontificis cum vino ſumit de Subdiacono, & refundit ſuper colum in calice Ord. Rom.] Ex hoc vocabulo Græci fortaſsè ἄναμα vocant vinum pro Sacrificio deſtinatum, compoſita vox ex ἀνὰ, *in* ſignificans, & ἄμα, ideſt, *Urceolus*, ac ſi in urceolo poſitum dicerent.

Amagabari. FR. Pedites milites, arabica vox *Mghabbar*, quæ pulvere plenum, pulverulentum ſignificat; unde Hiſpani, qui multa arabica vocabula retinent, *Amagabar* dixerunt peditem militem ex pulvere, quem progrediendo in ſe exſuſcitat. Sic exercitum fugientem, Virg. 12. Æneid. deſcripſit, inquiens:

——— Verſique viciſſim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.

Itaque de Ranzerio Regis Aragoniæ Petri genitore, refert Nicephorus Gregora, lib. 7. cap. 153. habuiſſe in ſuo exercitu: [Mille amagabaros, quos Latini pedites vocant.] Quo vocabulo uſus etiam eſt Jo: Villanus.

Amahaloth. Quid hebraicè ſignificet. Vide *Pſalmus*.

Amalecita. FR. de quo vocabulo ſæpè in Sacra Scriptura: Amalec, *populus lambens* interpretatur à Div. Gregor. hom. 36. in cap. 54. Lucæ.

Amaro. Amarum aliquid reddere, vel ſapere. [Amarat enim nimietas, quod poterat condire menſura. Chryſol. ſerm. 125.] Item *Amarico*, in eodem ſignificatu. [Quia amaricaverunt me ipſi, & patres eorum. Lucifer. Caralitan. lib. de non parc. in Deum delinq.] FR. Item *Amareſco*. Palladius. [Amygdalus ſi rodatur, amareſcit.] Item *Amaricor*. [Facit amaricari ventrem. Apocalyp. cap. 1.] Et *Amaricatus*. Ibidem [Amaricatus eſt venter meus.] Eumque à me triſtem, amaricatumque repuli. Div. Gregor. in Regiſt. lib. 12. epiſt. 30. Item *Amarior* comparativum. [Inveni amariorem morte. Eccleſ. cap. 7. num. 27.]

Amartigenia, & *Hamartigenia*, ἁμαρτιγένεια, græca vox, quæ peccatorum originem ſignificat: ſic intitulavit quandam ſuam compoſitionem Prudentius, ut Vincen. Belovacen. in ſpeculo hiſtoriali ex Gennadio de Prudentio ait: [Compoſuit & libellos, quos græca appellatione prætitulavit Apotheoſis, Sychomachia, Hamartigenia, ideſt, de divinitate, de compugnantia, de origine peccatorum.]

Ambar, ambarum. FR. Græci teſte Aetio ἄμβαρ etiam vocant, Itali *Ambracane*, odoramenti genus, vide Avell. lib. 1. cap. 27. ||||. Revulſoque Sarcophagi operculo mirificè virtutis ambare ſuaviter redolentis viri faciem demonſtrans. In Actis S. Sebaſt. Mart.

Ameasciator, & *Ambaſſiator*, legatus Principis, ex voce Longobarda *Ambaſcia*, quæ iter ad operandum ſignificat, ut colligitur ex conſtitutionibus Burgundiæ: [Quicunque aſinum alienum, extra domini voluntatem præſumpſerit, aut per unam diem in ambaſcia ſua.] *Ambaſſiator*, & *Ambaſciator*, frequentiſſimè penes Eccl. Scriptores reperiuntur.

Ambigena, perſona utriuſque ſexus, hermaphroditus. [Ambigena non generat teſte Hippocrate. Bleſenſ. epiſt. 90.]

Ambitus. FR. Quamvis Quintilianus affirmet hanc vocem pro ambitione aliquando accipi, Sulpitius tamen in ſua hiſt. lib. 2. cap. 48. illa uſus eſt in ſenſu gloriæ ſolemnis pompæ, quæ in Crucis inventione celebrata fuerat, ſic inquiens: [Crux reperta, dignoque ambitu conſecrata,] ideſt, dignoque honore, & pompa.

Ambo, *Ambon*, vel *Vmbo*, pulpitum. [Obſecrans, ſupplicans, expoſtulans, in pavimento ipſius veſtigii provolutus, quo nihil horum ſuper ambonem contra Catholicam Dei Eccleſiam prædicaret. Anaſt. Biblioth. Collectan. in Epiſt. S. Maximi Abb. ad Petrum Illuſtrem à Sirmondo edita. Diaconus ſtat in ambone. Liturg. S. Chryſoſt.] FR. Fl. Blondus in ſua Roma inclinata, lib. 1. decad. 2. ubi de Leone Papa III. loquitur, qui cum vellet à calumniis impoſitis ſe defendere, ſic inquit: [Quo audito Pontifex Leo, ambonem conſcendens, dixit ſe prædeceſſorum ſuorum veſtigiis incedentem, objectis poſtridie reſponſurum.] Et eadem decad. 2. lib. 7. de Gregor. VIII. ex Comitum nobiliſſima familia Rom. agens: [Ubi ambone conſcenſo orationem habuit |||| Etymon Valfridus de exordio rerum Eccl. ſic deducit: [Ambo ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit.] Sed multò meliùs explicatur ab Honuphrio Panvino de Eccl. vocibus verb. *Ambo*, qui deducit hoc nomen à verbo græco ἀμβαίνω, ideſt, *aſcendo*. FR. Mihi tamen Valaſi opinio magis arridet; nam umbo pars etiam togæ dicitur, ex eo quia ambit, ut oſtendam in dict. *Vmbo*: ergo ſicut pars illa veſtis Umbo ab ambiendo denominatur, ita hìc etiam erit dicendum. Quòd ſi ab aſcendendo deducitur, etymon potiùs hoc ſcalis pulpiti, quàm ipſo pulpito applicari deberet, ſicut gradus à gradiendo. Quare idem eſſet, ac ſi diceremus à verbo *Ambo*, derivari latinum verbum *Ambulo*, quæ verba græcè, ac latinè motum, & non quietem ſonant; at *Ambo* contrarium ſignificat. Imò Ulpianus per *Ambones* calices intellexerat. Vide Calepinum dict. *Ambones*. Inſuper verbum ἀμβαίνω, apud græcos accedere, & ingredere propriè ſignificat, quod barbaricè hodie ἔμβω Græci dicunt. Etiam Arabes *Mambar* Cathedram vocant, & in illo Euangelii loco, ubi nos legimus, *Super Cathedram Moyſi ſederunt*, *&c.* ſuper *Mambar* illi habent, præponendo litteram M, juxta eorum grammaticam, quæ docet in loci, & inſtrumenti ſignificatione, litteram M, præponi M, ſicut *Achaat* ſedit; *Machaat*, locum ſedendi dicunt |||| [Ambo (inquit Div. Hieron. in theor.) figuram lapidis ſancti monumenti deſignat, quem Angelus cum evolviſſet ex oſtio monumenti, proclamabat reſurrectionem Domini.] Dicitur *Pulpitum*. Vide *Pulpitor*. Item *Analogium*. Bellarminus, lib. 2. de Miſſa, c. 16. & Valaſ. loco cit. inquit: [Analogium, quòd in eo verbum Dei legatur, & annuncietur, λόγος enim græcè verbum, vel ratio dicitur.] Ac de Diacono Euangelium legente, dicitur: [Acolytorum officium eſt ante Diaconum ferre cereum accenſum cum ceroferario uſque ad Analogium, & tenere debent, dum legitur Euangelium. Steph. de Sacr. Altar. c. 4.] Græci tamen recentes ἀναλόγιον, pluteum illud, & repoſitorium, in quo ponitur liber ſuſtentandus, dum legitur (Italicè *Legio*) intelligunt. *Pulpitum* item vocat D. Cypr. lib. 2. epiſt. 5. Et *Tribunal* idem, lib. 4. epiſt. 5. Ac *Dicterium* Baſilius Seleuc. Atque *Lectorium*, & *Lampium*, S. Iſid. Tandem *Lectricium* Rupertus. Vide *Lectricium*. Vide etiam *Bema*. FR. Item *Suggeſtus* dicitur. Vide *Suggeſtus*. Inſuper & *Pyrgus*, quia eſt ad modum turris, unde corrupto vocabulo Italicè *Pergamo*. In quodam antiquo pulpito Eccleſiæ Metropolit. Ravennæ hæc inſcriptio legitur: [Servus Chriſti Agnellus Epiſcopus pyrgum fecit,] ut teſtatur Hieronym. Faber in ſuis Sac. mem. Raven. par. 1. pag. 4. |||| At communiter Eccleſiaſtici Scriptores *Lectorium* vocant. FR. In hiſt. Caſin. Leon. Oſtien. lib. 3. cap. 20. hæc habentur: [Sed & gradum, &c. in ammonis modum.] Legendum *in Ambonis modum*. Reliqua ſynonima. Vide *Bema*. *Pulpitum*. *Thymele* in dict. *Thymelicus*.

Amboleum. Vide *Amictus*.

Ambologium. Vide *Amictus*.

Ambro, devorator. [Quam teres vertigo cœli in modum rotantis fundibuli circumgyrat rudis poſſeſſor lucis ambronibus, & labris lurconibus vetitam deguſtans alimoniam in gaſtrimargiæ voraginem crudeliter cecidiſſet. Aldhel. lib. 3. de Virg. cap. 5.] Item de noſtro Protoplaſte idem cecinit.

Dum

Dum vitium ligni malum decerperat ambro.
FR. *Ambrones* Galliæ populi, qui ſubita inundatione maris quum ſedes ſuas amiſiſſent, rapinis ſe alere cœperunt; hos cum Cimbris, Teutonicisque Marius delevit. Hinc factum eſt, ut rapaces, ac devoratores ambrones dicantur; ita Feſtus, de quibus etiam Livius in Epitom. lib. 68. & Plutar. in vita Marii. Strabo verò, lib.4. ait Ambrones ad Oſtium Rhodani fluminis extitiſſe, qui à tranſeuntibus flumen illud, vectigalia exigebant: à Maſſilienſibus victi, ex quibus victores immenſas opes compararunt. Ex hac ſortaſſe exigentia, & rapacitate pro devoratoribus uſurpantur. Plinius verò *Ambalatres*, lib.4. cap. 19. illos vocat, & in Aquitaniæ Provincia collocat. Vide *Voratrinus*.

AMBROSIANUM. In Regula Sancti Benedicti ſignificat hymnum *Te Deum*, à Divo Ambroſio in parte compoſitum, ubi loquendo de Matutino dicitur: [Inde ſequatur Ambroſianum.] Et clariùs in vita Sancti Caroli Comitis [Hymnum Ambroſianum Te Deum laudamus cum ipſo antiphonatim decantare cœpit.] De Ambroſiano verò ritu. Vide *Agnus Dei*, *Alba*, *Altare*, *Amen*, *Amictus*, *Baptiſmus*, *Benedictio*, *Breviarium*. Crotala in dict. *Campana*, *Candela*, *Cantharus*, *Cantus*, *Chriſtophoria*, *Cinerum dies*, *Confractorium*, *Continentia*, *Corporale*, *Diaconiſſa*, *Dominica nova*, *Dominus vobiſcum*, *Emboliſmus*, *Epiſtolella*, *Feria*, *Feſtum*. Pſalmellus in dict. *Graduale*. Authentica in dict. *Hebdomada major*, *Hebdomada de excepto*, *Hebdomada*, *Jejunium*. Ingreſſa in dict. *Introitus*, *Kyrie Eleiſon*, *Lectio*, *Litania*, *Lucernarium*. *Miſſa*, *Oblatio*, *Officium*, *Ambroſianum*, *Oleum Sanctum*, *Paraſceve*, *Paſſio*, *Pſallenda*, *Sabbatum*. Sabbatum in traditione Symboli dicebatur Sabbatum ante Dominicam Palmarum, & quare. Vide *Scrutinium*, *Tranſitorium*. Lucernarium in dict. *Veſperæ*.

AMBULACRUM. Vide *Embolus*, *Imbolus*, *Lobium*, *Oriolum*.

AMBULATORES, ideſt, Viſitatores. Vide *Periodeutæ*.

AMBULATRES. Vide *Ambro*.

AMEN. Hebraica vox, in veritate, ſeu veraciter denotat, qua clauſula in fine precum Sacerdoti populus reſpondebat, in ſignum confirmationis, & comprobationis. [Ubi ſic ad ſimilitudinem cœleſtis tonitrui Amen reboat. Hieronym. lib. 2. cap. 2.] Ad clerici reſponſionem in Miſſa, *Sed libera nos à malo*, Celebrans concludit, *Amen*, quod ſignificat incertitudinem in hac vita quam habemus eſſe liberos à peccatis. [Ideò finit dicendo Amen ad indicium certitudinis: ſed quia quandiù hìc ſumus, ad certitudinem non pervenimus; ideò tacitè dicitur, & ſubmiſsè à Sacerdote. Bonavent. in cap. 11. Lucæ.] Idemque intelligendum ad confeſſionem ejuſdem, quando Clericus explicit *Miſereatur*, & in fine *Suſcipiat*, Celebrans *Amen* reſpondit. *Amen* reſpondebant in communione fideles ad verba Sacerdotis. Unde Ambroſius inquit: [Ergo non otiosè cùm accipis, tu dicis, Amen, jam in ſpiritu confiteris, quòd accipias Corpus Chriſti: dicit tibi Sacerdos, Corpus Chriſti, & tu dicis, Amen, hoc eſt, verum: quod confitetur lingua, teneat affectus. De Sacrament. lib. 4. cap. 4.] quod eſt in uſu ritus Ambroſiani. Invehitur contra Chriſtianorum plauſum in theatris Tertullianus, inquiens: [Ex ore, quo Amen in Sanctum protuleris, gladiatori teſtimonium reddere, lib. de ſpectaculis. [Tam abominabile erat ad ſpectacula intereſſe, ut in aliquibus Eccleſiis, cum ſolitis abrenuntiationibus in baptiſmo faciendis, hæc etiam adderetur: *Et ſpectaculis*. Ita Salvian. de prov. Dei cap. 6. Refert mirabile factum idem Tertullianus de quadam fœmina, quæ dum in ſpectaculo aderat, à Dæmone aggreſſa, & obſeſſa fuerat: & interrogatus in exorciſmo malignus ſpiritus, quare auſus fuiſſet Chriſtianam extorquere? Reſpondit: [Juſtiſſimè feci, in meo enim eam inveni, lib. de ſpectaculis cap. 26.] In die Paſchæ celebrans ſolemniter Papa, ad illa verba ante Dominicalem orationem poſita: *Per omnia ſæcula ſæculorum*, Chorus non debet reſpondere *Amen* juxta ſolitum: [In hac die poſtquàm Papa dicit: Per omnia ſæcula ſæculorum ante Pater noſter, non reſpondetur Amen; ſed Papa continuat, Oremus, præceptis. Cærem. Rom. lib. 2. ſect. 2. cap. 1.] De hac myſtica ſignificatione apud nullum legi; puto tamen hoc in ſignum lætitiæ fieri; nam lego in Innocent. III. illud *Amen* trium planctum mulierum ad monumentum pro Chriſto ſignificare. [Quòd mulieres lamentabantur flentes Dominum. Chorus quaſi lamentando reſpondet Amen, de miſt. Miſſæ, cap.12.] In Apocalypſi pro ſubſtantivo nomine accipitur, & ſignificat veritatem ipſam eſſentialiter, ideſt, Deum: [Hæc dicit Amen, cap. 3.] ideſt, ipſammet eſſentialis veritas. Sigibertus Dagoberti Galliæ Regis Filius, dum à S. Amando baptizaretur, ad omnes preces clara voce reſpondebat *Amen*, cùm non haberet infans, quàm xi. dies ætatis ſuæ; quod prodigium à diverſis etiam Scriptoribus illius ſæculi refertur, & ſignanter à Sigiberto in Chron. ad ann. 633. In deteſtabili Talmud notantur tres ſpecies vitioſorum *Amen*. Primum, quod appellatur *Amen pupillum*, & eſt quando, ſcilicet, aliquis reſpondet ad orationes, quas non intelligit. Secundum *Amen ſubreptitium*, & eſt quando reſpondetur extra tempus. Tertium *Amen ſectile*, quando, nempè, reſpondetur mente diſtracta, & quaſi diviſa. Ingenioſa eſt conſideratio illa Abbatis Joachimi in cap. 1. Apocalyp. ubi ait, quòd ſemper Deus in prin-

principio periodi incipit cum hac dictione, *Amen*, ut clarè in multis Sacræ Scripturæ locis patet; at nos mortales ſemper in fine Amen pronunciamus. Et ratio eſt, quia Author veritatis, imò veritas metipſa eſt Deus. Nos verò veritatis pediſequi, & diſcipuli ſumus. Nequeo tandem percipere quonam pacto, aut fundamento, aliqui cæremoniarum Romæ Directores, dum ſolemniter induitur Epiſcopus, ad quamlibet orationem, *Amen*, reſpondere faciant. Hoc enim diametraliter Rubricis Pontificalis, Miſſaliſque opponitur, quæ præſcribunt, nonniſi in ultima oratione eſſe pronunciandum, & praxis ipſa in Miſſis privatis tam Epiſcoporum, quàm aliorum Celebrantium hoc idem docet. FR. in Sacris Scripturis *Amen* aliquando ſignificat, *ſic fiet*. [Et reſpondit Banajas filius Jojadæ Regi, dicens, Amen, 3. Reg. cap. 1.] Quandoque nominaliter ſumitur. [Hæc dicit Amen teſtis fidelis. Apocalyp.] Quandoque verbaliter, ut 3. Reg. ſup. Quandoque adverbialiter pro *verè*, ſicut in Euangeliis: [Amen amen dico vobis.] Ita Dionyſ. Carthuſ. in lib. 3. Reg. cap. 1. art. 1. Vide Gloſſ. in can. Hoc quoque, de conſecr. diſt. 1. Vide *Selah*.

Amento, ligare, ſtringere, ſignificat. [Cui famulatam videns Phariſæorum cupiditatem, amentavit hanc ſententiam. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. cap. 33. Alii tamen meliùs hoc verbum fulminare intelligunt, quod magis textui conformatur, deſumpta metaphora ex ſagitta, quæ eò violentiùs paratur ad arcus chordam, quæ *amentum* dicitur, quando ipſammet chorda ad mentum protrahitur. FR. Tertull. phraſi Ciceroniana uſus eſt. Cic. enim de Oratore, [Amentatas haſtas ab illo accipere, eaſque oratoris viribus, lacertis torquere,] metaphoricè dixit, pro argumentis aliundè petitis, quaſi tela, quibus utitur Orator.

Amerciamentum. Vide *Marciamentum*.

Amictus, dicitur etiam *Ambolagium*, *Anabolagium*, *Anagolagium*, & *Humerale*, indumentum ſacrum eſt, à D. Hieronymo *Anabolcum* appellatum. In Theat. rer. Eccl. à græco verbo ἀναβάλλομαι, ideſt, induor. Antiquitùs ponebatur ſupra caput, eodem modo, quo à Religioſis hodie obſervatur, perplicando illum ſuper planetam. [Caput amictu cooperimus, dum pro ſpe cœleſtium Deo ſervimus. Gem. de ant. rit. miſ. cap. 201.] Quoad ejus ſignificata. [Amictus eſt primum veſtimentum noſtrum, quo collum undique cingimus, in collo eſt namque vox; ideòque per collum loquendi uſus exprimitur. Per amictum intelligimus cuſtodiam vocis. Amal. de Eccl. off. lib. 2. cap. 17. Sacerdos in officio altaris, capitis ſui, ſcilicet, Chriſti, cujus membrum eſt, perſonam gerit, qui amictu caput ſuum obnubit, donec ſuper os caſula illum involvat. Veniens enim ad ſalvationem Mundi Dei filius, Angelus magni conſilii, nube amictus eſt, dum divinitatem ſuam, quæ eſt caput, & principium, in noſtra carne abſcondit. Hoc ergo carnis latibulum prima veſtis Sacerdotis, ideſt, amictus ſignificat. Rup. lib. 1. de divin. offic. cap. 10.] Prætereà velum, quo in paſſionis nocte milites Redemptoris faciem velabant, & ſpineam coronam ejus capiti impoſitam deſignat. D. Thom. 3. par. q. 8. art. 5. Maronitæ, Græci, & Ambroſiani ſuper albam induunt amictum, & quamvis hodie Græci ampliùs non utantur hujuſmodi indumento; ſatis tamen colligitur ex quadam Soletinorum Archidiaconi Epiſtola ad Epiſcopum Molphetæ directa, in qua minutatim Græcorum ſacra veſtimenta refert, & ibi etiã mentioñe facit de amictu inter Græcos olim uſitato. Amictus, aliaque ſacra, ſeu benedicta indumenta ad profanum uſum converti nequeunt, ſed ea conſumpta comburantur, ejuſque cineres projiciantur in ſacrario; nec poſſunt pretio commutari, niſi in caſu neceſſitatis, aliis Eccleſiis. Facund. lib. 3. cap. 22. & 23. Communior opinio, & magis approbata cenſet peccare mortaliter Sacerdotem, ſi abſque amictu, vel aliquo ſacro indumento celebraret, quamvis aliqui cingulum exceptuent, quod antiquitùs in aliquibus Eccleſiis non erat benedictum; ideòque cogente neceſſitate poſſet uti non benedicto; neceſſitas tamen cenſenda eſſet in urgentia præcepti audiendi Sacrum, ſeu Viaticum conferendi, quo caſu ſtola pro manipulo, ſeu hoc pro illa indui diſpenſatur, dummodò tamen non fiat in contemptum. Poſſet etiam Sacerdos, ad evitandam ſibi mortem comminatam, abſque aliquo ex Sacris indumentis, non quidem omnibus, celebrare; ſine omnibus enim id fieri non poſſet, etiamſi periculum vitæ immineret. Facundez loc. cit. In Romana Eccleſia priùs Amictus Levitæ Cardinalis ſtrictior erat, latior verò Cardinalis Presbyteri, ita colligitur ex Davantriæ Cæremoniali m. s. qui vixerat ad ann. 1325.

Amicus. Vide *Spudiaſtes*.

Amiras, vox Arabica *Amir*. Dominatorem ſignificat, & *Amiræus*, ideſt. Prætor. [In Regno Saracenorum quatuor Prætores ſtatuit, qui Amiræi vocabantur. Sigiber. in Chron.] Hodie tamen titulus *Amir* pro Duce, & Principe uſurpant Arabes; inde latinè *Admiratus*, *Amiratus*, *Admiralius*, & Italicè *Amiraglio*. Hiſpanicè *Almirante* dicitur, at penes aliquos Scriptores Græcos corruptè *Amirumnis* legitur, quod deberet ſecundùm vim arabici vocabuli *Amir almunim* ſcribi, ideſt, caput, ſeu princeps credentium; Epitheton per multa tempora à Mahometi deſcendentibus, & ſucceſſoribus uſurpatum, qui deindè *Kalipi* cognominati ſunt, ideſt, ejuſdem Vicarii, & hæreditarii ſucceſſores. Vox igitur *Amiralius* Arabico-græca eſt, nempè, *Amir* Arabica, & ἅλιος, maritimus. Inde Admiralium Generalem maris, ac Ducem vocamus. Chronica Caſinen. lib. 3. cap. 44.

Vide

Vide Frecciam de feudis. Vide hic *Cadmus*.

Amma, quamvis græcè ἀμάς dicatur, eſt tamen Orientalium vocabulum *Amme*, quod matrem ſignificat, ſicut Abbas quoque orientalis vox eſt: ita adinſtar nominis Abbatis, *Amma* ſpiritualem matrem apud Eccleſiaſticos Scriptores ſonat. [Vos eſtis fatuæ; nam hæc & veſtra, & mea eſt amma. Pelag. lib. 18.

Ammianus Alexandrinus, ex Bajulo fit eximius Philoſophus. Vide *Saccas*.

Ammonites. FR. de quo vocabulo ſæpè in Sac. Scriptura: populus mœroris interpretatur à Div. Gregor. in 1. Reg. cap. 11. expoſit. lib. 5. cap. 1.

Amodo, pro *modò, breviter*; de quo ſæpè in Sac. paginis.

Amoeno. FR. oblector, & oblecto, verbum Cypriano, Sidonio, Ennodio, Salviano, & Petro Chryſologo familiare.

Amond. FR. Servus manumiſſus, l. Si quis ſervum, la 1. §. 8. Longob. de manumiſſionib. & in Bullar. Caſin.

Amor Argenti, ideſt, avaritia. Vide *Phylargiria*, & *Phylargirus*.

Amor Proprius. Vide *Philautia*.

Amortizatio, gallicum vocab. *Amortiſſement*, quod translationem bonorum in Eccleſiaſticorum poteſtatem ſignificat. Et Canoniſtæ: *In manus mortuas* dicunt. Vide *Manus mortua*.

Amphibalum, *Amphibolum*, & *Amphimallum*, vox græca ἀμφίμαλλον, tunicam hirſutam, & piloſam ſignificat. [Nec mora Sanctus paupere non vidente intra amphibalum ſibi tunicam latenter eduxit. Sulp. in vita S. Mart.] Veſtis propriè erat ex parte interiori, exteriorique hirſuta, ac ex verbis teſtamenti S. Remigii peculiarem Epiſcoporum veſtem colligitur fuiſſe, cujus hæc formalia verba ſunt: [Futuro Epiſcopo amphibalum album paſchale relinquo.] Ejuſdem opinionis fuit Marianus Victorius D. Hieronymi Commentator, in epiſt. 28. qui ait Gaua ſpinam tunicam utrinque villoſam fuiſſe: & confirmatur; nam eadem veſtis habebat caputium. [Lacrymarum ei gratia in Sacro non deerat officio, ut amphibali ſummitas, quo caput tegebatur, ex profuſione eadem madida videretur. In vita Sancti Bonifacii Epiſc.] Sed an de amictu loquatur, dubium eſt. FR. *Amphimallum* an ſit idem, ac *Amphibalum*, pro affirmativa ſententia dici poſſet primò, quòd propter affinitatem pronunciationis B. cum M. ex *Amphimallum* corruptè pronunciatum ſit poſteà *Amphibalum*. Secundò, quia utraque veſtis villoſa erat. Sed clarè ex Plinio habemus *Amphimallum*, nempè, ex uno tantùm latere villoſum fuiſſe, & quæ ex altero latere erat hirſuta *Heteromallum* dicebatur: at *Gauſapina* tunica à Hieronymo ſuprà memorata, ſeu *Gauſapa*, non erat eadem cum *Amphimallo*, ſed quidem ſimilis, quæ Romæ temporibus Plinii patris cœperat introduci, cujus hæc ſunt verba: [Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra, ſicut etiam villoſa ventralia. Nam tunica lati clavi in modum gauſapæ texi nunc primùm incipit, lib. 8. cap. 48. An deinde hæc veſtis ab una ex inſignibus Cretæ Civitatibus, *Amphimalla* appellata; teſte Plin. lib. 4. cap. 12. vel ex græca propoſitione *Amphi*, & *Mallos*, ideſt, utraque lana dicatur, ſpeculatoribus judicandum relinquo. Ulteriùs etiam clarè conſtat *Gauſapas*, ſeu *Gauſapinas* veſtes diverſas fuiſſe. [Antiquis enim totus è ſtramento erat, qualiter etiam nunc in caſtris cauſapæ. Plin. lib. 8. cap. 48.] & Martial. lib. 14. epig. 29. ea utebatur extra domum, & in theatro Pompeii ob defenſionem aeris; & jocosè lib. 7. epig. 59. dixerat:

Menſe vel Auguſto ſumere gauſapinas?

Et de *gauſapa villoſa*, vel *mantile*, lib. 14. epigr. 138. Item de *penula gauſapina*, ibidem epigr. 145. Erat etiam *Gauſape quadratum*, idem ibidem, epigr. 152. Item *Cubicularia gauſapina*, idem ibidem epigr. 147. Et *gauſapatum* gauſapina indutum. Senec. epiſt. 54. [Mitto me in mari, quomodò pſychrolutrem) ideſt cum frigida aqua corpus ſuum lavat) decet gauſapatus. [Vide hìc: *Cocula*, *Endromis*: præterea conſule Bayſium de re veſtiar. ac Ferrarium de re veſt. lib. 2. cap. 14.

Amphidromius dies: apud Gentiles qualis erat. Vide *Baptiſmus*, §. ſolebant Gentiles.

Amphitapa, ἀμφιτάπης. FR. erat etiam veſtis genus, l. veſtis, §. veſtimenta, de aur. & arg. l. Varro tamen in Mario indicat fuiſſe culcitram, dum ait: [Alterum benè acceptum dormire ſub amphitapa benè molli.] Et Lucilius, Satyr. 3.

Pſile, atque amphitapæ villis ingentibus molles &c.

In aliquibus pandectis legitur *Amphitapha*, & *Amſitapa*, ſed corruptè, Marcellus ait. Vide *Gramalla*.

Amphitheatri portæ. Vide *Sanavivaria*.

Amphithyron, januæ velum, Italicè *portiera*. Evagrius, lib. 6. cap. 22. ait, Choſroam Gregorio Antiocheno Epiſcopo dediſſe *Amphithyron unicum*; ἀμφίθυρον autem propriè locum ambarum portarum ſignificat: erat igitur velum, quod ex utroque latere aperiebatur, ut comprobat Symonetta Græcus Author de eodem velo loquens, dum ait: [Unicum, quod utrinque aperiretur, lib. 5. cap. 14.] Eodem modo Chryſoſtomus appellavit velum illud, quod trahebatur ante portam Sanctuarii tempore conſecrationis. Vide *Velum*, *Velothyrum*.

Ampulla. Vide *Urceolus*.

Amula. Vide *Ama*.

Amuleta. Vide *Periapta*.

Amusthia, quædam textura, Italicè *Saja* appellata, lana, linoque contexta: vox gallica *Amoitte*, ex qua pro Monialibus infirmis conficiebantur induſia. [Non obſtante, quòd propter infectionem ægritudinis totus pannus involvens ſuum

ſuum corpus, & tunicæ, & amuſthiæ. In vita B. Coletæ.

Anabasis. Vide *Cerealis*.

Anabathra. Thronus, ubi Imperator Conſtantinop. ſedebat, græca vox Ἀνάβαθρα, quæ ſignifiat Aſcenſorium. [Rurſumque ad anabathram veniens, ſedet Imperator. Codin. de offic. aul. Conſtantinop.

Anabatistæ, ſeu *Anabaptiſmi*. FR. Hæretici, qui nonniſi adultis Baptiſmi Sacramentum conferunt; neceſſarium enim exiſtimant, baptizandum proprio ore fidem confiteri debere. Hunc tamen errorem, qui Eunomianorum, & Donatiniſtarum quoque erat, jam Africanum Concilium damnaverat. Primus hujus hæreſiæ Author Hilarius Diaconus fuit. Hi in dubium revocant hiſtoriam, & Magorum adorationem. Vide Baron. ad ann. 362. num. 24. Vide *Anomiani*.

Anacara, Italicè *Naccara*, crepitaculi, ſeu tympani genus, quod ex una tantùm parte eſt pelle coopertum, ex alia verò in convexitatem deſinit, inſervitque equitatui militiæ, ac præcipuè Orientalibus, & Theutonicis. [Tympanis, anacaris, & aliis ſimilibus inſtrumentis horribiliter reſonabant. In vita Ludov.] FR. Alii *Anacana* dixere: hodie *Maccaris* appellari ait Meurſius, fortaſsè non ipſius, ſed typographi error eſt, cum debuerit N, pro M, interpungere. Curopalata refert, quòd ante prandium per Civitatem progrediebatur Græcus Imperator cum tubis, & anacaris, ut populus ad recurſum commoneretur, ſed hæc ſigna in poſtmeridiano egreſſu non dabantur. [Ne (ut inquit idem Author) quis ebrius incompoſitè, & temerè ad Imperatorem accederet, cap. 5.]

Anachoresis, Ἀναχώρησις, ſeceſſus, dilatio, & ab aliis ſeparatio. [Alii anachoreſim neceſſariam, idcſt, remotionem, & Eremi ſecreta cenſuerunt, Caſſian. coll. 2. cap. 2.] At ſi aliquis objiciat aliquem ex Patribus poſt peractam pœnitentiam, & longam anachoreſim, propter religionem ſuam raptum fuiſſe ad Epiſcopatum. Fulbert. Carnoten. epiſt. 61.

Anachoreta. Ἀναχωρήτης, qui in anachoretæ ſtatu degit. Differt autem ab Eremita; nam, ut ait Iſidorus, [Genus eſt Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deſerta loca, & vaſtas ſolitudines ſequi, atque habitare perhibentur, ad imitationem, ſcilicet, Eliæ, & Jo: Baptiſtæ. Genus eſt Anachoretarum, qui jam cœnobiali converſatione perfecti, includunt ſemetipſos in cellis, procul ab hominum conſpectu remotis, nulli præbentes acceſſum, ſed in ſola contemplatione divina viventes, lib. 1. de Eccleſ. off. cup. 15.] Maronitæ Arabico vocabulo *Hhabis* anachoretam, ideſt, carceratum dicunt; nam Arabicè carcer, *Hbas* vocatur. FR. de Monachis Anachoretis egit Baronius, an. 328. num. 26.

Anadima. FR. Ἀνάδημα, Faſcia, ſeu corona, Lexicon Scapulæ: ab ἀναδέω, corono, cingo, circumligo, exorno. Idem ſic ait Διαδέω, corono, cingo, circumligo; unde *Diadema* dicimus. In verbo διαδέω. [Quemadmodum cùm qui in cavea multa vulnera accepit, ac ſanguine conſperſus eſt, poſt anademate capiti addito. Chryſ. hom. 2.] Vide *Diadema*.

Anaglypha, ἀνάγλυφα, ſuperſculpta, ſeu vaſa cum ſculptura parùm relevata, quod ſculpturæ genus ab Italis *di baſſo rilievo* dicitur. [Anaglypha græcè, latinè cælaturæ: cælata autem ſunt vaſa aurea, vel argentea, ſignis eminentioribus extrà, intuſque expreſſa. [Hæc alio nomine ſculpta vocantur anaglypha vaſa dicta. Eucher. lib. 3. Reg. cap. 17.] Ac alibi. [Ut emeres ſpeciem argenti anaglyphi. Anaſt. Biblioth. in vita S. J: Alexandr. cap. 27.] Ambroſius uſurarios, qui ad eorum capitale, lucrum ſuperaddunt. [Anaglyphos uſurarum, lib. de Tob. cap. 13.] vocavit. FR. quare Vocabularii Eccleſiaſtici Author aberrat, dum exiſtimat tali vocabulo ſculptorem nominari, cujus error clarè ex eadem Sac. Scriptura convincitur, ubi habetur: [Et in ingreſſu Oraculi fecit oſtia, &c. Et anaglypha valdè prominentia, 3. Reg. cap. 6.] |||| componitur hoc nomen ab ἀνὰ, *ſuper*, & γλύφω, *cælo*, *ſculpo*.

Anaglyphiticum. FR. cælaturæ opus. Sidon. lib. 9. ep. 13.

Geruli caput plicantes
Anaglyphitico metallo,
Epulas ſuperbiores
Humeris fuerant onuſtis.

Anagnostes, Ἀναγνώστης, Lector; unus ex quatuor minoribus Ordinibus: At cùm de hoc ſolo Ordine minori in Euchologio expreſsè habeatur, aliqui proindè dubitarunt, an Oſtiariatus, Exorcizatus, Acolythatuſque ordines fuerint apud Græcos; non enim hodie hos tres ordines conferunt explicitè. At non eſt dubium in cana Græcorum Eccleſia prædictos fuiſſe. Nam de Oſtiario ſic loquitur Sanctus Dionyſius: [Miniſtrorum hi quidem ad januas templi clauſas conſiſtunt, alii verò aliud quid proprii muneris exequuntur, de Eccleſ. Hierar. cap. 3.] De Exorciſtis Div. Ignatius Martyr; [Saluto Lectores, Cantores, Oſtiarios, Exorciſtas. Epiſt. ad Antiochenos.] De eiſdem Laodicen. Concilium: [Non debere exorcizandi munus aſſumere ab Epiſcopis non provectos, can. 26.] Imò Recentiores Græci ſub *Deputati*, ſeu *Ceroferarii* nomine Acolytum intelligunt. Ulteriùs tanquam obſoletum eſſe inter Græcos Acolyti officium admiratur Symon Theſſalonicenſis, inquiens: [Sunt & alia Deputati, & Ceroferarii officia, quæ ante ordinationem Lectoris celebrantur, quæ ſanè, neſcio, cur non exercentur. In Eccleſia verò Theſſalonicenſium paulò antè in uſu erant, & in antiquis Ritualium exemplaribus ſcripta reperiebantur.] Romæ in Eccleſia Sancti Athanaſii Græcorum Collegii expertus ſum

hæc

hæc antiqua ritualia in praxi ab Epiſcopis illius ritus obſervari, ac eoſdem Epiſcopos egomet vidi acolythi ordinem à Subdiaconatu ſeparatim conferre. Apud Ethnicos Scriptores reperitur hoc vocabulum *Anagnoſti*, Lectorem menſæ denotantem. [Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quàm anagnoſtem. Cic. ad Att. ep. 16.] FR. de numero Anagnoſtarum fuiſſe Julianum Apoſtatam teſtatur Theodoretus, lib. 3. Vide *Lector*. Item Lectura, confabulatio, ſeu recitatio, *Anagnoſma* dicebatur.

ANAGNOSTICUM, ἀναγνωστικόν, Scriptura, Epiſtola, lectura, vel lectio. [Item in Anagnoſtico ante longum tempus, dulciſſima mihi veſtra Excellentia, Neapolitano quodam juvene veniente, mandare curaverat. D. Gregor. in Regiſt. lib. 7. cap. 126.

ANAGOGIA, ἀναγωγία, derivatur à verbo ἀνάγω, ideſt, ſurſum duco, itaque *Anagogia* latinè ſonat ſurſum ductio, Rhetoricorum figura eſt, quando, ſcilicet, præter dictionis ſignificatum apparentem, aliud quid ſignificat. Ut, exempli gratia, *Jeruſalem* non ſolùm quidem illam terrenam Civitatem; ſed etiam cœleſtem in Scripturis Sacris intelligimus, qui ſenſus *Anagogicus* dicitur. Senſus igitur Scripturæ quadrupliciter aſſignari ſolet, nempè, *Litteralis*, *Allegoricus*, *Tropologicus*, & *Anagogicus*, qui à Lyrano hoc diſticho comprehenduntur.

Littera geſta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quid ſperes Anagogia.

Itaque illud nomen *Jeruſalem* ſecundùm litteralem ſenſum Judææ Civitatem; ſecundùm *Allegoriam* Eccleſiam; ſecundùm *Tropologiam*, ideſt, moralitatem, fidelem animam denotat; tandem ſecundùm *Anagogiam*, mens noſtra ſublevatur ad cœleſtem patriam contemplandam. In epiſt. ad Galatas, cap. 4. omnes quatuor hos ſenſus Doctor Gentium eleganter inſinuavit, ſic inquiens: [Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera:] En ſenſum *Litteralem*, ubi nudam hiſtoriam exponit. [Hæc duo teſtamenta,] Vide *Allegoricum*, dum in duobus Abrahami filiis, utrumque teſtamentum alluſivè demonſtrat, [Sed quomodo tunc is, qui ſecundùm ſpiritum, ita & nunc.] Vide *Tropologicum* ſenſum, cùm per hoc ambos liberos colluctationem ſpiritus, & carnis ſubaudiat. [Illa autem, quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.] En tandem *Anagogicum*. De his figuris vide ſparſim hic in ſuis locis.

ANAGOLAGIUM: Vide *Amictus*.

ANALECTA. FR. aliquando librum Collectaneorum ſignificat, Lexicon Græco-latinum Budæi Tuſani, & Conſtantini excuſum à Joanne Criſpino 1562.

ANALICIUS, mucro; de quo vide apud Matthæum Pariſium.

ANALOGIUM. Vide *Ambo*.

ANALPHABETUS. FR. Illiteratus, epithetum Juſtiniano Imperatori attributum, ac ſi neque alphabetum didiciſſet. Ex Suida Baronius, ad ann. 529. n. 2. Vide *Bulla*.

ANANEHEL. FR. de quo in Sac. Scrip. Gratia Dei interpretatur à D. Gregorio, lib. 25. moral. c. 8. in c. 34. Job.

ANAPHORA, Ἀναφορά. Elevatio; à diverſis SS. PP. pro Sacrificio Miſſæ accipitur, & ſignanter à D. Baſilio. In hoc enim Sacrificio ad elevandam mentem admonemur per illa verba *Surſum corda*. Anaſt. Sinaita in orat. de Synaxi. Deinde quia ad thronum divinæ miſericordiæ hæc oblatio ſublimatur; & quia tandem in Miſſa elevatur Salvatoris noſtri corpus, & ſanguis. De qua cæremonia ab Hæreticis irridemur, & tamen hæc actio prædicta fuit à Pſalmiſta. [Erit firmamentum in terra in ſummis montium, pſal. 71.] Quod à Rabbinis Sacrificium Miſſæ intelligitur. Legunt enim ex Hebræo. [Erit placenta in capita Sacerdotum.] Inſuper ſi cum aliis intelligimus dictum vocabulum ſignificare *auxilium*, ſeu *ſubſidium*, nulla certè pro vivis, ac defunctis poſſemus experiri majora auxilia, & ſubſidia quàm per Miſſæ Sacrificium. FR. *Anaphora* rigoroſè oblationem ſignificat. [Porrò in præfatis ſanctis Eccleſiis cum ipſa ſancta patina ſanè tam anaphoram, ideſt, oblationem exaltant. Humbertus Cardinalis in Appendice tom. XI. Baronii.

ANARCHOS, Ἄναρχος, ſine principio. [Dedit etiam creaturæ infirmitatem, ne anarchon, ne increatum, & divinæ conſortem ſubſtantiæ crederemus. S. Ambroſ. lib. 1. Hexam. cap. 3.

ANARGYRI, ἀνάργυροι, Abſque argento, à Græcis ita appellati ſunt Sancti Coſmas & Damianus, quia abſque argento, ac ulla mercede, ſed ſola charitate moti, medebant infirmos; quin & alii Sancti Medici, cum hoc titulo encomiati in S. Chryſoſtomi Liturgia commemorantur.

ANASTASISMUS, ἀναστασισμός, dies reſurrectionis. Vide *Dominica*.

ANASTASIS, ἀνάστασις, Reſurrectio. [Anaſtaſis Dominica chirographatur:] Scripſit Adelmus, de reſurrectione Domini loquens. FR. Baronius, ad ann. 159 ait, quòd S. Pius Papa I. decreverat celebrari Paſcha die Dominico, quod fecerat ad corrigendas aliquas Eccleſias, quæ judaizabant, ut ex Euſebio in Chronicon colligit: ſed quia Author hic à Gelaſio inter apocriphos reputatur, ſuſpecta erit ejus atteſtatio, & eò magis, quia idem Pius, in can. noſſe, de conſecrat. diſt. 3. affirmat non fuiſſe inſtitutorem hujus ſolemnitatis in die Dominico, nam ait ibi: [Omnes eadem ſervare debere, quia & nos ſervamus, nec debetis à capite quoquomodo diſcedere.] Ex quo confirmatur, ante Pium Romæ ſemper, die Domi-

nico Paſcha obſervari ſolitum fuiſſe . Ad dubium verò Baronii de miraculo Hermetis Pii fratris, quòd , ſcilicet , Angelus eidem Hermeti apparuerat, ac inſtruxerat , ut die Dominico Paſcha celebrari debuiſſet , de quo idem Cardinalis videtur dubitare , nam Paſcha die Dominico ante Pium, tempore, ſcilicet, Clementis celebrabatur. Reſpondetur , quòd Pius in d. can. non narrat hanc viſionem in ejus Pontificatu Hermeti accidiſſe, ſed tempore tranſacto , inquiens : [Iſtis enim temporibus Hermes Doctor fidei , & Scripturæ effulſit inter nos.] Atque Clemens vixerat in Pontificatu uſque ad an. 102. Pius verò Eccleſiam rexerat ab anno 158. itaque anni 56. interceſſerant , quare non eſt mirum , ſi Pius fratris ejus miraculum narret , quod fortaſſe tempore Clementis acciderat. Ratio ergo decreti à Pio promulgati non propter judaizantes fuit, ſed propter eos, qui in feria V. Cœnæ Domini Paſcha celebrare ſolebant, ita Gloſſa in d. can. noſſe . Vide hìc *Hermes*, ubi dubitatur , an fuerit Pii frater , & ad confirmationem ſupradictorum , Vide *Dominica nova*.

ANASTASIUS. FR. filium reſurrectionis ſignificat. Petr. Damian. Serm. de S. Anaſt. Monacho & Martyre.

ANASTROPHON, ἀναστροφή, inverſio, revolutio, & ſignificat propriè periodi translationem; quando ultimo loco dicitur id, quod deberetur in principio pronunciari ; [Ut anaſtrophon locorum cauſa ſequentium factum . In vita S. Deicol. Abb.

ANATHEMA, Oblatio Diis facta , quæ ſuſpendebatur in Templo , vox græca , ἀνάθημα . [Anathema id dicitur , quod Deo eſt dicatum, atque deſtinatum, & in communem uſum ampliùs non convertitur. Juſt. Martyr. ad qu. 121.] In hoc ſenſu legitur Judith ſpolia Holofernis dedicaſſe . [Porrò Judith univerſa vaſa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipſa ſuſtulerat de cubili ipſius , obtulit in anathema oblivionis , cap. 16.] FR. S. Jo. Chryſoſt. hom. 16. in epiſt. ad Rom. & S. Andreas Cæſareæ Cappadociæ Epiſc. in cap. 21. Apocalypſis, docent nomen *Anathematis* intelligi in bonum , & malum ſenſum , ut dicemus in dict. *Devotamentum* . Divus autem Gregorius, lib. 21. moral. c. 4. in cap. 31. Job inquit, quòd *Anathema* ſit idem ac alienatio. Nicæta , lib. 20. fragment. Theſauri Orthodoxi , *Anathematiſmum* vocat abjurationem illam Hebræorum , quæ ab eis *Chorma* dicitur : [Et percuſſerunt ſimul Chananæum, qui habitabat in Sephat , & interfecit eum , vocatumque eſt nomen Urbis Chorma, ideſt, Anathema. Judic. 1.] Conſule Abulenſem, in lib. 1. Reg. & in Numer. cap. 1. :||: Itaque ex eo quia nefas erat oblationem illam tangere, ſeu in aliud uſurpari ; inde excommunicatus *Anathema* dictus fuit , cùm ſit à fidelibus evitandus , & abominandus; ſeu ſicut oblationes illæ ſuſpendebantur in Templo , ita pariter , qui vitandi erant , eorum nomina in tabella ſcripta erant ad Eccleſiæ columnas, ſeu ad alia publica loca ſuſpenſa . Alii tamen meliùs hanc vocem deducunt à dictione græca ἀνάθεμα per ε , ſcripta , quæ abominabilem , execrandumque ſignificat , in quo ſenſu ſunt Apoſtoli verba : [Cupio Anathema eſſe pro fratribus meis] FR. Gloſſ. in extrav. de ſent. excom. cap. 1. ait ab *Ana* , & *Thema* eſſe dictionem hanc compoſitam . *Anathema* eſt major excommunicatio. Can. Engeltrudam. 3. quæſt. 4. & ibi Gloſſa, & can. Nemo Epiſcoporum, 11. qu. 3. [Cùm Portuenſis Epiſcopus ſub excommunicatione hoc prohibuerit, & alter ſub pœna anathematis idem decreverit obſervandum , tit. de locat. & conducto, cap. 1. Anathema nihil aliud ſignificat , quàm à Deo ſeparationem, can. certum eſt, 24. quæſt. 3.] *Anathema*, & *Catathema*, idem eſt. Vide *Catathema*. *Marantha*.

ANATHEMABILIS, abominabilis, deteſtabilis. [Ut anathemabilis Manichæus ſomniatus eſt . Arnob. in pſalm. 120.

ANATHEMATISMUS, ἀναθεματισμὸς , abominatio , & deteſtatio. Nicæta, lib. 2. ſup. cit. Theſaur. Orth. FR. Anaſtaſ. Biblioth. Collect. in exil. S. Martini Papæ, & Mart. à Sirmundo , in 8. edit. pag. 103. [Propter anathematiſmum in novos factum hæreticos.

ANATHEMATIZO , græcè ἀναθεματίζω , abominor , deteſto . FR. & *Anathematizator* deteſtator. can. nullus anathematizatorum , & can. omnes, 3. quæſt. 4. Vide *Excommunico*. *Noto*.

ANAVIVAZON . Aſcendens , à græco verbo ἀναβιβάζω. Aſtrologi ita appellant planetam , ſub quo aliquis vel concipitur , vel naſcitur . [Proceſſerit jam in notitiam, quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis advenit , fortaſsè enim anavivazon ei obſtat . Tertull. lib. 1. adverſ. Marc. cap. 18.

ANAVOLÆUM , ἀναβόλαιον , ſuccinctorium . Vide *Rebrachiatoria*. *Epigonation*.

ANAX. FR. Vas, ſeu poculum, germanica vox *Anapem*, quæ idem ſignificat . [Quatuor ex his per fugam lapſi pateram , & urceum , qui anax dicitur, in patriam deferunt. Greg. Turon. de Mirac. lib. 2. cap. 8.] Quare corrigendus eſſet textus Greg. Magni in Regiſt. lib. 4. epiſt. 40. ubi ait : [Unam verò anatem cum duobus parvulis atticis pro veſtri amoris gratia tranſmittere præſumpſi.] Donum , nempè , Theodoro Medico miſſum , itaque *Anacem*, & non *Anatem* legendum, ſic etiam apud Anaſt. Biblioth. in Greg. IV. ubi habetur: [Vela modica ubi ſuprà de olovero decem habens unumquodque eorum anates .] Lege, *Anaces*.

ANCHONA . FR. Corruptè pro *Icona* Albertus Caſtel-

Caſtellanus in ejus Sacerdotali, tit. de benedictione imaginis, cap. 8. ubi ſic habet: [Ut Anchonam hanc in qua glorioſiſſimæ Imagines &c. antequàm quicumque ob devotionem, ad ipſam adorandam, ſe devotè inclinaverit &c.

Anchoratus, liber S. Epiphanii Conſtantiæ, ſive Salaminæ in Cypro Civitatis Epiſc. ita inſcriptus, eò quia ceu anchora ſtabiliebat fideles, ne à falſorum dogmatum undis tranſportarentur.

Anderineum, deambulacrum, ſeu tranſitus de uno ad alium locum. Antonius Petri in ſuo m. ſ. de Joanne XXIII. ſcribens, ait. [Die Lunæ decima quinta dicti menſis Junii 1411. D. N. Papa Joannes XXIII. fecit incipere murare, & fieri facere murum, & anderineum de palatio Apoſtolico, uſque ad Caſtrum S. Angeli per multos Magiſtros.

Andigo. FR. Obligo, promitto, in legibus Longobardorum frequenter, & ſignanter, l. ſi libertas, de ſucceſſionibus.

Androna, græca vox ἀνδρὼν, locus in Eccleſia pro viris deſtinatus. [Dum quendam pauperem in anguſtis andronarum receſſibus à Veſpillonibus inveniri mortuum contigiſſet. Jo: Diacon. in vita S. Greg. lib. 2. cap. 29.] Locus iſte erat ex meridionali parte; cùm antiquiſſimus ſit mos ſeparatim in Eccleſia viros, & mulieres orare, quod rigoroſiſſimè ab omnibus ſectis in Oriente obſervatur, ubi mulieres in parte remotiore, ac ſtrictim per cancellos ſeparatæ, cum earum janua peculiari ſeponuntur. Ratio verò, & ſignificatus hujus uſus ab Amalario, lib. 3. de Eccleſ. off. cap. 2. traditur, inquiens: [Maſculi ſtant in auſtrali parte, & fœminæ in boreali, ut oſtendatur per fortiorem ſexum firmiores Sanctos ſemper conſtitui in majoribus tentationibus æſtus hujuſmodi: & per fragiliorem ſexum infirmiores Sanctos aptiori loco, ſicut dicit Apoſtolus: Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari ſupra id, quod poteſtis.] FR. Ritus hic etiam penes Hebræos erat, ut colligitur ex Ezechiele, cap. 8. num. 14. [Et introduxit me per oſtium portæ Domus Domini, quod reſpiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.] Ideò per Synecdochen in Jeremiæ cap. 1. habetur: [Ab Aquilone pandetur omne malum] ibi enim continens pro contento intelligit; nam ut lib. Eccleſiaſtici, cap. 25. dicitur: [Omnis malitia, & nequitia mulieris,] & [Brevis omnis malitia ſuper malitiam mulieris, ibidem.] Vide *Tranſenna*.

Anemonen. Vide *Othone*.

Aneta. FR. Anſer. [Si quis anſerem domeſticam, vel anetam furaverit, l. Salica, tit. 7.] Vide *Auca*.

Angario, cogo, græcè ἀγγαρεύω, Perſica vox; *Angari* enim Tabelliones regii Perſica lingua dicuntur, & quia concedebatur eis brachium regium ad ſumendos ubique equos, naves, & cogendos etiam ſubditos vehi, auxiliari, & ſimilia, ideò ab iſtis *Angaris Angaria* dicta fuit ipſa coactio. [Et quicumque te angariaverit mille paſſus, vade cum illo alia duo. Matth. 3. Hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. Idem cap. 27.] Ac ſepidè Æſchylus in tragœd. ἄγγαρον πῦρ, ignem illum vocavit, quo ſolent littorales turres pro ſigno uti, & in inſtanti occurrentia nunciare, ac ſi curſorem ignem diceret. Eadem phraſi Barchlajus in ſua Argenide etiam uſus eſt, *Angaros ignes* dicens.

Angaria, publica impoſitio, quam alii *Engariam* dixerunt. FR. Bullar Caſin. tom. 2. conſtit. 60. & alibi, l. ut ſervi, de defenſione Aldorum. Adnot. in hiſt. Longobard. lib. 3. cap. 16. [Hoc eſt, neque angariis Presbyteri, aut Diacones, neque aliquibus fatigantur indictionibus, can. quia, 10. qu. 3.] Item *Parangaria*. Gloſſ. in can. nullus Epiſcopus gravamen. 1. quæſt. 1. Differt tamen aliquando *Angaria* à *Parangaria*; nam illa eſt obſequium perſonale, & propriis expenſis exequendum; *Parangaria* verò eſt in perſona, quæ ſervit cum aliorum expenſis. Gloſſ. in can. non minus, de Immunit. Eccleſ. Angaria propriè gravamen ſignificat, can. quàm ſit 8. quæſt. 2. ubi habetur: [Et monaſteria Eccleſiaſticis conditionibus, ſeu angariis, vel quibuslibet obſequiis ſæcularibus &c.] Et inferiùs: [A cunctis gravaminibus &c.] *Angaria* ſignificat etiam penſionem. Vide *Calcaria*.

Angelmundi. Vide *Gingikia*.

Angelus, ἄγγελος, Nuntius, ſeu miſſus; hoc nomine vocatus etiam fuit *Mercurius* à Græcis, cùm putaretur eſſe Jovis Nuncius; item *Iris*, quæ ſerenitatis, & *Aurora*, quæ ſolis nunciæ ſunt. FR. Concilium Laodicenum, can. 35. per *Angelos* Dæmones fortaſsè intelligit, dum prohibet eorum adorationem; ſeu ſi de cœleſtibus loquitur, noluerat forſan, ut eo cultu adorarentur, quo hæretici, Angelici dicti, eos venerabantur, de quibus mox dicetur. In Apocalypſi per Angelum Epiſcopus intelligitur, can. Epiſcopo ſcribit Joannes 9. quæſt. 3. ex Beda. Item *Angelus faciei*, de quo Iſaias, cap. 63: Aliqui illum intelligunt, qui in forma nubis, & igneæ columnæ populum Iſraeliticum præcedebat. Dicitur faciei, quia repræſentabat divinum vultum tanquam ejus Vicarius. Angelorum Synonyma. Vide *Deifer*. *Egrigorus*. *Prætubans*. *Volatile*. *Seraphim*.

Angelici, hæretici ita appellabantur ob eorum rigoroſam, oſtentatamque continentiam, ſeu à loco *Angelina* nominato, ſeu tandem à peculiari cultu Angelorum. FR. [Angelici hæretici, ita vocati, quia Angelos colunt: Apoſtolici hoc ſibi nomen ita ſumpſerunt, quòd nihil poſſidentes proprium, nequaquam recipiant illos, qui aliquo in hoc

mundo utantur, 24. quæſt. 3. can. 39.] Vide *Apoſtatici*.

Angeloptes, Ἀγγελόπτης. FR. Epitheton S. Joannis Ravennatis Archiepiſcopi, ob continuas Angelorum apparitiones ſibi à Deo conceſſas, vox compoſita ex *Angelo* & *Optes*, quarum poſtrema à verbo græco ὀπτῶ, ideſt, *video*, derivatur, & ſonat latinè *Videns Angelum*.

Angistrum, Hamus. Vide *Cupha*.

Anglicana Ecclesia. Vide *Kyrie eleiſon*.

Anglicus, monetæ Anglicanæ ſpecies. [Filum argenteum duos Anglicos valentem, pro munere tibi apportabis. In vita S. Donatiani Epiſc.

Anglia, appellata eſt Saxonia. Vide *Saxonia transmarina*.

Angliæ Regum proſapia, unde oriunda. Vide *Foreſtarius*.

Animæ Agitatio. Vide *Sigillarius*.

Animadversus, necatus. [Qui quibuſdam in locis animadverſi cœleſtes coronas de Domini clarificatione ſumpſerunt. Cypr. lib. 4. epiſt. ad Floren. & alibi.

Animatio. Vide *Enthymeſis*.

Animetta, palla eſt, quæ calicem tegit, ita dicta, quia quaſi anima in Corporale plicato includitur, & conſervatur. Joſeph. Vicecomes, lib. 7. cap. 5. Ideò græcus Author *Pſychiam* vocat, à ψυχὴ, ideſt, anima. Vide *Corporale*. *Palla*.

Anitergium, panniculus ad tergendum aliquid. [Materias congerebat, quibus ad requiſita naturæ neceſſaria fratribus anitergia miniſtrabat. Petr. Dam. lib. 1. epiſt. 9. ad Nicolaum II.

Annale, in Gallia ita feſtum primæ claſſis, ac ſecundæ claſſis *Semiannale*, dicitur.

Annisus, ſubſtantivum nomen. FR. conamen ſignificat: [Tuæ executionis anniſu noxia commenta non ſentiant. can. 2. diſt. 87.

Anniversitas. Anniverſarium Eccleſiæ, ſeu Epiſcopi, vel etiam Defunctorum. Vide *Agenda*. *Miſſa Defunctorum*.

Anno Domini. Vide *Aera*. Annus climatericus. Vide *Climatericus*.

Annono. De alimonia providere ad diuturnum tempus ſignificat. [Unuſquiſque autem ſe annonabat, prout poterat, & volebat. In vita S. Mariæ Ægypt.] Ubi de Monachis, qui tempore quadrageſimæ ad ſolitudinem ſe abdicabant, pro quo temporis ſpatio ſecum ferebant neceſſariam victus proviſionem.

Annotationes, quid ſint. Vide *Leges* §. motu proprio.

Annotinum Pascha; dicebatur reſpectu Neophytorum, qui poſt annum ſequentem eorum baptiſmi, ſcilicet, in die Paſchæ, ad Eccleſiam cum oblationibus accedebant, magnaque ſolemnitate anniverſarium eorum baptiſmi celebrabant. [Romani annotinum Paſcha, quaſi anniverſarium Paſcha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eodem die convenere, ſuæque generationis anniverſarium diem cum oblationibus ſolemniter celebrabant. Microl. de Eccleſ. Obſervat. cap. 56.] Hoc tamen *Annotinum* ratione Octavæ poſt Dominicam in Albis agebatur; ſic in nonnullis m. ſ. Sacramentariis reperitur poſt dictam Dominicam ſpecialiter Miſſa aſſignata, cujus titulus eſt *Miſſa in Paſcha annotinum*. Quod inadvertenter Eruditiſſimus Carolus Guyetus in ſua Heterologia hoc feſtum celebrari ſolitum fuiſſe ſcripſit in ea anni ſequentis die, qua mobilis Paſchæ tranſacti occurrerat.

Anulus, ſeu *Annulus*: Epiſcoporum, Animarumque Paſtorum ſacrum ornamentum, quem tamquam Sponſi ſuarum Eccleſiarum geſtant. Optat. Milevit. lib. 1. contra Parmen. & Gemin. inquit: [Pontifex ergo anulum portat, ut ſe ſponſum Eccleſiæ agnoſcat, & pro illa animam, ſi neceſſe fuerit, ſicut Chriſtus, ponat, myſteria Scripturæ à perfidis ſigillet, ſecreta Eccleſiæ reſignet, de Antiq. Rit. Miſſ. lib. 1. cap. 216.] Aureum eſſe debet, gemmaque pretioſa ornatum, ſine figura, ſeu celatura aliqua. Duran. lib. 2. cap. 9. Solet in dextero indice ferri; quia, ut idem ſcribit Author, cùm ſilentii ſit ſymbolum index, conſequenter ſub ſigillo ſecreti divina myſteria propalare non debet, niſi merentibus, ac dignis. Aliud ſymbolum in hoc ornato indice Caniſtæ aſſignant, nimirum, quòd cœleſtibus doctrinis ſalutis viam ovibus ſuis ſpiritualis Paſtor indicare teneatur. In Pontificali verò celebratione ponitur anulus in anulari digito. Carem. Epiſc. lib. 1. cap. 7. in quo digito continuò ferri invaluit hodie uſus. Igitur quoad reliqua anuli ſignificata; [Prælati (ait Hugo à S. Victore) quaſi anuli obſignare ſtudeant fideles imagine Chriſti; nam requiret ipſe Dominus animas de manu eorum.] Et Hugo Card. [Unde Prælatus debet eſſe anulus, alios ſignando exemplo ſuo, & debet eſſe rotundus propter æternorum contemplationem.] At ſanè ponderatione dignæ ſunt profundiſſimæ ſignificationes illæ anuli, quas Innocent. III. refert in ejuſdem anuli traditione Fulconi Corbienſi Abbati, cui ſic ſcribit: [Inter cæteros ornatus Prælatis Eccleſiarum conceditur anulus, qui eſt ſignaculum fidei, juxta quod pater filio revertenti dare anulum in manu præcepit, ut, videlicet, Eccleſiam ſibi commiſſam Prælatus ipſius intemerata fide cuſtodiat, ad quam fideliter obſervandam per viſibilem ſpeciem jugiter admonetur.] Symbolum eſt ulteriùs anulus militiæ, libertatis, poteſtatiſque, qui etiam in conſecratione Virginum, benedictus eis conceditur. Pontif. Epiſcop. Atque Abbatibus quando benedicuntur, Galliæ Regi quando ungitur à Rhemenſi Epiſcopo traditur; item ſponſis in conjunctione matrimonialis Sacra-

ſtramenti, ac in anulari ſiniſtræ manus ponitur, can. fœminæ, 30. quæſt. 5. Ut erga ſponſum admoneatur ſponſa affectum cordis præſtare, ſiquidem in eo anulari digito venula quædam extat, quæ cordi conterminatur. [Unde & quartò anulus idem inſeritur, quòd in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis ad cor uſque perveniat. Iſid. lib. 2. de Off. cap. 19.] Doctorum anulus ſacer non eſt, benedictionem enim caret. *Anulus piſcatoris* eſt, quo Romanus Pontifex in cera rubra brevia ſignat, ita vocatus à figura D. Petri in actu piſcationis, & eſt unum ex tribus Papæ ſigillis. Aliud *Bulla* dicitur, quo in Cancellaria Apoſtolica plumbeæ Bullæ ſignantur; habet ex una parte amborum Apoſtolorum capita, quibus interpoſita eſt Crux; ex altera verò parte ponitur regnantis Pontificis nomen. Tertium ſigillum dicitur *Signum*, in quo aliqua Sacræ Scripturæ ſententia inciditur. Vide *Bulla*. Prohibetur Protonotariis non participantibus, & Doctoribus celebrare cum anulo. Sac. Congregat. Rit. 11. Feb. 1623. Item & Cathedralium Canonicis, eadem Congreg. 20. Novembr. 1628. ſub quo nomine intelliguntur etiam Canonicales Dignitates. Gavant. part. 2. tit. 1. in Rubric. Miſſ. FR. Penes Ethnicos omnibus dignitatibus prohibitus erat. Inde cecinit 4. Faſt. Ovid.

Anulus in digitis, nullus in ſacris. :||: Quando Pontifex dat novo Cardinali titulum, ponit ei anulum ſapphiro gemmatum, pro quo quingenta ſcuta ſolvit, quæ à Gregorio XIII. aſſignata fuere Collegio Germanico de Urbe, poſteà verò à Sixto V. derogata, tandem Congregationi de Propaganda fide per ſpecialem Bullam Gregorii XV. applicata ſunt. FR. Anulus nonnunquam fibulam ſignificat, ſic intelligenda, ait Baronius, verba epiſt. Joannis, cap. 2. ajentis: [Si introierit in conventum veſtrum vir aureum anulum habens in veſte candida. Baron. ad ann. 34.] Erat ergo Anſula, qua infibulabatur candida veſtis, adducitque pro ſe Cardinalis, Joſephi hebr. locum, ubi ait: [Miſit ei virtutis ergo fibulam auream, quod geſtamen ſolis cognatis Regis concedebatur, lib. 13. antiq. cap. 8.] Cui adderem Virgilii verſum 1. Æneid.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem. Idem confirmatur ex primo Machabæor. cap. 10. ubi habetur: [Et miſit ei fibulam auream, ſicut conſuetudo eſt dari cognatis Regum.] Hìc etiam obiter notandum, vocem *Candida* in Joann. epiſt. ſuprà cit. non ſignificare album colorem, ſed reſplendentem, ideò græca lectio habet λαμπρός. Et latinè *Ferrum candens*, ideſt, ignitum, & reſplendens; unde *Candidatos* pro illuſtribus dicimus, & *Candidata veſtis* ignei, & purpurei coloris, ut ſuprà Virgilius intelligendus potiùs eſt, & clarè Horatius, lib. 2. ſat. 6.

——————— rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos.

Anulus fidei eſt ſponſalitius: [Et poſtquàm artis ſponſam ſibi ſponſus per digitum fidei anulo inſignitam deſponderit. 30. quæſt. 5. can. noſtrates.] Ubi advertendum eſt Gloſſam per vocem *Ligaturam* intelligere anulum; ſed anulus non ponitur in capite, ut ibi expreſsè. [Noſtrates tam mares, quàm fœminæ non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compoſitam in capitibus deferunt, ſed poſt ſponſalia.] Hæc igitur ligatura eſt vitta, de qua in can. fœminæ ejuſdem, quæſt. quæ *Anadema*, *Vinculum*, *Vitta*, *Semimitra*, *Redimiculum* latinè, græcè Μίτρα dicitur. Vide *Mitra* in ſignificatu ligaminis. Item dicebatur *Crocuphantium*, *Anaclypterium*, quæ inſerviebant ad ſuſtentandum velum ſponſale, de quo in cit. can. Noſtrates, ait. [Sicque demùm benedictionem, & velamen cœleſte ſuſcipiant.] Quia deponendo terreſtre velum ſponſa recipiebat ſacramentaliter myſticum, & cœleſte velum, quæ cæremonia habetur in ſubſequenti canone ibi: quòd, ſcilicet, materiale velum ſponſæ à parentibus, vel paranymphis ei auferebatur ex capite. Igitur ligamen illud *Cupha* Hebræi vocant, ut Elias Theſb. in Ruth. 3. & Lyranus, ibidem explicant. Vide Franc. Balduinum, in lib. 6. Optati Milev. Atque inde nuptiæ dictæ ſunt, ut habetur, 30. quæſt. 5. can. nec illud: ubi ſic habetur. [Inde enim & nuptiæ dictæ ſunt, quòd pudoris gratia ſe puellæ obnuberent.] Vide Mavortes in dict. *Maphorium*. Anulus ergo tam in ſponſalibus, quàm in conjugio clarè à vitta, ſeu ligamine diſtinguitur, in dic. can. fœminæ, 30. quæſt. 5. :||: Anulus etiam Imperatori traditur in ejus coronatione. Vide *Infula*. Anuli gemma. Vide *Umbo*.

Annunciatio Deiparæ. Vide *Cheritiſmus*. *Euangeliſmus*. *Feſtum*. Utrùm veniente hoc feſto in feria vi. Paraſceves teneantur Fideles aſſiſtere ad cæremonias illius diei. Vide *Paraſceve*. Quid ſignificent verba Gabrielis annunciantis. [Spiritus Sanctus ſuperveniet in te.] Vide *Spiritus Sanctus*.

Anoexium. V. Encænia.

Anomoei. FR. ſic appellabantur puri Ariani, Græcè ἀνόμοιος, id eſt, diſſimilis; quia Verbum divinum à Patre diſſimile aſſerebant. At Semiariani, quamvis negarent conſubſtantialitatem; in Divinis tamen conſimilitudinem admittebant. Itaque *Anomæi*, (qui & *Aetii*, ſeu *Aetiani* dicti ſunt. Vide *Aetiani*) Verbum Divinum *Anomœuſion* appellabant à nomine Græco ἀνομοιούσιος, id eſt, in ſubſtantia diſſimilis. Sed ab Eunomio Sozomenus, lib. 4. cap. 13. & 28. ac lib. 6. cap. 26. eos proveniſſe aſſerit, quos ideò *Eunomianos* appellat, item

& *Anabaptiſmi*, quia unica immerſione baptizabant. Vide *Eunomiani*. *Anabaptiſtæ*.

Anomoniani. Hæretici, id eſt, abſque lege, vel regula, quia ita vivebant; particula enim α, ut ſæpè diximus, negationem ſignificat; νόμος verò normam ſonat, & legem.

Anquina. [Funis in navi eſt, qua ad malum antenna conſtringitur. Iſid. lib. 19. etym. c. 14.] Quare perperàm in Theſauro ling. Lat. *Ancora* ſcribitur, & rectè, ut apud Nonnium, *Anquina* legendum eſt, ita exigit Lucilii verſus *Anquina ſoluta*, non *Ancora ſoluta*, ut mendosè aliqui putant. FR. locus Iſidori, lib. 19. etym. cap. 14. in nonnullis codicibus *Anguina* pro Anquina habet; ſed error prorsùs non eſt, nam *Anguina*, ſeu *Angina* eſt morbus, quo fauces anguntur & ſtrangulantur, Italicè *Scaranzia*, & medici barbarè *Squinanciam* dicunt. Plaut. Moſt. ſcena 3. act. 1. [Vellem me in anginam verti, & huic aniculæ fauceis præocuparem] Anguinam dixit & Lucilius, lib. 3. ſat.

Inſperato abiit, quam una anguina abſtulit hora.

Quare translativè funis, quæ collum mali in navi ſtringit, *Anguina* vel *Anquina* utroque modo à ſtrangulando, & ſtringendo dici poteſt. Nam *Angueo*, & *Anqueo* pro coerceo, ango, & ſtringo veteres dixere.

Anstrutio, fidelis miniſter. [Propterea per præſens præceptum decernimus, & jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero Anſtrutiorum computetur. Marculf. lib. 18. cap. 18.] Ejus derivatio ex vocabulo *Truſtis* eſt, quod fidelitatem, ſeu vaſſallagium ſignificat. Vide *Arimaria*.

Antarta, Adverſarius, Perſecutor, Tyrannus, & aliquando Rebellis intelligitur: Græca vox ἀντάρτης. [O Alexander antarta Chriſtianorum. In vita S. Martinæ.] Itaque mendosè aliqui *Intartam* legunt; ex hoc nomine formatur verbum *Antartizo* ex vi græcæ ſignificationis, & non *Intartizo*, ut corruptè apud Anaſtaſium Bibl. in Deusdedit Papa legitur, ſcilicet. [Hujus temporibus Mazentius, qui erat in Sicilia cum exercitu orientali, qui intartizavit, & arripuit regnum.] FR. Camillus verò Peregrinus de Principib. Longobard. tit. Fines Ducatus Benevent. ad merid. pag. 33. hæc habet: [Exemplum referam Anaſtaſii Bibliotech. in Deus dedit, ut ea è mendo expurgem, & explanem, Eleutherius, inquit, Patricius, & Cubicularius egreſſus Roma, venit Neapolim, quæ tenebatur à Joanne Compſino intarta (ſcribo intarta ut habet Abbo Floriacenſis, quæ vox ab aliis non intellecta ſonat rebellem, unde apud eundem Anaſtaſium in Theodoro Intartizare.) Qui Eleutherius pugnando ingreſſus eſt Neapolim, & interfecit Tyrannum. Vide Feſtum, in verbo *Antarium*, & ibi Scaliger. & Gloſſas quoque editas ab Henrico Stephano.

Antecessivus, Logicæ terminus apud Tertullianum, & ſignificat univerſalitatem, quo ipſe demonſtrat nomen mulieris generale eſſe tam virgini, quàm compreſſæ. [Subjectum igitur eſt generali ſpeciale, quia generale prius eſt, & ſubjectivum anteceſſivè. Tertull. de Virgin. Vel. cap. 4.

Antecessor, hoc titulo Spiritum Sanctum vocat Tertullianus, quo non prioritatem temporis, vel naturæ ſignificat in divinis, ſed authoritatem, ac doctrinam reſpectu creaturarum. [Non enim ab ſe loquitur, ſed quia mandatur à Chriſto. Hic ſolus Anteceſſor, qui ſolus poſt Chriſtum, de Virg. Velaud. cap. 2.] Ita etiam idem *Anteceſſores* vocavit Apoſtolos, ideſt, magiſterio, & authoritate præditos: ac Juſtinianus Imp. Legiſperitos *Anteceſſores* appellat. FR. eodemque pacto in nonnullis Academiis *Anteceſſores* dicuntur Lectores jubilati.

Antelius, Idolum ad domorum fores expoſitum, græca vox Ἀντήλιος, ideſt, *ante ſolem* poſitus: [Antelios Dæmones oſtiorum præſides legimus. Tertull. de Idololat. c. 5.

Antesto. FR. Impedio, objicio, in l. Longobard. l. ſi ſervus de furtis, in quo ſenſu Cic. de Inv. inquit: [Omnibus corporum viribus anteſteterunt.] Et Gell. lib. 12. c. 4. [Qua in re quantò univerſi me unum anteſtatis.

Anthrax, rumor, carbunculus, bubo, à græco vocabulo ἄνθραξ, quod carbonem denotat. [Cùm hæc fierent, divino quodam conſilio enatus eſt ei anthrax in glande. Pallad. in Lauſiac. cap. 39.] De ſenſuali luxuriæ dedito loquitur, ut liquet ex ſequentibus verbis; [Et tempore ſemeſtri, uſque adeò ægrotavit, ut ejus virilia membra computruerint.

Anthropomorphitæ, Ἀνθρωπομορφῖται. Hæretici ita appellati, quia in Chriſto puram humanam naturam confitentes, divinam omninò negabant. *Anthropiani* etiam dicebantur. FR. Item ab *Audeo* eorum hæreſiarcha *Audiani* denominati, quos Auguſtinus *Vadianos* vocat. [Anthropomorphitæ dicti pro eo, quòd ſimplicitate ruſtica Deum habere humana membra, quæ in divinis ſcripta ſunt, arbitrantur ἄνθρωπος græcè, latinè homo interpretatur, 24. quæſt. 3. can. quidam autem.] Quorum errores Gregorius Papa, lib. 32. moral. cap. 6. in cap. 40. Job refert.

Anthropopathos, ἀνθρωποπάθως. FR. figura Rhetoricæ, quando, ſcilicet, tribuitur Deo id, quod hominibus convenit. Gloſſ. in cap. forus, de verborum ſignificat.

Antichristus, Ἀντίχριστος, futurus in fine Mundi ſeductor populorum, de quo Apocalyp. cap. 13. num. 18. ubi D. Joannes per cabaliſticos numeros ejus proprium nomen his verbis indicat, [Numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex.] Scripſerat enim græco idiomate, cujus characteres formant numerum *666*. & ideò

non

non eſt per combinationem poſſibile ejus verum nomen divinare, licèt Irenæus, & Hippolytus τείταν, ideſt, Gigantem: Ticinius λαμπέτις, ideſt, Illuſtrem: Areta, λατεῖνος, ideſt Obſcurum; & Primarius, ἄντεμος, ideſt, Contrarium vocant; in his enim nominibus notæ arithmeticæ ſummam *666.* facientes, continentur. Major Sanctorum Patrum, & Sacræ Scripturæ Expoſitorum opinio exiſtimat ex Hebræis de tribu Dan eum naſciturum. Ex Sibyllinis monitis habetur, quòd lini virtute ille extinguendus erit, ideſt, (ut interpretatur ab Auctoribus) per apologeticos libros, quorum chartæ ex lini materia conficiuntur, & præcipuè à Religioſis illius ſæculi. Demum Antichriſti nomen paſſim à Sacris Scriptoribus contra Eccleſiæ perſecutores applicatur. FR. Quid autem prædicaturus ſit, vide can. pervenit. de conſecrat. diſt. 3. & ibi Gloſſa.

ANTICIMENON, græcè ἀντικείμενον, oppoſitio, repugnantia, titulus libri S. Bertarii Caſinen. Abb. nam in eo quæſtiones, & controverſiæ utriuſque teſtamenti continentur, de quo Leo Oſtien. lib. 1. cap. 32. Petrus Diacon. de viris Illuſtr. Caſinen. Quod opus recenter ſtudio, ac diligentia Canonici Jo. Bapt. Marii unà cum ejuſdem eruditiſſimis Annotationibus emanavit, quod tamen ſub Anonymi Auctoris titulo Coloniæ Agrippinæ de anno 1533. impreſſum fuiſſe idem Commentator narrat. Vide *Apologia.*

ANTICRISIS, ἀντίκρισις. FR. pro contradictione, vel contradictorio judicio accipitur, Ulpian. l. 4. §. cùm prætor, ff. ne vis fiat ei, qui in poſſeſs. miſſus eſt.

ANTIDICOMARITÆ. FR. Hæretici, ſed *Antidicomarianitæ*, ex græco vocabulo Ἀντιδικομαριανῖται ſcribendum eſt potiùs; nam hi aſſerebant poſt partum incarnati Verbi Mariam cum Joſepho carnaliter conveniſſe; vocabulum ergo *Mariæ Adverſarios* ſignificat, de quibus hæreticis habetur in 24. quæſt. 3. c. 39.

ANTIDORON, græca vox ἀντίδωρον, Panis benedictus, ex cujus parte in medio ſituata, quæ Cruce obſignata eſt (ſecundùm græcorum ritum) aufertur à Sacerdote pro conſecrationis materia, reſiduum verò populo poſt Miſſam diſtribuitur. FR. in lateribus hujus panis hæc verba ſunt impreſſa *Jeſus Chriſtus vicit*. :||: *Antidoron* dicitur, nam δῶρον, latinè *donum* ſignificat, ideſt, *loco muneris*; qui enim ad recipiendam Euchariſtiam indiſpoſiti reperiuntur, participes efficiuntur hujus panis benedicti. FR. obſervant tamen Græci, quòd ſi aliquis jejunus non invenitur, pro craſtino die ad illum ſuſcipiendum conſervat, vel alicui jejunanti ad ſuſcipiendum tradit. S. Germanus in myſticæ Liturgiæ explicatione hunc panem, ait, eſſe figuram Deiparæ corporis, quòd, qui veri Chriſti corporis non ſunt participes effecti, Mariæ tamen figuratè guſtant. :||: Itaque fuit Caſauboni error, qui hunc panem Κατάκλαςον appellari dixit; hæc namque erat alia panis ſpecies, & benedicebatur ad veſperas feſtivitatum, ex quibus pro qualibet pentade quatuor ſibi aſſumebat Sacerdos, & quintam populo diſtribuebat.

ANTIGRAPHUS, græcè Ἀντίγραφος, ideſt, qui contrà ſcribit. [Deputatis ut diximus Honorato Diacono ſedis noſtræ, & Sebaſtiano glorioſo antigrapho, S. Greg. in regiſtr. lib. 2. cap. 46.] Idem Pontifex Ariſtobulo Imperiali antigrapho inter alia hæc ſcripſerat; [Prætereà ſi prolixam epiſtolam ad interpretandum accipere fortaſse contigerit, rogo non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferre, quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, ſenſus virtus amittitur. Idem lib. 1. indict. 9. cap. 28.] FR. Antigraphus potiùs deſcriptorem, Italicè *Copiſta* interpretandum puto; nam, ut lexicon græcolatinum habet in dict. ἀντὶ, nedum ſignificat contra, ſed etiam Antiqui pro æquali uſurpabant. Itaque Antigraphus *æqualiter ſcriptor* interpretandus eſſet, qui nempè æquè, & conformiter ſcribit, quod clarè ex citato textu D. Gregorii colligitur; dum Antigraphum rogat, ut non de verbo ad verbum tranſcribat, ſeu transferat, ſed ſenſum attendat in deſcribendo, & *Antigraphum* idem, quod originalis ſcripturæ copia, denotat, & nos Italicè etiam dicimus *la Controſcritta*, deſumpta metaphora à ſpeculo, quod figuram contrapoſiti originalis in ſe continet, quæ ἀντίτυπος, ideſt contra, vel æqualis figura vocatur. Vide *Appar.*

ANTIMENSIUM. Vide *Altare.*

ANTINOMUS, græca vox ἀντίνομος, ideſt legi contrarius, quo titulo hæretici Joannis Agricolæ ſectatores appellati ſunt. Rainald. in Annal. Eccl. an. 1529. qui docuit inutilem eſſe divinam legem, ad cujus obſervantiam Euangelici homines non tenebantur.

ANTIOCHIÆ varia Epitheta. Vide *Theopolis.*

ANTIPELARGESIS, græca vox ἀντιπελάργησις, compenſatio, retributio; quo vocabulo S. Baſilius, hom. *6.* in Hexam. uſus eſt.

ANTIPEMPTUM. [Fecit aquæ manus antipempto deauratas. Anaſt. Bibl. in Leone III.] corruptè tamen, legendum *Antipente*, ex græco ἀντὶ, *oppoſitum*, & πέντε, *quinque*, ideſt, quinque vaſis alia quinque oppoſita fecit.

ANTIPETASMA, græca vox ἀντιπέτασμα, Pallium Altaris, in quo antiquitus Cruces effigiare ſolebant.

ANTIPHATUM, donatio ſponſi ſponſæ facta intuitu violationis, à græca voce ἀντίφατον, ab ἀντὶ, ideſt; pro, atque φατὸς, fama, ſcilicet, honeſtatis, & vocatur vulgò *dotarium*, ſeu *antidotarium*. FR. fortaſse ex verbo græco ἀντιφωνῶ σοι, ſpondeo, promitto, *Suidas*, vel ex dictione ἀντίφερνα, ideſt, antenuptialis, l. ult. C. de donationibus ante nuptias, l. ex morte, C. de pa-

pactis, de qua Hotom. in obſervat. ad vet. nuptiar. rit. c. 7. cætera verò bona mulieris παράφερνα dicebantur, l. ſi ego, ff. de jure dotis, latinè *Receptitia*, ideſt, extra dotem dicuntur, l. maritus, ff. ad l. falcidiam. Vide *Hypobolon*. Juriſconſulti tamen maximam differentiam agnoſcunt inter bona *dotalia*, *paraphernalia*, & *receptitia*.

Antiphona, græca vox Α'ντιφώνη, reciproca vociferatio; ſecundùm verò pſalmodiæ rubricam verba illa intelliguntur, quæ in pſalmi principio intonantur, ad quorum tonum uterque Chorus proſequitur. [Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus vidit Angelorum viſionem, quomodo antiphonas Sanctæ Trinitati dicebant, & hymnos; iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſivit Eccleſias. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 25.] Theodoretus, & Suidas hujus alternatæ cantionis primos inventores Flavianum, & Diodorum Monachos fuiſſe aſſerunt, qui Conſtantii Imp. tempore vixerant; ſed iſti fortaſsè reciprocum tantùm in pſalmodiam introduxerant, ut ex Theodoreti verbis colligitur, ſic ajentis: [Hi enim primi pſallentium choro in duas partes diviſo, hymnos Davidicos alternis canendo inſtituerunt.] Monachi enim, ut refert Caſſianus, lib. 1. de inſtit. cœnob. cap. 5. ſolebant in medio Chori ſedere, magnaque devotione, & attentione unum ex eis totum pſalmum legentem audire. Itaque [Ambroſius Epiſcopus ritum canendi antiphonas in Eccleſia primus ad Latinos tranſtulit à Græcis, apud quos hic ritus jam inoleverat ex inſtituto S. Ignatii Antiocheni Epiſcopi. Sigiber. in Chron. cap. 12.] Quod etiam D. Aug. lib. 9. Confeſſionum, cap. 6. & 7. clarè affirmat, additque S. Ambroſium ad ſimilitudinem Orientalis Eccleſiæ ad fidelium conſolationem, qui tunc Juſtinæ Valentiniani Imp. matris, Arianæ ſectæ fautricis perſecutione vexabantur, hujuſmodi reciprocum cantum inſtituiſſe. Quod deinde Damaſi Papæ decreto confirmatum fuit, ex qua Pontificis Conſtitutione, inadvertenter aliqui pro primo inſtitutore Damaſum faciunt, quod ex Ambroſiano inſtituto fuiſſe, ſuprà manifeſtavimus. Quo verò ad ſignificationem reciproci iſtius cantus Gregorius, hom. 3. in Ezech. ait: [Ideò pſalmos alterna modulatione cantamus, quia amor ſi non ſit mutuus, jucundus eſſe non poteſt.] Idemque ſentit Amalarius, lib. 4. cap. 4. Antiphonæ in ſolemnibus feſtivitatibus duplicantur, quia charitas tunc magis debet fervеſcere, at in aliis diebus principium tantùm antiphonæ canitur ante pſalmum, in cujus fine integrè replicatur: nam charitas, ait Hugo à S. Victore, in hac vita incipit, & in futura perfectionatur. Ab uno ſolo initiatur antiphona, quæ à canentibus reaſſumitur, quia charitas, quæ à Chriſto tanquam fonte ſcatet, in ejus membris, nempè, fidelibus diramatur; ideò tempore Paſchali in matutino paucæ antiphonæ recitantur, quia tunc ſupponitur abundantiùs augeri in nobis charitatem, ob memoriam recentem effuſi Agni ſanguinis, ut nobis vera tribueretur pax. Andegavenſis Eccleſia in aliquibus ſolemnitatibus ante Miſſæ Euangelium canebat antiphonam ad *Benedictus* illius diei aſſignatam, quæ *Ante Euangelium* dicebatur. Septem illæ Antiphonæ, quas tempore Adventus ad *Magnificat* ante ſeptem dies Nativitatis Domini Univerſalis Eccleſia incipit canere, dicuntur *majores*. At in Eccleſia Pariſien. ſunt novem, ut in ſuo Paraſcevaſtico, præl. 4. Theoph. Raynaud. teſtatur, quæ ait ter replicari excepta ſexta *Antiph.* quæ in honorem S. Thomæ Apoſtoli dicitur, nempè, in principio, & in fine cantici *Magnificat*, tertiò poſt *Gloria Patri*, atque nona Beatæ Mariæ Virgini eſt dedicata. In Hiſpania autem ex ſingulari privilegio Gregorii XIII. hæ ſeptem *Antiph.* incipiunt à die 16. Decembris, nam ad 17. vacant propter ſolemnem celebrationem expectationis virginalis partus, quæ ibi maxima veneratione colitur. Ideò igitur duplicantur hæ *Antiphonæ*, quia denotant reiteratas Sanctorum in limbo Patrum preces, ideòque, ac propter portentum incipiunt cum nota, O, ut ait Durandus. [Per illud, O, voluit cantor intimare verba ſequentia pertinere ad aliquam mirabilem viſionem, quæ plus pertinet ad mentis ruminationem, quàm ad concionatoris narrationem, lib. 6. cap. 15.] Extraordinaria ſiquidem erat cæremonia illa à Pariſio de Graſſis in ſuis Diariis relata, nempè, quòd quando in Sabbato præcedenti Dominicæ III. Adventus Papa in Baſilica Vaticana canebat ſolemnes Veſperas, tunc dicebantur *Antiphonæ* ad Laudes; ac ſuggerendo Primicerius intonationem Pontifici illius primæ Antiph. *Juſtè &c.* tunc Papa à Camerario ſumebat auream monetam, & in ore Primicerii illam imponebat. Advertendum tandem, quòd dum per Octavam Paſchæ ad horas Canonicas canitur *Hæc dies &c.* omnes debent ſe erigere, ſic praxis omnium Urbis Baſilicarum aſtruit, FR. *Antiphona*, quæ in principio tertii Nocturni B. Mariæ canitur, aliquam difficultatem continet in illis verbis: *Cunctas hæreſes ſola interemiſti in univerſo mundo*. Nam revera Beata Virgo nec oretenus unquam cum hæreticis diſputaverat, nec eorum falſa dogmata ſcriptis confutaverat. Attamen hoc verificari in B. Virgine, Vega, cap. 12. in Apocalyp. comm. 1. ſect. 2. num. 9. oſtendit, quia ipſa eſt vexillum veræ fidei; nam major hæreſum pars contra myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Verbi incarnati decertat. At nos Catholici, qui in profeſſione fidei ſub vexillo Deiparæ inconcuſsè militamus, per eam nobis vera, & pu-

& pura Trinitatis, & Incarnationis revelatio explicatur. Poteſt etiam encomium hujus Antiphonæ in Virgine verificari, quia ipſam myſteria, & acta Redemptoris, in quibus Apoſtoli non interfuerant, eos docuiſſe piè credimus, ut ſunt Annunciatio, Nativitas Salvatoris, Magorum adoratio, & ſimilia. Sed potior ratio eſt, quam Baronius in annal. 233. adducit, quia ſub ejus invocatione, & patrocinio Eccleſiæ Doctores hæreſes cunctas interemerunt, ut de SS. Gregorio Thaumaturgo, Cyrillo Alexandrino, Dominico, & aliis legitur. Eſt etiam alia difficultas in illa ejuſdem Virginis Antiphona, quæ inter conſuetas officii commemorationes habetur, ſuper verba, *Intercede pro devoto fæmineo ſexu*, ac ſi ſexus alius devotus non eſſet? Reſpondetur tamen, hoc nomen *Devotus* hìc non ſignificare piam, ſeu teneri cordis erga Deum perſonam, ſed quæ Deo ſe devovit, ut ſunt Moniales, & ſimiles; quæ Antiphona deſumpta eſt ex D.Aug. in ſerm. 21. Annunciationis. Cujus mens fuerat diſtinguere Clerum, & Moniales à Populo, juxta Eccleſiæ univerſalis conſuetudinem in Feria ſexta Paraſceve, ubi de eiſdem habentur diſtinctè orationes: in hoc etiam ſenſu D. Agatha dixerat: *Soror mea Lucia Deo devota*: quia voto perpetuæ Virginitatis ſe Deo dedicaverat. Ita pariter in Concil. Tolet. can. 16. habetur: [Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam.] De hac voce *Devota* in eodem ſenſu. Vide *Agapetæ Sorores. Devota*: ||: Item dicitur Antiphona Introitus Miſſæ. Vide *Introitus*. Dicitur etiam Antiphona Invitatoria. Vide *Invitatorium*. Vide *Regina Cæli*. In quo differat Reſponſorium ab Antiphona. Vide Rabanum in dict. *Reſponſorium*.

ANTIPHONARIUM, volumen, in quo Antiphonæ totius anni continentur, à S. Gregorio in Rom. Eccleſia ordinatum fuiſſe Bernus, cap. 1. refert, & ab eruditiſſimo Eliſgaro Presbytero in Gallicana Eccleſia introductum teſtatur Amalarius.

ANTIPHONATIM, adverbium, quod alternatim ſignificat. [Hymnum Ambroſianum Te Deum laudamus cum ipſo antiphonatim decantare cœpit. In vita S. Caroli Comitis.

ANTIPHRYGIUM: ἀντιφρύγιον. Vide *Mitra*.

ANTIPOLIS, appellata fuit Tranſtyberis Romæ Regio, ejuſque incolæ *Antipolitani*. Vide *Eſox*.

ANTIQUARIUS, deſcriptor librorum, de quo in dictione *Antigraphus*: ita Ambroſius, Aug. & Hieronymus, qui etiam Sanctus *antiquariam artem* tranſcriptoris profeſſionem appellavit, ac ita librarii dicti ſunt ante typographiæ inventionem. [Qui videt litteras in codice optimè ſcripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum. Aug. Ser. 44. de verb. Dom.] Vide *Archiatæ*.

ANTIQUUS. Vide *Olitanus*.

ANTISPIRITUS, Dæmonium. [Hoc modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu ſciens, quod antiſpiritus affectaret, & hoſti ſe de vana gloria pulſaturo opportunitatem parabat. D. Cypr. de Jejun. & Tentat. Chriſti.] Vide *Dæmon*.

ANTISTA. Vide *Abbatiſſa*.

ANTISTATUM. Vide *Antiſto. Epiſcopium*.

ANTISTES. Vide *Epiſcopus. Antiſto*.

ANTISTO, antecello, de quo frequenter Tertullianus. [Sed accepiſti homo os ad devorandum, atque potandum, cur non potiùs ad prædicandum Deum, ut etiam hominibus antiſtes, lib. de Reſurect. car.] & clariùs idem, cap. 3. [Nos autem puto multis paſſeribus antiſtamus.] FR. in eodem ſenſu Cato, cap. 156. dixit. [Braſſica eſt, quæ omnibus oleribus antiſtat.] Dicitur etiam *Anteſto*. Ex quo verbo *Antiſtes*, ideſt, Epiſcopus deducitur, ut notat Gloſſ. in Clement. de ſepulturis, cap. 2. reperitur *Antiſtes*, *Antiſtita*, & *Antiſtatum*, ideſt, ſuperior, ſuperiora, & ſuperioritas.

ANTITRINITARII. FR. hæretici, qui pullularunt circa annum 1570. tres perſonas divinas non ſubſiſtere in ſeſe, ſed tantùm in unica perſonalitate aſſerentes.

ANTITYPON; ἀντίτυπον, à Clemente, lib. 7. cap. 26. & ab aliis Græcis Patribus Euchariſtia ſignificatur. Damaſcenus verò, lib. 4. Orthod. fid. cap. 14. exiſtimavit denotare panem, & vinum ante conſecrationem: quam explicationem rejicit Eminentiſs. Card. Beſſarion; itaque ſecundùm Turrianum non ſignificat figuram, ſed veritatem ipſam tectam, in quo ſenſu S. Cyrillus Hieroſol. appellavit Baptiſmi *Sacramentum Antitypon*, non quia ſit mortis Chriſti figura, ſed quia realiter ea repræſentatur. *Antitypon* igitur Euchariſtia dicitur, nempè, figura vicaria, quia veritas figuram expulit, & ejus locum obtinuit; ſeu quia eſt figura cæleſtis, & æterni convivii, in quo ſenſu explicari poſſent Damaſceni verba, loc. cit. ut ex S. Maximi Dionyſii diſcipuli explicatione comprobatur, inquientis [Sancta munera ſuperiorum, & veriorum ſunt ſymbola.] Tandem dici poteſt, quòd Euchariſtia ſit figura ſacrificii Chriſti in Cruce, ſed haud diverſa à figurato, in quo ſenſu Chryſoſtomus ait: [Hoc ſacrificium typus illius eſt; eumdem enim ſemper offerimus, non modò quidem alium, modò verò alium, ſed ſemper eumdem. Hom. 17. in Epiſt. ad Hebr.] Alii deinde dixere, quòd idem eſſet *Antitypon*, ac *Joſotypon* apud Baſilium, quia præpoſitio ἀντὶ aliquando æqualitatem ſignificat, ut ſæpè ſuprà dictum fuit.

ANTITHIA, græcè ἀντίθεια, erga Deum contrarietas. Theophyl. in c. 18. Lucæ.

ANULUS. Eide *Annulus*.

APABAREUS, & *Apalarea*, diſcus, vox græco barbara. Ἄβλαρις enim cocleare ſignificat; alii

alii exiſtimant ſignificare umbraculum, à græco ἀπὸ τοῦ ἡλίου, cujus beneficio à ſolis radiis tegimur. [Pro vera benedictionis cauſa direximus vobis apalareum unum. In epiſt. Pontif. à Gretſero edit. Hic poſuit in apſia Baſilicæ ſupraſcriptæ ſuper ſedem apalaream argenteam penſantem libras centum viginti. Anaſt. Bibl. in Sergio.] FR. apud Iſidorum in ejus Gloſſ. *Ablaros*, & *Applare* reperitur, de quo vocabulo Turnebus, lib. 27. Adverſar. cap. 10. &, lib. 28. cap. 5.

Aparibus, hoc titulo ſæpè D. Greg. in Regiſt. in principio Epiſtolarum utitur, perſonis in communi ſcribens. Vide *Parilitas*.

Apellitæ. FR. Hæreticorum ſecta, à quodam *Apelle* ita dicti; Angelum quendam Dei ſuperiorem aſſerentes, quem *Deum Igneum* appellabant, Iſraelitarum Legislatorem, & Chriſtum non in veritate eſſe Deum, ſed hominem in phantaſia apparuiſſe. 24. quæſt. 3. cap. 39.

Apertularius, Vide *Directarius*.

Apex. FR. ſumitur pro vertice capitis, & ornamento ejus, quo Flamines utebantur; aliquando tamen pro mitra. Vide *Mitra*. Intelligitur etiam pro ſophiſticis Juriſtarum allegationibus, ſeu eorundem ſubtilitatibus. [Apices juris non attenduntur, ubi agitur de ſalute animæ. Archid. in cap. ſcriptum 6. quæſt. 3. Decius in c. cum dilecto, ad fin. Gloſſ. in verbo procuratricem, de confir. util. vel inutil. Bald. in l. 5. in 2. col. verb. & ſi tu quæris. C. de confeſſis, ac alii apud Cottam in ſuis Memorial. Juris, verb. Apices Juris. Apices juris in foro conſcientiæ non excuſant. Ibid.] Cujus contrarium. Vide *de Plano* in lit. P. & ſynonymum. Vide *Subtilitas*. Aliquando pro extremitatibus accipitur, ſic pro epiſtolarum extremitatibus, ubi ſigillo ſignari ſolet, ſeu de pendulo ſigillo in bullis Pontificiis appenſo dicitur: [Nunquam Apoſtolicæ Sedis modus fuit abſque ſignatis apicibus undequaque legationem ſuſpicere: 97. diſt. can. 3. & in extrav. com. de elect. cap. 1.]

Aphoplista, vox barbaro-græca ἀφοπλιστής.] Aphopliſtas vocant eos, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. Julium. Ante. conſtit. 15.

Aphthartodocitæ, Hæreticorum Secta, qui dicebant Chriſti carnem eſſe incorruptibilem, & ab omnibus paſſionibus penitus liberam, ut ex Etymologia nominis Ἀφθαρτοδοκῖται colligitur, qui etiam denominati ſunt *Phantaſiaſtæ*. FR. Phantaſiaſtes cum Apellitis convenire videntur, qui Chriſtum humanitatis phantaſticam habuiſſe figuram aſſerebant, de quibus vide *Apellitæ*.

Apiculare. FR. Apum alvearium, de quo in Longobardorum legibus.

Apocalypsis, ita liber viſionum D. Jo: Euang. appellatur; in hoc enim libro futuri Eccleſiæ eventus continentur. Multæ revelationes, ſeu Apocalypſes antiquitus circumferebantur, ſed omnes apocryphæ cenſentur, ideſt, S. Petri, quem librum Euſebius damnatum fuiſſe refert in Chron. lib. 3. cap. 14. Sozomenus tamen, lib. 7. cap. 16. affirmat illum in Palæſtina feria 6. in Paraſceve legi fuiſſe ſolitum. FR. Ἀποκάλυψις, latinè revelatio dicitur, à verbo græco ἀποκαλύπτω, ideſt, *revelo*. Id verò, quod Euſebii authoritate aſſeritur, non relevat, quia, ut in Catalogo Eccleſiaſticorum ſcriptorum Bellarminus teſtatur, Euſebiana opera in Concilio Lateranen. apocrypha declarata fuiſſe: quamvis Baronius an. 302. n. 11. & ſeqq. doceat multis rationibus uſquequò ſequendus ſit iſte Auctor: :||: Item circumferebantur alii libri Apocalypſis, ſcilicet, *S. Pauli*, ut teſtantur Nicephorus, Sozomenus, & Euſebius, l. 3. cap. 3. Item *Apocalypſis Adami*, de qua Epiphanius. Item *Apocalypſis Eſdræ* ex Nicephoro. Item *Eliæ*, Baron. An. 44. n. 49. Tandem Gratianus in Decretal. tres refert, nempè *D. Thomæ*, *D. Stephani*, *& Moyſis*, de poſtremo loquitur etiam Caſſiodorus. Vide *Epopſia*. Quomodo per notas arithmeticas in Apocalypſi Antichriſti nomen deſcribitur. Vide *Antichriſtus*.

Apocarteresis, mors eſt inedia, vel laqueo accellerata, à verbo græco ἀποκαρτερέω.] Hypocrita, ut apocartereſi probat ſe Marcionitam. Tertull. lib. 1. Contr. Marc. Lycurgus apocartereſim optavit, quòd leges ejus Lacones emendaſſent. Idem in, lib. 1. adverſ. Gent. cap. 46.] Vide *Abori*. *Biothanatus*. *Orama*.

Apocha, græca vox ἀποχή, cautio. [Validas contra te apochas invenerunt, invitas ſecuritates illis dedit calamitas tua. Caſſiod.] Vide *De ſuſcepto*, *Suſceptum*. *Teſtamenti pagina*.

Apocrisarius, Miniſter Papæ apud Imperatorem, vox græca Ἀποκρισιάριος, ideſt, Reſponſalis, ideò in Regiſtro à D. Gregorio *Reſponſalis* vocatur, ita etiam negotia ejus. [Reſponſa Apocriſarii vocantur, qui Sanctiſſimarum Eccleſiarum negotia curant. Juſtin. Novel. 6.] Alio nomine Legati Sedis Apoſtolicæ dicuntur, qui tunc apud Græcum Imperatorem reſidebant, ac tales fuere ante Pontificatum Gregorius Magnus, Vigilius, Paſchalis, Sabinianus, Bonifacius, & alii Pontifices, qui titulo Dioconatus graduati erant. [Quod permanere in Palatio juxta antiquam conſuetudinem Apoſtolicæ Sedis Diaconum veſtra ſerenitas non invenit, non hoc meæ negligentiæ, ſed graviſſimæ neceſſitatis fuit. S. Gregorius epiſt. 43. ad Focam Imp. lib. 11. indict. 6] Quos deinde (ut paſſim) ad pontificalem apicem illis temporibus Orientalium Imperatorum favor dirigebat. FR. *Apocriſarii* mittebantur etiam ad Patriarchas: [Martinus Papa Primus, ejus Apocriſarii, quos ad Paulum Patriarcham

cham miſerat, cùm illum, ut reſipiſceret, urgerent, Conſtantii juſſu in diverſas inſulas relegati ſunt, quod cùm audiſſet Pontifex, Synodum 105. Epiſcoporum Romæ congregavit. Blondus decad. 1. lib. 9.] Nimis quidem frivola videtur definitio Gloſſatoris in 1. quæſt, 7. c. convenientibus, qui deducit hoc nomen ab *Apos*, id eſt, græcè Nuntius, & *Chryſos*, aurum; quaſi deaurati Nuntii, quod præter impropriam applicationem, nullibi etiam invenitur, Nuncium, ſeu Miſſum græcè Apos vocari, benè tamen Ἀπόστολος. *Miſſus*, & ἀποστολή, *Miſſio*. Meliùs Gloſſator in cap. ſignificaſti, de electione, & electi poteſt. ubi ſic: [Apocriſarii dicuntur Nuntii Papæ, quaſi Secretarii, nam Cryſis quandoque ſecretum, quandoque aurum, quandoque judicium ſignificat.] Inde hunc verſum tradit.

Aurum judicium, ſecretum dat Criſis iſta. Unde *Criſis* dicitur judicium, quod Medici faciunt ex aliquo ſigno ægroti. Etymologia ſuprà à meo fratre tradita non eſt impropria, quia ἀπόκρισις, præter alia ſignificata, etiam reſponſum denotat. Adriani Junii Lexicon græc. in eodem verbo: & ſic *Apocriſarii* benè Reſponſales dici poſſent. :||: Cœpit hoc munus à Conſtantini Magni temporibus exerceri. Hincmar. epiſt. 3. cap. 13. & 14. Et tunc per Epiſcopos hæc delegatio exercebatur; at proceſſu temporis ad Diaconos Cardinales pervenit, nam Presbyteri ad reſidentiam eorum titulorum aſtringebantur, ut in dict. *Cardinalis* demonſtrabitur. Itaque D. Gregorius Epiſcopo Leandro ſcribens, in præfatione, quod ad effectum hujus legationis Diaconus Cardinalis ordinatus fuiſſet, conqueritur. FR. Hodie tamen Prælati mittuntur, quos *Nuntios* appellant, & ferè cum titulo Patriarchatus, vel Archiepiſcopatus in partibus infidelium. Inde valdè dubito, quòd vox *Diaconus* hìc non ſit Sacri Ordinis titulus, ſed potiùs legationis; Διάκονος enim græcè, latinè *Miniſter* dicitur, & Miniſtros Papæ, ſeu Principum Legatos, & Nuncios vocamus. Vide *Delegatus*. :||: Aliqui Apocriſiarium, pro Apocriſario ſcribunt. [Habes Thomam apocriſiarium. Cœnob. Maſch. cap. 88.] In regio Galliæ Palatio Dignitas cum titulo Apocriſarii reperiebatur, quæ alio titulo Regius Cappellanus, & Cuſtos dicebatur, qui nedum Clericorum Palatii præfecturam exercebat, ſed & omnia Eccleſiaſtica negotia deferebat Regi, ut Hincmarus ſcribit. FR. In quodam privilegio à Carolo Calvo Monaſterio Glanenſi conceſſo Archicappellanus dicitur. [Venerabilis Vir Ebroinus Epiſcopus, Sacrique Palatii noſtri Archicappellanus adiens culminis noſtri ſerenitatem deprecatus eſt.] Hic Ebroinus in Concilio Viennen. celeb. an. 892. Archiepiſcopo Sennonenſi præcedit; nam hæc dignitas erat Metropolitanis ſuperior, ad quam ſpectabant cauſæ Eccleſiaſticæ totius regni, & ideò ab Hincmaro *Reſponſalis negotiorum Eccleſiaſticorum*: *Magiſter Eccleſiaſticorum* à Beato Servato Lupo, & *à Deo electus Pater*, & *Magiſter* à Frotario Tullenſe Epiſcopo vocatur, quam dignitatem amovibilem fuiſſe ex epiſtola 97. B. Servati Lupi colligitur; ſed advertendum eſt iſtum Ebroinum recentiorem fuiſſe ab illo, de quo Baronius ad an. 668. nu. 6. & ſeqq. an. 671. an. 685. num. 11. & ſeqq. & An. 687. num. 6. in quo obiit. Item *Apocriſarius Orientalium Sedium*. can. Actione 22. qu. 4. dicebatur.

Apocrypha. Virgo. Vide *Apocryphus*.

Apocryphus, græcè ἀπόκρυφος, occultus, à verbo ἀποκρύπτω, celo, occulto; cujus antitheſis *Hagiographus* eſt. Libri ergo, qui canonici non ſunt, *Apocryphi*, ſeu occulti dicuntur. Nam, ut docet Origenes in epiſtola ad Julianum Africanum, ſimiles compoſitiones occultæ tenebantur, ne eſſent authenticæ, ſic Chryſoſtomi interpres in hom. 4. in Matth. *Secretioribus libris* vertit, quod D. Th. in Catena *Apocryphis libris* legit. FR. Unde *Apocryphæ* dicuntur *Virgines*, quia in cameris ſolent abſcondi, & ſecretò morari. Jo. de Fan. Inde eſt, quòd Virgo in hebræo dicitur *Ngalmàh*, græcè *Apocrypha*, latinè *Secreta*. Gloſſ. in cap. 2. diſt. 15. :||: Apocryphi vocabulum aliquando intelligitur de illo libro, qui authenticus non eſt, non tamen prohibitus, ſed de ſuppoſititio Auctore dubitatur. Aliquando verò rigorosè accipitur pro libro, ſcilicet, qui falſa, ac noſtræ fidei contraria continet. FR. Quo ſenſu ait Gloſſ. in cit. cap. 2. diſt. 15. [Scilicet, cujus Author ignoratur: non tamen ab Eccleſia recipitur, ſed reprobatur, quaſi dicat non in Eccleſia, ſed remotè ab ea, ac ſecretè eſt legendus.]. Auctor Vocabular. Eccl. malè excogitavit *Apocryphum* ſignificare *obſcurum*; quamvis enim obſcurum, & ſecretum impropriè aſſimilentur, non tamen ſunt ſynonyma; nam ſecretum poteſt revelari, & patefieri, at obſcurum non ſic.

Apodiatio. Vide *Peribolus*.

Apodipnon. Vide *Completorium*.

Apollinaristæ. FR. Hæretici, qui nomen trahunt ab Apollinare, qui docebat Chriſtum carnem, & non animam in incarnatione ſumpſiſſe. 24. quæſt. 3. can. 39. Vide *Dimærita*. *Oeconomia*.

Apologia, ἀπολογία, defenſiva reſponſio, inde *apologeticus liber* dicitur ille, in quo Sanctæ Eccleſiæ defenſio continetur. S. Gregorius in ejus Sacramentario *Apologeticas* vocat aliquas orationes, quia in eis precibus propriæ culpæ, & imperfectiones confitentur; in divino enim tribunali nulla eſt major defenſio, quàm propriæ conſcientiæ accuſatio, & reum ſe confiteri. Eadem ratione D. Ambroſius tractatui, in quo Prophetæ peccatum manifeſtat.

ſtat. De *Apologia David* titulum poſuit. FR. ſic diſt. 76. cap. ſcire debet. §. Item in Apologia David. Vide *Anticimenon*. *Hoplotheca*. *Prologus galeatus*.

Apophoreta. Arca, fortaſſe ex græco verbo ἀποφέρω, quod ferre, & portare ſignificat. [Oſſa evellens è cineribus nuperrimè defunctorum hominum, ſic impoſitis in diverſis apophoretis, venditabat apud plurimos pro Sanctorum Martyrum, & Confeſſorum reliquiis. Radulph. lib. 4. cap. 3.] FR. An potiùs Feretrum, & Sandapilam ſignificet? Cùm ex allegatis Radulphi verbis, tum etiam ex epiſt. 39. D. Ambroſii tale quid manifeſtari videatur, qui Sanctus Præſul Bononia rediens Martyrum corpora Vitalis & Agricolæ transferens, ait: [Nam ſecum referre conſueverunt; ita nos ex convivio Bononienſi apophoreta gratiæ, & ſanctitatis plena nobis reſervare curavimus.] Inducor primò ad affirmandum hoc; nam *Feretrum* nedum baram, capulum, catalitium, ſeu ſandapilam ſignificat, ſed etiam, ut ait Calepinus in hoc verbo, *Feretrum* dicebatur, in quo fercula &c. geſtabantur: eodem modo Ambroſius ſynonymicè ad convivium, & ad cadavera ferenda inſervire nomen *Apophoreta* ſuprà oſtendit. Inducor ſecundò, quia etiam ex etymologia ſuprà allegata à verbo ἀποφέρ, tollo, aufero, Libanius ἀποφέρει δὲ ἡ νόσος τὸν ἄνθρωπον, ideſt, *ægritudo hominem aufert*. Sic etiam dixerat Plinius, lib. 24. cap. 5. de cedri ſucco. [Defuncta corpora ævis ſervat, viventia corrumpit; mira differentia, cùm vitam auferat ſpirantibus, defunctis pro vita fit.] Itaque hoc nomen à ferendo etymon habet.

Aporia, & *Aporiatio*. Vide *Aporio*.

Aporio, græcè ἀπορέω, depauperari ſignificat; apud græcos tamen ſemper eſt in ſenſu tranſitivo, & latini etiam in paſſivo utuntur. [In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: aporiamur, ſed non deſtituimur 2. Cor. 4.] Et in ſignificatione activa. [Lupus autem, ut amoveat te à defenſione, pedes tuos perforabit, ideſt, domeſticos tuos, qui ad negotia tua diſcurrent, aggredietur, & eorum alios aporiabit, ideſt, pauperabit. Bleſen. ſer. 41.] Dicitur *Aporia* etiam nomen, ἀπορία, & ſignificat penuriam, derelictionem, & in eodem ſenſu *Aporiatio*. [Quoniam quidem ipſe de aporiatione conceptus, atque prolatus. Tertullian. lib. de præſcriptione adverſ. Hæreſ. cap. 49.

Aposphragismus, græca vox ἀποσφραγισμὸς, ſigilli impreſſionem denotat. [Præcipiat Epiſcopus oſtium retruſionis cellulæ apoſphragiſmo ſuo ſigillare. In Regul. ſolit. cap. 15.

Apostata. Rebellis, deſertor, ex græca voce ἀποστάτης. FR. Quod tripliciter accipitur, vel ob infidelitatem, quando, nempè, aliquis fidei deſertor evaſerit, vel ob inobedientiam, & tranſgreſſionem præceptorum Dei, vel tandem ob fugam Regularis à ſua Religione. Gloſſ. in cap. ex litterarum, de Apoſtatis. Et in can. placuit. diſt. 50. inquit: [Apoſtatæ dicuntur retrò abeuntes à fide, religione, vel Clericatu. 26. quæſt. ult. c. non obſervetis.] In ſecundo ſenſu D. Gregorius intelligit verba Ezechielis à Deo prolata. [Mitto te ad gentes apoſtatrices. In Ezech. lib. 1. hom. 9.] Reliqua Apoſtatæ Synonyma. Vide *Deſertor*. *Rebellis*. *Satan*. Lapſus in dict. *Stantes*. Fœmina autem deſertrix fidei &c. *Apoſtatrix* dicitur.

Apostatici, Hæretici. Vide *Angelici*.

Apostato, as. FR. [Hi, qui poſt ſanctam religionis profeſſionem apoſtatant. can. hi, qui poſt diſt. 50. Apoſtatavit ab his omnibus, & factus eſt Epiſcopo ſuo quaſi clavus in oculum. Fulbert. epiſt. 34.

Apostatrix. Vide *Apoſtata*.

Apostolæum, Eccleſia erat prope Chalcedonem, SS. Petro, & Paulo dicata. Vide *Prophetæum*.

Apostolatus, aliquando non Diſcipulorum Chriſti dignitas, ſed Pontificatum, & Papatum ſignificat. Penè totus nobis orbis undique ad limina, ſeu Sedem Apoſtolicam confluens referebat, abſentibus quoque idipſum noſtro ſcribentibus apoſtolatui. Nicol. in epiſt.] Etiam pro Epiſcopali dignitate accipitur. [Decurſis litteris Apoſtolatus tui. Steph. Presbyt. ad Amantium Epiſcopum.

Apostolicans. FR. ſic legitur in quodam privilegio Caſimiri Dalmatiæ, & Croatiæ Regis pro S. Joannis Evangeliſtæ Monaſterio Inſulæ Zun. [Anno Incarnationis Jeſu Chriſti omnium dominantis 1059. abeunte, indict. decima elabente, Beatiſſimo Papa Nicolao univerſaliter apoſtolicante.

Apostolicus, hæc vox ita abſolutè pro Pontifice Romano ſumitur, de qua ſæpè in Eccleſiaſticis hiſtoriis, & Eccleſia in Litaniis pro eodem ſic intercedit: *Ut Domnum Apoſtolicum &c.* quod in Sede vacante, unà cum oratione, ſeu commemoratione pro Papa relinquitur. De Papa Benedicto Petrus Damian. loquens, ait: [Apoſtolicus igitur iſte, quem diximus, dum adjuvaret beatum virum, affectuosè dilexit. In vita S. Odilæ. cap. 19.] Sæpè etiam rem papatui ſpectantem connotat, ut de Pontificiis habitibus Anaſtaſius. [Cum Apoſtolicis infulis celebrantem, in Adriano II.] Antiquitus omnes Epiſcopi hujuſmodi titulo exornabantur. [Ille Rex viris Apoſtolicis Patribus noſtris. Marculf. lib. 1. cap. 2.] FR. [Ab hac enim Sancta Sede, & à Sanctis Apoſtolicis tueri, & defendi, & liberari Epiſcopi juſſi ſunt. can. quilibet. 8. quæſt. 5. Apoſtolici vocabantur quidam Hæretici. Vide *Angelici*.

Apostolus, Ἀπόστολος, Miſſus, Nuntius, ab

ab Athenienſibus ita vocabantur hi, quos tanquam Provinciarum Viſitatores ad neceſſitatibus ſubditorum conſulendum Reſpub. mittebat: ſic quoque pro animarum ſalute Apoſtoli in univerſum Mundum à Redemptore noſtro miſſi fuerant. Epiphanius hæreſi 30. ait Hebræos Apoſtolos etiam habuiſſe, qui ab eis in magna veneratione poſt ſummum Sacerdotem habebantur, & Baronius ad ann. 32. putat, quòd pecuniarum collectores fuiſſent pro Templi ſubſtentatione, atque in obſervatione Moſaicæ legis tanquam Legati juriſdictionem haberent; de quorum numero creditur fuiſſe Saulum, Paulum poſteà dictum, qui obtinuit epiſtolas à Principibus Sacerdotum, ut ſi inveniſſet Chriſtianos, quos Hebræi hæreticos, & legis deſtructores exiſtimabant, vinctos duceret in Jeruſalem. Unde non abſque myſterio ejus ad Galatas epiſt. his verbis incipit: [Paulus Apoſtolus, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum.] Ac ſi diceret, jam non ampliùs Apoſtolus ſum à Synagoga deputatus, ſed Jeſu Chriſti delegatus. Hæc poteſtativa dignitas in Hebraiſmo uſque ad Theodoſii Imperatoris tempora extitit, qui eiſdem in C. de Judæis, titulum, & poteſtatem hujus apoſtolatus publico edicto prohibuit. Aliquando pro Apoſtolo delegatus ſæcularis intelligitur: Luitprandus enim refert, Regis Bulgariæ Oratorem in Aula imperiali Conſtantinopolitana ex privilegio ſpeciali inter reliquos Oratores præcedentiam obtinuiſſe, propter ſui Regis cum Imperatore affinitatem; nam ejus filiam duxerat in uxorem. [Scripta juramento confirmata ſunt, ut omnium gentium Apoſtolis Bulgarorum Apoſtoli præponantur.] In eadem Conſtantinopolitana Eccleſia vocabatur *Doctor Apoſtoli* quædam dignitas, ad quam in publicis concionibus Pauli Apoſtoli epiſtolas explicare ſpectabat. Romæ verò *Sub Apoſtolis* appellabatur Aula Lateranenſis Palatii ex pictura Apoſtolorum in ejus pariete effigiata, ideo Anaſtaſius Biblioth. refert Nicolaum I. Synodum habuiſſe *Sub Apoſtolis*. FR. *Sub Apoſtolis* Aulam ipſam Lateranenſem Eccleſiam intelligo ex Panvino, qui ait Aulam Dei hanc Eccleſiam vocatam fuiſſe. Vide hìc *Lateranenſis Eccleſia*, ſub Apoſtolis dicebatur, vel quia ibi exiſtebant Apoſtolorum Principum capita, vel quia mos erat capita eorumdem Principum in Conciliis collocare, ut in Concil. Florentino factum fuiſſe referunt Severinus Binius. tom. 8. Concilior. pagin. marg. 424. verſ. ſuper altare. Et pag. marg. 418. verſ. cæterum. Victorellus in addit. ad Ciacon. tom. 2. col. 1155. lit. A. & lit. E. Item in foro Eccleſ. dicuntur *Apoſtoli* expeditiones quædam, quæ quintuplicis ſpeciei ſunt, nempè, *Apoſtoli Conventionales*, *Teſtimoniales*, *Declaratorii*, *Refutatorii*, & *Reverentiales*. Gloſſ. in, lib. 2. tit. 15. in ſexto, :||: Sed ad relatorum Salvatoris noſtri Apoſtolorum propoſitum nos redeuntes dicimus, quòd ejus feſtum in cano ævo ad Kalendas Majas celebrabatur. [Feſtivitas Sanctorum Jacobi, & Philippi, & omnium Apoſtolorum, Microlog. cap. 55.] Hæc tamen feſtivitas penes Græcos celebratur die 30. Junii, ideſt, poſt Apoſtolorum Petri, & Pauli ſolemnitatem. FR. In Miſſali citato in dict. *Agniferus* reperitur ſub die 16. Julii commemoratoria Miſſa, quando Apoſtoli ad prædicandum per Orbem diviſi ſunt ſub hoc titulo *Diviſio Apoſtolorum*. Apoſtolos Dionyſius Areop. *Initiatores* vocat. [Divinos noſtros in ſacris Initiatores, de Eccleſ. Hierar.] Vide *Diſcentes*. In Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 195. num. 2. habetur. [In commemoratione omnium Sanctorum, & ſolemnitate omnium Apoſtolorum.] Item *Apoſtolus* dicitur Epiſtola in Miſſa. Vide *Epiſtola*. SS. Apoſtolorum antiquæ picturæ cum volumine in manu, quid ſignificent. Vide *Rotula*.

Apotelesma, græcè ἀποτέλεσμα, Aſtrologorum judicium juxta coſtellationem, & planetarum aſpectum, de quo vocabulo Gregorius Nazianz. Vide *Anavivazon*. Vide etiam *Aſtrologorum termini*.

Apotheosis, græca vox ἀποθέωσις, Deificatio, quo titulo librum inſcripſerat Prudentius poeta chriſtianus, defenſionem Divinitatis contra Infideles continentem. Vide *Amartigenia*.

Appanagium. FR. vox gallica, firmamentum panis denotat, ſeu penſio, quæ pro minoribus filiis relinquitur.

Appar, tranſumptum, ſeu copia Scripturæ.] Apparem ipſius donationis per eundem Eucherium adſcribi faciens ipſe Chriſtianiſſimus Rex Francorum. Anaſt. in Steph. III.] Vide *Antigraphus*.

Appersono. FR. Concedere, vel perſonaliter tradere poſſeſſionem alicui in aliquo officio, vel dignitate. [Gylibertum de Cymaii præſentaverunt poſtulantes, ut prædictam Eccleſiam ei concederet, & eum apperſonaret. Matth. Pariſ. in vit. Abb.

Appetitus. FR. [Aurelius Epiſc. dixit, ſervata forma diſciplinæ non extimabitur appetitus, can. ſi quiſquam. 11. quæſt. 1.] Ibi Gloſſa Appetitus, ideſt, injuria laceſſitus exponit.

Appodiatus, innixus. [Per ſummitatem cujuſdam ſcalæ brachio Crucis appodiatæ. In Epiſt. Jo: Papæ ex Chron. Boem. cap. 10.] Unde *Podium* dicitur, quod Itali *Poggio* vocant, & *Pogium*. Vide *Pogium*. FR.

An quoniam podii meliore in parte ſedentes.

Prudentius, lib. 2. contra Symmachum de Veſtalibus loquens.

Applumbarius, Officialis Palatii Apoſt. qui ſigilla plumbea in Bullis apponere curam habet.

Apsis. Vide *Abſida*. *Parapſis*.

Apulia, vocabulum à Tertulliano uſitatum, quod

quod ſecundùm eruditiſſimi Latinii explicationem in obſervationibus præfati Authoris obtectum locum, & à pluvia ſecurum ſignificat, eo modo, quo latinè *Compluvia*, & *Sympluvia*: ſic *Apluvia*, apud Africanos Scriptores dicitur, additque *Apuliam* Regni Neapolitani provinciam indè appellari ob aquarum, & pluviarum penuriam, ſed Pamelius oriri à græco vocabulo ἀπύλη docet, & ſignificat extra portas, vel columnâs. FR. La Cerda verò extra portum in additione Calepini ſignificare aſtruit: verba Cypriani ſunt hæc; [Quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet, lib. de ſpect.] Sed cum Latinii opinione concurrendum potiùs exiſtimo, nam ab Horat. lib. epod. *Siticuloſa Apuliæ* dicitur.

APYRUS, Vide *Opyrus*.

AQUA BAPTISMALIS. Vide *Baptiſmus*.

AQUA FALLAX, ſeu *Mendax*. Vide *Baptiſmus*.

AQUA BENEDICTA, à S. Matthæo Apoſtolo inſtituta, ita Clemens Papa in conſtitut. apoſt. lib. 8. cap. 35. Alexander Papa Primus hanc cæremoniam confirmavit, can. Aqua ſale, de conſecrat. diſt. 3. Hoc ſacramentale elementum unionem Chriſti hypoſtaticam ſignificat; Sal enim infuſum eſt Sapientiæ increatæ myſterium, aqua verò humanæ naturæ ſymbolum, humana enim natura [Ut aqua dilabitur. 2. Reg. 14. 14.] In illa autem aqua, quæ pro benedicendis Eccleſiis fit, miſcetur vinum, & cinis, alluſivè ad vinum, & cinerem vitulæ rubræ, quibus Moyſes jubente Deo inſtrumenta Tabernaculi benedixerat. Benedicitur populus aqua benedicta in Eccleſia latina diebus Dominicis, in memoriam lavacri regenerantis, quod in ſola Paſchæ Dominica conferebatur. Ruper. lib. 7. cap. 30. commemoraturque etiam Chriſti Baptiſmus, ideo trina aſperſione benedicitur Altare, quod tamen non fit, quando eſt Sanctiſſimum expoſitum, ut Gavantus admonet. Græci verò in qualibet prima menſis Dominica renovant aquam benedictam, & populum aſpergunt, quam cæremoniam Ἁγιασμὸν, ideſt, *benedictionem*, aut *ſanctificationem* vocant, & deſiſtunt in duobus menſibus, Januarii, ſcilicet, ob ſolemnem benedictionem Epiphaniæ, in qua Baptiſmum Chriſti celebrant, & Septembris, in quo hanc benedictionem transferunt ad decimamquartam diem ejuſdem, propter feſtum Exaltationis Sanctæ Crucis, & ſolent in aſperſione aquæ benedictæ loco aſpergilli uti frondibus ocymi; nam, ut ajunt, ſuper telluris ſpatium, ubi Crux Chriſti erat ſepulta, ocymum oleſcebat, ideò Βασιλικὸς, ideſt, *Regia*, vocatur hæc herba, quia evulſa fuit juſſu D. Helenæ Crucis inventricis. Nos verò in benedicendis Eccleſiis, & in purificandis Altaribus in feria v. hebdomadæ majoris hyſſopo utimur, tum quia in veteri teſtamento eandem herbam in benedictionibus adhibebant, tum etiam quia hac planta monemur noſtras conſcientias purificare; nam, ut Ambroſius inquit: [Hyſſopus herba humilis eſt, & in petris naſcens: humilitas Chriſti ſignificatur per hanc herbam. Et D. Auguſt. in pſal. 50. Aſpergeris hyſſopo, humilitas Chriſti te mundabit. In Epiſt. ad Hebr. cap. 9.] atque Ivo Carnot. [Quòd autem hyſſopus huic aſperſioni miſcetur, hoc ſignificatur, quia in fide mortis Chriſti peccata mundantur, unde Apoſtolus: Fide mundans corda eorum, quia cùm ſit herba humilis firmiter hæret in petra. Serm. de Sacram. Neoph.] Hac igitur aqua in Eccleſiæ ingreſſu luſtramur, ut mundo corde ante Divinam Majeſtatem preces noſtras effundamus. Quo verò ad virtutes ejus, ex benedictionis verbis ſatis colligitur, valere, nempè, ad fugandos dæmones, morboſque pellendos &c. quæ à Baronio in Annal. diffusè demonſtrantur. FR. ſcilicet anno 44. num. 60. & 88. an. 57. num. 110. an. 63. num. 164. an. 132. num. 13. & 14. an. 389. num. 108. an. 537. num. 11. & ſeqq. an. 855. num. 24. & ſeqq. :||: Sed ejus principalis effectus eſt delere venialia *ex opere operantis*, ut docet Angelicus Doctor, quem multi Auctores ſequuntur à Suarez citati; quamvis non deſint, qui teneant per aquam benedictam *ex opere operato* deleri venialia. Cæterum quoad valorem hujus elementi benedicti contra viſibiles inimicos aliqua exempla ex multis referam. Leo VI. Græcorum Imperator in ſuo tractatu de belli apparatu hac aqua ante aggreſſionem inimicorum Duces monet exercitum aſpergere; & noſtris temporibus contra hæreticos milites in loricis ſuperſtitioſa quædam verba ferentes, ne offenderentur, validæ fuere Catholicorum plumbeæ glandes in aqua benedicta priùs immerſæ. De Frutuoſo Tudertino Epiſcopo etiam legitur, hac benedicta aqua Gothi militis fractam tibiam ſanaſſe, dum reliqui ejus conſectatores Arriani hujus ſancti Elementi virtutem, adinſtar noſtri ſæculi novatorum, ridiculam exiſtimant. FR. Gulielmus Bibliot. à Turrigio de Cryptis Vaticanis impreſſ. ſecunda pag. 118. relatus, narrat Stephanum Sextum Papam ob magnam locuſtarum copiam campos, & vineas Romanas infeſtantium, hanc piam aſperſionem ordinaſſe, & ubi aqua iſta pervenerat, nec ullum ſimile animal poſtea viſum fuiſſe, ex quo miraculo conſuevere poſtea fideles ſuos campos, poſſeſſioneſque hac aqua benedicta luſtrare. :||: Eſt quæſtio inter Authores, an aqua non benedicta cum benedicta admixta eandem benedictionem participet. Pro affirmativa adducitur Alexandri Papæ III. ſententia in can. quod in dubiis, de conſec. Eccl. Quod tamen intelligendum eſt cum D. Thoma in 4. diſt. 12. qu. 1. art. 1. dummodo, nempè, non benedicta aqua ſit minoris quantitatis; benè tamen eadem unio iteratis vicibus novæ ſemper aquæ fieri poſſet, dummodo

modo ſemper ſit minoris quantitatis. Laym. lib. 5. tract. 9. cap. 15. de Sacr. Ordinis. Vide *Benedictio*. Et idem dicendum de Oleis Sanctis. Reliquas ex originali digreſſiones, quæ hìc deſunt, propriis ſuis locis aptabimus, præſertim in dict. *Aquarii*. *Aſparſus*.

Aqua Baptismalis. Vide *Baptiſmus*. §. Quo verò ad ejus materiam.

Aqua In Sacramento. Vide *Conſecratio*.

Aquæmanile, & *Aquimanile*. Guttus, vas aquarium pro lavandis manibus, de quo ſæpè in Ord. Rom. de Subdiaconatu, ac Iſidorus hæc in eodem propoſito habet: [Hi igitur cùm ordinantur ſicut Sacerdotes, & Levitæ manus impoſitionem non ſuſcipiunt, ſed patenam tantùm, & Calicem de manu Epiſcopi, & ab Archidiacono ſcyphum aquæ cum aquæmanile, & manutergio. lib. 2. de Eccleſ. Off. cap. 10.] Græci verò in Subdiaconatus ordinatione poſt impoſitionem manuum cum ſolita forma ab Epiſcopo facta ſcyphum, aquæmanile, & manutergium accipiunt, cui Epiſcopo deinceps in lotione manus, Subdiaconus jam ordinatus in prima ordinis executione miniſtrat. Vide *Hydromiſta*.

Aquæ Viduæ. Vide *Viduæ aquæ*.

Aqua Fortis, vulgare nomen. Vide *Chryſulca*.

Aqua In Calice. Vide *Aquarii*.

Aquarum Miracula. Vide *Epiphania*.

Aquagium, Aquæductus, ſeu Canalis. [Semper quippe quaſi aliquod aquagium manabant ex eis lacrymæ. In vita S. Adelardi Abb.] Vide *Docila*, *Dogus*.

Aqualiculus. FR. Ventriculus. Cornutus ait, quòd propriè ſignificat porci ventriculum, ſed per tranſlationem etiam hominis ventriculus intelligitur. Hinc Perſius, Satyr. 1.

——————— nugaris quum tibi calve
Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extat.

[Ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum diffunditur. can. tribus, de conſecrat. diſt. 2.]

Aquanus, aqueus. [Carne terrenam ſanguine aquanam. Tertull. de Car. Chriſt. cap. 9.

Aquarii. FR. hæretici, ita appellati, quia ſolam aquam in calice offerebant. 24. quæſt. 3. can. 39. :||: Quæ hæreſis jam extincta, excitata denuò fuit in ſecundo ſæculo ob timorem, ne ab odore meri in communione ſanguinis Chriſti, Chriſtianos ſe eſſe agnoſcerentur, & ideò aquam puram in calice offerebant, cui errori remedium adhibuit Africanum Concilium. His contrarii ſunt Armeni, quippè qui Monothelitarum errore infecti, vinum ſine ulla aquæ gutta in calice offerunt; nam oblatio vini, & aquæ in calice præter alia ſignificata unionem hypoſtaticam in Chriſto Divinæ, & humanæ naturæ denotat, quam Monothelitæ negabant. Guttas verò aquæ vino mixtas ideò nos ponimus in calice, quia piè credimus, ut notat Cyprianus, epiſt. 36. hoc idem & Chriſtum in ultima cœna feciſſe, quod à Conciliis Sexto Conſtantinop. can. 32. Carthaginenſe Tertio, can. 24. Bracarenſe, can. 1. Florentino de Sacram. Euchar. Tridentino, ſeſſ. 22. cap. 7. confirmatur, & ſic tenent SS. Patres, præſertim Irenæus, lib. 4. cap. 49. & Juſtinus Martyr Apologia 2. contra Arianos. Quoad ſignificata, præter hypoſtaſim in Chriſto, etiam hæc mixtio unitatem fidelium cum Chriſto denotat, & ideo priùs benedicitur aqua. [Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur. Cypr. epiſt. 63.] Parva ponitur quantitas, quia pauci ſunt electi. Durand. lib. 4. cap. 30. In Miſſa defunctorum non benedicitur aqua prædicta, ſicut nec etiam benedictio datur populo in aqua figurato, quia tunc illa aqua Purgatorii animas repræſentat, quæ, ut jam electæ, non indigent benedictione. Græci præter aquam, quam ponunt in calice in Miſſæ principio, quæ denotat aquam ex latere Chriſti emanatam, infundunt etiam poſt conſecrationem aliquas guttas aquæ calidæ ante communionem, ad ſignificandum, ut eruditiſſimus Simon Theſſalonicenſis notavit, quòd ſcilicet, etiam in Corpore Chriſti jam mortui remanſerit Divinitatis calor, ſeu ut idem ſubjungit, [Ut labiis admotis, & ſanguini communicantes, ita afficiamur, quaſi è vivifico illo latere biberemus.] Qui verò ex officio hoc facere tenebatur *Camiſatus* dicebatur, fortaſſe à Camiſia, quæ eſt alba, ſeu ſuperpelliceum clericale indumentum. [Camiſati ferendis ab Altare carbonibus, & ſacris lebetibus calefaciendis occupati ſunt, ut illic more ſolito aqua fervens ſacris calicibus tempeſtivè infundatur. Citrinus à Novar. citatus, lib. 5. cap. 8. ſacror. elector.] Vide *Camiſatus*, *Oblatio*. Aquarii hæretici. Vide *Hydroparaſtæ*.

Aquaritia, liquidorum menſura, de qua ſæpè Cencius Camerarius in ſuo M.S. Rituali, qui etiam aliam minorem menſuram refert *Aquariolam* appellatam.

Aquila, Bibliæ interpres ex Chriſtiano fit Hebræus, & quare. Vide *Phariſæus*.

Aquilejensis Sedis Privilegia. Vide *Patriarcha*.

Aquilus, ideſt, Dæmon. Vide *Dæmon*.

Aquimolum, & *Aquimola*, molendinum aquæ, in privileg. vel conceſſione Jo: XIX. ad favorem Eccleſiæ, ſeu Epiſcopatus Sylvæ Candidæ ſub anno 1026. FR. potiùs Jo. XX. nam ſecundùm Baron. Jo. XIX. obiit 1009. & Jo: XX. cœpit regnare anno 1024. & obiit 1033. Sed error calculandi Pontificum tempora etiam apud antiquos ſcriptores non raró accidit, ac de nomine Joannis præcipuè XIX. & XX. quomodo inter hiſtoricos irrepſerit. Vide Ciacconum.

Aqui-

Aquitania. Vide *Aguitania*.

Aquitanicum Pallium. Vide *Bigerriga*.

Ara. Vide *Altare*, *Thymelius*.

Arabici. FR. hæretici à regione, unde inſurrexere, ita appellati, aſſerentes animam rationalem eſſe mortalem; ſed reſurecturam in die judicii unà cum corpore. 24. quæſt. 3. can. 39. Arabes quando Africam cæpere. Vide *Taxatus*. Arabica aliqua vocabula retinent Itali, & innumerabilia Hiſpani. Vide *Verſus Leoninus*.

Aramei, ſive *Arimi* populi. Vide *Syri*.

Aratri Pars. Vide *Plonum*.

Arbalista, Baliſta. [Tapeta & culcitras ſuſpenderant, ne funda, & arbaliſtis forſitan percuterentur intrinſecùs. In vita Beati Caroli Comitis.

Arbergare, & *Arbergaria*. Vide *Albergare*.

Arbitrium. Vide *Propoſitum*. *Autexuſion*. *Liberum arbitrium*.

Arbor, terreſtris Paradiſi. Vide *Adamitica*.

Arca. Vide *Corbona*.

Arcarius, Theſaurarius, ſeu Depoſitarius.] Hic ultra conſuetudinem Arcarius Eccleſiæ Romanæ efficitur. In vita S. Agathonis Papæ.] FR. [Salutat vos Eraſtus Arcarius Civitatis. Rom. 16. Et per ſemetipſum cauſam arcariæ diſputavit emittens, videlicet, de ſuſcepta manu ſua obumbrata. Anaſt.] ideſt, Chirographum cautionis manu propria ſcriptum.

Arcatura. FR. palorum ſepem ſignificat in publicum, privatumque commodum ſtructam, ad arcendam, & conſtringendam fluminis aquam. Camill. Peregrin. de Princip. Longobar. tit. Caſtigationes in Falconem Beneventan. pag. 154. Sed ex verbis Falconis arcuatum pontis ſignificare videtur, qui ſic ait: [Ad frangendam, ut ita dicam, arcaturam ivit. Cùmque Comeſtabulus ſic frangentes eos flumen Sabbati vidiſſet. In Chron. an. 1115.

Arcellula, ideſt parva arca. [Qui dum diverſa reſpicerent, ait, in hanc arcellulam ſolitus erat pater meus numiſmata auri congerere. Greg. Turon. lib. 2. cap. 4.] Apud Anaſt. Biblioth. reperitur *Arcella* in eadem ſignificatione.

Arcessio. FR. ſignificat mortem. [Ut ſi quis poſt arceſſionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo. S. Cyprian. epiſt. 22] Aliqui legunt *Arceſſitum*. Et alii fortaſsè melius *Acceſſitum*

Arceuthinus, ἀρκεύθινος, Juniperinus. [Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano, 2. Paral. cap. 2.] Significat juniperi lignum, à voce græca ἄρκευθος, ideſt, *Juniperus*. Nec mirum eſt; nam Vitruvius, lib. 2. cap. 9. hoc lignum optimum ad fabricandum eſſe aſtruit, & Plinius refert ex eodem ligno in Hiſpania Dianæ templum conſtructum fuiſſe. Ideò corrigendi ſunt Codices in quibus mendosè *Arcentina* legitur. Hebræa tamen lectio habet *Algumin*, ideſt, *Abies*.

Archæus. Stultus, ſimplex, & ineptus, vocabulum græcum ἀρχαῖος, de quo Hieronymi Dial. in Pelag. Vide *Baburrus*.

Archiacoluthus, Ἀρχιακόλυθος, Acolythorum caput. [Stephanus archiacoluthus cum omnibus acolythis, & regionariis. Luitpr. lib. 6. hiſt. cap 6.] In Eccleſia Metropolitana Capuæ erat Canonicalis dignitas, ad quam in feſto SS. Innocentium ordinare officium ſpectabat, ita Michael Monachus in Sanctuar. illius Civitatis.

Archiater, & *Archiatros*: Ἀρχιάτρος. Protomedicus. [Adfuit Reovalis Archiater. Greg. Turon. cap. 15. lib 19.] FR. [Quia B. Petri Apoſtoli Vicarius æſtimatur, prohibetis Archiatrum ejus afferri medicinam. Ennodius Ticinen. Epiſc. in Apologet.] Appellat Pontificem Petri Vicarium, qui revera Chriſti eſt, ſed hoc Ennodius ex aſſertione Schiſmaticorum loquitur, nam ex ſequentibus ejus verbis, ſatis videtur illum pro Chriſti Vicario prædicare, dum ait: [Non nos B. Petrum, ſicut dicitis, à Domino cum Sedis privilegiis, vel ſucceſſores ejus peccandi judicamus licentiam ſuſcepiſſe. Ille perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ miſit ad poſteros: quod illi conceſſum eſt pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par converſationis ſplendor illuminat.] Ubi Petri Succeſſores, & hæredes Pontifices appellat, & pari modo à Deo illuminari probat.

Archicantor. [Jo: Archicantor Baſilicæ Vaticanæ, & S. Martini Abbas, tanquam delegatus apoſt. ad Synodum Anglicanam ab Agathone Papa an. 679. miſſus, Britannos cantum juxta Vaticanum ritum docuit. Beda, lib. 4. cap. 18.] Vide *Archiparaphoniſta*. *Præcentor*. *Baculus*. *Cantor*. *Primicerius*.

Archiclavus, Eccleſiaſtica Dignitas. Regentem, ſeu Gubernatorem Eccleſiæ, vel Monaſterii denotat, de qua dignitate ſæpè in antiquis ſcripturis, ubi Archidiaconalem præcedere videtur, legitur enim hoc ordine in ſubſcriptionibus. [Signum Arnulfi Archiepiſcopi, ſignum Guarcilonis Archiclavi, ſignum Jonæ Archidiaconi.] FR. Legitur etiam *Archiclavis* ſumpta metaphora à Gubernatore navis, qui clavum, ſeu temonem regit, qui navis gubernator, & regens eſt, ſic de Summo Pontifice Ennodius Ticinen. Epiſc. in Apologetico dixit. [Deo gratias, qui hanc providentiam indidit ei, cui rerum humanarum ſumma commiſit. Spes certa quietis eſt, & ſalutis, perfecta in gubernatore ſapientia. Puppis cujus Magiſter ad clavi regimen intellectus dote præparatur, ubique ſtationem, ubiq; portum habet in fluctibus.

Archidiaconus, Ἀρχιδιάκονος: canonicalis dignitas, ideſt, Diaconorum caput, cujus maxima erat authoritas, ut ſacri teſtantur canones. Sæpè oculus Epiſcopi dicitur, cujus actionum teſtis erat. [Inter quos, videlicet, adverſarios unus eſt nomine Lyſiardus, olim quidem Archidiaconus, qui cùm eſſe deberet oculus Epiſcopi ſui, diſpenſator pauperum, catechizator inſipientium, apoſtatavit ab his omnibus, & fa-

factus eſt Epiſcopo ſuo quaſi clavus in oculum, prædo pauperibus, dux erroris inſipientibus. Fulbert. Epiſt. 34.] Archidiaconus Eccleſiæ Romanæ ſedebat coram Pontifice. Baron. ann. 1097. Imò Vicarius ejuſdem erat in Eccleſiaſticis cauſiis, nam non ſolùm eas Clericorum regionalium, ubi non reſidebat proprius, Diaconus regionalis judicabat, ſed etiam ob non benè adminiſtratam juſtitiam à Diaconibus regionalibus in gradu appellationis ad eum recurrebatur, ut ex Ordine Romano, cap. 7. de Offic. Archid. & 25. diſt. can. perlectis liquet. Item exercebat de jure officium Datarii, ut eodem cap. 7. colligitur. Vide *Circumluſtrator*. Sed hoc an abuſivè, vel de jure ageretur. Vide can. dictum eſt, diſt. 94. & ibi Gloſſa. Archidiaconus verò Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ induebatur ſacerdotali caſula in die Crucis Exaltationis, ut Curopalata notavit; quia tunc Archidiaconi officium Sacerdotis ex ordine *Exocatacælorum* exercebat. Vide *Exocatacæli*. FR. Antiquitus ex gradu eorumdem Diaconorum Archidiaconus eligebatur. D. Hieronym. Epiſt. 83. ad Evagrium in 2. Eſdr. cap. 11. num. 22. Item Archidiaconus appellatur *Epiſcopus Levitarum*. :||. Qui ad Sacerdotium deveniens, Archidiaconatum dimittebat, quod uſque ad præſens in græca Eccleſia obſervatur; ideò S. Gregorius Salonitanum Epiſcopum reprehenderat, qui ſuum Archidiaconum Sacerdotem fieri cogebat, ut ea dignitate illum ſpoliaret, dum is nec ad renunciandum gradum ſuum, nec Sacerdotium ſumendum inclinabat. In ſede Epiſcopali vacante ad Archidiaconum capitularis Vicariatus ſpectat. Zerol. in praxi Epiſcop. part. 1. Archidiac. & ideò ab Oſtienſi *Vicarius natus* appellatur; & ex eo quia de jure Archidiaconus Epiſcopi Vicarius erat, cap. 7. de offic. Archid. ideò ei Archipresbyter ſubordinatus erat, ut habetur in cap. 2. de offic. Archipresbyt. ideòque in multis Cathedralibus omnes dignitates Archidiaconus præcedit. Hujus dignitatis prærogativa arrogantiam nutrivit, ut ea præditi, Sacerdotis gradum tamquam eis inferiorem ſuſcipere recuſabant; unde Hieronymus ajebat [Injuriam putat, ſi presbyter ordinetur. In Ezech.] Quare Urb. II. & Alex. III. temporibus hujuſmodi dignitas derogata fuit, cœpitque *Diaconorum prioratus* appellari. Fallitur Jo. Citrius, dum lib. 5. Jur. Orient. Reſp. 1. aſſerit Archidiaconatus titulum antiquiori Diacono ſolitum fuiſſe tradi, conſtat enim per electionem hoc fieri conſueviſſe; ſic de Alexandro legimus. [Qui cùm adoleſcens eſſet, Choro Diaconorum præfuit. Theodor. lib. 1. hiſtoriar. c. 16.] Et clariùs de hac Archidiaconi electione. [Quemadmodum ſi exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint, & Archidiaconum nuncupent, Hieronym. Epiſt. 55. ad Evagrium.] Quod habetur, in can. legimus, diſt. 93. FR. Archidiacones erant Oeconomi Eccleſiæ, & Epiſcopatus Vicedomini; unde à Gregor. Papa Anatolius Diac. conſtituitur Vicedominus, diſt. 89. can. Diaconum. Et quoad Oeconomiam S. Stephanus Diacon. Protomart. fuit Primitivæ Eccleſiæ Oeconomus. Vide *Oeconomus*. Item de S. Cornelio Papa, in lib. de Romanis Pontificibus habetur, quòd omnia bona Eccleſiæ Archidiacono Stephano tradidiſſet; qui Stephanus deinde jam Papa, ante ſuum martyrium, omnia vaſa Eccleſiæ, & pecuniæ arcam Xiſto Archidiacono dederat. Idem poſtea ſanctus Xiſtus jam Papa, & futurus martyr Archidiacono Laurentio theſauros Eccleſiæ commendavit. Ad Archidiaconum ſpectat Cereum Paſchale, & Agnos Dei benedicere. Vide *Cereus Paſchalis*. Antiquitùs erat officium Magiſtri Cæremoniarum. Vide *Cæremoniarum Magiſter*. *Protodiaconus*.

ARCHIEPISCOPUS, Ἀρχιεπίσκοπος, cui totius provinciæ cura incumbebat, 9. qu. 3. c. 2. & ſeqq. Dicitur etiam *Metropolita*, & *Metropolitanus*, quia in provinciæ *Metropoli* reſidebat, quam Latini *Civitatem* provinciæ *primariam* appellabant, unde & *Primas* Archiepiſcopus dictus eſt, item & *Patriarcha*. Balſamon, & alii. Sed multiplicatis jam in eadem provincia Metropolitis; Primas deinde dictus eſt, qui cæteris Comprovincialibus præeſt. FR. Ad conſtituendum Archiepiſcopum in aliqua provincia debet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, decem, vel undecim Epiſcopos ſuffraganeos habere, & tunc provincia dicitur, can. Scitote, 6. quæſt. 3. Canones etiam, & Authores Epiſcopum, qui Metropolitano non ſubeſt, Archiepiſcopum appellant, quæ conſuetudo etiam apud Græcos reperitur, Balſamon & alii. Maronitæ *Motran*, ideſt, Metropolitam, ex vulgi abuſu etiam Epiſcopos Metropolitis ſubjectos vocant. Vide *Autocephali*. Archiepiſcopus ab alio Archiepiſcopo debet ordinari, can. perdenda, 24. quæſt. 1.

ARCHIEROSINA. FR. Pontificalis dignitas, vox græca ἀρχιερωσύνη: nam *Archiereus*, ἀρχιερεὺς, Pontificem ſignificat, ab ἀρχὸς, ideſt, *Princeps*, & ἱερωσύν, *miniſterium*, ac ſi *Primus miniſtrans* diceretur.] In conſequenda archieroſyna ille ſit potior, qui patriæ plura præſtiterit, nec tamen à templorum cultu obſervatione Chriſtianitatis abſceſſerit. Cod. Theod. lib. 12. tit. 1.

ARCHIGALLUS, primus inter Eunuchos cuſtodes ad regium fœminarum conſeptum, Principiſque libidinoſum ſeminarium. [Et tamen calicem non dico venerarium, in quo mors aliqua ructarit; ſed fictricis, & archigalli, vel gladiatoris, vel carnificis ſpiritu inſectum. Tertull. de Reſurrect. carn. cap. 16.] FR. quo vocabulo etiam uſus eſt Julius Firmicus. Matheſ. lib. 3.

ARCHIGERONTES, l. 6. Cod. de Epiſc. aud. Ubi jubetur, quòd hi officiales ſint Chriſtiani. FR. ſignificant Principes ſenum. Alciat. in C. de Epiſc. & Cler. ab ἀρχὸς, & γέροντες, unde γεροντοκομεῖον, gerontocomion, ſenum hoſpitale. Vide ſuo loco. :||: Accurſius tamen exiſtimavit Archipresbyteros fuiſſe, qui pro confeſſionibus ad metalla damnatorum audiendis deputati erant,

at ſi Archipresbyteri fuiſſent, non erat neceſſe in eo Codice conditionem religionis ponere; nam eo ipſo, quod Archipresbyteri eſſent, Chriſtianos fuiſſe omninò ſupponendum erat. Alii Præfectos imperialis menſæ eos exiſtimarunt, ſed Decanos ſenum famularum palatii deſtinatarum, ex vocabuli ſignificatu, ſatis fuiſſe colligitur.

ARCHILEVITA. Vide *Archidiaconus*.

ARCHIMANDRITA, ἀρχιμανδρίτης, Princeps ovium. FR. Gloſſ. in c diſpenſationes, 1. q. 7. Inter Latinos eccleſ. dignitas adhuc Meſſanæ viget, quæ priùs Monachorum Baſilienſium erat, nunc verò in comendam à Catholico Rege Clericis ſæcularibus conceditur, & eſt maximi honoris, ac proventus. Aliquando tamen tribuitur Archiepiſcopo hic titulus. [Qualiter Beatus Archimandrita Severus ejus ſepulturæ fuiſſet divinitùs deſtinatus. In vita S. Severi Archiepiſc. Ravennaten. quæ M.S. conſervatur in Bibliotheca S. Mariæ Vallicellæ de Urbe. Hoc prohibent dilecti Dei Epiſcopi, & Archimandritæ. In Novell. Juſtinian. 5.] Abbatiſſa Monialium etiam *Archimandriſſa* dicitur: in Conſtitut. Caroli Magni. Vide *Mandra*. *Mandrita*. In Capella Pontificia à Protonotariis præceditur. Vide *Protonotarius*.

ARCHIMARGIRUS, Annonæ, ſeu Coquinæ præfectus. [Earum Archimargirus defeciſſe ſtipendium victus promir. In vita S. Vincentii Presbyt.] Vox quidem corrupta, cùm Archimagirus ſecundùm græcam dictionem ἀρχιμάγειρος legi debuiſſet, id eſt principalis coquus: FR. Hoc nomine LXX. in c. 36. Gen. *Putipharem* nominant, qui Joſephum emerat; ubi Vulgata *Principes exercitus* habet, quia in rigoroſo graio ſenſu *Archimargirus Principem occiſorum* ſonat, ideò eadem vulgata *Principem exercitus* habet, & LXX. *Principem coquorum* interpretarunt. Utraque tamen lectio in hoc convenit, quòd tàm ille, quàm iſte occiſorum Princeps eſt; hominum ille, & hic animalium. Lectio autem hebraica cum vulgata concordat.

ARCHIMIMUS, ἀρχίμιμος. FR. Principalis comicus, ſeu Comœdiarum director. [In Africa SS. Maſculæ Archimimi &c. Martyrol. Rom. 29. Martii. Vide *Tribunus*, *Thymelicus*.

ARCHIOENOCHUS, Major à poculis miniſter, ex græco vocab. ἀρχιοινόχος, quo D. Hieronymus in Geneſ. utitur, & in hoc ſenſu pariter explicat. FR. dicitur etiam ἀρχιοινοφόρος, nam οἰνοφόρος, *Vinifer* græcè intelligitur, item & ἀρχιοινοχόος à voce οἰνοχόος, quod idem eſt, ac *pocillator*.

ARCHIOTA, vox græca ἀρχειώτης, Archimiſta. [Hi quoque, qui cuſtodes ædium, vel archiotæ. Dig. lib. 50. tit. 4. lib. 18. §. 10.] FR. græcè ſignificat propriè *Antiquarium*, quia in Archivio ſcripturæ antiquatæ conſervantur. Valentinianus Imp. ſeptem Antiquarios, ac peritiſſimos tranſcriptores in ejus Bibliotheca conſtituerat, quatuor, nempè, Græcos, & tres Latinos, ut colligitur ex Theodoſiano Codice, l. 2. de ſtud. librar. Urb. Ro. De eiſdem mẽtionem facit D. Greg. c. 4. Dial. Vide *Antiquarius*. *Chartophylax*. *Scriniarius*.

ARCHIPARAPHONISTA, principalis Cantor, cui oblationis tempore in ſacrificio aquam præbere incumbebat, nam Cantores propter occupationẽ canendi, non erant aſtricti ſicuti reliqui aſtantes ad offerendũ panem, & vinum; ideò à vicino fonte aquam ferebant. [Deinde deſcendit Subdiaconus ſequens ſcholam, & accipit fontem de manu Archiparaphoniſtæ, & defert Archidiacono, & ille ex amula intundit, faciens crucem in calice. Ord. Rom.] Etymon græcũ ἀρχιπαραφωνιστής, quod in rigore *Primum acclamatorem* ſignificat, qui in Cæremonialibus antiquis *Præcentor* vocatur, quia ad ipſum pertinebat Miſſæ introitum intonare, quod incipiebat per ſignum egreſſionis Papæ à Sacrario; is enim ad januam attendens, cùm Pontifex à Sacrario egrederetur, ſtatim reliquis miniſtris alta voce *Accedite* dicebat; quæ cæremonialis praxis in Andegavenſi Eccleſia adhuc durat, ubi *Præcantor* ante introitum, eodem verbo ingreſſum Chori denunciat, & in aliquibus feſtivitatibus proceſſionaliter aquam pro ſacrificio ex Sacriſtia defert in vaſculo abſconſo ſub velo ab humeris pendente, præcedente Subdiacono, ſicut Ordo Rom. præſcribit. Vide *Archicantor*. *Paraphoniſta*. *Schola Cantorum*.

ARCHIPHYLAX, græca vox ἀρχιφύλαξ, primarius Cuſtos; ſic appellabatur in Monte Carmelo Generalis totius Ordinis Carmelitanorum, qui titulus penes eoſdem anno 1121. ceſſavit, quando, nempè, Aimerichus Antiochenus Patriarcha in terra ſancta generale Capitulum congregavit, ubi ad generalatum B. Bertoldus Latinus nominatus fuit, & tunc relicto cano titulo, totius Ordinis Antiſtites ad uſum occidentalium Generales Priores nominari cœperunt, à Bertoldo, nempè, primo eorum Latino Generali. Ejus Synonyma. Vide in dict. *Theſaurarius*.

ARCHIPRESBYTER, ἀρχιπρεσβύτερος, qui à Græcis *Protopapas* vocatur. [Sunt Archipresbyteri in Epiſcopiis Canonicorum curam gerentes. Valaf. de rebus Eccleſ. c. 31.] Unaquæque ex tribus Patriarchalibus Romæ Baſilicis ſuum Archipreſbyterum Cardinalem habet, & horum Vicarii ſunt Prælati, quibus ex decreto Apoſtolicæ Viſitationis, juſſu Alexandri VII. medietas proventus Canonicalis Archipresbyteri aſſignatur. In Ritualibus antiquis, & Diariis hi tres Archipresbyteri *Priores* vocantur, ſic etiam tria Ordinum capita in ſacro Collegio dicebantur, nimirum, *Prior Epiſcoporum*, *Prior Presbyterorum*, & *Prior Diaconorum*, quos alio nomine horum ordinum *Decanos* nunc dicimus. Quilibet ex his purpuratis Archipresbyteris excepto Vaticanæ Baſilicæ in Anni Sancti principio portas Sanctas eorum titulorum aperit; Pontifex verò Portam in S. Petri Eccleſia poſitam aperit, ac quartam ad S. Paulum Cardinalis Oſtienſis reſerat. Archipresbyter dicitur etiam *Archiſacerdos*. *Protopresbyter*. *Protopapas*.

ARCHISTERIUM, Manſio, ſeu Monaſterium primarium, græcè ἀρχιστήριον. [Ad interius Archiſterium

rium propter aſperitatem itineris ire non poterant, in vita S.Antonii, c.53.] Exiſtimant aliqui *Aſceterium* dicendum, nam græcè ἀσκητήριον locum ad aliquod exercitium deſtinatum ſignificat; in Monaſteriis enim Religioſorum virtualia opera, ac meritoria exercentur. Aliquando tamen per Synecdochen pars pro toto accipitur, & ſic *Archiſterium* Sedem epiſcopalem denotat, cùm ſit primariæ Eccleſiæ in Diœceſi manſio, quod colligitur ex S.Severi Ravennæ Archiep. vita, quæ M. S. in Biblioth. Vallicellana de Urbe conſervatur, ubi ſic. [Quod uxoratus ad Archiſterium Ravennæ acceſſerit,] fortaſsè ædes Pontificis intelligit, quæ tamquam principalis Præſulis manſio conſideratur.

ARCHISTRATEGUS, Ἀρχιστράτηγος, Princeps militiæ, ita Græci Archangelum Michaelem vocant, cujus feſtivitatem illi ad diem ſextum Septemb. ex Emmanuelis Imperatoris conſtitutione, & Menologio celebrant: quare perperàm aliqui exiſtimarunt hunc titulum fuiſſe aliquod Aulæ Conſtantinopolitanæ officium, de quo vocabulo Curopalata loquitur; nam idem Author vexillum in quo erat S.Michaelis effigies, *Archiſtrategon* appellavit. Vide *Protoſtrator*.

ARCHISUBDIACONUS, antiquum in Eccleſia Romana Officium, de quo ſæpè Ord.Rom. [Archiſubdiaconus levat calicem, & dat eũ Archidiacono.].

ARCHISYNAGOGUS, Ἀρχισυνάγογος. FR. fuit ita appellatus Alex. Severus Imper. quia Hebræos protegebat. Baron. Ann.224.n.9. Vide *Synagoga*.

ARCHITRICLINUS, Ἀρχιτρίκλινος, Præfectus convivii, ideſt, trium clinaminum, ſeu lectorum Præfectus, in quibus declinantes Antiqui comedebant. Locus ubi duo declinatoria erant *Biclinium*, ubi tres *Triclinium*, ubi quatuor *Tetraclinium* & ubi ſex *Hexaclinium* dicebatur. Affirmat D. Gaudentius, quòd Hebræorum mos erat Triclinum in nuptiis conſtituere ad evitandas rixas, clamores, & immodeſtias, quod etiam ſentit Baronius de hoc Architriclino, ſeu Triclinarcha ſcribens: de hoc etiam Architriclino loquutus eſt Sapiens, quando dixerat: [Rectorem te poſuerunt? noli extolli, Proverb.c.32.] Ordo hujus cœnaculi hoc pacto conſtituebatur, ad tria, nempè, latera quadratæ menſæ tria accubitoria ponebantur, relinquendo quartum menſæ proſpectũ, ad inſerviendum liberum; ideò triclinium communiter cœnaculum appellatum fuit, & quia, ut Varro à Gellio, lib.13.c.11.adductus, convivantes, nec minùs trium, nec plus quàm novem excedere monebat, alluſivè, ſcilicet, & ſuperſtitioſè denotando tres Charites, vel novem Muſas. Quando autem novem erant invitati, tunc terni in quolibet ex tribus lectis acclinabantur. FR. Dicitur etiam *Sympoſiarcha* à Græcis, à Latinis verò *Magiſter Convivii*, *Rex Menſæ*, *Modiperator*, *Arbiter*, *Dictator*, & *Convivii Dominus*. Aliqui etiam exiſtimant ad Architriclinum referri *Cœnæ Patrem*, & *Parochum*; vocabula, apud Horat. lib. 2. Satyr. 8. de Naſidieno cœnante.

In primis lucanus aper leni fuit auſtro,
Captus, ut ajebat cœnæ pater.

Et ibidem.

Tùm Parochi faciem, nil ſic metuentis, ut acres
Potores.

Quo verò ad Triclinii locum, & menſam. Vide Cic.lib.13.ad Atticum in fine epiſt. De his etiam hæc habet Macrob. [Domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, in tertio triclinio mulieres, lib.2. Satur. cap.23.] & Horatius 1. Serm. Satyr. 4.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Vide Baronium, An. 34. n. 40.

ARCHIVISTA. Vide *Antiquarius*, *Archiota*, *Bibliothecarius*, *Chartophylax*, *Cancellarius*.

ARCHIVUM. Vide *Arcibum*, *Chartophylacium*, *Chartacium*, *Fenolium*, *Scrinium*.

ARCHONIUM. FR. Acervus, Congeries, Cumulus. Nam ubi vulgata in Ruth. cap.3. num 7. legit. [Iſſetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum,] legunt alii: *Juxta archonium*, & ad poſtillam Hugo Card. [Archonium eſt acervus gallinarum in imo latus, & in ſummo acutus.] Vide *Gelina*.

ARCHONTICA, ἀρχοντικά. [Officia autem Eccleſiaſtica dicuntur archontica, can. 7. in Trull.

ARCHONTIACI, ſeu *Arcontici*. Hæretici Ἀρχοντικοί, ideſt, Principes, quia univerſitatem, quam Deus condidit, opera eſſe Archangelorum defendebant. FR. 24. quæſt. 3. can. 39.

ARCIBUM, Archivum. [Tanta Sereniſſimi Ludovici Auguſti authoritate, quæ Senonis in arcibo Eccleſiæ Epiſcopii ſervatur fultus, apud incertum Auctorem.] Item in eadem ſignificatione invenitur *Arcipes*, quod ex ſequentibus colligitur. [Dignum eſt, ut geſta ex hoc conſcripta tibi tradantur, ut in arcipibus publicis memoranda ſerventur. Marculf. lib.2. form. c.28.] FR. In antiquis formularibus reperitur quoque *Arcipes publici* :||: Dicitur etiam *Archivum* à græco ἀρχεῖον, quod ſcripturarum conſervatorium ſignificat. Romanum autem Archivum quàm copioſum fuiſſet, ex eo colligi poſſet, quòd cùm Chindaſvindus Hiſpaniæ Rex (*Tajonem* ſcribit Baronius ad ann. 649. num. 81. & ſeq. *Tagionem*, ut Torrigius in Crypt. Vatic. 2. impreſſ. pag. 182. ex lapid. monum. habet:) Cæſarauguſtanum Epiſcopum ad quærendas primam, & ſecundam Moralium S. Gregorii partes Romam miſiſſet, & ob magnam copiam librorum Archivii Lateranenſis impoſſibile fuit Præſuli illas reperire, quod per recurſum ad auxilia ſupernaturalia, in Baſilica S. Petri miraculosè eas tandem invenit, de qua re diſertè citati Auctores. Ingenioſè ſiquidem beatus Martyr Ignatius, epiſt.9. de Jeſu, & ejus Cruce talia prodit [Jeſus mihi pro Archivis eſt, quem nolle audire manifeſta pernicies eſt. Illibatum mihi eſt Archivum Crux ejus.] Archivum dixerat pro teſtimoniali, & authentico. Vide *Chartophylacium*.

ARCTURUS, ἀρκτοῦρος. FR. eſt ſignum cœleſte ex ſeptem ſtellis compactum, de quo in cap. 9. Job,

 ha-

ſic habetur: [Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas &c.] Ubi Greg. Papa ſic exponit [Arcturus, quod ſeptem ſtellis componitur, Oriones, quippè, in ipſo pondere temporis hiemalis, ſuo quoque ortu tempeſtates excitant, & maria, terraſque perturbant, lib. 9. Moral. cap. 6. in cap. 9. Job. Hyades juveneſcentre verno ad Cœli faciem prodeunt, & cùm jam Sol caloris ſui vires exerit, oſtenduntur. Illius quippè ſigni initiis inhærent, quod ſapientes ſæculi Taurum vocant, & quo augeri Sol incipit, atq; ad extendenda diei ſpatia ferventior exurgit &c. Ibid.

ARCUATUS morbus. Vide *Aurugo*.

ARCUS triumphalis. Vide *Manus*.

AREA, & Arenaria. Vide *Cæmeterium*.

ARENARIUS. FR. qui in arenam ad pugnandum deſcendit. Gloſ. in can. ſi teſtes, 4. quæſt. 2. & 3. §. ſi res exigit. Vide *Aſceterium*.

AREOPAGUS, Ἀρεόπαγος, Athenarum vicus à templo Martis ita appellatus. Seneca, c. 3. de tranquil. ſeu quia credebatur ibi haſtam ſuam Martem plantaſſe, ut Hellaricus refert. In hoc celebre Athenarum Collegio reſidebant Judices integritate, & fama celebres, qui ad hunc magiſtratum poſt rigoroſiſſimum idoneitatis examen admittebantur. Nocturno autem tempore, & in obſcuro (ne aſpectu reorum commoverentur) cum maximo ſilentio, & in ſcriptis eorũ propriam ſententiam ferebant, inde dicebatur adagium illud, *Areopagita taciturnior*, & *Areopagita triſtior*, ad denotandum hominem cautum in loquendo, & tetrum in meditando; & ad exaggerandam veram in aliquo rectitudinem abſolutè ajebant, *Areopagita eſt*. Hoc Tribunal anno ab Orbe condito 3649. ex Euſebii Chronica per Solonem erectum fuiſſe conſtat. Erant quidẽ Sacerdotes Idolorum, ad quorum juriſdictionem cauſæ religionis, & cultus ſpectabant, horumq; fuit Dionyſius ab Apoſtolo ad fidem illuminatus, quem Græci Θεόσοφον, *Theoſophum*, id eſt, divinum ſapientem vocant. Hic Divus antea Athenienſis Epiſcopus deinde Galliarũ Apoſtolus extiterat, ubi tandem prodigiosè martyrio triumphavit, cui in Epiſcopatu Athenienſe Publius Martyr ſucceſſerat, qui antea Melitæ Princeps, ab eodem Apoſtolo Paulo, & ad fidem converſus, & ejuſdem Inſulæ Protoepiſcopus ordinatus eſt, ut Apoſtolorum Acta, & Baronius An. 58. n. 173. in annot. ad Martyrol. 21. Januar. & alii affirmant. FR. Perperàm Eccleſiaſtici Vocabularii Auctor hoc nomen *Areopagi* Martis viſum ſignificare exiſtimavit.

ARETINUS. FR. Integer, à Græco nomine ἀρετὴ, quod integritatem ſignificat. [Cuſtodiens illud, quod Dominus in Aretino paropſide tinxit panem. In vita S. Cæſarii, lib. 1.

ARGA. Vilis homo, vox theutonica *Arg*. Alii à græca etymologia ἀργὸς, id eſt, piger, deducunt. [Inutilem dixeris, & vulgari verbo arga vocaveris. Paul. Diac. lib. 1. de geſt. Longobar. c. 24. l. 6. c. 24.

ARGASTERIUM. FR. Officina, in qua ars aliqua exercetur; ſic in quodam lapide S. Nicolai in Carcere de Urbe, ubi incipit, *Ego Romanus preſbyter*, quam inſcriptionem integrè affert in ſuo tractatu de Crypt. Vatican. edit. ſecunda, pag. 321. Franc. M. Torrigius. *Argaſteria* IV. &c. quod idem Auctor *Ergaſteria* corrigit, ſed utrumque rectè dici poteſt; nam *Argates*, & *Ergates* operarius dicitur. Vide *Ergaſterium*.

ARGENTEI, triginta pro quibus Prævaricator Judæ ejus Magiſtrum Jeſum prodiderat. Quantum valebant. Vide *Siclus*.

ARGUMENTARIUS, Cani venatico ſolet epithetum hoc applicari, & præcipuè cani leporario.

ARGUMENTOSUS; FR. ingenioſus, accipitur aliquando in bonam partem, ut de S. Cæcilia canit Eccleſia: [Quaſi apis argumentoſa Domino deſerviſti.] :||: Aliquando in malam partem pro cavilloſo, & fraudulento. [Vocatur à nobis propè ſimultatis amator, atq; argumentoſus. Luit. in legat.

ARIANI. Vide *Arriani*.

ARIES. Dicitur Teſtitrhaus, Lanicutis Reciprocicornis. Vide *Teſtitrahus*.

ARIMANIA, Dominatio, facultas, vaſſalagium: [Veniens ibi in palatio noſtro unà cum arimania ſua in manu noſtra truſtem, & fidelitatem nobis viſus eſt conjuraſſe. Marculf. lib. 1. formul. cap. 18.] *Truſtis* autem fidelitatem, & vaſſalagium cum juramento promiſſum ſignificat.

ARIMANNA. FR. Hera, Domina, l. Reminiſcimur de præſcriptionibus.

ARIMANNUS. FR. Dominus, l. de ſervo fugitivo, de furtis. Legitur in eodem ſenſu *Aritmannus*.

ARIMI, ſeu *Arameni* populi. Vide *Syri*.

ARIOLI. Vide *Hydromantia*.

ARIMINENSES. Vide *Tracala*.

ARIPPENUS. Menſura agraria. [Statutum fuerat, ut poſſeſſor de propria terra unam amphoram vini per aripennum redderet. Greg. Turon. lib. 5. cap. 28.] Ab aliquibus *Aripennis* appellatur, gallicè *Arpent*.

ARIPERGARE. Vide *Albergare*.

ARISCADA. FR. pœna, mulcta, l. de his, de Epiſcopis, & Clericis.

ARISTATON. FR. Culcitra, qua cadavera cooperiuntur. [Si quis Ariſtatonem, ideſt, ſtapulum ſuper mortuum capulaverit, aut mortuum inde ſpoliaverit. In lege Salica, tit. 57. §. 3.

ARITHMETICA. Vide *Aſſumatus*. *Numerarius*. Numeri accipiuntur aliquando pro litteris. Vide *Litteratura*. Arithmeticis Characterib. à D. Jo: Euang. nomen Antichriſti deſcribitur. Vide *Antichriſtus*. *Aureus numerus*.

ARITMUS, ἀριθμὸς, numerus, unde *Arithmeticam* numerandi ſcientiam dicimus. [In Arithmis cùm divertiſſet Iſrael apud Sethim, abeunt libidinatum apud filias Mohab. Tertull. lib. adverſ. Gnoſt. c. 3.] *In arithimis*, ideſt, in libro numeri, titulus quarti libri Thoræ, ſeu Pentateuchi.

ARITMANNARIUM. FR. genus impoſitionis. [Ab omnibus ſimiliter Albergariis, Aritmannariis, Angariis &c. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 218.

ARITMANNUS. Vide *Arimannus*.

Arma Sacerdotalia, ideſt, paramenta ſacra. [Hora verò diei tertia arma ſibi deferantur ſacerdotalia, quæ induet extra chorum. In quodam M.S. Codice Rotaldi Abbatis.] Vide *Flamminicatus*. Jurare ad arma ſacra, in dict. *Iuramentum*.

Armagedon. FR. Hebraicum vocabulum.] Et congregabit illos in locum, qui vocatur hebraicè Armagedon. Apocalyp. cap. 16. n. 16.] Aliqui Interpretes exiſtimant provenire hoc vocabulum ab *Armon*, quod hebraicè Palatium, ſeu amplam manſionem ſignificat, & *Gedon*, ideſt, Congregatio; arbitrantes inſuper hoc de Valle Joſaphat intelligi, ac voluerunt proinde, quòd in Mundi fine ibi judicium tremendum, & univerſale à Deo exercendum ſit; ſed ex vi hujus verbi non videtur Deum in ea Valle aſtringi ad judicandum; benè tamen in *Armagedone*, ideſt, in ſpatioſiſſimo ſitu omnibus præteritis, præſentibus, ac futuris uſque ad illum diem hominum generationibus capaciſſimo. Interim, qui copioſam eruditionem ſuper hoc verbum deſiderat, legat Ludovicum Alcaſar Societatis Jeſu in Apocalypſim, qui affert diverſas notationes, & præcipuè in Nota 4.

Armariolum. Tabernaculum, in quo Corpus Chriſti conſervatur. Vide *Cophinum*.

Armarium. FR. In Inſtituto Ciſtercienſium, Bibliothecam ſignificat, quæ erat inter Eccleſiam, & Capituli aulam. [Quod ſi aliquis neceſſe habuerit divertere alicubi, librum ſuum in Armario reponat. Par. 1. cap. 71.

Armarius, dicebatur Monachus Oeconomus Monaſterii. [Sergius namque Armarius Monaſterii. In vita S. Petri Abb.] Hodiè tamen à comeſtibilibus cuſtodiendis *Cellerarius* dicitur. Vide *Cellerarius*.

Armenia. Lazul, dicta. Vide *Chryſocolla*. Armenorum ritus. Vide *Exangeliſmus. Iejunium. Patena Hydroparaſtæ. Staurolatra*. In eorum Eccleſiis quo muſicali inſtrumento utantur. Vide *Batillus*.

Armifactor. Faber, qui ferrea arma fabricat. [Et quia Marianus armifactor erat. In vita S. Deogratias Epiſc.

Armilauſa, Monachorum ſcapulare, quod ab armis, ſcapulis, & humeris pendet, & vulgariter *Patientia* dicitur; ſed librariorum inſcitia tranſcurata fuit littera C; nam *Armiclauſa* ſcribendum eſt Iſidorus docet. [Armilauſa vulgò dicta, quòd antè, & retrò diviſa, atque aperta eſt, in armos tantùm clauſa, quaſi armiclauſa, C. littera ablata, lib. 19. Orig. cap. 21.] FR. Auctor Eccleſiaſtici Vocabularii ſuo more erroneus veſtem brevem ſignificare aſſerit. Vide *Scapulare*.

Armillæ. Vide *Viria. Viriola*.

Arnaldiſtæ, hæretici. Vide *Gazarii*.

Arnaldus. Vide *Filius arnaldus*.

Arnulphorum terra. FR. Spoleti Ducatus, ab Arnulphis Ducibus ita appellatus. [Igitur gravia nocumenta, quæ nonnullis Civitatibus, Terris, Caſtris intra Patrimonium B. Petri in Tuſcia, Comitatum Sabinæ, & terram Arnulphorum conſtitutis eidem Eccleſiæ Rom. ſubjectis &c. Extrav. de majorit. & obed. cap. unico.

Arquitis, Toxophorus, Sagittiferus, Sagittarius. [Funduntur populi, præcedunt arquites pueri. In translat. S. Marcelli Papæ & Martyr.

Arquatus Morbus. Vide *Aurugo*.

Arreragium. In ſtatutis Equitum Melitenſium ſignificat contractum, & antiquatum debitum, ſeu adminiſtrationis reſiduum, quod ad commune Ærarium pertineat.

Arriani, ſive *Ariani*. FR. Hæretici Arii Alexandrini presbyteri ſequaces, qui Verbum Divinum Patri non eſſe æquale aſſerebant, nec in Divinis eandem ſubſtantiam admittebant. 24. qu. 3. can. 39. Vide in Proluſione Operis. Vide *Anomæi. Duliani. Gloria Patri &c. Scriniarius. Styllita. Thalia*.

Arrigare. FR. ab arra deductum, obligare, promittere, & donare ſignificat. l. ſi libertus, de ſucceſſionibus.

Arripergare. Vide *Albergare*.

Artaba. Perſica frumenti menſura. [Et impendebantur in eos per dies ſingulos ſimilæ artabæ duodecim. Daniel cap. 14. num. 2.] FR. ab *Artabazo* Pharadicis filio Parthorum Duce, vel ab Artabano Hyſtaſpis filio, & Xerxis Patruo, hoc menſuræ nomen deductum. [Ita hujus regionis potentia tertiam Aſiæ partem æquiparat, & ejus principatus (quam Satrapiam Perſæ vocant) omnium principiorum longè eſt optimus, adeò ut Tritæchmæ Artabazi filio, qui pro Rege tributum hoc exigebat, (legunt alii, quem Rex huic tractui præfecerat) ſingulis diebus ſingulæ argenti plenæ artabæ ponderentur. Eſt autem artaba menſura Perſica capacior, quàm Atticus Medimnus, tribus Chœnicibus Atticis. Herodotus, lib. 1.

Arteriæ pulſatio. Vide *Diacopton*.

Articularis Morbus. Vide *Gutteria*.

Artipex. Vide *Bonauſus*.

Artigraphus, ſcriptor. Vox latino-græca.

Artophonion. Vide *Pyxis*.

Artos. Vide *Fermentatum*.

Artotyritæ, Hæretici, græca vox Ἀρτοτυρῖται, nempè, ἄρτος, quod panem, & τυρὸς, caſeum ſignificat. FR. [Ab oblatione vocari; panem enim, & caſeum offerunt, dicentes à primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ovium fuiſſe celebratam. 24. qu. 3. cap. 39.

Artuatim, adverb. membratim. [Is cùm comperiſſet Iſidem uxorem inceſtis fratris cupiditatibus eſſe corruptam, occidit Oſirim, artuatimque laceravit. Jul. Firmicus, cap. 2.

Artus. FR. nodi in corpore, ſed translatè pro Epiſcopis ab Eccleſiaſticis Scriptoribus accipitur. Gloſſ. in can. Advocavit. 24. qu. 1. [Artus dicuntur Epiſcopi, qui viriliter ſuſtinent Eccleſiam.

Arura ἄρουρα, agraria menſura Ægyptiorum [Aruræ autem erant ei trecentæ uberes, & valdè optimæ. Evagr. in vita S. Anton. cap. 2. Inſtantem annum ſignificantes quartam aruræ partem

pingunt. Eſt autem arura terræ menſura centum complectens cubitos. Herapol. lib. 1. cap. 5.

Asbestos, ἄσβεστος, græcè inextinguibilis, à verbo σβέννυμι, quod extinguo ſignificat, eſt lapis genus ita vocatus. [Asbeſton, Arcadiæ lapidem, propterea ſic vocari, quòd accenſus ſemel jam non poſſit extingui. S. Aug. lib. 21. de Civit. Dei cap. 5.] FR. Plinius verò, lib. 31. c. 10. in Arcadiæ montibus naſci ſcribit coloris ferrei.

Asceta. Monachus, vel Gladiator. Vide *Aſceterium*.

Asceterium, ἀσκητήριον. Monaſterium: à verbo græco, ἀσκέω, exerceo, laboro, diſco &c. [Ad Monaſteria, & Aſceteria, ideſt, loca, in quibus ſe exercent, prompto, & alacri venirent animo, Metaphr. in vita S. Martini.] Significat etiam Palæſtram, & *Aſceta*, ἀσκητὴς, tam Monachus, quàm Athlera ſubauditur, nam ille luctam ſpiritualem, & hic corporalem exercent. Collegium Funerariorum, in quibus octo Moniales, & tres Acolythi ad ſepeliendos mortuos ſe exercebant, quod ab Anaſtaſio Imperatore fuerat fundatum, etiam *Aſceterium* dicebatur, ut ex confirmatione ejuſdem à Juſtiniano facta, ſic habetur: [Redditum funeribus deſtinatum à Divæ memoriæ Anaſtaſio Imperatore confirmavit, & funeribus deputavit, & dedit ſingulis cadaveribus, ſive ſingulis lecticis unum Aſceterium, ideſt, octo Sanctimoniales, & tres Acolythos. Julian. Anteceſſ. Novell. 13.] Vide *Metanœa*.

Asceticon, ἀσκητικὸν, exercitium, ſic appellatus fuit quidam Meſſalianorum hæreticorum liber, quem Concil. Epheſinum damnavit; horum errores in voce *Precatores* referentur.

Ascetria, ἀσκήτρια, Monialis, à verbo græco ἀσκέω, quod exerceri ſignificat. [Omnibus autem, qui in ſæcularibus verſantur, & iis maximè, qui ſcænicè tractant viris, ac mulieribus, atque etiam his qui præſunt interdicimus, ne Monachi habitu, vel Aſcetriæ utantur. Balſam. in can. 63. Trull.] Quare in, epiſt. 54. lib. 11. D. Gregorii mendosè *Aſſiſtriam* habetur. FR. *Aſcetria* aliquid aliud à Moniali diſtinctum videtur ſignificare, quia illam D. Gregorius à Diaconiſſa, & Monacha, quam Monaſtriam vocat, diſtinguit inquiens: [Si quis contra aliquem Clericum, Monachum, aut Diaconiſſam, aut Monaſtriam, aut Aſcetriam habet actionem, &c. can. de perſona. 11. q. 1. ubi Gloſſ. habet, Aſcetriàm, ideſt, incluſam. In Indice Critico d. D. Gregor. Papa notatur *Aſceterium*, ſed debebat imprimi *Aſcetria*.

Ascitæ, Hæretici. [Aſcitæ ab utre ſic appellati ſunt, ἀσκὸς enim græcè, latinè uter dicitur, quem perhibentur inflatum, & opertum circuire bacchantes, tanquam ipſi ſint Evangelici utres novi, vino novo repleti. Aug. lib. 6. de hæreſ.

Asclipidotum. Vide *Socordium*.

Ascopera, uter, ex græca voce ἀσκὸς fit ἀσκοπήρα. [Impoſuit Abræ ſuæ aſcoperam vini. Judith cap. 11.] FR. Quare non benè intellexit Calepinus hoc vocabulum, licèt ſit compoſitum ex ἀσκὸς, quod uter ſonet, & πήρα græcè ſacculum ſignificans, non ideò ſaccus eſt, ut ipſe aſſerit, ſed uter ad modum ſacci, ad diſtinctionem conceptaculi, quod *uter*, *uterus*, & *uterum* etiam dicitur. Inſuper *Aſcoperæ* ſynonymum eſt culeus, vel culleus. [Niſi culleis mihi deportaretur oleum, cras faxo culleo deportare in pergula: dixit Plautus in Pſeud. Scena 2. act. 1.] Inde de Nerone, cap. 4. ait Suetonius, quod inter probra in eum ſcripta, hoc fuit unum, nempè, in collo ſtatuæ ipſius [Aſcopera ligata, ſimulque titulus; Eo quid potui? ſed tu culeum meruiſti.] Igitur *Aſcopera*, & *Culeus*, ſunt hìc manifeſtè ſynoyma, quibus alluditur pœna, quam Nero ob matricidium meruerat, nam patricidæ in culeo cum cane, ſimia, gallo, & ſerpente incluſi in mari projiciebantur; unde affabrè Juvenalis inquit:

——— Quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni?
Cujus ſupplicio non debuit una parari
Simia, nec ſerpens unus, nec culeus unus.

Ex dictis ergo fit duplex contra Calepinum illatio, prima, ſcilicet, ex Juditha, & Suetonio, quòd in ſacris, profaniſque ſcripturis idem ſit *Vter*, & *Aſcopera*. Secunda, quòd ſynonyma ſint *Vter*, *Aſcopera*, & *Culeus*, vel *Culleus*.

Ascus. FR. Cymba. [Si quis navem, vel aſcum de intro clavem furaverit. In lege Salica, tit. 23. §. 3.

Asinarii, dicti ſunt Chriſtiani. Vide Baron. an. 42. nu. 33. an. 201. num. 21. & 22.

Asino, verbum, FR. ſignificat ſuper aſinum iter facere. [Aſinando, equitando, ambulando. Luitpr. in legat.

Asiongabar. FR. Civitas, quæ Beronica, Veronica, ſeu Berenice dicitur. Vide *Hæmoroiſſa*.

Asisa. Vide *Aſſiſa*.

Asomatos, ἀσώματος, incorporeus, impalpabilis.

Asotia, ἀσωτία, luxuria, laſcivia, intemperantia, ita dicta à verbo ἀσωτεύομαι, luxu diffluo, ſumpto ab Aſoſtorum populo, quòd eſſet luxu & comeſſationibus infamis. De his Cicero agit 3. de Finibus: [Nolim enim mihi fingere Aſotas, ut ſoletis, qui in menſas vomant, & de conviviis auferantur.]

Aspaticum, ἀσπατικὸν, ſalutatorium, manſio, diverſorium Eccleſiæ contiguum, ſeu Sacrarium, in quo Epiſcopus ſacris indumentis veſtiebatur pro ſolemnibus celebrationibus, ibique à Clericis obſequio, & ejus manuum oſculatione ſalutabatur. Ideo *Salutatorium* locus hic appellatus eſt: Vide ſuo loco. [Poſtquam Theodoſius venit ad templi ambitum, non ingreſſus eſt in divinum Templum, accedens autem ad Ambroſium Pontificem in aſpatico, eum rogavit. Theod. lib. 5. hiſt. cap. 18.] At quia in eadem manſione hoſpitabantur Peregrini (ut in verbo *Salutatorium* dicetur) ideo *Matatorium* dictum fuit, quod Xilander ſuper illa verba Cedreni: [Per dexteram partem ivit in metatorium] in ejus ad dictum Auctorem notis, num. 235. non intelligere hujus vocabuli ſignificatum fatetur. FR. Hoc quippe non eſt novum in Guliel-

mo

mo Xilandro, nam uti hæretico, in multis impoſtore, ac à piis Catholicorum monumentis averſo, ideò ejus ſcripta in Indice prohibitorum librorum interdicta ſunt. *Metatorium* igitur eſt ſpatium in agro dimenſum, ſeu area ad conſtructionem deſignata, inde Metatores dicti ſunt exercitus Præcurſores, & Prædomi, qui italicè *Forieri* dicuntur: hinc Vegetius inquit: [Metatores in caſtris dicuntur, qui præcedentes, locum caſtris idoneum eligunt, lib. 2. cap. 7.] Et Optatus Milevitan. ait: [Nam cùm miſſos ante venturos milites metatores, (ut fieri ſolet) mitterentur, lib. 3.] Ubi notat Franc. Baldoinus: [Et in iis aſcribit, quos in Codice conſtitutionum dicitur potiùs fuiſſe menſorum, lib. 1. & 5. de metat. Metata dicuntur in jure civili hoſpitia, quæ provinciales præbere jubentur militibus, & metatores ipſi hoſpites, qui excipiuntur, lib. 9. C. de metat. Sed Optatus ita vocat eos, qui præmittuntur, ut hoſpitia priùs deſignent in commentario Suidæ dict. μετάτω.] Sic eodem pacto *Menſor*, *Metator*, *Metatorium*, & *Menſorium* hìc diverſorii, & manſionis locus appellatur, & nos *Præparatorium* dicemus; æquè igitur manſio pro militibus, vel peregrinis hoſpitandis eodem vocabulo appellata fuit, & quia ſynonimicè eadem manſio Præparatorium erat, hinc pro Sacrario, in quo inſtrumenta ad ſacra conficienda, & ipſe celebrans ad ritè celebrandum præparantur, *Præparatorium*, *Menſorium*, & *Metatorium* promiſcuè appellabatur: ||: Sidonius Apollinaris, lib. 8. cap. 11. [Huic quodam tempore Burdegalium inviſens, Metatoriam paginam quaſi cum muſa prævia miſi.] De prævia epiſtola dixit. FR. De præcedentibus lacrymis S. Victor Uticenſis dixerat: [Quòd jam homo Dei metantibus lacrymis miſerat Legatum in Cœlo. De perſecut. Vandalica, lib. 3.] ac de gaudio præcurſo idem Sanctus lib. 2. [Fit ſtrepitus gaudio metante irrevocabilis populorum]: ||: *Metatus*, hoc eſt diverſorium, ſeu Hoſpitale. [Velociter ad metatum vadit, invenitque infirmum febre plenum. Greg. Turon. lib. 6. cap. 7. Mundabuntur enim longo tempore ſacrificii domus, ſanctitatis hoſpitium, metatus Metatoris Chriſti. Chryſol. Serm. 91.] Item græcè *Diaconicum*, vel *Diaconion*, id eſt, miniſtratorium dicitur: [Poſt dictam Tertiam, & Sextam, vadit ſanctiſſimus Patriarcha in metatorium, ſive Diaconicum, & exit ad ſanctum Altare. Euchlog. Græcum. Quoniam non oportet inſacratos miniſtros licentiam habere in ſecretarium, quod Græci Diaconion appellant, ingredi, & contingere vaſa dominica. Concil. Agath. can. 66.] FR. In Liturgia, quæ circumfertur ſub nomine S. Marci, habetur, quòd Sacerdos in fine Miſſæ dicat: [Sit nomen Domini benedictum &c. Sacerdos orat in Diaconico.] Ubi ejus Interp. malè adjunxit hæc verba: [Hoc eſt ſacro Armario, ſeo Sacriſtia.] Parùm de Græcorum ritu informatus; nam Græci Sacerdotes in fine Miſſæ antequàm populum benedicant, deſcendunt de Altari, & ad ſacrarium ſemoti orant; non autem ad Sacriſtiam eunt, ut malè Interpres intellexerat. Apud Græcos *Diaconion* intelligitur etiam liber, in quo continentur preces à Diacono in Miſſa, & in Horis canonicis cantandæ, vel adminiſtrationis liber. Igitur *Aſpaticum*, *Metatorium*, *Metatus*, *Diaconicum*, ſeu *Diaconion*, & *Salutatorium*, promiſcuè pro Sacrario, & Hoſpitali peregrinorum, & infirmorum accipitur. *Metator* verò ſignificat Præcurſorem, ut ſuprà viſum eſt, & in prællegata Chryſologi verba *Metatoris Chriſti*, de ejus Præcurſore Joanne Baptiſta intelligitur. Vide *Meta* in ſignificatione termini.

ASPERGILLUM, aſperſorium, quo aqua benedicta porrigitur, vel aſpergitur. [Aſpergilla ex puro auro, quamplurimos etiam calices, & acerras, & quæcunque myſticis cæremoniis peragendis erant conſecrata, ſpoliantes, propriis ſuis poſſeſſionibus aſcribebant. Agathia, lib. 2. ſeu 3. hiſt.] De Hyſſopo, & Ocymo, quando illis loco aſpergilli utendum ſit, diximus ſuprà in dict. *Aqua benedicta*. Aſpergillo non porrigitur aqua benedicta Superiori, vel Eccleſiæ Titulari, ſed illud oſculando in manu ipſius traditur: ſic etiam indecens eſt, ubi adeſt in ingreſſu Eccleſiæ Clericus, vel Sacerdos, quòd aliquid ſæcularis porrigat aſpergillum Magnatibus, cujus rei Hiſpani rigoroſi obſervatores ſe oſtendunt. Cæterum. Vide *Aqua benedicta*. *Spargillum*.

ASPERGO. FR. pro diffamo. [De Leone Fratre, & Coepiſcopo noſtro ſiniſter rumor aſperſerat. 2. qu. 5. can. Habet.

ASPRATUS, res quæ ſcabit, & erodit. [Si quid intus metrica produxerit, non minùs forti, & aſprata lima poliri. Sidon. l. 4. Epiſt. 8.] Apud eundem *Aſpredo*, & *Aſpritudo* pro aſperitate invenitur.

ASPRUM, Album; græcè ἄσπρον: unde *Aſprum veſtimentum* album ſignificat. In Græcia moneta quædam *Aſprum* dicitur propter argenti albedinem, quod nomen apud Turcas hodie remanſit, æquivaletque monetæ Etruſcæ, quæ *gratia* vocatur, id eſt, ſex Romæ quadrantes. [Dedit ei ex vectigalibus frumenti aſprorum quinquaginta millia. Phranz. lib. 3. cap. 29. FR. Penes Latinos *Aſper*, & *Aſprum* dicebatur. Perſius:

——— Quid aſper utile nummus habet?

Et Suetonius in Nerone: [Exigitque ingenti faſtidio, & acerbitate nummum aſprum.] In quo vocabulo Calepinus denotat, inquiens: [Aſper nummus dici putatur, qui recenter cuſus, ſignatuſque eſt, quod pluſculum aſperitatis habeat, quàm ille, qui jam manibus tritus eſt] An non manifeſtum eſt Perſio ſupra vilem nummum fuiſſe? & ex Suetonio, quod faſtidio ingenti, & acerbitate nequierat ille alium nummum, quàm vilem aſprum exigere? *Aſper* igitur nummus ideò ſic dicitur, quia ex Thracia incuſus proveniebat, Græci enim *Thraces*, id eſt, *Aſpros* appellabant, & res aſpra τραχὺς, & θρασὺς, temerarius, ferox, unde Θρᾴκη, Thracia dicitur. Cæterum poteſt etiam aſprum analogicè ex albedine dici, ut Ariſtoteles ait lactem cum ſaccharo convenire in albedi-

ne; unde æquè dicimus album ut lac, vel ut ſaccharum; ſic per albos Traces, eo modo, quo per nigros Æthiopes, vel Libycos interiores intelligimus. Vide *Diaſprum*. Ejus anthiteſis. Vide Aquilus in dict. *Dæmon*.

Assartum, Campus dicitur à gallico vocabulo *Eſſarter*, quod arbores cædere ſignificat, ſic *Aſſartum* ubi jam cæſis plantis, ſeminarium liberum fit. [Aſſartis factis in illis boſcis poſt illud tempus. Matth. Pariſius an. 1215.

Assertula, levis aſſertio. [Vide etiam ne tuæ aſſertulæ inediali nuditate laborent. Fulb. Carnot. epiſt. 79.

Assessor. Vide *Paredrus*.

Assidei. FR. Hæc non fuit ſecta inter Hæbræos, ut aliqui autumant; ſed ita appellabantur Moſaicæ legis obſervatores, ad diſtinctionem Apoſtatarum. Vox enim *Caſſidim* hebraicè ſonat juſtos, ac pios.

Assiduatus, habituatus. [Flagello Domini pulvis excutitur, quem ad deformationem animæ iniquitas aſſiduata congeſſit. Petr. Bleſen. epiſt. 31.

Assis, moneta. Vide *Dipondium*.

Assisa, vel *Aſiſa*, & *Aſiſia*, ſtatutum, præfixum tempus, redditus, tributum, à gallico vocabulo *Aſſis*. Unde *Aſſiſores* tributorum exactores dicuntur. In Melita hoc vocabulum adhuc durat in ſignificatione taxæ, ſeu gabellæ Principi ſolvendæ. FR. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis aſiſa panis ſub pœna colliſtrigiali obſervaretur. Math. Paris. ad an. 1203. Secundùm Aſſiſiam, quæ conſuevit fieri. In extrav. commun. de decimis.

Assistentes in Miſſa. Vide *Miniſtri Altaris*.

Assisius. FR. Beneficiatus. [Abſentes canonicos, & Aſſiſios revoces ad reſidendum in Eccleſia. De Præbendis, & dignit. cap. cùm ad hoc, de Cler. non reſidentibus.] Ubi Gloſſ. [Aſſiſios vocat beneficiatos &c. Dicuntur Aſſiſii, quaſi aſſidui: in multis Eccleſiis ſunt plures tales, qui manſionarii dicuntur.] Et Antonius Nebriſen. in ſuo Vocabulario. [Aſſiſii dicuntur vulgò Manſionarii, eò quòd aſſiduè miniſtrent Eccleſiæ, ſunt beneficiati, & non Canonici.] Hoc officium Canonico Altarario, vel Altariſtæ in Baſilica Vaticana à Sixto IV. translatum fuit, qui inter alias obligationes, ſingulis diebus, vel ſaltem qualibet hebdomada viſitare Altaria ejuſdem Baſilicæ tenetur, ut ex Bulla ejuſdem Pontificis apud Torrigium de Cryptis Vatic. impreſs. ſecunda pag. 529. apparet.

Assumentum, junctura panni, ſeu alterius textiliſis, quæ in additionem alicujus veſtis conſuitur:] Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri. Marci, cap. 2.

Assummatus, computationis numericæ in ſummam reductus. [Summa debitorum ad ſexagintas marcas aſſummata. Pariſ. in 1. Vitis Abb.] Vide *Arithmetica*.

Assumo. FR. Eligo. *Aſſumptus*, electus. *Aſſumptor*, elector. De Electione in ſexto, cap. 17.

Assumptio Deiparæ. Vide *Panagia*. *Pauſatio*.

Assumptor. FR. Elector. de Elect. in ſexto c. 17.

Assurgo. Audeo, præſumo, frequenter in Regiſt. S. Gregorii: [Sed quoniam hoc facere non aſſurgit, lib. 10. c. 24. Cauſam Clerici ſui, aut noluiſſet, aut non aſſurgeret definire, l. 8. cap. 25.

Astarthæ. FR. Sidoniorum Dea. [Colebat Salomon Aſtarthen Deam Sidoniorum, 3. Reg. 11. nu. 5. & 13.] Hæc juxta Antiquorum fabulas, Venus erat, & ſimul Libitina, illa luxuriæ, at hæc defunctorum Dea, ut ſignificarent, quòd libidinis intemperantia accelerat mortem. Vide *Salambona*. *Thammus*.

Asteriscus, ſtellulam denotat, quæ interpungitur pro ſigno in Biblia ſacra, & in aliis Codicibus, ad ſignificandum, quòd ibi aliquid traductionis, ſeu explicationis deficiat, atque in margine textus ad ſupplementum contra ſignatur. Ad inſtar enim ſtellæ claritudinem ingerit textili verbo aliàs obſcuro; ideò *Signum radians* à Hieronymo vocatur. Græcè autem ἀστερίσκος nedum hoc ſignum, ſed etiam aurea, vel alterius metalli ſtellula ſignificat, quæ ponitur ſuper patenam ad ſacra dona tegenda cum puſilla Cruce in vertice, quod fit, ut velum, quo patena cooperitur, elevatum ſuſtentetur, ne Euchariſtiæ Sacramentum in patena poſitum tegat; hac enim cæremonia ſtella felicis ominis denotatur, quæ Magos ad Regum Regem duxit, ſuperſtetitque, ubi ille erat; quod ex verbis Sacerdotis, dum ponit hanc ſtellam ſuper patenam, colligitur; ſic enim ait, [Et veniens ſtella aſtitit ſuper, ubi erat puer poſitus.] Devius igitur in obſervationibus ad Euchologium fuerat Iſacius Haubertus, quando Aſteriſcum, quo ſacra dona cooperiuntur, velum fuiſſe ſtella ornatum aſſeruerat. Eſt prætcrea aliud ſignum Aſteriſco contrarium, & *Obeliſcus* dicitur, ad formam acus, qui à Græcis ὀβελὸς dicitur, à quo provenit denominativum ὀβελίσκος, quo ſigno notatum ſignificatur eſſe in textu ſuperfluum. FR. Hujuſmodi ſignum à Quintiliano *Virgula cenſoria* appellatur. De hujuſmodi ſigno D. Gregorius inquit: [Sed is, qui loca aliqua eſſe hæretica ſigno contra poſito oſtendit. In Regiſt. l. 5. epiſt. 14.] At de utroque ſigno ad Auguſtinum ita Hieronymus ſcripſerat: [Et ubicunque virgulæ, ideſt, obeliſci ſunt, ſignificatur, quòd ſeptuaginta plus dixerint, quàm habetur in Hebræo, ubicunque autem aſteriſci, ideſt, ſtellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum eſt.] Vocem autem hanc ita prægnantem reddidit ſenſus, ut ſub eadem nomenclatura ingentes illæ Ægyptiorum pyramides concipiantur, & *Obeliſci* vocentur, quorum multi Romæ à Sixto V. erecti non ſine admiratione ex integro lapide conſpiciuntur variis hieroglyphycis effigiati, & ſignanter obeliſcus Agonalis plateæ Innocentii X. juſſu erectus; in eo ſiquidem ad honorem Numinis Triformis ſculta fuiſſe hieroglyphica Athanaſius Kirker Societatis Jeſu explicat, quòd Symbolum eſſet Sanctiſſimæ Triadis.

Astrolabium. FR. licèt hæc vox (quæ græcè aſtrorum menſuram ſignificat) denotare ſolet aſtronomicum inſtrumentum, quo poſitio ſtellarum dignoſcitur; tamen in Canonibus pro aſpectu ſyderum ab Aſtrologis contemplato accipitur, ſeu figura poſitionum planetarum, ex qua ſuperſtitiosè divinatur. [Sed ut inſpectatione aſtrolabii furtum cujuſdam Eccleſiæ poſſet recuperari, 5. decretal. tit. 21. c. 3.

Astrologiæ termini, & pertinentia. Vide *Anavirazon*. *Apoteleſma*. *Aſtrolabium*. *Aureus numerus*. *Epacta*. *Coluri*. *Collyra*. *Genethliacus*. Propter Aſtrologiæ ſtudium Aquila ab Eccleſia expulſus eſt, & Judæus efficitur. Vide *Phariſæus*. *Theraphim*. Judiciaria hæreſis eſt. Vide *Zodia*. Quid ſit Arturus, Oriona, Hyades, & Taurus. Vide *Arcturus*.

Astrologus. Vide *Remediator*.

Astronomia. Vide *Miſſa Natalis Domini*.

Astutus. Vide *Trebax*.

Asur. FR. de quo vocabulo ſæpè in ſac. Script. hebraicè ligatum ſignificat. Calep. Paſſerat. in dict. *Evinctus*. Arabes autem *Iſyr* dicunt, hoc eſt, Mancipium.

Asyndetus, ex græco ἀσυνδετος, disjunctus, diſtinctus. *Mercurius Aſyndetus*. Sidonius, & de eodem vocabulo Polycarpus in acta S. Sebaſtiani.

Asynodus, adject. nomen; rem disjunctam, & alienam ſignificat apud Hieronym. contra Ruſſinum, lib. 2. cujus Antitheſis eſt *Synodus*.

Atergo. Vide *Opiſthographum*.

Athanasii adjutor in traductione latina ejus ſymboli. Vide *Symbolum*.

Athenæ. Vide *Linguata*.

Athenogeron, ἀθηνογέρων, ſenex ſtudens. [Neque athenogeronta meum ſcutica, & plagis litteras docere contendo. D. Hieron. l. 3. adverſ. Ruf.] Componitur ab Ἀθηνη, quòd græcè Minervam ſignificat, & γέρων, quod ſenem ſonat.

Athera, Eſculentum ferculum frumento, & lacte compoſitum, græcè ἀθήρα, de quo Caſſianus, Collat. 15. cap. 11. Plinius tamen ἀθάρα vocat, ac Ægyptiacum vocabulum eſſe aſſerit. Alii ex græco ἀθὴρ, id eſt, ariſta. FR. Sed ariſtam hordei, non frumenti ἀθὴρ, ex Galeni authoritate eſſe docet Ruellius, lib. 1. c. 2. Ideò potiùs potio hordeacea, quàm galactoporatio eſſet dicenda, quam etiam Plinius ex hordei farina componi affirmat, nec lactis ingredientem refert; ſic enim lib. 22. cap. 25. inquit: [Olyram &c. Hac decocta fit medicamentum, quod Ægyptii atheram vocant, infantibus utiliſſimum; ſed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo &c.

Atheus, ἄθεος, abſque Deo, ſic appellatur impius, qui nec credit adeſſe Deum, nec ſpem futuræ vitæ habet. Atheiſtæ tamen ſunt diverſæ ſpeciei: aliqui, nempè, qui omnem divinitatem negant, & de his Pſalmiſta; [Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus, Pſalm. 10.] explicat Hilarius ibi. In corde, nam ſi velit verbis oris hoc eloqui, ſtultum eſſe, ſicuti eſt, publici aſſenſus judicio arguitur.] Alii ſunt, qui mendacia numina colunt. Alii, qui verum Deum adorant, ſed ſuperſtitioſo ritu, ut ſunt Hebræi & Mahumetani. Alii denique fideliter credunt, factis autem negant, ut ſunt improbi Chriſtiani. In Eccleſiæ Catholicæ exordio à Gentilibus Athei vocabantur Chriſtiani; non enim Deo vero nomen indiderant, ideòque ſine Deo habebantur, unde Juſtin. Mart. inquit: [Atheos quidem, & ſine Deo, impioſque nos non eſſe, qui conditorem hujus mundi colimus. Apolog. 2.] Cùm autem rebus, & perſonis ad contradiſtinctionē nomina imponantur, Deum ſiquidem non habentē alium præter ſeipſum, inde nequit niſi ineffabilibus attributis nominari, & ſanè nulla humana ſapientia ad inſtar Attali Martyris divinitus inſpirati, tam rectè potuiſſet affari, qui de Dei ſui nomine interrogatus, ſic ſtupendè reſpondit: [Qui plures ſunt, nominibus diſcernuntur: qui unus eſt, non indiget nomine.

Athisca, Crater, poculum. [Libatoria argentea duo millia quadraginta, athiſcæ argenteæ triginta, lib. 3. Eſdr. c. 2.

Athleta. Vide *Arenarius*, *Aſceterium*.

Athomus. Vide *Inſubſtantivus*.

Atriarius, ſeu *Atrienſis*, atrii, & porticus cuſtos, & mundator.

Atrium. Vide *Cœmeterium*. Atrii velum. Vide *Velum*.

Attachiatus, nomen, ligatus. Et *Attachior*, verbum, ligor, à gallico vocabulo *Attacher*. Inde *Attachiantes*, Satellites dicuntur.

Attacus, ἀττακος: eſt locuſtæ ſpecies, modicis alis, qui & *attelabus* ab aliquibus dicitur, de quo in Levit. c. 11. ſic habetur: *Quidquid autem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retrò crura, per quæ ſalit ſuper terram, comedere debetis, ut eſt brucchus in genere ſuo, & attacus.* FR. de hac ave Horatius in epodon ſic inquit:

Non attagen jonicus
Jucundior.] de eadem Suidas, Ariſtophanes, Plin. lib. 10. c. 46. Gellius, lib. 7. c. 16. Dicitur etiam *Attagen*, & *Attahena*: Italicè *Francolino*.

Attagen, & *Attagena*. Vide *Attacus*.

Attalus, pergamenæ chartæ introductor. Vide *Pergamena*.

Attamino, guſto. S. Ambroſius, & Caſſianus, in collat. 21. c. 26. gallicè *Entamer* dicitur. FR. etiam Arabes; *Atham*, guſtare, & cibare dicunt.

Attegia, tectum, tegmen, [ut attegias feneſtras, & vicini Dormitorii tabulas aggreſſus diriperet, earum ignibus ſibi prandium præpararet. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ.] Propriè Tugurium ſignificat.

Attica Regio. Vide *Acta*.

Atticum Talentum. Vide *Talentum*.

Attitulo, titulum impono. [Ex his præcipuè libris, quos Periarchon attitulavit. Ruff. in Apolog. pro Origene. Vide *Periarchon*.

Attributa Divina. Vide *Opera*.

Avaritia, & *Avarus*. Vide *Philargyria*, & *Philargyrus*.

Auca,

Auca, Anſer, volucris aquaticus domeſticus, & ſylveſtris, nomen gallicum *Auca*. [Oves quadraginta, aucæ octodecim. In Codice M. S. Fuldenſium traditionum, & Marculf. lib. 1. formul. c. 1.] Vide *Aneta*.

Audiani, hæretici. Vide *Anthropomorphitæ*.

Audientes, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

Audientia, apud Prudentium, ſenſum auditus ſignificat. [Surdis reddere audientiam.] Aliquando auditorium ſonat. Vide *Adjutorium*.

Audientia Litterarum. FR. Secretaria, ſeu Cancellaria. [Factæ in audientia litterarum noſtrarum, Extrav. comm. de dolo, & contumacia.] Vide *Zeta*.

Audientialis Charta. FR. Cedulam citationis ad comparendum ſignificat, in formulario Marculfi.

Audientium Doctor. FR. qui catechumenos inſtruebat. [Optatum inter lectores Doctorum Audientium conſtituimus. Cypr. epiſt. 24.] Officium erat magnæ æſtimationis, quod Origenes, Pantenus, Clemens, Dionyſius, aliique graviſſimi viri Alexandriæ exercuerunt. Vide *Zetarius*.

Auditio, pars in Eccleſiæ ſpatio. Vide *Eccleſia*, *Narthex*.

Auditores Rotæ. Vide *Rota*. Sunt Subdiaconi Apoſtolici. Vide *Subdiaconus*.

Auditorium, Monialium loquutorium, ubi ſæpè inania verba expenduntur, ideò Auſcultatrices deputantur: dicitur etiam *Salutatorium*. Vide ſuo loco. FR. etiam locum in Palatio ad audientiam deſtinatum ſignificat. [Sicut Canonici Curienſes in noſtro Auditorio retulerunt, cap. veritas. De dolo, & contumacia.] Ibique Gloſſa. [Auditorium eſt locus, ubi cauſæ tractantur.

Auditus. FR. informatio. [Et in judicio Epiſcoporum dejiciatur auditus, can. ſi quis Epiſcopus, 10. quæſt. 3.] Auditus ſenſus. Vide *Audientia*.

Ave Maria, Utrùm dicatur in principio Veſperarum omnium defunctorum. Vide *Veſperæ*. Quis inſtituit illam recitandam ante concionem. Vide *Concionator*. *Salutatio Angelica*.

Aventer, Avidè. [Raptim ſubduceris, anelantibus anguſtiis, & contubernio noſtro aventer inſertus fallis dementiſſimo receſſu inclementiam canicularem. Sidonius, lib. 2. epiſt. 2.] Ubi de amici diſceſſu conqueritur, quem in diebus canicularibus Sidonius avidè hoſpitaverat.

Averia, fortunæ bona, quæ Itali *l'havere*, Galli *Avoir*, Hiſpani *Azienda* dicunt.

Averius, aurigarius equus. Galli *Ovurier* operarium equum appellant, de quo Paris in vitis Abb.

Averunco, Erunco, Extirpo, Evello, à verbo *Runco, as*, compoſitum. [Procul ut dicitur, averruncentur amentiæ. Arnob. lib. 3. Namque hæc mala, quibus uror, terreor, geſtio averruncare clementia. Ibid.] FR. Priſci etiam hoc verbo uſi ſunt. [Placuit ad averruncandam Deum iram victimas cædi. Livius 8. ab Urb.] & *Averruncaſſo*, pro eodem Lucilius, lib 26. [Dii maluerint meliora, atque amentiam averruncaſſint tuam.] Unde *Deum Averruncum* habebant Romani, qui mala expellebat, Herculem, nempè, à Græcis *Alexicacum* appellatum, & malorum expulſorē ſonat, ac ejus Templū magnæ venerationis in Melita colebatur. [Alexicacus verò Hercules, hoc eſt expellens mala, ut interpretatur Macrobius &c. Herculis Alexicaci Heſychius meminit, qui in Melita colebatur, unde etiam Melitis vocabatur. Greg. Gyral. lib. de Diis gentium. Syntag. 10.

Averta. Budæus in Annat. poſter. Lora latiora fuiſſe putat, quæ per terga equi jugalis excurrunt ſub alis ejus ſuccincta: in græco textu ille fundatur, quem translatat ὑπομόχαλοι. FR. Accurſius verò *Avertam* Equorum pectorale putat, ita dictum, quòd averſum collocetur; ſicut *Poſtilena* à Plauto incurvūm illud corium dicitur, eo quòd *poſt ſellam* ſit. Alciatus ait ornamentum equini capitis eſſe, in quo habenæ figuntur, & id quoque ab avertendo, quod equi per eam vertantur ad ſeſſoris libitum, :||: Sed cùm in eodem textu à Budæo traducto ſexaginta librarum fuiſſe ponderis dicatur; ideò inveriſimile aliquod ex dictis equinis ornamentis videtur intelligi poſſe; quare Panciroli opinio magis arridet, qui in ſuo Theſauro docet bulgas eſſe, quas equitans ad jumenti clunes alligare ſolet; quare prædicto vocabulo uſus eſt græcus textus.

Augures. Vide *Hydromantia*.

Augustalia Præcepta. FR. privilegia dicuntur. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 65.

Augustiniani Religioſi. Vide *Baculus*.

Augustinus Sanctus. Vide *Doctor Libycus*. Ejus converſionis cauſa. Vide in promulſione Operis. Communiter habetur fuiſſe illum à D. Ambroſio baptizatum. Vide *Te Deum laudamus*. B. Valerii Succeſſor. Vide *Inthronizo*.

Augustus. Vide *Porphyrogenitus*. *Nobiliſſimus*. *Imperator*.

Aviaticus. Vide *Abiaticus*.

Aula Lateranensis, quare *ſub Apoſtolis* dicebatur. Vide *Apoſtolus*. Item Aula Dei. Vide *Lateranenſis Eccleſia*.

Aulicus. Vide *Loliatus*. *Zizania*. Aulicis negabatur Pax in Miſſa, quare. Vide *Pax*. Vide *Herlininus miles*.

Aura levatitia. Vide *Tempeſtarii*.

Auroclavatus. Vide *Chryſoclavus*.

Aureus Numerus, de quo in rubricis, ita dicitur, quia Athenis numerus occurrens in quolibet anno aureis litteris ſcribebatur, & circulum lunare XIX. annorum ſignificat, inſervitque ad inveniendam Epactā anni currentis, ut in d. *Epacta* dicetur. Regula verò, qua faciliter aureus numerus inveniatur, talis eſt. Fit additio unius numeri ad annos Chriſti currentes, quòd per 19. dividatur, & id, quod indiviſibile remanet, erit numerus aureus: exempli gratia huic anno 1676. ſcribatur 1677. quæ combinatio 1677. diviſa per 19. ejus

19 1677

809 177

6. A

quæ-

quotiens erit 8. Quare diviſum, reſiduum erit 6. poſitum ad lit. A. & hoc aſſignatur pro numero Aureo anni 1676. Quando verò peracta diviſione, nil reſidui remanet, tunc in illo anno aureus numerus erit 19. Cur autem addenda ſit unitas ad numerum annorum currentium, ratio eſt, quia in anno Nativitatis Chriſti aureus numerus erat 1. Concilium Nicænum ad inveniendum faciliter diem paſchalem acceptavit hunc aurem numerum, quem, ἐννεαδεκατηρὶς, ideſt, decemnovale appellavit. [Hunc circulum Enneadecateris nuncuparunt. Ambroſ. Epiſt. ad Æmil.] Errant qui putant Euſebium Pamphilum Aurei numeri inventorem fuiſſe; compoſuit tamen in Circulum Paſchalem commentarium.

AURICABEONES. FR. ſunt Longobardorum leges, ab eiſdem ita appellatæ. Adnotat in hiſt. Longobard. lib. 4. cap. 44. & Gloſſ. Iſidori. At leges Gothorum *Beilagines* dicuntur. Ibidem.

AURICALCUM. Vide *Octoneus*.

AURICULARE, pulvinar. Senenſes *Origliere* Galli *Oreillier* vocant, ex eo quia auris ibi quieſcat. [Nam pro conſolatione attulerunt ei quoddam auriculare. In vita B. Coletæ.] Vide *Capitale*. *Pulvillus*.

AURILEGULUS, is, qui in arena aurum colligit, non verò ex cuniculis, leg. 2. C. de metal. & met. Vide *Balluca*.

AURIPHRYGIUM. Vide *Mitra*.

AURORA. Vide *Leucothea*. Quando incipere intelligitur. Vide *Miſſa*. §. Aurora.

AURUGO, morbus regius, ictericus, & arquatus, italicè *Zafara* dicitur, & eſt quando fel per membra diſpergitur, & ita appellatur ex auri colore, quem patiens in corporis cute, & in oculis præſertim præſefert. [Fames ſi orta fuerit in terra, & peſtilentia, ærugo, & aurugo, 2. Paralip. cap. 6.] Græca lectio ἴκτερος, habet, quod felleus humor ſignificat. Gloſſ. Iſid. lib. 4. cap. 8. FR. *Icterus* etiam Avis marina eſt, quæ & *Charadrius*, quam; ut Plinius, lib. 30. cap. 11. exiſtimat, à Latinis *Galgulus* dicitur, & ideò *Icterus* dicitur, teſte Æliano, nam eam aſpicientes, qui icterico morbo laborant, ſanantur. De Charadrio fit mentio in Levit. c. 11.

AURUGINO, icterico morbo laboro. [Qui redundantia fellis auruginant, amareſcunt omnia. Tertull. de anima, cap. 17.] Ab aurugine ita dicitur.

AURUM. Vide *Balluca*. *Obryzum*. *Ophir*.

AUSPICIA. FR. Exordia litis, Gloſ. de cauſa poſſeſs. & prop. c. 5.

AUSTRALIS Eccleſiæ latus quid ſignificat. Vide *Introitus*.

AUSUS. FR. audacia. [Donec peracta pro auſibus, vel errore à me definita tibimet pœnitentia. can. Miror. 17. q. 4.

AUTEXUSION, græcè αὐτεξούσιον, liberum arbitrium. [Hæc erit vis divinæ gratiæ, potentior utique natura, habens in nobis ſubjacentem ſibi liberam arbitrii poteſtatem, quod autexuſion dicitur. Tertullian. lib. de Anima, cap. 21.

AUTHENTICA. Vide *Hebdomada major*.

AUTOGRAPHUM, αὐτόγραφον, propria manu ſcriptum. Unde autographa vocantur originalia, manu ipſius Auctoris exarata. Antigrapha verò reſcripta dicuntur. Apud ſacros Auctores iſtæ voces occurrunt, dum de alicujus Hagiographi autographo mentio habenda.

AUTOMATA, αὐτόματα, inſtrumenta ita fabrefacta, ut per ſe moveri videantur, qualia ſunt horologia, hydraulica, & alia ſimilia. Nam *automaton* dicitur ſpontaneum, ſeu ultroneum, & etiam fortuitum: & ideò fortuitò evenientia, automata vocantur.

AUTONOMUS, αὐτόνομος, qui ſuis legibus vivit, & nullius imperio ſubeſt. Tales ſunt illi qui ſunt liberi, ut civitates liberæ, vel Reſpublicæ.

AUTOPATHIA, αὐτοπάθεια, innatam paſſionem ſignificat, ab αὐτὸς, ipſe, & πάθος, paſſio: quaſi natura talis individui ſit ipſa paſſio. Paſſiones nimis radicatæ autopathiæ dicuntur, quaſi innatæ, & in ipſam naturam tranſiiſſe videantur.

AUTOPHOROS, αὐτόφωρος. Vox iſta ſonat deprehenſum, manifeſtum; & à Juriſperitis fur in ipſo furto deprehenſus, autophoros appellatur. Item *autophoros* dicitur etiam de quibuslibet aliis in ſcelere deprehenſis.

AUTOCEPHALI, Archiepiſcopi dicuntur, ſuperiores Patriarchas non habentes, ſicuti eſt Cypri Archiepiſcopus ex Concilii Epheſini decreto, quia fortaſſe Sancti Barnabæ Apoſtoli illius Cathedræ fundatoris intuitu à juriſdictione Antiochenæ Eccleſiæ Cypria Metropolis exempta fuerat; & ex Balſamonis atteſtatione eadem prærogativa gaudet Bulgarorum Archiepiſcopus. Igitur hoc vocabulum græcum eſt αὐτοκέφαλος, ex quo deinde *Autocephalia* formatur, ideſt, dimembratio ex capite. [Hujus temporibus Eccleſia Ravennatum, quæ ſe ab Eccleſia ſegregaverat cauſa autocephaliæ, denuò ſe priſtinæ Sedi Apoſtolicæ ſubjugavit. Anaſt. in Damaſo.

AUTOCHEANI. FR. Hæretici, qui aſſerebant Chriſtum eſſe Deum per ſe, haud à Patre procedentem.

AUTUMNA, Autumni ſpatium; [Revolvuntur hyemes, & æſtates, & verna, & autumna. Tertullianus de reſur. carnis, cap. 12.] Rhenano autem inuſitatæ viſæ ſunt voces *Autumna* & *Verna*, ſed in Sancto Cypriano legitur. [Nec ſic verna de temperie ſua læta ſunt, nec adeò arboreis fœtibus autumna fœcunda ſunt;] quibus adjectivis ſubſtantiva ſubaudiuntur, ſcilicet, tempora. FR. Ovid. eleg. 2. lib. 3. Triſt. [Quam verna de nive vernat aqua.] Et Suetonius in Nerone: [Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis, æſtiviſque floribus tumulum ejus ornarent, cap. 57.] Et pro autumna-

tumnali adjectivo *Autumnus, a, um,* dicitur. Gell. lib. 19. c. 7. ſic ait: [Molli quodam tempeſtatis autumnæ die.] Vide *Verna*.

AXIOMATICUS, græcè ἀξιωματικός, dignitate clarus. Adrian. Jun. Lexicon. Græco-lat. [Plerique in equo, cujus ſeſſione Sanctiſſimus Papa Nicolaus ad Sanctum Petrum pergens uſus fuerat, eum cum Pontificali pallio impoſitum, præcedentibus axiomaticis, & ſubſequente reliqua turba, in Urbem redire, Patriarchiumque ſubire, conſpexerant. Anaſt. Biblioth. in Adriano. Cunctis Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, aliiſque Axiomaticis aurum erogabat. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. c. 25.] Vide *Dignitoſus*.

AXUNGIA. Calciamenti fibula, quaſi *Axi-jungia*, quia axes auriculares calcei adjungit, ac ſtringit, quæ *axillæ*, id eſt, puſillæ alæ dicuntur; ideò aliis placet *Axiungiam* legere. [Et calciamenta, in quibus non axiunga deerat. In vita S. Bern. 20. Aug. apud Surium.] Poſſet etiam hìc intelligi de adipe, quo calcei unguntur.

AZUL. Vide *Chryſocolla*. *Praſinus*.

AZYMA, & *Azymus*. Vide *Lautia*. *Zyma*. FR. Azymus à voce græca ἄζυμος provenit, quæ abſque fermento ſignificat. :||: Prima dies Azymorum dicebatur *Sabbatum ſecunda primum*. Vide *Sabbatum*. Azymorum dies, an fuerit quando paſſus eſt Chriſtus. Vide *Pentecoſtes*.

AZYMITÆ, Chriſtiani Latini ritus ita ex contemptu à Græcis appellabantur, quia in azymo conſecramus. [Ceſſate ſubſannando azymitas vocare. Leo IX. in Epiſt. cap. 20.] FR. Et ejuſdem Pontificis legatus Humbertus Cardinalis Sylvæ Candidæ Epiſc. idem habet apud Baronium in Appendice tom. 11. Item S. Algerius in tract. de Sacram. lib. 2. cap. 10. in Biblioth. SS. Patrum, tom. 6. col. 520. lit. B. Edit. Pariſ. de anno 1585. hæc habet: [Utrùm ergo ex azymo, an ex fermentato pane Corpus Chriſti confici debeat, inter Latinos & Græcos magna concertatio eſt, in tantùm, ut illi iſtos Azymitas, & iſti illos Fermentarios quaſi cujuslibet hæreſis notent vocabulo: cùm tamen, ut multis bonis Catholicis videtur, non ſit contra fidem Chriſtianam, ſeu azymum, ſeu fermentatum ſanctificetur.] De Fermentariis. Vide *Fermentum*.

B

BABURRUS, ſtultus, ineptus. Iſid. lib. 10. Etym. Vide *Archæus*.

BABYLONIUM TALENTUM. Vide *Talentum*.

BACCA. Anſa, catenæ anulus. [Statimque in ejus vocibus orante B. Euphronio Epiſcopo de muro Civitatis contra Baſilicam, diſſolutæ ſunt manus ejus, & omnes baccæ catenarum confractæ ceciderunt. Greg. Turon. lib. 1. c. 23.] FR. [Deſcendente mox catenarum baccæ franguntur. In vita S. Germani.

BACCALAUREUS, gradus, titulusque in ſtudiorum Univerſitatibus, & præſertim inter Religioſos uſitatus, à baccis laureis, quibus ſtudentes graduati coronabantur; ideò *Laureati* etiam dicuntur. FR. Sed Rhenano magis placet *Bacularios* appellari, à baculo in ſignum gradus tradito; fortaſſe quia ſicut ait Gellius, lib. 15. cap. 27. teſtamentum (ideſt, teſtimoniale) emancipationis familiæ, æs, & libra adhibebatur; ſic à ſchola diſcipulus emancipatus, tradebatur ei baculus, ſub quo erat ſubjectus, in ſignum etiam poteſtatis docendi alios, ac corrigendi :||: Ideò fortaſſis à Juſtiniano in proœm. *Lyta* dicitur, à græco vocabulo λυτός, quod *Solubilem* ſignificat, ex verbo λύω, quod *Solvere* denotat, nam à Magiſtri diſciplina ſolvitur; hinc *Licenciando* Hiſpanicè dicitur, quod vocabulo *Licentiati* Trident. Concil. utitur. FR. Bacca laureus *Subdoctor* etiam dicitur. Item *Proſcholus*, Scaliger in Auſonium, lib. 1. c. 15. Sed hoc nomen potiùs Pædagogum ſignificat. [Nobis apud Mediolanum conſtitutis, tam pauper, ut Proſcholus eſſet Grammatici. Aug. Ser. 23. de verb. Apoſt.] Qui à D. Gregorio *Collector* appellatur. [Quidam qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat imbutus, collectorem ſe apud ſophiſtam ſuum habuiſſe perhibuit ſummæ pravitatis puerum. In Regiſt. lib. 11. Epiſt. 46.] à colligendo pueros fortaſsè.

BACCAUDA. Vide *Bagauda*.

BACCA, laterna, quæ in extremo portus promontorio collocatur, ibique fax accenditur, ut index ſit pro ingreſſu navigantium tempore nocturno, & *Pharus* dicitur. [Bacchas lingua ſolebant vocare, prorſus erigi vetuit. In vita B. Caroli Comitis.] Flandri *BaKe* eam vocant. FR. An à Baccho potiùs *Baccha* dicatur? Nam feſta hujus Numinis Gentiles noctu cum facibus celebrabant, ſeu quia Bacchus ſol credebatur; hinc Virgilius 1. Georg.

——————— Vos ô clariſſima mundi
Lumina labentem cælo quæ ducitis annum
Liber, & alma Ceres.

Lunam enim Cererem exiſtimabant. Et Orpheus in Hymnis:

Primus it in lucem, ac Dionyſus dicitur idem.
Immenſum circa cœlum quod volvitur altè.

Ac idem in carminibus.

Sol clarus Dionyſum, quem cognomine dicunt.

Et Eumolphus in Bacchicis carminibus.

Flammiferos inter radios Dionyſus Olympi.

Itaque ſicut fax cœli diurna Bacchus nominabatur, ſic portuoſa fax etiam *Baccha* appellata fuit. Vide *Abſconſa*.

BAC-

Bacchanalia. Vide *Carnis privium*. *Cervula*. *Charivarium*. *Circumciſio Domini*. *Crobylus*. *Fugalia*. *Homophagia*. *Maſca*.

Bacchus. Vide *Nyſus*. Idem ac Oſiris. Vide *Helucus*.

Bacellus, baculus, ſcripio, cui ſenes innituntur. [At ille moratus, adrepto bacello, adminiculante puero, ſanctum ingreſſus eſt locum. Greg. Turon. lib. 2. Mirac. cap. 22.

Bacones, Porcinarii, qui porcinam carnem ſale condiunt, Germani *Bacons* Lardum dicunt.

Bacuceus, vel *Bacucus*, Fanaticus. [Alios ita eorum corda, quos ceperant inani quodam tumore vidimus infeciſſe, quos etiam bacuceos vulgus appellat, ut ſe ipſos ultra ſui proceritatem corporis erigentes. Caſſiod. Coll 7. c. 32.] A verbo *βακχέω*, *inebrior*; vel potiùs *βακχέω*, *inſanire*, *bacchare*, quod immoderatis geſtibus agebatur.

Baculo, *as*, baculo cedo, verbero, vapulo. [Ligavit fortem, & vaſa ejus diripuit, baculavit eum, qui habebat mortis imperium. Petr. Bleſen. Ser. 1.

Baculus Episcopalis, qui *Cabuta* dicitur.] Argenteam cabutam figuratam. Flodoard. lib. 5. cap. 8. [Item *Gambuca* etiam appellatur. Faciat crucem cum gambuca in limine ſuperiori, & inferiori. Durand. de conſecrat. Eccleſ.] Item *Ferula* etiam dicitur. [Ad Domini Leonis Papæ pedes ipſiuſque Imperatoris idem Benedictus (ſcilicet Antipapa) concitè procidens pallium ſibi abſtulit, quod ſimul cum Pontificali ferula, quam manu geſtabat, Domino Leoni reddidit. Luitpran. lib. 6. hiſt. c. 11. Leo Apoſtolicus coadunata multorum Epiſcoporum ſynodo, eundem Benedictum Romanæ Sedis invaſorem judicio omnium ab invaſo gradu depoſuit, & Pontificale pallium, quod ſibi impoſuerat, abſcidit, ferulamque Paſtoralem confregit. Appendicum Notator Regionis ad ann. 964.] Item dicitur *Virga Paſtoralis*, atque *Croccea*, ideſt, baculus ſubalaris, ſic in quadam Bulla Martini V. ad favorem Eccleſiæ Maceratenſis, quam *Crozzia*, & *Stampella* italicè dicunt. FR. etiam latinè nomen *Crocciæ* uſurpatum fuit. Quod ſine baculorum ſuſtentaculo, quæ crocciæ dicuntur vulgariter, non poterat ambulare. In vita B. Finæ Virg.] Vide *Fulcinatorium*: ||: Hodie Epiſcopi, & Abbates græci baculo ejuſdem formæ utuntur in Pontificalibus, qua ſolet dipingi pro S. Antonii Abbatis inſigne, nempè, ad modum T. majuſculi. Vide *Protopapas*. Latini verò Epiſcopi baculum Paſtoralem in vertice curvatum (ut mox dicemus) geſtant. Maronitarum autem Epiſcopi in ſummitate baculi globum aliquando chryſtallinum, & ſæpè gemmatum cum cruce ſuperpoſita ferunt, quæ forma etiam à Latinis antiquitùs gerebatur. [Hic baculus ex oſſe, & ligno efficitur, chryſtallina, vel deaurata ſpherula conjungitur, in ſupremo capite inſignitur, in extremo ferro acuitur. Iſid. c. 219.] Ac eodem modo S. Gregorii baculus fuerat, ut in ſubjecta figura oſtenditur. Abbates non poſſunt uti baculo paſtorali abſque velo, ut dictum eſt in dict. Abbas. Græci verò Abbates baculo utuntur, ab Epiſcopali diverſo, eo modo, quo ſuprà diximus in forma T. Antiqui Monachi Ægyptii baculum ferebant ad imitationem Eliſei Prophetæ, de quo ſic Caſſianus: [Cujus geſtatio ſpiritualiter monet, numquam debere eos inter tot oblatrationum vitiorum canes, & inviſibiles nequitiarum ſpiritualium beſtias inermes incedere, lib. 1. de Inſtit. Renunt. cap. 9.] De hoc etiam mentionem facit Iſidorus Peluſiota, Epiſt. 92. lib. 5. Ad quorum imitationem etiam Eremitani Ordinis S. Auguſtini ſimilem baculum, teſte Jordano de Saxonia, lib. 1. ferre ſolebant, qui juxta Gregorii IX. conſtitutionem, quæ incipit *Dudum oportuit*, quinque palmorum eſſe debebat. Deinde Innocentius VI. & Alexander IV. eis indulſerant, ne in poſterum baculum ferre tenerentur. FR. Maronitæ tam Eccleſiaſtici, quàm ſæculares, ex eo quia ſtantes in Eccleſia orant, ſubaxillari baculo ibi ſuſtentantur: ||: In Oriente ab Epiſcopis, & aliquibus Sacerdotibus, teſte Baronio ad An. 44. n. 88. baculus Paſtoralis ferebatur. Aliam ſpeciem baculorum, ſeu virgarum. Vide *Teni*. In Conventuali Melitenſium Eccleſia quatuor Cantores in diebus ſolemnibus pluvialibus induti aſſiſtunt in Choro cum baculis argenteis ad formam baculorum peregrinantium, ſed craſſioribus; quod etiam in Gallia obſervatur. In Siciliæ ac Melitæ Cathedralibus reperitur canonicalis dignitas, quam *Ciantar* vocant à voce gallica *Chanter*, ideſt, Cantor, qui fert baculum, ſeu potiùs virgam argenteam. FR Quod à Stephano IV. inſtitutum erat. [Fecit Xenodochium S. Gregorii juxta gradus S. Petri, & ſtatuit tres Cantores cum Primicerio, qui jugiter officiarent Miſſam ad Altare S. Petri, indutus pluviali mitra, & virga, & ſtaret juxta Altare, & pro beneficio haberent, ſicut in privilegio ejus legitur. In M. S. Benedicti Vaticani Canonici à Turrigio in ejus Crypt. Vaticanis allato pag. 189. impreſſ. ſecunda]: ||: [Dum Euangelium legitur, baculi de manibus deponuntur, quia prædicante Euangelio legalis obſervantia deponebatur. Secundùm hunc morem Cantores in officio Miſſæ baculos tenere noſcuntur. Gem. lib. 1. cap. 24.] Paſtoralis autem baculi inſtitutum, ab Eccleſiæ primordio fuiſſe conſtat; adhuc enim baculum S. Saturnini Apoſtolorum Diſcipuli Toloſæ conſervatur, cum hac inſcriptione.

Curva trahit, quos virga regit, pars ultima pungit.

In Valentia Civitate Hiſpaniarum S. Auguſtini eburatus baculus, teſte Gavanto, oſtenditur. FR. Sed Baronius, An. 504. ex Sigiberto, & Mariano Scoto ait baculum S. Auguſtini unà cum ejus corporale in Sardiniam translatum, quod corpus tandem denuò Papiam delatum fuiſſe, idem ad Ann. 25. num. 1. & ſeqq. refert. Alios antiquos baculos reperiri traditur, nempè, Bononiæ S. Iſidori, in Patriarchali Aquilejenſi Eccleſia S. Hermagoræ D. Marci diſcipuli.

Uſus

Uſus autem baculi, ut Philoſtratus, lib. 3. teſtatur, antiquitùs Epiſcopis, & aliquibus orientalibus Sacerdotibus communis erat, qui mitra etiam, & anulo utebantur. In Miſſis defunctorum baculus non adhibetur. Cærem. Epiſt. lib. 2. cap. 11. Baculo non utitur Summus Pontifex. FR. Gregorius IX. ait: [Licèt Romanus Pontifex non utatur baculo Paſtorali, tum propter hiſtoriam (aliàs meliùs Poſtillator ibi corrigit. Secundùm Hoſtienſem) tum propter myſticam rationem; tu tamen ad ſimilitudinem aliorum Pontificum poteris eo uti, lib. 1. decretal. tit. 15. de Sac. Unct. cap. unico. §. licet.] Ubi Gloſſa ſubdit: [Propter hiſtoriam, Martialis unus de Diſcipulis Petri, quem poſuit Dominus inter Diſcipulos, cùm dixit, niſi efficiamini ſicut parvulus iſte, non intrabitis in regnum Cœlorum &c. quem poſtea Petrus cum alio, ſcilicet, Matthæo ad prædicandum miſit in Germaniam, cùm iret, mortuus eſt, & rediit collega ad Petrum, & Petrus ait: Accipe baculum, & tangens eum, dic, in nomine Domini ſurgat, & prædicet, & ivit; & die XL. à tempore mortis tetigit eum, & reſurrexit, & prædicavit, & ita Petrus removit à ſe baculum, & dedit ſubditis.] Idem refert Baronius Ann. 74. n. 15. Atque Angelicus Doctor ſic ait: [Dicendum, quòd Rom. Pontifex non utatur baculo: quia Petrus dedit ipſum ad reſuſcitandum quendam Diſcipulum ſuum, qui poſtea factus eſt Epiſcopus Trevirenſis, & ideo in Diœceſi Trevirenſi Papa baculum portat, & non in aliis locis, vel etiam in ſignum, quòd non habet coarctatam poteſtatem, quod curvatio baculi ſignificat. In Supplem. 3. par. q. 40. art. 7. ad 8. reſponſ.] :||: Et ideò Patriarcha Conſtantinopolitanus in ſignum ſubjectionis, quando conſecratur, recipit baculum ab Heracleæ Metropolitano, ſub quo Byzantii Epiſcopatus erat antiquitus ſubjectus. Durandus in Rationali; c. 15. lib. 16. ait, quòd Innocentius Papa III. ſcripſit in Eccleſiæ ſpeculo, quòd B. Petrus miſit baculum ſuum Euchario, ſive Frontoni primo Trevirorum Epiſcopo, quem unà cum Valerio, & Materno ad prædicandum Evangelium genti Theutonicæ deſtinavit, cui ſucceſſit in Epiſcopatu Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat ſuſcitatus, quem baculum uſque hodie cum magna veneratione ſervat Treviren. Eccleſia: & ideò Papa in illa Diœceſi utitur baculo, & non alibi.] Sed contrarium, tum ex hiſtoria Benedicti Antipapæ in hac dict. allara §. Ferula, tum ex ſubjecta figura S. Gregorii Magni apparet, quæ ex monumentis Alphonſi Ciacconii à D. Laurentio de Mariis Romano mihi donata fuit. FR. Aliam picturam Gelaſii Papæ II. cum baculo paſtorali apponemus in dict. *Mitra*. Tandem baculi ſignificationes exprimi ſolent per hos verſus:

Attrahe, ſuſtenta, ſtimula, morbida, lenta. Seu:
Attrahe per primum, medio rege, punge per imum;
Attrahe peccantes, rege juſtos, punge vagantes.

Gloſſ. in d. c. Cùm veniſſet de Sac. Unctione. :||: Alia myſteria etiam in paſtorali baculo contemplantur, nempe, [Epiſcopi Paſtores gregis Dominici ſunt, ut Moyſes, & Apoſtoli fuerunt; ideo baculum in cuſtodia præferunt: per baculum, quo infirmi ſuſtentantur, authoritas doctrinæ deſignatur; per virgam, qua improbi emendantur, poteſtas regiminis figuratur. Baculum ergo Pontifices portant, ut infirmos in fide per doctrinam erigant; virgam bajulant, ut per poteſtatem inquietos corrigant, quæ virga, vel baculus eſt recurvus, ut aberrantes à grege, docendo ad pœnitentiam trahat; in extremo eſt acutus, ut rebelles excommunicando retrudat, hæreticos velut lupos ab ovili Chriſti poteſtativè exterreat. Gem. de Antiq. rit. Miſſæ, lib. 1. cap. 218.] Vide etiam Iſidorum dicto cap. 219. Baculus Decanorum Monaſterii. Vide *Canibuta*. *Fulcinatorium*. *Narthex*. *Potentia*.

BAD. Vide *Ephod*.

BADUINUS. Ruſticus, ex Arabico *Badui*, id eſt, Villicus.

BADUS, & *Batus*, Hebræorum menſura, de qua ſæpè in ſac. Scrip. & continebat 72. Sextarios, ut docet Budæus de Aſſe; erat decima Cori pars, ideſt, quatuor modii, ſeu ſex, ut alii exiſtimant, quod eſſet Tumulus Apuliæ, qui correſpondet eidē antiquo græco: itaque 120. lib. grani continet *Batus*.

Bagvada. Facinoroſus, rebellis. [Aut quid aliud etium nunc agitur, quàm tunc actum eſt, ideſt, ut qui adhuc Baguadæ non ſunt, eſſe cogantur. Salian. de Guber. lib. 5.] Apud Divum Hieronymum *Bacanda* legitur; ſic etiam habet Euſebius, inquiens: [Diocletianus conſortem Regni Herculeum Maximianum aſſumit, qui ruſticorum multitudine oppreſſus, quæ factioni ſuæ Bacaudarum nomen indiderat, pacem Gallis reddit. In Chron. In ejus etiam Græco textu Βακαῦδαι habetur, ex quo vocabulo formatur nomen *Bacaudicus*, & apud Eumenium: [Latrocinio Bacaudicæ rebellionis obſeſſa.] Cenſent Salvian. & alii ex dict. hebraica *Baguadim* hanc vocem derivari.

Bahes, ſeu *Bain*. [Coronam auream, & bahem, quam miſiſtis, accepimus, 1. Macab. cap. 13.] Vocabulum valdè obſcurum. FR. Ex Joſepho Antiquit. Judaic. lib. 13. cap. 8. habetur exemplar epiſtolæ Demetrii Nicanoris, de qua in Machab. loc. cit. cujus verba ſunt ex epiſtola ejuſdem Demetrii. Sic itaque Joſephus ait de Jonatha Symonis fratre, quod à Demetrio per litteras accitus: [Ille non intermiſſa oppugnatione cum ſenioribus populi, & Sacerdotibus aurum, & argentum, veſtem, aliaque xenia deferens, venit ad Demetrium, & hac munificentia mitigavit Regis animum &c.] & inferiùs refert Demetrii diploma, ubi inter alia hæc continebantur: [Remitto quidquid ſolebant ante me Reges accipere à ſacrificantibus Hieroſolymis, aliaque tributa pro fructu terræ, atque arborum, præterea ſalinarum vectigal, & aurum coronarium, neque quicquam eorum exigetur in poſterum.] Cum quo ſacra Scriptura loco citato concordat, dicens: [Et elegit Simon viros, & miſit ad Demetrium regem, ut faceret remiſſionem regioni &c.] & mox in epiſtola Demetrii: [Rex Demetrius Simoni Summo Sacerdoti &c. Coronam auream, & bahem, quam miſiſtis, accepimus, & parati ſumus facere vobiſcum pacem magnam, & ſcribere præpoſitis Regis dimittere quæ indulſimus.] Et poſt aliqua verba ſequitur: [Remittimus quoque ignorantias, & peccata uſque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis, & ſi quid aliud erat tributum in Hieruſalem, jam non ſit tributum &c.] Sed ſuſpendunt adhuc animum Ciceronis verba in primis, qui in orat. pro, l. agraria inquit; [Quod ad quemque pervenerit ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.] Et Plinius [Æs Cypri coronarium, lib. 33. cap. 9.] dixit. Sed Gellius omne planè dubium enodat, lib. 5. cap. 6. inquiens: [Triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur; id vulgò dicitur Aurum coronarium.] Itaque Coronam aureum coronarium dicitur, & *Bahem* xenia, ſeu munera, quæ Demetrio Regi de Hebræis triumphanti Machabæi miſerant. Arabicè *Mehbe* dicitur, ideſt, *Munus*, atque Chaldaica lectio habet *Sclibuto*, ideſt, miſſio. Cæterum *Bchem* pollicem manus appellant etiam Arabes. Vocabularii Eccleſiaſtici Auctor hoc vocabulum græcum exiſtimat, & ineptè columnam interpretatur; nam eſſet extra materiæ ſenſum, de qua in epiſtola Demetrii prædicta agitur. Cedrenus *Bajon* vocat donum Imperatori tribui ſolitum, de quo etiam Luitprandus, lib. 3. cap. 5. Meurſius in Gloſſa Græco barb. & in citato Machabæorum capite de auro coronario. LXX. *Bain* vertunt ex Hieronymi lectione, quam ſecutus eſt Lyranus ibidem. Multæ item analogiæ ſunt inter *Bajon*, & *Donum*, *Bajon* enim ſignificat palmam, ut infrà in dict. *Baja*, atque palma denotat præmium, donum, triumphum, & ipſam arborem: dactylus autem manus digitum, & fructum palmæ; & *Bahem*, ut ſuprà vidimus, pollex manus arabicè dicitur. Item Manus arcum triumphalem ſignificat, ut in dict. *Manus* dicemus, & alia ſimilia. De *Auro coronario*, & de *Argento chryſargyro* ſcripſit Baron. Ann. 330. num. 36. 37. & 38. Synonymum Bahem. Vide *Fodrum*.

Baja, græca vox Βαῒς, ramus palmarum. [Cubile eis de foliis palmarum, quas bajas vocant, contextum erat. S. Hieronymus contra Jovin. cap. 9.] Græci Dominicam Palmarum Βαϊοφόρον ἑορτὴν, ideſt, *palmiferum feſtum*, ſeu Βαΐον dicunt. Vide *Dominica Palmarum*. *Palmarum feſtum*. FR. Aliqui perperàm damnant Meurſium, quia *Bajum* dixerat *donum* ſignificare; putantes hoc vocabulum nonniſi palmæ ramum denotare: ſed Meurſius minimè erraverat; nam in dict. *Bahem* diximus *Bain*, & *Bajon* græcè, latinè *Bajum* tam donum, quàm palmam importare, hinc Cedreni, & Luitprandi authoritatem poſitam in originali ſub hoc vocabulo *Baja* in ſignificatu muneris, tranſpoſuimus in dict. *Bahem*, nam Auctor ibi fatetur vocem illam non percepiſſe; ideò æquivocaverat &c.

Bain, & *Bajon*. Vide *Bahes*.

Baira. FR Barium Apuliæ Civitas.] Tandem ingreſſus navem, Bairam civitatem Sancti Nicolai pervenit. Altoferius Monachus in Hiſtor. de Guelphis Princip. in cap. de Hermerico Duce, qui factus eſt Monachus, apud Caniſium.

Baithosæi. Vide *Sadducæi*.

Bajulus, morum director, cui filii Principum committuntur. [Regibus noſtris maturos, ac prudentes, atque ſobrios bajulos, ſingulis conſtituite. Hincmar. Epiſt. 11. cap. 11. FR. Italicè, ac hiſpanicè *Ajo* dicitur: ||: & *Bailia* directio intelligitur. [In teſtamento relictus ſub bailia Urbani IV. Anonym. de inveſtit. Epiſcop. Reg. Theuton.] Orator Venetus in Conſtantinop. Civitate ex antiquo uſu dicitur *Ballius*, ideſt, negotiorum director: FR. ſeu potius ex gerulo, qui onera gerit, *Bajulus*, ideſt, Orator diceretur. Cicero enim 2. de Orat. inquit: [Remigem aliquem, aut Bajulum nobis Oratorem deſcripſeras.] Tempore græci dominii Venetus Orator *Mpailus* vocabatur. [Magiſtratus verò, qui certis temporibus eò mittuntur, Venetorum Mpailus, ſive Curator Piſanorum, & Genuenſium Poteſtas appellatur. Nicephor. Gregoras, Hiſt. Rom. lib. 4.] Vide

de *Balivus*. Bajulus, ideſt, gerulus. Vide *Saccas*. *Sagmarius*. *Onoriferus*.

BALAAM. FR. nomen ſimoniaci Prophetæ in Sac. Pagina ſignificat vanum populum, ſeu præcipitantem eos: [Sed & nomen ipſius Balaam, qui vanus populus, ſeu præcipitans eos interpretatur, ex Beda in Decreto 2. quæſt. 7. can. ſecuti ſunt.] At D. Hieronymus de nominibus Hebr. vetuſtatem populi ait ſignificare.

BALDACHINUM. Conopeum, ſeu umbella, quæ ad tegendum tabernaculum, & Altare, & ejuſdem Sacramentum per viam unà cum Sacerdote illud ferente, inſervit. Item ad thronum Epiſcopi, & Principis abſoluti dominii, ac in aulis magnatum, & in eorum pro audientia camera ponitur. Item feretra clarorum virorum Baldachino condecorabantur: [Feretrum coopertum fuit Baldachino, quod Eccleſiæ reliquerunt. In M. S. Annalibus Colomarienſibus. Anno 1276.] FR. Idem mos erat in Civitatibus Italiæ: de Senenſe enim, & Bononienſe Urbe narrat Cherubinus Ghirardaccius in ſua Hiſt. Bononien. ad an. 1260. his verbis. [Morì parimente Guglielmo Guidozagni famoſo Cavaliero &c. e fuori della Città nella Chieſa &c. con gran pompa funerale, e col Baldachino fù ſepolto, ſecondo che era in quei tempi coſtume farſi à ſimili huomini letterati, e famoſi. In due modi, & in varii tempi s'uſava in Baldachino ai morti. Alle volte ſi portava il corpo all'uſcir di caſa vicino alla ſepoltura. Altre volte s'usò in queſto modo. Ponevaſi il corpo in mezzo della ſtrada ſopra un'alto Catafalco tutto di nero addobbato, e ſopra il capo ſi poneva un Baldachino]: ||: Nomen hoc originaliter ſericum textile ſignificat, & variè in Codicibus *Baldachinum*, *Baldekinum*, *Baidequinum*, & *Baldicum* ſcribitur. Rex veſte deaurata facta de pretioſiſſimo Baldakino. Matth. Pariſ. in Henr. III.] Veſtis ergo, & non tegumentum in primævo ſignificatu erat, de quo ſupra. [Baldicum aulæum pretioſum paganici operis. Tom. 1. hiſt. Germanicarum.] FR. Dum ergo paganicum, ſericum textile erat, dicendum, quòd fortaſsè ſicut hujuſmodi textile ex ſerico *Damaſcum* à Damaſci Civitate vulgò vocatur, ſic *Baldaquinum*, à Baldaquino Damaſci Regulo, quem Balduinus Gothifredi Bulionis frater, & in Regno Hieroſolymorum ſucceſſor vicerat, ut Blondus decad. 2. lib. 5. de an. 1130. refert: ex ſericis ergo inter ejus ſpolia repertis nomen hoc inditum fuiſſe cenſendum eſt, ſeu potiùs *Baldachinum* à Baldaco, ex quo ad Damaſci Civitatem ſericum mittebatur. Vide *Sameria*. *Faſtigium*. *Mappula*. *Pendens*. Baldachinum pro proceſſione quando defertur Euchariſtia, ſemper debet eſſe album. Vide *Velum*.

BALISTA Inſtrumentum bellicum. Vide *Arbaliſta*. *Diaſphendon*.

BALIVUS, idem ac Bailus ſuprà. FR. Curator, Adminiſtrator. Inter Equites Melitenſes, & S. Stephani Florentinos dignitas eſt. At quia in Italia præſertim in Neapolitano Regno pro Curſore, & Mandatario uſurpatur; ideò in dicto Regno obtinuerunt à Concilio Conventus ipſi Melitenſes Equites, ut *Priores*, & non *Balivi* vocentur. Italicè *Balio* dicitur, quod commune eſt cum curſoribus: ideoque Equites S. Stephani Florentiæ variant corripiendo ultimam ſyllabam, ac ultimam litteram demendo, *Balì* pronunciant, ut à *Balio*, ideſt, Curſore diſtinguantur. Dicitur etiam *Ballivia* hæc dignitas. cap. 10. de offic. Archidiaconi.

BALLEMATIUM, ſaltationis genus, à græco verbo βαλλίζω, *tripudio* deductum. [Dicta autem cymbala, quia cum ballematiis ſimul percutiuntur. Ita enim Græci cymbala ballematica. Iſid. lib. 3. Ethym. cap. 22.] Reperitur græcè, & latinè etiam verbum *Balo* in eadem ſignificatione: [Sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui feſtis diebus ad Eccleſiam conveniunt, ne balando, & turpia verba decantando choreas teneant, & ducant. Romana Synod. ſub Lothario cap. 31.] Item *Balatio* ipſa ſaltatio. Illas verò balationes, & ſaltationes, canticaque turpia, & luxurioſa. In capitulis Caroli Magni, lib. 6. cap. 19.

BALLUCA. FR. Auri fragmenta, & ejus arena, quæ in caneis colligitur. Theodoſianus Codex, lib. 10. tit. 19. Ubi quantitatem ærario publico à metallorum foſſoribus ſolvendam limitans, ſic ait; [Quatuordecim uncias Ballucæ pro ſingulis libris.] In textu græco pro *Balluca* χρύσαμμος legitur; nam χρυσὸς, aurum, ἄμμος (corruptè pro ἄμμος) arenam ſignificat, & ſic *Chriſammos* legendum eſſet. Vide *Aurilegulus*.

BALNEO, lavare, madefacere ſignificat; verbum barbarum, quo uſus eſt Gulielmus in ſuo tractatu de terra ſancta apud Caniſium in Promptuario eccleſiaſtico. [Irrigatur hic hortus quodam fonte parvo in ipſo exiſtente, in quo Virginem Mariam puerum Jeſum balneaſſe aſſerunt Chriſtiani.

BALNEUM, vile genus potus Monachorum, & Pœnitentium [Soli menſæ aſſidunt nudæ paxamatium ſibi apponentes, balneaque tunc vitro permodico non bibentes, ſed ſorbillantes. Luitprand. in legat.] Vide *Paxamatium*.

BALATIO, & *Balo*. Vide *Ballematium*.

BALSAMUM. Chriſma intelligitur aliquando. Vide *Chriſma*.

BALTEUS. Vide *Cingulum*.

BANAUSUS. Artifex, qui in igne in ejus exercitio utitur, græcè Βάναυσος, cujus ſignificatio ad omnes deinde artes mechanicas tranſlata fuit. [Ut taceam de iis, quos Græci Banauſos vocant. Hieron. lib. 1. adverſ. Pelag.] A quo formatur nomen *Banauſia*, quod prodigalitatem ſignificat, de quo vitio agit D. Thom. 2. 2. quæſt. 135. ar. 1. ad 2. quando, ſcilicet, aliquis de opere ſuo citra valorem ſolutionem exigit, vel prodigaliter emptor illud ſolvit.

BANCALIUM. [Bancalia ſunt panni, qui ſuper ſedes, vel bancas in Choro ponuntur. Durand. in rational.] Vide *Dorſale*.

BAN-

Bancus, ſcamnum. [Dum iter pergens, in quadam Eccleſia hoſpitatus fuiſſet, & feſſus ſuper bancum quieſceret. Siffridus presbyter, lib. 1. Epiſt.] Facit etiam mentionem de hoc vocabulo Pontificale Rom. de ordinatione Sacerd. ubi ſic habetur. [Presbyteri verò ordinati, retrò Pontificem, vel hinc, & inde, ubi magis commodum erit, in terra genuflexi habeant libros coram ſe ſuper ſcabellis, vel bancis ordinatis.

Banderasius, ſeu *Branderaſius*. FR. Vexillarius, ſignifer: ſic enim antiquitus Romæ vocabantur regionarii primates, hodie vulgò *Caporioni* appellati. [Nam Romæ datus ſingulo ſemeſtri à Pontifice, Senatorius dicebatur, & Urbis cuſtodiæ totius adminiſtrationis Banderaſii gerebant curam, ea regiminis forma inchoaverant &c. Dicti ſunt Banderaſii à vexillis gallico, vel potiùs germanico verbo Bandis, longè priùs in Italia appellatis ab Urbano IV. Blond. decad. 2. lib. 10. in Greg. IX. Totamque Reipub. adminiſtrationem, & curam Banderaſii tunc gerebant. Platina in eod. Greg.] Vide Bandoforus, Banderarius, Bandularius in dict. *Bandum*. Bandones in dict. *Banerium*. Vide *Brandeum*. *Regionarius*.

Bandum, Vexillum. [Dedit ſigna ſua, & banda S. Silveſtro. Conſtant. in donatione.] Et clariùs Suidas: [Bandum Romani vocant Vexillum militare.] FR. [Miſit ad eum primiores bandorum, Presbyteroſque, ac Diaconos, & Reverendos ſignorum Cuſtodes. In Collect. Anaſt. Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 188.] :||: Inde *Bandoforus*, & *Banderarius*. Cencius Camerarius *Bandularium* vocat. In Melita equeſtris Vexillarius *Bandoliero* adhuc vocatur. Vide *Tufa*.

Banerium, Vexillum. [Rex hoc audito ſtatim banerium ſuum ſuper turrim Eccleſiæ Spirenſis conſtituit. Albert. Argent. an. 1349.] Unde Vexillarii ab aliquibus ſcriptoribus *Bandones* dicuntur.

Banlegua. FR. exilium per diſtantiam unius leucæ.

Bannio, & *Bannior*, publicè in exilium mitto, vel mittor. [Ut nullus ad placitum banniatur, in Conſtit. Caroli Magni.] FR. [Inſuper etiam Sancta Synodus decrevit, ut nulla judiciaria poteſtas licentiam habeat ſua authoritate Chriſtianos ad placitum bannire in ſupradictis diebus &c. can. Placita, 15. q. 4.

Bannum, & *Bannus*, edictum, & edicti pœna. [A Junioribus Eccleſiæ juſſit bannos exigi, pro eo, quòd in exercitu non ambulaſſent. Greg. Turonen. lib. 5. cap. 26. Mandat illi ex authoritate Dei, & Sanctæ Mariæ, & Sancti Remigii, & ſua epiſcopali, nec non ex banno Regis. Flodoard. lib. 3. cap. 26. Si quis per hanc Sancti Concilii definitionem inventus fuerit corrupiſſe bannum ab Epiſcopo impoſitum, quadraginta dierum caſtigatione corripiatur tantùm in pane, ſale, & aqua. Clem. I. Epiſt. ad Jacob.] FR. [Conſuevit recipere annuatim, inſuper & commeſtiones, banna, placita, foriſfacta, de præſcript. cap. ad audientiam.] Ubi Gloſſa: [Bannum, ideſt, jus dicendi bannum, vel edictum.] Sæpè in Annot. Hiſt. Longobard. in c. 20. l. ſi quis pro faida, de faldoſis. l. de his, qui, de eo qui fraudulenter alienaverit. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 70.

Banus. FR. Dignitas erat in Dalmatia, & Croatia, cui gubernium totius provinciæ incumbebat, ac ſæpè Regis fratribus, ac liberis committebatur, & Ducatus titulo æquiparabatur, cujus ſubſtitutus *Vicebanus* dicebatur. Ita Jo: Lucius in tract. de Tragur. In Borono interioris Libyæ regno *Banu* nummos ſignificat.

Baphium, βαφεῖον. FR. officina, in qua purpurinus color ſerico, & lanæ dabatur. l. 2. & l. Privatæ, C. de Murileg. Græcè enim βαφὴ tincturam ſignificat. *Procuratores Baphiorum* vocabantur hujus officinæ Præſidentes, ex his fuerat Dorotheus eunuchus, qui in Civitate Tyri ad hanc officinam Præſidens erat, dein Antiochenus Sacerdos ordinatus, ac tandem imperante Juliano Apoſtata ad diem 5. Junii Martyrii palmam obtinere meruit, quo tempore ſericum non extrahebatur per aquam ferventem, ut modò fit; ſed opificio pectinis, ac fuſi.

Baptismalis, appellativum ad res hujus Sacramenti concernentes; ſic *Dies Baptiſmales* dicebatur tota Paſchæ octava, in qua Neophyti in albis induti ad divina officia intromittebantur. Baptiſmalis Eccleſia. Vide *Parochia*.

Baptismus, græcè βαπτισμὸς, lavacrum, immerſio; antiquitus enim in memoriam triduanæ Chriſti ſepulturæ triplici immerſione baptiſmus conferebatur, quem ritum Eccleſia Græca, & Ambroſiana adhuc retinet. [Alii trinam immerſionem volunt in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, ut in canonibus Apoſtolorum ſtatutum habemus, & Romanorum conſuetudo obſervat. Alii unam propter divinitatis unitatem contendunt, ut in Concilio Toletano pleniſſimè habetur. Valaf. de rebus Eccleſiæ. cap. 26.] Quæ unica immerſio in Hiſpania primò fuerat introducta, ne coincideretur cum hæreſi illorum, qui tres ſubſtantias in tribus perſonis divinis affirmabant; ideo de hac immerſionis diverſitate Leander Hiſpalenſis Epiſcopus interrogatus, reſpondit: [Quia in una fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem, quòd tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignificamus, ut dum tertiò ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur, lib. 1. epiſt. 4.] FR. Rationem cur inter Latinos deſierit cæremonia baptizandi per immerſionem, puta fuiſſe ob varias inconvenientias, quarum prima ex can. pervenit 30. quæſt. 1. colligitur; ubi narratur, quòd Hiſpali in Hiſpania tempore Deuſdedit Papæ propter multitudinem populorum, parentes infantes eorum nudos poſt immerſionem neſciebant recognoſcere: idemque accidiſſe Iſauriæ Epheſiorum, Hieroſolymis, & in aliis Eccleſiis, temporibus Julii, Innocentii, & Cœleſtini Pontificum, ibidem refertur; ideo conjuges in pœnitentiam ſeparari cogebantur à copula. Secunda ratio, quia multoties, ut alibi dicemus, Infantes ſacrum

lavacrum ſtercorabant, vel urinando illud fœdabant. Tertia denique cauſa fuit, ne ampliùs pueri baptizandi in aqua immergerentur, ob periculum, puta, ne Sacer Miniſter in irregularitatem incurreret, quia aquæ rigiditate in ea immerſione, maximè hyberno tempore, expirare periclitabantur tenelli infantes:||: Romana Eccleſia in duobus tantùm anni temporibus Sacramentum hoc adminiſtrabat, in utroque, ſcilicet, Sabbato Dominicæ Reſurrectionis, & Pentecoſtes præcedente: at in mortis periculo omni tempore conferebatur. [Quia verò ſecundùm Apoſtolum in morte Salvatoris baptizamur, & ipſe Dominus intraturos regno Cœlorum ex aqua, & Spiritu Sancto renaſci debere præmonſtrat; congruè à Præſulibus Romanorum hæc duo tempora ſola ad celebrationem præfixa ſunt baptizatis, ideſt, Paſcha, & Pentecoſtes, quorum uno paſſio Domini, & reſurrectio, altero adventus celebratur Spiritus Sancti. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 26.] Sic D. Auguſtinus in Paſchæ feſtivitate baptizatus fuerat, unà cum ejus amico Alipio, filioque ejus naturali Adeodato ætatis XV. annorum, de cujus ingenii acumine ejus pater dixerat. [Horrori mihi erat illud ingenium, lib. 9. Confeſſ. cap. 6.] In die verò Paſchæ, dum Summus Pontifex ad S. Mariam Majorem iter capiebat, Scriba ei omnium Baptizatorum numerum referebat in via. [Die Reſurectionis Dominicæ procedente Pontifice ad Sanctam Mariam cum Ordinibus ſuis; Notarius ſtat in loco, qui dicitur Merulanus, & ſalutato Pontifice, dicit: In nomine Domini Jeſu Chriſti baptizati ſunt externa nocte in Sancta Genitrice Dei Maria infantes maſculi numero tot, fœminæ tot. Ord. Rom.] Merulanus erat locus inter Lateranenſe, & Sanctam Mariam majorem, ubi nunc eſt S. Matthæi templum. Igitur in die Sabbati Sancti antè benedictionem fontis Pontifex dabat primo Cardinali Presbytero benedictionem, dicens: *Ite, baptizate omnes gentes*: tunc Presbyteri Cardinales ad ſuas peculiares titulares Eccleſias equitabant, ad benedicendas fontes pro baptiſmo exercendo, ut Cencius Camerar. in ſuo M.S. Cæremoniali refert. Priſcis temporibus poſt Baptiſmum, tam Adultis, quàm Inſantibus conferebatur Euchariſtiæ Sacramentum, qui etiam coronabantur. [Elevant baptizatos ad Altare, eiſque dant myſticam Euchariſtiam, & ſertis coronat eos Sacerdos. Sever. Alex. lib. de Sacram. c. 20. Illud autem de parvulis providendum eſt, ut poſtquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur ſine ſumma neceſſitate antequam communicent Sacramento Corporis Chriſti. Alcuinus.] Et de abuſu introducto idem conqueritur, quod propter periculum in infantibus Sanguinem Chriſti rejiciendi, eis dabatur non conſecratum vinum, quod fiebat ad evitandum in circumſtantibus ſcandalum: qui tamen Author in ſimili periculo nullum potabile talibus infantibus porrigendum eſſe conſulit. In quodam Graduali M.S. quod in Biblioth. Angelica de Urbe reperitur, ſummoperè inculcatur hæc Euchariſtiæ contributio his D. Greg. verbis: [Illud autem de parvulis providendum eſt, ut poſtquàm baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec ablactentur, antequàm communicent Sacramento Corporis Chriſti.] Imò Adulti quotidiè per totam Paſchæ Octavam Euchariſtia reficiebantur, ut in eodem Graduali præſcribitur. [In omnibus diebus ſeptimanæ Paſchę ad Miſſas precedant, & offerant pro ipſis, & communicent.] Poſt eandem communionem, tanquam recenter in ſpiritu genitis, porrigebatur inſuper eis lac, & vinum.] Porrò autem miſcetur lac vino dulci. Hier. in Iſaja. cap. 55. In quo opinor ſignificari, quòd dulcior ſit libertas gratiæ in lacte miſericordiæ, quàm in vino juſtitiæ legis auſteritas. D. Paulinus, Epiſt. 4. ad Sever.] Alii tamen dare eis ſolebant lac, & mel, de quo ritu Tertullianus de coron. milit. cap. 4. hæc ſcripſerat: [Inde ſuſcepti lactis, & mellis concordiam prægustamus.] Et Hieron. adverſ. Lucif. [Veluti in lavacro ter caput mergitare, deinde egreſſos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem.] In quo ſenſu intelligenda ſunt verba in actis Sanctæ Suſannæ, ubi dum fit mentio de baptiſmo à Sancto Pontifice Cajo adminiſtrato, talia habentur. [Obtulit pro illis ſacrificium in eadem domo, & conſecravit corpus, & ſanguinem Domini Jeſu Chriſti, & lac, & mel, & fontem; participavitque cum omnibus myſterium Dei.] De hoc fortaſſe alluſionem habuit D. Agnes in illis verbis ab Ambroſio, Ser. 90. regiſtratis. [Lac, & mel ex ore ejus ſumpſi.] Vide *Infanto*. Quod etiam uſque ad præſens Æthiopes obſervant. Induebantur baptizati veſtibus albis per totam Paſchalem Octavam, quæ ideò *in Albis* dicitur, & D. Paulinus, Epiſt. 12. ad Sever. ſic cecinit:

Inde parens ſacro ducit de fonte Sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

FR. Et Prudentius lib. 1. contra Symmachum.

——— Concilium ſenum geſtire Catonum
Candidiore toga niveum pietatis amictum
Sumere, & exuvias deponere Pontificales.
Jamque ruit paucis Tarpeja in rupe relictis
Ad ſincera virum penetralia Nazareorum. :||:

Ex illa miraculoſa apparitione à Baronio anno 419. num. 106. relata; quando, ſcilicet, ſupra veſtes baptizatorum cruces apparuerunt, uſus penes Moſchos obtinuit, ut baptizatis imponatur ex auro, ſeu alio metallo Crux ad collum pendens, quæ, ut refert Jo. Corona, ſive Stephanus Menochius in ejus Storeis, tom. 1. cap. 95. non debet deſcendere infra pectus, ac defertur per totum vitæ tempus; ita ut ſi abſque ea quis inveniatur in morte, ſacra ejus corpori ſepultura non conceditur. Imò cùm Moſchi ſint tam luxurioſi; non tamen audent carnalitatis peccatum committere, dum ſecum Crucem ferunt. Eſt quæſtio inter Scriptores, an per *Siliquas decem*, quæ baptizatis dabantur, moneta, vel fructus intelligatur, de quo vide eundem Jo. Coronam,

ſeu

ſeu Stephanum Menochium; loc. cit. cap. 9. Hæc de variis ritibus in hoc Sacramento. Quo verò ad ejus materiam, *Aquæ mortuæ* dicebantur illæ, quibus Cherinthi Hæreſiarchæ ſequaces, è vita abſque baptiſmo deceſſos baptizare intendebant; baptizando, ſcilicet, aliquem vivum loco defuncti; contra quos Apoſtolus 1. Corint. 15. inquit: [Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi omninò mortui non reſurgunt?] Alii verò eoſdem mortuos baptizabant, quod in Concilio Carthaginenſi IX. damnatum fuit, & Nazianzenus ait; [An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris; non jam miſericordiam tuam magis, quàm odium movens? Orat. 11.] Idem & Marcionitæ faciebant, teſte D. Jo. Chryſoſtomo in 1. Corinth. hom. 40. FR. *Aqua fallax*, & *Aqua mendax* appellatur Baptiſmus Arianorum à S. Victore Uticenſe, lib. 3. de perſecut. Vandalorum; quia divinitatem Verbi negantes, non rectè in nomine Sanctiſſimæ Triadis Sacramentum conficiebant; ſed hoc intelligendum de Arianis Thracibus, qui Eunomiani dicebantur. Baron. Ann. 419. nu. 109. nam SS. Patres baptiſmum reliquorum Arianorum non reprobabant. Idem Baron. An. 506. n. 15. & An. 601. n. 25. Reprobata etiam fuit baptizandi forma Montaniſtarum, & Bonoſianorum. Baron. ibidem. Item *Aquas viduas* Tertullianus, lib. de Baptiſmo appellavit Gentilium lavacrum, quod gratia regenerationis carebat, inquiens; [Nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritualium poteſtatum, eadem fiducia Idolis ſuis ſubminiſtrant, ſed viduis aquis mentiuntur.] Eodem modo baptiſmus Agarenorum exiſtimandus eſt, de quo Baron. An. 1148. n. 46. :||: Aquæ verò miracula pro hoc Sacramento in Paſcha celebrando divinitus comprobabantur; narrat enim Lilybenſis Epiſcopus Paſchaſius in Epiſt. ad Leonem Papam, quod in nocte Paſchæ, tempore baptizandi, ex ſe ſponte ſacra fons replebatur aqua, ac Catechumenorum peracto baptiſmo, denuò in inſtanti ſiccabatur. Idem accidiſſe in Lucania, Caſſiodorus, lib. 8. cap. 35. teſtatur, ac de alio fonte in Luſitania fidem facit Greg. Turonen. lib. 2. cap. 24. de glor. martyr. Ac in Lyciæ Villa Soraba appellata idem miraculum quotannis aſpiciebatur Joanne Moſco teſte, ſic ajente: [In eo Baptiſterium eſt, quod in ſanctis Epiphaniis ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma peractum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit, c. 214. ita ut de anno 417. dum celebraretur Paſcha die 25. Martii per errorem in Occidente, tunc in fonte aqua non apparuerat, ſed in die 22. Aprilis, quæ erat vera Paſchalis dies. Baron. in eodem anno. Simile miraculum narrat Sigibertus in Chronica accidiſſe de anno 573. quando inter Gallos, & Hiſpanos orta fuit quæſtio de vera die Paſchæ. Cæterùm quo ad myſteria hujus Sacramenti, Tertullianus baptizatos *Piſces* appellavit, de quo vocabulo disertè Jo. Corona, ſive Stephanus Menochius, tom. 1. cap. 23. egit. Sed exiſtimo diverſo myſterio Tertullianum hoc vocabulo uſum fuiſſe; nam græcè ἰχθὺς, quamvis piſcem ſignificet, eodem tamen nomine hic Doctor Chriſtum vocavit; hi enim characteres ſejunctim ſequentia vocabula formant, nempè Ι, Ἰησοῦς, Jeſus: Χ, Χριστὸς, Chriſtus: Θ, Θεοῦ, Dei: Υ, Υἱὸς, Filius: Σ, Σωτὴρ, Salvator. Baptizati candido lino induebantur ob ſignificatum, ut ait D. Hieronymus: [Præceptis Dei lavandi ſumus, & cùm parati ad indumentum Chriſti tunicas pelliceas depoſuerimus, tunc induemur veſte linea, nihil in ſe mortis habente, ſed tota candida, ut de baptiſmo conſurgentes cingamus lumbos veritatis. Epiſt. 128. ad Fabiol.] Per ſeptem dies ferebatur, ad ſignificanda ſeptem Spiritus Sancti dona. Fortun. lib. 4. de Eccleſ. Off. cap. 24. qui c. 25. addit, quòd peractis his ſeptem diebus hujuſmodi veſtes propè baptiſterium deponebantur, ſic inquiens. [Et hodie revertuntur ad fontes, ut exuant ſe albis.] Velum etiam ponebatur in capite, de quo Alcuinus. [Myſtico tegitur velamine, ut intelligat, ſe diadema regni, & Sacerdotii dignitatem portare, de divin. Off.] In quo velo erat filum purpureum, Dominicæ paſſionis hyerogliphicum. Durand. lib. 6. de Divin. Off. Hoc velum *Chriſmale* dicebatur. Vide ſuo loco, quia baptizati caput tegebat, quod chriſmate unctum erat à Sacerdote. Ulteriùs myrto, ſeu palmis coronabantur, ut ex Æthiopico Rituali, & Severo Alexandrino colligitur. Item accenſus cereus baptizato dabatur, ut ſignificaretur, illius animam Chriſti ſponſam effici. [Et ſponſales lampades nobis donate. Cyrill. Hieroſ. Patriar. ad Baptiz.] Quem geſtabant accenſum per illam totam hebdomadam in divinis officiis. [Angelicæ caſtitatis habitu, & luminibus claritatis ſanctis aſſiſtere ſacrificiis ſolent. Alcuin. in Epiſt. ad Carolum Magnum.] Calceamentorum in adultis baptizatis ſignificatum exponit Rupertus inquiens: [Proculdubio calceamenta accipit in pedibus, calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt, & hæc manifeſtè Dominicæ mortis inſignia ſunt. lib. 6. cap. 7.] FR. Quando baptizat Epiſcopus, non debet ſaliva tangere baptizandi labia, ut Parochis Rituale præſcribit; ſed tantùm nares illius. [Propter gloriam muneris, & operis non os tangit Epiſcopus, ſed tantùm nares, ut bonum odorem accipiant pietatis æternæ. De conſecrat. diſt. 4. can. 67.] Solebant Gentiles die quinto à nativitate infantibus curſim circum focum nomen imponere, qui dies *Amphidromius* dicebatur, quæ ſuperſtitio adhuc inter aliquos rudes Melitenſes viget; ſolent enim in die Nativitatis S. Joannis agere crepundia ex cucurbitis verrucoſis, quæ ab Italis *Cedroli*, ſive *Cedruoli* dicuntur. Quas etiam Cic. de Clar. *Cetrulos* appellat. Hæ ſiquidem pomis adornatæ à pueris Melitenſibus, & ſericis fruſtillis involutæ tanquam infantuli, per flammas curſim ad manus projiciuntur, & dant nomen Jo. Baptiſtæ. :||: Patrinorum ritus cenſetur ab Apoſtolis introductus, nam Dionyſius Areopagita, qui Apoſtolorum diſcipulus extiterat,

 rat,

rat, eos ἀναδόχους, quaſi *Fidejuſſores*, Juſtinus *Offerentes*, Tertullianus *Sponſores*. Auguſtinus *Fidei Doctores* (nam ſpirituales filios Chriſtiana doctrina inſtruere tenentur) Nazianzenus *Initiatores*, Orat. 40. Concilia *Compatres*, atque Hyginus Papa *Patrinos* vocant, & in quodam Pariſienſi Concilio, & alibi *Patroni* dicuntur, ideſt, defenſores. Parabant lautum convivium Patrini ſacris Miniſtris, quod prohibitum, ſeu potiùs limitatum fuit deinde in Concilio Moguntino II. cap. 16. De aliis nonnullis hujus Sacramenti cæremoniis. Vide *Vertex*. *Chriſma*. *Conſecutio*. *Illuminatio*. Pontifex antiquitus tres infantes baptizabat in Sabbato Sancto. Vide *Brachialia*. *Telejoſis*. Adultis ante baptiſmum, jejunium trium dierum ſine ullo cibo, vel potu imponebatur. Vide *Biduanum*.

Baptisterium. Fons, in quo baptizatur, à S. Dionyſio dicitur *Mater adoptionis*. In eo enim regeneratur Chriſtianus. Ab aliis *Fons Sacer*, & *Sacrarium regenerationis* vocatur. Vide etiam *Concha*, *Antitypon*. FR. Manifeſtavit autem Deus divina ſua ultione, quàm venerabilis ſit fons iſte baptiſmi; nam ut in S. Marcelli Papæ actis penes Surium, tom. 1. 16. Januar. legitur, Carpaſius Imperialis Vicarius, cùm exequiſſet Sanctorum necem in domo S. Cyriaci, quam ab Imperatore impetraverat, & fontem baptiſmi à S. Marcello Papa conſecratum in balneum vertiſſet; exiens de balneo cum ſociis ſtatim corruit extinctus. :||: Antiquitus in qualibet civitate majori Eccleſiæ propinqua erat cappella Baptiſterii. FR. [Baſilicæ appendix piſcina forinſecus, ſive ſi græcari mavis Baptiſterium ab oriente connectitur. Sidonius Appollinaris. lib. 2. Epiſt. 2.] :||: Sic Romæ propè Lateranenſem Eccleſiam adhuc extat antiquum Baptiſterii ſacellum, in quo Magnum Conſtantinum baptizatum fuiſſe traditur. Florentiæ juxta Cathedralem Eccleſiam eſt fontis baptiſmalis cappella, & ſic per omnes Tuſciæ Civitates ſimilia adnexa Cathedralibus extant adhuc ſacella. FR. Metropolitana Ravennatis Eccleſia adnexam etiam habet Cappellam ſub titulo S. Joannis in Fonte. :||: Quod propter Epiſcoporum commodum erigebatur, qui in primævis ſæculis ipſimet hoc Sacramentum adminiſtrare ſolebant. Inde Edeſſæ Clerum Photio Patriarchæ ſupplicem libellum porrexiſſe legimus, ut reſtitutionem eorum Epiſcopi, ad Catechumenos in die Paſchæ baptizandos, impetrarent: ſic Francorum Legati ad Juſtinianum Imperatorem pro Dacii Mediolanenſis Epiſcopi reſtitutione directi fuere, cui inter alias narrationes, hanc adduxerant, ſcilicet, [Immenſa populi multitudo ſine baptiſmo moritur.] Sic etiam pro Blandi Hortani Epiſcopi liberatione ad Ravennæ Exarchum ſcripſerat D. Greg. lib. 1. epiſt. 32. his verbis: [Eccleſia ſine Rectore, & populus quaſi ſine Paſtore, grex deperit, & ibidem infantes ſine baptiſmate moriuntur.] Igitur baptizandi munus ſolius Epiſcopi fuerat, & extra Matricem Eccleſiam baptiſterium erigebatur, quia per baptiſmum unuſquiſque ad ſacroſanctam Eccleſiam inſinuatur. Greg. Turon. lib. 5. cap. 11. Durand. lib. 1. cap. 19. Quod deinde Clodovei Francorum Regis temporibus intra Eccleſiam ad lævam illius decretum fuit conſtitui. Greg. Turon. de mirac. S. Martini, lib. 2. cap. 21. Baptiſteria item ponebantur in loco profundo, ubi per gradus deſcendebatur, ut videtur in prædicto Laterani fonte, ad denotandum Chriſti ſepulchrum, cujus typus eſt Baptiſmus, Apoſtolo dictante: [Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum. Ad Rom. 6.] In primitiva Eccleſia in fluminibus baptizabatur, ut ex Apoſtolicis Actis, & ſacris hiſtoriis colligitur; hinc Tertullianus, lib. de Baptiſmo, cap. 1. inquit: Neque quicquam refert inter eos, quos Joannes baptizavit in Jordane, & Petrus Tybere tinxit.] Quidam Chriſtiani Boſræ provinciæ, quæ ad ſinum Perſicum extat, ad diem Dominicum in Jordane ſuperſtitiosè, & abſque debita forma rebaptizantur, quibus Diſcalceati Carmelitæ, Apoſtolicique Miſſionarii oſtenderunt eorum errores, eoſque ad Catholicum ritum reduxerunt. Ambroſianus ritus benedictiones fontis in Sabbato Sancto, & Pentecoſte non permittit in Parochialibus Eccleſiis fieri; ſed in Metropolitana Eccleſia tantùm, à qua deinde Parochi proceſſionaliter ad ſuas Eccleſias eam deferunt, & comiſcent, aliam addendo aquam; ſic etiam per Mediolanenſem totam Diœceſim obſervatur, deferendo, ſcilicet, omnes Parochi hoc ſacratum elementum ad ſua baptiſteria ex Matricis Eccleſiæ fonte. Vide *Concha*. *Illuminatorius*.

Baptizans. Vide *Immerſor*. Baptizans dicitur Artifex Trinitatis. [Nobis verò nullus de poſtibus frontium valebat evellere, quod in uno baptiſmate Artifex Trinitatis dignatus eſt titulare. S. Victor Africanus, lib. 3. de perſec. Vvandal.

Baptizo. Vide *Tingo*.

Bara. Vide *Guanilo*.

Bararoti, Bononiæ Hæretici. Vide *Obedientes*.

Barangi. Officiales, qui cuſtodiebant claves portarum civitatis, ubi morabatur Imperator. Catacuzen. lib. 1. c. 1. Vocabulum Anglicum eſt illius ævi, teſte Curopalata; nam cuſtodes illi Angli erant etiam cameræ imperialis Cuſtodes, ferentes ſecurim; ideò *Securigeri*, & *Barangi* dicebantur. In hiſtoria Annæ Comnenæ hos *Barangos* ex inſula Thulæ, quæ hodie Iſland appellatur, ſolitum erat deferre. Eorum Præfectus dicebatur Acoluthus. Vide *Acoluthus*.

Barbacanum, antemurale: etiam nunc ſic antemuralia aggere refecta *Barbacani* nomen ſervant. Lepidè quidem Hiſpaniæ Rex Gubernatori ſuo, qui Civitatem inimicis ceſſerat, hiſpanicè dixerat: [Perdiſte mi Villa, y guardaſte la barbacana;] æquivocè ad canam Gubernatoris barbam alludens.

Barbanus, Patruus: vox Longobardæ. [Tunc Korloman germanus ejus obviam veniens Carolo Regi barbano ſuo. Andr. Presbyt. in hiſt. Longobard.] Sic hodie *Barbam* Patruum in multis Lom-

Lombardiæ locis vocant. FR. Vide, l. ſi vir. de raptu, l. ſi quis ex parentibus, qualiter quis ſe defenderit &c.

Barbaricinus. FR. Africanus ex Barbaria, vulgò dicta, cùm Africa à Vandalis occuparetur; ex ea enim regione multi Sardiniam fugientes, ibique habitantes *Barbaricini* appellati ſunt, [Scripſerunt enim mihi, quòd eo pacto cum Barbaricinis facere pacem diſponitis, ut eoſdem Barbaricinos ad Chriſti ſervitutem adducatis. D. Greg. lib. 3. Epiſt. 14. ad Zabardam Sardiniæ Ducem;] ad quos convertendos idem Papa miſerat Cyriacum Epiſcopum. Baron. An. 594. n. 9. Ac monetæ ab eiſdem in Sicilia, & Sardinia adductæ *Barbarinæ* appellatæ fuere. [Mille ſolidos barbarinorum. Gofrid. Vindoc. lib. 1. Epiſt. 20.] de quibus D. Antoninus Florent. Archiepiſc. in vita S. Gregorii Magni, tom. 2. tit. 12. c. 3. §. 5. & idem D. Greg. lib. 3. epiſt. 23. 26. & 27. & lib. 9. ep. 67.

Barbaricum, græcè Βαρβαρικὸν, Armamentarium. [Fabricarum inſignia, & barbaricorum. In Zenonis Imp. reſcripto, l. 1. C. de propoſ. arg. in reb.] FR. Opifices armorum *Barbaricarii* dicebantur, & Milites armati. Vide *Barbutus*.

Barberina Moneta. Vide *Barbaricinus*.

Barbator. Barbitonſor. [Regis enim curiam ſequuntur aſſiduè hiſtriones, candidatrices, aleatores, dulcorarii, nebulatores, mimi, barbatores. Petr. Bleſen. epiſt. 14.

Barbatoria, vocabulum penes Greg. Turon. fortaſsè velum ſignificat, quod Moniales ſub mentum ligare ſolent, quod ſubjugulum dicitur; Belgici *Barbettam* vocant. Turonenſis enim Gregorius hoc vocabulo utitur, dum mulierum vanitatem reprehendit. Vide *Bavara*. In lexico græco verb. πωγωνοφορεία, latinè *Barbatoria* vertit. Aliqui inſtrumentum ad radendos pilos eſſe exiſtimant, quo fœminæ etiam utuntur.

Barbatus. Religioſus, qui ex inſtituto barbam nutrit. [Frater quidam ex his, quos barbatos dicimus. In vita S. Erminoldi.] FR. dicitur etiam miles: [Si quis cum militibus, vel privatis barbatis etiam ſceleſtam inierit factionem, can. ſi quis, 6. qu. 1.] & eſt idem ac *Barbutus* infrà.

Barbirasium. FR. qui barbam raſam ferunt: [Eccleſiarum planè quoque Rectores, quibus potiſſimùm hujus rei cura debuiſſet incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulſu, ut eos à ſæcularibus barbiraſium quidem dividit, ſed actio non diſcernit, nec ſacrarum meditantur eloquia ſcripturarum, ſed ſcita legum, & forenſe litigium. Petr. Damian. lib. 1. ep. 15.

Barbota. FR. navis genus, ita dicta ab ejus roſtro ferrato. [Targias multas, & galeas cum barbotis, & navibus aliis Chriſticolæ rapuerunt. Matth. Pariſ. An. 1219.

Barbutus. FR. Eques armatus, idem ac *Barbatus* ſuprà. [Quam ob rem Archiepiſcopus Joannem Aulegium Vicecomitem cum barbutis quinque millibus (ſic enim tunc benè armatos equites appellabant) in Etruriam miſit. Blond. decad. 2. lib. 10. in Clemente Papa VI.] Quo vocabulo uſi ſunt Corius. & Jo. Villanus. Vide *Barbaricum*. *Bardariotæ*.

Barcanio. FR. tergiverſor, ex Gallico vocabulo *Barguigner*, quo abundant fœminæ: [Quia & fœminæ barcaniare ſolent. In conſtit. Caroli Magni, tit. 28.

Barcus, & *Bargus*. Arbor. In l. Salica, tit. 69. §. 1. Quare etiam nunc in Italia arbuſta, & viridaria *Barco* appellantur.

Bardariotæ, milites Prætoriani, græcè Βαρδαριῶται; quorum Præfectus *Primivirgius* dicebatur, quia quando Imperator equitabat, hi milites virgas in manibus ferebant ad arcendum populi impetum: colligitur ex Iſidoro, cujus textus his verbis corrigendus. [Primivirgius clavarius, quòd primus eſt militiæ in virgis.] FR. Fortaſſe iidem erant, ac Barbuti ſuprà in dict. *Barbutus*. De Primivirgio. Vide ſuo loco.

Bardesanitæ. FR. Hæretici, à Bardeſane antea acerrimo fidei defenſore, deinde in Valentinianam hæreſim lapſo, ita denominati. Baron. An. 175. n. 16. & ſeqq.

Barducium, teli genus. [Baſilius enim inſequutus imperatorio barducio petiit. Cedren.

Bardus. FR. græcè βραδύς, tardus, ineptus, ſtultus, otioſus, vagabundus. [Nimis audacem, nimiſque bardum. Cic. pro Cecin.] Dicitur etiam *Bardiacus*. Martial. lib. 4. epigr. 4.

Laſſi bardiaci os, quod evocat.

Et Juvenal. Sat. 9.

Bardiacus judex datur hæc punire volenti.

In ſenſu comparativo uſus eſt Tertullianus. [Pictor te bardior non eſt. Adverſ. Hermog.] FR. Dicitur etiam *Baro*. [Nos Barones ſtupemus. Cic. lib. 2. de Finibus. Ille baro reputabat quæſiturum. Idem Epiſt. ult. lib. 9.] Quare Itali *Barones* vocant otioſos, & vagabundos. Item Bardus apud Gallos vates erat, & poeta: unde Lucanus cecinit:

Plurima ſecuri fudiſti carmina Bardi.

Et in eodem ſenſu apud Amianum Marcellin. lib. 15. ex Athenæo, lib. 6. Unde perperàm Calepinus Philoſophos intelligit. Item iſti Poetæ, qui fortia virorum illuſtrium facta heroicis diſpoſita carminibus, cum dulcibus lyræ modulis decantabant, etiam *Barones* dicebantur. [Apud Petronem, & reliquos Barones te in maxima gratia poſui. Cic. ad Atticum, lib. 5. [Itaque qui laudabantur carminibus heroicis, etiam *Heroces*, & *Barones* dicti ſunt, & nomen Baronis nobile evaſit deinde.

Barillus, & *Barilus*, doliolum, cadus, vas vinarium ex ligno: Italicè *Barile* dicitur: [Miſit barillos lapidibus, & ſabulone repletos. Matth. Pariſ. in vitis Abb.] FR. [Monſtravit quod ei objectum fuit, quòd in Eccleſia Deo ven. canonicum non habuiſſet ingreſſum, quia promiſiſſet unicuique parochianorum quinque barillos vini remittere, c. 10. de teſtibus, & atteſtat.] Item *Baryllus* eſt inſtrumentum libratorium aquæ. Vide *Hydroſcopion*.

Bar jona. FR. hoc vocabulo à Chriſto Domino appellatus eſt Apoſtolorum Princeps. Matth. cap. 16. quod nomen ex duabus vocibus Chaldaicis formatur, nimirum ex *Bar*, hoc eſt, filius, & *janna*, Columba; unde fit *Bar janna*, ſcilicet, Filius columbæ. Vide *Trinomius*.

Barium, Apuliæ Civit. Vide *Baira*.

Barmeraccus. FR. Canis venaticus, Italicè *Bracco* dicitur. [Qui occiderit canem acceptoricium, vel bracconem, quem barmeraccum vocant, l. Friſon. tit. 4. §. 3.

Baro. Vide *Bardus*. *Catipanans*, *Sagibaro*.

Baroncellus. FR. Dynaſta, ſæpè de hoc titulo in Diplomatibus Pontificum. Vide *Catipanus*.

Barrati, ita appellati fuerunt Religioſi Carmelitæ, & eorum Cœnobium *Barratorum* Pariſiis per aliquot tempus nominatum fuit, quod Gallicè *Le Convent des Bareès* dicebatur, quæ denominatio originem habuit hoc pacto. Cùm Saraceni, occupata jam Terra Sancta, cappam candidam his Religioſis prohibuiſſent, nam color hic pro nobilitatis ſigno inter illos habetur; coacti ideò fuere Carmelitæ quædam pallia variegata ad uſum orientalium deferre, & cum tali habitu in Occidentem demigrando, *Barrati* appellati ſunt, ubi proceſſu temporis album indumentum reaſſumpſerunt, teſte Trithemio, lib. de laudib. Carmelit. cap. 6. Qui auctorum opinionem, aſſerentium album pallium eis ab Honorio IV. conceſſum fuiſſe, confutat; fortaſsè error invaſerat, quia hujus Pontificis conſenſu reaſſumptum fuerat album pallium.

Baryllum, græcè *βαρύλλιον*, inſtrumentum ad librandas aquas. Vide *Barillus*. *Hydroſcopion*.

Basiliæ, græcè Βασιλεῖαι, libri regum. [Habes tertium Baſiliarum. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. c. 21.] Vide *Vaſileus*.

Basilica, græcè Βασιλικὴ, id eſt, regia, erat diverſorium apud Gentiles ad negotia peragenda. [Fremitu judiciorum Baſilicæ reſonant. Senec. lib. 3. de Ira, cap. 33.] FR. Erat etiam locus ad jus dicendum. [Sedebant Judices centum, & octoginta (tot enim quatuor conſiliis conſcribuntur) ingens utrinque Advocatorum, & numeroſa ſubſellia, aſtantium corona, latiſſimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc ſtipatum tribunal, atque etiam ex ſuperiore Baſilicæ parte, qua fœminæ, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, & viſendi ſtudio imminebant. Plin. Jun. lib. 6. Ep. 33.] :||: Quas Chriſtiani poſtea in templorum uſum converterunt. [Baſilicæ priùs vocabantur Regum habitracula, unde & nomen habent: nunc autem ideò Baſilicæ divina templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & ſacrificia offeruntur. Iſid. lib. 5. orig. Baſilicæ olim negotiis plenæ, nunc votis pro tua ſalute ſuſceptis &c. Auſon. in Grat. act. pro ſuo conſulatu.] FR. Dicitur etiam *Baſilica*, quæ Templum etiam Gentilium priùs erat, & poſteà Deo vero conſacrara. [Veni ergo piiſſime Domine, & ad conſecrationem operis tui plenus illabere, vice humani per baptiſma pectoris purgentur hæc templa turpi hactenus dedicata patrocinio. Ennodius in dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum, ubi templum fuit Idolorum. Dict. Sac. 2.] Et D. Aug. de Civit. cap. 7. Templum Vaticanum *Baſilicam ampliſſimam* appellavit. Vide etiam Gloſſ. in extrav. de pœnit. & remiſſ. cap. 1. Item Vaticana Baſilica dicitur *Baſilica Major*. Vide *Vaticana Baſilica* :||: Romæ principaliores Baſilicæ ſunt quatuor, quæ Patriarchales appellantur Lateranenſis, ſcilicet, Vaticana S. Pauli, & Sanctæ Mariæ Majoris. FR. *Baſilica* dicitur legum Codex, cujus Leo Philoſophus (teſte Balſamone) Auctor fuerat.

Basilicanus. FR. Eccleſiæ Cuſtos. Gloſſ. in can. Perlectis, diſt. 25.

Basilicaris, ad Baſilicam pertinens. [Quos ex voto baſilicari dictioni ſubdiderat. Greg. Turonen. lib. 1. mirac. cap. 91.] ſic etiam *Baſilicaris Diaconus* dicebatur.

Basilicus, herba. Vide *Aqua benedicta*.

Basilidiani. FR. hæretici Baſilidis ſequaces, qui inter alias blaſphemias, Chriſtum non paſſum fuiſſe ajebant, 24. qu. 3. can. 39. & 1. quæſt. 1. can. Marcion, & Baſilides. Ac loco Chriſti Simonem Cyrenæum paſſum fuiſſe aſſerebant. Baronius, An. 120. n. 8. Quem errorem ſequutus eſt Machometes. Vide *Abraxas*.

Bassinum, Polubrum, ex gallico vocabulo *Baſſin*. [Coram Papa flexis genibus teneat baſſinum argenteum, in quo ſunt cineres. In Cæremonial. M. S. Davantriæ;] ubi de die cinerum agit. Vide *Batiolum*.

Bassus, & *Baſſallus*. Vide *Vaſſus*.

Bastagia, ſarcina, onus. [Jubemus eos non ad ſolicitudinem Baſtagiæ, non ad functionem navicularíam devocandos, l. ſoluta de Cohort.] Quare in Theodoſiano Codice legendum eſt *Vaſtagiæ*, & non *Vaſtagæ*. [Item, Baſtagma, *βάσταγμα*, onus, geſtamen, ſarcina, latinè interpretatur.

Bastagiarius, qui curam habet deferendi ſarcinas. [Æternam finimus legem, ne unquam Baſtagiariis militiam deſerere liceat, l. æternam 8. de murileg.] In Sicilia, & in Regno Neapolitano *Baſtaſo*, & *Vaſtaſo* vocant Bajulum, qui onera portat.

Bastarius, in Palatio Apoſtolico officium, & gerebat curam fabricandi candelas, & præparandi ellychnia pro lampadibus. Ex antiquis cæremonial. M. S. FR. Dicebatur etiam *Vaſtarius*, Turrigius de Cyptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 554.

Basterna, vehiculi genus. [Deuteria verò cernens filiam ſuam adultam valdè eſſe, timens, ne eam concupiſcens Rex, ſibi adſumeret, in baſternam poſitam indomitis bobus conjunctis, eam de ponte præcipitavit. Greg. Turon. lib. 3. cap. 24.] Aliquando pro lectica ſumitur. [Quos imitatæ matronæ complures opertis capitibus, & baſternis per latera Civitatis cuncta diſcurrunt. Amian. lib. 14.

Bastonicum, ex gallico verbo *Baſtilla*, Carcer. [Poſtmodùm verò ante eos à Comite adducatur, ut in baſtonico retruſus, uſque dum nobis placuerit, pœnas luat. In Conſtitut. Caroli M. lib. 6. cap. 96.

Bathin, ex voce græca *βαθὺς*, fundum ſignificat: [Et vela holoſerica majora ſigillata, habentia periclyſin, & crucem de bathin, ſeu fundato. Anaſt. in Leone III.] Id eſt, Crux de fundo aureo in atralica textura, ſeu ſerico villoſo, ſecundùm Torrigii explicationem in Tract. de Crypt. Vatican.

Batillum, foculare inſtrumentum: [Fuſcinulas, ac tridentes uncinos, & batilla. Numer. c. 4.] FR. diminutivum à nomine *Batulo* quaſi *Patulo*: eſt igitur inſtrumentum hoc ad ſimilitudinem palæ, quo cinis, & prunæ colliguntur, de quo Plinius: [Batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat probatur, lib. 33. c. 8.

Batillus, muſicale inſtrumentum ex metallica materia, ad baculi formam, anulis ex eodem metallo refertum, qui percuſſi concinnè armoniam efficiunt in eccleſiaſtico cantu inter Armenos, in eorum Eccleſiis egomet ſæpè audivi, de quo vocabulo Abdias Babylonicus, lib. 9. hiſt. apoſt. inquit: [Erant autem virgines cum lyris canentes, alii cum tympanis, alii cum batillis, & thuribulis.

Batiolum, Pollubrum. [Batiolum aureum octo pondo habebat. D. Greg. lib. 1. Epiſt. 42.] Reperitur etiam *Batiola* in eodem ſignificatu. Vide *Baſſinum*.

Batto, percutio. [Nec lanam carpare, nec linum battere. In Capitol. Caroli Magni, lib. 1. cap. 81.

Battulia, percuſſio, conflictus, militia, à dicto verbo *Batto*, inde italicè *Battaglia* conflictus dicitur, & *Battuglia* excubiæ, quæ noctu per vias Civitatis vigilando incedunt.

Battologia, vana locutio: [Dum interim apud energumenos fiſtulæ inſtar perſonamus meras nugas, & battologias. S. Antioch. hom. 99.] *Βαττολογία*, propriè ſignificat loquelæ impedimentum in balbutiendo, & quia balbutientes loquendo replicant verba; ideò multiloquium, ſeu vaniloquium *Battologia* etiam dicitur.

Battologus, Vaniloquus. [Orantes, inquit, ne ſitis battologi, ſicut Gentiles. Greg. Nyſſen. de orat. in c. 6. Matth.

Batulo. Vide *Batillum*.

Batus. Vide *Badus*.

Batutilis. Lamina mallei percuſſione extenſa. [Argenteum faſtigium batutile. Anaſt. Bibliot. de Conſtantino Magno agens] Lege Faſtigium. Vide *Faſtigium*.

Bavara, velum ad jugulum tegendum, quo moniales mentum conſtrigunt. [Sibi, quam ſacræ Virgines bavaram vocant, depoſcit. In vita B. Catharinæ Bononien.] Vide *Barbatoria*.

Bavarum Latum. FR. Dicitur mozetta prælatitia: [Quæ preces de mandato Sanctiſſimi Dom. N. Papæ in Sac. Rit. Congregatione propoſitæ fuerint, eadem Sac. Rit. Congregatio cenſuit dicto Abbati Generali Congregationis Montis Virginis poſſe concedi uſum dictæ mozettæ, ſeu bavari lati cum caputio, ſine bireto, & in terris, & locis tantùm ſuæ juriſdictioni ſubjectis. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 571.] Ejus ſynonyma. Vide *Mozetta*.

Baucalis. Vide *Baucus*.

Baucus, & *Bauca*, guttus, vas, quo aqua ad lavandas manus verſatur. [Baucas inauratas tres: Anaſt. in Leone IV. & Benedict. III.] Reperitur in eadem ſignificatione *Bucale*. [Bacile cum bucali pro manibus abluendis. Ordo Rom.] FR. Item *Baucalis* in eodem ſignificatu. [Si quis igitur gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, caſu aliquo fregerit. In Conſtit. Monachal. §. 5.] Vide *Gillo*.

Bazan, Agnina pellis nigri coloris, quæ aliàs *Cordubenſis*, & italicè *Cordovano* dicitur. Ex gallico ſermone *Bazane*, ideſt, nigra pellis. [Ocreis de cute, quam vulgus Bazan appellat. Matth. Pariſ. in vita Abb.

Bazius, vas. Vide *Garalis*.

Bdellium, gemmæ ſpecies. [Ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus. Geneſ. c. 2.] Hoc Rabbini exiſtimant margaritam fuiſſe, inter quos Rab. Moyſes Barceſa de Parad. par. 1. c. 21. Alii chryſtallum putant; alii denique lacrymæ ſpeciem gummoſam, quæ tanquam chryſelectrum, & ſuccinum ex arboribus ſudet, quod ſimili textu, cap. 11. Numer. confirmant, ubi dicitur: [Erat autem man, quaſi ſemen coriandri coloris bdellii.] FR. Et ad objectionem, quod ſuccinum ſit flavum, mannam verò conſtet fuiſſe candidam; reſpondetur ex Plinio, lib. 35. c. 3. etiam ſuccini candidi ſpeciem inveniri :||: Textus verò Arabicus in utroque capite *Lulu*, id eſt, margaritam legit.

Beati, in gloria quare æternaliter remunerentur. Vide *Infernus*.

Bebrinus. Veſtis, ſeu aliud ex caſtoris pelle. [Veſtimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina, numquam in uſu habeant. In Regula S. Cæſarii, c. 7.] FR. Vox quidem ex latino vocabulo derivata; nam *Fiber* Caſtor dicitur, & gentile *Fibrinus*; Plinius enim inquit: [Fibrina pelle detegunt, lib. 17. cap. 28.] Itali *Bevero*, & *Bivaro* dicunt teſte Felice Felicio in ſuo Onomaſt. *Caſtore* dict. Germani autem *Biber*.

Beclas. FR. nomen à Photio fictum, qui cùm eſſet in Patriarchali Conſtantinopolitana Sede intruſus, à Baſilio Imp. deinde ejectus, & in exilium relegatus; ad captandam denuò Imperatoris gratiam, antiquam hiſtoriam characteribus Alexandrinis, de nobili Baſilii genealogia fictè ſcripſerat, & inter fabuloſas illas narrationes, eidem Imperatori hoc nomen *Beclas* tribuebat; qui liber deinde Theophanis opera in bibliotheca imperiali poſitus eſt, & poſt aliquod tempus idem Theophanes Imperatoris finxerat, ſe inter ſtudēdum, ibi librum inintelligibilem inveniſſe,

quem ajebat, præter Photium: tales inintelligibiles characteres noſcere neminem poſſe; qui ab exilio revocatus, vocem illam *Beclas* interpretatus eſt, atque pro qualibet littera perſonæ nomen expoſuit, hoc pacto: B. *Baſilius*, idem, nempè, Imperator. E, *Eudocia* Auguſta ejus uxor. C, *Conſtantinus*. A, *Alexander*. S, *Stephanus*, omnes iſti Imperatoris filii erant, quibus bonum omen augurabatur. Itaque tali arte Imperatoris benevolentiam, & poſt Ignatii Patriarchæ mortem, ſedem illam reaſſumpſit.

BEDA. Vide *Venerabilis*.

BEGINA, Monialis, ſeu Virgo Deo dicata. [Inter Beginas degent. In vita S. Geltrudæ.] Vide infrà *Beguina*.

BEGINAGIUM. Monachatus. Vide infrà *Beguinagium*.

BEGUARDI. FR. Hæreticorum ſecta, quæ in Germania cœperat, ann. 1294. Rinald. Annal. Eccl. ibid. n. 26. Ita viri illius ſectæ appellabantur, nam mulieres *Beguinæ* dicebantur, quæ hæreſis Petrum Joannis Olivi habuit auctorem, idem Rinald. An. 1312. n. 18. & 19. Dicebantur etiam *Bizochi*, & *Fraticelli*. Idem An. 1297. n. 56. Item *Vacaſoti*. Sed Petrum Colutii de Corbario Antipapam Authorem facit Blondus, in tract. de Piceno; ubi de Fabriano ſcribens, ſic ait: [Tulitque ipſius oppidi ſors, ut adulterini Pontificis reliquiæ peſtiferi dogmatis in eo fuerint punitæ, quod quidem memorabile facinus non abs re cenſuimus referendum. Quum Joan. XXII. Pont. Rom. Ludovici Bavari adulterini Imperatoris importunitati, ac inſolentiæ conſtanter reſiſteret, veniens Romam ipſe Bavarus quendam Petrum Colutii de Corbario Reatinæ Diœceſis Minorum Ordinis in Antipapam profanari curavit: qui miſer factæ de ſe electioni quum eſſet aſſenſus, Anticardinales creavit, & complicibus in veſania, impietateque ſua coactis, pro viribus eſt conatus ſcindere Dei Eccleſiæ unitatem; & tamen interim Joanna Matthæi filia de Corbario repetiit in judicio eundem maritum ſuum, qui ſecum annis quinque priuſquam ad fratres minores inhabilis confugiſſet, matrimonialiter fuerat copulatus, fuitque per Epiſcopum, ſervato juris ordine, in Petrum ſententia reintegrandi matrimonii promulgata. Sed cùm Petrus ipſe in Idolum profanatus, à Bonifacio Comite Piſano captus, & ad Rom. Pont. Avenionem perductus eſſet, ibidem in carceris pedore obiit. Nec tamen ſemper poſteà defuerunt illius veſaniæ ſectatores Fraticelli de opinione vulgariter appellati, aſſerentes nec Jo. XXII. nec quempiam illius ſucceſſorem jure, & ordine creatum fuiſſe Pontificem: quod malum adeò diffuſum eſt, ut in multis, magniſque Italiæ Civitatibus atque per oram Græciæ, præſertim in Athenarum urbis reliquiis multi hactenus ſint inventi Romanis Pontificibus eam ob fatuitatem animis, & conventiculis clam initis adverſantes &c.] Ibique omnes eorum errores idem Author recenſet: ſed vitæ Clementis V. in calce Clementinæ ſcriptor Dulcinum, & Margaritam hujus hæreſis Authores facit; hos Hæreticos multis nominibus appellat Joannes XXII. in ſua extrav. de relig. domibus, nempè, *Fraticellos*, *Fratres de paupere vita*, *Bizochos*, *Beguinos &c.* Qui aſſerebant privilegium obtinuiſſe à Cæleſtino, ut ibidem habetur: horum hiſtoriam refert Gloſſa, in cap. 4. extrav. de verb. ſignif. Nec valdè differens eſt hæc ſecta à recentiorum noſtri temporis Hæreticorum erroribus, ut habetur in Clement. de hæreticis, cap. 3. illi enim jejunii, & iſti omnem pœnitentiæ neceſſitatem negant; illi carnalitatem ſanctificabant, hi verò cœlibatum damnant; politicam obedientiæ ſummiſſionem illi, iſti verò ſpiritualem recuſantes: ad quorum extirpationem, nedum eccleſiaſtici Superiores, ſed etiam ſæculares Principes, non tantùm ob Religionis zelum, ſed & pro eorum ratione ſtatus, omnes incumbere tenentur. Novatorum enim intentio ficto religionis velo ab omni ſubjectione ſeſe eximere ſemper tendit, ac utramque libertatem affectat, perquiritque. Itaque Beguardi Eccleſiaſtica Sacramenta deſpiciebant, ac conceptus proprios Patrum definitionibus anteponebant, dict. extrav. de relig. dom. quibus recentiores hæretici in his erroneis opinionibus prorſùs aſſimilantur.

BEGUINA. FR. hoc nomen ſumitur in bonum, & in malum ſenſum, in malum, ſcilicet, quando de fœmina, quæ in hæreſi ſuprà relata vivit; in bonum cùm rectè ſentiat de fide, & piè illa vivat, Extrav. Joannis XXII. de relig. dom. Vide *Begina*.

BEGUINAGIUM. FR. etiam accipitur pro hæreſi Beguardorum, & Beguinarum. Clement. I. de relig. domibus. Aliquando verò rectè intelligitur pro pia, & ſancta Congregatione Catholicarum Beguinarum, ſeu Beginarum, ut dictum fuit in dict. *Beguina*.

BEHEMOTH. Hebraicum nomen. [Ecce Behemoth, quem feci, tecum fœnum quaſi bos comedet. Job cap. 40. n. 10.] Aliqui interpretes per antonomaſiam elephantem, ſicut etiam per *Leviathan* balenam intelligunt, cùm ille inter terreſtria animalia, & hæc inter aquatilia majores ſint. FR. Alii verò crocodilum interpretantur. Gloſſa tamen in can. principium, de pœnitentia diſt. 2. immundam beſtiam explicat. :||: Sed allegoricè dæmonium ſignificat. Cachinnum ſanè excitant Talmudi fabulæ, præſertim, ubi de ambobus hiſce beſtiis nugantur Rabbini, quòd, nempè, *Behemoth* in primis maſculinum animal à Deo eunuchatum fuiſſet, ne generaret; nam ejus proles, ſi multiplicaretur, mundum deſtrueret; ejuſque verò fœmina pro juſtorum Hebræorum cibo in Meſſiæ tempore adhuc viva conſervatur, pro quibus Leviathan etiam caro ſalſa præſervatur, unde unuſquiſque Hebræus pro quolibet ingenti pretio hanc ſuam portionem ſomniati ferculi minimè commutaret.

BEILAGINES. Vide *Auricabeones*. *Bellagines*.

BELISARIUS, aliàs *Guiliſarius* appellatus. Vide *Ve-*

Velum. Primus inventor molendinorum in Tyberim volventium. Vide *Machinor*.

Belitranus, ſeu *Bellitranus*. FR. pro Velitrano, can. temporis 7. quæſt. 1. [Joannes Epiſc. Civit. Beliternæ,] ſubſcribitur. Vide Animadverſiones in Concil. Lat. Latinii, tit. *Decreta Greg. I.* & [Pontiano Belliternenſi Epiſc. [ibidem, tit. *Concilium Lateranenſe*.

Bellagines. FR. Leges Gothorum. Adnot. in Hiſt. Longobard. lib. 4. c. 44. Ex Jornande de reb. Geticis, & Gloſſ. Iſid. Vide *Auricabeones*.

Beltis, inſtrumentum ad preces, & orationes Dominicales, ſalutationeſque Angelicas dinumerandas, ſicuti cum corona, ſeu roſario hodie calculamus. De hoc vocabulo in quadam Synodo fit mentio, ubi exequiæ pro defuncto Epiſcopo præſcribuntur, hoc pacto habetur: [Singuli ſervorum Dei jejunent, & 30. diebus canonicis horis expleto ſynaxeos, & 7. beltidum Pater noſter pro eo cantetur, & hoc expleto trigeſima item die obitus ſui.] FR. ſeptem beltidum puto vices ſignificare, quod ab Hiſpanis *ſette bueltas*, Italicè *ſette volte*.. id eſt, ſeptem vices à *volvendo* verbum vulgariter deductum.

Bema, FR. Βῆμα, pulpitum, ſive gradus. Item ſignificat feſtum Manichæorum. [Vultis ergo, ut & vos dicamini in menſe Martio Martem colere? illo enim menſe bema veſtrum cum magna feſtivitate celebratis. Eugeſippus Abb. Africanus, lib. 1. cap. 67.] Et clariùs D. Auguſt. contra Epiſt. Manichæi, cap. 8. ſic inquit: [Cùm ſæpè à vobis quærerem illo tempore, quo vos audiebam, quæ cauſſa eſſet, quòd Paſcha Domini plerumq; nulla, interdum à paucis tepidiſſima celebritate frequentaretur, nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indito auditoribus veſtris, nullo denique feſtiviore apparatu, cùm veſtrum bema, id eſt, diem, quo Manichæus occiſus eſt, quinque gradibus inſtructo tribunali, & pretioſis linteis adornato, ac in promptu poſito, & objecto adorantibus, magnis honoribus proſequimini.

Benedictini Monachi. Vide *Abbas*. *Alleluja*. *Ordo Nigrorum*. *Camelaucium*. Gratianum in dict. *Canon*. *Collecta*. *Completorium*. *Mixtum*. Quid in eorum regula ſignificent pſalmi fortiores. Vide *Pſalmus*.

Benedictio. FR. in veteri Teſtamento elevatis manibus precabantur. [Et benedixit Eſdras Domino Deo magno, & reſpondit omnis populus. Amen, Amen; elevans manus ſuas, & incurvati ſunt, & adoraverunt Deum proni in terram. 2. Eſd 8. num. 6. Quod fiebat in ſignum invocandi Altiſſimum: ſic etiam in juramentis. [Cùm elevaſſet dextram, & ſiniſtram ſuam in Cœlum, & juraſſet per viventem in æternum. Daniel. cap. 12. n. 7.] Sæpè in ſacra Scriptura de ſimilibus actibus in conferendo benedictiones. :||: Ideò Chriſtus Dominus aſcendens in cœlum elevatis manibus benedixit Apoſtolis. Lucæ 24. Inter Chriſtianos deinde, ex Apoſtolorum traditione, manu extenſa Crucis ſigno datur benedictio. Vide *Chirotonia*, quam cæremoniam, piè credendum eſt à Chriſto Domino in præfato Aſcenſionis die initium habuiſſe, ad cujus ſimilitudinem peracta Miſſa benedictio populo confertur. [Etenim Dominus ante aſcenſionem in cœlos, duxit Diſcipulos in Bethaniam, ibique benedixit eis, & aſcendit in cœlum. Hunc morem tenet Sacerdos, ut poſt omnia ſacramenta conſummata benedicat populo, atq; ſalutet; deinde revertitur ad Orientem, ut ſe commendet Domini Aſcenſioni, dicitque Diaconus, Ite Miſſa eſt. Amalar. lib. 3. de off. c. 36.] At hæc benedictio à Sacerdote dabatur immediatè poſt communionem, ut ex adducta authoritate, & ex aliis Auctoribus colligitur: ſoli enim Pontifici Romano licitum erat in fine Miſſæ benedicere populo. Radulph. propoſ. 23. Itaque reliqui celebrantes ſacrum finiebant ad orationem illam, *Placeat tibi &c.* quod ex ſequentibus verbis patet, nempè: [Finitis omnibus oſculatur Presbyter Altare, dicens: Placeat tibi, ſancta Trinitas. Deinde ſacris veſtibus ſe exuens. Ordo Rom.] Idem legi in quodam cæremoniali M. S. antiquo Abbatiæ Mileti de anno 1509. exarato. Sic etiam obſervant Carthuſiani, qui non dant benedictionem in fine Miſſæ, nec dicunt Euangelium ſancti Joannis in fine: ideò enim benedictio poſt communionem dabatur, ut qui Euchariſtiam non ſuſceperant, ſaltem cum illa benedictione diſcederent. Microl. c. 21. Sicut aliqui Sacerdotes hodie laudabiliter, quando poſt Miſſam, vel extra eam communicare ſolent, dant benedictionis ſignum in fine illius communionis pro non communicatis. In præſenti Pariſienſis Archiepiſcopus ſolemniter celebrans, poſt communionem Miſſæ populo benedicit. Quando coram Legato Apoſtolico, vel loci Ordinario celebratur; Celebrans tunc antequam det populo benedictionem, ſummiſsè inclinatur, quo ſigno oſtendit à ſuperiore petere licentiam, ſicut in Rubrica ordinatur; & hoc fit quia antiquitùs, ut dictum eſt ſuprà, Sacerdotes in Superiorum præſentia nequibant hoc agere ex prohibitione Leonis, & Gelaſii Pontificum. Microl. c. 2. Coram Papa celebrans genuflexè hanc licentiam poſtulat, ut in eadem Rubrica. At quando Miſſa coram præfatis Prælatis ſolemniter celebratur; tunc ipſe Prælatus, & non celebrans benedicit populo. In quodam antiquo Miſſali de anno 1533. impreſſo benedictionem à modo conſueto diverſam legi, nempè: *In unitate Sancti Spiritus benedicat vos, Pater, & Filius*. Ac in Miſſis pro defunctis dabatur benedictio ſub hac forma: *Deus vita vivorum, & reſurrectio mortuorum benedicat vos in ſæcula ſæculorum*. Quod Miſſale conſervatur in Biblioth. Cathedr. Viterbienſis. Item *Benedictio* ſignificat etiam precationem, qua aliqua ſanctitas confertur, hæcque duplex eſt ſecundùm Cajetanum in 2. 2. quæſt. 7. art. 11. Prima enim dicitur *Conſtitutiva*, qua perſonæ, ſeu aliæ res ad divinum cultum deſtinantur, veluti ſacræ veſtes, quarum benedictiones ad Epiſcopum ſpectant, & hanc benedicendi poteſtatem non poteſt

Epi-

Epiſcopus aliis delegare. Congreg. Rit. 14. Novemb. 1615. Poteſt tamen licentiam concedere benedicendi Eccleſias, Oratoria, eorumque primos fundamentales lapides. FR. Et in hoc ſenſu collatio ſacrorum ordinum benedictio dicitur. Gloſſ. in can. Quamvis Chorepiſcopi. diſt. 68. :||: Altera *Benedictio invocativa* appellatur, ut ſunt fructuum, candelarum, aliarumque rerum, quæ in Rituali Rom. notantur: hæ à quolibet Sacerdote exerceri poſſunt, ſuperpelliceo tamen, & ſtola induto, quæ debet eſſe violacei coloris in omnibus benedictionibus, ubi exorciſmi habentur, vel ſaltem coloris currentis diei, ut in Rituali præſcribitur. In omnibus Dominicis per annum aſperſione aquæ benedictæ benedictio datur, ut dictum fuit dict. *Aqua benedicta*; id eſt, ante ſolemnis, & conventualis Miſſæ principium, Altare priùs ter, nempè, in medio, in Euangelii cornu, & in cornu tandem Epiſtolæ aſpergendo: quæ tamen Altaris aſperſio (ex Miſſali Ambroſiano de 1618. edito, & per Gavantum relato) omittitur, ſi Sacramentum Euchariſtiæ ibi erit expoſitum, in quo caſu cenſet idem Author, non debere Diaconum, nec aſperſorium, nec Sacerdotis manum oſculare: Rubricæ enim generales à ſimilibus oſculis abſtinendum ordinant, præſente Euchariſtiæ Sacramento. Clerus tamen, & populus aſperguntur aqua benedicta, qui, ut in Epiſcoporum cæremoniali advertitur, debent tunc caput inclinare. Canonici verò non ſicut Clerus, & populus aſperguntur ſimul, ſed ſinguli unus poſt alterum. Gregorius XIII. ſub die 30. Decembr. 1616. ſtatuit, Epiſcopos, ſeu aliam principalem perſonam non poſſe hanc aſperſionem exercere in Dominicis diebus, ſed hujus muneris exercitium ab alio Sacerdote fieri debere, ſuperpelliceo, & ſtola induto; ſic Praxis Archiepiſcopalis teſtatur Romæ impreſſa de eodem anno 1616. Gavantus tenet, quòd Sacerdos antequam aſpergat Altare, debeat Antiphonam *Aſperges me* intonare, quamvis videatur Rubricam contrarium diſponere; ratio eſt, quia in ea Antiphona fit mentio de actione futura, in qua verſiculus *Gloria Patri* omittitur, quando in Introitu non debet dici, ut in Dominica Paſſionis &c. cùm hæc cæremonia ſit Miſſæ principium. Notantur imprudentiæ Sacerdotes, qui ad benedicendum populo cum Euchariſtiæ Sacramento, expectant id agere, quando, nempè, Chorus cantat verba hymni, *Sit & benedictio*; nam ſenſus illius verbi *Benedictio* non refertur ad nos, ſeu ad populum; ſed ad Sanctiſſimam Triadem, ubi *Benedictio* laudem propriè ſonat, & ſic ridiculè populus loco Trinitatis ſub illis verbis benedicitur. Abuſus quidem eſt non diſſimilis illi, qui in Eccleſia Africana tempore D. Auguſtini reperiebatur, ubi quoniam percutitur pectus ad verba, *Confiteor &c.* idem faciebant Africæ Chriſtiani, quando in Euangelio pronunciare audiebant. *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti &c.* In quibus verbis ſe impeccabilem eſſe Filium Dei, non verò peccata ille confeſſus eſt; ideo Patri ejus reddidit gratias. Inde Auguſtinus Africanos reprehendens, ajebat: [In hoc ipſo, quod ſonuit Confiteor, pectora tutudiſtis. Tundere autem pectus, quid eſt niſi arguere quod latet in pectore, & evidenti pulſu occultum caſtigare peccatum? Quare hoc feciſtis, niſi quia audiſtis Confiteor tibi, Pater? Confiteor audiſtis; qui confitetur, non audiſtis. Nunc ergo advertite, ſi Confiteor Chriſtus dixit, à quo eſt longè omne peccatum, non ſolius peccatoris, ſed etiam laudatoris. Serm. 8. de verb. Domini.] Ita imperitis dici poſſet, qui dictum verbum *Benedictio* non intelligunt; Audiſtis benedictio; ſed qui benedicitur, non audiſtis. Nunc ergo attendite cui dirigitur benedictio, Sanctiſſimæ namque Trinitati dirigitur: ergo laudem, & glorificationem ſignificat. Nam, ut D. Ambroſius concludit, [Deus benedicitur, cùm laudibus dignis extollitur. Homines autem ſic benedicit Deus, ut donum gratiæ ſuæ impertiat, in Epiſt. ad Epheſios, cap. 1.] Licèt erudítiſſimus Latinus Latinius in obſervationibus ad Sanctos Patres, de S. Ambroſio loquens, neget hæc Commentaria ab ipſo compoſita fuiſſe. An Diaconus poſſit benedicere. Vide *Cereus paſchalis*. *Diaconus*.

BENEDICTIO BEATICA. FR. In Conciliis, & penes Patres *Viaticum* intelligitur. [Jubemus verò in infirmitate poſitis, ut beaticam benedictionem percipiant. Conc. Barcinon. can. 9.] Ubi de publicè pœnitentibus loquitur Concilium, qui ob infirmitatis impedimentum, injunctam eis pœnitentiam complere nequiverant. Et clariùs ſub iiſdem verbis in Concil. Gerunden. de eiſdem pœnitentibus habetur hoc pacto: [Si verò, qui in ægritudinis languore depreſſus, pœnitentiæ Benedictionem (quam viaticum dicimus) per communionem acceperit &c. apud Gratian. can. Si verò, diſtinct. 50.] Idem clariùs habetur in can. qui recedunt. 26. quæſt. 6. Ergo iſta benedictio ægrotis pœnitentibus non neganda, viaticum intelligitur, quæ *Beatica* dicitur, quia ex pœnitente beatum facit, & in gratiam illum reddit. Item alibi ſynonymicè: [Excommunicatos eſſe decernimus, ut ſi quid eis &c. humanitatis ſpatium advenerit, benedictione viatici non priventur, can. tanta. diſt. 86.] Vide *Viaticum*. :||: Item benedictio *Eleemoſynam*, & *Eulogiam* ſignificat; vide in ſuis locis, & dict. *Octava*. Item alicujus Sancti Reliquia. De his duobus poſtremis ſignificatis, reperitur paſſim in Regiſt. D. Gregorii. Vide *Canola*. Non verò ſignificat hoc vocabulum indulgentiam, ut perperàm Franciſcus Turrianus credidit, contra quem Latinus Latinius eruditè in ejus epiſtolis ſcripſit, quas in duobus tomis diviſas edidimus. Quod inſuper evidenter confirmatur; nam idem Gregorius *Benedictionem* appellat dona ei ab Alexandrino Patriarcha miſſa, qui ſanè auctoritatem non habebat concedendi Summo Pontifici indulgentiam: atque hæc ſunt Greg. verba: [Suſcepimus autem benedictionem S. Euangeliſtæ Mar-

Marci, lib. 6. Epiſt. 37.] FR. Ego verò puto hanc benedictionem S. Marci, fuiſſe reliquiam ejuſdem Sancti; nam reliquia benedictio etiam dicebatur: [Partē thymiamatis, & ſabanum (ideſt ſindonem) pro benedictione. Bonifac. Ep. 10.] Vide *Reliquia*. :||: Benedictiones inſuper ſignificant Canticum trium puerorum. [Benedictiones, & laudes &c. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 12. append. 4.] Ultimum vocabulum ſignificat Pſalmum *Laudate Dominum de cælis*, cum duobus ſequentibus; ideo *Laudes* vocantur, una, nempè, ex horis canonicis, quæ poſt Matutinum recitatur, & in eodem ſignificatu in Regula Tetradii, cap. 21. habetur: licèt per errorem in numero ſingulari *Benedictio* legatur. *Benedictiones* dicitur etiam canticum illud trium puerorum, quia in eo benedicitur Creator univerſaliter per varias creaturas. S. Athanaſius in tract. de Virgin. de eodem cantico loquens, ait: [Illuceſcente die benedicite omnia opera Domini Domino.] Benedictio aquæ in Calice, Vide *Aquarii*. Benedictio ſignificat collectam. Vide *Collecta*, quod idem ſonat, ac *Eleemoſyna*, ut dictum eſt ſuprà. Item *Benedictio ſecunda* quid ſit. Vide in eadem dict. *Collecta*.

BENEDICTIO SOLEMNIS. FR. ſecundùm Gloſſam in Clement. de privil. & exceſſ. privil. cap. 2. §. Benedicat. Eſt illa, quando Epiſcopus dicit, [Sit nomen Domini benedictum,] ex quo ſequeretur Epiſcopos in Miſſis privatis uti non debere prædicta verborum forma.

BENEDICTIONALIS, liber, in quo benedictionum formulæ continebantur, quæ populo in Miſſa precabantur, nam variæ antiquitus erant, juxta feſtivitatum diverſitates, ut in D. Greg. Sacramentario legitur. [Statim Epiſcopo dicente, Per omnia ſæcula ſæculorum, Diaconus accipiat benedictionalem librum, & converſus ad populum dicat: Humiliate vos ad benedictionem; & Clero reſpondente, Deo gratias, porrigat Epiſcopum librum. Ord. Rom.

BENEDICTUS, idem ac Chriſtianus. Vide *Chriſtianus*.

BENEDICTUS QUI VENIT &c. Verba hæc à S. Ignatio martyre in Miſſa addita fuerunt. Remig. Epiſc. in expoſit. Miſſæ. Et cani debent poſt elevationem Calicis juxta expoſitionem Epiſc. Cærem. l. 2. c. 8. Hoc etiam in Miſſa defunctorum obſervandum erit; hæc eſt enim praxis Papalis Cappellæ in qualibet Miſſa. Vide *Hoſanna*.

BENEDICTUS, canticum. Vide *Canticum*.

BENEFICIUM, & *Beneficiatus*: Per beneficium antiquitus feudum intelligebatur, & *Beneficiare* infeudare (ut ajunt) ſignificabat. [Poſtea Imperator ſeditione facta, coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiavit, ut ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet. Sigib. in Chron. An. 1007.] FR. Etiam Papa feudum Eccleſiæ beneficium appellat. [Injungentes eidem, ut ibi non tanquam tibi, ſed tanquam Eccleſ. Rom. (cujus authoritate debes percipere, cujus etiam propter prædicta beneficia vaſſallus exiſtis) ſine difficultate perſolvat. De præſcriptionibus, cap. 13.] :||: Apud Romanos officium erat honoris: inde dicti ſunt *Beneficiarii*, & *Beneficiati* officiales. Tertullianus utitur hoc nomine ad ſigillandos Publicanos, qui vectigalia exigebant; imò aliquando de juſtitiæ miniſtris, & exploratoribus, italicè *Spie* appellatis, intelligebatur, quia à plebeis gravaminibus erant exempti: [Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cùm in Matricibus beneficiariorum, & curioſorum inter tabernarios, & lanios, lenones Chriſtiani quoque vectigales continentur. Tertull. de fuga, cap. 13.] Idem habetur in Novell. 13. & ibid. Cuiac. [Tamen ne, vel à beneficiariis, vel aliis quibuſcunque contumelias, injurias, moleſtias, & turbationes pati cogantur, his etiam litteris tuam animi magnitudinem admonendam curavi. Euſeb. de Chriſtian. lib. 8.] FR. Atque in eodem ſenſu Spartianus in Adriano Cæſare ſcripſerat: [Pedibus iter faciens, ejuſdem Serviani Beneficiarium antevenit.] :||: Hodie tamen per *Beneficium* præbenda eccleſiaſtica intelligitur cum onere recitandi officium, vel alterius obligationis, ut ad Miſſas celebrandas &c. Antea enim Clerus ſuum menſtruum ſtipendium recipiebat, deinde verò eis Epiſcopi vita durante Eccleſias conceſſerunt, quæ *Beneficia* dicta ſunt, quia, ut in Epiſtola ad Cæſarium Arelatenſem Epiſcopum Symmachus Papa ſcribit, benemeritis tantùm concedebantur, atque Pontifex hic beneficiorum uſum inter Eccleſiaſticos introduxerat, quos D. Cyprianus *Clericos poſtulantes* appellavit. Dicitur etiam *Præſtimonium*, ſeu *Præſtimonialis portio*. Item *Perſonatus*. *Portionarius*. Vide ſuis locis. Valdè laudabilis erat Nicolai III. in beneficiorum diſtributione methodus; habebat enim idoneorum Catalogum diligentiſſimis inquiſitionibus notatum, & ſtatim ac beneficium vacabat, illud uni ex idoneis, antequam à magnatorum interceſſione præoccuparetur, conferebat. Odericus Rinal. in Eccleſ. Annal. an. 1280. num. 27. Beneficia enim Eccleſiaſtici ſtipendia ſunt pro virtutum alimento, vel pro pſallendo in Choro, aut ſacrificando fundata. FR. Non eſt minùs ponderanda D. Bernardi redargutio in conferentes nobilium filiis beneficia adhuc pueris, & incapacibus. Vide *Principo*. Item beneficiandi, præter probitatem vitæ, debent habere notitiam legendi, conſtruendi, & canendi. Gloſſ. in Clement. de conceſſ. præbendæ. § Reputamus. :||: Beneficiorum pluralitas in una ſola perſona communiter damnatur, & præcipuè à Gulielmo Pariſienſe, quod in Collegio Eruditiſſimorum Theologorum unanimiter comprobatum fuerat, non poſſe, ſcilicet, quemquam duo beneficia ſimul poſſidere, quando unum ex his excedat valorem congruæ ſubſtentationis: quod Collegium habitum fuit de anno 1238. Sed quia Philippus Cancellarius huic opinioni, ob multiplicitatem beneficiorum, quæ poſſidebat, ſuccumbere noluerat; ideo ad æternas pœnas illum damnatum fuiſſe poſt mortem, & eidem Gulielmo apparuiſſe refert

refert in Epitom. Annal. Eccleſiaſt. Spondanus. Abuſus hic originem habuit in temporibus mortalitatum maximo numero ingruentium, quando Epiſcopi ob penuriam Clericorum, ne beneficia deperderentur, ſingulis Eccleſiaſticis in commendam, & œconomiam plura beneficia concedere cogebantur, donec Clerici idonei reperirentur. At ſenſim poſteà de commenda cum ingenti clericalis ſtatus detrimento ad veram, & realem poſſidendi actionem res tranſivit. Sacra hæc namque fames, percipere minimè curat Apoſtolica illa monita, quod alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt: ac frequenter accidit, ut ſemper digni eſurientes, & inanes dimittantur, & ignari præbendis repleantur bonis: quapropter Melliflui ſententiam, uti veriſſimam, Angelicus Doctor & Theologiæ Magiſter amplectitur, nimirùm: [Qui non unus, ſed plures eſt in beneficiis; non unus, ſed plures erit in ſuppliciis. In quodlibet. 9. art. 15. FR. Utrum Epiſcopus poſſit Clerico diſpenſare in pluralitate beneficiorum, vide Gloſſ. in can. ſi quis jam 21. quæſt. 2. :||: Cæterum Beneficiatus tenetur in Officio commemorationem facere illius Sancti, ſub cujus titulo beneficium poſſidet, & ſimiliter de pluribus ſingillatim, ſi plura poſſidet. Vide *Commemoratio*. Item in die feſti Eccleſiæ, ſi eſt Beneficiati titulus, tenetur recitare Officium in ritu duplici primæ claſſis, cum Octava; licèt ab ea Eccleſia longinquè moretur: ſi verò propria Eccleſia fuerit jam diruta, & ejus titulus ad aliquod alterius Eccleſiæ Altare tranſlatus fuiſſet: Beneficiatus tunc, ſi in Officio Sanctus ille non habet novas Lectiones, recitare debet ſub ritu ſemiduplici, ut in praxi Canonici Vaticanæ Eccleſiæ recitant Officium S. Blaſii ſemiduplex, quoniam Capitulo huic unita ſunt emolumenta Eccleſiæ illius Sancti jam dirutæ. At ſi titulus beneficii in limine fundationis in aliquo Eccleſiæ Altari erectus fuerat; tunc ordinem Officii habere debet Beneficiatus juxta Kalendarii præſcriptionem, & non aliter. Gavant. de Rub. Brev. c. 12. ſect. 3. Clerici itaque ad Chorum alicujus Eccleſiæ adſcripti tenentur ſe conformare in recitatione Officii illius Eccleſiæ, licèt ab ea ſint abſentes. S. Congr. Rit. 8. Septembris 1602. Item Beneficiatus, qui alicui loco eſt addictus ad celebrandum, & ideò recipit ſtipendium, non poteſt pro applicatione ejuſdem ſacrificii aliam eleemoſynam recipere. S. Concilii Trident. Congreg. penès Gavantum. Celebrans verò alibi, qui alicui præfixo Altari addictus eſt; licèt peccaret mortaliter, ad reſtitutionem tamen non teneretur, ſi juxta teſtatoris mentem Sacrificium applicaret. AA. apud Bonac. de Euchar. diſput. 4. q. ult. punct. §. 4. Advertendum inſuper eſt Cappellanis alicui Altari ad celebrandum addictis, cum intentione libera applicandi ſacrificium, quod eadem Sac. Congreg. ſub die 18. Aprilis 1629. apud Gavantum noviter impreſſ. declaraverit licere illos Sacrificii applicandi gratia aliam eleemoſynam accipere: & quamvis cum aliis Diana contrarium ſentiat, ſequendus non eſt, quia non de hoc poſtremo decreto, ſed tantùm de ſuperiori ſub die 13. Julii 1630. notitiam habuerat, in quo, nempè, de Beneficiatis Cappellanis, & aliis Sacerdotibus, qui celebrant ad intentionem obligantis, agitur, cujus intentio non ſatis conſtat, an voluiſſet Celebrantis liberam intentionem relinquere. Hæc itaque decreta, quæ contraria videntur, in prædicto ſenſu Eruditiſſ. Præſul. Caramuel in ejus Theol. moral. §. 426. & meus quondam Præceptor Eminentiſſ. Card. de Lugo tract. de Euchariſt. diſp. 21. ſect. 1. n. 21. conciliant. Diana nihilominus, p. 11. tract. 8. reſol. 67. de præfato favorabili Cappellanis decreto mentionem facit, ſed dubium non deliberat. Beneficii, & Beneficiati obligatio, ac ſynonima. Vide *Aſſiſij*. *Cappellanus*. *Commenda*. *Officium*. *Præſtimonium*.

Beneficio, *as*; Beneficium confero. Matth. Pariſius.

Benivolus. FR. [Ut tàm Regem, quàm Regnum favore benivolo proſequamur. Extrav. comm. de privil. cap. 2.

Berenice. Vide *Hemoroiſſa*.

Berg In lege Salica, germanicum nomen, propugnaculum, defenſionem, & receptaculum ſignificat, inde *Vſbergo* loricam Itali vocant, ex eo quia pectoralis defenſio ſit. Vide *Brunia*.

Berones. Vide *Hero*.

Berso, telo perfodio, ac ferio. [Suſpecti, vel ſoliti ad intrandum boſcos, parcos, vel foreſtas cauſa berſandi. Matth. Pariſ. in vita Abb.] Unde Itali *Berſagliare* dicunt.

Bertisca. FR. propugnaculum. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 4. & Conſtit. 74.

Berzelai. FR. nomen viri. Geneſ. cap. 31. Ferrum meum hebraicè ſignificat. Petrus Damian. Epiſt. 31. ad Deſider. Abb. & Card. lib. 2. qui deinde fuit Papa Victor III.

Besentericus, morbus. FR. effluxio ſanguinis, quæ communiter *dyſenteria* dicitur. [Beſentericus morbus Gallias præoccupavit. Thoromagi Chron. lib. 4. cap. 79. apud Caniſium in tom. 3. Antiq. lect.

Bessa. FR. Ligo, *nis*; inſtrumentum ruſticum ad fodiendam terram. [Deſiderio occultandi opus accenſus, die feſtivo illuceſcente, foſſorium, quod beſſam dicunt, ſumit. In mirac. S. Maximi Abb. à vocabulo gallico *Beſche*, & prima littera mutata in M. *Maſche* arabicè idem ſonat.

Bethilica, FR. Provincia Bætica à Bæte flumine ita appellata ſub diœceſi Hiſpalenſi, can. in decima 18. quæſt. 2.

Bethlehem. Vide *Thamnus*.

Bethphage. FR. *Domus buccæ* hebraicè ſignificat. Petr. Damiani homil. in Dominica Palmarum.

Bethsaida. FR. Hæc vox, quæ Civitatem in Euang. Joan. c. 5. ſignificat, ex duobus Chaldaicis vocibus componitur, ex *Beth*, ideſt *Domus*, & *Hheſda*, hoc eſt *Miſericordia*, ex quo fit *Bethheſda*, nempe, Domus miſericordiæ.

Beudum, terræ, ſeu tabulæ planities à germanica voce *Bodem* : [Et in beudo ſuo pultes manducaſſet. In lege ſalica, tit.49. Hìc menſam denotat, ſuper quam comeditur.

Biarchus, & *Biarcha*, græca vox Βίαρχος, ideſt, victui præfectus, Βίος enim Græcè victum ſignificat. De hoc officio D. Hieronymus ad Pammach. mentionem facit.

Biarchia, Biarchi dignitas, l.1.C. de off. mag.

Biber, Potorium vini. [Septimanarii autem ante unam horam refectionis accipiant ſupra ſtatutam annonam ſingulos biberes, & panem, ut hora refectionis, ſine murmuratione, & gravi labore ſerviant fratribus ſuis. In Reg. S. Benedicti, c.25.

Biblea Cratis, Storea juncis, ſtirpibus, aut virgultis contexta; ſic appellata, quia involvitur ad inſtar voluminis; nam ſicut à volvendo, *volumen* dictum fuit à Latinis, ſic *Biblea* à græcis. [Super Bibleam Cratem nudam ſomni quietem caperet. In vita B. Petri Damiani.

Biblia; græca vox Βιβλία, quæ volumina ſignificat, & per antonomaſiam Sacram Paginam denotat, quæ ab Eccleſiaſticis ſemper ſtudiosè volvenda eſt. FR.& non, ut impudenter Lutero placuit, ab idiotis, ac etiam mulierculis interpretanda; Biblia enim ſacra veritatis janua, ac Cœli porta, ſeu clavis eſt, per quam veritatis janua nobis aperitur; unde Dominus noſter, unam ex clavibus Regni cœlorum, quas Petro, & ſucceſſoribus tradidit, figuratè interpretationem S. Scrip. eſſe ait, Gloſſ. in §. Decretales itaque, diſt.20. meritò intelligit; ideò arcanus Sacræ Scripturæ ſenſus nonniſi ab habente poteſtatem aperiendus eſt. Qualia autem Bibliæ exemplaria, Hebræorum, ſcilicet, vel Græcorum, aut Latinorum meliora ſint, vide hanc quæſtionem agitatam à Gloſſatore, in can. ut veterum, diſt. 9. Eſt itaque Sacræ Scripturæ ſenſus quadripartitus, nempè, *Anagogicus*, *Hiſtoricus*, *Tropologicus*, ſeu *Moralis*, & *Allegoricus*. Exempli gratia hęc dictio *Hieruſalem* in Sac. Biblia *Moraliter* animam, *Anagogicè* cœleſtem patriam ſignificat. Vide meliùs de his ſenſibus ſingillatim in ſuis locis, & gloſſ. in can. Jejunium 4. §. Anagogea, diſt.76. Qui quatuor ſignificatus in quatuor Baldachini baculis denotantur. Vide *Mappula*. Item Biblia dividitur in libros *Legales*, *Hiſtoriales*, *Sapientiales*, & *Prophetales*. Dionyſ. Carthuſ. in Procem. Joſue. Libri ergo Sac. Scripturæ quinque primi, qui *Thora* hebraicè dicuntur. Vide *Pentateuchon*. At his quinque additi alii duo libri, nempè, Joſue, & Judicum: dicuntur omnes ſeptem *Heptateuchon*. Vide ſuo loco. Liber Numeri. Vide *Arithmus*. Libri Regum. Vide *Baſiliæ*, & *Vaſileus*. Utrùm liber Sapientiæ ſit Canonicus. Vide *Pſeudoepigraphus*. Falſa Bibliæ interpretatio. Vide *Talmud*. Chaldaica interpretatio. Vide *Targum*. Alia ad Bibliam Sac. ſpectantia. Vide *Aſteriſcus*. *Deificus*. *Deuteronomium*. *Eccleſiaſtes*. *Eccleſiaſticus*. *Epopſia*, ideſt Apocalypſis. *Exodus*, ideſt, exitus. Exateuchum, in dict. *Extaticum*. *Geneſis*. *Hexapla*. Vide *Dictochæum*. *Lucianca*. *Paralipomenon*. *Praxeon*. *Prologus galeatus*.

Bibliotheca, librorum conſervatorium. Vide *Armarium*. *Bibliothecarius*.

Bibliothecarius, Bibliothecæ cuſtos. Officium in Rom. Eccleſ. quod Cardinali confertur, & antiquitus erat Archicancellario Imperiali annexum, qui appellabatur *Archicancellarius Imperii pro Italia*, & *Apoſtolicæ Sedis Bibliothecarius*. FR. de anno 1113. in Bulla Paſchalis II. pro Epiſcopatus Auraſienſis erectione, hoc officium penes Cardinalem fuiſſe apparet; ubi ſic ſubſcripſerat, *Per manum Joannis S. R. E. Diaconi Cardinalis, ac Bibliothecarii.* :||: Conſtantinopolim duodecim Bibliothecarii erant in cuſtodia illius Bibliothecæ, quam Magnus Conſtantinus erexerat, ubi tercentum, & tria millia volumina extabant, Baron. Ann. 726. Hi Bibliothecarii pro eorum eximia eruditione, adeò magni æſtimabantur ab Imperatoribus, ut abſque eorum oraculo nil decerneretur; unde Leo Iſaurus impius, Sacrarumque Imaginum inſectator, omni conatu ad ſuam perfidiam eos attrahere conatus eſt; at ſpe fruſtratus, Bibliothecarios, unà cum Bibliotheca præfata, incendio conſumpſit, in qua inter alios admirabiles codices, inteſtinum draconis extabat viginti pedum, in quo Homeri Ilias, & Odyſſea erant deſcriptæ, ut Zonara, Conſtantinus, & Glica illius ævi hiſtorici teſtantur. Non defuerunt tamen, qui ſcripſere, in hac Bibliotheca ſepties centena millia volumina extitiſſe; quamvis tempore ſcilicet, Baſiliſci Tyranni anno 476. alia vice incendium paſſa ſit, & tunc centum, & viginti millia libri reperiebantur. Synonyma. Vide *Archivum*. *Armarium*. *Theotrapus*.

Bibliſtæ. FR. Hæretici, ita appellati, quia in Eccleſia tantùm bibliam legendam, & in ſcholis eam ſolam explicandam prætendebant.

Biblus, Syriæ Civitas, hodiè *Bairuth*, ubi plangebant Adonidem mulieres. Vide *Thammus*.

Bibones, muſcæ ſunt, & metaphoricè ſuggeſtiones diabolicas, Petrus Bleſenſis, ſerm.23. intelligit, inquiens: [Novit enim unuſquiſque noſtrùm, & in libro experientiæ didicit, quàm veneniferas potiones ferat in alveolo mentis noſtræ ſerpens antiquus; quàm varias, & inutiles rerum imagines in thalamo cordis noſtri depingat, quæ tanquam minutiſſimi bibones in oculos ipſius mentis involant, imò & miniſtros Dei uſque ad Altare Domini virtutum proſequuntur, ut brevem ibi memoriam Chriſti in Cruce pendentis abjiciant, vel conturbent.

Bicassa. FR. In diariis cæremoniarum Præceptorum caniſtrum, ſeu corbis eſt, corio intecta, quæ pro abaculo inſervit, ut in ea panis, fructus, & ſimilia imponantur, & intromittitur in Conclave Cardinalium cibatus tempore. *Bicaſſa* fortaſse ita appellata, vel quia bipartita erat, vel quia primitus ad modum bulgarum (Italicè *Biſaccie*) erat, cui tamen aliud corruptum, & inhoneſtum nomen Conclaviſtæ, indiderunt,

runt, vocant enim hodie *Bagaſcia*, quæ vulgarem fœminam Italicè ſonat, fortaſsè non ſine myſterio, quia longiſſimæ carcerationis tædio affecti Conclaviſtæ, & in ſpei macello detorti, *Bagaſciam* appellarunt, quia adulterata ea eſt, & non ampliùs juxta canonum ſtatura, ſed palatui delitioſa nimis jam intromittitur, cujus cauſa Vocales diuturnè morari non curant in Conclavi. Vide *Biſſacius*.

Bidellus, officialis Univerſitatis Studiorum, qui curam habet exequendi commiſſiones ad ſtudia ſpectantes. Vocabulum corruptum: cùm potiùs dici deberet *Pedellus* à pedo baculo, quem in manu geſtabat, ſicut Romæ Mandatariorum, & Curſorum mos eſt. Alii meliùs putant hoc nomen à verbo Saxonico derivatum, ideſt, *Bydel*, quod Præconem ſonat; nam per *Bidellum* Lectoribus, ac Studentibus Univerſitatis ordines intimantur. Quod ex verbis cujuſdam M. S. confirmatur, ubi ſic dicitur: *Epiſcopi ſunt Dei bidelli*, nam Epiſcopi divini Præcones ſunt. FR. *Pedum*, *di*, Paſtoralis baculus eſt, & non *Bidelli*, ideò nullibi uſitatum nomen *Pedelli* legitur. *Bidellus* igitur Longobardorum nomen eſt, & primariò locum publicum (ut eſt platea, atrium) ſignificat. Corius in hiſt. Mediolaneñ. ann. 1311. ſic ait. [Il proſſimo Marte nel bidello di Santo Salvatore à Pavia fu giurata la obſidione di Piacenza &c.] Ideò Atrii, ſeu Bidelli univerſitatis officialis *Bidellus* etiam dictus eſt; nam ibi tempore Studiorum invigilare tenetur, ne rixæ, & aliæ inconvenientiæ interim ſuccedant; ſicut Oſtiarius ab oſtio, & Janitor à janua, dicuntur. Vide *Haga*.

Biduanum, hoc eſt, jejunium duorum dierum. [Biduanas omnes faciant tàm Epiſcopi, Monachi, & Monachæ, quàm Canonici. Ord. Rom. lib. 5. c. 136.] De quo ritu Rabanus ſic ait. [Biduanum morem jejunii inde ſumptum reor, quòd Apoſtoli jejunaverunt illo biduo, quo Dominus paſſus, & ſepultus eſt, lib. 2. inſtit. Cleric. c. 26.] FR. De biduanis jejuniis, ideſt, in feria quarta & Paraſceve, nempè, feria ſexta, ex traditione Apoſtolica in Canonibus Apoſtol. can. 68. ita ſancitur: [Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor ſacram Quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut paraſceve non jejunaverit, deponitur, præterquam ſi imbecillitate impediatur corporis. Sin Laicus ſit, communione privetur.] De biduanis, verò, & triduanis jejuniis, ita Chryſoſtomus; [Non ratione jejunii; quo enim pacto cùm panem, & aquam tantùm in cibum ſumas, idque poſt biduum, & triduum? lib. 2. de provid. Dei] Ex quo colligitur, *biduanum*, ac *triduanum* jejunium non fuiſſe illud, quod in can. Apoſtol. ſuprà allatum eſt, nempè, bis, aut ter in hebdomada; ſed quum per biduum, aut triduum nil commeſtibile, aut potabile guſtabatur. De hujuſmodi jejuniis fit mentio in paſſione S. Cæciliæ, ubi de ea narratur, quòd: [Biduanis, & triduanis jejuniis orans ſe commendabat Domino.] Item baptizandis adultis antiquitus hoc triduanum jejunium indicebatur, ut ex Actis S. Getulii apud Sur. tom. 3. 10. Junii & Auguſti, de morib. Eccleſ. cap. 33. habetur.

Bigamus, Latino-græca vox à *bis*, & γάμος, ideſt, matrimonium. FR. Gloſſ. in c. una tantùm, diſt. 26.: ||: Et abſolutè græcè δίγαμος dicitur is, qui ad ſecundas nuptias tranſierit, cujus antitheſis *Monogamus* eſt, & qui nullam uxorem habuit *Agamus*; item *Polygamus*, qui plures uxores habuit, dicitur; quæ omnia vide ſuis locis. FR. *Bigamus* propter quatuor cauſas ab ordinum ſuſceptione excluditur, nempè, propter defectum Sacramenti, quia non eſt ibi Sacramentum unitatis, cùm Bigamus carnem ſuam diviſerit in plures; Secundò propter prærogativam ordinum; Tertiò propter ſignum incontinentiæ, ex eo quòd de una tranſivit ad aliam; Quartò, quia non habet frontem hortandi viduitatem. Gloſſ. in cap. ſequitur, diſt. 26. Quæ excluſio ex traditione Apoſtolorum eſt, ut in epiſt. 1. ad Timoth. cap. 5. unius uxoris vir, d. cap. ſequitur, diſt. 26. An Bigamus reputetur, qui ante baptiſmum habuerit unam uxorem, & poſt baptiſmum aliam. D. Hieronymus apud Gratianum can. oportet Epiſcopum 28. q. 3. negat talem Bigamum dici. Sed Innocentius Papa contrarium teſtatur, ibidem. Item D. Ambroſius, apud eumdem Gratianum, can. unam tantùm, eadem diſt. 26. & ex Auguſtino, can. Acutius, eadem diſt. Bigamus etiam dicitur per Gloſſ. in can. Nemo ad Sacrum, diſt. 32. qui ignoranter corruptam duxerit; item ſi primò corrupit Virginem, & poſteà eam deſponſavit. Ibidem. Bigami quinque modis dicuntur. Gloſſ. in cap. ſuper eo; de Bigamia. Vide Baronium Ann. 58. num. 26. & 27. Ann 216. n. 2. Ann. 456. n. 14. & ſeqq. :||: Græci vocant Bigamos Epiſcopos, qui de una Eccleſia ad aliam tranſeunt; nam ſecundùm Græcos canones iſti tales Epiſcopi non poſſunt obtinere Patriarchatum Conſtantinopolitanum; hæc tamen regula diſpenſata fuit in Gregorio Nazianzeno. Vide Baron. ad Ann. 382. Euſebius verò quia ſine cauſa ab Eccleſia Beryti ad Nicomedienſem tranſierat, in Concilio Alexandrino *Adulter* appellatus fuit.

Bigerrica. FR. genus veſtis rufæ, & hiſpidæ. *Bigerrones* Aquitani populi ſunt teſte Cæſare de Bello Gallico, lib. 3. ſic ajente: [Maxima pars Aquitaniæ ſeſe Craſſo dedit, obſideſque ultrò miſit, quo in numero fuerant Trabelli, Bigerrones &c.] Ex quo Bigerrigæ vocabulum cenſetur provenire. Quare D. Gregorius *Aquitanicum pallium*, in Regiſt. lib. 6. epiſt. 36. hanc veſtem vocat. [Et proximus tabernis bigerrigam veſtem brevem, atque hiſpidam, quinque comparatam argenteis, rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. Sulpit. in vita S. Martini Epiſcopi, c. 4.] Alii tamen *Bigericam* legunt. Vide *Birrus*.

Bigla, græcè βίγλα, excubitor, ſpeculator, vigil: quamvis inter Græcos uſitatum hoc nomen ſit, tamen latinum videtur eſſe; nam litteram V, latinam

tinam in B, Græci non rarò pronunciant; unde *Bigla* ſeu potiùs *Bigil* pro *Vigil* exprimi videtur. In Conſtantinopolitana Civitate officialis erat, qui *Drungarius biglæ* dicebatur. Vide *Drungarius*.

BIGLOSSUS, dictio latino-græca, ideſt, bilinguis: γλῶσσα enim linguam græcè ſignificat. [Sanctæ, ac venerandæ memoriæ Laurentius Amelphitanæ Sedis Archiepiſcopus, qui potens in litteris, ac bigloſſus græcè noverat, & latinè. In vita S. Odilonis Abb.

BILLICUS. Vide *Vmbilicus*.

BIMA. Vide *Chorus*.

BIMATUS. FR. ætas duorum annorum. [Mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu, & infrà. Matth. cap. 2.

BIMYXION, Græcè διμύξιον, duorum ellychniorum. [Lucernam bimyxion obtulit. Anaſt. in Conſtantino Magno.] Vide *Myxum*.

BIOTHANATUS, ex græcis vocibus βίαιος, ideſt, *vis*, *violentia*, & θάνατος, *mors*, ſignificat eos, qui violenta morte rapiuntur. Tertullianus, cap. 57. de anima. Et in Actis S. Getulii de ſeptem Martyribus, ſic habetur. [Altera autem die Adrianus præcepit corpora Sanctorum in foveam altam projici, & Pontifices templorum poſuerunt nomen loci illius ad ſeptem Biothanatos.] Cùm enim violenta mors infamis habeatur; Gentiles tamen ignari, quàm glorioſum ſit mori pro Chriſto, hinc vocabant Chriſtianos Martyres per contemptum, & horrorem *Biothanatos*; nam *Biothanati* malefactores ut plurimum intelligi ſolent, utpotè violenter extincti; & ideò Eccleſia pro malefactoribus tanquàm excommunicatis non orabat. [Extraneus ab Eccleſiæ ſocietate inter biothanatos reputabitur. Aldel. lib. de Virg. cap. 16.] Sic de quodam Monacho, qui voluntariè ſe occiderat, Caſſianus ait; [Vix à Preſbytero, & Abbate Paphnutio potuit obtineri, ut non inter biothanatos reputatus, memoria, & oblivione pauſantium judicaretur indignus. Collat. 2. cap. 2.] Nomen autem *Pauſans* eſt Biothanato ſignificationis contrariæ, ac de illo intelligitur, qui in communione Eccleſiæ, & in Domino requieſcit. *Pauſans* enim quieſcens ſonat; unde ab apum examine in D. Ambroſii ore quieſcentis ait Aldelmus. [Ex improviſo examen apum ora, labraque ſine periculo pauſantis complevit, lib. de Virgin. cap. 13.] Inde componitur verbum *Pauſito*, ut habetur in Revelationibus S. Methodii Martyris, ubi de occiſione fit ſermo: [Ab eis manſueti conterentur, & pauſitabunt ſub eis.] Provenit à græca voce παῦσις, quietem ſignificante, & fit etiam verbum *Pauſo*. Vide ſuo loco, quæ vocabula per translationem, juſtorum mortem denotant, ac quaſi dederit tunc Deus dilectis ſuis ſomnum. Igitur *Biothanatus*, ideſt, violenter extinctus, cùm ferè nedum in actu, ſed etiam poſt mortem horrorem excitet, ut ſpectra, & phantaſmata repræſententur, ideò per *Biothanatum* phantaſma aliquando intelligitur. [Sed expellas omnem umbram, omnes machinationes Diaboli, ſive ſpirituum immundorum, ſive biothanatorum, ſive errantium. Exorciſmus pro benedict. Aquæ in Vigil. Epiphan. in quodam M. S. Rituali Abbatiæ Mileti.] De hoc horrore reddit rationem Tertullianus, loc. cit. cap. 33. inquiens: [Itaque vocantur Ahori, & Biothanati ſub illo fidei argumento, quod credibile videtur eas potiſſimùm animas vim, & injurias facere, quas per vim, & injuriam ſævus, & immaturus finis extorſit, quaſi ad vicem offenſæ Dæmones operentur ſub obtentu earum.] FR. Vocabularii Eccleſ. Auctor, juxta ſolitum erraticus, hujus nominis ſignificatum debilitat aſſerens bis mortuum denotare; at quis non rideret? Eodem vocabulo uſus eſt Lampridius de *Heliogabalo*, ſic inquiens: [Et prædictum eidem erat à Sacerdotibus Syris, biothanatum ſe futurum. Paraverat igitur funes blata, & ſerico, & cocco intortos, quibus, ſi neceſſe eſſet, laqueo vitam finiret. Paraverat & gladios aureos, quibus ſe occideret, ſi aliqua vis urgeret. Paraverat & in ceranneis, & hyacinthis, & ſmaragdis venena, quibus ſe interimeret, ſi quid gravius immineret. Fecerat & altiſſimam turrim, ſubſtratis aureis, gemmatiſque ante tabulis, ex qua ſe præcipitaret; dicens, etiam mortem ſuam pretioſam eſſe debere, & ad ſpeciem luxuriæ, ut diceretur, nemo ſic periſſe. Sed nihil iſta valuerunt. Nam (ut diximus) & occiſus eſt per ſcurras &c.] Miror in hunc locum adnotantem Caſaubonum, virum aliàs in utroque idiomate tam eruditum, hoc vocabulum *Biothanatus* nedum intellexiſſe, inquiens, quòd hæc vox eſt magicæ vanitatis. At quamvis horroris ſit hæc vox; non tamen ex magica vanitate, ſed ex nece violenta; imò erravit non percipiendo latinum Lampridii ſenſum; clarè enim ille ſcripſerat, quòd, nempè, nequam ille Imperator ex infauſta Sacerdotum Syrorum præmonitione, eum, ſcilicet, *Biothanatum futurum*, ideſt, violenta morte periturum; ideò omnia ſupradicta enumerata ad violentum vitæ finem inſtrumenta Imperator paraverat. De hujus vocabuli ſynonymis. Vide *Apocartereſis*. *Ahori*.

BIROTA, & *Birotis*, currus cum binis rotis. [Sanctorum corpora birotis, ideſt, plauſtris ſuperpoſita. Martyrol. Rom. 11. Martii. Et per noctem in birote perduxit ad caſellam ſuam. Ibidem 13. Jun.] FR. In morte S. Feliculæ inſerta ad vitam SS. Nerei Achillei &c. Martyrum 12. Martii apud Surium, habetur, *In Biroto*.

BIRETUM, ſeu *Birretum*. Vide *Camelaucium*. *Cofia*. *Cuphia*, Bireti etymon. Vide *Viriola*.

BIRRUS, *Birrum*, & *Burrum*, vox græca πυῤῥός, quæ rubrum colorem ſignificat; unde *Lacernum birrum* exomis tunica Cardinalitia eſt, quæ vulgò *Mozzetta* dicitur. [Aliquando tamen offeratur mihi birrum pretioſum, fortè decet Epiſcopum. Aug. ſer. 50.] Ac de reverentia Prælatis debita Concilium Gangrenſe ait. [Si quis amictu pallii utitur, & eos, qui birris utuntur deſpicit, Anathema eſt, c. 12. Exuit birrum inde tunicam.

cam, & ſic in linea expectavit ſpiculatorem. In Act. S. Cypriani Martyr.] FR. Mombritius tamen, qui ex antiquo Paſſionario in pergameno M. S. in Archivio Lateranenſi conſervato acta Sanctorum deſcripſerat, & tempore Sixti IV. typis mandaverat, ſic de S. Cypriano habet: [Et ita Cyprianus Epiſcopus, & Martyr ſe lacerno birro, & dalmatica expoliavit, & Diaconibus tradidit, & linea ſtetit, cœpitque ſpiculatorem ſuſtinere.] Ubi etiam manifeſtatur, quòd *Lacernum birrum* ſupra dalmaticam induebatur, quia in ordine primum exuit D. Cyprianus: atque infertur, quòd habitus prælatitius habuiſſet ſemper eandem formam, & ordinem, dum per *Lacernum birrum*, quod vulgò *Mozettam*, per Dalmaticam, ſeu Tunicam, quam *Mantellettum*, & lineam, quam *Rocchettum* dicunt, demonſtratur. Item Clericos birro, & lacerna indui uſos fuiſſe Severus Sulpit. dial. 1. cap. 14. teſtatur. Vide *Clericus. Dalmatica*. Vide etiam Baron. An. 261. num. 40. & ſeqq.: ||: Idem uſus in Orientali Eccleſia erat; Palladius enim S. Athanaſium Alexandriæ Epiſcopum cum tunica, & birro diſceſſiſſe ſcribit: & Fortunatus, ubi de S. Germano Pariſienſi Præſule loquitur, *Birrum* hunc *Palliolum* vocat. Romæ ſolus Pontifex fert birrum, ſeu mozettam ſuper lineam, ſive rochettum, ut ajunt, abſque mantelletto, quod per Tunicam, & Dalmaticam intelligi diximus, quod eſt ſignum juriſdictionis: nam cùm aliquis domi propriæ moratur, ei non eſt opus mantello uti. Idemque Pontifex in hebdomada in albis, birro albo induitur. Cardinales in Eccleſiis eorum tituli, in Congregationibus habitis in eorum palatiis, ſeu ibidem ſolemniter viſitati, & in Sede Vacante utuntur birro, & rocchetto, abſque mantelletto, quia tunc juriſdictionem exercent. Epiſcopi extra eorum Diœceſim non poſſunt ferre mozettam, excipiuntur tamen Epiſcopi Regulares, qui in eorum Religione utebantur capucio, & hoc potiùs ex abuſu; nam talem facultatem eis conceſſam nullibi apparet. Angelus Rocca in quodam M. S. Bibliothecæ Angelicæ de Urbe poſt longam diſquiſitionem, tandem concludit poſſe Epiſcopum in ſua Diœceſi ferre mozettam coram Legato, ſeu Cardinali, quod Julii II. & Pii II. exemplis confirmat, quos in eorum itinere, Diarii referunt, Epiſcopis in eorum Diœceſibus morantibus uſum mozettæ, & rocchetti mantelletto cooperti conceſſiſſe: affert inſuper Sac. Epiſcopor. & Regular. Congreg. decretum pro Gubernatore Maceratenſi, qui cùm eſſet Aſculanus Epiſcopus, ab Ordinario loci impediebatur mozettam deferre; tenor autem Decreti ſub die 8. Decemb. 1579. eſt talis Maceratenſi Epiſcopo directus. [S'è trattato in Congregatione longamente del dubio, che V. S. haveva: ſe Monſignor d'Aſcoli Governatore di quella provincia poteva portare la mozzetta ſenza pregiudicio della Juriſditione di lei; e fù preſa riſolutione di riferire il tutto à N. Signore, il quale inteſo il fatto propoſtogli, riſpoſe à queſto modo, cioè che Monſignor d'Aſcoli porti la mozzetta con il rochetto coperto dal mantelletto, e che V. S. porti il rochetto ſcoperto con la mozzetta, come ſogliono uſare tutt'i Veſcovi nelle Chieſe loro. Sarà bene, che ſi diſponga à credere, che quell'habito non l'è pregiudiciale; mà anco ad acquietarſi affatto coll'animo, ſotto il parere di Sua Beatitudine.] Contra quam opinionem alii decretum Congreg. Rituum afferunt, ſic: [Mozetta, ſeu rochettum diſcoopertum non poteſt deferri ab Epiſcopo, præſente Legato Peruſino. 1. Octobr. 1601.] Habetur inſuper pro affirmativa ſententia exemplum D. Caroli, qui juſſerat ejus ſuffraganeis Epiſcopis, ut coram ipſo deferrent mozettam, eo modo, quo ſupra diximus. FR. Dicendum nihilominus allata ambarum Congregationum Decreta non eſſe inter ſe repugnantia, cum quibus concordant etiam caſus relati de duobus Pontificibus, & D. Caroli: & primo de poſtremis caſibus, ubi mozettæ ab Epiſcopis non delatæ fuerunt, niſi poſt conceſſiones Pontificum, & D. Caroli; nam de jure, & propria auctoritate abſque tali permiſſione utique Epiſcopis illis cum mozetta coram Superioribus non erat licitum incedere, de quo rigore loquitur Rituum Congregatio in relato ejus decreto; non tamen privare ſuperioris facultatem intelligit, qui urbanitatis gratia, ſeu ob aliam gratificationem inferiori Epiſcopó concedere facultatem minimè poſſet, deferendi, nempe, in ejus præſentia inſignia, de quibus agitur. Circa verò Sac. Congreg. Epiſcop. reſcriptum, dicendum etiam eſt, quòd cùm deciſio illa ſaperet gratiam pro Gubernatore Maceratenſi, & cum hujuſmodi gratiæ ſoli Papæ ſint reſervatæ: ideò optimè illa cenſuit, facto priùs verbo cum Sanctiſſimo, reſcribere, cujus tenor, licèt modeſtiſſimus, manifeſtat nihilominus, ſic cenſuiſſe Pontificis Beatitudinem, quod idem eſt, ac jubere. Inſuper verba illa: *Quell' habito non l'è pregiudiciale*, ponderanda ſunt; nam Maceratenſis Epiſcopus deferebat rochettum diſcoopertum in ſignum juriſdictionis, quod Gubernatori non erat conceſſum. Cæterum ad prædictorum corroborationem duos actus in praxi vidi in Melita; primum Fabij Chiſij, qui poſtea Alexander VII. in Papam appellatus eſt (ſanctæ, & gratæ memoriæ) erat ille tunc Neritonenſis Epiſcopus & Melitæ Delegatus Apoſtolicus, in quo inter cæteras dotes ſumma modeſtia emicabat, ob quam, licèt haberet Breve favorabile deferendi mozettam extra ſuam Diœceſim; voluit nihilominus ab Epiſcopo loci, ſine tamen participatione Brevis, hanc permiſſionem obtinere, cui cùm loci Ordinarius in hoc durum ſe præbuiſſet, tunc de facultate ſibi à Pontifice conceſſa eum Fabius notificavit: unde colligitur, quòd gratiæ in exemplum non ſunt adducendæ, ſicut fuit illa etiam Gubernatori Maceratenſi ex voluntate Pontificis largita. Secundus caſus acciderat bo: me: Cardinali Trivultio etiam in Melita, ad quem prima vice obſequii gratia accedens loci Epiſcopus, quem ſtatim, ac ſine

mo-

mozetta Cardinalis reſpexerat, juſſit, ut domum ad eam deferendam mitteret; ac ea delata ſuis manibus urbaniter Epiſcopum induit, cum qua poſtea ſemper in Eminentiſſimi præſentia continuavit; ex quo etiam colligitur ſecundò, quòd continuata comparitio inferioris Epiſcopi coram ſuperiore poſt ejus permiſſionem (ſicut fuit hæc mox relata, & illæ aliæ coram Julio II. Pio II. & Sancto Carolo ſuprà ex citato Rocca adductæ) non ideò præſcribitur, quòd actus reverentiæ coram digniori non ſit ſemper exhibendus, quoties novus caſus evenerit: ſicut perperàm Angelus Rocca ſuprà aſſeruit, quòd Epiſcopi omnes poſſint ſemper extra eorum juriſdictiones, & in ſuperiorum præſentia deferre mozettam, ex eo quia ſemel, vel bis ex permiſſione pro illis tantùm vicibus, aliquibus particularibus Epiſcopis conceſſum fuerat; reverentiæ enim actus ſemper ſuperiori exhibendus eſt, eorum urbanitatis exceſſu non obſtante, & à particulari ad univerſale non valet illatio. :||: Color violaceus veſtimentorum in Prælatis antiquiſſimus eſt, imò eodem colore Eccleſiaſtici omnes utebantur, ad inſtar Pontificis familiarium in præſenti, caudatariorum Cardinalium, & Clericorum in Epiſcopalibus Seminariis, qui color fertur ob reverentialem conſimilitudinem veſtis Domini Noſtri Jeſu Chriſti, quæ, ut Nonnus ſuper textum D. Joannis, cap. 19. refert, οἴνοπα erat, ideſt, *vinacei coloris*, inter rubidum, & violaceum trahentis; ſic Plinius, lib. 5. cap. 6. violaceum vinum in ſpecie appellat. In Monaſterio Carthuſianorum ſub titulo S. Mariæ de Arriago Diœceſis Valliſoleti venerabiliter particula ejuſdem ſacræ veſtis conſervatur, Henerico Caſtellæ Regi ab Emanuele Paleologo Græcorum Imperatore dono miſſa cum præclara græco idiomate authentica bulla, ac in latinum traducta, ubi Interpres agens de ejus colore vertit, color blavus, ideſt, cæruleus; Valentiæ quoque particula præfatæ veſtis, & coloris reperitur. Scherlog. tom. 3. in cap. 5. Canticæ. Vide *Bigerriga*.

BISACUTUM, bipennis, ſecuris utrinque habens aciem; [Ut ſarculum ſibi cum biſacuto, & frumento deferret. In vita S. Anton. Abb.] Vide *Franciſca*.

BISANTINUS. FR. moneta. [Quod cùm G. Clericus ei duos biſantinos nomine Eccleſiæ de ſtatera ſe annuatim ſoluturum. De Jurejurando, cap. 10.] *De ſtatera*, ideſt, juſti ponderis. Ex quo colligitur monetam auream fuiſſe.

BISOMATOS, vel latino græca, quæ adhuc in multis ſepulchralibus lapidibus legitur, ac denotat, quòd in tumulo illo duo corpora continentur, nam σῶμα græcè corpus ſignificat; ſic etiam *Triſomatos* in aliis epitaphiis legitur, ideſt, trium corporum. Vide *Diſomum*.

BISSACIUS, bulgæ, ideſt, bis ſaccus. [Quæ ſcrinia in quadam pochia, ſeu biſſacio. In vita Venerab. Mariæ de Miliaco 28. Mart.] Vide *Pochia*. *Scrippum*. *Sitarchia*.

BISSEXTUS, Annus biſſextilis, in quo unicus dies in Februarii menſe intercalatur; ideò ſic appellatur; nam in eo menſe tunc dicitur *Bis Sexto Kalendas*, quæ additio in quolibet quadriennio incluſivè fit; nam *Iulianus annus* CCCLXV. dierum, & VI. horarum ſpatio conſtat, quæ horæ in quolibet quadriennio integrum diem componunt; ſed quia illæ ſex horæ integræ non ſunt, deficiunt enim minuta undecim, conſequenter ſpatio CXXXI. annorum faciunt ſummam integri diei; ideò in Kalendario Gregoriano ordinatur, quòd in quatuor ſæculorum curſu ter biſſextus relinquatur. Itaque cùm in anno MDC. occurrerit intercalatio biſſexti, hinc tria ſequentia ſęcula, nimirum MDCC. MDCCC. & MCM. in eis biſſexti non erunt, benè tamen in ſæculo MM. FR. de Biſſexti inſtitutione. Vide Gloſſ. in Clement. de Reliquiis, & veneratione Sanctorum, §. Certam diem.

BISULCA. Vide *Ungula*.

BITERVUM. FR. Viterbium Etruriæ Civitas. [Apud Civitatem Bitervum advenit. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1137.

BITHALASSUS, latino græcum, nam græcè propriè διθάλασσος dicitur, & latinè B*imaris*. Metaphoricè tamen pro mente hinc inde agitata accipitur. [Noli ergo tu te ipſe tibi bithalaſſum dubietatis, ac duplicitatis in corde tuo miſcere. Fulberr. Carnot. epiſt. 27.] Vide *Dithalaſſus*.

BIZANTHEUS. Vide *Ianthinus*.

BIZOCHI. Vide *Beguardi*.

BLACHERNÆ, βλαχέρναι, Conſtantinopolis ſuburbium, ubi ſumptuoſiſſimum B. M. V. Templum erat, à Leone Imper. ædificatum, dicebatur βλαχέρναις. Vide *Viſitatio* B. *M. V.*

BLADUM, ſeges, italicè *biada*. [Quemadmodum ſi triticum, aut aliquam bladi ſpeciem cernas in cribro. Chryſoſt. hom. 38. in cap. 21. Matth.] Reperitur etiam verbum *Imblado*, ideſt, ſegetes ſero. Et *Imbladatus* pro ſeminata ſegete. FR. In Actis Innocentii III. *Bladum* frumentaria menſura ſignificat; ibi enim narratur, quòd in penuriæ tempore de anno 1202. vendebatur frumenti bladum viginti, ac etiam triginta ſolidis. Item ſignificat frumentum ex gallica voce B*lad*. [Ne Prælatis, aut Clericis, ſeu Perſonis Eccleſiaſticis &c. neque ipſis bladum molant, coquant panem, de Immun. in ſexto, cap. 5.] Vide B*lava*.

BLASPHEMIA, βλασφημία, detractio famæ; hodie tamen apud Chriſtianos impia loquela contra Deum, & Sanctos ejus ſignificat. FR. [Si quis per capillum, vel caput Dei juraverit, vel alio modo blaſphemia contra Deum uſus fuerit, can. ſi quis per capillum, 22. quæſt. 1.] Reperitur etiam B*laſphemium* in eodem ſenſu.

BLATIN. Vide B*lattum*.

BLATO, *is*, inſipienter, & variè loquor. Tertull. de Pallio.

BLATTUM, & B*latta*, ſeu B*latin*, purpura, βλάττιον græcè Conchylii os ſignificat. [Vela ſerica ornata blatto circumquaque pendentia. Anaſt. in Gregorio III.] Unde formatur adjectivi nomen

Blatteus, ideſt, purpureus. [In Baſilica S. Martini tunica blattea indutus eſt. Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 38.] Vide *Chryſoclavus*. *Triblatton*. *Pallium*. *Brappus*. *Fundatum*.

Blava. FR Seges. Italicè *Bladum*, dicitur: [Domina Mathilda &c. abſtulit totam blavam unius anni hominibus illis. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 123.] Vide *Bladum*, & *Blavus* in dict. *Birrus*.

Blavius, luvidus. [Accidit ei color alienus, ac blavius jam aſtantibus apparuit. In vita S. Catharinæ Suec.] Ex Teutonica voce *Blauve*, quæ propriè cæruleum colorem indicat. Vide *Blavus*, in dict. *Birrus*.

Blavus, color in Chriſti veſtimento, vide *Birrus*. *Blavius*.

Bluto. FR. ſpolio, evacuo. [Si caſam cujuſcunque blutaverit, aut res eorum tulerit. In legibus Longobard. lib. tit. 18. l. 1. Blutare caſam. ibidem tit. 8. l. 1.

Blembus. FR. Æthiops. [Et frequentibus adverſus Blembos expeditionibus quædam eremi contigiſſet. Sulpit. Dialog. 1. c. 15.] S. Jo. Chryſoſt. βλεμμύες vocat, & Palladius. [Blemmyorum, ſive Æthiopum Epiſcopum ſervari prope locum, qui Syrene vocatur.] Ita appellati à *Blemo* quodam, qui in illis regionibus cum Dionyſio militavit. De his populis fabuloſè dicitur acephalos eſſe, & habere oculos in pectore: hinc Melitenſes *Blembum* vocant ſemifatuum, & ineptum, ac ſi oculos in mente non habentem.

Boanerges. FR. Syriaca vox, nam Hebraicè teſte Hieronymo, *Benearcha* dicitur. [Et Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & impoſuit eis nomen Boanerges, quod eſt filii tonitrui. Marc. cap. 3. nu. 17.] Aliqui *Boanerges* pronunciandum malunt; lingua enim Hebræorum poſt Babylonicæ captivitatis reditum Syriaca, ſeu Chaldaica commixta fuit; & Chriſtus Dominus eodem modo loquebatur, ut paſſim ex Evangeliis colligitur. Itaque filii tonitrui dicti ſunt hi duo fratres, ideſt, tonantes, ſicut *Filius pacis* in Sacra Scriptura pro pacifico ſumitur; ſeu ut Baronius, an. 32. notavit *filium tonitrui* fulmen eſſe, ſicut *filius pharetræ* ſagittas intellexerat Jeremias; ita fulmina cognominavit Jacobum, & Joannem Chriſtus. Author autem Vocab. Eccleſiaſt. *Boanerges* filium Dei interpretatur, ignarum tamen nedum hebrææ linguæ, ſed & latinæ ſe demonſtrat, dum Marci textum ſatis clarum non intellexerat.

Bochetura. FR. impedimentum tranſitus. Gloſſ. in l. ſi quis roborem. De Damno, & Injuria.

Boethus, ſupplementum, auxilium: ſic vocabatur ille, qui in officio pro aliquo infirmitate detento ſuffectus erat; vox quidem græca βοηθός, de qua in civilibus legibus fit mentio.

Boga. Vide *Boja*.

Boja, vinculi genus, ligni, ſeu ferri, Feſtus, & Plautus in Capt. act. 4. ſcen. 1. Aſin. act. 3. ſcen. 2. quod Martyrum collo jungebatur, de quo in Adonis Martyrol. habetur: [Tolle bojam de collo meo, & impone ei. In S. Alexandro Papa.] FR. Hæc reliquia venerabilis Caroli Magni juſſu in Eccleſia Sancti Salvatoris, propè S. Petrum in Vaticano, collocata fuit. [Et bojam de collo Alexandri V. Papæ, & de capillis ejus, quantum pugillo capere poteſt. In Diploma ejuſdem Caroli apud Torrigium de Crypt. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 513.] Appellatus eſt Alexander Quintus, quia quintus poſt Sanctum Petrum in cathedra ſedit. Vide Microlog. cap. 46. & Marſilium Columnam de Aqua benedicta. Alii tamen *Bogam* ſcribunt. [Cui Alexander ait: noli filia has meas oſculari catenas, ſed bogas Sancti Petri diligenter inquire, quas devotè oſculans, recipies ſanitatem. Quirinus igitur, ubi Petrus detentus fuerat in carcere, bogas diligenter inquiri fecit, eaſque cùm inveniſſet, filiæ ſuæ oſculandas dedit, illa mox ut oſculata eſt vincula; ſanitatis eſt integrè beneficium aſſecuta. Apud Mombritium de S. Petro ad Vincula. tom. 2.] :||:

Carcer illigato duris
Colla boys impedit.
Prudentius.

Ethymon hujus vocis à bove deductum, ex ejus, ſcilicet, jugi ſimilitudine; unde *Imbojatus* dicebatur, qui ſub hoc vinculo ad inſtar bovum obſtrictus erat, ſicut in vita S. Theodori Papæ, tom. 2. Conciliorum legitur. Aliquando tamen metaphoricè *Stola* intelligitur. Vide *Colliſtrigalis*. Item, pro *Faſcia* accipitur, quæ in principaliſſimis, & liberis Civitatibus in ſignum gubernandi jugi, Magiſtratus ſibi ſuper humeros imponit. In Sicilia Eccleſiaſtici DD. ſuper cottam, ſeu rochettum ad modum ſtolæ nigri coloris deferunt, quæ græco vocabulo ζύγη, ideſt, *Sulcus* appellatur. In Melita tamen ſolis Theologis ſuperimponitur. Vide *Taraga*. Legi in quibuſdam M. SS. antiquis, in primordio Equites de Alcantara tuliſſe aliquas faſcias latas ex panno, quas caſtellano idiomate *Chias* appellabant. Itali autem à ſtrangulando *Boja* appellant carnificem. Vide *Imbojo*.

Bolluca. FR. fructus ſylveſtris ſpecies. [Parvulorum pomorum, quæ Eremus illa ferebat, quæ etiam bollucas vulgò appellant, veſcebatur. In vita S. Columbani Abb.] Fortaſse Glans erat, quæ græcè βάλανος, hiſpanicè *Bellota*. Et in Melita *Ballud* dicitur; atque Latini genericè *Balanum*, undè *Myrobalanum* *Baluſtum* dicunt.

Bombarda. Vide *Zarabotana*.

Bombizo, à bombo, ſuſſurro, de apibus propriè dicitur. Cæſarius, lib. 9. mirac. cap. 8. Etiam reperitur græcè βομβίζω.

Bombus. FR. non tantùm de apibus, ſed de echo, & armonia quoque dicitur. Prudentius de Natura Animæ.

Concipit, aut ille eſt preſſo modulamine parcus,
Aut tumidum largo ſublimat flamine bombum.

Bomo-

Bomolochia, *βωμολοχία*. Eſt ſcurrilitas, vitium diametraliter eutrapeliæ oppoſitum, & jocus ſcurrilis ab Ariſtotele vocatur.

Bonæ memoriæ. FR. vel *Felicis Recordationis*. Defunctorum epithetum, quod Papæ, Epiſcopo, Presbytero, & Diacono Cardinali vita functis ſolùm convenit, cæteris impropriè tribuitur; Regibus verò, ac Principibus *Claræ*, ſeu *Inclitæ Memoriæ*, Imperatoribus olim *Divæ Memoriæ* dicebatur, Gloſſ. in Extrav. de Schiſmaticis; titulus autem *Divæ Memoriæ* Imperatoribus defunctis dabatur ab ipſiſmet Pontificibus, can. placuit huic ſanctæ. 16. quæſt. 3. S. Maximus Martyr Imperatorem Heraclium jam mortuum *Piæ Memoriæ* appellavit, non quia illum pro catholico pronunciare voluiſſet; ſed quia tunc erat in uſu Imperatores non publicè de hæreſi damnatos pios appellare. Vide Baronium, An. 640. n. 10.

Bonaventura. FR. græcè *Eutychius* dicitur; ita Latinius in ejus Correct. in Trithem. §. *Euſachius*.

Bongomili. FR. Hæretici, quorum blaſphemias refert Euthimius apud Baron. An. 1118. n. 27. quorum Author quidam Baſilius Medicus fuerat. Ibidem. Apud Myſios *Bongomilus* miſericordiam Dei implorantem ſignificat.

Bonisculus. FR. diminutivum à bono. [Quod eos boniſculis parentum (ſicut aſſerit) reliquit extorres, can. Irreligioſum. diſt. 87.

Bononia, Italicæ Civitas. FR. ejus etymon, ac ſtudia. Vide Gloſſam in Clementin. de Magiſtris, c. Inter. §. Bononia. Ex ea Academia inceptum fuit An. Dom. à Nativitate ejuſdem numerari. Vide *Æra*.

Bonosiani. FR. Hæretici Bonoſi Epiſcopi Diſcipuli; contendebant Chriſtum non verum, ſed adoptivum filium Dei eſſe. 24. quæſt. 3. can. 39. Et cum Circumcellionibus, ſeu Scotopicis conveniebant. Ibidem.

Booz, robur, & fortitudo. Vide *Dextra*.

Borboritæ, *Βορβοριταί*. Hæretica ſecta ex Gnoſticis, qui, teſte Auguſtino, ex ſordidis eorum actibus tale nomen meruerunt; *βόρβορος* enim græcè lutum ſignificat.

Bordinatus. FR. erant quindecim Eccleſiaſtici ultramontani à Carolo Magno in Eccleſia S. Salvatoris prope S. Petrum in Vaticano erecti, qui *Guidones*, ſeu *Duces* dicebantur. Vide *Guido*; nam inter alias obligationes ad ſancta Urbis loca Peregrinos conducere tenebantur. [Itaque ſtabili juſſu decrevit noſtra Auctoritas in prædicta Eccleſia tres presbyteros, & duodecim clericos ſcholaſticos, litteras ſcientibus, tonſis comis miniſtrent illi cum presbyteris ibidem Deo famulantibus. Sicque de Regnis noſtris colligimus quatuor per trium partium in figura Sanctæ Trinitatis, & quatuor Evangeliſtarum. Sic in honore duodecim Apoſtolorum eligimus quatuor de Francia, & quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia, ut ibi ſerviant Deo &c.) Et mox eorum obligationes declarat, ſcilicet: [Colligant fratres peregrinos, qui migraturi ſunt in ipſis partibus Romæ &c. Vocatur denique Prior ſcholæ &c. Ut ubicunque in iſtis partibus de ultramontanis partibus, ſi caſu accidit migrandi, inquirant, ut ſepeliant, deducendum ad jam dictam Eccleſiam &c. Ut per Bordinatos, qui fuerint in ipſis locis prædictis, per ipſorum nunciorum manus deſtinentur ducendis in jam prænotato loco, ſicut noſtra præceptali ſanctione decrevit juſſio, atque ibi ſervientibus nulla impediatur cauſa neceſſitatis. Præcipientes præcipimus commorantibus ibidem, alium ſervitium exhibeant Deo & noſtræ Serenitati. Idcircò, quoſcunque cauſa orationis de ultramontanis partibus venerint, ipſi ſint ductores eorum ad orandum per limina Sanctorum. De allata munera, quod datur pro unaquaque Eccleſia, quos pro eorum ductiones mittuntur, ut duas partes prædictis Eccleſiis detur; tertiam verò ipſi Ductores accipiant. Tantummodò hac prænotatione veteri Scholaſtici, unà cum presbyteris ſupradictæ Eccleſiæ S. Salvatoris de Regnis Franciæ, & Aquitaniæ, ſeu Burgundionis, Alemania, & aliis numeroſis regionibus, ut de Saxia, Friſia, omnibus aliis regionibus ipſi ducant oratores, & hoſpitent, ſepeliant omnes &c. Diploma Caroli Magni apud Torrigium de Crypt. Vatic. Secunda impreſſ. pag. 503. & ſeqq.

Borith, herbæ ſpecies, qua lana purgatur, & maculæ deterguntur. [Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua. Jerem. cap. 2.] FR. *Lanariam* hanc herbam vocat Plinius, vulgariter *Saponaria*; Romæ *Riſculi*, ſeu *Barba di Becco* dicitur, ibique cocta comeditur; at cruda inter digitos trita cutis aſpritudinem detergit, levatque eodem modo, quo ſapo facit: in oriente ejus cinere ſaponem fabricant, ideò *Saponara* in Sicilia vocatur: ejus forma ad inſtar equinæ caudæ eſt.

Borma. Vide *Steura*.

Bosci, *Βόσκοι*, Eremitarum genus. Vide *Laura*.

Bosor. FR. dictio hebraica, & craneum, ſivè in tribulatione poſitum ſignificat. can. ſicuti ſunt. 2. quæſt. 7.

Bostaria, bovinum ſtabulum. In hiſt. Matth. Pariſ.

Bota, ocrearum genus. [Converſi in grangiis botas non habeant. Conſtit. Ciſtercien. cap. 19.] à verbo gallico. *Botte*. FR. [Æſtivalibus largis, aut botis altis pro calciamentis utantur. Clementina de Statu Monach. cap. 1.] Ibi Gloſſa. [Æſtivalibus in vulgari vocamus ſtivali, & ſunt calceamenta corii, quibus in æſtate utor, & optima fiunt apud Sanctum Severinum. Botis altis, quæ capiunt ſupra talos, & aliquid de crure, & ligantur quandoque, & hos vocat infra ſutilares corrigiatos. Vide *Sutilares*.

Botanomantia, *βοτανομαντεία*, divinatio per herbam; à dictione Græca *βοτάνη*, herba, & *μαντεία*, divinatio. In hac divinationis ſpecie Circen, & Medeam ferunt excelluiſſe. Sed has potiùs ad magiam, quàm ad divinationem herbis uſas fuiſſe crediderim. Fateor tamen, etiã herbis,

ſicut aere, igne, terra, & aliis ſimilibus, divinationem perfici poſſe. Sic botanomantia ad primum, vel ſecundum divinationis genus, prout de pyromantia, geomantia, & aliis dicetur, reducenda eſt.

Botrio, botrus, græcè βότρυς, racemus uvarum, & aliquando aliorum fructuum. [Benè autem culta juſtitia Dei generat botrionem, ideſt Chriſtum, Chryſoſt. hom. 34. in cap. 20. Matth.] Sic in ſacro Epithalamio, cant. 1. 3. dicitur, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Septuaginta quoque legunt βότρυς τῆς κύπρου, ideſt, *botrus Cypri*: & Textus Hebraicus *eſccòl haccòpher*, quaſi diceret botrus *còpher*, quod multi nomen proprium opinantur alicujus loci. Aliàs per Cyprum multi aliquam arborem odoratam intelligunt, quæ *còpher* hebraicè dicatur: & ut ait Tirinus, poteſt intelligi balſamum, arbor inſtar vitis, quæ odoris præſtantiſſimi botros producit. Aut certè arbor alia interpretanda, quæ latinè liguſtrum, floſculos germinans odoratiſſimos in botros efformatos. Utraque arbor in vineis Engalddi frequens viſitur, in amœna illa regione prope lacum Aſphaltitem.

Bosphorus, βόσφορος, à βοῦς, bos, & φέρω, fero. Alii dicunt βόσπορος, à bos, & περάω, tranſeo, trajicio, aut πόρος, tranſitus, ita ut tranſitum bovis ſonet, ut Plinius, lib. 6. cap. 1. obſervat. Sic vocatur ante Conſtantinopolim illa pars maris, ita coanguſtata ut vix dimidium milliaris in latitudine ſuperet, & Boſphorus Thracius appellata. Ubi ferunt fabulæ Io Inachi filiam, in vaccam commutatam, in Aſiam pertranſiſſe, & inde nomen ſinum illum accepiſſe. Eſt alius Boſphorus dictus Cimmerius, à Cimmeriis populis, per quem palus Mœotica in Pontum fluit. De quo autem Boſphoro agat Scriptura, ſatis dubium eſt, dum ait Propheta Abdias V. 20. *Tranſmigratio Ieruſalem, quæ in Boſphoro eſt, poſſidebit civitates Auſtri*. Septuaginta legunt *Tranſmigratio Ieruſalem* (ἕως Εὐφραθὰ) *uſque ad Euphrata. Et poſſidebunt Auſtrum*. Textus verò hebraicus ſic habet, *Tranſmigratio Ieruſalem quæ eſt in Sepharàd* (*Biſpharàd*, *poſſidebit civitates Meridiei*, ſeu *Auſtri*. In his Textibus nulla Boſphori mentio: imò *Sepharàd* Hiſpania paſſim intelligitur, uti etiam nunc ab Hebræis vocatur. Sed noſtro Textui vulgato inhærendo; loquitur de Judæis, à variis Principibus è ſua patria in alias regiones tranſmigrare juſſis. Et aliqui Boſphorum Thracium, ut S. Hieronymus, & Rabbini interpretantur: quibus ſubſcribit Emmanuel Sà, explicans de illo *prope Conſtantinopolim, quò partem Iudæorum ajunt Hebræi eſſe translatam à Chaldæis*. Alii Boſphorum Cimmerium intelligunt, ubi terminus erat imperii Chaldaici: & plurimi etiam accipiunt pro illo maris ſinu inter Hiſpaniam & Africam, cui ſententiæ Cornelius à Lapide ſuffragatur.

Bottonata vestis. FR. quæ orbiculis veſtiariis nexa eſt. Clement. de Statu Monach. cap. 1. ex italico *Bottoni*.

Botulus, inter Latinos lucanica intelligitur communiter; ſed apud Tertullianum ſanguinem in cibum aptatum ſignificat. [Denique inter tentamenta Chriſtianorum botulos etiam cruore diſtentos admovetis. In Apolog. adverſ. Gent.] In illis enim primis ſæculis abſtinebantur Chriſtiani à ſanguinis commiſtione, ſicut uſque ad præſens Chriſtiani Orientales obſervant, juxta Apoſtolicam abſtinentiæ à ſuffocatis admonitionem. Vide *Suffocatus*.

Bozanarius. FR. plauſtrarius. [Epiſcopo bozanarium expectanti deferunt, & integra omnia, & ſana oſtendunt. Junius de mirac. S. Galli, cap. 5.

Bracheriolum. Faſcia ex ferro, ſeu alterius materiæ ad ſuſtentanda inteſtina, ſeu alium vitioſum humorem in teſticulorum ſacculum deſcenſum, quod *Succingulum lumbare*, & *Fulcrum enterocelicum* latinè dicitur. [Sic tumore magno in teſticulis gravabatur, quod ſine bracheriolo manere non poterat. In vita B. Juſtinæ.] Nomen diminutivum fortaſſe à longobarda voce *Brak* derivatum, quæ rupturam ſignificat. Italicè etiam *Braghiero* hæc faſcia vocatur.

Brachialia, manicæ cera circumlinitæ, quibus in Sabbato Santo Pontifex baptizando utebatur, ne paramenta ſacra inficeret, quia tunc immerſione baptizabatur. [Hoc facto; revertitur ad eandem Eccleſiam, ibique exuit ſe pallio, & planeta, induit brachialia cerata, & revertitur ad fontes, & baptizat tres pueros. Cæremon. M. S. Cencii Camerar.] Etiam nunc Græci in qualibet ſacra functione induuntur ſemibrachialibus non ceratis, ſed ſericis, & comptè ornatis.

Brachmarum. FR. gladii genus. [Nullus quoque per viam portare præſumat venabulum, enſem, brachmarum, aut hujuſmodi gladios invaſivos. Hiſtor. Ciſtercien. 3. part. cap. 4.

Brabium. Vide *Bravium*.

Bracile, cingulum monachale. [Cingulum, quod vulgò bracile vocatur, inter manus trahentium invenit, & monaſterii veſtiario detulit. In vita S. Germani Abb. & Mart.

Bractea. FR. Lamina; ſed Laurentius Valla de ſubtili lamina intelligit. Ovid. 3. triſt.

Aſpice, quàm tenuis bractea ligna tegat.

[Auri laminæ, ideſt, bracteæ, mira tenuitate tundantur, Hieronymus in, epiſt. ad Fabiolam: Superhumerale, &c. inciditq; bracteas aureas, extenuavitq; in fila, ut poſſent torqueri cum priorum colorum ſubtegimine. Exod. 39. 3.] Ubi dictio *ſubtegimine* trama intelligitur. Sic Ulpianus dixit, quòd: [Purpuræ appellatione omnis generis purpuram, & ſubtegmen factum contineri nemo dubitat, l. ſi cui lana de legat. 3. ad calcem.] Vide *Charta*.

Braida, & *Brayda*. FR. Poſſeſſio, territorium.

Ll

In legibus Longobard. & Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtitut. 10. 17. 73. 120. 154. 164. Dicitur etiam *Bradia*. ibidem Conſtit. 138.

Bramosus. Vide *Brumoſus*.

Banderasii. Vide *Banderaſii*.

Brandeum, velum ad ſacras Reliquias devotionis cauſa applicatum; priſcis enim temporibus Pontifices extractionem Reliquiarum non permittebant ab Urbe. [Cognoſcat autem Domina, quia Romanis conſuetudo non eſt, quando Sanctorum Reliquias dant, ut quidquam tangere præſumant de corpore; ſed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad ſacratiſſima corpora Sanctorum ponitur. D. Greg. epiſt. 30. lib. 3. ad Conſtantinam Aug.] Ubi idem S. Pontifex teſtatur, quòd S. Leo Papa ob incredulitatem aliquorum Græcorum, brandeum, ad corpus S. Petri impoſitum, coram ipſis incidit, ex qua inciſione ſanguis emanavit. FR. quod etiam à D. Antonino Florentiæ Archiepiſc. cap. 1. tit. 11. & à S. Germano in epiſt. ad Hormiſdam Papam, lib. 1. Epiſt. Pontificum, pag. 524. refertur. Atque Torrigius de Cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda part. 2. cap. 4. ſimile miraculum eidem D. Gregorio eveniſſe narrat, & affert inſcriptionem in marmore adhuc extantem, his verbis: [S. Gregorius brandei particulam ſuper Altare B. Petri poſitam cultello pupugit, cujus punctione ſanguis protinus emanavit. [: ||: Dicitur etiam idem Brandeum, *Sanctuarium*, *Sudarium*, *Velum*, *Orarium*. Item *Prandeum* apud Landulphum pro faſcia, & linteolo uſurpatur. [Habebat comas prolixas valdè, atque perplexas, vinctas prandeis.] Iſidorus per Brandeum zonam intelligit. Tandem pro corporali, ſeu aliquo ſimili. [Et ſic brandeum Altaris, quo conſecratum corpus Domini involverat, particulatim dividebat. Sigiber. in Chron.] Vide *Banderaſii*. *Velamen*. *Palliolum*. *Patrocinium*. *Umbilicus*.

Brasium, cerviſia, ſicera, potio inter Ultramontanos uſitatiſſima; à verbo gallico *Braſſer*, quod coquere cerviſiam denotat, ſive à verbo βράσσω, ideſt, ferveo, ebullio. Vide *Braxo*.

Bravium, Βραβεῖον, præmium; ſed communiter pro palæſtrico præmio ſumitur. [Omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium, 1. Corinth. 9.] Tertullianus verò, græcam ortographiam ſequutus, in cap. 3. ad Matth. *Brabium* ſcripſerat.

Braxo, ex græco βράσσω, ideſt, ebullio, ut dictum eſt in dict. *Braſium*. Hìc tamen cerviſiam coquere ſignificat. Mulier quædam, quæ Eccleſiæ Apoſtolorum pro ſua mercede braxare conſueverat. Cæſarius de militia, cap. 62.] Item *Braxatrix* dicitur mulier, quæ talem artem exercet. [Mira fides fœminæ, mira & virtus Apoſtolorum, qui propriam Eccleſiam ex parte concremare permiſerunt, braxatricis domum in mediis flammis poſitam, non ſine admiratione multorum, illæſam ſervare curaverunt. Ibidem.

Brennium. Fulfur, ex *Bran* Saxonica voce. *Hierolexicon Magri*. [Exceptis brennio, & duobus panibus. Matth. Pariſ. in Hiſtor.

Brephotrophium, græcè βρεφοτροφεῖον, locus pro infantium educatione. FR. C. de Sacroſancta Eccleſ. l. ſancimus 2. cujus verba etiam regiſtrantur in 23. q. 8. can. 21. ſcilicet; [Sancimus res ad venerabiles Eccleſias, vel Xenones, vel Monaſteria, vel Ptochotrophia, vel Brephotrophia, vel Orphanotrophia, vel Gerontocomia, vel ſi quod eſt aliud tale conſortium, &c.] ibi Gloſſ. [Xenones, Xenodochium, eſt locus venerabilis, ubi pauperes peregrini recipiuntur. Ptochotrophium, eſt locus, ubi pauperes paſcuntur. Gerontocomium, eſt locus, ubi ſenes, & valetudinarii, & propter ſenectutem ſolam infirmi homines curantur. Orphanotrophium, eſt locus venerabilis, in quo pueri parentibus orbati paſcuntur. Brephotrophium, in quo infantes pauperum aluntur.] Ac alia Gloſſa hoc diſtico breviter ſupradicta explicat.

Paſcitur in Brepho, Geron, Orpha, Noſo, Xenoque,
Infirmus, vetulus, puer, infans, & peregrinus.

Vide *Noſocomium*. *Orphanotrophium*. *Xenodochium*. *Curotrophium*. *Vrephotrophium*.

Breve, Apoſtolica Epiſtola, vel quia breviori ſtylo formatur, vel à germanico vocabulo *Brief*, quod epiſtolam ſignificat. Dicebatur etiam *Brevigerulus*, *Breviculum*, & *Breviarium*. Atque *Pitacium*. Penès Optatum Milev. lib. 1. ſignificat mobilium, & ſtabilium inventarium. [Brevis auri, & argenti ſedenti Cæcilio, ſicut delegatum fuerat, à Manſurio traditur.] FR. [Ex quibus Abbas brevem teneat. In Regula S. Benedicti.] : ||: [Ut tam miniſteria Eccleſiarum, quàm etiam uſuale argentum, vel quidquid aliud eſt, idem brevis à vobis conſcriptus veraciter rerum facta inſpectione contineat. D. Greg. in Regiſt. lib. 2. cap. 80.] Unde componitur verbum *Imbrevio*, ideſt, inventarium conficio. FR. *Breve* tamen in Synod. Carthag. can 37. dicitur *Breve capitum*. Quod penès Græcos uſitatum invenies, ſed Theodorus Balſamon à Latinis deſumptum fuiſſe hunc modum dicendi demonſtrat, & commemoratorium vocat. [Senioribus cõmendavit commemoratorio facto.] : ||: Et ante ipſum Optatus Milev. D. Aug. D. Greg. eodem vocabulo in eadem ſignificatione uſi ſunt: Caſſiodorus tamen pro commemoratorium, regium mandatum intelligit; Lampridius verò matriculam, in qua nomina regiſtrantur; eodemque ſignificatu in Juſtiniani Cod. l. inter chartulas, de Conven. fiſci debit. Vide *Commemoratorium*. Primarius in brevium officio Protonotarius Abbreviator dicebatur. Vide *Abbreviator*. *Matricula*. *Capibrevium*.

Breviarium, liber, in quo pſalmodia, ſeu horæ canonicæ continentur; breve enim Sacræ Scripturæ compendium eſt. FR. In Decretali, lib. 3. tit. 21. cap. 3. Alexander IV. quendam Presbyterum, qui calicem, & medietatem Breviarii Eccleſiæ pignoraverat, ad reſtitutionem obliga-

gavit; unde, cùm veriſimile non ſit, quòd rem tam minimam, medietatem, nempè, Breviarii, reſtituere obligetur; ideò credibile eſt, quòd per hanc medietatem Breviarii aliquid aliud majoris momenti intellexerit Pontifex ille; non verò de Breviario in quo Officium recitatur.:||: Nullum autem ante Micrologum, qui ann. 1080. vixerat, hoc vocabulo in ſignificatione Officii divini uſum fuiſſe legimus. Dictum autem fuit *Breviarium*, (ut vult Radulphus cap.22.) quia in Cappella Lateranenſis Palatii officium compendioſiùs præ cæteris Urbis Eccleſiis recitabatur, ab Innocentio III. collectum, quod *Officium Cappellare* tunc vocabatur, ad quam recitationem conformabantur Franciſcani. Ab hoc igitur tempore liber hic *Breviarium* vocari cœpit. Poſtmodum anno 1280. Nicolaus III. erecto jam ab ipſo Vaticano Palatio, ibique inhabitans, ordinaverat, ut Franciſcanorum Officio omnes Urbis Eccleſiæ uterentur. FR. Quamvis Ptolemæus Lucenſis, ab Oderico Rinaldo ad anno 1280. num. 25. relatus, dicat Vaticanum Palatium à præfato Pontifice hoc anno ædificatum fuiſſe; nihilominus ampliatum, & ornatum ab eo potiùs dicendum eſt; conſtat enim ex Anaſtaſio Biblioth. Symmachum Papam de anno 498. primò ex utroque Baſilicæ Vaticanæ latere Epiſcopium, & deinde anno 810. Leonem III. ex eodem Authore Palatium Archipresbyteratus fabricaſſe, & juxta ejuſdem Baſilicæ gradus ad partem dextram atrii, domum à fundamentis mira magnitudine, & pulchritudine decoratam, in qua accubitus collocaſſe &c.:||: Itaque Jacobum, ſive Giaime Fratrum Minorum Generalem de anno 1141. in Pontificatu Gregorii IX. Breviarium eo modo, quo nunc utimur, reformaſſe aſſeritur. At Radulphus citatus, acriter conqueritur, quòd præfatus Papa Nicolaus ad recitandum Minorum Fratrum Officium Eccleſiaſticos compuliſſet, in quo multa officia novem Lectionem continentur, per quæ diminuuntur feriæ. FR. In can. convenit. de conſecr. diſt. 5. ex Concilio Agathenſi habetur, quòd ordo officii divini ex tunc idem erat per illa verba, *Sicut ubique fit*. Cæterum quo ad id, quod Radulphus citatus aſſerit: ex can. In die Reſurrectionis, de conſecr diſt. 5. de errore manifeſtè convincitur; nam multò ante Innocentium III. Gregorius VII. ibi ita ſanciverat: [Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Pſalmos & tres Lectiones non ex regula Sanctorum Patrum, ſed ex faſtidio, & negligentia comprobantur hæc facere. Romani verò diverſo modo agere cœperunt: maximè à tempore, quo Theutonicis conceſſum eſt regimen noſtræ Eccleſiæ. Nos autem & ordinem Romanum inveſtigantes, & antiquum morem noſtræ Eccleſiæ, imitantes antiquos Patres, ſtatuimus fieri ſicut ſuperiùs prænotavimus.] Ubi prænotatum ordinem nihil à recenti diſſerre videre licet. Radulphus ergo malè de officio ordinis Romani intellexerat. Pro officio contra Radulphum D. Hieronymi auctoritate reſponderi poſſet, ajentis: Numquid verborum multitudine flecti Deus, ut homo, poteſt? Non enim verbis tantùm, ſed corde orandus eſt Deus: quapropter melior eſt quinque Pſalmorum decantatio cum cordis puritatem, ac ſerenitate, ac ſpirituali hilaritate; quàm totius Pſalterii modulatio cum anxietate cordis, ac triſtitia, apud Gratianum in can. Non mediocriter errant. de conſecr. diſt. 5. :||: In Græcorum atque Ambroſianæ Eccleſiæ Breviario feriæ quadrageſimales ita ſunt privilegio exceptæ, ut numquam pro quocumque feſto relinquantur. Tandem Rom. Breviarium Decr. Concilii Trident. reſtitutum, & ſucceſſivè per alios Pontifices reformatum, & recognitum fuit. Certum tamen eſt, quòd ante D. Hieron. Lectionarium, nullus orandi methodus in Dei Eccleſia præſcriptus erat: cujus ſynonyma. Vide *Curſus. Miſſalis.*

BREVIATUS, abbreviatus. [In quorum arcam, ſive ſuggeſtum ſubjecta porticu ſenſim breviatis, anguſtiſque gradibus aſcenditur. Sidon. lib. 2. epiſt. 3.

BREVICULUM. FR Libellus, in quo Eccleſiaſtici feſta mobilia annotabant, & populo poſt Euangelium in Miſſa ſolemni publicabant. can. placuit. de conſecr. diſt. 3.

BREVIGERULUS. FR. Brevis, ſeu literulæ allator. [Mitto itaque tibi cum brevigerulo tuo curſorem iſtum. Ivo Carnot. Epiſt. 134.

BRIA, vaſis genus. [Date quæſo immortalibus Diis ut bibant ſcyphos, brias pateras, ſympiviaque depromite. Arnob. lib. 7.] Inde *Ebrius* nomen deducitur, quia menſuram *briæ* excedit, & à contrario *ſobrius* dicitur, quia infra eamdem menſuram parciùs bibit.

BRITANNI. Vide *Alleluja*. *Bordinatus*. *Saxonia tranſmarina*.

BROCCA, ſive *Broca*. FR. Vaſis genus, Italicè *Brocca* etiam dicitur; ſed hìc pro vinaria menſura accipitur. [Vinum noſtrum vendere ad tabernam, ſive, ut vulgò dicitur, ad broccam; in Nomen. Ciſter. p. 1. cap. 50.] Ad Broccam: ſcilicet, ad minutam menſuram: ejus ethymon. Vide *Embrocha*.

BROCARIUS. FR. Proxeneta, interceſſor, interventor, italicè *Senſale*. Skeneus in, l. 2. ff. de Proxenetis.

BROLIUM. FR. Atrium, receptaculum, vivarium, locus pro Principis venatione retentus. [Conceſſit cervum, quem is in ſuo brolio venaretur. In Lege Longobar.] *Brolum* tamen legitur in textu. Veneti *Brolio* dicunt locum ad contractandum deſtinatum. Vide *Bidellus*.

BRUCHUS, græcè βροῦχον, vermis ſpecies, quæ herbam erodit, de quo ſæpè in Sacr. Script. [Venit locuſta, & bruchus. Pſal. 104.] Quæ bina inſecta eadem ſunt. [Una plaga locuſta, & bruchus, quoniam altera eſt parens, & altera eſt fœtus. D. Aug. ibid.] Idem & Hugo Card. ſenſit.

BRUCTO. FR. Spurco. In legib. Longobar. l. ſi quis. de ſeditione.

BRUDATUS, acu pictus, ex Gallico idiomate

Bro-

Brode. [In primis octo ſectas, quarum prima brudata, unam caſulam, tres tunicas, pannum, frontellum. Abbas Gualterius de Monyton. ad ann. 1343.] Ubi dictio *Secta* inciſionem ſignificat, & *Frontellum* velum Altaris eſt, Italicè *Frontale*; nam ad Altaris frontem ponitur.

BRUMOSUS, fœtidus, putidus. [Cùm fœteret brumoſa aqua. Ruf. lib. 3. cap. 36.] S. Zeno *Bramoſus* in eodem ſignificatu dixit; fortaſse ex librariorum inadvertentia, ita enim habet: [Quis non intelligit fratres Paſcha non eſſe, ſed bramoſum latronis cruenti convivium. cap. 8. in Exod.

BRUNIA, lorica; alii verò galeam intelligunt, & juxta vim nominis Saxonis *Bruim* rectè armaturam ſignificat. [Conſtitutum eſt, ut neque Epiſcopus, neque Abbas, vel quilibet Rector Eccleſiæ bruniam, vel gladium ſine noſtro permiſſu cuilibet homini extraneo, aut dare, aut vendere præſumat. In conſtit. Caroli M. lib. 3. cap. 75.] Vide *Berg.*

BUBO, tumor. Vide *Anthrax*.

BUCALE. Vide *Baucus*.

BUCCADURUS. FR. de equo propriè dicitur, qui redinibus non obtemperat, cap. 16. decretal. lib. 5. tit. 12. tranſlatè tamen de eo, qui dum infirmatur, difficiliter, & obſtinatè medicamenta per buccam ſumit.

BUCELLATUM. Vide *Buccellarius*. *Paxamatium*.

BUCCUS, caper. [Si quis buccum furaverit. In lege Salica, tit. 5. §. 1.] quæ lex pro tit. habet, *De furtis caprarum*. Et Greg. Turon. *Buccus olidus* dixit; inde Italicè *Becco* appellatur.

BUCELLARIUS., militaris exercitus, ſeù legio in Oriente ita appellata, quia panem buccellatum, ſeu biſcoctum ſecum ferebat, quem Græci Βυκελλάτον vocant; unde & Βυκελλάριος, miles, de quo ſuprà, quo vocabulo in eadem ſignificatione uſi ſunt etiam Latini: [Dum Valentinus Imperator concionaretur ad populum, Ocylla bucellarius Aetii, ex adverſo veniens, eum gladio perfodit. Greg. Turon. lib. 2. cap. 8.] Ac Palladius de D. Macario Alexand. loquens inquit: [Cùm fregiſſet buccellatum, quod habebat.] Sic etiam Leo Imp. in ſuis Conſtitutionib. FR. [Triginta dierum frumentum ad uſus diurnitatem excoctum, buccellatum vocant, humeris militum impoſuit. Ammian. Marcellin. lib. 17.

BUCETUM, bonum paſcuum. [Inter greges tintinnabulatos per depaſta buceta roboantes. Sidon. lib. 2. epiſt. 2.] FR. *Bucula* habet Gloſſ. Iſidori.

BUDA, ſtorea. [Videns autem Ægyptius veſtitum mollibus, & budam de papyro, & pellem ſub ipſo. Pelag. lib. 10. nu. 76.] Unde perperàm pro buda ſtorea, *Biſtoriam* aliqui legunt.

BUFONES. Vide *Goliardus*.

BUGIA, inſtrumentum argenteum, in quo ponitur candela accenſa ad præbendum Prælato lumen in celebratione, ut commodè legere poſſit. Gallicè tamen candelam ipſam denotat, at hìc continens pro contento ſumitur. In quodam antiquo Gloſſario *Scotulæ* dicitur, fortaſsè à vocibus græcis σκότον ἐλαύνω, ideſt, tenebras expello. Moraliter verò ſignificat Prælatum non debere tantùm lumini ſuæ cognitionis fidem præſtare, ſed alterius teſtimonio uti. Papa utitur hac candela, ſed abſque hujuſmodi inſtrumento, fortaſsè quia ipſius cognitionis lumen alio terreno fulcimento non indiget.

BUL. FR. Octavus Hebræorum menſis, qui & *Merheſuan* dicitur. Vide Auctores citatos in dict. *Elul.*

BULLETELLUM, Vannus, cribrum. [Et in bulletellum obulus. Matth. Pariſ. in hiſtor.

BULEUTES quid græcè ſignificet. Vide *Sanhedrim*.

BULGAROCTONUS, βυλγαροκτόνος. FR. Bulgarorum occiſor: quo titulo Baſilius Græcorum Imperator appellari voluit, ob ſtragem Bulgaris illatam, nam græcè κτείνω occidere ſignificat. Ita vice verſa *Romæoctonus* denominari voluit Carlo Joannes Bulgarorum Rex, ideſt, Græcorum occiſor; nam Græci *Romæi* dicti ſunt.

BULGIÆ. Vide *Biſſacius*. Hippoperæ in dict. *Hippaglus*.

BULLA, Pontificium, ſeu imperiale diploma, & quælibet publica atteſtatio. Apud Latinos *Bulla* lamina rotunda erat, intuſque cordis figura ſignata, ad infantium collum ſuperſtitioſè ligata contra faſcinationes. Vide *Agnus Dei*. Inde quia diplomati aureum, ſeu plumbeum, aut certum ſigillum appenditur, ab hac appendice litteræ illæ *Bulla aurea* (quæ græcè Chryſobulla) & *Bulla plumbea* vocantur. Igitur quatuor modis ſigillum, ſeu bulla imperialis formabatur. In auro, ſcilicet, quando Regibus, & ſimilibus ſcribebat Imperator, qui cinnabaro ſubſcribebat. Gregorius, lib. 4. Niceta, lib. 2. Et in frontiſpicio ejuſdem diplomatis tres rubras Cruces in ſignum confirmationis tenoris litterarum figurabat. Eiſdem Magnatibus aliquando argenteum ſigillum, ſeu bullam in litteris appendebat; ejus autem Matri, Uxori, Filiis, Deſpotæ, Patriarchæ, Sebaſtocratori, atque Cæſari ſcribens, plumbea Bulla utebatur, ita Bodinus in tract. de illius Aulæ officiis. Tandem vulgaris Bulla erat in cera rubra, aut viridi. Patriarchæ ſiquidem plumbea, vel cerea viridi permiſſum erat ſigillare, & in ſubſcriptione cæruleo colore utebatur. Catacuz. lib. 3. cap. 36. Sigillum, quo imprimebatur, *Tympanum* dicebatur. [Præſens privilegium per manum Alexandri Notarii noſtri ſcribi, & bulla aurea tympano impreſſa roboratum noſtro ſigillo juſſimus decorari. Robertus Montenſis in Supplem. Sigiberti.] Quod tamen vocabulum potiùs torculum, ſub quo imprimebat ſigillum ex dicto textu intelligi crediderim, ibi enim tympano bullam impreſſam ſigillo dicitur, ita ut à ſigillo tympanum diverſum intelligatur: ac eò magis, dum uſque ad præſens Typographi *tympanum* vocant inſtrumentum illud, per quod ſub torculari immediatè impreſſum in formellæ comprimitur. Dubitatur inter Scriptores, quid per bullam δίκηρον penes Balſamonem intelligatur, ideſt, bulla duabus ceris ſigillatis:

Aliqui exiſtimarunt diplomata habuiſſe duo cerea ſigilla appenſa, alii verò (cum quibus concurro) putant unicum fuiſſe ſigillum cereum ex utraque parte ſignatum, eo pacto quo plumbea Papæ ſigilla fieri ſolent. Hunc imprimendi modum ſolius Imperatoris, & Patriarchæ idem Balſamon de privil. Patriarch. ſolitum fuiſſe ſcribit. Hodie Papa bullas expeditionum, & collationum in plumbo ſignat; ſed cum hac differentia, quòd expeditiones in forma *dignum*, ut ajunt, ex funiculo, rubro, & flavo colore contorto plumbum pendet. Errat tamen Polidorus Virgilius, aſſerens Stephanum III. obſignare incœpiſſe in bulla plumbea; conſervatur enim adhuc Aretii cum prædicto plumbo bulla S. Sylveſtri Papæ, & in S. Angeli Arce de Urbe eodem modo reperiuntur Bullæ Leonis Primi, Gregorii Magni, & aliorum Pontificum ex relatione Rinaldi olim ejuſdem Archivii Cuſtodis, qui tamen Pontifices anteceſſores præfati Stephani III. fuere, ac idem Rynaldus ſtylum plumbei ſigilli à S. Sylveſtro incœpiſſe opinatur. Pontificis *Bulla aurea* illa dicitur, qua Imperator confirmatur, nam in auro cuditur. FR. Aurea Bulla erat Clementis VII. in qua Henrico VIII. Angliæ Regi titulum Defenſoris fidei contulerat. Similiter aurea fuit illa, qua Franciſcus Primus Galliarum Rex fœdus inter ipſum, & præfatum Henricum firmaverat, in quo ſigillo ex uno latere hæc verba erant impreſſa: *Plurima ſervantur fœdere, cuncta fide*. :||: Collocatio autem, quæ in eo plumbo, & in variis antiquis picturis habetur, ſcilicet, à parte dextra D. Pauli, & à ſiniſtra D. Petri, ex antiquo uſu provenit, quia tunc dignior læva habebatur, de qua re diſertè Leo Allatius, lib. 1. de Eccleſ. Occident. & Orient. perpet. conſenſ. cap. 6. FR. Sic etiam eorumdem Apoſtolorum capita in antiquis, argenteiſque ſtatuis ſupra Ciborium Lateranenſis Eccleſiæ adhuc extant conſervata, ita ut S. Petri effigies ad ſiniſtram, & S. Pauli ad dextram collocatæ ſint, eodem prorſus modo, ac forma ut ſubjectæ figuræ demonſtrant.

Uſque ad præſens maximæ æſtimationis habetur ſiniſtra inter Græcos, & nos priùs ſiniſtrum Altaris cornu, quàm dexterum incenſamus. Lepida quidem fuit non minus, quàm ingenioſa Ottonis tit. S. Nicolai in carcere Cardinalis, Apoſtolicique Legati inventio, ad ſedandam præcedentiæ differentiam inter duos Angliæ præcipuos Epiſcopos in Concilio Londinenſi de anno 1237. ortam, ubi Eboracenſis Præſul à gravamine præcedentiæ ſe appellaverat, quia Cantuarienſis Compræſul ad dextrum ejuſdem Legati latus ſe collocarat: is amborum Archiepiſcoporum differentiam ſedavit, eleganter eis oſtendens, quòd in bulla Papali Petrus ad Pauli ſiniſtram

ſtram collocatur in ſignum humilitatis, quod præcipuè imitari Eccleſiaſtici debent, ita ex Matth. Pariſ. Odoric. Raynaldus refert. In Eccleſ. Annal. anno ſuprà cit. :||: In Bullis Pontificiis Conſiſtorialibus, quæ manu ipſiuſmet Papæ, & à cunctis Cardinalibus, ſeu à majori parte firmantur; præter plumbum jam dictum, depingitur Crux, circa quam aliquod præclarum dictum, ſeu aliqua Sacræ Scripturæ ſententia juxta Pontificis libitum circumſcribitur. FR. Exempli gratia.

Lucii Papæ III. erat hoc ſignum: ✠ Adjuva nos Deus ſalutaris noſter. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 195. in ult. verſu, & conſtit. ſeqq.

Urbanus III. ſignabat: ✠ Ad te Domine levavi animam meam. Ibidem conſtit. 204.

Alexander III. ✠ Vias tuas Domine demonſtra mihi. Ibid. conſtit. 182.

Clemens III. ✠ Doce me Domine facere voluntatem tuam. Bull. Baſin. tom. 2. conſtit. 207. 209.

Cœleſtinus III. & Honorius III. ✠ Perfice greſſus meos in ſemitis tuis. Bullar. Caſin. ibid. conſtit. 213. & conſtit. 235.

Gelaſius II. ✠ Deus in loco ſancto ſuo. In Commentar. ejuſdem vitæ apud Conſtantinum Gajetanum, pag. 103. & 105.

Gregor. IX. ✠ Fac mecum Domine ſignum in bonum. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 248. 250. 251. quibus verbis uſus fuerat etiam Innocentius III. Bullar. Caſin. ibid. conſtit. 223.

Paulus III. ✠ Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Bullar. Caſin. tom. 1. conſtit. 170.

B. Pius V. ✠ Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas. Ibidem conſtitut. 193.

Urbanus VIII. ✠ In Domino ſperans non infirmabor. Ibid. conſtit. 306.

Gulielmus Siciliæ Rex ſignabat his verbis: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 187.

Innocentius X. ✠ Da ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſim.

Alexander VII. ✠ Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, q. a. d. e. m. n. c. ideſt, quoniam à dextris eſt mihi ne commovear.

Clemens IX. ✠ Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.

Clemens X. ✠ Jeſu, tibi ſit gloria.

DE INNOCENTII XI. Regnantis ſigno dicemus in verbo *Papa*, quia dum hæc imprimuntur, non adhuc aliqua ejus Conſiſtorialis Bulla emanavit. :||: Antiquitus duo fratres Ciſtercienſes Converſi ad cudendas bullas applicati erant, qui *Fratres plumbi*, ſeu *de plumbo* vocabantur, ita ut tranſiens hæc incumbentia ad ſæculares, hi in proceſſione cum aliis Cancellariæ Officialibus incedentes, habitum laicalem Ciſtercienſium ferebant. Vide *Annulus Piſcatoris*, in dict. *Annulus*. Vide *Applumbarius*. *Abbreviator*. *Sigillum*. *Numiſma ſacrum*. FR. Signa ad dignoſcendas Bullarum falſitates notantur in 5. decretal. tit. 20. cap. 5. & ſeqq. Quomodo bullam ſignabat Papa non conſecratus. Vide *Papa*, §. *Papa nondum conſecratus*. Bulla. Vide *Sypárium*.

BULLA IN COENA DOMINI. FR quæ *Proceſſus generalis* dicebatur. Clement. de Judiciis, cap. 1. quia excommunicantur generaliter omnes Hæretici, & contumaces, Gloſſ. ibi; cujus tenor, & caſus ibi Papæ reſervati, aliquando in parte pro Pontificis libitu variantur, & in feria quinta Cœnæ Domini ad manè ab ultimo Diacono Cardinali publicè, altaque voce legitur, aſtante cum cæteris Cardinalibus, & Epiſcopis Pontifice, qui peracta lectura, faculam accenſam in plateam projicit in ſignum fulminationis contra excommunicatos.

BULLA MOTU PROPRIO. Vide *Leges*.

BULLARE, in plumbo ſignare. [Plumbo bullavit chartam illam. In vita S. Joannis Eleemoſynarii, cap. 51. Hanc Epiſtolam græcis litteris, hinc inde munire decrevimus, & Annulo Eccleſiæ noſtræ bullare cenſuimus. In epiſt. Ratbodi Treviren. Epiſc. à Sirmondo allata.

BULLATUS, ſignatus: ut *bullatæ litteræ*. [Extant litteræ integræ, & bullatæ. D. Bern. epiſt. 230.

BULLARIUM, liber continens diverſorum Pontificum bullas, cui nuper adauctus eſt tomus quartus in typographia Camerali impreſſus.

BULLATORIUM, ſigillum. Vide *Chartophylax*.

BUNDÆ. Termini, ſeu confinia, & limites: anglica dictio *Bondes*, quæ idem ſonat. [Quibus metis, & bundis circumdantur. Matth. Pariſ. in Hiſt.

BURDATIO, ruſtica penſio, ſeu tributum à villicis exactum. [Cognovimus etiam ruſticos burdationem, quam jam ab eis exactam Theodoſius minimè perſolverat, iterum dediſſe, ita ut in duplo exacti ſint. S. Greg. lib. 1. epiſt. 42. Concede mihi ſervo tuo, ut tollam onus duorum burdonorum de terra, 4. Reg. cap. 5.] Puto vocabulum à *Burdo*, quod eſt Mulus, derivari. Inde Muliones in Sicilia vocantur *Burdonarii*; etiam inter Latinos *Burdonarii* appellati ſunt. [Porrò Burdonarii, Burdoneſque viſo Leone, timore correpti ſunt. Jo. Moſcus, cap. 25.] à græco nomine βουρδόνια, quod mulos ſignificat. Inde *Burdicus*, exiguus mulus. D. Ambroſius, epiſt. 10. FR. Sed Dionyſ. Carth. in expoſit. ſuper 4. Reg. loco cit. art. 7. facit differentiam inter mulum, & burdonem, inquiens: [Burdones ſunt animalia genita ex equo, & aſina; quemadmodum muli ex equa, & aſino.

BURDO. FR. Verbum, fuſtibus dimico ruſticorum more, de quo Matth. Pariſ. Significat etiam animal, quando eſt nomen, ut ſuprà. Vide *Burdatio*.

BURDUNARIUS. Vide *Burdatio*.

BURGEMOTUS. FR. Villicorum coadunatio, & aggregatio ad negotia peragenda. [Et habeatur in anno ter burgemotus, & ſchiremotus bis, niſi ſæpiùs ſit, & interſit Epiſcopus, & Aldermannus, & doceant ibi Dei rectum, & ſæculi. In legibus Canuti Regis, cap. 44.] Vocabulum verò *Schiremotus*, adunationem ruſticorum ſignificat.

Buricus, Equuleus, ſeu aſellus: [Longè diſpari cultu macro illum, & viliori aſellis burico ſedentem. Paulin. epiſt. 10.] Vox quidem barbaro-græca, atque Hiſpani aſellum *Borico* etiam appellant. Inde *Burichalium* hujus jumenti inſtratum, ſeu dorſuale, dicitur. [Sedentibus ipſis in burichaliis. In vita S. Attici Epiſc.] Igitur devius Raderus in hoc vocabulo fuit, dum genus navis eſſe putarat.

Burnettus, pannus laneus. [Nullus utatur tunica de burnetto. Matth. Pariſ. in vita Abb.] Aliquando Capucium denotat, ab Arabico idiomate *Barnus*.

Bursa, loculus, marſupium, ubi corporale imponitur, in Chronica Moguntina *Pera* vocatur. Ante Remenſe Concilium minimè in uſu erat; ibi enim, cap. 5. corporale in libro conſervari ordinatur. At propter periculum in terram cadendi, viſum fuit decens, ut in burſam imponeretur. Pius V. Hiſpanos diſpenſavit, ne in burſam illud ponerent, Hieron. Cantonus in ejus Ordinario divin. off. ex quo infertur non poſſe hoc fieri ſine ſpeciali privilegio. Burſæ ſynonyma. Vide *Buza*, *Epigonation*. *Funda*. *Presbyterium*.

Bursarii FR. dicti ſunt Seminariorum Alumni in hiſt. Eccleſ. nam eos Epiſcopi de Eccleſiæ burſa ſuſtentant.

Busca, Cremia, ramalia. [Et in buſca tres denarios. Matth. Pariſ. in hiſt.] Ex angla denominatione *Buſches*.

Buscus. FR. Nemus, ſylva, italicè *Boſco*, Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 158.

Buscalia. FR. Arboretum, italicè *Boſcaglia*. Bulla. Caſin. tom. 2. conſt. 61. 73.

Bustuaria, altaria gentilium, ubi in ſacrificio ſuperſtitioſo, ac diro humanæ creaturæ comburebantur. [Ubi Buſiris, & buſtuaria altaria. Tertull. lib. de pall. cap. 4.

Bustum. FR. id, quod igne combuſtum eſt. [Orabam, ne tantæ Urbis, vel potiùs totius Italiæ buſto ſupervivcrem. D. Ambroſ. in Decreto Gratiani, 23. quæſt. 8. can. convenior.] Ubi Gloſſa. | Buſtum dicitur, cùm res eſt exuſta; rogus, cùm comburitur: pyra eſt congeries lignorum ad comburendum.

Buticularius, meri diſpenſator. [Poſt eos verò ſacrum palatium per hos miniſtros diſponebatur: per Camerarium, videlicet, & Comitem palatii, ſeneſcalcum, Buticularium &c. Hincmar. epiſt. 3. cap. 16. Portabitur cuppa cooperta, & non fiet ſibi proba, niſi in buttego per butticularium ſuum. In cæremoniali Davantriæ.] Ubi de convivio Regi Navarræ à Benedicto VIII. exhibito loquitur. Vide *Canava*.

Butina, ſeria, ſeu dolium. [Reponatur in butina ſic, ut mel citria plurimum excedat. Jo. Dam. de condim.] græcè βούτινον; ſed vox quidem nimis barbara.

Butto, græca dictio βούτις, ſcyphus, ſeu vas concavum: [Obtulit in Baſilica Sancti Petri buttonem de argento puriſſimo. Anaſt. Biblioth. in Leone IV.] Patinæ, & penſiles lampades erant aliquantum concavæ. [In venerabili Monaſterio S. Sabæ fecit buttonem argenteum. Idem in Leone III.] Quorum formam hìc appoſuimus, deprehenſam ex antiqua pictura, quæ in vaticana porticu S. Petri olim extabat cum tribus penſilibus buttonibus, ac alia cum unico buttone ex antiquis etiam figuris excerpta.

FR. Apud Gentiles Latonæ noctis Deæ lampades tantùm accendebantur. Ita Orpheus in hymno Noctis. Vide *Cicendela*.

Buxtula, pyxidula. [In buxtola lignea recondita fuerunt. In vita S. Mauri Abb.] Aliqui *Buxculum* legunt, ſed rectiùs fortaſse *Buxula* à buxo ligno pro ſimilibus urnis aptiſſimo diceretur.

Buza, ſaccus, corruptè à *Burſa*. [Si furnum, molendinum, balneum, ſtateram, modios, & buzas ad vinum, oleum, vel mel menſurandum facere voluerit. Guliel. Tirius, lib. 12. cap. 25.] à vocabulo græco βύρσα, quod corium ſignificat, ex quo burſæ, ſeu marſupia conficiuntur. Vide *Burſa*.

C. Lit-

C

C Littera erat ſignum condemnationis. Vide *Pandectæ*.

Cabala. Vide *Kabala*.

Caballico, equito. [Videntes autem ſtellam, dixit unus ad alterum: caballicate benè, ecce noſtrum ſignum. Haymon. de trib. Magis.] Ex hoc verbo nomen *Caballicata* formatur, quod equitationem ſignificat. [Et caballicatas (ut vulgò ajunt) circum circa dirigeret. Luitprandus, lib. 3. hiſtor. cap. 14. & l. ſi quis caballum, de Furtis.

Cabidarius, vox barbaro-græca Καβιδάριος, at fortaſsè corruptè, & *Lapidarius* potiùs legendum. Hoc vocabulum in Lauſiaca Palladii reperitur, ubi de Macarii ſenioris vita agit.

Cabimentum. In ſtatutis Melitenſium Equitum Commenda eſt. FR. quæ in concurſu jure antiquitatis, & benemerentiæ confertur, ad differentiam aliarum Commendarum, ſcilicet, *Commendæ melioramenti*, (quam Canoniſtæ *Optionem* vocant) & *Commendæ gratiæ*, quam Magnus Magiſter in principio ſui magiſtratus & in quolibet quinquennio, ingreditur, ut ajunt, *in gratiam*, ideſt, habens tunc facultatem ex quocunque Prioratu eligere unam ſibi beneviſam commendam, quam deinde titulo benemerentiæ Equiti pro ſervitiis Religioni præſtitis conferre ſolet. :||: *Cabimentum* à verbo gallico *Cabire*, quod aliquam rem in aſſignationem ſuſcipere ſignificat.

Cabiscola, ſubcantor, eccleſiaſticum officium, ſeu potiùs Primicerius Scholæ Cantorum. Vide *Primicerius cantorum*; nam *Cabi* caput ſignificat, in Hiſt. Sardiniæ.

Cablicia, Arborum rami vento diſſipati, dictio gallica *Cable*, quæ idem ſignificat: [Inquiratur, qui acceperint profectum de cabliciis. Matth. Pariſ. in vita Abb.

Cabreum. In ſtatutis Equitum Meliten. ſignificat inventarium bonorum ſtabilium alicujus commendæ cum illius Ichnographia, ſcilicet, arearum, & formarum deſcriptionibus, ſtatuſque antiqui, & recentis relatione, unà cum atteſtatione authentica melioramentorum &c. quod omnes Priores, Balivi, ac Commendatarii in quolibet XXV. annorum ſpatio renovare, & præſentare tenentur, cum tribus conſimilibus *Cabreis*, ad reponendum unum in Archivio Commendæ, aliud in Archivio Conventuali illius linguæ, & tertium in Archivio Prioratus. Vox quidem corrupta à capibrevio. Vide *Capibrevium*.

Cabus, menſuræ pondus, vox græca κάβος, quatuor ſextaria continens, at ſextarium ſexdecim uncias pendet; itaque cabus quinque librarum ponderis eſt cum IV. unciis. FR. aliqui ſextarium duarum heminarum capax eſſe aſſerunt.

Cabuta. Vide *Baculus Paſtoralis*.

Caccabatus, fuliginoſus, vel fumo denigratus, à verbo græco κάκκαβος, quod ænum, cabum, ſeu ollam ſignificat. [Et pœnitebit te deſiderii, & exactionis tuæ, cùm ædificia, quæ immaculata adhuc operis tui gratia ſplendent, obſcurata næniis inſipientiæ meæ, & (ut digno meis verſibus verbo utar) caccabata ridentibus, vel nauſeantibus, confuſus aſpicias. Paulin. Appenderunt in collo meo caccabatas ollas. Ex vitis Patrum.] FR. locus Paulini *Ædificia caccabata*, maculata, & ſpurcata ſignificare videtur; nam dixerat ſuprà *Ædificia immaculata*, cujus contrarium maculata, & fœdata erit proculdubio: *Cacabulum* enim ſtercoris locum ſignificat :||: Dicitur etiam *Caccabacius*: inde S. Zeno ſerm. 6. Neophytos recenti, & albo pani æquiparans, ait: [Certè caccabacii non ſunt, non vetuſti, non uſti, non crudi, non mucidi: lacteus illis color eſt, lacteus ſapor eſt.] Atque contra Hermogenem, qui materiæ motum aquæ ferventi comparabat, lepidè Tertullianus ſic reſpondit: [Si æqualis momenti; jam turbulentus, nec caccabaceus; ſed compoſitus, & temperatus, cap. 12. adverſ. Hermog.] Ab aliquibus tamen *Cacabitus* legitur.

Cacodoxias, ſiniſtra opinio, ex græco vocabulo κακοδοξία, quod nomen penes Sacros Scriptores Hæreticis attribuitur. FR. cujus oppoſitum *Orthodoxia* dicitur: [Ut Sanctorum Patrum orthodoxia, quam nos prædicamus, per ampliùs manifeſtetur, & propria cacodoxia in omni loco, & regione publicatur, & arguitur. Anaſt. Apocriſ. Epiſt. ad Theod. Presbyt. in Collect. Anaſt. Bibl. per Sirmondum in 8. edit. pag. 203. Bonum enim veraciter, eſt paternam, ut dixi, manifeſtare, & confirmare; hæreticam verò cacodoxiam publicare, & redarguere, &c. ibid.] Vide Heterodoxus in dict. *Orthodoxus*.

Cacologia, imperfecta loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

Cactus: herba ſpinoſæ ſpeciei, aliqui putant eſſe carduum ſylveſtrem, qui aculeis abundat, inter quos Athenæus, lib. 2. qui copioſè in Sicilia reperiri refert. FR. idem affirmat Plin. lib. 21. c. 16. ex quo colligitur maſtiche acanthica, ut in dict. *Schinus* dicemus. :||: [Eradicato omni aconito hoſtilitatis, & cacto, & rubo ſubdolæ familiaritatis. Tertull. de Pall. cap. 2.] Perperàm ergo aliqui dictionem hanc corrigendam cenſent.

Cacumen, colliculus, qui ſub pedibus Sanctarum Imaginum antiquitus depingi ſolebat, quarum multæ adhuc Romæ extantes perſpiciuntur. [Ædificavit Eccleſiam cum apſida ampliſſima, & cacumina mirifica de muſivo. Anaſt. Biblioth. in Leone III.

Cadarfreda. FR. conſuetudo, ſtylus. In Legib. Longobard. l. ſi duo fratres, de ſucceſſion.

Cadivus, malus, ſeu cadens, quod ad animi, corporiſque defectus transfertur. [Conſtat me vobis vendidiſſe ſervum, non furem, non fugitivum, neque cadivum; ſed mente, & omni corpore ſa-

ſanum. Marculf. lib. 3. hiſt. cap. 14.] fortaſse idem, ac *Caducarius*, infrà.

CADMUS, vox corrupta ab Arabica *Cadi*, quæ Judicem ſignificat. [Adducti ſunt procurator Civitatis, qui lingua eorum Emir dicebatur; & Juridicus, qui Cadmus appellabatur. Matth. Pariſ. in hiſt.] Dictio *Emir* Arabica etiam eſt, & Præfectum, atque Arabum Tribunum, Principemque eorum lingua denotat; unde addito articulo *Al*, ſeu *el* al emir, Itali, & Hiſpani *Almirante* dixerunt, ut viſum eſt in dict. *Amirus*.

CADUS, liquidorum menſura. [Quantum debes Domino meo? at ille dixit, centum cados olei. Lucæ 16.

CADUCARIUS, qui morbo comitiali laborat. [Iſti homines caducarii ſunt, quo nomine vulgò apud nos vocantur. D. Aug. de vita beat.

CÆREMONIA, actio ſacra, cum exteriori religionis cultu: à *Cære* Etruriæ Civitate, ut vult Feſtus; ad quam, Roma à Gallis capta, ſacrum ignem ferentes, confugerunt Veſtales, ut Val. Max. lib. 1. cap. 1. n. 10. narrat: inde omnis divinus cultus à Romanis cæremonia dictus fuit. Livius, lib. 4. FR. At D. Auguſtinus, lib. 2. Retract. cap. 38. à verbo *Careo* etymologiam deducit, inquiens: [Cùm agerem de obſervationibus Judæorum, à quibuſdam eſcis ſecundùm legem abſtinentium, dixi, quarundam eſcarum cæremoniæ, quod nomen non eſt in uſu litterarum ſanctarum; ideò congruens mihi viſum eſt, quòd à carentia appellatas cæremonias, quaſi cæremonias memoria tenebant, eo quòd obſervantes careant his rebus.] Idem ſenſit, lib. 6. cap. ult. Iſidorus in ſuo Etymolog. Junius verò Camerar. decur. 3. cap. 4. ait. [Quaſi gerimonia dicitur, à gerendo, ſicut à gemendo gemonias ſcalas fecerunt, & à querendo querimoniam; ut indicarentur ea, quæ in ſacris geri ritu ſolemni deberent.] Voſſius ſcribi tamen vult *Cærimonia*. Alii tandem *Cælimoniam* à cœleſtibus rebus vocem deductam ſcripſere. ::: Itaque differt *Cæremonia* à cultu, ſicut aqua à lavacro; nam *Cæremonia*, juxta Sacr. Trid. Concilii ſenſum, eſt ipſa actio; *Ritus* autem eſt modus præſcriptus, quo actio ipſa ſacra facienda ſit.

CÆREMONIOR. FR. Aliquo exteriori ſigno colo, & adoro. [Gallienus dixit Cypriano, juſſerunt te Sacratiſſimi Imperatores cæremoniari. Mombritius in Actis S. Cypriani.] Cogebantur enim Chriſtiani ad Idolis thurificandum. Vide *Cruciola*. *Thurificatus*.

CÆREMONIARUM MAGISTER. Vide *Admonitor*. *Deputatus*. *Deſignator*. FR. antiquitus enim erat Archidiaconi officium, ut in Extrav. in cap. 2. & ſeqq. de officio Archidiaconi colligitur. Vide *Hieromnemon*. *Hypomimniſcon*. *Memorialis*. *Rememoratorius*. *Suggeſtor*. *Teletarcha*.

CÆSAR. Vide *Nobiliſſimus Imperator*.

CÆSARISTA. Vide *Sebaſtocrator*.

CAFSIS, vel *Cauſis*, græca dictio καῦσις, incendium ſignificans. [Et ſi eſt ſub terra tartari carcer, ſi eſt caſſis ardens, ſi eſt infernus ſine fine crucians, ſi eſt apparitor iſtic, qui nos ad iſta rapiat poſt ſæculi labores, quid ſtupemus? ubi ſumus? quæ eſt iſta, quæ nos tenet oblivio lethalis? Chryſ. ſerm. 124.

CAINANI, ſeu *Cayni*. FR. ita appellati ſunt quidam Hæretici, qui Cainum Adami filium adorabant, 24. quæſt. 3. can. 39. Ita *Sethiani*, qui Seth alium Adami filium Chriſtum eſſe aſſerebant. Ibidem.

CALABER. FR. ex Calabria provincia, & dicitur *Calaber*, *calabri*, & *calabridis* in genitivo. [Cum Siculis, & Calabridis. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1132.] Item Calabrius etiam dicitur Columel. lib. 12. cap. 49.

CALAMUS. Vide *Siphon*. *Communio*. *Pugillaris*. *Confirmo*. In ſacra autem Scriptura extenſorum menſuram ſæpè ſignificat.

CALAPHATES. Vide *Naupegus*.

CALATIBILIOTTA. FR. pagus in Sicilia. [Vvilelmus novus Regulus, dimiſſo palatio matri recepit ſe in caſtrum munitum, quod dicitur Calatibiliotta. Anonym. Monach. Caſin. Chron. an. 1194.

CALCARIA, fornax, ubi calx coquitur, §. 48. tit. 19. l. 8. Et in vita S. Gregorii Papæ II. [Hic in exordio ſui Pontificatus calcaria decoqui juſſit.] Vide *Calcifurnium*. FR. item ſignificat conculcationem, & translativè impoſitionem taxæ, ſeu gabellæ, angariam, & penſionem. [Excepta antiqua conſuetudine hoc reſponſaticum ſolum, & angarias, & calcarias ſimul, & ad dominos ſuos angarias, & penſiones ſecundùm antiquam conſuetudinem. In capitulare Sicardi, cap. 14. apud Camillum Peregrinum. In hiſt. Princ. Longobar.

CALCEAMENTUM. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hoſa*. *Poulainia*. *Zancha*.

CALCEARIUS, ſutor. [Afferat ad calcearium puerorum quadraginta ſolidos. S. Greg. lib. 1. epiſt. 37.] FR. Plautus *Calciolarium* appellat. [Propolæ, Lintrones, Calciolarii, in Aul.

CALCEI. Vide *Ficones*. *Folleo*. *Hoſa*. *Poulainia*. *Sandalia*. *Zancha*.

CALCIDICA. Vide *Tribuna*.

CALCIFURNIUM, Calcis fornax. Bedæ Martyrol. x. Kal. Septemb. Vide *Calcaria*.

CALCO, pro tranſcurro. [Dum voce depromi calcatur, quod expreſſiùs corde clamatur. Vigilius Tapſenſis Epiſc. lib. 3. contra Euthyc.] In aliquibus Codicibus mendosè *Palpatur* pro *Calcatur* legitur. FR. verbum *Calcatur* non eſt hìc præter ſuam veram ſignificationem poſitum, nam *Voce depromi calcatur*, ſupprimitur, denotat: *Calco* enim, *Supprimo*, ſynonyma ſunt.

CALCULUS. [Dabo illi calculum candidum & in calculo nomen novum. Apocalypſ. cap. 2.] Ubi Arator pro calculo candido, illum intelligit, per quem ſorte luctatorum paria extrahebantur; ſed ſenſus hic non facit ad rem, ubi de peracta victoria loquitur, ſcilicet, *Vincenti dabo*. Debet igitur intelligi pro *Candido calculo*, cum quo rei abſolvebantur, & innocentes declarabantur; ſicuti per nigrum calculum damnaban-

bantur. De juſtificatione igitur, & peccatoris contritione Sacra Pagina loquitur, qui poſt pœnitentiam à reatibus abſolvitur, & amicus Dei declaratur. FR. Nigrum, & album pènes Græcos per translationem malum, & bonum intelligitur, de qua phraſi ſæpè Homerus, unde à vocabulo μέλας, quod græcè nigrum; inde, quia Apocalypſim græcè ſcripſerat Joannes, hinc ejuſdem linguæ phraſibus uſus eſt, in quo idiomate paſſim obſervatur *Calculus* pro ſorte; quare per nigrum, & album calculum, mala, vel bona ſors litteraliter intelligitur; hac etiam figura latini poetæ ſæpè utuntur. In malum, nempè, ſenſum primò:

——— Et populum nigros efferre maritos.
Juvenal. Satyr. 1.
——— Nigrum in candida vertunt.

pro quocumque malo. Idem Satyr. 3. Et de malo homine. Horat. Serm. lib. 1. Satyr. 4.

——— Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.

Ac idem, lib. 1. ſerm. Satyr. 9.

——— Huccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi!

ideſt, triſtem, & exitioſum: ſic è contra album, & candidum pro bono. *Novit quid album, quid nigrum*, ideſt, quid bonum, & quid malum, Apulejus, & Quintilianus, lib. 11. A Græcis deſumptum, ſeu à Thracibus, qui diem fortunatum, vel infauſtum albo, & nigro lapillo ſignabant, atque pro fœlici die Catullus cecinit:

Fulſere verè candidi tibi ſoles.

Inde Judicum *calculi* non propter colorem, ſed ab effectu, *nigri*, & *albi* dicebantur, ut notat Adrianus Junius in ſuo Lexico græco in dict. ψῆφος, inquiens: [Erant autem duplices ψῆφοι, hoc eſt calculi; qui condemnabant τετρωμέναι, μέλαιναι, ἀναιροῦσαι, τετρυπημέναι dicebantur tetri, nigri, lethales &c.] non quia tales erant calculi; ſed ab effectu ſic dicebantur: & è contrario ibidem: [Rurſus, qui abſolvebant ἄτρωτοι, λευκαὶ, σώζουσαι, & ἐλεοῦσαι, ideſt, ſalutares, candidi &c.] Et uſque ad præſens ſolent *album*, & *nigrum paſcha* imprecare Græci, quod nos bonum & felix, ſeu malum, aut infelix Paſcha dicemus: item *Nigra mors* pro infelici, quod etiam apud Homerum ſæpè nigrum, pro calamitoſo, & infortunato legitur. Igitur *Vincenti dabo calculum candidum*, de ſorte Juſtorum ſermo eſſe videtur, de qua Apoſtolus inquit: [Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine &c. Ad Coloſſ. c. 1. nu. 12.] De calculis coronæ pro precibus fundendis. Vide *Globuli*.

CALDARIUM. Vide *Portus*.

CALDELLUS, vas, in quo cerviſia abſorbebatur. [In æſtate binos caldellos. In regula S. Cæſarii, cap. 16.

CALENDÆ. Vide *Neomenia*.

CALENDARIUM. Vide *Kalendarium*. *Catalogus*. *Martyrologium*.

CALEFACTORIUM, Hypocauſtum. [Juſſit in calefactorio ignem fieri. Cæſ. lib. 4. cap. 6.

CALIBÆ, ſeu *Calybe*. FR. manicæ ex ferro aſtrictoriæ. [Poſuerunt in ſcamno, indutum calibis, & catenis. Exilium S. Martini Papæ, & Marr. in Collect. Anaſt. Biblioth. à Jacobo Sirmondo in 8. edit pag. 96.

CALIENDRUM, vox græca καλύπτρα, ſive καλυμμάτιον, velum, quo fœminæ caput tegunt. [Et ſtolam, & ſupparum, & crepidulum, & caliendrum. Tertull. lib. de pall. cap. 4.] de quo ornamento Arnob. contra gent. lib. 6. Alii *Caliandrum* legunt.

CALIGÆ, tibialia breviora, quibus in Pontificalibus Epiſcopus induitur. [Priùs tamen quàm ſandalia pedibus imponantur, caligis induitur uſque ad genua protenſis, ibique conſtrictis, quia prædicator pedibus ſuis rectos debet facere greſſus, & genua debilia roborare. Ivo Carn. ſerm. de ſignif. indum.] Quæ antiquitùs erant coloris cærulei. [Caligæ quoque hyacinthini, ideſt, aerei coloris, & cœleſtis denotant, quòd cœleſtes debent habere pedes. Duran. lib. 3. cap. 8.] At illæ quibus Summus Pont. utebatur, ex panno purpureo erant ſimul cum ſandaliis, in quibus ex corio ſignata erat puſilla Crux, ex teſtimonio Cæremonialis Davantriæ, qui anno MCCCXXV. floruit. FR. aliquando tamen Pontifices Rom. uſi ſunt caligis clavis ſignatis, vide *Sandalia* :||: Significant etiam non raró ſandalia. [Calcea te caligas tuas. Act. cap. 12.] Ubi græca lectio σανδάλιά σου habet: quare D. Hieronymus, in cap. 20. Iſai. ſic teſtatur: [Diſſipatis calceamentis, quæ à Septuaginta ſandalia, ideſt, caligæ vocantur.] Hinc apud Scriptores ſacros, & ſæculares caligæ calciamenta quædam militaria intelliguntur; atque Cajus Cæſar, qui cùm naſceretur in exercitu, ibique enutritus, ut Sex. Aurelius Victor ſcribit, ab his militaribus caligis, quibus à pueritia uſus erat, vel ut Tacitus inquit, ad conciliandos militum animos, *Caligula* appellatus fuerat. D. Hieronymus, epiſt. 47. de quadam Virgine parùm honeſta loquens, ſic ait: [Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens ſtridore ad ſe juvenes vocat.] At clariùs D. Greg. in Dial. cap. 4. de Equitio Abbate agens, ait: [Ecce Vir Dei clavatis calceatus caligis.] Nam calceamenta clavata erant. FR. Caligas tempore hyberno, & caligulas in æſtate ferebat D. Fulgentius: vide ejus vitam in principio ſui Operis.

CALIX, vas ſacrum, in quo Chriſti Sanguis conſecratur, atque offertur, ita appellatus, quia more antiquorum in ipſo calida abſorbebantur, ad quod Caſſiodorus, in Pſal. 15. alludens, inquit: [Calix à calida dictus eſt porione; quoniam ſicut ille cor hominis exhilarat bibitus, ita hic ſanctas animas perpetuò jucundat hauſtus.] Ubi de conſecrato calice in Sacrificio loquitur; qui antiquitus non collocabatur celebrationis tempore poſt hoſtiam, ſicut ad præſens fit; ſed ab ipſius latere dextero ponebatur, ad denotandum emanatum ſanguinem cum aqua mix-

mixtum à Chriſti latere dextro in cruento Calvariæ Sacrificio, ut in dict. *Hoſtia* dicemus. [Calix cum vino, & aqua in dextra locatur, quia ſanguis cum aqua de latere Chriſti manaſſe prædicatur. Gem. lib. 1. c. 46. Ita autem juxta Rom. ordinem in Altari componenda ſunt, ut oblata in corporali poſita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quaſi ſanguinem Domini ſuſcepturus, quem de latere Dominico profluxiſſe credimus. Microl. de Eccleſ. Obſerv. cap. 10. Calix involutus ſudario porrigitur ad Altare, quod ſudarium ponitur in cornu Altaris, Calix in latere oblatæ in Altari componitur, non poſt tergum. Amalar. in præf.] Priùs enim corporali tegebatur, ut adhuc Carthuſiani obſervant; ſed nos pro operculo parva palla utimur ex Innocentii Papæ III. ordinatione, in lib. 2. de myſt. Miſſæ, cap. 56. vide Suarium, diſp. 81. ſect. 6. Hujuſmodi enim Calicis ſituationem in antiquo Rituali ſæpè citato Abbatiæ Mileti delineatam vidi, & Græci vetuſtorum rituum tenaciſſimi obſervatores adhuc ſervant. Calix priſcis temporibus non elevabatur; ſed Diaconus in prolatione Sacerdotis, *Per omnia ſæcula &c.* illum aliquantulùm elevabat. [Dicente Sacerdote (Per omnia ſæcula ſæculorum) Diaconus venit, calicem coram ſe ſuſtollit, cum ſanone partem ejus cooperit, in Altare reponit, cum corporale cooperit, præferens Joſeph ab Arimathæa, qui Corpus Chriſti depoſuit, faciem ſudario cooperuit. Gem. lib. 1. cap. 46.] De Fanonis ſignificatu. Vide *Fanon*. In feſto Transfigurationis, ſcilicet, die VI. Auguſti, mos erat recens vinum conſecrare; ſi verò non reperiebatur, tunc in mero permaturato intra Calicem poſito parum uvæ exprimebatur, in myſterium cœleſtis regni in Chriſti transfiguratione ſignificati, de quo ille in ultima cœna affatus eſt: [Amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in Regno Patris mei.] Et in eo die uva novella benedicebatur. Durand. lib 7. cap. 22. De priſcis Calicibus ſic reſpondiſſe S. Bonifacium in can. obſerv. prop. 23. Radulphus refert: [Eccleſiæ Martyr, & Epiſcopus Bonifacius interrogatus, ſi liceret in vaſis ligneis Sacramenta conficere? Reſpondit: quondam Sacerdotes aurei lignis Calicibus utebantur; nunc è contra lignei Sacerdotes aureis utuntur Calicibus.] FR. Sunt verba Concil. Tribur. cap. 18. ubi ſic habetur: [Vaſa quibus ſacroſancta conficiuntur myſteria, Calices ſunt, & patenæ, de quibus Bonifacius Martyr, & Epiſcopus interrogatus, ſi liceret in vaſculis ligneis Sacramenta conficere? reſpondit: quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zephirinus XVI. Romanus Epiſcopus, patenis vitreis Miſſas celebrari conſtituit; tum denique Urbanus VIII. Papa omnia miniſteria ſacrata fecit argentea.] Quod in c. vaſa, de conſecr. diſt. 1. à Gratiano, & à Valfrid. Strab. de Reb. Eccleſ. c. 24. refertur. Quare illis beatis Chriſtianorum ſæculis benè Liviana verba adaptari potuiſſent, quod ſuperſtitiosè tamen ille de primitiva inter Romanos idololatria introducta, lib. 3. decad. 1. ſcripſerat inquiens: [Celebranturque religiones piè magis, quàm magnificè.] Diſcere profectò debuiſſent Eccleſiaſtici nonnulli, quorum propenſitas, dum ad Eccleſiæ ornatum tota verſatur, à commiſeratione tamen paupertatis averſatur, ita ut obſequium Deo ſe præſtare putent, quando teſtatores ad legata pia (ne dicam impia) pro eorum Eccleſiis cedere ſuadent, uxoris tamen viduitate poſthabita, ac filiorum, cæterorumque affinium indigentia. Contra ſimilem Eccleſiaſticum, ſic D. Ambroſius invehitur, inquiens: [Quid enim dices? timui, ne templo Dei ornatus deeſſet: reſpondet (Deus,) aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus Sacrorum eſt redemptio captivorum, apud Gratianum, 12. quæſt. 2. can. Aurum Eccleſia habet.] Nam ut Auguſtinus quoque ait, qui hæredem filium relinquit, Chriſto donat, cujus hæc ſunt verba: [Si quis iraſcitur filio ſuo, & moriens exhæredat eum, ſi viveret nonne eum placaremus, nonne ei filium reconciliare deberemus? Quomodo ergo cum filio ſuo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed planè ſic faciat ſæpè quod hortatus ſum; qui unum filium habet, putet Chriſtum alterum: ſi duos habet, putet Chriſtum tertium; ſi decem habet, undecimum Chriſtum faciat, & ſuſcipiat. Serm. 2. de vita Clericor.] Atque concludit idem S. Doctor: [Quicumque vult exhæreditato filio, hæredem facere Eccleſiam; quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum: imò Deo propitio neminem inveniet, apud Gratian. 17. quæſt. 4. can. Quicumque vult.] At quid dicendum de Religioſis illis, qui divitum juvenum voluntatem blanditiis, & perſuaſionibus extorquent, ut religioſum habitum ſuſcipiant? De Religioſis noſtri ſæculi non ſcribo, quos ab hoc turpe intereſſe alienos agnoſco; verùm de antiquis, & temporibus valdè remotis degentibus, de quibus Concilii Moguntini PP. pronunciarunt talia: [Non in fructum animarum, ſed in avaritiam, & turpe lucrum inhiantes, homines circumvenientes, tondunt, & res eorum tali perſuaſione ſurripiunt.] Iſti enim taliter illecti, ſi tractu temporis perſeverare cogantur, bona eorum hæredibus reddenda ſunt, ut in can. conſtituit. 21. quæſt. 3. diſponitur; atque jure optimo Bullam edidit Alexander Papa VII. in qua prohibet unigenitos divites abſque Genitorum conſenſu, habitum Religionis ſuſcipere. Calicis purificatio. Vide *Purificatio calicis*. Vide *Miniſtralis*. Calix non poteſt tangi, niſi à ſolis Miniſtris in ſacris conſtitutis. Vide *Miniſterium*. Cœremonia adhibenda in Calicis offertorio. Vide *Offertorium*; ubi etiam narratur, quòd antiquitus elevabatur Calix coopertus ad offertorium, juxta ritum Græcorum. ‖ In Calicibus igitur vitreis conſecrare ordina-

narat Sanctus Zephyrinus Papa, ex quibus mihi unum videre contigit, quem eximia veneratione penes ſe Virgilius Spada Innocentii X. Eleemoſynarius adſervabat; cui duæ ex eadem materia collaterales anſæ adjunctæ erant, juxta vetuſtum morem: [Levat cum offertorio calicem per anſas, & tenet, exaltans illum juxta Pontificem. Ord. Rom.] De Archidiacono, dum Pontifici celebranti miniſtrat, agit; atque S. Exuperii Toletani Epiſcopi ſpirituales divitias exaltans, epiſt. 4. ad Ruſt. circa finem D. Hieronymus, ait: [Nihil illo ditius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, & ſanguinem portat in vitro.] Uſus hic uſque ad Divi Urbani Papæ, & Martyris tempora perduravit, qui deinde ex auro, vel argento fieri ſtabilivit, in quibus, ut Tertullianus narrat, Chriſtum cum ovicula aberrante in ejus humeros delata cælare ſolebant, inquiens: [Patrocinabitur paſtor, quem in Calice depingitis. De pall. c. 10.] FR. Calices hujuſmodi etiam facilè frangi, idem commemorat. lib. de Pudicitia, cap. 27. ubi Pamelius calices vitreos tunc fuiſſe doctiſſimè animadvertit. Nam ſi Urbanus I. aureos, & argenteos Calices fieri conſtituerat, qui poſt Tertulliani tempora Pontifex extiterat; ſequitur, quòd c. 10. de pall. cir. non de aureis, & argenteis, ſed de vitreis calicibus Tertull. loquatur. Vetitus autem fuit vitreus Calix ob fractionis periculum, & Dominici ſanguinis verſionem, ſicut cuidam Laurentii nomine Mediolanenſis Eccleſiæ Diacono; ex Gregorii Turonenſis de Glor. Mart. cap. 16. teſtimonio accidit, qui proceſſu temporis ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopus extitit, ut ex Sirmondo in Notis ad Ennodium. lib. dies ſacr. 1. & ex Baronio, An. 489. & ſeq. colligitur. Inſuper ſimilem Calicis fractionem, & S. Donati precibus reintegratam S. Greg. Mag. lib. 1. Dial. cap. 7. refert, qui Donatus Epiſcopus Aretinus floruerat, anno 394. Baron. in hoc An. n. 48. ex quibus infertur etiam poſt Pontificatum S. Urbani in pauperibus Eccleſiis Calices vitreos per bina ſaltem ſæcula duraſſe. Itaque non uſus Calicis, & patenæ vitreæ prohibitus fuit à S. Urbano; ſed *omnia ſacra miniſteria fecit argentea*, ut ſuprà ex Concil. Tribur. conſtat. Imò taxativè ex lib. de Rom. Pontificibus ſic habetur: [Hic fecit miniſteria ſacrata omnia argentea, & patenas argenteas viginti quinque appoſuit.] Unde non prohibuiſſe, ſed feciſſe, & appoſuiſſe colligitur Urbanum. Quin temporibus S. Xiſti Papæ, & Mart. erant ſacra vaſa aurea, ut ex Actis S. Laurentii Protomart. per S. Ambroſ. lib. 2. cap. 48. & Prudentium in hymno 8. S. Laurentii conſtat; Sixtus enim Urbanum per CXXIV. annos præceſſerat; nam Sixtus anno Dom. CXLII. martyrio coronatus fuit, & Urbanus cepit ſuum Pontificatum, An. CCXXVI. Prohibitio vitreorum Calicum re vera in Concil. Rhemenſi, can. 6. emanaverat, ut habetur in can. ut calix, de Conſecr. diſt. 1. ubi ligneos, vitreos, æreos, vel ex auricalco fieri Calices prohibuit. :||: Marmoreo uſum fuiſſe calice S. Theodorum Archimandritam in ejus vita Gregorius Presbyter refert; ex ære verò Gallus, & Columbanus Abbates, cujus materiam Sac. Canones ob nauſeoſum guſtum, atque odorem, ſic etiam ex aurichalco, prohibuerunt. Calicem, quo in ultima cœna Chriſtus Dominus conſecraverat, argenteum fuiſſe, Baron. An. 34. refert, & Bedæ temporibus Hieroſolymis oſtendebatur, ut ipſemet, lib. de Loc. Sanc. cap. 3. ſic teſtatur: [In platea, quæ Martyrium, & Golgotha continuat, exedra eſt, in qua Calix Domini ſcriniolo reconditus per operculi foramen tangi ſolet, & oſculari, qui argenteus calix hinc inde duas habet anſulas, ſextarii menſuram capit, in quo illa eſt ſpongia Domini potus miniſtra.] Valentiæ verò Hiſpaniæ alium Dominicum Calicem achatæ lapidis conſervari, hom. 26. affirmat Carthagena; fortaſſe plures in ſac. cœna contactu, & diſpenſatione ſanguinis Salvatoris noſtri conſecrati fuere. Igitur Calicis materia ex Rubricarum præſcriptione auri, argenti, ſeu aurati cupri eſſe debet. Imò Rhemenſe Concilium in egeſtatis ſtatu etiam ſtanni calicem concedit, quem etiam extra caſum neceſſitatis inſignes Doctores adhiberi poſſe affirmant. FR. nam ex Plinii auctoritate, [Stannum illitum æneis vaſis ſaporem gratioſiorem facit, & compeſcit æruginis virus, lib. 24. c. 17.] :||: Quæritur inter DD. utrum Calix non conſecratus, & à Sacerdote in Miſſa ob ejus malitiam, ſeu inadvertentiam adhibitus, an conſecratus remaneat? Nonnulli affirmant, ex ea potiſſimùm ratione, quia ſicut à pari Eccleſia ſemel polluta, ſi in ea poſtea celebretur, tunc non indiget ampliùs alia benedictione: ſed rectè de Lugo, in tract. de Euchar. diſt. 20. ſect. 4. contrariam opinionem amplectitur, & ad argumentum contrariæ ſententiæ, ibidem reſpondet, quòd ſi verum eſſet, ut contrarii à pari aſſerunt Eccleſiam ſemel pollutam per celebrationem Miſſæ conſecratam exiſtimari; ſequeretur, quòd Eccleſiæ, in quibus Miſſa peragitur, conſecratæ dicerentur; quare licèt Eccleſia polluta, & in ea ſemel Miſſa celebrata, ampliùs ut reconcilietur, benedictione non indigeat; ſic etiam Calix ſemel conſecratus, & poſtmodùm pollutus, ſeu denuò auratus, rectè nova conſecratione non indiget: attamen Calix numquam conſecratus non efficitur conſecratus per ſolam celebrationem Miſſæ in eo peractam; benè tamen in veſtibus ſacris, & ſimilibus, in quibus unctio non adhibetur, ſtatim ac cum ipſis celebrabitur, jam benedictæ cenſeantur. Conſecrationem amittit Calix, ſi cuppæ pars à pede ſeparetur; ſecus verò ſi cuppa clavulum tornatilem habeat ſupplantatum. Item cuppa eſt denuò conſecranda, ſi iterum inaurare illam contigerit, non verò ſi paulatim inaurationem deperdat, niſi ex vi, & data opera inauratio eradatur: ita Suarez, & Vaſquez concordant penes præfatum de Lugo, qui tamen contrarium ſenſit, nimirum, non eſſe opus nova conſecratione, quando denuò inauratur. Debet autem Calix percuti, ita ut formam, & conſecrationem

nem

nem deperdat, ſi Aurifici ad inaurandum, vel liquefaciendum tradatur; ita nonnulli Doctores docent; ſed prævalet uſus hodiernus leviter percutiendi, ne deteratur, quo irreverentiæ ſigno patefiat ejus conſecrationis amiſſio. Sacerdotibus mortuis antiquitus nedum inhumatis ponebatur Calix inter manus, ut adhuc in uſu eſt; ſed etiam humatis relinquebatur. [Ejus deinde corpus cùm ad digniorem locum transferendum eſſet, aperto ſepulcro, inventum eſt integrum cum duplici ſtola, & inſula rubra, cum panno ſerico, atque cum Cruce ex metallo confecta pectori ejus impoſita, denique cum Calice ad umbilicum ejus poſito. In vita S. Bivini Epiſc. apud Sur. tom. 6. die 3. Decembr. qui obiit anno 604.] FR. *Calix marmoreus*, dicebatur urna ad modum vaſis, ſeu Calicis formata, ut eſt illa, quæ in atrio S. Cæciliæ de Urbe, & SS. Apoſtolorum in atrio illius Conventus, de qua Joannes III. apud Torrigium de Cryp. Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 314. [A via, ubi eſt Calix marmoreus;] dixit. Reliqua quoad Calicem, Vide *Caucus*. *Purificatio Calicis*.

Calix Ministralis, dicebatur ille, cum quo miniſtrabatur populo Dominicus ſanguis, quando ſub utraque ſpecie communicabatur; ut in dict. *Communicalis* dicetur; de his calicibus vaſtioribus fit ſæpè mentio in vitis Pontificum. S. Remigius Rhemenſis Archiepiſcopus in calice miniſtrali Eccleſiæ oblato, hos verſus à ſe compoſitos incidere juſſit:

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine Sacro
Injecto, æternus, quem fudit vulnere Chriſtus;
Remigius reddit Domino ſua vita Sacerdos.

Calliblepharum. FR. ex græco καλλιβλέφαρον, medicamentum oculorum, quo palpebræ venuſtantur, infectis pilis. [Calliblepharum, velleramque tincturas inter cætera docuerunt. Tertull. de cultu fœminarum, c. 10.] quo vocabulo uſus eſt etiam S. Proclus Conſtant. Patriarch. Orat. 19. Hujus etymon diſertè exponit Vinc. Riccardus in præfatam Procli orat. variaſque tum ex Plinio authoritates, tum aliis expendit.

Callicula, ex verborum ſenſu atramentarium ſignificare videtur. [Ante conſpectum ſuum ponit ſuper menſam calliculam; unde tribus digitis mortem hominum ſcribit, aut vitam: Imperfectus, hom. 54. in c. 15. Matth. [Ubi de finali judicio loquitur, quamvis ab aliquibus hæ homiliæ D. Chryſoſtomo attribuantur. FR. fortaſsè *Caliculum* ſcribendum erit, quod parvum calicem ſignificat: [Hunc in eo loco factum aliquando miniſtrum à caliculis in curam promptuarii. In vita S Bercharis Abb.] Miniſtrabat, nempè, Monachus potum.

Calligraphus, ex græco καλλιγράφος, ideſt, accuratus, ſcriptor. [Interea Calligraphus quidam Alexandriæ venerabilis vir. Paul. Diac. lib. 17.

Callositas, antiquitas, vetuſtas.] Quid igitur vis homo de humanis ſententiis litterarum tuarum exiſſe hanc in uſus communes calloſitatem? Tertull. de teſt. animæ, c. 3.

Calo, qui frangit, ſeu fert ligna: à verbo græco κάλον, ideſt, lignum. [Joſue uſus eſt Cabenitis lixis, & calonibus. Chryſoſt. in pſal. 14.] FR. ſignificat ſervum, ſeu mancipium, quod in exercitu ducitur, ad ferenda, & miniſtranda ligna, ſeu lignea inſtrumenta: à *Caladis*, ita appellatum exiſtimat Porphir. quia eo die menſtrua cibaria accipiebat; vel ſecundùm Accurſium à *Calendo*, ideſt, vocando, quia ad miniſteria hujuſmodi ſervi vocabantur. Hoc vocabulo uſus eſt Cæſar in 2. lib. Belli gallici, in 1. belli civilis, atque Livius ubique; unde apparet, quàm perperàm ſenſerit Accurſius, in l. ſed & ſi quid la 1. in princip. ſuperallegata; licèt in codicibus impreſſis Ulpiani *Calum* habeatur. Nec per *Calonem* ligna frangens intelligitur, ut alii ſenſere; nam talis operator *Calocopus*, & *Hylocopus* dicebatur. Amalt. Onomaſt. in hac dictione, à vocabulo græco κάλον, quod lignum ſignificat. Hinc *Calones* etiam dicti ſunt calcei ex ligno, Feſtus: quæ *Calopedia*, *Soccum*, & *Soccoli* dicuntur. Vide ſuo loco. Italicè *Zoccoli*. Livius iiſdem prorſus vocabulis, lib. 3. belli Pun. uſus eſt inquiens: [Impedimenta ſubſequi juſſit, calones, lixaſque, & invalidos milites vallum ferre; & Horat. 1. ſermon. Satyr. 2.

Hic ſe præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæſus, fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones.

Et de eodem vocabulo Curtius: [Huic agmini &c. lixarumque, & calonum greges vehebantur, lib. 3. c. 3.

Calogerus, καλόγερος, ad verbum ſonat bonum ſenem. Fit enim à καλὸς, bonus, & γέρων, ſenex. Omnes tamen Græci Religioſi, ſeu Monachi, ita ſolent à vulgo nuncupari: eò quòd videlicet antiquitus apud Græcos, ad Monachorum ſuperiores, ſenes quantumvis laici, ſeu nullatenus in ſacris Ordinibus conſtituti, aſſumebantur, qui Calogeri nuncupati. Et hinc temporis decurſu omnes ipſorum Monachi, etiam Diaconi, qui & Hierodiaconi, atque ſacerdotes, qui & Hieromonachi, Calogeri nominis ſignificato ad officium, ſtatum, aut dignitatem translato, ſunt appellati. Sicuti apud Latinos omnes Sacerdotes dicti presbyteri, ideſt ſeniores, quamvis juniores exiſtant. Talis eſt vocis *Calogerus* apud Græcos origo. Si quis autem à γέρας, ideſt dignitas, munus, honor, deducere vellet, tunc calogerus quemlibet bona, aut pulchra dignitate, honeſto munere, egregio honore, vel aliquo ſimili inſignitum ſubindicare poſſet.

Calvarius Mons. Vide *Cranium*. *Golgotha*. *Venerarium*.

Calvatus. FR. erat ignominioſa pœnitentia. Gloſſa, in can. de benedicto. 32. quæſt. 1.

Calviniani, ſeu *Calviniſtæ*, recentiores Hæretici. Vide *Companatores*. *Hugonottus*.

Calumnior. Vide *Impoſturor*. *Prævaricor*.

Calumniator. Vide ejus ſynonyma in dict. *Accuſator*.

Calybæ. Vide *Calibe*.

Calybita, græcè καλυβίτης, tugurii habitator. Ita Sanctus Joannes, qui in inſula Tiberina diu in tugurio permanſit, hoc vocabulo cognominatus eſt.

Calyptra, Græcè καλύπτρα. FR. Diadematis genus, ab eo, quod fert Venetus Dux, non diſſimile: [Calyptram in capite panno, purpura, & auro intextam circumdatam geſtaret; quatenus ſurſum vergit, & ad pyramidem ſuperficiei funditur. Nicephor. Gregor. hiſt. lib. 5. & 7. Joannes rubra talaria cum pyramide margaritis diſtincta, in cujus ſummitate purpureus lapis fulgebat, (ea Regum ſunt inſignia) mox deſpoſtica dignitate à Rege muneratur. Georg. Logoth. in Chronic. Conſtantinop.] Cujus figuram ex æneis valvis templi Vaticani hìc immediatè deſcribi curavimus. Calyptræ ſynonyma. Vide *Camelaucium*. *Cameſcaus*. *Mitra*. *Pileus*.

Camaldulenses, Religioſi. Vide *Laura*. *Mixtum*.

Camæus, gemma, in qua figura aliqua cælata, ſeu inciſa eſt. [Nobilibus lapidibus inſculptis, quos camæos vulgariter appellamus. Matth. Pariſ. in hiſt.] ex gallica voce *Cameyen*. In Eccleſia Meſſanenſi duo cum cappis ad canonicalem Miſſam cantatam aſſiſtentes, *Camei* appellantur, fortaſsè, quia tanquam duæ ſtatuæ aſtantes, & nihil agentes, reperiuntur; inde nomen hoc illis inditum fuerat.

Camba, dictio Germanorum vetuſta, quæ officinam, ubi cerviſia coquitur, ſignificat. [Cariſiolum cum terris cultis, & incultis, molendinis, cambis, ſylvis. Privil. Caroli VII. Eccleſiæ Camaracenſi conceſſ. regiſtr. in Chronica Camaracen. lib. 1. cap. 52.] FR. puto legendum potiùs; [Cùm terris, campis, ſylvis &c.] :||: Idem tamen vocabulum legitur in quadam Eugenii III. epiſtola ad Epiſcopum Atrebatenſem. [Molendinum aliud cum duobus furnis, & camba.

Camaurum. Vide *Camelaucium*.

Cambaricus, qui cerviſiam vendit.

Cambio, verbum, & *Cambium*. Vide *Concambio*.

Camborta, extremitates, ſeu margines. [Camborta, quæ ſepem deſuper firmant. In lege Salica, tit. 39.] ideſt, circuitus virgarum, quibus in extremitate ſepimentorum ob firmitatem vinciuntur.

Cambuca, baculus Paſtoralis, quo Epiſcopus in ſacris functionibus utitur. [Cum præcibus reliquiis, & cambuca Sancti longiùs proceſſerat. In vita S. Vvinoci Abb. cap. 13.] Ab aliis *Camboca* ſcribitur. [Baculum ipſius, quem vulgò Cambocam vocant, per manum Diaconi tranſmiſerunt. Valfrid. in vita S. Galli, lib. 1. cap. 26.] Vide *Baculus*.

Camelaucium, *Camelaucum*, *Camelaugum*, *Camelaucus*, & *Camelauſium*. Biretum monachale Græcorum, & Benedictinorum, cujus limbus binas appendices parabolicis figuris de-

deſinentes habet, quæ faciei tempora contegunt; ſed Benedictinorum breviores ſunt; ſuturæ autem hujuſmodi bireti tantùm in quatuor partes æquales fiunt, quæ aliquantum elevatæ, quatuor Crucis angulos efformant. Eadem forma papale biretum eſt; ſed ex purpureo holoſerico raſo pro æſtate, & villoſo armellina pelle ſubſuto in hyeme fertur. [Apoſtolicus Pontifex cum camelaucio ſolitus eſt Romæ procedere. Anaſt. Biblioth. Vox quidem græca καμηλαύκιον ut Leo Allatius, ubi de habitu Monachali loquitur, ex eo, quia Camelorum pilis intexti erant, ita dici opinatur. Alii etymologiam deducunt ex Græcis dictionibus καῦμα ελαύνειν, quæ calorem producere ſignificant; inde *Cunaurum* vocari exiſtimo. FR. Ego tamen contrarium puto, nempe, à Camauro camelaucium derivari; nam καμαρὶς, capitis muliebris ornamentum erat, & ita appellatum, quia per id καμάριον, ideſt, cerebri pars defenditur; unde *Camelaucium* per ſyncopen à καμαρὶς, & λακὶς, reſegmina panni. Vide Junii Lexicon in his dictionibus; nec mirum ſi Camaurum à muliebri ornamento nomen ſumpſerit, nam Tiara, quæ eſt Papæ ornamentum, & Mitra etiam ornamenta erant, quibus antiquitùs fœminæ utebantur. :||: [Super caput autem geſtat pileum in modum parvuli camelaucii, ſeu caſſidis, quod extenditur ſuper ſummitatem, Beda de tab. lib 3. cap. 8.] Igitur Tiara, quæ vulgò appellatur *Triregnum* Summi Pontificis, *Camaurum* dicitur, de quo vide *Epanoclyſtus*, *Mitra*; vel quia ſuper tale biretum imponebatur, ut in antiquis picturis conſpicitur, vel quia Camaurum à Camelaucio diverſificatur, & eſt idem cum *Tiara*, & καμαρὶς. Recentiores Græci vocant *Camelephchi*, ſed ex ſententia ejuſdem Allatii, in dict. tract. lib. 3. cap. 9. Cucullum vocari deberet. Ex figuris ſepulcralibus colligitur etiam clericale biretum illius camelaucii formam antiquitùs habuiſſe; ſed proceſſu temporis, ſolida tela ſubſuta, illi quatuor anguli in modum Crucis aliquantulum ſublevati ſunt ad formam Clericorum Hiſpanorum, & Gallorum. Soli Itali unico angulo ſubmiſſo tres ad honorem Sanctiſſimæ Triadis elevant, & nihilominus figura Crucis retinetur. Multæ Religiones adhuc formam antiquam Camelaucii retinent, nempe, cum forma verticalis Crucis abſque ſolido telæ fulcimento.

Camelus. [Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. Matth. cap. 19. n. 24. Marci, cap. 10. n. 25. & Lucæ, cap. 18. n. 25.] ubi S. Hieronymus, & Origenes, Camelum animal intelligunt; ſed meliùs Chriſti parabola ad rem faceret, & litteraliter ſenſus eſſet, ſi æternam Sapientiam de fune, & non de dromedario intellexiſſe diceremus; nam græcè κάμηλος tam animal, quàm funem ſignificat. FR. quod confirmatur, quia originalis hebraicus textus non reperitur, unde non implicat credere, quòd mediante græca lectione Euangelia in latinum fuiſſent translata, & antiquorum nullus fide dignus ocularis teſtis eſt, qui hebraicè dictionem hanc vidiſſe fateatur; imò nec Euangelia, ſi enim aliquis eſſet maximè diligentiſſimus, & fide digniſſimus teſtis, Hieronymus cenſendus eſſet: at quid ille in hoc referat ad Damaſum Papam ſcribens, attendamus, ubi de variis latinis Euangeliorũ codicibus inter ſe diſcrepantibus ſic inquit: [Si enim exemplaribus fides eſt adhibenda, reſpondeant quibus? Tot enim ſunt exemplaria penè, quot codices. Sin autem veritas eſt quærenda de pluribus: cur non ad græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitioſis interpretibus malè reddita, vel à præſumptoribus imperitis emendata perverſiùs, vel à librariis dormitantibus, aut addita ſunt, aut mutata, corrigimus?] & inferiùs: [Sit illa vera interpretatio, quam Apoſtoli probaverunt. De novo nunc loquor teſtamento: quod græcum eſſe, non dubium eſt, excepto Apoſtolo Matthæo, qui primus in Judæa Euangelium Chriſti hebraicis litteris edidit.] Sed neque ad Hieronymianas manus hebraicum Matthæi Euangelium pervenit; quod ex ejuſdem Doctoris verbis inferius ibidem colligitur, ubi ſic fatetur: [Igitur hæc præſens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Euangelia, quorum ordo eſt iſte, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes; codicum græcorum emendata collatione, ſed veterum, quæ ne multùm à lectionis latinæ conſuetudine diſcreparent, ita calamo temperavimus &c.] Mirum ergo non eſſet, ſi nomen illud *Cameli* in græco textu poſitum, quod funem in eo idiomate etiam ſignificat; perperàm aliqui animal intellexiſſent, ejus nominis ſignificationem analogicam tam ad dromedarium, quàm ad funem habere minimè advertentes. Sic etiam Jo: Bapt. Jona paucis abhinc annis Romæ in ſua Euangeliorum hebraica translatione dromedariũ tranſpunxerat. Ad id verò, quod pro ſuæ intentionis comprobatione affert D. Hieronymus ex Talmudiſtis Rabbinis ſe didiciſſe, inter eos, nempè, ſolitam fuiſſe hanc parabolam de dromedario *per acum tranſire* affirmantibus; tripliciter reſpõderi poſſet. Primò, quòd cùm hoc invidum genus Euangelium Filii Dei tam odioſè inſectet; ideò congruè credendum eſt, ut impropriũ æternæ veritatis ſermonem impoſtores Rabbini redderent, hanc falſam eruditionem pio Doctori ſuadere conati ſint; nam licèt aliquid lucri in veteris teſtamenti oceano eorum commercio aſſequi valeat; in Euangelico tamen ſalutis portu, nil ſpei boni erit cum eis. Reſpondendum ſecundò, quòd Rabbini iſti cæcutientes in talmudicis nugis, quæ nonniſi impropria, & nauſeantia facta, dictaque continent; hinc eorum fabuloſis loquendi modis, ac parabolis ex illa fœtida Talmudi lacuna fortaſſe expiſcatis, nulla fides præſtanda erit. Tertiò dicendum Rabbinos æquivocatos fuiſſe de una phraſi ad aliam; nam penes Hebræos proverbium erat exaggerativum *Camelum deglutire*, & non *Camelum per acum tranſire*; quo loquendi modo Salvator noſter uſus eſt. Matth. 23. n. 24. inquiens: [Duces cæci, & excolentes culicem, camelum autem

autem glutientes.] Quare Baronius ann.33.Caninium ſequens, elephantem per acum tranſire, antiquum adagium fuiſſe, ſine exemplari fulcimento aſſerit; necnon Hieroſolymitanam anguſtam portam; *Foramen acus* appellatam refert; ſed re vera nonniſi ignotum per ignotius, ſine ullo documento probante referre videtur. Igitur rectius Suidæ credendum, qui κάμηλος græcè funiculum craſſum ſignificare docet. Et Calepinus *Camelum* latinè etiam funem dici aſtruit, in dict. *Camelus*, ubi ſic habet. [Camelus funis nauticus, quo anchoræ religantur, de quo aliqui intelligunt illud in Euangelio, facilius eſt Camelum per foramen acus intrare &c.] Vide hìc *Acus*. *Curcuba*.

CAMERA APOSTOLICA. Vide *Patriarchium*.

CAMERA PAPAGALLI. FR. Camera ſic appellata in Vaticano palatio, ubi habebatur Conſiſtorium ſecretum [Conſiſtorium ſecretum celebratur in Aula aliqua Palatii Apoſtolici remotiori (Cameram papagalli, quæ eſt in Vaticano, appellant) ſed Pontificalis parieti adhæret, in medio ſurgit à ſolo ſine thalamo &c. Cæremon. Rom. lib. 1. ſect.9. c. 3.

CAMERARIUS, Cardinalis, qui Cameræ Apoſtolicæ proventus curam habet, & in Sede vacante per illos dies, in quibus adhuc conclave non celebratur, magnam juriſdictionem habet, & monetam cum gentilitiis ejus inſigniis cudit, qui Cardinalis ſi Sede vacante decedere contigerit, ex facultate Bullæ Clementis V. ipſi Cardinales in eadem dignitate alium ſubſtituere debent.

CAMERATUS, arcuatus, fornicatus, teſtudinatus. [Super columnas in quadrifico cameratas muſivo, pulchriſque metallis decoravit. Anaſt. biblioth. in Paſchali.] FR. latinum eſt nomen, unde *Camero*, & *Concamero* dicitur. [Dinocrates Architectus Alexandri Arſinoes templum concamerare inchoaverat. Plin.lib.34. cap. 14.

CAMERLENGUS, idem ac *Camerarius*; dicitur etiam *Oeconomus*. Vide ſuo loco.

CAMESANEUS. FR. appellativum nomen indumenti. [Conſtantino Pontifice ad octavum lapidem Conſtantinopoli appulſo, Tiberius Juſtiniani Imperatoris filius, & ipſe Imperator, cum patritiis, & omni nobilitate, Cyruſque Patriarcha cum Clero obvii proceſſerunt: Pontifex Rom. cameſaneum papalem amictum indutus ſolemni totius Conſtantinopolitanæ Urbis pompa in Regiam eſt profectus. Blond. decad. 1. lib. 10.

CAMILABO. FR. pannus utrinque dependens à pileo Patriarchæ. Lexicon græcum.

CAMINATA. FR. Regio, Vicus in legib. Longobard. & Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 122.

CAMISATUS, Clericus, qui curam habebat infundendi aquam calidam in calice poſt conſecrationem juxta ritum Græcorum, qui Καμίσατος, ab ipſis appellatur, de quo Curopalata. Vide hìc *Aquarii*. FR. ita Meurſii Gloſſa.

CAMISIA, Alba, veſtis ſacra. [Indutus camiſia linea, quæ communi nomine dicitur alba, Bleſs. ſer.41.] Aliquando pro ſuperpelliceo, ſeu rochetto accipitur: ita intelligenda ſunt verba Cæſarii de pio illo Epiſcopo loquentis, qui pauperis plagam curaverat, ubi ſic ait: [Cùmque adhiberet partem camiſiæ ſuæ, quæ de panno erat ſatis ſubtilis, lib.8.cap.32.] Certum quidem eſt Præſulem hunc in tali incidentia rochettum, & non albam adhibuiſſe. De Alba diximus ſuo loco.

CAMIUM. Vide *Concambium*.

CAMPANA, inſtrumentum convocatorium, ideò à Turcis prohibitum, ne ejus ſono ſignum aliquod rebellionis detur. Ejus ſynonymum eſt *Codion*, à verbo græco κώδων, ideſt, papaver, à cujus calicis forma ad campanæ ſimilitudinem eidem nomen inditum fuit: ſic κωδωνοφόρος, tintinnabula geſtans Budæus interpretatur. FR. quòd per nomen *Codion* papaver intelligatur, vide Ruellium, lib.2.c.100. unde Diacodion Plin.lib 20. cap. 18. papaveris medicamentum appellat Item dicitur *Clocca*. Vide ſuo loco. Item *Cymbalum*, & *Crotalum*. [Quos neque hercule ego, neque ſupercilium tuum, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi. Cic. in Piſonem.] Et Plinius in præf. ad Imp. Veſpaſianum refert Appionem Gram. à Tyberio *Mundi cymbalum* vocari conſueviſſe, quia ejus fama divulgata per univerſum erat. :||: Sed *Crepitaculum*, & *Crotalum* ligneum potiùs inſtrumentum eſt ad ſtrepitandum, à verbo græco κρόταλον, ex verbo κρέω, quod ſtrepitare, & pulſare ſignificat. In Miſſali autem Ambroſiano *Crotola* eſt illud ligneum inſtrumentum, quo in tribus diebus majoris hebdomadæ, quando non pulſantur campanæ, utimur in Eccleſia, ad convocandum ejus ſtrepitu populum. Campana etiam *Nola* dicitur, quia in Civitate Nolæ à Divo Paulino ejus Epiſcopo inventa fuerat, ut plerique exiſtimant; inde à Campana provincia Campana communiter denominari exiſtimatur. Nihilominus Quintilianus, qui ante Divum Paulinum vixerat, iiſdem vocabulis utitur. Et penes Gentiles erat antiquum adagium, *In cubiculo nola*, ad ſignificandum aliquem delatorem, ac divulgatorem intra domeſticos parietes reperiri, qui ſecreta negotia divulgare potuiſſet, quod alio modo, *Mutus habet aures*, dicebatur. Præterquam, quod Baronius, an.58. n.104. clarè demonſtrat ſimilia tintinnabula apud eoſdem Gentiles antiquiſſima fuiſſe: nec valet dicere eundem Epiſcopum in grandiori forma talia inſtrumenta auxiſſe; nam ex eodem Baronio conſtat ibidem etiam ea in magna forma penes Gentiles extitiſſe. Errant inſuper Polidorus Virgilius, lib.6. cap. 12. & Honuphrius Panvinus in vitis Pontificum aſſerentes campanarum inventorem fuiſſe Sabinianum Papam: nam D. Hieronymus, qui per bina ſæcula ante hunc Pontificem floruerat, de campanis mentionem fecerat, in cap.33. de regul. Monach. ubi ſic ait: [Ad matutinas excubias media nox vos præparet. Nullum ex vobis dormientem reperiat campanilis ſonitus.] FR. Adagium de nola

in cubiculo à Quintiliano, lib. 8. cap. 6. refertur, qui tamen fatetur enigma eſſe, nec illud niſi interpretur, intelligas. De tintinnabulis, præter ſuprà allatos, mentionem faciunt Martial. lib. 17. epigr. 163. inquiens:

Redde pilam: ſonat æs thermarum, ludere pergis.

Juvenalis Satyr. 6.

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas
Pulſari.

Lucilius:

Tintinnabulum abeſt hinc, ſirpiculæque olearum.

Vide Hadrianum Junium, lib. 3. Animadverſ. c. 15. In vaticana Baſilica primum nolarium, conſtat ab Heraclio Imp. erectum fuiſſe; refert enim Torrigius de Crypt. Vaticanis, quòd quando de anno MDCX. demolitum fuerat nolarium, in ejus fundamentis Heraclii Imp. numiſma repertum fuit, & cùm Sabinianus ultimum diem ſuum clauſerit de anno DCV. Heraclius autem (juxta Baronii computum) de anno DCX. cœperat imperare; ergo hoc poſtremo tempore pro erigendis campanis campanaria turris in Vaticano ædificata fuit, poteſt tamen eſſe, quòd præf. Papa campanarum uſum in Eccleſia ſanxiſſet, & Heraclius poſt luſtrum pro Campanis campanarium conſtrui curaſſet. Cæterùm in tom. Concil. ubi de vita hujus Pontificis agitur, de eo hæc aſſeruntur: [Sabinianus Papa campanarum uſum invenit, juſſitque, ut ad horas canonicas, & in Miſſarum Sacrificio pulſarentur in Eccleſia.] Sunt qui putant etiam *Petaſum* fuiſſe campanæ nomē, ſed ex verbis Varronianis à Plinio, lib. 36. cap. 13. allatis, eos erraſſe colligitur; ubi de fabuloſo Porſenæ Hetruriæ Regis Labyrintho per eundem Varronem ſomniato, ſic Plinius ait: [Sed cùm excedat omnia fabuloſitas, utemur ipſius M. Varronis in expoſitione ejus verbis: ſepultus eſt, inquit, ſub urbe Cluſio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: ſingula latera pedum lata tricenum, alta quinquagenum: inque baſi quadrata intus Labyrinthum inextricabilem, quò ſi quis improperet ſine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides ſtant quinque, quatuor in angulis, in medio una, in imo latæ pedum ſeptuagenum quinum, altæ centum quinquagenum: ita faſtigiatæ, ut in ſummo orbis æneus, & petaſus unus omnibus ſit impoſitus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe ſonitus referant, ut Dodone olim factum, &c.] Ex quibus verbis ſatis manifeſtatur, quod quinque *Petaſi* nonniſi ſuſtentacula tintinnabulorum erant, quæ vento agitata reſonabant, fuiſſeque ingentis magnitudinis, dum catenis excepta erant, & longè ſonitus referebant. :||: Igitur in Occidentali Eccleſia uſus inſtrumenti ad convocandos fideles priùs cœperat; nam Orientales ſicut in præſenti, etiam & antiquitus ligneis inſtrumentis uſi ſunt; legimus enim in ſeptima Synodo, quòd quando Cæſaream translatæ fuerant D. Anaſtaſii Martyris reliquiæ, cum hujuſmodi inſtrumentis obviàm proceſſum fuerat, ubi ſic habetur: [Cùm Sanctæ Civitati reliquiæ appropinquaſſent, omnibus ea res fuit declarata, & ſignificata. Itaque lætitia magna profuſi omnes ſurgentes ſubitò, ligneaque ſacra pulſantes invicem obviàm facti ſunt.] De his etiam ligneis inſtrumentis Cæſarius, lib. 1. cap. 4. mentionem facit, quòd aliqui putant in funeralibus tantùm fuiſſe ſolitum adhiberi, ut ex eodem Cæſarii textu videtur colligi, ubi ſic ait:] Percuſſaque tabula, cùm tam Abbas, quàm cæteri fratres ad ejus exequias convolaſſent.] Græci recentiores, aliæque Chriſtianæ nationes ſub tyrannide Turcica degentes ſimile inſtrumentum loco campanæ adhibere coguntur, quod *Symandrum* & *Agioſymandrum* graja voce appellant. Æthiopes in eorum Eccleſiis lapideis campanis haud ſono inærato utuntur, ſic mihi ejuſdem nationis in Propaganda Fide Alumni retulerunt, inter quos quidam Aſpha Maria, qui cùm ejuſdem Sacræ Congregationis in illis regionibus Miſſionarius extitiſſet, & cum Hæreticis, ac Schiſmaticis coram illorum Imperatore pro fide catholica acerrimè diſputaſſet, ob eamdem veritatis profeſſionem martyrium obtinere meruit. [Apud quoſdam tabulis, apud nonnullos cornu, horæ prodebantur. Vvalfridus de Eccl. Obſer. cap. 5.] De inſtrumentis Orientalium Chriſtianorum pro convocandis illis ad ſacras preces, loquitur. Cœperat ergo uſus campanarum in Oriente, de anno 865. ubi Baronius, num. 101. ait: Michaeli Græcorum Imperatori ab Urſo Patritiano Venetorum Duce aliquæ campanæ miſſæ fuere. FR. Blondus verò non Michaeli, ſed Baſilio Imperatori campanas miſſas fuiſſe ait; cujus verba decad. 2. lib. 2. hæc ſunt: [Eodem anno illi (*ideſt Saraceni*) Creta inſula egreſſi Dalmatiæ oram invaſerunt, & non ſolùm maris expoſita loca, ſed facta pleriſque in locis excurſione, mediterranea vexarunt. Qui Gradum uſque delati, oppugnata diu Urbe; ideò non ſunt potiti, quòd Veneti vicinæ Urbis periculo excitari, laborantibus præſidium attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoque ſupero expulerunt: in cujus fortiſſimi facinoris gratificationem, Baſilii Imperatoris Conſtantinopolitani Apocriſarii Dalmatiam adminiſtrantes, Urſum Patritianū Ducem Venetum Protoſpatharium imperialem declaraverunt: is Dux accepti muneris gratias relaturus, campanas XII. magni ponderis Baſilio Imperatori dono miſit, eaſque campanas conſtat primas fuiſſe, quas Græcia alicubi habuerit.] :||: Solent benedici campanæ, quod aliqui abuſivè *baptizari* dicunt; ex eo, quia Epiſcopus nomen alicujus Sancti illis imponit: & quamvis Joannes XIII. de anno 968. eximiam campanam Baſilicæ Lateranenſis benedixerat, eique ſuum nomen impoſuerat, non tamen ab eo hæc cæremonia initium habuerat, cùm Alcuinus Caroli Magni Præceptor, qui in octavo ſæculo floruerat, de eadem cæremonia mentionem faciat.

In

In Monaſterio Ferrarienſi S. Bartholomæi adhuc antiqua nola reperitur, *Calcar*, ſeu Italicè *Sperone* appellata, cujus nominis cauſa hæc fuit; nempè, cùm ad venationem pergeret Comitiſſa Mathildes, & apud idem Monaſterium diverſata eſſet, raucam campanam audierat pulſare, Monachos interrogavit, cur non illam reſarcire curarent? cui ob eorum inopiam, id fieri nequiſſe, reſponſum fuit; at illa ejus aurea calcaria gemmis ornata ſtatim diffibulavit, & ad illius operis indigentiam Abbati donavit: inde in munificentiæ memoriam eidem nolæ reſtauratæ nomen *calcar* cum his verſibus inſculptum eſt,

Nola hæc Mathildis ære, quam fudit faber,
Calcari aureo muneri dato, vocat
Fratres, ut orbis concinat laudes Patri
Tergo ſonanti calcar impreſſum gerit,
Donique, munerisque par veſtigium.

Hæc quoad campanæ etymologiam, atque hiſtorias. Nunc de ejuſdem myſteriis, atque cum Geminiano dicimus loco Sacerdotalium tubarum veteris Teſtamenti inſtitutas fuiſſe in Eccleſia Dei campanas, ſic ille, cap. 142. quem ſequitur Valaf. c. 5. necnon Apoſtolorum prædicationem ſignificant, & ideò ſicut in Salvatoris Paſſione præ timore illi tacuerunt; ita in triduo majoris hebdomadæ in mœſtitiæ ſignum non pulſantur campanæ. [Notum eſt autem primos hujuſmodi præcones (ſcilicet Sanctos Apoſtolos) non ſolùm conticuiſſe, ſed etiam relicto eo omnes fugiſſe; igitur ea hora, qua Dominus traditus eſt, ſignis Eccleſiæ ſilentium indicimus, Chriſtumque ſolùm torcular calcantem in ligno Crucis extenſo corpore tympanizantem teſtimonium veritati humili, ac ſolitaria voce perhibentem ligneo malleolo in tabula ſuſpenſo, & perſonante populum ad Eccleſiam invitantem ſignificamus. Rup. lib. 5. de divin. off. cap. 29.] Hìc obiter monendum eſt, quòd in Sabbato Sancto non ſunt pulſandæ campanæ pro *Gloria in Excelſis*, ante Eccleſiæ Matricis ſignum, ſub pœna centum ducatorum ex Conſtit. Leonis Papę X. edita de an. 1518. quæ prohibitio reſpectivè ad Parochiales Eccleſias extenditur, imò ad hanc obſervantiam etiam Regulares teneri declaravit Sac. Congr. Rit. ſub 19. Febr. 1608. Ceſſatio autem pulſationis campanæ in Eccleſia Ambroſiana incipit de manè, lecta expiratione Chriſti in Euangelio Paſſionis. Pulſatio verò earum in tanta veneratione antiquitus erat, ut Concilium Colonienſe, par. 3. cap. 31. Clericum ſuperpelliceo indutum id facere ſanciverit, & D. Carolus Borromæus Mediolanenſis Eccleſiæ Vigilantiſſimus Præſul in ejus Diœceſi id ſemper obſervari ſtuduit. Pulſatio item campanæ in elevatione Miſſæ Sacrificii, & quando contingit ad ęgrotos Euchariſtiam deferre, inſtituta fuit ab Abbate Guidone Cardinali, dum Legati Apoſtolici munus fungebatur Coloniæ Agrippinæ pro confirmatione electionis Ottonis Imperatoris, ut populus hoc ſigno ad adorationem Chriſti Sacramentati commonefieret; quod pium inſtitutum poſteà in univerſali Latinorum Eccleſia introductum fuit, Cæſar. lib. 9. c. 51. FR. Blondus tamen, lib. 7. decad. 2. aliter narrat, ubi de perſecutione Federici Ænobarbi Imperatoris loquens, ſic ait: [Quum interea Pontifici, (*ideſt*, *Gregorio Nono*) ſatis, ſupraque eſſet ejus caventi inſidias, rem eccleſiaſticam reformare. Eo enim tempore decrevit Salve Regina, certis divinæ rei horis addi, campanaſque ad Euchariſtiæ confectionem, & Laudes Virginis Dei Genitricis ſpeciali oratione in matutinalibus celebrari, quibus eccleſiaſticis rebus, ad rerumque ſuarum ſalutem neceſſariis intentus fuit.] Idemque narrat Odericus Rinaldus, ad an. 1238. num. 73. Campanæ Lateranenſis Eccleſiæ feſtivo more in omnibus anni diebus pulſabantur, & quare. Vide *Lateranenſis Eccleſia*:||: In Papali Sacello ad elevationem Hoſtiæ, & Calicis non pulſatur campana; nec in Miſſa privata ejuſdem Pontificis ad *Sanctus*: id etiam obſervatur, quando privatim idem Pontifex audit Sacrum. FR. Pro reis morte puniendis campana non eſt pulſanda, niſi eo fine, ut moneatur populus pro noxii anima Deum precari. Diana, par. 6. tract. 7. reſol. 37. Quo verò ad campanæ pulſationis effectus, his verſibus explicantur.

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego Clerum,
Defunctos ploro, nimbum fugo, feſtaque honoro.

Gloſs. in extravag. de off. cuſt. c. 1. :||: Alii campanæ effectus prodigioſi etiam narrantur, ſicut de campana cujuſdam loci Villulę nomine Cęſaraugustanæ Diœceſis, quæ ex ſe ſola ſolet pulſari ad præſagiendam aliquam Chriſtianis futuram ærumnam, ut teſtantur Antonius Tarraconenſis Archiepiſc. Numiſm. dial. 6. Hieron. Zurrita, lib. 10. c. 93. Martin. del Rio, lib. 4. c. 3. qu. 2. & alii, ut etiam accidit in prædatione Urbis tempore Clementis VII. Campanulam ſuper portam capituli Dominicanorum Conventus Salerni, pariter ex ſe ſola tunc pulſari narratur, & experientia jugiter comprobatur, ante obitum alicujus ex dicto Conventu, ut teſtatur Angelus Rocca, in tract. de campana, c. 7. In Collegiali Eccleſia Arcis Amatoris Galliarum, (ita appellata, quia ibi corpus S. Amatoris Chriſti Diſcipuli veneratur, ibique etiam famoſus enſis Orlandi *Durlindana* nominatus conſervatur) reperitur campana ex ſe pulſatrix, quando, ſcilicet, navigantes, tempeſtoſo mari agitati, interceſſionē illius Sancti invocant; & tunc illius Eccleſiæ Canonici ad precandum pro incognitis Sanctum invocantibus congregantur, ac ſimul campanæ pulſationis tempus, & horam connotant, ut à redeuntibus poſteà, & voventibus naufragantibus verificetur gratia illius Sancti Tutelaris &c. FR. in Chronica M. S. Monialium S. Cæciliæ Tranſtyberinæ Urbis legitur, quòd quando Cardinalis Paulus Æmilius Sfondratus, illius Eccleſiæ benemerentiſſimus, in Civitate Tuſculana, quaſi de repentè expiraverat animam, eodem momento cecidiſſe malleum campanæ, quæ *S. Cæcilia* in eodem Mo-

Monaſterio vocatur, ex quo actu Moniales de Benefactoris morte ſuſpicantes, ſtatim plorantes ad Chorum acceſſerant, ut pro ipſius anima Deum precarent. Reperitur etiam *Campanum* vocabulum: [Cùmque Tanco Monachus Sancti Galli campanum optimum conflaret, & ejus ſonitum Cæſar non mediocriter miraretur, lib. 1. de geſtis Caroli Magni apud Caniſium in primo tom. Antiq. lect.] Reliqua. Vide *Carroccium. Claſſicum. Clocca. Index. Muta. Nola. Molarium. Scella. Scilla. ScKella. Signum. Tintinnabulum.* Campana Græcorum. Vide *Semanterium*.

Campaces, & *Campenſes*. Vide *Montani*.

Campagiæ. Vide *Compagi*.

Campanile. FR. notiſſima turris, in qua campanæ ſuſpenduntur. [Quidam Monachus ad deponendam de campanili campanam &c. c. 15. decretal. lib. 5. tit. 12.] Vide *Nolarium*.

Campio. FR. Pugnator, pugil: italicè *Campione* dicitur, l. 1. Si quis cum altero, de teſtibus. Dicitur etiam *Camphio*, l. nullus Camphio, qualiter quis ſe defendere debeat, in lege Longobard. tit. 113.

Campitelli, Romæ Eccleſiæ titulus. Vide *Schola græca*.

Campo. FR. verbum, contendo, ac etiam modum purgandi ſe à calumnia, ſeu perjurio ſignificat, l. de furto, qualiter quis ſe defendere debeat.

Canalis, & *Canalium*, via publica in Civitate Conſtantinop. quæ ad Imperiale palatium ducebat, etiam græcè κανάλιον appellata. [Quod ita demum compleri poſſet, ſi unuſquiſque noſtrûm, qui in canali eſt conſtitutus &c. Concil. Sardicen. can. 9. cap. 55.] ubi prohibentur Epiſcopi ad ambitioſam aulæ frequentationem accedere; quæ explicatio confirmatur ex alia editione græca, in qua πάροδος legitur, quod viam ad aliquem determinatum, & publicum locum conducentem ſignificat.

Cananæa. Vide *Syrophæniſſa*.

Canava. FR. Iſidori Gloſſa cameram poſt cœnaculum ſignificare ait, quæ italicè *Canova*, ſeu *Diſpenſa* dicitur, teſte Fœlice Fœlicio in ſuo Onomaſt. dict. *Diſpenſa*. Sed cellam vinariam Ennodius intelligit in illo Epigrammate, cujus titulus eſt *Ante Canavam*, & Epigramma eſt tale.

Sobria cella cadis vinum quod ſervat onuſtis,
Corpora confirmat greſſibus acta ſuis.
Infundunt multis irarum pocula flammas.
Miteſcunt noſtro bellica corda mero.

Ideò *Canavaro* italicè dicitur, qui vinum diſtribuit. Vide *Buticularius. Cavena*.

Cancellaria. Vide *Canicleum. Audientia litterarum*.

Cancellarius. Dignitas Eccleſiaſtica, ita appellata à *Cancellis* intra quos, qui hoc munere fungebatur, populum audiebat, ne à multitudine gentium conculcaretur. [Reſpice quo nomine nuncuperis, latere non poteſt, quod inter cancellos egeris, tenes, quippè, lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas januas, & quamvis ſtudioſè claudas, neceſſe eſt, ut te cunctis aperias. Caſſiod. lib. 11. Var. Lect.] Ex quo patet, quàm perperàm aſſeruerunt, qui *Cancellarii* nominis à *Cancellando* etymon traxere; nam aliquando abſolutè etiam *à Cancellis* appellabatur; ſicut Henricus Monachus in vita Germani cecinit, inquiens.

Volutianus erat præcelſo nomine quidam
Urbis Patricio, toti dilectus & urbi,
Atque à Cancellis priſco de more miniſter.

Imò & ipſum Tribunal, *Cancelli*, dicebatur. [Nulla prætoria obſervo, cancellos non adoro, ſubſellia non contundo, jura non conturbo, cauſas non elatro, non judico. Tertull.] FR. Non ſunt tamen arguendi, qui nomen Cancellarii à cancellando deducunt, Lucam à Pen. in l. neminem, C. de decur. lib. 10. & Gulielmum de Bened. in cap. Rainutius, n. 193. de teſtamen. ſequentes, qui Policratici verba citant, ajentis: [Hic eſt, qui leges Regni cancellat iniquas, Et mandata pii Principis æqua facit.] Antiquum fuiſſe hoc officium penes Reges à Porſenæ Tuſcorum Regis temporibus, ex verbis Tit. Livii arguitur, qui lib. 2. de Cn. Mutio eundem Regem occidere cogitante, mentionem faciens, ſic ait: [Cùm militibus ſtipendium fortè daretur, & ſcriba cum Rege ſedens, pari fermè ornatu, multa ageret,] & paulò poſt: [Scribam pro Rege obtruncat.] Cancellarius enim idem ac Scriba etiam apud antiquos promiſcuè intelligebatur, ſic apud Fl. Vopiſcum legimus fuiſſe urbis præfectum à Carino Imperatore creatum unum ex ejus Cancellariis, & ab Imp. Honorio, & Theodoſio ſancitum, quòd; [Nullus judicum ad provinciam ſibi commiſſam quemquam ſecum ducere audeat, cui Domeſtici, vel Cancellarii nomen imponat &c. l. nullus, C. de Atteſ. Dom. & Cancell.] Ita etiam *Cancellarius Imperialis Pariſienſis*, & ſimiles dicuntur, de quibus noſtrum non eſt inſtituere tractatum; nam de Eccleſiaſtico tantùm verba facimus. De illis tamen aliqua tangemus in dict. *Logotheta*. :||: Titulus autem hic in Eccleſia Romana ſuppreſſus fuit, quum Cardinalis, qui hac dignitate fungitur, *Vicecancellarius* appelletur. De hujus ſuppreſſionis cauſa varii varia aſſeruere, ſed vanè quidem, & abſque ullo fundamento; nam aliqui dixerunt, quòd Cancellarius quidam ſuperbia, & arrogantia intumeſcens, ſe contra Pontificem jactare præſumebat, ideòque Pontifex hunc titulum in Vicecancellarii vocabulo diminuit. Alii verò ſcripſerunt, quod ex eo quia D. Laurentius Protomart. primus S. R. E. Cancellarius fuerat, ideò cæteri ſucceſſores propter illius reverentiam Vicecancellarios vocari maluerunt. Tandem non pauci Gomeſium ſecuti in procemio Reg. Cancell. dixere, quòd ideò Vicecancellarius appelletur, quia ſolus Papa in Eccleſia Dei Cancellarius eſt. FR. At reſpondendum eſt contra primam opinionem: falſum eſſe unquam Cancellarios cum Papæ poteſtate competiſſe, nullibi enim tale ſucceſſum legitur; benè autem de Cancellariis urbis æquivocari, & de Archidiaconis, ut ſuprà in dict.

Ar-

Archidiaconus dictum fuit, quæ dignitas diſtincta ſemper fuit à Cancellariatu, licèt ſemel, aut bis in Hildelbrandi perſona unita fuerit, ut notat Baron. ad an. 1061. num. 31. & in Federico, qui deinde Pontifex factus, Stephanus X. appellatus fuit, ut infrà dicemus; ſed æquivocum Cardinalis Zabarellæ equidem fuit ſuper Clement. in cap. Ne Romanis, de Elect. ſcribentis, cui alii adhæſerunt, & fortaſsè inde error ſumptus fuerat, quia de hoc Hildelbrando legerat penes Petrum Damianum verſus illos de Papa, & Hildelbrando, præcipuè ubi ille ait:

Vivere vis Romæ, clara depromito voce:
Plus Domino Papæ, quàm Domno pareo Papæ.

Ubi ſignificare Damianus voluerat, quod magis Hildelbrando, (qui propter ejus ſingulares virtutes prædominium in Pontificem habebat) obedire cogebatur, quàm ipſimet Domno Pontifici; hoc tamen ideò luſerat, quia Alexander Papa II. facultatem Damiano dederat diſcedendi à Curia, qui nihilominùs juſſu Hildelbrandi detinebatur: idemque de Papa, & Hildelbrando in alio luſorio diſticho hæc cecinit.

Papam ritè colo, ſed te proſtratus adoro;
Tu facis hunc Dominum, te facit ipſe Deum.

Quam hiſtoriam uberiùs Baron. loc. cit. n. 31. & ſeqq. narrat. Meritò igitur Zabarellæ, & adhærentium opinio, tanquam ſomnium, & fabula à Gomeſio loco cit. rejicitur. Reſpondendum ſecundò ad ſecundam opinionem, quòd S. Levita Laurentius Archidiaconus S. R. E. fuerat, & non Cancellarius, & tanquam Archidiaconus ad illum ſpectabat Eccleſiæ œconomia, & non Cancellaria, ut viſum eſt ſuprà in dict. *Archidiaconus*. Reſpondendum tertiò ad tertiam opinionem, quæ eſt Caſſanæi in Catalogo Glor. Mun. par. 7. conſid. 7. & aliorum, quos ſequitur etiam Gomes loco cit. Quod cùm omnes Cardinalitiæ Sacri Collegii Dignitates ſint Eccleſiæ Dei, cujus Vicarius eſt ſolus Papa; hinc non videtur qualis ſit major ratio, cur dicatur *Major Pœnitentiarius*, & non Vicepœnitentiarius; *Camerarius Cardinalis*, & non Vicecamerarius; *Archidiaconus*, & non Vicearchidiaconus, & ſic de ſingulis, cùm omnes iſtæ Dignitates in plenitudine poteſtatis Papæ primariò reſideant, & eò fortiùs de Majori Pœnitentiario, qui majorem, & ſpiritualem poteſtatem exercet, quàm Vicecancellarius, atque Archidiaconus, qui latinè primum miniſtrum Eccleſiæ ſonat, & tamen in rigore primus miniſter Eccleſiæ Dei ipſemet Pontifex eſt. :||: Hæc igitur ultima opinio magis allegorica, quàm vera, & realis eſt; in Archivo enim noſtræ Cathedralis Viterbienſis egomet legi nonnullas bullas conſiſtoriales, atque originales Innocentii II. & III. Alexandri IV. & aliorum Pontificum propriis eorum, & Cardinalium manibus firmatas cum hac ſubſcriptione ultimo loco notata: *Datum per manus N. Cardinalis S. R. E. Cancellarii*. FR. Legimus etiam penes Baronium, an. 1054. n. 1. Federicum Goffredi Etruriæ Ducis fratrem à Leone IX. Archidiaconum, & Cancellarium S. R. E. declaratum fuiſſe, & ad Papatum deinde aſſumptum, Stephanum X. appellatum. :||: Inter Melitenſes Equites reperitur quoque Dignitas Magni Cancellarii, quæ ad Primatem linguę Caſtellæ, & Luſitaniæ ſpectat, eique Vicecancellarius ſubſtituitur. Vide *Canicleum*. Cancellariæ Romanæ Officiales. V. *Abbreviatores*. *Jannizari*.

Cancelli, erant in Eccleſia ante Altare, quibus Presbyteri à Laicis dividebantur; in Cæremoniali autem Cencii Camerarii *Rigæ* vocantur. [Vadit uſque ad rigas Capellæ.] de Papa loquitur. Item ſedes in choro. Vide *Chorus*. *Ciſtelium*. *Solarium expoſitionis*.

Cancello, in modum Crucis S. Andreæ decuſſare ſignificat; [Orarium, quod & ſtola dicitur, ſuper collum geris, cujus brachia ad minus extenduntur uſque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum Crucis. Bleſ. ſerm. 41.] FR. etiam apud Antiquos eundem ſignificatum habebat, unde *Cancellare brachia*, ideſt, per modum litteræ X. complicare, quod *Decuſſare* propriè dicebatur: [Duas regulas in ſpeciem græcæ litteræ X. decuſſavimus. Colum. lib. 3. cap. 13.] Vide *Caraxo*. Extra Cancellos, & intra Cancellos ſcribere quid ſit. Vide *Protonotarius*.

Cancer, morbus. Vide *Carcinome*. Cancer marinus, ejus aſtutia. Vide *Diptychum*.

Canceratio. Vide *Cancero*.

Cancero, putreſio, à cancro morbo deductum. [Nec potes dicere non Arrii canceraſſe ſermonem, cùm fœtor cancerationis ſuæ ad omnem pervenerit regni tui locum. Lucif. lib. de non convenien. cum Hæreticis.] Vide *Fœtoroſus*.

Cancindela. Vide *Cicendela*.

Candaces. FR. [Et ecce vir Æthiops, Eunuchus, potens Candacis Reginæ Æthiopum. Act. 8. n. 27.] Quare Baron. ad an. 35. n. 24. inquit. [Eodem conſtat Auctore (*ſcilicet*, *Strabone*, *lib.* 7.) ad ſua quoque tempora fœminas in Æthiopia regnare conſueviſſe, eaſdem eſſe Candaces appellatas: quæ verò ſua ætate viveret, virilem ſanè fuiſſe mulierem, altero tamen oculo captam.] Verùm ſi Strabonē examinemus, unam Candacem tantùm apud eundem inveniemus, & non plures, ſicut Baronius exiſtimavit. Sic igitur ille loco citato ait: [Ex iis erant etiam Duces Reginæ Candacis, quæ per noſtra tempora Æthiopibus imperavit, virilis ſanè mulier altero oculo capta.] Et hæc eadem Candaces Regina fuit, cujus Eunuchus à Philippo baptizatus eſt: quod manifeſtè probatur; nam baptiſmus hic, juxta Baronii computum, anno Chriſti 35. acciderat, & per eundem Baronium Tiberius Imperator uſque ad annum Chriſti 39. regnaverat: at hanc [Candacem Reginam cum multis hominum millibus præſidium aggreſſam, Petronius cum auxilio antevertit. Strabo ibidem;] Et paulò pòſt ſequitur: [Cæſarem in-

inveneruntin Syriam progredi parantem, & Tiberium in Armeniam. Ibidem.] Ad Syriam fuiſſe Cæſarem anno Chriſti 19. ait Baronius; ergo eandem Candacen ſupervixiſſe per alios ſexdecim annos probabiliſſimum erit, nimirum, uſque ad annum Chriſti 35. quando ejus Eunuchus à Philippo baptizatus fuerat. Itaque intentio Baronii, quòd multæ Reginæ Æthiopum *Candaces* vocarentur, ex Strabone non probatur: benè tamen Plinii auctoritate hoc probari potuiſſet, qui ait, [Regnare fœminam Candacen, quod nomen multis jam annis ad Reginas tranſiit, lib. 6. c. 29. circa finem.

Candela. Cereus funiculus, à verbo *Candeo*, qua in ejus functionibus utitur Eccleſia. In primis enim diſtribuitur in feſto Purificationis B. M. V. quam ſolemnitatem Albinus Flacus apud Baronium, an. 701. n. 3. & in Notis ad Martyrol. 2. Febr. ait Sergium Papam I. proceſſionem inſtituiſſe in hoc feſto à S. Adriano ad S. Mariam Majorem, idemque Ordo Roman. affirmat; ſed hoc de proceſſione illius diei, non verò de cæremonia diſtributionis candelarum in hac die intelligendum; in quodam enim S. Eligii Sermone, qui anno 665. obiit, fit mentio de hac cæremonia. Id autem, quod circa inſtitutionem feſtivitatis Purificationis ſenſit Baronius impugnatur in dict. *Hypante*. Igitur ad candelarum hiſtorias, dicimus illas in exequiis accendi ex antiquiſſimo Chriſtianorum more, atque ab Apoſtolorum tempore: in funeralibus enim B. M. Virginis accenſas fuiſſe candelas, lib. 2. c. 22. refert Nicephorus, ac jugiter in obitu S. Cypriani, cujus acta hoc teſtantur: [Inde cum cereis, & ſcholaribus in area ejuſdem Candidi procuratoris magno triumpho ſepultum eſt,] de qua cæremonia paſſim penes SS. PP. fit mentio. Nec obſtat, canon. 34. Concilii Eliberini, ubi cavetur, ne animas Sanctorum candelis inquietentur; nam ibi loquitur de ſuperſtitioſo ritu ad inſtar Gentilium, qui in ſepulchris accendebant candelas, ut refert Suetonius, ad vocandas, & ſolicitandas defunctorum animas, ſicut ſtultè credebant; ſeu, ut Ferdinandus Mendoza verba prædicti canonis explicat. [Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt.] nempè, voluit præfatum Concilium ad Sanctorum Martyrum ſepulchra candelas non accenderent fideles, ne luminum indiciis perſecutores Eccleſiæ Sacrorum Sepulcrorum localiter in cognitionem venirent, & deturbarent illorum Sanctorum memorias, atque nova Tyrannorum perſequutio in Eccleſia excitaretur. FR. De validitate hujus Cōcilii Baronius, an. 57. n. 118. & 119. valdè dubitat; ſed pro legitimo ſemel admiſſo, ſicut lenius de eodem idem Cardinalis, an. 305. n. 39. & ſeqq. loquitur, dicendum eo modo, quo illis novemdecim Patribus, canone 36. viſum fuerat Sanctorum Imagines prohibere, non verò de picturis in tabulis portatilibus eos intellexiſſe, ut explicant illius Concilii fautores, ſicut in prædicto an. 57. n. 119. refert Baronius; ſed tantùm de imaginibus Sanctorum ad muros depictis loquutum fuiſſe Concilium ob zelum, ne, ſcilicet, morales Sanctorum imagines ad contemptum Gentilium exponerentur: ita pari modo dicendum, quòd eodem zelo Patres illi moti, candelas ad ſepulcra Martyrum accendi prohibuiſſent, ne daretur perſequentibus anſa ad opprobria Sanctarum Reliquiarum mediante lumine candelarum. :||: Conſtantinopolitanus Imperator in ſolemnitatibus ad Eccleſiam eundo, aſſociabatur cum duobus accenſis cereis, eoſque ferentes *Lampadarii* vocabantur. Patriarcha autem unico cereo aſſociabatur; quod ex privilegio Archiepiſcopi Cypri, Bulgariæ, aliique Metropolitæ in eorum Diœceſi, Balſamone teſte, ferebant; hodie tamen hoc privilegio omnes Græci Epiſcopi abutuntur; his autem manifeſtum degradationis ſignum erat, quando prædictum lumen auferebatur: ſic in depoſitione Arſenii Patriarchæ Pachimeras, lib. 2. cap. 13. refert: [Miſſis ad eum certis, qui Pontificium lituum, & candelabrum ab eo reciperent.] Qui mos apoſtolicus videtur; nam contra Epheſinum Præſulem habetur: [Movebo candelabrum tuum de loco ſuo. Apocalyp. cap. 11.] Inde Expoſitores non pauci *Septem candelabra* in eadem Apocalyp. memorata ſeptem cathedrales Aſiæ Eccleſias à Divo Joanne Euangeliſta fundatas ſignificare exiſtimant; quæ cæremonia in verbis Chriſti nititur, ubi dixerat: [Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona &c.] cùm Superior quaſi candelabrum in ſublime poſitus ſit. In Eccleſia verò Turonenſi hoc privilegium adhuc in uſu eſt, cujus Archiepiſcopus ex Sacrario in ſolemnitatibus ad celebrandum exiens, ei præcedit Theſaurarius cum candela accenſa. FR. etiam in Metropolitana Mediolanenſi Eccleſia, quando è ſacriſtia ad canendam Miſſam progreditur Sacerdos, præcedit Subdiaconus in manu accenſam tenens candelam, *Cantharum* appellatam. Vide *Cantharus*; altera verò manu thuribulum deferr, eandemque cæremoniam facit Subdiaconus, quando canitur Euangelium; non enim in Ambroſiano ritu utuntur Ceroferariis. :||: Varia prodigia candelarum referuntur, aliqua tamen nobis hìc ſufficiat referre. In Atrebatum Civitate, quæ hodiè vulgò *Arras* nuncupatur, magna veneratione S. Lamberti Epiſcopi candela cuſtoditur, quam Beatam Virginem, an. 1105. ei præbuiſſe dicitur. idque prodigiis confirmatur; ejus enim guttæ ſtillantur in aquam, quæ ab ægrotis hauſta, à variis languoribus illos liberat, & nihilominùs per quinque ſæculorum ſpatium ſemper eandem formam ex atteſtatione oculata Joannis Alberti, à Menochio in ejus Storeis, centur. 4. cap. 92. allata. Simile miraculum refertur à Petro Cluniacenſi, & à Gregorio Turonenſe de candelis, ſcilicet, accenſis in vigilia Aſſumptionis, & in Miſſa ejuſdem feſti apud S. Mariam Majorē Romæ; ita ut peracta ſolemnitate, prioris ponderis reperirentur candelæ, poſtquam per totum ſolemnis Miſſæ ſpatium extiterant accenſæ:

quod

quod miraculum per integrum ſæculum duraverat. Curioſiſſimam cæremoniam ſui temporis, lib. 8. cap. 16. narrat Cæſarius, quòd, ſcilicet, quando aliqua matrona devotionis gratia aliquem ex duodecim Sanctis Apoſtolis in Advocatum eligere cupiebat, in duodecim candelis nomina eorum ſingillatim ſcribere curabat, quæ candelæ à Sacerdote prius benedictæ, & ſuper Altare poſitæ, atque accenſæ; abſconſis eorum nominibus, ita ut legi ea non potuiſſent. Mulier deinde illa unam ex prædictis candelis ſorte capiebat, ac juxta nomen illius Apoſtoli eum in Protectorem invocabat. FR. eſt majori curioſitate digna alia Apoſtolorum invocatio per duodecim candelas exacta, quæ in lapide duodecim palmorum circiter ad Sacriſtiam S. Salvatoris in Lauro de Urbe legitur, qui lapis cernitur in muro Sacriſtiæ ad viridarium reſpectivè: ubi de quodam Petro Catalauno Pontificis quondam Aulico, cujus parentes, cùm per longum temporis ſpatium ſteriles vixiſſent, ad invocationem duodecim Apoſtolorum recurrentes, duodecim liberos obtinuerunt: tenor autem inſcriptionis talis eſt: [Petrus Mates U. J. D. Cubicularius, & Miles Apoſtolicus Barchinonen. Civitate Cathaloniæ Citerioris Hiſpaniæ ex Joanne Mates, & Catharina Verdaguerii honeſtis, & Catholicis Civibus legitimis conjugibus XXIX. Januarii An. Dom. 1474. (voto parentum jam octo annis conjunctorum, prolem non habentium, prius domi, deinde in cappella S. Severi Eccleſiæ Barchinonen. cùm Miſſa ſolemn. ibi in honorem XII. Apoſtolorum ardentibus XII. cereis cuilibet Apoſtolo ſubſcriptis devotiſſimè, cùm vita, & moribus religioſi eſſent, propterea celebraretur, promiſſoque utriuſque ſexus filiis, ſi eis divina pietate naſcerentur, nomen Apoſtoli imponerent, quique interdecim annis octo maſculos, & quatuor fœminas filios habuerunt, & cuilibet nomen Apoſtoli impoſuerunt, nec plures, cùm adhuc eſſent juvenes, conceperunt) legitimè natus, & ſuperſtes, cùm omnes ante multos annos mortui ſint, & quilibet prope feſtum ſui Apoſtoli deceſſerit, quique primo &c.] Superſtitioſa tamen cenſenda eſt cæremonia, quam vetula quædam Andronico Imperatori monſtraverat, dum ei omnes liberi brevis vitæ eſſent, ut, ſcilicet, duodecim candelas accenderet, & nomen unius Apoſtoli in qualibet inſcriberet, & notaret qualis ex illis candelis conſumatis ultima extaret, & nomen illius Apoſtoli in ſuperſtite candela appoſitum, ejus partui imponeret; quod credulus Imperator exequi mandaverat, ac ultima fuit in qua S. Simonis nomen inſcriptum erat; quare fœminam ex Imperatricis partu habitam, Simonidem appellaverat, idque Pachimeras hiſtoricus in Andronico refert. ||: Concilium verò Tridentinum ſuperſtitioſum candelarum numerum prohibuit. In Gallia aliquæ Eccleſiæ vocant *Feſtum ſeptem Candelabrorum*, idest, feſtum primæ claſſis, & *Quinque Candelabrorum* feſtum ſecundæ claſſis. Quando tamen ſolemniter celebrat Epiſcopus, ponuntur in Altaria ſeptem candelæ, alludentes ſeptem illa candelabra, quæ Joannes vidit ante Thronum Dei, Apocalypſ. 1. 12. & ad denotandum, quòd Præſul ſeptem Sancti Spiritus donis ornari debeat. Quod cautum eſt in Abbatibus etiam mitratis, Sac. Congr. Rit. 29. Januarii 1628. & dictum fuit in dict. *Abbas*. In Papali Miſſa ſolemniter celebrata, nedum ſeptem candelæ in Altari ponuntur, ſed etiam ſeptem cereis accenſis ſeptem Acolyti inſerviunt. Reliqua quæ ex originali hic deſunt. Vide *Cereus Paſchalis*. *Cereolus*. *Scolaces*.

CANDELABRUM. Vide *Ceroferarium*. *Ceroferarius*. *Ceroſtata*. *Circumciſio Domini*. *Polycandelum*.

CANDELAPTES, ſemigræca vox Κανδηλάπτης, Sacriſta; ſed propriè de eo dicitur, qui lampades, & candelas Eccleſiæ accendere, & præparare tenetur. Maronitæ verò, *Kandalaphi* Sacriſtã vocant.

CANDIDATRIX, Lotrix, quæ fullonicam artem exercet. [Regis enim curiam ſequuntur aſſiduè hiſtriones, candidatrices, aleatores, dulciarii, caupones, nebulatores, mimi, barbitores. Petr. Bleſ. epiſt. 14.

CANDIDUM, pro lucente. Vide *Annulus*.

CANIBUTA, baculus, quem Monaſterii Decanis præbebant Abbates, in ſignum auctoritatis ſupra reliquos Monachos.

CANICLEUM, Arx Conſtantinopolis, ſeu Palatium ibi imperiale ita appellatum, cujus Gubernator *Præfectus Caniclei* dicebatur, conferri ſolebat Conſocero Imperatoris, & quando ipſe Imperator progrediebatur, Præfectus hic non incedebat pedibus ſicut cæteri; ſed ut ait Codinus: [Canicleo Conſocer Imperatoris præerat, atque vehebatur.] Gulielmus tamen Tyrius, lib. 22. cap. 6. *Caniclinum* vocat. [Totius factionis opifices, Manuel ſenioris Andronici filius, Alexius quoque Protoſtrator, inſuper Logothetes, qui caniclini utebatur officio. Ibidem.] Gunterus verò, lib. 8. hanc dignitatem eandem eſſe, ac Camerarii, exiſtimavit, inde cecinit:

Hinc Caniclinus erat, nobis Camerarius idem.

Radevicus Friſigenſis Canonicus, lib. 1. de reb. geſt. Federici Imperatoris, cap. 47. putat Cancellarium fuiſſe, inquiens: [Unus de ſervis Palatii Caniclinus, videlicet, quem nos Cancellarium dicere poſſumus, Principi ſuo fraudem molitus eſt.] Itaque juxta ſenſum iſtius poſtremi Authoris, Canicleum, Cancellaria intelligitur.

CANOLA, fiſtula, ſeu tubus argenteus, vel alterius metalli, in quo conſervabantur Reliquiæ, quas Pontifex alicui Principi mittere ſolebat. [Sed cùm ejus famam lucidiſſimam, vitamque ſanctiſſimam veram reperiſſet, eum in tantum honoravit, ut & canolam Sancti Petri Apoſtolorum Principis in ſignum amoris præcipui tribuere dignaretur. in vita S. Chryſolii Mart.] In hoc tubo non aliud eſſe debuerat, niſi ſcabem catenæ ejuſdem S. Petri juxta morem ſæculorum illorum, quando ſcabem ejuſdem catenæ Pontifices in clavo ponebant, & alicui Principi devotionis ergo mittebant, quod donum *Benedictio S. Petri* dice-

dicebatur, ut ex Gregorio Magno in ejus epiſtolis colligitur, & nos in dict. *Benedictio* diximus. In aliquibus tamen M. SS. Bibliothecæ Vaticanæ in neutro genere hoc nomen legitur, ubi de muneribus, & donis diverſorum Pontificum, præcipuè Nicolai III. ſic habetur: [Canolum argenteum ad conſervandum Corpus Chriſti.] Vide *Cinerarium*. Item Canola ſignificat Siphon, quo exorbebatur Sanguis Chriſti. Vide *Siphon*.

Canon, penſio, tributum, aut alia ſimilis obligatio. Vide *Colonitium. Libellarius. Libellus. Homocanon* à voce græca κανών. Arabes quoque *Canum* dicunt. [Si ergo eorum templa repentè diruamus, metu ſe in fugam conjicient, & perdemus tantum canonem. Mar. Diac.] Significat etiam legem, ſeu regulam, cùm ſint canones obſervationis onera. FR. ita in can. canon græcè, diſt. 3. ibique Gloſſa. [Habet autem canon ſub ſe quatuor ſpecies, 25. quæſt. 2. can. ſi quis dogmata.] :||: Inde *Textus Canonici* dicti ſunt, quia in eis regulæ, & leges, ſeu decreta Sanctorum Patrum, & Conciliorum continentur, quorum primus collector Dionyſius Monachus fuit, Exiguus appellatus; deinde Ferdinandus Carthaginenſis Diaconus, poſt quem Martinus Bracarenſis Epiſcopus; deinde Creſconius, qui majorem decretorum copiam collegit. Baron. an. 527. n. 72. & an. 865. n. 5. At progreſſu temporis Iſidorus Mercator in eodem canonico textu epiſtolas Pontificias, & litteras decretales inſeruit, quod tamen opus ab Hincmaro Juniori Lugdunenſi Epiſcopo augmentatum eſt, quem deinde ſequutus eſt Burcardus; tamdē Gratianus ultimam perfectionem Decreto appoſuit eo modo, quo nunc utimur. FR. Gratianus Monachus Niger, ideſt, Benedictus an. 1151. Bononiæ in vita S. Felicis, ſeu ut alii malunt ad S. Proclum reſidens, ſcribere incœperat, qui cum Rolando Paparone, ſcilicet, Alexandro Papa Tertio in eadē Univerſitate Concathedralibus fuerat. Ghirardaccius in Hiſt. Bononien. p. 1. lib. 2. in hoc anno. Et per decennium in eo opere laboravit, ac in clauſtro Monaſterii, ubi manſerat, reperitur in lapide hæc deſcriptio.

Hanc Aulæ partem Lector reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hìc condidit hujus
Divinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
Contentus ſepto.

Ghirardaccius, ubi ſuprà, part. 1. lib. 3. ad annum 1161. idem affirmant Baronius an. 1151. num. 6. Unde non debent in ſcenis permitti hiſtriones ſub nomine Gratiani Bononienſis, & in habitu nigro ſignificante Gratianum Monachum Bononiæ Lectorem ordinis nigrorum. :||: Legimus quendam Cardinalem nomine Laborantem anno 1180. ſumma diligentia canones collegiſſe. FR. etiam Ivonem Carnotenſem Epiſcopum de anno 1100. teſte D. Antonino Florentiæ Archiepiſcopo, decretum ſcripſiſſe dicitur: vide Gratia in vitam in principio ejus Decreti allatam; ſed fabuloſam quidem in parte, præcipuè ubi narratur ex adulterio natum fuiſſe; nec ibi ſatis negatur Petrum Lombardum, & Petrū Comeſtorem Germanos ejus fuiſſe, ex eo, quia primus, nempè, de anno 1120. ſecundus de anno 1140. tertius anno 1160. claruiſſent; nam ſuprà vidimus, primum, ſcilicet, Gratianum de anno 1161. hoc opus terminaſſe; Petrum Lombardum uſque ad an. 1179. vixiſſe, ſecundùm Baronium in hoc anno, n. 13. Itaque hos fuiſſe fratres meliùs negat Baron. an. 1164. num. 52. Nec Gratianum fuiſſe ex Germania, ut in dicta vita habetur; ſed ex Civitate Cluſi in Tuſcia: vide Latinium in ejus Correct. ad Xyſtum Sen. §. Gratianus: falsò etiam in ejus vita Monachum *Claſſenſem* eum fuiſſe aſſeritur, nullibi enim hoc religionis nomen legitur; ideò *Caſſinenſem* corrigendum eſt: ejus itaque patria, & religio habentur expreſsè apud Baronium an. 1151. num. 6. De additione in Decreta poſt Gratianum, vide in dict. *Palea*. :||: Ob eandem rationem officium Divinum horæ canonicæ dicuntur. Vide *Horæ canonicæ*. Item Canon dicitur regulata pſalterii diſtributio. [Cum implebis pſalmodiæ canonem loqueris, præter canonem verò tacebis. Jo. Moſchus, cap. 43.] FR. Canones alii dicuntur *Generales*, alii *Perſonales*, alii *Locales*, alii *Cauſales*, & alii *Temporales*, vide Gloſſ. in cap. Canonum ſtatuta, de Conſtitutionibus. Item Canon officium divinum penes Græcos ſignificat. [Si quis non occurrat adeſſe canoni; in conſtit. S. Baſilii Magni.] Reliqua, quæ ex Originali deſunt, habentur in dict. *Horæ Canonicæ*.

Canon Magnus. Vide *Alipta. Dominica Orthodoxiæ*.

Canon Missæ, ita appellatur ſecreta oratio, quæ in Miſſa incipit à *Te igitur*. Canon dicitur, quia eſt regula conſecrationis; ideò *Regula* à D. Ambroſio vocatur, ab Optato *Legitimum*, à Vigilio Papa *Ordo precum*, à D. Baſilio *Secretum*, à D. Dionyſio *Actio*; nam [Canon eadem actio nominatur, quia in ea eſt legitima, & regularis Sacramentorum confectio. Valaf. cap. 23.] Propterea orationes illæ, quæ incipiunt *Communicantes, & memoriam venerantes &c.* ante conſecrationem poſitæ, dicuntur *Infra actiones*, quia infra canonem recitantur, ex quo vocabulo colligitur hanc precationem fuiſſe à temporibus Dionyſii Areop. qui canonem hunc *Actionem* appellabat. Vide *Actio Miſſæ. Communicantes*. Quamvis aliqui putent hujus canonis Auctorem quemdam nomine Scholaſticum fuiſſe, quæ opinio in epiſt. 63. lib. 7. D. Gregorii fundatur, ubi preces Scholaſtici ſuper oblata dicendas eſſe monet; ſed de portione illa Canonis intelligitur, quæ ſuper oblata profertur, incipiente *Per quem hæc omnia Domine bona creas &c.* Nam revera Miſſæ canon antiquiſſimum inſtitutum fuiſſe conſtat; Vigilius enim Papa, qui Gregorio I. in Pontificatu præceſſerat, canonem Miſſæ ex traditione Apoſtolica acceptare fatetur. Idem affirmat Innocentius III. Archiepiſcopo Lugdunenſi ſcribens, cap. cùm Marthæ, de Celebrat. Miſſarum. Ideò multi opinantur S. Clementem cano-

canonem hunc ordinaſſe, licèt deinde ſucceſſivè aliquid aliud addidere Pontifices. Neque illud nomen Scholaſtici eſt proprium viri, ſed profeſſionis, & Doctoratus, Advocati, ſeu Aſſeſſoris; unde D. Auguſt. lib. de catechizan. rud. [Sedulò admonendi ſunt Scholaſtici] dixerat. Sic etiam idem Gregorius varias epiſtolas Paulo Scholaſtico, Marcello Scholaſtico, Martino Scholaſtico, & ſimilibus ſcribit. Incipit autem canon à *Te igitur Clementiſſime Pater*, quæ ſunt verba conſequutiva Præfationis: nam ſicut *Per Chriſtum Dominum noſtrum* Divinam Majeſtatem laudant Angeli (ut Præfatio refert) ità *Igitur* per eundem nos Clementiſſimum Patrem ſupplicamus. Atque T. primam canonis litteram, Crucem repræſentare, Innocentius III. ait. Sunt verò ſynonyma verba illa: *Hæc dona*, *hæc munera*, *hæc ſancta Sacrificia*, ſeu ut ſenſit Honorius *Hæc dona* refertur ad panem conſecrandum, *Hæc munera* ad vinum, *Hæc ſancta Sacrificia* ad utrumque ſimul. Item alii explicant, quòd *Hæc dona* referuntur ad panem, & vinum, quatenus nobis à Deo conceſſa, *Hæc munera*, quatenus de eiſdem donis, ac datis eidem largitori offerimus, ita Rupert de divin. off. lib. 2. cap. 6. Nam, ut ait Hugo Cardinalis, de Eccleſ. off. lib. 7. cap. 29. [Donum enim, quod à Superiori datur; munus, quod ab inferiori.] Dictio *Illibata* ad utramque materiam refertur, quod immaculata ſignificat: verbis verò *Pro Eccleſia tua ſancta*, Africani addebant, *quæ eſt una*, ut ex Optato Milevitano, lib. 2. colligitur, ubi ait: [Nam quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum miniſterio præterire non poſſe? Offerre vos dicitis pro Eccleſia, quæ eſt una. Hoc ipſum mendacii eſt pars, unam te vocare, de qua feceris duas.] Mentio, quæ de Pontifice Romano fit in canone, eſt antiquiſſima conſuetudo, nam in lib. 8. conſtitutionem Apoſtolicarum, quæ S. Clementis Papæ communiter cenſentur, cap. 18. hunc ritum obſervari ordinatur, ac ipſomet Clemente celebrante, dicere ſolebat; [Adhuc obſecramus te pro me, qui nihil ſum.] Hodie tamen Pontifex hæc verba proferre ſolet: [Unà mecum indigno famulo tuo. Innoc. III. de celebrat. Miſſ. cap. 3.] In Liturgia ſub nomine S. Marci, qua utitur Eccleſia Alexandrina totius Orientis primaria, primo loco de Romano Pontifice hoc tenore mentio fit. [Sanctiſſimum, ac Beatiſſimum Papam N. quem præſcivisti fore, ut ſibi Sancta ſua Catholica, & Apoſtolica Eccleſia omnium ſuffragiis eligeret; nec non Sanctiſſimum Epiſcopum N. conſervans &c.] Quæ tamen verba à Schiſmaticis adulterata fuere. Nominatur ſubſequenter Epiſcopus ordinarius loci, ubi celebratur; at Romæ nullius Epiſcopi ſit mentio. Bellarm. lib. 2. de Miſſa, cap. 21. In Abbatiis, quæ ſunt nullius diœceſis, non de Abbate, ſed de viciniori Epiſcopo fit mentio, ad quem pro ordinationibus ſolet recurri. Gavant. in Rubr. Miſſ. par. 3. tit. 8. Tertio loco fit Regis mentio in illis provinciis, in quibus reperitur tale privilegium, ita Innocent. III. ſemper in ſuo canone Regem nominat. Neque poſſunt Religioſi eorum Generalem Superiorem in canone addere. Sac. Congr. 12. Novembr. 1615. Et ſi quis loco Epiſcopi Superiorem nominaret, ſecundùm Dianam tract. 14. de celebr. Miſſ. Reſol. 40. peccaret mortaliter. Aliqui Abbatem Montis Caſini exceptuant, qui poſt Papam à ſubjectis Sacerdotibus in ejus quaſi epiſcopali juriſdictione nominatur in canone. Angelus de Nuce Roſanen. Archiep. in notis ad Chron. Caſinen. lib. 1. cap. 4. In *Memento* habentur hæ litterarum notæ *N. N.* nam antiquitus recitabantur nomina Offerentium in Miſſa. Innocent. I. epiſt. 1. FR. adhuc in Miſſis cantatis Defunctorum, quæ quolibet anno Romæ à locis piis circulariter per Eccleſias exequi ſolent, recitantur alta voce omnia nomina Defunctorum, qui legata ad celebrandum reliquerunt. :||: Verba illa *Vel qui tibi offerunt*, intelliguntur nedum pro ipſis tantùm offerentibus, ſed etiam pro circunſtantibus; ipſi enim eorum precibus cooperantur in partem Sacrificii. Tandem poſſunt intelligi pro illis, qui eorum eleemoſynis celebrari curaverunt. Azor. lib. 10. cap. 36. quæſt. 13. Qui inſuper, cap. 22. quæſt. 3. docet, quia cùm in *Memento* ſit precatio privata, rectè poſſet Sacerdos pro Infidelium, Hæreticorum, ac Schiſmaticorum converſione ad gloriam Dei intercedere. Oratio *Communicantes* non ſignificant Sanctorum Communionem, ut aliqui putant; ſed fidelium, quod ex ſequentibus verbis, *Et memoriam venerantes* colligitur. Microl. cap. 12. Quæ Canonis pars à Siricio Papa compoſita fuit an. 389. ex ſententia Radulphi, & Durandi; alii tamen Lino Pontifici hæc tribuunt. Cæterum antiquiſſima eſt Sanctorum memoria, quæ in Canone fit, cùm apud Divos Clementem, Dionyſium, Auguſtinum, Hieronymum, & alios reperiatur; in quo Canone Sancti Martyres ſolummodo nominantur; nam illis priſcis temporibus non ſolebat Eccleſia Confeſſores venerari; ſed ſolùm eos, qui proprii ſanguinis effuſione Chriſti Paſſionem imitabantur, de qua in Sacrificio fit mentio: additque inſuper Innocentius III. lib. 3. cap. 20. de Myſt. Miſſæ, quod Eccleſiæ antiquitus tantùm in honorem Sanctorum Martyrum dedicabantur. Non fit inter Apoſtolos de S. Matthia mentio in Canone, ex eo quia poſt Chriſti mortem in Collegio Apoſtolico aſſociatus fuerat; Chriſtus enim verum cruentum ſacrificium fuit, & ob eandem rationem de hoc aſſociato Apoſtolo fit mentio poſt conſecrationem; excipitur tamen Doctor Gentium, qui licèt poſt Chriſti mortem ad Apoſtolatum divinitus vocatus fuerit, nihilo tamen minus à chariſſimo collega Petro Eccleſia in omnibus ejus precibus illum nunquam ſeparat, ut benè notat Bellar. lib. 2. de Miſſa, cap. 26. In Græcorum Liturgia offertur Sacrificium pro Sanctis, id autem non intelligitur orare pro Sanctis, ſed pro eorum honore offerre, & in gratiarum actione eorum gloriæ, qua gaudent, ita explicat Cabaſila, cap. 33. eodem modo,

quo

quo nos Latini poſt communionem dicimus illa verba: [Sumpſimus Domine ſancta myſteria, quæ ſicut Sanctis tuis proſunt ad gloriam; ita nobis quæſumus proficiant ad medelam.] Quod de Sanctorum accidentali gloria illis aucta per fidelium celebrationem, Innocentius d. cap. cùm Marthæ, de celebrat. Miſſ. intelligi exponit. Poſt mentionem Sanctorum, qui in Canone notantur, ſolent aliquæ Eccleſiæ addere hæc verba: [Et eorum, quorum ſolemnitas hodiè in conſpectu tuæ Majeſtatis celebratur.] Quæ à Gregorio III. anno 731. addita fuerunt, ut Valfridus, Radulphus, & Sigibertus teſtantur. Verba autem *Hanc igitur oblationem &c.* tribuuntur Gelaſio ab Alcuino, ſeu S. Leoni Magno à Radulpho. Precatio illa, *Dieſque noſtros in tua pace diſponas &c.* uſque ad *Quam oblationem*, à S. Gregorio M. addita fuit, in qua ſunt aliqua verba difficilis intelligentiæ, nempe; *Et in Electorum tuorum jubeas grege numerari*; nam Electorum numerus nec augeri, nec diminui poteſt; quare ſecundùm præſentem juſtitiam intelligunt aliqui, poſtulando, nimirum, à Deo gratiam illam, qua mediante rectè operando, inter Electos numeremur: ſed veriùs Gabriel Biel. lect. 33. inquit, quòd per dicta verba æternam gloriam poſtulamus, quam mediantibus noſtris orationibus Deus nobis concedere decreverat. Dum autem hæc oratio dicitur, extenduntur manus ſuper oblata, ut ita Sacerdotem Aron imitemur, Levit. 1. & ſignificamus etiam, quòd hæc myſteria abſconſa, & occulta ipſis Angelicis Spiritibus ſint. Ruper. lib. 2. cap. 57. Ubi advertendum eſt obiter in hac manuum extenſione, cancellari debere ambos pollices in modum crucis, ut in ſuo Cæremoniali notat Alcocer, ſupponendo, ſcilicet, ſiniſtrum dextro in ſuperiori parte manuum, ut Petrus Reyna in ſuo Cæremoniali ex Rotali Decreto advertit. Sequitur explicanda dictio *Adſcriptam*, nempe, quòd hoſtia, oblatioque ſit connumerata, & adſcripta inter acceptas, & Divinæ Majeſtati gratas. Azor. lib. 10. cap. 37. Dictio *Ratam*, ideſt, certam, ac ſtabilem mutatione ſubſtantiæ corruptibilis in incorruptam denotat. *Rationabilem*, cùm ſit oblatio rationabilis obſequii noſtri, & non animalium, ut ait Apoſt. in epiſt. ad Rom. cap. 12. num. 1. Verba autem, *Qui pridie quàm pateretur*, à Sancto Papa Alexandro adjecta fuiſſe Auctores affirmant. Verba *Myſterium fidei* in conſecratione Calicis. Vide *Myſterium fidei*. Cruces quæ ſignantur ſuper Euchariſtiam poſt conſecrationem, non ſunt benedictiones; ſed ſigna, & memoriæ Paſſionis Chriſti. Ab Hæreticis autem calumniata fuerunt illa verba, *Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris &c.* aſſerentes Sacerdotem intromitti tanquam mediatorem inter Patrem æternum, & Chriſtum ejus Filium, ita ut oret Sacrificium illud eſſe acceptabile. Quod falsò aſſeritur; nam, ut ſit acceptabile in quantum ad effectum, & in ordine ad Eccleſiam, intercedit Sacerdos coram Deo, ut oſtendatur, nimirum, erga nos ejus miſericordia, ac pietas, peccata admittendo, hoc Sacrificio mediante, quod eſt ex ſe, & ratione dignitatis perſonæ ſacrificatæ jam acceptum, & non aliter. *Sanctum Sacrificium, & Immaculatam Hoſtiam*, verba ſunt à Sancto Leone addita. Dictiones illæ: *Iube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui*, non faciunt ſenſum de Sacrificio, ut corpus, nempe, Chriſti per Angelum ad cœlum; ſed ut preces noſtræ in conſpectu Altiſſimi per manus Angeli perferantur, ſicut preces Tobię delatæ fuerunt, implorare Celebrantem intelligitur. Elevat vocem Sacerdos, quando dicit: *Nobis quoque peccatoribus*: ad denotandos gemitus, & clamores pœnitentium cauſa ſuorum peccatorum. *Per quem hæc omnia ſemper bona creas, &c.* hæc verba, ut dictum eſt ſuprà, à Scholaſtico addita fuere, quæ à recentioribus Novatoribus impugnantur tanquam gratis ſuper Corpus Chriſti prolata; ſed malè ſignificatum interpretantur, qui non alius eſt, niſi quòd realiter ſuper ſacramentatas ſpecies proferantur, cum hoc ſono, nempe, *Per quem*, ideſt, per Chriſti merita, *ſemper bona creas*, creando, ſcilicet, & conſervando ſpecies illas. *Sanctificas*, quia de puris creaturis tranſubſtantialiter in admirabiliſſimum Sacramentum creat Deus. *Vivificas*, hoc eſt, eas permutando in carnem, & ſanguinem Chriſti viventis. *Benedicis*, cumulo gratiarum. *Et præſtas nobis*, quippè, in cibum. *Præceptis ſalutaribus, &c.* hoc breve prooemium ante Dominicalem orationem à Gregorio Magno additum fuiſſe Radulphus ait; alii tamen S. Cyprianum faciunt auctorem. Errant verò, qui putant orationem Dominicalem ex Gregorii juſſu appoſitam fuiſſe in Miſſa: cùm Apoſtolorum inſtitutum ſit, ut ex eodem Gregorio colligitur, qui ait in primitiva Eccleſia Sacrificium ſolùm conſecratione, & dominicali oratione conſtaſſe; fortaſſe Pontifex hic determinaverat tempus, quando eſſet dicenda in Miſſa, nempe, ante communionem; verùm tamen eſt ipſum compoſuiſſe orationis appendicem, quæ incipit, *Libera nos quæſumus, Domine*. Gem. lib. 1. cap. 9. ac manifeſtè ex S. Andreæ, ejus peculiaris Advocati invocatione, ſuam compoſitionem eſſe colligitur, quæ Emboliſmus à Græcis dicitur. Vide *Emboliſmus*. Et in feria VI. paraſceve alta voce profertur, ut manifeſtè deſcenſus Chriſti ad inferos ad liberandos ſanctos Patres manifeſtetur. Duran. lib. 4. cap. 49. FR. Tandem dicendum, quòd antiquitus per totum canonis Miſſæ tempus excludebantur à Sacrificio Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes. Ranzovius in, epiſt. ad Calixtum.

CANONARCHA, græca vox Κανονάρχης, monachale officium, ideſt, regulæ Præfectus. [Cùm quadam nocte ſurrexiſſem, ut pulſarem ſignum, ea quippe cura mihi, ut Canonarchæ, injuncta fuerat, ut excitarem fratres ad collectam. Moſch. in vita Patrum, lib. 10. cap. 50.] De eodem officio mentionem facit S. Dorotheus Abbas, ubi de ejus laboribus pro monaſterio actis inquit: [Adventabat interea modico intervallo hora vigi-

vigiliæ, & cùm paululùm quippiam obdormiſſem, excitabar à Canonarcha noſtro. Doct. 11.] Hodie tamen inter Grecos *Canonarcha* vocatur ille, qui ſuggerit legendo de uno ad alium periodum Cantoribus, qui ob librorum penuriam, vel legendi inſcitiam memoriter recitare, & canere coguntur; ſic ex utroque Choro duo Canonarchæ, ideſt, directores ad ſuggerendo ſucceſſivè prolationem verſuum incumbunt, quorum Superior *Protocanonarcha* appellatur.

CANONIA, canonicalis præbenda, pro cujus definitione, vide *Præbenda*. [Hoc anno Dominus Papa veſtro interventu privilegium ſuum Eccleſiæ noſtræ indulſit, in quo ſpecialiter expreſſit canonias, ſeu præbendas &c. Petrus Cellenſ. lib 8. cap. 15.] Sic paſſim penes antiquos Scriptores, quæ etiam dicitur. *Communitas*. *Victuale*. Item ſignificat canonicam habitationem, in qua Canonici ſimul morabantur. Vide *Canonicus*. FR. dicitur etiam *Canonia* Regularium domus: [In aliquo Monaſterio, vel regulari canonia. can. Duæ ſunt. 19. quæſt. 1.] De ordinatione verò ſæcularium Canonicorum ſimul habitandi ſic habetur: [In unoquoque Epiſcopatu ſimul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi ſuppetit, qui de rebus eccleſiaſtici ſtipendia accipiunt, in uno clauſtro maneant &c. can. In omnibus, de Conſecrat. diſt. 5.] Ubi de Canonicorum inſtructione agitur.

CANONICO. FR. verbum, Canonicum facere ſignificat. [Qui verò tales (ut dictum eſt) canonicare præſumpſerit, à ſuis beneficiis ſuſpendatur. de filiis Presbyt. cap. 16.] Vide *Canonicor*. *Excanonicor*.

CANONICOR. FR. regulor in modo vivendi. [Super paupertatem ſpiritus offerenda eſt voluntas canonicari volentis. Petrus Bleſen. ſerm. 32.] poſſet etiam ſignificare, habitum regularem ſumere.

CANONICARIUS, qui canonem exigit, vide *Canonicus*.

CANONICUS, græcè κανονικὸς, ideſt, regularis; Canonici enim antiquitus vocabantur Clerici, qui ſimul cum Epiſcopo communiter, & regulariter ad ſimilitudinem primitivæ Eccleſiæ vivebant, ut dictum eſt in dict. *Canonica*, & uſque ad præſens eorum habitationes Cathedralibus contiguæ videntur. Canonicus ergo ex vita regulari ita appellatus fuit, & non ab obligatione exigendi eccleſiaſticum proventum, eo modo, quo non pauci faciunt, qui meritò arguuntur his verbis ab Alcuino: [Eſt namque canon vitæ, ut dictum eſt, & eſt canon pecuniæ, videlicet, alicujus penſionis certæ. Unde ſolet dici, ſolve mihi canonem meum, ideſt, penſionem meam. Eja ergo ò Canonice inveniamus à quo derivaris, ideſt, à canone pecuniæ, non à canone vitæ, ideſt, à canone regionis, non à canone religionis, hom. de Zizania.] FR. Canonicus etiam dicitur, qui canonem ſolvere tenetur; [Deinde, ſacramento mediante, Comitis Jordani fidelis, & canonicus effectus eſt. Falco Beneventanus apud Camillum Peregrinum,] quem Camillus in ejus caſtigationibus, pag. 166. ſic exponit:] Canonicus, ideſt, tributarius: nam penſio paſſim olim dicta reperitur canon: quoniam, ſcilicet, juxta canonem, & certam regulam penderetur; unde ex Caſſiodoro, lib. 2. epiſt. 25. ſolidi canonici, & lib. 12. epiſt. 13. aliiſque in locis ſunt Canonicarii, qui tales canones exigebant. Deque iis etiam vide Cujacium in Novell. Juſtiniani 128.] Angelus de Nuce Roſanen. Archiep. in notis ad Chron. Caſinen. lib. 3. cap. 69. num. 1546. eruditè Canonicos reprehendit, à quo conſulendi ſunt Canonicatuum poſſeſſores, ſeu cupidi. :||: Quid autem per *Canonicorum fornicationes* intelligat D. Baſilius Amphilochio ſcribens: ita explicat Balſamon: [Canonicos eos dicit, qui in canone numerantur, ſcilicet, Clericos, Monachos. In aliquibus Belgicis Civitatibus reperiuntur *Canonicissæ*, fœminæ, ſcilicet, à Guidone illius provinciæ olim Comite inſtitutæ, quæ tenentur in Eccleſia recitare Officium divinum, quarum receptio ex Honorii IV. conſtitutione, epiſt. 144. non poterat fieri ſine atteſtatione ſeptem nobilium virorum ſuper nobilitate earum ex ambabus parentum lineis; ſed idem Pontifex cognita ſæpè falſitate teſtium in hujuſmodi examinibus; ne eſſet cauſa tanti mali, ac perjurii, eandem conſtitutionem revocaverat deinde. In Concil. Lateranenſe de anno 1069. celebrato, reperitur decretum ad inſtantiam Petri Damiani, pro quo Alexandro Papæ ſcripſerat: in eo enim decreto ordinatur, quod Clerici communem vitam ſimul agant: quod intelligendum de illis Clericis, qui in Collegiatis Eccleſiis inſerviunt, & ideo Canonici dicuntur. FR. multi Imperatores, ac Reges inſigniti ſunt titulo Canonicorum Vaticanæ Baſilicæ, ita Carolus Magnus à Leone III. ut teſtatur Torrigius de Crypt. Vatican. ſecundæ impreſſ. part. 2. cap. 7. Federicus Imperator à Papa Nicolao, ibidem cap. 5. Henricus IV. & Carolus V. Imp. ibidem cap. 2. Princeps Poloniæ ab Urbano VIII. ibidem cap. 5. & hoc fuit propter arduam prohibitionem ſub cenſuris, ne quis præter Vaticanæ Eccleſiæ Canonicos poſſet aſcendere ad viſendum Sanctiſſimum Veronicæ Sudarium; ſub quo titulo Imperatores prædicti aditum habuerunt approximandi ad dictam Sacram Reliquiam. :||: Quo autem ad Canonicorum cæremonias, primarius locus Canonico hebdomadario deferenti ſacra paramenta debetur. Congreg. Rit. 22. Aug. 1626. Imò in Romæ Baſilicis, & Collegiatis eſt uſus cedendi hebdomadario Canonico primum ſtallum, quamvis paramenta ſacra non deferat, ſic etiam Beneficiato hebdomadario inter ordinem Beneficiatorum. Eadem præcedentia datur Epiſcopo titulari, ſi Canonicus ſit. Sac. Congreg. Rit. in una Cõpoſtellana 11. Julii 1617. Hanc etiã praxim obſervari expertus ſum in Vaticana Baſilica, in qua aliqui Canonici ſunt titulares Epiſcopi, qui cum rochetto, & mantelletto divinis officiis interſunt ſupra omnes Canonicos.

Præ-

Præſcribit Cæremonialis ad Chorum incedere Canonicos ordine binario, ſed in ſolis ſolemnitatibus hoc intelligi declaravit Sac. Congreg. Rit. 12. Junii 1628. Canonici, qui habent rochetti, & cappæ uſum, iis uti non poſſunt in adminiſtratione Sacramentorum; tunc enim debent deferre ſuperpelliceum, & ſtolam, d. Congreg. ibidem. Non tenentur Canonici Epiſcopo Pontificaliter celebranti inſervire in aliis Eccleſiis; ſed tantùm in Cathedrali, d. Congreg. 20. Jul. 1592. Quod tamen de Eccleſiis extra Civitatem intelligitur; nam in iis, quæ ſunt intra Civitatem, ubi Cathedralis reperitur, ad dictam aſſiſtentiam teneri declaravit Sac. Congreg. Concil. ad cap. 12. ſeſſ. 24. de Reformat. Quando jam in Choro inceptum ſit recitari officium, ac veniat interea ad Eccleſiam Epiſcopus; debent ei obviàm ire quatuor ex Choro Canonici, d. Congregat. Rit. 15. Martii 1608. Similiter, ſi à Choro Præſul diſcederet non peracto officio, quatuor Canonici uſque ad portam Eccleſiæ eum famulari debent, d. Congreg. Rit. 4. Jul. 1615. Romæ obſervatur hæc cæremonia in adventu Cardinalium, & Pontificis, cui etiam non pluſquam quatuor Canonici à choro obviàm diſcedunt, remanentibus aliis ad proſequendam officii recitationem, & pertranſeunte Papa per Chorum, recitantes Canonici non moventur à propriis locis; ſed tantùm tranſeunte Pontifice genuflectunt, cujus cæremoniæ uſus oculatus teſtis ſum. Aſſociando Cardinalem Epiſcopum Canonici, civilem pallium ferentes, debent ante, & non poſt illum incedere, d. Congreg. 4. Julii 1626. Non pertinet ad Canonicos aſſiſtentes auferre biretum ex capite Epiſcopi, dum ex ſe id facere poteſt, d. Congreg. 21. Aug. 1604. Neque manum Epiſcopi oſculare tenetur Subdiaconus Canonicus peracta lectione. Vide *Lectio*. Reliqua vide Beneficiati in dict. *Beneficium*. *Cappa*. Canonicus abſens à Choro de diſtributionibus non participat, quamvis Epiſcopo inſerviat. Vide *Victuale*.

CANONICUS SIMPLEX. FR. Dicitur Canonicus Collegiatæ. [Quod H. præpoſitus quondam ſimplex Canonicus ejuſdem Eccleſiæ, de ipſa in majori Eccleſia in Canonicum eſt electus. de conceſſ. præbendæ, cap. 9.

CANONICURSUS. FR. exactor canonum Regiæ Cameræ debitorum. l. final. C. de exactor. tribut.

CANONIZATIO, cæremonialis actio Summi Pontificis, qua aliquem Dei Servum Univerſali Eccleſiæ pro Sancto haberi, & inter Sanctorum Kalendarium connumerari declarat. *Canonizatio*, & *Canonizo* à Canone dicuntur, ſeu à Catalogo, qui Canon appellatur, in quo inſcribebantur nomina Sanctorum, quos Eccleſia approbabat prævia rigoroſiſſima inquiſitione; mos enim hic laudatiſſimus ſemper fuerat in Eccleſia, & ab antiquo non approbabantur Martyres à Tyranno occiſi ante declarationem Eccleſiæ; quod hoc modo fiebat; Epiſcopus ſub cujus Diœceſi aliquis martyrium paſſus erat, Provinciæ Primatem certiorem faciebat, qui poſt maturam conſultationem declarabat, an Martyris cultus illi occiſo deberetur. Ita feciſſe Tagaſtenſem Epiſcopum refert D. Auguſtinus, quòd nempè, Manſurio Carthaginenſi Epiſcopo, ac Primati Martyrum acta exhibuit Tagaſtenſis: & Lucillam famoſiſſimam, ac ditiſſimam fœminam Hiſpanam, atque Donatiſtarum fautricem redarguit Cæcilianus Carthaginenſis Archidiaconus, ut Optatus Milevitanus refert, quia ipſa ante communionem adorabat, & oſculabatur reliquias cujuſdam Martyris, qui adhuc canonizatus non erat, qui ſic inquit; [Os neſcio cujus hominis mortui, ſi Martyris, nondum tamen vindicati, admoveret.] Qua reprehenſione fœmina illa irritata, omnes copioſas facultates ſuas inſumpſit ad inſequendum Cæcilianum jam Epiſcopum Carthaginenſem conſecratum. *Martyr vindicatus* is dicebatur, qui poſt canonicam approbationem adorari poterat. Vide *Vindico*. Hodie tamen ad ſolum Pontificem Univerſalis Eccleſiæ hæc functio ſpectat. Vide gloſs. in ſexto, lib. 3. tit. 24. cap. unico. Errat ſiquidem Polydorus Virgilius, qui, lib. 6. cap. 8. primam canonizationem Sanctorum ab Alexandro III. celebratam fuiſſe aſſerit; conſtat enim S. Suviberti proceſſum canonizationis ad inſtantiam Papini Francorum Regis inchoaſſe Stephanum Papam III. Baron. ann. 754. nu. 10. & canonizatum fuiſſe à Leone III. idem Baron. an. 804. n. 2. &c. Sur. 1. Mar. Bellar. Contr. de Eccl. Trium. lib. 1. c. 8. Adrianus I. S. Albanum Angliæ Protomartyrem ad inſtantiam Regis Offæ anno 744. canonizavit. [Offa Rex Romam tandem perveniens optata Apoſtolorum limina viſitavit, & diverſorum loca Sanctorum pia devotione percurrit. Deinde Adriano I. Summo Pontifici cauſam ſui adventus denuntians, & de loco ſimul, & B. Albano canonizando, cœnobioque conſtruendo, devotè preces porrigens; petitioni ſuæ Romanam de facili curiam inclinavit, & ex hoc præcipuè, quòd Martyris inventio cœlitus ſit edocta. Matth. Vveſtmonaſterienſis Florilegus appellatus, qui vixit anno 1300. in ſua Hiſtoria, quæ flores Hiſtoriarum dicitur, pag. 287.] Joannes XV. S. Udalricum Auguſtanum Epiſcopum. Baron. An. 993. n. 1. & ſeq. Joannes XX. poſt luſtrum S. Romualdum, qui obierat anno 1027. idem Baron. ad Ann. prædictum nu. 13. Leo IX. an. 1052. SS. Ronaldum Camerienſem, Amicum Rambonenſem, Guidum Pompeſianum, Firmanum Firmenſem, & Ardoinum. Baron. in d. anno nu. 9. & anno ſequenti idem Pontifex S. Gerardum Leucorum Epiſcopum, idem An. 1053. num. 4. Paſchalis II. S. Petrum Anagninum Epiſcopum, poſt annos quatuor ab ejus obitu, idem an. 1105. num. 13. Eugenius III. Henricum Imperatorem, idem an. 1152. num. 4. in Sanctorum numerum retulerunt. Quæ functio ſolet in Conciliis Generalibus fieri à Pontifice, vel abſque Bulla, vide eundem Baronium an. 1161. num. 1. & aliquando idem Pontifex alicui Primati functionem hanc delegare conſueverat: ſic enim legimus Ur-

Urbanum II. anno 1088. Byzantio Tranenſi Archiepiſcopo per ſpecialem Bullam facultatem dediſſe adſcribendi in Catalogo Sanctorum S. Nicolaum cognomento Peregrinum, in cujus honorem dedicatum fuit ſumptuoſiſſimum in ea Metropoli templum. Quibus veridicis narrationibus manifeſtè Novatorum calumniæ convincuntur, qui novum ritum Sanctorum canonizationem eſſe falsò aſſerunt. Fabuloſa etiam Troili Malvezi narratio habenda in tract. de Canoniz. to. 14. dub. 4. num. 46. ubi ad demonſtrandam hanc cæremoniam fuiſſe antiquiſſimam, ait Sanctum Apollonium græcum Anachoretam fuiſſe primum ex Sanctis canonizatis, qui nato Chriſto primus fuerat ad prædicandum Paſtoribus Meſſiæ adventum, & ideo à Judæis ligneis clavis confixus, ac proceſſu temporis per divinam revelationem Nicolaus I. illum canonizaverat, quod ex narratione cujuſdam M. S. Authoris Anonymi aſſerit; de hoc enim Apollonio Anachoreta mentio nullibi reperitur; melius tamen hujus antiquitatem Bellarminus, cap. 7. loc. cit. ex Teſtamento veteri originem duxiſſe probat; Eccleſiaſticus enim Enochum, Noemmum, Abrahamum, Iſaachū, alioſque juſtos canonizavit, inquiens; [Laudemus viros glorioſos, &c. Eccleſiaſt. cap. 44.

CANONIZO. Vide *Vindico*.

CANOLA. Vide *Communio*. *Fiſtula*. *Syphon*.

CANSTRISIUS, Græcè Κανςρίσιος, qui ſacra Patriarchæ paramenta cuſtodiebat, & eundem ad induendum coadjuvabat, thuribulum deferebat, populumque aqua benedicta aſpergebat. Exiſtimant aliqui à nomine græco Κάνςρειον, ideſt, *incenſi navicula*. ſive à Κάνεον, *caniſtrum*, hoc vocabulum derivari, in quo veſtimenta Patriarchalia porrigebat. Hoc officium in Eccleſia Romana Veſtiarii erat.

CANTABRUM, militare ſignum. Hinc perperàm Rhenanus Tertullianum corrigere exiſtimavit, ubi de militaribus vexillis loquens, *Candelabrorum* dixerat, correxit ille *Labarorum*. Quare meliùs Latinus Latinius in ejus Bibliotheca Sacra ad Tertull. *Cantabrorum* reſtituit: ſicut in Codice Theod. lib. 4. tit. 7. cap. 2. de Colleg. legitur. *Cantabrum* enim eſt diverſum à *Labaro*. Vide Baronium, An. 312. nu. 33. & 34. Item furfur ſignificat: [Juſſitque eos tota die terram fodere, & cantabrum edere ad veſperam: Surius in vita SS. Nerei, & Achillei. §. His litteris acceptis. [Qui tamen Auctor herbam fuiſſe exiſtimando erravit; nam apud Cælſum Aurelianum, lib. 2. cap. 19. apud Adoneum in ſuo Martyrol. Iſidorū in Gloſſ. & alios in ſignificatione furfuris legitur, ac clariùs in Vita S. Romualdi Abb. hæc verba leguntur: [Ita ut à farinæ ſiligine cantabrum ſeparetur. [FR. Plinius, lib. 25. cap. 8. à Surio pro ſe citatus, ſic inquit: [In eadem Hiſpania inventa eſt cantabrica per D. Auguſti tempora à Cantabris reperta. Naſcitur ubique caule junceo pedali, in quo ſunt floſculi oblongi, velut calathi: in his ſemen perquàm minutum.] Jacobus Dalecampius in ejus ad Plinium obſervationibus cantabricalli *Eſcorzoneram* eſſe purat. Sed nil ad rem, quis enim unquam putaret Tyrannum Sanctis Martyribus *Eſcorzoneram* ad edēdum dediſſe?:||:Hinc formatur nomen *Cantabrus* adjectivum [Cantabro pane cum heſterna aqua veſcendo. In Vita Petri Damiani.] Qui Author etiam adjectivo nomine *Cantabricus* utitur, opuſcul. 15. cap. 14.

CANTARIUM. Vide *Cantharus*. *Candela*.

CANTATORIUM, Liber pro candela Miſſa, & Graduale hodie communiter appellatur, de quo ſuo loco. [Poſtquam legerit Cantor, cum cantatorio aſcendit, & dicit reſponſorium graduale. Ord. Rom.

CANTERMA, maleficium opera diabolica provocatum. [Maleficio, quod vulgo canterma dicitur, quoſdam didicit maculatos. S. Gregor. in Regiſt. lib. 12. epiſt. 13.

CANTHARUS, ſeu *Cantarium*, ex græca voce κάνθαρος, quæ candelabrum ſignificat, & κηρόςατος κάνθαρος, candelæ ſuſtentaculum ſonat. FR. In Miſſali Ambroſiano *Cantarium* dicitur; ubi diſponitur, quòd in Miſſis cantatis Subdiaconus in una manu thuribulum ferat, & in altera *Cantarium*, ideſt, candelabrum cum accenſa candela; quæ praxis in Metropolitana Mediolani Eccleſia tantùm viget, ac idem facit Subdiaconus, dum canitur Euangelium: in his enim functionibus, Ambroſiani non utuntur Acolytis: ||: Item ſumitur aliquando in ſignificatione candelæ tantùm. Vide *Candela*. Item vas, in quo aqua benedicta conſervatur. Item Lychnum penſilem ſignificat, ut dictum eſt in dict. *Butto*. Sed diverſæ figuræ, ut in muro ab ingrediente S. Clementis de Urbe templum parte ſiniſtra ſimiles antiquæ picturæ adhuc cernuntur, necnon in manibus decem Virginum, quæ opere muſivo in externa S. Mariæ Transtyberinæ templi fronte ſuper porticum adhuc configuratæ perdurant, cujus figuram hìc ſubjicere curavimus.

CAN-

CANTHELIUS, Vaſis genus. [Portabat canthelium capientem amphoras decem. Jo. Moſc. cap. 107.] Græcè tamen κανθήλιος, grande jumentum propriè ſignificat, & inde metaphoricè pro ingenti vaſe accipitur.

CANTHUS, κανθός. FR. [Tales autem rotæ erant quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fuſilia. 3. Reg. cap. 7. verſ. 33.] Quam dictionem exponit ibi Dionyſ. Carth. art. 11. inquiens: [Canthi verò extrema rotæ, quæ per terram circumvolvuntur, ſeu partes circumferentiæ, quæ intra radios collocantur; modiolus autem eſt illud rotundum, quod eſt in medio rotæ. Item circulus, hoc eſt angulus oculi, canthus, Galen. Cæl. lib. c. 3.

CANTICUM, quod differt à Pſalmo; hic enim muſico inſtrumento pſalterio appellato canebatur. Vide *Pſalmus*. Canticum verò ſola voce promebatur. Pſalmus autem bona opera, canticum verò gratiarum actionem denotant. Durand. lib. 5. cap. 4. Primus ſacrorum canticorum Author Moyſes fuit, quando cum populo electo mare rubrum jam tranſierat. Itaque pſalmo antiquius eſt canticum. Decem ſunt cantica, quæ in pſalmodia recitantur, ſeptem, ſcilicet, ex antiquo teſtamento excerpta, & per ſeptem hebdomadæ dies ad Laudes diſtributa; alia verò tria ex Euangelio deſumpta, nempè, *Benedictus Dominus*, quod etiam dicitur in matutinalibus Laudibus, quia in eo de Præcurſore Chriſti fit mentio, qui tanquam aurora veri ſolis juſtitiæ annuntiatrix fuerat. Secundum canticum eſt *Magnificat*, & dicitur ad Veſperas, quæ nobiliores Laudibus ſunt, cùm feſtivitatis ſint principium, & quia hoc canticum veſperarum tempore fuerat compoſitum, tunc enim ad Eliſabeth domum Maria Virgo pervenerat. Benzon. in Magnificat, cap. 20. lib. 1. Tertium Euangelicum canticum eſt *Nunc dimittis*, quod ideò in Completorio recitatur, quia ad modum commendationis animæ eſt, quæ Deo porrigitur ante ſomnum æternitatis ſymbolum, ita Amalar. Hæc poſtrema tria cantica Euangelica appellantur, quia ex Euangelii textu ſunt deſumpta; ideò in eorum recitatione ſtando omnia recitantur, quinimò aliqui initio prolationis eorum laudabiliter ſolent cruce ſignari, ſicut in Miſſa ad Euangelii principium obſervatur. Jo. Belet. cap. 40. Cæremoniale enim Epiſcoporum, lib. 2. cap. 1. Epiſcopum in veſperis pontificalibus ad Magnificat principium cruce ſignari diſponit, & Romana praxis idem comprobat.

CANTICUM DRAMATIS. FR. Officii Antiphona. [Dulcia cantica Dramatis.] Cantum geſticulatione aſſociatum ſignificat; nam δρᾶμα, æthologiam, geſticulationem, repræſentationemque ſignificat. Sic Philo Hebræus in Opuſculo de vita contemplativa de Eſſenorum ritu loquens, ait: [Religioſis geſtibus, & accentibus, modò ſtantes, modò retrorſum gradum moventes, utcumque res poſtulat.

CANTILENOSUS, cantabilis. [Quod meas nugas, ſeu confectas opere proſario, ſeu Poetarum ſtylo cantilenoſas. Sidon. lib. 4. epiſt. 1.

CANTOR, Eccleſiaſtica dignitas in Cathedralibus Siciliæ præcipuè, ac Melitæ, quam utrobique *Ciantro* vocant, à vocabulo gallico *Chantre*; Chori cantui præeſt, & ad eum Antiphonas, Lectiones, ac Prophetias canendas, ſpectat diſtribuere, Cong. Rit. 6. Decembr. 1613. Quare autem baculum deferat, dictum eſt in dict. *Baculus*. Advertit Durandus, lib. 2. cap. 2. falli eos, qui *Cantoratum* ordinem eſſe dixere; quia nomen eſt officii, non autem ordinis. Concilia verò, & Sacri Canones, ubi dicunt Cantorem ordinem minorem eſſe, intelligendi ibi non de Canonico, ſed de Clerico primæ tonſuræ initiato, quem *Cantorem* Concil. Toletan. appellat, & Græci *Pſaltem*, vel *Pſalmiſtam* vocant. Vide *Pſalmiſta*. *Confeſſor*. *Notarius*. In Cathedrali Lugdunenſis Eccleſiæ, in qua omnes Canonici gaudent titulo Comitis, maximè inter eos præfertur Cantoris dignitas; nam quando in Choro recitatur officium, quod ibi rigoroſa diſciplina, gravitate, ac modeſtia ſingulariſſima perſolvitur, ſi contigerit ibi aliquis error in recitando committi, ſtatim Cantor dat manu ſignum, tunc omnes ſilentio profundo à Choro diſcedunt, & in aliquam Eccleſiæ Cappellam ſe ſe reducunt, ibique privatim remanentem officii partem ſubſequuntur, quod in Choro tam rigoroſè recitatur, ut Canonici præ ſilentio, modeſtiaque quaſi immobiles ſtatuæ appareant; neque enim ad Chorum admittuntur, niſi poſtquàm memoriter didicerint pſalterium, hymnos, & antiphonas totius anni, quia in Choro nec libri, nec lumina afferuntur: imò ad matutinum, quod ſemper nocturno tempore canitur, in Altari candelæ non accenduntur, ſed permittitur unicum tantùm lumen in laterna abſconditum, quo utuntur tempore lectionum. In multis Galliæ Eccleſiis vocatur *Feſtum Cantoris*, feſtum primæ Claſſis; quia tunc ad Cantorem ſpectat officium ordinare: ſic *Feſtum Succentoris*, ſignificat feſtum ſecundæ claſſis; nam tunc ſuccentor officium ordinare tenetur. In Melita Canonicus Cantor in ſolemnitatibus, ac proceſſionibus in manu defert argenteam virgam, ut dictum eſt in dict. *Baculus*, & ipſe præintonat Epiſcopo in Pontificalibus: reliqua vide *Archicantor*. *Archiparaphoniſta*. *Baculus*. *Bardus*. *Cappellaris*. *Fabarius*. *Majuſculus*. *Paraphoniſta*. *Succentor*.

CANTUS, in Eccleſia antiquiſſimus, ab ejus, nempè, primordio. [Commonentes voſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Epiſt. ad Coloſſen. cap. 3.] Cantus autem alternatus in Choro à S. Ignatio Martyre in Oriente introductus fuit. Quod in viſione didicerat glorioſus ille Martyr, in qua Angelos alternatim Sanctiſſimæ Trinitati laudes canere audierat, quem ritum univerſalis Eccleſia imitata eſt deindè: & Sanctus Athanaſius in ſuam Alexandrinam Eccleſiam figuratum cantum introduxerat, quem Græ-

Græci χρωματιζόμενον, ideſt, coloratum vocant; at poſtea diſuetudinem animadvertens, ut D. Auguſtinus refert, alium cantum ſimplicem, ac planum ordinavit; ita ut potiùs recitatio, quàm cantus videretur; idemque Aug. addit, quòd Mediolanenſis Eccleſia ſub D. Ambroſio à græca Eccleſia mollem, ſuavemque canendi modum apprehenderat; ſed Romana Eccleſia medium tenuit, nam nec ad ſimplicitatem alexandrinam, nec ad græcum, & ſuavem concentum inclinavit; ſed utrumque modum contemperavit, ſuavitatem, nempe, gravitati commiſcuit, de quo Baron. An. 60. num. 25. & ſeqq. Apocrypha autem ſunt illa ſcripta, quæ ſub nomine Damaſi Papæ circumferuntur, ex quibus nonnulli inducti, Eccleſiam Romanam aſſeruerunt ab orientali canendi modum ſuſcepiſſe, nam à principio ſuę fundationis uſa eſt cantu, licèt verum ſit, quòd Damaſus ex Oriente, nimirum, à Hieronymo Hieroſolymorum incola non canendi ritum, ſed pſalterium ſecundùm Septuaginta Interpretum verſionem acceperit. Anglicana Eccleſia à Romana ad canendum inſtructa fuerat. Baron. ad An. 639. num. 8. 9. Et ab eadem Romana Gallicana in canendo correcta. Idem Baronius An. 754. num. 7. Solebant antiquitus omnes fideles ſimul canere in Eccleſia, quod cùm potiùs confuſionem, quàm devotionem excitaret, inde ſancitum poſtea fuit, ut tantùm aliqui Clerici, ad hoc deputati, canere debuiſſent, qui *Cantores Canonici*, ideſt, Regulares, ſeu ordinati dicebantur. [Non oportet præter Canonicos Cantores, qui ſuggeſtum aſcendunt, & ex membrana legunt, aliquos canere in Eccleſia. Concil. Laod. can. 15.] Ubi Zonara notat, quod ex tunc Subdiaconi, qui priùs ad portas Eccleſiæ, & Lectores ad legendas ſacras lectiones deſtinati erant, ad canendum poſtea electi ſint. S. Gregorius Cantorum Romæ Collegium reſtauraverat, quod *Schola Cantorum* dicebatur, & tenebantur ad canendum adire, ubi Pontifex ſolemniter celebraturus erat; atque idem Sanctus reformator illius cantus fuerat, qui ab ejus nomine *Gregorianus* dicitur; ſed proceſſu temporis jam vitiatus, à Leone II. Siculo hujus ſcientiæ peritiſſimo denuò in priſtinum ſplendorem reſtitutus fuit. Singulariſſimo ſtudio ad eccleſiaſticum cantum, excitantem modeſtiam, ac devotionem, SS. Patres admonitis incumbebant, ac memoratu dignum erit S. Ambroſii documentum, ubi, lib. 1. cap. 18. ſic ait: [In ipſo canendi genere prima diſciplina verecundia eſt.] Ideò immodeſtè canentes legere deberent, can. 75. ſextæ Synodi, & Extrav. Jo. XXII. in cap. unico, de vita & honeſt. cleric. ac D. Hieronymus, in cap. 5. ad Epheſ. Græci verò ſunt laudibus digni, qui in cantu admonitionem S. Jo. Chryſoſtomi, hom. 1. de verbis Iſaiæ ſequuntur, ubi ait, quòd cantus debet habere [Placidam, & contractam, moderatamque vocem] Concil. Trident. modeſtiam in cantu commendat, & Auctores exiſtimant committere peccatum mortale, qui profanum cum ſacro cantu in Eccleſia miſcent. Cajet. 2. 2. quæſt. 91. art. 1. & in Cæremoniale Rom. lib. 1. cap. 28. hæc verba habentur: [Cavendum autem, ne ſonus organi ſit laſcivus, aut impurus, nec cum eo proferantur cantus, qui ad officium, quod agitur, non ſpectent, nedum profani, aut ludicri, nec alia inſtrumenta muſicalia, præter ipſum organum addantur. Debent ergo Cantores conſonis vocibus, & ſuavi modulatione concinere, quatenus animos ad devotionem Dei valeant excitare, Innocent. III. de Myſt. Miſſæ, cap. 2.] Ac D. Gregorius in Concil. Rom. can. 1. hujus prohibitionis cauſam reddit, inquiens: [Dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligitur, & Cantor miniſter Deum moribus ſtimulat, cùm vocibus populum delectat.] Aliam rationem reddit Card. Bellarminus in Pſal. 40. dicens: [Nam ſicut qui intelligenter, & devotè canunt, animos audientium rapiunt; ita, qui theatrales modulos in Eccleſiam invehunt, de domo Dei ſcenam mundi faciunt.] FR. Sed pro defenſione recentiorum Cantorum dicendum, quòd ſicut apes, & ſerpentes ex eodem flore humorem lambentes, illæ mel, & iſti venenum trahunt, ſic ex modulationibus, quæ aliquibus apparent laſcivæ, per eaſdem ſæpè vidi pios, ac devotos ad ſpirituales meditationes excitari. [Fieri enim poteſt, ut ſine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis pretioſiſſimo cibo ſapiens utatur; inſipiens autem fœdiſſima gulæ flamma in viliſſimum olus ardeſcat,] & inferiùs inquit: [Nam in omnibus hujuſmodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus utimur; ſed ex cauſa utendi, & modo appetēdi, vel probandum, vel improbandum, quod facimus, can. quiſquis rebus, diſt. 41.] Itaque cùm notæ muſicales in ſe indifferentes ſint, ex ſubjectis verbis canendis denominationem boni, vel mali accipiunt, & ad id, quod Boetius in d. Extrav. Jo. XXII. allatus ait, nempè: [Non enim fruſtrà Boetius: Laſcivus animus, vel laſciv oribus delectatur modis, vel eoſdem ſæpè audiens emollitur, & frangitur.] Reſpondemus hoc per accidens ex mala animi præparatione in laſcivi aurem ſuccedere; non quia, ut ſuprà oſtendi, modulatio ex ſe talis ſit; ſed ex prava audientis apprehenſione; nam ſi ex hoc capite prohibenda eſſet delicatiſſima recentiorū muſica, prohibendum etiam eſſet, exempli cauſa, aurum, argentum, gemmæ, & reliquæ res pretioſæ, quibus Eccleſia ad honorē Dei utitur, quia ea avidus inſpiciendo poſſet actum avaritiæ excitare, & pro ſe appetere. Ergo ſicut Theologi morales docent, mulierē ſe exuere non teneri ornamentis, ex eo quia ab aliquo laſcivo admonita, quòd propter talia ornamenta excitatur ille ad eam libidinoſè concupiēdam, cum illa ad delectationem ſui mariti adornetur: ſic cantu, & cæteris ornamentis Eccleſia Dei ſponſa ad delectationem & cōtemplationē animę utitur, licèt peccator, qui videbit, ſeu audiet, paſſionibus fremat. Si verò an iquo canendi ſtylo uti cogeremur in Eccleſia; utiq; ea cū Propheta continuò cōqueri debuiſſet, quòd: [Viæ Sion lugent, eo quod

non eſt, qui veniat ad ſolemnitatem,] nam imbecillitas humana cantu, & concionibus cum novitatibus concentuum, & conceptuum attrahitur. Scrupuloſi erant SS. Patres ad introducendum Organum in Eccleſiam, ne convenirent cum ſæcularibus ſonis: tandem hodie ejus ſonus non niſi ſpirituales meditationes excitat, & ſic cum Auguſtino cogimur dicere: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter organum audiunt (*& nos addamus recentem muſicam*) delectabiliùs audiant vocem Dei, in Pſal.98.] Quare dicendum, SS.PP.& Concilia de cantu theatralibus, & immodeſtis verbis mixto prohibere intellexiſſe, vel ſecundùm temporum illorum exigentiam, ne cantus Eccleſiaſticus à Gentilibus calumniaretur, id caviſſe, ut de Organo cæteriſque muſicalibus inſtrumentis refert Baron. An.60. num.36. Cæterùm Beda in tractatu de Muſica quadr. ſeu menſur. ait eam eſſe merè ſpiritualem, & ad rectum deducentem, cujus [Utilitas magna eſt,& admirabilis, & virtuoſa valdè, quæ fores Eccleſiæ auſa eſt ſubintrare: nulla enim ſcientia auſa eſt intrare fores Eccleſiæ &c.] Ad cantus pertinentia. Vide *Antiphona. Contacium. Exodius. Hoqueta. Muſica. Neuma. Planicantus. Solfiſo. Toni. Tropus, Vt, re, mi, fa, ſol, la.* Quæ hìc ex Originali deſunt. Vide in dict. *Organum*.

Cantulla, barbara vox, quæ penes Anaſtaſ. Bibliothec. in Leone IV. videtur ſignificare vas. [Obtulit cantullam argenteam unam] fortaſse incenſi navicula, ex voce græca κανθήλια, quæ caniſtrum ſignificat, inde *Cantulla* diminutivum nomen, ut *Ciſtella, Fiſcella &c.*

Caos. Vide *Chaos*.

Capa. Vide *Cappa*.

Capello. FR. depilo, capillos extirpo, evello. Bullar.Caſinen.tom.2. conſt.138. l.ſi Caballo, de damno,& injur. Hoc, nempe, ſecundùm nonnullorum expoſitionem; ſed aliis placet intelligere, quod cappellam, caſulam, ſeu tugurium conſtruere ſignificet; verba enim textus ſic habentur in cit. Conſt. 138. ubi Mathildes Comitiſſa in conceſſione territorii &c. concedit Monachis, quòd nempe, illi poſſint: [Piſcatorem unum habere, paſcere, capellare, & ſimilia facere &c.

Capero, Capucii genus, italicè *Capparone*, quod villici ferre ſolebant: hodie tamen Capucinorum Novitii id deferunt, & eſt maxima ignominia in illa Religione, quando Profeſſis imponitur, eſt enim quaſi infamiæ punitio. [Caperonem uſque ad cingulum. Matth.Pariſ. in hiſt.] à voce gallica *Chaperon* derivatur.

Capisa, olei menſura. Vide *Capſaces. Sauma*.

Capibrevium, ſcripturarum faſcis, ubi breviter capita bonorum notantur, ex quo vocabulo Equites Melitenſes Cabreum dixere. Vide *Cabreum*.

Capicerius, idem ac Primicerius, Latini enim dicere ſolebant *In prima cera, In ſecunda cera, In ima cera*, ſicut nos dicimus in prima charta, ſeu pagina, &c. quia, ut ait Sueton. in Cæſare, ſcribebant illi in tabulis ceratis, hinc dicti fuerunt Capicerius, Primicerius, & Protocerius. Vide *Primicerius*, quia in capite, ac principio antè alios in cerata pagina notabatur; eodem modo Secundicerius, qui in ſecunda ceræ tabella erat notatus. Vide etiam *Tertiocerius*.

Capischola. FR. In Hiſpania ſic vocatur Canonicus Theologalis Præbendæ Cathedralis Eccleſiæ.

Capisterium, Clibanum ſignificat, ſeu vas, quo granum frumenti purgatur: [Si enim adhuc puerulus ita capiſterium reparavit, ut ne ſciſſura quidem appareret. Odo ſerm. de S.Bened.

Capit, verb. impetſonale, & ſignificat idem ac Licet: [Quam etiam Petrum dici capiat. Tertull. de reſur. carnis, cap.26. Talia capit opinare eos. Idem adverſ. Hæreſ. cap. 44.

Capitale, pulvinar, ſeu cervical oblongum, quod *Capezzale* Itali vocant: [Sit ergo beatæ animæ culcitra conſcientiæ ſuæ puritas, ſit capitale tranquillitas, ſit opertorium ejus ſecuritas, ut in hoc ſtrato dormiat delectabiliter. S. Bern. ſerm. 2. in feſto omnium Sanctorum.] Dicitur etiam Capitulum. Vide *Capitulum*.

Capitaneus. Vide *Catipanus*.

Capitellum. Vide *Capitulum*.

Capite nudato etiam in primitiva Eccleſia orabant Chriſtiani. Vide *Collecta*.

Capitergium, linteum, ſeu faſcia, qua Epiſcopi caput ligatur, dum oleo ſancto ungitur in ejus conſecratione. Davantria in Cæremonial. M. S.

Capitiarius, tributorum exactor, qui per hominum capita tributa exigit. [Conſtituas tibi alium Theſaurarium, & Capitiarium de bonis Clericis. Fulbertus Carnot. epiſt. 103. Vide *Capitularium*.

Capitilavium. Sic Dominica palmarum dicebatur, quia in hac die lavabantur puerorum capita, qui præparabantur pro ſequenti Paſchæ feſto ad eos baptizandos. [Vulgus autem eum diem capitilavium nominat, quia tunc moris eſt lavandi capita infantium, qui ungendi ſunt, ne obſervatione quadrageſimæ ſordidata, ad unctionem accedant. Iſid.lib.6. Etymol. cap.18. & Raban. de Inſtit. Cleric. lib.2. c.35.] Quamvis Durandus *Capitilavium* diem feriæ V. in Cœna Dom. appellet, qui etiam dicebatur *Magnus dies Jovis, Viridis dies Jovis*, nam in eo die reconciliabantur pœnitentes. Seu *Albus dies Jovis*, quia tunc diſtribuebatur pauperibus panis albus, & uſque ad præſens in quibuſdam Galliæ locis eadem eleemoſyna fieri ſolet, & vocant hanc diem *Jeudi blanc*. Dominica verò palmarum dicebatur etiam *Petitum Paſcha*, ſive *Competentium*, quia in hac Dominica baptizandi Symbolum fidei petebant. Vide *Catechumenus*; ſed ne daretur idiotis occaſio exiſtimandi illam lotionem eandem eſſe, ac Baptiſmum, abrogata ideò fuit anno 813. in Concilio Moguntino. FR. In Ord.Rom. ex Albino Flacco legitur *Capitilavantium*, ſed Latinius *Capitilavium* mavult legi. Vide in ejus Animadverſ. ad Ord. Rom. tit. Albinus Flaccus.

Capitium. Vide *Cappa*.

Capitolium, & *Capitulum*; locus ad congreſſum Monachorum: [In celebribus locis eorum, ut in Templo, & Synagoga, & Capitolio, non ſit aliquis, qui inhabitet. Haymo in Pſalm.64.] ubi in græco textu eodem modo legitur καπιτόλια τῶν μοναχῶν, ideſt, *Capitolia monachorum*. Pallad. de Monach.Ægypt. Solent Religioſi in hoc loco eorum culpas propalare, ac pœnitentiam poſtulare; ſic in vita S. Dominici legitur, Dæmonem ſecum per conventum circumambulantem Sancto oſtẽdiſſe diabolica lucra in omnibus locis ex fratrum ſpirituali damno percepta; noluit tamen nequiſſimus ſpiritus ad Capitulum cum Patriarcha ingredi ex odio illius loci, quia, ut ipſe faſſus eſt, quidquid in aliis locis lucrari ſolebat, in eo loco perdere cogebatur.

Capitularium, liber, in quo tributa notata continebantur: [Gaiſo verò Comes ejuſdem temporis accepto capitulario, quod anteriores ſcriptores feciſſe commemoravimus, tributa cœpit exigere. Greg. Turon. lib.9. c. 30.] Et inferiùs: [Oſtendens Capitularium, in quo tributa continebantur.] Inde *Capitiarii* Exactores dicebantur. Vide ſuprà *Capitiarius*, & in Regiſt. S. Greg.Papæ, lib.7.cap.8. *Capitulare* vocatur. FR. Capitularis dicitur liber, in quo ſtatuta continentur; [Nec non & qui de cætero ſervari fecerint ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra Eccleſiæ libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis intra duos menſes poſt hujuſmodi publicationem ſententiæ fecerint amoveri, decretal. lib. 5. tit. 39. cap. 49.] Simile verbum habes ibidem, c. 53. & penes Gloſſam, in can. omnes undecima quæſtione prima.

Capitulata, vaſis genus: [Capitulatam, & lucernam argenteam. D.Aug. epiſt.165.] Baronius tamen in Notis ad Martyrol.& in Annal. an. 58. n. 75. fuiſſe lucernarium, ſeu candelabrum multorum capitum cenſet. Vide *Butto*.

Capitulum, brevis Sacræ Scripturæ lectio, quæ poſt pſalmos in omnibus horis canonicis recitari ſolet: Radulphus autem, & Gratianus *Collationem* vocant; ſed Suarez, lib.4.de horis can.cap.2. n.19. *Collectionem* corrigit; ab Hugone verò *Capitale*, & ab aliis *Capitellum* dicitur: [Ad cujus tumulum B. Maximus cùm ad orationem veniſſet poſt effuſas preces, dicto etiam Capitello, ait: Benedic, inquit, mihi vir Dei. Greg.Turon.de Vit. Sanctor. c. 4. Et ingreſſus in oratorium, me poſtpoſito, ipſe capitellum unum, atque alterum, & tertium dicit. Idem lib.9. cap. 6.] Dicitur etiam à nonnullis *Lectiuncula*, ac in Regulis Benedictinis *Lectio*. Item *Verſus* dicitur. Tandem in ritu Ambroſiano Epiſtolella appellatur. Vide *Epiſtolella*. Auctor hujus lectionis ad Tertiam, Sextam, & Nonam fuit D. Ambroſius, quod deinde Concil. Agathenſe decrevit poſt pſalmos recitari, can. convenit. de Conſecrat. diſt. 5. Non poſtulatur benedictio in ejus principio, ſicut fieri ſolet in aliis lectionibus, quia ferè à Superiore dici conſuevit. Amal. lib. 4. c. 3. Neque recitatur eorum Auctor, quia conveniens Clerus ad horas, ſupponitur habuiſſe notitiam Auctoris. Hugo, lib.2. de offic. cap. 3. Propter eandem rationem in ejus fine non dicitur *Tu autem Domine &c.* quibus verbis petitur venia de erroribus in legendo commiſſis, quia Hebdomadarius, cùm ſit Sacerdos, ſupponitur errores non committere. Capitulum in Laudibus, ad Tertiam, & ad Veſperas ſolet eſſe idem in feſtivitatibus, quia in illis diebus ſolet populus reperiri, præſertim ad Tertiam, poſt quam immediatè canitur Miſſa. In Completorio dicitur capitulum poſt hymnum, quia hymnus cùm ſit victoriæ ſymbolum, & Completorium ſtatum Electorum ſignificet, in quo ſtatu exhortationibus non ampliùs opus eſt ad victoriam conſequendam, dum ea conſequuta jam ſit. Hug. in Spec.cap.3. In triduo hebdomadę majoris relinquitur capitulum, cùm à Superiore, ſeu Hebdomario dici deberet; ſed quia is perſonã Chriſti repræſentat, qui in tempore ejus paſſionis obmutuit, ſic ad ejus imitationem Superior tacet. Amal.lib.4.c.21. Propter eamdem rationem non dicitur capitulum ad horas tempore Paſchali, quia ſupponitur eſſe adhuc nobiſcum Chriſtum converſantem, & ubi major eſt, minor, nempe, Miniſter, ceſſare debet. Relinquitur etiam in Officio Defunctorum in memoriam Chriſti mortis. In Pontificalibus Veſperis, & ad Tertiam cùm debeat ſolemniter Epiſcopus Miſſam celebrare, Capitulum canitur à Subdiacono in loco, ubi canenda eſt Epiſtola. Cærem. Epiſc. lib. 3. cap. 1. Sed ſi Epiſcopus tantùm aſſiſtit pluviali, & mitra paratus; tunc Capitulum ab aliquo Cantore, ſicut fieri ſolet in Cappella Papali, canendum eſt. Cærem. lib. 2. cap. 2. Vide *Reſponſorium*.

Capnicum, datium ſolvendum pro quolibet camino, ſeu habitatione, à voce græca κάπνη, quæ caminum ſignificat.

Cappa, ſacra veſtis, qua Cantores indui ſolebant. Cappa propria veſtis eſt Cantorum. Gemin.lib. 1. c. 127.] Quo ad ejus ſignificationes, & myſteria, ſic Rupertus inquit: [Cappa quoque in majoribus feſtis ſuperinduimur, ut ampliùs in Deo gloriemur, aſpicientes in futuram reſurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc poſt depoſitionem carnis in anima tantùm remuneratis ſingulæ ſtolæ albæ datæ ſunt) binas accipient ſtolas, ſcilicet, requiem animarum, & reſuſcitatorum glorioſam immortalitatem corporum. Quæ cappæ benè ab anteriori parte patulæ ſunt, & omninò præter ſolam neceſſariam fibulam inconſutæ, quia profectò immutata jam, & immortalia corpora nullis animam obcludent anguſtiis, corda non contegent, nec obſiſtent internæ Trinitatis contemplationi, lib. 3. de divin. off. cap. 24.] Dicitur etiam *Pluviale*, quia à pluvia defendebat, & ideò ex poſteriori parte capucium habet pendens; nam in proceſſionibus ſolet etiam deferri. Non benedicitur, cùm ſit paramentum omnibus eccleſiaſticis ordinibus commune, nec ad ſacrificium Miſſæ ordinatum ſit. Nomine *Cappæ* intelligitur etiam Cappa magna, ſeu longa cũ capucio, pellibus, vel ſerico, ſecundùm tempo-

rum exigentiam ſubſuto, qua utuntur Cardinales, Epiſcopi, & in multis Cathedralibus etiam Canonici; Romæ verò in Eccleſiis Patriarchalibus Beneficiati quoque cappa magna utuntur; ſed differt à canonicale in colore peliciæ, nam Beneficiatorum eſt cinericei coloris, Canonicorum verò candidi armellini. Cappa hæc ab habitus Monachalis forma deſumpta fuit, quando hi Eccleſiam gubernarunt, & dicitur *Cappa Choralis* à Mattheo Pariſio. Vide *Forratus*. Igitur cappa ſignificat ſacerdotalis dignitatis eminentiam. Ruper. in cap. 1. Apoc. Caudæ verò longitudo denotat, quòd uſque ad diem extremum Judicii ſit dignitas ſacerdotalis duratura; defertur tamen hæc cauda ſub brachio involuta, & plicata, quia dignitas eccleſiaſtica manifeſtari non debet niſi urgente neceſſitate, ad Dei honorem, & animarum ſalutem. Pellis quæ in collo ejuſdem, & circa pectus ſubſuta eſt, Prælatum meminit peccatorem eſſe. D. Aug. contr. mendacium, cap. 10. ſeu ut Origeni placet, ob mortis memoriam. Piſis Canonici ex immemorabili privilegio cappam rubeam in hyberno tempore, & ejuſdem coloris mozettam ſupra rochettum in æſtate deferunt, quod privilegium à Pio IV. anno 1560. illis confirmatum fuit, eodemque privilegio gaudent etiam viginti Mediolanenſis Cathedralis Canonici, Cardinales appellati. Capuani Canonici in aliquibus ſolemnitatibus etiam rubras cappas deferunt. Antiquitus tamen Canonicorum Cappa erat nigri coloris ad inſtar Religioſorum, ex parte anteriori aperta, & unita tantùm inferiùs, eo modo, quo à Nicolao III. in aliquibus Conſtitutionibus M. S. Eccleſiæ Vaticanæ his verbis refertur: [A Vigilia, ſcilicet, omnium Sanctorum, uſque ad Sabbatum Sanctum, ſuperpelliceas lineas deferant, cappas nigras de ſagia ſimplices; vel, ſi voluerint, foderatas à cingula, vel circa ex parte interiori, fixas inferiùs, & apertas.] FR. Secundùm textum in Clement. de Stat. Monach. cap. Ne in agro, § cùm verò, ſcribendum eſſet unico P. & ibi Gloſſa rationem etymologiæ à *Capite* deducens *Capa* ſcribendum aſſerit. Cappam nigri coloris deferebant Vaticanæ Eccleſiæ Canonici etiam tempore Innocentii III. ut apud Torrig. de Crypt. Vatican. ſecundæ impreſs. pag. 308. in ejus Bulla pro ejuſdem Baſil. Canonicis: ubi ſic: [Extra ſepta verò Canonicæ ſine cappa, vel toga nullus appareat.] Qui Torrigius, pag. 310. ait, quod cappa erat ſimilis illi Canonicorum Regularium Lateranenſium, quæ in multis codicibus antiquis Vaticani Archivii depictæ videntur. Vide *Clocca*. Cæterum cappa violacea cum pelle à Nicolao V de anno 1454. Canonicis Vaticanæ Baſilicę, & Beneficiatis conceſſa fuerat. Torrig. ibidem, pag. 384. Sed Beneficiati præter differentiam pelliciæ coloris, ferunt cappam undequaque clauſam, ac ſolùm apertam, ut poſſint manus emittere, ad inſtar cappæ Advocatorum Conſiſtoralium, & rochettum gerunt ſine manicis. :||: Eodemque modo erant Cardinalitiæ cappæ, ut ex antiquis picturis, & numiſmatibus apparet; in diebus autem mœſtitiæ, præſertim à feria quarta majoris hebdomadæ, uſque ad Sabbatum Sanctum, Cardinales Cappis pelliceis cinericiis utebantur. Davantria in ſuo Cærem. M. S. FR. imò in via, ſeu in conclavi ferebant pellem nigri coloris. Vide Radevicum Friſingen. hinc in dict. *Croccia* :||: Pontifex in diebus mœſtitiæ fert cappam rubram ex ſaja armellino ſubſuta, & ex anteriori parte aperta, quæ in cæremoniali *Mantum, Chlamys coccinea, Clamys rubea* appellatur. In nocte verò Nativitatis intervenit ad matutinum cum cappa ex ſerico villoſo, eodem modo, quo à Bonifacio IX. inſtitutum fuerat. FR. Si *Mantum* idem eſt, ac *Cappa*, ex Radevico Friſingen. cit. hic in dict. *Croccia*; conſtat Cardinales nigrum mantum tempore Alexandri III. ſolitos fuiſſe deferre: ergo benè infertur, quòd etiam Cardinales utebantur cappis nigris cum nigra pellicea :||: Extravagantem cæremoniam aliquarum Eccleſiarum refert Durandus; ubi Sacerdos in Miſſa cantata poſt elevationem hoſtiæ, & calicis, per manus Clerici induebatur ordine inverſo cappa canonicali, cujus cauda ad collum applicabatur, & capucium ad pedes, & ut ipſe ait: [Ad deſignandùm, quòd caput, ideſt, Judæi expectantes Meſſiam, ideſt, Chriſtum, cùm jam venerit, tranſverſum eſt in caudam. In Rational. lib. 3. cap. 46. Igitur Canonicalis Cappa utriuſque teſtamenti populum ſignificat. Tandem advertendum, quòd *Cappa* penes Auctores *Caputium*, & *Capitium* dicitur. Vide *Mandyas*.

CAPPELLA, eſt parva Eccleſia, quæ differt ab Oratorio. Vide *Oratorium*: hodie tamen pro Eccleſiæ parte accipitur. [Antiqui enim nobiles Eccleſiolas in itinere de pellibus caprarum factas habebant, Gem. lib. 1. cap. 128.] Aliam etymologiam idem Auctor affert, nempè: [Capenum dicitur domus, ad quam pauperes ad poſtulandam eleemoſynam confluunt. Inde diminutum cappella dicitur, in qua Chriſtiani pauperes ſpiritu ad poſtulandam animæ eleemoſynam conveniunt. Ibid.] In Feſto Sancti Titularis cappellæ dicitur officium ſub ritu in Kalendario Rom. ordinato. Congreg. Rit. 28. Aprilis 1628. Celebratur tamen Miſſa cum Gloria, & ſine Credo, ut in Rubricis; ſed ſi cappella erit titulus antiquus illius Eccleſiæ, vel titulus alterius Eccleſiæ jam deſtructæ; tunc recitatur officium Titularis, ac ſi eſſet ſemiduplex; ita obſervari expertus ſum à Canonicis Vaticanæ Eccleſiæ in die S. Blaſii, cujus Eccleſia jam diruta, eorum Baſilicæ unita fuit, ibique ad hujus Sancti memoriam fuit poſtea Altare erectum. Synonyma. Vide *Confeſſio*. *Oraculum*. *Oratorium*. *Sacellum*.

CAPPELLÆ PAPALIS CÆREMONIÆ. Vide *Papales cæremoniæ*. Quando cooperiuntur ibi imagines. Vide *Icona*.

CAPPELLANUS, cujus etymon, non à cappella, ſed à cappa Sancti Martini deductum fuit. [Dicti ſunt primitus Cappellani à cappa Sancti Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium victo-

victoriæ in prælliis, ſolebant ſecum habere, quam ferentes, & cuſtodientes cum cæteris Sanctorum Reliquiis, Clerici Cappellani cœperunt vocari. Valaf. de reb. Eccl. cap. 31. Hujus cappa Francorum Regibus ad bella euntibus pro ſigno anteferebatur, & per eam hoſtibus victis, victoria potiebantur. Unde & Cuſtodes illius cappæ, uſque hodie Cappellani appellantur. Honor. in ſerm. S. Martini.] Hoc tamen nomen in præſenti ad quemlibet Sacerdotem extenditur, qui habet annexam obligationem celebrandi Miſſas. Qui tamen hodie hoc facere tenentur, at ſi ex negligentia omittant, mortaliter peccant; non verò qui cauſa infirmitatis, frivolæ devotionis, ſeu qui ſimilis, can. ſignificatum, de præbendis. Nec in tali caſu per alium Sacerdotem, ejus omiſſionem ſatisfacere tenentur, niſi tamen expreſsè in fundatione ſit hæc clauſula *Per ſe, vel per alium* appoſita. Alii tamen communiter hoc non obſtante poſſe ſemel in hebdomada à celebratione vacare affirmant, in quo tamen die non poteſt pro aliis celebrare. Quamvis poſſe quater in anno talem Sacerdotem pro ſe, vel pro aliis id facere indulgeant nonnulli; nam hoc non videtur contra æquam Teſtatoris mentem. Ant. Nald. verb. Miſſa, cap. 11. Cappellanus Monialium, quæ Breviario Romano non utuntur, poteſt celebrare Miſſam illius Sancti, de quo illæ feſtum agunt; ſed uti debet Miſſali Rom. Sac. Rit. Congreg. 20. Novembr. 1628. Cappellanus ſub ritu duplici nequit feſtum ejus tituli celebrare; ſed juxta Calendarii præſcriptionem. Gavant. in Rub. Brev. ſect. 3. c. 12. Cappellanus cum intentione in applicatione Sacrificii. Vide *Beneficium*.

CAPPELLANI PAPÆ. Vide *Rota*.

CAPPELLARIS, res ad cappellam pertinens, ita Radulphus Clericos Cappellares vocat Cantores Papalis Cappellæ, & *Cappellare Officium* habere dixit, qui munere canendi in Papali Cappella fungitur. Vide *Crobylus*. *Cubicularius*.

CAPRED. FR. In legib. Longobard. delictum ſignificat, l. ſi quis feram, de his, qui ſine volunt.

CAPPELLO. Vide *Capello*.

CAPRA SYLVESTRIS. Vide *Dorcas*.

CAPRARIUS. FR. ſic mendoſè habetur in Cic. contra Verr. ſed *Cappa arrius* legendum Hermolaus Barbarus docet.

CAPSACES, ex græco vocabulo καμψάκης, liquidorum vas; [Hæc dicit Dominus: Fidelia farris non deficiet, & capſaces olei non minuetur. S. Cyprian. de Eleem. lib. 2. epiſt.] Siculi autem menſuram olei *Caphiſum* vocant.

CAPSARIUS, Cuſtos veſtimentorum in Balneo.

CAPSUM. [Feneſtras in altario triginta duas, in capſo viginti columnas. Greg. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 14.] Latitudinem Eccleſiæ intelligit Lacerda in Adverſar. Sac. cap. 31. num. 4. Sed propriè vas, & Eccleſiæ capacitatem denotat.

CAPTIOSE. FR. ideſt, cautè. Gloſſa in cap. Abraham 22. quæſt. 2.

CAPTIOSUS. FR. ambiguus: [Lex non debet eſſe obſcura, vel captioſa, 5. decretal. tit. 40. cap. 25.] Idem habetur, diſt. 4. can. erit autem.

CAPTIVUS. Vide *Priſio*.

CAPUCCIUS, mozetta in M. SS. Brocardi Diar. ac Pariſ. de Graſſis, apud quem *Capucicius*, & *Capucicius Spatularius* legitur, quæ M.SS. in Biblioth. Em: Dom: mei Card. Brancacii conſervantur.

CAPULO, ex integro panno veſtes primò reſecare ſignificat, quòd Itali *Scapezzare* dicunt. [Fœminæ opera textilia non faciant in die Dominico, nec capulent veſtitus. Bruchar. lib. 3. cap. 28.] Vide *Ariſtaton*. Aliquando mutilare ſignificat. [Naſus ei capuletur, in leg. Longobar.] ex verbo gallico *Couper*, quod dimembrare ſonat. [Delatori, aut lingua capuletur, aut convincto caput amputetur. Hincmar. Rhemenſis.

CAPULUM, Receptaculum, quo vocabulo uſus eſt Tertullianus ad denotandum corpus eſſe animæ receptaculum, inquiens: [Deus verò animæ ſuæ umbram, ſpiritus ſui auram, oris ſui operam viliſſimo alicui commiſerit capulo, de reſurrect. carnis, cap. 7.] Idem Auctor, cap. 32. loquens de Jona in ventre cœti, ait: [Et utique triduo coquendo carni viſcera cœti ſuffeciſſent, quam capulum, quam ſepulchrum.

CAPUT SOLIDUM. Vide *Heribanus*.

CAPUTIOR, tegor caputio. [Verùm tamen hunc ordinis rigorem, quaſi jurejurando profeſſionis ſancitum quædam vitia latenter emolliunt, maximè ſi vitium curioſitatis ebulliat, quæ, quod deterius eſt, ſola eſſe non poteſt. Erubeſcilis eſt viro manifeſta curioſitas, quo circa caputiari ſe appetit, nè vileſcat. Bleſen. ſerm. 50. ad Monach.] Religioſo quidem optima admonitio eſt finem ſcire, per quem ferat capucium, ad fugiendam nempè curioſitatem oculorum, tam animæ damnoſam.

CAPUTIUM. Vide *Birrus*. *Cappa*.

CARABUS, navicula: [Ecce ego aſcendo in carabum. Jo: Moſch. in Prat. ſpirit. cap. 76.] Quod cymbæ genus ſic ab Iſidoro, lib. 18. cap. 1. deſcribitur. [Carabus parva ſcapha ex vimine facta, quæ contexta crudo corio genus navigii præbet.] Hodie tamen Arabes *Careb* genus longi navigii vocant; fortaſsè à vocabulo *Cabro* Arabice, & Κάραβιον græcè, ideſt, parvus cancer. In S. Greg. Dial. lib. 4. cap. 57. ſignificat navigii cymbam remos habentem, inquiente: [Poſt navem carabum regebat, ruptoque fune cum eodem carabo, quem regebat, inter undarum cumulos repentè diſparuit.

CARACALLA, græcè Καρακάλλιον, veſtis talaris, Romæ ab Antonino Imperatore introducta, qui ideò *Caracalla* cognominatus fuit. Eucher. de veſte, ſic eam deſcribit: [Eſt velut in caracallæ modum; ſed ſine cucullo,] quam in primitivo Eccleſiæ ſtatu Clerici cœperunt in ſignum decoris uti. [Se Caracalla, qua veſtiebatur, indutus militibus exhibuit. Beda, lib. 1. cap. 7. Hiſt. Angl.] ubi de martyrio Albani loquitur. De eadem veſte D. Hier. cùm de habitu ſacerdotali loqueretur, ait: [Efficitur palliolum miræ pulchritudinis

præſtringens fulgore oculos in modum caracallarum, ſed abſque cullis.

Caragus, Incantator. D. Aug. ſerm. 241. de temp. à D. Bonifacio, epiſt. 132. ſic citatus: [Et Sanctus Auguſtinus dixit, nam qui prædictis malis, ideſt, caragis, & divinis, & auſpicibus, vel phylacteriis, & aliis quibuslibet auguriis crediderit, etſi jejunet, etſi oret, etſi jugiter ad Eccleſiam currat, etſi largas eleemoſynas faciat, etſi corpuſculum ſuum in omni afflictione cruciaverit, nihil ei proderit, quando ſacrilegia illa non dereliquerit.] Quod vocabulum à græca dictione Κάραγος derivatur, quæ ſtrepitum, & ſtridorem ſagarum ſignificat, fortaſsè, quia verba ſtrepitantia, atque tetra in earum ſuperſtitionibus proferre ſolent. Latinus Latinius in ejus Correct. ad D. Aug. exiſtimat non eſſe talis Auctoris hunc ſermonem, & pro *malis*, legit *magiis*. Eadem dictio in Conſtitutionibus Leonis Imp.; ſed cum accentu in fine reperitur ſic, Καραγὸς, & exteriores munitiones pro militari defenſione erectas ſignificat, ubi ſic habetur: [Caragus dicitur curruum, & aliorum machinamentorum confinium, & affinitas ad tuitionem exercitus comparata,] inde dictum fuit *Carroccium*, quod vide ſuo loco. FR. In Conciliis Arelaten. cap. 5. & Narbonen. cap. 14. *Caragius* legitur ex ſupplemento eruditiſſimi Antonii Auguſtini ad ſignificandum præſtigiatorem, quod vocabulum inter Gallos, & Hiſpanos adhuc durat, atque Africanum nomen à D. Auguſtino uſitatum in Hiſpaniam, & ex hac in Galliam translatum exiſtimat Phileſacus. Voſſius tamen opinatur ex charactere corruptè derivari; nam magi characteres formare ſuperſtitioſos ſolebant.

Caraunobulus. Vide *Ceraunobula*.

Caraxo, ſcribo. [Nec non terrificos palmæ cœleſtis articulos, flexis litterarum apicibus, in quadrata parietis pagina caraxatis, Aldhel. cap. 1 c. de Virgin.] ubi de characteribus in muro contra Regem Balthaſarem miraculosè ſcriptis loquitur. [Eccleſiaſticæ hiſtoriæ liber, à Ruffino caraxatus. Idem cap. 16.] Quare perperàm aliqui in epiſt. 40. lib. 5. D. Greg. Papæ excarpſatum pro *Caraxatum* legunt; ſic etiam in Sacramentario ejuſdem habetur: [Sicut in illo ſuperiori ordine excarpſatum eſt.] legendum *Caraxatum eſt*. Aliquando delere ſcripturam, ſeu cancellare ſignificat, quia ſolebat caſſatio hac X, figura fieri. Vide *Cancello*, & à *Caraxare*, italicè *Caſſare* dicitur: [Quia notitia ejuſdem donationis non eſſet de polyptychis charaxata. Idem D. Greg. in Regiſt. lib. 7. cap. 40.] Deberet poſt primam litteram aſpirationem poni propter verbi græci etymologiam. Item *Caraxatura* ipſam ſcripturam ſignificat. [Et ut pagina hujus teſtamenti in diſceptationem venire non poſſit, ſi quæ litteræ, caraxaturæ, adjectiones, ſuperdictiones ſive factæ, nos eas fecimus, & facere juſſimus. Marculf. Monach. lib. 12. formular. c. 17.] In eodem ſenſu uſus eſt Flodoardus, lib. 1. cap. 18. fortaſsè à verbo græco χαράττω, quod ſcribere, & arare ſignificat, ac apud Latinos exarare pro ſcribere etiam uſurpatur.

Carbonarius, ludus gladiatorius, qui Neapoli erat in uſu, & à Joanne XXII. de anno 1327. ſub pœna excommunicationis prohibitus fuit, ut ipſemet Geroldo Capuano Archiepiſcopo ſcribit.

Carbunculus, tumor: vide *Anthrax*. *Chodchod*.

Carcer. Vide *Dacania*. *Immuratio*. *Ergaſtulum*.

Carcinoma, καρκίνωμα, cancer, morbus ulceroſus, & incurabilis: [His igitur, & ſimilibus rationibus ſanare poterimus iſta carcinomata contraria inter ſe, nimirum, deſperationem, & præſumptionem. In vita S. Syncleticæ.

Cardiacus Color, color pallidus ex ſtomachi debilitate cauſatus: καρδία enim cor, & ſtomachum apud Græcos ſignificat, & apud Arabes *Calb* dicitur cor, & etiam ſtomachus. Igitur de S. Gregorio Joannes Diaconus in ejus vita ait: [Colore aquilino, & livido, nondum, ſicut & poſteà contigit, cardiaco.

Cardinalis, Eccleſiaſtica dignitas. [Sicut cardine totum regitur oſtium; ita Petro, & ſucceſſoribus ejus totius Eccleſiæ deponitur emolumentum. Unde Clerici ejus Cardinales dicuntur, cardini utique illi, quo cætera moventur, viciniùs adhærentes. Leo IX. in epiſt. ad Conſtantinopolit. Imperatorem, cap. 32.] vide Gloſſ. in cap. miniſterium, de off. Archipresb. Alii tamen exiſtimant, quòd vox *Cardinalis* ſignificet principalem, in quo ſenſu appellantur quatuor principales virtutes cardinales, & cardinales etiam dicuntur quatuor principales venti, ſeu mundi plagæ. De hoc nomine *Cardinalis*, prima mentio apud Stephanum I. invenitur, qui regnavit de anno 257. FR. In legibus vocantur etiam Patritii. Vide Gloſſ. in Extrav. cap. unic. de Schiſmat. Item Cardinalis idem eſt, ac Epiſcopus. Vide *Incardino*. :||: Innocent. IV. in Concil. Lugdun. eis pileum rubrum anno 1243. conceſſerat. Vide *Galerus*. FR. Bonifacius VIII. veſtes eis purpureas dedit an. 1249. ad imitationem Conſulum Romanorum, quibus in conſulatus anno tantùm uti permiſſum erat; inde Ennodius Ticinenſis Epiſc. in ſuo Apologet. hæc ſcripſerat: [Penè jam terreni magnificentia triumphi divinum mercatur affectum, & hoc ad Chriſti gratiam proficit, quòd mundo ſtudetis eſſe venerabiles; mentior, niſi egena agmina conſulatus veſtri in ſubſidio miſeriarum præſtolentur adventum; etenim purpura veſtra, qua annui vocabulum nobilitatis, ſubripientem miſeris veſtimentorum largitate pellit algorem.] Itaque ſi Cardinales ex eorum vitalitia purpura decorantur, benè arguitur, quòd Conſules perpetui ſint. Gregor. XIV. an. 1591. pileum rubrum etiam Cardinalibus regularibus induſit. Mendoſius tamen in Gloſſ. facult. Regen. §. Conſiderãtes, verb. Cardinales, verſ. Paulus deinde, ac alii à Ratta de Cardin. dignit. & off. cap. 3. ad fin. relati, Paulum II. habitum purpuræ, mozettam, mitram ſericam al-

albam, biretum rubrum, & clavam argenteam ante ſe Cardinales deferre, referunt conceſſiſſe. Cardinalibus Columnenſibus hanc dignitatem, quam Bonifacius VIII. derogaverat, Benedictus XI. reſtituit, cum conditione, ut per aliquod ſpatium temporis rubrum pileum non ferrent. Blond. dec. 2. lib. 9. Card. S.R.E. in Conſiſtorio tempore Pauli II. non tegebantur bireto, ſed galero, eodemque prorſus modo, quo nunc in equitatu ſolemni utuntur, ut ex plumbeo numiſmate in bulla ejuſdem Pontificis, qua de anno 1467. bona cujuſdam Monaſterii Capitulo Cathedralis Viterbien. univerat, quæ ſervatur in Archivio ejuſdem Cathedralis; ut in ſubjecta figura.

Idem etiam apparet in alio numiſmate metallico ejuſdem Pontificis, in quo ex una parte Judicium univerſale, ex altera Conſiſtorium publicum cælatum eſt, quod apud bo: me: Dom. meum Card. Brancacium conſervatur, cujus figuræ Conſiſtorii partem hìc adjicimus cum eadem magnitudinis menſura.

Item alia ſimilis figura in frontiſpicio antiqui Pontificalis in eadem Cathedrali conſervatur. Etiam in Conciliis Cardinales eodem modo pileati interveniebant, ut in fig. poſita in dict. *Calyptra*. De propriis Cardinalium veſtimentis. Vide Cohellium, cap. 11. §. ſed videamus. :||: Idem

Paulus II. mitram ex ſerico albo vulgò *Damaſco* eiſdem purpuratis conceſſit, nam bombacinam antea ferebant, ut ex Veſpaſiano Florentino in vita Cardinalis Julii Cæſarini colligitur, ubi ſic ait. [I Cardinali colle mitrie di bombagino bianco.] Cardinalium numerus excedere non debet ſeptuaginta ex Bulla Sixti V. ad imitationem ſeptuaginta Sapientum, quos juxta præceptum Dei ad populum ſuum gubernandum Moyſes elegerat, quòd idcò in decreto Joannis VIII. bis in hebdomada ad quãdam Eccleſiam Cardinales congregari ſancitur, ut informationes de Clericorum vita ſuſciperent, & laicorum Eccleſiaſtici ſtatus cauſas terminarent, adinſtar ſeptuaginta Senatorum moſaicæ legis. Hodie tamen pluries in hebdomada à diverſis purpuratis Congregationes habentur pro diverſis negotiis, nedum ad dominium Eccleſiæ temporale ſpectantibus, ſed etiam pro recurſu totius Chriſtiani Orbis. Baſilienſe Concilium, ſeſſ.22. numerum Cardinalium uſque ad viginti quatuor præſcripſerat, qui ætatem triginta ſaltem annorum, gradumque Juriſprudentiæ, vel Sac. Theologiæ habere deberent, inter quos tertiam partem Theologorum ad minus eſſe in ejus aſſertis decretis conſtituerat. Sacrum hoc Collegium ex tribus Ordinibus, Epiſcoporum, nempe, Presbyterorum, & Diaconorum conſtat. Septem prius erant Epiſcopi Cardinales, nempe, Hoſtienſis, qui habet uſum pallii, de quo vide in dict. *Pallium*, Portuenſis, Præneſtinus, Albanenſis, Tuſculanus, Sabinus, & Sanctæ Rufinæ, & Secundæ, ſeu Sylvæ Candidæ etiam dictus, qui tamen Epiſcopatus hodie eſt ſuppreſſus. Hi enim ſeptem Epiſcopi, ſeptem Angelicos Spiritus repræſentabant, qui in conſpectu Dei aſſiſtunt, ſeu ſeptem aurea candelabra, in quorum medio filii hominis Majeſtas reſidet, ut in Apocalypſi narratur; eodemque modo ſeptem illi Epiſcopi ſummo Chriſti Vicario in gravioribus Eccleſiæ negotiis continuò tenebantur aſſiſtere, & ipſi erant, (ut Petrus Damianus, in epiſt. ad Cadolaum Antipapam ait) ſeptem oculi ſuper petram, hoc eſt, Eccleſiam Romanam, ut Zacharias Proph. inquit: [Super lapidem unum ſeptem oculi ſunt, cap. 3.] quem ſeptenarium numerum ob continentiam in ſe variorum myſteriorum Pontifex reſtituere deberet; ſubſtituendo, ſcilicet, alium Epiſcopum loco Sylvæ Candidæ, qui à Caliſto II. anno 1120. Portuenſi Epiſcopatui unitus fuit, & hodie in pagum locus hic redactus eſt ſub proprietate Hoſpitalis Sancti Spiritus in Saxia. Joannes XIX. & Victor. II. multa privilegia, atque amplas juriſdictiones in Vaticana Baſilica, & per totam Leoninam Civitatem Epiſcopo Sanctæ Ruffinæ conceſſerant; imò Pontifex in ſecunda Paſchæ die poſt ejus ſolemnem celebrationem in eadem Baſilica, chirothecas, cum quibus celebraverat, eidem Epiſcopo donabat, & ad eundem Epiſcopum ſpectabat ſuſtinere ſtapiam, quando Pontifex equitabat. Inter hunc Epiſcopum, & Portuenſem ſuper juriſdictione Lycaoniæ inſulæ contentio orta fuit, quam deinde Leo IX. in Synodo Lateranenſe ad favorem Portuenſis terminaverat. Similis contentio in Conſiſtorio ſub Clemente V. inter Hoſtienſem, & Sabinenſem Epiſcopos agitata fuit, ad quem, nempè, illorum in abſentia Summi Pontificis Imperatorem coronare ſpectaret, quando, ſcilicet, Henricus Romanorum Rex Romæ coronari debuerat, & in favorem Arnoldi Pelagruæ Sabinenſis Epiſcopi decretatum fuit. Odoricus Raynal. in Annal. Eccleſ. ad an. 1311. num. 6. Hi ergo Epiſcopi cùm ſint Romæ proximiores, Eccleſiæ Romanæ uniti, & Pontifici aſſiſtentes, ideò appellantur Cardinales, de quibus antiquior mentio in Concilio extat à Stephano IV. celebrato, ubi Anaſtaſius Biblioth. eorum functiones refert his verbis: [Ut omni Dominico die à ſeptem Epiſcopis Cardinalibus hebdomadariis, qui in Eccleſia Salvatoris obſervant, Miſſarum ſolemnia ſuper Altare B. Petri celebrentur.] Viciſſim ergo in Dominicis per annum ad S. Petrum, in gyrum autem, per hebdomadæ dies prædicti VII. Epiſcopi Cardinales in Lateranenſi Eccl. Sacrum conficiebant; & ideò appellabantur Epiſcopi Lateranenſes, Collaterales, & Hebdomadarii. Baron. an. 757. num. 19. Itaque in hac Eccleſia die Dominico celebrabat Hoſtienſis, die lunæ Epiſc. Sylvæ Candidæ, Martis Portuenſis, Mercurii Sabinenſis, Jovis Præneſtinus, Veneris Tuſculanus, Sabbati Albanenſis. FR. Imò hi ſeptem Epiſcopi Cardinales vocabantur Epiſcopi Romani, ut in Chron. Caſinen. lib. 3. cap. 30. ubi de Conſecratione illius Eccleſiæ ab Alexandro Pontifice facta, ita habetur: [Quo libentiùs annuente, Hildelbrandum quoque Archidiaconum ejus, cæteroſque Cardinales, ac Romanos Epiſcopos, deque Urbanis Clericis, ac Nobilibus plurimos affectu familiariſſimo convocavit.] Quod autem Epiſcopi Cardinales, tanquam Pontificis Collaterales, Romæ reſiderent, conſtat ex diplomate Honorii anno 1219. his verbis: [Hinc eſt, Venerabilis Frater, quòd cùm Epiſcopus Tuſculanus Epiſcopatus habitaculum in Urbe non habuerit hactenus opportunum, his volentes tam tuis, quàm ſucceſſorum tuorum incommoditatibus, quæ ex hoc provenire poterunt, obviare, Eccleſiam S. Mariæ de Monaſterio, de conſilio Fratrum noſtrorum, epiſcopatui tuo jure concedimus &c. Datum Viterbii 13. Kal. Decembris. Ex Ughel. tom 1. Ital. Sac. Provinc. 1.] Cardinales Presbyteri à Dionyſio Papa inſtituti. Vide *Diæceſis*. §. Quo verò. A quinti ſeculi tempore, Simplicii, nempè, Papę per hebdomadam adminiſtrabant Baptiſmi Sacramentum, & audiebant pœnitentium confeſſiones in Eccleſiis deputatis: [Simplicius, qui conſtituit, ut per hebdomadas Presbyteri Cardinales manerent propter pœnitentes, & Baptiſmum ad S. Petrum, ad S. Paulum, ad S. Mariam Majorem, & ad Sanctum Laurentium. In M.S. Petri Mallii apud Torrigium de Cryp. Vatican. impreſſ. 2. pag. 446.] Cardinales

omnes

omnes dicuntur Epiſcopi Gloſſa in can. relatio. 21. quæſt. 2. Sed errat quidem Gloſſa; nam ibi in corpore Gregorius Papa Epiſcopo Terracinenſi Fundanam Eccleſiam concedit; licèt ibi, & in can. ſeq. *Tarraconenſem* pro *Terracinenſe* ex librariorum incuria ſcribatur; quia Tarraconenſi Epiſcopo in Hiſpania non poterat ſimul Fundanam Eccleſiam in Italiæ Campania concedere Pontifex, dùm utramque ille adminiſtrare nequiſſet. Faciliùs ergo credendum erit Terracinenſi Epiſcopo utramque Eccleſiam conceſſiſſe Papam ob ambarum Eccleſiarum vicinitatem. Hi ergo Epiſcopi Romæ convicini ſæpè Cardinales conſtituebantur, quibus tamen non dabatur titulus Cardinalis. Vide *Titulus*, :||||: Cardinales Presbyteri in feſtis ſolemnioribus concelebrare ſolebant cum Pontifice, à quo accipiebant Euchariſtiam, ut imitarentur Chriſtum in ultima cœna cum Sanctis Apoſtolis celebrantem. Amalar. lib. 1. de Off. Miſſæ, & Innocent. III. lib. 4. de Sacriſ. Miſſæ cap. 21. qui caſulis, & Cardinales Epiſcopi pluvialibus, induebantur; hi enim aſſiſtebant tantùm, & non celebrabant. FR. Tempore Alexandri III. Epiſcopi Cardinales admiſſi ſunt ad electionem Pontificis; nam antea non eligebant, ſed tantùm habebant facultatem acceptandi, vel rejiciendi electum. Baron. ann. 1130. n. 9. De Epiſcopis Cardinalibus antiquior mentio reperitur de anno 769. Baron. ibid. num. 12. atque primus Epiſcopus in numero Presbyterorum cooptatus fuit Conradus Archiep. Moguntinus, Cohelius, cap. 5. §. ult. in Notitia Cardinal. Antiquum Card. Epiſc. munus in oblationibus. Vide *Oblatio*. De antiquis Cardinalium Eccleſiarum titulis. Vide in dict. *Diœceſis*, & in dict. *Titulus*: in quibus tamen Titulis Presbyteri Cardinales habent juriſdictionem Epiſcopalem. Baron. an. 1148. num. 39. :||||: Imò tales purpurati Presbyteri in aliquibus rebus Epiſcopis totius Eccleſiæ præferuntur. Idem Baron. ann. 431. num. 83. & ſeqq. Et præcipuè quia ſunt principalia membra Eccleſiæ capiti ejus unita; propterea Cardinalis infirmus nequit ſanguinem emittere ex vena abſque licentia Papæ, ſi commodè impetrari poſſet. Perez in Pentateuch. fid. tract. 3. cap. 8. nu. 81. & ratio à Diana affertur par. 5. tract. 2. reſolut. 33. quia Cardinales cum Papa incorporantur, & in Concil. Epheſino inter tres Papæ Legatos præcedebat ſemper Presbyter Cardinalis, reliquis duobus Legatis Epiſcopis non Cardinalibus, qui Presbyter Cardinalis ante omnes ſe ſubſcripſerat. FR. & quamvis Phileſacus contrarium aſſerat ex verbis D. Bernardi in Epiſt. 188. ubi habetur: [Dominis Patribus Reverendis Epiſcopis, & Cardinalibus, qui ſunt de Curia] non tamen ex hoc ſatis probat; nam D. Bernardum Epiſcopis, qui Cardinales erant, ſcripſiſſe dicimus, ſcilicet, illis ſeptem Epiſcopis Pontificis continuò aſſiſtentibus, ut ſupra diximus; & ideò ſubjunxerat *Qui ſunt de Curia*, & non dixerat, qui ſunt *In Curia*, ſed *De Curia*; atque eundem ritum in Eccleſia græca obſervari legimus; ejus enim Cardinales, qui Exocata cœli dicebantur, reliquos Epiſcopos præcedebant. Vide *Exocata cœli*: ||||: Quod etiam ex vitis Pontificum clarè conſtat; nam quando fit mentio de ordinationibus ab eis habitis menſe Decembris, ſecundùm conſuetudinem illorum temporum, ſemper primo loco dicitur:] Creavit presbyteros tot, & Diaconos tot] qui erant Cardinales, deindè ponuntur ordinati Epiſcopi per diverſa loca. Quando igitur Canones docent Cardinalitio gradui Epiſcopatum eſſe majorem; loquuntur de ordine, non autem de dignitate; ſicut Archidiaconus, quamvis non ſit Sacerdos, reſpectu ordinis eſt Sacerdoti inferior; ſed quo ad dignitatem præcedit Sacerdotes etiam canonicos, ex declaratione Eugenii IV. in quadam Epiſtola ad Henricum Cantuarienſem Archidiaconum, ubi ſic inquit: [Nec cauſatur quiſpiam, quòd ordo Epiſcopalis presbytero major ſit; quoniam in hujuſmodi prælationibus officium, ac dignitas, ſive juriſdictio præponderat ordini, quemadmodum jure cautum eſt, ut Archidiaconus non Presbyter ſuæ juriſdictionis obtentu Archipresbytero præferatur.] FR. Vide AA. apud Cohelium, lib. 5. cap. 7. §. Interim, & cap. 8. §. Eſt autem, §. Verùm quia, §. Quænam verò, §. Sequuntur, §. Tandem, §. Ex quibus, & cap. 16. privil. 9. Multoties ſub unico titulo reperiebantur plures Cardinales. Idem Baron. an. 559. num. 3. Et tenentur reſidere in eorum titularibus Eccleſiis; ideò Anaſtaſius tituli Sancti Marcelli Cardinalis, quia per quinquennium ſuam Eccleſiam reliquerat, in Conc. Rom. ſub Leone IV. excommunicatus, ac titulo privatus fuerat. Idem Baron. an. 853. num. 9. :||||: Preſbyteri Cardinales ante Concilium Tridentinum in eorum Titularibus Eccleſiis conferebant primam tonſuram, & minores ordines, quæ facultas ab eodem Concilio revocata fuit; quamvis aliqui Auctores doceant hac revocationem non intelligi quo ad eorum familiares. Azor. tom. 2. lib. 4. cap. 3. quæſt. 16 Diana, part. 5. to. 2. reſol. 5. imò Barboſa de poteſt. Epiſc. par. 2. alleg. n. 19. hanc doctrinam Rotæ deciſione 3. Decembris 1582. confirmat. FR. amplia, quòd ſervientes in Eccleſia Titulari cenſeantur familiares Cardinalis titulati, & ſicut Abbates habent facultatem conferendi ſuis ſubditis minores ordines; multò magis, & à fortiori non cenſetur ablata facultas Cardinalium conferendi eoſdem ordines eorum ſubditis in Eccleſia proprii Tituli miniſtrantibus :||||: Diacones verò Cardinales antiquitus erant ſeptem Baron. an. 112. num. 9. an. 324. num. 125. ad imitationem ſeptem Diaconum, qui fuerant ab Apoſtolis electi. Nunc autem juxta Urbis regiones quatuordecim ſunt, qui revera nullum Eccleſiarum titulum habent; ſed ſolum præfecturam in Eccleſiis Diaconalibus, ita appellatis, quia in eis diſtribuebantur eleemoſynæ pauperibus illius regionis. [Diaconi non intitulantur à ſuis cappellis. Petr. Epiſc. Urben.] Hinc corrigendus eſt Notariorum abuſus, qui Diaconibus

Cardinalibus tribuunt Eccleſiarum titulos; nam Titulus, & Parochia idem ſignificant, & Diaconorum Eccleſiæ *Diaconiæ* appellantur; ſic etiam recenter Cameralis Typographus erravit in frontiſpicio officii S. Raymundi Nonnati, ubi inſcripſit, *S.R.E. Cardinalis Diaconi Tituli S. Euſtachii*, quia, præterquam quòd Sanctus hic creatus Cardinalis Romam nunquam acceſſerat, & conſequenter Eccleſiæ titulum obtinere non potuerat abſens: Eccleſia inſuper Sancti Euſtachii non eſt titulus, ſed Diaconia. FR. Diaconus Cardinalis, ex antiquo ſtylo, ſic verbi gratia ſe ſubſcribere debet. [N. miſeratione divina S. Mariæ in Dominica Diaconus S. R. E. Cardinalis.] Quæ *In Dominica* à Græcis Cyriaca dicitur ab illius Eccleſiæ fundatrice nomine ſumpto, & vocatur etiam *S. M. in Navicula*. [A. S. Georgii Diaconus Cardinalis, de in integrum reſtitut. c. 2. G. S. Angeli Diaconus Cardinalis. Ibid. cap. 5. Coram dilectis filiis noſtris R. tituli S. Anaſtaſiæ Presbytero, & P. S. Luciæ Diacono Cardinalibus. In Decretal. de exceptionibus, c. 6.] Ubi manifeſtè videtur differentia inter Presbyterum, & Diaconum Cardinales; nam de primo dicitur *Tituli &c.* non verò de ſecundo. Sed objicitur ex Concilio Lateranenſi ſub Alex. III. celebrato; ubi cautum fuerat, quòd nec Diaconus, nec Presbyter ſine titulo ordinetur, ubi habetur in decretali de præbendis, & dignit. c. 4. & ibid. c. 2. ibi ex canone apoſtolico: ergo Diaconus Cardinalis titulum habere licet. Ad quod reſpondetur, ibi non loqui de titulo Cardinalatus; ſed de titulo, quo quis ad Sacros Ordines ſit promovendus: ita tamen, ut ſi Eccleſiam, vel beneficium non obtineat, poſſet ſub titulo patrimonii ad ſacros ordines promoveri, ut in c. 23. de præbendis, & dignit. & ibi Gloſſ. Eccleſia autem Diaconibus Cardinalibus aſſignata, *Diaconia* appellatur, ideſt adminiſtratio, ubi munus ſuum adminiſtrare debent, de quo ſatis dictum eſt ſuprà. Et Diacono Papa non intendit rectoriam, vel dignitatem, ſed tantùm ſimplex beneficium providere de præbendis, ibid. c. 38. Quæ verò differentia ſit inter Titulum, & Diaconiam. Vide in dict. *Titulus* 1. Uſus tamen obtinuit Cardinales Diaconos cum titulo earum Eccleſiarum ſubſcribi, ut videre eſt in Bullar. Caſinen. to. 2. conſt. 150. 152. 157. 168. 170. 179. 182. 183. 185. 186. 190. 198. 202. & paſſim ibid. Itaque Cardinales Epiſcopi, & Diaconi carent titulis Eccleſiarum; nam ſolis Presbyteris Cardinalibus conceduntur; ita Cohelius cap. 6. De Cardinalat. Notitia, & Gregorius Magnus [Diaconum ſedis noſtræ] abſque alio titulo Diaconum Cardinalem appellabat. Vide in dict. *Bibliothecharius*, atque apud eundem Cohelium, c. 7. invenies Diaconorum ſubſcriptiones abſque Eccleſiarum titulis. Ordo Rom. [Patrem Diaconiæ] appellat Cardinalem Diaconum. Ad Diaconos Cardinales mantum papalem electo Pontifici ſpectat imponere. Baron. an. 1159. num. 29. de quibus Diaconis aliqua diximus in dict. *Apocriſarius*, & in dict. *Archidiaconus*. Item duobus Cardinalibus Diaconis ſpectat Imperatorem aſſociare. Vide *Lectio*. Cardinalis Diaconus debet auferre, & imponere ſtolam Pontifici. Vide *Stola*. Cæterùm nomen *Cardinalis* commune erat Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis cujuſque Eccleſiæ, ut ex epiſtolis S. Gregorii colligitur, & Joannes VIII. Photium Neophytum à Nicolao ejus prædeceſſore depoſitum, cùm in Sede Patriarchali Conſtantinopolitana reſtituiſſet, ſic tribus Augg. Baſilio, Leonis, & Alexandro ſcripſerat: [Ut poſt mortem Photii fratris noſtri, nullus ex dignitate ad pontificalem honorem aſcendat; ſed ex Presbyteris Cardinalibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui ſub Eccleſia Conſtantinopolitana conſiſtunt] :||||: Canonici Compoſtellani etiam Cardinales intitulatur. Baron. an. 1104. n. 18. Sic etiam Salernitani, & Neapolitani Canonici, atque nonnulli ex Metropolitana Eccleſia Mediolanenſi. Item Salisburgenſis Archiepiſcopus, qui fert rubrum galerum ſuper ejus inſignia, & *Cardinalis natus* appellatur. FR. necnon Aquilejæ Patriarcha purpureis veſtibus, ac bireto, non autem galero tegitur, & in tempore, quo indui debet violaceis veſtibus, fert tunc etiam biretum ejuſdem coloris: ||||: Hoc igitur *Cardinalis* nomen jam antea diverſis Eccleſiis commune, remanet ſolum hodie Clero Romano peculiare: nam ut ſcribit Petrus Epiſcopus: [Multitudo Presbyterorum, & Diaconorum forenſium ad Urbem concurrentium cauſam dedit, ut urbani Presbyteri, & Diaconi ab eis diſtinguerentur nomine Cardinalis.] FR. Atque Pontificem Pium V. anno 1568. 13. Kal. Martii prædictarum Eccleſiarum privilegia (ſi quæ ſunt) ſuo diplomate abrogaſſe teſtatur citatus Cohelius c. 2. §. Et ideo. De S.R.E. Cardinalium privilegiis multa idem Cohelius congeſſit c. 16. :||||: Auctoritatem in c. final. de pœnit. & remiſs. Cardinalibus conceſſam, eligendi, ſcilicet, pro ſe, ac ejus familia Confeſſarium, non fuiſſe à Trident. Conc. derogatam cenſet Azor. to. 2. lib. 1. c. 3. qu. 16. Inſuper in itinere poteſt celebrare, ſeu celebrari facere in portatili Altare ante auroram, & poſt meridiem. Sot. in 4. diſt. 13. qu. 1. art. 2. Item Cardinalem Religioſum poſſe eſſe patrinum in Baptiſmo, quamvis hoc Monachis ſit prohibitum, docet Barboſa; non poteſt tamen Cardinalis ſine ſpeciali derogatione Pontificis ferre ſigna cardinalitia, frui redditibus eccleſiaſticis, & ad functiones intervenire ante ſuſceptum Sacerdotium; nam expreſsè hoc cautum eſt ab Urbano IV. lib. 1. Epiſt. 37. Nec ſuper inſignia gẽtilitia coronam, ſeu aliud ſæculare ſignum ferre poſſunt Cardinales, ſed ſint ipſi [Solo pileo de pretioſo Chriſti ſanguine rubente inſigniti, ac decorati. Conſtit. Innocentii X. quæ incipit Militanti Eccleſiæ, ſub anno primo ejus Pontificatus,] quam obſervationem in Cardinales promoti jurare tenentur. Item titulũ *Eminentiæ* eis, unà cum Imperii Electoribus Eccleſiaſticis, ac Magno Magiſtro Melitenſi, Urbanus VIII. conceſſit, qui titulus antiquitus Urbis Præfecto, &

Pro-

Proconſulibus Provinciarum à Gregorio Magno tribuebatur, ut ex ejus Regiſtro liquet; undè meritò Cardinales præfatos eleganter Joannes Sirinus *Principes pileatos*, & Hincmarus *Cardinarios*, ideſt, in cardine eminentes, epiſt. 7.c.22.appellant. FR. Idem titulus etiam Epiſcopis dabatur. [Per hunc gerulum viſitantes Eminentiam veſtram, in epiſt. Radulphi Epiſc. Roffenſis ad Lullum Archiepiſ. Mogunt.] Item & Pontifici dabatur, [Ideò hæc ad aures Eminentiæ veſtræ Reverende Pater communi deploratione deferimus. Richardus Archiep. Cantuar. ad Alex. III. epiſt 68.] Cardinalis Legatus novem habet privilegia. Gloſſ. in extrav. c. unic. de præben. & dignit. Vide *Legatus*. Tandem non eſt prætermittenda Lateranenſis Quinti Concilii admonitio Cardinalibus commendata, nempè, quòd [Domus Cardinalis patens hoſpitium portuſque, ac refrigeriũ proborum maximè, & doctorum virorum, & pauperum nobilium, honeſtarumque perſonarum eſſe debet. ſeſſ. 9.] De reliquis Cardinalium dignitatibus. Vide *Archipresbyter*. *Archidiaconus*. *Camerarius*. *Cancellarius*. *Pœnitentiarius*. De modo creandi Cardinales. Vide *Incardino*. Cardinalium indumenta. Vide *Croccea*. *Galerus*. Inſtratum primò album habebant, & poſtea rubrum. Vide *Mappula*. *Stola*.

Cardino. FR. ordino. [In tua Eccleſia Syracuſana eum providimus cardinandum, ſive ut officium Diaconatus expleat. Greg. in regiſt. lib. 3. cap. 14.] Vide *Incardino*.

Carena, tempus determinatum pro injuncta pœnitentia, quæ propriè *Quarantena* à quadraginta dierum ſpatio appellatur, & de qua ſæpè in Indulgentiis fit mentio. Dicitur etiam corruptè *Carantena*. FR. Hinc originem habuiſſe Indulgentiam XL. dierum, quam concedere poſſunt Epiſcopi in eorum Diœceſibus, notat Phileſacius, & Gloſſ. in cap. accepiſti, de ſponſa duorum, ait: [Carenam aliàs carentenam vulgare eſt Italicorum, & dicitur Carena à carentia hominum, vel etiam ciborum; nam in illis XL. diebus includuntur in aliquo loco ſecreto juxta Eccleſiam, ubi non habent conſortium hominum.]:||: Alii tamen *Carina* ſcribunt. [Quadraginta dies in pane, & aqua, quod theutonicè carina vocatur. Burcardus, lib. 19. cap. 5.] FR. At quàmvis ibi corruptè legatur *Carina*; in Decrerali nihilominus affertur idem Auctor lib. 30. ubi perfectè *Carena* ſcribitur, ſic: [Et XL. dies in pane, & aqua (quod Carenam vocant) cùm ſeptem ſequentibus annis pœniteat, in d. cap. accepiſti illam, de ſponſa duorum. Miles quidam Bononienſis Henricus nomine tempore quodam quadrageſimali carenam fecit apud nos. Cæſarius, lib. 4. hiſt. cap. 57.]: ||||: Equites Melitenſes *Quarantenam* appellant pœnitentiam, quæ delinquentibus Equitibus imponitur, qui per quadraginta dies equeſtri toga induti, quam *Manto di punta* vocanr, ac genuflexi conventualis Eccleſiæ Miſſis cantatis horiſque canonicis durantibus ad ſcamnum incumbentes, mulctantur. *Carena* corruptum vocabulum ex quadragena. Vide *Quadragena*

Carenum, condimentum dulce, à voce græca κάρλωον, quæ culmen, & ſummitatem ſignificat, quia ſummè inter cibos delectat guſtui. [Panis ibi opicus pro ſimila, pro careno ſapa. In Vita D. Bernardi Abb.

Caritas. Vide *Charitas*. Item *Caritas*, ideſt, penuria victualium. Vide *Edulitas*.

Carmelitani. Vide *Archiphylax*. *Barrati*. Infra octavam Paſchæ dicunt *Kyrie eleiſon* ad Veſperas, loco *Deus in adjutorium &c.* Vide *Veſperæ*.

Carnalis. FR. ideſt, humanus, ſeu temporalis, [Sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali providentia, ſed magis orationibus prævenitis. can. Si non ex fidei. 23. quæſt. 4. Si apud carnales dominos in minimis fideles fuerint. can. Si apud, 23. quæſt. 5.

Carnifex. Vide *Quæſtionarius*. *Boja*. *Sajo*. *Scurio*. *Sorrentialis*.

Carnisprivium, ſic à Mattheo Pariſio in ſua hiſt. vocantur quinquageſimæ Dominicę, nam in hac die relinquebatur carnis comeſtio, cùm in illis ſæculis inciperet abſtinentia carnis à feria ſecunda poſt hanc Dominicam, ſicut mos eſt adhuc Orientalium Chriſtianorum, & aliquarum Religionum in Europa; ideòque in Miſſali Mozarabico vocatur *Dominica ante carnes tollendas*, & à Theodoro Studita *Dominica excarnaliorum*, ſerm. 40. dicitur. Vide *Quinquageſima*.

Carolinus Romanus, ſpecies monetæ. Vide *Siliqua*.

Caropitæ. Vide *Agnoſtici*.

Carostius, lapis, ſeu gemma, quam nonnulli ita appellatum putant ex loco, ubi invenitur: alii ex verbo græco κάρος derivari exiſtimant, quod ſtuporem ſignificat; quia ob ingentem ſplendorem hujus gemmæ ſtupor excitatur: alii tandem *Caryſtea* legunt. [Anno autem ſequenti mittit Eudoxia Imperatrix columnas, quas erat pollicita, quæ erant magnæ, & admirabiles, numero triginta; duæ verò vocantur caroſtiæ, quæ quidem ſunt in S. Eccleſia lucentes tanquam ſmaragdi. Marcus Diaconus.

Carphia, græcè κάρφια, claviculi qui configebantur ſub ſoleis calceamentorum militum, de quibus Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. ult.

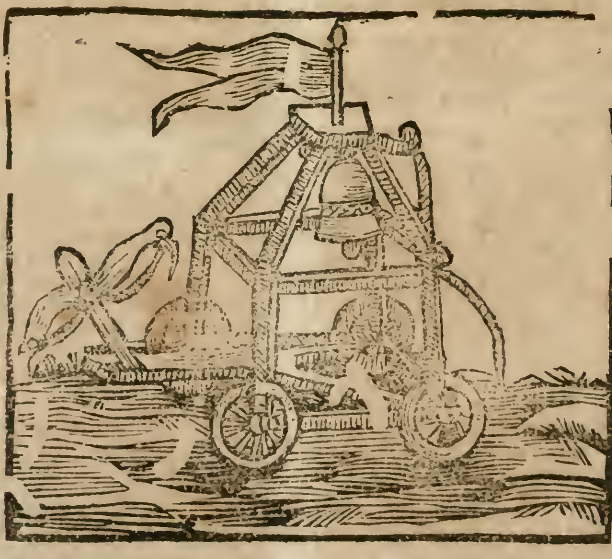
Carpocratiani. FR. Hæretici Carpocratis diſcipuli, qui Chriſtum virtute humana genitum, ac natum fuiſſe blaſphemabant. 24. q. 3. can. 39. Vide Baron. an. 35. n. 20. 21. & an. 120. n. 35.

Carraim, quid inter Hebræos ſignificet. Vide *Sadducæus*.

Carrocium, currus; ejus etymon, vide *Caragus*. [Armatorum autem ſe circiter quinque millia circa carrocium coadunant. Godefr. Monach. in Annal.] qui currus ferebatur in exercitu, ad modum nolarii portarilis, in quo pendebat nola, eratque à militibus maxima virtute in conflictu circundatum, ac defenſum, nam pro magno dedecore habebatur ejus amiſſio; campana autem pro pulſandis ſignis piarum precum, &

con-

convocationum militum inſerviebat, cujus figuram in fine hujus dictionis adjiciam ex Antonio Campo pictore Cremonenſi, qui narrat Cremonenſes de an. 1081. prædictam machinam *Bertam* appellaſſe, ſeu *Bertaciolam*, quia Bertæ Auguſtæ interceſſione cives illi hujus machinæ uſum ab Imperatore Henrico obtinuerant. FR. ſed Corius in hiſt. Mediol. part. 1. ait multo poſt tempore Clem. V. ab Eriberto (ſeu Ariberto) Mediol. Archiep. inventam fuiſſe, & ſic deſcribit: Currus erat quatuor rotis, ſuper quem erat tribunal erectum panno rubro coopertum, in cujus medio altus malus dirigebatur, qui à multis hominibus per funes ſuſtentabatur, in cujus ſummitate Crux aurea erat impoſita, ſub qua ventis brandeum album cum cruce rubra explicabatur, quem currum quatuor bovum paria trahebant, atque boves dextrorſum rubro, & ſiniſtrorſum albo colore tegebantur. Magiſter hujus artificii à Repub. vir eligebatur magnæ æſtimationis, & famæ, unà cum Sacerdote, qui quotidie ante carrocium Miſſam celebrare tenebatur, cum ſtipendio quotidiano quinque ſolidorum, & ſeptem denariorum; erant inſuper octo tibicines, & totidem milites eodem modo ſtipendiati. Idem referunt Carolus Sigonius, Voſſius, qui *Carrochium* ſcribit; Joſeph Laurentius, in Amalthea Onomaſt. Placidus Pucinellus, part. 2. Zodiaci Eccl. Mediol. in vita Sancti Dionyſii ſub finem; Jo. Petrus Gluſſianus in vita D. Caroli, lib. 7. c. 14. Cherubinus Ghirardaccius in hiſtor. Bonon. part. 1. lib. 3. ſub ann. 1160. qui tamen citat Merulam, lib. 20. de antiquitate Galliæ Ciſalpinæ, apud quem non inveni citatam allegationem; & idem Ghirardaccius ibidem ſub ann. 1170. affert figuram Bononienſis Carroccii parùm diſſimilis à Carroccio Mediolanenſi, de quo Corius ſupra. Quare figuram infra poſitam Antonii Campi cum campana credendum potiùs fuiſſe machinam pro conſtruendo Altare ad celebrandum ante carroccium, cùm A. A. citati non faciant ullam mentionem de campana in caroccio poſita; imò contrarium deducitur, dum tibicines ibi ſtatuunt, quorum ſigna ad convocandos milites, & ad alia militaria exercitia inſerviebant; tùm etiam, quia machina hìc adducta non videtur diſpoſita ad vectandos tot tibicines, milites, miniſtros, ac malum funibus ſuſtentatum, ut prædicti Hiſtorici narrant, & ſimul campanam. Figura autem carroccii ab Antonio Campo allata hæc eſt.

Carropera, opus, ſeu vectatio curru facta: [Carroperas, & manoperas inter tot circulos quinquaginta. S. Remigius in Polypt.] Ubi de operibus manufactis, & curru agit.

Carruata. FR. Terræ ſpatium. [Ut de duabus carruatis terræ, quas in dominio ſuo Monachi tenent, cap. veniens, de tranſact.] Vide *Familia*.

Carruca. FR. aratrum. [Donum Eccleſiæ cum omnibus hoſpitibus, & cùm terra ad duas carrucas. Ivo Carnot. epiſt. 206.

Carsamatius, Eunuchus, cui genitalia cum membro virili amputantur, à dict. barbaro-græca Καρσαμάτιος; cujuſmodi ſunt cuſtodes in clauſura venerea Turcarū Imp. [Obtuli mancipia quatuor Imp. nominatis omnibus gratioſiora. Carſamatiū autem Græci vocant amputatis virilibus, & virga Eunuchum. Luitpran. in legat.] Vide *Eunuchus*.

Carthago, ſtudiis aſperrima belli, arietem bellicum invenit. Vide *Teſtitrahus*.

Carthusiani. FR. ad quos inter non mendicantes, mendicantes poſſunt tantum tranſire. Extrav. de regular. tranſeun. ad relig. c. 1 Cætera verò, quæ ſpectant ad hanc Religionem. Vide *Benedictio*. *Birrus*. *Calix*. *Corporale*. *Crux*. *Epiſtola*.

Genu-

Genuflexio. Laura. Linoſtima. Officium B. M. Siphon. Symbolum.

Cartularius. FR. homo ſervus factus liber per chartam Regis. Gloſſ. in, l. homo denarialis, de Manumiſſ.

Carystæ. Vide *Caroſtius*.

Casa irta. FR. Caſerta Campaniæ Civitas: [Landulfus frater Landonis Caſam-irtam cepit. Herempertus, an. 886.

Casatus. FR. Vaſſallus Eccleſiæ; [Præterea caſati Eccleſiæ. Ivo Carnot. ep. 105. Vide *Caſſatus*.

Casella, parva caſa, can. caſellas, 10. q. 2.

Casindius. FR. Regis familiaris, ſeu de familia Regis, l. recolimus, §. de caſindiis, de homic. liberi hominis.

Cassatus, ejectus, cancellatus, ſpretus. [Hac Domini reſponſione caſſatus oſtendit ei omnia regna mundi. S. Max. hom. 20.] Aliquando vaſſallum ſignificat. [Terram quinque caſſatorum. In vita S. Euvini Epiſc.] Et ideò *Caſatorum* legendum potiùs à caſa, ſeu familia. FR. puto ſemper ſignificare ſubditum, & vaſſallum, atque ſenſus S. Maximi eſt irriſorius contra diabolum, qui univerſorum Domino regna mundi promiſerat; inde irridet ſubditum Deo in ejus vana oblatione univerſorum Domino facta.

Cassidile, pera reticulata ad modum peræ venatorum: nam *Caſſis* rete ſignificat. [Protulit de caſſidile partem jecoris. Tobias, c. 8.

Cassidim, quid hebraicè ſignificet. Vide *Aſſidæi*.

Cassularius, Theſaurarius, vocabulum ſæpiſſimè in Caroli Magni conſtitutionibus replicatum. Vide *Theſaurarius*.

Castaldio, & *Caſtaldus*. FR. Gloſſ. in can. Salvator prædicit, 1. quæſt. 3. ſic explicat: [Caſtaldus, qui habet curam externarum rerum, qui dicitur aliàs Majordomus, 89. cap. volumus,]: ||: hoc tamen non in multis Italiæ locis curſorem, ſeu mandatarium ſignificat. Vide *Curſor*. Caſtaldia verò Caſtaldi officium ſignificat, quod antiquitùs in magna æſtimatione erat. FR. Erat officium etiam eccleſiaſticum, & ideò non ſine ſimoniæ ſcrupulo emebatur. Gloſſ. in 1. qu. 1. can. ſi quis Epiſcopus per pecuniam. Etymon autem Caſtaldi ab arabico vocabulo *Chaſendar*, quod proviſorem domi ſignificat, provenire puto. Vide *Gaſtaldus*.

Castimonialis; Monialis. [Invenerunt matres, quas de caſtimonialibus fecerunt mulieres. Opt. Milev. lib. 2.] ubi de ſtupris, & ſacrilegiis à Donatiſtis commiſſis loquitur.

Castitas Nuptialis. FR. Vide can. Deus maſculum, 31. qu. 1. & Gloſſ. ibi, & in can. non mœcaberis, 32. quæſt. 6. §. Caſtitas. Ejus encomium. Vide *Scotomaticus*.

Castitium: manſio, ſeu pagus, ac propriè domorum copulatio intelligitur. [Manſio cum caſa, & aliis caſtitiis. In quodam pervetuſto M. S. S. Germani Pariſien.

Castorinatus, pellibus Caſtoris tectus. [Non libenter incedunt armati ad epulas, albati ad exequias, pelliti ad Eccleſias, pullati ad nuptias, caſtorinati ad litanias. Sidon. lib. 5. epiſt. 7.] Vide *Vibrinus*.

Castrensianus, palatii Imperialis miniſter, palatium enim illud *Caſtrum* appellabatur: fit de hoc vocabulo mentio in vita S. Macedonii, & in Codice Theodoſiano.

Castriferi. FR. Flagelliferi. Amalath. Onomaſt. ex Gloſſa.

Castrimargia. γαστριμαργία. FR. ventris intemperantia, gula, guloſitas, à græca voce γαστὴρ, ideſt, venter, ſeu ventriculus. Odyſſ. 12. & 18. & μάργος, edax, inſanus, immoderatus. Odyſſ. 16. & 23. & quamvis *Gaſtir*, Græci ſcribant, & latini *Caſtri* pronuncient; id enim ſæpè accidere obſervatur in littera R. quæ à Latinis anticipatur vocali, dùm poſticipatur à Græcis, ut *Porſerphone* græcè, latinè *Proſerpina* ſcribitur, & his ſimilia. Itaque multi Gaſtrimargia, & non Caſtrimargia legunt; ſic Marcus Eremita, de Lege ſpirit. Caſſian. Inſtit. Cœnob. lib. 5. Chryſoſt. hom. 34. ad pop. Vide *Gaſtrimargus*.

Castrumdoloris; Cenotaphium, ſeu tumulus pro mortuorum exequiis, qui defuncti cadaver repræſentat; ideò Sacerdos, qui preces recitat, & Subdiaconus cum cruce debent ſe collocare in eodem loco, in quo ſecundùm rubricas ſiſtere deberent præſente cadavere.

Castus, eſt quæſtio inter Expoſitores de hujus vocabuli ſignificatione apud Tertullianum, qui cap. 16. adverſ. Pſych. ſic ait: [Caſto Iſidis, & Cybeles eas adæquas.] legunt aliqui juxta quoſdam antiquos codices, *Sacro Iſidis*: alii *Caſtum* legendum malunt, quod rem caſtam ſignificat; ſed communis opinio primam lectionem amplectendam, nempè, *Caſtus*, contendit, idque cæremoniam, ritumque ſignificare docet ex græca voce καστεία, ejuſdem ſignificationis: Scaliger enim Varronis, Feſti, Nonii, & Suidæ auctoritate oſtendit idem eſſe dicere *Caſtu græco*, ac ritu græco, & ita apud Varronem ſynonymicè *Religiones*, & *Caſtus* inter ſe reperiuntur convenire.

Casubula, Planeta Sacerdotalis. [In celebratione proinde Miſſarum caſubulam, qua induebatur, lacrymis humectabat. In vita S. Peponis Abb.] In præſenti hoc nomen *Caſubulæ* in Sicilia conſervatur.

Casula, *Planeta*, *Caſubula*, *Penula*, *Superhumerale*, *Phelonium*, quæ ſynonyma vocabula, vide in ſuis locis. Caſulæ etymon à Rabano ſic explicatur. [Septimum Sacerdotale indumentum eſt Caſula, quæ ſicut caſa quædam alia omnia tegit.] Antiquitùs plebejam veſtem, ac vilem ſignificabat. Orig. lib. 19. cap. 24. D. Aug. lib. 22. cap 8. de Civit. Dei. FR. Aliquando tamen veſtem monaſticam ſignificat. [Frater ergo de Monaſterio habebat fratrem ſæcularem, & poſtulavit eum, dicens: caſulam non habeo; fac charitatem, eme mihi. Jo. Diacon. in vita S. Gregorii, lib. 2. cap. 45.] Ita & clericalis veſtis intelligitur in Synodo ſub Carolo Magno, anno 741. celebrata,] Decrevimus quoque, ut Presby-

sbyteri non ſagis laicorum more; ſed caſulis utantur ritu ſervorum Dei.]: ||: Erat igitur caſula rotunda, & clauſa ex omnibus partibus, eo modo, quo adhuc utuntur Græci, qui eam φελόνιον appellant, ut videre eſt in appoſita figura.

Quæ forma adhuc in antiquis picturis conſpicitur, ac in Epiſcoporum cæremoniali eo prorſus modo deſcribitur, nempè: [Mox ſurgit Epiſcopus, & induitur ab eiſdem planeta, quæ hinc inde ſuper brachia aptatur, & revolvitur diligenter, nè illum impediat, lib. 2. cap. 18.] Itaque paulatim loco revolvendi illam, reciſa lateraliter fuit, ut non ampliùs caſulæ, ſed monachalis ſcapularis formam præſeferat. In hoc tamen ſunt commendandi Græci, in ſuſtentando ejus antiquam formam, de quibus Veſpaſianus Florentinus, in vita Juliani Cardinalis Cæſarini, de Concilio Florentino loquens, ſic ait: [Non ponerò quì una lode grandiſſima de' Greci, che mai non hanno mutato abiti, così i temporali, come i ſpirituali, ſono paſſati anni mille, e più.] Præterquam quòd antiquæ caſulæ figura majeſtatem, & myſteria non pauca continebat; hinc Petrus Bleſen. inquit:] Planeta, quæ & caſula dicitur, totum te circùndat, & protegit, & cæteris ſupereminet. Hæc eſt Charitas, ſer. 41.] Alcuinus verò inquit: [Caſula, quæ ſuper omnia indumenta ponitur, ſignificat charitatem.] Item unitatem Eccleſiæ, veſtemque Chriſti inconſutilem denotat, quæ tamen hodie reciſa hos ſignificatus retinere nequit. Item veſtem coccineam: [Phelonium oſtendit purpuram coccineam. S. German. & Simon. Theſſalon.] FR. hoc indumentum in antiquis picturis commune fuiſſe perſonis utriuſque ſexus, in muſivo tribunæ S. Ceciliæ tranſtyberinæ regionis conſpicitur. : ||: Solent Græci Epiſcopi in eorum planetis intexere ad modum Crucis quadruplicatè litteram Gamma, eodem modo, quo in duplo aureo gallico quadruplicata recenter incuditur littera L. eo pacto, quo in ſupra allata figura; quam veſtem πολυςαύριον appellant, ideſt, plurium crucium, ſeu à littera Gamma *Gammadium*, de quo. Vide ſuo loco. Eſt igitur crucibus caſula plena, ad ſignificandam gloriam Chriſti crucis per univerſum diſperſam, & angularis figura eundem Chriſtum angularem lapidem denotat, ita Balſamon. FR. Idemque Balſamon Metropolitanos Crajos reprehendit, qui Gemmadiis abutuntur, cùm Patriarchæ ſolùm conveniant, qui ſic ait: [Quemadmodum igitur Epiſcopis non conceduntur ea indumenta, quæ Patriarchis conceſſa ſunt, ut ſaccus, & polyſtaurion, veſtis Crucibus undequaque conſpicua; ita nec ea privilegia, quæ Epiſcopis conceſſa ſunt, ad Sacerdotes transferri non poſſunt, tom. 1. Juris Græci-Romani.] Apud Arabes *Ghammad* cooperio ſignificat. : ||: Antiquitùs cum ſola caſula celebrabatur, ut ex Actis S. Fulgentii, & ex vita S. Martini colligitur, qui veſtem ſub planetam poſitam, ut eam pauperi donaret, exuit, & ideò nudis brachiis poſtea comparuit. FR. Mirum ergo non eſt, ſi Græci, cani ritus tenaces, non utantur Alba, ut dictum eſt in dict. *Alba*, nam ex S. Martini vita conſtat illum albam ſub caſulam non habuiſſe, ac propterea elargita caſula, nudis brachiis remanſiſſe. : ||: Tempore Adventus, & Quadrageſimæ Diaconus, & Subdiaconus utuntur caſulis plicatis. [Non ergo Diaconus dalmaticam, nec Subdiaconus tunicellam in diebus jejuniorum in officio Miſſæ portant; ſed caſulas ſuper humerum ſiniſtrum complicatas geſtant, non replicatas à dextris, & ſiniſtris, ſicut facit Sacerdos; ſed ab anteriori parte ſuper brachia elevatas. Durand. lib. 2. cap. 9.] Quæ verba formam antiquæ planetæ denotant, ut dictum eſt ſupra. At Diaconus, & Subdiaconus planetis indui non debent ad Tertiam, quando celebrat Epiſcopus, ſed in Miſſæ principio; quo inſtanti ſumant manipulos, Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 17. Subdiaconus lecturus Epiſtolam, planeta exuatur: nam [Miniſtri caſula ſe exuunt, quando Lectoris, vel Cantoris officium aſſumunt. In Lectoris, & Cantoris officio aliquod genus militiæ exprimitur. Amalar. lib. 3. c. 15.] Non enim Subdiaconus in illis temporibus, ſed lector (ut ex Ord. Rom. colligitur, & inferiùs clariùs patebit) epiſtolam legebat, quod exactè à Græcis obſervatur, inter quos Lector tempore Miſſæ Epiſtolam canere ſolet. Diaconus verò Euangelium cantaturus plicat caſulam ſuper ſiniſtrum humerum, ad denotandam promptitudinem prædicandi verbum Dei. Gem. cap. 231. In aliquibus tamen Eccleſiis Diaconus exuitur caſula, in cujus locum orarium ponit aliquanto latius; ſed in papali Cappella eadem caſula plicatur. Id etiam in aliquibus Eccleſiis antiquitùs faciebat Sacerdos. [Secundò

in

in Euangelio, quod non in Altari, ſed in aſſere, vel aliquo lectorio verſus aquilonem legi oportet, plicata in humero caſula, quod Diaconi fungatur officio. Jo. Beleth. in Rat. div. Off. cap. 37.] ideſt, quando ſine Miniſtris canit Miſſam Sacerdos, qui Author anno 1153. floruit. In diebus tamen Jejuniorum excipiuntur Dominica IV. Quadrag. Dominica III. Adventus, & Vigilia Nativitatis, in quibus Diaconus, & Subdiaconus non utuntur caſulis; ſed dalmatica ille, ac tunicella iſte.

Catabanita. Vide *Stacte*.

Catabarbara, ex voce græca κατὰ, ideſt, propè, ſeu apud; ſic ſæpè Cyprianus in citandis Euangeliis habet: *Cata Matthæum &c.* locus in Exquilino Urbis monte, ubi Eccleſia erat S. Andreæ, qui hodie in S. Antonii Abbatis Hoſpitali incluſus eſt: ita appellabatur à quadam nomine Barbara Patritia, de quo vocabulo Anaſtaſius Biblioth. mentionem facit: apud eundem Bibliothecarium reperitur etiam *Catagalla*, ideſt, propè locum Gallæ Matronæ Rom.

Catabolicus, græcè καταβολὴ, ideſt, calumnia, ſeu oppreſſio, inde *Catholicus*, ſpiritus maligni ſpecies, & ſonat calumniatorem, ſeu oppreſſorem, qui ſolet ad terram projicere, & vexare energumenos: eo modo, quo ille Lucæ cap. 9. obſeſſum exagitabat. [Scimus enim magiam elicere explorandis occultis, carabolicos, & paredros, & hythtyonicos ſpiritus. Tertull. de Anima, cap. 28.

Catabulum, ſtabulum, à dictione græca καταβολὴ, quæ manſionem ſignificat. [Qui dum multis diebus ſerviret in catabulo. Anaſt. Biblioth. in S. Marcello Papa.] Inde *Catabulenſes* ſtabularii. [Præſenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Ravennatem Urbem per catabulenſes veſtra ordinatione dirigantur. Caſſiod. lib. 3. epiſt. 10.] FR. Κατάβολον ſignificat etiam emporium, ſeu nundinas.

Calaclistus, græcè κατακλειστὸς, ideſt, abſconditus, & occultus. Tertullianus de pavonis pulchritudine, in tract. de pallio, cap. 3. loquens, ſic ait: [Quamquàm & pavo pluma veſtis, & quidem de catacliſtis, imò omni conchylio depreſſior, qua colla florent, & omni patagio inauratior,] ideſt, quòd Pavonis veſtis pretioſa eſt, ſicut ea, quæ pro feſtivis diebus in arca abſconditur, & conſervatur. Alii tamen, *Cataclitis* legunt, quæ vox poſſet etiam derivari à græco nomine κατακλείς, quod collum ſignificat: ubi tamen advertendum, quòd *Pavo* in ſenſu Tertulliani ſit dativus caſus, dum ab eo *Pavus* in caſu recto declinetur. Inſuper dictio *Depreſſior* luſtrior ſignificat, nam veſtes eo luſtriores, & ſplendidiores redduntur, quò magis deprimuntur. Tandem *Patagium* erat aureum ornamentum circa collum matronalium veſtium, & Artifices hujus operis *Patagiarii* dicebantur.

Catacliza, alicujus vaſis fundum, à græco verbo κατακλύζω, quod in profundum demergere denotat. [Veruntamen calicem non communivit, quia cataclyza in ipſo fuerant ſolidata. Greg. Turon. cap. 63.

Catacumbæ. Vide *Cœmeterium*.

Catagalla, Vide *Catabarbara*.

Catalogus Sacer. Fr. Clericorum matricula. [Etſi de ſacro catalogo fuerint, hos deponi præcipimus, ſi verò laici, vel Monachi, excommunicari, can. quoniam, 18. qu. 3. Item *Matriculam*. *Martyrologium*. *Breve*. *Commemoratorium*. *Necrologium*, ſignificat. Vide ſuis locis.

Catamane, propè, vel antè mane, id eſt, in aurora: [Et faciet Sacrificium ſuper eum catamane. Ezech. cap. 46.] vel quotidie manè ſignificat.

Catamithus, Ganymedes. [Catamithus rapitur deliciarum futurus, & poculorum cuſtos. Arnob. lib. 4. Eodem etiam epitheto illum Prudentius contra Symmachum, lib. 1. appellat: [Compreſſum immundè miſerum affigens catamitum.] Κατάμιθος enim grçcè ſcortum ſignificat.

Cataneus. Vide *Catipanus*.

Catapanus. Vide *Catipanus*.

Cataphrygæ. Vide *Cathari*.

Catasta, tabulatum, ſuper quod Sancti Martyres ad patibulum aſcendebant: [Ad pulpitum poſt cataſtam venire, illic fuiſſe conſpicuũ gentilibus, hìc à fratribus conſpici. Cypr. lib. 2. epiſt. 5.] Ubi de Confeſſoribus loquitur, qui antea in ſuſtentatione tormentorum, in tabulato inter Tyrannos, & Gentiles, & poſtea in pulpito inter Fideles canere Euangelium viſi ſunt.

Catathema, converſatio cum excommunicatis, ex græca voce Κατάθεμα, quæ maledictionem propriè denotat. [Catathema autem eſt eorum, qui ſe pacto anathematizantibus, & execrantibus conjungunt. Juſtinus Mart. qu. 121.] FR. Verba Juſtini non videntur definire, quid ſit *Catathema*; ſed tantùm ait eſſe Catathemam eum, qui ſe anathematizantibus, & execrantibus conjungit; puta blaſphemantibus, cujuſmodi ſunt hæretici, & ſimiles, ut in textu Euãgelii habetur: [Cœpit anathematizare,] ſcilicet, execrare: igitur ex vi nominis idem eſt anathema, ac catathema, & fortaſsè pluſquam Anathema, nam in excommunicationibus Patrum in Conciliis ſemper legitur *Anathema ſit, & Catathema*, & dum ultimo loco catathema ponitur, ſignum eſt, quòd fortiùs aggravet. Sit anathema, ac catathema cum Patre, & Filio &c. Collatio S. Maximi Martyris cum Theod. Epiſc. apud Anaſtaſium per Sirmondum in 8. edit. pagina 189.

Catatumba. Vide *Cœmeterium*.

Catechismus, inſtructio, à verbo græco, κατηχίζω, ideſt, inſtruo, & *Catechiſta*, græcè Κατηχιστὴς, inſtructor in rebus fidei: à Græcis aliquando pro patrino baptiſmi ſumitur, quod idem eſſet, ac inſtructor; Patrinus enim in conſcientia ſpiritualem filium inſtruere tenetur. In Eccleſia Conſtantinopolitana erat magnæ æſtimationis hoc Catechiſtæ officium, ut dictum eſt in dict. *Baptiſmus*, & in dict. *Audientium Doctor*.

Cate-

Catechmenium, Κατηχουμενεῖον, locus in Eccleſia pro Catechumenis ſeparatus, alii *Catechumeneum* legere malunt. [Fuitque illi mater ſpiritualis Sancta Domina Romana Diaconiſſarum, quæ accipiens eam aſcendit in catechumenum. In vita S. Pelag. c. 8.] Vide *Nartex*. Item aliquando domum pro Catechumenis deſtinatam denotat, ubi catechiſtæ in rebus fidei eos inſtruunt, ubi etiam Clericos indiſciplinatos Patriarcha Conſtantinop. includebat. Romana pietas duas manſiones, unam pro viris, alteram pro fœminis ad hunc finem erexit.

Catechumenus, græcè Κατηχούμενος, qui baptiſmum poſtulat, ita appellatur; quia quaſi Auditor eſt verbi Dei, & ideò *Audientes*, ſeu *Auditores*, Iſid. lib. 2. de off. Eccl. c. 21. eos vocat. Qui Auditores duplicis ſpeciei erant, & alii propriè Catechumeni dicebantur, qui in rebus fidei inſtruebantur, alii verò vocabantur *Competentes*, hi enim erant, qui inſtanter petebant baptiſmum. FR. Quod ex D. Auguſt. ſermon. 116. de temp. his verbis habetur expreſsè: [Competentes non poſſunt aliud intelligi niſi ſimul petentes.] :||: Atque Cathecumeni compellebantur ab Eccleſia exire ſtatim, ac peracto Euangelio. Competentes verò diſcedebant immediatè ante conſecrationem, dùm pro ipſis aliquantulum à fidelibus preces funderentur. [Duo ſunt ordines catechumenorum. Hi enim nuper acceſſerunt, & ut imperfectiores poſt Scripturarum, & Euangeliorum auditionem ſtatim exeunt. Illi verò jampridem acceſſerunt, & perfectiores facti ſunt. Unde & orationem, quæ fit ſuper catechumenos, expectantes, in ea genua flectunt. Quando autem pronunciatum fuerit: Catechumeni procedite; tunc & ipſi exeunt. Synod. Neocæſar. can. 5.] Qui canon à Græcis exactè obſervatur in eorum Miſſa. Itaque clarè colligitur, quòd expulſio Catechumenorum ab Eccleſia per Diaconum facta, de Competentibus intelligenda ſit, ſuper quos oratio dicta fuerat. Eandem cæremoniam latina Eccleſia obſervabat. [Tempore enim, quo Sacerdos incipit conſecrare corpus Dominicum; dicendum eſt à Diacono poſt Euangelium: ſi quis catechumenus eſt, procedat foras. Alcuin. de Divin. Off.] Quando in Liturgia S. Clementis fit Illuminandorum mentio, de Competentibus jam baptiſmo propinquis intelligendum eſt; nam ibi declaratur, quòd priùs dimittebantur Catechumeni, ſecundò Energumeni, & tertiò Illuminandi, his verbis à Diacono pronunciatis, [Diſcedite Illuminandi.] Catechumeni verò non immediatè poſt Euangelium dimittebantur; nam audiebant etiam ſermonem, qui poſt Euangelium agebatur, ut ex D. Auguſt. ſerm. 237. colligitur, nempè, [Poſt ſermonem fit Miſſa Catechumenis.] Ex quibus demonſtratur, quòd poſt ſpiritualem ſermonem dimittebantur, remanentibus Competentibus ad audiendam Symboli recitationem; ut D. Ambroſ. epiſt. 33. teſtatur, inquiens: [Dimiſſis catechumenis Symbolum aliquibus Competentibus tradebam.] Vide *Scrutinium*. FR. Item ſermo, & oratio ſuper Catechumenos in can. 5. præfatæ Synodi Neocæſar. idem ſunt. Tandem Auguſtini verba: [Fit Miſſa Catechumenis,] intelligenda ſunt de Catechumenorum Miſſa, & hoc fiebat in Dominica Palmarum, ut ex Agathen. Concil. apud Gratian. diſt. 4. de Conſecrat. can. 54. ubi ſic habetur: [Symbolum etiam placuit ab omnibus Eccleſiis una die, ideſt, ante octo dies Dominicæ Reſurrectionis, publicè in Eccleſia Cōpetentibus prædicari.] De hac Ivo Carnotēſis, epiſt. 75. agens duplici vocabulo Miſſam dividit, nēpè, in *Miſſam Catechumenorum*, ſecundùm unam partem, & ſecūdùm aliam in *Miſſam Sacramentorum*, in qua ſoli fideles intereſſe digni erant :||: Catechumenis, in dicendo Dominicalem orationem, non licitum erat proferre verba *Pater noſter*, quia adhuc ſine baptiſmo erant, & conſequenter non erant adhuc adoptivi filii Dei, inde D. Ambroſius baptizato ajebat: [Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum redemit, & dic, Pater noſter, lib. 5. de Sacram. c. 4. [& D. Auguſt. hom. 24. eiſdem Catechumenis de Dominicali oratione etiam dicebat: [Tenete ergo orationem hanc, quam reddituri eſtis in die Sabbati noviſſimi, quo baptizandi eſtis.] Catechumeni etiam dicuntur *Novitioli*. Vide ſuo loco. Tempus verò Catechumenatus antiquitùs trimeſtre erat, S. Clemens, epiſt. 3. ſed poſtea ad quadraginta dierum ſpatium redactum fuerat. [Qui baptizandi ſunt ſuper quadraginta dies, publicè iis tradamus ſanctam, & adorandam Trinitatem. Hier. epiſt. ad Pamach.] Aliquādo tamen per multos annos prorogabatur, ut magno Conſtantino factum fuerat, quem abuſum quidem ab eruditiſſimis Ambroſii, Baſilii, atque Nazianzeni ſcriptis extirpatum fuiſſe Baron. an. 377. refert. FR. Judæi ad fidem converſi per octo menſes inter Catechumenos detinebantur, can. Judæi, de conſecrat. diſt. 4. :||: Cæterùm id, quod D. Chryſoſtomus, hom. 3. in epiſt. ad Philippenſes, docet, non eſſe, nempè, licitum pro defunctis catechumenis orare, ſed tantùm aliquam eleemoſynam pro eis erogare; intelligendum eſt de Sacrificio Miſſæ, & de publicis Eccleſiæ precibus; non tamen de privatis orationibus: & hoc ſancitum fuerat in pœnam eorum dilationis ad ſe baptizandos uſque ad ultimum vitæ periodum, ut ex Concil. Bracarenſe primo colligitur, ubi habetur: [Item placuit, ut Catechumenis ſine redemptione baptiſmi defunctis, ſimili modo, nec oblationis factæ commemoratio, nec pſallendi impendatur officium.] FR. Oritur quidem difficultas ex verbis illis in can. 7. Conc. Conſtantinop. contentis, ubi de Catechumenis loquens, ſic ait: [Primo quidem die ipſos Chriſtianos facimus, ſecundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus,] ubi videtur perverſionem ordinis fieri; nam id, quod exercendum eſt ultimo loco, ponitur ibi in primo, nempè *Chriſtianos facere*. Pro cujus intelligentia, ſciendum eſt, non effectivè, ſed deſignativè ibi loquutos fuiſſe PP. nempè, quòd primo die inter Chri-

ſt

ſtianos deſignandos eſſe Catechumenos, ac notandos, & tanquam Chriſtianorum ſequaces, & tyrones; ſicut Novitios Religioſorum largo modo Religioſos vocamus, qui quamvis profeſſi non ſint, gaudent nihilominus Religioſorum privilegiis. Itaque primo die Catechumeni tanquam Crucifixi aſſeclæ cruce ſignabantur; ſecundo verò die inter Catechumenos, & Auditores ad inſtructionem myſteriorum fidei annumerabantur, &c. quod ex D. Aug. in tract. ſuper Symb. ad Catechum. lib. 4. cap. 1. patet, ubi ſic inquit: [Dum per Sacratiſſimum Crucis ſignum vos ſuſcepit in utero Sancta Mater Eccleſia, quæ ſicut & fratres veſtros cum ſumma lætitia ſpiritualiter pariet, nova proles futura tantæ matris, quouſque per lavacrum ſanctum regeneratos veræ luci reſtituat, congruis alimentis eos, quos portat, paſcat in utero, & ad diem partus ſui lætos læta producat.] Vide *Exorciſta*, *Regenerandus*.

Caternio, ideſt, quaternium, libellus quatuor foliorum. [Tranſmittimus librum canonum, inerat caternio novus habens canones. Greg. Turon. lib. 5. hiſt. cap. 18.

Cathalana. FR. Cathelaunia. [Nos Cathalanæ Epiſcopo, & ejus Collegis dedimus in mandatis. In Decretal. de Sentent. & Judic. c. 2.

Cathari, à græca Καθαρὸς, ideſt, purus, ſincerus; quo titulo denominatæ ſunt variæ hæreticorum ſectæ. [De his, qui ſe nominant cathari; ſi aliquando venerint ad Eccleſiam Catholicam, placuit Sancto, & Magno Concilio, ut impoſitionem manus accipientes, ſic in clero permaneant, Concil. Nicæn. can. 8.] Eodem vocabulo appellati ſunt Novatiani, quia condemnabant tanquàm impuras ſecundas nuptias, quos irridens D. Cyprianus, epiſt. 76. ait. [Et nomina adulterata fingentes.] FR. Vide Baron. An. 254. n. 106. :||: Hoc nomen affectati ſunt etiam Hæretici in Provincia Patrimonii Sancti Petri, alias *Patareni* denominati, qui prædicabant, quòd per eorum manuum impoſitionem, & orationem Dominicalem proferendo ſuper moribundos, reddebant eos omninò à culpis innoxios, quam cæremoniam *Conſolationem* vocabant. Eorum ſeductor quidam Robertus fuerat, qui tandem divina gratia illuminatus, ab ea dementia reſipiſcens, habitum Sancti Dominici ſuſceperat, ac magno ardore illius erroris impugnator evaſerat, qui Viterbii, Corneti, & in diverſis Patrimonii prædicti partibus evagavit. FR. ita Odoricus Raynald. Annal. Eccl. ad Ann. 1203. & ſeqq. & Ann. 1207. n. 3. & ſeqq. Vide *Patareni*. Item *Ariſteri* à græca dictione ἀριστερὸς, ideſt, ſiniſter, & *Cataphrygæ* à Phrygia Provincia, in qua multùm prævaluerant, denominati ſunt, quorum Magiſtri Montanus, Priſca, & Maximilla fuere, ac inter alios errores aſſerebant, ipſos, & non Apoſtolos accepiſſe Spiritum Sanctum, 24. qu. 9. can. 39. & 1. qu. 1. can. ſi quis confugerit. Ubi notandum eſt, quòd hi Montani ab aliis hujus nominis antiquis tribus diverſi ſint, ut ſuo loco dicetur.

Catharticus, purgativus, à græca voce Καθαρτικὸς. [Dabo catharticum impuritati Scauri. Tertull. de pall. cap. 5.] Credidere aliqui Scaurum fuiſſe hunc, de quo Salluſtius loquitur; ſed probabilius videtur eſſe eum, de quo Tacitus, qui Tyberio imperante ad mortem damnatus, propriis manibus ſibi eam anticipavit.

Cathedra, FR. græca vox κάθος, ideſt, ſedes & ἕδρα, ideſt, ſponda, quaſi ſpondata ſedes. Gloſſ. in Clement. cap. 2. de Sepulturis, ubi tale diſtichum adducit:

> Rex ſolium, Doctor cathedram, Judexque tribunal
> Poſſidet, ac ſedem Præſul, Prætorque curule.

Et in Extravag. de Sepulturis, cap. 2. Romana tamen Cathedra *Nutrix Pontificii* dicitur. [Mundi caput Romam per veſtras intentiones eſſe proſtratam, & nutricem Pontificii cathedram, quaſi ultimum videre ſedile deſpectam. Ennod. Ticinen. Epiſc. in Apologet.] Vide *Abſidia* in §. Abſis gradata. *Apalareus*, *Archiſterium*, *Sella*, *Sellare*, *Sedes Epiſcopalis*. Feſtum Cathedræ S. Petri Romæ ſub die 18. Januar. de anno 1576. Gregorius XIII. ad inſtantiam Antonii Cardinalis Carafæ ſtatuit, ut tanquam feſtum de præcepto obſervaretur: Franc. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 570. Dicitur etiam *Thronus*. In qua parte Eccleſiæ collocari debeat. Vide *Introitus*, *Vaſtellum*.

Cathedraticum, hoc nomen recognitionem ſignificat Epiſcopo debitam. FR. quam ſolvebant Presbyteri Eccleſiarum pro Epiſcopi anniverſariis, ſeu aliis annuis ſolemnitatibus, eo, ſcilicet, modo, quo à Presbyteris cum Epiſcopo tempore dedicationis Eccleſiæ pacto conventum fuerat, 10. quæſt. 3. poſt can. 5. §. Cathedraticum, atque oblatio erat Epiſcopo pro concione debita, quàm in die illius feſtivitatis agebat. Vide *Eulogia*. Differt tamen à penſione, quæ *Synodicum* dicitur, quia Synodicum eſt id, quod ratione Synodi Epiſcopo debetur: Cathedraticum verò pro cathedraliter ſolemnizanti Epiſcopo ſolvendum eſt. Vide *Synodicum*: omneque id, quod per cathedraticum intelligitur, taxatum fuit ab Honorio Papa III. in cap. conquerente, de off. Jud. & conſiſtebat in duos ſolidos, can. cùm placuit, can. inter cætera, & can. illud. 10. quæſt. 3.

Cathedra Sancti Petri, Romæ materialis, ejus antiquitas. Vide *Sella geſtatoria Apoſtolica*.

Cathelauni. Vide *Alani*, *Cathalana*.

Cathemerion, græca vox καθημέριον exercitium quotidianum ſignificat: hoc vocabulum Prudentius pro titulo appoſuit aliquibus ejus hymnis in diverſis diei horis recitandis.

Cathenaticum, proventum, quod ratione capturæ, & carcerationis ſolvendum eſt ſatellitibus, & carceris cuſtodibus. [Hi qui reos capiunt, aut cuſtodiendos accipiunt, ab his, quos in cuſtodiam miſerint innocentes, cathenatici nomine nil requirant. Wiſigot. lib. 7. tit. 4. leg. 4.

Cathisma, græca vox Κάθισμα, pauſa, ſeu diviſio. Græci autem, qui pſalterium in viginti dividunt partes, ſeu pauſas, eas *Cathiſmata* vocant.

Catholicus, græca vox Καθολικός, ideſt, univerſalis, ac de Chriſtiano dicitur, qui univerſæ Eccleſiæ dogmata ſequitur. FR. [Si eos putas à conſortio mutuo diſſociatos, quos fibula religionis pio mordens dente conjungit, procul te ab æſtimatione catholica culparum duxit affectus. Mandati cœleſtis habitatio aut miſceat, aut ſeparet, non intereſt quæ intervalla nos ſegregent, ſi uno in ſupera manſione conclave retineamur. Ennod. Ticin. Epiſc. in Apologet. Vide *Orthodoxus*. || Item epiſtola dicitur *Catholica*, quæ circulariter univerſali Eccleſiæ ſcribitur, in quo ſenſu Tertullianus, lib.4. adverſ. Marcion. cap.9. appellavit Chriſtum [Catholicum Patris Sacerdotem,] ideſt, univerſalem Sacerdotem. Item *Catholicus* dictus eſt Fiſcalis Imperatoris Procurator, quia univerſalis erat ad totum Imperium: ob eandem rationem idem dicebatur etiam *Catholiciarius*. Hodiè verò titulus Catholici ſoli Hiſpaniarum Regi tribuitur, quem ab anno 638. conſequutus eſt, quando, nempè Concilium Toletanum VI. ordinaverat, ut nemo in Regem acclamaretur, niſi juraviſſet priùs ſe neminem permiſſurum in ſuo dominio, niſi Catholicos; ideò *Catholicus Rex* vocatus deindè fuit; ſeu quia Alphonſus à Ricaredo deſcendens, qui *Rex Catholicus* cognominatus fuerat, ſic etiam ille ſe Catholicum Regem appellari in dicto Concilio poſtulaverat, quem ſpecioſiſſimum titulum à Succeſſoribus diu relictum, Ferdinandus deinde Rex à Julio Papa II. reaſſumi poſtulavit; quare eidem, & ſucceſſoribus conceſſum fuit. FR. Eccleſia *Catholica* dicitur, quia eſt una ac ſola. Gloſſ. in Clement. cap.3. de Hæreticis, ubi in §. Eccleſiæ, diverſas ponderationes ſuper hoc lectu dignas exponit in Extrav. de Majoritate, & Obed. cap. 1. Item *Catholici* dicti ſunt Azymitæ, & quare. Vide *Azymitæ*. Sinonyma. Vide *Eccleſia*. *Chriſtianus*. *Melchita*. *Orthodoxus*. *Pileſiotæ*. *Pſychicus*. *Romanus*. Item *Catholicus* dicitur Judex in rebus fidei, can. Catholicus, 2. quæſt. 6.

Catigera. FR. Doctor, & Magiſter. [Dat etiam liberaliſſimus Catigera in ipſa dilecti diſcipuli ordinatione dulciſſimum pignus, & memoriale perpetuę dilectionis ſuæ, caſulam, videlicet, purpuream. In vita S. Auguſt. Epiſc. Cantuar.

Catipanus, græca dictio compoſita ex κατὰ, & πᾶν, quæ latino idiomate ſignificat, ſecundum univerſum, & idem ſonat, ac Generalis Dux; alii interpretantur *Super omnia*, ſed Gulielmus Apulienſis, lib. 2. de ſucceſſ. Normandorum ſic vertit.

> Cui Catapan facto cognomen erat Bagianus,
> Quod Catapan Græci, nos juxtà dicimus omnes,
> Quiſquis apud Danaos vice fungitur hujus honoris.
> Diſpoſitor populi, patat omne, quod expedit illi,
> Et juxtà, quod cuique dari decet, omne miniſtrat.

Quod nos *Plenipotentiarium* dicimus. FR. Officium itaque magiſtrale, magnæque æſtimationis fuiſſe Blondus decad.2. lib.3. teſtatur, ſic inquiens: [Gregorius imperialis Catipanus (id Magiſtratus eſt nomen) Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulit] ideſt Drogum Gulielmi Normandi Apulienſis Comitis filium. Et inferiùs idem Blondus: [Bubalganus Meli ſuffectus Imperatoris Conſtantinopolitani Catipanus:] : ||: Carolus Sigonius, lib.7. de Imper. Orient. de an. 979. ait Baſilium, & Conſtantinum Imp. Saracenorum auxilio Apuliam, & Calabriam occupaſſe, atque [Eas ſæviore poſt imperio, novo Catipani magiſtratu impoſito habuerunt.] Jo: Lucius diligens, & eruditus noſtrorum temporum hiſtoricus, lib.2. c.8. de Dalmatiæ Regno, hanc affert memoriam. [An. 1067. Indict. 4. Epacta 3. concurrenti 7. regnante D. Cōſtantino Duce magno Imperatore, prioratum verò Jaderæ retinente D. Leone Imperiali protoſpathario, & totius Dalmatiæ Catipano &c. Et eod. lib.2. c.9. Quamvis Imperium ad Conſtantinum Monomachum reducto, is Maniacum Catapanum miſiſſet, qui res in Italia reparavit.] In vita S. Vitalis Abb. natione Siculi, Baſilius Darii Gubernator Catapanus appellatur. Lupus protoſpathar. in ejus hiſtoria ſæpè de Catapano, & Protocatapano, mentionem facit. Hinc multi Capitanei nomen à *Catipano*, ſeu *Catapano* dedúcunt, cujus argumenti ratio eſt, quòd in Neapolitani Regni Provincia *Capitanata* hodiè corruptè dicitur, in qua, ut ſuprà dictum eſt, Imperatores Græci generalem Catapanum mittebant, & ideò *Catipanata* dicebatur. Hodie in utriuſque Siciliæ Regnis, ac in Melita hoc Catapani nomen perdurat; ſed officium inferioris æſtimationis evaſit, nam præeſt pretiis rerum commeſtibilium, ponderibus, taxis, & ſimilibus. Ab hoc etiam nomine *Catipanus* credunt aliqui *Catanei* dignitatem provenire, de quo titulo ſæpè in Jo: Villano, Bernardino Corio, aliiſque illorum ſæculorum Scriptoribus fit mentio: ſed Sebaſtianus Covarrujas in Theatro linguæ caſtellanæ à dictione græca Κατανέμω, provenire aſſerit, quę largè diſpenſare ſignificat. Titulus hic à Federico OEnobarbo Imp. nimis in Italia ampliatus eſt, ut gentes iſtius nationis, ad ſui favorem traheret, quos *Gebellinos* appellabat. FR. Quibus, ut Jo: Villanus refert, ſignum Aquilæ Imperialis pro ſtemmate conceſſit, ac deindè multi in Cataneos ab Henrico Imperatore, Comitiſſa Matilde, & ab Ulfone horum avunculo inſigniti ſunt, de quibus Ghirardaccius in Hiſtor. Bononien. par. 1. lib. 4. ad an. 1196. *Guelphis* verò, qui Eccleſiæ partes favebant, ait idem Villanus, quod Papa ejus inſignia etiam conceſſerat. Igitur de Capitaneorum titulo fit prima mentio in nono ſæculo, in ſede, nempè, vacante Stephani Papæ IX. hi enim rebel-

belles extiterant, & contra Sacri Cardinalium Collegii votum, Epiſcopum Velitrenſem in Sedem Sancti Petri immiſere; [Vix dum exequiæ Pontificis celebratæ &c. Romani potentiores Oppida, & Caſtella in Urbis terris poſſidentes (capitaneos appellabant) Pontificem ex factione ſua creare conſtituerunt. Primus autem omnium Gregorius de Tuſculano ex gente patritia Romanus, Minitium Velitrenſem Epiſcopum invitis, atque reclamantibus Cardinalibus, & Clericis, qui Romæ tunc erant, in Pontificem Romanum acclamari, & haberi obtinuit, quem Benedictum voluit appellari. Blond. decad.2. lib. 3. & in extrav. de majoritate, & obed. c. unico.] Atque idem Blond. decad.2.lib.5.[Primarii Urbis, quos nunc Barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obſequentes, omnia conſilia Pontificis evertebant.] Rurſus ibid.lib.4.[Barones Urbis nonnulli, capitaneos tunc appellabant, ſtudio partium ſe conjunxerant Senatori.] Quos tamen Sigonius, de Regn.Italiæ, lib.7.Cataneis ſubordinatos fuiſſe cenſet; ſed ego putarem cum Blondo Capitaneos, Cataneos, & Barones idem antiquitùs ſignificaſſe ſecundùm temporis, & regionis diverſitates, circa quæ ſciendum, quòd Romani tempore Belliſarii, ſicut Blondus notavit, præcipuè nobiles, & divites, ut liberarentur à Gothica invaſione, ab eo Duce ad Regnum Neapolitanum miſſi fuerant, ubi per longum tempus remanſerant, proindè Neapolitanum idioma apprehenderant; itaque poſt aliquod ſæculum nobilium Romanorum oriundi ad Urbem reverſi, eandem loquelam per multa ſæcula retinuere, ſicut uſque ad tempus hiſtorici Vitæ Nicolai de' Laurentio, Cola de Rienzo, vulgò appellato, atque alios illius duodecimi ſæculi ſcriptores legimus Neapolitano idiomate ſcribentes. Igitur ſicut ſupra dictum eſt, eo modo, quo Regniculi nomen Catipanum in Capitanum vertere, ſic etiam Romani ex eodem Regno redeuntes uſi ſunt, & ſicut priſci Romani ab Oſcis, & Caſcis gloriabantur originem duxiſſe, qui populi erant magnæ Græciæ, ſic Romanorum progenies noviter ex eadem magna Græcia iterum proveniſſe noſcebatur; ſed quia Bario Apuliæ Civitas, Catipanatæ ſedes erat, ut ſupra viſum eſt, hinc Romani in Urbe nobiles ex ea regione iterum regreſſi, *Barones* appellabantur, ad diſtinctionem aliorum advenarum Romæ incolentium, qui non erant ex illis nobilibus à Belliſario ibi miſſis, & proceſſu temporis Romam reverſis; idem enim erat dicere Catipanus, ac ex Catipanata, & Baro ex Bario, ideſt, antiquus nobilis Romanus ex refugis ibi tempore belli gothici progenitus. :||: At Longobardi, qui ſolent abbreviare verba, illiſque ſyllabas diminuere, pro Catapano, ſeu Capitano, *Catano* dixerunt, ut & Henericus Spelmanus aſſerit, eodem prorsùs modo, quo Catalia pro Capitalia, & Catella pro Capitella dixerunt. Quare Joffredus inquit: [In Tuſcia verò, & Lombardia appellabantur Catanei, quaſi Capitanei, de libell.par. 5.rub. de Vaſſ.] Ejuſdem opinionis fuerunt Scipio Ammiratus in tract. de nobilit. Florent. Gauden. Merula, lib. 3. de Antiquit. Ciſalp. Caſtelvetr. in Polit. Ariſt. & alii: hi, nimirum, qui, ut ſupra diximus, factionis Gibellinæ erant, & ab Imperatore in feudum Caſtella, ac Terras habebant; & ideò prędictis ſpecioſis titulis decorabantur; Guelfi verò, qui Romanæ Eccleſiæ erant fautores, titulos *Baroncelli*, & *Domicelli* aſſumebant, quamvis proceſſu temporis Catanei titulus etiam inter Eccleſiaſticos exerceretur. [Præcipuè hoc nobilitati tuæ debemus, qui & noſter es Parrochianus, & Eccleſiæ noſtræ cataneus, in epiſt. Ivonis ad comitem, apud eundem Spelman. epiſt. 129.] Aliqui cenſuerunt Comitem eſſe eumdem, ac Cataneum. Vide Cottam in ſuo Memorial. Juriſ. in dict. *Comes*. Vide etiam hìc in eadem dictione, & dict. *Gravio*. De hac materia conſule Camillum Peregrinum de Principibus Longobard. parte prima, pag. 18. & ſeqq. & pag. 36. Itaque hodie in locis Siciliæ Catapanus idem eſt, ac apud recentiores Romanos Extraordinarius, quem Latini Peræquatorem appellabant. Vide *Peræquator*.

CATOMIDIO, verbum, appendere deorſum caput ſignificat. Vide *Catomis*.

CATOMIS, & *Catomodo*, adverbia, de quibus non rarò in Martyrologio, ſignificat vertice deorſum; à voce græca Κατωμαδὸν, ſive κάτωμος, quæ propriè humeris inverſis denotat. [Tyrannus Afræ virgini minavit dicens: catomis nudam te cædi jubebo. In vita S. Afræ. Quodam tempore venerabilem ſenem in publica facie catomis cæciderunt. Victor. de perſecut. Vandal. lib 1.] ideſt, in poſterioribus partibus juxta Latini Latinii ſenſum, quod per modeſtiam ait Victor *In facie publica &c.* Quadrat in hoc opinio illorum, qui huic vocabulo ſignificationem dederunt de modo pueros verberibus in ſcholis corrigendi; ſuſpendendo, ſcilicet, illos ſuper humeros alterius; nam verbum græcum κατωμίζειν, ſuper humeros ſuſtinere ſignificat, quod ex Joſepho Hæbreo, lib. 5. Antiq. Judaic. cap. 10. confirmatur, ubi de Samſone loquens, quòd ſuper humeros Gazæ vectes detuliſſet, hoc vocabulo Κατωμαδὸν uſus eſt. FR. circa ignominioſum genus hujus Martyrii clariùs ex ipſomet Victorio, iiſdemque vocabulis, lib. 3. habetur: [Mulieres, & præcipuè nobiles contra jura naturæ nudas omninò in facie publica cruciabant.] De hoc vocabulo fuſè egit Jo. Steph. Menochius in ejus Storeis, par. 4. centur. 7. cap. 57. Errat itaque Vocabularii Eccleſiaſtici Auctor, qui hoc vocabulum virgas ferreas ſignificare ait.

CATOPISCI. Vide *Agnoſtici*.

CATOPITÆ. Vide *Agnoſtici*.

CATORTHOMA, κατόρθωμα. Eſt opus virtutis rectè, & egregiè factum, præclarum facinus, res benè geſta, perfectum officium, ut explicat Cicero, lib. 1. off. c. 2. dicens à Græcis vocari *Catorthoma: & rectum quod ſit id perfectum officium eſſe definiant.* Fit à verbo Græco κατορθόω, egregiè, rectè, & cum virtute aliquid facio. Et D.

Ambroſius, lib. 1. off. cap. 11. de recto virtutis opere ait: *Hoc eſt perfectum officium, quod* κατόρθωμα *dixerunt Græci*.

Cavalcata. FR. Equitatus, ſeu equitatio. [Sicut nec illæ, quæ in Villis tuendis fierent, in guerris, ſeu etiam cavalcatis, in Extrav. comm. de decim.

Cauculus, vox quidem valdè obſcura, quæ in ſenſu de la Cerdæ pædagogum denotat, ut ex ſeq. verbis colligitur. [Nonniſi cum ſex parvulis, & uno cauculo eduxerunt nos ex Urbe. In collect. Anaſt. Biblioth. de exilio S. Martini Papæ, & Marr. per Sirmondum in 8. edit. pag. 79.] Sed in legibus Caroli Magni *Cauculator* circulatorem ſignificat, ubi lib. 1. cap. 64. ſic ait. [Ideò præcipimus, ut nec cauculatores, & incantatores, &c.] à Germanico vocabulo *GaucKuler*, quod idem ſignificat. Alii incantatorem interpretantur, qui *Coclearius*, à Germanica voce *Choler*, dicitur. Penès Græcos καυκῆλος infirmitatis ſpeciem denotat, quæ ſolet pedes accipitris affligere: quare metaphoricè fortaſsè Pædagogum ſignificat, qui tormentum in pedibus puerorum affert, dum eos libertate privat, ad libitum ubique ſpatiandi.

Cautio. Vide *Recautum*.

Caucus, calix, ſeu crater, græcè Καῦκα, Salmaſ. in Spart. de Peſcen. c. 10. ſed barbara quidem vox, [Erectis ſtipitibus, & æreos caucos ſuſpendi juberet. Beda, lib. 2. Hiſt. Eccleſ. c. 16.] FR. hoc vocabulum barbarum non eſt, dum apud bonos Auctores legitur, nam de Diogene Hieronymus, inquit: [Quodam tempore habens ad potandum caucum ligneum, vidit puerum manu concava bibere, & eliſiſſe fertur ad terram, dicens, Neſciebam, quòd natura haberet poculum, lib. 11. ad Jovin.] Item Spartianus in Peſcennio, ait: [Tantæ fuit ſeveritatis, ut cùm milites quoſdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidiſſet, juſſerit omne argentum ſubmoveri de uſu expeditionali, addito eo, ut ligneis vaſis uterentur.] Item apud Trebellium Pollionem in epiſt. Valeriani: [Cauci, & ſcyphi unà junguntur;] ſed fecit inſolitus vocabuli uſus, ut paſſim variis modis corrumperetur; nam apud Spartianum, & Pollionem *Caucos* editum eſt: *Caucum* apud Hieronymum: apud Ennodium epigram. 29. de *Clauco*. At veteres libri rectè ibidem, & epigram. 25. de *Cauco* habent. :||: Eodem modo *Caucalium*, καυκάλιν in Lauſiaca Palladii habetur. [Tenens caucalium aquæ,] & [Caucium apud nos, calix apud doctos. Suidas.

Caudicarius, publicus conductor, qui obligatur piſtoribus ſubminiſtrare frumentum. Codex Theodoſ. l. 1. de piſtor. & catab.

Cavea Theatri. FR. [Caveam Theatri Senatum conſtruere molientem, ab hac diſpenſatione, & cupiditate compeſcuit. D. Auguſt. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 31.] ubi S. Doctor loquitur de Scipione Naſica. Locus verò Theatri, quia velis coopertus erat, ita ut cavea videretur eſſe, apud profanos Scriptores denotat locum ibi populo aſſignatum.

Cavena, cellarium, in aliquibus religioſorum communitatibus *Canava* dicitur. [Quæ cellario, ſive cavenæ. In Regul. S. Ceſariæ Virg.] Aliquando pro cella vinaria accipitur. Et *Cavenaria*, Cellaria dicta fuit. [Accipiant, & cavenariæ tradant. In eiſdem Regul.] Vide *Armarius*, *Canava*, *Cellarius*.

Cavillo, apud Tertullianum hoc verbum caveo, & cautum ſe reddere ſignificat. [Omnibus modis cavillandum, ne quid adverſus Deum committatur, de corona milit. cap. 11.

Cauma, græcè καῦμα, Arabicè *Ghoume*, latinè calor, ſeu ardor. Aldhelmus, cap. 2. Blond. decad. 2. lib. 2.

Caupona, ideſt, Taberna. Vide *Albergaria*, *Pandochæum*. FR. item *Caupona* pro Rhetore uſurpatur. [Athenis enim expertus linguatam Civitatem, cùm omnes illic ſapientiæ, atque facundiæ cauponas deguſtaſſet. Tertullian. lib. de Anima, cap. 3. Vide *Pandoxo*.

Caursinus. FR. mercator uſurarius: ſic enim Itali in Anglia appellati fuere. [Invaluit his diebus adeò caurſinorum peſtis abominanda. Matth. Pariſ.

Causas Præstare, rationem reddere; phraſis adhibita in Concil. Illiberit. cap. 1. n. 53. & in decretis Julii I. dicitur *Cauſas dare*.

Causator. FR. Cauſidicus, ſeu Actor. l. ſimiliter, de debitis, & cauſimoniis, l. ſi qualiſcunque, qualiter quis ſe defendere debeat.

Causon, & *Cauſos*, græcè καῦσος, febris, & ardor, quare perperam in Antiocho, hom. 16. Clauſonem aliqui legunt, cum *Cauſonem* legere deberent. [Temeraria illa, & impudens loquendi libertas videri poſſit ſimilis cauſoni magno.

Causticus, græce καυστικὸς, adjectivum, ideſt, res quæ habet comburendi virtutem. [Graviora vulnera cauſtico medicamento, vel admoto igne curantur. S. Ambroſ. in Pſal. 38.

Cauterizo, græcè καυτηριάζω, comburo. [Quodam ferro parvo, & calido cauterizant ſe. In vita B. Oderici.

Cauterium. FR. ita dictum, quaſi [Cautè urens, ut vis morbi ardenter ſiccetur: Jo: Andreas in Gloſſa, cap. ea quæ, de ſtatu Monach.] Sed potiùs dicendum à *Cauterizo*, ideſt, comburo; nam igne hoc ſtigma formatur.

Cecropia. FR. græca eloquentia à quodam Athenarum viro *Cecrope* appellato. [Sola deerat interpretandi bilinguis peritia, & facundiſſima virgo Cecropia, quæ ſecundùm ſuæ mentis acumen, Varrone cœlibatum ſuum auferente, Latinis tradiderunt: Jo. Diacon. in vita S. Gregor. lib. 2. cap. 14.

Cedrorum Libani Descriptio. Vide *Transfiguratio Domini*.

Cedula Citationis. Vide *Indiculus*.

Celeusma, & *Celeuma*. Vide *Alleluja*, *Scenopeja*.

Cella, hoc vocabulum nonnumquam pro toto mo-

monaſterii ambitu ſumitur. [Qui eſſent brevì ex eadem cella morituri. S. Greg. lib.4. Dialog. cap. 26.] & clariùs idem, lib 2. ibid. [Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ ejus, in qua priùs converſus fuerat, præeſt.

Cellerarius, inter monachos officialis in diſpenſa, & officium *Cellarium* dicitur. Item qui inter eos pro victu invigilare tenetur. [Exclamat hoc viſo cellerarius, ſtupore perculſus. Greg. Turon. lib. 9. cap. 34.] FR. [Miſſis litteris per ibidem Sancti Bernardi cellerarium, ſicut ipſe nobis retulit, ſolemnem provincialibus pœnitentiam injunxit. Cæſarius, lib.7. cap.3.] Aliquando Monaſterii Procuratorem denotat. De præbendis, & dignit. c. 25. :||: Ab aliis *Cellarius* dicitur. Vide *Paracellarius*. *Subpulmentarius*. Item *Cellarium*, cuſtodiam, & carcerem ſignificat, qui in Laterano reperiebatur, cujus cuſtos *Cellarius* dicebatur. [Eum in teterrima cuſtodia incluſit, quæ vocatur ferrata, in cellario majore Patriarchii. Anaſtaſ. Biblioth. in Steph. III.] FR. Sed ex verbis Anaſtaſii colligitur cuſtodiam ferratam appellatam, fuiſſe poſitam, ſeu contiguam ad majorem cellarium, ſeu diſpenſam Lateranenſis Palatii, de qua diſpenſa dicetur in dict. *Lardarium*. Cæterum. Vide *Armarius*. *Catena*. *Canava*. *Lardariū*.

Celliota, intimus in Aula Imperiali Conſtantinopolitana cubicularius, quem Græci Κελλιώτης, vocant.] Hoc quoque mos tenet, ut celliotæ Imperatoris ad ſepulchrum ejus, uſque ad prima ſacra funeralia, ſive juſta perſeverent. Phranz. in Chron. lib. 2. cap. 1. Hi Cubicularii ædium claves habitationum Deſpotarum Imperatoris filiorum conſervabant, ut ex improviſo ingredi, inſpicere, ac referre potuiſſent, an aliquid in perſonam patris illi machinarentur, ſeu conjurarent. FR. Hinc ſpeculatores Scameræ dicti ſunt. Vide *Scamera*: ||: Item *Celliota*, Monachus cellæ incola aliquando intelligitur.

Cellulanus, contubernalis; dicitur etiam *Syncellita*, *Syncellus*, *Proſyncellus*, & contubernium *Syncellitas*. Vide ſuis locis. Item *Concellaneus*. Vide ſuo loco. FR. Cellulanos penès ſe retinere, à Pontifice, aut Romana Synodo Epiſcopis, & ab iſtis eorum Presbyteris, Diaconiſque ordinatum fuiſſe, Sirmondus in eo capite Ennodii notavit, cui titulus eſt, [Præceptum quando juſſi ſunt omnes Epiſcopi cellulanos habere.] Ex quo colligitur hujus ordinationis motivum fuiſſe, ut ſcilicet à calumniis Eccleſiaſtici redderentur immunes, quibus calumniis idem Symmachus Papa, tunc non modicè laceratus fuerat, ut apud eundem Ennodium legitur, qui hujus contubernii ordinationis rationem reddit, inquiens. [Nemo Dei oculos, quàm hominis, judicat plus timeri; errorem creditur fovere ſolitudo, & profundam nequitiam incomitatus admittere, quaſi cœlo facinora penetralibus incluſa non pateant, & vindicari malum non queat, quod homo non reſpicit, credentes, quòd rem ſtudii poſſint deputare neceſſitati: & dū homo homini cuſtos eſt &c.

Celtes, ſcalpellum. [Vel celte ſculpantur in Glice. Job. cap. 19.] Dicitur etiam *Simlaria*, ſeu meliùs *Simlia*. Vide *Culpha*.

Cemelium, vel *Cimelium* à græca dictione Κειμήλιον, quæ Sacriſtiam ſignificat; inde *Cimeliarcha* Sacriſtiæ Præfectus, vel Sacrarum rerum Theſaurarius dicitur, & eſt dignitas in Metropolitana Mediolanenſi. FR. Antiqua ibi dignitas, ut in Mediolanen. hiſt. Corii legitur, qui in an. 1172. ſic ſcribit: [Era allora Cimeliarcha del templo un certo Algiſio Pirovano] :||: Cimeliarcha verò Neapolitanæ Eccleſiæ in celebrationibus divinorum officiorum, & in Proceſſionibus fert baculum. Sac. Cong. Rit. 19. Januarii 1619. FR. Accipitur etiam pro Oeconomo. [Nec viros Reverendiſſimos Oeconomos, vel Cimeliarchas S. Eccleſiæ, in qua pecuniæ deponuntur. Cod. de bonis, aut jud. l. cùm apud, §. fin. autem.] Et paulò pòſt. [Præſentibus non tantùm tabulariis: ſed Reverendiſſimo Cimeliarchæ, apud quem ſuperfluæ pecunię deponendæ ſunt]:||: Cimelium propriè theſaurum ſignificat: [Scire te volumus, quòd in te omnia diſtrictè quæſituri ſumus, ſi non ea, quæ propriæ Eccleſiæ, vel quæ diverſis Eccleſiis cimelia ſunt collecta, ſub omni nunc ſollicitudine, & fide ſerventur. D. Gregor. in Regiſtr. lib. 1. Epiſt. 10.] FR. Textus autem hic in Decretalibus Gregnrio III. attribuitur, atque diverſimodè aſſertur in cap. 3. de offic. Archid. nempè: [Scire verò te volumus, quòd à te diſtrictè quæſituri ſumus, quia vel propriæ Eccleſiæ, vel ea, quæ de diverſiis Eccleſiis Ciminilia ſunt collecta, non ſub omni ſolicitudine, & fide ſervantur.] Ubi Gloſſ. per *Ciminilia* vaſa Eccleſiæ intelligit. Simile verbum, in 5. decretal. tit. 40. c. 29. §. verùm, habetur; [Necnon, quæ in ciminili ponuntur.] & in ſignificatione theſauri, Cyril. Alex. homil. Epheſi in Neſtorium habita in Concil. Epheſ. II. act. 1. inquit. [Salve à nobis Deipara Maria venerandus totius Orbis theſaurus] in græco textu Κειμήλιον habetur. Sic etiam S. Proclus orat. 1. de Laudib. V. Mariæ, & S. Ignatius Mart. in, epiſt. ad Hieronem, ubi Interpres vertit: [Virgines ſerva, ut ſacer Chriſti theſaurus.] Tandem cimelia pro ſacris vaſis, Cyril. Alexandr. in, epiſt. ad Domnum Balſamon. in Melet. de off. Chartophylacis, to. 1. juris græc. tom. lib. 7. & Juſtinian. in Novell. 74. inquit: [Reponat chartam venerabilis illius Eccleſiæ Defenſor in ejuſdem Sanctiſſimæ Eccleſiæ Archiviis, & ubi Cimelia ſervantur. [:||: Quod donatum erat Eccleſiæ, in cimeliis Eccleſiæ non repoſuit. Conc. Chalcedon.] quare corrigendus eſt Anaſtaſii Biblioth. textus in Severino, ubi ait. [Veſtiarium Eccleſiæ, ſive cymbilia Epiſcopii] lege *Cimelia*. Item apud præfatum Gregorium reperitur *Cimiliarchium* pro repoſitorio ſupellectilium Eccleſiæ, [Res autem, quæ apud eum inventæ ſunt, in cimiliarchio Eccleſiæ tuæ ſervari modis omnibus ſtudebis.

Cenicus. FR. in lege ſalica tit. 32. lutoſum, ut Bigonius in notis ibi; at in Gloſſario monoculum ſignificare aſtruitur.

Cenodoxia, græcè κενοδοξία, vanagloria.

Caſſianus, & SS. PP. ubi de monachorum vitiis agunt.

CENSEO, pro ſtabilio. [Atque omnia illic, quæ pro animarum ſalute ſcripſimus, cenſeantur. D. Greg. in Regiſt. lib. 7. cap. 112.] FR. hoc verbum nonnunquàm pro *Iubeo*, & *ſententiativè profero* uſurpatur. Gloſſa in Clement. de conceſſ. præbendæ, cap. unic. §. cenſemus.

CENSURA ECCLESIASTICA. Vide *Clauſura*. *Preſſura*.

CENSUS, retributio: [Exhibere ergo aliquam ex tuis apoſtolicis cenſus Eccleſiam. Tertull. lib. 2. adverſ. Marc.] Elegantiùs autē vim hujus ſignificatus manifeſtat idem alibi inquiens: [Quis alius Dei cenſus, quàm æternitas? Contr. Hermog c. 4.

CENSUS IGNORANTIÆ. FR. cujus cauſa impoſitionis neſcitur. [Cenſus ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus, invenitur: oportet, quippè, ut omnis cenſus, ad quid, & quando perſolvi debeat, præſciatur, c. pervenit, de Cenſib. & Exaction.

CENSUS DE NOVO IMPOSITUS. FR. Quatenus tributum, & recognitionem ſignificat. Gloſſ. tamen in c. ſignificavit nobis, De Cenſibus, diverſimodè exponit, nempè, Cenſus novos appellari, vel quia non fuerat ab initio in fundatione Eccleſiæ ille impoſitus, vel ejus recognitio per longum tempus neglecta fuerat, vel tandem novus dicitur, ex eo quia poſt Concil. Lateranenſe impoſitus erat. De variis Cenſuum exactionibus. Vide *Albergaria*. *Collecta*. *Fodrum*. *Regium*. Cenſus pro emphyteuſi. Vide *Accenſator*.

CENTENA. FR. Populus Oppidi, ſeu Villæ, vel Villa ipſa, l. ſi quis cum altero, de teſtibus.

CENTENARIUS, & *Centenario*, *onis*, qui in centena, nempè, Oppido, aut Pago præeſt. [Centenarii, qui & Centenariones, vel Vicarii, qui per pagos ſtatuti ſunt, Presbyteri plebium, qui baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus Presbyteris præſunt. Valaf. de reb. Eccl. c. 31.] Eodem modo vocantur Judices, Advocati, & Vicedomini Oppidorum, l. de Advocatis, & Vicedominis, à *Centena* ſuprà notata. Vide *Iudices*.

CENTILIUS. FR. pro Gentili, ſed perperàm: Vide *Primicerius*.

CENTONIUM. Vide *Embrimium*.

CENTURIO. Vide *Diſcipulatus*. *Hecatontarchus*. Centurionum inſigne vitis erat. Vide *Vitem dare*.

CEPHAL, caput, ex græca dict. κεφαλή. Adhelm. de Virg.

Sed contrita rotis extollit vipera cephal,
Et rurſus ructat tetrum de fauce venenum.

FR. ideò Apoſtolorum Princeps à Chriſto Domino *Cephas* vocatus fuit, quia totius Eccleſiæ caput ab eodem conſtitutus fuerat. Extrav. de pænit. & remiſſ. cap. 1. ubi de hoc Primatu Petri agit. Sed veram etymologiam. Vide in dict. *Cephas*.

CEPHALAGIA, capitis morbus: [Etenim cùm arcem corporis, id eſt, caput vis noxii humoris obſederit, cephalagiæ procreat paſſionem. Caſſiod. collat. 14. cap. 15.

CEPHAS. FR. nomen à Chriſto Domino Simoni Petro impoſitum: Jo. c. 1. à Chaldaico vocabulo *Kipha*, quod *petram* ſignificat, unde *Petrus*. In alia ſignificatione. Vide *Cephal*. *Trinomius*.

CERAGIUM, ceræ proviſio pro Eccleſiæ ſervitio: [Si Eccleſia petat ceragium. Matth. Pariſ. in additam.] Significare poteſt collectam, ſeu tributum in ceras Eccleſiæ deſtinatum. FR. legitur etiam *Ceraſium*, nempè, ſolutio pro cereo ſigillo, & qui hanc curam habebant *Ceraſii* dicebantur. Item ſolutio pro cera, & quarta funeralium. In Novell. 59. cap. 2.

CERATAULA, Buccinator, Cornicen, ex græca voce κεϱαταύλης. [Centum ſalpictas uno crepitu concinentes, & centum cerataulas. Salmaſius in Vopiſc. de Carin. cap. 19.

CERAUNOBOLA, Legionis Chriſtianæ ſub Marco Aurelio militantis cognomen, id eſt, fulminatrix, quia miraculosè ſubita tempeſtate contra barbaros victoriam à Deo obtinuit: hinc malè ex Metaphraſte Surius in vita S. Polieucti *Caraunobolos*, ſcripſit; nam vocabulum hoc à dictionibus græcis κεϱαυνὸν, & βάλλων, (id eſt, fulmen torquens) etymon trahit.

CERCITA, excubiorum nocturna luſtratio, italicè *Ronda*, ſeu *Batuglia*, à græca dictione κίϱκιτα, unde formatur italicum verbum *Cercare*, ideſt, inquirere. Gloſſ. Iſidor. FR. Verbum Italicum *Cercare* à latino *Circuire* potiùs provenire videtur, ac propriè inquirere ſignificat. Vide *Regia*.

CERDONIANI. FR. hæretici, à quodam eorum Magiſtro Cerdone appellato: qui duo contraria principia aſſerebant, 24. quæſt. 3. can. 39. cum quibus in hoc conveniebant Marcionitæ. Vide ſuo loco. Duo, nempè, principia aſſerebant, Deum juſtum legis, & Prophetarum unum; & alterum bonum, & Patrem Verbi Increati, quod humanam carnem ſuſcepiſſe negabant: imò nec mortuum; ſed pati, & mori ſimulaſſe. Hanc ultimam partem in ſuo Alcorano amplexus eſt Mahometus.

CEREALIS, Curſor, & Nuntius. [Idcircò ne Cereales, & Anabaſii tui per diverſas Provincias concurrerunt? D. Hieron. lib. 3. contra Ruff.] Ubi dictio *Anabaſius* etiam curſorem ſignificat à græco verbo ἀναβαίνω, quod aſcendere ſignificat; nam curſor equum aſcendere ſolet: ſignificat hæc vox etiam publicum miniſtrum frumentarium à Cerere, quæ pro grano frumenti capitur. FR. *Cerealis*, item Cerviſiam, genus potus denotat, quæ cerealis, ſeu frumentalis eſt. [Cerealem amphoræ potum infundebat. In vita S. Bracharii Abb.] In prima ſignificatione. Vide *Curſor*.

CEREOLUS, parvus cereus. [At ego in vita B. Antiſtitis confiſus, unum ex cereolis tranſmitto per puerum, dicens: Accendite illum coram eo, & in contemplatione luminis orationem fundat ad Dominum. Greg. Turon. de Mirac. S. Martini, cap. 2. lib. 2.

CEREUS PASCHALIS, qui antiquitùs in nocte Sabbati Sancti benedicebatur, cujus benedictionis

nis Authorem fuiſſe D. Ambroſium, Gem. lib. 3. cap. 102. & Durand. lib. 6. cap. 80. exiſtimant, quæ incipit *Exultet jam &c.* ſed hoc præconium, dempto principio, multùm ab Ambroſiano differt. Ac in Miſſali gothico vetuſtiſſimo in VI. tomo Bibliothecæ Patrum impreſſo habentur hæc verba: [Benedictio cerei B. Auguſtini Epiſcopi, quam adhuc Diaconus cùm eſſet, edidit, & cecinit.] FR Hæc benedictio cerei à quolibet Diacono variè componebatur: Ennodius enim Ticinenſis Epiſcopus duo præconia in ſuo opere ab eo compoſita in ſuo Diaconatu habuit. :||: Imò Prudentius Ambroſii ſynchronus in ejus opere hymnum pro hoc præconio compoſuerat. Amalar. verò, lib. 1. cap. 18. & Valaf. de reb. Eccl. benedictionem hanc cerei à Zoſimo Papa inſtitutam fuiſſe putant; alii verò faciunt Authorem Theodorum I. At hic in pontificatu anno 641. aſſumptus fuerat, & conſequenter hi duo Pontifices poſteriores ætate Ambroſii, ac Prudentii fuerant. Conſtat enim ex Baronio D. Ambroſium anno 397. obiiſſe; Zoſimum verò regnare cœpiſſe anno 417. Quare idem Baronius putat Zoſimum potiùs hanc cæremoniam ampliaſſe; ubi enim priùs in Baſilicis majoribus tantùm celebrabatur, Papa hic & reliquas Eccleſias hujuſmodi functionem agere indulſit; nam in libro Geſtorum Pontificum de eo narratur: [Et per Parochias conceſſit licentiam benedicendi cereũ paſchalem. Apud eundem Baronium, an. 418. n. 76.] Nonnulli aſſerunt Diaconum non verè cereum benedicere, & ideò hæc oratio *Præconium* dicitur; nihilominus contrariam ſententiam ſequimur, tùm ex illis verbis *Verè dignum & juſtum eſt &c.* tùm etiam ex titulo præfati Miſſalis, nempe, *Conſecratio cerei*. Et hanc opinionem amplectitur Jo. Beleth. cap. 106. de div. off. ubi inquit: [Cereum à Diacono benedici, & conſecrari oportet, non autem à Sacerdote, vel Epiſcopo, etiam ſi ſint præſentes, quantumvis minoris ſit ordinis, & dignitatis.] Et Gulielmus Durandus in ſuo Ration. lib. 6. cap. 80. inquit: [Benedicitur quidem etiam præſente Epiſcopo, vel Sacerdote, à Diacono, qui eſt minoris ordinis. [S. Gregorius Papa de hoc ritu mentionem facit, inquiens: [Et preces, quæ ſuper cereum in Civitate Ravennati dici ſolent, lib. 9. Regiſt. epiſt. 19.] Nec talis ritus in Diaconis inſolitus eſt; legimus enim in ordine Rom. quòd Archidiaconus benedicebat cereos Agnos Dei, eoſque populo diſtribuebat, ac idem referunt Alcuinus, & Amalarius; quinimò Beleth citatus de Diacono ait in die S. Stephani; [Nocturnos, & univerſum officium craſtinum celebrabunt Diaconi, quòd Stephanus fuerat Diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, de divin. off. cap. 70.] FR. Et eo fortiùs aliqui probant Diaconum habere poteſtatem conſtitutive benedicendi, quia S. Leo Papa ait Chorepiſcopos, ideſt, Archipreſbyteros, poſſe minores ordines tribuere. [Leviticam autem, aut Sacerdotalem benedictionem non valent præſtare, diſt. 68. can. 4.] Sed, ut Gloſſa ibi notat, pro *Benedictione* ordinatio intelligitur. Igitur canit hoc præconium Diaconus præſente Sacerdote; nam ad inferiorem ſpectat Reſurrectionem Dominicam annuntiare, ut Apoſtolis Mulieres Reſurectionis annunciatrices deſtinatæ fuere, quæ inferiores ſexus ſunt. Ruper. lib. 6. cap. 30. Durand. lib. 6. cap. 80. :||: Diaconus ipſemet debet ex una trianguli candela cereum accendere, illamque ad cereum inclinans, ad denotandum Sanctiſſimæ Triadis conſenſum in Chriſti reſurrectionem, ac præcipuè Verbi, qui denuò animam corpori univit. Gavant. part. 4. tit. 10. Lumen verò ſumitur ex novo igne ante fores Eccleſiæ accenſo, ac benedicto, & ex lapide excuſſo, quia veritatis lumen à Redemptore trahitur verus Eccleſiæ angularis lapis, ita Prudentius in hymn cerei Paſch. cecinit:

Incuſſu ſilicis lumina nos tamen
Monſtras ſexigeno ſemine quærere.
Hoc ſignas opere Conditor inclyte
Lumen veridicum mentibus omnium
In Chriſto Domino quærere jugiter,
Quem petram loquitur Doctor egregius.

Antiquitùs tamen ex lumine in feria V. majoris hebdomadæ conſervato accendebatur cereus, ut habetur in quodam M. S. Graduali S. Gregorii in Biblioth. Angelica de Urbe aſſervato, cum notis muſicalibus more Græcorum, ſeu potiùs Latinorum, ut refert in ſuo tract. de cantu Cramuel, in eo itaque M. S. hæc rubrica habetur: [Deinde venit Archidiaconus ante Altare accipiens lumen, quod quinta feria abſconditum fuit, facienſque crucem ſuper cereum, & illuminans eum, ac benedicens, dicente ipſo, Lumen Chriſti, reſpondent omnes, Deo gratias,] verba autẽ illa, *Facienſque crucẽ ſuper cereum*, de Cruce granis incenſi formata intelliguntur. Accendebatur tunc cereus ſuper candelabrum lapideum in forma columnæ, ut Scriptores illius ſæculi narrant, & adhuc hujuſmodi candelabra in antiquis Galliæ Eccleſiis, ac Romæ viſuntur, ac in S. Paulo extra muros columna eſt, quæ inſerviebat pro cereo; hodie extra hujus Eccleſiæ portam ex parte tribunæ crucem ſuſtentans erecta perſpicitur, in cujus baſi hi verſus leguntur:

Arbor poma gerit, arbor ego lumina geſto,
Porto libamina, nuntio gaudia; ſed in die
feſto
Surrexit Chriſtus; nam talia lumina præſto.

In S. Cæcilia tranſtyberis adhuc extat pro ſubſtentaculo cerei alia ſimilis columna; nam cereus accenſus ſignificat columnam igneam, quæ Iſraeliticum populum præcedebat, dum pari modo Catechumenis noſtris per baptiſmatis aquam ad promiſſionis terram tranſeuntibus ſymbolica hæc ignita columna modò præcedit. Durand. ubi ſuprà. Magnum Conſtantinum ingentes cerei columnas, ut in paſchæ noctæ arderent, fabricari juſſiſſe, in ejus vita Euſebius ſcribit. Etiam antiquitus præter cereum paſchalem, deferebantur proceſſionaliter in Sabbato Sancto duo alii minores cerei, ex cereo majori accenſi, ad denotan-

dum quod Apoſtoli à Chriſto illuminati per totum mundum Euangelii claritudinem diffudiſſent. Alcuin. de divin. off. cap. de Sabbato Sancto. Non reperitur penès Scriptores tempus præfixum, uſquequo accenſus durare debeat cereus, nam ex Ord. Romano tantùm colligitur, quòd per octavam Paſchæ accendebatur. In Annalibus Fratrum Minorum anno 1263. decretatum fuit hanc accenſionem in Miſſis ſaltem ſolemnibus uſque ad Aſcenſionem continuari debere. Tandem Sac Rit. Congreg. 19. Maji 1607. accendi ſtabilivit in tribus Paſchæ diebus, in Sabbato in Albis, & in omnibus Dominicis, Miſſa cantata, Veſperiſque durantibus, & ad libitum ſecundùm regionum uſum, ad quem ſe remittit pro tempore horarum Canonicarum. Romæ tamen laudabiliter per totam Paſchæ octavam accenditur (cùm ſit ejuſdem feſti continuatio) ac in omnibus Dominicis (quæ Reſurectionis repetitiones ſunt) uſque ad Aſcenſionem, quod fit incipiendo à Sabbati Veſperis, & extinguitur in fine Euangelii diei Aſcenſionis, ut in fine illius Euangelii Rubrica Miſſalis admonet. In Eccleſia verò Turonenſi à Sabbato Sancto remanet continuò accenſus uſque ad ſecundas Paſchales Veſperas, & in aliis diebus Matutini, Miſſæ, & Veſperarum tantùm tempore ardet; ideò ad hunc effectum ibi ingens cereus, ac durabilis formatur. Solebant item veteres Chriſtiani in appenſa ad cereum tabella annum currentem creationis Orbis, & Incarnationis notare. Duran. lib. 6. cap. 80. quæ tabella ſymbolum erat tituli Sanctiſſimæ Cruci ſuperpoſiti. In præſenti Ciſtercienſes obſervant annnm Incarnationis, Epactæ, Indictioniſque in cereo pernotare. De cereo paſchali mentionem facit etiam D. Hieronym. in epiſt. 19. ad Præſidium Diaconum Placentinum, de qua tamen aliqui an ſit hujus Doctoris epiſtola dubitant. FR. Quo verò ad reliquas virtutes hujus cerei citatus Ennodius in ſuo primo Præconio hæc memoriæ reliquit. [Et ſi quis hinc ſumpſerit, adverſus ſpiritus procellarum, tua juſſa faciens, ſit illi ſingulare profugium, ſit murus ab hoſte fidelibus &c. Cùm poſt concretas hyemali torpore glebas, & infrænata glacie fulmina, novellas frondium tunicas gemma conſcendit, & cum Authore germinum Domino nobis omnia reviviſcunt &c.] Et quoad ſymbola ibidem. [In quo ſpecies trino compaginata conſortio, ſocietatis propemodùm myſticæ glutino conjungatur. Quarum ceram paravit nectareis partubus fœta virginitas; papyrum ad alimenta ignium lympha tranſmiſit; lumen adhibetur è Cælo.] :||: Cæterum ſedente Leone Papa X. anno 1519. diſputatum fuerat, quomodo deberetur cani ſolita Imperatoris acclamatio in dicto præconio annotata, cùm Cæſar vita functus erat: aliqui relinquendam exiſtimaverunt; ſed poſt maturiam diſcuſſionem refert Paris de Graſſis Cæremoniarum Director, hoc conſilium præbuiſſe, ut, nempè, mutarentur illa verba, ſic: [Reſpice etiam ad Romanum Imperium, cujus tu Deus fidelium vota prænoſcens &c. quæ opinio à præfato Pontifice approbata fuerat. Ac in ſimili caſu de anno 1658. cùm incidiſſemus, dubitantibus de omiſſione hujus orationis Cæremoniarum Magiſtris, reſolutionem prædictam præbui, quam ex M.SS. Angeli Rocca in Bibliotheca Angelica aſſervatis deſumpſeram, & ab Alexandro VII. tunc regnante, approbata, & à Sac. Rit. Congregatione obſervari mandatum fuit, nec non pro die feriæ VI. in Paraſceve dicendum eſſe, *Oremus & pro Romano Imperio, ut tu Deus &c.* Vide *Candela*.

Cerintiniani, & *Chiliaſtæ*. FR. Hæretici Cærinthi ſequaces: qui inter alios errores, Circumciſionem obſervabant: & quòd mille annis poſt reſurrectionem carnalitatibus frui ſperabant; ideò χιλιάσται, ideſt, *Millenarii* appellati ſunt, 24. quæſt. 3. Can. 39.

Ceroferalium, candelabrum cum lumine accenſo. [Illis verò ceroferalia deportantibus, atque coruſco lumine diem augentibus. In Actis S. Sebaſtiani Mart.] Vide *Ceroſtata. Ceroferarius*.

Ceroferarius, unus ex minoribus ordinibus Eccleſiaſticis, idem ac Acolythus, de quo vide ſuprà in dict. *Acoluthus*. [Cùm enim ab ipſo rerum noſtrarum initio ordinem fuiſſe conſtet in Eccleſia Ceroferariorum Clericorum, qui & Acolithi dicebantur. Baron. tom. 1. Annal.] Alii tamen putant hanc vocem *Ceroferarius* non ſignificare Acolythum, ſed candelabrum, ex Hincmari verbis, qui in vita S. Remigii hæc habet. [Accenſiſque ſuper cruces cereis, atque ſuper ceroferariis &c.] Et clariùs Flodoardus eandem proceſſionem deſcribens, inquit: [Accenſiſque ſuper cruces cereis, atque ceroferariis, dant vocem in canticis, lib. 1. Hiſtor. Remenſ. cap. 19.] In Eccleſia Ambroſiana Ceroferarii, ideſt, Acolythi non reperiuntur. Vide *Candela*.

Ceroma, imago in cera impreſſa: ſic appellata fuerat SS. Coſmæ & Damiani cerea, ac denſa imago, quam infra brachium ſubſutam ferebat Conſtantinus. Laodicen. ſexta Synod. act. 4.

Cerostata, candelabrum, à dictione græca κηροστάτη. [Supra ceroſtata pharum unam Anaſt. Biblioth. Beliſarius B. Petro ceroſtatas argenteas deauratas majores duas. Idem in Vigilio Papa.] FR. figura antiquarum Ceroſtatarum demonſtratur à Pancirolo in tractatu de imperiali dignitate, ubi de ſignis Præfecti agit. Ordo tamen Rom. *Ceroſtatum* vocat.

Cervisia. Vide *Braſium. Braxo. Cerealis. Curmi. Cyceon*.

Cerussa. Vide *Pſymmithium*.

Cervula, & *Cervulus*, genus ludi. [Si adhuc agnoſcitis aliquos illam ſordidiſſimam turpitudinem de hinnula, vel cervula exercere, ita duriſſimè caſtigate, ut eos pœniteat rem ſacrilegam commiſiſſe. D. Aug. ſerm. 215. de tempore.] A Gentilibus hujuſmodi ludi in Kalendis Januar. exercebantur, larvales animalium facies geſtan-

ſtantibus, quæ inobſervantia adhuc per totam Europam in bacchanalibus transfuſa toleratur. *Cervulam* fortaſsè antiqui appellabant ex cervæ perſonatu. [Non enim caperis ludicris, ac ludibriis dæmonum non attendis, aut inhias ſpectandis cervulis. S.Nilus Abb. epiſt. 81. ad Gaudenr. Silentiarium.] Qui ludi in Concil. Antiſidor. can. 1. prohibiti fuere hoc decreto. [Nón licet Kalendis Januarii vetula, aut cervulo facere.] Ubi Sirmondus *Vitula* pro *Vetula* correxit: ſed prima lectio retinenda, verbum enim *Facere* repræſentare, non autem ſacrificare ſignificat. Quod confirmatur ex Fauſtini Epiſcopi verbis apud Bollandum, tom. 1. in Act. Sanctorum, ubi in ſerm. 3. ejuſdem Fauſtini talia leguntur: [Quis enim ſapiens credere poterit, inveniri aliquos ſanæ mentis, qui cervulum *facientes* in ferarum ſe velint habitus commutari?] Et clariùs in Codice Andegavenſi, pœnitentiam hujuſmodi transgreſſoribus præſcribente, ſic habetur: [Si quis in Kalendis Januariis in cervulo, & in *Vetula vadet*, tribus annis pœniteat, quia hoc dæmoniacum eſt.] Quantum autem contra tales transgreſſiones ſe oppoſuerint antiqui fideles Chriſtiani. Vide *Bacchanalia. Charivarium. Circumciſio Domini. Maſca. Teatrao. Talamaſca. Torneatrix.* FR. Quòd hic abuſus à Gentilibus proveniſſet, ex Dionyſio Halicarnaſſeo colligitur, qui lib. 7. Hiſt. Rom. ſic ait. [Apparatus autem erant illis quidem, qui Silenos repræſentabant, tunicæ villoſæ, quas nonnulli χορταίους vocant, & amicula ex variis floribus contexta; illis verò, qui ſatyros repræſentabant, erant ſubligacula, & hircinæ pelles, & ſetæ in capite horrentes, & erectæ, aliaque his ſimilia. Hi ſerias ſaltationes ridiculè ſuis geſtibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut ſpectatoribus riſum moverent. Ex triumphis autem, qui aguntur, ſatis liquet hos luſus cavillatorios, & ſatyricos apud Romanos jam inde a priſcis ſæculis repertos fuiſſe &c.] De Cervulæ ludo. Vide Epiſt. Boniſ. Ep. ad Zachariam Papam in dict. *Suffocatus*.

Cervus. Vide *Pygargus*.

Cespitaticum. FR. Contributio, & exactio pro reficiendis viis publicis, ita in quodam Caroli M. privilegio, Monaſterio S. Germani conceſſo. [Teloneus non exigatur, nec de navale, nec de cerale, neque de ſaumis, neque de tranſvectione, nec rotatico, nec pontatico, nec pulveratico, nec ſalutatico, nec ceſpitatico. Aimon. lib. 1. c. 1.] Fortaſſe *Ceſpitaticum* dicitur, quia ceſpides de viis extirpabant. Alii tamen legunt *Ceſpitaceum*, & *Ceſpiticum*. Vide etiam *Ciſpaticum*, & an ſit idem cum pulveratico. Vide *Pulveraticum*.

Cessionis Bonorum antiquæ cæremoniæ. Vide *Chrenecruda*.

Cesso. Vide *Conceſſo*.

Chalcedonensis Synodus falſificata. Vide *Falſor*.

Chalcenterus, χαλκέντερος, cognomen Didymo Alexandrino Grammatico à D. Hieronymo in Ruffinum tributum. [Marcum Varronem miratur antiquitas, quòd apud Latinos tam innumerabiles libros ſcripſerit; Græci Chalcenterum miris efferunt laudibus, quòd tantos libros compoſuerit, quantos quivis noſtrùm alienos ſua manu deſcribere non poſſit.] Derivatur hoc vocabulum à voce græca χαλκὸς, ideſt, chalcum, & æs; unde dicimus aurichalcum metallum ex auro & chalco, nempè ære mixtum: ἔντερα, latinè interiora dicimus, fortaſse ita appellabatur Grãmaticus ille, quia cùm eſſet exteriori viſione orbatus, ac tenebroſus, internè tamen erat, quaſi luminoſum, & durum metallum. FR. Didymus hic à pueritia cæcus, & in ſenectute dupliciter lumine privatus; in Origenis errores præcipitatus eſt, quo tempore D. Hieronymi Magiſter extitit, qui cùm fuiſſet ob id calumniatus, epiſt. 65. ad Pammach. & Oceanum ſic ſe defendit: [Certè Apollinarii, & Didymi inter ſe dogma contrarium eſt; rapiat me ergo utraque turma diverſum altrinſecùs, quia Magiſtrum utrumque confiteor. Si expedit odiſſe homines, & gentem aliquam deteſtari; miro odio averſor circumciſos; uſque hodie enim perſequuntur Dominum noſtrum Jeſum in Synagogis Satanæ. Objiciat mihi quiſpiam, cur hominem Judæum habuerim præceptorem. Et audet quidam proferre litteras meas ad Didymum, quaſi ad magiſtrum. Grande crimen diſcipuli, ſi hominem eruditum, & ſenem magiſtrum dixerim; & tamen volo inſpicere ipſam epiſtolam, quæ tanto tempore in calumniam reſervata eſt &c.] De eodem facit mentionem idem Hieronymus ad procem. in Epiſt. ad Galat. in præfat. in Didym. lib. de ſpe, in Cantica, c. 4. De Scriptor. Eccleſiaſt. & alibi.

Chalcidicus, opus ex ære, ſeu aurichalco, græcè χαλκίδικος. [Quam tribus chalcidicis in poſtico, ſcilicet, & à lateribus auxit. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone III.] An de columnis metallicis agat dubitatur.

Chalcus, moneta. Vide *Talentum*.

Chamaleontis natura. Vide *Folleo*.

Chamæuniæ, & *Chameuniæ*, χαμεῦνίαι, ab adverbio χαμαὶ, *humi*, & εὐνὴ, *cubile*, humi dormitiones ſignificat [Chameuniis quoque, & contritione corporis nunquam laſſus eſt. In vita S. Mariæ neptis Abrahæ, c. 18.] Ac de eadem pœnitentia Hieronym. in cap. 41. Ezech. inquit. [Puto perſpicuum eſſe lectori ſemper anguſtiora eſſe, quæ deorſum ſunt in jejuniis, chameuniis, & victus continentia.] FR. Et clariùs alibi idem inquiens: [Omnes penè virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia, decreſcunt cætera, jejunia, vigiliæ, chameuniæ, ideſt, ſuper pavimentum dormitiones &c. Epiſtol. 2. ad Nepotianum.

Chaos. Vide *Infernus*.

Characteres in aliqua imagine poſiti. Vide *Superſconicæ*.

Charadrius. Vide *Aurugo*.

Charagma, Imago; græcè enim χάραγμα, cælaturam, & ſculpturam ſignificat. [Quia ſicut nummus habet charagma Cæſaris, ſic homo ha-

habet charagma Dei, Chryſoſtom. hom. 38. in c. 20. Matth.

CHARITATES, Vide *Agapæ*.

CHARIVARIUM, græcum vocabulum καρηβαρία, mentis obtuſionem, & vertiginem ex tumultu, ac ſtrepitu cauſatam ſignificans. Hinc in Gallia, aliiſque regionibus, quando vidua aliqua ad ſecundas nuptias tranſit, ſolet plebs ſtrepitum ad domum illius agere, & ut deſiſtant, ad aliquam compoſitionem ſolvendam coguntur nupti, vulgariter *Charivari* ſtrepitum, & clamorem hunc vocant: [Inſultationes, clamores, ſonos, & alios tumultus in ſecundis & terciis quorumdam nuptiis, quos charivarium vulgò appellant, propter multa, & gravia incommoda fieri omninò prohibemus ſub pœna excommunicationis. In Concil. Turon. de anno 1445. ſub Nicolao V. celebrato.] FR. Cùm anno 1644. in Terra Arcis Prioræ prope Tuſcùlanum fuiſſem, hunc abuſum per triduum audivi in nuptiis cujuſdam viduæ, cujus maritus, cùm alienigena eſſet, ac ignorans hunc terrigenarum morem, prima nocte, ut audiverat & clamorem vulgi, & tympanorum, ac buccinarum ſtrepitum, manèque inventa ad portam cornua appenſa, de ejus uxore, quod publica meretrix eſſet, dubitans, voluit illam occidere, quæ coacta fuit teſtes de hac conſuetudine rogare, de qua re fidem Parochi illius loci etiam adhibuit: Ab hoc ſtrepitoſo *Charivario* puto Italicum nomen Bacchanalium derivari, quod *Carnevale* dicitur: quamvis alii *Carnevale* dicant, quia tunc carnis valor ultra conſuetum excedit.

CHARTA, aliquando hoc vocabulum laminam ſignificat. [Trullum verò ejuſdem Eccleſiæ fuſis chartis plumbeis cooperuit, atque munivit. Anaſt. in Serg. Papa. In alia ſignificatione. Vide *Papyrus*.

CHARTACIUM. Archivium, in quo chartæ, & ſcripturæ conſervantur. [In chartacium Eccleſiæ collocavit, c. 4. Synodi Rom. ſub Sixto III. in Eccleſia S. Crucis in Hieruſalem celebrata.] *Chartarium* etiam à D. Hieronymo contra Ruff. appellatur, dum inquit; [Cur eam in Romano Eccleſiæ chartario non requiris?] Hujus vocabuli ſynonima. Vide *Archivum*. FR. *Chartacium* aliquando jus Cancellariis debitum pro ſolutione chartæ ſignificat.

CHARTOPHYLACIUM. Vide *Chartophylax*.

CHARTOPHYLAX, græcè χαρτοφύλαξ, chartarum, ſeu ſcripturarum cuſtos. In Conſtantinopolitana Eccleſia erat nomen dignitatis, atque decoratus hac dignitate ſigillum Patriarchæ (quod *Bullatorium* etiam dicebatur) in collo appenſum ferebat. [Patriarchale ſigillum pendebat è pectore Chartophylacis, ut erat conſuetum, Balſam.] Ad ipſum multa litigia ſpectabant, præcipuè matrimonialia, nec Sacerdos novellos ſponſos, abſque ejus licentia, benedicere poterat. Quoad alias facultates, & præeminentias hujus dignitatis. Vide Balſamonem apud Baron. anno 591. n. 31. 32. & 33. & in actione 14. & 16. Sextæ Synodi apud eundem Baronium. Vide etiam Curopalatam. Locus verò, ubi reſidebat, *Chartophylacium* dicebatur, quod nos Archivum vocamus. [Quia Chartophylacium prædictæ piæ memoriæ Juſtiniani tempore, ita ſurripiente ſubitò flamma incenſum eſt. D. Greg. in Regiſt. lib. 7. Ep. 26.] In Eccleſia Romana licèt hæc dignitas ſub nomine *Chartularii* reperiretur, minoris tamen æſtimationis erat. Vide Baronium loco citato. [Veniente autem viro magnifico Domino Mauritio Chartulario. D. Greg. lib. 1. Epiſt. 3.] Erat etiam officium ſæculare, Judicis, nempè, Delegati imperialis, necnon cuſtodis ejuſdem imperialis Archivii. [Ergo feria ſecunda diluculo mittit chartularium ſuum, & quoſdam de obſequio ſuo. Anaſt. Collectanea per Sirmondum, in 8. edit. in exil. S. Martini Papæ.] FR. [Tua Excellentia poſtulavit, ut Imperatori ſcriberem, quatenus pacta in chartophylacio requireret, c. ex epiſtolæ verbis, de probationibus.] Ubi Gloſs. [Cartophylacium dicitur locus, ſeu armarium, ubi chartæ, vel inſtrumenta ponuntur; & conſervantur.] Dicebatur etiam *Chartilogium*. Vide Hieronymum Fabrum in Sac. memoriis Ravennatibus, par. 1. pag. 9. & 10. Hujus Synonyma. Vide *Archivium*, & *Archiviarius*. *Chartacium*.

CHARTULARIUM, & CHARTULARIUS. Vide *Chartophylax*. Item *Chartularius* in Capitulario ſignificat ſervum manumiſſum. [Homo chartularius ſimiliter factus, lib. 6. c. 208.

CHARTOPRATA. FR. ex græco nomine χαρτοπράτης, ideſt, chartæ venditor, ſicut χαρτοπρατία, officina papyracea, de quibus fit mentio in legibus civilibus.

CHARTULARIUS. Vide *Cartophylax*.

CHASDIUS, mappula, ſeu ſtratum, quo equus inſtratur, dorſale. [Inſidebat equo nigro ſpectando, ephippio rubro auro texto chaſdio. In Florentina Synod.] In textu græco habetur χασδία. Vide *Mappula*.

CHASLEU. FR. Nonus Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

CHASMA, pro ſciſſura. Vide *Claſma*. *Schiſma*.

CHELANDIUM, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, ſcaphas, chimeras, & lintres uſque ad chelandia collegit, Paul. Diac. in Juſtin.] græcè legitur χελάνδια. [Ab antiquo enim Steno chelandia imperialia navigationi inſtructa decem erant. Conſtant. de adminiſtr. Imper. cap. 15.] FR. Meliùs tamen Henricus Spelman. *Chelandria* legit.

CHELANDRIA. Vide *Chelandium*.

CHELYDRUS, χέλυδρος. Serpentis ſpecies. [Exarſit more ſolito lividus adverſus Sanctorum famam chelydrus. In vita S. Euſtaſii Abb.] ubi Narrator Dæmonem intelligit.

CHEPUR hebræorum, quid ſignificet. Vide *Pentecoſtès*.

CHERITISMUS, ſalutatio, à verbo græco χαίρω, ſaluto; hoc nomine iidem Græci feſtum Annunciationis Beatæ Mariæ propter ſalutationem Angelicam appellant. [Fecit veſtem de chryſoclavo habentem hiſtoriam nativitatis, & Sancti Simeo-

meonis, & in medio cheritiſmon. Anaſt. Biblioth. in Leone III.] Erat enim in medio figura Annunciationis Gabrielis ad Virginem depicta.[Sed potiùs dicitur Chæretiſmus, græcè χαιρετισμός, à dicto verbo χαίρω, gaudeo, aut ſalveo, quàm ſaluto.

CHERUBIM, nomen Angeli ex hebræo, quod ſignificat ad ſimilitudinem pueri, quia bini eorum ad formam puerorum erant effigiati ſuper Arcam Domini, ut Rabbini docent, unus, nempè, maſculina facie, alius verò fœminina; quādo enim ad preces Sacerdotis pro populo orantis Deus propitius ſe præbebat, tunc hi duo cherubim ſe invicem conſpiciebant; at è contra quando ad murum vertebant facies, ſignum tunc erat, quòd Deus contra ejus populum iratus fuiſſet. Vide *Propitiatorium*. FR. Cherubim ad ſimilitudinem interpretantur, quia Hebræi ajebant, quòd ſicut Moyſes in monte cum Deo loquens eos vidit; ſic ad eorum ſimilitudinem deinde cælaturam poni fecit ſuper tabernaculum, Joſeph Heb. lib. 3. Antiq. cap. 8. Atque Hebræorum narrationem affectantes Ethnici, ſicut illi fatebantur cherubim eſſe voluptatis Paradiſi cuſtodem; ita iſti à voce *Cherub*, Cerberum in campis Eliſiis cuſtodem eſſe finxerunt. Aliam fabulam de Serapide ad inſtar Seraphicorum ſpirituum. Vide *Seraphim. Theraphim*. :||: Item *Cherubim* in antiquis romanis Cæremonialibus ſignificabat pretioſum ornamentum, ubi dum agitur de Pontificalibus veſtimentis, ſacriſque vaſibus Apoſtolico Sacriſtæ conſignandis, excipiuntur infraſcripta ornamenta, quæ in conſignationem minimè dabantur; nempè: [Exceptis mitris pretioſis, & aliis quibuſdam ſolitis cuſtodiri per Cubicularios, exceptis thiara, & cherubim, quæ ſolent poni in camera theſaurariæ palatii apoſtolici] Angelus Rocca olim Sacriſta apoſtolici palatii putat hujuſmodi cherubim fuiſſe in aliqua gemma ſculptos, qui fortaſſe in pluviali Pontificio pro pectorale inſerviebant, ex eo quia Cherubim eſt ſcientiæ ſymbolum, quę in pectore Summi Sacerdotis reſidere debet. At ego exiſtimo hos duos aureos, ſeu alterius materiæ pretioſæ cherubim ſuprà baculos in equitatione ante Pontificem delatos, nonniſi ſcientiam utriuſque teſtamenti ſignificaſſe, quod colligo ex quodam antiquiſſimo Cæremoniali in Bibliotheca Vaticana aſſervato, in quo, dum deſcribitur equitatio novi Pontificis ad Lateranenſem Eccleſiam, ſic habetur: [Primus procedit equus Domini Papæ phaleratus; ſecundò vadit Subdiaconus cum Cruce; tertiò duodecim Brandonarii cū duodecim vexillis rubris, & duo alii cum duobus cherubim in cacumine lancearum.] Eodem modo hæc cæremonia à Davantria in ſuo M.S. Cęremoniali deſcribitur. FR. Hæc duo tamen ornamēta cherubim appellata in cacumine haſtarum poſita, quę præferebantur ultimo loco ad latus Pontificis, alia non eſſe puto, quàm illa bina flabella, quæ ſolent deferri ad tegendum Pontificis caput, quæ Seraphim ſignificant, &, ut ait S. German. in Theor. rer. eccleſiaſt. multi oculorum Cherubim effigiem denotant. Vide in dict. *Flabellum*. Hoc etiam aſſerere inducor, quia in Cęrem. cit. Biblioth. Vatic. dicitur, quod iſti Cherubim erant *In cacumine lancearum*, dum eodem modo hæc flabella in cacumine lancearum poſita adhuc obſervari videtur, quod confirmatur in Exod. cap. 26. n. 1. ubi habetur: [Tabernaculum verò ita fiet: Decē cortinas de byſſo retortas, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.] Ubi LXX. vertunt. [Et tabernaculū facies, decem cortinas de byſſo retortas, Cherubim opere textoris facies eas.] Chaldaica legit: Figuras cherubim facies.] Ergo *Plumarium*, & *Cherubim* idem ſonat. Vide Joſeph hebr. lib. 3. antiq. cap. 8. & Magiſtr. ſent. in hiſtor. Cæterùm Thiara Papalis, & alię gemmę Pontificales hodie in Caſtro Sancti Angeli, poſt illarum uſus aſſervantur: poteſt quidem eſſe, quòd talia flabella propter margaritas, & gemmas, quibus ornata ſunt, vel propter periculum alicujus veneficii, dum caput Pontificis tangunt, ideò in theſauraria Cameræ magna cura aſſervabantur :||: Moſchi ſolent in eorum proceſſionibus quatuor cherubim ſuper haſtas deferre: Græci verò in epigonathio, ſeu genuale depingunt Cherubim; nam hic ſacer habitus Euangelicæ prædicationis, & doctrinæ eccleſiaſticæ ſymbolum eſt.

CHIAS, Equitum Calatravæ inſigne antiquum: unde dictum. Vide *Boja*.

CHIAUS, officium in Aula turcica. Vide *Tzangrus*. *Tzaulus*.

CHILIASTÆ, Hæreticorum Secta. Vide *Cerinthiani*.

CHIMERA, navis genus. [Omnes naves dromones, videlicet, trieres, ſcaphas, chimeras, & lyntres uſque ad chelandia collegit. Paul. Diac. in Juſtinian.

CHIRIACHI. Vide *Cyriaca*.

CHIROTHECÆ, à græco vocabulo χειροθήκη, ideſt, manus thecæ, ſeu tegmina, quibus in Pontificalibus Epiſcopi utuntur, ad hœdinas Jacob pelles alludentes, quibus genitore decepto paternam benedictionem obtinuerat. Item ſignificant noſtræ mortalitatis ſpolia ab Incarnato Verbo deſumpta. Innocent. c. 38. Atque moraliter indicant, quòd: [Sicut aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis chirothecis denudantur; ſic opera bona interdum propter arrogantiam declinandam celantur, & interdum propter ædificationem proximis monſtrantur. Gem. de antiq. rit. Miſſæ, lib. 1. c. 215.] Idem aſtruit cit. Innocent. III. lib. 1. de myſt. miſſ. c. 57 Quocirca Prælatorum publica pia opera reprehendi non debent, ſi ad præbendum ſubditis exemplum patenter exerceantur. Inſuper chirothecæ inconſutiles eſſe debent: nam, ut refert idem Gem. loc. cit. [Chirothecæ ſunt inconſutiles, quia actiones Pontificis debent rectæ fidei eſſe concordes.] In die Veneris majoris hebdomadæ Epiſcopus chirothecis indui non debet. Cæremon. Epiſc. lib. 2. cap. 29. Nec in miſſis pro defunctis. Ibidem, cap. 11. Appellantur *Manicæ* latino vocabulo in Ord.

Roma

Rom. Chirothecæ Abbati Montis Caſſini conceſſæ de anno 1049. Baron. ibidem . n.5. Synonima hujus vocabuli. Vide *Vanto*. *Gula*. *Manitia*.

Chirotonia, ex græco χειροτονία, ordinatio, ſeu conſecratio; fiebat enim manuum impoſitione. [Nunc chirotonia appellatur ſolemnis illa precum effuſio, quando conſecratur is, qui ad ſacrum ordinem electus eſt. Zonar. ad primum canonem apoſtol.] Quamvis aliquando pro ipſa electione ſumatur; ut idem Tonara notavit, inquiens [Olim ipſa etiam electio Chirotonia nominabatur.] Quia Clerus, & Populus in Epiſcopi electione manus extollere ſolebat, ut hoc pacto abſque confuſione concurrentium vota faciliùs calculari potuiſſent, ut refert idem Author. [Non oportere chirotonias in audientiū præſentia fieri. Laodicen. Concil. can. 5.] quod quidem non de ſacris ordinationibus (hæ enim publicè fieri ſolent); ſed de electione Epiſcopi, ne ſcilicet in poſtulantium præſentia fieret, intelligi debet.

Chirugici termini, & inſtrumenta. Vide *Embryorectes*.

Chlamys coccinea, ſeu rubra. Vide *Cappa*. *Chlanis*.

Chlanis. Vox barbaro-græca, cùm legi debeat chlamys: Senatoria veſtis. [In his ſtudiis Cæſarius etiam in chlanide verſatus eſt. In vita S. Cæſarii Quæſtoris.

Chloe. FR. [Significatum eſt mihi de vobis, fratres mei, ab his qui ſunt Chloe. 1. Cor. c. 1.] D. Ambroſius dubitat in hoc loco, an ſit nomen proprium viri, ſeu mulieris. Theophylactus putat eſſe nomen familiæ Corinthi. Horatius tamen de quadam fœmina hoc nomine appellata meminit, lib. 1. carm. Ode 23. inquiens:

Vittas hinnuleo me ſimilis, Chloe.

Et lib. 3. carm. Ode 6.

Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ
Suſpirare Chloen, & miſeram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

Atque eodem lib. Ode 9.

—— Neque erat Lydia poſt Chloen:
Me nunc Treſſa Chloe regit.
Si flava excutitur Chloe.

Et ibid. Ode 26.

O quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloen ſemel arrogantem.

De altera, ſeu eadem egit Martial. lib. 3. Epig. 53. inquiens.

Tota te poteram, Chloe, carere,

Quæ ſeptem ejus viros ſepelierat. Idem, lib. 9. Epigr. 12.

Inſcripſit tumulo ſeptem celebrata virorum.
Se feciſſe Chloem: quid pote ſimplicius?

Chobar, nomen appellativum Euphratis fluminis in Ezechiele, cap. 1. [Cùm eſſem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti ſunt cœli.] Vox hebraica *Chobar*, quæ magnum ſignificat, ſic etiam idem flumen à Baruch; *Sodi* appellatur, quod eadem lingua ſuperbum, & inflatum denotat. [Eorum omnium habitantium, & ad flumen Sodi, cap. 1.] Sed ego ab incolis didici flumen *Chobar* diſtinctum eſſe ab Euphrate; nam illud ex Meſopotamia ſcatet, & poſt longum tractum prope locum, ubi Exechielis ſepulturam fuiſſe creditur, in Euphratem ingreditur, atque ab ipſis Arabibus uſque ad præſens *Chobar* appellatur.

Chodchod, gemmæ ſpecies, quam alii jaſpidem, alii carbunculum exponunt. [Et chodchod propoſuerunt in mercatu tuo. Ezechiel. c. 27. n. 16.

Choerogyllus, græca vox, χοιρόγρυλλος, Hiſtrix animal, de quo, cap. 11. Levit. [Choerogryllus, qui ruminat.] At hoc animal non ruminat, & conſequenter textus ſenſui interpretatio non concordat. Hebræi tamen Cuniculum exponunt.

Choicus, ex græco χοϊκός, limaceus. [Primus inquit homo de terra choicus, ideſt, limaceus. Tertull. lib. de reſur. carnis.

Choma, tis, græcè χῶμα: in Cod. Theodoſ. l. ult. de patr. vicor. grumum denotat, ſeu agger terra aggeſta factus. Item vallum, tumulus, ripa.

Choragus, χοραγός. FR. chori ductor. D. Baſil. epiſt. 80. Pantaleon, in lib. de luminibus vocat Chriſtum Choragum, & Ductorem gentium, quæ eum ſequuntur.

Choraula. FR. [ſi deſertores Monaſteriorum ad militiam clericatus eligantur, cùm iis, qui in Monaſterio permanent, non tamen niſi probatiores, atque meliores in clerum aſſumere ſolemus: niſi fortè (ſicut vulgares dicunt) malus choraula, bonus ſymphoniacus eſt, ita ipſi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes, malus Monachus, bonus Clericus eſt, can. legi, 16. quæſt. 1.] Ubi Gloſſ. [Choraula, qui incipit cantum in choro, vel qui choreas ducit,] ſic *Symphoniacus*, qui ſymphoniam exercet.

Chorea, χορεία. FR. ludi convivales, & ſaltationes. [Chorea dicitur à choro; chorizantes enim in ſuis ludicris, cantilenis, & ſaltibus, quodammodo tenent chorum. Gloſſ. in Clement. de celeb. miſſ. cap. primo.

Chorda muſicalium inſtrumentorum. Vide *Cithara*. *Octava*.

Chorepiscopus, Eccleſiaſtica dignitas, de qua ſæpè in Conciliis, & in jure canonico, ſignificat Epiſcopi Vicarium in Villis. [Chorepiſcopi, ideſt, Vicarii Epiſcoporum, juxta quod canones ipſi teſtantur, inſtituti ſunt ad exemplum ſeptuaginta ſeniorum, tanquam Sacerdotes propter ſollicitudinem pauperum. Hi in Vicis, & Villis inſtituti gubernant ſibi commiſſas Eccleſias, habentes licentiam conſtituere Lectores, Subdiaconos, Exorciſtas: Presbyteros autem, & Diaconos ordinare non audeant. Iſid. lib. 2. de eccleſ. off. cap. 6.] Ex quibus colliguntur duo, nimirum, Chorepiſcopos habuiſſe eandem authoritatem in ordinandis clericis, ſicut modò habent Abbates mitrati; ſecundò manifeſtatur ſubdiacona-

conatum non fuiſſe ſacrum ordinem, quem ritum adhuc tenent Orientales. Maronitæ hanc vocem corrumpendo, Archipresbyterum, ſeu Parochum loci *Churi* appellant, cui in traditione curæ Epiſcopus inter alias cæremonias baculum paſtoralem in manibus tradit. Itaque *Chorepiſcopus* formatur ex græco idiomate χορεπίσκοπος, quod inſpectorem loci, vel ſtationis ſignificat; à D. Damaſo epiſt. 4. Villanus Epiſcopus appellatur, qui ad poſtulata reſpondit in eadem epiſtola, Chorepiſcopos, non alium gradum, quàm ſimplicis Sacerdotis habere, ſed quia Chorepiſcopi indebitè authoritatem, & functiones epiſcopales, contra canonum decreta, ſibi uſurpabant; ideò ab Eccleſiis deletum eſt hoc officii nomen. In capitulis Caroli Magni eorum auctoritas limitata fuerat his verbis: [Item in eodem Concilio ſimul, & in Ancyranenſi, ut Chorepiſcopi cognoſcant modum ſuum, & nihil faciant abſque licentia Epiſcopi in cujus Parochia habitant, lib. 1. cap. 9.] FR. Eodem pacto S. Leo Papa epiſt. 88. quæ habetur in Decreto Gratiani, nempè: [Inter Epiſcopos autem, & Chorepiſcopos hæc eſt differentia, quòd Epiſcopi nonniſi in Civitatibus, Chorepiſcopi & in Vicis ordinari poſſunt. Epiſcopi formatas tribuunt litteras; Chorepiſcopi nonniſi commendatitias, & pacificas dare valent. Epiſcopi, jus conſecrandi habent; Corepiſcopi tantùm minores ordines tribuunt, leviticam autem, aut ſacerdotalem benedictionem non valent præſtare. diſt. 68. in ſum. can. 4.] Et idem Leo ibidem differentiam inter Epiſcopos, & Chorepiſcopos hoc modo aſſignat. [Quamvis Chorepiſcopis, & Presbyteris plurima cum Epiſcopis miniſteriorum communis ſit diſpenſatio; quædam tamen ſibi prohibita noverint: ſicut eſt Presbyterorum, Diaconorum, & Virginum conſecratio, conſtitutio Altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere Altaria, nec Eccleſias conſecrare eis licitum eſt, nec per impoſitionem manuum, fidelibus baptizatis, vel converſis hæreticis paracletum Spiritum Sanctũ tradere, nec chriſma conficere, nec chriſmate baptizatorum frontes ſignare, nec publicè quidem in Miſſa quemquam publicè pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epiſtolas mittere.] Ubi Jo: de Fan. Gloſſator in §. litteras formatas, ſic exponit: [Formatæ, ſive dimiſſoriæ dicuntur litteræ, quibus quis eximitur à juriſdictione ſui Epiſcopi, quæ olim cum ſolemnitate magna fiebant, ut 73. diſt. can. 1. Commendatitiæ, ſive pacificæ dicuntur, quæ dantur Clerico viatori, quibus commendatur, ut pacificè poſſit exequi officium ſuum; & licèt Gratianus dicat, quòd Chorepiſcopi dare tales poterant, illud non credo; ſed ſolus Epiſcopus, ut de conſecr. diſt. 5. can. non oportet. 71. diſt. can. extraneo. Quòd Archidiaconus eas dare non poſſit, habes extrav. de off. Archidiac. cap. ſignificaſti.] Additque ibi Poſtillator: [Et benè Jo: de Fan. & ita eſt, atque Chorepiſcopus non poteſt dare licentiam Clericis, vel laicis, ut eant in peregrinatione, quia non poſſunt formatas dare, ſecundù n La. & Hugo.] Sequitur præfatus Gloſſator in §. Commendatitias, inquiens: [Argumentum contra 71. diſt. can. extraneo.] Item in §. benedictionem leviticam, ſic explicat. [Nec ſubdiaconalem, niſi tantùm lectoratum, ut diſt. 69. can. 1. in fine; ſed Gratianus fuit deceptus, ut in ſequenti can. quamvis Chorepiſcopis, ubi non dicitur niſi de duobus ordinibus tantùm.] Qui tamen Corepiſcopus, pro Chorepiſcopo ſcribit: ‖: Id autem, quod habetur in Conciliis Antiocheno, can. 20. Neocæſar. can. 13. Ancyr. can. 13. intelligi debet de Chorepiſcopis in Epiſcopis conſecratis, titularibus, nempe, atque Diœceſanorum Epiſcoporum Coadjutoribus, ſicut hodie aliqui ſuffraganei reperiuntur; quod iiſdem verbis Antiocheni Concilii, can. 13. probatur, in quo ſic habetur: [Qui in villis, & vicis conſtituti ſunt Chorepiſcopi: tamen ſi manus impoſitionem ab Epiſcopo ſuſceperunt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati; tamen placuit ſanctæ Synodo, ſcire oportere modum proprium retinere.] Ubi jubetur abſque Diœceſani licentia non poſſe Chorepiſcopos ordinationes habere. Coadjutores Epiſcopi. Vide in dict. *Epiſcopus*. FR. Hoc verò dupliciter ſuccedebat, vel quando in aliquibus Civitatibus duo Epiſcopi reperiebantur, unus, nempe. Catholicus, & alius Hæreticus, cùmque hic ad catholicam fidem convertebatur, tunc pro bono pacis, & concordiæ Epiſcopus Catholicus aliquam portionem ſuæ Diœceſis alteri concedebat, ut ex Nicæno Concil. can. 8. & Africano in Decretal. lib. 3. tit. 29. cap. 1. & in Codice Theodoſ. l. 4. tit. de hæret. cap. 85. colligitur, de qua re dicetur etiam in dict. *Epiſcopus vagans*: idemque de Cardinalibus ab Antipapis creatis non rarò eveniſſe legimus, qui relicto ſchiſmate ad obedientiam legitimi Pontificis reverſi, ob eundem bonum finem inter Purpuratos confirmabantur. Vel ſecundo modo ſuccedebant, quando, nimirum, aliquis Epiſcopus propter gravia delicta à dignitate deponebatur; poſtea verò ad pœnitentiam delictorum reverſus, reconciliabatur; tunc Patres ad commiſerationem inclinati, aſſignabant ei locum extra Diœceſim, in qua delictum commiſerat, ut ibi juriſdictionem Chorepiſcopi exerceret, ut refert Baronius, An. 572. num. 4. qui apocripham exiſtimat epiſtolam Joannis Papæ III. ad Epiſcopos Germaniæ, & Galliæ contra Chorepiſcopos juriſdictionum epiſcopalium uſurpatores; nam in his provinciis hoc nomen, & officium Chorepiſcopi jam antea deletum erat. Vide *Conſcientia*. *Metrocomia*.

Chorma. Vide *Anathema*.

Chorus, canentium multitudo ſimul unita. Primum inventorem chori ait Iſidor. lib. 1. de Divin. Off. cap. 3. Moyſen fuiſſe. FR. Sed Tubalcain fuit primus pater canentium, ut docet Scriptura. :‖: [Chorus dicitur à concordia canentium, ſive à corona circumſtantium: olim namque in modum coronæ circa aras cantantes ſtabant; ſed Flavianus, & Diodorus Epiſcopi choros alter-

alternatim pſallere inſtituebant. Duo chori pſallentium deſignant Angelos, & ſpiritus Juſtorum, quaſi reciproca voce Dominum laudantium. Cancelli, in quibus ſtant, multas manſiones in domo Patris deſignant. Gem. cap. 140.] Dicitur *Presbyterium* à Divis Cornelio, & Cypriano, *Sanctuarium Altaris* ex Concil. Bracarenſe, *Sancta Sanctorum* ex Concil. Turonen. II. βῆμα à Græcis, licèt hæc vox partem illam Altaris clauſam tribus portis (ſecundùm Orientalium uſum) ſignificet, ubi nemini penetrare licet: ab aliquibus *Sacrarium*, & in nonnullis M. S. Cæremonialibus *Propitiatorium* dicitur, ex quo D. Ambroſius Theodoſium Imperatorem expulerat: refert tamen Curopalata licuiſſe Imperatori Conſtantinopolitano in die ejus coronationis ingredi, ibique ſacram Communionem cum Sacerdotibus recipere, & in Veſperis Paſchæ ad incenſandum Altare. Excludi laicos ab ingreſſu chori ordinant apoſtolicæ Conſtitutiones. lib. 2. cap. 57. Ideò Concil. Chalcedonenſe. FR. & Moguntinum in decretali de vita, & honeſt. cleric. cap. 1. :||: Cancellis dividi chorum ab Eccleſiæ remanente ſpatio ſanxerunt. FR. Rex Galliarum intra Chorum ex privilegio ſedet, vide Petrum Matteiù. de geſtis Henrici IV. circa finem, ubi de coronatione Catherinæ ejus uxoris agit. :||: Magnus Magiſter Melitenſium Equitum, tanquam Eccleſiaſticus Princeps, ſuum thronum intra preſbyterium habet. FR. *Chorus* item ſignificat inſtrumentum muſicum. D. Hieronymus in pſal. 150. ac Dionyſ. Carth. in lib. 2. Reg. cap. 6. art. 10. ubi dicitur: [Et erant cum David ſeptem chori, & victima vituli.] Exponit Chartuſianus:] Non eſt in hebræo, quod tamen breviter poteſt exponi, ut per choros intelligantur diſtinctæ congregationes, ſeu ordines canentium, atque pſallentium Deo. Rurſus Chori vocantur muſica inſtrumenta, fiſtulas duas habentia, in quarum unam intromittitur ventus, & per aliam emittitur ſonus.] Item *Chorus* ſaltationes denotat, ut Lucæ cap. 15. Item *Chorus* pro Monaſterio: [Peragrabat ergo inſulas, & totum Etruſcum mare, Volſcorumque Provinciam, & curvorum littorum ſinus, in quibus Monachorum conſiſtunt Chori. D. Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] Quando in Choro ſtandum, vel genuflectendum ſit. Vide *Genuflexio*. Reliqua vide *Presbyterium*. *Sanctuarium*. *Sancta Sanctorum*. *Stallum*.

CHRENECRUDA. FR. Ceſſio bonorum, ex capitulo Odoardus, fit mentio in lege Salica, tit. 61. Curioſiſſima enim erat decoctoris cæremonia, qui ingrediebatur domum, ibique à quatuor ejus angulis colligebat terram, & poſteà ad limen accedens, ſiniſtra manu illam poſt terga proximioris conſanguinei projiciebat. In aliquibus tamen Civitatibus talis decoctor, ut ſe eximeret à creditorum moleſtia, ſolebat ter poſteriora ſuper lapidem in publico illidere, ut Senis in præſens fieri ſolet; Romæ verò fert per integrum diem pileum viridem: omnia ſiquidem ſunt infamiæ ſigna, & talia Clericis lex non permittit.

CHERESTUS. Vide *Chriſtus*.

CHRISIS. Vide *Apocriſarius*.

CHRISMA, græcè χρίσμα, unctio, ita appellatur Confirmationis Sacramentum. FR.] Chriſtus enim à Chriſmate dicitur, vel potius à Chriſto dicitur Chriſma, non ſecundùm nominis formam, ſed ſecundùm fidei rationem. cap. cùm veniſſet, de Sac. Unctionis. §. quia verò.]: || Dicitur *Signaculum ſpirituale* à D. Ambroſ. *Manus impoſitio* à D. Aug. *Confirmatio*, & *Confeſſionis Confirmatio* à S. Clemente. *Signaculum Domini* à D. Cypriano. *Sigillum Domini* à S. Cornelio Papa. Quare Clemens Alexandrinus de quodam juvene ad fidem converſo per D. Jo: Euangeliſtam, ſic inquit: [Ad extremum Baptiſmi Sacramento illuminavit, poſtea verò, ubi ſigillo Domini, tanquam perfecta, tutaque animi ejus cuſtodia, obſignavit. Apud Euſeb. lib. 3. cap. 17.] FR. *Balſamum* etiam appellatur: [Placuit, ut nullus Epiſcoporum pro modico balſami, quod benedictum pro baptiſmi Sacramento pro Eccleſia datur (quia ſinguli tremiſſem pro ipſo exigere ſolent) aliquid ulterius exigat, ne fortè, quod pro ſalute animarum per invocationem Spiritus Sancti conſecratur: ſicut Simon Magus donum Dei pecunia voluit emere; ita nos venumdantes damnabiliter venundemur. can. placuit. 1. quæſt. 1.] Ubi Gloſſ. exponit: [Balſami, ideſt, Chriſmatis.] At revera non Chriſma formaliter Canonem intelligere puto per nomen *Balſami*, ſed tantùm materialiter; nam Epiſcopi, ne inciderent in peccatum ſimoniæ, non pro Chriſma ſolutionem tremiſſis exigebant, ſed prætextu balſami pretii, ut ſatis ex eodem can. colligitur. Vide *Chriſmale*, ubi de hac ſimoniaca ſolutione agemus. :||: A Simone Teſſalonicenſe σφραγὶς, ideſt, *Obſignatio*, ab Areopagita τελείωσις, ideſt, *Perfectio*, & à Græcis μύρος, ideſt, *Unctio* dicitur, quam dictionem Arabes corruptè *Mairum*: Melitenſes verò magis ad græcam dictionem accedentes *Miru* appellant. Chriſma eſt oleum balſamo mixtum, & ab Epiſcopo aſſiſtentibus Sacerdotibus duodecim, Diaconis ſeptem, ſeptemque Subdiaconis in Feria V. majoris hebdomadæ conſecratum. Diximus materiam eſſe oleum cum *balſamo mixtum*, ubi advertendum, quòd Græci præter oleum, & balſamum commiſcent triginta tres ſpecies aromatum. Item ab *Epiſcopo conſecratum*, inter Græcos verò ſolus Patriarcha hoc chriſma conſecrat, raro tamen, nec annuatim, ſicut Latini, & illud omnibus Eccleſiis poſteà diſtribuit. Item *Duodecim Sacerdotes* aſſiſtunt in memoriam duodecim Apoſtolorum, ac *Septem Diaconi* requiruntur in ſymbolum ſeptem Diaconorum, quos Apoſtoli ſtatuerant; *Septem* verò *Subdiaconi*, ut Diaconorum conſocii adduntur, ita Iſid. lib. 2. de Eccl. Off. cap. 8. Rupert. lib. 5. de divin. Off. cap. 8. Diximus tandem hanc cæremoniam fieri in feria V. majoris hebdomadæ, ſic enim cautum eſt in can. litteris, de conſecr. diſt. 3. & can. quoniam, de ſenten. excom. in ſexto: qui tamen canones de oleo catecumenorum, & in-

& infirmorum non faciunt mentionem. Hæc verò dies myſterioſè aſſignatur, ut Iſidorus, Alcuinus, & Rabanus, notant, quia, nimirum, ante dies Paſchæ Maria Magdalena pedes Domini unxerat; & Rupertus ulterius unctionem ſanguinis Agni ſignificare aſtruit Iſraeliticorum ad poſtes, & ſuperliminaria domorum in die decimaquarta primi menſis. Exod. cap. 12. De uſu autem Chriſmatis; ad tria inſervire dicimus. Primò in Sacramento Confirmationis, cujus adminiſtratio ad ſolum Epiſcopum ſpectat, nec eam Sacerdori delegare poteſt; Papa tamen juſtis de cauſis hanc poteſtatē Sacerdotibus concedere valet, quemadmodum D. Gregorius ad evitandum ſcandalum ex prohibitione in Sardinia ortum, quia, nimirum, Confirmatio in ea inſula prohibebatur in locis, in quibus non inveniebantur Epiſcopi; ideò Sacerdotibus ibi facultatem dederat adminiſtrandi hoc Sacramentum, ut ex ejus epiſt. 9. lib. 3. ad Januar. Caralit. Epiſc. colligitur. Antiquitus poſt baptiſmum hoc Sacramentum conferebatur, ſed ab Epiſcopo: itaque abuſivè à Græcis per ſimplicis Sacerdotis manus poſt baptiſmum hoc Chriſma confertur; aſſerentibus ex antiquo ritu id fieri; nam clarè conſtat: [Quod ſolis debeatur Epiſcopis ut conſignent, & Spiritum Paracletum tradant, quod non ſolùm conſuetudo Eccleſiaſtica demonſtrat, verùm & illa lectio Actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit quibusdam in nomine Jeſu baptizatis per impoſitionem manuum Pauli Apoſtoli datum eſſe Spiritum Sanctum. Item in alio loco ſcribitur, quòd Apoſtoli Hieroſolymis Petrum, & Joannem miſerunt Samariam, ut jam baprizatis traderent Spiritum Sanctum. Rupert. lib. 5. de div. Offic. cap. 16.] Hodie tamen confirmatio hæc non fit amplius tempore baptiſmi, ſed in ætate diſcretionis, atque Parochis Græcis inter Latinos degentibus, ex Pontificiis prohibitionibus ſupradictus abuſus vetitus eſt; ſed pueros græcos jam adultos tenentur Epiſcopo latino ad effectum confirmandi præſentare. Uſus autem Chriſmatis ad ſex inſervit, primò ad ungendum baptizati caput, prout dictum eſt in dictione *Baptiſmus*, & in dictione *Vertex* dicetur. Secundò pro Sacramento confirmationis. At licet in baptiſmi cæremonia Sacerdos ungat chriſmate baptizatum [Signatur enim baptizatus chriſmate per Sacerdotem in capitis ſummitate, per Pontificem in fronte. Rab. de inſtit. Cler. lib. 1. cap. 30.] Utramque tamen unctionem hanc à S. Sylveſtro inſtitutam fuiſſe refert Ruper. in prædic. lib. 5. de div. Off. cap. 16. inquiens: [Legitur autem in geſtis Pontificalibus, quod Sylveſter Papa conſtituit, ut baptizatum liniat Presbyter chriſmate levatum de aqua, propter occaſiones tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem cum conſequendi, ſine manus impoſitione baptizati migrent. Presbyteris itaque chriſmate baptizatos ungere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem, quod ſolis debetur Epiſcopis; ſed verticem.] Tertiò uſus ſacri chriſmatis inſervit in Sacerdotis ordinatione, quo frons, & manus ejus ab Epiſcopo liniuntur. In aliquibus Eccleſiis ungebantur Diaconi manus, quando diaconatum ſuſcipiebat, quod ex quodam M. S. Cæremoniali Rotomagenſis Eccleſiæ colligitur, in quo hæc verba leguntur: [Conſecratio manuum Diaconi de oleo, atque chriſmate.] Erat enim in praxi Gallicanæ Eccleſiæ, ut colligitur ex epiſt. Nicolai Primi ad Ridulphum Archiepiſc. Bituricenſem, ubi inquit: [Præterea ſciſcitatis, utrum ſolis Presbyteris, an Diaconibus debeat cum ordinatione manus chriſmatis liquore perungi.] Quartò oleo chriſmatis Eccleſia utitur in conſecratione Epiſcopi, caputque ejus linitur, ut impinguatum remaneat cœleſti nectare, ac ejus manus perunguntur, ut myſteriorum admirabilium executor fiat: additque Sanctus Cyprianus de Unct. Chriſm. quòd: [Sicut oleum fluctuat, & humidis quibuſdam ſuperfertur: ita excellentia ſacerdotalis regiæ dignitati.] Quintò unguntur Reges, & Imperatores. Sextò conſecratur Eccleſia, & Altare, ut dictum eſt in dict. *Altare*. Item ſolebant Ægyptii ſacro ſchriſmate Sacerdotum cadavera linire, qui abuſus à Balſamone damnatus fuit, quādo de hoc ritu, ſeu potiùs abuſu ab Alexandrino Patriarcha interrogatus fuerat. Erat etiam tempore Caroli Magni abuſus, imò ſuperſtitio, quod reus ne cogeretur violentia tormentorum proprium delictum manifeſtare, ſacrum chriſma bibebat ante interrogationes in tormentis, quæ ſuperſtitio ab eodem Imperatore in ejus conſtitutionibus lib. 3. c. 55. his verbis prohibita fuit: [Ut Presbyter, qui ſanctum chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat.] De quo abuſu loquitur etiam Moguntinum Concil. can. 27. inquiens:] Nam criminoſos eodem chriſmate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprehendi poſſe à multis putabatur.] De chriſma, quod per antonomaſiam Confirmationis Sacramentum intelligi ſolet, multa in ſuis eruditis moralibus reſponſionibus Joannes Cardinalis de Lugo, quo ad effectum, & validitatem hujus Sacramenti ſcripſit, auctoritati S. Dionyſii Areopagitæ innixus, qui in lib. de Eccleſiæ Hierarc. cap. 4. magnam vim, & copiam fragrantium qualitatum, hoc Sacramentum habere dixerat. Vide etiam Baronium ad an. 1080. Debent autem eſſe jejuni, ac neceſſariò in gratia, qui hoc Sacramentum acceptaturi ſunt, & conſequenter, exiſtentes in peccato mortali debent prius confiteri, cùm hæc chriſmatis confirmatio ſit verum Sacramentum, quo fidelibus Spiritus Sanctus tribuitur, dum in Chriſtiana militia adſcribuntur; & ideo eorum frons, quæ eſt verecundiæ ſedes, ſignatur, ut fideles ad ignominias, perſecutioneſque in confeſſione fidei ſubſtinendas præparentur, ac prompti fiant, in cujus probationis ſignum maxilla eorum ab Epiſcopo percutitur. In hoc Sacramento ſicut in Baptiſmo ſuſcipiuntur Patrini: nam eo pacto, quo duellatores ante

pu-

pugnam Patrinos eligunt, ita, qui in ſpirituali lucta contra animæ inimicos dimicat, ut validus fiat, in hoc Sacramento Patrinos eligere debet. Advertendum tandem eſt, quòd non poteſt Patrinus eſſe, qui non fuerit antea hoc Sacramento confirmatus. can. in baptiſmate, de conſecr. diſt. 4. Nec debet eſſe idem Baptiſmi Patrinus, can. in catechiſmo, de Conſecr. diſt. 4. FR. Antiquitus etiam apud Latinos ſtatim poſt Baptiſmum dabatur confirmationis Sacramentum, quod colligitur ex Ordinis Romani verbis, nempe, [Die Reſurrectionis Dominicæ procedentem ad Sanctam Mariam Majorem cum ordinibus ſuis Notarius ſtat in loco, qui dicitur Merulanus, & ſalutato Pontifice, In nomine Domini Jeſu Chriſti baptizati ſunt externa nocte in Sancta Dei Genitrice Maria infantes maſculi numero tot, fœminæ numero tot.] Et etiam Ordo Romanus idem refert de chriſmate in die V. Vide hìc *Chryſmarius*. Quod tamen tempore perſecutionum obſervabatur; legimus enim in paſſione S. Urbani Papæ, quòd hic Pontifex Anolium baptizavit, ac chriſmate conſignavit. Vide *Myrum*. *Oleum Sanctum*.

Chrismale, Velum, quo chriſma cooperitur. Item linteum, quo frons chriſmate liniti cingitur. [Tegitur poſt ſacram Unctionem ejus caput velamine ſacro. Rab. lib. 1. cap. 29. de inſtit. Cleric.] ac de eadem cæremonia mentionem faciens Ordo Rom. addit: [Deportantur ipſi infantes ante Pontificem, & dat ſingulis ſtolam candidam, & chriſmale.] Vide *Baptiſmus*: caput enim noviter baptizati unctum chriſmate, coopertum erat candido velo, à Nicephoro, lib. 3. cap. 37. *Arcana*, *& Myſtica galea* appellato. Adhuc Romæ mos iſte conſervatur, ùbi Patrinus candida faſcia caput confirmati ligat. Item corporale denotat. [Qui in plebem ſuum chriſmale perdiderit, & non invenerit, quadraginta dies pœniteat. Bedæ Pœnitentiale, cap. 13.] FR. Chriſmalis dicebatur etiam quædam ſimoniaca ſolutio pro chriſmatis collatione. cap. 36. lib. 5. tit. 3. decretal.

Chrismalis Patena. Vide *Patena*.

Chrismarium, Chriſmatis repoſitorium, in quo conſervari ſolet: [Sed ille de pulvere beati ſepulcri ſecum habens clavato chriſmario contra ignem &c. Greg. Turon. lib. 4. cap. 32.] *Clavato*, id eſt, clauſo.

Chrismarius, erat Notarius, ſeu Cancellarius, cui nomina baptizatorum notare incumbebat. Quare de cæremonia coram Pontifici facienda, cùm in die Paſchæ ad Sanctam Mariam Majorem ille ad celebrandum equitaret, Ordo Romanus habet: [Cùm venerit ad Merulanum, quidam Chriſmarius electus ab omnibus Chriſmariis dicit alta voce: Jube Domne benedicere, & Pontifex benedicit, & Chriſmarius, in Eccleſia S. Mariæ Dominæ noſtræ baptizati ſunt tot maſculi, & tot fœminæ. Pontifex reſpondet: Deo gratias.] FR. Vide quæ notavi in fine dictionis *Chriſma*.

Chrismatarium, Vas in quo chriſma conſervatur. [Servus Chriſti Maximianus Archiepiſcopus hoc Chriſmatarium ad uſus fidelium fieri juſſit. In vita S. Maximiani.

Christianizo, Chriſtianum ſe profiteri] Nullam autem Apoſtolici cenſus Eccleſiam invenies, quæ in Creatore chriſtianizet. Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion.

Christianocategorus, Χριστιανοκατήγορος, Chriſtiani accuſator. Nam κατήγορος, accuſatorem ſignificat, à κατὰ, contra, & ἀγορεύω, dico. Aliqui Hæretici ita à D. Joanne Damaſceno vocati, qui imagines Sanctorum Latriæ cultu adorabant, cùm Sacroſancta Eccleſia Duliæ cultu Cælicolas adorare jubeat: dicebantur *Chriſtiano-categori*, quia eorum errores veris Chriſtianis notam inferebant, nam tanquam idololatræ exiſtimabantur, quorum contrarii. Vide *Duliani*.

Christianus, Chriſti aſſecla: [Itaut cognominarentur primum Antiochię Chriſtiani. Actor. cap. 11.] Cùm antea nominarentur *Diſcipuli*; ſed ab Apoſtolis ordinatum fuerat, ut Chriſtiani nominarentur, ad differentiam aliorum Diſcipulorum hæreticorum, ut refert S. Athanaſius, quia Doſitheus, Judas, & Joannes, qui antea fuerant Apoſtolorum Diſcipuli, invenerunt falſa dogmata Religioni Chriſtianæ contraria; itaque occaſionem præbuerunt Apoſtolis, ut ſequaces Chriſti à ſectatoribus Hæreſiarcharum, veri Chriſti Diſcipuli diſtinguerentur, ac Chriſtiani nomen eis tribuerunt. Equidem miror quomodo Pamelius in Annotationibus ad Apologet. Tertull. cap. 4. ubi habetur, quòd tempore Tiberii Imp. [Primum nomen Chriſtianum in ſæculum introivit] ibique infert Pamelius, quòd Diſcipuli ante divulgationem Antiochiæ in aliis mundi partibus cognominati fuiſſent Chriſtiani; minimè advertens Tertulliani verba, qui per nomen Chriſtianum, famam, & notitiam Chriſti intelligit. FR. Nam uſque ad Tiberii Claudii tempora ſub nomine Judæorum Romæ appellari Chriſtianos, Suetonius in Claud. cap. 25. refert ſic inquiens: Judæos impulſore Chreſto aſſiduè tumultantes Roma expulit,] quòd Oſorius *Impulſore Chriſto* apud Baronium anno 51. n. 1. legit. Atque Aquila, & Priſcilla; cùm eſſent Chriſtiani, natione tamen Judæi, Actor. 18. pro Judæis Romæ habiti fuerant: idem Baron. ibid. num. 2. Vide dict. *Chriſtus*. Itaque Gentiles in primordio Chriſtiano de hoc vocabulo parùm inſtructi, Chriſtum, Chreſtum vocabant, ut Lactantius Firmianus, lib. 4. cap. 7. refert inquiens: [Ignari rerum noſtrarum Chriſtum Chreſtum, & Chriſtianos Chreſtianos vocabant.] A Judæis verò Nazareni tunc vocabantur Chriſtiani. Baron. ad ann. 43. n. 16. Et adhuc in Oriente ſic vocantur. Cœperunt itaque in Urbe nominari Chriſtiani tempore Neronis, ut ex Tacito, lib. 15. Annal. habetur; ubi ſic ait: [Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inviſos, vulgus Chriſtianos appellabat;

Au-

Author nominis ejus Chriſtus, qui Tiberio Imperante, per Procuratorem Pontium Pilatũ ſupplicio affectus erat. [Et Sueton. in Nerone, cap. 16. [Afflicti ſuppliciis Chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis novæ, ac maleficæ.] Erat enim tam abominabile hoc nomen Chriſtiani apud Gentiles, ut in ſuo Apologetico, c.3. adverſ. eoſdem Gentiles conatus fuerit Tertul. ſuavitatem hujus vocabuli elucidare, ſic inquiens: [Chriſtianus autem, quantum interpretatio eſt, de unctione deducitur; ſed cùm perperàm Chriſtianus pronunciatur à vobis (nam nominis eſt certa notitia apud vos) de ſuavitate compoſitum eſt.] Alludit enim ad nomen Chriſti, quod unctionem ſignificat : || : Varia opprobrioſa nomina Chriſtianis Gentiles indiderant; dicti enim ſunt *Eſſei*, ſeu *Ieſſei*. Baron. an. 64.n.4. *Sibylliſti*. Idem in Appar. num. 19. *Aſinarii*. Idem an.42.num.33. & an. 201. num. 21. & 22. *Semiaxii*, *Samentarii*. *Sarmentitii*. Idem an.201. num. 32. Hieronymus Herculanus in ſua Regia Sacrarum Viduarum exiſtimavit *Semiaxem* ſignificare ſex unciarum, ideo legit *Semiſſijus*; ſed Tertulliani textui hæc lectio non conſonat, dum in Apolog. cap. ult. ait: [Licèt nunc Semiaxios, & Sarmentitos appellatis, quia ad ſtipitem dimidii axis revincti, ſarmentorum ambitu exurimur.] Proceſſu temporis deinde, quia Hæretici, ac Schiſmatici Chriſtianos etiam ſe appellabant, veri fideles ad illorum diſtinctionem *Catholici*, ideſt, univerſales appellati ſunt. Vide *Catholicus*. Inde Pacianus in Novatianos ſcribens, ait: [Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, iſtud oſtendit: hoc probor, inde ſignificor.] Aliis irriſoriis nominibus à Gentilibus vocabantur Chriſtiani, nempe, *Græci*, quia nigro colore Romanis odioſo, & philoſophico pallio induebantur; hinc D. Hieronymus ait, [Si tunica non canduerit, ſtatim illud è trivio impoſtor, & Græcus eſt. Epiſt. 23.] Ubi *Impoſtor* nedum deceptorem ſignificat, quia decipientes Chriſtiani putabantur; ſed etiam ita dicebantur, eò quia ſuper tunicam pallium imponebant. Tandem advertendum, quòd nomen *Benedictus* à principio non fuit nomen proprium, ſed appellativum, & ſynonimum Chriſtiani nominis apud veteres Authores. [Benedictus Simplicius hactenus veſtri, jamque ab hinc noſtri (modò per vos Deus annuat) habendus ordinis comes. Sidon. lib. 6. cap. 9. Alius libellus ex his eſt, quos ad Benedictum, id eſt, Chriſtianum virum amicum meum Endelechium ſcripſiſſe videor. Paulinus, epiſt. 9.] Ac penes alios paſſim de hujus vocabuli uſu. FR. Aliqui putant, quòd nomen Chriſtiani Epiſcopum aliquando ſignificet, argum. in C. de Epiſc. aud. & l.fin. C. de poſtlim. rever. Item Chriſtiani Athei dicti, & quare, vide *Atheus*. Item Sacerdotes appellati. Vide *Sacerdos*. *Cruciola*. Vide duo genera Chriſtianorum in dict. *Deividus*. Vide *Galilæus*. *Hominicula*. Cinerarius in dict. *Cinerarium*. *Piloſiotæ*. *Porphyrogenitus*. *Teletarcha*.

Hierolexicon Magri.

Christianissimus, glorioſus titulus Galliarum Regis, quem Gregorius III. an. 740. Carolo Martello tribuit, illum exhortans ad defendendam contra Longobardos Eccleſiam; quo titulo mediantibus egregiis eorum prælìis, & beneficiis in Eccleſiæ favorem, honorificati ſunt ſucceſſivè omnes illius Regni Reges; licèt Julius II. in eorum præjudicium, ut refert Cardinalis Pallavicinus, lib. 2. Hiſt. Concil. Trident. cap. 1. Angliæ Regi hunc titulum conceſſerat; atque Maximilianus Imp. contenderat ſolis Imperatoribus deberi; Galloſque Reges in tantum Chriſtianiſſimos appellatos fuiſſe, in quantum Cæſares erant. FR. Ita D. Ambroſius, epiſt 26. Gratianum Imperatorem Chriſtianiſſimum appellavit. At Reges etiam hoc titulo ab ipſiſmet Pontificibus ſolitos fuiſſe decorari legimus; nam Leo II. hoc nomen Everigo Hiſpaniarum Regi attribuit, atque Concilia Toletanum, & Bracarenſe Ricaredum Regem Chriſtianiſſimum appellarunt, ex eo quia Gothos ad fidem catholicam reduxerat, ita Rodericus Sancius in illius vita teſtatur: item Rex Siciliæ ab Alexandro III. Chriſtianiſſimus appellatus fuit. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 185.

Christipara. Vide *Chriſtotocos*. *Theotocos*.

Chrystolytæ, græca vox Χριστολύται, hæreticorum ſecta, ideſt, Chriſtum ſecantes; hi enim docebant ſolam Chriſti divinitatem ad cælum aſcendiſſe, remanente in terris corpore animato, ac ſola humanitate ſeparata.

Cristophoria, Χριστοφορία. FR. feſtum in Ambroſiana Eccleſia ad diem ſeptimum Januarii in memoriam Chriſti ab Ægypto reverſi celebratum; Chriſtophoria enim græcè Chriſti delationem ſignificat.

Christotocos, Χριστοτόκος, Chriſtipara. Ita beata Virgo Maria à multis antiquis Auctoribus, & præterea à Concilio Florentino vocata. Ex quibus liquet non ſolùm Chriſtotòcon, ſed & Theotòcon eam eſſe pronuntiandam. Sic in Conſtitutione prima Eugenii quarti, de Synodo Epheſina loquente, dicitur in hac definitum eſſe *B. Mariam ſemper virginem non ſolùm Chriſtotocon, ſed etiam Theotocon, hoc eſt non tantùm hominis, ſed Dei genitricem ab omni Eccleſia prædicandam*. Fit autem vox iſta Chriſtotòcos à Χριστὸς *Chriſtus*, & verbo τίκτω, *pario*, *gigno*. Vide *Theotocos*.

Christus, laudabile noſtri Salvatoris nomen, idem ac Meſſia; nam hebraicè *Meſiah*, græcè Χριστὸς, & latinè *Unctus* dicitur. Romani in Eccleſiæ primordio Chreſtum appellarunt, ut ex Suetonio dictum eſt ſuprà in dictione *Chriſtianus*; quare Ludovicus Orleans in Tatici Obſervationibus exiſtimat, quòd Martialis, epig. 28. lib. 9. in Chreſtum, in opprobrium Chriſti ceciniſſet. *Unctus* dicitur, quia antiquitùs Sacerdotes, & Reges ungebantur, atque utrumque nomen Redemptori noſtro optimè convenit. FR. à Divo

K Gre-

Gregorio Veritas in vera carne appellatur. can. ſi quis per vetus teſtamentum. 22 quæſt. 2. Notandum, quòd caro Chriſti non dicitur caro peccati, ſed in ſimilitudinem carnis peccatricis. can. utilem. 22. quæſt. 2. Item Chriſtus appellatus eſt Irenarcha, ideſt, Princeps pacis. Vide *Irenarcha*. Item Sequeſter, ideſt, mediator. Vide *Sequeſter*. Ubi natus ſit. Vide *Thamnus*. In antiquis monumentis reperitur, ſæpè hoc ſignum loco XP. ideſt, CHR. quod Chriſtum

ſignificat. Vide Torrigium de Crypt. Vatican. impreſſ. ſecunda. Vide etiam hìc in dict. *Labarum*. Cæterum de proprio Chriſti nomine JESUS, illud reverenter pronunciantibus Joannes Papa XXII. XI. dierum indulgentiam conceſſiſſe refert Jo. Villanus in ejus hiſt. par. 1. lib. 9. cap. 79. Item Chriſtus pro rebus Chriſti, nempè, eccleſiaſticis, & ſpiritualibus, can. convenior. §. non ſolet Chriſtus. 23. quæſt. 8. & ibi Gloſſa. Qualem hymnum Chriſtus cecinerit in ultima cœna. Vide *Hymnus*. Chriſtus unius Uxoris Sponſus. Vide *Monogamus*. Vide *Choragus*. Dicitur Vita clavata. Vide *Clavatum*. *Dei virilis*. Qua die mortuus ſit. Vide *Paraſceve*. Ejus veſtigia in Monte Oliveto, quando ad cœlum aſcenderat, nunquam tegi potuerunt. Vide *Pavio. Præambulus*. An nudis pedibus incedebat in terris. Vide *Sandalia*. Reliqua Vide *Deiſona. Epiſtates. Galilæus. Homouſion. Nullificamen. Pæonius. Teletarcha*. Quibus motivis inducti ſunt Hebræi ad Chriſtum, ut Redemptorem, acclamandum in die, quo Hieroſolymam ſuper aſinam ingreſſus eſt. Vide *Palmarum feſtum*. Chriſtus dicitur Virtus Dei. Vide *Verbum Dei*. Utrum appellari poſſit creatura. Vide *Creatura*.

CHRISTOLOGUS, græcum nomen Χριστολόγος ſignificat hominem ornatè de Chriſto loquentem, in quo tamen facta locutioni non correſpondent; hinc pro eo, qui Chriſtianus nomine tantùm intelligitur, cùm re vera ejus opera Chriſtiano nomini minimè correſpondeant.

CHRYSARGYRUM, græcum vocabulum χρυσάργυρον, aurum, & argentum ſignificat, & pro tributo accipitur, quod in moneta aurea, & argentea à meretricibus, aliiſque infamibus perſonis Conſtãtinopolitano Imperatori ſolvendum erat, de quo Euagrius, lib. 3. hiſtor. c. 39. ubi de falſitate Zoſimum hiſtoricum convincit referentem Magnum Conſtantinum ſimile tributum impoſuiſſe. Fuit autem abolita hujuſmodi ſolutio ab Imperatore Anaſtaſio Baron. An. 330. num. 36.

CHRYSOBULLA. Vide *Bulla*.

CHRYSOCLAVUS. Vox græco-latina, ſæpè ab Anaſt. Biblioth. in vitis Pontifex. uſitata. [Super Altare majus fecit tetravela holoſerica, alithina quatuor cum hoſtillis, & roſis chryſoclavis. Anaſt. in Leone III.] Omnes ſunt voces barbaræ compoſitæ ex græco latino; nam *Tetravela* vela quadruplicata ſignificat. *Holoſerica*, ideſt, tota ex ſerico. *Alithina*, vera &c. Vide ſuo loco. Idemque in Benedic. III. [Camiſias albas ſigillatas holoſericas cum chryſoclavo.] Itaque opus textile configuratum aureis clavis erat; inde veſtis ita contexta *Chryſo clavata* dicebatur, quam Latini *Auroclavatam* dixere. [Auroclavatis veſtibus item interdixit. Tacitus.] Ac alii Scriptores *Clavatam veſtem* appellarunt. Antiquiſſimus Romanorum uſus fuerat, ferendi *Clavatas veſtes*; & latæ, *Laticlavi*, ſtrictæque, *Auguſti clavi* appellabantur. Atque *Laticlavas mappas* Petronius dixit, & Martialis, lib. 4. ep. 45. [Et lato variata mappa clavo:] quæ configurationes ex auro erant intextæ, ſeu inſutæ veſtibus, mappis, ac linteis ad modum clavorum capitis. [Habentes tabulas, ſeu orbiculos de chryſoclavo. Anaſt. in Leone III.] FR. Et ſæpè erant ex purpura [Veſtitur colobio albo clavato purpura. In vita S. Bartholomæi Apoſtoli ab Abdia deſcripta, lib. 9.] Erat enim colobium purpureum, quo ad ſagi militaris imitationem Monachi etiam utebantur. [Habet verò colobium noſtrum clavum purpureum. Quidnam deſignat clavus ille purpureus? Unuſquiſque Regi militans habet purpuram in ſago ſuo &c. ſic & nos in colobio noſtro purpureum clavum apponimus, ut demonſtremus nos in Chriſto commilitare. S. Doroth. Abb. doctr. prima.] Quamvis Albertus Rubenus exiſtimet, quòd vox Clavus non ſignificet aliquam figuram, ſeu lineam in veſtibus; ſed colorem purpureum auro contextum, ſicut dicitur *Chryſococcinum*, *Chryſopraſinon*, *Chryſocitiron*, & reliqua colorata textilia auro mixta. Quod tamen ex eodem Bibliothecario confirmatur; nam, ut ſuprà viſum eſt in dict. *Blattum* apud eundem ſignificare purpuram, & in Leone III. idem ſcripſerat: [In Altare B. Petronillæ poſuit veſtem de ſtaurace una, habente periclyſim de blattis, ſeu chryſoclavo.] Et vocabulum *Seu* non rarò copulam *Et* apud eundem ſignificare videbimus in dict. *Seu*.

CHRYSOCITRION, & *Chryſococcinon*. Vide *Chryſoclavus*.

CHRYSOCOLLA. FR. De hoc vocabulo Iſidorus duobus modis ſcripſerat: primò enim lib. 33. Etymol. cap. 14. ſic ait: [Chryſocolla gignitur in India, ubi formicæ eruunt aurum, eſt autem auro ſimilis, & habet naturam magnetis; niſi quod augere aurum traditur; undè & nuncupatur.] Hoc minerali ſtratum fuiſſe Caligulæ, Neroniſque Circum Marlianus credidit, quod alii æris æruginè picturam illam fuiſſe coloratũ malunt: at Plin. lib. 33. c. 5. Marliano favet. Secundo loco idem Iſidorus, l. 19. cap. 17. ait: [Chryſocolla colore praſino eſt, quod venæ ejus habere aurum traditur, hæc & in Armenia naſcitur, ſed ex Macedonia probabilis venit; funditur enim ex metallis æris, cujus inventio argentum, & Indicum prodit; nam venæ ejus cum iis habent naturæ ſocietatem.] De hac ſecunda ſpecie videtur intelligi lapidem, qui vulgò *Lazul* dicitur à vocabulo græco, quod Perſidem, aut Armeniam denotat. Vide græcos hiſtoricos de Lazulis populis, quos Beliſarius debellaverat; ex iſto enim lapide, quem Iſidorus ex Armenia provenire

nire ait, extrahitur barba argentea, & aurea, ut teſtatur Jo: Baptiſta Porta in ſua naturali magia. De hac Chryſocolla, lib. 35. cap. 6. ſic tradit Plinius: [Armenia mittit, quod ejus nomine appellatur: (*nempè, Lazul græcè, latinè Armenia* lapis eſt hic quoque chryſocollæ modo infectus, optimumque eſt, quod maximè viret communicato colore cum cæruleo: ſolebant libræ ejus trecentis nummis taxari.] Et lib. 33. cap. 5. de ſecunda ſpecie Chryſocollæ, idem ait: [Chryſocolla humor eſt in puteis, quos diximus, per venam auri defluens creſcente limo in rigoribus hybernis uſque ad duritiam pumicis, laudatiorem eandem ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum eſt, invenitur & in plumbariis; vilior etiam in auraria.] Ex quibus colligitur, colorem praſinum non eſſe porraceum, ut Calepinus, & alii exiſtimant; ſed cæruleum; nam chryſocollam Iſidorus ſuprà ait eſſe coloris praſini, & Plinius cærulei; ergo praſinus, & cæruleus idem color eſt; ſic dicendum de *Chryſopraſo*, quem idem Calepinus cum aliis aureum porraceo colore mixtum eſſe aſſerit: contra quos reſpondetur ex Philone, qui lib. 1. Allegor. ait Ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. [Sapphirus autem eſt lapis praſinus.] Et licèt græcè LXX. locum Exod. 28. 9. vertiſſent: [Sumeſque duos lapides ſmaragdos &c.] dictio tamen hebraica *Sohom* ibi non clarè ſmaragdum teſte Hieronymo in epiſt. ab Fabiol. ſignificat, & licèt græcè πράσιον porraceum ſignificet; hic tamen lapis chryſopraſius utrum à colore, vel à loco, unde ſumitur, ita potiùs denominetur, non liquere ait ibidem D. Hieronymus, his verbis: [Qui hebraicè dicuntur *Sohom*, ab Aquila, & Symmacho, & Theodotione Onychini, LXX. ſmaragdi transferuntur. Joſephus ſardonychas vocat, cum hebræo Aquilaque conſentiens: ut vel colorem lapidum, vel patriam demonſtraret.] Ita etiam ex ſignificatu hujus coloris intelligere videtur Procopius, inquiens: [Praſinus peculiariter dedicatus eſt ſacerdotali tribui, quæ cæleſtium cogitationem rimatur. Carbunculus conſecratus eſt regiæ poteſtati; ut enim ignis &c. in cap. 2. Geneſ.] Unde ex coloribus lapidum moralem ſignificatum derivat, nempè, à praſino cæleſti ad cæleſtem contemplationem, & à carbunculi colore ad ignem, ac lucentem Regum poteſtatem. Quare chryſopraſus eſt potius aureus, & cæruleus color mixtus. De praſino colore ſæpè Anaſtaſius in vitis Pontificum mentionem facit. Vide *Praſinus*. Aldourandus verò hunc lapidem cyaneum autumat à Plinio appellatum fuiſſe, & in *Chryſocolla* varia excogitat.

CHRYSOLOGUS, Χρυσολόγος, græcum nomen, aureum ſermocinatorem ſignificat, cognomentum Petri Ravennæ Archiep. propter ejus ſententioſum, & ſuccinctum loquendi modum.

CHRYSOPETRON. Vide *Praſinus*.

CHRYSORAS, græcum vocab. Χρυσόρας, aureus rivus: ſic appellatus eſt S. Jo: Damaſcenus; & ab Arabibus *Manſur*, ideſt, auxiliatus, ſeu redemptus dicitur; fortaſſe quia à Beatiſſima Virgine illi reſtituta fuit manus, quæ in teſtimonium veritatis ab inimicis fidei mutilata fuerat. Hoc tamen *Manſur* nomen eſt proprium inter Turcas, & Arabes.

CHRYSOPRASUS. Vide *Chryſocolla*.

CHRYSOTOMUS, Χρυσόστομος, eximii S. Eccleſiæ Doctoris Joannis Conſtantinop. Patriarchæ cognomen, quod os aureum ſignificat.

CHRYSOTELLA, χρυσοτελία. FR. hoc eſt auri contributio. Evagr. lib. 3. hiſt. eccl. cap. 42.

CHRYSULCA. FR. Italicè *Acqua forte*, ſeu *Da ſpartire* dicitur: veteribus incognita, qua Artifices utuntur ad imprimendum, & delineandum in metallis, & ea mediante aurum ab aliis metallis ſeparatur, quæ ex candida, ac clara in cæruleum convertitur auro immixta: at ſi in ea æs infuſum ſit, in caſtaneum colorem transmuratur: ferrum verò in rubrum: purum autem argentum in nigrum colorem illam convertit; hinc ſenes, & vetulæ juventutem affectantes, ad abſcondendam canitiem ſolent barbam, & capillos rufos, nigros, vel caſtaneos hac aqua tingere, variando, nempè, tantummodò metalli infuſionem, juxta colorem ab eis exoptatum.

CHYDÆUS, græcum vocab. χυδαῖος, vulgaris, ac vilis ſignificat: Accipe tecum unum vaſculum chydæi vini. Pallad. in lauſiaca.] Aliqui putant fuiſſe vinum expreſſum ex palmarum fructibus.

CHYTROPODES, græcum vocab. χυτρόποδες. FR. ollarum ſuſtentacula, vel ipſæ ollæ cum pedibus. [Sive clibani, ſive chytropodes deſtruantur, & immundi erunt. Levit. cap. 11.

CIBORIUM, græc. vocab. κιβώριον, propriè ſignificat fabæ ægyptiæ ventriculum; translativè tamen vas denotat. FR. genus poculi, ſeu calicis in modum ſoliorum colocaſiorum factum, Hiſtor. Longobard. Adnot. in lib. 3. c. 35. :||: Hodie tamen inter Eccleſiaſticos Tabernaculum, in quo conſervatur Sac. Euchariſtia, ſignificat. [Ciborium ex argento puriſſimo. Anaſt. in Leone II[.] à Symmacho *Pixis*: & *Turris geſtatoria* à Greg. Turon. de Glor. Martyr. c. 86. dicitur. Vide ſuis locis. Antiquorum uſus erat conſervandi hoc Sacramentum in quibuſdam columbis argenteis, vel aureis ſuper Altare pendentibus, ut adhuc mos eſt in aliquibus Galliæ Eccleſiis, Pariſiis præſertim. Ritus hic in Eccleſia à D. Baſilio introductus fuit, ut in ejus vita obſervatur apud Surium, tom. 1. ubi dicitur: [Tertium verò (*ideſt Hoſtiæ conſecratæ particulam*) in columba aurea pendente repoſuiſſe.] Vide Baronium An. 57. n. 152. Item ponebatur Euchariſtia in baſe Crucis ex ordinat. Turonen. Concilii II. Ante Concil. Trident. conſervabatur in foramine muri, ſicut uſque nunc Oleum Sanctum conſervatur; quæ foramina in multis Eccleſiis adhuc videntur; ſed præfatum Trident. Concil. hoc fieri vetuit. Hodie quoque ciborium à pyxide diſtinguitur; nam pro ciborio tabernaculum, ubi ponitur

vas cum Euchariſtia ; per pyxidem verò vas ipſum, in quo præfatum Sacramentum ponitur, intelligitur. Vide *Pyxis*.

CICATRIX. Vide *Nota*.

CICENDELLA. *Cicendelum*, & *Cicindelis*: Pygolampas, aliàs lampuris, ſeu lampyris eſt, exiguum animal, Italicè *Lucciola* dicitur, cui venter nocturno tempore lucidus apparet: translativè verò pro lucerna ardente accipitur. [Inter organa Vatum, & ardentes cicendelas, Fulber. Carnot. epiſt. 68. In Sacrarium ſub velo tranſiens, cicendelam extinguere voluit. Greg. Turon. lib. 4. cap. 31.] Invenitur etiam nomen *Cacindela* in eadem ſignificatione, à verbo *Candeo* proveniens, ſicut in dict. *Candela*, ab eodem verbo diximus derivari. Aliquando ſignificat etiam candelabrum. Vide *Butto*, *Pharus*.

CICONIA. Vide *Erodion*.

CICONIUS, res ad ciconiam avem pertinens: [Uſque ad adventum hirundinum, & ciconium. Sidon. lib. 2. epiſt. 14.

CICURIA ENNIANA, phraſis corrupta in Tertulliano, qui Valentinianorum ineptias deridens, inquit: [Accipe alia ingenia cicuria enniana inſignioris apud eos Magiſtri. c. 37.] Alii *Cicurienniana* legunt ex nominibus, *Cicur*, & *Ennianus*; comparat enim ironicè Valentinianorum rude ingenium ingenis Oſcorum, quos (ut ibi notat Marius Victorius) linguam græcam, & latinam Ennius docuerat; quæ conjectura ex verbis D. Hieronymi confirmatur, cujus verba, lib. 3. contra Rufinum ſunt hæc: [Sed nos ſimplices homines, & cicures enniani, nec illius ſapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere poſſumus.] At Latinus Latinius Tertullianum ſic corrigit: *Accipe alia ingentia cercuriana*; quibus verbis ad ingentes Valentinianorum ineptias Tertullianus alludit; *Cercurus* enim erat ingens Aſiaticorum navis. FR. Opinionem Latinii invenies in ejus Bibliotheca Sac. ſeu Obſervationes &c. per nos hoc anno impreſſa, pagin. 199. col. 1.

CICUTA, herba; ejus naturam. Vide *Hierophanta*.

CIDARIS. Vide *Mitra*.

CILICIUM DIVINUM, quid ſit. Vide *Pœnitentes*. Unde dicatur. Vide *Trichinas*.

CIMELIA κειμήλια, Vide *Cemelium*.

CIMELIARCHA, *Cimelium*, & *Cinimilia*. Vide *Cemelium*.

CINERARIUM, Theca, ſeu vas, in quo cineres, ſeu oſſa Sanctorum conſervantur; & ideò *Oſſarium* etiam dicitur. Vide *Canola*. Cinerarii appellabantur Chriſtiani, ut Tertullianus teſtatur, ex eo quia Martyrum cineres verebantur. FR. hoc nomen à Vigilantio hæreſiarcha Chriſtianis primò impoſitum fuerat. Baron. an. 406. n. 44. & ſeq.

CINERUM DIES, Eccleſiæ feriæ IV. Dominicæ Quinquageſimæ antiquiſſimus ritus, qui ſolebat fieri à Chriſtianis excalceatis, ut in conſtitutionibus Ciſtercienſium diſponitur, & Rupertus ait: [Igitur ut noſtra nobis calamitas ad memoriam revocetur, & meminerimus, quia pulvis ſumus, quod oblitus eſt pater noſter Adam, quando projecit ante Deum coronam ſuam, & exinde ſenſit nuditatem ſuam: idcircò & cinere capita noſtra aſpergimus, & ſummas partes corporis, ideſt, pedes nudamus, hoc habitu confitentes quia non Dii, neque de cœlo ſumus; ſed homines ſumus, & de terra principium habuimus, & quia per peccatum gloria noſtra ſpoliati, & inter hoſtes conſtituti, ornatu gratiæ Dei indigemus. De divin. Offic. lib. 4. cap. 10.] FR. Extremæ ſiquidem admirationis civium Halberſtadii Saxonum mos erat in hac die, ex relatione Æneæ Sylvii in ejus Europa, c. 2. ſceleſtiorem enim civium inquirebant in hac die, quem lugubribus indumentis veſtiebant, ac capite velato in Eccleſiam conducebant, ex qua peractis divinis officiis, illum expellebant. Hic per totam Quadrageſimæ tempus nudis pedibus in Civitate perambulabat, omneſque Eccleſias viſitando, minimè ingrediendo, nec cum ullo unquam loquebatur; erat tamen alternatim ad menſam inter Canonicos invitatus. Dormiebat poſt mediam noctem, tandem poſteà ab omnibus peccatis, ac enormitatibus commiſſis abſolvebatur; & deinceps Adam appellabatur :||: Adhibendus eſt cinis pro hoc die ex palmarum, & olivarum ramis, anno præcedenti benedictis, ut in Rubricis diſponitur, quòd & Græci quoque obſervant: cùm enim hæ ramorum binæ ſpecies, una, ſcilicet victoriæ, miſericordiæ paciſque altera ſymbola ſint; hinc admonentur fideles, quòd mediante pœnitentia, & vitiorum victoria, & divinæ miſericordiæ reconciliatio acquiratur. FR. In Ambroſiano ritu diſpenſantur cineres ad feriam ſecundam Rogationum, quæ ibi poſt Aſcenſionem celebrantur. :||: In Cappella papali, quando Pontifici ſuperimponitur cinis à Celebrante Cardinali: advertit ibi Cæremoniale, lib. 2. cap. 31. quòd Celebrans: [Stans coram eo ſupra ſcabellum, nihil dicens, imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput in modum crucis.] Quod ſolet fieri ad Sanctam Sabinam, ubi quadrageſimalis ſtatio incipit; ſed Cencius Camerarius in ſuo M. S. Cæremoniali teſtatur, quòd Papæ quoque dicebantur memoranda verba: *Memento homo &c.*

CINGULUM, Zona, baltheus, ſacrum ligamen ad celebrandum ordinatum. In quodam antiquo Pontificali M. S. *Cinctorium* appellatur. Contemplativè charitatem Chriſti ſignificat. Innocent. Papa de Myſt. Miſſ. cap. 37. hujuſdemque Chriſti Virginitatem. Bonavent. Item flagella in paſſione ejuſdem. Durand. Item funes, quibus idem in paſſione ligatus fuerat. D. Thomas. Atque moraliter cuſtodiam cordis ſecundùm Rabanum denotat. Continentiam repræſentari ait Amalarius. Fortitudinem denotare, inquit Heſychius, & tandem arcum perfigurat, quo contra communem hoſtem dimicatur. [Cingulum pro arcu ſe cingit, ſubcingulum pro pharetra ſibi appendit. Gem. lib. 1. c. 83.] *Subcingulum*, & *Sub-*

& *Subcinctorium* non eſt ampliùs in uſu; ſolus tamen Papa adhuc in Pontificali uti ſolet, eſtque ad parvi manipuli formam, in latus ſiniſtrum appenſum. [Primùm cingulo cum ſubcinctorio in parte ſiniſtra pendente, Caremon. Papale] Quod non adhibet Papa, ſi celebraturus ſit in die Veneris Sancti. [Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramentis, exceptis ſandaliis, & ſubcinctorio, ſanone, & chirothecis. Ibidem.] Et appellatur etiam *Perizoma*, ejuſque ſignificatum, Geminian lib. 1 de Antiq. Rit. Miſſæ, cap. 200. exponit, inquiens: [Per hoc eleemoſynarum ſtudium accipitur.] Apud Græcos fit ad modum burſæ calicis, & angulariter illi appendunt, itaut figuram rombi præſeferat, ac ἐπιγονάτιον illud appellant, ideſt, ſupergenuale; nam uſque ad genua extremitas illius anguli inferioris pertingit: adhibetur ab Epiſcopis, aliiſque Eccleſiaſticis Dignitatibus, etiam à Parochis. Quod autem ad conſcientiam ſpectat, dicimus cum Enriq. lib. 9. de Miſſ. c. 29. num. 5. & Sylveſt. in verb. Miſſa, in caſu neceſſitatis celebrare abſque cingulo benedicto non eſſe peccatum, quæ neceſſitas eſſet exemp. gratia urgentia præcepti de audienda Miſſa in feſto de præcepto: ratio eſt, quia antiquitus in aliquibus Eccleſiis non benedicebatur cingulum; quod quando frangitur, non poteſt innodari; ſed utendum eſt de illius majori portione; nam denominatio benedicti cinguli intelligitur ſecundùm majorem partem, & minor pars benedictionem amittit, ut de Altari portatili fracto in dict. *Altare* dictum eſt. Vide Zachar. Paſqualigum in ſuis Deciſ. moralib. Si tamen antequam totaliter rumpatur, pręnodetur, non amittit benedictionem. Gavant. par. 2. tit. 1. Poteſt defectu cinguli uti ſtola, & loco hujus manipulo, ſi longus hic eſſet. FR. Item antiquitus magiſtralis dignitatis ſignum denotabat cingulum: [Magiſtratus enim, qui hoc jubere auſus fuerit, ammiſſione rerum, & cinguli condemnatione plectetur, can. nullus Epiſcopus, 11. quæſt. 1.] Dicitur etiam cingulum clericale in canone, Chriſtianis, 11. quæſt. 1. Item ſignificat zonam, in qua conſervatur moneta. Vide *Ventralis*. Synonyma prioris ſignificatus. Vide *Epigonation*. *Scriniarius*.

CINGULUM BRACHIALE, manipulum ſignificat.

CINIFES, ex græco vocabulo σκνίφες, ſic in textu Græco. Pſal. 104. legitur, ubi nos latinè habemus: [Dixit, & venit cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.] quod culices ſignificat.

CINIS. Vide *Cinerum dies*.

CINTICULUM. Vide *Manipulus*.

CINYRA, fidicula, lyrula, ſeu cithara, à græco vocabulo κινύρα. [In ipſa renovatum eſt in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. 1. Machab. c. 4.

CIONITA. Vide *Stylita*.

CIPPUS, de quo vocabulo ſic Tertull. de Pallio, cap. 5. ait. [Pallium facilè ſeſe regit, facilè reficitur; etiam cùm reponitur, nulli cippo in craſtinum demandatur.] ubi Cippus non denotat arcam, ſicut Pamelius interpretatus eſt, nec perticam, aut lignum aliquod tranſverſum ad pallium ſuſpendendum, ut Franciſcus Junius putavit; ſed torcular potiùs, ſeu ſuppreſſorium aliquod, ſub quo veſtes complicatæ, ac compreſſæ ſupponi ſolent, ex ſimilitudine compedum, in quibus reorum pedes comprimuntur, quod tormentum *Pedica*, & *Cippus* dicitur; ita toga, ut ſuas rectas plicaturas, ac nitorem retineret, noctu ſic ordinata comprimebatur, quam diligentiam in pallio non requiri, inquit Tertullianus. FR. Item ligni truncum perforatum ſignificat, in quo Minorum Ordinis Religioſorum peculium conſervabatur. Clement. cap. cxvi, §. quo circa quæſtus omnis pecuniæ, de verbor. ſignif. & ibi Gloſſa.

CIRCADA, tributi, ſeu datii ſpecies. [Jube inclyte Præſul non dare circadas de Eccleſiis noſtris. Fulbert. epiſt. 110. In iſto regno per occaſionabiles circadas, & per indebitas conſuetudinarias exactiones ante viginti annos impoſitas non affligantur. Hincmar. epiſt. ad Ludovic. Balbum Imper.] Ubi Carolus Pariſienſis Doctor in ejus Notis à circumeundo *Circadam* dictam fuiſſe ait, quia circumeundo colligebatur. Idem vocabulum in quodam privil. pariſienſi cœnobio S. Dionyſii à Diœceſano conceſſo, legitur ſic: [Omnes illi, qui in hoc circumſcripto ſpatio Eccleſiis ſerviunt, ſint liberi, & abſoluti ab omni debito, & redditione circadarum.

CIRCELLI, inaures, muliebre ornamentum, græcè κιρκέλλια. Siculi adhuc idem vocabulum retinent. [Obtulit circellos paria duo gemmis ornatos. Anaſt. Bibl. in Leone III.] ita dicti à *Circulo*.

CIRCELLIONES, vel *Circumcelliones*, & *Circuitores*, clerici vagivagi. Item Donatiſtæ Hæretici. Vide *Agnoſtici*. *Bonoſiani*, ſeu *Bonoſii*; quorum depravatos mores Iſidorus, lib. 2. de Eccleſ. off. c. 16. minutè deſcribit.

CIRCINARE. FR. Crines vellere, l. ſi quis caballum 2. De furtis. Inde Romani ſolent mulierem anguſtiatam, & miſerabilem, ſeu in ærumnis lapſam, *Circinatam* appellare.

CIRCITER, adverb. Vide *Quod excurrit*.

CIRCUITORES. Vide *Circelliones*.

CIRCULUS, translativè ſcutulam, ſeu lancem ligneam denotat, qua Monachi uti ſolebant; ſic colligi videtur ex D. Gregorii verbis in Regiſt. lib. 5. c. 56. ubi ait: [Cocleares verò, & circulos, quos direxiſti, ſuſcepimus, quia qualiter pauperes diligas oſtendiſti, qui ad uſus eorum quæ ſunt neceſſaria, tranſmiſiſti.

CIRCUMCELLIONES. Vide *Circelliones*.

CIRCUMCISIO DOMINI. Feſtum ad Kalendas Januarii ab Eccleſia celebratum, ut ſuperſtitionibus Gentilium in his diebus concurrentibus opponeretur, ut dictum eſt in dict. *Cervula*. Hinc Auguſt. in pſalm. 98. [Per iſtos dies ad hoc jejunamus, ut quando ipſi lætantur, nos pro illis gemamus.] Et Ambroſ. ſerm. 2. de Kal. Januar. ait: [Tunc nos ſumus ſobrii, atque jejuni, quo

quo intelligant lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari.] De hoc etiam jejunio Ordo Rom. c. 20. mentionem facit, eoque die omittebatur *Alleluja*, ex ordinatione Toletani Concil. cap. 10. Ob eandem rationem prohibita ſunt munera, & ſtrenæ in hac die. Vide *Strena*. In hac etiam die perſona, & larva ſe induebant ad Gentilium imitationem Chriſtiani nonnulli, quos in ſermone ad Kal. Januarii ſic Sanctus Maximus coarguit: [Nunquid non omnem excedit inſaniam, cùm decorem vultus humani, Dei ſpecialiter manibus in omnem pulchritudinem figuratum, ſquallore ſordiunt, & adulterina fœditate deturpat?] Eandem Chriſtianorum inſaniam ſerm. 155. Petrus Chryſologus deflet, inquiens: [Ubi noſtram Chriſtus piè natus eſt ad ſalutem, mox Diabolus divinæ bonitati numeroſa genuit, & pernicioſa portenta.] Qua de cauſa in aliquibus M. S. & antiquis Miſſalibus in Miſſa hujus diei inſcribebatur titulus hic, *Miſſa ad prohibendum ab Idolis*. Quæ eccleſiaſtica mœſtitiæ ſigna per totum temporis curſum, uſque ad ceſſationem ſuperſtitionum durarunt, ut Durand. lib. 6. cap 15. & in lib. 7. cap. 7. teſtatur, quòd uſque ad ejus ævum duæ Miſſæ ſolemnes in hac die celebrabantur, prima, ſcilicet, de Circumciſionis myſterio, & altera de S. Maria.

Circumduco, quid apud Tertullianum ſignificet. Vide *Traduco*.

Circumitor. FR. Monaſticus officialis, ad quem pro conſervatione regularis obſervantiæ cellas Monachorum viſitare ſpectabat.

Circumlustrator, Titulus S. R. E. Archidiaconi peculiaris, qui etiam *Diaconus perſcrutator* dicebatur, quia ad illum totius Cleri cura, ac diſciplinæ eccleſiaſticæ obſervantia pertinebat.

Circumvenio. FR. Decipio. [Et de hoc memoratus P. non feciſſet in ſuis litteris mentionem: intelligendum erat circumveniſſe prædeceſſorem noſtrum, & litteras, veritate tacita, impetraſſe. De reſcript. c. 19.

Cismarinus. FR. Ex citra mare, cujus antitheſis eſt transmarinus. Extravag. cap. unico, tit. 7.

Cispaticum. FR. Jus paſcendi, vel ligna incidendi in ſylvis, & in campis ceſpites colligendi, ex quibus hoc vocabulum deductum eſt: Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 36. Fit etiam mentio in Conſtit. Caroli Magni, tit. de Teloneis, & Ciſpaticis. An idem ſit cum vocabulo Ceſpaticum, de quo ſuo loco dictum eſt ſuprà, videant Eruditi.

Cistelium. FR. Cancellum, ſeu agger. [Amphiteatrum extentus carnifex, imperat duci, quatenus patefactis ciſteliis, & apertis clathrorum obſtaculis, urſorum geminis carperentur, & leonum rictibus roderentur. In Act. S. Juliani, & Socior. Mart. 9. Jan.] Ubi ſecundùm Voſſii opinionem non *geminis*, ſed *genuinis* legendum; ſubauditur enim *dentibus*. Inſuper in aliquibus mendoſis codicibus *Cruſtelium*, pro *Ciſtelio* legitur.

Cisterciensès. FR. Monachi valdè conſpicui in tranſactis ſæculis ob ingentia merita, ac præcipuè in bellis ſacris, de quibus reticendum eſt meliùs, dum locutionis copia ad eorum eximias laudes non ſufficeret. Appellantur etiam *Monachi de Ciſteria*; [Et Abbatem, & Conventum de Ciſteria. In cap. 2. de ſequeſtrat. poſſ.] Quæ verò de iis hìc ſparſim notantur. Vide *Armarium. Cereus paſchalis. Cinerum dies. Crux Farſura. Griſeus. Invitatorianus. Minutus. Miſericordia. Mixtum. Officium B. Mariæ. Piſcina*. Salinum in dict. *Salarium. Socculus Spargillum. Succentor*.

Citatorium, citatio, intimatio: [Omnia citatoria omnium cauſarum, atque perſonarum, l. omnia, C. de Princip. agent. in reb.] Aliquando Principis edictum denotat.

Cithara. FR. ideſt, vita activa, ſeu laicalis. [Qui matrimonium contraxerunt, eccleſiaſtica beneficia detinere contendunt; in quorum converſatione cithara cum pſalterio malè concordat. De Clericis conjugat. cap. 5.] ubi gloſs. ait, [Per citharam intellige vitam activam, ſeu laicalem, per pſalterium intellige vitam contemplativam, ſive clericalem; ſed aliquis non poſſet eſſe ſimul activus, & contemplativus, & ſic conjugatus Eccleſiam habere non debet.] De Cithara verò inſtrumēto. Vide *Epicithariſma*. Prima ejus chorda, vide *Nete*, ac de inferiori chorda, vide *Hyppate*.

Cito, vide *Diſmano. Intimo*.

Civitatensis, Vide *Diœceſanus*.

Clamaterius: [Clamaterios argenteos ſubtus. Anaſt. Biblioth. in Sergio II.] Sed Climacterios legendum à *Climactere*, quod gradus græcè ſignificat, & κλιμακτηρικὸς, ideſt, graduatus. Vide *Climacterius*.

Clamium, FR. Querimoniæ, querela, lamentatio, in Sac. Scriptura Clamor dicitur, [Deſcendam, & videbo, utrùm clamorem, qui venit ad me. Geneſ. 18.] Clamium igitur idem ac Clamor gallicè *Clameur*. [Fecerit ſecurum de clamio ſuo proſequendo. Matth. Pariſ. In Hiſtor. An. 1206.] Alii tamen *Clameum* ſcripſere.

Clamor Lætitiæ. Vide *Alalagmus*. Clamor mœſtitiæ. Vide *Ololygmus*.

Clare. Vide *Luminoſiter*.

Clasma, κλάσμα. FR. Chaſma, ſciſſura, ſchiſma, rebellio: [Hoc enim ſtetit, ut ſi aliqua claſma facta fuerit in finibus veſtri Ducatus Neapolitani terra, marique, à quacumque alia provincia. In Capitulare Sicardi, cap. 1. apud Camillum Perigrinum. In Hiſtor. Princ. Longobard.] Ego tamen puto Claſma claſſem ſignificare: [Aut per concilium, & conſcientiam noſtram aliqua claſma à veſtris hominibus facta fuerit. Ibid.

Classicum, aliquando campanam ſignificat. [Pulſato igitur ſolemni claſſico. Matth. Pariſ. in vita Abb.

Clava, Veſtis. Vide *Chryſoclavus*. Clava Herculis. Vide *Scytalo ſagitti pelliger*.

Clavatum, Veſtigium, fortaſsè ſumpta metaphora ex ſigno impreſſo à clavo; [Multi jam præceſſerunt, viam Virgines delicatæ, & è veſtigio ſequentes patrem, ſequere clavata eorum Bleſ-

Bleſſen. Ser. 3. Reperitur in ſenſu adjectivo, & ſignificat concluſum. [At ille cernens ſe in diſcrimine, tutata intra Urbis Lugduni clavati muros conjuge ſua, ad Guntheramnum Regem confugit. Greg. Turon. lib. 6. cap. 4.] Sic etiam *Vita Clavata* à nonnullis appellatus eſt Chriſtus Cruci affixus; ipſa enim veritas ſic de ſe faſſa eſt: [Ego ſum vita;] inde meditativè clavata vita dicitur. Hìc obiter dicam, quòd credibilius ſit quatuor clavis Chriſtum Cruci affixum fuiſſe. Ita tenent Gregor. Turon. de Glor. Martyr. lib. 2. cap. 6. inquiens: [Clavorum ergo Dominicorum gratia, quòd quatuor fuerint, hæc eſt ratio: duo ſunt affixi in palmis, & duo in plantis.] Atque Innoc. III. Ser. 1. de Mart. ait: [Fuerunt & clavi quatuor, quibus manus confixæ ſunt, & pedes affixi ſunt.] Reprimenda ergo eſſet Pictorum idealis libertas, atque cupido, qui Crucifixum tribus tantùm clavis, abſque ullo rationis fundamento, repræſentant; imò omni congruitati contraria hæc eorum phantaſtica opinio eſſe videtur: quænam quæſo ratio ſuadet, quòd Hebræi ob parſimoniam quarti clavi transfigere debuiſſent ambas pedum plantas Chriſti unico clavo, quod difficiliter fieri potuiſſet? Quare optimè Lindanus, inquiens: [Chriſtum Dominum una noſtri cauſa crucifixum non tribus clavis fixum fuiſſe, ut hodie vulgò habent imagines; ſed quatuor verius crediderim, non ſolùm ex vetuſtiſſimis Lovanii, Pariſiis, & per Germaniam imaginibus; ſed tabellis etiam antiquiſſimis in Græcia pridem fabrefactis. In Panopl. lib. 14. cap. 47.] Idem etiam antiquiſſima in Italia ſuffragant Crucifixorum exemplaria, ut eſt illud Lucenſis Civitatis, de quo traditur fuiſſe à Nicodemo Chriſti Diſcipulo formatum, item in Ceroli terra inter Lauretanam, & Anconitanam Civitates exiſtens, & Romæ in variis locis, præſertim in Eccleſia S. Clementis, ubi muſivo opere adhuc extat antiquiſſima, ac devotiſſima Crucifixi imago, atque ex ære altera in Vaticanis Cryptis jam à CM annis circiter efformata, quæ omnes iſtæ imagines duobus clavis in manibus ac totidem in pedibus habentur. FR. Occaſione mentionis horum Chriſti clavorum, non eſt prætermittenda quædam de eis hiſtoria, quæ à præfato Gregor. Turon. & ab aliis antiquiſſimis Hiſtoricis narratur, nempè, quòd adriaticum mare, in quo priùs magno periculo navigabatur, ejus ſævitia mitigata aliquantulùm fuit per unum ex his clavis, quibus fuerat Chriſtus crucifixus, à Conſtantino Magno ibi projectum; ſed in hac re ad Relatorum fidem remitto Lectorem, & ad Baronii Annales, An. 326. n. 51. & ſeq. Qui etiam refert ad An. 929. num. 2. & ſeqq. Lanceam formatam fuiſſe ex parte unius ex iſtis ſacris clavis. Vide *Epiurus*.

CLAVATUS, ideſt clauſus. Vide *Chriſmarium*. *Clavatum*.

CLAVESIGNATI, Pontificis milites, qui in vexillis, ac in veſtibus claves Eccleſię effigiatas gerebant. Odoric. Raynal. An. 1228. n. 13. & ſeqq.

CLAVICA. FR. Cloaca, italicè *Chiavica* dicitur. [Jaquintus verò ille per clavicam &c. ingrediens. Falco Benevent. in Chron. ad an. 1137.

CLAVIS. Vide *Gomphus*.

CLAUSTRUM, Monaſterium; [Converſus noſter exivit de clauſtro cum Abbate ſuo. Cæſar. lib. 1. hiſt. c. 1.] Et clariùs idem Auctor de quodam fœminarum Monaſterio, lib. 4. c. 91. agens, ait: [Priùs tamen, ut audivi, fœminam ſe ſimulans pro fœmina in clauſtro quodam Sanctimonialium ſuſceptus.] Hinc *Clauſtralis*, Monachus ſæpè appellatur. [Vir autem clauſtralis, vel optimam partem elegit ſibi, quæ non auferetur ab eo. Bleſſen. Ser. 10. ad Monach.

CLAUSURA. FR. In Regulis S. Benedicti nonnumquam interdictum, pœnamve, & Eccleſiaſticam cenſuram, ſeu quamlibet aliam prohibitionem denotat: [Scurrilitates verò, vel verba otioſa, & riſum moventia, æterna clauſura in omnibus locis damnamus, c. 6. [Vide *Proſſura*. Quatenus verò monaſterium ſignificet, ejus ſynonyma, Vide in dict. *Monaſterium* notata. Clauſura Monialium. Vide *Sacella*. *Semnium*.

CLAVUS. Vide *Plonum*.

CLEMA, quid ſit. Vide *Vitem dare*.

CLEMENS Papa IV. Vide *Draconarius*. Clemens Papa X. *Jubilæum*.

CLENICUS. Vide *Clinicus*.

CLENODIUM, Res magni valoris, & æſtimationis, à nomine græco κλέος, quod famam, ſeu valorem ſignificat. [Invidens Diabolus tantæ virtuti; in ſpecie viri admodum pulchri, ſatiſque decenter veſtiti apparens virgini, cœpit illam verbis amatoriis ſollicitare, clenodia offerre, laudare conjugii fœcunditatem, virginitatis vituperare ſterilitatem. Cæſar. lib. 3. cap. 6.] Et propriè donum pretioſum ſignificat, ut ex ſequentibus verbis colligitur: [Ex ſcriniis, & ciſtis Abbatis violenter effractis cum eorum inſtrumentis plurima bona, & clenodia rapuerunt. Annal. Egmond.] Alii à græca dictione κλεινόδιον, *Clinodium* ſcribunt.

CLERICA. Vide *Tonſura*. *Papalethra*.

CLERICUS, Eccleſiaſticus Miniſter, à græca dictione κλῆρος, quæ ſortem, & hæreditatem ſignificat; Clericus enim ipſummet Deum in hæreditatem acquirit, & in ſortem miniſterii ad inſtar Apoſtoli Matthæi vocatur. [Si enim cleros græcè, ſors latinè appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Dominus ſors, ideſt, pars Clericorum eſt. Hieron. epiſt. 2. & can. Clericus, 12. quæſt. 1.] Verùm quia non pauci eo fine clericatum exoptant, ut à laicali poteſtate ſe eximant, vel ut in criminalitatibus ab eis patratis non recognoſcantur à Judice laico; ideò cautum eſt in Synodo Aurelian. 1. cap. 6. de ordinationibus clericorum: [Id obſervandum eſſe decernimus, ut nullus ſæcularium ad clericatus officium præſumat accedere, niſi aut cum Regis juſſione, aut cum Judicis voluntate.] Ac ſanctiſſimè Tridentina Synodus, ſeſſ. 23. cap. 4. admittendos ad clericatum

illos tantùm decrevit, de quibus probabilis conjectura ſit, eos non ſæcularis judicii fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe.] Ex quibus verbis Ledeſma, tom.2. de Sacram. Ord. cap. 7. concluſ.3. peccare mortaliter infert eum, qui animo non ſuſcipiendi ſacros ordines; ſed ſolùm minoribus initiari, ut eccleſiaſtico foro fruatur. Imitari D.Ambroſium deberent Epiſcopi, qui renuit quendam ordinare, licèt favore multorum commendaretur, non alia de cauſa, niſi quia ejus actiones aliqualem indecentiam oſtentabant, ut ipſemet S. Doctor, lib. 1. de off. c. 18. refert: ac alium idem prohibuit, ne coram ipſo ampliùs veniret, quia in ejus inceſſu vanitatem affectabat. Quare locorum Ordinarii obſervare debent Sacræ Congregationis Epiſcop. & Regul. decretum, ſub die 20. Jul. 1592. emanatum, per quod prohibetur, ne præjudicium laicis fiat, ut in qualibet Eccleſia Clerus neceſſarium numerum ad illius ſervitium non excedat. Alia vitioſa intentio, etiam per Europam in ſuſceptione clericatus reperitur: ſunt enim qui Sichem imitantes, quando hebraicam religionem ille amplecti voluit, non quidem devotionis cauſa, ſed ad Dinæ pulchritudinem fruendam, paſſus eſt circumcidi: ſic plerique Chriſtiani clericatus tonſuram ideò recipiunt, ut bona eccleſiaſtica conſequantur, de quibus D. Hieronymus, epiſt.2.lamentatur, inquiens: [Ut ſuſciperet eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit antè mendicos.] Hi, nimirum, inter turbam propter multiplicationem panis Chriſtum ſequentem à D.Gregorio connumerantur, atque ſic exclamat: [Per horum perſonam Dominus illos intra Sanctam Eccleſiam deteſtatur, qui per ſacros ordines ad Dominum propinquantes, non eiſdem ordinibus virtutum merita, ſed ſubſidia vitæ præſentis exquirunt: nec cogitant, quid vivendo imitari debeant; ſed quæ compendia percipiendo ſatientur. Satiatos, quippè, de panibus Dominum ſequi, eſt de Sancta Eccleſia temporalia alimenta ſumpſiſſe. In Job, c.30.] Clerici ſuperpelliceum qua forma debent ferre. Vide *Superpelliceum*. FR. Nervoſiùs equidem beneficiati Clerici vitioſas divitias exaggerat Severus Sulpitius, Dialog.1. cap.14. inquiens: [Si quis Clericus fuerit effectus, dilatat continuò fimbrias ſuas, gaudet ſalutationibus, inflatur occurſionibus, ipſe etiam ubique diſcurrit, & qui anteà pedibus, aut aſello ire conſueverat, ſpumante equo ſuperbus invehitur; parva priùs, aut vili cellula contentus habitare, erigit celſa laquearia, conſtruit multa conclavia, ſculpit oſtia, pingit armaria, veſtem reſpuit groſſiorem, indumentum molle deſiderat; atque hæc caris viduis, & familiaribus mandat tributa virginibus; illa ut byrrum rigantem, hæc ut fluentem texat lacernam.] :||: De Clerico negotiatore deinde ſic Auguſtinus; [Negotiatio ita damnabilis eſt Clerico, ſicut uſura laico.] Atque Apoſtolus monet, quòd: [Nemo militans Deo, implicet ſe negotiis ſæcularibus, 2.ad Timot. cap. 2.] FR. Gloſſa tamen in c. pervenit, 21. quæſt. 3. tria genera ſæcularium negotiorum Clericis prohibita recenſet, nempè, emptio rei à Clerico facta, ut cariùs eam vendat. II. ſæcularium cauſas exercere, niſi certis perſonis exceptis. III. non licere Clericum procuratorem, ſeu adminiſtratorem eſſe ſæcularium rerũ. Licere tamen, ait, Clericum neceſſitate coactum conducere à laicis poſſeſſiones, cùm & Monachis licitũ ſit, c.dilecti, extrav. de decimis. Clericum, & præcipuè Sacerdotem non ſolùm percutere, ex can. Trident. Si quis ſuadente diabolo, eſt prohibitũ; ſed etiam verbis offendere. Vide *Defendo*. Clericus dicitur ſacroſanctis catholicæ religionis imbutus myſteriis, can. nemo, de pœnit. diſt.1. Notandum, quòd Clericus conjugatus, nedum debere, ſed nec ei licere tonſuram deferre, cap. 7. de Clericis conjugatis :||: Clericus dicitur litteratus. Vide *Literatus*. Non decet uti cap. Odoardus, ut in dict. *Chrenecruda*. Debet incumbere ad ſtudia, hinc ſcientia antiquitus *Clericatura* vocabatur, & Clerici dicebantur *Doctores*, & è contra Clerici Gyrovagi, Acephali, Errones, Hippocentauri, Vacantivi, Transfugæ, Vagivagi appellabantur, qui minimè ad ſtudia incumbebant. Abſque dimiſſorialibus litteris pro atteſtatione morum, & ſcientiæ aliquem Epiſcopum tales Clerici decipere quærebant, ut mediante pecunia, vel favore eos ordinaret, recurrebantque ad Conſtantinopolitanum Patriarcham, vel ad Carthaginis Primatem, qui facultatem habebant Clericos abſque dimiſſorialibus inſtituere: Balſamon in can. 16. Apoſtol. Antiquitus Clerici ferebant veſtem violacei coloris, eodem modo, quo hodie Pontificis familia, & Prælati utuntur, de qua re diximus in dict. *Birrus*. Hinc Hieronymus, in epiſt.3.ad Nepotianum, colorem nigrum, ſeu album in clericalibus veſtibus damnat. Fuit color niger per Monachos in clericos ſæculares introductus, in illis, nempe, ſæculis, in quibus Nigrorum ordo Cathedram S. Petri obtinebat; quare ex eodem ordine innumerabiles per orbem ad Epiſcopatus aſſumpti, atque nigrum habitum eorum religionis retinentes, hinc ſæculares clerici eorum ſubditi, ad ſuperiorum ſimilitudinem eundem colorem nigrum introduxerunt in veſtibus. Vide *Nigrorum Ordo*. FR. Gloſſa, c.1. Clement. de elect. Clericis, inquit: [Sæcularibus habitus certi coloris, vel formæ non eſt præfixus.] Quod idem notat ſecundùm Cardinalem, Alex. conſ.7. in fin. lib.1. & conſ.149. ad fin. lib.6. De clericalibus ordinibus. Vide *Ordines eccleſiaſtici*. Clericus primæ tonſuræ dicitur Confeſſor. Vide *Confeſſor*. Clerici antiquum officium. Vide *Foſſarius*. *Litteratus*. Clericis medicam artem exercere prohibitum. Vide *Phyſica*. *Præjacens*. *Sportulantes*. *Tabellionatus*. *Taxatus*. Clerici Miniſtrales. Vide *Statio*.

Clesonista. Imputatus, & diffamatus, uti reus, à græco verbo κλήζω, quod nominare ſonat, quod vocabulum in conſtitutionibus Caroli Magni reperitur.

Clibanum . FR. in conſtitutionibus Leonis Imp. loricam ſignificat. Vide *Hasberga*. Hinc cataphracti milites in Codice Theodoſ. *Clibanarii* appellantur, quo vocabulo etiam uſi ſunt Ammianus Marcellinus, & Nazarius in Panegyrico ad Conſtant.

Clibio. FR. Maſculus. Gloſſ. Iſidor.

Cliens . Vide *Suſceptulus*.

Climaterius , Graduatus , vel ſcalatus , à voce græca κλιμακτῆρες, quæ gradus ſcalæ ſignificat, ut dictum eſt in dict. *Clamaterius*. [Fecit coronas habentes unà climaterios argenteos ſubter pendentes ſeptem , & triginta . Anaſt. Biblioth. in Leone III.] Inde *Annus climatericus* dicitur, ex eo quia graduatim certum annorum numerum denotat, id eſt, ſeptenarium, in quo (ut ál qui aſſerunt) hominis complexio variatur, ideòque in iis periodis vitæ periculum à Medicis arguitur. Jo: Monachus *Climacus* dictus fuit, quia tractatum graduum vitæ monaſticæ, ac perfectæ ſcripſerat. Item Cœli *Climata*, ideſt, graduationes.

Clinicus , & *Clenicus* . Infirmus diù in lecto jacens, à græco vocabulo κλινικός, quod jacentem ſignificat, à κλίνη, ideſt, lectus. [Quem nudum, & clinicum non Fabiolæ veſtimenta texerunt? Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum. Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, cujus uxor clenica jacebat annis quatuor . In paſſ. S. Calixti Papæ.] De quo vocabulo ſæpè in canonibus, ubi de baptiſmo dando ſimilibus infirmis loquitur, qui *Lectularii* etiam dicuntur: quamvis *Lectularii* aliquando intelligantur Medici, eò quia circa lectum infirmorum verſentur. Vide *Clydomenus*.

Cliothetrum , ex ſenſu verborum textus colligitur, aliquod clinatorium, in quod innititur, ſignificare; quamvis mendoſè Cliothetrum legatur; nam ex dictione κλοιθήρειον originatur, quæ trũcum, ſeu valvarum jugum, & ſtipitem ſignificat. [Inter hæc Joannes præteriti maceratione jejunii, & vigiliarum continuatione feſſus ut cliothetro ſedebat violentia ſomni. In Translat. S. Sebaſt. Mart. 20. Jan. c. 6. §. 26.] FR. Cliothetrum, quaſi κλιντήριον, reclinatorium, ſellula, in qua reclivi cervice recumbi poteſt; ſeu κλινοθήρειον, locus habitationis æſtivæ commodus, ſeu (quod fortaſse melius) quaſi κλινοθέντρον, quod idem denotat: θέριστρον enim pro θέντρον ſcribi ex Galeno Henricus Stephanus in ea voce comprobat.

Clita, militaris machina ad explodenda longinquè ſaxa. [Ita præparaverunt clitas ad debellandum caſtrum. In vita Caroli Magni.

Clito , græcum vocab. κλυτός, inclytum ſignificat , peculiaris primogeniti Imperatoris, aut Regis titulus: reperitur etiam diminutivum *Clitunculus*.

Cloacarium . FR. Contributio pro cloacis purgandis, l. ſi pendentes, §. ſi quis, ff. de uſufruct.

Cloacina . FR. ſic à Tertulliano appellatur cloacarum Dea; ſed ab aliis Cluacina dicitur.

Clocca, Campana, à gallica voce *Cloche*.] En ſi vobis laborioſum non ſit, ut cloccam unam tranſmittatis. Bonifac. epiſt. 9.] Item Cloccam Equites Melitenſes togam illam vocant, qua induuntur, quando in concilio præſident: vel ex Crocea corruptè ſic dicta. Vide *Crocea*.

Cluacina Dea. Vide *Cloacina*.

Cluniacensium Ordo . Vide *Concambio*, *Granatarius*, *Haracium*, *Iuſtitia*, *Kyrie eleiſon*, *Paraclytenſe*.

Cluor , paſſivum verbum cum ſignificatione activa, loco verbi *Cluo*, à verbo græco κλύω, quod audio ſignificat . [Magni Servi Dei per illam, qua piè videris bonitatem clui. In vita Sancti Genulphi Epiſcopi, cap. 3. §. 18.] Ubi verè *Cluere* potiùs dici debuiſſet.

Clustellum , corollarium , ſeu concluſio .] Et breviter ſententiæ cluſtella cuncta concluduntur. Fruſtrà de fide catholica inaniter gloriatur, qui dogma, & regulam S. Petri non teſtatur. S. Bonifacius, epiſt. 74.

Clusura , à clauſura corruptè ; territorium , ſeu campum aggeribus circumſeptum denotat: inde pro limitibus, & confinibus accipitur , de quibus Caſſiodorus in epiſt. Gothis, & Romanis nomine Theodorici Regis, lib. 2. variar. lect. ſic ſcribit: [Eos, qui portubus, & cluſuris præſunt,] qui confines ab aliis Scriptoribus *Cliſuræ* dicuntur.

Clydomenus , græcum nomen κλυδωνιζόμενος , fluctuantem ſignificat. [Sivè viduæ, ſivè clydomeni, qui ſe exhibere non poſſunt, ſivè ii, qui in carceribus ſunt, ſivè excluſi à ſedibus ſuis, utique habere debent qui eis miniſtrent. S. Cypr. epiſt. 3.] Paralyticos intellexerat , qui fluctuatione nervorum continuo tremore laborant; ſed eruditè Pamelius, & Latinius, *Clinomeni* legunt à græco nomine κλινόμενοι , quod nedùm paralyticos, ſed quemlibet morbo debilitatum, & in lecto jacentem ſignificat, ut in dict. *Clinicus* dictum fuit.

Cnissa , græcè κνίσσα , odorem aſſatæ carnis ſignificat, quo vocabulo utitur Arnobius, lib. 8.

Coætaneo , verbum , coætaneum alicui eſſe denotat. [Caro, & anima ſimul fiunt ſine calculo temporis; ut quæ ſimul in utero figurantur, quod docuimus in commentario animæ , contemporant fœtu, & coætaneant natu . Tertull. de reſur. carn. cap. 45.] Sic aliud verbum *Contemporo* , contemporaneum eſſe denotat apud eundem.

Coætaneus . Vide *Synchronus*.

Coamens , in eadem amentia ſocius , quo vocabulo uſus eſt Lucifer Catalitanus Epiſc. contra Conſtantium Imperat. Arianum ſcribens, ubi appellans Antiochum Regem ejus Collegam in dementia, crudelitate, & perſecutione , inquit: [Coamentem tuum vincendum Antiochum.] In aliquibus tamen Codicibus perperàm *Conamentam* legitur. Hic autem Auctor hiſce nominibus ſæpè utitur, *Conſceleſtus*. *Coapoſtata*, *Conſcotinus*, *Conbeſtia*, & ſimilibus.

Cocca.

Cocca. Vide *Superpelliceum*.

Coccio, ſeu *Cogcio*, à gallico vocabulo *Coquin*. Homo vilis, & ſegnis. Alii tamen derivant hoc nomen à græco verbo κωκύω, quod lugere ſignificat; inde *Coccones*, lugentes, miſerabiles, ac mendicos intelligunt. Renanus verò *Cotiones* legit. [Item ut iſti mangones, & cogciones, qui ſine omni lege vagabundi vadunt poſt iſtam terram non ſinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. Caroli Magni conſtitut. lib. 1. cap. 79.

Cocetum. Vide *Cyceon*.

Coclear. Vide *Apalarens*. Aureum cochleare. Vide in dict. *Forceps*, *Sumptorium*.

Cocula, quamvis hæc vox communiter pro coquinario vaſe uſurpetur; hoc tamen in neutro genere declinatur, nempè, *Coculum*, ut benè Paulus Diaconus explicat, inquiens. [Cocluſa vaſa ænea, & coctionibus apta.] Sed cocula in fœminino genere cucullum, vulgò capucium monachale, ſignificat. [De noſtro quoque vili veſtitu, parva hæc direximus tuo cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc eſt, tunicam laneam, ſicut mos eſt apud nos habendi, caligas, peripſemata, orarium, & coculam, & gunnam brevem noſtro more conſutam ad indicium pleniſſimæ dilectionis noſtræ. S. Bonifac. epiſt. 74.] Igitur ex contentu *Cocula* hìc non ſignificat vas, dum inter religioſas veſtes annumeratur. Item in vita S. Cadoci, pag. 49. amphimallam, ſeu amphibolam cappam, ſcilicet, villoſam ſignificat, in Hybernia tunc uſitatam, & in Eccleſia Landunenſi oſtenditur ea, qua idem Sanctus utebatur.

Cocytus, κωκυτός. FR. [Dulcis fuit glareis cocyti. Job cap. 21. num. 33.] Ubi D. Th. ſic explicat: [Proponit fabulam, quæ vulgò ferebatur, quia, ſcilicet, in inferno inter alios eſſet quidam fluvius nomine Cocytus, qui interpretatur luctus, quo animæ malorum perducuntur; & ſicut alii fluvii trahunt glareas, ita ille fluvius quodammodo involvebat animas impiorum. Dicitur ergo impius dulcis fuiſſe glareis cocyti, quia ejus converſatio acceptabilis fuit malis, & ideò inter malos, qui ſunt in luctu, locum habebit.

Codex. FR. quamvis antonomaſticè Juſtiniani liber communiter intelligatur; tamen ſignificat etiam quemlibet librum. Gloſſ. in cap. unico dè exceſſibus Prælator. in Clement. §. Codices.

Codex Encyclius. Vide *Encyclius codex*.

Codion, & *Codonophorus*. Vide *Campana*.

Coecitas. Vide *Galucoma*. *Orbatio*.

Coelatura. Vide *Anaglypha*, *Diacopton*, *Interſatilis*.

Coelebs. Vide *Agamus*, *Innuptus*.

Coelestis. FR. Panvinus in ſuo tractatu M. S. de Lateran. Eccleſ. ait, quòd Lateranenſis Eccleſia *Aula cæleſtis* appellabatur; ſed hoc nomine *Cæleſtis*, Eccleſiæ omnes appellabantur. [Ne prædia uſibus cœleſtium ſecretorum dedicata, can. placet rationabilis, 16. quæſt. 1.] Item Anaſtaſius Biblioth. in Benedicto III. inquit, quòd quando ad papatum electus fuerat, tunc plebs romana ad ejus Eccleſiam titularem, nempè, S. Calixti (ut refert Baron. an. 855. num. 36.) iverat: ſic habet Anaſtaſius: [Illicò verò alacri univerſa ſtudio plebs, & populi cœtus Cœleſtis Titulo properantes &c.] Et poſt pauca: [Ex eodem Titulo abſtrahentes, cum hymnis, & canticis ſpiritualibus ampla exultatione, & ineffabili gaudio in Patriarchium Lateranenſe producentes &c.] Ac nomine *Aulæ Dei* penes Sacros Scriptores quælibet Catholicorum Eccleſia intelligitur, & ſignanter de Baſilica Vaticana D. Paulinus. Vide in dict. *Agape*. Item *Cæleſtis* erat Cartaginenſium Idolum. [Vaticinationibus, quæ de templo Cœleſtis emergerunt. Capitolinus in Pertinace.] Sic etiam apud Ulpianum, & Tertullianum, à quibus Idolum *Cæleſtis* appellatur. Quod templum poſtea à Chriſtianis vero Deo conſecratum, remanſit etiam cum vocabulo *Cæleſtis*, quare nonnulla Africana Concilia leguntur celebrata in *Templo Cæleſtis*. [Sicut ibi Chartagineo dignam Theatro ædem Memoriæ, & viam, quam Cœleſtis vocabant, funditus delevit. Victor Uticen. de perſecut. Vandal.] Juxta opinionem Latini Latinii, in ejus Sac. Biblioth. corrigendus eſt D. Auguſtini textus in expoſit. Pſal. 98. in quo Commenri loco habetur: [Ubi nunc eſt regnum Cœleſte? Lapis ille fregit omnia regna terrarum,] reſtituendum erit *Regnum Cæleſtis*.

Coelicolæ. Heretici, tranſeuntes à fide Chriſtiana ad Judaiſmum; ſed quia nomen Hebræi erat abominabile, *Cælicolæ* ſe denominabant, nolentes tamen ſub Rabbinorum obedientia vivere: ideò quoſdam Præfectos habebant, quos Majores appellabant. Sic de Turcis narratur, quod propter abominabile Hebræorum nomen, nunquam Judæum ſinunt fieri Maumetanum, niſi priùs baptizetur, & Chriſtianus appelletur.

Coemeterium, locus ad ſepeliendos Chriſtianos deſtinatus, ex græca voce Κοιμητήριον, & ſignificat dormitorium; Chriſtianorum enim fides reſurrectionem mortuorum docens, hinc mortem quaſi ſomnum, & dormitionem exiſtimat. Walaf. de rebus Eccleſ. cap. 6. FR. Sic etiam in Sac. Scriptura dormire pro ſepeliri dicitur: [Ecce dormies cum patribus tuis. Deuter. c. 31. Omnes Reges gentiũ dormierunt in gloria. Iſai. c. 14.] & 2. Mach. c. 12. n. 45. mors ipſa dormitio dicitur. Κοιμητήριον, à verbo κοιμάομαι, ideſt, dormio, derivatur. Si in Momi lance ponerentur ambæ opiniones, circa hujus dictionis etymon, certè utraque in riſibilitate æquè libraret; Gloſſæ, ſcilicet, una in cap. Sacris eſt canonibus, De ſepulturis, ubi ſic inquit: [Cœmeterium dicitur à cimen græcè, quod eſt aurum latinè; & teron, quod eſt terra: indè cœmeterium, quaſi aurea terra, quia eſt cæteris pretioſior.] Altera verò opinio eſt Gulielmi Durandi, lib. 1. cap. 5. Rational. [Cœmeterium dicitur à cimen, quod eſt dulce, & ſterion, quòd eſt ſtatio; ibi enim dulciter defunctorum oſſa quieſcunt; vel quia ſunt

ci li-

cimices, ideſt, vermes ultra modum fœtentes.] Certè ſi Durandus epitaphium cujuſdam hominis ſordidi legiſſet, utique benè didiciſſet differentiam inter cimices, & mortuorum vermes; ſcriptum enim ille in ſuo ſepulcro ſic reliquerat:

Pediculi, cimices, pulices, mala turba valete,
Sat vobis, nimiùmque datum eſt, jam nutrio vermes.

Quòd ſi de ſola mortis memoria ſapiens dixerat: [O mors quàm amara eſt memoria tua! Eccleſ. 41. 1.] Quàm amariſſima ergo erit ejus acceſſio? Durando ergo ejuſdem Sapientis verbis reſpondere liceret, qui *Amarum* pro *Dulce* ſumit, Proverb. 27. 7. Gloſſatori autem ex ejus verbis reſpondendum, quod aurum *Criſis* græcè appellari dixerat, & non *Cimen*, ut viſum eſt in dict. *Apocriſarius*. Sed ad ſeria redeundo: de hoc vocabulo *Cæmeterium* fit ſæpè mentio penès Sanctos Patres, Athanaſ. in Apolog. Tertull. de anima, c. 51. Cyprian. epiſt. 82. Et prior omnium S. Clemens, lib. 6. Conſtit. Apoſt. cap. 30. De quibus copioſè etiam egit in ſua Roma Subterranea Antonius Boſius Melitenſis, & non Romanus, ut ad illud poſthumum opus appoſitum fuit: vide Franciſcum Abelam in ſua Melita Illuſtrata, tit. de Claris Viris illius Inſulæ; quem Boſium commentatus eſt Paulus Aringius Congregationis Oratorii de Urbe Presbyter. *Cæmeterium* dicitur etiam atrium Eccleſiæ, ubi antiquitùs fideles ſepeliebantur: [Ut de ſepulcris, & hominibus ſepeliendis nihil muneris exigant, niſi fortè, qui ſepelitur, vivens juſſerit Eccleſiæ, in cujus atrio ſepelitur &c.] Et mox: [Prohibendum eſt etiam ſecundùm majorum inſtituta, ut in Eccleſia nullatenus ſepeliantur; ſed in atrio, aut in porticu, aut in exhedris Eccleſiæ. Intra Eccleſias verò, aut prope Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenus ſepeliantur, can. præcipiendum eſt, 13. quæſt. 2.] :||: Dicitur etiam *Catacumba*; cujus etymon derivari cenſet Baronius in Notis ad Martyrol. à κατὰ græcè, & tumba latinè; ideò vocabulum græco-latinum exiſtimat: κατὰ enim propè ſignificat, ideſt, propè tumbam, eſſeque ait corruptè *Catacumbam*, pro *Catacumba*. Verùm Latinius contrarium defendit eſſe, ſcilicet, vocabulum integraliter græcum; nam κατακύμβη locum profundum, & concavum ſignificat. Nec vox tumba latina eſt: à nullo enim claſſico Auctore reperitur uſitata. Item Cœmeterium dicitur *Polyandrium*, ideſt, multorum hominum, ſeu humanorum, ſcilicet, corporum depoſitum. [Confluebat ad ejus polyandrium diverſus populi concurſus. In vita S. Probati Presbyt.] FR. Cœmeteria deſcribuntur à D. Hieronymo to. 4. ſuper Ezech. cap. 4. & à Prudentio in hym. S. Hippolyti Mart. Pro cœmeteriis reparandis tenentur Epiſcopi quartam applicare, cap. ſancimus, 12. quæſt. 3. Synonyma. Vide *Area*, *Arenaria*, *Biſomatos*, *Catacumba*, *Concilium Martyrum*, *Hypogeum*, *Mauſoleum*, *Paradiſus*, *Tumbula*.

COENA DOMINI. Vide *Feria quinta in Cœna Domini*.

COENACULUM. Vide *Sigma*.

COENA PURA, ſic appellatur feria ſexta majoris hebdomadæ ab Auguſtino, & Irenæo, modus loquendi etiam à Gentilibus uſitatus: à Plutarcho, ſcilicet, de eſu carnis, & Apulejus, [Ad puram, & ſine animalibus cœnam,] dixit. Vide Baronium, an. 34. num. 154. & ſeqq. Vide & hìc *Iejunium*. Cœna æſtiva. Vide *Thamnus*.

COENATICUM, recognitio abbatiali menſæ debita. [Cùm toto quadrageſimali cenſum piſcium, quem more Provinciæ cœnaticum vocant, per vim fratribus abſtuliſſet. Vita S. Maur. Abb. cap. 13.

COENISCIA, græcè κοινίσκια; ſed potiùs videtur ex latino hæc vox uſurpata; nam rem cœnabilem ſignificat. [Quomodo autem, quæ in memoriis ſanctorum; & mortuorum offeruntur, & cœniſcia appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offerantur, diſces ex oratione Magni Athanaſii de iis, qui dormierunt. Balſamon. in can. 4. Apoſtol.

COENOBIUM, Monachorum habitatio, à græca dictione Κοινόβιον. Differt tamen Monaſterium à Cœnobio, ut Iſidor. lib. 1. de divin. off. cap. 15. docet, quòd [Monaſterium poſſit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem nonniſi plurimorum.] Maronitæ etiam *Kanubin* monaſterium vocant in Monte Libano, ubi eorum Patriarcha reſidet, in quadam valle ſituatum: ibique fui de anno 1624. pro negotiis S. Sedis Apoſtolicæ, ut dixi in dict. *Agape*. Odoricus Raynaldus an. 1514. refert Epiſtolam Patriarchæ Maronitarum ex Diariis M. S. Pariſii de Graſſ. olim cæremon. Magiſtri, quæ epiſtola ex Arabico malè interpretata fuit, nempè, *Camubin*, pro *Canubin*, ac Æthiopes Maronitas eſſe perperàm aſſerit. Item *Acuri* pro *Churi* (quod nos Archipresbyterum dicimus Item *Klil*, quod tam coronam clericalem, quàm libanotem, ſeu roſmarinum plantæ ſpeciem ſignificat; at in illa epiſtola tantùm de prima ſignificatione ſermo eſt, nempè, de clericali corona: Odoricus tamen plantam roſmarini interpretatus eſt, additque, quòd in memoriam ſpineæ coronæ in capite Salvatoris, Clerici Maronitæ hanc plantam ad modum coronæ in capite gerunt, quæ meditatio ſine ullo fundamento aſſeritur, & eſſet quidem apud eoſdem ridiculum, ſi talia audirent; quia talis uſus ramorum coronarum ab eorum Clero nunquam excogitatus fuit. Igitur patriarchalis hæc epiſtola in latinum translata in Bibliotheca Cathedralis Viterbii inter ſcripturas Latini Latinii originaliter reperitur, nec tales nugas refert, cujus tranſumptum ad P. Philippum Labbè tranſmiſi, ut pro rei veritate in recentibus Conciliorum tomis ab eo auctis illam infereret.

COENOMYIA, vox græca κοινομυῖα, muſcarum adunatio. [Venit cœnomyia, & cinіphes in omnibus

fini-

finibus eorum, Pſalm. 104.] alii κυνομυῖα, ideſt, *Cynomyia* legunt, quod muſcam caninam denotat. Hebraica tamen verſio priori ſignificatui magis accedit, ac ejuſdem ſenſus fuit S. Hieronymus. Quare in ſua verſione Aquila παμμυῖα, hoc eſt, *omni muſca* traduxit.

Coepiscopus. Vide *Collega*, *Comprovincialis*. FR. qui dicitur etiam Comminiſter, can. quod autem 4. quæſt. 1.

Coesse, ſimul eſſe, & cohabitare ſignificat. [Qui cùm in honore eſſet, non intellexit, ut ſubeſſet plaſmatori ſuo; ſed coeſſe vellens, corruit, comparatus jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Petr. Bleſen. ſerm. 47.

Coetus. FR. in canonibus ſignificat idem, ac collegium, ſeu gremium: [Quod conſtitutio fœl. record. Gregor. Papæ X. prædeceſſoris noſtri circa electionem præfatam, edita in Concil. Lugdunenſi per cœtum Cardinalium Rom. Eccleſiæ (ipſa vacante modificari &c. cap. Ne Romani, in Clement. de elect. & elect. poteſt.] Ubi Gloſſ inquit, idem eſſe Cœtum, Collegium, ac Gremium.

Cofia, cuphia, calantica, reticulum, ſeu capitium. [Camiſias, manicas, cophias, fibulas. In vita S. Rodegundis.] Antiquitùs ac bireti ſpecie tonſuram clericalem tegebant. [Voluit ligamenta ſuæ cofiæ ſolvere, ut palàm monſtraret tonſuram ſe habere clericalem. Matth. Pariſ. in hiſt. ann. 1259.] tam Græci κουφίαν, quàm Latini cuphiam appellant. Vide *Biretum*, *Cuphia*, *Camelaucium*.

Cognidium. Vide *Colatum*.

Cognitor, in Sacris Conciliis ita appellabatur quidam Judex, ad cujus directionem omne id præſcribebatur, quod ad pacem, & concordiam inter coadunatos ſpectabat; ſed in eccleſiaſticis negotiis erat excluſus; hujuſmodi enim deliberationes tantùm ad Epiſcoporum judicium pertinebant. Baron. an. 411. n. 18. FR. [Infamis perſona, nec procurator eſſe poteſt, nec cognitor, 3. quæſt. 7. can. 1.

Cohibeo. FR. In Conciliis, & apud Sanctos Patres nonnunquam tolerare, & diſſimulare ſignificat. [Non debere quemquam ad injuriam Doctorum vindicare doctrinam, quin timeo, ne cohibere ſit hoc tacere. Concil. Sveſſion. cap. 28.] Sic in lib. 6. Capitular. ſæpè *Cohibentia* pro tolerantia vitioſa Eccleſiaſticorum Præſulum legitur.

Cohortalinus. FR. qui cohortium onera portat. [Item militare quoque prohibentur (*ideſt Manichæi*) præterquàm ſic ex genere Cohortalinorum ſunt; hi enim manent, onera quidem ſuſtinentes, non quidem oſtendentes &c. Cod. de hæret. l. ſi Manichæi undique.

Coinfantiatus, qui puieraſcit, & ad pueriles mores reducitur. [Coinfantiatum eſt homini Verbum Dei. Irenæus, lib. 4. c. 75.

Coinus. FR. Cuſio. [Fabricari faciunt florenos auri ſecundùm formam, & ſignum, & coinum Florentiæ, in extrav. comm. de dilationibus.

Coitises, ornatus, comptus. [Veſtitu ſerico, ut vulgariter loquamur, coitiſes in nuptiis ex parte Regis apparuerunt. Matth. Pariſ. anno 1252.

Colatorium. Vas in fundo perforatum, in quo purgabatur vinum ad Miſſæ Sacrificium deſtinatum. [Calore igitur charitatis liquefacta, & colatorio diſcretionis eliquata, nihilominus & infuſorio exquiſitæ veritatis infuſa Domini gratia aſperitates faucium in confeſſione mitigat. Petr. Clleuſ. lib. 3. ep. 2. Idemque vas *Colum* dicebatur, ut ex Ord. Rom. colligitur, ubi ait: [Archidiaconus amulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit ſuper colum in calice.] Itaque Subdiaconus tempore ſacrificii colum vas per ejus anſam auriculari ſiniſtræ manus digito (ut idem Ord. Rom. diſponit) ſuſtinebat. Vide *Colum*, *Oblatio*.

Colatum, purgatum vinum. [Sed & quia colatum, & Erythræum non libenter bibo, præſumens, Gnidium requiro. S. Greg. lib. 6. c. 201. in Regiſtr.] ubi per errorem librarii *Collectum*, *Irithæum*, *Cognidium* ſcripſerunt: vina enim diverſatum regionum ſunt, quo nomine adjectivo uſus eſt Martialis, lib. 13. inquiens:

Tradita ſe Gnidiæ ſunt tibi ſacra Deæ.

à Gnidio promontorio hodie *Capocrio* appellato. Et *Erythræum* ab *Erythra* Joniæ Civitate, ſub Archiepiſcopatu Epheſino, quæ ad præſens *Colire*, ſeu *Stolar* dicitur. FR. Verſus Martialis, lib. 13. Epigr. 66. de Venere loquitur, quæ Dea Gnidia appellata fuit: nam in Cnido, ſeu Cnido erat illi templum dicatum, ubi mirabilis ejus ſtatua, à Praxitele ſtatuario inſigni formata, viſebatur. Plin. lib. 36. c. 5. Meliùs ergo pretioſum Gnidium vinum ex eodem Plinio probatur; qui tamen non fuiſſe ſimplex, ſed compoſitum ait, lib. 14. cap. 7. quodque unà cum cæteris transmarinis vinis circa annum V. C. 600. Romanis innotuiſſe oſtendit, de quo ſic ait: [Poſt hæc authoritas hyppodamantio, myſtico, cantheritæ, protropo, gnidio &c.] De erythræo autē pretioſo vino mentionē nullibi invenio: at cùm multæ Urbes, & loca Erythræa appellata fuerint, nempè, Erythra Aſiæ Civitas, non longè à Chio, ex qua fuit Sibylla, Serv. in 6. Æneidos, Erythra Joniæ oppidum maritimum, Ptolem. & Steph. Erythra regio, ex qua Hercules armenta boum abduxerat in Italiam, Propertius, lib. 4. eleg. 10. alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœotiæ, alia Cypri, Stephanus de Urbibus. Item Erythræum mare ſatis notum, ac tandem Erythræum promontorium Cretæ Inſulæ: quare ſtatui minimè poſſet præcisè, ex quo ſcilicet, loco vinum à D. Gregorio exoptatum advehi ſolitum fuiſſet.

Colentes, appellabantur, qui ab idololatria ad Judaiſmum tranſibant. [Et quidem ex his, qui crediderunt, adjuncti ſunt Paulo, & de colentibus gentilibus multitudo magna. Beda in cap. 18. Actor. Secuti ſunt multi Judæorum, & colentium advenarum Paulum, & Barnabam. Ibidem, cap. 13.

Colideus, Religioſi in Hibernia ita appellati fue-

fuere, id eſt, Dei cultores. Armacanus in Hiberniæ Annal. fol. 12. qui affert Nicolai V. reſcriptum ad Joannem Meyum, in quo habentur hæc verba: [Prior Colideorum.] Inde *Colideatus* dictus eſt cultus Deo debitus. Vide *Dulia*.

Colymbus. FR. locus ubi mundantur veſtimenta. Gloſſ. Iſid. Meliteníes *Lembi* appellant vas in quo lavantur linteamina.

Colympha, navis genus; at juxta græcam originem *Colymba* ſcribi deberet, à græco verbo κολυμβάω, quod ire ſub aquis ſignificat. [Ajunt enim in ipſas colimphas ipſum Alexandrum introiſſe, & profundum conſcendiſſe uſque ad imum, ut ſciret Oceani profundum, & differentiam maris, & abyſſi; nobis verò incredibile videtur. D. Hieronym.] Non erat fortaſse navis; ſed potiùs ex corio veſtis, ſicut noſtris temporibus fieri ſolet, ad deſcendendum in aquarum profunditatem.

Collare. Vide *Boja*.

Collecta, Oratio Miſſæ ita appellata, ex eo, quia à Celebrante dicitur ſuper populum in Eccleſia collectum, vel quia collectè pro omnibus aſtantibus orat, vel, ut Valaf. vult, [Collectas nuncupari dicimus, quia neceſſarias orationum petitiones compendioſa brevitate colligimus, ſive concludimus, c. 22.] Idem referunt Microlog. de Eccleſ. obſerv. c. 3. inquiens: [Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones in orationibus colligit, atque concludit.] Et Bleſen. [Stat Sacerdos innovatus mente, & habitu ad Altare, orationem dirigit ad Patrem, quæ collecta dicitur, quia tanquam advocatus omnium orationes colligit, & defert ad Dominum, ſerm. 43.] In Regula S. Benedicti hæc oratio *Benedictio* dicitur. Idem affirmat D. Auguſtinus inquiens: [Talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente reſpondet, Amen. De dono Perſev. cap. 23.] Vide *Rogus Dei*. In Miſſa dicitur collecta brachiis extenſis; in officio autem, & in aliis functionibus dicitur manibus junctis, quia in Miſſa Sacerdos Chriſti perſonam in Cruce brachiis extenſis orantem repræſentat: at in aliis functionibus cùm ſe, ut privata perſona, gerat; orans tanquam peccator, & reus in ſignum humiliationis debet junctis, ac ligatis manibus collectam recitare. Aliam piam moralitatem in hoc meditatus eſt Tertullianus inquiens [Illuc (*hoc eſt*, *in Cœlum*) ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudato, quia non erubeſcimus. In Apologet.] Multæ ex his orationibus fuerant à D. Ambroſio compoſitæ, & à Papa Gelaſio auctæ, ac denique à D. Gregorio coordinatæ in ejus Sacramentario. Oratio *Deus, qui B. Petrum &c.* compoſita fuit à Leone II. dùm Neapolitani pro Eccleſia in mari contra Saracenos præliabantur; & idem Pontifex, quando jam Leoninæ Civitatis mœnia perfecerat, dum ſeras portarum firmabat, compoſuerat alteram orationem, nempè: *Deus, qui B. Petro collatis clavibus &c.* Durand. lib. 7. c. 15. Illa verò Dominicæ ſecundæ poſt Epiphan. ubi fit mentio: *Et pacem tuam noſtris concede temporibus*, à D. Gregorio formata fuit, quia in eo proprio die univerſalem concordiam inter ſæculares Principes ſtabilierat. Durand. lib. 6. c. 19. Innocentius verò III. compoſuit orationem, *A cunctis*. Cur autem omnes collectæ Patri, vel Filio, & nulla Spiritui Sancto dirigatur, lib. 4. c. 15. Durandus reddit rationem, inquiens: [Verumtamen omnis oratio dirigitur ad Patrem, vel Filium, nulla ad Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus eſt donum, & à dono non petitur donum:] additque idem Author, quòd in Lateranenſi Eccleſia non fuiſſet ſolitum collectas recitare; ſed loco earum dicebatur Dominicalis oratio. [In Lateranenſi Eccleſia nunquam dicitur oratio; ſed in Miſſa, & in omnibus horis, loco orationis alta voce pronunciatur oratio Dominica, quæ in novo teſtamento prima oratio fuit; nam in primitiva Eccleſia ſic fiebat.] FR. hoc puto Durandum aſſerere de temporibus, in quibus Benedictini illam Eccleſiam adminiſtrabant, de qua re mẽtionem facit D. Gregorius, Dialog. lib. 2. in princip. & lib. 4. epiſt. 34. in Monachali enim ritu antè collectam recitari ſolet tota oratio Dominicalis clara voce: vel ex eorum conſuetudine Canonici regulares, & poſtmodùm ſæculares ibi ſuccedentes eandem cæremoniam retinuiſſe credendũ eſt; licèt tamen Monachi hodie poſt orationem Dominicalem dicant collectas, hoc poſteà introductum penès eos fuit; ſed Durandi error etiam convincitur, ex can. 13. de conſecrat. diſt. 5. ubi oſtenditur fuiſſe univerſalis Eccleſiæ ritus, his verbis: [Id ſemper placuit obſervari, ut omnibus diebus poſt Matutinas, & Veſperas oratio Dominica à Sacerdote proferatur.] In oratione *Deus, qui ſalutis &c.* quæ dicitur poſt antiphonam *Alma Redemptoris*, omittitur concluſio, & terminatur his verbis: *Meruimus auctorem vitæ ſuſcipere Jeſum Chriſtum Filium tuum. Amen.* Hoc enim fit tempore poſt Nativitatem, ut contemplemur Verbum Incarnatum penès Matrem, & non cum Patre eſſe regnantem; ſicut in triduo paſſionis eadem concluſio omittitur, ut conſideremus Chriſtũ mortuum, & non regnantem: quamvis ſubmiſſa voce dicatur, quia realiter cum Patre vivit, & regnat: quæ oratio non debet dici more ſolito, ſtando, ſed genuflexo, Cæremon. Epiſc. lib. 2. c. 22. ad denotandam humilitatem Redemptoris. Oratio autem pro defunctis dicitur ſemper penultimo loco, ut in Rubrica diſponitur, & Innocentius ait, quòd [Finis ad ſuum debet torqueri principium.] Hinc cùm vivorum oratione incohetur, cum eadem terminandum erit. Sacerdotes Religionis Melitenſium Equitum, ex antiquata conſuetudine, ſemper ultimam collectam, precando pro Summo Pontifice, Magno Magiſtro, & eorum Religione terminant, non obſtante quacunque ſolemnitate, quæ concluſio talis eſt [Et famulum tuum N. quem Paſtorem Eccleſiæ tuæ præeſſe voluiſti, unà cum Magiſtro noſtro, & Religione noſtra protege, & conſerva &c.] In oratione ſecreta, quæ dicitur in dedicatione Eccleſiæ, notata fuit parentheſis ex S.

Corg.

Cong. Rit. ordinatione, ad denotandum, quòd verba contenta in eadem parentheſi omittenda ſunt à Sacerdote, quando celebrat extra Eccleſiam, cujus dedicatio ſolemnizatur, quod in aliquibus correctis Miſſalibus notatione advertitur. FR. Aliquando accidit, quòd orationes ſecretæ ſint eædem in commemorationibus, tunc mutanda eſt ſecunda, ut accidit quando Dominica Septuageſimæ occurrit ante Purificationem, tunc ſecunda oratio ſecreta erit, *Tua Domine &c.* Eadem praxis habenda eſt, quando feſtum XL. Mart. occurrit in feria V. Cinerum; tunc enim ſumitur oratio ſequentis feriæ VI. Sic etiam, ſi in Dominica XXII. venerit feſtum S. Martini; tunc pro commemoratione recitanda erit oratio Dom. XXIII. Gavant. part. 1. tit. 7. n. 8. Qui etiam docet, Celebrantem in præſentia Prælati non debere loco orationis ad libitum dicere illam, quæ habetur in Miſſali pro ſeipſo Sacerdote: ac pari modo obſervandum erit in Miſſa Conventuali, in qua debet pro omnibus in communi orationem proferre. :||: Phraſis, quæ in Ord. Rom. habetur, nempè, *Dare orationem*, inchoare orationem ſignificat; ſic viceverſa ibidem *Data oratione*, terminata oratione denotat. In Sacramentario S. Gregorii Miſſa, quæ canebatur in die Purific. B. Mariæ Virginis, intitulabatur *Ad Collectam*, quia dicebatur ad populum pro proceſſione collectum, vel quia in eo die collecta publicarum eleemoſynarum fiebat, ut infrà dicetur. In diebus ferialibus Quadrageſimæ ad poſtcommun. additur oratio ultra ſolitum ſuper populum, quæ *Secunda benedictio* appellatur ab Auctoribus, nam priùs ſolitum erat in dicto Miſſæ termino panem benedictum populo diſtribuere: hæc tamen cæremonia relinquebatur jejuniorum tempore, cujus loco addebatur prædicta oratio, Diacono intonante; *Humiliate capita veſtra Deo*, quibus verbis fideles non expectare prædictum benedictum panem monebantur, ne jejunium frangerent. Dicitur *Secunda benedictio*, quia prima benedictio, ut dictum eſt, ſtatim peracta communione dabatur. Vide *Eulogia*. Ex quibus nonnulli recentiores Theologi, tam faciles ad dilatandum jejunantibus jentaculum, ut quaſi ad integram cœnationem reduxerint, advertere ſanè deberent, quomodò prius Chriſtiani, nedùm in jejunio ſe unica commeſtione, ad ſolis occaſum protracta, continebant, ut adhuc in Oriente obſervatur; ſed etiam ad guſtandum præfatum fruſtillum benedictæ buccellæ ſcrupulum habebant. Vide *Jejunium*, *Quadrageſima*, *Veſperæ*. Debet in orationum numero imparilitas obſervari, ut ordinant Rubricæ; nam unionem Eccleſia amplectitur, in diſpari numero figuratam, qui numerus in æquales partes indiviſibilis eſt, & ſic ſemper integer remanet, ut notavit Innocentius III. numerus tamen orationum ſeptenarium excedere non debet, ut in eiſdem Rubricis. Totum autem id declarat Gem. lib. 1. c. 116. his verbis: [Una oratio regulariter dicitur, ſicut & una epiſtola, vel unum Euangelium legitur. Si autem feſtivitas in die Dominica occurrerit, duas dicere licebit, quia & hoc Romana auctoritas in die Natalis Domini ad ſecundam Miſſam facit: interdum tres ideò dicimus, quia Dominus ter ante paſſionem oraſſe legimus; aliquando quinque dicimus, quinque partitam paſſionem Domini in hoc officio agimus; nonnunquam ſeptem uſurpamus propter ſeptem petitiones in Dominica oratione, quas tantùm Apoſtolos ſuper hoc Sacramentum dixiſſe cognovimus. Qui hunc numerum ſupergreſſus fuerit, ut cœcus orabit.] Per ſeptem (inquit) Apoſtolorum orationes, ideſt, contentas in dominicali petitione, ut idem Author inſinuat; nam, ut alibi diximus, præter orationem Dominicam, nullam aliam ex inſtitutione Domini dicere conſuevere Apoſtoli. Item *Collecta* Eleemoſynam ſignificat, quæ in ſubſidium Eccleſiæ, ſive pauperum colligebatur. [De Collectis autem, quæ fiunt in Sanctos, ſicut ordinavi Eccleſiis Galatiæ; ità & vos facite, 1. Corinth. cap. ult.] Item, *Collectarum dies* dicebatur feſtum Purificationis B. V. in eo enim die publicè colligebantur Eleemoſynæ, hinc *Miſſa ad Collectam* titulus Miſſæ illius diei in antiquis Miſſalibus legitur, ut ſuprà dictum eſt. Cætera. Vide *Albergaria*, *Cenſus*, & quo ad orationis ſignificatum. Vide *Commemoratio*, *Confractorium*, *Miſſa Defunctorum*.

COLLECTANEORUM LIBER. Vide *Analecta*, *Collectarius*.

COLLECTARIUS, qui Principis, ſeu Communitatis tributa colligit. [Ibidem apud vos Irenæi cujuſdam collectarii filius ægritudine extinctus eſt. Aug. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8.] Item Collectarius liber, in quo collectæ, ſeu orationes Miſſæ continebantur. Vide *Analecta*. Item Eccleſiæ officiales Decanis ſubordinati, qui curam habebant colligere, & coadunare populum ad ſacras functiones. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 31.

COLLECTIO, & *Collectiuncula*. Vide *Capitulum*.

COLLECTOR. Vide *Baccalaureus*, *Proſcholus*.

COLLEGA, nedùm ſocium in aliqua temporali cura, ſed etiam Coepiſcopum ſignificat: ſic inter ſeſe appellabant Epiſcopi. [Tunc præcipuè cùm in Lugdunenſis Eccleſiæ dedicatæ feſtis hebdomadalibus Collegarum ſacroſanctorum rogatu exorareris, ut perorares. Sidon. lib. 7. epiſt. 3.] Ac præcipuè inter Epiſcopos comprovinciales hoc vocabulo utuntur, qui ſub unico, eodemque Metropolita ſubditi ſunt. [Quapropter in conſtituendo præfatæ Civitatis Antiſtite, provincialium Collegarum deficimur numero, niſi Metropolitanorum reficiamur aſſenſu. Sidon. ibidem epiſt. 5.] Vide *Comprovincialis*, *Suffraganeus*.

COLLEGIATI. FR. In Conſtantinopoli Vigiles erant, qui tempore nocturno ad extinguendum incendium concurrebant, & *Corporati* etiam dicebantur, quia ex trigintaquinque Artificum corporibus, Collegiis, ſeu Univerſitatibus electi erant, ac ſecundùm conſtitutiones non excedebant numerum DLXXIII. in XIV. Civitatis Regio-

giones diviſi, & uno ex his extincto, ad Præfectum alium in ejus locum ſubſtituere pertinebat: hi autem à quacunque contributione erant exempti. Legimus etiam Romæ ſimiles vigiles à Cæſare inſtitutos fuiſſe.

Collegium. Vide *Cœtus*.

Collimare Oculis. Vide *Perluceo*.

Collistrigialis Poena. FR. inſtrumentum, quo collum reorum ſtringebatur, quod Itali *Berlinam* vocant. [Eodem anno Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis aſſiſa panis, ſub pœna colliſtrigiali obſervaretur. Matth. Pariſ. an. 1203.] Opinio autem Voſſii non videtur veriſimilis, qui putat fuiſſe pœnam ſtrangulationis, de qua diximus in dict. *Boja*; nam nimis rigoroſa lex eſſet, quod non ſolventem panis vectigal (hoc enim ſignificat uſque adhuc dictio *Aſſiſa* pœnes Siculos, & Melitenſes, ut ſuo loco dictum fuit) pœnam mortis ſuſtinere debuiſſet.

Collitiani. FR. Hæretici, ita appellati à quodam Collitio, ſeu, ut Iſidorus, *Colithiani*, à Collithio, qui aſſerebant Deum non facere mala, contra illud, [Ego Dominus creans mala, Iſai. cap. 42. num. 5. & 24. quæſt. 3. can. quidam autem hæretici. Vide Guliel. Ocham. in Dial. lib. 4. part. 1. cap. 19. Floriani autem à Floriano quodam è contrario aſſerebant Deum creaſſe mala, contra id, quod ſcriptum eſt: [Fecit Deus omnia bona. Geneſ. 1.] & cit. 24. qu. 3. cap. quidam autem hæretici. Item *Coluthianos* D. Aug. *Metangos*, & *Metangiſmoitas* appellat, qui etiam aſſerebant Chriſtum in Patre tanquam vas exiguum in majori fuiſſe contentum, in d. 24. qu. 3. c. quidam autem.

Collocare Solem. Phraſis legis Salicæ, quæ citare in judicium ſignificat, cum termino præfixo unius diei, durante unica hemiſpherica ſolis luſtratione. [Nec ſolem ſecundùm legem collocaverit, tit. 40.] ubi perperàm aliqui *Solum* legunt; ſed convincuntur ex eadem l. Salica, tit. 52. ibi enim clariùs habetur: [Ut per ſingulas admonitiones, vel ſolem collocatum terni ſolidi accreſcant.] Placet tamen meliùs illorum lectio, quæ *Calculare ſolem* habet; nam meliùs periodum diei declarat.

Colludiosus, & *Colludens*. FR. Deceptor. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 61.

Colludium, & *Colluſio*. FR. fraudolenta conventio inter reum, & actorem facta. [Ut poſt mortem eorum in beneficiis illis, ſuper quibus eſt colluſio facta, jus ſibi valeant vindicare, can. Audivimus, de colluſione detegen. in lib. 5. Decretal.] Ubi Gloſſ. ſic explicat: [Colluſio eſt inter actorem, & reum latens, & fraudolenta conventio; Colludium enim non debet remanere impunitum, 2. qu. 3. can. ſi quem pœnituerit.] quæ etiam *Gratia* appellatur, ibid. cap. 1. & ibi Gloſſ. [Quòd ſi fecerint inter ſe gratiam, vel colluſioné &c.] Ubi particula *Vel* ſtat loco *Et*, ut in dict. *Vel* dicetur. Item *Colluſio* ſignificat falſam accuſationem, l. ſi quis ſervum, de furtis, l. ſi pater. de raptu, :||: [Sine colludio evadit. Sidon. lib. 1. epiſt. 2. Is denique nondùm clangente Euangelica buccina, ut qui poteſt capere, capiat: immunis tamen ab omni ſpurcitia carnali, & ſecurus ab illecebrarum colludio, pudiciſſimus extitiſſe liquidè declaratur. Aldhelmus, de laud. Virgin. cap. 10.] Hæc vox *Inludium* à Tertulliano de Reſur. Carn. & *Eludium* ab Iſidoro dicitur. Vide *Inludium*, *Prævaricator*.

Collyrida, κολλυρὶς, torta panis, vel panis ſuavior in ſartagine frictus, ſubactus oleo, & aliis rebus admixtis, ad gratum ſaporem conciliandum. Differt à lagano, quòd hoc in clibano coqueretur. Collyrida etiam vocatur cruſtula: nam eadem vox hebræa, quæ alicubi collyrida vertitur, alibi cruſtula transfertur. Videtur autem *collyris* derivata à κολλύρα, collyra, quæ erat genus placentæ minutæ, & pueris dabatur apud Græcos. Collyrida inter cætera pro gratiarum actione offerebatur: uti præcepit Dominus per Moyſen, offerri *collyridas olei admixtione conſperſas*, Levit. cap. 7. num. 12.] Idem habetur, cap. 8. num. 26. ibid. & 2. Reg. cap. 6. n. 19. Adhuc in Sicilia, & in Melita Colluram ſimilem buccellam vocant. Tertullianus verò pro muliebri corona uſurpat: [Mirum quod contra Domini præceptum contênditur. Ad menſuram neminem ſibi adjicere poſſe, pronunciatum eſt: vos planè adjiciris ad pondus collyridas quaſdam ſcutorum, umbillicos cervicibus aſtruendo, de cultu fœmin. cap. 7.] Quod ornamentum ex capillis alienis contextum erat, & ut plurimum ex capite alicujus mortui detonſis; inde ſumpta occaſione idem Doctor mulieres illudebat, ſubjungens: [Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti, ne exuvias alieni capitis forſitan immundi, forſitan nocentis, & gehennæ deſtinati, ſancto, & chriſtiano capiti ſuppares.] Hinc Aſtronomi more Latinorum, qui, y, græcum in, u, lene mutant, ut in principio litteræ, V, dicemus; coluros vocant binos illos circulos in ſphæra ſeſe mutuò in angulos ſphærales rectè ad polos mundi ſecantes, & quatuor puncta, ſeù cardines cœli æqualiter dividentes. Vide *laganum*.

Collyridiani, Κολλυριδιανοὶ, hæretici quidam, à ſupradicta voce collyrida ſic appellati. Quia ſuis mulieribus concedebant Virgini Deiparæ collyridas ſacrificare, quas etiam pro communione ſumebant, atque Dei Matrem Deam quoque exiſtimabant. De ipſis Damaſcenus ait: *Collyridiani, qui in nomen ejuſdem Mariæ, in die quadam anni, collyridam quandam offerunt, &c.* Lib. de hæreſ. hær. 79.

Collyrium, κολλύριον. FR. oculare medicamentum, ita dictum, quòd fluxum oculorum ſiſtat, ex græco κωλύω, prohibeo, reprimo, & ῥοῦς, fluxus. [Collyrio inunge oculos. Apoc. cap. 3. n. 18.

Colobium, tunica ſine manicis, à græca dict. κολόβιον, quæ veſtem mancam ſignificat: hanc antiquitùs ferebant Diaconi loco dalmaticæ. Vide *Dalmatica*. [Colobium genus veſtis dictum, quia longum eſt, & ſine manicis: hoc antiquitùs utebantur; ſed quia nuditas brachiorum,

rum,

rum, culpabatur; uſus colobiorum in dalmaticas eſt mutatus. Papias.] Hodie tamen in Romanis Baſilicis Beneficiati ad Canonicorum differentiam rochetum ſine manicis deferunt. FR. Antiqui Romani veſtes abſque manicis ferebant, quia viri pro dedecore putabant manicatas veſtes ad mulierum ſimilitudinem geſtare, ut refert A. Gellius, lib.7.cap.2. Vide *Lebitonarium*. Et ideò tunica manicata à Monachis abhorrebatur, ferebantque colobium, in quo Syriæ Monachi rubrum ſignum ponebant, ad oſtendendum, ut ait Dorotheus Tyrius, ſe Chriſti milites eſſe: ſimiles verò tunicæ ſine manicis communes omnibus Orientalibus ſunt hodie, at præcipuè Maronitæ adhuc utuntur ſuperiori veſte rubro colore virgata. Hoc tunicæ genere induebantur Apoſtoli, conſervabatur enim in Baſilica Apoſtolorum colobium D. Thomæ Apoſtoli. Vide Torrigium de Crypt. Vatican. ſecunda impreſs.pag.312.verſ.11. Octavius tamen Ferrarius de re veſtiar. par.1. cap.7. §.Ceterùm ergo, contendit non fuiſſe prorsùs ſine manicis colobium, authoritate Tertulliani de pallio fretus, ubi ait tunicas; [Nec manibus arctas, nec brachiis parcas:] ideò autumat ille colobium habuiſſe ſemimanicas, uſque ad cubitum pertingentes; ſed reverà æquivocari videtur: nam licèt colobium tunica ſit; tunica tamen eſt nomen genericum, & non omnis tunica colobium vocatur. Igitur colobium ſine manicis omninò erat, ut Baronius probat, quem videbimus in dict. *Dalmatica*, atque Iſidor. ait: [Colobium dictum, quia longum eſt, & ſine manicis: Antiqui enim hoc magis utebantur.] Et alibi idem: [Levitonarium eſt colobium ſine manicis, quali monachi Ægyptii utuntur,] & Caſſianus præſertim, loc.infra cit. c.11. diſtinguere videtur tunicam à colobio, dum inquit: [Nam neque caligis nos, neque colobiis, ſeu unica tunica eſſe contentos hiemis permittit aſperitas,] ubi particula *ſeu* eſt disjunctiva, & ſtat loco *&*, ut in dict. *Seu* dicetur. Item Alcuinus de divino off. ait: [Dalmatica ob hoc dicitur, quòd in Dalmatia ſit reperta. Uſus autem dalmaticarum à B. Silveſtro Papa inſtitutus eſt; nam anteà colobiis utebantur. Colobium verò eſt veſtis ſine manicis. Cùm ergo nuditas brachiorum culparetur à B. Silveſtro, dalmaticarum repertus eſt uſus.] Si igitur dalmatica eſt cum ſemimanicis; ſequitur neceſſariò, quòd hoc indumentum cum ſemimanicis additum ſit loco colobii, quod omninò manicis carebat; unde dictio *Sine manicis* erit ſanè intelligenda abſque ulla manicarum forma. Nihilominus ex Caſſiano hìc proximè adducendo videtur in colobiis Monachorum Ægyptiorum fuiſſe manicas, quæ vix ad cubitorum ima pertingebant. :||: Aliam ſignificationem hujus religioſi indumenti affert Caſſianus, lib.1. de habitu Monach. Ægypti inquiens, c.5. [Colobiis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus, ut amputatos eos actus, & opera mundi hujus ſuggerat abſciſſio manicarum.] Solebant etiam Epiſcopi hujus indumenti formam geſtare, ex teſtimonio S.Pii Papæ, lib.3.ad Juſtum, ubi ait: [Tu verò apud Senatoriam Urbem Viennenſem ejus loco à fratribus conſtitutus, & colobio Epiſcoporum veſtitus, vide, ut miniſterium, quod accepiſti, in Domino impleas.] Antiquiſſima colobii pictura ubi reperiatur. Vide *Chryſoclavus*, *Linoſtima*.

Colonia, hoc vocabulum penès Eccleſiaſticos Scriptores pro ſpatio terræ accipitur, cum caſa, quantum colonus colere poteſt. [Aliquando enim non paucos ex ruriculis obvios habuit, qui derelictis coloniis ſuis, in aliam provinciam tranſmigrabant. In vita S.Gerardi, lib.1.cap.24.] Alii antiquiores Scriptores *Colonicam* vocant, ita in Synodo Valentiana, [Unam colonicam, veſtitam tribus mancipiis, dotis gratia eis conferant, cap. 9.

Colonarius. FR. quod ad colonos ſpectat. [Vel ad colonariam conditionem revocare tentaverit, can. eos qui, diſt. 87.

Colonitium. FR. Canon, vel recognitio, quæ directo domino ab uſufructuariis ſolvitur.

Colorus, coloratus. [Erat tamen decoris gratia venuſtus, diſcreta macie, ſatis admodum colorus. In vita S. Adelardi.

Colossenses, ad quos ſcripſerat Apoſtolus, quales Populi fuerint. Vide *Rhodianus*.

Colpus. FR. percuſſio. [Si quis ingenuus ingenuum percuſſerit, & tamen ſanguis non exierit uſque ad tres colpos, l. Salica, tit. 19.

Colum, græca vox κῶλον, quæ membrum ſignificat, & pro perfecto periodo D. Hieronymus uſurpavit, dicens: [Ut per cola ſcribantur, & commata.] Item inſtrumentum ſacrum. Vide *Colatorium*.

Columna, græcè dicitur ϛύλος. Vide *Stylita*.

Columnarium. Vide Exocionium in dict. *Stylita*.

Columnarum, nobilis Romæ familiæ Palatium. Vide *Conſtantis Palatium*. Columnenſes duo Cardinales à Bonifacio VIII. eccleſiaſticis dignitatibus privati, & à Benedicto XI. reintegrati. Vide in dict. *Cardinalis*, §.Cardinalibus Columnenſibus. Ubi ex Blondo retulimus, qui ſic ſcripſerat: [Eadem actione Joannem, & Jacobum Cardinales, tanquam injuſtè damnatos, ad dignitates patrimonii, & beneficiorum poſſeſſionem ea reſtituit conditione, ut capello Cardinalatus inſigni aliquandiù abſtinerent, decad.2.lib.9.] Sed eſt duplex, nominis, ſcilicet, & facti inter Eccleſiaſticos Scriptores controverſia. In facto, nempè, quia Blondus, ut diximus, refert hanc gratiam præfatis Cardinalibus à Benedicto Papa collatam fuiſſe, quod negant Auctor Vitæ Clementis V. in calce Clementinæ appoſitæ, Ferdinandus Ughellus in opuſc. imag. Columnenſium Card. Romæ per Corbellettum, an.1650. impr. Gloſſa, in c. unic. de Schiſmaticis in 6. & noviſſimè Odoricus Raynal. ex M.S. cujuſdam Bernardi ad an.1304.n.13. & an. 1305. num. 14. qui omnes aſſerunt, non à Benedicto, ſed à Clemente V. hanc gratiam illis

illis fuiſſe conceſſam : quare non videtur repugnare , talem gratiam à Benedicto conceſſam *Cum conditione, ut capello Cardinalatus inſigni aliquandiu ſe abſtinerent*, & anno ſequenti, nimirum 1305. electo Clemente, illis, ſuſpenſionem à galero relaxatam fuiſſe; quod idem Blondus paulò inferiùs in Clemente præfato innuere videtur, ſic inquiens: [Creavit verò Clemens Cardinales ex Gallis tam multos, ut facili tunc conjectura omnes aſſequi potuerint, Pontificem Romanum deinceps, nonniſi ex Gallis creari poſſe: Italiæ autem, & Urbi Romæ viſus eſt ſatisfeciſſe in duobus Jacobo, & Joanni, Columnenſibus, quos ad capellum, & integram dignitatem reſtituit.] Per illa enim verba: *Quos ad capellum, & integram dignitatem reſtituit*; videtur annuere ad id, quod ſuprà in Benedicto dixerat: eum, ſcilicet, haud integrè ad cardinalatum reſtituiſſe: cui verba Benedicti favent; nam in c. unic. de Schiſmat. Extrav. comm. §.ideòque, ſic habetur: [Ideòque omnes prædictas depoſitiones à Cardinalatibus, privationis à beneficiis, & Eccleſiis, & inhabilitatis ad Papatum Romanum, & bonorum, & jurium, quæ certis romanis civibus, & aliis conceſſa ſunt (confiſcationibus exceptis, in quibus nihil immutamus ad præſens) ſententias, & pœnas, & mulctas &c. reddimus,] ubi verba: *In quibus nihil immutamus ad præſens*, videntur ſpem futuræ gratiæ ſapere. Dubium verò de nomine eſt, quia Blondus ſemper hos duos Cardinales Joannem, & Jacobum nominat; ſed erraſſe ex c. unic. de Schiſmat. in 6. & ex c. unic. ejuſd. tit. Extrav. comm. ſatis patet; ubi Jacobus, & Petrus nepos Cardinales de Columna appellantur: quatuor enim nomine Joannis Cardinales Columnenſes extitiſſe Ughellus in opuſc. cit. refert, primum, nempè, de anno 1191. ſecundum, qui objerat ann. 1245. tertium, qui ann. 1322. à Joanne XXII. creatus eſt Cardinalis, quartum à Sixto IV. ann. 1480. eadem dignitate inſignitum.

COLUMBA, quid ſignificet. Vide *Ciborium*.

COLUMBAR, manicæ ferreæ, quibus vinciuntur reorum manus. [Duriſque lacertorum columbaribus arceretur ab hominum morſibus. In vita S. Genulphi Epiſc.

COLUTHIANI. Vide *Collitiani*.

COLYBA, græca vox, κόλυβα, ideſt, frumentum coctum. Vide *Agapæ*.

COMACINUS. FR. Faber murarius. [In legibus Longobar. l. ſi Magiſter, de homicidio liberi hominis.

COMATUS, dicitur Longobardus. Vide *Tonſuratus*.

COMBINATIM, adverbium parilitatem ſignificans, quo Davantria in ſuo cæremoniali M. S. utitur, ad denotandam parilitatem, qua incedendum eſt in proceſſionibus. [Deinde combinatim cæteri Cardinales &c.

COMERCIARIUS. Vide *Commerciarius*. [Primo manè ingreſſus comerciarius quidam vir Chriſtianus. In vita S. Anaſt. Perſæ. Ubi textus græcus Κομμερκιάριος etiam habet. Vide *Commerciarius*. *Hierolexicon Magri*.

COMES. FR. de etymologia hujus vocabuli. Vide *Catipanus*. Significat hominem, qui in feudum aliquod territorium habuerit à Supremo Principe. Sigonius de Regno Italiæ, lib. 7. l. Si quis factum, de feudis, & Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 47. Vide *Gravio*.

COMES, Canonicus Cathedralis Lugdunenſis Eccleſiæ. Vide *Cantor*. FR. ſed hoc repugnat Canonibus, nam in can. Præſens, 20. quæſt. 3. habetur: [Nomine Atto, quōdam, videlicet, Comite; nunc autem Clerico,] & ibi Gloſſ. [Statim definit quis eſſe Comes, quàm citò fuerit factus Clericus, 27. qu. 2. ſcripſi.] Epiſcopus Ravennæ abuſivè Comes intitulatur, can. quo auſu, 23. qu. 8.

COMES SACRARUM LARGITIONUM, Principis eleemoſynarius.

COMES STABILIS, ſeu *Comes ſtabuli*. Vide *Stabilis*, *Contoſtaulus*.

COMES S. HIERONYMI. Vide *Lectio*.

COMITATUS. Vide *Condita*.

COMESTURA, Tinea: [Ubi tinea, & comeſtura exterminat. Chryſoſt. homil. 15. in cap. 6. Matth.

COMICIA, Comitatus, ubi Comes dominatur, & jus dicit. Sigonius de Regn. Italiæ, lib. 7. [Ludovicus Comes Loſſenſis etiam Comiciam tenebat, Cæſarius, lib. 9. mirac. cap. 48.

COMITATUS. FR. etiam Principis cohortem, & famulatum ſignificat. [Fuit neceſſitas adire comitatum. Sulpit. cap. 6. Dialog. 2.] can. ſi vobis fratres 23. q. 8. §. ne Epiſcopi ad comitatum accedant, & ibi Gloſſ.

COMMATRONA, mulier libera, quæ pro matrona cohoneſtari affectat, cùm revera talis non ſit, dum maritum non habuerit. [Nam quantò dives aliqua eſt commatrona nomine inflata, tantò capacem oneribus ſuis domum requirit, Tertull. lib. 2. ad uxor, cap. 6. Plautum imitatus eſt, qui *Commaritum* illum appellavit, qui revera non erat; ſed pro tali habebatur.

COMMEATUS, dilatatio mortis à mortalibus exoptata. [Cùm quidam de Collegis, & Conſacerdotibus noſtris jam infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſollicitus, commeatum ſibi precaretur. S. Cyprian. lib. de immortalitate, n. 7.] Hoc tamen vocabulum in propria ſignificatione denotat, licentiam, & dilationem, quam miles pro aliquo temporis ſpatio diſcedendi ab exercitu poſtulabat: hinc S. Cyprianus de eo, qui ſubterfugium quærebat, ne in mortis conflictu veniret, metaphoricè, ac eleganter dixerat: qua phraſi ſæpè idem S. Doctor utitur.

COMMEMBRATUS, Incorporatus, ideſt, ejuſdem corporis membrum effectus. [Commembrata in Domini corpore fidei compago, S. Paulin. epiſt. 3. ad Aprum.

COMMEMORATIO, dicitur illa, quæ de aliquibus Sanctis fit in Officio divino, à Radulpho *Memoria Sanctorum*, & à Gemma *Suffragia Sanctorum* dicitur. Quæ commemorationes de Cruce, de B. Maria, de titularibus totius Eccleſiæ Petro, & Paulo, ac pro Pace ferè eſſe ſolent. De

Cruce autem in feſtis omittitur, ad tollendam mœſtitiæ cauſam. Dicitur deinde tempore Paſchali ad denotandum ejus triumphum. De S. Maria non dicitur, quando in choro recitatur ejus Officium parvum; Sac Congreg. Rit. 10. Januarii 1604. Beneficiati tenentur de eorum Sanctis titularibus commemorationem facere ſub obligatione reſtitutionis fructuum pro rata. Bonacin. diſp. 1. qu. 1. punct. 4. n. 18. Religioſi etiam tenentur commemorare in Officio Sanctum illius Eccleſiæ, in qua de familia aſſignati reſident. Non dicuntur in Adventu hæ conſuetæ commemorationes; dùm enim de ſummi Monarchæ adventu fit mentio, ejus in ſanctitate famuli cedere debent. Durand. lib. 6. cap. 2. Ob eandem rationem tempore paſſionis mœſtitiæ cauſa, & tempore Paſchali ob lætitiam relinquuntur; infra cujus octavam quamvis de Dominica fiat officium, relinquendæ ſunt commemorationes prædictæ. Ruiz. in cæremon. Rom. Vide *Collecta*, *Octava*,

COMMEMORATORIUM, Inventarium, in quo poſteris de ſuppellectilibus Eccleſiæ commemoratur. [Quaſi fidelibus ſenioribus commendavit, commemoratorio facto, quod cuidam ancillæ dediſſe dicitur. Optatus Milevit. lib. 1.] Ubi de Manſurio loquitur, qui antequam ad martyrium iret, hoc inventarium confecerat: quod *Brevis* etiam in eodem textu appellatur. [Brevis auri, & argenti ſedenti Cæciliano, ſicut delegatum à Manſurio fuerat, traditur.] FR. Ibi etiam ſic exponit Franc. Balduinus: [Vocari potiùs Commemoratorium, quod paulò poſt Brevem vocat. Verbum Juris eſt; ſignificatque libellum, ſyngraphum, chirographum; etiam uſus eſt Conſtantinus in, epiſt. ad Cæcilianum apud Euſebium lib. 4. de vita Conſtantini, ſcilicet, in quadam conſtitutione Imperatoris Valentis legimus, quæ Optati tempore edita eſt, l. ult. C. de Jure fiſci, & l. prima, C. de apoch. publ. item, l. 13. in Cod. Theod. de Indulg. debitor.] Vide *Breve*.

COMMENDA. FR. eſt depoſitum, cuſtodia, & adminiſtratio beneficii; dicitur à verbo commendare, quia bona eccleſiaſtica non perpetuò, ſed ad tempus ſunt alicui commendata, c. ſi conſtiterit, de accuſationibus. Et *commendare* idem eſt, ac deponere. Gloſſ. in c. Jus naturale eſt commune, diſt. 1. in cap. qui plures 21. qu. 2. & in c. nemo, de Electione in ſexto. Dicitur etiam *Commendaria* eodem modo, quo Vicaria, & Rectoria. [Commendariæ beneficia non ſunt. Poſtillator extrav. in cap. exhibita.] Differt tamen Commenda à Vicaria, quia commenda Parochialis Eccleſiæ non poteſt fieri, niſi Sacerdoti. Gloſſ. in cap. quæ de Eccleſiis, in Clement. de offic. Vicar.

COMMERCIARIUS. FR. Mercator, ſive negotiator. [Primo manè ingreſſus commerciarius quidam vir Chriſtianus. In vita S. Anaſtaſii Perſæ, cap. 4. §. 27. ſub die 22. Januarii apud Surium] ex græco-barbaro, Κομμερκιάριος.

COMMERCIUS, in negotiatione ſocius. In antiquis formulariis.

COMMINARE IGNEM. FR. Eſt incendium parare, l. volumus, de damno, & injuria.

COMMINATUS, ſubſtant. nomen minæ. [Qui ſterilis ficulneæ comminatum à Domino vineæ deprecatus eſt. Paulin. epiſt. 2. ad Amand.

COMMESSA. Vide *Commiſſus*.

COMMISSIO. Vide *Miſſaticum*.

COMMISSUS. FR. Converſus, ſeu laicus in monaſterio miniſtrator. [Ac Monachos, eorumque converſos, vel commiſſos, can. paternarum, 24. quæſt. 3.] In regulis monialium Benedictinarum *Commeſſa* dicitur monialium famula. Vide *Griſeus*.

COMMONITORIUM, ſcriptura inſtructionis, quæ traditur Legato Apoſtolico pro Concilio, ſeu alio eccleſiaſtico negotio peragendo. [Reſcriptis commonitoriis, niſi ad catholicam converteretur fidem, etiam extortem à ſacerdotali eſſe officio mandant. Anaſtaſ. in Greg. II.

COMMODATUM alicujus rei. FR. Eſt conceſſio ad aliquem ſpecialem uſum gratuitò facta, & non translatio, qua is, qui commodat, dominium tenet, & poſſeſſionem, l. res commodata, ff. de commodato: & dicitur *Commodatum*, quaſi utenti commodo datum, & ideò dicitur gratuitò, Gloſſ. in cap. cùm gratia, de commodato.

COMMUNIA, ideſt, communitas. [Non de minoranda juſtitia eccleſiaſtica; ſed tantummodo de non ducenda ſuper eum communia. Jvo Carnot. epiſt. 180.] FR. [Eodem anno Philippus (*Rex Galliæ*) impoſuit ſubſidium &c. propter quod Prælati, & Barones, & Communiæ Normandiæ &c. Rothomagen. Chronica ann. 1337. In Biblioth. M. S. Labbè, tom. 1.] In Melita dicitur *Communia* Clericorum, ideſt, Collegiata non inſignis. Vide *Communitas*.

COMMUNICALIS, vas, ſive, calix, quo populo Dominicus ſanguis diſtribuebatur. [Communicales ex argento fecit per ſingulas regiones, quæ præcederent per ſtationes per manus Acoluthorum. Anaſt.] FR. Non videtur eſſe calicem ſanguinem Domini continentem; nam Acolythos habuiſſe facultatem diſtribuendi hoc Sacramentum nunquam legimus: benè tamen Diaconos. Vide *Calix adminiſtralis*.

COMMUNICANTES, oratio in Canone poſita, de qua dictum eſt in dict. *Canon Miſſæ*, & *Actio Miſſæ*: Quæ preces in aliquibus feſtivitatibus variantur; ſicut & Præfatio. Aliquando tamen diſtinguitur, & ſeparatur Præfatio ab Oratione *Communicantes*, ut exempli gratia, ſi feſtum SS. Philippi & Jacobi, ſeu Inventionis Sanctæ Cruci occurrerint infra Octavam Aſcenſionis; tunc Præfatio feſti occurrentis, & Communicantes de Octava dicerentur, licèt de octava non fiat commemoratio. Congr. Rit. 24. Auguſt. 1627.

COMMUNICATIO. Vide *Participium*.

COMMUNICATORIÆ LITTERÆ. Vide *Litteræ Communicatoriæ*.

COMMUNIO, ita appellatur Antiphona poſita in Miſſa, quæ canebatur in choro, dum diſtribuebatur Euchariſtia fidelibus, à D. Gregorio inſtituta.

ſuta. Gem. lib. 1. cap. 90. dicitur etiam *Tranſitorium*. Vide ſuo loco. Quare contra rubricam abuſus invaluit communionem poſt Miſſam, vel ante eam facere, nulla urgente neceſſitate, quod his verbis in Rituali Rom. cavetur: [Communio autem populi intra Miſſam ſtatim poſt communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (niſi quandoque ex rationabili cauſa poſt Miſſam ſit facienda) cùm orationes, quæ in Miſſa poſt communionem dicuntur, non ſolùm ad Sacerdotem, ſed etiam ad alios communicantes ſpectent.] Sic in Miſſa Sabbati Sancti hæc Antiphona ideò non dicitur, quia communio populo non fit. Itaque abuſus etiam cenſendus eſt illorum, qui communionem concedunt in hac die: præponendus enim eſt particularium devotionibus eccleſiaſticus ritus. Antiquitùs Sacerdotes, & Diaconi unà cum Epiſcopo celebrantes, accipiebant ab eo Euchariſtiam propriis manibus. [Presbyteri ergo, & Diaconi oſculando Epiſcopum, corpus Chriſti ab eo manibus accipiant in ſiniſtra parte Altaris communicaturi. Subdiaconi autem oſculando manum Epiſcopi ore accipiant Corpus Chriſti ab eo. Poſtquam verò Diaconi ſiniſtro cornu Altaris de Sanguine Chriſti communicent, venientes Subdiaconi ordinatim accipiant Sanguinem Chriſti ab Archidiacono. Ord. Rom.] Hic verò ritus quoad Sacerdotes, & Diaconos in Eccleſia græca adhuc obſervatur. Quoad ſiniſtram, præter ea, quæ ſuprà diximur in dict. *Bulla*. Notandum etiam eſt, quòd quando Papa ſolemniter celebrat, defertur Sacroſancta Hoſtia à Subdiacono ad lævam Pontificis ſtante. [Cùm Subdiaconus pervenit ad Pontificem, ſtet ad ejus ſiniſtram erectus. Cærem. lib. 2. c. 14.] Contra quam cæremoniam latrant recentes Hæretici, aſſerendo eſſe actum ſuperbiæ in Pontifice permittente ſibi ad thronum deferri Chriſtum; ſed myſteria hujus actionis contemplare nequeunt, cùm Chriſti Vicarius Domini ſui humilitatem potiùs imitari intendat, quando, nempè, in cœnaculo panem, & vinum conſecravit, deindè in Calvario Sacrificium conſumans, ſeipſum in conſpectu totius populi Deo Patri obtulit: ſic Papa ſuper Altare, quod eſt cœnaculi figura, conſecrat, ac in ſublimi Throno communionem ſumit, ad imitandum Chriſtum in monte crucifixum: quare Cæremoniale in hoc actu Papam Throno incumbentem incurvari diſponit, ad denotandum Salvatorem in Cruce pendentem: ſic ſenſit Seraphicus S. Bonaventura, inquiens: [Chriſtus in communi, & omnibus videntibus paſſus eſt: unde Papa quando ſumit Corpus Chriſti in Miſſa ſolemni, ſumit omnibus videntibus: nam ſedens in Cathedra convertit ſe ad populum. In expoſit. Pſal. 21.] Durandus verò aliam quoque rationem addit, nempè: [Sicut Summus Pontifex eſt Chriſti Vicarius, & caput omnium, qui in Eccleſia degunt militari; ita Chriſtum Eccleſiæ caput perfectius, & ſublimius repræſentans, ad ſublimiorem locum communicare ſolet, lib. 4. de divin. off. cap. 54.] Tertia denique ſententia eſt Innocentii III. qui ait, quòd: [Romanus Pontifex ideò non communicat, ubi frangit; ſed ad Altare frangit, & ad Sedem communicat: quia Chriſtus in Emmaus coram duobus Diſcipulis fregit, & Jeruſalem coram decem Apoſtolis manducavit, lib. 4. Myſt. Miſſ. cap. 9.] Ratio autem Seraphici Doctoris magis conſona, ac pia videtur. Siniſtra manu Sacerdotes Dominicani in Miſſa communionem ſumunt, quorum Miſſalis rubrica hæc habet verba: [Inclinato capite, dextra manu tenens calicem, de ſiniſtra ſumat Sacrum Chriſti Corpus.] Qua de re invidi Calumniatores, occaſione arrepta, falsò aſſeruere, id in pœnitentiam eis injunctam fuiſſe, cùm eorum Frater Bernardus à Monte Peſulano Henricum VII. Imperatorem Hoſtia veneno mixta in communione necaviſſet ann. 1313. FR. Sed cùm hæc fabula, præterquam quod à Recentioribus Hiſtoricis narrari, apudque nullum ex illius ævi hiſtoricis mentionem fieri Theodoricus Raynaldus in dicto anno teſtetur; fictio nimis ſtulta redditur, cùm hic Imperator excommunicatus in loco Boni conventus appellato Senenſis territorii obierit, inveriſimile videtur; quod propter unius Religioſi delictum, tota ejus Religio perpetuò hanc pœnitentiam agere debuiſſet, ſi hoc verum eſſet. Deinde quæ pœnitentia eſt hæc? Dum hujus Religionis Sacerdotes non privati eſſent Altaris Sacramento, parum relevat, an ſiniſtra, vel dextra Sacramentum ſumant. Quare ab Inſtitutoribus cæremoniam hanc ordinatam fuiſſe exiſtimo, ut, nimirum, periculū verſionis calicis evitetur, dum rubrica eorum ſuprà citata diſponit his verbis: *Dextera manu tenens calicem*; nam agilior eſt ſiniſtræ dextera. Non ſunt ergo audiendi Nauclerus, volum. 2. gener. 44. Chron. Norimberg. Veſpergen. aliique malè ſentientes Recentiores. :||: In primis Eccleſiæ ſæculis hæc communio ſub utraque ſpecie recipiebatur. (Vide *Confirmo*) ita ut Gelaſius Papa ſub excommunicationis pœna prohibuerit, ne hoc ſub una tantùm ſpecie fieret. Microl. de Eccleſ. obſerv. cap. 19. & Paſchalis II. ſancivit, ut non præberetur fidelibus panis conſecratus in Sanguinem intinctus; ſed Corpus, & Sanguis Chriſti ſeparatim, atque infantibus, & ægrotantibus communio ſolius Sanguinis daretur, de qua re extat in Chronica Cluniacenſi ejuſdem Pontificis Epiſtola, & teſtatur Microl. loc. cit. c. 20. Sed quia abuſus intingendi Corpus Chriſti in ejus Sanguinem cōtra Paſchalis prohibitionem perdurabat; ideò ſtatutum fuit, ut communio in unica ſpecie panis tantùm fieret; nam ſub utraque ſpecie communicabantur in Miſſa: ſed extra eam etiam antiquitùs ſub ſpecie panis ſolùm communio fiebat. Baron. an. 34. n. 46. A communione ſe abſtinebant milites poſt occiſiones, quod ſimiliter obſervare voluit Theodoſius Imp. Idem Baron. an. 394. num. 21. FR. Spatium verò temporis, quod à ſpirituali hoc cibo ad materialem concurrere debet, ordinatur in can. tribus gradibus, de conſecrat. diſt. 2. hoc pacto: [Si igitur manè Dominica Portio editur, uſque ad

ſextam jejunent miniſtri, qui eam conſumpſerunt; ſi tertia, vel quarta hora acceperint, jejunent uſque ad Veſperas: ſic ſecreta ſanctificatione æterna cuſtodienda ſunt Sacramenta.] ubi *Secreta*, ideſt, interna intelligitur. Communio dicebatur *Pax Chriſti*. Vide *Pax*. De communione Infantium. Vide *Baptiſmus*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Reliqua vide. *Confirmo*, *Dominicale*, *Euchariſtia*, *Hoſtia*, *Siphon*. Antiquitùs erat maximum dedecus ſine oblatione aliqua ad communionem accedere. Vide *Oblatio*. Communio Laicorum quando fieri debet cum patena ſub mento. Vide *Patena*. Diſtribuebatur in loco eminenti. Vide *Solea*. De controverſia ſub utraque ſpecie communionis. Vide Bellarminus, Sfortiam Pallavicinũ in Concilii Tridentini hiſtoria, & Chriſtoph. Ranzovium in epiſt. ad Galixtum Proteſtantem, pag. 55. Quæ communio ſub utraque ſpecie ſolo Chriſtianiſſimo Galliarum Regi, quando conſecratur cum Sacra Ampulla, & in extremo ejus vitæ per Viaticum ex privilegio Clementis VI. conceditur. Auguſtinus Patritius adventum Federici III. deſcribens, inquit idem privilegium conceſſum etiam Imperatori fuiſſe. Idem Clemens Papa communionem ſub utraque ſpecie Normandiæ Duci, ejuſque Uxori, ac Genitori conceſſerat. Item Philippo Galliarum Regi, & illius Uxori. Sub datum Avenione Kal. Julii 1344. Ita etiam Odoni Burgundiæ Duci de ann. 1345. De Communione facienda in die Jovis Sancti. Vide *Feria quinta in Cœna Domini*. De Communione per Viaticum. Vide *Viaticum*. Quando communicabantur, antiquitùs ponebantur tabellæ ad inſtar menſularum, ſicut hodie, cum tobaliis, de quibus Chryſoſtomus, Hom. 61. ad populum Antioch. ſic inquit: [Nonnè vides miniſtrum ſpongia menſam circumlinientem, expurgantem domum, & tabellas ponentem? hoc poſt preces efficitur per præconis vocem.

Communicatores. FR. Dicuntur Epiſcopi. Gloſſ. in can. de Induciis, 3. qu. 3.

Communio Laica, ad quam pœnitentiam condemnabantur Clerici, ut in 1. qu. 7. can. ſi qui Presbyteri. FR. Eccleſiaſtici enim pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludebantur, can. Canones, diſt. 50. & can. placuit, eadem diſt. :||: Pamelius, & alii putant fuiſſe Euchariſtiæ communionem extra Presbyterium ſimul cum laicis. Alii tamen exiſtimant fuiſſe ſolam participationem in orationibus Laicorum, cum quibus Clerici pœnitentes in Eccleſia collocabantur: quæ opinio magis conſona videtur; nam multa Conciliorum decreta habentur, in quibus declaratur, quòd moriens aliquis ex iſtis pœnitentibus, non peracta adhuc pœnitentia, admitteretur ad laicam communionem: at hoc non poterat de communione Euchariſtiæ intelligi; ſed tantùm de participatione, & communione orationũ Laicorum. Alii denique pro laica communione ſumptionem Sacramenti ſub unica ſpecie panis more Laicorum explicant, quod probant ex decreto Rothomagenſis Concil. de anno 1581. celebrati, ubi in tit. de Epiſcop. off. num. 11. ordinatur, nempè: [Id, quod fieri primo quoque tempore contra eos, qui à multis annis Sacro Presbyteratus Ordine initiati, nec dum acceſſerunt ad Sanctum Sacrificium Miſſæ celebrandum; ſed laicam tantùm communionem, eamque raro ſumunt.] Ubi manifeſtè Concilium pro laica communione de ſola hoſtia conſecrata intelligit. Nihilominus magis amplectenda videtur ſecunda explicatio, ut dixi; nam, quod de hoc Concilio affertur, cùm ſit recenter celebratum, non uſum fuerat illo antiquorum termino, cum quo non poteſt concordari, quòd mortuis daretur Euchariſtia, ut in antiquis Conciliis dicebatur. FR. Defunctis Euchariſtia afferebatur, ut de Sancto Baſilio apud Surium, tom. 1. in ejus vita narratur, quod ante ejus obitum hoſtiam in tres partes diviſerat. [Unamque ſumpſiſſe; alteram reſervaſſe, ut ſecum ſepeliretur; tertiam verò in columba aurea pendente repoſuiſſe.] Et licèt in dict. *Euchariſtia* hoc factum neget Auctor; legimus tamen in uſu fuiſſe etiam Defunctis Euchariſtiam afferri, quod deinde vetitum fuerat in Concilio Carthaginenſi Tertio ſub hoc decreto: [Placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur. Dictum eſt enim à Domino, Accipite, & edite: cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere, cap. 16.] De Sancto Benedicto ſcribit etiam in Dial. lib. 2. cap. 24. D. Gregorius, quòd cadaver cujuſdam Monachi, qui obiierat, dum à Monaſterio abſque Superioris licentia diſceſſerat, terra eum humare renuebat, quare præfatus Patriarcha ei Euchariſtiam detulerat, & ſuper pectus ejus impoſita, cum eadem hoſtia ſepultus fuit. Non ergo rejicienda omninò erit prima, & tertia expoſitio, ex implicantia, ſcilicet, quia per laicam communionem Euchariſtiam intelligit. Nam etiam mortuis Euchariſtia afferebatur. Vide *Corban*: ſed re vera communio laica alia non erat, niſi declaratio, quòd Clericus non gauderet foro eccleſiaſtico, & communis cum laicis haberetur, ac inhabilis ad conſequendos majores ordines; ſic de bigamo clerico in can. 5. diſt. 84. habetur, quòd: [Quiſque clericus, aut viduam, aut ſecundam duxerit uxorem, omni eccleſiaſticæ dignitatis privilegio mox denudetur, laica ſibi tantùm communione conceſſa &c.] & can. eos, quos, de Conſecrat. diſt. 4. de Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis bis baptizatis habetur, quòd: [Nec orationi, nec modo fidelium, ſed nec catechumenorum quidem omnibus modis intereſſe, quibus laica communio in morte eſt reddenda.] Vide *Communio peregrina*.

Communio Passiva, quæ liberè, & ſine meritorum differentia omnibus concedebatur, qua phraſi uſi ſunt Patres Carthaginenſis Concilii, nomen à *Paſſivus* derivatum, cujus diverſa vocabula derivantia. Vide *Paſſivitas*. FR. vide Latinium in Correct. Conciliorum, tit. Concil. Carthag. I. cap. 2.

Con-

Communio Peregrina. FR. in qua admittebantur Peregrini, ſcilicet, in participatione orationum, ſecùs verò in participatione Sacramentorum, antequàm formatas litteras eorum Ordinariorum oſtendiſſent, quæ eos Catholicos eſſe teſtabantur. Baron. an. 400. num. 67. Gloſſa verò in can. contumaces, diſt. 50. ait eſſe eandem, ac laica communio, ibique Poſtillator per *Communionem* communem obſervantiam, & converſationem ex Archidiacono intelligit. Sed puto communionem peregrinam eandem eſſe, ac communionem extraneam, ideſt, à communione fidelium excluſio. [Et cauſam perdat, & à communione efficiatur extraneus, can. Inolita, 11. q. 1.] Sed arctior pœna videtur eſſe ex can. hæc hujus, 12. qu. 2. ubi ſic ait: [Reus ſacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, & vix ei peregrina communio concedatur.

Communitas, dicitur præbenda canonicalis. Vide *Vſuale*.

Como, verbum, comam nutrio; [Sed quoniam & arbuſta veſtiunt, & lini herbida poſt virorem lavacro niveſcunt, nec fuit ſatis tunicam pangere, & ſerere, ni etiam piſcari veſtitum contigiſſet; nã & de mari vellera, quæ muſcoſæ lanoſitatis lautiores conchæ comant, Tertull. de pall. c. 37.

Compagi, Sandaliorum genus, quibus Imperatores, & Romani Senatores utebantur, à græco vocabulo καμπάγια, quod retia ſignificat; conſibulabantur enim ad modum retium, ut in antiquis ſculpturis, & picturis aſpicitur; alii eodem modo, quo Græci, latinè *Compagium*, & *Compagus* ſcribunt: [Accedens Mauritius Subdiaconus, orarium de ejus collo abſtulit, & ante pedes ejus projecit, & compagos ejus abſcidit. Anaſt. in Steph. IV.] FR. dicitur etiam latinè *Compagum*; ſic Capitolinus in Maximinis Impp. de Maximino patre, inquit; [Calciamentum ejus, ideſt, compagum regium.] Sed Trebell. Pollio *Campagos* dixit in duobus Galienis Impp. nempè; [Caligas gemmatas annexuit, quum campagos reticulos appellaret.] Erat inſuper ſolius Pontificis indumentum: Ita in Collectan. Anaſtaſii à Sirmondo in 8. edit. pag. 259. ubi de S. Martino Papa, & Martyre loquens, ait: quòd inter alias reliquias hujus Sancti à Theodoro receptas: [Et uno de compagis ejus, ideſt, caligis, quos nullus alius, niſi Romanus Pontifex portat.] : || : Qui ſolis Eccleſiæ Meſſanenſis Diaconibus conceſſi fuerant, can. pervenit ad nos, diſt. 93. Hinc Meſſanenſes Canonici in officio Diaconi hoc privilegio adhuc utuntur. Proceſſu deinde temporis uſi ſunt compagis etiam Eccleſiæ Rom. Diaconi. [Compagi calciamenti genus, quo utebantur Diaconi Romani. Papias.] Licèt hoc apoſtolicum indultum extenſum deinde fuerit ad aliarum Eccleſiarum Diaconos, ut ex Concilii Toletani verbis colligitur, ubi ſic: [Compagis verò calceari abſque Apoſtolica licentia non permittitur Diaconis.] Nihilominus illius manutentio nullibi reperitur, niſi Meſſanæ ſolùm retenta. FR. corrigendus tamen eſt Amalarii textus, ubi perperam *Compobis* pro *Compagis*, lib. 2. de Eccleſ. off. c. 8. habet. Vide *Caligæ*, *Sandalia*, *Pſachnion*.

Compago. FR. nomen, quod conjunctionem denotat, à verbo *Compingo* deductam; ſed eſt maxima quæſtio inter linguæ latinæ Anteſignanos, an debeat hoc nomen *Cõpago Compaginis*; vel *Compago*, *Compagis* declinari: in primo ſenſu habentur Manilii, Ovidii, & Senecæ auctoritates; ille enim cecinerat 1. Aſtronom.

Interdum æquali laterum compagine ductus.

Item,

Aeream in nebulam clara compagine verſus.

Ovid. 1. Metam.

Atque ita diſparibus calamis compagine ceræ
Inter ſe junctis nomen tenuiſſe puellæ.

Atque Seneca: [Flammarum violentia compaginem ſoli rupit, ſive vetuſtas, epiſt. 14. ad Lucillum.. [In ſecundo autem ſenſu fuere Cicero, Pacuvius, Virgilius, Livius, Svetonius, Gellius, ac alii. [Nam dùm ſumus in his compagibus corporis munere quodam neceſſitatis, & gravi opere perſungimur. Cicero de Senect. [quare ſi in genitivo *Compaginis* declinandum eſſet, certè non *Compagibus*; ſed *Compaginibus* Cicero dicere debuiſſet. [Salvete gemini mei compages ſanguinis. Pacuvius;] nota quod non dixerat *Compagines ſanguinis*. Item Virg. 1. Æneid.

——————— Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
Clauduntur belli portæ.

Ibid. in princ.

Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, remiſque fatiſcunt.

Et ibid. lib. 2.

Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorſit.

Atque Livius. [Compagibus omnibus aquam accipit navis. Decad. 4. lib. 3. Compagibus ſellæ laxatis. Sveton. in Aug. c. 45. Compages mundi. Gell. lib. 6. cap. 1.] Hos ſecundæ opinionis Auctores ſequutus eſt D. Auguſt. inquiens: [Accedat, credat, incorporetur, ùt vivificetur. Non abhorreat à compage membrorum, tract. 26. in Joan poſt medium.

Companator, & *Impanator*, hæreticus ſectarum, quæ aſſerunt, panem in Sacramento Altaris non tranſubſtanciari. [Verumtamen ut cumulatè ſatisfaciamus Valdenſi, & quem velut Berengarianum companatorem traduxit, per ora Catholicorum amplectetur, ſibi in Euchariſtiæ rebus conſentientem. Jo: Picard. in annot. 2. S. Anſel. de Sacr. Altaris.] Idemque inferiùs. [Impanatorum, atque adeo noſtratum Calvinianorum colluviem diſſipavit.

Compassor, Commiſerator. [Feriant, & invitent

vitent patrem Orphanorum, judicem viduarum, & compaſſorem pauperum Domini. Paulin. epiſt. 33. de Gazoph.

Compatesco, Compatior. [Veſtræ volumus compateſcere infirmitati. S. Bonif. epiſt. 81.

Compatres, & *Compaternitas*. FR. Patrini in Baptiſmo, ſeu Confirmatione, Gloſſ. in can. pervenit, 30. quæſt. 1. can. ſi quis 30. quæſt. 4. & can. omnes, ibid. quæſt. 1. qui dicti ſunt *Initiatores*. Vide *Baptiſmus*.

Competentes. Vide *Catechumeni*, *Competentium paſcha*, *Capitilavium*, *Regenerandus*.

Compita. FR. Locus, ubi plures viæ concurrunt: [Se irretire laqueis non dubitavit, atque gentilium more, per abrupta itinera, & compita inſidians &c. can. de viro, 12. qu. 2.

Complacentia. Vide *Trolubium*.

Complenda, ſeu *Ad Complenda*, & *Completæ*. FR. ultimæ Miſſæ preces. [Tali quidem paſſione vexatus eſt uſque ad completas. In vita S. Bercharii Abb.] Vide *Poſtcommunio*.

Completorium, ultima canonicarum horarum pars, qua recitatione totum diei officium completur, ſeu quia in hac parte ultimum adimplementum in æterna Beatorum gloria deſignatur. Hug. de Sancto Vict. in Speculo Eccl. c. 3. Ab Iſidoro, lib. 1. c. 2. Completa dicitur. FR. Initium noctis, in Regul. S. Columbani. Prima noctis hora à S. Fructuoſo Bracarenſe. αἴτησις, ideſt, *Petitio*, à S. Baſilio. *Duodena*, in vita S. Ruſticulæ Abbatiſſæ, in ordine pſalmodiæ: eodem pacto *Duodecima* appellatur, etiam à S. Aureliano. :||: Græci autem, ἀπόδειπνον, ideſt, poſt cœnam vocant, & eſt penes eos ἀπόδειπνον μέγα, ideſt, Completorium majus, quod in Quadrageſima recitatur: aliud eſt ἀπόδειπνον μικρὸν, nempè Completorium minus, pro totius anni curſu. Jo. Card. Bonav. in tract. de pſallen. Eccleſ. Armonia, S. Benedictum Abb. Completorii inſtitutorem fuiſſe demonſtrat; ſed hæc benè concluderent de inſtitutione hujus Canonicæ horæ, quoad Eccleſiam Occidentalem; nam inter Orientales Chriſtianos diverſarum nationum, & rituum, Completorium, *Poſt cœnam* appellatum, ut ſuprà de Græcis dictum eſt, ante Divi Benedicti tempora in uſu fuiſſe reperitur, & S. Baſilius in ejus reg. interrog. 37. Completorium ſic deſcribit: [Tùm primis ſe jam noctis intendentibus tenebris ſequetur petitio, ut quies, quam ſumus capturi, inoffenſa ac vitio libera ſit, qua hora etiam neceſſariò nonageſimus recitari Pſalmus debet.] Pſalmus autem 90. eſt: *Qui habitat &c.* in Completorio poſitus; per *Quietem inoffenſam, & vitio liberam*, quam precari admonet; id certè eſt, quod nos in hymno, ac aliis Completorii precibus Deum ſolemus rogare: per *Iam noctis intendentibus tenebris*, noctis principium, & recitationis Completorii tempus deſignat, in quo periodo Maronitas Monachos in Monte Libano egomet expertus ſum Completorium recitare. Sanctus autem Baſilius in fine ſæculi ſecundi, & principio tertii vixerat, at Divus Benedictus poſt quintum extiterat ſæculum. Item dubioſum etiam quoad Eccleſiam Occidentalem redditur, an ante præfatum Patriarcham Benedictum Cõpletorium reperiretur. Videntur enim D. Ambroſius, & Prudentius, qui integro quaſi ſæculo ante D. Benedictum floruerant, de hac Canonica hora mentionem facere: Sanctus namque Doctor, lib. 3. de Virginibus, inquit: [Solemnes orationes cum gratiarum actione ſunt deferendæ, & hora incenſi:] En Veſperæ, [Cùm denique cubitum pergimus:] En Completorium. Nec Orationes iſtæ privatæ intelligendæ ſunt, quia *Solemnes*, & *Horam incenſi* vocat. Habemus inſuper, quòd Completorium *Somnum* dicebatur; nam in ipſo quietum (ut ſuprà diximus) ſomnum à Domino deprecamur: hinc in Emeritano Concilio ſub Vitaliano de anno *666*. celebrato, hoc decretum legitur: [Oportet, ut ſicut in aliis Eccleſiis veſpertino tempore poſt lumen oblatum, priùs dicitur veſpertinum, quàm ſomnum in diebus feſtis, ita & in noſtris cuſtodiatur Eccleſiis.] Prudentius quoque Ambroſii coætaneus, & Benedicti præceſſor, in ejus hymnis unum pro Veſperis, quem *Ante ſomnum* intitulavit, & alium pro Completorio, quem vocavit *Somnum*, compoſuerat. Nos anticipamus tempus ad Completorium, ut ſæcularibus præbeamus interveniendi commodum. Dicitur lectio brevis in principio hujus horæ, & non in fine, ſicut fit ad Primam, quia ea peracta, Monachi cuncti in ſilentio ad dormitionem ibant; ſeu quia priùs ante Completorium Sanctorum Patrum collationes legere ſolebant, ad componendam mentem in diurnis negotiis diſtractam; ideò illis verbis: *Converte nos &c.* incipitur, cum quibus à ſæcularibus cogitationibus mentem converti precamur. Inſuper, cùm Completorium ſit Electorum ſymbolum; ideò hymnus ante Capitulum dicitur, quod non fit in aliis horis, quia cùm ſit hymnus victoriæ ſignum, & electi eam jam adepti ſint; hinc ad conſecutionem illius exhortatione non indigent. Hugo in ſpeculo c. 3. Completorium, & Prima ambæ immutabiles, & invariabiles ſemper ſunt, quibus monemur, ut noſtrarum rectarum actionum principium, & finis ſtabiles eſſe debeant. Inſuper in memoriam Dominicæ ſepulturæ canitur Completorium, in qua hora ipſe etiam Dominus in horto ad Patrem oravit. De Completorii cantico, *Nunc dimittis*. Vide *Canticum*. In Confeſſione ad Primam, & Cõpletoriũ Moniales debent dicere *Et vobis fratres*. Vide *Confeſſio*.

Compluius, pluvia madefactus. [Pars una compluta eſt, & pars ſuper quam non pluvia ruit. Amoſ. cap. 4.

Comprovincialis, nomen correlativum unius Epiſcopi ad alium ejuſdem Provinciæ, ſub eodem. nempè, Metropolitano, quem Conſuffraganeum D. Bernardus epiſt. 42. appellavit, Vide *Collega*, *Suffraganeus*.

Compurgator. FR. Judex delegatus pro purgatione alicujus delicti. Vide *Juramentum*.

Comcambium, cambium. [In hoc loco latroni

ni ſeriò pœnitenti culpa dimittitur, Mater Diſcipulo commendatur, & Diſcipulus pro Filio Matri miſerabili concambio ſubſtituitur, Guliel. Tyrius de Terra Sancta,] ubi de Calvario Monte agit. Reperitur etiam *Camium*, *Concamium*, *Canbium*, & *Cambio*, *bis*, verbum. [Calices, & libros noſtros oppignoravimus; modò Dominus immiſit nobis hominem, qui nobis tantum auri dedit, ut ei quantitas in duplo erogatis reſpondeat, unde vado illud cambire pro argento, ut ex eo pignora noſtra poſſim redimere, Cæſar. lib. 4. c. 67.] FR. [Nec aliqui pecuniam cambire cogantur. In extrav. comm. de decimis.] :||: Item *Procamio* ſic in fundatione Cluniacenſis Monaſterii: [Non diſtrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet aliquam perſonam.

CONCEDO. FR. pro condono, & abſolvo. [Cùm Judæi aſſerunt peccata à ſolo Deo poſſe concedi. D. Ambroſ. lib. 5. in cap. 5. Lucæ.

CONCELLANEUS, Conturbernalis. [Concellaneus fiat alterius. Ennod. lib. 1. epiſt. 5.] Vide *Cellulanus*.

CONCEPTIO B. MARIÆ VIRGINIS. FR. Officium hoc à Leonardo de Nugarolis Veronenſi, & Apoſtolico Notario compoſitum, & à Sixto Quarto in extrav. commun. lib. 3. c. Cum præexcelſa, de reliq. & vener. Sanctor. his verbis confirmatum fuit. [Quod omnes, & ſinguli Chriſti fideles utriuſque ſexus, qui Miſſam, & Officiū Conceptionis ejuſdem Virginis glorioſæ, juxta piam, devotam, & laudabilem ordinationē dilecti filii Magiſtri Leonardi de Nugarolis Clerici Veronenſis Notarii noſtri, & quæ deſuper à nobis emanavit, Miſſæ, & Officii hujuſmodi inſtitutionem in die feſtivitatis Conceptionis ejuſdem Virginis Mariæ &c.] ubi eſt Typographi error in data 1466. Nam Raynaldus in Annal. Eccleſ. ad an. 1477. hoc decretum à præfato Sixto ordinatum fuiſſe narrat, n. 9. :||: Hoc tamen feſtum celebrari cœpit Lugduni, ut refert Baron. an. 1136. ibi n. 14. FR. Et ann. 1361. n. 3. prædictus Raynaldus Concionatorem quendam contra immaculatam Virginis Conceptionem concionantem ſtatim mortuum cecidiſſe narrat. :||: Penès Græcos etiam antiqua hæc feſtivitas celebrabatur, quam Σύλληψιν appellant, licèt per unicum diem noſtræ feſtivitati per Emmanuelis Imperatoris conſtitutionem illi poſtponant. In Sforziana Bibliotheca M. S. conſervatur Leonis Imperatoris ſermo de hac ſolemnitate.

CONCEPTIO S. JO. BAPTISTÆ. FR. reperitur in quibuſdam Martyrolog. antiquis ſub die 24. Septemb. & in quodam Miſſali Equitum Meliten. de an. 1405. Argentorati impreſſo, & in copioſiſſima Bibl. Domin. Card. Brancacii aſſervato.

CONCESSO, ſimul ceſſo. [Non poteſt apud nos perſeverare, quod apud Doctores noſtros conceſſavit. Tertull. de fuga in perſec. c. 6.

CONCHA. Vaſis genus ad conſervandum aquam [Fecit lacum porphyreticum cum concha aſſita in medio, aquam fundentem. Anaſt. in Hilar. [ſæpè Eccleſiæ abſidem, ſeu tribunam ſignificat, à græca dictione κόγχη, quæ conchylium, ſeu auris concavitatem ſignificat. Solent Græci præter Altare, ubi Miſſam celebrant, aliud altariolum intra conchulam erigere, ubi multis cæremoniis panem, & vinum pro Sacramento conficiendo præparant; quam præparationem προσκομιδὴν, ideſt, advectionem vocant; nam ex hoc altariolo tempore conſecrationis proceſſionaliter panem, & vinum ad Altare, in quo celebratur, deferunt, ac peracta communione ſacerdos ad eandem cōchulam reſiduum Euchariſtiæ defert, & conſumat, atque ſacra vaſa purificat, quæ concha duplicem ſpeluncam Domini ſignificat; quando enim ex ea panis aufertur, bethlehemiticam denotat, ex qua panis vitæ prodiit; at quando ibi Hoſtia conſumitur, Domini ſepulchrum denotat, ſic Anaſtaſius in hiſt. Germani patriarch. Conſtantinopol. inquit: [Concha eſt in ſimilitudinem ſpeluncæ, quæ fuit in Bethlehem, in qua natus eſt Chriſtus, & in ſimilitudinem ſpeluncæ, in qua ſepultus eſt.] Et ut Eccleſiæ architecturæ conformetur, duas conchas hinc inde facere conſueverunt: [Cum duabus dextra, lævaque conchulis intra ſpatioſum ſui ambitum apſis ſinuata laxetur, Paulin. epiſt. 12. ad Sever.] FR. ſumitur etiam *Concha* pro baptiſterio, qua utuntur Græci pro trina immerſione in baptiſmo, & ea quoque uti ſolebant antiquitus Latini. [Emendari placuit, ut qui baptizentur (ut fieri ſolebat) numos in concham non mittant, 1. quæſt. 1. can. emendari:] :||: Inde Evagrius, lib. 4. cap. 3. Sacram Concham appellat, in priori ſignificatu: Vide *Apſis*.

CONCIDES, ingentes truci ab arboribus ſecti: [Franci enim ſimulato metu, ſe in remotiores ſaltus receperunt, concidibus per extrema ſylvarum procuratis, Greg. Turon. lib. 2. hiſt. c. 9.] Sed apud Tacitum *Concedes* legitur.

CONCILICIATUS, cilicio indutus: [Et is quidem pœnitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Eccleſiam inducens conciliciatum, & concineratum. Tertull. de pudicit. cap. 13.

CONCILIUM, ſeu *Conciliabulum*, Martyrum capella, ſeu cœmeterium, ubi recondita ſunt eorum corpora: [Romæ S. Joannis Presbyteri, qui ſub Juliano Apoſtata via Salaria veteri ante ſimulacrum Solis decollatus eſt, & corpus ejus à B. Concordio Presbytero juxta Martyrum concilia ſepultum. Martyrolog. Rom. 23. Junii. Hoc idem poſſumus & de iſto dicere, qui Baſilicas Eccleſiæ, & Martyrum conciliabula diverſis floribus, & arborum comis, vitumque pampinis adumbravit. Hieronym. ad Heliodorum.] FR. *Concilium* dici puto, ideſt, adunatio, quia ibi corpora Sanctorum adunata, congregata, & conciliata ſunt: ſic *Conciliabolum*, ideſt, adunatiuncula. *Concilium* verò in ſignificatione congregationis. Vide *Cellulanus*, *Congelus*, *Cognitores*, *Pentectes*, *Synodus*, *Unio*. Item Concilium ſignificat animorum reconciliationem, & compacificationem. Vide *Simultas*.

CONCILIUM ACEPHALUM. Vide *Acephalus*.

Concineratus, ideſt, cinere conſperſus. Vide *Conciliciatus*.

Concionator, declamator, qui & tractator dicitur. Vide *Homilia*, *Tractator*. Peccat mortaliter, qui non exiſtens in gratia concionatur: ita D. Thom. in 4. diſt. 29. qu. 2. art. 3. adi. quem aliqui graviſſimi Auctores ſequuntur; alii tamen contrarium ſentiunt, licèt à veniali illum non excuſent. Confundunt quidem nos Ethnici: Quintilianus in primis, lib. 12. c. 1. inquiens, quòd declamator debet eſſe: Vir bonus, dicendi peritus. Menander Philoſophus etiam gentilis inquit: [Mores loquentis cogunt, non oratio.] Atque Hieronymus de Reg. Monach. ait: [Sacerdotis vox cum mente concordet.] Aliud Concionatorum vitium eſt in confarcinandis Sacræ Scripturæ ſenſibus cum Poetarum fabulis, & Sanctorum Patrum effata cum Plauti comœdiis, & ſimilia; ideò tales Concionatores indigni, ſpumei à D. Auguſt. lib. de anima meritò vocantur, inquiente: [Habemus jam quoſdam ſpumeos in ſermone.] Vide *Grammatica*. FR. Addi poſſet & tertium vitium ambitionis illorum, nempè, quorum objectum eſt prædicari magis, quàm prædicare, & in famæ primatu cæteros Concionatores antecellere, contra quos ſic D. Ambroſius ait: [Fidem Chriſti obſcurant ſplendore verborum. [Sacer igitur orator inſtrui à D. Gregorio deberet, ita docente: [Paſtorum mens, quia non propriam gloriam, ſed Auctoris quærit, ab omnibus vult adjuvari, quod agit. Fidelis namque Prædicator optat, ſi fieri valeat, ut veritatem, quam ſolus loqui non ſufficit, ora cunctorum ſonent, lib. 22. moral c. 14.] Non tamen negatur, quod ſummoperè in Sacro Concionatore ejus elquentia eſſet laudanda, ſi triplicato illo, ac frugifero ſtylo concionaret, de quo Lactantius Firmianus S. Cyprianum commendans, inquit; [Ut diſcernere nequeas, utrùm ornatior in eloquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo fuerit, lib. 5. inſtit. c. 1.] Nam rectè ſplendor hic efficit, [Ut apertis oculis noſtris deificum lumen attentis auribus audiamus. D. Benedictus in prologo ejus Regulæ. Manifeſtatur enim virtus prædicantium, ubi ſurgit ſeges animarum, lib. 6. epiſt. 9. D. Gregorius]: ‖: Hæc, inquam, divina eloquentia, abſque ullo tædio ab antiquis fidelibus indefeſsè ſtando, ſummaque aviditate ſpiritus audiebatur, ut D. Auguſt. de honeſt. Cleric. & Optat. Milev. lib. 4. teſtantur, ac Sidonius verſ. 16. cecinit.

Seu te conſpicuis gradibus venerabilis aræ,
Concionatorum plebs ſedula circumſiſtit.

In Civitate Conſtantinop. die feriæ ſextæ paraſceve, ob memoriam Chriſti extra Civitatis mœnia paſſi, ut Chryſoſtomus teſtatur, extra Civitatem concionabatur. Concionatorem Verbi Dei nõ admittunt Moſchi, ſtultè aſſerentes, quòd ex Concionatorum variis opinionibus ſectæ, ac fidei diſſenſiones oriantur; hinc auſculatione Epiſtolæ, & Euangelii tantùm vernacula lingua in Miſſa prolatorum contenti ſunt. Laudabilem uſum recitationis Salutationis Angelicæ in principio concionis à D. Vincentio Ferrerio introductum fuiſſe creditur. Vide *Salutatio Angelica*. Concionatoris Sacri ſynonyma. Vide *Seminiverbius*, *Tractator*. Dicitur Concionator Oecumenicus Doctor. Vide *Oecumenicus*. Concionator debet cum ſtola perorare. Vide *Orarium*; ſed non Romæ, & quare. Vide *Stola*.

Conclamator. FR. Advocatus, l. de Conclamatoribus, de off. Judicis. Vide *Defenſor*.

Conclave, Clauſura Cardinalium in Sede vacante ad eligendum novum Pontificem. Primùm hujuſmodi Conclave Viterbii poſt Clementis IV. mortem coactum fuit. Purpurati enim antea in aliqua Eccleſia, ſeu Sacriſtia ad effectum, de quo diximus, congregabantur, & poſt diſcuſſionem ad proprias domos redibant; ſed occaſione longiſſimæ Sedis vacantis poſt obitum præfati Clementis, quam per biennium, novem menſes, & biduum duraſſe refert Raynaldus, ann. 1271. n. 13. tranſactis decem, & ſeptem menſibus S. Bonaventura, tunc ſui ordinis Generalis, Cives Viterbienſes perſuaſerat, ut in Epiſcopali Palatio Sacrum Collegiũ XVII. ſeu, ut alii referunt XVIII. Cardinalium includerent, & ad electionem Pontificis illos cogerent; at perſiſtente nihilominus eorum irreſolutione, licèt diu manſiſſent detenti: tunc Raynerius Gattus ejuſdem Civitatis Capitaneus, & Conclavis Cuſtos tectum ejuſdem Aulæ, in qua erant incluſi, detexit, ut hac ſubdiali manſione eos ad determinationem cogeret, ubi uſque ad præſens cellularum ſigna cernuntur. Adhuc etiam in Archivio ejuſdem Civitatis originalis bulla conſervatur, in qua Sacrum Collegium cauſa infirmitatis Cardinali Oſtienſi exeundi facultatem conceſſerat, in qua Bulla XVII. ſigilla in cera rubra pendentia cum diverſorum Sanctorum imaginibus diſcernuntur, fortaſſe Sancti illi erant eorum Cardinalatus tituli ſecundùm morem illius ſæculi: tenor autem bullæ talis eſt. [Nos miſeratione Divina Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales. Infirmitati Venerabilis Fratris noſtri N. Oſtienſis, & Velletrenſis Epiſcopi fraterno compatientes affectu; Vobis Alberto de Monte Bono Poteſtati, & Raynerio Gatto, qui pro Capitaneo Viterbienſi te geris, & Communi Viterbien. tenore præſentium ſub debito fidelitatis, quo nobis, & Eccleſiæ Romanæ tenemini, diſtrictè præcipiendo, mandamus, quatenus, cùm idem Epiſcopus juri, & voto ſibi competentibus in electione Romani Pontificis renunciaverit coram Nobis, quantum ad præſentem vacationem dumtaxat, volens, ut non obſtante ejus abſentia, ſine ipſo hac vice liberè procedamus ad providendum Romanæ Eccleſiæ de Paſtore, ratam habiturus, & gratam electionem, ſeu proviſionem, quam de Romano Pontifice abſque ipſo, & ejus requiſitione duxerimus faciendam, ac inſtanter petierit Vobis mandari, ut de Palatio, in quo ſumus incluſi, ipſum permitteretis exire, eundemque Epiſcopum de ipſo Palatio ſtatim egredi liberè

permittatis, nec ipſum de cætero aliquatenus detineatis invitum. Datum Viterbii in palatio diſcooperto Epiſcopatus Viterbienſis VI. Idus Junii MCCLXX. Apoſtolica Sede vacante.] FR. Factum, quod de S. Bonaventura narratur, in ejus vita non habetur, atque hic ex quo loco, & apud quem Auctorem reperiatur, non citat; ideò ad credendum non facilè inclino. Imò non verificatur, quod in Conclavi poſt mortem Clementis IV. Cardinales ab ullo coacti fuiſſent ſub eo ergaſtulo includi; ſed ſponte ſe ſe concluderant ad Regum perſuaſiones, ut Blondus, decad.2.lib.8. teſtatur, de Regibus tunc Viterbium accedentibus, inquiens: [Viterbium venere, ubi Cardinales eſſe noverant in Pontificis electione facienda, ſicut & antea diſſidentes. Evicitque Regum exhortatio, atque inſtantia, ut ingreſſi Conclave, Patres in Theobaldum convenerint Placentinum Leodienſem Archidiaconum, in Aſia tunc agentem,] qui poſtea Greg. X. appellatus fuit. Idem refert Raynaldus loco ſupracit. Nec eſt verum, quòd illud fuerat primum Cardinalium Conclave; nam ante hoc fuerunt in aliis electionibus concluſi Electores, ut teſtatur Gloſſator Decretalium in can. licet. De vitanda Elect. §. Nullatenus. Ubi ait, quòd diſcordantibus Cardinalibus incluſi fuerunt in electione Honorii III. Gregorii IX. Cæleſtini, ſubditque: [Et temporibus noſtris Innocentius III. (*lege* IV.) tamen id de jure faciendum non eſt.] Et idem Blondus de Conclavi Neapoli acto, Innocentio IV. ibi defuncto, in electione Alexandri IV. de anno 1254. hæc refert: [Alexandrum Pontificem eo nomine IV. ex Rainaldo Cardinale Oſtienſi natione Campano: Cardinales, qui omnes Innocentium in expeditione ſequuti erant, in urbe Neapolitana brevì creaverunt: nam Conclave ea fuerunt ingreſſi conditione, ut omni poſtpoſita longiore debito mora, rebus Eccleſiæ à Mãfredi violentia, inſidiiſque alioquin periclitaturis, per novi Pontificis creationem providerent: & eos Bartolinus juvit Tavernarius Eques Parmenſis, quem Innocentius Pontifex Sororium ſuum Neapoli Prætorem, Præfectumque præſidio impoſuerat. Is enim vir prudens honeſta, ac conſueta vi adhibita, illos cibo per ſingulos dies imminuto, ut in aliquem concordarent, impulit potiùs, quàm hortatus eſt, lib.7.decad.2.] Ubi etiam per verba *Conſueta vi*, id, quod ſupra Gloſſator de aliis anterioribus Conclavibus narrat, Blondus inſinuare videtur. Atque Paſſarinus de electione Sum. Pont. quæſt.11. num.1. Conclave anno 1118. in electione Gelaſii II. cœpiſſe tenet, (nam ſecundùm Baronium anno 1118. in Pontificem electus fuerat.) De Honorio III. (cujus electio ex Raynaldo accidit, an.1216.) etiam Blondus, eod. lib.7. in princip. decad.2. ait, quòd: [Coacto in Conclavi Collegio penuria cibi per dies ſingulos majore facta, ut properarent, vim honeſtiſſimam attulerunt, conſecratuſque Pontifex &c.] Igitur multò ante Sedis vacationẽ per obitũ Clem. IV. Conclave erat in uſu. In electione autem Innocentii IV. fuerunt Cardinales Amalphi à Federico in carceribus detenti; ſed in libertate poſiti, Anagniam confugere, ibique prædictum Innocentium in Pontificem elegerunt. Gregorius deinde X. anno 1274. ſancivit de Conclavi bullam, quæ habetur in c. Ubi periculum, de elect. in ſext. quæ abſque effectu remanſit, & ab Adriano V. ſuſpenſa; iterum à Joanne XX. (appellato XXI.) eadem ſuſpenſio comprobata; itaut abſque prævio Conclave electi fuerint Nicolaus III. Martinus II. dictus IV. Honorius IV. Nicolaus V. Cœleſtinus V. & ab hoc iterum Conclavis bulla renovata; ac tandem à Bonifacio VIII. confirmata fuerat. Gloſſa in d. cap. Ubi periculum. §. Concilio generali. Ciacconus in vita Jo. XXI. & Lauræa tract.5. quæ deindè ſucceſſivè in omnibus electionibus uſque ad præſens executa fuit. Quo prætextu Baſilius Prorex Odoacri ſibi arrogare voluit Electionem Pontificis. Vide *Mauſoleum*. Synonymum Conclavis. Vide *Monobambylum*. Diſcordia electorum in Conclavi ut plurimum eſt ſchiſmatis cauſa. Vide *Romanus morbus*. *Rotula*. In Sede vacante, vel in Pontificis abſentia, Eccleſiæ Romanæ gubernium per Archidiaconum, Archipresbyterum, & Primicerium regebatur. Collectan. Anaſtaſii Biblioth. in exil. S. Martini Papæ, & Martyris à Sirmondo in 8. edit. p.77. Bar. an.650. n.15. Hodie tamen, dum Cardinales ſunt in Conclavi, tria ordinum capita reſcripta firmant: ‖: Quando Papa jam declaratus eſt, & novum nomen ſuſcepit, tunc primus Diaconus Card. feneſtrale foramen frangit ad clauſuram, ac crucem populo oſtendit, altaque voce clamat, dicens: [Annuntio vobis gaudium magnum: Papam habemus; Reverendiſſimus Dominus Cardinalis N. electus eſt in Summum Pontificem, & elegit ſibi nomen N.] FR. Solebant antiquitus alia forma uti, ut appparet ex ſchiſmatica electione Octaviani S. Cæciliæ Cardinalis, qui Victoris III. ſibi nomen indiderat, apud Radevicum Friſingen. in vita Federici Oenobarbi, lib.2. cap.67. ubi ſic habetur. [Tunc Scriniarius ſecundùm antiquam Romanorum conſuetudinem, aſcendens in altum voce magna clamavit ad populum dicens: Audite Cives Rom. & cœtus Reipublicæ; ſecunda feria Pater noſter Adrianus mortuus eſt, & proximo ſequenti Sabbato Dominus Octavianus Card. S. Cæciliæ electus, eſt immantatus. Placet ne vobis? Reſpondit Clerus, & Pop. Placet. Secunda, & tertia vice interrogatus ſi placeret? clara voce reſpondit, Placet. Deinde cum bandis, & aliis papalibus inſignibus Papa cum laudibus in Palatio deductus eſt.] Simili modo cum terna interrogatione, & totidem Conventus reſponſione ſolet uſque adhuc M. Magiſtri Meliten. electio publicari. Quo ad alia pertinentia Conclavis, vide *Bicaſſa. Cardinalis. Cornuta. Croccia. Papa.* Item Conclave pro Catholiciſmo. Vide *Catholicus*. Item pro Paradiſo. [Si uno in ſupera manſione conclave retinemur, Ennod. in Apolog. Item conclave pro ſeminario. can. omnis ætas. 12. quæſt. 1. :‖: Conclave inſtituit in Pariſienſi Academia

Simon Cardinalis S. Cæciliæ ad electionem illius Rectoris hoc pacto; includuntur quatuor Electores cum termino conſummationis candelæ unius libræ, qua finita, expirat eorum facultas, & includuntur quatuor alii.

Conclavista. Vide *Protonotarius*.

Concordia. Vide *Omonœa*.

Concubina. FR. hæc vox in ſac. pagina, in Canonibus, Conciliis, & apud ſacros, profanoſque Scriptores non rarò ſignificat uxorem deterioris conditionis, ſeu occultam, l. in libertæ 24. ff. de Concub. & l. in Concubinatu. 3. ff. eod. In primis Sac. Scripturæ. [Deditque Abraham cuncta, quæ poſſederat Iſaac: filiis autem concubinarum largitus eſt munera. Geneſ. cap. 16.] Ubi Agar, & Cetura ſæpè uxores vocantur; nam tunc permiſſa erat polygamia, ſicut in novo Teſtamento licitum eſt viro unicam habere concubinam, nempè, mulierem inferioris conditionis, in vinculo tamen veri matrimonii, & indiſſolubilis; atque ſic Toletani Concilii intelligenda ſunt verba à Gratiano, diſt. 34. can. 2. relata, ubi habetur: [Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur; tamen, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ ſit conjunctione contentus.] Et in ſequenti canone ex Iſidoro de diſt. nov. & vet. teſtam. [Chriſtiano non dicam plurimas; ſed nec duas ſimul habere licitum eſt: niſi unam tantùm, aut uxorem, aut certè loco uxoris (ſi conjux deeſt) concubinam.] Ubi apertè Gloſſa declarat vim vocis Concubinæ, ideſt: [Mulierem non ſolemniter ductam, ſi tamen mutuus conſenſus intervenit; aliàs concubinam non licet habere. 32. qu. 4. can. nemo.] Quæ doctrina eſt D. Auguſtini, lib. de bono conjug. cap. 5. qui manifeſtè hujuſmodi matrimonium verum, & realem exiſtimat, his verbis: [Et poſt quidem fortaſſe non abſurdè hoc appellari connubium, ſi uſque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ex cauſa conjuncti ſunt, non tamen vitaverint, ut vel nolint ſibi naſci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne naſcantur. Cæterum ſi vel utrumque, vel unum horum deſit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare poſſumus: etenim ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam honoribus ſuis, vel facultatibus inveniat; animo ipſo adulter eſt, nec cum illa, quam cupit invenire; ſed cum iſta, cum qua ſic cubat, ut cum ea habeat maritale conſortium.] Vide Gloſſ. in cap. Ecce quod, diſt. 33. In can. omnibus, & can. Is, qui, diſt. 34. Omnes tamen prædictæ doctrinæ verificabantur ante Concilium Trident. ſed poſt illud, in quo clandeſtina hujuſmodi matrimonia prohibita fuere, non ampliùs legitima dici poſſunt; & penes antiquos hiſtoricos, tum Ethnicos, tum Chriſtianos, concubina pro uxore non rarò intelligebatur; ſic Poppea à nonnullis Neronis uxor, ab aliis concubina vocatur; atque Helena Conſtantini Magni genitrix ab aliquibus concubina, ab aliis verò Conſtantii uxor dicitur; & vice verſa cōjugium pro eo, quod meretrices frequentant, aliquando ſumitur. [Qui ſecundæ uxoris conjunctionem ſortiti ſunt, aut numeroſa conjugia frequentaverunt, can. qui in aliquo, diſt. 51.] ubi arcentur à ſuſceptione ordinum Eccleſiaſticorum hujuſmodi perſonæ, ex eo quia numeroſa conjugia frequentaſſent; non enim hìc de eo, qui multas uxores habuiſſet, intelligitur, dum anteà de bigamo locutus eſt textus; nam ſuperfluum eſſet de plurimas uxores habente hanc additionem ponere, cùm ſi quis duas uxores habuiſſet, incapax eſſet ordinum, multò magis de eo, qui plurimas frequentaſſet, intelligeretur: ergo de eo dicitur, qui, nempè, meretrices frequentaverat. Synonyma. Vide *Conteſtalis*. *Focaria*. *Herceja*. *Stertecia*. *Infidelis*. *Lateralis*.

Concubinus, gladius à Tertulliano dicitur, nam ad lectum noctu ſuſpendi ſolet. De Reſur. carnis.

Concubitor. Vide *Paracimomenus*.

Concubus. FR. ſimul in eodem lecto condormiens, quod ſæpè in malum ſenſum accipitur. [Unam cantilenam de multis metricè de eo compoſitam, ex perſona concuborum ſuorum, vobis miſi. Ivo Carnot. epiſt. 67.

Conculcare Episcopum, ideſt, alterius Epiſcopi juriſdictionem uſurpare. [Ut nullus Epiſcoporum alium Epiſcopum conculcet. Concil. Arelat. I. can. 17. Aliis terminis idem dicitur, & præſertim Tranſcendere Epiſcopum. [Ne quis tranſcendat Epiſcopum Collegam ſuum. Concil. I. Carthag. can. 10.] Pulſare Diœceſim, Concil. Carthag. II. can. 11. atque Supergredi. [Ne ſupergrediatur in Diœceſi Collegam ſuum, Conc. Carthag. III. can. 20.] pro eodem dixit. Vide *Pulſo*.

Concupiscentia, Idololatria dicitur. Vide *Idololatria*. *Infidelis*.

Concussio, captura à juſtitiæ Miniſtris facta. [Pudens miſſum ad ſe Chriſtianum, in elogio concuſſione ejus intellecta, dimiſit: ſciſſo eodem elogio, ſine accuſatore negans ſe auditurum hominem ſecundùm mandatum. Tertull. ad Scap.] Senſus verborum eſt, quòd, nempè, Pudens, cupiens Chriſtianos liberare; hinc ejuſdem Religionis virum capturatum, cùm à nemine accuſaretur, nedum interrogare eum voluit, ſed etiam liberum dimiſit. FR. Vide infrà *Concutio*.

Concutio. FR. pro vexare, ſeu aliquid ultra debitum petere. [Dictum eſt autem eis, neminem concuſſeritis, eſtote contenti ſtipendiis veſtris. 23. quæſt. 1.] Ubi Gloſſa: [Concutere, eſt aliquid petere ultra debitum ratione alicujus officii, ff. de concuſſ. l. 1. & 2. lib. 47. Concuſſionis judicium publicum non eſt; ſed ideò pecuniam quis accipit, quòd crimen minatus ſit. Idem Vulpian. in 1. quæſt. cap. 127.] ibique Gloſſa: [Crimen concuſſionis eſt; cùm quis minatur alicui, niſi ita, vel ita faciat.

Condico, eſſe in eodem ſenſu, unitèque dicere ſignificat. [Condixerat, ſcilicet, Petrus Regem quidem honorandum. Tertull. Scorp. c. 4.] ideſt, quia in hac ſententia coapoſtolo Paulo concorda-

dabat Petrus: cujus Synonimū. Vide *Confabulator.* FR. Condicere ſignificat etiam idem ac edicere, inde condictum dicitur edictum. Vide *Condictum.*

CONDICTUM. FR. Edictum. [Quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire ſolent. 5. decretal. tit. 13. cap. 1.] Ubi Gloſſa, [Ex condicto, aliàs ex edicto.

CONDITA. FR. Victus, proviſio ad opportunum tempus conſervata. [Ut abundanter in ejus condita procurentur. S. Greg. lib. 7. epiſt. 5. Unciam panis malitioſè, & temerè reſtitutam, ſpontanea voluntas populi redegit in copia conditorum. Symmachus, lib. 2. epiſt. 76.] Hæc verò vox in aliquibus formulariis, & inſtrumentis in numero ſingulari intellectu difficilis redditur: exempli graria, in quadam donatione S. Martini Monaſterio facta, legitur: [Fridegiſo Abbati trado manſum noſtrum dominicatum, quem extra conſortium fratrum in hæreditate habemus in pago bleſenſi, in condita ponte lapidenſe.] Bigonius tamen in notis ad Marculfum putat vicum ſignificare; ſed ego exiſtimo vallem eſſe: melitenſi enim lingua, quæ ex punica, italica, græca, atque gallica commixta eſt, *ChandeK* vallis dicitur.

CONDITIO, creaturam ſignificat: [Quæris an conditioni ejus fruendæ natura vobis debeat præire? Tertull. de corona mil. cap. 6.] Et clariùs idem: [Quomodo enim antè omnia &c. ſi non eſt Chriſtus primogenitus conditionis? lib. 5. contra Marcion. c. 19.] derivatur enim à verbo *Condo*, ſic mundum à Deo conditum, (ideſt creatum) dicimus. FR. Aliquando tamen idem Auctor variè hanc dictionem accipit, ut Jacobus Pamelius in notis ad eundem in dicto loco contra Marcionem, nu. 297. ait: [Conditionem non hìc accipit pro creatura, ut infra in hoc capite.] Ideſt, ubi explicitè Tertullianus ajebat: [Colentes conditionem adverſus Creatorem.] & cap. 5. num. 50. de reſur. carn. Conditionem ibi non creaturam in concreto, ſed creationem in abſtracto accipit, ubi ſic ait: [Et finxit, inquit, Deus hominem magnæ ſine dubio differentiæ, ratio pro conditione rerum:] ideſt, creatione rerum.

CONDITIONALIS, Creator. [Nemo ad aratrum manum imponens, & retrò ſpectans, aptus eſt; opera, & conditionalis eram: nemo duobus dominis ſervire poteſt. Tertull. de Idol. c. 12.] Ubi dict. *Opera* pro operatore poſita eſt.

CONDITIONARIUS. FR. Subjectus, ſeu dependens à conditionali ſtatu; moraliter enim hominem exaltatum ab aliquo *Creaturam* reſpectu ejus benefactoris vocamus. [Non confidat quiſquam Pontificum fas eſſe bigamos, aut conjugia ſortientes ab aliis relicta, ſive quoslibet poſt pœnitentiam, vel ſine litteris, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut paſſim nulla temporis congruentis expectatione diſcuſſos, divinis ſervituros applicare miniſteriis, diſt. 50. can. 53.] Igitur pro ſervo, famulo, vel liberto accipitur, licèt ille à ſuo Patrono exaltatus ſit: quod clariùs, diſt. 51. can. Qui in aliquo, in eodem propoſito habetur, [Qui ſervili conditione obnoxii ſunt.] Ubi pro conditione ſubjectionem intelligit: ſic Princeps, qui in ſuis edictis hanc clauſulam ponit, nempè, [Cujuſcumque gradus, ſexus, & conditionis:] pro conditione ſubjectionem intelligendam eſſe denotat: nam omnes, quibus edicit, ei ſubjecti ſunt.

CONDIUM, liquidorum menſuræ genus. [At ille munere cœleſti congaudens concavum in lapide parvulum in modum ciſternæ faciens, quod tenebat quaſi condia duo, lymphas divinitus ſibi indultas ſuſcipiebat. Greg. Turon. in vita S. Caluppani.] Fortaſsè meliùs *Congium* dicitur.

CONDUMA, prædium dumis repletum. [Unam illi de jure Eccleſiæ deputare condumam voluiſſes; ſed quia conduma ipſa vineolam parvam juris ejuſdem Eccleſiæ noſtræ tenere dicitur &c. Greg. lib. 9. epiſt. 14.] Alii tamen malunt *Condumiam* legere.

CONDYLUS, Junctura in digitorum articulis, ex græco idiomate κόνδυλος. [A digitorum condylis incipito. In vita S. Arcadii mart.] Hinc *Condyloma* derivatur, græcè κονδύλωμα. [Offeram vobis quidquid illud eſt uſque ad dimidium bonorum patrimonii mei, ſi ab hac nodoſitate condylomatum mei fuerint membra corporis reſoluta. In Actis S. Sebaſt. mart.

CONFABULATUS. FR. Unus de proſapia, ſeu cognatione, l. ſi contigerit, qualiter, quis ſe defendere debeat, ſed *Confamulatus* legendum.

CONFABULOR, conſentior, conformor. [Quærendum eſt, quibus ſit accomodanda fides, quæ cum ratione concordent, quæ cum veritate confabulentur. Optat. Milevit. lib. 1.] Quod verbum propriè uniformitatem in loquendo, ſeu ratiocinando ſignificat, cujus ſynonimum. Vide *Condico*.

CONFALONIS SODALITAS. Vide *Confratria*.

CONFESSARIUS. Vide *Pneumaticus doctor. Pœnitentiarius Presbyter*. Confeſſarius in confeſſione ſollicitans. Vide *Pœnitentialis. Synderus*.

CONFESSIO. Eccleſiæ locus ubi reponuntur corpora, ſeu reliquiæ Sanctorum Martyrum, græcè μαρτύριον dicitur. Vide *Martyrium. Cœmeterium.* At quamvis confeſſio latinè idem ac martyrion græcè dicatur; tamen martyrium ſæpè pro toto Eccleſiæ, ſeu oratorii ambitu accipitur: ita Baron. in not. Martyrol. ad 6. Julii, & proceſſu temporis etiam corpora Sanctorum Confeſſorum in confeſſione poſita ſunt. Item in ſignificatione Reliquiarii, Anaſtaſ. Biblioth. [Fecit confeſſionem B. Laurentii Martyris ex argento penſantem libras centum.] Quæ verba non poſſunt ad totam Eccleſiæ fabricam applicari; impoſſibile enim eſt, quòd ex ſimili pretioſo metallo, & tali modica quantitate Eccleſia conſtitui poſſet. Hinc falsò Bellingerius exiſtimat *Confeſſionem* non niſi Oratorium denotare. Atque eleganter Caſſiodorus Urbem exaltat Apoſtolorum Principum confeſſionibus ditatam, inquiens: [Tenemus aliquid Apoſtolorum proprium, ſi peccatis dividentibus, non reddatur alienum, quando confeſſiones illas, quas videre univerſitas appetit,

Re-

Romæ fœlicior in ſuis finibus habere promeruit. epiſt.3.] Quæ *Apoſtolorum limina* etiam dicuntur; nam λιμὴν græcè portum, ſeu ingreſſum ſignificat, & ſimilia quoque Sanctuaria limina ſecura noſtrarum peregrinationum, & aſyla ſunt. Dicuntur confeſſiones etiam, quia ibi Imperatores antequam ſolemniter coronarentur, fidei confeſſionem, ſeu profeſſionem faciebant. FR. de hac confeſſione. Vide Bollandi Acta Sanctor. 9. Febr. pag. 330. R. P. Angel. de Nuce in Not. ad Chron. Caſin. lib. 2. cap. 3. nu. 853. Anton. Boſium in Notis ad epiſt. Paſchal. Papæ primi de revel. & inventione Corporis S. Cæciliæ, pag. 137. num. 5. De Rubeis in Defenſore Redivivo, cap. 1. pag. 27. & Paulus Aringhius in Additione Romæ Subterraneæ ejuſdem Antonii Boſii. Synonima vide *Canola*. *Cinerarium*. *Cœmeterium*. *Concilia Martyrum*. *Loculum*. *Martyrium*. *Oſſarium*.:||: Item *Confeſſio* eſt Miſſæ pars, ſeu principium ante introitum, in qua, ut Innocentius III. notat, Sacerdos pœnitentem Publicanum imitatur, quo actu [Significamus nos cor conterere, ut à Domino dirigatur. Aug. in Pſal. 146.] Sic pectus pulſando internas culpas deteſtari intelligimus. Quare S. Maximus inquit, quòd; [Rectè contundentes manibus pectus, ſi omnem inde furorem malignæ voluntatis excuſſeris, homil. 3. de Quadrag.] Solebant etiam Chriſtiani percutere pectus, quoties de ſenſualibus delictis mentionem facere audiebant. [Cùm Scriptura commemoraſſet eos, qui non intrabunt, ibi etiam nominavit homicidas, non expaviſtis; nominavit fornicatores, audivi quia pectora contudiſtis. Aug. ſer. 28.] Idem etiam faciebant ad orationis Dominicalis verba *Dimitte nobis*, ut idem Sanctus refert. Et quando in Euangelio pronuntiabantur execranda verba contra Chriſtum prolata, nempè, *Dæmonium habes*, ut Innocentius III. ait, qui inſuper docet trinam hanc pectoris percuſſionem ternarum noſtrarum actionum eſſe ſigna, ideſt, cordis contriti, linguæ confitentis, & operis ſatisfactoriis. Per errorem vulgi, dum in Miſſa *Sanctus &c.* pronunciatur, percutitur pectus; id enim ipſemet celebrans non facit, nec eſt papalis Cappellæ praxis, neque à verſatis in ſacris cæremoniis fieri conſuevit. Item ſolebant antiqui Chriſtiani ad illa Salvatoris verba in Euangelio poſita, nimirum: *Confiteor tibi, Pater &c.* etiam per errorem vulgarem percutere pectora. Vide ſuprà in dict. *Benedictio*. Igitur confeſſionem hanc, quæ in principio celebrationis dicitur, Platina, & Radulphus, cap. 23. putant à Damaſo Papa inſtitutam fuiſſe; alii verò Pontianum Pontificem inſtitutorem cenſent. Berno de off. Miſſæ, cap. 25. FR. Mos erat in hac prævia Miſſæ confeſſione, nedum cogitationum, verborum, operumque culpas generaliter confiteri; ſed etiam aliquando patrata peccata ſpecificè propalare; ſic de Patriarcha Germano, lib. 4. Nicephorus Gregora teſtatur, inquiens: [Quare cùm is primùm Sacrificia cum cæteris Pontificibus peregiſſet, ante veſtibulum ſacri ſuggeſtus proſtratus, duo ſua peccata perjurium, & filii Imperatoris excœcationem apertè profitetur, ſibique condonari petit.] Quod de hac prævia in Miſſa confeſſione intelligendum eſt, & quamvis dicatur ante veſtibulum ſacri ſuggeſtus, per hoc vocabulum Altaris gradus nonnumquam intelligi in dict. *Suggeſtus* oſtendemus. Æthiopes in Miſſæ principio non recitant Confiteor; ſed ejus loco dicunt, Pſal. 68. *Salvum me fac &c.* ita Gomeſius Varranus, & Alvarus, in hiſt. Æthiopica.:||: In prolatione *Confiteor &c.* nomina Sanctorum Patronorum, ſeu Titularium addi non debent, cùm hoc ex privilegio B. Pii V. Hiſpaniæ Eccleſiis conceſſum ſit. Item Moniales in *Confiteor* dicere debent *Et vobis fratres*, & non, *Et vobis ſorores*. Sac. Congr. Rit. 8. Aug. 1629. quia cum Eccleſia loqui intelliguntur; eodem modo, quo Sacerdos dicit, *Dominus vobiſcum*, licèt unus tantùm adſit.

CONFESSIO SACRAMENTALIS. FR. Eſt præcipua, & eſſentialis pœnitentiæ Sacramenti pars. Gloſſ. in cap. quod ſi pœnitentiam, 27. quæſt. 1. Aug. lib. de pœnit. ait: [Qui confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam; quærat Sacerdotem ſcientem ligare, & ſolvere; ne, cùm negligens circa ſe extiterit, negligatur ab illo, qui eum miſericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam ſtultus evitare noluit, apud Gratian. de pœnit. diſt. 1. can. 88. [Inſtituta confeſſio fuit in mundi exordio: ſub lege autem, quando Joſue præcepit Achòr crimen ſuum confiteri, & lapidatus eſt; & tandem in novo teſtamento à Jacobo, dicente: Confitemini alterutrum peccata veſtra &c. ſed meliùs dicitur inſtitutam fuiſſe à quadam univerſalis Eccleſię conſuetudine. Gloſſa in can. Conſideret. de pœnit. diſt. 5.] Et inferiùs addit, quòd Græci non tenentur eorum peccata confiteri. [Quia non emanavit apud illos traditio talis.] Sed hi Gloſſæ errores notantur ibi à Poſtillatore, de pœnitentia, diſt. 1. can. 36. ſic ajente; [Imò jure divino Jo. 20. inſtituta eſt oris confeſſio, quæ eſt ſecunda pars pœnitentiæ, & non per traditionem, ut hìc male dicit Gloſſa, & conſequenter omnibus tam Græcis, quàm Latinis neceſſaria ex Theologis, & Conciliis.] Sic etiam alio errore notatur Gloſſa, docens, quòd in caſu neceſſitatis confiteri debeamus laico, deficiente Sacerdote, in can. unum orarium. diſt. 25. & licèt Auguſtinus loco ſupra cit. can. 88. diſt. 1. videatur ibi hoc confirmare; exiſtimo tamen textum Auguſtini adulteratum fuiſſe; nam ex eodem Doctore, de pœnitent. diſt. 1. cap. 44. contrarium conſtare videtur, ubi inquit: [Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolveris in terra, ſoluta erunt in cœlo. Ergo ſine cauſa claves datæ ſunt Eccleſiæ Dei. Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verbum Chriſti, ſi promittimus quod ille negat.] Contrariæ equidem illationes ſunt iſtæ; nam ſolis Sacerdotibus datæ ſunt claves, & poteſtates ligandi, ſolvendique, & conſequenter à Chriſto laicis negantur, aliàs fruſtraremus Euangelium Dei, fruſtraremus, inquam,

ver-

verbum Chriſti, ſi laicis permittamus, quod eis Chriſtus negat. Igitur confeſſione, & ſatisfactione à peccatis mundamur; ſed confeſſio Sacerdoti, & non laico facienda eſt, de pœnit.diſt.1.can. 36. Inſuper D. Auguſt. non poterat contra D. Ambroſii ejus Magiſtri documenta in rebus tanti momenti aſſerere; ajebat ſiquidem ille: [Jus enim hoc ſolis permiſſum eſt Sacerdotibus, apud Gratian.de pœnit.diſt.1. can.51.] Vide *Pœnitentialis*. *Suſurrium*.

CONFESSOR, hæc vox apud antiquos, eccleſiaſticoſque Scriptores ſæpè Martyrem ſignificat, ſive illum, qui in tormentis fidem Chriſtianam confeſſus fuiſſet, ſive tantùm coram Judicibus publicè Chriſti doctrinam profeſſus eſſet, & hi *Martyres deſignati* à Tertulliano appellantur, & à S. Cypriano, epiſt.21. *Floridus* uterque confeſſor dicitur, ideſt, coronatus; atque *Purpuratus confeſſor* à D. Ambroſio, de pœnit.cap.11. vocatus fuit latro à Domino in cruce redemptus. FR. Vide Gloſſam, in can. Importuna, §. Martyrium, de pœnit. diſt. 1. & can. Baptiſmi, §. Crucifixus, de conſecrat. diſt. 4. ibique Gloſſa. *Martyr* interpretatur confitens. :||: Itaque Martyr dicebatur, nempe, qui ante Judicem vocatus, liberè fidem chriſtianam confitebatur, & hic propriè *Confeſſor* appellabatur; qui verò ſpontè, nulla prævia citatione ad Martyrium ſe offerebat, hic *Profeſſor* vocabatur; at ille, qui metu martyrii ſe abdicabat, *Extorris* dicebatur. FR. Hoc tamen ultimum vocabulum aliquando pro alieno, ac diviſo accipitur: ita apud Vigiliũ Tapſenſem Epiſcopum, ubi contra Euthychianos inquit: [Ut fateamini Filium ex Patre genitum paternæ divinæ extorrem eſſe naturæ.] Cujus aliqui mendoſi codices, *Exortem* habent. :||: Hodie tamen *Confeſſor* dicitur is, qui piè, ſanctèque vivendo, in Domino, ſuos claudit dies, & in catalogo Sanctorum ab Eccleſia numeratur. Legitur etiam in Codice Rodradi nomen Virginis, & non Martyris titulo *Confeſſa*, ſic: *Miſſa in Natali Confeſſæ*. Item in Concilio Toletano IV. S. Leucadia *Confeſſor* appellata fuit. Tandem confeſſor dicitur cantor, ſeu pſalmiſta, ideſt, primæ tonſuræ Clericus, & in hoc ſenſu intelliguntur in oratione Feriæ VI. majoris hebdomadæ, illa verba, [Acolythis, Exorciſtis, Lectoribus, Oſtiariis, Confeſſoribus.] Eundem ſenſum habent illa verba Concilii Toletani 1.cap.9. [Nulla profeſſa, vel vidua, abſente Epiſcopo, vel presbytero, in domo ſua antiphonas cum confeſſore, vel ſervo ſuo faciat.

CONFINIALIS, Officialis, qui habebat curam confinium Provinciarum. [Quomodo Marca noſtra ſit ordinata, & quæ per ſe fecerunt confiniales noſtri. In conſtit. Caroli Magni.

CONFIRMATIO. Vide *Ratihabitio*.

CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM. Vide *Chriſma*.

CONFIRMO, ſæpè in Ordine Romano ſignificat diſtribuere ſanguinem Chriſti fidelibus in Miſſa poſt participationem Corporis Sacri, quæ functio à Diacono fiebat: [Ipſe Pontifex confirmatur ab Archidiacono in calice ſancto.] Ac de communione populo facienda ibidem dicitur: [Recepto calice, Archidiaconus confirmat omnes ſanguine Dominico, quos communicaverit Pontifex.] Hæc diſtributio ſanguinis per calamum fiebat, ut adhuc Pontifex facit, quæ antiquitus etiam in populari communione adhibebatur, ne Sanguis Dominicus verſaretur. [Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum, ibid.] Vide *Calamus*. *Communio*. *Pugillaris*. *Siphon*. Confirmo in proprio ſignificatu. Vide *Omologo*.

CONFISCOR. Vide *Infiſcor*.

CONFITEOR. Vide *Confeſſio*.

CONFLABELLO, ſimul ſufflo ad excitandum majus incendium. [Inter ſe de commercio ſcintillas libidinum conflabellant. Tertull. de ſpect. cap.25.

CONFOEDERATIO defenſiva, & offenſiva. Vide *Symmachia*.

CONFORMALIS, configuratus; ita Tertullianus, qui textum Apoſtoli ad Philip. cap.3. exponens, ait: [Corpus noſtræ humilitatis conformale corpori gloriæ ſuæ, de Reſurrect. carn. cap.48.] in vulgata enim legitur: [Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

CONFRACTORIUM. In Miſſali Ambroſiano intelligitur illa oratio, quæ dicitur poſt fractionem Hoſtiæ, unde nomen habuit.

CONFRATERNITAS. Vide *Adelphatum*. *Confratria*. *Geldonia*.

CONFRATRIA, Confraternitas, pia Congregatio; à voce græca φρατρία, de quo vocabulo mentionem facit Joſeph Hebr. lib. 7. Antiquit. De Confraternitatibus autem recentioribus relaxatis ita Budæus loquitur: [Coepulones dici fortaſſe poſſunt, ut qui plerumque epulandi magis, quàm cultus divini gratia conveniunt.] Primaria ſodalitas Confalonis fuit à Clemente IV. anno 1267. inſtituta, ita appellata, à vexillo, italicè *Confalone*, in quo Virginis Marię imago erat depicta, quæ ſub ejus velamine ſodales tegebat, & in ejus fundationis bulla Confraternitas *Commendatorum Virgini* appellatur, cujus inſtitutum eſt Chriſtianos apud infideles captivos redimere. Ad cujus exemplum deinde aliæ piæ ſocietates ſub variis Sanctorum invocationibus normam habuere. Vide *Adelphatum*. In Melita adhuc hoc antiquo vocabulo *Confratria* pro confraternitate dicitur. FR. φρατρία, græcè conſpiratio, & conjuratio potiùs ſignificat. Vide *Phratria*.

CONFUNDO. FR. pro corripio, & reprehendo, qui in die Dominico non completè Miſſam audiunt, & diſcedunt ante Sacerdotis benedictionem, præcipit Agatenſe Concil. [Quod ſi fecerint, publicè ab Epiſcopo confundantur, can. Miſſas, de conſecrat. diſt. 1.

CONGELLUS, græco-latinum nomen; ſic appellabatur vivente Patriarcha ejus futurus, deſtinatuſque ſucceſſor, græcè verò σύγκελλος dicebatur,

de

de quo ſuo loco, quod cellulanus, ſeu contubernalis latinè interpretatur. Vide *Syncellus*.

Congener Christi, dicitur Spiritus Sanctus à Nonno his græcis verbis, χειροσύγγονον, quæ malè traducta ſunt, ideſt, Congenitum Chriſti; nam Spiritus Sanctus non eſt genitus à Patre, ſicut eſt Filius; Congener verò ejuſdem generis ſignificat, nempe, ejuſdem divinæ naturæ, ac ſubſtantiæ, quod rectè verificatur.

Congerium, cœtus, & gentium coadunatio. [Aſcendentes Alpium juga, neque alium congeriorum oppleta multitudine pertranſierunt. Greg. Turon. lib. 1. mirac. c. 4.] Aliquando licentiam abeundi (italicè congedo) ſignificat. [Domini Cardinales ibunt ad domum Regis, & aſſociabunt eum uſque ſit aliquantulum extra villam, & tunc, recepto congerio, redibunt. Davantria in ejus cæremoniali,] ubi de Rege Navarræ, quando diſceſſit à Benedicti XIII. præſentia, hæc ſcripſerat.

Congium. Vide *Condium*.

Congregor, pro morior: [Piſces maris congregabuntur. Oſeæ, cap. 4.] Qui enim moritur cum ſuis deceſſoribus aggregatur in tumulo, ut clariùs de Jacob legitur; [Ego congregor ad populum meum, ſepelite me cum patribus meis, Geneſ. c. 49.

Congrex, unitus, & congregatus. [Jam mundus te Chriſte cœpit congrege nexu. Prudent.

Conjectum, contributio à ſuperioribus impoſita. [Vaſſi verò noſtri, & miniſteriales, qui miſſi ſunt, ubicumque venerint, conjectum accipiant. Marculf. lib. 4. formul. cap. 9.] Dicitur etiam *Conjectura*. [Nihil de fiſco ſuo Rex dari præcepit, niſi omnia de pauperum conjecturis. Greg. Turon. lib. 6. hiſtor. c. 45.

Conjugatio, conjugium, matrimonium. [Rex propter conjugationem Brunichildis, ſuſpectum habere cœpit. Gregor. Turon. lib. 3. c. 3.] FR. Aliquando conjuges intelliguntur amici, can. dilectiſſimis, 12. quæſt. 1.

Conjugium, pro meretricio. Vide *Concubina*.

Conjungo, contingo, pervenio. [Curavimus admonendum, quatenus Honoratum Archidiaconem, conjungente ſtatim præſentium latore, in priori loco ſuſciperes. S. Gregor. Regiſt. lib. 2. cap. 15.

Conium, græca dictio κώνειον, quæ cicutam herbam venenoſam denotat. [Cùm tritico conium, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur. Ambroſ. lib. 3. Hexam. c. 9.

Conjuratio, ſive conſpiratio. Vide *Phratria*.

Conjurator. FR. Conteſtis juratus. Gloſſ. in l. de libero homine, de teſtibus.

Conludiosus. Vide *Colludioſus*.

Conniventia. FR. conſenſus, à verbo *Conniveo*, ſeu obſoleto *Connivo*, quæ ambo oculorum palpebras movere aperiendo, & claudendo ſignificant; hinc pro annuere, & conſentire accipitur; non verò pro diſſimulare, ut credidit Calepinus. [Irrita enim Epiſcoporum venditio & commutatio rei Eccleſiaſticæ erit abſque omnium conniventia, & ſubſcriptione clericorum, can. ſine exceptione, 12. quæſt. 2. Ita ut ad concilium comprovinciale deferatur, ut eorum conniventia confirmetur, can. quicumque eadem, 12. quæſt. 2. Ut veſtra conniventia eveniat, can. Regum, 23. qu. 5. De cætero non feratis; quia ſuper hoc ad nos clamor denuò aſcenderit, non poterimus conniventibus oculis pertranſire, 5. decretal. tit. 33. c. 26.

Conob. FR. hoc ſignum ſæpè in numiſmatibus Imp. poſt Conſtantinum Magnum incuſum reperitur: ſed quoad ejus ſignificationem variè ab Auctoribus arguitur. Alii enim ſic combinant: CON. OB. ideſt, *Conſtantinop. obſignata*. Alii verò cum interpunctis malunt intelligere, ſic: C.O.N.O.B. ut apud Adolphū Occanum, fol. 383. qui in numiſmatibus Flavii Valentiniani inquit: [C.O.N.O.B. quid ſibi velit, multi hactenus aſſequi non potuere, Cedrenus interpretatur Civitates, Omnes, Noſtræ, Obediant, Benerationi.

Conradium, portio, ſeu præbenda, quæ inter Monachos compartiebatur. [Duo conradia monachalia exigentem jure perpetuo ex dono cujuſdam Abbatis. Matth. Pariſ. in Vita Guliel. Abb.] Fortaſſe à verbo *Conrado* derivatur, quia portio hæc adæquata menſura pro alimento uniuſcujuſque Monachi erat: alii tamen *Conradium* legunt.

Conregionalis, ejuſdem regionis. [Unde ego, & quidam conregionales noſtri hoc murmur non æquanimiter accipientes; utpotè Romanæ Eccleſiæ filii unanimes ſcribere decrevimus ſanctitati veſtræ. Ivo Carnot. epiſt. 109. ad Paſch. Papam.] Vide *Regionalis*.

Conscientia, aliquando nomen hoc conſenſum, ſeu notitiam ſignificat. [Presbyteros autem, aut Diaconos ordinare non audeant, præter conſcientiam Epiſcopi. Iſid. lib. de eccleſ. off. c. 6.] Ubi de Chorepiſcopis agit. [Archiepiſcopos ad Concilium non vocabis ſine conſcientia Romani Pontificis. Innocent. III. lib. 1. epiſt. decret. Nec licet aliquibus apud ſemetipſos Concilia ſine Metropolitanorum, & Epiſcoporum conſcientia, & conſenſu facere, can. propter, diſt. 18.] FR. Item ſignificat habere ſecretam intelligentiam cum reis, diſt. 1. de pœnit. can. Aut facta, §. conſcientia latronum, & can. quidam, 18. q. 2. Conſcientia pura. Vide *Subtilitas*.

Conscotinus, contenebroſus, à græca dictione σκοτεινὸς, ideſt, tenebroſus: [Conſcotinum tuum] dixit de hæretico Lucifer Caralitanus: hæretici enim tenebroſum in erroribus intellectum habent.

Consecratio, ejus etymon. Vide *Chirotonia*. Conſecratio Altaris. Vide *Altare*. Conſecratio Eccleſię. Vide *Eccleſiæ conſecratio*. In conſecratione Galliarum Regis, cui ſub utraque ſpecie Sacramentum conceditur. Vide *Communio*. *Oleum ſanctum*. FR. In conſecratione ſanguinis Chriſti ponitur aqua, quę varia myſteria continet, de quibus Innocentius III. agens, illa verba D. Joannis Euangeliſtæ adducit, [Tres ſunt, qui teſtimonium

nium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt &c.] & probat ex his quòd Chriſtus ſit verus Deus, inquiens: [Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Per hoc intendens oſtendere, quòd Chriſtus ſit verus homo.] Et inferiùs: [Unde ille, qui vidit, teſtimonium perhibuit, & teſtimonium ejus eſt verum, quia tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis: quòd, videlicet, Chriſtus ſit verus homo ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens; probatur, ex eo quia ſpiritum vitalem emiſit de vero corpore: probatur, quoniam ex eo ſanguis exivit, & aqua.] Et poſt pauca oſtendit, quòd ideò in Sacramento Euchariſtiæ admiſcetur aqua vino, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 8.

Consecutio. FR. baptiſmus. [Et ad fidem, & ad conſecutionem properandam. S. Cyprian. lib. 3. Teſtimonior. contra Judæos, c. 97.] Atque idem Auctor utitur verbo *Conſequor* pro baptizor. [Poſſe eum ſtatim conſequi, qui verè crediderit, c. 43.

Consensor. FR. conſentiens. Gloſſa in 5. decretal. tit. 34. c. 4.

Conseptum Animalium. Vide *Perivolium*.

Consequor, ideſt, baptizor. Vide *Conſecutio*.

Consequutivum, conſequentia: [Quæ tam importuni ſilentii cauſa? quæ ratio tam mutæ, & ſilentis dilectionis? Eſt ne inquam in Britania conſequutivum, ut ubi ſterilitas panis, ſequatur & defectio cordis? Petrus Cellenſis, lib. 1. epiſt. 15.] ideſt, eſſet ne forraſſe talis conſequentia, ut ubi deeſt panis, ibi & verba deficiant?

Consiliarius. Vide *Racimburgius*.

Consilium, quomodo differat à præcepto. Vide *Præceptum*.

Consilium Malum. FR. conſilium necis, l. ſi homines, de aggreſſione in vico facta.

Consistentes, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

Consistorialis Advocatus. Vide *Defenſor*.

Consistorium, à verbo *Conſiſto*. Gloſs. in Clement. de ſent. & re judic. c. 2. coadunatio ſapientum eſt ad conſulendum, ut eſt Romæ coram Pontifice Cardinalium pro tractandis Sedis Apoſtolicæ negotii Collegium, ſed apud Tertullianum mundum, ſeu terram ſignificat, quia in ea viventes conſiſtunt. [Nam etſi juvari, ſeu lædi habet terra, id quoque propter hominem, ut ille juvetur, ſive lædatur per conſiſtorii ſui exitus, quo magis ipſe penſabit; quapropter illum etiam terra patietur, de reſur. carn. c. 26.] Et in eodem ſenſu Sidonius *Conſiſtorium* appellavit locum, ubi ad quieſcendum cubicularii morabantur. [Nam per hoc, quod in Aquilonem ſotum pateſcit, habet diem, non habet ſolem, interjecto conſiſtorio perangusto, ubi ſomnolentia cubiculariorum, dormitandi potiùs, quàm dormiendi locus eſt, lib. 2. epiſt. 2.] FR. In ſacra tamen pagina ſedilia in atrio Palatii poſita ſignificat. [Et ſtetit in atrio domus Regis, quod erat interiùs contra Baſilicam Regis; at ille ſedebat ſuper ſolium ſuum in conſiſtorio palatii contra oſtium domus. Eſther, c. 5. n. 1.] Imperator habebat etiam ſuum conſiſtorium, ideſt, concilium. [Si quando lis ſperatur in noſtrum inferri conſiſtorium.] Ita Juſtinianus, in can. Anteriorum, 2. quæſt. 6. Ita etiam Honorius, & Arcadius. [Qui in conſiliis, & conſiſtorio noſtro interſunt, in can. ſi quis, 6. quæſt. 1.] Cardinalium igitur conſiſtorium appellatum fuit Presbyterium, Compresbyterium, Cleri Romani Senatus. Vide *Presbyterium*. Dicitur Cœtus, Gremium, Collegium. Vide *Cœtus*. In Conſiſtorio antiquitus Cardinales pileis tegebantur. Vide *Cardinalis*, *Bulla*, ubi afferuntur figuræ, in quibus conſpiciuntur Cardd. in Conſiſtorio pileati.

Consolatio, cæremonia quædam ab hæreticis Patarenis ſic appellata. Vide *Cathari*.

Consortialis. FR. conclericalis, nam græcè κλῆρος, dicitur, ideſt, latinè ſors. [Similiter nec de illis oblationibus, quæ colliguntur per laicos, qui conſortiales dicuntur: interdum per clericos, quæ ad opus conſortii reducuntur: ut luminaria in Eccleſia &c. In extravag. comm. de decimis, §. ſimiliter.

Consortium, attributum in divinis improprium. Vide *Trinitas*.

Consparsio, farinæ maſſa, aqua conſperſa, non adhuc fermentata. [Profectionem filiorum Iſraelis Creator etiam illis ſpoliis aureorum, & argenteorum vaſculorum, & veſtium præter onerum conſparſionem effarcinatam eduxit ex Ægypto. Tertull. lib. 4. adverſ. Marc. cap. 24.] Sed à D. Paulo *Conſperſio* dicitur. [Ut ſitis nova conſperſio. 1. Corin. 5.] Quod à verbo Conſpergo derivatur, de quo ſæpè in Sac. Scriptura. [Farinam oleo conſpergere] ſic etiam translativè D. Gregorius pro corporis temperamento uſus eſt, inquiens: [Unde neceſſe eſt, ut non ſolùm quiſque conſideret, quod ex conſperſione ſuſtinet. In Paſtorali, par. 3. Admonit. 4] Eleganter quidem S. Pontifex ſumpta à piſtura metaphora; vulgò enim dicere ſolemus, de eo, qui docilis, & affabilis naturæ eſt, eum, nempe, eſſe optimæ piſturæ.

Consparsus, ſubſtantivum nomen aquæ benedictæ aſperſionem ſignificat; [Rogabat conſparſum in ipſam domum facere, ut turba malignorum ſpirituum exinde fugaretur. In vita SS. Barontii, & Deſiderii.

Conspersio. Vide *Conſparſio*.

Conspicabilis. FR. Viſibilis. [Quod multifariè à Patribus in conſpicabili materia viſum fuerit. Virgilius Tapſen. Epiſc. lib. 6. de Trinit.

Constantiniana Ecclesia. FR. Lateranenſis Baſilica à Conſtantino Magno erecta, quæ & S. Salvatoris appellata fuit. [Cùm exirem ab Eccleſia, quæ vocatur Conſtantiniana. S. Martinus Papa, & Mart. in epiſt. ad Theodorum, in Collect. Anaſt. Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 71. Et ſumpto mecum omni clero privatim manſi in Eccleſia S. Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quæ cognominatur Conſtantiniana, quæ prima in

in toto mundo conſtructa, & ſtabilita eſt à bo: me: Conſtantino Imp. quæ eſt juxta Epiſcopium. Ibid. epiſt. 2. ad Theod. pag. 75. Et commutare à vita beatum, in circuitu Altaris aſtantibus, & in toto templo Eccleſiæ Catholicæ Romæ, quæ cognominatur Conſtantiniana. Ibid. pag. 83. Stephanus natione Siculus congregatis Epiſcopis Francorum, & Romanis Presbyteris, in præſentia totius cleri, & populi Concilium fecit in Eccleſia Conſtantiniana, in qua damnavit Conſtantinum Neophytum invaſorem Sedis Apoſtolicæ. S. Anſelmus Lucenſis Epiſc. lib. 1. apologet. num. 13. In Synodo congregata Romæ in Eccleſia S. Salvatoris, can. in Synodo, diſt. 63.] Quomodo autem vocari cœperit S. Joannis Eccleſia, ex Paulo Diacono, hiſt. miſcell. colligitur, nimirum, quòd anno 568. devaſtato à Longobardis Montis Caſini Monaſterio, juxta Sancti Benedicti vaticinium, Romam cùm confugiſſent Monachi illius loci, ex conceſſione Pelagii Papæ primi, prope Baſilicam prædictam S. Salvatoris, Eccleſiam conſtruxerant ſub titulo Sanctorum Joannis Baptiſtæ, Joannis Evang. ac Pancratii Martyris: quod etiam teſtantur Leo Oſtienſis, Anaſt. Biblioth. in Greg. III. & Panvinus de ſeptem Eccleſ. pag. 134. quæ devaſtatio Caſinenſis Cœnobii tempore Joannis III. ſucceſſerat. Igitur à Benedictinorum temporibus cœperant confundi tituli S. Salvatoris in S. Joannis in Laterano, quod patet; nam uſque ad præſens utriuſque Sancti Joannis tam Baptiſtæ, quàm Euangeliſtæ celebrant ibi feſta Canonici, eodem modo, quo ſub utroque Joanne dedicata fuerat contigua Benedictinorum Eccleſia. Hoc Templum in Laterano à Palatio Lateranorum familiæ dictum fuiſſe D. Hieronymus teſtatur: [In Baſilica quondam Laterani, qui cæſariano truncatus eſt gladio. In epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.] De cujus morte extat locus Arriani, lib. 1. de Epitecti diſputationibus; ſed non puto fuiſſe illum Plautium Lateranum, qui Neronis tempore à Statio Tribuno trucidatus fuerat, de quo Tacitus, lib. 15. Annal. Nam Lateranorum Palatium, Sex. Aurel. Victore teſte, recentiùs demonſtratur, qui in Epitom. Imperatorum, de Septimio Severo ait: [In amicos, inimicoſque pariter vehemens, quippe qui Lateranum, Cilonem &c. cæteroſque alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis, quorum præcipuas vidimus Parthorum, quæ dicuntur, ac Laterani.] Et Juvenalis, qui temporibus Domitiani, & (ut alii volunt) uſque ad Nervæ, & Trajani tempora vixerat; [Egregias Lateranorum ſedes] Satyr. 10. dixerat: ergo multò poſt Plautium Lateranum Neronis tempore viventem, adhuc ſub proprietate Lateranæ familiæ prædicta habitatio extabat. Cæterùm Lateranenſis familiæ antiquiſſimam hanc habitationem fuiſſe reperitur; uſque enim ad præſens in hujus Eccleſiæ Sacriſtia duo lapides conſpiciuntur, in quorum una Sexti Laterani, & in altera Torquati, & Laterani inſcriptiones leguntur; Lucius enim Sextus Lateranus ex Livio 9. & 7. Conſul factus fuerat ab V. C. anno CCCLXXXIX. quem Caſſiod. L. Sextium vocat, & cum L. Æmilio Mamerco collegam facit; ac de Laterano Torquati collega idem Caſſiod. mentionem his verbis facit: [T. Manlius Torquatus, & C. Plantius, quod agnomen Lateranæ familiæ fuerat.] Alii tamen exiſtimant, quòd Lateranus locus à Laterano Idolo dictus fuerat, de quo Arnobius, lib. 4. adver. Gentes, inquit: [Lateranus Deus hoc nomine, quod focorum, & genius, audactuſque ex laterculis crudis ab hominibus caminorum iſtud ædificatur genus.] Sicut etiam *Vaticanum* ab Idolo hujus nominis, Gellio teſte, dictum fuit. De Laterano igitur Chriſtianorum templo Prudentius, lib. 1. contra Symmachum hæc cecinit.

Cœtibus aut magnis Laterani accurrit ad ædes,
Unde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

Aquiſgrani, ubi priùs Germani Imp. reſidebant, & uſque nunc coronantur, manſio extabat, quæ *Lateranis* dicebatur. [Cùm in domo Aquiſgrani palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quāpluribus unà ſuis reſediſſent Monachis. Apud R. P. Angelum de Nuce in appendice Chron. Caſin. in tit. Incipit capitulum Ludovici Imperatoris cum cæteris.] Gloſſa tamen in can. futurum, 12. quæſt. 1. Baſilicam Conſtantinianam poſt S. Petri Baſilicam ædificatam fuiſſe aſſerit; ſed ante Vaticanam ex calendarii ordine in Brev. Rom. ejus dedicatio præceſſerat. Qui verò de hac Conſtantiniana Baſilica plura noſcere cupit, legat ubertimum, & eruditiſſimum tractatum, quem de ea compoſuit Card. Raſponus; & quæ de eadem hìc ſparſim dicuntur. Vide *Agnus Dei. Altare. Arcibum. Celerarius. Cœleſtis. Collecta. Incaſtello.* Quare ibi Pater noſter elata voce recitabatur. Vide *Collecta. Pater noſter.* Columna porphyretica, ſupra quam erat gallus æneus, quare ab Alexandro VII. ablata fuerit. Vide *Sedes ſtercoraria. Virga. Rota porphyretica.* Hæc Eccl. prima in univerſo Mundo conſtructa. Vide *Epiſcopium.*

CONSTANTINOPOLITANÆ CIVITATIS ædificatio. Vide *Roma nova. Urbs Regia.* Ejus perditio vaticinata. Vide *Diptychum. Pileus.*

CONSTANTINI MAGNI antiquiſſima effigies ubi reperiatur. Vide *Linoſtima.* Ejus donatio. Vide *Pragmaticus.* Tenuit frænum equi S. Silveſtri Papæ. Vide *Strator.* Habuit in viſione imagines SS. Petri & Pauli. Vide *Thoracida. Tracala.*

CONSTANTIS IMP. Palatium. FR. Romæ ſub Quirinali, coram quo Baſilica XII. SS. Apoſtolorum erecta eſt: [Placuit mihi Joanni Urbis Romæ humillimo Pontifici Eccleſiam XII. Apoſtolorum confirmare, quam Pelagius Papa bo: me: prædeceſſor meus ante palatium Conſtantis initiaverat. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. ſecundæ Impreſſ. pag. 313.] Cujus Palatii reliquiæ adhuc conſpiciuntur in ædibus Eccellentiſſimæ Columnarum familiæ, quibus ex orientali par-

parte Quirinalis mons imminet, ex occid. platea Dominorum de Mutis in parte, & in parte Conventus dictorum XII. SS. Apoſtol. ex Boreali Eccleſia S. Crucis Lucenſium, & ex meridie Conventus S. Silveſtri in Quirinali, quas ædes erronicè aliqui Conſtantini fuiſſe aſſeruere.

Constellatio. Vide *Anavivazon*.

Constipatorium. FR. Remedium, ſeu emplaſtrum, ad ſiſtendum vulnerum ſanguinem: [Ex hujuſmodi crudelitate ipſorum, & tanto ſanguinis fluxu, cauterio nullo modo illis indulto, vel conſtipatorio aliquo abſciſſionibus manuum, atque linguarum ad ceſſationem ſanguinis juxta morem appoſito. Hypomneſt. de Anaſtaſio &c. In collect. Anaſt. Biblioth. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 252.

Constitutio, eadem ac Motu proprio. Vide *Leges*.

Constricto, ſtringo. [Quid enim ſi medicum quidem dicas eſſe debere, ferramenta verò ejus accuſes, quòd ſecent, & inurant, & amputent, & conſtrictent, quando ſine inſtrumento artis medicus eſſe non poſſit? Tertull. adverſ. Marc. lib. 2. cap. 16.

Consubstantialitas. Vide *Homouſion*.

Consularis Dignitas. Vide *Hypatus*. Per annum durabant, in quo tempore induebantur purpura, & S. R. E. Cardinales perpetui Conſules cenſentur. Vide *Cardinalis*.

Consuetudinarium, liber in quo Monaſterii conſuetudines notabantur. [Hic quoque conſuetudines approbavit, & conſervari perſuaſit, quas, qui videre deſiderat, in conſuetudinario ſcriptas poterit invenire. Matth. Pariſ. In vita Pauli Abb.

Consultor, deponens verbum, conſilium poſcere ſignificans. [Aut quis illi conſiliarius fuit, quem conſultatus eſt? Tertull. adverſ. Hermog. cap. 7.

Consultum, proviſio; [Ut inopia, nuditaſque tali providentia poſſit habere conſultum. S. Gregor. in Regiſt. lib. 1. cap. 18.

Contacium, cantus eccleſiaſtici genus, vox græca κοντάκιον, ideſt, brevis cantus, cujus Romanum Emiſſenum Diaconum anno 500. per revelationem Deiparæ inventorem fuiſſe ex Minæo ad primam Octobr. diem colligitur. Item librum ſignificare ait Balſamon ad modum Ritualis, in quo ordinationum formulæ continebantur; propriè autem denotat volumen, à græca dictione κοντὸς, ideſt, lignum ſuper quod antiquorum more involvebatur volumen.

Contamen, macula, contagium. [Vulgi contamine mixtos. Tertull. lib. 1. adverſ. Marc. cap. 1.

Contectalis, contubernalis: ſumitur etiam pro uxore: [Sanctus Henericus cognomento Pius glorioſiſſimum Romani Imperii decus, ejuſque digniſſima contectalis piæ memoriæ Chunegundis. In vita S. Chunegundæ.] Quod tamen *Contectalis* nomen huic Sanctæ rectè adaptari potuit; nam marito in habitatione aſſociata fuit, non verò in lecto; legitur etiam ſimile vocab. in donatione à Gordiano S. Gregorii Magni Patre ad favorem Monaſterii Montis Caſini facta, quæ inter M. S. Latini Latinii conſervatur in Biblioth. Viterbien. Cathedralis, his verbis: [Ex parte ſtirpis Octaviæ, & Sylviæ noſtræ dilectiſſimæ contectalis.] FR. Reperitur etiam hæc dictio in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 86. 143. & 158.

Contemplatio, & *Contemplativus*. Vide *Theoria*, & *Theoriticus*.

Contemporo. Vide *Coætaneo*.

Contenebrico, obſcuro: [Et cœlum contenebricavit nubibus. Lucifer. lib. 1. pro S. Athanaſ.

Contentio. Vide *Tanſeria*.

Contesseratio, ſignum familiaritatis, ac neceſſitudinis, ex dictione *Teſſera*, quæ ſigna dabantur amicis, ut in itinere, ac diverſoriis pro commendatis dignoſcerentur, quæ Italicè *Patente* dicuntur. [Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem Sacramenti una traditio. Tertull. in lib. de præſcript. adverſ. Hæret. cap. 20.] Ubi de charitativa antiquorum Chriſtianorum, & mutua eorum correſpondentia loquitur. Vide *Continentia*. §. FR.

Contessero, uniformiter correſpondeo: [Videmus, quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Eccleſiis conteſſeruerit. Idem Tertull. loc. cit. cap. 36.] loquitur ibi de prærogativis Rom. Eccleſiæ, cum qua mutuam, ac uniformem doctrinam habebat Africana, quæ Romanam teſſeram in dogmatibus oſtendebat.

Contestatio. FR. libellus famoſus à conjuratis formatus; conjurator enim dicitur conteſtis. Vide *Conteſtis* in dict. *Conjuratus*. [Quidam maligni ſpiritus conſilio repletus, contra Caſtorium Notarium, & Reſponſalem noſtrum nocturno ſilentio in Civitatis loco conteſtationem poſuit, in ejus crimina loquentem. D. Greg. in Regiſt. lib. 5. epiſt. 30.] quem deinde infamatorem idem Pontifex excommunicavit. Vide *Libellus*.

Contina, apud Slavos templum ſignificabat, [Omnes illæ continæ numero quatuor mira celeritate confractæ ſunt. In vita S. Ottonis, lib. 2. cap. 30.] Contina dicebatur, quia in ea Idolorum ſimulacra continebantur. Vide *Idolium*.

Contentio Longa. Vide *Funis contentioſus*.

Continentia, conſervatio, ſubſidium, ſeu neceſſaria ſuſtentatio, vocabulum D. Gregorio in ejus Regiſtro familiare. [Ipſi pro victu, & nutrimento, ſtratoque ad continentiam, pueroque ejus annonam, quantum proſpexeris ſatis eſſe, conſtituas, lib. 1. cap. 18.] Apud quem *Facere continentiam*, neceſſariam ſubſtentationem ſumminiſtrare ſignificat. [Videtur mihi, ut ei continentiam facias, ſi utile conſpicis. Idem lib. 1. cap. 42.] Ubi eandem phraſim in paſſivo ſenſu ſic repetit: [Annuam continentiam à te volumus fieri.] Et in eodem Regiſt. reperitur *Contineor* pro ſuſtentari. FR. [Et locum, vel actionem provideat, ex qua quotidianis ſtipendiis valeat contineri.

Idem, lib.2. epiſt. 28.] Item pro affectus conſervatione, ſeu correſpondentia. [Miror autem, quòd in me collatas dudum continentias veſtras ex hac moderna paſtoralis officii continentia diſtraxiſtis. Idem lib.1. epiſt.4.] Theotiſtæ Mauritii Imperatoris ſorori ſcribens, quòd imperialem confirmationem ad ejus Pontificatus electionem non impediſſet, conqueritur, quo actu Theotiſtam antiqui affectus correſpondentiæ defeciſſe Gregorius ait: & alibi in eadem ſignificatione idem Pontifex: [Sed quia vos valdè in continentia noſtra benignos invenimus, lib. 4. epiſt. 28.] Item pro ſubſiſtentia Pontificalis dignitatis. [Paſtoralis officii continentiam. Idem lib.1.epiſt.4.] Apud Juriſtas tamen denotat id, quod in ſcriptura continetur. [Mox enim, ut Abbas chartulam ad legendum aperuit, totam ejus continentiam deletam invenit. Cæſarius, lib.2. miracul. cap. 10.] Ac tandem in Ambroſiano ritu velum illud ſignificat, quod Subdiaconus ſuper humeros fert in Miſſa cantata. Continentiæ moralis virtutis documentum. Vide *Foraneus*.

Contopæctes, Haſtiludium, ſeu Trojæ ludus, Italicè *Gioſtrare*, à Græco vocabulo κοντόπαικτης, ideſt, haſtæ ludus. [Propter horum autem canonum pœnas videntur eſſe excogitati ludi imperiales, contopæctes, ſcilicet. Balſam. in can.51.] FR. Legendum eſſet *Contopæctes*, quod Græcè propriè haſtiluſorem ſignificat; nam haſtiludium eo idiomate κοντόπαιγμα dicitur. Vide *Torneamenta*.

Contoralis, conſors, ideſt, ejuſdem tori. [Ac Erimgardim ſuam contoralem. In vita Rixfridi Epiſcopi.

Contostaulus. FR. comeſtabuli dignitas in Aula Imperatoris Conſtantinopolitani, ex Κόντος, Italicè *Conte*, ita Cantacuzenus, lib. 1. cap. 4. de Sabaudiæ Duce ſcribens ait: [Comperiunt Principem Sabaudiæ, quem Latinorum lingua Conton vocant.] Staulus ex latina dict. ſtabulum corruptè, qui à Gulielmo Tirio *Conſtabularius* ſemper dicitur.

Contrarietas. Vide *Antitheja*.

Conturbernalis. Vide *Cellulanus*. *Contectalis*. *Syncellita*.

Conturbernium. Vide Syncellitas in dict. *Syncellita*.

Contus, equuleus, ex græca dict. κόντος, quæ perticam, ſeu haſtam ſignificat. [Qui mox extendi eam mandavit in conto. In vita S. Martinæ.] FR. [In contis, & in ſcutis. Judith.9.9. Et egredientur habitatores de Civitatibus Iſrael, & ſuccendent, & comburent arma, clypeum, & haſtas, arcum, & ſagittas, & baculos, manus, & contos. Ezech. 39. 9. Et levabunt vos in contis. Amoſ. 4. 2.

Convalesco. FR. in rebus inanimatis, & moralibus. [Ut in hac electione, nec dario quibuſcumque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet perſonarum patrocinia convaleſcant, can. Filius. 8. quæſt. 2.

Convena, coadunatus, congregatus: [Ego exercitum tuum ex multis indomitis Convenam nationibus. Ambroſ. 5. epiſt. 29.

Convento, frequentativum verbum, ex Convenio, apud Cæſarium, lib. 5. miracul. cap.22.

Conventus. Vide *Monaſterium*.

Conversio. FR. ejus etymon. in can. convertimini, de pœnit. diſt. 1. ſic explicatur: [Converſio dicitur, quaſi cordis undique verſio.

Conversus. Vide *Laicus*.

Conviator, in via conſociatus; [Sic Jacob vianti conviator occurrit. Chryſol. ſer. 131.

Convivium. Vide *Enochia*.

Cophinus, κόφινος, Tabernaculum, in quo Euchariſtia conſervatur. [Deinde idem Cardinalis debet incenſare Altare, & cophinum, in quo conſervatur Corpus Chriſti. Davantria in ſuo Cæremoniali.] Et idem alibi *Armariolum* vocat.

Copiatæ. Vide *Laborantes*.

Copronymus, Κοπρώνυμος, ſtercoratus, à voce græca κόπρος, ideſt, *ſtercus*, & ὄνομα, *nomen*, quo vocabulo cognominatus eſt Conſtantinus Imperator Leonis Iſaurici filius, quia dum trina immerſione in ſacro fonte juxta Græcorum ritum baptizaretur, ſacras aquas conſtercoraverat, atque tunc S. Germanus Conſtantinop. Patriarcha de hoc infante vaticinavit, eum commaculaturum eſſe Chriſtianam Religionem, quod ex acerrima ejus in ſacras imagines perſequutione verificatum fuit. FR. ſimile exemplum in Venceslao Caroli IV. Imperatoris filio refert Odoricus Raynald. in Eccleſ. Annal. an. 1361. num. 2. quòd, nimirum, urina ab eo demiſſa, dum baptizaretur, ſacram lavacri aquam fœdaviſſet, & dum ſuper Altare ad eum coronandum poneretur, illud etiam ſtercore inquinaſſet, quòd ejus contra Eccleſiam perſecutionis indicium fuerat, præcipuè contra Bonifacium IX. atque ejus enormitates, vitia, & ærumnas vide in eodem Auctore, ad an. 1390. & ſeq.

Coptimum. FR. elocationis ſpecies, quam Romæ *Cottimo* dicunt. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 314.

Copula, quæ propriè ligamen, ſeu collare ſignificat, quo ſimul canes venatici colligantur, & copulantur. [Quos neque eſt tanti raró te inſectando, ſuperandos copulis palam dictis inquietari. Sidon. lib.8. epiſt.7. Ut Epiſcopi, & Abbates, & Abbatiſſæ copulas non habeant. In Capitul. Caroli Magni. In aliquibus exemplaribus legitur *Coupulas* à gallico ſermone *Couple*.

Copulatus. FR. matrimonialis conjunctio, can. conſanguineorum, 3. q. 4.

Coquimella. Prunum, ſpecies notiſſima fructus. [Coquimella, quam Latini ob colorem prunum vocant. Iſid. lib. 17. cap. 7.] Vide *Nixa*.

Coquina. Vide *Fulina*.

Cor. Cordis inſpiratio. Vide *Incordor*.

Coracinus, corvinus, à græca voce, κόραξ, ideſt, corvus, quo vocabulo etiam in locutione latina *Corax* à D.Hieronymo uſurpatur, ac etiam utitur D. Ambroſius ad ſignificandum delubrum, ubi Gentiles corvos adorabant, ſic inquiens:

[Quia

[Quia coracina ſacra habent pagani. In epiſt. D. Pauli ad Roman.

Corba, & *Corbanus*, ſic in Hibernia vocant Parochum à vernacula dictione *Corbach*, & Parochiam *Corbanatum* dicunt.

Corban. FR. Hebraica vox, ſeu potiùs Chaldaica. [Corban (quod eſt donum) quodcumque ex me tibi proderit. Marci, cap. 7. 11.] Arabes quoque *Corban* vocant Euchariſtiæ communionem, ideſt, *donum*, & *munus*. Item juramentum ſignificabat, ſeu Hebræorum votum, quo aliquid Deo conſecrabatur, de quo Theophraſtus, ac de hoc voto Matthæus, cap. 15. cum Marco ita concordans, inquit: [Munus quodcumque ex me tibi proderit.] Ubi Chriſtus Phariſæos reprehendit, aſſerentes, quòd votum pœnale filiorum familias, licèt in præjudicium parentum, validum eſſet; quare Chriſtus hoc eſſe contra divinum præceptum demonſtrat. Item *Corban* ex Joſeph heb. lib. 4. cap. 4. antiq. Hominem Deo deditum ſignificat. Vide *Corbona*.

Corbicularius, in aliquibus Galliæ Eccleſiis ita vocatur clericus rochetto indutus, quod Galli *Corbulam* vocant, & inſervit pro illis clericis, qui in officio Acolythi ceroferaria gerunt, ut etiam penes Dominicanos, & Tereſianos obſervatur. Vide *Paſcha*. §. In Andegavenſi autem Eccleſia.

Corbona, hebræa vox, arcam ſignificans, à *Corban*, de quo ſuprà diximus ſignificare donum, ſeu oblationem. FR. quòd Chaldaicum nomen potiùs eſt, oblationem ſignificans. Unde illud, [Non licet mittere in corbonam. Matth. 27.] litteraliter ſignificat, [Non licere in locum ponere, in quo oblatio poni ſolet.] Seu ut habetur in textu Chaldaico: [Non licet eos abjicere in corbonam,] videlicet inter oblationes; ſeu inter ea, quæ templo offeruntur; cùm enim oblationes in arcam ponerentur, inde & arca idem nomen ſortita eſt. Baron. an. 40. num. 69. quæ etiam menſa dicebatur. Vide *Menſa*. :||: Tria loca commemorant Scriptores apud Hebræos in templo ad recipiendas oblationes fuiſſe, primum quod appellabant Muſach, ab Achaz Rege ædificatum, ubi Principum, Magnatumque dona reponebantur. Vide *Muſach*. Secundùm, quod Gazophylacium dicebatur, ad populares oblationes deſtinatum. Vide *Gazophylacium*. Tertium denique Corbona vocabatur, quod pro eleemoſynis Sacerdotibus, & Templi Miniſtris deſtinatum erat.

Cordicitus, adverb. ex toto cồrde, cordialiter. [Si quidem prudentibus cordicitus inſitum eſt vitare fortuita. Sidon. lib. 4. epiſt. 4.

Cordigeri, vel *Chordiferi*. FR. Ordinis Sancti Franciſci Regulares. De verborum ſignif. in ſexto, lib. 6. tit. 12. cap. 3. Vide *Franciſcani*.

Cordubensis Pellis, Italicè *Corame*, *cordovano*. Vide *Bazan*.

Corepiscopus. Vide *Chorepiſcopus*.

Cornicularius. FR. qualis miles dicebatur. Vide Baronium in Notis ad Martyrol. 21. Augusti, litt. c. cui à Latinio tamen in Correc. ad Martyrol. objicitur.

Cornor, verb. deponens, clangor cornu. [Faciat cornari, ne videatur furtivè facere. Matth. Pariſ. in hiſt.

Cornuta, capſa quædam, quæ tempore conclavis ad deferenda comeſtibilia pro Eminentiſſimis Cardinalibus inſervit, ſic appellata à binis cornibus, ſeu anſis in extremitatibus ejus poſitis, per quas haſta tranſacta, commodiùs defertur à ſervis. [Prælati cuſtodes cornutam aperiant, fercula, & omnia, quæ intus ſunt, diligenter perſcrutentur, ne quid litterarum inſit. Cærem. Rom. lib. 1. cap. 4.] Aliqui tamen Recentiores *Carnutam* ſcribi maluere, ab illatis in ea carnibus etymon trahentes.

Corona, Ornamentum, quod in Eccleſia pendebat, de quo ſæpè Anaſt. Bibl. cujus typum hìc ſubiiciam, ut in quodam Martyrol. in membrana exarato Vaticanæ Bibliothecæ à Paulo Æmilio Cardinali Sfondrato dono dato delineatum inſpexi, fol. 342.

In Eccleſia S. Clementis Romæ eſt etiam ſimilis figura in quadam antiqua imagine, quæ ad lævam ingredientis depicta perſpicitur. Vide *Stanpus*. FR. Ante Imperatorem Græcorum deferebantur duæ lampades coronatæ, quæ ideò à Balſamone στεφανώματα dicebantur: adulatoriè tamen ipſe aſſerit hanc cæremoniam adhibitã fuiſſe, ut indicaretur ad imperatoriam majeſtatem, ſeu coronam, rerum divinarum, & humanarum curam ſpectare, quam authoritatem ſibi arrogabant Græci Imperatores; contra quos Nicolaus Papa hæc ſcripſerat: [Hi quibus tantùm humanis rebus, non divinis præeſſe permiſſum eſt, quomodo de his, per quos divina miniſtrantur, judicare præſumant, penitus ignoramus, can. denique, diſt. 96. & can. cùm ad verum, ibidem.] At unica hujuſmodi lampas Patriarchæ præferebatur in ſignum illius ſpiritualis tantùm curæ; ſic etiam Imperatrici unica præibat, quia ad eam nonniſi humanarum cura ſpectabat. Item *Corona* pro auro coronario, munere, & xeniis, quæ vulgò *Regalia* dicuntur, coronæ, ſcilicet, regi debitæ. Vide *Behem Fodrum*. Corona baptizatorum. Vide *Baptiſmus*. Corona clericalis. Vide *Tonſura*. Kilian

dict. *Cænobium. Papalethra. Platta.* Corona civica, militaris, & ſacrificiorum. Vide *Rega*. Corona Imperialis, aliorumque. Vide *Calyptra. Coltyra. Crionia. Diadema. Garrhara. Inſula. Pileus. Piramir.* Corona Imperialis Juſtiniani in incendio deperdita, & poſt aliquod tempus inventa. Vide *Septimum*.

Corona Oblationis, dicebatur panis pro ſacrificio Miſſæ oblatus, licèt aliqui perperàm ipſam Euchariſtiam intellexerint, qui quidem error ex D. Gregorii textu, lib. 4. cap. 55. manifeſtè convincitur; ibi enim viſionem cujuſdam animæ in purgatorio exiſtentis referens, quæ cuidam Sacerdoti hæc verba fudiſſe, inquit; [Iſte panis ſanctus eſt, & ego hunc comedere non poſſum.] Quæ verba *Panis ſanctus* occaſionem cenſendi præbuit errantibus, quòd de ſacroſancta Euchariſtia hìc ageretur; ſed ex ſubſequentibus verbis, de quo pane anima illa intellexerit, patet; dum ſequitur; [Si autẽ mihi præſtare vis, Omnipotenti Deo offer hunc panem.] Ergo adhuc conſecratus non erat. FR. Item Corona juriſdictionem, & poteſtatem ſignificabat. [Supplicans coronæ veſtræ, ut geſtis eccleſiaſticis ex omni obnoxitate ſolvatur. Ennod. in petitorio pro Gerontio Agapyti puero. Cùm Eccleſiam Sancti L. de corona tuæ Diœceſis canonicè ſit adeptus. De filiis Presbyterorum, lib. 1. Decretal. cap. 13.] ſic dicimus *Corona hiſpanica. Corona gallica.* Vide Baron. an. 503. num. 15. Corona quæ in Sanctis depingitur. Vide *Nimbus*. Quæ ſpinæ fuerint corona Chriſti paſſi. Vide *Rhamnus*.

Coronarium æs, ſive aurum. Vide *Bahem. Fodrum*.

Coronatio Imperatoris. Vide *Inſula. Pectorale. Rota prophyretica*.

Corono. Vide *Inoro*.

Coropitæ. Vide *Agnoſtici*.

Corporale, velum ſacrum, ita appellatum, ex eo, quia pro Chriſti ſacramentato corpore inſervit, quod *Palla* dicitur à S. Clemente, ep. 2. Item *Sindon* ab Iſidoro Peluſiota, l. 1. c. 123. & in Miſſali Ambroſiano. Item *Palla corporalis* in ord. Rom. Appellatur etiam Antimenſia, ideſt, loco menſæ, vide in dict. *Altare*. Item θρόνος, cùm ſit Regis gloriæ thronus. Item Chriſmale, ut ſuo loco dictum eſt. Debet fieri ex tela linea, ſimplice, munda, atque benedicitur ab Epiſcopo, ſeu ab habente facultatem paramenta ſacra benedicendi. Dixi *Ex tela linea*; nam, ut Alcuinus notavit, [Corporale, cui ſuperimponitur Corpus dominicum, non aliud, quàm linteum, eſſe oportet; quoniã Joſeph linteum mundum legitur emiſſe, ubi corpus dominicum involvit. De divin. offic.] Licèt Azor. lib. 10. cap. 28. quæſt. 8. poſſe ex tela cannabina fieri cenſeat. Dixi *Simplex*, quia, ut Rabanus, lib. 1. de inſt. cler. cap. 33. advertit inquiens: [Immittiturque ſuper Altare corporale palliũ, quod ſignificat linteum, quo corpus Salvatoris involvebatur, quod ex lino puro textum eſſe debet, & non ex ſerico, vel purpura, neque ex panno tincto, ſicut à S. Sylveſtro Papa inſtitutum invenimus.] Quod tamen Græci non obſervant; nam in medio ejus acu pingunt calvarium montem, cum cruce ſuperpoſita, & ſubtus montem Chriſtum effigiant mortuum jacentem Angelis circumdatum, atque in quatuor corporalis angulis quatuor illa animalia Euangeliſtarum ſymbola formant, eique applicant burſam, in qua reliquias Sanctorum Martyrum includunt, ſigilliſque, maſtiche, ac cera occludunt. *Mundum* dixi debere eſſe corporale contra eccleſiaſticorum miniſtrorum negligentiam, qui ſordida corporalia ad celebrandum præbent; contra quos ſic Petrus Damianus invehitur: [In ſquallido linteo dominicum corpus offerunt, & involvunt, & quod non dignaretur potens quilibet, qui tamen vermis eſt, propriis adhibere labiis, in hoc iſti corpus non verentur imponere Salvatoris. Opuſc. 26. c. 1.] Atque Alcuinus, loc. cit. munditiam internam Celebrantis indicare mundum corporale aſtruit, inquiens: [Ita ergo, qui corpus Chriſti in ſe recipere deſiderat, per multos bonorum operum labores, & per caſtitatem mentis, & corporis debet ſe reddere mundum, & candidum.] Hi ergo, qui immundis utuntur corporalibus, ſecundùm Doctorum opinionem, non excuſantur à mortali, ſi immunditia erit notabilis. Tandem debet corporale benedici ab habente facultatem. Quod tamen inter Græcos ſolus Epiſcopus illud benedicit, conſecrat, chriſmate ungit, atque alias cæremonias facit. Antiquitus corporale majoris latitudinis erat; inſerviebat enim ejus extremitas ad cooperiendum calicem, ut adhuc Carthuſiani obſervant. Hodie tamen ad periculi cautelam, adhibemus exiguum corporale, quod palla, ſeu animetta dicitur. Vide *Animetta. Palla*. Quod unà cum corporale benedicitur, cùm ſit corporalis pars. Utrumque verò à laicis tangi non debet, ſine peccati mortalis ſcrupulo, ut Sylveſter, Angelus, Emmanuel Sà, Armilla, & alii docent: excluſis tamen neceſſitate, ac Sacriſtiæ Miniſtris cum privilegio, ſeu Superioris licentia: quod intelligendum eſt, poſtquam Sacerdos eo uſus ſit in Altari; nam quando eſt lavatum, non adeſt tangendi ſcrupulum. Inſuper ſunt aliquæ cæremoniæ in ejus plicatura, & explicatura obſervandæ. Quo ad plicaturam, inquit Gem. lib. 1. cap. 46. [Corporale cùm complicatur, nec initium, nec finis ejus apparet, quia Chriſti divinitas initio caret, & finem non habet.] Aliud etiam myſterium idem in hoc agnoſcit, inquiens. [Quod ita plicari debet, ut nec initium, nec finis appareat, ſicut etiam ſudarium in ſepulchro.] Explicatur autem ante offertorium in Miſſa ſolemni, in qua Diaconus illud explicat, poſtquam à choro canitur, *Et Incarnatus eſt*; ad denotandum Chriſtum manifeſtare cœpiſſe noſtræ redemptionis myſteria poſt incarnationem; Dominicani verò ſolent in Miſſis ſolemnibus explicare corporale poſt epiſtolam; quorum Diaconus priùs pro reverentia manus lavat. De miraculoſis corporalibus. Vide hìc infrà *Corporale feſtum*.

Corporale Festum, ſic appellatum fuit feſtum

ſtum corporis Chriſti, occaſione illius inſignis miraculi, quod in quadam Eccleſia, non valdè diſtante à Volſinii, ſeu Volſinii Tuſciæ Civitate acciderat, de quo Odoricus Raynaldus in Annal. Eccleſ. ad an. 1264. nu. 26.& ſeqq. Illius, nempè, corporalis ſanguine Chriſti conſperſi, quod magna veneratione in Urbevetana Civitate conſervatur, quæ præter cæteras claritudines, admirabilis redditur ob templum conſpicuo frontiſpicio adornatum, & propter ſitum natura, & arte ineſpugnabilem, ac artificioſum puteum, in quo uſque in imum jumenta ad extrahendam aquam deſcendunt, quibus pro aſcenſu, deceenſuque artificiosè, ad evitandas incurſiones, duplex cochlea conſtructa reperitur. Hæc tamen & alia omnia ibi conſpicua à ſupernaturali illius ſanctiſſimi corporalis prodigio ſuperanrur, quod mihi ſumma in contemplando fœlicitas fuit; nam Superioris permiſſu, nedum diu illius maculas, in quibus Chriſti figuræ replicatæ conſpiciuntur in actu *Ecce Homo*, juxta formam hoſtiæ illius ſæculi, obſervaveram; ſed etiam mihi licitum fuit quandam concavitatem introſpicere, aperiendo, ſcilicet quoddam operculum ferreum clavibus firmatum, ubi quædam telæ fragmenta ſanguine conſperſa, & involuta inventa ſunt, in quorum medio erant aliquæ chartulæ litteris gothicis lectu difficilibus, in quarum una erat ſcriptum, [Corpus Chriſti ſparſum fuit ſuper hoc corporale: cum ſumma diligentia debet cuſtodiri.] Et in alia ſcriptum erat, [Benda, in qua involuta fuit pars corporis, & corporale cum guttis Sanguinis Chriſti, & figuris.] Quæ theca erat in eodem armario, in quo miraculoſum corporale conſervatur, & non modica difficultate aperta fuit, nec mediocrem pariter circumſtantibus admirationem hæc reliquiarum inventio attulerat, quarum nulla inter incolas extabat traditio. FR. Fertur ſimile miraculum accidiſſe anno 1239. in Oppido Darocæ Hiſpaniæ in Regno Valentiæ, de quo agunt Aloyſius Granata de Excellentia Chriſtianæ Religionis, lib.2. & Bzovius, tom. 13. Annal. Eccl. & Marian. de reb. Hiſp. apud Odor. Raynal. ad an. 1240. nu. 26. Vide *Brandeum*. Quo verò ad Corporis Dominicis feſtum, ejuſque inſtitutionem, per aliquot annos antea in diœceſi Legionenſi, Joannes Ciapeavillus de vera orig. feſti Corp. Dom. cap. 2. inſtitutum fuiſſe refert. De hoc feſto. Vide *Euchariſtia*.

CORPORALE, quomodo differat à ſpirituale. Vide *Spirituale*.

CORPORALE CRIMEN. FR. [Paulus Deaclinæ Civitatis Epiſcopus inter alia mala in corporali crimine lapſus. 2. quæſt. 7. can. lator.] Quod Gloſſa adulterium, vel inceſtum interpretatur; nam ex ſimplici fornicatione Epiſcopus ejus dignitate non privatur. Nihilominus contrarium dici debet, quia manifeſtè ex can. Paulus. loc. cit. dicitur, quod à ſubditis de lapſu carnis convincitur; ergo per carnalitatem, nec adulterium, nec inceſtum, privatum fuiſſe arguitur: poteſt tamen eſſe, quòd ſcrupuloſiùs carnalitatis peccatum in Epiſcopis corrigebatur, vel ex publico ſcandalo, vel habituatione, vel quia hoc crimen erat inter alia mala Paulo imputatum, ut expreſsè in dicto can. Lator. Quinimò Epiſcopi corrigebantur, qui in eorum ſervitio carnales homines retinebant. 2. quæſt. 7. can. 58.

CORREGIONALIS. Vide *Regionalis*.

CORRELATIVUS, terminus ſcholaſticus, quomodo antiqui illum exprimebant. Vide *Sine invicem*.

CORTINA. Vide *Velum*.

CORUS, κόρος, genus menſuræ *liquidorum & aridorum*, quæ dicitur hebraicè *chomer*, ſeu hòmer: continens ſecundùm aliquos modia Romana XL. Latinus tamen Latinius in ejus Biblioth. Sac. ſuſtinet continere LX. Eucherius verò ait non continere plus quàm XXX At quodlibet modium ſecundùm Plinium, lib. 18 cap. 16. præſtat in jugera modica vicena. De hac menſura ſæpè in Sac. Pagina, & Lucæ 16. [Tu verò quantum debes? qui ait: centum coros tritici,] & quòd ſit etiam liquidorum menſura probatur, 3. Reg. cap. 15. num. 11. [Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros puriſſimi olei.

CORUSCUM, fulmen. [Permittit ſuper ſepulcrum præterire coruſcum, ne fieret multitudinis totius interitus. Greg. Turon. lib. 2. mirac. cap. 27.

CORYPHÆUS, κορυφαῖος, ſummus, excelſus, cæterorum princeps. Vocatur ergo coryphæus, qui eſt in aliquo genere, vel ordine caput, aut princeps: qui multos ſequaces numerant, talis ſectæ, vel doctrinæ meritò coryphæi nuncupantur.

COSACCHUS. Vide *Goſachio*.

COSCINA, aridorum menſura. Vide in dict. *Sauma*.

COSCIONOMANTIA, κοσκινομαντεία, divinationem per cribrum ſignificat. Nam κόσκινον, cribrum dicitur, & μαντεία, divinatio: unde & *coſcionomantes* eſt vates per cribrum divinans. Quod fit dum aliquid occultum quopiam cognoſcere deſiderante, ut v. g. quis talem rem furatus fuerit; ad nomen furis cribrum ſpontè, vel potiùs ope dæmonis movetur. Eſt enim una ex illis divinationibus, quæ fiunt cum expreſſa dæmonis invocatione. Et quamvis talis divinus ſe nullum habere pactum cum dæmone teſtetur; tamen eum cenſetur expreſsè invocare, dum tale medium, quod ſcit ope dæmonis peragi, vult adhibere. Si enim geomantia, hydromantia, & ſimiles divinationes à D. Thoma 2.2. q. 95. ar. 3. c. ad primum genus divinationis, cum expreſſa dæmonis invocatione, referuntur; eò magis coſcinomantia, dum talis cribri motus à ſolo dæmone provenit, eſt ad illud genus reducenda.

SS. COSMÆ, ET DAMIANI epitheton. Vide *Anargyri*.

COSMITES, Eccleſiæ navis in formam crucis juxta antiquum ritum, ita à S. Germano appellata, quia hæc figura repræſentat quatuor mundi plagas, qui κοσμίτης græcè dicitur, ſeu quia κόσμος pro-

propriè ornatum ſignificet, hinc antonomaſticè pro mundi ornatu κόσμος, accipitur, à verbo κοσμέω, ideſt, orno, ſic Eccleſiæ navis in prædicta figura pulchrè formata *Coſmites* dicebatur.

Cosmodin. FR. Aliquæ Eccleſiæ in Urbe, & alibi ſic appellatæ, à græco vocabulo κοσμητὰς, ornatum, ſeu mundanum ſignificans. Romę adhuc extat in Regione Ripæ Eccleſia titulo Diaconiæ, quæ dicitur S. Maria in Coſmodin, & antiquitus alia extabat ſub invocatione Sancti Valentini in Coſmodin: Floravantes Martinellus in ſua Roma Sac. cap. 12. pag. mihi 404. Ac alia S. Marię in Coſmodin nunc S. Aniani appellata ex Panciroǀ. idem Martinellus, p. 371. Item in ſuis Memoriis Sacris Ravennæ antiquæ, pag. 244. Hieronym. Fabrus affirmat fuiſſe Ravennæ Eccleſiam ſub eodem vocabulo. In Bullario tamen Caſinenſi ſæpe *Coſmedin* legitur. Vide *Schola græcorum*.

Cosmon, vox græco-barbara, ſignificat jumentum, inde *Coſmaticum*, ſolutio pro vectura jumenti. Iſid. in gloſſa. Ita etiam *Monocoſmon*, currus unico jumento vectus.

Cosmoplastes, κοσμοπλάστης, mundi fictor, ſeu creator. Fit à voce κόσμος, *mundus*, & verbo πλάττω, *fingo*, *formo*, ſeu ab ipſa voce πλάστης, *figulus*, *formans*. Hanc vocem habet Philo *de Mundo*, & non Angelis, ſed ſoli Deo, cœli & terræ factori eſt adaptanda. Ab eadem voce κόσμος fiunt & alia compoſita, quæ in ſacris Auctoribus occurrere poſſunt. Sic κοσμοκράτωρ, ſed latinè coſmòcrator, pro Mundi principe, apud Nazianzenum: à verbo κρατέω, teneo, impero &c. A λόγος, ratio, ſermo; fit coſmologia, ſermo, vel ratio de Mundo.

Costuma, uſus, mos, [Dedit Eccleſiæ, tempore, quo vivebat, pro anniverſario ſuo faciendo coſtumas, quas habebat apud Polliacum. Necrologium Trecenſe.] In hoc tamen loco conſuetum tributum, ſeu ſolitam ſolutionem propriè ſignificat à græca voce, licèt barbara Κοστούμιον, ſeu gallica *Couſtume*, ſeu Italica *Coſtume*.

Coterellus, vilis homo, tugurii habitator. [Eodem die captus eſt Benkin coterellus. In vita S. Caroli Comitis.

Cotopitæ. Vide *Agnoſtici*.

Cotta. Vide *Superpelliceum*.

Coxa. Vide *Largica*.

Cranium, aliquando calvarium montem denotat. [Adam primus noſter parens in hoc, qui nunc dicitur cranium, loco dicitur eſſe ſepultus, ubi meus Chriſtus pro nobis crucem, & mortem ſuſcepit. Metaph. In vita S. Theodoſ. Cœnobiar.] Vide *Golgotha*. *Boſor*. *Venerarium*.

Crapulitas, crapula. [Multi exanimatum crapulitate opinantur. Paul. Diacon. lib. 10.] loquitur de Juſtiniani Imp. morte.

Creagra, furca bicornis, qua ex pila caro extrahitur, græcè κρεάγρα, apprehenſionem carnis ſonans. [Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, lib. 2. paralipom. cap. 4.

Creatus, ita à Fulberto Carnotenſe appellatum fuit divinum Verbum, non quia cum Arianis ſentiret, qui illud creatum fuiſſe ajebant; ſed pro ut humanatum, vel de natura humana eodem Verbo unita loquutus eſt; nam ex ejus verbis de nativitate, ſeu conceptione Chriſti loquutum ipſum fuiſſe clarè colligitur, dum inquit: [Alia, qua erat in principio apud Deum; alia, qua creatus ex Virgine Maria, epiſt. 1.] FR. Eſt tamen quæſtio inter Theologos agitata, utrùm hæc propoſitio: *Chriſtus eſt creatura*, poſſit ſimpliciter proferri; negant S. Thomas in 4. contr. gent. cap. 48. Canus 11. de locis. cap. 11. & alii apud Suar. tom. 1. in 3. par. quæſt. 16. art. 8. Vaſq. diſp. 65. cap. 1. Cabrer. in art. 8. Affirmant tamen S. Bonav. in 3. diſt. 11. art. 2. quæſt. ad 4. Cajet. in 3. par. quæſt. 16. art. 8. & 10. Vualdenſis, tom. 1. lib. 2. art. 3. cap. 41. dummodo ſit ex proprietate ſermonis, & abſit ſcandalum propter Arianos: & colligitur etiam ex D. Thoma in 3. par q. 16. art. 8. ubi non negat ex proprietate ſermonis non eſſe dicendum: *Chriſtus eſt creatura*, quod ſubauditur, quatenus homo: ſed inquit: [Ne errori Arianorum favere videamur.] ubi S. Doctor non ait: *Ne faveamus*; ſed, *Ne videamur favere*, quia revera non favent hujuſmodi verba, dum implicitè talem, quatenus homo eſt, intelligamus. Cum addito tamen explicito, ſeu cum reſtrictione aliqua, pleno ore SS. PP. protulerunt; quare S. Leo Papa I. ſerm. 3. Pentec. ait. [Si enim homo ad imaginem Dei factus, in ſuæ honore naturæ manſiſſet &c. creator mundi creatura non fieret.] Ac S. Hilarius Arianorum inſectator acerrimus, lib. 12. de Trinit. in fin. non veritus eſt talia proferre, nempe. [Filius itaque ſuus eſt, qui eſt in homine, & ex homine factura: neque tantùm factura, ſed etiam creatura.] Atque Gentium Doctor. [Qui ſecundùm Deum creatus eſt, ad Epheſ. 4.] Ac etiam D. Hieron. in Com. magn. cap. 2. ad Epheſ. [Nos liberè proclamamus, non eſſe periculum, eum dicere creaturam, quem vermem, & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota ſpei noſtræ fiducia confirmemur.] S. Aug. ſerm. 3. de Tempor. quem Eccleſia in feſto Purific. legit. [Deus, qui eſt, & qui erat, fit creator creatura.] Sophron. in confeſſ. fidei à VI. Synodo recepta, act. 13. in act. 11. [Creatum hunc ipſum, ut & increatum.] S. Cyrill. Alex. lib. 10. theſ. cap. 4. [Cùm ipſa natura increatus ſit, & omnium Dominus, & creator: creatura etiam factus, primus invenitur inter omnes homines.] S. Greg. Nazian. Orat. Nativ. Dom. quæ eſt 38. [O novam mixtionem, & admirabilem temperationem! qui eſt, fit, & increatus creatur.] Et tandem in Concil. Lateranen. ſub Martino I. in quo Monothelitarum hæreſis damnatur An. Dom. 642. à 105. Epiſcopus in conſult. 5. can. 4. ſtatuitur: [Si quis non confitetur unum, eundemque Dominum noſtrum, & Deum Jeſum Chriſtum &c. eundem inconditum, & conditum, condemnatus ſit.] Concludendum ergo eſt: quòd quotieſcumque adeſt oppoſitio *Creati*, & *Increati*, tollitur omnis ſuſpicio ſcandali, & quo ſecluſo

etiam

etiam *Creatura* Chriſtus dici poſſet, dummodo haud mera intelligatur.

CREDENTIA. Vide *Parathorium*. *Proteſis*.

CREDITUS, fidens, amicus fidelis. [Tranſmitte Abbates, & creditos tuos, ut hæc, quæ loquor, exponant. Greg. Turon. lib. 9 cap. 10. FR. adjectivum *Creditus*, & *Credor* pro commiſſo, & committor in Sac. Script. non rarò uſurpatur. [Gubernat creditam ſibi domum. Geneſ. 39. Cunctis ei creditis. Ibid. Qui credita habebant utenſilia. 1. Paralip. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt. 1. Corinth. 9. Creditum mihi eſt Euangelium. Galat. 2. Ut crederetur nobis Euangelium. 1. Theſſal. 2. Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi. 1. Timot. 1. Prædicatione, quæ credita eſt. Ad Tit. 1.

CREDO, quando in Miſſis votivis dicatur. Vide *Miſſa votiva*. Reliqua. Vide *Symbolum*. An ſufficeret ſenſum, & non verba memoriter retinere. Vide *Spiritualiter*.

CREDULUM, ſecurum, periculo vacuum, epithetum convivio à Juſtino, epiſt. 2. attributum, in quo abſque ulla veneni ſuſpicione comedebatur.

CREMENTUM, augmentum. [Qui non modò fautor eſt cremento proficientium. In vita S. Adelardi Abb. Luna crementum, & decrementum facit. D. Ambroſius. In epiſt. ad Rom. cap. 4.

CREPIDULUM, muliebris in capite ornamenti genus, ita à crepitando appellatum. [Et ſtolam, & ſupparum, & crepidulum, & caliendrum, Tertull. de pallio, cap. 4.] Turnebus tamen *Crepidulam* legit. Viget adhuc uſus penes orientales mulieres in capitio appendere monetas aureas, & argenteas, quæ in capitis motu aliquantulum ſonum reddunt.

CREPITACULUM. Vide *Campana*.

CREPULUS, murmur reſonans ex venti effectu inter frondes, ſaxa, vel in aquis redundantibus. [Et viatorum ſollicitas aures foliis toto nemore labentibus crepulo fragore circumſtrepit. Sidon. lib. 4. epiſt. 15.

CREPUSCULASCENS, crepuſculi tempus, ſicut *Veſperaſcens* veſperarum tempus dicitur. [Ad hoc & eum me defatigatum ab excubiis ad diverſorium crepuſculaſcens hora revocavit. Sidon. lib. 8. epiſt. 3. Vide *Inter canem*, *&* *lupum*.

CRETIO. FR. acceſſio, & propriè ſignificat præfixum terminum hæredi ad accedendum hæreditati. [Ceſſet itaque in maternis dumtaxat ſucceſſionibus commentum cretionis. C. Theodoſ. lib. 8. tit. 9.] Vide *Hæredipedia*.

CREVENTIA. FR. copulatio, aſſociatio. [Si verò populus portionis meæ cum populo veſtræ partis ierint pro creventia in exercitu quocunque &c. In capitulare Radelchiſis, cap. 27. apud Camillum Peregrinum Hiſtor. Longobard. Principum.

CRIMEN. FR. probatio. [Prævaricari eſt vera crimina abſcondere. 2. q. 3. eſt. 3. can. ſi quem.] Ubi Gloſſa notat: [Crimina, i. eſt, probationes.] Crimen quatenus delictum ſignificet; ſi eſt manifeſtum, ut corrigatur juxta canonum decreta, accuſatione non indiget, nec in eis eſt ordo judiciarius obſervandus, in decret. de jurejurando, cap. 21. Crimen corporale. Vide *Corporale crimen*.

CRIOBOLIUM, κριοβόλιον, genus ſacrificii, in quo arietes mactabantur, ex græco κριὸς, idèſt, aries, & βολέω, percutio, macto. [Miſeri ſunt profuſione ſacrilegi ſanguinis, cruentantur taurobolium, vel criobolium, ſcelerata te labe perfudit. Jul. Firmicus de errore prophan. Relig. cap. 28.] Ubi per *Taurobolium* taurorum ſacrificium intelligit. Vide *Laniſta*.

CRIONIA, pileus Conſtantinop. Imperatoris, quem in ſolemnitatibus ferebat, de quo Codinus de Offic. Conſtantinop. cap. 6. num. 18. ex voce græca κρίνον, ideſt, lilium, cujus figuram præferebat, & ideo etiam *Tetraphyllum* pileus hic vocatus fuerat à τετράφυλλον, quod quatuor foliorum ſignificat. FR. figuram pilei græci Imperatoris videri poteſt in typo appoſito in dict. *Calyptra*. Pilei ſynonyma vide *Pileus*.

CRISPINUS, unde dictus. Vide *Reburſus*.

CROBYLUS, græcè κρώβυλος, capillorum pyramidalis contextus, & ornamentum. [Debebant etiam & ipſi aliqua ſibi defendere inſignia. (FR. *lege deferre inſignia &c.*) aut pennas Garamantum, aut crobylos Barbarorum. Tertull. de Veland. Virgin. Athenienſes crobylo induebantur aureo, adjunctis cicadis. Clem. Alex. lib. 2. Pedag. Nonne velato ore in fœminam degenerat ille fortis, ille animo præſtans, ille in armis ſuis admirabilis, hoſtibus formidabilis? Tunicam ad talos demittit, zonam pectori circumvolvit, calceamenta muliebria ſumit, & more fœminarum capiti crobylum imponit; quin etiam cum lana colum circumfert, dextraque filum ducit, qua trophæum antè tulit, ſpiritumque, & vocem in acutiorem, & muliebrem ſonum extenuat S. Antiochus Amaſiæ Epiſc. homil. in feſt. ad kal Januar.

CROCEA, cappa nigri coloris, qua Cardinales utuntur in Conclavi, circa collum criſpata, longa uſque ad terram, & ex parte anteriori aperta, manto Græcorum Epiſcoporum ſimilis; niſi quòd habet ex poſteriori parte exiguum caputium, ad inſtar illius, quod fertur in mozetta: [Eſt autem Crocea genus clamidis longa ad terram uſque, à parte anteriori aperta à ſummo ad imum, & circa collum rugoſa in forma capparum Prælatorum, ſi demas cucullum. Ord. Rom. lib. 1. cap. 4.] FR. In commentariis Jacobi Cardinalis Papienſis etiam *Crocea* dicitur, ubi ſic inquit: [Manè Patres indutis paliis à ſummo deorſum, quos croceas vocant, in cellam Beati Nicolai, quæ ad dextram primæ aulæ eſt, ſilentio convenire, lib. 2.] loquitur de conclavi, in quo creatus eſt Pontifex Paulus II. & hæc capella Paulina hodie vocatur. Hujuſmodi pallia erant nedum canonicis communia, ut dictum eſt in dict. *Cappa*; ſed etiam extra domum à Car-

dinalibus ferebantur; ſic in proceſſu ad inſtantiam Federici Oenobarbi Imperatoris contra Alexandrum III. fabricato, & in Conciliabulo Papienſi allato, in quo oſtentabatur eundem Alexandrum non fuiſſe in conclavi in Pontificem acclamatum, exiviſſeque proinde cum aliis, more ſolito, indutum, ac ita protuliſſe idem conciliabulum apud Radevicum Friſigen. in vita Feder. Oenobar. lib. 2. cap. 67. [Multi ex noſtris dixerunt exiſſe ſine manto, (*ideſt Papali*) ſine ſtola, ſine albo equo, & ſine omni habitus munitione, cum pellibus nigris pallio coopertis, cum nigro almutio.] Similem Crocciæ formam hìc apponere curavimus, quam ferebant antiqui Rhodiorum equitum Magni Magiſtri, ut habetur in monumento Fratris Ricardi Caraccioli in Eccleſia S. Jo: Prioratus Romæ poſito: qui Caracciolus à ſancta ſede Apoſtolica tempore Schiſmatis, eorumdem Equitum Magiſter declaratus eſt.

Pontifex etiam ſolet in Nativitatis Domini nocte ſimilem cappam ferre in Matutino; ſed eſt villoſi ſerici, armellina pelle ſubſuta, quam Bonifacius IX. inſtituerat. In aliis verò Matutini recitationibus, & in die Veneris ſancti de mane eſt ſajæ rubræ cum cucullo iiſdem pellibus ſubſuto, quæ in antiquis cæremonialibus M.SS. *Chlamys coccinea*, *Chlamys rubra*, & *Cappa* dicitur. Vide *Clocca*.

Croccia, baculus ſubalaris. Vide in dict. *Baculus*. *Fulcimentum*.

Crocuphantium. κροκύφαντος, velum ad muliebre caput, alii *Crucyphantium* legunt, quia ad modum reticulæ contextum erat abſque ſtamine, ſed ſola trama.

Crotala, Vide *Campana*.

Cruce Contendere. Vide *Crux*.

Cruciarius, cruciatum afferens. [Febrem denique inter cæteros mortiferos, & cruciarios exitus, erogando homini deputatum. Tertullianus adverſus proſcript. hæret. cap. 2.

Crucibulum, vas. [Nam de nocte crucibulum, & oleum effundebat. In vita B. Coletæ.] fortaſsè diminutivum ex nomine Gallico *Cruche*. Vide *Cruſelinum*.

Cruda Salutatio, ſalutatio Candidatorum ſummo mane facta perſonis, à quibus favorabile ſuffragium exoptabant; *Cruda* dicitur, quia nondum ſatis cocto in ſtomacho cibo, ſurgebant illi ad obſequium præſtandum, quæ phraſis non incongruè Aulicorum adulationibus applicari etiam poſſet. [Quæ non atria nocturnis, & crudis ſalutationibus occupant? Tertull. de pœnit. cap. 11.] de qua matutina ſalutatione S. Cyprianus ajebat: [Quas ſuperbas fores matutinus ſalutator obſedit. epiſt. 2. lib. 2.

Cruda Senectus, ab effectu; ſenectus enim cruditatibus plena eſt. [Miſera inſania crudæ ſenectutis. Apul ejus, lib. 1.

Crurifragium. FR. genus martyrii. Baronius in Notis Martyrol. 23. Maii lit. *e*.

Cruselinum, vaſculum à germanica voce *Krouſelin*, ideſt, poculum. [Portabat enim vas parvum, & fictile, quod vulgò cruſelinum &c. Cæſar. lib. 12. Miracul. cap. 41.

Crusta, veſtis purpurei coloris. [His quoque veſtibus abſtinendum, quas Græci nomine à latino cruſtas vocant, in quibus alio admixtus colori puri rubor muricis inardeſcit. In Cod. Theodoſ.] FR. Sed in neutro genere Aldhelmus de Eccleſiaſtico luxu in veſtimentis loquens, pronunciavit: [Ut cruſto interducto, phalerataque venuſtate carnalis natura comatur. de Virg.

Crux, inæſtimabile noſtræ redemptionis inſtrumentum, quæ nunquam eſt à Chriſtianis ſatis colenda. Inter omnes verò nationes in hoc ſingulares ſunt Æthiopes; nam laici eam in collo appenſam ſemper ferunt, & in manu Monachi, & reliqui Eccleſiaſtici, ſicut & eorum Imperator. Et è contra inter Armenorum errores à D. Nicone collectos, non adorant Crucem, niſi clavum priùs in eam figunt, illamque poſtea benedicunt; ſic etiam maxima reverentia Moſcorum erga Crucem erroribus, & ignorantia miſcetur, qui licèt nunquam ſinant eam ad ſolum ſculpi, aut depingi; collo tamen appendunt, creduntque ſatisfacere præcepto audiendi Sacrum in diebus feſtivis, ſi ſigno crucis ſe ſignent. FR. Primò quo ad ejus etymologiam: Crux à cruciatibus dicitur. can. nulli. 3. quæſt. 1. Deinde quo ad ejus antiquam venerationem etiam ante

Chri-

Chriſti adventum apud Hebræos,& Gentiles; & quo ad Hebræos, primò multa Sacræ Scripturæ loca congerit Jacobus Boſius in ejus tractatu de Triumphanti Cruce, de qua etiam præcipuè in Pſal.73. Dominicus Cardinalis Gimnaſius notavit; ubi Pſalmiſta inquit, [Et gloriati ſunt qui te oderunt in medio ſolemnitatis tuæ, poſuerunt ſigna ſua, ſigna, quæ non noverunt: ſicut in exitu ſuper ſummum &c.] de Hebræis exponens, qui; [Poſuerunt ſigna, & non cognoverunt: hic eſt Jeſus Nazarenus Rex Judæorum, ſicut in exitu, in ultimæ vitæ Domini exitu ſuper ſummum Crucis.] Ac de Gentilibus, cit.Boſius, lib. 2.cap.4.aſſerit, quòd orantes illi Crucem effigiabant; & lib 5. c. 12. quòd Ethnici, neſcientes tamen quid facerent, Crucis figuram, & imaginem formabant: de quibus vide etiam Baronium, ann. 34. num. 92. & 93. De Ægyptiis vide infrà, dict. *Crux Anſata*. Quo ad Crucis materiam: Gloſſa, in Clement. de Summa Trinit. cap.1. de vera Chriſti Cruce ſic ait: [Fertur etiam Crux quatuor genera lignorum habuiſſe, cedrum in ſtipite, palmam in palo longo, cupreſſum in ligno ex tranſverſo, olivam in tabula ſuper Crucem loco quarti brachii, & datur verſus.

Ligna crucis palma, cedrus, cupreſſus, oliva.

Et quomodo proprietates lignorum bene conveniant, inſtant Theologi, quod omitto.] Ac tandem de Crucis hiſtoria, ritu, myſteriis ad mẽtem Auctoris.:||: In primitiva Eccleſia non depingebatur Chriſtus; ſed nuda Crux, ut aliquantulùm Gentilium debilitati condeſcenderetur, qui ad audiendam Euangelii prædicationem, ad Chriſtianorum Eccleſiam ſæpè accedebant; ne ergo paterentur ſcandalum, ſi Crucifixum in Cruce pendentem viderent (crucifixio enim reorum tunc ignominioſum patibulum erat) ideò, ut ſuaviter attraherentur, formabant Chriſticolæ Cruces gemmatas, variis ornamentis decoratas, quod inſinuare videntur Prudentius, & Chryſoſt. in hom. de Cruce apud Baron. ann. 395. num. 9. ideòque figurabatur manſuetus in ejus baſe Agnus, Chriſti typus: quæ antiquæ figuræ, in multis Romæ Eccleſiis adhuc extant, inde D. Paulinus cecinerat:

Sub Cruce ſanguinea niveo ſtat Chriſtus in agno.

FR. Imperator Theodoſius, & Valens legem ſanxerunt in Juſtiniani codice, lib.1.tit.8.contentam, in qua ſub pœnis graviſſimis effigiare prohibebatur Crucem in terra, quod confirmatum fuit in ſexta ſynod. can. 73. Idem ſanxerunt Ludovicus Galliarum Rex, Pius IV. D. Carolus Card. Borromæus in Mediolanen. Synod. à Papa Gregorio XIII. confirmata. Ob obſervantiam hujus legis Tiberius II. Imp. duos theſauros invenerat, dum delere juſſerat tres Cruces in terra poſitas, de qua re Baron. ann. 582. num. 7.:||: Mos autem ferendi in proceſſionibus Crucem cum luminibus accenſis ab aliquibus D. Jo. Chryſoſtomo tribuitur, quem tamen ritum Baronius multò antè fuiſſe affirmat; in quibus proceſſionibus Crucifixi imago debet terga vergere ad clerum; ſed quæ ante Pontificem, & Archiepiſcopos defertur, debet Antiſtitem reſpicere, licèt Canonici intermedientur. Ritus verò deferendi Crucem à Subdiacono ante Pontificem antiquiſſimus eſt. Baron. an.855. ubi de Leone IV. loquitur. Quod privilegium Sancto Stephano Hungarorum Regi Silveſter II. conceſſerat, quia illius nationis Apoſtolus fuerat. Baron.an.1000. Hieronymus Fabrus in Sac. Mem. Ravenn. pag. 50. illius Eccleſiæ Archiepiſcopum in viſitationibus deferre ſolitum ſuſſe ante ſe Crucem, & campanulam refert. Regulares nudam Crucem in proceſſionibus ferre nequeunt; ſed cum velo quidem pendenti. Sac. Rit. Congregat. 14. Januar. 1617. Item juxta Miſſalis Rubricam ſemper locanda eſt Crux ſuper Altare, quando celebratur, in memoriam paſſionis; ex hujus tamen omiſſione non committi grave peccatum docent Suar. tom. 3. diſp. 81. ſect. 6. Vaſquez, tom.3. diſp.233. cap.3. num.16. Facund. lib.3. c. 21. num. 32. Nec poni debet, ſi in Altari expoſitum ſit Sacramentum: & quando in tabernaculo eſt Sacramentum, tenetur Sacerdos genuflectere in principio, & in fine Miſſæ. Miniſtri quotieſcumque tranſeunt ante Altare, Cruci genuflectere debent. Presbyter verò, ſicut & cæteri in adoratione Crucis genuflectunt in die Veneris Sancti, ob ſalutiferæ redemptionis memoriam in ea die peractæ, quæ Crux velo à primis veſperis Dominicæ Paſſionis tegitur, quia tunc Chriſtus ſe abſcondere cœperat, Rup. lib.5.c.1. & in eadem feria VI. in Calvario monte compaRuerat denudatus, quo actu nobis fidelibus ejus divina myſteria revelaverat, quæ hebraico populo erant abſcondita. Idem Rupert. lib.6.c.20. Paulatim tunc Crux detegitur, quia non de repentè Chriſtus ſe manifeſtaverat; ideò oſtendit priùs Sacerdos brachium Crucis ad cornum epiſtolæ, ubi Iſraeliticus populus deſignatur, ut dictum fuit in dict. *Altare*, cui populo Meſſiæ adventus prænunciatus fuit; deinde alterum Crucis latus detegitur, ac tandem velum penitus in medio Altaris Sacerdos poſitus à Cruce detrahit, ad denotandam Crucis prædicationem in toto orbe diffuſam, & quòd Chriſtus ex eadem Cruce operatus eſt ſalutem in medio terræ. Unde hæc cæremonia habuiſſet originem. Vide Baron. ann 397. num.11. & 12. Ciſtercienſes tamen Crucem tegunt à prima Dominica quadrageſimæ uſque ad completorium feriæ V. in cœna Domini, ſubſequente proceſſione. In Conſtantinopolitana Eccleſia, hæc Crucis adoratio per triduum majoris hebdomadæ fieri ſolebat; ubi illa vera reliquia exponebatur, quam Heraclius Imperator in hieroſolymitano triumpho acquiſierat, & ad Sanctæ Sophiæ Templum collocaverat: in quo triduo ejus adorationis ordo ſic erat, nempè, in primo die adorabat Imperator cum cæteris laicis: in ſecundo Imperatrix cum ejus ſexu: in tertio Patriarcha cum clero.

In quibus expoſitionis diebus fragranti odore miraculosè replebatur Eccleſia: ex hoc ſacro item ligno, atque ex ejus nodis pretioſiſſimus liquor emanabat, quo infirmitates variæ curabantur. Baron. ann. 633. De quo D. Gregorius mentionem facit, dum Leontio in epiſt. 34. lib. 7. de tali dono gratias agit, quem liquorem *Oleum Crucis* vocat. Idem teſtatur Beda, epiſt. de loc. ſanct. c. 20. Iidemque Græci præter feſtum Crucis Septembris, aliud habent ad Kalendas Aug. quod his verbis in Menologio notatur: [Primo die progreſſio venerandorum lignorum pretioſæ, & vivificæ Crucis.] Item in Dominica Quadrageſimæ aliam ſolemniſſimam Crucis adorationem celebrant, tùm ex ratione in Triodio adducta, ut, nimirum, fideles ab incepto jejunio jam laſſi, & defeſſi in viſione illius pretioſæ reliquiæ, ad illud proſequendum confortentur, tùm etiam ut D. Chryſoſtomus inquit. [Quemadmodum in ſolitudine illi, qui vulnerati erant, aſpecto æneo ſerpente à morte liberabantur; ſic & nunc illi, qui medium jejunii curſum confecerunt, hujus contactu, ſerpentem, qui animo cernitur, occidunt, iidemque immortalitatem conſequuntur. Homil. de venerat. Crucis.] Hieroſolymis tamen ter in anno in eminenti loco per Epiſcopi manus exponebatur, quod Ι'ερατεῖον, ideſt, ſacrarium dicebatur. Erant prædictæ expoſitiones in eadem Dominica tertia, in die Paſchæ, & in feſto Exaltationis, in quo die Antiochiæ manus Præcurſoris Chriſti oſtendebatur, ut in dict. *Agniferus* dictum fuit. Vetuſtus mos Eccleſiæ eſt in principio Canonis Miſſæ Crucem efformare. Gem. lib. 2. cap. 103. Quin & primam ejuſdem Canonis litteram T. Crucem præfigurare Innocentius III. lib. 3. cap. 3. notavit. Sic etiam Eccleſiam tùm græcam, tùm latinam à tempore S. Marci Papæ in ſacris veſtibus efformare conſueviſſe refert Baron. an. 336. fitque hodie latino ritu in amictu, manipulo, ſtola, & caſula; ſed hac ultima raro hodie, quæ tamen, quando eis induitur, & exuitur Sacerdos, debet oſculari, atque Cruce idem ſe ſignari debet ante impoſitionem amictus, quod ſignum antiquitùs ter agebatur, Sever. Alex. de ord. oblat. non verò cum amictu in manu, quòd eſt quorumdam abuſus. Circa ſigni Crucis munitionem in nos ipſos faciendam, latino ritu formatur manu dextra aperta à fronte ad pectus, deindè à latu ſiniſtro ad dextrum in ſignum, quòd à miſeriis ad fœlicitatem tranſimus; ſed Innocentius III. alium modum docet, nempè, à parte dextra ad ſiniſtram, ad ſignificandum prædicationis Salvatoris ab Hebræis ad Gentiles tranſitum; fit autem tribus digitis dextræ manus unitis, quod Trinitatis eſt ſymbolum; id ſignanter obſervant Græci, & Carthuſiani; in horum enim ſtatutis, cap. 14. hæc habentur: [Quoties autem ſignum Crucis facimus ſuper nos, ſive alios, tribus digitis dextræ manus, ſcilicet, pollice, indice, & medio extenſis, & ſimul junctis, reliquis duobus digitis contractis illud facimus.] Sed Græci in benedictionibus anularem digitum cùm pollice conjungunt, hoc pacto.

Quod Α, & Ω, ſignificare aſſerunt; qui tamen eo ordine, quo Innocentius ſuprà, ſe ſignant, nempè, à dextra ad ſiniſtram; ſicut enim nos ad ſiniſtram priùs dicere ſolemus, *Spiritus*, & ad dextram *Sancti*; Græci verò ad dexteram, quam præſignant, proferunt, *Sancti*, ad ſiniſtram *Spiritus*. De Crucis ſigno in benedictionibus. Vide *Benedictio*. Commemoratio Crucis, quæ fit in officio. Vide *Commemoratio*. *Collecta*. Reliqua ad Crucem pertinentia. Vide *Inventio Sanctæ Crucis*, *Labarum*, *Staucracinus*. [Crux Chriſti ſalva me &c.] in qua mixta ſunt aliqua ſuperſtitioſa verba. Vide *Enſalmus*.

Crux Ansata, in Hieroglyphicis Ægyptiorum erat, de qua Boſius, lib. 5. triumphantis Crucis, & Athan. Kirker. in ejus Hieroglyphicis, & Baron. an. 389. n. 99. & an. 395. n. 9.

Crux Commissa, erat lignum tranſverſum breve ſuper aliud perpendiculariter impoſitum hoc T. modo.

Crux Decussata, formabatur ex duobus æqualibus lignis obliquis, hac X. forma; de qua egimus in dict. *Crux*.

Crux Immissa, erat formata ex duobus lignis; tranſverſale tamen erat brevius, ac ſuper eminentius ponebatur; quæ eſt ordinaria Crucis forma; nam ejuſdem figuræ fuit Chriſti Crux.

Crux Pectoralis. Vide *Encolpium*.

Cruce Contendere. FR. erat particularis modus ſe purgandi à calumnia, ſeu perjurio, l. de furto, & l. ſancitum. Qualiter quis ſe defendere debet.

Crucis Hebdomada. Sic apud Theutonicos Rogationum hebdomada appellatur.

Crucis Inimicos, quoſdam hæreticos appellavit Apoſtolus ad Philippenſes ſcribens, cap. 3.

& ut

& ut Baron. an. 60. num. 4. ait, de iis ille intellexerat, qui negabant Chriſtum crucifixum fuiſſe.

Crucifixus, nempè, Chriſtus. Vide *Crux*, *Suppedanea*.

Cruciferi, erant Religioſi ab Alexandro VII. ſuppreſſi.

Crucigerus, ſeu *Crucesignatus*, miles in vigore Bullæ Cruciatæ, cujus militia ad bellum contra infideles, & hæreticos, ſeu contra invaſores eccleſiaſtici ſtatus à Pontificibus inſtituta, ac privilegiis ſublimata. Item in hiſtoria Concil. Florentini ſub Eugenio IV. celebrati, per *Crucigeros* ſæpè de Græcis intelligitur, qui in dignitate eccleſiaſtica conſtituti, Crucem ex ſerico villoſo nigri coloris ferebant ſupra pileum, cujus rami ab una extremitate pilei ad aliam uſque extendebantur: qui uſus adhuc penes eos durat. Item ordinis equeſtris omnes nobiles milites ſignificat, qui in pallio Crucem gerunt.

Cruciola, Criſticola, Crucem colens. [Temporibus Diocletiani, & Maximini olympiade LXVI. edictis crudelibus Catholicæ fidei cultores, quos Chriſticolas, & Cruciolas nuncupabant, ad thurificandum ſtatuis ethnicorum cogebantur. Aldhelmus de laudib. Virginit. cap. 17.] De hac thurificatione. Vide *Cæremonior*, *Thurificatus*.

Crypta. Vide *Cæmeterium*.

Crysis. Vide *Apocriſarius*.

Cuba. Vide *Guba*.

Cubicularius. Vide *Celliota*. Cujus etymon. Vide *Cubiculum*. FR. Cubicularii Epiſcoporum erant etiam Monachi, can. compaſtoris, 2. quæſt. 7.

Cubiculum, hæc vox penes Eccleſiaſticos Scriptores ſæpè pro Eccleſia, vel Cappella accipitur. [Hic ſepultus eſt in cœmeterio Priſcillæ cubiculo claro, Anaſt. Biblioth. in Marcel. Omne cubiculum binis per liminum frontes verſibus prænotatur. Paulin. epiſt. 12. ad Sever.] Inde Cappellanus *Cubicularius* dictus fuit: [Hic etiam conſtituit, & addidit ſupra ſepulcra Apoſtolorum ex Clero Romano cuſtodes, qui dicuntur Cubicularii. Anaſt. Biblioth. in Leone I. [FR. Et ſicut Cappellanus à cappa dicitur, & Cubicularius à cubiculo, quę tamen vocabula idem inter ſe ſignificabant; ut in dict *Cappellanus* viſum eſt, & Baron. an. 461. n. 11. ſic etiam inter Græcos ſynonyma ſunt Cappellanus, & Cubicularius; nam Paſtophoros à παςὰς provenit, ideſt, pallium, ſive thalamus, unde παςοφόρος, gerens pallium, qui & Cappellanus quoque ab eis appellatur; nam παςοφόριον thalamum, & cubiculum ſonat, atque Venus παςοφόρος, ideſt, thalamifera denominata fuit; hinc Paſtophorium chorus intelligitur, & non ſacriſtia, ut perperàm Hieronymus Fabrus in ejus Sac. Mem. Ravennæ, pag. 10. putavit; hinc Eccleſia Dei unus thalamus Chriſti dicitur, can. quamvis, diſt. 21. & licèt D. Hieronymus in Ezechielem, c. 42. habeat hæc verba: [Eductus eſt in gazophylaciū, ſive ut Symmachus, & LXX. tranſtulerunt, exedra, vel ut Theodoſius παςοφόριον, quod in thalamum vertitur, quod erat contra ſeparatum ædificium.] Hæ nihilominus translationes de choro communiter intelliguntur, ſeu potiùs de ſedilibus, quæ intra peribolium, ideſt, intra chori ſepta exiſtebant, ut in dict. *Peribolium* meliùs oſtendam. Idem ulteriùs ex conſtitutionibus Apoſtol. lib. 2. c. 57. de Eccleſiis ædificandis probatur, ubi hæc habentur: [ac primum quidem ſit ædes oblonga ad orientem verſus, navi ſimilis, utrinque paſtophoria in orientem. Sit ſolium Epiſcopi in medio poſitum, & ex utroque ejus latere ſedeant Presbyteri, & aſtent Diaconi ſuccincti, & expediti ſine multa veſte.] Unde chori ſedilia deſignare videtur canon hic. Item 1. Mach. c. 4. n. 36. habetur; [Ecce contriti ſunt inimici noſtri, aſcendamus nunc mundare ſancta, & renovare &c. & viderunt ſanctificationem deſertā, & altare profanatum, & portas exuſtas & in atriis virgulta nata, ſicut in ſaltu, vel in montibus, & paſtophoria diruta.] Et inferiùs, [Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & ſcutulis, & dedicaverunt portas, & paſtophoria, & impoſuerunt januas.] Paſtophoria enim januas habebant; nam chorus erat circumſeptus, ut in dict. *Peribolium* dicetur. De hac autem victoria à Juda contra Lyſiam obtenta Joſephus Jud. lib. 12. Antiquit. c. 11. ſcribens, ait: [Judas perſuaſit ſuis, ut quandoquidem poſt multas victorias Deus conceſſerat, aſcenderent Hieroſolymam, & luſtrato templo, mactarent ſolemnes victimas, ubi cùm inveniſſent templum deſertum, & portas ejus incenſas, & in atriis virgulta enata propter ſolitudinem &c. ipſe iterum repurgare templum aggreſſus eſt &c.] Igitur paſtophoria, thalamum, gazophylacia, & exedræ, intra peribolium erant, ut in dict. *Peribolium*, dicemus.

Cucobadditi. FR. Hæretici in Ægypto. Baron. an. 535. n. 84.

Cucubo. FR. verbum, ideſt, caput in terram defigo, & pedes levo. Dionyſius Carthuſianus in 4. Reg. c. 2. art. 3.

Cuculla, exterior Monachorum veſtis ad modum togæ: [Ad quod verbum Abbas evigilans, experiri volens, utrùm viſio eſſet vera, vel ſicut ſæpè evenit, fantaſtica, cucullam ſupra pectus ſuum palpavit, quam totam invenit madidam, lacrymarumque ſtillicidiis perfuſam. Cæſar. lib. 3. c. 25.] Cujus ſignificatus hi ſunt. [Cuculla Monachorum ſumpta eſt à Colobio Apoſtolorum; illorum verò tunica formatur, ut Dalmatica. Hæ duæ veſtes formam Crucis præferunt, quia Monachi ſe vitiis, & concupiſcentiis crucifigunt; per has enim ſex alæ Seraphim exprimuntur: duæ partes capitis, quibus caput velant, ſunt duæ alæ, quæ fidem, & ſpem inſinuant; duæ autem manicæ ſunt duæ alæ, quibus volant, quæ geminam dilectionem prænotant: duæ verò partes cucullæ in ante, & retrò duæ alæ ſunt, quibus corpus protegunt, quæ pœnitentiam, & operationem exprimunt. Gem. lib. 2. cap. 137.] Aliqua-

quando ſcapulare, ſeu capucium ſignificat. De quo vide *Cocula*. [Cucullis namque perparvis uſque ad cervicis, humerumque demiſſis confinia, quibus tantùm capita contegant, indeſinèter diebus utuntur, ac noctibus. Caſſian. lib. 1. c. 4.] Reperitur etiam *Cucullus*, ex quo corruptè Maronitę *Kallus* monachale caputium dicunt, atque *Cucullatus*, Monachus intelligitur. [Inde eſt, quòd mundus plenus eſt cucullatis, & penè vacuus Monachis. Petrus Bleſen. lib. 7. epiſt. 14.] FR. Cuculla monachalis diverſimodè deſcribitur in Clement. de ſtat. Monach. cap. Ne in agro, §. Cùm verò, ubi ſic habetur: [Verùm ne ex diverſa acceptione, quam in diverſis regionibus hujuſmodi vocabula, Flocus, videlicet, & Cuculla dicuntur habere, hæſitandi circa præmiſſa materia relinquatur: Cucullæ nomine habitum longum, & amplum, ſed manicas non habentem: nomine verò Floci habitum, qui longas, & amplas habet manicas, nos intelligimus.] Vide *Tilia*.

Cucuma, coquinarium vas. [Dii aurei, ex quibus cucumæ meliùs fiunt ad uſus hominum. Ambroſ. ſer. 9.] Reperitur ejus diminutivum nomen *Cucumellum*. [Calices duo aurei, item calices ſex argentei, cucumellum argenteum; apud Baron. in 2. tom. Annal.

Cucurbito. FR. verbum barbarum in lege Longobard. ſignificat Vaſſallum, qui ejus dominam, ſeu cōſanguineam vitiaverat; inde ſtuprum, adulterium, & quid ſimile *Corbita* in lege juridica Pratei dicitur; adultera verò *Cucurbita*, cujuſque maritus *Cucurbitatus* ibi appellatur: fortaſsè à *Cucurbita*, quæ carnem, & humores trahit. Vide *Cupha*: vel ſi ex latina dictione hoc vocabulum deducendum eſſet, à voce *Corbitare*, quæ in corbita navis genere immittere ſignificat, eaque Plautus translatè uſus eſt. pro ventrem implere, ſic *Cucurbitare*, metaphoricè pro fornicare, ſeu potiùs gravidam reddere mulierem.

Culcitra. Vide *Ariſtaton*, *Plumacium*, *Stroma*.

Cultellatus. conſciſſuræ pro ornamento in veſtibus, italicè *frappato*, *fraſtagliato*, ſeu *trinciato* dicitur. [Jam intratura fores oratorii, dæmonem in ſpecie viri tunica indutum cultellata contra ſe ſtare conſpexit. Cæſar. lib. 5. c. 45.] quæ veſtis intercisiones ſignum ſunt faſtus, ac ſuperbiæ; ideòque in hac forma ſuperbiæ ſpiritus ita comparuerat; quod idem Cæſarius, lib. 4 c. 15. inſinuans, ait: [Superbia verò ſic in eis regnavit, ut cogitare non ſufficerent, quali modo veſtimenta ſua ſuciderent, atque cultellarent.] Nec immeritò Turcæ hoc genus conſcindendi veſtes inſaniam Chriſtianorum putant.

Cultus, religionis ſignum. Vide *Curatio*, *Dulia*.

Cum. FR. Præpoſitio, quæ aliquando ſtat loco *Pro*. [Qui verò ex toto nihil habent, ſimpliciter petitionem faciant, cum oblatione offerant filium ſuum. In Regula S. Benedicti, c. 59.] *Cum oblatione*, ideſt, pro oblatione intelligitur.

Cuniculinus, ad cuniculum animal pertinens [Carnes ſuillas, vel cuniculinas non abjiciunt, piſcium carnes pinnulis carentium non reprobant. Evantus Abb. in quadam ejus epiſtola.] Ubi loquitur de carnibus Judæis vetitis.

Cuniculus. Vide *Chærogryllus*.

Cupa, cophinum, ſeu ciſta viminibus contexta, in qua cruciabantur SS. Martyres: [Igitur urgente muneratorum decreto Sancti Martyres in circi ſpectaculo ter denis cuparum gremiis includuntur, quæ intrinſecùs atræ picis maſſa, & bituminis fomite, ſulphuriſque fœtore replentur, farciuntur, & extrinſecùs ſuppoſitis crepitantibus rogi torribus, & ſarmentorum faſciculis conflagrantibus ſuccenduntur. In tantum, ut flammantis pyrę cacuminacem obeliſci proceritatem; ſed tamen & rotundum ſphœræ apicem triginta cubitis in conum præcellerent. Aldelmus de Virg. c. 19.] Aliquando vini dolium ſignificat. [Cellariam enim aliquando vinum de cupa producentem, feſtinanter per nuncium accerſivit. In vita S. Adelherdis Virg.] FR. eodem vocabulo uſus eſt D. Auguſtinus, qui l. 2. de morib. Manichęor. c. 16. eos irridens; nam illi aſſerebant vinum eſſe Diaboli fel, & tamen abſque aliquo ſcrupulo uvam comedebant; ſic inquit: [Jam verò quæ tanta perverſitas eſt, vinum putare fel Principum tenebrarum, & uvis comedendis non pavere? Magis ne inerit illud fel, cùm in cupa, quàm in acinis fuerit?] ac idem, lib. 9. confeſſ. c. 8. ait: [Nam cùm de more tamquam puella ſobria jubetur à parentibus de cupa vinum depromere, ſubmiſſo poculo, qua deſuper patet, priùſque in lagunculam funderet merum, primoribus labris ſordebat exiguum, quia non poterat ampliùs, ſenſu recuſante &c.] Aliqui tamen *Cuppam* legere malunt.

Cupha, vas ut plurimum vitreum, quod cucurbita medicinalis à Plinio, lib. 38. c. 20. appellatur, quæ carni applicata ad trahendum ſanguinem, vel humorem corporis inſervit; quæ verò *Ventoſa* propriè dicitur, non ſanguinem, ſed tantùm humorem trahit. Romani vulgariter *Coppettam*, & *Ventoſam* vocant, Græci κύφη; unde præſens vocabulum derivationem ſumpſerat: ideò ſecundum Voſſium corrigendus eſt Iſidori textus, lib. 4. orig. c. 11. ubi habet: [Similaria, Angiſtrum, Spatomele, guva, quæ à Latinis à ſimilitudine cucurbitæ, à ſuſpirio ventoſa vocatur,] omnia autem nomina hæc græca ſunt, atque Chirurgorum inſtrumenta; ſed corruptè, ut plurimum: nam *Similaria* corrigendum *Smilia*, ex græco σμιλίον, ideſt, ſcalpellum: *Angiſtrum* ἄγκιστρον, hamus: *Spathomele*, σπαθομήλη, ſpecillum chirurgicum, italicè *Taſto*. FR. cujus inventorem. Cic. 3. de nat. deor. Æſculapiorum unum ex tribus, Apollinis, nempè, filium inventorem facit, ſic inquiens: [Æſculapiorum primus Apollinis, quem Arcades colunt, qui ſpecillum inveniſſe, primuſque vulnus dicitur obligaſſe.] :||: Tandem corruptè *Guva* pro cupha, ut ſuprà, legendum. Vide *Scupha*.

Cuphia, licèt propriè ornamentum capitis mulie-

lie-

liebris ſit, & à forma κύφως, ideſt, cucurbitæ, ita dicatur; ab Albino tamen Flacco pro bireto Eccleſiaſticorum accipitur (de quo in dict. *Camelaucium*, & *Coſia* dictum eſt). [Eccleſiaſtici pileolos, ideſt, cuphias geſtant in capite, dum aſſiſtunt Altaribus. De divin. off. c. 37.

CUPLA. Vide *Copula*.

CUPPA. Vide *Cupa*.

CURATA ECCLESIA. Vide *Parochia*.

CURATIO, precatio, ſeu divinus cultus. [Sancite jejunium, prædicate curationem. Tertull. adverſ. Pſych. c. 16.] ubi verba Joelis Prophetæ interpretatur; qui cap. 1. ait: [Sanctificate jejunium, vocate cœtum, &c. clamate ad Deum.] Quamvis D. Hieronymus in vero latino ſenſu curationem, & medelam ſpiritualem intelligat, cùm jejunium ſit vera peccatorum curatio: ſed Tertullianus juxta græcum ſenſum θεραπεία, quæ dictio nedùm medelam, ſed obſequium, & reverentiam ſonat: ſic Plato in Eutryphone eodem vocabulo uſus eſt ad ſignificandum divinum cultum. Quare ex ſubſequentibus Tertulliani verbis de adoratione loqui evidenter patet, dum inquit: [Unde, qui in idolis colendis, & in hac re ornandis, & ad ſingulas horas ſalutandis adulantur, curationem facere dicuntur,) itaque non poterat Tertullianus per dictionem *Curationis* medelam intelligere, dum etiam ait: [Prædicaturos officia curantia Deum:] Deus enim nullius curationis, aut medelæ eſt capax. Quare Leo à Caſtro, & Jacobus Pamelius de adoratione Dei Tertullianum hìc intellexiſſe ſentiunt, quam opinionem favet etiam dictio hebraica *Hasereth*, in Joelis textu, quæ ſolemnitatem ſignificat; ſolemnitas autem pro adoratione, & cultu fit. FR. Puto Hieronymi, & Tertulliani ſenſus ita conciliari: ſicut latinè *Lenire* pro medere, mitigare, & adulari accipitur, ſic θεραπεία, tam corporis, quàm animi mitigationem ſignificat: ſic curare Deum, ideſt, ejus iram (ſecundùm noſtrum captum) mitigare dicimus. Vide *Therapeuta*.

CURCUBA, funis nautica. [Spiræ funes, quibus in tempeſtatibus utuntur, quas nautici ſuo more curcubas vocant. Iſidor. lib. 19. Orig.] Vide *Camelus*.

CURCUMA, capiſtrum.] Alii autem gemmis frœna, & equeſtres ſellas, & balteos ſuos privatos exornare permittimus, de curcumis omnem prorſus qualiumcumque gemarum habitum præcipimus ſubmoveri, l. unica, C. Nulli in frœn.

CURIA ROMANA. FR. *Amplus Alveus* appellatur in Clement. cap. 2. de ſepulturis.

CURIOSUS. FR. Officium Viſitatoris publicarum viarum, provinciarum, littorum, portuum, & ſimilium, qui ſecum debitas inſtructiones ferebat; dicebatur etiam *Curagendarius*. Vide *Perodeutis*.

CURMI, potio ex hordeo, vel alia frugum ſpecie commixta, communiter cerviſia appellata. FR. à dict. græca κοῦρμι quæ idem ſignificat. In Melitæ inſula eſt quoddam oppidum, quod *Curmi* appellatur, ex magna aquæ quantitate, quæ ſub illius ſolo percurrit.

CUROPALATA, Majordomus Palatii Imperialis, quæ dictio non eſt græca, ſed latina à Græcis corrruptè prolata, ut Evagrius Græcus Author fatetur, inquiens: [Palatii regii cura mandata eſt ei, quem Curopalatam Romanorum lingua vocat.] Ideſt *Cura Palatii* latialiter. Quantæ verò æſtimationis erat hæc dignitas, & quomodo incedebat, Caſſiodorus exponit, dum refert Imperatoris verba, ſic Curopalatæ ajentis:] Illud quoque conſidera, qua gratificatione tracteris, ut aurea virga decoratus, inter obſequia numeroſa ante pedes regios primus videaris incedere, velut ipſo teſtimonio vicinitatis noſtræ agnoſcamus tibi palatia commiſiſſe, lib. 7. variar. cap. 5. in fin.] in qua dignitate Cæſar, ideſt, Imperii ſucceſſor non raró deputabatur. Vide Baron. ann. 565. num. 12.

CUROPALATISSA. FR. Curopalatæ uxor. Jacobus Creſerus in Codicum lib. 2. c. 2.

CUROTROPHIUM, κουροτροφεῖον. Eſt locus ubi juvenes aluntur, aut pueri grandiuſculi. Talia curotrophia ſunt collegia, aut alia loca ſimilia, quæ, inter loca pia, ut patet ex Julia l. illud 16. de ſacroſ. recenſentur. Differt autem curotrophium à *Eprephotrophio*, quia hoc pro infantium recenter natis, illud autem pro pueris grandævis alendis deſtinatum erat.

CURRUS. Vide *Birota*, *Carrocium*, *Lampena*.

CURRUTICULI, Hæretici. Vide *Severiani*.

CURSÆ. FR. excurſiones: [Et nullam læſionem neque in hominibus veſtris, neque in rebus eorum à nobis, vel ab his, qui nobiſcum ſunt, vel fuerint, gravabuntur; neque per exercita, aut curſas, neque per ſcammeras, neque per tradicias, qui à partibus veſtris vobiſcum ſunt &c. In præfat. Capitular. Sicardi Principis Benevent. apud Camillum Peregrinum de hiſtor. Princ. Longobard. pag. 76.] Item fol. 77. lin. 34. & fol. 82. lin. 25. Vide *Curſus*.

CURSOR, officium Eccleſiaſticum, ad quod Epiſcopis epiſtolas deferendi ſpectabat. Vide Baron. ann. 44. num. 79. Curſor ad ſynaxim intimabat. Idem an. 58. n. 102. Romæ adhuc durant Papæ Curſores, qui deferunt ejus ordines, ac Pontificias Bullas publicant. FR. ſed in aliis Eccleſiis Curſores ſatellites Epiſcopalis curiæ ſunt, ſicut antiquitùs etiam Romæ Curſores erant Juſtitiæ Miniſtri, qui ex Brutiis, & Picenis deſumebantur, Baron. an. 34. n. 38. & Picenorum ſatellitum multitudo Romæ adhuc durat. Curſoris Synonyma in prima ſignificatione. Vide *Caſtaldius*, *Cerealis*, *Protocurſor*.

CURSUS, officium divinum, quod communiter *Breviarium* dicitur. [Curſum veſtrum horis certis decantate. Ord. Rom.] Quæ verba proferri ſolebant à Diœceſano in ejus Synodo; inde Gregorius Turonenſis, lib. 10. cap. ult. ſe compoſuiſſe librum de Curſibus Eccleſiaſticis teſtatur. [Exurgente Abbate cum Monachis ad celebrandum curſum. Idem Turon. lib. 1. de Gloria Martyr. Speciales horas, & curſum Eccleſiæ cuſtodiant,

Bonifacius Papa, ep. 17.] Sic etiam appellatur in vita S. Germani Pariſienſis Epiſcopi ex Fortunato, c. 64. & 79. apud Surium, tom. 3. Item Amalar. de ordine Antiphon. cap. 52. idem habet, nempè: [In Paſchalibus diebus canitur ad aliquos curſus diurnales: Hæc dies quam fecit Dominus &c. [Vide *Breviarium*, *Horæ Canonicæ*, *Officium Divinum*. Item invaſionem militum ſignificat. [Si hic curſum, Deo ſibi irato, mittere voluerit, vos loco ipſius, quantum Dominus vos juverit, deprædate, D. Greg. in Regiſt. lib. 11. c. 23.] FR. propriè deprædationem ſignificare videtur; hinc Italicè pyratica deprædatio *Corſo* dicitur, & pyratæ *Corſali*. Vide *Curſæ*.

Curtisianus, aulicus, Italicè *Corteggiano*; quo barbaro vocabulo Gerſon. in ſerm. S. Antonii ad Concil Conſtantienſe habito uſus eſt.

Curtis, & *Cortes*, territorium, villa, poſſeſſio, platea, & atrium; ſic variè in variis codicibus. Pro villa autem, territorio, ac poſſeſſione ita habetur in diplomate Caroli Regis pro Corbejæ Cœnobio. [Villas, ſeu curtes, vel ea quæ deinceps in parte ipſius Eccleſiæ voluerit divina pietas augeri, & Flodoard. lib. 2. cap. 11. Morabatur tunc apud gerniacam cortem, quam villam eidem oblatam, ubi gratam haberi Beato Pontifici comperit, offert ei.] Idem habetur in l. ſi quis in curte, 1. de homine in curte aliena. Item pro Atrio. [Curtem fecit Ludovicus de ſuo pretioſo fiſco perpetuali uſu. Anaſt. in Leone III. In curte alia, quæ galeria dicitur, domum fecit latam, & ſpatioſam, ut ampliſſimè Pontifices cum famulis ibi hoſpitarentur. Idem in Greg. IV.] de dictione *Galeria*. Vide ſuo loco. Hinc curtis, ſeu cortes à *Cohorte*, quæ in atrio reſidebat, *Corte*, & *Corteggiano* Italicè deinceps aula, & aulicus dicti fuerunt. Item Curti à Latinis intelligebantur Hebræi; unde Horatius, [Curtis Judæis oppedere] dixit, qui tali epitheto ex defectu præputii appellantur. FR. ſic etiam Hiſpani *Cortado*, Hebræum, & Turcam ex dicto defectu vocant, & *Decurto* pro reſcindere, ſeu recidere dicitur. [Nos conceſſa privilegia decurtabimus, cap. dilecti filii, de privil. à Vide *Curto*. :||: Aliqui Antiquarii ideò S. Salvatoris de Curte in Tranſtyberim Eccleſiam ita appellari opinantur, quia ibi circa uſque ad B. Pii V. tempora habitarunt Curti, hoc eſt, Hebræi.

Curticella. FR. parva curtis. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 5. & 148.

Curto. FR. abbrevio, diminuo: [Mantellum tuum curtabo. Falco Beneven. in chron. ann. 1122.] ex quo componitur verbum Decurto. Vide in dict. *Curtis*.

Curtus. FR. brevis. [Habitus curtos, ſtrictos &c. aſſumerent. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. ſignif. cap. 1.

Cusarsaton. FR. hebraica vox, quæ nomen Regis Meſopotamiæ, ſub quo Iſraeliticus populus pro octo annos in ſervitute manſerat. Judic. cap. 3. Cuſarſaton igitur humiliatio eorum interpretatur. Gloſſa in textu D. Hieronymi à Gratiano de pœnitentia, diſt. 1. can. 69. relato: ibique in poſtilla citatur etiam Origenes, hom. 3. in c. 3. Judicum; ſed vulgata loc. cit. *Chuſan Raſathaim* habet.

Cusinus, pulvinar, ſeu pulvillus, ſuper quem in Altari ponitur Miſſale. [Per pulvillum, qui feſſo ſupponitur ad quietem, ſignatur vitæ ſolatium, ut, videlicet, auditores quaſi pro mercede laboris prædicanti ſibi neceſſaria ſubminiſtrent. Innocent. III. lib. 2. c. 41.] Item ſignificat cor morbidum, tenerum, ac flexibile erga Dei verbum, non verò durum ad inſtar Hebræorum. Hugo lib. 2. c. 20. Item eſt ſymbolum veteris teſtamenti, ſuper quod Euangelium adimpletione quieſcit: [Euangelio ſubſternat pulvillum, quia, videlicet, ad omnia, quæ loquitur Euangelium, lex competens ſuggerit teſtimonium. Rupert. lib. 1. de div. off. c. 36.] Ideò antiquitùs à Subdiacono unà cum libro Euangeliorum deferebatur pulvinar, ſicut in quodam vetuſto Cæremoniali, ubi hæc verba leguntur: [Subdiaconus ante eum pulvinar deferat; per pulvinar, quod præcedit, lex figuratur, quæ Euangelium præceſſit: per plumas, quæ intus occultantur, myſteria, quæ in lege continebantur: per levitatem plumæ, præcepta veteris legis levia ad comparationem novæ.

Cusio. Vide *Coinus*.

Cuso. FR. ſuo. [Faciebat quoque plectam de ipſis palmis, & cuſabat uſque ad horam ſextam. Pelagius Diacon. in tranſlat. Vitarum Sanctorum Patrum, lib. 5. §. 5.

Cuspus, calo, *nis*. [Ligneos cuſpos putantur In Reg. Magiſt.] At in M.S *Vtantur*, loco *Putantur* habetur. Vide *Socculus*.

Custos Aquarum. Hydrophylatus, & hydrophylax, ὑδροφύλαξ. Vide *Signatus manu*.

Custodia. Vide *Ciborium*.

Custrix, fœmina, quæ cuſtodit. [Beithilda cuſtrice Eccleſiæ. In vita S. Valburgis Virg.] fortaſsè Diaconiſſam intelligit.

Cutheli, Populi. Vide *Samaritani*.

Cuzuba, *Guzubica*, & *Cuzubita*. FR. Monaſterium quoddam. Vide Baronium, ann. 325. num. 19. & 20.

Cyaneus Lapis. Vide *Chryſocolla*.

Cyceon, potio ex variis herbis melle & vino mixta, vox græca κυκεὼν, ideſt, mixtio ad extinguendam ſitim. [Mendacia jucundis fabulis permiſcens, & quaſi cyceonem quandam concinnans, inebriavit homines. Theodor. de providentia.] Ac alibi: [Sitienti ardori potionem oggerit cinnum, cyceonem, quam nuncupat Græcia. Arnob.] Hanc potionem Tertullianus *Cocetum* vocat, ejuſque Auctorem Neſtorem fuiſſe, ait: [Accipi patinam, Neſtoris cocetum, miſcellanea Ptolomæi. Adverſ. Valent. cap. 12.

Cyclas, *adis*. FR. Veſtis muliebris auro texta: ex græco vocab. κυκλὰς, ideſt, tunica, quæ habet limbum; nam Græci κύκλον, limbum vocant. [Induit me Dominus cyclade auro texta. In paſſ. S. Agnetis.] Unde Lampridius in Alex.

Se-

Severo ait: [Matronas autem regias contentas eſſe debere uno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona, cum qua ſacrificium facerent, & unico pallio auro ſparſo, & cyclade, quæ ſex unciis auri plus non haberet.] Trebellius autem Pollio de Zenobia Regina inquit: [Convivata eſt Imperatorum Romanorum more. Ad conciones galeata proceſſit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam cyclade veluti fibula muliebri aſtricta.] Quod videtur intelligi de ſtrato, ſeu veſtis cauda, eodem modo, quo Cardinales, Præſules, ac etiam Mulieres hodie utuntur, in cujus medietate fibula eſt, quæ ad ſublevandam caudam, vel dimittendam inſervit, cui opinioni ſavet Propertii verſus:

Et cyclade longa verrit humum.

Atque Flav. Vopiſcus inquit; quòd cùm Saturninus à militibus ad imperium inauguratus eſſet; [Depoſita purpura ex ſimulacro Veneris, cyclade uxoria, militibus circumſtantibus, amictus, & adoratus eſt.

Cyclon. Vide *Exedrà*.

Cymatium, tectum domus, ex græco vocab. κυματια, ideſt, aquæ inundatio, ſeu columnæ capitellum. [Scit albarius tector & tecta ſarcire, & tectoria inducere, & ciſternam liare, & cymatia diſtendere. Tertull. de Idolatr. cap. 8.] Hoc tamen vocabulum in vero Tertulliani ſenſu terram laterariam, & argilloſam ſignificat, quæ madida, & per aliquos dies benè ſuper tectum perculſa comprimitur, & indurata tegularum loco inſervit ſecundùm Africæ uſum, ubi degebat idem Auctor, ac in Melita communiter, & Neapoli non paucæ domus ita teguntur. Vide *Dona*, *Tecta denſare*.

Cymba. Vide *Aſcus*.

Cymbalum. Vide *Campana*.

Cymbilia, & *Cymelia*. Vide *Cemelium*.

Cynocephalus. FR. græcè κυνοκέφαλος, canis caput ſignificat. Ita Anuben Ægypriorum Idolum, Aug. lib. 2. de Civit. Dei cap. 14 appellat, ex eo quia canino capite figurabatur, inquiens: [Alicui cynocephalo poſtremo, partim ſua propria ſacraverunt.] Eodem vocabulo à Tertulliano, lib. 6. Apologet. & Cypriano. Epiſt. ad Demetr. Idolum hoc denominatur.

Cyphonismus, FR. genus ſupplicii, de quo fusè Baron. in Not. ad Martyrolog. 28. Julii, Littera F.

Cypriana, feſtivitas S. Cypriani, & nautæ ſolebant Stellam *Cyprianam* vocare, quia circa tempus hujus feſti excitantur tempeſtates in mari; ſicut eadem ratione vocant hodie ſtellam SS. Simonis & Judæ, S. Catherinæ, & S. Andreæ; nam circa hos dies maris commotio ſuccedere ſolet: ita etiam Alcioniadum dies Æſtatem S. Martini nautæ dicunt, quia tunc circiter per quindecim dies interſtitium ſerenum ſydera præbent. Itaque ob eandem rationem Petro Subdiacono in Sicilia moranti, & Romam venire cupienti. D. Gregorius ſcripſerat, inquiens: [Stude ſi Deo placuerit, ut in hanc urbem ante natalem Beati Cypriani tranſeas; ne ex ſigno, quod diebus iſtis ſemper imminet, quod abſit, aliquod periculum poſſit evenire, lib. 22. ep. 39.] Quæ tempeſtas appellatur etiam à Græcis Authoribus Κυϖριακη. Niceph. lib. 16. cap. 13. Evagrius, lib. 4. c. 16. FR. Evagrius tamen loco cit. hanc narrationem à Procopio excerpſiſſe fatetur, & Procopius à D. Baſilio in *Examerone* didiciſſe credendum eſt. *Cyprianeam* hanc diem vocat Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Sept. lit. C. Sed *Cyprianam* Latinius in ejus Biblioth. tit. obſerv. &c. in Martyrol. Baron. appellari contendit. S. Cypriani pronomen. Vide *Thaſcius*.

Cypriarches, ex græco idiomate Κυπριάρχης. ideſt, Cypri princeps, ſeu venuſtus princeps. [Et Nicanor Cypriarches non ſinebat eos in ſilentio agere, 2. Machab. cap. 12.] Prior verò expoſitio eſt magis propria hujus loci; nam in verſione Arabica *Princeps Cypri* legitur. FR. Dubitationis tamen ſcrupulus hìc occurrit, cùm verſio Arabica multis erroribus ſcateat, quæ in parte nuper correcta fuit; Nicanor enim Patrocli de primoribus amicus, 2. Machab. c. 8. appellatur, ac elephantum Demetrii Regis Præpoſitus, ibid. c. 14. atque Dux, virque potens, 1. Machab. c. 3. & non Cypri princeps dicitur: ergo *Cypriarches* Principi gratus, & venuſtus intelligitur, quare Machab. c. 3 etiam Principis amicus dicitur: & licet Nicanorem, qui in 2. Machab. refertur, diverſum fuiſſe videatur ab eo, qui in 1. Machab. extiterat; nam de hoc 1. Machab. c. 7. à Juda trucidatum fuiſſe apparet; & de Nicanore Cypriarcha conſtat 2. Machab. c. 15. fuiſſe occiſum; tamen collationanti cap. 7. primi libri, cum 15. ſecundi, facilè patebit ex genere mortis, victore Simone, tempore *Adar*, ideſt, Martii menſe, ac aliis conformibus circumſtantiis, ut dicere oporteat hiſtoriam Nicanoris, quæ in 15. ſecundi, fuiſſe epilogationem narrationis in capite 7. primi libri contentæ, quod in aliis rebus etiam patet, dictis, nempè in 1. lib. & in 2. lib. reiteratis, ut optimè norunt, ac fatentur Scripturales omnes.

Cyprus, hoc nomen in Cantica, cap. 4. Liguſtrum denotat, plantam ſcilicet, quæ florem candidum, & odoriferum gignit, ut Matthiolus in c. 107. lib. 2. Dioſcor. optimè probat. Quare in ejus Sacræ Scripturæ Vocabulario Rupertus Stephanus falsò exiſtimat eſſe camphoram: Vocabulum græcum κύπρος: [Cypri cum nardo, nardus & crocus, Cantic. loco cit.] De materiis enim odoriferis, ac aromaticis loquitur. FR. at camphora, teſte Schindlero in Lexico, eſt materia glutinoſa, qua aliquid oblinitur: Seraphion tamen in lib. de Aromat. inter aromatum ſpecies connumerat, ac ſpeciem gummi ex arboribus ſcatentem eſſe ait, cum quo concordat Avicenna: quæ verò in officinis Europæ hodiè habetur, ad inſtar ſalnitri eſt, & habet odorem acutum, & ingratum: ergo Cyprus, de quo in Cantica, non eſt camphora; nam ibi de aromatibus odoriferis agitur. Quare aſſertio Auctoris ex Plinio confirmatur, ſic atteſtante: [Liguſtrum eadem

arbor eſt, quæ in Oriente Cyprus. Suos in Europa uſus habet: ſuccus ejus nervis, articulis, algoribus: folia ubique uteri ulceri, cum ſalis mica, & oris ulcerationibus proſunt, lib. 2. cap. 10.] Et clariùs lib. 12. cap. 28. [Cyprus in Ægypto eſt arbor ziziphi foliis, ſemine coriandri, flore candido, odorato. Coquitur hoc in oleo, premitur poſtea, quod cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur ex Canopica in ripis Nili nata: ſecundum Aſcalonæ Judeæ: tertium Cypro inſula odoris ſuavitate. Quidam hanc dicunt eſſe arborem, quæ in Italia liguſtrum vocatur.

CYPRINUS. Vide *Cypſinus*.

CYPSINUS, mendoſum vocabulum apud Anaſt. Biblioth. in Leone III. [Feneſtras ipſius Eccleſiæ miræ pulchritudinis ex metallo cypſino decoravit.] Legendum *Cyprino*. FR. de quo Plin. lib. 34. cap. 2.

CYRIACA, ſic à multis Eccleſia appellatur, ex dict. græca Κυριακή, ideſt *Dominica*, quæ vox cum multis aliis nominibus ad Latinos tranſivit. [Sic etiam Cyriaca, ideſt, Dominica à Domino nuncupatur, quia Domino Dominantium, & Regi Regum in illa ſervitur, Valaf. de exordio, & incremento Eccleſiæ, cap. 7.] Dicitur etiam Dominica. Vide *Dominicum*. Item *Cyriaca* Dominica dies ſignificat. Vide *Dominica*. *Dies Solis*. FR. dicitur *Chiriachi*, & *Kyriachi*, & aliquando Hieracenſem in Calabria Civitatem ſignificat, quia Hiera, dominam denotat: [ann. 986. comprehenderunt Sarraceni ſanctam Cyriachi Civitatem, & diſſipaverunt Calabriam totam. Chron. Lupi Protoſp.] alia lectio in codice Ducis Andriæ habet *Sanctam Civitatem Hieracem*.

CYRICSEATTUM; vocabulum nimis obſcurum in vita S. Inæ Saxonum Regis. Alii tamen *Cericſeattum* legunt, quod quædam ſemina, pro primitia Eccleſiæ debita, ſignificat. [Cyricſeatta reddita ſint in feſto S. Martini] ex vocibus Saxonis *Kyrik*, ſeu *Kerek*, ideſt, Eccleſia, & *Seat* ſemen.

D

DACTILI, Palmæ fructus. Vide *Palmatinæ*.

DACTYLOTHECA, δακτυλοθήκη, Capſula, in qua digitorum anuli conſervantur. FR. Sed ex Plinio quantitatem, ſeu muſæū gemmarum ſignificare colligitur; ſic enim ille lib. 37. c. 1. inquit: [Gemmas plures, quo peregrino appellant nomine dactylothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ Scauri.

DÆMON, græcè δαίμων, ſapiens, & aſtutus; antonomaſticè tamen ad ſpiritum infernalem refertur. Quid autem David Pſalm. 90. intellexerit quando dixit [Ab incurſu, & Dæmonio meridiano] eſt quæſtio inter Expoſitores; nam devotæ explicationes à Sanctis Patribus traditæ, quòd, nimirum, Dæmon meridianus ſit inſultus ſenſualis, qui in eo temporis intervallo hominem exagitare aſſolet; ad moralem potiùs intelligentiam ſpectant, quàm ad litteralem. Igitur nonnulli Dæmonem Sylvę habitatorem in parte meridionali ex oppoſito Hieroſolymæ, ubi hunc pſalmum compoſuerat David, per hunc *Dæmonium meridianum* intellexerunt. Rabbini autem in verſione hebræa fundati, quæ habet *Ketef mereri*, ideſt, truncatio mœroris, meridionalem quendam ventum explicant, qui infirmitates malignas, & pernicioſas in diebus præcipuè canicularibus ſecum trahebat, cùm phraſis Pſalmi hujus ſimilima ſit cantici verbis Moyſis in Deuter. c. 32. ſcilicet, [Morſu amariſſimo] ut in noſtra traductione habetur, quæ D. Hieronymus [A morſu inſanientis meridici] vertit. FR. Imò etiam Chriſtiani antiquitùs putabant *Dæmonium meridianum* eſſe ventum meridianum corporibus indiſpoſitiones afferentem, ſic in vita S. Ruſticulæ Abbatiſſæ habetur: [Nam una de ſororibus, cùm graviter ab infeſtatione meridiani dæmonis nimiam fatigationem ſuſtineret, & corpore tremebunda, nullatenus ſe erigere poſſet.] Sic etiam de hac infirmitate Gregorius Turonenſis de miraculis S. Martini in Serenati uxore, quæ in meridie viribus deſtituta in terram ceciderat, ait: [Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam meridiani dæmonis incurſum pati, lib. 4. cap. 36.] De aliquibus pueris ab eodem vento, ſeu turbine meridiano in terram eliſis fit mentio in vita S. Jovini Abb. [Qui vexillo Crucis à Monachis conſignati meritis SS. Martini, & Joviani à dæmone meridiano ſunt liberati.] In Ægypti regionibus, ut mihi quidam Cophtus narravit, aliquando ex meridionali plaga ventus libycus inflare ſolet, qui aerem in flavum colorem convertit, & tam peſtilentialis eſt, ut homines ejus reſpiratione necet: ||: Tandem dæmon infernalis antonomaſticè *Malum* vocatur. [In tentationibus nihil Malo liceat, niſi poteſtas inde tribuatur. S. Cyprian. de orat. Domin.] Quod vocabulum frequens apud Africanos Patres. [Lata atque diffuſa eſt operatio Mali. Tertull. lib. de. pat.] FR. Item *Aquilus* dæmon dicitur; *Aquilus* tamen non ab aqua (ut aliqui perperàm exiſtimant) ſed à colore aquilino, fuſco, nigroque ita dicitur, atque fuſcus, & niger etiam pro malo translativè, & pro bono albus ſumitur. Vide quæ diximus in dict. *Aſprum*, & in dict. *Calculus*. Aquilus igitur color fuſcus eſt. Plaut. in Pœn. [Statura haud magna, colore aquilo.] Synonyma. Vide *Antiſpiritus*, *Diabolus*, *Homo*, *Niger*, *Oniropompus*, *Paredrus*, *Satan*.

DÆMONICOLA, Dæmonis cultor: hinc D. Aug. lib. 18. de Civit. cap. 41. Dæmonicolam Civitatem illam appellavit, in qua Dæmonia colebantur.

DAGUA, pugio, ſica, ex germanico *Dagge*. [Nec daguas, nec cultellos ferant, in Concil. Piſan. 2.]

Hiſ-

Hiſpani, Itali, & Melitenſes adhuc retinent vocabulum *Daga* in eadem ſignificatione.

Dalmatica, veſtis ſacra Epiſcopi, & Diaconi; ita appellata ex Dalmatia, ubi primò inventa fuerat. Iſid. lib. 19. etymol. cap. 22. vel quia ibi ejus uſus incœpit. D. Tho. in 4. diſt. 24. qu. 3. art. 3. Inſtitutor pro Diaconibus Romanis tantùm Silveſter Papa fuit. Ordo Rom. Eſtque lætitiæ ſignum, can. de jejunio, diſt. 76. Erat regius habitus, quo Pertinax Imperator induebatur, dicebaturque *Dalmatica chirodata*, ideſt, manicata, ad diſtinctionem *Colobii*, quod abſque manicis erat. Baron. ann. 261. n. 40. & ſeqq. Item *Tunica* dicebatur. Baron. ibid. FR. Credendum eſt, quòd tempore Apoſtolorum Diaconi *Colobium*, ſcilicet, tunicâ abſq; manicis ferrent; nam in Conſtit. Apoſt. lib. 2. cap. 57. habetur: [Aſtent Diaconi ſuccincti, & expediti, ſine multa veſte.] Colobium etiam tempore Apoſtolorum in uſu fuiſſe teſtatur hìc infrà Gem.: ||: Symmachus Papa illam Diaconibus S. Cæſarii conceſſerat. Baron. ann. 608. n. 15. Qua ſoli Diaconi Romani utebantur, idem an. 598. n. 30. S. Gregorius Archidiacono Francorum conceſſerat, can. communis filius, diſt. 23. Cujus uſus Abbati Montis Caſini conceſſus etiam fuit, Baron. an. 1049. num. 5. Erat autem Dalmatica antiquitùs albi coloris, antè, & retrò duobus lineis coccineis virgata. [Dalmatica à Domini inconſutili tunica, & Apoſtolorum colobio eſt mutuata; eſt veſtis candida manicata duas lineas coccineas antè, & retro habens, & tramites purpureos. Gem. cap. 211.] Uſus dalmaticæ ſub planetam olim ſolius Papæ, quæ ſecundùm Ordin. Rom. erat lanea, atque ex privilegio in Miſſis ſolemnibus eſt omnibus hodie conceſſa. S. Eutychianus Papa ſanciverat, quòd Martyres abſque dalmatica, ſeu colobio purpureo non ſepelirentur, ac deinde ex abuſu etiam ad mortuos miniſtros eccleſiaſticos tranſierat, quod à D. Gregorio cautum fuit: ita ut neque Summos Pontifices cum dalmatica ſepeliri ordinaverit in Regiſt. lib. 4. cap. 48. In Cæremonial. M. S. Davantriæ, qui temporibus Jo. XXII. vixerat, habetur, quòd Cardinales ſub dalmaticam etiam tunicella induebantur, inquit enim; [Diaconi autem Cardinales cotta, amictu, ſtricta tunicella, & dalmatica.] Hoc indumentum (ut ait Innocent. III. cap. 56.) largitionem in pauperes ſignificat, quod ex traditione Apoſtolica Diaconorum munus eſt: græci verò Diacones non induuntur dalmatica; ſed eorum Patriarcha, & Metropolitæ quadam ſimili veſte in lateribus clauſa, & longa utuntur, quam *Saccum* vocant, cujus inventor D. Chryſoſtomus fuerat. Cum dalmatica nedùm Sacerdotes Sancti pingebantur, ut videre eſt in pictura antiqua à Joanne Diacono relata in deſcriptione S. Gordiani Gregorii Magni Genitoris, apud Baron. an. 604. FR. Sed etiam Virgines dalmatica indutæ figurabantur, ut in tribuna Sanctæ Cæciliæ in tranſtyberina Eccleſia, ubi hæc Diva S. Paſchalis opere muſivo dalmatica unà cum ſociis induta adhuc ſic effigiata, & in ejus porticu depicta exiſtit; nam ex Eutychiani Papæ ſanctione, quòd, nempè, Martyres cum dalmatica ſepelirentur: ſic etiam eoſdem Eccleſiam pingere conſueviſſe credendum eſt; ||: Tunicella verò ſub dalmaticâ cerulei coloris erat, ut in muſivo S. Mariæ Majoris perſpicitur; fortaſsè quia jejuniorum tèmpore depoſita Miniſtri dalmatica, ut dictũ eſt in dict. *Caſula*, remanebant cũ hac tunicella coloris ad jejunorum tempora congrui. Vide *Birrus*, *Colobium*, *Diaconus*, *Saccus*, *Tunica*.

Dalmaticatus, dalmatica indutus.

Damasci. Civitatis deſcriptio. Vide *Samericus*. Serici ferax. Vide *Baldachinum*.

Damasus Papa an geſta Pontificum ſcripſerit. Vide *Hermes*, *Palea*.

Damnaticus. FR. ad metalla damnatus, id eſt, ad metallorum fodinas, & liquefactionem. [Cæcilia dixit: Miror, ut non intelligas figuras fictiles, gypſeas, ligneas, atque lapideas, vel cujuſcumque metalli Deos eſſe non poſſe, quas araneæ texunt, & aves ſtercorant, in quorum capitibus ſolent ſibi ciconiæ nidus inſtruere, quos damnatici faciunt; nam ad omne metallum pro criminibus damnati mittuntur; ergo à damnatis initium accipientes, quomodo poſſunt dii vel æſtimari, vel credi? In Paſſione S. Cæciliæ Virg. & Mart.] Dicebatur etiam *Ad beſtias damnatus*; ideſt, ad ſecãdos lapides, vel fodienda, ſive liquefacienda metalla pro Idolis formandis, quæ in beſtiarum figuris ut plurimum effingebantur; hinc Tertullianus dixerat:] Ad beſtias impellimus certè, quas Libero, & Cybele, & Cereri applicatis ignibus urimur (*nempè in metallorum liquefactione*) hoc & illi à prima quidem maſſa. In metalla damnantur, inde cenſentur Dii veſtri, in Apolog. c. 12.] Fuiſſe à Caligula multos honeſti ordinis viros deformatos priùs ſtigmatum notis, & ad metalla damnatos, refert Svetonius in Calig. cap. 27. de qua pœna ſæpè fit mentio apud Ulpianum, Marcerium, Martianum, Calliſtratum, Hermogenianum, Paulum, Modeſtinum, alioſque juriſconſultos, in l. 9. 10. 17. 23. 28. 36. 38. ff. de pœnis. At Ulpianus de jure damnat. in metal. has differentias terminorum internoſcit, nempè: [Inter eos autem, qui in metallum, & in eos, qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt; quòd qui in metallum damnantur, gravioribus vinculis premuntur, qui in opus metalli, levioribus.] Demum hæc metalli pœna à Juſtiniano Imp. §. 1. verſ. capitalia, Inſtit. de public. Judic. inter capitalia judicia connumeratur. Tondebatur illis caput. Vide *Garrabara*.

Damnatus, repagulis clauſus. [Attenderunt ad cryptas, viderunt autem aditus, miſſa macerie damnatos. D. Greg. in Regiſt. lib. 9. cap. 38.] Vide *Damnaticus*.

Damnietas. FR. damnum, L. omnibus qualiter quis ſe defendere debeat. Reperitur etiam *Damnitas*. In capitulare Radelchiſi, cap. 3. apud Camillum Peregrin. in hiſt. Princip. Longobar.

Danielis pulchrum dictum contra Simoniacos. Vide *Simonia*.

DANGERIUM, ex gallico ſermone *Danger*, periculum ſignificat. [Perhorreſcebat plurimum dangerium. In vita venerabilis Mariæ de Maliaco.

DAPIFERS, ferculorum delator. [Dapifer Abbatis Prumiæ. Cæſar. lib. 5. cap. 29. hiſtor. Dapifer menſæ Chriſti. Petr. Bleſenſis, ſerm. 47.] Hodie adhuc durat hujus officii dignitas in aula Imperiali, qua Rheni Palatinus inter Electores fruitur. FR. Hæc dignitas in palatio Imperatoris à Conſtantini temporibus initium habuit. [Magni enim Conſtantini temporibus Roſſicus locum, & dignitatem Dapiferi: Peloponeſiacus, Principis Atticæ, & Athenarum Magni Ducis, Bœotiæ, & Thebarum magni primicerii, magnæ verò Siciliæ Regis: alii denique alia nomina obtinuerunt &c. ſed velut illa dignitatum nomina ad poſteros propagare licitum fuit &c. Atticæ, & Athenarum magnum Ducem; pro magno Duce, nunc Ducem vocant, Nicephor. Gregora lib. 7. hiſtoriar.] Primicerius verò Bœotiæ, & Thebarum poſtea *Megan Kyrion* dictus eſt; quare ibidem Gregora ait: [Nam Bœotiæ, Thebarumque Principem, pro magno Primicerio Megan Kyrion nunc appellatur.] Vide *Primicerius*, *Diſcophorus*. Domeſticus menſæ, in dict. *Domeſticus*, aliud etiam Synonimum. Vide *Infertor*.

DAPSILIA, ſive *Dapſilitas*, abundantia, & ciborum fertilitas, à voce græca δαψίλεια, affluentia. [Munifica dapſilitate recreata. Gunterus in hiſt. Conſtantinop. cap. 8. vitam S. Adelhaidis deſcribens, apud Caniſium.

DARDANARIUS. Vide *Regratarius*.

DARICUS. FR. moneta ex Joſeph. Heb. apud Latinium in ejus Bibliot. pag. 188. col. 1. verſ. ult.

DATARIUM CALENDARII, Martyrologium. In M. ſſ.

DATARIUS PAPÆ, officium magnæ æſtimationis, eſtque prælatitium, & aliquando cardinalitium, ſic appellatur à *Data*, & ſignatione ſupplicationum expediendarum, atque ædes *Dataria* dicitur. Antiquitus hoc officium ad Archidiaconum de jure ſpectabat. De offic. Archidiac. c. 7.

DATUM. FR. in inſtrumentis, & diplomatibus, differt *Actum*, à *Data*. Aliquando *Actum*, & *Datum* ponebantur ſub eadem die; aliquando verò *Actum* ſignificabat diem, in quo factum fuerat inſtrumentum, & *Datum* quando dimiſſa fuerat ex originali copia. [Datum an. DCCXCVII. &c. Actum, in menſe Decembris die 22. apud Torrig. in Crypt. Vatic. ſecunda impreſſ. pag. 610. Data 17. Kal. Aprilis, Chriſto propitio, Imperii Domini Klotharii Pii. &c. Actum &c. Bullar. Caſin. to. 2. Conſtit. 28. & 29. Acta ſunt hæc anno Incarn. Dom. 1226. menſe Maji 14. Indictione &c. Datum apud Imolam anno &c. Ibid. Conſtit. 246. Scriptum (*ideſt actum*) per manum Petri Scriniarii Sac. Palatii. Datum per manum Joannis S. R. E. Diac. Card. VI. Kal. April. An. Dom. M.XCVII. Anno autem Pontificatus Urbani Papæ II. Decimo. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 126. Scriptum per manus Stephani Scrinarii S. R. E. in menſe Aprili. Indictione ſupraſcripta XV. Benevalete. Pax. Data VIII. Kal. Maji per manus Uvidonis Epiſc. Bibliothecarii S. Sedis Apoſtolicæ Anno Pontificatus Domini noſtri Joannis Sanctiſſimi, ac Religioſiſſimi XIII. Papæ Imperii verò D. Ottonis majoris XI. Junioris autẽ V. In mẽſe, & indict. XV. ſupraſcripta. Bullar. Caſin. to. 2. Conſtit. 53.] Et ſic paſſim reperitur in calce vetuſtorum diplomatum, & inſtrumentorum. Item *Datum* ſignificat mandatum, & præceptum. [Et effudit illam (*ideſt*, *ſapientiam*) ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundùm datum ſuum, & præbuit illam diligentibus ſe. Eccleſ. c. 1. Da Altiſſimo ſecundùm datum ejus. Ibid. cap. 35.

DATITIUS. FR. Servus, qui voluntariè alicui magnati ſe ſubdit. [Ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largiùs datitiorum habitatoribus reſtauraverit. D. Gregor. lib. 1. epiſt. 7? Ubi Africæ Exarcho gratias agit, eo quòd multa Eccleſiæ Romanæ prædia in illis partibus colonis, ac habitatoribus reſtauraſſet: qui tamen à Saliano, lib. 5 de guber. *Dedititii* appellantur; ita eos deſcribente, [Tradunt ſe ad tuendum, protegendendumque majoribus, dedititios ſe divitum faciunt, & quaſi in jus eorum, ditionemque tranſcendunt.] Etiam *Dedititii* dicebantur, qui poſt rebellionem iterum ſubjugati, ab eorum ſuperiore, ſeu confœderato demùm in libertate conſtituebantur; municipii verò privilegium amittebant. [Enim verò in dubium cenſoriæ intentionis epiſcynio diſperſo, quantum denotavi, paſſivitas offert: libertinos in equeſtribus, ſubverbuſtos in liberalibus, dedititios in ingenuis. Tertull. de pallio, cap. 4.

DAVID PROPHETA. Vide *Pſalmographus*.

DE. FR. propoſitio hæc in regula S. Benedicti aliquando *Poſt* ſignificat. [Ampliùs de media nocte pauſetur, cap. 8.] Item *Pro* nonnumquam denotat: [Jam de nocturnis, vel matutinis digeſſimus ordinem pſalmodiæ, ibidem cap. 17.] Item ponitur loco *Ex*, [Pro ipſis tribus lectionibus, una de veteri Teſtamento memoriter dicatur, ibid. cap. 10.] Item eſt nota deformitatis. Gloſſa in can. pudenda, 24. quæſt. 1.

DEALITAS, divinitas. [Quid aliud confitetur fides catholicæ Eccleſiæ, niſi quia & Trinitas ſit perfecta, & una ſit dealitas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? Lucifer. Caralit. lib. 1. adverſ. Conſt. Imp.

DEARCHIEPISCOPO, verbum. Vide *Epiſcopo*.

DEBITUM. FR. pro credito: [Feſtinabat unuſquiſque debita etiam maxima perdere. Optat. Milevit. lib. 3.] eſt phraſis Africana, ſeu potiùs Melitenſis, ubi tam creditor, quàm debitor eodem vocabulo *Medien* appellatur.

DEBRIOR, inebrior. [Deq; ſophiæ illum debriari fõte. Trithemius in epitaph. pro Venerabili Beda.

DEBRIATUS, inebriatus. [Et nos, qui carnis voluptatibus debriati, alios etiam peccare facientes, peccatis inebriamus. Hincmar. in vita S. Remigii.] Ita etiam intelligendus eſt locus epiſt. 31. Gerberti, qui fuit deinde Papa Silveſter II. ubi ait:

ait: [Fontemque ſallaciſſimo poculo debriatum expurgans.

Decachordum, græcum nomen δεκάχορδον, muſicale inſtrumentum decem chordarum. [In decachordo pſalterio cum cantico, Pſalm. 91.] Metaphoricè tamen decalogi obſervantiam ſignificat, quæ in divinis auribus melodiam redolet. FR. Clemens verò Alexandr. aliam piiſſimam allegoriam in hoc vocabulo meditatur, & nomen Jeſus ſignificare autumat; nam prima littera Jeſus, apud Græcos decadis nota eſt; quare ſic inquit: [Numquid autem decachordum pſalterium verbum Jeſu ſignificat, qui manifeſtatur verbo decadis? [Vide *Cithara*.

Decalogus, δεκάλογος, decem verba, ideſt, præcepta divina, quæ decem ſunt in duobus lapideis tabulis à Deo Moyſi tradita. Ejus duæ lapideæ tabulæ. Vide *Diptycum*.

Decania, *Decanicus*, & *Decanicum*, voces, quæ carcerem penes eccleſiaſticos Scriptores denotant. [Executor autem litium conſtitutus in decanicis Eccleſiarum recludatur, competentes pœnas luiturus. Julian. Conſt. 73.] FR. *Decania*, Decani carcer; Decanus enim erat is, qui in oppidis, & villis præerat, ad inquirendos maleficos, l. de ſervo fugace. De furtis. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 47. 130. & alibi, qui tamen erant inter Eccleſiaſticos Archipresbyteri Villarum. [Ibi adeſſe debent Decani, ideſt, Archipresbyteri, can. in capite Quadrageſimæ, diſt. 50.] & ibi Gloſſa inquit: [Loquitur de rurali Decano.] Ac idem textus clariùs infrà: [In ſacra autem Domini cœna rurſus ab eorum decanis, & eorum presbyteris Eccleſiæ luminibus repræſententur.] & in extrav. comm. de cenſib. §. ſi verò, habetur. [Decanis ruralibus dumtaxat exceptis, qui in aliquibus regionibus Archipresbyteri nominantur.] Hinc eſt, quòd cogebantur Decani ſacerdotium ſuſcipere, Baron. an. 1095. n. 25. & an. 1100. n. 22. quia ruſticorum Parochi erant, & Parochus infra annum tenetur in Sacerdotem graduari. Vide *Vicarius Firmarius*, *Servator loci*. Aliqui exiſtimant à *Decade* nomen Decani provenire: ||: Dicitur etiam *Decurio*. [Decuriones, ſeu Decani, qui ſub Vicariis quædam minora exercent. Valfridus de reb. Eccleſ. cap. 3.] Eſt etiam dignitas inter Canonicos in multis Cathedralibus. Item inter Monachos eſt officium. In Conſtantinopolitana Civitate Decani appellabantur funerarii, & idem carnifex decanus dicebatur, quare in Cathedralibus Decanus alio nomine, nempè, *Præpoſitus*, appellatus fuit.

Decanus. Vide *Decania*.

Decarcones. FR. Tribuni Romæ tempore Joannis Papæ XII. [Romæ enim duo Conſules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetuſti conſulatus exemplar ſummæ rerum præeſſent, & Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat: ex plebe autem creati ſingulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio; Senatus vicem in conciliis, & deliberationibus obtinebant. Blondus, decad. 2. lib. 2.

Decembrica Libertas, ſaturnalia, ità Gulielmus Durand. lib. 6. Rational cap. 8. ubi de Epiſcopis ait, qui ludentes cum ſervis ad imitationem Gentilium, menſe decembris in ſaturnalium feſtis cum ſervis commiſcebantur.

Decervico, decollo. [Siquidem, quos humari nox ſuccincta prohibuerat, decervicatis liquere cadaveribus. Sidon. lib. 1. epiſt. 3.

Decima. FR. de hac materia multi ſcripſerunt: ſed hìc tantùm videre eſt primò. Quid ſit *Decima*, ſecundò à quo, tertiò cui, quartò propter quod, quintò quando ſolvenda ſit, ſextò in quo conſiſtat. Quo ad primum, Decima eſt tributum de jure divino animarum egentium gratia Dei debitum, can. Decimæ, 16. qu. 1. Quo ad ſecundum, Coloni partiarii, qui partem fructuum percipiunt, hoc dare tenentur. Gloſſa in can. qu. 16. qu. 1. Quo ad tertium, debetur Eccleſiæ, vel ex voto, vel de jure. Gloſſ. in can. moderamine, 16. q. 1. Si decimæ ſunt prædiales, dandæ ſunt Eccleſiæ, ubi prædia ſunt ſita; ſed ſi perſonales, Eccleſiæ ſunt dandæ, ubi perſona ſe transfert, Gloſſ. in c. quod priori, 13. qu. 1. ſed pro Eccleſia intelligenda eſt Baptiſmalis, Gloſſ. in can. quicumque, 16. qu. 1. & in cap. cùm contingat, de decimis, & primitiis. Quo ad quartum, diximus eſſe de jure divino, cap. tua, de decimis, & primit. & quòd hoc in jure divino fundatum ſit. Gloſſa in d. can. moderamine, multas rationes affert. Quo ad quintum, decimæ præſtandæ ſunt, quando fructus colliguntur. Gloſſ. in can. Revertimini, 16. quæſt. 1. Tandem quo ad ſextum: Decima alia dicitur major, alia, minor, cap. cùm in multis, de decimis & primitiis. Pro majoribus decimis intelligendi ſunt terræ fructus, tam aridorum, quàm liquidorum; pro minutis autem explicat ibi Gloſſa: [Minutæ decimæ appellantur partus animalium, & de pullis, ovis, & hortis.] Itaque debentur decimæ: [De grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipſa venatione ſua, can. quicumque recognoverit, 16. qu. 7.] & ibi Gloſſa multa cumulat. Olim quatuor modis dabantur decimæ. Vide Gloſſ. in can. Eccleſias, 13. q. 1. Item decimæ novalium non pertinent ad laicum, qui decimas habet in feudum, c. Tua, & infrà de decimis &c. Quid autem ſit novale, vide ſuo loco. Vide *Primitiæ*. In quibus aliis rebus imponendæ ſint decimæ. Vide de decimis, in Extrav. comm.

Decimata. FR. liquidorum menſura. [Et vini decimatas viginti pro ſuſtentatione debeat miniſtrare. Gregor. epiſt. 44. lib. 1.] quæ menſura ex Anaſt. Biblioth. in Adriano continebat LX. vini libras.

Deciſus. FR. dimembratus: [Parochiam militaris quondam hoſtilitatis diſcrimine fuiſſe deciſam, can. prima, 16. quæſt. 3.

Decoctor. Vide *Interverſor*.

Decretalis. FR. eſt epiſtola, ſeu reſcriptum pontificis ad inſtantiam partium. Quem vigorem habeant hujuſmodi decretales. Vide can. ſi Ro-

N 2 ma-

manorum, diſt. 19. & can. de libellis, diſt. 20. Vide etiam hic *Leges*. Decreta ad fidei dogmata ſpectantia. Vide *Tomus*.

DECRETISTA, doctor canonum. [Nuper in terra noſtra quidam decretiſta nominatus, mortuus eſt. Cæſar. lib. 11. Mirac. cap. 46.

DECRETUM GRATIANI. Vide *Canon*. Cujus valoris ſit. Vide *Palea*.

DECURIO. Vide *Decanus*. Vide Βουλευτὴς, in dict. *Sanhedrim*.

DECURTO. Vide *Curtis*.

DEDICO, pro initiare, frequenter penès Africanos Scriptores. [Auſpicatus eſt pacem, dum dedicat lectionem. D. Cyprianus, epiſt. 33.] ideſt, incipit: ſic de idolis fictilibus, quæ fabricari incipiuntur in pertica transfixa, Tertullianus, cap. 11. adverſ. Gent. ait: [In patibulo primùm corpus Dei veſtri dedicatur.] ideſt, incipitur. [Reperietis primùm Neronem in hanc ſectã tùm maximè Romæ orientem cæſariano gladio ferociſſe; ſed tali dedicatore, (*ideſt incæptore*) damnationis noſtræ etiam gloriamur. Ibid. c. 4.

DEDICATIO ECCLESIÆ. Vide *Agapæ*. FR. Antiquitùs non poterant dedicare Eccleſias Præſules ſine licentia Papæ. Baron. an. 598. n. 22. Dedicatio Baſilicæ Vaticanæ celebrabatur in menſe Novembris. Marriquezr in Chronica Ciſtercien. tom. 2. an. 1145. c. 3. pag. 6. Vide *Encænia*.

DEDITITIUS. Vide *Datitius*.

DEFENDO, pro offendo, ſeu potiùs punio. [Cæterùm omnes ſpecies malorum, quæ etiam Ethnici indubitatè, & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei conſtant. Tertull. lib. de Spect.] In eodem ſignificatu defenſio pro punitione ponitur. [Ut quàm ſit periculoſum non ſolùm manibus, ſed etiam in Sacerdotem verbis excedere, ex noſtra cuncti poſſint defenſione cognoſcere. D. Gregor. in ejus Regiſt. lib. 2. cap. 40.

DEFENSOR, eccleſiaſticum munus, Advocatus erat, qui juriſdictiones, & bona Eccleſiæ defendebat, atque pauperes patrocinabatur. FR. Qui duplicis generis erant, *Magnatum*, ſcilicet, & *Scolaſticorum*. Magnates item erant, vel univerſalis Eccleſiæ, quos *Defenſores devotos* appellat Anaſtaſ. Biblioth. ut Imperatores, & Reges Catholici, qui in coronatione præſtabant juramentum in manibus Papæ, & devovebant futuros eſſe Eccleſiæ defenſores; ſic Francorum Regem S. R. E. Defenſorem Innocentius IV. declaravit. Odoricus Raynal. in Annal. ann. 1244. Hi enim armis jura Eccleſiæ defendere vovebant: vel erat Eccleſiæ particularis, qui vir illuſtris, & potens eſſe debuerat, & etiam erat defenſor Synodorum, qui à Græcis ἔνδικος, ideſt, Juſtus dicebatur, & ab aliis *Syndicus*; hic ab Epiſcopo, Clero, & nobilibus civibus eligebatur, cujus idoneitates, & requiſita in C. Theod. l. Defenſores ita præcipimus, 8. C. de offic. & jurid. notantur, & habebat juriſdictionem in Regularibus in aliquibus caſibus, can. quoniam Monachi, can. Probi num. 16. qu. 1. & can. in ſingulis, diſt. 77. quorum primum S. Sebaſtianum fuiſſe refert Baron. an. 268. Scholaſtici autem Defenſores, qui non armis, ſed doctrina jura Eccleſiæ defendebant, quos Advocatos vocamus. Vide *Adminiculator*, *Conclamator*, *Protecdicus*. Defenſorem ſcholaſticum Oecumenius in Acta Apoſtolorum ἀγοραῖον, ideſt, fori proclamatorem vocat. Juſtinianus Imperator Advocatos etiam Defenſores appellavit, cujus hæc ſunt verba; [Et ſancimus omnes appellationes, ſive per ſe, ſive per procuratorem, ſive per defenſores &c. 2. qu. 6. can. Anteriorum.] Ex his ſeptem à D. Gregorio pro ſeptem urbis regionibus conſtituti ſunt, quos nunc Advocatos Conſiſtoriales appellamus; tunc autem Regionarios Defenſores appellabant; (temporibus enim iſtius Pontificis ſeptem tantùm Urbis regiones exiſtebant) in præſenti autem ad duodecim Sixtus Papa IV. auxit, cum differentia tamen præeminentiarum, ut habetur in tractatu Dominorum fratrum de Rubeis, cujus titulus eſt, *Defenſor redivivus*. Ubi de Collegii Advocatorum Conſiſtorialium origine, habitu tam privato, quàm publico, de muneribus eorum in Conſiſtoriis Pontificiis, admiſſione, ac ordine ſedendi in Conciliis generalibus, de jure doctrinandi, ac transmittendi officium, & locum Advocationis ad liberos, & de advocatione pauperum, & fiſci, diſertè agitur, quorum ſuperioritatem ratione officii Bibliothecæ Archigymnaſii Almæ Urbis agnoſco; quorum omnium DD. Advocatorum Sac. Conſiſtorii tam deceſſorum, quàm exiſtentium vitas pleno, ac erudito calamo exaravit Dom. meus Carolus Cartharius eorumdem Advocatorum Decanus, ſapientiæ decus, & Apoſtolici Archivi Adrianæ Arcis Præfectus. Erant etiam alii Scholaſtici Defenſores, qui ad Orbis Regiones à Pontificibus Romanis ad patrocinanda S. R. E. poſſeſſionum, & regonitionum jura debita, mittebantur, quod ex ejuſdem D. Gregorii epiſtolis non raró liquet; & hi, S. R. E. Subdiaconi etiam appellabantur. Vide *Subdiaconus*. De malis Advocatis Anacletus Papa inquit: [Dum humana lucra attendunt, æterna præmia perdunt, can. quia Epiſcopus, 5. qu. 3.] Item Defenſores poſſunt fieri Clerici, can. in ſingulis, diſt. 77. Item Defenſor dicitur Exorciſta. Vide *Exorciſta*.

DEFENSORIA. FR. defenſionis officium. Extrav. Joannis XXII. de major. & obedientia, cap. unico.

DEFERCULO, fercula de menſa aufero. [Quid mirum dictum, menſa nunquàm diſarmatur, nunquàm deferculatur. In vita S. Othonis Epiſc. lib. 2. cap. 11.

DEFLORATIO, ideſt, florilegium. Vide *Infloro*.

DEFOLLIO, ventilo; ſic de frumento, quod in areis ventilatione mundatur, Ambroſius inquit: [Gementibus areis, dùm cæditur meſſis, frumenta defolliunt, lib. de Viduis.

DEFORCIO. FR. cogo, violento. [Si fortè aliquis deforciaret Domino Regi rectitudinem ſuam; Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Archidiaconi debent eum juſtitiare, ut Regi ſatisfaciat.

DEFORMIS. Vide *Infabricatus*, *Inſpeciatus*.

Defrænor, effrænor. [Cùmque venter reficitur, lingua defrænatur. D. Greg. lib. 1. in cap. 5. Job.

Defrondo. Vide *Capillo*.

Defructo, arborem fructibus ſpolio, & metaphoricè fructum ſpiritualem ex lectionibus excerpere ſignificat: [Quæſitum volumen invenio, produco, lectito, excerpo, maxima è magnis capita defructans, Sidon. lib. 9. epiſt. 9.] FR. ſed *Defruſtans* habent correcti Codices, ideſt, fruſtratim colligo.

Defunctus. Vide *Miſſa defunctorum*. Defunctorum tituli. Vide *Bonæ memoriæ*. Pro defunctis colore rubro Græci in funeralibus utuntur. Vide *Saccus*. Dubium circa benedictionem incenſi, quo Defuncti incenſantur. Vide *Abſolutio*. Dubium in verbis Offertorii, quod in Miſſa Defunctorum recitatur. Vide *Offertorium*.

Degamia, & *Degamus*. Vide *Agamus*.

Degradatio. Vide *Exauctoratio*.

Degrado. FR. Dehonoro, quando, ſcilicet, ad laicam communionem Clericos exterminabant: [Unde non oportet, ut degradetur, & dehonoretur unaquæque Provincia, can. ſcitote, 16. q. 3. can. Subdiaconus, 24. quæſt. 1.] Dicebatur etiam *Exauctoratio*, *Depoſitio*, de quibus Baron. ann. 57. n. 22. & 23. Item *Dejectio*, *Damnatio*, can. ſexta actione, cum ſeq. 15. qu. 7. Item *Depoſitio*, & *Interdictio*, in decretal. de Clerico excommunicato, depoſito, & interdicto per totum. Item *Excitari de presbyterio*, ideſt, degradari. Vide *Presbyterium*. Hodie verò degradatio denudationem à ſacris ordinibus ſignificat, de qua can. ſi quis cum Clerico, 11. qu. 2. ubi ſic habetur: [In criminalibus verò cauſis &c. Non autem aliter puniatur Clericus, niſi obnoxius repertus, ſacerdotio nudatus fuerit ab Epiſcopo ſuo, vel Clericatus honore] & traditur brachio ſæculari, 5. decretal. tit. 40. cap. 27. Vide *Diſſecratus*, *Execratus*. Item de pœnis in ſex. Quomodo autem fiebat antiquitus. Vide *Orarium*.

Degradatio. Vide *Degrado*.

Degrandinor. FR. explodor, expellor. [Et velut homicidæ in extremo examine à juſto judice degrandinabuntur, (*ideſt expellentur*) can. inter cætera, 22. qu. 4.] Ubi Gloſſa extra ſenſum grandine pœnæ æternæ flagellari interpretatur; non enim in extremo judicio flagellabuntur damnatorum animæ pœnis; ſed ad flagella, & pœnas damnabuntur, ubi à juſto judice expellentur.

Degregatus, ſcjunctus, ſegregatus. [Quod degregata ob paſtum fortè pecora, ſollicitè veſtigarent, in Vita S. Genovefæ Virg.] Vide *Demembrator*.

Degutto, guttatim ſtillo. [Verubus tranfixi, aſſati, deguttabantur ad ignem. Matth. Pariſ. in hiſt.

Dehabeo, careo, non habeo, [Maximè ſi dehabent, & egentiores ſunt, Pallad. in lauſiaca, cap. 13.

Dejero. FR. Juramentum Deo promiſſum frango, in tit. 14. c. 2. lib. 1. in 6. & ibi Gloſſ.

Dejejunatus, qui jejunium fregit. [Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna ſuſcipere. In Reg. Magiſt.

Deifer, ferens Deum, græcum epithetum Θεοφόρος, *Deifer Polycarpus*, & *Deifer Ignatius* à S. Dionyſio de eorum Martyrio loquente appellantur, quia Deum ferebant in corde. Ob eandem rationem, ut notat Maximus, *Deifer* appellatur Angelicus Thronorum Ordo à prædicto S. Dionyſio ſequentibus verbis, nempè, [Adverte etiam Sanctorum Thronorum ordinem, Deiferum dixiſſe. Vide *Theotocos*, *Chriſtotocos*.

Deificatio. Vide *Apotheoſis*.

Deificus, divinus; epithetum Sacræ Scripturæ ab Optato Milevit. tributum. [Felicem autem ReligioſumEpiſcopum liberum eſſe ab exuſtione inſtrumentorum deificorum manifeſtũ eſt, lib. 1.

Deiloquus. FR. qui à Deo inſpiratus loquitur. [Nullus Imperator potuit mediis vocibus ſuadere Deiloquis patribus, ut convenirent in ea, quæ ipſi ſectabantur. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmondo, in 8. edit. pag. 222.

Deipara. Vide *Theotocos*, *Chriſtotocos*.

Deiphantor, vox ſemigræca. FR. Idem ac Deiloquus. [Prævidens etiam verè Deiphantor Dionyſius non unam vocaverit hanc; ſed nova quadam Deivirilis nobis eum dixerit operatione verſatum. S. Anaſtaſius Monachus, in ejus epiſt. à Sirmondo in 8. edit. pag. 146. Hujus autem dictionis vera ac germana ſignificatio poſita eſt in dictione *Theophantor*. Vide ibi.

Deisona. Divina Salvatoris noſtri lingua. [Audierant enim ex Deiſona lingua; Qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt. Concil. Carthaginen. IV. can. 45.

Deividus, videns Deum. [Deividos dicimus Miniſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia Dei, quibus dictum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei; cæteris autem in parabolis. Petr. Bleſen. ſer. 18.] Idem Auctor duo genera Chriſtianorum dignóſcit, ſer. 8. inquiens: [Eſt namque duplex genus hominum, Pediſſequum, & quoddam Deividum. Pediſſequum hominum genus eſt, qui Deum non poſſunt cognoſcere per intelligentiam ſcripturarum, ſed veſtigia ejus quoquomodo indagant; per viſibilia enim hujus mundi inviſibilia conſpiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur; ſed Deivido, qui, ſcilicet, Deum videt per intelligentiam ſcripturarum.

Deivirilis. FR. ſic appellata fuit à D. Dionyſio Areop. Chriſti perſonalitas. Vide *Deiphantor*, *Homouſion*, *Homuncioniſtæ*, *Theandrica*, *Monothelita*.

Delatura, litis expenſa. [Capitale, & delaturam reſtituat. In lege ſalica, tit. 18.

Delector. Vide *Jucundor*.

Delegatus Apostolicus, Reſponſalis dicebatur. [Per eos, qui noſtri ſunt, vel fuerint in Urbe regia Reſponſales, ſi mediocris eſt quæſtio, cognoſcatur, can. Frater. 16. q. 1.] Vide *Apocriſarius*.

Deliberatio, in quo differat à voto. Vide *Votum*.

Deliberatus, ſuſpenſus, & in ſtatera ponderatus. [Non novem menſium cruciatu delibratus. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 11.] Loquitur de infante in utero matris; indè mendosè legitur *Deliberatus*, quæ correctio eruditiſſimi Latini Latinii eſt. FR. ut videre eſt in ejus Bibliotheca Sac. pag. 202. col. 2. n. 312. Hujus vocabuli Synonimum. Vide *Depenſus*.

Delictor, Delinquens, & enormis peccator. [Porrò autem etiam ſi graviſſimis delictoribus, & in Deum multùm peccantibus, cùm poſteà crediderint, remiſſio peccatorum datur. Cyprian. epiſt. 59.

Delictum, aliquando genus peccati penes eccleſiaſticos Scriptores ſignificat, quod ex oblivione, vel ignorantia committitur; ita intelligenda ſunt Apoſtoli verba ad Epheſ. cap. 2. ubi inquit: [Et vos cùm eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris] Græca lectio habet παραπτώματα, quod rem per ignorantiam commiſſam ſignificat, ac Pſalmiſtæ verbis confirmatur, ubi ait, [Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Pſal. 68.] ideò ſubjunxit ibidem: [Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.] Sic in præfatam Pauli Epiſtolam D. Hieronymus, Procopius, Ribera, Cornelius à Lapide, & alii exponunt. FR. In delicto non ſolùm locus, tempus, quantitas, & qualitas conſideranda eſt; ſed etiam ætas, ſcientia, ſexus, atque conditio delinquentis, c. 6. lib. 5. tit. 12. decretal. Vide *Exceſſus*, *Plagium*.

Delitiosi Principis. FR. Aulici, & familiares ejus, l. relatum de his, qui ſecreta Regis, &c.

Delognaris. Vide *Drungarius*.

Delphinus. Ellychnium, lucernæ funiculus. [Fecit pharum unum cum decem delphinis. Anaſt.] Et alibi idem. [Fecit coronam cum delphinis quatuor oleo ardentibus.

Dememberator. FR. qui conatur à ſubjectione ſe eximere; hinc Ivo Carnotenſis de quodam ſuffraganeo, qui conabatur à juriſdictione ſui Metropolitæ liberari, inquit: [Huic injuriæ meæ graviorem ſuperadditis, quòd demembratorem Metropolitanæ Sedis non aptè ſatis appellat. epiſt. 8.] Et inferiùs ibidem. [Me non ad demembrationem, ſed ad ſupplendum locum demortui.] Vide *Degregatus*.

Denarialis Homo. FR. ſervus factus liber à Rege mediante pecunia, l. homo denarialis. De manumis. Dicitur etiam *Denariatus*, & *Denariarius*.

Denarius. Quænam differentia ſit inter denarium, & pecuniam. Vide *Peculium*. De variis denariorum ſpeciebus. Vide *Moneta*.

Dendrophorus, δενδροφόρος, faber lignarius, ſeu ligniferus, vel potiùs arboriferus, & interdum ſylva intelligitur, ex eo quia arborum ferax eſt.

Denoto, inculpo. [Si & ſpiritum quis agnoverit, & audiet, & fugitivos denotantem. Tertull. de fuga in perſec. c. 11.

Denso. Vide *Tecta denſare*.

Deo Gratias, ſalutatio inter fideles jam pridem uſitata; ſed hodie inter Religioſos ſolùm, & in ſacris officiis remanſit. De laudato hoc antiquorum Chriſtianorum uſu à Donatiſtis deriſo ſic D. Auguſt. in Pſal. 132. ſcripſerat: [Hi, ſcilicet, Donatiſtæ inſultare nobis audent, quia fratres, cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid eſt, inquiunt, Deo gratias? Ita ne ſurdus es, ut neſcias quid ſit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, agit gratias Deo. Vide ſi non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem ſuum: non enim eſt locus gratulationis, quando ſe invicem vident, qui habitant in Chriſto, & tamen vos Deo gratias noſtrum ridetis.] Ideò in opprobrium hujuſmodi irridentium, ad Miſſæ præfationem appoſita ſunt verba illa,] Gratias agamus Domino Deo noſtro,] & populus reſpondet, [Dignum & juſtum eſt,] atque Sacerdos reaſſumens, ait; [Verè dignum, & juſtum eſt, æquum, & ſalutare nos tibi ſemper, & ubique gratias agere.] Semper, nimirum, in omni loco, & occaſione Deo gratias proferre debemus. Inſuper in Africa multi Catholici ex hac cauſa *Deo gratias* appellari maluere. Vide D. Auguſtinum ad *Deo gratias* ſcribentem. Eccleſia verò hac cæremonia utitur in fine ſacrarum lectionum ad agendas Deo gratias pro ſpirituali paſculo in eis capto, quod in fine quintæ lectionis in Miſſa Quatuor temporum ſiletur, ne ſenſus ſubſequens interrumpatur; ita etiam de mœſtitiæ ſignum in lectionibus officii defunctorum, & in triduo hebdomadis majoris non dicitur. In ultimo Miſſæ Euangelio ſemper profertur, quod Apoſtolorum prædicationem uſque ad extremum terræ ſignificat; primum enim Euangelium Redemptoris prædicationem denotat. Antiquitùs in Miſſæ lectionibus alicujus Apoſtoli dicebatur, *Pax tecum*, D. Auguſt. epiſt. 163. quod adhuc Græci obſervant, ſemper enim lectionem novi Teſtamenti dicunt in Miſſa, qua à lectore peracta, Sacerdos reſpondere ſolet Εἰρήνη σοι.

Deosophus. FR. Theologus. [Unà cum concertatore ſuo, & verè Philoſopho, imò Deoſopho, magnoque commartyre Chriſti veri Dei, & Salvatoris Maximo &c. In Hypomnes, ad collect. Anaſtaſii Bibl. à Sirmondo in 8. edit. pag. 252.] Vide *Theologus*.

Depallo, pallium depono. [Re vera enim quale eſt græcatim depallari. Tertull. de pall. c. 4.] Ubi notandum, quòd ſuo more argutè Tertull. græcatim idem, ac græco modo intelligit; nam inferiùs ſubjungit: [Niſi aurum græcatos minimè decet;] ideſt græco more, & [Crepidas græcatas] pro græcas etiam dixit.

Depalo, propalo, manifeſto. [Virtutum ſuarum oſtenta depalavit. In vita S. Germani.] Verbum à Tertulliano frequentatum, qui contra Hermog. cap. 19. ait: [Siquidem omnia opera ſua Deus ordine confirmavit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum. Idem lib. 5. contra Marcionem, [Depalatorem diſciplinæ divinæ,] D. Paulum appellavit.

Depanatus. Vide *Drappus*.

Depectio. FR. pactum. [Ut ſi citra depectionem

nem id fiat, Cod. Theod. lib. 4. tit. 37.] Differt autem pactum à tranſactione; nam tranſactio eſt pactio non gratuita. Gloſſa in rubrica, in cap. 4. de pactis affert hos verſus.

Incerta de re tranſactio dicitur eſſe;
Sed fiant certa pacta favore rei.

Vide *Tranſactio*.

DEPENSUS. FR. ponderoſus.] Et ideò dilecte fili depenſæ ſalutationis afflatu ſupradictos Clericos tibi commendo, can. Chriſtianis, 11. qu. 1.] Vide *Delibratus*.

DEPERSONATUS, dehonoratus, ex perſonalitate degradatus. [Non es deperſonatus mihi miniſtrando, cùm ſis filius comitis, ego Regis, & Reginæ. Matth. Paris in hiſt.] Dicere, nempè, voluit, quòd non ideò exinaniverat ſuam perſonam ille, licèt filius comitis eſſet, dũ Regis filio ſerviebat.

DEPLICO, explico, enodo. [Cujus pedes tanta erant contractione natibus complicati, ut nulla inde poſſent arte deplicari. In vita S. Genovefæ Virg. §. 30.

DEPONOR. Vide *Periclitor*.

DEPOSITARIUS. Vide *Intertius*.

DEPOSITATIO. Vide *Intertio*.

DEPOSITUM. FR. ideſt, mutuatum, ſæpè in ſac. can. atque etiam apud ethnicos Scriptores: ſic etiam de Chriſtianis Plinius Secund. lib. 10. epiſt. 100. Trajano ſcripſerat: [Seque ſacramento, non in ſcelus aliquod obſtringere; ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati denegarent.

DEPRECIO, in contemptum habeo. [Sic & Epicurus omnem cruciatum, doloremque depreciat Tertull. in Apolog. c. 45. Amant, quos multant; depreciant, quos probant. Idem de Spect. c. 22. Hanc fidei cautionem mens teneat, conſervet memoria, ne divinitatis pretioſum munus depreciet charta vilis, ne myſterium lucis atrum tenebret atramentum, S. Petrus Chryſolog. ſer. 59.] Ubi de vita æterna fidelibus promiſſa loquitur.

DEPRECIATUS, deſpectus, ſpretus, & in vili pretio habitus.

DEPRESSUS, reſplendens. Vide *Cataclistus*.

DEPUTATUS, ex Latino Græci Δεπουτάτος, dixere: officialis erat in Conſtantinop. Eccleſia, ad quem pertinebat cum luminibus accenſis Euangelium aſſociare, ac ſacra dona quando ad Altare proceſſionaliter deferebantur; quæ cæremonia à Græcis *Magnus introitus* dicitur. Induebatur deputatus manto ſimili Epiſcopali, ſed abſque virgatis coloribus, ſeu fluminibus, & hoc officium exercebat Græcus Imperator in die coronationis ejus cum maxima circumſtantium ædificatione, tempore, nimirum, proceſſionis induebatur hoc manto ſuper pretioſum ſaccum, præcedebat coronatus, gerenſque ſacra dona ſuper caput, in manu autem dextera crucem, & ſiniſtra ferulam Νάρθηξ appellatam, de qua vide *Narthex*. Antiquitùs verò in Eccleſia græca Deputatus erat officium ordinis minoris, ideſt, Acoliti, de qua ordinatione Simeon Theſſalonicenſis in Dialog. de Myſter. Eccl. Antiqua Ritualia, & Petrus Arcud. lib. 5. cōcord. c. 9. ſcripſere. Erat etiam hoc officium laicale, & in exercitu Deputatus debiles, & vulneratos reſtaurabat; equites è ſella delapſos iterum reponebat, & ideò ad liberandos milites à periculis in dorſo ſui equi ad ſellæ lævam ferebat exiguam ſchalulam. Itaque in exercitu hoc fine multi Deputati numerabantur.

DEPUTATUS IN POENITENTIAM; pro eo, cui pœnitentia impoſita fuit. [Inſinuatum nobis eſt Marcellum Barbicanæ Eccleſiæ, ibidem in Panormitana Civitate, in Monaſterio S. Hadriani in pœnitentiam deputatum, nec ſolùm victus neceſſitatem pati, ſed & nuditatis nimiam ſuſtinere moleſtiam. S. Greg. lib. 4. epiſt. 8.

DERECTARIUS. FR. Latro, qui à Juriſtis etiam *Apertularius*, ideſt, fractor dicitur.

DERELICTA. Vide *Paralipomenon*.

DEROBO, furor: ex gallico *Deſrober*. [Orphanorũ, viduarum, & aliorum miſerabilium perſonarum, quæ deprædatæ, & derobatæ, famiſque ſubjectæ anguſtiæ clamant ad Dominum. Clemens Papa VI. in epiſt. ad Edoardum III. Angliæ Regem.

DEROGATOR, calumniator. [Quia tantus eſt livor derogatorum, ut materia, quam mittis, velociùs ſortiatur inchoata probrum, quàm terminata ſuffragium. Sidon. lib. 9. epiſt. 2. De cæteris verò ſtudii noſtri derogatoribus, quid ex aſſe pronunciem, nec dum deliberavi. Idem, lib. 3. c. 14.] FR. *Derogator* inveſtigatorem etiam ſignificare videtur, à verbo *Derogo*, quod interrogo, & inveſtigo ſonat. [Quis taliter commentatitiis laudibus locupletavit fama dominum actuum ſuorum veritate mendacium? Non derogo vobis de Scriptoribus, (*ideſt, non interrogo*) quorum beneficio contigit ornata ad nos majorum geſta perduci. Ennod. Ticinen. Episc. in Apologet.

DEROGO, pro interrogo. Vide *Derogator*.

DESAGMOR. Vide *Diſagmo*.

DESCRIPTIO. Vide *Diagraphum*.

DESERTUM. Vide *Eremus*.

DESERTOR. FR. qui deſerit, inter Eccleſiaſticos tamen Scriptores pro eo, qui fidem deſerit, accipitur, ideſt, Apoſtata. [Cùm errorem corrigo deſertoris, can. quemadmodum 23. qu. 7.] ibi Gloſſa ait: [Cum deſertore ſtrictiùs agitur, quàm cum hæretico, ut dicitur in ſumma; deſertor enim in jure civili dicitur, qui diu vagatus, reducitur, ff. de re militari, leg. 3. §. 2.

DESFOEDERATUS. FR. fœdere ſolutus. [Reconciliati ſunt cum Duce Spoletano, non desfœderati. Heremperti Epitome, ann. 878.

DESIGNATOR. FR. In l. Athletas, in principio, ff. de his, qui not. infam. ſignificat illum, qui decernit, ac diſponit loca ſedentium, quem Cotta in ſuo Mem. verbo *Deſignatores*, ait, hodie vocari Cæremoniarum Magiſtrum.

DESIPIO, altero, corrumpo. [Fermentum modicum deſipit totam conſperſionem. Tertull. lib. de Pall. cap. 3.] ad Apoſtoli verba alludens, qui ait: [Modicum fermentum totam maſſam corrumpit, 1. Corinth. c. 5. & ad Galat. cap. 5.] Ergo *Deſipit*, pro *Corrumpit* Tertullianus poſuit.

Desitudo; FR. deſidia, otioſitas. [Si quid ex his ſtudiis olim fortaſsè libaſſem, totum deſitudine tanti temporis perdidiſſem . Sulpitius in præfat. ad Vitam S. Martini.

Desocio, diſſocio, disjungo, ſeparo . [Cùm enim imprudens ille, & impudens Lucifer ſe à Deo, & ſocialibus deſociaret Angelis; ipſi in ſocietate perſtiterunt in manſuetudine ſua roborati. Petrus Bleſenſis. Ser. 33.

Despicio. Vide *Superhabeo*.

Desplendesco, denigror, ſplendorem perdo . [Qua deſplendeſcat nitor cordis veſtri, S. Paulin. epiſt. 26. ad Aprum.

Despotes, Δεσπότης, Dignitas conſpicua, & abſoluta authoritas in Græcorum Imperio, de qua varii variè expoſuere; ideò mihi hìc benè viſum eſt pro Eruditorum ſatisfactione, quicquid de ea Cardinalis quondam de Aragonia Joannes Laſcaris retulerat, afferre, quod inter Manuſcripta Eruditiſſimi Latini Latinii Viterbienſis inveni, quæ relatio infrà habetur.

DE NOMINE, AC DIGNITATE DESPOTÆ.

AD CARDINALEM ARAGONIÆ.

ILLUSTRISS. DOMINE. Ut referam quod ſentio de nomine *Deſpotæ*, ac dignitate, prout mihi Summi Pontificis nomine injunxiſti. Ajo *Deſpotæ* appellatione ſignificari dignitatē æqualem regiæ, proximam Imperatoriæ. Loquor autem de uſu nominis, florente adhuc Imperio, atque ad ætatem uſque noſtram; quoniam apud antiquiſſimos, & in vetere illa Græcia, ut ex priſcorum ſcriptis cognoſcere licet, Deſpotes erat, quem herum dixere Latini, itidem antiqui. Etymologia autem vera, inque loquendi ratione differunt hæc vocabula inter ſe, quia herus quaſi heros eſt: Deſpotes metus auctorem indicat, ſive metu factum, ob reverentiā, ſcilicet, quæ debetur heris, atque juxta illud *Primus in orbe Deos fecit timor*; quandoquidem Deus quaſi Δέος; ſed vetus illa linguæ proprietas in antiquorū libris, quibus pepercit vetuſtas, ſervatur intemerata. Lingua vernacula, quod palam eſt omnibus, jamdiu adeò degeneravit ab antiqua, ut veterum ſermo penitùs faciem mutaſſe videatur. Quamobrem, ut cætera ferè omnia vocabula corrupta ſunt dominantia, admiſſis frequenter exteris, omiſſis veteribus, ſuggeſtiſque novis; ita quoque horum nominum alterum ab uſu linguæ vernaculæ abiit, præſertim in Italia, niſi fortè *Miſſere* pro mi here dici aſſeveres, ut corruptum ſit tantùm. Alterum ſi omninò mutatum non ſit; attamen ſignificatione auctum videmus, quando herili conditione, aut ſtatu Majeſtas regia longè major, longèque ſublimior, ſucceſſitque in locū heri nominis apud Italos, aut ſupradictum, aut aliud hujuſmodi vulgò notum, quod ſervitori, ſervo, inquam, famuloque reſpondeat; apud Græcos Δεσπότης, quod antiquitus quandoque dominum ſignificabat olim, qui ſibi ipſe mortem conſciviſſet. Sic uſus etiam in artificioſa, doctaque locutione variat dictiones, mutatque ſignificata. Tyrannus antiquis Rex erat: *Dexteram tetigiſſe Tyranni*; poſteris inviſum nomen. Hoſtis, hoſpes, *Atque hoſtem ſupplex aſſere ſuperbum*; poſtmodum inimicus, pluraque alia ejuſmodi uſui inſerviunt, ut rectè admodum Horatius enunciavit:

> Multa renaſcētur, quæ jam cecidere, cadentq;
> Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus,
> Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.

Si igitur penes uſum eſt loquendi arbitrium, nemini mirum videri debet Deſpotæ appellationem olim herum ac dominum ſignificaſſe, nunc dignitate regia inſignitum. Verumtamen dicet aliquis, Rex apud Græcos Βασιλεῦς appellatur, prout veterum indicant monimenta. Reges Medorum, Perſarum, Lacedæmoniorum, Macedonum, Romanorum, quicumque Reges apud Latinos dicti ſunt; paſſim apud Græcos Βασιλεῖς appellatos; hoc proculdubio verum eſt; nam qui Latinis, cæteriſque ad Occidentem vergentibus peculiari nomine Rex, is Græcis erat Βασιλεῦς; ſed poſteaquam Imperatores Græciam frequentarunt, ex quo etiam Græci omnes, Romani cœpimus vocari, ſicuti propalam Imperatori Βασιλεῦς nomen eſt attributum; ita procedente tempore regiæ dignitati in Græcia, poteſtatique Deſpotes nomen eſt inditum: ſiquidem quemadmodum in his regionibus Reges poſt Imperatorem, cæteros Principes antecellunt: ſic in Græcia Δεσπόται poſt unum Βασιλέα, cæteris omnibus præferuntur. Unde Cæſares Σεβαστοκράτορες aliàs ab Auguſto nuncupati, ad majorem dignitatem evecti Deſpotæ vocabantur, quando & qui primus ex Palæologorum familia Imperium occupavit, Joannem fratrem, quum is in bello adverſus Ætoliæ, ſeu Acarnaniæ Deſpotas ſtrenuè ſe geſſiſſet, ex Auguſto Deſpotem fecit, ne inferiorem dignitate ducibus hoſtium opponeret Ducem; ratus optimè dictum ad deſtruendum Regem, Rege altero opus eſſe; creatique Deſpotæ nonnullis aliis honoribus, & ornatu quodam prodibant inſigniti, cæteris omnibus interdicto, etiam Principibus quibuſcumque infrà dignitatem Deſpotæ conſtitutis: imprimiſque Imperatorum filii hoc nomine, inſignibuſque ejuſmodi ornabantur, neque hi quidem tantùm, verùm & ſi quos alios Principes etiam extraneos, inito cum eis fœdere, aut affinitate contracta, ejuſmodi titulo, honoreque dignatus eſſet Imperator, quemadmodum & Serbiæ, ideſt, Triballorum Exarchæ Deſpotas. Atqui rurſus objicere poſſet aliquis, ſcire ſe Imperatorem αὐτοκράτορα à Grēcis appellari ſolitum, & hoc frequens eſſe in Græcorum libris; neque ego jam quidem negaverim; imò etiam ἡγεμὼν à quibuſ-

dam

dam antiquioribus dicitur; ſed hæc quoque nomina non abſque ratione quapiam idem uſus mutavit, variavitque; etenim quemadmodum antiquitus Imperator dicebatur, tam Conſul, educto exercitu, quàm quivis alius, cui ſumma rerum delegata eſſet: Princeps verò, qui inſignem aliquam victoriam adeptus eſſet, ut L. Lucellus, aliique illuſtres eadem ferè tempeſtate Imperatores ab exercitibus appellati, poſtea Romanorum Monarchæ. Demum qui in his regionibus poteſtatis ejus, decoriſque utcumque participes facti ſunt, ea, ſcilicet, conditione, ut iidem ſubmovendorum Eccleſiæ hoſtium curam ſuſciperent, tutandiſque, & promovendis Chriſtianæ Reipublicæ finibus operam impenderent: quemadmodum, inquam, hoc in nomine apud Latinos contigit; ſic à Græcis Romanorum Imperatores primùm ἡγεμόνες, ductores, videlicet, dicti ſunt, quippè qui exercitus ducerent, deinde αὐτοκράτορες, quoniam πρέσβεις, αὐτοκράτορες, & στρατηγοὶ apud Athenienſes, reliquoſque Græcos dicebantur quicunque Duces, Legative cum ſumma poteſtate belli, paciſque à Civitatibus mitterentur; denique Βασιλεῖς, poteſtate ſiquidem populi penitus ſublata; illud nomen, ut conjectare licet, quantumvis Regem referat, non fuit ampliùs inviſum, in noſtris præſertim regionibus, hominum auribus haud inſuetum, quando Βασιλεὺς, quàm αὐτοκράτωρ, non ſolùm eſt auditu jucundius nomen, ſuaviuſque propter elementorum lenitatem, quibus conſtat, eorumque invicem compoſitionem, ſed etiam ob etymologiam longè præſtantius, excellentiuſque: etenim αὐτοκράτωρ nihil præterea innuit, quam ipſe poteſtatem habet injuncti ſibi negotii; Βασιλεὺς baſim præſefert, firmamentumque, ubi tutò conſiſtant ſubditi, firmetque populus ſua vota; nihilque præterea nomen hoc aſperitatis habet; atque idcircò ſummam in omnes ſubditos poteſtatem habentibus eſt conceſſum. Quandoquidem & γαληνοτάτους dum alloquerentur, ideſt, tranquilliſſimos, sereniſſimoſque Imperatores tam Græci, quàm Romani appellabant; eos, videlicet, admonentes quotieſcunque conveniſſent, quietem, traquillitatemque animi in univerſos imperium habentibus in primis convenire, eamque antè omnia expeti ab ipſis, exigique tanquam præter cætera populis, & civibus ſalutarem. Ob hæc igitur, quantum conjectura aſſequi poſſum. Imperator apud noſtros Βασιλέως nomine fuit inſignitus. Romæ autem, atque in his regionibus idipſum nomen remanſit, neque unquam ampliùs immutatum eſt, prælatum regio dumtaxat. Redeo ad Deſpotem; Deſpotes, ut dictum eſt, herum olim ſignificabat, dominumque; nunc regia dignitate inſignitum. Quantiſque fieret hujus nominis dignitas, quodque haud quaquam regia minor eſſet, indè etiam percipere poſſumus. Quippe, Deſpotem alloquentes, tam alii Principes, quàm cujuſcumque conditionis homines, reverentiſſimèque eum appellantes, non ſecus atque Imperatorem ἡ Βασιλεία σου, quaſi imperium, ſive regnum tuum dicebant; ſicuti in occidente tam Regem, quàm Imperatorem convenientes frequenter iterant Majeſtas tua, ut æquè proxima dignitas appareat Βασιλεῖ Δεσπότης, atque Imperatori Rex, pariterque vocabulum ſignificato reſpondeat. Præterea Imperatori Deſpotem quodammodo æqualem haberi cupientes, uxorem ejus de induſtria ab Imperatoris nomine Βασίλισσαν appellabant, Imperatoris verò uxorem à Deſpote Δεσποίναν, quatuorque perſonas in ſumma dignitate conſtitutas binis invicem nominibus adeò inſignibus, alternatim inditis æqualiter nuncupantes, identidem celebrant. Quod autem ad poteſtatem, atque imperium Deſpotarum attinet, Deſpotarum regna in Græcia duo erant; alterum Peloponneſus, quæ nunc Morea dicitur, & aliàs Apia ob frequentiam id genus arborum dicta eſt: hoc quidem à filio, fratreve Imperatoris poſſeſſum, licèt fractis poſtmodum rebus noſtris, labente jam imperio, contractoque undecunque à duobus Deſpotis Imperatoribus fratribus Peloponneſus, eadem noviſſimè teneretur: alterum autem Ætoliæ pariter, & Acarnaniæ, adjectis inſulis etiam adjacentibus, inter quas præcipuæ Leucas, Cephalonia, Ithaca, Zacynthuſque, hoc ipſum etiam Arethæ dictum, quia Aretha urbs Aretho fluvio adjacens antiquitus, ni fallor, Argoe, Amphilochicum Acarnaniæ Metropolis habebatur, atque hæc regio latè patens, quemadmodum, vulgo] ducatus à Ducis, regnum à Regis nomine, ita Deſpotatus à Deſpote in hunc uſque diem peculiari nomine nuncupatur. Tertium extra Græciam Serbiæ, Triballorum, nimirum, provinciæ, cujus quoque Deſpotes potentia, regniſque opulentia clarus fuit. Hæc habui, quæ ad nomen Deſpotæ, ac dignitatem pertinentia dicere partim à majoribus meis accepta, partim in opuſculis perlecta, ubi dignitates, Magiſtratuſque Imperatoris Curiæ deſcribuntur, partim à noſtris in recentioribus hiſtoriis excerpta, præterquam de quibus per conjecturas diſſerui: Hiſtorici ſunt Chomates, Gregoras, Pachimeres, Acropolites, Chriſtodolus, & noviſſimè omnium Chalcondyles. Horum ego teſtimoniis, ut brevitati conſuleretur, abſtinui; ſed exemplaria omnia & habeo, & proferre poſſum. De Acarnaniæ Deſpote, ſeu Arethæ paterno genere, maternoque à prædictis Deſpotis omnibus propemodum deducto, nec Imperatorum agnitione diverſo, quod magis notum eſt aliis ex noſtris, qui grandiores natu in Urbe degunt, tacere ſatius duxi; ſi tamen res exigat, de eo etiam, quæ pro compertis habeo, dicere non recuſo.

Joannes Laſcaris Rhyndacenus Patritius Conſtantinopolitanus. Vide *Tufa.*

Destina, ſuſtentaculum, fulcimentum. [Parieti inclinato, & maceriæ impulſæ non neglexit Doctor egregius conſolationis deſtinam, Chriſto in ſe loquente, ſupponere. Fulgen. epiſt. 1. de conjug. deb.

Desusceptum, cautio, apoca. [Aliud facere deſuſceptum te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, quia deſuſceptum de eiſdem rebus in ſcrinio noſtro emiſerat. S. Greg. in Regiſt. lib. 2. cap. 88.] Exegerat Pontifex duplicatam apocam, quam ibidem *Suſceptum* etiam appellat. Vide *Suſceptum*. *Teſtamenti pagina*.

Despina, & *Deſpinicus*. Vide *Domeſticus*.

Detrecto. FR. contradico, vel contemno. Gloſſ. in can. pudenda, §. detrectat. 24. quæſt. 1.

Determino. Vide *Sedeo*.

Detriumpho, triumpho. [Hi ergo Principes crucifixerunt Dominum, quos detriumphavit liberè in ſemetipſo. Ambroſ. in prima epiſt. ad Romanos, cap. 5.

Devestio. FR. Spolio, privo, l. 4. de beneficiis, & Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 62. 64. 65. 68. 77. & alibi.

Devirginata, FR. puella vitiata. D. Hieron. de monogam. epiſt. 25.

Devota, Monialis. [Mitra eſt pileum phrygium, quale eſt ornamentum capitis Devotarum. Iſidor. lib. 19. Orig. cap. 31. Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam. Concil. Tolet. 1. can. 16.] de Mitrellis Monialium. Vide *Mitra*. *Velum*. Synonyma Devotæ. Vide *Agapta ſorores*. *Antiphona*. *Monialis*.

Devotamentum, vocabulum, quod in bonum, & in malum ſenſum accipitur; aliquando enim rem Deo dicatam, & è converſo execrandam ſignificat, ut de dictione *Anathema* dictum fuit, quia ſicut rem Deo dicatam, non eſt fas tangere; ita etiam rem interdictam. [Ut interficerentur omnes incolentes eam, & devotamenta fierent univerſa ejus. Tertull. Scorp. cap. 3.

Deus, caret nomine. Vide *Atheus*. Non fallit, neque fallitur. Vide *Eccleſia*. Ejus attributa. Vide *Opera*.

Deus In Adjutorium. Vide *Horæ Canonicæ*. Non dicebatur ad Veſperas tempore paſchali. Vide *Veſperæ*. Non dici debent in Veſperis Sabbati Sancti, etiam ſi recitentur Veſperæ extra Chorum. Vide *Veſpera*.

Deuteriarius, Abbatis, ſeu Archimandritæ Vicarius; officium inter Monachos conſiderabile: ex græco Δευτέριος, quod ſecundarium ſignificat, ideſt poſt Abbatem ſecundum. Vide *Secundarius*.

Deuterosis. Vide *Phariſæus*.

Deuteronomium, ex græco Δευτερονόμιον, ideſt, ſecunda lex, eſt unus ex libris Pentateuchi. Dicitur *Secunda lex*, quia in eo Levitici præcepta replicantur. Dubitatur, an à Moyſi ſcriptum fuerit; quia in ultimo ejus capite de ejuſdem Legislatoris morte ſit mentio; ideò multi Expoſitores ab Eleazaro, ſeu Joſue compoſitũ fuiſſe exiſtimant; ſed Joſeph Hebræus eundem Moyſen Auctorem facit, propriam mortem prophetizantem, inquiens: [Moyſes in ſacris voluminibus ſcripſit ſe mortuum, veritus, ne propter excellentem ejus virtutem à Deo raptus prædicaretur. lib. 4. Antiq. ult.

Dextera; aliquando meridionalem plagam ſignificat; homo enim ad orientem aſpiciens, dextera ejus ad meridiem collocatur: hinc ubi in Pſalmo 88. vulgata habet: *Aquilonem, & mare tu creaſti*; Hieronymus vertit: *Aquilonem, & dexterum*. Alii verò legunt: *Aquilonem, & meridiem*. FR. auxilium nonnunquam denotat *Dextera*, ita Nicolaus Papa III. aliàs IV. in cap. 17. de elect. & electi poteſt in ſexto, de SS. Petro & Paulo loquens, ait: [In Petri conſtaret firmitate: cui Salvatoris noſtri miranda proviſio B. Paulum in Apoſtolatum genitum per dexteram ſocietatis adjunxit.] Ibi Gloſſa per *Dexteram* pacem, fidem, & concordiam intelligit; ſed propriè hìc auxilium, & aſſociationem ſignificat; ſic idem Apoſtolus ad Galatas, cap. 2. ſcripſerat: [Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ ſocietatis &c.] De dexteræ, & ſiniſtræ collocatione eorundem Principum Apoſtolorum. Vide *Bulla*. Ubi alia ratio addi poſſet, quòd cùm Petrus haberet ſpiritum lenitatis, & ideo ad partem cordis, ideſt, ſiniſtram ponitur; at Paulus propter ferventem, ac rigoroſum ſpiritum, ad dexteram, utpotè vigoroſiorem, collocatur. Vide *Diſtrictio*. Item in 3. Reg. cap. 7. num. 21. habetur, quòd Salomon Rex: [Statuit duas columnas in porticu Templi; cùmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocavit nomen ejus Booz.] Quod ibidem ſic interpretatur Dionyſius Carthuſ. art. 12. [Dexteram columnam vocavit Jachin, quod interpretatur firmitas; & ſiniſtram Booz, quod interpretatur robur, & fortitudo.

Dextrarius, militis auxiliarii equus, hinc italicè *Deſtriero* dicitur equus. [Omnia ſua arma valdè decentia cum tribus dextrariis per eundem Paganum Norandino miſit. Cæſar. lib. 4. cap. 15. Multitudo ſtabat dextrariorum ſellas deauratas, frœnaque aurea habentium. Idem, lib. 6. cap. ult.

Dextro, aſſocio; ſic in antiquis M. SS. Cæremonialibus, in quibus *Addextero*, & *Addexteratores* Pontificis legitur. Vide *Addextro*.

Diabambylum. Vide *Monobambylum*.

Diabolus, ex Græco διάβολος, ideſt, calumniator, deceptor, proditor. Didymus in epiſt. Joannis cap. 3. Hinc Nonnus, cap. 6. διάβολον νέον, ideſt, *Diabolum novum* Judam appellavit, ex eo quia ejus dilectiſſimi Magiſtri proditor fuerat. D. Bernardus ſuper illa verba, [Ecce nos reliquimus omnia &c.] ait, quòd Diaboli nomen eſt compoſitum à dictionibus græcis δῖα, quæ in compoſitione divinitatem ſignificat, & βολὶς, ideſt, haſta, ſic inquiens: [A duobus itaque bolis Diabolus dicitur.] Vide *Dæmon*. *Zabulus*.

DIA-

DIACÆNISIMUS. FR. græca vox διακαινισμὸς, [Feria quinta hebdomadis, quam à renovatione Diacæniſimum vocitant, recepit ſe Patriarcha cum Epiſcopis, & reliquis Eccleſiæ primioribus inſuper & cum Archimandritis, & monaſteriorum Præfectis ad Palatium. Mutat igitur Patriarcha veſtes, & ad Imperatorem venit ſtantem in throno ſuo. Proceres Aulici tunc non adſunt, neque circumſtant; ſed eorum locum ſupplent Epiſcopi, ut diximus, & Eccleſiæ primores cum aliis, de quibus jam dictum eſt. Incenſat, ſeu thurificat, ſuffitu honorat Patriarcha Imperatorem: deinde tradit thuribulum Archidiacono. Ipſe verò accedens benedicit, & oſculatur Imperatorem in ore; eodemque modo fert ipſe oſculum ab Imperatore. Poſtea Patriarcha ſtat vicinus Imperatori. Epiſcopi porrò duo ſimul accedentes oſculantur & ipſi Imperatorem: primùm quidem manum, deinde genam. Poſtea idem faciunt omnes Eccleſiæ Proceres, Archimandritæ etiam, & Monaſteriorum Præfecti: quibus peractis, Patriarcha precationem ſacram ſuperaddens, diſcedit. Imperator ſuum in Conclave ſe confert. Codinus Curopalata de Off. Conſtantinop. c.14.] Quare Junius in ſuis notis hanc *Diacæniſimi* hebdomadam putat eſſe Rogationum, quia macerationis hebdomada interpretatur; nam διακαινήσιμον legit: ſed fallitur primò; nam omnes Rituales Græcorum διακαινήσιμος habent, ut ſuprà ex Curopalata: ſecundò ex Gretſerii commentariis in eundem Codinum ſatis apparet hoc vocabulum hebdomadam poſt Paſcha ſignificare; ſic ille, lib. 3. commentar. cap. 9. in cap. 14. Cod. inquit: [Hebdomadas διακαινήσιμος, eſt tota hebdomada Paſchalis, quæ feſtum Paſchæ proximè ſequitur, & qua Reſurrectio Domini ſolemni ceremonia celebratur; id oſtendo primùm teſtimonio Maximi Margunii Epiſcopi græci, qui conſultus, quidnam hoc vocabulo ſignificetur; reſpondit his verbis: ſignificatur hoc nomine apud nos prima hebdomada feſti Reſurrectionis Salvatoris noſtri.] Vide catalogum Bibliothecæ Aug. ab Hœſchelio editum. Quod confirmatur ulteriùs ex Typico S. Sabæ, cap.4. ubi habetur: [Forma modi ſanctæ, & magnæ Dominicæ Paſchæ, & hebdomadis diacæniſimæ.] Hinc error Junii nedum ex prædictis fit evidentior; ſed etiam, quia nullibi conſtat Græcos ſolitos fuiſſe unquam Rogationes celebrare, nec in hebdomada Paſchæ jejunare, imò diebus mercurii, & veneris in ea hebdomada occurrentibus veſcuntur carnibus, ut Balſamon in can.69. Apoſt. teſtatur, qui etiam addit ibi. [Hebdomadas Diacæniſimi tanquam ipſe magnus dominicus dies reputatur.

DIACATOCHUS. FR. græca vox διακάτοχος, Poſſeſſorem bonorum ſignificans [De Diacatochis, quoſdam comperimus, ita fiſcales laceraſſe actiones. Cod. Theodoſ. lib. 10. tit. 16.] Vide *Poſſeſſor*.

DIACONA, Diaconiſſa, [Delegoque Benedictæ filiæ Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam &c. S. Remigius Rhemenſis Epiſcopus in ejus teſtamento.] Vide *Diaconiſſa*.

DIACONIA græcè, latinè adminiſtratio; Romæ dicitur Eccleſia, in qua Diacones regionarii eleemoſynas ejuſdem regionis pauperibus diſpenſabant. [Diaconiam SS. Sergii & Bacchi concedens omnia, quæ in uſum diaconiæ exiſtunt, ſtatuit perpetuo tempore pro ſuſtentatione pauperum in diaconiæ miniſterio deſervire. Anaſt. Bibl. in Steph. III.] Apud D. Greg. lib. 9. indict. 4. epiſt. 24. reperitur formula, qua diaconia tradebatur, & eſt hujuſmodi: [Igitur te Joannem religioſo intentionis tuæ ſtudio provocati, menſis pauperum, & exhibendæ diaconiæ eligimus præponendum.] Significat etiam hæc vox eandem eleemoſynam in Eccleſia collectam. Caſſian. Coll. 18. cap. 7. de qua etiam 2. Corinth. cap. 9. Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ideſt, *Nam de miniſterio quod fit in ſanctos*: & Actor. c. 6. pro miniſterio ſimiliter ponitur: Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν, ideſt, *Nos verò orationi, & miniſterio verbi inſtantes erimus*. Et apud Græcos Κριοῦ διακονία, adagium erat, ideſt, *Arietis miniſterium*, & de ingratis dicebatur, qui veluti arietes cornibus benefactores, & paſculum præbentes incutiunt. Tandem *Diaconia* legationem ſignificat, ut in dictione *Diaconus* dicitur.

DIACONALE OFFICIUM. Vide *Hieromnemon*.

DIACONICUM, & *Diaconium*, διακονεῖον. Vide *Aſpaticum*. Item Diaconion penes Græcos etiam liber continens preces, quæ in Miſſa, & officio à Diacono canendæ ſunt, intelligitur.

DIACONISSA, Eccleſiæ miniſtra, quæ tamen non erat conſecrata; ſed tantùm benedicta, ut ex Euchologio colligitur: mulier erat ætate provecta, cujus incumbentia erat ad Eccleſiæ januam obſervare, per quam fœminæ ingrediebantur, & ad locum pro hoc ſexu ſeparatum eas deducebat, & adhuc inter Orientales, Græcoſque Chriſtianos, & in ruralibus Melitæ Eccleſiis locus pro utroque ſexu ſeparatus obſervatur, qui tamen laudabilis uſus in hac inſula Parochorum incuria ſenſim deperditur. Erat igitur locus etiam pro catechumenis mulieribus disjunctus. [Fuitque illi mater ſpiritualis ſancta domina Romana diaconiſſarum, quæ accipiens eam, aſcendit in Catechumenum. In vita S. Pelagiæ, cap. 8.] *Cuſtodes ſacrorum veſtibulorum* appellatæ ſunt Diaconiſſę à S. Ignatio Martyre, epiſt. 12. quarum munus erat etiam ad pericula evitanda perſecutionum tempore abſconditis mulieribus commiſſiones, & ordinationes Epiſcopi, ſeu Parochi deferre, per quas ad conſtantiam confirmabantur, eleemoſyniſque ſubveniebantur. Item fęminas ad recipiendum baptiſmum, ſeu extremam unctionem exuebant, ſeu detegebant corporis partes ungendas, eaſdemque unctas extergere, item mortuas veſtire, & ornare ſolebant. Concilium Aurelianenſe II. can. 16. & Chalcedonen. 14. ſub pœna excõmunicationis prohibent fœminas poſt diaconiſſatum maritum habere. FR. In quodam Heraclii Imp. diplomate, tom. 1. græci Juris, & Juſtinianus in Novell. 3. ſanxerunt, quòd in Conſtantinopolitana Eccle-

Eccleſia non poſſent conſtitui pluſquam undecim Diaconiſſæ. In quodam antiquo M. S. lectionario in Archivio S. Petri Vatic. conſervato, legitur S. Martinam Virg. & Martyrem fuiſſe Diaconiſſam, ut teſtatur Torrigius de Crypt. Vatic. ſecundæ impreſſ. pag. 557. S. Regina etiam Diaconiſſa fuerat. Baron. An. 513. n. 30. & 31. :||: D. Gregorius Nyſſenus cùm in ſacris fuiſſet ordinatus, Theoſebia ejus uxor ab eo ideo ſejuncta, etiam Diaconiſſa fieri voluit. Nicet. Schol. 19. in orat. Gregor. Nazianz. de laudib. S. Baſilii. In Eccleſia Metropolitana Mediolanenſi adhuc durat hoc Diaconiſſarum officium, & ſunt Matronæ aliquæ, quas *Vetulones* vocant, quæ in Miſſa cantata, juxta Ambroſianum ritum, ad offertorium ferunt panem, & vinum pro ſacrificio. FR. in Arciſpriore Caſtro Tuſculanæ Diœceſis vidi aliquas ſimiles, quas ibi *Sanctesas* dicunt, hæ in Quadrageſima per domos comeſtibilia pro Concionatore, & in autumno pro Paroco, ejuſque Vicario oblationes fructuum colligunt. Reperitur in Nicæna Synodo, cap. 74. decretum de habitatione ſororũ viduarum, & Diaconiſſarum in monaſterio retinendarum, & de ratione docendi eas, & de electione Diaconiſſarum, & officio, atque uſu earum :||: Græci tamen Διακόνισσαν Diaconi uxorem appellant; quæ in Eccleſia honoratur, præſtando ei digniorem inter fœminas locum, candidoque velo regitur, nec auro, gemmiſque ornari, nec crebrò publicè apparere permittitur, ac ſemel viduata, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit, inviſa, & ſpreta remanet. Vide *Cuſtrix*. *Diacona*.

Diaconita. FR. ſicut Levita, ita Diaconita Diaconus appellatus fuit: [Omnium hìc deſervientium Diaconitatum. Apud Torrigium de Crypt. Vatic. impreſſ. ſecunda pag. 537.

Diaconus, *ni*, & *Diacon*, *nis*; Levita, ex græco vocabulo Διάκονος, ideſt, miniſter. FR. dicitur etiam *Diaconita*. Vide ſuprà. Et *Diaconius*, gradus. [Alienum eſt à conſuetudine eccleſiaſtica, ut qui presbyterali honore, aut diaconio gradu fuerint conſecrati. can. alienum. diſt. 50.] Cùm igitur à miniſtrando Diaconus dicatur, ut in dict. *Diaconia* dictum eſt; ejus munus erit prædicare, & eleemoſynas diſtribuere. can. in ſancta. diſt. 92. Et ante Sacerdotes prædicabant. can. Diacóni ſunt. diſt. 93. ibi Gloſſa. [Levitæ ante Sacerdotes orant, ideſt, prædicant.] Qui ſucceſſerunt in locum Nathinæorum. Vide *Subdiaconus*. Jejunia publicabant. Vide *Jejunium*. Item Populum ſilere admonebant tempore recitationis lectionum. Vide *Lectio*. Item cuſtodiebant Concilii januam. Vide *Obſervo*. D. Hieronymus multa Diaconorum munera connumerat, & inter alia, inquit: [Sufficit huic ordini per Deum conceſſum, ut non ſolus Sacerdos in templo Dei totum agere, & implere videatur, d. diſt. 93.] :||: Diaconus ex licentia Epiſcopi, ſeu Parochi poteſt dare viaticum moribundis, & in caſu urgentiæ abſque ulla licentia, ut ex D. Th. in 4. diſt. 13. quæſt. 1. art. 3. colligitur, ubi ſic inquit: [Diaconus non debet corpus diſpenſare, niſi de mandato Presbyteri, vel Epiſcopi; vel Presbytero longè poſito in caſu neceſſitatis.] Alii tamen dicunt, quòd deferens viaticũ Sacerdoti infirmo, Diaconus non debeat propriis manibus illum cõmunicare; ſed in illius manibus tradere debeat Euchariſtiam, ut propriis manibus ſe ipſum communicet; ita enim definitũ videtur in prima Nicęna Synodo, can. 17. ubi ſic diſponitur: [Ut ab his, qui poteſtatem non habent offerendi, illi, qui offerũt, Chriſti corpus accipiant.] Nonnulli verò non eſſe neceſſariam hanc limitationem aſſerunt; certum enim eſt, quòd Diaconus ſe ipſum etiam communicare poteſt: immo nec deſunt graviſſimi Auctores à Suarez, tom. 3. diſp. 72. ſect. 3. & à Diana, tom. 2. reſol. moral. tract. 4. de Sacram. reſol. 47. relati, qui ad laicos quoque hanc facultatẽ in caſu prędicto neceſſitatis extendunt, ita ut variis exemplis conentur probare laicos poſſe in ſimili caſu ſe ipſos communicare: ſed re vera, quo ad dubium de Laicis, eſt magis in praxi opinio contraria; nam præceptum divinum ſumendi viaticum in extremo vitæ periodo eſt infirmis, non autem miniſtrantibus impoſitum, qui hoc agere tenentur debita decentia, ac reverẽtia: & vice verſa infirmus, dum ei, qui Euchariſtiam adminiſtret, non reperitur idoneus, remanet à ſimili obligatione exemptus; & licèt Scotiæ Reginæ ex facultate B. Pii V. permiſſum fuerit, ut ante ejus martyrium poſſet ſibimet Euchariſtiam præbere, in quo exemplo prior opinio præcipuè innititur: hoc tamen ſolùm probaret, quòd, nempe, laicus in tali neceſſitate poſſet ſe ipſum communicare, quod ex pietatis congruitate non parũ probabile videtur: non verò quòd laicus poſſet in ſimili caſu aliis viaticum miniſtrare. Ætas, quæ requiritur ad ſuſcipiendum Diaconatus ordinem poſt Concilium Tridentinũ debet eſſe ad vigeſimum ſecundum annum. De Sancto verò Cæſario Arelatenſi legitur, quòd [Adjecit etiam hoc, ut, nunquam in Eccleſia ſua Diaconum ordinaret ante trigeſimum ſuæ ætatis anum. Verùm etiam hoc addidit, ut nec in qualibet majori ætate nunquam ordinaretur, niſi quatuor vicibus in ordine libros veteris teſtamenti legerit, & quatuor novi.] In ordinatione Diaconi ſolebat in Gallia chriſmate manus perungi. Vide *Chriſma*. Quando quis in Pontificem electus debeat Diaconatum ſuſcipere. Vide *Papa*. An Diaconus poſſit benedicere. Vide *Cereus paſchalis*. Et ex abbundanti addam hìc, quod rogatus ſcripſeram, occaſione dubii in Sac. Rit. Congregatione agitati; An Diaconus Card. poſſit in ſua Diaconia benedicere, & mea allegatio talis fuit, nempè, Ampliſſimus Cardinalis Albitius, qui non ſolùm Romanam Curiam eruditionis ſuæ fama, ſed omnes longè poſitas nationes mirificè commovet, in locupletiſſimo, doctiſſimoque tractatu de Juriſdictione Cardinalium in ſuis Titulis, docet Cardinales Diaconos poſſe ſolemniter populum benedicere, quam quidem doctrinam ſatis, ſuperque comprobatam tanquam magnæ mentis prolem venerari potiùs, quàm corroborare his meis rationibus auſus ſum, ne videar noctuas Athenas deferre.

Per-

Perfuſus igitur ejus radiis, quod in genio meo aſſequi nequeo, ejus doctrinæ beneficio fretus incaleſcam.

Quanta fuerit in Eccleſia tam Latina, quàm Græca Diaconorum auctoritas,& excellentia, luce meridiana clarius eſt ſacrorum rituum peritis, ut ex Oecumenicis Conciliis, ſacriſque Canonibus manifeſtè conſtat: nil igitur mirum eſt, ſi Archidiaconi noluerint Sacerdotio initiari, ut ex Sancto Gregorio habemus, qui acriter reprehendit Epiſcopum Solitanum cogentem ſuum Archidiaconum ad ſuſcipiendum ordinem Sacerdotalem: quare Epiſcopis per Dalmatiam ſcripſit in hæc verba: [Præfatum Archidiaconem, ut dicitur, contra morem ad fortiorem honorem provehens conatus eſt callidè degradare, lib.2.ep.15.] Hinc Zonaras Diacones appellare non eſt veritus χειρῶν τύπον, quia ad ſimilitudinem manus non ſolùm in Eccleſiæ theſauros, ſed etiam circa ſacrum Altare, divinaque miniſteria munus pręſtabant, quod de Diaconibus Romanæ Eccleſiæ magis, ac magis aſſerendum eſt, quibus ſolis, & Meſſanenſibus ex privilegio ſpeciali compagis uti licebat in ſacris ex D.Gregorio, lib.7.epiſt.28. & ego fuſiùs hìc in dict. *Compagi*. Hinc Archilevita Laurentius, ut ſcribit S. Ambroſius, ad Xyſti Pontificis pedes provolutus, exclamabat, *Cui commiſiſti Dominici ſanguinis conſecrationem*. In hac lectione licèt aliqui mēdum agnoverint, legerintque *Diſpenſationem*; nihilominus retinēda eſt antiqua lectio, ut docet P.Chryſolius in ſuo myſtagogo; nam *Verbum Conſecratio* non ſignificat confectionem ſanguinis, ſed perfectionem ſacrificii; ſicut ipſemet Sacerdos miſcendo hoſtię particulā cum ſanguine profert illa verba Canonis, *Hæc commixtio, & conſecratio &c.* Imò ex Juſtino Apolog. 2. Diaconus utramque ſpeciem fidelibus miniſtrabat, quod munus præſtabat etiam præſente Presbytero, ut decrevit Concilium Carthaginenſe IV. [Diaconus præſente Presbytero Euchariſtiam corporis Chriſti, ſi neceſſitas cogat, juſſus erogat, can.38.] Nec audiendus eſt Sotus, aſſerens id factū eſſe ex peculiari Eccleſiæ diſpenſatione, quia Eccleſia non valet diſpenſare in jure divino. Si ergo Diaconus tantam poteſtatē exercebat in corpus Chriſti reale, cur non poterit eamdem exercere in corpus myſticum, nimirum fideles, illis benedictionem elargiendo? His præmiſſis aſſero, Diacones Cardinales poſſe tuta conſcientia populū benedicere ſolemniter: ita legimus de quodam Diacono, qui miſſus à S.Gregorio Thaumaturgo, ſua benedictione publica ſceleratas hominum fraudes repreſſit, ut ſcribit Nyſſenus in ejus vita. In Eccleſia Conſtantinopolitana Exocatacœli, qui ſunt Diaconi Patriarchales, æquiparanturque Cardinalibus Romanis, eodem enim honore habiti ſunt in Concilio Florentino; nam Pontificis manum, ac genam oſculati ſunt, ut ex actis ejuſdem Concilii. [Patriarcha Papam ſtantem oſculatus eſt in gena; nos verò cum Exocatacœlis ſedentis dexterā, & genam oſculati ſumus.] Hi etiam in Conciliis ſupra Epiſcopos ſedebant, & tamen cùm eſſent de ordine Diaconali, nihilominus in Miſſis apud ſuas titulares Eccleſias benedictiones ſolemnes præſtabant, de quorum auctoritate, numero, ac privilegiis multa ſcripſi in dict. *Exocatacœli*. Eſt igitur Diaconus non ordinatione, ſed auctoritate, & dignitate Sacerdos, ut benè advertit Heſychius ad illa verba Levitici cap.9. [Ingreſſi Moyſes, & Aaron tabernaculum, & egreſſi benedixerunt populum.] Certum tamē eſt, Moyſen non fuiſſe ex ordine ſacerdotali, ſed levitico; cenſendus nihilominus ratione dignitatis inter Sacerdotes, juxta Pſaltē canētem: [Moyſes, & Aaron in Sacerdotibus ejus.] In quo ſenſu 15. qu. 1. can. 1. Diaconus appellatur Sacerdos, quia ratione dignitatis, & juriſdictionis indulgentias concedere valet, ut probat Calderin. in Repert. cap. Poſtulaſti, de pœn. & remiſſ. num. 68. Loquor autem de benedictione invocativa, ſeu deprecativa; non autem de conſtitutiva, quæ conſtituit rem in eſſe ſacro, ut docet Cajet. 2. ſecundę, quęſt. 88. art. 11. Imò aliquando Diaconus, præſente Sacerdote, communicat rebus benedictionem conſtitutivam; nam in Sabbato Sancto benedicit ſolemniter cereum. Nonnè Diaconus ſolemniter ſalutat populum illis verbis, *Dominus vobiſcum*, ſicut ipſemet Sacerdos? à qua ſalutatione ſe abſtinet, ſi eſſet excommunicatus. Et quamvis Ferdinandus Paez, in cap. Miſſas, de conſecrat. aſſerat ſolùm Epiſcopum poſſe benedicere, canora voce proferendo illa verba, *Sit nomen Domini benedictum &c.* nihilominus fatetur Sacerdotem in Miſſa, præſente Diacono Cardinali, non debere benedicere abſque ejus licentia tacita, quia tunc cenſetur delegare Sacerdoti auctoritatem: ergo multò magis poterit ipſe Cardinalis Diaconus exercere id, quod delegat, juxta philoſophicum axioma, [Propter quod unumquodque tale, & illud magis.] Noviſſimè in lucem prodiit tractatus de Eccleſiaſtica Hierarchia, auctore Guilelmo Beyer, Pariſiis excuſus; hic ſcriptor, quæſt. 6. cap. 8. multis, validiſque rationibus probat, Epiſcopos, Presbyteros, ac Diaconos poſſe benedicere, cùm ſint ſacri Hierarchæ; eandem prorſus ſententiam tuetur Franciſcus Hallier. lib. 3. cap. 2. art. 3. §. 3. Sed audiamus quæſo Arcudium virum in ſacris Græcorum ritibus erudítiſſimum. [Quia Diaconi etiā poterant baptizare, Euchariſtiam diſtribuere, publicos pœnitentes reconciliare, prædicare, & ferè omnia munera Epiſcoporum, & Presbyterorum in eorum abſentia exercere, de quibus omnibus agit Dionyſius. Quæ cauſa etiam eſt, ut in ſacro Collegio Cardinalium præter hos ordines hierarchicos, nullus alius reperiatur, lib. 6. de Sacram. Ord. cap. 6.] Ratio à priori eſt, quia hi ſoli initiantur per manus impoſitionem. S.Thomas Theologorum Magiſter hos tres ordines pares agnoſcit in juriſdictione hierarchica. Diaconis enim ſubjicitur ordo purgandorum, Presbyteris illuminandorum, Epiſcopis perfectorum; & ſic Diaconorum ordo eſt purgativus, Presbyterorum illuminativus, Epiſcoporum perfectus, ita in opuſc. 18. cap. 23. Hic etiam fuit

ſen-

ſenſus Patrum Africanæ Eccleſiæ; nam Tertullianus enumerans eos, qui legitimè ex officio poſſunt conferre baptiſmum, ait: [Dandi quidem habet ejus ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, de hinc Presbyteri, & Diaconi, lib. de baptiſ. cap. 17.] Aſt, humaniſſime Lector, ſi cupis exempla, quæ magis movent, en unicum inſtar omnium deſumptum ex Notis ad Chronicon Caſinenſe latinæ linguæ nitore, ſacra profanaque eruditione exornatis ſtudio, ac diligentia doctiſſimi R. P. D. Angeli de Nuce Archiep. Roſanen. qui evidentiſſimis argumentis numero marginali 248. probat Sanctum Patriarcham Benedictum non fuiſſe Sacerdotem, ſed Diaconum: primò ex quadam oblatione, ſeu donatione tempore Alexandri Secundi, deſumpta ex Regiſtro Petri Diaconi, quam refert barbariſmis, & ſolœciſmis pollutam, in curia Scriniarii, ut veritatem impollutam erueret. [Propria ſpontanea noſtra voluntate vobis quidem Chriſte Redemptor mundi, & ſpecialis Sancto ejus Confeſſor, & Levita Benedicto, qui ſpes, & refugium noſtrum eſſe confidimus, in cujus honore, & nomine dedicatum, & conſecratum eſt venerabili Monaſterio, qui ſitum eſt in monte, qui appellatur Caſtro Caſino &c.] Alterum teſtimonium exhibet codex vetuſtiſſimus Bibliothecæ Caſinenſis ſignatus nu. 353. exaratus ab octingentis jam annis, in cujus prima membrana eſt imago Sancti Patris Benedicti, qui ſedet in Cathedra, dalmatica indutus, ſtola diaconali ab humero ſiniſtro ad latus dextrum tranſverſa. (Sed ego ab auctoritate tanti Viri recedere cogor; nam illa veſtis non videtur Dalmatica; ſed potiùs Colobium, vel Armiclauſa corruptè ab aliis Armilauſa appellata.) Sanctus Maurus Patris exemplum ſequutus ultra Diaconatum aſſurgere non præſumpſit. Idem præſtitit Sanctus Placidus Martyr. Quare non ſolùm Sancti Benedicti ævo, ſed poſt multa tempora Abbates fuerunt Diaconi, ut probat de Ragimprando Abbate Caſinenſi circa annum 900. de cujus obitu hæc habentur in Necrologio Caſinenſi, cod. 47. [Octavo Idus Novembris Ragimprandus Levita, & Abbas hujus loci.] Luculentiſſimum aſſertæ veritati teſtimonium præbet Sanctus Gregorius Magnus, lib. 2. dialog. c. 35. [Alio quoque tempore Servandus Diaconus, atque Abbas ejus Monaſterii,] & tamen certum eſt, omnes prædictos Abbates benedictiones dediſſe ad lectiones matutinas in Choro, ad Euangelia, cæteraſque horas Canonicas juxta præſcriptum regulæ 9. & 11.

Omiſſis tamen omnibus ſupradictis probationibus, en denique argumentorum Achilles tibi propono. Sanctus Antoninus Florentinæ Urbis Archipræſul, Ordinis Prædicatorũ decus, ac moralis Theologiæ tutiſſima cynoſura de ſpeciali, ac individua Diaconorum Cardinalium benedictione, non de poſſibili, ſed de facto, ita clariſſimis verbis loquitur: [Quamvis etiam benedicant Diaconi Cardinales; ſed hoc nullus Archidiaconus præſumit. 3. part. tit. 14. cap. 16. §. 9.] Quanti ponderis ſit hæc doctrina, nullus eſt, qui non intelligat. Nil igitur mirum, ſi Petrus Cellenſis, lib. 7. epiſt. 16. appellet omnes Cardinales Cœli Senatores, qui etiam Angelos cum Apoſtolis ſint judicaturi; ergo multò magis homines benedicturi.

Paris de Craſſis celeberrimus cæremoniarum Magiſter, ac Rector, cõſultus: An Cardinalis non Presbyter poſſet benedicere, reſpondit, Non poſſe benedicere populum, nec rem aliquam ſine ſpeciali, & expreſſa licentia Papæ, ita lib. 2. c. 23. ubi refert aliquorum opinionem, qui exiſtimarunt, Cardinalem Diaconum poſſe ſolemniter benedicere, abſentibus Sacerdotibus. Imò idem Auctor loquens de viſitatione Diaconiæ præſtanda à Cardinali, aſſerit Diaconum Cardinalem in dicta functione poſſe uti Pluviali, ac Mitra: ergo eum æqualem conſtituit Cardinali Presbytero. Tandem ipſe ingenuè fatetur hanc controverſiam eſſe potiùs juris canonici, quàm cæremonialis; ideòque judicio, & cenſuræ Doctorum rectiùs intelligendam reverenter ſuam opinionem ſubmittit; ſicut & ego idem humillimè præſto. Igitur eadem Sac. Congreg. die 15. Septemb. 1668. affirmativè declaravit, quod exequutum prima vice fuit ab Eminentiſs. Decio Card. Azzolino in ejus Diaconia S. Euſtachii in feſtivitate Sancti prædicti ejuſdem anni. FR. dicuntur Diaconi Epiſcoporum Aſſeſſores, can. Apoſtolor. lib. 2. c. 44. Vide *Teſtimonialis*. Item ex traditione apoſtolica ad votum caſtitatis tenentur, can. cùm in præterito, diſt. 84. :||: Cæterùm quo ad Diaconi cæremonias; quòd, nempe, non debeat oſculari manus Celebrantis, nec aſperſorium, dum expoſitum eſt Euchariſtiæ Sacramentum. Vide *Benedictio*. Item quando induatur caſula. Vide *Caſula*. Utebatur compagis. Vide *Compagi*. Quando ad Altare deferre debeat corporale. Vide *Corporale*. Quo tempore incipiat ei facultas proferre Dominus vobiſcum. Vide *Dominus vobiſcum*. Quo ad ejus veſtes, & paramenta. Vide *Colobium. Dalmatica.* Ad Diaconum ſpectabat ante conſecrationem Obſeſſos expellere. Vide *Energumenus*. Reliqua ad Diaconum ſpectantia. Vide *Archidiaconus. Apocriſarius. Cardinalis. Communio. Hieromnemon. Regionarius.* Quid Diacon in Miſſa miniſtrans debeat agere in actu offertorii Calicis. Vide *Offertorium*. Quomodo ſtolam debeat cingere in actu communionis. Vide *Orarium*. In ordinatione Diaconorum inter alia inſtrumenta eis tradita apud Græcos etiam flabellum conſignatur. Vide *Flabellum*. Dicitur quodammodo Sacerdos. Vide *Sacerdos*. Antiquitus Diaconus ſemel in anno incenſabat Altare, quando, & cur? Vide *Thuribulum*. Græcus Diaconus ſemper incenſat Altare. Ibidem. Dicitur etiam *Zacon*. Vide ſuo loco.

Diacopoſis, & *Diacopſis*, ex græca dictione διακόψις, quæ ſciſſuram, ſeu rimam ſignificat: ſic *Diacopi*, διάκοποι, dicti ſunt canales illi per quos Nili inundatio in Ægyptiacos cãpos compartiebatur. [Ut inſitam ſibi miſericordiam ſuis famulis largiatur, & ſuper illam diacopoſim, vel unum magiſtrum militum dignetur concedere. Jo: Diac. in vita S. Gregorii. [Item *Diacope*, διακοπή, *interci-*

tercisio, ſeparatio, præciſio, præſertim nervorum: item ſignificat laxamentum, ſeu intermiſſionem: fitque à verbo διακόπτω, intercido, diſrumpo, diſcerpo, irritum facio, dirimo &c. Et hæc vox etiam in Hiſtoriis ſacris, ſicut & *Diacopi*, ſciſſuræ, meatus, occurrunt.

DIACOPTON, ex græco διάκοπτον, intermittentem ſignificante, quod de arteriæ pulſatione diceretur; ſed metaphoricè ab Anaſtaſio Biblioth. pro cælaturæ interciſione accipitur; nam ad inſtar venarum pulſatilium, quæ cutem exaltant, ſculpturæ ars ejus figuras à planitie intermiſſivè relevat, quod opus alibi *Interſatile* idem appellat.

DIADEMA διάδημα. FR. corona, circulus; translativè circuitus intelligitur. [Inter me, & illum grande eſt diadema. In paſſione SS. Perpetuæ, & Felicitatis] ubi aliqui *Diaſtema* corrigunt, ſed perperàm; nam ſicut limbus extremam togæ faſciam ſignificat, & translativè de vaſto zodiaci, ac inferioris terræ circuitu dicitur; ſic etiam pro diadema gyrus ingens intelligi poteſt. Item *Diadema* ſignificat caputii ornamentum. Item complementum totius, inde *Diademata Apoſtolorum* SS. Petrum, & Paulum Ennodius Dict. 2. in dedicat. eorum Templi Novariæ appellavit. In eodem ſenſu Apoſtolus [Itaque fratres mei chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea. Ad Philip. cap. 4. Mulier diligens corona eſt. Proverb. 12.] Item accipitur pro perfectione, & æternitate. [Accipiet coronam vitæ. Jacob, epiſt. 1. Dabo tibi coronam vitæ. Apocalyp. cap. 2.] ideſt, perfectionem, ſeu æternitatem vitæ. Diadematis ſynonyma in proprio ſignificatu. Vide *Anadema*. *Camelautium*. *Corona*. *Epanocliſtus*. *Infula*. *Nimbus*.

DIÆTA, δίαιτα, unius diei iter [Una die, ſi opus fuerit, quatuor, aut quinque diætas excurrit. Bleſen. epiſt. 66.] ideſt, in unico die excurrit iter quatuor, vel quinque dierum. [Porrò cùm jam diætam illam, aut totam, aut ferè totam, noſtri præambuli peregiſſent. Idem epiſt. 14.] Aliqui tamen perperàm diætam pro leuca accipiunt, quorum error ex Guglielmi Tyrii auctoritate fit manifeſtus, qui cap. 7. Deſcriptionis Terræ Sanctæ de Hieroſolyma Civitate loquens, ait: [Diſtat autem à mari mediterraneo ipſa ſancta Civitas per unam diætam communem cum dimidia] hanc enim Civitatẽ à prædicto mari per iter unius diei cum dimidio diſtare omnes cõcordant. FR. Quid autem ſit *diæta*, in utroq; jure habetur expreſſum, in canone primum, ſcilicet, de reſcriptis in ſexto, c. 11. tit. 3. [Nullus tamen eorum, ultra unam diætam à fine ſuę Diœceſis valeat cõveniri.] Et inferiùs: [Dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultrà unam diętam (ſicut in caſu alio præmittitur) minimè ſit remotus.] ſic in decretali de reſcriptis, cap. nonnulli [Ne quis ultra duas diætas extra ſuam diœceſim per litteras Apoſtolicas ad judicium trahi poſſit] ſtatuitur, & in jure civili expreſſiùs habetur, quòd diæta legalis contineat viginti milliaria, ff. ſi quis cau. l. vicena. Item *Diæta* pro abſtinentia. Vide *Modela*. Item pro unius diei victu. Vide *Diarium*. *Zeta*.

DIAGRAPHUM, græcum nomen διάγραφον, deſcriptionem ſignificans. [Afflictiones populo Siciliæ, Africæ, Sardiniæ, vel per diagrapha, ſeu capita, atque nauticationes impoſuit. Floriar. in Vitaliano.

DIALOGUS, διάλογος, confabulatio inter duos; fuit etiam ſic cognominatus Gregorius Magnus à Græcis ob compoſitionem ejus libri cum hoc titulo, quem Zacharias Papa in græcam linguam tranſtulerat, ut Anaſt. Blioth. in Zachar. teſtatur. Quare erraverunt Græci attribuentes cognomentum *Dialogi* Gregorio II. à quibus, ut notat Baronius Ann. 726. nu. 30. decepti ſunt etiam nonnulli latini ſcriptores, & de Cedreno græco ſcriptore valdè miratur Phronto Duceus inquiens, [Minus ergo mirum, ſi græcus ſive interpres, ſive librarius, qui hanc expreſſit epiſtolam, Gregorio cognomen Dialogi addidit] loquitur de Gregorii II. epiſtola Imperatori Leoni Iſaurico ſcripta.

DIANÆ EPHESINÆ templum, Vide *Neocorus*.

DIAPHONIA, græca dictio διαφωνία, ideſt, diſcordia, ex qua D. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis metaphoram ſumens, pro diſſonantia vocum in cantu utitur, quæ eſt propria hujus vocabuli ſignificatio.

DIAPISTIS, græcum nomen διαπιστὴς, ideſt, vera, & fidelis [Planetam diapiſtin liſtis aureis adornatam, lib. 2. chron. Caſinen. cap. 43.] nempè, planetam ex auro textili, haud adulterino, ſeu apparente. FR. de eadem dictione ibidem fit mentio, lib. 3. cap. 20. [Tunicam diapiſtin. &c.

DIAPSALMA, ex græco διάψαλμα, ſignificat intermiſſionem, ac ſeparationem inter unum, & alium pſalmum. [Hic incipit ſecunda pars. Continuatio, omnis homo eſt ſubditus vanitati, propter hoc ceſſare deberet à peccato. Diapſalma, Veruntamen pertranſit homo de peccato in peccatum. Haymo ad Pſal. 38.] quæ pauſæ obſervatio in pſalmodia ad moderandum cantum, notas muſicales obſequendo, inſerviebat. [Legimus quadrageſimo nono pſalmo ſub ſecundo diapſalmate Spiritum Sanctum dixiſſe, Peccatori autem dixit Deus. Optat. Milevit. lib. 4.] Hieronymus verò in epiſt. ad Marcellum, hoc vocabulum ait ſecundùm Aquilæ expoſitionem correſpondere hebraicæ dictioni *Selah*, quæ in ſempiternum ſignificat: Hebrei enim, ubi mutatur rhythmus, ſeu terminatur ſenſus, ponebant *ſelah*, ſcilicet, *Semper*, aut *Amen*, quod idem Sanctus Doctor authoritate Origenis comprobat, dum ibi ſic inquit [Quia novitia muſta contemnis, ſaltem veteris vini auctoritate ducaris] Origenes deinde ſuam ſententiam Theodotionis, Symmachi, & Septuaginta interpretum authoritate corroborat, qui omnes vocem *Selah* in pſalmis invenientes, græcè *Diapſalma* verterunt. Vide *Selah*.

DIARIUM, quotidianus victus alicui aſſignatus. [Diaria dari ſcriptoribus ad edendum. Matth. Pariſ. in vita Abb.] ubi etiam *Diæta* dicitur. Vide *Diæta*.

Diarodinus, roſaceus color in ambabus partibus duplicatus. [Planetam diarodinam. Chron. Caſin. lib. 1. c. 5.] FR. in Pharmacopeis paſtillæ quædam Diarodinis Abbatis dicuntur, quia ex roſis reubarbaro mixtis componuntur, ac primum vocabulum colorem, & ſecundum Authorem denotant.

Diasostis, Conductor, Dux. [Civitas, in qua diaſoſtis meus me deferens, duabus parvis impoſitum navibus, duobus me mendatoribus, qui Hydruntem me per mare conducerent, commendavit. Luitprand. in legat.] Qui Auctor hac voce barbaro-græca διασωστὴς utitur. Synonyma. Vide *Dux*.

Diasphendon, à græco verbo διασφενδονέω, ideſt, violenter diſſipo, disjungo. Patibulum erat inter duas inclinatas arbores, in quibus Sanctorum Martyrum corpora ligabantur, ac violenter in priſtinam poſituram arbores directæ Chriſti victimas dimembrabant. FR. hoc vocabulum eſt compoſitum à διά, *per*, & σφενδονέω, *fundam agito*. Sphendon autem, ſeu *Sphendona*, baliſta, vel funda latinè dicitur: hinc Melitenſes, qui bilingues ſunt, ideſt, græcam, & punicam loquelā retinent, fundam ex græco *Sphendonam*, ſeu *Sphendolam*, & ex punico idiomate *vvadhap*, appellant. Quare διασφένδων, duplex baliſta latialiter ſonat: quod tamen poteſt intelligi de ſupradictis cōduplicatis arboribus, ac fortaſſe *Arbaliſta* erat, de qua ſuo loco egimus, ideſt, arborum baliſta; nam arbor ita preſſa, vim ad inſtar, baliſtæ habebat, dimiſſa.

Diasprum, dupliciter album [Pluviale etiam diaſprum liſtis auro textis. Chron. Caſin. lib. 1. c. 43.] Vide *Aſprum*.

Diasyrticus, græca dictio διασυρτικὸς, duplicis ſpeciei, vel ſignificatus. Etymon verò græcum ex διὰ propoſitione, quæ interdum dualitatem in compoſitione ſignificat, & σύρω, ideſt, traho provenit, inde translativè nomen ſignificat, quod ad duplicatum ſignificatum trahitur, & hæc eſt magis conſona hujus dictionis derivatio. [Notandum eſt, quòd verbum à nobis præmiſſum dyaſirticum eſt; ad duo enim trahi poteſt convenienter expoſitum. Bleſen. ſer. 38.] qui Auctor ſermone 20. & 34. habet etiam *Triſyrticum*, *Tetraſyrticum*, adjectiva nomina pro nomine tres, & quatuor ſignificationes recipiente.

Diatheca. FR. ex græco διαθήκη, teſtamentum ſeu teſtamentaria hæreditas. [O quantum diatheca valent, & quinque comati. S. Gregor. Regiſt. lib. 1. epiſt. 30.] ejus ſynonyma. Vide in dict. *Teſtamentum*.

Diatreta, græca vox, διάτρητον, dupliciter foratum [Quaſi per diatretam ſpeciem ab utraque in utramque ſpectantibus præbet. Paulin. in epiſt. 12. ad Sever.] ubi de tribuna loquitur, quæ ex utroque latere foramina, ſeu feneſtras inter ſe correſpondentes habebat. In aliquibus tamen Codicibus *Diatrita* habetur. Vide *Pertuſum*.

Diatus, diurna luce illuminatus. [Si caſu turbentur, ſole renaſcenti diati, divinitus reparentur. Ivo Carnoten. in Chron. M. S.

Diaulus, græca vox δίαυλος, ideſt, duplicatus curſus; accipitur pro duplici ſtadii curſu. Erat tamen unius ſtadii tractus; ſed curſores ad metam pervenientes, ſtatim ad priorem terminum recurrebant: itaque duplici ſtadio correſpondebat continuatus, & replicatus ille curſus. [Curſore in diaulo curſu retrorſum flexu decurrunt, iterum per eadem veſtigia. Phil. lib. 5. c. 11.] Inde Curſores διαυλοδρόμοι, *diaulodromi* dicebantur.

Dica, FR. anguſtiam, vexationemque arabicè ſignificat, *Dicha* enim dicunt in eadem ſignificatione; unde etiam Siculi, apud quos multa arabica verba adhuc manent, cordis angorem *Dica di cori* dicunt, quo vocabulo uſi ſunt etiam Græci, & Latini pro conſtringere aliquem: ſic *Dicam alicui ſcribere*, Reum ad judicium conſtringere ſignificabat. Vide Calep. in dictione *Dica*, & hìc in dictione *Eremodicium*.

Dicanitium, clava argentea, italicè *Mazza*, quæ antiquitus ante Imperatorem & Magiſtratum ferebatur, hodie tamen ante Cardinales defertur. Pancirol. in Theſaur. lib. 1. c. 85.

Dicæophylax, græcum nomen δικαιόφυλαξ, Juſtitiæ Cuſtos latinè ſonat, officium erat in Aula Conſtantinop. penes nos Juſtitiæ Præſidens diceretur.

Dichoneum, quædam æris ſpecies. Cod. Theodoſ. lib. 11. tit. 21. cap. 1. ſecundùm quorumdam opinionem monetam æream ex utraque parte ſignatam denotat. Alii verò cuprum bis liquefactum interpretantur, quod quidem vocabulum à verbo græco διχέω, derivatur.

Dicibulum, anilis fabula [Satis meminerat Ptolemæus puerilium dicibulorum, in mari poma naſci, & in arbore piſces. Tertul. adverſ. Valent. cap. 20.

Dicirion. Vide *Bulla*.

Dicterium. Vide *Ambo*. *Diptycum*.

Dictica. Vide *Diptycum*.

Dictio, FR. Itali *Diceria* vocant, eſt diſcurſus academicus, ita enim *Dictiones* ejus diſcurſus intitulavit Ennodius, ideò Ambo, ſive pulpitum *Dicterium* dicitur. Dictio correctionis. Vide *Superdictio*.

Didrachmum, ex græco δίδραχμον, ideſt, duplex drachma. [Magiſter veſter non ſolvit didrachma? Matth. c. 17.

Didymus, FR. ex græco vocab. δίδυμος, ideſt, gemellus, quæ denominatio Thomæ Apoſtoli fuerat: aliqui aſſeruere fuiſſe cognomen familiæ; alii verò agnomen crediderunt, addenteſque ita agnominari, ex eo quia gemellus cum alio fratre natus fuerat; ſed re vera vana eſt utraque aſſertio, pro quibus nulla hiſtoria extat. Didymus enim græcè ſynonymum eſt nominis Thomæ hebraici ſicut in Euangelio habemus ſynonymicè idem nomen replicatum Abba, Pater; ſic Didymus græcè dicitur, & hebraicè *Thoma*: ſic etiam *Theumi* Arabicè, & Melitenſes allium *Theum* vocant, quia nucleis gemellis coagmentatur, ac duos fratres gemellos *Theumin* dicunt.

Didymus Alexandrinus. Vide *Chalcenterus*.

Dies Ægyptiaci. Vide. *Strena*.

Dies Amphidromius, qualis erat apud Romanos. V. *Baptiſmus* prope finem. §. ſolebant Gentiles.

Dies Iræ, Dies Illa, Miſſæ defunctorum ſequentia, à quo compoſita. Vide *Proſa*.

Dies Solis. Vide *Dominica*. Dies votorum, ideſt, matrimonium. Vide *Votum*.

Dieta. Vide *Diæta*.

Dieteris, διετηρὶς, biennium, ſeu tempus duorum annorum. Quamvis in Lexicis, διετία, pro biennio ponatur, cùm tamen trieteris, tetraeteris, & alia ſimilia græcè dicantur; ita dieteris eodem idiomate poteſt efformari. Idque à δὶς, bis, & ἔτος, annus.

Dieto, abſtinentiam in comedendo obſervo. [Cæteri in eminentiæ Cathedralis apice ſublimati, ſtatim curam carnis propenſiùs agunt, circumſpectiùs dietant, non minus timent corporis ægritudines, quàm gehennam, & in omnibus ſpatium vitæ productioris affectant. Bleſ. ſer. 27.] Vide *Modela*.

Diffamo. FR. verbum, ex ſui natura ad bonum, & ad malum publicare, & manifeſtare ſignificat. Ac in rectum ſenſum D. Aug. lib. 2. de Civit. Dei, cap. 21. [Quaſi diffamata, & prævaleſcente Religione Chriſtiana ſentirentur. Et ibidem, lib. 3. Tam grandi diffamari] dixit.

Difficio, quod propriè deſtruere denotat; translativè tamen de rebus animatis pro occidere accipitur. [Si per odium, aut malum ingenium hominem difſecerit *pro deffecerit*) in conſtit. Caroli Magni, cap. 11.

Diffinitio, FR. ideſt affirmatio. Gloſſa in can. diffinitio. 22. quæſt. 4.

Diffiteor. FR. non confiteor. [Cæterum aliud eſt crimen notorium, aliud occultum. Notorium definitur, de quo Presbyter canonicè condemnatur. Occultum quando ab Eccleſia toleratur. Cæterum quando crimen notorium non diffitetur, Presbyter canonicè condemnatur &c. cap. 7. de cohabit. cleric. & mulier.] Senſus eſt, quòd notorium crimen dicitur, quando à delinquente non negatur, ut ibi Gloſſ. [Se eſſe concubinarium diffitetur, cap. 8. ibidem.] Ideſt, non confitetur. Vide *Notorium*.

Diffugium. FR. ſubterfugium. [Nec patrocinari eos debet appellationis diffugium, de cler. non reſiden. cap. 4. Virum bonum, appellationis ceſſante diffugio, inſtituere non omittas, lib. 3. tit. 48. cap. 3. decretal.

Digamus. Vide *Bigamus*.

Digitiæ, aureæ, vel argenteæ virgæ, ad inſtar digitorum formatæ. [Digitiæ aureæ novem. Anaſt. Bibl. in Leone III.

Digladiabilis: actio, & offenſa gladio vindicanda. [Plura de pace dixerat, quo commoti nonnulli, qui digladiabili diſſidebant odio, offenſas utrimq; donavere. In vita S. Vilſtani Epiſc. Dignatio, penes Eccleſiaſticos Scriptores, pro divina gratia ponitur; ſic in præconio Sabbati Sācti: [O mira circa nos pietatis dignatio. Non eſt in tua poteſtate, ſed in Dei dignatione martyriū. S. Cyprian. de martyrio, & paſſim apud eundem Tertullianum, alioſque africanos ſcriptores.

Dignitosus, dignus, ſic de Abele inquit Aldelmus: [Quorum prior, ut altiùs repetens ab origine pandam, propter dignitoſam innocentiæ palmam, & originalis patientiæ titulum, ſpreto fraterni libaminis ſacrificio, rata, & grata divinis conſpectibus holocauſtomata primus mortalium offerre promeruit, & hujus rei gratia à perfido, & nefando fratre inextricabile germanitatis vinculum contra jus divinum, & fas humanum rumpens crudeliter cruentatus, futuram in fine ſæculorū piè Redemptoris noſtri paſſionem paupere pretioſi ſanguinis oſtro præfiguravit. De Virgin. cap. 28.] Hoc idem barbarū vocabulū apud Ambroſ. cap. 5. in epiſt. 1. ad Timoth. in ſignificatione ſpectabilis reperitur: ubi ſic ait: [Quando enim vident dignitoſum virum erroris cauſa corripi, neceſſe eſt, ut caveant ſibi.] At revera commentaria illa non eſſe S. Ambroſii, ſenſerat Eruditiſſ. Latinus Latinius; ſed alterius Scriptoris linguę græcæ ignari. FR. Vide in ejus Bibliotheca Sac. in obſer. D. Ambroſ. quā nuper imprimi curavi, quem ſequutus eſt Em. Bellarminus de Scriptoribus Eccleſ. de D. Ambroſ. ubi inquit: [In quinto tomo ſunt Cōmentaria in epiſtolas S. Pauli, quæ à multis non creduntur Ambroſii, nec ſine cauſa.] Quod quinque validiſſimis rationibus comprobat, & Labbe de Scriptor. Eccl. in Hilario Diacono hæc Commentaria ejuſdem Diaconi eſſe refert. Vide ſuper hoc dubium in dict. *Benedictio*. Synonyma hujus dictionis. Vide *Axiomaticus*.

Diguria. Diviſio nocturnalium Pſalmorum à S. Ambroſ. ordinata. [Primam partem Ambroſius diviſit in decem nocturnos, nullo pſalmo prætermiſſo, quos vulgus ſui loci digurias appellat. Rodulphus, lib. 2. de canon. obſervat. cap. 10.

Dii. FR. dubitatur quomodo Deus pro Diis jurare præceperat, inquiens: [Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi ſui. Exod. cap. 22. num. 8.] Item [Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices. Ibidem, num. 28.] ſed D. Gregorius per Deos hìc Sacerdotes intelligit apud Gratianum in can. Sacerdotibus. 11. quæſt. 1. Sic Magnus Conſtantinus Sacerdotes Deos appellavit. Ibidem. Sic etiam Innocentius III. in cap. 3. decretal. lib. 5. tit. 7.

Diiticum, inſignis Monaſterii nomen à Sancto Dio Archimandrita Conſtantinopoli fundatum, de quo Sancto mentionem faciunt græcū Menolog. ad diem 19. Julii, & Martyrologium Rom. 8. Febr. ſub his verbis, [Conſtantinopoli natalis Monachorum Martyrum Monaſterii Dii &c.

Dilapidator. Vide *Interverſor*.

Dilatorius, FR. fruſtratorius. Gloſſa in Clementin. cap. 2. de verb. ſignific.

Dilectus, nomen ſubſtant. amorem ſignificans S. Cyprian. epiſt. 3. lib. 1. & in tract. de lapſis, verba quæ habentur in epiſt. 2. ad Theſſalon. cap. 2.

[Charitatem veritatis] Cyprianus [dilectum veritatis] exponit, quia in græco textu Pauli verba ſunt ἀγάπην τῆς ἀληθείας: idem vocabulum apud Pacianum, lib. de pœniten. reperitur.

DILUCEBRE, dilucidè. [Innoteſci voluit dilucebrè. In Vita S. Cœli Epiſ. Trev.

DIMERITÆ, Διμερῖται. FR. Apollinariſtæ hæretici, à voce græca διμερὴς, bipartitum: nam Apollinariſtæ conveniebant priùs cum Arianis, aſſerendo, quòd Verbum divinum in incarnatione animam humanam non aſſumpſiſſet; & ex textu Euangelii deinde convicti, fatebantur ſuſcepiſſe animam, ſed abſque intellectu, cujus vices Verbi divinitas ſuppleret; ideò (ut refert D. Gregor. Nazianz. in epiſt. 1. ad Claudinum) Chriſtum *Hominem Dominicum* appellabant: quæ tamen verba in rectum ſenſum intellexerat D. Auguſt. at poſteà lib. 1. cap. 19. Retract. ſe retractaverat. Nihilominus D. Athanaſius in expoſitione Symboli abſque ſcrupulo catholicè his terminis uſus fuit, inquiens: [Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Dominicus homo, in quo judicaturus eſt vivos, & mortuos.] De his hereticis. Vide *Apollinariſtæ*.

DIMIDIUM PONDERIS, moneta, quæ ſit? Vide *Siclus*.

DIMISSORIÆ, & *Dimiſſoriales litteræ*. Vide *Litteræ dimiſſoriales*.

DIMITUS. Vide *Samitus*.

DINODIUM, ſacrum donarium. [Ne quis poſthac ſacra temerè contractet, etiamſi vel cadmea neceſſitas urgeat; ne manus impuras ſacris rebus injiciat, ne profana ex divinis dinodia fiant, dum in publicos uſus circumferuntur. In Bulla aurea Alexii Imperatoris,] ubi multoties hoc vocabulum repetitur.

DIOECESIS, διοίκησις, Regio aſſignata ſub Epiſcopi juriſdictione. FR. Non erit extra materiæ terminum apponere hìc reſponſum à me allatum juſſu R. P. D. mei Ciampini liberalium artiū verſatiſſimi Præſulis, & Eruditorum Mecœnatis, quibus valdè proficuam, & utilem ſuper Concilia œcumenica Romæ Academiam nuper erexerat: ubi dum examinabatur, an canones apoſtolici ſint apocryphi, vel hagiographi, & inter alia dubia pro parte negativa, quæſitum fuit, quomodo canon apoſtolicus 34. diſponat, quòd [Epiſcopus extra terminos ſuos in Civitatibus, & Regionibus ſibi non ſubjectis ordinationes facere non præſumito.] Si epiſcopatuum, & diœceſum diviſiones non Apoſtolorum, ſed Pontificum Romanorum temporibus factæ fuere? Cui objectioni mihi ſic reſpondere contigerat; Primò, nempè, examinando Diœceſis etymologiam. Secundò impugnando quorundam opinionem, aſſerentium Pontifices primò Diœceſes diviſiſſe, ac Epiſcopis aſſignaſſe. Tertiò citatum canonem Apoſtolicum eſſe hagiographum. Circa primum aſſerui etymologiam hujus nominis *Diœceſis* ab Auctoribus dupliciter aſſerri; primò in concreto, ideſt, territorium, ſeu Provinciam Diœceſano, ſeu gubernatori aſſignatam, ita Gloſſa in can. Epiſcopi, qui extra ſuam 9. qu. 3. in can. quicumque 16 quæſt. 3. & in cap. unico extrav. comm. de offic. delegati, ubi ſemper dicitur, *Diœceſim*, nil aliud eſſe, quàm territorium, ſeu provinciam. Secundò in abſtracto, ſcilicet, abſq; limitanea juriſdictione loci; & ita Archidiaconus, & alii ad tit. 8. de reſcriptis, cap. 11 §. de ſua Diœceſi, in ſexto, ubi abſtractivè ſic definiunt: [Diœceſis dicitur diviſio, ſeu gubernatio, quia diviſa eſt ab Eccleſia alterius Epiſcopatus, & commiſſa gubernationi unius.] Utramque tamen definitionem eſſe veram dixi: ſed reſpectivè; Prima enim verificatur, quo ad tempora, in quibus cœperant Epiſcopi habere territorium aſſignatum, & juriſdictionem temporalem, vel quaſi temporalem. Secunda verò aſſertio Archid. cit. & aliorum intelligitur originaliter, nimirum, quando Epiſcopi ab Apoſtolis ordinati habebant gubernium, & curam animarum, in quorum numero aſſignato conſiſtebat gubernii epiſcopatus cura, atque ab alio cœtu, ſeu Eccleſia diſtincta; nomine enim Eccleſiæ, nonniſi fidelium congregatio formaliter ſignificatur, ex qua fidelium unicuique Epiſcopo aſſignatione in primitiva Eccleſia orta fuerat inter rudes diſſenſio: nam alii dicebātur eſſe Chriſti, alii Cephę, alii Apollo, & alii Pauli: Chriſti inquam, dicebantur illi, qui ab ipſomet converſi ad fidem tanquam cæteris primiores gloriabantur: namque illo adhuc in terris converſante, eos fidem docuerat, alioſq; per ejus diſcipulos, quando, nempe; [Miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem Civitatem, & locum, quò ipſe erat venturus, Lucæ cap. 10.] dederatque eis ſpiritualem juriſdictionem, Marc. 6. qui ut inferiùs ibidem, [Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur.] Itaque rectè concludit D. Hieronymus in epiſt. ad Titum, inquiens, [Olim idem erat Presbyter, ac Epiſcopus, & antequam diaboli inſtinctu, ſtudia, vel ſchiſmata in Religione fierent, & dicerent in populis. ego ſum Pauli, ego ſum Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum conſilio gubernabantur. Poſtquam autem unuſquiſque eorum, quos baptizaverat, ſuos eſſe putabat, & non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de Presbyteris ſuperponeretur omnibus, ut ſchiſmatum ſemina tollerentur.] At quando hæc ſuperpoſitio, (quæ eadem eſt, ac epiſcopatus, & gubernatio, ſeu diœceſis) conſtituta fuit? Certè non niſi quando ſchiſmata prædicta Corinthi commota fuerunt, ideſt, tempore Pauli, & Apoſtolorum. Ergo diœceſes tunc diviſæ ſunt. Quod benè inſinuari videtur ex eadem Pauli epiſt. 1. ad Corinth. ubi poſtquam eis ſcripſerat, [Hoc autem dico, quod unuſquiſq; veſtrùm dicit, ego ſum Pauli &c.] & poſtquam ſchiſmata, & diviſiones reprobaverat, ſequitur nihilominus ibid. cap. 12. ſpiritualium guberniorum, ſeu diœceſum diviſiones approbare, inquiens; [Et diviſiones miniſtrationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.] En igitur diviſiones ſuperioritatum, miniſtrationum, gubernationum, ſeu diœceſium, quæ idem ſonant.

nant. Itaque in primordio Eccleſiarum diœceſis nomen abſtractum erat, per quod gubernatio, & inſtitutio fidelium numericè aſſignatorum, & non territorium intelligebatur. Quod benè Gelaſius Papa teſtatur, dicens: [Semel diœceſim conſtitutam, ex qua ſemper ad regenerationem atque conſignationem (*ideſt*, *animarum*) Epiſcopi plebs devota convenit. Territorium etiam non facere diœceſim olim fuerat ordinatum. can. licèt in regulis. 16. quæſt. 3.] At quando fuerat hoc *olim?* Certè non niſi eo tempore, de quo Hieronymus dixerat ſuprà: [Olim idem erat Presbyter &c.] ſcilicet, Apoſtolorum tempore. Quapropter ex vi nominis infertur fuiſſe tunc diœceſum diviſiones. Vide *Presbyter*. Quo verò ad ſecundam propoſitionem, quòd, nimirum, ut aliqui ſenſerunt, diœceſes tempore Gelaſii Papæ fuere diviſæ: reſpondetur, quòd ex ipſius verbis contrarium manifeſtatur; nam ead. 16. quæſt. 3. can. 5. ſic ait: [Licèt in regulis contineatur antiquis, parochias (*ideſt diœceſes*) unicuique Eccleſiæ priſtina diſpoſitione deputatas, nulla poſſe ratione convelli, ne per conſuetudinem peſſimam exempli mali, temeritate creſcente, univerſalis confuſio naſceretur; tamen etiam decretis noſtris ante non multum temporis deſtinatis, omnia juſſimus, quæ taliter fuerant invaſa, reſtitui &c.] Gelaſius ergo non inſtituerat diœceſes; ſed tantùm reſtituerat, eis nempe territorii terminos aſſignãdo: ſic Gregorius II. Bonifacio Epiſcopo pro eadem re delegaverat ſub hac verborum forma: [Præcipimus, ut juxta canonum ſtatuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apoſtolicæ Sedis, debeas ordinare Epiſcopos, 16. qu. 1. can. Præcipimus.] ac ita de Joanne XXII. in extrav. de off. deleg. cap. unico habetur, quòd: [Multas diœceſes in duas, & in plures diviſit.] Errat inſuper Gloſſa aſſerens Dionyſium Papam diœceſum primum diviſorem fuiſſe: nam ſolùm parochias presbyterales in Urbe conſtituit, quę hodie Cardinalium tituli ſunt; ſic etiam fieri per omnes epiſcopatus ſtatuit, quod ex ejus epiſt. 2. ad Severum epiſcop. in primo tom. Concil. ſatis liquet, ubi ſic ait: [De Eccleſiis parochianis, unde Apoſtolicam Eccleſiam conſulere voluiſti, qualiter ſint cuſtodiendæ per Cordubenſem provinciam, & dividendæ Sacerdotibus, nil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quàm ut ſequaris quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur; Eccleſias verò ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus, parochias, cœmeteria eis diviſimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus; ita, videlicet, ut nullus alterius parrochiæ terras, terminos, aut jus invadat; ſed unuſquiſque ſuis terminis ſit contentus, & taliter Eccleſiam, & plebem ſibi commiſsã cuſtodiat &c. Hanc quoque normam cariſſime te, & omnes Epiſcopos ſequi convenit, & quod tibi ſcribitur, omnibus, quibuſcunque potueris, notum facias, ut non ſpecialis, ſed generalis fiat iſta præceptio.] Quamvis Baronius exiſtimet ab aliis Pontificibus Romanas parochias diviſas fuiſſe, ut in dict. *Titulus* dicetur; ſed quidquid de hoc ſit, quod ad præſentem rem noſtram nil pertinet; ſufficit enim ſolùm in hac ſecunda reſponſione demõſtraſſe, quòd Rom. Pontifices non primùm gubernium animarum Epiſcopis; ſed eis territoria, ad exercendas ſuas juriſdictiones, diviſerint: & quod firmat Baronius de antiquiori ante Dionyſium Papam diœceſum diviſione, intelligendum eſt juxta Apoſtolorum inſtitutionem, quo ad gubernium animarum; non verò quoad aſſignatam territorii juriſdictionem. Quo ad tertiam aſſertionem, dico, quòd ſemel conceſſo, Epiſcopos tempore Apoſtolorum fuiſſe inſtitutos, ſequitur perneceſſe etiam correlativas eorum diœceſes eis eſſe aſſignatas: non tamen concretè, ſed abſtractivè ut ſuprà expoſui. De exiſtentia Epiſcoporum in primitiva Eccleſia conſtat ex Apoſtolicis actibus, cap. 20. [Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos fratres Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos &c. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem &c. 1. Timoth. cap. 3.] & ſic paſſim in ejuſdem Apoſtoli epiſtolis. Et de facto extitiſſe tunc diœceſes, ac Principem Apoſtolorum plurimos Epiſcopos ordinaſſe, in diverſiſque locis ad prædicandum deſtinaſſe legimus; tunc enim gens deſtinata diœceſis abſtractivè rectè dici poterat. Item quòd idem Princeps ordinaſſet à tribus Epiſcopis Epiſcopum conſecrari. Baron. An. 34. nu. 29. quòd Apoſtoli Epiſcopos Sacerdotes, ac Diaconos ordinaſſent. Idem An. 44. n. 77. quòd in fundatione epiſcopatuum, & diœceſium habuerunt prerogativas reſpectivè ad Provincias juxta temporalem Gentilium Romanorum conſuetudinem. Idem An. 39. n. 10. & ſeqq. & infrà dicetur. Item quòd Cathedræ primorum Epiſcoporum conſecrabantur. Idem An. 45. n. 11. quòd Epiſcopus peregrinus ad concionandum invitabatur ab Ordinario loci. Idem An. 46. num. 13. omnes enim hujuſmodi actus indicant profectò, epiſcopatus cum eorum gregibus extitiſſe. Vide *Primas*. Quòd autem multò ante Nicænam Synodum patriarchales, ac epiſcopales diœceſes extitiſſent, cõſtat etiã ex Ethnicis Scriptoribus; nam refert Vopiſcus, Adrianũ Imp. hæc inter alia Severiano Coſ. ſcripſiſſe de Chriſtianis Præſulibus, nempè: [Qui ſe Chriſti Epiſcopos dicunt:] & poſt pauca idem: [Patriarcha cùm Ægyptum veniret. In Saturnin. Imp.] Quamvis non paucas in ea epiſtola Hadrianus falſitates ex Ethnicorum Ægyptiorũ calumniis in Chriſtianos narret; conſtat tamen ex hac relatione collimitaneos Epiſcopos ſub Alexandrino Patriarcha tunc extitiſſe. Habebant igitur Epiſcopi eorum diœceſes abſtractivè, non in territorio conſiſtentes; ſed in animarum converſione, ac directione, ſicut nunc Epiſcopi miſſionarii de propaganda fide in partibus infidelium. Nec obſtat primò, quòd nomen Epiſcopi ſignificet ſuperintendentem; nam hæc eſſet de ſolo nomine quæſtio, dum hanc ipſam ſuperintendentiam cum Ambroſio, & Auguſtino verum epiſcopatum, & diœceſim appellabo, quia diœceſim non à territorio denominari ſuprà ex Gelaſio viſum eſt, &

ſuperintendere, ac ſuperimponere, ex Hieronymo ſuprà laudato ſynonyma ſunt. Nec obſtat ſecundò diœceſes à Lino Papa diviſas eſſe, ut ex ejus verbis colligitur, in can. Epiſcopi non in caſtellis, diſt. 8. Nam ante Linum Clemens idem dixerat, ſeu clariùs in D. Petri perſona, nempè: [In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant: Epiſcoporum primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum cauſas Epiſcoporum, & majora negotia in fide agitarent:] & poſt pauca: [In ſingulis verò reliquis Civitatibus ſingulos, & non plures conſtitui præcepit, qui Epiſcoporum tantùm vocabula ſortirentur; quoniam neque inter ipſos par fuit inſtitutio, ſed unus præfuit omnibus. Eadem diſt. 80. can. 2.] & Clemens Papa III. inquit: Ex hoc ſiquidem data B. Petro à Domino poteſtate, ipſe, ac ſucceſſores ipſius per diverſa mundi loca conſtituerunt Epiſcopos, & dignitates per provincias diviſerunt. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 209.] Quam S. Clementis authoritatem Lucius Papa hagiographam recognoſcit, eadem diſt. 80. can. Urbes, & loca, ubi inquit: [In ipſis verò Urbibus poſt adventum Chriſti Apoſtoli, ut eorũ ſucceſſores, Patriarchas, & Primates poſuerunt.] Quinimò Gloſſa de Chorepiſcopis, an ab Apoſtolis illi inſtituti fuiſſent, in can. Chorepiſcopi, diſt. 68. dubitat. Synonyma. Vide *Epiſcopiũ. Exarchus. Patriarchium. Præſulatus. Stauropegium.*

DIOECESANUS. FR. dicitur loci ordinarius. Vide *Epiſcopus*. Et pro omnibus, qui in aliquo loco juriſdictionem epiſcopalem, ſeu quaſi epiſcopalem juriſdictionem exercent, ut ſunt Abbates. Clement. in cap. unico, de foro competenti, & ibi Gloſſ. Item Diœceſis ſubditus intelligitur, 12. quæſt. 2. can. [Statuimus (quod Epiſcopi omnes jubent) ut Civitatenſes, ſive Diœceſani, Presbyteri, vel Clerici &c.

DIOECETA, græca dictio Διοικητὴς, gubernator, negotiorum adminiſtrator, & tributorum exactor in aula imperiali Conſtantinop. [Glaba magno diœceta cum cruce, ex pretioſiſſimis lapillis confecta, quæ verbis fides eſſet, celeriter ad eam miſſo, de lethali Imperatoris morbo certiorem fecit. Catacuz. lib. 3. cap. 14.] Fit etiam mentio de hoc officio in legibus, Cod. Epiſcop. aud. lib. 6. FR. An ſit idem, ac *Ducenarius*, & corruptè *Duganarius*, italicè *Doganiero*: cùm exactor vectigalium tam Diœceta, quàm Ducenarius à vocabulo græco δουκενάριος, ideſt, agens, & exactor dicatur, de quo in l. ducenarii, Cod. de exaction. tribut. qui in reſcripto Zenonis Imp. numerantur quadraginta octo Ducenarii. l. Marcellino. C. de agent. in reb. & Euſeb Cæſar. lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 4. fecit mentionem Ducenarii, ubi de Paulo Samoſateno ſic ſcripſerat: [Neque commemorare opus eſt, quo pacto ſe inſolenter extulerit, ut ſæcularium honorum gradus ſibi aſſumpſerit, ſeque arroganter in iiſdem geſſerit, & ducenarius potiùs, quàm Epiſcopus nuncupari voluerit, & per forum volutarit, & modò epiſtolas legendo, modò quid illi reſponſi daretur, præſcribendo, magna ſatellitum turba, partim eum antecedentium, partim ſubſequentium ſtipatus.] Ubi aliqui Ducenarium cancellarium regium perperam interpretarunt. Vide Baron. An. 272. n. 5. & 6.

DIOGENIS epitheton. Vide *Imerobius*.

DIOMEDIS CUSTODIA. FR. erat carcer in Conſtantinopolitana Urbe tempore græci Imperii, [Et tranſpoſuerunt in eam, quæ dicitur Diomedis cuſtodia in prætorio Præfecti. Exilium S. Martini Papæ in collect. Anaſtaſii Biblioth. à Sirmondo in 8. edit. pag. 94.

DIORYX διώρυξ, Scorbs, cavea, à græco verbo διορύττω, ideſt, fodio, excavo. [Ego quaſi fluvii dioryx, & ſicut aquæductus exivi de Paradiſo. Eccl. cap. 24.] Ubi mendosè in aliquibus exemplaribus *Dorlyx* legitur. Sic etiam Rupertus Stephanus in ejus vocabulario vocum barbararum Sac. Scripturæ erraverat, ſcribendo *Dorlyx*, quod rapidum juxta ſui ſiniſtrum ſenſum ſignificare ait, cùm hujuſmodi interpretatio ſit ſenſui Sac. Scripturæ loc. cit. diametraliter contraria, ac contra Hebraicam, Græcam, Syriacam, & Arabicam verſionem, quæ omnes aquæ foſſam exponunt.

DIOSCORIDES. FR. ſenior & junior, can. ſanè, 16. quæſt. 7. *Dioſcoridiani* Hæretici. Vide *Eutychiani*.

DIPLOIS, veſtis duplex, ſeu ſubſuta, à græca dict. διπλοΐς. [Operiantur ſicut diploide confuſione ſua, pſal. 103. Circumdabit te Deus diploide juſtitiæ. Baruch. cap. 5. num. 2.

DIPLOMA. FR. epiſtola ex græco verbo διπλόω, ideſt, conduplico, & involvo, quia antiquitus literæ convolvebantur. Vide *Literæ*.

DIPONDIUM, & *Dipondius*, vilis moneta. [Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio? Luc. cap. 12.] Quę moneta duplicè aſſem valebat; ſed deinde vigore papirianæ legis, põdus aſſis ad ſemilibrã reductum fuit, hinc dipondium unicam librã valuit poſtea. Putant aliqui æquivalere dipondium duobus quadrantibus romanis, ſeu duplici hiſpanico maravedis. FR. legitur etiam *Dupondium*, & *Dupondius* ex antiquo ejus duplicis ponderis valore etymon trahens. Quare Juſtinianus in præfatione pandectarum tyrones in ſtudio legum dipondios appellavit, ideſt, parvæ æſtimationis.

DIPSAS, ſerpentis ſpecies, ex græco Διψὰς, ideſt, afferens ſitim; ab effectu, nempè, quia morſus hujus ſerpentis ſitim provocat. [In qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio, & dipſas. Deuter. cap. 8. num. 15.] Apud Theophraſtum, lib. 4. hiſt. plant. frutex eſt, fortaſsè, quæ *Serpentaria* dicitur, de qua alibi, & apud Celſum, lib. 3. cap. 63. epatis ſignum denotat. FR. Aliqui putarunt eſſe morbum *Herpetem* appellatum, qui ſolet in pectore apparere, ex ſerpendo à Medicis ita denominatum; nam *Herpes* græcè ſerpentem ſignificat; ſed iſti tales re vera falluntur, quia inſectum, & morbum ex ejus ictu deſcripſit Nazianzenus, inquiens:

Eſt viperarum quodpiam Dipſas genus,
Quas ſolitudo Pharia complures alit,

Ac vulnus ejus quale ſit, nomen docet,
Huic namque morbus, quem perit, nomen dedit:
Perit bibendo quiſquis hac ictus fuit;
Aquis repetitis totus in eas irruens,
Quouſque nimis turgidus potu crepet.

Quem ſerpentem poetæ mordaci Matt.lib.3.epigr. 44. aſſimilavit, inquiens.

Non dipſas medio peruſta ſole.

Cùm in meridiana peruſtione maximè irritatum hoc inſectum reperiatur.

Dipto, colore minio; ex græco δέπτω. [Altare verò Sanctæ Mariæ, & analogium euangelicum ejuſdem fratris noſtri artificio deaurata Hattonis ſui de ſcriniis veſtivit argento, & diptivit, in vita S. Galli, cap. 1.

Diptychum, græcum vocabulum δίπτυχον, duplex tabella, quæ in formam libri claudebatur; mendosè tamen *Dicticam* habet Gloſſa in can.ſanè.24.quæſt. 2. ubi *Diptycha* legendum eſt. Quod duplicis ſpeciei erat; in una, ſcilicet, tabella deſcribebantur nomina vivorum, præcipuè Epiſcoporum, & virorum illuſtrium, quæ deinde in ſignum communicationis ad Miſſam recitabantur, quod ideò in Miſſæ Memento ponuntur litteræ N. N. nam tunc legebantur illorum nomina. In libro Appameæ Cleri ad Concilium Conſtanti nopolitanum ſub Menna celebratum inſerto, hæc recitatio: [Salutatio Beatiſſimorum Epiſcoporum] appellatur. Magnum dedecus, & ingens pœna erat illis, qui de hac tabella delebantur, ut in Hæreticos, Schiſmaticos, & Excommunicatos fieri conſueverat. [Abſtulerunt de diptycho Eccleſiarum nomina Patriarcharum. Anaſt. in Agathone. FR. Gloſſa in d. can. ſanè, ſic ait: [Dicticæ (*ſed in recent. impreſſ. Diptychæ habetur*) ſunt tabellæ, à dico, dicis. Unde Martialis.

Clerice dicticam lateri ne dempſeris unquam]

Sed Gloſſatori ex ipſo Martiali,

Ebrius es: nec enim faceres id ſobrius unquam.

Lib. 3. epigr. 16. reſpondebo, quia verſus à Gloſſatore citatus Martialis non eſt: nec mirum; nam ſæpè dormitat Gloſſator, qui ibidem etiam affert argum. ex can. poſtulatus. 3. quæſt. 7. at ibi non *Dicticæ*, vel *Diptychæ*, ſed *Typicè* habetur. Item abſque aſpiratione etiam legitur. [Si foras ejecit Synodos quomodo in diptycis recitantur. Col lect. S. Maximi Martyr. per Jacobum Sirmondum in 8. edit. pag. 153.]: ||: In alia verò tabella ejuſdem formæ nomina defunctorum ſcribebantur. Vide *Nomen offerre. Canon Miſſæ*. FR. hæc laudabilis memoria adhuc Romæ retinetur in ſodalitatibus, lociſque piis, qui in exequendis ſacrificiis pro benefactoribus, quotannis per Eccleſias circumeuntes, celebrando; poſt elevationem calicis unus ex Sacerdoribus cappa indutus, recitat alta voce nomina, & cognomina defunctorum, pro quibus ſatisfaciunt Miſſarum legata. Nec equidem eſt hìc relinquenda hujuſmodi ſodalitatum commendatio, quæ in nonnullorum Religioſorum dedecus redundat, dum laici, licèt, ut plurimum, idiotæ, ſubtilioris tamen conſcientiæ ſe præbent, qui non ſolùm in tabellis ad eorum ſacriſtiam appenſis, nomina, ac alias circumſtantias perpetuatum ſcriptas conſervant Miſſarum; ſed etiam manualium (ut ajunt) eleemoſinarum pro celebrationibus maxima diligentia ad diem annotant; è converſo inter Religioſos pauci ſunt, qui introitum Miſſarum ſignant, quorum in hoc ſileo ſcandala: ||: [Poſt ergo illa verba, quibus dicitur: In ſomno pacis, uſus fuit antiquorum, ſicut etiam uſque hodie Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitentur ex diptychis nomina defunctorum. Alcuin. de celeb. Miſſ.] FR. Idem habetur in can. de nominibus recitandis, de conſecrat. diſt. 2.: ||: Errant qui putant diptychum exinde dici, quia duplicata tabella erat, una, ſcilicet, pro vivorum, aliaque pro mortuorum annotatione; nam non ex eo, duplex: ſed quia duplicabatur, & claudebatur in modum biblici tegumenti, ut ſuprà dictum eſt, ita appellabatur; quod ex D. Ambroſii verbis evidens fit, cùm *Diptycum* conchylium marinum denominavit, quia in modum libri aperitur, & clauditur; loquens enim de aſtutia marini cancri, qui in aperitione conchyliæ calculum immittit in eã, ne claudi poſſit, dum interiora comedere nititur, ita eleganter S. Doctor ait: [Explorat, ſi quando oſtream remotis in locis ab omni vento contra ſolis radios diptychum illud ſuum aperiat, & refert clauſtra teſtarum. lib. 5. Hexam. cap. 5.] Sic etiam D. Auguſtinus duas tabulas decalogi [Diptychum lapideum. lib. 15. cap. 4. contra Fauſtum] appellavit. Prodigioſum quidem fuit id, quod in Chronicon Belgico, fol. mihi 379. narratur, extitiſſe, nempè, in Eccleſia Sancti Laurentii Conſtantinopolitanæ Urbis quandam marmoream columnam laterculis ſculptam, in quorum primo ordine Imperatorum, & in ſecundo ordine Patriarcharum notabantur nomina, ut de eis fieret in Miſſa commemoratio, quas notationes quidam philoſophus nomine Leo contemplans, vaticinatus eſt, dicens, quòd quando laterculi illi eſſent completi, tunc fore, ut capiatur ab hoſtibus Civitas, & Græcorum imperium ceſſaret: quod ita evenit, nam in ultimo laterculo nominibus Conſtantini Paleologi Imperatoris, & Gregorii Patriarchæ, qui appellatus eſt Gennadius II. infauſtum vaticinium verificatum fuit, & Urbs illa ſub tyrannica Turcarum ſervitute redacta fuit. [Offero igitur vobis eburneum dipychum. Symmach. epiſt. 7.] quod aliquando de rebus amatoriis intelligebatur. [Diptychæ tabellæ, quibus corruptores amorem ſuũ inſcribunt puellis. Papias.] Vide *Ambo*; ubi *Dicticum* pulpitum vocatur, à *Diptycho* fortaſſe deductum. Vide Pictaculum in dict. *Phylacteria*.

Directaneum, Directorium chori, liber erat, in quo continebantur preces in choro canendæ. [In primis dicito directaneum parvulum. In regul. S. Cæſariæ, cap. 11.

Directo, de recta via aberro, devio. Nec enim poteſt mens humana directare, id eſt, extra rectum facere. Chryſoſt. hom. 20. in cap. 7. Matth.

Disagmo, ſarcinam depono. [Ad perſcrutandum, utrùm res, & maximè libri perierint, diſagmatur. Petr. Damianus, in vita S. Odilonis Abb. cap. 21. §. 25.] ubi de mulo in aquam delapſo agit. Alii tamen *Deſagmatur* legunt.

Discapia. [Et terras cultas, & incultas, pervia uvida, diſcapia, prata, paſcua &c. In Chron. Eccleſ. Cameracen. ad An. 885.] Eruditiſſimus Henricus Spelmanus uniendo ambas dictiones *VVaden iſcape*, intelligentiam præbet ex ſaxonicis dictionibus ſignificare paludoſa loca; nam *VVaden eſcape*, ideſt, vado tranſire, latinè ſonare ait. FR. italicè tamen melius ſonaret; nam in theutonicis dictionibus duplici, VV. prolatis primum V. vigorem G. deducunt Itali, ſic *VVlielmus*, Gulielmus: *VVido*, Guido: *VVerra*, Guerra, & ſimilia pronunciarunt. Sic etiam *VVaden eſcape*, à *Guado ſcappo* italicè pronunciatur, ideſt, evado. Alii tamen *Diſcapia* terminos, & confinia exponunt.

Discedo. FR. ſejungor. [Presbyter cùm diœceſim tenet, de his, quæ emerit ad Eccleſiæ nomen, ſcripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Eccleſiæ ordinatione, diſcedat, can. Presbyter. 12. quæſt. 4.] Ita dicimus ab opinione alicujus diſcedere, ideſt, diſcrepare, & ſejungi.

Discentes, Apoſtoli. [Ille cui legiones Angelorum, ſi voluiſſet, uno dicto de cælo affuiſſent, ne unius quidem diſcentis gladium in ultorem probavit. Tertull. lib. de pœnit. cap. 3.

Disciplina Sacrorum. Vide *Miſſa*.

Discerpo, lacero [Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, Marc. cap. 1.] Ubi græca lectio habet: Καί σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον.

Discidium, ſeparatio, ſchiſma, excommunicatio. [Noviſſimè in perpetuum diſcidium relegati venena doctrinarum ſuarum diſſeminaverunt. Tertull. adverſ. Hæret. cap. 30.] Idemque mortem appellat [Diſcidium carnis, atque animæ, de reſurrect. carnis, cap. 9.

Disciplinatus. FR. Inſtitutum. [Monachorum enim vita ſubjectionis habet verbum, & diſciplinatus, non docendi, vel præſidendi, vel paſcendi alios, can. hoc nequaquam, 7. quæſt. 1.] Vide *Diſcipulatus*.

Disciplino, inſtruo, corrigo. [Diſciplinat miſericorditer filios ſuos Pater miſericordiarum, dum momentaneæ percuſſionis igniculo carnem ſimul, & gehennam extinguit. In vita S. Genoveſæ Virg. §. 38.

Discipulatus, permanentia in diſcendo. [Videtis Centurionem, antequam diſcipulatus ſubiret officium, locum magiſterii fuiſſe ſortitum. Chryſol. ſer. 15.] Vide *Diſciplinatus*.

Discipulus, primum Chriſtianorum agnomen. Vide *Chriſtianus*.

Disconfitura, conflictus. [Et quod in diſconfitura, quæ erat in mari, priſiones multos nobiles à nautis Regis, qui eos juſtè ceperant. Math. Pariſ. in hiſt.] FR. Ubi Voſſius erravit *Confidentiam* interpretando; nam ſatis clarus eſt textus.

Discophorus, græca dictio δισκοφόρος, ideſt, ferens diſcum: hoc agnomen Habacuco Prophetæ D. Hieronymus indidit, quia dum meſſoribus diſcum ferebat, tunc Angelus Domini per capillos illum ſuſtulit, & ad Danielem Prophetam detraxit: [Cùm verò ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum Diſcophorum lectitaret, in Præfat. ad Danielem.] Cæſarius verò Monialem *Diſcophoram* appellavit in epiſt. ad Oratoriam Abbatiſſam. FR. An Monialem intelligat, quæ curam habet ferendi in menſa fercula: ſeu potius *Diſcophoram* dicat Monialem, quia cōfabulatores ferculis ad crates ſuſtineat, quę aliàs *Diſcola* dici debuiſſet. Vide hujus Synonym. *Dapifer*.

Discola, FR. Idololatra. [Et diſcola obſtinatus, ſemper quid Idolo ſuo immolet, ſedulus coacervat. S. Cyprian. in præfatione ad Cornelium Papam.

Discopulo, copulam ſeparo, ac disjungo. [Quaſi venator canes venaticos ſuper electores Prælatorum diſcopulandos. Matth. Pariſ. in hiſt.] Venator enim canes copulatim ligatos in venatione ſolvit.

Discordia. Vide *Diaphonia*.

Discordiosus, Diſcordans, diſcrepans.] Statuta regnorum denuò per conditiones diſcordioſas anticipitia redduntur. Sidon. lib. 9. epiſt. 3.] FR. Plinius etiam, lib. 37. cap. 10. Diſcordialem appellavit rem, quæ diſcordiam provocat, & cauſat. [Perſæ achaten hyenæ pelli ſimilem abominantur, diſcordialem domibus.] Gemma ſiquidem hæc (ait) diſcordiam in domibus juxta Perſarum ſuperſtitionem generat, ideò illi eam abominantur.

Discredo, fidem minimè præbeo. [Adhuc inſtruebantur exemplo Scribarum, & Phariſæorum diſcredere Chriſto. Chryſ ho 74. in c. 23. Matth.

Discretio, FR. differentia. Vide can. ſtatuimus, in dict. *Quinquageſima*.

Discus, Vide *Apalæreus*. *Patena*.

Discussor, Vide *Logotheta*.

Disertitudo, Elegantia. [Cùmque ſingulos epiſtolarum textus recitans pernicibus pupillarum obtutibus ſpecularer, atque naturali quadam latentium rerum curioſitate contemplarer, uberrimamque verborum facundiam, ac virginalis urbanitatis diſertitudinem magnoperè admirarer. Aldhelm. lib. de Virg. cap. 1.

Disloquor, deliro, vanè obloquor. [At illi diſloqui eum, ut ægroti ſolent, putabant. In vita S. Galli, cap. 4.

Dismano, in judicium voco. [Neque eos, neque juniores, atque ſucceſſores veſtri ipſum pro hac iniquitate, nec diſmanare præſumatis. Marculf. formular. cap. 31. in Addit.

Disomum, duplicis corporis, ex græco δίσωμον: inſcriptio frequens in antiquis monumentis Romæ præcipuè. [P. Aurelius Venetianus hoc diſomum ſibi, & Felicitati ſuæ poſuit. Apud Gruter.] Vide *Biſomatos*.

Disparagatio, diſparilitas. [Hæredes maritentur ſine diſparagatione. Matth. Pariſ. in hiſt.] FR. ideſt, diſpar actio. Vide *Diſparago*.

Disparago, FR. diſparilitatem facio. [Puellas

las nobiles, & alias mulieres nobiles vuardis, ac maritagiis, quas dant ſuis, diſparagant. Matth. Pariſ. in anno 1236. ſed legendum puto *Diſpar agant*.

DISPENSO. FR. ideſt, diſtrictè penſo. Gloſſa in Extrav. de pœniten. & remiſſ. cap. 1.

DISPOSITIO, FR. voluntas, arbitrium: [Patet non ſua diſpoſitione, ſed canonum cenſura à ſubditis eſſe accuſatum, & convictum, can. lator. 2. qu. 7.] ubi Gloſſa, diſpoſitione (inquit) ideſt, voluntate.

DISPROFICIO, non proficio, ſeu degenero [Dum impietatis, atque erroris ſpiritu plenus ſacramentum fidei non intelligis, ex ipſo ſæculi ſenſu hæretica habetudine diſproficis. S. Hilar. lib. 10. de Trinit.

DISPUNGO, numero, ſeu annoto. [Veniebant Paulus, & Macarius, qui pauperes ubique diſpungerent. Optat. Milevit. lib 3. contra Parmenionem. Vide *Diſpunctio*. *Expungo*. *Expunctus*.

DISPUNCTIO, numeratio. [Et Tribunal autem nominando, & diſpunctionem boni, & mali operis. Tertull. lib. 5. Adverſ. Marcion.

DISRATIONO, errorem mentis depello, & contraria ratione alicujus deliberationem diſſuadeo. [Ut quæſtio illa per duellum diſrationaretur. Matth. Pariſ. in hiſt.

DISSECRATUS. FR. execratus, conſecratione privatus. [Altaria &c. quæ diſſecrata dicuntur, tu ipſe conſecras. Innocent. III. lib. 1. in epiſt. quæ incipit, Octavianus Oſtien. Epiſc.] Vide *Execratus*.

DISTINCTIO, in quo differat à ſeparatione. Vide *Divortium*.

DISTRACTIO. FR. confiſcatio. [A Regio Juſtitiario capti, de ipſius mandato bonorum omnium delinquentis facta diſtractio &c. in decretal. lib. 3. tit. 21. cap. 5.

DISTRIBUTIO CANONICALIS. Vide *Beneficium*. *Victuale*. FR. dicitur etiam *Manuale beneficium*, cap. unico, de Clericis non reſidentibus, in 6.

DISTRICTIO, Criminale judicium, & pœnitentiæ rigoroſitas, ſeveritas, l. de furibus, C de furtis. Quare Hincmarus Sanctum Remigium Epiſcopum commendans, inquit: [Erga benè agentes Petrus apparebat in vultu, erga delinquentes Paulus in ſpiritu, ac ſic conveniente in uno diverſitate gratiarum illius pietatis, hujus erat æmulator diſtrictionis.] Sic Jo. Diacon. formam, ac delineamenta corporis S. Gregorii Magni adhuc viventis deſcribens, ait: [In qua poſſet à ſuis Monachis, non pro elationis gloria, ſed pro cognitæ diſtrictionis cautela frequentiùs intueri.] Vide *Dextera*, *Diſtringo*, *Subtilo*, *Subtilitas*.

DISTRICTUS, adject. & *Diſtrictè* adverb. in eadem ſignificatione, rigoroſus, rigoroſè, & ſtrictè. [Cùm diſtrictus dies judicii venerit. D. Gregorius in Regiſt. lib. 1. cap. 1.] ſic *Diſtrictè mandamus*, ſæpè in diplomatibus Papæ. FR. Item dicitur *Diſtrictum* ſubſtant. ideſt, Judicium criminale, & rigoroſum, l. placuit, ut Epiſcopi, & Comites invicem ſe adjuvent, & in tom. 2. Bullar. Caſin. conſt. 70. 104. & alibi. Vide *Diſtringo*. *Subtilo*, & *Subtilitas*. Item *Diſtrictum* ſignificat etiam exactionem. Bullar. Caſin. ibid. conſt. 159.

DISTRINGO, FR. rigoroſè ago, per judicium compello. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 79. & l. ſi quis ſuas res, de ultimis voluntatibus. Vide *Diſtrictus*. *Subtilo*.

DITHALASSUS, græca dictio διθάλασσος, ideſt, bimare, de promontorio tamen dici ſolet, quòd utrobique marinis fluctibus concutitur. [Et cùm incidiſſemus in locum dithalaſſum, impegerunt navim. Act. cap. 27.] Ubi de naufragio Apoſtoli Pauli in Melitæ inſula agitur, in quo promontor. fons eſt, quæ *Ainel Raſul* adhuc dicitur, nempè, *Fons Apoſtoli*; traditur enim, quòd ideo ſic appelletur, quia nimirum primiores, & viciniores habitantes, qui D. Paulo, & ſociis ejus occurrerant, hac fontis aqua ab ipſo baptizati ſint, quorum oppidum punicè *Naſciar* dicitur, hoc eſt Nazarenorum; nam ſic in primitiva Eccleſia Chriſticolæ vocabantur. Vide *Bithalaſſus*.

DITTOCHÆUM, ita intitulatum fuit à Prudentio ejus opus de utroque teſtamento, ex græco Διττοχαῖον, ideſt, duplicatum alimentum. In aliquibus mendoſis codicibus *Dirrochæum* legitur; opus tamen hoc ab aliquibus ob ſtylum incompoſitum, & rudem non creditur eſſe Prudentii; nam ille eleganter ſcripſerat.

DIVÆ MEMORIÆ, titulus Imperatoribus deceſſis attributus. Vide *Bonæ memoriæ*.

DIVALIS, ſubauditur Majeſtas, titulus viventis Imperatoris, quo titulo Imperatores à Sanctis Patribus, Oecumenicis Conciliis, & à Romanis Pontificibus in eorum epiſtolis honorati ſunt. FR. ſignificat etiam regiam epiſtolam. [Hic ſuſcepit ab illo divalem, ideſt, regiam epiſtolam ſecundùm ſuam poſtulationem. can. Agatho. diſt. 63.

DIVERSORIUM. Vide *Albergaria*. *Caupona*. *Pandochæum*.

DIVES. Vide *Denarialis*. *Poſſeſſor*.

DIVESTIO. Vide *Deveſtio*.

DIVINATIO. Vide *Hydromantia*.

DIVINITAS. Vide *Dealitas*. *Theotetha*.

DIVITIÆ. Vide *Extales*.

DIVORTIUM. FR. Diſtinctio. Differt enim ſecundùm Scholaſticos *Diſtinctio* à *Separatione*; nam illa per intellectum formaliter ſejuncta concipitur; at hæc eſt disjuncta à parte rei: ſic anima in homine, dum viget, intellectualiter concipitur diſtincta à corpore; ſed in homine mortuo eſt realiter ſeparata ab eo. Hoc ſignificare voluit Tertullianus, quando cap. 37. adverſ. Gent. ait: [Potuimus, & inermes, nec rebelles, ſed tantummodo diſcordes, ſolius divortii invidia adverſus vos dimicaſſe.) Ac ſi diceret, non eramus, ut rebelles, ſeparati à vobis; ſed uniti ſub eodem imperii jugo, licèt religione diſtincti. Item divortium dicitur inter conjugatos; nam non eſt totalis ſeparatio, ſed ad tempus diſconvenientia, quia quod Deus conjunxit, homo non ſeparet, & c non eſt quodammodo formaliter ſepa at o, ſ c it *Repudium*, quod fuit Moſaicum manda : m ob

Hebræorum cordis duritiam; nam à principio non fuit ſic. Matth. 19. & Marc. 10. Unde [Matrimonium quidem non facit coitus, ſed voluntas, & ideò non ſolvit illud ſeparatio corporis, ſed voluntatis. can. matrimonium 27. quæſt. 2.] hinc etiam inter Mariam, & Joſeph dicitur impropriè divortium; nam corpore, & non mente ſeparati ſunt. Gloſſa in can. omne, ibidem. Mulier igitur per divortium appellatur *Ejecta*, non verò totaliter expulſa, can. Viduæ, diſt. 34. nam [Interveniente divortio, non aboletur confœderatio nuptialis, can. interveniente 32. quæſt. 7.] Dicitur Divortium à diverſitate mentis, vel quia in diverſas partes eunt, qui matrimonium diſtrahunt. Gloſſ. ibid. Quod fit dupliciter; vel cauſa honeſtatis ad præſervandam caſtitatem, ſeu virginitatem; vel delicti, nempe, defectu naturæ, ſeu culpæ: Quamvis aliquando repudium, & divortium promiſcuè accipiantur. Gloſſ. ibidem.

Diurnus. FR. liber, in quo conſuetudines Rom. Eccleſiæ continebantur, quas novus Pontifex obſervare ſpondebat. [In libro quoque Pontificum, qui dicitur diurnus, ita continetur de poſſeſſione Romani Pontificis. Ivo Carnot. epiſt. 58.

Dius, Vide *Diiticum*.

Do, *das*. Vide *Reddo*. Dare orationem, & data oratione, quid ſignificent. Vide *Collecta*. FR. Item Do pro Facio. [Dato igitur manè redivit ad propria. Greg. Turon. de glor. confeſſ. cap. 15.] ideſt, facto manè.

Doccia, aquæ ductus, ſeu alterius liquoris excerpta [Si quoddam canale aquæ velociſſimè currentis deorſum, ut doccia molendini, percuteret in murum, manifeſtum eſt, quòd undique redundaret, & diſpergeretur, ſic erit gloria animæ ad corpus. Hugo de Praro. Serm. 68.] Vide *Dogus*.

Doche, vox græca δοχὴ, convivium. [Non licet ſine Epiſcopo baptizare, nec offerre, neque ſacrificare, neque dochen celebrare. In epiſt. 10. D. Ignatii Mart.] Ubi agitur de Agapis, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Docibilis, FR. aptus ad docendum. [Ad Theologiæ profeſſionis ſtudium aliquot docibiles deſtinentur. lib. 5. decretal. tit. 5. cap. ultimo.

Doctiloquus, FR. doctè loquens. [Quandiù veſtigia doctiloqui Pauli fideliter tenuiſtis, Humbert. &c. Card. in Appen. tom. 11. Baronii tit. in marg. confutatio objectionis de azimis. §. Quandiù.

Doctor. Vide *Baccalaureus*. *Catigera*. Doctor Apoſtoli quis dicebatur. Vide *Apoſtolus*. Doctor audientium. Vide *Audientium Doctor*. Doctor juris. Vide *Nomicus*. Doctor Oecumenicus, ideſt Concionator. Vide *Oecumenicus*. Doctor divinitatis. Vide *Theologus*. Doctor Lybicus. FR. D. Auguſtinus intelligitur [Doctorem Libycum aſſeritis ſublata à ſe pyripoma fleviſſe. Ennodius Ticinen. Epiſc. epiſt. 4.

Doctorius, adject. nomen doctoralem rem ſignificans. [Non ergo illi doctorium cupierunt honorem: ſed doctorii operis lucrum. D. Chryſoſtomus, hom. 44. in cap. 22. Matth.

Doctrina, ſub lactis metaphora. Vide *Pantologia*.

Documentum, FR. Inſtrumentum, ſcriptum, atteſtatio. [Documenta, quibus Eccleſiæ poſſeſſio firmatur. can. Si quis, de clericis 12. quæſt. 2. Quidquid per abſentiam documentorum damni Eccleſiæ illatum ſit, ibidem.

Dogma δόγμα. FR. ideſt regula: Eccleſia enim variis nominibus nobis regulas tradit, aliquando eas canones vocat. Vide *Canon*, & hæ ſunt regulæ à Conciliis ſancitæ. Aliquando *Decreta* appellat, & tunc ſunt regulæ à Pontificibus cum Cardinalium conſiſtorio ſtabilitæ. Aliquando ſunt *Decretales epiſtolæ*, & ſunt ordinationes ſolius Papæ. Item *Mandatum* dicitur regula circa mores concernens. *Interdictum* verò dicitur, ubi non eſt pœna expreſſa. *Sanctio* eſt regula, cui additur pœna. Tandem *Dogma*, eſt id, quod ſpectat ad fidem: ita Gloſſ. in can. omnes, diſt. 3.

Dogmatizo. FR. doctrinas condo. [Contra fratrum regulam prædictorum dogmatizare, ſcribere, ſeu determinare, prædicare &c. In Extrav. Jo. XXII. de verbor. ſignif. cap. 2.] Ubi Gloſſa malè interpretatur ſignificare hoc verbum falſam doctrinam condere; nam ſi ita eſſet, fruſtrà poneretur præpoſitio *Contra*. Vide *Peregrinor*.

Dogus, canalis, ſeu aquæductus. [Foſſas in circuitu Baſilicæ fieri juſſit, nè forte dogis occultis lymphæ deduxerunt in fontem. Greg. Turon. de gloria Mart. lib. 1. cap. 25. Vide *Doccia*. *Aquagium*.

Dolichus. FR. græca vox δόλιχος, quæ ſpatium duodecim ſtudiorum ſignificat. [Etenim qui in ſtadio poſtquam decem dolichos cucurrit, ſi pòſt deficiat, totam laudem perdit. Chryſoſt. hom. 1. in epiſt. ad Philipen.

Doma, δῶμα, tectum planum ſecundùm Orientalium, & Melitenſium uſum. [Doma in orientalibus provinciis ipſum dicitur, quod apud Latinos tectum: in Palæſtina enim, & Ægypto, vel ubi ſcripti ſunt divini libri, vel interprerati ſunt, non habent in tectis culmina, ſed domata. S. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel.] FR. [Propoſuerat enim David in die illa præmium, qui percuſſiſſet Jebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas &c. 2. Reg. cap. 5. nu. 8.] ubi ſic Dionyſ. Cathuſ. art. 8. Doma vocatur tectum; fiſtula autem canale, per quod ſtillicida fluunt, ſeu aquæ ductus] & in Eſdr. c. 8. nu. 16. [Feceruntque ſibi tabernacula unuſquiſque in domate ſuo.] Ex quo colligitur *Domata* fuiſſe plana tecta; ibi enim commodè tabernacula erigebantur. Gloſſa tamen in can. ſatis evidenter, diſt. 96. ineptè facit differentiam inter *Dogma*, & *Doma*, inquiens: [Dogma autem per, g, eſt doctrina in fide; ſinè, g, eſt angulus, undè illud, Sedebat in domate domus 25. qu. 2. can. ſi quis.] Sed canon ille à Gloſſa citatus hoc tantùm ait, nempe: [Si quis dogmata, mandata, interdicta &c.] & nihil de *Domate* agit; benè tamen verba illa ſunt Proverb. cap. 21. num. 9. cap. 25. num. 24. & in utroque capite habetur:

[Me-

[Melius eſt ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigioſa,] ſi enim in ſenſu Gloſſatoris *Doma* angulum ſignificaret, ubi in Proverbiis ait, *In angulo domatis*, ſenſus eſſet in angulo anguli, atque idem (ut ajunt) per idem diceretur. At qualis Mathematicus unquam invenit, aut aſſignavit hunc anguli angulum? Senſus ergo, & phraſis Sacræ Scripturæ eſt, quòd melius ſit habitare extra domum, quàm cum muliere rixoſa: hinc ſumit tecti angulum figuratè; nam extra domum eſt. Videtur tamen aliquando etiam pro non plano tecto uſurpari, ut ex ſequenti textu liquet: [Plumbeis igitur domatibus illam totam (*id eſt Eccleſiam*) cum titulo, & utraque porticu, ac veſtibulo decenter operiens. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 29.] Quæ loca non omnia tectum planum habuiſſe credendum eſt. Ejus Synonymum. Vide *Cymatium*.

Domesticus, latino græcum vocab. Δομέστικος: officium in Eccl. Conſtantinop. qui & *Protopſaltes*, ideſt, ſuperior cantorum dicebatur, ad quem ſpectabat intonare ad officium vigiliarum illa verba, Εὐλόγησον Δέσποτα, ideſt, *Benedic Domine*: idem etiam polycronon inaugurabat, de quo in dict. *Polychronon* dicetur, qui Domeſtici erant triplicis ſpeciei. Primus enim clero patriarchali præſidebat. Secundus clero Cappellæ Imperatoris. Tertius clero Imperatricis Cappellæ, qui *Deſpinicus* dicebatur à *Deſpinæ* Imperatricis titulo. Item, reperiebantur *Domeſtici* prætoriani, némpè, milites, ac *Medagomeſticus* eorum Præfectus dicebatur. [Cùm eſſet in Imperiali palatio plurimùm honoratus, & Megadomeſtici dignitate, quem nos majorem ſeneſcallum nominare conſuevimus, fungeretur. Nicetas in vita Jo: Comneni, cap. 11.] Item & *Domeſticatus* officium, [Gaudentius pater, Scythiæ Provinciæ primoris loci, à domeſticatu exorſus militiam ad magiſterii equitum culmen provectus eſt. Gregor. Turon. lib. 2. cap. 8. [FR. hoc nomen *Domeſtici* eſt nimis generale, ſic in civili textu, Domeſticum orientis, Domeſticum ſcholarium, Domeſticum menſæ, Domeſticum mœnium, & ſimilia paſſim invenio. In primo ſenſu. Vide *Subdiaconus*, *Syncellus*.

Domi, quid hebraicè ſignificet. Vide *Silentium*.

Domicellus, nobilem denotat. Vide *Adelingus*, *Catiganus*, *Macerius*.

Domiducus, domum ducens. Fabuloſus Deus, de quo D. Auguſt. lib. 6. de Civit. Dei, c. 9. ſic inquit: [Si domum eſt ducenda quæ nubit, adhibeatur Deus Domiducus; ut in domo ſit, adhibeatur Domitius: ut maneat cum viro, adhibeatur Manſurna.] FR. poteſt etiam limax, & cochlea ita appellari, quas alii *Domipartas* à portando, ſeu ducendo dixere.

Domine Labia Mea Aperies, &c. Vide *Verſus aperitionis*.

Dominiædius, Majordomus. [Natalitium de mea ſolemni ad Domini ædium meum cantilena. Paulin. epiſt. 9.] & alibi idem Auctor cecinit;

——————— Quam, quid mihi teſtis
Ipſe meis, quibus eſt, idem Dominædius egit.

Quare aliqui malè nomen Dei interpretati ſunt. Vide *Vicedominus*.

Dominica, prima hebdomadæ dies: quæ *Dies lucis*, & *Dies panis* à D. Jo: Chryſoſt. homil. de Reſurrect. dicitur: *Regina*, & *Princeps omnium dierum* à D. Ignatio Martyre, in epiſt. ad Magneſios, ut infrà dicetur: & ſæpè *Una Sabbati*, quia eſt prima hebdomadis dies: *Dierum Domina*, à Sophronio Hieroſolym. Epiſcopo: *Dies pacis* à Theodoro Studita. Item Ἀναστάσιμος, ideſt, Reſurrectionis dies, & Κυριακή, ideſt, Dominica. Meritò Dominica dicitur; nam hæc dies maximis myſteriis inſignita fuerat; in ea enim creavit Deus univerſa, ac pluere cœpit manna in deſerto, tranſivit Iſraeliticus populus Jordanem, D. Auguſt. ſer. 154. natus eſt Chriſtus, ſexta Synod. can. 8. Et Magis apparuit ſtella; Chriſtus in Jordane à Joanne baptizari voluit; aquam in vinum in Galilææ nuptiis idem convertit; quinque panibus, & duobus piſcibus quinque ferè millia hominum ſatiavit in deſerto; mortuos reſuſcitavit; miſit Spiritum Sanctum in terris: omnibus his miraculis à D. Auguſtino, loc. cit. cumulatis ſanctum hunc diem, & memorabilem inſigniri dignata eſt divina cleméntia. Imò in hoc die in inſula Pathmos appellata D. Jo. Euangeliſtæ revelata ſunt myſteria cœleſtia, & futuri Eccleſiæ eventus in Apocalypſi regiſtrati, ut ipſemet Apoſtolus in principio hujus tractatus fatetur inquiens: [Fui in ſpiritu in Dominica die &c.] Et aliqui tandem probabiliter exiſtimant, quòd in die Dominica futurus erit univerſale judicium. Obſervationem autem hujus ſancti diei ab Apoſtolorum temporibus initium habuiſſe D. Auguſtinus, ſer. 25. de tempore teſtatur; atque occaſione quorundam Hæreticorum, qui tùnc temporis myſterium Reſurrectionis negabant, & jejunabant in die Dominico, ut opponerentur Catholicis, qui in hoc die lætantur; inde Apoſtoli, eorum Hæreticorum perfidiam deteſtantes, can. 55. prohibuerunt, ne inter fideles in die Dominico jejunaretur. Idem ſucceſſivè confirmatum fuit à D. Ignatio Martyre, epiſt. 8. ubi ſic ait: [Si quis Dominicam diem jejunaverit, Chriſti interfector eſt,] & idè in epiſt. ad Magneſios ſcripſerat: [Poſt Sabbatū omnis Chriſti amator Dominicum celebrat diem, Reſurrectioni cōſecratū Dominicæ, Reginam, & principem omnium dierum.] Idemque cultus in Nicæna Synodo fuerat ſancitus. Imò tunc Magnus Conſtantinus anno, nempè, 321. ad obſervationem Dominicæ diei etiam Gentiles coegit, ut ex Codice Theodoſ. colligitur, ubi *Dies ſolis*, juxta eorum ſuperſtitionem, appellatur Dominica, ut in dict. *Dies ſolis* dictum eſt. Item Honorius Imperator piè conſtituerat, quòd in omnibus Dominicis in carceribus detenti, per eorum vigiles conducti, extraherentur, ut à fidelibus eleemoſynas expoſcerent, & ad balnea conducerentur, atque pœnam triginta auri librarum judicibus impoſuit, qui tranſgrederentur hanc legem, quod in Tho-

Theodoſ. codice, lib. 7. de cuſt. reor. habetur. Item celebrabantur Dominicarum Vigiliæ. Concil. Matiſconen. can. 47. & Agathen. Multa de hac die colligi poſſent ex variis Auctoribus, quæ brevitatis gratia relinquuntur. Diebus Dominicis ſemper in Miſſa dicitur Credo. Vide *Symbolum*. Item Dominica appellatur Eccleſia. Vide *Cyriaca*, *Dominicum*.

Dominica In Albis. Vide *Baptiſmus*. In hac hebdomada Papa albo birro induitur. Vide *Birrus*. Vide *Diacæniſimus*, *Dominica nova*.

Dominica III. Adventus, Diaconus, & Subdiaconus non induuntur caſula. Vide *Caſula*. Sic etiam in Dominica IV. Quadrag. ibid. & *Dominica lætare*.

Dominica Excarnaliorum. Vide *Carniſprivium*.

Dominica Indulgentiæ. Vide *Palmarum feſtum*.

Dominica Lætare, ideſt, IV. Quadrag. ſic appellata ex introitu ad Miſſam *Lætare Jeruſalem &c.* quæ denominata etiam fuit *Dominica panis*, quia legitur Euangelium multiplicationis panis, ſignificaturque in ea populi Chriſtiani liberatio à tyrannica idolorum ſervitute, Durand. lib. 6. c. 53. Unde in ſignum læti diei Cardinales induuntur veſtibus roſaceis, & Pontifex eundo, ac redeundo à Cappella in ſymbolum lætitiæ fert in manu roſam auream ab eo benedictam, quam deindè alicui Regi, ſeu Magnati mittere ſolet: ver enim denunciat, qui poſt turbines diri hyemis ſuccedens, mundum lætificat, & antiquitus ſolebat hæc cæremonia fieri in Eccleſia S. Crucis in Jeruſalem, tanquam cæleſtis Jeruſalem figura, ita Innocent. III. in ſermone hujus diei; Romani enim Pontifices ſolebant in hac die tractatum ad populum habere, quos imitatus eſt Pius II. nam in hac die etiam ſermonem habuit, & roſam ab eo benedictam ad ſuam Senenſem patriam miſerat. Sixtus verò IV. in ſignum ſui gentilitii ſtemmatis ann. 1471. quercus aurei ramum Cathedrali Savonæ ejus patriæ dono miſerat. Quæ ſolemnitas antiqua eſt, & ante Leonis IX. tempora, qui regnavit ann. 1050. de qua Cencius Camerarius ait, quòd hic Pontifex penſionem annuam pro expenſa hujus roſæ ſuper reditus Monaſterii S. Crucis Lotaringiæ impoſuerat. FR. Alexander III. Venetiis 1177. celebravit hanc cæremoniam in Eccleſia Sancti Marci, ut teſtantur Petrus Bleſenſis, ſer. 15. qui eodem ſæculo ſcribebat, Baron. ann 1177. n. 18. & idem ex Cardinali Beſſarione, ibid. & Benedicto Zani Venetiarum Duci dono dederat. Flav. Blondus, decad. 2. lib. 6. qui omnes antiquiſſimam hanc cæremoniam eſſe teſtantur. Clemens Papa VI. Ludovico Regi Neapolis miſerat. Odoric. Raynal. ad an. 1348. n. 11. Erat etiam antiquiorum Chriſtianorum mos roſam in ſepulcris formare in ſymbolum tranſitoriæ vitæ, ad verba Job alludentium, qui cap. 14. ait: [Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis, qui quaſi flos egreditur, & conteritur,] quam vitæ vanitatem etiam Gentiles conſiderantes, in teſtamentis jubebant ad eorum ſepulcra ſpargere roſas, ut in antiquis lapidibus inſcriptum legitur, ſub his formulis, nempè; [Ut quotannis roſas ad monumentum ejus deferant,] ſeu; [Ut quotannis tempore roſæ Julio ternæ eis ponantur, vel] Roſa quotannis ornandum. [De quo ſymbolo antiquus cecinit ille Vates:

Mirabar celerem fugitiva ætate rapinam,
Et dum naſcuntur conſenuiſſe roſas.

Et inter Chriſtianos Poetas Jo: Jovianus dixerat:

Neque roſa brevius nil eſt, æquève caducum.
Sic citò, ſic breviter, & tua forma perit.

Item Hieronymus Angerianus:

Pulcra brevi duras roſa tempore forma, brevique
Tempore, ſic formæ par roſa tempus habes.

Quare etiam roſæ aureæ cæremonia poſſet alluſivè ad Lazari ſepulcrum applicari; nam in Dominica Lazari hæc cæremonia fit, quæ fortaſsè Dominica, *Lætare*, non ſolùm propter introitum Miſſæ illius diei; ſed etiam ob lætitiam reſurrectionis quatriduani Lazari, quod miraculum inter alia à Chriſto oſtenſa ex majoribus fuerat. Introitus Miſſæ hujus diei. Vide *Introitus*. Error Raynaudi, qui hanc roſam auream perperàm Roſam medianam appellaverat. Vide *Dominica mediana*.

Dominica Mediana, hanc aliqui crediderunt eſſe Dominicam IV. Quadrageſimæ, quia hæc media reſpectu quadrageſimalis tractus. Gloſſa tamen in can. Principalis, diſt. 63. aſſerit eam eſſe, quæ dicitur *Ad ſitientes*. FR. idem affirmat ad can. in parochia, 16. qu. 1. :||: Quæ opinio Gloſſæ confirmatur, ex epiſt. 1. Gelaſii Papæ, c. 13. & ex Ordine Romano, ubi lectiones Prophetæ Hieremię diſponuntur in Dominica mediana, quę reperiuntur in Dominica paſſionis in primo nocturno. FR. Idem ex Ivone Carnot. ep. 63. habetur, ſcilicet: [Apoſtolica inſtitutio, & paterni canones habent, ut non fiat levitica, vel ſacerdotalis ordinatio, niſi jejunio quarti menſis, ſeptimi, & decimi, aut initio quadrageſimæ, vel ſabbato medianæ.] :||: Fuit igitur ſic appellata, ut aliqui autumant, quia in ejuſdem lectionibus fit mentio lunæ quartædecimæ, & quintædecimæ, quæ ſunt lunariæ periodi medietates, ideò *Mediana Dominica* dicitur. Theophylus ergo Raynaud. abſque fundamento cogitavit hanc Dominicã eſſe quartam quadrageſimæ; inde roſam præfatam, ubi de ejus benedictione egit, medianam perperã vocavit, dum adductæ authoritates omnes Dominicam *Ad ſitientes* eſſe demonſtrant. Vide *Paſcha*.

Dominica Nova, à Græcis ea ita dicitur, quam nos Dominicam in albis, per errorem vulgi ita appellamus; nam rectè *Dominica poſt albas*, ut in Sacramentario, appellari deberet; & *Dominica in albis depoſitis* in ritu Ambroſiano vocatur, quia in ſabbato præcedenti Neophyti deponunt albas ve-

veſtes: ideò rectè *Sabbatum in albis* dicitur, quæ *Dominica Thomæ* propter occurrens Euangelium, ſeu *Octava Paſchæ* à nonnullis appellatur. FR. in ritu Ambroſiano per totam hanc octavam duæ Miſſæ celebrantur, una, ſcilicet, officii occurrentis, & alia, quam vocant pro *Baptizatis*. Idem obſervant in feſto Pentecoſtes, & in ejus octava. Item *Dominica nova* videtur potiùs eſſe Dominica Reſurrectionis; nam D. Auguſtinus Homil. 24. Catechumenos ad diſcendam orationem Dominicalem exhortans, inquit: [Tenete ergo rationem hanc, quam reddituri in die Sabbati noviſſimi, quo baptizandi eſtis.] Dominica in Albis à Græcis ἀντιπάσχα, ideſt, oppoſita Paſchæ dicitur. Vide *Dominica in albis*. Nihilominus Dominicam novam crederem eſſe Dominicam Palmarum ex argumento, quia de conſecr. diſt. 3. in can. 6. habentur hæc verba: [Non licet quinta feria fratres noviſſimæ ſeptimanæ jejunium ſolvere, & omnem exhonorare quadrageſimam &c.] Et in can. ſequenti: [Non oportet in quadrageſima quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium diſſolvi, & totam quadrageſimam inhonorari.] Item in can. baptizandos, de conſecrat. diſt. 4. habetur, quòd: [Baptizandos oportet ſymbolum diſcere, & quinta feria ultimæ ſeptimanæ, vel Epiſcopo, vel Presbytero reddere.] In can. autem ſequenti idem habetur ſub his verbis: [Ut ſymbolum diſcant, & in quinta feria noviſſimæ ſeptimanæ Epiſcopo, vel Presbytero, reddant.] Item in can. quando quis, ead. diſt. ſancitum eſt: [Ut ſanctum Baptiſmum in noviſſima ſua expiratione ſuſcipiat.] Sic in Euangelio: [Erunt primi noviſſimi] ubi per noviſſimos, ultimi intelliguntur. Igitur per noviſſimam Dominicam, & noviſſimam hebdomadam ultimas intelligo in ordine quadrageſimæ.

Dominica Orthodoxiæ, prima Dominica quadrageſimæ à Græcis dicitur, quia in ea celebrant exaltationem ſacrarum imaginum, quas poſt mortem Theophyli Imp. earum perſecutoris, Theodora piiſſima Auguſta reſtituerat, contra Iconomachorū vota, de quibus vide in dict. *Iconomachus*, & in hac die Iconomachi, unà cum aliis hæreticorum ſectis à populo in publica Eccleſia anathematizabantur, & execrabātur; quæ ſolemnitas à Methodio Patriarcha inſtituta fuiſſe dicitur. FR. Errat Junius, dum hanc ſolemnitatem cū alia, quæ *Magnus canon* à Græcis dicitur, confundit; nam hæc in feria V. primæ quadrageſimalis hebdomadæ celebratur, ut ex Triodo, ſeu quadrageſimale rituali Græcorum colligitur: & *Magnus canon*, ab eis dicitur, quia alii canones triginta troparia continent ad ſummum; ſed hic biſcentum, & quinquaginta continet, per quæ efficaciſſima verba ad compungenda fidelium corda, ab Andrea Archiepiſcopo Cretenſi compoſita, habentur: ideò *Aliptes*, ideſt ad conflictum exercitatus, ſeu confortator dicitur. Vide *Alipta*.

Dominica Palmarum. Vide *Baja*, *Dominica nova*. In ea competentibus prædicabatur ſymbolum. Vide *Capitilavium*, *Catechumenus*. Deferebatur in proceſſione Euangelium. Vide *Euangelium*, *Euangeliſmus*, *Palmarum feſtum*.

Dominica Panis. Vide *Dominica Lætare*.

Dominica Passionis. Vide *Icona*.

Dominica Quadragesimæ. Vide *Quadrageſima*.

Dominica Quinquagesimæ. Vide *Carnis privium*, *Quinquageſima*.

Dominica Resurrectionis. Vide *Anaſtaſis*, *Hermes*, *Paſcha*. Ubi in hac die poſſet ante auroram celebrari. Vide *Miſſa*.

Dominica Sanctorum, Myrophorum. Vide *Myrophori*.

Dominica Secunda Epiphaniæ, quare in principio ejus Miſſæ habeatur, *Omnis terra adoret te*. Vide *Introitus*.

Dominica Septuagesimæ. Vide *Septuageſima*.

Dominica Sexagesimæ. Vide *Sexageſima*.

Dominica Vacans. Vide *Adventus*, & Sabbatum vacans in dict. *Sabbatum*.

Dominicale, Sudariolum, ſeu quid ſimile, [Unaquæque mulier quando communicat, dominicale ſuum habeat. Concilium Altiſiodor. can. 39.

Dominicalis, *Dominicata*, *Indominicata*, & *Dominica*. FR. poſſeſſio loci, ſeu terræ in emphyteuſim ad tempus conceſſa; in qua tamen directus dominus reperitur, qui Dominicatus titulum habere dicitur. [Annonam de Dominicatis terris Collectam. Hincmarus, epiſt. 1.] Vide *Dominicata*, *Dominicatura*, *Indominicatus*.

Dominicalis Oratio. Vide *Pater noſter*.

Dominicani. Regularium Ordo, ad quorum pertinentiam. Vide *Altare*, *Communio*, *Corbicularius*, *Corporale*, *Epiphania*, *Euangelium*, *Flabellum*, *Hodegitria*, *Ordo*, *Pedules*, *Stola*.

Dominicata. FR. res, ſeu prædium, quod dominus ejus ſuis manibus, vel ſumptibus colit. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 69. 107. & alibi. Vide *Dominicalis*, *Donnicata*.

Dominicatura, dominium abſolutum, & directum. [Retinemus verò portionem noſtram, & dominicaturam. In vita Oldegarii Epiſc.] Vide *Dominicalis*, *Indominicatus*.

Dominicida, Hebræus, ideſt, Domini occiſor, ſic Antiochus, homil. 55. ubi de invidia agens, inquit; [Ab ipſo enim (*ideſt, Diabolo*) vix dum originem traxerat, & ecce è veſtigio in fratricidam Cainum tranſilivit, atque ordine deinceps curſu prono in Dominicidas Judæos devoluta eſt.

Dominicum, ita appellatum fuit templum, quia Domini Domus eſt: [Non oportet cœnas in Dominicis ponere. Concil. Laodicen. can. 28.] FR. *Dominicum aureum* templum illud famoſum Antiochenum appellatum eſt, quod à Conſtantino Magno incœptum, & ab ejus filio Conſtante perfectum fuerat, atque à nonaginta Epiſcopis conſecratum, inter quos triginta ſex, pſeudoepiſcopi Ariani erant, qui omnes an. 341. pro celebratione Concilii intervenerant, cujus decreta in partem reprobata fuere, tùm propter confirmationem depo-

depoſitionis S. Athanaſii; tum etiam propter Canones nonnullos Catholicis dogmatibus diſſentientes :||: Vide *Cyriaca*. Item aliquando Miſſæ ſacrificium ſignificat. [Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus? S. Cyprian. epiſt. 63. In Collecta fui, & Dominicum cum fratribus celebravi. In Act. S. Saturnini Mart. Dominicum convivium celebrare. Tertull. de fuga. Dominicum agere. D. Aug. contra Donatiſtas.

Dominicus, nomen malè, ac benè de Chriſto intellectum. Vide *Dimœritæ*.

Dominus Vobiscum, ſalutatio Sacerdotalis, quæ populo datur, ex libro Ruth excerpta, & in primitiva Eccleſia ex traditione Apoſtolica ordinata. Concil. Bracaren. I. c. 21. à S. Clemente confirmata, Gemin. lib. 1. c. 87. Dionyſ. Carthuſ. in c. 2. Ruth. & can. hoc quoque, de conſecrat. diſt. 3. ſeu à D. Anacleto, ut Hugoni, lib. 2. c. 11. placet. *Divina ſalutatio* à S. Dionyſio de Eccl. Hierarch. appellatur; quæ antequam populo à Sacerdote communicetur, oſculatur ille Altare, quod eſt Chriſti typus, à quo omnis ſalus, & pax noſtra derivat. Semper pronunciatur in plurali, licèt unus tantùm, aut nemo aderit, can. hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1. & ratio hujus ritus ſic à Petro Damiano aſſertur. [Sacerdotalis autem ſalutatio idcircò fit in Eccleſia, ut ſe Sacerdos pacem habere cum tota plebe fidelium doceat.] Et inferiùs: [Si verò venerabilium Sacerdotum conſuetudo laudatur, ut ſolus ſoli rectè dicat Dominus vobiſcum, & neque ſit abſonum, neque ab Eccleſiaſtici ordinis cenſura ſemotum, quid officit, ſi & ſingulariter quis poſitus idipſum dicat? Opuſc. de Dominus vobiſcum, cap. 4.] & Navar. Miſcell. 67. de orat. n. 5. Quare Sacerdos excommunicatus non poteſt id pronunciare, licèt privatim, ac ſolus officium recitet. Idem Navar. de Orat. c. 7. n. 16. Diaconus ex Durandi opinione, lib. 4. cap. 14. non debet hanc ſalutationem proferre in horarum Canonicarum recitatione, ſed ſolùm in Euangelii lectione, & in benedictione Cerei Paſchalis, quia ibi ex perſona Chriſti loquitur, & eundem reſuſcitatum repræſentat; ſed alii penès Navarr. loc. cit. putant poſſe in recitatione divini officii illud proferre, dummodò ſecū non adſit Sacerdos, & in ea recitatione, de ejus tamen licentia, id poſſet licitè pronunciare. In ritu autem Ambroſiano Sacerdos in præfata ſalutatione non vertitur ad populum, quod etiam Romana conſuetudo obſervat in illis Altaribus, in quibus Sacerdos celebrat ad populum reſpiciens, ut dictum eſt in dict. *Altare*, & dict. *Eccleſia*, §. in Eccleſiis autem. FR. hoc obſervari vidi in aliquibus Eccleſiis etiam Monialium, ubi poſt Altare reperiuntur crates, per quas Celebrantem illæ reſpiciant; ſed an ſit licitum, dum alii ſæculares in Eccleſia idem ſacrum auſcultant; in hoc ad prudentum judicium me remitto. Soter tamen Papa celebrari vetuit, niſi duo ſaltem auſcultantes reperiantur, in Miſſa, can. hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1. & ibi Gloſſ. Epiſcopus in Miſſa prima vice dicit, *Pax vobis*. Vide ſuo loco. Quare non dicatur *Dominus vobiſcum*, quando cantatur Paſſio. Vide *Paſſio*.

Domiporta. Vide *Domiducus*.

Domitialis. FR. res, quæ titulo domini poſſidetur. [Et verò domitialis res ablata reddita eſt. Erempert, in Epitom. an. 887.

Domnus, Vox ab Eccleſiaſticis loco Domini uſitata; nam Dominus eſt titulus ſolius Dei, & ideo hominibus ſyllaba dempta Domni titulus datur. FR. juxta illud:

Cœleſtem Dominum, terreſtrem dicito Domnum.

[Glorioſiſſimas autem filias meas Domnam Dominicam, & Domnam Eudochiam mea vice ſalutate. D. Greg. lib. 6. epiſt. 27.] & Sulpitius; [Domnum Martinum obiiſſe nuntiant, epiſt. 1.] Eodem defectivo titulo utuntur Græci, nempè, κυρὸς κυρὲ, vel κυρή. Igitur Magnatibus titulus *Donni* etiam tribuebatur. [Ravennæ cum Donno Decio patritio fuit, ipſe poſſit quæcumque judicaveris, Donno Imperatori ſuggerere. In epiſt. Pelagii Papæ II.] qui ad Gregorium tunc apud Conſtantinopolitanum Imperatorem legationem fungentem ſcripſerat: apud Blondum in Rom. inclin. decad. 1. lib. 8. In ſæculo ignorantiæ *Dopnus* pronuntiabatur. [Sanctæq. Sedis Apoſtolicæ Dopno Leoni Summo Pontifici, penes Torrigium, de Cryptis Vatican. ſecundæ impreſſ. pag. 503. Quæ ſita eſt in Civitatem novam, quam Dopnus Leo Papa ædificavit. Ibidem pag. 504. & 506.] Item Dompnus. Ibidem pag. 507. :||: In Officio divino, & in Miſſa quando petitur à Celebrante benedictio, dici debet *Jube Domne*; ſed quando quis ſolus recitat, debet dicere *Jube Domine*. Idem obſervatur à Sacerdote, quando privatim celebrat in poſtulando benedictionem ſecretè ante Euangelii prolationem. Gavant. ſect. 5. c. 11. FR. [Solebant fortè lecturi in pulpito aliquam ſalutationē nobis ignotam præmittere, vel dicebant Dominus vobiſcum; ubi modò dicunt Jube Domne benedicere. Gloſſ. in can. placuit, ut ante, diſt. 77.] Item quando in choro Epiſcopus caneret lectionem, dicere deberet *Jube Domine*; nam tam Sacerdos privatim recitans, quàm Epiſcopus lectionem canens, à Deo immediatè benedictionem poſtulant. Gavant. loc. cit. Vide *Jube Domne &c.* Vide *Titulus*.

Donatio. Vide *Dotalitium*, *Scotatio*. Donatio propter nuptias. Vide *Antiphatum*, *Iolderphium*, *Mephium*, *Hypobolon*.

Donatistæ, ſeu *Donatiani* hæretici. Vide *Circelliones*, *Epiphania*, *Montani*.

Donatus, Monachus oblatus, laicus, ſive converſus. Monachi duo, & converſi omnes, quos Donatos uſitato vocabulo nuncupamus. Trithemius, lib. 1. epiſt. 75.] Qui etiam *Coadjutores* appellantur.

Donnicata, & *Donnicatus*. FR. Dominicum Bullar. Caſin. to. 2. conſt. 73. 79. Vide *Dominicata*.

Donum. Vide *Behem*, *Invectum*.

Dopnus. Vide *Domnus*.

Dorcas, græca vox δορκὰς, capra ſylveſtris, dama. [Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas.

Actor.

Auctor. c.9.] Quæ Mulier propter ejus oculorum perſpicacitatem ita eſt app llata ex græco verbo δέρκω, ideſt, circumſpicio, ſeu potiùs ex Hebræo vocabulo, quod netricem ſignificat: Arabicus verò textus *Ghazela* habet, quod tam ſylveſtrem capram, quàm netricem ſignificat, cujus poſtremus ſignificatus magis fœminis adaptatur.

Dorix. Vide *Dioryx*.

Dorlindana. Orlandienſis. Vide *Campana*.

Dormitius. FR. ita per ludibrium ab Hæreticis Vigilius Tapſenſis Epiſcopus, & Eccleſiaſticus ſcriptor Africanus appellatus eſt, de quo Baron. ad ann. 400.

Dormitator. Vide *Interdiarius*.

Dormitio, inter Chriſtianos mortem ſignificat, Torrigius de Crypt. Vatican. impr. ſecundæ, pag. 576. Vide *Pauſatio*.

Dorsale, pannus in choro à dorſo clericorum pro aeris impedimento pendens, ita appellatus. [Dorſalia ſunt panni in choro pendentes à dorſo clericorum. Durand. in Rational.] à recentioribus *Poſtergale* dicitur. Alii *Doſſale*, & *Doſſarius* dixere, quem cappam eſſe nonnulli crediderunt, quia ſupra dorſum imponitur, ſed re vera poſtergale erat. [Pallium magnum cum elephantis, quod doſſale cognominant. Leo Oſtien. in Chron. Caſin. lib. 3. c. 3.] nimirum, cum elephantum picturis; ut ex hoc alio, quod erat cum figuris paſſionis S. Albani: [Doſſale unum, ſive tapetum, in quo paſſio S. Albani figuratur. Matth. Paris, in vita S. Richardi Abb.] itali *Toſellum* dixere. FR. [Dorſale centum ſolidorum, apud Torrigium de Cryptis Vatican. edit. ſecunda, pag. 322.] ubi Altaris paramentum explicat. Vide *Dorſuale*.

Dorsenus. [Tolluntur ex familiis ſibi pertinentibus, de diverſiſque gregibus dorſeni. S. Valerius, §. 7.] Iſidorus hoc vocabulum paraſitum ſignificare putat ex Plauto, qui paraſitum quemdam introducit Dorſeni nomine; ſed in D. Valerii loco adducto paſtorem gregis mercenarium denotat.

Dorsiani, & *Dorſiothitæ*. Vide *Herodiani*.

Dorsuale. Jumenti inſtratum, italicè *Gualdrappa* dicitur. [Proceſſerunt centum albi boves, dorſualibus ſericis diſcoloribus perfulgentes. Jul. Capitol. in Galieno.] Synonima. Vide *Dorſale*, *Inſtratum*, *Mappa*.

Dorsum Redimere, legis ſalicæ phraſis, tit. 43. ſignificat pecunia ſe redimere à flagellorum mulcta. Vide *Quadragena*.

Dorychnium. Vide *Jus*.

Dos Nuptialis. Vide *Mephium*, *Phaderphium*.

Dosithei, Δωσίθεοι, Samaritanorũ ſecta, quę ab animatarum rerum eſu abſtinebant, credebant in reſurrectionem mortuorum, & Sabbatum ita & taliter obſervabant, ut immoti in eo ſitu, ac poſitione remanerent, in quibus præventi eo die reperiebantur. Baron. in Apparatu Annal. n. 13.

Dossale. Vide *Dorſale*.

Dotalitium. FR. donatio propter nuptias. [Falſitate expreſſa &c. caſtrum illud ad eandem Reginam ratione dotalitii pertinere, cùm ab initio, nec durante matrimonio, à viro ſibi fuerat in donationem propter nuptias aſſignatum, in decretal. c. 15. de foro competenti] & ibi Gloſſa. Synonima. Vide *Donatio*, *Hypobolon*.

Doxa, græca dictio δόξα, gloria, exiſtimatio, ſplendor, majeſtas. [Et admirabilem doxam Virginis tam egregiæ. In vita S. Gudilæ Virg. Item opinio celebris, atque pro axiomate reperitur.

Doxologia. δοξολογία. FR. Sacrificium, glorificatio. [Cùm ſacra doxologia perageretur, ſæpè interfuiſſe, & cum Patriarcha locutum eſſe &c. Nicephor. Gregora. lib. 4. hiſt.] Vide *Gloria in Excelſis*.

Drachma. δραχμή. FR. moneta, & pondus, quæ moneta ejuſdẽ valoris, ac ſicli erat, Gloſſ. in can. denique & puellæ, 36. qu. 2. ſed erroris convincitur in dict. *Siclus*. Vide *Didrachma*. *Talentum*.

Draconarius, de hoc vocabulo paſſim in M. SS. cæremonialibus antiquis Romanis; Draconarii enim milites erant, qui comitabantur Pontificem in publicis functionibus: ſed de ratione hujus nominis variæ ſunt opiniones; nam Angelus Rocca eos ita appellatos fuiſſe putat, quia draconis ſignum ferebant. Alii tamen ſolos ſigniferos nomẽ hoc habuiſſe autumant, quia in vexillis ſignum draconis portabant, ad imitationẽ antiquorum draconariorum, qui in labari culmine effigiem draconis geſtabant: quod ex eo confirmant, quia in Ord. Rom. Draconarii appellantur hi, qui in proceſſionibus crucem ferebant, licèt affirment alii, quòd in litaniarum majorũ, ac rogationum proceſſionibus dracones in haſtarum culminibus ſub Crucis ſigno ferebantur, ad denotandum infernalẽ draconem virtute ſanctæ Crucis ſuperatum, ac debellatum fuiſſe. [Labarum, quem dicunt draconem, in ſpeciem Crucis Dominicæ. Jo. de cultu Imag. Poſteà ſequuntur vexilla, ſi portãda ſunt, deinde portentur ſerpentes, & dracones ſuper perticã, & maximè in rogationibus: de hinc Accoliti cũ cereis duobus, vel quatuor: poſtea Crux, deinde Clèricis minoribus præcedentibus, &c. In Sacerdotali Alberti Caſtellani, in tract. ſecundo tertiæ partis, c. 4. de ritu, & modo proceſſionum faciendarum.] Quinimo in aliquibus Eccleſiis ſolebant ſuper haſtas deferri luporum etiam figuræ in rogationum proceſſione, in memoriam cur primò inſtituta fuerat hæc proceſſio, pro liberatione, nimirum, à ſimilium animalium infeſtatione; [In aliquibus Eccleſiis ſolent portari dracones, & lupi ſuper perticas, ad denotandam cauſam, quare inſtituta fuerit hæc proceſſio, ibid. in Rubr. de proceſſ. in trib. dieb. rogat.] De militibus Papam comitantibus. Vide *Clave ſignati*. FR. Ego tamen exiſtimo idem eſſe Guelfus, ac draconarius, & hoc ſignum, ſeu vexillum draconis principium habuiſſe circa annum 1265. quo tempore cœperunt Florentini Cruces, & dracones pro vexillis ſex regionum illius Civitatis uti, qui Cruces, & dracones ſecundùm varios colores unam ab altera regione diſtinguebant, ut refert Jo. Villanus, cap. 40. ſuæ hiſt. Sed Villanus, qui vixit circa annum

num 1300. ex Ricordano Malaſpina Florentino, & antiquiori hiſtorico præcipuam ſuæ hiſtoriæ partem excerpſerat, ut evidenter patet, & Thomas Porcacchius in Annotationibus ad Guicciardinum ad annum 1494. demonſtrat. Hinc eſt, quòd ubi de talibus draconum vexillis Villanus loquitur, ex Malaſpina deſcripſerat, qui cap. 176. ſic ait loquens de Clemente IV. [Volle, che per ſuo amore la parte Guelfa portaſſe ſempre la ſua arma propria in bandiera, & in ſugelli, la quale fù un campo bianco con un' Aquila vermiglia ſopra un ſerpente verde, la quale portavano li detti Guelfi, e tennero ſino a' preſenti noſtri tempi, avegnache aggiunſero i Guelfi un Giglietto vermiglio ſopra il capo dell'Aquila, ſi partirono da Lombardia in compagnia de' Franceſchi del Conte Carlo, quando paſſarono a Roma.] Quod fuit, ut ipſemet Malaſpina, cap. ſequenti refert, de an. 1265. nempè, in principio Pontificatus ipſius Clementis. Guelfi enim erant ad favorem Romanæ Eccleſiæ contra Ghibellinos, qui erant Imperiales, ut in dict. *Guelfus* dicemus: & cùm hi Guelfi in ſervitium ejuſdem Pontificis Romam tranſiviſſent, habentes draconis ſignum; veriſimile eſt, quòd ideo draconarii appellati ſint; nam, ut vidimus ſuprà, uſque ad Malaſpinæ tempora durabat hoc vexillum inter eccleſiaſticos milites Guelfos. Quare error quidem fuit Alphonſi Ciacconi apponendo huic Pontifici pro gentilitio ſtēmate ſex lilia, dùm ex coetaneo ipſius Quarti Clementis Malaſpina conſtat, Aquilæ draconem ſuppoſitum ejus ſtemma fuiſſe. In Eccleſia autem, *Graduum* appellata, Dominicanorum Viterbii, ubi eſt depoſitum præfati Pontificis Clementis IV. appoſitum fuit pro ejus inſigne gentilitio Aquila nigra Coronata, & ſcutum faſcia nigra circumdatum cum octo argenteis globis, quod inſigne eſt nimis recens, ut apparet ex diplomate Caroli V. Imperatoris, Catalano, nempè, Groſſo conceſſum, apud Claudium Clementem in vita Clementis IV. cap. 2. qui Groſſi ex familia hujus Pontificis eſſe ſe exiſtimant; nam ante Papatum Guido Groſſus appellabatur hic Pontifex. Cæterum D. Antoninus Florent. Archiep. par. 3. ſuæ hiſt. c. 4. tit. 20. §. 1. & Abrahamus Bzovius in hiſt. Eccleſ. ad ann. 1266. cum Malaſphina, & Villano concordant, quòd, nimirum, primum Clementis IV. inſigne erat draco Aquilæ ſuppoſitus. Sed re vera, ut ad propoſitam cum draconibus in haſtis delatis proceſſionem redeamus; ego quidem valdè ſuſpicor, quòd talis uſus (ſicut, & nonnullæ aliæ cæremoniæ) à Gentilibus proveniſſet: apud Trebellium enim Pollionē in Gallieno Imp. hujuſmodi ritum fuiſſe legimus: ait enim ille: [Omnes viæ ludis, ſtrepituque, & plauſibus perſonabant, ipſe medius (*ideſt, Gallienus*) cum picta toga, & tunica palmata inter patres (ut diximus) omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petiit. Haſtæ auratæ altrinſecus quingenæ, vexilla centena, & præter ea, quæ Collegiorum erant, dracones, & ſigna templorum, omniumque legionum ibant, &c.] Nam dracones inter Romanæ militiæ ſigna erant, ut Ammianus Marcellinus, cap. 8. ſimiles dracones ad pompam delatos refert; licèt tamen Chriſtiani deinde his, ac ſimilibus ethnicorum cæremoniis perfecto, ſanctoque fine ad Deum, nempè, directo, uſi ſint laudabiliter. Itaque penès Romanos milites antiquitùs reperiebantur draconum ſigna, quorum legionarii draconarii dicebantur. [Templum ſanè Solis, quod apud Palmyram aquilifer legionis tertiæ cum vexilliferis, & draconario, & cornicibus, atque liticinibus diripuerunt. Fl. Vopiſcus in Aureliano Imp. c. 31.] De quibus draconibus, & draconariis paſſim, cit. Ammian & ejus ętatis ſcriptores; erant tamen antea Perſarum ſigna, Vopiſc. ibid. c. 28.

DRACUS. FR. monetæ ſpecies. Vide Latinium in Joſephum Hebr. lib. 3. c. 9.

DRAGUMANUS, barbaro græca dictio δραγουμάνος, linguarum interpres, italicè *Torcimano*. FR. aliqui putant etymon à Chaldaico vocabulo *Targum* derivari, quod interpretationem ſignificat, hinc in Oriente peregrinarum linguarum interpres *Turgeman* dicitur :||: de Dragumanis incidenter Eccleſiaſtici ſcriptores non rarò agunt: Vide *Targum*.

DRAMATIS CANTICUM. Vide *Canticum dramatis*.

DRAPPUS, textilis pannus, & veſtis. [Et ſicut quando ſolemus de iſtis frequentibus itineribus reverti ad manſiones noſtras detonſi, & decalvati cum drappis, & calceamentis deppannatis, & tunc nos reficimus, & reparamus. Sinod. Piſtenſis, c. 1.] Reperitur etiam Drappalia. Vide *Fundatum*.

DROMICUS, δρομικὸς, dicitur Eccleſia, quæ tectum laqueatum non habet; ſed tantùm anguſtum pontem ex aſſeribus ſuper trabes per longitudinem porrectum, ut adhuc Romæ in Eccleſiis S. Pauli, S. Cæciliæ, aliiſque perſpicitur: ita à Græca dict. δρόμος, ideſt, curſus dicitur, qui pontes italicè *Corridori* dicuntur. [Ubi & ſacrum illius ſepulcrum, & templum dromicum eſt. Phocas, c. 29. In magna Eccleſia S. Sophiæ, quæ priùs dromica erat. Codinus apud Leonem Allatium de templis Græcorum.

DROMON, δρόμων, navis velociſſimi curſus, ex ſuprà dicta etymologia. [Et cùm fas fuerit revertendi, veſtros concedite miſſos, & tales, qui dromonibus congruis eos Romam, favente Deo, Apoſtolorum precibus ſtudeant referre. Nicolaus I. epiſt. 2.] Vide *Dromundus*.

DROMUNDUS. FR. Dromon navis, de qua ſuprà:] Apparavit ei navis quædam permaxima, quam dromundum vocant: Matth. Paris ad ann. 1191.] Vide *Dromon*.

DRUCTE, ſponſa, Saxona vox: [Si quis puellam, quæ dructe dicitur, ad maritum, &c. In lege ſalica, tit. 14. §. 10. Alii tamen *Druthe* legunt.

DRUDUS, fidelis, germanicum etymon *Dron*, ideſt, fidelis. [Et ſine comitatu drudorum, atque vaſſorum: In Capitulis Epiſcoporum Rhemenſis, & Rhothomagenſis Regi Ludovico miſſis.] Romæ *Fideles* dicuntur Senatoris famuli.

DRUN-

Drungarius, Δρουγγάριος, Exercituum Dux, in aula Imperiali Conſtantinop. officialis; ſed *Drungaris* à Luitprando in ejus legatione appellatur, inquiens: [Drungaris enim, ſub cujus manu navium eſt omnis poteſtas &c.] ubi mendoſè in aliquibus codicibus *Delongaris* legitur. Vide *Bigla*.

Drusus, patiens, rigidus, ſecundùm Iſidorum; at gygas, validus, bellator, ſecundùm Kilianum in ſuo Belgico Dictionario, ex voce *Drou*.

Ducarius, ductor: [Scrofa ducaria. In lege ſalica, tit. 2.

Ducatrix. FR. Duciſſa: [Ego Matilda Marchioniſſa, & Ducatrix] & paſſim in ejuſdem privilegiis, ac donationibus.

Ducenarius. Vide *Diæceta*.

Duciculus, Dolii epiſtonium, ſeu fiſtula, per quam exhauritur vinum.[Ligamina vaſorum gladiis præciderunt, duciculos abſtraxerunt. In vita S. Urbani Epiſcopi, c. I. §. 4.] Alii *Ducibulos* legunt. FR. Non deſunt qui *Duciolum* ſcripſere. [Et ſerraculum, quod duciolum vocant, manu ferens. Theodorus Eremita, in vita S. Magni Confeſſ.] ſed primum vocabulum rectiùs proferri videtur, cùm ejus derivatio ſit à verbo *Duco*; nam per hoc inſtrumentum liquor ex dolio ducitur, & ideò aptiùs fortaſsè *Ducidulus* diceretur.

Dulcoro. Vide *Edulcoro*.

Duellum. FR. pugilum lucta, 5. decretal. tit. 14. c. 2. Eſt etiam abjurationis genus de aliqua contentione infamiæ, ſeu apice vani honoris, vel poſſeſſionis rei, quæ *Purgatio vulgaris* dicebatur, cujus tit. habetur, 35. in lib. 5. Decretal. ad diſtinctionem purgationis canonicæ. Prima eſt prohibita per eccleſiaſticas conſtitutiones. Secunda eſt *Abjuratio*. Vide *Purgator*, *Juramentum*, *Judex compurgationis*. Duelli Synon. Vide *Monomachia*.

Dulia, Δουλεία, id eſt, ſervitus, quo vocabulo Eccleſia utitur ad ſignificandum cultum Sanctis debitum. FR. Qui cultus à novatoribus perperàm negatur; nam Dominum in Sanctis ſuis laudare jubemur, c. unico in Clement. de reliquiis & veneratione Sanctorum :||: *Hyperdulia* verò, ὑπερδουλεία, debitus Sanctiſſimæ Virgini cultus dicitur, quæ cùm præ cæteris puris creaturis meritis, ac dignitate ſupereminent; ideò ſingularem cultum, & obſequium ei debetur. Tandem *Latria* λατρεία, quæ ſervitutem denotat, per quam Theologi adorationem ſoli Deo debitam intelligunt. Vide *Theoprepia*. Inde Miſſæ ſacrificium, & Eccleſiæ dedicatio, licèt in honorem alicujus Sancti agantur, cultu latriæ dicuntur fieri, quia directè ſoli Creatori diriguntur. Vide *Colideus*. FR. Vide can. venerabiles, de conſecr. diſt. 3 & ibi Gloſſa. Quare in Canone Miſſæ non fit mentio de Sanctis Cōfeſſoribus, & quomodo in Liturgia Græcorum intelligatur orare pro Sanctis. Vide *Canon Miſſæ*.

Duliani, Δουλιανοὶ, hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non filium Æterni Patris conſubſtantialem, ſed ſervum aſſerebant eſſe. Vide *Ariani*, *Chriſtianocatogorus*.

Duna, colliculus; vox Belgica *Dun*, qua appellant arenæ grumos, quos mare ad littora coacervare ſolet. Hinc D. Bernardus epiſtolam ſuam 337. ad Abbatem de Dunis dirigit, & recentiores Belgici *DunKerKen*, ſeu *DunKerKa* appellant, quæ latinè *DuynKerKa* dicitur, arcem illam munitiſſimam Flandriæ, quæ vernacula eorum lingua colliculorum Eccleſiam, ſeu Parochiam ſignificat. Imò etiam antiquitùs Celtica lingua vocabulum *Dunon*, ut Plutarchus in tractatu de fluminibus teſtatur, locum eminentem ſignificabat.

Duodecima, & *Duodena*. Vide *Completorium*.

Dupla, vel *Duplicia*. FR. ea Monaſteria dicuntur, in quibus Monachi & Moniales cohabitant ſimul, vel contiguè: quod prohibetur in can. Difinimus, can. in nullo, cum ſeqq. 18. quæſt. 2. Vide *Ecetæ*.

Duplex, utitur Eccleſia hoc termino ad denotandam qualitatem divini officii in choro recitandi: non enim, ut Jo: Frontonus perperàm credidit, duplex, nempè, officium inde dictum fuiſſe, quia in eo die de duobus Sanctis, ſeu de feria, & de Sancto recitatur; ideòque Author hic, motus vanis conjecturis, in ejus Calendario poſuerat in numero duplicium aliquos Sanctos minùs ſolemnes, atque ſolemniſſimas feſtivitates excluſerat: malè enim Durandi verba interpretaverat; nam ille officium duplex, rectè illud appellaverat, in quo antiphonæ integrè duplicantur, ſeu quando duo Cantores in choro, pluvialibus induti canunt verſiculos, ita ut majori ſolemnitate in apparatu, in numero candelarum, in campanarum pulſatione, & ſimilibus ordinetur, ut in c. unico, de reliq. & venerat. Sanctor. in 6. ubi ſic habetur: [Nos itaque piis ducti Conciliis, digniſque ſtudiis excitati, nonnullos prædeceſſores noſtros Rom. Pontificum (qui ſpecialis devotionis proſequentes affectum, aliquorum feſta Sanctorum ſub duplici ordinaverunt officio celebranda) imitari ſolicitè intendentes: eorumdem Apoſtolorum, Euangeliſtarum, & Confeſſorum feſtivitates præcipuas (de fratrum noſtrorum conſilio, & aſſenſu) ſub officio duplici per univerſas orbis Eccleſias volumus &c. ſolemniter celebrari] & ibi Gloſſa: [Dicitur quidem officium duplex, cùm tota antiphona dicitur ante pſalmum, & tota poſt pſalmum; aliàs nō tota, (*nempè, quando non eſt duplex*) ſed ſolùm principium dicatur ante pſalmum, alii aliter, clericis hoc relinquo.] Intelligit nimirum Gloſſator per illud: *alii aliter*, quod, ut anteà dixi, aliqui putant dici officium duplex, ratione majoris ſolemnitatis: duplicantur autem Cantores, & candelæ, & ideò variis nominibus *Cantoris* ſcilicet, Officium; *Septem candelarum*, & *Annale* Officiū duplex appellatur, ut in dictionibus *Annale*, *Candela*, *Cantor* dictum fuit; & Officiū ſemiduplex *Succentoris*, *Quinque candelarum*, *Semiannale* denominatū eſt. In cujus explicatione fallitur etiam idem Frōtonus, exiſtimans ſemiduplex exindè dici, quia in recitatione Sancti, & feriæ ſemireductus ſit: ſed revera ſic dictum fuit ex eo, quia cum ſemiantiphona pſalmodia initiatur.

Duplicitas. FR. ſimulatio, hypocriſis, & aliquando peccatum mortale denotat: [Si fortè quid

quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint, 23 quæſt.5.can.Excommunicator.] Ibique Gloſſa.

Duploma, ſeu *Dupplomate uti*. FR. die, noctuque iter agere. Gloſſa in l. ſi quis aliquem, de præjudiciariis actionibus.

Duricordium, obſtinationem, & duritiam cordis ſignificat, Tertulliani phraſis, ſicut inobediens jumentum Buccadurus dicitur. Vide *Buccadurus*.

Duropellum, januæ limen, quod pedibus calcatur. In lege ſalica, tit.61. FR.Alii tamen *Durpilum* legunt: [Poſtea intrare debet caſam, & ſtare in durpilo, hoc eſt, in limitare, lex ſalica, ibidem,] vox tamen belgica *Dorpel*.

Dusius, dæmon incubus: [Dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſiduam immunditiam & tentare, & affligere plures aſſeverant. D. Aug. lib. 15. de Civit. Dei.] Flandri enim (Kiliano teſte) *Dunſe* concubinam vocant, unde ab Italis *Donzella* viripotens vocatur. Vide *Dæmon*.

Dux. Vide *Bigla*, *Diaſoſtis*, *Ducarius*, *Drungarius*, *Guido*, *Herotochius*.

Dyorix. Vide *Dioryx*.

Dyssenteria, δυσεντερία, morbus. Vide *Beſentericus morbus*.

Dystrus, Martii menſis. [Anno decimo Imperii Diocletiani menſe dyſtro, qui Romanis Martius eſt. Euſeb. lib. 8. c. 3. hiſt. eccleſiaſt.

Dytigus, græcum δυτικὸς, ideſt, occidentalis; legitur enim in tomo 2.Conciliorum, quòd Concil. Conſtantinop. V. *in Meſaulio dytico* celebratum fuit, nempè, in aula, ſeu palatii parte occidentem reſpiciente: quare corrigi non debet hoc vocabulum, ut arbitrantur aliqui.

E

Earinus, virens, à græco ἐαρινός, ideſt, vernus; [Non placet Deo, quod non ipſe produxit, niſi ſi non potuit purpureas, & earinas oves naſci jubere: ſi non potuit, ergo noluit. Tertull. de habit. mulier, cap.8.] Quia ver vireſcere facit, hinc ſumitur cauſa pro effectu.

Ebionæi. FR. hæretici ab Ebione ſeducti, de quibus Ruffinus, c. 27. Auguſt. hæreſ.10.tom.2. lib. 1. Epiphan. hæreſi, 10.Niceph.lib.3.c.13.& Euſeb. lib. 3. hiſt. eccl. c.21. & lib. 4. c. 7. Ebion autem hebraicè pauperem, & egenum ſignificat, unde Ebionæi mentis, & intelligentiæ inopes interpretantur. Euſeb. ubi ſuprà, lib.3. cap. 21. Vide *Hebionitæ*.

Eboratus, eboreo opere elaboratus. [Hic teſſera frequens eboratis reſultatura pyrgorum gradibus. Sidonius, lib. 8. epiſt. 12.

Ebriamen, liquor, qui ad ebrietatem inducit. [Et vinum, inquit, & ebriamen non bibet. Tertull. de Jejun. c. 9.

Ebrius. Vide *Bria*, *Debriatus*.

Ebrymium, legitur hæc dictio in Regulis S. Pacomii, quæ locum deſtinatum in choro ſignificare videtur: fortaſsè legendum eſt *Epiphymnium*, quod locum in choro denotat, in quo hymni canebantur.

Ecbola, & *Ecvola* ἐκβολή, ideſt, res minima, & parvæ æſtimationis. [Scripſit autem Secundus, & ad ſe miſſos à curatore, & ordine centurionem, & beneficiarium, qui peterent divinos codices exurendos, eiſque reſpondiſſe, Chriſtianus ſum, & Epiſcopus, non traditor: & cùm ab eo vellent aliqua ecbola, aut quodcumque accipere, neque hoc eis dediſſe, apud Baron. ann. 305.

Ecclesia, græca vox, Ἐκκλησία, ideſt, adunatio, inde uſus poſtea obtinuit, ut pro loco ad cultum divinum deſtinato acciperetur. FR. [Et cùm hoc dixiſſet, dimiſit Eccleſiam. Actor.19.] Item pro univerſo etiam catholiciſmo, unde dicitur, Eccleſia unus thalamus Chriſti eſt, can.quamvis: diſt.21.] & ideo catholica dicitur, ideſt, univerſalis. Vide *Catholicus*. Et Apoſtolica; Apoſtoli ſiquidem unam fidem elegerunt, quam tenens Eccleſia, poteſt ideo Apoſtolica dici. Gloſſa in c.1. extrav.comm. de major. & obed. quæ antonomaſticè Romana intelligitur, can.nō licet Papæ, 12. qu.2. §.Quòd non ſolummodo. Item intelligitur poteſtas eccleſiaſtica, unde: [Eccleſia nulli claudit gremium redeunti, de hæreticis in ſexto, c.4.] Eccleſiæ judicium non ſemper dicitur divinum, quandoque enim differens eſt; nam: [Judiciū Dei veritati (quæ non fallit, nec fallitur) ſemper innititur: judicium autem Eccleſiæ nonnumquam opinionem ſequitur, quam & fallere ſæpè cōtigit, & falli; propter quod contigit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus &c. in 5. Decretal. tit.39. c.28.] quod intelligendum eſt non clavium, ſed diſpoſitionis defectu; nam Eccleſia non judicat de internis: ſecus verò in rebus, quas declarat de fide; nam hæ infallibiles ſunt. Quid autem ſignificet Extra Eccleſiam. Vide *Extra catholicam Eccleſiam*. Igitur quo ad Eccleſiam materialiter ſumptam. Vide *Baſilica*, *Cæleſtis*, *Confeſſio*, *Cubiculum*, *Cyriaca*, *Dominica*, *Martyrium*, *Paſtophorium*, *Plebs*. Porphira in dict. *Porphyrogenitus*, *Templum*. Quo ad ejus partes. Vide *Altare*, *Androna*, *Apſis*, *Aſpaticum*, *Cancelli*, *Cappella*, *Capſum*, *Catechumenum*, *Chorus*, *Concha*, *Confeſſio*, *Coſmites*, *Cromicus*, *Ebrymium*, *Fletus*, *Galilæa*, *Garzonoſtaſium*, *Gazophylacium*, *Ganæcona*, *Hyemantes*, *Matronæum*, *Narthez*, *Nymphæum*, *Oratorium*, *Paradiſus*, *Parviſium*. Peribolus in dict. *Perivolium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*, *Sacrarium*, *Solea*, *Sphynx*, *Suggeſtus*, *Tranſenna*, *Tribuna*, *Trichorus*. Eſt navis inſtar. Vide in Proluſione hujus operis, & in dict. *Vector* :||: Gregorius Thaumaturgus à Balſamone adductus quinque Eccleſiæ diviſiones aſſignavit, cujus hæc ſunt verba: [Fletus, ſeu Luctus eſt extra portam Oratorii; ubi peccatorem ſtantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro ſe precentur. Auditio eſt intra portam

in porticu, ubi oportet eum, qui peccavit, ſtare uſque ad cathecumenos, & illinc egredi; audiens enim, inquit, ſcripturas, & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus cenſeatur. Subjectio autem, ſeu ſubſtractio eſt, ut intra templi portam ſtans cum cathecumenis egrediatur. Congregatio, ſeu Conſiſtentia eſt, ut cum fidelibus conſiſtat, & cum cathecumenis non egrediatur. Poſtremò eſt participatio Sacramentorum.] Quæ diviſiones adhuc videntur in ſumptuoſa, & magnifica Montis regalis Eccleſia Siciliæ, à Rege Gulielmo cognomento bono mirificè ædificata, ac muſivis picturis ſummè nobilitata. Ritus deinde conſecrandi Eccleſias à Silveſtro Papa I. introductus fuit, qui prima vice Lateranenſem Eccleſiam conſecraverat, de qua in dict. *Conſtantiniana* dictum fuit; nam ante Conſtantini Magni imperium adunatio fidelium propter perſecutiones, in Oratoriis privatis, & in cryptis fiebat. FR. Hoc tamen intelligendum puto quo ad conſecrationes publicas, & ſolemnes; nam de privata Eccleſiæ conſecratione in officio S. Cæciliæ V. & M. hunc ritum antiquiorem fuiſſe oſtenditur, dum ibi de eadem Sancta dicitur, Deum precaſſe, nempè; [Triduanas à Domino popoſci inducias, ut domum meam Eccleſiam conſecrarem,] quod quidem obtinuiſſe legitur. Eccleſia ſemel conſecrata, non debet iterum conſecrari, niſi aut ab igne exuſta, aut ſanguinis, vel ſeminis humani effuſione polluta fuerit. Concil. Nicen. apud Gratian. can. Eccleſiis ſemel, de conſecrat. diſt. 1. :||: Vide *Altare*; ubi etiam dictum fuit, in uſu antiquorum fuiſſe Eccleſias ſemper orientem verſus reſpicere, & hoc propter varias rationes à SS. Patribus tum Græcis, tum Latinis adductas; primò quia tali poſitione adorabatur Dominus verſus locum, ubi ſteterunt pedes ejus, juxta illud Pſalm. 131. *Adorabimus in loco &c.* Secundò quia (ut ait D. Athan. de plur. & neceſ. quæſt. 14.) in Oriente repræſentatur nobis myſterium veræ lucis, quem uſum idem Sanctus Doctor ex traditione Apoſtolica fuiſſe affirmat. Tertiò ad aſpiciendam paradiſi terreſtris ſituationem, quæ orientalis erat. S. Clem. lib. 18. conſt. Apoſt. c. 15. & Nyſſen. de orat. Quartò quia Oriens eſt præcipua mundi pars. Juſtin. Mart. ad orthod. quæſt. 118. Quintò ad adorandam Chriſti faciem, quia crucifixus fuit verſus Occidentem reſpiciens, & eadem poſitura ad cœlum aſcenderat, & quemadmodum viſus eſt aſcendere, ſic veniet in fine mundi. Damaſc. de fide Ortod. cap. 13. Sextò quia de manè, cùm ſol adhuc in parte orientali eſſet, Spiritus Sanctus in forma ignis ſtetit ſuprà Diſcipulos Domini. Tertull. contra Valent. c. 3. Septimò ne conveniamus cum Judæis, qui verſus occaſum orant. D. Thom. par. 2. quæſt. 3. art. 3. ad 5. FR. poſſet etiam & octava ratio addi, nempè, ad differentiam Priſcillianiſtarum, ut in Concil. 1. Bracar. can. 21. habetur: [Omnis retinet Oriens, & non ſicut Priſcilliana hæreſis permutavit.] Itaque hi hæretici antiquum ritum mutavere in primitiva Eccleſia introductum, ut habetur 11. diſt. can. Eccleſiaſticarum. Ubi ſic affirmatur: [Alia plura adjicimus magnā quaſi vim commẽdatitia myſteriis, quę Orientem verſus nos literarum orare forma docuit?] Ibique Gloſſ. alias hujus myſterii rationes affert. Vide Baron. ann. 34. n. 232. 251. 252. an. 58. n. 106. & 107. :||: Et hæc cæremonia obſervabatur etiam in ſacramento Baptiſmi. [Ad occaſum inverſus Sathanam abjurabis, rurſumque ad Orientem te te convertens, Deum confiteberis. Nazian. orat 40. de Sacram. Bapt.] atque Baron. an. 58. n. 107. In Eccleſiis autem, in quibus presbyterium reſpiciebat verſus Occidentem, ſituabatur Altare in medio, ita ut celebrans, ex parte poſteriori Altaris poſitus, reſpiceret verſus Oriẽtem, ac populum; ſicut adhuc in aliquibus Eccleſiis Romæ obſervatur. [Unde in Eccleſiis oſtium ab Occidente habentibus, Miſſam celebrans in ſalutationibus ad populum ſe vertit, quia quos ſalutamus, facie ad faciem præſentamus, & deinde oraturus ſe ad Orientem convertit. In Eccleſiis verò oſtia ab Oriente habentibus, ut Romæ, nulla in ſalutatione eſt neceſſaria converſio: Sacerdos in illis celebrans ſemper ad populum ſtat converſus. Durand. lib. 5. cap. 2.] Qui tamen ritus uſque ad Leonem Papam I. in Eccleſia rigoroſè obſervatum fuit; ſed contrarium poſtea cautum fuerat. Vide Baron. an. 443. num. 6. prout dictum eſt in dict. *Dominus vobiſcum*. In eo verò ſitu pro Eccleſia ædificanda deſtinato erigebatur Crux in ſignum poſſeſſionis. Eccleſia Nutrix dicitur Eccleſia parochialis. [Nos ab Eccleſia non recedimus, nec ſpernimus nutrices Eccleſias. Agobardus Abb. de privil. & jure Sacerd. cap. 12. FR. Eccleſia Matrix, ſeu Nutrix dicitur illa, in qua reperitur fons baptiſmalis. Gloſſa in Clement. cap. unico de Baptiſmo. Eccleſia dicitur etiam ſecretum cœleſte, can. prædia, 12. quæſt. 2. & ibi Gloſſa. Vide *Contina*. Eccleſia Cath. unica Chriſti Sponſa. Vide *Monogamus*. In quo differat Eccleſia Parochialis à Curata, & Baptiſmali. Vide *Parochia*. Ad quantam diſtantiam ejus immunitas extendatur. Vide *Paſſus*. Cæremonia in Eccleſiis conſecrandis. Vide *Stauropegium*.

ECCLESIARCHA, Ἐκκλησιάρχης, Eccleſiæ primarius.

ECCLESIASTES, vox græca Ἐκκλησιαστὴς, liber Sacræ Scripturæ à Salomone compoſitus, & Concionator, ſeu Adunator interpretatur; multitudini enim congregatæ directus eſt hujus libri diſcurſus. Vide *Panæretos*.

ECCLESIASTICUS, Ἐκκλησιαστικὸς, eſt item alius Sacræ Bibliæ liber à Sidrach compoſitus; ita denominatus, quia in eo eruditiones pro concionatore, & in congregata plebe ſermonem habenti expediuntur.

ECCLESIASTICI ORDINES. Vide *Ordines Eccleſiaſtici*.

ECETÆ, ſive *OEcetæ*, ex græco οἰκηταὶ, ideſt, commorantes: aliqui Monachi hęretici fuerunt ita appellati, quia cum monialibus habitare cõſueverant,

& cum ipſis ſaltabant, quo actu imitare aſſerebant Sororem Moyſis Mariam, quæ poſt tranſitum maris rubri cecinit, & cum populo ſaltabat. Vide *Dupla*.

Echidna. FR. ex græco ἔχιδνα, ideſt, vipera: [Non eſt echidnæ venenum malitia illius. Greg. Nazianz. de modeſt.

Echina. FR. vocabulum, quod librariorum errore, in epiſt. 18. lib. 2. B. Petri Damiani malè appoſitum fuit; cùm corrigi deberet *Echeneis*, vox quidem græca ἐχενηὶς, quæ remoram piſciculum denotat, de quo S. Euſtachius in Examer. [Eſt parvus admodum piſcis echeneis appellatus, ingentes naves plenas ventis adhærens moratur,] à Plinio tamen, lib. 9. c. 31. *Echinometra* vocatur.

Echoicus, ἠχοϊκὸς, genus carminum: [Faciebat ſiquidem verſus oppidò exactos, tam pedum mira, quàm figurarum varietate, hendecaſyllabos, lubricos, & enodes, exametros crepantes, & cothurnatos, elegos verò nunc echoicos, nunc recurrentes, nunc per anadiploſim, principiiſque connexos. Sidon. epiſt. 11. lib. 8.] FR. aliqui codices *Eſichios* habent; ſed *Echoicos* ab echo in fine cujuſcumque verſus oppoſita legendum eſt, de quibus figuris habetur apud Auſonium in Echoicis recurrentibus per anadiploſim, principiiſque connexis exemplum, hoc eſt:

Res hominum fragiles alit, & regit, & premit fors
Fors dubia, æternumque labens, quam blanda fovet ſpes
Spes nullæ finita ævo cui terminus eſt mors
Mors avida, inferna mergit caligine quam nox
Nox obitura vicem, remeaverit aurea cum lux
Lux dono conceſſa Deum: cui prævius eſt ſol
Sol &c.

Apud Auſonium edylio, 5. Alio modo verſus recurrentes, qui retro ſcandentes appellantur, tradit idem Sidonius, lib. 9. epiſt. 14. inquiens: [Igitur interrogas, per pugillatorem, quos recurrentes aſſeram verſus, ut celeriter explicem: ſed ſub exemplo. Ii nimirum ſunt recurrentes, qui metro ſtante, neque literis loco motis, ut ab exordio ad terminum ſic à fine releguntur ad ſummum, ſic eſt illud antiquum.

Roma tibi ſubito motibus ibit amor.
Et illud
Sole medere pede, ede perede melos.]

De aliis verſuum ſpeciebus. Vide *Verſus*.

Ecstasis, vox græca ἔκςασις, ſtuporem, & mentis alienationem ſignificans, qua utuntur Sancti Patres ad denotandum vigilantem ſomnum in contemplativis perſonis, quando ſenſibus deſtituti, earum mens à contemplatione profundorum, & cœleſtium myſteriorum rapitur. FR. Auctor Vocabul. Eccleſ. qui nedùm in orthographia vocum non raro errat; ſed etiam in derivatione eorum ſæpè fallitur, & græca vocabula hebraica cenſet, & vice verſa: ſic hoc vocabulum hebraicum facit.

Ectesis, ita appellatus fuit liber quidam hæreticalis à Sergio Patriarcha compoſitus, ac Heraclio Imp. in hæreſim monothelitarum lapſo, oblatus. Vox quidem græca ἔκθεσις, ideſt, expoſitio, ubi aſſertivè exponere, & declarare veræ fidei profeſſionem oſtentabatur; ſed tamquam impietatibus refertus, à Severino Papa, & ejus ſucceſſore Joanne IV. damnatus eſt. FR. ob quam impoſturam S. Martinus Papa, aliique Sancti Doctores exilium paſſi, ac tandem inter Eccleſiæ Martyres computati ſunt, de quibus in Collectaneis Anaſtaſii à Jacobo Sirmondo Societ. Jeſu in lucem editis, & apud Baronium, ann. 639. & ann. 640. n. 1. agitur.

Ectroma, ἔκτρωμα, abortivum [Scilicet, de enthymeſi, & ectromate. Tertull. adverſ. hær. cap. 7.

Ecuola. Vide *Echola*.

Edad, quid hebraicè ſignificet. Vide *Scenopegia*.

Edem, hebraica vox, quid ſignificet. Vide *Paradiſus*.

Edictalis. FR. Edicti poſſeſſivum. [Hac noſtra edictali conſtitutione ſancimus, extrav. comm. de crimine falſi.

Edictum. Vid. *Leges*.

Edra, ſive *Hedra*, ἕδρα, eſſedum, lecticæ genus. [Ipſe edram auream conſedens Heracliam venit. In vita S. Gulielm..] FR. & Lecticarii Eſſedarii dicti fuerunt.

Educere Se Per Æneum, legis Salicæ phraſis, in tit. 59. & eſt, quando reus cogitur ſuam innocentiam probare, ſummergendo brachium in aqua ferventi, & ita purgatur à calumnia, abſque idoneis teſtibus ei impoſita; alia genera purgationum reperiebantur, de quibus in dict *Duellum*, *Miſſa judicii*, *Juramentum*, *Judex purgator*, *Purgatio vulgaris*, habetur, quæ omnia in jure can. prohibita ſunt.

Edulcoro, dulcoro, dulcem reddo. [Fons Marà (*ideſt amarus*) per lignum dulcoratus. S. Ambroſ. de inſtit. Virg cap. 5.] Reperitur etiam *Indulcoro* verbum. [Hoc enim lignum tunc in ſacramento erat, quo Moyſes aquam amaram indulcoravit. Tertull. adverſ. Judæos.

Edulitas, caritas, & difficultas eſcaria. [In argumentum illius filii perditionis generaliter mundus in maligno poſitus eſt, deſævit morbus peſtilens, & edulitas invaleſcit. Petr. Bleſen. epiſt. 43.] qui uſus eſt ſententia Euangelica: [Erunt peſtilentiæ, & fames] ſic loquens: [Certè cùm albeſcunt regiones ad meſſem, nec adhuc in hac edulitatis clade unum pauperem refeciſti. Idem epiſt. 91.] dicitur edulitas; nam in cibariæ difficultatis tempore, ea privatio magis appetitum edendi generat.

Eduli, Edaces. Vide *Voratrinus*.

Efficacia. Vide *Energema*.

Effoeminatio. FR. actio, & uſus fœminilis. [Inter effœminationis modos &c. Tertull. de ſpectac. c. 25.

Effoeminatus. Vide *Femellaris*, *Femellarius*, *Langus*.

Effrico, ſcobino; [Spicas decerptas manibus effrixerant. Tertull. lib. 4. adverſ. Marc. cap. 22.] de Diſcipulis Chriſti, qui manibus confricantes ſpicas in die Sabbati, cœperant manducare, loquitur; in antiquis Codicibus *Effinxerant* legebatur, ſed Pamelius reſtituit *Effrixerant*.

Egrigorus, græcum vocabulum ἐγρήγορος, ideſt. vigilans; ubi enim in Daniele, c. 4. latina lectio habet: [Et ecce Vigil, & Sanctus de Cœlo deſcendit:] græca habet ἐγρήγορος, & Clem. Alexand. lib. 2. Pædag. c. 7. inquit: [Beati enim, qui ad ipſum vigilarunt, ſe ipſos aſſimilantes Angelis, quos nos egrigoros, hoc eſt, vigilantes, vocamus.] LXX. etiam ex Hieronymi teſtimonio eundem vocabulum Angelum vertunt. Item liber, qui ſub nomine Henochi reperitur, ejus titulus eſt *de Egrigoris*, ideſt, de Angelis.

Egumenarchium. Vide *Gegumenus*.

Egumenus. Vide *Hegumenus*.

Ejecta. Vide *Divortium*.

Electa. Vide *SoreK*.

Elæon. ἐλαιών, Olivetus mons, ex græco vocab. ἔλαιον, oleũ ſignificans. Ideo Tertull. lib. 4. adverſ. Mar. c. 39. loquens de Domino noſtro, quando in montem Olivetum ſecedebat, ait: [Ad noctem verò in elæonem ſecedebat.

Elate, abies, tenerum palmarum germen, ſive lanugo, quæ ad inſtar capillaris formæ fructum obtegit: eſtque græca dictio ἐλάτη. [Comæ ejus ſicut elatæ palmarum. Cantica. cap. 5.] ex quo verborum ſenſu manifeſtè eſſe nomen ſubſtantivum colligitur, quod in ſingulari abſq; diphthongo ſcribitur, licèt in plurali *Elatæ* dicatur.

Electio. Vide *Chirotonia*. Electio Epiſcopi quomodo fiebat antiquitùs. Vide *Suggeſtio*.

Elector. Vide *Aſſumptor*. Qui debet in ſingulari ſchedulam ſui voti ſcribere. Vide *Singularis*.

Electus, in ſenſu ſubſtantivo ſignificat electionem: [Quòd cùm boni electum accepiſſem, malui, quod nocebat, appetere. D. Paulinus, epiſt. 7. ad Sever.] FR. In ſenſu autem adjectivo nonnumquam voluntarium ſignificat. [Ita ſanè, ut ſi ille, ad quem pertinuiſſe videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiã ab hæreticis, ut impunè ibi ſint, & ſuam diligentiam fuiſſe præventam &c. can. placuit, ut quicumque, 16. q. 3.

Eleemosyna, ἐλεημοσύνη. FR. ſtipes collectitia, ex dictionibus hebraicis *Eli*, ideſt, Deus, & *Moys*, nempè, aquam, ut dixit Sapiens: [Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.] & Gloſſ. in can. qui vult ordinare, de pœnit. diſt. 2. Quomodo autem eleemoſyna à peccatorum pœnis liberet, habetur in can. miror. de pœnit. diſt. 1. & ibi Gloſſ. Ut à fidelibus eleemoſynam acciperent detenti in carceribus, die Dominica eos extrahi ſub cuſtodia, Imp. Honorius ſanciverat. Vide *Dominica*. Eleemoſyna dicitur. *Benedictio beatica*, *Eulogia*, *Oblatio*, *Offertorium*. Vide ſuis locis. Vide etiam *Laturarius*, *Matricula*, *Paracellarius*, *Stipes*, *Viaticum*.

Eleemosynarius. Vide *Phagolidorus*.

Elegantia. Vide *Diſſertitudo*, *Sophiſta*.

Eleison. Vide *Kyrie eleiſon*.

Elelegmus. Vide *Alalagmus*.

Elephantinus Morbus. FR. lepra, ita dicta, quia cutem ſcabioſam reddit ad inſtar elephantum. [Nam quatuor Monachi, qui eundem urſum occiderant, ſtatim elephantino morbo percuſſi ſunt, ut membris putreſcentibus, interirent. D. Gregor. lib. 3. dialog. c. 15.

Eleusina. Vide *Epopta*.

Elitigatus, ineluctabilis. [Ut ipſam terram Abbas habeat evindicatam, atque elitigatam, ne ſit poſtmodum ex hac re, omnique tempore ſubita cauſatio. In Marculfi formulario à Bigonio correcto. FR. in vetuſto autem codice *Elidiatam* mendosè legebatur.

Elogium, teſtamentum. [Et quoniam ſcribitis Dulcinum deceſſorem ipſius nihil de rebus Eccleſiæ ſuæ fuiſſe teſtatum; ſed de propriis, ac magis quæ in prædicto Monaſterio fidelium oblatione collata ſunt, elogium condidiſſe. D. Greg. in regiſt. lib. 8. cap. 33.] In aliquibus codicibus *Eulogium* mendosè habetur. FR. [Et ſupremæ voluntatis elogio, in 3. decretal. tit. 24. cap. 3.] ubi *Supremæ*, ideſt, ultimæ intelligendum eſt. Idem vocabulum habetur in C. de teſtamentis, l. jubemus. Item reperitur *Elogicus*, pro teſtamentario. [Ex ipſius elogica ſcriptione conjecturam capeſſo. Aldhel. lib. de Virgin. c. 14.

Eludium. Vide *Colludium*.

Elul. FR. ſextus Hebræorum menſis. Pereira, diſp. 1. in c. 12. Exod. n. 4. Ribera, in c. 2. Aggæi, n. 6. Matthæus Beroaldus, lib. 1. chronolog. c. 6. Salianus, tom. 2. anno mundi 2544. n. 92. in quo volumine tabulas expanſas exhibet Calendarii Hebræorum.

Eluminatus, excæcatus. [Nam quis ab hominum tam procul ſenſu; quis gemino obtutu eluminatus? Sidonius, lib. 8. epiſt. 12.

Elusio Donationis Papæ. FR. dicitur quando quis à Sede Apoſtolica aliquod beneficium obtinuerat, deindè ab Ordinario loci ſuper idem beneficium conceſſionem impetrat. In decretal. de ſententia, & re judicata, cap. 12. & ibi Gloſſa.

Elymas, ἔλυμας. Magus ab hebraica dictione *Elem* ſapientem, ſeu Dei conſiliarium ſignificante. [Reſiſtebat autem illis Elymas magus; ſic enim interpretatur nomen ejus. Actor. c. 13.

Emansor. FR. miles, qui cauſa furandi, ab exercitu diſcedit, & regreditur: hinc Itali domeſticum furem, qui frequenter, ac paulatim furatur *Ladro manſo* appellant. [Tempus diſcernit emanſorem à furtivo, & effractorem à fure, vel furem diurnum à nocturno, can. aut facta puniantur, de pœnit. diſt. 1.] & ibi ſic Gloſſ. [Emanſor eſt ille, qui diu vagatus eſt, & ad caſtra revertitur, ff. de re milit. l. 3. §. 1.

Embola. Vide *Embolus*.

Embolismus, græcum vocab. ἐμβολισμὸς, ideſt, intercalatio, ſic appellata fuit oratio illa, quæ poſt Pater noſter dicitur ſubmiſsè in Miſſa, nempè, *Libera nos quæſumus, Domine &c.* & dicitur emboliſmus, quia interponitur in hoc loco, & repetitur id, quod in Dominicali oratione poſtulabatur. [In emboliſmo ſecretò orat pro pace danda. Petr. Bleſen. ſer. 46. Tertiò dicit emboliſmum ejuſdem orationis, quæ eſt Libera nos, quæſumus &c. Idem ſerm. 43.] Dicitur ſubmiſſa voce, ad denotandum ſilentium tempore Chriſti ſepulturæ, quando tacuere (ſicut Innocentius Papa notavit) & quieverunt omnes præter ipſum Redemptorem, cujus tunc anima ad Limbum deſcenderat, ad Sanctos Patres liberandos; ideòque Sacerdos Chriſtum repræſentans, ſub ſilentio orat: ſed die Veneris Sancti alta voce pronuntiatur, ad ſignificandam manifeſtam Salvatoris victoriam, Cruce mediante, obtentam. In ritu verò Ambroſiano ſemper alta voce pronunciatur.

Embolus, ambulacrum, ſeu porticus, græcè, ἔμβολος, à verbo ἐμβάλλω, ideſt, ingredior, dicitur. [Ille jacebat in occidentali embolo ejuſdem plateæ. Cyrill. Scyopolit. in vita S. Sabæ. Mauritius porrò Carianum embolum in Blanchernis condidit, in eoque omnem ſuam à pueritia uſque ad imperatoriam dignitatem vitæ hiſtoriam ſuæ depingit. Cedren.] Iſidorus tamen *Imbolum* appellat. Vide ſuo loco. Item repetitur *Embolis* nedum in ſignificatione ingreſſionis, ſed etiam egreſſionis, & in hoc ſenſu intelligenda ſunt verba Gunteri apud Ganiſium, in hiſt. Conſtantinopolitana, ubi ſic ait: [Tempore autem illo miſſus eſt ad exercitum noſtrum Cardinalis quidam Petrus, videlicet, Capuanus, quem Summus Pontifex ad hoc direxerat, ut præfatam ſedaret controverſiam, ageretque cum Venetis, ut fœlici embole, ideſt, Chriſti militiæ, maturum verſus Alexandriam præſtarent navigium.] Tandem *Embola* Conſtantinopolitani ingreſſum, ſeu advectionem frumenti in illam Civitatem appellabant.

Embrimium, pulvinaris ſpecies, ſuper quod Ægyptiaci Monachi ſedebant, & ad dormiendum caput reclinabant, ex faſce ſtramentorum, ſeu juncorum: fortaſsè à verbo græco ἐμβρίμω, derivatur, quod ſtrepitare ſignificat; nam ſimile ſtramentum ſolet conculcatum ſtrepitum reddere, ſeu, ut alii malunt, à verbo etiam græco βρίζειν, ideſt, dormitare, propter reclinatoris incommodum, & quieſcendi modum, in quo perfectum ſomnum capi minimè poterat: [His itaque Beatus Moſes collationi noſtræ dans finem, adhuc nos avidos, & de ore ſuo pendentes, deguſtare ſomnum pauliſper hortatus eſt, iiſdem ipſis, quibus inſidebamus, pſiathiis admonens incumbere, embrimiis pariter capiti noſtro cervicalium vice ſuppoſitis. Caſſian. collat. 1. cap. ult. Stratum autem quid erat aliud, quàm ſtorea, & quæ ſolent appellari centonium, & embrimium, in vita S. Euthymii apud Surium 20. Januar.] FR. Ergo non pulvinar, ſed ſtoream ex Euthymii vita colligitur fuiſſe; quare ex citata Caſſiani collat. ſatis colligitur, quòd auditores B. Moſis, avidi illum audiendi; dormire minimè curabant; ſed Magiſtri hortatu, & ne ab ejus præſentia diſcederent, ea aviditate detenti, conati ſunt pſiathiis, in quibus ſedebant, pauliſper dormitare, ut denuò excitati illum audirent, qua neceſſitate uſi ſunt ſtoreis, ſive embrimiis involutis pulvinaris loco, non quòd embrimium pulvinar erat ex ſe, ſed per accidens.

Embroche, à græco vocabulo ἐμβροχὴ; medicorum terminus, quo denotantur potiones, in quibus per aliquod temporis ſpatium aliquod ingrediens poni debeat, ut is virtutem ſuam communicet, quo vocabulo utitur in ejus epiſt. 7. D. Ignatius Martyr.

Embryorectes, formatur ex græcis vocibus ἐμβρυοῤῥέκτης, ideſt, chirurgicum inſtrumentum quo diſcinditur embrio, ut ex materno utero fruſtatim extrahatur, quo vocabulo utitur Tertullianus, in libro de anima.

Emenda. FR. taxatio pœnæ. [Quod tertia pars emendarum, quas homines quinque parochiarum pro ſuis exceſſibus ſolvere compelluntur. In decretal. de offic. jud ordin. c. 18.

Emeriani. Vide *Hemiariani*.

Eminentiæ Titulus. Vide *Titulus*.

Emologo. Vide *Homologium*, *Omologo*.

Empedocles, philoſophus, in flammis Ætnæ ſe projecit. Vide *Thamnus*.

Emphanistica, græca dictio ἐμφανιστικὰ, ideſt, manifeſtativa, à verbo ἐμφανίζω, manifeſto. Emphaniſtica igitur erat ſolutio, quæ ab initiatis fiebat, quando alicui Eccleſiæ aſcribebantur; nam ſic inter Clericos manifeſtabatur annumeratos eſſe: [Si quis in Conſtantinopolitana Civitate Clericus factus fuerit, ſi quidem magnæ Eccleſiæ Clericus factus ſit, emphaniſtica præſtet, quæ ex conſuetudine præſtari oportet; ſin autem alterius Oratorii Clericus factus fuerit, nihil ab eo emphaniſticarum nomine exigatur. Julian. Anteceſſor. conſt. 5 o. ab aliis tamen *Inſinuativa* dicitur.

Emphyteusis, & *Emphyteoſis*, ἐμφύτευσις. FR. inſitus ſurcularis, ſeu plantatio, à verbo græco ἐμφυτεύω, ideſt, inſero: contractus penes Juriſtas intelligitur, quo directus dominus alicujus fundi uſumfructum ejus concedit, cum pacto meliorandi, & ſolvendi annuales reſponſiones; atque hujuſmodi fundus, adimpletis conditionibus in contractu appoſitis, numquam ad directum dominum pro tempore in obligatione appoſito revertitur, quod à Zenone Imperatore pro ſtabilibus ſterilibus, & ad infructuoſas terras meliorandas introductum fuit; hodiè tamen pro fructiferis etiam conceditur: qui verò hujuſmodi obligationibus ſuccumbit *Emphyteutes* appellatur, cujus melioramentum à Juſtiniano *Emponema* dicitur à græco ἐμπόνημα, ideſt, fatigatio, ſeu labor; melioramenta enim ſudoribus fatigantur. Vide *Accenſator*, *Dominicata*, *Gaphans*, *Precaria*.

Emponema. Vide *Emphyteuſis*.

Em-

Emporium. FR. locus ubi merces concurrunt. Hinc ubi in Deuteron. c. 33. n. 20. habet Vulgata: [Qui inundationem maris quaſi lac ſugent, & theſauros abſconditos arenarum.] LXX. legunt ἐμπόρεια, ideſt, [Divitiæ maris lactabunt te, & emporia maritima habitantium] & Theodoretus [Emporia negotiatio] vertit.

Emunctoria. FR. forficulæ, quibus ellychnii fungus emungitur. Torrigius in tract. de Cryptis Vatican. edit. ſecunda, pag. 514. [Facies lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum, ut luceant ex adverſo. Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta ſunt, extinguantur, fiant de auro puriſſimo, &c. Exod. c. 25. n. 37.] ac idem habetur, c. 37. n. 23. & Numer. c. 4. n. 9.

Emunitas, immunitas. Sic in Synodo Papienſe, ubi Epiſcopi à Ludovico Italiæ Rege ſub hac forma poſtulaverunt: [Ut emunitates progenitorum veſtrorum ita conſervari præcipiatis, ſicut à glorioſo genitore veſtro conſtitutum eſt.] Quibus reſpondit Rex: [Statuimus, ut Eccleſiæ Dei per totius Regni noſtri fundatæ terminos, ſub noſtræ emunitatis tuitione ſecuræ cum rebus, & familiis permaneant.] FR. [Et dum iidem maligni, juxta noſtri prædeceſſoris Bonifacii decreta, pro violata emunitate illud emendare noluerunt, can. cùm devotiſſimam, 12. quæſt. 2.] & ibi Gloſſa, can. ſi ſæculi. Ibidem. [Pro emunitate nongentos ſolidos Epiſcopo componat, can. ſi quis contumax, 17. qu. 4.] Idem vocab. habetur in Regiſtro Farfen. n. 319. 321.

Enacim, Gygantes. Vide *Golgotha*.

Encænia, græcum vocab. ἐγκαίνια, ideſt, innovatio, ſeu dedicatio, applicatur ad Eccleſiæ anniverſariam dedicationem. [Facta ſunt encænia apud Conſtantinopolim, & recondita ſunt lipſana Andreæ, & Lucæ Apoſtolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Quæ ſolemnitas Ἀνοίξιον, *Anœxium* à Balſamone appellatur, ideſt, novæ Eccleſiæ aperitio. Vide *Dedicatio*.

Encaustum, color liquidus, & incorporeus ad miniandum, ſeu ſcribendum aptatus. [Imputet ergo ſibi encauſti immunditiam, quæ corio inhæſit agnino. D. Auguſt. lib. 13. contra Fauſtum, c. 18.] Græca ἐγκαυστὸν, pictura inuſta. FR. hujuſmodi picturæ, & ſcripturæ genus Plin. lib. 35. c. 11. ſic deſcribit, in principio; [Sed aliquantò vetuſtiores encauſticæ picturæ extitere &c.] & inferiùs. [Encauſto pingendi duo fuiſſe antiquitùs genera conſtat, cera, & in ebore, ceſtro, ideſt, viriculo.] Turnebus *Vericulo* legit. *In cera* ait, quia in tabulis ceratis veteres ſcribebant, Ovid. [Tabulaſque coloribus uris, dixit: & Martialis lib. 1. [Encauſtus Phaecon tabula tibi pictus eſt.] Inde italicè *Enchioſtro*, ſeu *Inchioſtro* ab Encauſto atramentum dicitur. Itaque non ſine erroris nota *Encauto* pro *Encauſto* in Theodoſiano Codice legitur, ubi ſic habetur: [Encauto nomina adnectant, lib. 11. tit. 16.] Et quod antiquitus characteribus coloratis ſcribebatur. Vide *Rubricas*, *Smaltum*, *Titulus*. [Litera quoque recentior videbatur, quàm charta, & à qua videbatur encauſtum infectum, ut antiquius appareret. In decretal. de fide inſtrument. c. 6.

Enchiridion. ἐγχειρίδιον, ideſt, manuale, & dicitur quidquid ad manus promptum eſt, ut pugiunculus; liber uſualis, quo titulo d. Aug. quoddam ejus opuſculum appellavit, quod vulgò *Manuale* dicitur. Vide *Procherium*.

Enchirium. ἐγχείριον, manualis res, quo vocabulo uſus eſt D. Hieronymus in denominatione Epigonatii, quod eſt ſacrum Græcorum indumentum, & ſecundùm ejuſdem opinionem, linteum ſignificat, quo Pilatus poſt lotionem manuum ſe abſterſit in extenſione condemnationis Chriſti, & ſic S. Doctor ait: [Enchirium, quod eſt in zona, linteum eſt, quo manus exterſit ſuas. In Theor.] Vide *Epigonation*.

Enclistus, Clauſtralis, & ſolitarius, ex græco ἐγκλειστὸς, ideſt, abſconſus.

Encolpium, ἐγκόλπιον, parva Crux pectoralis Epiſcopi; ſignificat etiam quodlibet pectorale reliquiarium, fortaſsè à verbo græco ἐγκολπίζω, quod continere in ſinu ſignificat. [Impoſuit ſuper colla noſtra encolpium, ideſt, Crucem cum pretioſo ligno, vel reliquiis, ſuſpenſam ex collo Imperatoris, & Epiſcoporum: Synod. VIII. act. 5. Mittimus encolpium aureum, cujus una facies cryſtallum incluſam, altera picta nigello, & intus habet alterum encolpium, in quo ſunt partes honorandi ligni in figura Crucis poſitæ. In act. Concil. Epheſ.] Fuit encolpium hoc donum Nicephori Conſtantinop. Patriarchæ Leoni Papæ III. miſſum. Dicitur etiam *Phylacterium*, *Crux pectoralis*. Vide ſuis locis.

Encratitæ, ἐγκρατῖται, continentes, ab ἐγκράτεια, continentia, temperantia, moderatio. Ita dicti quidam Hæretici, qui magnam continentiam, & abſtinentiam præ ſe ferebant. Eorum originem Tatiano attribuit Iſidorus, dum ait: *Tatiani à Tatiano quodam vocati, qui & encratitæ dicti ſunt, qui abominantur carnes*, Orig. lib. 8. c. 5. Hanc hæreſim enumerat Epiphanius ordine 47. de quibus ita ſcribit: *Nuptias palam diabolicas eſſe decernunt; animata verò abominantes interdicunt, non continentiæ gratia* &c. *Vino verò omninò non utuntur, diabolicum eſſe dicentes*. De iiſdem ſimilia habet Auguſtinus de hær. hær. 25. referens eos nuptias pares fornicationibus facere, aliiſque corruptionibus, nec eos in ſuorum numerum recipere conjugio utentes. Præterea *prolationes quaſdam*, ait, *fabuloſas ſæculorum etiam ipſi ſapiunt: ſaluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos, & Encratitas ita diſcernit, ut Encratitas Tatiani ſchiſmaticos dicat*. Addit Anaſtaſius Sinaita in Hexam. lib. 11. eos non ſolùm à muliere, tamquam à re mala abſtinuiſſe; ſed etiam ab arborum fructibus, ut quia ſint peccati efficientes, propter arborem, quæ dicitur inobedientiæ.

Encryphias, ἐγκρυφίας, panis ſubcinericius dicitur, ab ἐν, in, & κρύφος, occultus. Quia nempè dum coquitur, in cineribus deliteſcit. Vox hæc ab aliquibus Latinis uſurpata:

pata: & de pane ſubcinericio pluries in Scripturis mentio. Panis erat paratu facilis, & apud Hebræos ſatis uſitatus. Quapropter Abraham, tribus Angelis hoſpitio receptis, ut pane ſuaviori, & recenti eos paſceret, Saræ præcepit: *Fac ſubcinericios panes*, Gen. 16.6.

ENCYCLIUS CODEX. FR. ita appellatus fuit liber ille, in quo collectæ ſunt omnes epiſtolæ, quas Patres Concilii Chalced. Leoni Imperatori miſerant circa opiniones Timothei Alexandrini, qui codex ab Epiphanio ſcolaſtico ex græco idiomate in latinum translatus fuit; *Encyclius* enim ſecundùm vim Grecæ dictionis circularem ſignificat: nam circummittebatur ad veritatem catholicam manifeſtandam.

ENDELECHISMUS ἐνδελεχισμὸς, ideſt, aſſiduitas, ſic vertunt LXX. verba illa, *Holocauſtum juge*, quæ in Num. c. 28. & Daniele, c. 11. reperiuntur: hoc vocabulo etiam utitur D. Chryſoſt. hom. 2. adverſ. Judæos.

ENDOTIS, Altaris mappa, cujus Græca etymologia ἐνδύτης, ex verbo ἐνδύω, ideſt, induo, quod ſecundùm vim Græcæ dictionis *Endytes* ſcribi deberet. [Donavit & endotyn biſſinam pretioſiſſimam, omnem Chriſti Dei hiſtoriam continentem, qua in die Epiphaniæ aram maximam exornari conſueviſſe teſtatur. Agnel. in vita S. Maximi Epiſcopi Raven.] Eodem verbo Euchologium utitur, ubi de cæremonia mentionem facit, quæ in feria V. cœnæ Domini à Patriarcha agitur. Vide *Mappa*.

ENDROMIDATUS. Vide *Endromis*.

ENDROMIS, ἐνδρομίς. FR. hirſuta, ſeu villoſa veſtis ex græco ἐν, in, & δρόμος, curſus; ad equitandum enim inſerviebat. Legitur etiam *Endromidatus*: [Tu endromidatus exteriùs, interiùs falceatus. Sidon. Apollinar. lib. 2. epiſt. 2.] Vid. *Amphimalla*.

ENERGEMA ἐνέργημα, operatio, efficacia, & accipitur in malum ſenſum, ſcilicet, pro operatione diabolica in Energumenis excitata. Hinc Tertullianus de Philomena à Marcione hæreſiarcha vitiata, & ab eo tamquam prophetiſſa propalata, loquens, ait: [Poſtea verò immane proſtribulum, & ipſam, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phaneroſeis ſcripſit. Adverſus hæret. c. 30.

ENERGUMENUS, ἐνεργούμενος, à dæmone agitatus. [Energumenum, qui ab erratico ſpiritu agitatur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret. Concil. Eliber. can. 9.] Energumeni ex conſtitutione Apoſtolica ab ordinationibus, & communione fidelium arceantur. [Si quis dæmonem habeat, ne fiat clericus; ſed neque cum fidelibus precetur. Purgatus autē recipiatur, & ſi ſit dignus, fiat, can 18.] Item dicitur *Arreptitius*. [Arreptitios ſe ſimulantes, & qui morum improbitate, eorum figuram, & habitum ſimulatè præferunt, viſum eſt omnimodo puniri. Concil. Conſtantinop. III. can. 6. in Trull.] In Liturgia S. Clementis Papæ Energumeni expellebantur tempore conſecrationis, & Diaconus alta voce dicebat, *Ite Energumeni*. FR. nam locum habebant in Eccleſia [Energumeni verò pavimenta domorum Dei intrent, can. omni die, de conſecrat. diſt. 5.] Ubi Gloſſa, ex Archidiacono, in can. Exorciſta, diſt. 23. malè ait, quòd energumenus ab *Erge*, quod eſt labor, & *Mene*, quod eſt defectus, dicatur. Vide *Obſeſſus*. Quare energumeni, & publici pœnitentes in Miſſis defunctorum non excludebantur. Vide *Pax*.

ENEUS, ſtupefactus, attonitus, mutus. [Et nimio ſtupore perculſi, quaſi enei quidam effecti ſunt. In vita Abrabæ, c. 5.] Vox quidem græca ἐνεός, ideſt, ſtupidus, ſeu potiùs ab æneo metallo ſic dicitur.

ENGARIA. Vide *Angaria*.

ENERVO. Vide *Inervo*.

ENGASTRIMITHUS. FR. Græcum vocabulum ἐγγαστρίμυθος, ideſt, ventriloquus: ſic ab Origene appellatus eſt quoddam ejus opus, in quo de ſpiritibus pythonicis egit, qui ex ventre reſponſiones proferebant; contra quem S. Euſtachius Antiochiæ Archiep. ſcripſerat. Vide *Pytho*, *Pythonicus*, *Pythoniſſa*.

ENGITHECA. Vide *Entheca*.

ENIDIOS, marmoris genus, ita frigidiſſimum, ut in aquam convertat ambientem aerem: [Eſt certa ſpecies lapidis in genere marmorum, quæ enidios appellatur, cujus natura per magiſtros mineralia conſcribentes talis aſſeritur, quòd ex frigidiſſima naturali ejus complexione aerem circumſtantem ingroſſando, tranſmutat in aquam: Gulielmus, de Terra Sancta, apud Caniſium,] & inferiùs: [Unde Conſtantinopoli in veteri palatio imperiali ſub terra quaſdam conchas marmoreas vidi de ſimili lapide, quæ plenæ exiſtentes aqua, evacuantur aliquoties, & revoluto anno, ſine omni humano ſtudio plenæ inveniuntur aqua, ut undique effluant. Ex quibus effectibus potiùs legendum puto ἔνυδρος, quod ſignificat *In aquam*, quia in aquam convertere facit ambientem aerem. FR. an potiùs ἔνυδρος dicendum, qui lapis inter pretioſos à Plinio, lib. 37. c. 11. ponitur, & ita appellatur quia, ut ipſe inquit:] Ad motum fluctuat intus in ea; veluti in ovis liquor.

ENNEADECÆTERIS. Vide *Aureus numerus*.

ENNEAPHOTIA, *Ennafodius*, & *Enaforus*. Vide *Enofotius*.

ENOCH. Vide *Sabbatum Enoch*.

ENODE. FR. abſolutè: [Ecce enodè eſt, quodquod ad laqueum præparaſtis. Ennodius in apologetico.

ENOPHOTIUS, lampas unius luminis, ex græca dictione ἑνὸς φωτός, ideſt, unius luminis, ſicut *Enneaphotius* ab ἐννέα, ideſt, novem luminum: denotat. [Obtulit caniſtra enophotia ex argēto puriſſimo: Anaſt. in Benedicto III.] In aliquibus mendoſis codicibus *Enaforus* legitur; alii *Ennafodius* legunt. Item *Caniſtra, enneafotia*. Idē in Leone II. ideſt, novem luminum. Reperitur etiam *Exafotia*, ideſt ſex luminum: apud eundem. Vide *Exafoci*.

ENORMIS. Vide *Exlex*.

ENO-

ENOTICUS,& *henoticum*, ex græca dictione ἑνωτικὸς, ideſt, unitivus, ſic appellatus fuit quidam liber à perfido hæretico Zenone Imp. ad inſtigationem Acacii Patriarchæ Conſtantinop. compoſitus; in eo enim de unione differentiarum in dogmatibus fidei inter Catholicos,& Eutychianos agebatur; cujus Auctor callidè ſub ſpecioſitate formulæ, & nomine reconciliationis catholicos decipere ſatagebat,ac tacitè ConciliiChalcedonenſis decreta abrogare nitebatur. Qui liber à Felice Papa III.in Concilio XL. Epiſcoporum Italiæ damnatus fuit. FR. & ideò præfatus Pontifex Vitalem, & Miſenum Epiſcopos ad Zenonē unà cum Felice defenſore miſerat,ac citato Patriarcha Romā, is tamen in vindictam temerè à ſacris diptychis nomen Pontificis delere conatus eſt, ac duo legati Pontificis ſtultè agentes cum perfidia Acacii concurrerunt; ſecus verò defenſor Felix, qui ob id in vinculis juſſu Imperatoris poſitus fuerat, ac ejuſdem Imperatoris ſequaces *Pacifici* appellati ſunt, ex eo quia hanc opprobrioſam concordiam defendebant. Vide Baronium,an.483.n.19. ann. 484.num.27.& ſeqq.ann.495. num. 5. & ſeqq.an. 496.num.53.& ann.519.num.2.& ſeqq. Ejus etymon. Vide *Synodicum*.

ENSALMUS, incantatio, quæ in certis ſuperſtitioſis orationibus continetur, cujuſmodi eſt oratio illa *Crux Chriſti ſalva me*,à quodam Archiepiſcopo Græco compoſita; de qua Dian.par.4.to.3.reſol. 62. Hieronymus Bardus in ſuo tractatu medicopolitico,Athanaſ.Kircher, tom.2.Magiæ Ægypt.

ENTATICUS, vox græca ἐντατικὸς, ideſt, extenſivus; hinc Fulgentius,lib.3.Mythol.de Peleo,&Thetide: [Emplaſtrum entaticum dixit] quem locum aliqui *Emplaſtromentaticum* perperàm legunt.

ENTELMA, præceptum, ex græco verbo ἐντέλλομαι, ideſt, jubeo; [Entelma fecit prædicto Abbati, lib.1.Chron.Caſinen.c.49.] Alii tamen *Entilma*, *Entalma*, *Entolima*, ſeu *Entolina* legunt. Sed optimè dicitur Entalma à græco ἔνταλμα, mandatum, præceptum.

ENTHECA, ἐνθήκη, pecuniam à menſariis ſepoſitam ſecundùm Libonium ſignificat. [Cùmque totam enthecam cœnobii ſuam credat eſſe ſubſtantiam. Caſſiod. lib.4. c. 14.] Item *Enthicam aulicam* idem Caſſiod.alibi dixit. FR. Sed potiùs theſauri reconditorium ſignificare videtur, ſicut *Argyrotheca* capſam denotat, in qua argentum conſervatur. [Enthecam habere non licet. Non eſt Epiſcoporum ſervare aurum, & à ſe revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt,tam multi inopes nos interpellant, ut plures triſtes relinquamus, quia quod dare omnibus poſſimus, non habemus. Non habemus ergo enthecam, apud Gratianum, can. nolo, 12. quæſt. 1.] Idem habet Iſidor. lib. 15.c.5.

ENTHECATUS. Conſervatus.

ENTHRONISTICUM. Vide *Xenium*.

ENTHUSIASTÆ. Vide *Precatores*, *Euchetæ*.

ENTHYMESIS, ἐνθύμησις, animatio. [Scilicet, de enthymeſi, & actromate. Tertull. adverſ. Hæret. cap. 7.] FR. Calepinus verò cogitationem, & commentationem hunc Tertullianicum terminum interpretatur.

EPACTA, græcum nomen ἐπακτή, intercalares dies denotat; ſignificat, nempè, dierum anni ſolaris exceſſum ultra lunarem annum; hic enim 354. dies habet,ſolaris verò 365. & aliquid plus: itaq; ſolaris annus excedit lunarem in undecim diebus, præter horas, & minuta. Hinc epactæ notitia nedum ad invenienda mobilia feſta inſervit; ſed etiam ad internoſcendas lunationes. Regula autem ad dignoſcendam in quolibet martii menſe novam epactam hæc eſſet. In quocumque recenti anno undecim dies ſuprà epactam anni præteriti adjugendi ſunt; at quando numerus excedit trigeſimum, tunc exceſſus trigeſimi erit numerus recentis Epactæ. Vide *Aureus numerus*.

EPAGNOSTICON, ἐπαγνωστικόν, ſcriptura publica cunctis expoſita, & patens, quæ vulgò *Manifeſtum* dicitur: talis appellatus fuit libellus, qui pro parte Baſilii Imperatoris in Concilio Conſtantinopolitano IV. Bahane Patritio ejus Vicario porrectus fuerat. Verùm *Epagnoſticon* pro *Epanagnoſtico* ſuprà poſitum eſſe cenſeo, à græca dictione ἐπαναγνωστικόν, aliquid ſuper legibile, ſeu ſuprà omnia, quaſi ante omnia legibile ſonat. Eò quòd videlicet illa Baſilii exhortatio in Synodi principio, ante alia, aut coram omnibus,legi deberet. Baron. anno 869. n. 16.

EPANOCLISTUS, ex ſuperiori parte intectus, & coopertus, ex græcis dictionibus ἐπάνω, adverb. quod ſonat ſuprà, & κλειστὸς, ideſt, clauſus, ſeu tectus. [Regnum de auro puriſſimo epanocliſtum cum catenulis ſuis, habens in medio Crucem auream. Anaſt. Bibl. in Hormiſda.] Ubi de corona loquitur, quam Clodoveus Galliæ Rex Apoſtolorum Principi obtulit, de quo in dict. *Mitra* etiam agemus. Vide *Panocliſtus*. FR. Antiquiſſimam hujus chamauri figuram, eadem prorſus forma, qua adhuc in capite S.Petri extantem ſuprà ciborium Lateranenſis Eccleſiæ attulimus delineatam in dict. *Bulla*, quam tamen coronam, ſive chamaurum Joſeph Maria Soreſinus in tractatu de Capitibus SS. Petri, & Pauli, pag.7.inquit non eſſe ampliùs illam, quam Clodoveus miſerat;ſed aliam à Joanna utriuſque Siciliæ Regina dono data. De reliquis hujus Tiaræ ſynonymis. Vide *Calyptra*, *Camelaucum*, *Corona*, *Diadema*.

EPARCHIA, & *Eparchus*. FR. officium, & officialis in aula græcorum Imp. ἔπαρχος enim provinciæ præſidem denotat: ex Codini tamen narratione,ſtabuli præfectum fuiſſe colligitur, licèt ipſe hujus officii genus non ſatis explicet; nam dum Theophilus Imperator quodam die equitaverat, occurrit ei muliercula, quæ equum, quo ipſe Imperator inſidebat, ſuum eſſe ajebat, quod ille an verum eſſet perquiri juſſerat,cognitaque fœminæ juſtitia, ſtatim ex equo deſiluit, eique reſtituit; repererat enim, quod Eparchi dolo equus à muliere ablatus fuiſſet; unde proviſum deinde fuit, & mos inolevit, ut ſemper equos inanes, paratique pro fortuitis occurrentiis in magnat

 equi-

equitatum conducerentur. Cæterùm Eparchus, ut Meurſio placet in ejus gloſſa, officium erat inter magnum Pappiam, & magnum Drungarium biglæ. Et ἔπαρχος græcè eſt nomen nimis genericum, auxiliatorem, idoneum, & ſufficientem ſignificans. Lexicon Græco-Lat. Junii.

Eparchicon. FR. liber in quo notabantur publica Eparchorum, ſive Præſidum Edicta.

Ependytes, tunica, ſeu ſcapulare: alii verò Monachi interiorem veſtem fuiſſe credunt, & nonnulli mantum, ſeu cappam; vis tamen græci vocabuli ἐπενδύτης, quamlibet exteriorem veſtem denotat. [Lavit ependytem ſuum. In vita S. Anton. c. 23. Pelliceum habens ependytem. In vita S. Hilar. c. 3.

Ephemereuta, ἐφημερεύτης, officium religioſæ Eſſenorum familiæ, quorum acta Philo Hebræus deſcripſerat, atque nonnulli, ut D. Hieronymus teſtatur, Chriſtianos eos eſſe crediderunt. Nomen igitur hoc fortaſsè ex græco ἐφημερία, ideſt, viciſſitudo derivatur; nam viciſſim ad unumquemque illorum hoc oneris exercitium pertinebat, quod erat ſignis communitatem commonere, ſicut etiam inter Chriſtianos Religioſos hebdomadarii officium alternatim exercetur. [Ubi verò convenere candidati, & læti cum ſumma gravitate ad ſignum datum à quopiam ephemereuta, priuſquam diſcumbant ſtantes una ſerie decenti, ſublevatiſque in cœlum manibus, atque oculis; his quoniam didicerent cœleſtia; illis utpotè incorruptis à muneribus, & à quæſtu illicito; precantur, ut placeat Deo id convivium. Philo de vita contemplat.

Ephesina. Synodus falſificata. Vide *Falſor*. Epheſina grammata. Vide *Ephod*.

Ephi, menſura aridorum, quæ decimam cori partem continebat, nempè, quatuor modios circiter, de qua ſæpè in Sac. Biblia.

Ephod, vox hebraica, ſignificat ſuperhumerale, quo induebatur Summus Hebræorum Sacerdos, & aliquando additur dictio *Bad*, ideſt, lini, quæ ſacra veſtis erat cõmunis tam Sacerdotibus, quàm Levitis; nam *Ephod* ſummi Sacerdotis erat nobilius, nempè, auro, hyacintho, coccino, & byſſo contextum; reperiebatur denique tertium *Ephod* politicum laicis permiſſum, ſicut fuit illud à Rege Davide ante adductionem Arcæ ſaltante, & à Samuele adhuc puero delatum, ut D. Hieronymus notavit. FR. erat autem *Ephod* duobus quadratis partibus formatum, quæ partes inter ſe ſuper humeros conjungebantur, quarum anterior pectus, & poſterior tergum tegebant; at ex lateribus minimè conjungebantur: ſuper anteriorem partem pendebat *Eſſyn*, in quo illæ duodecim gemmæ erant cum duodecim filiorum Iſrael nominibus, & à Joſepho Hebræo, lib. 3. Antiq. c. 8. ſic deſcribitur: [Super hanc tertiam (*nempè veſtem*) etiamnum induit vocatam Ephodem, græcanicæ epomidi ſimilem, ea fit hoc modo ex variis coloribus auro intermixto, ita cõtexitur, ut circa medium pectus lacuna quædam relinquatur, maniculis quoque ita extantibus, ut planè tunica appareat. Lacunæ verò inſeritur fruſtum amplitudine palmi, auro eiſdem coloribus, quibus ephodes, variegatum, id vocatur Eſſen, ac ſi dicas rationale: quod ita quadrat, ut adamuſſim ſpatium illud circa pectus à texente relictum expleat, id committitur cum tunica annulis aureis per ſingulos angulos ex oris tunicæ, ac eſſenis extantibus intercurrente tænia hyacinthina, & ne quid inter circulos hiet filo hyacinthino futuram explente; in utroque autem humero ſinguli ſardonyches auro incluſi fibularum vice epomidem adnectunt: his inſculpta ſunt Jacobi filiorum nomina literis vernaculis linguæ noſtratis, in utroque lapide ſena, ita ut ſeniores dextrum humerum obtineant; quin & Eſſenem ipſum duodecim gemmæ diſtinguunt, eximia vel magnitudine, vel pulcritudine, ornatus hominibus propter enorme pretium incomparabilis, cui ternæ per ordines quatuor inerant, conſertæ coronulis aureis, ita ut excedere non poſſint: in primo ordine ſardonyx, topazius, ſmaragdus: in ſecundo carbunculus, jaſpis, ſaphirus: in tertio lyncurius, amethyſtus, achates: in quarto cryſolithus, onyx, beryllus. His erant inſculpta filiorum Jacobi nomina, quos tribuũ authores habemus, ordine, quo olim ſinguli nati fuerant. Cùm autem per ſe illi, quos diximus, annuli ſint infirmi, nec poſſint pondus gemmarum ſuſtinere; alios duos majores in extremitate rationalis, quæ reſpicit ad collum, eminentes à textura fecerunt, qui ſuſcipiant catenas aureas, opere plexili, venientes per fiſtulas quaſdam ad extremitates humerorum; quarum catenarum ſummitas aſcendens reducitur poſt tergũ, & circulo, qui eſt à tergo in epomidis fimbriæ connectitur: id quod præcipuè ſuſtinet ephodem, ne quo pacto defluere poſſit. Eſſeni autem aſſuta erat zona jam dictis coloribus, & auro diſtincta, quæ totum complexa, rurſumque ſuprà ſuturam nodata, deorſum propendere ſinebatur. Omnes autem fimbriæ, quibuſdam oris fiſtuloſis utrimque includebantur.] In his autem gemmis divina Oracula recipiebant Hebræi, quod loc. cit. c. 9. Joſephus prædictus inſinuavit his verbis: (Quòd mirabilius dicam, per duodecim enim lapides, quos ſuprà pectus Pontifex ſutos in Eſſyn, ideſt, rationale portat, victoriam pugnaturis Deus prænuntiabat; tantus enim ſplendor fulgebat in eis, cùm nondum exercitus moveretur, ut omni fieret multitudini manifeſtum eorum auxiliis adeſſe Deum. Ceſſavit itaque, & eſſyn, & ſardonyx ſplendeſcere annis ducentis ante hæc ego ſcriberem.] Unde credendum eſt, quòd antiqua Græcorum ſuperſtitio, quæ ſæpè ex ſacra Scriptura, & ex hebraicis cæremoniis furabatur, etiã id, quod de ephodinis literis inſculptis miraculosè narrabant Hebræi, uſurpaverit; Græci ſiquidem eodem pacto de eorum epheſinis characteribus mendaciter commentati ſunt, nimirum, quòd ἐφέσια γράμματα fuiſſent magicæ virtutis, per quos quicquid optarent, aſſequerentur, & in omni negotio victores evaderent, ut Suidas, Euſtachius in Homeri Odyſſea 19. Diogenianus, & Eraſ-

Eraſmus referunt. Summus Pontifex Chriſtiani Orbis loco *Ephod* Fanone utitur. Vide *Fanon*. Aliquando in Sac. Scriptura per *Ephod* Sacerdotium intelligitur. Vide *Theraphim*.

Ephodion. FR. ἐφόδιον, viaticum. [Videturque Græcos ſecutus, qui ἐφόδιον, ſumptum viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt, ac ſæpè ἐφόδιον pro eo dicunt, quod eſt inſtitue, & inſtrue. Aulus Gellius, lib. 17. cap. 2.] vide *Viaticum*.

Ephonotrophium. Vide *Aeponotrophium*.

Ephron, FR. quare in *Ephran* mutatus fuerit, D. Hieronymus in Geneſ. ſic explicat: [Poſtquam pretio victus fuit Ephron, ut ſepulcrum venderet, & accipere argentum, licèt cogente Abrahā, Vau, litera, quæ apud illos pro, O, legitur, ablata de ejus nomine eſt, & pro Ephron appellatus eſt Ephran, ſignificante ſcriptura non eum fuiſſe conſummatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit vendere memoriā mortuorum, apud Grat. can. poſtquam 13. qu. 2.] ubi Gloſſa ſic explicat: [O, eſt ultima litera Græcorum, & A, prima, & deſignat, O conſummationem, & perfectionem A, initiū & imperfectionē &c.] Ad quod etiā facit illud Hieremiæ c. 6. & 14. Ezech. cap. 4. & 20. atque Joel cap. 1. quando dixerant *A. A. A. neſcio loqui &c.* eorum, ſcilicet, imperfectionem indicantes. Sequitur itaque in d. can. Gloſſ. inquiens. [Ephron, ideſt, perfectus, Ephran, ideſt, imperfectus.

Epibates, ἐπιβάτης. FR. pirata, ſeu maritimus miles [Epibatis autem totius fraternitatis multitudo ſit ſimilis, ipſum quoque mare hic mundus habeatur: S. Clemens, epiſt. 1.

Epicæja, ſeu verius, *Epiicia*, græcè ἐπιείκεια, æquitas, benignitas, moderatio; Theologorum & Canoniſtarum terminus, quo ſignificatur id, quod abſque ſuperioris oraculo æquè interpretari poſſet. FR. Interpretatio triplicis generis eſt. Gloſſa in can. ſicut enim 11. quæſt. 1. Interpres autem Proxeneta dicitur. Vide *Proxeneta*.

Epicedium. Vide *Fletobotomia*.

Epicitharisma, ἐπικιθάρισμα, citharæ epilogum, quo conſueverant Antiqui in fine comœdiarum uti, ut ea dulcedine lenitos auditores dimitterent. Hinc natum adagium, quo Tertullianus adverſus Valent. cap. 33. uſus eſt, nempè: [Veluti epicithariſma poſt fabulam:] FR. pro vitæ activę ſymbolo. Vide *Cithara*.

Epicombia, græcè ἐπικόμβια, quæ à Cantacuzeno, lib. 1. cap. 41. ſic declarantur: [Die, quo Imperator unctus erat, exit è templo, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur epicombia: ſunt autem faſciculi ſegmentis linteis, illigata habentes numiſmata aurea tria, totidem argentea, aut plura, & obolos æreos totidem; ſparguntur hujuſmodi faſciculi circa decies mille in veſtibulo præcipuè.] Idem refert Curopalata de off. Aul. Vide *Strena. Roga*.

Epidaphne. Vide *Theopolis*.

Epigonation, indumentum ſacrum Græcorum ad modum calicis burſæ formatum, quod ab Epiſcopis, & aliquibus dignitatibus illius ritus in celebratione uſque ad genua pendens, & ad lævæ latus geſtatur; ideò ἐπιγονάτιον, ſeu ὑπογονάτιον, ideſt, ſupergenuale dicitur; ſignificat autem, juxta Balſamonis ſenſum, linteum, quo Salvator noſter in ultima cœna ad lavandos Diſcipulorum pedes ſe præcinxerat; ſeu, juxta mentem Simeonis Theſſalonicenſis, gladium divinæ prædicationis denotat, quod eſt proprium Epiſcopi munus. FR. eundem ſignificatum affert in ſuo Gloſſario Cabaſila, inquiens: [Figura rompheæ circundat illum, genuale appellatum, quod in forma gladii efformatum eſt]:||: ſed hujuſmodi ſignificatus potiùs ſitùi, in quo defertur, quàm figuræ materiali burſæ adaptatur, & quando eum celebrans alligat, inquit: [Accingere gladio tuo ſuper femur tuum:] ideoque in ea depingunt effigiem Seraphim, quem Deus flammeo gladio, atque verſatili ante paradiſum voluptatis in cuſtodiam collocaverat. Geneſ. cap. 3. & quia Seraphim ſapientiæ ſymbolum eſt, quæ veriùs Prælati gladius eſſe debet. A Sancto Germano Patriarcha Conſtantinopolitano ἐγχείριον, enchirium (ideſt, linteum, quod ad manus adhibetur) appellatum fuit, ac linteum, quo Pilatus manus coram populo poſt lotionem abſterſerat, ſignificat. Hodie tamen in Eccleſia latina ſolus Papa in ſolemni celebratione utitur, quod informa exigui manipuli, & in cæremoniali Romano *Subcinctorium*, & *Subcingulum* appellatur, de quo in dict. *Cingulum* egimus. Anno 1570. Græci epigonatium eadem, qua Latinorum forma ferebant, ut in quadam epiſtola Archidiaconi Soliti Majorano Molphetæ Epiſcopo miſſa legeram; ubi de ſacerdotalibus Græcorum orientalium habitibus diſtinctè agit, & inter alia de epigonatio hæc ait; [Dopò ſi cinge un altra ſorte di cingolo pendente fino al ginocchio come ſtola picciola, la quale ſolo quelli, che ſono in dignità, l'uſano, come diſtributori de' beni.] Quæ epiſtola inter m. ss. Latini Latinii in Bibliotheca Cathedralis Viterbienſis aſſervatur. FR. Balſamon in ejus primo tomo de Jure Græco-Romano hunc habitum tantùm Epiſcopis fuiſſe conceſſum aſtruit, atq; abuſum recentiorum Græcorum damnat, quòd illud Abbatibus, aliiſque dignitatibus permittant, inquiens: [Sacratiſſimus epimaniciorum, & epigonatiorum amictus ſolis Epiſcopis conceſſus eſt, tanquam figuram Domini, & Servatoris noſtri Dei Jeſu Chriſti gerentibus.] Cachinni cenſuram profectò meretur etymologia, quam huic vocabulo affert Salomon Suveigerus Pſeudoprædicans, lib. 2. ſui Hodoporici, cap. 62. ubi hoc ſacrum indumentum πωγονάτιον vocat, quod barbarum ſignificat. In dict. Cherubim ſcribitur *Epigonathium*. Cætera. Vide *Enchirium*. *Epimanicion*.

Epigraphus, titulus. Vide *Pſeudepigraphus*.

Epilepsia. Vide *Eunuchizo*.

Epilepticus, morbus, ideſt, comitialis, græcum vocabulum ἐπιληπτικός. [Phronimus igitur Agathenſis Epiſcopi famulus epileptici morbi acceſſu fatigabatur, ita ut plerumque cadens, ac

ac ſpumans, linguam ſuam propriis dentibus laceraret. Gregor. Turon. in vita S. Nicetti.] Ideò corrigi debet textus ejuſdem Authoris, lib. 2. de miraculis S. Martini, cap. 18. ubi mendosè habet *Epilenticum*. FR. An, & quando talis infirmus poſſet celebrare, ſi eſſet Sacerdos. Vide 8. Quæſtion. 2. per totam, & ibi Gloſſa.

EPIMANICION, græcum nomen ἐπιμανίκιον, ideſt, manipulus, eſtque ad inſtar ſemimanicæ, quæ uſque ad cubitum pertingit, atque duæ ſunt pro utroque brachio quælibet ponenda, quibus manicis antiquitus ſolis Epiſcopis licitum erat indui, ut Balſamon, & Theſſalonicenſis Simeon teſtantur, quorum poſtremus addit manicas has vincula Chriſti patientis ſignificare, in epiſt. ſuprà allata in dict. *Epigonation*. Hodie tamen omnes græci Sacerdotes eis utuntur. Vide *Brachialia*, *Manipulus*, & §. FR. in dict. *Epigonation*. In cappella Papali Diaconus, & Subdiaconus præter manipulum, geſtant in albæ manicis fruſtilla coloris currentis feſti expanſa, juxta antiquum ritum, ut dictum eſt in dict. *Alba*.

EPINEPHRIDIA. Vide *Vmbilicus*.

EPIPHANIA, & *Theopania* voces græcæ Ἐπιφάνεια, quæ apparitionem, & Θεοφάνεια, divinam manifeſtationem ſignificant; feſtum ſolemniſſimum, ita ut pro impiis haberentur Imperatores, ſi ad hoc feſtum non interveniſſent: hanc demonſtrationem ſimulare voluit idemmet Julianus Apoſtata, dum in Gallia morabatur, ut Ammianus Marcellinus, lib. 21. refert, quod etiã fecerunt alii Auguſti, licèt Ariani fuiſſent. Quod feſtum, immo triplicata ſolemnitas ab Apoſtolis inſtituta fuit, ob tria miracula in hac feſtivitate memorata; nam in hoc die ſtella Magos duxit ad prĕſepe, ad Galileæ nuptias aqua in vinum converſa, ac in Jordane Chriſtus baptizari voluit. Græci in hac die agunt feſtum baptiſmatis Chriſti in Jordane; ſed Eccleſia latina præcipuè Magorum adorationem celebrat. Ægyptii tamen per errorem Nativitatis Chriſti agunt feſtum. Caſſian. collat. 10. Idem aſſerere videtur Zonara; nam ubi Ammianus Marcellinus ait, quòd Julianus Apoſtata ſe ad Eccleſiam contulerat, quando, nempe [Menſe Januario Chriſtiani Epiphania dictitant;] Zonara de eodem acceſſu loquens, die Natalis Salvatoris hoc accidiſſe inquit. Ratio autem hujus erroris, qui penes Græcos adhuc viget, ea fuit; nam ab Orientalibus utraque feſtivitas *Epiphania* appellata erat: hinc D. Gregorius Nazianz. quandam ejus orationem de Chriſti Nativitate denominavit, quæ in codicibus antiquis reperitur cum titulo *De Epiphaniis*, ſive *de Natali Domini*. Itaque difficultas hæc ad quæſtionem de puro nomine reducitur; nam rectè Nativitas Domini epiphania dicitur, ideſt manifeſtatio Paſtoribus, qui in illa regione erant vigilantes; ſecunda verò feſtivitas, quæ lumen ad revelationem Magorum, & Gentium fuit, *De luminibus*, & *De ſecundis epiphaniis* feſtum ab Antiquis appellata fuit, quod Gregor. Nazianz. *Feſtum luminum* appellat. Dominicani ſolent magno luminum apparatu hac nocte in Eccleſia eorum, matutinum celebrare, in quo genealogiam Chriſti ſecundùm Lucam ad tertium nocturnum canunt. FR. De Theophania hęc apud Sacros Scriptores habentur, nimirum; [Ab apparendo quidem nomen Theophaniæ dictum eſt. Greg. Nazian. Orat. in Chriſti nativitatem.] Suidas autem ſic ait: [Theopania eſt cùm Deus ſe manifeſtum facit, & eſt nomen generis muliebris. In genere autem neutro multitudinis dicitur hæc theophania; numero ſingularis hoc theophanion.] Inde dies natalis Domini à Sanctis Patribus Θεοφάνεια appellata eſt. [Nunc autem theophania, ſive Natalis dies præſens eſt ſolemnitas: utroque enim appellatur modo, duobus nominibus uni, eidemq; rei impoſitis. Greg. Nazian. Orat. ſuprà cit.] Rationemque nuncupationis infert ibidem: [Apparuit enim Deus hominibus per generationem.] Cui adſtipulantur Baſil. Cæſar. inquiens: [Appellemus noſtrum hoc feſtum theophania. Celebremus quæ ſalutis ſunt mundi, natalem, ſcilicet, humanitatis diem. Orat. de Chriſti generat.] Item Aſterius, hom. in Kalend. At non modò Natalem Domini; ſed etiam ejuſdem baptiſmi diem theophania feſta appellarunt S. Jo: Chryſoſt. homil. de B. Philogonio, tom. 3. inquiens; [Niſi enim ſecundùm carnem natus eſſet Chriſtus, nequaquam baptizatus eſſet: nam id eſt feſtum Theophaniorum.] Item in Horolog. græco die 6. Januarii hæc habentur: [Sancta Theophania Domini, & Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Troparion, Tonus primus. In Jordane baptizato te, ò Domine, Trinitatis declarata fuit adoratio.] Gregorius Alexandr. in vita S. Jo: Chryſoſt. græcè cap. 3. [Die feſto Theophaniorum appropinquante, qui dicitur dies luminum.] At τὰ ἅγια φῶτα, nullus eſt, qui inficiatur feſtum diem eſſe baptiſmi Jeſu Chriſti, ut ex Gregor. Nazianz. aliiſque innumeris liquet. Ipſa autem græca vox communi uſu in latinam apud Latinos etiam trãſiit. Vigilius enim Papa, qui tempore Juſtiniani Imperatoris floruit, in ſuo conſtituto de tribus capitulis, hæc habet: [Exemplar profeſſionis, quam reſidui Epiſcopi Theophaniorũ die nobis fecerunt] Martyrol. Notkeri, qui vixit circa annum Dom. 912. apud Caniſium, tom. 6. antiq. lect. ſic habet: [Octavo Idus Januarii Epiphania Domini, quod interpretatur Manifeſtatio. Apud Romanos autem eadem feſtivitas Theophania nominatur, ut ex compoſitione nominis, quòd Dei ſit apparitio, manifeſtetur; quo die Magi &c.] Et ex Concil. Lugdun. habetur in c. pronunciandum, de conſecrat. diſt. 3. apud Gratian. [Feriandi verò per annũ iſti ſunt dies: Natale Dom. Sancti Stephani, S. Jo. Euang. Innocentium, S. Silveſtri, Octava Dom. Theophania.] Quare ab eventu nomen hoc Epiphaniẹ diei indiderunt SS. PP. quia per plura miracula in tali die Domini gloria manifeſtata fuerat, de quibus Eccleſia canit: [Tribus miraculis hunc ſanctum diem ornatum colimus &c.] ac alia prodigia, de quibus ſuprà: unde factum eſt poſtea, ut per Theophaniam Epiphania intelligeretur, ac Theophaniorum

dies,

dies, ideſt, plurimarum manifeſtationum diceretur; in quo ſenſu S. Nilus Abbas ait, quod Paulus, Joannes, & Theodolus [Mortui autem ſunt, conſummati ſeptimo die poſt theophaniam, qui eſt quartus decimus menſis Januarii. De Interempt. Sanctor. Patrum in Sina, & Rhaiti.] In Biblioth. S. Andreæ de Valle Romæ reperitur m. s. græcus Codex vetuſtiſſimus, in quo notantur Euangelia totius anni, ubi die 6. Jan. habentur hæc, quæ latinè ſonant: [Sancta Theophania. Evangelium ad matutinum ſecundùm Marcum: Venit Jeſus &c. Ad Miſſam, ex Evangelio ſecundùm Matthæum: Venit Jeſus à Galilæa in Jordanem &c.] & Marcus in vita S. Porphyrii, cujus ipſe familiaris miniſter extiterat, hæc ibi habet: [Pluit Dominus noſter Jeſus Chriſtus aſſiduè ab octava Lydenæi uſque ad decimam. Eſt autem apud eos (*ideſt Gazæos*) Lydenæus, apud Romanos Januarius. Præcedunt autem quinque diebus eorum menſes Romanos. Undecimo verò die peregimus diem Theophaniorum Domini noſtri Jeſu Chriſti cum gaudio laudantes.] Quòd ſi ab undecim diebus quinque demas, ſexta Januarii dies utique erit dies Theopaniorum. Cùm enim Gaza ſit Civitas Palæſtinæ in confinio Ægypti, ægyptiorum more gazæos menſes computare facile credendum eſt; & hoc eſt, quod S. Epiphanius Hæreſ. 51. dixerat: [Invenimus enim ab hoc Conſulatu antè Piſonem, uſque ad undecimam menſis Tybi, & ad diem antè octavam Iduum Januarii, quando re vera Theophania contigit.] Et fortaſsè hic modus conciliandi ritus Ægyptiorum cum cæteris; nam eadem die ac nos, illi Theophaniorum ſolemnitatem celebrant. Cæterum etiam apud Gentiles hoc vocabulum in uſu erat: diem enim Theophaniæ appellabant, quando eorum falſa numinum ſimulacra, tam in ipſorum templis, quàm extra populo oſtendebant. Herodot. in Clio. lib. 1. de donis, quorũ & meminit Strabo, lib. 9. in Phocis) à Cræſo Pythię exhibitis [Argentea patera &c. ſexcentorũ amphorarum capax, in qua miſcebatur vinum à Delphis Theophaniorũ feſto.] Et Pollux, lib. 1. Onomaſt. De temporibus feſtorum. [Tempora porrò ſacra ſunt, Panegyres, Feriæ, Calendæ, Theophania, Theoxenia.] Hæc tamen Chriſtianorum ſolemnitas, quæ ab alienigenis fidei celebrata erat, ut ſuprà dictũ eſt, minimè Donatiſtæ in hoc convenire paſſi ſunt, quos ſic D. Aug. ſer. 32. de tempore increpans, inquit: [Meritò iſtum diem nunquam nobiſcũ hęretici Donatiſtæ celebrare voluerunt, quia nec unitatem amant, nec orientali Eccleſiæ, ubi apparuit illa ſtella, communicant.] Et fuſiùs idem S. Doctor contra Priſcillianiſtas, & Manichæos, epiſt. 86. ;||. Eccleſia tãmen latina principaliter Magorum adorationem celebrat in hac die; ideo non canit invitatorium ad Matutinum, quia, ut inquit Microl. de Eccleſ. obſerv. cap. 40. [In Epiphania ad nocturnas juxta Romanum Ordinem invitatorium reticemus, ut à doloſa invitatione Herodis diſcrepemus] Vel quia Magi non fuerant ad adorationem filii Dei invitati manifeſtè, ſicut fuere paſtores per patentem Angelorum annunciationem; ſed nutu tantùm ſtellæ. Durand. lib. 6. cap. 16. Alcuin. de divin. off. Item reticetur matutinus hymnus, qui cùm ſit perfectorum ſymbolum, non pronunciatur, quia tunc haud perfecta, ſed inchoata tantùm Gentilium converſio erat. In hoc die Sacerdos pluviali indutus (juxta ordinationes Concil. Aurelian. IV. can. 1. Concil. Tolet. IV. cap. 4. & Pontificalis Romani) ambonem aſcendens, mobilia totius anni feſta annunciat. Antiquitus circulari Patriarchæ Alexandrini epiſtola per Eccleſias in die Paſchæ publicabatur; nam cùm in Ægypto floreret Aſtrologia, ideo ex ea Eccleſia vera mobilium feſtorum computatio expectabatur. Græci igitur in memoriam Chriſti baptiſmi multis cæremoniis benedicunt aquam, in qua trina demerſione Crucem infundunt, & ex hac aqua benedicuntur domus, & pro infirmitatibus utuntur, ac de ejus incorruptibilitate D. Chryſoſtomus homil. de baptiſmo Chriſti ſic teſtatur: [Fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitiatur; ſed integro anno, atque adeo biennio, & triennio, quæ hodie fuit hauſta, incorrupta, & recens permaneat.] Ex hoc facto occaſionem arripiunt Græci ſchiſmatici Latinos impugnandi, quòd qualibet hebdomada aquam benedictam renovent: unde argumentantur nos eſſe hæreticos, & conſequenter tali incorruptibilitate indignos; ſed ſimilibus objectionibus Emanuel Caleca Græcus ſcriptor, lib. 4. cap. 13. ſufficienter reſpondet, & inter alia demõſtrat, quod etiam penes occidentalem Eccleſiam aqua baptiſmalis fontis incorrupta aſſervatur, & bis tantùm in anno renovatur. Quæ miraculi gratia aquis Jordani etiam attribuitur; nam exhauſtæ per multos annos incorruptæ ſervãtur; fortaſſè ex privilegio contactus incarnati Verbi. Lubet etiam hìc addere, quæ de duobus fontibus S. Epiphanius loquens de aqua ad Galileæ nuptias in vinũ mutata, hæreſi 51. refert, nempè; [Qua propter etiam in multis uſque in hanc diem fit, quod tunc factum eſt in teſtimonium incredulitatis, velut teſtantur in multis locis fontes, ac fluvii in vinum converſi. Cibyres quidem Cariæ fons, qua hora hauſerunt miniſtri, & ipſe dixit, date Architriclino, teſtatur, & in Gerſa Arabiæ fons ſimiliter. Nos bibimus de Cibyres fonte; fratres noſtri verò de eo, qui eſt in Gerſa in Martyrum templo, & multi in Ægypto de Nilo hoc teſtantur.] Simile prodigium in Andro, una ex Cycladum inſulis nedum à recentioribus ſcriptoribus narratur, præſertim à Mutiano in ejus Geographia, & mihi aſſeveranter à Dominico Grãmatica ejuſdem inſulæ Epiſcopo confirmatum fuit, quòd, ſcilicet, ſit ibi fons, qui in hac die Epiphaniæ vini ſaporem acquirit; ſed & Plinius etiam de hac re fidem facit, inquiens: [In Andro inſula templo Liberi patris fontẽ nonis Januarii ſemper vini ſapore fluere &c. lib. 2. cap. 103.] Quare Dominica, in qua occurrit octava Epiphaniæ, anticipatur ejus officium. Vide *Octava*. Dicitur *Feſtum ſtellæ*, & ab hac

hac die Septuageſimæ Dominica computatur. Vide *Septuageſima*. Myſterium munerum trium Magorum. Vide *Stacte*.

Epirhedium, parva rheda. [Quem etiam opprobrio Chriſtianorum in die proceſſionis ſuæ ante epirhedia ſua protrahi fecit nudum, & ligatum. In Vita S. Marcelli Papæ & mart.

Epirhus, & *Epirus*. Vide *Epiurus*.

Episcopa, erat fortaſsè Epiſcopi uxor, antequam ille in ea dignitate conſtitutus fuiſſet; ſed factus deindè Epiſcopus, ab illius conſortio ſejungebatur. In Eccleſia S. Praxedis Romæ in quodam lapide, ubi de reliquiis à S. Paſchale Papa I. ibi translatis fit mentio, leguntur infraſcripta verba à me deſcripta: [Quo circa & in ipſo ingreſſu Baſilicæ manu dextera, ubi utiq; benigniſſimæ genetricis, ſcilicet, Dominæ Theodoræ Epiſcopæ corpus quieſcit, &c.] Erat enim Theodora ejuſdem Papæ Mater, forſan Abatiſſa, quæ Antiſta etiam dicebatur. Vide *Antiſto*; nam ſicut Epiſcopus, & Antiſtes Synonyma ſunt, ſic Epiſcopa, & Antiſta. Cæterum in Concil. Turonen. de Epiſcopi uxore, can. 13. & 14 fit mentio his verbis: [Epiſcopus Epiſcopam non habentem nulla ſequatur mulierum turba.] Ubi cavetur, quòd tanquam ſororem illam tractare Epiſcopus debuiſſet.

Episcopium, Ἐπισκοπεῖον, & *Antiſtatum* dicitur. Vide *Antiſto*. Aliquando pro Epiſcopali palatio accipitur, ſic Anaſtaſius Bibliot. de Eccleſia Lateranenſi agens, ait: [Quæ prima in toto mundo conſtructa eſt, & ſtabilita à beatæ memoriæ Coſtantino Imperatore, & eſt juxta Epiſcopium.] Aliquando pro Diœceſi uſurpatur: [Carolus Rex Rigobertum epiſcopatu deturbavit, & cuidam Miloni ſola tonſura clerico, quòd ſecum proceſſerat ad bellum, dedit hoc epiſcopium. Flodoar. lib. 2. cap. 12. Poſt Ægidium Rhemenſe rexit epiſcopium. Idem, lib. 2. cap. 4.] FR. [Ut jam dilectus Suffredus Epiſcopus proprio reſtituatur epiſcopio, can. deniq; Suffredus, 6. quæſt. 3. Cùm à Normannis de epiſcopio depellaris, can. ſciſcitaris 7. quæſt. 1.] Nonnunquam ipſa Cathedralis Eccleſia intelligitur: Vide *Diœceſis*. *Parochia*. *Præſulatus*.

Episcopo, verbum, creo, ſeu eligo aliquem in Epiſcopum. [Intendit epiſcopare fratrem Comitis. Petrus Bleſen. epiſt. 10.] FR. [Miramur quod L. Apanien. electum in Tripolitanam Eccleſiam transtuliſti, & novo quodam mutationis genere parvificaſti majorem, & magnum quodammodo minoraſti, epiſcopare Archiepiſcopũ, imò potiùs dearchiepiſcopare præſumens. Innocent. III. ad Antiochenum Patriarcham in tit. de translat. epiſcopi, cap. 1.] ubi *Parvificaſti*, ideſt, parvum reddidiſti, & *Dearchiepiſcopare*, ideſt Archiepiſcopatu privare intelligit :||: Reperitur in ſenſu paſſivo *Epiſcopor* in eadem ſignificatione. [Lex divina nullum præciſa aure epiſcopari permittit. Petrus Bleſen. epiſt. 23.] eodem modo uſus eſt D. Bernard. in vita S. Malachiæ. Quando eſt jam in actu epiſcopus, utitur verbo *Antiſto*. Vide ſuo loco, & in dict. *Præſulo*.

Episcopus, Ἐπίσκοπος; [Græcum eſt enim, atque inde deductum vocabulũ, quòd ille, qui præficitur, ſuperintendit, curam, ſcilicet, eorum gerens, ἐπὶ, quippè ſuper; σκόπος verò intentio eſt. Ergo ἐπισκοπεῖν, ſi velimus, latinè ſuperintendere poſſumus dicere, ut intelligat non ſe Epiſcopum eſſe, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe. Aug. lib. 19. de Civit. cap. 19. Quid aliud interpretatur Epiſcopus, niſi ſuperinſpector, maximè cùm ſolio in Eccleſia editiore reſideat, & ita cunctos reſpiciat, ut cunctorum oculi in ipſum reſpiciant? D. Ambroſ. de Sacerd. dignit. cap. 6.] Atque in hoc ſenſu Euſebius in vita Conſtantini Magni, lib. 1. cap 37. illum [Communem orbis Epiſcopum] appellavit, ideſt, totius orbis univerſalem ſuperintendentem; nam antiquitùs Epiſcopus erat magiſtratus officium, & annonæ præfectura. Arcadius in, l. final. ff. de muner. & hon. §. Irenarchę, & §. Item Epiſcop., & apud Gentiles Epiſcopi dicebantur Viſitatores provinciarum. FR. apud Gentiles etiam ſpeculatorem ſignificabat. [Vult enim Pompejus me eſſe, quem tota hæc Campania, & maritima ora habeat Epiſcopum, ad quem delectus, & negotii ſumma referatur. Cic. lib. 7. Epiſt. ad Atticum.] Præſidet ergo Sacer Epiſcopus in loco eminenti ex S. Clementis decreto, ut tanquam vigilantiſſimus Paſtor, ejus oves reſpiciat. In Apocalypſi *Angelus* etiam dicitur; nam Epiſcopus Angeli Cuſtodis officium adimplere debet. Sic Procurator. Vide *Procurator*. Sic Archiater, ideſt Protomedicus. Vide *Archiater*. Sic Antiſtes. Vide *Antiſtes*. Item Presbyter. Vide *Presbyter*. Item Præſul, & Diœceſanus. Item Epiſcopi dicuntur *Communicatores*. can. de Judiciis 3. quæſt. 3. & ibi Gloſſa. Dicitur etiam *Hierarcha*, ideſt, Sacer Princeps. Item *Summus Sacerdos* ad differentiam inferiorum Sacerdotum. Vide *Protomyſtes*. Vide etiam *Archiepiſcopus. Collega. Comprovincialis Ordinarius. Pontifex. Primas. Sacerdos primi ordinis*. Vide etiam *Conculcare Epiſcopum*, ubi de munere Epiſcopi agitur. Quid D. Paulus intellexerat, quando dixerat, [Epiſcopũ non debere eſſe Neophytum.] Vide *Neophytus* :||: Antiquitus erat Epiſcopus à Populo poſtulatus, & forma electionis ex epiſtola 22. Nazianzeni nomine ſui patris ad favorẽ D. Baſilii Cæſarienſibus ſcripta colligitur, & Tertullianus in Apocalip. de modo eligendi Epiſcopum inquit: [Præſunt probati quippè Seniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio probati [Quamvis rigorosè loquendo, plebs non dabat ſuffragia; ſed tantùm teſtificabat, applaudebat, & acclamabat virtutes, & merita Electi, ſicut optimè probat Cardinalis Bellarminus, quòd dictio illa *Vota* ſæpè apud Auctores mentionata, non intelligatur fuiſſe ſuffragia, ſed deſideria: itaque cõcludit fuiſſe ſemper in clero facultatem eligendi Epiſcopum, ſic Chriſti Vicario permittente ad majorem Eccleſiarũ utilitatem. Solebãt omnes Epiſcopi diem eorũ ordinationum celebrare, quem græci ἑορτὴν ideſt, feſtum appellãt, & Natalis Pont. Natalis dies, ſeu Annua feſta Paſtoris dixere Latini. Sanctus tamen Leo,

prop-

propter ſuam humiliationem [Servitutis noſtræ natalitium diem] vocavit. *Natalis Sacerdotis*, D. Ambroſius. *Dies ſolemnis Epiſcopatus*, & *Dies anniverſarius ordinationis*, S. Auguſt. *Dies dedicationis*, Ennodius. *Solemnitas Natalitii*, Greg. Turonen. *Feſta Natalitia*, Petrus Chryſologus. *Natalis Pontificis*, Anaſtaſ. Bibliot. inquiens: [Conſtituit, ut quatuor vicibus in anno ipſum pharum accenderent, ideſt, in Nativitate Domini, in Paſcha, in Natali Apoſtolorum, & in Natali Pontificis. In Adrian. I.] Atque circumvicini Epiſcopi invitabantur ſimul, & viri doctrina, ſeu nobilitate conſpicui, qua occaſione de negotiis ad curam ſpectantibus conſultabant. FR. Eccleſia græca in ordinatione Epiſcopi ſolet in pavimento templi ex gypſo effomare tria flumina, civitatem, & aquilam, ſuper quas progreditur ordinandus; tria enim flumina doctrinam denotant, de qua loquutus eſt Dominus inquiens: [Flumina de ventre ejus fluent.] Aquila puritatem, & ſacræ Theologiæ eminentiã ſignificat: ſiſtit deinde aliquantulùm ſupra Civitatis effigiem ordinandus, ut contemplet Diœceſim ſuam, cujus curam habiturus erit, pro qua vigilantiſſima cura hæc D. Aug. apud Gratianum admonet: [Qui enim nec regiminis in ſe rationem habuit, nec ſua delicta detorſit, nec filiorum crimen correxit; canis impudicus dicendus eſt potiùs, quàm Epiſcopus, 2. quæſt. 7. can. 3. & can. nemo, diſt. 83.] Vide *Pax vobis*. Epiſcopus in expenſis taxatur, cap. 9. lib. 3. tit. 24. decretal. Vide hìc *Procuratio*. *Menſa*. Item taxatur in numero equorum, & aliis expenſis in actu viſitationis, cap. 6. lib. 3. tit. 39. decretal. Quid autem inquirere debet in actu viſitationis. Vide can. Relata. can. Decrevimus. can. Epiſcopum. can. Placuit. 10. quæſt. 1. Item quomodo ſe gerere debeat in eadem viſitatione, habes can. cavendum. can. inter cætera. can. illud. 10. quæſt. 3. & quo ad reliqua circa viſitationem, de cenſibus in ſexto. Vide hìc in dict. *Friſchinga*. Quo ad jura, & munera Epiſcoporum, in dict. *Baptiſterium* diximus ad Epiſcopum antiquitus baptizare ſpectaſſe, ac Chriſmatis collationem ad eundem pertinere. Vide *Chriſma*. Tenetur in die Dominica ſuam Eccleſiam adire, can. Epiſcopus, de conſecrat. diſt. 3. Item epiſcopalia jura notantur in cap. 16. & 18. de offic. judic. ordinarii, & ibi Gloſſa. Item [Dilatatas defunctorum voluntates epiſcopali decens eſt ſtudio adimpleri, c. 3. lib. 3. tit. 26. decret. & C. de epiſcopis, & cler. l. nulli. Item applicare tenetur quartam funeralem pro cœmeteriis reparandis. Vide *Cœmeterium*. Utrùm Epiſcopus poſſit diſpenſare in pluralitate beneficiorum. Vide Gloſſam in can. ſi quis jam 21. quæſt. 2. Non poteſt res Eccleſiarum in proprium uſum retinere. Vide *Plebs* :||: Epiſcopus regularis debet ſe conformare in recitatione officii divini non juxta regulam ſui inſtituti, ſed ad ritum ſuę Diœceſis, & cum ipſo commenſales ejus etiam regulares. Sac. Congreg. Rit. 11. Julii 1605. Epiſcopi Sac. Congregationi de Propaganda Fide ſubordinati extra limites Diœceſium ab eadem Sac. Congreg. aſſignatarum non poſſunt epiſcopales functiones exercere ſub pœna ſuſpenſionis, non obſtante, quòd à locorum Ordinariis ſint invitati, ex decreto ejuſdem Sac. Congreg. Propagandæ Fidei coram Innocentio X. habitæ die 28. Martii 1651. ac ordinati contra formam prædictam declarantur ſuſpenſi. Sac. Congreg. Epiſc. & Regul. 23. April. 1655. in regiſt. fol. 35. Quando debeat Epiſcopus celebrare in faldiſtorio. Vide *Faldiſtorium*. Quomodo manus lavet. Vide *Manutergium*. Pontificaliter celebrans, quo ordine ante communionem debeat dare pacem. Vide *Pax*. Quare *Pax vobis* dicat prima vice populum ſalutans in Miſſa. Vide *Pax vobis*, quod tempore Adventus, & in Sabbato Sancto non dicitur. Ibidem. Epiſcopi Sedi Apoſtolicæ immediatè ſubjecti antiquitus erant LXXII. ad numerum Diſcipulorum Chriſti. Ugel. tom. 1. Ital. Sac: Indumenta epiſcopalia. Vide *Baculum*. *Birrum*. *Bugia*. *Caligæ*. *Colobium* *Encolpium*. *Germiale*. *Mandyas*. *Pectorale*. *Rochetum*. *Veſtis*. Quo non utuntur Epiſcopi Regulares. Vide *Rochetum*. Antiqua Pontificalia indumenta, & eorum forma. Vide *Rochetum*, & ibi quando deferri debet. Quomodo ferat ſtolam. Vide *Stola*. Non debent Epiſcopo complicari Tunicellæ, & Dalmaticæ manicæ. Vide *Tunicella*. Quando conſecratur. Vide *Evangelium*. In Pontificali quomodo à Clero honoretur. Vide *Genuflexio*. Quando illi debet imponi manipulus. Vide *Manipulus*. Abſente Epiſcopo, in ejus Capella celebrari non poteſt. Vide *Oraculum*. Utrum in Miſſis privatis ante benedictionem populi debeat uti illa forma: [Sit nomen Domini benedictum.] Vide *Benedictio ſolemnis*. Solus Epiſcopus in die palmarum ſuſtinere debet in manu ramum palmæ tempore elevationis. Vide *Palmarum feſtum*. Gravis ejus culpa de indignè promotis. Vide *Ordo*. Quando Diœceſum juriſdictionem cœperint Epiſcopi obtinere. Vide *Diœceſis*.

EPISCOPUS VAGANS, ſeu *Ignotus*. FR. ſic appellatus fuit Epiſcopus abſque Diœceſi in Concil. Ravennaten. atque ſimilium Epiſcoporum conſecratio fuit validè recognita in Concil. Viennen. can. 13. & Innocent. III. cap. inter alia, de translat. Epiſc. ubi de Epiſcopis renunciantibus cum retentione tituli hæc habentur: [Epiſcopali præditus dignitate, nullius tamen Eccleſiæ poſſit eſſe Epiſcopus, quemadmodum de illo contigit, qui oneri epiſcopali renuntiat, non honori.

EPISCOPUS VILLANUS. Vide *Chorepiſcopus*.

EPISCYNIUM, ex græco vocabulo ἐπισκύνιον, quod ſupercilium ſignificat, & eo ſenſu uſus eſt Tertull. [Enim verò jam dubium cenſoriæ intentionis epiſcynio diſpenſo, de pallio cap. 4.] FR. vide Turnebum, lib. 7. Adverſar. cap. 2c.

EPISEMUM, ita, lib. 1. cap. 13. S. Irenæus vocat literam græcam ς, ex duabus literis compoſitam, quæ numerum ſenarium denotat; ἐπίσημον enim nota, ſeu ſignum latinè dicitur.

EPISTATES, & *Epiſtata*, ἐπιστάτης. Director, præfectus, præſes, cuſtos, paſtor, ſeu ſuperintendens

arie-

arietum, ſeu palæſtræ. [Itaque Epiſtates veſter Chriſtus Jeſus, Tertull. ad Martyres, cap. 3.

Epistola, græcè ἐπιστολή, ſignificat propriè mandatum, ſeu commiſſionem. Epiſtola in Miſſa dicitur ex traditione Apoſtolica, quem ritum Alexander Papa decreto confirmavit, & omnes lectiones, quæ ante Evangelium in Miſſa leguntur epiſtolæ vocantur, quamvis rigoroſè ſolùm Apoſtolorum *Epiſtolæ* eſſent appellandę; ideò in Concil. Tolet. IV. miſſæ epiſtola *Apoſtolum* dicitur: [In quibuſdam quoque Hiſpaniarum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum decantantur.] Laudes, ideſt, Præfatium. Vide *Laudes*. D. Hieronymus diſtribuit omnes Epiſtolas, & Evangelia per annum in Miſſa recitanda, quæ confirmata ſunt à S. Damaſo. Non erat munus Subdiaconi antiquitus canere epiſtolam; ſed Lectoris. Vide *Subdiaconus*, qui ideò exuitur caſula, quando illam canit: [Miniſtri caſula ſe exuunt, quando Lectoris officium aſſumunt. Amalar. lib. 3. cap. 15.] Quem ritum adhuc obſervant Græci; ſemper enim Lector canit epiſtolam, quæ nunquam veteris teſtamenti eſt; ſed tantùm novi. Latini tamen id obſervant in omnibus anni Dominicis, quæ ſunt memoriale Dominicæ Reſurrectionis, quia epiſtolæ novi teſtamenti ſignificant ſtatum gratię. Durand. lib. 2. cap. 18. Carthuſiani verò per Lectorem in choro recitant epiſtolam; nam cum Celebrante apud eos nunquam aſſiſtit Subdiaconus, ſed ſolus Diaconus. Epiſtola imperialis. Vide *Sacra*.

Epistolariter, ideſt, per epiſtolam. [Supraſcripto autem lateri, quem nobis epiſtolariter commendaſti. D. Gregor. in Regiſt. lib. 5. c. 136.

Epistolarium, liber, in quo totius anni epiſtolæ legendæ in Miſſa ſeorſim continentur, quem ſolent Græci habere. Vide *Lectionarium*.

Epistolella, in ritu Ambroſiano dicitur capitulum, quod in horis canonicis antè reſponſoria legitur. Vide *Capitulum*.

Epistomium, ἐπιστόμιον. FR. à græco verbo ἐπιστομίζω, ideſt, ſuffræno, contineo, ſignificat operculum, quod in aquarum conductis, ſeu fiſtulis fit ad ſiſtendam aquam, italicè *Grilletto* appellatur. [Et caſtella plumbea, puta opercula puteorum, epiſtomia, fiſtula applumbata &c. Ulpian. in, l. fundi. ff. de act. empt. §. ult.] In aliquibus codicibus legitur mendoſè *Ephistonea*. Vide Catel. Cottæ memorabilia in dict. *Epiſtiomion*.

Epistomonarcha, Ἐπιστομονάρχης, doctrinæ Eccleſiaſticæ præfectus, & rerum fidei pertinentium rector, officium in aula imperiali Conſtantinopolitana, quod correſpondebat oneri Magiſtri Sacri Apoſtolici Palatii.

Epitaphista, qui epitaphia componit. [Meritò enim collata veſtris mea carmina, non heroicorum phaleris, ſed epitaphiſtarum næniis comparabuntur. Sidon. lib. 1. epiſt. 9.

Epithema, ἐπίθημα, quod operimentum ſignificat; ſed pro decocto aromatico, quod Itali *Pittima* vocant, accipitur.] Infundens oleum conſolationis cum vino mordaci epithematis. In vita S. Gulielmi.

Epitimium, pœna, ſeu pœnitentia, terminus Canoniſtarum, ex greco nomine ἐπιτίμιον, mulcta, & ἐπιτιμάω, mulcto, caſtigo; in aliquibus Codicibus mendoſè *Epitone* legitur: [Quia antequā exiret de hac vita, non ſolvit eum ab excommunicationis epitimio. Jo. Diac. in vita S. Greg.] FR. Catelianus Cotta in ejus Memorabilibus errat in orthographia, ac in ſignificatione hujus nominis; nam ex Modeſtino in l. ſcire oportet, §. 1. ff. de tut. & curat. dat. ab his, Epithymiam ſcribit, quod vocabulum, conſcientiam, & deſiderium ait ſignificare; ſed corrigendus eſt ex canonum textu 21. quæſt. 4. can. omnis jactantia, ubi evidenter *Epitimium* ſcribitur, per quod pœnitentia, ſeu pœna denotatur, & ſic habetur: [Eos ergo Epiſcopos, vel Clericos, qui ſe fulgidis, & claris veſtibus ornant, emendari oportet, quòd ſi in hoc permanſerint, epitimio contradantur,] & in fine ejuſdem canonis habetur etiam: [Igitur ſi in venti fuerint deridentes eos, qui vilibus, & religioſis veſtibus amicti ſunt, per epitimium corrigantur] Ubi Gloſſa [Epitimio contradantur, ideſt, ſuſpenſioni unius ſeptimanæ, ut infrà canone proximo, vel epitimium dicitur increpatio, vel genus pœnæ,] Epitimium, ideſt; mulctare, Poſtillator in eod. can. ſignificare etiam ait.

Epitogium, vox Græco latina, ἐπιτόγιον, ſupra togam ſignificans, erat veſtis ſuprema Clericorum loco palli. Vide *Tabardum*.

Epitome, vel *Epitomes*, Græcè ἐπιτομή. FR. opus conciſum dicitur, vel compendium, quod Breviarium à noſtris vocatur: quæſtionem ſuper hoc vocabulo. Vide apud Catelianum Cottam in ſuo memoriali ſub hac dictione.

Epitrachelion, græcum ἐπιτραχήλιον, quod torquem, vel collare ſignificat; ſed recentiores Græci eccleſiaſtici ſtolam intelligunt, & eſt ſymbolum funis, qua Chriſtus in paſſione ligatus fuit. [Significat locum illum, quo vita ad mortem tracta eſt. Balſamon.] Simeon Theſſalonicenſis ait ſignificare Spiritus Sancti gratiam, quod concordat cum oratione Græcorum, quæ in tali indumento dicitur, nempè; [Benedictus Deus, qui effudit gratiam ſuper Sacerdotes ſuos.] Sanctus verò Germanus ait, quòd pars ſtolæ dextera arundinem ſignificet, quæ illuſoriè poſita fuit in Salvatoris manu; ſiniſtra autem denotat Crucem, quam idem bajulans ſuper humerum portavit. Ex hoc græco vocabulo Maronitæ, & cæteri Arabes Chriſtiani corruptè *Battirſcin* vocant ſtolam Sacerdotalem.

Epiurus, clavus ligneus, aſſula, lignorum ramentum, ex græca dictione ἐπίουρος. [Si poma decurrant oleaſtro epiurum terebratæ inſige radici. Pallad. lib. 11. cap. 8.] Quare puto per errorem librariorum in textu D. Aug. ſcriptum fuit *Epiros*, ubi ſic habetur: [Lignum ligno per ſubſcudines, epiros, clavos, & gluten bituminis non poteſt adhærere, lib. 15. de Civit. Dei, cap. 19.] Idem error in Iſidoro, lib. 19. reperitur his verbis: [Epigri clavi ſunt, quibus lignum ligno adhæret.] Sic etiam in Seneca, lib. 3. de beneficiis, cap. 13. ubi ali-

aliqui malè *Pigros* pro *Epiuros* interpungere cogitant, ac etiam in aliis ſcriptoribus.

Epopsia. FR. græca vox ἐποψία, viſio, ex verbo ἐποπτεύομαι, inſpicio; ſic appellatur Apocalypſis liber à D. Dionyſio Areopagita, qui ſic ait: [Arcanam, & myſticam dilecti Diſcipuli epopſiam. De cæl. hierar. cap. 13.

Epopta. FR. græca vox ἐπόπτης, ideſt, cenſor, inſpector, & rerum ſacrarum arbiter, ſic appellabatur ille, qui ad majora, ſuperſtitioſaque Deę Eleuſinæ ſacrificia admittebatur, nam qui ad Eleuſina minora priùs admiſſi erant, *Myſtæ* vocabantur. [Nam illa eleuſina hæreſis, & ipſæ atticę ſuperſtitionis, quod tacent, pudor eſt. Idcirco aditus priùs cruciant, diutiùs conſignant, quàm inſtituant, cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, ut opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent. Tertull. adverſus Valent.

Equaritium, equorum ſtabulum. [Qui laſciviens, ex ducentium manibus ſe excuſſit, & curſu velociſſimo ad equaritium properavit. Cæſarius, lib. 7. cap. 39.] FR. ſed equitium rectiùs legendum eſt, ita apud Ulp. in l. plenum. §. equitii uſu. ff. de uſu, & habit. & in l. 1. ad fin. ff. de rei vind. ac alio vocabulo ab eod. Ulpian. *Tolia* appellatur in l. ædiles ajunt §. ult. ff. de ædil. edict. Et inde *Equitiarius* dictus eſt armenti cuſtos, quaſi præfectus equitii, ac Firmicus Maternus refert equitiarium futurum, qui natus eſt oriente Centauro.

Eques. Vide *Sellarius*.

Equisonum primus. Vide *Protoſtrator*.

Equites. Vide *Crucigerus*.

Equites Aurati. Vide *Majorenſes*.

Equites Melitenſes. Vide *Albergia*. *Arreragium*. *Cabimentum*. *Cabreum*. *Cancellarius*. *Carena*. *Chorus*. *Clocca*. *Collecta*. *Conceptio S. Jo. Bapt.* *Conclave*. *Eſgardium*. *Evangelium*. *Filius Arnaldus*. *Flabellum*. *Frerius*. *Gabbatha*. *Gramalla*. *Guba*. Icona B. Mariæ Philermi in dict. *Altare*. Vide *Litania*. *Mareſchallus*. *Miſſa ſicca*. *Mitra*. *Mortuarium*. *Motitio*. *Paſſagium*. *Pillerius*. *Planta*. *Recepta*. *Receptor*. *Rhodianus*. *Siclus*. *Turcopolerius*. *Xenodochium*. Eorum Magno Magiſtri competit Eminentiæ titulus. Vide *Cardinalis*.

Equitium, & *Equitiarius*. Vide *Equaritium*.

Equito. Vide *Aſino*. Quare in equitando Magnates equos inanes conducant. Vide *Eparchia*. Equitatio. Vide *Evectio*. *Redequito*.

Equuleus, genus martyrii in Plebejos. Vide *Plumbatæ*.

Equus. Vide *Runcinus*.

Eranista, à græca dictione ἐρανίστης, ideſt, mendicator; ſic Euthychiani hæretici à Theodoreto appellati ſunt, ad quorum ſimilitudinem Belgici hæreticos *Gueux* vocant, quod Gallicè mendicùm ſonat.

Erciscundus. FR. ideſt, dividendus, à verb. antiquo *Erciſco*, quod dividere ſignificabat.] An habeant poſtea, defuncto patre, cum cæteris hæreditatis familiæ erciſcundę conſortiū. can. Nunquid 28. quæſt. 1.] Ubi quæritur de filiis ex conſortio infidelis ſuſceptis, utrum participent in hęreditate cum aliis, qui ex fideli, ac legitimo matrimonio procreati ſunt, quę familia *Erciſcunda* dicitur, nempè, ad quam de jure hęreditatis diviſio ſpectat. [Si una, eademque ſit uxor ejus, qui antè catechumenus, poſtea ſit fidelis, filioſque ex ea, cùm eſſet catechumenus, ſuſceperit, & poſtea alios filios, cùm ſit fidelis; utrùm ſint fratres appellandi: an non habeant poſtea defuncto patrefamiliæ erciſcundæ hæreditatis conſortium &c. can. deinde, diſt. 26.

Erectus. Vide *Reburſus*.

Eremita, vox græca ἐρημίτης, ideſt ſolitarius. In quo autē differat Eremita ab Anachoreta, dictum fuit in dict. *Anachoreta*. FR. de hoc antiquiſſimo, ac venerabili Anachoretarum ſtatu egit D. Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ, qui inter alia, cap. 5. ſic ait: [Vidiſſe me monachos, de quibus unus triginta jam per annos clauſus hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit.] Hæc autem eremitica abdicatio non ſine licentia Ordinarii, vel Abbatis cum eorum benedictione permittebatur, quam Balſamon *Conſueta cantica* vocat. Varia eremitarum genera in Palæſtina. Vide *Laura*.

Eremodicium. FR. ἐρημοδίκιον, cauſa deſerta. Onomaſt. Ciſtercien. ἔρημος, enim deſertum græcè ſignificat, δίκη, cauſa, ſeu lis: *Dica* enim reperitur in hoc ſenſu etiam apud Latinos. Vide *Dica*. Apud Ulpianum mendosè *Hermodoticum* in l. & ſi ſine §. ult. & in l. ait Prætor. ad fin. ff. de minor. Sed clarè habet Imperator de Eremodicio in l. properandum, §. ſin autem reus, & ibi Accurſius. Vide Alexandr. Genial. cap. 15. lib. 4.

Eremus. FR. deſertum. [Iſraelitarum cadavera profligavit (ideſt Deus) in eremo, nempè, in deſerto. can. quid ergo 23. quæſt. 5.] Vide *Eremita*. *Heremia*.

Ergasterium, græcum vocabulum ἐργαστήριον, officina fabrilis; metaphoricè tamen pro Monaſterio ſumitur, in quo exercitia ſpiritualia, & manualia aguntur: [Siquidem plura Monachorum ergaſteria in celeberrimo municipio Alexandrię, quæ eſt Metropolis Ægypti, opitulante Chriſto conſtruxere. Aldelmus de Virg. cap. 19.] Item denotat tributum, ſed datium ſuper officinas impoſitum. Item tabernam meritoriam, ſeu proſtribulum. FR. Notatur errore Gloſſa in can. Nulli clerico licet tabernam, aut ergaſterium habere, diſt. 44. ubi *Ergaſterium* ſtationem ſignificare exponit. Item Ant. Auguſtinus, qui in emendat. Gratian. dial. 8. in addit. num. 6. Ergaſterium d. can. nulli clerico, tabernam, cauponam, exponit; ſed ſi hoc eſſet, fruſtrà in eo canone ergaſterium poneretur; nam tabernam jam dixerat. Vide *Argaſteria*. *Ergodocium*.

Ergastulum. FR. carcer. can. his à quibus 23. quæſt. 8.

Ergodioctis, Præfectus operum. [Ubi eſt ille ergodioctis? D. Hieronym. epiſt. 3.] græcum vocabulum ἐργοδιώκτης, quo uſi ſunt LXX. in cap. ult. Exodi, ubi prædictus S. Doctor vertit, Præfectus operum.

Ergo-

Ergodocium, officina, & taberna fabrilis, ex græco ἐργοδοχεῖον. [Qualiter illum Deus de lanificii ergodocio ſuſtulit. Petr. Dam. Serm. de S. Severo.

Ergolabus, alicujus manualis operis conductor, græca vox ἐργολάβος; operatio autem *Ergolabia* dicitur.

Eribannus. Vide *Heribanus*.

Eriophoron. FR. junci genus. Plin. lib. 19. cap. 2.

Erodius. Vide *Herodion*.

Erones. Vide *Hero*.

Erelim Facere. FR. deſerere exercitum, & arma projicere tempore belli, l. ſi quis contumax, de exercitalibus, l. finali, &, ſi poſtquam Comes, eod. tit.

Erogator. FR. exequutor teſtamentarius. Blad. in, l. nulli in ſecunda col. de Epiſcop. & Clericis. Cujus etymon à dict. *Rogus* derivatur. Vide *Erogo*.

Erogo, hoc verbum communiter diſtribuere ſignificat, ſed apud eccleſiaſticos ſcriptores nonnunquam comburere, ſeu calore conſumere intelligitur. Itaque *Erogo* quaſi in rogum do, ſeu trado. [Non enim abſumit, quod exurit; ſed dum erogat, reparat. Tertull. Apolog. cap. 49.] ubi de infernali igne agit. Errat ſiquidem Jacobus Pamelius, dum Tertulliani textum corrigere falsò nititur in cap. 2. adver. hæret. de præſcr. ubi de febri Tertullianus ſcribens, inquit: [Febrem denique inter mortiferos, & cruciarios exitus erogando homini deputatam.] Gloſſator *Erodendo* malè appoſuit, cujus error ex eodem Tertulliano evidens fit; nam alibi dixit: [Apud tumulos erogabant, de ſpectac. cap. 13.] & Minut. de flammis infernalibus agens, eodem verbo in ſignificatione tamen paſſiva uſus eſt, inquiens: [Ætnæ, & Veſuvii, & ardentium ubique terrarum flagrant, nec eroganturr; ita pœnale illud incendium non damnis ardentium, ſed inexeſa corporum lauratione nutritur.

Erraticus. Vide *Gyrovagus*.

Eruca. FR. Verbis ab erodendo dicitur; ita Columella, lib. 11. De quo vocabulo fit mentio in Joel cap. 1. num. 4. & cap. 22. num. 25. in Amos. cap. 4. n. 9. can. Revertimini 16. quæſt. 1. & in ſſ. locati ex conduct.

Erugo. FR. Ros, ſeu potiùs gelicidium. [Sed fieri poreſt, ut agros irrigantibus pluviis ſit quidem fertilitas; verùm aut locuſta veniat, aut brucus, aut erugo, aut eruca: & labores hominum vaſtabunt. can. Revertimini 16. quæſt. 1.

Erithrotaon. Vide *Tetrao*.

Erza. FR. Lampadarium in Bibliotheca Cluniacen. in ſtatutis Ordinis. Stat. 51. pag. 1368. ſed Melitenſes *Erzam*, ſeu *Herzan* vocant tabulam lapideam in muro affixam ad imponenda utenſilia.

Erythræum Vinum. Vide *Colatum*.

Escarlatum, purpureus, vel coccineus ex lana perfecta pannus, italicè *Scarlatto*. [Telas de eſcarlato. Math. Pariſ. in hiſt.

Escatilis pluvia, eleganter de manna, quæ ad manducandum Iſraelitis pluit in deſerto. Tertull. lib. de pall. cap. 5. dixit; ſic virgam Moyſis, quæ ſilicem percutiens, aquam provocabat, *Aquatilem ſequelam* idem appellavit; nam hujus virgæ beneficio populus ille ſecum hoc elementū circumvehere non indigebat, ad hujus enim virgę virtutem aqua in omni loco obſequens erat.

Esculanus, ſeu *Eſculenſis*. FR. Aſculanus, 5. decretal. tit. 3. cap. 44.

Esgardium. In ſtatutis equitum Melitenſium tribunal appellationis in rebus criminalibus eorundem Religioſorum ſignificat, vocabulum gallicum *Eſgard*.

Esophorium, græcum ἐσωφόριον, veſtis interior, ſeu induſium. [Ille ergo putans, quòd egenus eſſet, expoliavit ſe eſophorium ſuum. Anaſt. in vita S. Jo. Eleemoſ. cap. 21.] & ab eodem Auctore *Hypocamiſum* alibi appellatur. [Dicebat ſemper, quòd poſſet intentione dandi pauperibus expoliare divites, & ipſum etiam hypocamiſum ab eis benevolè auferre.] Vide *Hypocamiſum*. *Poliris*.

Esox, piſcis genus ab Italis *Salamone* appellatum. [Ad primum jactum reti permodico immanem eſocem Diaconus extraxit. Sulpit. Sever. lib. 3. Dial. cap. 13. Tunc in Dei, & ipſius nomine laxantes rete, gemino ditati gaudent eſoce. Flodoard. lib. 2. hiſt. cap. 8.] In mendoſis codicibus *Iſocem* habetur. Alii tamen melius crediderunt *Exoſem* legendum. FR. *Exoſem* nempè, putant proferendū aliqui, ideſt, ſine oſſibus; ſed hic piſcis oſſibus, ſeu ſpinis non caret, & à Plinio, lib. 9. cap. 15. *Eſox* etiam dicitur. Sciendum autem hos & ſimiles piſces in Thraciæ mari gigni, & ideo vocatum fuit *Mare Carpatium* à Καρπάθιον, ideſt, fructuoſus. Mare ergo Carpathium, ideſt, fertile, quod etiam piſcatoribus noſtratibus eſt notum; nam vocant piſces primi tranſitus, quando prima vice ex eo mari ad nos perveniunt; & redeuntes ibi, ſecundi tranſitus appellantur; quia piſces ſunt, ſicut aves, quæ ſtationem calidam ſecundùm anni tempora quærunt; ſed mare per antiperiſtaſim in qualitate frigoris, & caloris aeri eſt contrarium; vireſcit enim mare, quando terra in æſtate areſcit; & eſt calidum, quando aer frigeſcit, & è contra. Igitur piſces ſemper migrant oppoſitè reſpectu avium, ratione antiperiſtaſis. Quare multæ piſcium ſpecies nomen habent ex aliquo Thracię loco, ubi gignuntur, ſic *Thynnus* piſcis denominationem ſumit à Thynnis Thraciæ litoribus, & populis, de quibus Strabo, libro 7. quæ litora non longè ab antiqua Troja diſtant, ac Martialis Thynnum Civitatem appellat, dum, lib. 4. epigr. 43. inquit:

Antipolitani nec quæ de ſanguine Tynni. Et alibi:

Antipolitani fateor ſum filia Thynni.

Antipolitani, ideſt, tranſtyberini; ſic Solinus, & Plin. lib. 3. c. 5. [Antipolis, quod nunc Janiculum] græcè, nempe, ſonat ante, vel contra Civitatem ſaturniam, ſeu latialem, quæ nunc Roma. Di-

Dicuntur enim tranſtyberini de ſanguine, ſeu filii Thynni; nam Thynnus ex Strabone ſupra cit. non longè ab antiqua Troja diſtat, & adhuc adagium Romæ viget vulgariter prolatum, *Traſte verini sãgue trojano.* Igitur *thynnus* piſcis à Thynno Thraciæ urbe provenit: unde Plinius, lib. 9. cap. 15. inquit de thynnis: [Intrant è magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant.] Pelamides verò piſces à Pelamedio Thraciæ oppido, de quo Plinius, lib. 5. cap. 30. & licèt hic auctor, lib. 9. cap. 15. dicat, quod pelamides poſt annum incipiant vocari thynni; verùm de hac re piſcatores Melitenſes rident, qui illos quoque *Palamid* vocant, & optimè callent thynniculos à pelamidibus eſſe diverſos; ideo puto hanc ſententiam ab aliquo fuiſſe additam in Plinii textu, cùm ipſemet, lib. 32. cap. ult. multas pelamidum ſpecies recenſeat. Cordyla piſcis; idem lib. 6. cap. 15. & Martial. lib. 11. Cordylus enim eſt Thraciæ urbs. Stephanus. Eſt item alia pelamidũ ſpecies, quam Melitenſes *Cobrytes* vocant, ſcilicet, à *Cobrys* Thraciæ urbe, à qua fit gentile *Cobrytes* Stephanus. Item *Silurus* piſcis, quem Melitenſes *Sallur* appellant, anguillarum ſpecies à Sillura inſula in mari Britannico, de qua Solinus: unde falsò exiſtimat Paulus Jovius ſilurum eſſe ſturionem in libello, de piſcibus romanis. Item Oxyrinchus Piſcis, & Civitas, vide ſuo loco. Sic ergo *Eſox*, ab *Eſſo* Locridis urbe, de qua etiam Stephanus; quem piſcem Itali *Salamonem* appellant à Salamis etiam in Thracia; & ſic de reliquis piſcium nominibus ex Thraciæ locis, ubi gignuntur, denominationem ſumpſere, licèt etiam *Eſox* piſcis in Rheno reperibilis ſit, & magnitudine thynni, ut Plin. lib. 9. cap. 15. refert.

ESSENI, una ex hebræorum ſectis, quæ nimia auſteritate, & à reliquis ſegregatè vivebat, & ideo à cæteris Hebræis tanquam Schiſmatici habebantur Eſſeni, tum ex hoc, tum etiam quia nolebant ſacrificare in Templo, aſſerentes ſanctioribus cæremoniis eos uti, ac teſte S. Epiphanio, tantùm Pentateuchon ex ſacra Scriptura admittebant, reliquos verò ejuſdem ſacræ paginæ libros rejiciebant, non credebant in mortuorũ reſurrectionem; nihilominus, quo ad mores ab omnibus laudantur. Illi tamen, de quibus egit Philo, à prædictis, ut D. Hieronymus ſenſit, differentes erant: nam ait Sanctus Doctor, quòd Philo de Chriſtianis S. Marci in Ægypto diſcipulis ſub nomine Eſſenorum loquebatur, cogitans hebræus ille auctor extollere ejus nationem, dum ibi adhuc Eccleſiam aliquo modo judaizare inſpiciebat: erant enim Chriſtiani tunc Eſſeni, ideſt, *Eſſei*, ſive *Ieſſei* à Jeſu ſic vocati. Vide *Ephemereuta*.

ESSENTIA FR. pro ſubſtantia, & natura, Gloſſa in cap. 1. Clement. de ſumma Trinit.

ESSYN. Vide *Ephod*.

ESTOVERIUM, aſſignatio, ſeu proviſio pro victu, & veſtitu: [Et viduæ maneant in domo mariti ſui, & habeant rationabile eſtoverium, Matth. Pariſ. in hiſt.] Derivatur à gallico vocabulo *Eſtover*, fovere, & ſuſtentare ſignificante, & ab Anglis animalium alimentum *Stover* dicitur.

ETÆRIARCHA. Vide *Megahetæriarcha*.

ETHANIM. FR. ſive *Thiſri*, ſeptimus Hebræorum menſis: Auctores in dict. *Elul* citati.

ETHNICUS ἐθνικός. FR. ab ἔθνος, ideſt, gens; inde *Ethnicus*, ideſt, gentilis. Gloſſa in cap. quemadmodum, de jurejurando. Vide *Paganus*. *Nudipedalia*. In numerando ethnica ſuperſtitio. Vide *Kyrie eleiſon*.

ETHNOPHRONES, hæreticorum ſecta, ex græco ἐθνόφρονες, quia ritus, & cæremonias Gentilium imitabantur.

ETIAM CUM. FR. pro quamvis, ſeu etiamſi; Gloſſa in can. Nos conſuetudinem, diſt. 12.

EVACUARIUM, ſeu *Apoca evacuatoria*. FR. apoca in qua apparabatur debitoris ſolutio. Marculph. in ejus formulario. Itaque D. Auguſt. de cura pro mortuis, inquit, [Ubi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit.

EVAGOR. FR. de clerico dicitur, qui abſque ſui Epiſcopi licentia à Diœceſi diſcedit. can. ſi fortè, 21. quæſt. 1.

EUANGELISMUS, feſtum Annunciationis Virginis Deiparæ, ex voce græca εὐαγγελισμός. [Quinto menſis Januarii veſpere feſtum Evangeliſmi celebrant (*ideſt Armeni*) Nicon. de relig. Armen.] Nullum enim feſtum in quadrageſima celebrare ſolent Armeni, ideo hoc feſtũ anticipant; quod tamen feſtum, & quadraginta Martyrum tantùm intra quadrageſimale tempus à Grǽcis celebratur, reliqua alia excludentes. FR. Sed Balſamon Evangeliſmi Palmarum feſtum, Dominicam Palmarum intelligit. Vide *Palmarum feſtum*.

EUANGELIUM, εὐαγγέλιον, ideſt, fauſta annunciatio Aliqui tamen ab hebraica voce *Eban*, nempè, petra, & *Ghelion*, ideſt, manifeſta, etymologiam deduxerunt, quia in Evangelio generi humano propalatur verus Meſſia, qui fuit angularis lapis à perfida ſynagoga reprobatus, ſic Joannes Baptiſta Jona in prœmio Evangeliorum, quæ in hebraicam linguam traduxerat, ſignificare oſtendit: contra quendam improbum Rabbinum, qui *Evanghelion*, ideſt, manifeſtam offenſam dolosè interpretaverat. FR. Item hoc vocabulum non quatuor Evangelia ſignificat aliquando; ſed miſſionem, nuntium & prædicationem. [Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens eſt vos confirmare juxta evangelium meum, & prædicationem &c. ad Romanos, cap. 16.] Sic etiam idem Apoſtolus; [Et contuli cum illis evangelium, quod prædico in gentibus. Et inferiùs: [Sed contrà cùm vidiſſent, quod creditum eſt mihi evangelium præputii, ſicut & Petro circumciſionis:] nam Paulus præputium evangelizabat, ſive prædicabat; Petrus verò circumciſionem; unde Paulus inquit, Petrum: [Ad veritatem evangelii non rectè ambulaſſe. Galat. cap. 2.] Quare perperam Toſtatus qu. 10. in Præfat. Evangelii Matth. per Evangeliũ intelligit concilium: || : Cæremoniæ, quæ obſervari ſolent circa prolationem Evangelii in Miſſa ſunt, quòd quando legitur, audientes erigunt ſe;

nam. [Juxta decretum Anaſtaſii Papæ non ſedetur, dum Evangelium legitur, quæ reverentia, ut ajunt, & Apoſtolicę lectioni exhibetur apud Gręco. Microlog. de Eccleſiaſ. obſervat. cap. 9.] FR. De Epiſcopo Alexandrino Soxomenus admiratur, ſic inquiens: [Novum & illud apud eoſdem Alexandrinos eſt, quòd Epiſcopus, dum recitatur Evangelium, non aſſurgat, quod apud alios uſquam fieri, equidem neque comperi, neque audivi, lib. 7. hiſt. eccl. cap. 19.] :||: Quinimò Græci Epiſcopi pro hoc interim deponunt pallium in memoriam ovis amiſſæ, de qua in Evangelio, & Diacono tradunt, ſeu, ut ait Simon Theſſalonicenſis; [Dum Evangeliũ legitur, Epiſcopus omophorion deponit, ſervitutem, ac ſubjectionem ſuam demonſtrans; quoniam enim ille per Evangelium loqui cognoſcitur, & tanquam coram adeſt.] Eandem cæremoniam à Latinis quoque fieri ſolitam fuiſſe, Iſidorus Peluſiota, lib. 2. epiſt. 36. ad Hermanum Comitem teſtatur, inquiens: [Nam cùm ipſe Paſtor per adorandorum Evangeliorum aperitionem accedit, tum demum Epiſcopus aſſurgit, atque imitationis habitum, ideſt, pallium deponit, hinc, nimirum, ipſum paſtoralis artis ducem, ac Deum, & herum adeſſe ſignificans.] Maronitæ, qui in Eccleſiâ ſtant tecto capite, tempore tamen Evangelii, ac tempore conſecrationis illud detegunt. Vacuis manibus Diacono præcedit Subdiaconus, quia in apparitione veræ, ac evangelicæ lucis, evanuerunt veteris teſtamenti tenebræ, cujus figura eſt Subdiaconus, Innocent. III. Durand. lib. 4. cap. 24. qui ſubjungit in aliquibus Eccleſiis antiphonam, ante Evangelium appellatam cani ſolitam fuiſſe, de qua etiam, ac de antiphona poſt Evangelium, mentionem facit Rodulphus Tungrenſis, inquiens: [Ante quod, & poſt quod, (*nempe Evangelium*) cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Evangelium, & poſt Evangelium, quibus carent Romani, de can. obſervat, propoſ. 13.] Diaconus igitur cantaturus Evangelium, priùs Celebrantis manũ oſculatur; Subdiaconus verò poſt epiſtolæ lectionem, quia vetus lex terminata eſt in Chriſto, à quo nova ſumpſit exordium; hæc enim in Diacono figuratur, ſicut in Subdiacono illa, & hoc etiam in Miſſis privatis figuratur; cornu enim epiſtolæ veteris, & cornu Evangelii, novi teſtamenti ſunt ſymbola, ideo quando legitur Evangelium à dextero latere ad ſiniſtrum transfertur; ſeu ut ait Hugo de S. Victore. [Quod Evangelium à parte dextera ad ſiniſtram transfertur, & ibi legitur; Judæa enim reſpuente Verbũ Dei, Apoſtoli tranſierunt ad Gentes. In ſpec. eccleſ. cap. 7.] Diaconus ad meridiem ſe vergebat in pronunciando Evangelium, ubi erat virorum manſio; ſed deinde ex abuſu cœperat ad aquilonem ſe vergere, ex eo quia Celebrans privatim ſic faciebat in lectione Evangelii, hic tamẽ id liberè facere poterat, dum circa Altare mulieres non habebant acceſſum. Microlog. loc. cit. ſed Innocent. III. lib. 2. de myſt. Miſſæ, cap. 43. hunc Diaconi actum myſteriosè defendit, inquiens: [Adverſus ergo Aquilonem legitur Evangelium, ut aquilo ſurgat, & auſter adveniat, ideſt, ut Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus adveniat.] Nos autem quia prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixũ, ideò Diacono Evangelium canituro, præcedebat Crux. Durand. lib. 4. cap. 24. Quod adhuc Dominicani obſervant. Ponebatur Evangeliorum liber, dum Diaconus id canebat, ſuper dorſum aquilæ lapideæ, quę adhuc in multis Romæ Eccleſiis perdurant. In Eccleſia tamen conventuali Melitæ ritus hic obſervatur; canitur enim Evangelium ſuper ęneã aquilam mira pulchritudine fabrefactam. Præcedunt etiam in hac functione lumina per ceroferarios delata, non ad expellendas tenebras, quia tunc nõ reperiuntur; ſed ad denotandum Evangelii ſplendorem, ut D. Hieronymus ait: [Quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria, jam ſole rutilante, non utique ad fugandas tenebras; ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum; unde & Virgines illæ evangelicæ ſemper habent accenſas lampades. Adverſ. Vigilantium.] Ac aliud morale ſignificatum meditatur in hoc Innocent. III. nimirum: [Acoluthi cereos ferunt accenſos, dum legitur Evangelium, non ut tenebras aeris illuminent; ſed ut proximis opera bona oſtendant, lib. 1. de myſt. Miſſæ, cap. 3.] De trino autem ſigno Crucis, quo ſimul cum Diacono circumſtantes in principio Evangelii ſeſe ſignant, ſic præfatus Innocentius ait: [Signare ſe debet in fronte, ſignare ſe debet in ore, & in pectore, ac ſi dicat, ego Crucem Chriſti non erubeſco, ſed credo corde, quod ore prædico, lib. 2. de myſt. Miſſæ cap. 43.] & de oſculo Evangelii addit ibidem, quòd eo mediante pacem à Chriſto recipimus: [Per quem conſolationem recepimus.] In eccleſia hieroſolymitana S. Sepulcri Diaconus in die Paſchæ quando illa verba: [Surrexit, non eſt hìc] pronunciabat; tunc digito Sanctum Sepulcrum indicabat, quod ab oculato teſte Rolando Epiſcopo in ſua m. s. hiſt. de anno 1349. refertur, quòd opus apud q. Michaelem Joannem Bellaguer Milivet. Epiſc. conſervabatur. In Nazareno templo Deiparæ dicato, ac ſito in eodem loco, ex quo Sacra Lauretana Domus per Angelorum manus mirabiliter in Picenum tranſlata fuit, Philippus à Sanctiſſima Trinitate Carmelita diſcalceatus, in ſuo itinerario narrat, quòd inter alia illius Eccleſiæ privilegia per totum annum celebrari licet Miſſam Annunciationis, & quando legitur Evangelium in hac forma dicitur, nempè: [Miſſus eſt Gabriel Angelus in hanc Civitatem &c.] Et in finali Miſſæ Evangelio dicitur: [Verbum caro hìc factum eſt.] In fine Evangelii oſculatur liber, ut recipiatur pax à Chriſto, ſicut ſuprà dictum eſt; ſed ſi adeſt aliqua dignitas ſuperior, ut in rubricis Miſſalis diſponitur, celebrans tunc non oſculatur librum; ſed ſolus ſuperior, & nullus alius: ſi verò plures æqualis dignitatis ibi adeſſent, nullus tunc eorum oſculatur, quia unus ſolus eſt Chriſtus, & non diviſus in partes. Gavant. part. 2. tit. 6. & Romæ obſervatur, quòd quando plures interſunt Cardinales,

tunc Evangelium nulli præbetur ad oſculandum. FR. At hæc cæremonialis regula in matrimonio recentis Chriſtianiſſimi Regis fefellerat, quando ad pyreneos limites Infantam Hiſpaniarum Regis filiam in uxorem duxerat, qua occaſione ambo Reges fœdus inierant; tunc enim uterq; Rex ad propria confinia acceſſerat in ſimultaneo inſtanti, ac Gallus Hiſpanum cum titulo Patris ſalutavit, & vice verſa hic illi titulum Filii dederat, & genuflexi intra eorum limites audierant Sacrũ in Altari in collimitanea linea erecto; in oſculo autem Evangelii, & pacis iconis, duo Cappellani ſeorſim, ac eodem tempore has cæremonias præbuerunt ambobus :||: Honorius III. ſub pœna excommunicationis anno 1221. in epiſt. decretali, quæ incipit, Ad audientiam, cuicumque Sæculari Principi Evangelii oſculum præberi vetuit, niſi eſſent Reges oleo ſancto uncti. Antiquitus tamen etiam populus ad hujuſmodi oſculum admittebatur. Gem. lib. 1. cap. 119. FR. Quo ad Reges quando uncti ſunt, nedum Evangelium oſculari poſſunt, ſed etiam illud canere in Miſſa, ſicut de facto anno 1347. in ejus chronica Albertus Argentoratenſis narrat, quòd Baſileæ in nocte Nativitatis Domini Carolus IV. Romanorum Rex poſt refectionem ſacræ communionis alta voce in Miſſa legiſſet Evangelium, quod incipit; [Exiit edictum à Cæſare Auguſto &c.] tenens in manu denudatum gladium. Quo ad gladium, & pugionem denudatos tempore Evangelii, in Miſſa Nativitatis B. V. M etiam M. Melitenſis Magiſter ſolet idem facere :||: In quadam Collegiata Caſtri cujuſdam territorii Forilivienſis Diaconus die Epiphaniæ canit Evangelium, habens in manu evaginatum enſem, & capite galea tecto in ſignum mixti, & meri Eccleſiæ imperii. Cæterum quo ad obſequium, & reverentiam Evangelii, dicendum, quòd in Rhemenſi Eccleſia Subdiaconus in principio Miſſæ exhibet Evangeliorum librum Archiepiſcopo celebranti, ut oſculetur, dicens illi :[Hæc eſt lex Sancte Pater,] & Archiepiſcopus reſpondet: [Credo, & confiteor.] Mos erat deferre librum Evangeliorum in proceſſionibus, & præſertim in ea, quæ fit in Dominica palmarum; tunc enim ſuper humeros bajulabant Diacones ornatam machinam, in qua deferebatur Evangeliorum liber, qui Chriſtum triumphantem denotabat. Alcuin. de div. off. cap. 24. Romæ ad præſens Papa celebrans Pontificaliter, dum ex Throno proceſſionaliter ad Altare pro incipienda Miſſa dirigitur, latinus Subdiaconus Evangelium argento contectum ante pectus deſert, quod etiam fit dum celebrat Epiſcopus, Cærem. Epiſcop. lib. 1. cap. 10. & in ea proceſſione, dum Pontifex ad Altare dirigitur, ei obviàm veniunt ultimi tres Cardinales ex ordine presbyterorum, oſculantes cum in facie, & in pectore, & hi tres Magos orientales denotant, qui Chriſtum infantem adorare venerant; duplex oſculum ſignificat duplicem Chriſti naturam. [Tres Sacerdotes, qui Pontifici venienti coram Altari reverenter occurrunt, & inclinantes os ejus oſculantur, & pectus, tres illos Magos ſignant. Innocent. III. lib. 2. de Myſt. Miſſæ, cap. 11.] & inferius: [Per geminum oſculum geminam in Chriſto naturam confitentur, divinam, ſcilicet, & humanam, divinam quaſi latentem in pectore, humanam quaſi patentem in ore.] Græci autem nedum ferunt dictum librum, quando Sacerdos accedit ad Altare, ſed in quacumque proceſſione, & qui illũ deferre ſolebat, *Præfectus Evangelii* à Conſtantinopolitanis appellabatur, atque in ſolemnitatibus majoribus hoc ad Archidiaconum Patriarchalem ſpectabat, qui etiam *Doctor Evangelii* dicebatur, eique incumbebat ſuper Evangelia currentia ſermonem ad populum habere. In Andegavenſi Eccleſia ſemper quando fit proceſſio, fertur Crux, & Evangeliorum liber, illa, nempe, uti ductrix, & hic tanquam lumen. Fuit etiam laudabilis ſemper conſuetudo Oecumenicorum Conciliorum, in primario, & venerabiliori conſeſſorii loco erigere thronum ſpeciale pro dicti Sacri Codicis depoſito, pro cujus eximia reverentia, inquit Chryſoſt. homil. 7. ad popul. [Evangeliũ quidem dum capere oportet, manibus lotis, & cum multa reverentia, & religione tremens, ac timens ſumis.] Quod Moſchi adeo obſervant, ut antequam illud tangant, profundiſſima reverentia ſignent ſe ſigno Crucis, & caput detegant. Inter veteres Chriſtianos vigebat pia devotio ferendi in pectore Evangelium, non ſecus, ac ſi eis eſſet pretioſiſſima reliquia: quare Chryſoſtomus, homil. 19. ad populum ajebat: [Non cernis, ut mulieres, & parvi pueri præ magna cuſtodia collo Evangelia ſuſpendunt?] Et de Glorioſa Virgine, ac Martyre Cæcilia ejus acta teſtantur, quòd ſemper Evangelium Chriſti gerebat in pectore. Item D. Gregorius in ejus Regiſt. lib. 12. epiſt. 7. hæc ſcribit: [Excellentiſſimo filio noſtro Adulovaldo Regi tranſmittere phylacteria curavimus, ideſt, Crucem cum ligno Sanctæ Crucis Domini, & lectionem Sancti Evangelii theca perſica incluſam.] In quadam. epiſt. S. Joannis Damaſceni ad Theophilum Imperatorem ex græco in latinum idioma à Frãciſco Combeſis traducta, & Pariſiis de anno 1664. impreſſa, hæc ſequentia verba leguntur: [Evangelium S. Matthæi poſt annos octo à Chriſto in cœlum recepto ſcriptum eſt; Marci verò poſt annos decem; Lucæ poſt annos quindecim, Joannis poſt annos triginta duos.] FR. In catalogo librorum Chaldæorum Auctore Hebedieſu Metropolita Sobenſi, quem ex chaldaico idiomate in latinum Abraham Ecchellenſis tranſtulit, Romæ impreſſ. Typis S. C. de Propag. Fide 1653. fol. 7. §. Abſoluta, hæc habentur: [Matthæus, qui hebraicè in Paleſtina conſcripſit. Poſt illum autem Marchus romanè loquutus eſt in celeberrima Urbe Roma. Lucas verò Alexandriæ græcè loquutus eſt. Joannes autem Epheſi græcè conſcripſit Evangelium.] De qua re. Vide fuſiùs in dict. *Camelus*. Cæremonia ponendi librum Evangeliorum ſuper humeros novello Epiſcopo in actu conſecrationis ejuſdem, à Græcis *Sancti*

ſti *Evangelii jugum* dicitur,& tunc tam à Græcis, quàm à Latinis in apertione libri obſervabantur prima textì verba, ex quibus fauſtum, vel infauſtum omen ſuſcipiebant; hinc in ordinatione Athanaſii Conſtantinopolitani Patriarchæ verba illa evangelica in oculos objecta fuerant, nempe, [Qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus.] quod ex indignis ejuſdem Patriarchæ actionibus verificatum fuit, quare ſede illa privatus eſt. Pachimera, lib. 2. cap. 15. E contra verò in conſecratione Lanfranchi Cantuarienſis Archiepiſcopi occurrerunt evangelica verba: [Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.] Qui Præſul in largiendo eleemoſynas fuit valdè inſignis & in ejus ſucceſſore S. Anſelmo, qui reformationis cauſa paſſus eſt multas Coepiſcoporum contrarietates, in ejus conſecratione apparuerant verba: [Vocavit multos &c.] At quando hic Radulphum Rufenſem Epiſcopum ordinaverat, viſa ſunt verba: [Erunt ſimiles angelis Dei;] & è contra conſecrans Harfaſtum peſſimum Epiſcopum, lectus occurrerat hic textus: [Non hunc, ſed Barabbam.] Narratur ulteriùs in actis S. Aupulii Diaconi, & Martyris Catanenſis, quòd, quando à ſatellitibus captus fuit, Evangelium meditabatur, & à Præfecto interrogatus, aperuit Sanctus Evangelia, & reperta ſunt verba, [Beati qui perſecutionem patiuntur &c.] ac cupiens denuò Præfectus tale prodigium experiri, iterum illum interrogavit, & interrogatus iterum aperiens eundem librum, oblata ſunt myſterioſa verba, [Qui vult venire poſt me &c.] Item Evangelium dicitur canticum. Vide *Canticum*. Vide *Goſpel. Monaſterium. Paſſio.* Evangelium Dominicæ in fine Miſſæ non dicitur, ſi in ea die celebratur de Vigilia Nativitatis Dom. V. *Vigilia*.

Evangelium Æternum. FR. parvus, at pravus liber ita appellatus; de quo Odoricus Raynaldus ad An. 1256. n. 20.

Euboicum Talentum. Vide *Talentum*.

Eucharis, græcum vocab. εὔχαρις, facetus, docilis. [Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat. Eccl. cap. 6.

Eucharistia, nomen græcum εὐχαριστία, ideſt, gratiarum actio, ſeu grata memoria. FR. dicitur ab *Eu*, quod eſt bonum, & *Charis*, quaſi bona gratia. Gloſſa in Clemen. de privil. cap. 1. Euchariſtia dicitur *Perennis victima*, can. quia corpus, de conſecrat. diſt. 2.: ||: Item *Communio*, quia in ea communicatur Chriſtianis Corpus, & Sanguis Redemptoris. Dicitur *Hoſtia*, quia Patri Æterno Unigeniti ejus Filii hoſtia viva offertur. Dicitur *Sacramentum*, ex profunditate myſteriorum. Item *Sacrificium*, quia in ea habetur verum, & incruentum Agni immaculati ſacrificium. Item appellabatur *Reliquia*. Dicitur *Viaticum*, quia pro demigrantibus de hac vita eſt provida alimonia. Item appellatur *Antitypon*. Dicitur tandem *Synaxis*, quod ſignificat adunationem, quia ubi eſt hoc Sacratiſſimum Corpus, ibi Chriſtiani tanquam aquilæ congregantur, quod antiquitus ſub utraque ſpecie etiam Laicis concedebatur, de qua re dictum eſt in dict. *Communio*. At quamvis tenerentur in Miſſa Chriſtiani illius ſæculi ſub utraque ſpecie hoc ſacramentum ſuſcipere; extra tamen eam ſub ſola ſpecie panis reficiebantur, quia perſequutionum tempore concedebatur Chriſtianis deferre ſecum Euchariſtiam, ut ad martyrium prompti ſtatim illam potuiſſent ſuſcipere, cujus uſus multas Sanctorum Patrum atteſtationes invenies. De Monachis in eremo D. Baſilius refert, quòd propter Sacerdotis carentiam, ſecum illi hunc conſecratũ panem conſervabant, & propriis manibus ſuſcipiebant, quod in occidétali Eccleſia uſq; ad Hormiſdæ tempora perduravit, & propter devotionis relaxationem in Cæſarauguſtano Concilio can. 3. ablatum fuit. FR. eadem prohibitio etiam in Rhemenſi Concilio cap. 2. ordinata fuerat, apud Gratian. can. pervenit. de conſecrat. diſt. 2. Sed in Eccleſia orientali diutiùs remanſit. Solebant præterea Chriſtiani in itineribus hoſtiam conſecratam ſecum deferre; ac de Satyro ejus fratre D. Ambroſius, & de S. Maximo Syracuſarum Epiſcopo D. Gregorius teſtantur, Euchariſtia in mari delata. Vide Baron. An. 635. num. 10. Ejus ſynonyma ſuprà relata. Vide *Antitypon. Communio. Corporale. Corporale feſtum. Corban. Dominicale. Confirmo. Hoſtia. Synaxis. Viaticum*. Non eſt danda mortuis. Vide *Communio laica*. Conferebatur adultis, & infantibus. Vide *Baptiſmus*. Ubi eſt palam expoſita Euchariſtia, in eo Altari non aſpergitur. Vide *Aqua benedicta*. Non debet cum Euchariſtia populus benedici in illis verbis: *Sit et benedictio*. Vide *Benedictio*. In die Annuntiationis Deiparæ non debet adminiſtrari Fidelibus niſi in caſu neceſſitatis, ſi in feria VI. Paraſceve occurrerit. Vide *Paraſceve*. Nec in eadem Paraſceve Euchariſtiæ Sacram. in proceſſione deferri. Vide *Paraſceve*. Item Euchariſtia hierarchica appellatur Symbolum Fidei à B. Dionyſio. Item Euchariſtiam quodlibet Sacramentum D. Cyprianus vocat in Concilio ab eo celebrato, ubi de Baptiſmo ab Hæreticis collato agens, inquit: [Ut Antiſtes diaboli audeat Euchariſtiam facere] Sic de Chriſmate idem in ſermone de ablut. pedum ait: [Quia poſt Baptiſmum, & Euchariſtiam, quæ ſui reverentia non patitur iterari. [Et clariùs de eodem Chriſmate in epiſt. ad Januarium, [Porrò autem Euchariſtia eſt, unde Baptizati unguntur. FR. Papa Joannes XXII. Feſtum Corporis Chriſti cum multis Indulgentiis renovavit. Jo: Villanus par. 1. ſuæ hiſtor. lib. 9. cap. 78. Quomodo antiquitus Euchariſtia conſervabatur. Vide *Ciborium*.

Eucharisticum, εὐχαριστικόν. FR. Sic ſermonem de ejus vita Ennodius Ticinen. Epiſcopus appellavit.

Euchetæ, *ſive* **Euchitæ**, Hæreticorum ſecta, à vocabulo græco εὐχῖται, ideſt, *Oratores*, quia locũ Sac. Scripturę, ubi ait, [Oportet ſemper orare; malè interpretantes, cõtinuò orabant. Diverſis nominibus appellati ſunt hi Hæretici, nempè. *Adelphiani. Entuſiaſtæ. Maſſiliani. Pſalliani.*

Satha-

Sathaniani. De eorum ineptiis, & erroribus dicetur in dict. *Precatores.*

Euchologium, Εὐχολόγιον, ſic vocant Græci eorum Rituale, in quo præter orationes, & preces ad Sacramenta adminiſtranda, aliæ etiam functiones Sacerdotales, & Epiſcopales continentur.

Eucrates, ἐγκρατὴς, benè tenens, benè compos, benè potens. Vide *Encratræ.*

Evectio, inter, ſeu potiùs eductio, exportatio, à verbo *Eveho*, ideſt, extrà veho. [Datis literis, & pueris deſtinatis cum evectione publica. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 9.] FR. ſumitur etiam pro equitatione, ut Concil. Tolet. VII. can. 4. ubi in actu Viſitationis taxatur numerus equorum pro Epiſcopi evectione. Item etiam fidei publicæ licentia, & charta ſalviconductus, ſeu, ut Itali dicunt, *Paſſaporto.*

Evectus, idem, quod ſuprà. [Evectu navali. Gregor. Turon. lib. 3. cap. 3.] Item ſublevationem denotat. [Sic te Apoſtolicæ Sedis evectu, quaſi ſuper candelabrum ſublime conſtituit. Paulin. epiſt. 27. ad Victric.

Eversor. Vide *Interverſor.*

Evestigio. FR. ſtatim, vel continuò. Gloſſa in ſexto, de ſtatu regular. cap. unico, §. verum.

Evgumenus. Vide *Hegumenus.*

Evitudo, evidentia. [Æmulos tuos ingenti evitudine vibrat. In vita S. Theodori Ducis.

Eulogia, εὐλογία, ſignificat benedictionem. FR. ab εὖ, ideſt, *benè*, & λέγω, *dico*. :||: ſumitur pro oblatione, & eleemoſyna. [Ut de benedictionibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Eccleſiam, vel certè de ſuis convenienter partes inciſas habeat in vaſe nitido, & convenienti, & poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus feſtis exindè accipiant. Ex Decret. Pii Papæ. Apud Baron. ad Ann. 313. num. 51. & ſeqq.] FR. ex his Papæ Pii verbis nonnulli hanc dictionem ſignificare ſolùm benedictum panem (de quo in dict. *Fermentum*) exiſtimarunt: ſed falluntur; nam *Eulogia* ſignificat benedictionem in abſtracto, eleemoſynam, & munus; ſic Papæ prçfati verba *De eulogia accipiant*, ideſt, de eleemoſyna, intelliguntur, (quæ & benedictio dicitur) quod idem eſt ac de munere accipiant; ſic Eulogiæ dicuntur munera, quæ deferunt ſubditi ſuis Prælatis, Gloſſ. in can. de eulogiis, diſt. 18. Sic etiã intelliguntur verba Sancti Paulini. [Panem campanum pro eulogia (*ideſt*, *pro munere*) de cellula noſtra miſimus, epiſt. 1.] Hinc Baronius loco cit. non dixit, quòd *Eulogia* ſignificabat benedictum panem tantùm; ſed quòd *Eulogia* dicebatur panis benedictus ad differentiam Euchariſtiæ; nam ibi contra Novatores probat, quòd benedictio, & eulogia non intelligatur Euchariſtia, ſed panis benedictus, qui de eulogia, ideſt, de eleemoſyna, & oblatione fidelium ſupererat, in quo ſenſu dixit D. Gregorius: [Ex parva eulogia, quam bonus Monachus accipit, lib. 9. epiſt. 41.] ideſt, ex parva eleemoſyna; ſic etiam donum, benedictio ſæpè apud eundem Gregorium dicitur. [Unum autem caballum, quale invenire potuimus, de benedictione Sancti Petri tranſmiſimus.] In ſignificatu oblationis, ſeu eleemoſynæ etiam ait Gelaſius Papa; [Ut quidquid dedicationis, vel natalis Martyris die, quorum in eodem Monaſterio reliquiæ ſunt, per fidelium oblationes intraverit, medietatem quidem habeat ipſum Monaſterium, medietas autem Epiſcopo offeratur,] & inferiùs: [Sin verò nil tale inter eos conſtiterit, mediante te quid Epiſcopo nomine eulogiæ offerri debeat &c. 18. quæſt. 2. can. Eleutherius,] & ibi Gloſſa. Item [De eulogiis ad ſacra Concilia deferendis (*ideſt*, *de muneribus*) nil invenimus à majoribus terminatum, ſed ſicut unicuique Presbytero placuit; nam ſi conſtitutum fuerit aliquod illo tempore benedictionis afferri (*ideſt*, *tempore Concilii*) forſitan minus libenter ad ſynodos occurrerent, & magis venire obtrectarent, quæ non ſunt (ut arbitror) rationabiliter requirendæ, nec ultrò delatæ, can. 7. diſtinct. 18.] Ridiculum enim eſſet, ſi *Benedictiones*, & *Eulogias* hìc fruſtilla panis benedicti deferenda Patribus Concilii à Sacerdotibus intelligerentur. Vide ergo hujus dictionis ſynonyma. *Benedictio beatica. Collecta. Eleemoſyna. Fermentum. Oblatio* :||: In textu verò S. Gregor. lib. 8. epiſt. 33. legitur *Eulogium*; ſed Elogium corrigendum eſt, quod, ut ſuo loco diximus, teſtamentum ſignificat.

Eulogimenopolis, εὐλογημενόπολις. Ita appellata fuit à S. Germano Civitas, quæ ad radices montis Caſinenſis per Bertarium Abbatem ædificata fuerat; vocabulum quidem græcum eſt Benedicti Civitatem ſignificans; at cùm deindè ibi corpus S. Germani translatum fuerit, S. Germani Civitas appellata eſt: Chron. Caſin. lib. 1. cap. 33.

Eunomiani, hæretici. V. *Aetiani. Anomæi*; ab Eunomio ita appellati, cujus errores. Vide *Trinitas.*

Eunuchizo εὐνουχίζω. FR. caſtro, virilia amputo. [Qui ſe propter epilepſiam curandam eunuchiſavit. Ivo Carnot. epiſt. 233.] licèt in mendoſis Codicibus *Enuchizavit* legatur. Epilepſia verò eſt morbus, qui comitialis, ſacer, & herculeus dicitur.

Eunuchus, εὐνοῦχος, eviratus. FR. tripliciter à Chriſto Domino diſtinguitur, ideſt, naturalis, artificialis, & ſpiritualis. De ſecunda ſpecie Eunuchorum dubitatum fuit, utrùm ad ordines eccleſiaſticos illi admitti poſſint. Gloſſa in can. precepta canonica, diſt. 55. ſtante Juris Civilis prohibitione, & inhabilitate ad militiam, ff. de re militari, l. qui cum uno; nam Eunuchi infames declarantur ab Impp. Domitiano. Baron. Ann. 83. num. 2. Conſtantino Magno. Idem Baron. An. 314. num. 74. Juſtinian. Idem Baron. An. 529. num. 18. & 19. & ideo Stephanus Papa ait: [Infames dicimus quoſcumque leges ſæculi infames pronunciant, apud Gratianum, in §. hinc colligitur. 2. quæſt. 3. poſt can. 7.] Propterea tanquam infames ab ordinibus arceantur, ut Concilia, & Pontifices ſtatuerunt. Baron. An. 325. num. 144. can.

can. Apoſtol. cap. 3. de corpore vitiatis 33. quæſt. 2. & 3. can. 8. can. te quidem 11. quæſt. 1. & alibi; nihilominus canones à ſuſceptione ordinum illos eunuchos tantùm prohibent, qui ad exemplum Origenis propter continentiam caſtrari paſſi ſint can. ſi quis, diſt. 56. & Baron. ad An. 529. num. 20. &c. Synonyma hujus vocabuli. Vide *Carſamatium*. *Spado*. *Archigallus*. *Truncatus*.

Euochia, publicum convivium, εὐωχία. [In cœlis eſt hoc cœleſte convivium, quod evochia græcè dicitur. Clemens Alexand. lib. 2. Pedag. cap. 1.

Euphrates flumen. Vide *Chobar*.

Eusebia, εὐσέβεια, pietas, religio. D. Auguſt. lib. 10. de Civit. Dei, & D. Gregor. Niſſen. lib. de homine, cap. 1.

Eusebius Vercellensis Epiſc. S. Athanaſii adjutor fuit in traducendo latinè ejus ſymbolum. Vide *Symbolum*.

Eutrapelia, εὐτραπελία, urbanitas, & comitas; aliàs ἀστεϊσμὸς appellata: hæc ab ἄστυ urbs, formatur; etſi aſteiſmus pro ſermone urbano & eleganti ſumi ſoleat. Sed D. Paulus eutrapeliam in malam partem accepit, quando de variis loquens vitiis, quæ nec in nobis debent nominari, ſubjungit: ἢ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ideſt, *& eutrapelium, quæ non decentia*, ſeu convenientia. Quod noſter vertit, *aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet*: Epheſ. 5. 4. Accepit ergo Paulus pro facetia ſcurrili, & viro Chriſtiano indigna. Derivatur autem iſta vox ab εὖ, benè, & τρεπτικὸς, mutabilis, quaſi qui in occaſionibus ſcit benè ſe vertere ad ſeria, & faceta. Attamen doctrinæ Ariſtotelis, & Theologorum inſiſtendo, eutrapelia abſolutè, eſt virtus moralis in medio conſiſtens, inter ſcurrilitatem, & ruſticitatem, cùm auream mediocritatem obſervet.

Eutychiani, hæretici. FR. à quodam Conſtantinopol. Abbate, qui Eutyches vocabatur, à Theodoſia Auguſta protecto, & per quem nimis anguſtiata fuit Eccleſia Dei, qui hæretici in Chriſto naturam ſolùm divinam admittebant. 24. qu. 3 can. 39. quibus aſſociati ſunt Theodoſiani à Theodoſia Juſtiniani Imp. conjuge, eorum fautrice, ut ſuprà diximus, ita appellati, ſeu potiùs à Theodoſiano, qui ſimul cum Gajano furore populari in eadem die ambo in Diœceſi Alexandrina pro Epiſcopis intruſi ſunt; hi enim duo Eutychidis, & Diſcoridis erroribus adhærentes, & Concilii Chalcedonenſis decreta negantes, aſſerebant unicam tantùm in Chriſto naturam, cum hac tamen differentia, quòd corruptibilem admittebat Theodoſianus, Gajanus verò incorruptibilem. 24. quæſt. 3. can. 39.] Stat apud conſcientias veſtras, quanta Neſtorius, & Eutyches, gemina diabolicæ informationis oſtenſa, diu caſtam Eccleſiam, Orientalium diſciplinam, perfidiæ fornicatione corruperint. Ennod. Ticinen. Epiſc. de Hæret. & Synodo dict. 6.] Vide *Neſtoriani*. *Enoticus*.

Eutychius, latinè Bonaventuram ſignificat. Vide *Bonaventura*.

Evva, lex, ſeu conſtitutio, ex voce gallica antiqua, adhuc tamen in uſu apud Anglos. [Secundùm legem, & evvam ille, cui domus fuerit infracta, & ſpoliata, in triplum componat. In conſtitut. Caroli Magni, lib. 2. cap. 65.] Quare in capitulis Marci Vvelſeri legendum eſt: [Correpti ſecundùm evvam Bojoriorum, vel legem.

Ex. FR. deformitatis nota eſt. Gloſſa in can. pudenda 24. quæſt. 1 §. Execratus.

Exacto, exigo. [Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de eis, qui ad palatium, ſeu in hoſtem pergunt theloneum exactaverit, cum ſua lege theloneum reddat, in conſtit. Caroli Magni, lib. 4. cap. 31.] Idem vocabulum reperitur in Cabylonenſe Synodo, can. 18. FR. & in l. ſi quis alienam, de raptu, & l. de heribannis, eod. tit.

Exafoci; hoc vocabulum in Anaſtaſio Biblioth. duplicem errorem evidenter continet; primus namque eſt in ſeparatione literarum, ſecundus verò in variatione earundem; ſcribit enim in Benedicti III. vita: [Simili modo & in Monaſterio B. Martini fecit caniſtra exafoci duo ex argento.] juxta meam cenſuram ſcribendum erit *Exaphota*, quod ſignificat ſex luminum, ex græcis dictionibus ἕξ, ideſt, ſex, & φῶτα, lumina, ſeu ſplendores. Vide Exafotia in dict. *Enofotius*.

Exagella, lances, ſtatera, ſeu pondus, apud S. Zenonem, Serm. 6. ad Neoph. & Ennodium in vita S. Epiphanii Papienſis Epiſcopi, diminutiva fortaſsè ex græco vocabulo ἑξάγιον, quod ſextam unciæ partem ſignificat. [De ponderibus quoque, ut fraus omnis amputetur, penitus à nobis aguntur exagia. In Novell. Theodoſ. & Valent. Impp. tit. 25.] Quamvis ibi Gloſſa omne ponderis genus ſignificare ait. FR. *Exagellam* puto eſſe modicam exactionem, & normam victualem, quam Itali *Livellum* appellant; nam *Livellare* italicè, latinè librare à libra dicitur. Ex Ennodii verbis hoc aſſerere inducor, qui loco ſupracitato virtutes S. Epiphanii exaltans, ac præcipuè de ejus munificentia ait: [Omnibus Sacerdotibus in itinere poſitis munificus, communis, affabilis, & quaſi exagellam relinquens ſe ipſo præſtantior.] Quod in notis ad eundem Sirmondus normam, & exemplum interpretatur. Ac in Monaſticis regulis etiam de quodam juvene habetur, qui civiliter mundo moriens, ſuam hæreditatem carnalibus fratribus *Exagellario titulo* diviſerat.

Examitus, pannus ſex filis contextus. [Aliam quoque planetam examitam, lib. 3. Chron. Caſin. cap. 20.

Exancontæ. Vide *Tzacon*.

Exarchus, ἔξαρχος: officialis, Princeps, ſeu Capitaneus in utroque foro; nam Patriarcha Conſtantinop. etiam Exarchum habebat tanquam ipſius delegatum, qui decimas, & alios Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ proventus exigebat, atque in Conciliis poſt Patriarcham, & ante Metropolitanos ſubſcribebat. At *Exarchus provinciæ* metropolitanum, ſeu Archiepiſcopum ſignificabat: [Exarchi provinciæ, dico autem Epiſcopi metropolitani. Concil. Sardicen. can. 6.]

Ubi

Ubi ſic Balſamon exponit: [Exarchus Diœceſis, non uniuſcujuſque provinciæ Metropolitanus eſt; ſed Metropolitanus totius Diœceſis: Diœceſis verò dicitur, quæ multas in ſe provincias continet.] Itaque tres Exarchi, ſeu Primates ſub Patriarcha Conſtantinopolitano numerabantur, ideſt, Epheſinus pro univerſa Aſia minori, Cæſareæ Cappadociæ pro univerſo Ponto, & Heracleus pro tota Thracia. Dicebatur etiam *Exarchus Diœceſeos*, ideſt, Primas. [Si autem cum ipſius provinciæ metropolitano Epiſcopus, vel Clericus controverſiam habuerit, vel Diœceſeos exarchum adeat. Concil. Chalced. can. 9.] Reperiebatur, ut ſuprà notavimus, hujuſmodi dignitas etiam ſæcularis, & Exarchus Italiæ erat Imperialis Vicarius. FR. Exarchatus autem Italiæ erat etiam eccleſiaſticum dominium, licèt Græcorum Imperatorum temporibus à laicis exerceretur, atque Ravennæ reſidebat; ideo enim à Papino illud dominium recuperatum Eccleſiæ reſtitutum fuit; ſic etiam ſecunda vice Carolus Magnus fecerat, & Stephanus II. tunc Leoni Ravennati Archiepiſcopo illud adminiſtrandum commiſit, qui ac ejus Succeſſores ſemper Italiæ exarchatus titulum retinuerunt, ita Sigonius, lib. 3. de Regno Italiæ, Anno 755. ſed nomine S. Sedis Romanæ gubernabatur; non verò, quòd Ravennæ Exarchatus fuiſſet Archiepiſcopis Ravennatibus annexus, ut Ughellius, & de Rubeis apud Hieronymum Fabrum in Sac. Memoriis Ravennæ pag. 49. aſſerunt: quinimo recuperato à Carolo Magno exarchatu Ravennæ, non Stephano II. ut Fabrus ait; ſed Adriano I. reſtituerat Imp. qui Pontifex non ſolo Leoni Epiſcopo; ſed ſimul cum aliis Tribunis exarchatum illum commiſerat: [Siquidem Leo tunc quadrageſimus primus Archiepiſcopus, & Julianus, Petrus, ac Vitalinus Ravennates Tribuni Plebis Ravennam, exarchatumque pro Romano Pont. adminiſtrabant. Blond. decad. 2. lib. 1.] Ejus titulus. Vide *Titulus Exarchi*. Vide *Hexarchia*. Erant Viſitatores. Vide *Periodeutis*. Hexarchus dicebatur, quia ſextam partem Imperii gubernabat, ſicut *Tetrarcha*, qui quartam regni partem regebat.

Exateuchum. Vide *Extaticum*.

Exautoratio, degradatio, de qua dictum eſt in verbo *Degrado*. Penes Tertullian. legitur etiam *Exautoro* verbum. FR. rectiùs *Exauctoratio*, & *Exauctoro*, ſeu *Exauthoratio* &c. ſcribendum. Apud Ulpian. in l. 2. §. ignominiæ, ff. de his, qui not. infam. exponitur, inſignia militaria detrahere, & infamem efficere, ſed contra Ulpianum Laurentius Valla Elegantiarum, lib. 6. ait, quod *Exauctorare* eſt Ducem ab imperio ſuo dimittere, vel miſſum facere militem; apud Quintilianum in Milite Mariano, ubi inquit; [Pater huic emeritis bello ſtipendiis, tum cum tota ſubnixum Numidia fregimus Jugurtham, exauctoratas armis magus agreſti labore ſubegit.] Et Titus Livius ab Urbe condita, lib. 35. [Volonum quoque exercitus, qui vivo Graccho ſumma fide ſtipendia fecerat, velut exauctoratus morte Ducis, ab ſignis diſceſſit:] & lib. 39. ubi hoc modo: [Exauctoratum equitem cum gratia Imperatoris viderunt, ſe quiſque excuſare, & vicarium accipere.] Et lib. 6. belli Macedonici de Cornelii Scipionis triumpho loquens, inquit: [Milites exauctoratos dimiſit.] Ex quibus datur intelligi Exauctorare in ſignificatione Livii, & Quintiliani diverſificari ab Ulpiano ſuprà relato; *Exauctorare* tamen cum infamia legitur apud Lāpridium, qui Alexandrum tumultuantes legiones exauctoraviſſe ſcribit; & apud Hermolaum Barbarū, exauctorati milites dicuntur, qui aliqua de cauſa militiæ ſacramento ſolvuntur; ſicut reſignati, quibus ob delictum adimitur ſtipendium; & ideo hoc modo poſſunt conciliari Auctores ſuperiùs allati, cùm videamus verbum Exauctorare in bonam, & malam partem accipi, ut patet in l. qui cum uno, §. non omnis, & §. exauctoratus, & in l. proditores. ff. de re militari; ubi proinde Juriſconſultus verbum dubium declaravit. In Jure tamen canonico in malam partem accipitur: [Si quis à proprio Epiſcopo depoſitus Presbyter, vel Diaconus, aut etiam à Synodo quilibet Epiſcopus fuerit exauthoratus, moleſtiam imperialibus auribus inferre non præſumat. 21. qu. 5. can. 2.] Cujus Synoyma. Vide *Degrado*. *Execratus*. De origine hujus pœnæ exauctorationis apud Eccleſiaſticos. Vide Baron. ad An. 57. nu. 22.

Excanonico, & *Excanonicor*, à dignitate canonicali deponere, & deponi ſignificat. [Cùm eſſes literatoriæ artis omninò ignarus, ſcis, quia amici tui epiſtolæ, quas depravaſti, te fecerunt canonicum, teque per eaſdem facilè excanonicari poſſe, ſi ſignificent Summo Pontifici cum aliis enormitatibus tuis damnatæ uſurpationis officium, quod exerces. Petr. Bleſen. epiſt. 11. & apud eundem *Canonico*, & *Canonicor* pro canonicum efficere, & fieri reperitur; [Fili vis canonicari? Ser. 13.] de S. Auguſtino loquens. Vide ſimiles phraſes in dict. *Canonicus*.

Exceptio, dicebatur feſtum S. Martini. Vide *Subventio*.

Exceptor. Notarius, licèt in rigore Abbreviatorem ſignificet: ſed quia plerumque ſolent Notarii abbreviationibus uti ſcribendo; ideo etiam ipſi Exceptores appellantur, [Brevi exceptorum numero dedicatus enituit. In vita S. Buſiridis Confeſſ.] Quorum Collegium *Schola exceptorum* dicebatur. Vide *Protonotarius*.

Excerebror. FR. cerebro privor, ſeu cerebrum amitto. [In quacunque obſtantia ruendo excerebrantur. Pet. Bleſen. Serm. 47.

Excessus, ut plurimum apud Tertullianum mortem ſignificat, [Præcipio igitur tibi, quanta continentia potes, poſt exceſſum noſtrum renunties nuptiis, lib. 1. ad Uxorem, cap. 1. Poſt exceſſum omninò non nubitur. Idem adverſus Valent. cap. 32.] In eadem ſignificatione Matthæus Evangeliſta ait: [Loquebantur de exceſſu, cap. 17.] Nonnunquam verò idem Tertull. in ſignificatu relaxationis, vel traſgreſſionis hoc vocabulo uſus

eſt; quemadmodum quando dixit: [Adde, quòd & hæc ipſa hujus conſilii interjectio, quaſi interrogationem exceſſus ſui paſſa, ſtatim ſe refrænat, & revocat. Exhortat. ad Caſt. cap.4.] Vide *Delictum*.

EXCETRA, ἔκκιτρα, hydra, ſerpens in aquis degens, & translativè pro impatientia accipitur à Tertulliano. [Talis igitur excetra delictorum cur non Dominum offendat? de patientia, cap.5.] Aliqui tamen *Exhedram* legere mallent, quia impatientiæ defectus eſt omnium delictorum ſedes; ſed melius videtur excetram legendum; hydra enim aptiùs impatientiæ eſt typus, ex qua cætera vitia pullulant. FR. De hac ſerpentis ſpecie mentionem facit D. Hieronymus in epiſt. ad Julianum Diacon. inquiens: [Hibera Excetra ore dilaniet.] Alii hunc locum legunt *Hydra Excetra*.

EXCIONITA. Vide *Stylita*.

EXCÆCATUS. Vide *Eluminatus*.

EXCOMMUNICATIO, eccleſiaſtica cenſura, per quam Chriſtianus nedum à fidelium conſortio ſejungi cogitur; ſed omni ſpirituali adjumento privatur: hinc Excommunicatio dicitur, ideſt, *Extra communicationem*, quæ pœna uſque ab Apoſtolorum temporibus fuit in uſu; invenitur enim in epiſt. prima Corinth. c. 5. quòd Apoſtolus quendam excommunicaſſet, de quo dicitur ibi: [Tradidi eum Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.] Quem locum expoſitores de excommunicatione intelligunt; nam qui à myſtico Eccleſiæ corpore ſeparatus reperitur, in manu Satanæ remanet, quo loquendi modo uſi ſunt etiam Sancti Patres. [Qui ab Eccleſiæ corpore reſpuuntur, quæ Chriſti eſt corpus, tanquam alieni à Dei corpore, dominatui diaboli traduntur. S. Hilar. in pſal. 118.] Quæ excommunicatio ne contemptibilis apud fideles efficiatur; Sac. Trident. Synodus Prælatos admonet, ut cum moderamine adhibeatur: quod D. Gregor. etiam adverterat, inquiens: [Sub magno moderamine Paſtores Eccleſiæ, vel ſolvere ſtudeant, vel ligare, hom.29. in Evang.] Antiquitus omnes excommunicati exoſi, & abominati erant à fidelibus, tum in ſpirituali, tum etiam in temporali participatione; ſed poſtea Martinus V. vigore ejus bullæ publicos Clericorum percuſſores, & excommunicatos denunciatos tantùm vitandos eſſe declaravit. Hujuſmodi damnationis ſpecies apud Druidas Gallorum gentiles Sacerdotes antiquitus reperiebatur, de qua Cæſar. lib.6. de bello Gallico ait: [Si quis aut privatus, aut publicus eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos eſt graviſſima, quibus ita eſt interdictum, ii numero impiorum, ac ſceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditum eorum, ſermonemque defugiunt, ne quis ex contagione incommodi accipiat, neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.] FR. quòd excommunicatio pro re levi non ſit inſligenda, habetur in can. nemo Epiſcoporum, & can. nullus Sacerdos 11. quæſt.3. De differentia autem inter majorem, & minorem excommunicationem. Vide Gloſſam in can. ſi quem, de ſentent. excom. Ulteriùs in regulis monaſticis hæc vox *Excommunicatio* non ſemper accipitur rigorosè pro eccleſiaſtica cenſura; ſed pro quadam corporali mortificatione, ac ſegregatione à cæteris Monachis; ſic etiam D. Auguſt. verbo *Excommunicor* pro abſentari, & abſtineri uſus eſt, qui ſic ait: [Qui enim, ſicut dixi, cognoſcens reatum ſuum, ipſe ſe humiliter ab Altari Eccleſiæ pro emendatione vitæ removere voluerit, ab æterno illo, & cæleſti convivio excommunicari penitus non timebit. Serm.253. de tempore.] Vide *Acrimonia. Anathema. Clauſura. Noto. Preſura.* Excommunicatio in bulla Cœnæ. Vide *Proceſſus*.

EXCOMMUNICO. Vide *Anathematizo*. *Noto*.

EXCONDICO. FR. promiſſionem, ſeu dictum retracto, revoco. [Quod Hadulphio miſſaticum tuum commiſeras, de quo miſſatico ſe non excondixit. Hincmar.

EXCULTORES FONTIUM. Vide *Facularum accenſores*.

EXCUSATIO. Vide *Sunnis*.

EXCUSO, pro excludo: in regula S. Benedicti. cap. 65. §. 1. Ita etiam Pontius in Cypriani vita inquit: [Magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excuſat.

EXECRATUS. FR. degradatus. [In diviſione eſt non conſecratus, ſed execratus Epiſcopus, can. pudendæ 28. quæſt. 1.] dicitur etiam dignitate exutus, can. ait Celeſtinus 24. qu. 1. Ejus Synonyma. Vide *Diſſecratus*. *Degradatus*. *Exautoratio*.

EXEDRA ἐξέδρα. Vide *Gazophylacium*, & in dict. *Abſida*. *Perivolium*. FR. Exedra eſt abſida quædam ſeparata modicum quidem à templo, vel palatio, & inde dicta, quòd extrà hæreat, græcè autem *Cyclon* vocatur. Vualfrid. de rebus Eccl. cap. 6.

EXEGESIS. FR. expoſitio ſacra; vocabulum Ægyptiacum exiſtimat Budæus; nam ait, *Exegetes* appellant illi rerum ſacrarum interpretes. Latini verò *Exegetica* libros Pontificales denominarunt, & à Floro Caroli Calvi coætaneo *Exegeſis* appellatus eſt ejus tractatus de expoſitione Miſſæ ſacrificii, in Biblioth. Patrum editionis ſecundæ, tom. 6. pag. 262.

EXEMPLO, tranſcribo. [Nocturno ſub tempore, famulante lumine, celeriter exemplavit. Gregor. Turonen. lib. 1. miracul cap.64.] FR. de hoc verbo, ſæpè in inſtrumentorum, & privilegiorum tranſcriptionibus. [Ita diligenter exemplavi, & ſcripſi. In privilegio Caroli Magni, apud Torrigium de Cryptis Vatican. edit. 2. pag. 510.

EXENIUM. Vide *Xenium*.

EXEQUIÆ, funerale officium, ita dicitur, quia defuncti voluntas exequitur, ut Murio Capuccino, de off. mort. cap. 6. placet; vel juxta Durandi opinionem, quia officium defunctorum extra horas canonicas recitatur; vel ex eo quia, ut aſſerit Donatus, ad aliam vitam defunctos ſequuntur viventes. S. Zeno Epiſc. & Martyr. Serm. 3. de Abrahamo, *Vivas exequias* ſacrificium Iſaach ejus filii argutè appellavit. FR. An liceat pro

viventibus exequias celebrare, diſputant Theologi; ſed pro affirmativa varia hujus rei exempla afferuntur, ut de Carolo V. Imperatore ex Famiani Stradæ hiſtoria, qui, dum viveret, ex Joannis Regulæ Ordinis S. Hieronymi conſilio, ſibi exequias celebrari juſſerat, imitando in hoc Albertum Magnum, ſicut Ferdinandus de Caſtillo, lib.3. in S. Dominici hiſtoria, c.43. refert. Idem fecerat Petrus Vellius, de quo in vita S. Franciſci Xaverii legitur. Nihilominus hoc non licere alii docent, quos citat, & ſequitur Layman. lib.5. moral. tract.5. cap.2. n.15. :||: In exequiis fit aſperſio acquæ benedictæ ſuper cadaver, vel tumulum, incenſoque benedicto thurificatur, in ſymbolum fidei, quòd corpora, nempè illa incorrupta reſurrectura ſint in die Judicii. Prudent. in hymno de exequiis mortuorum. Solebant Antiqui ſub cadavera ſpargere arborum folia, ad denotandam futuræ reſurrectionis ſpem; de hedera, & lauro mentionem facit Durandus, lib.7. c.35. his verbis: [Hedera quoque, vel laurus, & hujuſmodi, quæ ſemper ſervant virorem, in ſarcophago corpori ſubſternuntur, ad ſignificandum, quòd, qui moriuntur in Chriſto, vivere non deſinunt. [De hac conſuetudine Gregor. Turonen. de gloria Confeſſorum, cap.84. agens de S. Valerio Epiſc. inquit: [Lauri etiam folia ſub ſe habebat ſtrata, de quibus aſſumens Epiſcopus, multis infirmis præbuit medicinam.] Ac noſtris temporibus quando remota fuerunt corpora Sanctorũ Apoſtolorum Simonis, & Judæ in Vaticana Baſilica, ſub ea ſacra depoſita inventa ſunt aliqua lauri folia, quod in actis pub. ejuſdem translationis teſtatur. FR. ſub corpore incorrupto per XIV. fermè ſæcula S. Cęciliæ V. & M. de ann. 1599. invento, adhuc extabant viridia cedri folia, ut mihi reſtata fuit quondam Donna Theodora Jacubilli oculata teſtis ejuſdem Monaſterii Sanctæ Cæciliæ Tranſtyberinæ monialis :||: In Melita ſub mortuorum capita pulvinar cedri, vel chryſomali foliis refertum ſolent imponere. In eadem inſula à defunctorum hæredibus, ac conſanguineis etiam pauperibus pro anima defuncti, præter panis quantitatem, diſtribui ſolent fabæ coctæ, quas *Beghillam* vocant, ex turcico vocabulo *Begala*, id eſt, fabæ; quod in multis Italiæ locis pro animabus defunctorum erogari vidi; ritus quidem gentilis, ut ex Feſto colligitur; nam propter languidam, & decoloratam fabæ ſpeciem, mortis figuram repræſentabat. Debent autem ſuperfluæ expenſæ in exequiis evitari; nam, ut benè Chryſologus, Serm.9. advertit, inquiens: [Sunt enim oſtentationis nundinatio, non autem commercium charitatis.] Vide *Defunctus*, *Miſſa defunctorum*.

EXEQUIALIS, quod ad exequias pertinet.

EXEQUUTOR TESTAMENTARIUS. Vide *Erogator*.

EXERCITALIS. FR. miles, qui in exercitu militat ad differentiam præſidiariorum militum, & ſimilium. [Si quiſque exercitalium in eandem bellicam expeditionem proficiens, minimè Ducem ſuum ſecutus fuerit &c. In conſtit. Viſigothorum, lib.6. tit.2. l.9. & l. ſi quis, de exercitalibus.] Item operarius etiam intelligitur, l. recolimus, de homicidio liberi hominis.

EXERCITIUM. Vide *Aſceticon*, *Exercitivum*.

EXERCITIVUM, exercitium; ita Luitprandus, lib. 2. c.3. de Theodoræ Auguſtæ duabus filiis agens inquit; [Sibi non ſolùm æquales, verùm etiam Veneris exercitivo promptiores.

EXERCITO. FR. verbum, quod exercitum ducere ſignificat: [Et hoc promittimus, ut ibi volueritis exercitare in alio Ducatu &c. In capitulare Sicardi, c.19. apud Camillum Peregrinum in hiſt. Longobard. Princ.

EXERTE, manifeſtè. [De nubendo verò in Domino cum dicit, Tantùm in Domino, jam non ſuadet; ſed exertè jubet. Tertull. lib.2. ad Uxor. c.1.

EXERTUS, clarus, & manifeſtus. [Si enim & hoſtes exertos non tantùm vindices occultos agere vellemus; deeſt nobis vis numerorum, atque copiarum. Tertull. adverſ. gentes, c.37.

EXFESTUCO, à poſſeſſione demoveo, & è contrà *Infeſtuco*, in poſſeſſionem mitto; antiquitùs enim virga, ſeu feſtuca ſignum poſſeſſionis tradebatur, & quando poſſeſſio cedebatur, ſeu quid ſimile, tunc poſſeſſor antiquus removebat à ſe, ſeu projiciebat virgam, vel feſtucam. [Tandem miſer juvenis à villico perſuaſus Creatorem ſuum ore ſuo negavit, manu exfeſtucavit, diabolo homagium faciens. Cæſar. lib.2. c.13.] Vide Etymon in dict. *Fiſtucus nodatus*.

EXFIBULO, fibulam exſolvo. Apud Prudentium.

EXHÆREDEM FACERE. FR. hæreditate privare, l. de eo præcipimus, de neceſſariò relinquendis.

EXHEDRA. Vide *Aſida*, *Excetra*.

EXIGO. Vide *Exacto*.

EXINUATUS, involutus, implicatus. [Ut vix rudentem attigerit, cùm velum videret jam exinuatum in contos ſuos. Paulin. epiſt.34.] qua phraſi modum nauticum in colligendis velis, & circum antennam illa involuta ſignificare voluit. Uſitatiùs tamen *Exſinuatus* diceretur.

EXLEX, ſicut enormis, ideſt, extra normam; ſic exlex extra leges dicitur, qua dictione Simeon junior Pater Græcus uſus eſt orat. 9.

EXMERO, purgo: [Ipſum argentum exmerent, & ſine fraude. In conſtit. Caroli Calvi, tit.31. cap.13.

EXOCATACOELI, ἐξωκατάκοιλοι, ſic aliqui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ officiales appellabantur; nam extra patriarchium pernoctabant, erant enim in civitate Parochi; ideò in eorum parochiis pernoctare tenebantur. Hi ſex erant, nimirum, Magnus Oeconomus, Magnus Sacellarius, Magnus Scevophylax, Magnus Chartophylax, Præpoſitus parvo Sacello, ſeu Sacellion, & Protecdicus: Balſamon autem quinque tantùm numerat, quia ſextus, & ultimus à Patriarcha Gregorio Xiphilino ſub imperio Alexii Comneni additus fuerat; quorum officia in eorum propriis locis explicabun-

buntur. Erant itaque hæ dignitates maximæ authoritatis, & præeminentiæ; ita ut in publicis confeſſionibus Epiſcopos præcederent, cùm illius Eccleſiæ veluti Cardinales eſſent, & uti tales in Florentino Concilio habiti ſunt, in cujus actis hæc habentur: [Patriarcha Papam ſtantem oſculatus eſt in gena; nos verò cum Exocatacœlis ſedentes dexteram, & genam oſculati ſumus.] In patriarchatu Diaconorum officium exercebant, ut in dict. *Archidiaconus* diximus; in qua functione planeta utebantur. Hinc recentiorum Græcorum error convincitur, dum Latinos calumniantur, quia in officio Diaconi aliquando Sacerdotes ſuccumbere permittunt, adverſus quos calumniatores Emmanuel Caleca, lib.4.c.21. inter alia affert hoc eorumdem exemplum ſupradictarum dignitatum, quibus cùm præditi eſſent Presbyteri, in Miſſa tamen Patriarchali Officium Diaconi exercebant. Quæ dignitates, licèt ſex numerentur; tamen re vera erant ſeptem; nam dignitas Archidiaconalis, cùm ſit ad nutum Patriarchæ amovibilis, non connumeratur. FR. Adrianus verò Junius primam ſyllabã diviſim legit, nempè, ἓξ κατάκοιλοι, ideſt, ſex Catacœli, quia (ut ait) erant eorum parochiales Eccleſiæ in vallibus ſituatæ: at præterquam hoc ſine fundamento commentatur; inveriſimile quoque videtur, quòd in illa tam magnifica Civitate Conſtantinopolitana non ampliùs, quàm ſex parochiæ reperirentur, & omnes in vallibus ſitæ; & à fortiori, quod tempore Balſamonis, quando, nimirũ, non ſex, ſed quinque tantùm erant hujuſmodi Parochi, tunc etiam *Exocatacœli* appellarentur. In Novellis Alexii Comneni Imp. à Leũclavio collectis legitur motam fuiſſe litem inter Epiſcopos ex una parte, & Chartophylacem ex altera, unam, ſcilicet, ex ſupradictis dignitatibus ſuper præcedentia, in cujus favorem ſcripſit his verbis Imperator: [Quòd ſederet ante Epiſcopos, quoties illos convenire ob aliquam neceſſitatem oportebat.] Et Silveſter Sguropolus Exocatacœlus, quòd in Florentino Concilio ante Epiſcopos ejus æquales non ſediſſent, conqueritur, & talia in eorum favorem ibi ſect.4.c.10. adducit: [Nam ut illi quinque ſenſus numquam ab homine vivo removentur; ita nec illi à latere Patriarchæ diſcedunt. Semper ſuprà Archiepiſcopos capiebant loca, ac ut præſides Patriarchici Senatus celebrabantur.] De Conſtantinopolitanis Cardinalibus mentionem facit Joannes Papa VIII. ad Auguſtum Baſilicũ Leonem ſcribens, & Adrianus Papa, quando in ſede Patriarchali reſtituerat Photium, qui à Summis Põtificibus ejus prædeceſſoribus ea ſede privatus fuerat, hanc conditionem Adrianus adjecit, nempè: [Ut poſt mortem Photii fratris noſtri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem aſcendat; ſed ex Presbyteris Cardinalibus ejuſdẽ Eccleſiæ, vel Diaconibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui ſub Eccleſia Conſtantinopolitana conſiſtunt, apud Baron.] Vide *Protonotarius*.

Exoche, ἐξοχή, eminentia, excellentia, & tumor, ſumitur etiam pro hæmoroide. [Nec ambulare, nec ſedere poſſum rhagadis, & exochadis dolore, & tumore. D. Aug. epiſt. 148. ad Fratr.] De ſignificatione hujus vocabuli à Clemente VIII. ejus Medicus interrogatus reſpondere neſcivit. Vide *Rhagas*.

Exochionium, & *Exocionitæ*. Vide *Stylita*.

Exodius, ἐξώδιον, cantus. Adriani Junii lexicon Græco-Lat. de quo D. Hieronym. lib. 2. contra Ruff. licèt aliqui commentum in Exodum ſignificare putent.

Exodus, unus ex Pentateuchi libris; ἔξοδος enim græcè exitum ſignificat; nam in hoc libro de liberatione Iſraelitici populi ex Ægypto agitur.

Exomologesis, ἐξομολόγησις, confeſſionem denotat; aliquando tamen non ſignificat ſacramentalem confeſſionem. [Ut qui libellos à Martyribus acceperunt, ſi incommodo aliquo, aut infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiam noſtram, quin apud Presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologeſim facere delicti ſui poſſint. D. Cyprian. epiſt. 17. lib. 3.] Ac propriè ultimum actum publici pœnitentis ſignificat, quando, ſcilicet, poſt ſatisfactionis complementum, ab Epiſcopo in Eccleſiam conducebatur; ubi ad terram proſtratus, & coram Clero, ac populo commiſſa crimina deteſtabat, cũ propoſito emendationis. [Tanto operoſior probatio, ut non ſola conſcientia, ſed etiam aliquo actu adminiſtretur, is actus, qui magis græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologeſis eſt. Tertull. de Pœnit. cap. 9. Si de exomologeſi retractas, gehennam in corde conſidera, quam tibi exomologeſis extinguet &c. Ibidem, cap. 12.] Et clariùs S. Cyprian. lib. 1. epiſt. 11. ait:] Æſtimato juſto tempore, poſtea exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeat.] Aliquando etiam hoc vocabulum proceſſionem in ſignum pœnitentię ad implorandam divinam miſericordiam denotat, quando, ſcilicet, Deus per turbines, & ærumnas contra humanum genus iratum ſe oſtendit. [Pro incolumitate Principis noſtri, atque ſalvatione populi, & indulgentia totius peccati, & à cunctorum fidelium cordibus expulſione diaboli, exomologeſes votis gliſcentibus celebrentur. Concil. Tolet. XVII. can. 6.] In eodem ſenſu, eodemque vocabulo Concilium Lugdunen. III. can. 32. utitur. FR. Gloſſ. in can. quod ſi pœnitentiam, 27. qu. 1. exomologeſim, pœnitentiam, vel ſatisfactionem intelligit. Vide Baron. an. 56. n. 16. 17. & 18. De confeſſione verò ſacramentali. Vide *Confeſſio ſacramentalis*, *Humilifico*.

Exonia. Vide *Sunnia*.

Exorbitatio, deviatio, diſtractio. [Ideòque & à primordio exorbitationis capacem. Tertull. de anim. c. 4.] Ubi de homine loquitur, qui, nimirum, quatenus corporalis ſit, ab ejus creationis primordio ad vitium, & ad malum devius eſt, ac diſtractus. In eodem ſenſu D. Aug. [Exorbitare ab itinere ſapientiæ, lib. 9. de Civit. Dei] dixit.

Exorcismus, ἐξορκισμὸς, adjuratio, à verbo græ-

græco ἐξορκίζω, adjuro, religione obſtringo.

Exorcista, ἐξορκιστής, adjurator: unus ex quatuor minoribus ordinibus, cujus officium eſt Energumenos adjurare. Refert Beda Salomonem exorciſtas conſtituiſſe, ac eos in modo exorcizandi inſtruxiſſe, authorem aſſerens Joſephum hebræum, lib.8.c.2. Amalar. de Eccleſ. off. lib.2. cap.9. Et Origenes, c.35. in Matth. teſtatur Salomonis exorciſmorum librum ad ſui uſque tempora conſervatum fuiſſe. Prudentius in Apoth. contra Judæos exorcizandi hujuſmodi carmina compoſuit.

Intonat Antiſtes Domini: fuge callide ſerpens.
Exue te membris, & ſpiras ſolve latentes.
Mancipium Chriſti fur corruptiſſime vexas.
Deſine, Chriſtus adeſt humani corporis ultor.
Non licet, ut ſpolium rapias, cui Chriſtus inhæſit.
Pulſus abi, ventoſe liquor, Chriſtus jubet, exi.

Erat etiam Exorciſtæ officium Cathecumenos ante Baptiſmum exorcizare. Cyprian. epiſt. 76. Optat. Milevit. Catechum. myſt. 2. Nazianz. lib. 4. Baſil. orat. de baptiſmo. Ambroſ. ad Amphiloc. Chryſoſt. de Sacram. lib. 1. c. 5. Exorciſtæ, de quibus Ulpianus Chriſtianorũ inimiciſſimus loquitur, erant idololatræ, qui ſuperſtitioſis incantationibus à Dæmonibus vexatos curare oſtentabant; ſic enim inquit ille: [Non tamen ſi incantavit, ſi imprecatus eſt, ſi (ut vulgari verbo impoſtorum utar) exorcizavit, in l. 1. ff. de var. & extraord. cognit.] per impoſtores tamen Chriſticolas intelligit, quorum vulgari vocabulo *Exorcizare* utitur, ut Hieronymus, epiſt. 16. conferat. Item exorciſtæ *Actores templi* appellantur. Iſid. lib. 2. cap. 13. de Eccleſ. offic. FR. Joſephus hebræus ſuprà allegatus addit ibid. ſe vidiſſe Eleazarum hebræum quendam in conſpectu Veſpeſiani Imperatoris annulo, in cujus lapillo inſculpta erat quædam radix à Salomone tamquam dæmonum expulſatrix indicata, qua energumenum liberaverat, applicando, ſcilicet, ad patientis nares hujuſmodi ſigillum; fortaſsè erat *Radix Baras*, quæ in officinis *Herba paris*, ſeu *Radix paris* communiter vocatur, quam exorciſtæ ad hunc effectum valdè commendant. Quod ſuprà dicitur *Cathecumenos ante baptiſmum exorcizare &c.* id bis fieri ſolebat, nẽpè viginti dies ante baptiſmum, can. Ante viginti, de conſecrat diſt. 4. ubi Gloſſ. *Exorcizare* in hoc loco adjuvare interpretatur; ſecunda verò vice exorcizabantur ante baptiſmum, can. dehinc iterùm exorcizantur, eadem diſt. 4. ideſt, per tres dies ante baptiſmum. Gloſſa ibid. Cæterùm *Exorciſta* dicitur *Defenſor*, quia corpus à dæmonibus defendit. Gloſſa in can. Monachus, diſt. 77. De Exorciſtis mentionem facit Valent. Imp. in l. Presbyteros, 6. Cod. de Epiſc. & Cler. Vide *Anagnoſta*, *Probabilis*.

Exorno, pro deorno, ſpolio. [Nam Eccleſias B. Petri & Pauli exornare fecit ejus ſanctitas, & cuncta eorum cimelia, & ornatus in hanc Civitatem Romanam introduxit. Anaſtaſius Biblioth. in Adriano I.] ubi refert, quòd propter metum hoſtilis Deſiderii Longobardorum Regis adventus in Urbem, Pontifex omnia pretioſa ornamenta prædictarum Eccleſiarum abſtulerat, & in tuto repoſuerat.

Exors. Extra ſortem poſitus. [Primitiæ ergo quieſcentium Chriſtus. Sed utrùm ſuorum quieſcentium, qui quaſi mortis exortes, dulci quodam ſopore tenentur, an omnium mortuorum? D. Ambroſ. de fide Reſur.

Exos. Vide *Eſox*.

Exotericus, ἐξωτερικός, externus, trivialis, pervagator, ab ἐξώτερος, exterior. Exoterica quædam ſcripta vocaverunt acroamatica, de quibus Cicero dicit: [De ſummo autem bono, quia duo genera librorum ſunt, unum populariter ſcriptũ, quod exotericon appellabant, alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt. lib. 5. de Finibus.] Exoterica bona ſunt bona externa, & fortuita, apud Ariſtotelem 7. Politic. & exotericus principatus, ideſt externus.

Exoticus, ἐξωτικός, peregrinus, extraneus. Vox formata ab ἔξω, extra, foris: & ab ea exotica unguenta, quæ à Cicerone, in lib. de Oratore, adventitia dicuntur. Eam habet Tertullianus, luxus peregrinos improbans: *Quid tibi Europa cum exoticis munditiis?* lib. de Pallio, c. 4.

Expalmatus, alapis percuſſus. [Vidi eum in horto ligatum, in atrio Pontificis expalmatum. Petrus Bleſen. Serm. 18. [Eodem ſenſu reperitur vocabulum *Palmatus*. [Attendamus filium Virginis illitum ſputis, palmatum colaphis. Idem Serm. 24.] Vide *Palmata*.

Expecto. Vide *Obſervo*.

Experior. FR. pro defendo. Item pro ago. Gloſſa, in c. 1. de Judiciis.

Expilo. FR. res jacentis hæreditatis ſubſtraho. Gloſſa, in can. aut facta, de pœnit. diſt. 1.

Explorator. FR. Agens, procurator. [Si quando in cauſa capituli, vel cauſa ſtatus interpellatum fuerit, non per exploratores, ſed per ſe ipſos eſt agendum, can. ſi quando, 2 qu. 6.] ibi Gloſſa. Item explorator ſumitur in malam partem. Vide *Scamera*, *Speculator*, *Sculta*.

Expono. Vide *Intimo*.

Expudoratus. FR. ſine pudore, & verecundia: aliqui tamen corruptè *Expuderatum* ſcribunt; à pudore enim componitur hoc vocabulum, & non à pudere.

Expulſor. Vide *Pellax*.

Expungo. FR. pro ſolvo, & debiti notam cancello. [Cùmque ego vos pro me vicarios miſerim, & expungeretis neceſſitates fratrum ſumptibus. S. Cyprian. epiſt. 38.] Item *Expungor* pro abſolvor à creditore: [Ille interceſſerit, ne quis poſſit expungi. Ibidem.] Quod tamen *Interceſſerit* cum aliqua interpoſitione impedire in hoc loco ſignificat. Vide *Intercedo*. Synonymum. Vide *Diſpungo*.

Expunctus. FR. liber abſolutus. [Expuncta morte. Cyprian. de bono patientiæ. Expunctos contumelia Martyres. Tertull. lib. ad Martyr.]

qui

qui etiam verbo *Diſpungo* pro eodem ſignificatu utitur; ita & Optatus Milev. contra Parmenianum. Vide *Diſpungo*.

Exsinuatus. Vide *Exinuatus*.

Exsufflo, & *Exſuflo*, diſſipo, diſperdo, [Conciditur unitas Chriſti, blaſphematur hæreditas Chriſti, exſufflatur baptiſma Chriſti. Auguſt. epiſt. 162. contra Donariſtas. [Item *Exſuflo* unico *f*, pro deteſtor, maledico,] Quis rogo fidelium non ſtatim cum ipſa magia primò deteſtetur, & exſuflet? Beda lib. 5. hiſt. Anglic. c. 22.] & de quodam Chriſtiano, qui ob timorem Idolis incenſum obtulerat, Tertullian. lib. de Idolatria inquit: [Quo ore Chriſtianus thurarius, ſi per templa tranſibit, aras expuet, & exſuflabit, quibus ille proſpexerit?] Erat enim mos antiquorum in ſignum deteſtationis in expulſione malignorum ſpirituum inſufflare: [Latebis ne tecum lectulum tuum, cùm corpuſculum tuum ſignas, cùm aliquid immundum flatu expuis? Tertull. lib. 2. ad Uxor.] ſic etiam in exorciſmis fieri ſolet. Hinc etiam Monacho excommunicato porrigebatur maledictum vinum, & cum deteſtatione. [Et hoc ab Abbate exſuflatum, & non ſanctificatum. In Regula S. Fructuoſi, c. 14. § 2.] FR. In can. ſi propterea, 23. qu. 5. de injuria ſacramentorum Chriſti à Regibus vindicanda inquit ibi Aug. [Quomodo vindicandum eſt à Regibus, quòd Chriſti Sacramenta exſufflantur &c. Ecce quomodo Rex alienigena ſævit, ne blaſphemetur Deus Iſrael, qui potuit tres pueros de camino ignis liberare, & tamẽ nolunt, ut ſæviant Reges Chriſtiani: quia Chriſtus exſufflatur, &c.] Et inferiùs: [Quando vident Chriſtum, à quo liberati ſunt, exſufflari in Chriſtianis, can. Quando vult Deus, 23. qu. 5.

Exta. Vide *Thyas*.

Extales, viſcera, ab exta. Vide *Thyas*. Hinc Petrus Belvacen. de divitiis, epiſt. 102. ſcribens, pro doloribus colicis vocabulum hoc uſurpavit. [Hæ ſunt muſcæ, quæ exterminant ſuavitatem unguenti; aves, quas abigebat Abraham; mures, qui de terra, ideſt, affectione terrena ebulliunt, qui extales, ideſt, interiora corrodunt.

Extasis, ἔκςαςις, percuſſio, ſtupor, mentis alienatio ex pavore aliquo repentino. Apud Theologos, ex Dionyſio, eſt abſtractio mentis à corpore ad cœleſtia contemplanda, quæ etiam anagoge, ſeu ſurſum ductio, dicitur. Vox autem hæc oritur à verbo ἐξίςημι, extraho, mente emoveo &c.

Extaticum. [Habemus adhuc in extatico ſub ſimplici, & pari ſigno ſacre redemptionis inſignia. Euſeb. Emiſſenus, hom. 14.] Qui per dictum vocabulum primos ſex ſacræ Scripturæ libros intelligit, ſed mendoſè; ἑξατεῦχον enim, ideſt, Exateuchum legendum eſt: at ſcripta, quæ ſub nomine Euſebii Emiſſeni, partim apocrypha, partim ex aliis Sanctis Patribus decerpta, & partim ab Abbate quodam, qui multum poſt prædictum Euſebium vixerat, addita ſunt; ita Bellarminus, & Labbè de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Euſebio Emiſſeno.

Extera Potestas. FR. forum ſæculare.

Extispices. FR. qui ſuperſtitiosè ex animalium extis vaticinabantur. [Mexentius intra muros incluſus Diis victimas offerebat, & Extiſpices de belli eventu conſulebat. Zoſimus Comes in hiſt. nova, lib. 2.] Vide *Hydromantia*.

Extollo. FR. deturbo, ſuſcito, diſtraho, [Qui vacat otio, aut fabulis, & non eſt intentus lectioni; non ſolùm ſibi inutilis eſt, ſed etiam alios extollit. In Regula S. Benedicti, c. 48.

Extorris. Vide *Confeſſor*.

Extra Catholicam Ecclesiam, non eſt locus veri ſacrificii, 1. qu. 1. can. 70. FR. ideſt, extra formam Eccleſiæ Catholicæ, Gloſſa ibi. Item extra Eccleſiam eſſe dicitur, qui cum Epiſcopo non eſt. Gloſſa in can. qui cathedram, diſt. 93.

Extralegalis. FR. Gentilis, infidelis. [Numquid Pagani extralegales poſſunt cantare Deo? Optat. Milevit. lib. 2.

Extramuraneus. Vide *Intramuraneus*.

Extumulor. FR. exhumari ſignificat, 3. decret. tit. 28. c. 12.

Exulaticius. FR. profugus, dictio barbara in Cyrilli gloſſa, quæ etiam habet *Fugitivoſus* in eodem ſenſu.

Exulor, in exilium mittor. [Rogabat enim Sanctus ille, ut finiretur in eadem cuſtodia, quouſque exularetur, & ad horam auferretur de cuſtodia. Collect. Anaſtaſii de exilio S. Martini Papæ per Jacobum Sirmondum edita.

Exultet Jam &c. Vide *Cereus Paſchalis*. Verba ibi ex D. Hieron. corrigenda. Vide *Paſcha*.

Exunnia. Excuſatio. Vide *Sunnis*.

Exutus Dignitate. Vide *Execratus*.

Exuviæ. Vide *Baptiſmus*.

F

F. quid ſignificabat apud antiquos. Vide *Pandectæ*.

Fabalia. FR. locus ubi fabæ ſatæ ſunt. [Pythagoras verò, ne per fabalia quidem tranſeundo, diſcipulis ſuis tradidit. Tertull. de anima, c. 31.

Fabana, faba fracta, ſeu fabarum polenta. [Tantam fabanam coxit, ut per totam hebdomadam ſatis haberet. In vita S. Carulephi.] In àliquibus mendoſis Codicibus *Fabianam* reperitur.

Fabarius, perantiquum Cantorum vocamen. [Antiqui pridie, quàm cantandum erat, cibis abſtinebant, pſallentes tamen legumine in cauſa vocis aſſiduè utebantur. Unde & Cantores apud Gentiles Fabarii dicti ſunt. Iſidor. de Eccleſ. off. lib. 2. c. 12. [FR. Plinius hoc leguminis genus ait eſſe pectorale medicamentum. [Allium tuſſim ſanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibum ſumptum, lib. 20. c. 6.

Faber Lignarius. Vide *Dendrophorus*.

Fabricensis. FR. qui publica arma fabricat. Gloſſa

Gloſſa in cap. 12. lib. 5. de ſent. excommun. in ſexto. Vide *Signatus manu*.

Fabula, ſumitur aliquando pro hiſtorica narratione; verbum enim hoc à *For, faris*, ideſt, loquor, narro, originatur, & in hoc ſenſu D. Hieronymus c. 13. Commentariorum, Suſannæ hiſtoriam fabulam appellavit, unde aliqui hæretici ſumpto prætextu, eam hiſtoriam fabuloſam fuiſſe aſſeruere, ſed idem Sanctus Doctor ſufficiéter ſeſe declarat in Apologia ad Ruffinũ, inquiens: [Quod autem refero, quid adverſum Suſannæ, & hymnum triũ puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine hebraico non habentur.] Sic fabulas appellavit res, quæ verè eidem acciderant, inquiens: [Et ne veteres replicando hiſtorias longum faciam, brevem tibi fabulam referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Idem epiſt. 24.] Fabulas vocavit ſermones ſpirituales etiam D. Cyprianus: [Hic jucundum ſermonibus diem ducere, & ſtudentibus fabulis in divina præcepta conſcientiam pectoris erudire, epiſt. 1.] In eodem ſenſu, epiſt. 1. lib. 1. ad Juſtum D. Ambroſius ita ſcripſerat:] Pulchrè admones frater, ut epiſtolares fabulas &c.] ideſt, narrationes. Et D. Lucas Euangeliſta, c. 24. inquit: [Et factum eſt dũ fabularentur,] ideſt, dùm diſcurrerent, & tractarent de Chriſti paſſione. Et verbum *Adfabulor* contractare ſignificat. FR. ſic etiam apud Veteres. [Stabant fortè una in veſtibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius, & Feſtus Poſthumius. Gell. lib. 19. c. 13.] & Seneca: [Sic ſervata nobilis fabula, & exemplum duarum urbium, lib. 3. de beneficiis, c. 23.] ubi fabula pro hiſtoria intellexit; atque inter ſylvam Deorum Fabulinum Numen infantium habebant Gentiles, quod ita ſuperſtitioſè appellabant, ex eo quia credebant ab eo infantiũ linguas ad fabulandum, ſeu loquendum diſponi. Fabula etiam ſignificat pactum, converſio, cõtractus, l. ſi quis ſponſaverit, de ſponſalibus, l. ſi dixerit, eod. tit. & l. ſi quis peculiũ, de eo, qui peculium. Ridicula quidem eſt Gloſſæ expoſitio in can. cùm multa, diſt. 86. ubi ſic textus habet: [Sed poſt hoc pervenit ad nos (quod ſine verecundia memorare non poſſumus) fraternitatem veſtram grammaticam quibuſdam exponere &c.] Ibi autem duas ineptias committit Gloſſator; prima enim, quòd pro *Grammatica* fabulam intelligit: ſecunda, quòd *Exponere*, prædicare in Eccleſia vertit; ſed textus clare loquitur, dum ait *Quibuſdam*, ergo non publicè in Eccleſia, ſed privatim docebat grammaticam ille, de quo agitur, & ex ſequentibus texti verbis meliùs intelligitur; nam idem Epiſcopus, qui in hoc textu, reprehenditur, nedum quia grammaticam quibuſdam exponebat; ſed etiam quia canebat, ſic inquiens: [Et quàm grave ſit epiſcopis canere quod nec religioſo conveniat, conſidera.] Sed canere in Eccleſia nec Epiſcopo, nec Religioſo dedecus eſſet; ergo de cantu profano, quod quidem haud in Eccleſia, ſed in domo privata, quibuſdam audientibus, intelligitur illum exprobratum fuiſſe. Anilis fabula. Vide *Dicibulum*.

Facella, facula. [Et mox tres facellæ veluti ſtellæ apparuerunt ſuprà ipſorum corpora, quæ furtim ſubtraximus, & abivimus, præcedentibus nos cœleſtibus illis lucernis. In Actis S. Tharacii Martyris.

Facialis, ſudarium; facialis dicitur à facie, à qua ſudores &c. extergit. [Hic Sanctus uſque ad horam obitus ſui nil lineum guſtavit extra facialem. Pallad. in Lauſiaca, c. 1.] Ideo *Facitergium* etiam dicitur: [Acupicta nunquam, niſi in mappulis, ac facitergiis, in quibus juſſerit, fiant; in regulis S. Cæſariæ Virginis.] FR. *Mappula* autem, & *Facitergium*, ſtolam, ſeu manipulum non rarò ſignificant. Vide *Mappula*. *Orarium*.

Facio, pro ſacrifico. [Placuit inter eos, qui poſt fidem baptiſmi ſalutaris adulta ætate ad templũ idolatraticus acceſſerit, & fecerit, quod eſt crimẽ principale, & ſummum ſcelus, placuit in fine eum communionem accipere. Concil. Eliberitan.] In eadem ſignificatione reperitur in c. 22. Lucæ, [Hæc quotieſcumque feceritis:] ideſt, ſacrificaveritis. In græca Liturgia S. Jo. Chryſoſtomi legitur, quòd Diaconus antequam incipiatur Miſſæ ſacrificium, coram celebrante ſe inclinet, & petens ab eo benedictionem dicat: [Tempus faciendi Domine, benedic Domine.] Eodemque modo apud Varronem, [Agnam Jovi facere,] pro ſacrificare, habetur. Hoc idem verbum cum Dativo, ſeu Ablativo apud Tertull. concurrere, ſeu conſentire ſignificat, ut [Facere cum Sanctis.] Item ponere denotat, ut facere in tutum. [Et ea diligenter inquirere, & cum omni cautela in tutum facere. D. Gregor. lib. 7. epiſt. 45. ad Sergium Defenſorem.

Facitergium. Vide *Facialis*.

Facularum Accensores. FR. dicebantur Chriſtiani, qui Gentilium ſuperſtitiones retinentes, lucernas ad fontes, quæ tamquam numina ab Ethnicis habebantur, accendebant, quæ ſuperſtitio à Conciliis Toletano, Antiſiodorenſi, & Nannatenſi aliiſque condemnata fuit; & *Excultores fontium* etiam dicebantur, de quibus Burcardus ſic inquit; [Vel ſi aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides faciat, vel ibi candelam, ſeu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen ſit, lib. 8. cap 94.] Eademque ſtultitia à Carolo Magno in ejus capitulari, lib. 1. c. 64. damnata ſub his verbis fuit: [De arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi ſtulti luminaria, vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus, ut iſte peſſimus uſus, & Deo execrabilis, ubicumque ſit, tollatur, & deſtruatur,] de petris terminis agrorum intelligit, apud antiquos pro Numinibus habitis, ut author eſt Feſtus, & cit. Liv. 1. ab urbe Cond. Vide *Acervus Mercurii*.

Facundia. FR. facultas, vel jus ad aliquid agendum, l. ſi quis alium, de culpis ſervorum.

Faderfium. FR. Hæreditas paterna à Longobardicis vocibus, *Fader*, ideſt, Pater, & *Erfe* hæreditas, de quo vocabulo ſæpè in Longobardorum legibus fit mentio.

Fælicis Recordationis. Vide *Bonæ memoriæ*.

FAGO-

Fagolidorus, & *Phagolidorus*. FR. ex græco φαγολοίδορος, irriſiones deguſtantem ſignificat.[Si autem amici mei & hanc ſubſannaverint; & dicit eis, quòd nemo eos compellat, ut ſcribant. Sed vereor, ne illud in eis eveniat, quod græcè ſignificantius dicitur, ut vocentur fagolidori, quod eſt manducantes ſannas. D. Hieronymus in præfat. ad Ezechielem] φάγω enim græcè manducare ſignificat; at Vocabularii Eccleſiaſtici Author *Fagoldori* mendosè ſcribit.

Faja. FR. Glans, ſeu arbor ferens glandes, l. ſi quis roborem, de damno, & injuria.

Faida, gravis, & manifeſta inimicitia ex aliqua occiſione oborta; alii tamen vindictam intelligunt ex inimicitia genitam, quam Germani *Feid* dicunt. [Si quis propter faidam fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores ſuas, nec illi viri, nec illæ fœminæ accipiant alterum conjugium. In Synodo ſub Pipino Rege celebrata, c. 118.[FR. & l. ſi quis pro faida, de faidoſis. Sæpè G. in F. in multis dictionibus mutatum legimus, ſic fortaſſe à dictione *Ghaida*, quæ Arabicè odium ſignificat, in *Faidam* mutatum eſt. Item faida pro pœna ſolvenda ad inimicitiarum compoſitionem, l. ſi quis Longobar. de homicidio hominis liberi.

Faidosus, odioſus, ſeu qui inimicitiam nutrit in ſe, aut animum vindicandi habet; [Si faidoſus ſit quis, diſcutiatur, quis ex duobus contrarius ſit, ut pacati fiant, & ſtringantur ad pacem, etiam ſi noluerint. In capitular. Caroli Magni c. 6. [FR. *Faidoſus*, inimicus, rixoſus, l. ſi quis pro faida, de faidoſis.

Falcastrum, ſeu *Falcaſter*, ſparum, runca, runcina, ſeu aliud inſtrumentum ferreum ad modum falcis formatum, quo ſpinæ, ceſpites, & ſimilia extirpantur.[Quadam verò die ei dare ferramentum juſſit, quod ad falcis ſimilitudinem falcaſtrum vocatur, ut de loco quodam vepres abſcinderet, quatenus illic hortus fieri deberet. D. Gregor. lib. 2. dialog. c. 6.] FR. Apud Fulbertum Carnotenſem mendosè legitur *Falcaſtis*, pro falcaſtris, ſic: [Et lanceis falcaſtis, & gladiis in ipſo atrio principalis Eccleſiæ trucidaverunt, epiſt. 45.

Falconista. FR. qui falconibus ad venationem utitur. [Quem ſoporantem Giſelbertus de Æmeſtel à ſomno ſuſcitans, indetinenter monuit, ut cum falconiſtis urbem exiret; quoniam inaudita copia volatilium in campeſtribus reſideret. In Vita Joan. 11. Epiſc.] Sed Falconarius ab Hincmaro, ep. 3. c. 16. appellatur. Vide *Falcarius*. Uſus falconum pro venatione Conſtantini Magni temporibus inventus fuit, & primus, qui de hac venatione ſcripſerat, Julius Firmicus extitit.

Faldistorium, Epiſcopi, ſeu Abbatis mitrati ſedes humilis, cujus forma ad inſtar antiquæ ſellæ curulis eſt; ejus verò etymologia eſt juxtà Paridis de Graſſis opinioné quaſi *Fandiſtorium*, ideſt, fandi, & perorandi locus. Cencius Camerarius *Fateſtorium* appellat; alii tamen à *Falda* Saonica voce, quæ clauſum locum ſignificat, originem trahunt. Gregor. Turon. *Faldeonem* vocavit ſellam ſtercorariam: [Ad ventrem purgandum in faldeone ſedebat. In ſupplemento Gallicarum, hiſt. c. 34.] FR. Atque alii *In faldone*, prædicti Gregorii locum legunt, quare exiſtimo Faldiſtorium à faldæ ſtrato dici; ſic italicè *Faldes montium*, ideſt fimbriæ, & pedes montium dicuntur; ſic ſella iſta, quia in extremitate ſtrati, quod à throno, & ſublimitate cathedræ dependet, ſolet collocari, ideò ita appelletur. :||: Nam in cornu epiſtolæ ponitur ob reverentiam cathedræ, quæ digniorem in Euangelii parte locum obtinet; ſic etiam Celebrans in faldiſtorio ſedens, ac verſus populum reſpiciens, ejus dexteram reſpectivè ad cathedram honoris cauſa præbet. In hoc ergo faldiſtorio ſolemniter celebrant Epiſcopi, ubi juriſdictione carent, ſeu in propriis Diœceſibus, quando nempè, aliqua major eccleſiaſtica dignitas præſens ſit, ſeu quando in collatione ordinum ſedet ante Altare, ſeu in memoriam paſſionis Domini Feria VI. paraſceve celebrans, tunc ſedens vergere debet faciem ad cornu Euangelii. Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 29. Maximum præjudicium epiſcopali dignitati committunt Epiſcopi, qui in propria Diœceſi apud Regularium Eccleſias, ſeu alibi ſolemniter celebrantes faldiſtorio hujuſmodi utuntur, exemplum Romanæ Urbis arripientes, ubi Epiſcopi, & Cardinales in Eccleſiis Regularium faldiſtoriis utuntur: equivocant enim, quia ibi non ex eo, quòd Eccleſia Regularium ſit; ſed ob reverentiam Pontificis hoc fit, ſicut etiam Concionatores Sacerdotes Romæ ſtolis ob eandem reverentiam non utuntur: & licèt Cardinales in his locis, & coram Pontifice ſolemniter celebrantes in Faldiſtorio ſedeant; quando tamen in eorum titulis ſolemniter celebrant, habent ibi cathedram, & baldachinum. Celebrans igitur in faldiſtorio, eo etiam pro genuale utitur.

Fallaris Moneta. Vide *Folleralis*.

Falsarius. Vide *Paracharacta*.

Falsatus. FR. adulteratus. [Privilegia &c. vel falſa reperta ſunt, vel falſata. In decretal. de fide inſtrum. c. 4.

Falsifico, nedum alterare, ſeu falſum aliquid efficere; ſed & falſitatem evidenter demonſtrare ſignificat: [Omnes iſtas depulſiones veridicis aſſertionibus locis ſuis, & temporibus falſificare. Ivo Carnot. epiſt. 137.

Falso, *as*, altero. [Benè hæc omnia poterunt ad ſolo hæreticos pertinere, quia falſaverunt ſymbolum. Optat. Milevit. lib. 1.

Falsor. FR. falſificor. [Quia ſicut Chalcedonenſis Synodus in uno loco ab Eccleſia Conſtantinopolitana falſata eſt, ſic in Epheſina Synodo factum eſt. D. Gregor. in Regiſt. lib. 5. epiſt. 14.

Famellaris. FR. effœminatus, mulieroſus. Iſidorus. Vide *Famellarius*, *Mulierarius*.

Famen, à *for*, *faris*; nomen, fama, prolatio, divulgatio, ſæpè apud Paulum Diaconum, in hiſt. Longobard. & in hymno Præcurſoris Chriſti, ante Urbani tamen VIII. correctionem;

Ne levi ſaltem maculare vitam
Famine poſſes.

Familia. FR. terræ ſpatium, ad familiam ſuſtinendam ſufficiens; alii putant eſſe terræ ſpatium, quod in unica die arari poſſet, quod *Hida* dicitur, & à pleriſque *Carruata* appellatur. [Donavit terram quinquaginta familiarum, ad conſtruendum monaſterium. Beda lib. 4. c. 3.] ubi Interpres pro familiarum dictione *Hidarum* tranſtulit. Vide *Carruata*.

Famula. Vide *Lida*.

Famularis. Famulus; [Et populum vectigalem, & famularem ſibi ad fidem revocare. Tertull. adverſ. Gent. c. 21.

Famulo, nedum in ſenſu activo communiter intellecto, nempè, pro actu ſervitutis, & famulatus; ſed in paſſivo pro famulatu, & ſervitute alterius juſſu præſtita intelligitur. [Elementa ipſa famularet compeſcens procellas. Tertull. adverſ. Gent. cap. 21.] ubi de Chriſto loquitur, qui increpuit ventum, & tempeſtas aquæ ceſſavit. Matth. 8. 23. Marc. 4c. 30. & Lucæ 8. 24. FR. in eodem ſenſu idem Tertull. [Famulabat elementa Chriſtus. Apolog. c. 21.] ideſt, jubebat Chriſtus ab elementis obtemperari.

Fanaticus, & *Phanaticus*, φανατικός, Ethnicus, à Fano Deorum, ubi advertendum, quòd Chriſtiani, licèt ſynonymicè Gentilium vocabulis uſi ſint ad Eccleſiam ſignificandam, utpotè *Templum*, *Cappella*, & ſimilibus; numquam tamen Eccleſiam *Fanum* appellare voluerunt. [Eo tempore multæ Eccleſiæ à Clodovei exercitu deprædatæ ſunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus involutus. Gregor. Turon. lib. 2. c. 27.] Sic etiam dicitur *Phanaticus morbus*, ab Idolis, ſeu veriùs à dæmonibus inflictus. Item Phanatici furioſi dicti. FR. D. Hieronymus *Phanaticos* Idolorum miniſtros appellavit, inquiens [Et pro Levitis Fanaticos habebant, c. 6. in Iſai.] Et in eodē ſenſu D. Auguſt.; [Sedent Pagani, & computant ſibi annos, audiunt Phanaticos ſuos, in Pſal. 40.

Fanon, ſignificat velum, ſive pendens in haſta veluti brandeum, & vexillum, quod Conſanon, & italicè *Confalone* dicitur: quod vocabulum videtur germanicum; nam hoc modo vexillum Germani vocant: ſive velum in manica pendens, nempè, manipulus, qui apud veteres nil aliud erat, quàm lineum velum ad abſtergendas lacrymas, & ſudores, ut ſuo loco dicetur. [Ad extremum Sacerdos fanonem in ſiniſtrum brachium ponit, qui & mappula, & ſudarium vocatur. Gem. lib. 1. c. 36. & c. 208.] Sed in cæremoniali Romano ſubtiliſſimum ſericum velum variegatum ſignificat, eoque utitur Papa, quando Pontificaliter celebrat, quod poſt albam induitur, & circa collum ligatur ad modum capucii, ac ſuprà caput ejus imponitur, uſquequò planeta induitur, ſuprà quam deinde ad modum mozettæ adaptatur, & pallium ſuperimponitur: itaque pars fanonis inferior ſub planetam concluditur. Variegatio autem quatuor colorum eſt, qui in Ephod Moſaicæ legis comprehendebantur, ut in dictione *Ephod* dictum fuit, erantque quatuor elementorum ſymbolum; ideò Innocent. III. inquit [Romanus Pontifex, poſt albam, & cingulum aſſumit orale, quod circa caput involvit, & replicat ſuper humeros, legalis Pontificis ordinem ſequens, qui poſt lineā ſtrictam, & zonam induebatur Ephod, lib. 1. de myſt. Miſſæ, cap. 53.] Et Durandus iiſdem prorſus verbis utitur, inquiens:] Sanè Romanus Pontifex poſt albam, & cingulum aſſumit orale, quandam, videlicet, ſindonem, quod capiti quaſi in modum veli imponit, & replicat ſuper humeros, & ante pectus, lib. 3. Rational. c. 9.] Aliquando verò in præfato Epiſcop. Cærem. habetur *Favon*, & hoc ejus uſitatius vocabulum eſt: [Et mitram habens in capite ſuprà favonem.] Ex quibus verbis evidens fit, quod antiquitus ſuper humeros non plicabatur, ſed ſuſtinebatur in capite, quod in aliquibus muſivis picturis vidiſſe, ac in pervetuſto Davantriæ cæremoniali legiſſe memini. Crediderunt verò nonnulli hujuſmodi habitum fuiſſe & ſacerdotibus communem, ex eo quia in Ordine Romano quando Epiſcopus novellos Sacerdotes conſecrabat inter alias admonitiones illis pronunciabat: [Nullus cantet ſine amictu, alba, ſtola, favone, & caſula.] Sed revera ex partium enumeratione clarè apparet, per *Favonem* manipulum ibi non mentionatum intelligi. FR. etiam in auctoritatibus Innocentii III. & Durandi ſuprà allatis de ſtola non fit mentio, ergo per *Orarium* ibi ſtola intelligitur; Orarium enim communiter ſtolam denotat, ut ſuo loco dicetur; at credibile eſt, quòd favon, ſtola, manipulus, orarium, & brandeum promiſcuè antiqui unum pro alio capiebant. :||: Quando igitur Papa in feria quinta cœnæ duodecim Subdiaconorum pedes lavabat (ad quod lavacrum nunc juſſu Alexandri VII. nonniſi Sacerdotes admittuntur) in myſterium duodecim Apoſtolorum; tunc caput ejus favone tegebat: legitur enim in quodam vetuſto Miſſali Eccleſiæ S. Damiani Aſſiſii Civitatis, nempè; [Exuit ſe planeta, & aſſumit mantum in ſcapulis, impoſito ſuper caput favone ſine mitra.] In die Veneris Sancti favone non utitur Papa. [Paratur conſuetis paramentis, exceptis ſandaliis, ſubcinctorio, favone, & chirothecis. Cærem. Rom.] Vide *Cingulum*, *Orale*.

Fantasmatici, hæretici. Vide *Manichæus*.

Fara, Longobardicum vocab. [Faras, ideſt, generationes. Paulus Diacon. lib. 2. hiſt. cap. 2. & 9.] FR. item pro ſubſtantiis, & bonis familiaribus aliquando ponitur, l. ſi quis liber. qualiter cum fara ſua &c.

Farinarium, molendinum tritici. [Quapropter præſentem auctoritatem noſtram, quam perpetualiter manſuram eſſe jubemus, ut farinariis, adjacentiis, appendiciis &c. Marculf. lib. 1. formul. c. 14.] Et de eodem fit mentio in Bulla Caroli Regis ad favorem S. Martini Monaſterii, [Cum vineis, culturis, ſylvis, pratis, farinariis &c.] FR. Bigonius in notis ad ejuſdem Marculfi formularium, hoc vocabulum autumat furnum ſignificare: ſed quo fundamento aſtruat, neſcitur.

Farsura, adimplementum, affluentia. [Ferrem pa-

patientius, ſi ad Ciſtercienſis Ordinis obſervantiam te transferres. Si enim in propoſito religionem habes, probatiſſima religionis ſchola eſt, ſummus ibi modeſtiæ uſus, morum regularitas, fraternitatis affectio, pax animi, omnium communicatio, mutua obſequia, diſciplinæ vigor, amor obedientiæ, vinculum charitatis, carnis ſervitus, hoſpitalitatis exhibitio, legendi libertas, vigiliarum excubiæ, quies meditationis, devotio pſalmodiæ. Quid quæſo dulcedinis, aut devotionis invenies apud eos, quibus verſa eſt in nauſeam numeroſa, atque confuſa iteratio, & farſura pſalmorum? Petr. Bleſen. epiſt. 86. ad Magiſtrum Alexandrum Monachum.] Optima quidem pro Eccleſiaſticis admonitio, dum in adimplemento quantitatis pſalmodiæ putant obligationem recitationis conſiſtere, quaſi nil aliud exigat Deus, quàm externam, ac frivolam recitationem. FR. advertendum tamen eſt, quòd Petrus Bleſenſis de poſtremis in allata authoritate verbis ſe retractaverat, ſeu meliùs ſuam intentionem explicaverat, inquiens: [Propter hoc adverſus Magiſtrum Alexandrum in epiſtola quadam nuper excandui; & verba, quæ ipſum ſpecialiter contingebant, paſſus ſum in quorumdam offenſam licentiùs, quàm oportuit, evagari: fateor, quòd pſalmodiæ prolixitas, ſi ex devotione procedit, ſaluberrima eſt, ſi acediam non habet ſociam: occupatio tamen eſt honeſta, & ſi vagos excurſus mentis omninò non reprimit, per eam ſaltem ſtudiis honeſtioribus aſſueſcit, epiſt. 97. circa finem.

FARTUS. FR. monetæ ſpecies in Sicilia. [Quòd mille quidem fartorum annuam penſionem (in qua pro eodem Regno ipſi Eccleſia Romana tenebatur) per novem annos, & ampliùs ſolvere prætermiſit. De ſententia, & re judicata, in ſexto, c. 2.

FASCINATOR. Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Obligator*.

FASTELLA, faſcia, ligamen. [Fecit coopertorium ſuper Altare cum clavis, & faſtellis. Anaſtaſ. Biblioth. in Benedicto II.] In aliquibus codicibus *Fiſtellis* legitur. FR. fortaſſe *Faſtella* encarpus, & columnæ capitellum eſt, quod etiam faſtigium à ſublimiori columnæ parte dicitur, hinc Virg. Æneid. 1.

——————— Et faſtigia ſuſcipit Urbis.

Itali *Feſtone* appellant.

FASTI, ethnicum vocabulum; ſed à Chriſtianis Callendarium intelligitur, in quo totius anni ſolemnitates notabantur, & ab his faſtis deinde, uti ait Baronius, originem habuit Martyrologiū. [Habes tuos cenſus, tuos faſtos; nil tibi cum gaudiis ſæculi. Tertull. lib. 1. de coron. milit. c. 13.

FASTIGIUM, Baldachinum. [Fecit argenteum faſtigium battutile, quod habet in fronte Salvatorem ſedentem. Anaſtaſius in Silveſtro.] Argenteum battutile, ideſt, ex lamina argentea. Vide *Battutilis*. Vide *Baldachinum*.

FASTIGIATISSIMUS, ſuperbiſſimus. [Sed ſervata pace reliquorum, duo faſtigiatiſſimi conſulares Gennadius Avienus, & Cecinna Baſilius præ cæteris conſpiciebantur. Sidon. lib. 1. epiſt. 9. Ad arcem faſtigiatiſſimæ fœlicitatis evectus. Idem lib. 2. epiſt. 4

FASTOSUS. Vide *Philocompicus*.

FATALITAS. Apud Scriptores Eccleſiæ pro neceſſitate naturali uſurpatur; ſed non abſque concurſu divinæ providentiæ. [Gratias ago Deo, qui adverſus neceſſariæ fatalitatis urgentias benignè pro afflictis excipiens, ſuſcitat, juxta verbum Amos, de filiis Prophetas, & de juvenibus Nazaræos. Petr. Bleſen. epiſt. 127. Ut ſicut turbato fatalitatis ordine filius vos præceſſit ad mortem; ſic ordinato hujus mortalitatis excurſu cæteros præcedatis ad vitam. Idem epiſt. 2.

FATESTORIUM. Vide *Faldiſtorium*.

FATIBILIS, & *Fatitius*. FR. Advena, ſeu adventitius, Bullar. Caſin. tom. 2. conſtitut. 46. 79. & 117.

FATIGIUM, labor: hinc *Fatiga* italicè. [Numquam fatigii montis hujus aſcenſus, nimis tunc erat clivoſus, arctus, & horridus. In Chron. Caſin. lib. 3 c. 28.

FAVON. Vide *Fanon*.

FEBRICITAS, febris. [At nunc & febricitates, ò Marcionita, & cæteros tribulos, & ſpinas dolor carnis tuæ tibi edit, Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion. cap. 24.] ſic corrigit hunc locum eruditiſſimus Latinius contra Pamelium, qui felicitas, ac ſi eſſet verbum, exponit, ſcilicet; *Et febricitas ò Marcion*.

FEBRIENS, febricitans. [Quis febriens ægrotanti tactu pulſum diſtinguat incolumem. Sidon. lib. 6. epiſt. 1.] Vide *Frigoriticus*.

FEBRIS. Vide *Inæqualitas*, *Typus*.

FEGUM. FR. territorium, vocabulum adhuc in Sicilia, & Melita retentum. [Concedimus &c. exceptis oblationibus &c. & exceptis equitum fedis, ſive beneficiis, ex quibus, videlicet, de beneficiis equitum, & manualis conventus, ſi poterimus, alibi eis concambium dabimus, & ipſa omnia fega, & manualia] & infrà [Præfata Caſtella ad hoc perficiendum opus conſtituemus. Et Regiſt. Farfen. Abbatiæ, n. 1156.

FELLITO, exſugo, mulgeo, verbum frequentativum. [Exugerent fellitantes mammæ. Arnob. lib. 2. adverſ. Gentes.

FELONIA, rebellio. [Felonia, culpa, ſive injuria, propter quam vaſſallus amittit feudum. Hoſtien.] Ex verbo germanico *Felen* derivatur, quod errare ſignificat.

FEMELLA, ferrea anſula, ex qua januæ pulſatile pendet. [Regia monaſterii circellum habeat ferreum in femella, quo ab adveniente concuſſo &c. In Reg. Magiſt. c. 95. §. 3.

FEMELLARIUS, effœminatus. Gloſſ. Iſidor. Vide *Famellaris*.

FENDICA, lucanica. [Non fendicas, quæ & ipſæ ſunt hiræ. Arnob. lib. 1. contra Gent.

FENOLIUM, Planeta. Vide Hieronymum Fabrum in ſac. memor. Ravenn. part. 1. pag. mihi 10.

FER-

Ferdinandus. FR. eſt nomen Arabicum à *Fer-din-handu*, ideſt, Gaudium fidei habet ipſe, ſive Gaudium fidei apud eum; ideò hoc nomine appellatus fuit primus B. Ferdinandus Rex Hiſpaniæ, eò quia hoc Regnum à Saracenorum tyrannide ipſe liberaverat.

Ferdoni. FR. monetæ ſpecies. [Habebat enim mille ſexcentas piſcatorias naves, quarum quælibet per totum annum ad quatuordecim dies fiſco regio perſolvebat nummum aureum, qui perperàm vocari ſolet ferdoni, ideſt, quarta parte marcæ unius æquivalens. Guntherus in hiſt. Conſtantinop. apud Caniſium, tom. 5. Antiquar. Lection.

Feretrum, ſandapila, quo mortui ad ſepeliendum feruntur. Vide *Libitinia*, *Loculus*. Item pro triumphali curru. [Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extraxit? Tertull. lib. de patient. c. 4.] de Job loquitur.

Feria, Ethnicum vocab. ad Chriſtianos translatum; ſed in diverſo ſignificationis uſu, ſcilicet, ad feriandum in ſolemnitatibus Sanctorum Martyrum. Baron. an. 44. n. 86. Item, ut tolleretur ſuperſtitioſa Deorum majorum Gentilium in hebdomadæ diebus tutelaris denominatio. Baron. ibid. n. 88. & an. 58. n. 87. Falluntur ſiquidem, qui aſſeruere hanc inter Chriſtianos denominationem tempore Silveſtri Papæ cœpiſſe; nam Tertullianus, qui ante Silveſtri tempora floruerat, ſæpè de hoc feriæ vocabulo inter fideles uſitato mentionem facit; quin S. Ignatius Martyr. in epiſt. ad Philippen. & Juſtinus Martyr. quæſt. 65. hujuſmodi Chriſtianorum ferias commemorant, qui ætatem D. Silveſtri præceſſerant. In Eccleſia Ambroſiana omnes currentes dies ab ultima Dominica Adventus, uſque ad Chriſti Nativitatem, *Feriæ de excepto* dicuntur; majori enim ſolemnitate celebrantur. Vide *Feſtus*, *Profeſtus*.

Feriæ Augusti. Vide *Gula Auguſti*.

Feriæ Legitimæ, in ſacris canonibus dicuntur ſecunda, quarta, & ſexta feria, quia hi dies pro pœnitentium jejunio erant aſſignati, can. presbyter. diſt. 82. Ideò Monachi græci in præſenti, præter jejunium quartæ, & ſextæ feriæ, quæ Laicis ſunt communes, jejunant etiam in feria ſecunda, ob memoriam Chriſti jejunii, quod ab hoc die incæperat. Vide Baron. an. 57. n. 99. & 100.

Feria II. Dicebatur prima Sabbati. Vide *Sabbatum*.

Feria IV. Cinerum. Vide *Cinerum dies*. In hac die ſi occurrerit feſtum XL. Mart. Vide *Collecta*. Fer. IV. poſt Domin. IV. Quadr. Vid. *Introitus*.

Feria V. In Coena Domini. In hac feria Sacerdotes omnes, ac Clerus ex decreto Soteris Papæ cõmunionem recipere debent, can. in Cœna Domini, de conſecrat. diſt. 2. Quod renovatum fuit à Sac. Rit. Congreg. 27. Septemb. 1608. In quo actu Sacerdotes, & quandocumque communicari debent, cum ſtola in collo faciant. Conc. Bracar. III. can. 3. Communio autem cleri facienda eſt intra presbyterium; laicorum verò extrà. Conc. Toler. III. cap. 17. Antiquitùs tamen hæc communio poſt cœnam celebrabatur, in quo tempore etiam conſecrabatur. Sinod. 3. Carth. de quo uſu D. Aug. epiſt. 118. ad Januar. ita ait: [Non ideò putari debet inſtitutum eſſe multis locis, ut illa die poſt refectionem offeratur.] Et in Concil. Matiſconen. II. habetur: [Sacramenta altaris nonniſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo Cœna Domini celebratur. [Vide *Capitilavium*, *Chriſma*, *Natalis calicis*. Quare pax in hac die non datur in Miſſa. Vide *Pax*. In hac die Papa communicabatur abſque fiſtula. Vide *Siphon*. Quare in hac die legitur publicè excommunicatio. Vide *Proceſſus*. Utrum Sacerdotes non celebrantes in hac die peccent mortaliter, ſi abſque ſtola ſe communicaverint. Vide *Stola*. Lotio pedum in hac die. Vide *Mandatum*. Quare non dicatur Credo. Vide *Symbolum*. Feria V. totius anni erat celebris in primitiva Eccleſia. Vide *Jejunium*. Feria V. Quadrageſimæ dicebatur *Vacans*: Microl. de Eccleſ. obſervat. c. 50. Vide *Panetaria*.

Feria VI. Paraſceve, quomodo in ea dicenda eſt oratio pro Imperatore, ſi jam obierit. Vide *Cereus Paſchalis*. Epiſcopus in hac die non utitur chirothecis. Vide *Chirothecæ*. Vide *Cœna pura*, *Concionator*. Quid ſignificet *Confeſſoribus* in oratione hujus diei. Vide *Confeſſor*. Papæ Indumenta in hac die. Vide *Cingulum*, *Croccea*, *Fanon*. Crucem adorat Sacerdos. Vide *Crux*. In Miſſa profert alta voce, *Libera nos, quæſumus, Domine*. Vide *Emboliſmus*. Reliqua ad hanc diem ſpectantia. Vide *Cingulum*, *Cœna pura*, *Faldiſtorium*, *Genuflexio*, *Hoſtia*, *Laus tibi, Chriſte*, *Lectio*, *Paraſceve*, *Paſſio*.

Feria Propter Messem, & *propter vindemias*. FR. in quibus non compellitur quis in judicio reſpondere. Gloſſ. in cap. 21. de judiciis. Vide *Meſſivus*.

Feria Scrutinii. Vide *Scrutinium*.

Feriale, dicebatur Kalendarium, in quo feſta notabantur, quæ *Ferias divinas* Aſterius appellavit.

Ferita. FR. vulnus, plaga, l. ſi quis in curte, de homine in curte aliena. Paulus Diac. Hiſt. Longobard. lib. 3. c. 31.

Fermentarii. Vide *Azymitæ*.

Fermentum, panis benedictus, qui in Eccleſia diſtribuebatur, ita quidem ad diſtinctionem azymi panis pro Euchariſtia deſtinati, appellatus. [De fermento verò, quod ore Dominico per titulos (*ideſt*, *Eccleſias*) mittimus per Acoluthos. Anaſt. Biblioth. in vita Melchiadis.] Aliqui putant *Eulogiam* appellari; ſed pro ſpecifico nomen genericum intelligunt; nam Eulogia benedictionem, munus, eleemoſynam, & oblationem ſignificat, de qua ſuo loco diximus. [Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Eccleſiã, vel certè de ſuis convenienter partes inciſas habeat, in vaſe nitido, & convenienti, & poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus feſtis exinde accipiant, ex decreto Pii

Papæ,c.4.] *Eulogias*, ideſt, eleemoſynas, vel munera, quæ & benedictiones dicebantur. Sic & *Oblata* genericè etiam dicebantur. [Deinde diſtribuit fidelibus oblata non conſecrata; ſed ſigno tantùm Sanctæ Crucis benedicta, & in memoriã Cananeæ, quæ micas ſolas optabat menſæ Domini. In Liturgia Armena.] Et hæc cæremonia erat unionis ſignum. Baron.an.645. Idem affirmavit D. Auguſtinus inquiens: [Panem unum, quem unanimitatis indicio miſimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas, epiſt. 31.] Atque Paulinus: [Panem, quem miſimus, uberior benedictio fiet dilectione accipientis, epiſt.34.] Itaque per oblationum, & eulogiarum reſidua, nedum panis, ſed etiam vinum intelligebatur; nam utraque ſpecies, quæ non conſecrata ſupererat, ſimplici benedictione adhibita, populo in Eccleſia congregato diſtribuebatur, quæ in ſacrificii rationem offeruntur, poſtea, [Quæ in Sanctorum uſum conſumuntur, Clerici dividunt, & nec Cathecumenus ex iis bibat, aut comedat; ſed ſolùm Clerici, & qui cum eis ſunt fideles fratres. Theophil. Alexand.] Concil. Laodicenſe, can.4. ſancivit, ut hæc diſtributio fieret poſt Miſſam; ſed in die Paſchæ fieri vetuit; tunc enim omnes fideles Euchariſtiam ſumere tenentur. Tẽpore jejuniorũ Diaconus in Miſſa cantata, & in privata Sacerdos ante orationem ſuper populum dicunt *Humiliate capita veſtra Deo.* Quod erat ſignum propter jejunium, fermentum, & cæteras oblationes, ſeu eulogias non diſtribui; de qua cæremonia jejuniorum tempore. Vide *Collecta.* Inter eruditiſſimas Latini Latinii epiſtolas, quas Romæ nuper typis mandari curavimus, in to.2.pag.167.& ſeqq. invenies Lector ſatis longam, doctamq; illius Authoris de hoc fermento opinionem, & ibid. pag 171. habes ſuper eandem quæſtionem Antonii Auguſtini reſponſionem. Quibus addendum, quod in pariſienſi S. Genovefæ conventu reperitur quoddam pervetuſtum calendarium de ann.720. in quo notatur hæc cæremonia in Sabbato ante Dominicam palmarum, nempè: [Sabbato datur fermentum in Conſiſtorio Lateranenſi.] Vide Baron. an. 313. n.48. uſque ad 54. Nicolaum Card. Cuſanum, epiſt. 7. ad Boemos, Theophilum Raynaud. contra Juſtellum. Petrus Damianus *Fermentum* vocavit Adamum, quia transfudit in nobis originale peccatum. Tertullianus hæreticos Valentinianos irridens, quia quandam generationem ſpiritualem aſſerebant per modum contemplationis, ut ajebant, ſic inquit; [Simulque contemplatione ipſa Angelicorum luminum, ut ita dixerim, ſub fermentata pudet, c.11.] FR. Fermentum Ἄρτον Græci appellant: [Vos quidem panem, nos Arton dicimus. Artos autem interpretatur elevatus, & ſurſum portatus; à fermento, & ſale calorem, & elevationem habens. In Dialogo Humberti, tit. S. Priſcæ Cardinalis in Append. 11. tom. Baronii aſſerit Conſtantinopolitanus.] Quam tamen etymologiam ibi idem Cardinalis negat. Vide *Antidoron*, *Zyma*.

FERONYMOS, φερώνυμος, ideſt, ſecum ferens nomen: ſic D. Hieronymus ad Deſiderium de Serenilla, quæ ſecum ſerenitatem attulerat, ſcribens ait: [Gratulor tibi, & ſanctæ, atque venerabili ſorori tuæ Serenillæ, quæ feronymos, calcatis fluctibus ſæculi, ad Chriſti tranquilla pervenit, epiſt. 154.

FERQUIDIUM, & *Ferquidum*. FR. traditio rei ſimilis, ſeu æquivalentis. Gloſſa in l. de eo præcipimus. De eo, quod pater filiis neceſſe habet relinquere. *Ferquidum* autem ſimile quid alterius rei, l. ſi quis facuſſit. De damno, & injuria. Item compoſitionem, reſtitutionem, ſeu compenſationem in rem ſimilem ſignificat, l. ſi quis, reſ.4. De damno, & injuria, & l de pœnis. De eo, qui peculium. *Reſtituere ferquidum*, ideſt, ſimile, vel conſimile, in Regiſt. Farfen. n. 223. & 770.

FERRATACALCE. FR. violenter ab equino ferrato calce translativè deſumptum pro violenti, & convincenti argumento. [Sed fœtidum opus veſtigiis inſequar, & ferrata, ſi valeo, calce contundam. Ennod. Ticinen. Epiſc. in Apolog.

FERRUGO, aliquando non pro rubigine, ſed pro eodem ferro ſumitur. [Gladios ferruginis perfectæ. Tertull. de reſur. carnis.

FERTUM, offertorium, ſeu oblatio, quæ in Sac. Altari fit. [Offertorium tali ex cauſa ſumpſit vocabulum. Fertum enim dicitur oblatio, quæ Altari offertur. Iſid.lib.6.cap.19.] à verbo fero, quia à Sacerdote ad Altare fertur. *Ferta* Melitenſes vocant eleemoſynam, quæ tempore offertorii in Eccleſia colligitur.

FERULA. Vide *Baculus Epiſcopalis*, *Narthex*.

FESTINANTIA, feſtinatio, properatio. D. Bernardus in vita S. Malachiæ Hyberniæ Epiſc.

FESTUS, & feſtum, dies ſolemnis pro aliquo Sancto. De feſtivitatum antiquitate, ac ritu Baronius, an.58.n.81.& ſeqq. quæ in honorem SS. Martyrũ tantùm celebrabantur, ut dictum eſt in dict. *Feria*. Sed deinde an. 813. ex decreto Moguntini Concilii etiam ad honorem Sanctorum Confeſſorum feſta celebrari cœperunt. Bellarm. lib.2. de Miſſa, cap.20. Itaque Bonifacius IV. in honorem omnium illorum Sanctorum Martyrum, quorum feſta in diurno anni circulo celebrari nequeunt, ad primam diem Novembris celebrari Romæ ſtatuit, in qua die Chriſtiani jejunare ſolebant, ut Iſidorus refert. Gregorius verò IV. (ut in Chronica Sigiberti ad an. 835. habetur) eandem feſtivitatem per univerſam occidentalem Eccleſiam celebrari ordinavit, quam Græci in Dominica poſt Pentecoſten ſolemnizare ſolent, quando Latini Sanctiſſimæ Trinitatis feſtum agunt. Ambroſiana, & Græca Eccleſia nullum feſtum celebrant in quadrageſimali tempore; ſed Græci excipiunt Annunciationis, & Quadraginta Martyrum feſta, ut alibi diximus. Imò Toletanum Concilium ordinaverat, quòd feſtum Annunciationis Virginis celebrari deberet ad diem 18. Decembr. de quo uſu adhuc aliqua memoria remanet in Eccleſia; nam in feria quarta quatuor temporum Decembris Miſſa tota ad myſterium Incarnationis directa legitur. Ambroſianum Bre-

via-

viarium hoc feſtum Annunciationis in Dominica ultima Adventus notat. Cæterùm feſtum dicitur *Natalis*, & *Natalitium*, quia in hac die Sancti moriendo ad gloriam naſcuntur. Ac alia ſynonyma. Vide *Annale*, *Duplex*, *Feria*, *Profeſtus*. Abſque Sedis Apoſtolicæ licentia non poſſunt ampliùs Epiſcopi feſta Sanctorum ſuperaddere in Calendario Sac.Congreg.Rit.8. April. 1628. Imo nec feſta de præcepto ſtabilire, niſi unius Sancti tantùm in qualibet Civitate, ſeu pago ſub titulo Protectoris; & aliud feſtum univerſale totius Provinciæ, ſive Regni; ex prohibitione Urban. VIII. vigore ejus Bullæ, quæ incipit, [Univerſa per Orbem] emanata de anno 1642. in qua etiam jubetur, ne tam faciliter concedant Epiſcopi laborandi licentias, & in caſu neceſſitatis concedatur gratis, ſine ulla ſolutione. De feſtivitatibus in primitiva Eccleſia. Vide *Feria*, *Jejunium*, *Profeſtus*.

Festum Cantoris, & *Succentoris*. Vide *Cantor*.

Festum Epularum, feſtum Cathedræ S. Petri, in quo die Chriſtiani præcipuè in Africa epulari ſolebant, de quibus D.Auguſt.lib.6.Confeſſ.c.2. inquit: [Cùm ad memorias Sanctorum, ſicut in Africa ſolet, pultes, & panem, & merum attuliſſet.] Mos ex Gentilium ſuperſtitione introductus, qui in eodem prorsùs die ſuper mortuorum ſepulcra cibos collocare ſolebant, contra quem abuſum invehitur idem Sanctus Doctor, Ser.15. de Sanctis, ubi de S.Petri Cathedræ feſto agens, inquit: [Cùm ſolemnitatem hanc Eccleſiis meritò religioſa obſervatio introduxerit; miror cur apud quoſdam infideles, hodie tam pernicioſus error increverit, ut ſuper tumulos defunctorum cibos, & vina conferant, quaſi egreſſæ de corpore animæ carnales cibos requirant.

Festa Fugalia. Vide *Fugalia*.

Festum Hebdomadum, meſſis, primitiarum. Vide *Pentecoſtes*.

Festum Luminum. Vide *Epiphania*.

Festa Mobilia totius anni in die Epiphaniæ annuncianda. Vide *Epiphania*. Et à Septuageſima regulanda. Vide *Septuageſima*. Et in quo Miſſæ tempore. Vide *Breviculum*.

Festa Paganalia. Vide *Septimontium*.

Festum Quinque Candelarum, & *Septem candelarum*. Vide *Candela*.

Festum Stellæ, dicitur Epiphania. Vide *Septuageſima*.

Feudum. FR. eſt jus à Rege, vel Imperatore conceſſum cum dignitate, & ſtatu, vel prædio, beneficii nomine. Sigon. de regno Ital. lib. 7. Bullar. Caſin. tom.2. conſtit.32.42.187. n.4. & 11. Vide *Beneficium*. Sed poſtea feudum etiam dictum fuit conceſſio hæreditaria fundi à privatis, & directis dominis cum recognitione aliqua, vel ſolutione conceſſum. [Conſtat poſſeſſiones tenere in feudum, cap. cæterùm quia, de Judiciis.] Feudum autem à fœdere dicitur; quamvis aliter teneant alii. Dicitur etiam *Fodrum*. Vide ſuo loco. Vide *Hauberticum*, *Paradogum*.

Feudatarius. FR. qui feudum fruendi uſum habet, & ad ejus obligationes reſpondere tenetur. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Vide *Relevium*.

Feudangus. FR. fur manifeſtus, latro, l. ſi quis jugum, de furtis, l. 1. ſi quis togas. Gloſſa in l. ſi liber homo, de furtis. Vide *Fingardus*.

Fiala, Organum muſicale. [Cùm vice quadam jocularem introduxiſſet, & ille dulcedine fialæ dormientem excitaſſet. Cæſarius, lib.6.mirac. c. 7.] Quod ex ejus ſequentibus verbis declarat, inquiens, [Monachi Tuitienſes in organis cantant.

Fialarius, miniſter in Palatio Apoſtolico, cui incumbebat pro lucernis ellychnia adaptare, & præparare. Cencius Camerar. in ejus Cæremonial. M. S. In aliquibus ejuſdem codicibus corruptè *Foliarius* legitur.

Fibramen, lucis radium. [Plus licèt ex centro Titan fibramina fundat. Aldhel. de Virg.] deſumpta metaphora ab extremitatibus rerum, quæ fibræ dicuntur, quamvis alii *Vibramina* legant in hoc loco.

Fibrinus. Vide *Caſtorinatus*, *Vibrinus*.

Fibula. Vide *Annulus*, *Axungia*, *Fibulatorium*, *Firmaculum*, *Morſus*, *Sentis*; item Fibula in homine unio animæ, & corporis translativè intelligitur. [Subſtantiarum duarum, quemadmodum fibula. Tertullianus de reſurrect. carnis.

Fibulam Carni Supremam Imponere, in lib. de monog. caſtitatem intellexit Tertullianus, & vice verſa de immoderata licentia: [Ut etiam voluntarii delicti fibulam laxant. Idem de coron. milit.

Fibula Rhetorica. FR. ideſt, ratio coſtringens. [Rhetorica fibulam momorditis. Ennod. Ticin. Epiſc. in Apologet. ad Schiſmaticos. [& ibidem pro unione: [Quos fibula Religionis pio mordens dente conjungit.] De duobus Patribus loquitur, qui zelo religionis ad piè ſchiſmaticos mordendos concordantur.

Fibulatorium, fibula. [Fibulatoria majora, & minora quinque. Anaſt. in Leone IV. Amulas ſuperauratas paria duo pendentes, fibulatoria numero quinque. Idem in Greg. III.

Ficones, calceamentorum genus, ſeu calones potiùs ex materia lignea confecti. [Tunc invenit à Deo bonum conſilium, & implevit duos ficones ſuos carbonibus ignis, & infixit pedes ſuos in eis. In vita S. Brigidæ ad primam diem Februarii.] Vide *Cuſpus*, *Socculus*.

Ficta, dolor in homine, quaſi clavi cuſpis infixa, quæ punctio, ſeu punctura dicitur, & aliquando frigidum humorem in nervis conſtipatum ſignificat, qui arteticus morbus appellatur. [Matri verò meæ hoc ordine Sanctus ſubvenit. Tempore, quo tranſactis parturitionis doloribus me edidit, dolorem in uno tibiæ muſculo incurrit; erat autem ſubitaneus tamquam clavus affigens, atque ita fictam graviſſimam dabat, ut plerumque eclyſim generaret, neque erat, quod eum mitigare poſſet. Gregor. Turon. lib.3. miraculor. S. Martini, c.10. FR. ſic intelligenda ſunt illa verba Pontificis; [Tanta nequitia ad aures noſtras de ſene-

ſtute tua pervenit; ut eam, niſi humanitùs penſaremus, ficta jam maledictione feriremus, can. tanta, diſt. 86.] ideſt, cuſpidata maledictione.

Fictio. Vide *Fucus*.

Ficus. FR. morbi ſpecies. [Erat vir quidam, qui ficus ægritudine vehementer virente &c. in vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſcopi à Luca Uvadingo edita, cap. 74.] Arbor, & fructus. Vide *Sycamen*, & *Sycomorus*.

Fidagium. FR. Vectigal pro paſcuis. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 177. Et dicitur etiam *Fidentia*, de quo vocabulo Falco Benevent. [Imperator ipſe Beneventanos liberaret, videlicet, de vinearum fidentiis, & angariis, & terratico &c. in Chron. ad an. 1137.] Ibidem etiam in juramento Rogerii habetur idem vocabulum.

Fidamen, confidentia. [Corrige delictum fidamine. Tertull. in carm. ad Senat.

Fidelis. Vide *Chriſtianus*, *Catholicus*, *Drudus*. FR. Utrùm fidelis dicatur infans poſt baptiſmum, & ante uſum rationis? affirmativè reſolvitur in can. parvuli fideles, de conſecrat. diſt. 4.

Fidentia. Vide *Fidagium*.

Fides Athanasii, ideſt, ejus Symbolum. [Die Dominica, dum ad Primam ſtaret, & chorus pſalleret fidem Athanaſii, illa de myſterio ſummę Trinitatis cogitans &c. Cæſarius, lib. 9. c. 39.

Fidei Doctores. Vide Patrini in dict. *Baptiſmus*.

Fidejussor, ideſt, patrinus, in dict. *Baptiſmus*, Item pro ſponſore. Vide *Plegiaria*.

Fidiculæ. FR. [Nullus omninò, cui inconſultis, ac neſcientibus nobis fidicularum tormenta offeruntur, militiæ, vel generis, aut dignitatis defenſione uti prohibeatur: excepta tamen majeſtatis cauſa, in qua ſola omnibus æqua conditio eſt, lib. 9. eod. tit. ad l. Juliam majeſt. & can. nullus, 6. quæſt. 1.] Ubi Gloſſa [Fidicularum, ideſt, chordarum, quæ ligantur circa frontem hominis, & ſtringitur caput per eas, & eſt fides eadem ac chorda.] Sed Baronius in Notis ad Martyrol. 22. Januarii, lit. *B.* ſic invehitur, inquiens: [Increbuit hactenùs complurium error, ut fidiculas, à fidibus derivatas putarent, nihilque aliud eſſe fidiculas, quàm vincula nervea, quibus ad equuleum manus, pedeſque hominis ligarentur; ſicque torquere fidiculis reum, idem eſſe, quod ligatum in equuleo fidiculis hominem intendendo, oſſium commiſſuras cum immenſo dolore diſtrahere: ſenſit hæc Sigonius, lib. 3. de Judic. cap. 18. Sic etiam erravit in his & Valla, lib. 1. cap. 5. dum ait, fidiculas eſſe inſtrumentum ex duobus obliquatis lignis compactum; ita dictum, vel ab extorquenda fide, vel à nerveis funibus, quibus torquendi alligantur. Omittimus alias hic referre complurium Jure-conſultorum de fidiculis à veritate prorſus remotas ſententias. Miratus ſum vehementer, cùm Sanctus Iſidorus, lib. 3. Origin. exactè monſtrarit, quid ſint fidiculæ, eruditos viros, eo prætermiſſo, in perquirendo de illis adeò laboraſſe, ac à rei veritate tantoperè aberraſſe. Fidiculas enim idem eſſe, quod ungulas teſtatur, cùm ait: Ungulæ dictæ, quòd effodiant: hæ & fidiculæ, quia iis rei in equuleo torquentur, ut fides inveniatur. Hæc Iſidorus. Cùm itaque fidiculis æquè, ac ungulis finderentur latera hominis in equuleo diſtenſi, eaſdem ungulas ea de cauſa dictas eſſe puto fidiculas, quòd reorum latera finderent, ſicque à findendo dictas fidiculas eſſe, quaſi findiculas, vel à fodicando, quòd illis latera reorum fodicarentur, dictaſque eſſe fidiculas, quaſi fodiculas; fodicare latera fidiculis, uſurpatum apparet ab Ammiano, ut dicemus paulò inferiùs. His in primis adſtipulatur Prudentius, hym. 10. Peristeph. in Romano, cùm quas vocat fidiculas, eaſdem ungulas dicat. Sunt hæc verba Aſclepiadis Judicis:

Vertat ictum carnifex
In os loquentis, inque maxillas manum,
Sulcoſque acutos, & fidiculas transferat,
Verboſitatis ut rumpatur locus.

Et paulò pòſt, per fidiculas Aſclepiadem intellexiſſe ungulas, quæ mox Auctor ſubdit, declarat his verſibus:

Implet jubentis dicta lictor improbus,
Charaxat ambas, ungulis ſcribentibus,
Genas, cruentis & ſecat faciem rotis.
Hirſuta barbis ſolvitur carptim cutis,
Et mentum ad uſque vultus omnis ſcinditur.

Hæc Prudentius. Eodem ſenſu fidiculæ accipiuntur, l. Decuriones. Cod. de quæſt. nam fidiculis torqueri Imperator appellat cruentam conditionem. Sic apud Ammianum, lib. 29. qui hæc genera cruciamentorum recenſens, ait: Intercluduntur equulei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis, & verberibus. Cùmque paulò inferiùs reorum majeſtatis latera dictis tormentis fodicata dicat, fidiculis id factum apparet. In hac eadem ſententia fidiculas accipere tam apud Senec. lib. 3. de ira, quàm apud Valerium de patientia, lib. 3. c. 3. 4. 5. vel alios, nihil vetat. Tantùm apud Svetonium in Tiberio aliud genus cruciamenti invenies dictas eſſe fidiculas, dum ait: Excogitaverat inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciam oneratos repentè veretris deligatis, fidicularũ ſimul, urinæque tormento diſtenderet. Hæc Sveton. Sed remotiſſimum eſt ejuſmodi genus tormenti ab eo, quod in actis Sanctorum Martyrum, aliiſque citatis locis per fidiculas reſtatũ apparet. Invenies frequenter equuleo junctas eſſe fidiculas, vel ungulas; ea nimirũ ex cauſa, quòd extento corpore in equuleo, fidiculis, vel ungulis à tortoribus membra ſulcarentur, quibus aliquando ſuccederet ignis tormẽtũ. Hæc cùm habeas in nonnullis actis Sanctorum Martyrum, Sanctus Cyprianus demonſtrat, dum ait, lib. de Lapſis: Nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret. Et Auguſt. epiſt. 59. ad Marcellin. Non extendente equuleo, non ſulcantibus ungulis, non urentibus flammis &c. Eadem Hieronymus, epiſt. 49. Prudentius ſæpè, & alii. Ante hos omnes, Seneca, lib. 3. controverſ. 14. pluribus.] Huc uſque Baronius; ſed Latinus Latinius, qui priorem

opi-

opinionem ſequitur, fidiculam nerveam chordam fuiſſe putat, cum qua ſuper equuleum condemnatorum membra diſtendebantur, & pro ſe auctoritatem Quintiliani adducit, qui 19. ideſt, ultima declamat. ait: [Ideo enim equuleos movebam artifex, ſenex tendebam fidiculas ratione ſævitiæ, ut leviter ſedibus ſuis emota compago per ſingulos artus membra laxaret.] Alii tamen Codices loco *Tendebam*, habent *Tenebam*; ſed magis conſona eſt prima lectio.

FIERNALDUS. Vide *Filius arnaldus*.

FIGURA, hæc dictio apud Origenem non excludit veram realitatem: quare quamvis ſcripſerit ille in Euchariſtia Corpus Chriſti *In figura* reperiri; non ideo negavit ibi realem Chriſti præſentiam adeſſe: ſed ultra divinam exiſtentiam realis Chriſti Corporis, alluſivè complura alia myſteria ibidem contineri; hinc fruſtrà recentiores Hæretici, ad negandam realem Chriſti præſentiam in hoc Sacramento, hac Origeniana auctoritate abutuntur: probatur enim ex multis ejuſdem Authoris locis, quòd per dictionem *In figura* realitatem intellexiſſet Origenes, quemadmodum quando ſcripſerat D. Joannem Euangeliſtam *In figura* ſuprà pectus Domini recubuiſſe. Eodem modo dixerat, quòd quando Judas in horto Chriſtum oſculatus eſt, noctem *In figura* fuiſſe. Et tamen de fide evidens eſt tam Joannem realiter ſupra pectus Domini recubuiſſe, quàm realiter de nocte fuiſſe acceſſum Judæ in horto. Igitur Origenes ſignificare voluit, quòd actiones illæ myſterioſas figuras, & ſpirituales alluſiones continerent. FR. alio modo huic objectioni Bellarminus contra Petrum Martyrem reſpondet, lib. 2. controver. de Euchariſtia, c. 8.

FILA. FR. terræ ſpatium. [Concedimus etiam novem filas ad ſalem faciendum &c. in privil. Caroli M. apud Torrigium de Cryptis Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 506.] & inferiùs, Alias tres filas ad ſalem faciendum.

FILAUNECHILD. FR. donatio, ſeu remuneratio rei ſingularis propter meritum, l. ſi quando de ſponſalibus.

FILIA IN CAPILLO. FR. filia in domo paterna degens, l. ſi quis Longobardus, de ſucceſſion.

FILIASTRA, & *Filiaſtrus*. FR. Privigna, & privignus, can. noſſe, & can. de his, 30. qu. 1.

FILIOPARES. Vide *Lithopharius*.

FILIUS. Vide *Tegnon*.

FILIUS ARNALDUS, eques recentior in tempore reſpectivè receptus in Sac. Melitenſi Relig. ex voce gallica, & communiter *Fiernaldus* appellatur eques, qui reſpectu alterius minùs antiquior ſit, ac tali vocabulo agnominabantur in Terra Sancta adventitii Chriſtiani occidentales, & recentiores; & econtrà, qui ibi naſcebatur, *Polanus* dicebatur.

FILIUS LEGITIMUS. Vide *Fulboran*. Natus tempore ſponſalium. Vide *Gamalis*. Illegitimus. Vide *Manzer*.

FILTORTUS, & *Flitortus*, fugitivus, ex Germanico vocab. *Fliet eſt*, de quo in l. Salica, tit. 1.

FIMBRIA. Vide in dict. *Phylacterium*.

FINAIDA. FR. confinium, terminus, ſeu lineæ finalis, l. ſi quis propter. de eo, qui terminum &c. Vide *Fingualdia*. An ſit idem ac Fiuvaida. Vide ſuo loco.

FINETENUS. FR. adverbium, uſque ad finem, ſeu omninò, ſignificans: [Sed auxiliante Deo, illud, quod prædicamus, finetenus obſervandum cenſemus. Zacharias Papa, epiſt. ad Bonifacium Epiſc. in tom. 3. Concil. edit. Pariſ. de ann. 1585.

FINGAGIUS. Vide *Feugandus*, *Fingardus*.

FINGALDIA. FR. idem ac finaida, ibidem.

FINGARDUS. FR. publicus latro, l. ſi quis jugum, de furtis, qui etiam *Feugandus*, & *Fingagius* dicitur. Vide *Feugandus*.

FINGUNDUS. Vide *Feugandus*, *Fingardus*.

FIRMA. FR. penſio: [Puta ad penſionem, vel firmam annuam. Extrav. comm. c. unico, de decimis,] & infrà: [Præceptores penſionis, vel firmæ] Item: [De ipſa penſione, vel firma, ibid.] Vide *Burdatio*, *Firmanus*. Sed in Bull. Caſin. videtur genus locationis fuiſſe, ubi ſic habetur: [Beneficia &c. propter accontumationem, ſeu ejuſdem fructuum locationem, vel ad firmam, dationem &c.] & inferiùs: [Beneficia &c. poſt ceſſum, & deceſsū, aut aliter, quomodocumque ad firmam, ſeu coptimum, vel locationem &c. conſt. 314. tom. 2.

FIRMACULUM, clithrum, ſera. [Domum illam ſpiritualem, in qua multis obſerata firmaculis ſcripturarum intelligentia clauſa eſt, intrare ſatagimus. Joach. Abb. in Apocal.] Aliqui tamen Codices mendosè *Obſecrata firmaculis* habent. Item fibulam etiam denotat. [Ipſe Archiepiſcopus cappam illam pretioſam, qua ſuperiùs indutus erat, dilaceravit, & firmaculum, quod vulgariter morſus dicitur, avulſit. Matth. Pariſ. ann. 1250.] Vide *Fibula*, *Formalium*.

FIRMARIUS. FR. penſionarius, à firma, ideſt, penſione. Vide *Firma*. Pro Vicario etiam accipitur. [Sed eccleſiaſtica perſona, quæ in Eccleſia ſua, vel beneficio (quod reſidentiam perſonalem requirit) non reſidet; ſed facit in eodem per firmarium, vel vicarium deſerviri, deputando ipſi vicario, vel firmario certam ſuorum proventuum portionem, non de vicariatus, ſeu firmarii portione &c. in Extrav. comm. de decimis.

FISCALINUS. FR. de fiſci familia, ſicut à Curia Curialis dicitur, l. judices, de officio judicis: ſunt tamen de genere ſervorum fiſco addictorum, l. Aldiones, qua lege Aldiones vivere debent, & l. de Eccleſiaſtico, & Fiſcalino, de homicidio liberi hominis. Eſt etiam nomen familiæ in Italia.

FISTUCUS NODATUS. FR. palea cum nodo, quam tradebat venditor emptori in ſignum venditionis, & ceſſionis bonorum ſtabilium, quod hodie fit per tactum pennæ. Hic etiam ſtylus in donationibus unà cum aliis ceremoniis obſervabatur, de quibus in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 52. 76. 137. & alibi paſſim ibidem. Ubi etiam *Feſtuchum* legitur: unde *Exfeſtuco*, & *Infeſtuco*. Vide ſuis locis. Vide etiam *Gurpio*. Varii enim ter-

terminis,& cæremoniis renunciabant, tradebant, ac vendebant eorum bona. [Tedgarius Caſtaldius de Furcone cum Odila ejus uxore bona ſua tradidit Monaſterio Farfenſi ſecundùm legem ſalicam per feſtucam, & an dilaginem, & per guaſonem,& per leulangon, & per cultellum, & per ramos arborũ,ex Reg.Farf.n.352. Helperimus, & Drogo filii Hattonis ex natione Francorum, tradiderunt Ratfredo Abb.Farſen.bona eorum,& inveſtierunt per feſtucã,& andilaginem, per guaſonem,& andilagon,& per terram, & cultellum, & ramos arborum,& per oſtium domorum juxta legem ſalicam. Actum in Amiterno,ann.Dom.934. in eodem Regiſtr. n. 375. Ingebaldus filius Ingelberti, & Theudoranda Romana filia Gratiani cõjuges, lege viventes ſalica donarunt Monaſterio Farfan.Caſtellum Bucinianum per feſtucam nodatam, & per cultellum plicatum, ſeu guaſonem, atque guandilaginem, & per ramos arborum, & fuſtuum de ipſis domibus. Ibid. n. 400. Benedictus, qui pronomine Nitto Sproccus vocor, refutavi per virgulam &c. Ibid. n.503. & 509. Bucco,& Cava la foſſa apprenderunt partem fuſtis in manibus, & refutaverunt bona Monaſterio Farfen.n.527. Refutare per fuſtem, n.499.804.1027.] Item dicebatur tradere poſſeſſionem per aſſem portæ, ibid. n.225. Item dabatur inveſtitura per vexillum: [Honorius Papa III. inveſtivit Marchionem Eſtenſem de Marchia Anconitana, tradendo in ejus manibus vexillum, ann.1222.Febr. 18. Cencius Camerar. fol. mihi 517.] Item per cuppam argenteam: [Innocentius Papa III. inveſtivit Comitem Ildelbrandinum de Caſtro Montis Alti,& Comitatu de Roſellis per cuppam argenteam,anno 1207. Julii 31. Cencius,fol.503. Idem Innocentius inveſtivit Comitem Ricardum de Sora de Comitatu Sorano per traditionem cuppæ argenteæ deauratæ, an.1208.Octob. 6. Item Camerar.fol. 507.] Dabatur etiam inveſtitura per oſtium, & clavem, [Rainerius Vercellenſis Epiſc.inveſtivit Bernardum Abb.Farfen. de Eccleſia S. Valentini in Burgo S.Valentini per oſtium, & clavem. Regiſt. Farfen.num.1101.] Item per annulum aureum, Cencius Camer. fol. 549. Item per Infulam capitis Epiſcopi, cui traditur poſſeſſio, & à quo recipitur nova poſſeſſio. Item Camerar. fol. 581. Item Refutare, ideſt, cedere bona per cammattum. [Nicolaus quondam Jo. de Gualtalbruno apprehendit cammattum in manu ſua, & refutavit &c. In Regiſtr. Farfen. n. 1142.

FISTULA. Vide *Siphon*.

FIVVAIDA. FR. paſcua communia. In Regiſtr. Farfen. n. 318. Vide *Finalda*.

FIXA. Vide *Ficta*.

FLABARIUS. Suarius, porcarius, porcorum cuſtos. Iſidorus in ejus Gloſſario; qui tamen hujuſmodi vocabuli etymon non reddit.

FLABELLO. Vide *Conflabello*.

FLABELLUM, ſeu *Flabrum*, ventulum muſcarium, ventilabrum, inſtrumentum, quo ventilando muſcæ, calidumque circumambiens aer expellitur. Flabellum autem eccleſiaſticum ex pavonum pennis efficitur, eoque Diacones tempore ſacrificii ab altare muſcas repellunt. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum ex tenuibus membranis, vel ex pavonum pennis, vel ex velo, quibus leniter abigant prætervolantes beſtiolas, ne in pocula incidant, lib.8.conſtit. Apoſtol. c. 19.] Hinc in collatione diaconatus Græci inter alia, quæ Diacono traduntur, conſignant in ejus manibus etiam hoc inſtrumentum, quod ipſi ῥιπίδιον vocant; & ideò in vita S.Nicetæ hæc verba habentur: [Sanctus verò Athanaſius aſſiſtebat cogitatione, & mente tota intentus, miniſterii flabellum tenens; erat enim Diaconus. Apud Surium, 3. April.] Notatur ignorantia Robertus Greygton circa hoc græcum vocabulum hìc in dict. *Monobambylum*. Alluſio autem hujus inſtrumenti ad ſeraphicos ſpiritus ante Divinam Majeſtatem cum timore, & tremore aſſiſtentes dirigitur; propterea ex oculatis pavonum pennis formatur. Græci in medio ejus Seraphim depingunt. [Flabella verò, & Diaconi indicant Seraphim ſex alis prædita,& multi oculorũ Cherubim effigiem. S. German. in theor. rer. Eccleſiaſt.] quod etiam Latini formare conſueverant. Vide *Cherubim*. Aliud ſignificatum S.Hidelbertus affert, inquiens: [Dum igitur deſtinato tibi flabello,deſcendentes ſuper ſacrificia muſcas abigeris, à ſacrificantis mente ſupervenientium incurſus tentationum catholicæ fidei vẽtilabro exturbari oportebit, epiſt.7.] Maronitæ verò orbiculatis flabellis ex argenteis, ſeu cupreis laminibus utuntur,ac circumcirca tintinnabula addunt, quæ à duobus clericis hinc inde poſt Celebrantẽ tremulo motu agitantur; imò & ipſe Sacerdos pronunciando illa verba *Sanctus &c.* tremorem Beatorum Spirituum manibus repræſentat, qui tremor tunc in organi pulſatione ſolet etiã penes varias Eccleſias formari. Prior Cõventualis Equitũ Melitenſium,& Archiepiſcopus Meſſanenſis,ut mihi relatum fuit, ſolent hujuſmodi flabellis uti. Epiſcopus Troję in Apulia utitur ejuſdem in proceſſione feſti Corporis Chriſti. Etiam Dominicanorum cæremoniale, n.6. hanc cæremoniam in ſolemni ſacrificio fieri præcipit, ubi ſic habetur: [Tempore quoque muſcarum debet eas Diaconus flabello amovere, ne moleſtent Sacerdotem, & abigere à ſacrificio.] Per has oculatas pennas admonetur Prælatus, quòd in ſuis actionibus ſummoperè circumſpectus incedere debeat, in quem numeroſiſſimi populorum oculi aſſiduè collimant; ob eandem enim cauſam Romanus Pontifex,quando Pontificaliter in ſella defertur, ex utroque latere ſimilibus flabellis obumbratur. Tandem hoc inſtrumentum in D. Epiphanii vita Ventilabrum miniſteriorum vocatur his verbis: [Primus obſervat Diaconum, qui à ſiniſtris tenẽbat ventilabrum miniſteriorum.

FLAMINEATUS, Sacerdos habitibus ſacris ornatus: [Eo autem rationabiliter flamineato, accedit ordinatè omnis proceſſio. Abbas Rotaldus in ejus cæremoniali MS.

FLAM-

FLAMMIGERI. FR. ſic filii Ranulphi Flammandi ab Ivone Carnotenſe appellati ſunt: intruſerat enim ille in Cathedram Dunelmenſis Eccleſiæ duos ejus filios, quorum major vix duodecimum ætatis annum attigerat, ac pro eo inveſtituram à Normandiæ Comite extorſerat, cum conditione, ut unus poſt alterum ex natis ejus in ea Eccleſia ſuccederet; ſed ambo à Gulielmo Rothomagenſi Archiepiſcopo expulſi ſunt, de qua juſtitiæ vindicatione Gulielmo gratias egit præfatus Ivo epiſt. 174. inquiens: [Cùm & ipſos flammigeros pueros de prædicta Eccleſia ejici feceris &c.

FLAMMULA, & *Flammularis*. Vide *Tufa*.

FLAMONIUM. [Honor, qui datur Flaminibus. Iſidor.] Et Sidonius Epiſcopus de invidioſis loquens, ait: [Hi ſunt, qui invident tunicatis otia, ſtipendia paludatis, viatica vere dariis, mercatoribus nundinas, munuſcula legatis, portoria quadruplatoribus, prædia provincialibus, flamonia municipibus, lib. 5. epiſt. 7.

FLASCO. Oenophorum, lagena. [Flaſconemque vino à ſe benedicto plenum dedit, præcipiens, ut tam longè ad bellum procederet, quamdiù illi, & ſuis illud vinum non deficeret. Florentius in Chron.] Eodem vocabulo D. Gregor. uſus eſt, inquiens: [Quodam quoque tempore Exhilaratus noſter, quem ipſe converſus noſtri, tranſmiſſus à Domino ſuo fuerat, ut Dei viro in monaſterium vino plena duo lignea vaſcula, quæ vulgò flaſcones vocant, deferret, lib. 1. dialog. c. 18.

FLATON, placenta, cruſtum, panis ſubcinericius: nomen gallicum *Flaon*. [Flatones in litaniis unumquodque triginta. In vita S. Aigilberti Abb.

FLATURALIS, res, quæ ventum, & flatum ſpirat. [Idcircò ea ſpiritu carere, quia flaturalibus artubus ſtructa non ſint. Tertull. lib. de anima, c. 10.

FLECTAMUS GENUA. Vide *Genuflexio*.

FLETOBOTOMIA. FR. Oratio funebris, quæ græcè, & latinè epicedium, & nænia dicitur, arabicè *Nauhh*, hebraice autem Threni. Vide *Threni*. Quo vocabulo utitur S. Odilo Abbas in Vita S. Adeleſiæ, quæ primò Lotarii Italiæ Regis, deinde Othonis I. Imperatoris fuerat uxor. In Biblioth. Cluniacen. Vid. *Plangimonium*.

ELETUS, locus antiquitus extra Eccleſiam pro publicis pœnitentibus aſſignatus, colligitur ex Synodo Neocæſarienſi apud Matthæum Blaſtarium, ubi ſic habetur: [Si quis ex perfectioribus catechumenis peccaverit, peccare ceſſans, cum audientibus ſtet: ſi ex audientibus eſt, & à peccando non abſtinet, in deflentium locum ab Eccleſia extrudatur,] de quo ſuprà in dict. *Eccleſia* dictum fuit. Vide *Hyemantes*, *Narthex*.

FLEXUMINES, Celeres. Vide *Troſſulus*.

FLOCUS, capucium monachale, cujus diminutivum nomen *Flocellus*, & mozettæ parvum capucium ſignificat, ut in dict. *Capucinus* dictum fuit. [Dominus Ernaldus, quem Diaconum veſtrum dicitis, ſi ſibi ſecundùm juſtitiam placuiſſet, teſte flocello de capite ſuo, potiùs in noſtra, quàm in veſtra ſorte manere debuiſſet. Goffredus Abb. & Cardinalis S. Priſcæ.] Reperitur etiam *Frocus* in eadem ſignificatione, ut Turrecremata in regulis Sancti Benedicti, tract. 221. c. 15. notavit, eratque Canonicale inſigne, ut ex decreto Urbani II. colligitur. FR. Froccus, & Frocca ab Henrico Spelman veſtem monachalem fuiſſe affirmatur, quæ ſubtunicalis erat; nam certè ex Ingulphi Saxonis verbis in hiſt. Croilandæ diſtinctam à cuculla, & tunica fuiſſe colligitur; ſic enim ibi ait: [Induit omni anno totum Conventum cum ſecta ſua de tunicis; altero anno de cucullis; omni tertio anno de froccis.] Itaque aliquibus R. in L. commutare placuit. Aimon de Epiſcopis, & Abbatibus Turonenſibus agens, ait: [Et inſuper ordinavit, quòd floccum cum cuculla portaremus, ſicut modò deferimus. In Abb. 19.] Ita etiam Galli utroque modo vulgariter proferunt *Floc de moine*, ſeu potiùs *Froc de moine*. Sed juxta Romanum ſtylum Flocus dicendus eſt. Vide *Cuculla*. §. FR.

FLORIO, floreſco, ſic legit S. Bonifacius Mogunt. Epiſc. & Martyr. verſiculum illum Pſ. 102. [Homo ſicut fœnum dies ejus, & ſicut flos agri ſic floriet. In ejus epiſt. 1.] Verbum quidem aut barbarum, aut nimis obſoletum eſt.

FLORIANI, hæreticorum ſecta. Vide *Collitiani*.

FLORIDUS. Vide *Confeſſor*.

FLUCTIVAGUS. FR. qui per fluctus vagatur, vel agitatur. Item ipſius maris epithetum: [Ex ipſius portu fluctivagi maris. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 49.

FOCARIA, contectalis, concubina. [De focariis Sacerdotum prohibendis. Matth. Pariſ. in hiſt.] Vide Synonyma in dict. *Concubina*.

FOCUMETES, Sabaudiæ populi. Vide *Forcalqueris*.

FODERATUS, vox barbara, ſubſutus. [Die quadam, Deo permittente, omnium bonorum inimicus diabolus ante oſtium Militis (*ideſt Gerardi*) pulſans ſub forma, & habitu peregrini, in nomine Sancti Thomæ hoſpitium petivit, quo ſub omni feſtinatione intromiſſo, cùm eſſet frigus, & ille ſe algere ſimularet, Gerardus ſuam cappam foderatam bonam ſatis, qua ſe tegeret, jens cubitum, tranſmiſit. Cæſarius, lib. 8. c. 59.

FODRUM. FR. frumenti portio, quæ Imperatori, vel Regi in Italiam venienti, populi ſolvere tenebantur. Sigon. de regno Italiæ. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 66 num. 2. & conſtit. 98. ubi ſic habetur: [Servitium, quod vulgariter dicitur fodrum:] & can. præterea, de jur. patron. [In alio, transferre præſumant fodrum, albergaria, reguum, & ſimilia.] Ubi Gloſſa ait eſſe Longobardorum vocabulum. Vide *Albergaria*, *Collecta*, *Cenſus*. [Ut quoties in Italiam veniret, conſuetum munus præſtaretur, fodrum germanica voce nominatur, latinè verò aurum coronatum ex ſententia Alciati. Gaudentius Merula, lib. 2. de antiqua Gallia Ciſalp. c. 9.] Et idem eſt ac *Bebem*, de quo ſuo loco diximus.

FOEDERE SOLUTUS. Vide *Desfæderatus*.

Foetorosus, fœtidus, [Qui fœteroſis prandiis cadaveribus ſacrificant mortuorum. S. Zeno, Serm. 49.] Vide *Cancero*.

Foetus, etymon. Vide *Neophytus*.

Foffinger. FR. campus, ſeu pratum, in quo fœnum antea, vel herbæ reſecatæ ſint, l. nulli fit, de itineribus.

Folderphium. FR. donum poſt mephium, ſeu donatio propter nuptias, l. ſi pater filiam, 2. de ſucceſſion. Vide *Mephium*.

Foliarius. Vide *Fialarius*.

Follaris, moneta. Vide *Folleralis*.

Folleo, inflor, à *Follibus* verbum deductum. [Omnis his cura de veſtibus, ſi benè oleant, ſi pes laxa pelle non folleat. Hieronym. ad Euſtoch.] FR. de eadem vanitate in calceis, Sidonius, lib. 8. epiſt. 9. in contrario, ſcilicet, ſenſu, reprehendens: [Laxo pes natet in cothurno eleganter dixit. Quæ pellis diſtenſio à Latinis Tentipellium dicebatur. [Tentipellium Artorius putat eſſe calciamentum ferratum, quo pelles extenduntur, indeque Afranium dixiſſe in primo, Pro manibus credo habere ego illos Tentipellium. Titinium, ait Verrius, exiſtimare id medicamentum eſſe, quo rugæ extendantur, quum dicat, Tentipellium inducitur, rugæ in ore extenduntur:] :||: Apud Tertullianum legitur verbum frequentativum *Follico*: [Oſcitans veſcitur, follicans ruminat, de pallio, c. 3.] ubi de Camaleonte loquitur. Reperitur etiam verbum *Folleſco*, ideſt, ſtolidus fio, ac vento plenus. Ejus antitheſim. Vide *Inflabellatus*.

Folleralis, vilis monetæ ſpecies, valoris unius quadrantis. [Nummis quos Romani Teruntianos, Græci Follerales vocant, Anaſtaſius ſuo nomine figuratis placabilem plebi commutationem diſtraxit. Marcellin. in Chron.] Fortaſsè hæc grecæ monetæ denominatio à dictione φολίς derivatur, quæ piſcis ſquammam ſignificat, à ſimilitudine parvitatis nomine deſumpto. Unde Aug. lib. 22. de Civitate Dei, c. 8. ait: [Trecentis phollibus vendidit.] Melitenſes *Fallari* antiqua numiſmata vocant. FR. diverſam tamen de Melitenſium Fallari vocabulo opinionem affert Auctor Melitæ Illuſtratę, lib. 2. Notitia, 4. pag. mihi 185. ubi de Phalaridis Agrigentini Tyranni cum Melitēſibus amicitia, ac pecuniarū commodatione loquens, ut in epiſtolis, quæ ſub ejus nomine circumferuntur, ibi inter alia hæc citatus Auctor habet: [Anzi che le medaglie, ò antiche monete, che ſi ritrovano tal' ora per la campagna, ò in altri luoghi, ſono da Malteſi communemente chiamati Fallari, memoria forſe rimaſta da i danari da quello preſtatigli; benche il Boſio dica, che i Malteſi altresì preſtaſſero a lui ancora &c.] Quæ tamen Sicula moneta introducta poſtmodū fuit in Regno Neapolitano à Rogerio Siciliæ Rege, de quo ſic Falco Benevent. [Inter cætera enim ſuarū diſpoſitionum edictum terribile induxit, totius Italiæ partibus abhorrendum, & morti proximū, & egeſtati, ſcilicet, ut nemo in toto Regno viventium romaſinas accipiat, vel in mercatibus diſtribuat, & mortali conſilio accepto, monetam ſuam introduxit; unam verò, cui Ducatus nomen impoſuit, octo romaſinis valentem, quæ magis, magiſque ærea, quàm argentea, probata tenebatur. Induxit etiam tres follares æreos romaſinam unam appretiatos. In ejus Chron. ad ann. 1140.] Vide *Romaninsu*.

Follesco. Vide *Folleo*.

Follico. Vide *Folleo*.

Fons In Ecclesia. Vide *Aqua benedicta*, *Nymphæum*.

Fontium Excultores. Vide *Facularum accenſores*.

Foralis. Forenſis. [Sicut ſtudii noſtri eſſe condecet à litigiis foralibus monachos ſubmovere, ut divinis monaſteriis piè, ac ſolerter invigilent; ita neceſſe eſt noſtra proviſione quemadmodum negotia eorum diſponi debeant ordinare, ne diſtenta mens per varias cauſarum curas defluat, & ad celebrandum opus conſuetum enervata torpeſcat. D. Gregor. lib. 4. epiſt. 67.] Qui etiam epiſt. 62. ſic inquit: [Cauſas enim prædictæ fœminæ, ſive ſint, ſive fuerint, noſtro volumus judicio terminari; ut foralis illi inquietudo ſubmoveri debeat, & tamen à judicii juſtitia nullatenus excuſetur. FR. [Nil de forali ſtrepitu. Idem Gregor. In decretal. de præſumpt. cap. 2.] ideſt, de contentioſo foro. Gloſſ. ibid.

Foraminatus. FR. perforatus: [Nauticis cuſpidibus foraminato fundi glutino ſordidaretur. Sidon. lib. 1. epiſt. 5.] ubi per verba *Glutino ſordidaretur*, limum fluminis, qui nauticis contis commotus, cœnoſam reddit aquam, intelligit.

Foraneus, extrinſecus, quod foris expoſitum eſt: [Sicut ergo foranei lapides nullum debent habere nodum, aut angulum, nec debet eſſe alter lapis intus, alter foris; quia ſi ſic fuerint, omne ædificium deturpant; ſic & Clerici, ſenes, & viduæ continentes, & virgines nullam debent habere maculam. Chryſoſt. hom. 40. in cap. 21. Matth.] Foraneus Vicarius. Vide *Vicarius*.

Forasticus, alienus; accipitur etiam pro infideli, qui foris, & extra Eccleſiam reputatur. [Nam cum talibus, & cum paganis, & cum plebeja multitudine noſtri labores, & pugnæ foraſticæ videntur eſſe: intimæ verò, quando de gremio matris Eccleſiæ Presbyter, vel Diaconus, Eccleſiaſticus, vel Monachus diſcedit à fide, & veritate. S. Bonifacius Epiſc. Moguntinus, & Martyr. epiſt. 3.] FR. in eodem propoſito D. Auguſt. hom. de pœnit. in Gratiani decret. can. multi corriguntur, 2. qu. 1. ait; [Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, judicare?] Ubi Gloſſa exponit. [Foris, ideſt, non noſtri juris.

Forbannum, exilii bannum. [Ut Comes latronem in forbannum miſerit, vicinis ſuis, & aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à ſe eſſe forbannitum, ut illi eum non recipiant. In conſt. Caroli Magni, lib. 3. c. 50.] & in eodem ſenſu *Forbannio* verbum, & *Forbannitus* nomen, ideſt, exulo, & exiliatus.

Forbora. FR. filius unicus, l. ſi quis dereliquerit, de ſucceſſion.

Forcalquerii. FR. Comitatus in Gallia ciſalpina. [Necnon in Delphinatu, Burgundiæ, Sabaudiæ provinciæ, & Forcalquerii comitatibus. Extrav. comm. de Cenſibus exact. & procur.] Puto, quòd ſint *Focunates* populi in Sabaudia, de quibus Bigonius, qui vulgariter *Foucignii* appellantur.

Forceps, quæ in carnificinis Sanctorum Martyrum adhibebatur, & erat triplicis ſpeciei. Vide Baronium in Notis ad Martyrolog. 26. Junii. Quarum una ex his ſpeciebus in Vaticana Baſilica adhuc oſtenditur. Græci antiquitas adhibebant aureas forcipes ad tangendam reverentiæ cauſa Euchariſtiam, quas λαβίδας appellabant, & *Divinam forcipem* S. Theophanes epiſt. 3. appellavit; ſed vocabulum hoc à Græcis translatum fuit deindè ad cochleare, quo ipſi Græci Euchariſtiam ſæcularibus conferunt. In cæremoniali Romano fit mentio de aureo cochleare, quo utebatur Papa ad ponendam in calice aquam; ſic enim habetur ibi: [Subdiaconus verò Latinus accipit cochlear prædictum, ſuper quod Sacriſta imponit aquam ex ampulla, lib. 2. cap. 34.] Vide *Emundoria*. *Tenacula*.

Forefacio, erro, delinquo. [Ut, videlicet, ſatisfactio unius omnibus imputaretur, ſicut omniũ peccata unus ille portavit; nec alter jam inveniatur, qui forefacit, alter, qui ſatisfaciat, quia caput, & corpus unus eſt Chriſtus. D. Bernardus, epiſt. 190.] FR. [Cùm deprehenditur in aliquibus forisfactis, 5. decretal. tit. 33. cap. 27.] & ibi Gloſſa: [Forisfactis, ideſt, maleficiis, delictis, vel exceſſibus.] Vide *Forfacta*.

Foresta. FR. Sylva, ſaltus, eremus, ſolitudo, l. de foreſtis, eod. tit. Sed Gloſſa in cap. 6. decretal. lib. 3. tit. 24. ait, quòd foreſta ſit locus, in quo feræ includuntur, & habet quis uſum venandi. Vide *Foreſtes*. *Garena*.

Forestarius, ſylvæ, ac foreſtæ cuſtos. [Unde conceperis ſuperbiendi materiam; niſi quia cum Foreſtariis addictus, ut tyranicas exactiones, quibus opprimuntur, redigas in ſcripturam. Bleſen. epiſt. 21.] Ac idem epiſt. 29. cujuſdam ſylvę cuſtodis hoſpitalitatem exaltans, ſic ait: [Proſapia Regis Angliæ, quia unus de anteceſſoribus ejus cuidam leproſo, quem in hoſpitio receperat, gratiam officioſæ humanitatis exhibuit, ab officio foreſtarii, in eminentiam regiæ dignitatis aſcendit.

Forestes, idem ac *Foreſta*, de quo ſuprà. [Poſt hæc memoratus Rex Carolus exercitio venationis more deditus, per circum adjacentem foreſtẽ turbabat rabidas feras à ſuis ſaltibus. In vita S. Gundulæ.] Dicitur etiam *Foreſteria* apud Regulares locus, in quo hoſpites recipiuntur.

Forfacta Res. FR. bona, ſeu res ad bannum, vel ſub haſta poſita, l. de rebus forfactis, eod. tit. Vide *Forefacio*. Dicitur etiam *Forisfacta*. [Comeſtiones, banna, placita, & forisfacta, de præſcriptionibus, cap. ad audientiam.] Ubi Gloſſa: Forisfacta, ideſt, pecuniarias pœnas delinquentium. Et 5. decretal. tit. 33. cap. 27. [Cùm deprehendantur in aliquibus forisfactis.] Et Gloſſa ibi. [Forisfactis, ideſt, maleficiis, delictis, vel exceſſibus.

Forfactus. FR. Exul, ſeu exilio mulctatus. In Regiſt. Farfen. num. 269.

Forficula. Vide *Emundoria*. *Forceps*.

Forinseca Potestas. FR. laicalis juriſdictio, can. ſi quis Epiſcopus in Conc. 11. quæſt. 3. Vide *Judex*.

Forisfacta. Vide *Forfacta*.

Forjudico, mittere in exilium, in Siculis conſt. 4. lib. 1. tit. 14. ſignificat, & adhuc vulgariter ibi *Forgiudicare*, & *Forgiudicato*, ideſt, exulare, & exul dicitur.

Forma Verborum, in numero ſingulari, & plurali quando adhiberi debeat. Vide *Singularis forma verborum*.

Formalium; Gemma, ſeu aurea lamina gemmata, poſita in fibula pluvialis Epiſcopi. [Capiat paramenta, videlicet, amictum ſuper rochetum, aut cottam, & ſuper eo pluviale tempori congruũ, ſine tamen formalio. Cæremonial. Epiſc. lib. 1. cap. 7.] ubi de Sacerdote aſſiſtente loquitur. Aliquando tamen *Firmale* dicitur. Vide *Firmaculum*. *Pectorale*. *Rationale*. *Ephod*.

Formalia; Monialium Vicaria. [Primiceriam etiam, vel formariam admoneo. In Regul. S. Cęſariæ.] Ita fortaſsè dicta, quia ad obſervantiæ formam invigilare teneatur.

Formatæ Litteræ. Vide *Litteræ*.

Formaticum. FR. Caſeum. [Eodem die Dominus Papa, & cæteri Romani ova manducant, & formaticum. Ordo Rom. de offic. divino.] ubi de die Sabbati Sancti agitur, in quo ob gaudiũ Reſurrectionis Chriſti lacticinia comedebantur.

Formido. FR. ſic quædam curioſa antiquorum venatio appellabatur, cui Propheta Iſajas his verbis alludit: [Formido, & fovea, & laqueus ſuper te, qui habitator es terræ, & erit, qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam, & qui ſe explicaverit de fovea, tenebitur laqueo, cap. 24.] Erat itaque hæc ferarum venatio tali artificio diſpoſita; ex una enim parte extendebatur funis variarum avium pennis referta, quam agitando venatores feras terrebant, quę in fugam poſitæ, in pręparatis laqueis, vel in foveis incidebant; ſic enim illam Seneca deſcribit, ac ſignificatum *Formidinis* declarat inquiens: [Nec eſt mirum, cùm maximos ferarum greges linea pennis diſtincta contineat, & in inſidias agat, ab ipſo effectu dicta Formido, lib. 2. de ira, cap. 12.] & alibi idem de hac venatione ait: [Si feras lineis, & pinna cluſas contineas &c. lib. 2. de Clementia, cap. 12.] Atque eleganter Nemeſianus.

Linea quin etiam magnos circundare ſaltus,
Quæ poſſit, volucreſque metu concludere prædas,
Digerat innexas non una ex alite pinnas;
Namque urſos, magnoſque ſues, cervoſque fugaces
Terrificare, linique vetant tranſcendere ſeptũ.

Formula. FR. ſedes, ſeu ſtallum in Choro, quod Galli *Forme* dicunt. [Cum nocte devota vigilat ſuper formulam. In vita S. Radegundis Reginæ.

For-

Fornax Ferrea. FR. captivitas filiorum Iſrael in Ægypto. Deuteron. cap. 4. num. 20. 3. Reg. cap. 8. num. 51. Jerem. cap. 11. n. 4. & can. porrò. 16. quæſt. 3.

Fornix, ideſt, arcus triumphalis. Vide *Manus*. In propria ſignificatione. Vide *Spiculus*.

Forratus. Subſutus: [Cappa choralis pellibus variis forrata. Matth. Pariſ. in hiſt.

Forte Fortuna. FR. fortuitò. [Forte fortuna Epiſcopus, qui ipſum à communione ſegregaverit, defunctus eſt. D. Clemens in can. apoſtol. can. 31.

Fortia, vis, fortitudo, barbara vox.] Eo quòd pagenſis veſter ille eidem terram ſuam in loco nuncupante illo per fortiam tuliſſet, & poſt ſe retineat injuſtè. Marculf. lib. 1. formular. cap 28.

Forum Rei Sequendum. Vide *Pulſo*. Dicitur etiam *Forus* ex Iſidoro in cap. forus, de verbor. ſignific.

Fossarius, antiquum, ac pium Clericorum officium [Primus igitur in Clericis foſſariorū ordo, qui in ſimilitudinem Tobiæ ſancti ſepelire mortuos admonentur. D. Hieron. ep. 13.] & de Muliere ſepties icta idem ait: [Clerici, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, & foſſam humum lapidibus conſtruentes, ex more tumulum parant] FR. Vide Baron. An. 34. n. 288. & hic *Bordinatus*. Decanus in dict. *Decania*. *Laborantes Lecticarius*. *Libitinarius Porticani*.

Fossata. FR. fovea, cavea: [Illæ quoque expenſæ, quæ fiunt pro foſſatis, & alias pro terris ædificandis, ut uberiores fructus producant. Extrav. comm. de decimis §. Illæ quoque.

Fossatum. FR. exactio quædam, cap. 4. lib. 3. tit. 49 Decretal.

Fossores Puteorum. Vide *Laccarius*.

Fossorium, fovea, cavea: [Foſſaria habetis, venas aquarum viventium poſſidetis. Petrus Cellen. lib. 3. epiſt. 2. Aliquando Eremitarum lectum denotat, quia ad inſtar foveæ formabatur. [Sequenti die conventus à labore rediens, & ante portam, facto primo ſigno nonę, ſecundum expectans, ſenior ex eis cùm ſtans ſuper foſſorium ſuum, ſe reclinarit, & nonam de Domina noſtra diceret, ſic ſtando leviter obdormivit. Cæſarius, lib. 7 cap. 39.] FR. Aliquando verò ligonem ſignificat. [Secures, & foſſoria accipiunt. In vita S Godardi, cap. 11. [Preſbyter Canonicus Eccleſię regularis pręfatum iniquitatis filium, foſſorio arripto, percuſſit, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 18. Et inferiùs ibidem clariùs ſignificatum vocabuli explicatur, ſic: [Si verò (quemadmodum perhibetur) Sacerdos iſte priùs ab illo percuſſus, ſacrilego mox cum ligone in capite repercuſſit:] Et poſt pauca ſequitur: [Non videtur idem Sacerdos in pœna homicidii penitus excuſari, cum ratione inſtrumenti, cum quo ipſe percuſſit, quod cùm grave ſit, non ſolet levem plagam inferre &c.

Fotiniani. FR. hæretici à Photino ex Galatia, ſeu Gallogræcia Smyrnenſi Epiſcopo ita denominati, qui aſſerebant Jeſum à Maria ex Joſepho generatum, ac cam Ebionitis conveniebant. 24. quæſt. 3. can. 39. Vide *Ebionitæ*.

Fotrum, armarium, quod vulgò *Credentia* dicitur, in quo vaſa reponuntur, ſeu capſa, quæ italicè *Forciero* dicitur. Quomodo pertinet ad ſtatum tuum viſio fotri hujus. Cæſarius, lib. 9 miracul. cap. 29.] Ubi ex verbis ejuſdem Auctoris ſatis clarè colligitur fuiſſe capſam pro vaſibus ad fercula menſæ neceſſariis conſervandis, ut hodie in Principum ſervitio credentiæ formari ſolent.

Fovea. Vide *Foſſata*. *Foſſorium*.

Fragrasco, fragrantiam reddo; hinc Petrus Cellenſis de Eccleſia in perſecutionibus ſublimata loquens, ait: [Sententia dubia quæſtionibus ventilata clareſcit, ſpecies aromatica piſtillorum tunſione fragraſcit, Eccleſia oppreſſione malorum creſcit, lib. 5. epiſt. 4.

Framea. FR. Haſta, ſeu lancea. [Inimici defecerunt frameæ in finem, pſalm. 9. n 7. Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ, pſal. 13. n. 14.] Idem nomen in pſal. 21. & pſalm. 34. nu. 3. [Frameam ſuſcitare ſuper paſtorem meum. Zachar. cap. 13.] Tacitus in multis locis de moribus Germanorum lanceam, ſeu haſtam denotare oſtendit; Divus verò Aug. ſuper pſalm. ait: Gladium bis acutum, hoc eſt framea.

Francia. FR. diſtincta à Gallia: [Sic in honorem duodecim Apoſtolorum eligimus quatuor planè de Francia, quatuor de Aquitania, quatuor de Gallia,] Et inferiùs. [Vocatur denique Prior hujus ſcholæ Raino, Ingelbertus, & Ingelerii de Francia. Alii de Aquitania Doſde, Amis, Amat, & Bernardus: de Gallia Frederig, Octone, Mellitus, Stefanus.] Et poſt pauca: [Pro qua cauſa annuatim volumus de Regnis noſtris Francia, Aquitania, & Gallia remunerari. In Privileg. Caroli Magni apud Torrigium de Cryptis Vatican. editione 2. pag. 507. & 508. Volumus atque præcipimus, ut omnes noſtræ dictioni ſubditi tam Romani, quàm Franci, Alemani, Bavari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Friſones, Galli, Britones, Longobardi, Guaſcones &c. Idem Carolus Magnus apud Gratianum in can. volumus. 11. quæſt. 1.] Hęc tamen ratio differentię à variis Auctoribus variè aſſeritur. Robertus Canalis in primis Arboriacen. Epiſc. in ſua gallicana hiſt. ait, quòd tempore Attilæ Gallo-francia vocari cœpit. Gordonius verò in ejus Chronica ad annum 451. inquit: [Ab hac victoria Moroveus ditionem ſuā in Galliam dilatavit, occupataſque provincias Galliam nominavit.] Ivo tandem Carnoten. in ejus Chronicon ſcribit: [Francos lingua attica Valentinianus Imp. à feritate vocari voluit.] Sed quidquid ſit; Roberti tamen Canalis relatio non ſubſiſtit; nam multis ſeculis poſt Moroveum, nempè, temporibus Caroli Magni, ut ſuprà viſum eſt, adhuc nomina Galliæ, & Franciæ à cæteris Celtiberis provinciis diſtinguebantur, imò multò poſt præfatum Carolum Francia à Navarræ provincia, & Delphinatu diverſificabatur In Extrav. comm. de cenſibus. Vide *Borbinatus*. *Gallia*. *Porticani*.

Francigena. FR. in Francia genitus. [Zacharias,

rias, ſcilicet, Regem Francorum, non tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo, quod tantæ poteſtati erat inutilis, à Regno depoſuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in ejus locum ſubſtituit, omneſque Francigenas à juramento fidelitatis abſolvit. can. alius item 15. quæſt. 6.

Franci. FR. Vaſſalli ſine feudo. Gloſſa in l. penult. de maleficiis.

Francisca, ſecuris, bipennis, [Accepit autem Rex franciſcam ejus, quæ vocatur bipennis, & projicit in terram. Hincmar. in Remig.] De eadem etiam inquit Flodoardus: [Rex ergo ſtructas circumjens ritè phalanges, ad eum, qui dudũ percuſſerat urceum, pervenit, ſpretiſque ipſius armis ejus franciſcã projecit in terram, lib. 1. hiſt. Rhemenſ. cap. 13.] Alii tamen gladium, ſeu enſem ſignificari exponunt. [Et extenſa manu franciſcam ejus terræ dejecit, quæ ſpatha dicitur. Ammon. de Geſtis Francorum, lib. epiſt. 12.] Vide *Biſacutum*.

Franciscani, Regulares, de quibus hìc fit mentio in dictionibus. *Breviarium*. *Cereus Paſchalis*. *Cippus*. *Cordigeri*. *Gardianus*. *Genuflexio*.

Frascatæ Ædes. FR. Oratorium in Vaticana Baſilica. [Quidam de Anglorum gente Romam venerunt, qui in Oratorio B. Gregorii Papæ, & Confeſſoris Chriſti, in Principis Apoſtolorum æde Fraſcatę conſtructa, unam tabulam argenteã poſuerunt. Anaſt. Biblioth. in Benedicto III.

Frater. FR. titulus Religioſorum etiam tempore Jo. Chryſoſtomi ſolitus, & Monachi. *Fratres* dicebantur, can. ad menſam 11. quæſt. 3. hodiè tamen prænomen *Domni* uſurpant. *Fratres* vocat Papa Cardinales, & Epiſcopos. Vide *Frerius*. Quatuor modis in Scriptura frater dici notat Hieron. adverſ. Helvidium.

Fraticelli, Hæretici. Vide *Beguardi*.

Frea. FR. fatidica. Apud Septentrionales olim pro Dea habebatur. Hiſt. Longobar. cap. 8. & ejus Annotat. in lib. 1. Item *Frea* dicebatur Mulier, quæ ſub tutore, vel curatore poſita erat, l. ſi quis fream. De his, qui ſine voluntate Mundualdi.

Freda, & *Fredda*. FR. pœna pecuniaria juxta formam bannimenti, ſeu banni, vel legis, l. ſi quis alienam, de raptu, l. ſi quis cum altero, de teſtibus l. ſanguinis, de reverentia Eccleſiæ, & Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 21. 40. 41. à Germanica voce *Frid*. Vide *Fredum*.

Fredum, pœna pecuniaria, ſivè compoſitio. Gregor. Turon. lib. 4. de miraculis S. Martini, cap. 26. à vocabulo germanico *Frid*, quod pacem ſignificat; nam mediante pœnæ ſolutione, componitur pax inter eum, & fiſcum.

Frendor, fremitus, & ſtridor dentium in rabie; [Docuiſti calcandos eſſe frendores diabolicos. S. Athanaſius in epiſt. ad Luciferum Epiſc.] de comminatione hæreticorum agens ait, de quibus alibi idem inquit: [Tanquam frendoribus tuis poſſit ſervorum Dei vigorem ſuperare.

Frequentia. FR. ex duabus vicibus intelligitur. Vide *Monialis*. Item frequentia malorum actuum. Vide *Paſſivitas*.

Frérius. Frater, nomen à Græcis corruptè Religioſis attributam. Greg. Pachim. in hiſt. lib. 5. cap. 8. Hinc Equites Hieroſolymitanos, hodie Melitenſes, *Freiros* Cantacuzenus appellat, Hiſpani *Frailes*, & Galli *Frere* dicunt.

Freta. FR. bona, ſeu poſſeſſiones. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtitut. 22.

Fribusculum, indignatio, livor parùm conſiderabilis; ut ſolet inter cognatos, & amicos evenire. Alii verò *Frivoſculum*, *Friviculum*, & *Friguſculum* legunt, à frivola paſſione.

Frictrix. Mulier inhoneſta, & libidinoſa. [Aſpice lupas popularium, libidinum nundinas, ipſas quoque frictrices, & ſi præſtas oculos abducere ab ejuſdem propudiis occiſæ in publico caſtitatis. Tertull. de pallio, cap. 4.] Quas mulieres *Latrinarum antiſtites* ibidem vocat.

Frig, idem ac *Frea* in locis ibi cit.

Frigora. Vide *Frigoriticus*.

Frigoratio. Vide in dict. ſequenti.

Frigoriticus, quartana, ſeu tertiana febricitans. [Frigoritici quidam cum fide venientes, candelam in votis offerunt, & abraſum ſepulcri pulverem ſumunt, quem aqua mixtum bibunt, & ſanitatem hujus Sancti meritis adipiſcuntur. Flodoard. lib. 2. hiſt. cap. 14.] Eodem vocabulo uſus eſt Gregor. Turonen. inquiens: [Poſtquam mihi vir ille retulit, & hanc mihi pallam tradidit, præſumpſi fateor eam abluere, & frigoriticis potum dare: ſed mox, opitulante divina virtute, ſanabantur. De gloria Mart. lib. 1. cap. 6.] Hinc hujus febris acceſſio *Typus frigoriticus* dictus eſt: [Nam ſi quis typos frigoriticos incurrens, nocte una ad ejus tumulum deprecans vigilaverit; mox compreſſo acceſſu, adipiſcitur medicinam. Idem Turonen. lib. de gloria Confeſſorum, cap. 15.] Eadem febris ſpecies à frigore *Frigoratio* etiam ab eodem ibidem appellatur, ubi ſic: [Dato igitur mane, redivit ad propria, nec ultra hoc modo frigorationis, vel confractionis ullius pertulit gravitatem.] FR. talis morbus dicitur etiam *Frigora*; ſic in vita S. Cæſarii Epiſcopi:] Si habes, da mihi de drappo S. Cæſarii propter frigoras, quia multum valet.

Frischinga, ſucula, porcula. [Quando parochias circuitis, nolite graves eſſe Presbyteris, petentes friſchingas. Hincmarus.] Et alibi idem de ordinatione Epiſcopi Hidenulphi loquens ait: [Exigendo denarios, vel caballos, aut verres, ſeu friſchingas.] Recentes Rheni colones *Friſchling*, & Tholoſani *Fretigues* hujuſmodi tenera animalia vocant. Reperitur etiam in eodem ſenſu penes ſcriptores *Friſcinga*. *Frincinka*, & *Friſgunga*.

Frixum. FR. ſagitta, jaculum, italicè *Frezza*, l. de omnibus, l. ut omnis, de quantitate ſolidorum.

Frocca, *Froccus*, & *Frocus*. Vide *Flocus*.

Frontellum. Vide *Brudatus*.

Frumentarius. Vide *Cerealis*.

Frustratorius. Vide *Dilatorius*.

Fucus. FR. Ceruſſa, & purpura, quæ fœminæ faciem ornant, & colorant; ſic *Fucatus* eadem ceruſſa coloratus dicitur; metaphoricè tamen pro fictio-

fictione accipitur. [Nunc patenter excuſationibus fucatis, & frivolis innitentes. Clementina de ſentent. excom. cap. 1. Si vitium frontis alienus fucus inauret, de conſecrat. diſt. 5. Fucatis tamen coloribus aſſerentibus, ob fugam melioris vitæ, aut arctioris obſervantiæ &c. In extrav. comm. de regularibus tranſeuntibus ad aliam relig. cap. 1.

Fuco. FR. infuco, ſeu fuco illinio; [Fucare figmentis, quò vel rubicundior, vel candidor, vel verecundior appareat, adulterina fallacia eſt, can. fucare, de conſecrat. diſt. 5.] Hinc diſtichon illud:

Si vitium frontis alienus fucus inauret,
Gloria frontis obit, cùm color hoſpes abit.

Fugalia. FR. feſta Romanorum in menſe Februarii ob memoriam recuperatæ Reipub. libertatis, Regibus deletis, quæ à Cenſurino *Regifugium* appellantur, in quibus diebus inhoneſtè, & libidinosè debacchari ſolebant. [Quare D. Aug. ait: [Et verè fugalia, ſed pudoris, & honeſtatis, lib. 2. de Civit. Dei, cap. 6.] Qua immoderantia in eodem prorſus menſe abutuntur etiam nunc Chriſtiani in bacchanalibus, cujus ſynonyma. Vide in dict. *Bacchanalia*.

Fugitivus. Vide *Exulatitius*.

Fulboran, vox Saxonica *Follaberen*, ideſt, bene genitus; ſic in legibus Longobardicis filius legitimus intelligitur. [Si quis dereliquerit filium legitimum unum: quod eſt fulboran. lib. 2. tit. 4.

Fulcarius, qui Principis falconum cuſtodiæ præeſt: [Raynaldus Joly civis Toloſanus Fulcarius Ducis Andegaviæ. In vita S. Thomæ Aquinatis.] Vide *Falconarius*.

Fulcimentum. Vide *Deſtina*. *Fulmentum*.

Fulcinatorium. Scipio, baculus incumbitorius. [Fulcinatorio, quo utebatur, terram paulatim egerens, ſubitò fideli famulo ſuo largam fonticuli undam donavit. In vita S. Deicoli, cap. 3. §. 14.] Alii tamen melius *Fulciatorium* legunt. Vide *Baculus*.

Fulfrea, ſeu caſtigatiùs *Fulfreal*. FR. Ingenuus. [Si mulier libera, ſeu fulfreal ſuper furtum comprehenſa fuerit. In legib. Longobard. lib. 1. tit. 25. leg. 6.

Fulgetrido, ſplendor. [Columnæ priſcorum fulgetridine emergunt. In vita Sancti Boniti Epiſc.

Fulina. Coquina, à fuliginum copia ita denominata. Iſidor. in Gloſſa.

Fulinarius. Coquus. Iſidor. ubi ſuprà.

Fullo. Vide *Sarculum*.

Fulmentum, fulcimentum, pro columna etiam accipitur. [Fulmentis aquitanicis ſuperba. Sidon. lib. 2. epiſt. 10.

Fumagium, ſolutio pro panis coctione piſtoribus debita, quæ etiam *Furnaticum* denominatur.

Fumenteria. FR. vectigal pro quocumque camino, ſeu domo ſolvendum. Bull. Caſin. tom. 2. conſtit. 303. 304. 313. 314. 315. 316. 329.

Functiones Publicas Agere, vel *habere*. FR. collectas, gabellas, impoſitiones, ſeu tributa exigere, idem ac redhibere, l. audivimus, Ne liberi homines opprimātur. Bullar. Caſin. to. 2. cōſtit. 71.

Funda; marſupium. [Invenit in via burſam magnam, quaſi plena eſſet denariis tumeſcentibus, quā uſitato vocabulo fundam appellant. Sanctus Bonaventura in vita D. Franciſci, cap. 7. Reverſus eſt ergo ad fundam cum fratre, & juvene quodam, qui erat in via. Ibidem.] Vide *Saccipcrium*.

Fundatum, & *Fundata*, textile ex ſerico. [Fecit vela holoſerica majora ſigillata, habētia periclyſim, & crucē de blattis, ſeu fundata. Anaſtaſ. Bibl. in Leone III.] Et alibi idem; [Calicem octogoni fundatū in foliis.] FR. Adhuc tamen inexplicabile hoc vocabulum remanet, an *Fundatum Calicem* dicat, ideſt, fuſum à *Fundo* verbi ſupino corrupto an *Fundatum*, ideſt, fuſum; ſic idem Bibliothecarius in eodem Leone inquit: [Calices majores fundatos ex argento,] ubi rectè fuſos, ad differentiam malleati metalli diſtinguere videtur; de textili ſiquidem erit facilis intelligentia, ideſt, attalica periſtomata, quæ gallicè *A fondsdor*, & italicè *In fondo d'oro*, ſeu *d'argento*, dici ſolet. At cum oculatiſſimo Henrico Spelmano in hujus vocabuli ſignificatione dicere oportet, [Tu tibi Oedipus eſto.] Cæterum. Vide *Blattum*. *Drappus*.

Funerale. Vide *Baldachinum*. *Libitina*.

Funerarii. Vide *Decani*. *Foſſarius*. *Laborantes*. *Porticani*.

Funis Contentiosus. Tertullianica metaphora, de prolixa contentione dicitur. [Sed non decet ultra funem contentioſum alterno ductu in diverſa diſtendere. De pudicit. cap. 2.] Ac alibi idem de longa, & infructuoſa Chriſtiani cum Hebræo diſputatione loquens, ait: [Alternis vicibus contentioſo fune uterque diem in veſperam traxerunt. Adver. Jud.

Fur. Vide *Derectarius*. *Emanſor*.

Furbatto, præter intentionem homicidium per levem vapulationem committo. In, l. Salica, tit. 38.

Furnio. FR. in furnum imponere, ideſt, panem coquere. [Invenimus eidem conventui domos convenientes, & neceſſarias ad braſiandum, & furniandum. Matth. Pariſ. in hiſt. ad An. 1258.

Furor, verbum. Vide *Derobo*.

Furiosus. Vide *Fanaticus*.

Furtum. FR. eſt omnis illicita uſurpatio rei alienæ, can. pœnale 14. quæſt. 5. Vide *Peculatus*. Furtū verborum quid ſignificet. Vide *Signum*.

Fusio. Vide *Indictio*.

Fustanum, tela ex lino, & bombace contexta ad modum (ut vulgò dicitur) ſpinæ. [Quidquid ex privata pecunia fuſtani, & purpurę coemere poteris, his jumentis in Pomeraniam dirigas. Andreas Abbas in vita Ottonis Bambergenſis Epiſcopi.] Italicè *Fuſtagno* dicitur.

Fustigo, & *Fuſtigor*. FR. baculo percutio, & percutior, 5. decretal. tit. 39. cap. 23.

Fustis, frutex, arbuſcula. [Si quis in ſylva fuſtem ſignaverit, & non capulaverit, in l. Salica, tit. 27.

Fuxolium. FR. Gabellæ chartula. Italicè *Bolletta*. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 308.

G

G. FR. Ultramontani in ſæculis corruptis, quando, nimirum, barbara vocabula, & orthographiam in latinum ſermonem immiſerunt, hujus literæ vicariam V. appoſuerunt, ſic VVilielmus pro Gulielmo, Vido pro Guido, VVerra pro Guerra, Vadium pro Gadium. Vide *Gadium*, & ſimilia, de quibus dictum eſt in dictione *Diſcapia*.

Gabalus, in prima impreſſione hujus tractatus dixi hanc vocem patibulum, ſeu crucem ſignificare, ab etymologia germanica, in quo idiomate *Gabal*, patibulum, ſeu furcam ſignificat; ſed deindè meliùs hujus dictionis ſenſum perquirens, montem ſignificare detexi; ſic nomen *Heliogabali* Imperatoris, qui *Gabalus*, à vocabulo *Gebel* Arabicè, ideſt, mons appellabatur, deinde vocabulo Græco-arabico *Heliogabalus*, hoc eſt, ſolis mons denominatus fuit: ſic etiam ſimile perobſcurum vocabulum ex Aldhelmo, cap. 3. de Virg. dilucidatur, ubi ſic ait, de Chriſto loquens: [Verticem Gabali ſcandens ſexta ſabbati, hoc eſt, paraſceve] ac benè intelligitur Redemptorem noſtrum in hac die montem aſcendiſſe calvarium, ut crucifigeretur. FR. Nihilominus adhuc primus ſenſus ſuſtinetur; nam ut ait Capitolinus in Opilio Macrino, quod hic Imperator duo nomina *Pii*, & *Felicis* à Senatu ei oblata primum recuſans, ſecundum acceptavit, ob id in eum græcum epigramma publicatum fuit, cui Imperator ſic reſpondit:

Si talem grajum retuliſſent fata poetam,
Qualis latinus Gabalus iſte fuit,
Nil populus noſſet, nil noſſet curia, magno
Nullus ſcripſiſſet carmina tetra mihi.

Ubi hæc Caſaubonus notavit: [Crucem vocabant gabalum, ut eſt apud Nonium, Hinc gabalus, homo cruce dignus.

Gabaonita, ſeu *Gebanita*. Vide *Stacte*.

Gabarus. FR. Stultum, & inſipidum ſignificat. Iſidori gloſſa.

Gabasta, vas ad vinum ferendum. [Iterum in Gabaſta bibiſti. Paul. Diacon. lib. 17.] Fortaſsè ex græco idiomate κάβος, quod eſt vas pro vini menſura.

Gabæ. Vide *Publicanus*.

Gabain, FR. hæbraica vox Publicanos, & *Gabba* Publicanorum Principem ſignificant, unde *Gabellæ* nomen deductum exiſtimat Baron. An. 31. num. 73. Vide *Pariſim*. *Publicanus*.

Gabbara, Ægyptiaca vox ſignificat cadaver exſiccatum, & aromatibus conſervatum, quod vulgariter in officinis *Mumia* dicitur. [Æegyptii ergo ſoli credunt reſurrectionē, quia diligenter curant cadavera mortuorum. Morem enim habent ſiccare corpora, & quaſi ænea redderē, Gabbaras ea vocant. D. Aug. tract. 1. de Reſurrect. mort. cap. 12.] Et ibidem Plinium irridet, qui putavit hoc vocabulum fuiſſe alicujus perſonę nomen. Iſidorus tamen *Galbares*, & *Gabares* habet. FR. apud Baron. Anno 34. nu. 145.

Gabatha, vas rotundum, & concavum, quod pro penſili lychno inſervit, ad cujus ſimilitudinem Romę pręſertim in Lateranenſi Baſilica ad Altare majus nonnullæ perſpiciuntur, ex dono Aſcanii Cardinalis Columnæ. In ſacello Pontificio, ubi Euchariſtiæ Sacramentum aſſervatur, noctu, dieque exiſtunt duæ gabathæ, in quibus loco olei ardet continuò cera, quarum formam pro curioſa Lectoris eruditione hic delineandam curavi

Qui lychni pro luminis alimento olim oleum habebant; ſed Paulus IV. deindè (ut Jo: Baptiſta Tufus in illius vita refert) cereo pabulo in eis lumen perenne ſervari ordinavit. FR. Torrigius verò de Cryptis Vatican. editione ſecunda, pag. 513. addit inſuper, quòd præfatus Pontifex ad curam harum gabatharum duos miniſtros deputaverit, & quod Gabatha *Gavata* etiam dicebatur, quæ patinam ſignificat, quarum aliquas vidiſſe memini ad lagenæ figuram ex Rhodo inſula allatas, quando, ſcilicet, Equites Hieroſolymitani ex ea inſula expulſi, ſacra utenſilia ſecum in Melitam attulerant, ac uſq; ad noſtra tempora hæ Gavatę conſervabantur. Patina enim planiformis potiùs exiſtit; hinc Ennodius Ticinen. Epiſc. ad ſubjecta ejus carmina hìc allata hujuſmodi titulum ſuper ſcripſerat, nempè: [De compoſitile habente ſeptem gavatas.] Carmina verò ſunt hæc: epigr. 22.

Diverſis dapibus confinia proxima ſervat,
Dum claudit variis fercula multa viis;
Limitibus certis, quod junctus dividit ordo
Unus in argento, quam benè ventor habet.

Itaque *Gavata*, vel *Gabatha* patinariam formam retinebat, quam tamen in ſacello pontificio diverſificatam fuiſſe exiſtimo, quando ceram loco olei adhiberi Paulus IV. mandaverat, & in for-

formam phialæ decollatæ ab Artificibus fabricata fuit, ea ratione, quia cera liqueſcens, & rareſacta creſcit, ac diffunditur. Cæterum apud Torrigium loco cit. pag. 505. in privil. Caroli Magni habetur: [Fecimus ibi tres Cruces, unam argenteam cum gravata, auream habentem auri libram unam, & aliæ duæ Cruces, argenteæ cum gavatis ſuis, habentem duodecim libras argenti unam, & duodecim argenti alteram, & gravatas duo, lib. argenti unam, & ſimiliter & alteram] & inferiùs. Duodecim gravatas duo aureas, & decem de argento cum catenis de oricalco] :||: Item *Gabatha* etiam dicitur. [Obtulit in Baſilica S. Petri buttonem de argento puriſſimo cum gabathis argenteis pendentibus in catenulis ſeptem. Anaſt. Biblioth. in Leone IV.] Et ibidem. [Gabatham ſaxicam ex argento puriſſimo penſantem libras tres.] Dicitur *Saxica*, quia ad formam conchiliæ marinæ fabricata erat, & *Saxica* dicitur conchilia, quia in ſaxis nutritur. Corrigendus igitur eſt Tertulliani locus, lib. 5. cap. 5. adverſ. March. ubi ait [Vaſculorum, & grabatarum purgatio.] Latinus enim Latinius in ejus Biblioth. Sacra ad d. Tertull. locum *Gabatharum* corrigit. Item hæc vox ex vi hebraicę vocis locum eminentem ſignificat, ut in dict. *Gabalus* diximus; ſic D. Jo: cap. 19. in ſignificatione tribunalis uſus eſt, inquiens: [Pilatus autem cùm audiſſet hos ſermones, adduxit foras Jeſum, & ſedit pro tribunali in loco, qui dicitur lithoſtrotos, hebraicè autem Gabbatha.] Quæ vox hebraica, licèt non ſit ſynonyma græcæ dictioni; in utroque tamen idiomate idem locus ſignificatur; erat enim locus iſte, in quo Pilatus reſederat, cum pavimento lithoſtroto, ideſt, variis coloratis lapidibus ſtrato, atque pavimento elevato, quia [Gabbatha dicitur, quòd pavimento elevatus eſſet locus. Trimel. in notis. Vide *Lithoſtraos*. *Huſtingus*.

Gabellum, nonnulli exiſtimant gabellam, & datium hoc vocabulum ſignificare in Anaſt. Bibl. qui in Stephano III. ſic ait: [Rex reddere promiſerat Faventiam, cum Caſtro Tiberiaco, ſeu Gabellum.] Itaque caſtrum, & non datiũ erat; nam *Tyberiacum* terra eſt, quę hodie vulgariter *Bagnacavallo* dicitur, & antiquitus *Gabbeum*, & *Ad caballos*; quare *Gabellum*, & *Gabbeum* idem eſt.

Gabriel. FR. hebraica vox, & eſt nomen Angeli, latinè ſonat *Vir Dei*; nam ut habetur in Iſaja, c. 22. n. 17. dictio *Gaber* homo intelligitur; undè legunt LXX. [Homo, qui non proſperabitur.] & *El* Deus hebraicè dicitur: quare S. Proclus, orat. 1. in laudem V. M. de ejus Annuntiatione loquens, inquit: [Reverere ſaltem ò homo, Archangeli appellationem: is namque, qui lætum illum nuntium Mariæ detulit, Gabriel vocabatur. Et quid quæſo Gabriel interpretatum ſonat? Arrige aures, & diſce: Deus & homo. Qui itaque ille, quem annunciabat, Deus erat, & homo; quo facilius diſpenſationis myſterium perſuadeat, rei miraculum notatione nominis anticipat.] Sed aliter D. Hieronymus, qui ſic inquit: [Gabriel in lingua noſtra vertitur *Fortitudo Dei*, vel *Robuſtus Dei*: unde eo tempore, quo erat Dominus naſciturus, & indicturus bellum dæmonibus, & triumphaturus vi de mundo; Gabriel venit ad Zachariam, & Mariam: In Dan. lib. 1. cap. 8.

Gadium, pignus, ſive arrha, & ſpecialiter in duellis in ſignum manifeſtum obligationis ad duellandum. [Cùmque inſtare rurſum, ei judices præceperunt, ut ſecundùm morem regionis, illud, quod ipſi vocant gadium, rei, videlicet, ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejuſdem Gerardi Prioris manu poneret, qui velut ex bona conſcientia audacter gadium in manu ejus ponens ait; hujus, ut dixi, rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus, vel duello idipſum probaturus. Petrus Muric. lib. 1. de mirac. cap. 8.] Alii tamen *Vadium* & nonnulli *Gagium* à gallica dictione *Gage* pignus, vel arrhabonem ſignificante deducunt. Vide *Gageria*.

Gageria. FR. idem ac ſuprà, & ſignanter denotat pignus, quod ratione debiti cenſus recipitur. [Gageriæ ulteriùs non recipiantur. Nom. Ciſterc. par. 1. cap. 3. Inſinuatione præſentium declaramus, quòd gageria, quam de feudo Eccleſiæ tuæ ab M. dignoſceris recepiſſe, à te poteſt liberè detineri, fructibus non compenſatis in ſortem. 3. decretal. de feudis, c. 1.] Ubi ineptè Gloſſa hoc vocabulum explicat his verbis: [Gageria, ideſt, pignus, ſive feudũ, vulgare Theutonicorum.] Si autem Gageria feudum ſignificaret, quomodo ibi diceretur, *Gageria, quam de feudo*? ergo ſenſus eſſet, feudum, quod de feudo; at qualis ineptia? ſtultiſſimi inſuper eſſent Ciſtercienſes præcipientes recipi feuda, quandoquidem dixere ſuprà, [Gageriæ ulteriùs non recipiantur.] Vide *Gadium*.

Gagium, & *Gaja*, lucus, & denſa ac apoca ſylva. [Si quis accipitres de ſylva tulerit, excepto de gajo Regis, habeat ſibi. In legibus Longobar. lib. 1. tit. 25. leg. 28.

Gajanitæ hæretici. Vide *Eutychiani*.

Gaja. Vide *Gagium*.

Galæa, & *Galea*, navis longa, trieris, vel triremis. [Ubi galæam benè armatam aſcendi, & ad proſequendum inter ultramarinum, nautæ remis, & velo ſollicitè inſiſtebant. Guliel. de terra Sancta, apud Caniſium.] Reperitur etiam vox græca γαλέα in eodem ſignificatu. Item latinè abſque diphthongo. [Convenire fecimus apud Piſas victorioſum ſtolium galearum, Chron. Auguſt.] Fortaſſe à *Galea*, piſcis ſpecie, propter figuram ſic appellata. FR. ſeu potiùs à *Galea*, ideſt, caſſis; hinc verſus ille

Armo caput galea, pelagus procurro galea. [Et lignamina deferant galearum &c. Sunt etiam qui pro cupiditate ſua in galeis, & piraticis Sarracenorum navibus regimen, & curam gubernationis exercent. 5. decretal. tit. 6. cap. 6. Omnium tam Clericorum, quàm laicorum, quos ceperat in galeis, de ſentent. & re judicat. in ſexto, cap. 2. Mallem habere pauciores galeas benè armatas, & de bona gente, quàm plures non ſic. Sannutus de ſecretis fidelium, cap. 5.

Galatia. Vide *Gomorra*.

Gae-

Galdonia. Vide *Geldonia*.

Galeatus. Vide *Prologus galeatus*.

Galeria, locus, ſeu cubiculum variis curioſitatibus ornatum. [In curte alia, quæ galeria dicitur, fecit latam, & ſpatioſam, ut ampliſſimè Pontifices cum famulis hoſpitarentur. Anaſtaſ. Bibl. in Gregor. IV.] Vide *Curtis*.

Galerus, & *Galerum*. FR. pileus; hodie verò de Cardinalitio pileo ferè intelligitur, quo in ſolemnibus equitationibus, & feſtivis proceſſionibus utuntur; at in illis pro tegumento, in iſtis pro umbraculo adhibetur. Antiquitus autem in Conſiſtorio quoque, & in Conciliis deferebatur, ut in dict. *Conſiſtorium*, & dict. *Calyptra* ſcenographicè demonſtravimus. Quod conceſſum fuerat in Concilio Lugdunenſi ab Innocentio IV. [Lugdunique ab eo Pontifice, quod ſervatur, primum eſt conſtitutum, ut Rom. Eccl. Cardinales in publicum adequitaturi, galero rubente inſignirentur, non ſolùm, quo à cæteris ſint inferioribus conſpicui, ſed ut ipſi admoneantur debere, qui illa poſt Pontificalem majore omnium ornentur dignitate, ad effundendum pro fide catholica, & Chriſtiani populi ſalute ſanguinem paratos eſſe. Blond. decad. 2. lib 7.] Circa verò hujus Concilii tempus, ſic idem refert: [At Philippus Rex Franciæ ad annum, qui jam inchoaverat, duo de quinquageſimo, & duodecies centenum, ad Pontificem Innocentium Lugduni agentem ſe contulit:] qui Regis acceſſus ante celebrationem præfati Concilii interveniſſe idem ait. At Odoricus Raynaldus Baronii continuatuor ad annum 1245. hoc Concilium ponit. Bernardinus verò Corius in Mediolanenſi ejus hiſtoria inquit Innocentium anno 1242. galerum rubrum Cardinalibus conceſſiſſe ante prædicti Concilii intimationem. Vide *Calyptra*. *Hura*. *Pileus*.

Galgulus, avis. Vide *Aurugo*.

Galilæa, quo vocabulo totum tempus Paſchale uſque ad Aſcenſionem Græci appellare ſolent, quia Chriſtus in toto hoc temporis ſpatio in Galilæa regione viſus fuerat. Item *Galilea* locum in Eccleſia denotabat, ubi in omnibus Dominicis per annum proceſſio terminabatur, in qua præcedebat Epiſcopus, & ſequebatur Clerus, ad denotandum Chriſtum poſt reſurrectionem Diſcipulos ſuos in Galilæam præceſſiſſe. Vide *Proceſſio*.

Galilæus, agnominatus eſt Chriſtus, ac etiam Chriſtiani ejus ſequaces ex contemptu. [Quando autem me Galilæus ille convenit recalvaſter, naſo aquilo, qui in tertium uſque cœlum per aerem ingreſſus eſt. Lucianus.] qui de D. Paulo loquitur, de Chriſtianis verò apud Theodoretum ſic habetur: [Ac primùm vetuit, ne Galilæi (ſic fidei Servatoris noſtri conſecratos nuncupabant) poeticam, rhetoricā, aut philoſophiam diſcerent, lib. 3. hiſt. eccleſ. cap. 7.] ubi de Juliano Apoſtata agit, qui ſemper Chriſtum, ac Chriſtianos Galilæos appellare ob contemptū delectabatur, quod Chryſoſtomus etiam teſtatur inquiens, [Galilæos nos in edictis ſuis pro Chriſtianis tum ipſe appellans, tum Principes, ut idem factitarent, exhortans. Orat. contra Gentes.

Gallia. FR. diſtincta à Francia. Vide *Francia*. Ejus provincia. Vide *Ambro*. Galliæ item ſunt tres, *Bracata*, *Togata*, & *Comata*. Gloſſa in-can. In Galliarum 25. quæſt. 2. Quo ad ejus res Eccleſiaſticas, ac alia. Vide hìc *Alleluja*. *Almutium* *Annale* *Baculus*. *Candela*. *Cantor*. *Capitilavium*. *Cereus paſchalis*. *Charivarium*. *Chriſma*. *Ciborium*. *Conceptio B. M. V.* *Corbicularius*. *Diaconus*. *Evangelium*. *Excommunicatio*. *Heribanus* *Hoſtia*. *Hugonottus*. *Inquiſitio*. *Mitra* *Noel*. *Octava*. *Onocrotalus*. *Organum*. *Paraclitenſe*. *Paſcha*. *Subventio*. *Viaticum*. Rogationes in Gallia primò inſtitutæ. Vide *Litania*. Tota Gallia morbo dyſſenteriæ laborabat. Vide *Beſentericus morbus*. Provincia Galliæ comitatus quomodo latinè dicatur. Vide *Speculator*. Galli primi ſaponis inventores. Vide *Smigma*. Item Auctores ſolearum. Vide *Solea*.

Gallia Comata. Vide *Tonſuratus*.

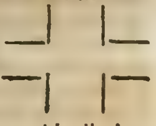
Galliarum Rex. Ejus filii miraculum in Baptiſmo. Vide *Amen*. Quando titulum Chriſtianiſſimi obtinuerit. Vide *Chriſtianiſſimus*. In ejus conſecratione conceditur illi communio ſub utraque ſpecie. Vide *Communio*. Reliqua ad eum ſpectantia. Vide *Chorus*. *Defenſor*. *Epancoliſtus*. *Hoſtia*. *Miſſa ſicca*. *Mitra*. *Numiſma*. *Sacrum Organū*. Umbertus Princeps renunciavit illi delphinatum de anno 1350. Vide *Ordo*. Recens ejus moneta habet figuram Gammadiæ. Vide *Caſula*. Poſt Lotharii Regis mortem quinque Reges diviſim inter Francos regnare cœperunt. Vide *Pentifarie*. Robertus Rex Rhythmum compoſuit *Veni Sancte Spiritus*. Vide *Proſa*. Philippo Galliæ Regi decimæ ſuper beneficia Eccleſ. conceſſæ. Vide *Saladinæ decimæ*. Ludovicus XI. ſigni pulſatilis in meridie pro ſalutatione Angelica inſtitutor. Vide *Salutatio Angelica*. Pipinus Rex in Gallia à Zacharia Papa coronatur. Vide *Francigena*. *Schola Græcorum*. Ludovici XIV. cæremoniæ in ejus ſponſalitio. Vide *Evangelium*.

Gamalis, uſitatum in Longobardicis legibus nomen, quod in aliquotum ſenſu filium legitimum ſignificat, trahendo illud ex græca etymologia γαμήλιος, ideſt, nuptialis, quia natus eſt ex legitimo matrimonio. [De proximis legitimis, aut naturalibus, aut de gamalibus, ideſt, confabulatis, l. 2. §. 7.] Ex quibus verbis potiùs natum antè conſummatum matrimonium ſignificare videtur, ideſt, tempore ſponſalium, quia hujuſmodi lex triplicem filiorum ſpeciem diſtinguit, nempe, legitimos, naturales, & gamales, quorum ultima ſpecies geniti intelliguntur ſub promiſſione futuri matrimonii, ſicut ibi ſequens dictio, ideſt, *Confabulatis* declarat, à verbo *Confabulor*, quod negotiari, promittere, paciſci, & ſimilia ſignificat. FR. *Gamalus* etiam dicitur, l. ſi contigerit. Qualiter quis ſe defendere debeat &c. Ubi unum de proſapia, ſeu familia ſignificare videtur.

Gambuca. Vide *Baculus epiſcopalis*.

Gammadia, γαμμάδια. Veſtis ſacra cum figuris in forma litteræ græcæ Gamma Γ contexta, qua ute-

utebantur etiam Latini, ut in muſivis, & antiquis Romæ picturis conſpicitur; ad præſens autem in planetis utuntur Græci Epiſcopi, ut in dict. *Caſula* oſtenſum fuit. Vide etiam *Polyſtaurium*. *Stauracinus*. Quæ Figuræ ſimul unitæ multas Cruces formant hoc pacto:

[Fecit vela ſerica de praſino quatuor, habentia tabulas de chryſoclavo cũ effigie Chriſti, & in medio Cruces, & gammadias de chryſoclavo cum orbiculis, in quibus ſunt imagines Apoſtolorum. Anaſt. Biblioth. in Leone IV.] Et alibi idem: [Gammadia duo, & columnas argenteas octo.] Igitur hoc vocabulum nedum veſtem, ſed etiã textile hiſce characteribus angulatibus formatum ſignificat, ad denotandum, ut Balſamon inquit, quòd Chriſtus ſit angularis lapis: item in paramentis figuratur etiam litera græca, Ita, hoc pacto H, quæ nomen Jeſus denotat. In muſivis Latinorum picturis, ut jam diximus, leguntur etiam prima elementa, denotantia principum nominis alicujus Sancti depoſiti [Item *Gammadion*, γαμμάδιον, velum, aut ſimile quidpiam, ſimilibus litteris, quæ *gamma* dicuntur, ornatum.

GANNATURA, ſubſannatio, quam Itali *Sogghigno* appellant. [Sed quid mirum, ſi Apoſtolorum oracula, & Juriſperitorum ſcita præfatas frivolorum nænias abominantur? Cùm etiam Gentiles Gentilibus, & Paganis Pagani, quaſi ridiculoſum ſubſannantis gannaturæ opprobrium legantur improperaſſe. Aldhem. de Virg.] Lacerda verò illicitum lucrum hoc vocabulum ſignificare putat; ſed ex verborum ſenſu clarè ſignificatum à nobis expoſitum eluceſcit. FR. deceptus eſt Lacerda fortaſsè, quia nomen ab ejus patrio, & hiſpanico verbo *Ganar*, quod lucrari ſignificat, originem trahere exiſtimaverat.

GAPHANS, FR. cohæres proximior debitoris, l. 3. de debitis, & guadimoniis. Vel is qui retinet uſumfructum donationis. Gloſſa ibidem.

GARALIS, vaſis genus. [Tulit in coronis, ac baziis, atque amulis, garalibus, & cochleariis argenti. Chron. Caſin. lib. 1. cap. 28.] ubi *Baziis* pro vaſis barbarè ſcribitur.

GARATINX. FR. legitima hæreditatis, clara, & univerſalis donatio, l. ſi quis ancillam, de ſponſal. &, l. ſi quis res 2. de Donat.

GARBA. Manipulus ſpicarum, qui theutonicè *Garb* dicitur; hinc Anthelmus de cœlibatus fructu cecinit:

> Qui modò diſrumpunt connubia nexa thororum,
> Et demunt proprias devota mente latebras,
> Mundanæ licita aſpernentes gaudia pompæ,
> Sic demum decies metens ex æquore garbas,
> Ternas accipiet, quia vincla jugalia nectit.

GARDINGUS, magnæ exiſtimationis in Hiſpania Viſigothorum temporibus dignitas. [De accuſatis Sacerdotibus, ſeu etiam Optimatibus Palatii, atque Gardingis. Concil. Tolet. XIII. can. 2.] Voſſius putat fuiſſe Palatii Cuſtodem, quem Itali *Guardiano* vocant. Garzias tamen Loaiſa Toletanus Archiepiſcopus in Collectione Hiſpanorum Conciliorum recognoſcit in hoc officio eximiam dignitatem, in Viſigothorum enim legibus, lib. 2. tit. 1. l. 1. interveniebat in condendis ſtatutis ſimul cum Sacerdotibus, & poſt Duces, & Comites in eiſdem legibus, lib. 9. tit. 2. l. ult. nominatur, ubi ſic habetur: [Si majoris loci perſona fuerit, ideſt, Dux, Comes, ſive etiam Gardingus,] & paſſim inter hujuſmodi digniorem regii palatii triumviratum connumeratur.

GARENA. FR. hoc vocab. habetur in Clement. de ſtatu Monachorum, ſic: [Porrò venationibus, aut aucupationibus omnes ſemper abſtineant, nec eis intereſſe, aut canes, vel aves venaticos, aut per ſe, vel per alios tenere præſumant, nec à familiaribus ſecum morantibus teneri permittant; niſi ſaltus, vivaria, vel garenas proprias, vel jus venandi in alienis haberent &c.] Ubi Gloſſa ſic explicat: [Garenæ non eſt nomen vulgare, & fortè dicuntur à Garrio, garris.] Sed hìc Gloſſator ultra quã quod nil explicet, quoad ſubjectam materiã, nullum etiam cum *Garrio* verbo connexionem habet *Garena*; quia ſi hoc eſſet, duplici R. ſcribi deberet. Item ſi canon ſtrepitoſas venationes Monachis hìc prohibet, quomodo garritus illis permittit? Sed animalium, ſeu ferarum conſeptũ propriè ſignificat ex Gallico vocab. *Garant*, ideſt, ſecurus, ſeu *Garentia*, ſecuritas; nam per talia cõſepta tutò animalia conſervantur, ne poſſint ex incluſione aufugere, quod conſeptum, etiam gallicè *Garens* dicitur. Probatur inſuper ex Vincentio Salerna Monacho Lerinenſi in deſcriptione inſulæ Lerinenſis, quæ hodie S. Honorati, teſte Maſſonio dicitur, ac S. Margaritæ inſulę adjacet in Narbonenſi pelago: hæc habet in præfat. Chron. Lerinen. [Eſt ipſa inſula oblonga, parũ ſublimata, in petroſæ rupis portus plaga. Ibi torpens ſtagnum, in quo olim albidum ſal coagulabatur ad uſus mortaliũ; nunc omnia dirupta, & ſolo æquata, tum fertilis rei frumentarię, pavidos nutrit cuniculos; eratque antiquitus quaſi per dimidiam partem, muris lapideis circumcincta ad diverſigenas animalium ſpecies includendas, more garenarum &c.] Vide *Foreſtes*. *Guarenum*. *Sarajum*. *Vvarrena*.

GARGANGUS. FR. Advena, l. omnes gargangi, de Advenis. Vide *Allophylus*.

GARGATANGUS. FR. Silicet ſecundùm qualitatem perſonæ, l. in omnibus, de plagis, & compoſitionibus.

GARRENS. FR. Actor laudatus, l. ſi quis equum, & ibi Gloſſa. De rebus intertiatis.

GARRHARA, Corona, ſeu clerica Eccleſiaſticorum. [Et nos garrharam in capite facimus in honorem omninò Principis Apoſtolorum, ſuper quem Dei magna Eccleſia exædificata eſt. Quod enim impii ad Sanctũ diffamandũ excogitaverũt, id nos piè facientes, in gloriam illius, & honorem agimus. Petrus Antioch. epiſt. ad Cerularium.] Quod vocabulum à voce *Korac* Arabica, quæ ſphæram ſignificat, corruptum fuiſſe cenſeo, ſeu potius à dictione *Kura*; nam græcè κυρὰ, coronam ſigni-

ſignificat clericalem, ex verbo κείρω, nempe; tondeo. FR. Erat enim antiquitus damnatorum pœna, & præcipuè Chriſtianorum: quando enim hi ad metalla damnabantur, tondebantur illis capita, ita Paulus Diacon. lib. 24. Ac de eiſdem S. Cyprianus inquit; [Semitonſi capitis capillus horreſcit, ep. 77.] Vide *Corona*. *Tonſura*.

GARSIO, famulus, quem etiam Itali *Garzone* dicunt, ac propriè de ephebo dicitur: [Interim exeunt de domibus hoſpitum garſiones cibariis onuſti, & ebrii, ut de ſuperfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia. Petrus Bleſcn. epiſt. 102.] FR. dicitur etiam *Gartio*. [Et ipſa gartionibus, qui eam rapere nitebantur, lib. 2. decretal. tit. 18. cap. 11.

GARTIO. Vide *Garſio*.

GARZONOSTASIUM, vox barbaro-græca ex vocabulo vulgari Garſio, ſeu Garzo, ideſt, puer, & ςάσις, nempè, ſtatio: locus in medio Eccleſiæ ſituatus, & pro pueris tempore divinorum officiorum deſtinatus.

GASACHIO, Adverſarius, colligigans. [Rogo te Judex, ut hominem illum denominatum gaſachionem meum, qui mihi fidem facit de dubito tali denominato, ſecundũ legem ſalicã mihi eum aſtringas.] Vocabulum compoſitum ex theutonicis vocibus *Ga*, nempè, cum, & *Sache*, ideſt litem ſignificãte. Reperitur etiam in lege ſalica *Gaſachius*: ſic [Tunc judex dicere debet, ego gaſachium tuum illum in hoc malo, quod lex ſalica habet &c.] Ex hoc forſitan vocabulo *Goſacchi* denominati ſunt inter Rutenos armigeri eorum militia ſtrenui, qui ſæpè Ottomanicum Imperium exagitant. Quamvìs nonnulli à dictione *Goſa*, quę in eorum idiomate capram ſignificat, etymon trahant; ſunt enim hujuſmodi milites ad ſimilitudinem capræ in curſu agiles, & quaſi rupicaprę pręcipitoſa loca ad deprædandum adſallientes.

GASINDIUM. FR. ſervitium, l. cognovimus, de ſeditione, & ibi Gloſſa. Item pro ſervitutis tempore, l. ſi libertas, de ſucceſſion.

GASINDIUS. Vide *Gaſindus*.

GASINDUS, ſervus: [Dum & nos ad præſens Apoſtolicum virum, aut illuſtrem pro noſtris utilitatibus ibi ambulare præcipimus; ideo jubemus, ut dum illis partibus fuerit demoratus, omnes cauſæ ſuæ, ſuorumque amicorum, aut gaſindorũ, ſeu undecumque ipſi legitimo redibit mittio, in ſuſpenſo debeant reſidere. Marculph. lib. 1. formular. cap. 23.] Ubi dictio *Mittio*, eſt poſita loco *Miſſio*: ſic alibi idem: [Si aliquæ cauſæ adverſus eum, vel ſuo mittio ſurrexerint.] FR. Item legitur *Gaſindius*, ut [Gaſindius Regis] ideſt Regis famulus, l. ſi quis cauſam, de offic. Jud. :||: Videtur vocabulum ex *Caſe* gallicè, ideſt, domus, & *Hynde* ſaxonicè, nempè, famulus compoſitum, ac proindè *Caſhyndus* ſcribi deberet.

GASMULICA. FR. gens erat, quæ tempore Balduini Conſtantinopoli regnantis, cum Græcis, ac Latinis neutralis vivebat, quæ tandem in factionem ſe pol[...]erat. [Gaſmulica, quæ inter Romanos (*ideſt*, *Græcos*) & Latinos vivebat &c. Nicephor, lib. 4.] à *Caſma*, ſcilicet, ſeparatio.

GASMULUS, qui ex parentibus amborum rituum Latinorum, ſcilicet, & Græcorum genitus eſt. Pachimer. lib. 4. hiſtor. cap. 24.

GASTALDUS, erat antiquitus Aulæ regiæ officialis, qui hoſpitum curam gerebat, idemque fuiſſe ac Comitem, ex variis diplomatibus imperialibus ſatis liquet: dicebatur etiam *Caſtaldio*, & *Caſtaldius*. Vide *Caſtaldio*. FR. ac etiam *Gaſtaldius* vocabatur actor, ſeu negotiorum geſtor. Item terris, vel curtis regiæ, ſeu alienæ cuſtos, & conſequenter idem, ac comes, ut in dictionibus citatis dictum eſt, & colligitur ex l. ſi mancipium, de furtis, atque clariùs ex Eremperto, [Adenulfus autem gaſtaldatum capuanum ſingulariter ſuſcipiens, continuò ſe comitem appellari juſſit, in ejus Chron. An. 886.] Vide *Guaſtaldus*.

GASTRIMARGIA, gulæ vitium. Vide *Caſtrimargia*.

GASTRIMARGUS. FR. guloſus. Vide *Ambro*.

GASTROLOGIA. FR. de crapula loquutio.

GASTROLOGUS. FR. qui de crapula loquitur.

GASTROMANTES. FR. Divinaculus ex ventre obſeſſorum.

GASTROMANTIA. FR. In amphora, ſeu ex ventre obſeſſorum divinatio.

GASTRONOMIA. FR. lex de ventre alendo.

GASTROPHILUS. FR. ventris amicus.

GAVATAS. Vide *Gabatha*.

GAUCIUM. Vide *Caucus*.

GAUDIMONIUM, vanagloria, ſuperbia. [Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum. Baruch. cap. 4.] Græcus enim Codex γαυρίαμα habet, quod ſuperbiã, & vanam lætitiam ſignificat.] Aliquando tamen in bonum ſenſum pro vera lætitia uſurpatur: [Quibus auditis Imperator immenſo profuſus gaudimonio. In vita S. Celſi Epiſc. Trevir.

GAVISCOR, gaudeo, [Et ſi in aliqua re viſus fuerit ſibi frater multùm gaviſci. In reg. Magiſt. cap. 82. §. 21.] Plautum imitatus eſt, qui *Fruiſci* pro *Frui* dixerat.

GAVISORIUS, lætabundus, ſeu lætificans: [Reſonat tota Eccleſia vocibus gaviſoriis. In vita S. Adelardi.

GAUSAPINA. Vide *Amphibalum*.

GAZARI. FR. hæretici, qui & *Patareni*. 5. Decretal. tit. 7. cap. 8. vocantur. Item & *Cathrei*, *Pathanii*, *Pauperes de Lugduno*, *Paſſagini*, *Toſſapini*, *Arnaldiſtæ*, *Septroniſtæ* dicuntur, ibidem cap. 15. Qui etiam *Inzapati* dicebantur à calceamentis apertis, quæ Hiſpanicè *Sapados* appellantur.

GAZETUM, prælibatum vinum, ex Gaza Syriæ Civitate. [In die, qua Domino pro ejus anima delibaſſet, ſemper ſextarium gazeti vini præbuit in ſacrificium Baſilicæ Sanctæ; ſed Subdiaconus nequam, reſervans gulæ gazetum, acetum vehementiſſimum offerebat in calice. Gregor. Turon. cap. 65.

GAZOPHYLACIUM, γαζοφυλάκιον, arca, in qua divitiæ conſervantur, à *Gaza* voce Perſica, ideſt, divitiæ; Gaza enim Civitas erat, in qua Perſæ co-

eorum theſaurorum condebant, & φυλακὴ, cuſtodia, conſervatorium, ſeu repoſitorium denotat. Tria repoſitoria reperiebantur in Salomonis Templo, in quibus oblationes ponebantur diſtinctæ. Vide *Corbona*. FR. [Oblationes diſſidentium fratrum, neque in ſacrario, neque in gazophylacio recipiantur: ſimiliter dona eorum, qui pauperes opprimunt, à Sacerdotibus refutanda ſunt, can. oblationes, diſt. 90.] & ibi ſic Gloſſa [Gazophylacium à Gaza, quod eſt divitiæ, & phylacin, quod eſt ſervare] & Pōp. Mela ait: [Gazam Perſę ærarium vocant.] Item Q. Curtius inquit: [Igitur quaſi parum munimentis oppidi fidens, ante ſolis ortum pecuniam regiam (gazam Perſæ vocant) cum pretioſiſſimis rerum efferri jubet, ſimulans fugam, lib. 3. in fine.] Et Cic. 2. de offic. ait: [Omni Macedonum gaza, quæ fuit maxima, potitus eſt Paulus.] Horatius autem arabū vocab. gazas eſſe dixit: Gaza enim nomen Civiſitatis in Perſide, ita dicta, eo quòd Cambyſes in eam, velut in munitiſſimam totius Regni arcem, omnes opes, pecuniaſque conjecerit. Herodot. Sed vera Gazophylacia *Exedræ* à LXX. appellantur. Vide in dict. *Perivolium*.

Gebellinus. Vide *Guelfi*.

Gehenna, vallis erat, in qua Idolo *Moloch* ſacrificabantur infantes, hinc ex horroris ſimilitudine ſic appellatus eſt infernus, quare hoc nomen eſſe græcum malè arguit Theophylactus in cap. 10. Matth. Quę vallis dicebatur Ben ennom. [Tranſireque fecit filios ſuos per ignem in Valle Ben ennom. 2. Paralip. cap. 33.] Eandem eſſe ac Vallem Gehennæ affirmat Hieronym. in cap. 7. 19. & 32. Jeremiæ, vocarique ait *Tophet* in Jerem. 7. & Iſaj. 30. Joſias verò, ut abominaretur locus hujuſmodi idololatriæ, præceperat, quòd cadavera animalium projicerentur ibi, 4. Reg. cap. 32. Itaque antiquiſſimum fuerat inter Iſraeliticos à tempore Joſue hoc nomen vallis: [Aſcenditque per convallem filii Ennom. Joſue cap. 15. nu. 8.] Origenes enim docet in cap. 23. Matth. quòd idem ſit in Sacra Scriptura Vallis Ennom, ac Vallis filii Ennom; ſed in ſignificatione inferni, inquit Hieronymus in cap. 33. Paralipom. & in cap. 10. Matth. primò uſus eſt Chriſtus. FR. Joannes verò Druſius in libro vocum novi teſtamenti in dict. *Gehenna* ait: [Diſſentio hìc à Hieronymo, cùm reperiā in Avoth pro inferno, & in Zochar libro antiquiſſimo, cap. 16.] Sed in duplicem errorum foveam incidit Druſius: primum, quia Hebræi Authores ab eo citati, licèt *Gehennam ignis* hanc Vallem nominent; non ideò per hoc infertur, quòd infernum ſignificare illi voluiſſent, quia ex locis veteris Teſtamenti ſuprà allatis ſatis conſtat *Gehennam ignis* vocatam fuiſſe, ex eo, quòd in igne ibi Moloch Idolo ſacrificabātur infantes. Alterum æquivocum Druſii fuit in temporum diſtinctione; Auctores enim ab eo citati adhuc non fuerant in humanis ante Chriſtum, quia Rabbi Simeon author libri Zohar ex Buxtorphio, & ex Rabbi Davide Ganæ in Chronologia Scriptorum Hebræorum à Joanne Voſſio latinitati donata, ſatis conſtat tempore Adriani Imp. illum vixiſſe, & Pitchæ Avoth eſt titulus in deteſtabili Talmuth, ſignificatque capitula Patrum. Talmuth autem poſt Chriſti adventum excogitatum fuiſſe patet. Appellatur etiam *Topheth* vallis iſta. Jerem. cap. 9. Vide *Infernus*. Gehenna ſulphuratior, ideſt, ardentior. Vide *Sulphuratior*. *Topheth*.

Gelda. Vide *Geldonia*. *Suffocatus* in fine.

Geldonia, Confraternitas, nomen ex Belgico, *Gilda*, quod ſocietatem denotat, & *Gildo*, ideſt, ſocius. [Ut de collectis, quas geldonias, vel confratrias vulgò vocant, tantum fiat, quantum ad auctoritatem, & utilitatem, atque rationem pertinet. Hincmar. cap. 6.] Reperitur etiam *Galdonia*, & *Gilda* in eodem ſignificatu.

Geldus, monetæ genus. [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid ibi tulerit, novem geldos reſtituet. Lex Aleman. tit. 2.] Vocabulum propriè pretium, & valorem ſignificans, à *Geldam* Saxonico, ex quo formatur nomen barbaro-græcum χέλτον, ideſt, pretium. FR. Locus ab Auctore citatus non eſt in leg. 2. benè quidem in lege ultima, ubi ſic habetur: [Si quis liberum de terra effoderit, quidquid inde tulerit, novem Vveregildis ſolvat. Vide *Vvirgildus*.

Gelina, faſciculus, ſeu manipulus ſpicarum, ex gallico vocabulo *Glain*, quod idem ſignificat: [Archonium eſt acervus gelinarum inculmatus, & in ſummo acutus. Hugo Card. in poſtilla ad Ruth cap. 3.] Vide *Archonium*. *Gerba*.

Gello. Vide *Gillo*.

Gemellarium. Vide ſequens vocabulum.

Gemellio, urceolus, à γέμω fortaſsè, ideſt, impletum eſſe, ſeu ideo gemiliones, quia gemini ad Miſſam præparantur, & ratione conſimilitudinis, quaſi gemelli dicuntur. FR. Reperitur etiam *Gemellarium* in eodem ſignificatu. Ejus ſynonyma. Vide in dict. *Vrceolus*.

Genæ Pars. Vide *Suboculare*.

Generarchicum, hæreditas, quæ ratione primogenituræ præ cæteris fratribus primo diſtinctè relinquitur, qua fœminæ excludi ſolent. Vox quidem græca γενεαρχικόν, quæ primogenituram ſignificat.

Generalis Capitaneus. Vide *Drungarius*. *Dux*.

Generalis, ſuperior totius Ordinis alicujus Religionis. Vide *Pantocratorenus*.

Generamen, FR. germen. [Stirpis generamina. Aldelmus in, lib. de Virg.

Generatorium, generandi facultas. [Non eſt dubium, quin rationabile animæ noſtræ in quinque ſenſus dividatur, & vocem, & generatorium. D. Ambroſ. lib. de Noe, & Arca.

Generia. FR. generoſitas: [Ac Regum filiis, qui propter ſublimitatem eorum, ac generias claritatem, ſunt potioris prærogativa gratiæ attollendi &c. Extrav. Jo. XXII. de præbendis, & dignit. cap. unico.

Genesis, Γένεσις, ideſt, generatio, primus Sacræ Scripturæ, liber, ita appellatus, quia in eo de antiquorum Patriarcharum genealogiis agitur, Vide *Originalia*.

Gena-

Genethliaci, γενεθλιακοί. FR. Aſtrologi.] Neque illi ab hoc genere ſuperſtitionis pernicioſę ſegregandi ſunt, qui olim Genethliaci propter natalium conſiderationes dierum, nunc autem vulgò Mathematici vocantur &c. can. illud 26. quæſt. 2. De iiſdem habetur in can. illos planetarios, can. ſed & illud, & can. licet aliquid, ibidem. Item in can. igitur genus, 25. quæſt. 3. hæc referuntur: [Aſtrologi dicti ſunt, eo quòd in aſtris augurãtur: Genethliaci appellati ſunt, propter natalitiorum conſiderationes dierum; Geneſes enim hominum per XII. cœli ſigna deſcribũt, ſyderumque curſu naſcentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, ideſt, quis quali ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui naſcitur, interpretantur. Hi ſunt, qui vulgò Mathematici vocantur: cujus ſuperſtitionis genus conſtellationes Latini vocant, ideſt, notationes ſyderum &c.] Vide *Aſtrologia*.

Geniculum, & *Geniculus*. FR. generatio, ſeu linea, vel gradus generationis. Derivatur enim geniculum à genu diminutivum, hinc pro generationibus ſumitur; ſic etiam vernacula lingua à Melitenſibus computantur generationes, quas *Rkub*, ideſt, genus, ſeu generationis gradus appellant, atque in terminis Canoniſtarum bina genicula unicum generationis gradum efficiunt, ſic uſque ad octo genicula incluſivè impedimentum contrahendi canonicè obſiſtat, & in lege Longobardica habetur, quòd: [Omnis parentela uſque ad ſeptimum geniculum numeratur, lib. 2. tit. 14.] Vide *Genitius*. FR. Item geniculus filium minorem ſignificat, l. ſi quis aurum, de furtis.

Genitei, ſic appellabantur inter Hebræos illi, qui veram originem, & deſcendentiam ex Abrahamo trahere oſtentabant; nam in captivitate Babilonica multi utriuſque ſexus Hebræi cum infidelibus, & alienigenis matrimonio conjuncti fuerant, ſed obſervantiores nonniſi cum fœminis Iſraeliticis paſſi ſunt commiſceri. Iſidor. lib. 8. c. 4. Nomen tamen hoc græcum eſt γνῆται, & ejuſdem proſapiæ genitum ſignificat.

Genitius. FR. aliquis ex propria generatione, quem rectè *Gentilitium* dicimus, vel agnatum, ſeu cognatum, l. ſtatuimus, de ſanctimonialibus.

Genitura, generatio. [Quoniam genitura perverſa eſt. Tertull. lib. 4. adverſ. Marc. cap. 31.

Genium, mos, ritus, cæremonia. [Itaque pallium ad ſacra Miſſarum ſolemnia utendum ex more tranſmiſimus, cujus vos volumus per omnia genium vindicare. D. Gregor. lib. 7. cap. 126.] Ubi verba *Genium vindicare* ritum in uſu pallii præſcriptum obſervare ſignificat. FR. ego tamen *Per omnia gentium vindicare* intelligerem, per omnia, & in omnibus ad libitum exercere.

Ginnades, appellantur fœminæ nobiles, quæ à propria nobilitate degenerantes viris plebeis in matrimonio junguntur, de quibus agitur in, l. 1. cod. de dign. l. fœmina, de ſenat. quarum filii conditionem patris ſequuntur, l. cùm legitimæ, ff. de ſtatu homin. apud aliquas tamen nationes id non eſt in uſu.

Gentilis. Vide *Ethnicus*. *Fanaticus*. *Foraſticus*. *Paganus*. Gentilis Sacerdos. Vide *Fanaticus*. *Laniſta*.

Gentilitas. Vide *Pagania*.

Genuale. Vide *Cherubim*. *Cingulum*. *Epigonation*. Genuale, ideſt, ſcabellum. Vide *Pectorale*.

Genuculus. FR. genu, l. ſi quis homini libero, de conviciis.

Genuflexio, ex veteri Teſtamento in novum ab Apoſtolis introducta. [Petrus ponens genua oravit. Act. cap. 9.] Item Paulus: [Et cùm hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis oravit cum omnibus illis. Actor. cap. 20.] Idem ad Epheſ. cap. 3. [Flecto genua mea ad Patrem.] Idem. [Et poſitis genibus in littore oravimus. Actor. 21.] ſic de D. Stephano dicitur: [Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, dicens, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Ibid. cap. 7.] Optatus Milevitanus *Genua figere*, lib. 1. dixit. Itaque hic actus pœnitentiæ, humilitatiſque in nobis ſignum eſt, quo Protoplaſti lapſus recordamur. Sed: [Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare, eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſtes uſque gaudemus. Tertull. de coron. milit. cap. 3.] Idem Juſtinus Martyr refert, inquiens: [Quòd verò die Dominico genua non flectimus, ſignum eſt, & deſignatio reſurrectionis.] FR. Idemque ex Concil. Nicęno apud Grat. in can. quoniã, de conſecrat. diſt. 3. ſtatutũ habemus, ſic: [Quoniã ſunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecoſtes; propterea ſtatutum eſt à Sancta Synodo (quoniam conſona, & conveniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt) ut ſtantes ad orationem vota Domino reddamus.] Quæ conſuetudo ab Apoſtolis laudabiliter introducta demonſtratur in can. ſi quis Presbyter, diſt. 30. Eadem verò genuflectendi immunitas in præfatis privilegiatis diebus per Alexandrum III. renovata fuit in decretal. lib. 2. tit. 9. cap. 2. de feriis. Ubi ſic habetur: [In diebus autem Dominicis, & aliis præcipuis feſtivitatibus, ſive inter Paſcha, & Pentecoſten, genuum flexio nequaquam debet fieri: niſi aliquis ex devotione id velit facere in ſecreto.] Hodie tamen ſcandalum fratribus præbere videtur, qui in publico etiam in prædictis feſtivitatibus non genuflectatur. Quòd autem genuflexionem in ſignum adorandi Altiſſimum ex veteri Teſtamento Apoſtoli in Eccleſiam introduxerunt; de Salomone 3. Reg. cap. 8. habetur: [Surrexit de conſpectu Altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in Cœlum &c.] & ſic paſſim in Sac. Script. de hac genuflexione in ſignum adorationis Dei :||: Quando in Miſſa dicitur *Flectamus genua*, omnes id facere debent, celebrante excepto, qui, ut ait Amal. lib. 4. cap. 4. Chriſti perſonam gerit: quod in Miſſa cantata intelligendum eſt; nam in privata ſolet etiam Celebrans genuflectere. In Miſſa verò Sabbati Sancti, & Quatuor temporum non dicitur *Flectamus genua* poſt ultimam lectionem, in

qua ſit mentio trium puerorum, ad denotandam eorum repugnantem conſtantiam in adoratione ſtatuæ; ſic etiam in Feria VI. Paraſceve non dicitur *Flectamus &c.* quando oratur pro perfidis Hebræis, qui in eo die illudentes Jeſum, genuflectebant ante eum, quia, ut idem Amalar. de Divin. off. cap. 13. advertit, inquiens: [Nos ad demonſtrandum, quòd fugere debeamus opera, quæ ſimulando fiunt, vitamus genuflexionem in oratione pro Judæis.] Eandem rationem Cencius Camer. in ſuo M. S. Cærem. aſſignat ſub his verbis: [Cùm ad orationem Judæorum devenerit, non dicitur, Flectamus genua, quia ipſi hac die Domino genua flectebant: Eccleſia eorum horreſcens facinus, genua pro ipſis non flectit.] Antiquitus non reſpondebat Subdiaconus *Levate*; ſed idem Diaconus poſt aliquod genuflexionis, & orationis ſecretæ ſpatium dicebat *Levate*; ſic enim colligitur ex Rhemenſis codicis verbis: [Et nunciat Diaconus, Flectamus genua, & populus ſilet, & dicit, Levate.] FR. Ego verò puto, quòd verba illa *Populus ſilet* intelligantur, interim non cantat, quia in Gallicana Eccleſia in divinis officiis etiam populus canere ſolet: ||: Quando Sacerdos profert confeſſionem, qui ſunt in Choro genuflectere debent, exceptis Prælatis, qui habent uſum rochetti, & Canonicis ſacris veſtibus indutis. Cærem. Epiſc. lib. 2. cap. 8. Quin & Gavantus Canonicos etiam eximit, qui rochetti uſum habent, licèt non ſint parati ſacris veſtibus. Qui in Choro ſunt, etiam genuflectere debent à *Sanctus* uſque ad *Agnus Dei*. Oſculum enim pacis, ut ait Innocentius, lib. 6. cap. 4. cùm ſit reſurrectionis ſymbolum, ſtando accipitur. In Miſſis Defunctorum, Vigiliarum, quatuor temporum, Feriarum adventus, & Quadrageſimæ, (exceptis vigiliis Nativitatis Domini, Paſchæ, & Pentecoſtes cum ejus quatuor temporibus) dum celebrans Collectas canit, genuflectendum in Choro eſt; in quo tempore obſervavi in Cappella Pontificia, quod idemmet Papa de throno deſcendit, ut genuflectatur. Celebrans verò, ſi cum Miniſtris ſedet, dum in Choro canitur ſymbolum, ad illa verba *Et incarnatus eſt* non genuflectit; ſed tamen detegit caput, illudque inclinat cum Miniſtris; in die tamen Annunciationis, & Nativitatis Domini unà cum Miniſtris genuflectit, ſicut etiam facit Pontifex deſcendendo de throno, qua actione humiliatio Incarnati Verbi in his diebus denotatur. Si verò occurrerit feſtum Annunciationis transferri, tunc transfertur etiam genuflexio, quemadmodum in Cappella papali à me obſervatum fuit. In illis verbis, in quibus genuflectere oportet, quando canitur Evangelium; tunc Subdiaconus, qui Evangeliorum ſuſtinet librum, & Accoliti tenentes candelabra à genuflexione abſtineant. Cæremon. Epiſc. lib. 1. cap. 10. Ad illa matutinalia verba *Adoremus, & procidamus &c. Te ergo quæſumus famulis tuis &c.* utrobique genuflectendum eſt. Cærem. Epiſc. lib. 2. cap. 6. ſic ad ſtrophas hymnorum *Ave maris ſtella &c. Veni Creator Spiritus &c. O Crux ave ſpes unica &c.* & quando expoſitum eſt Euchariſtiæ Sacramentum, eadem cæremonia fit ad ſtropham, *Tantum ergo Sacramentum &c.* In cæremoniali Minorum, par. 1. cap. 12. ordinatur genuflexio in hymno Nativitatis Domini ad ſtropham *Nos quoque, qui ſancto tuo redempti ſanguine ſumus*. Genuflectendum etiam eſt in Vigilia ejuſdem Nativitatis, quando in Martyrolog. leguntur verba: *In Bethlehem Juda &c.* ſic enim in ultima ejuſdem Martyrologii recognita impreſſione diſponitur. Dum in Altari expoſitum eſt Sacramentum, utroque genuflectendum eſt, quod etiam Romæ Cardinales ipſi obſervant, atque in plano ſolo hoc faciendum à Celebrante, & non ad gradus, dum accedit ad faciendum Sacrum, vel eo peracto, deſcendit. Fitque inſuper Epiſcopo genuflexio, ſed unico genu, à Clero, in propria Diœceſi, dum in Throno reperitur, quoties occurrerit tranſire ante eum, à quo actu exempti ſunt Canonici Cathedralis. Cæremon. Epiſc. lib. 1. c. 11. Eandemque cæremoniam Cardinalibus fieri obſervavi, dum ad thronum eorum tituli ſedent in ſolemnibus officiis, ſic pariter eiſdem in Sede vacante. De aliis genuflexionibus ſatis expreſsè habetur in generalibus Rubricis. Græci (excepto die Pentecoſtes, dum in officio legitur Evangelium) nunquam genua flectunt; ſed tantum profundè inclinantur, idemque inter Carthuſianos obſervatur; rarò enim genuflectunt, nec etiam ad Euchariſticum Sacramentum, ſed profundè inclinantur, tam in celebratione Miſſarum, quàm in aliis functionibus. Quando verò debeat in Choro caput inclinari. Vide *Gloria Patri*. Aliæ inclinationes. Vide. *Metanœa. Suffragium*.

GEOMANTIA. Vide *Hydromantia*.

GEOMETRIA. Vide *Lineator*.

GEORGIANI. Vide *Tonſura*.

S. GEORGIUS Martyr. Vide *Trophæophorus*.

GEPHYREUS. Vide *Pontifex*.

GERBA, ſpicarum manipulus. [Compulit Gilbertus ruſticum illum ex grangia bladum ejicere, & per ſingulas gerbas coram ſe numerare. In vita S. Gilberti.] Ex gallico vocabulo *Gerbe*. Vide *Gelina*. Item ſignificat maris fœcem. Vide. *Nagerba*.

GERBIDA. FR. terra. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 73. Vide *Zerbolaris*.

GERGENNA, anulus, ſeu alicujus vaſculi anſula, [Quod illicò valdè concurſum eſt, gergennaque operculi per ſua bina foramina retruſa, longiùs projecta eſt, operculum terra tenus cecidit, lac ex majori menſura in ſolum defuſum eſt. Sanctus Adamannius in vita Sanctæ Columbæ.

S. GERMANI CIVITAS, in radicibus Caſini montis poſita. Vide *Eulogimenopolis*.

GERMANIÆ, *arum*, ſicut Galliæ, *arum*, can. Invenimus, de conſecrat. diſt. 1. Apud Germanos jus hoſpitandi Sanctiſſimum. Vide *Xenoparochus*. Germanus bombardæ inventor. Vide *Zarabotana*.

GERMASCO, pro germinaſco, ſic Petrus Cel-

lenſis, lib. 2. epiſt. 7. ubi conditiones veræ amicitiæ deſcribens, inquit: [Repentina quoque non omnimodo approbanda eſt amicitia; ſed quę germinat cognatione, creſcit familiaritate, frondeſcit conſuetudine, germaſcit cordis familiaritate, fructificat perfecta identitate; hæc arbor fici plantanda, & circumfodienda eſt, ut dulcedinis fructum in agro amicorum afferat.

Gerontocomium, γεροντοκομεῖον, hoſpitale pro decrepitis. [Quin etiam ſuis Monachis, quorum propter ſenium, & labores longæ exercitationis ſoluta erat vis membrorum, iis cùm loco ſeparato aptum extruxiſſet gerontocomium, id eis permiſit ad recreationem diuturnæ afflictionis, tanquam bonis viatoribus longa via, & aſpera defeſſis, accomodatum diverſorium. Metaphraſt. in vita S. Theod. Cœnobiarchæ. Vide *Archigerontes*. *Brephotrophium*.

Geroprepes. FR. ſenex venerandus, & pulchri aſpectus, ex græcis vocabulis γέρων, ideſt, ſenex, & πρεπὴς, nempè, pulcher. [Retulit ſe vidiſſe quendam geroprepem, vultũ angelicum, & fulgidam ſpeciẽ gerentem. In Vita S. Remachi Epiſc.

SS. Gervasii, et Protasii Miſſa quare incipiat, *Loquetur Dominus pacem &c.* Vide *Introitus*.

Gerulus. FR. portatilis, levis, à verbo gero. [Piſciculum Petrus piſcatur, cujus in ore invenit ſtaterem gerulum didrachmati auri. Gloſſ. in can. tributum. 23. quæſt. 8.] Ibi Poſtillator declarat [Gerulum dicitur id, quod eſt aptum ad portandum ſine gravitate ponderis.

Gesilis. Vide *Giſilis*.

Gesta. FR. purgatio, & ſignificat purgationem fœcis in ceruſia, qua utuntur poſtea piſtores ad reddendum panem leviorem. [In ſale obulum, & in geſta obulum, & in candela quadrantem. Matth. Pariſ. An. 1203.

Gavisti, Saxones. Baron. An. 635. num. 9.

Ghet. FR. repudium, vox hebræa, qua utuntur Judæi ad denotandum repudium in damnatione mulierum, & ſignificat hodie locum ſeparatum, ac ſeptum, in quo, ubi rectum Urbium Chriſtianorum regimen viget, à fidelibus ſecluſa & repudiata hebraica natio habitat; Italicè *Ghetto* etiam denominatur, quod vocabulum ſecundùm Kabalæ regulas numerum duodecim ſignificat, ac quidem rectè duodecim eorum tribuum repudium manifeſtat.

Gibelinus. Vide *Guelfi*.

Gia. Vide *Boja*. *Taraga*.

Giberosus. Gibber, in civilibus legibus.

Gilda, & *Gildo*. Vide *Geldonia*.

Gillo, guttum, vas aquarium. [Si quis igitur gillonem fictilem, quem bucalem nuncupant, aut hujuſmodi aliud caſu aliquo fregerit, aut perdiderit aliquid, non aliter negligentiam ſuam, quàm publica diluet pœnitentia. Caſſian. lib. 4. cap. 16.] Reperitur etiam *Gello* in eodem ſignificatu. [Gello cum aqua, quem ad potum ſibi præparaverat, vertebat ſe. Ruff. lib. 3. nu. 14.] Vide *Baucus*.

Gingincus. FR. regium genus à primo Rege Longobardorum Agelmundo. Paul. Diacon. Hiſt. Longobar. lib. 1. cap. 14.

Gisilis, & *Geſilis*. FR. teſtis, l. ſi quis res, de donationibus.

Gith, μελάνθιον, μελάνσπερμα, ſemen vile ſecundùm D. Hieronymum, quod à Latinis Nigella dicebatur, & in officinis *Niella* vocatur [Nonne cùm adæquaverit faciem ejus, feret gith, & cyminum ſpergat, & ponet triticum per ordinem &c. Non enim in ferris titurabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit; ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo. Iſajas, cap. 28.] Vide *Nigella*.

Gladiatorius Ludus. Vide *Ludus*. *Pancarpium*.

Gladium Mittere. FR. ideſt, diſcordiam, & ſeparationem inferre. Gloſſ. poſt can. 5. cauſa 33. quæſt. 2. ſuper illa Matthæi verba: [Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium, cap. 10.

Gladius imperialis, à Pontifice benedictus. Vide *Lectio*.

Glaucoma, infirmitas, & defectus oculorum, vox quidem græca γλαύκωμα. [Contuebatur itaque iſtorum glaucomina fugatis tenebris. In translat. S. Sebaſtiani] FR. eſt cœcitas, quæ ſolet evenire hominibus glaucos oculos habentibus, ad quem defectum ſemper iſti tales ſubjecti ſunt, quos Melitenſes *Hama Eſrach*, ideſt, cæcum cæruleum vocant.

Glarea. Vide *Cocytus*.

Gleba, apud Eccleſiaſticos Scriptores ſignificat compaginationem reliquiarũ alicujus Sancti, ſicut *Terræ gleba*, *Auri gleba*, ideſt, globus, & involucrum. [Quæ latro ſecum omnia aſportans, diripuit, ſolo relicto ſarcophago cum ſacra Virginis gleba. In vita S. Gundulæ.] Sic etiam de corpore S. Martini Gregor. Turonenſis, lib. 1. cap. ult. ait: [Igitur ubi Turonici eos conſpiciunt obdormiſſe, apprehenſam ſanctiſſimi corporis glebam, alii per feneſtram ejiciunt, alii à foris ſuſcipiunt.] Ac Flodoard. lib. 8. cap. 8. de translatione S. Helenæ Conſtantini Magni Genitricis loquens, ait: [Denique, ut perlata eſt ad præfatum Monaſterium ſacratiſſima gleba, quibuſdam dubitantibus, an ipſa foret Helena Conſtantini Auguſti Genitrix.] Item hoc vocabulum in Cod. Theodoſiano ſignificat penſionem, & recognitionem Principi à Senatoribus ſolvi ſolitam, & dicebatur *Onus glebale*, fortaſsè quia in aliquo globo, ſeu involucro ei præſtabatur.

Globuli, dicuntur calculi illi, quibus in corona B. Mariæ, ſeu ſimili piè utimur, numerando, ſcilicet, tot Salutationes Angelicas, & tot Dominicales orationes, cujus pius uſus jam pridem in Eccleſia ortum habuit ad imitationem Antiquorum in veteri Teſtamento, qui ſolebant quinquaginta Davidicos pſalmos recitare, ſic Chriſtiani centum, & quinquaginta vicibus orationẽ Dominicalem conſueverunt perſolvere, quæ recitationis cõbinatio *Pſalterium Chriſti*, ſicut Alanus Copus in ſua Apologia refert, dicebatur; deinde

cœptum fuit totidem Angelicas ſalutationes recitari, quod & *Pſalterium. Virginis* vocabatur; hinc ad memoriæ adjumentum pro hoc numero præfixo, utebantur hujuſmodi globulis, qui, ut idem Alanus refert, tempore Venerabilis Bedæ erant in Angliæ Eccleſiis ad publicum uſum appenſi. Palladius, qui floruit de anno 429. in ejus Lauſiaca, cap.23. Paulum Abbatem tercentum ſimiles preces quotidie recitare ſolitum fuiſſe his verbis teſtatur: [Habebat Paulus trecentas preces expreſſas; & præſtitutos totidem habens calculos in ſinu, & unaquaque oratione jaciens unum calculum.] Non fuit ergo Petri Eremitæ inventio hæc pro calculandis precibus, ut malè ſenſit in ſua ſecunda Centuria de Scriptoribus Anglicis Joannes Balæus hæreticus. Numerus proindè piorum globulorum non eſt ſuperſtitioſus, ſicut recentiores hæretici latrant; ſed quidem ad tot divina myſteria meditanda inſtitutus, & hujuſmodi orandi modus: [Cum ipſa penè Eccleſia pullulavit] inquit Judocus Beyſſellinus in ejus libro de Corona.

Glomex, glomus. [Ubi cum duabus vicibus ex glomice, ſive trama, quam manu tenebat, in tela fila tranſponeret. In Vita Sanctæ Valburgis Virg.

Gloria. Vide *Doxa*.

Gloria In Excelsis Deo &c. Hymnus Angelicus, cujus additiones à S. Hilario Pictavienſi Epiſcopo auctæ fuerunt, à Græcis Patribus *Doxologia*, ideſt, glorificatio, ſeu glorificationis verba, vocatur. Teleſphorus Papa, ut in Miſſa caneretur, ſancivit. FR. apud Baron. An. 154. num. 2. :||: Symmachus verò Pontifex, tantùm in Dominicis diebus, & in feſtivitatibus SS. Martyrum, quæ tunc ſolemniores erant, cani ordinaverat. Alcuin. de divin. off. cap. de celebrat. Miſſę, Baron. Ann. 514. n. 12. FR. varios Auctores hujus hymni affert Gavantus in Rubric. Miſſal. par. 1. tit. 8. nu. 3. :||: Antiquitus ſolus Epiſcopus in Dominicis, & feſtivitatibus prædictis canere poterat hymnũ Angelicum; inferiores tamen Sacerdotes in die Paſchæ tantùm hanc facultatem habebant; ſic enim ex Gregoriano Sacramentario habetur: [Canitur Gloria in Excelſis Deo, ſi Epiſcopus fuerit, tantummodo die Dominico, ſive diebus feſtis. A presbyteris autem minimè dicitur, niſi in ſolo Paſcha.] Ideo Epiſcopis Cardinalibus in Vaticana Eccleſia celebrantibus concedebatur. Vide *Ruga*. FR. Zacharia proinde ex privilegio Caſinenſi Abbati ſub his verbis ſingulariter conceſſit: [Hymnum quoque Angelicum in Dominicis, & feſtivis diebus concedimus in Miſſarum ſolemniis decantandum. Bullar. Caſin. to. 2. conſtit. 7. num. 6.] :||: Item Durandus ait: [Epiſcopus tamen Bethlemitanus ex abuſu omni die, & omni Miſſa etiam pro defunctis Gloria in Excelſis decantat, pro eo quòd hymnus ille, Luca teſtante, primò in Bethlemitana regione cantatus eſt, lib. 4. cap. 13.] Bonifacius ordinavit, ut in feria quinta Cœnæ Domini decantaretur ob ſignum lætitiæ in publicorum pœnitentium reconciliatione, quæ in hoc die celebrabatur. Idem Durand. lib. 6. cap. 75. Secundùm autem regulam generalis Rubricæ, tunc in Miſſa dicendum eſt *Gloria in Excelſis*, quando in officio recitatur *Te Deum*; ſed licèt hoc in feria quinta Cœnæ Domini & Sabbato Sancto non dicatur; tamen in Miſſa ambarum ſolemnitatum *Gloria* dicitur, 3. decretal. tit. 41. cap. 2. Ac licèt in Miſſis votivis B. M. V. exceptis ſabbatis) non dicatur; in ſacra tamen Lauretana Domo, in quacunque votiva de B. M. ex privilegio ſpeciali nunquam omittitur, ut ex ſynodo ab Em. Card. Roma ibidem celebrata, tit. 11. nu. 4. liquet. Item in ſignum mœſtitiæ in Dominicis Adventus, Septuageſimæ uſque ad Paſcha, & in feſto SS. Innocentium relinquitur; ſic etiam ceſſāt decantari *Alleluja*, & *Te Deum*. Micrologus, & Alcuinus putant, quòd ideo in feſtivitate Innocentium mœſtitiæ ſignis utatur Eccleſia, quia ad Limbum poſt eorum necem deſtinati illi fuerant; ſed hæc ratio minimè adæquat; D. enim Jo: Bapriſta etiam poſt decollationem ibidem fuerat deſtinatus, & tamen in ejus decollationis feſto dicitur *Gloria*. Melius ergo Burcardi ſatisfacit reſponſio, ajentis, Eccleſiam Rachelis ploratus, & ululatus figuram gerentem, talem proinde mœſtitiam propter Innocentium trucidationem demonſtrare, quæ opinio ab Amalario, lib. 1. de Eccl. off. cap. 41. approbatur, qui etiam addit propter genetricum dolentium commiſerationem, Eccleſiam in hac die ceſſare ab hujuſmodi lætitiæ ſignis. Imò in Cæremoniali M. S. Benedicti, qui de anno 1140. fuerat Baſilicæ Vaticanæ Canonicus, legitur propter doloris ſignum, quòd [In iſto die Romani non comedunt carnem, niſi venerit in Dominica,] in quo die reaſſumuntur lætitiæ verba, ut in Miſſalis Rubrica. Quando in Miſſis votivis dicatur Gloria. Vide *Miſſa votiva*.

Gloria, Laus, Et Honor &c. quod canitur ad proceſſionem in Dominica Palmarum, à quo compoſitum. Vide *Palmarum feſtum*.

Gloria Patri &c. Hunc laudis hymnum ex traditione Apoſtolica inſtitutum fuiſſe docet D. Baſilius apud Baron. An. 325. nu. 173. & 174. Ac ibidem oſtendit Concilium Nicænum addidiſſe illa verba, *Sicut erat in principio &c.* ad confutandum Arianorum errorem, aſſerentium Filium Dei non fuiſſe ab æterno; nam hi hæretici, ſicut formam baptiſmi depravarunt, ſic etiam adulterarunt hujuſmodi hymnum, blaſphemantes hoc pacto: [Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto. D. Baſilius ibidem.] Non tamen verum eſt præfatum Concilium hunc hymnum decantari ſtatuiſſe in fine cujuſlibet pſalmi, quod clarè ibidem demonſtrat Baronius. Sed quantę virtutis ſit hic ſacer hymnus, ſufficeret referre id, quod de quodam ſimoniaco Epiſcopo narrat Baronius, An. 1055. nu. 15. & ſeqq. nam cùm in Lugdunenſe Synodo ab Hildebrando (qui poſtea fuit Papa Greg. VII.) Apoſtolicæ Sedis Legato ſimoniacus ille examinaretur, & nullus teſtis contra illum inventus eſſet; corruperat enim reus omnes ejus accu-

accuſatores pecunia; tandem Legatus illi juſſit, ut prædictum hymnum pronuntiaret, qui nunquam potuit *Spiritu Sancto*, quem offenderat, proferre. FR. Fuit & Leontius genere Phryx in epiſcopatu Antiocheno Stephani ſucceſſor, & Arianus, quem Theodoretus, lib. 2. eccl. hiſtor. cap. 10. animo verſutum, & ſaxis in undis maris latentibus ſimilem appellat; qui ut ejus perfidiam ſimularet, in pſalmodia præfata SS. Trinitatis glorificationem ſubmiſsè cantabat, ut refert idem Auctor loc. cit. cap. 24. ſic inquiens: [Primùm, tametſi ſordibus erat arianæ blaſphemiæ inquinatus; tamen eas callidè admodum occultare ſtuduit. Etenim cùm Clerum, & laicam etiam multitudinem in duas partes diviſam cerneret, & alteram, quo laudes Filii magis celebrarent, hanc conjunctionem (ET) adhibere; alteram autem, hanc propoſitionem (PER) in eodem ponere, & cùm ad Spiritum Sanctum ventum eſſet, præpoſitionem (IN) adjicere; ipſe totam glorificationem tacitus ſecum recitaret, adeò ut qui prope eum erant, ſolùm hanc particulam IN SÆCULA SÆCULORUM audirent.] De quo etiam Nicephorus, lib. 9. cap. 23. 24. & 29. Erat etiam laudabilis Sanctorum Patrum ſtylus conciones terminandi glorificando trinas Dei Perſonas, & ob diverſum declinandi Divinarũ Perſonarum modũ, ortæ ſunt ex ſcrupulo variç quæſtiones, & apologiæ à laudato Baronio, An. 371. nu. 71. & ſeqq. relatæ. Et quomodo variè proferebatur in Occidentali Eccleſia, & in Orientali. Vide eundem Cardinalem, An. 382. n. 20. Itaque Damaſus Papa hunc hymnũ in fine pſalmorum decantari ſtatuit, Baron. ibidem :||: Fictitia tamen eſt ſub nomine Hieronymi ad Damaſum epiſtola, in qua Pontificem exhortatur, ut ad exemplum Orientalium in Eccleſia Romana hymnum Gloria Patri introduceret. Vide Baroniũ loco proximè citato. Concilium Toletanum IV. cap. 12. ſtatuit ſub pœna excom. ut in Eccleſ. Hiſpaniæ in fine pſalmorum pronunciarentur verba Apocalypſis: [Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in ſæcula ſæculorum. Amen.] In prolatione Gloria Patri detegere caput, illudque inclinare, qui in Choro ſunt: non verò ſe erigere debent, ex præſcriptione Epiſcopalis Cæremonialis, lib. 2. cap. 1. Eadem cæremonia adhibenda eſt ex laudabili conſuetudine ad verba inter pſallendũ occurrentia, nempè, [Sit nomen Domini benedictum &c. Sanctum, & terribile &c. Benedictum nomen Majeſtatis &c. Benedictus Dominus quotidie &c. Benedicamus Patrem, & Filium, cum Sancto Spiritu. Gavant. ſect. 10. cap. 2. n. 9.] Omittitur Gloria Patri ex decreto præfacti IV. Concilii Toletani in ſignum mœroris ad reſponſoria hebdomadç Paſſionis, ſic etiã in introitu Miſſæ ejuſdem temporis, & ad Pſalmũ *Lavabo*, ſicut & in Miſſis defũctorum; ſed in aliis pſalmis hujuſmodi finalis non relinquitur, niſi in triduo majoris hebdomadæ; Pſalmi enim operationes ſignificant; ideo Eccleſia non incipit deſiſtere, niſi in dicto triduo, quia Judæi in hebdomada Paſſionis, verbis, conſiliiſq; in Chriſtum machinabantur, ſed in triduo majoris hebdomadç ejus divinã perſonã conculcantes, operibus malignati ſunt. Durand. lib. 6. cap. 6.

Gloria Tibi Domine. quare non dicitur in Evangelio Paſſionis. Vide *Paſſio*.

Glossa, γλῶσσα, linguam ſignificat, ſic appellatur textus interpretatio; nam ſicut illa explicat ſenſum mentis, ſic gloſſa mentem textus declarat. *Gloſſa ordinaria* utriuſque Teſtamenti à Strabone Fuldenſi Monacho Rabani diſcipulo, ann. 840. compoſita fuit, quæ poſtea aucta, & ornata eſt à poſterioribus. Bellar. de Script. Eccleſ. Anſelmus verò Laudenſis Scholaſticus interlinearem gloſſam compoſuit. Idem Bellar. FR. Vel dici poteſt etiam à verbo latino *Glos*, quod ſororem ſignificat, l. 4. §. gradus, ff. de gradibus, & affin. quaſi ſit ſoror textus.

Glossematarius, Gloſſator.

Glumulum, idem ac gluma, grani, nempè, frumenti folliculus. [Licèt quidam certiſſimi fructus manipulos Evangelicis novalibus ubertim pullulantes, & granigera ſpicarum glumula germinantes. Aldhelm. lib. 3. de Virg. cap. 9.

Gluto. Guloſus, [Ipſe hoſpes nudus, &, à glutionibus exinanitus, in Reg. Magiſt. §. 2.] FR. licèt mendosè in originali habeatur *Gluttonibus*; ſed unico, T, ſcribendum docet Ambroſius, inquiens: [Sic amat diabolus filios ſuos, ut perdat, ſicut amat gluto porcellam, ut comedat.] Nomen enim à verbo *Glutio*, cujus compoſitum *Deglutio* proveniens eſt.

Gnatho, gena, maxilla, aut bucca, à vocabulo græco γνάθος idem ſignificãte; hinc apud Terentiũ *Gnatho* paraſitus introducitur, ſed propriè Alopum ſignificat, qui ad populi oblectamentũ propter mercedem genas inflat, alapaſque patitur. [Qui his præſunt muſicos, muſicas, ſaltatriculas, tibicines, ridiculos gnathones, paraſitos, turbam vanitatis comitem, atque pediſſequam. Aſterius Epiſc. homil. de Divite, & Lazaro.] Unde *Ganaſſa* (ideſt, maxilla) Itali dicunt.

Gnidium Vinum. Vide *Colatum*.

Gnoitæ hæretici. Vide *Agnoetæ*.

Gnosimachi, hæretici, & græco vocabulo Γνωσιμάχοι, ideſt, ſapientiæ inimici; renuebant enim hi Sacræ Scripturæ peritiam, illam meram curioſitatem appellantes, ac ſolùm opera bona ad ſalvationem neceſſaria eſſe aſſerebant. FR. Utrum iidem fuerint, ac *Gnoſtici* & *Gnoitæ*. Vide Baronium, An. 68. n. 12. An. 120. n. 21. 25. 26. 37. & 38. An. 145. n. 3. Et Latini Latinii, epiſt. tom. 1. par. 2. pag. 344. & 345.

Gnostici, hæretici propter excellentiam ſcientiæ ſe ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei eſſe dicunt: bonum, & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt: quos propriè Menandri ſequaces fuiſſe, S. Irenæus, lib. 3. cap. 4. docet. Vide *Menandriani*. Nihilominus multæ aliæ ſectæ hunc ſpecioſum titulum uſurpatæ ſunt, qua de re inter ſacros Scriptores orta eſt deinde opinionum diverſitas circa Gnoſticorum hæreſiarcham, cùm multæ hæreticorum ſectæ glariatæ ſint

hoc nomine; imò nonnulli Catholici ab hæreſis macula immunes, ex ſuperbia, & ambitione nomen hoc affectabant, ita Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædag. cap. 6. teſtatur. Vide Latinium loc. cit. & hìc *Scorpiacum*.

Gog. Vide *Mogog*.

Golgotha, vox hebraica, quæ cranium ſignificat. Vide *Cranium*. Mons eſt, in quo Chriſtus crucifixus fuerat, quod hebraicè propriè dicitur *Golgoleth*, ut Origenes Auctor eſt tract. 35. in Matth. quem ſecuti ſunt Tertullianus, lib. 2. contra Marcion. cap. 4. Baſilius in Lev. cap. 5. Athanaſius Serm. de Paſſione, & Cruce Domini, Cyprian Serm. de Reſurrect. Dom. Epiphanius hæreſ. 46 Chryſoſt. in Joan. hom. 84. Ambroſ. epiſt. 5. lib. 9. Atque ingenioſè quidem D. Auguſt. rationē affert, quare Chriſtus in calvariæ loco crucifigi voluit, ubi Adam ſepultum fuiſſe traditur, ſic inquiens: [Et dignū erat, fratres, ut ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere, redemiſſe videatur. Serm. 71. de tempore.] Contrariæ tamen opinionis fuit D. Hieronymus, quia Adam in Hebron ſepultus eſt, ex Joſue c. 14. ubi ſic habetur: [Nomen Hebron antè vocabatur Carjath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.] Ideò exiſtimat Hieronymus *Calvarium* ita vocari, ex eo quia ibi reorum capita detruncabantur, ibique humi eorum crania diſperſa reperiebantur: ſed ultra quam quòd hoc nomen *Adam* hebraicè hominem ſignificat; propterea verba Joſue: [Adam maximus inter Enacim] intelligi poſſēt, Homo maximus inter Gygantes: *Enacim* enim hebraicè Gygantes ſignificat, quorum oſſa in Hebron Joſeph Hebræus uſque ad ſui ætatem oſtenſa fuiſſe, lib. 5. Antiq. cap. 2. teſtatur. Baronius autem An. 34. nu. 115. Sanctos Patres pro affirmativa ſententia contra Hieronymum defendit. Inſuper Villalpandus in Apparatu Urbis Hieruſ. lib. 1. cap. 9. & Martinus del Rio in panegyrico 7. de Beata Virgine ex opinione Honorii Auguſtodunenſis, Noemū, ajunt, in Arcā corpus Adami convexiſſe, & poſt catatlyſmum illius oſſa ad inſtar pretioſiſſimi theſauri pro diviſo ejus filiis conſignaſſe, unde Semo Noemi primogenito cùm craniū habere contigiſſet, in præfato mōte illud condiderat. Hac fortaſſe de cauſa uſus pingendi obtinuit, ut ad Crucifixi Redemptoris imaginis pedes craniū primi mortalis effigiari ſoleat; nam æquè à mortis Triumphatore illius cranium calcari debuiſſet, per quem mors introducta fuerat; deque eo concinit Eccleſia: [Qui mortem noſtram moriendo deſtruxit:] Fuiſſe etiam traditionem, in hoc monte Abrahamū ſuum unigenitum pro divina obedientia ſacrificio deſtinaſſe, SS. Patres apud Baron. loc. cit. affirmant, & uſque ad præſens ex relatione peregrinorum locus ad illud ſacrificium deſtinatus oſtenditur. S. Baſilius Seleuciæ Epiſc. orat. 38. cōtra Judæos inquit, quòd ante Chriſti crucifixionem, quædam mulier in hoc monte infantem cum cornibus in capite peperiſſet, per quod omen, multi tunc prædixerant locum illum pro aliquo reali ædificio deſtinatum fore, ac Chriſti cœleſtis Regis crucifixione poſtea verificatum fuit, cui glorioſæ ædes ſacratæ ſunt. FR. Adrianus autem Imp. idolo Veneris hunc montem profanaverat, indèque *Venerarium* montem appellatum fuiſſe, Baron. An. 137. n. 6. & 7 refert.

Golia, de familia Goliæ qui dicuntur. Vide *Goliardus*.

Goliardus, Joculator, ſcurra. [Statuimus, quòd Clerici ribaldi, maximè qui goliardi vulgò dicuntur, & nuncupantur, per Epiſcopos, & alios Eccleſiæ Prælatos præcipiantur tondi, vel etiam radi; ita, quòd non remaneat in eis clericatus tonſura. In quodam Concil. à Bochelio in decret. lib. 8. tit. 70. c. 6. allato.] In quadā Synodo Pariſiēſe hujuſmodi Clerici appellantur *De familia Goliæ*. FR. [Clerici qui &c. ſe joculatores, ſeu goliardos faciunt, aut bufones; ſi per annum artem illam ignominioſam exercuerint, ipſo jure ſint infames, de vita, & honeſt. Cleric. in ſexto cap. 1.] Gloſſa tamen in additione ibi ait eſſe gallicum verbum: ſed Jo: Andreas ibidem habet Gloſſam prò ſuſpecta.

Goliardensis, idem ac *Goliardus* ſuprà. [Recedentium autem quidam famuli, vel mancipia, vel illi, quos ſolemus goliardenſes appellare. Matth. Pariſ. an. 1229.

Gomor. Menſuræ ſpecies in Sac. Scriptura, quæ duodecim ſeſtarios continet; licèt ſecundùm communiorem opinionem quinque tantùm ſextarios continebat. *Gomor* namque erat decima *Ephæ* pars: ſextarium continebat mediam *Cotylam*. In Ezechiele autem, cap. 45. eadem eſt menſura *Bati*, & *Ephæ*; ergo menſura *Gomor* erat decima pars *Bati*, centum & viginti libras continentis. FR. Vide Latinium in ejus Biblioth. Sac. in Epiphanium, tit. de menſuris, & ponder.

Gomorra. FR. Galatiæ regio: [Qui nunc à Græcis Galatæ nuncupantur, olim dicti ſunt Gomorritæ, quos Gomor inſtituit. Joſeph Hebr. lib. 1. Antiq. cap. 11.] De Gomorra, & Gomorritis ſæpè in Sac. Script.

Gomphus, clavus. [Cervices ponimus antè plumbum, & glutinum, & gomphos; ſine capite ſunt dii veſtri. Tertull. adverſ. Gentes.] Vox græca γόμφος, quæ non ſolùm clavum ferreum, ſed etiam aſſulam ſignificat.

Gosacchi, populi. Vide *Gaſachio*.

Gospel, Evangelium ex antiquis Saxonis dictionibus *God Spol*, ideſt, Dei expoſitio, ſive hiſtoria.

Gothia. Vide *Septimania*. Gothicus ritus. Vide *Mozarabicus*. Gothi. Vide *Alani*. *Magog*.

Grabatarii, dicebantur illi, qui expectabant ſuſcipere Sacramentum Baptiſmi, quando infirmi jam deſperabant ſalutem in lecto jacentes, qui *Clinici*, & *Lecticarii* etiam dicebantur.

Grabatus, vox græca κράββατος, lectus humilis. [Tolle grabatum tuum, & ambula. Jo: cap. 5.

Gladilis Panis. FR. de quo ſæpè in Theodoſiano Codice, dicebatur panis, qui pauperibus

in

in quodam eminenti loco Civitatis Conſtantinopolitanæ diſtribuebatur; & Metaphraſtes ait, quòd pro tali quotidiana diſtributione numerus octuaginta millia panum requirebatur.

Gradingus. FR. perſona in gradu dignitatis conſtituta, ſic in vita S. Fructuoſi Bracarenſis Epiſcopi, in qua, ut oſtendatur Benedictæ nobilitas, dicitur: [Benedicta clara genere, atque gradinga, Regis ſponſa.

Graduale. Antiphona, quæ poſt Epiſtolam notatur. Vide *Cantatorium*. Dicitur etiam *Membrana*. Vide Conc.Laodic.hìc in dict.*Cantus*. In ritu Ambroſiano *Pſalmellus* vocatur, quia penès Ambroſianos quoddam reſponſorium ſignificat, quod in Matutino feriali Quadrageſimæ recitatur. Dicitur *Graduale*, non quia in gradibus Altaris canebatur, ut quidam malè autumant; ſed ex eo, quia dum Diaconus ad petendam benedictionem Celebrantis, & dum aſcendebat gradus ambonis ad canendum Euangelium, ne in ſilentio vacet totum illud tempus ſine cantu, tunc in Choro canitur graduale, ita Bellarm.lib.1. c.16. de Miſſa. FR. Imò ſolet Romæ à Cantoribus Graduale celeriùs, ſeu tardiùs canendo reſpectivè ad functiones Diaconi commenſurari :||: Non deſunt tamen pro opinione priori inſigniti Auctores, qui in verbis Ord. Romani innitantur, ubi ſic habetur, [Cantor cum cantatorio aſcendit, & dicit reſponſorium Graduale.]FR.ſed verbum *Aſcendit* non intelligitur tantùm de gradibus Altaris, verùm etiam de gradibus ambonis :||: Gradualia autem à DD.Gregorio, & Ambroſio, nec non à Gelaſio compoſita fuere, quæ Cæleſtinus I. in Miſſa cani juſſit, Sigibertus ann. 426. & Rupert.lib.2. de divin.off.c.11. quæ ordinatio in ſui initio apud Hiſpanos non modicam difficultatem paſſa eſt, eò quia Conc.Toletanũ IV.inter epiſtolæ,& Euangelii ſpatium pro eo interim aliquid cani prohibuerat. Symbolum laboris, ac pœnitentiæ eſſe graduale docet Rupertus, ſic inquiens: [Graduale ad pœnitentiæ reſpicit lamentum,cantus aſper,& gravis,adeò ut illud excellẽtibus efferre vocibus,nec uſus,nec decus ſit; ſignificat enim non requiem remuneratorum, ſed laborem operantium. De divin.offic. lib.1. c. 34.] Quare tempore paſchali, quod eſt ſymbolũ beatitudinis, & requiei æternæ, non dicitur graduale; excepta tamen hebdomada prima tãtùm propter Neophytos,ut ex graduali intelligant, ac diſcant,quòd in vocatione,qua vocati ſunt, laborare, & continuò ſe exercere debeant, ut Rupertus inſinuat, inquiens: [Graduale, quod eſt cantus laborantium in hac peregrinatione, jam dictum eſt,ad hos dies Reſurrectionis uſque ad Pentecoſten non pertinere; ſed propter baptizatos per hanc hebdomadam in officiis additum eſſe; ita tamen,ut ſicut his,propter quos additum eſt, militiæ laborem,quem arripuerunt, præſens ſublevet gaudium de recenti remiſſione peccatorum, de divin.off.lib.8.c.1.]In Octava tamen Pentecoſtes,licèt Neophyti præſentes fuiſſent, nihilominus Graduale non canebatur, cùm gloriæ ea hebdomada ſit ſymbolum: [Propter quod diebus poſt Pentecoſten de officio tollitur, quia, videlicet, dies illi futurum in regno Dei felicem ſanctæ Eccleſiæ ſtatum ſignificant. Idem Ruper.lib.1. de divin.off.cap.34.] Item graduale dicitur etiam liber, in quo gradualia continentur, ſicut *Cantatorium* quoque dicebatur; à Joanne tamen Beleth, c.59. de divin. offic. *Graduarius* vocatur.

Graduales Pſalmi. Vide *Pſalmus*.

Græcatim, & *Græcatus*, græco more ſignificat. Vide *Depallo*.

Græcitas. FR. græca facundia, l.unica, Cod. de ſtat.lib.Urb.Rom.ubi aliqua exemplaria *Gravitas* mendoſè habent.

Græcolonus, qui Græcam linguam callet:[Græcolonum meum, ideſt, grecæ linguæ gnarum, qui non ſignorum ſignis, ſed digitorum, ſeu capitis nutibus cum venditore emptor loquebatur: tantique nummis emebat quatuor, quanti græcolonus obſonium uno. Luitprand. in legat.] Sed dubito, an inſcitia Librariorum ſcribendum ſic potiùs *Græcoſonus*, ſeu meliùs *Græcologus*.

Græcorum Ritus, & alia. Vide *Acolutus*, *Aqua benedicta*, *Aquæmanile*, *Archidiaconus*, *Archiepiſcopus*, *Aſteriſcus*, *Baptiſmus*, *Brachialia*, *Breviarium*, *Calix*, *Camelaucium*, *Camilabo*, *Camiſatus*, *Campana*, *Caſula*, *Candela*. Pſaltes in dict. *Cantor*, *Canon*, *Cantus*, *Cartophylax*, *Cherubim*, *Chaſma*, *Cingulum*, *Cinerum dies*, *Communio*, *Completorium*, *Conceptio B.M.V.* *Concha*, *Concionator*, *Corporale*, *Crucigerus*, *Dalmatica*, *Deo gratias*, *Diaceniſimus*, *Diaconicum*, *Diaconiſſa*, *Dominica*, *Dominica nova*, *Dominica orthodoxiæ*, *Domnus*, *Epigonation*, *Epimanicion*, *Epiphania*, *Epiſcopus*, *Epiſtola*, *Epitrachelion*, *Euangeliſmus*, *Euangelium*, *Euchologium*, *Exocatacœli*, *Facio*, *Feſtus*, *Flabellum*, *Forceps*, *Galilæa*, *Gammadia*, *Genuflexio*, *Hoſtia*, *Hymnus*, *Jejunium*, *Immerſor*, *Lectio*, *Legatus à latere*, *Linoſtima*, *Mandyas*, *Manipulus*, *Margarita*, *Melchitæ*, *Menæum*, *Menologium*, *Metanæa*. *Miſſa*, *Miſſa ſicca*, *Mitra*, *Monobambylum*. *Myrophori*, *Myrum*, *Myſtagogia*, *Myſtagogus*, *Myſtes*, *Myſtarchus*, *Neocorus*, *Neophylax*, *Nimbus*, *Nobiliſſimus*, *Nomen*, *Momicus*, *Octava*, *Offertorium* in ſignificatione tobaliæ. *Officium B.M.V.* *Officium Defunctorum*, *Oleum Sanctũ*, *Orarium*, *Ordo*, *Oſius*, *Pallium*, *Panhyperſebaſtus*, *Papa*, *Papalethra*, *Pappias*, *Paraſceve*, *Paſcha*, *Patena*, *Patriarcha*, *Pax*, *Pentecoſtarium*, *Pentecoſtes*, *Periodeutis*, *Perizoma*, *Piſcina*, *Præſentatio B.M.V.* *Proceſſio*, *Procerus*, *Protecdicus*, *Protheſis*, *Protonotarius*, *Protopapas*, *Protoplaſtus*, *Protopoſtulator*, *Protopſaltes*, *Protoſebaſtes*, *Protoſecretarius*, *Protoſtator*, *Protoveſtiarius*, *Pſachnion*, *Pſalmiſta*, *Pyxis*, *Referendarius*, *Sabbatum*, *Saccus*, *Sacellarius*, *Saccularius*, *Sacrarium*, *Sanctificatus*, *Scevophylax*, *Scola Græcorum*, *Scriniarius*, *Sebaſtocrator*, *Secretarium*, *Semanterium*, *Septimum*, *Sequeſter*, *Stauracinus*, *Stauropegium*, *Staurophylax*, *Sticarium*, *Subdiaconus*, *Suppedanea*, *Symandrum*, *Synapta*, *Syncellus*, *Tonſura*, *Transfiguratio*, *Tricdium*, Tropatium in dict. *Tropus*, *Tufa*, *Viaticum*, *Viſitatio B. M. V.*

Gra-

Gramalla, veſtis longa, & lugubris. Errat tamen Jo. Garzias in Annotationib. Concil. Bracar. can. 1. exiſtimans hanc veſtem appellatam etiam fuiſſe *Granum*, quia, ut ſuo loco dicetur *Granus* potiùs comam ſignificat. FR. Ego tamen puto eſſe eandem gramallam, ac *Amphimallam*; nam particula græca ἀμφὶ nonnumquam latitudinem, & magnitudinem ſignificat, ut ἀμφιβρότης, ideſt, latus clipeus, qui totum corpus tegit; quo antiquorum mos erat uti, quorum unum in Armaria, quam vulgò vocant, Equitum Melitenſium vidi adhuc aſſervatum: ſic ἀμφιλαφὴς, nempè, abundans, magnus, copioſus, ingens, & ſimilia græca vocabula: hinc Amphimalla dictio eſt compoſita ex *Amphi*, ſcilicet, ampla, longa, grandis, & *Malla*, hoc eſt, villoſa: eodem modo *Gramalla* ſignificat *Grandis malla*; nam ſolet fieri lata, & longa ex laneo & lugubri panno villoſo, italicè *Bajetta* ſive *Saja à riverſo* appellata, & adhuc in Sicilia, ac Melita ſimilis lugubris veſtris *Gramaglia* dicitur. Vide *Amphimalla*, *Granus*.

Grammatica. FR. pro fabula. Gloſſa in can. cum multa, diſt. 86. Hìc obiter notandum, quòd ad Honorii III. uſque tempora nulla alia Grammatica extabat niſi Donati, argum. ex c. 15. de ætat. & qualit. ordin. Itaq; antiquitùs Poetarũ interpretes (teſte Svetonio de Illuſtribus Grammaticis) Grammatici dicebantur; imò idem Sveton. in præfat. ejuſdem opuſculi inquit, quòd tales Grammatici, Poetæ, & Oratores ſemigræci erant. In præallegato canone Grammaticam, ideſt, poeticam fabulæ expoſitionem denotat.

Grammatophorus; γραμματοφόρος, literas ferens, tabellarius. D. Baſilius, epiſt. 1.

Granarium. FR. horreum. In extravag. Jo. XXII. de verborum ſignif. Vide *Granicum*.

Granatarius. FR. qui cuſtodiam granarii habet. In Conſtitut. Cluniacen. can. 64.

Granaticum, penſio, ſeu canon, qui in frumento ſolvebatur. [Abjectis ſiliquis, oneribus, vel granaticis. S. Gregor. in Regiſt. lib. 1. c. 42.

Granditer, ingenter, magnoperè. [Quamquam mirandum granditer non ſit. Sidon. lib. 3. c. 3.

Grangia, territorium ad Monaſterium ſpectans. [Ibique Abbas grangiam inſtruxit, & ædificavit, in vita S. Rogerii.

Grangiarius. FR. Monachus exactor proventuum ex grangiis. [In Cellerarios, & Magiſtrum Novitiorum, Sacriſtanos, & Grangiarium, & omnes alios Officiales nominatim ordinavimus, ut decet. Bullar. Caſinen. tom. 3. Conſtit. 371.

Granicum, horreum.

Granus, hæc vox reperitur in decreto Concil. primi Bracar. can. 29. ubi ſic habetur: [Item placuit, ut lectores in Eccleſia habitu ſeculari ornati non pſallant, neq; granos gentili ritu dimittant.] Sic etiam ubi nos in vulgata Sacræ Scripturæ lectione legimus: [Diſcriminavit crinem capitis ſui, Judith. c. 10.] quidam antiquus interpres ſic legit, *Granos fecit &c.* Itaque errat Jo. Garzias, qui putavit hoc nomen apud Iſidorum veſtem laicalem Clericis vetitam ſignificare, ut in dict. *Gramalla* aſſertum fuit. FR. Sed in correctis Codicibus præfati Concilii *Gradus*, & non *Granos* legitur: ſic habetur in tomo Conciliorum Coloniæ Agrippinæ per Jo. Quentel. 1551. edito. Item in editione Veneta ſub auſpiciis Sixti V. per Dominicum Nicolinum 1585. & in aliis ſubſequentibus impreſſionibus ſemper legitur *Gradus*. Dictus igitur canon de indumento in Choro, ac de modo pſallendi agit, ſicut & ſequens can. 30. ubi inquit, [Placuit, ut veteris teſtamenti nil poeticè compoſitum in Eccleſia pſallatur; ſicut & Sancti præcipiunt canones.] Seu ſi de veſtium ornamentis ſermo eſt, fortaſſe *Granus* idem ac *Guarnachim* erit. Vide ſuo loco. Seu potiùs ubi antiquus ille, ac innominatus Auctor de Judith dixerat, quod granos fecerat, intelligendum eſt illam capillos ſuos cincinnatos, ac criſpos diſcriminaſſe, & quodammodo criſpoſam villoſitatem in panno laneo reſultantem (Italicè *Bajetta*, ut in dict. *Gramalla* dictum eſt) imitaſſe.

Graphia, græca dictio, ideſt, ſcriptura, à verbo græco γράφω. [De graphia pro latore, ut eam affirmet. In capit. Ludov. Imp. Addit. 3. c. 73.

Graphio, ſcriba, notarius; apud Anaſt. Biblioth. in Hadriano *Graphones*, & *Graphiones* legitur. Apud Baron. ann. 774.

Gratia, ideſt, colluſio. Vide *Colludium*, *Inſufferibilis*.

Gratianus Decreti collector. Vide *Canon*, *Palea*.

Gravio, Comes, à dictione theutonica *Graf*, inde *Langravius*, ideſt, Provinciæ Comes. Leges Salicæ, & hiſt. Longobard. lib. 5. cap. 36. Vide *Catipanus*.

Gregorius Magnus. Vide *Dialogus*, *Nimbus*, *Schola cantorum*, *Suboculare*.

Gregorius Nazianzenus, dicitur Theologus junior. Vide *Theologus*.

Gregorius Neocæsarienſis. Vide *Thaumaturgus*.

Gremiale, pannus pretioſus, qui ponitur in gremio Epiſcopi, quando in cathedra, ſeu ſaldiſtorio Pontificaliter celebrando ſedet; ſolet in medio ejus poni Crux.

Gremium. Vide *Cœtus*.

Griseus Monachus, ideſt, Ciſtercienſis, quia in primordio illius inſtituti griſei coloris habebant cucullum, ut Scriptores illius ſæculi referunt. FR. potiùs laicum, ſeu converſum Ciſtercienſem ſignificat; nam laici illius ordinis griſeo colore veſtiuntur. Generaliter autem Ciſtercienſes S. Bernardi tempore *Albi* dicebantur, ut ex ejus, & Petri Cluniacenſis epiſtolis liquet.

Grossa. FR. dicitur portio, ſeu præbenda canonicalis, quatenus à diſtributione ſit diviſa; aliàs menſa communis dicitur. Quaranta in ſumma Bullar. de reſidentia. Vide *Victuale*.

Grossesco. FR. Craſſeſco,] Sicque fit, ut quotidie deteriores fiant, dum in eis culpa groſſeſcit. D. Gregor. in Regiſt. lib. 7. epiſt. 53.

Grumus. Vide *Chomatum*.

Grunna, locus cœnoſus, in quo grunniendo ſues

ſues ſe reſolvere ſolent. [In grunna profunda: In vita S. Brigittæ] ubi perperàm *Gronna* Caniſius legit.

Grutarib. [Qui vendebat grutaria. Palladius in S. Macario] ubi malè ejus Interpres vertit, *Vendebat bellaria*; nam græca dictio, γρυτάρια, rem frivolam, & levis momenti ſignificat.

Grympa, ſic à Catanenſibus prodigioſum D. Agathæ velum appellatur; fortaſsè à verbo græco γρυμπάνω, quod involvere ſignificat: ſolet enim ad haſtam hoc ſacrum velum involutum populo oſtendi, vel quia involutum conſervatur, vel tandem quia ad caput martyris obvolvebatur: eſt quidem ſatis longum, coloriſque caſtanei, & in extremitatibus auro ornatum, quod vidi, & veneratus ſum; alii tamen *Grymphia*, vel *Grypa* ſcribunt.

Guadia. FR. obligatio, vadimonium, vel fidejuſſio ſolvendi, aut aliud faciendi. Gloſſa in l. ſi quis alii guadiam, de debitis, & vadimoniis. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 207. n. 2. [Si non habuerit unde ſummam perſolvat, ſemetipſum per guadiam in ſervitio Principis tradat. In iiſdem legibus, lib. 1. tit. 15. Unde verbum *Inguadio* derivatur, ideſt, pignoro, ſeu obligo, l. ſi quis liber homo, de exercitalibus, & in Bullar. Caſinen. paſſim; eodemque ſenſu vulgariter in aliquibus locis *Inguadiare*, ideſt, matrimonium contrahere dicitur ratione mutuæ obligationis. Vide *Guadianus*, *Guadigio*, *Invadio*, *Pignera*, *Plegiaria*, *Replegio*, *Vador*.

Guadianus. FR. fidejuſſor, l. final. ut de debito ſcandalis, & compoſitionibus.

Guadigio. FR. fidejubeo, vadimonium præſto, l. ut omnia, de debitis, & quadimoniis. Ex tali contractu italicum verbum *Guadagnare*, nempè, lucrari derivatum cenſetur.

Gualapur. FR. furtivis, vel alienis veſtibus uti, ſeu alienis veſtibus quis ſe transformari, ne cognoſcatur ob malum finem, ſignificat, l. final. de eo, qui aliis anteſteterit.

Gualdimonia. FR. adunatio, l. de Sacramentis, de aggreſſione in vico, quæ etiam *Guildonia* dicitur ibidem.

Gualdum, nemus, ex theutonico vocab. *Vvald*. [Cellam de Gentiana, cum gualdo, terris, & ſylvis. Leo Oſtien. in Chron. Caſin. lib. 1. c. 39. 53. & 55. & Vide *Vvaldora*.

Guanilo. FR. proditor, inſidiator: ortum habuit hoc vocabulum à quodam *Guanilo*, ſeu *Vvanilo* nomine, qui communiter Epiſcopus Sennonenſis appellabatur; is enim à devotione Caroli Calvi, in contrariam factionem Ludovici Caroli fratris tranſiverat, hinc rebelles poſtea *Guanili*, ſeu *Guanilones* appellati ſunt. Matth. Pariſ. Sic etiam antiquitùs violator fidei *Bara* dicebatur, à quodam Barcinonenſi Comite *Bara* nomine, qui à fide Imp. Ludovici Pii diſceſſerat.

Guanto. Vide *Chirothecæ*, *Gula*, *Manitia*, *Vuanto*.

Guardianus. FR. in Franciſcanorum regula ſuperior. Extrav. Jo. XXII. de verbor. ſignif. c. 1.

Guarnachium. FR. veſtis ornamentum. Gloſſ. in clement. de ſtatu Monachor. c. 1. Vide an idem ſit ac *Granus* ſuprà.

Guarenum. FR. conſeptum beluarum. [De piſcibus ſtagnorum, vel beluis guarenorum, quos pro uſu, vel eſu ſuo conſumi, vel ſine fraude donari contigerit, decima non ſolvitur. Extrav. comm. de decimis.] Vide *Garena*.

Guarento. FR. defendo alterius cauſam ex evictionis obligatione. In lege Longobar. Alii tamen *Guarentiſo* legunt.

Guastaldus, idem ac *Gaſtaldus* ſuprà.

Guba, ſive *Cuba*. [In ciſterna veteri, quam gentili ſermone Syri cubam vocant, quinque caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur. D. Hieronymus in vita S. Pauli Erem.] Ex hoc Syriaco vocabulo, quando ibi morabatur equitum Hieroſolymitanorum Religio, originem habuit denominatio *Guvæ*, quæ eſt penes ipſos carcer profundus, & obſcurus. FR. Hiſpani tamen *Algoa* perанguſtum cubiculum, & Catalauni *Al-gorfa* cameram ſuperiorem denominant à ſyriaco, ſeu potiùs arabico vocabulo *Gorfa* in eodem ſignificatu, quo etiam Melitenſes utuntur. Latini etiam *Cubam* teſte Feſto lecticam appellabant, unde poſtea *Cubiculum* dictum eſt, ubi cubatur.

Guelfi, & *Gibellini*. FR. diuturnæ, & pernicioſæ factiones in Italia, & in reliquis deinde Europæ partibus, de quibus inter ſæcularis hiſtoriæ ſcriptores agunt Jo. Villanus, Scipio Ammiratus, tom. 1. hiſt. Florent. Flav. Blondus decad. 2. lib. 7. Cherubinus Ghirardaccius, in hiſt. Bonon. par. 1. pag. mihi 146. ac alii. Et inter Eccleſiaſticos Scriptores, Odoricus Raynaldus, ann. 1304. Auctor vitæ Gregor. Papæ IX. in calce ejuſdem Decretalium. Inter Juriſtas verò Bald. in l. 1. ad fin. ff. quod cujuſque, Marian. conſil. 22. colum. 2. lib. 1. poſt Nellum, in tract. ban. in 1. part. 2. temp. quæſt. 16. Bart. in l. ſi quis à filio, §. ult. de legat. 1. Martinus autem Cruſius de etymologia horum nominum hæc habet [Initium Gibelinæ (Vvaibelinæ à patria Conradi Regis) & Vvelficæ concertationis. In Annal. Svevicor. part. 2. lib. 10. cap. 3.] Vide quæ diximus in dict. *Draconarius*.

Guerra, bellum, quod licèt barbarum vocabulum ſit; uſitatiſſimum tamen penès Juriſtas, quibus barbarizatio familiaris eſt, quod & apud Eccleſiaſticos Scriptores non raro reperitur, præſertim apud D. Bernardum, ſerm. 3. de Reſur. ubi ait: [Hæc enim adversùs Deum inimicitias exercens eſt, & guerram crudeliſſimam &c. Volumus igitur vobis ſignificare, quanta mala, & quantæ hominum ſtrages in terra noſtra ex guerris quorundam nobiliorum hominum acciderunt. Petr. Cellen. lib. 6. epiſt. 16.] FR. [Quamdiù inter nos, & illos guerra duraverit, 5. decret. tit. 6. c. 12. Armis acceptis, ſeditionem fecit, & guerram. Ibid. tit. 19. c. 22.

Gueux. Vide *Eraniſta*.

Guidagium. Vide *Pædagium*.

Gui-

Guidelbora. FR. res libera, l. ſi quis Ancillam de ſponſalibus, ſeu libertate donata. Voſſius.

Guido. FR. idem ac Dux, à ducendo. Vide *Ducarius*, & *Ducatrix*: Luitprandus in ejus hiſt. ait, quod idem ſit *Guido* ac *Vgo*, ſeu *Hugo*: ſimiliter *Luido*: unde [Luidonem, ſive ut aliqui habent, Guidonem Spoletanum Ducem. Blondus decad. 2. lib. 2.] Idem, *Guidones* dicebantur Clerici à Carolo Magno Romæ inſtituti ad ducendos Peregrinos in viſitatione ſacrorum ejuſdem Urbis locorum, eoſque mortuos ad ſepeliendum obligaverat, quæ Clericorum Congregatio dicebatur *Schola Guidonum*. De qua ſatis dictum eſt in dictionibus *Brodinatus*, *Diaſoſtis*, *Francia*, & in dict. *Porticani* dicetur.

Guidonæ Porta. FR. erat una ex quinque portis Vaticanæ Baſilicæ, ubi nunc eſt porta ſancta. Auctores apud Torrigium de Cryptis Vatican. ſecundæ editionis, pag. 582. ita appellata, quia ibi *Guidones* (de quibus ſuprà diximus) reſidebant. Secunda porta dicebatur *Romana*, ex qua cives utriuſque ſexus ingrediebantur, Tertia, quæ eſt in medio, vocabatur *Argentea*, quia ab Honorio Papa I. argento contecta fuerat, & à Leone IV. reſtaurata; tandem ab Eugenio IV. ex ære cooperta eo modo, quo nunc videtur, (additione tamen excepta, quæ à Paulo V. pro conformatione ejuſdem portæ amplioris redditæ facta fuerat) Quarta dicebatur *Ravenniana*; nam ad Ravennates, ideſt, Tranſtyberinnos proximior reſpiciebat. Quinta vocabatur *Porta Judicii*, quoniam per eam tantùm mortui inferebantur. Torrigius ibidem. Vide *Porticani*.

Guidrigild. FR. pœna pecuniaria, l. ſi portunarius 17. de furtis. Vide *Geldus*, *Vvirgildus*.

Guiffa. FR. ablatio rei alienæ, l. de decimis. Eod. tit. Vide *Hiuſo*.

Guiffare. FR. aliquid alteriùs ſibi appropriare, l. ſi quis ſua, de invaſionibus, l. de decimis, tit. de decimis. Voſſius tamen ſignum apponere explicat, quod in dictum ſignificatum incidit: nam ſignum in titulum dominii apponitur in re aliena ſibi appropriata. Italicè verò *Graffiare* pro uſurpare dicitur.

Guildonia. Adunatio. Vide *Gualdimonia*.

Guilisarius. FR. idem ac Beliſarius, dux, nempe, ille, cujus fortuna nimis tragica fuerat. Vide *Velum*.

Gula, chirotheca: [Chirothecas ex pellibus arietum rubricatis, quas gulas vocant. S. Bernard. in ep. [illegible]. ad Henricum Senonen. Archiep.

Gula Augusti. Durandus, lib. 7. cap. 19. ait, quod ita appellatum fuerat feſtum S. Petri ad Vincula, quia Tribuni filia ſacras illas catenas oſculans, à vexatu gulæ liberata fuit, ac ob tale miraculum illud feſtum inſtitutum eſt; ſed Breviarii Romani lectiones in hoc feſto aliter narrant, quibus major eſt fides præſtanda. FR. Mombritius tamen alterius originem trahit, ubi de S. Petro in Vincula agit; quod ſcilicet, hoc feſtum ab Octavio Aug. inſtitutum fuiſſet ob victoriæ conſecutionem contra Antonium, quæ feſtiva memoria uſquè ad Theodoſii Imp. tempora duraverat; ſed deindè ob filiæ ejus Valentiniani uxoris ſalutem applicatione vinculorum S. Petri recuperatam, prohibuit, ne impoſterum in memoriam auguſtalis triumphi ampliùs hæc dies celebraretur, cujus loco feſtum S. Petri ad vincula ſolemnizari juſſerat. Hæc, nempè, eſt una ex tribus cauſis, propter quas hoc feſtum Sancti Petri ad Vincula inſtitutum fuiſſe refert idem Mombritius in hiſtoria hujus ſolemnitatis. Romæ tamen exorbitantes comeſſationes ab Auguſto Imperatore inſtitutæ adhuc tolerantur, quæ vulgò *Feragoſto* dicitur. Vide *Strena*.

Gulielmus Durantes, ſive *Durandus*. Vide *Speculator*.

Gulosus. Vide *Lecator*.

Guna, & *Gunna*, tunica: [Orarium, & cocullam, & gunnam brevem noſtro more conſutam. S. Bonif. Epiſt. 74.

Gunnatus, qui gunna indutus eſt. [Nec ipſa capiet eum, in quo ortus eſt pauper, & gunnata &c. Luitprand. in legat.

Gurceboldus, textrinum inſtrumentum, quod ex verbali contextu radium textoris, quo ſubtegmen ſtamini inſeritur, ſignificare videtur. Itaque in vita S. Valburgis Virg. ſic habetur: [Eam fortè deſpiciens zetas hyemales, & operoſas ingrediens, gurceboldum, quem priùs ad texendum erexerat, flexis digitulis texere cœpit, ubi cum duabus vicibus ex glomice, ſive trama, quam manu tenebat, in tela fila tranſponeret, &c. FR. de quo fortaſſe inſtrumento. Virgil. 6. Æneid.

Excuſſi manibus radii, revolutaque penſa.

Gurdonicus. FR. ſtultus, ineptus. [Audietis me tamen ut gurdonicum hominem. Sulpit. dialogo 1. cap. 20.] Idem eſt ac *Gurdus*, de quo vocabulo Quintilianus ait: [Gurdos, quos pro ſtolidis accepit vulgus, ex Hiſpania traxiſſe originem audivi, lib. 7. cap. 9.] Sed ad Hiſpaniam ex Africa tranſmiſſum fuiſſe hoc vocabulum, ex Liberio teſtatur Gellius, lib. 16. c. 7. ſic affirmans: Se gurdum ex Africa venientem accepiſſe.] Hodie tamen *Hominum gordum*, ideſt, pinguem intelligunt Hiſpani.

Gurdus. Vide *Gurdonicus*.

Gurpio, relinquo, relaxo. [Galerenus ſæpè mittit ad me licentiam ineundi connubii petens, illam ſe gurpiſſe, ſuamque pecuniam recepiſſe, licèt verè proteſtans. Fulbert. Carnoten. epiſt. 51.] Et clarius ex Ademaro in vita Caroli Magni, ubi ait: [Ibique multitudo Saxonum baptizata eſt, & ſecundùm morem, omnem ingenuitatem illorum, & allodem gurpierunt.] Alii tamen Scriptores *Vverpio* in eodem ſignificatu ſcribunt. [Nobis voluntario ordine viſus eſt læſo vverpiſſe, vel cō donaſſe. Marculfi formular. lib. 1. c. 13.] Et in Chron. S. Benigni, ubi de Ruperto Vicecomite agitur, ſic habetur: [In ipſo placito in præſentia Principum eoſdem ſervos uverpivit, & Sancto Benigno reddidit.] Verbum hoc à vocabulo germanico *Vverpen*, quod ſignificat ejicere, derivatur. Vide *Fiſtucus nodatus*.

Gu-

Gustrum, vaſis genus [Guſtrum perniciter adfore præcipit. In actis SS. Tyrſii, &c. Soc.] FR. Gutturnium vocat Feſtus.

Gutteria, dolor arteticus, ſeu articularis morbus; [Nulla enim hujus generationis perſona exitit, quin clauda, vel aliqua pedum debilitate decenta, vel etiam dira affecta gutteria præteritum luat facinus. In vita S. Gundulæ.] FR. Hæc autem expoſitio eſt ex opinione Jo. Ludovici de la Cerda, qui tamen fallitur; *Gutteria* enim eſt in jugulis tumor ex humore pituitoſo, frigido, nempè, & humido, in fœminis præcipuè exuberante: hinc *Gutteria* non à vocabulo Italico *Gotta;* ſed à *Gutture* denominata eſt; de qua ſic Vitruv. lib. 8. c. 3. [Equicolis autem in Italia, & in Alpibus, natione Medullorum eſt genus aquæ, quam qui bibunt, efficiuntur turgidis gutturibus.] De Alpinis incolis audivi, quòd ii turpem, & deformem utriuſque ſexus perſonam hac gutteria carentem exiſtimant; imò quando alienigenæ hinc tranſeunt, non habentes jugulum ſine hoc ampullaceo tumore, illuduntur à pueris illius regionis, & tunc eorum genitrices filios redarguunt, ne illos irrideant, ajentes, quòd ſicut eos illuſos Deus cum tali defectu creaverat, ſic etiam illudentes potuerat efficere. Itaque *Gutteria* nedum ex ſupradictis tumorem jugularem denotare manifeſtatur; ſed & ex Actis S. Urſmari apud Surium 19. Aprilis clarè probatur: ibi enim ſic habetur, [Orta eſt quædam in ejus collo ſæva nimis infirmitas, quæ gutteria dicitur ſermone gallico.] Atque Hubertus in vita S. Gundulæ, c. 6. §. 23. inquit,] Fœmineum genus gutteria obſcenat.] Vide infrà *Gutturnoſus*, quare gutteria in fœminis ex Hevæ peccato perveniſſe Hincmarus credidit.

Gutterosus. Vide *Gutturnoſus*.

Gutturnosus, qui jugulari tumore aggravatur. Quare Hincmarus in S. Remigio refert omnes illos, qui collectas ſegetes S. Remigii combuſſerant, tum eos, cumque deſcendentes eorum utriuſque ſexus à Deo mulctatos eſſe hac, nempè, pœna; ut viri ponderoſitate, hoc eſt, calculis laborarent, & fœminæ gutturali tumore, ſic ſcribens: [Verumtamen omnes, qui hoc egerunt, & qui de eorum germine nati fuerint, viri ponderoſi fiant, & fœminæ gutturnoſæ ſint] Fortaſsè meliùs *Gutteroſus* dicendum eſſet. FR. Gutteroſum appellat hunc tumore gutturali laborantem Ulpianus, inquiens: [Si quis natura gutteroſus ſit, aut oculos eminentes habeat, de ædil. edict.] Dictio verò *Ponderoſus* non calculi morbum, ſed herniæ potiùs denotat, quod D. Gregorius prima parte Curæ paſtoralis, c. 6. & ult. ſatis declarat, inquiens: [Vitium, quippè, eſt ponderis, cùm humor viſcerum ad virilia labitur, quæ profectò cum moleſtia dedecoris intumeſcunt.] Præfatus Hincmarus ibidem moraliter docet ambos hos tumores ex primorum parentum peccato nobis provenire, nempè, hernia, ſeu ponderoſitas in viris ex Adamo, qui noscum originali peccato generavit, & in fœminis gutteria ab Heva, quæ pomum vetitum prægustaverat. Synonimum. Vide *Ramex*.

Gynæcona, γυναικῶν, locus pro mulieribus in Eccleſia deſtinatus, de quo alibi ſatis diximus. Refert Joſeph Hebræus, lib. 6. de bello Jud. c. 6. quòd in Jeroſolymitano Templo murus diviſorius inter mares, & fœminas extabat. Dicitur etiam Gynæceum, γυναικεῖον. Item ſignificat locum, ubi fœminæ Conſtantinopoli pro Imperatore veſtes texebant. Vide *Tranſenna*.

Gynæciarius, qui Gynæceo incumbebat, vel præſidebat.

Gypsa, vocabulum penitùs ignotum, apud Aldhelmum.

O ſuperi talem terris avertire gypſam.

Aliquid ærumnoſum profectò ſignificare videtur, fortaſsè à dictione græca γύψ, quæ vulturem ſignificat, & allegoricè rem peſtiferam Aldhelmus intellexerat; nam hoc volatile campos cadaveribus plenos frequentare ſolet. FR. ſeu potiùs idem malum augurium à mortalibus avertere ſuperos rogavit hic Auctor, ad Antiquorum ſententias alludens, qui vulturis apparitionem infœlix peſtilentiæ nuncium reputabant: quandoquidem Plinius, lib. 10. cap. 6. ſic ſcripſerat: [Umbricius aruſpicum noſtro ævo peritiſſimus tradit vultures triduo antè, aut biduo volare ubi cadavera futura ſunt.] Ac Plautus in Truc. clariùs expreſſit, cùm de quibuſdam divinatoribus lepidè dixerat: [Jam quaſi vulturii triduo priùs prædivinabant.] Quod tamen poſſet naturaliter ſuccedere, cùm ex aeris infectione vultures aſſuefacti animalium morticinia frequentare, eis funerum fercula abundare prævideant: ſicut & halcedines aves in rigido hyemis tempore prænoſcunt halcyoniadum quindecim ſerenitatis dies, in quibus ad littora earum ova pariant, foveant, ac pullos illico educant: ſic etiam cæteræ marinæ volucres ante tempeſtatem, ejus adventum naturaliter prænoſcunt.

Gyrovagus, erraticus, apud Patres uſitatiſſimum. [Quartum genus eſt Monachorum, quod nominatur gyrovagum, qui tota vita ſua per diverſas provincias ternis diebus per diverſorum cellas hoſpitantur, ſemper vagi, & numquam ſtabiles, & propriis voluptatibus, & gulæ illecebris ſervientes, in Regula S. Benedicti, reg. 1. Venerunt ad nos duo Sacerdotes gyrovagi, ingreſſum petentes; de quorum perſeverantia cùm penè nulla eſſet nobis ſpes, negatum eſt eis quod poſtulabant, Cæſar. lib. 1. c. 10.

Gyrum. FR. circuitus, & translativè capitis vertiginem ſignificat. [Et ſicut, qui corporaliter ſaltat; volubilitate membrorum ſe exercens, gyrum ſibi ſaltationis acquirit. D. Ambroſ. Serm. 80.] quem locum perperàm Antonius Dadinus *Syrum* legit.

Haba-

H

HABACUCH PROPHETA. Vide *Diſcophorus*.

HABEO, pro debeo: [Subrogato in loco meo Epiſcopo, quod nondum factum eſt, & ſpero, quod nec aliquando fieri habet. Anaſt. in Exil. S. Martini Papæ. Habebat induere hominem. Victorinus, lib.1.adverſus Arium.] Phraſis quidem Græcorum, qui verbum ἔχω, pro habeo, & debeo promiſcuè uſurpant, hinc Nazianzenus inquit: [Habeo breviùs loqui. Orat. 20.] ubi *Habeo* ſtat loco debeo. FR. verbum *Habeo* ſub prædicta ſignificatione paſſim in Sacra Scriptura reperitur, ut: [Quid ergo habeo juſtæ querelæ, aut quid poſſum &c.2.Reg.c.19.] ideſt, quid debeo, aut quid poſſum. [Simon habeo aliquid tibi dicere. Lucæ c.7.] nempè, debeo tibi aliquid dicere [Quotidiè morior per veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Domino noſtro, 1. Corinth.c.15.] hoc eſt, quam debeo in Chriſto &c. [Nihil habens dicere de vobis, ad Titum c.2. Dabo autem operam, & frequenter habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis, 2.Petri, c.1. Plura habens vobis ſcribere, epiſt. 2. D.Jo. Multa habui tibi ſcribere, ejuſdem Jo. epiſt. 3.] Sed re vera in hujuſmodi phraſibus intelligenda eſt dictio *Neceſſe*, ut in epiſt. Judæ ponitur explicitè, hoc pacto: [Neceſsè habui ſcribere vobis.] De qua expreſſione ſæpè in novo teſtamento. [Jeſus autem dixit eis, non habent neceſsè ire, Matth.c. 14. Primus dixit, villam emi, & neceſſe habeo exire, Luc.c.14. Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum unum, ibid. c. 23. de charitate autem fraternitatis non neceſſe habemus ſcribere vobis, 1.Theſſal. c.4. Et non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos, epiſt. prima Jo. c. 2.] licèt è converſo, ut dixi in dict. *Debitum*, quod aliquando dicitur, non ſolùm reſpectu illius, qui habet ſolvere; ſed etiam intelligitur reſpectu illius, qui jus habet exigendi; unde *Habeo*, & *Debeo* promiſcuè, ſed inuſitatè unum pro alio uſurpatur.

HABIATICUS. Vide *Abiaticus*.

HABITUS PRÆLATITIUS. Vide *Veſtes prælatitiæ*, *Religioſus*.

HACELDAMA, vox Chaldæa *KaKeldam*, ideſt, ager ſanguinis, Matth.27. Acta Apoſt.1. FR. Andricomius in deſcriptione Hieroſolymitanæ Urbis, n.216. *Haceldama* ait eſſe ad latum Auſtralem Montis Sion, cujus longitudo eſt ſeptuaginta duorum pedum, & latitudo quinquaginta, à Sancta Helena muro circumdatum, arcuatumque cum ſeptem ſpiraculis, per quæ ſepeliuntur defunctorum Chriſtianorum cadavera.

HÆC DIES, QUAM FECIT DOMINUS &c. verſus, qui recitatur in officio Paſchali. Vide *Verſus*.

HÆMORRHOIDES. Vide *Exoche*, *Rhagas*, *Viſcus*.

HÆMMORRHOISSA. Mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, & à Chriſto Domino ſanata eſt, de qua Matth.c.9.& Luc. c.8. & de eadem Euſebius, lib.7.hiſt.c.14. refert, quòd cùm eſſet ditiſſima, & nobiliſſima fœmina, ex Cæſarea Philippi oriunda; duas ſtatuas æreas ejus ſumptibus ob memoriam accepti beneficii erexerat, unam, ſcilicet, quæ ſuam effigiem genuflexam, manibuſq; extenſis in actu implorandi repræſentabat, & alteram Jeſu Chriſti ſtantis, talari veſte induti, atq; ejus dexteram ad eandem fœminam porrigentis; ad baſem autem Chriſti ſtatuæ herba quædã naſcebatur, quæ ad fimbriã veſtimenti ſuccreſcens, ac pertingens, virtutem acquirebat prædictum morbum ſanandi, hanc narrationem idem Auctor ut oculatus teſtis refert apud Baronium, an.31.n. 75. Qua ſtatua à Juliano Apoſtata demolita, in ejus loco ſuam poſuit. Baron.an.362. n.158. Attamen in quadam M.S. græca hiſtoria in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi aſſervata, & à Franciſco Combeſis latinitate donata, ac Pariſiis, ann. 1664. impreſſa habetur, quòd Julianus non ſuam effigiem, ſed duas ſtatuas, Jovis, ſcilicet, & Veneris erexerat, cum inſcriptione: [Jovi omnium inſpectori. Julianus &c.] Narratur inſuper ibidem, quòd Hæmorrhoiſſa illa à Chriſto ſanata *Berenices* vocabatur. FR. *Berenices* eadem eſt, ac Veronica, Baron.an.34.n.138. An autem Berenices nomen ex Civitate, quæ multæ ſic appellatæ ſunt, vel nomen proprium erat, ambigitur; hoc tamen verum eſt, quòd Berenices ſive civile, ſive proprium, idem eſt ac *Beronica*; quare Joſephus Hebræus, lib.8. Antiq. Jud. c.8. inquit: [Beronica Civitas, quæ in ſinu ægyptiaco à Salomone ædificata ob commoditatem fabricæ navium Aſiongabar appellata fuit, non procul à Civitate Hellena.] Unde ſatis conſtat *Veronicam*, *Beronicam*, & *Berenicem* eſſe idem nomen, & conſequenter dubitari licet, an Hæmorrhoiſſa à Redemptore liberata ipſamet fuerit, quæ eidem crucem bajulanti ſudorem, ut fertur, abſterſerat.

HÆREDIPETA, adiens hæreditatem, ſicut Romipeta adiens Romam. D. Hieron. de evit. ſuſpect. contub. Vide *Cretio*.

HÆREDITAS. Vide *Diatheca*.

HÆRESIS, error cum pertinacia, aliquando tamen uſurpatur in bonũ ſenſum, ſic Syneſius per *Hæreſim* Philoſophiam intellexerat, & Conſtantinus Imper. ut Euſeb. lib.5. hiſt. refert, hoc vocabulo Chriſtianã religionẽ appellavit, quam etiã *Divinam ſectam* Tertull. de pallio, c.ult. vocavit; ſed cõmuniter in malã partem accipi ſolet. Vide *Cacodoxia*, in dict. *Orthodoxia*. FR. quid ſit Hæreſis. Vid. can. inter hæreſim, & can. Hæreticus, 24.q.3.

HÆRESIARCA, Auctor alicujus ſectæ falſæ, can. Hæreſis, 24. qu 3.

HÆRETICUS. FR. quem D. Auguſt. lib. 2. contra Creſconium, c.3.& ſeqq. ſic definit: [Hæreticus eſt, qui nõ ſequitur Catholicam unitatem. Schiſmaticus eſt, qui non amplectitur Catholicam pacem.] Hæreticus dicitur *Titubans*. Gloſſ. in can. apertè, §. titubabat, 24.qu.1.& c. in noſtra, de pro-

procuratoribus. Item appellatur *Alienigena*. Vide ſuo loco. Vide *Conſcotinus*. Item dicitur *Heterodoxus*. Vide *Orthodoxus*. Qui in Spiritum Sanctum hæreticalia aſſerit, *Pneumatomachus* dicitur. Vide ſuo loco.

HÆSITANTES, hæretici. Vide *Acephalus*.

HAGA, locus conſeptus, ex germanico vocab. *Kag.* de quo EKardus in vita S. Galli. Itaque æquivocantur, qui originem hujus dictionis à græca, ἅγια, ideſt, Sancta, trahunt. FR. Ego tamen aliter ſenſi in ea Apologia, quam in Hieronymum Bruſonem Italico idiomate ſcripſi, cujus titulus eſt: [Il valor Malteſe difeſo da Carlo Magri contro le calunnie di Girolamo Bruſoni, Romæ edita MDCLXVIII.] Ubi ad propoſitionem IV. § I. Turchi, dixeram, quòd Turcæ Scythiæ populi antea *Agathyrſi* vocabantur, & quod hinc *Aga* penès ipſos adhuc manet, titulus, nempè, præfecti in conſepto fœminarum libidini Turcarum Tyranni inſervientium; indeque *Thyrſi* mutata, Y, in, V, lene *Turſi*, & corruptè poſtea Turcæ dicti ſint. Vide Nicephor. hiſt. lib. 2. cap. de Scythis. Poteſt tamen eſſe, quòd tam conſeptum, quàm ejus cuſtos idem nomen habeat, ſicut in dictione *Bidellus* dixi tam atrium, quàm ejus cuſtodem Bidellum appellari; ſicut etiam in dict. *Boja* ſuprà vidimus, inſtrumentum eſſe ad collum reorum poſitum; hinc tortorem, ſeu lictorem Italicè *Bojam* etiam appellari.

HAGIOGRAPHUS, ἁγιογράφος, (cujus antitheſis eſt *Apocryphus*) ſignificat rectum, ſanctumque Scripturæ textum.

HAGIOMACHUS. Vide *Iconomachus*.

HALABARCHES, ſeu *Alabarches*. ἀλαβάρχης, apud Ruffinum, quam dictionem Euſebius Principem ſalis interpretatur; ſed ſi hoc eſſet, ἁλιάρχης, deberet ſcribi. Alii tamen *Harabarches* legunt, ideſt, Arabum Princeps. Cujacius verò, lib. 1. obſer. c. 37. putat eſſe datii præpoſitum, etymologiam à dictione ἀλάβα trahens, ſcripturam ſignificante, in qua rationes notabantur; hanc tamen opinionẽ rejicit Fullerius, lib. 1. miſcel. Theolog. c. 16. Nam dictio hæc atramenti Principem denotat; imò nullibi legitur, Hebræos cum Ægyptiis habuiſſe commerciũ pecudum, ut Cujacius aſſerit, & cõtinuæ Nili inundationes talem commercium impediebant. FR. Differt *Halabarches* ab *Arabarche*. Halabarches enim Alexandriȩ magiſtratus erat, ſi Joſepho Judæo, lib. 20. Antiquit. c. 3. credendum eſt: ubi ſic ait: [Fado autem ſucceſſit Tiberius Alexander, ejus Alexandri filius, qui Alabarchiæ magiſtratum geſſit,] quem Tacitus, lib. 15. & 17. Equitẽ Romanum, ſed natione Ægyptium appellat. Item idem Joſephus, eod. lib c. 5. inquit: [Eodemque tempore etiam Marianna dedignata Archelaum, migravit in thalamũ Demetrii primi inter Alexãdrinos Judæos, tam opibus, quàm genere, & tùm Alabarchiȩ Magiſtratũ gerẽtis, ex quo filium Agrippinum genuit.] Ex quo liquet, magnũ, & eſtimabile fuiſſe hoc officiũ. Arabarchen, ſeu, ut alii legunt *Anabarches*, Summus Sacerdos Templi dicebatur, ut idem Joſephus teſtatur, inquiens: [Nunc reſtat dicendum de veſtitu tam reliquorum Sacerdotum, quos illi Chaneas vocant, quam Pontificis, quem Arabarchem nominant, ſic ſummum Sacerdotem ſignificantes, & primum de vulgo Sacerdotem &c. lib. 3. Antiq. c. 8.] Item *Arabaneth* apud Hebræos antiquos tunicam Sacerdotalem denotabat: [Arabaneth appellavit Moyſes, nos autem à Babyloniis diſcentes, Hemſaneum vocamus; ſic enim hæc apud eos tunica nuncupatur. Ibidem.

HALIÆETUS, ἁλιαίετος, aquila marina, *vel* volatile ex ſpecie accipitrum. [Hæc ſunt, quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda ſunt vobis: aquilam, & gryphem, & haliæetum, & milvum, ac vulturem juxta genus ſuum &c. Levit. c. 11.] FR. Idem habetur in Deuter. nempè: [Omnes aves mundas comedite: immundas ne comedatis: aquilam, ſcilicet, & gryphem, & haliæetum, ixion, & vulturem, ac milvum juxta genus ſuum, c. 14.] & eſt idem volucris, ac *Niſus*, de quo Virg. 1. Georg.

Apparet liquidò ſublimis in aere Niſus.

Hinc ſolet aliquando proponi hoc ænigma: [Regulares Tereſiani non comedunt carnem niſi die veneris.] Ubi apparenter ſenſus eſſet, quòd hi Religioſi numquàm comedunt carnem, die veneris excepta; ſed revera ſenſus eſt, quòd non comedant carnem Niſi avis in die veneris. Nomen igitur hujus Niſi à Niſo Megarenſium Rege in hoc volatile fabuloſè mutato inditum fuiſſe: Ovid. lib. 8. Metamorph. ait:

Et modò factus avis, fulvis haliæetus alis

Et Thuanus in haliæeti deſcriptione, lib. 1. de re accipitraria inquit:

> Forma eadem huic, lanioque eadem eſt, atque inter utrumque.
> Obſcurum diſcrimen habet, quo quiſque marinus.
> Vel lanius dici poſſit. Quin ſæpè periti
> Ambiguo peccant decepti lumina vultu;
> Et niſi diverſo paſtu gauderet uterque,
> Sæpè repertores artis turpiſſimus error
> Argueret

Sed Thuanus fruſtrà in dubium revocat hujus volucris qualitatem, & nomen, dum Ovidius ſuprà adductus ait, fuiſſe niſum, ſicut idem Naſo, lib. 13. Metamor. ait Diomedem Ætoliæ Regem, & ejus ſocios in *Diomedeas* aves, quas alio nomine herodias vocant, mutatos fuiſſe; ſic à Niſo Rege Niſũ accipitrem dixit, quem etiam *Haliæetum* vocavit.

HALSBERGA, thorax, lorica, ex Saxonica dictione *Hals*, ideſt, collũ, & *Bergen*, nempè, corpus, quia à collo uſque ad præcipuam corporis partẽ deſcendit, invenitur hoc vocab. in Caroli Magni conſtitutionibus. Itali *Uſbergo* appellant. Vid. *Clibanum*.

HAMA. Vide *Ama*.

HAMARTIGENIA; ſic appellavit ejus Apologiam in Marcionem Prudentius: vocabulum quidem græcũ eſt ἁμαρτιγένεια, ideſt, peccatorum origo; nam Marcioniſtæ duos Deos, bonum, ſcilicet, unum, & malum alterum, actiones rectas illum, & hunc malas cauſantẽ aſſerebant; ideò Prudentius hunc

ſal-

falſum malorum Deum inveniri negans, ejus proinde impugnationem *Hamartigeniam* intitulavit.

HAMULA. Vide *Ama*.

HANC IGITUR OBLATIONEM &c. Vide *Canon Miſſæ*.

HANNAPUS, incenſi navicula. [Incenſaria argentea auro parata quatuor, hannapi argentei ſuperaurati tredecim. In vita Sancti Gilberti Abb. 18. Feb.] Ejus Synonyma. Vide in dict. *Navicula*.

HANNIPA, vas. [Vas, quod hannipa nominatur. In vita S. Valburgis Virg. 25. Febr.

HARACIUM, grex, ſeu ſtabulum equorum ſobolis cauſa detentorum, ex gallico vocabulo *Haras*, quod Itali *Razza* appellant. [Sciatis me regia largitione conceſſiſſe Poncio Abbati Cluniacenſi, ejuſdemque ſucceſſoribus Abbatibus, & Monachis Cluniacenſibus totam decimam haracii. Privileg. Henrici I. in Biblioth. Cluniacen.

HARMISCARA, in legibus Longobardorum obſcurum vocabulum: denotat tamen coercitionem, qua reus infamis habebatur: fortaſsè ex theutonico vocabulo *Har*, ideſt, honor, & *Schade*, nempè, damnum, vel ærumna. FR. Melitenſes *Har* vocant dedecus; forſan ex Arabico vocabulo ad Italos translato *Mashhara*, quo illi ſcurram, & hi ludibrium bacchanale intelligunt. :||: Alii tamen *Harniſcaram* legunt.

HARMONIA. Vide *Tonus*.

HARNASCA, armatura, germanicum *Harnaſch*. In Diplomatibus Caroli Magni.

HARUSPEX. Vide *Hydromantia*.

HASTA. Vide *Siromaſtes*.

HASTARIUM, locus, ubi bona ſubhaſtabantur. Hinc de Idolis, quæ ſub aſta vendebantur Paganis, Tertullianus ſcribit: [Quos in haſtario vectigales habetis. Apolog. c. 13.

HASTILLA, haſtula, diminutivum ab haſta: [Quando enim venit ad eam Elias, illa colligebat haſtillas. Chryſoſt. hom. 40. in cap. 23. Matth.] ramunculos, aſſulas, ſtirpes, & frutices intelligit.

HASTILUDIUM. Vide *Torneamentum*.

HASTULA, extenſorum menſura. [Haſtulas vinearum numero quatuor. D. Gregor. in Regiſt. lib. 8. epiſt. 63.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Jaſtulas* legitur.

HAUBERTICUM, feudi genus, quod vaſſallis concedebatur cum oblatione militandi loricatè, quæ lorica à Gallis *Haubert* dicitur.

HAVERI. FR. poſſeſſiones. Item officiales in Civitate Bononienſi. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 320. & 330.

HEBDOMAS, & *Hebdomada*. Græcè ἑβδομάς. FR. per hanc tamen dictionem nedum ſpatium ſeptem dierum; ſed ſeptem annorum in Sacra Scriptura, & in jure canonico intelligitur; ita in Geneſ. c. 29. poſtquam Jacob pro Rachelis deſiderio Labano ejus patri ſeptem annis ex pacto inſervierat, quibus tranſactis inſtante Jacob, ut Laban conventionis pactum adimpleret; ait Laban: [Imple hebdomadam dierum hujus copulæ, & hanc quoque dabo tibi pro opere, quo ſerviturus es mihi ſeptem annis aliis. Acquievit placito, & hebdomada tranſacta, Rachel duxit uxorem,] & Levit. c. 25. [Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomadas annorum, ideſt, ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos quadraginta novem &c.] Sic etiam Euangelicus Propheta Daniel tempus veri Meſſiæ commõſtravit, dicens: [Scito ergo, & animadverte; ab exitu ſermonis, ut iterùm ædificetur Jeruſalem uſque ad Chriſtum Ducem hebdomadas ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ erunt &c.] Canones quoque pro hebdomada aliquando ſeptem annos intelligunt: [Ad imitationem namque illius Dominicæ ſententiæ David de adulterio, & homicidio reprehenſus, unius hebdomadæ jejunium in ſatisfactionem admiſſi ſceleris Deo legitur obtuliſſe. Hinc etiam eccleſiaſtica conſuetudine eſt uſurpatum, ut majorum criminum pœnitentia ſeptem annorum ſpatio concludatur. Gratian. poſt can. Hoc ipſum 33. qu. 2.] ſeptem hebdomadæ plenæ ſpatium eſt à ſeptuageſima uſque ad Paſcha, can. ſtatuimus, diſt. 4. :||: Aliquando hæc dictio *Hebdomada* Dominicã ſignificat, ut in Kalendario M.S. apud S. Genovefæ Pariſienſe Monaſterium ſervato habetur.

HEBDOMADA CRUCIS. Vide *Crucis hebdomada*.

HEBDOMADA DE EXCEPTO. FR. ſic in ritu Ambroſiano appellatur ultima hebdomada Adventus, quia in ea excluditur omne aliud officium.

HEBDOMADA MAJOR, ideſt, ultima quadrageſimæ. Conſtit. Apoſtol. lib. 8. conſtit. 39. Chryſoſt. homil. 30. in c. 10. Geneſ. Major dicitur ex pluribus cauſis; in ea enim magis ſpecialiter Paſſio Domini noſtri memoratur; majus, ſeu longius officium in hac hebdomada celebrabatur, & arctiùs jejunabatur. [Per ſex dies ipſius Paſchatis omnes populi in ſiccorum eſu perſeverant, pane, inquam, & aqua, & ſale tunc utentes ad veſperas. Epiphan. lib. 1. contra Hæreſes.] Id ò *Hebdomadam ſanctam*, & *pœnoſam* appellat Durandus, lib. 6. cap. 67. quæ maximè colitur ab Orientalibus Chriſtianis; imò Æthiopes, & præcipuè nobiles per totam hanc hebdomadam lugubres veſtes deferre, parùm loqui, ac raro è domo exire ſolent. Godign. lib. 1. c. 19. Dicitur etiam *Hebdomada indulgentiæ*. Gemin. lib. 3. c 71. quia in ea reconciliabantur publici pœnitentes. Item *Hebdomadam ultimam* eam appellavit Ambroſius, epiſt. 33. in cujus ritu dicitur quoque *Authentica*. Vide *Lamentationis dies*. Item in ejus triduo relinquitur capitulum ad horas. Vide *Capitulum*.

HEBDOMADARIUS, dicitur ille, ad quem ſpectat in Choro officium in ea hebdomada ordinare. Antiquitus Cardinales Epiſcopi Hebdomadarii dicebantur. Vide *Cardinalis*.

HEBIONITÆ, ſeu *Ebionitæ*. FR. Hæretici. [Ebionitæ ab Ebione dicti, ſive à paupertate: Chriſtum enim per provectum ſolùm virum juſtum putant effectum. Unde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi enim Judæi ſunt, & ita tenent Euangelium, ut legem carnaliter ſervent, adversùs quos Apoſto-

lus

lus ad Galatas ſcribens invehitur. [Photiniani à Photino Gallogræciæ Smyrnæ Epiſcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitans, aſſeruit Chriſtum ex Maria per Joſeph nuptiali coitu fuiſſe conceptum, 24.qu.3. can.quidam. Ebiones Hæretici dicti pauperes propter paupertatis intelligentiam, putantes Chriſtum ſolùm hominem. Otho Epiſcop. Friſing. in Chron. lib. 3. c.21.] Vide *Ebjonæi*.

Hebræus. Vide *Cidaris*, in dict. *Mitra*, *Cælicolæ*, *Colentes*, *Dominicida*, *Doſitei*, *Ephemereuta*, *Ephod*, *Eſſeni*, *Genitei*, *Gheth*, *Hebionitæ*, *Hemerobatiſtæ*, *Herodiani*, *In capillo*, *Lautia*, *Macabæi*, *Manus*, *Metempſychi*. Nathinęi, in dict. *Subdiaconus*, *Nazareus*, *Neomenia*, *Nobeſtan*, *Nudipedalia*, *Palæſtini*, *Phariſæus*, *Philiſtæ*, *Phylacterium*, *Rechabiti*, *Recutiti*, *Sabbatum*, *Sabbatum recutitum*, *Sabbatarii*, *Sabbatum Enoch*, *Sabbati iter*, *Sadducæus*, *Samareus*, *Sanhedrim*, *Scenopegia*, *Scriba*, *Selah*, *Siclus*, *Solemnitas*, *Spathiſter*, *Synedrus*, *Talentum*, *Talmud*, *Targum*. Quare includi jubentur Hebræi in hebdomada majori. Vide *Lamentationis dies*.

Hebræus Sacerdos. Vide *Laniſta*. Hebræorum menſes. Vide *Menſes Hebræorum*.

Hecatontarchus, ἑκατόνταρχος, centurio, quo vocabulo uſus eſt Balſamon, in can. 6. in Trull. ad exprimendos ſenes quoſdam, qui in arte diabolica cæteros inſtruebant, quoſque *Primicerios*, & *Pſeudotheos* appellat, ideſt, Deos mendaces.

Hedera, planta. Vide *Helix*. Habet virtutem præſervandi à vertiginis capitis morbo. Vide *Helucus*, *Vitem dare*.

Hegira, ſic fugam Mahometi pſeudoprophetæ appellant ejus ſequaces, quando, ſcilicet, ex Civitate Mecchæ expulſus fuerat, ubi ejus perfidam ſectam cœperat ſeminare, ex qua *Hegira*, ſive fuga Mahometani ſuam Æram numerant, ſicut nos à Nativitate Chriſti calculamus. Fuga autem hæc ſucceſſerat 16. Julii anno noſtræ redemptionis 622. die Veneris, quem ipſi ſolemnizant, ſicut nos Dominicam diem feriamus.

Hegumenus, ἡγούμενος, ideſt conductor; ſed inter eccleſiaſticos Scriptores Abbatem Monaſterii denotat. [Theodorus Hegumenus Studii. Paul. Diacon.] ubi dictio *Studii* ſignificat quoddam Monaſterium, ita appellatum, quorum Monachi *Studitæ* dicebantur, ut ſuo loco dicemus. [Scilicet, Pardum hegumenum Beati Sabæ. Anaſt. Biblioth. in Adriano.

Hegumenarchium, ἡγουμεναρχεῖον, Abbatia primaria, apud eundem Anaſt. Biblioth.

Helena Mater Constantini Imperatoris. Vide *Stabularia*. Quomodo invenerit Crucem Domini. Vide *Aqua benedicta*.

Helepolis, bellicum inſtrumentum ad expugnanda inimicorum mœnia: etymon græcum ἑλέπολις, quo vocabulo metaphoricè utitur Philo Hebræus in tractu, cujus titulus eſt; *Quid vir bonus &c.* ad exprimendam eloquentiæ vim animorum debellatricem; ſic inquiens: [Sunt enim iſta helepoles quædam animorum imbecillium, nec benè recta ratione confirmatorum.

Heliocaminus, vox græco-latina, caminus, per quem ſol ingreditur. FR. Plinius, epiſt. 17. lib. 2. ad Gallum de ſua Laurentina Villa ſcribens, ait: [Amores mei reverà amores ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, utraque ſolem &c.] Quo vocabulo uſus eſt Ulpianus, in l. ſi arborem, ff. de ſervit. urban. præd. Solaris fornax à Budæo in prioribus annot. in Pandect. interpretatur.

Helix, pampinum vitis ex græco ἕλιξ. [Deligans ad vineam pullum ſuum, & ad helicem pullum aſinæ ſuæ. Geneſ. c.49.] juxta verſionem græcam, ubi nonnulli hujus linguæ imperiti perperàm *Ilicem* verterunt. FR. Plinius tamen, lib. 16. c.34. ait eſſe hederæ genus, ſed ita appellatum ex ſimilitudine pampini vitis; ſic etiam Theophraſtus, lib. 1. hiſt. plantarum, c.16. de variis hæderæ ſpeciebus loquens, ait: [Folia verò pluribus ipſa quoque differentiis inter ſe diſtare videntur: quippè, cùm arborum aliis ampla ſint, ut viti, fico, platano &c.] Ubi manifeſtè videtur, quòd ſpecies hæc hederæ folia ſimilia pampinis vitis obtineat.

Helucus, capitis obtuſio, ſeu vertigo. [Liberũ eumdem apud Ægyptios Oſirim, Harpocration induſtria hederatũ argumẽtatur, quòd hederæ natura ſit cerebrum ab heluco defenſare. Tertull. de corona milit. c. 7.] Vide *Scotoma*, *Scotomaticus*.

Helvidiani. FR. Hæretici, ab Helvidio hæreſiarcha, qui blaſphemabat alios filios Mariam Virginem ex Joſepho ejus ſponſo ſuſcepiſſe, 24. qu.3. can.3?. Et D.Hieron. adv. Helvid.

Hemerobaptistæ, ſecta judaica, ita appellata, quia tales ſequaces quotidie ſe lavabant ad ſanctitatẽ acquirendam, (qui error penès Mahometanos viget. [Imò hominem vivere nõ poſſe aſſerebant abſq; quotidiano lavacro, ut de eiſdem refert Sanctus Epiphanius; hi namque fuere, qui Chriſti Diſcipulos inlotis manibus panem manducare exprobrabant. Vide Baronium in Appar. n. 14. & ann.33. n. 14. Nomen verò hoc græcum eſt ἡμεροβαπτιστὴς, ideſt, qui quotidie lavatur.

Hemerobius. Vide *Imerobius*.

Hemerodromus, quotidianus curſor, græcum vocabulum ἡμεροδρόμος. [Et ad eum quidam mittunt ex iis, qui apud ipſos hemerodromi vocantur. In vita S. Nili Abb.

Hemiariani, ἡμιαρειανοὶ, Semiariani, ab ἡμὶ, in compoſitione *ſemi* ſignificat. Ita dicti nonnulli hæretici, eò quòd partim Arianis viderentur conſiſtere, & Spiritum ſanctum aſſerebant creaturam. Ideò D. Hieronymus ait: *Credis quòd univerſitatis Trinitas ſit creatrix? iſtud Ariani, & Emeriani negant, Spiritum ſanctum non conditorem, ſed conditum blaſphemantes*, ad Pa̅ram. Epiſt. 61.

Hemicyclus, ſemicirculus. Vide *Tribuna*.

Hemsaneum. Vide *Halabarches*.

Hemiolia. FR. exactio ſeſclupa ratione uſuræ, can. quoniam multi, diſt. 47.

Hemitritæus, qui febri tertiana laborat; græca tamen dictio ἡμιτρίτης, propriè ſemiternarium ſignificat; uam tertiana in quolibet triduo acce-

dit, ideſt, ex tribus diebus duæ extremæ ſunt liberæ, ſecus verò intermediatrix dies. [Nemo ſuprà unam febrem cupit adhibere pejorem, ne incipiat hemitritæo inſanabili labore. S. Cypr. de Sing. Cler. c. 6.

HENERGUMENUS. Vide *Energumenus*.

HENERICIANI, & *Henriciani*. FR. Hæretici ſymoniaci Henrici Imp. ſequaces, illius, nempè, qui Sanctum Gregorium Papam VII. perſequutus eſt, & Vvibertum, ſeu Gubertum Antipapam, de quo Baron. an. 1080. n. 21. intrudere in Papatum conatus eſt. [Henticianos verò penitùs, penitùſque, niſi poſt magnam demum converſionem, & pœnitentiam reprobavit. In vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſc. à Luca Vvadingo in lucem edita, & comentariis illuſtrata, §. 38.] Inter alios Henrici errores, aſſerebat, quòd quando dixerat Petro Chriſtus Dominus, *Paſce oves meas*: tunc Reges exceperit. Blond. decad. 2. lib. 3.

HEPTALISMUS, ſic legitur apud Petrum Chryſol. in ſerm. 134. de S. Felicitate inquiens: [Beata, quæ non ſolùm pro lege patitur; ſed ipſius legis heptaliſmum meruit Mater Sancta generare:] ſed *Heptalychnum* legendum ex græco vocabulo ἑπτάλυχνος: ſic enim ſeptem lucernarum candelabrum, de quo Exod. cap. 25. appellavit Nazianzenus, ad quod alludens Chryſologus, ei ſeptem Felicitatis filios comparat. Sanctus verò Irenæus idem antiqui teſtamenti candelabrum ἑπτάμυξον denominavit, ideſt, ſeptem myxis: ſicut enim dicimus *Dimyxos*, *Diomyxos*, *Trimyxos*, *Polymyxos*; ſic etiam Heptamyxos dicendum. [Ubique enim Eccleſia prædicat veritatem, & hoc eſt heptamyxis lucerna Chriſti bajulans lumen. S. Irenæus, lib 5.

HEPTALYCHNUN, &) Vide *Heptaliſmus*.
HEPTAMYXIS)

HEPTATEUCHUM. Vide ſequentem dictionem.

HEPTATICUM. [In ſeptuageſima Paſchæ ponunt heptaticum uſque in quintam decimam diem ante Paſcha. Ord. Rom. Idem vocabulum reperitur in vita S. Gregorii Magni, ideſt, [Scripſit prætereà ſuper Proverbia, ſuper Cantica, de Prophetis, de libris Regum, de Heptatico.] Sed rectiùs *Heptateuchum* dicendum eſt ex græco vocab. ἑπτάτευχον, quod ſeptem volumina ſignificat; nam *Pentateuchum* dicuntur quinque Moyſis libri, quibus additis Joſue, & Judicum, tunc Heptateuchum, ideſt, ſeptem libri appellantur. Quare de eodem rito, quo Romanus Ordo ſuprà, Micrologus agens correctiùs, ſic inquit: [In Septuageſima heptateuchum incipiunt. De Eccleſ. Obſerv c. 47. [Vide Gloſſam in can. qualiter, 7. qu. 1. §. Heptateuchi. FR. Probatur inſuper, quòd textus Joannis Diaconi in vita S. Gregorii fuiſſet à Librariis depravatus; quia non de *Heptatico*, ſed de Heptateucho compoſuerat Gregorius; quem tractatum ab ejus ſucceſſore Stephano II. Cantorum Scholæ donatū fuiſſe habetur. [Reverentiam B. Gregorii prædeceſſoris ſui præ oculis habens, tribuit idem Summus Pontifex hoſpitali ipſius B. Gregorii in porticu B. Petri Apoſt. ſermonum librum unum, & in ſchola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophiū vocabatur, Heptateuchum. Gulielm. Biblioth. apud Torrig. de Cryp. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 189.

HERACLITÆ. FR. Hæretici ab Heraclio ſeducti, qui nimis ſuperſtitioſè cœlibatum colebant, nam conjugium eſſe malum aſſerebant; negabant inſuper infantes poſſe cum baptiſmo regnum æternum conſequi, 24. qu. 3. can. 39.

HERA DIANA. Vide *Noctiluca*.

HERBILIA, piſum, legumen. [Piſum, quod ruſtici Herbiliam vocant, ex adventus ſui tempore per ſingulos annos ſpontè naſcitur. In Vita S. Columbani Abb.

HERCEA, ſeu *hercia*, famula domeſtica, & Græcè. ἑρκεία. Aliqui tamen *Stercejam* legunt. Vide *Sterceja*. Tertullian. adversùs Valentinian. inquit: [Quare enim non & quinquaginta, & centum procreantur? Quare non & Herciæ, & Syntrophi nominantur.

HERCULIS COGNOMENTUM. Vide *Scytaloſagitti pelliger*.

HEREMIA, eremus, ſolitudo, deſertum, græca vox ἐρημία. [Laſſati ſumus iniquitatis in via, & perditionis, & ambulavimus heremias difficiles; viam autem Domini ignoravimus. Lucifer Caralitan. lib. 1. ad Conſtant. Imp.] Verba enim ſunt Sapientiæ, c. 5. nempè: [Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus.] Vide *Eremus*.

HERIBANNUS, ex theutonicis dictionibus *Here*, nempè, exercitus, & *Bannus*, ideſt, acclamatio, ſæpè de hoc vocabulo in canonibus. [Ideò non videtur mihi juſtum eſſe, ut heribannum ſolvere debeant, qui non alibi fuerunt, niſi ubi ipſe Imperator præcepit, Einhard. epiſt. 22.] FR. *Heri bannus* potiùs ex *Heri*, ideſt, Domini, & *Bannus*, ſeu *Bandus* ſignum, & vexillum ſignificat; nam *Heribannus* impoſitionem Domini, ſeu Principis quotannis illi à vaſſallis ſolvendam denotat, quæ vulgariter *Caput ſolidum* dicitur, l. Heribannus, cod. tit. Sed pro pœna ſumitur, in l. Quicumque liber homo, de exercitalibus. Vide *Heribergo*. Galli tamen adhuc ex antiquis Franconibus hoc vocabulum retinent, aliquando variant *Arriereban* pronunciando, apud quos ſignificat, quòd univerſi ad bellum incedere debent.

HERIBERGIUM. FR. caſtrenſe tabernaculum, ſeu tentorium, ex theutonicis vocibus *Heir*, quæ aciem, & *Bergen* diverſorium ſignificant. Ubi enim legimus in Cantica, c. 1. [Sicut tabernacula Cedar] Gulielmus Abbas in ejuſdem Canticæ præfatione, [Sicut heriberga Cedar] vertit.

HEBIBERGO. FR. Verbum, hoſpitor, diverſor; [Nec pro heribergare, nec pro alio banno heribannum Comes exactare præſumat. In capitulis Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

HERISILITIUM, genus pœnæ in profugos milites, exercitum relinquentes. Vox quidem germanica *Heriſiliez* armorum depoſitionem ſignificans, de qua fit ſæpè mentio in legibus Longobar.

HERI-

Heriſtallus. FR. locus, in quo caſtrametatur exercitus, ex *Heir*, ideſt, exercitus, & *Stal* manſio, germanicæ voces. Hinc Perdebonenſis ille Monachus in Vita Caroli Magni cecinit, lib. 1.

Nomen Heriſtalli dederat, cui barbara lingua &c.

Herlininus Miles, hoc vocabulo ex contemptu Aulicos appellavit Petrus Bleſenſis, quia magis cum poculo in manu, quàm cum gladio dimicant, ſic inquiens: [Nunc autem ſunt Martyres ſæculi, mundi profeſſores, diſcipuli curiæ, herlinini milites; per multas ſi quidem tribulationes intrant juſti in regnum cœlorum; hi autem per multas tribulationes promerentur infernum, epiſt. 14.] ſeu potiùs ita denominati ad cujuſdam Herlinini nomine Angli ſimilitudinem, qui ævo ejuſdem Bleſenſis extitit, & cùm eſſet exercitus in Sarracenos Ductor, ſed parùm in arte militari peritus, in ea acie unà cum ejus ſequacibus trucidatus ſuccubuit, quòd ita incautis Aulicis poſt longos, & laborioſos ſervitutis conflictus evenire inquit Bleſenſis.

Herma, *Herman*, ſeu *Hermes* ἑρμᾶς. FR. latinè Mars. Eſt inter duos purpura & eruditione Eminentiſſimos ingens quæſtio, Baronium, ſcilicet, & Bellarminum; hic enim de Scriptoribus Eccleſiaſticis in primo Chriſtiano ſæculo florentibus, tit. de Autore libri, qui Paſtor inſcribitur, ait: [Quis autem iſtæ Hermã fuerit, non parva quæſtio eſt.] Atque eundem fuiſſe Baronius, ad an. 159. num. 6. quem Paulus, in epiſt. ad Romanos ſalutaſſe ex authoritate Origenis, Euſebii, Hieronymi, & aliorum contendit. Contrà verò Bellarminus, cui non videtur fieri poſſe, ut Hermes frater Pii Pontificis ille ſit, quem Apoſtolus ad Rom. ſcribens ſalutari juſſerat; nam inter illam ſalutationem, & Pontificatum Pii intercedunt ad minus anni centum: inſuper quando Hermes ab Apoſtolo ſalutatus fuerat, non erat infans, ſed provectæ ætatis. Ergo diverſus eſt Hermes ab Apoſtolo nominatus, ab Hermete Pii fratre aſſerto libri Paſtoris auctore. Sed reverentia amborum Præſtantiſſimorum contendentium, dicere audeam, quòd uterque ſibi contradicat. Baronius enim affirmans eundem eſſe Hermetem, quem ſalutaverat Paulus, eodem loco ex libro geſtorum Pontificum fratrem Pii Papæ fuiſſe aſſerit; hinc manifeſtè ex oppoſitione Bellarmini ſuprà adducta duos, & non unum Hermetem fuiſſe convincitur. E contra Bellarminus qui authoritate Damaſi de Geſtis Pontificum utitur ad affirmandum Hermetem juniorem fuiſſe Pii fratrem; in eodem deinde ejus de Scriptoribus Eccleſiaſticis libro ad an. 367. in Damaſo Papa negat illum librum de vitis Pontificum à Damaſo fuiſſe compoſitum, ſic inquiens: [Tribuitur S. Damaſo liber de vitis Pontificum, qui extat in tomo primo Conciliorum; ſed liber ille eſt Anaſtaſii Bibliothecarii, non Damaſi, ut notum eſt.] Igitur liber de vitis Pontificum, dum non eſt illius Papæ, non eſſet proinde tantæ auctoritatis, ac multò magis, quia non conſtat ex ejuſdem Pontificis Pii confeſſione Hermetem ejus fratrem fuiſſe. Pro qua re ſciendum eſt, quòd tempore ejuſdem Pontificis Pii inter Romanam Eccleſiam, & nonnullas alias vertebat quæſtio; An in Dominica celebrandum eſſet Reſurrectionis Paſcha. Pontifex autem Pius pro Apoſtolica traditione inſtabat, quòd, nempè, à D. Petro celebrari Paſcha in Dominica ſtabilitum fuerat, ut ex eodem Baronio, an. 58. num. 82. & ſeqq. & an. 159. num. 1. & ſeqq. & lib. 7. Conſtit. Apoſt. cap. 37. apparet. Scripſit igitur his verbis Pius apud Gratian. De conſecr. diſt. 3. can. 20. ubi talis titulus habetur, [Pius Papa IX. à Petro Apoſt. in primo capitulo ſuarum decretalium,] (quod juxta ſeriem Pontificum à Baronio traditam legendum eſt Pius Papa X. à Petro &c.) cujus reſcriptum talis eſt, [Noſſe volumus, quòd Paſcha Domini tantùm die Dominico annuis temporibus ſit celebrandum. Iſtis enim temporibus Hermes Doctor fidei, & Scripturæ effulſit inter nos. Et licèt nos idem Paſcha prædicto die celebremus; quia tamen inde quidam dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermeti Angelus Domini apparuit in habitu Paſtoris, & præcepit ei, ut Paſcha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur: unde & nos Apoſtolica authoritate inſtituimus, omnes eadẽ ſervare debere, nec debetis à capite, quoquo modo diſcedere.] Quæ epiſtola regiſtrata etiam reperitur, in 1. tom. Conciliorum. Igitur ſi Hermes fuiſſet frater Pii, idem Pontifex de hac ejus conſanguinitate in ea decretali epiſtola mentionem feciſſet. De hoc Hermete Paſtore plura, & eruditè congerit Labbè de Scriptoribus Eccleſiaſtici, pag. mihi 429. & ſeqq. Item in Addenda, pag. 791. Sed bona venia omnium tam Eminentiſſimorum Auctorum, quiſnam fuerit iſte Hermes, (cui agnomen ut Baronius, ann. 159. num. 8. Paſtoris fuiſſe putat) unuſquiſque eorum anceps defectu veræ hiſtoriæ redditur. At ſi illum rectè internoſcere quis deſideret, legat in 2. tomo Mombritii, ubi agit de Sancto Petro ad Vincula, & ibi inveniet illum Hermetem virum inſignem ex idololatra ab Alexandro Papa ad fidem converſum, & quomodo illi prima vice Angelus Domini apparuit, ac alia de eo lectu digna ibidem. Ceterùm aliqua etiam de hoc Paſtore adjecimus in noſtro Tranſtyberi illuſtrato ad notitiam ſextam Italicè exarato.

Hermaphroditus, ἑρμαφρόδιτος. FR. an teſtis eſſe poſſit. Vide Gloſſam in can. ſi teſtes, 4. qu. 2. & 3 §. Hermaphroditus.

Herminium. FR. muſtellina pellis, quæ vulgò *Armellino* appellatur. [Mille verò nobiliſſimis juvenibus comitatus eſt, qui omnes herminio induti, circu'a cum ipſo miniſtrabant. Guelfridus, lib. 9. c. 13.

Hermoditium. Vide *Eremodicium*.

Hermogeniani. FR. Hæretici, quorum ſeductor fuerat Hermogenes: [Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam, non naturam introducens, Deo, non naturæ eam

comparavit, matremque elementorum Ideam aſſeruit, quos Apoſtolus improbat elementis ſervientes, 24.quæſt. 3. can.quoniam autem.] Sed ſi D. Paulus contra eos ſcripſit, non eſt intelligendus Hermogenes ille, quem Baron. extitiſſe ait anno 170. Verùm potiùs illum Hermogenem Magum fuiſſe credendum eſt, de quo idem Baron. an. 44. n. 2.

HERNESIUM, germanica vox *Harniſch*, ſeu potiùs Italica *Arneſe*, armaturam in utroque idiomate ſignificans. [Monachus non habeat herneſium. Matth. Pariſ. in vitis Abb.] Sed Italicè *Arneſe* denotat tam armaturam, quàm aliud corporis indumentum, & metaphoricè pro domi ſupellectilibus etiam accipitur; unde de eo, qui comptè inſtructam habet domum, dicere ſolent Itali: [La caſa di colui ſtà bene in arneſe.] Ex gallico vocab. *Harnois*.

HERNIÆ MORBUS. Vide *Gutturnoſus*, *Ramex*.

HERO, *heronis*. FR. in hoc vocabulo errore lapſi ſunt Calepinus in dict. *Pero*, Joſeph Laurentius in ejus Amalthea Onomaſt. in ead. dict. & alii, Budæum ſequentes, per quem etiam varii Antiquorum Codices alterati ſunt in hac dictione, ut inferiùs oſtendemus;ita ut contra hanc dictionem alterantes jure his verbis inſurgat Adrianus Turnebus, lib.24.Adverſ.c.2.inquiens:[Hic me aſſertorem veterum librorum auctoritatis, & vindicé contra primarios homines, ipſaque literarum culmina præſtare non vereor &c.] Hoc itaque vocabulum, nedum apud Profanos, ſed etiam penès Sacros Scriptores reperitur, quod defectu intelligentiæ diverſimodè corruptum fuit. Apud Plinium in primis, lib. 36. hiſt.natural.cap.14.ubi de magnifico Dianæ Epheſinæ Templo agens, inter alia, hæc ait: [Summa miracula epiſtylia tantæ molis attolli potuiſſe, id conſecutus eſt beronibus harena plenis, molli pulvino, ſuper capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo &c.] Sed librariorum incuria litteram *b.* pro, *h.* tranſcripſerunt. Budæus tamen in ejus Annotat. in pandect. mendosè *B*, in *P*, mutavit,& *Peronibus* malè correxerat, ea ratione motus, quia *Pera* ſaccum ſignificat, unde *Perones* ſaccos intelligi putat; nam de ſaccis harena plenis videtur loqui Plinius in textu præallegato: unde recentiores Pliniani Codices ex conſilio Budæi *Peronibus* mendosè retinent; ſed in antiquis Codicibus ex teſtimonio Turnebi, Cujacii, Jacobi Dalecampii, & ipſius,Budæi loc.cit. ac aliorum *Eronibus*, & *Heronibus* reperiebatur. Item in M. Vitruvii textu, lib.5. c. 12. etiam Amanuenſium negligentia *Meronibus* pro *Heronibus* reperitur, ita in Codice Venetiis per Joannem de Tridino,aliàs Tacuino de ann. 1551. impreſſo habetur, nempè, [In quibus autem locis pulvis non naſcitur, his rationibus erit faciendum, uti arcæ duplices relatis tabulis, & cathenis colligatæ in loco, qui finitus erit, conſtituantur; & inter deſtinatas creta, & meronibus ex vulva paluſtri factis calcetur. Cùm ita benè calcatum, & quàm denſiſſimè fuerit, tunc cocleis &c.] Sic etiam habet Italicus Codex Venetiis per Franciſcum Lutium Durantinum,de ann.1535. impreſſus, nempè: [E trà le ordinate tavole la creta con li meroni di herba paluſtre fatti ſia calcata &c.] Item in editione latina Argentoratenſi, de ann.1550. eodem modo: [Et inter deſtinatas creta meronibus &c.] Eodemque pacto in textu latino Veneto per Franciſcum Senenſem, & Crugher Germanum anno 1567. impreſſo *Meronibus* habetur. At Veneta Italica editio per Gotardum de Ponte,ann.1521. ex opinione Budæana *Peronibus* habet; ubi Gloſſator omnes rationes Budæi pro hac verſione aſſerit. Item in l.in navem, ff.locati, habentur hæc verba. [Quod ſi ſeparatim tabulis,aut heronibus, aut in alia cuppa clauſum uniuſcujuſque triticum fuiſſet.]Sic in impreſſione Pariſienſi primò per Sebaſtianũ Nivellum, & poſtmodùm Venetiis 1584.ſub ſigno Aquilæ renovantis;ſed ibid. in textu Veneto apud Junctas 1598.excuſo ex opinione Budæi *Peronibus* mēdosè habetur. *Pero* autē non ſaccum,ſed calceum ruſticum ſignificat, in quo ſenſu uſus eſt Juvenalis, Satyr. 14. inquiens.

Nil vetitum feciſſe volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi, qui ſummovet Euros
Pellibus inventis, peregrina, ignorataque nobis.

Et pro tibialibus uſus eſt Virgilius Æneid. 7. ſic canens:

——— Crurum tegit altera pero.

Peronatus arator. Perſius. Item *Pero* genus navigii apud Feſtum;unde *Myoparo* piraticũ. Concludendum ergo eſt cum Turnebo, loc. cit. quod in Plinii,Vitruvii, atq; Pandectarum ſuprà allegatis textibus,non *Beronibus*,ſive *Meronibus*, aut *Peronibus*, ſed *Heronibus* reſtituendum ſit; ait enim Turnebus: [Herones autem accipio texta quædam ſtoriarum, & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur; ſed & vaſa ſic viminea vocabantur, tegetibus ſimilia, & cophinis; φόρμοι à Græcis dicuntur. Hæc obſignabimus teſtimonio interpretis Terentiani in Prologo Phormion; cujus hæc verba ſunt: Phormio non à formula, ſed à phormione dicitur ſparteo, quem nos Heronem dicimus trivialiter, & pro conſuetudine.] De quo vocabuli uſu etiam penès Sacros Scriptores reperitur. Mombritius enim in paſſione S.Theodoſiæ Virg.& Mart. ſic habet: [Poſt hæc ait Præſes; rebellem Virginem in anguſtiam heronem coarctate, & ejus collo graviſſimum ſaxum alligate, eamque in mari projicite: [Sed Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtor. lib. 12. cap. 48. corrigit: *In anguſtam heronem*. Ac tandem uterque corrigitur ex antiquiſſimo M. S. in Bibliotheca Vallicellana aſſervato, tom. 9. pag. 66. à tergo: nam hoc vocabulum non in fœminino, ſed in maſculino genere ponit, hoc pacto: [Et rebellem Virginem, quia nobis contumax fuit, in anguſto herone coarctate, & ſaxum ei graviſſimum ligate &c.

HERO-

Herodiades, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

Herodiani, una ex Hebræorum ſectis, qui Herodem Meſſiam exiſtimabant, ex eo quia tunc tempori ablatum eſt ſceptrum de Juda &c. juxta Jacobi prophetiam, Geneſ. c. 49. Nam Herodes, qui intruſus fuerat in Judaicum regnum, alienigena erat; ſed D. Hieronymus hanc aſſertionem refellit, inquiens: [Quidam Latinorum ridiculè Herodianos putant, qui Herodem Chriſtum eſſe credebant, quod nuſquam omninò legimus. In cap. 2. Matth.] Aliqui tamen putant Herodianos appellatos fuiſſe, quia de Herodis familia erant. Alii dixere ita eſſe denominatos, quia celebrabant annualem Herodis diem; ſed magis conſona Damaſceni opinio videtur, qui exiſtimat Herodianos exinde dici, quia ad Herodis complacentiam Romanis ſolvebant tributum: quod veriſimilius apparet, dum hi cum Phariſæis ad Chriſtum acceſſerant, interrogantes, an liceat dare tributum Cæſari; hæc ergo habet Damaſcenus de hæreſib. [Herodis milites, ſeu quos illudentes Phariſæi, quia Romanis tributa ſolvebant, Herodianos vocabant, & non divino cultu deditos. [Hinc refellitur Philaſtrii opinio, qui putavit Herodianos illos fuiſſe, qui alium Herodem ab Angelo percuſſum, ut in Act. Apoſt. cap. 12. dicitur, pro Meſſia habuerunt. FR. In quodam Hebræorum libro *Ghemarà* appellato, in capite *Silluah HaKen*, legitur Herodianos græcos fuiſſe, & ab Herode ex deſerto conductos, cujus verba latinè ſic ſonant: [Herodes Rex adduxit ſecum Græcos ex deſerto, & educavit eos in terra habitata, & fecerunt ſectam, vocatique ſunt Herodiani.] Qui etiam à loco, ubi amoti fuerant, *Doſiothæi*, & *Dorſiani* dicebantur, de quibus ſuo loco dictum fuit.

Herodion, & *Herodius*, ἐρωδιός, avis quædam apud Hebræos immunda: [Hæc ſunt, quæ de avibus comedere non debetis &c. herodionem &c. Levit. c. 11. Aves immundas ne comedatis &c. herodium &c. Deuter. c. 14. Penna ſtruthionis ſimilis eſt, pennis herodii, & accipitris. Job 39. Herodii domus dux eſt eorum &c. Pſal. 103.] Græca vox ἐρωδιός, ubi Suidas Ciconiam exponit, aut aliquid ſimile; ait enim, Herodium quaſi ἑλώδιον, ideſt, paluſtrem dictum fuiſſe. D. Auguſtinus fulicam eſſe credidit, Theodoretus ardeolam, Ambroſius ſturnum, Hieron. milvum. FR. Ubi in Vulgata Pſal. 103. legitur *Herodii domus*, Hieronymus vertit, *Milvo ab jetes*. Paraphraſis Chaldaica, *Ciconiæ candidæ abjetes* habet. At in ſenſu Hieronymi adhuc difficultatis nodus indiſſolubilis eſt, quia c. 11. Levitici, & c. 14. Deuter. ſuprà adductis, ubi ad veſcendum *Herodion* prohibetur, etiam ſpecialiter *Milvus* interdicitur, quare fruſtraneum videretur bis in quolibet ſupradicto capite eandem avem ſpecificare. Contra tamen Divum Auguſtinum, Auguſtinus alter Steuchus Egubinus in interpretatione dicti Pſalm. 103. ait: [Hebræi magis ciconiam ſentiunt: D. Auguſtinus pro herodio vertit fulicam, cùm fulica ſit, ut idem ait, avis marina, non amans arbores; ſed abjetes arbores ſunt altiſſimæ &c.] de hac volucre mentionem facit Homerus, Iliad. 10. inquiens, ex verſione Budæi.

His autem proſperum miſit Erodium propè viam
Pallas Minerva.

Spondanus verò legit:

His autem fauſtam miſit Ardeolam prope viam
Pallas Minerva.

Et in ejus Commento ſubjungit: [Cùm hanc avem mittat Minerva, poteſt facilè colligi eam ſacram Minervæ exiſtimatam à Poeta, quod & Claudium philoſophum exiſtimaſſe refert Etymologus; cùm alii contrà dicant avem eſſe Veneream, unde etiam Ἐρώδιον, quaſi ἐρωτίδιον appellatum volunt, quod Etymologus ita reconciliari putat, cùm multa Ardearum genera ſint ſecundùm Ariſt. lib. 9. hiſt. cap. 1. poſſint quædam Minervæ, quædam Veneri eſſe ſacra.] Ardeolum etiam Scapulæ Lexicon habet.

Heroides, pro Hera Diana. Vide *Noctiluca*.

Herotochius. FR. Exercitus Dux, ex Saxonis dictionibus, *Heir*, de qua ſæpè diximus ſignificari exercitum, & *Tog* conductor. In Anglicis legibus poſt Vicecomites collocatur: ſic [Comites, Vicecomites, Herotochii.

Hesycasta, ἡσυχάστης, Monachus dicebatur, à communi vita ſegregatus, & ab aliorum conſortio ſeparatus, ut cœleſti contemplationi vacaret, ex græco verbo ἡσυχάζω, quieſcere, & ſilere ſignificante. [Heſycaſtæ, ideſt, quieſcentes. Juſtin. Novel. 5. tit. 3.

Hetæriarcha, Romanorum, ideſt, Græcorum Ductor: [In hoſtem lento paſſu, & ordine Exotrocho Magno Hetæriarcha ducente producebat. Cantacuz. lib. 1. c. 6.] Idemque Capitaneus à Gulielmo Tyrio *Megaetæriarcha* appellatus fuit: [Erant per id tēpus Hieroſolymis Domini Imperatoris Nūtii Andronicus, Angelus Joannes vir magnificus Megaetæriarcha, hiſt. ſac. lib. 1. c. 16.] Derivatur hoc vocabulum à græco ἑταιριάρχης, ideſt, confidentium, & amicorum caput.

Heterodoxus, ἑτερόδοξος. FR. alterius opinionis (cujus antitheſis Orthodoxus) ſumitur pro Hæretico, ſive ſchiſmatico. [Quàm inepti ſunt plerique heterodoxi recentiores. Philippus Labbè de Scriptorib. Eccleſiaſticis in S. Irenæo.] Vide *Cacodoxus* in dict. *Orthodoxus*.

Heterousios, ἑτερούσιος, *qui eſt alterius eſſentiæ*. Fit enim ab ἑτέρα, *altera*, & οὐσία, *eſſentia*, Ariani qui Verbum faciebant alterius eſſentiæ à Patre, utpote ejus creaturam, ipſum quoque *heterouſion* dicebant. Quem terminum, cum ſuo ſignificato, ingentibus animis repellunt, & explodunt orthodoxæ Fidei hyperaſpiſtæ, Filium Dei homouſion, ideſt ejuſdem eſſentiæ, magna cum victoria propugnantes. Inter quos, etiam ex adverſariorum confeſſione, eminuerunt Baſilius, Gregorius Nazianzenus, & Apollinarius, prout teſte Suida

retulit ipſe Arianus Philoſtorgius, *Baſilius*, inquit, *in Cæſarea Cappadociæ per eam florebat ætatem, qua & Gregorius Epiſcopus præfuit Nazianzenis: eſt autem ſtatio, ſive portus Cappadociæ. Apollinarius verò in Laodicea Syriæ. Sanè viri iſti tres tunc propugnatores homouſii fuere adversùs heterouſion, multò cæteros antegreſſi, tam qui præ ſe fuerunt, quàm qui ad meam uſque ætatem pervenerunt iſtius hæreſis patronos: adeò ut Athanaſius iſtis collatus cenſeri poſſit puer*. In Hiſt. adv. Baſ. & Greg. Nazianz. Vide *Homouſius*. *Homœuſius*.

Hexameron, ἑξαήμερον, ideſt, ſex dierum opus, ſic appellata ſunt opera D. Baſilii, & D. Ambroſii, in quibus de operibus ſex dierum mundi Creationis agitur.

Hexapla, græca dictio ἑξαπλᾶ, ideſt, ſextuplicata, ſic appellat Euſebius, lib. 6. hiſt. editionem Sacræ Scripturæ, opus Origenianum ingens, pro quo longo labore Tyrum Author ſe abdicaverat, atque ſex columnaribus diviſionibus diſtinxit pro ſex ejuſdem variis verſionibus, ideſt, duobus hebraicis, & quatuor græcis, Symmachi, nempè, Aquilæ, LXX. atque Theodotionis. Compoſuerat namque priùs idem Origenes aliam Bibliam quatuor verſiones continentem, quam *Tetraplam* nominaverat; ſicut tandem aliud ejuſdem opus exegerat octo biblicarum verſionum, quòd *Octopla* intitulavit. Vide Baron. an. 231. n. 9.

Hexarchus, Vide *Exarchus*. Ejus tituli. Vide *Titulus*.

Hida. FR. Prædium cum caſa, in qua unica familia habitare poſſit. [Semperque ad finem ſæculi in omnis ſuæ hæreditatis decima hida pauperum veſtiri, & cibari præcipit. Guliel. lib. 1. de geſt. Reg.] Itaque malè exiſtimavit Polydorus Virgilius, quòd territorium viginti jugerum ſolùm intelligatur. Vide *Familia*.

Hibeo. FR. Obſoletum verbum, ex quo *Cohibeo* componitur, ac idem valet: [Horruit, & erubuit Tribunus; & ita juſſit illos manibus hiberi. In paſſ. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holſtenium typis mandata, pag. 28.

Hiera. Vide *Jera*.

Hierarchia, ſacer principatus, græcè Ἱεραρχία; ſic ejus opus de Angelorum principatu, & Militantis Eccleſiæ appellavit Dionyſius Areopagita, qui ob eandem rationem Epiſcopum *Hierarcham* vocat, ideſt, ſacrum Principem.

Hieromartyr, ἱερομάρτυρ, Sacerdos, Epiſcopus, ſeu Diaconus Martyr.

Hieromnemon, Ἱερομνήμων, rerum ſacrarum præfectus, diaconale officium magnæ æſtimationis erat in Conſtantinop. Civitate, ad quod pertinebat Patriarcham Pontificaliter induere, preces in libro indicare, in throno locum electis, ac conſecratis aſſignare, contacium ordinationis conſuetum intonare; itaque officio Cæremoniarum Magiſtri correſpondebat.

Hieromonachus, Ἱερομόναχος, Sacer monachus. Alii tamen meliùs nomen hoc à vocibus græcis ἱερὸς, & μοναχὸς, ideſt, Sacerdos Monachus compoſitum eſſe docent. [Viris, & fœminis illuſtribus, & probatis hieromonachis, & Deo conſecratis Virginibus veniam annuebat. Pharanz. in Chron. lib. 2. c. 5.

Hierophanta, Ἱεροφάντης, Sacerdotis titulus apud Athenienſes, qui, (ut D. Hieronymus contra Jovinianum ſcribit) ad extinguendos venereos ardores, cicutæ ſuccum abſorbebant; & alibi idem: [Hierophanta apud Athenas eviratur, & æterna debilitate fit caſtus, epiſt. 11.] FR. quod minimè tamen conſulendum eſt; nam cicuta hominibus venenum eſt, quamvis pecudibus ſit cauſa pinguedinis; hinc Lucretius, lib. 5. cecinit.

> Quippè, videre licet, pingueſcere ſæpè cicuta
> Barbigeras pecudes, hominique eſt acre venenum.

Hierophylax, Sacriſta, græca dictio Ἱεροφύλαξ, ideſt, ſacrarum rerum cuſtos.

Hierosolymitani Equites. Vide *Equites Melitenſes*.

Hierotheca ἱεροθήκη, ſacrum repoſitorium, ſeu tegumentum; accipitur pro pyxide, vel alio ſacro vaſe, in quo ſacræ Reliquiæ conſervantur. Item ſacrum ſepulcrum, ſacræ veſtes, & ſimilia.

Hin, liquidorum menſura, quæ juxta D. Hieronymi ſententiam, in c. 4. Ezech. binos italos ſextarios capiebat, cui alii Sacri Expoſitores adſtipulantur. [Quod habeat menſuram quartam partem, hin. Exod. c. 29.] Vide *Sextarium*.

Hinnula, genus ludi. Vide *Cervula*.

Hippagius, ἱππάγιος, equorum conductor ex græco ἵππος, ideſt, equus, ἄγω, conduco, accipitur etiam pro ſervo, vel ephebo, pediſequo, unde vocabulum italum *Paggio* provenit, ideſt ephebus, qui dominum ſuum pedeſter famulatur; ſic etiam *Equipaggio* italicè, ideſt, ſarcinæ, aliaque impedimenta intelliguntur, quæ in itinerario Principum ſequuntur. FR. hinc, Hipperæ, Feſto authore, dicebantur ſacculi, ſeu aulgæ, quæ equis imponuntur.

Hipperæ. Vide *Hippagius*.

Hirenarchus. Vide *Jerenarcha*.

Hierrio. Ringo, ſeu ringor, quod proprium eſt canis rabioſi [Veluti eſt canibus innatum, ut & ſi non latrent, tamen hirriant. Sidon. Epiſcop. lib. 7. epiſt. 3.

Hirritus, actus caninus ringendi. [Prodat hirritu rabiem canino. Sidon. Epiſc. lib. 8. epiſt. 16.

Hirrundineus Adventus, ideſt, ver. unde adagium, [Una hirundo non facit ver.] & Sidon. Epiſc. [Uſque ad adventum hirundineum, & ciconium, lib. 2. epiſt. 14.

Hispaniæ Ecclesiæ Ritus, & alia ad eandem pertinentia. Vide *Aera*, *Altare*, *Amagabari*, *Aſpergillum*, *Baptiſmus*, *Barbacanum*, *Bethilica*, *Boja*, *Burſa*, *Calix*, *Chias*, *Confeſſio*, *Ferdinandus*, *Graduale*, *Hoſtia*, *Hydria*, *Icona*, *Litaniæ*, *Malachinus*, *Marabotinus*, *Maran Atha*, *Miſſa pro morte inimicorum*, *Mi-*

Mitra, *Moatra*, *Mozarabicus*, *Myſtarchus*, *Oleum Sanctum*. Canebant Præfatium poſt epiſtolam. Vide *Laudes*. In Hiſpanis navibus conſecratur. Vide *Miſſa ſicca*. Diaconi hiſpani quandoquidem duas ſtolas ambiebant geſtare, & in aliis temporibus eos pudebat patenter ſtolam deferre. Vide *Orarium*. Cætera. Vide *Palmatus*, *Portingherius*, *Præſtimonium*, *Priſcillianiſtæ*, *Quadragena*, *Rumigerulus*, *Saccularius*, *Salambona*, *Scholaſticus*, *Spanicus*, *Sparta*, *Spartea*, *Zanca*. Realis Moneta. Vide *Siclus*. Rex Aragoniæ Petrus in papali cappella de anno 1355. communionem per manus Innocentii IV. ſub utraque ſpecie ſumpſerat. Vide *Siphon*. Juvencus Presbyter Hiſpanus tempore Conſtantini Poeta ſacer. Vide *Tetravangelium*. Hiſpani pronunciant *A*. pro *V*. & quare. Vide litt. V. in principio. Habent innumerabilia vocabula arabica. Vide *Amagabari*, *Verſus leoninus*. Canunt Veſperas de nocte. Vide *Veſperæ*. Hiſpaniarum Regis Philippi VI. cæremoniæ occaſione matrimonii ejus filiæ cum Galliarum Rege. Vide *Euangelium*.

HISTORIA, *ἱστορία*, aliquando ſignificat reſponſorium officii divini: [Pro quo prænotetur, quòd antiphonæ, & reſponſoria ad unum diem, vel obſervationem pertinentia vocantur hiſtoria. Radulphus, lib. de can. obſerv. c. 12.] FR. dictio *Hiſtoria* à Radulpho allata non cadit ſuper *Reſponſoria*, ſed ſuper *Obſervationem*: nam obſervatio græcè hiſtoria dicitur; quare nemo ſcribebat hiſtoriam, niſi qui res ipſas, de quibus agebat vidiſſet, obſervaſſet, ſeu cognoviſſet. [Hiſtoria ſecundùm Iſidorum in 1. lib. Etymologiarum dicitur ab hiſtorein græcè, quod eſt latinè cognoſcere, vel videre; apud Veteres enim nullus ſcribebat hiſtoriam, niſi qui interfuiſſet. Alii dicunt, quòd dicitur ab hiſtoron græcè, quod eſt geſticulatio, ideſt geſtuum repræſentatio; unde & hiſtrio vocatur geſticulator, ideſt, aliorum geſtorum recitator, & repræſentator. Archidiac. in poſtilla, ad can. Jejunium quarti, diſt. 76. [Et confirmatur ex eodem Radulfo, ibid. ubi inquit: [Sancti ergo dominici dies excellentiùs in Romano, quàm in Ambroſiano officio hiſtoriis ſolemnibus ſunt decorati.] Ideſt, ritibus ac obſervationibus ſolemnioribus honorantur. Sic *Hiſtrio* ſecundùm Archidiac. ideſt, aliorum geſtorum obſervator, recitator, ac repræſentator: quare Gellius inquit: [Earum tamen propriè rerum ſit Hiſtoria, quibus rebus gerendis interfuit is, qui narret, lib. 5. c. 18.] ideſt, obſervavit. Senſus igitur Radulphi in textu allato eſt [Et ad obſervationem pertinentia vocantur hiſtoria] nam illud *Vel* ſtat loco *Et*, ut in particula *Vel* dicemus. Ex quo infertur hiſtoriam eandem eſſe, ac obſervationem. Hiſtoria dicitur fabula. Vide *Fabula*. Item hiſtoria una eſt ex quatuor Sacræ Scripturæ ſenſibus. Vide *Biblia*. Hiſtoria tripartita. Vide *Palea*.

HISTRIO unde dicatur. Vide *Hiſtoria*. Synonymum. Vide *Hypocrita*.

HISTRIX, animal. Vide *Chærogryllus*.

HIUFO, verbum, pro fiſco ſignare, vel ſequeſtrare. Caſæ eorum hiufentur, quouſque pro ipſa decima, ſicut ſuprà dictum eſt, ſatisfaciant. In Capitul. Caroli Magni,] à germanico vocab. *Hufar*, ideſt, poſſeſſio, vel à *Guiffa*, ideſt, ablatio rei alienæ. Vide *Guiffa*.

HOBA. FR. prædium, ſeu fundus, quantum Colonus colere poſſit. [Duas hobas ſerviles. In traditionibus Fuldenſibus. Dotem Eccleſiæ, ideſt, duas hobas poſſeſſas, & beneficium Presbyteri in eodem loco deſervientis, ideſt, unam hobam. In quadam Bulla Othonis I. Imper. apud Torrig. de Cryptis Vatican.] Legitur etiam *Hobunna*, & canis poſſeſſionis cuſtos *Hobarvaſth* ex germanico *Hoube*, dicitur.

HODEGITRIA, ſic appellatur imago illa Conſtantinopolitana miraculoſa Beatiſſimæ Mariæ Virginis, quam Divum Lucam depinxiſſe creditur, ex græco ὁδηγητρία, ideſt, viæ ductrix, eò quia in expulſione Latinorum, quando Imp. Michael Palæologus Conſtantinopolim triumphans ingreſſus eſt, hanc ſacram imaginem ſibi præcedere ordinaverat, quam pedeſter Imperator ſequebatur, ut refert Gregoras, lib. 4. qui ſic ſubdit ibidem: [Poſt dies complures Imperator Conſtantinopolim intrat; non priùs tamen, quàm ſacroſanctæ Deiparæ, quam quaſi viæ monſtratricem Hodegitriam vocant, imago per portam quam Auream dicunt, ingreſſa eſt.] Hæc prodigioſa imago Conſtantinopolitanam Urbem ſæpè à Barbarorum incurſionibus liberavit. Hodie in Sicilia, & Meſſanæ præcipuè Deipara ſub titulo *Godegetriæ* ſummè veneratur, quam corruptè *Itriæ* dicunt, Romæque ipſi Siculi ſub eodem titulo Eccleſiam habent propriam, ubi vulgariter Conſtantinopolitana appellatur. FR. cujus fundatores fuerunt etiam Melitenſes. Floravantes Martinellus in ejus Roma Ethnico-ſacra in tit. S. Mariæ Conſtantinop. :||: Solet depingi ſuprà arcam à duobus Caloiris, Monachis, nempè, græcis ſuper humeros delata, eodem modo, quo qualibet feria III. proceſſionaliter per Urbem Conſtantinopolitanam deferebatur. Nicephorus, lib. 15. Inde vulgus commentari cœpit, quòd ita depingatur, quia hæc imago ex Itria Bixantium miraculosè per mare in arca deportata, & à duobus Monachis græcis ad littus inventa fuerit, quod fabulam eſſe demonſtrat Baronius. Itaque Siculi qualibet feria III. ob devotionem hujus Iconæ jejunant. In ejus honorem Pulcheria Imperatrix magnificum templum erigi curavit. Nicephor. loc. cit. & à Dominicanis conſervabatur ibi in vico *Ballatà* nuncupato; at quia Templum illud in Meſchitam à Turcis profanatum fuerat, ideò ann. 1629. mediãte ingenti pecuniæ largitione Oratoris Veneti, à miniſtris Turcarum Tyranni conceſſa fuit eiſdem Dominicanis licentia, ut ad alterum eorum Conventum Civitatis Peræ ſub titulo S. Petri hæc Sacra Imago collocaretur. FR. Triumphus Michaelis Palæologi poſt Latinorum expulſio-

nem ex Conſtantinopolitana Civitate, refertur à Fl. Blondo, decad. 2. lib. 8. & ab Oderico Raynal. an. 1261. n. 29. & ſeq. atq; à Georg. Logotheta deſcribitur. Eadem imago triumphaliter delata ad eandem Urbem ab Imp. Jo. Comneno pedibus tamen præcedente deſcribitur à Niceta Coniata apud Baron. an. 1123. n. 7. Alia quoque Latinorum expulſio ab eodem Cardinali ex eodem Niceta in Andronico afferrur, an. 1183. n. 8. & ſeq. Sed quo in loco prædictam hiſtoriam uti fabuloſam refellat Baronius, non inveni. Qui tamen de hac imagine hodégitria noſcere cupit, legat opuſculum Michaelis Juſtiniani *Romæ* in typogr. Rev. Cam. Apoſtol. de ann. 1656. impreſſum.

Hodeporicum, græcum vocabulum ὁδοιπορικὸν, nempè, itineris relatio, itinerarium. [Hodeporico licèt difficiliter expleto. In vita S. Sebaſtiani Mart.

Holoberus, ex ὅλος, ideſt, totus, & πυῤῥὸς, nempè, fulvus. [Obtulit pallia holobera. Anaſt. Biblioth. in Hormiſda.] Vide *Oloberus*.

Holocaustum, ὁλόκαυστον, ὅλον, totum, & καυστὸν, combuſtum; in hoc enim ſacrificio victima tota in igne conſumebatur, ita ut nulla reliquia remaneret, ad differentiam *Hoſtiæ* ſacrificii, quæ non conſumebatur totaliter; ex ea enim detrahebatur Sacerdotis portio. Dicitur etiam *Holocauſtum* à verbo græco ὁλοκαυτόω, ideſt, totaliter comburo. FR. [Sententiam, quæ vetat miſericordiam, non ſolùm tenere fratres, ſed etiam audire fugite; quia potior eſt miſericordia omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis, can. ponderet, diſt. 50.] Gloſſa autem ſic interpretatur: Holocauſtum ab *holon*, totum, *cauma*, incendium, in can. ſic populus, 1. quæſt. 1.] Holocauſtum luge. Vide *Endelechiſmus*.

Holochrysum, totum ex auro, ὅλος, totus, & χρυσὸς, aurum. [Leo ex Abbate S. Martini ordinatur Epiſcopus. Fuit enim faber lignarius; faciens etiam turres holochryſo tectas, ex quibus quædam apud nos retinentur. Gregorius Turon. lib. 10. cap. ult.] FR. dictio *Turres* ſignificat ciboria. Vide *Ciborium*.

Hologrammaton. Vide ſequentem dictionem.

Holographus, plenariè, & abſolutè ſcriptus: græca dictio ὁλογράφος. [Ubi holographa manus eſt, falſum dici non poteſt. Ambroſ. in epiſt. ad Galatas, c. 6. Tamquam non ſit holographas membranas arbitratus. Sidon. epiſt. 11. lib. 9.] Dicitur etiam *Hologrammaton* in eadem ſignificatione.

Holophorus, *Olopherus*, ſeu *Olophorus*. Vide *Oloberus*.

Holoporphorus, & *Holoporphyrus*. Vide *Oloberus*.

Holosericus. FR. Heliogabalus fuit primus Romanorum, qui holoſerica veſte uſus eſt, cùm antea ſubſerica in uſu eſſet. Lamprid. in Heliogab. Vide *Chryſoclavus*, *Oloberus*.

Holovitreum, vox græco-latina, merè vitreum: [Vas illi holovitreum valdè pretioſum, & Alexandrini operis arte compoſitum, cum tritis eſt pigmentis allatum. Surius in vita S. Odilonis 1. Januar.

Homoeoteleuton. Vide *Verſus Leoninus*.

Homagium. FR. Actus ſubjectionis, ſeu fidelitatis profeſſio. Gloſſa in c. indignum, de regul. juris. Atque Sigonius de Regno Italiæ ait, quòd Homagium ſit jus à Rege acceptum cum dignitate pro feudo beneficii nomine. [Indignum eſt, & à Rom. Eccleſiæ conſuetudine alienum, ut pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur, lib. 2. Decretal. tit. 41. c. 11. & de eodem vocab. fit mentio, ibid. tit. 1. c. 15. & tit. 3. c. 17. :||: Contigit, ut die quadam infirmaretur, & ecce Satan adfuit, qui diceret ei, vis mihi facere homagium, & ego tibi dabo ſcientiam omnium literarum? Cæſar. lib. 1. cap. 32. Deteſtabile, quippè, eſt in Monacho, ut ſub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo poteſtatis, habeat feuda, ſervos, & ancillas, homagia, & fidelitates. Petr. Bleſen. epiſt. 102.] Dicitur etiam ab aliis *Hominatio*, *Hominiſcum*, *Hominiſcatus*. Alia ſynonyma. Vide *Hominium*, *Vaſſallagium*.

Homilia, ὁμιλία, populi coadunatio; hinc poſteà Sancti Patres eorum ſermones homilias appellavere, ad denotandum actos fuiſſe eorum ſermones ad populum congregatum. FR. Sed aliter ex SS. Patribus colligitur: Sanctus enim Victor Uticen. lib. 1. inquit: [Auguſtinus ducentos jam triginta & duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epiſtolis, atque tractatibus popularibus, quos Græci Homilias vocant.] Inde Tractatores dicti ſunt, qui ſermocinarentur ad populum, ut in dict. *Tractator* dicetur. Diſcrimen autem inter λόγον, & ὁμιλίαν, oſtendit Photius in ejus Biblioth. num. 174. in B. Jo. Chryſoſt. §. 1. de ejuſdem homeliis in Geneſim inquiens: [Orationum nomen præferunt libri (ſic enim in iis reperi exemplaribus, quæ legi) Homeliis tamen ſimiles magis eſſe videntur cum cęteris rebus, tum quòd ſæpenumerò tamquam præſentes reſpiciens auditores, ſermonem ad eos convertit, interrogat, reſpondet, ac pollicitationibus utitur, ut poſſit maximè alio in dicendi genere, quàm homiliarum iſto, ſimilia formare, atque exhibere; quia tamen illud aſſiduè, conſtanterque ſine ullo diſpenſationis ordine ſervat, homilias illas eſſe ſatis, ſuperque declarat: habuit ſiquidem eas ad populum,] ubi docet, quòd Oratio ſit, quæ Oratorum adſtricta præceptis, conſtanti diſpoſitionis ordine diſpoſita, ornataque ſit: homilia verò ſine diſpoſitionis ordine, & popularis potiùs allocutio erit appellanda.

Hominiculæ. FR. Sic per ludibrium vocabantur Chriſtiani ab Apollinariſtis, quia nos in Chriſto duas naturas confitemur: [Calumniam in nos ſtatuentes, duos filios dicere nos dicitis, & hominiculas appellatis. Athan. de Incarn. Domini.

Hominium. FR. idem ac Homagium ſuprà: [Indignum eſt igitur, ut clericus, qui jam in Dei ſortem eſt aſſumptus, & jam laicorum di-

gnitatem exceſſit, pro terrenis lucris hominium faciat laico. Lucas Vvaddingus in Notis epiſt. S. Anſelmi, lib. 3. epiſt. 45. Hominium, & fidelitatem jurantes. Petr. Ciſtercien. Vallis Sarnien. Monachus in hiſt. Albigen. cap. 25. Contra Ordinis veſtri regulam, Villas, Eccleſias, & Altaria poſſident, fidelitates, & hominia benignè ſuſcipiunt, 3. decretal. cap. 3. tit. 35.

Homo. FR. dictus eſt Diabolus à Chriſto Domino: [Inimicus homo hoc fecit. Matth. cap. 13.] Gloſſa in cap. licèt, de elect. & elect. poteſt. ſic explicat: [Diabolus dictus eſt homo ab eventu, quia devicit hominem; ſicut Imp. dictus eſt Africanus ab eventu, quia Africam devicit.] Homo verò à Chriſto dicitur *Omnis creatura*, quod de aliis creaturis nequit prædicari. [Sed creaturæ nomine ſignatur homo; omnis autem creaturæ aliquid habet homo; habet namque commune eſſe cum lapidibus, vivere cum arboribus, ſentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. D. Gregor. homil. 29. in cap. 16. Marci.

Homodiana, pro Hera Diana, Vide *Noctiluca*.

Homœusius, ὁμοιούσιος, qui eſt ſimilis eſſentiæ. Eſt enim à verbo Græco ὅμοιος, ſimilis, & οὐσία, eſſentia. Contumaces ac perfidi Ariani cùm cernerent de ipſorum hæreſi, homouſion negante, in legitimis ſynodis conclamatum eſſe: homœuſion commenti ſunt: aſſerentes Filium non eſſe quidem *homouſion* cum Patre, ideſt, ejuſdem eſſentiæ; ſed *homœuſion*, ideſt, ſimilis eſſentiæ. Cùm tamen ſacræ ſcripturæ ſatis apertè inculcent tres Perſonas eſſe ejuſdem eſſentiæ, & dicat Chriſtus, Joan. 10.30. *Ego & Pater unum ſumus*. De ὁμοιουσία, homœuſia, ideſt, ſimili eſſentia, frequenter in D. Athanaſii Operibus legitur. Et D. Ambroſius in, libr. de Filii divinitate & conſubſtantialitate contra Arianos, cap. 2. ait: *Denique ſublato homouſion, ideſt unius ſubſtantiæ vocabulo*, ὁμοιούσιον, homœuſion, *ideſt ſimilem factori ſuo poſuerant, cùm aliud ſit ſimilitudo, aliud veritas*. *Heterouſios*. Vide *Homouſion*.

Homologium, ſeu *Homologatum*. FR. laudum, & arbitrum pronunciatum. Ancaranus, & Jo. Bapt. Caccialupus, quos citat, & ſequitur Decius, conſil. 198. col. 3. Dicitur etiam *Emologare* in eodem ſenſu. Dictionar. Alberici, verbo Emologo. Baldus in tit. de pace Conſtan. §. ſententiæ, & conſil. 342. §. fuit factum, in fin. lib. 3. Quamvis non pauci errent in hoc. Vide *Omologo*.

Homologo. Vide *Omologo*.

Homologus, ὁμόλογος, aſſenſor, & uſurpatur pro Vaſſallo, qui ratione fidelitatis ſuo legitimo Principi ſubjacere conſentit; de quo fit mentio in Cod. Theodoſ. l. ultim. de patroc. vic. Itaque non à dictione *Homologius*, ut aliqui exiſtimant, hoc vocabulum derivatur.

Homophagia, vel *Omophagia*, crudorum ciborum comeſtio, græcè ὠμοφαγία. [Non enim magno labore corporis fatigatur, quia nec tanta cura inter nos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & omophagiis utuntur. Caſſian. lib. 4. cap. 22.] FR. *Xerophagia* ſignificat ſiccarum rerum comeſtio. Vide ſuo loco. *Omophagi* appellati ſunt Ætoli populi à Thucydide. [Bacchanalia etiam prætermittimus inania, quibus nomen omophagiis græcum eſt, in quibus furore mentito, ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos angu bus, atque, ut vos plenos Dei numine, ac majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis. Arnob. lib. 5. adverſ. Gent.

Homousius, ὁμοούσιον, & ὁμούσιον, *conſubſtantialis, ejuſdemque eſſentiæ*. Et ita ὁμοουσία, vel ὁμουσία, *eamdem eſſentiam*, ſeu *eſſentiæ identitatem* ſonat; à Græco vocabulo ὁμοῦ, *ſimul*, & οὐσία, *eſſentia*. FR. Sanctiſſimæ Trinitatis attributum, ideſt, conſubſtantialitas. [Ego Berengarius &c. Jurans per Sanctam, & homouſion Trinitatem, & per hæc Sacroſancta Chriſti Evangelia. De conſecrat. diſt. 2. can. Ego Berengarius.] Ibi Gloſſa: [Homouſion, ideſt, ejuſdem ſubſtantiæ] Ibique Archidiac. [Homouſion in græco idem eſt, quod idem, vel unum Uſia, ideſt, ſubſtantia; ideo dicitur Trinitas homouſion, ideſt, unius ſubſtantiæ,] & Anaſtaſius de pſeudoſynodis loquens: [Quæ contra homouſion factæ ſunt juſſiones Imperatorum firmant, & non pia fides. In diſputat. S. Maximi Mart. in ejus Collectan. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 161.] In aliquibus codicibus D. Aug. *Homuſion* perperàm legitur. [Homuſion verbum, unius, ejuſdemque ſubſtantiæ ſonat in græco, tom. 2. epiſt. 177. ſeu potiùs altercatio inter Auguſtinum, & Paſcentium.] Vide D. Ambroſ. lib. 3. de fide, cap. ult. Vide etiam hìc *Deivirilis*, *Heterouſios*, *Homœuſios*.

Homousiones, *Homouſiani*, & *Homouſioniſtæ*, FR. ſic Ariani, & cæteri Hæretici negantes in divinis conſubſtantialitatem Filii, Catholicos appellabant; hinc Rex Hunnericus Arianus in ſuo edicto contra Epiſcopos Catholicos ſcripſit: [Rex Hunnericus Vandalorum, & Alanorum univerſis Epiſcopis homouſianis, apud Victor. Uticen. lib. 4. de perſecut. Vandalica.] Et D. Auguſt. epiſt. 177. ſuprà citata inquit: [Abſit, ut erubeſcamus Catholici in univerſo manentes, nos appellari propter fidem veram *Unius, ejuſdemque ſubſtantiæ*, à nonnullis verbum græcum non intelligentibus, Homouſiones, qui nos appellari gaudemus de Chriſti nomine Chriſtianos.] Et idem in libro contra Arianos, tom. 6. ait: [Ecce qui nos quaſi macula novi nominis vocant homouſiones; nec ſe ipſos, cùm iſta ſentiunt, intuentur inſanos.

Homoypostata, ὁμοϋπόστατα, ea quę ſunt ejuſdē hypoſtaſis, ſeu ſubſiſtentię. Ita cū duę totales naturæ,

aut

aut, partiales habent eamdem ſubſiſtentiam, homoypoſtata dicendę. Totales quidem, ut in Chriſto Natura humana, & divina: quia unam & eandem habent ſubſiſtentiam, unde & idiomatum communicatio ſormata. Partiales verò naturæ, ut anima & corpus, quæ una ſubſiſtentia, eaque ſimplici, ut multi volunt, aut compoſita, ſecundùm alios, donantur. Quod à Damaſceno in log. c. 32. inſinuatur, dicente: *Homypoſtata ſunt, cùm duæ naturæ in una hypoſtaſi uniuntur, & unam tenent hypoſtaſim compoſitam, & unam perſonam, ut anima & corpus.* Vide *Hypoſtaſis*.

HOMUNCIONISTÆ. FR. Hæretici, qui & Photiniani à Photino appellati ſunt, negabant in Chriſto duas naturas. Baron. An. 357. nu. 8. Ubi enim textus S. Dionyſii ajebat in Chriſto *novam Dei virilem operationem*, illum adulterantes hi hęretici, legebant *unam Dei virilem* &c. Baron. An. 649. num. 18. De his quoque Prudentius, in Apotheoſ. poem. 4. cecinit:

Sunt qui Judaico cognatum dogma furori
Inſtituunt, media Chriſtum ratione ſequuti,
Hoc tantùm, quòd verus homo eſt, ac cælitus illum
Adfirmant non eſſe Deum, pietate fatentur,
Majeſtate negant, morum pro laude ſacratum
Concelebrant.

A quo tamen *Homuncionitæ* etiam nuncupantur.

HOMUNCIONITÆ. FR. hæretici, qui aſſerebant imaginem Dei non in hominis anima, ſed in corpore conſiſtere, ut notat Sirmondus in lib. cui tit. Prædeſt. l. 1. hær. 76. An autem iidem ſint ac Homuncioniſtæ, de quibus Prud. ſupr, videant Eruditi.

HONORATUS. Qui aliqua dignitate functus eſt. Vide *Poſſeſſor*.

HONORIGERA VIRGINITATIS NOTA, dicitur Velum Monialium. Vide *Velum profeſſionis*.

HOPLOTHECA. FR. græca dictio ὁπλοθήκη, ideſt, armorum theca; ſic appellatus eſt liber, in quo omnes Sanctorum Patrum ſententiæ ad confutanda Hæreticorum falſa dogmata compilatæ erant, quod opus Petrus Poſſinu in ejus eruditiſſimis notis ad Hiſtoriam Pachimeræ, ab eodem latinitati donatam, putat juſſu Emanuelis Comneni Græcorum Imperatoris fuiſſe compoſitum.

HOQUETA, ex Gallico *Hoquet*, ideſt, ſuſpiria, & ſingultus, quos Cantores affectare ſolent. [Sed nonnulli novellæ ſcholæ diſcipuli, dum temporibus menſurandis invigilant, notis novis intendunt fingere ſuas, quàm antiquitus cātare malunt, in ſemibreves, & minimè eccleſiaſtica cantantur, notulis percutiuntur; nam melodias hoquetis interſecant, diſcantibus lubricant, triplis, & motetis vulgaribus nonnunquam inculcant; adeo ut interdum antiphonarii, & gradualis fundamenta deſpiciant. In extr. Jo: XXII. cap. unico, de vita, & honeſt. Clericor.

HORÆ CANONICÆ, quas recitare tenentur Eccleſiaſtici, quæ in Gallia *Curſus* appellabantur. Vide *Curſus*. Canonicæ dicuntur, quia ſunt regulares, ſeu quia canonis penſio eſt, quam tenentur Deo quotidie perſolvere Eccleſiaſtici; nam pſalmodia canon noſter dicitur. [Sanè quemadmodum unus aliquis agricola, niſi ſuū canonem plenum, ac bonum reddiderit, in carcerem conjicitur, ſuſpenditur, conſcinditur plagis, quouſque omne redditur creditori debitum; ita continget Monacho, cùm per oſcitantiam ſibi præſcriptum tranſmiſerit canonem. Antioch. homil. 105.] Diviſæ igitur ſunt hujuſmodi preces in ſeptem horas; nam [Septem horas canonicas in die quaſi ex debito canimus pro ſeptem gradibus, quos à ſeptiformi ſpiritu ſuſcipimus; formam autem habemus ab Apoſtolis, & aliis Sanctis, ut ſepties in die Creatorem noſtrum laudemus. Gem. lib. 2. cap. 53.] Divus verò Hieronymus has ſeptem horas ſic diſtinctè recenſet: [Aſſueſcas quoque ad orationes, & pſalmos nocte conſurgere, manè hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in aciem, quaſi bellatorem Chriſti, accenſaque lucerna reddere ſacrificium veſpertinum. De Reg. Monach.] Itaque fallitur Polydorus Virgilius exiſtimans has horas canonicas à D. Hieronymo, ſive ab Eleutherio Papa inſtitutas fuiſſe: ex Divis enim Clem. Baſilio, aliiſq; Patrib. ſatis colligitur ab Apoſtolis ad imitationem antiquæ Synagogæ, eas in primæva Eccleſia laudabiliter introductas eſſe; quandoquidem Pſaltes Regius cecinit: [Septies in die laudem dixi tibi, pſal. 118.] Neque can. Eleutherius, diſt. 91. aliud probat, quàm Vigiliarum obſervantiam ipſum tantùm reſtituiſſe. Circa verò horarum numerum, non ſatis inter ſe conveniunt Auctores, alii enim laudes tanquam horam à Matutino diſtinctam aſſignant, ita Amalar. lib. 4. de Eccleſ. off. c. 7. ſeu 10. D. Antoninus, & Navarrus, quorum inter alias rationes ab eis allatas, hæc præcipua eſt, nimirum, Eccleſiæ uſum, quæ in nocte Nativitatis Domini à laudibus ſeparare ſolet matutinum. Communis verò Patrum, ac Conciliorum enunciatio in ſeptem canonicas horas ſemper diſtinguit; licèt antiquitus diſtinctè à Matutino recitarentur laudes, ut ex quorundam opinione in dict. *Laudes* dicetur; ſeptenarium tamen numerum ſemper myſterioſum fuiſſe Innocentius III. in proœmio ſeptem pſalmorum ſatis demonſtrat, & Philo Hebræus numerum hunc ſeptenarium: [Ingeneratum, immortalem, victorię ſymbolum, virginem, perpetuum, & Deum ipſum,] in tractatu de opificio mundi appellat. Prima itaque hora ad ſolis ortum recitanda eſt, in memoriam Chriſti Reſurrectionis; ita communiter Canoniſtæ in cap. 1. de celeb. Miſſ. atque ante Caſſianum hanc horam canonicam inſtitutam fuiſſe, ex conſtitutione apoſtolica, lib. 8. cap. 40. & ex D. Athanaſio, lib. de Virgin. conſtat: & quamvis Sancti Patres Chriſtum media nocte reſurrexiſſe dicant; fuiſſe tamen ipſam Sanctis Mulieribus revelatam ſummo manè exiſtimatur, quo inſtanti temporis Chriſtum execrabilibus ſputis ſpretum, & alapis percuſſum, atque ad Pilatum ductum fuiſſe Rupertus meditatur. Hora tertia,

quæ

quæ *Aurora* etiam dicitur, atque *Hora ſacra*. can. non liceat, diſt. 44. Sacra, nempè, appellatur, quia tunc ſacrum celebratur: in hac hora Salvator noſter ad mortem damnatus fuit, & Spiritus Sanctus ſuper Diſcipulos congregatos deſcendit, dict. conſtitut. apoſtol. lib. 8. cap. 40. D. Ignatius Mart. epiſt. 8. ad Trallian. Tertullian. lib. 1. de jejun. cap. 10. Sexta verò hora ab Antiquis Patribus magis fervidæ preces fundebantur, quia ad expugnandas ſpiritus meridiani aggreſſiones præparabantur, quod ex hymno iſtius horæ, [Aufer calorem noxium] colligitur, & in ea Adamum fuiſſe creatum, Origenes tract. 35. in Matth. meditatur, quam opinionem ſequuntur Theophyl. in Matth. & alii, qui putant eadem hora Cruci affixum fuiſſe Chriſtum: quare inquit Theoph. [Qua igitur hora Deus hominem condidit, eadem & lapſum curavit.] Et Cyrill. hieroſol. [Quo tempore everſio fuit, eodem rurſus facta eſt reparatio. Catacheſ. 14.] Aliqui tamen textui Evangeliſtæ Marci inhærentes exiſtimant in hoc temporis ſpatio Chriſti crucifixionem ſequutam fuiſſe; nam c. 15. inquit Evangeliſta: [Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] Quod re vera de crucifixionis ſententia intelligendum eſt potiùs, quia Joannes crucifixionis actum accidiſſe refert, quando, nempè, [Erat hora quaſi ſexta;] & ita declarant Conſt. apoſt. lib. 8. cap. 40. ſupra cit. Cyprian. de orat. Domini, Athanaſ. de Virg. additque Moſes Barcepha eadem ſexta hora è terreſtri Paradiſo eliminatos primos parentes fuiſſe. Nonam tandem horam tempore Apoſtolorum fuiſſe in uſu ex Actis Apoſtolicis, cap. 3. ſatis conſtat, ubi habetur: [Petrus autem, & Joannes aſcendebant ad horam orationis nonam,] in quo temporis termino Chriſtum in Cruce expiraſſe dicitur. De Matutino autem, Veſperis, & Completorio, in peculiaribus eorum locis agitur. Myſteria igitur, quæ in ſingulis horis contemplanda ſunt, in his verſibus continentur, nempè:

Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat,
Prima replet ſputis, dat cauſam Tertia mortis,
Sexta Cruci nectit, latus ejus Nona bipertit,
Veſpera deponit, tumulo Completa reponit.

Invocatio autem divini auxilii ſemper in quolibet horæ principio ſub illis davidicis verbis; [Deus in adjutorium meum intende &c.] recitanda eſt, cujus Authorem Damaſum Papam (ex hieronymiana ſuaſione) facit Navarrus de orat. cap. 3. num. 64. Alii verò hanc cæremoniam D. Gregorium inſtituiſſe putant, apud Polydorum Virgil. lib. 6. de invent. cap. 2. Cæterum ex Caſſiano, lib. 12. cap. 23. & collat. 10. cap. 10. à Monachis antiquitus verſiculum præfatum proferri ſolitum fuiſſe conſtat. Vide *Breviarium*, *Officium divinum*.

AD HORAM. FR. ideſt, tunc, quod Itali *All' hora* dicunt. [Rogabat ergo Sanctus ille, ut fineretur in eadem cuſtodia, quouſque exularetur, & ad horam auferretur de cuſtodia. Exilium S. Martini Papæ & Mart. in collectan. Anaſtaſ. à Jacobo Sirmondo in 8. edit. pag. 101. Quoniam etſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet, etſi pœniteret, videns quòd epiſtola illa, etſi ad horam vos contriſtavit, nunc gaudeo, non quia contriſtatis eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam, 2. Cor. cap. 7.

HORAMA. Vide *Horoma*.

HORARIUM. Vide *Orarium*.

HOREBITÆ. Vide *Orebitæ*.

HORNUS, ideſt, currentis anni tempus. [In Synodo apud Vermarium palatium olim ab horno habita. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Ideſt, Synodo hoc anno celebrata.

HOROMA, & *Horama*. FR. Viſio. [Poſtridie quàm pugnaremus, video in horomate hoc veniſſe Ponponium Diaconum &c. In paſſione SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holſtenium edita] in cujus notis ſic habet: [Res exigit, ut reſcribatur, horamate; niſi hæc vox ita deformata in uſu populari Afrorum erat. Eſt autem ὅραμα vox græca, ſonans viſum, ſive viſionem. Uſurpatur in Actor. cap. 12. v. 9. Latini Scriptores ea rariùs uſi ſunt; tamen Aldhelmus, lib. de Virginit. cap. 3. ubi de S. Jo: Evangeliſta loquitur, ait eum in Patmo raptum in oromate; ubi Meurſius rectè Oramate ſubſtituit in Mantiſſa Critica (ſicque in Bibliotheca SS. Patrum edita reperio) fruſtrà reprehendente Suvartio Analectorum, lib. 3. cap. 9. qui horoma ibi reſcribendum perſuadere nequicquam conatur. Reperio etiam apud Alcuinum, lib. 1. de vita S. VVillebrordi, cap. 2. hæc verba: Mater intempeſta noctis quiete cœleſte in ſomnis vidit horam.] Sed bona venia dictorum Eruditorum utroque modo dici poteſt à verbis græcis ὁρίω, & ὁράω, quæ videre ſignificant, licèt ultimum uſitatius ſit.

HOROSCOPUS. Vide *Hydromantia*.

HORRIPILATIO, horror, qui criſpat, & echinatos capillos format, quod ex ſubitaneo timore accidere ſolet. [Loquela multùm jurans horripilationem capiti ſtatuet. Eccleſ. cap. 27.

HORTALIA. FR. hortenſia. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſt. 75.

HOSA, calciamenti genus, ex germanica dictione *Hoſe*. [Calcei his erant ad ſummum pollicem penè aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti; poſtea verò cœperunt hoſis uti. Paul. Diac. de geſtis Longobard. lib. 4. cap. 23. Cùmq; omnes ad obſequium domini cuncti hoſas ſuas vellent extrahere, ille prohibuit. Monach. Sangellen. in hiſt. Caroli Magni, lib. 2.

HOSANNA, hebraica vox *Hoſcianna*, ideſt, ſalvum fac nunc, ſeu ſalvum fac: ſecundùm verò phraſim Hebraicam *Goſcihanna*, vel ſecundùm paraphraſim Chaldaicam pronunciatur. Baronius infrà citandus. *Hoſciha* enim denotat, *Salvifica*, & interjectio *Na* valet quantum apud Latinos *Quæſo*. S. Hilarium non rectè hoc vocabulum *Redemptionem* interpretatum fuiſſe Hieronymus teſtatur, in quem errorem etiam Ambroſius inciderat. Vide Baron. An. 34. num. 6. & ſeqq

In-

Inquiunt Rabbini, quòd hęc proclamatio *Hoſanna* dicebatur ab Hebræis, quando die prima feſtivitatis Tabernaculorum excidebant ramos ex arboribus, ut habetur in Levit. cap. 22. ſcilicet: [Celebrabitis ferias Domini &c. ſumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini &c. & habitabitis in umbraculis ſeptem diebus.] Quæ deprecatio *Hoſanna* in ſcenopegiis fiebat. Vide eundem Baron. ibidem nu. 6. Igitur ex acclamatione turbæ, [Quæ venerat ad diem feſtum; cùm audiſſent, quia venit Jeſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obviàm ei, & clamabant, Hoſanna. Jo: c. 12. nu. 12.] Remanſit hæc acclamatio tam in grȩca, quàm in latina Eccleſia, quæ bis in Miſſa dicitur, ſemel, nempè, Angelorũ vice, ac iterũ hominũ nomine. FR. In poſtilla Jo: Andreę in cap. firmiter, de ſumma Trinit. habetur ſignificare, ſalva nos, & deberet ſcribi *Oſianna*; ſed eliſa vocali, corruptè dicitur *Oſanna*.

Hospitalarii. V. *Equites Melitenſes*. *Parabolus*.

Hospitale. V. *Brephotrophium*. *Gerontocomium*. Metatorium in dict. *Aſpaticum*. *Noſocomium*. *Orphanotrophium*. *Ptochotrophium*. *Typholocomium*. *Xenodochium*.

Hospitalitas, eſt ſignum prædeſtinationis. Vide *Xenoparochus*.

Hospiticlum, FR. parvum hoſpitium, can. ſi quis de ſervis, 12. quæſt. 2.

Hospitium. Vide *Pandochæum*.

Hospitium Novum. FR. ideſt, ſepultura [Qui certè rationis cauſa novum ſuo corpori quęrit hoſpitium. D. Gregorius apud Gratianum, poſt can. 7. in §. ſed aliud 13. quæſt. 2.

Hostia, victima, *Hoſtia* ab hoſte victo dicta; nam poſt obtentam inimicorum victoriam offerebatur; ſed inter Chriſtianos Hoſtia, tam ea, quę adhuc in panis ſubſtantia, pro Euchariſtia præparatur; quàm etiam jam conſecrata, & in corpus Chriſti tranſubſtantiata intelligitur, & præparanda eſt de azymo apud Latinos, quod in fermentato fit à Græcis. Honorius Papa III. anno 1220. ut in ea imago crucifixi imprimeretur mandavit. Antiquitus in elevatione Hoſtiæ conſecratæ fideles manus attollebant. [Illas manus, quas ad Dominum extuleris, poſtmodùm laudando hiſtrionem fatigare. Tertullianus de ſpectaculis, cap. 25.] FR. in Melita, & in multis Italiæ locis ſolent ruſtici extendere palmam verſus hoſtiam elevatam, & tangere poſteà proprios oculos, quem actum faciebant Gentiles, oriente ſole, & Mahometani faciunt, luna recenter viſa; unde inter Chriſtianos mos iſte creditur, quòd tempore Leonis Papæ introductus fuerit; nam Romani ſolebant ejus tempore, more paganico, hos actus in reverentiam ſolis agere, quos idem Papa ſerm. 7. de Nativitate ſic increpaverat: [De talibus inſtitutis etiam illam generatur impietas, ut ſol inchoatione diurnæ lucis exſurgens, à quibuſdam inſipientioribus de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Chriſtiani adeo ſe religioſè facere putant, ut priuſquam ad B. Petri Apoſt. Baſilic. quæ uni Deo vivo, & vero eſt dedicata, perveniant; ſuperatis gradibus, quibus ad ſuggeſtum Aræ ſuperioris aſcenditur, converſo corpore ad naſcentem ſolem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem ſplendidi orbis inclinant &c.] & inferiùs: [Abjiciatur ergo à conſuetudine fidelium damnanda perverſitas, nec honor uni Deo debitus eorum ritibus, qui creaturis ſerviunt, miſceatur] Et verſus finem [In ipſo Sacramento Natalis Domini cogitemus quod naturæ noſtræ gratia divina contulerit]: ‖: In Hoſtiæ elevatione etiam aliquæ acclamationes decantari ſolebant, atque Ludovicus Galliarum Rex à civilibus conjurationibus oppreſſus, etiam in actu dictæ elevationis decantari ordinaverat verba hymni:

> O ſalutaris Hoſtia,
> Quæ cœli pandis oſtium:
> Bella premunt hoſtilia,
> Da robur, fer auxilium.

Clitov. lib. 5. hymn. eccleſiaſt. Erat etiam Galliæ uſus, ut Sacerdotes novelli in ordinatione eorum ab Epiſcopo conſecratam hoſtiam intra candidiſſimam pergamenam reciperent, quam ipſi poſtea intra quadraginta dierum ſpatium conſumebant, quotidie, nempè, particulam ſumendo in eorum celebratione; in ſymbolum videlicet, ut Fulbertus Epiſc. epiſt. 2. refert, quadraginta dierum, in quibus Salvator noſter poſt Reſurrectionem ſuam cum ejus Diſcipulis manſerat. Ponebatur antiquitùs Hoſtia non ante calicem, ut modò fit, ſed ad ejus latus, ad denotandum, ut ait Microlog. de Eccleſ. obſerv. cap 14. Sanguinem Chriſti de ejus latere emanatum, cujus hæc ſunt verba: [Unde & congruè calix ſub brachio ejus collocatur, quaſi de latere Dominico ſanguinem Domini ſuſcepturus.] In Eccleſia Mileti vidi antiquum Miſſale de anno 1509. m. s. ubi Hoſtia ad latus calicis depicta erat: eandem cæremoniam obſervant Græci, & ob eandem rationem Summo Pontifici, ſolemniter celebranti, ad thronum per Subdiaconum ſiſtentȩm ad ejus lævam, defertur Hoſtia conſecrata, ſtante Diacono cum calice ad dexteram ejus. Vide *Communio*. Quo verò ad cæremoniam fractionis Hoſtiæ, varia ſymbola adducuntur ab Auctoribus; Microlog. enim loc. cit. cap. 18. inquit: [Cùm dicit: Per Dominum noſtrum, rumpit Hoſtiam ex dextro latere juxta ordinem, ad deſignandam Dominici lateris percuſſionem. [Deindè majorem partem in duo confringit, ut tres portiones de Dominico corpore efficere poſſit; nam unam in calicem, faciendo Crucem, mittere debet, cùm dicit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, ad deſignandam corporis, & animæ conjunctionem in Reſurrectione Chriſti. Alteram verò ipſe Presbyter neceſſariò ſumit ante calicis participationem, juxta Dominicam inſtitutionem. Tertiam autem communicaturis, ſive infirmis, neceſſariò dimittit.] Alii hanc triplicem Hoſtiæ diviſionem triplicem Eccleſiæ ſtatum ſignificare docent,

nem-

nempè, particula in calice, Eccleſiam continuò militantem in calice tribulationis agitatum denotare dicunt, ac alias duas partes Eccleſiā triumphantem in purgatorii, ſcilicet, & Paradiſi ſtatu. Biel. in can. & Durand. lib. 4. cap. 51. Divus autem Thomas 3. par. quæſt. 83. art. 5. ad 8. particulam in ſanguine immerſam Chriſtum triumphantem ſignificare inſtruit, & illam, quam Sacerdos abſumit, denotare corpus Chriſti converſantis; tertiam denique, quæ in tranſactis ſæculis uſque ad finem Miſſæ conſervabatur, (quod & Græci adhuc obſervant) Chriſti corporis in ſepulchro ſymbolum eſſe. Ac alibi idem Sanctus Doctor ait, quòd hæ tres Hoſtiæ partes, divinitatem, animam, & corpus Chriſti ſignificent. FR. Quæritur inter doctores, utrùm ex hac Hoſtia diviſa poſſit Sacerdos unam partem laico ad communicandum dare: quod communiter negatur; quia ſacerdos debet conſumare totam ſacrificii materiam, quam ſibi deſtinavit ſumendam, ut colligi videtur ex cap. relatum, & cap. comperimus, de conſecrat. diſt. 2. cui etiam favet Rubr. Miſſ. de defect. tit. 10 n. 3. ſic tenent Jacob. de Graffiis, & alii apud Magiſtrum meum Paul. Mariam Quartum in Rubr. Miſſ. par. 2. tit. 10. ſect. 3. dub. 3. difficul. 4. Sed affirmativè reſpondendum cum Auctoribus ibidem citatis, quos ſequitur idem Præceptor, & præter rationes ab eo cumulatas, addendus mihi videtur antiquorum uſus, non ſolùm Latinorum, ut ſuprà ex Microlog. ubi ajebat: [Tertiam autem communicaturis, ſive infirmis neceſſariò demittit] & ex D. Thoma citat. habetur, quòd Latinus Sacerdos unam tantùm portionem ſibi ſumebat, & aliam uſque ad finem Miſſæ nonniſi pro communicaturis relinquendam eſſe colligitur; ſed etiam ex Græcorum ritu comprobatur. Nam antequam græcus Sacerdos ſumat conſecrationem, diſcedit ab altari, circuitque cum Sacramento in manibus uſque ad mediam Eccleſiam, & hoc facit, ut ante conſummationem Sacramenti inveſtiget, an aliquis ex Laicis communicaturus ſit. Ad contraria argumenta ſatis ibidem Quartus reſpondet. Notandum hìc quoque eſt, quòd in Liturgia gothica, quam aliquæ Hiſpaniæ Eccleſiæ adhuc obſervant, & vulgariter eam *Mozarabicam* appellant (de qua ſuo loco dicemus) dividitur in eo ritu Hoſtia in novem partes in memoriam novem præcipuorum vitæ Chriſti myſteriorum, attribuendo, ſcilicet, cuilibet parti ſuum peculiare nomen, ideſt, *Corporatio. Nativitas. Circumciſio. Apparitio*, (videlicet Epiphania) *Paſſio. Mors. Reſurrectio. Gloria. Regnum.* ||: Ulteriùs quęritur, an particula Hoſtiæ, quę in calicem immergenda ſit, debeat frangi ex parte ſuperiori, vel inferiori. Petrus Ruiz in ſuo cæremonial. & Graffius, lib. 2. c. 4. tenent, quòd ex parte ſuperiori demenda ſit: contrarium tamen ſentiunt Gavantus, & Quartus. Advertendum tandem eſt, quòd in Feria VI. paraſceves, quando Sacerdos immittit prædictam particulam in calicem, non debet facere conſuetas cæremonias in illius orificio. Congr. Rit. 28. Aug. 1627. & clariùs in Cæremoniali juſſu Innocentio X. correcto, lib. 2. cap. 26. ubi habet: [Sed ſine ſigno Crucis] Hoſtiæ ſynonyma. Vide *Holocauſtum. Communio. Margarita.* Cæremonia adhibenda in oblatione Hoſtiæ, & alii caſus in offertorio Hoſtiæ occurrentes. Vide *Offertorium*.

Hostia Semiplena. FR. ſacrificium extra catholicum ritum. [Unquam pro deſideriis veſtris ſine ritu catholico, & cano more ſemiplenas nominati Antiſtitis hoſtias obtulerunt? Ennodius in Apologet.

Hostiaria, theca, in qua Hoſtiæ conſecrandæ ſervantur. [Diaconus latinus accipiens tres Hoſtias ex hoſtiaria, ponit eas ordinatim ſuper patenam. In cæremonial. pontific. lib. 2. cap. 24.

Hranne, porcorum grex. [Porcellum de hranne, in leg. ſalica, tit. 4.

Hugo. Vide *Guido*.

Hugonottus. FR. ſic vocatur in Gallia Calviniſta, cujus etymon variè à diverſis deducitur. Florimundus Remundus in tractatu de Antichriſto, cap. 3. inquit, quòd Calviniſtæ conjurati ad necandum Regem, dederant inter ſe hoc ęnigmaticum ſignum, *Huc nos*, ut ſe ſe cognoſcerent ad invicem. Alii malunt, quòd ſic Hæretici ad tribunalia citati ad ſe purgandos dicere ſolebant *Huc nos*. Famianus Strada, lib. 3. hiſt. Flandriæ inquit, quòd Turonis, ubi primò hoc vocabulum divulgatum fuerat, matres ad terrendos pueros fingere ſolebant adeſſe nocturnum phantaſma, Hugonem ab eis nominatum; hinc quia Calviniſtæ nocturno tempore cœperant ibi congregari, Hugonotti appellati ſint; ſed aliter Petrus Mattheiù in hiſtoria Henrici IV. Galliarum Regis refert, nimirum, à quodam Hugone, in cujus crypta congregabantur Calviniſtæ, denominatos eſſe Hugonottos.

Humana Tentatio, per quid differat à diabolica. Vide *Tentatio humana*.

Humerale. Vide *Amictus*. Ad differentiam ſuperhumeralis. Vid. *Superhumerale*. V. *Rebrachiatoria*.

Humiliate Capita Vestra Deo, quare jejuniorum tempore dicatur. Vide *Fermentum*.

Humilifico. FR. humilio [Exomologeſis, proſtrandi, & humilificandi hominis diſciplina eſt Tertull. de pœnit. cap. 9.

Humilitatis Sarcina, dicitur velum Monialis. Vide *Velum profeſſionis*.

Hunniscus, gladius. Matt. Pariſ. in vita Abbatum.

Hunnus. FR. Scytha; Hunnorum enim natio eſt, quæ plaudem Meotidem ad mare uſque glaciatum incolit. Ammianus, lib. 21. in principio regionem, & mores deſcribit. Sic etiam Sidon. carm. 2. pro Anthemio in ſtropha quæ incipit: [Albus Hyperboreus.] De Hunnis agit Baron. An. 383. num. 2. An. 395. nu. 13. & ſeqq. An. 396. num. 13. & ſeqq. An. 468. nu. 26. An. 257. nu. 56. An. 539. n. 10. An. 552. num. 18. An. 558. num. 6. & ſeqq. An. 563. nu. 3. An. 788. n. 5. & 6. An. 795. nu. 65. An. 902. nu. 16. An. 924. nu. 2. An. 933. n. 6. Ac D. Hieronymus de Hunnis in epiſt. ad Oceanum in epitaphio Fabiolæ.

Hura, pileus villoſus, ex gallico vocab. *Hure*, ideſt, caput urſi, ſeu alterius feræ, [Capitis ſui galerus, qui hura dicitur. Matth. Pariſ. in Vita Abbatum] in quo tempore ſolebant Epiſcopi pileum geſtare. Vide *Galerus*.

Hussitæ, hæretici. Vide. *Orebitæ*. *Thaboritæ*.

Hustingus, locus, in quo juſtitia adminiſtratur, ex Saxonicis vocibus *Hus* domus, & *Dingh* judicium. [Lodinenſes, facta communicatione in ſuo huſtingo. Matth. Pariſ. in hiſt.

Hyacinthina Vestis. Vide *Thycinina*.

Hyades, ſignum cœleſte. Vide *Arcturus*.

Hybernandi Locus. Vide *Parachæmadion*.

Hydra. Vide *Excetra*.

Hydraulum, ὕδραυλος, muſicale organum, quod aquæ artificio ſonum emittit: Iſidorus tamen, lib. 3. Etym. cap. 21. non rectè illud determinat, inquiens: [Organum vocabulum eſt generale vaſorum omnium muſicorum; hoc autem, cui folles adhibentur, hydralum Græci nominant; ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris eſt conſuetudo.] Quia non illud cui folles adhibentur *Hydraulicum* dicitur, ſed quia mediante aqua ſonum emittit, ut Tertullianus, lib. de anima, cap. 14. optimè deſcribit, inquiens: [Specta portentiſſimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia ſonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarũ, & una moles erunt omnia; ſic & ſpiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo ſeparabitur in partes, quia per partes adminiſtratur, ſubſtantia quidem ſolidus, opera verò diviſus.] FR. Tertullianus Archimedem hujus inſtrumenti authorem facit, ſed Plinius, lib. 7. cap. 37. Creſibium inventorem fuiſſe ait: Suetonius verò in Nerone cap. 41. refert Romæ ante Neronem fuiſſe incognitum; ubi de eodem Nerone loquens, hæc ait: [Reliquam diei partem per organa hydraulica novi, & ignoti generis circumduxit.] Quinimò Vitruvius quodlibet inſtrumentum pro attrahenda aqua, ſive quod trahitur ab ea hydraulum appellat. Reliqua. Vide *Organum*.

Hydria, ὑδρία, vas ad ferendam aquam; nam ὕδωρ græcè aquam ſignificat. Oveti in Hiſpania ſumma veneratione conſervatur hydria, una, ſcilicet, ex illis ſex, in quibus Chriſtus Dominus primum ſignorum ſuorum oſtenderat, quando aquam ad Canæ Galileæ nuptias in vinum mutaverat. Marian. lib. de rebus Hiſpan. Alia ſimiliter ex his ſex hydriis Andreas Hungariæ Rex unà cum aliis venerabilibus reliquiis ex Syria evexerat. Annal. Flandr. lib. 8. FR. Etiam Ravennæ in Eccleſia S. Mariæ in Portu alia ex eiſdem hydriis porphyretica aſſervatur, in cujus fundo Julius Papa II. foramen fieri juſſit, ne ad aliud opus inſerviret. Hieronymus Fabrus in ſacris memoriis Raven. part. 1. pag. mihi 280.

Hydromantia, ὑδρομαντεία. FR. Divinationis ſuperſtitioſum genus. [Igitur genus divinationis à Perſis fertur eſſe allatum; Varro autem dixit divinationum quatuor eſſe genera, terram, aquam, aerem, & ignem. Hinc Geomantiam, Hydromantiam, Pyromantiam, Aeromantiam dictas autumat. Divini dicti ſunt, quaſi Deo pleni; divinitate enim ſe eſſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudolenta hominibus futura conjectant. Duo autem genera divinationis ſunt ars, & furor. Incantatores autem dicti ſunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati ſunt, propterea quia circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funeſta ſacrificia offerunt, hiſque celebrationibus Dæmonum accipiunt reſponſa. Haruſpices nuncupantur, quaſi horarum inſpectores: dies enim, & horas in agendis negotiis, operibuſque cuſtodiunt, & quid per ſingula tempora obſervare debeat homo, intendunt; ii etiam exta pecudum inſpiciunt, & ex eis futura prædicunt. Augures ſunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque ſigna rerum, vel obſervationes improviſas hominibus occurrentes ferunt. Iidem ſunt Auſpices; nam & auſpicia ſunt, quæ iter facientes obſervant. Dicta autem ſunt Auſpicia, quaſi avium ſpicia; & Auguria, quaſi avium garia, ideſt, avium voces, & linguæ. Item augurium, quaſi avigerium, quod aves gerunt. Duo autem ſunt genera Auſpiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos, ſcilicet, volatus, ad aures ex avium. Pythoniſſæ à Pythonio Apolline dictæ, quòd is author fuerit divinandi. Aſtrologi dicti ſunt, eò quòd in aſtris augurantur. Genethliaci appellati ſunt propter nataliriorum conſiderationes dierum. Geneſes enim hominum per XII. cœli ſigna deſcribunt, ſyderumque curſu naſcentium mores, actus, & eventus prædicere conantur, ideſt, quali ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ qui naſcitur, interpretantur. Hi ſunt qui vulgò Mathematici vocantur: cujus ſuperſtitionis genus conſtellationes Latini vocant, ideſt, nationes ſyderum, quomodo ſe habeant cùm quis naſcitur. Primum autem genus, ideſt, ſtellarum interpretes Magi nuncupabantur: ſicut de his legitur in Evangelio, qui natum Chriſtum annunciaverunt: poſtea hoc nomine ſoli Mathematici dicti ſunt, cujus artis ſcientia uſque ad Chriſtum fuit conceſſa, ut Chriſto edito, nemo exinde nativitates alicujus de cœlo interpretaretur. Horoſcopi dicti, quòd horas nativitatis hominum ſpeculentur diſſimili, & diverſo facto. Sortilegi ſunt, qui ſub nomine &c. *ut ſuprà*. Salitores vocati ſunt, qui dum eis membrorum quæcumque partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum, ſeu triſte ſignificari prædicunt, ex D. Auguſtino, lib. de natura Dæmonum] ita apud Gratianum, can. Igitur genus 26. quæſt. 3. Sed Auguſtini liber talis nedum extat; imò nec verba illa: Cujus artis ſcientia uſque ad Chriſtum fuit conceſſa &c. Auguſtino ullo pacto nequeunt convenire: benè tamen, lib. 7. de Civitate Dei, cap. 35. de Hydromantia hæc habet: [Quibus hæc artibus fiant, ipſi viderint. Nolo enim dicere has artes etiam ante noſtri Salvatoris

ad-

adventum in ipſis Civitatibus gentium legibus ſolere prohiberi, & pœna ſeveriſſima vindicari. Nolo, inquam, dicere: fortaſſis enim talia tunc licebant.] Ex quibus Gratianus, ſeu alius quiſpiam malè verterat. Sed lib. de divinat. Dæmonum, to. 3. nil, ſive pauca de iis egit Auguſtinus. Gratiani tamen Poſtillator Iſidorum, lib. 8. etymolog. cap. 9. citat. De aliis ſimilibus ſuperſtitioſis artibus. Vide hìc *Caragus*. *Extiſpices*.

HYDROMYSTA, ὑδρομύστης, qui curam habet in Eccleſia conficiendi aquam benedictam, & eadem Eccleſiam intrantes aſpergere. Syneſius epiſt. 121.

HYDROPARASTATÆ, ὑδροπαραστάται, hæretici, qui puram aquam in Miſſa offerebant; inde Aquarii etiam appellati ſunt. Vide *Aquarii*; contra quos D. Jo. Chryſoſtomus ſcripſerat, ex cujus authoritate malè intellecta Armeni ſeducti, ad aliud erroris extremum excefferunt, non adhibendo aquæ guttas in calice, ſolum vinum offerentes, quorum error in Synodo Trullana, can. 36. damnatus fuit. Hydroparaſtatarum autem ſeductor Marcion fuit, qui docebat merum eſſe diaboli ſanguinem, qui ut fabulabatur Severus, ſub forma ſerpentis cum terra ſub fœminæ figura conjunctus fuerat, & nata eſt vitis, ex qua fabula etiam originem habuit Manichæorum error, qui fellem diaboli vinum eſſe aſſerebant, & tempore Leonis Papæ non conſecrabant ſub ſpecie vini. S. Jo. Chryſoſtomus, & Irenæus Ebionem faciunt hujus hæreſis auctorem. FR. Baronius tamen An. 174. num. 3. Tatianum ex Syria Platonicum refert ex D. Auguſtino aquarium fuiſſe; ſed re vera Marcioniſtam hunc fuiſſe ex eodem Baronio, ibidem n. 5. & ſeqq. conſtat :||: Aliud genus aquariorum reperiebatur, qui tamen Catholici erant; ſed in Miſſa, quæ celebrabatur de manè, aquam offerebant ob metum, ne ab odore vini tanquam Catholici detegerentur à perſequutoribus fidei; in ſacrificio verò veſpertino vinum offerebant, contra quorum errorem Sanctus Cyprianus ſcripſerat. V. Baron. An. 257. nu. 9. & 10.

HYDROPHOBUS, ὑδροφόβος, qui aquam timet. [Nam & enectos, & lymphatos, & hydrophobos, vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia, vel formidine exercuerunt. Tertull. de bapt. cap. 5.] ubi ait: *Enectos*, ideſt, quos aquæ necaverunt, *Lymphatos*, nempè, quos amentia aquæ exagitavit, & *Hydrophobos*, quos formido aquæ terrebat intelligendum eſt. Solent, ut ajunt, hunc aquæ timorem apprehendere illi, quos rabidi canes momorderant.

HYDROPHYLAX, ὑδροφύλαξ, aquarum cuſtos, quem Latini *Caſtellarium* nuncupabant. Vide *Signatus manu*.

HYDROSCOPIUM, ὑδροσκόπιον, aquæ ſpeculatio, atque pro aquæ inſtrumento libratorio accipitur, quod à Syneſio Epiſc. epiſt. 15. ita deſcribitur: [Eò ſum infortunii redactus, ut hydroſcopio opus habeam, jube mihi fabricari, ac coemi. Tubulus eſt cylindri figuram habens, tibiæ magnitudine, atque forma. Hic in una redacta linea inciſiones habet, quibus aquarum libramentum cognoſcimus; obturat enim illum altera ex parte conus æquabili poſitura inſertus; ita ut communis ſit amborum baſis, coni, videlicet, atque tubi. Hoc ipſum eſt, quod baryllum appellant. Jam cùm tubulum inde poſueris, erectus ſubit, ut in eo inciſiones facilè numerare poſſis, ex quibus libramentum cognoſcitur.] Vide *Baryllum*.

HYEMANTES, erant illi, qui propter enormia & gravia delicta manebant ſub dio propè Eccleſiam, agentes publicam pœnitentiam; non enim admiſſi erant in Eccleſiæ porticu cum aliis pœnitentibus. [Eos, qui rationis expertia animantia inierunt, & qui leproſi ſunt, vel fuerunt, juſſit Sancta Synodus inter hyemantes orare. Concil. Ancyr. can. 17. apud Balſamonem.] De his enim loquutus eſt Tertullianus, ubi de pudicitia agens, ſic inquit: [Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpore, & in ſexu ultra jus naturæ, non modò limine, verùm omnia Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra.] Eſt autem ſcitu dignum, quòd in primitiva Eccleſia quinque gradus publicè pœnitentium fuerant, de quibus S. Gregor. Thaumaturgus mentionem facit. Primi enim *Flentes*, ſeu *Lugentes*, & à Latinis *Hyemantes* nuncupabantur: hi cilicio induti, & extra Eccleſiam humi proſtrati à fidelibus Eccleſiam intrantibus veniam de commiſſis ſcandalis poſcebant, de quibus in d. tractat. de pudicitia, cap. 3. Tertullianus ait: [Concilicíatos, concineratos, cum dedecore, & horrore compoſitos, proſtratos in medium ante viduas; ante Presbyteros, omnium lacrymas ſuadentes, omnium veſtigia lambentes, omnium genua detinentes.] Secundus pœnitentium ordo eorum erat, qui *Audientes* dicebantur; hi namque in Narthece cum Catechumenis admiſſi erant, quibus audire verbum Dei permittebatur; expulſi tamen erant tempore conſecrationis. Tertii vocabantur *Subſtrati*, vel *Subjecti*; quia aliquanto diutius cum illis Catechumenis permanebant, ac ſubſtrati recipiebant ab Epiſcopo manuum impoſitionem, qui ſuper eos aliquas preces recitabat: [Subſtrati verò intra Eccleſiam retro ambonem ſtant, atque cum catechumenis egrediuntur ipſi. Blaſtarius.] Quarti gradus erant *Conſiſtentes*, qui conſiſtebant cum cæteris fidelibus in Eccleſia, ſed in oblationibus minimè admittebantur. [Conſiſtentes porrò ſunt, qui fidelibus comprecantur, & ſimul pſallunt; myſteriorum verò participatione abſtinent. Idem Blaſtar.] Tandem quintus, & ultimus ordo erat illorum, qui peracta jam pœnitentia, participes fiebant Sacramentorum, ſed à cæteris fidelibus aliquatenus diſtinguebantur; non enim omnibus privilegiis cæteris Chriſtianis conceſſis fruebantur, & ideò ſedebant in humiliori loco. Verba autem Thaumaturgi à Balſamone allata, hæc ſunt: [Fletus, ſeu luctus eſt extra portam oratorii, ubi peccatorem ſtantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro ſe precentur. Auditio eſt juxta portam in porticu, ubi oportet eum,

qui

qui peccavit, ſtare uſque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas, & doctrinam ejiciatur, & precatione indignus cenſeatur. Subjectio autem, ſeu ſubſtractio eſt, ut intra templi portam ſtans, cum catechumenis egrediatur. Congregatio, ſeu conſiſtentia eſt, ut cum fidelibus conſiſtat, & cum catechumenis non egrediatur. Poſtremò eſt participatio Sacramentorum.] Suprà in dictione *Catechumenus* diſtinximus duplicem Catechumenorum gradum, quorum unum *Competentium* eſſe demonſtravimus, qui antè prædictam benedictionem Epiſcopalem non diſcedebant. Vide *Pœnitentes*.

HYEMS LEGALIS, à D. Epiphanio Epiſcopo hoc titulo appellata eleganter fuit Synagoga in ſermone de Dominica Palmarum à Gonſalvo Ponceleone in latinum his verbis translato: [Plantati in domo Domini in aulis ipſius, verno tempore efflorеſcentes feſtum ducimus diem, legalem hyemem abeuntem cernentes.] Synagoga enim figura rigidiſſimæ hyemis fuit, cui placidiſſimum evangelicæ gratiæ ver ſubſecutum fuit.

HYERACIS CIVITAS in Calabria. Vide *Cyriaca*.

HYMNARIUM, FR. liber, in quo hymni continentur, at in corruptis ſæculis *Imnarium* dicebatur: ſic in quodam lapide tempore Joannis Papæ IX. in S. Maria ad ſcholam græcam legitur, ubi ſic incipit: *Sume Valeriane*; ibi enim inter cætera relinquitur eidem Eccleſiæ *Unum Imnarium*.

HYMNISTA, Auctor, ſeu cantor hymnorum.

State nunc hymniſtæ pro receptis parvulis.

Prudentius: qui verſus corrigi non debet, quemadmodum aliqui exiſtimarunt; nam quamvis tertius pes deberet eſſe trocheus; tempore tamen Prudentii diphthongus eundem quantitatis valorem habebat communiter, ac ſi eſſet ſimplex, E, breve.

HYMNIZO, hymnos compono, recito, ſeu canto. [Et qui pro indulgentiæ deſiderio iniquitates ſuas annunciant, in tabernaculis juſtorum hymnizant. Gregor. in prologo ad Pſalmos pœnitentiales.

HYMNOLOGIA, ὑμνολογία, hymnorum recitatio: [Signo ſiquidem dato cum fratribus conveniens (*ideſt, S. Remigius*) horarum laudes perſolvebat hymnologiarum. In hiſt. Remenſi, cap. 25.] Item *Hymnologiam Catholicam* D. Dionyſius appellavit ſymbolum fidei, quod in Miſſa recitatur.

HYMNUS, ὕμνος, metricus verſus. FR. Differunt Hymni à Threnis, quia hymni ſunt cantica laudis, & threni cantica lamentationum. Gloſſa, de reliquiis, & venerat. Sanctorum :||: Primus in Sac. Scriptura Auctor hymnorum Moyſes fuiſſe reperitur, ex cujus exemplo in Eccleſia catholica ab apoſtolica traditione introductus eſt hymnorum cantus. [De quibus hymnis in Eccleſia canendis, & ipſius Domini, & Apoſtolorum habemus documenta, exempla, & præcepta. Auguſt. epiſt. 119. cap. 18.] Paulus Samoſatenus hæreſiarcha excludebat ſacros hymnos ab Eccleſia, quod unum ex capitibus fuit, per quæ ille in Concilio Antiocheno damnatus eſſet. Quantæ autem efficaciæ ſint ſacri hymni, experientia ipſa demonſtravit; nam S. Ephrem hymnis ab eo compoſitis harmonicè Harmonii errores confutavit, quo ſtylo uſi ſunt Gregor. Nazianz. contra Apollinarem, Prudentius in diverſa hæreticorum dogmata, ſic & alii ſimiliter. Antiqua eſt quæſtio agitata, qualis, ſcilicet, fuiſſet hymnus, quem Chriſtus Dominus unà cum diſcipulis poſt ultimam cœnam cecinerat, de quo Evangeliſta teſtatur: [Et hymno dicto, exierunt in Montem Olivetum &c.] D. Auguſt. in epiſt. 253. ad Ceretium Epiſc. aſſerit, quòd in ejus ævo hymnus reperiebatur, quem Dominus in ſupradicta cœna ceciniſſe exiſtimabatur; ſed ejus verba apocrypha reputantur à Baronio ad An. 34. num. 65. nam Cardinalis hic docet, quod in Ritualibus Hebræorum reperiebantur aliquæ preces poſt ſolemnes cœnas recitandæ, & pro hac cœna agni paſchalis, in qua Chriſtus hymnum dixerat, ſignanter in eo Rituali pſalmus *In exitu Iſrael &c.* ac alii breves pſalmi reperiebantur præſcripti. Paulus Burgenſis in rebus hebraicis expertus, fuerat enim ille hebræus origine, pſalmum 112. qui apud Hebręos eſt 113. commentans, hymnum à Chriſto dictum pſalmũ *Laudate pueri* cum aliis quinque ſequentibus fuiſſe ait; nam Hebræi ſex pſalmos poſt cœnam agni paſchalis canebant, incipiendo à pſalmo *Laudate pueri* cum quinque ſequentibus, omnibuſque ab *Alleluja* incipientibus, qui ſimul uniti *Magnum Alleluja* nuncupabantur. Albinus verò Flaccus ſemel à Carolo Magno ejus diſcipulo de hoc dubio interrogatus, reſpondit ſe exiſtimare non fuiſſe hymnum metricum, quem Chriſtus cecinerat; verùm potiùs ultimum ſermonem Dominicum: *Pater clarifica filium tuum &c.* de quo Evangeliſta Jo. cap. 17. Inter Græcos primus gręcorum hymnorum Author Hierotheus ab Euſebio, lib. 7. hiſt. cap. 19. refertur; ſicut & inter Latinos Hilarius Pictavienſis Epiſc. primus fuerat, ut Iſidorus de Eccleſ. off. lib. 1. cap. 6. teſtatur inquiens: [Sunt autem divini hymni, ſunt & ingenio humano compoſiti. Hilarius autem Gallus Epiſc. Pictavienſis eloquentia conſpicuus hymnorum carmine floruit primus, poſt quem Ambroſius Mediolanenſis Epiſc. &c.] FR. idem teſtatur IV. Toletanum Concil. his verbis: [Et quia nonnulli hymni humano ſtudio in laudem Dei, atque Apoſtolorum, & Martyrum triumphos compoſiti eſſe noſcuntur, ſicut ii, quos Beatiſſimi Doctores Hilarius, atque Ambroſius condiderunt. In decretal. Gratiani de conſec. diſt. 1. can. 53.] Auctores hymnorum Officii Divini habentur notati apud Gavantum in explicationibus rubricarum, quos vulgari idiomate explicavit Dominicus hujus Operis Author, ſub anagrammatico tamen nomine Nicodemo Grima, ideſt, Domenico Magri :||: Quod autem ſpectat ad eorum cæremonias. Si hymnus incœperit cum invocatione Dei, vel Chriſti; tunc Celebrans debet extollere manus, illaſq; mox cõjungere, ac caput verſus Altare inclinare, ut inſtruit Cære-

Cęremoniale Epiſcoporum, lib.2.c.14.In hymno Sanctorum Confeſſorum ab Urbano Octavo correcto mutanda ſunt illa verba *Meruit beatas ſcandere ſedes*; quando, ſcilicet, non celebratur obitus illius Sancti; tunc enim dicendum, *Meruit ſupremos laudis honores*: puta ſi celebranda ſit ordinatio, ſeu translatio alicujus Sancti, & in feſto ſtigmatum S. Franciſci, & ſimilium; non verò quando aliquod Confeſſoris officium à propria natalitii die propter aliquod impedimentum juxta rubricarum ordinationes contingit transferri, quòd ſolent in hoc parum cauti typographi in libello, cujus titulus eſt *Ordo Officii*, ſępè errare; nam ſicut in die Sancti tràslato in oratione dicitur *Natalitia &c.* ſic etiam licet feſtum ejuſdem transferatur, prędicta hymni verba mutari non debent, quia ſemper eſt celebratio obitus illius Sancti; ſicut nec etiam translatione officii alicujus Sancti non mutantur hæc verba in hymno laudis poſita:

Dies refulſit lumine,
Quo Sanctus hic de corpore,
Migravit inter ſidera.

In quibus verſiculis hymnorum genuflecti debear. Vide *Genuflexio*. Quare non dicatur hymnus ad Epiphaniæ Matutinum. Vide *Epihania*. Hymnus ambroſianus. Vide *Te Deum laudamus*. Hymnus angelicus. Vide *Gloria in excelſis Deo*. Hymnus *Gloria laus &c.* qui in Dominica Palmarum canitur. Vide *Palmarum feſtum*. Reliqua. Vide *Macariſmus. Stropha. Verſus*.

Hyopa, hirſutus. [Prolixitate, & denſitate comarum ſatis hyopam: Luitprandus. In legat.] ubi de Nicephoro Imp. loquitur, ὕωπα græcè viſionem porci ſignificat.

Hypante, & *Hypapante*, græcè ὑπαντὴ, & ὑπαπαντὴ, ideſt, humilis occurſus. Baron. An. 544. n. 10. ſic vocant Græci feſtivitatem Purificationis B.M.Virginis, quia S. Simeon Chriſtum infantem, & ſub humili humanitatis indumento exinanitum occurrit. De origine hujus feſtivitatis egit Baronius An. 1.nu.38. ſed æquivocatur An.58.nu.77. & An.544. num.10. & in Notis ad Martyrolog. ad feſtum Purificationis, ubi inquit ſaturnalia, & lupercalia Gentilium à Gelaſio Papa in feſtum Purificationis immutata fuiſſe: nam licèt verum ſit, quòd Gelaſius conatus ſit ſuperſtitionem lupercalium auferre; ex ejus tamen Apologia ab eodem Baronio, An. 496. n.27. & ſeqq. allata, nil conſtat de inſtitutione feſti Purificationis loco lupercalium, vel ſaturnalium; imò ex Innocentio III. in ſermone hujus feſtivitatis hoc feſtum in loco Amburbialium, ſeu Ambarvalium, quæ ſuperſtitioſè colebantur à Gentilibus, inſtitutum fuiſſe liquet. FR. Lupercalia enim Romanorum ad XV.Kalend.Martii Lilius Greg.Gyraldus in hiſt.Deorum, Syntagma 17. de celebritatibus, & feſtis, & Alexander ab Alexandro in Genial.Dierum, lib,4.c.12. fuiſſe teſtantur :||: At verò Amburbalia in principio menſis Februarii celebrabantur, quod cum feſto Purificationis coincidit: ut ex Innocent.III. liquet, qui ſic ait: [In principio menſis Februarii Proſerpina rapta fuit à Plutone, quam facibus accenſis in Æthna tota nocte per Siciliam quæſiſſe credebatur: ipſi ad commemorationem ipſius, facibus accenſis in principio menſis, Urbem de nocte luſtrant; unde feſtum iſtud amburbiale, ideſt, luſtratio, vel proceſſio, ab Urbis ambitu amburbiale dictum. Cùm autem Sancti Patres conſuetudinem iſtam non poſſent penitus extirpare, conſtituerunt, ut in honorem B. Mariæ Virginis cereos portarent accenſos, & ſic quod fiebat ad honorem Proſerpinæ, modò fit ad laudem Mariæ, in ſerm. Purificat.] FR. Cum quo concordat Rabanus Maurus de Eccleſiæ cæremoniis, lib. 2.cap.33. inquiens: [Eſt quoque feſtivitas hæc purificationis, incipiente Februario menſe, qui à Februo, ideſt, Plutone, qui luſtrationum potens à gentibus credebatur, ita vocatus eſt, luſtrariq; eo menſe apud Romanos Civitatem conſuetudo erat, ut juſta Diis manibus ſolverentur; ſed hanc luſtrandi conſuetudinem benè mutavit Chriſtiana Religio, cùm in menſe eodem, die Sanctæ Mariæ plebs univerſa cum Sacerdotibus, ac miniſtris, hymnis & modulationibus devotis per Eccleſias, perque congrua Urbis loca procedit: datoſque à Pontifice cuncti cereos in manibus geſtant ardentes &c.] Itaque Februarius à Februo, nempè, Plutone Proſerpinæ raptore, vel à Februa, ideſt Proſerpina rapta appellatus fuit. Vide Auctores apud prædictum Gyraldum in hiſtoria Deorum, Syntagma 17. tit. de Inferorum ſacrif. :||: Idem referunt Durand. lib.7. cap.7. Beda de temp. aliique AA. graviſſimi. Præterquam quòd ex ipſa luminum accenſione magis cum amburbialibus, quàm cum lupercalibus ſimilitudinem habet. Cœperat hoc feſtum Purificationis celebrari Conſtantinopoli tempore Juſtiniani Imperatoris: ſic enim Landulphus in ejus vita ait: [An. imperii Juſtiniani decimoquinto menſe Octobris facta eſt mortalitas Byzantii, & eodem anno Hypapante Domini ſumpſit initium, ut celebraretur ſecunda die Februarii menſis.] Idem affirmat Siffridus presbyter, lib. 1. epiſt. 2. inquiens: [Sub Pelagio Papa, & Juſtiniano Imperatore ſumpſit initium apud Conſtantinopolim, ut Hypante Domini, ideſt, Purificatio B. M. Virginis ſolemniter celebraretur.] Proceſſio verò, quæ cum candelis fit in hac die, à Sergio Papa fuerat inſtituta, ut ex Ord. Rom. conſtat: ſed quo ad cæremoniam candelarum, cenſendum eſt vetuſtiorem fuiſſe, cùm de ea habeatur S. Eligii ſermo, necnon antiquiores Sancti etiam de eadem mentionem faciant apud Baron. in Notis cit. Martyrol. Vide *Candela*.

Hypaspites, ὑπασπιςὴς, ſcutifer, adjutor, propugnator. Eſt enim ab ὑπὸ, ſub, & ἀσπὶς, *ſub, ſcutum, parma*: quaſi qui ſub ſcuto protegit. Sed uſitatiùs apud Latinos *hyperaſpites* dicitur, Græcè ὑπερασπιςὴς, in eodem ſignificato: ab ὑπὲρ, *pro*, quod in compoſitione auxilium denotat, ſeu à verbo ὑπερασπίζω, *protego, pugno ſtrenuè*. Hac voce inter ceteros utitur D. Hieronymus, in Præfatione in Pentateuchum: ubi confutat mendacium de 70. cellulis, in quibus, ut ali-

aliqui fabulabantur; 70. Interpretes ſeparatim ſacros Libros juſſu Ptolomæi Philadelphi, ex hebraico in græcũ, ſpiritu prophetico, & iiſdẽ verbis tranſtuliſſent. Probat hujus commenti falſitatem, ex eo quòd Ariſtæus ejuſdem Ptolomęi *hyperaſpites*, & multo poſt tempore Joſephus nihil tale retulerint. Attamen non deſunt Patres, qui uti veritatem adſtruant, quod D. Hieronymus rejicit ut mendacium.

Hypate, ὑπάτη, ideſt, principalis chorda citharæ inferior tenoris dicitur, quæ graviorem ſonum præ cæteris reddit; ejus enim tonus principalis in harmonia habetur; [Jam enim hypate quoque, cùm ſit nete contraria, eſt tamen una harmonica. Clem. Alexand. lib. 1. ſtrom. cap. 5.] Vide *Nete*.

Hypatus, ὕπατος, principalis; accipitur tamen pro dignitate conſulari. [Poſt hæc Patritii, Hypati, omneſque Inclyti introierunt. In vita S. Agathonis Papæ.

Hyperaspistes. Vide *Hypaſpiſtes*.

Hyperberetæus, October menſis, ὑπερβερεταῖος, eſt ultimus anni menſis apud Macedones, de quo fit mentio in cap. propter Eccleſias, diſt. 18. FR. ac etiam in canonibus Apoſtolicis. [Bis in anno Epiſcoporum celebratur Synodus &c. ſemel quidem quarta feria Pentecoſtes, ſecundò duodecima hyperberetæi, can. 36.] ibi Poſtillator :||: [Secundum verò concilium idibus octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperberetæi menſis decimus invenitur. Concil. Antioch. cap. 20.] In aliquibus Codicibus *Hyperbiti* legitur mendosè. Item allegoricè ætas præceps intelligitur, ideſt, autumnoſa; cùm fuerit hic menſis præcipuè penes Macedones ultimus anni periodus.

Hyperdulia. Vide *Dulia*.

Hyperpyron, ὑπέρπυρον, monetæ genus. [Dotis autem quantitas erat in centum millibus hyperpyrorum juſti ponderis, exceptis decem aliis ejuſdem monetæ millibus. Guiliel. Tyrius de Bello Sac. lib. 18. cap. 18.] quæ vox in primæva ejus ſignificatione valdè ignitum denotat.

Hyperthesmus. Vide *Yperthesſmus*.

Hypobolon. FR. dotalitium, ex græco ὑπόβολον, ideſt, donatio propter nuptias. Vide *Antiphatum*.

Hypobrychium, ὑποβρύχιον, maris fundum, ſeu ſubmerſio. [Cæterum inenarrabile impactis naufragium eſt, irreſpirabile devoratis, hypobrychium eſt in idolatria. Tertull. de Idolatr. cap. 24. Vide *Abyſſus*.

Hypochamisum, induſium, ſubucula, vox græcobarbara ὑπὸ, ideſt, ſub, & camiſum, nempè, induſium: [Dicebat ſemper, quòd poſſet intentione dandi pauperibus, expoliare divites, & ipſum etiam hypocamiſum ab eis benevolè auferr[illegible]. Anaſt. in vita S. Jo. Eleemoſyn.] Vide *Eſophorium*. *Polyris*.

Hypocaustum. Vide *Pyrale*.

Hypocrisis. Vide *Duplicitas*.

Hypocrita. FR. ὑποκριτὴς, hiſtrio, ſimulator, qui perſonam fictam in ſcena ſimulat; hinc, qui fictè bonitatem virę oſtentat, Hypocrita dicitur. Inepta verò Lirani etymologia videtur in Matthæi commento, ubi ſic ait: [Hypocrita dicitur ab Hypos, quod eſt ſub; & criſis, aurum; quia ſub auro, vel ſub honeſtate exterioris converſationis habet abſconditum plumbum falſitatis,] quis unquam in hoc adagio *Sub auro* poſſet nomen ſimulationis excogitare? Alia etiam improprietas eſt; nam aurum *Chryſos*, & non *Criſis* dicitur, & ſic *Hypochryta*, & non *Hypocrita* in ejus ſenſu debuiſſet ſcribi. Vide *Paries dealbatus*.

Hypodiaconus. Vide *Subdiaconus*.

Hypogeum, græcum vocabulum ὑπόγειον, ideſt, ſubterraneum, quo vocabulo Antipodes appellavit Tertullianus. Item ſepulcra, cavernas, cœmeteria, & ſimilia denotat aliquando.

Hypomimniscon. FR. græcè ὑπομιμνήσκων, rememoratorius, ut in epiſt. Concilii Lugdunenſis ad Gregorium X. habetur, ideſt, qui ex officio ſuggerere, & rememorare tenetur, quem alii *A memoria* dicunt; hodiè *Cæremoniarum Magiſter* dicitur.

Hypomnematographus ὑπομνηματογράφος, memorialium ſcriptor; miniſter erat in Eccleſia Conſtantinop. qui Epiſcoporum conſecrationes regiſtrabat.

Hypomnesticum, ὑπομνηστικὸν. FR. Scholion, poſtilla, abbreviatio, compendium; ſic enim ejus compendium intitulavit Anaſtaſius in Collectaneis per Sirmondum in 8. edit. pag. 151. qui Anaſtaſius Joanni Diacono ſcribens, in epiſtola ad initium ejuſdem Collectaneæ, ait: [Exhibeo &c. unà cum hypomneſtico, declarante breviter geſta Sanctorum &c.

Hypostasis, ὑπόστασις, ideſt, perſona: diu ſuper hoc vocabulum inter latinos, & græcos Patres olim altercatum fuerat, renuentes latini tres hypoſtaſes in divinis admittere, exiſtimantes, (ut ait Auguſtinus, lib. 7. de Trinit. cap. 8. & 9.) quòd hoc nomen ſubſtantiam ſignificaret, quia in Deo unam tantùm ſubſtantiam fides eſſe docet, de qua Latinorum renitentia ad Euſebium ſic, epiſt. 10. conqueſtus eſt D. Baſilius: [Quale nobis auxilium ab Occidentalium ſupercilio, & faſtu aderit, qui veritatem neque norunt, neque dicere ſuſtinent?] Sed tractu temporis deinde meliùs inſtructi Latini hanc vocem, quæ anteà illis inſolita, aſpera, ac ambigua videbatur, inter eos etiam antiquitate, ſuavitate, atque claritudine abſque ullo ſcrupulo in ſignificatu perſonæ ſemper adhibita fuit. Vide *Homoypoſtata*. *Sine invicem*. *Stacte*.

Hypothecatus. Vide *Manipulus*.

Hypsoma ὕψωμα, ſublimitas. [Poſitus in ſuo hypſomate, & domicilio. Tertull. ad Scap.

Hystera, uterus maternus, ex græco ὑστέρα. [Diſſolvere opera hyſtera adhortantur. Iren. lib. 1. cap. 35.] Ubi de Ophitis hæreticis loquitur, qui ſerpentem adorabant.

I

I Litera. FR. & L promiſcuè ſcribebant Longobardi. Vide Camillum Peregrinum de Princip. Longobard. in caſtigat. Lupi Protoſp. pag. 73. ad An. 886.

IA. Vide *Ianthinus*.

JABES. Vide *Naas*.

JACHIN, nomen columnæ dexteræ in porticu Templi Salomonis, quod firmitas interpretatur. Vide *Dextera*.

JACOBITÆ, Hæretici. Vide *Monophyſitæ*.

JACTATIO PENSILIS. Vide *Oſcillum*.

JACTIVUS, contumax, vocabulum legis Salicæ. [Placitum ſuum neglexit, & jactivus exindè remanſit. Marculf. lib. 1. formular. cap. 37.

JANICULUM, Trans Tyberim, ubi antiquitus erant molendina. Vide *Machinor*.

JANITOR. Vide *Portarius*. *Poſticiarius*.

JANIZERI. FR. Cancellariæ Rom. officiales, qui ſolent ſubſcribere ſupplicationes beneficiorum. Octavius Veſtrius, lib. 1. praxis Cancell. cap. 4.

JANTHINUS, ἰάνθινος, color violaceus; ἴον enim græcè violam denotat; [Calceavi te ianthino, vinxi byſſo, & indui te ſubtilibus. Ezechiel. cap. 16.] FR. Anaſtaſ. Biblioth. hunc colorem *Bizantheum* in Paſchale I. appellat. Plinius autem ab ἴα græco vocabulo, ideſt, viola purpurea, nomen hoc deducit, inquiens: [Violis honos proximus. Earum plura genera; purpureæ, luteæ, albæ: plantis omnes ut olus ſatæ. Ex iis verò, quæ ſponte apricis, & macris locis proveniunt purpureę, latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeunt, ſolæque græco nomine à cæteris diſcernuntur, appellata Ia: ab his Ianthina veſtis, lib. 21. cap. 6.] Ac de veſtibus hujus coloris, ibidem c. 8. ſic inquit: [Alium in amethyſto, qui in viola, & ipſe in purpureum quemque ianthinum appellamus.] Dalecampius verò legit: [Qui ipſe & in viola purpurea.] Quæ purpura ab eodem Plinio ibidem in tertio genere ponitur. Igitur etymon hujus vocabuli ex nominibus græcis ἴον, ſive ἴα, ideſt, viola; & ἄνθος, nempè, flos deducitur, quod vocabulum à Latinis in ſenſu poſſeſſivo Ianthinus, na, num, dictum fuit.

JANUA. Vide *Ruga*.

JANUARII, menſis nomen apud Hebræos. Vide *Menſis*. Apud Ægyptios. Vide *Tybi*. Apud Gazæos. Vide *Lydenæus*.

JANUENSIS ECCLESIÆ dignitas. Vide *Majuſculus*.

JAQUINTUS. FR. nomen proprium, ideſt, Iacinthus. Falco Benevent. in Chron. ad Ann. 1137.

JARDINUM. FR. Viridarium. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtitut. 187. num. 5.

JASPIS LAPIS. Vide *Chodchod*.

JASTULA, ſed *Haſtula* corrigendum eſt in Regiſt. S. Gregor. lib. 8. cap. 63. ubi ſic habetur: [Jaſtulas vinearum numero quatuor:] extenſorum enim menſura eſt. Vide *Haſtula*.

ICETÆ. Vide *Ecete*.

ICHTHYOPHAGUS, ἰχθυοφάγος, piſcium manducator. D. Hieronym. lib. 2. contra Jovinian.

ICMONICUM CONCILIUM. V. *Oecumenicum*.

ICONA, ex græco εἰκών. pictura, imago; latinè quoque *Icon* dicitur. [Conſidera iconam ejus; in Sardanay, quæ in carnem verſa, oleum ſine ceſſatione ſtillat. Cæſarius, lib. 7. cap. 25.] || FR. Icona non ſolùm imaginem picturæ, ſed etiam ſtatuam ſignificat. [Neminem damnaverunt tres pueri non adorantes iconam; cùm hanc omnes homines adorarent. Collect. S. Maximi Mart. per Sirmondum in 8. edit. pag. 127.] Ubi de tribus pueris ſtatuam Nabuchodonoſoris adorare nolentibus ſermo eſt: ||: Caveant pictores ſacras imagines laſcivè repræſentare, ne eis id eveniat, quod pictori illi acciderat, qui Chriſti imaginem in figuram Jovis depingẽs, ejus manus exſiccata fuit; licèt poſtea miraculo S. Gennadii Conſtantinop. Patriarchæ in priſtinum reſtituta fuerit, de quo Baron. An. 462. num. 1. In cappella papali ſolent imagines in Dominica Paſſionis cooperiri, pronunciatis in Euangelio illis verbis: [Jeſus abſcondit ſe, & exivit de templo. Cæremonial. lib. 2. cap. 35.] In Hiſpania autem cooperiuntur tempore Adventus, Vigiliarum, Quatuor temporum, & à Dominica Septuageſimæ, uſque ad Sabbatum Sanctum. Antiquitus non permittebatur Patrem Æternum in figura humana depingi.] Tale enim ſimulacrum Deo nefas Chriſtiano in templo collocare, D. Aug. de fide, & ſymb. c. 7. & Damaſcenus, lib. 4. Orth. fid. c. 17. ait: [Extremæ itaque dementiæ, atque impietatis fuerit divinum numen fingere, & figurare. [An non rectiùs Chriſtiani Orientales Deum repræſentant unicæ manus pictura inter nubila librum tenentis, ſicut antiquitus latinam Eccleſiam ſolitam fuiſſe depingere ſuperſtites adhuc picturæ teſtantur? Commendanda ſanè eſt Urbani VIII. memoria, cujus ſanctiſſimus zelus in ignem cõburi 11. Aug. 1628. decreverat omnes imagines Sanctiſſimam Triadem in uno corpore repræſentantes tribus faciebus, & quatuor oculis. Permittitur nihilominus in forma columbæ Paracletum depingi ex decreto Conc. Nic. 2. act. 5. Conſtantinop. Conc. act. 2. aliorumque Sanctorum Patrum ſententia. Vide *Iconomachus*, Cætera. Vide *Charagma. Lauratum. Supericonico. Surtaria*. Agnus Dei, Chriſti typus an depingi prohibitum fuerit. Vide *Agnus Dei*.

ICONOMACHUS, & *Iconoclaſta*, hæretici, quorum perfidia, ex ipſomet nomine declaratur; nam εἰκονόμαχος, ſacrarum imaginum impugnatorem, & εἰκονοκλάστης, imaginum deſtructorem ſignificant: dicebantur etiam *Hagiomachi*, ex græco ἁγιομάχος, ideſt, Sanctorum inimicus. Baronius, An. 727. num. 3. & alibi. Quibus tamen favere videtur can. 36. Concil. Illiberitani, ſeu Eliberini, ubi ſic habetur: [Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere; ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur, can 36.] FR. cui auctori-

vati Baron. An. 75. nu. 118. & 119. reſpondet primò nunquam tale Concilium extitiſſe; de eo enim nullus græcorum, & latinorum ſynodalium ſanctionum collector mentionem facit. Secundò, ſi hoc eſſet, Iconoclaſtæ in controverſiis hanc auctoritatem pro eis adduxiſſent; de qua tamen nunquam mentionem ipſos feciſſe conſtat. Tertiò, qualem authoritatem poſſent in Eccleſia præbere decem, & novem Epiſcopi in orbis angulo congregati, quorum decretum ſtatim contrario Eccleſiæ uſu annullatum eſt, imò antequam oriretur extinctum fuit? unde ab aliquo Iconoclaſta falsò inventum fuiſſe hoc decretum creditur :||: Azor. tamen par. 2. lib. 9. cap. 7. & Bellarminus de imag. lib. 2. cap. 9. veriſimile putant prædictum Concilium non prohibuiſſe in Eccleſia imagines portatiles; ſed tantùm in muro depictas, ut ex decreti verbis liquet, & hoc propter perſequutionum pericula, ne venerabiles picturæ ad ludibria infidelium exponerentur. Nihilominus idem Baron. licèt tale Concilium Illiberis, ſeu Eliberis ibidem extitiſſe neget: de Anno tamen 305. num. 39. & 40. agens, illud fuiſſe affirmat, & quod ibidem ſuprà dixerat, nullum de tali Concilio mentionem feciſſe, in hoc anno 305. n. 41. atteſtationem S. Innocentii Papæ, lib. 3 cap. 2. adducit: fortaſſe Baronius ſuprà memoratum decretum, & non Concilium intellexerat negare; ſed quidquid ſit, rectè decretum illud ſuſtineri poſſet, nedum perſequutionum conjecturis, ſed etiam in ſenſu rigoroſo, quemadmodum juſſerat Deus: [Non facietis vobis idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum, Levit. 26.] quare nec Dei Deorum ſimulacrum efformare permiſerat Moyſes, ne populus, qui recenter ab idololatris Ægyptiis diſceſſerat, facilè deciperetur, adorando, ſcilicet, imaginem ipſam, & non repræſentatum in ea: eodem modo credendum eſt, quòd Eliberitanum Concilium propter ſcrupulum, ne in primitiva Eccleſia populus ex gentilitate ad chriſtianam fidem converſus, facilè laberetur in priſtinam idolatriam; ideo picturas omnimodo prohibuerat, ut adorarentur. Hinc Salomon gratias agens Deo, inter cætera ajebat: [Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, labor ſine fructu, effigies ſculpta per varios colores, cujus aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem ſine anima. Sapient. c. 15.] Nos enim Chriſtiani non ſumus picturæ adoratores, ſed adoramus id, per quod in ea ſpecies noſtræ mentis excitantur, nempe, Dei, & Sanctorum. Cæterum per picturam in pariete intelligi poteſt omnis pictura; nam antiquitus raro in tabulis pingebatur; præterquàm quòd eſt Sacræ Scripturæ phraſis, ut per parietis picturam, tam effigies appenſa, quàm depicta in pariete intelligatur. [Et ecce omnis ſimilitudo reptilium &c. & univerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum. Ezech. cap. 8. Cùmque vidiſſet viros depictos in pariete, ibidem cap. 23.] quod tam de pictura appenſa in pariete, quam ibidem depicta intelligi poteſt. Vide *Dominica orthodoxiæ. Thymoleontes.*

ICTERUS AVIS. Vide *Aurugo.*

ICTERICUS MORBUS. Vide *Aurugo.*

IDENTITAS, in ſcholis idem in abſtracto ſignificat; ſed aliquando terminus hic pro detentione, ſeu commoratione in eodem loco uſurpatus reperitur. [Aliquos fratres tranſmiſit recreando, ne identitas in clauſtro in eis, qui puſillanimes erant, accediam parturiret. Matth. Pariſ. in vita Abb.

IDERON, & *Iderzon.* FR. Sepes, l. ſi quis ſepem, de damno, & injuria.

IDIOTA, ἰδιώτης, humilitatis agnomen ab Auctore libelli illius ſpiritui, & animæ perutilis uſurpatum, quem ex M. S. Lugdunen. Cod. in integrum reſtituit Theophilus Raynaudus, ac Lugduni ſub tit. *Idiota ſapiens* de Anno 1632. imprimi curavit, & in ejus calce diſertè variis conjecturis hunc Authorem Raymundum Jordanum appellatum fuiſſe putat.

IDOLOLATRA, εἰδωλολάτρης. Vide *Diſcola. Ethnicus. Foraſticus. Infideles. Paganus. Spurcalla. Venerarius.*

IDOLOLATRIA εἰδωλολατρεία. FR. dicitur quælibet inordinata concupiſcentia, can. Idololatria, can. non ſolùm, 28. quæſt. 1. & utrobique Gloſſa. Quando primùm homines ad idololatrandum ſeducti. Vide *Pontifex.* Quid ſit. Vide *Superſtitio.*

IDOLIUM, εἰδώλιον, effigies idoli, vel parvum idolum.

IDOLIUM, εἰδωλεῖον, templum idolorum. [Utinam Phinees reſurgeret. Utinam Elias zelo zelatus pro domo Iſrael recumbentes in idolio, igne cæleſti conſumeret. Utinam ſaltem Jeremias captivitatem filiæ Sion triplici luctu, ſcilicet, orationis, prædicationis, exempli doceret, moneret, defleret. Petr. Cellen. lib. 4. epiſt. 13.] Item *Idoleum* apud nonnullos legitur. FR. ſed rectiùs *Idolium*; ſic enim 1. Cor. 8. habetur: [Si enim quis viderit eum, qui habet ſcientiam in idolio recumbentē: nonne conſcientia ejus cùm ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?] Synonymum. V. *Contina.*

IDOLOTHYTUM εἰδωλόθυτον. FR. Idolo conſecratum. [Sed non in omnibus eſt ſcientia. Quidam autem cum conſcientia uſque nunc idoli quaſi idolothytum manducant.] Et inferiùs: [Ad manducandum idolothyta. 1. Corinth. c. 8. Et manducare de idolothytis. Apocalyp. cap. 2.] Vide *Suffocatus.*

IDOLUM εἴδωλον, ſimulacrum, imago, ſpectrum, ſeu phantaſma. [Idolum autem, eſt ſimulacrum, quod humana effigie factum, & conſecratum eſt. Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 11.] ex græco εἶδος, ideſt, figura. Vide *Antelius. Mortuus.* Idolorum multitudo. Vide *Polyteja.* Vide Sigillum in dict. *Sigillarius. Theca. Teraphim.* Idola dicebantur beſtiæ, & cur. Vide *Damnaticus.*

IDONEARE. FR. purgare ſe à crimine impoſito, l. ſi quis liber, de furto. Vide *Purgo.*

JEBU-

Jebusæus. FR. vox hebraica conculcationem ſignificans à Jebus, quod eſt Hieruſalem, Joſue cap. 18. [Movet tamen me, quod dixit, quia non poterunt ejicere Jebuſæos, ideſt, eos, qui interpretantur conculcatio. D. Hieron. in, lib. Judicum, & apud Gratianum, 11. quæſt. 3. can. nolite recedere.

Jejunium, abſtinentia ciborum, ex Apoſtolorum traditione inter Chriſtianos laudabiliter uſitata, Baron. An. 57. nu. 199. in qua non ſolùm ab eſu carnium, lacticiniorum, ſed etiam ſemel in die ad veſperarum tempus ſumebatur cibus; hoc enim erat quadrageſimale jejunium. FR. Solebant etiam Romani gentiles ſuperſtitioſæ religionis cauſa ab eſu carnium abſtinere; ſic de Didio Juliano Imp. ſcribit Spartianus; [Sæpè autem, nulla exiſtente religione, oleribus, leguminibuſque contentus, ſine carne cœnare.] Ubi Salmaſius notavit, inquiens: [Hoc autem addit, quia religionis cauſſa ſæpè abſtinebant carnibus, & oleribus ſe leguminibuſque oblectabant.] Sed nobis hìc de Chriſtianorum jejunio agendum erit, de quo hæc in Canonibus habentur, nimirum: [Jejunet autem tribus diebus per hebdomadam uſque ad veſperam, can. latorem 33. qu. 2. Solent plures, qui ſe jejunare putant in quadrageſima, mox ut ſignũ audierint, ad horam nonam comedere, qui nullatenus jejunare credendi ſunt, ſi antè manducaverint, quàm veſpertinum celebretur officium: concurrendum enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officiis, & largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt, can. ſolent plures, de conſecrat. diſt. 1.] Ibique Gloſſa :||: Itaque erraverat Card. Toletus, affirmando, quòd univerſaliter omnia jejunia ad horam nonę terminabantur. Imò adhuc apud orientales Chriſtianos hæc laudabilis conſuetudo unicę commeſtionis veſpertinæ in jejuniis adhuc viget, & de univerſali hujus obſervantia multi Patres ſcripſere, ac præcipuè Tertullianus, qui *Semijejunium* appellavit illud, quod uſque ad nonam ab aliquibus terminabatur. Jejunium verò Sabbati Sancti protrahebatur uſque ad mediam noctem, ut ex verbis ejuſdem Miſſæ colligitur. FR. Item ex prędicto can. ſolent plures, de conſecrat. diſt. 1. can. de eſu carnium, de conſecrat. diſt. 3. & Baron. An. 34. n. 167. & 174. comprobatur :||: Quod etiam affirmavit Dionyſius Alexandrinus Patriarcha à Baſilide Epiſcopo interrogatus. FR. Ter itaque in hebdomada jejunabatur. Idem Baron. An. 388. num. 81. nempè, Feria IV. VI. & Sabbato. De hoc poſtremo. Vide infrà, & in dict. *Sabbatum*, & can. Jejunia ſanè, de conſecrat. diſt. 3. :||: de aliis verò duobus ita Clemens Alexandrinus, lib. 7. ſtrom. ait: [Novit ipſe jejunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem illud quidem Mercurii: hìc verò Veneris. Ecce enim jejunat in vita, & ab avaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.] In primitiva Eccleſia colebatur Jovis dies ad inſtar Dominicæ diei. [Quia in iſtis duobus diebus fecit Dominus quidquid inſigne fecit; quia die Jovis cœlum aſcendit. Gloſſa in can. jejunium Domini, de conſecrat. diſt. 3.] Quare [Melchiades Papa natione Afer trigeſimuſquartus poſt Sanctum Petrum conſtituit, ut nemo præſumeret in prima, vel quinta feria jejunare, in prima propter Domini reſurrectionem, in quinta, quia in ea cœnavit Dominus cum Diſcipulis, & in ea aſcendit ad cœlum. Alcuin de div. offic.] FR. Baronius autem Melchiadem poſuit trigeſimum tertium incluſo S. Petro in ordine Pontificatus. De ſabbati autem jejunio variæ opiniones erant inter Sanctos Patres; Orientales enim non ſinebant in hac die jejunare. Baron. An. 57. nu. 202. Ea ratione, quia ibi Hæretici jejunabant in Sabbato. Catholicos enim cum hæreticis etiam in officiis pietatis convenire minimè licebat. Ac Latini, & præcipuè Romani in Sabbato jejunabant. Idem Baron. Ann. 57. num. 205. & An. 146. num. 12. Cur autem in hac die Romani jejunare conſueverint, D. Auguſt. ex multorum opinione refert apud Baron. An. 57. num. 204. & quia in ſimili die Princeps Apoſtolorum cum Chriſtianis Romanis jejunaverat pridie quàm Simon Magus præcipitaretur, & ſic manſit talis conſuetudo apud eos in poſterum. Eandem rationem refert Caſſianus ibidem adductus, ſed veram rationem Innocentius Papa reddit, inquiens: [Sabbato verò jejunandum eſſe ratio evidentiſſima demonſtrat; nam ſi diem Dominicam, ob venerabilem reſurrectionem Domini N. J. Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus; verùm etiam per ſingulas hebdomadas ipſius diei imaginem frequentamus: ac ſicut ſexta feria propter Paſſionem Domini jejunamus, ſic Sabbatum prætermittere non debemus, quoniam intra triſtitiam, & lætitiam temporis illius videtur incluſum: nam utique conſtat Apoſtolos biduo iſto, & in mœrore fuiſſe, & propter metum Judæorum ſe occultaſſe, quod utique non dubium eſt, in tantum eos jejunaſſe biduo memorato, ut traditio Eccleſiæ habet iſto biduo Sacramenta penitus non celebrari, quæ forma etiam per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id, quòd commemoratio de illius ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant ſemel, atque uno Sabbato jejunandum, ergo & Dominica, & ſexta feria ſemel in paſcha erit utique celebranda, can. Sabbato verò, de conſecrat. diſt. 3.] Conſtat autem tempore D. Ambroſii Romæ jejunii obſervationem die Sabbati extitiſſe; hinc de hoc jejunio ille loquens, ait: [Quando hìc ſum, non jejuno Sabbato, quando Romæ ſum, jejuno Sabbato.] Tempore autem D. Gregorii nonulli Romanos judaizare cogebant, & inter reliqua ſuadebant, ut ad inſtar Dominicæ die Sabbatum colerent; quare ad Romanos ſcripſerat Pontifex, jubendo ne Sabbatum colerent, can. pervenit, de conſecr. diſt. 3. :||: De jejunio verò quadrageſimali hæc Petrus Bleſen. ſerm. 13. refert [Apoſtolica enim traditio fuit triginta ſex diebus jejunare ante Paſcha; audientes enim in lege primitias fructuum, & decimas ſibi Dominum vindicare, nihilominus pri-

primitias dierum, & decimas Deo ſacrificare ſtatuerunt, jejunia Quatuor temporum tanquam primitias inſtituentes, in quibus duodecim dies tanquam primitię duodecim menſium obſervantur, & trecentorum ſexaginta ſex dierum decimas triginta ſex dies; ideo & hos dies tanquam decima dierum jejunio conſecrarunt; ſubſequentes verò Patres Apoſtolici quatuor ſuperaddiderunt, ut numerus Dominici jejunii adimpleretur.] Ex hac autem additione orta eſt in Eccleſiis varietas quadrageſimalis in jejunio incipiendo; Ambroſiana enim Eccleſia jejunium incipit poſt primam Quadrageſimæ Dominicam; nam juxta apoſtolicam traditionem offert Deo decimam partem anni, ideſt, triginta ſex dies jejuniorum; eandem decimam offerunt Græci, ac cæteri Orientales; ſed à primo die poſt Dominicam quinquageſimæ jejunare incipiunt, ea ratione, qua ſuprà, nimirum, cùm ſabbata non jejunent, excepto ſabbato ſancto; ſic demptis ſabbatis, & Dominicis, & incluſo ſabbato ſancto ſumma dierum jejunii aſcendit ad triginta ſex, & non ampliùs. Hinc falluntur aſſerentes jejunia Græcorum, & reliquorum Orientalium eſſe numero majora; benè tamen per hebdomadam integram augetur à Religioſis latinis quadrageſimale jejunium, de eis dico, qui pro hoc inſtituto habent incipiendi jejunium à Quinquageſima ex canonum ordinatione; nam ſabbata etiam jejunant, ad quod etiam obligantur Clerici ſæculares, can. Statuimus, can. Quadrageſima, & can. denique Sacerdotes, diſt. 4. Polonorum quadrageſima antiquitus incipiebat poſt Dominicam Septuageſimæ; ſed Innocētius Papa IV. eis ad uſum Romanæ Eccleſiæ indulſit. Spondanus anno 1246. FR. Quàm rigida fuiſſet hæc quadrageſimæ obſervatio penes Polonos, teſtatur Ditmarus Epiſc. in ejus Chron. lib. 8. tit. de Henrico Imperat. II. in principio, ſic inquiens: [Anno Dominicæ Incarnationis 1018. Indict. 2. &c. Quicumque poſt Septuageſimam carnem manducaſſe invenitur, abſciſſis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in his regionibus noviter exorta, poteſtate tali meliùs, quàm jejunio ab Epiſcopis inſtituto, corroboratur.] In jejuniis non licet ad nimiam ſatietatem comedere, can. ſint tibi, de conſecr. diſt. 5. De quinque autem gulæ tentationibus habetur in can. quinque modis, ead. diſt. 5. Bonifacius Papa VIII. cum Vincislao II. Boemiæ Rege, ut carnibus, ovis, & lacticiniis comederet in quadrageſima exceptis diebus Veneris, Sabbati, ac S. Mathiæ vigilię ea cauſa, quia in ejus ſalute dependebat totius regni conſervatio, diſpenſavit, cum hac tamen conditione, ut in tali comeſtione ſecretò, ac moderatè id faceret. Odoric. Raynal. An. 1297. n. 52. :||: Alexander Papa VII. in Sac. Inquiſit. Congr. coram eo die 18. Martii 166. habita, declaravit ſcandaloſam, & erroneam Theologorum quorundam opinionem, aſſerentium Eccleſiæ conſuetudinem abſtinendi in quadrageſima ab eſu ovorum, & lacticiniorum non obligare. FR. de jejuniis quatuor temporum. Vide Baron. An. 57. num. 206. & 207. An. 1094. num. 2. An. 1095. num. 27. An. 1105. nu. 3. De erroribus Armenorum in eorum jejuniis. Vide Iſachum Armenum. Reliqua circa hanc materiam. Vide *Cœna pura*. *Collecta*. *Dominica nova*. *Feriæ legitimæ*. *Purim*. *Quadrageſima*. *Sabbatum*. *Statio*. *Superpoſitio*. *Vigilia*. *Xerophagia*. Edictum jejunii publicabatur à Diacono, Baronius An. 57. nu. 195. Jejuniorum tempore pacis oſculum non dabatur. Vide *Pax*. De Phariſæorum jejunio. Vide *Phariſæus*.

Jentaculum, quale debet eſſe in jejunio. Vide *Collecta*.

Jera, Hiera, ἱερὰ, ideſt, ſacra; ſic quædam potio appellata fuit. [Potionem jera, quam Dominus Præſul tibi mittit, ſumes eam aqua calida ante crepuſculum diei. Fulbertus Epiſc. epiſt. 115.

Jerateon, ἱερατεῖον, ideſt, ſacrarium, aut ſacerdotium. Vide *Crux*.

Jerurgia, ἱερουργία, ſacrificium. Vide *Miſſa*.

Jesseni. Vide *Eſſeni*.

Jesus. Vide *Chriſtus*. *Decachordum*. *Zaſus*.

Ignatii Martyris cognomentum, & ejus epiſtolæ negantur à Novatoribus. Vide *Theophorus*.

Igneo, verbum, igneſco, candeo. [Ut corda noſtra paſſione ipſorum igneantur. In collecta pro Sanctis Martyribus in Sacramentar. Sancti Gregorii.

Igneus. FR. agnomen S. Petri Vallis umbroſæ Monachi, diſcipuli S. Joannis Gualberti Abbatis, de quo Baronius, Ann. 1063. n. 39. & ſeqq.

Ignis Græcus, aliqua ignea mixtura, tam violenta, ut etiam ſub aqua arderet, nec extingui poſſet, cujus Auctorem Zonaras quendam Græcum facit de anno 670. quando, nempè, pro Conſtantino Pogonato Saracenorum naves combuſſit. [Erat namque in illa ignis græcus. Matth. Pariſ. An. 1191.] Vide *Mimax*.

Ignotus, incognitus, ignotus. [Horum conſanguinitas nec ignora eſt, nec remota. Ivo Carnot. epiſt. 45.

Jir. FR. Secundus Hebræorum menſis; qui & Zio dicebatur. Apud Auctores citatos in dict. *Elul*.

Illadiones. FR. ideſt, illi aldiones. [Non eſt noſtra voluntas, ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatii noſtri illadiones recipiant. In conſtit. Caroli Magni.

Illatio, dicebatur Miſſæ præfatio. Vide *Præfatio*.

Illecebra. Vide *Lacebra*.

Illiberis, abſque liberis. [Immò & præcipiente lege, quamſi frater illiberis deceſſerit, ut à fratre ipſius, & ex coſta ipſius ſuppareſur tamen illi. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcionem, cap. 24.] In aliquibus tamen codicibus *Illecebris* mendosè legitur; Tertullianus enim gręcam vim ἄπαις, ideſt, carens liberis, imitatus eſt.

Illuminandi. Vide *Catechumenus*.

Illuminati. FR. hæretici in Anglia recentiores,

res, quos Hiſpani *Adombrados* vocant. Antiquitus tamen ita dicebantur Neophyti.

Illuminatio. Vide *Illuminatorius*.

Illuminatorius, aliquando Baptiſterium ſignificat. [Sed quomodo pulcherrimi ab eo conſtructi illuminatorii, quod quidem ſolemus vocare baptiſterium. In vita S. Marci Presbyteri.] Sic etiam in eadem vita *Illuminatio* baptiſmum ſignificat: [Jam verò domum venerandæ illuminationis.

Illumino. Vide *Oculo*.

Illusio. Vide *Inludium*.

Illusus, muſivo opere depictus. [Apſiden ſolo, & parietibus marmoratam camera muſivo illuſa clarificat. Paulin. epiſt. 12. ad Sever.

Imago. Vide. *Icona*. *Charagma Surtaria*.

Imaginaria Scriptura. FR. ideſt, imago, & character divinum nobis inſitum. [Qui hanc receperunt, (*ideſt*, *laſciviam*,) non ſolùm imaginarias ſcripturas abominati ſunt; ſed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religioſè, ac piè vivunt, offendentes; ac per hoc completur in eis, quod ſcriptum eſt, Abominatio eſt peccatori Dei cultus, can. omnis jactantia 21. quæſt. 4.] & ibi Gloſſa.

Imaginatus, figuratus. [Locellum etiam quemdam, hoc eſt, capſam majorem, quæ à duobus clericis ferri ſolet, fieri juſſit, argentoque imaginato, ac deaurato veſtivit. Flodoard. lib. 3. cap. 5.

Imbeneficio. FR. Beneficia Eccleſiaſtica concedo. [Simoniacè Eccleſias vendidit, res Eccleſię imbeneficiavit, theſauros diſſipavit. Burchard. de caſibus S. Galli, cap. 3.

Imblado, & *Imbladatus*. Vide *Bladum*.

Imbojatus. Vide *Boja*.

Imbojo, boja ligo. Vide *Boja*.

Imbolus. Vide *Embolus*. *Imbulus*.

Imbonitas, improbitas, ſeu incommoditas, vel aſpritudo. [Nemo miles ad bellum cum delitiis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; ſed de papilionibus expeditis, & ſubſtrictis, ubi omnis duritia, & imbonitas, & inſuavitas conſiſtit. Tertul. ad Hart. cap. 3.

Imbrevio, ſupellectilium inventarium ſcribo, ſeu breviter noto [Eccleſiæ quoque luminaria, & ornamentum debitum ordinent, & theſaurum, ac veſtimenta, ſeu libros diligenter imbrevient, & breves nobis reportent, in Capit. Caroli Calvi cap. 1.] Vide *Breve Commemoratorium*. *Inventarium*.

Imbrico, imbricibus tego, & *Imbricor*, imbricibus tegor. [Cùm ab angulis quadrifariàm concurrentia dorſa criſtarum, regulis interjacentibus imbricarentur. Sidon. lib. 3. epiſt. 1.] Alii tamen hoc verbum ab *Imbragare* italico verbo etymon deducunt, quod connectere, & cooperire ſignificat.

Imbulus, Ambulacrum, porticus. [Imbuli, vel quia ſub volumine ſunt, vel quia ſub his ambulant: ſunt enim portici hinc inde platearum, Iſid. lib. 15. orig. cap. 2.] Vide *Embolus*.

Imbutum, inſtrumentum è lamina, ſeu ligneo cortice formatum, ad infundendum in vaſibus res liquidas, quod Romæ *Imbottatore*, & in Sicilia *Imbuto* dicitur. [Alia multa, atque crudelia tamquam utribus, imbutis ori impoſitis, ſine miſericordia porrigebant &c. Victor de perſecut. Vandal.

Imerobius, & *hemerobius*, ἡμερόβιος, ideſt, qui tantùm ad diurnum victum cogitat, & nihil de craſtino curat; quo vocabulo Hieronymus, lib. 2. contra Jovinian. utitur, illudque Diogeni philoſopho attribuit. Vide *Hemerobius*.

Imisilum, *Imiſinum*, & *Imizium*; ſericum, quod Italicè *Ormeſino* dicitur. [Veſtem albatam oloſericam ornatam in circuitu de imiſilo. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone V. Veſtem obtulit de imiſino, ibidem.] Dicitur etiam *Myzinum*. Idem in Nicolao. [Veſtem de fundato unam habentem hiſtoriam Leonum in circuitu myzinum.

Imitas, declivitas, ſeu ſitus in imo poſitus. [Partem meam de prato, quod Laudum juxta vos habeo, ad imitatem montium poſito, & quæ jovia ſunt pratella, quæ tenui, ad te revocabis. Flodoard. in vita S. Remigii.

Immanto. FR. aliquem manto induo in ſignum inveſtituræ alicujus dignitatis. [Rolandum Cancellarium immantaverunt.] Et inferiùs: [In Romanum Pontificem electus immantatus eſt. Radevicus Friſingen. de geſtis Federici Imp.

Immersor, quem Græci βαπτιστὴς, appellant, & ad quem in baptiſmo infantem ſpectabat immergere; nam Græci ſolent in hoc Sacramento tres miniſtros adhibere, ex quibus dignior aquam benedicit; ſecundus exorciſmum profert; tertius, qui & immerſor dicitur, ideſt, baptizans, Sacerdos erat; ſicut Romæ in Baptiſmo Catechumenorum, eorum Rector exorciſmum, ac alias cæremonias facit, poſteà Epiſcopus ſolemniter baptizat.

Imminentia, præſentia, ſeu potiùs inſtantia. [Joannem Subdiaconum noſtrum ad hoc, Deo favente, tranſmiſimus, ut Electum noſtrum ſua imminentia cum Dei Omnipotentis ſolatio, ſecundùm morem prędeceſſoris ejus, faciat Epiſcopum conſecrari. D. Gregor. in Regiſtr. lib. 2. cap. 68.

Immunitas Ecclesiastica. Vide *Emunitas*. *Paſſus*. Immunitate gaudent Coloni Eccleſiaſticarum poſſeſſionum. Vide *Submanſor*. *Vocibilitas*.

Immuratio. FR. inter muros recluſio. [Religioſi etiam ſunt immurationis pœna, vel alia graviùs puniendi, quàm ſæculares, ſi inventi fuerint in hæreſi, vel conſimilibus deliquiſſe, de hæreſi in 6. cap. 8. §. Sacerdotes.

Immuro. FR. inter quatuor muros includo. [Cùm pro hæreſi fuerit curię ſæculari relinquendus, aut immurandus, de hæreſi, in ſexto, cap. 1.

Imnarium. Vide *Hymnarium*.

Impalare. FR. palo transfigere, l. ſi quis caballus, de damno, & injuria.

Impanator. Vide *Companator*.

Impans. FR. ſervus, l. ſi quis ſervus, de manumiſ-

ſionibus, legendum puto potiùs *Imphans*; quaſi infans; nam dominorum famuli, ac ſervi ſolent pueri appellari. [Reverſus eſt Abraham ad pueros ſuos. Geneſ. 22.] ideſt, ad ſervos; unicum enim filium habebat Abraham, de quo vocabulo in hac ſignificatione ſæpè in Sacra Scriptura. Itali quoque *Fante* appellant ſervum, ac pediſſequum, & *Fanteſca* famulam. Vide *Infans*. *Puer*.

IMPENSIO, expenſio. [Summam verò impenſionum cum feſtinatione tranſmitto. In Regiſtr. S. Gregor. lib. 1. cap. 37.

IMPERIALIS CORONA. Vide *Infula*.

IMPERATOR. FR. quare dicitur *Auguſtus*. Vide *Nobiliſſimus*. *Prophyrogenitus*. Quomodo coronatur. Vide *Infula*. Quomodo ornatur gladio, & pileo à Pontifice. Vide *Lectio*. Imperatoris titulus. Vide *Divalis*. *Necorus*. Titulus mortui Imperatoris. Vide Divæ memoriæ in dict. *Bonæ memoriæ*. Imperatoris Græci coronatio. Vide *Epicombia*. *Protheſis*. Ejus ſolemne ſceptrum. Vide *Acacia*. Ejus thronus. Vide *Anabathra*. Quomodo per Civitatem equitabat. Vide *Anacara*. Electores Eccleſiaſtici Rom. Imperatoris, ſi carent pallio, non poſſunt eligere Imperatorem. Vide *Pallium*.

IMPETOR, accuſor, interrogor, citor, poſtulor, [Impetebatur tunc Guntheramnus de interitu (ut dixi) Theodoberti. Greg. Turon. lib. 5. hiſt. cap. 14.] FR. [Et quidquid providit cautio convocatorum, ducitis ad crimen impetiti. Ennodius in Apologetico.] Vide *Pulſo*.

IMPETITIO, accuſatio, citatio. Vide *Pulſatio*.

IMPLACABILITER. Vide *Infœderabiliter*.

IMPLACITO. FR. cito, poſtulo [Qui ſingulis annis eos implacitaverunt. Matth. Pariſ. An. 1136. Vide *Admallo*. *Pulſo*.

IMPLORANS. Vide *Sperans*.

IMPONERE MANUS, ordinis Sacramentum conferre. [Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. Actor. 6. Tunc jejunantes, & orantes, imponenteſque manus dimiſerunt. Ibid. cap. 13. Manus citò ne impoſueris. 1. ad Timoth. cap. 5.] De quo ſæpè in Conciliis, & penes Sanctos Patres.

IMPOSTOR. FR. nedū deceptor dicebatur, ſed etiam qui pallio ſuper tunicā induebatur. V. *Chriſtianus*.

IMPOSTUROR, calumnior. [Alienis à Beato Gregorio verbis impoſturati. Hincmar. Rhemen. cap. 15.

IMPOTUS. inſitus. [Si quis impotos de melario, aut de pirario tulerit. In l. Salica, tit. 29. §. 8.] Vox Belgica. *Impoten*.

IMPRESSIO. Vide *Coinus*.

IMPRISIUS. FR. Vir ſtrenuus, ſeu æſtimabilis, ex gallica voce *Prix*, ideſt, pretium. [Videntes igitur magnates moram trahere periculum, juſſerunt diſtrictè toti familiæ ſuæ, & omnibus ſuis impriſiis ad arma, & equos celeriter avolare. Matth. Pariſ. An. 1258.

IMPUDERATUS, abſque pudore. [De impuderato patre veſtro diabolo. Lucifer Caralitanus adverſ. Conſt. Imp.

IMPUTRIBILIS. FR. immareſcibilis. S. Paulinus Nolanus Epiſc. epiſt. 2.

INADIBILIS, inacceſſibilis. [Siquidem ſanè circa principia ſui ſolo paluſtri voraginatus, & veſtigio inſpectoris inadibilis eſt. Sidon. lib. 2. epiſt. 28.

INADVERTENTIA. Vide *Irrecogitatio*.

INÆQUALITAS, aliquando per febri ſumitur, ex eo quia temperamentum corporis ſoleat ſubvertere, ſeu ab inæqualitate pulſationis arteriæ. [Paulatimque inæqualitate vexatus, curſum vitæ præſentis explicavit, in vita S. Eugendi Abb.

INALPHABETI, ita vocabantur Fratres de plumbo, de quibus in dict. *Bulla*.

INALTARO. FR. conſecro, dedico, ac Eccleſiæ dono. [Diaconiam Romæ, quam S. Mariæ in Coſmedin vulgariter nuncupant, ſibi Cardinali Diacono à Domno Papa Paſchali commiſſam, in auro, vel argento, in libris, ſeu paramentis, in domibus innumeris, in fundis, atq; caſalibus, in Religione præcipuè, in quantum Roma patitur, ſuper omnes alias inaltaravit. In vita Gelaſii Papæ à Pandulpho Piſano ſcripta, atque per D. Conſtantinum Cajetanum typis mandata.

INALTERO, confundo terminos ex inſcientia diſtinguendi. [Diviſa eſt mulier, & virgo: igitur, quas non diviſit, tacendo inalteravit. Tertullian. de Virg. velan. cap. 4.

INANIMALIS, inanimatus. [Omnia denique moventur, aut à ſemetipſis, ut animalia, aut ab aliis, ut inanimalia. Tertull. adverſ. Hermog. cap. 36.] Ubi etiam habet Incorporale, ideſt, incorporeum.

IN ANTEA, impoſterum. [Capitula prænotavi, ut faciliùs à quęrente in antea ſcripta reperiantur. Marculf. in præfat. formul.

INAUDIENTIA, inobedientia. [Perniciem ſibi, & mortem per inaudientiam, & intemperantiam, provocent. S. Cyprian. epiſt. 27.] ideſt, peccatores.

INAUGURATIO. Vide *Polychronion*.

INAURIS. FR. ornamentum, quod pendet ab aure. [Execranda autem eſt ſuperſtitio ligaturarum; in quibus etiam inaures virorum in ſummis ex una parte auriculis ſuſpenſæ deputantur, ſuperſtitioſa res eſt, can. Fucare, de conſecr. diſt. 5.

INCANTATIO. Vide *Enſalmus*. *Rapſodomantia*.

INCANTATOR. V. *Caragus*. *Hydromantia*. *Obligator*. *Remediator*. Incantatrix. Vide *Incarminatrix*.

IN CAPILLO. Virgo ſub patria poteſtate adhuc poſita, quia tunc in capillis Virgines incedebant, & è contra nuptæ velo capillos tegebant. [Qui filiam in caſa habuerit in capillo. Longobar. conſtit. lib. 2. cap. 24.] Vel ita dicitur, quia Virgo in primis nuptiis capite detecto comparebat, quod ab Optato Milevitano contra Donatiſtas ſcribente, inſinuari videtur, dum inquit: [Inveniſtis hujuſmodi virgines, quæ jam ſpiritualiter nupſerunt, quaſi ſecundò coegiſtis ad nuptias, ut crines iterum ſolverent, imperaſtis.]

Qui ſequitur deinde, oſtendens, quòd viduæ tranſeuntes ad ſecundas nuptias, has cæremonias minimè adhibebant, inquiens: [Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt, ex quibus ſi alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis feſtivitas.] In inſtrumentis, & contractibus matrimonialibus adhuc hic ſtylus, & modus loquẽdi viget in Sicilia, & *Filiam in capillo* virginem nubentem nominant. In Melita inſula mea patria rigoroſè præceptum eorum Præceptoris, & Gentium Doctoris obſervatur, qui fœminis capita velare juſſerat: ideò in quolibet ſtatu velatæ incedunt, & tantùm in die deſponſationis Sponſa capillos demonſtrat. Hebræorum virgines capite detecto incedunt; ſed nuptis numquam permittitur proprios capillos oſtendere, & ad ornatum ſuppoſititios applicant. Vide *Soror in capillo*.

Incardino, verbum D. Gregorio frequentiſſimum ſignificat immittere in poſſeſſionem, in Epiſcopum, Sacerdotem, vel in aliam dignitatem ordinare. FR. Sed propriè Cardinalem creare denotat. [Propterea te Joannem ab hoſtibus captivatum, Leſmianæ Civitatis Epiſcopum, in Squilitana Eccleſia Cardinalem neceſsè duximus conſtituere Sacerdotem.] Et inferiùs: [Sin autem prædicta Civitas continua captivitatis calamitate premitur; in hac, in qua à nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas Eccleſia permanere, can. paſtoralis, 7. qu. 1.] Ubi Gloſſa Cardinalem Eccleſiæ Squilitanæ Epiſcopum intelligit.

Incardinatus, ſtabilitus, & in poſſeſſionem jam poſitus.

Incarminatrix, incantatrix. [Comes tranſiturus erat per pontem juxta incarminatricem. In vita Sancti Caroli Comitis,] ejus Synonyma. Vide in dict. *Maga*.

Incarnatio Verbi Divini. Vide *Oeconomia*.

Incastello, *as*, verbum. FR. appropriare denotat. [Et Eccleſias à laicis incaſtellari, aut in ſervitutem redigi, authoritate Apoſtolica prohibemus, can. Sanctorum Patrum, 10. quæſt. 1.] Gloſſa tamen ita explicat verbum *incaſtellari*, ut inde fiant propugnacula, quod poteſt etiam hoc pacto intelligi. [At Romanus populus cum Patricio ſuo Jordano (*ideſt*, *Petri Leonis filio*) in furorem verſus Præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes, ac nobiles ex civibus ad ſubjectionem Patricii compellunt, & non ſolùm quorumdam illuſtrium laicorum turres; ſed & Cardinalium, ac Clericorum domus ſubruentes, prædam immenſam diripiunt. Eccleſiam etiam B. Petri omnium Eccleſiarum caput incaſtellare ſacrilegè, ac profaniſſimè non metuunt; peregrinos cauſa orationis advenientes, ad oblationem, quæſtus gratia, plagis, ac verberibus cogunt, & quoſdam ex ipſis offerre nolentes, in ipſa porticu, & veſtibulo templi nefario auſu occidere non verentur, quos venerabilis Pontifex (*ideſt*, *Eugenius III.*) percuſſo priùs cum quibuſdam fautoribus ſuis anathematis gladio Jordane, adjuncta Tyburtinis Romanorum antiquis hoſtibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit. In epiſt. Lucii Papæ III. ad Corradum Imp. apud Ottonem Friſing. lib. 7. cap. 31.] Item in appendice ad Radevicum Friſing. de geſtis Feder. Imp. de eo ſic habetur: [ann. 1168. Imperator Anconam obſidet &c. ceciderunt ibi Romani ferè 9000. & capti ferè 300. ſubſequitur eos Imp. Leoninam Urbem, & Porticus Sancti Petri cremat, Eccleſiam incaſtellatam capit.

Incautela. FR. Incuria, & ſine cautione. [Unus incautior periit, ne multi per incautelam poſtea deperirent. Salvianus, lib. 6. de guber. Dei.

Incensarium. FR. Thuribulum. [Incenſaria argentea auro parata quatuor. In vita S. Gilberti Abb. 18. Febr.

Incensatio. Vide *Bulla*, *Thuribulum*, *Thurifico*.

Incensorium, hoc nomen, quod reperitur, lib. 2. Chron. Caſinen. cap. 98. non poteſt denotare thuribulum, quia ibi in quibuſdam donis monaſterio factis poſtquam de thuribulis facta eſt mentio, ſequitur referendo: [Incenſorium de argento unum.] Itaque naviculam incenſi ſignificare videtur.

Incensum. Vide *Olibanum*.

Incisio. FR. inſectio, quæ in propriam carnem prohibetur in Levitico, cap. 21. & etiam in aliis à Clerico fieri cavetur, lib. 3. Decret. tit. 50. de clericis, & Monachis, cap. 9. Ubi ſic habetur: [Nec ullam chirurgiæ artem Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ aduſtionem, vel inciſionem inducit.

Incisores Dentes. FR. dentes primiores. Iſidor. Etymolog.

Incisorium. Culter, novacula, vel quid ſimile. [Hæc (*ideſt*, *charitas*,) non delebitur in diluvio aquarum multarum, quia aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Hæc nullo inciſorio ſollicitudinum, ſive occupationum radetur. Hæc nullo igne tribulationum, & malorum conflagrabit. Charitas enim noſtra numquam excidit. Petr. Cellen. lib. 6. epiſt. 20.

Inclamatus. FR. publico monitorio ad tribunal citatus. [Edictis ſolemniter inclamatus ad judicem, cujus præceptione conventus eſt, venire neglexit. In edicto Theodorici Regis, cap. 155.

Inclinatio Capitis, quando in Choro fieri debeat. Vide *Gloria Patri*.

Inclinis, flexibilis, propenſus. [Inclinem ad miſerendum ſupernam didicit Majeſtatem. Chryſolog. ſerm. 93.

Inclusus, clauſtralis Monachus. [Ex Presbyteris, & incluſis in exilium, in Romanam directi ſunt Civitatem. Anaſt. in Agathone.

Incognitus. FR. Auctor, qui ſcripſerat in Pſalmos, & propter humilitatem ejus nomen celavit; ſed ex m. ſs. Benedicti XII. quæ extant

in

in Biblioth. Vaticana, n.4006.& alibi conſtat illum Michaelem Ayguanum appellatum fuiſſe.

Inconsilio, disjungo, implacabilem reddo. [Qui per obedientiam pietatis ſuæ reconciliavit Patri mundum, quem inconciliaverat primi parentis inobedientia. S. Paulin. epiſt. ad Sever.

Inconfusibilis. FR. ſine confuſione. [Sollicitè cura te ipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis, 2. Timothei, c. 2.] ejus ſynonimum. Vide Zorobabel in dict. *Papa*.

In Continenti. FR. [Mandamus, quatenus actione plebani, & clericorum propoſita, & reſponſione facta, monitione præmiſſa, compellatis eoſdem &c. in continenti coram vobis ſuper ſuis quæſtionibus reſpondere &c. de mutuis petitionibus, c. 1.] Ubi Gloſſa ſic exponit: [Iſtud in continenti intelligendum eſt nullo actu medio interpoſito, & eſt ſimile illi, mox, quod habes ſuprà de electione, c. qua propter, ubi habes multas interpretationes de hujuſmodi dictionibus. Iſtud in continenti intellige durante judicio, ut dicitur in prima notula in fine.

Incontradicibilis, inconteſtabilis, inconvincibilis, & ejus comparativum *Incontradicibilior*, Tertull. lib. 4. adver. Marcion. ait: [Quid enim ſapientius, & incontradicibilius confeſſione ſimplici?

Incordor. FR. cordi inſpiro. [Divina clementia largiente, aliæ fidei ſorori dignatus eſt Dominus incordari. In vita S. Ruſticulæ Abbatiſſæ.

In corporalis. Vide *Inanimalis*.

Incredulus, pro incredibili. [Iſti vituperantes incredulum, & ſtultum aſſerunt. D. Ambroſ. c. 8. in epiſt. ad Romanos.

Incremento. FR. verbum, accreſco. [Dominus, qui incrementat,] vertit D. Auguſt. textum D. Pauli 2. Corint. c. 3. ubi habetur,] Deus incrementum dat.

Incroco, inunco, unco traho, vel ſuſpendo: Siculi *Incroccare*, & *Croccare* dicunt à gallico *Croc*, ideſt, uncus. [Si quis hominem ſine conſenſu Judicis de ramo, ubi incrocatur, deponere præſumpſerit. In lege Salica, tit. 69. §. 2. Vide *Inhamo*, *Obunco*.

Incubator. FR. uſurpator, occupator. [Ab his, qui ſuarum rerum incubatores, vel utilitatibus ſervientes, atque vacantes fuiſſe noſcuntur, can. hæc hujus, 12. qu. 2.] ubi de bonorum eccleſiaſticorum uſurpatoribus loquitur; ſic Macrobius de Dionyſio Syracuſarum Tyranno agens, [Aulæ incubatorem,] ideſt, injuſtè occupatorem illum appellavit.

Incubo, lethargicus morbus, qui maximam ſomnolentiam cauſatur. [Genus fuerat gravioris aliquantò ſoporis, ut de incubone præſumptio eſt. Tertull. de anima, c. 43.] Vide *Nyctages*.

Incultus, adjectivum nomen, ideſt, deformis, inornatus. [Tota domus horret inculta. S. Ambroſius, lib. 1. Hexam. c. 9.

Incurro, falli, & labi ſignificat. [Ecce Maria interrogat, & ſi qui interrogat, dubitat, cur ſolus Zacharias, velut querulus percunctator incurrit? Chryſol. ſerm. 142.

Incursax, incurſans, qui incurſione vexat. [Ac ſi tibi nunc eſſet ad limitem Danubium contra incurſaces Maſſagetas proficiſcendum. Sidon. lib. 8. epiſt. 12.

Imdefectus, indefeſſus, infatigabilis. [Jejunus, ſcilicet, ſemper, & indefectus, oſcitans veſcitur, follicans ruminat. Tertull. de pallio, c. 5.

Indefinitum. FR. dictio, quæ univerſali æquivalet. Gloſſa in c. 22. 5. decretal. tit. 33.

Indentor, utitur hoc barbaro verbo Lucifer Caralitanus Epiſc. ubi pro S. Athanaſio ſcribens, ait: [Et vos veritati reſiſtentes indentemini Epiſcopi interventu.] Aliqui exiſtimant eſſe hoc verbum paſſivum, quod ſeparari ſignificet. Ludovicus de la Cerda inintelligibile hoc verbum eſſe fatetur, quòd ideò pro *Indentemini* corrigit *Integerrimi*; ſed Voſſius eruditiſſimus noſtri ſæculi vir *Indepremini* legit, quod conſequi, & acquiri ſignificare docet; atque Luciferi verba ſignificant, quòd Athanaſii calumniatores, ejus interventu, veram cognitionem illius integritatis conſequi debuiſſent: qui ſenſus conſonans eſt, nam etiam nomẽ *Indeptor* in eadem ſignificatione apud alios Eccleſiaſticos Scriptores reperitur: ſic Salianus, epiſt. 5. ſcripſerat: [Gaudeo, quòd poſt gravamen, diuturnumque morbum ſpem etiam præſentis vitæ indepta es,] & Greg. Turon. lib. 10. c. 28. inquit, [Cujus nomen indeptus eſt.] Tandem Latinus Latinius oculatiſſimus Sanctorũ Patrum obſervator in Biblioth. ſacra ad ejuſdem Luciferi opera inveniri affirmat verbum *Indento*, quod convincere ſignificat. Sic in hoc ſenſu Luciferiana verba ſuprà allata, quod accuſatores Athanaſii ejus præſentia convicti eſſent, intelliguntur.

Indeptor. Vide *Indentor*.

Index, erat tabella quædam, qua loco campanulæ utebantur Monachi, ad præbenda exercitiorum ſigna. [Cùm index in oratorio percuſſus fuerit, mox omnes audientes, antequam currant, faciant ſibi crucem in fronte, reſpondentes, Deo gratias; & tunc laborantes opus projiciant, artifices ferramenta dimittant, ſcriptores literam non integrent, omnis fratrum manus deſerat quod agebat. Smaragdus Regulæ Benedictinæ Commentator, in c. 4.

Indi, Populi, quare per triduum tantùm ſinebant diverſare advenas? Vide *Xenoparochus*.

Indictio. FR. eſt revolutio quindecim annorum, qua peracta iterùm incipitur ab unitate, initiumque ſumit à Januario, in bullis Pontificiis. Rubrica Breviarii, can. 5. Sed in diplomatibus imperialibus, & in aliis inſtrumentis principium ſumebat ab 8. Kalend. Octobr. [Conſtantino imperante anno Chriſti 313. ante diem 8 Kalend. Octobris, quo die victus eſt Maxentius, Religioque Chriſtiana in libertatem vindicata eſt; ergo quaſi primordiis Chriſtianæ libertatis Nicæni Conventus auctoritate inſtitutum eſt, ut ſublatis olym-

olympiadibus, annorum ratio ab eo tempore iniretur: ſic ut quindecimo quoque anno nova eſſet indictio; anni autem ſinguli indictionis computarentur. Hotomannus] :||: ſed aliter colligitur ex Gratiani Imperatoris reſcripto, lib.18. de annona, & tributo in Cod. Theodoſ. nimirum, quòd 8. Kal. Octobr. incipiebat indictio, quia tunc jam annona collecta erat, ita ut unuſquiſque ſolvere poterat indictionem. FR. hinc in can. Majores, 16. qu. 17. hæc habentur, nempè: [Majores noſtri ideò copiis omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæſari cenſum reddebant. Modò autem, quia diſceſſit devotio Dei, acceſſit indictio fiſci. Nolumus partiri cum Deo decimas; modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiſcus, quod non accipit Chriſtus.] :||: Itaque Indictio duplex erat, Imperialis, & Pontificia, illa incipiebat ab 8. Kal. Octobris, Baron. ann. 312. n. 109. hæc autem à die Nativitatis Domini, ideſt, poſt tres menſes indictionis Imperialis inceptæ, quæ prima vice in Concilio Conſtantienſi in uſu poſita fuit. Item *Indictio* appellata eſt *Diſtributio*, & *Fuſio*, adi Baronium, ad an. 312. num. 108. Appellata autem eſt indictio, quia Imperator illam denunciabat, idem Baron. ibid. num. 110. Quando, & quare inventa ſit indictio, ibid. num. 106. 107. & 108. Juſtinianus Imperator, ut in ſcripturis apponeretur, juſſerat, idem Baron. ann. 537. n. 19. Caſſiodorus indicat modum inveniendi indictionem apud eundem Baron. an. 562. n. 5. In Græcorum autem faſtis habetur, quòd prima vice cœpiſſent indictiones nominari in prædicto ann. 312. ubi ſic habetur: [Indictionum Conſtantinianarum hinc exordium.] FR. Aliquando indictiones cum nomine Imperantis notantur, ut *Indictio Valentiaca*, à Valente Imperatore, l. 1 c. de indulg. & debit. cap. 75. :||. In ſcripturis eccleſiaſticis prima mentio invenitur in Concilio Romano ſub Julio Papa Primo, & in epiſt. S. Ambroſ. ad Æmiliæ Epiſcopos. Vide *Epacta*.

INDICULUS, citationis cedula. [Indiculus Regis ad Epiſcopum. Marculf. lib. 1. formul. c. 6.] Et clariùs idem: [Si ſacramentales homines cum ipſo venire renuerint, juſſione dominica, aut indiculo, aut ſigillo ad palatium venire cogantur, lib. 3. c. 38.] nomen enim eſt diminutivum *Indicis*, quia cedula Superioris præceptum indicat.

INDIGERIES, indigeſtio.] At dives variis crapulatus ferculis, indigeriem ſuam ructabat ad cœlum. Chryſol. Serm. 121.

INDIGNUS. FR. [Indignis portæ dignitatum patere non debent, lib. 5. decretal. tit. 31. c. 11. Vide *Inemeribilis*.

INDISCUSSUS. FR. ſolutus à rationibus adminiſtrationis. [Sed ſcholaſtici dixerunt, quia de fraudibus indiſcuſſus eſſe non poteſt. D. Greg. lib. 1. epiſt. 42.

INDITIUM. Vide *Interſignium*.

INDIVIDUITAS, inſeparabilitas. [Ad initium revocat matrimonii individuitatem. Tertull. de monogam. c. 5.

INDOMINICATUS, appropriatus, de quo vocabulo ſæpè in donationibus Eccleſiæ favorabilibus, ut Vinea indominicata, Horreum indominicatum, & ſimilia, ideſt, ſub ſola proprietate directi domini. Vide *Dominicalis*, *Dominicatura*.

INDUCO, illinio, caſſo, aboleo. [Poſſumus jam conſultationem tuam inducere. Tertull. de fuga in perſecut. cap. 4.] ideſt, ineptam illius conſultationem à memoria delere. [Ampliſſimis verbis collaudatum, in integrum reſtituit, inducto priori decreto. Sveton. in Cæſar.] FR. Et alibi ibidem: [Multa & deleta, & inducta, & ſuperſcripta inerant.] Verbum juris eſt, & origo ea eſt, quia quæ in pugillaribus cereis ſcripta erant, ducto per ceram ſtylo interlini ſolebant, & obliterari.

INDULCORO. Vide *Edulcoro*.

INDULGENTIA, in feſto alicujus Sancti conceſſa acquiritur, quamvis in eo die feſtum non celebretur ex impedimento dignioris officii. Vide *Octava*, *Statio*.

INDUMENTA SACRA. Vide *Arma Sacerdotalia*, *Veſtis*.

INDUSIATUS. FR. inveſtitus. [Cujus dignitatis honore induſiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus. In vita S. Adelardi Abb.

INEBRIOR. Vide *Debrior*. Inebriatus. Vide *Debriatus*.

INEMERIBILIS, qui non meretur. [Non quia aut ſubſtantiæ ipſi inemeribile ſit, aut Deo impoſſibile. Tertull. adverſ. Valent.] Vide *Indignus*.

INERVO. FR. Enervo, debilito.

Humor in venis dominetur ægrum,
Corpus inervat.

Prudentius in hymno poſt Jejunium.

——— Ne torpens, & inexercita virtus
Robur inervatum gereret ſine laude paleſtræ.

Idem lib. 2. contra Symmachum.

INEVENTILO. FR. Eventilo. [Paleis verò lectuli ineventilatis multo tempore, velique ſagello conſtrictis, pellicioque ſuperpoſito conquievit. In vita S. Eugendi Abb. 1. Januar.

INFABRICATUS, incompoſitus, inornatus. [Si infabricata verba intra verecundum penetrale contineam. Ennod. Ticin. Epiſcop. in 7. Dictione.

INFANO, profano: [Quem in contemptum Dei, & Sanctorum ejus non fuerant crudeliter inſanare reveriti. In vita S. Caroli Comitis.

INFANS, apud eccleſiaſticos ſcriptores nonnumquam pro ſervo & miniſtro accipitur. [Saturninus Presbyter cum filiis quatuor, primo Saturnino juniore, & Felice lectoribus, Maria ſanctimoniali, Hilarione infante. Sur. in vita SS. Dat. Fel. & Apul.] Qui omnes dum in quadam privata domo ſacra miniſtrabant, Tyranni juſſu comprehenſi ſunt, ergo Hilarion infans ſervus, & miniſter erat. In eadem ſignificatione uſus eſt Fortunatus, lib. 2. inquiens.

Pontificis monitis clerus, plebs pſallit, & infans.

Vide *Impans*, *Puer*.

Infanto, verbum, infantes educo, alo, nutrio. [Sed ille nec aquam reprobavit Creatoris, qua ſuos abluit, nec oleum, quo ſuos ungit, nec mellis, & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat. Tertull. Adverſ. Marcion. lib. 1. c. 14.] Ad liquores alludit, qui baptizatis præberi ſolebant, de quibus in dict. *Baptiſmus* dictum eſt.

Inferi, dicuntur mortui. Vide *Superi*.

Infernus. FR. locus damnatorum. Quare autem juſtè ibi æternaliter detenti crucientur? eruditè Gregorius Papa reſpondet inquiens: [Voluiſſent iniqui, ſi potuiſſent, ſine fine vivere, ut potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendunt quia in peccato ſemper vivere cupiunt, qui numquam deſinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo juſtitiam judicantis pertinet, ut numquam careant ſupplicio, qui in hac vita numquam voluerunt carere peccato. Apud Gratian. in can. voluiſſent, de pœnit. diſt. 1.] Sic ergo econtrà dicendum, quòd Beati in gloria æternaliter remunerentur, quia ſi infinitas vitas habuiſſent, numquam Deo diſplicere voluiſſent. Inferni proditor. Vide *Lazarus*. Infernus *Chaos* etiam dicitur: [Similiter & mulieri, quæ tali fuerit ſcelere lapſa, ut fornicationis non ducatur ad chaos, can. ſi quis cum duabus ſororibus, 33. quæſt. 2.] Vide *Gehenna*.

Infertor. Dapifer. [Si quis majorem infertorem occiderit, in lege ſalica, tit. 2.] Vide *Dapifer*.

Infestuco. FR. immitto in poſſeſſionem. Ejus etymon. Vide *Fiſtucus*. Synonymum. Vide *Quanto*. Antitheſis. Vide *Exfeſtuco*.

Infeudo. Vide *Imbeneficio*.

Infidelis. FR. dicitur etiam peccator; nam concupiſcentia idololatria dicitur. Vide *Idololatria*. Hinc Concubina infidelis appellatur. [Quotieſcumque autem Natalis Domini, aut reliquæ feſtivitates advenerint, non ſolùm ab infidelium concubinarum conſortio; ſed etiam à propriis uxoribus abſtinere debemus, can. Quotieſcumque, 33. q. 4.] & ibi Gloſſa. Infideles, nempè, Pagani poſſunt in Eccleſia manere uſque ad Miſſam catechumenorum. Gloſſa in can. Judæi, de conſecrat. diſt. 4. Vide *Paganus*, *Foraſticus*.

Infiducio. FR. oppignoro. [Si infans res ſuas vendiderit, vel infiduciaverit, lib. 2. tit. 29. l. 2. de prohibita alienat. minor.

Infirmitas. Vide *Morbi genera*.

Infirmus. Vide *Clinicus*.

Infiscor, confiſcor. [Quòd ubi Rex annuiſſet, audiens Dominus Hincmarus Præſul, qui ſedem tenebat Eccleſiæ Rhemenſis, hanc infiſcari Villam, regalis præcepti chartam in archivio hujus Eccleſiæ repertam, dationis hujuſce ſeriem continentem, Carolo mittit. Flodoard. lib. 1. hiſt. Rhem. c. 24.

Inflabellatus, non agitatus à ventis, ſeu inſufflatus: [His omnibus elementis, atque corporibus ignis inflabellatus eſt. Tertull. adversùs Valent.] Ejus antitheſis. Vide *Folleo*.

Infloro. FR. ſanè æquivocavit Jo. Lud. de la Cerda hoc verbum exponens pro flores colligere; nam *Defloro* diceretur potiùs, in quo ſenſu *Deflorationes* Anaſtaſius Biblioth. appellavit opera ex variis authoribus excerpta, quæ à recentioribus *Florilegia* dicerentur. Itaque *Infloro* floribus adornare ſignificat; ſic enim populum ad feſtivitatem D. Benedicti concurrentem florum ſerto, corollæque comparans Oddo Abbas in ſermone pro eodem inquit: [Nam non quique Pagenſes; verùm etiam plebs urbana nobilibus viris conſerta, Clericorum etiam honeſtis quaſi inflorata perſonis lætabunda conflavit.

Infoederabiliter, implacabiliter. [Orationibus, & eleemoſynis quorumdam adversùs eos infœderabiliter certantium. Petr. Damianus in vita S. Odilonis, c. 10. §. 22.

Infra. FR. pro intra. [Infrà Urbem, & porticum S. Petri. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 112. Qualem fratres alicujus Monaſterii Cluniacenſis infrà Italiam commorantes &c. Ibidem, conſt. 180. Omnia, quæ D. Benedictus infrà Urbem Capuanam poſſedit. Herempertus in epitom. ann. 887. Obſitus vallo infrà Urbem. Ibidem, ann. 909.] In propria ſignificatione. Vide *Juſum*.

Infra Actionem. Vide *Actio Miſſæ*, *Canon Miſſæ*.

Infugo. FR. in fugam impello. [Etſi ſuſpicio fuerit, ut poſt Sacramentum pacis, direxerimus eos quocumque, vel infugaverimus &c. in cap. Radelchiſi, c. 16. apud Camillum Peregrinum in Hiſt. Princ. Longobard.

Infula. FR. Imperialis diadema, C. de quadr. præ. l. finali in fin. antiquum enim uſum coronandi Imperatorem, ex Alciato Laurentius Merula, lib. 2. de Antiq. Galliæ Ciſalp. c. 9. ita refert: [Coronandi autem hic mos obſervabatur. Ante arma Pontificiis veſtibus indutus Antiſtes, petentem ſe coronari Romanorum Regem, ſacro oleo dextro in humero perlinibat: in medio dextræ manus digito annulum mox collocabat, deinde enſem nudum tradebat, ſubinde capiti coronam, dextræque ſceptrum imponebat; hancque omnem ſolemnitatem publicis documentis jubebat eſſe teſtatam: ſceptri faſtigio pomum aureum ſtabat, quo Aſiæ, Africæ, & Europæ inſcriptio brevis ineſt; ſuprà pomum Crux aurea inſeritur &c.] Cætera quæ ad Imperatoris coronationem ſpectant. Vide *Pectorale*. Item Infula mitram ſignificat. [Cum Apoſtolicis infulis celebrantem. Anaſtaſ. Biblioth. in Adriano II. Hoc anno (*nempè* 1244.) Papa Innocentius (*ideſt*, *IV.*) conceſſit Decano majoris Eccleſiæ, uſum Mitræ, ſeu infulæ in præcipuis feſtivitatibus. Trithemius in Chron. Sponimenſe. Extranearum habitatores urbium tanto ſe tripudio jactabant, quaſi ipſis propriè profuturus infulas ſacerdotales exceperit. Ennodius Ticinen. Epiſc. in vita S. Epiphanii.] Item Infula aliquando pileum denotat. Clement. c. 2. de vita, & honeſtate Clericorum, & ibi Gloſſa, §. Infulam. [Domino chariſſimo Summi Pontificatus infula prædito, viro Apoſtolico

lico

lico Zachariæ Bonifacius ſervus ſervorũ Dei, in tom 3.Conc.pag 428. dit. Venetæ [Vide *Mitra*.

INFUNDARIUM, ſeu *Infuſidarium*, quælibet leguminum ſpecies in aqua infuſa; ideò Romæ lupinos in aqua infuſos *Infuſaglia*, ſeu *Fuſaglia* vulgus appellat. [Totidem aliquando diebus nullo refeciſſe cibo, niſi parco leguminum infundario, in vita S. Petri Damiani.

INGENITURA, ſterilitas, impotentia generandi. [Ingenituram, & ſterilitatem ſuam eidem Patri referens. In vita Sancti Vitalis Abb.

INGENIUM. FR. inſtrumentum Notarii. [Sive per traditiones, ſive per chartularum inſcriptiones, ſive per aliquo legali ingenio, vel tenore. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 90.

INGENUILIS. FR. res libera. [De unoquoque manſo ingenuili exiguntur ſex denarii, & de ſervili ſex. De Geſtis Normand.

INGENUUS. FR. licèt nomen hoc ſit liberi hominis appellativum, ſeu illius, de quo Juſtinianus, lib.1. inſtitut. tit. de ingenuis; in decretalibus tamen aliquando pro libertinis ſumitur. [Fortè dicit aliquis, Clericus fieri non permittitur, niſi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiatur, can. inſtruendi, de ſervis non ordinandis.] Ibi Gloſſa. Vide *Fulboran*.

INGLANDOR, glandibus cibor, veſcor. [Sed & porcos, qui annuè ſæpiùs dictæ domocultæ inglandati fuerint, capita centum exinde occidantur, & in eodem paracellario reponantur. Anaſt. Biblioth. in Adriano I.

INGRATIA, ingratitudo. [Pœnitet fidei, amoris, ſimplicitatis, patientiæ, miſericordiæ, prout quid ingratiam cecidit. Tertull. de pœnit. c. 1.

INGRATIFICENTIA, ingratitudo. [Dum ingratificentiam reddunt gratiæ Salvatoris. Fulg. lib.3. ad Max.

INGRATITUDO, pro offenſa, & indignatione. [Sed ut longiùs ſe ingratitudo noſtra, quam tu tibi excitaſti, produceret. D.Gregor. in regiſt. lib. 7. cap. 8. Vos noſtram incurriſſe ingratitudinem judicaſtis. Ibidem cap. 3. ad Marcellinum Proconſulem,] ac paſſim ibi hoc loquendi modo idem utitur.

INGRAVEDO, odium intrinſecum, animi averſio, antipathia. [Nullas in hac contentione ingravedo vires accipiat; ſed ſola inter te, & filios tuos pax, ſicut decet, & charitas perſeveret. S. Gregor. in regiſtr. lib. 7. c. 108.

INGRESSA, & *Ingreſſora* idem ſignificans. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 61. Vide *Introitus*.

INGUADIO, Vide *Guadia*, *Invadio*, *Vador*.

INHAMO, hamo capio. [Nam ſectatores chriſtiano dogmati, ac ſenſui ſi repugnaverint, mox te magiſtro vernaculis implicaturis, in retia ſua præcipites implagabuntur, ſyllogiſmis ruæ propoſitionis uncatis volubilem tergiverſantium linguam inhamantibus, dum ſpiris cathegoricis lubricas quæſtiones tu potiùs innodas, acrium more medicorum, qui remedium contra venena, cùm ratio compellit, & de ſerpente conficiunt. Sidon. Epiſc. lib. 9. epiſt. 9.] Vide *Incroco*.

INIMICITIA. Vide *Faida*. Inimicus. Vide *Faidoſus*.

INITIATORES, dicti ſunt Apoſtoli. Vide *Apoſtolus*. Dicuntur *Initiatores* etiam Patrini. Vide *Baptiſmus*.

INITIUM NOCTIS. Vide *Completorium*.

INJURIA. Vide *Parœnia*.

INLUDIUM, illuſio. [Præſumens, ſcilicet, nihil aliud ſe, quàm inludia animarum ſomniaturum jurgentium, & inquietantium ſanguinis ſui concubinum. Tertull. de reſurrect. carnis, cap.16.] Dictio *Vrguentium* pro urgentium, eſt Tertulliano familiaris. Vide *Colludium*.

INNOCENTIÆ PRIMUS GRADUS. FR. eſt odiſſe nefanda. can. odio, diſt.86. Innocentia, ideſt, ſceptrum Græci Imperatoris. Vide *Acacia*.

INNOTESCO. FR. hoc verbum penès D. Gregorium in ſenſu tranſitivo reperitur, ideſt, notum facere. [Petrus Diaconus nobis innotuit &c. lib. 7. epiſt. 112.

INNUPTUS, cœlebs. [Quando noviſſimus Adam, ideſt, Chriſtus innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exilium. Tertullian. de Monog. c. 5.

INOBEDIENTIA. Vide *Inaudientia*)(*Obedientia*.

INOFFICIOSUM teſtamentum, quid ſignificet. Vide *Teſtamentum*.

INORDINABILITER, abſque ordine, confusè: [Ipſi nos fallimus, quoties inordinabiliter credimus. In lib. cujus titulus eſt, de ſingul. Cleric. ſect. 2.] qui tractatus communiter S. Cyprian. exiſtimatur.

INORMIS. FR. pro *Inermis*, fortaſsè ſcriptoris error eſt:

Flammis combuſſit inormen. Aldelmus.

INORO, in oram uſque corono; antiquitùs enim cratera triumphantium coronabatur. [At enim & calix benè ſibi conſcius, & diligentia miniſterii commendatus, de coronis quoque potatoris ſui inorabitur. Tertull. de reſurrect. carnis, c. 16.] FR. & in ſenſu accommodatitio intelligi poſſet illud Eccleſiaſt. [Et coronavit eum in vaſis virtutis, c. 45.

INQUISITIO. FR. Sic appellatur inquiſitionis tribunal contra hæreticam pravitatem. De origine, & progreſſu hujus tribunalis tractatum compoſuit Ludovicus Paramus; ſed nimis latè ab Adamo tranſgreſſore divini præcepti, coram Deo inquiſito, ejus exordium refert. Conſtat tamen antiquum fuiſſe, & dicebatur Decania. Vide *Decania*, cujus præſes *Decanus* dicebatur. De Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis fusè agitur in ſexto, de hæreticis, & recenter Sebaſtianus Salelles, & Thomas del Bene eruditiſſimè ſcripſerunt. *Inquiſitor* in rigore non dicitur Judex. [Quaſi non Judices, ſed Inquiſitores propriè exiſterent, lib. 2. decretal. cap. 19. de Judiciis. Antiquitùs erat etiam rigoroſiſſimum in Gallia hoc tribunal; ſic enim de anno 1310. Joannes Villanus, part. 1. lib. 9. c.3. teſtatur: [Arnoldo di Villanova Provenzale ſi parti da Parigi per tema dell' Inquiſitione, e ſe n'andò in Sicilia.]

Con-

Concilium poſtea Viennenſe, de ann. 1312. auctoritatem Inquiſitoribus ampliavit. Odoricus Raynaldus in hoc anno, n. 21. Ejus pœna. Vide *Immuratio*.

Inrufatus. Rubens. [Si tibi lenticulam defruto inrufatam obtulero, ſtatim totos primatus tuos vendes. Tertull. de jejun. adverſ. Pſych. cap. 17.] Ubi contra guloſos loquitur, qui ad inſtar Eſau, qui primogenituram rubentibus lenticulis commutavit. Vide *Rubrico*.

Infangentheof. Vide *Saca*.

Inſepultam Facere Sepulturam, Optati Milevitani phraſis, ideſt, de indignis defunctis nullam in Altari commemorationem facere, imò illos ſepultura privari intelligit, dum inquit: [Clarius Presbyter in loco Sabbulenſi ab Epiſcopo ſuo coactus eſt, ut inſepultam faceret ſepulturam.] De Donatiſtis loquitur, qui in loco ſacro ſepeliri non debuerant.

Inſigne Subjectionis, dicitur velum mulieris. Vide *Velum profeſſionis*.

Inſinuativa. Vide *Emphaniſtica*.

Inſinuativum. FR. donum à Clericis præſtitum Epiſcopo in principio ſui ingreſſus, ut ejus gratia inſinuarentur. Vide *Xenon*.

Inſpeciatus, deformis. [Spiritualem tamen ſubſtantiam illam, ut naturalem quendam impetum Æonis, ſed informem, & inſpeciatam. Tertull. de reſurr. carn. cap. 16. Vide *Infabricatus*.

Inſtallo. FR. in poſſeſſionem immitto per ſeſſionem ſtalli in choro. [Inveſtientes eundem, & ſolemniter inſtallantes, de conceſſ. præbendæ, c. 7.] Vide *Inthronizo*.

Inſtallatio, poſſeſſio per ſtalli ſeſſionem tradita. [Quòd tam in curia Romana, quàm alibi, pro confirmatione electionum, admiſſione poſtulationum, proviſione, inſtallatione, & inveſtitura de Eccleſiis Cathedralibus, de cætero nihil penitùs exigatur ratione literarum. Concil. Baſilien. ſeſſ. 21.

Inſtratum Equi. Vide *Dorſuale*, *Mappula*, *Nacus*, *Synthema*.

Inſtrigo. FR. viſcera transfodio, l. ſi quis cervum, de damno.

Inſubſtantivus, ſine ſubſtantia; ſic atomos appellavit D. Ambroſius, inquiens: [Qui ſic minuta, & inſubſtantiva principia cœlo, ac terris darent, lib. 1. Hexamer. c. 2.] Ubi contra philoſophos loquitur, qui rerum principia atomos eſſe aſſerebant, quæ principia D. Baſilius ἀνυποστάτους ἀρχὰς appellavit.

Inſufferibilis, intolerabilis. [Ideò lex inſufferibile pondus; gratia autem delectatio cordis eſt. Chryſoſt. hom. 28. in c. 11. Matth.

Intarta, & *Intartizo* mendosè. Vide *Antarta*.

Interaneum, inteſtinum. [Et juſſit eum extenſum in equuleo unguibus radi, ut pateſacta ejus interanea viderentur. In vita S. Hilarii Epiſc. & Soc. mart.

Intercalaris Dies. Vide *Epacta*.

Inter Canem, Et Lupum, hic modus loquendi apud Eccleſiaſticos Scriptores ſignificabat crepuſculorum tempus, quo defectu luminis non diſcernitur canis à lupo. [Infrà horam Veſpertinam inter canem, & lupum venerunt, & interſecerunt dictum Joannem. Marcul. Vide *Crepuſculaſcens*.] FR. Gallicè etiam dicitur *Entre chien*, *& loup*.

Intercapedino, interponor. [Intercapedinante etiam tantummodò noctis ſpatio. In vita Sancti Marcelli Papæ, lib. 2. cap. 3. §. 10.] Vide *Interſtes*.

Intercedo. FR. Sancti Patres Africani pro obſto, & contradico uſurpant aliquando: [Cumani ſenes interceſſerunt. Auguſt. lib. 3. de Civit. cap. 11. Quos Deus non interceſſerit adversùs ea. Tertull. lib. 2. contra Marc. cap. 7.] Vide *Expungo*.

Interceſſor. FR. Viſitator Sede vacante. Gloſſa in can. conſtitutum, 7. qu. 1.

Interdiarius. FR. latro diurnus, & econtra nocturnus latro *Dormitator* dicitur.

Interdictum. FR. Eccleſiaſtica cenſura. Quomodo ſepeliantur mortui tempore interdicti. Vide lib. 5. decretal. tit. 18. c. 11. Quomodo in reliquis functionibus tempore interdicti agendum ſit. Vide in eodem, lib. 5. decretal. tit. 40. c. 17. Vide etiam hìc in dict. *Clauſura*, *Dogma*.

Internecida. Vide *Internecinum*.

Interibilis, qui interire poteſt, mortalis. [Aut ſi & anima interibilis, ideſt, non immortalis. Tertull. de reſurrect. carnis, cap. 43.] FR. In eodem ſenſu Arnobius, lib. 2. adver. Gent. ait: [Argumenta quibus animas paſſivas, atque interibiles invenitur.

Interemptor. FR. Idem ac Proxeneta, in can. Clericus quilibet, diſt. 91. quaſi ſit medius inter emptorem, & venditorem. Gloſſa ibid. Vide *Proxeneta*.

Internecinum. FR. falſum teſtamentum, cujus cauſa ſcriptus hæres interfecit teſtatorem, ut videlicet, ex eo acquiri hæreditas poſſet. Notarius autem, & alii fraudem hanc committentes *Internecidæ* appellantur, & revelantes in premium hæreditatem acquirunt, l. qui vel internecini, C. Theodoſ. de accuſat. Gloſſa Iſid. Cujacius in obſervat.

Internundinium. FR. ſpatium novem dierum, in quo durant nundinæ, & non nonus, & ultimus nundinarum dies, ut aliqui æquivocarunt. Alii tamen, *Internundinum* legunt, qui reprehenduntur à Victorino Afro.

Interpolo. FR. obſcuro, ſeu interrumpo. Gloſſ. in extrav. de pœnit. & remiſſ. c. 1. §. Interpolatis.

Interpriſa. FR. ex gallica dictione *Entrepriſe*. Italicè verò *Sorpreſa* dicitur, ideſt, aggreſſio. [Si fortè Rex Francorum contra formam treguarum aliquas feciſſet interpriſas. Matth. Paris, ann. 1242.

Interſatilis. Vide *Diacopoton*.

Interſignum. FR. argumentum, ſignum, congruentia, indicium. [Unde præfatus Poteſtas ad eundem ſcholarem nuncios deſtinavit, ut ex-

ut exponeret, ſi quæ ſciret de fure prædicto, vel traderet interſignia.] Et inferiùs: [Poteſtas igitur receptis talibus interſigniis, latronem ipſum apparitoribus ſuis tradidit puniendum, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 19.

Interstes, interpoſitus, [Et ſi deſierunt vetera, cœperunt nova, interſtite Joanne. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion.

Interstitium. Vide *Paraſtitia*.

Intertio, depoſitatio pignoris apud tertiam perſonam; unde formatur poſteà adjectivum *Intertiatus*, depoſitatum, & ſequeſtratum in manus tertii ſignificans: [Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei, ſuper quem intertiata fuerit, ſacramento ſe excuſare de furto. Benedictus Levita, lib. 6. c. 209.

Intertius, pignoris depoſitarius, ſeu conſervator.

Interversor. FR. Dilapidator, Cod. Theod. lib. 10. tit. 1. quem D. Auguſt. lib. 3. Confeſſ. cap. 3. *Everſorem*, & alibi *Decoctorem* appellat.

Intestabilis. FR. is, qui teſtis eſſe non poteſt, can. ſi teſtes, 4. quæſt. 2. & 3. §. in teſtimonium. Sed in Extravag. Jo. XXII. de pœnis Inteſtabilis dicitur activè, & paſſivè, ibi Gloſſa.

Intestatus. FR. qui abſque teſtamento deceſſerit. Gloſſa in c. 7. lib. 3. decretal. tit. 26.

Intestinum. Vide *Interaneum*.

Inthronizo, poſſeſſionem trado in throno collocando. [Beatus Valerius Epiſcopus, dum ſibi providet ſucceſſorem, magnum Auguſtinum Eccleſiæ Hipponenſi inthronizat. Petr. Damian. epiſt. 9.] FR. [Nam ſicut Epiſcopi habent poteſtatem ordinare Epiſcopos, & reliquos Sacerdotes: ſic quoties utilitas, aut neceſſitas coegerit, ſupradicto modo mutare, & inthronizare poteſtatem habent; non tamen ſine ſacroſanctæ Romanæ Sedis authoritate, & licentia, can. mutationes, 7. quæſt. 1. Principes enim inthronizaverunt eum, can. ſanè, 16. qu. 7.] Vide *Inſtallo*.

Inthronisticum, ſtipendium, quod pro conſecratione Epiſcopi ſolvebatur, quod ſimoniacum eſſe declaratum fuit.

Intimo, affigo, impono. [Nullus clavus argentum intimat tabulis. Tertull. de habit. mulier, c. 5.] Ac idem, exponens, cap. 4. epiſt. D. Pauli ad Epheſios, in tract. de reſurrect. carnis, c. 40. inquit: [Senſibus utique intimandum Dominum ſignificavit.] FR. Hinc quia citationes affigi ſolent, & exponi, *Intimationes* poſtea dictæ ſunt. [Henericus Presbyter nobis humiliter intimavit, quòd cùm laicum quendam &c. lib. 5. decretal. tit. 14. c. 2.] ubi *Intimavit*, ideſt, expoſuit, ac ſequitur facti expoſitionem; ſæpè enim in ſac. canonib. *Intimare* pro exponere uſurpatur.

Intolerabilis. Vide *Inſufferibilis*.

Intra. Vide *Infrà*.

Intramuraneus, intra ambitus murorum contentus. [Ad intramuraneam eum Caſtri Eccleſiam detulerunt. In vita S. Greg. Epiſcopi Ligonen.] Ita econtrà apud S. Ambroſium; *Extramuraneus*, legitur.

Introitus, principium recitationis Miſſæ, quod fit in cornu Altaris ſiniſtro. *Introitus* dicitur, quia canitur, dum celebraturus Sacerdos ingreditur ad Altare; ideò *Ingreſſa* in ritu Ambroſiano denominatur: à Sancto verò Gregorio *Antiphona* dicitur, quia alternatim canitur. Valaf. lib. de reb. Eccleſ. cap. 12. qui exiſtimat hanc Miſſæ partem à Cœleſtino Papa I. inſtitutam fuiſſe, ſic inquiens: [Antiphonas ad introitum dicere Cœleſtinus Papa quadrageſimuſquintus inſtituit, ſicut legitur in Geſtis Pontificum, cùm ad ejus uſque tempora ante ſacrificium lectio una Apoſtoli tantùm, & Euangelium legeretur] Sed ex Caſſiano, lib. 3. de Inſtitut. Monach. c. 11. ante Cœleſtinum cani Introitum ſolitum fuiſſe colligitur. Quare Baron. ad ann. 432. num. 34. Introitum ad Miſſam pro Eccleſia Romana decretaſſe Cœleſtinum putat, idem quoque opinatur Bellarm. lib. 2. de Miſſa, cap. 16. In introitu antiquitùs pſalmus integer canebatur; ſed poſtea propter populi tædium (ut ait D. Aug ſer. 115. de tempore) detruncatus eſt; ita ut unicus Pſalmi verſiculus cum replicatione antiphonæ cani cœperit. De introitu Dominicæ II. poſt Epiphaniam refert Durandus, lib. 7. cap. 19. quòd Cæſar Auguſtus juſſerat omnibus Civitatibus Romano Imperio ſubjectis, ut in ſignum ſubjectionis, Romam quotannis pugillum terræ mitterent, quo in determinato campo projecto, in collem tractu temporis creverat; ubi deinde Chriſtiani Eccleſiam ædificaverant, quæ in præfata Dominica dedicata fuit; ideò in introitu ejus Miſſæ habentur illa verba: *Omnis terra adoret te, &c.* Introitus feriæ IV. poſt Dominicam IV. Quadrag. totus ad ſanctum Baptiſmum alluſivus eſt, quia in eò die tertium, & ſolemnius Catechumenorum ſcrutinium fieri ſolebat. Durand. lib. 6. cap. 56. Quare in Dominica Septuag. dicitur Introitus *Circumdederunt me, &c.* & quare ad Sabbatum in Albis Introitus incipit: *Eduxit &c.* Vide *Septuageſima*. In feſto S. Agathę dicitur *Gaudeamus omnes, &c.* ad denotãdam ſingularem, inſolitamque lætitiam, qua Beata hæc Virgo ad martyrium inceſſerat. Durandus, lib. 7. c. 47. In Miſſa SS. Gervaſii & Protaſii habetur Introitus; *Loquetur Dominus Pacem, &c.* à Gregorio Magno compoſitus, quia in eò die concluſa fuerat pax cum Agiſulfo Longobard. Rege, Durand. lib. 7. cap. 13. Introitus *Salve Sancta parens* de Sancta Maria ex Sedulii verſibus decerptus fuit. Symbola autem Introitus, denotant in primis Salvatoris noſtri in terris adventum; ideò eo tempore canitur, quo Celebrans de ſacrario, ſive Pontifex de throno ad Altare procedunt. [Hierarcha igitur ſacra facturus, de throno, in quo aliis circumſtantibus ſedet, deſcendens, Dei Verbi ad nos condeſcenſionem figurat. Simon Theſſalonic. lib. de Templ. c. de myſtag.] Quin & tam thronus, ſeu cathedra Epiſcopalis, quàm ſacrarium ad auſtralem Eccleſiæ partem collocabatur, ut illis propheticis Habacuch verbis alluderetur, nempè [Deus ab auſtro veniet] extant enim adhuc in pervetuſtis Eccleſiis

ſiis Sacriſtiæ in earum auſtrali parte, & ex lib. de divin. offic. habetur, quòd: [Ab auſtrali parte ſit, declarat Dominum Jeſum à parte meridionali ortum eſſe; nam Hieruſalem in meridie habet Bethleem, à quo loco ipſe Salvator venit.] FR. Torrigius etiam de Cryptis Vatic. impreſſ. ſecunda, pag. 436. ex Jacobo Grimaldo refert picturam inveniri, quæ Joannem Papam XXII. repræſentat indutum planeta ſub baldachino ex ſacriſtia exeuntem :||: Item denotat *Introitus* reiteratas SS. Patrum veteris teſtamenti preces pro adventu futuri Meſſiæ, & ideò replicari Introitum ait Innocentius III. lib. 1. de myſt. Miſſ. cap. 18 In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecoſt. non dicitur Introitus. Quando autem in Introitu non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri*. Introitus *Cùm ſanctificatus fuero &c.* Vide *Scrutinium*.

INTRUSIO. Vide *Purpreſtura*.

INVADIO. FR. pignoro, cautionem exhibeo. [Poſſeſſionem pro CXC. marcis, & libris denariorum invadiavit. Burcher. de caſib. S. Galli, cap 11.] Dicitur etiam *Inguadio*. Vide *Guadia*, *Pignora*, *Vador*.

INVECTIVALITER, invectivè. [Qui ſatis invectivaliter abuſi nominum nuditate, carpebant plurimum vitia. Sidonius, lib. 1. epiſt. 11.

INVECTUM, donum. [Siquidem rector animus facilè communicat ſpiritui invecta. Tertull. de pallio.] Vide *Behem*.

INVENTARIUM. Vide *Breve*, *Commemoratorium*.

INVENTIO S. CRUCIS. FR. ad Nonas Maji celebrari juſſit Fabianus Papa, quia hoc die Crux inventa fuerat, can. Crucis Domini, de conſecr. diſt. 3.

INVESTIS, nudus, ſine veſte. [Nudus, & inveſtis figulo ſuo conſiſtit. Tertull. de pall. c. 3.] Ubi de Adamo loquitur. Item puerum denotat.

Tradidit inveſtem rectorem fortè Magiſtris,
Ut puer indocilis librorum diſceret artes.

De Sancto Chryſantho puero cecinit Aldhelmus: & in eodem ſenſu uſus eſt S. Felix Papa in ejus decretal. ubi de pœnitentia pueris imponenda ait: [Pueris autem, quibus, quòd adhuc inveſtes ſunt &c.] Synonymum hujus vocabuli. Vide *Veſticeps*.

INVESTIO, *Inveſtitor*, & *Inveſtitura*. FR. poſſeſſionem trado. [Eccleſiæ pro quiete Monachorum à Sanctis Catholicis Epiſcopis traditæ per Sacerdotes ab eis ordinatos, & inveſtitos debeant inſtitui, can. viſis literis, 16. quæſt. 2.] & inferiùs: [Majus enim fuit poſſeſſionem dare, quàm inveſtituram concedere.] Et mox: [Quomodo poſſeſſoris jura cognoſcentur, & ſuarum rerum ſibi tributa reddentur, ubi quod ſuum eſt, per alterum datur, & cùm voluerit, auferter?] Et inferiùs: [Monachis deinceps omnino licentiam damus ſuarum Eccleſiarum inveſtitores fieri.] Vide *Redinveſtio*. Varias cærimonias Antiquorum in inveſtituris bonorum. Vide *Fiſtucus nodatus*.

INVESTITUS. Vide *Induſiatus*.

INVESTITURÆ ANTIQUORUM, qua cæremonia ſolemnizabantur. Vide *Fiſtucus nodatus*, *Vvarpio*.

INVICEM, quid ſignificet apud antiquos Theologos. Vide *Sine invicem*.

INVIDI DESCRIPTIO. Vide in dict. *Flamonium*.

INVITATORIANUS, Officialis Monachorum Ciſtercienſium, qui curam habebat intonandi in choro. Item *Subinvitatorianus*, ad quem defectu primi Choriſtæ intonare pertinebat, ſeu ſecundariò intonabat.

INVITATORIUM, Antiphona, quæ replicatur ad pſalmum *Venite exultemus*, qua invitatur populus ad adorandum Deum. In officio Mozarabico appellatur *Sonus*. In regulis monaſticis denominatur *Verſus aperitionis*, ſive *Reſponſorium hortationis*. Vide *Verſus aperitionis*. Et in nonnullis pervetuſtis cæremonialibus vocatur *Antiphona invitatoria*. Igitur in triduo hebdomadæ majoris relinquitur, ne unitè cum judaico populo Chriſtum adoremus, quem illi in paſſione ejus illudentes adorabant: ob eandem rationem in feſto Epiphaniæ etiam reticetur, ut dictum eſt in dict. *Epiphania*. Amalarius autem ait, c. 5. de ord. Antiph. quòd: [Solet Apoſtolicus canere in vigiliis, & in Eccleſia S. Mariæ ad Præſepe ſine invitatorio.] Fortaſsè, quia ibi eſt idem Chriſti Præſepe, ut ſignificaretur, quod idem infans ibidem proprio vagitu ad ejus adorationem populum invitet. Invitatorium in Converſione S. Pauli, quod incipit *Laudemus Deum noſtrum in converſione*, *&c.* ab Hermanno Contracto compoſitum fuit.

INVITO. FR. induco. Gloſſa in cap. 1. extrav. Jo. XXII. de verbor. ſignif.

INUXORA, Virginitatis epitheton. [Non tibi ſufficit de ſummo illo inuxoræ Virginitatis gradu, in ſecundum deliquiſſe nubendo. Tertull. de exhort. ad caſtit. c. 9.] græcam phraſim imitavit ἄγαμον. In aliquibus tamen codicibus mendosè *Junxere* habetur, quod à Pamelio correctum fuit.

INZAPATI hæretici. Vide *Gazari*.

JOANNIS BAPTISTÆ CAPUT. Vide *Lucar*. *Equites Melitenſes*. Ejus Miſſa. Vide *Miſſa Nativitatis S. Jo.* Luminaria in ejus feſto. Vide *Nedfratres*. Joannes Euangeliſta. Vide *Theologus*.

JO. DAMASCENUS. Vide *Chryſoras*, *Manſur*.

JOCALIA, res pretioſæ, ut ſunt gemmæ, & ſimilia ornamenta. De etymologia hujus nominis, quo Latini numquam uſi ſunt, eſt proinde maxima inter Auctores opinionum diverſitas; ſed magis conſona mihi videtur Angeli Roccæ ſententia, qui à Joco nomen hoc deducit, quæ à Doctore Jo. Franciſco, lib. 2. conſ. 452. n. 5. confirmatur, qui inquit: [Jocalia dicuntur, quæ joci, ac feſtivitatis gratia parantur.] FR. puto tamen *Jocalia* à jugulo dici: in quo loco ligantur, & pendent, ut ſunt aureæ murenulæ, viriolæ, viriæ margaritarum, & aliarum gemmarum fila, catenæ aureæ, torques, & ſimilia; ſive à *Jugalitate*, id eſt, ſponſalitio, quia tunc jugalia ſolent ſponſis donari. Vide *Jugalitas*, *Jugulum*.

Joci-

Jocista, jocularis: [Jociſta ſæpè jocis intendit. Gloſſa vet.] Vide *Goliardus*.

Jocularis. Vide *Jociſta*.

Jordanis aquæ incorruptæ. Vide *Epiphania*.

Joviniani. FR. hæretici, can. ſugerat. & can. ſi enim, de pœnit. diſt. 2. Dicuntur etiam *Joviniani-ſtæ* à Joviniano Monacho, qui non admittebant differentiam aliquam inter continentiam, & coitum, inter abſtinentiam, & crapulam, 24. qu. 3. can. 39.

Jovis Dies in primitiva Eccleſia celebris. Vide *Feria quinta Jejunium*.

Irenæus, εἰρηναῖος, pacificus, quietus. *Jerenæum* appellatum eſt quoddam in Bithinia monaſterium, ex eo quia remotum à populari ſtrepitu erat. FR. Irenæum pacis ſtudioſum interpretat. Euſebius, lib. 5. hiſtor. Eccleſ. c. 24. in fin.

Irenarcha, εἰρηνάρχης, Princeps pacis, nomen Chriſto Domino adaptatum, quia nos Æterno Patri conciliavit. [Verè princeps paſtorum, & irenarcha Chriſtus ab omnibus concorditer habetur. Michael Syngellus.] Erat etiam ſæculare officium: [Irenarchæ, qui ad provinciarum tutelam quietis, ac pacis per ſingula territoria faciunt ſtare concordiam, à decurionibus judicio præſidum provinciarum idonei nominantur. Codex Juſtiniani, lib. 10. c. 75.] FR. incumbebant etiam tales Irenarchæ ad publicas morum diſciplinas, & vitia corrigenda, l. ult. §. Irenarchæ, 7. de muneribus, & honoribus. Sed ex abuſu deinde propriæ auctoritatis Irenarchæ publicæ quietis turbatores evadendo, ab Imp. Honorio, & Theodoſio abrogati ideò fuerunt, ut in Cod. Theodoſ. lib. 1. de Irenarch. habetur. Juſtinianus verò denuò eos reſtituit, ut in leg. unic. Cod. de Irenarch. habetur.

Iringus. FR. pacis internuntius. [Mittitur igitur Iringus ab Irminfrido cum ſupplici legatione, & omnibus ſuis theſauris ad Theodoricum pro pace, ac ſpontanea deditione: & accedens Iringus, hæc ait, Miſit tibi quondam tuus propinquus, modò ſervus &c. Vvitichindi Monachi, hiſt. Saxonum, lib. 1.] dictio quidem ex græco vocab. εἴρειν, quod eſt nunciare; unde *Iris* dictus eſt arcus cœleſtis, quia pluviæ ceſſationem nunciat.

Irim de cœlo miſit Saturnia Juno.

Virg. 5. Æneid. ex Homero, qui ſæpè hac fabula utitur.

Irrecogitatio, advertentia. [Quaſi irrecogitationem exceſſus ſui paſſa ſtatim ſe refrænat], & revocat, Tertull. de exhortat. ad caſt. c. 4.

Isac. Vide *Senile pignus*.

Iscariotha, patria Judæ Redemptoris Diſcipuli, & proditoris, de qua patria varii varia; ſed ſi advertamus, quòd omnes Chriſti Diſcipuli ex Galilæa fuerant, rectè non extra eam regionem Judæ patriam inveniri debet; at cùm *Carioth* ſituata ſit in tribu Judæ, Joſue, cap. 15. & *Iſch*, hebraicè hominem ſignificet, *Iſcarioth*, rectè homo ex Carioth interpretatur. FR. Oddo autem Cluniacenſis Abbas in ſermone de Magdalena *Scarioth* illum appellat.

Isidis Deæ veſtigia: Romæ per errorem in quodam lapide pro Sancti Angeli veſtigiis diù adorata. Vide *Litania*.

Isidos Plocamon. Vide *Spatalium*.

Isotypon. Vide *Antitypon*.

Itali, nonnullis Arabicis vocabulis utuntur. Vide *Verſus Leoninus*.

Ite Energumeni, proferebat Diaconus ante Miſſæ conſecrationem. Vide *Energumenus*.

Ite In Pace. Vide *Ite Miſſa eſt*.

Ite Missa Est. Verba in fine Miſſæ, quibus fidelis populus dimittitur; nam benedictio à Sacerdote non poſt *Ite miſſa eſt*, ut modò fit; ſed poſt communionem dabatur: hinc Alcuinus inquit: [Finitis omnibus, adſtanti, & obſervanti populo abſolutio datur, inclamante Diacono, Ite miſſa eſt, de divin. off.] Quam cæremoniam à Leone Papa inſtitutam fuiſſe Radulphus refert; ſed antiquior reperitur, in Liturgia, ſcilicet, Sancti Petri. Dicitur autem in diebus feſtivis, quando populus adeſſe ſupponitur. In ferialibus verò dicitur *Benedicamus Domino*, quia tunc ferè Eccleſiaſtici reperiri ſolent, quibus non fiebat miſſum, cùm ad divina Officia perſolvenda remanere deberent in Eccleſia. Hinc in prima noctis Nativitatis Miſſa *Ite miſſa eſt* non dicitur, ne populus, qui ad laudes audiendas remanere debet, dimittatur: [In prima Miſſa Natalis Domini non debet dici, Ite miſſa eſt, ne videatur populus licentiam habere redeundi. Jo. Beleth. c. 49. Rat. divin. off.] qui Auctor floruit circa annum 1153. Tempore autem adventus, & à Septuageſima uſque ad Sabbatum Sanctum ratione mœſtitiæ non dicitur, licèt ſit populi concurſus. In antiquis græcis Liturgiis ſimilis dimiſſio reperitur, ubi Diaconus hæc verba proferebat: ἀπολύεσθαι ἐν εἰρήνῃ, ideſt, *Ite in pace*. Quæ verba dimiſſionem denotant Apoſtolis ab Angelis factam, quando illi poſt Aſcenſionem Redemptoris ſtabant admirantes in Cœlum.

Itineraria Tabula. Vide *Altare*.

Itinerarium. Vide *Hodeporicum*.

Itinero, iter facio. [Itinerantibus per deſertum ad viam trium dierum. Petrus Cellen. lib. 3. cap. 4.

Jube Domne &c. petitio benedictionis ante lectionem officii divini, ubi verbum *Jube* non præcipere, ſed velle ſignificare, ait Nonnus Marcellus, cap. 4. Quando Sacerdos privatim celebrat, & ſecretè petit benedictionem ante Euangelium, quia eam à Deo poſtulat, debet dicere *Jube Domine*. Gavant. tom. 2. ſect. 5. c. 11. Similiter faciet Papa quando in Cappella matutinalem lectionem canit, cui nemo reſpondere debet in precatione benedictionis, idemque Epiſcopis fit, Cærem. Epiſc. lib. 2. cap. 7. ſed non cæteris ſuperioribus, ut in ſuo cæremoniali aſſeruit Gaſtaldus, qui contradicitur à Gavanto, loc. cit. n. 4. Reliqua. Vide in dictione *Domnus*.

Jubilate, quando in Matutino relinquatur. Vide *Matutinum*.

Jubilæum, ex voce hebraica *Jobel*, ideſt, cornu, quo promulgabatur Jubilæi annus; ita Lyranus, R.Salomon,in cap.25. Levit. Alii tamen etymon à *Jebul*,ideſt,germen trahunt; nam per totum Jubilæi annum inter Hebræos non colebatur terra; ſed præcedenti anno miraculosè dupliciter germinabant campi. Joſeph verò Hebræus,lib.3.antiq. c.10. exiſtimat derivari à *Jobal*, quod ſignificat libertatem,ſeu remiſſionem, quia in anno Jubilæi in libertatem remittebantur mancipia, reſtituebantur poſſeſſiones emptæ, cancellabantur obligationum contractus: hodie tamen ſpiritualiter in Eccleſia celebratur Jubilæum à Bonifacio VIII.quolibet ſæculi fine inſtitutum de anno 1300. ſed à Clemente VI.de anno 1450 ad inſtar Jubilæi antiqui teſtamenti quolibet ſemiſæculo reductum, & ab Urbano VI. ad annos triginta tres limitatum, tandem Sixtus IV. de anno 1474. humanæ vitæ brevitatem conſiderans, ad terminum quinque luſtrorum ſtabilivit, ſicut ſemper poſtea uſque ad noſtra tempora obſervatum fuit. Quo ad cauſam inſtitutionis Jubilæi, non eam fuiſſe dicimus, quam aliqui dixere, ut nempè, ſynagoga imitaretur; ſed potiùs quia ſemper Pontifices vanas obſervationes Gentilium in ſacras cæremonias erga Dei cultum convertere conati ſunt, ideò ad tollendum ſuperſtitioſum Romanorum ſæcularem annum, annum Sanctum indulgentiis Romani Pontifices inſtituerunt. FR. Non videtur citra rei materiam Jubilæi,de ann.1650.popularem concurſum,devotionem, & cæremonias ex Chriſtophori Ranzovii relatione hìc deſcribere, quæ fuerunt ſuæ ad fidem converſionis cauſa; ſic enim ille in epiſtola ad Georgium Calixtum hæreticum licèt eruditum ſcripſerat, quæ impreſſa fuit Romæ per hæredes Ludovici Grignani,ann.1651.ubi pag.7. ita loquitur: [Atque iſtam tunc conjecturam minimè me feſelliſſe abundè deinceps Catholicorum hominum uſu, & converſatione expertus ſum; maximè cùm ad Urbem acceſſiſſem. Nam ubi tu ſuperſtitionibus, nugis, & novitatibus me offenſum iri exiſtimaſti, ibi inſpirato, planèque admirando ſpectaculo univerſa Catholicæ Eccleſiæ facies antiquæ pietatis ſanctitatiſque plena oculis, animoque meo ſeſe aperuit, in ipſo Jubilæi anno, quod Innocentius X. Pontifex Max. Orbi Chriſtiano indixerat. Vidi enim ſolemni ſupplicationis ritu, ad Baſilicam Vaticanam procedentes numeroſiſſimas infantium ſcholas, agmina Monachorum,& Religioſorum hominum ſodalitia, inde Collegia diverſa Clericorum, & Eccleſiarum presbyteria. Clerum ſuum ſequebatur Pontifex, veneranda Epiſcoporum corona circũfuſus. Hunc populi Chriſtiani Ducem, & Antiſtitem ſupremum immenſa fidelium turba ſequebatur, eo animi ardore, ut Cœlum ipſum expugnaturi, manuque violenta directuri viderentur, homines plerique omnes ſacco tantùm, & cilicio tecti,& ſcipione viatorio armati. Ubi in porticum ad limen Eccleſiæ perventum, Pontifex in genua provolutus, cùm, oratione ſuper plebem data, miſericordiã divinã imploraſſet, occluſas valvas non tam aperiens,quàm diruens, primus templum ingreditur, rectàque pergit ad altare, preces ſolemnes inchoaturus. Interim non ſine ſtupore ſpectavi, quo impetu populus ille ingens in Eccleſiam irrueret, limina certatim exoſculantes, genibuſque perreptantes; templum ingreſſi pars in terram proni, totoque proſtrati corpore, pars B. Petri, ut vocant, Confeſſioni, & Altaribus provoluti lacrymas,preceſque funderent; & ad miſericordiam Dei extorquendam, non tam pectus palmis, quàm Cœlum ipſum invidia tunderent. Hæc fateor nova tum viſa mihi, cui nihil ſimile apud noſtros anteà obſervatum, ubi homines ad orationem genuflexi non niſi in ſepulchrorum memoriis picti, ſculptive conſpiciuntur. Sed novitas illa clariſſimum antiquæ ſanctitatis indicium mihi præbuit: unde Eccleſiam etiam nunc vitali vigore Spiritus Sancti vegetari, regique certò perſpicerem. Eaque in ſententia magis confirmatus ſum, ubi populum illum agmine immenſo,& continua ſerie cæteras Eccleſias præcibus ſtationibuſque præſtitutas obventum vidi, ſupplicationibus interim, & litaniis ſuo quoque ordine, ſed uno conjunctoque pietatis certamine divinam opem expoſcentes. Tum verò perſpexi, quanta pietatis æmulatione peregrini ad Urbem confluentes, & publicis Eccleſiæ, & ſuæ quique nationis privatis hoſpitiis excipiantur; ad hæc quo ſtudio, curaque foveantur ægroti, quod fidem propemodum excedit. In tanto populorum, & nationum numero facilè perſpexi, quòd Catholica Eccleſia à ſectis, factionibuſque privatis diſtet, cùm hìc omnes gentes, omneſque linguæ unius fidei, & charitatis vinculo ſocientur &c.] At re vera de recenti Jubilæi portento memoriæ numquam proditum fuit, ubi ſuprà quàm quod facilè credi poſſet, tot Romipetarum myriades concurrere viſum eſt, ut dubitari queat,an triumphantis Urbis tempore intra ſui mœnia tam ingens populorum numerus annuatim confluxerit; & quod ſanè ſpectandum in hoc ultimo Jubilæo magis dignum fuit,indefeſſa,nempè,piarum ſodalitatum Hoſpitalitas, devotaque Sacras Baſilicas litantium modeſtia,cum divinarum laudum frequentatione, ac prodigioſa Sanctiſſimi Patris noſtri Clementis X. providentia in victualium abundantia, ſecuritatis viatico, paciſque vinculo, qui tandem omnibus proficiſcentibus dimiſſorialem benedictionem largiendo,ſpiritualiter lætificavit,adeò ut ipſimet Hæretici, qui curioſitatis gratia in magna copia huc acceſſerant, in Catholicæ Eccleſiæ gremio genus Dei electum, Regale Sacerdotium, populumque acquiſitionis verè reperiri, liberè faſſi ſunt.

Jubilæus, ſic appellatus eſt S. Remigius Rhemenſis Archiepiſcopus, quia XCVI. annis vixerat, ac propè ſæculi ad ætatem pervenerat. Flodoard. lib. 1. hiſt. Rhemen. c. 17.

Jubilatio, ſeu *Jubilus* ab aliquibus appellatur ſequentia, quæ poſt epiſtolam in aliquibus feſtivitatibus canitur.

Jucundor, delector. [Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus, Lactantius, lib.4.cap.6.] FR.] Jucundabitur in filiis, Eccl.cap.3. Non jucundabitur in bonis, Ibid. cap. 14. Ne jucunderis in filiis impiis, Ibid. cap. 16. Qui jucundatur in malitia, Ibid.cap.19. Qui jucundatur in filiis, Ibid. cap.25. Et inhabitatores terrarum gaudebunt ſuper illos, & jucundabuntur, Apocalyp. cap. 11.

Judæus. Vide *Hebræus*.

Judas. Vide *Iſcariotha*.

Judex. Vide *Cognitores*, *Miniſtralis*. FR. in italicis Rebuſpublicis Judex *Poteſtas* dicitur. [Florentina poteſtas &c. definitivam ſententiam promulgavit, in lib.2. decretal. de judiciis, cap.21. Vulneratum juvenem Poteſtati Vincentiæ tradiderunt, lib.5.decretal.tit.12.c.19.] & hic Poteſtas declinatur. [Unde Præfatus Poteſtas &c.in eod.cap.19.] In Sabaudia *Conſules Juſtitiæ* denominabantur [Si verò Conſules juſtitiæ, tamquam meritò ſuſpecti, fuerint recuſati, lib.2.decretal.de foro compet. cap.10.] Ubi Epiſcopo Vercellenſi Innocentius III. ſcribit. Item *Judices* appellabantur Conſules artium. [Venienti Romam Carolo, Pontifex obvios, qui deducerent, miſit clerum, & Romanos cives, quos miror Bibliothecarium fuiſſe triginta millia judices affirmare: quamquam non ea tunc fuit, quam noſtra habet ætas, conſuetudo, ut ſoli juris civilis doctrinæ addicti judices dicerentur; ſed eo nomine appellatos fuiſſe invenio omnes, qui à fabrilibus vilioris exercitii opificiis temperantes, ſive magiſtratibus adminiſtrandis, ſive contrahentium adſtipulandis conventionibus, ſive ipſo dicendo, interpretandove juri erant dediti. Flav.Blond. decad.2. lib. 1.] Sed adhuc intelligentiæ duritia reſtat; nam omnes, quos Blondus ſub vocabulo judicum, concludit non potuiſſent ad tam copioſum numerum, nimirum, 30000. aſcendere. Plinius enim ſecundus, lib.6.epiſt.33. ait, quòd Romæ ſuo ævo omnia urbana conſilia ſimul, quæ erant quatuor, non ampliùs, quàm centum, & octuaginta Judices conſtituebant, ſic inquiens: [Sedebant judices centum, & octuaginta (tot enim quatuor conſiliis conſcribuntur) ingens utrinque Advocatorum &c.] Probabilius ergo erit, ſi cum D. Hieronymo intelligamus judices eſſe Presbyteros, 2. quæſt. 7. can. non omnes Epiſcopi. Ubi Judices à Daniele damnati Presbyteri appellantur. Sic de eiſdem Lucifer Calarit. [Venerunt duo Presbyteri pleni iniqua mente adversùs Suſannam, ut mortificarent eam, lib.2.] Judices cleri, & Judices militiæ reperiuntur apud eundem Anaſtaſium Biblioth. in Hadriano, quorum primi Eccleſiæ Primates, ſecundi militiæ optimates erant, & 30000. Romanos Judices Senatores intelligit Camillus Peregrinus de Princip. Longobar. in Caſtigat. ad Falconem Benevent. pag. 150. & 152. Puto tamen illum Anaſtaſii locum curiales ſignificare, ut habetur in quadam Bulla Silveſtri Papæ II. nempè: [Poſt hæc autem idem Reverendiſſimus Papa cum Romanis judicibus decrevit. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 72.] Item Conſultores dicuntur Judices. Cæterùm Judices Sacri Palatii octo ſubſcribuntur, in conſtit.61. tom.2. Bullar. Caſinen. Item Imperiales Judices alii Spectabiles erant, alii Illuſtres, can. anteriorum, 2. quæſt.6. Ubi ſint plures Judices, ſeu Arbitri, unus pro omnibus numero ſingulari reſpondere poteſt. Vide *Singularis forma verborum*. Judex ad quid incumbere debeat antea ſententiam. Vide *Rimor*. Vide *Centenarius*, *Judicium*, *Sagi baro*, *Sculdaſcio*.

Judex Compurgationis. FR. dicitur Judex delegatus ad cogendum aliquem canonicè ſe purgare ab imputato delicto, qui & *Compurgatores* dicebantur. Vide *Juramentum*, *Purgator*, *Judicium peregrinum*.

Judex Pedaneus. FR. [Numquid non præfatæ Eccleſiæ derogatur honori, ſi ipſam oporteat nunc in foro eccleſiaſtico, nunc in ſæculari, & interdum quoque coram pedaneis judicibus, & plerumque pro rebus parvis, & vilibus litigare? in Extrav. Jo. XXII. c.3. de verb. ſignif.] Pedaneus enim eſt Judex, qui pro rebus vilibus, & parvis judicandis conſtituitur, C. de pedaneis judicibus per totum, & præcipuè in l. ultima. In Melita *Judex idiota* appellatur.

Judicatus. FR. Judicis officium. [Judicatus, & tabellionatus officiis ſe noverint eſſe privatos de elect. in ſexto, cap. 17.] Item ſumitur pro arbitrio, & voluntate. [Hanc enim chartulam judicati mei, & ordinationis meæ Joanni notario &c. ad ſcribendum dedi atque rogavi: in qua ſubtus confirmans, teſtibuſque obtuli roborandum: unde dues (*ſic*) chartules judicati uno tenore ſcriptæ ſunt (*ſic*) In donatione Monaſt. Thealdus Marchio Matildis Comitiſſæ avus, Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 73.

Judiciaria. FR. diſtrictum, in quo extenditur Judicis juriſdictio, l. & hoc, de exercitalibus. Vide *Juſtitiaria*.

Judicium Dei, & Eccleſiæ quomodo differant. Vide *Eccleſia*.

Judicium Forense. FR. eſt illud, quod conſtat ex quatuor perſonis, ideſt, electo Judice, idoneo accuſatore, congruo defenſore, & legitimis teſtibus. Judices autem debent uti æquitate, teſtes veritate, accuſatores intentione ad amplificandam cauſam, defenſores ad illam minuendam, can. nullus unquam, 4. quæſt. 4.

Judicium De Plano. FR. quid ſit, in Clementina, c. 2. de verb. ſignif. his verbis declaratur: [Sæpè contingit, quòd cauſam committimus, & in earum aliquibus ſimpliciter, & de plano, ac ſine ſtrepitu & figura judicii procedi mandamus &c. Nos autem dubitationem hujuſmodi (quantum nobis eſt poſſibile) decidere cupientes &c. ſancimus, ut judex cui taliter cauſam committimus, neceſſariò libellum non exigat, litis conteſtationem non poſtulet, in tempore etiam feriarum ob neceſſitates hominum indultarum à jure procedere valeat; amputet dilationum ma-

teriam &c.] Vide de *Plano cauſam cognoſcere*.

Judicium Peregrinum. FR. erat duellum. Vide *Duellum*. Dicebatur *Purgatio vulgaris*, ideſt, ſæcularis; ſic etiam judicium peregrinum ad differentiam judicii eccleſiaſtici nuncupabatur. Vide *Judex compurgationis*, *Miſſa judicii*, *Palea*, §. Sed huic digreſſioni. Gloſſa tamen ſibi contradicit; nam in can. privilegia, 25. qu. 2. benè exponit eſſe ferri candentis; ſed in c. 8. lib. 5. decr. tit. 34. §. peregrina judicia, aliter exponit. Vide *Juramentum*.

Jugalitas, matrimonialis ſocietas, & conjunctio. [Jugalitas, quæ ad propagandam poſteris ſobolem & liberorũ procreandorum gratia licitis connubii nexibus traditur. Aldhelm. de virg. c. 4.

Jugalis, conſors, de viro in ſuo Regiſt. lib. 1. cap. 17. D. Greg. ſic ait: [Felicem jugalem ſuum hæredem inſtituiſſe.] Et de uxore in Synodo Valent. [Dominus Rex, vel ſuprà nuncupata jugalis ſua.

Juges, par [Et juges ſuos, hoc eſt, corpus, & animam vulnerabit. S. Maximus, hom. 10.

Jugulum. Vide *Jocalia*. Anaſtaſius in Nicolao. [Jugulum de auro mundiſſimo fecit in confeſſione ipſius Baſilicæ, penſans libras duas.

Jugum, dicitur velum profeſſionis. Vide *Velum profeſſionis*.

Julianus Apostata, quando in Eccleſiam Chriſtianorum interveniebat. Vide *Anagnoſta*, *Epiphania*. Cætera Vide *Labarum*, *Miſopogon*, *Thurifico*.

Juncaricum. FR. pagus propè montem Caſinum, qui adhuc nomen retinet. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 182. n. 2.

Juncita. FR. conterminatio. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 74.

Juncus. Vide *Sparta*, *Eriophoron*.

Junior, nedum quo ad ætatem inferior; ſed etiam quo ad gradum intelligitur: ſicut econtrà de ſenioribus dicitur. [A junioribus Eccleſiæ juſſit bannos exigi pro eo, quòd in exercitu non ambulaſſent. Gregor. Turonen. lib. 5. cap. 26.] Et de utriſque dicitur. [Ut primò omnium ſeniores ſe ipſos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exemplum bonum ſobrietatis oſtendant. In capitul. Caroli Magni.

Junioratus, minoratus, ſeu minoritas. [Super hæc dedimus junioratum Eccleſiæ de Pontegodonis cum omnibus hominibus noſtris. Ivo Carnoten. epiſt. 286.

Jupanus, titulus dignitatis in Regno Serviæ, qui ſolebat ſecundogenito Regis tradi: [Ut videre eſt ex literis Stephani ejus filii Magni Jupani Serviæ, in vita S. Sabæ Epiſc.] FR. inter Innoc. III. epiſtolas reperitur quædam Magno Jupano Serviæ miſſa, quæ eſt epiſt. 167. lib. 2. Vide Joannem Lucium in ejus hiſt. de Tragur.

Juppiter. Vide *Thur*.

Juramentum. FR. non eſt obligatorium contra bonos mores, de regul. jur. in ſexto, regul. 58. item *Juramentum* pro confeſſione accipitur aliquando, can. & jurabunt, 22. q. 1. *Jurare ad arma ſacrata*, ideſt, per inſtrumenta Sacrificii, ſicut in dict. *Arma Sacerdotalia* dictum eſt, de quo modo loquendi, in l. ſi qualiſcumque cauſa, & ibi gloſs. & l. ſi contigerit, qualiter quis ſe defendere debeat. Sacerdotes jurare non debent; ſed vice juramenti per ſanctam conſecrationem interrogentur, & interrogatus ſub hac formula juramenti reſpondere debet: [Illum teſtem profero, cui nuda ſunt omnia, can. ſi quis presbyter, & can. presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2. quæſt. 5.] Itaque Canonica lex prohibuit juramentum per purgationem peregrinam, can. Mennam, ead. q. 5. ubi ſic habetur [Vulgarem denique nulla Canonica ſanctione fultam legem, ferventis, ſcilicet, ſive frigidæ aquæ ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis, (quia fabricante hæc ſunt omnino ficta invidia) nec ipſum exhibere, nec aliquo modo te volumus poſtulare: imò Apoſtolica auctoritate prohibemus firmiſſimè,] & Anacletus, in can. privilegia, 25. qu. 2. ait: [Peregrina ſubmovemus judicia.] Quod Gloſſa exponit: [Ideſt, ferri candentis] de quo etiam, c. 9. lib. 3. decretal. tit. 50. & in can. dilecti filii, lib. 5. decretal. de purgatione vulgari. Vid. *Purgatio vulgaris*, *Duellum*, *Judicium peregrinum*. Licèt Palea (& fortaſsè apocryphè) dicat, quòd Conc. Triburienſe decreverat, quòd qui ingenuus non erat, ferventi aqua, vel candenti ferro ſe expurgaret, §. Nobilis homo, 2. qu. 5. Igitur Canonicum juramentum judicium, ſeu purgatio explicatur, in c. 5. & 16. lib. 5. Decretal. tit. 34. Vide *Profeſſio*. Landulfum in dict. *Septimum*.

Jurare Per Crucem. Vide *Stauropata*.

Jurare Per Deos. Vide *Dii*.

Jurare Super Lapidem Falsum. FR. exponit Gloſſa [Fortè coopertum ab adverſario, ut credantur eſſe Euangelia, in can. ecce, 22. qu. 5.

Jurare, in quibus diebus non licet. FR. Vide can. decrevit, 22. qu. 2. Tandem qui jurat ſuperiori ſuo, ſex ſemper in memoria debet habere. [Incolume, tutum, honeſtum, utile, facile, & poſſibile, can. de forma, 22. qu. 5.

Juratorius. FR. [Præter juratoriam cautionem, in decretal. de præſumptionibus, cap. 14.

Juridicinia, juriſdictio. [Idem Cato juridicinæ ſuæ tempore humerum exertus, haud minùs palliato habitu Græcus fuit. Tertull. de pall. cap. 3.

Juritæum. Vide *Colatum*.

Jurnale, campus in unico die arabilis. Uno jurnali in terra arabili. In vita S. Lugder. Epiſc. Vide *Gerbida*. *Zerbolaris*.

Jurulentia. FR. juris coctionis abundantia. [Arguunt nos, quod etiam xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni jurulentia. Tertull. de jejunio.

Jus. FR. liquor eorum, quæ coquuntur. Quare quidam perperàm verba illa in libro Judicum, cap. 6. num. 19. *Jus carnis* juriſdictionem carnis interpretatus eſt, quòd non niſi carnis liquorem

rem ſignificat. Sic in eodem cap. num. 20. [Jus deſuper defunde.] Et in Iſaia, cap. 65. num. 4. [Jus profanum in vaſis,] Quo vocabulo uſi ſunt Latini. [Cancri marini decocti jus contra dorychnium efficax habetur. Plin. lib. 32. c. 5.] Dorychnium enim venenoſa planta eſt. [Medici curationem non probo, jus tibi dandum non fuit. Cicero, lib. 16. epiſt. 6.] Hinc *Juſculum* diminutivum, quando, ſcilicet, jus maxima decoctione minuitur, & conſumitur, quod Itali *Brodetto* vocant. [Juſculum frigidum ſorbere. Cato de re ruſtica, c. 156.

JUSCELLUM, idem, quod juſculum: [Propter te hæc juſcella paravi. Gregor. Turon. lib. 1. hiſtor. c. 18.] Vide *Jus*.

JUSSORIUM, præceptum. [Juſſorium veſtrum accepimus unà cum exemplari de literis Domini Sulpitii, ubi Domnus innotuit, quod juſtum placitum de iſta Synodo frater veſter Domnus Sulpitius viſus eſt immutaſſe. Paulin. epiſt. ad Deſiderium.

JUSTA. Vide *Juſtitia*.

JUSTINIANUS IMP. Vide *Analphabetus*, *Pandectæ*. Item dictus eſt *Chalcedonienſis*, & quare. Vide *Melchita*. Juſtiniani corona in incendio deperdita, & poſt aliquod tempus inventa. Vide *Septimum*. Juſtinianus II. Imp. Vide *Rhinotmetus*.

JUSTITIA, vinarium vas. [Apto pede torna vaſcua vinaria, quæ juſtitias vocant, vel ſimilia concavare, & componere tenta. Petrus Cluniacen. lib. 1. cap. 20. Statutum eſt, ut non in vaſis illis vinariis, quæ juſtitiæ vocantur, ſicut olim facere cogebantur; ſed propriis ſcyphis unuſquiſque bibat eo tempore, quo poſt nonam ad potum fratres pergere ſolent. Idem in regula Cluniacen.] Item hoc vas *Juſta* etiam appellatur: [Tres quotidie panes, & quatuor vini juſtas. Andreas Quercetanus. Vide *Miſericordia*.

JUSTITIARIUS. FR. Juſtitiæ Præſes. [A regio juſtitiario capti fuerunt, 3. decretal. tit. 21. cap. 5. Ut Juſtitiarius eorum fiat, clericorum quiſquis exercere præſumat. Ibidem, tit. 50. c. 4.] Vide *Quæſtionarius*.

JUSTITIARIA. FR. Vide ſuprà *Judiciaria*. [Epiſcopus Dunelmenſis habuit juſtitiariam à magno flumine uſque ad Scotorum mare. Matth. Pariſ. ann. 1188.

JUSTRA. Vide *Torneamentum*.

JUSUM, infrà. [Apud Ligonas Natale SS. geminorum Speuſippi, Eleuſippi, & Meleuſippi, qui ligatis manibus ſurſum, & pedibus juſum &c. In martyrol. Adonis, 17. Januar.] Siculi ſolent hoc vocabulo uti, *Juſo*, & *Suſo*, pro Infrà, & Surſum. Vide *Suſum*.

K

KABALA, Hebraicum, ſeu Syriacum nomen, à *Kabil*, ideſt, occurſus, congruentia, aſſimilatio; accipitur pro illa ſymbolica ſcientia, per quam aliquod vocabulum cum altero, ſeu per numerationes arithmeticas aliquid aliud myſticè deſignatur. Hanc ſcientiam fertur ab Angelis Adamo traditam, ſucceſſivè ad poſteros perveniſſe, quæ tantùm inter Patriarchas, & antiquos Dei amicos conſervabatur, nec vulgò communicabatur; ſed ea abuſus fuit Cham Noemi filius, qui Ægyptios eam ſuperſtitiosè docuit, veluti in idololatriæ cultu, in hieroglyphicis: atque Eſdram de veris patrum traditionibus in hanc ſcientiam tractatum reaſſumpſiſſe dicitur, verens, ne ob continuas populi electi captivitates inter Idololatras recta traditio ſuperſtitionibus denuò corrumperetur, ſicut recentes Hebræos abuti videmus, quorum Rabbini veras jam traditiones fabuloſis narrationibus, & ſuperſtitioſis obſervationibus depravarunt. Hodie tamen per ſcientiam Kabalæ ſolet tantùm intelligi numerica productio, quæ ex dictionum literis extrahitur, & dum Catholicæ diſciplinæ terminos non excedat, ab Eccleſia toleratur, adi Bullam Clementis VIII. ſub data pridie Kalend. Martii MDXCII. Pontificatus ſui anno II. Itaque ex permiſſa Kabala profundiſſima myſteria colliguntur, ut habetur in Apocalyp. c. 13. in quo per numeros Antichriſti nomen exprimitur, inquiens: [Numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex,] ſic etiam Sibylla per numeros nomen futuri Meſſiæ expreſſerat, ideſt, Ἰησοῦς, Jeſus; nam Jota valet decem, Ita octo, Sigma 200. Omicron 70. Ypſilon 400.] & aliud Sigma 200. quæ faciunt ſummam 888. per quem numerum ipſa Sibylla loquuta fuit. Vide *Mammona*, *Sadducæus*.

KALENDÆ. Vide *Neomenia*.

KALENDARIUM, cujuslibet menſis Sanctorum nota, quod Radulfus *Matriculam Sanctorum* appellavit. [Ne obliviſcaris Kalendarium, in epiſtola S. Pachomii ad Cornelium Archimandritam apud Gennadium.] Vide *Calendarium*.

KALENDATICUM. FR. impoſitio quædam: [Dimittimus, & condonamus vobis ea omnia, quæ nos, & prædeceſſores noſtri Normandi circa Beneventanam Civitatem habuerunt fidentias ſubſcriptas, videlicet, denariorum, redditus, ſalutes, angarias, terraticum, herbaticum, carnaticum, Kalendaticum, vinum, olivas, relevum &c. apud Falconem Benevent. in chron. ad ann. 1137.

KALENDATIM, menſtruatim, in quolibet menſe. [Ubi Kalendatim diverſas ſpecies erogat. In vita S. Gregorii Papæ, c. 26.

KALIPHI. Vide *Amiras*.

KANNA, cyathus, [Comes argenteam Kannam

emerat. In vita S. Caroli Comitis] vox quidem Germanica, & Belgica.

Katapapa, ſic cognominatus fuit Guilbertus Antipapa in Chronica Caſinen. lib. 3. cap. 70. qui nomen Clementis ſumpſerat. Igitur hoc vocabulum aliqui ex græco *Sub Papam* interpretantur, & nefariè Lauretus ejuſdem Chronicæ mendax commentator *Beatum Papam* interpretatus eſt. Sed rectiùs Angelus de Nuce olim Caſinenſis Abbas, hodie meritiſſimus Roſanenſis Archiepiſcopus, ad notas ejuſdem chronicæ *Kacopapam* legendum cenſuit, in ſequentium ipſius Chronicæ verborum conjectura innixus, ubi de eodem pſeudo-Clemente dicitur, ſic: [Idem verò Guilbertus, qui multò rectiùs Papa demens, quàm Papa Clemens dici debuit.] FR. legendum ut in priori modo; nam κατὰ græcè ſignificat etiam *contra, adversùs*.

Katipanus. Vide *Catipanus*.

Knez, & *Knezi*. Vid *Satnicus*.

Kyriaca. Vide *Cyriaca*.

Kyriachi. Vide *Cyriacha*.

Kyrie Eleison, ex græco Κύριε ἐλέησον, ideſt, *Domine miſerere*, quæ crebrò in græcorum Miſſa, & aliis divinis officiis replicantur; ſic etiam in Miſſa Ambroſiana. In Eccleſia autem Latina introductæ ſunt hæ præces à S. Silveſtro; ſed intermiſſæ, deinde à D. Gregorio renovatæ ſunt, ut ipſemet ad Joannem Syracuſanum Epiſcopum, epiſt. 63, lib. 7. ſcribens, excuſatur ab impoſita ſibi calumnia, quòd ipſe, nempè, fuerat Græcorum rituum in Eccleſia Latina introductor; nam centum, & quinquaginta annis ante ipſum per totam Italiam erant in uſu. Vide Bellarm. lib. 2. de Miſſa, c. 16. Dicuntur ergo ter Patri, ter Filio, terque Spiritui Sancto. Innocent. III. lib. 2. c. 19. & D. Th. 3. part. quæſt. 83. art. 4. Quibus Sacerdos ante orationes poſtulat à Deo ejus Divinam miſericordiam, ut apud illum dignus efficiatur pro populo Chriſtiano interceſſor. In Anglicana autem Eccleſia cœpit cani *Kyrie eleiſon* anno noſtræ ſalutis milleſimo, quando Dunſtanus Epiſcopus Miſſam celebraturus, ſomno ſopitus, & in extaſi raptus audivit Angelos Sanctiſſimæ Triadi has eaſdem preces canere. Vincentius Bellovac. lib. 24. Specul. hiſtorial. c. 85. FR. Dunſtanus Epiſcopus Dorovernenſis, ſeu Cantuarienſis, quod idem eſt. Baron. an. 971. n. 1. Obiit ſecundùm eundem Baron. an. 988. ibid. num. 3. :||: Solebant Gentiles aliqua verba ſuperſtitioſè pronunciare, quando infundebant in doliis vinum, menſuras, nempè, numerando, in principio numeri non dicebant unum; ſed *Multa*; ita refert Varro de lingua latina, lib. 4. fortaſsè multa fortunæ bona implorantes, quare Chriſtiani, ut Gentilium vitiis piè ſe opponerentur, in principio numerandi ſolebant *Kyrie eleiſon* proferre, ut refert Balſa. in can. 62. Synon. 6. in Trull. ubi ait: [Et quò d Agreſtes frequentiùs dicant in unaquaque ferè menſura Kyrie eleiſon.] In noſtra verò ætate Chriſtiani numerando, ad trigeſimum numerum pervenientes, ſolent pronuntiare verba *In nomine Domini*, ſeu *In Bonum*, quod in deteſtationem triginta denariorum Judæ introductum fuiſſe autumat Menochius in ejus ſtoreis, part. 3. centur. 6. c. 44. FR. Kyrie eleiſon etiam acclamationum ſynodalium ſignum erat: [Univerſa ſynodus ſurgens acclamavit; Ut ita fiat, rogamus. Dictum eſt octies &c. Exaudi Chriſte (*ideſt, Chriſte eleiſon*) Symmacho Papæ vita, (*nempè, vivat*) Dictum eſt duodecies, can. in canonibus, 16. qu. 1.] Et in gratiarum actione Melitenſes à Saracenorum ſervitute per Rogerium Normandum an. 1089. ſeu ut alii volunt 1090. liberati, liberatori obviàm occurrerunt, ut ait Goffredus Malaterra, lib. 4. cap. 7. [Ligno, vel calamis, prout quiſque primò inveniebat, compoſitas cruces in dextris ferentes, Kyrie eleiſon proclamando.] Monachi Cluniacenſes quaſdam proſaicas preces canere ſolebant, quæ incipiunt, [Clemens Rector, Æterne, Pater, Immenſe Eleiſon, in ſtatutis S. Petri Abb. ſtatuto 74. extant in Biblioth. Cluniac.] :||: In Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecoſt. Miſſa incipit à *Kyrie eleiſon*. Vide *Introitus*. Item ab aliquibus Auctoribus dictæ preces *Litaniæ* dicuntur, quia græcè Λιτανεῖαι, preces ſignificant. FR. Romæ in proceſſionibus canebatur centies Kyrie eleiſon, centies Chriſte eleiſon, & iterùm centies Kyrie eleiſon. Auctores penès Floravant. Martinellum in ejus Roma Sac. pag. 157. Ad Kyrie eleiſon neuma canebatur. Vide *Neuma*. Kyrie eleiſon loco Deus in Adjutorium dicebatur tempore Paſchali. Vide *Veſperæ*. Cætera. Vide *Rogus Dei*.

Kyrilies. FR. adjectivum, ideſt, preces Kyrie eleiſon. [Peractis ritè Miſſarum ſolemniis fit lætitia ab omnibus clericis hymnum concinentibus, ſignaque compulſantibus; laicis verò Kyrilies celebrantibus. In vita S. Berlendis Virg. Belgicæ 3. Februarii.

Kyrion Megan, denominabatur Princeps Bœotiæ, & Thebarum. Vide *Dapifer*.

Kyrus. Vide *Domnus*.

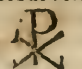
L

LABANDAGO, vox quidem obſcura apud Luciferum Caralitanum; ſed ex ejus verbis inſtrumentum dilaniandi fuiſſe colligitur, qui ſic inquit in ejus tractatu, ubi deberi mori pro Dei Filio probat: [An ad palum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, ſaxo præcipites, an in maria mergas, labandagine magnis viribus conatus uno vaſtiſſimo ictu longè à me meum caput excutias, an in omni ſubtilitate ſubtilior ſagitta diutiſſimè figens in meo corpore ludas, centum millia licèt formas pœnarum credulitas tua faciat.] Fortaſſe genus baliſtæ fuerat, quam adhuc Hiſpani *Bandoge*, ſeu *Bandoque* appellant.

FR. in

FR. in aliquibus codicibus *Labadagine* legitur. An à *Labeda* ideſt, forcipe. Vide *Forceps*.

LABARUM, λαβαρὸν, vexillum militare, quo Conſtantinus Imp. uſus eſt in exercitu: erat haſta longa, cui alia tranſverſa conjungebatur, ex qua pendebat velum, & in eo hi aurei characteres depin-

gebantur, qui aliquando in culmine haſtæ ponebantur, & in velo erat Imperatoris effigies; ſignificabant autem hæ græcæ literæ Chriſtum. Vide *Chriſtus* Ante tamen Conſtantinum reperiebatur Cantabrum. FR. de quo Baron. an. 312. n. 33. & 34. 35. & 36. Vide *Cantabrum*. Item *Alabarum* ſuſum dicebatur. Vide Calepinum in hac dictione :||: De labaro Prudentius, lib. 1. contra Symmachum in tit. de Cruce ſic cecinit:

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat. Ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Gretſerius tamen, lib. 2. de Cruce, c. 38. tom. 1. affert numiſma Ptolemæi Ægyptii Regis, quod in Biblioth. Ingolſtadii ſe vidiſſe teſtatur cum labaro, & litera prædicta, quam ipſe Gretſerius χρεςὸς exponit, ideſt, unctus, & conſeqnenter, lenis, mitis, clemens, benignus, alluſivè ad boni Principis qualitates referri ait, quibus ſignis prudenter uſus eſt Conſtantinus ex Antiquorum more, ne quid inter Gentiles innovaret; ſed cum applicatione ad Chriſtum Redemptorem. FR. non benè fortaſſe advertit Gretſerius, cujus Ptolemæi memoratum numiſma eſſet; nam nemo Antiquorum de eo ſigno ante Magnum Conſtantinum mentionem fecit unquam, & multò minùs in Ptolemæis Ægyptiorum Regibus: poſſet quidem eſſe hoc numiſma de Ptolemæo Romæ Tyranno, qui temporibus Paſchalis II. & Gelaſii II. vixerat, de quo Blondus, & Baronius. Ulteriùs, quòd hoc ſignum à Conſtantini Chriſtiana pietate adinventum ſit, evidentia patet; nam à Juliano Apoſtata in odium Chriſti hujuſmodi ſignum ex labaro detractum. Baron. ann. 363. num. 27. & 30. refert, quòd temporibus deinde Gratiani Imp. reſtitutum fuerat. Idem Baron. an. 378. num. 18. Denuò ab Attila Apoſtatæ Juliani imitatore detractum fuit. Idem Baron. an. 415. n. 59. Igitur index Chriſtianæ Religionis erat :||: Cæterùm quo ad etymologiam, & alia labari documenta. Vide eundem Baron. an. 312. num. 35. & ſeqq. Adrianus SchenKius etymon ex belgico *Lab Hair*, ideſt, panniculus exercitus deducit. FR. Sed mihi magis ad hiſtoriam, & originem hujus ſigni accedere videtur Euſebius in vita Conſtantini, lib. 2. c. 8. ubi ait, quòd *Laborum* ſignum priùs dicebatur; unde poſteà corruptè *Labarum* dictum fuit, ut etiam loc. proximè cit. exiſtimat Baronius. Ac eo magis hoc credere inducor, quia de Sept. Severo hæc ſcribit Spartianus: [Juſſit deinde ſignum Tribuno dari Laboremus, quia Pertinax, quando in imperium adſcitus eſt, ſignum dederat, Militemus.] Ac idem refert Dio. Unde hoc *Laborum* ſignum, ſive *Labarum* corruptè nomen traxerat :||: Qui uſus retentus eſt in proceſſionibus Eccleſiaſticorum, in quibus præfertur crux haſtata cum velo pendenti, ſeu panno; clerus enim ſpiritualem militiam deſignat. De vexillis eccleſiaſticis. Vide *Draconarius*, *Supparum*.

LABEDA. Vide *Forceps*.

LABENA, labecula, lapſus. [Uſitatum humani generis vitium eſt, ut Beatus Gregorius ait, & labena peccatum committere, & commiſſum non confitendo prodere. Burcardus, lib. 19. c. 4.] Mendosè tamen in textu D. Hieronymi, epiſt. 113. *Lavina* pro *Labina*, ſeu rectiùs *Labena* legitur, ubi inquit: [Cæterùm amat Deus hominem, ut artifex fabricam; ſed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapſum, & cogitur in lavinam.

LABOR. Vide *Fatigium*.

LABORANTES, Clerici dicebantur, qui ſepeliendi mortuos curam habebant. [Saluto hypodiaconos, lectores, janitores, laborantes, exorciſtas. S. Ignatius Martyr. epiſt. 112. ad Antioch.] Item dicuntur *Copiatæ* ex græco κοπιᾶται. Vide Synonyma, in dict. *Foſſarii*.

LABORICUM. FR. fatigatio, labor in abſtracto, de verbor. ſignif. in ſexto, lib. 5. tit. 12. c. 3.

LABRA. FR. Parochia, ſeu vicus, Ægyptiaca vox. [Quæcumque Eccleſiæ Alexandrinæ ad Catholicam Eccleſiam pertinent, uni ſubſunt Archiepiſcopo; ſpeciatim verò Presbyteri, ſive ſeniores illis præfecti ſunt propter neceſſitates eccleſiaſticas habitatorum ſuam Eccleſiam, ac colentium, regionumque circumſtantium, vel paræciarum, quæ voce patria dicuntur labræ ab iis, qui Alexādriam colunt. Epiphanius contra Ariomanitas.

LABRATUM, & *Lauratum* oſculū. C. de pub. læt. nunr.

LABYRINTHUS, λαβύρινθος, mons eſt in Creta, habens antrum ſinuoſum, difficile ingreſſu, & reditu difficilius. Ita dictus, quòd januam non capiat, ſeu eam non admittat. Videtur à λαβεῖν, *capere*, & θύρα, *janua*; ab ejus ſimilitudine labyrinthi dicta illa ſinuoſa, anfractibus & mæandris ita intricata, ut in eis vix reperiri poſſit exitus. Quale ſatis famoſum in ipſa Creta, magna mole, magnis expenſis, majore ineptia, inutiliter fabricatum fuit. Hinc interrogatio labyrinthica, etiam apud antiquos, & labyrinthus res valdè implexa & intricata vocari ſolet.

LACCARIUS. FR. puteorum foſſor ex græco λάκκος, ideſt, foſſa, puteus, vel cavea, ſeu potiùs Cruſtarius.

LACCUS. FR. foſſa cruſtata, ſeu colatorium, in quo uva calcata in muſtum deſcendit, & non torcular, ut Budæus exiſtimat, ut ex antè dicta etymologia græca patet.

LACEBRA, pro illecebra, unde cecinit Althelmus:

Qui modò diſrumpunt connubia nexa thororum,
Et demunt proprias devota mente lacebras.

Lacerna, ſeu *Lacernum*. Vide *Birrum*, *Penula* in fine.

Laconismus, λακωνισμὸς, breviloquium, quali utebantur Lacones; his enim prolixa loquacitas erat maximè odioſa.

Lacora. FR. lacus. [Lacora, portora, piſcationes, per ſingulas aquas, lacoras, & flumina. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 20.

Lacerta Chalcidica quænam ſit, & quare ſic appellata. Vide *Seps*.

Lacrymæ. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Lacticinia. Vide *Formaticum*, *Sementina*.

Lactenus, & *Lactinius*, lacteus. [Intra monaſterium interdum ſoleas accipiebat, frequenter nudis ambulabat, caſulam pretioſam, vel ſuperbi coloris nec ipſe habuit, nec monachos ſuos habere permiſit. Subtus caſulam nigello, vel lactinio colore pallio circumdatus inceſſit. In vita S. Fulgentii, c. 18. Tinctura in monaſterio nulla fiat niſi, ut ſuprà dictum eſt, laja, & lactena. In Regula S. Cæſariæ Virg.

Lactorones, herbæ ſic denominatæ, quas edunt pecudes ad augendum lac: [Unus quidem deferebat nuces, alius lactorones. Ruf. in vita Patrum, lib. 3. n. 200.

Lætania, lætitiæ dies, ſive feſtivus: [In lætaniis ſolemnibus, id eſt, Natalis S. Joannis Baptiſtæ &c. D. Gregor. lib. 4. c. 54. ad Archiep. Ravennat.] Ubi ſequitur numerare reliquas feſtivitates, in quibus uti debeat pallio, nec intelligi poteſt de Litania; nam ibidem cavetur, ne uti poſſit pallio extra Eccleſiam, quod ſi de litaniis diceretur, occaſione proceſſionis, uti deberet pallio etiam extra Eccleſiam: *Lætania* igitur à verbo *Lætor* derivatur.

Læva. FR. ſeditio. [Sed huic tam præſentium, quàm futurorum avaritiæ, aut nequitiæ obviantes, omnes ſeditiones, quas lævas dicunt, ſeu direptiones in cujuſcumque morte, aut electione fieri auctoritate Apoſtolica interdicimus. Bullar. Caſin. tom. 3. conſt. 235. n. 15.

Laganum, λάγανον, placenta ex ſimila & oleo recente. Athenæus laganum recenſet inter panes delicatiores, Dipnoſ. lib. 3. In hoc à collyra diſtinguitur, quòd lagana in clibano coquerentur, collyrides autem in ſartagine. Eorum diſtinctio ex Levitico colligitur, ubi tamquam res diverſæ enumerantur: & à ſeptuaginta etiam λάγανα ἄζυμα, *lagana azyma* nominantur, Levit. 7. 12. Laganum autem eſt placenta tenuis: & ideò in Textu hebraico vocatur *raKiK*, quaſi tenue, à radice *raKaK*, tenuis fuit. Dicitur etiam artolaganum, græcè ἀρτολάγανον, ab ἄρτος, panis: eſt enim panis delicati genus. In variis ſacrificiis Moſaicis lagana offerebantur: ut in Sacerdotum conſecratione: *Lagana quoque azyma oleo lita*, Exod. 29. verſ. 2. Et ita ſeptuaginta uti ſuprà: atque Textus hebraicus habet *reKiKè* in regimine à *reKiKim*, quod eſt plurale dictæ vocis *raKiK*. Horum unum ponebatur ſuper manus Sacerdotis conſecrandi: & ſimiliter pro gratiarum actione *Lagana azyma uncta oleo* offerebantur, Levit. 7. 12. Laganum à voce λαγαρὸς, *vacuus*, Suidas deducit: fortè quòd intùs edulium iſtud vacuum eſſet. Vide *Collyrida*.

Laguncula. FR. [Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam. Iſajas, cap. 5. num. 10.] ideſt, parvam lagenam, quæ etiam *Lagunculum* appellatur: [Proinde cùm venabere, licebit, & panarium, & lagunculum, ſic etiam pugillares feras. Plin. epiſt. lib. 1. ep. 6. In iis inventæ ſunt quinque lagunculæ matronarum. Cic. epiſt. ad Atticum, lib. 4.] ubi *Imagunculæ* aliqui legendum autumant.

Laica Communio. Vide *Communio laica*.

Laicus, λαϊκὸς. FR. ſæcularis, ideſt, non eccleſiaſticus: [Aliud verò genus eſt Chriſtianorum, ut ſunt laici; laos enim græcè, eſt populus latinè, 12. quæſt. 1. can. Duo ſunt.] Item accipitur *Laicus* pro eccleſiaſtico converſo, qui etiam clericus dicitur: [Clerici Deo devoti, videlicet, converſi, ibidem] ubi Gloſſa clericos ſæculares, & ordines equitum intelligit. Item laici aliquando dicuntur *Lupi*, & aliquando *Oves*. Gloſſa in can. Nihil. diſt. 83. Item *Laicus religioſus* nonnumquam pro pio ſæculari accipitur. Vide *Religioſus*.

Laisus, curva linea inguinis, terminus legis ſalicæ, tit. 48. FR. vide Gloſſa Lindembrogii ad Cod. II. antiq. :||: & Burgundi *Vn lais* partem veſtis curvam dicunt: ac proinde ſortitum eſt vocabulum, quo alicujus rei ceſſio denotaret, in cujus ſignum feſtucam, ſeu chirothecam in ſinum acceptantis in actu donationis Donatarius projiciebat, ſic *Feſtucam*, ſeu *Vvantum*, ideſt, *Guantum* (latinè Chirothecam) *in laiſum jactare* dicebatur. [Et ipſi in cujus laiſum feſtucam jactaverit. Marculph. in formular.] ubi diffusè de hac cæremonia agit. Vide *Fiſtucus*, *Vvarpio*. Ex quo ritu *Laiſverpio*, ſeu *Laiſivverpio*, ideſt, in ſinu projicio dicebatur. [Ipſas villas in ſuprà ſcriptis locis, nobis voluntario ordine viſus eſt laiſverpiſſe, & condonaſſe. Marculf. lib. 1. form. cap. 13.

Lajus, λάϊος, color naturalis pili caprini. [Tinctura in monaſterio nulla fiat, niſi, ut ſuprà dictum eſt, laja, & lactena. In regul. S. Cæſariæ Virg.] cujus etymologia ſumitur à græco λαὶς, ideſt, Caper, ex cujus candido pilo texebantur Monialium veſtes.

Lama, piſcina: [Et qui eum de piſcina, quæ eorum lingua lama dicitur, abſtulit, lamiſio eidem nomen impoſuit. Paulus Diac. lib. 1. cap. 15. de geſtis Longobard.] Adhuc inter Saxones *Alam* piſcatorium rete ſignificat. Vide *Lavina*.

Lamentationis Dies. FR. triduum majoris hebdomadæ. [In diebus autem lamentationis, & Dominicæ paſſionis in publico minimè prodeant; (*ideſt, Judæi*) eò quòd nonnulli ex ipſis talibus diebus (ſicut accepimus,) & ornatiùs non eru-

erubeſcunt incedere, ac Chriſtianis, qui ſanctiſſimæ paſſionis memoriam exhibentes lamentationis ſigna prætendunt, illudere non formidant, cap. 15. lib. 5. decretal. tit. 6.

Lamia, λαμία. Ita vocatæ antiquitùs mulieres ſagæ, ſeu ſtriges quædam, quæ infantium ſanguinem credebantur ſugere. Ita quoque dicta phantaſmata quædam, quæ larvæ, aut lemures, & empuſæ dicebantur, pulchrarum mulierum formam præferentia, & ad Venerem incautos allicientia, ut ſic eos devorandi daretur facultas. Ad Venerem enim eſſe propenſa, & carnes humanas, maximè formoſorum, belluina feritate cenſebantur appetere. Alii lamias dæmones ſuccubos eſſe contendunt. Eſt prætereà lamia quidam terreſtris draco, ſuperiore corporis parte ſpecioſæ mulieris adinſtar, qui viatores ad amorem allicit, & accedentes invadit, ac devorat: inferiore parte in draconis figuram deſinente. Alii attribuunt ei pedes equinos, aut, ſi cum Empuſa confundatur, unum pedem æreum, alterum aſininum. Sicque dictam volunt ab ἐν, *in*, & πὲς, *pes*: quia in uno pede ſtare fabulantur. In Scripturis potiùs accipi debet pro illa beſtia truculenta, ſuperiore corporis parte formoſæ mulieris ſpecie inſignita, de qua dixit Jeremias: *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos: filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto*. Thren. 4. Septuaginta legunt δράκοντες, dracones, nempe Textum hebraicum ſequentes, qui habet *thannin*, ideſt, *draco*, & hìc abbreviatum ponitur pro *thanninim*, dracones. Lamiæ ſiquidem (ſeu tales dracones) quantumvis ſævæ, & feræ, tamen porrectis uberibus ſuos alunt catulos: ſed iſtis crudeliores fuerunt filiæ Jeruſalem, quæ graſſante ingenti fame lac filiis ſuis non præbuerunt, & aliquæ ipſos filios comederunt. Ad hoc in crudelitate meritò æquiparandæ, ſi non præferendæ, ſtruthioni, qui ova propria arena tecta deſerit: dum ſola vi Solis pulli generantur, & in lucem prodeunt. Ad ſignificandam autem totalem vaſtationem, & ultimum Idumææ excidium, dicit Propheta, quòd in terra ejus ita vaſtata, *ibi cubavit lamia, & invenit ſibi requiem*. Iſajæ cap. 34. Septuaginta legunt, *ibi requieſcent* ὀνοκένταυροι, ideſt, *onocentauri*: & Hæbræus habet *lilith*, ſtrix, beſtia ſolitaria, avis noctu volans, lamia, quæ nempe loca deſerta libenter incolit. Ita variè *lilith* à variis accipitur, & Aben Eſrah avem noctu volantem; ſed D. Hieronymus vertit lamiam. Hunc locum aliqui myſticè damnatis applicant, per horribilia ſpectra cruciandis. Allegoricè lamia deſignare poteſt hypocritas & hæreticos, qui rationem humanam prætendunt, ſed finem habent brutalem. Nonnulli hanc vocem, ob lamiarum voracitatem, à dictione λαιμὸς, guttur, ingluvies, deducunt.

Lamina. Vide *Batutilis*. *Bractea*. *Charta*. *Petalum*.

Lamisio. Vide *Lama*.

Lampadarius. Vide *Candela*.

Lampas. Vide *Buttio*. *Enoſotius*.

Lampena, currus reſplendens, ex græco λαμπήνη; quod tamen regium currum, ſeu lecticam ſignificat. [Adducent fratres veſtros de cunctis nationibus donum Domino cum equis, & rhedis in lampenis mulorum. D. Hieronymus exponens verſionem LXX. in cap. 66. Iſajæ] Ubi Sanctus Doctor myſticè Sanctorum Corpora ſplendeſcentia intelligit.

Lampium. Vide *Ambo*.

Lamuel, hebraicè dilectum Deo ſignificat, ſic appellatus eſt Salomon in proverb. cap. 31.

Lancea. Vide *Lunchus*. *Siromates*. Lancea ex uno de Chriſti clavis. Vide *Clavatum* in fine.

Lanceo, vibro, ſeu lancea transfodio; [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. lib. 3. adverſ. Marc. cap. 13.

Lanceatus, vibratus, & lancea transfoſſus.

Lances, & *Statera*. FR. metaphoricè ratio intelligitur, 24. quæſt. 1. can. 3. Ibi Gloſſa. Vide *Biſantinus*. *Exagella*.

Lancino, lanceam tracto. [Qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Tertull. ad verſ. Marc. lib. 3. cap. 13.] Pamelius ibi. Quamvis non rarò pro lacerare accipitur, in quo ſenſu Arnobii textus, lib. 3. adverſ. Gentes, ſic habet: [Et membratim conjugem lacinatum] redde *Lancinatum*. Sic etiam in Flodoardo, lib. 4. cap. 52. hiſt. Remens. ubi ait: *Lacinator ejus*, reſtitue *Lancinator ejus*, ideſt, carnifex.

Landa. Vide *Lanna*.

Langravius, ſeu *Lantgravius*. Vide *Gravio*, ſeu Langravius. Vide *Lanna*.

Langus, effœminatus, mollis; fortaſſe ex græca dictione λάγνος, ſive λάγνης, ideſt mollis.

Loth quoque, qui langos ſceleratos vixerat inter,
Hoſpes hoſpitibus præbens umbracula tecti.

Aldelmus, ubi octo capitalia vitia deſcribit. Roſveidus putat Longobardos antea *Langobardos* appellatos, & ex hoc nomine deductum etymon fuiſſe, quia effœminati erant: ſed aliter hiſtorici referunt, quod, nimirum, à *Longobard*, ideſt, longa barba denominati ſint, eò quòd longam barbam nutriebant, & ulteriùs non conſtat eos molles, imò ſtrenuiſſimos milites fuiſſe, ac feroces.

Lancutis, aries. Vide *Teſtitrahus*.

Laniena. FR. accipitur aliquando pro Martyrio: [Laniena gravior ad hoc diù perſeveravit, non ut ſtantem fidem dejiceret, ſed ut homines Dei ad Deum velociùs mitteret. D. Cyprian. lib. 2. epiſt. *6*.

Lanipendia, Monialis, quæ curam habebat veſtiarii, & per conſequens lanam pendendi: [Omnis lanificii cura, unde veſtimenta ſanctis ſororibus miniſtrentur, ad ſollicitudinem Præpoſitæ, vel Lanipendiæ pertinebit. In Regul. S. Cæſariæ Virg.

Lanista. In pleriſque m. ſſ. inveni hanc inſcriptionem: NN. Presbyter laniſta. FR. in explicatione hujus vocabuli Lipſius lapſus eſt tripliciter. Primò enim, lib. 1. Satur. ſerm. cap. 15. ubi ſic ait: [Hi iidem laniſtæ honeſtiori invidendo verbo doctores dicti.] Nam licèt *Magiſter Laniſtarum*, & non Doctor apud aliquem Auctorem reperiatur; differunt tamen æra lupinis, quia quælibet ars vilis ſuos Magiſtros, & Præceptores habere poteſt, ac Doctor in liberalibus artibus tantùm dicitur. Itaque Laniſta dicitur de eo, qui lanienam artem in macello exercet. [Defeſſus ſum quærere per medicinas, tonſtrinas, in gymnaſio, atque foro, per myropolia, & lanienas. Plautus in Epid.

Teſtandum cùm ſit lenonibus atque laniſtis. Juvenalis Satyra *6*. ubi Joannes Britannicus commentator ait, lenones dici non ſolùm, qui quæſtũ lenonium exercent, ſed etiam qui cauponariam artem, ſi quęſtuaria mancipia habuerit miniſtrantia, l. Athleta, 4. §. ait Prætor. ff. his, qui not. infam. atque idem Juvenalis, Satyr. 11.

Scripturus leges, & regia verba laniſtæ
Multos porrò vides, quos ſæpè eluſus ad ipſum
Creditor introitum ſolet expectare macelli,
Et quibus in ſolo vivendi cauſa palato eſt.

Ubi evidenter de his, qui eſcariam carnem in macello laniant, Poetam loqui patet. Item Martial. Epig. 82. lib. *6*.

Quidam me modo, Rufe, diligenter
Inſpectum, velut emptor, aut laniſta.

Poetæ ſenſus eſt, nempè, ſe fuiſſe à quodam inſpectum, eo modo, quo res emibiles ab emptoribus, ſeu animalia pro macello à laniſtis diligenter inſpici ſolent. Ac idem epigr. 67. lib. 11.

Et delator es, & calumniator:
Et fraudator es, & negotiator.
Et ſellator es, & laniſta; miror
Quare non habes Vacerra nummos.

Quibus vitiis laniones abundare ſolent. Hinc miror Lipſium tam eruditiſſimum hominem veloci calamo excurriſſe, & in ſenſu gladiatorum prædictas auctoritates expendiſſe, quod fuit ſecundus error per me notatus loco ſuprà citato. In ſenſu verò gladiatorum loquutus eſt A. Hirtius de bello Africano inquiens: [Cæſar contra ejuſmodi hoſtium genera copias ſuas, non ut Imperator exercitum veteranum, victoremque maximis rebus geſtis, ſed ut laniſta tyrones gladiatores condocefacere &c.] Et in eodem ſenſu Suetonius in Julio Cæſare ait, lib. 1. cap. 26. [Gladiatores notos ſicubi infeſtis ſpectationibus dimicarent, vi rapiendos, reſervandoſque mandabat. Tyrones neque in ludo, neque per laniſtas, ſed in domibus per equites romanos, ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat.] Et Jul. Capitolinus in Marco Philoſ. Imp. de ejus filio Commodo inquit: [His moribus fuit, quibus nullus laniſta, nullus ſcenicus, nullus harenarius, nullus poſtremò ex omnium dedecorum, ac ſcelerum colluvione concretus.] Tertius denique Lipſii error fuit, dum ibidem injuſtè his verbis Prudentium reprehendit, nempè: [Pro ipſis gladiatoribus Prudentius uſurpat parùm propriè, imò impropriè.] At quis non ſtuperet de hac incauta Lipſiana calumnia contra tam benemeritum Eccleſię virum, cujus hymnis illa inoffenſo pede in pſalmodia uſa eſt? Quinimò ſe ipſum lædit, & contradicit Lipſius; nam ſi antea largo modo laniſtam gladiatorem ſignificare aſſeruerat; quare ergo Prudentium impropriè laniſtam pro gladiatore uſurpaſſe increpat? Sed videamus, utrùm rectè, an malè Prudentius hanc uſurpationem adhibuiſſet. Præbuerat, inquam, libellum Imperatori Symmachus Paganorum defenſor contra Chriſtianos, in quo inter alia hæc porrigebantur: [Quanto commodo ærarii veſtri Veſtalium Virginum prærogativa detracta eſt? Sub largiſſimis Imperatoribus denegatur, quod parciſſimi præſtiterunt. Honor ſolus eſt in illo veluc ſtipendio caſtitatis, ut vittæ capiti decus faciunt, ita inſigne ducitur ſacerdotii vacare muneribus &c.] Cui non minus eleganter, quàm nervosè reſponderat Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, ſect. 8. ac præcisè ſuper hoc Veſtalium caput. Oſtendit primò virtuoſam appellari caſtitatẽ, quæ in Chriſtianis Virginibus Deo dicatis reperitur, inquiens Verſu 146.

Sunt & Virginibus pulcherrima præmia noſtris,
Et pudor, & ſancto tectus velamine vultus,
Et privatus honos, nec nota, & publica forma,
Et raræ, tenueſque epulæ, & mens ſobria ſemper,
Lexque pudicitiæ vitæ cum fine peracta.

Ac deindè contraponendo Veſtalium vitia, earum opprobria demonſtrat. Mitto reliqua, ſed tantùm locum malè criticatum à Lipſio referam, ubi Prudentius Veſtalium immodeſtiam in gladiatoriis ſpectaculis deſcribit, ſic inquiens:

Pilento reſidens molli, ſeque ore retecto
Imputant attonitò virgo ſpectabilis Urbi,
Indè ad conſeſſum caveæ, pudor almus, & expers
Sanguinis it pietas, hominum viſura cruentos
Congreſſus, morteſque, & vulnera vendita paſtu
Spectatura ſacris oculis; ſed & illa verendis,
Vittarum inſignis phaleris, fruiturque laniſtis

O te-

O tenerum, mitemque animum! conſurgit ad ictus,
Et quoties victor ferrum jugulo inſerit, illa
Delicias ait eſſe ſuas &c.

Vides jam Lector, quàm immeritò ſit calumnioſus Lipſius in Prudentium, de quo ait ille impropriè uſum fuiſſe hoc vocabulo *Laniſtæ* in ſenſu gladiatoris; at ſi de ſpectaculis ſermo ejus erat, & gladiatores Laniſtæ per eundem Lipſium appellantur, quare ejuſdem Prudentii in eodem ſenſu uſurpationem parùm propriè, imò impropriè ibi appoſitam fuiſſe ait? Dicitur etiam *Laniſta* Gentilium Sacerdos, qui animalia mactat, de quo idem Prudentius, lib. 1. contra Symachum cecinit:

Credere monſtra Deos, quos ſanguinolentos edendi
Mos juvat, ut pinguis luco lanietur in alto
Victima, viſceribus multa inter vina vorandis.

Et Ennodius Ticinen. Epiſcop. dictione 2. pro dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum, ubi templum fuerat Idolorum, inquit: [Hìc antè fallacibus dedicata præſtigiis, & turpi pecudum cruore perfuſa veteres ſimulacra coluerunt &c. Hìc juvencum exta ſemivivis palpitantia motibus miſero inquiſitori futura cecinerunt. Hinc fumus ſordidis aerem ipſum polluit ſparſus per multa contagiis. Ad ultima hinc mactata per laniſtas hoſtiarum multitudo quidquid Deus eſt, effugavit, dum farra, ſanguis, thura, verutina Idolis exhibentur.] Accipitur item pro Hebræorum Sacerdote, in quo ſenſu Petrus Bleſenſ. ſerm. 46. inquit: [Eſt ergo caro Chriſti thuribulum aureum, in quo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ ſunt abſconditi. Hæc eſt urna aurea manna plena, quæ dum peteretur, erat in manibus laniſtarum.] Alludit ad Hebræorum Sacerdotes, de quibus Apoſtolus ait, in epiſt. ad Hebr. cap. 9.] Poſt velamentum autem ſecundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna &c. His verò ita compoſitis: in priori quidem tabernaculo ſemper introibant Sacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes &c.] ſic per laniſtam Sacerdotem hebræum etiam Ennodius præfatus in benedictione 2. cerei intellexit, inquiens: [In virtute tenemus quidquid colorata legis umbra promiſerat. Tempus eſt, quo corpora noſtra, vel animæ Redemptori Chriſto feriato mucrone dedicentur, quo ſalus per vulnera non queratur, quo Sacerdotis dextera laniſtæ opus abjuret.] Et clariùs in benedictione prima Cerei: [Procul hinc abjerit laniſta Judaicus, qui per cicatrices inguinum animas ſibi acquiſitas tot ſolet numerare, quot vulnerat. Chriſti noſtri libamina infucata ſimplicitate complentur. Peragit dedicationem corporis noſtri Crux, unde confeſſio.] Inſcriptiones igitur ab Auctore in m. ſſ. repertæ, ſuprà adductæ, nempè, *Sacerdos laniſta* nullo modo de Sacerdote Chriſtiano, ſed de hebræo, vel gentili intelligendę ſunt. Cæterùm alias inſcriptiones mihi non contigit invenire, niſi duas apud Gruterum, videlicet [P. Poetillus P. L. Syrus laniſta] pag. 33. nu. 1. & [Cn. Maetius Fœlix laniſta Auguſt. ibid. n. 2.] Vide *Criobolium*.

LANNA. FR. nomen corruptum in vita S. Gildæ, corrigi debet *Landa*, ideſt, territorium, à Saxonica voce *Land* in eodem ſignificatu; unde *Landgravius*, nempè terræ comes. [Quæ inſula uſque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur. In præfata vita.

LANOSITAS, lanugo. [Nam & de mari vellera, quæ muſcoſæ lanoſitatis lautiores conchæ comant. Tertull. de pall. cap. 3.

LAPIDES. Vide *Aſbeſtos*. *Chodchod*. *Chryſocolla*. *Enidius*. *Sylenites*. Mercurii in trivio cumulabantur. Vide *Acervus Mercurii*.

LAPSANA, agreſtes herbæ, ex græco λαψάνη, quod propriè herbarum haſtulam ſignificat: [Lapſana, ideſt, agreſtia olera, & herbas alias præter oleum conſueverunt edere. In vita S. Palæmonis.

LAPSUS, excipulus, ſeu naſſa, qua piſces capiuntur; in hoc enim inſtrumento facilem piſces habent ingreſſum, ſed egreſſum difficilem. [Tandem abjerunt ad lapſum, aſpicienteſque invenerunt eum ita refertum piſcibus &c. Greg. Turonen. in libel. S. Nicaſii.] Item ſignificat Apoſtatam. Vide *Stantes*.

LARCANX. Vide *Larnax*.

LARDARIUM. Cellarium; ſic in quodam antiquo Rituali Abb. Girmaldi legitur: [Oratio in lardario] aliquando *Laridiolum*, ſeu *Lardulum* acum, nempè, ſignificat, quo in carnibus aſſandis lardi fruſta tranſponuntur.

LARDARIUS, cellarius. Vide *Cellarius*.

LARGICA. FR. coxa, l. ſi quis homini, de convitiis.

LARNAX, λάρναξ, urna, capſa, repoſitorium, [Adduxerunt ſanctum corpus ejus cum canticis, & hymnis ſpiritualibus in ſextam regionem, & poſuerunt in onychinum larnacem. In vita Sanctæ Martinæ Virg. & Mart.] FR. in quodam m. s. antiquo in Archivio Baſilicæ Vaticanæ, cùm de Corporibus SS. Epiphanii & Concordii Martyrum agitur, quæ juxta corpus pręfatæ D. Martinæ jacebant, ſic habetur: [Ibi juxta arcum triumphalem poſuerunt in honorabilius larcancem S. Martinam; Epiphanius verò, & Concordius in ſingulis collocavit ſarcophagis Apud Torrigium de Cryptis Vaticanis ſecundæ impreſſionis, pagin. 551.] qui optimè *Larnacem* corrigit.

LARVA. Vide *Cervula*. *Maſca*.

LARUS, λάρος, avis marina, rapacis voraciſque naturæ; cap. 11. Levit.

LATERALIS. FR. concubina, ſic appellata eſt Bertrada illegitimè cum Philippo Galliarum Rege conjuncta. [Convenit etiam Rex, & lateralis ſua. Ivo Carnot. epiſt. 169.

LATERANENSIS ECCLESIA. Vide *Conſtantiniana Eccleſia*.

LATERANENSIS CARCER. Vide Cellarium in dict.

dict. *Cellarius. Incaſtello.* Lateranenſe Archivium olim copioſiſſimum. Vide *Arcibum.*

Lateranense Palatium. Vide *Conſtantiniana Eccleſia, Patriarchium.*

Laterculensis, tabellio, qui in laterculis notare tenebatur.

Laterculus, tabella, in qua feſta mobilia adnotantur, ut ſunt illa in Breviario appoſita. [Ut Sanctum Paſcha ſecundùm laterculum Victoris ab omnibus Sacerdotibus uno tempore celebretur. Concil. Aurelianenſe IV. can. 1. Diviſa enim obſervantia laterculorum paſchalis feſtivitatis interdum errorem parturit. Concil. Tolet. IV. can. 4.] Apud Tertullianum verò ſignificat tabellam, in qua magiſtratus notabantur; ſic enim contra Valentinianum ſcripſerat: [Ex eorum ergo laterculo, & in Reges, & in Sacerdotes allegare conſueverat.

Latina Signa, quid inter nautas ſignificent. Vide *Tufa.* Latinè loqui. FR. pro vulgari italica loquutione aliquando intelligitur. Camillus Peregrinus, de Principib. Longob. tit. fines Ducatus Benevent. ad Septentr. pag. 66.

Latrinarum Antista, meretrix. Vide *Frictrix.*

Latria. Vide *Dulia.* Vide Colideatus in dict. *Colideus.*

Latro. Vide *Derectarius. Emanſor. Pariſim. Phariſæus.*

Latrocinalis, furtivus; *Latrocinalem Synodum* appellavit Nicolaus Papa conciliabulũ per Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum anno 863. contra eundem Papam congregatum.

Laturarius, delator, ſic D. Aug. ſerm. 40. pauperes appellavit, quia elargientium eleemoſynas, ſeu eleemoſynæ meritum in cœlum deferunt. [Quid ſunt pauperes, quibus damus, niſi laturarii noſtri, per quos in cœlum de terra migramus? Si laturario tuo das, ad cœlum portat quod das.

Lavabo, Pſalmus in miſſa. Quando in ejus fine non dicitur Gloria Patri. Vide *Gloria Patri.*

Laudana, ornamentum aureum, vel argenteum, inſtar virgæ, quod ſuſpendebatur ante Altare, ita dictum, quòd ad laudem, & honorem Martyrum ponebatur; id ex opinione Calepini. [Fecit laudanas duas de argento penſantes libras octonas, quas poſuit ſupra rugas de presbyterio, ubi arcus de argento exiſtit. Anaſt. in Adriano.] Vide *Ruga.*

Lauda Sion Salvatorem, &c. Miſſæ ſequentia à quo compoſita. Vide *Proſa.*

Laudemium, ſolutio, ſeu penſio, quæ fit pro emphyteotici contractus renovatione. Aliqui tamen etymon trahunt à verbo *Laudo*, & alii à voce Longobardica *Landen*, ideſt, impoſitio, ſeu invitatio.

Laudes, ita denominatæ, quia in eis recitantur pſalmi *Laudate Dominum &c.* Vide Benedictiones, & laudes in dict. *Benedictio beatica.* Non verò ſicut putavit Durandus, quia incipiunt ab hymno *Te Deum.* Secundùm communem opinionem non diſtinguuntur à Matutino, ut variis rationibus in dict. *Horæ Canonicæ* probatum eſt, præter quas addendum etiam eſt, quòd Epiſcopus Diaconibus, & Subdiaconibus in eorum ordinatione ſolet imponere onus recitandi his verbis: [Dicetis nocturnum talis feriæ,] & non ait, *Dicetis matutinum*, ne comprehendat etiam laudes, quæ tamen ſeparari poſſunt à matutino, & tunc terminabitur hoc cum ſolita oratione currenti, in cujus fine dicetur *Benedicamus Domino.* Utrùm autem in tali caſu recitanda ſit Dominicalis oratio, unà cum ſalutatione angelica, ſicut in principio cujuſcumquæ horæ fieri ſolet; affirmativam partem tenet Navarrus, de orat. cap. 3. nu. 64. Nam laudes aſſerit eſſe à matutino diſtinctas, & quòd horæ canonicæ ſint octo. Alii tamen affirmantes horas canonicas eſſe ſeptem, ut viſum eſt ſuprà in dictione *Horæ canonicæ*, putant, quòd dicendum ſit in ejus principio *Pater*, & *Ave Maria.* Habent Laudes maximam cum Veſperis ſimilitudinem, ideo eiſdem prorſus cæremoniis, & ſolemnitatibus cani ſolent. Cærem. Epiſc. lib. 2. cap. 7. Item per Laudes nonnunquam Miſſæ Præfatio intelligitur. [In quibuſdam quoque Hiſpaniarum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum, (*nempè, epiſtolam*) decantantur. Concil. Tolet. IV. in quo talis ritus damnatur. Canticum *Benedictus* in laudibus poſitum. Vide *Canticum.*

Laudis, inſtrumentum muſicum, italicè *Leuto*, & à quibuſdam ſcriptoribus etiam *Leutus* appellatur: [Laude, tuba, cithara feſta coluntur. Gotifrid. Viterb. in Chron. par. 9.

Laudo. Vide *Pandoxo.*

Laudum. Arbitri ſententia ex communi conſenſu partium electi, terminus legalis eſt. Vide *Homologium.*

Lavina. FR. Lacuna, piſcina, Paulus Diac. lib. 1. hiſt. cap. 15. & lib. 23. cap. 23. Vide *Lama.*

Launegild. FR. ideſt, donum. [Donamus omnia ea parti veſtræ Longobardorum per Launegild receptum à vobis exiguum, & faciendum omnia exinde, quæ volueritis. In pacto DD. Neapolis cum Principe Landulfo I. apud Camillum Peregrin. de Princip. Longobard. pag. 324.] & Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 122. ubi *Launechilt* ſcribitur. Non ergo donum propter nuptias tantùm, ut Voſſius exiſtimat, vel donum propter maritum, ut Cornelio Margarino placet, ſed quodlibet munus ſignificat, ut ex pacto Landulphi ſuprà adducto liquet, quamvis donum propter nuptias quandoque ſignificet, ut in, l. ſi quando, de ſponſal, & in, l. ſi quis, de præſcript. & ibi Gloſſ.

Laura, Conventus, Monaſterium: ſed videtur fuiſſe aliqua differentia inter *Lauram*, & *Monaſterium*; nam ex Cyrillo in vita S. Sabæ *Laura* habitationem eremiticam pro Monachis fuiſſe colligitur, qui in anguſtis cellis ad inſtar Camaldulenſium, ſeu Carthuſianorum incluſi per totam hebdomadam vivebant à cæteris ſeparati, cum quibus tamen congregabantur in ſolis Dominicis diebus in Choro, & Refectorio. Etymon ta-

tamen hujus nominis græcum eſt λαῦρα, quod Pagum ſignificat; multitudo enim cellularum illarum invicem ſeparatarum ad inſtar Pagi videbantur. FR. Parùm conſona videtur differentiæ aſſignatio inter Monaſterium, & Lauram à Franciſco Quareſimo, tom. 2. lib. 6. Peregrin. 3. cap. 9. ex mente cujuſdam Græci, ut ipſe ait, adducta, nimirum, quòd *Laura* intelligatur Monaſterium, in quo ſolet excedere familia mille monachorum; nam præterquam quòd regulariter impoſſibile videtur reperiri poſſe in unico Monaſterio numerum tam exorbitantem, ac confuſionem generantem Monachorum; legimus etiam in vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii, quòd ejus Laura in Palæſtina non continebat, niſi quinquaginta Monachos; ſic etiam in Laura S. Geraſimi apud Surium ibidem, & Sophronium prat. ſpirit. cap. 107. quæ juxta Jordanis flumen erat, ſolebant ſeptuaginta Anachoretæ habitare: & licèt in Laura S. Sabæ aliquando mille Monachos habitare contigerit; in ejus tamen exordio non erant pluſquam ſeptuaginta, ut ex Cyrillo in ejus vita colligitur. Vide Jo. Stephanum Menochium in ejus ſtoreis, par. 4. cent. 8. cap. 54. ubi diffusè de his Lauris egit. Euagrius tamen, lib. 1. cap. 21. inquit, Eudociam Imperatricem multas Lauras in Palæſtina erexiſſe, in quibus degentes omnia in communi habebant, exceptis aliquibus voluntariis pœnitentiis, de quibus. Vide *Yperthesmus*. Licèt aliam ſpeciem Monachorum hic Author ibidem fuiſſe narret, qui ſiquidem ſeparatim vivebant, de quibus ita ſcribit: [Alii autem aliud ingrediuntur vivendi genus, idque diverſum à ſuperioribus. Nam ſe ſeparatim in ædiculas concludunt, quæ tantum habent latitudinis, altitudiniſque, ut in illis neque corpore erecto conſiſtere, neque ſe liberè inclinare poſſint. Quorum alii, ut eſt apud Apoſtolum, in ſpeluncis, & cavernis vitam aſſiduè degunt, unàque cum beſtiis habitant, & in quibuſdam occultis, & ignotis terræ latibulis Deo precationes adhibent. Quin etiam alius vivendi modus à nonnullis eorum excogitatus eſt, qui omnem fortitudinis & vim ſuperat; etenim viri, ac mulieres in ſolitudinem ardoribus efferveſcentem ſe abdunt, & ſolis illis membris, quæ naturæ ſerviunt neceſſitati, obtectis, reliquum corpus frigoribus immenſis, & fervidis aeris caloribus nudum exponunt, æſtu æquè, atque algore contempto; eò accidit, quòd alimentis, quibus homines veſci ſolent, penitus ejectis, depaſcuntur terram; unde, βόσκοι, ideſt, pabulatores appellantur &c.

Lauratum. Imperatoris imago lauro coronata [Lauratis, & iconibus, quæ mittuntur ad Civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis, & incenſo, non cera perfuſam tabulam, ſed Imperatorem venerantes. Optat. Milevit.] ſic etiam Chriſtiani non coloratas telas, ſed repræſentatos in eis Sanctos colunt, & thurificant, de quo cultu. Vide *Dulia*. *Iconomachus*. Has imperiales imagines Sophronius in epiſt. ad Leonem Papam, & Concil. Chalcedonenſe *Laurata Sacra* appellat. Vide an. 603. num. 1. in Baronio.

Laureatus. Vide *Baccalaureus*.

Lauretana Domus. Vide *Evangelium*. *Gloria in excelſis*.

Lauretanæ Litaniæ. Vide *Litaniæ* in fine.

Laus Tibi Christe, verba, quibus in fine Evangelii reſpondetur, quorum qui primus inter ſcriptores mentionem faciat, eſt Burchardus; antiquitus tamen variè reſpondebatur, qui enim *Amen*, qui *Deogratias*, qui *Benedictus, qui venit in nomine Domini* dicebant. Durand. lib. 4. cap. 24. In feria ſexta Paraſceve non dicitur ob memoriam improperiorum Chriſti.

Laus Tibi Domine &c. Dicuntur hæc verba in principio horarum loco *Alleluja* à Dominica Septuageſimæ uſque ad Paſcha ex decreto Alexandri Papæ II. Gemin. lib. 4. cap. 117. Baron. ann. 1073. & ſignificant idem, quod *Alleluja*; nihilominus in ſignum mœſtitiæ pronunciantur latina lingua, quæ inferior, & humilior eſt hebraica. Alcuin. cap. de Septuageſima.

Lausiaca. Λαυσιακή, ſic appellatum fuit Palladii opus, quod Patrum geſta continet, quia à Lauſo Præpoſito ſcripta fuerant, ſolebatque in determinatis temporibus legi, ut ex Triodio habetur.

Lautia. FR. pro azymeſis hebræorum. [Si quis Epiſcopus &c. cum Judæis jejunaverit, aut lautia feſti, nempè azyma &c. S. Clemens in can. apoſtol. can. 69.] Antiquitus etiam *Lautitia* dicebatur farina ex tritico aqua conſperſa. Feſtus. In alio ſignificatu apud Latinos. Vide *Xenoparochus*.

Lazarus. FR. dicitur primus inferni proditor à Gloſſa in can. quantuslibet. de pœnit. diſt. 1. Vide *Loculatus*.

Lazul, Armeniam, & lapidem ſignificat. Vide *Chryſocolla*.

Lazzus. Vide *Lidus*.

Lebitonarium, & *Lebiton*, ſeu *Leviton*, & *Levitonarium*, græcè λεβιτωνάριον, & λεβιτών, ideſt, tunica ſine manicis, qua monachi Ægyptii utuntur. [Nihil habent in cellis præter pſiathium, & duo lebitonaria, quod Ægyptiis monachis genus veſtimenti eſt ſine manicis. Hieronym. in præfat. ad regulam S. Pachomii. Levitonarium eſt colobium ſine manicis, quali Monachi Ægyptii utuntur. Iſidor. lib. 19. cap. 22. Induuntur autem noctibus levitonis lineis præcincti lumbos. Dionyſius Exiguus, in Vitis Patrum.] FR. Puto hanc tunicam *Levitonarium* ſeu *Leviton* à levitica tunicella dictam fuiſſe; antiquitus enim tunicella ſine manicis erat, ut dictum eſt in dict. *Colobium*.

Leccator. FR. guloſus [Ante converſionem leccator opere, vino, & teſſeribus dedicatus totus. Cæſarius Heiſterbachenſis, lib. 4. miracul. cap. 6.] corrigendum tamen eſt *Teſſeris*, loco *Teſſeribus*. *Lecca* eſt proprietas lingendi; inde *Leccacitas*, *Leccator*, & *Leccatrix*. Leccator reperitur etiam in Gloſſa Iſidori.

Lectarium, lectiſternium, lecti utenſilia. [Lecti-

ctaria verò ipſa ſimplicia ſint, in regul. S. Cæſariæ Virg.] Dicitur etiam *Lectuale*, vel *Lectiſternium* in Chronica Ciſtercien. [Lectualia, vel lectiſternia moderata diſpenſatione Magiſtri unuſquiſque habeat.] FR. in Clement. de ſtatu Monachorum, cap. 1. etiam *Luctiſternium* dicitur. Vide *Stratilectilium*.

Lecticarius, libitinarius clericus, à ferenda lectica, ſeu ſandapila ita dictus. Vide ſynonyma in dict. *Foſſarius*.

Lectio, tam in Miſſa, (quæ aliàs epiſtola dicitur) quàm in officio divino ita appellatur, quia legitur, & non canitur. Durand. lib. 5. cap. 2. Lectiones Breviarii collectæ ſunt à D. Hieronymo, qui librum compoſuit Lectionarium, ſive Comes S. Hieronymi appellatum. Legendæ, ſeu vitæ Sanctorum, quæ ponuntur in ſecundo Nocturno à Paulo Diacono, & ab Uſuardo juſſu Caroli Magni compoſitæ fuerunt; ſed quæ hodie habentur, juſſu Clementis VIII. à Baronio, & Bellarmino correctæ ſunt. Lectiones, quæ recitantur in triduo hebdemadæ Sanctæ, non habent titulum, quia Eccleſia in illo triduo orbata videtur ejus titulari, & capite Chriſto Jeſu. Gem. lib. 3. cap. 89. Rupert. cap. 9. lib. 7. Et Sabbati Sancti lectiones etiam non habere titulum Alcuinus ait, quia in illo die cœcitas catechumenorum, qui nondum illuminati ſunt, denotantur. Nec dicitur, [Tu autem Domine miſerere nobis,] quæ verba in fine lectionum totius anni ideo dicuntur, ut à Domino venia poſcatur de defectibus in legendo commiſſis. Rupertus, lib. 1. cap. 13. Et ideo flexis genibus dicuntur. Cærem. Epiſc. lib. 2. cap. 5. In quorum fine oſculatur Epiſcopi manus, ſi aderit; exceptis tamen Canonicis, qui hanc cæremoniam non tenentur adhibere. In lectionibus etiam officii Defunctorum non dicitur *Jube &c.* nec *Tu autem &c.* in aliquibus tamen Eccleſiis ſolent terminari his verbis [Beati mortui qui in Domino moriuntur.] Durand. lib. 7. cap. 35. Antiquitus antequam legi incepiſſet lectio, Diaconus ſilentium obſervari monebat. [Facto autem ſilentio, ſcripturarum ſunt lecta divina ſolemnia. Aug. de Civit. Dei, lib. 22. cap. 8.] Et Iſid. lib. 1. de Eccleſ. offic. ſubjungit: [Ideo & Diaconus clara voce ſilentium admonet.] Quod adhuc in Eccleſia græca obſervatur, ubi Diaconus ante lectionem alta voce profert προσέχωμεν, ideſt, *Attendamus*, quod ab ipſo Sacerdote in defectu Diaconi dicitur, & in Eccleſia Ambroſiana antè lectionem elata voce dicitur, [Silentium jubere, habete ſilentium.] Antiquitus antè lectionem auditores ſignabant ſe crucis ſigno: [Cùm lectio legitur, facto ſilentio, æquè audiatur à cunctis, nam & ſi tunc ſuperveniat quiſque, cùm lectio celebratur, adoret Deum, & præſignata fronte, aurem ſollicitè accommodet. Iſidor. lib. 1. de divin. off. cap. 10.] Lectio audiebatur ſedendo, ſicut etiam nunc fit. Amalar. de Eccleſ. off. lib. 3. cap. 10. Græci tamen ſtant, dum lectiones novi teſtamenti leguntur, & ſedent in lectionibus veteris teſtamenti. In Matutino Nativitatis Domini, quando occurrit gladium à Pontifice benedici unà cum ejus pileo, Dux ſi præſens fuerit, debet canere quintam lectionem ſuperpellicio indutus, ſuper quod cingit gladium, & ſuperinduitur pluviali albo, cujus apertio, ſeu ſciſſura erit à latere dextero, & caput pileo tectum habet, quod tamen detegit, & adſtanti miniſtro conſignat, dum lectionem canit: ſed antequam incipiat, & ſolitam benedictionem poſtulet, gladium evaginabit, quo ter percutiet terram, terque vibrabit in aerem, & ſuper ſiniſtro brachio illo deterſo, in vaginam reponet, atque finita lectione præfatis paramentis exuitur. Sed ſi contingit eandem cæremoniam Imperatoris fieri, tunc eiſdem paramentis indutus erit; ſed pluviale more ſolito, ac rectè antè pectus gerit, pileoque non tegitur, cùm ſit ducale inſigne; illum tamen in manu ejus ſcutiferi ferunt: itaque ſic indultus Imperator incedit ad canendam lectionem, quæ erit octava, nempe, [Exiit edictum à Cæſare Auguſto &c.] duobus Cardinalibus Diaconibus aſſociatus, & facit antè lectionem ſupradictam cæremoniam evaginans gladium &c. ſic in praxi obſervatum fuit tempore Pauli Papæ Secundi cum Imperatore Federico III. de anno 1468. Si verò Imperator noluerit integram lectionem canere, ſufficit ut uſque ad homeliam proferat, quam ſubindè unus ex duobus aſſiſtentibus Cardinalibus Diaconibus perficiet. Itaque in Nocte Nativitatis Domini à Pontifice gladius, & pileus benedicuntur, qui deindè alicui ſupremo Principi dono mittuntur, ad denotandum, quòd ſæcularis poteſtas, & adminiſtratio juſtitiæ gladii à Regum Rege recipi debeat, pro cujus recta adminiſtratione indigent regnantes Spiritus Sancti directione, ideoq; pileus mittitur, in quo margaritis columba eſt effigiata: quæ myſteriorum ſignificationes à Reginaldo Cardinali Polo in quadam epiſtola Regi, & Reginæ Angliæ miſſa, quibus Julius Papa III. gladium, & pileum in Nativitatis nocte benedictos miſerat, explicantur. In Capella Papali duodecim lectiones Sabbati Sancti in Miſſa papali leguntur græcè, & latinè; ſicut etiam in eadem Miſſa papali ſemper Epiſtola, & Evangelium in utraque lingua canuntur: idem faciebat Conſtantinopolitanus Patriarcha, ut ex epiſtola Nicolai Papæ ad Michaelem Imperatorem data liquet, in qua Papa oſtendit Imperatorem malè ex contemptu linguam latinam appellaſſe barbaram.

Lectionarium. Vide *Breviarium* in fine. *Epiſtolarium*. *Lectio*.

Lectiuncula. Vide *Capitulum*.

Lectisternium. Vide *Lectarium*.

Lector, qui lectoratum eccleſiaſticum ordinem habet, cujus officium eſt lectiones recitare, & antiquitus legebat etiam epiſtolam in Miſſa, Concil. Tolet. I. ſicut etiam nunc inter Græcos. Vide *Anagnoſta*. A Balſamone appellatur, λιτὸς παπᾶς, hoc eſt, ſimplex presbyter. In Africana Eccleſia lector ſolebat ſuper ambonem legere Evangelium, ut ex epiſtolis S. Cypriani colligitur, nimi-

mitum, ex epiſtola 33. in qua de Aurelio lectore, & epiſt.34.in qua de Celerino lectore mentionem facit. FR. lector etiam intelligitur Magiſter, qui in aliqua univerſitate doctrinam aliquam docere tenetur, quibus Magiſtris crepitaculum à Gloſſa pulſatur, in can. Ponderet unuſquiſque, diſt. 50. §. docuit, ſub hoc tono: [Doctorem ſe promiſit, & ſic eo ipſo, quod quis promittit ſe velle docere, Deo obligatur &c.] Lectores enim nedum promittunt, ſed jurant ſe docere. Item *Lector* Notarius dicitur. Vide *Notarius*.

LECTRICIUM, lectorium. [Accipit Diaconus textum S. Evangelii, quod bajulans ad lectricium &c. Rup. de div. off. cap. 26.] & ab Iſidoro *Lectrum* appellatum eſt. Synonyma. Vide *Ambo*.

LECTORIUM. Vide *Ambo*.

LECTUALIA. Vide *Lectalium*.

LECTULARII, dicuntur infirmi diù in lecto jacentes. Item Medici, qui circa infirmorum lecta verſantur. Vide *Clinicus*.

LECTUS. FR. campus, planities. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 218.

LEDO, maris æſtus. [Semper peragitur, & per alternatas hebdomadas ledonis, & malinæ viciſſitudo comitatur. De mirabilib. Sacræ Scripturæ, cap. 7. inter opera D. Aug.] In quodam autem pervetuſto Martyrol. m. s. *Lido* legitur. [Friſones, ubi martyrum ſanguis erat effuſus, aggeſta terra collem excitarunt propter lidonis & malinæ quotidianæ eruptiones ex maris æſtu quotidiano provenientes, ubi Eccleſiam extruxerunt.

LEGATIA, legatio: [Præterea Dominus Papa conceſſit Rogerio Eboracenſi Archiepiſcopo Legatiam in Scotia. Rog. annal. tom. 2.

LEGATARIUS, Nuncius, Miſſus: [Legatarius animi felle commotus, quòd Abbas loci ſibi non dediſſet occurſum. Flodoardus, lib. 1. cap. 25.

LEGATUS, miſſus, aut nuncius. Inde *Legatus à latere*, Pontificis miſſus, qui ſolet eſſe Prælatus, & ut plurimùm Cardinalis. Dicitur A *latere*, quia ſumit inſigne ſuæ juriſdictionis, & facultatis ſtans à latere Pontificis ſub ejus baldachino, quem Græci *Legatum à facie* appellant: [Legati qui à facie dicuntur, qui & particularem habent juriſdictionem. Balſamon in ſextam ſynodum.] Item etiam Legati Principum *A latere* dicebantur: [Quatenus præſente miſſo noſtro illuſtri viro illo, quem ex noſtro latere illuc pro hoc direximus. Marculf. lib. 1. formul. cap. ult.] Sed hæc formula antiquiſſima apud Sedem Apoſtolicam fuerat, ut ex D. Greg. Regiſtro, lib. 12. epiſt. 12. colligitur, ubi ſic habetur: A quo cùm veneritis, quem à latere noſtro tranſmiſimus, eas poſſit accipere] FR. Cardinalis legatus à latere novem habet privilegia. Vide Gloſſam in extrav. cap. unic. de præbendis. Et hìc in dict. *Cardinalis* :||: Multæ legatorum ſpecies creantur, alii, qui ad ſponſalitia Principum mittuntur, alii ut Baptiſmalem cæremoniam pro Regum primogenitis celebrent, alii ad gubernandas ſtatus Eccleſiaſtici provincias, ſive ut præſideant in Oecumenicis Conciliis: [Cùm enim propter cauſam fidei, quam Eutyches perturbare tentavit, de latere meo mitterem, qui defenſioni veritatis aſſiſterent. S. Leo Papa, epiſt. 14 ad Fauſt.] Sed in rigore *Legati à latere* illi tantùm dicuntur, qui à latere Pontificis ſolemnibus ceremoniis creantur, & pro aliquo publico Chriſtianitatis negotio ad Reges mittuntur. Item ſunt & *Legati nati*, metropolitani, nempè, qui ratione Eccleſiarum, quas poſſident, annexa ex privilegio hac dignitate fruuntur, ut ſunt in Anglia Eboracenſis, ſeu Cantuarienſis Archiepiſcopus; in Gallia Rhemenſis: in Italia Ravennatenſis, & Piſanus Archiepiſcopi; & ſic alibi alii, quorum tamen Privilegia nonniſi ad facultatem ordinariam Archiepiſcopi, ſeu Primatis extenduntur; nam nequeunt ferre Crucem extra Provinciæ limites, can. antiqua, de privileg. & exceſſ. lib. 5. decretal. Nec poſſunt clericorum publicos percuſſores abſolvere, cap. 9. de offic. legati, lib. 1. decretal. tit. 30.

LEGES. Vide *Lex*.

LEGIBUS, pro legitimè. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, &c. in Conſt. Caroli Magni, lib. 3. cap. 45.

LEGITIMUM. Vide *Canon Miſſæ*.

LEGITIMUS FILIUS. Vide *Fulboran*.

LENTICULUM, vaſculum ad conſervandum oleum, de quo ſæpè in S. Scriptura, à forma lentis ita denominatum.

LENTO. FR. laxo, negligo. [Ut ea, quæ ei à nobis mandata ſunt, diſtrictiùs exequi, & nulla debeant occaſione lentari. D. Greg. in Regiſtro, lib. 10. epiſt. 35.

LEONINUS VERSUS. Vide *Verſus Leoninus*.

LEPORARIUS, canis lepores inſequens. Matth. Pariſ. in Vita Abbatum.

LEPRA, morbus. Vide *Elephantinus morbus*. FR. lepræ ſpecies ſunt quatuor, quæ in Levit. cap. 13. Dominus per Moyſen præceperat oſtendi Sacerdotibus, §. ex his poſt can. 60. de pœnit. diſt. 1. & ibi Gloſſa.

LEPTA, moneta. Vide *Talentum*.

LETHARGICI. Vide *Nyctages*.

LETHE, λήθη, carcer in Perſide. [Et deſcendens in Perſidem retruſus eſt in carcerem, qui appellatur lethe, ideſt, oblivio. S. Joannes Eleemoſynarius cap. 25.

LEVA. FR. ſignificat direptionem, & expoliationem. Leo Oſtienſis in Chron. Caſin. & Petrus Damianus.

LEVAMENTUM, cymba, qua levantur onera ab ingentibus navibus onerariis: [Et tertia feria venit ad me omnis clerus, & multi erant, qui ſe paraverunt ad navigandum mecum, qui res ſuas jam immiſerant in ea, quæ vocabantur levamenta. Anaſtaſ. Biblioth. in exilio S. Martini Papæ, & mart.

LEUCOTHEA, aurora, λευκοθέα, ideſt, aurora, ſeu Dea Matuta, ita à candore denominata: [Revertente leucothea planè ſequentis diei. In vita S. Vincentii Presb.

LEU-

Leudes, Regis familiares. [Chlotarius cum proceribus, & leudibus Burgundiæ Trecaſſinis conjungitur. Greg. Turon. lib. 9. cap. 54. Burgundiæ Barones verò tam Epiſcopi, quàm cæteri leudes timentes Brunichildem. Ibidem cap. 41.

Levigabilitas, alleviatio. [Super infirmitatis ſuæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulùm levigabilitatem, de miraculis S. Majoli, lib. 2. cap. 33.

Levita, & *Levites*, de tribu levi, apud quos in veteri teſtamento erat hæreditarium ſacerdotium; ſed in novo teſtamento Diaconum ſignificat. Vide *Diaconus*.

Leviathan. Vide *Behemoth*.

Leviton, & *Levitonarium*. Vide *Lebitonarium*.

Lex. Vide *Evva*. FR. & per antitheſim. Vide *Exlex*. Leges Gothorum, & Longobardorum. Vide *Auricabeones*. Lex Saxonica, & Francigena. Vide librum 4. decretalium, tit. 1. cap. 1. Lex mundialis, ideſt, civilis, can. Prima, 16. quæſt. 3. *Leges rubræ* dicuntur Rubricæ ex eorum titulis, quia rubro colore ſcribuntur. *Lex ſenſualitatis*, [Si Paulus vidit legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuę, & captivantem in legem peccati, can. ſi Paulus 32. quæſt. 5.] Ubi Gloſſa inquit: [Aliam legem, ideſt, ſenſualitatem, ſive concupiſcentiam, quæ dicitur lex, quia ligat, & trahit ad peccatum: unde dicit alibi, Ago quod nolo in legem peccati, ideſt, peccatum, quia ligat hominem] Lex Eccleſiaſtica conſiſtit in canonibus, de quibus ſuo loco actum fuit. Item *Statuta*, quæ eadem ſunt ac *Motu proprio*. Item *Decretales*, quas hodie *Reſcripta* dicimus. Gloſſa in proœm. decretal. §. conſtitutiones, & Baron. an. 142. nu. 9. Suntque ad ſimilitudinem annotationum Principum, quia [Annotatio dicitur ſcriptura, quam Imperator proprio animi motu facit de aliquo negotio, nemine rogante. Gloſſa in can. Dicenti, 25. quæſt. 2.] Vide *Præceptum*. Pragmatica eſt ſæcularis conſtitutio, quæ ventilata eſt coram Principe, & de hoc facta eſt ſcriptura. Gloſſa in can. dicenti 25. quæſt. 2. Vide *Pragmaticus typus*. Dicitur etiam *Pragmatica* Eccleſiaſtica Sanctio, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 1. Cæterùm leges nullum benè facere cogunt; ſed malè facere prohibent. Gloſſa in cap. 8. de off. Jud. ordinar. Item deceptis, & non decipientibus ſubveniunt, lib. 3. decretal. tit. 19. cap. 8. & tit. 24. cap. 8. Utrùm autem lex recens deroget antiquam? dic quòd non, niſi expreſsè derogatur. Argumentum ex can. hoc ipſum 33. quæſt. 2. ubi ſic ait: [Illius ſententia magis teneatur, cujus antiquior, & potior extat auctoritas] Idem etiam habetur in can. Domino Sancto, diſt. 50. in fine, & ibi Gloſſa.

Libacunculum. Lacrymatorium vas, italicè *Lambicco*, ex græco λείβω, ideſt, ſtillo. [Proinde habe, ac ſi ſtillicida mellis de libacunculo venenato. Tertull. de ſpect. cap. 27.] ſed in aliquibus codicibus juxta ſtylum illius temporis, v, pro, b; ponitur, ideſt, *Livacunculum*.

Libatorium, locus, in quo oblatio fiebat. Item vas oblationis.

Libellarium, proceſſus ſcripturarum. [Similiter & hi, qui conſequentes erant ei, ſtupentes, accepto libellario, ſeriatim cuncta dicta à Beato viro conſcribentes, receſſerunt. Anaſt. Biblioth. in exilio S. Marcelli Papæ.] Vide *Libellus*.

Libellarius. Vide *Tremiſſis*. Item colonaticum canon, ſeu ſolutionem penſionis ſignificat. [Sive ipſi tenebant, ſive libellario nomine ad cenſum pleriſque conceſſerant. Chron. Caſin. lib. 1. cap. 7.] Vide *Canon*. *Colonitium*. *Libellus*.

Libellaris; marſupium, ſacculus. [Interim ut erat acris ingenii, filiam ejus deſponſare deſiderans, loricam, ut ferunt, in libellari, quo chartæ abdi ſolent, recondit, dicens mulieri, conjugique Urſi, quia multitudinem aureorum meorum ampliùs, quàm ſexdecim millia in hoc libellari reconditam tibi commoneo, quod tuum eſſe poterit, ſi mihi filiam tuam præſtiteris deſponſari. Gregor. Turon. lib. 4. hiſt. c. 41.] Ubi aſtutiam illius refert, qui in ſacculo loricam ferream oſtenderat, ſimulans eſſe monetam, ut ſic commodè uxorem ducere poſſet. FR. ſed hæc lorica dum in ſacculo includebatur, ex lamellis eam compactam fuiſſe oportet.

Libellatici, lapſi in idololatriam ob martyrii timorem, qui duplicis generis erant; aliqui enim dicebantur *Sacrificati*, *Sacrificiati*, & *Thurificati*. Vide *Thurifico*. *Thurificatus*. Thurarius in dict. *Exſufflo*. Et communi nomine *Idololatræ*; alii *Libellati*, & *Libellatici*; alii *Mittentes*. Sacrificati dicebantur qui ſacrificia Idolis præſtabant. Thurificati, qui thus Idolis dederant. Idololatræ, qui Idolis tribuerant aliquem publicum religionis cultum. Libellatici autem, quos pudebat manifeſtè fidem Chriſtianam negare; ſed occultè id per ſe, vel per alios præſtabant, & ſic ab inſectationibus per magiſtratus libellum ſecuri reddebantur, mediante pecunia. Mittentes, qui incenſum tantùm in ignem mittebant, uti fecit S. Marcellinus Papa. Baron. an. 253. nu. 18. & 19.

Libellensis. Vide *Regeſtum*.

Libellus. FR. Scriptura, in qua continetur res, quæ petitur, & cauſa petendi, & nomen actoris, & rei, & coram quo Judice. Multipliciter *Libellus* dicitur, ſcilicet, *Reclamationis*, ſeu *Poſtulationis*, qui datur in civilibus actionibus. Gloſſa in tit. de libelli reclamation, e cap. 1. Semper autem offerendus eſt libellus Judici, & per ipſum reo, ut ipſe reus poſſit deliberare, 3. quæſt. 3. can. Judicia, §. offeratur. Item ſemper debet dari in ſcriptis, tit. de libelli oblat. cap. 1. & in authent. offeratur. Cod. de lit. conteſt. & in decretal. de probat. cap. quoniam contra. Quod debet fieri in principio litis, d. Authent. §. offeratur. Non eſt tamen neceſſarius libellus in judicio de plano procedente. Vide *Judicium de plano*. De libello famoſo. Vide *Conteſtatio*. Item libellus conventionalis, de quo Gloſſa in cap. 3. de libelli oblat. Item *Libellus* ſignificat canonem, colonaticum, libellarium, quod Itali *Livello* vocant, de quo ſæpè D. Greg. in ejus Regiſtro hoc modo, *Libellos facere*. Vide *Canon*. *Colonitium*. *Libellarius*.

Li.

Et dicitur etiam Livellus. [Tam fictus, quàm livelli, vel emphytheuſis, aut feudi nominibus poſſidentur &c. Bull. Caſin. tom. 2 conſt. 352.] Item libellus ſignificat Miſſale. Vide *Miſſalis*. Item libellus officialis. Vide *Rituale*.

Liber Officialis. Ita à Radulpho appellatum fuit Officium divinum. Vide *Officium divinum*.

Liber Pastoris. Vide *Hermes*.

Liber Mysteriorum, & *Liber Sacramentorum*. Vide *Miſſalis*.

Libera, inferiorum pars, quæ penes Theologos Sanctorum Patrum limbus dicitur, ubi Chriſtus in triduo mortis deſcendit: [A quo boni immunes ſunt tantùm, quòd in inferno erant, ſed in ſuperiori quaſi in libera. D. Ambroſ. in epiſt. ad Rom. cap. 1.] Fortaſse ita dicitur, quia locus libertatis futuræ erat. Sed hæc commentaria S. Ambroſii minimè fuiſſe probat Bellarm. de Scriptoribus Eccleſ. in Ambroſio, & planè videntur eſſe alterius, ac linguæ græcæ parùm periti.

Libera Nos Quæsumus Domine &c. preces in Miſſa poſt orationem Dominicalem poſitæ. Vide *Emboliſmus*.

Liberalis. FR. ideſt, homo liber, & ingenuus. [Quantum denotavi, paſſivitas offert, libertinos in equeſtribus, ſubverbuſtos in liberalibus, deditirios in ingenuis, rapaces in urbanis, ſcurras in forenſibus, paganos in militibus. Veſpilo, leno, laniſta tecum veſtiuntur. Tertull. de pallio, c.4.

Liberator. Vide *Remediator*.

Liberi. FR. non modò filii, ſed deſcendentes uſque ad trinepotes intelliguntur, & ultrà, l. fin. §. parentes, ff. grad. cogn. l. liberorum, 220. ff. verb. ſign. l. liberos, 10. ff. Senat. Gloſſa in Clement. de Baptiſmo, §. Liberi. Regulariter tamen *Liberi* dicuntur qui ex libero matrimonio orti ſunt, can. liberi 32. quæſt. 4.

Liberor. Vide *Remedior*.

Liberum Arbitrium. Vide *Autexuſion*.

Libitina, funerale, mortuorium. [Sed cùm libitinam flerent omnes. Sidon. lib. 1. epiſt. 8.] Item aliquando feretrum ſignificat. [Sed nullo conamine quieverunt elevare libitinam. In vita S. Gudulæ Virg.

Libitinarii, funerarii. Vide *Foſſarii*. *Laborantes*. *Porticani*.

Libitinensis, Theatri porta. Vide *Sanavivaria*.

Libitudo, voluntas, deſiderium, complacentia. [Cùm non ſit in eorum arbitrio, & poteſtate, cùm voluerint Abbatem deponere, & alium ad libitudinem ſuæ voluntatis inſtruere. Flodoard. lib. 4. c. 7.

Libra. FR. moneta, quæ italicè *Lira* dicitur: [Et expenſas, & damna tali occaſione ſecuta taxatione juramento præmiſſo in mille libris uſualis monetæ prædicto Epiſcopo ſententialiter duximus condemnandum, lib.4. decretal. tit.36. c. 7. & tit. 37. c. 9.] Vide *Marca*.

Librarius. Vide *Antigraphus*. *Antiquarius*.

Libriger, libros, vel librum gerens. [Iterùm *Hierolexicon Magri*. poſtulaſti per eundem librigerum, ut tibi pluribus, ſi poſſim, ſcriptis eſſem moleſtior. Paulin. epiſt. 9. ad Sever.

Liburia. FR. Provincia in regno Neapolitano, quæ vulgariter *Terra di Lavoro* dicitur. [Guido &c. in Gariliano caſtrametatur &c. Is autem appropians ad pontem, qui Theudemundi vocatur, caſtrametatus reſedit aliquandiù, & ablato ex Liburia frumento, aliiſque victualibus delatis ad Capuanos &c. Eremperti Epitome, an.878. Sicut ſacramento pollicitus fuerat, & Liburiam, & Capuanam ſub jure jurando illi conceſſit. Ibid. an. 886.] ac ſæpè idem de hoc vocabulo in ea ſignificatione.

Licentiatus. Vide *Baccalaureus*. *Lyta*.

Liciatorium, lignum, ſeu axis, ſuper quem in telario involvuntur fila texenda. [Haſtile autem haſtæ ejus erat quaſi liciatorium texentium, 1. Reg. cap. 17.] Licia enim ſtamina ſignificant aliquando. FR. Italicè *Subbio*, ſic italus poeta Franc. Petrarca, verſ. 201.

Perche delibrando hò poſto al ſubbio
Gran parte homai della mia tela breve.

Et verſ. 442.

Poi con gran ſubbio, e con mirabil fuſo
Vidi tela gentil teſſer Cleante.

Licium. FR. Civitas, & Provincia in Regno Neapolitano, quæ vulgò *Lecce* dicitur: [Tancredus comes Licii, qui apud Trojam cum quibuſdam aliis juraverat fidelitatem Conſtantiæ Uxori Henrici Regis Theutonicorum. Anonym. Monach. Caſin. in Chron. an. 1190.

Lida. Famula, [Si quis lidam alienam in conjugium ſociaverit, in lege ſalica, tit. 15.

Lido. Vide *Ledo*.

Lidus, homo mediocris conditionis inter liberum, & ſervilem ſtatum, qui aliquo proprio fruitur, ſed cum obligatione alicujus ſervitii, ex *Laſſen* Germanico verbo, quod tolero ſignificat, cùm ſit quaſi relaxatus. Ab aliquibus tamen ſcriptoribus habetur *Litus*, *Lazzus*.

Liga, italicè *Lega*, confœderatio.

Ligantia. Vide *Ligius*.

Ligatura. Vide *Annulus*.

Ligius, & *Ligia*. Vaſſallus, & vaſſalla, ideſt, ligatus, & aſtrictus. [Quòd in coronæ ſuæ diſpendium Comitem S. Ægidii in ligium hominem recepiſti. Petrus Bleſenſis, epiſt. 153. Nam illa die filii Petri Leonis omnes ſimul humiliaverunt ſe ad pedes Domini Papæ, & facti ſunt homines ligii ejus, juraverunt ei ligiam fidelitatem. Idem epiſt.320.] ſic in abſtracto reperitur *Ligantia*, ideſt, vaſſallagium. [Deteſtabile quippè eſt in Monacho, ut ſub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo poteſtatis habeat feuda, ſervos, & ancillas, homagia, fidelitates, atque ligantias. Item Bleſen. epiſt.102. FR Gloſſa tamen in Clementina de Appellationibus, c 2. §. Homo ligius, aſſignat aliquam differentiam inter *Ligium*, & *Vaſſallum*.

Lignamen. FR. Lignum, vel navis. [Ut qui glorientur nomine Chriſtiano, Sarracenis arma,

ferrum, & lignamina deferant galearum, lib. 5. decretal. tit 6. c. 6. Et in extrav. Jo. XXII. de Judæis, & Sarracenis, c. unico.

Ligo, *onis*. Vide *Foſſorium*.

Limbus, fruſtillum ſerici panni, quod in parte anteriori, & poſteriori Albæ, & in ejus manicis ſuebatur, de quo in dict. *Alba* dictum eſt. Vide *Liſta*. *Periclyſis*. Limbus, ideſt, pars inferioris terræ. Vide *Libera*.

Limenarcha, λιμενάρχης. FR. Maritimi portus Præfectus, l. 1. & 2. Cod. Quæ res export. non debet. Ubi Accurſius perperàm Cuſtodem limitum, & terminorum Imperii exponit; nam ſi hæc vox fuiſſet latino-græca, ut ipſe exiſtimat, dici deberet *Limitarcha*. Hoc autem vocabulum compoſitum eſt ex binis græcis dictionibus, nempè λιμὴν, ideſt, portus, & ἀρχὸς Princeps: ſic Limina Apoſtolorum dicitur, Baſilica S. Petri, quia ibi ad ſecuros & optatos portus poſt laborioſam peregrinationẽ viatores perveniunt. V. *Portulanus*.

Limina. Vide *Confeſſio*, *Limenarcha*.

Limniota, *lacuſtris*, *paluſtris*. FR. S. Georgii Monachi cognomentum, de quo mentionem faciunt Martyrol. Rom. 24. Aug. & Menolog. Græc. qui coronam martyrii pro cultu ſacrarum imaginum obtinere meruit. Nomen autem hoc græcum eſt λιμνιώτης, ideſt, ſtagni, vel lacus habitator.

Linea. Vide *Rochetum*.

Lineator, Menſurator, Geometra. [Quia ſecundùm conſuetudinem lineatoris fecerunt. Paulus Diacon. lib. 3.]

Linguata, ita cognominata eſt Athenarum Civitas propter ejus eloquentiam. FR. minimè verò *Locutulejam*, *Blatronam*, aut *Linguacem*, ut Jo. Stephanus Menochius in ejus ſtorcis, par. 4. centuria 7. c. 56. exiſtimavit. Vide *Caupona*. De qua Civitate Tertullianus inquit [Athenis enim expertus Linguatam Civitatem, cùm omnes illic ſapientiæ, atque facundiæ caupones deguſtaſſet, lib. de anima, c. 3.] De gentium Doctore loquitur, de quo etiam Arator, lib. 2. in Act. Apoſtolorum ex Tertulliana imitatione cecinit.

Ingeniis claras, & linguis Paulus Athenas
Ingreditur.

Linoſtima, ad inveſtigandum ſignificatum hujus nominis maxima difficultas eſt: Pallam enim Linoſtimam, quam S. Silveſter Papa Diaconibus conceſſerat, Gavãtus putat fuiſſe manipulum; ſed hic etiam Subdiaconibus communis eſt: ego tamen exiſtimo fuiſſe ſtolam, quam Græci *Orarium* dixere, de quo ſuo loco; & quam ipſi ſuper ſiniſtrum humerum deferunt, cujus anteriorem partem ad brachium revolvunt, ac pendentem relinquunt poſteriorem partem; idem obſervant Carthuſiani, ſed hi latino ritu eam ad dextrum latus ligant, ac longiorem partem in brachio ad inſtar manipuli ſtringunt, quæ opinio antiquiſſima SS. Petri, & Pauli imagine confirmatur, quæ ejuſdem S. Silveſtri Papæ fuerat, ac magna veneratione in Baſilica Vaticana conſervatur, in cujus inferiori parte idem Sanctus Pontifex eſt depictus, cũ aſſiſtentia duorum Diaconorum Conſtantinum baptizans, Diaconi verò induti antiquo *Colobio*, à quorũ ſiniſtris humeris pendet ſtola, ſive manica, quæ revera non alia eſſet, niſi *Linoſtima palla*. Cõfirmatur ſecundò hæc noſtra opinio verbis Rodulphi, prop. 23. ubi de hoc Silveſtri decreto agens inquit [Ut Diaconi Dalmatica uterentur in Eccleſia, & palla Linoſtima eorum læva tegeretur] ergo ſtola eſt, quæ ad lævam antiquitus, tamquã in parte tunc, ut dictũ eſt in dict. *Bulla*, nobiliori pendebat. Etymologia verò acutè ab aliquibus traditur ex græco λινόςημον, ideſt, Lini ſtamen, fortaſſe ad differentiam ſtolæ, quæ lanæ ſtaminis in illis ſæculis erat. FR. Quod Palla Linoſtima videatur fuiſſe Orarium, ſeu ſtola; ex eo conjectari poſſet; nam veſtem illam talarem Medorũ, quam Herodot. lib 6. Xenophon. lib. 8. Plutarch. in Alexandro, Arian. lib. 4. & 6. ςολὴν vocant. Q. Curtius, lib. 3. *Pallam* appellat, & Horatius Satyr. 2. Lib. 1. pallam pro faſcia ſumpſit, inquiens.

Ad talos ſtola demiſſa, & circumdata palla.

Ut & Seneca in Troad. 25.

Cingat tunicas palla ſolutas.

Atque ut palla linoſtima læva Diaconi tegeretur nedũ à Silveſtro, ſed etiã à Zoſimo Papa ordinatũ fuerat. Synonyma. Vide in dict. *Orarium*. *Stola*.

Linteum. Vide *Othone*. *Manutergium*.

Lintres. Vide *Chelandium*.

Lio, verbum græcum λείω, ideſt, lævigo, explano, polio, [Scit albarius tector, & tecta ſarcire, & tectoria inducere, & ciſternam liare. Tertull. de Idol. c. 8.

Lipſana, λείψανον, ideſt reſiduum, reliquia. [Prope Lipſana ſacræ Virginis ire religioſum duxit. In vita S. Gundulæ. Erat namque cernere prope Lipſanas ſacræ Virginis ſe adimiſſe, & ſub tanta protectrice à ſtrepitu perſequentium jam ſecurũ procubuiſſe. Ibidem.] FR. Igitur etiam *Lipſanum* [Facta ſunt encænia apud Conſtantinopolim, & recondita ſunt Lipſana Andreæ, & Lucæ Apoſtolorum. Paul. Diacon. lib. 16.] Vide *Reliquiæ*.

Lis. Litis expenſæ. Vide *Delatura*.

Liſta, Fimbria, limbus, linea, quæ ex aliquo textili, ſeu acu picta, in veſtium, & paramentorum extremitatibus ornamẽti gratiã ſolet apponi, quã Calepinus, neſcio quo fundamento, in dict. *Litania* ineptè ait vulgũ Litaniam appellare [Fecit ſuper Altare majus veſtẽ de fundato cum cruce in medio, & gammadiis, & in gyro liſtã de fundato unã. Anaſt. in Leone IV.] Ejus Synon. V. in d. *Limbus*.

Litania, λιτανεία, Supplicatio, Rogatio, atque Proceſſio. Differt à *Latania*. Vide ſuo loco. [Litanias non tantùm dici illam recitationem nominũ, qua Sancti in adjutoriũ vocantur infirmitatis humanæ, ſed etiam cunctas, quæ fiunt ſupplicationibus, orationes appellari. Valaf. de reb. Eccleſiaſt. cap. 28.] Hinc Melitenſes *Liti* vocant proceſſionem. Litania major appellari ſolet illa, quæ fit in die S. Marci, à D. Gregorio inſtituta, dum Romæ graſſabatur peſtis, quæ *Septiformis* denominata fuerat. [Septiformis autem Litania ideò dicta eſt, quod totius Urbis populus à Beato Gregorio in ſeptẽ partes Deum deprecaturus diviſus eſt. Paulus

lus Diac. lib. 3. de geſtis Longobar. c. 25.] Idem confirmatur ab eodem Gregor. in epiſt. 34. Regiſt. lib. 11. indict. 6. ad Lucidum Epiſc. Leontinum, à Gregorio Turonenſi in ejus hiſtoria, & à D. Antonino Florent. Archiep. tom. 2. tit. 12. c. 3. de S. Gregorio Magno, § 1. Quæ tamen litania per plures dies continuata fuit ab eodem Pontifice imaginem ſacratam Virginis Mariæ deferente, uſquequò in tranſitu per Adriani molem vocem Angelorum audiverat *Regina Cæli*, &c. quibus ille reſpondit, *Ora pro nobis Deum*, qui meruit deinde Angelum Dei videre ſupra eandem molem in vaginam mittentem gladium, in ſignum ceſſationis peſtis, iræque Dei. Sigonius tamen, lib. 1. affirmat prædictam cœleſtem viſionẽ anno ſequenti, dieque Paſchæ accidiſſe, quo die Sanctus idem Papa in gratiarum actionem tanti memorati beneficii quotannis præfatam proceſſionem ordinarat, ut ex ejus Regiſtro in indictione poſita ad principiũ libri ſecundi colligitur, ubi ſic inquit: [Solemnitas annuæ devotionis, filii dilectiſſimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, ſollicitis, ac devotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare] Et poſt multa ibidẽ tandem concludens, Litaniam ob memoriam prędicti accepti beneficii inſtitutam fuiſſe, his verbis inſinuat: [Tam de antiquioribus, quàm de pręſentibus beneficiis pietati ejus, in quantũ poſſumus, referre gratias mereamur.] Itaque prima Litania in menſe Septembris peſtis, imminente periculo celebrata eſt; ſed annua deinde pro acceptis beneficiis cõmemoratio in die S. Marci inſtituta fuerat, ut uſque ad præſens per univerſalem Eccleſiã obſervatur, atque ex Aquiſgranenſi II. Concilio colligitur, ubi ſic in can. 10. habetur: [Ut Litania major more Romano ab omnibus in ſeptimo Kalendas Maji celebretur.] FR. puto, quòd *Major* exinde dicatur, quia ad Majorem Sanctã Mariam progreditur, & minorem Litaniam dictam fuiſſe, quia ad Minorem Sanctam Mariam proceſſio dirigebatur. Vide hìc *Maria Virgo*. Item per Litaniã intelligitur quilibet concurſus populi. [Ad hoc interdicatur his omnibus, ad Litanias faciendas, nocte, vel die profanis coire cõventibus. In decreto Arcadii, & Honorii Imp. in Cod. de Hæreticis, l. cuncti hæretici.] Qua occaſione minimè prętermittenda eſt vulgi inadvertentia, quod in Eccleſia S. Mariæ Ara cœli Romæ appellata veſtigia Deæ Iſidis, quam ſuperſtitiosè Gentiles pedum tutelarem habebant, ibi pro S. Angeli, ſuprà memorati, impreſſis veſtigiis adorabant; ex ejus enim inſcriptione clarè liquet. FR In ſecũda impreſſione hujus operis habet *Adorantur*, quod in ultima editione Author ſcripſerat *Adorabantur*; noluit enim ex modeſtia ejus laudes referre; nam zelo Authoris Alexander VII. fœlicis recordationis in viſitatione, quã fecerat Eccleſiarũ, de hac erronea credulitate ab Authore cõmonefactus, dum ad Arã Cœli acceſſiſſet, oculariter voluit hoc inſpicere, quod præ annoſa copia tabellarũ votivarum fieri non potuiſſet, juſſerat exinde ut amoverentur tabellæ, quæ inſcriptionẽ occultabant (nam veſtigia ſolùm conſpiciebantur inſculpta, & invenit veram Auctoris relationẽ; inſcriptio enim hęc ſub relata erat *Deæ Iſidi*. Quare Papa mãdaverat lapidẽ illũ penitus aboleri, votivaſque tabellas auferri. Sed redeundo, unde ſumus digreſſi, ab aliquibus Scriptoribus vocatur hæc *Proceſſio nigra*, quia nigro tegumento cooperiebãtur. FR. In Cõventuali Eccleſia Equitũ Melitẽſiũ, ubi in feriis ſextis per annũ ſolet fieri proceſſio cum vero ligno S. Crucis, poſt ſolemnẽ de eadem Cruce Miſſam, me adhuc puero memini, quòd in feriis ſextis martialib. hęc proceſſio fieri ſolebat facie totius Cleri nigro velo contecta, an hæc fortaſſe univerſæ Eccleſię fuerat cõſuetudo, unde proceſſio nigra dicebatur? Si verò Litanię majores in die Paſchę occurrerint, tunc ad diem tertiũ ejuſdem octavæ transferri ordinavit Sacra Rituum Congregatio, ſub die 25. Septẽbris 1627. ut fideles frequẽtiùs interveniant, cũ ſit dies feſtivus, ac Miſſa de Rogationibus dicatur abſque commemoratione Octavæ, cum violaceis paramẽtis, & pręfatione feriali Paſchę, atque ejus *Communicantes*. Item Litanię, quæ *Triduanæ* dicũtur, ideſt, in triduo ante Aſcenſionem, quæ & *Minores* vocantur, à Sancto Mamerto, Viennæ Allobrogũ Epiſcopo de an. 474. inſtitutę fuerunt, occaſione Luporũ infeſtationis, quod confirmatur auctoritate cujuſdã Libri, cujus titulus *Sacerdotalis* dicitur, ubi deſcribendo proceſſionem Rogationũ mentionem facit luporũ, qui in culmine haſtarum ferebãtur, his notis: [In aliquibus Eccleſiis ſolent portari dracones, & lupi ſuper perticas ad denotandã cauſam, quare inſtituta fuerit hęc proceſſio in tribus diebus Rogationũ. FR. Author hujus libri Sacerdotalis fuit Albertus Caſtellanus Venetus Ordinis Prædicatorum, qui Venetiis de anno 1560. per Joannem Variſcum, & ſocios impreſſus fuit, & citata Caſtellani verba habẽtur in tract. 1. par. 3. c. 4. Præter quam quòd cauſam inſtitutionis non refert, ſed obſcurè inſinuat, & nos diffusè in dict. *Draconarius* egimus, cõvincitur errore ex Baronio ad annũ 475. n. 11. & ſeqq. ubi manifeſtè authoritate Sidonii oſtendit Mamertum Viennẽſem Epiſcopũ propter terremotus, aliaque cæleſtia prodigia Rogationes renovaſſe. Quod potiùs Conciliũ Aurelianenſe 1. inſtituiſſe videtur, dum ait: [Rogationes, ideſt Litanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari &c. de conſecrat. diſt. 3. can. Rogationes.] Quæ deinde Rogationes à Leone III. Romæ introductę fuerũt. [Ipſe verò à Deo protectus, & præclarus Pontifex conſtituit, ut ante tres dies Aſcenſionis Dominicæ, Litaniæ celebrentur. Anaſt. Biblioth. in Leone III.] Sed Jacobus de Vitriaco in ſermone fer. ſecundæ *Rogat.* introductorem rogationũ Liberium Papã facit. FR. Eſt quidem planè ridicula Hæreticorũ noſtri tẽporis opinio, quæ, quoniã Sanctorũ ſuffragia acerrimè impugnare conatur, Epitomen proinde ex noſtris prorſus Litaniis decerpſerat; demptis Sanctorum invocationibus, atque pro Eccleſia, & pro Papa, rogationibus. Sed proh fatui ſacrarum Obſervationũ Reformatores! ſeu Deformatores (ut veriùs vos appellem) à quibus ſemper contra Ca-

tholicas traditiones reſponſio illa à dura Caſauboni cervice contra Baroniũ excogitata aſſeritur, nempè: *A principio non erat ſic.* Eja nunc, ut dicatis expoſco, hæc veſtra detruncata litania erat ne ſic à principio? Sanè à veſtra ſecta ſectam illã fuiſſe, negare pudebit. Veſtrum ergo telum ad omnia promendo paratũ, quod *A principio non erat ſic*: non eſt profectò (ut vocitatis) achilleum, dum crebrò in jactantem inflectitur. In quibus Rogationibus jejunari ſolebat. [Qui triduo omnes abſtineant, & quadrageſimalibus cibis utantur. Idem Concil. can. 39.] Sed jejunari deinde prætermiſsũ fuit, ut ſententiis Sanctorum Patrum conformaretur, jejuniũ tempore Paſchali minimè permittentium. Equitum tamen Melitenſiũ antiqua regula jejunãdũ ſtatuit; quod etiam nunc ipſi obſervant. Eccleſia verò Ambroſiana, ut debitè jejunari poſſit, has rogationes poſt Aſcenſionem celebrat. Andagavenſis Eccleſiæ Clerus in proceſſione feriæ quartæ Rogationũ diverſè ab aliis diebus incedit; in eo enim die Dignitates propè Crucẽ ambulant, quas ſequuntur Canonici, & ultimò Clerici, quod fit ad denotandũ in cęleſti patria noviſſimos futuros eſſe primos, ac primos noviſſimos, juxta Redemptoris effatum. Rogationes autem à Sancto Gallo Epiſc. inſtitutę, de quibus agit Greg. Turon. lib. 4. c. 5. non ſunt, quæ fiunt ante Aſcenſionem; nam in medio quadrageſimæ celebrantur; ſic etiã illæ, de quibus in Concilio Lugdunenſi primo, quę in menſe Novembris ibi ordinantur. Item quę ſtatutæ fuere in Gerundenſi Concilio de an. 517. In Hiſpania diverſę etiã ſunt, quia poſt Pentecoſten ordinantur. Item *Kyrie eleiſon*, quod in Miſſa dicitur, etiã appellatũ fuit *Litania*, ex eo quia ſupplicatio ſit, ut ſuo loco dictũ fuit; & ita in quibuſdam M.SS. antiquis Ritualibus legimus, quòd in Sabbato ſancto dicebãtur *Litaniæ Septenæ, Quintenæ, Ternæ*, ſive *Septenariæ, Quinariæ, Ternariæ*: ideſt, quia in illo die ad fontem baptiſmalẽ *Kyrie eleiſon* primò ſepties, deinde quinquies, & ultimò ter proferebatur. De *Kyrie eleiſon* centies prolato dictum etiam fuit ſuo loco. Item in ordine Romano reperitur hæc phraſis, *Imponere Litaniam*, quæ incipere *Kyrie eleiſon* ſignificat. Hodie autẽ per nomen *Litania* non niſi invocationem Sanctorũ, qua Eccleſia uti ſolet, intelligitur, qui uſus non fuit ante D. Hieronymi tẽpora, ut vult Valaf. de reb. Eccl. c. 28. Sed hoc in Eccleſia Romana intelligendum; nam in Neocæſareę Eccleſia erat in uſu antea, ut ex Epiſt. D. Baſilii 63. colligitur. Advertendum inſuper eſt, quòd Litaniis à B. Pio Papa V. reformatis non poſſunt ſine licentia Sedis Apoſtolicæ alii Sancti titulares addi, juxta reſponſa Sac. Rit. Congregat. ad Canonicos Regienſes ſub die 22. Martii *1631.* data: multò minus poſſunt Sancti non canonizati adjungi. Bellarm. de Sanctor. beatitud. c. 10. Quod nedum publicè, ſed nec privatim docet Sanchez, *lib.* 1. c. 3. n. 5. ſum. fieri licere. Item Clemens VIII. decreto prohibuit anno 1601. ne imprimantur, neve in Eccleſia canantur aliæ litaniæ, niſi conſuetæ de Sanctis, & de Beata Maria, quæ communiter *Lauretanæ* dicuntur. De Reliquo. Vide *Proceſſio*. Quid dicendum ſit in Litaniis majoribus tempore Sedis Vacantis, loco, *Ut Dominum Apoſtolicum*, &c. Vide *Apoſtolicus*.

LITHOPARIUS, ex gręcis dictionib. λίθος, ideſt lapis, & πάρειος, inſula hoc nomine appellata, quę sẽper lapidicina pretioſorũ fuit [Juxta alias antiquas ſex lithoparias ſuperpoſuit trabes. Anaſt. Gr. III.] Sed in aliquibus Codicibus corruptè *Filopares*, legitur.

LITHOSTROTOS, λιθόστρωτος, muſivum opus, de quo dictum eſt in dict. *Gabbatha*. FR. quam artem à Græcis inventam fuiſſe, Plin. lib. *36.* c. 25. affirmat, ita inquiens [Originẽ habent eborata arte picturæ ratione, donec lithoſtrota expulere eam &c. parvulis ex teſtulis, tinctiſque in varios colores] Et inferiùs narrans, quando hæc ars Romam fuerat delata: [Lithoſtrota cæptavere jam ſub Sylla parvulis certè cruſtis, extat hodieque, quod in Fortunæ delubro Præneſte] Dionyſius Carthuſianus mendosè habet, *Lycoſtrotos* Hugo Cardinalis, & Gloſſa ordinaria interpretantur *Lithoſtrotos*, ideſt, *Judiciale*. At licèt Lithoſtrotos erat ubi jus dicebatur; non tamen re vera hæc eſt nominis interpretatio, ut in dict. *Gabbatha* dictum eſt. Hoc opus dicitur etiam *Sarſorium*. Ennodius enim epigr. *91.* cujus titulus eſt [De marmoribus opere Sarſorio] hos verſus compoſuit:

> Viſceribus lapidum permixta lege coactis
> Naturam faciunt artificum ſtudia.
> In ſolidũ fractis riguerunt marmora membris,
> Partibus in cruſtam colligitur genius.
> Unam de variis ſpeciem componere fruſtis
> Qui potuit, ſaxum duxit in obſequium.

Vide *Muſivum*, *Sarſorium*.

LITIGIUM. FR. Lis, controverſia. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 21.) (Vide *Elitigatus*.

LITERA, FR. elementum alphabeticum: [Unius literæ defectus non vitiat reſcriptum, in decretal. de fide inſtrumentor. c. 11.]

LITERÆ, ſeu *Litteræ*, ep. Vid. *Syllabæ*, quæ apud Eccleſiaſticos variæ ſunt, ideſt, *Communicatoriæ*, *Canonicæ* ſeu *Pacificæ*. Baron. an. 142. n. 6. & 7. Item *Dimiſſoriales*, *Memoriales*, *Commonitorię*, *Synodicę*, *Encyclicæ*, *ſeu Circulares*, *Catholicæ*. Ibid n. 8. Item *Commendatitię* Vide in dict. *Chorepiſcopus*. Itẽ *Confeſſoriæ mãcipiorũ*; *Paſtorales*. Ibid. n 9. *Apoſtolicæ*, *Brevię*, *Clericæ*, ſeu *Clericales*. Ibid. n. 10. *Tractoriæ*, ſeu *Tractatoriæ*, *Privatę* Ibid. n. 11. Itẽ *Feſtivę*. Idẽ Baron. an. 263. n. 14. Item de modo ſcribendi, & ſigillandi Eccleſiaſticas litteras. Item Baron. anno 1179. n. 52. & 53. an. 253. n. 72. & an. 517. n. 20. & ſeqq. S. Cletus Papa primus in epiſtolis uſus fuit illis verbis: *Salutem, & Apoſtolicam benedictionem*, quę poſteà à ceteris Pontificibus adhibitę fuerũt. Joannes Diaconus aſſerit D. Gregoriũ Magnum litteris apoſtolicis verba illa *Servus ſervorum Dei* adhibuiſſe, verumtamẽ eadem verba initio tertiæ epiſtolę S. Damaſi Papę ad Stephanũ Archiep. reperiuntur. FR. Epiſcopos etiã iiſdem verbis in epiſtolis uſos fuiſſe conſtat in inſcriptione allata in fine dict. *Inſula*. De litteris circularibus vide etiã can. non oportet, de conſecrat. diſt. 5. De litteris Dimiſſorialibus. Sufficit habere litteras ſolius

Epi-

Epiſcopi, ubi Epiſcopus notus ſit; ſed in remotis Epiſcopis requirũtur quinq; ſigilla. Gloſſa in can. quoniam, 2. qu. 3. Argumentum ex cap. 1. in extrav. de clericis peregrin. Vide *Diploma*. De litteris formatis. Vide *Chorepiſcopus*. De litteris tractatoriis, comendatitiis, ſeu commiſſoris. Vide, l. ſi quis litteras noſtras eod. tit. Vide etiam in dict. *Chorepiſcopus*. De Titulis in litteris apponendis. Vide *Titulus*. Litteræ Piſanæ. Vide *Pandectæ*. De aliis litterarum generibus. Vide *Decretales*. *Paſchales*. *Reverendæ*. *Sdera*. *Suggeſtio*. *Syſtaticæ*.

LITTERALIS SACRÆ SCRIPTURÆ SENSUS. Vide *Anagogia*.

LITTERATIM, Adverbium. [Mandato mihi, ut litteratim ſcriberem vobis: Fulbertus Carnot. Epiſt. 108.]

LITTERATURA. FR. ideſt, negotiatio. Ubi enim Pſalmiſta ait [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini, pſal. 70. Symmachus, & Genebrardus, legunt [Quoniam non cognovi numeros]. At Gelaſius Papa vertit [Quoniam non cognovi negotiationes, can. conſequens, diſt. 88.] & in ead. diſt. Palea in §. Quoniam, ubi aliqui codices habent *Negotiatores*, quæ negotiatio à D. Paulo *Miniſtratio damnationis* appellatur, ubi inquit [Nam ſi miniſtratio damnationis gloria eſt; multò magis abundat miniſterium juſtitiæ in gloria, 2. Corinth. cap. 3.] Senſus eſt comparativus, nempè, ſi negotiatio damnationis animæ, gloria eſt apud homines; multò magisglorioſa juſtitiæ, & virtutum negotiatio apud Deum: quam conſequentiam ex præmiſſis infert ſuprà ab eodem adductis, ſcilicet [Sufficientia noſtra ex Deo eſt, qui idoneos nos fecit miniſtros novi teſtamenti, non littera, ſed ſpiritu: littera enim occidit, ſpiritus autem vivificat]. Hebræi enim & Græci per litteram, ſeu litteraturam computum intelligunt aliquando; nam apud eos litteræ alphabeti pro arithmeticis figuris uſurpantur, ſic eundem Pſalmiſtæ verſum, [Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini] Chryſoſtomus legit, [Quoniam non cognovi negotiationes. Vide can. ejiciens Dominus vendentes, diſt. 89.

LITTERATUS. FR. dicitur Clericus, ſeu Eccleſiaſticus; [Ex parte tua fuit propoſitum, quòd nonnulli litterati terræ tuæ (habitu & tonſura clericali relictis) publicè ducunt uxores.] Et infrà: [Ut tamen conſuetis juſtitiis, & debitis obſequiis te defraudent, tonſuram reaſſumunt abjectam. In decretal. de Clericis conjugatis, c. 9.] & ibi Gloſſa [Ex parte tua fuit propoſitum, quòd nonnulli litterati, quos nec habitus, nec tonſura clericos profitentur, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 27.

LITURGIA, λειτεργία, hoc eſt publicum munus. Vide *Miſſa*. FR. Ideoque non ſemper ſignificat Miſſæ ſacrificium, quare in cap. 12. Concil. Sardicen. habetur [In Eccleſia ne alienus à communione videatur, conveniat, & officia divina obeat.] Ita in nupera edit. romana: græca tamen editio λειτεργεῖν habet: ubi Zonaras ſic notavit: [Liturgiæ porrò nomine hoc loco, non ſacrorum celebritatem, incruentique ſacrificii oblationes; ſed ſtatas preces, & hymnos, qui ſolemni more Deo concinuntur, intelligi oportet.] Quando verò PP. græci vocabulo *Liturgia* in ſignificatione Miſſæ uſi ſunt, ſemper ut plurimùm cum adjũcto μυστικῆς, vel ἱερᾶς, ideſt myſtica, aut ſacra, uſi ſunt: ſic Theodoret. in cap. 8. Epiſt. ad Hebr. inquit: [Cur novi teſtamenti Sacerdotes myſticã Liturgiam, ſeu Sacrificium peragunt, &c.] Et Euſebius Cæſar. [Divinis cæremoniis & myſtica liturgia ſanctarumq; precationum ſocietate perfrui, lib. 4. de vita Conſtantini, cap. 71.] dixerat: quod etiam in can. 32. Trull. obſervatur, licèt penes PP. latinos per *Liturgiam* Miſſæ Sacrificiũ abſolutè intelligatur, ut S. Ambroſii epiſt. 33. ad Marcellam ſoror. S. Aug. ſerm. 251. de temp. Alexandr. epiſt. 1. c. 4. Damaſus in Pontifical. Leo Papa 1. epiſt. 81. cap. 2. Ennod. de Synod. atque Concil. Milevit. cap. 12. Agathenſe, cap. 21. Roman. ſub Symmacho in fin.

LITURO, caſſo, cancello [Tunc certiùs te probaſſe reliqua gaudebo, ſi lituraſſe aliqua cognovero. Sidon. lib. 9. epiſt. 2.]

LITUS. Vide *Lidus*. *Plagia*.

LIVELLUS. Vide *Libellus*.

LIVORO, percuſſionibus lividum reddo [Me malo ordine adſalivit, vel (pro, *&*) livoravit, Marculf. formul. c. 31. Quaſi nos nulla manente cauſa in via adſaliſſeris, & graviter livoraſſeris. Idẽ, lib. 1. c. 28.]

LOBIUM, Porticus, ex *Lauben* germanico vocab. [Solus in quodam lobio cum Epiſcopo Spirenſi & aliis duobus, ſcilicet, Camerario, & Dapifero ſuo remanſiſſet. Godefridus S. Pantaleonis Monachus ad ann. 1203.] Vide *Porticus*.

LOCATIO, FR. cujus relativum eſt conductio [Per ſola locationis inſtrumenta nec proprietas, nec ad plenum poſſeſſio probatur: In decretal. de fide inſtrumentor. cap. 6.

LOCELLUS, idem ac loculus, & capſa, ſeu theca. [Ipſũ corpus ſanctiſſimum ſicut in anteriore trãslatione ab Epiſcopis Rhemorũ diœceſeos integrũ inventum eſt, & brandeo rubro involutũ] & poſt pauca [Cùm de ipſo ſepulcro in locello argenteo eſt tranſpoſitũ. Hincmar. in Vita S. Remigii. Locellũ etiam quendam, hoc eſt, capſam majorem, quæ à duobus clericis ferri ſolet. Flodoard. lib. 3. cap. 5.

LOCULATUS. Vide *Loculus*.

LOCULUS, anguſtus locus. Item pro feretro uſurpatur, [Acceſſit, & tetigit loculum, Lucæ, c. 7.] Item *Loculum*, ubi Sanctorum corpora ponuntur, Anaſtaſ. Biblioth. Item ſepulchrum; hinc Zeno Veronenſis in ſermone de Lazaro, vocat illum *Loculatum*, ideſt, ſepultum. Ac in numero plurali marſupium ſignificat, quare in Evangelio de Juda dicitur: [Et loculos habebat.]

LOCUM TENENS. Vide *Servator loci*.

LOCUTIONIS infructuoſæ digreſſiones. V. *Nyſſa*.

LOCUTORIUM, Monaſterii locus ad loquendum deſtinatus.

LOCUSTA. Vide *Bruchus*.

LOGARIASTES, FR. λογαριαστὴς, officialis in aula græca, cui incumbebat numerare milites, illiſque ſolvere ſtipendia.

Logico, argumentor, diſcurro. [Ariſtotelico more logicat, Petrus Cellen. lib. 9. cap. 108.]

Logistrium, & *Logiſta*. Vide *Logotheta*.

Logium, λόγιον, rationale, quia miraculosè futura demoſtrabat, & quaſi loquebatur, ac ratiocinabatur, ideoque Rationale etiam dicebatur [Vel qualiter Aron eam portat in logio. Greg. Turonen. lib. 3. cap. 1.]

Logographus. FR. λογογράφος, ratiocinator, calculator [Logographi, vel Tabellarii in ff. l. 50. tit. 4. leg. 18. §. 10.] Item orationis ſcriptor.

Logotheta, λογοθέτης, Cancellarius à Niceta interpretatur, potiùs verò calculatorem ſignificat, ex vi nomninis, quem Symmachus *Diſcuſſorem* appellat inquiens: [Nemo fiat diſcuſſor aliter, quàm ex juſſione Principis, lib. 4. cap. de diſcuſſionib.] Itaq; duplex erat Logotheta, Eccleſiaſticus, & Palatinus. FR. λογοθέτης, latinè Rationalem propriè ſonat ἀπὸ τ λόγυ ἢ τίθημι, ideſt à poſitione, ſeu redditione rationis; unde Rationalis appellari poſſet, quo vocabulo uſus eſt Lampridius in Maximino inquiens [Hic per ruſticanam plebem interemptus eſt, ſed cùm per eos qui Rationalem in honorem Maximini defendebant &c.] In Sicilia, & in Regno Neap. Rationalis Dignitas adhuc in maximo honore viget. Officium igitur Logothetæ à rationibus exigendis ita dicebatur. [Logotheta præeſt diſcutiendis & conſcribendis rationibus, tam eorum quę redduntur ab iis qui ſunt ex plebe, quàm ex Principibus. Codinus Curopal. de Off. Conſtãt. Palat. in 2. pentade] Licèt etiã Cancellarium interpretari poſſet. [Quod & latina voce appellatur Cancellarius, gręcè autẽ dicitur Logothera. Nicet. in Man. Comneno, lib. 7.] Apud Athenienſes Logiſtæ dicebantur.] Logiſtæ vocabantur, qui referendis rationibus obnoxios ad populũ ducebant. Erat autem & quidam Logiſtarum magiſtratus. Ulpian. in Orat. Demoſt. de falſis legat.] & clariùs Harpocrat. & Suidas. [Logiſta erat magiſtratus, ita ab Athenienſibus appellatus. Sunt autem Logiſtæ decem numero viri qui rerum culpas expendentes, pœnas exigunt intra dies triginta, quando magiſtratu funguntur Principes; Logiſtria verò ſunt curiæ, ſeu prætoria Logiſtarum.] Logiſta idem erat ac Rationalis [Primum enim Senatum Areopagiticum apud Rationales rationes referre jubet, eumq; qui illic triſtis, ac ſeverus, rerumq; maximarum dominus eſt, ſententiis veſtris ſubjicit, Æſchin. Orat. in Cteſiphontem.] Itaque apud Græcos deinde Logothetæ, ſeu Rationales varii erant [Rationalis ſecretorum, & judiciorum, factus inſuper & cognitor, ac judex limitis. Nicet. lib. 1.] Vide *Cancellarius*.

Loliatus, Lolio mixtus, [Ad Curiales redeo, apud quos in accipiendo cibo, in equitatione, in vigiliis non eſt ordo, non eſt ratio, non eſt modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cervifiæ fecibus, panis plumbeus, loliatus, & crudus. Vinum verò, aut acore, aut mucore corruptum, turbidũ, unctuoſum, rancidũ, piccatum, vapidum. Vidi aliquando vinum adeò fœculentum magnatibus apponi, quod non niſi clauſis oculis, & conſertis dentibus cũ horrore, & rictu cribrari oportebat potiùs, quàm potari. Cerviſia quæ in curia bibitur, horrenda guſtu, abominabilis eſt aſpectu. In curia propter frequentiam populorum, animalia venduntur, indifferenter ſana & morbida, piſces etiã jam quatriduani, nec tamen aliquid de pretio putredo, aut fœtor imminuit. Petr. Bleſen. epiſt. 14.] Qui Auctor poterar liberè ex experientia loqui, cùm per multos annos Aulam regiã Angliæ frequentaſſet. Dicitur etiam *Loliaceus* in eadem ſignificatione. [Abſurda aras, & loliaceos dimittis zizaniorum fructus in combuſtionem ignis. Antioch. hom. 48.] Vide *Zizania*.

Lolium. Vide *Zizania*.

Lollardi. FR. hæretici, ideſt, Dei laudatores, Odericus Raynaldus ad an. 1318. n. 44. ubi errore notatur Prateolus.

Longi Monachi. FR. dicti ſunt Dioſcorus, Ammonius, Euthymius, & Euſebius germani fratres Monachi in Ægypto, ita Georgius Epiſc. Alexandr. Vita B. Chryſoſt. apud Photium in ejus Biblioth.

Longobardus. Vide *Langus*, *Vvinili*.

Lordico, curvatim incedo, ex græco vocabulo λορδὸς, ideſt curvus, quod gallicè etiam *Lourdaut* dicitur. [Ceditur, pungitur, fuſtillatur, lordicat miſer aſellus. S. Benedic. de generib. Monachor. cap. 3. §. 2.

Lorica. Vide *Clibanum*, *Halsberga*, *Hauberticum*, *Soſania*.

Lorum. Vide *Pallium*.

Lotophagus, vox græca λωτοφάγος, eum ſignificat, qui fructum arboris λωτȣ̃ comedit, de quibus apud Homerum his alludit D. Paulinus epiſt. 37. ad Jovium, dum ait [Quaſi illos patriæ obliteratos de baccharum ſuavitate lotophagos, & Syrenarum carmina blandimentorum docentium cantus evita.] Aliqui putant hanc arborem eam fuiſſe quæ à Siculis *Legno Santo* appellatur.

Loxias, λοξίας, ideſt, ambiguus locutor, à verbo λοξίω, quod torquere ſignificat; ſic enim falſum Oraculum à D. Baſilio Seleuciæ Epiſcopo appellatum fuit, dum ait [Quod oraculum, ſive ut loxias ediderit, judicio id accipientis committens, lib. 10. epiſt. 4.] de Apollinis oraculo loquitur.

Lucanica. Viſte *Fendica*.

Lucar, præmium, & merces injuſta: hoc cognomine à Tertulliano appellatum fuit caput Joannis Baptiſtę, quod ſaltatrici injuſta merces fuerat. [Ipſe clauſula legis, & Prophetarum, nec Prophetes, ſed Angelus dictus, contumelioſa cede truncatur in puellæ ſalticæ lucar, advers. Gnoſt. cap. 8.

Lucerna. Vide *Bimyxion*. *Gabbatha*. *Lucubrum*. *Myxum*.

Lucernales, pſalmi. Vide *Veſperæ*.

Lucernarium, in ritu Ambroſiano ſic appellatur Reſponſorium, quod canitur ad Veſperas. Imò etiam à quibuſdam Eccleſiaſticis Scriptoribus Veſperæ recitandæ ſic appellantur. Vide *Veſperæ*.

Luciada. Vide *Abſida*.

Lucianea, Sacræ Scripturæ translatio à S. Lucia-

no Martyre expoſita, qua omnes orientales utebãtur, ita ut à Græcis tanquam vulgatior haberetur, præcipuè in regionibus à Bizantio, uſque ad Antiochiam, ita D. Hieron. epiſt. 107. ad Cromatiũ.

Luciferiani. FR. hæreticorum ſecta. [A Lucifero Smyrnæ Epiſcopo orti, qui Epiſcopos Catholicos, qui conſtanti perſecutione perfidiæ Arianorum conſentientes erant, & poſtea correcti in Catholicam redire elegerunt, damnantes, ſive quod priùs crediderant, ſive quod credidiſſe ſimulaverant, (quos Eccleſia Catholica materno recepit ſinu, tamquam Petrum poſt fletum negationis) hanc illi matris charitatem ſuperbè accipientes, eos recipere nolentes, ab Eccleſiæ communione receſſerunt, & cum ipſo Lucifero authore ſuo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3. [Hic tamen textus ex Iſidoro excerptus varios errores continet; primò enim Luciferus non fuerat Smyrnenſis, ſed Caralitanus Epiſcopus; itaque pro Smyrnæ Sardiniæ ex Theodoreto, lib. 3. cap. 5. reſtituendum eſt. Secundò ubi ait, inſtanti perſecutione, Poſtillator in in hoc can. corrigit *Conſtantii perſecutione*. Tertiò Luciferianos non fuiſſe hæreticos, ſed ſchiſmaticos, ſatis probat Baronius An. 362. n. 213. & ſeq. n. 219. Nihil enim de fidei dogmatibus innovaverant. Idem Baron. An. cit. nu. 220. &c.

Lucifugæ. FR. Ita ex contemptu à Rutilio Numatiano gentili appellati fuerunt Monachi, lib. 1. itinerar.

Lucro. Vide *Ambro*,

Lucubrum; lucerna, vocabulum in antiquiſſimo Gloſſario M. S. in operibus Alcuini repertum, quod apud Avenionenſe S. Andreæ Monaſterium conſervatur.

Ludus. FR. genus pœnæ, quæ duplex erat, nempè; *Ludus venatorius*, quando Reus cum feris dimicare aſtringebatur: quod à Tertulliano *Schola beſtiarum* in Apologet. c. 35. appellatur. Alius Reorum ludus *Gladiatorius* erat, quando, ſcilicet, cum gladiatoribus dimicare cogebantur. At in Cod. Theodoſ. ſimiles pœnas Chriſtianis infligere prohibetur, lib. 9. tit. 40. ubi ſic habetur: [Quicunque Chriſtianus ſit, in quolibet crimine deprehenſus ludo non adjudicetur.] Quæ ſanctio valdè pia eſt; nam tales rei dimicando regulariter contriti mori nequeunt. De variis ludorum generibus. Vide *Cervula*.

Luido. Vide *Guido*.

Lugentes, qui dicebantur. Vide *Hyemantes*.

Lunchus, græcum λόγχη, ideſt, lancea. [Incumbens, & requieſcens ſuper luncho, quo perfoſſum eſt latus Chriſti, Tertull. de corona milit. cap. 11.

Luminositer, clarè [Inſtinctu Dei, quod celaverant, luminoſiter, & pattilè proferebant. In vita S. Eulogii mart.

Luna. V. *Pandoxis. Panſelenos. Noctiluca. Synelites.*

Lunatim. menſtruatim. Palatinum lunatim manſionis ſervitium ageret. In vita S. Eulogii m.] Invenitur etiam in eodem ſenſu, *Lunaliter*.

Lunula, muliebris capitis ornamentum adinſtar plenilunii formæ. Chryſoſtomus exiſtimavit, quod à Græcis μλωίσκος dicebatur. Sed D. Hieronymus lunaris formæ numiſma, quod in fœminarum fronte pendebat, exiſtimat fuiſſe, ut ad præſens numiſmatibus in capite pendentibus ornati orientales mulieres ſolent, de quo in meo itinerario ad Montem Libanum egi, deque hoc ornamento D. Cyprianus ait, [Et crines, & cincinnos, & lunulas, & deſcriminalia &c. de diſcip. & habitu virg.

Lupanar. FR. poſtribulum, & ganeum, ubi Meretrices degunt. Aliquando pro conſeptu ferarum accipitur; nam in paſſione SS. Chryſanthi, & Dariæ habetur, [Daria verò in lupanar compulſa, leonis tutela, dum in oratione defixa eſt, à contumelia divinitus defenſa eſt] Vide Virginal.

Lupax, lupinus. [Contemplatus S. Papa Martinus introeuntes teſtificari, ſubridens dixit: iſti ſunt teſtes? ſic habet ordo? Erant enim primi ingredientes nomine quidem milites; lupaces autem, & beſtiales ſententia.] Anaſt. Biblioth. in S. Martin. Papa & mart.

Lupercalia. FR. Quando, & quare introducta, & quomodo celebrabantur. Vide Baron. an. 496. n. 29. & ſeqq. Superſtitioſa feſta, uſque ad Anthemii Imperatoris tempora Romæ extabant, idem ann. 467. n. 2. à Gelaſio tamen Papa ſublata.

Lupus, dicitur Laicus. Vide *Laicus*. Luporum ſigna, quæ in proceſſionibus ferebantur. Vide *Draconarius. Litania.*

Lustardis. Aqua. Vide *Aqua Benedicta*.

Lustrationes Gentilium. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. an. 324. n. 26.

Lustrici dies. FR. quales erant apud Gentiles. Vide Baron. in Appar. n. 92. Ultimum luſtrum ſub Veſpaſiano fuiſſe refert idem Baron. an. 76. n. 1.

Luter, λουτήρ, vaſis genus. FR. æneum mare in templo Salomonis collocatum, de quo 3. Reg. cap. 7. quod Dionyſ. Carthuſ. 161. art. 11. ſic exponit [Dicitur luter, quaſi lautus uter: quoniam multam in ſe continebat aquam, vel luter à luendo, prout luere uno modo deſignat abluere, quia in aqua illa abluebantur manus, pedeſque Sacerdotum, prohibita jure, non obſtante Senatorum licèt Chriſtianorum reſiſtentia. Idem anno 495. n. 27. & ſeqq. Quando celebrabantur, & alia. Vide etiam hìc in dict. *Hypante*.

Hydeneus, menſis Januarii apud Gazeos. Vide Marcellum ſcriptorem vitæ S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

Lynires, naves. Vide *Chelandrum*.

Lyræ pars. vide *Magas*.

Lyta, λύτης, ſolutor dicitur. Sicque verus Lyta noſter eſt Chriſtus Dominus, qui pro peccatis noſtris inæſtimabile ſanguis lytum ſolvit, & mortis vincula reſolvit. Sed Lytæ à Juriſperitis olim dicti, qui juris quæſtionibus ſolvendis erant idonei. Juſtin. de concept. digeſt.

Lytrum, λύτρον, redemptionis pretium ſignificat, à verbo Græco λύω, ſolvo, libero.

M

MACARIANA TEMPORA, dicta ſunt illa, quando Macarius Conſul à Conſtante Imperatore miſſus fuerat in Africam unà cum Paulo Conſulari viro ad componendas fidei controverſias inter Catholicos & Donatiſtas. Baron. anno 348. num. 16. 19. & 20.

MACARISMUS, μακαρισμὸς, beatitudo, & beatificatio; ſic appellati ſunt ſacri hymni, quia in honorem beatitudinis Sanctorum canuntur.

MACEDONIANI. FR. hæretici à Macedonio Epiſcopo ſic appellati, qui tertiam perſonam SS. Trinitatis negabant, 24. quæſt. 3. can. 39. Quam à Patre, Filioque creatam fuiſſe aſſerebant, can. eos qui, 1. quæſt. 1.

MACERIUS, Sac. Apoſtolici Palatii officialis, qui Papam aſſociabat in equitatione: [Quando duo ejus domicelli, ſeu macerii debent eum ducere per frænum equi. In Cæremonial. Davantriæ M. S.] Et alibi idem: [Servientes armorum, vel vocati Macerii habent præcedere Papam.] Hodie *Mazzieri* vulgò dicuntur.

MACHABEI, ſic dicti ſunt omnes Mathathiæ Sacerdotis filii, viri fortiſſimi à Juda Machabæo, qui pro religione patriç juſtum bellum geſſit adverſus Syros; nam in militari vexillo hos characteres ferebat MI. CHA. BA. J. & hæc verba deſignabant MI, CAMOCHA, BAELIM, JEHOVA? ſuntque verba cantici Moyſis, [Quis ſimilis tui in fortibus, Domine?] poſita in Exodo c. 15. Hæc eruditio Rabbi Iſaac Benſchola à Sixto Senenſi in lib. 1. ejus Biblioth. Sanctæ allata eſt.

MACHALUS, granarium ſine tecto, ſive acervus manipulorum ſpicarum ex *Mangels* germanica dictione: [Si quis ſpicarium, aut machalum cum annona incenderit. In lege ſalica tit. 20.] Alii tamen legunt *Macholum*.

MACHINOR, molo, ſeu mola frango, & tero. [Ex qua diverſæ molæ in genuculo machinabantur aqua. Anaſt. Biblioth. in Adriano.] Sed in aliis Codicibus, & melius fortaſsè, *Macinabant* legitur. FR. dictio *in Genuculo* in *Ianiculo* denotat; nam ibi antiquitus erant ut plurimùm molendinæ, pro qua re curioſitatis lectorum gratia viſum eſt hic ex Grutero, pag. 426. nu. 6. apponere hujuſmodi edictum, nempè. [Claudius Julius Ædeſius Dynamius. V. C. & Jul. Præf. Urbis. Amore Patriæ compulſi. Ne quid diligentiæ deeſſe videatur ſtudio noſtro, adjici volumus, ut omnium molendinarum fraudes amputentur, quas ſubinde Venerabili Populo, atque Univerſitati fieri percipimus, quas in Janiculo conſtitui noſtra præcepit auctoritas. Unde hoc programmate univerſitatem noſſe decrevimus. Frumenta quum ad hæc loca detulerint, conſueta fraudibus licentia poſſit amoveri, primò penſare non differant, deinde poſtquam fregerint, propter fidem integræ obſervationis adhibitis iiſdem ponderibus agnoſcant nihil ſibi abſtuliſſe licentiam fraudatorum, accipere autem ſecundum conſtitutum brevem molendinarum tam in Janiculo, quàm per diverſa loca præcipimus per modium unum numos tres; ita quòd ſi quis eorum inclyta præſumptione farinam tradiderit poſtulādam, deprehenſus, ut multæ ſubjaceat, & fuſtuari ſupplicio ſe noverit ſubdendum &c.] Ex quo colligitur in Janiculo fuiſſe molendinas, quæ deinde Beliſarius in Tyberim tranſportari juſſerit, hac occaſione, ut Blondus Decad. 1. lib. 4. refert, inquiens: [Gothi circa Urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant qui quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in Urbem labebatur. Ea ex interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum carentia piſtrinorum. Nam ex eo aquæductu, qui ex ſummo Janiculo, quæ Tranſtyberim defluebat, ut potè declivi, ac rapido, magna vis piſtrinorum conficiebatur. Ex aliis quoque aquęductibus, quibuſdam in locis eadem commoditas molendi fuerat inſtituta, qui tunc interrupti magnos obſeſſis difficultates afferebant. Adverſus hæc incommoda Beliſarius in hunc modum remedia excogitavit. Bini lembi parvo inter ſe diſtantes ſpatio tignis conjuncti, molas in medio continebant, quæ rapido fluminis curſu percitè volvebantur: funes verò ab utraque ripa, quammaximè intenti, lembos in flumine ſuſtinebant. Hujuſmodi lembos ſecus pontem, qui primus trans Tyberim fert, collocavit: poſt eos lembos, alios eodem ordinem poſuit. Ne verò hoſtes mittendo de ſuperiori loco materiam, & ignem officere lembis valerent; catenæ in flumine ad ipſum pontem objectæ omnem materiam excipiebant, exceptam autem homines ab utraque ripa diſpoſiti auferebant, & adverſus piſtrinorum defectum, hæc optimè ſuper proviſa: lembi enim piſtrina largiſſimè ſuppleverunt.

MACHOMETES, pſeudopropheta, & ejus ſecta. Vide *Acervus Mercurii*. *Baſilidiani*. *Cerdoniani*. Item ex Manichæis ſumpſit falſum dogma prohibendi totaliter potum meri; nam illi aſſerebant vinum fellem eſſe diaboli. Vide *Hydroparaſtæ*. Eorum ritus. Vide *Cœlicolæ*. *Hemerobaptiſtæ*. *Hoſtia*. *Nolarium*. *Oſcillum*. *Tonſura*. Falſa aſſertio, quòd Machometes fuiſſet Nicolaus Diaconus tempore Apoſtolorum, ſive Cardinalis S. R. E. & alia. Vide *Nicolaitæ*. Item alia de hac ſecta. Vide *Mahomeria*. *Meſquita*, Mahometanorum æra. Vide *Hegira*.

MACRÆNA, μακραῖνα, porticus ſive ambulacrum, ex græca dictione μακρὸς, ideſt [Macrænam Lateranenſis palatii, quæ extenditur à campo ultra imagines Apoſtolorum. Anaſtaſius Biblior.] qui iterum habet: [Camera ipſius Macrænæ.] Item reperitur in eadem ſignificatione *Macrona*.

MACRIM. FR. Stagira Ariſtotelis patria. [Stagira monte, quem Macrim multi appellant. Georgius Logotheta in Chron. Conſtantinop.

Ma-

MACROLOGIA, μακρολογία, prolixus diſcurſus, ſeu locutio. Iſid. c. 11. lib. 33.

MACTO. FR. divido, ſeparo, ſeu punio, mortifico. [Jubemus experientiæ tuæ, ut eum cum ipſa quoque adultera non differas mactare, & calvatos ab invicem ſeparare, can. de Benedicto, 32. qu. 1.

MADIUS. FR. Majus menſis: [Ac etiam in Kalendis Madii, apud Torrigium de Cryptis Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 312.] & in Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 128. & 248. in data. Hoc anno menſe Madii. Anonym. Monach. Caſinen. Chron. an. 1207. Hoc anno menſe Madio Roffredus Abbas hujus loci mortuus eſt, ibid. an. 1209. Sequente menſe Madii obiit Ludovicus inclitus Rex Siciliæ, ibid. an. 1362.

MÆNIDIUM, græcum μαινίδιον, halecula piſcis ſpecies, quem Italicè *Menola* dicitur. [Non enim manno labore fatigantur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, vel homophagiis utuntur, & apud quos ſecta ſingulis menſibus porrorum folia, lapſana, ſal frictum, olivæ, piſciculi minuti ſalliti, quos illi mænidia vocant, ſumma voluptas eſt. Caſſianus, lib. 4. cap. 22.] FR. Melitenſes *Sciurraf*, & Siculi *Minnoli* hos piſces vocant :||: Error eſt quorumdam, qui ibi *Menominia*, ſive *Menomia* tranſcripſere; nam verè *Mænidia* reſtitui debet.

MAFORTES, & *Mafortium*. Vide *Maphorium*.

MAGA. V. *Incarminatrix*, *Pythoniſſa*, *Sortiaria*, *Stria*, *Tegularia*. Magus. Vide *Agyrtæ*. *Hecatontarchus*, *Medicamentarius*, *Obligator*, *Pyto*, *Tempeſtarii*.

MAGAS, μαγὰς, pars lyræ, ubi reſonant chordæ: [Et monochordi ſonori magade reperies notas. Petr. Diac. in vita S. Victor. Papæ.

MAGI tres adorantes Chriſtum. Vide *Stellæ*.

MAGIA μαγεία. Scimus enim magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos ſpiritus. Tertull. de anima, cap. 28.] Vide *Engaſtrimythus*, *Hydromantia*, *Paredrus*, *Pythonicus*, *Pytho*, *Rapſodomantia*. Vide etiam *Maga*.

MACELLUM. FR. pro macello, apud Torrigium de Cryptis Vatic. pag. 487. ſecunda impreſſ.

MAGISTER. Vide *Lector*. FR. titulus Magiſtri præfecturam ſignificabat; ita dicebatur *Magiſter militum*, *Magiſter Curiæ*, *Magiſter Palatii Imperialis*, *Magiſter Juſtitiarius*, & ſimilia; ſed deinde honoris gratia hic titulus *Magiſtri* conceſſus fuit doctoribus, ac tandem ironicè pedagogis attributus eſt, & ſic Ludi Magiſtri hi dicti ſunt. Vide Angelum de Nuce olim Abbatem Caſinenſis Cœnobii, nunc Archiepiſcopum Roſſanenſem in ejus annotationibus Chronicæ Caſin. ad lib. 2. c. 58. n. 1057.

MAGISTER CÆREMONIARUM. Vide *Cæremoniarum Magiſter*.

MAGISTER GRÆCORUM, ſic ab Amalar. Fortunato, c. 21. de Ord. Antiph. vocatus fuit Origenes. [De qua re quidam Magiſter Græcorum dicit. hom. 2. ſup. lib. Numer.

MAGISTER SAC. APOSTOL. PALATII. Vide *Epiſtomonarcha*.

MAGISTERIA, Magiſtri dignitas, quam Hiſpani *Maiſtraſgo* dicunt. [Sume igitur Magiſteriæ infulas dignitatis, uſurus omnibus privilegiis, quos tuos habere conſtiterit deceſſores. Caſſiod. epiſt. 12.

MAGISTRATUS, inſtructus, eruditus. [Accedit ad maritum alia Heva magiſtrata conſilio ſerpentis. Victor Uticen. de perſecut. Vandalica, lib. 1.

MAGISTRO, inſtruo, doceo. [Prætereà jubetur omnibus Eccleſiis magiſtrare. In vita S. Adelard. Abb.

MAGISTRIANUS, agens Imperialis. [Interim repurgatur locus, venit magiſtrianus epiſtolas afferens Imperatoris. Metaphraſt. in vita S. Porphyr. Epiſc. Tunc baptizati ſunt Beati Proceſſus, & Martinianus Magiſtriani Principes. In eorum Actis.

MAGNIDICUS, magniloquus.] Probet etiam mihi mulierem apud ſe prophetaſſe ex illis ſuis ſanctioribus fæminis magnidicam. Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion.

MAGNIFICAT. Canticum B. M. V. Vide *Canticum*.

MAGNUS CANON. Vide *Alipta*, *Dominica Orthodoxiæ*.

MAGNUS DOMESTICUS. Vide *Syncellus*.

MAGNUS INTROITUS. Vide *Deputatus*.

MAGOG. FR. Nonnulli Sacræ Scripturæ Expoſitores valdè hæſitant, quid per hoc vocabulum ibi ſignificetur. Sed ſciendum eſt, quòd in Sac. Pagina dupliciter intelligitur; primò, nempè, in Geneſi pro uno ex filiis Japheth. Filii Japheth Gomer, Magog &c. Geneſ. cap. 40.] ſic etiam in 1. Paralip. cap. 1. Secundo loco intelligitur Regio ab hoc Japheth filio primò inhabitata, à quo nomen ſumpſit. [Immittam ignem in Magog. Ezech. 39.] De eadem fit mentio in Apocalyp. cap. 20. Et Scythia intelligitur Joſepho Heb. teſte, qui ſic inquit: [Magog verò Magogas à ſe nominatos inſtituit: iſti à Græcis Scythæ ſunt appellati, lib. 1. Antiq. c. 11.

MAGONALE, & *Magonellus*. Vide *Manganum*.

MAGUS. Vide *Elymas*. Synonyma. Vide *Maga*.

MAHOMETUS. Vide *Machometes*.

MAHOMERIA. Templum Turcarum, quod *Moſchea*, & *Meſchita* vulgò dicitur. [Legatus de maxima Mahomeria Civitatis fecit Eccleſiam. Matth. Pariſ. in hiſt.] Vide *Meſquita*.

MAJOR DOMUS. Vide *Dominiædius*, *Syncellus*, *Vicedominus*.

MAJOR S. MARIA. Vide *Maria Virgo*.

MAJORENSES, Sacri Palatii Apoſtolici prætoriani equites, qui à Cencio Camerario *Stimulati* dicuntur, ideſt, calcaribus muniti; eos exiſtimo eſſe, quos nunc *Lancie ſpezzate* Italicè appellantur. FR. vel eos fuiſſe crediderim, qui Equites aurati, & Italicè *Cavalieri dello Speron d'oro* nuncupantur, quos Papa decorare ſolet.

MAJORISSA, Abbatiſſa, [Septem, & dimidium à

Teſcia

Teſcia Majoriſſa. In quadam Bulla Eugenii Papæ,] in qua aliqui mendosè tranſcripſere *Dividuum* pro *Dimidium*.

MAJUMA, feſtum, græcè Μαϊουμᾶς, à Majo menſe, ideò quòd in ejus Kalendis celebrabatur, quod permiſſum fuit ab Imp. Arcadio, & Honorio, dummodo honeſtè celebraretur.[Clementiæ noſtræ placuit, ut Majumæ provincialibus lætitia reddatur;ita tamen,ut ſervetur honeſtas, & verecundia caſtis moribus perſeveret. Cod.Theodoſ. lib.15.tit.6.] Quod poſt quadriennium, propter inhoneſtatis abuſum, denuò ab eis prohibitum fuit:[Ludricas artes concedimus agitari, ne ex nimia harum reſtrictione triſtitia generetur. Illud verò,quod ſibi nomen procax licentia vindicavit, Majumam, fœdum, atque indecorum ſpectaculum denegamus. Idem Cod. Theodoſ. ibid.] & tandem damnatum fuit à Synodo in Trull.can.62. de qua inhoneſta celebratione. Vide Baron. an. 399.n.27.28.& 29. FR. in honorem Caſtorum celebrationem hanc fuiſſe inſtitutam putat Lipſius, in lib.11.Annal. Taciti. Sed feſtum Caſtorum in menſe Julii celebrabatur,teſte Dionyſio Halicarnaſſeo, qui lib.6. ſic ait: [Romæ multa extant monumenta, cum ipſa æde Caſtoris, & Pollucis, quam in foro Pop.Rom. ædificavit in eo ipſo loco, ubi viſæ fuerunt illorum imagines &c. tum etiam magnifica ſacrificia, quæ quotannis Pop. Rom. per primarios equeſtris ordinis viros Idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter eſt confectum.] Quintilis enim menſis quintus eſt poſt Martium, qui apud Rom. primus erat. Ovid.Faſt.1.& 3. Vide hic in dict. *Martius* Quintilis menſis Julius dictus fuerat. Cic. epiſt. ad Atticum, lib.14.Svetonius in Cæſare, & Macrob.Satur.lib.12.Feſta autem,quæ in menſe Majo fiebant, erant in honorem Majæ Mercurii Matris, vel Majorum. Ovid.Faſt.5. ſive *Argeorum feſta*, de quibus Dionyſ. Halicarn. lib.1.c.4.

MAJUSCULUS, canonicalis dignitas in Cathedrali Eccleſia Januenſi, quæ cantoris dignitati aliarum Eccleſiarum correſpondet; nam curam habet de chori cantu, ut de Cantore dictum eſt, in dict. *Cantor*.

MALACHINUS, monetæ ſpecies, quæ ſeptem ſolidos continebat: Davantria in ejus m. s. Cæremoniali. Ab aliis tamen *Melechinus* dicitur, quæ ſecundùm etymologiam Arabicam *Melchi* duo ſignificat, ideſt, Græcus, & Regius; fortaſsè regia dicebatur hæc moneta; ſicut Hiſpani eorum moneta *Real* appellant.

MALAGMA, *atis*. FR. græca dictio μάλαγμα, & ſignificat emollitivum fomentum. [Etenim neque herba, neque malagma ſanavit eos. Sapien. c.16.

MALDRUM, menſuræ genus. [Portarius centum libras ſuas recipiens,non ex eis vineas, vel agros; ſed totidem maldra ſiliginis apud Confluentiam comparavit, quibus ſatis ſufficienter uſque ad meſſem pauperes ſuſtentavit. Cæſar.lib.4.c.66.] ex germanico *Malder*, ideſt, modium.

MALEDICTIO PESSIMA, de qua 3. Regum, c. 2. quæ ab Hebræis *Nimerezeret* dicitur; quinque enim verba contumelioſa continebat, quibus ab arrogante Semei improperatus eſt David [Qui maledixit mihi maledictione peſſima. Ibidem.] Nam prima litera Nun, *Noef* deſignat, ideſt, Adulterum;ſecunda Mem,*Moabitam* ſonat;tertia Reſc,*Raſa* denotat,nempè,Impiū; Quarta Zain, *Zara* ſignificat,ſcilicet, Leproſum. Quinta Tau, *Teoba* exponit, ideſt, Abhominatum. Utrùm, & quando maledicere liceat. Vide *Subtilitas*.

MALEDICTUM. FR. pro maledicendo, can. oportet, 20. quæſt.2. ibi Gloſſa.

MALILOQUUS, maledicus, detractor. Apud S. Maximum, hom.1. de jejunio.

MALINCA, & *Malina*. Vide *Ledo*.

MALLARE. FR. trahere, compellere in judicium, l.ſi quis aliquem, de præjudiciariis actionibus,& ibi Gloſſa. Vide *Admallum*, *Mallum*.

MALLENSES. Vide *Admallo*.

MALLONES, vellus, coma, ex græco μαλλός, ideſt, lana, coma, offerebantur in ſignum ſubjectionis paternæ. Vide Baron. an. 684. n.7.

MALLOTA, μαλλωτή, lanea veſtis, quam Arabes *Malluta* vocant, ex græco vocabulo μαλλός, ideſt, lana.

MALLUM. FR. Judicium, tribunal. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunnis non detinuerit, XV. ſolid. culp. judicetur, in Capit. Caroli Magni, lib.3. cap.45.

MALLUM PUBLICUM. FR. locus eo tempore ad judicium deputatus, l.ſi quis cum altero, de teſtibus, & l. ibi juramenta, qualiter quis ſe defendere debeat. Unde *Ad mallum venire*, ideſt, ad judicium venire ſignificat, l. ut nullus, de armis ad placitum non portandis.

MALUS, abſolutè Dæmon intelligitur. Vide *Dæmon*.

MAMBURGIUM, *Mandiburdium*, *Mandeburdum*, & *Mandiburnium*,patrocinium,cura.[Omnibus, ut monuiſtis, legem, juſtitiam, & rectum mamburgium auxiliante Deo conſervate. Guliel. Paradin. lib.1. Annal. Burgundior. Unus aureus perſolvatur Romæ quotannis, ut Cœnobium ſub Romanæ Eccleſiæ mandiburdio, & majeſtate ſecurum ſemper ſtabiliatur, & defendatur. Trithem. pag.88. Providendum eſt regiæ majeſtati, ut monaſteria; quæ ab hominibus Deum timentibus in ſua proprietate conſtructa prædeceſſores illius cauſa defenſionis, & mandeburdi ſuſceperunt,ut libera libertate, ſpe remota, hæreditaria de illorum propinquitate ibidem religio obſervetur. Synod. Melden. cap.41.] Item reperitur *Mandeburdes*, ideſt, protectio: [Volumus, ut Eccleſiæ, & cauſæ Dei, & Epiſcopi,Dei homines Clerici, & Monachi, & Nonnæ talem mandeburdem, & honorem habeant, ſicut tempore Anteceſſorum noſtrorum habuerunt. In Synod. Confluentiæ, ubi acta eſt pax inter Carolum, & Federicum Reges.] Item reperitur *Mamburno* verbum, quod patrocinare ſignificat.[Qui quaſi pueros mamburnire videbatur.In vita B.Ivettæ.]

Item

Item *Mamburgius*, *Mamburnus*, & *Mandiburnus* pro Patrocinatore, Advocato, ſeu Defenſore; quæ omnia hæc vocabula ex theutonicis dictionibus videntur compoſita, nempè, *Mundt*, ideſt, os, & *Bahr*, ſcilicet, promptus; nam promptum os ad loquendum pro clientum defenſione habere debent Advocati, & Patrocinatores. FR. in Bullar. Caſinen. ſcribitur *Mundiburdium*, & *Mundburdum*, quod privilegium, defenſionem, & protectionem regiam, ſeu imperialem denotat: [Si quis verò hoc noſtrum mundburdum violare temptaverit &c. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 62.] Idem vocabulum habetur Conſtit. 38. 48. 63. 84. 89. 90. 96. 120. & paſſim, ibidem tom. 2.

Mammona, vox Syriaca *Mammon*; ideſt, divitiæ, ſeu Divitiarum Deus, alii Dominum perverſum interpretantur. [Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ. Matth. 6.] Alii verò etymon trahunt ex verbo *Jana* hebraico, quod vim inferre ſignificat; nam dives res alienas ſibi violenter appropriare ſolet. Sed Hieronym. epiſt. 15. inquit: [Mammona autem non Hebræorum, ſed Syrorum lingua, divitiæ nuncupantur, quòd de iniquitate collectæ ſunt:] & Auguſtinus, lib. 2. de ſerm. Dom. in Monte, c. 14. ait: [Congruit & punicum nomen; nam lucrum punicè Mammon dicitur.] Alii tandem hoc nomen ſuperiorem cujuslibet rei ſignificare docent, juxta hebraicam dictionem *Mamon*; ſic Kabaliſtæ hebræi quatuor Angelos, qui quatuor mundi plagis præſident, Mammonas appellant. Sed re vera *Mammonam* divitias tam licitè, quàm illicitè acquiſitas ſignificare puto, ex eo quia de malè acquiſitis divitiis loquens Chriſtus, ſubjungendo ait: [De mammona iniquitatis.] FR. Gloſſa tamen, in can. ſic non ſunt, 32. q. 4. Mammonam iniquitatis pecuniam per ſollicitudinem acquiſitam, ſeu iniquitatis, ideſt, inæqualitatis exponit.

Mammotreptus, græcè μαμμόθρεπτος, mammis diutiùs nutritus, ideſt, infans. [Si attendis adhuc hominem, & eum quæris imitari, & ex illo pendere, & adhuc lacte vis nutriri, & fies mammotreptus, quales ſanè dicuntur pueri, qui diù ſugunt, quod non decet. D. Aug. in Pſalm. 30.] Romæ *Mammucciato* dicunt.

Mamzer. Vide *Manzer*.

Mana, græcè μάνα, ideſt, mater. [In ſtuporem verſæ mulieres mana, mana clamabant. Luitprandus in legatione.

Manapiatus. FR. Hypothecatus, l. ſi quis comparaverit, de præſumpt.

Mancipare Effectui, exequi, phraſis Gregoriana. [Cuncta quæ in hujus præcepti pagina continentur, effectui mancipare feſtina. D. Greg. in Regiſt. lib. 1. c. 71.

Mancipes. Vide *Mancipium*.

Mancipiolum Ecclesiæ. FR. hoc eſt parvæ poſſeſſiones, can. caſellas, vel mancipiola, 10. qu. 2. & can. ſi Epiſcopus, qu. 3.

Mancipium, furnus. [Et animal portans ſiligines à mancipio. In vita S. Jo. Eleemoſ. cap. 21.] Quare *Mancipes* dicuntur Piſtores, ſeu furnorum, & macellorum univerſitatis conductores. [Erat ab initio in Urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricata, in qua panis fiebat, horum mancipes tempore procedente piſtrina publica latrocinia eſſe fecerunt. Paul. Diac. lib. 13. Hiſt.] Quare corrigendus eſt textus, in l. unica, Cod. de piſtoribus, lib. 11. ubi perperàm dictio *Mancipiis* pro mancipibus habetur, quod etiam Briſſonius notavit. FR. *Mancipium* ſervum propriè ſignificat, qui à domino ſuo pro ejus anima Deo, & Sanctis ejus in Eccleſiæ ſervitium oblatus eſt, c. 3. & 4. lib. 3. decretal. tit. 19. de rerum permutatione, & can. ſi quis de ſervis, & ſeqq. 12. qu. 2. Item dicitur de ſubditis: [Eadem ſcilicet ratione præcipimus, ut Eccleſia, quæ uſque ad decem habuerit mancipia, ſuper ſe habeat Sacerdotem, quæ verò minus, aliis conjungantur, can. unico, 10. quæſt. 3.

Mandatum. Vide *Dogma*. FR. dicitur etiam pedum lotio, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini. [Ablutioni, & mandato intereſſe tenetur Succentor Eccleſiæ noſtræ. Hugo Pariſien. Decanus. [Dicitur ita, quia Chriſtus quemadmodum fecerat, ita à ſuis fidelibus fieri mandavit.

Mandatarius. FR. commiſſarius, & pro homicida, cui cædes commiſſa eſt, etiam accipitur. [Is qui mandat aliquem verberari (licèt expreſsè inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur) irregularis efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, c. 3. de homicid. in ſexto.

Mandeburdium, *Mandeburdum*, *Mandeburdes*, *Mandiburdium*, & *Mandeburdus*. Vide *Mamburgium*.

Mando, haud jubeo, ſed mitto ſignificat, quod Italicè etiam *Mandare*, ideſt, mittere dicitur. [Inſtructam huc debetis mandare perſonam, ut cauſæ qualitas trutinata ſine veſtra poſſit invidia terminari. D. Greg. in Regiſt. lib. 4. c. 61.

Mandra, μάνδρα, ſpelunca, cubile, caula. Hinc metaphoricè pro monaſterio dicitur. [Divinus Daniel veniens ex mandra Simeonis. Theodor. Anagnoſta Ecloga 1.] In eadem ſignificatione hoc vocabulo uſus eſt Aldhelmus de Sancto Babyla agens, in tract. de Virgin. cap. 7. inquiens: [Mandras Eccleſiæ adverſùs truculentam tyrannorum rabiem ſolertia paſtorali tuebatur.] Ideò Archimandrita ſuperior Monaſterii, & Monachus *Mandrita* dictus eſt, ut ſuis locis notatur.

Mandragerontes, græcum vocabulum μανδραγέροντες, ſtabularii in aula Conſtantinop. [Haud quaquam hæc veſtis fieri poteſt, cùm penès nos obolariæ mulieres, & mandragerontes his utantur. Luitp. in legatione.] FR. hìc tamen ſenſum eſſe puto de mulieribus, quæ inhoneſtum quæſtum exercent, dum ibi dicitur *Obolariæ mulieres*: Turcæ enim qui multis Græcis, ac Arabicis vocabulis utuntur, Meretricem ex græco *Mandra*, & arabico *Kabbe* vocant.

Mandragora, μανδραγόρα. Eſt herba valdè ſoporifera, quæ (ut aliqui putant) juxta mandras, ſeu circa ſpeluncas provenit. Ejus radix

eſt

eſt figura humana efformata, & quidem maſculina, aut fœminina: & inde à pleriſque vocatur ἀνθρωπόμορφος. Nam ἄνθρωπος, eſt homo, & μορφὴ, figura, forma. Hinc Iſidorus, lib. 17. Orig. c. 9. ait: *Mandragora dicta, quòd habeat mala ſuaveolentia. Hanc Poetæ anthropomorphon appellant, quòd habeat radicem formam hominis ſimulantem.*

MANDRITA, Monachus. Vide *Archimandrita*, *Mandra*.

MANDYAS, græcum vocabulum μανδύη, ſive μανδύον mantum, ſeu cappam græcorum Epiſcoporum ſignificat, quæ eſt aperta ex parte anteriori, atque talaris, & circa collum criſpata nigri coloris, ſericis raſis rubris, albiſque virgata ad inſtar fluminum ſerpentum, quæ prædicationem ſignificant, juxta illud Chriſti effatum [Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.] Colores autem rubeſcens, & albeſcens ſanguinem, & aquam de latere Chriſti in Cruce emanatos deſignant. Gregoras, lib. 6. c. 1. Habet ulteriùs ad quatuor latera hæc cappa totidem fruſta quadrata colorum diverſorum applicata, quæ quatuor Euangeliorum librum denotant. Papa matutinum ſolemniter celebraturus, & in aliis peculiaribus functionibus ſolet uti manto aperto, quod à Cencio Camerario *Mantum rubrum* appellatur. Mantum Imperiale à Valentino Imperatore Janni Archiepiſcopo Ravennæ, & ſucceſſoribus ejus conceſſum fuiſſe teſtatur Ughellius, tom. 2. Ital. Sac. in tract. de Ravennæ Epiſcopatu. Vide *Sticharium*.

MANERIES, modus, ab Italis *Maneria* dicitur. [Maneries locutionis. D. Bernard. epiſt. 39.

MANERIUM, manſio, ſeu habitatio ruralis [Civitates, Villas, Caſtra, & Maneria, quæ ad dotalitium præfatæ Reginæ ſpectare noſcuntur. Innocent. III. epiſt. 5. lib. 3.] Reperitur etiam *Maneria* fœminini generis in eodem ſignificatu. FR. [Quòd cùm ipſi quoddam manerium cum pertinentiis ſuis &c. lib. 5. decretal. tit. 3. c. 15.

MANGANUM, græca vox μάγγανον, qua utitur Paulus Diacon. lib. 21. bellicam machinam ſignificat, qua violenter ſaxa aliæque materiæ jaculabantur. Sed diverſimodè hoc vocabulum corrupte apud ſcriptores invenitur, nempè, *Manga*, *Mangum*, *Manganetum*, *Mangonale*, *Magonellas*, *Mangatella*, *Magonale*, *Magonellus*, *Monango*, *Monangon*, *Marga*, *Manga*, & ſimilia.

MANGO, vagivagus, erraticus, vulgivagus. [Item iſti mangones, & cogciones, qui ſine omni lege vagabundi vadunt, per iſtam terram non ſinantur vagari. In conſtitutionibus Caroli Magni, lib. 1. cap. 79.] ex germanico vocabulo *Mangon*. FR. Inter Siculos adhuc extat memoria cujuſdam famoſiſſimi latronis, qui Benedictus Mangon dicebatur. De Cogcionibus. Vide *Coccio*.

MANIA, μανία, furor; unde *Maniaticus*, furibundas. [Eum viderunt uſque ad oſtium ſynodi venientem, & inde ut maniaticum redeuntem. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rhemenſ. cap. 13.] Vide *Manichæus*. Hinc Itali *Smania*, & *Smaniare* in eadem ſignificatione dicunt.

MANICÆ. Vide *Chirothecæ*, *Vvanto*. FR. ſignificant etiam ferreas armillas, quibus rei vinciuntur. [Ad alligandos Reges in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Pſal. 149. Vincti manicis pergent. Iſai. cap. 45. Tutè cuſtodire, ac mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis. Clement. de Hæreticis, c. 1.] De quibus manicis ſæpè Acta Sanctorum Martyrum mentionem faciunt. Vide *Columbar*. Item ſignificant ſemimanicas. Synonyma. Vide *Brachialia*, *Epimanicion*.

MANICHÆUS, hæreſiarcha natione Perſa, à quo Manichæorum ſecta pullulavit, at revera *Manes* appellabatur, quod in eo idiomate adunationem ſignificabat, ad denotandum ejus præſumptam doctrinam, qua ſibi populos adunabat, & à veritate Catholica ſeducebat; ſed eum Græci aliter per hoc nomen intelligebant, nempè Furentem; μανία, ſiquidem furorem ſignificat, ut ſuprà in dict. *Mania* explicatum fuit; hinc ejus ſequaces nomen Manichæi mutarunt, ideſt, Mani-chæus, quod ſonat *Mane*, nempè, congregationis, & *Chæum*, ideſt, defenſorem. FR. De his hæreticis, deque eorum Auctoribus. Vide Baron. an. 170. n. 12. an. 277. n. 2. 3. De variis eorum nominibus. Ibid. num. 10. 17. & 42. Atque de illorum vitiis, ac falſis dogmatibus. Ibid. num. 28. 29. Quibuſque artibus propagati fuerint. Ibidem, num. 43. 44. Inſuper præter aliàs hæreticas opiniones aſſerebant duas univerſales naturas; unam, ſcilicet, bonam, aliamque malam, & quòd anima à Deo proveniebat tamquam à fonte; negabant vetus teſtamentum, & novum in partem admittebant, 24. qu. 3. can. 39. & quia dicebant Chriſtum eſſe phantaſma, malè intelligendo errorem Diſcipulorum Chriſti, quando putaverunt illum eſſe phantaſma, Matth. 14. & Marc. 6. ideò *Phantaſmatici* à Prudentio in Apoth. Poem. 6. appellati ſunt Manichæi, negantes verum corpus Chriſtum habuiſſe, contra quos ſic cecinit.

> Eſt opere prætium nebuloſi dogmatis umbram
> Prodere, quam tenues atomi compage munita
> Inſtituunt; ſed caſſa cadit, ventoque liqueſcit
> Aſſimilis, fluxu nec ſe ſuſtentat inani.
> Aereum Manichæus ait ſine corpore vero
> Protuliſſe Deum, mendax phantaſma, cavamque
> Corporis effigiem, nil contractabile habentem.

Vide *Acuanitæ*, *Bema*.

MANICO, de manè accedere. [Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum, Lucæ cap. 21. num. 38.] Apud Petrum Chryſologum mendosè *Mannicare* habetur, ubi inquit: [Quia tunc ſol, ut manè faceret, mannicavit, & qui ante

ante noctem ſugerat, nunc noctem prævenit fugaturus, ut reddat luci nox horas, quas terror Dominicæ Paſſionis invaſerat, ſerm. 82.] FR. Porro erravit recentior Calepini Amanuenſis in dict. *Manicare*, inquiens: [Manicare per manum tenere. Item frequenter manere:]at ſe ipſum redarguit, dum immediatè ſequitur, dicens: [Sol manicat, radios emittere incipit:] Meliùs ergo ipſemet Calepinus in verbo *Manico* ſcripſerat.

MANIFESTATIO. Vide *Oſtentamen*. *Phaneroſis*.

MANIFESTATIVA. Vide *Emphaniſtica*.

MANIO. Vide *Mannio*.

MANIPULUS, ſacrum indumentum Subdiaconi. Antiquitus erat linteum, ſeu ſudariolum, ad extergendum ſudorem, vel lacrymas, & Subdiaconus illum ferebat præcipuè ad polienda ſacra vaſa; quare diverſa nomina ſortitus fuerat, nempè *Aer Brachiale*, *Brandeum*, *Cincticulum ſacerdotale*, *Epimanicion*, *Facialis*, *Fanon*, *Linteum*, *Manica*, *Mantile*, *Orarium*, *Sudarium*, quæ omnia vide ſuis locis. Alludit ad funem, qua Chriſtus in paſſione ligatus fuit, & moraliter deinde pœnitentiam, & fletum, ut ex oratione. [Merear Domine portare manipulum fletus & doloris:] liquet. Indui debet ita ut non excurrat brachii cubitum, Græci, & Maronitæ duos manipulos, unum, ſcilicet, pro unoquoque brachio geſtant. Epiſcopo manipulus imponitur celebranti, facta jam oris confeſſione ſuorum peccatorum: [Deinde Subdiaconus ponit manipulum in ſiniſtro brachio Pontificis ſuper planetam. Ord. Rom.] Dicitur, *Super planetam*, quia in illis temporibus ea erat forma, quæ nunc Græcorum, ampla, ſcilicet, ut in dict. *Caſula* dictum eſt, ita ut tegeret brachia. Diaconus, & Subdiaconus in veſtiendo ſacris paramentis Epiſcopum, dum illi comminiſtrant, non debent habere manipulum in eorum brachiis: ſed poſtquam ille jam indutus fuerit. Cæremon. Epiſc. lib. 1. cap. 9. Et hoc fit, ut expeditiores ſint in adminiſtrando, atque in hoc etiam moralè ſignificatum affert Durandus, lib. 3. cap. 7. nempè: [Quòd in tali obſequio non debent fructum quærere temporalem.] Imò in ſæculo Davantriæ Diaconus non ſumebat manipulum, niſi quando cantaturus erat Euangelium, ut in ejus m. s. Cærem. aſtruit. Manipulus nunquam in proceſſionibus ferri debet, nec ad Veſperas, quamvis pluviali indutus ſit celebrans: ratio eſt, quia extra ſacrificium lacrymæ, ac ſudor abſtergi poſſunt ordinario ſudariolo. Contraveniunt Rubricis qui in proceſſione feſtivitatis Corporis Chriſti manipulum portant.

MANITIA, in plurali, chirothecæ. Manitia, quæ nos peregrina lingua Vantos vocamus. In vita B. Philiberti. Vide *Chirothecæ*, *Guanto*, *Vvanto*.

MANNA. Vide *Eſcatilis pluvia*, *Panificus imber*.

MANNIO, & *Manio*. FR. moneo, cito, denuncio in judicium, l. ſi quis ad mallum, de his, qui ad placitum venire coguntur, & l. ſi quis de ſtatu. eod. tit.

MANNINA, citatio, denunciatio: [Comites, ut Vicarii, vel etiam Decani plurima, & ſi ibi non venerint, compoſitionem ejus exſolvere faciunt, & quia priùs per manninas veniebant, excogitaverunt quidam, ut per bannos venirent ad placita, quaſi propterea melius eſſet, ne ipſas manninas alterutrum ſolverent. Hincmar. epiſt. 4. c. 15.

MANNITIO, & *Manitio*. FR. monitio, ſeu monitorium, citatio, denunciatio, l. ſi quis ad mallum. De his, qui ad placitum venire coguntur.

MANNITUS. FR. monitus, citatus, denunciatus, l. ſi quis ad mallum. De his qui ad placitum venire coguntur: ||: [Anſgarius regia poteſtate ipſas obtinuit, non advocato meo ad mallum, ut publicæ ſe habent leges, pro rebus ipſis mannito. Hincmar. Laudunen. ad Rhemenſ.

MANOCOSSIS, manu cuſſus, veluti numiſmata & ſimilia. [Obtulit crucem de auro unam, habentem in medio manocoſſim. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone IV.] & alibi idem *Mancoſſum* ſcripſerat: [In auro ſolidos mancoſſos numero ducentos. In Adriano] ideſt, moneta, quæ etiam denominabatur *Mancuſus*, & *Manucuſa*, quæ Marca aliter dicitur. Vide *Marca*.

MANCUSUS, & *Manucuſa*. Vide *Manocoſſis*.

MANOPERA, manuale opus. [De manopera in ſcuria battere nolunt, & tamen non denegant, quia manoperam debent. In Conſtit. Caroli Calvi, cap. 29.] Quid *Scuria* ſignificet. Vide ſuo loco.

MANSELLUM, manſiuncula. [Excepta ſellula manſelli ipſius cappellæ. Hincmar. Rhemenſ. epiſt. 1.

MANSIONALE. Vide *Manſus*.

MANSIONARIUS, reſidens in Eccleſiæ cuſtodia. [Vade ad Abundium manſionarium, & roga illum. D. Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 25.] Erat idem ac Sacriſta: [Manſionarius dictus eſt cuſtos, & conſervator ædium Eccleſiaſticarum, templorum, & altarium: item familiaris, & domeſticus à manſione. Panvin. de interpretat. voc. obſcur. eccl.] cujus ſynonyma. Vide in dict. *Sacriſta*. In curia autem regia, ſeu Imperiali *Manſionarius* erat Præcurſor, ſive Prodromus, qui *Foriero* Italicè dicitur. [Inter quos etiam & manſionarius intererat, ſuper cujus miniſterium incumbebat, ſicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maximè ſollicitudo ejus intenta eſſet, ut tam ſupradicti actores, quàm & ſuſceptores, quo tempore ad eos illo, vel illo in loco Rex venturus eſſet, propter manſionum præparationem, ut opportuno tempore præſcire potuiſſent. Hincmar. epiſt. 3.

MANSIONATICUM. FR. hoſpitatio, & albergatio Regis, vel militum. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 40. 41. & 155.

MANSUARIUS. Vide *Manſus*.

MANSUETUDO. Vide *Mititas*, *Philochriſtia*.

MANSUR, Arabica dictio, ideſt, adjutus, auxiliatus; quo titulo D. Jo. Damaſcenus appellatus eſt, ex eo quia auxilio Beatæ Mariæ Virginis, in priſtinum conjuncta ei fuit manus, quæ ab Iconomachis detruncata fuerat: longè itaque Bzovius æquivocavit, qui opera medica à Joanne Meſue com-

compoſita Damaſceno Joanni attribuit in lib. de medit. Sanctorum: confundendo, ſcilicet, cognomentum *Manſur* cum cognomine *Meſue*.

MANSURA. FR. pro menſura, l. de manſuris, eod. tit.

MANSURNA Dea. Vide *Domiducus*.

MANSUM. Vide *Manſus*.

MANSUS, poſſeſſiuncula, terræ clauſura. [Item manſos aliquos emit pluſquam quatuor. Flodoard. lib. 2. c. 10.] FR. Manſum dici puto, ideſt, comeſtibile, ex Mando ſupino, quod *Manſus* facit; ideò hoc nomen ſubſtantivum, & ſecundùm Grámaticos eſt quartæ declinationis, ideſt, *Manſus*, *manſus*, *manſui*, vel *Manſum*, *manſi*, ſecundæ. [Secundùm canonicam authoritatem, & conſtitutionem Domini Imperatoris Ludovici de eccleſiaſtico agro, & de manſo, & de mancipiis, quæ ipſe ſuis capitulis conſtituit &c. 23. q. 8. can. 23.] Ubi Gloſſa facit differentiam inter agrum, & manſum. [Oportet primùm vos tam de invaſis Civitatibus, & Monaſteriis, & manſis, quàm de reliquis generaliter rebus redinveſtiri faciatis, 3. q. 2. can. 3. Sancitum eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus liber abſque ullo ſervitio attribuatur, can. ſancitum, 23. q. 8. Sancitum eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque ullo ſervitio tribuatur, lib. 3. Decretal. tit. 39. c. 1.] & Gloſſator, inquit, quòd: [Manſum vocat hìc agrum, unde percipitur frumentum, & vinum ad Euchariſtiam faciendam: de tali nunquam præſtatur tributum, Cod. de Sacroſancta Eccleſia; licèt manſus dicatur vulgari Italicorum quantitas terræ, quæ ſufficit duobus bobus in anno ad laborandum. Ibid. Fridegiſo Abbati trado manſum noſtrum &c.] Hic in dict. *Condita* [:||: Dicitur etiam *Manſum* [Dedit S. Benigno ſeptem manſa cum ſylva ibi adjacente. In chron. S. Benigni, ann. 1007.] Undè *Manſionale* dicitur habitaculum coloni, ſeu procuratoris agrorum. [Manſionale conabatur auferre. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rhemenſ. c. 26.] Atque *Manſellum* manſi diminutivum. Vide ſuprà. Item *Manſuarius* operarius in manſo. Dicitur etiam *Maſſa* pro manſo. [Qui miſit ſuggeſtionem Sereniſſimo Conſtantino Principi, qui miſſum, & Reſponſalem Apoſtolicæ Sedis ad Sedem abſolvit Apoſtolicam, & juxta quod Beatiſſimus Pontifex poſtulaverat, donationem in ſcriptis de duabus maſſis, quas Nymphas, & Formias appellant, juris exiſtentes publici, eidem Sanctiſſimo Papæ jure perpetuo direxit poſſidendas. Anaſt. Biblioth. in Zacharia.] Vide *Submanſor*.

MANTUM. Vide *Cappar Croceæ*, *Mandyas*.

MANUALE BENEFICIUM. Vide *Diſtributio Canonicalis*.

MANUALIS, ſtrophium, ſudarium. [Et quo precis ſuæ fidem faceret, manualem, quo oculos fuerat ligatus, in partes duas diſcidit. In paſſione S. Montani.] Vide *Mannariolum*. In alio ſenſu. Vide *Enchiridion*.

MANUARIOLUM, ſtrophiolum, ſudariolum. [Et in æſtate habeant ſingula manuariola linea propter ſudores. In Reg. Magiſt. §. 27.] licèt ibi corruptè habeatur *Mannariora*. Vide *Manualis*.

MANUS. FR. pro numero diſtributivo. [Quatuordecim manus, lib. 5. Decretal. tit. 34. cap. 10.] Et ibi Gloſſa. Item *Manus* arcum triumphalem ſignificat: Nam ubi Vulgata habet, [Erexit ſibi fornicem triumphalem, 1. Reg. cap. 15.] de eo, nempè, loquitur, quem Rex Saul erexerat poſt victos Amalecitas: in textu hebræo legitur *Iad*, LXX. autem χεῖρ, verterunt, quæ voces in utraque lingua manum ſignificant. Solebant enim ſupra triumphalem fornicem manus figuram ponere in ſignum, quòd ſtrenua manu ſuperati ſint hoſtes, atque hos arcus ex variis frondibus ſolebant Hebræi conſtruere. Hieronym. in traditionibus hebraicis. Vide etiam quæ diximus in dict. *Bahem*. Inſuper Expoſitores intelligunt, loqui de fornicibus triumphalibus, ubi Salomon dixerat: [Diſſipat impios Rex Sapiens, & incurvat ſuper eos fornicem, Proverb. cap. 20.

MANUS CARNEA. FR. Romæ vicus propè S. Marcum, in Roma Sacra Floravantis Martinelli, pag. 43. §. Manus carnea. Vulgò *Macel de' Corvi* dicitur.

MANUS IMPOSITIO, ſeu elevatio. Vide *Chirotonia*, *Chriſma*, *Manutergium*.

MANUS MORTUA, dicitur Eccleſiaſtica acquiſitio ſtabilium bonorum, quia non transferuntur bona Eccleſiæ, nec alienari poſſunt. [Ubi verò manus mortua interjacet, aut alia quælibet cauſa irrationabilis inventa fuerit, diligenter deſcribatur, & ad noſtram notitiam deferatur. Carol. Mag. lib. 4. de legib. Francor. Legibus magnæ chartæ ſancitum eſt, ut nemini liceat dare prædia Collegiis Monachorum, & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quòd res ſemel datæ Collegiis Sacerdotum non utique rurſus venderentur, velut mortuæ. Polyd. Virg. lib. 17. hiſt.] Vide *Amortizatio*, *Quindennium*.

MANUS, ſive *Palmas ſuſpendere*. FR. eſt ſignum lætitiæ. [Suſpenſis ad æthera palmis gratias Deo egimus. In epiſt. Bonifacii Epiſc. ad Zacariam Papam in tom. 3. Concil. pag. 428. edit. Venetæ de anno 1585.

MANUTERGIUM, linteum, mantile.] Ubi cùm ventum fuerit, & Epiſcopus ſedem petierit, accedant duo Accolyti cum manutergio, & genuflexi ante eum totum illi ſinum cooperiant, ne lavans manus, aqua caſulam aſpergat. Ord. Rom.] Et de ſubdiaconis in eorum ordinatione Iſidor. lib. 2. de Eccleſ. off. cap. 10. inquit: [Hi igitur cùm ordinantur, ſicut Sacerdotes, & Levitæ manus impoſitionem non ſuſcipiunt: ſed patenam tantùm, & calicem de manu Epiſcopi, & ab Archidiacono ſcyphum aquæ cum æquimanili, & manutergium accipiunt.

MANUTHIA, μανθία, boleti per terræ exalationes producti [Cùm nos autem aliquando colligeremus alimentum in ſolitudine: id verò erat, quod vulgò ſolet nominari manuthia. In Vita S. Euthymii.

MANUTUS, qui magnas manus habet. Gloſſa Iſidor.

Manzer, Nothus, ſpurius, vox hebraica *Mamzer*, per quam hebræi ſolum ſpurium ex adulterio procreatum intelligunt; ſed penès Latinos intelligitur quilibet nothus. [Opes opibus cumulant non ſibi, ſed nepotibus, quos educaverunt, vel quod deterius eſt, manzeribus, quos de concubinis ſuis ſuſceperunt. Petr. Bleſen. ſerm. 42.] FR. In lege tamen canonica diſtinguitur *Manzer* à *Spurio*, & *Notho*; [Illo diſcretionis adhibito moderamine, ut inter nothos & manzeres, naturales & ſpurios diſtinguatur, lib. 1. decretal. cap. Niſi cùm pridem, de renunciation. [Ubi inquit Gloſſa [Manzer propriè dicitur de Scorto natus: Spurius de Concubina: Nothus de altera.] Et affert ſequentes verſus.

Manzeribus ſcortum; ſed mœcha nothis dedit ortum,
Ut ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica.
Dant naturales, quæ nobis ſunt ſpeciales.

[Non ingrediatur manzer, hoc eſt, de ſcorto natus in Eccleſiam Domini uſque ad decimam generationem. Deuter. cap. 23.] Aliqui ex hoc vocabulo nomini Hiſpanico *Manſebo*, quod juvenem ſignificat, etymon deducunt, ſed errant; nam ex gothico arabico hoc nomen provenit, ſcilicet, *Man*, ideſt, homo, gothicum, ſeu ſaxonicum; & *Sebi* vel *Sabi* arabicum, nempè, juvenis.

Maphorium, anguſtum pallium, quod in Monachorum collo pendebat. [Maphorium faſciale, ideſt, anguſtum pallium, quo utuntur Monachi, collum pariter, ac humeros tegens. In Gloſ. Arabico-Latin.] à Caſſiano verò *Maſortes* dicitur [Poſt hæc anguſto pallio, tam amictus humilitatem, quàm vilitatem pretii compendiumque ſectantes, colla, atque humeros tegunt, quod mafortos tam ipſorum, quàm noſtro nuncupatur eloquio, de habit. Monach. lib. 1. cap. 7.] Idemque Caſſianus: [Quos ita novimus omni ex parte nudos exiſtere, ut præter colobium, mafortem, caligas, melotem, & pſiathium, nihil amplius habeant, lib. 4. de inſtit. cap. 13.] Igitur erat ad inſtar ſcapularis, quod vulgò *Pazienza* dicitur, ex dictione græca Μαφόριον. Invenitur in eadem ſignificatione *Mavortes*, quod tamen Iſidorus velum, quo nuptæ regi ſolent, eſſe putat, in ſignum virilis ſubjectionis, ſic inquiens [Vocatum autem mavortem dicunt, quaſi Martem; ſignum enim maritalis dignitatis, & poteſtatis in eo eſt, caput enim mulieris vir eſt, inde & ſuper caput mulieris eſt, lib. 1. de divin. off. cap. 19.] Velo enim obnubebantur ſponſæ. Vide in dict. *Annulus*, §. Hæc igitur ligatura. Quod adhuc in Melita obſervatur. De quo velo etiam mentionem facit D. Hieronymus ad Euſtochium ſcribens, ubi inquit: [Per humeros hyacinthina lana mavorte volitans.] Tandem reperitur etiam *Maphortium* in eodem ſignificatu.

Mappa, tobalia, ſive lineum velum, ex qua materia pro tegendo Altari juxta Bonifacii III. decretum eſſe debet, quæ à D. Clemente, epiſt. 2. appellatur *Palla*, ſive *Sindon* ab aliis; item *Endotys*. Vide ſuprà ſuo loco. Itaque ſuper Altare, ubi incruentum ſacrificium celebratur, debent ultra corporale tres mappæ extendi, cap. ſi per negligentiam, de conſecrat. diſt. 2.

Mappam Mittere, antiquorum phraſis, quæ ſignum Prætoris in ludis circenſibus referebat; cùm enim deberent aurigæ curſum incipere, mittebat ille mappam pro ſigno, de qua Ethnici Auctores, atque Svetonius originem à Nerone habuiſſe inquit; & Martialis ait hanc mappam ceratam fuiſſe:

Ceratam Prætor quum vellet mittere mappam.

Atque Tertullianus de ſpectaculis, cap. 16. inquit: [Non vident miſſum quid ſit, mappam putant, ſed eſt diaboli ab alto præcipitati figura.] Et adverſ. Valent. cap. 36. Idem: [Sed mappa quod ajunt, miſſa] ideſt, dato ſigno.

Mappalia, appellabatur locus, ubi conditum erat corpus S. Cypriani: [Aliam (*ideſt, Eccleſiam*) ubi ejus ſepultum eſt corpus, qui locus Mappalia vocatur. Victor. Epiſc. Uticen. lib. 1. de perſecut. vandalica.] Locus erat extra Carthaginen. ideò *Mapalia* ſcribendum puto, ideſt, domus rurales.

Mappula, Baldachinum. [Quatuor autem miniſtri ſuper Pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipſi miniſtri mappullarii nuncupantur. Innocent. III. lib. 2. de myſt. Miſſæ, cap. 7.] Ubi aſſignat etiam moralem horum quatuor baculorum ſignificatum, nempè, ad quatuor Bibliæ Sacræ ſenſus, ideſt, *Litteralem, Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum*. FR. Falsò exiſtimarunt aliqui ſignificare manipulum, ſive ut Hugo notavit in canon. nonnulli diacones, diſt. 93. denotare Mitram. Nam baldachinum, & non mitram ſignificat, ut clarè ex Innocentio ſuprà; licèt enim ibi dicat: [Super Pontificem ferunt mappulam] benè tamen explicatur per ſubſequentia verba: [Quatuor baculis colligatam.] Item *Mappula* inſtratum equi ſignificat, quod perperàm aliqui etiam manipulum intellexerunt, §. Conſtantinus, il 2 diſt. 96. ubi ait:] Et ut ampliſſimè Pontificale decus perfulgeat, decernimus, ut clerici ejuſdem Rom. Eccleſiæ, mappulis & linteaminibus, ideſt, candidiſſimo colore decoratos equos equitent.] Idem habetur in cod. nulli licere infrænis, l. unica, lib. 11. Idem exponit Gloſſa in can. nonnulli Diacones, diſt. 93. Toloſanus apud Jacobum Cohelium in Notitia Cardinalat. cap. 11. Imò Torrigius de Cryptis Vatican. impr. ſecunda, pag. 386. inſtratum ex albo in rubrum à Paulo Papa II. Cardinalibus mutare conceſſum fuiſſe refert, ſic inquiens:] Inſtituì, che le mule de' Cardinali ſi addobaſſero di roſſo, uſandoſi prima drappo bianco nelle loro gualdrappe, chiamate nell' autentica Mappæ, come ſcrive il Cardinal Papienſe, che fù à quel tempo.] Atque de hoc inſtrato intellexerat D. Greg. per mappularum nomen, quando Joanni Archiep. Ravennati ſcripſerat his verbis: [Illud autem, quod pro utendis à Clero veſtro mappulis ſcripſiſtis, à noſtris eſt Clericis fortiter obvia-

obviatum, dicentibus nulli hoc nunquam alio cuilibet Eccleſiæ conceſſum fuiſſe &c. epiſt. 54. lib. 2.] Hæc enim controverſia inter Clerum Romanum, & Ravennatem non fuerat pro uſu manipuli (ut aliquis malè intellexerat) agitata; nam Clericis minoribus nullibi unquam talem uſum permiſſum fuiſſe noſcitur; ſed quæſtio erat inter Clericos majores ex utraque parte in dignitate conſtitutos, puta Cardinales, qui etiam Ravennates hoc titulo gaudebant, de quibus non eſt veriſimile, quòd manipuli uſus negari nequiverit; ſed præſumptio dignitatum Ravennæ erat circa uſum inſtrati in equitando, de quo jure Cardinales Romani inſiſtebant, ajentes: [Nulli hoc unquam alio cuilibet Eccleſiæ conceſſum fuiſſe.] Nam, ut ſuprà diximus, Conſtantinus ſolis Romanis Clericis tale privilegium conceſſerat, & quòd de hujuſmodi inſtrato agitaretur; clarè ex alia ejuſdem Pontificis epiſtola liquet: Ravennatenſes enim Clerici præſcriptionem pro ſe adducebant, quòd etiam Romæ ipſi palam cum inſtratis, ſive mappulis equitaſſent, pro quibus Joannes eorum Archiepiſcopus Gregorio ſic ſcripſerat; ubi nota, quòd non de ſimplicibus clericis agebatur: [Quoties ad epiſcopatus ordinationem, ſeu reſponſi Sacerdotes, vel Levitæ Ravennatis Eccleſiæ Romam venerunt, quòd omnes in oculis Sanctiſſimorum Deceſſorum veſtrorum cum mappulis ſine reprehenſione aliqua procedebant; quare etiam eo tempore, quo iſthic à Prædeceſſore veſtro peccator ordinatus ſum, cuncti Presbyteri, & Diaconi mei in obſequium Domini Papæ mecum procedentes uſi ſunt. Apud D. Greg. lib. 2. epiſt. 55.] Cui idem Greg. epiſt. 54. lib. 2. reſpondit: [Nec Ravennates Clericos vel illic, vel in Romana Civitate tale aliquid cum ſua conſcientia (*ideſt Clero Romano advertente*) præſumpſiſſe, nec ſi tentatum eſſet, ex furtiva uſurpatione, ſibi præjudicium generari; ſed nos ſervantes honorem Fraternitatis tuæ, licèt contra voluntatem antedicti Cleri noſtri; tamen primis Diaconibus veſtris, quos nobis quidam teſtificati ſunt, etiam antè eis uſos fuiſſe, in obſequio dumtaxat tuo, mappulis uti permittimus.] Alia Synonyma. Vide *Chaſidius*, *Nacus*.

MAPPULARII. Vide *Mappula*.

MARABOTINUS, monetæ ſpecies, de qua ſæpè Cencius Camerarius in ſuo Cæremon. m. s. quam monetam ſolebat Pontifex in aliquibus feſtivitatibus Cardinalibus diſtribuere. FR. legitur etiam *Marabatinus*, fortaſſe nummus hic erat, qui in Hiſpania *Maravedis* dicitur. [Præterea quia M. prædeceſſor tuus fuerat Canonicus regularis, & duo millia marabatinorum, quæ acquiſierat, in Epiſcopum jam promotus Monaſterio dederat memorato, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 14.] Extat hodie Urbeveteris familia nobilis hoc vocabulo cognominata.

MARANATHA, Syriaca vox, quæ ab Hebræis pronunciari ſolebat in ſignum maledictionis, & ſignificat *Dominus venit*, quaſi adeſſet ultionum Deus. [Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit Anathema, & Maranatha; 1. Cor. 16.] Ex hoc vocabulo exiſtimat Mariana provenire hiſpanicam dictionem *Marrano*, qui lib. 7. c. 6. ſuæ hiſtoriæ affert quoddam donationis monumentum, ubi Gallæciæ Rex de an. 775. ejuſdem Monaſterio aliqua bona tradens, ſimilia verba profert contra violatores præfatæ donationis. FR. de ſimilibus maledictionibus in fine donationum appoſitis, paſſim in inſtrumentis, ſeu chartis ſeptimi, octavi, noni chriſtiani ſæculi, & infrà per totam Europam invenies: ||: ſed probabilius nomen *Marrano* hiſpanicum ex hebræa voce *Maran* provenire exiſtimo: *Maran* enim vocant Judæi illum, qui ex eorum ſecta Chriſtianus apparenter fit; ſed occultè hebraicam legem ſectatur: quod evidentia patet: nam hujuſmodi pſeudo-chriſtiani in Hiſpania detecti *Marrani* dicuntur. Frivola tamen eſt eorum conjectura, quòd *Marrano* ſignificet Mauritanum. FR. Gloſſa in can. Guiliſarius, 23. qu. 4. ait, quòd Maranatha *Adventum Domini* ſignificet, & ſic explicat. [Maranatha, ideſt, uſque ad adventum Domini ſit excommunicatus, ſupple, niſi pœniteat, ſic 27. qu. 1. de Viduis,] de quo vocab. fusè 24. q. 3. §. ſed qui pro, can. 11. Vid. *Anathema*.

MARCA, ponderis genus, quod ſecundùm aliquos erat ſemilibræ, ſecundùm alios integræ libræ. Cujacius tamen putat fuiſſe bilibris ponderis, Item ſignificat monetam. FR. *Marca* tam pondus, quàm moneta, ſunt ſynonyma libræ. [Poſſeſſionem pro CXC. marcis, & libris invadiavit. Burchar. de caſibus S. Galli, cap. 11.] Item *Marca* moneta eſt eadem cum *Mancuſo*. Vide *Manocoſſis* :||: Marcha ulteriùs territorii terminum ſignificat, de quo. Vide *Marchia*.

MARCHANUS. FR. Marchiæ incola [Quòd ſi ſuſpicio fuerit, ut per conſenſum Marchanorum noſtrorum per noſtras Marchas extra terram noſtram exierint, ſatisfiat ab his Marchanis. In capitulare Radelchiſi, cap. 17. apud Camillum Peregrin. in hiſt. Princip. Longobard.

MARCHARIZATUS. FR. in Marchia adſcriptus, vel appropriatus. [Expellamus de iſta provincia noſtra omnes Saracenos &c. præter illos, qui temporibus DD. Siconis, & Sicardi fuerunt Chriſtiani, ſi marcharizati non ſunt. In capitulare Radelchiſi, cap. 24. apud Camillum Peregrinum in hiſt. Princ. Longobar.] Ubi mendosè *Margarizati*, & *Mazarizati* habetur, quod Voſſius fruſtrà ait eſſe punicum verbum; nam punica, quæ mihi vernacula eſt, hanc dictionem non habet.

MARCHIA. FR. marchionatus, territorium, in quo Marchio dominatur, & jura reddit. Sigonius de regno Ital. lib. 7. :||: ex theutonica dictione *Mark*, ideſt, confinium, à verbo *Marken*, nempè, ſigno, noto; quia lapidibus conterminabantur poſſeſſiones; ille verò, qui curam gerebat conterminati territorii, *Marchio* vocabatur, quod deinde ex officio in dignitatem, & feudale dominium tranſiit, ut in præſenti fieri adſolet.

MARCHIO. FR. Is, qui marchiam, ſcilicet, Civita-

vitates cum ſubjectis territoriis, & limitaneis à Principe in feudum acceperat, & habebat facultatem juriſdicendi. Sigonius de Regno Italiæ, lib. 7. & Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 47. Vide *Marchia*.

MARCIO, Faber murarius. [Cum Marcionibus, & Carpentariis. In Reg. Sancti Aureliani.

MARCHIONITÆ, ſeu *Marcioniſtæ*. FR. Hæretici Marcionis philoſophi ſtoici ſequaces, qui ad inſtar Cerdonianorum duos Deos, duaque principia, boni ſcilicet, & mali, aſſerebant, 24. qu. 3. can. 39. Contra Marcionem ſic Prudentius in Hamartig. initio cecinit.

Quò re præcipitat rabies tua perfide Cain,
Diviſor blaſpheme Dei? tibi conditor unus
Non liquet, & bifidæ caligant nubila lucis?
Inſyncera acies duo per divortia ſemper
Spargitur in geminis viſum fruſtrata figuris.
Terrarum tibi forma duplex obludit, ut excors
Dividuum regnare Deum ſuper æthera credas.
Bina boni, atque mali glomerat diſcrimina ſordens
Hic mundus Domino &c.

Vide *Baptiſmus*, *Hamartigenia*.

MARDI POPULI. Vide *Saracenus*.

MARDOCHÆUS DIES, ideſt dies XIV. menſis lunaris Februarii juxta morem hebraicum, qui hebraicè *Adar* dicitur. [Exivit menſis duodecimus: dixitque Aman Regi Aſſuero: Eſt populus per omnes provincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuò ſeparatus, novis utens legibus & cæremoniis &c. ſi tibi placet, decerne ut pereat &c. Eſther cap. 3.] ubi *Menſis duodecimus* intelligitur Februarius, à menſe Martio in ordine duodecimus. Hinc Hebræi ob memoriam decreti regii in eorum exterminium, quos Mardochæus deleri machinabatur, feſtum quotannis celebrant, & dicitur Mardochæi dies. [Pridie Mardochæi diei, 2. Machab. c. 15.] Mardochæum igitur diem, ſive feſtum celebrant die 14. Lunæ Februarii. [Dies autem tertiuſdecimus menſis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere deſierunt. Quem conſtituerunt eſſe ſolemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio & conviviis. Eſther. cap. 9.] Quem diem hebræi vocant *Purim*, ideſt, *Phur* quod latinè urna dicitur. [Miſſa eſt ſors in urna, quæ hebraicè dicitur Phur. Eſther. c. 3.

MARE CARPATIUM, quare ſic dicatur. Vide *Eſox*.

MARESCHALUS, ſtabuli Præpoſitus. Saxonica vox ex *Mar*, equus, & *Stal*, ſtabulum. [Ut cæteras taceam, moleſtias Mareſchalorũ ſuſtinere non poſſum; hi ſiquidem blandiſſimi ſunt adulatores, detractores peſſimi, improbiſſimi emunctores, Petr. Bleſen. epiſt. 14.] In aliquibus Codicibus *Mariſtallus* invenitur, quod eſt magis Saxonicæ voci conſonum. [Beati viri Mariſtallus totus corruptus corpore miſerabiliter inflatus erat. In vita S. Laurentii Dublenſis Epiſc.] Hodie tamen hoc officium dignitatis eſt apud nonnullas nationes, & inter Melitenſes Equites eſt Primas linguę Alverniæ, qui Generalis Dux terreſtris eſt, & penès quem adſervantur portarum Civitatis claves.

MARGA. Vide *Manganum*.

MARGARITA, gemma. Vide *Bdellium*. Græci inſuper μαργαρίτην minutum hoſtiæ fragmentum appellant, quod re vera pretioſiſſima margarita eſt. Vide *Hoſtia*, *Particulæ*.

MARGELLUS, vox græco-latina μαργέλλιε, diminutiva à *Margine*, veſtis limbum ſignificat, qua Balſamon, in can. 17. Concil. VI. uſus eſt.

MARGIA. Vide *Caſtrimargia*.

MARIA VIRGO. Vide *Hodegitria*, *Panagia*. FR. *Sancta Maria Major* Romæ Baſilica ad diſtinctionem *Sanctæ Mariæ Minoris*, quæ *Eccleſiæ Nova*, ſeu *S. Maria Nova* dicebatur, hodie Sanctæ Franciſcæ Romanæ templum ob ejus corporis depoſitum appellatur. Floravant. Martinell. in ſua Roma Sacra, pag. 157. Hæc etiam dicebatur *S. Maria in Palatio*, ex eo quia Palatio olim Imperiali propinqua erat, cujus ſitus pro viridario Ducis Parmenſis ad præſens inſervit. [Cellam S. Mariæ in Palatio, quæ dicitur Minor. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 150.] In S. Maria Majori feria IV. ante ordinationem ſolebat ibi Pontifex celebrare, & ordinandos populo præconebat. Vide *Ordo*. Item Cæremonia, quæ ibi fiebat in Vigil. Nativ. Domini. Vide *Statio*. S. Maria in Secundicerio Romæ. Vide *Secundicerius*.

MARIOLA, denominativum à Maria, ſic appellata fuit ejus imago. [Cereum conſtituit accendi ante nobilem Mariolam. Matth. Pariſ. In vita Abb.] & clariùs idem alibi: [Ante majus Altare, & Mariolam, quæ eidem ſupponitur.

MARISTALLUS. Vide *Mareſchallus*.

MARITINA. FR. maritima. Extrav. Jo. XXII. de privileg.

MARITUS. FR. Maritus dicitur, quia in fœminam Maris ritum gerit. Gloſſa in can. Vidua, diſt. 35. Differentia autem inter Maritum, & Commaritum. Vide *Commatrona*.

MARMOR. Vide *Lapides*.

MARMOTINUS, monetæ ſpecies floreno minor. [Annuatim debent præſentare ad Cameram Papæ unum marmotinum, qui benè noſcitur à Curia, & eſt minoris valoris quàm florenus de Florentia. Albertus in Chron.

MARONITA. FR. antiqua Catholicorum natio, ſub eorum Antiocheno Patriarcha in Monte Libano præcipuè incolens, de qua meritiſſima generatione nonnulli Authores errando malè aſſeruere, fuiſſe, nimirum, hæreſi monothelitica infectã, & à paucis ſæculis ad catholiciſmum reductã, quod falſum eſſe evidenter demonſtrare nititur amantiſſimus in Bibliotheca Alexandrina Archigymnaſii Romanæ Sapientiæ Collega meus, ac præfati ſtudii linguæ Chaldaicæ Profeſſor Dominus Fauſtus Naironus in tractatu, quem de hac Natione typis parat mandare. De Maronitis agitur hìc in dict. *Agape*, *Alba*, *Amictus*, *Anachoreta*, *Archiepiſcopus*, *Baculus*, *Campana*, *Candelaptis*, *Chorepiſcopus*, *Cœnobium*, *Completorium*,

Cuculla, Dyſtrus, Epitrachelion, Euangelium, Flabellum, Jejunium, Manipulus, Orarium, Palmarum feſtum, Patriarcha, Pentecoſtes, Transfiguratio Domini, Viſitatio B. M. Virginis.

MARPAHIS. FR. ſtrator. Paulus Diac. hiſt. Longobardor. lib. 2. c. 6. & 9 & ibi ejus Annotat.

MARRITIO, amnuoſſi, Italicè *Smarrimento* dicitur. [Sin autem ipſæ res ſine ulla marritione ad ipſum Monaſterium revertantur. In chartis Monaſt. S. Galli. Charta 61. [FR. Devium Voſſium cenſeo in tradendo hujus nominis ſignificatu, dum detractionem, & murmurationem interpretari ait.

MARTINALIA, nempè, Feſta S. Martini Turonenſis Epiſcopi, quæ in aliquibus Regionibus ad inſtar ſecundorum Bacchanaliorum intemperatè celebrantur in comeſſationibus.

S. MARTINI PAPÆ MARTYRIUM. Vide *Pſachnion*.

MARTIUS MENSIS. FR. à Romanis in honorem Romuli inſtitutus. [Sed & menſibus impoſuerunt nomina Deorum ſuorum; propter honorem, quippè, Romuli, quia eum Martis filium crediderunt, primum menſem Marti dicantes, Martium vocaverunt. Eugyppus Abb. African. lib. 1. c. 67.

MARTYR μάρτυρ, latinè teſtis, ſive confeſſor, qui in teſtimonium, ac confeſſionem fidei propriam vitam obtulit, ſeu tormenta paſſus eſt. FR. hinc *Bis martyr* appellatus eſt S. Urbanus Papa I. quia bis pro fide paſſus eſt. Antonius Boſius Melitenſis in Notis ad paſſionem S. Urbani Papæ & Martyris :||: Et Euſebius *Triplicatos Martyres* illos Chriſtianos appellavit, qui ter pro Chriſti confeſſione paſſi ſunt carnificum tormenta. FR. martyr interpretatur confitens. Gloſſ. in can. Baptiſmi vicem, de conſecrat. diſt. 4. Vide *Aliptа, Concilium, Confeſſor, Expunctus*; ſed in rigore dicitur Martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem fuderit. Vide *Reſponſorium*. Item poteſt deduci etymon ex dictione hebraica *Meathyr*, ideſt, orans. Calepinus Paſſeratii, in dict. Orans.

MARTYRARIUS. FR. Sacerdos addictus ad aliquam Eccleſiam, quæ aliàs Martyrium dicitur. [Abbates Martyrarii, Recluſi, vel Presbyteri Apoſtolia dare non præſumant. Concil. Aurelian. can. 13. [Phileſacus in hunc textum *Matricularii*, & *Epiſtolia* correxit; ſed Jacobus Sirmondus maluit priſtinam lectionem reſtitui, affirmans *Apoſtoliam* dimiſſorialem epiſtolam ſignificare.

MARTYRIALIS, res ad martyrium pertinens. [Neceſſarium, quippè, fuerat athletas fortiſſimos voluntariis abſtinentiæ laboribus ad omnem tolerantiam præparatos perſequentium paululùm tradi manibus, ut martyrialis agonis participes effecti illata diſcerent ſupplicia tolerare, probaturi, quòd profeciſſent, ſi flagellis membra omnia diſſipantibus, à fide vera minimè defeciſſent. In vita S. Fulgentii. c. 9.] FR. eodem vocabulo utitur Victor Uticen. Epiſc. de martyrio Victorini Carthaginis Proconſulis, & Adrumentini civis agens: [Qui tripudians in Domino martyrialem coronam accepit, lib. 3. de perſecut. Vandal.

MARTYRIUM. FR. paſſio alicujus Sancti Martyris. [Vide quantum bonum eſt charitas, ſi ita martyrium fecerimus, ut noſtras velimus ab omnibus reliquias honorari, & ſi opinionem vulgi ſectantes intrepidi ſanguinem fuderimus, & ſubſtantiam noſtram uſque ad mendicitatem dederimus; huic operi, non tam præmium, quàm pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta ſunt, quàm corona victoriæ, can. Vide 1. qu. 1.] Et ibi Gloſſa. At econtrà quomodo ex pœna ſupplicii fit martyrium. Vide Gloſſam in can. importuna, de pœnit. diſt. 1. Martyrii genera. Vide *Cyphoniſmus, Diaſphendon, Fidiculæ*. Ejus Synonima. Vide *Munus* :||: Item ſignificat Eccleſiam, [Clerici martyriorum. Conc. Chalcedon. IV. can. 8.] ſive *Memoriæ Martyrum*, quo loquendi modo ſæpè Cyprianus, aliique Eccleſiaſtici Scriptores utuntur. Item μαρτύριον, ſive latinè *Confeſſio*, accipitur pro ſpeciali loco in Eccleſia, ubi depoſita Sanctorum martyrum recondita ſunt; ſed deindè per rhetoricam figuram uſurpatum totum Eccleſiæ corpus pro ejus parte. Vide *Cœmeterium, Concilium, Confeſſio, Munus, Stantes*.

MARTYROLOGIUM, μαρτυρολογίον, nota, ſive catalogus, quem ad Eccleſiæ Notarios antiquitùs ſpectabat confici ex Sancti Clementis Papæ inſtitutione; ſed in recenti Martyrologio, nedum martyrum, verùm & Confeſſorum, aliorumque Sanctorum Natales notantur. FR. varia Martyrologia apocrypha inventa ſunt, ſive ex hæreticorum commento, ſive ex nonnullorum indiſcreto Catholicorum cultu, quemadmodum cujuſdam Aſiani Sacerdotis Martyrologium reperiebatur, de quo S. Cyprianus, in lib. de Baptiſmo, & S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis teſtantur, qui varia commenta de S. Paulo Apoſtolo excogitaverat; ſed falſitate convictus ſuum errorem confeſſus eſt, ac proindè ex ſuo officio in pœnam culpæ depoſitus fuit, & à Gelaſio Papa in Concil. Roman. & in can. 63. ſextæ ſynodi multa acta, & hiſtoriæ Sanctorum apocrypha declarantur. Epiſcopi Græcorum in viſitatione Eccleſiarum ſolebant diligenter Acta Sanctorum in Eccleſiis inventa recognoſcere, hinc Balſamon in prædictum canonem 63. ſextæ Synodi refert Nicolaum Muzalum Epiſcopum in ejus viſitatione narrationem cujuſdam Sanctę fabuloſè ſcriptam invenientem, ſtatim illum comburi eam juſſiſſe. Vide *Kalendarium, Catalogus ſacer, Datarium Calendarii, Faſti, Menologium, Paſſionalia*. Quando in lectione Martyrologii genuflectere oportet. Vide *Genuflexio*.

MARRUCCI. FR. populi Alpium incolæ. Oddo Abbas Cluniacen. in vita S. Geraldi Comitis Aurelianenſis, lib. 2. c. 17.

MASCHA, ſive *Maſca*, larva, facies fictitia, Italicè *Maſchera*. Hinc Anthelmus de ſeptem capitalibus vitiis agens, cecinit:

Sic quoque maſcharum facies criſtata laceſſit,

Cùm

Cùm latvam, & maſcham miles non horreat audax,
Qui proprio fretus præſumit ſtridere geſtu.

Quare & ſtrigam, ſeu veneficam etiam ſignificat, [Nullus præſumat aldiam alienam, aut ancillam, quaſi ſtrigam, quæ dicitur Maſcha, occidere, l. nullus, de homicidio ſervorum,] & l. ſi quis mundum, de mundualdo, & mundi amiſſione, can. nullus presbyterium, de conſecrat. diſt. 5. In primo ſignificatu. Vide *Cervula*.

MASNADA. FR. militia, armatorum pedeſtris copia; [Gulielmo Sorello (*corrige Borello*) Regiæ privatæ Maſnadæ Solidario, Hugone de ſexto regiæ privatæ Maſnadæ Solidario. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 200. in fine.

MASORICUS, ægyptius, ex hebræo *Meſorim*, & arabico *Maſar*, & *Maſri*, ideſt, Ægyptus, & Ægyptius [Obtulit maſoricas oleas tres ſerico textas, coloreque depictas, quæ in circuitu Altaris penderent. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone IV.

MALPHA. Vide *Synagoga*.

MASSA. Vide *Manſus*.

MASSALITER, unitè, & in maſſam redactum communiter. [Maſſaliter totum Eccleſiæ tributum ſibi irrogarunt. Tertull. de fuga in perſecut. cap. 13.] FR. Ibidem, c. 16. reiteravit, inquiens: [Atque ita maſſaliter ſolidata definit.

MASSALIS, unitus, communis, integer. [Redactum, ſcilicet, in Dominum, ut in maſſalem ſuam ſummam. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. c. 18.] Maſſalem, ideſt, integram.

MASSARA. FR. Molendinum ad cannas mellis frangendas. Bullarium Caſinen. tom. 2. conſt. 185. n. 5. In Sicilia ex græco, *Trapeto* vocatur.

MASSARIUS, qui in maſſa, ſeu prædio cæteris præeſt, & curam adminiſtrandi vice domini habet. FR. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 48. :||: Hodie tamen omnes maſſæ, ſeu territorii operarii *Maſſari* in aliquibus Italiæ Provinciis vocantur.

MASSILIANI, Hæretici. Vide *Euchetæ*, *Precatores*.

MASTICHIS, productio. Vide *Schinus*.

MASTICINUS, maſtichis patronymicum, quod alio nomine *Acantica* dicitur: *Maſticina crocea* veſtis, videlicet, ideſt, ſubflavi coloris, de qua Iſidor. lib. 19. c. 28. ubi agit de coloribus veſtium.

MASTIGOPHORUS, μαστιγοφόρος, à *Maſtige*, ideſt, ſcutica, dicebatur Miniſter flagellifer, qui, ſcilicet, agonothetas in ſacris certaminibus comitabatur, virgam præferens ad ſubmovendam turbam, & cohibendas ſeditiones. Budæus: [Maſtigophori, qui agonothetas in certaminibus comitantur, l. ult. §. Maſtigophori, de mun. & honor.

MATER. Vide *Mana*.

MATHEMATICUS. Vide *Aſtrologia*, *Genethliacus*, *Hydromantia*, *Remediator*.

MATHIÆ APOSTOLI, quare de eo non fit mentio in Canone Miſſæ ante conſecrationem cum cæteris Apoſtolis; ſed tantùm de eo fit mentio poſt conſecrationem. Vide *Canon Miſſæ*.

MATRICARIUS, faber lignarius. [Intereſſe Prætores oportet, vicenos ſecum habere milites, & tricenos matricarios. Julian. Anteceſſor. conſtit. 23.

MATRICULA, catalogus, in quo pauperes pro eleemoſyna largienda notabantur. [Matricula Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Xenodochion, ubi duodecim pauperes ſtipem expectant, ſolidus dabitur. In teſtamento S. Remigii.] Item catalogus in quo Clerici ſtipendiarii notabantur, & *Tabula matricularia* dicebatur.

MATRICULARIUS, qui in matricula connotatur: [Dictum eſt mihi, quòd matricularios à miniſtro meo conſtitutos de illa matricula ejeciſti. Flodoard. lib. 3. cap. 26. Hildovinus humilis Chriſti famulus, & Domini mei Dionyſii Pretioſi, & ſociorum ejus matricularius. Hildovin. in epiſt. ad Ludovic. Imp.] ideſt, in matricula Eccleſiæ S. Dionyſii, & ſociorum adſcriptus.

MATRICURIA. Matrona, quæ Eccleſiæ curam habebat [Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ vocantur, apud nos viduæ, ſeniores, univiræ, matricuriæ vocantur, can. Mulieres, diſt. 32.

MATRIMONIUM. FR. conjugium: dicitur Matrimonium quaſi matris munium, ideſt, officium, Gloſſ. in principio, 27. qu. 1. Aliud eſt legitimum, & non ratum; aliud legitimum, & ratum, can. ſi quis Judaicæ, 28. qu. 1. Ad matrimonium contrahendum tria ſunt neceſſaria, nempè, conſenſus, & quòd ſit pubes, & ad coeundum potens. Gloſſa in §. ſponſalia, 30. qu. 2. Adde ex Concil. Trident. quartum requiſitum Parochi præſentiam. Perficitur autem matrimonium per conjunctionem, quoad ſui ſignificationem, ſcilicet, animæ fidelis ad Deum, & Chriſti ad Eccleſiam. Gloſſ. in can. quapropter, 27. q. 2. Ejus enim bona ſunt tria, hoc eſt [Omne itaque nuptiarum bonum impletum eſt in ipſis parentibus Chriſti, proles, fides, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Jeſum. Fidem, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poteſt ſine pudenda carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine quo verè concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, can. omne itaque, 27. qu. 2.] Ubi inquit Gloſſa [Gandulphus dixit duo eſſe tantùm bona matrimonii, ſcilicet, fidem, & prolem; ſed ipſum Sacramentum non eſſe bonum matrimonii, niſi tranſitivè intelligatur, ideſt, bonum, quod eſt ipſum matrimonium, quia Sacramentum matrimonii, (ut dicit) nil aliud eſt, quàm ipſum matrimonium; ſed dic, quòd Sacramentum matrimonii dicitur hìc inſeparabilis conjunctio animorum, vel etiam mutua ſervitus, quorum utrumque eſt bonum matrimonii, ſine his autem bonis matrimonium contrahi non poteſt: poſtea verò ſine his eſſe poteſt.] Imparia autem conjugia tribus modis dicuntur. Vide Gloſſam, in §. Utrùm verò, in principio, 28. qu. 3. Ejus Synonyma. Vide hìc *Conjugatio*, *Jugalitas*, *Votum*. Ejus conſenſus. Vide *Scrutinium*, *Subarro*. Matrimonii exercitium impedire conantur Præſtigiatores. Vide *Tempeſtarii*.

MATRINA, ſpiritualis mater; ſicut enim dicitur Patrinus, ita & Matrina. Item Novercam ſignificat; l. nulli liceat. De ſucceſſion.

MATRIX. Vide *Eccleſia* prope finem. Pro fœminæ utero. Vide *Hyſtera*, *Vmbilicus*.

MATRONÆUM, quod Græci *ματρωνικὸν* appellant, locus in Eccleſia pro matronis aſſignatus. [Fecit cameram, & matronæum, & ſuper confeſſionem imaginem argenteam cum Salvatore, & duodecim Apoſtolos poſuit, qui penſant libras vicenas. Anaſtaſ. Bibliothec. in Symmacho.

MATTÆA. FR. [Cum obſoniis, & mattæis tibi parentas, ad buſta recedis. Tertull. de teſtam. animæ, c. 4.] Mattæa, ſive Mattya ſecundùm Athenæum, cibum delicatum, & pretioſum ſignificat, & *Mattelicus* guloſus dicitur. Calandrinus.

MATTHÆUS. FR. hebraicè Scipionem ſignificat. Calep. Paſſerat. in dict. *Scipio*.

MATUTINUM, officii ſeptem horarum canonicarum prima pars, à voce *Matuta*, quæ Auroram ſignificat. Dicitur etiam *Nocturnum*. Uſus recitandi matutinum in Bethlehem ex Iſidori relatione, lib. 1. de Eccl. off. c. 23. incœpit, qui citat Caſſianũ; condecens enim erat, ut, ubi nato Domino tempore nocturno Angelicus cantus reſonabat, ibi etiam in laudem Domini recitari nocturnæ horæ cœpiſſent. In Matutino etiam ſolemniſſimo non utendum eſt pluviali, vel alio paramento, niſi tempore nonæ lectionis, quæ dicẽda erit ab Hebdomadario, qui unà cum duobus præcantoribus paratur pluvialibus, & continuabunt deinde laudum recitationem iiſdem ſolemnitatibus ſolitis fieri ad Veſperas ejuſdem diei. Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 6. & 7. Sed quando dirigitur officium ab Epiſcopo; tunc ipſe indutus ſua cappa conſueta, nonam lectionem recitabit; excepta tamen nocte Nativitatis Domini, in qua induetur pluviali ad dicendam orationem in fine matutini. Cærem. Epiſc. loc. cit. c. 14. Erravit quidem Fœlix Nicolius, ſive Hieronymus Romanus, ut ipſemet mihi faſſus eſt, in ejus Floſculis, dict. horæ canonicæ, §. Probatur demum; aſſeverans, quòd in Viterbienſi Eccleſia recitetur anticipatè Matutinum, nempè, hora XX. nam quotidiè per anni curſum, ſemper ibi hora XX. pulſator ſignum campanæ ad ſolvẽdas Veſperas, pro quibus poſt mediam horam ingreditur ad Chorum, & poſt veſperas recitatur completorium. Itaque tranſacta jam XXI. hora incipitur Matutinum recitari. In matutino Sabbati, cùm recitatur Officium B. M. V. omittitur pſalmus *Jubilate*, cujus vice canitur *Bonum eſt*, ne idem pſalmus bis iteretur. Idem fit, ſi vigilia Nativitatis Domini in Sabbatum incidat, ob eamdem rationem. Reliqua. Vide *Nocturnus*.

MATZUCA. FR. clava. Italicè *Mazza*, vox græcobarbara *ματζοῦκα*. [Loco ſceptri fert eam, quam vulgus vocat matzucam. Curopalat. de off. Conſtantinop.

MAUMETANI. Vide *Machometes*.

MAVORTES. Vide *Maphorium*.

MAUSOLEUM. *μαυσώλειον*. FR. licèt hoc vocabulum propriè ſignificet ſepulchrum illud magnificum ab Artemiſia ſuo defuncto viro Mauſolo Cariæ Regi conſtructum, quod inter ſeptem Mundi miracula ab hiſtoricis connumeratur; nihilominus inter Scriptores Eccleſiaſticos pro Adriani mole hoc vocabulum uſurpatur, ubi habitabat Prætorii Præfectus, ac Regis Odoacris Prorex, qui electionẽ Pontificis ſibi uſurpare nitebatur, ſub prætextu, quòd in ſimili eventu politicus ſtatus urbis propter concurſum populi perturbabatur; ſed ejus tyrannico edicto nullus Eccleſiaſticorũ conſentire paſſus eſt in Synodo Romana, ubi lectũ eſt tale ejus edictũ, nempè: [Cùm in Mauſoleo, quod eſt apud Beatũ Petrũ Apoſtolũ, reſideret ſublimis, & eminentiſſimus vir Præfectus prætorii, atq; patricius, agens etiam vices præexcellentiſſimi Regis Odoacris, Baſilius dixit &c. can. benè quidẽ, diſt. 96.] Itẽ ſignificat quodcumque ſepulcrum. Vide Baron. an. 836. n. 14. & hìc in dict. *Natta*. Mendosè apud Anaſt. Biblioth. legitur in Leone III. *Muſilæum*, ſic inquiens: [Pharos, Cantharos in muſilæo B. Petronillæ.

MEDELA. Vide *Modela*.

MEDIANA DOMINICA. Vide *Dominica mediana*.

MEDIASTINUS. FR. dicitur ſervus ex abjectioribus, qui domeſtica viliſſima miniſtrat. [Juriſconſult. in l. ult. ff. de oper. ſerv. & in l. item apud Labeonem, §. Prætor ait, ff. de injuriis, & Ulpian. in l. 1. §. de exercitorib. ff. nautæ, caup. ſtabul.

MEDICAMENTARIUS. FR. qui incantationibus, aliiſque ſuperſtitioſis artificiis ad corporales infirmitates curandas utitur. Cod. Theod. lib. 3. tit. 16. de repud. l. 1.

MEDICUS. Vide *Lectularius*, *Remediator*. Medicorum terminus. Vide *Embrocha*.

MEDIOCRIS. FR. civis, qui nec nobilis quidem eſt, nec ruſticus. [De Vvaregnanis nobilibus, mediocribus, & ruſticis hominibus &c. in capitulare Radelchiſi, c. 12. apud Camillum Peregrin. in Hiſt. Princip. Longobard.

MEDITATORIUM. Locus ad meditandum, & ſtudendum. [Gravi ægritudine preſſus jam ſæpiùs in lectulo accumbo, quàm ad ſcribendum, vel ad legendum in meditatorio ſedeo. Rabanus in Jeremiam.

MEDO, genus potionis ex aqua, & melle confectum. [Commendanſque domum ſuam Apoſtolorum Principi, reliquit in ea imaginem, & ipſe abiit ad bibendũ medonẽ. Andreas Presbyter in Chron. Bavar.] Ab Ultramontanis hujuſmodi potio *Meth* appellatur, de qua Beda: [In unaquaque ſeptimana tres dies ſine vino, & medone, & carne jejunent uſque ad Veſperas, de remed. peccat. c. 7.] In Æthiopia utuntur hac potione loco vini, quæ in magna quantitate hauſta inebriat.

MEGA DOMESTICUS. Vide *Domeſticus*.

MEGA HETÆRIARCA, *μέγα ἑταιρειάρχης*, ideſt, magnus conductor, qui tamquam Generaliſſimus præerat aliis conductoribus, qui *hetæriarchæ* dicebantur: *ἑταιρεία* enim græcè agmen, & cohortem ſignificat. [Erant per idem tempus Jeroſolymis Domini Imperatoris Nuntii Andronicus,

An-

Angelus Joannes vir magnificus Mega etæriarcha. Guliel. Tyrius, lib. 21. de bello Sac. c. 16.] Ubi librariorum incuria *Megaitiriarcha* legitur.

MEGAN KYRION. Vide *Kyrion magon*.

MELAGRIUM, μῆλον ἄγριον, ideſt, malum, & pomum ſylveſtre; accipitur pro quocumque fructu agreſte, ut in ſequenti textu: [Cibus autem nobis erant radices melagriorum. In vita S. Euthymii apud Surium 20. Januarii.

MELCHISEDECHIANI. FR. Hæretici, qui aſſerebant Melchiſedech non fuiſſe hominem, ſed Dei virtutem, 24. quæſt. 3. can. 39.

MELCHITA, agnomen Catholicis poſt Concilium Chalcedonenſe ab adverſariis impoſitum, Arabica vox *MelecK*, quæ Imperialem, vel regium ſignificat; ita enim appellati ſunt, quia ſequebantur Imperatoris Conſtantinopolitani opinionem, qui acerrimus præfati Concilii defenſor extiterat. Sicut nos, qui Eccleſiæ univerſalis viſibile caput Pontificem Romanum agnoſcimus, à recentioribus Hæreticis *Papiſtæ* vocamur. [Qui Imperatoris ſententiam ſunt ſecuti, vocati ſunt Melchitæ, ideſt, Imperiales. Nicephorus Calyxtus, lib. 18. c. 52.] Ob eandem rationem *Chalcedonenſem* appellabant Juſtinianum Imperatorem, ſicut in eorum Chronica, an. 561. legitur, nempè: [Eo tempore defunctus eſt Imperator Chalcedonenſis.] FR. contra quam hæreticorum calumniam ipſe Imperator Apologiam divulgavit, quæ habetur, in l. 7. Cod. de Summa Trinit. de qua Baron. ad an. 533. n. 19. & ſeqq. :||: Ad præſens autem vocantur in oriente *Melchiti* Arabes Chriſtiani, qui ritum græcum ſequuntur.

MELECHINUS. Vide *Malachinus*.

MELIORO. FR. pro remunero, l. ſi quis Longobar. de neceſſariò relinquendis.

MELITENSES EQUITES. Vide *Equites Melitenſes*. Melitenſium incolarum ritus, & vocabula. Vide *Agapæ*. Aſſiſa, in dict. *Colliſtrigialis*, *Averrunco*, *Baculus*. Ballud. in dict. *Bolluca*, *Baptiſmus*, in §. Solebant Gentiles. *Blembus*, *Boja*. Cobrytes, in dict. *Eſox*, *Curmi*, *Cymatium*, *Dagua*, *Diaconiſſa*, *Diaſphendon*, *Didymus*, *Dithalaſſus*, *Erza*, *Exequiæ*, *Fegum*, *Geniculus*, *Glaucoma*, *Harmiſcara*, *Hoſtia*, *In Capillo*, *Judex pedaneus*, *Kyrie eleiſon*. Lembi in dict. *Colimbus*, *Litania*, *Mænidium*. Mavortes in dict. *Maphorium*. Medicn. in dict. *Debitum*, *Meretricalis*, *Meta*, *Myrum*. *Neophytus*, *Olea*, *Ololygmus*, *Orgia*, *Oſcillum*, *Paraſceve*, *Plegiaria*, *Rumbula*, *Schinus*, *Strena*. *Tarenus*, *Thia*, *Tracones*, *Tuto*, *Veſperæ*, *Viriola*, *Viſula*, *Vvarda*, *Zarabotana*, *Zizania*. Melitenſes unà cum Siculis habent Romæ Templum. Vide *Hodegitria*.

MELODIMA, melodia, μελῳδύα [Pſalmorum nihilominus concentum dulciſſimo ultra omnes diſtinguens decoravit melodimate, in vita Sancti Gulielmi Abbatis.

MELLUM, malum, pomum, in quodam pervetuſto inventario Eccleſiæ Collegiatæ S. Fauſtini Viterbii hæc verba leguntur: [Crux cum quatuor Euangeliis, & cum mellis de ramine.

MELOTE, μηλωτή, pellis ovina, aut alterius quadrupedis. [Ultimus eſt habitus eorum pellis caprina, quæ melotes appellatur. Caſſian. lib. 1. inſtit. cap. 8. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis. Epiſt. ad Hebræos, c. 11.] Tractu deinde temporis uſurpatum fuit hoc nomen pro quocumque pelliceo indumento.

MEMENTO, in canone Miſſæ. Vide *Canon Miſſæ*. Vide *Diptychum*, *Nomen*, *Oblatio*.

MEMORIA SANCTORUM. Vide *Commemoratio*. Memoria ſubjectionis dicitur velum monialium. Vide *Velum profeſſionis*.

MEMORIALIS, ſeu *A Memoria*, Officialis in Aula Græcorum Imp. qui negotiorum ſuggeſtor erat: [Palatina omnia officia, hoc eſt, Memoriales, Agentes in rebus, Apparitores diverſorum commodorum. S. Ambroſ. epiſt. ad Marcell. Curandæ Reipublicæ præpoſiti erant Spanopolinus à memoria, & Joannes Melitenſis. Cantacuzenus, lib. 3. c. 15.

MEMORPHIN. FR. verba contumelioſa, l. ſi ſervus. De culpis ſervorum.

MENÆUM, Μηναῖον, Græcorum liber, in quo continentur preces, & hymni in choro recitandi in duodecim tomos diviſus pro duodecim anni menſibus.

MENANDRIANI. FR. hæretici ſequaces Menandri Magi, qui Simonis Magi diſcipulus fuit; aſſerebant mundum non à Deo, ſed ab Angelis eſſe creatum, 24. quæſt. 3. can. 39. Vide *Gnoſtici*.

MENDACIUM. FR. quotuplex ſit. Vide can. primùm eſt, 22. qu. 2.

MENIANUM, tabulatum, quod ex muro prominet, ubi expatiatur, quod Romæ *Migniano* vulgò appellatur, à Menio Cenſore ita denominatum. FR. ut Feſtus author eſt, & Aſconius inquit, quòd: [Menius, quum domum ſuam venderet Catoni, & Flacco Coſſ. ut ibi Baſilica ædificaretur, exceperat jus ſibi unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex prævolantibus tabulatis, unde & ipſe, & ejus poſteri ſpectare munus gladiatorum poſſent, ex illo Menia columna vocata eſt.] Hinc menianum dictum ſimile ædificium: [Pauci ex proximis menianis ſpectabant. Sveton. in Caligula] :||: Malè igitur aliqui *Mænianum* ſcripſere. De *Menianis* paſſim in Romanis Diariis M. SS. Antiquis, cùm de benedictione publica Pontificis agitur, ex quibus locis in hac functione proſpiciebatur, quod ab aliis *Podium* appellatur.

MENOLOGIUM, μηνολόγιον, ideſt, calendarium, in quo notantur feſtivitates cujuſcumque menſis occurrentes, Sanctorumque acta continet, quæ ad matutinum leguntur. FR. Baſilius Macedo Imp. Græcorum auxit, & pulcherrimis imaginibus menologium græcum ornavit, ubi martyria plurimorum Sanctorum ſeparatim exprimebantur, quod Baron. an. 886. n. 14. originaliter vidiſſe teſtatur; ſed à Catholicis cautè legendum eſt, quia multi, qui ſchiſmatici extiterant, pro Sanctis in hoc calendario celebrantur.

MENSA. FR. dicebatur corbona. Baron. an. 40. num. 69. & S. Paulinus, epiſt. 52. Unde menſa Epiſcopalis dicitur.

Menſis primus apud Ægyptios. Vide *Theut*. Menſium Hebræorum nomina. Primus. Vide *Niſan*: Secundus. *Iir*, ſive *Zio*. Tertius. Vide *Sivan*. Quartus. Vide *Thammus*. Quintus. Vide *Ab*. Sextus. Vide *Elul*. Septimus. Vide *Thirſi*, & *Ethanim*. Octavus. Vide *Merhuſim*, aliàs *Bul*. Nonus. Vide *Chasleu*. Decimus. Vide *Tebeth*. Undecimus Vid. *Sabath*. Duodecimus. Vid. *Adar*, *Mardochæus dies*. Quòd duodecim menſibus circumſcriberetur Hebræorum annus, colligitur, ex 3. Reg. c. 4. ubi ſic habetur: [Habebat autem Salomon duodecim præfectos ſuper omnem Iſrael, qui præbebant annonam Regi, & domui ejus; per ſingulos enim menſes in anno, ſinguli neceſſaria miniſtrabant.] Porrò aſſignata vocabula menſium ſunt Chaldaica in Babylonica captivitate ab Hebræis percepta; nã antiquitùs vocabantur primus, & ſecundus menſis &c. de quo ſpecialiter Paralipom. lib. 1. c. 27. & cum Paulo Burgenſi Additione prima ad c. 12. Exod. atque Aben-Ezra in eod. Exod. c. 12. verſ. 1. concordant recentiores.

Menſurarum Species. Vide *Aripennus*, *Artaba*, *Arura*, *Batus*, *Ephi*, *Gomor*, *Haſtula*, *Maldrum*, *Paleſtes*, *Paſſus*. Aridorum. Vide *Satum*. Soma in dict. *Sagmarius*. Liquidorum. Vide *Hin*, *Metreta*, *Saites*, *Sextarium*.

Menstruatim. Vide *Lunatim*.

Menſurnus, menſtruus. [Lunæ candentem globum ad ſolatium noctis menſurnis incrementis orbis implevit, Novat. de Trinit. c. 1. Cæterùm Presbyterii honore dignaſſe nos illis jam ſciatis, ut & ſportulis iiſdem cum Presbyteris honorentur, & diviſiones menſurnas æquatis quantitatibus partiantur. S. Cyprianus, epiſt. 34.

Menſurnantes, qui ſalarium menſtruum recipiunt. Idem Cyprianus.

Mentio, mendacium, à verbo *Mentior* derivatum: [Si mentionem ſuadet frequenter, legatur ex diverſis, ubi præcipit veritatem, In Regula Magiſt. c. 15. §. 8.

Mentiolus, mendax. Eadem Reg. Magiſt.

Mephium. FR. Donatio propter nuptias, l. Adveniente, de prohibitis nupt. Vide *Folderphium*.

Mercada. Italicè *Mercato*. Nundinæ. Marculf. in ejus formular.

Merces Injusta. Vide *Lucar*.

Merciamentum. FR. Pœna pecuniaria leviſſima. [Tam iſti, quàm illi compellantur ſolvere merciamenta per poſſeſſiones laicales, ſi quas habent. Matthæus Pariſ. in Additione.] Ubi alio etiam Synonimo vocabulo ibidem, *Amerciamenta* utitur.

Mercurius Fabuloſus Deus. Vide *Acervus Mercurii*, *Vodan*.

Merenda. Vide *Recinum*.

Meretricalis. FR. Meretricis poſſeſſivum, [Lex ſæcularium Principum huic reſponſo ſatis efficax afferat argumentum, qua manifeſtè cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non poſſe injuriarum agere, ſi in veſte meretricali fuerit deprehenſa, lib. 5. decretal, tit. 39, cap. 25.] Nam ſic perdit privilegium, ff. de ritu nuptiarum, l. Senatoris filia. Hodie tamen non videntur ampliùs differre veſtes *Meretricales* à veſtibus honeſtarum; in Melita tamen ex tegumento contradiſtinguitur meretrix ab aliis honeſtis fœminis.

Meretrix. FR. cujus turpitudo publicè venalis eſt, 32. qu. 4. can. Meretrices. Vide *Concubina*, *Contectalis*, *Focaria*, *Frictrix*. Nimbata in dict. *Nimbus*, *Obolares mulieres*.

Mergulus, avis rapax, latinè *Mergus*, Italicè *Smergo*. Ex eo quia in aquis ad capiendos piſces mergitur. [Non enim furva voracis mergulæ factura confunditur, & atra corporis creatura contemnitur, licèt verſicolor pavonis gloria tereti circulorum rotunditate præcellat, cujus pennæ pulchritudo nunc crocea qualitate flaveſcit, aut purpurea venuſtate rubeſcit, nunc glauco coloris virore fulgeſcit, aut flava auri ſpecie ſplendeſcit. Aldelmus, lib. de Virg. c. 4.

Merhusim. FR. octavus Hebræorum menſis, qui & *Bul* dicebatur. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

Meritorium. FR. nomen ſubſtantivum, & ſignificat ſtabulum, ſive publicum hoſpitium. [Meritorium factus eſt mundus, inſulam Feliculam credas, tanta tabulata cœlorum neſcio ubi. Tertull. adverſùs Valent.] Ubi Sanctam Feliculam Virg. & Mart. laudat.

Meritorius. FR. adjectivum, ſignificat ſtabulatus, ſeu ſtabulatio; hinc *Taberna meritoria* Romæ regionis tranſtyberinæ locus, ubi fontem olei in Chriſti Nativitate emanaſſe dicitur, de quo Euſebius, lib. 1. hiſt. Eccleſiaſt. Itaque [Taberna meritoria dicitur, quæ vulgò diverſoria, vel fullonica appellatur. Julianus in l. ſi uſusfructus, 16. ff. §. Item ſi domus, de uſufructu.

Meritum. FR. in voluntate conſiſtit. Poſtillator, in can. Ad fidem nullus cogendus, 23. qu. 5.

Merones. Vide *Hero*.

Merulana, & *Merulanum*, Romæ locus, ubi erat. Vide *Baptiſmus*, *Chriſmarius*.

Mesagium. FR. domus locata, ſeu aliud ſtabile. [Prior, & Conventus in bonis ſuis, & juribus anguſtiantur, quia redditus, quos à meſagiis fratribus collatis receperant, ſibi nunc pereunt. Matthæus Pariſ. an. 1259.

Mesaulium, aula, ſive conclave, ex græco vocabulo μεσαύλιον, quod habitationem in medio domus ſitam denotat; ſic legendus eſt textus, in tom. 2. Concilior. ubi de Concilio Conſtantinopolitano V. agitur ἐν μεσαυλίῳ δυτικῷ, *In meſaulio dytico* celebrato, ideſt, in aula occidentali; omnes enim lectiones mendoſæ ſunt.

Mesciuchim, quid hebraicè ſignificet. Vide *Spathiſter*.

Mesonauta. FR. vilis in navi ſervus. Vide Hermolaum Barbarum, & Ulpian. in l. 1. §. 1. ff. nau. caup & ſtab.

Mesopicatus. FR. dictio græco-latina, ex μέσος, ideſt, ſemis, & picatus, ſeu piceatus, & ſonat ſemi-piceatus, pice ſemi-illitus.

Mesotropus, μεσότροπος, habetur hæc dictio in ſe-

ſermone D. Cypriano attributo de ultima Chriſti cœna, ubi Author varia Sanctorum antiqui teſtamenti veſtimenta aſſignat, & ad eorum actiones alludens, ait: [Elias aeream, Heva arborinam, Job biplagiam, Eſaias meſotropam.] Quæ ultima dictio ſignificat ſemiſectam, quia Eſaias per medium ſectus obiit.

MESQUITA. FR. Superſtitioſum Machometanorum Templum. Clement. de Judæis, & Saracenis. Vide *Mahomeria*.

MESSAGETÆ, ſeu *Maſſagetæ* Populi. V. *Samaræus*.

MESSALIANI. Vide *Aſceticon*, *Precatores*.

MESSANA, in Sicilia nobiliſſima Civitas: quo ad ejus eccleſiaſticos ritus, & alia. Vide *Archimandrita*, *Camæus*, *Mitra*, *Palmatinæ*, *Pentecoſtes*, *Protopapas*, *Rheuma*, *Succentor*, *Veſpera*.

MESSIA. Vide *Siloe*.

MESSIS. Vide *Feriæ propter meſſem*.

MESSIVUS, adjectivum nomen, ad meſſem pertinens. [Ipſi verò reſponderunt ſe meſſivo tempore occupatos. Fulbert. epiſt. 39.] & ferias propter meſſem: [Meſſivas ferias, epiſt. 18.] idem appellat.

META, Acervus frumenti. [Acervos, quos metas dicimus, fecit, ut populo fame poſtea laboraturo, inde ſubvenire valeret. Hincmar. Rhemenſis Archiep. in vita S. Remigii.] Item pretium rerum comeſtibilium ſtabilitum, & taxatum, quod in Sicilia, & Melita adhuc *Meta* dicitur: [Acceptiſque clavibus metas annonæ, quæ aderant, elidit. Greg. Turonen. lib. 5. c. 41.] FR. Accipitur quoque pro quocumque termino, ac ordine [Nonnulli Inquiſitores per Sedem Apoſtolicam contra pravitatem hæreticã deputati, metas ſibi traditas excedentes &c. Clement. c. 1. de Hæret.] Vide *Nyſſa*, *Raſta*. Item *Meta* ſignificat quartam dotis taxatam, l. ſi quis ſponſaverit, de Sponſalib. & l. ſi puella, de his, qui ſine volunt. Mundualdi.

METACISMUS, imperfectio in crebra pronunciatione literæ M, in eodem periodo; aliqui tamen *Mytaciſmum* appellant; ſed ſequendus eſt potiùs eloquentiſſimus D. Gregorius, qui in epiſt. ad Leandrum Epiſc. cap. 5. ſic habet: [Nam ſicut hujus quoque epiſtolæ tenor enunciat, non metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem devito.

METTALOPUS, ideſt, metalli opus: accipitur pro metalli fodina in Cod. Theodoſ. lib. 7. tit. 18. cap. 8. ubi ſic: [Vel metalloperi publico deputetur.] Vide *Minera*.

METALLUM. Vide *Altare*.

METANGISMONITÆ, Hæretici, à *Meta*, & *Ango*, ideſt, termino anguſto, coarctato, qui & *Metangi* dicebantur. Vide *Collitiani*; nam termino anguſtiabant Filium in divinis, aſſerentes illum reſpectu Patris eſſe tamquam continens in contento, 24. quæſt. 3. can. 39.

METANOEA, græca dictio μετάνοια, quæ propriè mentis, ſeu animi, & propoſiti converſio ſignificat; verùm apud nonnullos poſterioris ævi Auctores pro inclinatione profunda, vel proſtratione ſolet uſurpari; at quia græci Presbyteri in confeſſione ſolent pro pœnitentia profundas inclinationes imponere, quas uſitatas apud Græcos eſſe diximus in dict. *Genuflexio*. Hinc eſt, quòd promiſcuè *Metanœa* pro pœnitentia ſæpè tum apud græcos Patres, tùm latinos uſurpetur. [Surrexerunt omnes cum gaudio, & lacrymis, & miſerunt metanœam, & oratio facta eſt. Anaſt. Biblioth.] Quare referens pia opera Petrus Damianus, quæ ab Eremitis pro defunctis fratribus ſolebant impendi, inquit: [Cùm frater quidam ex noſtris obierit, unuſquiſque pro eo ſeptem diſciplinas cum millenis ſcoparum ictibus accipit, ſeptingentas metanœas facit, triginta inſuper pſalteria &c.] ubi metanœas profundas inclinationes intelligit. Item *Metanœa* ſignificat Aſceterium pœnitentium mulierum, quod nomen accepit à celebri Monaſterio Alexandrino, cujus fit mentio in act. Concil. Chalcedonen. actione 3. in præfat. ad Regulam. Vide *Palmata*.

METATORIUM, *Metator*, & *Metatus*. Vide *Aſpaticum*.

METAXA, ſericum ex græco μέταξα, & propriè crudum, intinctum, ac rude ſericum latinè ſignificat [Sericoblattæ, & metaxæ ſpecies. Cod. Juſt. lib. 10. tit. 8.] & in pandect. l. 39. Hinc Itali corruptè *Mataſſa di ſeta* dicunt.

METEMPSYCHI, à græca dictione Μετεμψύχωσις, ideſt, animæ tranſmigratio, Hæretici dicuntur, qui ad imitationem Pythagoricorum tranſmigrationem animarum aſſerebant. [Nemo cùm hæc audit, metempſychoſis imputet. Chryſol. ſerm. 88. Itaque metempſychoſin neceſſariò imminere, ſi non in primo quoque vitæ hujus commeatu omnibus inclytis ſatisfiat. Tertullian. de anima, c. 11.] Hanc impiam doctrinam aſſerunt Rabbini, blaſphemantes, quòd Adami anima tranſmigratura ſit in futurum Meſſiam: igitur hæc pythagorica opinio fuit antiqua inter Hebræos à tempore Chriſti in terris degentis, qui illum putabant Eliæ, aut Jeremiæ, vel alicujus alterius Prophetę animam in ſe habuiſſe. Imò & Herodes cogitavit Joannis animam in Chriſtum tranſmigratam, quando dixit: [Quem ego decollavi, hic à mortuis reſurrexit. Matth. 14. Lucæ 9.

METENSOMATOSIS, græca vox μετενσωμάτωσις, quæ propriè tranſincorporatio latinè verteretur; unde pro tranſmigratione corporum hic terminus uſurpatur: quæ ſententia Empedoclis fuit, docentis unum corpus elementare in aliud tranſformari, quemadmodùm Pythagoras animam tranſmigrari aſſeruerat de uno ad aliud corpus; qui tamen meritò à Tertulliano irridetur ſic ajente: [Planè, ut piſcis, ne aliqua ſepulturæ conditio reputeſceret, aſſum ſe maluit in Æthnam præcipitando, atque exinde in illo finita ſit metenſomatoſis. De anima, c. 32.

METRETA, liquidorum menſura, nomen græcum μετρητὴ, continebat viginti ſextarios; de quo vaſe. Vide Baron. ann. 324. n. 115. Fit etiam de hac menſura mentio in Jo. 2. [Capientes ſingulæ metretas binas, aut ternas.

METROCANORIUS, Poeta: [Meritò, ut quidam metro-

 metro-

metrocanorius in ſuo pompavit poemate. In vita S. Reguli Epiſc.

Metrocomia, μητροκωμία, Villa principalis, ſive matrix. [In metrocomiis non Epiſcopi, ſed Chorepiſcopi inſtituti. Conc. Laodicen. can. 57.

Metropolita, ſive *Metropolitanus*, μητροπολίτης, Vide *Archiepiſcopus*. Exarchum Provinciæ in dict. *Exarchus*. Qualis dicatur. Vide *Provincia*.

Metropoliticus. FR. quicquid ad Metropolitanum ſpectat. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 223.

Metus, in quo differat à triſtitia. Vide *Voluntas*.

Michael Arcangelus. Vide *Archiſtrategus*.

Michelatus, μιχαηλάτος, monetæ ſpecies à Sancti Michaelis Archangeli figura, ſive Imperatore hujus nominis ita denominata. [Centum michelatos pro pictura capituli. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 57.] Et in hiſt. Annæ Comnenæ à Petro Poſſino ex græco in latinum translata Auctore Pachimera.

Migma, μῖγμα, mixtio. [Tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt. Iſai. 30.] ideſt, propter copioſam abundantiam animalia prædicta paleam frumento mixtam comedent; ideò hebraica lectio *Mixtam*, pro *Migma* habet. Vide *Mimax*.

Miles. FR. titulus nobilis. [Honorius III. Illuſtri Regi, Baronibus, & Militibus &c.] titulus appoſitus, in cap. 8. Decretal. de confirmat. util. vel inutil. & idem ſignificabat ac Eques, qui titulus in ea ſignificatione uſque ad Greg. XIII. tempora perduraverat; ita ut etiam familia nobiliſſima Romana, quæ nunc *De Cavaleriis* dicitur, etiam *De Militibus* appellabatur, ut idem Greg. in quadam bulla ſic ait: [Ad Domitium de Militibus, ſeu de Cavaleriis, & ejus ſocios; nec non illud Torre di ſaſſo, ad Thomam etiam de Militibus &c. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 442.] Milites Cæſariani Silentiarii dicti, & quare. Vide *Silentiarius*. Item hoc vocabulum de iis omnibus uſurpatur, qui ſub alienis ſtipendiis merentur; ita Reges Burgundiorum modò Imperatoris, modò Regis Francorum milites ſe appellant apud Avitum Viennenſem, & alibi.

Militiſſa, uxor militis, hoc eſt, Equitis: [In corde cujuſdam potentis Dominæ Militiſſæ. In vita B. Coletæ.] Vide *Milito*.

Milito. FR. verbum, quod etiam in rebus eccleſiaſticis uſurpatur. [Nemo cogitur ſuis ſtipendiis militare. In Decretal. de præſumptionibus, cap. 16.

Millenarii. Vide *Cerinthiani*.

Mimax. FR. [Sæva inſuper jam per ripam Alemannorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat: minitabantur etiam nos intra aquas natantes numaci igne cremare, niſi Papam, & nos in manibus eorum redderemus. In vita S. Gelaſii Papæ II. à Pandulpho Piſano ſcripta, & à Conſtantino Cajetano typis mandata.] Dicitur hìc *Mumax*, ſequendo nempè regulam latinorum, qui græcum y, in u lene vertebant, ut in litera Y, dicetur. Dictio ergo *Mimax*, vel à migma, quod mixturam ſignificat, ut in dict. *Migma*, & *Ignis græcus* dictum eſt, & ſic in hoc loco mixturam igneam ſignificaret, vel fortaſsè hìc mendoſè pro *Minaci igne* mimaci igne Amanuenſis poſuerat, vel tandem ex græco vocabulo μίσαξ, ideſt, ſtridulus, teſte Heſychio, eo modo, quo à Latinis *Ignis ſtridens* dicitur, ſeu potiùs à μύμαρ, quod, eodem teſte, timorem denotat, unde *Mimax* ignis terribilis, & minax] intelligitur. Cæterùm apud antiquos Romanos hæ igneæ mixturæ etiam reperiebantur, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo, lib. 10. ubi ſic habet: [Undique arces expugnabantur; nam alii propinquis ædibus vaſa bituminis, & piſcis incenſæ in fundis accomodata jaculabantur.

Mina, moneta. Vide *Mna*. Ejus valor. Vide *Talentum*.

Minans, ducens. Vide *Mino*.

Minera, pro minerali. [Nam, ut rude, infectumque aurum, vel adulteratum, multiſque aliis infectum mineris. Cyrillus Jeroſolymitanus, catech. 1. Vide *Metallopus*.

Minerva. Vide *Athenogeron*.

Minister. FR. [In Miſſis ſolemnibus, & pontificalibus, non in faſtum, ſed in teſtimonium adhibentur miniſtri, can. Epiſc. Deo, & can. Hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1.

Ministerium, vas pro Altaris ſacrificio deſtinatū. [Conſtituit, ut miniſteria ſacrata non tāgerentur, niſi à miniſtris ſacratis. Anaſtaſ. Bibliothec. in Sixto. Urbanus Papa omnia miniſteria ſacra fecit argentea. Strab. de reb. Eccleſ. c. 24. Vide *Calix*.

Ministralis. FR. ſervus, & familiaris, domeſticus, & aliquando ſumitur pro Judice, vel Nuncio, l. ſi quis literas, eod. tit. [Prohibemus inſuper, ne quis Epiſcopus, vel miniſtralis ejus &c. Bullar. Caſin. to. 2. conſt. 206.:||: Item Calix, quo ſanguis Chriſti fidelibus miniſtrabatur, quando Euchariſtia ſub utraque ſpecie diſpenſabatur. Item pro miniſtro Eccleſiæ accipitur. [Hic conſtituit in Urbe miniſtrales, qui circuirent conſtitutas ſtationes. In actis Hilarii Papæ.] Vide *Statio*.

Mino, ideſt, duco. [Tollite, ut habeatis qualiter hoc jumentum minare valeatis. S. Greg. lib. 1. Dialog. c. 2.] Item *Minans*, nempè, ducens. [Agaſones equos agentes, ideſt, minantes. Paul. Diacon.

Minores Fratres. Vide *Franciſcani*.

Minuo. Vide *Minutus*.

Minutalis, res minuti, ſeu vilis pretii. [Si minutalibus, ut ita dixerim, regnis, undique conferantur in examinationem. Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion. c. 4.] qui etiam de Habit. Mulier. c. 6. margaritas [Terræ minutalia] appellavit. Item pro vili moneta: [Cùm fuiſſet octo minutales libra carnium. Luitprand. in vita Alexandri Severi.] Vide *Minutum*.

Minutalarius, vectigalium conductor, ſive locator. D. Aug. de Civit. c. 4. eſt tamen ibi mendoſa lectio *Munuſcularius*, ſeu *Minicularius*.

Minu-

Minutum, quadrans moneta. [Cùm veniſſet autem vidua una pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Marci cap. 12.] Arabicus textus *Felſein* habet, ideſt, bina minuta. *Fels* enim apud eos eſt vilior moneta. In textu Lucæ habetur fuiſſe ex ære hanc monetam. [Mittentem ærea minuta duo, cap. 21. Dabant omnibus, qui in templo erant, duo minuta. Jo. Moſchus c. 127.] FR. [Ut per quatuor dies unam tantùm oblationem manducaret minutorum viginti. Idem Moſcus, cap. 42.] Vide *Minutalis*.

Minutus, qui per emiſſionem ſanguinis curatur, à verbo minuo; nam *Minuere ſanguinem* penes veteres illum alleviare per extractionem ſignificabat. [Et notandum, quia quater in anno minui poſſunt; quarta verò minutio circa feſtum S. Jo. Baptiſtæ. In conſtitutione Ciſtercienſium, cap. 90. de Minutis.] FR. in quadam Bulla Innocentii III. in Archivo S. Petri Vaticani conſervata, quæ incipit: [Ea quæ de mandato facta] ſub data IV. Idus Januar. Pontificatus, an. VIII. ubi Pontifex ille ejuſdem Baſilicæ Canonicis in miniſterio eorum normam præbet, hæc habentur: [Medicinati etiam per dies tres, minuti per dies duos, balneati per diem unum, ab hujuſmodi pœna, (*ideſt, amittendi diſtributiones*) cenſeantur immunes.] Cæterum Galeni Traductor paſſim utitur hoc dicendi modo, nempè, *Sanguinem minuere*, pro emittere, præſertim in lib. de curat. per ſanguinis emiſſionem, cap. 12. ubi ſic ille tranſtulit: [Sic rurſum ſanguinem minuere,] & ibidem, cap. 17. [Sanguinem minues.] Item in can. nec tales, de conſecrat. diſt. 5. ex Aphoriſmis Hippocr. [Niſi citò oblatione ſanguinis minuatur.] Vide *Obeſus*.

Mirificentia, prodigium, portentum, miraculum. [Reſurrectionis tantùm contemplemur effectum, quia hoc ſignum videmus eſſe ſignorum, virtutum cernimus eſſe virtutem, mirabilium eſſe mirificentiam pervidemus. Petr. Chryſol. ſerm. 63.

Misericordia, quædam relaxatio, quæ Monachis præſtatur: [Ut deteſtabiles ingurgitationes miſericordiarum (in quibus profectò non erat miſericordia) prohiberentur. Matthæus Pariſ. in vita Abbatum.] Nonnulli vas vinarium intelligunt, cujus antitheſis vas juſtitiæ dicebatur. Vide *Juſtitia*. FR. Aliquando partem ſtalli choralis ſuperiorem ſignificat, ſupra quam ex miſericordia Monachis divinorum officiorum tempore adniti indulgebatur. [Reclinans ſe ſuper miſericordias. In Nomaſt. Ciſtercien. par. 1. cap. 10.

Misopogon, græca dictio Μισοπώγων, ideſt, odium barbæ; ſic appellata fuit apologetica Juliani Apoſtatæ ad Antiochenos reſponſio, ut refert Gregor. Nazianz. Orat. 2. in Julianum, quæ denominatio irriſoriè ab eiſdem Antiochenis impoſita ei fuerat, ad Juliani philoſophicam, caprinamque barbam alludentibus, qui ex eadem barba *Caper* appellatus fuit. FR. de aliis ignominioſis titulis huic Apoſtatæ ab Antiochenis attributis. Vide Baron. an. 362. nu. 81. & ſeqq.

Misprisio. FR. vilipendo, vitupero. [Et ut illi homines, qui in iſto regno contra ſeniorem noſtrum Dominum Karolum miſpriſerunt. In Conſtit. Caroli Calvi, cap. 5.

Missa, quæ ſolet definiri, [Oblatio Deo facta per immutationem alicujus rei ſenſibilis in ſignum, & proteſtationem ſupremi dominii ipſius Dei publica auctoritate inſtituta.] Ita Suarez, tom. 3. in 3. par. diſput. 73. ſect. 6. Layman de ſacrif. Miſſæ, c. 1. Coninch. in 3. par. qu. 83. art. 1. dub. 1. & alii. Cujus etymon aliqui trahere putant à voce hebraica *Minchà*, quæ ſpontaneam oblationem ſignificat. Alii tamen exiſtimant eſſe latinam dictionem, ut Albin. de divin. Off. dum ait: [Miſſa autē dicitur quaſi tranſmiſſa, eò quòd populus fidelis de ſuis meritis non præſumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre deſiderat, per miniſterium, & orationem Sacerdotis ad Deum tranſmittat] ſive, ut Iſidoro, lib. 6. Orig. c. 6. placuit, [Miſſa tempore ſacrificii eſt, quando Catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis Catechumenus remanſit, exeat foras; & inde miſſa, quia Sacramentis Altaris intereſſe non poſſunt.] Pluribus autem nominibus à Sanctis Patribus appellata fuit Miſſa, exempli gratia *Anaphora*, *Doxologia*, *Liturgia*; ut ſuis locis videre eſt. Item *Myſtagogia*, μυσαγωγία, *Diſciplina ſacrorum* à Nazianzeno: *Thyſia*, Θυσία, *Sacrificium*, & *Proſphora*, προσφορά, *Oblatio* in can. 3. Apoſt. *Ierurgia*, ſeu, *Hierurgia*, ἱερργία, *Sacrum munus* à D. Ignatio Martyre, *Toleta*, τελετή, *Cæremonia*. FR. De nomine *Teleta* D. Aug. lib. 4. de Civit. Dei cap. 31. ſic inquit: [Et ideò Græcos, teletas, ac myſteria taciturnitate, parietibuſque clauſiſſe] S. verò Dionyſius appellavit Chriſtum *Taletarcha*, ideſt, caput, ac inſtitutorem ſacrarum cæremoniarum :||: Miſſa inſuper aliquando ſolemnitatem, & feſtivitatem alicujus Sancti ſignificat, ſicut in Concil. Piſtenſ. cap. 3. leguntur hæc verba: [Communi placito conſtituimus, ut uſque ad Miſſam S. Remigii, ideſt, Kal. Octobris &c.] Unde Baronius in Notis Martyrol. ad diem 1. Octobris ſic verba præfati Concilii interpretatur: [Miſſa ibi pro ipſa ſolemnitate accipitur more Francorum; ſic & in capitularibus Reg. Franc. lib. 2. cap. 18. legitur; [Ut abſque ulla excuſatione, citò poſſit emendari, ſpatium uſque ad Miſſam Sancti Martini dare decrevimus.] Item aliquando ſignificat quamlibet adunationem ſacram occaſione Miſſæ, ſive horarum canonicarum, ut apud Caſſianum, lib. 2. de inſtit. Monachorum, cap. 13. & 15. in titulo, &, lib. 3. cap. 5. 6. & 8. Iſidorum, alioſque ſcriptores legitur, præcipuè in Regulis S. Benedicti. FR. In Regulis Monaſticis, cap. 6. legitur: [Operam verò dabunt ſinguli fratres, ut tempore, quo miſſæ fiunt, ſive die, ſive nocte.] Et in Concil. Agathenſe, can. 30. etiam habetur: [In concluſione matutinarum, vel veſpertinarum Miſſarum poſt hymnos capitella de pſalmis dicantur.] Vide *Miſſa ſicca* :||: Itaque agendo nos hìc de ſolo Miſſæ ſacrificio, dicimus, in Eccleſiæ primordio, quod in conſecratione, & in oratione Dominicali conſiſtebat; cui poſt-

poſtmodum Apoſtoli addidere Epiſtolam, & Evangelium. Greg. Papa epiſt. ad Jo. Syriac. Epiſc. & dictũ fuit in dict. *Introitus*. Poſtea ſucceſſivè tã Romani Pontifices, quàm Concilia in variis occaſionibus diverſas orationes, ac cæremonias in Miſſa ampliavere. In Ritu Ambroſiano per omnes Ferias ſextas non ſolet celebrari, & in Ritu Romano tempore quadrageſimali, exceptis Dominicis, & Sabbatis diebus, ac Annunciationis feſto, nunquam celebrabatur, quod uſque ad annum 700. duraſſe affirmant Maur. lib. de inſtit. Cler. & Microl. de Eccl. obſer. cap. 49. Græci etiam in diebus quadrageſimæ ferialibus, excepto Sabbato, celebrant ſine conſecratione; conſumant tamen Euchariſtiam in præcedenti Dominica conſecrata, eo modo, quo nos ſolemus in die Veneris Sancti; quæ Miſſa προηγιασμένη, ideſt, *Præſanctificatam* vocant; fit enim in ſignum mœſtitiæ. [In omnibus quadrageſimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato, & Dominica, & Annuntiationis die, fiat ſacrum præſanctificatorum myſteriorum. Sexta Synod. in Trull. can. 52.] Quam inſtitutionem ipſi Græci à Gregorio Magno habuiſſe tradunt. Circa verò tempus celebrandi Miſſam in Rubricis ab Aurora uſque ad Meridiem præſcribitur. Aurora autem intelligitur communiter incipere per horam cum dimidio ante Solis ortũ, excipiendo nihilominus menſem Martii, ac Junii, in quibus tam tempus antelucanum per horam anticipari, quàm meridianum prolongari juſtis de cauſis, ac Epiſcopi licentia poſſet, ut ſenſit Suar. diſput. 80. ſect. 4. Item occaſione Viatici moribundo præſtandi poſſet media nocte tranſacta celebrari. Ita Vict. de Euchariſt. n. 95. Layman. lib. 4. tract. 5. c. 4. Item Sacerdos in die feſtivitatis de præcepto ex itinere ſerò proveniens, poſſet per horam poſt meridiem celebrare. Ita Suar. Layman. & Diana. Itaque peccaret mortaliter Sacerdos huic præcepto adverſans notabiliter, quòd ſecũdum Azor. lib. 10. c. 25. quæſt. 9. eſſet tertia pars unius horæ; ex eo enim, quòd Papa ex ſingulari privilegio dilationem unius horæ ſoleat concedere, manifeſtum ergo eſt, quòd licitè fieri nequeat. In illis climatibus, in quibus naturalis Aurora non apparet, attendenda eſt moralis Aurora, quæ eſſet, quando communiter quies terminari ſolet; ſic definitum fuit à Sac. Congr. Rituum 18. Septemb. 1634. Urbani VIII. juſſu, atque Gavanto interveniente, ut ipſemet teſtatur. Aliqui Auctores claſſici affirmant, in die Reſurrectionis Dominicæ celebrari poſſe ante auroram; ubi tamen mos eſt hoc fieri in memoriam temporis Reſurrectionis, ſicut univerſaliter fit in Nocte Nativitatis. Hora autem pro celebratione conſueta erit hora tertia in diebus feſtivis, hora ſexta in ferialibus, hora nona in diebus jejuniorum. [Eſt Eccleſiaſtica conſuetudo, ut ad nonam reficiamur, cùm ad ſextam, Miſſam celebramus; ad Veſperum autem, cùm ad nonam ſacrificamus. Microl. de Eccleſ. obſerv. c. 49.] FR. hoc tamen tempus præfixum celebrandi de Miſſa conventuali intelligitur, ut in dict. *Miſſa conventualis* oſtendam. De Miſſa veſpertinali. Vide aliqua initio dict. *Jejunium*, & eſt eadem ac Miſſa ſicca. Vide *Miſſa ſicca*. Circa verò tempus anticipatum mediæ noctis Nativitatis Domini in Cappella Papali. Vide *Miſſa Nativitatis Domini*. Miſſa celebrari poteſt ſub dio, ſeu in tentoriis, can. concedimus, de conſecrat. diſt. 1. :||: Si in Miſſa adhuc Sacerdos non conſecravit, & alia Miſſa non reperitur in die feſto, poteſt illam denuò incipere in adventu Epiſcopi, vel alterius Magnatis. Nav. de Orat. notab. 16. nu. 55. Azor. lib. 10. cap. 32. qu. 3. Poſſev. de off. cur. cap. 2. nu. 11. FR. ampliarem etiam concurrente populo; nam coram Deo non eſt acceptio perſonarum, præcipuè ubi agitur de animæ intereſſe. Imo Toletus affirmat, Sacerdotem non facta adhuc ablutione, ſi populus in die feſti concurrat ad audiendum ſacrum, poſſe denuò aliam Miſſam celebrare, quod habetur in fine dict. *Miſſa Nativitatis Domini* :||: Non poſſunt fœminæ inſervire Miſſæ; benè tamen Moniales ex choro Miſſæ cantatæ reſpondere. In caſu neceſſitatis permiſſum eſt Sacerdoti abſque miniſtro celebrare, quæ neceſſitas intelligeretur pro præbendo viatico, ſeu in celebratiſſima ſolemnitate: Facundez, lib. 3. cap. 21. & in caſu neceſſitatis Viatici Sacerdotem non jejunum celebrare poſſe nonnulli affirmant; contraria verò opinio probabilior cenſetur. Non reperto Miſſali Romano in Eccleſia Regularium, poſſet Sacerdos Romani ritus uti Miſſali Regularium ad celebrandum. Diana par. 4. tract. 4. reſol. 95. Sic etiam univerſalem aſſenſum Doctorum opinio jam obtinuit, quòd Latinus Sacerdos inter Græcos degens, ubi Latinorum Altare non reperitur, celebrare poſſet in fermentato, & eodem modo vice verſa Græcus Sacerdos, quod eruditè probat Nicolaus Baldellus. Cæterum Miſſa ſine candelis, ſaltem duabus, non licet celebrare: quòd ſi ita celebretur, gravis eſſet culpa, ut colligitur ex cap. fin. de Celebr. Miſſæ. Ubi Honorius tertius Sacerdotem officio, & beneficio privavit, quia ſine luminibus celebraverat. In caſu tamen neceſſitatis unum lumen ſufficere aliqui Doctores docent, & Azor. lib. 10. cap. 28. candelas ſebaceas permittit; ſed Suarez olei tantùm lumen concedit. FR. An una Miſſa proſit tantùm omnibus, quantùm uni. Gloſſa in can. Non mediocriter, de conſecrat. diſt. 5. aſſentire videtur, dum ait: [Vel hoc referas ad ipſum Celebrantem, quia tantum valet ei, ut Miſſam celebret pro centũ, ſicut pro uno &c.]. Eandem ſententiam tenet Bordonus, tom. 1. variar. reſol. 27. qu. 9. quam tamen ſententiam non eſſe probabilem poſt decreta citata à meo Magiſtro Pauli IV. in commentario Rubricæ Miſſalis in appendice de ſacrificio, quæſt. 4. puncto 3. difficul. 2. ſatis oſtenditur. Item Miſſam cantare poteſt ſolus Sacerdos, ubi Clericorum copia non adſit. Gloſſa in can. Hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1. Miſſæ partes. Vide *Anaphora. Benedictio. Campana. Candela. Canon Miſſæ. Collecta. Communicantes. Communio. Complenda. Confeſſio. Diptychum. Epiſtola. Evangelium. Gloria in excelſis.*

Gloria Patri. Graduale. Hoſanna. Hoſtia. Introitus. Item Energumeni. Ite Miſſa eſt. Kyrie eleiſon. Lavabo. Laus tibi Chriſte. Lectio. Libera nos quæſumus Domine. Oblatio. Offertorium. Pater noſter. Pax. Pax Domini. Pax vobis. Præfatio. Poſtcommunio. Proſa. Sanctus &c. Tractus. Miſſa bipartita in Miſſam Catechumenorum, & Miſſam Sacramentorum. Vide *Catechumenus.* An liceat Sacerdoti plures Miſſas in die celebrare. Vide *Miſſa Nativitatis Domini.* Utrùm in mari verè ſacrum confici poſſet. Vide *Miſſa ſicca*, §. In primariis Hiſpaniæ. Item. Quando prima Miſſa ab Apoſtolorum Principe celebrata fuit. Vide *Pentecoſtes.*

Miſſæ Applicatio. Vide *Beneficium.*

Miſſa B. Mariæ Virg. Vide *Sabbatum.*

Miſſa Conventualis. FR. quam Rectores Eccleſiarum quotidie celebrari facere tenentur, vel cum cantu, ſive privatim juxta temporis conformitatem poſt Tertiam. [Miſſa conventualis debet celebrari poſt Tertiã, quia illa hora Chriſtus paſſus eſt, can. nocte ſancta, can. & hoc de cõſecrat. diſt. 1.] :||: Ex præcedentibus rigoroſis obſervationibus in aſſignando cuilibet horæ conventualem Miſſam reſponderi poteſt ad dubium à paucis animadverſum, & à Francolino agitatũ; quare, nempè, in diebus Dominicis, in quibus celebratur feſtum duplex, non dicantur duæ Miſſæ conventuales, cùm majoris gradus ſit Dominica, quàm feria privilegiata? Reſpondet iidem Auctor, quia in Dominica neceſſe eſſet utramque Miſſam conventualem poſt tertiam celebrare, quod non permittitur ab Eccleſia, quæ annectit conventualem Miſſam cum aliqua hora canonica, & ob eandem cauſam non dicuntur duæ Miſſæ conventuales in Vigiliis, quia ambæ poſt nonam celebrari deberent; nam ut ſuprà viſum eſt) tempore jejuniorum poſt nonam conventualis celebrari debet; antiquitus autem rigoroſè obſervabatur tempus celebrandi cõventualem Miſſam; legitur enim in Vitis Sanctorum Patrum, quòd Incolæ cujuſdam Villæ eorum Presbyterũ apud Epiſcopum accuſaverant, dicendo: [Accedit Miſſam celebrare die Dominico, nunc hora tertia, nunc autem hora nona, ut ſibi viſum fuerit, neque obſervat ſolemnem, ac legitimum ordinem ſanctæ oblationis.] Sed Sanctus Presbyter ab Epiſcopo examinatus, revelavit, quòd poſt matutinum expectabat propè Altare, donec viſibiliter appareret Spiritus Sanctus, & tunc Miſſam ille celebrabat. Jo. Moſchus in vita Patrum, lib. 10. cap. 27. FR. Circa dubium, utrum in Dominica cantari debeant duæ Miſſæ Conventuales, quando in eo occurrit feſtum duplex, conſule præfatum meum præceptorem Quartum in Rubricæ Miſſalis commentario, par. 1. tit. 7. de commemorat. dub. 1.

Miſſa Catechumenorum. Uſque ad Miſſam Catechumenorum licet Judæis, & Gentilibus intervenire, can. Epiſcopus nullum prohibeat, de conſecrat. diſt. 1. Reliqua. Vide *Catechumenus. Scrutinium.*

Miſſa Cum Nota, ideſt, cantata: ſic legitur in Collegiata Malliani Sabinen. Bulla Pii II. pro ejuſdem Collegiatæ erectione, quam nuper Alexander VII. in Cathedralem totius Sabinæ erexit.

Miſſa Defunctorum: contra hanc antiquam, & laudabilem Eccleſiæ pietatem nova hæreticalis impietas latrare non ceſſat, cujus dentes ſic D. Auguſtinus obtundit, confringitque, inquiens: [Non parva eſt univerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret auctoritas; ubi in precibus Sacerdotes, quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum, lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1.] Pro mortuorum enim ſuffragio non ſiſtit tantùm Eccleſia in quotidianis Miſſæ, & horarum canonicarum precibus, ita ut in fine cujuslibet horæ expiabilem requiem expoſcat; ſed etiã in quolibet menſis principio Officium, ac Miſſam pro illis recitat, ex antiquiſſimo inſtituto, ut Alcuin. de divin. off. teſtatur. Cum pſal. *De profundis*, & collecta pro defunctis terminat horas Canonicas Lugdunenſis Eccleſia. Miſſam cantatam poſt conventualem Cathedralis Pragenſis quotidie pro eis celebrat, ac univerſaliter pius uſus obtinuit, ut in quocumque primo ſeptimanæ die variæ pro animabus purgantibus fundantur à fidelibus preces; hanc enim diei dedicationem de anno 1056. ex inſtituto quorundam Monachorum initium habuiſſe Baronius, & Petrus Damianus teſtantur; devotam verò feriæ ſecundæ meditationem pro defunctis ob eam rationem applicatam fuiſſe idẽ Damianus refert his verbis: [Quælibet animę defunctorum in diebus Dominicis requieſcunt, atque à ſuppliciis feriantur; ſecunda verò feria ad ea, quibus aſſignata ſunt, pœnarum ergaſtula revertuntur. Idcircò ipſo potiſſimùm die Angelis Miſſarum honor impenditur, ut & mortuis, & morituris patrocinalis eorum defenſio procuretur, lib. 2. epiſtolar.] Quam meditationem Joannes Beleth in Ration. divin. off. c. 5. confirmans, inquit: [Eodem quoque die Miſſa pro defunctis celebratur, quoniam, ut plerique ajunt, feria prima refrigerium habent ii, qui ſunt in purgatorio, ſtatimque altera die poſt ad pœnas ſolitas, & ad laborem redeunt; ita ut eo die, quo eorum laboribus aliquo modo ſubvenitur, Miſſa pro illis cantatur.] Solet etiam Eccleſia tertio die poſt obitum alicujus Miſſam defunctorum celebrare ob memoriam Reſurrectionis Chriſti, quæ fuit die tertio poſt ejus mortem. S. Clemens, lib. 7. Conſtit. Apoſtol. cap. 48. Item die ſeptimo in ſymbolum æternæ quietis. D. Ambroſius in oratione de fide reſurrect. Sanctus verò Auguſtinus eos damnat, qui die nono depoſitionis celebrant pro defuncto, his verbis: [Neſcio utrùm inveniatur alicujus Sanctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctum novem dies, quod apud Latinos Novemdial appellant. Unde mihi videntur ab hac conſuetudine prohibendi, ſi qui Chriſtianorum iſtum in mortuis ſuis numerum ſervant, qui magis eſt in Gentilium conſuetudine. Septimus verò dies auctoritatem in Scriptu-

ptu-

pturis habet &c. lib. 1. quæſt. ſuper Exod. quæſt. 172.] atque idem Aug. lib. 2. quæſt. Evang. c. 40. novenarium numerum imperfectum eſſe aſſeruit. Item die trigeſimo, quia ex Sac. Scriptura habetur Aaronis mortẽ per triginta dies à populo deploratam fuiſſe; quare D. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 55. Abbati Specioſo ordinavit, ut per triginta continuos dies Miſſam pro anima Juſti Monachi celebraret, his verbis: [Vade, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo ſacrificium ſtude, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro abſolutione illius hoſtia ſalutaris nón offeratur.] Ex quibus verbis colligitur prædictas triginta Miſſas ab eodem Sacerdote celebrandas, vel de defunctis dicendas eſſe non oportere, dummodò celebrationes ſint currentes, & non interpolatæ; aliter enim non eſſent Miſſæ illæ à D. Gregorio inſtitutæ, & à Sac. Rituum Congregatione 28. Octobris 1628. approbatæ, quæ quaſdam Miſſas prohibuit ſub nomine pro vivis, & defunctis, eaſque à Miſſali 8. April. ejuſdem anni 1628. removeri mandavit. Græci ſolent in tertio, nono, & quadrageſimo depoſitionis die pro defunctis celebrare. FR. Nonum diem ſuprà viſum eſt non licere, & quadrageſimum tamquam à ſuperſtitione Gentilium provenientem, D. Auguſt. alibi impugnat :||: Anniverſaria depoſitionis commemoratio tam Græcis, quàm Latinis in uſu eſt, de qua Tertullian. de corona milit. cap. 3. ſic ait: [Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.] Tandem anniverſaria generalia pro omnibus defunctis ad diem ſecundum Novembris ſtabilita, putant Petr. Damianus, & Sigibertus in Chron. à Sancto Odilone Abb. de anno 998. introducta fuiſſe, ſed hujuſmodi commemoratio in eodem die, nempè, poſt diem feſti omnium Sanctorum, apud Amalarium, qui floruit in octavo Chriſtiano ſæculo, reperitur in ejus tractatu de off. Eccleſ. Alii verò Bonifacium IV. de anno 607. hujus ſanctæ inſtitutionis Authorem faciunt. In tali autem die omnes Sacerdotes pro defunctis in generali ſacrificium applicare tenentur, licèt adſtricti aliàs ſint pro particularibus quotidie celebrare; lex enim univerſalis prævalet particulari teſtatorum. Gavant. part. 4. tit. 15. Fraxin. de oblig. Sacer. Miſſ. ſect. 4. concl. 4. §. 22. FR. de tertio, ſeptimo, trigeſimo, ſeu quadrageſimo die pro mortuis deſtinato. Vide can. qui alii 13. quæſt. 3. .||: Advertendum tamen eſt, quòd in diebus feſtivis de præcepto, præſente cadavere, poſſet una tantùm Miſſa pro defuncto celebrari ex decreto Sac. Rit. Congregat. 23. Maji 1603. Rituale Rom. à Paulo V. reformatum prohibet exequias agere, & publicè deferre mortuos in die Paſchæ. Circa Anniverſaria defunctorum particularis praxis Vaticanæ Baſilicæ ita ſe habet, ut celebrentur in die, quo incidunt, etiam ſi tunc officium duplex concurreret: non verò in Dominicis, ſeu feſtis de præcepto, & in octavis duplicia excludentibus. Eadem prorſus regula obſervanda eſt in die tertio, ſeptimo, & trigeſimo. Decedens aliquis longinquè, ſtatim ac habita de ejus obitu notitia poſſet celebrari Miſſa, ut *In die obitus*; cum collecta tamen tertii diei relicto verbo *Tertium*. Ita Gavant. part. 4. tit. 18. nu. 14. Advertendum eſt inſuper, quòd nomen defuncti, nonnunquam pro incipiente, & non terminante aliquam functionem uſurpetur; hinc de eo, qui in evangelica parabola dicitur, quòd cœpit ædificare &c. Tertullianus de Idolatr. cap. 12. ſic loquitur: [Qui priùs ſumptus operis cum viribus quis ſupputat, ne ubi cœperit defunctus, poſtea erubeſcat.] Item apud eundem in ſenſu ſubſtantivo: [Quo congreſſui, & ſuſpecti, & defunctui ingratis ſubjaceret. Adverſus Valent.] FR. Item penes Eccleſiaſticos, qui obierat, non dicebatur mortuus; nam per mortuum Idolum intelligebant. Vide *Mortuus*; ideo *Defunctum*, ſive *Dormientem* appellabant, & mors *Dormitio* nuncupabatur: hinc [Sacrificium pro dormitione alicujus celebrare] dicitur in can. Cyprianus 21. quæſt. 4. Ubi cavetur, ne Miſſa celebretur pro defuncto, qui in teſtamento Sacerdotem exequutorem teſtamentarium, vel tutorem reliquerat, quod habetur etiam in can. neque, diſt. 88. Sed pœna iſta ardua, præter quam quòd ad terrorem impoſita cenſetur, ut notat Gloſſa, in d. can. Cyprianus, non obligaret niſi Africanos; nam ab eorum Epiſcopis ſancita fuerat. Quæ autem ſpectant ad functiones mortuorum, ſparſim hìc habentur in dictionibus. *Agenda. Aquarii. Candela. Defunctus. Diptychum. Exequiæ.* Item quòd Epiſcopus in Miſſa Defunctorum non utatur ſeptima candela decrevit Sacra Congr. Rit. 19. Maji 1607. Neque baculo. Vide *Baculus*. Neque chirothecis. Vide *Chirothecæ*. Non oſculatur manus Sacerdotis. Vide *Oſculum*. *Evangelium*. Item quòd oratio pro defunctis penultimo loco dicatur. Vide *Collecta*. Quòd non dicatur Gloria Patri in pſalmo *Lavabo*. Vide *Gloria Patri*. Ejus offertorium difficilis intelligentiæ explicatur in dict. *Offertorium*. Ubi etiam oſtenditur, quòd antiquitus non dicebatur Miſſa defunctorum, niſi in agonia. Vide *Officium Defunctorum*. Quare in hac Miſſa ſicut in cæteris Subdiaconus non ſuſtinet patenam. Vide *Patena*. Quare pacis oſculum non datur. Vide *Pax*.

MISSA JUDICII, erat Miſſa, in qua aliquis ſæculari more ſe purgabat ab aliqua calumnia, de qua purgatione, in canonibus prohibita. Vide *Duellum. Educere ſe per æneum. Judex compurgationis. Juramentũ. Odalium. Purgatio. Purgator.* Vide etiam cap. ſententiam, lib. 3. decretal. tit. 5. Ritus hujus Miſſæ in eum, qui ad purgationem damnatus erat, deſcribitur à Dunſtano Dorobernenſi Archiepiſcopo; Miſſæ autem introitus incipiebat: [Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum &c.] ejus collecta ſequentibus verbis continebatur: [Abſolve quæſumus Domine tuorum delicta famulorum, ut à peccatorum ſuorum nexibus, quæ pro ſua fragilitate contraxerunt, tua benignitate liberentur, & in hoc judicio, pro ut meruerunt, tua juſtitia præveniente, ad veritatis

cen

cenſuram pervenire mereantur. Per Dominum &c.] Epiſtola deſumebatur ex Decalogo in Deuteronomio inſerta, nempè, [Ego ſum Dominus Deus tuus &c.] Evangelium ex Marco, in quo de obſervantia ejuſdem Decalogi fit mentio, ideſt, [Magiſter bone, quid faciam &c.] Offertorium conſiſtebat in illis pſalmi verbis: [Immittet Angelum Dominus in circuitu &c.] Habebatur etiam Præfatio eidem functioni adaptata, ac quando communicabatur imputatus de delicto, dicebantur illi à Celebrante verba: [Corpus, & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit tibi ad probationem hodie.] Poſtcommunio hanc orationem habebat: [Perceptis, Domine Deus noſter, ſacris muneribus, ſuppliciter deprecamur, ut hujus participatione ſacramenti, & à propriis nos reatibus indeſinenter expediant, & in famulis tuis veritatis ſententiam declarent. Per Dominum &c.] Poſt Miſſam Sacerdos ad deſtinatum locum ferventis aquæ accedebat, quam exorciſmis variis præparans, effectum divini judicii implorabat, hauſtumque illius bullientis elementi imputato ad bibendum præbebat; hic exutus veſtibus, oſculatoque priùs Evangeliorum libro, ſe in ferventem aquam projiciebat, vel ſupra ferrum candentem nudis pedibus incedebat, aut manibus tangebat; & ſic à calumnia ei impoſita, ſi incolumis evaſiſſet, purgabatur: quod de S. Cunegunda, aliiſque fœminis innocenter calumniatis actum fuiſſe legitur.

Missa Mozarabica. FR. à D. Leandro Hiſpalen. Epiſcopo peculiariter in Hiſpania uſitata reperitur in Tom. 6. Biblioth. SS. PP. colon. 102.

Missa Nativitatis Domini. Antiquitus nedum in hac die plures Miſſas celebrare licitum erat Sacerdoti, ſed etiam quotidie, ita Rupertus Archidiaconus de Sancto Alberto loquens, ait: [Factus presbyter duas in die celebravit Miſſas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.] Leo III. Papa novem Miſſas in die celebrabat. Baron. an. 816. n. 54. Concilium Salegustadienſe, cap. 5. Sacerdotes ad tres Miſſas quotidianas celebrandas limitavit, & tandem Alexander Papa ad unicam quotidianam Miſſam celebrandam Sacerdotes reſtrinxit, can. ſufficit Sacerdoti, de conſecrat. diſt. 4. FR. ſed ibidem dicitur etiam, quòd [Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, ſi neceſſe fuerit.] Quod feciſſe Sanctum Albertum dictum eſt ſuprà. Plures igitur celebrationes in die expreſſiùs Sacerdoti prohibitæ ſunt in cap. conſuluiſti, lib. 3. decretal. tit. 41. de celebrat. Miſſarum. At quomodo in Nocte Nativitatis Domini quilibet Sacerdos tres Miſſas celebrare poteſt? Reſpondetur, hoc ex privilegio Leonis Papæ, quod habetur in can. nocte ſancta, de conſecrat. diſt. 1. Ubi Gloſſa hujus triplicati, ſanctique myſterii explicationem his verbis tradit: [Celebretur una ante diem, quæ ſignificat tempus ante legem, quando eramus in tenebris. Secunda, dum dieſcit, & ſignificat tempus in lege, quando nondum plena agnitio Dei habebatur. Tertia in die, & ſignificat tempus gratiæ, quando jam plena cognitio habebatur. Unde verſus,

> Nocte prior, ſub luce ſequens, in luce ſuprema;
> Sub Noe, ſub David, ſub Cruce, ſacra nota.]

Sunt etiam alii verſus in quodam pervetuſto Miſſali,

> Quarum prima tibi tempus, quo lege carebant.
> Altera dat Moyſen; deſignat tertia Chriſtum.

Ac eadem Gloſſa in can. Conſuliſti ſupra, de celebr. Miſſ. ait: [Celebrantur etiam tres Miſſæ propter myſterium: quoniam per illas tres Miſſas repræſentatur triplex ſtatus; ſcilicet, ſtatus ante legem, ſub lege, & ſtatus gratiæ. Illa, quæ cantatur in nocte, repræſentat ſtatum illum, qui fuit ante legem, quando omnes erant in tenebris; unde dicitur in Miſſa illa prophetia: Populus gentium, quia ambulabat in tenebris. Secunda, quæ dicitur in aurora, repræſentat tempus ſub lege, in quo jam incipiebant ex parte cognoſcere Chriſtum; ſed non plenè propter dicta legis, & Prophetarum, & ideò cantatur inter diem & noctem, & dicitur officium; Lux fulgebit hodie. Tertia dicitur in die, per quam deſignatur tempus gratiæ, ſcilicet præſens; unde dicitur officium: Puer natus eſt &c. quod potes intelligere his verſibus:

> Tres in Natali debent Miſſæ celebrari.
> Quarum prima ſacram Chriſti ſignat genituram;
> Altera venturi deſignat gaudia Chriſti:
> Tertia jam factum, quod lex fore ſacra figurat.]

Atque Poſtillator ibidem alia myſteria tradit, inquiens: [Prima Miſſa deſignat generationem æternam, quæ occulta eſt, & ideo in nocte celebratur prima Miſſa. Secunda ſignificat nativitatem naturalem, ſcilicet, ex muliere, & quia ex virgine, ideò partim naturalis, partim occulta, ideo celebratur in mane. Tertia ſignificat generationem ſpiritualem, quæ fit per gratiam, & iſta in tertia, quia clareſcit, & ex ſtudiis eorum cognoſcetis eos. Oritur enim Sol juſtitiæ, cùm convertitur malus, & quiſquis facit voluntatem Patris. Vincen. Jo. Andr.] Divus verò Thomas in 3. par. quæſt. 83. art. 2. ad 2. ait denotare has tres Miſſas triplicem Chriſti Nativitatem, quarum prima eſt æterna, nobis occulta, & ideo cantatur in nocte. Secunda eſt ſpiritualis, quia Chriſtus oritur tanquam Lucifer in cordibus noſtris, & propterea cantatur in aurora. Tertia eſt corporalis, ſecundùm quam nobis viſibilis apparuit, natus ex Virgine, & ideo cantatur in die, & clara luce poſt Tertiam. :||: Quoad ritum eas celebrandi, multi Auctores claſſici docuerunt eſſe peccatum mortale celebrare ſecundam, & tertiam Miſſam ante auroram, cùm hoc ſit contra Pontificum decreta; & licèt contraria opinio aliqualem probabilitatem habeat, tutius tamen erit cæremo-

monias ab Eccleſia ſanctè inſtitutas obſervare. FR. Auctores autem primæ ſententiæ, qui videri poſſunt apud Dianam de celebrat. Miſſæ, reſol. 35. par. 2. loquuntur ſecundùm generalem prohibitionem non celebrandi ante auroram, & poſt meridiem, & ſignanter, ex ultima ſanctione Tridentinæ Synodi, quæ ſeſſ. 22. in decreto de evitandis in celebratione Miſſarum, ubi inter alia cavetur, ne Sacerdotes aliis quàm debitis horis celebrent, ideſt, in Eccleſia conſuetis. Unde privilegium Sacerdotibus à Teleſphoro Papa conceſſum non derogatur, cujus verba ſunt hæc: [Nocte ſancta Nativitatis Salvatoris Miſſas celebrant presbyteri &c. Quoniam, & ead. nocte &c.] Igitur in nocte nativitatis Domini diſpenſat Sacerdotibus celebrare, quod privilegium in fine limitavit, inquiens: [Reliquis verò temporibus Miſſarum celebrationes ante horam diei Tertiam minimè ſunt celebrandæ, can. nocte ſancta, de conſecrat. diſt. 1.] quæ conſuetudo Sacerdotum liberè celebrandi ſimul tres Miſſas poſt mediam noctem jam longo uſu Urbis, & Orbis confirmata eſt. Et quod dicitur de uſu celebrandi interpolatè unam Miſſam in media nocte, ſecundam in aurora, tertiam poſt tertiam horam, intelligendum eſt de Miſſis conventualibus, non verò privatis. Graviſſima item eſt inter Theologos quæſtio de Miſſa, quæ in hac nocte ante ejus medietatis periodum in Cappella Pontificia, & in Eccleſia Sancti Marci Venetiis celebrari ſolet; quæ enim in papali Cappella celebratur, ſæpè obſervavi, quòd per duas horas circiter ante mediam noctem confici ſolet. Quare communiter docent Auctores hoc fieri ex privilegio Summi Pontificis, ſive ex ejuſdem diſpenſatione; cenſetur, quippe, diſpenſando, declarare Summum Pontificem tunc eſſe mediam noctem, cùm ad hominis arbitrium dependeat (ut ipſi aſſerunt) denominationem diurnalis principii. Sed utraque ratio (bona illorum venia) non arridet; nam quis unquam ocularis teſtis fuit privilegii iſtius, ſive pro Cappella papali, ſive pro Veneta Eccleſia? Nemo profectò: aut quis unquam mentem Pontificis exploravit de hujuſmodi anticipationis diurnalis diſpenſatione? Nanque ſi phyſicè illa verba Sac. Scripturæ intelligenda ſunt, quòd, dum medium ſilentium tenerent omnia, Verbum Dei de regalibus ſedibus in terram venerat, quam periodum Univerſalis Eccleſia celebrando imitari conatur: dicendum eſt, quòd Papa nec privilegium concedat, nec diſpenſare cenſeatur, quia non conſtat de primo, nec de ſecundo; non enim verificatur aſſertio, eſſe in arbitrium hominis phyſicum diei initium declarare, licèt verum ſit, quòd in ejus arbitrio eſt incipere horas diei numerare ab uno ex quatuor cardinalibus punctis: ſic à Solis ortu Babylonicum horologium, ab occaſu Italicum, à meridionali, & ejus oppoſita perpendiculari linea aſtronomicum, ſed omnia horologia Solis poſituram minimè variant, ac ſemper eſt verum dicere nunc, verbi gratia, eſt media nox, quamvis ſupradicta horologia varias horas ſecundùm variam directionem pulſent. Hoc poſito dico ſecundò, quòd tam Cappella papalis, & Veneta S. Marci Eccleſia, quàm univerſalis Eccleſia phyſicam mediam noctem imitantur in celebratione Miſſæ Natalis Domini, quod probatur primò in ordine ad papalem Cappellam, Venetamque Eccleſiam; nam cùm Hieroſolyma regio, ubi mundi Salvator nobis natus fuerat, per longitudinis lineam, ab Aſtronomis ponatur ad gradus 66.0. Roma verò ad ejuſdem lineæ gradus 38. 30. igitur differentia, quæ inter utriuſque longitudinis zenit interjacet, eſſet gradus 27.30. cum minutis; ſed cùm Sol per quamlibet horam 15. gradus conficiat, ergo Bethlehemitica media nox præcurrit Romanam, & Venetam per duas horas incompletas: unde evidens fit, quod dum in Cappella papali, & in Eccleſia Sancti Marci Venetiarum Miſſa Natalis celebretur per duas horas incompletas ante mediam noctem orizontis Romani, & Veneti, ibi phyſicam mediam noctem Bethlehemiticam, ubi, ac quando verè natus eſt Chriſtus imitantur, & ideo non eſt opus Pontificium privilegium, vel diſpenſationem inaniter ſpeculari, cùm de illis nullibi mentio fiat expreſſa, dumque ratio ſuadet, quòd ſcientia, ac prudentia Pontificum, aſtronomica, piaque contemplatione tempus, & horam, qua Dominus in Bethlehem natus fuerat, imitari voluerit. Quo denique ad Eccleſiam univerſalem, phyſicè etiam imitari mediam noctem dicimus; non tamen Bethlehemiticam, ſed uniuſcujuſque proprii regionalis orizontis. Eſt locus perobſcurus apud Rupertum lib. 3. c. 17. ubi inquit, quòd in hac die duæ Miſſæ celebrari debent, ſed intelligitur antè tertiam horam; nam tertia Miſſa poſt tertiam horam celebrari debet; intelligẽdo, ſcilicet, ſemper de Miſſis ſolemnibus, ut ſupradixi :||: Multos caſus affert Valentia, in quibus Sacerdos, non facta ablutione, poſſet denuò in eodem die celebrare, at in uſu ampliùs non extant; ſed tantùm in die Nativitatis Domini conceditur, & quando Parochus haberet duas parochiales Eccleſias, quorum utraque ex inopia proprium Sacerdotem non valeret ſuſtinere. Totelus verò, lib. 1. cap. 3. n. 5. docet Sacerdotem non facta ablutione, ſi in die feſti concurreret ingens populus ad audiendam Miſſam, vel ob neceſſitatem dandi viaticum, poſſe denuo celebrare. Inter alia privilegia, quæ eorum Miſſionarii Sac. Congregatio de Propaganda Fide concedit, unum eſt, ut poſſint, quando opus erit, plures in die Miſſas celebrare.

Missa Nativitatis S. Jo. Baptistæ. In hac die celebrabantur etiam tres Miſſæ. Ord. Rom. Albinus, & Amalar.

Missa Pro Morte Inimicorum frequentabatur in Hiſpania, quæ tanquam ſuperſtitioſa, & vindicativa, de ann. 694. in XVII. Conc. Tolet. can. 5. ſub graviſſimis pœnis prohibita fuit. FR. de qua in can. quicumque Sacerdotum. 26. qu. 1. ſic habetur: [Plerique etiam Sacerdotum ſauciati inimicitiæ dolo, Miſſam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis ſtudent cele-

bra-

brare hominibus; ut is, pro quo ipſum offertur ſacrificium, mortis incurrat periculum.

Missa Nautica. Vide *Miſſa ſicca*.

Missa Sabbati Sancti. Vide *Miſſa ſicca*. *Sabbatum* in fine.

Missa Scrutinii. Vide *Scrutinium*.

Missa Sicca, dicitur illa, quæ à navigante Sacerdote in navi dici ſolet ſine conſecratione, & ſecretis. Ideò *Miſſa nautica* ab aliquibus appellatur. FR. Item *Miſſa ſicca* eſt eadem reſpectivè cum veſpertinali; nam realiter non erat Miſſa, quę veſpertinalis dicebatur; ſed dictio *Miſſa* pro officio ſuſcipiebatur, ut dictum eſt in dictione *Miſſa*, paulò poſt initium, & clarè colligitur ex can. ſolent. de conſec. diſt. 1. ubi ſic habetur: [Si antè mãducaverint, quàm veſpertinum celebretur officium; concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officiis &c.] Canon ergo hic diſtinguit Miſſas ab officiis veſpertinis: æquivocum igitur illorum eſt, qui aſſeruerunt Miſſas celebrari ad veſperas, quæ æquivocatio oritur ex eo, quia prædictus canon videtur loqui, quòd Miſſa in quatuor temporibus ad veſperas ſit celebranda; ſed ſi canon attentè inſpiciatur, rectè non de Miſſa, ſed de jejunii quadrageſimalis ſolutione loqui colligitur. Ibi enim ſic ait: [Veſpertina hora completa oratione ſua jejunium ſolvant.] Deinde immediatè ſequitur: [In jejuniis etiam quatuor temporum circa veſpertinas horas, in Sabbato verò Sãcto circa noctis initium Miſſarũ ſolemnia ſunt celebranda.] Quare dictiones *Veſpertinas horas* non cum periodo ſubſequenti, ſed cum antecedenti conjugendæ ſunt, nempè, cùm ſolutione jejunii quadrageſimalis ad veſpertinam horam, ut per copulativam clauſulam *Etiam* ſatis intelligitur; licèt verum ſit, quod in Sabbato Sancto celebrabatur circa noctis initium. Probatur enim manifeſtè, quia, ut dictum eſt in dict. *Miſſa*. paulò poſt initium, tempore quadrageſimali in Ritu Romano nunquam celebrabatur. Ergo tempore jejuniorũ conſumebat celebrans Euchariſtiã Dominicę diei, ſicut adhuc Græcos obſervare ex latino inſtituto, ſcilicet, per D. Gregorium Magnum eis tradito, ibi refertur, & hoc uſque ad ſeptimum chriſtianum ſæculum obſervatum fuiſſe dictum fuit ibidem. Igitur Miſſa veſpertinalis erat illa, in qua à Sacerdotibus ãte ſolutionem jejunii conſecrata hoſtia Dominicæ præcedentis ſumebatur; itaque conveniebat hæc Miſſa cum ſicca, quia non conſecrabatur, & ab eadem diſconveniebat, quia in veſpertinale conſumebatur Euchariſtia, cùm in *Sicca* nulla conſecratio efficiatur, ſive abſumatur :||: Imo ex quodam Graduale vetuſto M. S. D. Gregorii in Bibliotheca Angelica de Urbe aſſervato legitur de hac Miſſa Sabbati Sancti talis titulus: [Viſa ſtella ingreditur ad Miſſam,] ideſt, noctis principio, in primæ ſtellæ apparitione, quod etiam colligitur ex precibus ejuſdem Miſſæ, ubi ſit mentio noctis. FR. In dicto can. Solent, Gratianus, loquendo de hac Sabbati Sancti Miſſa nocturna, ſubjungit: [Unde Leo Epiſcopus, quòd à Patribus noſtris,] nempè, can. quod à Patribus, diſt. 75. ubi ſic habetur de ordinatione ſacerdotali, & levitica: [Sed poſt diem Sabbati ejuſdem noctis, quæ luceſcit in prima Sabbati,] ubi loquitur de Miſſa conſecrationis ordinandorum. Sequitur inſuper ibidem Gratianus: [Item Gelaſius ordinationes Presbyterorum] corrige *Zephyrinus*. can. ordinationes Presbyterorum, diſt. 75. :||: Legitur etiam apud D. Auguſt. epiſt. 118. ad Januar. quòd in Africa duas Miſſas celebrabant, unam, ſcilicet, de manè, & aliam de nocte. Orientales tempore jejuniorum circa Veſperas celebrare ſolent. Igitur quo ad Miſſam ſiccam, celebratur cum cotta, & ſtola, fit confeſſio de more, dicitur tantùm Introitus, Gloria, & Credo (ſi occurrerit) Epiſtola, Evangelium, Offertorium, Pater noſter, Agnus Dei, datur, Pax, Poſt communio, orationes, quæ clara voce dici ſolent, datur benedictio, & Evangelium Joannis in fine; quem ritum habes penes Albertum Caſtellanum in ſuo Sacerdotali, lib. 1. tract. 4. cap. 34. Hanc Miſſam Navarrus in miſcel. de orat. in novis miſcell. 88. approbatam fuiſſe à Leone X. inquit. FR. non debet coram infirmo recitari Miſſa ſine licentia Epiſcopi, ut docet Magiſter meus Quartus in Comment. Rub. Miſſalis, par. 1. tit. 14. dub. 4. §. Dico 3. Sed non eſt verum, quòd talis uſus, ideſt, pro navigantibus in deſuetudinem abierit, ut ibidem refert Quartus; nam in omnibus triremibus ferentibus ſecum Cappellanos, præſertim Melitenſibus, hæc cæremonia adhuc fieri ſolet :||: Sanctum Ludovicum Galliarum Regem jam in captivitate penes Saracenos detentum, ſolitum fuiſſe hanc Miſſam ſiccam audire quotidie, refert Gulielmus Carnotenſis in ejus vita his verbis: [Totum officium Miſſæ abſque ſacramenti conſecratione aſſiduè cum uno Presbytero prædicatore, me adjuncto, ſibi tunc temporis Clerico ſuo, jugiter exolvebat devoto corde.] Idem affirmat Gaufridus in vita ejuſdem, quam *Miſſam ſine canone* appellat. FR. In primariis Hiſpaniæ univerſitatibus celebris quæſtio agitata fuit, nempè, utrùm in mari ſacrum licitè confici poſſet, ex occaſione novæ Luſitanorum, ingentiumque prætervectionis navium in oceano; pro parte negativa aſſerebatur prohibitio ex conſuetudine ob periculum effuſionis Chriſti ſanguinis, ac indecentiam, dum in navi vix locus poſſet inveniri honeſtus, quæ ſententia à D. Antonino, Navarro, Suarez, & aliis penes Dianam, part. 5. tract. 13. reſol. 40. & par. 9. tract. 1. reſol. 45. §. caſus ſextus, ſuſtinebatur. Sententia verò affirmativa uti probabilior amplexa fuit à Salmaticenſium, Complutenſium, Conimbricenſium, & Eboracenſium Academiis, ut cum licentia Pontificis poſſet in navibus conſecrari, quia ſicut in caſu neceſſitatis (ex negantibus Auctoribus ſuprà citatis) liceret extra locum ſacrum celebrare, dum debita reverentia obſervari poſſet, ne fideles diù priventur ſacro, vel decedant abſque Viatico, ſic etiam à pari &c. Nec in navibus onerariis deeſt locus aptus, ac honeſtus, in quibus etiam adhiberi poteſt cautela

tela

tela effuſionis ſanguinis, ſi alter Sacerdos calicem teneat firmum poſt conſecrationem, ac de oppoſita conſuetudine non conſtare viſum fuit: quin olim in mari Baronius an. 700. ſolitum fuiſſe celebrari affirmat, & Sanctus Gregorius Papa lib. 3. Dialog. cap. 36. refert Nautas in mari ſub utraque ſpecie (juxta illius temporis conſuetudinem,) communicatos fuiſſe. Fautores hujus ſententiæ, quæ jam diù in praxi poſita eſt, apud Dianam loc. cit. & Averſam, quæſt. 11. ſect. 14. referuntur. Noſtris temporibus etiam Pontifex pro ſimili privilegio interpellatus fuit, quoad triremes, quibus ratione minoris commoditatis, decentiæ, majoriſque periculi, tum quia eorum navigatio in Mediterraneo mari concluſa, littoralis fermè eſt, ubi commodè in terra poſſunt, ac aſſolent Altaria erigere, & celebrare; ideo negatum fuit, ut ſatis Magiſter meus Cardinalis de Lugo de Euchariſtia, diſp. 20. ſec. 3. probat.

Missa Votiva, ideſt, voluntaria, nempè, quæ non eſt juxta calendarii ordinationem, ita tamen, ut hæc voluntas ſit rationabilis, & ut rubricæ limitationes non excedat. Hercules Matthiolus in ejus impreſſa oratione pro duce Mantuano Carolo II. refert, quòd quidam ducalis Sacerdos coram eo Duce vivente in Sabbato quatuor temporum celebraturus, dubitans, ne illa prolixa Miſſa tœdio afficeret ejus Dominum, aliam Miſſam, nempè, votivam celebrare propoſuerat; at pius Dux Miſſam currentem celebrari juſſit; non enim (ajebat) ſibi viſurum fuiſſe longum illud tempus, quod vivo horario ſolis divini, & ſacramentati commenſurabatur: ex quo ſanè diſcere debemus, quòd ob tœdium, rubricarum obſervantiæ in hoc incruento, veroque fidei articulo negligendæ minimè ſint. Non debent celebrari Miſſæ votivæ in diebus duplici feſto, vel ſolemnibus octavis duplicia excludentibus impeditis, Congreg. Rit. 28. Auguſt. 1627. niſi tamen aliqua cauſa gravis, ſive publica aliter urgeret, in quibus caſibus diceretur Gloria, & Credo: cauſam autem gravem intelligi declaravit eadem Congregatio 19. Maji 1067. quando, nempè, Epiſcopus cum Clero, populique concurſu interveniret: quod etiam intelligendum eſt, quando Miſſa non dicitur cum paramentis violaceis, quia tunc non dicitur *Gloria*, & *Credo*, ut in eodem decreto diſponitur, niſi tamen eſſet in Dominica, tunc enim diceretur *Credo*; ex quo infertur, quòd ſi Miſſa votiva cantari occurreret in duplicibus cum paramentis violaceis, in quo feſto recitari *Credo* ordinatur; tunc in votiva etiam dici deberet, ſicut in praxi accidit Viterbii de anno 1656. peſtilentiæ tempore, ubi cum interventu Eminentiſſ. Dom. mei Card. Brancatii, Cleri, ac Magiſtratus, tunc mihi, ut ejuſdem Cathedralis à cæremoniis Præfecto, viſum fuit, ratione feſtivitatis Præſentationis B. M. V. in qua *Credo* ordinatur, ut Miſſa votiva tempore peſtis cum *Credo* caneretur, quod nonnullis ibi renuentibus, ideo Romæ hoc cùm conſultum eſſet, à peritiſſimis Regularibus approbatum fuit, & ſignanter à Patre Hieronymo Romano in ſuis Floſculis, verb. Miſſa, num. 41. & à Theophilo Pitonillo in ejus Sac. Enchiridio, lib. 2. cap. ult. nu. 6. In Miſſis votivis nunquam legitur in fine aliud Evangeliũ niſi S. Joannis, Rubr. Miſſalis, par. 1. tit. 13. Quod non obſervari expertus ſum anno 1694. die 4. Auguſti in Dominica occurrente, in qua die fel. mem. Alex. VII. ſe ad S. Mariæ de Anima Templum tranſtulerat, ut in gratiarum actionem pro obtenta Imperatoris Victoria contra Othomanos Miſſam votivam celebraret, & ei præbitum fuit ad legendum in fine Miſſæ Evangelium Dominicæ. Quando in octava alicujus Sancti de eodem, cujus eſt Octava, Miſſam votivam celebrari occurrerit; tunc currentem celebrari debet. Gavant. par. 1. tit. 4. De quo caſu Rubricam nil agere inquit Guyetus, lib. 4. de Miſſa votiva, cap. 9. nam ſuperfluum eſſet agere de concluſione tam evidenti; de qua re Cæremoniarum Magiſtri Vaticanæ Eccleſiæ parùm admoniti ſeſe exibuere, cùm in eadem Eccleſia de anno 1667. in Sede vacante præfati Alexandri VII. concurrente Pentecoſtes octava celebrata fuit Miſſa votiva de Spiritu Sancto, cujus erat Octava. Item ſi Miſſam votivam alicujus Sancti celebrari contigerit in ejus natalitia die, de qua tamen non ſit officium, tunc dicitur *Gloria* cum tribus orationibus, quarum ſecunda erit de Sancto, de quo ſit officium, ut accidere ſolet in titulo alicujus ſacelli, ſive Sancti ſimplicis in die officio duplici, aut ſemiduplici impedito, quæ Miſſa *Semivotiva* appellari ſolet. *Miſſæ Myſteriorum*, ſive *Vitæ Chriſti*, & *B. Virginis*, juſſu Pauli V. à Sac. Rit. Congr. prohibitæ fuere in Regiſt. fol. 2. quamvis ad inſtantiam Commiſſarii Terræ Sanctæ, ſequentes votivas Miſſas celebrari indultum fuerit, videlicet, *Nativitatis Chriſti* in Sac. Præſepis Eccleſia; *Reſurrectionis* in Sacello Sancti Sepulchri; *Aſſumptionis Deiparæ* in valle Joſaphat, ubi ejus ſepulcrum veneratur; in quibus omnibus Miſſis propter eximiam illorum Sanctuariorum reverentiam *Gloria*, & *Credo* recitari mandavit eadem Sac. Congregat. 26. Maji 1615. Item in votivis Miſſis ejuſdem Virginis non dicitur *Gloria*, niſi in Sabbato, in quo die etiam ſi de ea non fiat officium, & Miſſa de eadem dicatur, ſemper tamen *Gloria* dici debet; nam Sabbatum eſt Sanctiſſimæ Virginis dicatum. Item in Sacra Lauretana Domo in qualibet Miſſa B. Virginis votiva ſemper dicitur Gloria, licèt non ſit in Sabbato. De Miſſa votiva B. M. V. Vide *Sabbatum* paulò poſt initium.

Missalis, liber continens Miſſarum celebrationes, cujus coordinatorem Gregorium Magnum Amalarius fuiſſe autumat, lib. 4. cap. 3. Nam ex traditione habetur, ut Baronius anno 102. refert Apoſtolorum Principem præcipuarum latinæ liturgiæ rerum fuiſſe authorem, ſucceſſivèque ab ejus diſcipulo Papa Clemente in ſcriptis traditas, ita refert Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, qui tamen liber *Sacramentale* à Lindano, *Liber myſteriorum* à D. Hieronymo, *Liber* *Sa-*

Sacramentorum à Rhemenſi Concilio; *Libellus* à Gregorio Turonenſi appellatus fuit; & tandem Concilii Tridentini juſſu Ægidius Foſcarius, Leonardus Marinus, & Franciſcus Fererius Miſſale, & Breviarium correxerunt, atque Catechiſmum Romanum compoſuerunt. Ughellius, tom.2.Ital.Sacræ. Abſque Miſſali celebrare eſſet mortale peccatum, Navar.cap 25.num.86. Azor. lib.10. cap.29. quæſt. 4. Vaſquez, in 3. par. tom. 4. diſput. 23. cap. 3. n.26. In caſu verò neceſſitatis Sacerdos propriæ confidens memoriæ, poſſet memoriter celebrare abſque Miſſali. Ledeſma in Sum. tom. 1. de Euchar. cap. 2c. concl. 8. Sed deberet ponere ſuper Altare aliquem librum Miſſali ſimilem, fingendo legere, ut à circumſtantibus removeret ſcandalum. Vaſq. loc. cit. diſp, 233. cap. 3. num. 26. FR. Ego audivi Miſſam pro defunctis à quodam cœco Sacerdote Dominicano celebratam. In alia ſignificatione. Vide *Miſſaticus*.

MISSAM TENERE, & *Miſſam facere*. FR. phraſes diverſæ ſignificationis ſunt; nam prima, de qua in Regulis S Benedicti, aliqui dicunt, quòd *Miſſam cantare* ſignificet; ſed potiùs Miſſam audire, ſive Miſſæ aſſiſtere denotare videtur, ſicut vulgò dicitur *Habuiſſe*, vel *Tenuiſſe Miſſam*, pro audiviſſe. Sed *Facere Miſſam* ſignificat conficere ſacrum; unde Agathenſe Concil. diſtinguit audientem Miſſam ab eandem celebrante, inquiens: [In Oratoriis niſi jubente, aut permittente Epiſcopo, Miſſas facere, aut tenere voluerint, can.21.] Itaque *Facere*, celebrare, & *Tenere*, audire denotant, quod clarius explicat idem Concil.can.47. ubi ſic habetur: [Miſſas die Dominico ſæcularibus totas tenere ſpeciali ordine præcipimus.] Et Concil.Bracaren.1.can.16. clariùs ſic habet: [Si quis feria quinta paſchali, quæ vocatur Cœna Domini, hora legitima poſt nonam jejunus Miſſas non tenet &c.] Aliquando tamen *Miſſam facere* ſignificat in tempore conſecrationis Cathecumenos dimittere. [Poſt ſermonem fit Miſſa cathecumenis. D.Aug.ſerm.237.] ideſt, peracto infra Miſſam ſermone, Catechumeni ante conſecrationem dimittendi ſunt.

MISSATICUM, legatio. [Poſteà verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum miſerit in miſſaticum ſuper Elbam cum his inferiùs ſcriptis. Bonifat. Mart. epiſt. 115.] FR. Item ſignificat commiſſionem: [Juſtum miſſaticum tranſmiſit Dominus Rex Glorioſus Carolus per Adalardum Abbatem. In Conſt. Caroli Calvi, tit. 48.

MISSATICUS, adjectivum nomen, ſignificat ad Miſſam pertinens, hinc *Miſſatica*, & *Miſſalia* paramenta dicta ſunt Miſſæ veſtimenta. [Sacerdos, & omnis Clerus conveniant in Eccleſiam miſſalibus indumentis induti. Ord. Rom.] FR. ſignificat etiam commiſſarium: [Pagi per miſſaticos qualiter fuerunt ordinati. In Conſt. Caroli Calvi, tit. 12.

MISSORIUM, vas, ſeu theca. [Baſilicam Beati Remigii præcipuè ſibi hæredem inſtituit, ubi & ſepulturam ſe habiturum delegit, ibique miſſorium argenteum deauratum deputavit. Flodoard. lib. 2. cap. 5. Nobis miſſorium magnum, quod ex auro, gemmiſque fabricaverat, in quinquaginta librarum pondere oſtendit. Greg. Turon. lib. 6. hiſt. c. 2.

MISSUS. FR. executor. Gloſſa, in cap. 1. decretal. lib. 3. tit. 49. Sigonius de Regno Ital. lib. 7. l. qui filium, de adoptionibus, l. ſi quis de furto, tit. de furtis.

MISTAGOGIA. Vide *Miſſa*.

MISTUM. Vide *Mixtum*.

MITITAS, manſuetudo. [Turtur etiam caſtitatem Chriſti ſignificat; Columba verò, quæ ſine felle eſt, ejus mititatem, ſecundùm illud Matthæi 11. Diſcite à me quia mitis ſum. Lyran. in Geneſ. c. 15.

MITRA. Epiſcopale capitis ornamentum, græcè μίτρα, à μίτος, ideſt, ligamen cum quo ligabatur mitra, quam fœminæ ferebant; in Africa erat ſignum virginitatis Deo dicatæ, ſicut hodie eſt velum in Monialibus, quæ erat lanea, purpurei coloris, & dicebatur *Mitrella*, & *Mitella*. Latinus Latinius in Optato Milevitano ſemper hanc vocem *Mitellam* corrigit. FR. de *Mitrella*, ſive *Mitella* Franciſcus Baldoinus in eundem Optatum, lib. 6. ait: [Ut autem erant virginales, ſic & matronales. Nam nuptæ Matronæ aliter quàm Virgines caput velabant, & ornabant. Unde Propertius.

Cinxit, & acceptas altera vitta comas.]

De matrimonialibus Mitris. Vide in dictione *Niblatus*. Mitra ab Orientalibus; ſed à Latinis *Vitta* dicebatur. Inter ornamenta muliebria enumeratur à Ulpiano, in l. arg. §. muliebri, ff. de auro, & arg. ſed magis capitis tegendi, quàm ornandi cauſa comparatur, juxta Ulpian. in l. veſtis, §. muliebria, eod. tit. Papinius tamen Perſarum more *Mitram* pro ſole poſuit, Thebad. primo, dum inquit:

Indignita ſequi torquentem cornua mitra :||: Mitra igitur *Apex* ab Auguſtino appellatur; *Sertum cùm gemmis* ab Ennodio, loquente de mitra S. Ambroſii; *Corona* à Hieronymo: [Precor coronam tuam] ad D. Aug. ſcribente, idem à Sidonio replicatur, lib. 3. epiſt. 8. ad Euphronium Epiſc. nempè [De minimis, videlicet, rebus coronam tuam maximiſque conſulerem.] Item *Corona Sacerdotalis* ab Ammiano Marcellino; *Corona Gloriæ* ab Euſebio; *Pileum*, *Galea*, & *Tyara* ab Iſidoro; *Infula* ab Hugone de S. Victore, de qua. Vide ſuo loco. Item *Cidaris* ab Alcuino. FR. etiam ab Anſelmo Lucenſi Epiſcopo in ejus, epiſt. ad VVibertum Antipapam, num. 17. his verbis appellatur. [Depone cidarim, aufer coronam &c.] Cidaris enim antiquitus Regis Perſarum corona erat; ſic Q. Curtius, lib. 3. refert, inquiens [Cidaris Regum capitis vocant inſigne] eodemque modo à Hieronymo vocatur Mitra Hebræorum Pontificis, in qua nomen Dei ſcriptum erat :||: A Nicephoro *Phrygius* dicitur; ſic etiam à Balſamone, qui de pretioſa mitra,

quam Cœleſtinus Papa Cyrillo Patriarchæ Alexandrino dono miſerat, loquens, ait [Cœleſtinus phrygium Cyrillo Epiſcopo Alexandrino dedit.] FR. Atq; in donatione Conſtant. Magni in decreto Gratiani, diſt. 96. ſub tit. Palea, hæc verba habentur: [Deinde Diadema, videlicet, capitis noſtri, ſimulque phrygium, nec non & ſuperhumerale, videlicet, lorum, quod imperiale circumdare aſſolet collum.] Et infrà clariùs [Ipſe verò Beatiſſimus Papa, quia ſuper colonam clericatus, quam gerit ad gloriam Beati Petri, omnino ipſa ex auro non eſt paſſus uti corona; Nos phrygium candido nitore ſplendidum, reſurrectionem Dominicam deſignans, ejus ſacratiſſimo vertici manibus noſtris impoſuimus] ita etiam Innocentius apud Baron. an. 34. qui tamen Cardinalis à Rhodigino deceptus, licèt illum non citet, putavit *Phrygium* eſſe idem, ac Pallium; ſic enim Eminentiſſimus ille, an. 336. n. 63. inquit: [Haud arbitror me rem pœnitus habuiſſe compertam; dicam tamen, quæ conjectura ſuggeſſerit &c. Phrygium idem dictum, quod Phrygionum opere crucibus contexti ſoleret.] Hinc concludit eſſe Pallium; ſed in primis Tiraquello, in lib. 5. cap. 18. in Alex. ab Alex. Genial. non placet eandem dici *Phrygiatam*, ac *Phrygianam* veſtem: quare ibidem corrigit Alex. ab Alex. textũ inquiens: [Phrygianam veſtem, & non phrygiatã, ex Plin. lib. 8. cap. 48.] Differt enim *Phrygium* ſubſtantivum à Phrygio adject. ſic dicitur Judex Phrygius, Catull. epital. 56. Lapis phrygius, Horat. 3. carm. ode 1. Plin. lib. 36. cap. 19. Item Cantibus Phrygiis, Cic. lib. 1. divin. Arces phrygiæ. Ovid. 13. metamor. Clades Phrygiæ. Ibidem Catervæ Phrygiæ. Lucret. lib. 2. Æquor Phrygium. Virg. Æneid. Itaque per nomen *Phrygium* non tantùm veſtimentum; ſed diverſæ res ex Phrygia delatæ intelliguntur. Quare ergo potiùs pallium, quàm aliud ornamentum intelligendum ſit? Imò [Clamidem phrygiam, Virg. 3. Æneidos] dixit; ſed quis hoc aſſeruerit? Error ergo Rhodigini talis fuit, qui lib. 25. c. 30. dixerat: [Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex ſacro ritu caput obnuberent Sacerdotes, ſic apud optimum maximum Poetam:

Et capita ante aras phrygio velamur amictu]

Fulgentius enim non ait, quòd tutulus, ſive pallium ſint idem ac Phrygium, de quo Virgilius 3. Æneid. in citato carmine. Conſtat enim ex Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 12. quòd primi Latini adhuc rudes, quando Diis ſacrificabant, lauro, populo, & ſimilibus ſe coronabant; ſed proceſſu deinde temporis majori faſtu coronas aureas, ſive phrygias acus, nempè, pictura, ac diademata adhibebant in ſacrificiis, quod alludere voluit Virg. loc. cit. [Phrygio velamur amictu.] Sufficeret enim ex Virgilio oſtendere phrygium aliud non eſſe, quàm capitis velamen. Quare, ut ſuprà viſum eſt, ex Gratiani, ſive Paleæ textu, Conſtantinum Pontificem Sylveſtrum phrygio decoraſſe loco diadematis, & coronæ in memoriam capitis raſi Principis Apoſtolorum, quod Phrygium ipſemet Imperator Pontificis vertici impoſuit. Vertex enim (ſi Calepino credimus ajenti) [Propter flexuram capillorum pars ſumma capitis vertex dicitur, ſive quia ad occipitium in declive vertitur, in dict. Vertex.] Pallium enim non ad verticem; ſed circa collum, ſeu ſuper humeros ponitur. Adde, quòd ex Nicephoro, & Balſamone *Phrygium* Mitra intelligatur. Item ſemper pallium fuit ex candida lana aliquibus ſimplicibus crucibus contextum, non verò opere phrygio, ſeu acu picto: ſic enim ex Agnello antiquiſſimo ſcriptore refert Blondus, quòd, nempè, Valentinus Imperator pallium ex candida lana Epiſcopo Ravennati dederat. Atque clarè Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 31. inquit [Mitra eſt pileum phrygium, quale eſt ornamentum capitis Devotatum &c.] Atque clariùs Juvenalis, Satyr. 6.

Et phrygia veſtitur bucca tiara. :||:

Innocentius III. Mitram *Antiphrygium* vocat. Ex traditione habetur, quòd in Eccleſiæ primordio Epiſcopi in ſacris functionibus mitram geſtabant: quare de S. Jacobo Apoſtolo uti Epiſcopo Hieroſolymitano uſum mitræ aureæ habuiſſe Epiphanius, & Hieronymus apud Baron. ann. 34. num. 294. referunt; idem de S. Joanne Euangeliſta ſcribit Polychrates Epheſin. Epiſc. in epiſt. ad Victorem Papam apud eund. Baron. loc. cit. Et adhuc in Eccleſia S. Martini de Monte Romæ conſervatur S. Silveſtri Papæ mitra, quæ eſt rotundæ formæ, in vertice acuta, altitudinis unius palmi, opere phrygio acu picta, ſerico cæruleo, & auro, in qua Beatæ Mariæ ejus unigenitum infantem amplectentis, & hinc inde duorum Angelorum conſpiciuntur effigies; Angeli verò ſunt Diaconalibus Dalmaticis induti. FR. ejuſdem formæ erat mitra in pictura S. Paſchalis Papæ ſub porticu S. Cæciliæ Tranſtyberinæ Eccleſiæ, quam vetuſtate jam penè collapſam renovari curavi; ſed Pictor, me abſente, ad recentis mitræ formam renovavit, quod mihi valdè diſplicuit: eundem errorem Antonius Tempeſta delineator commiſit in ejuſdem picturæ exemplari poſito in hiſtoria paſſionis S. Cæciliæ, notis illuſtrata ab Antonio Boſio Melitenſi, pag. 46. in qua ad proportionem originalis mitræ nimis altiorem figuravit; ſed in Cryptis Vaticanis Torrigius, par. 2. cap. 3. eandem antiquam mitræ formam in alio ſimili originali intacto adhuc reperiri affirmat, quòd ne defraudentur antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſi, in hoc digredi malui, ac Bonifacii VIII. eadem parvitatis forma fuiſſe in dict. *Papa* in fine oſtendetur. Aliam Gelaſii Papæ II. mitram ex antiqua pictura à Conſtantino Cajetano in principio ejuſdem Papæ vitæ appoſitam, Lectorum curioſitatis gratiâ hìc apponere curavi.

Qua-

Quare phryglum puto fuiſſe idem, quod Italicè *Freggio* corruptè dicitur,& erat ligamen, ſive velum quatuor digitos latum more phrygio acu pictum,quod circumdabat limbum mitræ, eamque conſtringendo firmabat,& à tergo remanebat per duos palmos pendens, quæ pendentia adhuc in mitris obſervatur, & ideò *Vita*, & *Ligamen*, *Sertum*, *Corona*, & ſimilia, de quibus ſuprà, dicebatur; indeque pars pro toto in denominatione ſumebatur: quod ex eo aſſerere inducor, quia mitra S.Paſchalis Papæ I.de qua ſuprà dixi,depicta in porticu S.Cæciliæ, plana erat, & habebat faſciam ad limbum phrygiatam, & retro pendentem, quæ erat cerulei coloris:||: Eodemque modo Valentiæ Hiſpaniarum monſtratur mitra ex albo ſerico, cum faſcia in limbo circumdata ſerici cærulei,auroque phrygiata.Ex quibus antiquitatibus recentiorum Hæreticorum calumnia evincitur, quæ mitram aſſerit eſſe novum adinventum, contra quam aſſertionem Andreas du Sauſſai in ejus Panoplia ſcripſit eruditè. Summus Pontifex præter uſum mitræ utitur *Camauro*, quod aliàs Regnum dicitur: [In ſignum Imperii Pontifex utitur regno; in ſignum Pontificis utitur mitra.Innocent.III.ſerm. de S.Silveſtro.] Vide Camaurum in dict. *Camelaucium Epanocliſtus*.Aliqui putant,uſum regni, ſive camauri tempore Clodovei Franciæ Regis incœpiſſe, quando,ſcilicet,illè Rex ad fidem converſus ornatiſſimam coronam ab Imperatore Græcorum Anaſtaſio accepit,quam poſtea Clodoveus in ſignum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ obedientiæ Hormiſdæ Papæ dono miſit, ut in dict. *Epanocliſtus* diximus, qui Pontifex cœperat coronam geſtare. Ita Surius 13. Januar. Sigibert. an.550. Sed hunc uſum tempore S.Silveſtri incœpiſſe ſuprà demonſtravimus. Solitum erat quando Pontifex ad Eccleſiæ januam perveniebat, depoſito Regno, ſumere mitram. Cencius Camerar.in ejus Rituali. Antiquitus hoc regnum unica corona cingebatur; ſed Bonifacius VIII. addidit reliquas duas, ut denotaret triplice Pontificis dominium, regium, nempe, imperiale, & ſacerdotale. FR. Effigies muſiva Bonifacii VIII. poſita in Lateranenſi Eccleſia non longè ex parte interiori à porta Sancta unam tantùm coronam in camauro habet:||: Porrò Spondanus ex Nicolao Alemanno de Lateranen. pariet. & ex Rogerio Abb. ait Bonifacium ſecundam coronam addidiſſe: tertiam verò Urbanum V.quod ex eo probabile videtur. Nam Joannes XXII. qui fuit multo poſt Bonifacium, duas tantùm coronas in regno geſtavit, ut ex ipſius depoſito in Avenionenſi Eccleſia ſito apparet. Paulus tamen Secundus tres pretioſiſſimas coronas ab ejus Anteceſſoribus prætermiſſas in Camauro renovavit, ac Nicolaum Beneventanum Archiepiſcopum uſu triregni prohibuit. Quando primus Diaconus Cardinalis ponit prima vice novo Pontifici Camaurum, dicit hæc verba: [Accipe thiaram tribus coronis ornatam, & ſcias te eſſe Patrem Principum, & Regum,Paſtorem orbis in terra, Vicarium Salvatoris Noſtri Jeſu Chriſti,cui eſt honor in ſæcula ſæculorum. Amen.] Mitra autem ſignificat Chriſti reſurrectionem ob Conſtantini Imp. verba ſuprà adducta. Item ſecundùm Innocent. III. ſignificat magnificentiam Chriſti; duo cornua denotant ſcientiam utriuſque teſtamenti,quæ debet reſplendere in Eccleſiaſticorum Paſtorum capite, duę faſciæ ſuper humeros pendentes ſymbolum ſunt ſpiritus, ac litteræ in divina Scriptura abſconditæ, quia Præſul debet ſuper humeros portare totum id, quod ore docet: hæc præfatus Innocent. cap. 50. Habent uſum Mitræ ex ſerico albo Cardinales ex conceſſione Pauli II. quando ſacris paramentis ſunt induti. Annal. Eccleſiaſt. ann. 1464. Epiſcopi Græci non utuntur mitra, excepto tamen Alexandrino Patriarcha, ut dictum eſt ſuprà. Rutheni nihilominus Sarmatiæ Europeæ Epiſcopi ferunt mitram rotundam variis ornamentis decoratam, eademque forma Moſchorum Epiſcopi utuntur, ſed nigri coloris; excepto tamen Novogradenſi Epiſcopo, cujus mitra alba eſt, & ad formam Latinorum Epiſcoporum. De Abbatibus habentibus uſum mitræ, dictum eſt in dict. *Abbas*. Sunt præterea multæ Cathedrales, in quibus Canonici, vel Dignitates ex indulto Papæ uſum mitræ habent, ut ſunt quatuor dignitates Toletanę Cathedralis, nempè, Decanus, Archidiaconus, Cantor, & Theſaurarius, ex conceſſione Honorii III. de anno 1217. ut ex ejus epiſtolis, lib.2. epiſt. 771. conſtat, & Prior Conventualis Eccleſiæ Melitenſium Equitum cum cæteris pontificalibus ornamentis. Item Canonici Cathe-

dralis Eccleſiæ Meſſanenſis utuntur mitris ex ſerico albo. FR. ita Carolus Morabitus in Annal. Meſſan. Eccl. tit. 1. n. 18. :||: Dignitates Cathed. Mamphredoniæ, & Cathed. S. Michaelis Montis Gargani, item Canonici Lugdunenſes, qui habent titulum Comitis, in Eccleſia Cathedrali S. Joannis Baptiſtæ, & omnes Canonici Eccleſiarum Collegiatarum dictæ Civitatis mitram geſtant coloris currentis diei; in Choro verò ferunt clericale biretum Canonici in Sacris conſtituti; nam minoris ordinis Canonici detecto capite in choro aſſiſtunt. Sic etiam in Eccleſia Conventuali Equitum Melitenſium, qui non eſt in ſacris, non poteſt ferre biretum. Item Neapolitanæ Cathed. Canonici utuntur mitris telæ byſſinæ, & Canonici Lucenſes damaſceni ſerici. Habet ulteriùs uſum mitræ Præpoſitus Eccleſiæ S. Marci Venetiarum, ex indulto Alex. III. Item Præpoſitus Cath. Caſurgis, ſive Pragæ in Bohemia. Bzovius, an. 1378. Item Præpoſitus Collegiatæ Pratenſis. Congreg. Rit. 12. Novemb. 1601. Item Viſitator, ſive Corrector Hoſpitalis Neapolitani. Eadem Congr. 29. Maii 1621. Item Cappellanus Regis Norvegiæ ex conceſſione Clem. V. ann. 1312. & Theſaurarius regiæ Cappellæ Pariſienſis ex indulto Clem. VII. ad inſtantiam Franciſci Primi Galliarum Regis. Ex religioſis verò Generalis Monachorum Hieronymianorum in Italia. Eadem Congr. 14. Mart. 1571. Præpoſitus Monaſterii Chotieſconvienſis. Eadem Congr. 12. Mart. 1618. Ac Guardianus S. Sepulchri in Jeruſalem in ſolemnibus functionibus. Item ex Laicis Uratislaus Boemorum Dux ex conceſſione Alex. II. anno 1008. Nunquam conceſſa Laicis mitra, ut in confirmatione ejuſdem indulti à ſucceſſore ejuſdem Alexandri Gregor. VII. per epiſtolam eidem Duci directam fit mentio. Cæterùm omnes Canonici mitrati in diſtributionibus candelarum, cinerum, atque palmarum, licèt habeant mitram, debent nihilominus ſurgere, ac ſtare, ad differentiam Epiſcopi, quem ſedere decet. Sac. Cong. Epiſc. 18. Feb. 1650.

MITTENTES. Vide *Libellatici*.

MITTIO, quid ſignificat. Vide *Gaſindus*.

MIXTUM, matutinum jentaculum: dicitur mixtum, quia in ſola offa, ſive mixtione panis, & vini conſiſtebat. [Frater hebdomadarius accipiat mixtum, priuſquam incipiat legere, ne fortè grave ſit ei jejunium ſuſtinere. In Nomaſt. Ciſtercienſi, par. 1. c. 23.] Sed corruptè tam in Benedictinorum regula, quàm Camaldulenſium *Miſtum* legitur.

MIZINUM. Vide *Imiſilum*.

MNA, Μνᾶ, monetæ ſpecies, de qua loqutus eſt Chriſtus, quando dixit: [Vocatis autem ſervis ſuis, dedit eis decem mnas. Luc. 19.] Hanc aliqui expoſitores ſexaginta Siclos continuiſſe dicunt; ſed Joſephus Hebr. lib. 14. cap. 12. antiq; aſſerit duas libras cum dimidio valuiſſe. Latinè dicitur *Mina*, cujus valor. Vide *Talentum*.

MOATRA, terminus Theologorum hiſpanorum in materia de contractibus, ideſt, quando fide, & non pecunia de contanti emitur, ſed rigoroſiſſimo pretio. & poſteà eidem vendenti vili pretio in compenſationem debiti traditur, ita ut primus emptor re vendita, ex vi primi contractus, adhuc remaneat in parte debitor, qui contractus in Hiſpania prohibitus eſt. In Italia hujuſmodi contractus *Stocco*, & quando replicatur *Biſtocco* dicitur.

MODELA. FR. Modus.

Eſt tamen obſeva diuturna modela diætæ
Libra cibi ſolidi, ſimplex hemina ſalerni.

Fulbertus. Aliqui ex eo quia diæta eſt optimum ſalutis remedium, ideò pro Modela, Medelam legere malunt.

MODIOLUS, quam partem rotæ ſignificet. Vide *Canthus*.

MODIUM. Vide *Maldrum*.

MODULA ISCOL. FR. ideſt, quercus, l. ſi quis roborem, de damno, & injuria.

MOECHIA, μοιχεία. FR. adulterium, can. Meretrices, can. non mœchaberis, 42. quæſt. 5. can. non mœchaberis, ibidem, qu. 6. Item fornicationem ſignificat. Vide can. omnis mœchia. Ibidem quæſt. 4.

MOECHUS, μοιχός. FR. nomen græcum, latinè adulter dicitur, can. qui vident. 32. quæſt. 5.

MOECHOSYNODUS, Μοιχοσυνοδος, ideſt, adultera Synodus, coacta pro adulterio Conſtantini Copronymi Imperatoris Leonis IV. filii cum Theodote ejus famula, quam, vera uxore repudiata, imperatricem declarare intendebat. Baron. ann. 795. n. 42. & 43. propter quod oborta eſt Mœchiana hæreſis, ideſt, defenſorum imperialis adulterii. Idem Baron. an. 809. n. 28. & ſeqq.

MOESTIFICO, mœſtitiam affero. [Accepimus itaque veſtræ charitatis epiſtolam, quæ noſtrum ex parte relevavit, ex parte verò mœſtificavit exilium. Verba Synodi in operibus Sancti Fulgentii inſerta, in tit. de veritate prædeſtinat.

MOGILALUS, mutus, ex græco μογιλάλος, quod propriè balbutientem ſignificat; ſed D. Cyprianus pro muto uſurpavit; ſic enim ad Fort. de exhortat. Mart. cap. 10. inquit: [Qui fecit mogilalum, & ſurdum] quare ejuſdem pervetuſti Codices Veronenſis, ſcilicet, & Beneventanus habent. [Qui fecit mutum, & ſurdum.

MOGOG. FR. de Gog, & Mogog regionibus in Scythia non rarò in ſac. Pagina. Joſephus Hebr. lib. 1. antiq. c. 7. ait, quòd à Magog, qui fuit unus ex Japheti filiis, Mogogæ ita denominati fuere. S. Hieronymus inquit: [Judæi, & noſtri judaizantes putant Gog gentes eſſe ſcythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucaſum montem, & Mæotidem paludem, & propè Caſpium mare ad Indiam uſque tendantur.] Et Chronicon Alex. [Sunt qui dicant ex Mogog Gothos, Sarmatas, & Scythas eſſe oriundos] Ego tamen putarem Mogog eſſe Moſchos Aſiæ populos: nam in Ezechiel. c. 39. 1 habetur: [Ecce ego ſuper te Gog principis capitis Moſoch] At cùm Propheta hic loquatur unitè Gog cum Moſoch, ſignum eſt ergo, quòd inter Hebræos idem erat dice-

dicere Mogog, ac Moſoch. Montanus etiam ait in Appar. Biblico, quòd Moſochi in ſacr. literis ſunt, qui hodie Moſchovitæ appellantur.

Mola. Vide *Vox molæ*.

Molinum. FR. molendinum. l. ſi quis molinum, de damno, & injuria.

Mollio. FR. relaxo. [Mollientes rigorem. 5. decretal. tit. 34. cap. 10.

Mollities. FR. deliciæ: [Mollitiis, & ſæcularibus rebus obligari non debent.] De Clericis loquitur ex Cypriani textu, can. Mollitiis, 21. qu. 3. Ubi Gloſſa [Mollitiis, ideſt, delitiis] declarat; ſed textus mendosè, & Gloſſa inconſultè habent: nam in canone ſequenti ex eodem Cypriano habetur *Moleſtiis*, non *Mollitiis*. [Nec moleſtiis, & ſæcularibus negotiis alligentur. can. Ii qui, ibidem.] Item ex eodem Cypriano clarius: [Ne quis Sacerdotes, & Miniſtros Dei Altari ejus, & Eccleſiæ vacantes, ad ſæculares moleſtias devocet. can. Sacerdotium, loc. cit.

Momentaliter, ſtatim, repentè. [Ut utriuſque officii momentaliter perciperet plenitudinem. S. Urſus Abbas in vita Sancti Marcelli, lib. 2. cap. 3. §. 9.

Monacha. FR. Monialis. [In nullo loco Monachos, & Monachas permittimus in unum Monaſterium; ſed nec ea, quæ duplicia Monaſteria vocantur, can. in nullo 18. quæſt. 2.] Vide *Monaſtica*. *Monialis*.

Monachalis. Vide *Monachilis*.

Monachatus. Vide *Singularitas*, *Monachium*. & *Monachus*.

Monachilis, monachalis, quod ad Monachos ſpectat. [Religioſiſſimi Patris Hildebrandi Cluniaceſis Monaſterii Prioris monachilis diſtrictionis nobile monaſterium expetivit. In Vita Sancti Majoli] Monachales veſtes. Vide *Religioſus*.

Monachium, μοναχεῖον, monachatus, monachi ſtatus. [Eccleſiæ, vel martyrio, vel Clero, vel Monachio, vel pauperibus, l. Generali Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.] Vide *Singularitas*.

Monacho, *as*. Monachum facio.

Monachus, græca vox Μοναχὸς, ideſt, ſolitarius, ſeu, ut aliis placet, à græca dictione μόνος, ideſt, ſolus, & ἄχος, mœſtus, ad denotandum ſæculi receſſum Religioſi proprium. FR. ſingularis etiam interpretatur in, can. placuit omnibus. 16. quæſt. 1. [Monachus, ideſt, ſolus, quid facis in Urbibus, quæ utique non ſunt ſolorum habitacula, ſed multorum? can. ſi cupis, ead. 16. quæſt. 1. Quia ſicut piſcis ſine aqua caret vita, ita ſine Monaſterio Monachus, can. Placuit communi, ibidem. Agnoſcat nomen ſuum; monos enim græcè, latinè eſt unus; Achos græcè, latinè triſtis ſonat. Ibidem.] An Monachus poſſit eſſe Judex, vel Advocatus. Vide Gloſſam in, can. de præſentium, 16. quæſt. 1. An poſſit eſſe tutor, vel curator. Eadem Gloſſa in, can. Generaliter ibidem. Quàm indecens ſit Monacho forenſibus negotiis ſe implicare. Vide *Foralis*. In quo non debeat Monachus ſe immiſcere. Vide *Diſciplinatus*. Antiquitus titulum *Fratris* habebat. Vide *Frater*. Monachus tenetur potiùs obedire Epiſcopo, quàm Abbati. can. Qui reſiſtit. 11. quæſt. 3. & ibi Gloſſa. Monachis quare pax in Miſſa non dabatur. Vide *Pax*. Monachi Longi, qui dicti ſunt. Vide *Longi Monachi*. Inepta quidem eſt etymologia in Gloſſa ad l. 4. Cod. de Summa Trinit. ubi inquit [Monachus græcè, latinè dicitur Auriga.] Monachi Synonima & ſpecies. Vide *Aſceta*. Cucullatus in dict. *Cuculla*. *Celliota*. *Clauſtrum*. *Contradium*. *Dupla*. *Ecete*. *Encliſtus*. *Griſeus*. *Gyrovagus*. *Heſycaſta*. *Hieromonachus*. *Incluſus*. *Lucifugæ*. *Mandrita*. *Monazontes*. *Nazaræus*. *Nonnus*. *Servitor*. Monachorum officia. Vide *Abbas*. *Archimandrita*. *Canonarcha*. *Circumitor*. *Deuteriarius*. *Grangiarius*. *Pantocratorenus*. *Paramonarius*. *Sympæctes*. *Synodica*. Item Monachus in S. Gregorii Regiſtro, lib. 1. epiſt. 42. eſt cognomen illius Joannis ſæcularis, nempè, de quo ibi dicitur teſtamentum condidiſſe, ex eo quia, ut benè advertit Latinus Latinius in eo loco, Monachi teſtamenta condere non poſſunt. Monachi orientales S. Pauli. Vide *Tonſura*. Monachorum veſtes. Vide *Religioſus*.

Monarchici, Hæreticorum ſecta, quia unum caput in divinis perſonis aſſerebant, quos Sanctus Cyprianus *Monarchianos* vocat.

Monas, μονὰς, unitas. [Quia monas decies multiplicata in denarium ducitur. S. Greg. lib. 9. moral. cap. 2.

Monasterium, μοναστήριον. Vide *Aſceterium*. *Clauſtrum*. *Clauſura*. *Cœnobium*. *Dupla*. *Ergaſterium*. *Hegumernachium*. *Ireneus*. *Laura*. *Locutorium*. *Mandra*. *Metanœa*. *Panetaria*. *Paraclitenſe*. *Phrontiſterium*. *Refectorium*. *Sacelia*. *Semnium*. *Scriptorium*. *Xenodochium*.

Monastica, μοναστική, monialis, [Ancillis Dei, quas vos græca lingua Monaſticas dicitis. S. Gregor. in Regiſt. lib. 6. cap. 187.] Vide *Monacha*. *Monialis*.

Monazontes, μονάζοντες, Monachi ſolitarii. Caſſianus collat. 18. cap. 5. In aliquibus codicibus *Monzontes* mendosè legitur.

Monela, admonitio, monitum. [Si manu quis tentaverit provocare, præſtò eſt Dominica monela: Verberanti te, inquit, in faciem, etiam alteram genam obverte. Tertull. de pallio, cap. 8.] FR. *Monella* mendosè pro Monela legitur apud Luciferum Caralitanū, lib. 2. pro S. Athanaſio, hoc pacto: [Tanquam fugiſſet nos Domini monella, dicentis; Attendite vobis à falſis Prophetis.

Moneta, ejus ſpecies. Vide *Aſprum*. *Biſantinus*. *Dipondium*. *Drachma*. *Fartus*. *Ferdoni*. *Folleralis*. *Geldus*. *Gerulus*. Granaticus in d. *Siliqua*. *Hyperpyron*. *Libra*. *Malachinus*. *Maraobotinus*. *Marca*. *Marmotinus*. *Michelatus*. *Minutalis*. *Minutum*. *Mna*. *Obulus*. *Obryziati*. *Papaletra*. *Papienſis*. *Peculium*. *Proviſinus*. *Pulveraticum*. *Romaninus*. *Saracenus*. *Siclus*. *Siliqua*. *Solidus*. *Stater*. *Talentum*. *Tarenus*. *Teruntianus*. *Tremiſſis*. *Trimeſium*. *Turonis Uncia*. Uſus antiquus ſpargendi monetas in coronatione Summi Pon-

Pontificis. Vide *Papa*. In coronatione Imperatoris græci. Vide *Epicombia*. Ac in aliis occaſionibus. Vide *Roga*. *Strena*. Qui falſas monetas cudit. Vide *Paracharacta*. De monetis. Vide lib. 3. decretal. tit. 39. cap. 20. Monetæ aureæ cæremonia, quam Papa in ore Primicerii imponebat. Vide *Antiphona*.

MONIALIS. Vide *Agapetæ ſorores*. *Aſcetria*. *Begina*. *Caſtimonialis*. *Devotæ*. *Diſcophora*. *Formaria*. *Lanipendia*. *Monacha*. *Monaſtica* *Nonna*. *Præbendaria*. *Regiſtoria*. Earum velum. Vide *Velum profeſſionis*. FR. Ad moniales accedere præter pœnas, & prohibitiones recentes, invenitur antiqua prohibitio in Concil. Lateran. ſub pœna ſuſpenſionis, quoad Clericos, & excommunicationis, quoad laicos. In Decretal. de vita, & honeſtate Clericor. cap. 8. ubi Gloſſa exponit, quòd *Frequentia* pro duabus vicibus intelligatur. Monialis in prolatione *Confiteor* non debet dicere *& vobis Sorores*. Vide *Confeſſio* in fine. Poſſunt Moniales reſpondere Miſſæ cantatæ. Vide *Miſſa*. Moniales quare comam tondunt in profeſſione. Vide *Tonſura*. De velatione Monialium. Vide *Velum profeſſionis*.

MONOBAMBYLUM, vox græco latina, ſignificat candelabrum unius candelæ, quæ ferebatur ante Patriarcham Conſtantinop. at in die illius creationis honorabatur ab Imperatore cum candelabro habenti duas candelas, quod *Diabambylum* dicebatur. [At ille recepto paſtorali baculo ab Imperatore, ut fieri ſolet, honoratur diabambylo. Pachimeres hiſtor. tom. 2. lib. 2. cap. 28. à Petro Poſſino latinè translatus:] & ibidem in eruditis ad hunc locum ejuſdem Poſſini notationibus ſatis oſtēditur Meurſii error, qui credidit *Monobambylum* conclave ſignificare, & *Diabambylum* atriū eſſe, deceptus ex falſo Textu Pharanzes, qui, lib. 3. cap. 19. hæc habet: [Secundùm hæc Patriarcha cum lampadibus ad diabambylum, ſive atriū deſcendebat, paratumque inveniens equum, aſcendebat.] Sed verba *Sive atrium* ab interprete addita ſunt. Quare Codinus loquens de cæremoniis eccleſiaſticis Græcorum, ait, quòd Epiſcopo præibat [Diaconus manu tenens monobambylum] Eſſet quidem non parva ineptia aſſerere, Diaconum deferre in manu machinam conclavis, ſi juxta Meurſium, & Pharanzes interpretem his duabus dictionibus conclavis, & atrii interpretationem daremus. Igitur ſicut *Monobambylum* erat candelabrum unius luminis, ſic *Diabambylum* candelabrum dicitur cum duobus luminibus, quod Imperatori tantùm deferebatur. Balſamon enim teſtatur, quòd Imperatori duo lumina præferebantur; Patriarchæ verò unum, ut in dict. *Candelæ*, *Corona*, diximus; ſed in die creationis Patriarcha Diabambylo honorabatur, ut ſuprà ex Pharanzes viſum eſt. Etymon igitur horum nominum ex dictionibus græcis *Monos*, & *dia*, ideſt, unum, & duo, & latina *Obambulum*, ideſt, circum progreſſivum, provenit: *Obambulus* enim à Latinis dicebatur, à verbo *Obambulo*.

——— Cùm ſolus obambulat ipſe.
Ovid. 2. Triſtium.

Ille quidem totam gemebundus obambulat Ætnam.

Idem 13. Metamorph.

Sic etiam malè interpretatus eſt Robertus Grevgton Anglus in ſuis impoſtoribus notis ad Concilium Florentinum, ubi *Monobambylon* ampullam eſſe ait cum unico canaliculo, & *Diabambylon* ampullam cum duobus canaliculis. Fatetur idem inſuper Robertus, quòd ῥιπίδιον ſit difficillimæ intelligentiæ, & tamen praxis Eccleſiaſticorum orientalium Rituum docet eſſe flabellum, ut in dict. *Flabellum* dictum eſt. FR In aliquibus tamen græcis Codicibus legitur μονάμπυλον, & διβάμπυλον, in quo ſenſu poſſet ampullam oleariam ſignificare, & ſic intelligeretur unica ampulla, vel binæ ampullæ.

MONOCOSMUS. Vide *Coſmus*.

MONOCRATOR, μονοκράτωρ unicus potens, ſive plenipotens. [In ſeniori Roma monocratorem conſtituunt, unico imperante. Chron. Caſinen. lib. 4. cap. 127.] de Conrado loquitur.

MONOCULO, oculo privo [Quem Deus monoculaverat. Matth. Pariſ. in hiſt.

MONOGAMIA. Vide *Monogamus*. *Univiratus*.

MONOGAMUS, μονόγαμος, ideſt, unius ſolius conjunctionis, vel matrimonii, qui ſemel duxerat uxorem. [Ut igitur in Domino nubas, ſecundùm legem, & Apoſtolum (ſi tamen id curas) qualis es, id matrimonium poſtulans, quod eis, à quibus id poſtulas, non licet habere ab Epiſcopo monogamo, à Presbyteris, ac Diaconis ejuſdem Sacramenti, à viduis, quarum in te ſectam recuſaſti. Tertull. lib. de Monogam.] Qui non habet notitiam Tertullianicorum temporū, difficiliter ſenſum prædicti textus percipere poſſet. Fœminæ enim tunc antequam nubebant, conſilium, & informationem petebant ab Epiſcopo unà cum aliis Eccleſiaſticis, viduiſque Diaconiſſis, inquirentes viri conditiones, & hoc dicebatur, Petere matrimonium ab Epiſcopo, à vidua &c. quare perperàm aliqui hunc locum de nuptiali benedictione loqui intellexerunt. Nam ſenſus quidem improprius eſſet; non enim viduæ hanc benedictionem dare poterant. Idem Tertullianus in hunc locum appellavit Chriſtum *Monogamum* propter unicum, ſpiritualeque matrimonium ab eodem cum Eccleſia ejus ſponſa contractum, ſic inquiens [Si verò non ſufficis, monogamus occurrit in ſpiritu unam habens Eccleſiam ſponſam] Hinc *Monogamia* unius uxoris matrimonium dicitur. Vide *Agamus*. *Bigamus*. *Digamus*.

MONOGRAMMA, μονόγραμμα, unica ſcriptura, ſeu ſubcriptio; nam ſemel ſubſcribitur in ſignum confirmationis in id, quod in ſcriptura antecedenti continetur; itaque hæc dictio pro ſubſcriptione, & confirmatione uſurpatur. [Facto itaque teſtamento, monogrammate firmatur. Ordo in vita S. Burchardi. Et metaphoricè *Monogrammus* ingenuè loquentem denotat. [Nam nudi ſermones eorum, & monogram-

grammi videntur, in vita S. Syncleticæ Virg.

Monomachia, ſingulare certamen, duellum, græcè enim μονομαχία ſingulare certamen ſignificat. Duellum eſt prohibitum in naturalibus, civilibus legibus, eccleſiaſticiſque conſtitutionibus, præſertim Tridentinæ Synodi. FR. [Salvis nihilominus prohibitionibus de monomachiis, ſive duellis, antea promulgatis. Innocent. III. in, lib. 3. decretal. tit. 50. cap. 9.] ibi Gloſſa. [Dicitur Monomachia à monos, quod eſt unum, & machia pugna, quaſi pugna unius contra alterum] :||: Quando in duello inciditur in illis circumſtātiis in bul. Greg. XIII. contentis, tunc intra Italiā erit caſus Pontifici reſervatus, nempè, quando intimatur tempus, & locus ad duellum, & acceditur, licèt duellum non fuerit ſubſequutum, & hoc ſecundùm probabiliorem opinionem dicitur.

Monophysitæ, Μονοφυσῖται, Heretici, qui in Chriſto unam tantùm naturam aſſerebant, quam opinionem amplexus eſt quidam Jacobus, pro qua cùm eſſet acerrimus defenſor, ideò hi ſectarii uſque ad præſens *Jacobitæ* dicuntur; hæc hæreſis præcipuè viget in Æthiopia. FR. De Monophyſitis mentionem facit Gregor. in Regiſt. lib. 11. epiſt. 55. &, lib. 9 epiſt. 61.

Monotessaron, Μονοτέσσαρον; ſic ab Ammiano Alexandrino appellata eſt hiſtoria ex quatuor Evangeliis in unum contexta, & concatenata, ex dictionibus græcis μόνον, ideſt, unum, & τέσσαρον, quaternarium.

Monothelitæ, hæreticorum ſecta, ex græco vocabulo Μονοθελήτης, ideſt, unica voluntas; aſſerebant enim unicam tantùm in Chriſto voluntatem, & licèt duas naturas admitterent in eodem Chriſto, unam ſolam voluntatem, ac unicam operationem in eo fuiſſe fatebantur, quam *Theandricam*, latinè *Deivirilem* appellabant; licèt enim hoc vocabulo etiam catholici, ex S. Dionyſii doctrina, utebantur; tamen diverſum ſignificatum importabat in ſenſu catholico; hi enim Dei virilem in Chriſto profitentur fuiſſe diſtinctam, ut in dict. *Deivirili*, dictum fuit; ſed Monothelitæ aſſerebant hanc Deivirilitatem fuiſſe in unum confuſam. Vide *Theandricus*. FR. Vide hanc quæſtionem apud Baron. an. 563. n. 3. & ſeqq. an. 628. n. 4. & 5. & alibi paſſim. Item can. habeo, diſt. 16. & ibi Gloſſa in can. ab antiqua, de conſecrat. diſt. 4. Vide *Aquarii*.

Montani, ſive *Montenſes*. FR. ſic ab Optato Milevitano appellati ſunt Donatiſtæ Romam incolentes, quia pro eorum exercitiis extra Urbem in montibus ſe conferebant: [Sic ſpeluncam quandam foris à Civitate gradibus ſepſerunt, ubi ipſo tempore conventiculum habere potuiſſent: unde Montenſes appellati ſunt. Optat. Milevit. lib. 2.] Ob id eodem nomine à D. Hieronymo *Campates*, & *Campenſes* appellati ſunt in chronicon. Itaq; manifeſtus Eraſmi Roterodami error fuit, aſſerendo Donatiſtas Montanos appellatos fuiſſe à Montano Hæreſiarcha, quia Montanus fuerat Cataphrygiorum hæreſiarcha, ut in dict. *Cathari* viſum eſt; ex can. Hi verò, de conſecr. diſt. 4. Ita etiam Librariorum incuria in Epiphanii Anachoretæ textu habetur, quòd *Montanenſes* dicti ſunt *Novatiani*, dum *Donatiani* deberent dici. Hos etiam ex contemptu à rupibus *Rupitanos*, ſive *Rupitas* D. Auguſtinus appellavit in lib. de unit. cap. 9. & in, epiſt. 165. de quodam Donatiſta Epiſcopo ita ſcribens [Præſidens paucis Afris in Urbe Roma, Montenſium, ſive Rupitarum vocabulum propugnavit.] Ubi advertendum, quòd in aliquibus Codicibus mendosè *Cuzupitarum* legitur. In 24. quæſt. 3. can. 39. habetur hæc verba: [Montani hæretici dicti, quòd tempore perſecutionis in montibus latuerunt, qua occaſione ſe à Catholicæ Eccleſiæ corpore diviſerunt.] Hi inter alia negabant pœnitentiam. D. Hieronymus in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanū. Vide *Agnoſtici*. Montanus hæreſiarcha, quare dictus fuit Paracletus. Vide *Pſychicus*.

Moralis Sensus Sac. Scrit. Vide *Anagogia*. *Tropologia*.

Morata, mora, temporis ſpacium. [His autem propoſitis Dominus Papa aliquantulùm hæſitans poſt moratam cœpit loqui. In Translat. S. Thomæ Aquin.

Morbi Grnera. Vide *Beſentericus*. *Cephalagia*. *Dipſas*. *Elephantinus*. *Exoche*. *Fanaticus*. *Ficta*. *Ficus*. *Frigoriticus*. *Glaucoma*. *Gutternoſus*. *Gutteria*. *Helucus*. *Hemitritæus*. *Hydrophobus*. *Inæqualitas*. *Incubo*. *Nyctages*. *Ophtalmicus*. *Opiſthotonus*. *Otalgicus*. *Pannucula*. *Paralyticus*. *Phagedæna*. *Rames*. *Rhagas*. *Scotoma*. *Typus*.

Morchidium. Vide *Mortridum*.

Mordax, inſtrumentum quoddam. Vide *Pavula*.

Mordrum. Vide *Mortridum*.

Morenu, hebraicè Prophetam ſignificat. Vide *Videns*.

Mores. Vide *Mos*.

Morganegiba, maritale donum. [In dote quam morganegiba, hoc eſt, maritali dono, in Franciam venientem certum eſt adęquaſſe. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 20.] Ex dictionibus germanicis *Morgen*, ideſt, manè, & *Gab*, ideſt, donum: ne idem Gregor. Turonen. [Tam in dote, quàm in morgengabe, hoc eſt, matutinali dono, certum eſt adæquaſſe] hinc inter Juriſtas adhuc italicè dicitur matrimonium *Alla morgana*.

Morganiticum, maritale donum, ut ſuprà. [Joannes aſſerens Dominicam ad ſe ſpectare, tanquam matri ſuæ per Rodolphum Regem olim morganitico jure donatam, libenter habuiſſet. Albert. Argentin. in Chron.

Morgengabis. Vide *Morganegiba*.

Morgincap. FR. donatio, ſeu donum maritale, ut ſuprà, quod fit in ſponſalibus, illudque eſſe non poterat ultra quartam partem ejus ſubſtantiæ, l. ſi pater, de ſponſalibus, &, l. ſi quis Longobardus, de his, quæ à viro.

Morio, fatuus. Vide *Murio*.

Morioc. FR. Brachii pars ſuper cubitum, l. ſi quis homini libero, de conviciis. In lege Longobard.

Morior. Vide Pauſito in dict. *Biothanatos*. *Pauſo*.

Mors. Vide *Diſcidium*. *Exceſſus*. *Exequiæ*. *Miſſa defunctorum*. *Pauſatio*. *Reditio*. *Spatium humanitatis*. Mortui dicuntur inferi. Vide *Superi*.

Mors Violenta. Vide *Apocartereſis*. *Abori*. *Biothanatus*.

Morsus, fibula. Vide *Firmaculum*.

Morticinum. FR. animal naturaliter mortuum, cujus carne veſci prohibuit Deus in veter. teſtam. [Morticina vitabitis. Levit. cap. 11.] Vide *Suffocatus*.

Mortificatus, morti damnatus. [Quoniam filii mortificationis eſtis, ideſt, mortipunitionis. Lucifer Caralit.

Mortifico, morte punio. [Et mortificavit ipſe Sacerdotes Domini. Lucifer. Caralit. lib. 1. ad Conſtant. Imp. Venerunt duo Presbyteri pleni iniquæ mentis adverſus Suſannam, ut mortificarent eam. Idem, lib. 2.

Mortilogium. FR. ideſt, mortis elogium.

Mortridum, homicidium. [Qui ſpontè per fraudem, & avaritiam hominem innoxium cæciderit, quod mortridum vocant. Concil. Aurelian.] Alii tamen *Morchidum* legere malunt. Hinc occiſor *Murdrator*, & occiſus *Murdratus* dictus fuit. Item *Mordrum*, & *Murdrum* occiſio, quæ omnia ex germanico *Moorden*, belgico *Moord*, atque gallico *Meurtre*, quæ homicidium ſignificant, derivantur: quin & Galli homicidam *Meurtier* vocant.

Mortuarium. Vide *Mortuorium*.

Mortuorium, in ſtatutis Melitenſium Equitum dicuntur fructus Commendæ currentes à die obitus Commendatarii uſque ad futurum proximum Maji menſem, qui ad commune Ærarium ſpectant, ad quod etiam pertinet ſubſequens, ac integra annata, à Majo, nempè, prædicto, uſque ad aliũ Majum, quod *Vacans* dicitur. Sed *Mortuarium* in jure canonico ſignificat quandoque tertiam, quandoque quartam, quandoque medietatem funeralem. Gloſſa in, cap. 16. tit. 31. lib. 1. decretal. & cap. 14. lib. 3. decretal. tit. 16. de quo etiam agitur in extrav. comm. lib. 5. cap. 4.

Mortuus. FR. aliquando Idolum intelligitur. Gloſſ. in can. & jurabunt. 22. quæſt. 1. Vide *Necrothyta*.

Mos, & *Mores*. FR. differunt inter ſe. Vide Gloſſam in can. Mos eſt longa, diſt. 1.

Moschorum Ritus. Vide *Baptiſmus*. *Cherubim*. *Concionator*. *Crux*. *Evangelium*. *Icona*. *Mitra*. Eorum Patriarcham *Archipopo* appellant. Vide *Patriarcha*. Eorum etymon. Vide *Mogog*.

Motitio, in ſtatutis Equitum Melitenſium idem eſt ac *Optio*, quando, ſcilicet, Commendatarius habens neceſſaria requiſita relinquit commendam, quam poſſidet, & meliorem optat, vulgariter *Smutire* dicitur à gallica voce *Motire*, ideſt, nomine. Vide *Optio*.

Motu Proprio, Bullæ pontificiæ ſpecies. Vide *Leges*.

Mozarabicus, ritus ſacer quidam, qui in aliquibus Hiſpaniarum Eccleſiis obſervatur, qui & *Gothicus* dicitur, à D. Iſidoro Hiſpalenſi Archiepiſcopo inſtitutus, cujus obſervantia à Concilio Toletano IV. univerſæ Hiſpaniæ commendata fuit; ſed cùm eſſet multis erroribus per introductionem dominantium Barbarorum depravatus, juſſu Greg. VII. regnante Alphonſo VI. dimiſſus fuerat, ut ex epiſtolis 64. & 83. lib. 1. præfati Pontificis ad eundem Regem datis liquet. Tandem tempore Franciſci Ximenez Toletani Archiepiſcopi Miſſale, ac Breviarium, juxta catholicos ſenſus correcta ſunt, ac latinis characteribus impreſſa, & inſtituti ſunt aliqui Sacerdotes, qui tenerentur juxta mozarabicum ritum officiare, & in præſenti in quinque Toletanæ diœceſis parochialibus Eccleſiis obſervatur, ac etiam in Cappella ab eodem Archiepiſcopo erecta fit idem. Item in Cappella Doctoris Talabricenſis Salmanticenſis diœceſis. Hic igitur ritus ab omnibus aliis Eccleſiaſticis *Mozarabicus*, ideſt, mixtarabicus appellatus eſt, quia Chriſtiani tunc cum Arabibus, ſeu Agarenis mixti erant: ſive *Mos-arabicus* dicebatur, quia inter eoſdem infideles, tunc ibi regnantes, morabantur fideles; ſed ante horum tyrannicum adventum *Gothicus* appellabatur. Pertinentia. Vide *Hoſtia*. *Invitatorium*. *Miſſa mozarabica*.

Mozzeta. Vide *Bavarum latum*. *Birrus*. *Capuccinus*. Florellus in dict. *Hocus*.

Mpailus. Vide *Bajulus*.

Muccinium, ſudariolum, ſumpto vocabulo à naſi muccoſitate tergenda in Thuſciæ quibuſdam locis *Moccichino*: [Mitra, ſtrophium, faſcia, pulvinus, muccinium. Arnobius, lib. 1. adverſus gentes.

Muerdem, Machometanorum Miniſter. Vide *Nolarium*.

Muffula, cylindracea, ſemimancia hyemalis ad manus calefaciendas, italicè *Manizza*, ſeu *Manicotto* dicitur. [Abbas provideat, ut unuſquiſque Monachorum habeat vuantos in æſtate, & muſſulas in hyeme vervecinas, in Addit. cap. 12. Conſtit. Caroli Magni.

Mulcedo, melodia, harmonia. [Culto peracto vigiliarum, quas alternantes mulcedine, Monachi, Clericique pſalmicines concelebraverunt. Sidon. lib. 5. epiſt. 17.

Mulco, deſtruo: Anthelmus de ſeptem capitalibus vitiis.

Denique ſi potuit cœli mulcare catervas.

Mulieritas, muliebritas: [Vertunt capillum, in acu laſciviore, comam ſibi inferunt, crinibus à fronte diviſis, apertam proferre mulieritatem. Tertull. de Virg. Velan. cap. 12.

Mulinarium. FR. molendinum. Bull. Caſin. tom. 2. conſt. 73.

Multa, quando ab Antiquis prolatum. Vide *Kyrie eleiſon*.

Multinura. FR. Mulier, quæ multis viris nupſerat: refert D. Hieronymus in epiſt. 11. ad Ageruch. quòd cùm ipſe Romæ moraretur, Papæ Damaſo in officio Subdiaconi inſerviens,

reperiebatur ibi quidam vir, qui viginti mulieres ſepelierat, ac etiam quædam mulier, quæ viginti duos maritos ploraverat, qui ſimul in matrimonio conjuncti ſunt; quapropter Romanus populus impatienti curioſitate, quinam in hoc conjugio primus morte diſſociaretur, attendebat. Mors tandem pro mariti victoria inclinavit; quare idem Sanctus Doctor ibidem proſequitur, inquiens: [Vicit Maritus, & totius Urbis populo confluente coronatus, & palmam tenens, adoreamque per ſingulos ſibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? nempè, illud quod Dominus Samaritanæ: viginti duos habuiſti maritos, & ille, à quo ſepelieris, non eſt tuus.

Mumia. Vide *Gabbara*.

Muna, oblatio, munus. [Apportabant ad ſepulturam ſuam unam munam. In vita B. Ambroſii Senen.

Mundaliter, tutè. [Advocate Angelos ad cuſtodiam puritatis veſtræ, quia ipſa in tenera ſorte mundaliter poſita cum Regina ipſorum etiam futura ſecum eorum ſuffragia ſedula oratione contrahebat. Fulbert. ſerm. de Ort. B. Virg.

Mundburdum, *Munaeburdium*, & *Mundeburdis*. Vide *Mundiburdium*.

Mundialis, mundanus. [Sed tu flos Sacerdotum, gemma Pontificum, ſcientia fortis, fortior conſcientia, minas, undaſque mundialium ſperne nimborum. Sidon. lib. 9. epiſt. 4. ſub quo Baguam fuiſſe mundiales hiſtorici prodiderunt. Sulpit. in hiſt. ſac. lib. 2. c. 21.

Mundiburdium. FR. *Mundburdum*, *Mundeburdium*, & *Mundeburdis*, defenſio, privilegium, ſeu tutelaris poteſtas. Bullar. Caſin. tom. 1. conſtit. 48. 63. 84. & tom. 2. 38. 80. 84. 89. 90. 96. 120. & paſſim ibidem. Vide *Mamburgium*.

Mundio. Idem ac Mundualdus, de quo infrà.

Mundium. FR. jus quod habet Curator, vel Tutor in perſonam, & bona illius, qui ſub ejus cura, vel tutela poſitus eſt, l. ſi vir. de raptu mulieris, & l. ſi pater, de ſponſalibus.

Mundualdus. FR. Tutor, Curator, Fidejuſſor, l. ſi Vir. de raptu mulier. Bullarium Caſinen. tom. 2. conſt. 83. & 115.

Munera. Vide *Epicombia*, *Roga*, *Strena*. Quare prohibita in Circumciſione Domini. Vide *Circumciſio Domini*.

Munerator. FR. Tyrannus, qui Martyres morti tradi jubet: [Igitur urgente muneratorum decreto S. Martyres in Circi ſpectaculo terdenis cuparum gremiis traduntur. Aldelmus, de Virg. c. 19.] Vide *Munus*.

Munibilis. FR. adornabilis. [Porticus columnis invidioſa munibilibus. Sidon. lib. 2. epiſt. 2.

Munimen, ſive *Monimen*. FR. privilegium, ſeu atteſtatio. Bullar. Caſinen. tom 2. conſt. 61.

Munimenta. FR. cumulum probationum ſignificat, in quo fundatur litigantis intentio. [Comparuerunt procuratores veſtri; ſed quia non attulerunt depoſitiones teſtium, & alia munimenta, dilationem cum inſtantia poſtularunt, lib. 1. decretal. de in integr. reſtit. c. coram fœlicis.] Ubi Gloſſa: [Munimenta dicuntur, quibus cauſa munitur, & inſtruitur, ut teſtes, inſtrumenta, confeſſiones, & quidquid aliud, quod adjuvet cauſam.

Munus. FR. pro martyrio. [Conjuncto itaque unito gemitu ad Dominum orationem fuderunt, ante tertium diem muneris. In paſſ. S. Perpetuæ, & Felicitatis per Lucam Holſtenium edita. Quoniam ergo permiſit, & permittendo voluit Spiritus Sanctus ordinem ipſius muneris conſcribi. Ibidem. Ipſius muneris actum ſi quis voluerit, ſcribat. Ibidem.] Et inferiùs: [Venator potiùs, qui illum apro ſubligaverat, ſubfoſſus ab eadem beſtia poſt dies muneris obiit.] Vide *Munerator*.

Muragium. FR. impoſitio pro reſarciendis muris publicis. [Si Rex conceſſerit Civitati, vel Burgo, quòd poſſit accipere muragium. Matth. Pariſ. in Additam.

Muratio. FR. Pagus, ſive alia domorum copulatio. [Murationes, & Caſtra inſuper, quæ ſemper conſueverunt per Monachos cuſtodiri &c. Laicorum cuſtodiæ commiſiſti. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 230.

Murdo, *Murdator*, & *Murdatus*. Vide *Mortridum*.

Murenæ, ornamenta penſilia in Eccleſia ad inſtar murenæ, [Murenas praſinales pretioſiſſimas duas. Anaſt. in Leone III.

Murenulæ. FR. Inaures. [Murenulas aureas faciemus tibi &c. Cantica, c. 1. Dextralia, ac murenulas, n. 31.

Murilegulus. FR. Conchyliarum piſcator, in quibus reperitur murex, ſive purpura, Cod. Theodoſ. lib. 9. c. 45.

Murilegus, felis, ex eo, quia mures capit. [Quia murilegi, ſeu cati nil ad hoc valent. B. Odericus in ſua Peregrin. c. 2. Vide *Muſius*.

Murio, fatuus, furioſus; ſed *Morio* ſcribendum à græco vocabulo μωρὸς; unde *Morari* pro inſanire apud Tranquillum. [Exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipſa S. Hilarii Baſilica cæde mactavit, ut corruentibus in pavimento Epiſcopis vix conſurgere poſſent. Greg. Turon. lib. 9. c. 41.

Murmuroſus, murmurans. [Quid eſt inanis gloria, quam venantur, niſi muſca viliſſima murmuroſa, ſordida, pungitiva? Petr. Bleſen. epiſt. 14.

Muſach, hebraica vox: [Muſach quoque ſabbati, quod ædificaverunt in templo, 4. Reg. 16.] Templi ærarium erat, in quo Reges die ſabbati in Templum ingredientes ad adorandum oblationes ponebant. Vide *Corbona*.

Muſardus. FR. Ita Galielmus Divienenſis Abbas denominatus fuerat, ex eo quia Muſarum ſtudio incumbebat; quin & Muſarum ſtudioſi *Muſardi* ab Adelberono appellati ſunt.

Si cauſas celebres clamant muſarde Sacerdos.

Muſica. Vide *Cantus*, *Harmonia*, *Panharmonium*.

Mu-

Musilæum. Vide *Mauſoleum*.

Musius, & *Muſio*, ab Iſidoro dicitur felis. [Muſio appellatur, quia muribus infeſtus ſit, lib.12. c. 2.] Vide *Murilegus*.

Musivum, opus ex variis coloratis lapillis conteſſellatum. [Apſidam quoque ipſius aureis muſivo perfuſo coloribus ingenti amore depinxit. Anaſtaſ. in Sergio II. Apſidam, quæ ejus ex muſivo aureo ſuperinducto colore glorificè decoravit. Idem in Leone IV.] Reperitur etiam *Moſibum*, ideſt, *B.* pro *V.* juxta ſtylum illius ævi. [Erectus arcus optimo moſibo depictus. Romanus Baſilicæ Vaticanæ Canonicus, qui vixerat Caliſti III. temporibus, in tractatu de eadem Baſilica, c.7.] Vide *Illuſus*, *Lithoſtrotos*, *Sarſorium*.

Mussula; lanuginoſa herba, quæ in aquoſis locis adnaſcitur, ex gallico vocabulo *Mouſſe*, quam Itali *Muſco*, & Latini *Muſcum* vocant. [Nam de muſſulis ſupernatis medicamina populi promerentur. Greg. Turon. de Gloſſa Confeſſ. cap. 44.

Mussus, ſtramentum, virgultum, ſarmentum, ex Germanica voce *Mutſaert* proveniens: [Cùm pauperes muſſo, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret, emit ipſe. Cæſar. lib. 6. miraculor. c. 5.

Muta, aviarium: [Quædam in conſervando ſanas etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula, quæ dicitur muta. Frider. II. de Venat. lib.2.] hinc adagium *In mutam includere*, de deceptis dicitur. Aliquando campanulam tenuiſſimi ſonus denotat: [Tacta nola, cui muta, vel ſcilla eſt nomen. Matth. Pariſ. in vita Abb.

Mutus. Vide *Mogilalus*.

Mycaula. FR. Sabæ Reginæ nomen, ut Joſeph. Hebr. lib. 8. antiq. c. 6. aſſerit.

Mygale, musaraneus, de quo mentionem facit Ælianus, ex græco vocabulo μυγάλη, eſt inter immunda animalia, in Levit. c. 11. computatus. Hebraicè *AnaKah*.

Myoparo, μυοπάρων, vulgò *Fuſta*. Vide *Hero*.

Myrmecium, copioſitas, multitudo formicarum, ex græco vocabulo μυρμήκιον, quod formicarum agmen ſignificat: translativè verò pro caterva viliſſimorum hominum ſumitur. [Variæ enim, multiplicesque negotiorum circumſtantiæ, dum ubique publica exhauriuntur æraria, paſſimque hoſtium incurſionibus patet aditus, tranquillum imperii noſtri ſtatum repreſſerunt; cùm primumque adeò Imperatoriæ Majeſtatis faſtigium conſcendimus, nos à tergo illa majorum myrmecia inſecuta eſt. Alexius Imp. in ea Bulla, quæ aurea appellatur.

Myroblyta, μυροβλύτα. FR. ita cognominatus eſt S. Dominicus Martyr à Græcis, quia ex ejus ſepulchro liquor ſcaturiebatur pro infirmitatibus mirabilis: voces quidem græcæ ſunt, nempè, μύρον, unguentum, & βλύω, ſcateo, mano.

Myrophori, ſic appellatæ ſunt tres mulieres, quæ ad Dominicum ſepulchrum ferentes unguentum, ut ungerent Salvatorem, ierant. Græca vox μυροφόροι, unguenti latrices. Græci itaque Dominicam tertiam poſt Paſcha *Dominicam Sanctorum Myrophororum* appellant; ſic enim in Typico S. Sabæ legitur.

Myrum, unguentum, græcum vocab. μύρον. [Lavit corpus ſuum, & unxit ſe myro optimo. Judith. cap. 10.] Græci deinde Sanctum Chriſma *Myron* vocant, & Melitenſes *Myru* idem Sacramentum appellant.

Mystæ. Vide *Epopta*.

Mystagogia. Vide *Miſſa*.

Mystagogus, rerum ſacrarum director. [Deum Abraham, protectorem Iſaac, Sanctum Iſrael, moyſis Myſtagogum. S. Method. de Simeone & Anna.] FR. dicitur Deus Myſtagogus, quia Moyſen ſacros ritus docuerat: ſic etiam S. Polyeuctus Martyr profani ritus miniſtrum arguerat, inquiens: [O ſcelerate, & profanorum myſtagoge ſimulacrorum; cur me inſidioſis ruis, & uxoris lacrymis ſtudes abducere à confeſſione in Chriſtum? Ex Metaphraſt. Lippomanus, tom. 5. & Sur. tom. 1.

Mysterium Fidei. FR. verba appoſita in forma conſecrationis ſanguinis. Unde orta eſt quæſtio, cujus reſolutio habetur in c. 6. lib. 3. decretal. tit. 41.

Mystes, græcè Μύςης, ideſt, peritus, etiam pro Sacerdote uſurpatur, unde *Protomyſtes* aliquando Epiſcopum ſignificat.

Mystarchus. μύςαρχος, Sacerdotum præpoſitus, quo titulo Archiepiſcopus Toletanus fruebatur.

Mysteriorum Liber. Vide *Miſſalis*.

Mysticus Sacræ Scripturæ ſenſus. Vide *Anagogia*.

Mytacismus. Vide *Metaciſmus*.

Myxum, μύξον, ellychnium, ex græca dictione μύξα, quæ propriè muccum naſi denotat. Latini enim Y in U lene ſemper transferentes *Mucum* dixere, unde Catullus.

Mucuſque mala pituita naſi.

Et translativè ad ellychnium, ex eo quòd trahit humorem ex lucerna, quod Itali ex græco corruptè *Miccio* appellàrunt: [Myxum ex ſtuppa amianti. Anaſt. Biblioth. Lucernam ex auro puriſſimo myxorum duodecim. Idem.] In aliquibus tamen Codicibus *Mixum* mendosè legitur. Vide *Bimyxion*.

Myzinum. Vide *Imiſilum*.

N

N.L. quid ſignificabat apud Antiquos. Vide *Pandectæ*.

Naas. FR. nomen proprium viri, & Urbis, in Sac. Scripr. ſerpentem ſignificat [Quis eſt ergo Naas Ammonites, quæ eſt Jabes Galaad? Sed Naas interpretatur ſerpens, Jabes exſiccata. D. Greg. lib. 5. cap. 1. in primum Regum, c. 10.

Nabal. FR. dementem hebraicè ſignificat. Joſeph.

ſeph. Jud. lib. 6. antiq. cap. 16. Alii tamen *Naphal* legunt.

Nablum, ex hebraica voce *Nabel*, quæ multa ſignificata in ſe continet; in primo enim ſignificatu Uter denotat: hinc aliquando pro vaſe vacuo accipitur, rursùs ad hominem fatuum transfertur, ex eo quòd intelligentiæ ſit vacuus. Item ſignificat fiſtulam paſtoralem diaulium, monaulium, ſive tibiam, muſicum, ac ruſticale inſtrumentum, cui uter pendet, ac ore inflatur, ut ſonum reddat. [Dixit David principibus Levitarum, ut conſtituerent de fratribus ſuis cantores in organis muſicis, nablis videlicet, lyris, & cymbalis, ut reſonaret in excelſis ſonitus lætitiæ, lib. 1. Paralip. cap. 15. In nablis arcana cantabant. Ibidem. Unuſquiſque Iſrael deducebant Arcam fœderis Domini in jubilo, & ſonitu buccinæ, & tubis, & in cymbalis, & nablis, & cytharis concrepantes. Ibidem: Et nablis, & hymnis &c. c. 1. Macab. c. 13.] Errant ſiquidem qui putant hoc muſicale inſtrumentum pſalterium fuiſſe decem chordatum.

Nablizo, fiſtula ſono.

Nacus, lanæ pannus, ex græco νάκος, pellis caprina, item vellus, aut pellis arietis, ſive res piloſa. [Albus parafrænus cum naco ſcarlati ſuprà poſito, & argenteo fræno præparatus à Mareſchalco.] Loquitur de equo, in quo Papa equitare ſolebat in die Paſchæ, Benedictus Baſilicæ Vaticanæ Canonicus in ejus M.S. Cæremoniali, quod in Bibliotheca Angelica de Urbe aſſervatur. Innocentius III. in ejus decretalibus epiſtolis, lib. 1. inter alias prærogativas, quas in favorem Archiep. Piſani recenſet, hæc etiam reperitur, nempè: [Equo albo cum naco albo in proceſſionibus utendi.] FR. Honuph. Panvin. & Laurentius in ejus Amalthæa *Nachus* ſcribunt; *Nacce* verò, & *Nacta* habet Turnebus, de quibus fusè in ejus Adverſ. lib. 23. c. 23.

Naenia. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Naffus. Vide *Nauſus*.

Nagerba, fex ceſpitum, & ſimilia ab undis marinis in littore projecta. In lib. de mirabil. Sac. Scripturæ, c. 24. qui inter opera D. Aug. tom. 3. inſeritur. Alii *Gerbam* legunt, quæ mihi videtur eſſe æquoris aqua indurata in littore. Vide *Gerba*.

Nama, νᾶμα, latex, unda, aut rivus decurrens, ſic appellavit oleum Prudentius, in hym. ad incen. quod in luminibus Eccleſiarum ardet.

Et de pinguidulis fota namatibus.

In Codicibus verò mendoſis perperàm *Natatibus* legitur.

Naphal. Vide *Nabal*.

Napina, terra in qua napus naſcitur, lex ſalica, tit. 2.

Nario. FR. qui nares habet latas, [Nario ſubſannans. Iſidorus in ejus Gloſſa] Nonnulli *Subſannator* legunt. Aliis placuit interprerari loquacem, à verbo *Narro* etymon trahentes.

Narthex, ex græco νάρθηξ, quod ferulam propriè ſignificat. Vide *Deputatus*. Hinc Plinius inquit: [Ferula calidis naſcitur locis, atque tranſmaria, geniculatis nodata ſcapis. Duo ejus genera. Nartheca Græci vocant aſſurgentem in altitudinem. Narthecium verò ſemper humilem, lib. 13. cap. 22.] Et quia prima medicamentorum vaſcula ex narthece efficiebantur, hinc deinde quælibet vaſcula ex quacumque materia in quibus medicamenta reponebantur, *Narthecia* dicta ſunt: unde Cic. 2. de finib. ait: [Jam doloris medicamenta illa epicurea tamquam de narthecio promant.] Et Martial. lib. 14. Epigr. 68.

Artis ebur medicæ narthecia cernis habere.

Sed apud Eccleſiaſticos *Narthex* in Eccleſia locũ pro publicis pœnitentibus aſſignatum denotat, ſumpta fortaſſe metaphora ex Plinio ſuprà ex humili *Narthecia*, quia pœnitentes humiliari debent, vel ex vaſculo medicamentorum, quia pœnitentia eſt medicamentum delens peccata. Eſt tamen maxima controverſia inter Auctores, ubi prçcisè in Eccleſia Nathecis locus fuiſſet. Aliqui exiſtimarunt eſſe in porticu, quam opinionem eruditè refellitur à Leone Allatio in eo tractatu, quem de Narthece compoſuit, in quo manifeſtè demonſtrat, hunc locum fuiſſe propè portam Eccleſiæ; ſed ex interiori parte, ubi Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes ſimul manebant. A Thaumaturgo *Auditio* dicitur, qui etiam ait fuiſſe in eodem loco, ſcilicet, propè januam Eccleſiæ ex parte interiori, & ab Areopagita *Sacrum* dicitur, ex quo loco tempore conſecrationis excludebantur prædicti Pœnitentes, Catechumeni, & Energumeni; nam, ut idem Dionyſius, c. 3. de Eccleſ. hierarch. ait: [Ea recitata, extra templi ambitum collocantur Catechumeni, & poſt eos Energumeni, atque ii, quos anteactæ vitæ pçnitet. Manent autem ii, qui divinarum rerum, & aſpectu digni ſunt, & communione.] Ex quibus ſatis colligitur contra Joſephum Vicecomitem, qui in ejus tract. de Sac. Ritib. Catechumenos locum extra Eccleſiam habuiſſe aſſeruit: licèt enim reperiatur apud nonnullos antiquos ſcriptores, quòd Catechumeni ab Eccleſia eliminabantur, tunc tamen erat locus ille, qui *Fletus* appellabatur, ut dictum eſt in dictione *Eccleſia*, & dict. *Hyemantes*. Igitur ſi extra Eccleſiam in pœnam delicti patrati extrudebantur, ut ſignanter in dict. *Fletus* demonſtratum fuit, ſequitur proindè manifeſtè, quòd inculpabiles locum intra Eccleſiam habebant. Hodie tamen inter Græcos, cùm ampliùs Catechumenos non habeant, Narthez in Monachorum Eccleſiis pro Monachis laicis inſervit, & in Eccleſiis ſæcularium pro mulieribus aſſignatur cancellis, tranſennis, & cratibus obſeptus, ſic per totum Orientem egomet obſervavi. Imperatoris narthex. Vide *Protheſis*.

Nassa. Vide *Lapſus*, *Nyſſa*.

Natalis. FR. dicitur dies obitus alicujus Sancti. Origen. lib. 3 in Job. Rabanus, c. 43. Alcuin. de divin. off. cap. de ſexta feria. S. Cyprian. epiſt. 37. & 33. quæſt. 4. can. 9. habetur: [Non licet in quadrageſima natales martyrum celebrare; ſed tantùm in Sabbato, & Dominica per commemora-

mora-

morationem eorum oblationes offerre: ſed nec natalitia, nec nuptias liceat in quadrageſima celebrare. Ubi Gloſſa colligit, quòd *Natalis*, & *Natalitium* habeant diverſum ſignificatum: *Natalis* nempè ſignificare diem alicujus Sancti; *Natalitium* verò hominis.

Jam cùm ſe revocat decurſis menſibus annus,
Natalemque diem paſſio feſta refert.
Prudentius.

NATALIS. FR. adjectivum, natans, & in aquis degens. [Reformidant enim univerſa animalia, etiam ipſam Cœli umbram, ſive natalia, ſive terreſtria, ſive volatilia. Theodoret. quæſt. 53. in cap. 8. Geneſis. Poſt diluvium autem pretioſiorem cibum illi confert (*ideſt*, *homini Deus*) jubens occidere, & comedere volatilia, natalia, & terreſtria animalia. Ibid. quæſt. 55.

NATALIS CALICIS, dicitur Feria quinta in Cœna Domini. Ex eo quia in eo die Euchariſtiæ Sacramentum fuerat inſtitutum. [Vocatur hæc dies Cœna Domini, vocatur & Natalis Calicis, S. Elig.] Ac aliis nominibus, nempè, *Dies panis*, & *Dies lucis* à Chryſoſt. *Dies Indulgentiæ* à S. Maurino Abb. quia tunc reconciliabantur publici pœnitentes. *Dies ſecretorum* à Syris. *Dies Natalis Euchariſtiæ* à Landulpho. Vide *Feria V. in Cœna Domini*.

NATALIS PONTIFICIS. Vide *Epiſcopus*.

NATALITIUM. Vide *Feſtus*, *Natalis*.

NATATORIA. Vide *Probatica*, *Siloe*.

NATHINEI. Vide *Subdiaconus*. *Nathinæi*.

NATIVITAS, meſſis. [Frumenta colligentur, quia tantùm hìc parva nativitas fuit, ut niſi auxiliante Deo frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat. S. Greg. in Regiſt. lib. 1. cap. 70.] ſed hìc potiùs fructificationem ſignificat.

NATIVITAS DOMINI, vulgariter *Sol novus* appellabatur. [Benè quodammodo ſervatam hanc diem Domini Solem novum vulgus appellat, & tanta ſui auctoritate id confirmat, ut Judæi, atque Gentiles in hac voce conſentiant. D. Ambroſ. ſerm. 16.] Judæi namque, ac Gentiles ſecundùm aſtronomiam vocabant ſolem novum, quia ab hac die creſcere ſolet dies, ſicut lunam novam nos dicimus, quando lunatio ejus numerari incipit, quod non acciderat ſine profundiſſimo myſterio: Aug. enim ſer. 21. de Sanctis inquit: [Eo die natus eſt Chriſtus, quo incipiunt creſcere dies: magnum ſacramentum! &c.] Quæ omnium feſtivitatū metropolis à Chryſoſt. hom. 21. appellatur, ubi ait: [Omnium ſolemnitatum auguſtiſſima, & maximè ſtupenda, quam haud erravit, qui metropolim feſtorum omnium dixerit.] De tribus Miſſis in hac die dici ſolitis, & de Miſſa quæ in hac nocte ante ejus medietatem celebrari ſolet in Capella Papali, & in Eccleſia S. Marci Venetiis. Vide *Miſſa Nativitatis*. De benedictione gladii Imperialis, & ducalis pilei, quam pariter in hac nocte Papa facere ſolet. Vide *Lectio*. Item quòd hic dies *Epiphania* dicebatur. Vide *Epiphania*. Item quòd ad S. Mariam Majorem in Matutino hujus noctis Invitatorium non dicebatur. Vide *Invitatorium*. Item quòd in prima Miſſa non debet dici, Ite miſſa eſt. Vide *Ita miſſa eſt*. In officio hujus noctis cooperiebatur Altare tribus velis diverſis coloribus, & quare. Vide *Altare*. Cætera. Vide *Neuma*. *Noel*.

NATHINÆI. FR. [Vobis quoque notum facimus de univerſis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, & Nathinæis, & miniſtris Domus Dei hujus, 1. Eſdr. cap. 7. & alibi.] Familia erat quæ Levitis miniſtrabat, ut ex 1. Eſdræ, c. 8. habetur, nempe, [Et de Nathinæis, quos dederat David, & Princeps ad miniſteria Levitarum.

NATTA, theutonicum vocabulum *Natte*, quod tegetem, ſive ſtoream denotat. Et ut ageretur miraculum, natta, qua accumbere ſolebant orantes, incolumis ante mauſolæum reperta. In vita S. Vulſtani Epiſc.

NATURA. FR. [Imitatrix vitiorum dicitur, can. Proclivus, 20. quæſt. 3.

NATURALIS FILIUS. Vide *Manzer*.

NAUFRAGARE RES SUAS. FR. diſperdere, vel periculo exponere. Gloſſ. in l. 6. de prohibit. alienat. minor.

NATUS. FR. aliquando pro ſatellite uſurpatur. [Ac ipſe illiuſque nati, ſeu ſatellites, certum officialem, ſeu Locumtenentem Monaſterii veſtri inhumaniter interfecerunt. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 335. Jacobus de Sabellis Domicellus Romanus, tunc in humanis agens, caſtrum Nazzani, Nepeſin. Diœc. cum omnibus juribus, & pertinentiis ſuis poſſidens, illiuſque nati, ſeu ſatellites, certum Officialem, ſeu Locumtenentem Monaſterii S. Pauli inhumaniter interfecerant. Ibid conſtit. 407. [Vide Puer curiæ in dic. *Puer* in ſenſu ſatellitis. Sed re vera illud *Seu* ſtare puro loco *Et*, ut in dict. *Seu* dicemus, & ſic Jacobi filii unà cum ſatellitibus ad interfectionem prædictam concurriſſe erit intelligendum.

NAUFUS, arca lignea, ſarcophagus, in quo conduntur cadavera [Sancta corpora pallis, ac nauſis exornata. Greg. Turonen. de gloria confeſſor.] Alii tamen *Naſſus* legunt. [Si quis mortuum hominem, aut in naſſo, aut in petra, quæ vaſa ex uſu ſarcophagi dicuntur, ſuper alium miſerit, lex Salica, tit. 17.

NAVICULA, vaſculum, in quo ponitur incenſum pro thuribulo, ſic appellata, quia ſolet ovata forma ad inſtar navis formari: ejus ſynonima. Vide *Acerra*, *Hannapus*, *Incenſorium*, *Pyxis*.

NAVIGO. FR. Uxorem duco. [Navigaſti, ideſt, uxorem duxiſti, can. nos novimus, 17. quæſt. 2. Ibi Gloſſa.

NAVIUM GENERA. Vide *Chelandium*, *Colimpha*, *Dromon*. Myoparo in dict. *Hero*.

NAUPEGUS. FR. Navium fabricator, ex græco Ναυπηγός: ſic appellatus eſt Michael Imperator, quia ejus majores in Paphlagonia navium fabricatores fuerant. Aliquando ſignificat navium reſtaurator, ideſt, καλαφάτης, *Calaphates*.

NAUTA. Vide *Meſonauta*, *Nauclogus*.

NAU-

Nauticatio, navigatio [Per diagrapha, ſeu capita, atque nauticationes. Anaſt. Biblioth. in Vitalian.

Nautologus, ναυτολόγος. FR. Nauclerus, navarchus: λόγος enim latinè ſermo eſt, quia ſermonibus, & præceptis navem dirigit. [Hi, qui catechizant, nautologis conferantur. Sanctus Clemens, epiſt. 1.

Nazaræus. FR. hebraica vox *Nazir*, ideſt, ſegregatur. [Nazar ſignificat ſeparare ſemet à deliciis mundi, inde fit Nazaræus, qui ſeparatus à vino, & populi frequentia, ut magis ſanctimoniæ incumberet. David de Pomis. [Nazaræi igitur non ſolùm à mero abſtinebant, ſed à quocunque potu inebriante. Item ferre comam, nec novacula uti, nec ad funeralia intervenire ſolebant; imò nefas illis erat tangere cadavera, & mortuorum oſſa, ſive alia defunctorum utenſilia. *Nazaræi* item duplicis ſpeciei erant, quidam ſe aſtringebat ad tempus huic inſtituto, ut in c. 6. Numer. legitur; quidam autem per totum vitæ curſum, ut fuerunt Samſon, Samuel, & ſimiles. Inceperat hoc inſtitutum inter Judæos à Moyſis temporibus, & duravit uſque ad Apoſtolorum ævum; unde de D. Paulo dicitur illum Nazaræum fuiſſe ante converſionem. Licèt autem in Geneſ. cap. 49. inveniatur Joſephum Nazaræum fuiſſe, qui tamen multò ante Moyſen vixerat, de quo ibid. [Et in vertice Nazaræi inter fratres ſuos] non enim Nazaræus ex eo, quod Nazaræorum inſtitutum obſervaſſet, dicitur; ſed quia in multis à ſuis fratribus ſeparatus fuerat, quare dictum Geneſis locum Chaldaica verſio habet: [Super virum, qui ſeparatus eſt à fratribus ſuis.] *Nazaræi* item appellati ſunt Chriſtiani, quia à Mortuis, ideſt, Idolis alieni, & ſegregati ſunt; mortui enim à Chriſtianis vocabantur Idola. Vide *Mortuus*. Hinc Prudentius, lib. 1. contra Symmachum Gentilium defenſorum cecinit:

Jamque ruit paucis tarpeja in rupe retectis
Ad ſincera virum penetralia Nazaræorum:

Inter Græcos tamen *Nazaræus* juxta hebraicum ſenſum pro Monacho accipitur, ideſt, ſolus, ſegregatus &c. [Joannem Andronici filium in Macedoniam abductum, communi aſſenſu, applauſuque Regem deſignat; inito regno, Cantacuzenum in Nazaræorum, ſive Monachorum ordinem tranſtulit, quem mutato nomine Matthæum appellavit. Chalcondila, lib. 1. de reb. Turicis,] qui author ſæpè hoc vocabulo utitur ad ſignificandum Religioſum.

Nazarenus. FR. gentile à Nazareth, ex Hebræo *Nazer*, quod ſurculum ſignificat, unde poſtea denominata eſt Civitas *Nazareth*. Item *Nazareni* etiam quidam ſectarii appellati ſunt, qui quamvis Chriſtianam Religionem ſectarentur, ritus tamen veteris teſtamenti ſequebantur, 24. quæſt. 3. can. 39.

Neapolis, Campaniæ Civitas. FR. tempore Rogerii Siciliæ Regis MM. CCC. & LXIII. paſſus circuibat. Falco Benevent. in ejus chron. ann. 1240.

Nebulo, as. FR. verbum, obſcurare, & denigrare ſignificat. [Semper cupiunt ſplendorem, & genus Romani nominis nebulare. S. Victor Uticen. lib. 3. de perſecut. Vandal.] de Vandalis loquitur.

Necessitas. FR. duplex, ſimplex, nempè, & conditionalis, can. vaſis iræ, 24. qu. 4.

Necessitosus, egenus, & pauper. [Quia miſſus Imperatoris erat, & capitula ipſius pro defenſandis advenis, & neceſſitoſis habebat. Flodoard. lib. 3. hiſt. Remen. cap. 26.] quod ſæpè uſurpari videtur à ſcriptoribus illius ſæculi.

Neco. FR. ideſt, non alo. Gloſſ. in can. inter cætera, 22. qu. 4.

Necrologium, νεκρολόγιον, mortuorum catalogus, quo vocabulo uſus eſt Beda in hiſt. Anglicana, lib. 4. cap. 14. Dicitur etiam *Obitorium*. Item & *Calendarium*, ita Anſelm. lib. 1. epiſt. 21. inquit. [Vir ille, qui à nobis nuper moriens monachum ſumpſit habitum, ſi etiam benedictionem aſſumpſit; mandate nobis nomen, & diem obitus ejus, ut in noſtro Calendario ſcribatur.

Necrophorus, νεκροφόρος, *capulus*, *pollinctor*, *ſive* mortuorum delator. Vide *Funerarius*, *Funerator*, *Porticani*, *Sandapilarius*, *Veſpillo*.

Necrothytæ, νεκρόθυται, res mortuis, ideſt, Idolis ſacrificatæ; quandoquidem Idolum mortuum alio nomine appellabatur. Vide *Mortuus*. [Si ergo gulam, & ventrem ab inquinamentis liberamus, quantò magis auguſtiora noſtra, oculos, & aures ab idolothytis, & necrothytis voluptatibus abſtinemus? Tertull. de ſpectac. cap. 13.

Nedfratres, luminaria, ſive incendium ſuperſtitioſum ruſticorum in feſto S. Jo. Bap. in cujus nocte funis ligabatur ad palum, qua hinc inde agitata, & confricata, eo motu excitabatur ignis, ad quem deinde imponebant ſtramenta, & ſimilia pabula flammæ, ac cineres conſervabant, ad eas in campis diſpergendas, erucas frondium derodentes tali cinere necari falsò perſuaſi; de qua ſuperſtitione fit mentio in Synodo à S. Bonifacio Papa Caroli Magni tempore celebrata, ubi his verbis expreſsè prohibetur: [Sive illos ſacrilegos ignes, quos nedfratres vocant.] Aliqui legunt *Netfratres*, alii *Nefratres*, & alii *Nefri*; ſed cordatiores *Nedfratres* legere malunt, cùm ex vocibus anglicis *Nood frier*, ideſt, neceſſarius ignis, derivetur, quia illum ad fertilitatem germinum neceſſarium putabant.

Negligentia. FR. ſic definitur, Negligentia eſt noverca Eruditionis, can. nihil, diſt. 83. Et ignorantia eſt mater cunctorum errorum, can. 1. diſt. 38.

Negotiatio. Vide *Litteratura*.

Nemoseus, nemorenſis, ſeu nemoralis. [In nova... ...ccam nemoſeam, honeſtam, & notabilem ſpoſuimus. In vita Sancti Vinvolei Abb. 3. Mart.

Nemus. FR. nemo, nullus. [Quia nemus rectiùs cuſtos præponitur vitæ alienæ, quàm qui priùs cuſtos factus vitæ ſuæ, Ivo Carnot. epiſt. 212.

Ne-

Nenia, ſive *Nænia*, oratio funebris. Vide *Fletobotomia*, *Threni*.

Neocorus. FR. νεωκόρος, templi cuſtos, qui titulus Civitatibus illis tribuebatur, in quibus aliquod celebre templum reperiebatur, quemadmodum fuit illud Dianæ Epheſinæ. Salderus verò credidit ejuſdem templi Cuſtodem appellatum fuiſſe *Neocorum*; ſed ex textu Theophylacti, cap. 19. clarè convincitur, ubi ait: [Unde Epheſiis Dianæ Neocorus dicebatur:] Licèt verum ſit, quòd aliquando adulatoriè hoc nomen Imperatoribus tribuebatur.

Neomenia, νεομηνία. Eſt nova luna, prima dies lunæ, ſeu menſis. FR. LXX. quodlibet principium menſis *Neomeniam* verterunt: omne enim menſis principium apud Hebræos venerabatur; ſed ab operibus ſervilibus non ceſſabant. D. Hieronymus *Neomenias* Kalendas interpretavit. Abulenſis verò, & Lyranus, *Novus defectus lunæ* tranſtulerunt. Vide *Sabbatum trigeſimum*.

Neopylax, νεοφύλαξ, cuſtos templi.

Neophylus, νεόφυτος, recens plantatus, nuper genitus, ex νέον, *nuper*, & verbo φύω, *gigno*, *planto*: inde latini fœtum partum dixerunt. Neophyti à Santo Zenone, ſerm. 6. ad Neoph. appellantur *Tripondes homines*. Item *Neophytus* aliquando ſignificat hominem ad ſacros ordines, vel ad Epiſcopatum promotum; ſic enim verba illa Apoſtoli, Non Neophytum, ne in ſuperbiam elatus, incidat in judicium Diaboli. 1. Timot. cap. 3.] intelliguntur. Nam in primitiva Eccleſia omnes, & ipſimet Apoſtoli erant Neophyti, ergo non de Chriſtianis novis in fide ibi Apoſtolus intellexerat; ſed de novitiis in eccleſiaſticis miniſteriis, quos ad Epiſcopatum evehi reprobavit. FR. Unde gratis quidem Salelles, tom. 1. de Inquiſit. prolegom. 10. n. 6. tanquam ſummum privilegium Doctoris gentium fuiſſe exaggerat, quòd idem contra prædictam ejus ordinationem, Sanctū Publium Melitæ Principem novellum in fide in ejuſdem Inſulæ Epiſcopum ordinarat; benè tamen dici poſſet, eſſe, nimirum, prædictæ regulæ Apoſtoli exceptionem, ſi ille Princeps per ſaltum ad dictum Epiſcopatum promotus fuiſſet. Neophyti igitur dicuntur Laici, qui nullo prævio Eccleſiaſtico ordine ad Epiſcopatum promoventur; ex hoc enim capite Neophytus appellatus fuerat Photius in IV. Conſtantinop. Concil. can. 4. & Patres ibi illius Patriarchalem electionem nullam, & invalidam ob id declararunt, non quia erat fidei, ſed ordinum eccleſiaſticorum Neophytus; conſtat enim illum à nativitate baptizatum fuiſſe, ergo tanquam in adminiſtratione Sacrorum novellus, Neophytus appellatus fuit. Idem Photius Neophytus etiam ab Ivone Carnotenſi, epiſt. 285. appellatur. Unde Joannes Papa VIII. quando ad inſtantiam Auguſtorum prætatam electionem reinvalidavit, eiſdem ita ſcripſerat: [Ut poſt mortem Photii fratris noſtri, nullus ex dignitate mundana ad Pontificalem honorem aſcendat; ſed ex presbyteris Cardinalibus ejuſdem Eccleſiæ, vel ex Diaconibus, aut ex aliis Sacerdotibus, qui ſub Eccleſia Conſtantinopolitana conſiſtunt:] ubi *Diaconibus* intelligendum eſt de Cardinalibus, quia in ordine anteponuntur hìc aliis Sacerdotibus non Cardinalibus. De his in rebus eccleſiaſticis tyronibus loquitur can. ſtatuimus, diſt. 61. ubi ſic inquit: [Ne his regenda Domini Eccleſia credatur, qui legitimarū inſtitutionum neſcii, & totius humilitatis ignari, non ab infimis ſumere incrementum, ſed à ſummis volunt habere principium; cum valdè iniquum ſit, & abſurdum, ut imperiti magiſtris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis] :||: In hoc etiam ſenſu Caſinenſis Chronica, lib. 2. c. 41. de Landulpho non in fide Neophyto, ſed in rebus eccleſiaſticis, à Capuanis in eorum Epiſcopum electo, ait: [Landulphum quendam de ſuis nobilibus conjugatum, & Neophytum ſibi Epiſcopum elegerunt.] De his ergo in rebus eccleſiaſticis tanquam imperitis eſt ſuprà allatus ſermo Apoſtoli. FR. idem inſinuare videtur D. Hieronymus, lib. 1. Dialogor. adverſ. Pelagian. ubi ad locum illum Apoſt. alludens, ſic inquit: [Vult, ut non Neophytus Epiſcopus ordinetur, quod videmus in noſtris temporibus pro ſumma eligi juſtitia. Si baptiſmus ſtatim juſtum faceret, & omni plenum juſtitia, nequaquam utique Apoſtolus Neophytum refutaret; ſed Baptiſmus vetera peccata conſcindit, novas virtutes non tribuit, dimittit è carcere, & dimiſſo ſi laboraverit, præmia pollicetur. Aut nullus inquam, aut rarus eſt, qui omnia habeat, quæ habere debet Epiſcopus.] :||: Item *Neophyti* vocabulum pro Novitio in Religione uſurpatur, in quo ſenſu Greg. lib. 7. Regiſt. epiſt. 120. FR. de hoc ſenſu clarè in can. ſicut Neophytus, diſt. 48. ibi enim ſic habetur: [Sicut Neophytus dicebatur, qui initio ſanctæ fidei erat eruditione plantatus, ſic modò Neophytus habendus eſt, qui repentè in Religionis habitu plantatus ad ambiendos ſacros ordines irrepſerit. Ordinatè ergo ad ordines aſcendendum eſt.] Gloſſa autem in can. Probentur, diſt. 48. Secundam hujus vocabuli acceptionem, ſcilicet, de novello in rebus ſacris, non agnovit, dùm ibi tantùm aſtruit, nempè: [Dicitur Neophytus novellus in fide, vel in Religione.] De Neophytis in fide. Vide *Dominica nova*, *Illuminati*. Eorum proceſſio. Vide *Veſperæ*.

Neophitorum Hæresis. FR. laicorum, ſeu immeritorum pervicacia, dum ſimoniacè ad Eccleſiaſticas dignitates procurant pervenire, can. quiſque per pecuniam, 1. qu. 1.

Nephalius, græcè νηφάλιος, ſobrium ſimul, ac vigilantem ſignificat: [Quippe utrumque ſignificat] inquit D. Hieronymus, epiſt. 83. ad Oceanum.

Nephesinus. FR. ideſt, Nepeſinus, ex Nepi Civitate, 5. decretal. tit. 33. cap. 21.

Neptunnus. FR. fortaſsè ex hebraico vocabulo *Nephtul*, quod agonem, ſeu certamen ſignificat. Calep. in dict. Agon. unde *Neptunus Enoſigæus*, ex eo quia terram quaſſat, & concutit, dictus fuit.

N E-

Neſcio Vos. FR. ideſt, non approbo. Gloſſa in can. conſideret, de pœnitent. diſt. 5. Item contemno. Gloſſa in can. hac conſona, 25. quæſt. 1.

Nestoriani. FR. Hæretici: [A Neſtorio Conſtantinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui B. Mariam Virg. non Dei, ſed hominis tantummodò matrem aſſeruit, ut aliam perſonam carnis, aliam faceret deitatis: nec unum Chriſtum in Verbo Dei, & carne credidit; ſed ſeparatim, atque ſejunctim alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicavit, can. quidam autem, 24. qu. 3.] Hi ab Orientalibus *Syrani* communiter appellantur. Vide *Agnoetæ*, *Eutychiani*.

Nete, græcè, Νήτη, eſt altior citharæ corda, quæ acutum reddit ſonum: [Jam hypate quoque, cùm ſit nete contraria, eſt tamen una harmonia. Clem. Alex. lib. 1. ſtromat. c. 5.] Vide *Hypate*.

Netorium. FR. fuſus ad filum ducendum, at corruptè apud Iſidorum *Netorſum* dicitur.

Neuma, græcè νεῦμα, ideſt, nutus; ſed pro ſuavi, ac jubilationis ſpiritualiter prolato cantu uſurpatur, quo vix verba exprimebantur, dum longa pauſa quæque ſyllaba protrahebatur, ita ut ex oris tantùm apertione, ac per ipſius nutum, & motum intelligerentur verba. Hæc cantus ſpecies exercebatur præcipuè in Natali Domini; hinc recentiores Muſici in eadem nocte brevioribus ſyllabis *Noel* pronuntiant in cantilenis ſacris. Antiquitus tamen in choro *Neuma* canebatur ad Kyrie eleiſon, vel ad dictionem *Hieruſalem*, quia cœleſtis patria contemplabatur. Vide *Noel*. Unde Rupertus, lib. 1. de Divin.off.c.35. inquit: [Jubilamus magis, quàm canimus, unanique brevem digni ſermonis ſyllabã in plures neumas, vel neumarum diſtinctiones protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur in gloria] Quæ interjectio ſæpè in cantu *Alleluja* poſt epiſtolam apud Græcos frequentatur.

Neumo, verbum, ideſt, cano neumam.

Nibita. FR. aqua pluvialis. [Nibita aqua ex nubibus facta. Iſidor.] Sed Voſſius meliùs exiſtimat dici *Nivitam*, aquam, nempè, ex nivibus liquefactis; nam, ut ſæpè diximus, in illius Iſidori ſæculis B. pro V. ponebatur.

Niblatus, utitur hac barbara dictione Joannes Diaconus in deſcriptione indumentorum S. Silviæ D. Gregorii genitricis, dum ait: [Ferens in capite matronalem mitram cadentis brandei raritate niblatam, in vita S. Greg. cap. 83. & 84.] ſed mendoſè, dum *Nubilatam* legendum eſt, eratque velum tenuiſſimum capiti ejuſdem Sanctæ involutum ad inſtar turcici virtati, quod Italicè *Turbante* dicitur, ut in ſubjecta ejuſdem Sanctæ figura, videre eſt, quam ex antiqua ejus imagine ſimul cum marito, & filio ad vivum expreſſa, & ab Eminentiſſimo Baronio ad annum 604. adducta, nos ad dictionis exemplum caput tantùm Matris hìc ſupponi duximus.

FR. ſed *Turbante* potiùs videtur fuiſſe pileum turbinatum. Vide *Pileus*.

Nichilianistæ, FR. Hæretici, quorum Auctor fuerat Petrus Abaelardus circa annum 1117. & contra quem ſcripſerat Gualterus à S. Victore, ubi in Adverſarium ita concludit: [Tuo operi non debetur lima, ſed gehenna. Omnis Catholicus, qui legit, non dubitat.] Inter alia enim deliramenta, quæ aſſerebat, erat hoc enorme, quòd, nempè Chriſtus erat nihil, inde *Nichilianiſtæ* ejus ſequaces appellati ſunt.

Nicolai Panes, erant panes ingentis magnitudinis, quorum denominationem à quodam Nicolao Damaſceno Julii Cæſaris familiariſſimo ſumpſiſſe teſtatur Suidas, qui ſolebat has ingentes placentas melle ſubactas eidem Imperatori donare, quo circa ab eodem Cæſare *Nicolai panes* appellati ſunt; ac deinde quilibet magnitudine deformis panis *Nicolai* dictus eſt. Aliis verò placuit etymologiam ab eodem Nicolao derivare; ſed non ab ingenti panis magnitudine, verùm quia ipſemet oblator ingentis ſtaturæ fuerat, vultus, ac morum jucundiſſimus. FR. apud Photium in ejus Biblioth. ubi de Nicolao Damaſceno, de quo etiam mentionem faciunt, Heſychius, Joſeph Hebræus, non rarò Suidas, & alii: ||: [Uvas, & mala punica, & ficus, & nuces, omnia intempeſtiva; quin etiam quoſdam inventos mellis favos, & urnam recentis lactis, & nicolaos panes maximos, & mundos, & calidos è regione externa. Palladius in lauſica hiſt. cap. 52.] Ubi colligitur veriorem fuiſſe Suidæ narrationem, dum Palladius ait nicolaos panes eſſe maximos; ſed re vèra adhuc ambigitur, an in forma, vel in numero, *Nicolai panes*, quos Palladius recenſet, fuiſſent maximi. Quos tamen panes *Palmulas nicoleas* Athenæus, lib. 14. c. 23. appellavit.

Nicolaitæ. FR. Hæreticorum ſecta in primitiva Eccleſia, à Nicolao Diacono Jeroſolymitanæ Eccleſiæ denominati, qui Hæreſiarcha unà cum S. Stephano, aliiſque ab Apoſtolorum Principe ordinatus fuerat. Actor. cap. 6. cui erat conjuncta in matrimonio pulcherrima mulier, eamque omnibus laſcivire cupientibus conceſſit, 24. qu. 3. can. 39. Hinc in Apocalyp. cap. 2. dicitur: [Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaitarum, quæ ego odi.] Poſtillator Nicolaum hunc Machemetem

metem Pſeudo-prophetam fuiſſe putat, ad can. Non omnes Epiſcopi, 2. quæſt. 7. in fine, cui Poſtillæ Hugo ſubſignatur; ſed Hugo à S. Victore in ejus Monaſticis expoſitionibus, lib. 6. cap. 3. tit. de Claud. Tiberio Imp. de hoc Nicolao Hæreſiarcha loquens, ait fuiſſe Antiochenum, & in eodem tractatu expoſit prior, lib. 9. cap. 9. de Machomete prædicto mentionem faciens, ait fuiſſe ex Iſmaelis progenie. Inſuper quaſi omnes Hiſtorici conveniunt, Machometem, de quo diximus, de anno 630. circiter in ruinam populorum extitiſſe. Eſt etiam magis ridicula Benvenuti Imolenſis opinio in Commento ad cantum 28. de Inferno Dantis Aligierii, aſſerentis Machometem fuiſſe S. R. E. Cardinalem. Aliam fabulam de Machometo narrat Gloſſator in Clement. tit. de Judæis. & Sarrac. quam ex Hiſt. Eccl. hauſiſſe aſſerit, ſic inquiens: [In hiſtoria eccleſiaſtica legitur Machometum nutritum fuiſſe à quodam Clerico nobili Romano, qui cùm tempore Bonifacii Papæ IV. quædam petita impetrare non potuiſſet, apoſtatavit à fide, & nutrivit illum cum quadam columba alba, quæ recipiebat grana de aure ejus, & ſic erudita per hoc, quod quando volebat Machometus, illa ponebat in publico os ad aurem, & ſic dicebat, quòd Spiritus Sanctus alloquebatur, & inſtruebat illum; iſte poſtmodùm dedit legem Sarracenis, ut hæc in hiſtoria Eccleſiaſtica pleniùs reperiri poſſunt.

Nicolaus, Νικόλαος. FR. græcè vincens populos interpretatur: quaſi Νικῶν λαὸς. [Pheronymus dicitur, qui verum, & congruum ſibi fert nomen. Ergo Nicòlaus, qui verum, & idoneum actui ſuo nomen ferre viſus eſt, aptè pheronymus dictus eſt, Nicolaus, quippè, vincens populos interpretatur; vicit enim, quippè, rectè non ſentientes, ſed iniquè agentes. Anaſtaſ. Biblioth. in 8. Syn. Act. 10] Vide *Pheronymus*.

Nidor. FR. odor aſſatarum carnium: [Quod irritamenta gulæ non habet, leviori digeſtione concoquitur; nemo enim uno, aut duobus cibis, hiſque vilibus uſque ad inflammationem ventris oneratur, quæ diverſitate carnium, & ſaporis delectatione concipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad uſum ſui pro explenda eſurie, quaſi captivos trahunt, can. Ne tales, de conſecrat. diſt. 5.] Et ibi ſic Gloſſa: [Nidor propriè dicitur quidam odor carnium aſſatarum, nidor eſt, eo quòd nebula levatur.

Nigella, herba & ſemen, quod græcè μελάνθιον dicitur, & in officinis *Niella* appellatur. Item papaver nigrum. Vide *Gith*.

Nigellatum, oleum ex nigella confectum, quod etiam Melanthinum, ex græco μελάνθιον dicitur; & ubi vulgata in cap. 28. Iſaiæ habet: [Non enim in ſerris triturabitur Gith.] græca lectio μελάνθιον tranſtulit. [Quòd ſi nigellatum habes, mitte nobis per ea vaſcula, quæ pueris filiis noſtris demandavimus. Paulin. epiſt. 1. ad Severum] cujus olei virtutem Dioſcorides, lib. 1. c. 36. ſatis refert. Malè ergo quidam hunc Paulini locum *Nigellatum* pro vaſculo pretioſo, ex figulina creta vulgo *Porcellana* intelligunt. FR. ſed hanc difficultatem enodat Plinius, lib. 20. cap. 17. ubi ſic inquit: [Gith ex Græcis, & alii Melanthion, & alii Melaſpermon vocant. Optimum, quàm exactiſſimi odoris, & quàm nigerrimum. Medetur ſerpentium plagis, & ſcorpionum.

Niger, ideſt, Dæmon. Vide Aquilus in dict. *Dæmon*.

Nigra Processio. Vide *Litania*.

Nigrorum Ordo, Caſinenſes Monachi, & aliæ Congregationes Ordinis S. Benedicti, qui habitum nigrum ferunt, quo colore induti ſunt ſæculares Clerici, qui tamen ante regimen Eccleſiæ à Benedictinis diù retentum violaceo colore induebantur. Vide *Clericus*. Nam in tranſactis[1] ſæculis nimis prævaluit in Eccleſia Dei Benedictinorum Religio, habuit enim ex Caſinenſi Congregatione octo Summos Pontifices præter alios quatuor ex aliis ejuſdem Sancti Benedicti Congregationibus; item duo millia Cardinales, ſeptem millia Archiepiſcopos, & Epiſcopos quindecim millia. FR. Item Caſinenſis Congregatio præter bona ſtabilia, & Civitates, ac terras, quas poſſidet in præſenti, alias innumerabiles cũ mero, & mixto imperio poſſedit, quas oculis quiſque percurrere poteſt in Bullario Caſinenſi duobus tomis recenter ab Eruditiſſimo, & in ſtudio antiquitatum conſummatiſſimo Viro, & à me Colendiſſimo Amico R. Abb. P. D. Cornelio Margarino in lucem edito: ||: Mirificavit enim Benedictinos Deus in terris, & in Cœlis, ubi nobis cogniti ex hoc ordine æternales cives, ex quodam M. S. antiquo monumento in Monte Caſino aſſervato manifeſtantur: [Sancti Monachi ſub regula Sancti Patris noſtri Benedicti canonizati ſunt numero quadraginta quatuor millia, & viginti duo, quorum quinque millia quinquaginta quinque fuerunt Monachi Sancti Benedicti Monaſterii Caſinenſis, ibidemque ſepulti.] Imò Tamburinus Sanctos canonizatos 55700. numerat. FR. ſed Joannes Papa XXII diverſimodè calculat, ſic ſcribens: [Ego Joannes XXII. extrahi feci de Sanctorum Catalogo omnes Sanctos, & Prælatos, Monaſteriaque de Ordine Sanctiſſimi Benedicti, qui ab ipſius tempore uſque ad noſtra fuerunt tempora. Invenimus autem ex Sanctiſſimo illius Ordine Summos Pontifices viginti quatuor: Cardinales ducentos, (*corrige duo millia*) Archiepiſcopos ſeptem millia, Epiſcopos quindecim millia, Abbates quindecim millia, & ſeptuaginta quatuor, quorum confirmatio ſpectat ad Papam. Sanctos canonizatos quinque millia quingentos, & quinquaginta quinque, exceptis Martyribus, ex quorum numero iſti pauci admodum deſcribuntur. Sanctus Placidus Abbas, ac Sanctiſſimi Benedicti diſcipulus cum triginta tribus Monachis ſub Manuca Duce martyrio coronatur. Sanctus Bertarius Abbas Montis Caſini, cum pluribus, penèque innumerabilibus Monachis per martyrium cum Chriſto gaudent in æternum. Quamplurimi præterea Monachi, & quaſi infiniti in Sicilia à Saracenis, & in Monaſterio

rio Nonantulano à Barbaris, & in Monaſterio Sācti Vincentii apud Montem Caſinum à Scoda Rege Chriſti Martyres ſunt effecti. Sancti Monachi mille, & ſeptingenti, & ſexdecim à Rege Joſaphat mortui, per martyrium cœlum aſcenderunt. Sanctus Porcarius Abbas, cum quingentis Monachis martyrii palmam eſt adeptus. Sancti Monachi omni perfectione pleni noningenti in Monaſterio Benchorenſi trucidati. Martyrum Collegio ſunt aſcripti Sancti Monachi centum, & ſexdecim pro Chriſti fide in Monaſterio Turonico martyrizati ſunt. Sanctus Aygulphus Abbas cum plurimis ſociis ſuis, & quaſi innumerabilibus Monachis in India, in Monteque Tabor, & in Monaſterio Lirinenſi diverſis tormentis, & cruciatibus à Saracenis, Turciſque, ac Joſaphat Rege trucidati, cœlo inter Martyres ſunt donati. Hos de multis tanquàm Roſarium primitiæ eligimus: cæteri verò præ multitudine à Chriſto ſolo numerantur. Monaſteria verò Ordinis ejuſdem hæc inventa ſunt. Abbatiarum triginta tria millia, Præpoſiturarum quatuordecim millia, abſque mulierum Cœnobiis. Ut autem brevi cuncta ſermone concludā, Romana Eccleſia per quingentos annos ab iſto ſanctiſſimo recta eſt Ordine. Hìc autē iſta poſuimus ad Dei laudem, & gloriam, ad honoremque Sanctiſſimi Benedicti, ejuſq; Sanctiſſimæ Religionis, & conſolationem ſub ejus ſanctiſſimo magiſterio militantium, ut ſupradictos Sanctos pro interceſſoribus ad Dominū habentes, ad eorum animentur imitanda veſtigia, ut demum ad illorum poſt mortem mereantur pervenire conſortium, & gloriam; ubi æternam cum illius requie fruantur, permaneantque in ſæcula ſæculorum. Amen. Bullar. Caſin tom. 1. conſt. 41.] :||: Inſuper Caſinenſis Abbas infraſcriptis titulis fruebatur, ut ex epiſtola Imperatoris colligitur, nempè: [Lotharius Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus Dilectiſſimo fideli ſuo Guibaldo Caſinēſi Gerarchæ, & Rom. Imperii Cancellario, & Magiſtro Cappellano, Principi Pacis. Chron. Caſinen. lib. 4. c. 121.] Undè non immeritò ea dignitas nedum ab ipſiſmet Cardinalibus exoptabatur, verùm etiam Abbates Caſinenſes ad ſuum Pontificatus apicē perducti priorem titulum retinere voluerunt. Baron. an. 1057. n. 12. Quin & Abbas Caſinenſis conſecrabatur ab eodem Pontifice non raró, ac in Conc. Romano ſub Paſchali II. de an. 1116. Abbas Abbatum Caſinenſium Superior declaratus fuit. Quæ omnia ſiquidem ſpiritualia, & temporalia, à Deo, & hominibus huic Religioni non alia de cauſa cumulata, niſi ex Sanctitatis odore, quæ *ſuaviter* olet, exacta nimirum obedientia, inconcuſſa obſervantia, atque profuſiſſimis eleemoſynis, qua fragrantia attracti ipſimet Reges, ac Imperatores ſceptra, ac diademata deponentes, ſuperſtitem vitæ curſum in hoc monaſtico inſtituto piè, ſanctèque duxere. Igitur eadem devotionis ca[u]ſa ſæculares Clerici, ut ſupradictum eſt, nigrum habitum ſuſceperunt. Quare hæc ſancti[ſſi]ma Religio mater, ac magiſtra diverſarū clauſt[ralium], ac m[il]itarium ordinum fuit, atque prima noſcitur in Occidente.] Monaſterium quoddam in Francia: erat autem de ordine nigrorum. Cæſar. lib. 4. cap. 12. Abbas quidam nigri ordinis. Idem cap. 16.] Eademque cauſa dicebatur *Umbraticus* Benedictinorum habitus, quemadmodum in vita S. Bercorii Abbatis legitur, ideſt; [Nequaquam paſſus eſt umbraticum Monachos geſtantes habitum, abſque aliqua ulterius aberrare doctrina.] Eorum Civitatem. Vide *Eulogimenopolis*. Officium B. M. quando, & à quo eis recitari juſſum fuit. Vide *Officium B. M. Virg.* Reliqua ſpectantia ad hunc ordinem. Vide *Siphon*, *Sympectes*, *Tabula*, *Officialis*, *Te Deum laudamus*, *Temporius*.

Hierolexicon Magri.

Nihil Mihi Conscius Sum. Fr. Apoſtoli phraſis 1. Cor. 4. ideſt, nullius peccati mortalis conſcientiam habeo. Gloſ. in can. Adhuc inſtant. de pœnit. diſt. 3.

Nilus, ejus aquæ quando in vinum mutabantur. Vide *Epiphania*. Ejus vocabuli characteres ſymbolicè dies unius anni arithmeticè denotant. Vide *Abraxas*.

Nimbus, propriè ſignificat vittam, ſeu faſciam auro contextam, quo fœminæ frontem redimebant. [Laminas pertunderent aurium, imminerent frontes nimbis, fuligines oculos inumbrarent. Arnob. lib. 2. [Hinc Plautus *Nimbatam* appellavit meretricem, ſed apud Eccleſiaſticos Scriptores diadema ſignificat, quod ſolet addi in Sanctorum Canonizatorum capitibus in forma circulari ſplendente. [Lumen, quod circa Angelorum capita pingitur, nimbus vocatur. Iſid. lib. 19. Etym. c. 31.] Græci in diademate Chriſti ſolent inſcribere Exodi verba ὁ ὢν, ſcilicet, *Qui eſt*, ad ſignificandum, quod Salvator in ea figura expreſſus, ſit idem Deus, qui Moyſi apparuit. In aliquibus antiquis picturis ad capita figurarum depicta perſpiciuntur diademata in quadrata forma, & Jo. Diaconus in vita S. Gregorii, lib. 4. cap. 33. ejus ſignificatum ita declarat: [Circa verticem verò tabulæ ſimilitudinem, quod viventis inſigne eſt.] Imperfectum enim vitæ præſentis ſtatum contingentiarum angulis refertum, ut Angelus Rocca expoſuit, denotat, & econtrà rotundum diadema ſymbolum perfectionis eſt. Aliud autem ſignificatum affert Durand. lib. 1. cap. 3. ubi ſic ait: [Cum aliquis Prælatus, aut Sanctus vivus pingitur, non in forma ſcuti rotundi, ſed quadrati corona ipſa depingitur, ut quatuor cardinalibus virtutibus vigere monſtretur.] Ac adhuc Romæ in variis Eccleſiis ſimiles figuræ cum diademate quadrato pervetuſto muſivo formatæ cernuntur, veluti in Eccleſia Sanctæ Praxedis ad tribunam, ubi eſt effigies Paſchalis Papæ primi, qui in cardinalatu fuerat ejuſdem Eccleſiæ titularis, illamque reſtauraverat, ornavitque. In via Numentana extat adhuc effigies Honorii primi Papæ, & nos ſupra in dict. *Baculus* attulimus ſimilem S. Gregorii Papæ FR. ſimilem etiam pervetuſtam S. Gregorii præfati figuram adducit Baronius ad annum 604. de qua pictura prædictus Jo. Diaconus

in vita S. Greg. lib. 4. cap. 84. loquens, excuſat præfatum Pontificem à vanitatis nota, quòd nempè, ſe vivum permiſerat depingi: & ſic inquit: [Ex quo manifeſtiſſimè declaratur, quia Gregorius, dùm adhuc viveret, ſuam ſimilitudinem depingi ſalubriter voluit, in qua poſſet à ſuis Monachis, non pro elationis gloria, ſed pro cognitæ diſtrictionis cautela frequentiùs intueri. [Et ſub qua ejus ſimilitudine hoc diſticon inſcribere curavit.

Chriſte potens Domine noſtri largitor honorum,
Indultum officium ſolita pietate guberna.

In tribuna Eccleſiæ S. Cæciliæ Tranſtiberim prædictus S. Paſchalis I. muſivo opere ſe vivum effigiari fecit, ejuſdem Eccleſiæ formam in manu geſtans, & cum eadem quadrata corona in capite, hancque inſcriptionem poſuit.

Hæc domus ampla micat variis fabricata metallis,
Olim quæ fuerat confracta ſub tempore priſco,
Condidit in melius Paſchalis Præſul opimus:
Hanc aulam Domini firmans fundamine claro,
Aurea gemmatis reſonant hæc dindima templis.
Lætus amore Dei, hìc conjunxit corpora ſancta
Cæciliæ & Sociis, rutilat hìc flore juventus,
Quæ pridem in Cryptis pauſabant membra beata.
Roma reſultat ovans ſemper ornata per ævum.

Nimerezet. Vide *Maledictio peſſima*.

Nisan. FR. primus Hæbreorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul.*

Nisus, avis. Vide *Haliæetus*.

Niza, prunum, fructus, ſpecies. [Et attulit quidam frater nixas ſiccas. Pelag. lib. 5. de vitis Patrum num. 65.] Cujus etymon ſic Iſidorus explicat:] A multitudine enixi fructus nixam appellant, lib. 17. cap 7.

Nobilissimus, etiam apud Cræcos Νοβελισίμος in eorum Cæremonial. in quo præſcribitur benedictio Nobiliſſimo danda in ejus coronatione. Erat dignitatis titulus, qui ad Imperatoris filios minores, & ad ejus conjunctiores conſanguineos ſpectabat. [Ad libidines cùm eſſet pronus, tres uxores duxit, & ex prima quidem Leonem filium ſuſcepit, quem Imperii nomine decoravit; ex aliis verò Chriſtophorum, Nicephorum, & Nicetam habuit, quorum primos duos Cæſares coronavit: Nicetam autem etiam coronavit Nobiliſſimum. Zonara de Conſtantino Copronymo agens.] FR. Gloſſator in can. 2. diſt. 63. ubi in textu legitur:] Ad Baſilium Imperatorem, & ad filios ejus Conſtantinum, & Leonem Auguſtos &c] parùm ille in hiſtoriis verſatus ſe oſtendit; neſciens, quòd Impp. viventes ſolebant filios Auguſtos coronare: hinc impéritè gloſſavit, inquiens: [Filii Imperatoris dicuntur etiam Auguſti, quia ſperabatur, quòd eſſent futuri Imperatores, & quaſi per augurium hoc ſperabatur. Vel ſicut Imperator dicitur Auguſtus, quia illius propoſitum debet eſſe, quòd augeat; ſic & filius poteſt dici Auguſtus, quia & hoc propoſitum debet habere, cùm habeat Imperium:] ſed tantum abeſt, quod filius Imperatoris non poterat dici *Cæſar*, niſi à Patre declarabatur, ut ſuprà ex Zonara habetur. [Leonem &c. quem Imperii nomine decoravit,] ideſt, Cæſaris, ſicut hodie futurus Imperatoris ſucceſſor *Romanorum Rex* ſolet appellari. Vide Juriſconſult. in l. 3. de nat. reſt. Vide etiam Baron. ad an. 336. num. 25. Prima hujus tituli *Nobiliſſimi* mentio in conſanguineis Conſtantini Magni. Vide Baron. an. 336. n. 25. & 26. Imò antiquior inſcriptio adducitur ab Auctoribus, ubi Valerius Junior. de an. 260. cum Nobiliſſimatus titulo decoratur. Meurſius in ſuo Gloſ. Græco-barb. refert, Conſtantinum, Liciniumque nobiliſſimos appellatos fuiſſe. Vide etiam Landeber. in Ammian. lib. 14. Atque Didacus Lequile in tract. de Fam. Auſtriaca, tom. 1. dilemma 3. n. 11. refert in inſcriptione Magni Conſtantini has notas: [Et Julianus Nobiliſſimus Cæſar.] Quinimò hic titulus etiam fœminis filiis, ac deſcendentibus ex Imperiali familia tribuebatur, & de Marina nobiliſſima Arcadii Imp. filia agit Cedrenus. Itaque nobiliſſimum purpurea indutum fuiſſe toga, cujus limbum auro intextum, ſediſſeque ſupra Præfectos, Zonara lib. 2. teſtatur. Vide *Porphyrogenitus*.

Nocticula. Vide *Noctiluca*.

Noctiluca. FR. ſic appellatus eſt lunaris Planeta, quem Joannes Sariberienſis *Hevam Dianam* vocat lib. 2. cap. 17. In aliquibus Codicibus mendosè legitur, *Herodiades*, *Homodiana*, *Heroides*, & *Nocticula*. Vide *Panagia* in fine.

Nocturnus, tertia Matutini pars; antiquitus enim ad inſtar militum excubitorum noctem trifariè dividebant Eccleſiaſtici; terque ad orandum ſurgebant, & in qualibet vigilia noctis unum nocturnum recitabant, ac diluculò laudes perſolvebant. D. Hieronym. epiſt. ad Euſtoch. At tepeſcente Eccleſiaſticorum obſervantia tres ſimul nocturni cum laudibus recitari cœperunt. Tres nocturni triplicem Eccleſiæ ſtatum denotant, naturalem, ſcilicet, legalem, & Euangelicum, ideò in tertio dicitur Euangelium; ſive tres Chriſti in horto orationes ſignificant. Maſt. de paſſ. Chriſti, lib. 1. cap. 4. Hæ quatuor matutini partes, incluſis laudibus, ab Hugone de S. Victore *Canticinium*, *Intempeſtum*, *Gallicinium*, & *Antelucanum* appellantur juxta noctis diviſionem. Vide *Nox*. In diebus autem ferialibus unicum nocturnum duodecim pſalmorum recitatur, quia ſemel Monachis apparuit Angelus duodecim pſalmos canens, quos ſigillatim cum Antiphona *Alleluja* terminabat, Caſſian. lib. 2. Inſtit. Cœnob. cap. 4. De qua viſione etiam mentionem facit Turonen. Synodus: quæ ideò ordinavit, ut in ferialibus duo-

duodecim recitentur pſalmi, & eundem ritum obſervandum declaravit Greg. VII. in can. In die de conſecrat. diſt. 5. FR. Monachale tamen officium quatuor habet nocturnos. Nocturnæ convocationes. Vide *Vigilia*. Cætera. Vide *Matutinum*.

NOEL, hæc vox gallicè *Natalem* ſignificat, ideò in cantilenis noctis nativitatis Domini iterari ſolet; ſed *Nohe* proferendo. Alii tamen à Neuma, ut ſuo loco dictum fuit, deduci putant.

NOETIANI. FR. Hæretici. [A quodam Noeto vocati, qui dicebant, Chriſtum eundem eſſe ac Patrem, & Spiritum Sanctum; ipſamque Trinitatem in officiorum nominibus, non perſonis accipiunt. Unde & Patripaſſiani vocantur, quia Patrem paſſum dicunt. Sabelliani ab eodem Noeto pululaſſe dicuntur, cujus diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cujus nomine maximè innotuerunt, unde & Sabelliani vocati ſunt. Hi unam perſonam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti aſtruunt, 24. quæſt. 3. can. 39.] & can. His qui baptiſma, 1. qu. 1. Qui etiam ex eo quia in perſonalitate unitam, & non diſtinctam Trinitatem prædicabant, *Unionitæ* appellati ſunt, de quibus Prudentius in tit. contra Unionitas cecinit.

> Cede profanator Chriſti, jam cede Sabelle,
> Depoſitorque Patris, Natique inſane negator.
> Nonne Patrem violas, dùm natum ſcire recuſas?

Natum, ideſt, Filium intelligit, & non Patrem natum, ut quidam hæreticaliter Prudentii ſenſum ex ignorantia conſtruxit.

NOHESTAN, hebraica vox, quod æneum opus ſignificat, unde in Sacra Scriptura ita vocatur æneus ſerpens à Moyſe in deſerto erectus, & deinde ab Ezechia Rege confractus, ut aboleret Hebræorum idololatriam, quem illi offerentes ſacrificia, & incenſum adorabant. [Vocavitque nomen ejus Noheſtan. 4. Regum, cap. 18. [Quod nomen à Rege ex contemptu inditum fuit. FR. Alii tamen ad hebræum textum meliùs ſe conformantes, *Neuſthan* legunt.

NOLA. Vide *Campana*, *Tintinnabulum*.

NOLARIUM, campanarum turris, de quo vocabulo ſæpè Romanus Vaticanæ Baſilicæ Canonicus, qui tempore Calixti III. de prærogativis ejuſdem Baſilicæ ſcripſerat. FR. in Eccleſia S. Mariæ ad Martyres Romæ reperitur talis memoria de anno 1270. [Factæ fuerunt Nolæ, & Nolariũ: apud Torrig. de cryptis varic. ſecunda impreſſ. pag. 561.] Vide *Campanile*: ||: Mahometani tamen loco campanarum in altiſſimis, ac cylindraceis turribus ad Meſchitas contiguis ſolent in earum culminibus quinquies in die conclamando ad ſuperſtitioſas preces deperditum populum convocare, & in die Veneris, qui ſemper eſt feſtivus penès ipſos, conduplicatis vociferationibus dant prædicta ſigna. Parùm quidem informatum in hoc ſe præbuit Hieronymus Dandinus in ejus Itinerario ad Montem Libanum, dum aſſeruit, Mahometanos ſepties in die ad inſtar Eccleſiaſticorum Chriſtianorum orare, quod falſum quidem eſt; nam ad preces ſolùm illi convocantur ad auroram, ad meridiem, ad Veſperas, ad Solis occaſum, & ad primam noctis horam tranſactam. Quin etiam malè quaſdam preces arabicas deſcripſit ibidem Dandinus, ac pejùs interpretatus eſt. FR. Quo ad viciſſitudines Mahometanarum precum fusè habetur ex Gloſſa in Clement. de Judæis, & Sarac. his verbis: [Quælibet Meſquita habet unum Sacerdotem de primis, & unũ Miniſtrum, qui vocatur Muerdem, quod ſonat preco, qui ſupplet defectum campanarum, quas licèt Sarraceni multùm comendent, quia tamen Chriſtiani in eis habendis prævenerunt, nolunt eis uti.] Sed alia ratione in Turcico Imperio prohibitas eſſe campanas in dict. *Campana*, jam oſtendimus: ſequitur itaque Gloſſa, inquiens: & [Illius preconis officium eſt: quia horis, de quibus infrà dicetur, aſcendit turrim Meſquitæ, quadratam, in qualibet parte ſui feneſtram magnam habentem, & ad illarum quamlibet clamat obturatis auribus cum digitis, ut vox fortiùs reſonet in ſua lingua verba hæc ſonantia: nil aliud poſſe, niſi Deus, & Machometus ejus nuntius: venite ad orationem faciendam in relevationem peccatorum noſtrorum: & poſtea ſubmittit, legalip alle allah, quod eſt dicere, non eſt alius victor, niſi ſolus Deus. (*Hæc arabica verba, ultimo dempto, ſunt malè allata*) & hæc verba omnes milites Sarraceni portant in ſcutis ſuis: & adhuc ſubmittit, Deus eſt omnipotens. Horæ autem, quibus hoc facit (de quibus infrà ſequitur) ſunt quinque. Prima eſt in Aurora, quam vocant Zalaraxophi, quæ eſt dicere Oratio matutinalis. Et fortè hæc fuit cauſa erroris hujus verbi ſecundùm eum malè recepti, cùm ab illo precone profertur (*ideſt, ſecundùm eum, qui Gloſſatori retulit, quem antea nominaverat*) Secunda hora eſt in tertiis. Tertia in Veſperis. Quarta in Completorio, quæ reſonat in cœna. Quinta in crepuſculo noctis, quæ ſua lingua reſonat in tenebris; & qualibet iſtarum horarum Saraceni faciunt certas genuflexiones: ſicut de ſero nos facimus ad laudem Virginis.

NOLUNTAS, voluntatis negatio. [Itaque cùm diſſentimus ab eo, quod accidere nolumus, talis noluntas metus eſt: cùm autem diſſentimus ab eo, quod nolentibus accidit, talis noluntas triſtitia eſt. Divus Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 14. cap. 6.

NOMEN. FR. ideſt, error; [Et metueret tanti nominis debitor navigare, can. advocavit, 24. q. 1. Ideò niſi ejus nomine refutato, cæteriſque conſortibus hujus erroris, cum nullo prorſus eorum participare menſæ Dominicæ puritatem, can. Ne quiſquam, 24. qu. 2.] Ubi Gloſſa per *Nomen* errorem intelligit: ||: Mos eſt recitare in ſacrificio nomina offerentium, pro quibus preces funduntur:] Ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi finita, nondum manus cis ab Epiſcopo, aut Clero impoſita, Eucha-

riſtia illis datur. Cyprianus, lib. 3. epiſt. 14. Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione eſt recitandum; Concil. Illiberit. c. 29.] In ritu græco, dum præparatur panis in Altariolo pro ſacrificio, ibi dum miniſtri ſeligunt aliquas particulas, nominantur perſonæ ſecundum intentionem, tàm vivæ, quàm defunctæ, imponendo unam particulam in patena pro quocumque nomine, quæ omnes deinde conſecrantur. Hoc enim fit, quia multi panem pro ſacrificio offerunt, & cum non poſſit tota illa quantitas conſecrari, ſumitur ex quolibet pane una tantum particula. Vide *Canon Miſſæ*. *Diptychum* *Oblatio*.

NOMENCLATORIS PAPÆ OFFICIUM. Vide *Saccularius*.

NOMICUS, Νομικὸς, legis doctor, qui Νομοφύλαξ, ideſt, legū cuſtos etiam dicebatur. In vitis tamen Patrum ſignificat diſpenſatorem, fortaſſe quia in diſtributione leges monaſticas præſcriptas obſervabat. Alii putant fuiſſe Cantorum Præfectum.

NOMOCANON, νομοκάνων, diſtributio, ſive collectio canonum, vox à Balſamone uſitata. Νόμος enim græcè, latinè legem ſignificat.

NOMOTHETA, νομοθέτης, legislator, legum promulgator. Item Legislator.

NOMOPHYLAX. Vide *Nomicus*.

NONA HORA. Vide *Horæ Canonicæ*.

NONNA. & *Nonnas*, antiqua Monialis, quam Galli *Nonne* vocant [Monachi, & Nonnæ. In Synod. Confluentiæ.] Vide *Nonus*.

NONNATUS. FR. ita cognominatus eſt S. Raymundus Cardinalis, quia non natus eſt; ſex ex latere mortuæ matris chirurgicis inſtrumentis extractus fuerat.

NON NEGO. FR. ideſt permitto.] Imperatori non dono, ſed non nego. can. tributum. 11. quæſt. 1.

NONNUS, Monachus antiquus: [Juniores priores ſuos Nonnos vocant. In Reg. S. Benedicti.] Vide *Nonna*.

NOO, ſi tamen non ſit error ſcriptorum, pro nugo, [Dum hinc inde diſcurrerent cum ludentibus, & cachinnantibus pueris choros ducentibus, & frivola quædam, & ſcurrilia noarent. Petr. Damian. lib. 4. epiſt. 17.] Ubi Conſtantinus Cajetanus legit *Boarent* pro *Noarent*: ego tamen *Nugarent* corrigendum puto.

NORAX. FR. peccator in Iſidori Gloſſa exponitur; alii tamen *Noxas* melius legunt.

NOSOCOMIUM, Νοσοκομεῖον, Hoſpitale. [Et primò omnium Noſocomium, ideſt, languentium villam inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumpta languoribus, atque inedia miſerorum membra refoveret. D. Hieronym. epiſt. 39.] FR. de hoc vocabulo fit mentio in l. illud, §. 1. & in l. pen. C. de Sacroſanctis Eccleſiis & in Authent. de alien. & emphy §. Emphyteuſim per totum; licet in aliquibus exemplaribus mendosè habeatur; cujus ſynonima. Vide *Brephotrophium*. *Hoſpitale*. *Orphanotrophium*. *Xenodochium*.

NOTA, cicatrix, Gloſſa in can. Monachus, diſt. 77. Vide *Notatus*.

NOTAMEN, nomen, notatio. [Pro foribus autem petræ, ſcilicet, ſuperpoſitæ præfixa erant notamina, quorum interius buſta jacebant. In translat. S. Benedicti Abb. 21. Martii.

NOTARIATUS. Vide *Tabellionatus*.

NOTARIUS, Officium Eccleſiaſticum in primitiva Eccleſia inſtitutum, quod per multa ſæcula duravit, quorum Collegiū *Schola Notariorum* dicebatur; de qua ſæpè mentionem facit in ejus Regiſtro D. Gregorius Papa I. Erant tamen duplicis generis; alii Ordinarii, & alii Regionarii, hi curam habebant Eccleſiæ Romanæ patrimonii, & ſæpè ad majores dignitates promovebantur juxta eorum meritorum, ſervitiorumque exigentiam. FR. *Notarius* dicitur à Nota. Gloſſa in can. Monachus. diſt. 77. Vide *Exceptor*. *Graphio*. *Protonotarius*. *Scriniarius* *Tabellio*. Item notandum, quod quando in Menæo Græco fit mentio SS. Notariorum, intelliguntur SS. Martyres Marcianus, & Martyrius, non quod officium Notariatus exercuiſſent, ut nonnulli crediderunt; ſed quia fuerunt lectores. Ideò in Martyrolog. Roman. ſub eadem die 25. Octobris dicitur, quod Martyrius fuerat Subdiaconus, & Marcianus cantor. Sed Subdiaconus eſt Lector apud Græcos, qui idem etiam Cantor, quem Latini *Confeſſorem Pſalmiſtam* dixere, ut in dict. *Confeſſor*. §. Tandem Confeſſor, diximus. Itaque *Lector*, & *Notarius* erant ſynonima in Eccleſia Romana, ut colligitur ex can. 9. diſt. 77. ubi ſic habetur [Monachus verò Novitius morum honeſtate fulcitus, continuò Lector, vel Notarius, aut certè defenſor effectus, poſt tres menſes exiſtat Acolytus &c.] & ibi Gloſſa pro *Defenſore* exorciſtam intelligit. Igitur dùm Menæus græcus Sanctos Marcianum, & Martyrium Notarios appellat, & Martyrol. Rom. eoſdem Subdiaconum unum, & Cantorem alium vocat, & Lector, Subdiaconus, & Cantor, & Notarius promiſcuè nonnumquam accipiuntur; intelligendum ergo eſt, hos Martyres non officium notariatus, ſed ordinis exercuiſſe: confirmatur præterea ex Balſamone, qui Notarium à notis muſicalibus, ſive Lectores à perlegendis notis appellat in can. 62. Trull. de his duobus Sanctis Martyribus agens his verbis: [Quæ fiebant in Sanctorum Notariorum feſto à Notariis pueros docentibus, cum ſcenicis perſonis forum obeuntibus, ante aliquot annos exoluerunt Sanctiſſimi illius Domini Lucæ Patriarchæ decreto] Sed Notarios pro Ludimagiſtris numquam legiſſe memini, hinc aſſerere inducor fuiſſe hos cantores, ſive lectores, ut ſupra viſum eſt, qui pueros notas canendi docebant, & aliquas cantilenas cum ſcenicis perſonis forum obeuntibus canebant. Hinc fortaſsè eadem erat Romæ *Schola Cantorum*, ac *Schola Notariorum*. Nam Notarii Regionarii, qui Acta Martyrum ſcribebant, non erant pluſquam ſeptem, totidemque Diaconi Regionarii, ac defenſores Regionarii, ſi ergo iſti ſeptem Regionarii

rii Notarii ſcholam habebant, quare non de ſeptem Diaconibus, defenſoribuſque ſcholas habuiſſe dicatur? Quid autem D. Gregor. in ſuo regiſt. lib. 4. epiſt. 14. ad Jo. Archiepiſc. Raven. intelligat per illud adagium, non facilè percipitur, dum inquit: [Deindè grave mihi eſt, quia irriſiones illas, quas habere Notarii adhuc pueri ſolent, uſque hodie frater meus Joannes in lingua ſua retinet.] Et inferius [Emenda illos mores Notarii.] Quos inquam mores pravos ſolent adhuc pueri Notarii habere? Quare puto de Bajulis potius eſſe ſermonem, qui linguæ libertatem, & oſtenſivos morum terminos habere ſolent, & maximè in pueritia; Notarii enim dicebantur etiam Bajuli, ſi Gloſſario Baſil. credendum ſit à Calepino in dict. *Notarius* adducto. Notarii officium, ideſt graphium, poteſt in diebus feſtivis exerceri, quod ſervile non eſt. Ita Veſtrius de ſtylo Datariæ: errat tamen Gloſſa in etymologia hujus nominis.

Notatus. FR. aliqua nota infamis [An verò notatus aliquis ſit, & reprehenſibilis, can. ſi teſtes omnes 4. quæſt. 2. & 3. §. Item teſtium.] Quare cicatrix in facie ad reminiſcentiam alicujus infamiæ *Nota* dicitur. Vide *Nota*. Et excommunicare eſt infamia notare. Vide *Noto*.

Nothotrophium νοθοτροφεῖον, locus ubi aluntur ſpurii tantùm.

Nothus. Vide *Manzer*, *Tremuis*.

Noto. FR. excommunico. [Illicita ergo excommunicatio, (ut ex præmiſſis apparet) non lædit eum, qui notatur: ſed illum, à quo notatur.] Et inferius [Sicut ab imprudentibus familiæ potentum pro peccatis dominorum conſueverunt notari, can. certum eſt, 24. qu. 3.

Notoria, ita vocabatur epiſtola, vel accuſatio, qua delictum judicibus denunciabatur, ſive citatio ſub pœnis &c. [Circumcelliones quoſdam clericos Donatiſtas cura eorum, qui publicæ diſciplinæ inſerviunt, præmiſſa notoria, ad judicia, legeſque perduxit. Auguſt. epiſt. 160. Qui non accuſantibus noſtris, ſed illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videntur examini. Idem epiſt. 159.] Vide *Elogius*.

Notorium, FR. dupliciter dicitur, vel per confeſſionem delinquentis, vel per ſententiam. Gloſſa in cap. 7. de cohabit. Cler. & Mulier. Vid. *Diffiteor*. Differentia autem eſt inter notorium, & publicum, nam notorium licèt publicum dicatur, publicum tamen non ſemper dicitur; ratio enim differentiæ eſt, quia notorium tunc dicitur, quando nempè adeſt evidentia facti; publicum verò ex ſola fama non rarò dicitur, argum. ex cap. 8. ejuſdem tituli.

Novale. FR. dicitur terra de novo culta, & redacta ad agriculturam, quæ nunquam fuerat culta in memoria hominum. Gloſſa in cap. 1. de verbor. ſignif. & Innocent. III. in 5. decretal. c. 21. *de verbor. ſignificat.* inquit [Quid per novale vocabulum intelligi debeat, tua fraternitas requiſivit. Licèt autem quidam dixerint, quod novale ſit terra præciſa, quæ anno ceſſat:] Hæc aſſertio habetur in ff. de verbor. ſignif. l. ſylva cedua, §. penul. Sequitur ibid. Innocentius. [Aliis aſſerentibus, quod ex ſylva, quæ arboribus extirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur: quarum utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur.] Hæc ſecunda aſſertio invenitur in l. illam, ff. de termino, mo. l. ult. §. antepen. Sequitur idem Innoc. [Nos igitur inquiſitioni tuæ Reverentiæ, quum eam credimus, prædeceſſorum noſtrorum intentionem fuiſſe, cum piis locis indulgentiam de novalibus conceſſerunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuiſſet.] Hæc autem Innocentii opinio confirmatur Hierem. cap. 4. ubi habetur: [Hæc dicit Dominus viro Judas, & Jeruſalem, novate vobis novale, & nolite ſedere ſuper ſpinas,] nam terra quæ ſpinas germinat, inculta eſt.

Novatiani. FR. Hæretici, à Novato Presbytero Rom. qui contra Cornelium Papam ſe erexerat, conatuſque eſt ex cathedra eum deponere, apoſtata effectus, jam baptizatos rebaptizabat, 24. qu. 3. can. 30. Vide *Cathari*.

Novecuplum. FR. multiplicatio unitatis per novem vices, ſic in legibus Viſigothorum; ſed potius *Novuplum*, ſicut *Decuplum*, & *Septuplum* &c. dicendum eſſet.

Novemdial. Vid. D. Aug. in dict. *Miſſa defunctorum*.

Novercor. FR. Eſſe contrarium, & malignum ad inſtar Novercæ, translativè adverſari ſignificat, ſic Negligentia eruditionum Noverca, ideſt, contraria dicitur. Vide *Negligentia*. [Fortuna ſibi novercante &c. captus eſt. Anonym. Caſin. Monachi Chron. an. 1205.

Novitiolus, Neophytus, ſive potiùs Catechumenus. [Sed præcipuè novitiolis iſtis iminet, qui cum maximè incipiunt divinis ſermonibus aures erigere, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant. Tertullian. de pœnit. cap. 6.] Vide *Catechumenus*, *Neophytus*.

Novitius. Vide *Neophytus*.

Nox. FR. cujus ſunt quatuor partes, *Conticinium*, *Intempeſtum*, *Gallicinium*, *Antelucanum*, Gloſſ. in can. ſuperveniente, 1. qu. 1. Sed Iſid. lib. 5. etym. ſeptem partes dividit, nempè *Veſperum*, *Crepuſculum*, *Conticinium*, *Intempeſtum*, *Gallicinium*, *Matutinum*, & *Diluculum*, de quibus diſertè Archidiac. in d. can. ſuperveniente. Vide *Nocturnus*. Et meliùs Cenſorinus de die natal. cap. 24. & ibidem Lindembrogius.

Noxa, & *Noxia*. FR. verba inter ſe ſignificatus differentis, quod explicatur hoc verſu.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

§. noxa. Inſtit. de noxal. act. Gloſſ. in cap. conſuluiſti, de regular. & tranſ. ad relig.

Noxas. Vide *Norax*.

Nudipedalia, ita vocabatur ritus ille antiquorum, cùm in ſignum pœnitentiæ nudis pedibus in proceſſionibus, vel aliis eccleſiaſticis, publiciſque functionibus incedebant. Tertull. in Apolog. cap. 4.

cap.4. & in lib.ad Uxor. D. Leo Papa, ſerm.4. de jejun. ſept. menſ. D. Hieron. in c. 2. epiſt. ad Galatas. Quod etiam Hebræos occaſione luctus, & pœnitentiæ obſervaſſe Joſeph. Hebr. teſtatur. Imò & Gentiles ad impetrandam pluviam. [Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis. Tertull. adverſ. Gentes c.40.

Nudus. Vide *Inveſtis*.

Nullificamen, nihileitas, nihilipenditas, epitethum, quod Tertullianus Chriſto crucifixo tribuit, quia ad nihilum redactus erat. [Nullificamen populi Chriſtus crucifixus, lib. 3. contra Marcion. c. 7.

Numerarius, Arithmeticus, Computiſta. [Quod Bonifacii numerarii noſtri ſuorum aliquid apud te intereſſe audivimus. D. Greg. in Regiſtr. lib. 10. c. 16.] Vide *Arithmetica*.

Numerorum Liber ſacræ Bibliæ. Vide *Arithmus*.

Numerus. Vide *Litteratura*.

Numisma Sacrum, quod ſolent fideles in coronis appendere, incœperunt de anno 1566. qua occaſione. Vide Famianum Stradam de Bello Belgico, lib. 5. decad. 1. Quamvis antiquior fuerit devotio numiſmatum ſacrorum ex plumbo, vel ſtanno in peregrinorum pileis, quæ Romæ illis vendebantur, ſcilicet, de anno 1200. ut ex epiſt. 533. Innocentii Papæ III. colligitur, in quibus ex una parte erat effigies Vultus Sancti, ideò in ejus epiſt. ait: [Vendentes Veronicas,] & in ejus Bulla. Imò apud Robertum Montenſem Abbatem in ſupplemento ad hiſt. Sigiberti legitur B. Virginem de anno 1183. cuidam fabrolignario apparuiſſe, eique ſacrum numiſma reliquiſſe, in quo erat effigies S. Salvatoris, inſculpta, & in ejus circuitu legebantur verba: [Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem,] cui etiam juſſerat B. Virgo, quòd Epiſcopo Podienſi id deferret, ut per ejus Diœceſim omnibus ſimile numiſma deferre ſecum mandaret, ad fruendam quietem, & pacem: quod exequutum fuit, atque ex tunc extingui cœperunt dira bella, quæ diù totam Europam afflixerant. Vide *Agnus Dei*, *Bulla*.

Numus. Vide *Moneta*.

Nunc Dimittis, canticum ad Completorium. Vide *Canticum*.

Nuncius. FR. dicitur procurator, ſeu agens: [Ut pro Bordinatis, qui fuerint in ipſis loci præd. per ipſorum nunciorum manus deſtinentur, in Bul. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatic. pag. 508. ſecund. impreſſ.

Nundinæ. FR. quæ ſint, habetur in ff. de Nundinis. Qui nundinas impetrat, facit in præjudicium multorum, unde breviori tempore hoc privilegium amittit, cùm ſit odioſum; ſecùs ſi fiat in præjudicium ſingularis perſonæ. Poſtillator. in can. privilegia, 26. qu. 2. Vide *Catabulum*, *Internundinium*, *Mercada*, *Panegyris*, *Torneta*.

Nupta, ponebatur ei velum in capite. Vide *Mavortes*: & annulus in digito. Vide *Annulus*.

Nutrimas. FR. nutrimentum, pabulum, cibus, l. de nonis, & decimis. De decimis.

Nutrix, dicitur Eccleſia. Vide *Eccleſiæ*. FR. Quare chriſtianæ nutrices Judæorum infantes lactare prohibentur. Vide cap. 13. lib. 5. decretal. tit. 6.

Nyctages, & *Nyctazontes*, Νυκταγωγοὶ, Νυκτάζοντες, Hæretici, ita appellati, ex eo quia nocturnas vigilias, preceſque damnabant, can. Quidam autem, 24. quæſt. 3. & Iſid. lib. 8. cap 1. Qui etiam *Lethargici* dicebantur.

Nyctastrategus, Νυκταστρατηγός. Nocturnus Strator, ſive Capitaneus, Romæ Præfectus vigilum dicebatur.

Nycticorax, Νυκτικόραξ, nocturnus Corvus: Factus ſum ſicut nycticorax in domicilio. Pſal. 101.] Noctuam volucrem communiter intelligunt Expoſitores. S. Paulinus epiſt. 26. Nycticoram legendum docet ex græco Νυκτικόρη, ideſt, nocturna pupilla, quia ejus pupillæ noctu tantùm vident. Noctua ſiquidem nullam prorſus cum corvo ſimilitudinem habet.

Nympha, νύμφη, locus Romæ in via Cornelia 13. mil. paſ. ab Urbe diſtans. Baron. in notis ad Martyrol. 19. Januar. FR. Item *Nympha*, viri nomen; licèt D. Ambroſius fœmininum eſſe crediderit, ubi Apoſtolus ad Coloſſen. c.4. ait: [Salutate fratres, qui ſunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus eſt, Eccleſiam.] Nihilominus manifeſtatur eſſe marem; in textu enim græco, & arabico, in quibus idiomatibus pronomen *Ejus* eſt differens maſculinum à fœminino; in græco αὐτοῦ, & in arabico *Baitu* generis maſculini legitur, quod ex Theophylacto confirmatur, qui ait: [Nympha vir egregius erat, qui & domeſticos omnes fideles haberet.] Haud abſimilis error ex ore cujuſdam egregii noſtri temporis Concionatoris auditus eſt, qui dixerat *Scapulam*, cui Tertullianus ſcribebat, nobiliſſimam Romanam matronam fuiſſe; quaſi deficerent inter Romanos ſimilia nomina fœmininæ vocis, ſignificationiſque maſculinæ, ut *Aquila*, *Catilina*, *Numa*, *Agrippa*, & ſimilia, quin & multi Romani vocati ſunt *Scapulæ*, ut Annius Scapula homo Provincialis, & equeſtris, maximæ dignitatis, ac gratiæ, familiaris Q. Caſſii Proprætoris, in cujus tamẽ necem cum aliis conjuraverat. Hirtius commentar. 4. Cornelius Scapula Conſul anno V.C. CCCCXXVI. Livius, lib. 8. Hoſtorius Scabula bello egregius Britanniæ poſt Plautium ſub Claudio præfuit. Tacitus, lib. 12. & in vita Agricolæ Inſtitution. lib. 3. c.9. licèt in aliquibus Codicibus appelletur *Aſterius Scapula* pro *Hoſtorio Scapula*. P. Quintius Scapula cum cœnaret apud Aquilium, repente expiravit. Plin lib.7. c.53. T. Quintius Scapula author, & concitator belli in Hiſpania cum Q. Aponio, à quibus expulſus eſt Trebonius Proconſul à Cæſare ulteriori Hiſpaniæ præfectus, cujus exitus traditur Commentar. 6. & Dio. lib. 43. Item Tertullo Scapulæ ſcripſerunt Marcus, & Commodus Impp. teſte Marcello de offic. Præſidis. Scapula cui librum direxerat Tertullia-

lianus, pro Chriſtianis erat Carthaginis Præſes, qui cenſetur cognominatum fuiſſe Tertullum.

Nymphæum. Fons ad Eccleſiæ januam, ubi manus lavabant Chriſtiani, antequam ad orandum ingrederentur. [Nymphæum, & triporticum ante oratorium Sanctæ Crucis. Anaſt. Biblioth. in Hilario,] de quo paſſim idem Author.

Nynphium. FR. locus fontis, ſive alterius rei intra Monaſterii ſepta, de quo Joannes Diaconus in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 83. Non verò locus pro mulieribus deſtinatus, quemadmodum falsò exiſtimavit Joannes Mabbilon Benedictinus Monachus in notis ad prædictam vitam; mulieres enim intra Monaſteria non habebant ingreſſum, & quod intra Monaſterii atrium fuiſſet nymphium, ex ejuſdem Joannis verbis ibidem manifeſtatur, ubi ſic inquit: [In cujus Venerabilis Monaſterii atrio juſſu Greg. juxta nymphium duæ Iconæ veterrimæ artificialiter diſpoſitæ uſque hactenus videntur.

Nyssa, Νύσσα, terminus, meta, & ſepta; undè *Incitare equum juxta nyſſam* proverbialiter, pro eo, qui in diſcurſu extra terminum propoſiti digreditur; ideò monetur, ut incitet diſcurſum juxta nyſſam, ideſt terminum. [Incita equum juxta nyſſam, & de feſto diſcurre. D. Greg. Nazian. in ſerm. Paſchæ.] Ac idem adagium ſub nomine *Metæ* replicat in ſerm. Nativitatis Domini inquiens: [Ne velut equi fervidi, & intractabiles poſteaquam rationem, & ſeſſorem excuſſerimus, & religioſam cautionē pulchrè nos ſeptis cohibentem, procul à meta curramus.] Vide *Meta*. FR. puto, quod à *Nyſſa*, nempè, ſeptum, etymon trahat *Naſſa* latinum, italumque vocabulum ſeptum, ſcilicet, ex viminibus contextum, intra quod capiuntur piſces.

Nysus. FR. vox Syracuſana, ideſt, claudus; ideò Syracuſani Bacchum *Dionyſum* ex Διὸς & Νύσος, ideſt, Juppiter claudus appellabant. Nam, ut refert Nonnus in Dionyſiacis.

——— Capiens Atlantide cretus
Hinc Bacchum, patris illum de nomine dixit
Mox dionyſum, quod geſtans hæc pondera tanta
Poplite claudus iit Saturnius ipſe gravato.
Namque Syracuſii ſoliti ſunt dicere Nyſum,
Claudum. Hic aſſutus, nuper natuſque vocatus
Tum fuit: ipſe parens femori nanque aſſuit illum.

Apud Natal. Comitem, lib. 5. Mythol. c. 13. Hinc *Nyſeus* non eſt nomen Bacchi, ſed illius patronymicum; in quo erravit Calepinus, ut ex Ovid. lib. 4. Metam. colligitur, qui ſic inquit:

Thuraque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyeumque,
Indigenamque, ſatumque iterum, ſolumque bimatrem.
Additur his Nyſeuſque, in detonſuſque Thyeneus,
Et cum læneo genialis conſitor uvæ.

Sic Chori nyſæi Propert. lib. 3. eleg. 17. Palmes nyſæus vitigineus. Sil. lib. 7.

Feſtas nyſæo redimite palmite menſas.

Quod pro libitu cum diphthongo, vel ſine ſcribitur, & idem ſignificat ac Baccheus, licet autem aliquando pro *Nyſeo*, ſive *Nyſæo*, *Nyſias*, *Nyſeidos*, vel *Nyſeidis* reperiatur, ut apud Ovid. 3. Faſtorum habetur: [Nymphæ nyſeides] ita etiam pro *Baccheo*, *Baccheis*, *Baccheidos* uſurpavit Statius 2. ſyl. Itaque ſi vera eſſet Calepini aſſertio, Bacchus cognominari deberet non Dionyſus, ſed dio-nyſeus, vel dio-nyſæus.

O

O. FR. hæc littera in Sacra Scriptura eſt perfectionis nota. Vide *Ephron*.

Oasena Deportatio. FR. exilium ad quendam Ægypti locum, qui *Oaſis* dicebatur, de qua pœna fit mentio in Theodoſ. Codice: [Oaſenæ deportationi confringendis, lib. 9 tit. 32.

Obaudientius, obedientius. [Quid igitur obaudientius poteſt eſſe, quàm ut Chriſti ſequamur exemplum? D. Ambroſ. epiſt. 32.

Obduco, quid ſignificet apud Tertullianum. Vide *Traduco*.

Obedientes. FR. Hæreticorum ſecta. [Obedientes vocant, qui ex obedientia omnia faciunt, oſculantur ſe mutuò ex obedientia, & alia turpiſſima faciunt, quæ honeſtatis gratia prætermittenda puto, ut patuit de ſocietate Barelotti Bononiæ, qui omnia habebant communia, uxores filios, divitias. Ferdinandus Cordubenſis in tract. de exigendis annatis, cap. de Obedient.

Obedientia. FR in can. ſciendum, 8. qu. 1. ſic commendatur: [Obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur &c. quod contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta ſit virtus obedientiæ demonſtretur. Ex adverſo ergo meliùs oſtenditur quid de ejus laude ſentiatur. Si enim quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere; ſola eſt, quæ fidei meritum poſſidet obedientia, ſine qua quiſquis infidelis convincitur, etiam ſi fidelis eſſe videatur.] Vide *Obaudientius*.

Obedientialis. FR. chori diſtributor. [Singuli Canonici, qui ad matutinas ſurrexerint, accipiant per manus obedientialium, qui ad hoc fuerunt inſtituti, duos denarios &c. Innocent. Papa III. apud Torrig. de Crypt. Vatic. impreſſ. 2. pag. 306.

Obeliscus, & *Obelus*. Vide *Aſteriſcus*.

Oberos. FR. Curtis ruptura, ſeu agreſſio curtis alienæ, l. ſi mulier, l. ſi quis peculium, de homine in curte aliena, & l. ſi ſervus, de culpis ſervorum.

Obesus. FR. in duobus contrariis ſignificationibus uſurpatur; aliquando enim *Obeſus*, teſte Nonnio, pro gracili, & corroſo accipitur, aliquando verò pro craſſo, & carnoſo, eodem Nonnio, & Gellio, lib. 7. c. 7. teſtibus, deſumitur, in quo poſtremo ſignificatu Hypocr. in aphoriſmis docuit: [Graſſa, & obeſa corpora, quæ creſcendi menſuram impleverint, niſi citò ablatione ſanguinis minuantur, in paralyſim, & peſſima morborum genera erumpere, in can. nc tales, de conſecrat. diſt. 5.

Objectio, pro repræſentatione, vel ſuggeſtione: [In peccatis eſſe quatuor gradus dicunt Sancti Patres. Objectionem, ſeu primum motum; luctationem, aſſenſionem, & actum. Quorum duo quidem prima non eſſe pœnæ obnoxia; in duo autem, quæ ſequuntur, pœnam cadere. Balſamon in can. 4. Nicænæ Synodi.

Obitorium. Vide *Necrologium*.

Oelagium, corruptè ex *Eulogio*. Uſurpatur hìc terminus penes germanicos ſcriptores ad ſignificandam panis, & vini oblationem, ibi Parochis pro jure funerali debitam.

Oblatio. FR. [Ipſæ enim res fidelium oblationes appellantur, quæ à fidelibus Domino offeruntur, can. videntes, 12. qu. 1. Et quæ pro remedio peccatorum, vel pro ſalute, & requie animarum ſuarum unuſquiſque Venerabili Eccleſiæ contulit, can. indignè, 12. quæſt. 2.] Item pro benedictionibus nubentium, pro exequiis mortuorum, pro emendis in abſolutione excommunicatorum, pro legatis piis, ut colligitur ex Extrav. comm. de decimis. Item pro fabrica. Item ratione alicujus feſtivitatis. Ibidem §. de eleemoſynis, ſeu oblationibus. Hujuſmodi oblationes, ſive eleemoſynæ à largientibus in Eccleſia oblatæ multis modis recipi vetantur in can. oblationes, diſt. 90. & ibi Gloſſa. Item *Oblationes*, quæ minutiſſimæ dicuntur, nempè, pro ſepulturis, & dandis pœnitentiis. Ibidem, §. Inſuper. Item oblatio ſignificat Miſſam. Vide *Miſſa*: ||: Ordo Romanus modum deſcribit, quo Papa in Pontificali celebratione oblationes panis, & vini, acceptare ſolebat. Deſcendebat namque ad *Senatorium*, locus autem erat hic pro Principibus deſtinatus, à quibus propriis manibus oblationes recipiebat, tradens ipſe poſtea panem Regionario Subdiacono, & hic ſecundo Subdiacono conſignabat, qui eum in tobalea munda à duobus Acolytis delata, reponebat, quæ *Offertorium* dicebatur. Vide *Offertorium* in fine. Archidiaconus autem accepta à Pontificis manu vini oblatione, illud in calice à Subdiacono ſuſtentato infundebat, & illo impleto evacuabatur in aliud vas, ab Acolyto delatum; tranſibat deinde Pontifex per Matronarum locum, & ab ipſis eadē cæremonia adhibita, ſimiles oblationes recipiebat: Epiſcopus verò hebdomadarius, à populo panem colligebat, illumque in tobalea reponebat, & à Diacono aſſociatus, vinum acceptabat; ex hac maſſa panis oblata Archidiaconus ſumebat quantitatem pro communione populi ſufficientem. Hoc peracto Pontifex in Throno ſedebat, & offerebat vini ampullam in manibus Subdiaconi Oblationarii, hic autem eandem ampullam Archidiacono porrigebat, qui per colatorium argenteum: (de quo in dict. *Colatorium*) inſtillabat, & inſtillatum vinum in calice cum aliquibus aquæ guttis delatæ à Subdiacono imponebat. Surgebat à Throno poſtea Pontifex, conferebat ſe ad Altare, ubi recipiebat oblationes à Presbytero hebdomadario; tandem Archidiaconus ex manibus Oblationarii ſumens panem jam oblatum in Throno à Pontifice, ei iterum porrigebat in Altari, ſuper quod Papa propriis manibus reponebat, & interim à parte dextera panis conſecrandi Archidiaconus calicē vino, ut ſupra, præparatum collocabat. Hæ cæremoniæ etiam ab Epiſcopis in propriis Diœceſibus adhibebantur, ſed minoribus ſolemnitatibus; ſicque à reliquis Sacerdotibus reſpectivè, qui propriis manibus panis oblationes à populo ſumebant, ac in tobalea, à duobus Acolythis delata, reponebant. Erat enim dedecoris nota inter fideles antiquitùs ad communionem accedere ſine prævia oblatione, quod ex Sanctis Patribus manifeſtatur; unde Auguſt. ſerm. 215. de tempore inquit: [Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit.] Atque Cyprianus, ſerm. de eleemoſ. ajebat [Locuples, & dives in Dominicum ſine ſacrificio venis, & panem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis] Sed Cantores in Choro occupati aquam offerebant. [At Cantores, qui ſunt de genere Levitarum, propter inſtantem neceſſitatem cantandi, nō habent licentiam huc, illucque diſcurrendi, ut ſinguli offerant cum cæteris: ſtatutum eſt eis, ut penitùs non ſint extorres à ſacrificio, cuſtodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris. Amalar. lib. 1. de Eccl. off. c. 19.] Quod dictum fuit in dict. *Aquarii*, & *Camiſatus*. Recitabantur inſuper elata voce nomina oblata tribuentium, & dicebatur *Nomen offerre*, quæ actio tanquam vana à D. Hieronymo in Hierem. lib. 2. cap. 11. redarguitur, ſic ajente: [Nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem.] Hanc autem nominum recitationem ad alium Miſſæ locum tranſtulit Innocentius Papa, can. 2. ubi ita decreverat:] De nominibus verò recitandis antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendet, quàm ſuperfluum ſit, ipſe per tuam prudentiam recognoſcis, ut cujus hoſtiam nec dùm Deo offeras, ejus ante nomen inſinuas, quamvis illi incognitum ſit nihil. Priùs ergo oblationes ſunt commendandæ, & tunc eorum nomina, quorum ſunt oblationes, edenda.] De qua re dictum eſt in dictionibus *Canon Miſſæ*, *Diptychum*, *Nomen*. In Eccleſia Ambroſiana hic oblationis ritus ſic obſervatur, ut duo Seniores ex virorum parte tres hoſtias, & unum vas albi vini offerant, ſic vice mulierum duæ Matronæ faciunt. Synonima. Vide *Anaphora*, *Fertum*, *Offerſio*, *Peccatum*. Cætera, Vide *Offertorium*, *Scyphus*.

Obla-

Oblatio Puerorum, in aliquo loco ſacro quomodo fiebat. Vide *Palla*.

Oblationarius, dicebatur Subdiaconus, qui recipiebat oblationes in Miſſa, ut dictum eſt in dict. *Oblatio*: [Benedictus Subdiaconus, & Oblationarius. Luitprandus, lib. 6. cap. 6.] Ubi de Concil. Rom. agit. [Deinde Archidiaconus ſuſcipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici. Ord. Rom. de off. Miſſæ.

Obligatio Residentiæ. Vide *Perſonatus*.

Obligator. Faſcinator, incantator: [Præcipimus, ut nec cauculatores, nec tempeſtarii obligatores faciant &c. In capitulari, lib. 1. cap. 64.] FR. quos Matrimonii invidos appellat D. Hieronymus, inquiens: [Rei uxoriæ hoſtes quinque vel perpetuas, vel nimium diuturnas nuptiarum ferias feriali carmine, & nodo indicunt.] Vide *Caragus*, *Hydromantia*, *Tempeſtarii*.

Obmussito, ideſt, contra aliquem murmuro. [Anno etiam Poetæ hæc nobis ſemper obmuſſitent. Tertull. de Anima, cap. 8.

Obnoxatio. FR. conceſſio uſusfructus alicujus rei; retento tamen dominio: [Charta obnoxationis in filiis facta. Marculf. lib. 2. cap. 9. [ideſt, bona materna filiis conceſſa cum clauſula prædicta, ne dominium Pater amitteret, qui ſolum filiis uſumfructum dictorum bonorum conceſſerat.

Obnoxio, obligo: [Et ego de rebus meis, unde veſtra beneficia rependere debuiſſem, non habeo; ideo pro hoc ſtatum ingenuitatis meæ vobis viſus ſum obnoxiaſſe. Marculf. lib. 2. c. 28.

Obolares Mulieres, viles meretrices, quæ pro obulo carnes ſuas offerunt. Vide *Mandragerontes*.

Obortio, aborior, ideſt, ante tempus pario, ſivè abortum facio. [Non recolis in Exodo dixiſſe Deum, ſi rixaverint duo, & percuſſerint mulierem in utero habentem, & obortiverit non deformatum, detrimentum patientur. Lucifer Caralitanus.] FR. Textus verò habet: [Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit. Exod. c. 21. num. 22.

Obryziati, ſolidi dicuntur, quia conſtant ex auro purificato, italicè *Di e 24. caratti* dicitur, de quibus ſolidis Juſtinian. agit in l. univerſo. Cod. de vet. numis. poteſ. lib. 11. & l. 1. Cod. de obligat. votor. lib. 12. Licèt in utroque textu verba mendosè legantur.

Obryzum, ὄβρυζον, aurum perfectiſſimum, ab *Obradio* ita dictum, ut Iſidorus putat, quia nimis obradiat, atque reſplendet; ſed Hieronymus aliundè etymon trahit in cap. 13. Iſaiæ, nempè, ab *Ophir* Indiarum regione, ex qua Salomon aurum devehi curabat, & ita ait corruptum fuiſſe vocabulum obryzum ex *Ophirizo*. FR. Divus tamen Gregorius inquit: [Obryzum obrude aurum, ideſt, rudis auri molem fiduciam credidit. In c. 31. Job. in ejus expoſit. l. 22. c. 2. in editione Romana de anno 1613.] ſed impreſſio Baſileæ de anno 1551. mendosè *Obryſum* habet.

Obscarionum Sacramentum. FR. forma quædam particularis juramenti, lege ſi quis in curte, qualiter quis ſe defendere debet.

Obscurio. Vide *Scurio*.

Obsequia, ſervitus, famulatus, concomitantia.] Hic dimiſit per obſequia ſua ad omnem clerum togam unam integram. Anaſt. in Greg. Hic dimiſit omni clero per obſequia ſua togam integram. Idem in Bonifac.

Observo, pro attendo, expecto; legitur enim in Romana Synodo ſub Bonifacio II. celebrata, quod Diaconus ad januam aſſiſtens, Patres ejuſdem cōgreſſus monuerat, Theodoſium Metropolitam foris eſſe expectantem, ad ſuam cauſam exponendam, quibus ſic Diaconus dixerat: [Sicut præterita ſeſſione conſtituiſtis, obſervat quid jubetis.] Ubi colligitur Oſtiarii officium in Conciliis ad Diaconum ſpectaſſe, qui uſus adhuc in Conclavi obſervatur; nam primus Diaconus Cardinalis frangit clauſuram, & annuntiat populo novi Pontificis electionem; itaque etiam in Sac. Scriptura pro attendere, ſeu expectare *Obſervo* uſurpatur: [Obſervat ad poſtes oſtii mei. Proverb. cap. 8.] FR. potius videtur ex ſupra allatis exemplis *Obſervo* invigilandi ſignificatum habere, quod ex aliis auctoritatibus eccleſiaſticorum ſcriptorum manifeſtatur. Gregorius namque Papa in Regiſtr. lib. 7. epiſt. 92. ob defectum Monachorum Sacerdotum Monaſterii Præcoritani, eis ſæcularem Sacerdotem conceſſerat, quem ob id à cura ſuæ Eccleſiæ exemit ſub his verbis: [Atque eum nec in Eccleſia (*ideſt*, *ſua*) nec in alio loco obſervare] nam impropriè hìc obſervare pro expectare intelligeretur, unde potius invigilare germanus ſenſus eſſet. Item Clerici ad aliquam Eccleſiam addicti *Obſervantes* dicebantur, uti in can. 26. Aurelianenſis IV. Concilii legitur, nempè: [Si quæ Parochiæ in Potentum domibus conſtitutæ ſunt, ubi obſervantes Clerici ab Archidiacono Civitatis præmoniti &c.] unde *Obſervantes*, ideſt, inſervientes, & invigilantes denotat. Item in c. 8. Proverb. ſuper allegato, ibi dicitur: [Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obſervat ad poſtes oſtii mei,] ubi *Vigilare*, & *Obſervare* ſunt idē; ſolet enim ſæpiſſimè Sacra Scriptura ſynonimicè loqui: & ne longius exempla petamus, deſumi poſſet ex ſupra allata dictione *Obryzum*. Ait enim Job c. 31. Si putavi aurum robur meū, & obryzo dixi: fiducia mea:] ubi aurum, & obryzum ſynonima ſunt. Quin multa adduci potuiſſent ex ead. Sac. Script. exempli grat. [Obſerva cuſtodias Domini. 3. Reg. c. 2. Et obſervet excubias Domini. 4. Reg. c. 6. In porta Regis ad orientem obſervabant per vices ſuas de filii Levi &c. 1. Paralip. c. 9.] & ſimilia, ubi ſemper verbum *Obſervo* invigilare ſignificat.

Obsessus, ideſt, à Dæmone: [Contigit, ut in &c. quidam obſeſſus eſſet, in quo dæmonium tàm nequam erat, ut coram aſtantibus improperaret peccata, quæ per confeſſionem veram

non

non fuiſſent tecta. Cæſar. lib. 3. cap. 2. Mulier obſeſſa. Idem lib. 5. cap. 11. Puella obſeſſa. Ibidem cap. 14.] Vide *Energumenus*.

Obstinatus. Vide *Buccadurus*, *Duricordium*.

Obvio, pro contradico: [Quicumque obviaverit Imperatori, feriatur gladio, Sanct. Ambroſ. epiſt. 32.

Obulus. FR. ponderis, & monetæ ſpecies, de quibus can. Judices, 5. quæſt. 1. A que Terentius: [Obulo emptus] dixit in Andria. Item Raph. Volaterranus Philolog. lib. 30. Comment. Urb. ubi de Siclo. Budæus de aſſe, lib. 1. & 5. qui medietatem ſcrupuli, & XLVIII. partem unciæ obulum valere aſſerit. Vide hic *Siclus*. *Talentum*.

Obumbro. FR. ſcribo, firmo, ſigno. Emittens, videlicet, de ſuſcepta per Nomenclatorem ſuum manu ſua obumbrata. Anaſt. Biblioth. in Agathone.

Obunco, inunco: [Quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat. Althelmus, cap. 17.] Vide *Incroco*. *Inhamo*.

Occidens. Vide *Plagæ mundi*. Solſatis in dict. *Placitum*.

Occidentalis. Vide *Dyticus*.

Occupator. Vide *Incubator*.

Occupo. FR. verbum, quod ut plurimum uſurpare, vel rapere ſignificat, ut: [Si quis autem ſequeſtrationem hujuſmodi impedire, vel fructus ſequeſtratos quoquomodo præſumpſerit occupare. Clementin. de ſequeſt. poſſeſſ. cap. unic. Qui &c. bona Eccleſiarum, ſeu Monaſteriorum, aut locorum ipſorum vacantium occupare præſumant &c. de electione, & electi poteſt. in 6.] & ibi Gloſſa in ſenſu prædicto multa congerit. Aliquando tamen prævenire denotat, ut: [Secus ſi ſint in ſolidum conſtituti; ſed tunc illius melior erit conditio, qui per litis conteſtationem negotium primitus occupabit. Poſt occupationem autem hujuſmodi alter ſe intromittere nequibit ulterius, cum ille litis dominus ſit effectus; niſi dictum in conſtitutione fuiſſet, quod non fieret melior conditio occupantis: tunc enim, ſi eum, qui occupavit, infirmari, mori, abſentari, vel alias impediri contingat &c. de procuratoribus in 6. cap. 6.] In quo ſenſu multa exempla affert ibi Gloſſa.

Occurro, ideſt, poſſum, vel accidit. [Sed quia morte occupatus necdum hoc occurrit implere. D. Greg. in Regiſt. lib. 5. cap. 144.] qui paſſim hac phraſi utitur.

Octava, prorogatio ſolemnitatum dies octo. Radulph. prop. 19. Quæ ſolemnitas etiam in Levitico ordinatur, ac Pſalmiſta in multis pſalmis titulum appoſuit *Pro Octava*, quod juxta Rabbinorum expoſitionem ſignificat muſicum inſtrumentum octo chordarum, ut Genebrardus teſtatur, ſive Pſalmum, qui octo notis canitur, ut Jacobus Valentia autumat. Sed Janſenius ait, quod in illis pſalmis, in quibus præfatus titulus habetur, ſemper de univerſali Judicio mentio fit, poſt quod ſequi debet myſtica octava, ideſt, æternæ quietis Beatorum in anima & corpore glorificato, quo ſenſu faciliter verba Ambroſiana, lib. 1. in cap. 6. Lucæ, alias vix intelligibilia enodantur, ubi Sanctus Doctor de æterna beatitudine agens, inquit: [Sicut enim ſpei noſtræ octava perfectio eſt, ita octava ſumma virtutum eſt.] Dixerat enim ante: [Et mandatum accipis octo illis partes dare fortaſſe benedictionibus] ideſt, cum benedictionibus, nempè, cum eleemoſynis; nam benedictio, ut ſuo loco dictum eſt, quandoquidem eleemoſynam ſignificat, quibus verbis ad illud Eccleſiaſt. cap. 2. alluſit, ubi habetur: [Da partem ſeptem, nec non octo, quia ignoras, quid futurum ſit mali ſuper terram.] Itaque D. Ambroſii verba denotant, quod octo beatitudines in largiendo octo partes pauperibus in benedictionibus, ſcilicet, eleemoſynis conſiſtant; hinc concludit, quod octava largitio ſumma virtutum eſt, ſicut ſpei noſtræ octava (ideſt, beatitudo) perfectio eſt. Nam in capite 6. Lucæ ab Ambroſio expoſito loquebatur Dominus de beatitudinibus, ubi valdè eleemoſynam cõmendaverat, inquiens: [Veruntamen, væ vobis divitibus &c. væ vobis, qui ſaturati eſtis &c. ſed vobis dico &c. Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere; omni autem petenti te tribue, & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas &c.] Sed ut ad propoſitum redeamus, de octava ab Eccleſia inſtituta, & quo ad ejus antiquam inſtitutionem, atque myſteria. Vide Paulum Quartum in comment. Rubr. Miſſ. par. 1. tit. 2. & licet Græci nunc octavas feſtivitatum non celebrent; conſtat tamen antiquitus illas ſolemnizaſſe, ut ex D. Baſilio Seleucien. lib. 2. de miraculis S. Theclæ, cap. 18. ſatis colligitur, ubi octavam feſti diem ἀπόλυσιν vocat, ideſt, diſceſſum, ſeu diſſolutionem; nam in octavo die terminatur, ac diſſolvitur feſtum, dum ait: [Feſtum erat Martyris, & poſtremus jam ejuſdem diei, quam vocant diſſolutionem.] Cur autem occurrens octava Epiphaniæ in Dominica, officium illius Dominicæ anticipatur in antecedenti Sabbato, dum poteſt in propria ejus die cum nona lectione, & commemoratione fieri, ut in aliis feſtis fieri ſolet? Hoc dubium reſolutum legi in quodam Breviario de anno 1300. manuſcripto, in Sacriſtia Peruſinæ Cathedralis aſſervato, in quo dicitur, quod hic ritus obſervatur, ne confundatur vitæ Chriſti ordo triginta annorum, qui in ea octava repræſentantur, atque duodecim annorum in ſabbato. Octava autem ſolis certis Domini feſtivitatibus, & Beatæ Mariæ conceditur. Item principalibus Patronis, vel Titularibus totius Univerſalis Eccleſiæ, ut ſunt Nativitatis, & Aſſumptionis B. Mariæ Virg. SS. Petri & Pauli, S. Jo. Baptiſtæ Nativitatis, Jo: Euangeliſtæ, Protomartyrum Stephani, & Laurentii, ſive Patronis, & Titularibus particularium Eccleſiarum. Inter Octavas autem Domini fit aliqualis differentia; in primo enim gradu, ſunt Paſchæ, & Pentecoſtes, quæ alias feſtivitates, nec Titularis, nec Patroni admittunt. Secundi gradus eſt octava Epiphaniæ, quæ ſolum Patronos, & Titulares, & Dedicationis diem

diem admittit; ſed non in die octava, quia in eo celebratur baptiſmus Salvatoris. Durand. lib. 7. cap. 17. quam *Octavam ſuppletionis* idem vocat, cum in ea commemoratio præfati baptiſmi ſuppleatur. In tertio verò gradu habetur octava Corporis Christi, quæ admittit duplicia; non verò translata, niſi eſſent ſolemniſſima, ex decreto Joannis XXII. qui declaravit, quod Indulgentiæ conceſſæ in die alicujus Sancti; licet propter impedimentum alicujus Octavæ, de eo non fiat feſtum; nihilominus ab intervenientibus ad divina officia currentis diei acquirantur, quod decretum in Bibliotheca S. Iſidori Romæ aſſervatur. FR. Sac. Rit. Congreg. die 21. Junii 1670. facto prius verbo cum Sanctiſſimo, prohibuit, ne in poſterum infra Octavam Corporis Christi Miſſæ votivæ quæcumque, vel pro Defunctis celebrarentur: ||: Inſuper in feſtivitatibus Domini Eccleſia non ſolet complere octavam diem; nam in Octava Nativitatis ejuſdem celebratur ipſius Circumciſio; in Octava Epiphaniæ fit commemoratio de ejus Baptiſmo. Octava autem Paſchæ, & Pentecoſtes ad Sabbatum terminatur, quod non ſine myſterio fit ab Eccleſia, ad denotandam, ſcilicet, perfectam Salvatoris gloriam, tum animæ, tum corporis. In Aſcenſione ſiquidem tantum tota octava completur perfecta; in ea enim ultimata humanitatis gloria manifeſtatur. In quarto gradu ſunt Octavæ Nativitatis, & Aſcenſionis Domini, & aliorum Sanctorum, in quibus admittuntur etiam ſemiduplicia. Circa dubia, quæ in octavis occurrere poſſunt, aliqua notanda ſunt, & in primis non debet dici nona lectio ſimplicis feſti; ſed fiat de eo tantùm commemoratio, licet aliter alii ſentiant; ſed ego ordinem offici Venetæ Impreſſionis ſequor, in quo habetur: [Fit tantum commemoratio.] quæ verba ibi replicantur in octava Epiphaniæ, Paſchæ, & Pentecoſtes, ubi dictio taxativa *Tantùm* excipit, & exceptio firmat regulam juxta Juriſtarum axioma, quod etiam ex mente Rubricæ inſtitutoris eſſe probatur, dum in ſola Aſcenſionis octava, & non in aliis appoſuit hæc verba, de ſimplici nempè ait: [Fit tantum commemoratio cum nona lectione.] FR. quod confirmari etiam poteſt ex Sac. Rit. Congregationis decreto, ſub die 8. Junii 1669. emanato, ubi declaratur, quòd in Octava Corporis Christi non debet recitari nona lectio ſimplicis Sancti, & ex inde aliud extortum decretum ſub die 22. Novembris 1659. revocavit, in quo ſub æquivocis prætextis dixerat fieri nonã ſimplicis lectionẽ, ex ſuppoſitione, quòd octava Corporis Christi fuiſſet ejuſdem claſſis, ac Aſcenſionis, in qua conceditur ſimplici nona lectio: ſed re melius conſiderata primum decretum revocatum fuit, ut dixi: ||: Et in hoc non ſolum ſæpè ſolet falli director Ordinis officii Romanæ impreſſionis; ſed etiam in aliis caſibus, ut exempli gratia in impreſſo de anno 1662. in die S. Philippi Nerii prætermittit commemorationem Feriæ, aſſignans pro tertia orationẽ de Beata Maria, & tamen Rubrica eſt evidens, ubi ait: [Si verò in feria ſexta occurrat feſtum novem lectionum, fit de feſto cum commemoratione officii ejuſdem diei.] Itaque tunc ſecunda oratio de feria, & tertia de Sancto Eleutherio debebat notari. In impreſſo de anno 1663. propter impedimentum Dominicæ V. transferri ordinat ad diem quintam menſis Maji, nempè, intra octavam Aſcenſionis, contra Rubricam de Translat. feſt. nu. 5. Debebat itaque feſtum S. Petri Martyris transferri ad 21. ejuſdem menſis. Item in eodem anno in ſecundis veſperis S. Gregorii Nazianz. præſcribit à Capitulo de Octava Aſcenſionis, quæ habet pro ſe totum veſperatum officium integrum, ut in primo notando tabellæ de concurrentia exprimitur. At notabilior eſt error ejuſdem in S. Gregorii feſto de anno 1668. in Vigilia Aſcenſionis occurrentis, in quo die Ordo officii poſuit in primo nocturno lectiones de Scriptura occurrente, quæ non extant, ac inde nonam lectionem vigiliæ reliquit. Sic etiam de anno 1671. cadens in Dominica Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli Vigilia, ideò anticipata fuit in antecedenti Sabbato, in quo Sabbato Ordo officii præcipit celebrari Miſſam S. Joannis Bapt. cum ex Rubrica Miſſalis debuiſſet de vigilia celebrari. Hæc tamen non in contemptum Directoris ſint dicta, quem compati debeo; nam errorum fragilitati omnes ſubjecti ſumus; ſed tantum annotare volui, ne in aliis ſimilibus occurrentiis iterum in errorem incidatur. Sacræ Rituum Congregationi viſum fuit, ut Gavantus ejuſdem Congregationis olim ſecretarius affirmat, quod à die 17. Decembris, quando in Adventu incipiunt cani ad Magnificat Antiphonæ O, tunc excludi octavas, ſi occurrerent, itaque in ſimili occurrentia in primis veſperis non fit commemoratio, ut exempli gratia occurrens octava dies in feria quarta Cinerum; nam debet relinqui ex Rubricæ ordinatione, & tunc in primis veſperis non debet de octava fieri mentio. Idemque obſervandum eſt in ſimilibus caſibus. Ita etiam quando feſtum habens octavam, transferri contigerit poſt octo dies, octavam amittet pro illo anno, dies octava venerit in Dominica privilegiata, in qua tantum fiet commemoratio octavæ, tunc in primis veſperis recitentur pſalmi feriales Sabbati, & capitulum de Dominica privilegiata, ſolam octavæ commemorationem addendo. Sac. Rit. Congr. 19. Novembr. 1622. quæ in reverentiam Octavæ relinquit preces, & conſueta ſuffragia in ea Dominica indulſit. Licet generalis rubrica ordinet, quòd quando venerit ſemiduplex intra octavã, de eo dicantur Veſperæ uſque ad Capitulum; fallit tamen hæc regula in ſecundis Veſperis SS. Jo. & Pauli, qui ex peculiari privilegio habent integras Veſperas ſic etiam in primis Veſperis feſtorum ſecundæ claſſis non fit commemoratio diei inter octavam, ſi in ſequenti die non fiet officium ejuſdem. Item ex vigore præfati Sac. Congregationis decreti, occurrente octava in Dominica privilegiata, de qua octava fit tantum commemoratio, ut dictum fuit, inde ſequitur quòd ſi

in præcedenti Sabbato venerit feſtū ſemiduplex, tunc recitari debent in Veſperis pſalmi illius Sancti ſemiduplicis, & à Capitulo de Dominica privilegiata, & ſecunda oratio erit de Sancto, tertia de Octava. Reliqui occurrentes caſus clarè habentur in Rubricis. Solum dicendum ſupereſt Octavam Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis de an. 1245. ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunenſi ex voto Cardinalium in præcedenti Sede vacante Cœleſtini IV. quæ per viginti menſes duraverat, inſtitutam fuiſſe, ita Longin. lib. 7. Blond. decad. 2. lib. 7. quare ſuſpecta redditur mentio hujus octavæ in Bedæ martyrologio, tum quia in eodem opere M. S. de ea nihil agitur, tum etiam quia in Martyrologiis Uſuardi, Adonis, aliorumque illius ævi ſcriptorum, qui Innocentium IV. præceſſerant, de tali octava nunquam egerunt. Alii verò autumant hanc octavam Nativitatis Virginis fuiſſe à fidelibus antiquitus celebratam; ſed majori ſolemnitate celebrari juſſerat Innocentius prædictus. Eccleſia Pariſienſis in octava Aſſumptionis Mariæ excludit feſta cujuslibet claſſis, ac ſi de principalibus octavis eſſet. Qui non teneātur recitare octavam Patroni loci; Vide *Officium Divinum*. Præfatio infra octavam dicenda. Vide *Præfatio*. Reliqua ad octavam pertinentia. Vide *Commemoratio*. *Vigilia* in fine. Titulus aliquorum pſalmorum inſcriptus *Pro octava* quid ſignificet. Vide *Pſalmus*. In octava Paſchæ ordinabatur Neophytorum proceſſio, & non dicebatur; Deus in adjutorium &c. Vide *Veſperæ*.

Octember, October menſis, [Octember primam cum daret atque diem. Flodoard. lib. 3. cap. 3.] eodemque modo habetur in Vandelberti Martyrologio. FR. reperitur in eadem ſignificatione *Octimbrius* [Cum &c. & curſum martyrii conſummaſſet, menſis Octimbrii die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter ſancta officia, Sancta Sanctis, indictione decima. Hypomneſt. in collectan. Anaſt Biblioth. à Sirmondo in 8. epit. pag. 256. [Hæc cæremonia *Sancta Sanctis* ex Liturgia Sancti Jacobi Apoſtoli deſumpta, à Diacono proferebatur illis, qui communionem ſumebant, & populus reſpondebat *Unus eſt Sanctus*. Baron. ann. 63. num. 7. Vide *Sancta Sanctis*. Item October menſis. Vide *Hyperberæteus*.

Octogamus, ὀκτώγαμος. FR. qui ad octonas nuptias tranſit, can. aperiant. 31. qu. 1.

Octogild. FR. compoſitio pecuniaria, l. ſi plures homines, de furtis.

Octopla. Vide *Hexapla*.

Octoneus, ideſt, ex aurichalco. [Aderant duo candelabra octonea, in Vita B. Andreæ de Galleranis, 19. Mart.

Oculo, verbum, oculos illumino, viſionem reddo. [Cæcos, & ignaros ad agnitionem veritatis ocularet. S. Cyprian. de Idol. vanit. Excæcatos hirundo pullos novit oculare de ſua chelidonia. S. Pacianus, de pœnit. & confeſſ.

Odalium, purgatio vulgaris, per ferrum candentem, de qua dictum eſt in dictionibus. *Educere ſe per æneum*. *Index compurgationis*. *Iuramentum*. *Miſſa Iudicii*. *Purgatio vulgaris*.

Oecetæ. Vide *Ecetæ*.

Oeconomia, οἰκονομία, regula domeſtica, ſive domeſtica gubernatio; apud Sanctos Patres tamen, & Sacra Concilia nonnunquam pro Incarnatione, & unione Verbi divini cum carne humana uſurpatur. Hinc eleganter D. Hieronymus de Apollinaris Hæreſiarchæ errore loquens, qui ſolam in Chriſto humanitatem fatebatur, divinitatem negabat, inquit [Fortiſſimos libros contra Porphyrium ſcribit Apollinaris. Eccleſiaſticam pulcrè Euſebius hiſtoriam texuit. Alter eorum dimidiatam Chriſti introduxit œconomiam. Alter impietatis Arii propugnator eſt. epiſt. 65. ad Oceanum.

Oeconomus, οἰκονόμος, regulator domus: erat officium Eccleſiaſticum, cui incumbebat curare reditus Eccleſiæ, Clero ſtipendia diſpenſare, ruinas Eccleſiarum reparare, eleemoſynis egenos ſubvenire; omne tamen id arbitrio Epiſcopi exequebatur. Iſid. in epiſt. ad Laudref. Epiſc. ubi ſic inquit: [Ad Oeconomum pertinet reparatio Baſilicarum, atque conſtructio, actiones Eccleſiæ in judiciis, vel in proferendo, vel in reſpondendo, tributi quoque acceptio, & rationes eorum, quæ inferuntur, cura agrorum, & cultura vinearum, cauſæ poſſeſſionum, & ſervitialium, ſtipendia clericorum, viduarum, & devotarum pauperum, diſpenſatio veſtimenti, & victus domeſticorum Clericorum, ſervitialium quoque, & artificum, quæ omnia cum juſſu, & arbitrio ſui Epiſcopi, ab eo impleantur.] Qui ab omnibus Eccleſiaſticis eligebatur. Metaphraſtes. Idem pios legatos exigebat, §. ſi quis autem, Auth. de Eccl. tit. Mortuo Epiſcopo ad illum inventarium eccleſiaſticarum ſuppellectilium formare pertinebat, can. charitatem, 12. quæſt. 2. In Eccleſia Conſtantinopolitana *Magnus Oeconomus* erat ex principalioribus dignitatibus, quem Simeon Theſſalonicenſis S. Stephani Protomartyris, & primitivæ Eccleſiæ Oeconomi ſucceſſorem appellat. FR. meritò quidem Eccleſiæ Oeconomus gerit vices S. Stephani Diaconi; nam Eccleſiæ œconomia ad Archidiaconum ſpectabat, ut in dictione *Archidiaconus* dictum fuit; poſtea Camerarius, vulgo *Camerlingo*, appellatus fuit: de eo in can. quoniam, 16. quæſt. 7. Qui Camerarius etiam hodie à cuncto Clero eligitur. Ad Epiſcopos tamen attinet proponere œconomum, ipſis verò negligentibus devolvitur jus ad Metropolitanum: ſic etiam de regularibus dicendum, can. cum ſimus, 9. quæſt. 3. & ibi Gloſſa. Item *Oeconomus* dicitur, qui vacante beneficio, donec provideatur, illud adminiſtrat. cap. 4. de off. Judicis ordin. Item *Vicedominus* appellabatur. [A. Vicedominus Eccleſiam eandem tanquam ſequeſtratam accepit, de judiciis, cap. 15.] Dicitur etiam Præpoſitus. Vide *Arcarius*, *Armarius*. Cimeliarca in dict. *Cemelium*. *Vicedominus*. *Yconomus*.

Oecumenicus, univerſalis, græc. dict. οἰκουμενικός, quaſi ex tota terra habitabili, quæ à græcis

οἰκυμένη dicitur. Nuncupatur enim *Oecumenicum Concilium* illud, ad quod ex omnibus Orbis partibus Præſules adveniunt. FR.FL. Blondus decad. ult. lib. ult. Concilium Florentinum, ad quod quaſi totius Chriſtiani Orbis Epiſcopi tempore Eugenii IV. acceſſerant, *Icmenicum Concilium* appellat. In Tridentina Synodo maxima controverſia inter Patres agitata fuit, utrum Synodus illa appellanda fuiſſet Oecumenica, de qua re vide magiſtrum meum Sfortiam Cardinalem Palavicinum in ejus hiſtoria Tridentini Concilii : ||: Itaque Univerſale Concilium ab Athanaſio *Magnum* dicitur Apolog 2. in princip. ubi de Concil. Sardicenſe loquitur. *Plenarium* Epiſt. 162. vocat Auguſt. Oecumenici tituli, quem ſibi arrogant Conſtantinopolitani Patriarchæ, primus uſurpator Patriarcha Joannes fuit cui Pelagius Papa II. obſtitit, ac multò magis ejus ſucceſſor Gregorius. Baron. an. 586. num. 9. ann. 587. num. 2. & ſeqq. an. 593. & ſeqq. ann. 595. num. 31. 32. 36. 37. 38. & 39 Foca Imp. propter odium in Patriarcham Cyriacum, eum prohibuit Oecumenicum appellari. Baron. an. 606. num. 7. Imperator tamen Juſtinianus in Cod. Novell. 41. Mennæ Patriarchæ hunc titulum tribuit, ſic ei reſcribens: [Imperator Cæſar Fl. Juſtinianus &c. Mennæ Sanctiſſimo, ac Beatiſſimo Archiepiſcopo, & Univerſali Patriarchæ] ſed ut advertit Baronius ad an. 536. num. 103 & ſeqq. in tomo ſecundo Conciliorum dictio *Univerſalis* non habetur, ac dato, quod *Univerſalis* appellatus fuiſſet Patriarcha, non debet intelligi, niſi reſpectu ad ejus juriſdictionem, & diœceſim, cum in Concilio, ut ibidem notat Baronius, ab eo celebrato ſæpè, & clarè expreſſerit idem Menna ejus Cathedram ſubactam eſſe Papæ Romano, & recentiores Græci Schiſmatici etiam concedunt eorum Patriarcham Oecumenicum, ſive Univerſalem reſpectu Orientalium Eccleſiarum & non alibi ita denominari, ut idem Baronius ibidem teſtatur. Sic etiam pari ſenſu in Concilio Florentino ſub Eugenio IV. Joſeph Patriarcha in ejus profeſſione fidei declaravit, atque Anaſtaſius Biblioth. in præfatione ſeptimæ Synodi ad Joannem VIII. excuſat Græcorum Patriarcharum ambitionem in hoc Oecumenici titulo, quod non reſpectu ad totius Orbis partes intelligatur, ſed quoad univerſalitatem Orientalium: οἰκυμένη ſiquidem græcè, latinè univerſum habitabile ſignificat, eo pacto, quo ſuperior univerſalis alicujus Religionis, licet Generalis dicatur; ejus tamen generalitas reſpectivè ad unam tantùm Religionem extenditur, ut in dict. *Pantocratorenus* dictum fuit. Item Concionator *Oecumenicus Doctor* appellatus eſt ab aliquibus. At verò quando hic titulus Papæ tribuitur, intelligitur de univerſalitate totius Orbis: in hoc enim ſenſu præfata Synodus Conſtantinopolitana ſub Menna ſcripſerat Papæ his titulis: [Domino noſtro, per omnia Sanctiſſimo, ac Beatiſſimo Patri Patrum Archiepiſcopo Romanorum, & Oecumenico Patriarchæ Agapeto.] Sic Cypri Epiſcopi Synodalem Epiſtolam Theodoro Papæ cum his titulis miſerere: Sanctiſſimo, ac Beatiſſimo à Deo honorabili Domino meo Patri Patrum, Archiepiſcopo, & Univerſali Papæ Domino Theodoro Sergius humilem in Domino ſalutem. Baron. an. 643. n. 9. & ſeqq.] ſic etiam Conſtantinus Pogonatus Dono Papæ ſcripſerat: [Flavius Conſtantinus fidelis, Magnus, Imperator, Dono Sanctiſſimo, ac Beatiſſimo Archiepiſcopo antiquæ Romæ, & univerſali Papæ. Baron an. 678. n. 3. Item Leo Magnus in eodem ſenſu Mariano Imperatori ſcribens hos titulos ſibi appoſuit: [Leo Romanæ, & univerſalis Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus] quo titulo reliqui ſucceſſores uſi ſunt.

OENANTHE, græcum nomen οἰνάνθη, ideſt, flos vini, de quo vocabulo D Hieronymus, l. 2. contra Jovian FR. Plinius, lib. 12. c 28. inquit: Eodem (*ideſt, in Lycia*) & œnanthe pertinet; eſt autem viris labruſcæ uva. Colligitur cùm floret, ideſt, cùm optimè olet. Siccatur in umbra ſubſtrato linteo, atque in cados conditur.] Et inferiùs de ſecunda ſpecie loquens, ſic ſcripſerat: [Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantùm pertinet, vocaturque Maſſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior, quàm è nigra. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatam vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii ſpathen,] & poſt pauca: [Duntaxat in locis ſitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in unguenta additur ab domandum oleum. In Syria gignitur & cinamum, quod caryopon appellant. Hic eſt ſuccus nuci expreſſus (*fortaſſe nuci muſcatæ*) multum à ſurculo veri cinami differens; vicina tamen gratia. Pretium in libras aſſes quadraginta.] Et lib. 15. cap. 7. de oleo fæſticio loquens inquit: [Et œnanthium fit de ipſa œnanthe, ut dictum eſt in unguentis.] Item lib. 23. cap. 4. de hoc œnanthino oleo agens, ait: [Oenanthino idem eſt effectus, qui roſacco.] Item [Oenanthe herba, quæ naſcitur in petris, folio paſtinacæ, radice magna, numeroſa. Idem Plin. lib. 21. cap. 24.] Sed creditur diverſa ab alia, ex diverſis virtutibus à Plinio loc. citatis. Dioſcorid. lib. 5. cap. 334. hanc poſtremam ſpeciem *Ceraſcomion* vocat, quæ ab aliis *Corniger*, & ab aliis *Paſtinaca ſylveſtris* dicitur.

OENOPA VESTIS, ideſt, vinacei coloris, quemadmodum fuit Chriſti veſtis. Vide *Birrus*.

OENOCHUS. Vide *Archiœnochus*.

OENOPHORON, οἰνοφόρον, vas, quo vinum fertur: [Redeo ad Danielem, & fratres ejus, legumenum pabulum, & aquæ potum ferculis, & œnophoris regiis præferentem. Tertull. de jejun. cap. 9.

OFFENSUS, ſubſtantivum nomen pro offenſa: [Qui lapides ſancti oppoſiti omnium offenſui volutabant. Tertullian. lib. 4. adverſ. Marcion.

OFFERENS, Patrinus. Vide *Baptiſmus*.

OFFERENTIA, opportunitas: [Conſiderare cauſarum offerentiam. Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. cap. 23.

OFFERSIO, oblatio, donum. [Et hæc cartula offer-

offerſionis nomine firma, & ſtabilis permaneat, in donatione M. S. à S. Specioſo Florentiæ præſule facta ad favorem Canonicorum S. Jo. Baptiſtæ de anno 744. quæ in Archivo Metropolit. Eccleſiæ ejuſdem Civitatis conſervatur.] FR. in donatione Comitiſſæ Matildis Eccleſiæ Romanæ facta habetur: [Eidem Eccleſiæ dono offero, & per preſentem chartam offerſionis itidem habenda confirmo.] Et paſſim in Bullar. Caſin. præſertim tom. 2. conſtit. 57. 75. 78. 131. 149. & alibi. Vide *Oblatio*.

OFFERTORIUM, Miſſæ pars, in quadam brevi antiphona conſiſtens, quæ tempore oblationis canebatur ad imitandum Iſraeliticum populum, ut Innocentius III. ait, de quo in 2. Paralip. cap. 9. legitur: [Et juſſit Ezechias, ut offerrent holocauſta ſuper Altare: cùmque offerrentur holocauſta, cœperunt laudes canere Domino &c.] Fuerunt hæ antiphonæ compoſitæ, ſive ordinatæ à D. Gregorio. Gem. lib. 1. cap. 87. Alii à Cæleſtino, ac alii ab Eutychiano Pontificibus putant. Dicebatur hæc Antiphona etiam *Offerenda*. In Miſſa Sabbati Sancti offertorium non dicitur, quia in eo die oblatio non fiebat, cùm adhuc Reſurrectio Salvatoris in eo Miſſæ termino non celebretur. Durand. lib. 6. cap. 8. Seu meliùs, quia tacent Cantores, Mulieres Dominum quærentes in taciturnitate imitantes: nam illæ nocturni ſilentii favore unguenta Salvatori attulerunt. Albin. de divin. off. Celebrans in offertorio Hoſtiæ, in primis ejus verbis debet oculos ad cœlum elevare, & ſtatim dimittere, quemadmodum rubrica: [Oculis ad Deum elevatis, ac ſtatim dimiſſis] ordinat: oculus enim cùm ſit rectæ intentionis ſymbolum, debet in Deum dirigi, cùm ſacrificium ſit actus latriæ, divinitati ſoli debitæ, ut docet Suarez, diſput. 84. ſect. 1. §. 3. debet, inquam, ſtatim oculos dimittere, cùm ſe ipſum Sacerdos nominet, qui tanquam peccator indignus imitari tenetur Publicanum, non audentem oculos in cœlum levare. In Calicis offertorio Crucifixum aſpiciat; fit enim tunc ſuaviſſimi odoris pretioſiſſimi Chriſti ſanguinis mentio. Diaconus in illo actu manu ſuſtentans calicem, proferre debet unà cum Celebrante eandem oblationis orationem, ſignificans, quòd Chriſtus proprio ſanguine mediante promulgaverat Euangelium, cujus Diaconus typus eſt. Quid autem ſignificet offertorium. Vide *Schola Cantorum*. Quæritur à Theologis, an peracto offertorio, & ad Altare delata particula conſecranda, poſſit licitè conſecrari. Negant aliqui, inter quos Bonacina; Diana verò fieri poſſe ait, Tract. 14. de celebr. Miſſæ, Reſolut. 71. dummodo tamen non ſit jam Præfatio incœpta, in quo caſu mentaliter Celebrans illam, ſeu illas particulas offerre poſſet. PR. intellectu difficiliſſima ſunt verba offertorii in Miſſa Defunctorum, nempè: [Ne abſorbeat eas Tartarus, ne cadant in obſcurum.] Animæ enim Purgatorii, pro quibus funduntur preces, jam in tuto ſalutis ſtatu ſunt, & Tartarus, ſcilicet, Infernus eas abſorbere nequaquam poteſt, neque in obſcurum infra purgatorium cadere periclitantur. Ad quod reſpondetur primò, prædictam Antiphonam antiquitus recitari conſueviſſe in actu agoniæ; tunc enim temporis Miſſa propria Defunctorum non reperiebatur: quod probatur evidenter ex ipſiſmet verbis; [Fac eas Domine de morte tranſire ad vitam.] Secundò dicunt, quod per nomen *Tartari*, & *Obſcuri* Purgatorium intelligatur. Sed hæc reſponſio prima fronte non arridet; ſi enim Animæ ſunt jam in Purgatorio, quomodo precamur, ne abſorbeat eas Purgatorium, & ne cadant in obſcurum? Ad quod replicatur, quòd pro eis quidem precamur, ne diù abſorbeantur ibi, & ne cadant (ſecundùm noſtrum captum) in obſcuritatem oblivionis: ſic etiam intelligenda ſunt Pſalmiſtæ verba in Pſal. 68. ubi ille ajebat: [Eripe me de luto, ut non infigar,] & tamen jam ſe infixum fuiſſe in ejuſdem pſalmi principio fatebatur, inquiens: [Infixus ſum in limo profundi] rogabat igitur, ne infixus remaneret in luto miſeriæ. Tandem reſpondetur pia, ac favorabili D. Hieronymi opinione, quæ in aliquibus Defunctorum Miſſalibus imprimi ſolet, nimirum: [Animæ, quæ in Purgatorio torquentur, pro quibus ſolet Sacerdos in Miſſa orare, interim nullum tormentum ſuſtinent, dum Miſſa celebratur.] Igitur hæc Offertorii oratio ad ſupplicandum dirigitur, ne iterum cadant in tormentis poſt Miſſam, à quibus pro illo interim ſublevatæ ſunt animæ illæ, pro quibus rogatur, & in ſumma, ne ampliùs ibi detineantur. Pari modo explanantur verba illa: *Fac eas &c.* ideſt, quòd à diris illis, & (ut ita dicatur) mortiferis tormentis, faxit Deus, ut ad tranſitum æternæ gloriæ mox quieſcere mereantur. Offertorii ſynonyma. Vide in dict. *Oblatio*: ||. Item offertorium tobaleam ſignificat, de qua in dict. *Oblatio* diximus, in qua nempè oblationes panis recipiebantur, eademque mappa Archidiaconus ſublevabat calicem coopertum cum Hoſtia in Miſſa Pontificali ante prolationem Orationis Dominicalis, ſicut ad præſens, propriis manibus eum ſublevat idemmet Celebrans: [Levat cum offertorio Calicem per anſas. Ordo Rom.] ſic faciunt etiam Græci. Cæremoniæ, quæ tempore offertorii fiunt. Vide *Protheſis*. *Oblatio*.

OFFERTRIX. FR. Oblatrix. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 95. & 115.

OFFICIOSUM, quid ſignificet. Vide *Teſtamentum*.

OFFICIALIS LIBER, ita à Radulpho nuncupatum fuit officium divinum, de quo in dictione ſequenti.

OFFICIUM DIVINUM, quotidianæ preces, ad quas tenentur Eccleſiaſtici ratione ordinis, ſive Beneficii, ſive religioſæ profeſſionis. De quo dictum eſt in dictionibus *Breviarium. Canon. Curſus. Horæ Canonicæ. Officialis liber. Sacrificium*, Ac membratim. Vide *Antiphona. Duplex. Hymnus. Laudes. Lectio. Matutinum. Nocturnum. Octava. Semiduplex*. Et quomodo recitandum. Vide *Farſura. Reſponſorium. Rubrica. Semiduplex.*

Te

Te Deum. Verſus. Verſus aperitionis. Veſperæ. Incipit autem in Subdiacono obligatio recitandi ab eodem inſtanti, in quo recipit ſacrum ordinem; itaque tenetur recitare illam canonicam horam, quæ in eo tempore ſolet in Choro perſolvi. Si verò ante ordinationem, illam canonicam horam anticipaſſet, denuò illam poſt ordinationem recitare tenetur. Auctores penes Bonacinam de horis canonicis, diſp. 1. quæſt. 2. punct. 5. nu. 9. Idem dicendum de Beneficiato, cui incipit obligatio recitandi officium ab hora captæ poſſeſſionis. Qui plura beneficia poſſidet, unum tantùm officium in die recitare tenetur; ſed qui unum beneficium juſtè poſſidet, & aliud injuſtè, tenetur duo officia recitare quotidie ex rationib. à Bonacina adductis in d. tract. de Horis canon. diſp. 1. quæſt. 2. punc. 4. num. 4. Non eſt permiſſum dicere officium de quolibet Sancto ſine expreſſa Sedis Apoſtolicæ licentia, dum in Calendario non reperiatur. Nec locorum Ordinarii habent facultatem addendi in dicto Calendario alios Sanctos. Sac. Rit. Congregat. 9. Decemb. 1628. Neque officium mutari poteſt, cùm juxta Calendarii præſcriptionem recitari debeat, & qui fruitur beneficio eccleſiaſtico, teneretur ad reſtitutionem emolumẽtorum illius diei. Congreg. Rituum 8. April. 1628. Quod decretum fuit deinde ab Urbano VIII. approbatum. Excipiuntur tamen, qui per duo ſæcula ante Pii V. Bullam in Breviario appoſitam, ritum diverſum obſervarunt, ut ibidem exprimitur. Quando in Bulla Canonizationis conceditur illius Sancti Canonizati officium, intelligendum eſt, ſi eſſet Patronus ille Sanctus, vel Titularis, juxta Rubricarum ordinationes. Sac. Rit. Congr. 9. Decembr. 1628. Qui eſt aſcriptus alicui Eccleſiæ, recitare debet officium ſecundùm ritum in choro ejuſdem Eccleſiæ obſervatum, non obſtante Aſcripti alibi degentia. S. Congr. 8. Sept. 1602. Regulares tenentur recitare officium Sancti Patroni illius loci, in quo morantur; licèt non teneantur ad octavam illius officii. In feſto dedicationis Cathedralis de octava fieri debet tantùm in ea Civitate, ubi Cathedralis reſidet, per Diœceſim verò fit officium ſine octava, d. Congreg. 2. Maii 1619 FR. de officio verò ad libitum Sac. Congreg. Rit. ſub die 20. Decembr. 1673. ſub his conceptis verbis decrevit: [Quamvis Sac. Rit. Congregatio die 18. Julii 1671. annuente etiam Sanctiſſimo, die 16. Septembris ejuſdem anni ad dubium, An de Sanctis ad libitum fieri poſſet trãslatio, ſicut fit de aliis Sanctis, qui non ſunt ad libitum ſimiliter translatis? Reſponderit affirmativè; nihilominus eadem Sac. Congr. habita die 2. Decembris currentis, prædicto decreto non obſtante, cenſuit in futurum officia Sanctorum ad libitum non eſſe transferenda, quando dies eorum feſtivitatum ſunt impediti Dominico, aut aliquo alio die feſtorum mobilium, ſi Sanctiſſimo Domino Noſtro viſum fuerit. Et facto de prædictis verbo cum Sanctiſſimo per me ſecretarium, Sanctitas ſua ſenſum ejuſdem Sacræ Congregationis approbavit, & confirmavit, & in poſterum ita juſſit, & ſervari mandavit, quibuſcumque in contrarium non obſtantibus &c.] Igitur in caſu concurrentiæ officii ad libitum cum aliquo feſto immobili, poſſet officium ad libitum transferri; nam hoc ultimum decretum de anno 1673. non abrogavit primum emanatum de anno 1671. niſi quò ad dies Dominicos, & ad cœtera mobilia feſta; ac propterea in hoc anno 1676. exempli gratia, vigore ultimi decreti nihil fit de Officiis ad libitum S. Canuti, quia cadit 19. Januarii in Dominica II. poſt Epiph. Nec S. Vincentii Ferrerii, quia cadit 5. April. in Dominica Paſchæ Reſurrec. Nec S. Margaritæ Reginæ Scotiæ, quia occurrit 4. Junii in Vigilia Corporis Chriſti. Nec S. Jo. Gualberti Abb. quia occurrit 12. Julii in Dominica VII. poſt Pentecoſt. Contra verò ex priori decreto poſſunt transferri officia ad libitum, quamvis concurrant cum aliis immobilibus feſtivitatibus, ut ſunt S. Eliſabeth Reginæ Portugalliæ infra octavam SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli cadentis. Item S. VVinceslai cum feſto SS. Coſmæ, & Damiani concurrentis. Officium Sancti Titularis. Vide *Beneficium*.

Officium Ambrosianum, quo Eccleſia Mediolanenſis utitur, non à D. Ambroſio, ſicut aliqui dixerunt, inſtitutum fuit; ſed à S. Barnaba Apoſtolo ejuſdem Eccleſiæ fundatore; ac deinde confirmatum fuit regulis, ritibuſque pſallendi à D. Mirocle ejuſdem Cathedræ Archiepiſcopo, appellatumque fuerat Ambroſianum, quia Doctor ille Eccleſiæ illud ultimò approbaverat. Ita Joſeph Vicecomes, lib 2. de Rit. Miſſæ, cap. 12. de quo ritu plura indicata invenies in dict. *Ambroſianum*.

Officium B. M. Virg. quod parvum dicitur, introductum fuit à B. Petro Damiano, qui ſuis Monachis ordinavit, ut poſt canonicas horas illud quotidie recitarent, cujus contradictores Monachi quomodo à Deo mulctati fuerint, ex eo quia nolebãt hanc piam Virginis devotionem introducere. Vide Baron an. 1056. n. 4. & ſeqq. Quod deinde anno 1095. Urbanus II. in Concilio Claramontano ab omnibus Clericis, ut opem Genetricis Dei in calamitatibus illius temporis graſſantibus implorarent, recitari ordinaverat. Baron. in dict. anno num. 51. Sed re vera Damianus potiùs reſtaurator fuerat, quàm inſtitutor; nam ſcribit Vincentius Bellovacenſis, in lib. 17. ſpecul. hiſtor. cap. 103. quòd D. Jo. Damaſcenus: [Reginæ Virginum horas quotidie ſtudioſiſſimè decantabat.] Qui Damaſcenus per tria fermè ſæcula ante Damianum floruerat. Imò Damianus ipſe in commento ad Regulas D. Benedicti M. S. cap. 64. mentionem facit de officio B. Mariæ, tanquam à Zacharia Papa Congregationi Caſinenſi præordinato, aitque, Gregor. II. præfati officii Auctorem fuiſſe, atque apud Græcos antiqua fuit ſimilis devotio. Quando in Choro recitandum eſt officium B. Mariæ parvum, poſtponitur ſingulis horis, Matutino excepto. Ciſtercienſes tamen, & Carthuſiani Monachi ſemper illud anteponunt, excepto Completorio,

prop-

propter quandam revelationem Carthuſianis manifeſtatam, ut in ejus Chronica Petrus Damianus refert. De officio Sanctæ Mariæ in Sabbato. Vide *Sabbatum*. De officio Conceptionis ejuſdem. Vide *Conceptio B. Mariæ*.

Officium Capellare. Vide *Breviarium*.

Officium Defunctorum, circa ejus Auctorem ſunt variæ opiniones. Aliqui ex quibuſdam auctoritatibus D. Auguſtini, & Iſidori apud Durandum exiſtimant ab Origene habuiſſe principium. Alii verò Amalarium Fortunatum Auctorem faciunt. Iſidorus Inſulanus D. Ambroſio attribuit. Certum quidem eſt, quod officium Defunctorum uti antiquiſſimus Græcorum, & Latinorum ritus ab omnibus fatetur. De eorum Miſſa Vide *Miſſa Defunctorum*. *Offertorium*.

Officium Euſebianum, à S. Euſebio primo Vercellenſi Epiſcopo in ea Eccleſia inſtitutum fuerat; ſed opera Franciſci Bonihominis ejuſdem Civitatis Epiſcopi de anno 1572. derelictum eſt, in cujus loco officium Romani ritus introductum fuit; licèt in Altenſi Pedemontana Eccleſia quidam ritus peculiaris in Officio obſervetur.

Officium Mozarabicum. V. *Mozarabicus*.

Olca. Terra fœcunda. Melitenſes appellant *Olgia*, ſive *Ulgia* territorium in planitie ſitum, atque fœcundum. [Haud procul à Baſilica campus tellure fœcundus; tales enim incolæ olcas vocant. Greg. Turon. de gloria Confeſſor. cap. 79. Vide *Orgia*.

Olearium, vas, in quo oleum conſervatur. [Exinanivit tamen dolia divitum ſiccitas, cum viduæ pauxillum olearium redundaret. D. Ambr. lib. de Vid.

Oleum. Vide *Elæon*. *Nama*.

Oleum Crucis. Vide *Crux*.

Oleum Sanctum, præter Chriſma, de quo dictum eſt in dict. *Chriſma*, & *Myrum*, duæ aliæ ſpecies olei conſecrati ab Epiſcopo in feria V. Cœnæ Dom. reperiuntur, ideſt, oleum *Catechumenorum*, quod Davantria in ſuo Cæremon. M S. *Oleum exorcizatum* vocat, quo pectus, & ſcapulæ baptizandi liniuntur, ad reddendum illum verum Athletam Chriſti, ut in conflictu, & adverſitate toleranter ſuſtinere valeat, tali fortitudine in ingreſſu fidei armatus; eodemque oleo unguntur Sacerdotes in eorum ordinatione, ad denotandum robur in internis animæ potentiis impreſſum, quæ characterizata remanet unctione Sancti Spiritus, ac præcipuè nedum ſacerdotalibus manibus ad ſupernaturalia opera eas extollendo, vigor athleticus remaneat. Item eodem oleo Reges conſecrantur, primò unctione capitis ad ſanctificandas cogitationes, ſecundò in pectore, ut conſtans audacia illis conferatur, tertio in ſcapulis, ut patientes reddantur, tandem in dextero brachio, ut chriſtiana fortitudine roborentur. Reginæ autem tantùm in ſcapulis, & in brachio liniuntur. Thomas Cantuarienſis in ea epiſtola, in qua de conſecratione Regis Angliæ agit, alios ſignificatus tradit, inquiens: [Inunguntur enim in capite, in pectore, & brachiis, quod ſignificat gloriam, ſcientiam, & fortitudinem.] Secunda olei ſancti ſpecies dicitur *Oleum Infirmorum*, quo juxta D. Jacobi præceptum, unguntur infirmi, non ſolùm, ut venialium remiſſionem accipiant, ſeu mortalium oblitorum, cum ſit verum, & diſtinctum Sacramentum, ſed & pro corporis ſalute; & ideò ad mortem damnatis non adminiſtratur, cum tali medio corporis ſalutem minimè exoptare poſſint. Græci tamen prædicta olea in eo tempore benedicunt, in quo uti debent, quæ benedictio inter eos à ſimplicibus Sacerdotibus fieri permittitur. Dictum jam fuit ſupra, quod Oleum ſanctum dabatur antè viaticum. Tempore autem peſtis poſſet hæc unctio infirmis fieri mediante virga. Dian. tract. 4. de Sacram. reſolut. 167. Imò aliqui ſufficere putant unius tantùm membrorum partis unctionem. Silveſt. 3. part. quæſt 32. art. 7 Quæ quidem opinio ab univerſitate Lovanienſi de anno 1588. comprobata fuit. Mihi tamen placet Dianæ conſilium, qui in tali caſu rectè exiſtimat unum tantùm ex conduplicatis membris feſtinanter inungi, & ſub unica forma prolata dicere: [Per iſtas ſanctas unctiones, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per viſum, auditum, odoratum, guſtum, & tactum deliquiſti.] Non approbatur in hoc Sacramento à quibuſdam Doctoribus forma illa, quæ in ritu Ambroſiano obſervatur, quia non eſt deprecativa, ſed judiciaria. Apoſtolus enim in forma deprecativa adhiberi docuit, dum ait: [Orent ſuper eum.] Nihilominus ſuſtinetur à Suarez, tom. 4. diſp. 40. ſect. 3. num. 8. Solebant in Hiſpania perpetuo Dei obſequio dedicare eos, qui ſupervixiſſent poſt acceptum Oleum ſanctum, ut miraculosè virtute hujus Sacramenti, gratiaque cœleſti à mortis articulo liberati; ideo XIII. Toletanum Concilium nonniſi illis hoc Sacramentum conferendum cenſuit, qui ſui compotes, ac ſana mente illud poſtulaverint. In caſu neceſſitatis oleo currentis anni conſecrato non invento, poſſe uti illo anni tranſacti, Sac. Congreg. Epiſcop. die 20. Maji 1560 decrevit. Antiquitus per manus Presbyteri oleo benedicto cadavera Sacerdotum, ſeu aliorum Eccleſiaſticorum aſpergebantur, quod etiam ad præſens Græci obſervant. [Tum Antiſtes oleo mortuorum perfundit, ſanctaque precatione pro omnibus adhibita in loco honorato corpus cum aliis ejuſdem ordinis ſanctis corporibus reponit, & condit. S. Dionyſ. de Eccl. hierarch. cap. 7. [Qui ibidem myſterium hujus cæremoniæ explicat, inquiens: [Ac tum quidem olei perfuſio ad ſacra certamina eum, qui initiabatur, vocabat; nunc autem oleum, quod infunditur, eum, qui exceſſit è vita, in ipſis certaminibus certaſſe ac deceſſiſſe declarat] ex quibus verbis ſatis colligitur, quod Sacerdotes antiquitus oleo ſancto conſecrabantur contra calumniantes recentiores Græcos, qui Latinorum ritum in conſecrando oleo ſancto Sacerdotes, & Epiſcopos, dum ordinantur, calumniare

non

non ceſſant, & tamen evidenter à Dionyſio Græco Doctore, & Apoſtolorum Diſcipulo affirmatur. Aliquando tamen pro oleo ſacro abuſivè oleum de lychno, quod in honorem alicujus Sancti ardet, intelligitur, & ſolebat infirmis devotionis causâ diſtribui, ut hodie etiam fieri ſolet; ſic Palladius in Lauſiaca, ubi de S Macario Alexandrino loquitur, ait: [Cujus commiſerans fuſis precibus, & ſacro oleo eam propriis manibus inungens, ad dies viginti immunem à malo redditam, in Civitatem propriam dimiſit.

Olibanum, incenſum; Græci λίβανος, & Arabes *Alluban* dicunt, quo vocabulo Romanus Baſilicæ Vaticanæ Canonicus paſſim utitur; is enim (ut aliàs diximus) ſcripſerat de eadem Baſilica tempore Caliſti III. ſic inquiens: [Una libra ceræ, & dimidium de olibano per menſem, c. 42.

Olitanus, antiquus, ab adverbio *Olim*: ſic Anaſtaſius Biblioth. in Paſchali Papa inquit: [Et olitanis temporibus nimis emarcuerant.] Idemque in Adriano in quadam ibi epiſtola ad Regem Francorum ait: [Sed olitanam traditionem Sanctæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ tenentes.

Oliveti Mons. Vide *Elæon*.

Oloberus. Vide *Holoberus*, ideſt, totum ex purpura; aliqui tamen in eodem ſignificatu convenientes *Holephorus*, & *Olopherus* dixere; vocabulum tamen contractum, & abbreviatum eſt ex *Holoporphyro*. Alii verò autumant eſſe nomen græco latinum, ac ſignificare totum verum, & non falſificatum, cùm ſit textile ſericum, tam in ſtamine, quàm in tegmine. Sic etiam reperitur *Holoſericus*, ideſt, totus ſericus.

Ololygmus, ὀλολυγμὸς, mœſtitiæ clamor. Melitenſes *Laghma*, ſive *Naghma* confuſionis vociferationem appellant. [Aliud eſt ololygmus, hoc eſt, clamor, aliud alalagmus. Chryſoſt. in pſal. 91.] Nam *Alalagmus* ſignificat acclamationis, & lætitiæ clamorem; hinc nauticum vocabulum *Alare* dicitur, quando nempè Nautæ omnes ſimul funem trahunt, quod læte ſimul vociferando faciunt.

Olopherus, ſeu *Olephorus*. Vide *Oloberus*.

Olovitreum, vocab. græco-latinum, ideſt, totum vitreum. Vide *Holovitreum*.

Omologo, & *Emologo*. FR. confirmo, ratum habeo. Goffr. in ſumm. de Arbitr. §. effectus. Vide *Homologium*.

Omonea, FR. ὁμόνοια, ideſt, concordia, ſic appellatum fuit SS. Pantaleonis & Marini Martyrum Templum, ex eo quia ibi CL. Epiſcopi Concilium Conſtantinopolitanum celebrantes, omnes concorditer falſam Macedonii Hæreſiarchæ doctrinam condemnarunt.

Omophagia, & *Omophagi*. Vide *Homophagia*.

Omophorion, ὠμοφόριον, Epiſcopale pallium. Vide *Pallium*. *Euangelium*. §. Simeon Theſſalonicenſis.

Omousion. Vide *Homouſion*.

Oneriferus, bajulus, gerulus. Vide *Bajulus*], *Hierolexicon Magri*, atque [Oneriferum animal] Chryſ. in homel. Aſinum intellexit.

Onesimus, miniſter, ſervus, ex græco, ὀνήσιμος, ideſt, utilis, [Et forſitan parias aliquem oneſimum. Tertull. adverſ. Valent. c. 32.

Onirocriticus, ſomniorum interpres.

Oniropompus, ex græco verbo, ὀνειροπέμπω, ideſt, ſomnia immitto; itaque *Oniropompus* Dæmon ab Irenæo, lib. 1. de Hæreſi Sim. & hæreſ. Carp. appellatur, qui juxta Magorum ſuperſtitionem, hunc ſpiritum malignum mala ſomnia expellere, & bona introducere, putant.

Oniscon. Vide *Tilion*.

Onocrotalus, ὀνοκρόταλος, avis ſpecies. Levit. c. 11. Deuteron. 14. Iſaiæ 34. Soph. 2. FR. quam Auctor vocab. eccleſ. ait dici ab onos, quòd eſt aſinus, quia faciem gerat aſini, & ſemper eſt famelicus; ſed quis unquam ei talia revelavit? quandoquidem Plinius, lib. 10. c. 47. inquit: [Olorum ſimilitudinem onocrotali habent, nec diſtare exiſtimarentur omninò, niſi faucibus ipſis ineſſet alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut ſit capacitas. Mox perfecta rapina, ſenſim inde in os reddita inferam in alvum ruminantis modo refert. Gallia hos ſeptentrionali proxima Oceano mittit.] At quam ſimilitudinis figuram olor cum aſino habet, ſi Onocrotalus olori præter uterum, quem ſub roſtro gerit, omninò ſimilis eſt? Melius ergo cum Samuele Buchardo de animalibus Sac. Script. lib. 2. c. 21. dicendum ex auctoribus ibidem citatis, ~~quod~~ volucris iſta ita dicatur, quia duplicem vocem mutat; aliquando enim voce rudentem aſinum imitari videtur, & aliquando graciliter vocem emittit. Hinc ab ὄνος, ideſt aſinus, & *Crotalus*, ſeu *Crotilus*, ut vult Varro, lib. 6. ideſt, gracilis nuncupatur; ubi perperàm Scaliger *Crotilis* corrigit, quia hæc volucris modò aſininam, modò tenuem vocem emittit.

Ononychites, Chriſtianorum Deus à Gentilibus ex contemptu, teſte Tertulliano, appellatus; græcè enim ὀνονυχίτης, aſininis unguibus præditum ſignificat, quæ fictio originem traxerat ex Tacito, lib. 5. hiſt. FR. ubi loquens de fuga Judæorum ex Ægypto, inter alia hæc inquit: [Sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio toti campis procubuerant, cum grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Secutus Moſes conjectura herbidi ſoli largas aquarum venas aperit,] ideſt, quando Moyſes trina virgæ percuſſione ex ſilice aquam emanare fecit. Num. 20. ſequitur ibidem poſt pauca Tacitus: [Effigiem animalis, quo moſtrante errorem, ſitimque depulerant, penetrali ſacravere cæſo ariete &c.] At hoc non ignoranter, ſed fictè aſſeruit Tacitus; nam cùm Moyſes duos Cherubim, qui alis ſibi facies velabant, ſuper tabernaculum in penetrali poſuerit: hinc alas illas per ludibrium aures aſininas appellavit Tacitus, & Cherubim capita, ac ſi eſſent Onagrorum ||: Eadem ludibrioſa fabula ab

Apione Alexandrino Judæis ex nimia averſione appoſita fuit, contra quem Joſeph Hebræus ſcripſerat. Quare cùm in Eccleſiæ primordio Chriſtiani à Gentilibus iidem ac Hebræi reputati eſſent, ut alibi diximus, propterea ethnici in Chriſtianorum opprobrium formabant eorum Deum cum capite, & auribus aſini cum hac inſcriptione, ut Tertullianus in Apol. c. *16.* refert: [Deus Chriſtianorum onouychites.

Onus. FR. [Onus Babylonis. Iſai. c. 13. Onus Ninive. Nahum cap. 1.] & ſimilia ſæpè in Sac. Scriptura, Aquila viſionem interpreratur, cum quo concordant LXX. in dict. cap. 13. Iſaiæ, & D. Hieronymus Proverb. 30. & 31. ſed Symmachus, & Theodotion *Sumptionem*, ſeu *Aſſumptionem* vertunt. Iterum LXX. aliquando *Verbum* transferunt, & Hieronymus alibi ait, quod *Maſſah* in hebræo textu habetur, quod propriè onus ſignificat, & translativè calamitoſam pœnam denotat. Vide *Sarcina.*

Onyx, ſive *Onychites*, gemma, cadmia, & piſcis. Vide *Solea.*

Opera, ideſt operator. Vide *Conditionalis.* FR. Item *Opera, operæ* ſignificat labor, operatio. [Opera tua non indigeo, 1. Cor. 11.] Item *Opera operata*, & *Opera operantia*, ſive *Operantis*, Theologorum termini. [Sic in divinis aliqua attributa conveniunt alicui ex Perſonis, & quæ ſingillatim de tribus non prædicantur. Alia verò Triadi conveniunt. Quæ igitur tribus perſonis divinis æqualiter conveniunt, ſunt opera operata; quæ ſingulis tantùm, ſunt opera operantia. Gloſſa in can. ſic enim, § inſeparabilia, 28. quæſt. 1.] Item reperitur duplex gratiæ effectus in Sacramentis, nempè, *Ex opere operato*, & *Ex opere operantis*, quod notiſſimum eſt in Scholis.

Operatio. Vide *Energema.*

Ophaz. Vide *Ophir.*

Ophiomachus, Lacertæ ſpecies, de qua fit mentio in Levit. cap. 51. eſtque græcum nomen, ὀφιόμαχος, ideſt, ſerpentis inimicus, contra quem ſolet certare; alii tamen putant eſſe locuſtæ ſpeciem abſque alis.

Ophir. FR. hebraica dictio, aurum ſignificans, unde [Terra ophir. 3. Reg. cap. 9.] auriferam regionem denotat. Indagant autem Scriptores, quænam fuiſſet hæc regio, ex qua Salomoni deferebatur aurum. Quod ſi fides præſtanda ſit Joſepho Hæbreo, non intelligenda erit India; ait enim ille, quòd ſuo ævo, & non antea pro auri terra recognita fuerat. Eupolemus ab Euſebio, lib. 9. c. 4. de præparat. euang. adductus, ait quamdam inſulam in mari Erithræo fuiſſe *Vrphe*, ſive *Vrſi* appellatam. Marius autem Niger *Cherſoneam* Ptolemæi fuiſſe maluit, quam tamen nullus Auctor ait eſſe auriferam; ſed tantùm ex nominis etymologia connectit. Thomas Lopez in ejus indica navigatione refert, habitãtes regionis *Cephalæ* in Ætiopia in eorum antiquis monumentis habere, Salomonem ibi miſiſſe ad extrahendum aurum. Gropius in rebus Hiſpanicis, & Benedic. Arias Montanus aſſerunt, quòd ex vocabulo *Ophir* tractu temporis deperdita aſpirationis litera *Opir*, & corruptius *Perù* dictum fuit; tempore tamen Job de aquilonari plaga deferebatur aurum: [Ab aquilone aurum venit, idem c. 37.] tempore autem Davidis de Arabia: [Et dabunt ei aurum de Arabia, pſal. 71.] Verùm qui cupit in hoc vocabulo Auctorum ſylvam inſpicere, legat Franciſcum Torreblancam, lib. 10. juris ſpirit. pract. c. 4. n. *6.* In Jeremia tamen, c. 10. *Ophaz* legitur. Vide *Paz.*

Ophitæ, hæretici ſerpentis adoratores, qui græcè ὀφῖται dicuntur. [Ophitæ à colubro nominati ſunt, coluber enim græcè ὄφις dicitur: colunt enim ſerpentem, dicentes ipſum in Paradiſum induxiſſe virtutis cognitionem. Iſidor. lib. 8. etymol. c. 1. Acceſſerunt enim hæretici illi, qui Ophitæ nuncupantur; nam ſerpentem magnificant in tantùm, ut illum etiam ipſi Chriſto præferant. Tertull. lib. de præſcr. hæretic.] FR. Idem habetur, 24. quæſt. 3. can. 39. Vide *Hyſtera.*

Ophthalmicus, ocularis; ex græco ὀφθαλμός, oculus. [Cùm verò aures, oculoſve pervaſerit in otalgicum, ſive in ophtalmicum vertitur morbum. Caſſian. collat. 14. c. 15.

Opicus. Vide *Carenum. Opirus.*

Opiniosus, ſuæ opinionis tenax. Alii propriam exiſtimationem jactantem, ideſt, ſuperbum intelligunt. Unde Tertullian. lib. 2. adverſ. Marc. de decem leproſis à Chriſto ſanatis loquens, ait: [An tamquam legis illuſor, ut in itinere curatis oſtenderet, nihil eſſe legem cum ipſis Sacerdotibus? Et utique viderit, ſi cui opinioſus videbitur Chriſtus.] Itaque dicere voluit Tertullianus, non erat legis novator, dum ad legis Sacerdotes leproſos juſſit eis ſe oſtendere. FR. Calepinus tamen ex Catholicon deſcripſerat *Opinoſus;* ſed vitiatum, vel ab Ambroſio Calepino, vel à Typographo fuit; nam Joannes Genuenſis in ſuo Catholicon *Opinioſus* habet, cujus opus vetuſtiſſimum habeo, quod penes me vidiſſe teſtatur Eruditiſſimus Michael Juſtinianus in ejus opere de Scriptoribus Liguribus, p. 313. col. *1.* Atque Cicero, lib. 4. Academ. inquit: [Quòd duo vel principes dialecticorum Antipater, & Archidamus opinioſiſſimi homines, nonne in multis rebus diſſentiunt?] Ergo *Opinioſus*, & non *Opinoſus*, ut falsò Calepinus ait, ſcribi debet.

Opirus, vox corrupta, cùm deberetur fortaſſe *Apyrus* ſcribi, ex græco ἄπυρος, ex particula α, privativa, ideſt, abſque, & πῦρ, *ignis*, ideſt, abſque igne, quòd ſonat non coctus, dum de pane Matth. Pariſ. in hiſt. ait: [Panis eorum opirus, & mucidus] ſi non vellet potiùs fortaſſe *Opicum*, ideſt, ſordidum, & immundum intelligere, dum hic Author non videtur habere linguæ græcæ notitiam.

Opisthographus, ὀπισθόγραφος, pagina ex utraque parte exarata, quàm Latini *Atergo* dicebant. FR. nam veteres duntaxat ab adverſa tantùm facie chartæ ſcribebant, quò liceret è regione adjicere, ſi quid placeret poſtea, aut etiam id faciebant ob tabularum vitia. Hinc Plinius, in epiſt. 5. lib. 3. inquit: [Electorumque commen-

mentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſtographos quidem, & minutiſſimè ſcriptos.] Vide Claud. Min. in obſervat. d. epiſt. 5. quam ſignificationem Alexan. ab Alexan. lib. 2. genial. c. 30. approbavit. Corruptè tamen Epiſthographum apud Ulpian. legebatur. Vide Hermolaum Barbarum in comment. ad Plinium, ubi locũ Ulpiani, in leg. 4. ff. Bonor. poſſ. ſecund. tab. adducit.

OPISTHOTONUS, ὀπισθότονος; dolor in ſcapulis, ubi nervi congregantur, ac taliter indurantur, ut patientum caput vergere non ſinant. Quo vocabulo uſus eſt Origenes, in homil. ſup. lib. Regum.

OPORTET. FR. hoc verbum non ſemper importat neceſſitatem; ſed quandoque honeſtatem, & convenientiam ſignificat. Gloſſa in can. confidimus, 25. quæſt. 1.

OPPASSUS, objectus, oppoſitus, interpoſitus, [Solis enim Sacerdotibus adire licitum, & conſpectus cæterorum, velo oppaſſo, interdicebatur. Tertull. adverſ Gent. cap. 16.] Loquitur enim de velo, quod Sancta Sanctorum tegebat, ac oppoſitum erat conſpectui populari. In aliis codicibus *Oppanſo* legitur.

OPPIGNORO. Vide *Infiducio*.

OPPORTUNUS. Vide *Temporaneus*.

OPPOSITUS, pignori datus, [Suppoſitorium aliquod argenteum, pro uno ſolido dicitur eſſe oppoſitum, & calix pro ſex ſolidis. D. Greg. in Regiſtro, lib. 1. c. 42.

OPTIO. FR. Curiæ Rom. terminus, quando, ſcilicet, Cardinalis mutat titulum ſui Cardinalatus, quæ tempore Alex. PP. V. inter Cardinales introducta eſt, qui Papa poſt ſedatum ſchiſma invenerat duos Cardinales eundem titulum poſſidentes; unde opus fuit uni eorum mutare titulum, atque exinde introducta fuit optio. Honuphrius Panvinus apud Spondanum anno 1410. Optio enim dicitur electio. [Si optio naturæ noſtræ detur. Cic. 4. Acad.] Quando tamen eſt maſcul. generis, Cuſtodem, Commiſſarium, Vicarium, & ſimilia denotat, unde *Optio carceris*, *Optio fabricæ*, & ſic de cæteris dicebatur. [Deinde poſt dies paucos Pudens miles optio præpoſitus carceris, qui nos magni faciebat, cœpit intelligere magnam virtutem eſſe in nobis, paſſ. SS. Perpetuæ, & Felicitatis, per Holſten. edita.] Et inferiùs ibid. [Tamen ipſo optione carceris credente] ac idem vocab. apud D. Ambroſium legitur: Neque Paulus, & Silas Tempus diſtulerunt, quo optionem carceris baptizarent, in epiſt. ad Epheſ. cap. 4.] Erant etiam in exercitu *Optiones* commiſſarii, ſeu decuriones, de quibus Ulpian. in l. Divus Adrian. de bon. dam. & Caliſt. in l. ult. de jur. immu. & Imperat. in l. pen. Cod. de apocis publ. lib. 10. Item hoc officium, [Optionatus, ut Decurionatus, Pontificatus dicitur, ut Cato in ea, quàm habuit apud equites: Majores ſeorſum, atque adverſum pretium paravere bonis, atque ſtrenuis, decurionatus, optionatus, haſtas donaticas, alios honores.] ita Feſtus ex Farneſiana Biblioth.

ORACULUM, Cappella, vel Oratorium. [Intra Baſilicam B. Petri Oraculum miræ pulchritudinis conſtruxit. Anaſt. Biblioth. in Leone.] Qui habent facultatem audiendi Sacrum in Cappella domeſtica ex Breve Apoſtolico, in eo ferè exceptuantur dies ſolemnes; quæ ſolemnitates ſunt Natalis Domini, Epiphania, Paſcha, Pentecoſtes, Annunciatio, & Aſſumptio Virginis, Sanctorum Petri, & Pauli, ac Omnium Sanctorum feſtivitates. Sac. Rit. Congreg. 17. Novemb. 1607. In Oratorio Epiſcopalis Palatii Miſſa celebrari nequit, quando Epiſcopus non eſt præſens; nam privilegium perſonale eſt, & non locale. Diana, part. 4. tit. 14. Reſol. 15. Vide *Cappella*, *Confeſſio*, *Oratorium*. FR. Idem habetur ex Sac. Scriptura. [Propitiatorium, ideſt, oraculum. Exod. c. 37. Per circuitum templi, & oraculi. 3. Reg. c. 6.] ac paſſim ibidem. Item Oraculum ſignificat Pontificis reſponſum, ſeu reſcriptum. [Secunda verò aſſertio per oraculum Clementis Papæ fulcitur. In decretal. de reſtitut. ſpol. cap. 13. Poſtulaſti per apoſtolicum oraculum edoceri, utrum &c. Nos igitur reſpondemus. Ibid. de teſtibus cogen. c. 9. Apoſtolicæ Sedis oraculum. Ibid. de donat. cap. 9. Unde per noſtrum oraculum poſtulas edocen. 5. decretal. tit. 12. c. 19. §. Poteſtas.] Oraculum falſum. Vide *Loxias*.

ORALE. Vide *Fanon*.

ORAMA, neutrius generis, ex græco ὅραμα, viſio, ſpectrum, phantaſma. Unde Althelmus de Virgin.

> Lecto ſopitus cum ſomno membra dediſſet,
> Orama per noctem cernebat ritè ſupernum.
> Cœleſtes fatus ſic fœlix auribus hauſit.

Idem etiam *Oroma* dixit, c. 19. ubi loquens de D. Gregorio Nazianzeno, ait: [Vidit Chriſtum in oromate.] Vide *Horama*.

ORAMEN. Oratio, precatio. [Summumque continuò, ac ſyncerum cernuis oraminibus ſalutavimus. In Vita S. Landoardi. 19. Mart.

ORARIUM, ſtola, græca vox ὠράριον, cujus etymon ſic ab Alcuino de divin. off. cap. 39. explicatur: [Orarium ſtola dicitur, eò quòd Oratoribus, hoc eſt, Prædicatoribus concedatur] Petrus verò Bleſen. ſerm. 41. aliud etymon affert, inquiens: [Orarium autem dicitur, quia propter offenſas populi ſui cum humili genuflexione debes ſupplicare.] Quòd debet in modum crucis cingi [Orarium, quod & ſtola dicitur, ſuper collum geris, cujus brachia ad minus extenduntur uſque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum crucis. Idem ibidem.] Quod ad alas Angelicorum Spirituum alludere ait Simon Theſſalonicenſis, quorum officium Diaconus tunc exercet, qui quando communionem ſuſcipiet, debet poſt tergum ſtolam in modum crucis cancellare. Solent Græci in orario hoc laudis nomen Ἅγιος, tripliciter effigiare. Quia verò antiquis temporibus aliqui Diaconi ex arrogantia duo oraria geſtare præſumebant; hinc Toletanum IV. Concilium, can. 39. ſic reſcripſerat:

[Orariis duobus nec Epiſcopo quidem licet, nec Presbytero uti, quantò magis Diacono, qui miniſter eorum eſt?] Item *Orarium* ſignificat velum, quod devotionis gratia ſuper reliquias Sanctorum ponebatur; de quo D. Ambroſius, & alii. Inde in S. Gregorii Sacramentario (ubi agitur de adoratione Crucis in feria VI. Paraſceve) mendosè habetur: *In oratorio*, quod *In orario* corrigi debet; ibi enim de velo, quod ſub Cruce extenditur, manifeſtus ſenſus eſt. FR. Quo ad Orarii etymologiam, varii varia dixere. Balſamon in can. 22: Laodicen. exiſtimat à græco verbo ὁράω, ideſt, obſervo derivari, ſic inquiens: [Orarium ferre eſt tantùm Diaconorum: hi enim eis, qui celebrant, adſiſtentes, & ſanctarum orationum myſteria, & Presbyterorum obſervantes, eis, qui ſunt in ſuggeſtu Diaconis per orarium ſignificant, quando debeat fieri pronunciatio, ſeu prolatio petitionum Catechumenorum, & cæterorum. Appellatumque eſt Orarium à verbo ὡρῶ, quòd eſt obſervo.] Quem ſequitur Jo. Durant. lib. 2. de Rit. Eccl. cap. 9. n. 14. Matth. Blaſtar. Fuerunt tamen & ipſi Græci, qui contrarium ſenſere, quod nempè, Orarium ex latina voce derivatum ſit; ita Suidas [Orarium latinè appellatur.] Unde aliqui ab *Ore*, vel ab *Ora* Orarium deduci autumant; ab *Ore* utique, quia ori admovetur ad plauſum, & favorem, ut & Veneti ſuis ſtolis ab humero pendentibus; ita Diaconi ſe inclinantes populo, vel ſacro Altari exoſculantur Orarium in venerationis ſignum. Gloſſæ veteres [Oraria, quibus os obvolvitur] & Aurel. Prudentius cecinit, lib. Periſteph. hym. 1. ver. 170.

Hic ſui dat pignus oris (ut ferunt) Orarium. Quod etiam indicat Flavius Vopiſc. in Aureliano inquiens: [Sciendum tamen ipſumque primum donaſſe Oraria Populo Romano, quibus uteretur ad favorem] ideſt, ad favorem reverentiæ ſibi exhibendum. Alii verò putantes hoc nomen ab ora, ſeu limbo deduci, aſſerunt Orarium eſſe quaſi inſtitæ, & oræ partem, ac ornamentum, quod à græcis Πέζα dicitur. Sic Joſephus Hebr. oram tunicæ talaris Aaron, lib. 3. antiq. c. 8. deſcribit his verbis κατὰ πέζαν δ᾽ αὐτοῦ, ideſt, ima ejus veſtis ornabatur limbo. Heſych. [Ubi & peza veſtis dicitur fimbria, ſeu infimæ partes ad pedes.] Item Suidas. [Peza extremitas, vel id in quo terminatur tunica, quod nos limbum dicimus.] Atque Euſtat. Iliad. α inquit: [Pezam eſſe ornamentum quoddam ad extremitatem veſtis exiſtens.] Conſolidant hanc opinionem ex Liturgia S. Jo. Chryſoſtomi, ubi cùm Sacerdos ſtolam accipit, dicit: [Benedictus Deus, qui effundit gratiam ſuam ſuper Sacerdotes ejus, ut unguentum ſuper caput, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti ejus.] Ubi per oram veſtimenti ſtolam intelligit, ex qua deductum eſt nomen orarii: etymologia autem Orarii à Bleſenſi ſuprà adducta deſumpta fuit ex can. unum orarium, diſt. 25. ubi ſic ait: [Unum orarium oportet Levitam geſtare in ſiniſtro propter quod orat, ideſt, prædicat. Dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditiùs ad miniſterium ſacerdotale recurrat] & ibi Gloſſa: & hoc quo ad etymon. Græci tamen videntur diſtinguere ſtolam ab Orario; illam enim ἐπιτραχήλιον, hoc verò ὠράριον; nam apud eos Orarium eſt Diaconorum, & ſtola Sacerdotum: unde Curopalata de off. Conſtantinop. agens de feſto adorationis S. Crucis, ait quòd Archidiaconus affert crucem ab Eccleſia, [Geſtans tum conſuetam ſuam tunicam, tum inſuper & caſulam; non tamen ſtolam, ſed orarium] & S. Germanus ſuprà adductus in ſua Theoria Eccl. inquit: [Orarium autem fert Diaconus in ſiniſtro humero ſuper dalmaticam.] Item in Liturgia S. Jo. Chryſoſt. Romæ impreſſ. habetur: [Diaconus induitur tunica orans ita &c. & orarium quidem oſculans imponit ſiniſtro humero] eo autem ſæpiſſimè utitur Diaconus ad venerationis ſignum, ibidemque crebrò dicitur: [Diaconus verſus Sacerdotem dicit, inclinans caput ſuum, & orarium in manu tenens] & ante ſymbolum fidei [Diaconus oſculatur orarium ſuum, & venerabundè inclinans ſe ter dicit &c.] Sed inter Latinos ſtola, & orarium promiſcuè accipiuntur. [Quintum quoque eſt indumentum quod Orarium dicitur, licèt hoc quidam ſtolam vocant. Raban. lib. 1. de inſt. Cleric. cap. 14.] ſic ſtolam orarium appellavit S. Ambroſius de obitu S. Satyri ejus fratris, inquiens: [Ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita ſe dejecit in mare Sacramenti tutamine fretus.] Atque orarium pro ſtola, quæ eſt propria ſacerdotum, in utroque humero, Concil. Brac. III. can. 3. [Sacerdotem utroque humero orario ambiri præcipitur] & infrà: [Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſumpturus non aliter accedat ſacerdos quàm orario utroque humero circumſeptus; ita ut de uno, eodemque orario crucem pariter & utrumque humerum premens, ſignum in ſuo pectore præparet crucis.] Item Concil. Tol. IV. cap. 27. ait: [Si Epiſcopus eſt, orarium, anulum, & baculum: ſi presbyter, orarium, & patenam: ſi Diaconus, orarium, & albam] quod etiam ex infrà adducendis ſtolam, & orarium idem eſſe penes latinos Patres, quod Orarium ad modum faſciæ longiuſculæ fuerit, probatur ex D. Auguſtini teſtimonio, lib. 22. de Civit. Dei, c. 8. ſicut enim in dict. *Fanon* dixi, quòd illud promiſcuè in ſenſu ſtolæ, & veli accipitur, ſic Orarium. Gavantus item ait, quòd *Orarium*, & *Orarius* dici poteſt. In Rubr. Miſſal. par. 2. tit. 1. de præpar. Sacerd. celebrat. §. Imponit brachio ſiniſtro. Maronitæ Lectores, ac Subdiaconi utuntur orario. Variis temporibus variantur etiam opiniones; ſicut enim intumeſcebant Diacones tempore IV. Concilii Toletani, & dua oraria geſtare arbiebant, è contra tempore primi Bracarenſis Concilii pudebat Diaconos patenter orarium deferre, & ideo ſub tunicam abſcondebant, quare d. Concil. can. 27. cap. 1. eis tale præceptum impoſuerat, videlicet: [Item placuit, quia aliquanti hujus provinciæ Eccleſiæ

Dia-

Diacones abſconſis infrà tunicam utantur orariis, ita nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero ſuperpoſito ſcapulæ (ſicut decet) utantur orario.] Item idem Concilium ex antiqua inſtitutione præceptum Sacerdotibus renovaverat, ut ſemper, & intermiſſivè orarium portarent, ac ſub excommunicationis pœna, quod in modum crucis illud deferre deberent. Can. Eccleſiaſtica inſtitutione, diſt. 23. Idemq; in Concilio Moguntino tempore Caroli Magni cautum fuerat, ſcilicet, [Presbyteri ſine intermiſſione utantur orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis, c. 28.] Quæ obſervantia in ſummo, ſoloque Pontifice remanſit, ita ut hodie pro ſingulari ejus prærogativa reputetur. Erat autem antea Epiſcopi dedecus orario privari, quare Anaſtaſ. Biblioth. in Agathone ait, quòd cùm eſſet Patriarcha Antiochenus Macarius in ſexta Synodo tamquam hæreticus damnatus, ibi Baſilius Cretenſis Epiſc. illum publicè orario deſpoliavit, quod degradationis ſignum erat: [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abſtulit, & projecit ante pedes ejus. Idem Biblioth. in Stephano IV.] Qui degradationis modus in omnibus ordinibus quomodo fieri ſolebat, ex reſtitutione ordinum conjectari licet in can. Epiſcopus, 11. quæſt. 3. Nam eis reſtituebatur quod antea ablatum erat; ibi enim ſic ait: [Gradus ammiſſos recipiat, & coram Altari de manibus Epiſcoporum, ſi Epiſcopus eſt, Orarium, & baculum, & anulum: ſi Presbyter eſt, Orarium, & planetam; ſi Diaconus, Orarium, & albam.] Quo autem ad ſignificationem *Veli*, habetur in can. Monacho, 27. q. 1. ibi enim ſic ait: [Monacho orarium in Monaſterio, vel zonas habere non liceat, & ſi poſtea uxori fuerat ſociatus &c.] Ubi Gloſſa ita exponit: [Orarium ponitur pro quolibet ornamento mulierum, & ponitur pars pro toto; eſt enim propriè velum, vel peplum, quo mulieres caput velant,] ac in Hypomneſto ad Collectan. Anaſtaſii Biblioth. inſerto, à Sirmondo in 8. edit. pag 259. inter reliquias S. Martini Papæ, & Martyris, quas ei Theodorus dederat, inquit: [Donata etiam particula ſancti Orarii, ideſt, facialis, quæ ſibi fuerat ab eo demiſſa:] Ubi dictio *Facialis*, ut ſuo loco dictum fuit, ſtrophiolum, ſive manipulum ſignificat, quod antiquitus velum erat, ut etiam ex Philothei Patriarchæ verbis comprobatur, quæ in dict. *Sticharium* adducentur; quamvis ille cum aſpiratione in prima litera ſcribat, ideſt, *Horarium*. Nihilominus crederem, quòd aliquando orarii vocabulum pro illo velo diaconali uſurpetur, quo levita tempore jejuniorum in cantu Euangelii induitur, quod *Stola* etiam dicitur; ſic enim in Miſſalis Rubrica de qualitat. parament. c. 19. n. 6. habetur: [Planetam Diaconus dimittit, cùm lecturus eſt Euangelium, eaque tunc ſuper ſiniſtrum humerum ſuper ſtolam complicatur, aut ponitur aliud genus ſtolæ latioris in modum planetæ plicatæ.] Vide *Fanon*. *Linoſtima*. *Stola*. Et quo ad ſignificationem veli. Vide *Brandeum*. *Hierolexicon Magri*.

ORATIO. Vide *Oramen*. *Prex*. *Proſeucha*.

ORATIO DOMINICALIS. Vide *Globuli*. *Pater noſter*.

ORATOR. FR. denotat devotum, & pium Confratrem, can. illi qui peregrinos, vel oratores alicujus Sancti, 24. quæſt. 3. Item Orator, ideſt, Prædicator. Vide *Concionator*.

ORATORIUM. FR. differt à Cappella, quia hæc dicitur publicum oratorium, & non poteſt erigi abſque Diœceſani licentia, cap. 4. de privileg. in Sexto. Sed Oratorium ſimpliciter, in quo non celebratur, quælibet privata familia abſque ulla licentia erigere poteſt. Gloſſ. in d. cap. 4. de priv. :||: Item Oratorium ſcabellum ad genuflectendum adaptatum aliquando ſignificat: [Qui dum veniens de Sacrario, proceſſerit cum ordine ſuo ante Altare ad orandum ſuper oratorium. Ordo Rom.] In priori ſenſu ſynonyma. Vide *Cappella*. *Confeſſio*. *Oraculum*. Oratorii S. Philippi Nerii commendatio. Vide *Pax*.

ORBATIO, cæcitas. [Et hoc eſt, quod Dominus in illa plaga orbationis præceperat. Tertull. de bapt.

ORBICULUS, quid ſignificet. Apud Anaſtaſium Biblioth. Vide *Seu*.

ORBITELLUS. FR. Civitas Tuſciæ, quæ *Coſſa* à Pomponio Mela, lib. 2. c. 4. *Coſa* in Itinerar. Antonini Imp. *Conſa* ab Honuphrio, *Coſſæ*, *arum* à Ptolemæo appellatur: [Grave gerimus, quòd cùm in Eccleſiam Sanctæ Mariæ de Orbitello, & quaſdam alias Eccleſias in tua Diœceſi exiſtentes, ad Monaſterium Sancti Anaſtaſii de Urbe ſpectantes &c. lib. 1. decretal. tit. 31. c. 19.

ORBITUS. FR. Circulatio. [Beata nobis gaudia Anni reduxit orbita: In hymn. Pentecoſtes, ad laudes] Ex Virgil. Æneid. 6.

Annuus exactis completur menſibus orbis.

ORCA, vas. [Igitur advenientibus tranſmarinis, Vigilii Archidiaconi homines ſeptuaginta vaſa, quæ vulgò orcas vocant, olei, liquaminiſque furati ſunt. Greg. Turon. lib. 4. hiſt. cap. 38.] FR. Varro de re ruſt. lib. 1. cap. 13. inquit: [Sæpè ubi conditum novum vinum, orcæ in Hiſpania fervore muſti ruptæ, neque non dolia in Italia.] Eodemque vocabulo utitur D. Greg. in ejus Regiſt. lib. 1. epiſt. 53.

ORCINUS, Libertus, dicitur ille, cui directò libertas à teſtatore relinquitur, & dicitur Orcinus, quia ab his manumittitur, qui ad Orcum tendunt. FR. Alii dicunt *Orthinum* ab *Orthos*, quod ſignificat directum: [Alii *OrKinum*. Gloſſ. fin. in l. directis. Cod. de teſtam. Gloſſ. 2. in l. cùm teſtamentum. Cod. de Jur. & fact. Gloſſ. Orcinum, & ibi add. marg. in l. 2. §. per contrarium, de Dote præleg.

ORDINALE, Rituale, liber eccleſiaſticorum rituum. [Sine Ordinalibus, Conſuetudinariis, Miſſalibus, Tropariis. Matth. Pariſ. in vita Abb.

ORDINARIUS. FR. ut plurimum Epiſcopum ſignificat; ſed aliquando Decanum, Archipresbyterum, vel Abbatem denotat, quia ex conſue-

ſuetudine juriſdictionem ſpiritualem exercent. Gloſſ. de Exceſſib. Prælat. cap. 2. in ſexto. Vide *Epiſcopus. Diœceſanus*.

ORDINATIO, ejus ſynonymum. Vide *Chirotonia*. Ordinatio. FR. dicitur etiam Benedictio. Gloſſa in can. quamvis Chorepiſcopiſs, dict. 68.

ORNATURA. FR. ornatus, can. omnis jactantia, & ornatura corporalis à ſacrato ordine aliena eſt 21. quæſt. 4.

ORDINO. Vide *Imponere manus*.

ORDO, gradus Eccleſiaſticus ab Epiſcopo collatus tempore jejuniorum ex Apoſtolica traditione. [Tunc jejunantes, & orantes, impoſuerunt eis manus. Act. 13.] Minores tamen ordines in quocumque die à jejunio feriato conferri poſſunt. [A tempore S. Petri, uſque ad Fœlicem III. ex vitis Pontificum inter prædictos intermediatorum ſemper ordinationem in menſe Decembris ordinatam fuiſſe colligitur, ut cum Chriſto novelli Miniſtri naſcerentur. Amal. lib. 2. cap. 1.] Gelaſius autem Papa ſacras ordinationes dilatavit ad reliqua anni tempora; ſed ſemper in ſabbato jejuniorum, de quo in ejus vita primùm dicitur fuiſſe, qui ordinationem habuerit in menſe Februarii. Epiſcopus in die Dominica ex legitimo impedimento, continuante tamen ſabbati jejunio, tam in ipſo, quàm in ſequenti ordinationem continuare poſſet, can. literas, diſt. 63. & in decretal. habetur titulus De temporibus ordinationum; atque clariùs D. Leo Papa, epiſt. 81. cap. 1. de tali ordinatione ſcribens, inquit: [Quod ejuſdem obſervantiæ erit, ſi manè ipſo Dominico die, continuato ſabbati jejunio, celebretur,] quod etiam hodie fieri poſſe communiter tenent Theologi, & Canoniſtæ. Sed in Sabbato eſt initianda ordinatio, ut idem Leo ad Dioſcorum Alexandrinum Patriarcham ſcripſerat, nempè: [Ut non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur; ſed poſt diem ſabbati ejus noctis, quæ in prima ſabbati luceſcit, exordia deligantur.] Vide *Dominica mediana*. At quia continuabatur uſque ad Dominicam in ordinando; illa ideò Dominica dicebatur *Vacans*, ut in dict. *Adventus*, videre eſt. Dicuntur ſeptem lectiones, Euangelio incluſo, quæ ſeptem ordines denotant, ac in quocumque ordinationis tempore legitur. illa trium puerorum in ardore babylonicæ fornacis poſitorum; ad denotandum, quòd Ordinandi eodem modo per hujus ſæculi ardores intacti tranſire debeant. Alcuin. In feria IV. antecedente leguntur in Miſſa duæ lectiones, ad inſtruendos eoſdem in Sacræ Scripturæ lectionibus; nam in hoc die examinari ſolent. Durand. lib. 6. cap. 8. Antiquitus publicabantur populo, ut ille de moribus, ac vita ordinandorum teſtificaretur, idemque in conſecratione Epiſcoporum obſervabatur; ac Pontifex ſolebat in eadem feria IV. ante ordinationes ad S. Mariæ Majoris Baſilicam celebrare, ubi poſt primam Miſſæ lectionem populo ordinandos proponebat, ut deponerent hi, qui aliquid impedimenti contra eoſdem, ſi ſcirent. [Ibi Dominus Papa præparatus cantat Miſſam more quadrageſimali, & ibi nunciat, quem ordinare diſponit, hoc modo: Auxiliante Domino, & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, eligimus hunc Diaconum in Presbyterum; ſi quis habet aliquid contra eum, pro Deo exeat, & dicat, verumtamen memor ſit conditionis ſuæ. In cæremon. M. S. Benedicti S Petri Canonici, quod in Biblioth. S. Aug. de Urbe aſſervatur.] Quam laudabilem conſuetudinem antiquiſſimam inter Chriſtianos fuiſſe ex eo colligitur, quòd Imperator Alexander Severus, (ut Lamprid. author eſt c. 45.) id imitari oſtentaverit in electione provincialium Gubernatorum; ſic enim præfatus hiſtoricus in hac Imperatoris publicatione concludit: [Cùm Chriſtiani in prædicandis Sacerdotibus, qui ordinandi ſunt, id facerent.] Ubi *Prædicare* publicare denotat. Cui publicationi populus reſpondere ſolebat: [Dignus eſt, & juſtus eſt.] Ad quod de dignit. Sacerdot. cap. 5. D. Ambroſius alludens, inquit: [Neſcii homines, & indocti in ordinationibus eorum clamant, & dicunt: Dignus es, juſtus es, & conſcientia miſera, indignus es, indignus es dicit.] D. Auguſt. in epiſt. 110. de hiſce popularibus acclamationibus in ordinatione Eradii electi Epiſcopi mentionem facit, quòd nempè populus iteratis plauſibus dixiſſet: [Deo gratias, Chriſto laudes, Auguſtino vita, te Patrem, te Epiſcopum.] Idem S. Doctor Notarium juſſerat has acclamationes regiſtrare, ac iterum de prædictæ electionis opinione populum interrogare voluit; tunc populus iterùm clamans, reſpondit: [Fiat, Fiat, dignum, & juſtum eſt, judicio tuo gratias agimus. Exaudi Chriſte, Eradium conſerva.] Græci adhuc hunc uſum retinent, in ordinationibus enim Populus crebris vicibus clamat: ἄξιος, id eſt, dignus. Latina verò Eccleſia variis inconvenientibus edocta, hanc popularem, & publicam opinionem non ampliùs exigit; ſed cautiùs per trinam Parochorum, ubi ordinandi degunt, denunciationem in conventuali Miſſa diei de præcepto factam, ad curiam Epiſcopalem recurſum præbet eis, qui morum vitæ, vel alterius ordinandorum illegitimitatis impedimenta deducere cupiunt in notitiam. Atque recenter juſſu Gregorii XV Congregatio EE. Cardinalium ſuper Regno Neapolit. ſub die 22. Junii 1623 decrevit, quòd nullus Præſul ejuſdem Regni poſſet primam tonſuram conferre abſque tonſurandi denunciatione in ejus Parochia ſub pœna Clerico ſuſpenſionis, aliorumque in eodem decreto contentorum. Quantum autem epiſcopalis conſcientia in hoc invigilare teneatur, D. Paul. Apoſt. epiſt. 1. cap. 5. ad Timoth. ſic monet: [Manus citò ne impoſueris, neque communicaveris peccatis alienis,] Particeps enim peccatorum ordinati Epiſcopus efficitur, dum indignum ad ordines promovet; quare de Sancto, Magnoque Papa Leone in Prat. ſpiritual. cap. 149. dicitur, quòd cùm per quadraginta dies ad confeſſionem Sancti Petri pro ejus peccatorum remiſſione preces fudiſſet,

tan-

tandem hanc cœleſtem vocem audire meruit: [Oravi pro te, dimiſſa ſunt tibi peccata tua, præter impoſitiones manuum, hoc enim abs te requiretur, ſive benè, ſive fortaſsè aliter egeris.] Nihilominus oculatiſſimus in hoc ille Sanctus Doctor internoſcitur extitiſſe, præſertim ex ejus epiſt. 5. ubi quendam Epiſcopum de hac negligentia ſic acriter reprehendit: [Apud te novo ambitu, fœdoque colluvio Presbyterii ordinem fuiſse turbatum, ita ut unius feſtina, & immatura provectio, quardam eorum dejectio facta ſit.] Atque calamitoſam nonnullorum recentiorum Epiſcoporum oſtentationem tangit, qui non dignum, ſed humano favore commendatum curant promovere; unde ibidem Sanctus Papa proſequitur: [Tuæ fuerat induſtriæ, atque doctrinæ, ut juſtè petentium deſideria rationabili auctoritate cohiberes, ne quem in ſacerdotali properè provehebas honore, ad injuriam eorum, qui ſociabantur, inciperet.] Ac etiam promovendus non debet neglectis interſtitiis, palliatoque prætextu ſacrorum ordinum conſequutiones extra tempora per Breve Apoſtolicum ſine ſcrupulo tentare; ſufficerent enim Pontificum exempla Gregorii VII. nimirum, & Innocentii III. qui ad Pontificatum, dum Diaconi fuerant, electi; expectare tamen voluerunt ordinationum tempus, ut Sacerdotium ſumerent. Matth. Pariſ. in hiſt. Angliæ apud Odoricum Raynaldum in An. 1198. FR. Idem de Paſchali II. legitur: [Erat, quippè, ut retulimus, cùm electus fuit, Diaconus, & Cancellarius, qui quidem nonniſi in canonico jejunii tempore conſtituto conſecrari poterat. Falco Benevent. in Chron. ann. 1118.] :||: Licèt proceſſu tempori Clemens VI. ad inſtantiam Philippi Galliarum Regis, ſeu potiùs Joannis ejus filii Umbertum Principem, qui Delfinatum Regi renunciaverat, ne ei daretur ſpatium ſe retrahendi à renunciatione facta, ipſemet Papa omnes tres ſacros ordines in unico die illi contulerat, qui & habitum Dominicanum ſuſceperat, de qua re non facit mentionem Odericus Raynaldus in ſua Eccleſ. Hiſt. de anno 1350. n. 39. dicit tamen, quòd propter hunc finem, inſtante Joanne Philippi Regis filio, Umbertum ad ſacros ordines promotum fuiſse, & Patriarcham Alexandrinum declaratum, ac in commendam Archiepiſcopatum Rhemenſem habuiſse. At ego magis diſtinctè in quodam pervetuſto M. S. Bibliothecæ Vaticanæ poſito ad n. 3765. hæc legi: [In prædicto feſto Nativitatis Domini (*ſcilicet, de anno* 1350.) quod fuit Sabbato, Papa ipſum promovit ad tres ſacros ordines. In prima Miſsa galli cantus ordinat ipſum (*nempè, Umbertum*) in Subdiaconum. In ſecunda Miſsa ortus diei ordinat ipſum in Diaconum. In ſumma Miſsa in Sacerdotem. Et eodem die ipſe Delfinus Miſsam celebravit, & poſt octo dies ipſum Epiſcopum conſecravit.] Legitur etiam in diariis M. S. Brocardi, quæ in rariſſima Dom. mei Card. Brancatii Bibliotheca aſservantur, quòd Cardinalis Alexandrinus in unico die, qui fuit feria IV. majoris hebdomadæ cadentis 26. Martii 1493. Cardinalibus Valentino, & Joanni Borgiæ, ambobus Alexandri VI. nepotibus, minores ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum ſimul contulerat. Antiquitus autem, qui aliquem ordinem ſuſcipiebat per manus Papæ, non poterat ab alio Epiſcopo ſine licentia Sedis Apoſtolicę ad reliquos ordines promoveri, quod tamen Archiepiſcopo Mediolanenſi ex privilegio Innocentius III. lib. 1. epiſt. 2. conceſserat. Promoti ab Epiſcopis Sac. Congreg. Propagandæ Fidei extra limites juriſdictionis eis aſſignatæ ſunt ſuſpenſi, non obſtante Ordinariorum locorum licentia. Congreg. Epiſc. 23. Aprilis 1655. Imò ipſi Epiſcopi conferentes ordines in ſuſpenſionem incidunt, ut in eadem Congregat. Epiſcoporum coram Innocentio X. 18. Martii 1651. habita, decretum fuit. Item Gregorius XI. Dominicanis Armeniæ Miſſionariis facultatem conceſſit, ut conferre poſsent ſub conditione ordines minores, ac ſacros in eodem die Eccleſiaſticis Armenis, de quibus dubitabatur, an rectè, & ritè ab eorum ſchiſmaticis Epiſcopis antea ordinati fuiſſent. Odericus Raynaldus in Hiſt. Eccleſ. ann. 1374. Antiquitus etiam ſimplices Sacerdotes primam tonſuram conferebant, quod colligitur ex Rhemenſi hiſtoria, ubi de S. Sequano agens, ſic habetur: [Erat autem tunc temporis in Magnimontenſi oppido Presbyter moribus, & ætate, nomine Euſtadius, vir Deo dignus, atque ſanctiſſimus, quem parentes Beatiſſimi Sequani ad tondendum eum adduxerunt cum lætitia, qui cùm veniſset, & preces Deo profudiſset, ejus capitis verticem divino charactere ſignatum totondit, & poſt detonſionem, caſta oſcula capiti, atque labiis ejus infigens, benedixit eum &c.] Ac clariùs ex Emeritano Concilio, can. 18. ſic habetur: [Omnes Parochiani Presbyteri, juxta ut in rebus à Deo creditis ſentiunt habere virtutem, de Eccleſiæ ſuæ familia Clericos ſibi faciant.] Sed hodie hoc privilegium derogatum fuit, ſeu potiùs non reperitur conceſsum ab habente facultatem. FR. nam Emeritanum Concilium à Baronio impugnatur. :||: Ordinatus à Papa ſine licentia Papæ non promovetur, lib. 1. decretal. tit. 11. c. 12. FR. hæc eſt propoſitio poſita in titulo, & in rubrica ejuſdem cap. 12. quæ poſita fuit ab aliquo imperito; nam textus hoc non continet, cujus verba talia ſunt: [Meminimus fuiſse ſuppliciter poſtulatum, & clementer indultum, ut quia præfatus A. Eccleſiæ Romanæ Subdiaconus erat, mandaremus ipſum per Bononienſem Epiſcopum promoveri.] Non enim dicit, quòd ille talis in Subdiaconum promotus fuerat à Papa; ſed quòd erat Eccleſiæ Romanæ Subdiaconus, & conſequenter illi Diœceſi ſubjectus; at ſi nullus Epiſcopus ſine dimiſsorialibus literis Diœceſani poteſt perſonam alterius juriſdictionis ad ordines promovere; quantò magis Subdiaconus Romanæ Eccleſiæ ſubjectus nequiverat ordinari ab Epiſcopo Bononienſi, ſine licentia Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi? Atque miror Gloſsam juxta tituli ſenſum textum commen-

tantem ponderare, quod potiùs ſit onus, quàm honor Subdiacono Eccleſiæ Romanæ; dum hæc regula univerſalis eſt, ut dixi; omnes ſiquidem Clerici cunctarum Diœceſium, qui nonniſi à proprio Epiſcopo, vel de ejus licentia ab alio Epiſcopo ad alios ordines promoveri poſſunt, ad hoc onus etiam ſubjecti ſunt procul dubio. De eccleſiaſticis ordinibus agitur ſingillatim in can. perlectis, diſt.25. & hìc in dictionibus *Acolutus. Anagnoſta. Ceroferarius. Clericus. Diaconus. Exorciſta. Lector. Oſtiarius. Presbyter. Pſalmiſta. Sacerdos. Subdiaconus. Tonſura.* Qui ordinari nequeant. Vide *Energumenus. Promotio furtiva. Ratiocinium.* Ordines eccleſiaſtici Hebræorum. Vide *Subdiaconus* initio.

ORDO NIGRORUM. Vide *Nigrorum Ordo*.

ORDO OFFICII ſæpè errat. Vide *Octava. Symbolum*.

ORDO PRECUM. Vide *Canon Miſſæ*.

OREBITÆ, & *Horebitæ*, hæreticorum ſecta, ex factione Huſſitarum, ſic appellati à Caſtello *Horeb*, ut ad montem hujus nominis, in quo Deus Moyſi legem tradiderat, alluderent; jactantes ſe in eodem loco eorum falſa dogmata recepiſſe, qui implacabiles Catholicorum adverſarii extitere. Vide *Thaboritæ*.

ORGANUM, ὄργανον. [Organum vocabulum eſt generale vaſorum muſicorum, hoc autem cui folles adhibentur, Hydraulum Græci nominant. Ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris conſuetudo. Iſidor.lib.3.etym. c.28.] de quo cecinit Venant. Fortunatus in deſcriptione Cleri S. Germani Epiſcopi.

> Hinc puer exiguis attemperat organa cannis,
> Inde ſenex largam ructat ab ore tubam.
> Cymbalicæ voces calamis miſcentur, acutis,
> Diſparibuſque tropis fiſtula dulce ſonat.
> Tympana rauca ſenum puerilis fiſtula mulcet,
> Atque hominum reparant verba canora lyram.

Atque D.Auguſtinus, in Pſalm.98. inquit: [Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter audiunt organum, delectabiliùs audiant vocem Dei.] FR. De organo aliiſque inſtrumentis muſicalibus, quæ in Eccleſia permittuntur, & quando ea introducta fuere, agit Baronius an.60. n.36. De organo muſicali à Copronymo Imp. Pipino Galliarum Regi miſſo idem Baron. anno 776. n. 20. refert. Item Cantores Romani docuerunt Gallos organum pulſare. Idem Baron. an. 787. n.69. & 70. Vide *Cantus. Phiala. Hydraulus*.

ORGANUM ARMIGATUM, de quo in 2. Reg. c.6. habetur; [Et David percutiebat in organis armigatis,] exponit ibi Dionyſ.Carthuſ. [Ideſt, ad armum, humerumve ligatis, ut fieri in organis portatilibus ſolet. Vel ſecundùm nonnullos genus eſt organi, quod fit cum aqua, quia non ſonat, niſi habeat aquam: itaque aqua ponitur in concavitate, ut ſonum reddat.] Sed ſi organum quodlibet muſicale inſtrumentum ſignificat, ut ſuprà viſum fuit, melius (meo judicio) exponeretur, quod fuiſſent non organa, ſed alia muſicalia inſtrumenta in humeris, ſeu ab humeris ſuſtentata.

ORGIA. FR.planities. Bullar.Caſin. tom.2. conſt. 6. Melitenſes *Olgia*, ſive *Ulgia* dicunt. Vide *Olca*.

ORIGENES, Ὠριγένης, an unus fuerit. V. *Adamantius*. FR.duos extitiſſe putat Latinius in Obſerv. ad Jo.Trithemium. Contrarium tamen videtur ſenſiſſe Bellarm.de Scriptor.Eccl. in Origene, & qui plura de Origene deſiderat, legat Philip. Labbè de Script.Eccleſiaſt.in Origene, de quo ſit mentio hìc in dict. *Exapla. Magiſter Græcorum. Officium defunctorum*, & hìc inferiùs *Origeniani*. Ejus Præceptor. V. *Saccas*. Origenes à Methodio *Centaureus* appellatur apud Photium in ejus Biblioth.tit. Methodius, c. de creatis excerpta.

ORIGENIANI, ſive *Origenianiſtæ*, ut eos D Greg. lib.34.in Job cap.16.& 41.appellat, Hæretici ab Origene ſeducti, quorum argumenta adducit, & confutat idem Gregorius ibidem, & in can. quidam autem hæretici, 24. quæſt. 3. ubi nonnulli eorum errores recenſentur, ſcilicet, [Quòd non poſſit videre Filius Patrem, nec Spiritus Sanctus Filium, animas quoque in mundi principio peccaſſe dicunt, & pro diverſitate peccatorum de cœlis uſque ad terram diverſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaque cauſa factum fuiſſe mundum.] Errat tamen Gloſſa in can.ſanè profertur, 24.quæſt.2.quæ putat duos fuiſſe Origenes, quod æquivocum manifeſtatum fuit in d. *Adamantius*. FR. ſed aliter in dict. *Origenes*.

ORIGINALIA, ſcripta, quæ de genealogiis, & originibus tractat; hinc *Originalia inſtrumenta* appellavit Tertull.lib.1.de carne Chriſti atteſtationes ſpectantes ad genealogiam Chriſti ſecundùm ejus humanitatem.

ORIGINARIUS. FR. dicitur ille, qui ex adſcriptitio natus eſt in proprio ſolo. Gloſſa in can.generalis, diſt.54. Sed aliter habet Gloſſa in cap.quidam vir. 32.quæſt. 1. Originarius autem filium in poteſtatem non habet. Gloſſa in can. patrem, 32. quæſt. 3.

ORIOLUM, ambulacrum, ſive porticus. [Ut non in infirmaria, ſed ſeorſum in oriolo Monachi infirmi carnem comederent. Matth.Pariſ.in vita Abb.] Vide *Embolus. Imbolus. Lobium. Macrena. Porticani*.

ORION, ὠρίων, ſignum cœleſte, quid ſit. Vide *Arcturus*.

ORNAMENTA SACRA. Vide *Veſtis*.

OROMA. Vide *Orama*.

ORPHANOTROPHIUM, ὀρφανοτροφεῖον. FR. Orphanorum hoſpitale. [Reverentiam Beati Gregorii prædeceſſoris ſui præ oculis cordis habens, tribuit idem Summus Pontifex in hoſpitali ipſius Beati Gregor. in porticu B. Petri Apoſtoli ſermonum ſanctorum librum unum, & in ſchola Cantorum, quę pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum. Gulielmus Lateranenſis Bi-

Biblioth. apud Torrigium de Crypt. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 189.] Qui Torrigius ibidem ait, hoc Orphanotrophium non fuiſſe illud, quod hod'è ad Eccleſiam Æthiopum Romæ reperitur; ſed in platea S. Petri à Sixto IV. demolitum. Quare Eccleſia, & Orphanotrophium non fuerat à D. Gregorio Sancto Stephano Protomart. dicatum; ſed à Stephano Papa in honorem S. Gregorii erectum: quod probat Torrigius teſtimonio Benedicti Canonici, & nos in dict. *Baculus*, §. Quod à Stephano IV. notavimus. Iſtius nominis ſynonyma. Vide *Brephotrophium*.

Orthodoxia, ὀρθοδοξία. FR. recta opinio; accipitur pro ſana, ac Catholica doctrina. Vide ejus antitheſim. *Cacodoxia*.

Orthodoxus, ὀρθόδοξος, rectæ opinionis; accipitur pro Catholico, & econtrà *Heterodoxus*. FR. & *Cacodoxus*, pravæ opinionis denotat, ſcilicet, Hæreticum, aut Schiſmaticum. Vide *Cacodoxia*. [Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem hæretici teſtimonium valeat, contra orthodoxum ſolius orthodoxi teſtimonium valeat, can. ſi hæreticus, 2. quæſt. 7.

Orthographiæ Signa. Vide *Aſteriſcus*, *Oxirynchus*.

Ortygometra, ὀρτυγομήτρα, coturnicum matrix, ſeu mater. [Eſcam parans eis ortygometram. Sapien. c. 16. Ubi ſepultus eſt populus carnis avidiſſimus uſque ad choleram ortygometram cruditando. Tertullianus adverſus Pſych. c. 16.] Agit enim de populo hebræo; ubi aliqui loco *Cruditando* legunt *Eructando*, ut textui D. Hieronymi ſe conformarent, qui in eodem ſenſu ſcripſerat: [Apud ſepulchra concupiſcentiæ craſſus populus ortygometram ſcribitur ad choleram uſque eructaſſe.] FR. Calepinus vult, quod *Ortygometram* coturnicum matrix dicatur; ſed potiùs metrix; nam metam, terminum, & viam cæteris coturnicibus oſtendit, eas conducendo. Unde Plinius, lib. 10. c. 23. inquit: [Coturnices ante etiam ſemper adveniunt &c. Aquilone ergo maximè volant ortygometra duce.] Vide Janſenium in dict. Sapientiæ, cap. 16. Quo verò fundamento Auctor Vocab. Eccleſ. hoc nomen regionem coturnicum ſignificare dicat, & an rectè hoc aſſerat, videat Lector.

Orzoli. FR. corruptum vocabulum ex urceolis. Bernardinus Corius in hiſt. Mediolanen. ad ann. 1333. Vide *Ama*.

Osanna, hebræa vox. Vide *Hoſanna*.

Oscillum, ludus, qui fit fune ſuſpenſa ab anulo, ſeu arbore ſuſtentata, & in ea ludentes agitantur, qui ludus Romæ *Cannaſiendola*, in Tuſcia *Altalena*, in Gallia *Branleore*, ſeu *Pandilcore*. in Sicilia verò, ac in Melita, ubi multa vocabula gallica adhuc retinentur, *Bandola* dicunt. ſed potiùs ex latino vocabulo *Pendula*, corruptè *Bendula*, ſive *Bandula* dictio provenit, de hac 2. Georgic. Virgilius.

Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia quercu.

Unde autem hoc nomen, & à quo inſtitutum. Vide Calepinum in eadem dictione, & verbum *Oſcillo*. At Tertullianus translativè pro ſphæra mundiali ab axe ſuſpenſa, lib. de anima, c. 12. uſurpat, inquiens: [Initium enim omnium commentatus animum, & univerſitatis oſcillum de illius axe ſuſpendens.] FR. At idem Tertullianus de pallio, cap. 1. in vera ſignificatione hoc vocabulo uſus eſt. Vide *Teſtitrahus*. Machometanis autem antiquos Romanos imitantes, qui talem ludum exercebant per tres dies in feriis latinis à Latino Rege inſtitutis, ſive ad exemplum Athenienſium, qui etiam tale ludum in eorum feriis exercebant, ut author eſt Germanicus Arati interpres, ſic illi in eorum *Bairam*, ideſt, Paſcha ſolent talem ludum exercere. Bulingerus *Penſilem jactationem* vocat hunc ludum.

Osculatorium, parva tabella cum ſacra aliqua imagine, qua populo oſculum pacis confertur tempore Miſſæ, de qua in dict. *Pax*.

Osculum, quod fit in omnibus rebus, quæ Sacerdoti porriguntur in ſacro Altari, quæ priùs oſculatur, & dum Sacerdos ad illas recipiendas extēdit manum, ea quoque oſculari debet; eodemque modo fit in traditione patenæ, ſive thuribuli à Miniſtris; quæ oſcula omittuntur, ſi ex poſitū erit Sacramentū. Gavantus. Excepto tamen Subdiaconi oſculo in fine Epiſtolæ, ac Diaconi in poſtulanda benedictione ante Evangelii cantum more ſolito; nam in prolatione epiſtolæ Sacerdos Chriſtum tanquam legis antiquæ terminum, & in Evangelio illius Auctorem denotat, Innocent. III. lib. 2. de Myſt. Miſſ. c. 21. & Durand. lib. 4. c. 17. In Miſſa verò Defunctorum oſcula prædicta poſt epiſtolam, & ante Evangelium omittuntur, quia cùm hujuſmodi ſigna ſuavitatis, dulcitudiniſque ſint, in mortis memoria minimè reperiuntur. Quando datur oſculum. Vide *Evangelium*. *Pax*.

Osiris, idem ac Bacchus. Vide *Helucus*.

Osius, ὅσιος. FR. Sanctus: [Hæc abrahamicus ille ſenex verè oſius, ideſt, ſanctus, & ſenſit, & ſcripſit. Athanaſ. adverſus Arian. orat. 1.] Oſium Corduben. Epiſc. intelligit, de quo vide in dict. *Symbolum* in fine.

Ossarium. Vide *Cinerarium*.

Ossitium, porci, vel alterius in animali caput: [Piſces non habemus, Monachi ſimplices ſunt, & eſuriunt; vade, accipiſſe oſſitum, & oſſibus ejectis, cum piperamentis præpara, ſicque appones, & dices: comedite de bono rhombo. Cæſarius, lib. 6. cap. 5.

Ostentamen, oſtentatio, manifeſtatio. [In omnibus perſecutionibus, & preſſuris, quibus ſuſtinetis oſtentamen juſti judicii Dei. Tertull. adverſus Gnoſtic. cap. 13.

Ostiarius, unus ex quatuor minoribus, eccleſiaſticiſque ordinibus, cui, [Pertinent claves Eccleſiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ ſint intus, cuſtodiat, fideles recipiat, & infideles rejiciat. Iſidor. epiſt. ad Lanfred.] Vide *Anagnoſta*.

Otalgicus, qui aurium dolore laborat, ex græco

co ὠτὸς, ideſt, auris, & ἄλγος, dolor, [Etenim cùm arcem corporis, ideſt, caput vis noxii humoris obſederit, cephalagiæ procreat paſſionem: cùm verò aures, oculoſve pervaſerit, in otalgicum, ſive ophthalmicum, vertitur morbum. Caſſian. collat. 14. cap. 15.

OTHONE, ὀθόνη, linteum, tobalia. [Othone. cum qua miniſtrat Diaconus, deſignat Chriſt. humilitatem, quam demonſtravit, cùm pedes ſuorum abluerat. S. Germanus in Theor.] FR. *Othone* ſine ullo diphthongo eſt herba in Syria naſcens ſimilis Erucæ, perforatis crebro foliis, flore croci, quare quidam anemonem vocaverunt. Plin. lib. 27. cap. 12. ſed *Othonæ* cum diphthongo in fine, linteum ſignificat apud Homerum Iliad. 3. ubi loquens de Elena, ait: [Confeſtim autem ſplendidis amicta Othonis.] Ubi Didymus interpres dicit *Othonas* ex lino contextas eſſe, alii ex lana, quibus aſſentitur Pollux. In Evangeliſta Joanne, cap. 19. de Chriſto humando, hæc verba habentur: [Et ligaverunt eum linteis:] Græcus textus habet ὀθονίοις: reliqui verò Evangeliſtæ habent *Sindonem*. Inter linea veſtimenta poſuit Pollux. Vide Cœl. Rhodiginum, lib. 16. cap. 10.

OVES, dicuntur Laici. Vide *Laicus*.

OXYCRATUM, aceti, & aquæ potio, ex græco ὀξύκρατον. [Omni autem alio tempore contenta erat oxycratio, & pane arido. Pallad. in Lauſiaca, cap. 145.] & à Latinis *Poſca* dicebatur.

OXYPTERUS, ὀξύπτερος, avis ex genere accipitrum.] Aliud corpus, & vox eſt aquilæ, & aliud corpus, & vox oxypteri. S. Macarius, homil. 32.] græcè autem velocem in volatu ſignificat.

OXYRYNCHUS, characteris ſpecialis forma, de qua Palladius, ubi Heraclides ejus interpres in latinum ſic vertit: [Similiter illam ſcribebat manum, quam oxyrynchum vocant Græci,] nomen græcum eſt ὀξύρυγχος, quod ex ὀξὺς, acutus, & ῥύγχος, avis *roſtrum*, componitur, quare acutum, longumque characterem fuiſſe colligitur. FR. fortaſsè ex forma piſcis oblongi ita denominatus, qui teſtibus Strabone, lib. 17. in Nilo, & Æliano, lib. 12. cap. 33. 34. & 35. in Caſpio mari invenitur, ſeu ex Civitatis nomine; nam ita etiam in Ægypto appellata fuit quædam urbs, de qua Strabo ibidem, & Stephanus de Urbibus teſtantur, quæ alio nomine Cynopolis dicebatur :||: Cæterum Chaldæi *Strangheli* quandam characteris formam appellant, quo in ſcribendis librorum titulis utuntur, eundemque penè characterem Græci in eorum eccleſiaſticis libris adhibent, fortaſsè ex *Oxyryncho* corruptè hi ſic dicunt.

P

PACATIO, ſolutio, vocab. nimis barbarum. [Sine pacationis retributione. Math. Pariſ. in Hiſt. Anglica.

PATIENTIA, Religioſorum indumentum. Vide *Armilauſa*, *Scapulare*.

PACIFICUS. Vide *Irenæus*.

PACIS PRINCEPS. Vide *Irenarcha*.

PACTO, verbum, paciſci ſignificans. [Et cùm ibi exercitus diu ſtetiſſet, pactaverunt illi de caſtro cum eis, in vita Caroli IV.

PACTUM. Vide *Depactio*, *Stantia*, *Synthica*, *Tranſactio*.

PÆAN, παιάν. FR. Hymnus, qui Apollini canebatur, ſicut Dithyrambus dicebatur hymnus Bacchi. Virgil. 6. Æneid.

———— Lætumque choro pæana canentes.

Significat etiam hymnum in Deorum laudem, ſic Pindarus ejus opera de laudibus Deorum *Pæana* appellavit. Sic etiam in lectionibus Brev. Rom. ſecundi nocturni Dominicæ IV. Octobris D. Jo. Chryſoſt. de Machabæis agens, inquit: [Ad bellum autem euntes, non tragœdias excitabant, non pæana cantabant.

PÆNULA. Vide *Penula*.

PÆDAGOGO, Græcè παιδαγωγέω, ſequor pueros, artem pædagogicam exerceo. [Se invicem pædagogantes pari cuſtodia. In vita S. Severi Epiſcopi.] FR. Item *Pædagogium*, ruſticum, ac vile ſervitium. Vide *Paradogum*. Item *Pædagogium*, locus, ubi pueri, ſive ſervi morantur. Plin. epiſt. 7. ad Rufum ſic inquit: [Puer in pædagio mixtus pluribus dormiebat.] Sed legendum eſt *Pædagogio*. Pædagogium verò pro ſervitio, Ulpian. l. quæſitum, de fundo inſtructo, & inſtrument. legat. Pædagogus, Magiſter, qui pueros inſtruit, & aſſociatur. Vide Proſcholus, & Collector. in dict. *Baccalaureus*.

PÆONIUS, & *Pæon*, παιὼν, dicebatur Apollo, quem medicum fuiſſe fingunt Poetæ, & eſt etiam nomen cujuſdam medici: [Verbum autem paternum ſolus eſt humanarum ægritudinum Pæonius Medicus, & ſanctus ægrotæ animæ incantator. Clem. Alexandr. lib. 1. Pædag. cap. 2.] Inſinuare intendit, quòd ſicut Pæonius, de quo Homerus Iliad. 5. inquit Plutonem ſanaſſe; ſic Verbum Patris animas noſtras à Plutonis tartaro liberavit. Dicitur etiam, quòd ab illo medico reperta fuiſſet pæonia herba, & tam *Pæan*, quàm *Pæon* etymon trahunt ab Apolline.

PAGANIA, paganiſmus, gentilitas, ſive Idololatria. [Ut populus Dei paganias non faciat. Zacharias Papa in epiſt. ad Gallos,] ubi ſequitur hoc vocabulum explicare, inquiens: [Qui paganas obſervationes in aliqua re fecerit.

PAGANALIA FESTA. Vide *Septimontium*.

PAGANUS. παγανὸς, hoc vocabulum diverſimodè apud Eccleſiaſticos Scriptores uſurpatur. Ori-

Originaliter tamen *Paganus* à *Pago* deducitur, hinc paganus Pagi incola dicitur, & in hoc ſenſu legitur in S. Agathæ officio [Paganorum multitudo fugientes ad ſepulchrum Virginis tulerunt velum ejus contra ignem.] Deinde *Pagani* dicti ſunt inter Gentiles, qui in militia non adſcribebantur. l. 1. C. de milit. teſt. Et in hoc ſenſu Tertull. de Corona milit. inquit: [Apud hunc (*ideſt*, *Christum*) tam miles eſt paganus fidelis, quàm paganus eſt miles infidelis] quod vocabulum *Paganus* perperàm à Rhenano, & Pamelio pro Gentili intellectum fuit; nam hìc, & in aliis locis per paganum, eum, qui miles non eſt, Tertull. intelligit, ac in eodem tractatu ſic ait: [Chriſtianum hominem militiæ adſcriptum, eadem pro Chriſti nomine præſtare debere, quæ fides pagana condixit.] Hujuſmodi enim verba nullo modo de Ethnico intelligi poſſunt; ſed de paganis Chriſticolis, ideſt, qui in militia minimè ſunt adſcripti, quia Chriſtianus eadem præcepta obſervare tenetur, quando militiæ adſcribitur, quæ promiſerat, quum paganus fuerat, ideſt, non miles. Et confirmatur ex eo, quòd Theodoretus, lib. 3. c. 3. de Conſtantio Imper. ſcripſerat, qui, nempè, præceperat militibus ſuis, ut qui baptiſmum aſpernabantur, cingulum militare deponere tenerentur, & ad paganitatem redirent, ideſt, quòd non fuiſſent pro militibus ampliùs reputati. Proceſſu autem temporis à Chriſtianis *Paganus* appellatus deinde fuit, qui in Chriſtiana militia non erat adſcriptus, licèt alii alia afferant. Vide Baron. in Annotat. Martyr. ad diem 31. Januar lit. D. FR. & uberiùs Jacobus Gotof. in not. ad Cod. Th od. in tit. de Paganis ſacrif. & templ. imò D. Greg. in ejus Regiſt. lib. 7. epiſt. 55. Paganum vocat, qui in ſacerdotali militia non eſt adſcriptus, de Abrahamo enim ibi loquens, inquit: [Si ergo tantæ conſiderationis Paganus vir fuit, quantò magis nos, qui ſacerdotes dicimur, hoc facere non debemus?] Certè paganum non appellavit Gregorius Abraham, illum ſcilicet intelligendo fuiſſe idololatram, & infidelem; nam fidelis Deo extiterat; ſed Paganum dicit ad contradiſtinctionem Sacerdotum, nam laicum fuiſſe deſignare intelligit. In ſenſu Idololatræ. Vide *Diſcola*. *Ethnicus*. *Foraſticus*. *Idolatra*. *Infidelis*. *Necrothyta*.

Pagarchus, πάγαρχος, ideſt, pagi Princeps Juſtin. in Novell.

Pagare. FR. ſolvere, creditori ſatisfacere. l. de nova, & falſa moneta. eod. tit.

Pagensis, plebanus, Pagi incola. [Cùm ante hos annos S. Andreæ ſolemnitas in prima Dominica Dominici Adventus incurriſſet, quidam Sacerdos, ſicut Turonicæ Eccleſiæ Præceptor aſſerit, pagenſibus ſuis utraſque Miſſas audire præcepit. Oddo Cluniacen. lib. 1.] Sumitur pro perſona laicali ad diſtinctionem Eccleſiaſtici, ut ſuprà in dict. *Paganus* de Abrahamo viſum eſt: ſic in eodem ſenſu Gregor. Turon. lib. 10. cap. 9. inquit: [Epiſcopus cum Clericis, & pagenſibus ſuis,] ideſt, cum Clero, & laico populo ſuæ Diœceſis; nam ſi pro pagenſibus, Pagorum incolas intellexiſſet, dicere debuerat; Cum clero, civibus, & pagenſibus.

Pagine, & *Pagineuma*. In inſcriptione marmorea Civitatis Leoninæ ad Vaticanum, quæ à Leone Papa IV. contra Saracenorum incurſiones ædificata fuit, quod vocabulum aggerem ſignificat. In quibus mœniis uſque ad tempora Martini V. adhuc extabant XLIV. ſcilicet, turres, & MCCCCXLIV. pinnulæ numerabantur. FR. in qua Civitate Leonina duæ inſcriptiones extabant, in una ſic [✠ Temporibus Dom. Leonis. Q. PP. hanc pagine, & duas turres ſalti ſine militia conſtruxi. ✠] & in alia [Hanc turrem, & pagine una facta à militia capracorum tēm Dōm Leonis Quar. PP. Ego Agatho ei .... apud Torrig. de Crypt. Vatic. ſecunda impreſſ. pag. 400. 401. & 406.

Palæstra. Vide *Aſceterium*.

Palæstini, pop. FR. ab Ethnicis Judæi intelliguntur. [Non alieni ab impiorum Palæſtinorum moribus. Nam & illi hoc habent impietatis ſignum, quòd Deos eſſe non putent, atque hi à Græcis, atq; adeo bonis omnibus quodammodo diſſentiunt; in reliquis quidem rebus umbra ſua magis muti: Ariſtides in Biblioth. Photii tit. ex communi defenſione pro Rhetorica.] Sed Paleſtini ab Hebræis Philiſthæi intelliguntur. Vide *Philiſtæi*.

Palatha, παλάθη, maſſa ficorum ſiccorum. [Impoſuit abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas. Judith cap. 10] FR. de eodem vocabulo fit etiam mentio in 2. Reg. c. 16. n. 1. & 2. Item in 1. Paralip. c. 12. n. 40.

Palatium Vide *Sarajum*. Palatium vaticanum à quo Pontifice primò ædificatum fuerat. Vide *Breviarium*.

Palea, hic titulus ſæpè in Gratiani decreto reperitur. Aliqui putant, quòd hæc dictio ſignificet res parvi momenti; ſed contrarium conſtat; nam decreta conſiderabilia, & magni ponderis ibi leguntur. Alii etymon à voce græca παλαιά, quæ res antiquas ſignificat, deducunt, dum ibi vetuſta continentur, quod videtur veriſimilius: ſed *Palæa* ſcribendum eſſet. Alii denique ab adverbio etiam græco πάλιν, quod iterùm denotat, provenire exiſtimant, quia in illis decretis replicatur idem ferè, quod in præcedenti capitulo continebatur. Opinio autem illorum, qui dicunt, quòd tales tituli ſint cujuſdam Cardinalis *Protopaleæ*, non hab t ullam ſubſiſtentiam; nullum enim hoc nomine appellatum fuiſſe Cardinalem legitur. FR. Cotta in ejus Memorial. Juris tit de juriſperitis §. Poſtquam, ait: Paleam fuiſſ G atiani diſcipulum, ac ibi addidiſſe omne id, quod inter M. SS. ſui Magiſtri poſthuma rep r rat, & quòd hic Palea ſummaria ad Gratiani capitula præſcripſerat: ac pro ſe Cotta citat Joannem Andream in ſua de ſpec. paraph. tit. de diſp. & allegar. in fine, ac latè Joannem Imolam poſt Salicetum in rubr. ff. de verbor. obligat. in 2. & 3.

co-

column. Qui autem exiſtimarunt *Paleam* ſignificare rem frivolam, ac parvi momenti, ex eo inducti ſunt, quia res apocryphæ non rarò afferuntur ibi, quæ palea ſiquidem ſunt, dum ſubſiſtentiæ pondere carent; & parum refert, quòd antiquæ, ac ſeriæ ſint, dum veriſimilitudinis circumſtantiis non corroborentur: cujuſmodi ſunt exempli gratia in cap. Oſius Papa diſt. 56. cujus titulus eſt: [Damaſus Hieronymo ſcribit.] Damaſus enim, qui tempore D. Hieronymi Romanam ſedem rexerat, obiit ann. 384. Quomodo ergo hæc potuerat ſcribere, nempè: [Bonifacius Papa fuit filius Jocundi Presbyteri. Fœlix Papa filius Fœlicis Presbyteri de tit. faſciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri.] ſi Damaſo Bonifacius poſt triginta quinque annos ſucceſſerat: nempè de anno 419. quando Bonifacius regnare cœperat. Fœlix tit. faſciolæ fuit ipſemet Papa III. poſt Damaſum 99. annis, ideſt, de anno 483. Agapitus per annos 151. poſt Damaſum, quia in Pontificali Cathedra ſedere cœperat anno 535. & ſic de aliis ibi ſucceſſivè nominatis Pontificibus, unde verba ſuperant errores. Oſius in primis non fuit Papa, & ſi de Oſio Cordubenſi Epiſcopo intelligatur, tempore Gratiani nomen Papæ non habebant ampliùs Epiſcopi: deinde valdè apocrypha res eſt, Pontifices Sacerdotum filios fuiſſe. Item Palea ſæpè hiſtoriam tripartitam citat, quæ apocrypha reputatur, de qua D. Anſelmus Lucenſis Epiſcopus in ejus Apologet. 1. n. 17. inquit: [Quòd verò in Hiſtoria tripartita legitur &c. Hoc autem nil nobis adverſatur, cùm B. Gregorius eandem hiſtoriam mendoſam, & à Romana Eccleſia repudiatam affirmet.] Quare imperitè nimis aliqui, ex ſupradicta Paleæ authoritate apocrypha, decepti aſſeruere Damaſum Geſta Romanorum Pontificum ſcripſiſſe, quod nullo modo probatur. Blondus enim in primis, lib. 10. decad. 1. ſic affirmat: [Petrus Gulielmus Lateranenſis Eccleſiæ Bibliothecarius, omnium eſt antiquiſſimus, quos de rebus geſtis Eccleſiæ, & Romanorum Pontificum ordine videmus ſcripſiſſe.] Atque Baronius, ann. 69. ait: [Hæc accepta eſſe noſcuntur ex libro vulgato nomine Damaſi de Romanis Pontificibus; ſed à diverſis Auctoribus (ut verius puto) collecto] Item Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Damaſo: [Tribuitur S. Damaſo liber de vitis Pontificum, qui extat in primo tomo Conciliorum; ſed liber ille eſt Anaſtaſii Bibliothecarii, non Damaſi, ut notum eſt.] Philippus tamen Labbè de Scriptoribus Eccleſ. in Damaſo, ex eo inducitur contrarium aſſerere, quia teſtatur ſe vidiſſe M. S. codicem optimæ notæ tempore Caroli Magni exaratum, in quo vitæ illæ Damaſo jam tribuebantur, antequam haud natus eſſet Anaſtaſius. At in primis ille Eruditiſſimus contra proprium ſtylum talia adducit; nam quando m. ss. citat, ſolet illa ſemper, ubinam reperiantur, manifeſtare, hoc autem m. s. ubi exſtet, non exprimit. Secundò in characteribus antiquis ſæpè Antiquarii falluntur, & in diverſis ſæculis multi Scriptores antiquos characteres adamuſſim imitari profeſſi ſunt. Tertiò ait, quòd vitæ illæ Damaſo tribuebantur, ergo non erat Auctor in hoc aſſerto m. s. notatus. Quartò, ſi Damaſus geſta Pontificum ſcripſiſſet, ejus familiaris Hieronymus in tractatu de Script. Eccleſ. ubi ſcripta ejuſdem Damaſi recenſet, certè de hoc Damaſi opere mentionem feciſſet. Ad objecta verò, quòd Anaſtaſius poſt Carolum Magnum fuerat in fatis, poſito quòd aſſertum m. s. exiſtat, & tempore ejuſdem Imperatoris exaratum fuerit. Reſpondetur, inter Carolum, & Anaſtaſium non niſi quinquaginta annos interceſſiſſe, in quo temporis ſpatio veriſimile non videtur, quòd in characteribus potuiſſet eſſe tanta varietas, ut Antiquarii valerent de luſtro ad luſtrum differentiã internoſcere. Inſuper reſpondetur, quòd æquivocum Auctorum fuit de uno Bibliothecario pro alio, nam Petrus Gulielmus Bibliothecarius, ut ex citato Blondo colligitur, floruerat ante prædictum Carolum, & Anaſtaſius non compoſuit; ſed deſcripſit Pontificum vitas, licèt aliqui omninò negent Anaſtaſium talia neque deſcripſiſſe, ea inducti ratione, quia ille vir doctiſſimus fuerat, & lingua latina optimè eruditus, ut ex aliis ejus operibus ſatis liquet, ac proindè tale opus græciſmis refertum, ſuum eſſe non creditur: ſed potiùs ex græco authore Anaſtaſius illud deſcripſerat, quando nempè Anaſtaſius ad Græcum Imperatorem anno 869 à Pontifice Romano miſſus fuerat, ut in prædicto anno Baronius teſtatur ubi ſextam Synodum ex græco in latinum traduxit, & pari modo vitam S. Dionifii Areop. à S. Methodio compoſitam, latinè ab eo traductam Carolo Calvo miſerat. Baron. an. 876. Item traduxit ex græco Theophanem. Idem Baron. ann. 813. nu. 9. & 10. Ac ſignanter ex græco in latinum vitas Pontificum Romanorum à Theophane, & Georgio græcis Auctoribus compoſitas translataſſe, S. Anſelmus Lucenſis Epiſcopus apolog. 1. qui per duos ſæcula circiter poſt Anaſtaſium vixerat, teſtatur his verbis: [Anaſtaſius Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Bibliothecarius in Chronica, quã de græco in latinum ſermonem tranſtulit, quamque ex vetuſtiſſimis Chronicis Græcorum compilaverunt quidam græci Dei cultores, Theophanes, ſcilicet, & Georgius, quos idem in ejuſdem libri præfatione miris laudibus extollit, in qua chronica de Imperio Anaſtaſii ſic ſcribit &c.] Ubi clarè videtur, Theophanem, quem Baronius ſupra ait ab Anaſtaſio traductum fuiſſe, non niſi de Pontificum chronica intelligendum eſſe, ac manifeſtè comprobatur id, quod dicit Lucenſis Epiſcopus, dùm in præfatione ejuſdem libri de Vitis Pontificum Anaſtaſium laudes illorum Auctorum extollere, itaque Anaſtaſius græcis uſus eſt vocabulis in ejus narratione, quia ipſemet ad Joannem Diaconum ſcribens verba Theophanis alterare noluiſſe teſtatur. Baronius ann. 813. num. 10. Quamvis aliàs linguæ latinæ ille eruditiſſimus fuiſſet. Sed huic digreſſioni, quam erudito Lectori non fore ingratam exiſtimo, finem

finem imponendo; ad alias Paleæ implicantias redeamus. Ait enim D. Gregorius in, can. Mennam 2. quæſt. 5. [Vulgarem denique, & nulla canonica ſanctione fultam legem, ferventis, ſcilicet, ſive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis intentionis: (quia fabricante hæc ſunt omnino facta invidia) nec ipſum exhibere, nec aliquo modo te volumus poſtulare; imò Apoſtolica authoritate prohibemus firmiſſimè.] Si hæc tam rigorosè à Sanctis Patribus prohibita erant, ut diximus in d. *Judex compurgationis. Juramentum. Miſſa Judicii*, & in dict. *Purgator* agemus etiam: quomodo Palea in eadem 2. quæſt. 5. ſubjungit, quòd Triburienſis Synodus, quæ per duo ſæcula poſt D. Gregorium (intelligo priorem Synodum) celebrata uerat, talia juramenta in certis caſibus aſſerat ordinare? Hoc ſiquidem nonniſi apocryphum eſſe dicere oportet. Et ſic in aliis decretis ab eo adductis, quod eſſet longum referre, & cenſuris notare. Quin & ipſius Gratiani, qui fuit Caſinenſis Monachus Monaſterii S. Procli, patria Tuſcus, & Bononiæ Decretalium Profeſſor, de anno 1151. colligere cœperat ad componendum ejus volumen Decretorum, ac de anno 1561. terminaverat, ut Author eſt Cherubinus Ghirardaccius in ſua hiſt. Bonon. par. 1. lib. 2. & 3. & Gloſſa in §. forma Apoſtolorum. 2. quæſt. 6. licèt in corpore habeatur de anno 1165. de qua re diffusè Cald. in procem. decretal. 3. col. Card. Alex. in præfat. decreti in principio, Gratiani inquam, opiniones non ſolent acceptari, & in multis reprobantur. Idem Card. Alexandr. loc. cit. & Felinus in, c. 2. col. 24. de reſcriptis, Auguſt. Barboſ. in procem. Collectan. num. 8. Quare multò magis improbanda ſunt aſſerta Paleæ decreta. Vide *Canon*.

PALEFREDUS, equus curſor. [Miſerunt prædicto nobili viro per quendam familiarem ſuum palefredum albiſſimum. Guilielmus Tyrius de bello ſac. lib. 13. c. 23.] Ab aliquibus tamen *Palifridus* ſcribitur, & ab aliis *Palfredus*.

PALERGIUM, apud Anaſtaſ. Biblioth. ſed ſcribi debet *Perergium* ex græco πάρεργον, quod appendix, & corollarium ſignificat.

PALESTES, græca vox παλαιστὴ, qua utitur D. Hieronymus in, c. 40. Ezechielis: ſignificat menſuram unius palmi minoris, ex quatuor geometricis digitis conſtantis.

PALIFICO, palàm facio, & manifeſto. [Vitam, ordinationem, nec non & obitum ſacratiſſimum qualicumque ſtylo palificare geſtientes. In vita S. Severi Ravennatis Archiepiſc. M. S. quæ in Bibliotheca Vallicellæ de Urbe conſervatur.

PALIFICO, ideſt palis munio. Vide *Paxillo*.

PALIFRIDUS. Vide *Palefredus*.

PALI TERMALES, confinia, & termini. [Palos termales fingitis Deo. Tertull. de jejun. cap. 11.] Ubi metaphoricè de Deorum potentia limitata ad peculiares res loquitur.

PALLA, pars corporalis, ſive parvum corporale, quo calix cooperitur: dicitur Palla à *Palliando*, quæ *Animetta* etiam appellatur; quia in corporale, quaſi anima in corpore includitur. Antiquitus tegebatur calix eodem corporale, ut dictum eſt in dict. *Corporale*. Unde *Palla corporalis* dicebatur; nam nomen Pallæ ſimpliciter ſignificat Altaris mappam, quæ debet eſſe linea, & non bombycina, ut inſtruunt Rubricæ. Scribit Franciſcus Hallier in lib. de electionibus, & ordinationibus, quòd quando pueri ab eorum parentibus offerebantur alicui Eccleſiæ, involvebantur in mappis Altaris, & ſic remanebant oblati in ſervitium illius Eccleſiæ, ſive Monaſterii. De hac cæremonia fit mentio etiam in c. 54. Regulæ S. Benedicti his verbis: [Si quis fortè de nobilibus offert filium ſuum Deo in Monaſterio, ſi ipſe puer in minoritate eſt, parentes ejus faciant petitionem, quam ſuprà diximus, & cum oblatione ipſam petitionem, & manum pueri involvant in palla altaris, & ſic eum offerant.] Ac eadem functio ſpecificatur in can. præſens 20. quæſt. 3. Ubi pater de nullitate profeſſionis filii ſui in Religione inter alia allegabat, quòd: [Neque ego pater ejus palla altaris indutum illum obtuli.] Et eodem modo fiebant oblationes Eccleſiæ de rebus ſtabilibus: ſic enim legitur in donatione Tertulli favore Monaſterii Caſinenſis: [Atque per pallam altaris S. Joannis Baptiſtæ, eidemque Patri obtuli, &c.] Ubi ſequuntur ejus ſtabilium donationes. In Archivio Cathedralis Viterb. inveni ſcriptum, quòd fideles ponebant ſuper caput Altaris pallam in præſentia Archipresbyteri, & ſic conſtituebantur oblati, & eorum bona S. Laurentio offerebant. De Palla calicis. Vide *Animetta. Calix. Corporale*. Cætera. Vide *Linoſtima*.

PALLIA. FR. fortaſsè Altaris frontiſpicium, ſive culcitra. [Duodecim pallias, quæ pendent ſub arcis, unà cum velo ſerico, quod habet hiſtoriam Nativitatis Domini. Apud Torrigium de Crypt. Vatican. impreſſ. 2. pag. 505.

PALLIO. FR. verbum, abſcondo, tego:] Tu ergo, quod factum eſt, ſi ſtudeas palliare, ut id in confuſionem tuam, & ad Sedis Apoſtolicæ opprobrium non redundet. De auctoritate, & uſu Pallii, cap. 3. Ad palliandum tantæ præſumptionis exceſſum, lib. 5. decretal. tit. 31. c. 11. Secundò autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui pravitatem ſuam ſatagunt palliare, lib. 3. decretal. tit. 12. cap. ult.

PALLIOLUM. Vide *Birrus*.

PALLIUM, ſacrum inſigne à Pontifice Patriarchis, Metropolitis, atque Archiepiſcopis conceſſum, ab Altari, ſub quo corpora Principum Apoſtolorum quieſcunt, deſumptum, ac loco ſuperhumeralis Summi Sacerdotis antiquæ Legis ſucceſſum, ut inquit Durand. in ejus Rationale, lib. 3. cap. 17. à Græcis ὠμοφόριον dicitur. Vide in dict. *Evangelium*. §. Simon Theſſalonicen. & à Latinis *Stola Apoſtolatus*, *Stola Archiepiſcopatus*, *Stola Pontificalis* appellatur. Vide etiam *Pſachnion*. Texitur autem ex candida lana cum aliquibus nigris crucibus, quæ tamen Cruces antiquitus erant ra-

rubræ. [Super hæc omnia Summo Pontifici propter Apoſtolicam vicem pallii honor decernitur, quod genus indumenti Crucis ſignaculum purpureo colore exprimit, ut ipſo indutus Pontifex à tergo, & pectore Crucem habeat. Raban. de ordin. antiph.] Cujus partes ab Innocentio III. de offic. Miſſ. egregiè deſcribuntur, nimirum: [Pallium illud, quo majores Epiſcopi utuntur, eſt de candida lana contextum, deſuper habens circulum humeros conſtringentem, & duas lineas ab utraque parte pendentes, quatuor Cruces purpureas ante, retro, à dextris, & à ſiniſtris; ſed à ſiniſtris duplex eſt, & ſimplex à dextris. Tres etiam acus aureæ infiguntur pallio ante pectus, ſuper humerum, & poſt tergum, ſuper dexterum humerum non infigitur. Hæc quælibet acus precioſum continet lapidem.] FR. appellatur Pallium à Petro Damiano *Tribalthon*, quia trium colorum erat in ſymbolum Sanctiſſimæ Trinitatis. [Pallium tribalthon nuncupatur; trium, quippè, colorum eſt, & balton &c. lib. 4. epiſt. ad Epiſcopos, epiſt. 7. tom. 1.] Magnus verò Conſtantinus *Lorum*, & *Superhumerale* illud appellat. [Necnon & ſuperhumerale, videlicet, lorum, quod Imperiale circundare aſſolet collum, in can. Conſtantinus, diſt. 96.] Sed non *Phrygium*, ut Baronius autumat; de quo nos in dict. *Mitra* egimus. Pallium eſt plenitudinis Officii Pontificalis inſigne, lib. 5. decretal. tit. 33. cap. 23. Quod Patriarchæ ſuis ſuffraganeis concedere poſſunt. Ibidem. :||: Pallium myſticè denotat ovem, quæ perierat, ac inventa ſuper humeros Paſtoris dilecti poſita fuit: [Epiſcopi humerale ex lana, non ex lino, ſignificat pellem ovis errantis, quam Dominus humeris ſuis ſuſtulit. Iſidor. Peluſiot. lib. 1. epiſt. 136.] Quod ideò ex lana nonnullorum agnorum candidorum conficitur, qui in feſto S. Agnetis, & in ejus Eccleſia poſita in via Numentana à Canonicis Regularibus, S. Salvatoris nuncupatis, ibi commorantibus, duo numero pro canone quotannis Lateranenſi Baſilicæ contribuuntur. Itaque præfatæ S. Agnetis Abbas peracta Miſſa cantata, hos agnos ſuper Altare collocatos, ac floribus coronatos benedicit, qui deindè nomine Lateranenſium Canonicorum ab eorum Cæremoniarum Præceptore recipiuntur, qui Manſionario tradit: hic eos ſuperponit equo, qui tapeto coopertus ſuper ſerica pulvinaria jacentes defert, & ad Pontificis pedes offert, qui ſolita benedictione eos ſignat. Tunc Apoſtolicorum Subdiaconorum Camerarius illos deſumit, & Monialibus alicujus Monaſterii ad placitum Sanctiſſimi nutriendos tradit. FR. Ordo Romanus à Georgio Caſſandro Coloniæ de anno 1561. impreſſus, pag. 65. hæc habet: [Fertur, quod antiquitùs nutriebantur candidi Agni ſine macula per Moniales albas Monaſterii S. Andreæ propè S. Marcellum de Urbe, & in Dominica in albis, dùm canebatur Agnus Dei, circuibant Agni hujuſmodi Altare Sancti Petri.] :||: Cura verò texendi, & ornandi pallia ad Subdiaconorum Apoſtolicorum Decanum ſpectat; quæ perfecta deindè Canonico Altariſtæ Baſilicæ Vaticanæ ille conſignat; & in primis Veſperis feſti SS. Petri, & Pauli ſuper ſepulcra eorumdem Sanctorum collocantur, ibique per totam illam noctem manentia, ac ſequenti die extracta, Canonicis ejuſdem Vaticanæ Sacriſtiæ Præfectis traduntur, ut inter ſacras reliquias aſſerventur, quæ poſtmodum exigente opportunitate ab Apoſtolicis Subdiaconis poſtulantur. Vide *Altariſta*. Pallium Archiepiſcopus, ſeu ejus procurator à Decano Sacri Collegii, & ex ſingulari favore à Papa aliquando accipit. FR. Pro quo nihil ab accipientibus ſolvendum eſt. Baron. ann. 565. num. 58. an. 743. num. 8. & ſeqq. :||: Vide etiam *Paſtellus*. Papa autem, quia plenitudinem poteſtatis à Deo immediatè recipit, ideò in ejus conſecrationis die, in principio ejuſdem ſolemnis Miſſæ, peracta confeſſione, ſuis manibus ex Altari pallium deſumit, quo tradito Sac. Collegii Decano, hic ei imponit, dicens: [Accipe pallium ſanctum plenitudinem pontificalis officii &c.] Solo Summo Pontifici dicitur *Accipe*: nam cæteris dicitur: [Tradimus tibi pallium de Corpore B. Petri ſumptum in plenitudinem Pontificalis dignitatis.] Myſterium autem trium aurearum acuum ſic Gemin. lib. 1. cap. 22. explicat, inquiens: [Spinulæ, quibus pallium affigitur, ſunt clavi, quibus Corpus Chriſti cruci affigitur.] Quomodo autem in aliis ſolemnitatibus Papa induitur Pallio Vide *Fanon*. Pallii uſum initium habuiſſe à S. Lino Papa I. aſſerit Reverendiſſimus Marcellus in ſuo Cærem. lib. 1. cap. 8. & pro ſe teſtimonia S. Maximi hom. de Veſt. Sacerd. Euſebii Cæſarienſis ſerm. de Epiph. adducit; ſed in S. Maximi opere aſſerta homilia, & in Euſebii ſcriptis ſermo de Epiphania non extant. Rupertus verò pallium introductum ab Apoſtolis fuiſſe ait. FR. ſi non æquivocaverat Rupertus, non de pallio Pontificali, ſed de pallio indumentali, quo in primitiva Eccleſia utebantur Chriſtiani, hunc Auctorem intellexiſſe fatendum eſt, de quo pallii uſu disertè egit Baronius ann. 57. nu. 91 94. 95. 96. Quo hodie Monachi utuntur. Ibid. nu. 97. Certum quidem eſt, ut idem Cardinalis affirmat ann. 336. n. 63. quòd uſque ad annum 32. imperii Conſtantini Magni nullibi de pallio Pontificali fit mentio, nec imaginabile eſt Apoſtolos talia exercuiſſe, dum nec litteraliter, nec interpretativè apud ullum probatum, & antiquum Auctorem colligi poteſt. Præterquamquòd Baronii atteſtatio prædicta concordat cum can. Conſtantinus ſupra relato. :||: Licèt autem ſoli Patriarchæ, & Metropolitæ habeant pallii uſum, tamen reperiuntur nonnulli Epiſcopi ſimili privilegio decorati, ut ſunt, exempli gratia, Epiſcopus Lucenſis in Hetruria ex conceſſione Gregorii VII. Ticinenſis, ſive Papienſis ex indulto Anaſtaſii III. & Veronenſis ambo in Lombardia; ex epiſtola enim Gregor. VII. Brunoni Veronenſi Epiſcopo ſcripta habetur illi uſum pallii conceſſiſſe. Item Epiſcopo Hoſtienſi S. Marcus Papa conceſſerat pallium. Baron. ann. 336. num. 63. Epiſco-

ſcopo Bambergienſi in Germania, ex conceſſ. Leonis IX. Dolienſi Epiſcopo in Gallia, ex conceſſ. Pelagii I. Auguſtodunenſi, ex conceſſ. Gregor. Magni, ex eo quia cooperavit in converſione Catholica totius Angliæ, auxiliando, nempè, Auguſtinum ab eodem D. Gregorio ad hunc finem ibi miſſum. FR. Pallium non fertur niſi in certis ſolemnitatibus, can. contra morem, diſt. 100. quæ exprimuntur in Gloſſa in, can. ad honorem, de authorit. & uſu pallii. Ubi etiam tradit formam in collatione ejuſdem :||: Sed Pontifex Romanus ubique, & in omni tempore utitur pallio, lib. 1. decretal. de authoritate, & uſu pall. can. ad honorem. FR. Non poteſt pallium aliis commodari, lib. 1. decretal. tit. 8. cap. 2. Nec uni conceſſo, intelligitur etiam ſucceſſori donatum; ſed ſemper novus Archiepiſcopus debet illud poſtulare à Sede Apoſtolica. Baron. an. 432. n. 9. & Sac. Congregat. Rituum, 4. Mart. 1606. Blondus decad. 1. lib. 2. ex teſtimonio Agnelli Ravennatis ejuſdem Eccleſiæ antiqui ſcriptoris, hæc refert: [Ornavit Valentinianus Imperator Joannem Epiſcopum Ravennaten. pallio ex candido lana confecto, quo ſolus tunc Imperator uteretur. Quod quidem ſuperbiæ incentivum effeciſſe videmus, ut Epiſcopi Ravennates eas habuerint cum Pont. paritatis contentiones, de quibus ſuo tempore dicemus.] Quod tamen Baronius negat dicto anno 432. num. 91. Eccleſiaſtici Imperii Electores ſi carent pallio, non poſſunt eligere, nec conſecrare Imperatorem. [Conradus Imp. &c. qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto Cardinali (nam Colonienſis, qui id facere jure debuerat, noviter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Colonienſi, & Trevirenſi Archiepiſcopis cum cæteris Epiſcopis in Regem ungitur. Otto Friſingen. lib. 7. cap. 22. :||: Functiones Epiſcopales minimè exercere poteſt Archiepiſcopus, antequam pallium recipiat, can. niſi ſpecialis, de authoritate, & uſu pallii, can. quod ſicut, &, can. ſpecialis, de elect. Et hoc currit à die ejus conſecrationis, etſi jam antea in Epiſcopum eſſet conſecratus, à die tamen confirmationis intelligitur; aliter in pœnas cadit, quæ in can. quoniam. diſt. 100. continentur. Quod verò limitatur, quando in aliena Diœceſi tanquam ſimplex Epiſcopus munera epiſcopalia de licentia Ordinarii loci exercere vellet. Auctores apud Matthæum Paulum Leonem in tract. de Authoritate, & uſu pallii Pontificii. Ubi etiam ſuſtinet, quòd quando privilegium deferendi pallium eſt locale, & non perſonale, uti ſunt Epiſcopatui conceſſa, de quibus aliquos numeravimus ſuprà; hi enim poſſent munera Epiſcopalia liberè exercere ante obtentum pallium; itaque pœnæ in canone contentæ ſolùm in Archiepiſcopos, & alios Primates tendunt, qui non gaudent privilegio locali. Si pallium deperdi contigerit, tunc Archiepiſcopus non poſſet ex ſe aliud formare; ſed denuò à Sancta Sede aliud impetrare teneretur, ut noſtris temporibus Manfredonienſi Archiepiſcopo accidit, cui quia à pyratis infidelibus pallium deprædatum fuerat, tunc ad Urbanum VIII. pro alio recurrere neceſſe fuit, & in tali caſu Papa ex gratia vivæ vocis oraculo illud concedere ſolet. Quando Archiepiſcopus ſua Sede relicta ad alium Epiſcopatum deſcendit, tunc uti Epiſcopus pallio ampliùs frui non poteſt. Sac. Rit. Congreg. 16. Octobr. 1604. Si Archiepiſcopus in propria Provincia moritur, tunc pallio indutus ſepeliri debet; at extra Provnciam obiens, cum pallio ſub capite ſepelitur. Caſtal. in praxi cæremon. lib. 1. ſect. 10. num. 2. Abuſus autem pallii inter Græcos dupliciter notatur, primò, quòd ſolent ex ſerico illud contexere, cùm ex lana fieri deberet, ut Græcuſmet Auctor Simon Theſſalonicenſis fatetur, his verbis: [Ideò enim ex lana quoque texitur, quoniam erraticam ovem, ideſt, naturam noſtram ſignat.] Et licèt Joannes Diaconus in vita S. Gregor. Papæ dicat præfatum Pontificem candido, byſſinoque pallio uſum fuiſſe, vel debet intelligi de tegumento, vel ſi de pallio Pontificali loquatur, fuiſſe lana mixtum indubitanter intelligere oportet. Secundus Græcorum abuſus eſt, quòd omnes locorum Ordinarii illud deferant, quum hic illaudatus mos antiquæ eorum Eccleſiæ omninò adverſetur; illorum enim Patriarcha, quotieſcumque ceſſabat ſchiſma, tunc ſemper pallium à Romano Pont. poſcebat; unde Luitprandus in ſua legatione inquit: [Vidimus Conſtantinopolitanum Epiſcopum pallio non uti, niſi Sancti Patris noſtri permiſſu.] Subjungitque, quòd temporibus Theophylacti Eunuchi, & Conſtantinopolitani Patriarchæ, qui violenter à Pontifice Rom. pro ſe, & ſucceſſoribus ferendi pallium ſine Sedis Apoſtolicæ licentia indultum extorſerant, atque ex tunc talem abuſum cœpiſſe, nimirum: [Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non ſolùm Patriarchæ, ſed etiam Epiſcopi totius Græciæ palliis utantur.] FR. indultum fuit Joannis Papæ XI. nam Albericus Romæ Tyrannus violenter pro hac conceſſione Pontificem coegit, dùm in carcere illum incluſum arctaverat. Baron. an. 934. num. 1. :||: Conſtat item, quòd Juſtinianus ſuam patriam privilegiis nobilitare cupiens, quam Juſtinianam Civitatem appellaverat, Agapitum Papam I. rogaverat, ut illius Civitatis Epiſcopo pallium concederet. Baron. an. 535. n. 55. Quod tamen, ne in hoc præjudicium Metropolitanis fieret, concedere recuſavit. Baron. ibid num. 57. & 58. Sed Vigilius deinde Papa crebris inſtantiis moleſtatus conceſſerat. Baron. ibid. num. 56. De quo indulto etiam D. Gregorius, lib. 4. epiſt. 15. mentionem facit; atque vigore hujuſmodi Romanæ Sedis privilegiorum, uſque ad præſens illa Juſtiniana Civitas à Patriarcha Conſtantinopolitani juriſdictione exempta exiſtit. FR. Quo verò ad Patriarcharum auctoritatē concedendi eorum ſuffraganeis pallium, intelligitur facultas hæc, ſi acceperint Patriarchæ à Pontifice pallium cum ſolito fidelitatis juramento &c. ut cautum eſt in cap. Antiquæ, de privil. & exceſſ. in, lib. 5. decretal. :||: Pallium verò, de quo Tertullianus

tra-

tractatum inſtituerat, eſt longè ab Epiſcopali diverſum; quod à Phariſæis ferebatur. Baron. in Apparat. n. 9. FR. Tiberius item Cæſar circa id legem ſanciverat. Idem Baron. ann. 16. num. 6. Illoque Romæ aqua, & igne interdicti induebantur, item Virgines Deo conſecratæ. Idem an. 57. num. 91. Poſtea Chriſtiani abjecta toga, illud ferebant, unde apud Gentiles adagium illud: *De toga ad pallium*. Ibid. num. 94. & ſeqq. Quod erat quadrangulum. Ibid. Item de philoſophico pallio, quo utebatur Porphyrius. Ibidem, num. 96. Eratque fuſci, & obſcuri coloris. Ibidem, n. 97. & anno. 197. num. 7. & ſeqq. Item pallium, quod Auguſtus prohibuerat, Monachis in uſu deinde remanſit. Idem an. 57. nu. 97. Uſique ſunt quandoque nonnulli Chriſtiani. Idem Baron. an. 197. num. 7. Et poſtea omnes communiter. Ibidem n. 8. & 9. :||: Ubi ipſe Cardinalis errorem Pamelii manifeſtat, qui dixerat Tertullianum cœpiſſe religionem Chriſtianam profiteri, ex quo hujuſmodi pallio cœperat uti. FR. Pallium, quod à Phariſæis ferebatur, in quatuor angulis habebat violaceas ligulas, & in extremitatibus fimbriæ ſpinas circumpoſitas, quæ in ambulando pedes compungebant, ſicque emanantem ſanguinem oſtentabant. D. Hieronymus in, cap. 23. Matth. num. 15. Vide *Tabardum*.

PALMA ARBOR. Vide *Baja*, *Elatæ*, *Palmarum feſtum*.

PALMA, pro manu. Vide *Manus*, *ſive palmas ſuſpendere*. FR. Item hæc Phraſis *Perductus ad palmam* non ſemper intelligitur *Martyrii*, niſi expreſſe ponatur hæc ultima dictio, quemadmodum ad lectiones S. Vitalis Martyris in perventuſto Breviario Licienſi de libro S. Ambroſii (ut ibi dicitur) deſumptas habetur, quòd Urſicinus: [Cùmque jam veniret ad palmam, & expaviſſet &c.] & inferiùs ubi narratur Martyrium ejuſdem Vitalis, ſequitur: [Poſt equulei tormenta juſſus eſt perduci ad palmam; locus autem, ubi decollabantur Chriſtiani, hoc habebat vocabulum, eò quòd arbores palmæ ibi eſſent, 28. April. Ex Epiſtola ſub nomine S. Ambroſii, apud Surium, tom. 3. ad 19. Junii, atque Mombritius, tom. 2.

PALMARE, ſic denominatum fuit Concilium Rom. ſub Symmacho Papa in porticu Vaticanæ Baſilicæ celebratum, quæ porticus *Palmaria* dicebatur. FR. ſic Anaſtaſius Biblioth. in Honorio: [In porticu Beati Petri Apoſtoli, quæ appellatur de palmaria.] Item ad *Palmam auream* Romæ locus in vita S. Fulgentii, fortaſsè inde *Pallara* hodie corruptè dicitur; nam *Ad palmam* erat locus juxta arcum triumphalem Septimii Severi ad radices Capitolii, Florav. Martinello teſte in ejus Roma ſacra, pag. 45. ideſt, ad Ædes Deorum Penarum, ubi hodie S. Mariæ Liberatricis Templum. Nardinus in ejus Roma antiqua, lib. 5. cap. 4. pag. mihi 227.

PALMARUM FESTUM, Dominica nempè palmarum, quæ *Dominica florum*, ſeu *ramorum*, *Hoſanna*, *Paſcha petitum*, ſeu *Competentium* dicebatur, de quo aliqua diximus in dict. *Baja*, *Capitilavium*, *Catechumenus*, *Hoſanna*. FR. in Sacramentario S. Greg. Papæ *Dominica in palmis* dicitur, à S. Ambroſio *Dominica in ramis olivarum*, à D. Hieronym. *Dominica indulgentiæ*, quia in hac die propter proximum Paſchæ feſtum liberabantur in carceribus detenti: ab Iſidoro, & Alcuino *Dies palmarum*; ab Anaſtaſio Nicæno *Feſtum palmarum*; à Philotheo Conſtantinopolitano Patriarcha *Feſtum Evangeliſmis palmarum*; à Balſamone *Dominica geſtationis ramorum* :||: In proceſſione hujus diei ſuper humeros duorum Sacerdotum machina, in qua triumphaliter poſitum erat Sanctiſſimũ Euchariſtiæ Sacramentũ, deferri ſolebat, ad denotandum ejuſdem Chriſti triumphum, Lanfranc. c. 1. §. 4. ſive liber Evangeliorũ. [Hodie præparatur quoddam portatorium honeſtiſſimè, in quo intromittitur Sanctum Evangelium, quod intelligitur Chriſtus. Albin. de divin. off.] Et inferiùs ait, quòd machina, in qua erat liber Evangeliorum, à Diaconibus ferebatur: [Diaconi ſupradictum portatorium cum Evangelio bajulantes.] Lepida quidem eſt Maronitarum cæremonia in hac die; arborẽ enim olivarum in Eccleſiam illi ferunt, quæ, poſt quàm benedicitur, in publica auctione ponitur, & tandem majorem eleemoſynam offerenti datur, qui ab ejus conſanguineis auxiliatus in proceſſione defert, ac in culmine arboris filium ſuum, ſeu alium puerum collocat, ibique puer lætitiæ acclamationis profert, in regreſſu autem proceſſionis omnes arborem aggrediuntur, & ramunculos devotionis cauſa abſcindunt. Antiquitus etiam in aliis diebus ſolebat Pontifex peregrinis ramos palmarũ in ſignum victoriæ pro reditu viſitationis Terræ Sanctæ diſtribuere, quibus etiam Cruces ad collũ imponebat. Rog. in Annal. Anglican. Vid. *Palmatus*. FR. Difficultas quidẽ inſurgit in illis verbis benedictionis palmarũ, nimirum: [Intellexit enim jam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia Redemptor noſter humanis condolens miſeriis pro totius mundi vita cum mortis principe eſſet pugnaturus, ac moriendo triumphaturus; & ideò talia obſequens adminiſtravit, quæ in illo & triumphos victoriæ, & miſericordiæ pinguedinem declararent.] Quomodo enim intellexerat illa beata multitudo Hebræorum redemptionis humanæ myſteria? ſi quidem notum eſt, quòd turbæ illæ tales cogitationes minimè habuerint; ſed eorum ſignis triumphalibus Chriſto exhibitis, illi tanquam Regi, ac Domino occurrere intendebant, putantes non eſſe Chriſtũ moriturum; imò nec adhuc ipſimet Apoſtoli, adhuc inerudιti, hæc myſteria, quæ Eccleſia in prædictis verbis canit, in palmarum, olivarumque ramis denotata percipiebant? Dubium hoc ſic reſolvunt Gratianus in 3. part. quæſt. 2. & Janſenius in Concord. Evangeliſt. quòd verbum *Intellexerat* verificatur; nam Spiritus Sanctus turbas taliter operando inſpirabat, eodem modo, quo Caiphas Chriſti mortem Gentibus redemptionem prophetaverat allaturam, & de

Magda-

Magdalena, quæ prævenerat ungere Domini caput, idem Dominus dixerat, [Ad ſepeliendum me fecit] licèt illa tale obſequium hoc fine non præſtiterit; ſed Spiritus Sanctus ad talia illam impulerat. Hæ tamen reſponſiones, etſi piæ, & ob reverentiam doctiſſimorum Auctorum amplexabiles ſint: nihilominus dubioſæ menti pabulum completè minimè ſubminiſtrant, exempla enim allata de Pōtifice anni illius, ac de Magdalena non probant, dictum, ſcilicet, illius, & actum iſtius ipſoſmet intellexiſſe eo fine, quo Evangeliſtæ notarunt; quamvis à Spiritu divino ad ea inducti fuiſſent. Quare melius reſponderi videtur, quòd Eccleſia verè, ac ſignificatu proprio in illis verbis: [Intellexit jam illa hominum beata multitudo &c.] turbam illam beatam appellat, quia nimirum viſione Verbi Incarnati beari meruit. Igitur cùm populo hebræo anteà de hoc adventu Chriſti Iſaias, cap. 62. prædixerit inquiens: [Tranſite, tranſite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate ſignum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ: dicite filiæ Sion: Ecce Salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.] Et clariùs, ac in proximiori tempore vaticinavit Zacharias, cap. 9. dicens: [Exulta ſatis filia Sion, jubila filia Jeruſalem: Ecce Rex tuus veniet tibi juſtus, & Salvator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper Aſinam, & ſuper pullum filium Aſinæ.] Ideò tanquam res jam revelata, & ab Hebræis ſatis intellecta ſubjungit Evangeliſta Matth. cap. 21. inquiens: [Hoc totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis.] Ac Joannes, c. 12. [Sicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion: ecce Rex tuus venit ſedens ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognoverunt diſcipuli ejus primùm: ſed quando glorificatus eſt Jeſus, tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo: & hæ fecerunt ei. Teſtimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & ſuſcitavit eum à mortuis. Propterea & obviàm venit ei turba: quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum.] His igitur præmiſſis; Infertur primùm, quoad Apoſtolorum inſcitiam de hoc myſterio, ex textu Joannis ſuprà, quòd ſcilicet cœperant hoc myſterium cognoſcere diſcipuli, dum ſederat Chriſtus ſuper aſinam, ait enim: [Hæc non cognoverunt diſcipuli ejus primùm] ideſt, cùm ſuper jumentum vectari juſſiſſet; ideò ſequitur Evangeliſta Jo. [Sed quando glorificatus eſt Jeſus, (*à Turbis nempe*) tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo.] Infertur ſecundò, quòd verba, quæ Eccleſia ſuprà profert in hoc feſto: [Intellexit enim jam tunc illa hominū beata multitudo præfigurari, quia Redēptor noſter humanis condolens miſeriis &c.] multitudinem illam hanc Dei commiſerationem abundè intellexiſſe ſignificant, de quibus Eccleſ. c. 18. prædicaverat [Miſericordia Dei ſuper omnem carnem,] & inferiùs: [Senſati in verbis, & ipſi ſapientes egerunt, & intellexerunt veritatem, & juſtitiam, & impleverunt proverbia, & judicia.] Et de eiſdem Iſaias, cap. 43. dixerat: [Vos teſtes mei dicit Dominus.] Unde Joannes ſuprà: [Teſtimonium ergo perhibuit turba,] & ſequitur poſt pauca ibidem Iſaias: [Et credatis mihi.] Ideò Eccleſia beatam illam hominum multitudinem appellat, quia credidit, [Et intelligatis, quia ego ipſe ſum,] ait ibidem Iſaias, & Eccleſia ſuprà:] Intellexerat enim jam illa hominum &c.] Et tandē Propheta ibidem concludit: [Populum iſtum formavi mihi, & laudem meam narrabit,] quando, nempe clamaverunt *Hoſanna &c.* Item Baruch. c. 2. in idem concinens inquit: [Et ſcient quia ego ſum Dominus Deus illorum, & dabo eis cor, & intelligent; aures, & audient; & laudabunt me in terram captivitatis] quia Judæi tempore Chriſti erant ſubditi Romanis: & inferiùs concludit [Et ſtatuam illis teſtamentum alterum:] ergo de ſcientia Domini Dei in populo hebræo loquitur, quando illum eſſe Deum intellexerat, & laudavit, *Hoſanna* dicens, & in ſtatuendo alterum teſtamentum, ideſt, Evangelium. Inſuper jam illa beata hominum multitudo, quòd Redemptor noſter eſſet cum mortis principe pugnaturus, etiam jam intellexerat; nam ut allegat. ſuprà Evangeliſta Joannes ait: [Et hæc fecerunt ei] ſtatim reddit rationem: [Teſtimonium ergo perhibuit turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, & ſuſcitavit eum à mortuis, propterea & obviàm venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum.] Signum, inquā, quo ſatis turba intelligere potuerat, quòd Redemptor eſſet cum mortis principe pugnaturus, dum Lazarū à mortuis ſuſcitaverat. Intellexerat item ſatis illum eſſe verum Meſſiam ex præmonitis Prophetarum ſignis ſuprà adductis, licèt erraſſet deinde Deo viduata Synagoga, credendo Chriſti humanitatem fuiſſe immortalem:||: Hymnum autem *Gloria, laus, honor &c.* qui canitur in proceſſione hujus feſti, Sigibertus in chron. & Cranzius in hiſt. Sax. apud Baronium an. 835. n. 2. aſſerunt compoſitum fuiſſe à Theodulfo Floriacenſi Abbate, qui cùm eſſet bonus poeta, dum in carcere detineretur de quadā conjuratione contra Ludovicum Imperatorem imputatus, prædictos verſus compoſuerat, quos cecinerat in carceris feneſtra, dùm Imperator ille in die palmarum illuc tranſiverat: cui taliter placuere, ut detentum non ſolùm à vinculis liberaſſet, quin etiam ad Aurelianenſem Epiſcopatum promoviſſet. Sed hæc narrativa meritò tanquam fabuloſa à nonnullis rejicitur; nam Albinus, ſive Alcuinus Flaccus, qui obierat (teſte Baronio) ann. 804. & conſequenter triginta annis antè relatam conjurationem, mentionem facit de hujuſmodi hymno, lib. 1. de divin. off. cap. 14. Inſuper ab antiquis Ludovici Imp. Scriptoribus nulla de tali ſucceſſu mentio colligitur. Imò Enghirardus de ann. 1318. & Teganus de geſtis Ludovici Pii

Pii nu. 22. affirmant Theodulphum Aurelianenſem jam Epiſcopum, unà cum aliis Coepiſcopis conjuratis in Synodo ab Epiſcopali dignitate depoſitum fuiſſe, & in Monaſterium detruſum, ut ipſemet etiam ad Monduinam Epiſcopum ſcribit, cujus epiſt. inſerta reperitur apud Caniſium, tom. 5. antiq. lect. par. 3. ubi narrat condemnatum eum fuiſſe abſque Summi Pontificis notitia; fuerat nihilominus unà cum cæteris complicibus occaſione nuptiarum Lotarii Ludovici filii tandem liberatus, ut ibidem Caniſius refert. Anonymus verò S. Mammantis vitæ Scriptor, cap. 9. Reinaldum Lingonenſem Epiſcopum hujus hymni authorem facit, quæ vita in Biblioth. Floriacenſi, cap. 3. legitur. Sed huic opinioni obſtat ſupradicta Alcuini authoritas. Debent palmæ in manu teneri, dum canitur Paſſio. Sed tempore elevationis tantùm Epiſcopus palmam habere oportet. Cærem. Epiſc. lib. 2. c. 21. S. Cyrillus Hieroſol. in Catech. 10. refert, quòd ejus ætate palma arbor, ex qua ſumpſerunt Hebræi ramos, ut Redemptori obviàm irent, adhuc per providentiam Dei extabat, ac intacta remanſerat in illo Hieroſolymitano exterminio tempore Titi, & Veſpaſiani Impp. non obſtante totali arborum projectione in illa regione.

Palmata, genus afflictionis corporalis apud Monachos uſitatum. [Super metanœis verò, diſciplinis, atque palmatis, ſive etiam brachiis in orationibus extendendis, cæteriſque ſancti fervoris exercitiis, nulla fratres lege conſtringimus. Petrus Damianus.] Baronius tamen exiſtimat fuiſſe genus pœnitentiæ, & percutiebatur palma manus cum ferula. Sed expoſitio Gretſerii magis placet, qui ait palmatam fuiſſe violentam ad ſolum percuſſionem manus, quando exercebantur metanϾ, ut ſuo loco diximus, quæ erant quædam ad terram proſtrationes, & confirmatur ex eodem Damiano: [Lorica eſt homo indutus ad carnem, ferreis membra diviſa circulis ambit, mittit cum labore metanœas, allidit in pavimentum ſæpiùs manus.] FR. Item Palmata erat inſigne Conſulatus. Baronius, ann. 508. num. 1. Vide *Purpura*.

Palmatinæ, caryotæ, ſeu caryotides, phœnicobalani, dactyli, palmæ fructus: [Et quoniam non delectamur xeniis, palmatinas, quas tua direxit Fraternitas, cum gratiarum actione ſuſcepimus. D. Greg. lib. 1. epiſt. 64.] Baronius tamen genus vini pretioſi fuiſſe exiſtimat; ſed tunc *Palmatianum* diceretur; quemadmodum ſcribit Caſſiodorus, lib. 12. cap. 11. inquiens: [Vinum quoque, quod laudare cupiens palmatianum nominavit antiquitas.] Quia inter alia vina palmam vindicabat, ut idem ait: [Ut meritò illi à palma nomen videatur impoſitum.] Aliud verò genus vini refert Hieronymus, epiſt. 2. quod ex dactylis conficiebatur. Plinius quoddam vinum ex uvis palmis appellatis, lib. 14. cap. 6. recenſet. Vide in dict. *Stips*. FR. opinio quòd hæc Palmatinæ fuerint vinum ex palmarum fructibus non videtur ſuſtinenda, primò, quia Palmatinæ à Felici Meſſanenſi Archiepiſcopo D. Gregorio dono miſſæ fuerant: at hujuſmodi fructus non generantur in Sicilia. Item ſi ex uvis palmis appellatis hoc vinum eſſet, *Palmeſium* diceretur, ut patet ex Plinio loco cit. ajente: [Ex reliquis (*ideſt, vinis*) à ſupero mari Præturia, atque Anconæ naſcentia, quæ à palma uva fortè enata palmeſia appellantur. [Cæterum vinum, quod D. Hieronymus ait ex ſucco dactylorum confectum, erat ingratum guſtui, & ſoli Orientales illud bibebant, eodem Plinio, lib. 6. cap. 18. teſte, ex quibus dactylis non ſolùm vinum, ſed & panem Orientales conficiebant. Idem Plinius, lib. 13. cap. 4. Reperiebatur ſiquidem quoddam vinum in Italia *Palmiprimum* denominatum. Idem Plin. lib. 14. cap. 16. Item *Palmeum vinum*, ibid. & lib. 23. c. 1. Vide *Stips*.

Palmatus. Vide *Expalmatus*. FR. Item *Palmatus* dicebatur Peregrinus, qui ex Hieroſolymitana peregrinatione redibat. [Nonnulli etiam palmati de Hieroſolyma redeuntes Acris, quæ eſt Accaron, expugnatam nunciarant. Abbas Veſpergen.] Vide *Palmarum feſtum*, ubi narratur, quòd antiquitus Pontifex peregrinis ſolebat palmam tradere. Item in Jure Civili *Palmatus* equus appellatur, ſive ex eo, quòd egregius curſor ſit, qui in concurſu aliorum palmam, & bravium conſequi ſolet, ſive ex bajo colore; nam baja græcè palmam ſignificat. Vide *Bajæ*. Item palmatus lapis nigri coloris circa Mundam in Hiſpania. Plin. lib. 16. cap. 18.

Palmesium.) Vide *Palmatina*.
Palmiprimum.)

Palmulæ Nicoleæ. Vide *Nicolei panes*.

Pammyia, omnis muſca. Vide *Cœnomyja*.

Panaclystus, ex græco πᾶν, ideſt, totum, & κλυστὸς, nempe diffuſus; ſed in Anaſtaſio Biblioth. mendoſè habetur quandoquidem *Stanaclyſtus*, & aliquando *Epanaclyſtus*. Legi igitur debet [Calicem aureum præcipuum panaclyſtum.

Panaeretos, πανάρετος, ideſt, principalis: ſic D. Hieronymus librum Eccleſiaſtici in præfatione ad Salomonis libros appellavit: [Fertur & panæretos Jeſu filii Sirach liber.

Panagia, Παναγία, ideſt, ſanctiſſima, titulus, quo Græci Beatiſſimam Virginem appellant. Origo hujus nominis in Horologio græco ſic refertur: quòd Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem, quando ad menſam ſedebant, primum accubitum vacuum relinquebant ob reverentiam eorum Magiſtri, & Domini Jeſu, in quem locum ſuper pulvinar partem panis, de quo comedebant, depoſitabant. Peracta autem menſa, in altum illum panem extollebant, preceſque in gratiarum actionem recitabant, qui pius uſus à ſingulis Apoſtolis per mundum diſperſis continuatus deinde fuerat. At dum iterum in unum divina diſpoſitione in Deiparæ tranſitu congregati, poſt mortuorias functiones, ſcilicet, die tertio illius obitus, cùm poſt menſam, ſolitam panis elevationem cum gratiarum actione agerent, apparuit

cis

eis Beatiſſima Virgo choris Angelicis conſamulata, quæ aſpectu jucundiſſimo eos ſalutavit: verùm illi mente ſtupefacti, ac animi lætitia excitati, confeſtim in tali cœleſti viſione ſolitas preces dimittentes, [Panagia Deipara adjuva nos] conclamare cœperunt, & redeuntes ad Virginis ſepulchrum, ejus Beatiſſimum Corpus non invenere, quare certiores facti ſunt illam anima, & corpore in Cœlum aſſumptam fuiſſe. Ex hac hiſtoria originem habuit non ſolùm titulus B. V. (eo modo, quo diximus) attributus; ſed & ipſemet panis, qui in altum elevatur cum gratiarum actione poſt comeſtionem, ita appellatus fuit; unde ſolent adhuc græci Monachi ad imitationem Apoſtolorum Deo gratias agere poſt corporis refectionem, quem benedictum panem deinde inter ſe dividunt, & cophinum, ſeu vas, in quo hic panis collocatur, *Panagiarium* vocant. Hinc error Meurſii ſcatuit, aſſerens *Panagiana* panem ſanctum ſignificare, malè percipiens ſimilem cæremoniam, quam in menſa Imperiali Græcorum ſolitam fieri refert Codinus, ita inquiens: [Porro Præfectus menſæ acceptum panagiarium menſæ imponit, & elevans panagiam, dat illam domeſtico menſæ, & ille magno domeſtico, hic Imperatori, & quum primùm panagiam ori inſerit, omnes accinunt: Ad multos annos.] Ex quibus verbis ſatis colligitur, quòd nomine *Panagiæ* panis in altum elevatus ad complementum cœremoniæ, de qua diximus, intelligatur. Itaque nullus græcæ linguæ profeſſor *Panagiam* panem benedictum ſignificare ait; ſed potiùs *Panagiam* denotare omninò ſanctam. FR. παναγία erat Dianæ epitheton, ſi Eraſmo in ejus Chiliad. credimus. Sic etiam παναρχὴς Phœbi epitheton.

PANAGIARIUM. Vide *Panagia*.

PANARIUM, ita S. Epiphanius in ejus librum contra Hæreticos denominavit. FR. arculam medicam ipſemet per hoc vocabulum ſignificare ait: [Panarium, ſive arculam medicam, ad eorum, qui à ſerpentibus (*ideſt*, *Hæreticis*) icti ſunt, remedium. In epiſt. ad Acacium, & Paulum ejus Amicos] ad quorum inſtantiam prædictum librum compoſuerat.

PANATARIA. Vide *Panetaria*.

PANATHENÆA, Gentilium feſta. Vide *Thallophorus*.

PANCAREA. Vide *Votarea*.

PANCARPIUM, ſive *Pancarpum*, Palæſtra, gymnicus locus, ſpectaculum luctatorum. Inde Caſſianus, collat. 5. cap. 14. ait: [Ut fieri ſolet ab his, qui coram regibus hujus mundi omnigenis congredi beſtiis præmiorum contemplatione conſueverunt, quod ſpectaculi genus vulgò pancarpum nuncupatur.] Et D. Aug. adver. Secund. [Nomine pancarpi, quòd in ludicris muneribus edi ſolet.] FR. Pancarpium omnium florum coronam ſignificat. Feſtus manutianæ editionis, & Sipontinus in Martial. Paſchal. de coron. l. 2. c. 13. ideò Gladiatores, qui his coronis decorabantur *Pancarpi*, & *Pancratii* dicti ſunt, & locus ſpectaculorum *Pancarpum*, & *Pancarpium* appellabatur. Novell. de Coſulib. Vide *Pancratiſta*

PANCATRIUSU. παγχρεάτιον, FR. certamen gymnicum, quod latinè *Quinquertium* dicebatur, eò quòd ex quinque certandi generibus conſtaret, curſu, ſcilicet, diſco, ſaltu, lucta, & pugillatu. Hermol. Barbarus, lib. 34.

PANCRESTUM, πάγχρηστον, munuſcula dulcia quibus pueri ad omne obſequii genus pertrahuntur, quaſi cunctis gratum, utile. [Infantes quoque, & omnes ferè parvulos contumaces, quos morigeros minæ, & ferulæ non efficiunt, interdum panchreſta, atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.] FR. ſignificat etiam medicamentum communiter morbis ſalutiferum, & utile. Cic. Ver. 5. [Adventu L. Metelii Prætoris cùm omnes ejus comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet &c.] ubi pecuniam intelligit, & in ſenſu medicamenti loquitur etiam Plinius, lib. 20. cap. 8. ubi de cichorio agens, ſic inquit: [Adjiciunt Magi, ſucco totius (*ideſt*, *omnium cichoriorum ſpecierum*) cum oleo perunctos favorabiliores fieri, & quæ velint, faciliùs impetrare. Quod quidem propter ſingularem ſalubritatem aliqui chreſton appellant, alii pancration] legendum fortaſſe panchreſton: & clariùs lib. 36. cap. 20. ubi de hæmatitarum quinque generibus agit his verbis: [Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri, procidenteſque oculos præclarè cohibet. Hæc eſt ſententia eorum, qui nuperrimè ſcripſere. Sed Sotacus è vetuſtiſſimis Authoribus quinque genera hæmatitarum tradit, præter magnetem; principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis utiliſſimo, & iis quæ Panchreſta appellant] :||: Reperitur etiam Panchreſtarius apud Arnobium, lib. 2. adverſ. Gent. [Quid fullones, lanarios, phrygiones, coquos, panchreſtarios, muliones, lenones, lanios, meretrices] quod dulciariorum, & panchreſtorum, coctorem ſignificat.

PANCRESTARIUS. Vide *Panchreſtum*.

PANCRATISTA. FR. Athleta. Gellius, lib 13. c. 26. Plin. lib. 34. cap. 8. Vide *Pancarpium*.

PANDECTÆ, Πάνδεκται, corpus juris civilis, quod Digeſtum appellatur, ex græco πᾶν, ideſt, totum, & δέχομαι, nempè, contineo, ſeu comprehendo; in eo enim volumine omnes leges comprehenduntur. Quando igitur pandectas citabant Veteres Græci, primam litteram dictionis tantùm notabant, π´; ſed Latini hoc ſignum non percipientes æquivocarunt in hoc ſimilis figuræ ſigno, ff. FR. multa quo ad etymologiam, & alias de hoc vocabulo eruditiones ex Budæo præcipuè Calepinus congerit; ſed nos hìc aliqua addamus, de quibus ibi non ſit mentio. Itaque Accurſius in præfatione Pandectarum dict. Digeſtorum, ex Gellio in fine Noctium Atticarum, *Pandectas*, ideſt, omnium receptacula interpretatur. Et Juſtinianus Imp. in, l. 2. §. Sed cùm omnia, Cod. de veter. jur. enucl. inquit, Digeſtorum, ſeu Pandectarum nomen inditum propterea, quòd diſputationes legitimas in ſe continent, & quaſi digerunt; nam quod undique fuerat collectum, in ſuos

ſinus receperunt. De ſigno, ff. ſciendum, quòd antiqui Signum condemnandi ſcribebant, C. ſicut Græci K. Signum verò abſolvendi erat, A. & quando judici perplexa, & obſcura cauſa videbatur, (juxta l. unic. ex pluribus, ff. de re judicata,) tunc ponebant litteras, N.L. quod ſignificabat, *Non liquet*. Ita Aſconius Pedianus. At cùm aliquid factum fuiſſe indicare volebant, hoc duplici FF. per eos ſignificabatur, ut etiam Author eſt Probus, qui integrum libellum ſuper hoc compoſuit. Igitur Juſtinianus ſignificare volens, quòd in his voluminibus continetur omne rerum, atque doctrinarum genus, Pandectas inſcripſit, volens etiam ex tituli inſpectione admonere Lectorem, quòd in his legum libris continentur S. C. & principum conſtitutiones. Item ea, quæ à Cæſaribus facta fuere, FF. duplici denotavit, quaſi diceret *Factæ fuere*. Quæ quidem priùs diſperſæ, ab ipſo collectæ, & in ordinem redactæ ſunt; ideòque *Digeſta* nuncupavit. Digerere enim, & diſponere, ac in ordinem redigere ſynonyma ſunt; unde Virg. 4. Æneid.

Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit.

Pomponius in, l. 2. §. ita libri, ff. de orig. juris, ait: [Libri digeſti ſunt ab Aufidio] ideſt collecti, ſive diſpoſiti. An autem dicendum ſit *Piſanæ pandectæ*, ſive *Florentiæ pandectæ*. Vide Calepinum in hac dict. Henricus Spelmam *Literæ Piſanæ* legit; ſunt enim antiquæ pandectæ charactere antiquo Romano majuſculo exaratæ, & *Piſani*, ſive *Piſanæ* appellatæ, quia in Amalphitana Civitate repertæ fuerunt, quando à Lotario Imperatore ea Civitas capta fuerat, quas Piſanis dederant; *Florentiæ* tamen ab aliis appellantur, quia nunc in rariſſima Magni Etruriæ Ducis Bibliotheca reperiuntur, ajuntque eſſe Juſtiniani Originale, quod ob reverentiam accenſis funalibus, ut Politianus ſcribit, oſtendebatur.

Pandochæum, πανδοχεῖον, diverſorium, publicum hoſpitium. [In pandochæum etiam aliquando, cùm iter faceres, divertiſti, ibique lectum, menſam, pocula, diſcos, aliaque omnis generis vaſa reperiſti, cùm nihil attuliſſes. Aſter. Epiſcop. hom. de Oecon.] Uſurpatur etiam pro Caupona, ſive Taberna, & dicitur etiam *Pandochium*, ut ex ſequentibus verbis colligitur: [Erat autem in ipſo emporio pandochium. In vita S. Martinæ.] Hinc *Pandox* dicitur Hoſtis. Vide *Albergaria*. *Pandoxo*.

Pandochium, & *Pandox*. V. *Pandochæum*, *Pandoxo*.

Pandora, πάνδωρα: puellæ nomen apud Heſiodum, ut cui omnes dii deæque ſuas quiſque dotes adjunxiſſent. Eſt etiam Epitheton telluris, quæ omnis generis fruges profert.

Pandoxis. FR. Luna dicitur, πανδοχὶς à Platone appellata, quòd totius generationis ſuſceptrix eſſet.

Pandoxo. FR. emere aliquid ab hoſpite. [Saliat Abbas carnes, quas mactavit, ne putreſcant, & vẽdat cerviſiam, quã pandoxavit, ne aceſcat, & panes, quos pinſuit, ne indureſcant. Tho. Valſingamus in Richar. II. πάνδοξ enim Græci hoſpitem appellant, ideò hic Abbas reprehenditur, quòd ab hoſpite cerviſiam emerat. Item *Pandoxo* laudare ſignificat; nam Rhetor Caupona dicitur. Vide *Caupona*. Vide etiam Chil. Eraſmi. Hinc Πανδουρὶς, genus muſici inſtrumenti, quo laudes alicujus canuntur. Unde *Pandurus*, & *Panduriſtes*, qui pandura inſtrumento canit. Item ſignificat etiam cultrum cauponæ.

Pandurizo, panduram pulſo. [Pandurizavit, organo modulatus eſt. Lamprid. in Heliogab.

Panegiri, FR. πανήγυρις, nundinæ, emporium, publicus conventus, quales quolibet luſtro Athenis celebrari ſolitos fuiſſe, Herodot. lib. 6. ſcribit. Cicero. 1. Tuſc. quæſt. mercatum interpretatur; eodem vocabulo πανήγυρις uſi ſunt Sanctus Proclus, Orat. 1. in laudem B. Mariæ Virg. & D. Greg. Nazian. in Car. de vita ſua, quorum Interpretes emptorium, & nundinas vertunt. Et πανηγυρικοὶ λόγοι, ideſt, panegyricæ orationes.

Panetaria, Refectorium Monachorum. Item locus in Lateranenſi Palatio, ubi feria V. in Cœna Domini Papa comedebat. [Vadit ad Baſilicam Zachariæ, quæ panetaria diebus his nuncupatur. Cencius Camerar. in ſuo M.S. Cærem.] Tempore verò Benedicti Canonici Vaticanæ Baſil. Papa in hac die ad Baſilicam S. Theodori comedebat; ſic enim in ejus M. S. Cæremon. quod in Biblioth. Angelica de Urbe conſervatur, habet: [Quibus finitis vadunt ad Cœnam in Baſilicam Sancti Theodori, quæ eſt panetaria.

Panetarius, qui in panetaria præſidebat.

Panarmonium, παναρμόνιον. FR. ſuavis harmonia, plena, & omnibus numeris abſoluta. Suidas.

Panypereſebaſtus. Vide *Sebaſtocrator*.

Panicoctaria, Panifica; Piſtrix, quæ panem coquit. [In manu panicoctariæ mulieris regni ſui invenit, & format exemplum. Chryſol. ſerm. 166.

Panificus Imber, appellata eſt manna à Chryſol. quæ Iſraeliticis pluebat. Vide *Eſcatilis pluvia*.

Panis Benedictus. Vide *Fermentum*, *Panagia*.

Panis Gradilis. Vide *Gradilis panis*.

Panis Nicolai. Vide *Nicolai Panes*.

Pannucula, tumor, ſeu plaga. [Unde morbus pannucula dictus, & convulſum eſt femur illius. In vita S. Simeonis Stylitæ.] Aliqui putant eſſe græcum vocabulum πανῶκλα, at equidem tale nomen adhuc non inveni. FR. *Panum* apud Plin. crebrò invenio. [Panos ſanat, & cicatricibus colorem reddit, lib. 20. cap. 1. Sanat & alia vulnera &c. ſic & omnes tumores, collectioneſq; cum melle, & uva paſſa. Panos verò ex aceto tritum. Ibid. cap. 20.] &, lib. 21. cap. 20. agens de nardo gallico, inquit: [Struma hæc, vel panos, vel inguina diſcurrit.] Item, lib. 22. cap. 8. ubi de herba centumcapita, ait: [Extrahit infixa corpori cum melle ſtrumas, parotidas, panos recedentibus ab oſſibus, &c.] Si ex oſſibus, ulcus gummoſus, ergo eſt *Panus*, & non tumor,

ex

ex quo formatur diminutivum nomen *Panunculus*, & mendoſè *Panunculus*.

PANORMUM; ex græco Πάνορμον, ideſt, univerſale receptaculum. Ibi fuiſſe Barbicanam Eccleſiam. Vide *Deputatus in pœnitentiam*. In ea regione obiit S. Roſalia. Vide *Roracia*.

PANOTII, Scythæ populi, ex longis auribus ita appellati, ut ex vocabulo colligitur, πᾶν enim totum græcè ſignificat, ὦτα, aures. Ita Iſidorus. Denotat item hominem ingentibus auribus præditum. FR. Si per Panotios Pannones intelligantur, Herodotus, lib. 1. ait Pannones ex Jonia oriundos. Hinc Paniones duodecim ex Jonia civitates dicebantur à Pan, & Jones, quia Panos Deus ab eis colebatur, & Plin. lib. 4. c. 13. ait: [Aliæ in quibus equinis pedibus naſcantur, Hippopodes appellati. Faneſiotum aliæ, (*Panotiorum corrigit Turnebus*,) in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegunt.] At Pomponius Mela, cap. 6. de Hiſpaniæ, & Septentrionis Inſulis inquit: [Eſſe equinis pedibus Hippopodas, & Stamalos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis alioqui pro veſte ſint, præterquamquod fabulis traditur, authores etiam, quod ſequi non pigeat, invenio.] Quibus ſimiles in India eſſe ſcribit, lib. 15. Strabo, qui *Enotocæti* vocantur, quòd auribus pro ſtrato quoque, cùm dormiunt, utantur, ex græcis vocibus nomen compoſitum ἐν, ideſt in, ὦτα, aures, κοίτη, cubile, lectus, quaſi dicas in auribus ſomnum capientes. Ita placuit Græcis fabulandi licentiam in remotiſſima quæque detorquere: [Longinquitas enim non facilè redargui poteſt,] ut idem Strabo, lib. 11. ait.

PANSELENOS, Πανσέληνος, ideſt, tota luna, ſeu plenilunium. [Cùm fuiſſet luna panſelenos. Matth. Pariſ. in vita Abb.

PANTHEON. FR. Πάνθειον, omnium Deorum Templum, Romæ à M. Agrippa erectum, in quo omnes Dii colebantur, & à Bonifacio Papa IV. in omnium Sanctorum honorem ann. 610. conſecratum. Quod S. Mariæ ad Martyres, vulgò *La Rotonda*, hodiè dicitur. Licèt Templum Sanctæ Mariæ in Coſmedin, & S. Mariæ ad Martyres teſte Martinello in ſua Roma ſacra etiam diceretur.

PANTOCRATOR, Παντοκράτωρ. FR. Omnipotens, unius, ac ſummi Dei epitheton.

PANTOCRATORENUS, univerſalis ſuperior alicujus Religioſorum Ordinis, ac ſi Generalis diceres. [Quòd autem Pantocratorenus præfectus præſit multis Monaſteriis, canoni non adverſatur: multa enim Monaſteria, ut unum reputantur. Balſamon. tit. de fide ad, can. 20. Photii.

PANTOLOGIA, Παντολογία, univerſalis loquutio, quo vocabulo utitur, loquens de variis doctrinis ſub lactis ſymbolo, Petrus Bleſenſis ſer. 3. dum inquit: [Audi adhuc fili, & tace. Conſidera idiomata ſingulorum uberum, ut ſcias cui debeas os admovere, & à quo amovere. Primum uber fuit ſerpentis, ſecundum Ægypti, tertium Philoſophi, quartum Dei, quintum hæretici, ſextum viri Catholici. De primo manavit lac venenoſum, de ſecundo lac acetoſum, quia multis amaritudinibus reſperſa eſt dulcedo humanæ felicitatis, de tertio lac ampulloſum, de quarto lac coagulatum, de quinto lac aqua mixtum; peſſimi enim caupones vinum aqua miſcuerunt: de ſexto lac ſyncerum.] Deinde ſequitur docens, quomodo Philoſophorum doctrinis uti poſſimus, his verbis: [Tertium excolendum, ut quod liquidum in philoſophis, reponatur; abjiciatur quod fœculentum eſt.] Tandem reepilogans has metaphoricas lactis diverſitates, inquit; [Primum dicitur paralogia,] ideſt, falſa loquutio. [Secundum ſcenologia,] ideſt, obſcura loquutio. [Tertium phyſiologia,] nempè, naturalis loquutio. [Quartum Theologia,] ſcilicet, divina loquutio. [Quintum cacologia,] videlicet mala loquutio. [Sextum pantologia,] nempè, univerſalis loquutio.

PAPA, Παππα, ſive Πάππας, ideſt, Pater. Antonomaſticè tamen Summus Romanus Pontifex intelligitur; antiquitus autem communis erat hic titulus omnibus Sacerdotibus, & præcipuè Epiſcopis. Vide Baron. an. 165. n. 10. & fuſiùs in Notis ad Martyrol. 10. Januar. Et uſque ad præſens Patriarcha Alexandrinus ſolet ſic nominari. [N. miſeratione divina Papa, & Patriarcha Magnæ Urbis Alexandriæ, & Judex orbis terrarum.] In quadam Chronologia Eccleſiaſtica ab Abraham Ecchellenſe Maronita in latinum translata habetur, quòd Hierocla Alexandrinus Patriarcha primus fuiſſet, qui Papæ nomine appellari cœpit, ideſt, anno 240. FR. ſi acta S. Cæciliæ ſcripta ſunt, ut creditur, tempore ejus paſſionis, ſcilicet, anno 232. ibi ſic habetur: [Tunc Valerianus perduxit fratrem ſuum ad Papam Urbanum,] & Tertullianus, qui ante Alexandrinum Patriarcham Hieroclam extiterat, Pontif. Rom. ut mox infrà monſtrabitur, Papam appellaverat. :||: Gregorius VII. in Concilio Romano de an. 1073. quod in Bibliotheca Vaticana M. S. conſervatur, ſancivit, niſi ſolo Romano Pontifici titulum Papæ nemini attribui, quod ipſimet Græci ſchiſmatici obſervant, ut Nicetas Chronites fatetur: nam ſolum Pontificem Romanum illi Πάπας appellant cum accentu acuto ſuper penultimam ſyllabam, & Sacerdotem Παπᾶς dicunt cum accentu gravi ſuper ultimam ſyllabam, ut unius titulus ab altero diſtinguatur. Errant, qui putant Papam ſignificare Patrem Patrum, & ideò has binas ſyllabas dicunt diſtinctè ſic *Pa-Pa* eſſe intelligendas; nam, præterquàm quòd hæc eſſet interpretatio contrario græco vocabulo, videtur etiam titulus Papæ diſtinctus à titulo Pater Patrum, quo etiam Concilia uti ſolebant in epiſtolis ad Pontificem Romanum directis, cujuſmodi eſt illa à Synodi Epiri Patribus ad Hormiſdam Papam directa cum tali inſcriptione. [Synodus veteris Epiri Joannes, Matthæus, Conſtantius, &c. Domino noſtro per cuncta Sanctiſſimo, & Beatiſſimo Patri Patrum, Comminiſtro, ac

ac Principi Epiſcoporum Hormiſdæ Papæ.] Quod, ut optimè Baronius advertit in dict. Not. ad Martyrol. 10. Januar. ſi *Patrem Patrum* Papa ſignificaret, titulus *Papæ* ibi non adderetur. FR. Gloſſa affert aliam etymologiam in proœmio Clementinæ, ubi ſic habet: [Papa, ideſt, admirabilis, & dicitur Papè, quod eſt interjectio admirantis, & verè admirabilis, quia vices Dei in terris gerit. Inde dicit ille Anglicus in poetria nova: Papa ſtupor mundi; & circa finem: Qui maxima rerum, nec Deus es, nec homo, quaſi neuter es inter utrunque. Etymologia verò nominis eſt Pater Patriæ.] Cæterum tractatum de etymologia nominum Pontificis, & Papæ eruditè conſcripſit Ignatius Braccius in libro ejuſdem tituli:||: De magnificis Papæ titulis ab antiquis ei tributis: Tertullianus de pudicit. cap. 13. ait: [Benedictus Papa concionaris, & in parabola ovis capras quæris.] FR. dicitur *Archiater*, ideſt, protomedicus, quia reliqui Epiſcopi animarū Medici ſunt; ſed Papa omnium eſt primus. Vide *Archiater*. Vide etiam *Apoſtolicus*, *Archiclavus*, *Spiritualis homo*. Item *Archiepiſcopus magnæ Romæ*, can. in tantum, diſt. 21. *Æternæ vitæ claviger*, can. omnes, diſt. 22. Item *Canonum Magiſter, & Cuſtos*, can. quibus, 25. quæſt. 3. Item *Sanctæ Sedis*, ſeu *Sedis Apoſtolicæ Rector*. Vide *Rector*. Item *S. Romanæ Eccleſiæ ſervus*, can. nemo, 16. quæſt. 3. Item *Totius Catholicæ Parochiæ Curatus*. Aldelmus de Virg. c. 7. Vide *Parochia*. Vide *Oecumenicus*. Item *Nomarcha*, ideſt, Præfecturæ, & Legum ſuperintendens; Νόμος enim græcè Præfecturam, atque legem ſignificat. *Patriarcha Univerſi Orbis*. Baron. an. 517. n. 54. Item *Rex Summus*. Idem anno 863. n. 50. Item *Pater noſter*. Idem ann. 681. n. 46. Item *Princeps Paſtorum*. Ibid. n. 47. Dicitur *Zorobabel*, ideſt, alienus à confuſione, quia nunquam errare poteſt in rebus fidei, de quo per os Aggæi Prophetæ loquutus eſt Deus, dicens: [In die illa, dicit Dominus exercituum, aſſumam te Zorobabel ſerve meus, & ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi dicit Dominus &c. Agg. cap. 2.] Et quod de Eccleſia Catholica loquebatur Propheta, evidens eſt, dùm ait: [Adhuc unum modicum, & ego commovebo Cœlum, & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum,] & inferiùs: [In loco iſto dabo pacem &c. Item [Suſcitabo Spiritum Zorobabel,] ideſt, ſpiritum à confuſione alienum. Licèt Procopius in, cap. 14. Iſajæ Chriſtum pro Zorobabel intelligat, quod perinde eſſet; nam multa, quæ de Chriſto prædicantur, ejus etiam Vicario conveniunt. Et nota, quòd tres viſiones habuerit Aggæus, quæ fuerunt ſemper in die alicujus Sancti Apoſtoli; nam ait: [In anno ſecundo Darii Regis in menſe ſexto in die una menſis,] ideſt, prima die ſextilis menſis, qui eſt Auguſtini, in qua cadit S. Petri feſtum ad vincula: [In die vigeſimaquarta menſis menſe ſexto,] ideſt, in feſto S. Bartholomæi: [In ſeptimo menſe vigeſimaprima menſis,] ideſt, in die S. Matthæi. Quòd *Zorobabel* ſignificet à confuſione alienum. Vide interpretationem nominum hebraicorum in principio, vel in calce Sacræ Scripturæ. Et à prophetico Evangeliſta Iſaja *Eliacim*, ideſt, Dei reſurrectio, Papa denominatur, ſic, cap. 22. inquiens: [Et erit in die illa: Vocabo ſervum meum Eliacim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo conforrabo eum, (*ideſt*, *Sacerdotalibus Summi Hebræorum Pontificiis indumentis*) Et poteſtatem tuam dabo in manu ejus: Et erit quaſi Pater habitantibus Jeruſalem, & domui Juda: & dabo clavem domus David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat: & figam paxillum in loco fideli, & erit ſolium gloriæ domui patris ejus: & ſuſpendent ſuper eum omnem gloriam domus patris ejus &c.] De mutatione verò nominis in aſſumptione Pontificatus, eſt maxima inter Scriptores controverſia, à quonam, ſcilicet, cœperit hic uſus: Blondus enim decad. 2. lib. 2. initium habuiſſe ait à Sergio ſecundo, Greg. IV. ſucceſſore: [Suffectus in Pontificem Os porci Civis Romanus id nomen ob deformitatem à Clero, populoque Romano in Sergium mutare coactus eſt. Perſeveravitque poſtea conſuetudo, ut Romani Pontifices, quum primùm ſunt creati, inditum ſibi quodcumque volunt alterius prædeceſſoris ſui, proprio abolito, nomen accipiant.] Sed Pontifices proprium primum nomen non totaliter abolent; nam in ſubſcriptionibus primævo nomine firmant, ut praxis in ſupplicationum libellis manifeſtat. Blondum ſequutus eſt Vvernerus Rolevvinck in faſciculo temporum ad annum Chriſti 844. ubi poſuit Sergium II. Os porci. Sic etiam Polydor. Virgilius. Sed Ditmarus in ejus Chronicon. lib. 6. circa finem inquit Buccam porci vocatum fuiſſe Sergium IV. ubi poſt Sylveſtrum II. Joannem Phaſan (*Phaſanum* appellat. Baron.) ideſt, hujus nominis XIX. collocat. Sed Baron. Joannem XIIX. *Siccum* antea appellatum, intermediat. Itaque ait Ditmarus: [Huic, (*ideſt*, *Silveſtro II.*) ſuccedebant Sergius, qui vocabatur Bucca porci, & Benedictus,] nimirum Benedictus VIII. Miror tamen quomodo Ditmarus, cùm iſtorum Pontificum coœtaneus eſſet; nam, ut habetur in vita ejuſdem Ditmari poſita in principio ejus operis, diem ſuum clauſerat ann. 1018. Cal. Decemb. & tamen de Papa Joanne XIIX. à Baronio *Sicco* appellato, non faciat ille ullam mentionem. Igitur ad quæſtionem nominis redeundo, nullo modo relatio Blondi, & ejus Aſſeclarum verificari poteſt. Quia Ditmarus Buccam porci ejus coœtaneum affirmat fuiſſe Sergium IV. Secundò quia ante Buccam porci, ideſt IV. Sergium, alii Pontifices primum nomen mutaverunt, & iſte Sergius IV. appellabatur Petrus Albanenſis Epiſcopus, ita Baronius. Item illius prædeceſſor Silveſtri II. in minoribus Gubertus, & hujus Anteceſſor Bruno antea, & in Pontificatu Gregorius V. atque Joannes XIV. Petrus Papienſis Epiſcopus priùs vocabantur.

Qua-

Quare Baronius ann. 955. num. 4. exiſtimat Joannem XII. primum fuiſſe, qui mutandi nomina uſum introduxiſſet, cùm anteà Octavianus appellaretur. Symmachus tamen Papa duplex nomen habebat. [Admonitione Beatiſſimi Symmachi Simplicii, quem antè oculos ſemper habere debemus, &c. can. Benè quidem. diſt. 96.] || Honorius tamen IV. Adrianus VI. & Marcellus II. primum eorum nomen in Pontificatu retinuere. Cæremonia imponendi nomen in creatione Pontificis non ab electo fiebat, ſed imponebatur ei: quare de Deſiderio S. Cæciliæ Cardinali, & Caſinenſi Abbate electo Papa, habetur, quòd: [Victoris ei nomen imponunt. Chron. Caſin. lib. 3. c. 66.] &, ut Platina affirmat, à Primiſcriniis, id eſt, Protonotariis imponebatur; ſic enim in Paſchali II. inquit: [Cui poſteà Primiſcrinii ſcribæ regionarii Paſchalis nomen indidere.] Patriarchæ Conſtantinopolitani in eorum electione hunc ſtylum etiam ſequuti ſunt; ſed ſemper ob memoriam primi nominis aliud in prima littera ſimile ſibi aſſumpſere, ſic exempli gr. Gregorius Protoſyncellus electus Patriarcha Gennadius appellatus eſt, eumdemque ritum Græci in aſſumptione monachalis habitus obſervant. FR. At Antiochenus Patriarcha Maronitarum ſemper, ob memoriam primi illius Sedis fundatoris, *Petrus* appellatur || Erant autem valdè calamitoſa, ac libertati Eccleſiaſticæ nimis odioſa ſæcula illa, quando à Clero Romano electus in Summum Pontificem, non permittebatur illi ab Imperatoribus munera papalia exercere ante illorum confirmationem; abuſus ſiquidem à Gregorio Magno deploratus, qui electus, Mauritii Auguſti confirmationem expectare coactus fuerat, quæ tyrannica ſubjectio ab Arianis Gothis inoleverat, pro quo interim ab Electo cum Archipresbytero, Primicerio, ac Conſiliario Sedis Apoſtolicæ, tegebatur Romana Eccleſia; ſic enim colligitur ex quadam epiſtola in Sede Vacante Severini, ubi electus poſteà fuit Joannes IV. de anno 639. de qua epiſt. cum infraſcripto ordine in ſua hiſt. Anglic. lib. 2. c. 19. mentionem facit Beda his verbis: [Dilectiſſimis Thomajono &c. Hilarius Archipresbyter, & ſervans locum S. Sedis Apoſtolicæ Joannes Diaconus, & in Dei nomine Electus. Item Joannes Primicerius, & ſervans locum Sedis Apoſtolicæ, & Joannes ſervus Dei Conſiliarius Sedis Apoſtolicæ.] Benedictus verò II. obtinuit, ne in poſterum Imperatoris confirmatio expectaretur ampliùs. Baron. an. 684. nu. 2. & 3. FR. Quo autem prætextu Baſilius Odoacris Prorex ſibi arrogare voluit electionem Pontificis. Vide *Mauſoleum*. Electus in Pontificem pro illo interim ſcribebat in litteris Apoſtolicis: [N. Electus ſervus ſervorum Dei.] Atque in plumbo non imprimebatur ejus nomen, ſed ſolùm capita SS. Petri, & Pauli, & in data ponebatur:] Suſcepti à nobis Apoſtolatus Officii anno &c. Cærem. Rom. lib. 1 ſect. 2. c. 1.] Blondus enim in ejus decad. 2. lib. 2 ait, quod: [Paſchalis I. qui à Clero, populoque Romano abſque Imperatoris authoritate præter obſervatam diù conſuetudinem cùm electus eſſet, ad illum ſcribens ſuam innocentiam à Cleri, populique Romani violentia purgavit, egitque cum illo mitiùs omnium opinione Ludovicus, qui non ſolùm in bonam partem Pontificis ſcripta accepit, ſed pacta quoque inter utriuſq; prædeceſſores ſervari ſolita ſponte confirmavit.] Et inferiùs: [Tradunt enim Eginardus, Pauluſq; & Ricardus Scriptores Ludovicum in Paſchalis Rom. Pontif. manibus renuntiaſſe juri, quod Adrianus I. Pont. Rom. Carolo Magno genitori ſuo conceſſerat. Id cùm nullus dictorum ſcriptorum quod fuerit ſcribat, fuiſſe tenemus, quod ſupra in Caroli geſtis rebus veriſimile nobis videri negavimus, aut, ſcilicet, ſummæ modeſtiæ Imperatorem voluiſſe, aut excellentis animi, & ingenii Pontificem conceſſiſſe jus Summorum Pontificum, & omnium Orbis Chriſtiani Epiſcoporum ad libitum ordinandorum. Sive igitur Adrianus Carolo conceſſit, & Ludovicus ſeipſum, poſteroſq; ſpoliavit: ſive nihil horum fuit.] De hac epiſtola Ludovico directa à Paſchali in principio ſui Pontificatus tantùm mentionem facit Baronius; ſed de ejus tenore nil exponit; remittit tamen Lectorem illam legendi apud ſcriptores de geſtis ipſius Ludovici Pii. Dicimus igitur, quòd ſit maniſeſtiſſimum mendacium hiſtoria Eccleſiaſtica, quam affert Grat. in can. Adrianus Papa. diſt. 63. il ſecondo. Quòd nempè Adrianus I. Carolo Magno conceſſerat jus eligendi Pontificem, & ordinandi Apoſtolicam Sedem. Inſuper Archiepiſcopos, & Epiſcopos per ſingulas provincias ab Imperatore inveſtituram accipere debere. Quia Auctor iſtius Eccleſiaſticæ hiſtoriæ eſt Sigibertus, qui fuerat in fatis ann. 1112. nempè annis 438. poſt dictos Adrianum Papam, & Carolum Magnum, & cùm nemo ex illorum coætaneis ſcriptoribus, ut ſuprà Blondus adverterat, neque apud Auctores geſtorum prædicti Caroli, qui omnia ejus geſta diligentiſſimè collegerunt, de tali præaſſerto privilegio ullam mentionem fecerit; tùm etiam quia Sigibertus in hac re nimis redditur ſuſpectus, quòd in gratia Henrici Imperatoris ſchiſmatici, inveſtiturarum Eccleſiarum uſurpatoris, multa contra Gregorium VII. Urbanum II. & Paſchalem I. aliaſque impoſturas contra Eccleſiam Romanam, ut de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Bellarminus, & præſertim Labbè referunt, ſcripſerit. Tum mendax ille Monachus in hoc facto ſe oſtendit; dicit enim in præallegato Gratiani can. quòd: [Carolus Romam veniens, Papiam obſedit, ibique relicto exercitu, in ſancta Reſurrectione ab Adriano Papa Romæ honorificè ſuſceptus eſt. Poſt ſanctam Reſurrectionem reverſus Papiam, cepit Deſiderium Regem, deinde Romam reverſus, conſtituit ibi Synodum, &c.] ubi Adrianus cum univerſa Synodo tradiderunt Carolo præaſſertum jus. Omnes enim Hiſtorici conveniunt, Carolum poſt captam Papiam non rediiſſe Romam; ſed feſtinanter in Galliam iter ſuum

direxiſſe, ad bellicam contra Saxones rebelles expeditionem coactum. At quis meliùs facta Caroli referre potuiſſet, quàm Eginardus, qui ſemper in omnibus itineribus Imperatoris eum comitatus fuerat? Hic tamen nil de hoc privilegio ſcripſerat, ut ſuprà Blondus advertit; ſed & Caroli adventus ad Urbem ſingillatim refert, nempè, primum ejus adventum de ann. 774. Secũdum de anno 780. pro quodam ejus voto adimplendo. Tertium de ann. 786. ad reprimendum Beneventanum Ducem. Quartum de ann. 800. ad reponendum in Petri Sede Leonem Papam. Itaque, ſi vera eſſet Sigiberti relatio, quintus acceſſus Imperatoris ad Urbem ſuperaddi deberet, quod nemo illorum temporum ſcriptor retulit. Atque in Gratiano plus concucullati, & commonachalis Sigiberti prævaluerat authoritas, quàm vera Eccleſiæ Romanæ libertas. Præterquam quòd ipſe Gratianus ſibi contradicere videtur, dùm in can. nullus Laicorũ, ead. diſt. 63. oſtendit Adrianũ ſub pœna anathematis ordinaſſe, quòd nullus Laicus poſſit ſe ingerere in electione Patriarchæ Metropolitæ, aut cujuslibet Epiſcopi; ergo multò minus in electione Summi Pontificis. Inſuper ſi Papa Adrianus ſanciverat, ne in Patriarcharum, Metropolitarum, aut quorumlibet Epiſcoporum Electionibus, ſub excommunicationis pœna, ullus laicus poſſet ſe ingerere; quonam igitur pacto per eundem Gratianum conciliari poterit facultas laicalis, per eum aſſerta in d. can. Adrianus §. [Inſuper Archiepiſcopos, & Epiſcopos per ſingulas Provincias ab eo, (*ideſt*, *à Carolo Imp.*) inveſtituram accipere definivit Adrianus? Cæterum Theodoricus primus hujus tyrannici juris uſurpator fuerat. Baron. an. 526. n. 22. Et poſtmodum Græci in Italiam intruſi, quorum primus Juſtinianus, ſibi arrogaverant hanc Pontificis confirmationem. Idem Baron. an. 554. num. 1. 2. & 3. Quem ſequutus eſt Mauritius Imp. an. 590. in electione Greg. Magni, de quo Martyrol. 3. Septembr. ſic inquit: [Romæ ordinatio incomparabilis viri Greg. Magni in Summum Pontificem, qui onus illud ſubire coactus, è ſublimiori throno clarioribus ſanctitatis radiis in orbe refulſit.] Ubi in notis Baron. & in annal. in prædicto anno de ejus confirmatione ab Imperatore Mauritio diu expectata agit. Quare ob hanc diuturnam expectandi moram Conſtantinus Pogonatus hanc uſurpationem ceſſerat, ut abſque Imperiali requiſitione, novus in Pontificem electus poſſet ſtatim conſecrari. Baron. an. 684. n. 2. Sed ſub Juſtiniano II. Imp. iterum monſtruoſa hæc confirmandi cupido repullulaverat, ac Clero Romano reclamante ob mala occurrentia ex confirmatione nimis in longum protracta, cùm tali expedienti juſſerat Imperator, ut nempè, ejus vice ad ſuum Italiæ Exarchum in caſu novæ electionis pro confirmatione in poſterum recurrendum foret. Baron. an. 686. n. 3. Qui Imperiales Vicarii deindè, in Imperio Conſtantinopolitano Romanam Eccleſiam ſubjugarent, ſemper Græcos in Romanum Pontificatum anteferre conati ſunt. Idem Baron. ann. 705. n. 2. Sed illi jam ad apicem Pontificalem evecti novum, Apoſtolicumque ſpiritum reaſſumentes, pro ſancta eorum, Romanaque Sede Græcis Miniſtris Imperatorum ſeſe oppoſuere. Ibid. num. 3. Blondus nihilominus aliquam ſpecialem narrationem in medio adducit decad. 2. lib. 2. ſic inquiens: [Adrianus III. qui primus, inchoata à Nicolao I. ſed non perfecta lege ſancivit, ne Imperatoribus ultrà liceret Pontificum Romanorum electioni aliqualiter ſe ingerere.] Quare, can. nullus Laicorum, diſt. 73. ſuprà relatum Adriani III. fuiſſe dicendum ex Blondo oportet, vel potiùs ſecundi Adriani, de quo Anaſtaſius Bibliothecarius ait, quòd acclamatus in Pontificem confeſtim à populi multitudine ad Lateranum perductus, inſcii Principum Oratores, conqueſti ideò fuerant, quòd ad talem functionem non fuiſſent antea invitati; ſed cùm intellexiſſent hoc non in contemptum Cæſarum fuiſſe actum, verùm ne præberetur occaſio præſcribendi in poſterum, ut in ſimili functione expectari debuiſſent Principum Legati; depoſuerunt iram, & humiliter ad ſalutandum electum acceſſere, apud Baron. an. 867. nu. 144. Blondus tamen decad. 2. lib. 3. Othonem I. hanc authoritatem ſibi aſſumere tentaſſe ait, ſed non habuiſſe effectum; nam Romanus Clerus confeſtim Joannem XIII. elegerat, & tamen in can. tibi Domino, diſt. 63. habetur Othonem medio juramento in manibus Joannis XII. omnes jus in Pontificis electione renunciaſſe, quod ibi etiam Gratianus notavit. Nihilominus ex Baronio ann. 993. n. 11. 12. 18. 19. & 20. verum eſſe quod Blondus refert, colligitur. Anno verò 1054. in Sede Vacante Leonis IX. Romani, non inventa in Urbe pro tanto munere perſona idonea, miſerunt ad Imperatorem quemdam Hildebrandum tunc Subdiaconum, cum facultate eligendi, quem aptum ibi reperiſſet in Pontificem, (quam tamen commiſſionis formulam in futurum ampliùs fore exemplandam haud crederem] Gebeardum itaque Oſtienſem Epiſcopum ille ab Imperatore poſtulaverat, quem tamen Cæſar non tam libenter conceſſit, atque Romam conductum in Victorem Papam II. acclamatus eſt. Baron. an. 53. :||: Singulariſſima fuit quoque Martini V. ex nobiliſſima Columnienſium familia electio; nam ex tribus ſimul Antipapis, duob. jam vita functis, ſcilicet, Jo: & Benedicto, tertius ſuperſtes, cùm in Concilio ſuam prætenſam authoritatem deponeret, eadem ſynodus pro eligendo legitimo Pontifice triginta Eccleſiaſticos Electores Cardinalibus coaddidit, nempè, ſex Italos, totidem Gallos, Hiſpanos, Germanos, & Anglos, qui omnes unanimiter præfatum Martinum elegerunt. FR. Quomodo autem Nicolaus II. electionem Summi Pontificis Henrico III. Imperatori conceſſerat, quæ habetur in can. In nomine Domini, diſt. 23. Vide eundem Cardinalem Baron. in prædicto anno num. 23. & 24. Atque hanc Imperatorum uſurpationem Gratianus ſub can. vota Civium, diſt. 63. ſic excuſat: [Prin-

[Principibus verò, atque Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum, atque aliorum Epiſcoporum referendas, uſus, & conſtitutio tradidit, pro ſchiſmaticorum, atque Hæreticorum diſſenſionibus, quibus nonnumquam Eccleſia Dei concuſſa periclitabatur: contra quos legibus fideliſſimorum Imperatorum frequenter munita legitur &c.] Anſelmus verò Lucenſis Epiſcopus in ejus Apologetico diſertè hunc abuſum damnat. Primus igitur hujus libertatis uſurpator Baſilius Odoacris Prorex, qui prætextu quietis politicæ tempore Symmachi Papæ ſibi Pontificis electionem arrogare conatus eſt, can. Benè quidem, diſt.96. ibi Gloſſ. Ac etiam ex tunc temporis demonſtratur, Pontificem Romanum habuiſſe ſuper omnes Eccleſias primatum; unde Ennodius Ticinen. Epiſc. qui eodem tempore vixerat, epiſt. 7. ſic ſcripſerat: [Me &c. ite ad famoſum officium compuliſti, in quo omnes errorum rami magiſtra vivendi ſolent falce truncari. [Ubi Romanam Curiam intelligit. Quem verò locum tenebat Electus pro illo interim, quo confirmatio expectabatur. Vide eundem Baron. an 639. num. 6. In ſynodo Romana ſub Stephano IV. celebrata ſtatutum fuit non poſſe eligi in Pontificem, qui Presbyter, vel ad minùs, Diaconus non ſit. Baron. an. 769. num. 5. ||: Quomodo eligitur Papa. Vide *Conclave*. Si occurrerit tamen Diaconum novum in Papam conſecrari, (ut aliquando accidit) tunc obſervari debent aliquæ cæremoniæ, quæ à Reverendiſſimo Chriſtophoro in ejus cæremoniali traduntur, nimirum, Papa tunc comparebit ad ordinationem indutus amictu, manipulo, cingulo, pluviali, & mitra in capite, quæ deponitur, quando Epiſcopus ordinans faciet impoſitiones manus, ſtans ipſe, & Papa in throno ſedens; ſed erigitur, quando ab Epiſcopo recipere debet ſtolam. Mitra tamen coopertus, ac ſedens librum Euangeliorum tangit. Si in Sacerdotem eſſet conſecrandus. Vide *Presbyter*. Si in Subdiaconum. Vide *Subdiaconus*. Quando in Epiſcopum conſecrari deberet; tunc ſolitæ exhortationes, atque interrogationes omittuntur, atque conſecrans, dum litaniæ dicuntur, Papam benedicens, ſtare debet ſine baculo, & genuflexi duo Aſſiſtentes. Dum ponitur illi ſuper humeros liber, ſedebit in throno ſine Mitra Papa; Ordinans verò ſtando. Idem in unctione capitis, & manus obſervandum, nec baculum in manu tenebit; ſed tantùm annulum, quem dum illi Epiſcopus ponit, oſculetur Papæ manum. Quo impoſito accedunt Cardinales ad illius pedis, manus, & faciei oſculum, ac idem faciet Epiſcopus ordinans, à quo, tempore Offertorii ſtans Epiſcopus, recipiet faculas, panem, & vinum ſine mitra, & manum offerentis Pontificis oſculetur, Papa verò in throno ſedente: qui tandem à Cardinali Diacono accipiet pallium ſub forma verborum, ut in dict. *Pallium* dictum fuit. Hæ quidem ſunt cæremoniæ in Pontificali cæremoniali præſcriptæ, in quo etiam ordinatur, quid ſingillatim in qualibet ordinis collatione ſit agendum, de quibus nos in ſuis peculiaribus locis dicemus, præter Diaconatus collationem, de qua ſuprà jam diximus. Sed antè omnia, ſtatim ac Pontifex electus eſt, in Cathedra collocatur, & ponitur annulus piſcatoris in digito, novoque nomine ſibi aſſumpto, confeſtim primus Diaconus Cardinalis illum populo divulgat, ut in dict. *Conclave* egimus. Electus vero in Pontificem depoſitis Cardinalitiis indumentis, induitur veſte candida lanea, vel ſerica juxta temporis exigentiam, ac calicis ejuſdem coloris, cum calceamentis rubris, in quibus acupictæ ſint aureæ Cruces. Præcingitur cingulo rubro aureis floccis, atque bireto, rocheto, amictu, alba, cingulo ornatur, & ſtola ad collum pendente, ſi erit Sacerdos, ſeu ad ſiniſtrum humerum, ſi eſſet Diaconus, ſi autem nullum haberet ordinem, non ponitur ſtola. Ac in Sede poſitus à Cardinalibus croceis indutis adoratur, denuò oſculando ejus pedem, manum, & genam; defertur illi interea pluviale, mitraque pretioſa, & ſic indutus ad ſedendum ponitur ſuper Cappellæ Altare, ubi iterùm ut ſuprà in tribus partibus poſt aliam adorationem Cardinales eum oſculentur. Tunc patefactis Conclavis valvis, ubique lætitiæ ſonitus, acclamationum, campanarum, tormentorumque bellicorum auditur. Atque ſic in Sede collocatus proceſſionaliter, præcedente Vaticanæ Baſilicæ Clero, concomitantibus Cardinalibus, indutis rocheto, & cappa magna, ad eandem Baſilicam S. Petri defertur, populumque conclamantem Pontifex benedicit, tandem ſuper Altare majus deponitur, ibique ſacrum Collegium denuò illum publicè, ordinatèque adorat, & ſinguli ternam oſculationem, ut ſuprà, complent. Interim Purpuratorum Decanus genuflexus intonat *Te Deum*, quo à Muſicorum Choro expleto, Decanus ſuper Pontificem nonnullas preces recitat, poſt quas Papa populum ſolemniter benedicit. In die autem pro Coronatione deſtinato, dum Papa ad Vaticanam Baſilicam defertur, Cæremoniarum Magiſter immediatè Pontificem antecedens, defert in manibus duas oblongas arundines, in vertice unius ſtuppa habetur, & in alterius culmine parva candela, qua dum ſtupam incendit, dicit: [Beatiſſime Pater, ſic tranſit gloria mundi,] quam cęremoniam facit tripliciter. Cęrem. Rom. lib. 1. ſect. 2. cap. 2. & 3. Ciacconus tamen in vita Antipapæ Benedicti XII. aliàs XIII. quandam cęremoniam antiquitus uſitatam refert, quòd, nempè, in coronationis actu Pontifici hæc verba memorabantur: [Pater Sancte non videbis dies Petri.] Qua conjectura prædictus Author intendit probare Benedictum memoratum non fuiſſe legitimum Papam, quia triginta vixerat annos. Hęc ſiquidem cæremonia nec in canonibus, neque in pervetuſtis cæremonialibus reperitur, de longitudine verò vitæ in Pontificatu Succeſſorum Petri ad ejuſdem dies non æquabili, eſt ex communi obſervatione receptum, ſeu potiùs ex continua tot ſæculorum experientia corroboratur; cùm decefſorum Pontificum nullus ad annos

D. Pe-

D. Petri Pontificatus pervenire valuerit, qui Apoſtolorum Princeps, juxta Cardinalis Baronii computum, in Pontificia Cathedra per annos viginti quatuor, menſes quinque, dieſque undecim ſedit, & tamen quamplurimi Pontifices in juvenili ætate fuere; de qua re ab Alexandro II. B. Petrus Damianus ſemel interrogatus in epiſt. 17. lib. I. reſpondit, tribus de cauſis hoc accidere. Primò, ut Eccleſiæ caput ſupremum, agnoſcens, brevibus periodis ejus vitam concludi, ſanctum timorem exinde conciperet, ac laudato fine innocenter morti occurrere præparetur. Secundò quia mundus totus in Pontificis vitam oculos collimat, qui tamquam obſcuratus ſol, ad ſe cunctorum lumina trahit. Tertiò, ut dum Papa vitæ uſura fruitur, ad ſpirituale animarum gubernium peculiari incumbat ſtudio, de cujus cuſtodia poſt tempus breve erit ſummo Paſtori Deo arctam rationem redditurus. Quo propoſito etiam Melliflui verba, in epiſt. 237. ad Eugenium III. directa connecti poſſent: [Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aſpexiſti? Ipſi te Prædeceſſores tui tuæ certiſſimæ, & citiſſimæ deceſſionis admonent, & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nunciat tibi.] Tandem cum ſequenti perutili documento epiſtolam concludit, dicens: [Quibus ſucceſſiſti in ſedem, ipſos ſine dubio ſequeris ad mortem.] FR. Uſus ſpargendi ad Lateranum monetas in Pontificis coronatione antiquiſſimus eſt. Baron. an. 867. num. 143. apud quem ibidem, num. 144. alii hujus diei ritus habentur :||: Cæterum electio Summorum Pontificum ſemper à Clero facta fuit, variis tamen modis, ac formis. FR. à quibus ad Cardinales tandem devoluta, can. In nomine Domini, diſt. 23. :||: Ad præſens verò vigore Bullæ Gregorii XV. ſcrutiniis ſecretis fit, & tertia pars Cardinalium in Conclavi præſentium ad validam electionem concurrere debet; quæ quidem ſanctio in libertatem electores conſtituit; hinc quilibet Cardinalis in Galeri receptione prædictam bullam minimè mutare jurat, ſi Papa fieri contigerit, qua forma quinque Pontifices Urbanus VIII. Innocentius X. Alexander VII. Clemens IX. & X. electi jam ſunt. FR. & INNOCENTIUS XI. de quo adhuc non emanavit id, quod in dict. *Bulla* promiſeram. Solus Papa ante hymnum Angelicum, ideſt, *Gloria in excelſis*, conſecratur, & poſtmodùm ipſe Miſſarum ſolemnia incipit, & perficit conſecratus; cæteri verò Epiſcopi inter epiſtolam, & Euangelium conſecrantur, de elect. & electi por. c. 28. §. Super eo. Ennod. in Apol. Papam *Petri Vicarium* appellat, idem ait de ſe Zach. Papa [A die qua nos juſſit divina clementia &c. Apoſtoli vicem gerere, in epiſt. ad Boniſac. Epiſc. tom. 3. Concil. edit. Venetæ.] quod minimè dicendum videtur, cùm immediatus Chriſti Vicarius in terris ſit; ſed intelligendum, quod vicem, & ſucceſſivum Petri locum Papa poſſideat, atque in hoc ſenſu D. Gregorius dixerat: [Ex auctoritate B. Petri Apoſtolorum Principis, cujus vice huic Romanæ Eccleſiæ præſidemus &c. can quam ſit 18. quæſt. 2.] atque S. Leo I. ſerm. 2. in feſtiv. anniverſ. aſſumpt. ad ejus Papatum ſic explicat: [His itaque modis dilectiſſimi rationabili obſequio hodierna feſtivitas, ut in perſona humilitatis meæ ille (*ideſt*, *Petrus*) intelligatur, ille honoretur, in quo & omnium Paſtorum ſollicitudo, cum commendatarum ſibi ovium cuſtodia perſeverat, & cujus etiam dignitas in indigno hærede non deficit.] Item Innocentius inquit: [Non niſi ad Petrum, ideſt, ſui nominis, & honoris auctorem referre debere, can. quoties, 24. qu. I.] Item Hieronymus ad Damaſum ſcribens inquit: [Cupimus à te, qui Petri ſedem, & fidem tenes, can. Hæc eſt fides, eadem quæſt.] ſignificat autem, quòd Papa habeat eandem auctoritatem à Chriſto Domino ſibi collatam, ac ſi ipſemet Petrus eſſet, ſuique perſonam repræſentaret, quod declaratur in c. 2. de ſent. & re judicata in ſexto. Ubi ſic Innocent. IV. inquit: [Cùm Jeſu Chriſti vices, licèt immeriti teneamus in terris, nobiſque in Beati Petri perſona ſit dictum, quodcumque ligaveris ſuper terram &c.] :||: Solebat Papa uti Metropolitanus convocare Synodum provincialem, in qua interveniebant ejus Epiſcopi ſuffraganei, & circumvicini, ſed tamquam Primas convocabat omnes Epiſcopos Italiæ, ac inſularum adjacentium, & uti Patriarcha Occidentis congregabat omnes Epiſcopos Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Germaniæ, & Illyrici, tandem uti Summus Pontifex, & univerſalis Paſtor convocat Oecumenica Concilia, ubi tenentur convenire omnes Epiſcopi totius Orbis. FR. Leo IV. ille fuit, qui introduxit ante ſe ferre Crucē. Torrigius in Cryp. Vatican. ſecundæ impreſſ. par. 2. pag. 400. Sed antiquitus ferebatur Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum. Baron. an. 753. num. 8. & 9. Taciturnitas eſt maximum vitium in Papa. Gloſſ. in can. officii, 24. quæſt. I. Papa quando non poteſt concedere indultum, ſive privilegium. Vide *Privilegium*. Reliqua. Vide *Pontifex*. Papæ indumenta, & cæremoniæ. Vide *Baptiſmus*. *Birrus*. *Bugia*. *Camelaucium*. *Cameſaneus*. *Candela* in fine. *Canola*. *Cherubim*. *Cinerum dies*. *Siphon*. Indumenta Bonifacii VIII. cujus ſepulchrum detectum fuerat anno 1605. talia erant, ut inter alia refert Jo. Mucātius apud Torrigium, pag. 373. [Vidi dictum corpus integrum conſervatum in dicta capſa lignea, in qua fuerat ſepultum per 302. annos: facies tantùm ejus aliquantulum conſumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, ſed tantùm mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodùm parvam, & ut conjecturari potui, ex tela bombacina; corpus indutum erat omnibus Pontificalibus indumentis, ideſt, caligis, ſandaliis ex tela aurea, in ſummitate acutis, ſine Cruce, rochetto longo albo, ſtola, cingulo, dalmatica, tunicella, planeta ampla ſericea coloris nigri, phanone, & pallio, quod conſumptum erat; ſed plumbum apparebat, & pendebat ferè uſque ad pedes; ſpinulæ tres gem-

gemmatæ, manus ejus chirothecis albis acu factis, & margaritis ornatæ erant, & annulum pretioſum digito geſtabat, atque zaphirum valoris (ut dixerunt aliqui) 30. ſcutorum &c.] Quæ tamen relatio habebitur integra in dict. *Rochetum*. Item quo ad reliqua Papæ indumenta. Vide *Cappa* prope finem. *Cingulum. Compagi, Crocea. Epigonation. Fanon. Mandyas. Orale. Pedules*. Quomodo fert Papa tonſuram. Vide *Tonſura*. Papa in Sabbato ſancto baptizabat tres pueros. Vide *Brachialia*. Electus in Papam, ſi ordinandus erat in ſacris, debebat expectare jejunium Quatuor temporum. Vide *Ordo*. Non induitur Papa ſandaliis, ſubcinctorio, chirothecis, & fanone die Veneris ſancti. Vide *Cingulum*. In proceſſione feſti Purificationis nudis pedibus incedebat. Vide *Planelli*. Ejus ſolemnis communio. Vide *Communio*. Ejus Viaticum Sacramentum in peregrinatione. Vide *Viaticum*. Ejus veſtiarium. Vide *Virgarius*. Papa celebraturus ſolemniter. Vide *Euangelium*. Quare non utitur bugia. Vide *Bugia*. Neque baculo paſtorali. Vide *Baculus*. Ponitur aqua in ejus calice cum cochleari aureo. Vide *Forceps*. Quando debet genuflectere Pontifex. Vide *Genuflexio*. Benedictiones ejus in cereis agnus Dei. Vide *Agnus Dei*. Ejus benedictio gladii. Vide *Lectio*. Quando canit ultimam lectionem matutinalem in Cappella. Vide *Jube Domne*. Quomodo recipiebat oblationes. Vide *Oblatio*. Papa quomodo prima vice pallium ſuſcipiat. Vide *Pallium*. Ubi comedebat in Feria V. Cœnæ Domini. Vide *Panetaria*. Papa ſolemniter celebrans quomodo communionem recipit ex parte ſiniſtra. Vide *Communio*. Quomodo pacem ſumebat. Vide *Pax*. Quando dicit Pax Domini ſit ſemper &c. Chorus non reſpondet. Vide *Pax Domini ſit ſemper &c.* Quomodo ei cinis ad caput imponitur. Vide *Cinerum dies*. Quomodo incenſandus. Vide *Thuribulum*. Peſſimus Hebræus David de Pomis in ſuo Dictionario hebraico in dict. Papa *Peſior* hebraicè eum vocat, quod poſtea in dict. Idolum inquit Hebraicè *Peſior* ſic denominari; ſic etiam Romæ Hebræi monetam papalem, quam nos *Julium*, ſive *Paulum* dicimus, ipſi *Peſior* appellant, id eſt, *Idolum*, quod quidem Sac. Orbis, & Urbis Inquiſitio talia vocabula in caput Eccleſiæ univerſalis opprobrioſa emendare deberet. Papa eſt omnium Eccleſiarum caput. Vide *Patriarcha*. Quando de jure poteſt privilegia locis piis concedere. Vide *Privilegium*. Papæ equitatio. Vide *Saccularius*. *Vicedominus*. De oſculo ejus pedum. Vide *Sandalia*. Poſſeſſio novi Pontificis in Laterano, ac aliæ cæremoniæ in eo actu. Vide *Sedes Stercoria*. Item ejus juramentum in hac functione. Vide *Sequipes*. Tempore Jejuniorum fert cappam, & pluviale. Vide *Sticharium*. Quando induitur veſte ex candida lana. Vide *Superpelliceum*.

PAPALETHRA, clericalis corona, ex græco παπαλήθρα; ſed crederem ſcribendum potiùs παπαλίτρα, ideſt, presbyteralis moneta; nam παπᾶς, presbyterum denotat, & λίτρα, monetam, ſive numiſma. [Statuit canon, ut caput eis tondeatur more clericorum, & habeat papalethram. Balſamon ad Synod. 6. annot. 21.] Vide *Tonſura*.

PAPINIANISTA, dicebatur, qui poſt biennalem juris ſtudium, ad tertium tranſibat.

PAPIENSIS, papalis, in cæremonialibus antiq. Item *Denarius papienſis* moneta.

PAPPIAS, dignitas in Aula imperiali Græcorum, quæ Cæſaris conſanguineis conferri ſolebat, vox quidem græca παππίας, Majori domus correſpondebat [Dextrum cornu Protoſtrator, ſiniſtrum Zamplaco Magnus Pappias tenebat, medio agmine Imperator ipſe emicabat. Cantacuz. lib. 2. c. 27.

PAPYRUS, πάπυρος, arbuſcula in Ægypto frequens. FR. charta eſt, & non pergamenum, ut aliqui exiſtimant. [Prædicta privilegia quaſi jam nimia vetuſtate conſumpta cùm fuerint, non in pergameno, ſed in papyro conſcripta duximus innovanda. In decretal. de confirm. util. vel inutil. c. 4.

PARABOLA, παραβολή, ideſt, comparatio, vel ſimilitudo. Differt autem ab Hiſtoria, quia hæc eſt relatio rei jam ſucceſſæ; at parabola eſt veriſimilitudo ingenioſè compoſita, & adinventa: rudes enim faciliùs hujuſmodi exempla retinent memoriter: hac figura uſus eſt ſæpè Chriſtus. [Et accedentes diſcipuli dixerunt ei; quare in parabolis loqueris ei? Qui reſpondens, ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum. Matth. cap. 13. Et dicebat eis: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei: illis autem, qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt. Marc. cap. 4. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Luc. c. 8.] Quare autem Diſcipulis myſteriorum notitiam exponebat Chriſtus, & vulgaribus parabolicè loquebatur. Vide *Deividus*. FR. aliquando tamen in ſac. Scriptúra accipitur pro re geſta, ſeu hiſtoria. [Denique quod Salvator in Euangelio tamquam parabolam ponit de Lazaro, ac divite, Expoſitores communiter dicunt fuiſſe rem geſtam, & tamen vocatur parabola, in quantum per ſimilitudinem alterius rei ſignificativa. Dionyſ. Carth. in 2. Reg. c. 14. art. 23.

PARABOLUS, παράβολος, ita vocabatur Clericus, qui in Collegio Alexandriæ ad curandos infirmos erat addictus; quæ vox præcipitoſum, & audacem in mortis periculis græcè ſignificat; nam etiam contagioſis ſerviebant; ſed quia hoc ſanctum inſtitutum in charitate fundatum, in ſeditiones deinde, & diviſiones tranſierat, nimirum, contra prædicti loci pii Præfectos tumultuari Clerici inſurgendo ad favorem Epiſcopi: ideò congruum Theodoſio Juniori Imperatori viſum fuit, ut prædicti Clerici in eo Collegio commorantes quingenteſimum numerum non excederent, atque potentes, ac divites minimè admitterentur, & quòd ad aulam Principis viginti ſimul accedere nequiſſent, ſed viciſſim tantùm unus. Cod. Theod.

Theod.lib.42. de Epiſc. & Cleric. Qui etiam *Parabolani*, & *Parabolarii* dicebantur.

Paracellarium. Vide *Paracellarius*.

Paracellarius, Palati Apoſtolici officialis, cui incumbebat menſæ Pontificiæ largitiones pauperibus diſtribuere. FR. diſpenſatorem proprie ſignificat [Hic beatiſſimus Papa ſtatuit, ut crebris diebus alimentorum ſumptus, qui & uſque nunc eleemoſyna appellatur, & de venerabili Patriarchio à Paracellariis pauperibus, & peregrinis, qui ad B. Petrum morantur, deportari, ibique erogari. Nec non & omnibus inopibus, & infirmis per univerſas regiones iſtius Romanæ Urbis conſtitutis eandem ſimiliter diſtribui ipſam alimentorum eleemoſynam. Anaſt.Bibliot. in Zacharia. Et erogentur omni die per manus unius fideliſſimi Paracellarii eiſdem pauperibus; accipiens unuſquiſque eorum portionem panis, atque portionem vini &c. Idem in Adriano I.] ⁜ Item & ipſa diſpenſa *Paracellarium* dicebatur [Capita centum exinde occidantur, & in eodem paracellario reponantur. Idem in eodem Adriano I.] Idem officialis *Subpulmentarius* dicebatur. Anaſt. in eod. Adriano. [Benedictus Subdiaconus ſubpulmentarius. Luitprandus.] FR. an potiùs Tranſcriptorum incuria *Supplementarius* ſcribendum eſſet, quia egenorum neceſſitatibus ſupplebat, ac ſuccurrebat. Vide *Cellerarius*.

Parachæmadion, locus ad hybernandum aptus, ex græco verbo παραχειμάζω, hybernandum ſignificante [Abiit ad parachæmadion ſuum, ſive ſtationem hybernationis. In vita S. Anaſtaſii Perſæ. Item παραχειμασία, hybernatio.

Paracharacta, falſæ monetæ fabricator, ex græco παραχαράκτης. [Falſæ monetæ rei, quos vulgò paracharactas vocant, Majeſtatis crimine tenentur obnoxii. Cod.Theod.lib.9. tit. de falſa moneta.] Quare ubi nos in Syneſ. epiſt. 5. legimus [Trapezitas malos, qui velut monetam, ita divinum verbum pervertunt, & adulterant] in græco textu habetur παραχαράκτοντας, ubi Hæreticos monetæ falſariis comparat. Vide *Trapezita*.

Paracharagmum, ex græco παραχάραγμα, ideſt, inſcriptio, ſeu figura falſa. [Ut imaginem tyrannici cultus, ſub colore nobis auri fallentis objiciat, ſive cum paracharagmis nos conatur illudere. Caſſian.collat.1.c.20. ubi aliqui malè legunt *Paracharaximum*.

Paracimomenus, & *Paracœmomenus*, Παρακοιμώμενος, ideſt, excubans, accubitor [Ad tuendum palatium, tuendamque rem privatam, ut iſtic moris eſt, Eunucho officium paracæmomenon dedit. Luitprand. de rebus Europæ.] Ivo tamen, lib. 4. de privil. & dignit. Eccleſ. Rom. Concubitorem vocat. [Quemadmodum imperialis potentia diverſis officiis cubiculariorum, nec non oſtiatiorum, atque omnium concubitorum ornatur.

Paracletus, appellabatur Montanus Hereſiarcha. Vide *Pſychicus*.

Paraclitense. FR. Monaſterium in Diœceſi, vulgò *Troges* appellata in Gallia, ubi Moniales degunt, ita à Paraclito Spiritu Sancto appellatum, quod à Petro Abailardo anteà hæretico, ac Arnaldi Brixienſis Magiſtro, ad catholicam fidem opera Petri Abbatis Cluniacenſis reducto, fundatum eſt; ibique ſuam uxorem Heloiſſam Abbatiſſam præpoſuit, & ipſe Monachus Cluniacenſis effectus eſt. Baron.an.1140.n.8.& ſeqq. quod Monaſterium dicitur etiam *Paracliti*, ſeu de *Paraclito*; in quo uſque hodie in die Pentecoſtes cani lingua græca officium, Nicolaus Camuſatius in ejus Miſcellanea hiſt. teſtatur, & ſuper Heloiſſæ ſepulchrum hi verſus leguntur:

Hoc tumulo Abbatiſſa jacet prudens Heloiſſa,
Paraclitum ſtatuit, cum Paraclito requieſcit.

Hanc Eugenio III. Papæ D.Bernardus, epiſt.178. commendavit, inquiens: [Sed & quod petit Abbatiſſa de Paraclito, per ipſum, ſi dignamini, ſcire poteſtis, & facere, ſi dignum judicatis.

Paraclitus, Παράκλητος, ideſt, Advocatus, conſolator, Spiritus Sancti attributum; ejus enim adventu afflictum Diſcipulorum conventum conſolavit, & ante Reges, & Præſides Chriſti aſſeclis, quid tunc pro fidei defenſione loquendum eſſet, tamquam Advocatus dictaverat. FR. Inter eruditos controvertitur, an *Paraclitus*, vel *Paracletus*, litera, e, producta dicendum ſit: nam Haymon Halberſtatenſis Epiſcopus ſuper Euangelia Dominicalia inquit, quòd [Quidam Græcus veniens in Palatio Regis, cùm legeretur illud Euangelium, & diceretur, Paraclitus, dixit, Paracletus deberet dici. Tamen nos non audemus illud mutare ex conſuetudine.] Quin & Jo. Baptiſta Thiers Pariſienſis Theologus in ejus eruditiſſima diſertatione typis anno 1669. excuſa, *Paraclitum* dici debere evidenter demonſtrat tum vigore græcæ dictionis, tum propter ſacrorum hymnorum proſodiam, tum etiam propter antiquiſſimam Eccleſiæ conſuetudinem. Reliqua Vide *Spiritus Sanctus*.

Paradisus, Παράδεισος, viridarium, & deliciarum locus: hinc cœleſtis patria Paradiſus dicta; nam ſummus deliciarum fœlicitatumque locus eſt. Alii tamen ex chaldaico hujus vocabuli etymon deducunt, ideſt *Farrad*, quod locum amœnum ſignificat, unde Arabes *Fardus* dicunt. Item *Paradiſus* Eccleſiæ atrium, ſive Cœmeterium denotat; nam ibi corpora in pace quieſcunt [In Paradiſo Eccleſiæ tumulari rogavit. Chron. Caſin. lib.4. c.8.] Vide *Perivolium*. FR. & clariùs in eadem Caſin. Chron. lib.3. cap.28. de Dionyſio Abb. qui deinde Papa Victor III. fuit appellatus, dicitur: Fecit & atrium ante Eccleſiam, quod nos romana conſuetudine Paradiſum vocamus.] Apud externos Scriptores nedum hortum, ſeu viridarium; ſed etiam locum immenſæ latitudinis, ut plurima animalium genera ad venationem ſuſtentari poſſint, ſignificat, quod ex Xenophonte, Plutarcho, Philoſtrato, & aliis

& aliis comprobare conantur Eugubinus in ſua Coſmopœia ad verba: Paradiſum voluptatis &c. Geneſ. cap. 2. & diſertè Briſſonius, lib. 1. de Regno Perſarum. §. Palatiis verò Regum. Henericus Stephanus in Theſaur. Ling. Græcæ. Pineda in cap. 2. Eccl. verſ. 5. Feci hortos, & pomaria &c. Malvenda de Paradiſo, cap. 3. Gellius verò vivaria intelligit, ſic inquiens: [Vivaria autem, quæ nunc vulgus dicit, ſunt, quos παραδείσους Græci appellant, lib. 2. cap. 20.] At phraſis biblica per *Paradiſum* hortum intelligit; inſuper non rarò hortum voluptatis ſimpliciter appellat, ut in eod. cap. 2. Geneſ. verſ. 10. & 15. & cap. 3. verſ. 23. Ezech. cap. 36. verſ. 35. Joel. cap. 2. verſ. 3. Quapropter Moyſes Barcepha, par. 2. commentar. de Paradiſo, c. 16 ſic habet [Paradiſus verò appellatur Paradiſus, quòd locus ſit cultus plurimis, pulcherrimiſque tum odoratu, tum guſtu jucundis plantis, planèque congruis appoſitus, accommodatus, ut ſit domicilium, ſedeſque, & amœnitas hominum; nam hujuſmodi locum conſueverunt homines appellare] Inſuper ubi vulgata legit: [Plantaverat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à principio. Geneſ. cap. 2.] LXX. verterunt [Plantavit Deus Paradiſum in Eden ad orientem] Atque D. Hieronym. in quæſt. hebraicis in Geneſ. ex hebræo [Plantaverat autē Deus Paradiſum in Eden ad orientem] tranſtulit. Quid autem *Eden* ſignificet idem Hieronym. declarat in eadem dictione, quòd delicias interpretetur. Itaque Bellarm. de ſtatu primi hominis, c. 15. Cornelius à Lap. in cap. 2. Geneſ. verſ. 8. affirmant Paradiſum diffuſi ambitus fuiſſe, in quo & hortus, & etiam animalia inveniebantur. Sed Chryſoſtomus, hom. 13. in Geneſ. Theodoretus, quæſt. 25. in Geneſ. Hieronymus de dictionibus hebraicis verb. Eden, affirmant *Eden* non fuiſſe ipſum Paradiſum; ſed regionem, ac territorium, in quo plantatus fuerat Paradiſus. Quibus adſtipulatur Moyſes Barcepha, part. 1. de Paradiſo, cap. 16. ubi ſic ait: [Porrò ut regio Eden cunctas præcellit terras, ita & ea ejus pars, in qua ſitus eſt Paradiſus, cætera omnia, quæ Eden complectitur, loca ſuperat; neque enim in Eden ullum eſt ſolum præſtantius eo, in quo Paradiſus eſt conſtitutus.] Exaggeratio autem nimis exorbitans eſt Anaſtaſii Synaitæ, lib. 9. in Hexameron. nempè; [Fuiſſe magnitudinis incomprehenſibilis] ſed veriſimiliùs Aug. lib. 8. in Geneſ. ad litt. cap. 10. inquit: [Neque enim exiguus locus erat, quem tantus fons irrigabat:] cum quo concordat Moyſes Barcepha, par. 1. commentar. de Paradiſo, cap. 15. dicens: [Jam verò ex fluminis magnitudine conficitur Paradiſus, qui illo rigatur, ampliſſimum quoque eſſe] Atque peculiari menſura definit Toſtatus, quæſt. 98. in cap. 13. Geneſ. ubi ſic ait: [Non enim videtur, quòd oporteret majorem magnitudinem, quam habeat inſula, ſcilicet, in longitudine tres, vel quatuor leucas, in circuitu autem duodecim, aut parùm plus.] Eugubinus verò in Coſmopœja in præd. cap. 2. Geneſ. Fluvius egrediebatur &c. regionem fuiſſe trecentorum millium paſſuum arbitratur. Malvenda de Paradiſo, cap. 26. putat fuiſſe ejus ambitum quadraginta, vel quinquaginta leucas, uti decebat pomarium magni Principis. Suar. lib. 3. de oper. ſex dier. cap. 6. n. 15. ſaltem amplitudinem unius Regni habuiſſe ait. Quo verò ad etymologiam nominis Poſtillator in can. Eccleſia Paradiſo, de conſecr. diſt. 4. ſe parum in græco idiomate verſatum oſtendit, dum ibi ait: [Dicitur Paradiſus parans Deum, vel Deitatis viſum, quia ibi Deum videbimus facie ad faciem.] Philo Hebræus, lib. 1. Allegoriar. negavit veram, ac realem terreſtris Paradiſi exiſtentiam; ſed tantùm allegoricè ſacram Scripturam loqui aſſeruit, quem errorem ſequuti ſunt Origen. lib. 4. Periarchon, cap. 2. & Nicetas in commentar. Nazianzenæ orationis de Nativitate, Pſellius, ac recenter Gregorius Venetus in ejus Harmonia mundi, quæ opinio tamquam falſa à Sanctis Patribus rejicitur, ſignanter à D. Auguſtino, lib. 8. de Geneſ. ad litt. cap. 1. & lib. 13. de Civit. Dei, cap. 21. Hieronymo, in cap. 17. Jeremiæ, §. In principio regni, & c. 10. in Danielem. §. Die autem, Epiphanio hæreſi, 64. & in epiſt. contra Jo. Hieroſolym. Sophronio Patriarcha in ſex. Synod act. 11. Anaſtaſio Synaita, lib. 7. Hexameri, Moyſe Barcepha, par. 1. comment. de Paradiſo, cap. 1. & 4. De qua re uberiùs Sixtus Senen. lib. 5. Biblioth. annot. 34. Pereira, lib. 3. in Geneſ. diſp. de Paradiſo, quæſt. 1. n. 15. Bellar. lib. de gratia primi hominis, cap. 10. Suarez, lib. 3. de oper. ſex dier. cap. 6. num. 5. Malvenda de Paradiſo, cap. 6. & 7. Ubinam conditus fuerit, varii varia dixere.

Paradogum, vox barbara, qua Longobardi feudum nobile intelligebant: ſic è contrario *Padagogum*, feudum vile, & ruſticum dicebant.

Paradigma παράδειγμα, *exemplum*. Vide *Pœnitentia*. §. Neceſſitas puniendi.

Parænesis, παραίνεσις, admonitio. FR. ſic intitulavit ſuum libellum exhortatorium ad pœnit. S. Pacianus Barcinonen. Epiſc. qui extat in Biblioth. SS. Patrum.

Parafrædus. FR. Fidejuſſor pro ſolutione pœnæ pecuniariæ. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 38. num. 2.

Paragauda, faſcia, ſive laciniarum ſpecies ſerico, & auro contexta, qua veſtium extremitates ornabantur. [Nemo auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas, leg. 2. de diverſ. holob.

Paragramma, παράγραμμα, ſuperfluitas vocum, aut literarum. [Si paragrammata repereris, vel minus aliqua deſcripta ſunt, quæ ſenſum legentium impediant, non mihi debes imputare. S. Hieronym. epiſt. 28.

Paragraphus, παράγραφος, ideſt, adſcriptus, & ſignum diſtinctivum ſcripturæ denotat, ac diverſitatem periodi ſenſus indicat. Græci utuntur litera Γ, hac forma dimidiata; ſed Latini duplici, s, hoc modo, §. ſignant, quæ literæ *Signum ſectionis* interpretantur, cùm re vera ſepa-

ſeparationem diſcurſus demonſtrent; alii tamen exiſtimant, quòd ſit antiquum, gothicumque P, quo paragraphus notatur.

PARALIPOMENON, παραλειπομένων, ideſt, prætermiſſorum, ſic in ſac. Scriptura duo libri appellantur, quia in eis bellicæ expeditiones Hebræorum in libris Regum prætermiſſæ referuntur, ſeu quæ narrātur in libris Regum, in Paralipomenon aliis circumſtantiis referuntur, quos libros *Dibre Hajamim*, ideſt, Verba dierum vocant Hebræi, cùm ad inſtar Diarii ſuccellarum rerum relationes contineant, quorum auctorem Eſdram exiſtimant R. Moyſes Kimchi, ac R. Salomon. FR. D. Clemens Papa in Canonibus Apoſtolicis *Derelicta* appellavit hos duos libros [Derelictorum ex libro dierum duo, can. 84.] De hoc ſic Dionyſius Carthuſianus ait: [Vocatur quippè hic liber Paralipomenon, & ut 6. etymol. ait Iſidorus, græcè παραλειπομένων, interpretatur latinè prætermiſſorum, aut derelictorum. Circa quod ſcribit Magiſter Adam Pariſienſis, παραλείπω verbum græcum eſt, ſignificans idem quod relinquo, aut prætermitto, & ſecundùm Huguitionem dicitur ἀπὸ τ͂ παρὰ, quod eſt præter, & εἶπαρ, quod ſupplens, & μείων, quod eſt defectus, quaſi prætermiſſorum ſupplens defectum: quoniam ea, quæ in lege, & præſertim quæ in libris Regum omiſſa ſunt, vel non plenè relata, ſummatim, ac breviter in iſto exprimuntur volumine. Propter quod ſecundùm Hieronymum liber hic dici poteſt χρονικὸς, totius Sac. Scripturæ &c. in proœm. primi lib. Paralip.

PARALOGIA, παραλογία, falſa loquutio. Vide in dict. *Pantologia*.

PARALYTICUS, παραλυτικὸς, qui paralyſi, ſive apoplexia laborat, de quo fit mentio in Euang.

PARAMENTA SACRA. Vide *Veſtis*.

PARAMONARIUS παραμονάριος, Monaſterii Miniſter. [Oeconomi autem, Chartularii, Paramonarii, & alii promoventur. Balſamon. in can. 2. Synod. Chalced.

PARANGARIA. Vide *Angaria*.

PARANYMPHI. FR. Adoleſcentuli benè compti, qui ſponſam comitantur, l. pervenit, de Aggreſſione in unico.

PARAPHERNA, παράφερνα, *præterdotalia*. A Juriſperitis dicuntur illa bona quæcumque præter dotem feminis nubentibus donata: à παρὰ, *præter*, & φερνὴ, *dos*. Unde paraphernalia paſſim intelliguntur omnia illa, quæ uxor præter dotem poſſidet.

PARAPHONISTA, παραφωνιστὴς, acclamator; ſed communiter cantor intelligitur, qui divinas laudes canit. In pervetuſtis cæremonialibus Magiſtrum cappellæ, qui muſicam dirigit, ſignificat, ubi ſic habetur [Paraphoniſta cum ſchola (*ideſt*, *Canthorum*,) vigilias incipit.] Vide *Archiparaphoniſta*.

PARAPSIS, Πάροψις, & παροψίς. FR. vas, ſive patina, lanx, catinum, & ſimilia, in quibus obſonia ponuntur. Quidam à rotunditate etymon trahunt. [Unam parapſidem plenam carbonibus, quibus uſtus fuit S. Laurentius. In privileg. Caroli Magni apud Torrigium de Crypt. Vatican. ſecunda impreſſ. pag. 504.] Dicitur etiam *Paropſis*, ut Matth. cap. 23. & 26. ex græco παρὰ, pro, & ὄψον, cibus, ita Pollux, & Euſtath. At Marc. 14. & Luc. 11. *Catinum* ſcribunt, & Juvenal. Satyr. 3.

Quàm multa magnaque paropſide cœnat

Martialis:

Quæ portat gaudens ancilla paropſide rubra,

Et alibi idem:

Sic implet gabatas, paropſideſque.

& Sueton. in Galba, [Paropſidem leguminis] dixit. Vide *Abſida*.

PARASCEVE, παρασκευὴ, ſignificat diem Veneris. Aliqui exiſtimant ex verbo græco παρασκευάζω, ideſt, præparo, deduci: ita Adrian. Junius in verbo, παρασκευάζω; nam in hac die Hebræi comeſtibilia pro ſequenti Sabbati die præparare ſolent, quo vocabulo etiam ipſos uti ſolitos fuiſſe refert Baron. an. 34. num. 154. Malè igitur Hugo Cardinalis hoc vocabulum *Parans cœnam* ſignificare ait. Græcos enim Chriſtianos in Eccleſia hoc introduxiſſe vocabulum, Baronius an. 34. n. 153. demonſtrat. Item *Paraſceve* apud Tertullianum adverſ. Pſych. cap. 14. Sabbatum ſignificat, quare de jejunio ab Eccleſia Occidentali in Sabbato obſervato loquens, ait: [Cur ſtationibus quartam, & ſextam Sabbati dicamus, & jejuniis paraſceven.] Appellatur etiam προσάββατον, ideſt, *Ante Sabbatum*, Epiphan. lib. 4. contr. Hær. in fine :||: Eccleſia tamen per *Paraſceven* Feriam VI. majoris hebdomadæ intelligit Redemptoris morti conſecratam, quæ dies etiam *Cœna pura* appellata fuit ab Irenæo, ut ſuo loco diximus. Eſt quidem antiquiſſima Eccleſiæ traditio minimè celebrandi in hac die. Hinc Toletanum XVI. Concilium de anno 693. quotidie pro Regis ſalute celebrandum ſtatuit [Excepto Paſſionis Dominicæ die, quando Altaria denudata perſiſtunt, nec cuiquam in eodem die licet ſolemnia celebrare, can. 10. Et in hac die in ſignum mœroris Papa ſuper nudum ſcabellum ſedebat. [Hac die ſecundùm antiquas cæremonias Papa in camera ſua non conſuevit ſedere ſuper ſedes, ſed ſuper ſcabella, & Cardinalis finito officio, & deducto Pontifice ad cameram deſcendit ſine confabulatione aliqua, Ordo Roman.] FR. In ritu Ambroſiano, nedum in hac die, ſed in omnibus feriis ſextis non celebratur, in quibus diebus Crux ſuper Altare cum ſex candelabris exponitur :||: Irenæus, lib. 5. Adamum die 25. Martii obiiſſe ait, in quo etiam die communiter Chriſti mortem accidiſſe exiſtimatur, ac in quodam pervetuſto Martyrol. M. S. quod extat in Bibliotheca Reginæ Sveciæ ſub hac die his verbis notatur, [Hieroſolymæ Dominus crucifixus eſt.] Quod Martyrologium juxta Holſtenii opinionem in octavo Chriſtiano ſæculo ſcriptum fuerat. Itaque de Chriſti crucifixione ſub die præfata etiam mentionem faciunt M.SS. martyrol. Corbejenſe, & Antverpienſe. Conſtantinopoli in die Paraſce-

ve

ve extra Urbem concionabatur populo, quod idem Chryſoſtomus teſtatur apud Grerſer. tom. 2. de Cruce, in memoriam Chriſti paſſionis extra Hieroſolymæ Civitatem obtentæ; ac in Melita Inſula ex hac devotione fortaſſe in Dominica Palmarum extra Urbem Notabilem in quadam planitie, ubi nunc columna cum Cruce remanſit, cani paſſionem olim ſolitum fuiſſe ſenes affirmabant, ac uſque ad eorum tempora duraſſe. In ſuo M. S. cæremoniali Davantria advertit, quòd licèt in hac die non conſecret Sacerdos, debet nihilominus aquam in vinum infundere, ad denotandum ſanguinem, & aquam de latere Chriſti emanatum, qui tamen refert in aliquibus Eccleſiis ſolitum fuiſſe merum ſine aqua in calicem ponere, quod, ut Jacobus Cajetanus obſervat, hebraicam crudelitatem ſignificabat. Quando Sacerdos particulam conſecratam immittit in calicem, non debet ſolita Crucis ſigna facere. Sac. Rit. Congr. 28. Aug. 1627. Quod etiam Cæremoniale juſſu Innocentii X. correctum, lib. 2. cap. 26. advertit, ubi hæc verba habentur [Sed ſine ſigno Crucis] An ſi in hac die concurrat feſtum Annunciationis Deiparæ, teneantur Chriſtiani loco ſacro audire cæremonias in hac die fieri, ſolitas, ſicut de anno 1644. occurrerat. Negativè Sac. Rit. Congregatio 19. Februar. 1622. reſpondit, additque minimè Euchariſtiam ratione feſtivitatis B. Virginis fidelibus adminiſtrari debere, niſi in caſu neceſſitatis per modum viatici. Imò Albaſpina de veter. ritibus obſervat. lib. 1. non fuiſſe ſolitum antiquitus diſtribuere Euchariſtiam in jejuniorum tempore notat. Item Sac. Epiſcop. Congr. 22. Mart. 1596. abſtulit abuſum deferendi in hac die proceſſionaliter Euchariſtiam. *Hodie tamen dictum Feſtum Annunciationis B. V. Mariæ occurrenti Feria ſexta in Paraſceve, vel Sabbato ſancto, transferri debet unà cum præcepto audiendi Miſſam, & vacandi ab operibus, ad Feriam ſecundam poſt Dominicam in Albis, quocumque alio Feſto, quod non ſit altioris ritus, etiam impeditam, ita ut prædicto caſu eveniente, eadem Feria ſecunda pro ſede propria & fixa, memorato Feſto Annunciationis aſſignata, perpetuò intelligatur. Et in illa eo prorſus modo & forma, præfatum Feſtum quoad Officium & Miſſam celebretur, quibus celebraretur die 25. Martii: protractis tamen ad aliam diem non impeditam, juxta Rubricas Breviarii Romani, omnibus aliis Feſtis, in eadem Feria occurrentibus. Ex Decreto S. R. C. 11. Martii 1690.*] In Eccleſia Andegavenſi Sacerdos, qui in hac die hoſtiam abſumit, non progreditur ad deferendum ex ſepulchro Sacramentum; ſed duo Presbyteri alba, ſtola, & manipulo induti illud deferunt, de quibus Rupertus ait, lib. 6. de divin. offic. cap. 23. [Duos Presbyteros, qui corpus Domini ad Altare deferunt, ſignificare Joſeph juſtum ab Arimathia, & Nicodemum] Altaria ſolita denudari in hac die. Vide Baronium an. 1034. num. 18. Reliqua ad hanc diem pertinentia. Vide *Feria VI. in Paraſceve*. Item *Paraſceve* Virginis, & Martyris nomen eſt, quam Græci παρασκευὴν appellant, & Latini Veneram, ſive Venerandam, quæ à ſuis genitoribus ita appellata fuerat, quia in Feria VI. Paraſceve nata erat, cujus feſtum ſub die 14. Novembris celebrat Martyrol. Rom. ſed Eccleſia græca illius feſtum agit ſub die 26. Julii, ſic etiam in Melita, & in Catanenſi Siciliæ Civitate, ubi ad littus ejus ſacellum extat. Vulgus tamen ignarus, eandem Sanctam cum Deiparæ Genitrice confundit, ex eo quia in eodem die utriuſque feſtum celebratur, & in quodam antiquo Licienſis Eccleſiæ Breviario impreſſo ejus proprias lectiones habentur ſub die 26. Julii.

Paraſenelites. Vide *Synelites*.

Paraſtata, παραστάτης, columnæ baſis, ſuper quam antiquitus Altaria erigebantur, quarum ſtructuræ multæ adhuc videntur cum lapide integro deſuper ipſarum, & de eis in deſcriptione Baſilicæ S. Pauli extra Urbem agit Honuphrius Panvinus: [Octavum in medio paraſtatæ. Item, ſocius, adjutor, opitulator.

Paraſtitia, poſticum, ut aliqui exiſtimant, quam dictionem græco latinam putant ex παρὰ græcè, & ſtatio, latinè, ſicut etiam in Sac. Canonibus *Interſtitium* dicitur temporis ſpatium ad ſacros Ordines ſuſcipiendos interpoſitum. Sed aliis melius fortaſſe poſtes intelligunt ex græco nomine παραστὰς, ideſt, poſtis. [Ecce enim Angelus Domini ad repetendum aliquod Deo charum miſſus depoſitum, nos deſuper intra Eccleſiam aſpiciens benedixit, rurſumque paraſtitiam Eccleſiæ reverſus, nulla talia veſtigia exitus reliquit. In vita S. Albani.

Paraſynagoga, παρασυναγωγὴ, illegitima congregatio, ſive conciliabulum. [Id conſequutus eſt, ut & martyrii corona exciderit, & à Divis Patribus, qui Nicæam convenerant, eo nomine condemnatus ſit, quia ſeorſum paraſynagogas convocaret. Nicetas lib. 5. de fid. orthodox. juxta Morelli interpretationem.

Paraſynelites. Vide *Synelites*.

Parata, FR. apparatus, item tributum, vel collecta pro viis & pontibus reparandis. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 22. 23. 40. & 41. [Non graves ſitis Presbyteris in paratis quærendis, neque ducatis ſuperfluè vobiſcum homines, vel veſtros proprios, vel amicos, vel propinquos veſtros, per quos illos gravetis in cibo, & potu, & fodro ad caballos. Hincmarus ad Archidiaconos ſcribens.

Paratitlum, FR. rerum ſummarium [Roglerius Odofredi Beneventani præceptor, qui Placentiæ per aliquot tempus primas partes ſibi meritò vindicavit. Hic etiam primus paratitla conſcripſit, ideſt rerum ſummas titulatim appoſitas, quod à Juſtiniano promiſſum fuerat, ut legitur in l. prima, § ult. Cod. de vet. jur. enucl. ubi mendosè Paraticia, pro Paratitla ſcriptum eſt.

Cot-

Cotta in ejus memor. juris, tit. de Juriſperitis.

PARATORIUM, præparatorium, ſive credentia vulgò dicta. [Calicem autem Subdiaconus accipit ſequens, & dat Acolytho, & ille revocat in paratorium. Ord. Rom.

PARATURA. FR. ornamentum, quod in limbo veſtium apponebatur. [Tranſmiſimus fraternitati veſtræ paraturam unam. S. Gregor. lib. 10. epiſt. 37.] Et clariùs Matth. Pariſ. in vita Abb. [Albas duas cum paraturis burdatis] Quo vocabulo ſæpè etiam Anaſt. Biblioth. utitur.

PAREDRUS πάρεδρος, Aſſeſſor, conſiliarius, accipitur etiam pro malo ſpiritu, qui Incantatoribus, ac Magis aſſiſtere ſolet [Scimus enim Magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos ſpiritus. Tertull. de anim. cap. 28.] FR. Salmaſius per Paredros Deos minores intelligit in Notis ad Spartianum in vita Adriani Imp. ſic inquiens: [Qui autem de hominibus in Deorum numerum referebantur, hi πάρεδροι Deorum fieri dicebantur, quaſi aſſeſſores, & eadem ſede præditi cum cæteris Diis,] & Tertulliani locum corrigit in Apologet. cap. 13. ubi ſic habetur: [Cùm Simonem Magum ſtatua, & inſcriptione Sancti Dei inauguratis, quum de pædagogiis aulicis neſcio, quem Cinœdum Deum facitis] legendum putat Salmaſius: *Synodi Deum facitis*, ideſt, in Synodum, & Collegium Deorum cooptatis, ac paredros, nempè cum Diis aſſeſſores.

PARENTINUS, Paternus. D. Ambroſ. ſer. 75.

PARENTIVUS. FR. paternus: [Quiſquis hominum parentivæ mortis expectatione animam paſcit, parricidiali crimine in hæreditate ſuccedit. Valerianus Cimelienſis Epiſc. hom. 20.

PARERE. FR. videri, ſeu exiſtimari ſignificat. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 91.

PARERGUM. Vide *Palergium*.

AAARIBUS. Vide *Aparibus*. *Parilitas*.

PARICLA, ſeu *Paricula*, charta, circularis ſcriptura, quia pari tenore omnibus intereſſatis, ſeu collitigantibus dabatur; *Charta paricla* ſententiæ judicialis copia dicebatur. Marculf. lib. 1. formular. cap. 38.

PARIES DEALBATUS. FR. à D. Paulo Hypocrita appellatur, can. niſi bella, 23. quæſt. 1.

PARILITAS, ſimilitudo, æqualitas. [Quæ conſequenti unguentariæ ſpatii parilitate conquadrat. Sidon. lib. 2. epiſt. 2. Ut hactenus parentum nobilitate decorabat, ita jam nunc titulorum parilitate faſtigabat. Idem lib. 3. epiſt. 6.] Vide *Aparibus*. *Pariatio*.

PARIO, *as*, æqualis ſum. [Æqua enim ſubſtantia parianr inter ſe Chriſtus, & Adam. Tertull. de reſurrect. carn. cap. 53.] Ex quo verbo fit *Æquiparo*, *as*.

PARIOR, *aris*, æqualis fio, ſive æquiparor: [Sermo enim Deus, quia in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimavit pariari Deo. Tertull. de reſur. carn. c. 6.

PARIATIO, & *Pariatoria*, ex verbo *Pario as*, ſuprà, ideſt, ſimilitudo, & comparatio, nomina apud Sanctos Africanos Patres uſitata. [Pariatio plenaria. Beda in epiſt. D. Pauli ad Coloſſen. 1.] Corruptè tamen in eadem epiſt. D. Anſelmi textus *Pariſio plenaria* habet pro *Pariatio*. Sic etiam malè in textu D. Auguſtini in pſalm. 61. in codice Lovanienſi: [Pariatoria plenaria: paſſionum omnium non erit finis, niſi cùm ſæculum finitum fuerit.] Quare Latinus Latinius tollenda eſſe puncta, & dictio *Finis*, exiſtimat, & ſic corrigit: [Pariatoria plenaria paſſionum omnium non erit, niſi cùm ſæculum finitum fuerit.

PARIS, herba, & radix. Vide *Exorciſta*.

PARISIM, hebraica vox, latrones ſignificat, atque Publicanos. Baron. an. 31. n. 73. Sed propriè publicanos ſignificat. Vide *Publicanus*.

PARISIUS, pro *Pariſiis* adverbialiter. [Durè ſcribitis non merenti. Quid peccavi? Si monui Magiſtrum Robertum Pullum aliquantum tempus facere Pariſius. D. Bernardus.] Nonnulli corrigendum *Pariſiis* exiſtimarunt, ſed error non eſt; nam apud Eccleſiaſticos Scriptores *Pariſius* etiã legitur, & præcipuè apud Petrum Bleſenſem frequentiſſimè: [Dum Pariſius operam ſtudiis dabas, publicè dicebatur, quòd in hac humana converſatione te Angelum exhibebas, epiſt. 9.

PARMENIANI. FR. hæretici à Parmeniano quodam, contra quem ſcripſit D. Aug. Gloſſa in can. quiſquis, 23. quæſt. 4.

PAROCHIA, græca vox, παροικία, ſignificat domorum adunationem, ſeu habitationes contiguas, hinc juxta græcæ dictionis vim *Parœcia* meliùs dicitur. Vide *Labra*. FR. dicitur etiam *Plebania*, lib. 3. Decretal. tit. 24. cap. 1. Dicitur etiam *Plebs* :||: Eſt autem differentia inter Eccleſiam Parochialem Curatam, & Baptiſmalem. Nam omnis Parochialis Eccleſia eſt curata, ſed non viceverſa. Ulteriùs reperiri poteſt Eccleſia Baptiſmalis, quæ nec Parochialis, nec curata ſit; nam Baptiſmum conferre non eſt juridicus Parochi actus, cùm poſſet quilibet Laicus illud conferre in neceſſitatis caſu: quæ triplex diſtinctio ex Trident. Synodo, ſeſſ. 21. cap. 5. De reformat. colligitur, ubi ſic ait: [Poſſunt Epiſcopi etiam tamquam Apoſtolicæ Sedis delegati juxta formam juris, ſine tamen præjudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque Eccleſiarum Parochialium, Baptiſmalium, aliorumque beneficiorum curatorum.] FR. Regimen animarum dicitur Ars artium. De ætat. & qualit. ord. cap. 14. :||: Parochia per ſpatium quadraginta annorum derelicta, beneficium ſimplex efficitur. Bellarm. in notis ad Concil. Trident. ſeſſ. 21. cap. 7. de Reform. Item Parochia dicitur Diœceſis Parocho ſubjecta: [Nam peragratis fortè Diœceſibus; cùm domum veni &c. Sidon. lib. 9. ep. 16.] Et è contra Parochia pro Epiſcopi Diœceſi non raro accipitur: [Unuſquiſque Epiſcoporum habeat ſuæ Parochiæ poteſtatem. Rothland. in epiſt. ad Nicol. Ingreſſo itaque Beato Archipræſule Martino propriæ Parochiæ fines. Oddo Cluniac. Abb. in vita S. Martini, lib. 2. cap. 10. Nullus Epiſcopus in alterius Parochia ordinationes aliquas face-

ſacere, vel negotia peragere, quæ ad eum non pertinent &c. In Capit. Caroli Magni, lib. I. c. II.] FR. ſic etiam habet, in can. ſi quis ordinatus, diſt. 92. can. ſi quis Epiſc. ordinatus, & can. ſi qui Epiſc. ead. diſt. Item can. nullus primas, 9. qu. 2. can. Lugdunenſis Parochiæ clericos, ibid. can. Archiepiſcopus, 9. quæſt. 3. Diœceſis enim eſt Parochia Epiſcopi. Gloſſ. in Clement. de privil. c. I. :||: Item Parochia pro univerſali Eccleſia nonnunquam uſurpatur. Contra Catholicam Eccleſiæ Parochiam cum Ducibus ſuis prolatis gregatim ingruere moliuntur. Aldhel. de Virg. c. 7.] Vide *Diœceſis*.

Parochianus. FR. Parochiæ incola, can. in Dominicis, 9. quæſt. 2. & can. inter cætera, 22. quæſt. 4. Item *Parochiana Eccleſia* pro Parochiali: [Placuit huic Sancto Concilio, ut nullus provinciæ Luſitaniæ Epiſcopus à qualibet Parochiana Eccleſia tertiam auferre præſumat, can. priſcis, 10. q. 3. Hi enim Pontifices &c. Parochianas Eccleſias pergravantes &c. can. Inter cætera, ead. 10. quæſt. 3.

Parochus, πάροχος, ideſt, diſtributor, quia diſtribuere, ac conferre Sacramenta ſubditis tenetur, pro quibus aliquando ſacrificium applicare debet, Concil. Trident. ſeſſ. 23, cap. I. quod juxta communem Doctorum opinionem intelligendum eſt in Dominicis, & principalibus Domini feſtivitatibus, vel ſaltem ſemel in hebdomada. Bonacina, qu. ult. punct. 3. Sed à pleriſque Theologis, præcipuè Suarez, Averſa, & Diana, hujuſmodi obligatio in Parocho minimè agnoſcitur, & auctoritatem Concilii Tridentini ſuprà adductam explicant intelligi de applicatione quo ad impetrationem; non verò quo ad ſatisfactionem. Parochus enim in Miſſæ ſacrificio tenetur pro ovibus ſuæ curæ commiſſis orare, non autem pro eis ſacrificii valorem applicare; licèt congruum mihi videatur in aliquibus ſolemnitatibus pro eis applicare ſacrificium, præſertim ſi pingues decimas, primitias, alioſque redditus ab eis exigat. Item Parochus non tenetur ſubminiſtrare Sacerdotibus ceram in ejus Eccleſia celebrare volentibus, nec ad hoc ab Epiſcopo cogi debet. Sac. Rit. Congreg. 10. Junii 1603. Antiquitus Parochus tenebatur Officium divinum in ejus Eccleſia recitare; ſed ex contraria, univerſalique conſuetudine hanc obligationem abolitam fuiſſe docent Suar. & Bonac. exceptis tamen feſtivis diebus, in quibus Veſperas canere deberet, ſi clericorum copiam haberet, vel ſaltem laicos ad hoc inſtructos; nam ſolus canere non tenetur. Item Sac. Concil. Trident. Congregatio non poſſe Parochum per integram hebdomadam ab ejus Parochia abſentari declaravit, apud Bellarm. in Notis ad Conc. Trident. ſeſſ. 23. cap. I. de Reform. Vide *Plebanus*. *Decanus*.

Parmensis Dux Rainutius ſacrarium Græcorum cum gladio in fœmore ingrediens prohibitus quid reſpondit. Vide *Sacrarium*.

Paroecia. Vide *Parochia*.

Paroenia, παροινία, injuria inepte, & arroganter prolata; quo vocabulo D. Hieronymus utitur contra Rufin. ſcribens.

Paropsis. Vide *Paropſis*.

Participium, participatio, & communicatio: [Ita ergo fac, ut impenſæ mercedis tu quoque participium ſortiaris. D. Greg. lib. 4. epiſt. 23.] ubi Sanctus Pontifex portionem labori debitam intelligit. [Videntes furem currunt cum eo, & portionem ſuam cum adulteris ponunt, & polluti labii participio peccant, & non corrigunt. Bleſſ. in can. Epiſcop.

Particulæ Consecratæ. Vide *Margarita*. Utrùm poſt offertorium particulæ non conſecratæ in Altare delatæ, ſint conſecrandæ. Vide *Offertorium*.

Partio, Partus. [Et partione proſperante in parricidium partus expreſſus. S. Cyprian. lib. 2. epiſt. ad Cornel.

Partitudo, parturitio, parturiendi actus. [Tolle dolores partitudinis. S. Hilar. adverſ. Arian.

Partum, torneamentum. Ut [Comites pupillorum, & orphanorum cauſas primùm audiant, & in venationem non vadant illo die, quando placitum debent cuſtodire, nec ad partum. In Conſtit. Caroli Magni.] Vide *Torneamentum*. *Tornatrix*.

Parvifico, ideſt, parvum facio, minuo. Vide *Epiſcopo*, verbum.

Parvisium; erat Eccleſiæ pars externa, in qua fiebat pro pueris ſchola, ex voce gallica *Parvis*, ideſt, porticus, ſeu atrium Eccleſiæ, vel, ut alii malunt, à *Parvis* latinè, ſcilicet, pueris. [Cogebatur ille pauperculus multis diebus ſcholam exercens, venditis in parviſio libellis, vitam famelicam protelare. Matth. Pariſ. in hiſt.

Pascha. [Paſcha, hebraicè dicitur *Phaſe*, non à paſſione, ut plerique arbitrantur; ſed nec dicitur *Phaſe* à tranſitu maris rubri, id quod Eccleſia canit &c. ſed quòd exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum pertranſierit, neque percuſſerit illos. Ait namque Scriptura: Eſt enim phaſe, ideſt, tranſitus Domini, & tranſibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum. D. Hieronym. in Exod. 12.] Quare ex D. Hieronymo corrigenda eſſent Prçconii verba, quæ in Sabbato Sancto canuntur, nempè: [Hæc nox eſt, in qua primùm patres noſtros, filios Iſrael eductos de Ægypto, mare rubrum ſicco veſtigio tranſire feciſti.] FR. Deduci etiam poteſt ex Chaldæo *Pheſhha*, quod lætitiam ſignificat. Calepinus autem in hoc vocabulo inquit, quòd licèt hoc nomen neutrum ſit, genitivum non habet *Paſchatis*, ut quidam ex recentioribus aſſerunt, manifeſto errore, cùm ſola græca verbalia in *ma* terminata à prima perſona præteriti paſſivi derivata, in *atis* mittant genitivum. Et re vera translatores Sacræ Scripturæ in latinum ſemper genitivum *Paſcha* ſcripſere. [Erit vobis Paſchæ ſolemnitas. Ezech. 45. In die ſolemni Paſchæ, Luc. 2. Ante ſex dies Paſchæ. Jo. 12. Ante diem feſtum Paſchæ. Idem 13. Erat autem paraſceve

Paſchæ. Ibid. 19. Eodemque modo Miſſalis, & Breviarii Rubricæ, nempè [Poſt oct. Paſchæ. Infra octav. Paſchæ. Paſchæ peracto tempore. In hym. ad laudes Domin. Pentecoſt. In Priori Paſcha,] & non paſchate. Microl. in dictione *Annotinum Paſcha*. :||: Paſcha ex traditione Apoſtolica in Dominica celebratur. Vide *Dominica Reſurrectionis*; in eo enim die reſurrexit devicta morte Chriſtus, quæ Dominica debet computari poſt diem decimumquartum lunæ menſis Martii, ne cum Hebræis conveniamus. Antiquitus Chriſtiani in feſto Paſchæ ſolebant ſe invicem ſub hac forma ſalutare: *Surrexit Dominus*, & reſpondebatur: *Deo gratias*, atque oſculum pacis recipiebatur. Jo. Beleth. cap. 116. Rational. divin. off. Romana verò ſalutationis forma ſic erat: *Surrexit Dominus verè*, & reſpondebatur: *Et apparuit Simoni*. Durand. lib. 6. c. 46. Recentiores tamen Græci in Paſchalibus diebus ſic ſalutare ſolent Χριστὸς ἀνέστη, ideſt, *Chriſtus ſurrexit*, & reſponſio ita datur, Ἀληθῶς ἀνέστη, nempè, *Verè ſurrexit*. Myſterioſiſſima enim eſt in hac die eorum cæremonia; nam ad repræſentandum Chriſti triumphum de inferno delatum, ſummo manè ante Matutini recitationem ordinatur proceſſio, in cujus reditu inveniuntur Eccleſiæ portæ clauſæ: tunc Epiſcopus, vel Sacerdos illa pſalmi verba: *Attollite portas &c.* profert, & ex interiori parte Clericus loco Dæmonum reſpondet, *Quis eſt iſte Rex gloriæ &c.* tandem poſt contentionem Epiſcopus percutiens pedes valvas intonat: *Surrexit Chriſtus*, ac ſtatim Eccleſiæ janua expanditur; tunc Celebrans in altum extollit cereum triangulum, quòd in manu gerit, quod ipſi τρικήριον, appellant; ſic etiam populus aſſiſtens eandem cæremoniam facit cum lumine, quod unuſquiſque eorum in manu gerit. Inſuper in hoc eodem die tam in Matutino, quàm Miſſa, & Veſperis ſolet Epiſcopus canere Euangelium, intonando, nempè, primam periodum, quam replicant unus poſt alterum ex Sacerdotibus, & ex Diaconibus deinde, qui omnes aſtantes unus poſt alterum uſque ad Eccleſiæ januam protenduntur, & poſtquam ultimus eorum hanc replicationem expleverit, reaſſumit Epiſcopus ſecundam Euangelii periodum, quæ ordine, quo ſuprà, à Sacerdotibus, Diaconiſque omnibus ſucceſſivè replicatur, & ſic de periodo ad periodum uſque ad Euangelii finem, quod eſt *In principio erat Verbum &c.* Quod fit ad denotandum prædicationis Euangelicæ conſenſum per totum Orbē ab Apoſtolis uniformiter promulgatum, licèt diverſis linguis, & in remotis terræ partibus, ut jure D. Hieronymus exclamaverit, inquiens: Vox quidem diſſona, ſed una eſt Religio.] Igitur in periodi fine percutitur quędam haſta ab eis σημαντήριον appellata, ac datur unica campanæ pulſatio, ad denotandum prædicationis Apoſtolicæ ſonum per univerſum Orbem promulgatum. In Andegavenſi autem Eccleſia in die Paſchæ poſt tertiā Matutini lectionem, præparatur Altare ad modū ſepulchri quibuſdam velis coopertum, in cujus lateribus duo Sacerdotes albis pluvialibus induti aſſiſtunt, qui duos Angelos Chriſti monumentum cuſtodiētes ſignificant, ac interea ex ſacriſtia duo Clerici, Corbicularii appellati, alba, ſive rochetto, & dalmatica induti, (ut in dict. *Corbicularius* dictum eſt) habentes in capite amictum rubra faſcia ligatum, qui Sanctas Mulieres ad ſepulcrum euntes denotant, eiſque duo Cantores cum thuribulo præcedunt, qui ad dictum Altare accedentes in muſicali tono his verbis interrogantur: [Quem quæritis in ſepulchro?] ipſi verò etiam canendo reſpondent: [Jeſum Nazarenum Crucifixum.] Tunc duo aſſiſtentes Sacerdotes reaſſumunt: [Nō eſt hìc, ſurrexit, ſicut prædixit. Venite, & videte locum, ubi poſitus erat Dominus.] Poſt quam reſponſionem prædicti duo clerici ſepulchrum ingrediuntur, & Altare oſculantur, atque dum Thuriferarii ter Altare incenſant, canunt duo Sacerdotes: [Ite, nunciate Diſcipulis ejus, quia ſurrexit.] Itaque ad Chorum accedunt præfati duo Clerici, ſalutant Epiſcopum primùm cum oſculo pacis, in ejuſque aurem ſummiſſa voce ſuggerunt: [Surrexit Dominus, Alleluja,] quibus Præſul ſalutationem, & oſculum reddens, [Deo gratias, Alleluja,] reſpondet. Idem cum Canonicis, & in Choro aſſiſtentibus fit, dum canitur Te Deum. Aliter autem in Sennonenſi Eccleſia in hac die obſervatur; nam in Cappella ſatis ornata, ſanctiſſima Euchariſtia expoſita, ad quam ſolemnis proceſſio dirigitur, & in ingreſſu ejuſdem Cappellæ, ubi tres Vicecurati aſſiſtunt, intonat Cantor: [Dic nobis Maria, quid vidiſti in via?] tunc unus ex Vicecuratis reſpondit: [Sepulchrum Chriſti viventis, & gloriam vidi reſurgentis.] Alius canit: [Angelicos teſtes, ſudarium, & veſtes.] Tertius verò concludit: [Scimus Chriſtum ſurrexiſſe à mortuis verè.] Ac Cantor reaſſumit, & canit: [Credendum eſt magis ſoli Mariæ veraci, quàm Judæorum turbæ fallaci.] Deinde immediatè ab Epiſcopo intonatur Te Deum, qui ex Cappella proceſſionaliter ad majus Altare defert Sacramentum, & genuflexus extremitatem pyxidis oſculatur, & poſt Epiſcopum idem facit Clerus, Magiſtratus, & populus. *Paſcha* nonnumquam tempus quadrageſimale Paſchę proximum ſignificat, ſic *Jejunare Paſcha* apud Balſamonem jejunium quadrageſimæ denotat, quod ab aliis *Paſchalis obſervantia* appellatur. Atque Timotheus Alexandrinus in ejus interrogationibus 7. 8. & 9. quærit, utrùm infirmus, ſeu enixa jejunare teneatur: [In Sanctum Paſcha] ut ipſe ait, ubi Balſamon [ideſt, quadrageſima] gloſſat. Pelagius inſuper Papa Laurentio Centumcellenſi Epiſcopo ſcribens, ait poſſe ordines conferre [in Dominica mediana Paſchæ] quam quadrageſimalem Dominicam eſſe oſtendimus in dict. *Dominica mediana*. Item Toletanum Concil. VIII. illos damnat, qui cibis prohibitis *Feſta paſchalia* contaminant. Eodemque vocabulo S. Aug. in pſalm. 98. utitur, ubi differentiam jejuniorum inter Chriſtianum, & Gentilem aſſignat. Itaque appellatum fuit tempus illud quadrageſimale Paſchę proximum, quia

ad

ad Paſcha præparatorium erat. Tandem *Paſcha* Agnum Paſchalem ſignificat, qui præſcriptis cæremoniis comedebatur, ita in Euangelio [Manducare paſcha] legitur. In feſto Paſchæ quotannis comburebatur ſtuppa in conſpectu Pontificis. Vide *Sedes ſtercoraria*. De Paſchæ ſynonymis. Vide *Anaſtaſis. Pentecoſtes*. Propter Paſchæ celebrationem ingens diſcordia. Vide *Quartadecimani*. Ratio inveniendi Paſchalem diem. Vide *Aureus numerus. Epacta*. De celebratione paſchæ. Vide *Herma*.

Pascha Annotinum. Vide *Annotinum Paſcha*.

Pascha Clausum, ita Sabbatum in Albis appellatum fuit, ex eo quia in hac die clauditur Paſchæ octava.

Pascha Competentium, ſeu pœnitentium. Vide *Capitilarium*.

Paschæ hebraicæ calculatio. Vide *Pentecoſtes*.

Pascha Medium, ideſt, Mercurii dies infra octavam Paſchæ. Vide *Pentecoſtes media*:

Paschales, dicebantur epiſtolæ, quas de ſolemnitate Paſchali ſcribebat Epiſcopus Alexandrinus; nam in Conciliis paſchalis calculus huic Epiſcopo injungebatur, cùm Ægyptus optimis aſtrologis abundaret. Vide *Epiphania*.

Paschalis Cereus. Vide *Cereus paſchalis*.

Pascua, in ſingulari numero, ideſt, paſcuum, ſive paſcendi locus. [In loco paſcuæ, ibi me collocavit, pſalm. 22.

Pascualis, dicitur de animali in paſcuo campo impinguato. [Quomodo domum ſuam judicat ovile Dei, ubi non Paſcuale germen Dei pecus dat balatum. Chryſol. ſer. 10.] Errant quidem, qui exiſtimarunt hoc vocabulum animal pro Paſchæ tempore impinguatum, & deſtinatum ſignificare. Nam ex lib.3. Reg. c.4. aliter conſtar, ubi ſic habetur: [Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ, decem boves pingues, & viginti boves paſcuales.] Ubi hebræus textus *BaKarmitè*, ideſt, boves paſculi, habet.

Pascuagium. FR. herba paſcibilis. [Quia tunc ſolvitur ex venditione paſcuagii, ſeu herbagii.] & inferiùs: [Si non vendantur paſcuagia. In extrav. comm. de Decimis.

Pascuarium, contributio pro jure paſcendi. Marculf. lib. 2. formular. c. 36.

Passagium. FR. tributum, quod jure tranſitus ſolvitur. Extrav. Jo. XXII. de Torneamentis. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 193. Sed apud Equites Melitenſes eſt quædam ſolutio, quæ fit in receptione equitis communi ærario, & pro expenſis phari turris applicatur in ſuſtinendo lucernas ad navigantium commoditatem tempore nocturno. Dicitur enim paſſagium ex prima inſtitutione, quia ex oriente, quando hæc Religio Hieroſolymis reſidebat, navem mittebat per maritima Europæ loca ad colligendos Tyrones, qui in hac Sac. Militia conſcribi cupiebant; hinc nautica illa ſolutio paſſagium dicta fuit.

Passagini, Hæretici. Vide *Gazari*.

Passio, Euangelii pars continens Chriſti paſſionem, quæ in Eccleſia in majori hebdomada canitur ex Alexandri Papæ ordinatione, ut Durandus, c.68. teſtatur. D. Aug. ſer. 144. de temp. refert, quòd in Africa in unico tantùm die hiſtoria paſſionis ſecundùm Matthæum legebatur, at cùm ipſe per alios dies reliquorum Euangeliſtarum paſſionis narrationes legere ſtatuiſſet, exorta fuerat propterea popularis tumultuatio. In Eccleſia Ambroſiana legitur tantùm paſſionis textus Matt. qui dividitur in duas lectiones, nempè, una pars legitur in feria V. Cœna Dom. & alia pars in feria VI. ſequenti, in quo die Diaconus Ambroſiani ritus, qui paſſionem canit, eſt totus rubro colore indutus, gerens Dalmaticam ex villoſo ſetico, ac eodem colore cooperitur Altare, paratur Eccleſia, & Miniſtri, in memoriam pretioſiſſimi Chriſti ſanguinis in hac die pro nobis effuſi, ad prophetica verba alludendo: [Quare rubrum eſt veſtimentum tuum?] Quando autem pronunciantur verba [Et emiſit ſpiritum:] ſtatim duo Subdiaconi denudant Altare, ac cætera Eccleſiæ paramenta auferuntur, luminaria extinguuntur, & campanarum ſonus ſuſpenditur, quæ mœſtitiæ ſigna mœrorem in aſtantibus excitant, eorumque animos ad afflictionem diſponunt in audienda paſſionis concione, quæ poſt Euangeliũ immediatè fit. Qui canere debent Euangelium paſſionis, ex Sacriſtia exeant amictu, alba, cingulo, ſtola, ac manipulo induti; & licèt in Cæremoniali Epiſcoporum non fiat mentio de manipulo, in Cæremoniali tamen Romano expreſsè habetur his verbis: [Tres ex eis dicturi paſſionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & ſtola in modum Diaconi, coloris violacei.] Ac debent exire hoc ordine incedendo, præcedente, nimirum, qui textum canere debet, deinde qui turbam repræſentat, & ultimò qui Chriſti vicem gerit; qui in canendo medium locum inter Euangeliſtam à dextris, & turbam canentem à ſiniſtris ſtare debet; & antè quàm canere incipiant, oſculentur Epiſcopi manum. Cærem. Epiſc. lib.2. c.21. Quæ cæremonia omittitur in feria VI. Non petitur benedictio, quia Chriſtus benedictionum Auctor extinctus tunc contemplatur. Non deferuntur lumina, nec incenſum, quia tunc ardor fidei in Apoſtolorum pectoribus deferbuerat. Conſueta ſalutatio ſub verbis *Dominus vobiſcum* omittitur, ob deteſtationem proditorię ſalutationis Judę, quando [Confeſtim accedens ad Jeſum, dixit: Ave Rabbi, & oſculatus eſt eum. Matth. c.26.] Nec tandem dicitur *Gloria tibi Domine*, quia Dominus noſter depoſita gloria, improperio indutus eſt. Durand. c. 68. & Microlog. c. 52. Dum canitur paſſio, à Celebrante in cornu epiſtolæ ſubmiſſa voce legitur, ubi etiam ſubſequens textus, qui loco Euangelii recitari ſolet, ab eodem Celebrante perſolvitur, ac peracto, faciem vertit verſus Cantores. Cærem. Pap. lib.2. cap.39. Advertendum tamen eſt, quòd Celebrans non genuflectit ad illa verba: [Et emiſit ſpiritum] in ejus privata lectione; benè tamen quando à Cantore eadem verba proferuntur ſimul cum aliis Miniſtris

ſtris genufleƈti debet ambobus genibus: nec quiſquam ſurgere debet ante Euangeliſtam Cantorem, qui primus debet ſurgere, ut in Cæremon. Epiſcop. lib. 2. cap. 25. præſcribitur. Unde eſt planè aliquarum Eccleſiarium abuſus, quòd Celebrans ſtrepitu percuſſionis manus dat ereƈtionis ſignum. Quæritur quid ſignificent illæ notæ ✠. C. S. Aliqui *Chriſtum*, *Chroniſtam*, *Synagogam*, interpretantur. Alii verò *Chriſtum*, *Cantorem*, & *Succentorem* explicant. Nam Diaconus in Cæremoniali Epiſc. loco cit. Cantor appellatur, [Surgente Diacono, ſeu Cantore, qui Euangeliſtæ perſonam gerit, omnes ſurgunt.] Succentor verò quid ſit. Vide *Succentor*. Poſt cantum verò Paſſionis, canitur à Diacono altera poſtrema pars in tono Euangelii cum ſolita benediƈtione, ac incenſatione, & in fine præbetur liber ad ſolitum oſculum abſque luminibus: ſed Subdiaconum ferentem librum duo Acolythi aſſociant. In feria autem ſexta paraſceve omittitur oſculum manus Celebrantis ante Euangeliũ, quod ſuprà nudum pulpitum legitur, in memoriam Salvatoris nuditatis, & miniſtri induuntur nigris paramentis, quin & antiquitus Cantores nudis pedibus legebant. Durand. lib. 6. c. 77. Ac in ultima leƈtionis parte, quæ in Euangelii tono legitur, non petitur benediƈtio, nec incenſum defertur.

Passionalia, ſcripta, in quibus paſſiones Sanƈtorum Martyrum continebantur, quæ etiam *Sanƈtoralia* dicebantur, ex quibus deinde originem habuit Rom. Martyrologium. Antiquitus aƈta Sanƈtorum Martyrum legi ſolebant in Eccleſia eo modo, quo nunc legitur Martyrologium: imo in prioribus Chriſtianis ſæculis poſt eas leƈtiones encomiaſtica concio fiebat, ut paſſim apud Sanƈtos Patres multæ homiliæ hac occaſione recitatæ leguntur.

Passionalis, paſſibilis: [Quod & nihil mali, aut boni ſentire poſſis ſine carnis paſſionalis facultate. Tertullian. de teſt. Animæ, c. 4.

Passionarium, liber continens paſſionis Chriſti Euangelia, ad ea in majori hebdomada canenda; ſic in quodam pervetuſto Collegiatæ Sanƈti Fauſtini Eccleſiæ Viterbii inventario legitur.

Passivitas, frequentia licentioſæ libertatis, ab adverbio *Paſſim*, ideſt, frequenter malè agendo: [Imò quantum ad paſſivitatem libidinis pertinet, quis non conjugem in numerum ancillarum redegit? Salian. lib. 7. de Gubern. Atque illi, de quibus legimus, & minore, ut reor, numero criminum, & paſſivitatis peccabant. Ibid.

Passivitus, paſſim, frequenter. Tertull.

Passivus, frequens, ab adverb. *Paſſim*, ut ſuprà: [Paſſivus, laſcivuſque oculorum obtutus. Aldhelm. de Virgin. c. 1.] ideſt, frequens, ac laſciva inſpeƈtio. Item apud Nonnum rem communem, & frequentatam ſignificat: [Profligare verbum paſſivum ad uſum cœptum eſt,] ideſt, ad uſum communem, & frequentativum. Apud Auguſtinum vagivagos, qui ubique frequentare ſolent, ſignificat: [Magis hos implent vagi Romanorum, quos paſſivos appellant. Contra Adim. c. 24.] Ac *Diſcipulos paſſivos* in eodem ſenſu dixit Tertullianus pro iis, qui vagi ſunt, & diverſos Magiſtros inſtabiliter frequentant. *Corpora paſſiva* pro cadaveribus communibus, & indifferentibus tam bonorum, quàm malorum Chriſtianorum, habetur in Conc. Cartag. I. Atque ibidem *Communio paſſiva* de ea dicitur, quæ abſque meritorum inſpeƈtione ab Eccleſia omnibus indifferenter conceditur. Vide *Communio paſſiva*.

Passus. FR. extenſionis menſura. In can. ſicut antiquitus, 17. quæſt. 4. diſponitur, quòd Eccleſia major debet habere confinia 40. paſſuum per circuitum: Cappella verò, vel minores Eccleſiæ 30. & ibi Gloſſa inquit: [Paſſus (ut ait Iſidorus) eſt menſura quinque pedum, pes eſt ſpatium quindecim digitorum; iſtud tamen non tenet in Cappellis, quæ ſunt intra ambitum Caſtellorum, ubi propter loci anguſtiam non poteſt iſtud obſervari, ut in can. quiſquis, & in can. quæſti. Ibidem.] Item [Si quis infregerit Eccleſiam, vel triginta Eccleſiaſticos paſſus, qui in circuitu Eccleſiæ ſunt, vel domos, quæ intra prædiƈtos paſſus ſunt. Cap. ſacrilegium committitur, poſt can. quiſquis, & can. definivit, 17. quæſt. 4.

Pastellaticum. Vide *Paſtellus*.

Pastellus, ſigillum, ſive ejus impreſſio in paſta cerea, ſicut modò in Brevibus Apoſtolicis, aliiſque privilegiis fieri ſolet: [Pro ordinatione verò, vel pallio, ſeu chartis, atque paſtello, omninò aliquid dare prohibeo, D. Gregor. Papa, in Regiſt. lib. 4. c. 88.] FR. Idem habetur ex eodem D. Gregor. in Concil. generale ab eo Romæ habito, cujus verba ſic in 5. Decretal. tit. 3. c. 1. regiſtrantur: [Pro ordinatione igitur, vel uſu pallii, ſeu chartis, atque paſtellis, eum, qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.] Ubi perperàm Gloſſa pro *Miniſtro* Archidiaconum intelligit, dum ibi clarè de Miniſtro, ideſt, ordinum Collatore loquitur. Item malè pro paſtellis, *Paſtoralis* legit :||: Sic etiam Chriſtianus Lupus, in ejus Notis ſuper Concilia, falsò exiſtimat *Paſtellum* parvum convivium ſignificare. FR. quem ſequutus eſt Antonius Dadinus in epiſtolas D. Gregor. :||: Nam gregorianis verbis hujuſmodi Expoſitores manifeſtè contradicunt, quia ſi pro paſtello nil ſolvendum decreverat, quomodo ergo convivia pro gratiis fieri debuiſſent? præterquamquòd paſtellum cum charta annumeraverat Gregor. in qua ſigillum imprimebatur. Reperitur etiam *Paſtellaticum*, quod donum pro ejus ſigilli impreſſione ſignificat, eo enim nomine ſimoniam palliare nitebatur: [Cùm verò quoſdam cognoſceret, ad evitanda ſimoniacæ hæreſis crimina, peſtiferæ negotiationis munera paſtellaticum callidè vocitare &c. Joan. Diac. in vita S. Greg.

Pastinare, & *Paſtinatores*. FR. vineam plantare, & vinearum plantatores ſignificant, quod etiam italicè, præcipuè Romæ, *Paſtinare*, ideſt, vineam plantare vulgò dicitur. Quæ vocabula habentur in can. quod priori, 13. quæſt. 2. & ff. quod vi, aut clam. l. ſemper, §. 1.

Pasto-

PASTOPHORIUM. Vide *Cubiculum*.
PASTOR, nomen proprium. Vide *Herma*.
PASTORALIS BACULUS. Vide *Baculus*.
PASTORELLI, Hæretici, quorum Auctor Hungaricus quidam fuit, ita appellati, quia in vexillo agni effigiem ferebant. Eorum errores ab Henrico Spondano in anno 1420. referuntur.
PASTORIUM. FR. pedica, qua coercentur animalia, ne longiùs aberrent, Itali *Paſtoja* vocant, l. ſi quis paſtorium, de furtis.
PATAGIUM, & *Patagiarius*. Vide *Catacliſtus*.
PATARENI. FR. Hæretici, qui Monachali habitu induebantur, cęteroſque aſpernantes, ſe ſolos pro veris Chriſtianis jactabant, cum Albigenſibus Hæreticis conveniebant, quorum errores tam deteſtabiles erant, ut Matth. Pariſius, de eis loquens, melius, inquit, illos ſub ſilentio prætermittere, quàm manifeſtare. Vide *Cathari*. *Gazari*.
PATENA, vas ſacrum, ita appellata, quia patens, & ſpatioſa eſt. In Liturgia S. Jacobi *Diſcus* appellatur. *Patina* verò in Ord. Rom. dicitur. FR. In Imolenſi Eccleſia adhuc conſervatur patena argentea S. Petri Chryſologi, in cujus medio eſt delineatum Altare, ſuper quod eſt Crux, atque agnus cum ſequenti diſticho circumcirca.

Quem plebs tunc chara Crucie jam fixit in ara,
Hoſtia fit gentis primi pro labe parentis. :||: Antiquitus in Miſſa Acolythus ſuſtinebat patenam velo obrectam, ſicut hodie Subdiaconus manu dextra facit; ejus enim rotunditate æternitatẽ futuræ vitæ deſignat. Durand. c. 30. Ideò in pervetuſto Miſſæ codice habetur, quòd Subdiaconus ſuſtineat patenam manu dextra ad denotandam ſpem certam futuræ gloriæ, & veræ lætitiæ, cùm parùm antea detulerat ſiniſtra manu Calicem, paſſionum hujus vitæ ſymbolum. Ob eandem etiam rationem hujus ſuſtentationis patenæ cæremonia in Miſſa Defunctorum omittitur, quia in hac Miſſa omnis lætitia excludi debet. Amalar. de Eccleſ. off. lib. 3. c. 27. Gem. lib. 1. c. 48. In Miſſis verò privatis patena ſub corporali abſconditur, quia divina myſteria occultanda ſunt: Innocentius autem III. lib. 2. de Myſt. Miſſæ, c. 19. patenam ſolenniter celebrando involvi velo, vel privatim ſub corporali reconditam, Apoſtolorum fugam tempore paſſionis denotare aſtruit; at detectam deinde, & Sacerdoti traditam, Chriſtum reſuſcitatum ejus gregem jam diſperſum revocantem ſignificare ait. Quando antiquitus Acolythus patenam ſuſtinere ſolebat involutam, hic in principio canonis eam tunc Subdiacono tradebat, qui Subdiacono Regionario in principio Dominicalis Orationis conſignabat, & cùm Celebrans ad illa verba: *Ab omni tribulatione &c.* perveniebat, Archidiaconus illam accipiebat de manu Regionarii Subdiaconi, & ſecundo Diacono porrigebat. Quæ omnes prædictæ cæremoniæ ſollicitudinem Mulierum ſanctarum, duorumque Diſcipulorum Joſephi, & Nicodemi circa Chriſti ſepulturam denotabant, ut Amalarius notavit. Feretrum enim Chriſti allegoricè ſignificare, D. Germanus in Theor. docet: [Diſcus lectica eſt, in qua Corpus Domini à Sacerdote, & Diacono componitur, qui ſunt Joſeph. & Nicodemus.] Aliquando patena concava fiebat, ut in ea ſacrum Chriſma poneretur, & ideo *Patena Chriſmalis* dicebatur: [Patenam argenteam Chriſmalem obtulit. Anaſtaſ. Biblioth. in Silveſtro.] Pax cum patena non datur, ut in epiſt. S. Pii V. ad Archiep. Tarraconen. 8. Januar. 1571. cautum fuit; tempore tamen Tertulliani hoc erat in uſu. Vide *Pax*. Nec à Miniſtris ſub mento illorum, qui communicaturi ſunt, ſupponi debet patena, niſi quando Epiſcopus communionem miniſtrat, quod fit ratione majeſtatis adminiſtrantis. Græci autem ſuper patenam ſtellam inſigunt. Vide *Aſteriſcus*. Qui etiam abſtergere patenam parva ſpongiola ſolent, quam intra corporale compiicatum conſervant, ac ſanctam ſpongiam vocant. Armeni autem loco patenæ altero Calice utuntur, in quo componunt panem pro conſecratione. Synonyma. Vide *Suppoſitorium*.
PATERNIANI, hæretici à quodam Paterno exorti; inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.
PATER NOSTER. Oratio à Chriſto Domino compoſita; circa quam tres tantùm rituum diverſitates ab Eccleſia in ejus recitatione obſervatas referam. Nam aliquando tota hæc oratio ſecretè recitatur, aliquando tota elata voce dicitur, ac tandem aliquando ejus pars voce ſubmiſſa, & pars clara profertur. Primo modo in principio, & fine canonicarum horarum obſervatur, ad demonſtrandum, quòd apud Deum ſufficiant cordis, & mentis voces, ut exaudiamur. Secundo modo in Miſſa, & in fine horarum canonicarum juxta monaſticum ritum, ad ſignificandam unanimem concordiam, & catholicum conſenſum in poſtulatione cœleſtium gratiarum, ſeu ut S. Benedictus in ejus conſtitutionibus, c. 13. monuit, ad denotandam fraternam concordiam, & ut adverſitatum vepres, quæ in communi, & monaſtica vita germinari ſolent, extirpentur. Ob eamdem rationem in Lateranenſi Eccleſia, ut Eminentiſſimus Cardinalis Raſponus in ejus erudtiſſimo tractatu de prærogativis hujus Baſilicæ ait, alta voce in omnibus horis canonicis recitabatur, quia hæc Eccleſia Cœleſtis Hieruſalem eſt typus, in qua concordia, & pax perpetua regnat, & ut oſtendatur, quòd hæc Baſilica Salvatoris titulo dedicata ſit, qui hujus orationis Auctor fuerat. FR. ſed credibilior videtur opinio in dict. *Collecta* à me allata, quòd nimirum Oratio hæc clara voce dicebatur in præfata Baſilica ex introductione Monaſtica, quia ibi Benedictini diù mãſerant :||: Tandem tertio modo frequentior eſt recitandi uſus in priora, & poſteriora verba elata voce pronunciando; hoc enim modo demonſtratur, quòd petitionibus ſecretis à Celebrante poſtulatis fidelium communiter aſſenſus accedat. Quare Catechumeni nequibant hanc orationem proferre. Vide *Catechumenus*. Ad verba *Dimitte nobis &c.* percutiebatur pectus. Vide *Confeſſio*.

In Miſſa Papali in die Paſchæ ad orationem Dominicalem non reſpondetur Amen, & quare. Vide *Amen*. FR. Antiquitus poſt Pater noſter in Miſſa immediatè dabatur oſculum pacis. Baron. An. 45. n. 25. Utrum dicatur ante Veſperas Defunctorum. Vide *Veſperæ*. Pro hæreſum extirpatione Pſalmum: [Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi &c.] cum aliis precibus poſt *Pater noſter* adjungi præceperat Joannes XXII. ut in extrav. de Celebrat. Miſſarum habetur. Amen quando ad Pater noſter non debet reſponderi. Vide *Amen*.

PATERNUS. Vide P*arentinus*, & P*arentivus*.

PATESCO. FR. patens fio: [Videntibus illis elevatus eſt, (*ideſt*, *Chriſtus*) & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Notate verba, & ſignate myſteria. Veſcens elevatus eſt. Comedit, & aſcendit, ut, videlicet, per effectum comeſtionis, veritas pateſceret carnis. D. Greg. hom. 29. in c. 16. Marci.

PATHANII hæretici. Vide *Gazari*.

PATIENTIA. FR. tolerantia. [Multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitia non debent tolerari. De præbendis, & dignitatibus, c. 18.

PATINA. Vide P*atena*.

PATRIARCHA, Πατριάρχης, ideſt, Princeps Patrum, dignitas Eccleſiaſtica. Tres ante Nicænam Synodum erant Patriarchæ, nempè, Pontifex totius Europæ Patriarcha, eo ſenſu quo in dict. P*apa* dictum fuit, item Alexandrinus totius Africæ, & Antiochenus totius Aſiæ, quæ Eccleſiæ fuerunt his præeminentiarum privilegiis decoratæ, ex eo quia ab ipſomet Apoſtolorum Principe erectæ eſſent, ſeu per ejus Diſcipulum Marcum, ut fuit Alexandrina vice Magiſtri ejus adhuc viventis: quæ tres Eccleſiæ in unam ſunt conjunctæ ad inſtar Divinæ Triadis, quæ trina in perſonis, & unica in Divinitate exiſtit: ideò [Ad inſtar Trinitatis] illas eſſe ait Symmachus Papa; ideoque Magnus Gregorius, lib. 11. epiſt. 48. ad Eulogium Patriarcham ſcribens, ſuam Cathedrã vocat Alexandrinam Sedem: [Feſtinare debetis Simoniacam hæreſim, quæ prima in Eccleſia orta eſt, à ſanctiſſima Sede veſtra, quæ noſtra eſt, funditus evellere.] Itaque omnium trium caput eſt Pontifex Petri eorum fundatoris ſucceſſor. In Concilio autem Nicæno, can. 7 conceſſus fuit Epiſcopo Hieroſolymitano titulus Patriarchæ ob reverentiam loci Chriſti veſtigiis, ac ſanguine conſecrati, abſque tamen præjudicio Ceſareę Metropolitani, cui Sedes Hieroſolymitana ſubdebatur, & à quo Hieroſolymorum Epiſc. conſecrabatur: quare Hieroſolymitanus ante omnes Præſules, & poſt prædictos tres Patriarchas in ſeſſionibus ſynodalibus locum habebat, ſed abſque alia juriſdictione, ut dicitur in can. Quoniam 85. diſt. temporis verò progreſſu multas Eccleſias ex juriſdictionibus Patriarchatuum Antiochiæ, Alexand. ejuſque Metropolitani ſenſim uſurpavit. Similiter & Præſules Conſtantinop. calore Græcorum Imp. excitati, ſibi Patriarchalẽ titulum nõ ſolùm arrogarunt, ſed etiam omnes alias dignitates poſt Romanum Pont. auſi ſunt ſibi uſurpare; & ideò in Concilio Conſtantinopolitano primo addiderunt canonem ſuper hujuſmodi novam, intruſamque Conſtantinopolitanam Patriarchatus dignitatẽ, quæ erectio numquam à Sede Apoſtolica recepta fuit; in eo enim Synodo Romani Pontificis Legati præſentes non fuerant, quando hic canon additus eſt. Simili aſtutia Græci in Chalcedonenſi Concilio uſi ſunt, in quo poſt Dioſcoridis Patriarchæ condemnationem, peracta, ac dimiſſa Synodo, ſequenti die Anatholius Conſtantinop. Epiſcopus præſtita ſibi occaſione vacationis Patriarchæ Alexandrini, qui ſe illi opponere potuerat, & abſentibus jam Sedis Romanæ Legatis, conciliabulum orientalium Epiſcoporum coegit, in quo decretum extorſit, quòd ejus Sedes primaria poſt Romanam haberi deberetur, contra quã extorſionem reclamarunt notificati prædicti Legati, & ſe oppoſuerunt jugiter Pontifices Romani, ac præcipuè S. Leo Papa Primus, qui Marciano Imperatori ſcribens, demonſtrat, quomodo Urbs Conſtantinopolitana regia quidem, ac Imperialis habenda ſit, non verò Apoſtolica, ſicut Romana, Alexandrina, & Antiochena. Idem etiã Gelaſius Papa ſcripſerat: [Riſimus autem, quòd prærogativam volunt Acacio comparari, quia Epiſcopus fuerit Regiæ Civitatis. Numquid apud Ravennam, apud Mediolanum, apud Treviros multis temporibus non conſtitit Imperator?] Tandem Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. celebratum contemplatione Magni Conſtantini illius Urbis fundatoris, & Eccleſiæ Romanæ tam benemeriti, prætenſum locum Patriarchæ Conſtantinopolitano poſt Romanum Pontificem concedere annuit, ut habetur in can. Conſtantinopolitana, 22. diſt & in cap. Antiqua, tit. 33. in lib. 5. Decretal. & ibi Gloſſa. Idemque definitum fuit ab Eugenio Papa IV. anno 1439. in quadam Bulla, quæ incipit Conſentiente. Sed quia ille Epiſc. Metropol. Heracleæ ſubjectus erat; ideo in ſignum antiquæ ſubjectionis uſque ad præſens ab eo Metropolitano Conſtantinopolitanus conſecratur. Patriarcha Conſtant. Superiorem Papæ ſe jactabat. Vide *Stultus* Ejus cæremonia in demẽbrationibus juriſdictionum. Vide *Stauropegium*. Quod erat in ſignum tituli. Vide *Titulus*. Anno autem 570. exorto ſchiſmate cùm Veneti Epiſcopi, ac Stiriæ, & Liguriæ Romano Pontifici ſubjugari recuſaſſent, Paulinum Aquilejenſem Epiſcopum pro eorum primate elegerant, & in Patriarcham conclamaverant, atque ex tunc primum in Occidente nomen Patriarchæ præter Romanum Pontificem auditum fuit; rebus tamen compoſitis, & prædictis Præſulibus ad obedientiam Romanæ Sedis reductis, ob pacis conſervationem continuatio hujus tituli in Aquilejenſi Epiſcopo à Sancta Romana Sede permiſſa fuit, & ſucceſſivè à pleriſque Pontificibus Aquilejenſem Sedem primam poſt Romanam in Italia locum habere, ac tertiò Ravennatenſem declaratum eſt. Aquilejenſi Patriarchæ multa etiam privilegia ab Imperat. conceſſa fue-

re,

re, & ideo nedum monetas cudebat, ſed & Foroliivienſis Dux, Iſtriæ Marchio, & ſacri Imperii Princeps appellabatur. Tempore autem prædicti ſchiſmatis Pontifices titulum Patriarchę Epiſcopo Gradenſi tribuerant, ut illum ſchiſmatico Aquilejeſi opponerent, quare inter hos duos Epiſcopos maximæ contentiones exortæ ſunt, & Aquilejenſi Longobardi Principes favebant, Gradenſem verò Papa, & Ravennæ Exarchus tuebantur, qui tamen Gradenſis Patriarchatus anno 1451. in Venetum Epiſcopum à Nicolao V. translatus fuit, primuſque exinde Patriarcha Beatus Laurentius Juſtinianus fuerat, qui antea Epiſcopus Caſtellanus nuncupabatur; hic enim erat Venetorum Epiſcoporum titulus. Vide Baronium, an. 112. nu. 3. an. 570. nu. 10. 11. & 12. an. 605. n. 2. an. 630. n. 15. an. 698. n. 8. an. 729. n. 7. an. 1047. n. 2. an. 1050. n. 3. an. 1053. n. 4. Hodie verò cunctæ Orientalium ſectæ Patriarcham eorum Eccleſiaſticos Superiores appellant. Moſchorum verò ſecta eorum aſſertum Patriarcham *Archipopo*, id eſt, Archipapam appellat. Cæterùm etiam Catholici Archiepiſcopi quandoque Patriarchæ appellati fuere, ita à Gregorio Turonenſi S. Nicetus Lugdunenſis Archiepiſcopus appellatus eſt. Vide *Primas*. Item Pontifex ſolet quatuor Patriarchas titulares creare. Quatuor autem Patriarchæ Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Jeroſolymitanus, poſtquam à Sede Apoſtolica pallium receperint, & fidelitatis juramentum præſtiterint, poſſunt, extra tamen Romanam Urbem, & ubicumque Pontifex extiterit, Crucem ante ſe deferre, c. Antiqua, de privileg. & exceſſ. in lib. 5. Decretal. Patriarchæ Conſtantinopolitani futurus ſucceſſor. Vide *Congellus*, & *Syncellus*. Quomodo, & ubi eligebatur, & alia. Vide *Monobambylum*. FR. vide etiam lib. 1. Decretal. tit. 6. cap. 40. & 45. :||: Quo pacto mutat nomen novus electus. Vide *Papa*. Antiochenus Patriarcha ſemper habet *Petri* nomen. Vide *Papa*, qui Theopolitanus dicitur. Vide *Theopolis*. Jeroſolymitani Patriarchæ titulus. Vide *Staurophylax*. Ejus præſumptus titulus. Vide *Oecumenicus*. Patriarchæ non poſſunt concedere ſuffraganeis pallium, niſi ipſi priùs à Papa pro ſe cum ſolito fidelitatis juramento acceperint. Vide *Pallium*. Patriarchæ indumentum. Vide *Camilabo*.

PATRIARCHIUM, Πατριαρχεῖον. Sic appellatur Lateranenſe Palatium, de quo. Vide *Conſtantiniana Eccleſia*. Extant Romæ quinque Eccleſiæ Patriarchales, ideſt, Lateranenſis, Vaticana S. Pauli extra Urbem, S. Mariæ Majoris, & S. Laurentii extra muros. Baron. an. 1057. num. 19. & 20. FR. Aliquando Cameram Apoſtolicam ſignificat. [Unde autem ſumebat ea, quæ ad uſum ſui corporis erant neceſſaria? Dicit Beatus maniſeſtè de Patriarchio Romano &c. Neſcitis Eccleſiam Romanam? Dico enim vobis, quia quis venit illuc miſerabilis homo hoſpitari, omnia ad uſum præbentur ei &c. In exilio S. Martini Papæ in Collectan. Anaſtaſii Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 99.] ideſt, ſumptibus Cameræ Apoſtolicæ.

PATRICIANI, ſive *Patritiani*. FR. Hæretici, à quodam Patricio Hæreſiarcha Symmachi Marcionitæ præceptore, qui aſſerebant humanam carnem à Diabolo conditam fuiſſe. Baron. anno 203. n. 16. qui etiam *Tatiani* dicebantur. Vide *Encratitæ*.

PATRINUS, vel *Patrimus*. Vide *Baptiſmus*. Catechiſta in dict. *Catechiſmus*. *Chriſma*. FR. Gentiles *Sponſorem* appellabant: [Cujus pro genitore, me ſponſorem accipe. Plin. epiſt. lib. 3. ad Corollam Viduam,] cui ſe illius filii ſponſorem loco mortui genitoris præbet, ideſt, loco patris mortui.

PATRIOTICUS. FR. Patrius. [Quam patriotica lingua nominamus Exonia. Hincmarus, in epiſt. ad Carolum Magnum.

PATRIPASSIANI Hæretici. Vide *Neotiani*. Vide etiam Baronium, an. 196. n. 17. & 21.

PATRITIATUS. FR. dignitas, de qua Baron. an. 337. n. 53. an. 508. n. 1. an. 787. n. 71. Item can. Adrianus, can. In Synodo, diſt. 63.

PATRITIUS, ſeu *Patricius*. FR. qui patritiatus dignitate fruitur. [Et coram Patricio ſæcularia judicentur in communi, can. omnis oppreſſus, 2. qu. 6.] Patritius à rebellibus Romanis conſtitutus fuerat. Vide Baron. an. 1144. n. 41.

PATRONI, ideſt, Patrini. Vide *Baptiſmus*.

PAVIO, ideſt, pavimentum formo, quo Paulinus, epiſt. 11. ad Sever. in ſenſu paſſivo uſus eſt, ubi de Sacello Montis Oliveti agens, in quo loco aſcendens Chriſtus in Cœlum, veſtigia ejus in pavimento impreſſa reliquerat, affirmat hic Sanctus, quòd numquam in eo loco extendi poterat pavimentum; nam ſemper lapides miraculosè rejecti erant, ita ut minimè ſancta illa veſtigia abſcondi potuerint. [Numquam tegi marmore, aut paviri receperit, ſemper excuſſis ſolo reſpuente, quæ manus adornandi ſtudio tentavit apponere.

PAULIANI, ſive *Pauliniſtæ*. FR. Hæretici à Paulo Samoſateno ſic denominati, cujus improba vita. Vide *Daceta*. Hi Chriſtum blaſphemabant aſſerentes, non aliud principium habuiſſe, niſi à generatione Mariæ, can. quidam, 24. quæſt. 3. §. Pauliani, can. ſi quis confugerit, & can. Pauliniſtæ, 1. quæſt. 1.

PAULITI. FR. Hæretici Severiani. Baron. an. 535. n. 84.

PAULUS APOSTOLUS. Vide *Pſeudo Saulus*. Ejus effigies deſcripta. Vide *Galilæus*. Ejus Monachi Orientales. Vide *Tonſura*. Quare de eo fit mentio in Canone Miſſæ ante conſecrationem, non verò de S. Matthia. Vide *Canon Miſſæ*.

PAVO, animal: varia ejus grammaticalis declinatio. Vide *Catacliſtus*. FR. Pavonum Corona à Papa Angliæ Regi miſſa. Baron an. 1186. n. 9 Item *Pavo* cucitram ſignificare puto in lectionibus Sancti Marcelli Papæ & Mart. in quodam pervetuſto Licienſe Breviario, ubi ſic habetur: [Poſt dies octo veniens Sanctus Marcellus Epiſcopus cum Lucina Matrona Chriſtianiſſima, condidit

corpora Sanctorum aromatibus, & linteaminibus involvit, ac impoſuit nocte in pavone ſuo cum Eunuchis ſuis, & ſuſtulit Martyres &c.] An iſte Pavo erat Pontificis, & tunc ſuſpicarer eſſe *Faronem*, de quo ſuo loco diximus.

PAUPER. Vide *Eleemoſyna. Laturarius.*

PAUPERES de Lugduno, Hæretici. Vide *Gazari.*

PAUSANA, interſtitium, proroga, temporis intervallum, pauſa. [Pauſanas exigit, quas nec te exigere, neque nos concedere ratio ipſa compellit. Luitprandus in ejus legatione.] Vide *Pauſatio. Pauſo.*

PAUSANS, & *Pauſito*. Vide *Biothanatus.*

PAUSATIO, diaſtema, temporis intercapedo. [Pauſatio Sanctæ Mariæ,] id eſt, quies; ſic appellatur in quodam antiquiſſimo M.S. Calendario Bibliothecæ S. Genovefæ Monaſterii Pariſienſis feſtum Aſſumptionis B. Virginis, quod Græci Dormitionem vocant, & metaphoricè mortem ſignificat.

PAUSO, quieſco. [Verumtamen pauſemus hìc, ſi placet, hodie. S. Bernardus in ſerm. 3. ad feſtum Omnium Sanctorum.

PAVULA, hoc vocabulum in regulis S. Pachomii, c. 72. reperitur, ubi ſic habetur: [Nullus habeat ſeparatim mordacem pavulam.] Loquitur de volſellis, cum quibus Monachi ſpinas in eorum pedibus confictas expellebant, dum diſcalceati incedebant: ideoque in ea regula ordinatur, quòd prædictum inſtrumentum in communi, non autē in particulari retineri poſſit. Aliqui putant ex græco vocabulo παῦλα, id eſt, quies, hoc nomen derivari, quia tali inſtrumento extrahendo ex pedibus ſpinas, & dolore ceſſante, quies ſentiebatur. Sed cum Petro Poſſino puto nihilominus hæc fruſtrà aſſeri, nam inſtrumentum illud *Mordax* appellatum clarum eſt, ac proinde corrigendum *Mordacem parvulam*, ſive potiùs ſine ulla mutatione Mordacem pavulam; legi enim apud Pacianum *Pavulus*, id eſt, Parvulus.

PAX, quæ in oſculo piè ante communionem à Chriſtianis ex apoſtolica traditione dabatur. [Salutate vos invicem in oſculo pacis. 1. Cor. 16.] Quare D. Auguſt. ſerm. de vigil. Paſch. inquit :||: [Poſt ipſum dicitur Pax vobiſcum, & oſculantur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto; ſed pacis Chriſti ſignum, quod oſtendunt labia, fiat in conſcientia, id eſt, quomodo labia fratris tui accedunt, ſic cor à corde non recedat:] FR. Divus autem Bernardus per hoc ſanctum oſculum myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis contemplatur, nempè, in ambobus labiis Patrem, & Filium conſiderat, & in lingua Spiritum Sanctum. Item D. Auguſt. hanc pacem ſic encomiaſticè, ſerm. 1. de pace ad Fratres in eremo extollit [Hæc eſt illa pax mater Eremitarum, Cœnobitarum pater, Monachorum ſoror, virginum tripudium, viduarum ſpeculum, conjugatorum ſpectaculum. Tu malorum præſidium, tu gemma Regum, tu ò Pax pauperem divitem facis. Pax, quam inter divitias potentes nequeunt invenire, & ſine te jejunia, orationes, eleemoſynæ, cæteraque bona prodeſſe non poſſunt] :||: Hodie tamen oſculum pacis inter Eccleſiaſticos tantùm præberi ſolet, quia oſculorum abuſus inter ſæculares malitioſè concreverat, & furtivè mulieres oſculabantur; ideò introductum fuit, ut cum icona ſacra in aliqua tabella depicta pax ſæcularibus daretur. Baron. an. 45. Græci tamen dant pacem ante conſecrationem juxta decretum Concilii Laodicenſis, can. 9. in quo ſic habetur: [Tum pax danda, quam ubi Epiſcopo Sacerdotes impertierint, laici ſibi invicem dabunt pacem, ſecundùm quę perficiatur oblatio] à Latinis verò ante communionem datur, juxta decretum Innocentii Papæ [Pacem ante communionem dari Innocentius Papa decretis ſuis inſtituit. Valaf. de reb. Eccleſ. cap. 22.] FR. Sed antiquitus immediatè poſt *Pater noſter* dabatur pax. Baron. an. 45. num. 25. :||: Igitur Diaconus à Celebrante accipiens pacis oſculum juxta morem Subdiacono donat, & is omnibus illis tantùm, quos Diaconus incenſaverat, communicat, eo ordine, quo incenſatio facta fuerat; licèt brevitatis gratia ſufficiat hanc ceremoniam peragere cum capitibus ordinum in illis Cathedralibus, in quibus reperiuntur præbendæ diaconales, & ſubdiaconales diſtinctæ; at ubi hic ordo minimè extat, ſufficeret primis ex utroque choro hujus functionis actio. FR. Antiquitus Lectori epiſtolam D. Pauli lecturo dabatur pax. Baron. ann. 60. nu. 58. :||: Pax autem datur cum dantis, & recipientis amplexu, cum ſiniſtræ genæ contactu, quia ſunt ex cordis latere, ut ordinant Rubricæ; ac ultimo loco Subdiaconus Acolyto, qui illum aſſociatus eſt, dat pacem, & hic inferioribus clericis, aliiſque ſæcularibus defert: ſæcularibus enim numquam à Subdiacono eſt pax deferenda, licèt Magnates, & locorum Domini eſſent; ita Sac. Rit. Congr. ſub die 5. Julii 1614. decreverat. Quandò in celebratione reperitur Sacerdos aſſiſtens, tunc hic debet à Celebrante pacem ſumere, & Subdiacono conferre, ut ad chorum, & deinde ad Diaconum illam deferat, ead. Sac. Congr. Rit. 17. Jun. 1606. Si verò Pontificaliter Epiſcopus celebret, tunc ad aſſiſtentem Sacerdotem ſpectat ab eo pacem accipere, qui accedens ad latus Epiſcopi dexterum, & genuflexus oſculando priùs Altare, accipit ab ipſo Epiſcopo pacem, & ad chorum eo ordine, quo incenſatio adhibita fuit, defert. Diaconus, & Subdiaconus quando communicantur, ab eodem Epiſcopo pacem ſumant, duo verò Diaconi aſſiſtentes ab eodem etiam poſt Aſſiſtentem Presbyterum ſumant, facientes priùs genuflexionem, ſed Altare non oſculantur. Tandem presbyter aſſiſtens illam cæremoniarum Magiſtro dat, & hic ad alios chori Clericos defert. Quandò verò Epiſcopus ſolummodo ad Miſſam cantatam aſſiſtit, tunc presbyter aſſiſtens ſumpta à Celebrante pace, ad Epiſcopum deportat, qui Diaconibus aſſiſtentibus illam communicat. Presbyter autem aſſiſtens, poſtquam Epiſcopo pacem dederit, ad ſuum locum in Choro rece-

receſdit, ubi accedens Subdiaconus ad recipiendam pacem, eam ad alios juxta conſuetum morem, ut ſuprà diximus, defert, ac tandem Diacono communicat. Cærem. Epiſc. lib. 1. c. 24. Nam Diaconus in tali caſu non debet à Celebrante pacem recipere, ſicut in aliis caſibus facit; ſic enim S.R.Congr. 17. Junii 1606. & 15. Mart. 1608. declaravit. Qui fert iconam pacis, vel librum Evangeliorum ad oſculandum, non debet facere reverentiam perſonæ, cui pacem, vel librum porrigit ad oſculandum in principio. Cær. Epiſc. lib. 1. c. 14. In feria v. in Cœna Domini & feria vi. Paraſceve pax non datur, cujus myſterium Amalar. de Eccleſ. off. lib. 1. c. 13. ſic explicat: [Similiter & à pacis oſculo in illis diebus nos abſtinemus, non quòd pacis oſculum malum ſit, ubi charitate vera profertur; ſed vi demonſtretur, quam injuriam paſſus ſit Chriſtus à ſuo proditore.] Neque datur in Miſſa Sabbati Sancti, quia adhuc non eam ſuis Diſcipulis annuntiaverat Chriſtus. Tandem relinquitur in Miſſa defunctorum. Nam, ut inquit Durand. lib. 4. c. 53. [In Miſſa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ jam non ſunt, nec ulteriùs erunt in turbatione hujus mundi.] Ubi enim rixarum, & contentionum reperitur periculum, ibi pacis remedium requiritur. Et ideò in Miſſis defunctorum non excludebantur Energumeni, neque publici pœnitentes, quia non dabatur pax, nec communio porrigebatur, quæ ſemper cum pace unitè dabatur, ita ut apud D. Cyprianum, aliosque *Dare pacem* ſignificet porrigere communionem, quæ à S. Ignatio Martyre, epiſt. 14. ad Epheſ. *Pax Chriſti* appellata eſt. Et antiquitus etiam non dabatur Monachis pax, ut Durandus ibidem aſſerit. [Hinc eſt, quòd etiam inter Monachos pax non datur, quia Mundo mortui reputantur.] Quando Papa ſolemniter celebrabat, Primicerius cantorum ſolebat ejus humerum dexterum deoſculare, ad denotandum Angelum annuntiantem Paſtoribus Chriſti Nativitatem; ita Innocentius III. lib. 2. de Myſt. Miſſæ, c. 10. Deinde duo Aſſiſtentes Diaconi idem faciebant, oſculando priùs Altare, ad ſignificandam pacem à Chriſto in terram allatam, & ideò priùs Altare oſculabantur; ſic enim Presbyter aſſiſtens, ſed in fine Miſſæ, antequam Pontifex daret benedictionem, faciebat; ideò idem Innocent. lib. 6. c. 13. Myſterium hujus actus oſtendit, inquiens: [Oſtendens hunc illum Pontificem, qui ſecundùm legem figuratè dexterum armum ſeparare debet ab hoſtiis ſalutaribus, vel pacificis.] Tempore Tertulliani dabatur pax cum patena, (ſed à Beato Pio Papa V. prohibitum fuiſſe in dict. *Patena* diximus) quæ pax, ſubjungit Tertullianus, Aulicis non dabatur, tamquam ambitioſis, ac invidis, paci, & quieti adverſantibus:] Circumferatur patena pacis inter fideles, præterquam tamen inter Aulicos, quos unanimes eſſe, & pacificos non ſinit ambitio, lib. de orat.] Pax verò nedum in Miſſa dabatur, ſed etiam poſt publicas Eccleſiæ preces. [Sub finem precum nos inter nos oſculo ſalutamus. Juſtin. in Apolog. ad Antonin. Imp.] Et ideò prædictus Tertull. eod. lib. de orat. c. 14. hoc pacis oſculum ſigillum orationis appellavit, quod relinquebatur jejuniorum tempore, his verbis: [Alia jam conſuetudo invaluit, jejunantes habita oratione, cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis.] Ideò *ad oſculum convenire*, pro ſimul orare antiquitus dicebatur Quod pacis oſculum non ſolùm in Eccleſiis publicis, ſed & in privatis domibus poſt orationem dabatur. [Potes domi deferre pacem,] Tertullianus dixerat. Hæc tamen pia, ac religioſa conſuetudo à D. Philippo Nerio pacis, & concordiæ amatore renovata fuit; in ejus enim conſtitutionibus ſtatuit, ut peracta mentali oratione veſpertina, quam Patres ſimul agunt, pace ſigilletur, dum Sacriſta pacis tabellam ad oſculum circumfert; in qua ſodalitate hujus cœleſtis pignoris effectus mirabiliter, ac jugiter emicat. Antiquitus mos puerorum erat oſculando genitores, aliosque amicos aures apprehendere, cujus ſignificationem ſic Clem. Alex. ſtrom. 5. explicat: [Non ergo temerè pueris præcipimus, ut apprehenſis auribus amicos oſculentur, hoc utique tacitè ſignificantes ingenerari per auditum ſenſum directionis] quod oſculum χύτρα, græcè, ideſt, olla dicebatur, quia caput per aures apprehendebant, eo modo, quo olla per anſas ſumitur. Reliqua. Vide *Oſculum*. De Pace. Vide *Irenæus*. *Irenarca*, *Labarum*. FR. in antiquis inſcriptionibus quando reperiuntur hæc verba *Quievit*, vel *Quieſcit in pace*, ſignum eſt, quòd depoſitum illud ſit alicujus Chriſtiani, ita Gruterus de epitaph. Chriſtianorum. Torrigius de Crypt. Vatic. in ſecunda impr. pag. 576. & alii.

PAX DOMINI SIT SEMPER VOBISCUM; verba, quæ dicuntur à Sacerdote, antequam immittat particulam hoſtiæ in Calice. Vide *Hoſtia*. §. Quo verò ad cæremoniam fractionis Hoſtiæ. Quando Papa celebrat in Baſilica S. Mariæ Majoris, ad verba *Pax Domini ſit ſemper*, *&c.* Chorus ſilet in memoriam illius prodigii, quando in die Paſchæ celebranti ibi D. Greg. Angeli reſponderunt: *Et cum ſpiritu tuo*.

PAX TECUM. Vide *Deo gratias*. FR. dicebatur poſt oſculum pacis. Baron. ann. 45. num. 24. & 25. Dicebatur poſt Pater noſter in Miſſa. Ibidem.

PAX VOBIS, quæ *Salutatio Epiſcopalis* à Petro Damiano appellatur, nam Epiſcopus prima vice ſalutans populum in Miſſa loco *Dominus vobiſcum* dicit *Pax vobis*; quam formam ſuis diſcipulis Chriſtum ordinaſſe ait Alcuinus de divin. off. ideò Epiſcopi Apoſtolorũ ſucceſſores eadem forma ſalutant: ſic miraculosè corpus S. Joannis Chryſoſtomi, quando S. Proclus Patriarcha illud in Throno repoſuerat, dicens; [Recipe thronum tuum ò Pater] ex ore defuncti tunc audita eſt ad populum hæc ſalutatio: *Pax vobis*. Baron. ann. 438. num. 11. Hæc ſalutatio relinquitur tempore Adventus. Cærem. Epiſc. lib. 2 c. 13.

Non enim adhuc per Chriſti Nativitatem pax in terra hominibus deſcendit. Item in Sabbato ſancto non dicitur, quia adhuc Chriſtus non reſurrexit, qui poſt reſurrectionem his verbis Diſcipulos ſalutavit. Durand.lib.6.c.85. FR.Gloſſ. in can. Hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1.ſic inquit: [Epiſcopus etiam cùm primùm ſalutat populum, non dicit Dominus vobiſcum; ſed Pax vobis, quia hæc fuit prima vox Chriſti ad Diſcipulos poſt reſurrectionem: ergo ut ſe oſtendat Vicarium Chriſti, ideò ſic dicit. Pòſt verò dicit Dominus vobiſcum, ut ſic oſtendatur eſſe de numero aliorum Sacerdotum.] Non eſt prætermittenda D. Auguſtini monitio, quæ apud Gratian. 2. qu.7.can.29. ſic habetur [Non omnis, qui dicit: Pax vobis: quaſi columba eſt audiendus: corvi de morte paſcuntur, hoc columba non habet, imò de fructibus terræ vivit, innocens eſt victus ejus.] Vide ſimilem admonitionem in dict. *Epiſcopus*, qui cani æquiparatur.

PAXAMATIUM, παξαμὰς, quamvis vocem latinam eſſe ait Suidas, & ſignificat panem biſcoctum; in textu tamen græco παξαμάδιον legitur [Præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis diſtrahuntur, nihil amplius unuſquiſque præſumit. Caſſian.lib.4.c.14.] Dicitur etiam *Paximatium* in eodem ſignificatu [Tantùm unum paximatium, & quinque olivas in cibo capiebat. Ruffin. lib. 3.] Item reperitur etiam in eodem ſenſu *Paxamidium*. [Fert panes Antonius, & imponit menſæ quatuor paxamidia ſex unciarum, & ſibi quidem unum madefecit. Pallad. in vita Pauli Simplicis.] Itaque fuit error Iſidori, dum hoc vocabulum panem ſubcinericium ſignificare aſſeruit; nam panem biſcoctum ex allatis textibus ſignificare colligitur, & apud Arabes panis biſcoctus *Baxmas* appellatur adhuc, vox quidem certè ex Paxamatio corrupta; imò aliqui etiam græcè *Paximas*, & *Paxamas* ſcripſere; en exemplum prioris [Rapui unum panem paximatem, & manducavi eum occultè. Pelag.lib.4. n.25.] En ſecundi [Paxamas panis biscoctus, eſt autem vox Romana. Suidas.] Reperitur etiam *Paxamadium*; ita Leo Imp.in tact. c. 10. [Commeatus paxamadii, aut piſti, aut alterius cujuſquam expeditæ rei habeas viginti, aut triginta libras. [FR. Advertendum tamen eſt, quòd quando Suidas dixerat hanc vocem romanam eſſe, non ideò intellexerat latinam, ſed græcam, ſive Conſtantinopolitanam; nam hæc Urbs nova Roma à Conſtantino Magno appellata fuit, & Græci uſque ad præſens ſe Romæos, ideſt, Romanos appellant: & quod hoc Suidas intellexiſſet, ex ſequentibus ejus verbis patet; ibi enim ſubjunxerat, quòd pax amas à Latinis Bucellatum dicitur.

PAXILLO, Palare, palis munire: [Magnus namque labor impendet in vinea excolenda, utpotè, quæ primùm eſt putanda, ſecundò fodienda, tertiò paxillanda. Petr. Bleſen. ſer.37.] Miror quomodo Ludovicus la Cerda tam oculatiſſimus in ſignificatione barbararum vocum, abſque fundamento, hoc verbum herbas noxias extirpare ſignificare aſſeruerit, cùm notum ſit cunctis *Paxillum* denotare palum. Vide *Pedatura*.

PAZ, nomen hebraicum, & ſignificat aurum puriſſimum: ſic in Daniele, cap. 10. in textu tamen græco ὠφὰζ legitur, at in Codice Vaticano habetur ικφὰζ, quod vocabulum lapidem pretioſum, & non aurum Symmachus vertit. Communiter tamen aurum puriſſimum ſignificat. [De quo dicitur: Caput ejus ut aurum paz. Paulin.epiſt. ad Sever.] Vide *Ophir*.

PECCAMEN, peccatum: [Ceſſare autem divina miracula, vel ibi, vel aliàs, noſtra enormitas peccaminum facit, qui poſt revelatam Chriſti gratiam retrò ſumus converſi. Odo Abb. in ſerm. S. Benedict.] Idem in quodam privileg. Pariſienſis Epiſcopi ad favorem Monaſterii Sancti Dionyſii legitur ſic: [Decet, & præſertim eos, qui in ſacris ordinibus eminere videntur, privatæ, & publicæ rei ita curam agere, ut & ſua peccamina adnullare ſtudeant.] Vide *Delictum*, *Duplicitas*, *Peccatum*.

PECCATOR. Vide *Delictor*, *Norax*.

PECCATUM. FR. Vide *Peccamen*. Peccati gradus quatuor. Vide *Objectio*. Aliquando hæc vox pro oblatione uſurpatur, quæ in remiſſionem peccatorum fieri ſolent. In quo ſenſu Apoſtolus 2. Corinth. cap. 5. ait: [Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit:] ideſt, fecit oblationem pro noſtris peccatis. In quo ſenſu Oſea, cap. 4. ait: [Comedent peccata populi:] nempè, oblationes.

PECTEN, inſtrumentum, quo caput pectitur. Antiquitùs Sacerdotes ante celebrationem Miſſæ nedum manus lavabant, ſed etiam hoc inſtrumento caput poliebant. [Deinde miniſtretur ei aqua ad manus, & pecten ad caput. In quodam pervetuſto Cæremon. M. S. Abb. Rotaldi.

PECTORALE, ſic appellatur gemma illa, quæ in Pontificali celebratione ponitur pendens ante pectus Epiſcopi, ita ut fibulam pluvialis cooperiat, vel in fine aperturæ collaris caſulæ. Significat antiquum Summi Sacerdotis rationale; ideò etiam *Rationale* in quodam antiquo M. S. Cæremoniali appellatur. Et in Cæremoniali Epiſcoporū *Formalium* denominatur, ut dictū eſt ſuo loco. Italicè etiam *Fermale*, & *Fermaglio* dicitur. Itē aliquando *Pectorale* ſcabellum genuale ſignificat: [Prior Subdiaconorum cum Subdiacono Romanæ Curiæ, cum Cappellanis Aulæ Imperialis ad pectorale dextrum ante Crucifixum argenteum laudes Imperatoris cantat. Petrus Burgenſis olim Papalis Cæremoniarum Magiſter in ſuo Cæremoniali, ubi de Coronatione Imperatoris agit.] FR. ſic etiam explicat Torrigius ejuſdem Burgenſis verba, in tract. de Crypt. Vatic. ſecunda impreſſ. pag. 593. & 594. Synonyma Pectoralis in priori ſenſu. Vide *Formalium*, *Logium*.

PECTORIS percuſſio, quando ſit facienda. Vide *Benedictio*. *Confeſſio*. Antiquitus fiebat ad verba *Dimitte nobis &c.* Vide *Confeſſio*. Vide conceptum Bleſenſis in dict. *Scupha*.

PECULATUS. FR. furtum pecuniæ publicæ, vel pri-

privatæ, non ab eo factum, cujus periculo fuit, l. ſacrilegii, 9. §. 1. ff. ad, l. Jul. pecul. Gloſſ. autem dicit eſſe furtum, quo Reſpub. deſtaudatur, in cap. ut noſtrum, §. Auctore int. tit. ut Eccleſiaſtica beneficia, can. quid ergo 23. quæſt. qu. 4. & ff. ad, l. Juliam pecu. l. 1.

Peculiare, FR. Peculium: [Peculiare, quod nunc habetis, vel quod deinceps aſſequi potueritis, ſicut vobis placitum fuerit, abſque calumnia poſſideatis. Burcard. lib. 2. cap. 30. Item *Peculiaris* adjectivum in eodem ſignificatu: [Ut hoc vitium peculiare radicitus amputetur, dentur ab Abbate omnia neceſſaria. In Regul. Sancti Benedicti, cap. 55.

Peculiaritas, FR. Religioſorum vitium contra paupertatis votum, quæ communiter proprietas dicitur: [Hoc autem prædicto fratri, & Coepiſcopo noſtro omninò dicere ſtudet, ut peculiaritatem quatuor, aut quinque Monaſterii Monachis ſtudioſiſſimè compeſcat. D. Greg. lib. 10. epiſt. 22.

Peculium, ovium, & pecudum grex. [De his, quæ Parochis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum ſtatuta ſerventur. Synod. Aurelian. I. can. 17.] Et Fulbertus epiſt. *96.* devaſtationes peſtiferas deſcribens, inquit: [Peculia ſola remanebant in paſcuis, nullo aſtante paſtore.] Quia verò in prioribus mundi ſæculis tota fortunæ facultas in pecudibus conſiſtebat, hinc pecunia, & peculium monetæ quantitas appellata deinde fuit. FR. Peculium in ſignificatione gregis habetur in, l. ſi quis caballum, de eo, qui peculium &c. Gloſſa in Clement. de verb. ſignif. cap. 1. hæc addit: [Nota differentiam inter denarios, & pecuniam, quia denarius eſt, qui pro decem nummis olim computabatur; pecunia verò propriè eſt ſubſtantia de pecoribus proveniens: tamen hoc hodie communiter accipitur pro eodem.] Vide *Pecunia*. Cæterum *Peculium* armentum, & gregem animalium ſignificat, l. ſi quis Caballum, de eo, qui peculium &c. De differentia pecuniarum. Vide *Moneta*.

Peculium profectitium, adventitium, caſtrenſe, & quaſi caſtrenſe, quid ſit. Vide DD. in §. 1. Inſt. Per quas perſ. nob. acq.

Pecunia. FR. nedum nummos, ſed etiam omnia fortunæ bona ſignificat. [Totum quidquid homines habent in terra, omnia, quorum domini ſunt, pecunia dicitur. Ideò autem pecunia vocata eſt, quia antiqui quod habebant, in pecoribus habebant, can. totum, 1. quæſt. 3.] Atque nomen pecuniæ etiam jura continet quandoque, ff. de verb. ſignif. l. pecuniæ. Item & rem quamlibet, ff. de legatis, 3. l. quiſquis. Item quandoque ea tantùm, quæ conſiſtunt in pondere, & menſura, ff. de legat. 1. l. talis ſcriptura. Pretium tamen non conſiſtit, niſi in numero tantùm, ut inſtit. de empt. & vend. §. item pretium.

Pecusculum, parvum pecus. [Omnia pecuſcula ſecum invaſores abegerunt. In vita Sanctæ Columbæ.

Pecus, apud Tertullian. reperitur ſemel in ſenſu partus in utero matris extincti. [Cum hebete unco, quo totum pecus adtrahitur violento puerperio, lib. de anim. cap. 25.

Pedagium, ſeu *Pedaticum*. FR. datium, & tributum, à viatoribus ſolvendum. [Cùm pedagia, guidagia, ſalinaria tibi Legatus interdixerit memoratus: Authoritate Apoſt. duximus declarandum, illa eſſe pedagia, ſalinaria, guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilii largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine, à tempore, cujus non extat memoria, introducta. De verbor. ſignif. cap. ſuper.] Ubi Gloſſa ſic exponit: [Pedagia, quæ dantur tranſeuntibus in locis conſtitutis à Principe &c. Guidagia, quæ dantur pro ducatu per terram alicujus, ut ſecurus vadat. Salinaria, quæ dantur pro ſale: omnia iſta dicuntur portateria:] Quæ pedagia nonniſi à Regibus, & abſolutis Principibus imponi poſſunt, cap. innovavimus, de cenſibus, & exactionibus. Ubi Gloſſa multas auctoritates cumulat. Et in 5. Decretal. tit. 40. cap. 25. ibi etiam Gloſſa. Item pedagia, & guidagia à Jure Canonico, & Civili ſunt regulariter damnata, de Cenſibus, in ſexto, cap. 4. :||: Aliquando pedagia mercedem Judici, & Curiæ Miniſtris pro aliquo acceſſu ad locum determinatum ratione neceſſariæ inſpectionis, debitam, intelligitur.

Pedaneus Judex. Vide *Judex Pedaneus*.

Pedatura, pedatio, cùm vites pedaminibus fulciuntur; talem enim ſenſu S. Remigii Rhemenſis Epiſcopi verba in ejus teſtamento præbent, ubi ſic habetur: [Delegoque Benedictæ filiæ Hilariæ Diaconiæ ancillam nomine Nocam & vitum pedaturam, quæ ſuæ jungitur vineæ.] Apud aliquos tamen Scriptores Eccleſiaſticos legitur mendosè *Pedecura*.

Pedecura. Vide *Pedatura*.

Pedibulum, invenitur hoc vocabulum in vita SS. Fructuoſi, & Sociorum, hoc pacto: [Qui cùm ſenſiſſet pedibulum ipſorum, confeſtim ſurrexit, & prodiit foras ad eos in ſoleis.] Ubi Cardinalis Baronius, & Bollandus exiſtimant ſignificare virgam Lictoris, qua ſolebat portas pulſare, quando Conſul ingredi volebat; ſed ego magis ſtrepitum ambulantium pedum ſignificare puto, unde *Pedibulum*, quaſi diceretur *Pediambulum*, quod ex Gregorii Turonenſis verbis, lib. 3. hiſt. cap. 15. evidens fit, ubi ſic ait: [Quibus pergentibus audiunt pedibulum equitum currentium.

Pedissequus. Vide *Deividius*, *Sequax*, *Sequipes*, *Subciſivus*.

Pedito, frequentativum verbum à *Pedo*, *as*, ideſt, pedeſter iter facio. [Curſores Papæ etiam peditando debent eſſe ante eum. Davantria in ſuo M. S. Cæremoniali,] ubi ſæpè verbum hoc replicat.

Pedule. Vide *Suggeſtum*, *Suppedaneum*.

Pedules, lintea, calceamenta, ſeu quid ſimile ad pedes tegendos, ut ſupra tibial a ferre ſolent Orientales; nam antiqui Monachi induti cubabant, exceptis pedibus, ut ex ſequentibus verbis col-

colligitur. [Ut de caligis pedules abſcinderentur, quatenus præter pedes totus Monachus jaceret veſtitus. Dolebat enim nonnullos in religioſo habitu ad ſanctitatis incuriam tibiis dormire nudatis.] Hodie tamen à Dominicanis obſervantibus hæc regula obſervatur, & propriè tibiale breve, quod pedē tantùm munit, ſignificat. De quo Davantria in ſuo Cæremoniali M. S. de domeſticis Papæ indumentis ſcribens, ſic ait: [Et habere debet caligas de panno rubeo ſine pedulibus, & cum ſtaphilibus. [FR. de hoc vocabulo mentionem facit Ulpianus, lib. 34. tit. 2. l. 25.

Pejerarium, ſic locus ille infamis, in quo glorioſi Martyres ad danda Idolis thura, & pejerandum ab Idololatris cogebantur, de qua actione diximus in dict. *Cæremonior*, *Facio*, & infrà in dict. *Prolito*, & *Thurifico* dicemus. [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina ſubjicio, Baſſi in pejerario, Mappalici in quæſtione, Fortunionis in carcere, Cyprian. ep. 22.] In aliquibus tamen Codicibus mendoſè *Pererarium*, & in Codice Vaticano *Imperarium* legitur, quas dictiones Pamelius Commentator ſe non intelligere fatetur.

Pelagiani. FR. Hæretici à Pelagio Monacho ita appellati, qui divinæ gratiæ liberum arbitrium anteponens, noſtram tantùm voluntatem ad exequenda divina præcepta ſufficere aſſerebat, 24. quæſt. 3. can. 39. & diſt. 4. can. ſi ex bono in malum.

Pelamides, piſces, unde dicti. Vide *Eſox*.

Pellax, expulſor, ex verbo *Pello* derivatum. [Nec factione pellaci inimicorum ſuorum (*ideſt porcorum*) requirere poſſeſſorem. S. Chryſologus, ſerm. 17.] ubi de Chriſto Dæmonum expulſore, & de Dæmonibus in ſues introire cupientibus loquitur.

Pellex. FR. meretrix. [Pellex autem quaſi πάλλαξ, ideſt, quaſi παλλακὶς, ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de græco flexum eſt. Gell. lib. 4. cap. 3.] Sed potiùs à dictione græca πέλλη, nempe, mulctra; nam ut ait Valla, lib. 6. Elegant. *Pellax* à blandiendo dicitur, quod idem eſt ac mulcens, quamquam ipſe Latinum nomen à verbo pellicio derivari putet; ſed etiam hoc verbum dici poteſt à græco πέλλη etymon trahere. Itaque Junii Lexicon differentiam facit inter pallacam, & pellicem; nam pallaca eſt, quæ cum cœlibe fornicatur; pellex verò, quæ cum uxorato, in dict. παλλακίς. Divus autem Auguſt. in epiſt. 2. Petri, inquit, quòd Pellices dicantur meretrices à pollutione, vel pellis formoſitate, qua incautos alliciunt, & decipiunt; in qua tamen epiſt. Petrus de adulteris hominibus loqui videtur, & translativè de pſeudo prophetis, dum inquit: [Sectas non metuunt introducere, blaſphemantes &c. oculos habentes plenos adulterii, & inceſſabilis delicti, pellicientes animas inſtabiles &c. Superbia enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſideriis carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiunt, qui in errore converſantur: libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſervi ſint corruptionis, 2. Petr. cap. 2.

Pellicatus. FR. Actus, quem pellex exercet. [Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa *ideſt*, *uxore*, vivente.] Levit. 18. 18.

Pellicius, mundus, atque corpus à Petro Bleſenſi intelligitur. Serm. 26. [Nunc ſcio verè, quia miſit Dominus Angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, ideſt, pellicii, ideſt, corporis,] & inferiùs: [Pellicius enim à pelle dicitur,] & ſub hoc vocabulo mundum etiam intellexerat: [Nunc ſcio verè, quia eripuit me de manu pellicii, ideſt, Mundi. Ibidem.

Pellicula, corrigia calceamentorum pellicea: [Pellicula, caligæ, & cingulum, & ſi quid aliud perierit, qui perdiderit increpabitur, in Regul. S. Pachomii reg. 120.

Pelliti Satellites. FR. Ita Gothi protectores corporis regii à Sidonio, lib. 1. ep. 2. vocantur, quod pellibus induerentur. Vide Savarum. Ibid.

Pelta. FR. πέλτη, parvum ſcutum. [Fecit quoque Rex Salomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo, ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti unius, & trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri unam peltam veſtiebant; poſuitque eas Rex in domo ſaltus Libani, 3. Reg. c. 10. Deditque Jojada Sacerdos Centurionibus lāceas, clypeoſque, & peltas Regis David, quas conſecraverat in domo Domini, 2. Paralip. c. 23. 9.] Fortaſſe ita denominatum fuerat hoc ſecutum ex oppido Peltarum in Phrygia, à quo contiguus campus *Peltinus* appellatus erat. Strabo, lib. 12. cap. 13. Undè *amazonidæ peltæ* dicebantur hæc ſcuta. At Plinius, lib. 12. cap. 5. inquit amazonicas peltas ad formam foliorum fici Indici fuiſſe: Virgilius verò 1. Æneid. lunatas vocat:

Ducit amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens.

Et 11. Æneid.

——— ſeu cum ſe Martia curru
Pentheſilea refert, magnoque ululante tumultu,
Fœminea exultant lunaris agmina peltis.

Erant inſuper æratæ. Idem. 7. Æneid.

Æratæque micant peltæ.

Atque amazonicas etiam Nonius, & Sveton. in Nerone Claud. cap. 44. appellant, qui de eodem ſic ait: [In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis ſcenicis organis, concubinaſque, quas ſecum educeret, tondendi ad virilem modum, & ſecuribus, peltiſque amazonicis inſtruendi.] Cauſa verò introductionis hujus generis ſcutorum à Diodoro Siculo, lib. 15. Biblioth. ità aſſertur: [Mos fuerat Græcis hactenus prolixa geſtare ſcuta; ſed cùm hæc propter gravitatem ad motum impeditiora forent, ſcuta abſtulit Iphicrates Athenienſis, & peltas modicè conformatas ſubſtituit, duo præcipuè hac innovatione ſpectans, tum ut corpus ſatis tegeretur, tum ut levitate agiliora ad uſum eſſent. Commoditas hæc experimentis ſtatim

ſtatim probata, effecit, ut qui à ſcutis pridem hoplitæ dicti fuerant, tum à peltis peltati nuncuparentur.] Quod ſcutum *Cetra*. etiam dicebatur, ejuſque ſcutiferus *Cetratus*. [Nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, loco opportuno inter bina caſtra in inſidiis abdiderat. Liv. lib. 1. bell. Macedon.] & idem, lib. 1. bell. Pun. [Hiſpani ſine ulla mole in utres veſtimentis conjectis ipſis Cetris ſuperpoſitis incumbentes, flumen tranſnatavere. [Et Virg. Æneid. 7.

Lævas cetra tegit, falcati cominus enſes. Alii tamen hunc Virgilii locum *Certa* legunt.

PELTASTA, & *Peltatus*. Vide *Pelta*.

PENDENS, Baldachinum. Cæremonial. Epiſcop. Ejus Synonyma. Vide *Baldachinum*.

PENDERE SENTENTIAM, quam Tertullianicam phraſim ſe non intelligere fatetur Pamelius, ex eo quia novum ſibi videtur, tale verbum cum accuſativo conjungi; ſed noſter oculatiſſimus Latinius *Pendere* pro ſolvere intelligi demonſtrat. Verba autem Tertulliani de reſurr. Carnis, c. 17. talia ſunt: [Et ideò in quæ de ſuo ſufficit, eorum interim ſententiam pendit.] FR. Sed propriè pendere ſententiam, ſuſtinere condemnationem ſignificat. [Indignantur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas, can. indignantur, 23. quæſt. 6.] Ubi Gloſſa ſic exponit: [Pendere, ideſt, ſuſtinere, à Pendo, pendis.

PENSILIS JACTATIO. Vide *Oſcillum*.

PENSIO. Vide *Angaria*, *Burdatio*, *Calcaria*, *Firma*.

PENSIONARIUS. Vide *Firmarius*.

PENTACONTARCUS, πεντηκόνταρχος, ideſt, Præfectus quinquaginta militum. [Et poſt hæc conſtituit Judas Duces populi, Tribunos, & Centuriones, & Pentacontarchos, & Decuriones, 1. Macab. c. 2.

PENTAGLOTTUS, quaſi *quinquilinguis* dici poteſt, græcè πεντάγλωττος. Ita dictus Sanctus Epiphanius, Salaminæ in Cypro Epiſcopus, vir eruditione, ſanctitate, & ob quinque linguarum, Græcæ videlicet, Hebraicæ, Latinæ, Syriacæ, & Ægyptiacæ peritiam à S. Hieronymo commendatus, & *Pentaglottus* vulgò nuncupatus, à Græca dictione πέντε, *quinque*, & γλῶσσα, Atticè γλῶττα, *lingua*, *ſermo*, *interpretatio*.

PENTALORIS. Vide *Triloris*.

PENTATEUCHUM, πεντάτευχον, ideſt quinque Sac. Scripturæ Libri Moſaici, qui ſunt Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, & Deuteronomium. Quod volumen omnibus aliis antiquius creditur; nam, ut Joſeph Hebræus refert, licèt invenirentur characteres tempore Moyſis, non tamen libri reperiebantur, nec ulla lex ſcripta. FR. Et hi ſunt quinque libri Moyſis, quos propriè *Thorà* hebraicè, ideſt, legem appellat D. Hieronymus in prol. galeato; eodemque modo ab Arabibus appellantur, atque his tantùm quinque libris credebant Eſſeni. Vide *Eſſeni*.

PENTECOSTALIS. FR. Adjectivum ad Pentecoſten pertinens. [Circa proceſſionem Pentecoſtalem. In Decretal. de præſumpt. cap. 15.] De Proceſſione Rogationum loquitur, quæ ante Pentecoſten fit.

PENTECOSTARIUM, πεντηκοστάριον, ſic appellatur à Græcis liber, in quo preces pro tempore Paſchali continentur.

PENTESCOSTES, πεντηκοστὴ, ideſt, Quinquageſima, quia hoc ſolemniſſimum Paſcha poſt quinquaginta dies à Paſcha azymorum celebratur, in qua Hebræi traditionem legis à Deo Moyſi factam ſolemniter commemorabant. FR. Gloſſa in, cap. unico Clementin. de reliq. & vener. Sanct. §. Pentecoſtes, hæc habet: [Pentecoſtes ſic dicitur à pente, quod eſt quinque (facit de decimis cap. 1. in fin. & quod ibi notatur,) & coſte, decem, quia quinquies decem dies ſunt inter feſtum Reſurrectionis, & Pentecoſtes, computato utroque feſto, & quidam declinant Pentecoſte, pentecoſtes, alii verò hoc Pentecoſtes indeclinabile] :||: Hoc Pentecoſtes Paſcha appellatur etiam *Quinquageſima*, *Feſtum hebdomadum*, *Feſtum Meſſis*, *Feſtum Primitiarum*. Et penès Hebræos incipiebant prædicti dies quinquaginta à ſecunda die azymorum numerari, in quo die ſpicas metebant, ut Domino offerrent. In eo verò anno, quo Redemptor noſter mortem ſubierat, dies ſecunda azymorum in Sabbato acciderat, in qua die cùm prohibitum ſit Hebræis omne ſervile opus, ideò in alterum diem, nempè, Dominicum Reſurrectionis obtulerunt manipulum ſpicarũ Hebræi, quod non ſine Providentiæ divinę myſterio occurrerat; nam manipulus ille, in altum elevatus (juxta eorum ritum) Chriſti reſurrectionis ſymbolum fuit: itaque eo anno cùm ab Hebræis principium eorum quinquageſimæ numerari inciperet à Dominica; ſic etiam eorum Pentecoſtes in Dominica concludebatur, eo prorsùs die, quo ſupra ſacrum Apoſtolorum Collegium Spiritus Sanctus deſcenderat. Hoc enim pacto dubium à multis agitatum ſolvitur, quomodo, nimirum, eo anno in die Dominica hebraicum Pentecoſtes occurrerat, apud Bellarm. lib. 3. de cultu Sanctorum, c. 3. Meliùs tamen prædictum dubium, ſi rabbinicam obſervationem admitteremus, reſolveretur, qua obſervatione cavetur in eorum Calendario, ne ayzmorũ paſcha in die Lunæ, Mercurii, ac Veneris ob ſequentes rationes incidat. Non enim de die Lunæ, aut Mercurii celebrant prædictum Paſcha, ne ſcilicet dies *Chepur* in Veneris, aut Dominicæ diebus cadat: *Chepur* ſiquidem remiſſionem ſignificat, quod in ſeptimo menſe celebratur, in quo die coquere, aut cibos præparare nequeunt, & jejunare debent à primis veſperis *Chepur*, uſque ad ſequentes feſtivas veſperas, cùm apud eos maximus culparum veniæ deſtinatus dies ſit: itaque ſi in Lunæ, vel Mercurii diebus Paſcha celebraretur, caderet *Chepur* in veneris, vel Dominicæ diebus, & ſequeretur, quòd per biduum abſtinere debuiſſent à cibis, dùm in Sabbato, vel antecedenter ad *Chepur*, ſi caderet in Dominica,

vel

vel ſubſequenter ſi idem in die veniret, cibos præparare, aut coquere nequirent. Subterfugiunt ulteriùs Paſcha in die veneris, ne cadens poſtmodum in Sabbato primus ſcenopegiarum dies prætermittere tenerentur ramos ex arboribus cædere, cùm ſit opus ſervile, & in Sabbato prohibitum; nam ex c. 23. Levitici in prima die ſcenopegiæ præſcribitur eis talis ramorum cæſura, ut dictum eſt in d. *Hoſanna*. In anno igitur, in quo paſſus eſt Chriſtus, juxta lunarem computum hebraicum, Paſcha venerat in die veneris, quemadmodum idem Redemptor obſervaverat, qui rabbinicas traditiones minimè curans, agnum comederat in die Jovis ad veſperas Paſchæ ſequentis diei; ſed ſecundùm rabbinicam obſervationem incedentes Hebræi paſcha in die Sabbati celebrarunt, ne illud ex adductis obſervationibus in diem veneris incideret, & ideò comeſtio agni hebraica ad cænam veneris facta fuit, in quo die, ut Jo. Evangeliſta c. 18. verſ. 8. benè notavit: [Et ipſi non introierunt in prætorio] ideſt, in die veneris, quando, nempè, Chriſtus patiebatur, quia in illis veſperis manducaturi erant agnū paſchale; ideoque ſubdit: [Ut non contaminarentur; ſed ut manducarent paſcha.] Idemq; manifeſtavit idem Evangeliſta, quòd tale paraſceve paſcha non erat juxta Moſaicam inſtitutionem, & Apoſtolicam obſervationem, nam Chriſtus cum Apoſtolis pridie, quàm pateretur, ideſt, in Jovis die ad cœnam comeſtionem agni celebraverat, illa autem poſticipata celebratio Hebræorum rabbinica fuerat, & ideò in c. ſequenti ſubdit: [Erat autem paraſceve paſchæ,] ideſt, ut non ſine myſterio addit, [Paraſceve Judæorum.] Et cum eadem reflexione alibi, Judæi quoniam paraſceve erat;] ad demonſtrandum, quòd talis paſchæ præparatio ſecundùm calculum Judæorum illius temporis fiebat; non verò juxta lunarem computum à Chriſto Domino obſervatum. Quod ex Talmud comprobatur, in quo, ubi de Chriſti morte agitur, illam in die paſchæ antecedenti accidiſſe legitur. Quæ traditio ſi pro vera habeatur, dicendum neceſſe eſt, quòd manipulus ſpicarum in die Dominico tunc oblatus fuiſſet, cùm paſcha in die Sabbati celebrata eſſet. Quæ reſponſio magis conſona videtur: non enim pro divina oblatione prohibitum erat ſpicas colligere, meſſemque exercere in die Sabbati, cùm in ordine ad ſacrificandum permiſſum quidem ſit ſervile opus in eodem Sabbato, ſicut & pro ſacrificio mactare victimas licitum erat; prima igitur opinio abſque ſuppoſiti fundamento inſulſcita remanet. In eodem autem die, in quo penès Hebræos propter feſtum Pentecoſtes recens frumentum Domino offerebatur, ſub eadem frumenti ſpecie Corpus Chriſti D. Petrus ſacrificavit; primam enim Miſſam in hac die intra Cœnaculum Sion celebraverat. Pamel. tom. 1. Liturg. Eccleſ. Lat. Antiquitus quando in hac die tempore Miſſæ canebatur ſequentia *Veni ſancte Spiritus &c.* reſonabant etiam tubæ, ad denotandum repentinum ſonitum ab Apoſtolis congregatis auditum, quando in hac die Spiritus Sanctus ſuper ſingulos eorum deſcenderat. Item ob eumdem ſignificatum ex Eccleſiæ tecto ignitas flammas projiciebant, aut roſas ſpargebant. Durand. lib. 6. c. 107. quod Meſſanæ adhuc durat. Item per nomen *Pentecoſtes* totum tempus præcurrens inter Reſurrectionis Paſcha uſque ad Pentecoſtes olim intelligebatur, huncque ſenſum habent verba illa in can. 43. Concilii Eliberitani contenta, ubi dicitur: [Pravam inſtitutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam:] nam per totum hoc temporis tractum ſolemnes dies celebrabantur; ideò Tertullianus dixerat feſtivitates Pentecoſtes Chriſtianorum in numero Gentilium ſolemnitates excedere, dum ait: [Excerpe ſingulas feſtivitates nationum, vix Pentecoſten implere poterunt.] In quibus tamen diebus opera ſervilia à Chriſtianis exercebantur; quamvis opera ſpiritualia magis frequentarentur: & ideò ad inſtar Hebræorum hi dies etiam *Dies remiſſionis* dicebantur, ac ſtantes fideles orationes fundebant. In quo tamen temporis curſu Maronitæ in ſignum lætitiæ carnem comedunt: [Græci verò per totam Paſchæ octavam tantùm id faciunt. FR. Dicebatur Pentecoſtes tempus hoc feſtum immediatè præcedens, ſicut tempus immediatum ante Paſcha, Paſchæ dicebatur, ut in d. *Paſcha* dictum eſt. Item dicebatur Quadrageſima. Vide *Quadrageſima*.

Pentecostes Media. FR. Feria quarta infra octavam Pentecoſtes ita appellata, ſicut Paſcha medium, de quo dictum eſt in d. *Paſcha medium*. Qui loquendi modus reperitur in epiſt. S. Maximi Martyris in Collectan. Anaſtaſii à Sirmondo edita in 8. ubi pag. 139. ſic habetur: [Media Pentecoſtes heri, quod fuit octava decima menſis dies, qua ſolemnitas agebatur ſancta mediæ Pentecoſtes.

Pentectes, πεντέκτης. FR. ita appellata fuit Synodus, quæ à Latinis *Quiniſexta* dicitur; quemadmodum græca vox ſonat, quia hæc Synodus fuerat quinti, & ſexti Conſtantinopolitani Concilii ſupplementum, in quibus canones minimè conſtituti ſunt; ſed in dicto ſupplemento in Trullo de anno 707. celebrato, de quo dictum eſt in dict. *Agnus Dei*. Aliàs *Penthecte*, πενθέκτη, dicitur.

Pentepitropus, πεντεπίτροπος, erat unus ex quinque procuratoribus, qui ſimul Collegium formabant: [Conjux quoque alterius cujuſdam Pentepitropi nomine Coſmia. In vita S. Auxentii Archimandritæ 14. Februar.

Pentica. FR. Romæ *S. Martini in Pentica* Eccleſia ita appellata, aliàs in *Portica*. Torrigius de Crypt. Vatican. edit. 2. pag. 561.

Pentifarie, diviſim in quinque partes. [Per idem tempus defuncto dicto Lothario, pentifariè regnum Francorum diviſum eſt. Chron. Caſin. lib. 1. cap. 19.

Pentiloris. Vide *Triloris*.

Penu. Vide *Promptuarium*.

Penula, inter Expoſitores, eſt maxima contentio de hujus vocabuli ſignificatione, quo D. Paulus uſus eſt epiſtola ſecunda ad Timotheum, c.4. ſcribens: [Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.] Ambroſius, Anſelmus, & Haymon ſenatoriam veſtem fuiſſe dicunt, qua utebantur Romani Cives extra Urbem geniti, quando ibi ingrediebantur, & ideò ea indigebat Apoſtolus, ut Romam accederet; nam ex privilegio Civitatis Tarſenſis ejus patriæ, civitate Romana fruebatur. Baronius verò ad an. 58. volumen legis in aliqua oblonga membrana ſcriptum, & more hebraico involutum fuiſſe autumat. Aliqui cenſuerunt *Thecam librorum* eſſe; ſic enim textus Syriacus habet, ac Arabicus *Vas librorum* legit. Tertullianus, lib. de Orat. cap. 12. *Planetam* fuiſſe exiſtimavit, qua Miſſa celebratur, cum quo græcus textus concordat, qui φελόνιον habet, & Græci planetam prædictam ſacerdotalem ſic appellare ſolent. Tandem Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, & alii exteriorem veſtem hybernalem eſſe affirmant, quibus favent Juvenalis Satyr. 5.

——— Et multo ſtillaret penula nimbo:

& Lampridius in Severo Imp. ubi inquit: [Penulis intra Urbem frigoris cauſa, ut ſenes uterentur, permiſit, cùm id veſtimenti genus ſemper itinerantium, aut pluviæ fuiſſet.] FR. De penula variè apud Scriptores; qui affirmant fuiſſe oratoriam veſtem, auctoritatem deſumunt ex oratorum dialogo, qui Tacito inſcribitur, ubi ſic habetur: [Quantum humilitatis eloquentiæ putamus attuliſſe penulas iſtas, quibus aſtricti, & veluti incluſi cum Judicibus fabulamur?] Qui verò putant penulam fuiſſe ſonatoriam veſtem, utuntur authoritate Lampridii in Alexandro Severo, ubi ait: [Illum ſtatuiſſe, ut ſenes penulis intra Urbem, arcendi frigoris gratia, uterentur, cùm olim eſſet veſtimentum viatorum.] quia plebejis ſenatoriæ veſtes prohibitæ erant. Unde Martialis, lib. 13. epig. 1. differentiam facit inter togam, quæ eſt propriè ſenatoria, & penulam, quæ eſt cujuſcumque conditionis veſtis, inquiens:

Et toga cordylis, & penula deſit olivis.

Item Ulpianus in, l. veſtis, ff. de auro, & argent. legat. inter communia veſtimenta, quibus viri, & fœminæ promiſcuè utuntur, poſuit. Alii autem contendunt fuiſſe hybernalem veſtem, ex Lampridio ſuprà allato probantes, quia Imperator, ut ibi dicitur, earum uſum arcendi frigoris gratia ſenibus conceſſerat: & ex Quintiliano, lib. 6. cap. 6. ubi ait: Poſcenti penulam interrogatum reſpondiſſe fertur: [Si non pluet, non eſt opus tibi, ſi pluet, ipſe utar.] Sed alii contra tùm pro æſtivo, tùm pro hyberno tempore penulas diverſimodè inſeruiſſe malunt, quod ex Horatio lib. 1. epiſt. ad Bullarium probant in primis, qui ita cecinit:

Penula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
Per brumam Tyberis, ſextili menſe caminus.

Secundò ex Svetonio in Claudio Nerone, c. 48. ubi ille loquens de hoc Imperatore à Galba trucidato, inquit: [Ut erat nudo pede, atque tunicatus, penulam obſoleti coloris ſuperinduit] & c. 49. idem de eodem refert, quòd hoc indumento ab ictibus ſe defendebat: [Pænula ad vultus appoſita,] (ſic cum diphthongo in aliquibus Svetonii codicibus) Sed cùm Nero Imp. ut refert Baron. an. 70. n. 2. ad diem 10. Junii occiſus fuerit, in qua die etiam ipſe ſuam uxorem Octaviam occiderat: ergo ſi æſtivo tempore penula uſus eſt Nero, penulæ diverſæ pro diverſis temporibus conficiebantur: ſed utraque ratio minimè concludere videtur; quia Horatii verba clarè apparent ironicè figurata, ac Neronis factum caſuale fuerat, priuſque credendum, quòd Imperator penulam pro nocturnis neceſſitatibus, ut fieri ſolet, ad cubile præparatam reperierat; itaque non obſtat, quòd talis penula hybernalis non fuiſſet. Redeundo igitur ad penulam, quam D. Paulus poſcebat, de ea ſic Tertullianus ait prædicto, lib. de Orat. cap. 12. [Quorundam conſuetudinē fuiſſe, poſitis penulis orationem facere: ſic enim adeunt Idola nationes, quod utique ſi fieri oporteret, Apoſtoli, qui de habitu orandi docent, comprehendiſſent; niſi ſi qui putant Paulum penulam ſuam in oratione penès Carpum reliquiſſe. Deus, ſcilicet, non audiat penulatos, qui tres Sanctos in fornace Babylonii Regis orantes cum ſarabaris, & thiaris ſuis exaudivit.] Et in lib. de Coron. milit. cap. 8. [Plus eſt, quòd & Chriſtus veſtietur, habebit etiam penulam Paulus.] Cæterùm D. Hieronymus, lib. 3. adverſ. Pelag. penulam, ſeu lacernam interpretatur: lacerna autem in cucullì modum caput obtegebat.

Peplum. Vide *Velum*.

Pera. Vide *Burſa*.

Peræquator. FR. Taxatorem tributorum, & & non exactorem tributi ſignificat, ut Alciatus aſſeruit: [Ubi primùm fabricis ſuis per prætoria domini tributa diſſolvunt, dùm antiquorum lacunas parca nituntur frugalitate reparare, & profligantia patrimonium fulcire culmina. Indigenarum copia ad hoc tantùm ſervata, ut functioni Publicæ peræquatoris etiam vota tranſcendens numerus non deeſſet. Ennodius, Epiſt. 6. lib. 1.] Ubi loquitur de Telonariorum, ſeu Publicanorum injuſtitia, qui in tranſitu Larii fluminis propè Comum à tranſeuntibus exigebant vectigalia ultra taxam à peræquatoribus impoſitam. *Peræquatores* etiam dicebantur, qui taxam in pretiis rerum comeſtibilium imponebant. Caſſiod. de formula magiſteriæ dignitatis, quos Romani Extraordinarios hodie vocant. Vide *Catipanus*, in fin. Item hoc officium *Peræquatio* dicebatur, Cod. Theodoſ. lib. 13. tit. 11. de Cenſitoribus, leg. 6. & 13.

Perangaria. Corruptè pro Parangaria. Vide *Angaria*.

Perdissena, & *Perendiſſena*. FR. ex D. Auguſtino, apud Gratiani Decretum, in can. quæris, de Conſecrat. diſt. 4. ubi ſic habetur: [Nempe ſæpè

ſæpè ita loquitur, craſtinam, vel perdiſſenam, vel perendiſſenam Domini paſſionem dicamus, cùm ille ante multos annos paſſus ſit.] Ubi Gloſ. ſic exponit: [Perdiſſenam, ideſt, per ſenum, ſcilicet, per ſextum diem. Perendiſſenam, ideſt, perempto die ſeno, ſive ſexto, nempè, poſt ſex dies, uno perempto.] Sic etiam *Perdius* dicitur ille, qui per diem vigilat. Gellius, lib. 2. cap. 1.

PERDIUS. Vide *Perdiſſena*.

PEREGRINA COMMUNIO. Vide *Communio peregrina*.

PEREGRINA JUDICIA. Vide *Duellum*, *Juramentum*, *Judicium peregrinum*, *Purgatio vulgaris*, *Purgator*.

PEREGRINOR. FR. hoc verbum non ſatis expoſitum eſt à Gloſſatoribus epiſtolæ primæ Beati Petri, qui, c. 4. ſic ait [Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quaſi novi aliquid vobis contingat; ſed communicantes Chriſti paſſionibus, gaudete.] Gloſſa ordinaria legit: [Peregrinari ab amore Dei] Hugo Card. [Deficere à ſtatu fidei] Lyranus [Corpore elongari] Beda [Extraneos à Chriſto] Dionyſius Carth. [Deficere à ſtatu fidei.] Sed omnes hæ interpretationes à germano, & litterali ſenſu nimis diſtant; quia *Peregrinari* uſus eſt Latinus interpres ex græco ξενίζεσθαι, ideſt, peregrinari, à verbo ξενίζω, quod propriè ſignificat fieri peregrinum, & novum in aliqua ſcientia, ſeu novas doctrinas inſtruere, de quo vide *Dogmatizo*, ita Scapula in ejus Lexicon, & alii: ſenſus igitur Apoſtolorum Principis talis videtur eſſe juxta græcam vim verbi, nempè [Nolite mirari, ac ſi eſſet quid novi, & peregrini, ſi in ardore tentationis vobis occurrat, ita ut videamini, quaſi novi aliquid contingat, ſed communicantes (*ideſt, imitantes*,) paſſionibus Chriſti, gaudete.] Quod Syriaco textu confirmatur, qui eodem loco ſic habet: [Ne miramini in tentationibus, quas habetis, quaſi quid alienum vobis acciderit; quandoquidem in veſtri probationem fiunt] ſic etiam textus Arabicus habet, nimirum, *Nolite mirari*: ubi nos legimus *Nolite peregrinari*. Dictio autem *In fervore*: ſignificat ad ſimilitudinem metallorum, quæ per ignem probantur: quæ phraſis familiaris fuit ejuſdem Apoſtoli in eodem ſenſu: [In quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus: ut probatio veſtræ fidei multò pretioſior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem &c. Ibidem, cap. 1.] Peregrinandi licentiam quis dare poſſit. Vide *Chorepiſcopus*.

PEREGRINUS. Vide *Palmarum feſtum*, *Palmatus*, *Porticani*, *Romeus*, *Romipeta*.

PEREMPTORIUS, mortifer, lethalis [Quod ſicut peremptoria eſt altitudo quæſita, ita & periculoſiſſima oblata, non quòd poteſtas, quæ à Deo eſt, ſit damnabilis, aut ordinatio divina peccatorum ſit obſtetrix. D. Hieronym. de Jejun. & tentat.] de dignitatibus eccleſiaſticis loquitur. FR. inde in utroque foro contentioſo terminus ultimus citationum *Peremptorius* dicitur; de quo quid ſit, & à quo fieri poſſet. Vide, cap. Et hinc Sanctus, poſt can. 6. §. De conventione, 24. quæſt. 3.

PERENDINO, continuare ſignificat [Nec vir immoderatæ atrocitatis à conſueta deſiſtebat ferocia; ſed uſu quotidiano flagra perendinabat. In vita S. Pharaildis.

PERERARIUM. Vide *Pejerarium*.

PERFUSIO, purificationem, quam Sacerdos poſt communionem facere ſolet, ſignificat; ita Davantria in ejus M. S. cæremon.

PERGAMENA [Attalus membranas à Pergamo (*Civitate*) miſerat, ut penuria chartæ pellibus penſaretur, unde & pergamenarum nomen ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate, ſervatum eſt. D. Hieronym. in Apoph. lib. 14.

PERGULA. Vide *Tranſcenna*.

PERIAPTA, erant chartulæ, ſeu laminæ continentes characteres, ſigna, ſeu verba imperceptibilia, quæ hominum credulitas contra corporales infirmitates juvare putabat, *Amuleta* à Latinis appellata; cujus vocabuli etymon ex greco περίαπτον, ideſt, penſile dignoſcitur, quia ad collum pendentia portabantur; quam ſuperſtitionem Eccleſia, ac SS. Patres, ob ſalutem conſequendam, opera diabolica ferè allatam, damnarunt. Vide *Pyctacium*.

PERIARCHON, titulus cujuſdam Origenis libri, græcum vocabulum περὶ ἀρχῶν, ideſt, *Juxta principia*, ſeu *De principiis*, qui liber falsò à Ruffino in latinum ſermonem traductus, Romamque allatus, multos Catholicos ejus falſitate deceperat; at fideliter deinde à D. Hieronymo tranſlatus, errores prioris translationis detexit; ideò Anaſtaſii Papæ juſſu in Concilio Alexandrino, in quo præſidebat Theophilus ejuſdem Sedis Patriarcha, Ruffini interpretatio damnata fuit. Vide *Attitulo*.

PERIBOLUS. Vide *Perivolium*.

PERICLITOR. FR. pro deponor. Gloſſ. in can. de diverſis, 11. quæſt. 1.

PERICLYSIS, περίκλυσις, veſtis limbus, ex græco verbo περικυκλῶ, quod circundare ſignificat [In Altari veſtem fecit de ſtauracio habentem periclyſim de blattis, ſeu chryſoclavo. Anaſtaſ. Biblioth. in Leone III.] Aliis tamen placet hanc dictionem deducere ex verbo περικλύζω, ideſt, fluctuo, quod meliùs germano ſenſui adaptari videtur [Fecit vela holoſerica majora, & minora, habentia periclyſim. Idem in eodem] ideſt, vela undatim configurata.

PERIODEUTES, περιοδευτὴς, Viſitator, eccleſiaſticum officium penes Græcos, quod officium in Concilio Laodicenſi inſtitutum fuit pro Villis, Terris, ac Caſtellis, in quibus ſtatuere Epiſcopos minimè conveniret [Periodeutæ nominantur, quod huc, illucque continendis in officio fidelibus vagentur. Zonaras [Qui in Conſtantinopolitana Synodo *Viſitatores*, à Gregorio Theſſalonicenſe *Ambulatores*, & à Balſamone *Exarchi* dicuntur, quod poſtremum vocabulum eſt ad præſens in uſu penes græcam Eccleſiam, quæ

Exar-

Exarchos vocat viſitatores Diœceſium à Patriarcha miſſos, non ad reformandos mores ex antiquo inſtituto; ſed ad colligendos numos decimarum, & patriarchalium proventuum: nimis tamen aberrat Salmaſius, aſſerendo hujuſmodi officiales non ad ſpirituales viſitationes deputatos eſſe, ſed ut curarent tanquam Medici infirmos; vox enim græca non curatorem, ſed viſitatorem ſignificat, licèt aliquando pro Medicis hoc vocabulum translativè uſurpatum fuerit, ex eo quia illi infirmorum ſint viſitatores. Vide *Curioſus*.

Peripsema περίψημα, immunditia, & abjecta res, & propriè fæx metallica, ſive limatura interpretatur. [Factus ſum omnium peripſema, 1.Cor.4.] Antiquo Gentilium ritui Apoſtolus alludit, in quo tempore peſtis, ſeu alterius univerſalis ærumnæ Neptuno hominem aliquem ſacrificare in mari, illum immergendo, ſolebant, ac dicebant: [Eſto noſtrum peripſema] ideſt, noſtrum purgamentum, ac ſalutaris victima. Suidas. Ita Paulus inſinuare intendebat in prædicta epiſtola, ac ſi eſſet pro omnium hominum maledictionibus victima in mundo habitus. Hoc eodem vocabulo uſus eſt S. Bonifacius Martyr, epiſt. 74. ad ſignificandum vilis, ac neglectæ veſtis genus [De noſtro quoque vili veſtitu parva hæc direximus tuo cultui, quamquam indigna; tamen petimus accommodanda, hoc eſt, tunicam laneam, ſicut eſt mos apud nos habendi, caligas, & peripſemata.] Ubi de calciamentis intelligere videtur.

Periscelis. FR. περισκελὶς, ornamentum muliebre circa crura; περὶ enim græcè *circa* ſignificat, & σκέλος, ideſt, *crus*: ita Porphyrius in illud Horatii, lib. 1. epiſt. ad Scævam.

Nota fero meretricis acumina, ſæpè catellam,
Sæpè periſcelidem raptam ſibi flentis.

& in Sac. Scriptura: [Nos ſervi tui recenſuimus numerum pugnatorum, quos habuimus ſub manu noſtra, & ne unus quidem defuit. Ob hanc cauſam offerimus in donariis Domini ſinguli, quod in præda auri potuimus invenire, periſcelides, & armillas &c. Num. cap. 31. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelides &c. Iſai. cap. 3.

Perissocoregia, περισσοχορηγία, ſupererogatio, ex græcis dictionibus περισσὸς, ideſt, abundans, & χορηγία, nempè, erogatio: ſic donativa, quæ inter Milites ultra ſolitum ſalarium diſtribuebantur, appellata erant. Vide *Roga*.

Peristephanon, περὶ στεφάνων, ideſt, de coronis, ſic ſuo hymnorum libro titulum appoſuit Pridentius, in quo de Sanctis Martyribus cecinit.

Perivolium, animalium, & ferarum venaticarum conſeptum [Ducam te, inquit, in noſtrum perivolium ſatis magnum, montuoſum, fructuoſum, & omnino amœnum. Luitprand. in legatione] ex græco vocab. περιβόλιον, quo uſus eſt Marculphus græcus auctor [Hortus olerum & arborum, videlicet, paradiſus, & vulgò Perivolium dictum] Antiquitus *Periobolus* appellabatur muri clauſura, quæ chorum Eccleſiæ circundabat, ubi Eccleſiaſtici pſallebant, quarum veſtigia in nonnullis antiquis Eccleſiis adhuc extant [In primitiva Eccleſia peribolus, ideſt, paries, qui circuit chorum, non elevabatur, niſi uſque ad apodiationem. Durand. in rational. [Vide *Paradiſus*. FR. Quo vocabulo Vulgata Biblia etiam utitur. [Et peribolus exterior ſecundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia. Ezechiel. 42. Erat ſubter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædificii ſeparati &c. Ibidem. Et ſcripturam iſtam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri, 1. Macab. cap. 14.] LXX. tamen prædictum priorem Ezechielis locum legunt: [Et limen exterius ſicut exedræ atrii exterioris reſpicientes contra exedras, quæ ad Aquilonem] Secundum verò ejuſdem Prophetæ textum etiam ſic legunt: [Et oſtia exedrarum iſtarum introitus, qui ad orientem, ut ingrediatur per eas ex atrio exteriori ſecundum limen hoc in principio deambulatorii] Hebraica lectio ex Hieronymi interpr. eod. num. 9. [Et erat ſubter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori, in latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem in faciem ædificii ſeparati.] Chaldaica autem paraphraſis habet in primo loco hanc translationē: [Et paries exterior è regione gazophylaciorum ad viam atrii exterioris.] In ſecundo verò Prophetæ loco: [In latitudine autem parietis atrii in via orientali, quæ erant ante ſeptum, & quæ ante ædificium erant gazophylacia.] Ubi clarè videtur, quòd per *Peribolum* LXX. *Limen* vertunt, & paraphraſis chaldaica *Murum* legit. Item *Gazophylacia* LXX. *Exedras* interpretantur. Exedræ autem, ut Calepinus advertit, dicuntur propriè quæ Stalla inter Religioſos appellantur, quod contra Hieronym. Fabrum in dict. *Cubiculum* tetigi ſuprà.

Perizoma, περίζωμα, ſignificat cingulum, ſive brevis zona circa lumbos, uſque ad naturales partes tegens [Cùmque cognoviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata.] Vide *Cingulum*.

Perluceo, verbum tranſitivum, oculis collimare, & benè inſpicere ſignificans. [Sua cæcus ad crimina, ad aliena errata perlucet. Chryſol. ſerm. 139.

Permitto. Vide *Non nego*.

Perones, & *Peronatus*, Vide *Hero*.

Perperam, quo adverbio uſus eſt Paulus 1. Cor. 13. [Charitas non agit perperàm.] Aliqui à dictione græca πέρπερος, derivare putant, quæ temerarium ſignificat, cùm charitas non inordinatè operetur. Stephanus verò Menochius in ejus ſtoreis, centur. 4. cap. 1. hoc vocabulum ex quadam fabula à Nazianzeno relata originem ha-

habuiſſe putat, ubi dicitur, quòd duo fratres Perperi appellati, cùm ita audaces, ac temerarii eſſent, ut Herculi, dum dormiret, ejus arma furari auſi ſint, is experrectus, ambos pedibus colligavit, & ad inſtar duorum pullorū ejus clava ſuper humeros impoſita, ex pedibus ſuſpenſos ſe cum detulit, hinc adagium provenit *Agere perperam*, ideſt, temerariè. Apoſtolus, inquam, per hoc vocabulum perperàm ſignificare videtur, quod charitas procaciter non agat.

PERPETIOR, in ſignificatione paſſiva loco verbi toleror [Ut cùm delinquens, & deprehendi ſe cognoſcit, & perpeti. D. Gregorius Papa pat.2. cap. 10.

PERSARMENIA. FR. dicta eſt Armenia major. Sozom. lib. 5. c. 7. & Niceph. lib. 17. c. 37.

PERSONA. Vide *Hypoſtaſis*.

PERSONA UTILIS. Vide *Vtilis perſona*.

PERSONATUS. FR. parochialis vicariatus, quia Vicarii tenentur perſonis, & Eccleſiæ ſervire. cap. 2. & 3. de Officio Vicarii, & de electi on. & electi poteſt, cap. 54. Ubi Gloſſa malè interpretatur eſſe *Decanatum*. [M. filius Antonii, qui proximo antè ipſius Eccleſiæ habuit perſonatum, de filiis presbyter. cap. 13.] quem perſonatum Vicariam ibi appellat. [Et alii non legitimè nati ad dignitates, & perſonatus, & beneficia, curam animarum habentia &c. ibidem cap. 18.] Imò Perſonatus eſt nomen genericum, quod omnes dignitates, ac beneficia habentia obligationem perſonaliter reſidendi comprehendit [Decanis, Archidiaconis, Præpoſitis, Plebanis, cantoribus, & aliis clericis habentibus perſonatum, lib.3. ſexti decr. tit. 24. cap.1.] & clarè in extrav. commun. de decimis [Sed Eccleſiaſtica perſona, quæ in Eccleſia ſua, vel beneficio (quod reſidentiam perſonalem requirit) non reſidet &c.] Item pro Beneficio, quod perſonalem reſidentiam requirat, de ætate, & qualit. ordinand. cap. 3. [Mandamus, ut quatenus nemini intra annum quartumdecimum conſtituto perſonatum cujuslibet Eccleſiæ concedere præſumatis. Illud eſt omni rationi contrarium] ideſt, clericus beneficiatus, qui in choro inſervire tenetur, & à capitulo eligitur [Nec permiſſi duo Canonici ſic excludi, cum primus exiſteret in Canonicatus poſſeſſione, vel quaſi, habendo ſtallum in choro, locum in capitulo, legendo, cantando, ut Canonicus, & ad tractatus, ac electiones dignitatum, & perſonatuum, quæ occurrerunt pro tempore faciendæ, tamquam Canonicus ſit vocatus, de elect. & elect. poteſt. c. 55.] & Gloſſa in extrav. de præben. & dignit. c. execrabilis. Quid ſit dignitas, & perſonatus officium, & in quo differant ſecundùm jus ſcriptum. Vide quod ſuper hoc notat Gulielmus de conſult. c. 1. lib. 6. Vel dic, quòd iſta diſcernuntur ex inſtitutione, vel conſuetudine cujuslibet Eccleſiæ; nam dignitas in una aliquando eſt, in alia perſonatus, vel officium, & ſic Hoſtien. de præben. can. ne multa: officium tamen perſonatus providetur aliquando à Pontifice. [Statuimus, ut Eccleſiæ dignitates, perſonatus, & beneficia, quæ apud ſedem &c. de præben. & dignit. in 6. cap. primo.] Vide etiam Gloſſ. ibid. cap. 6. §. Perſonatibus.

PERTRACTUS, vitæ diuturnitas [Quomodo quidam pertractum quemdam in ſæculo poſtulant? Tertull. de orat. cap. 5.

PERTUSUS. FR. foratus [Qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum. Aggæus c. 1.] Ubi Gregorius [De pertuſo, quippe, ſacculo aliunde exit, quod aliunde immittitur, quia indiſcretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere requiritur, non aſpiciunt, quomodo ex malo opere perdatur. In decreto Gratiani, de pœnit. diſt. 4. can. 17.] Vide *Diatreta*.

PETALURGOS, πεταλόργος. FR. is, qui petala, ſive laminas extenuat. Quare Gloſſa in, l. 1. de excuſ. art. erravit in ortographia, ac interpretatione hujus vocabuli, dum falsò ſcripſit, & expoſuit [Petalargas rotulas in capitibus equorum, à pente, quod eſt quinque, & largas, ideſt, latas.

PETALUM, lamina tenuè extenſa, ex græco vocabulo πέταλον, quod folium ſignificat, ſic appellabatur lamina illa aurea, quam Summus Pontifex antiquæ legis in fronte gerebat [Induatur fœminalibus lineis, tunica linea, tiara, petalo aureo. Beda de Tabern. lib. 3. c. 9.] De qua lamina cecinit Althelmus:

Aurea, ſeu fulva, quas ornant petala frontes.

De S. Joanne Evangeliſta Polycrates apud Euſebium hiſtor. lib. 3. cap. 31. ſcripſerat [His accedit Joannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit, quique cùm eſſet Sacerdos Dei, Pontificale petalum geſtavit.

PETAMINARIUS, & *Funambulo*, is qui ſuper funem ludens, pervolitat, ex græco vocabulo πέταμαι, quod volare ſignificat [Equidem, quia longum eſt dicere de omnibus amphitheatris, ſcilicet, odeis, luſoriis pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, cæteriſque portentis, quæ piget dicere, quia piget mala talia vel noſſe; de ſolis circorum, ac theatrorum impuritatibus dico. Salian. lib. 3. de Gubern.

PETASMA. Vide *Antipetaſma*.

PES. FR. extenſorum menſura; variè penès diverſas nationes accipitur. Græci enim per pedis menſuram 16. digitorum intelligunt. Suidas in dict. πῆχυς. Pes autem Romanus continebat digitos 13. cum digiti triente. [Pes Italicus, & Nicomedianus habet digitos XIII. cum digiti triente. Pes regius, & Ptolemaicus habet digitos XVI. & paleſtas quatuor. Ex Herone m. s. græcè.

PESSIMO. FR. verbum, perverto, in malum duco, pejoro. [Quid mihi eſt opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas: ſufficiens mihi ſum: & quid ex hoc peſſimabor? Eccleſ. 11. 25. In ira flammæ devoretur, qui ſalvatur & qui peſſimant plebem tuam, invenient perditionem. Ibid. 36. 11. Ne dederis in triſtitia cor tuum; ſed repelle eam à te, & memento noviſſimorum, noli oblivi ſci: neque enim eſt converſio, & huic nihil proderis, & te ipſum peſſimabis. Ibid. 38. 21.

PES-

Pessulus. FR. inſtrumentum, quo portæ clauduntur, Romæ dicitur *Catenaccio* [Peſſulum oſtii mei aperui. Cant. 5. 6.

Petasus. Vide *Campana*.

Petia, fragmentum, fruſtum. [Rete totum ex gemmis albaveris, & bullis aureis, concluſas etiam auri petias in ſe habens ſmaltitas, & amendulas aureas undecim, & gemmas chryſoclavas decem ſuper Altare pendere juſſit. Anaſtaſ. Bibl. in Benedicto III.] FR. Item terræ petia in contractibus ſignificat parvam terræ poſſeſſionem.

Petiliani. FR. Hæretici, à quodam Petiliano ita appellati, qui docebat malorum immunditias contagione bonos, ac mundos non inficere: & impios Sacerdotes nec conſecrare, neque ullum ſacramentum validè conferre poſſe. Gloſſ. in can. Dominus declaravit, 1. qu. 1.

Petitum Pascha. Vide *Capitilavium*.

Petoritum, & *Petorritum*. FR. vehiculi genus unde Auſon. epiſt. 6. cecinit:

Invenies præſtò ſubjuncta petorita mulis;

& ep. 11. ad Axium Paulum:

Cornipedes rapiant impoſita petorita mulis.

Erat petoritum vehiculum quatuor rotarum, Alex. lib. 2. Genial. cap. 30. de cujus nominis etymologia diſputat Gellius, lib. 15. cap. 30. & mentionem facit Quintil. lib. 1. cap. 9. & Horat. lib. 1. ſer. ſat. 6. ait:

——————— atque caballi
Paſcendi: ducendi petorita; nunc mihi curto
Ire licet mulo.

Sed Calepinus ex ſententia Hadriani Junii duplici R ſcribendum contendit.

Petra, ideſt, terminus, falſum numen. Vide *Facularum accenſores*.

Petra Scelerata, locus Romæ. Vide Baron. an. 192. n. 4. & 5.

Petrobolus, πετροβόλος, ideſt, projector lapidum. [Legimus enim in Ezechiele Propheta parietem dealbatum, cui Deus comminatus eſt tempeſtatem, pluviam, & lapides petrobolos. Optatus Milevit. lib. 3.] ſignificans lapides pergrandes, qui percuſſione damnificant, quod ex eodem Propheta colligitur, dum ait, cap. 13 ab Optato citato [Et lapides grandes in ira in conſumptionem.

Petrones. Vide *Rupex*.

Petrus Apostolus. Vide *Bar jona*. Totius Eccleſiæ caput. Vide *Cephal*, *Cephas*. Cujus caput in contemptum abraſum fuit. Vide *Garrhara*. Quando primam Miſſam celebraverit. Vide *Pentecoſtes*. Feſtum ejus Cathedræ. Vide *Feſtum epularum*. Ejus feſtum ad Vincula. Vide *Gula Auguſti*, *Boja*. Petri, & Pauli ſancta inter ſe æmulatio. Vide *Diſtrictio*. Fundavit Epiſcopatus per orbem, ac ejus primaria dignitas. Vide *Primas*. Ejus materialis cathedra. Vide *Sella geſtatoria Apoſtolica*. Ejus Cathedra poteſtativa. Vide *Sedes Apoſtolica*. Vide *Trinominus*. Ejus miracula. Vide *Umbilicus*. Ejus Romæ Templum. Vide *Vaticana Baſilica*.

Petrus Gulielmus, primus vitarum Rom. Pontificum Scriptor. Vide *Palea*.

Pettalo rincitæ. Hæretici. Vide *Traſcodurgitæ*.

Petulantia. FR. ideſt, laſcivia. Gloſſa in can. Aut facta, de pœnit. diſt. 1.

Phaderphium. Donum poſt mephium, ſeu donum propter nuptias, l. ſi Pater filiam 2. de ſucceſſion. Item Phalderphium, dos, l. ſi Maritus, de homicid. hominis liberi.

Phagedæna, φαγέδαινα, ulcus, quod carnem rodit, ut nomen ipſum græcum ſonat [Hanc gravis tenebat morbus, ac curatu difficilis, phagedænam appellare conſueverunt Medici, in Vita S. Lucæ Thaumaturgi.

Phagolidorus, eleemoſynarius, ex græcis dictionibus φαγόλιον, ideſt, marſupium, & δῶρον, nempè donum [Hortamur in Domino, ne noſtra ſpernantur à phagolidoris dicta; ſed potiùs præopimas regni cœlorum gratias reddant. Etheluverdus in prolog. lib. 2. chron.] Ex hoc vocabulo corruptè Iſidorus *Phucilla* in ſignificatione marſupii ſcripſerat.

Phalderphium. Vide *Phaderphium*.

Phanerosis, φανέρωσις, revelatio, manifeſtatio [Poſtea verò immane proſtibulum, & ipſum, cujus energemate circumventus, quæ ab ea didicit, phaneroſei ſcripſit. Tertullian. adverſ. hæret. cap. 30.] Ubi de Philomena muliere à Marcione hæreſiarcha ſtuprata loquitur, quam is pro Prophetiſſa habebat. Vide *Energema*, *Oſtentamen*.

Phantasia. FR. falſa ſententia. Gloſſa in, c. 1. Extrav. Jo. XXII. de verbor. ſignif.

Phantasma. Vide *Biothanatus*, *Orama*.

Phantasiastæ, Hæretici. Vide *Aphthortodocitæ*.

Pharisæus, vox hebraica *Pharuſc*, quæ ſegregatum ſignificat; ſive à *Pharoſch*, quæ etiam hebraicè declaratorem denotat; Phariſæi enim ſeparatè ab aliis Iſraelitis vivebant, vitamque ſanctiorem profitebantur, apparenter tamen, quæ à Joſepho Hebræo ſatis deſcribitur. Declaratores item interpretantur, quia legem divinam declarabant. FR. Alii Phariſæorum nomen à dictione hebraica *Paras* deducunt, quæ frangere, ſeparare, ac dividere ſignificat; hinc *Paris* latronem appellant, quia deſtruit, & aufert: Chaldæus enim *Pereſim*, & *Periſiai* Phariſæum vocat, & Hebræi communiter *Peruſim* pro Phariſæo legunt. In Matth. enim, cap. 21. ubi Chriſtus dixerat: [Scriptum eſt: Domus mea, Domus orationis eſt, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum: [hoc etiam in Jeremia, cap. 7. ſcriptum eſt, qui ſic inquit: [Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt Domus iſta, in qua invocatum eſt nomen meum in oculis veſtris?] & Hebræa electio habet: *Ha meara Periſin*, ideſt, *Nunquid ſpelunca Periſin*, ideſt, *Latronum &c.* Quare inter latrones, & Phariſæos, idem etymon inditum fuit, quia Phariſæos ab infrangendis, & perturbandis legibus, ita appellatos fuiſſe ex Joſepho Hebræo, lib. 13. antiq. cap. 18. arguitur, ubi ſic de

 illis

illis loquitur: [Viguit in Judæa ſecta quædam, & factio quorundam hominum, qui propter religioſum vivendi modum, quem obſervabant, tantæ erat apud plebejos authoritatis, ut quidquid ad divinum cultum, & ſolemnes precationes ſpectaret, juxta eorum reſponſa, & interpretationem fieret; imò Pontifex Hyrcanus, alioquin populo ſuo gratiſſimus, inde cœpit populo ſuo diſplicere, quòd ipſe, & frater ejus Phariſæis infeſti eſſent.] Et ita concludit: [Tanta eſt eorum authoritas apud populum, ut etiam ſi Regi obloquerentur, aut Pontifici, fidem tamen vulgus in eis haberet,] &, lib. 17. cap. 3. [Genus hominum aſtutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infeſtum, ut & jam eos impugnare non vereantur.] Alii tamen malunt, quòd *Paras* hebraicè dividere, & *Paris* latronem ſignificet:||: Quando autem cœperit inter Hebræos hæc ſecta, ſunt variæ opiniones. Nicolaus Serrarius tempore Jonathæ Machabæi, ſcilicet, centum, & triginta annis ante Chriſti adventum, initium habuiſſe ait. D. verò Hieronymus in cap. 8. Iſai. Auctores hujus ſectæ Sammai, & Helliel facit. FR. ſic enim loco citato inquit S. Doctor: [Sammai, & Hilliel, ex quibus orti ſunt Scribæ, & Phariſæi, quorum ſuſcepit ſcholam Akibas, quem magiſtrum Aquilæ Proſelyti autumant &c. Sammai igitur, & Hilliel non multò priùs, quàm Dominus naſceretur, orti ſunt in Judæa, quorum primus diſſipator interpretatur, ſequens prophanus, eò quòd per traditiones, & δευτερώσεις ſuas, legis præcepta diſſipaverint, atque maculaverint. [En quomodo Phariſæi Pariſim, ideſt, diſſipatores, & violatores potiùs ſint appellandi. *Deuteroſis* autem ſignificat ſecundam ordinationem poſt legem ſcriptam. Sed hæc Hieronymi opinio non videtur ſubſiſtere, primò quia Hillielem Simeonis, qui infantem Chriſtum circunciderat, patrem fuiſſe creditur. Inſuper ex Joſepho hebræo conſtat ſectam Scribarum, & Phariſæorum multò ante Chriſti adventum (nempè, centum & quadraginta annis ante Salvatorem) extitiſſe inter Hebræos, lib. 13. an. iq. c. 8. & 9. dùm tempore Jonathæ Machabæi de eis mentionem facit. Secundò patet Hieronymi aſſertionis implicantia, quia ait, fuiſſe inſtitutores phariſaicæ ſectæ Sammai, & Hilliel, quorum ſuſcepit ſchola Akibas Aquilæ proſelyti Magiſter; ſed Aquilam proſelytum per centum annos poſt Chriſtum in fatis fuiſſe Sanctus Epiphanius, lib. de menſuris, & ponder. affirmat, nimirum, tempore Adriani Imperatoris, quod optimè advertit in notis ad epiſt. 101. D. Hieronymi ad Pammachium, de optimo genere interpretandi Marius Victorius. Atque Proſelytus dicebatur Aquila, quia ab Eccleſia propter aſtrologiæ ſtudium projectus fuerat: inde Judæus factus eſt, & negato Chriſto, circumcidi paſſus eſt. Inter Phariſæos ex quacumque Tribu admittebantur, dummodo fuiſſent origine, vel virtute nobiles: [Primarii quidem erant, & quaſi ad nobilitatem Judaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. D. Aug. ſer. 15. de Verb. Dom.] Quod probatur in perſona D. Pauli, qui licèt non fuiſſet nobilis de Davidica familia; nam de Tribu Benjamin erat; tamen ipſum hanc profeſſum fuiſſe ad Philippenſ. cap. 3. ſcribens affirmat: [Ex genere Iſrael de Tribu Benjamin hebræus, ſecundùm legem Phariſæus.] Quæ ſecta in ſui initio rectis principiis erecta erat, ut Epiphanius teſtatur; ideò idem Paulus illam exaltans inquit: [Secundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus. Actor. 26.] Sed temporis progreſſu in varia vitia relaxata eſt, in hypocriſim præcipuè, unde dicebat illis Jeſus: [Væ vobis Scribæ, & Phariſæi, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis judicium. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia circuitis mare, & aridã, ut faciatis unum proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos, Matth. c. 23.] Relaxata item hæc ſecta in pleriſq; ſuperſtitionibus fuit, ut ex ore Veritatis conprobatur dicentis: [Væ vobis duces cæci, qui dicitis: quicumque juraverit per templum, nihil eſt, qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci! quid enim majus eſt aurum, an templum, quod ſanctificat aurum? Et quicumq; juraverit in Altari nihil eſt; quicunque autem juraverit in dono, quod eſt ſuper illud, debet. Cæci! quid enim majus eſt, donum, an Altare, quod ſanctificat donum] &c. Ibidem.] Omnia ex fato accidere docebant, ut S. Epiphanius refert: & liberum arbitrium in homine negabant. Reliqua eorum vitia. Vide apud Baron. in Apparatu, n. 8. 9. & 10. Item an. 1. num. 61. an. 2. an. 31. n. 2. uſque ad 78. ann. 32. n. 29. an. 33. num. 14 & 35. ann. 34. num. 10. & 11. an. 57. num. 69. an. 58. n. 151. & ann. 60. n. 16. Item. Vide hìc *Pallium* prope fin. *Phylacterium*. Phariſæi credebant ſydera eſſe animata. Baron. an. 60.

PHARAO. FR. interpretatur diſſipans, D. Hieronym. quo vocabulo Ægyptiorum omnes Reges à primo Pharaone Rege ita denominati ſunt. Joſeph. Hebr. lib. 8. Antiq. cap. 8.

PHARUS, φάρος, lampas in turris ſummitate ad præbendum nautis ſignum tempore nocturno poſita, quæ communiter *Lanterna* dicitur. Aliquando lampadem in Eccleſiis appenſam ſignificat. [Pharum ex auro puriſſimo. Anaſt. in Sylveſtro. Pharum cantharum argenteum ſedentem in pedibus quatuor, in quo lucerna ſimul, & cerei ponebantur, juxtà lectorium &c. fecit. Idem in Benedicto III. [Vide *Bacca*, *Butto*, *Cicindela*.

PHASIANUM, avis. Vide *Tetrao*.

PHELONIUM, φελώνιον, Caſula ſacerdotalis:] Ferens conſuetam ſibi tuniculam, & phelonium ſupra eam. Codinus de Offic. Eccl. Conſtantinop. [ſic etiam S. Germanus, & Simon Theſſalonicen. ſacrorum indumentorum ſignificata explicantes ajunt: [Phelonium oſtendit purpuram coccineam.] Vide *Caſula*.

PHERONYMUS, dicitur ille, cujus nomen factis & mo-

& moribus correſpondet, ex græco φερώνυμος, ideſt, ſecum ferens nomen; ſic D. Hieronymus epiſt. 154. ad Deſiderium ſcribens, oſtendit illius ſororem Serenillam nomine, in moribus ſerenæ mentis fuiſſe: [Gratulor tibi, & ſanctæ, atque venerabili ſorori tuæ Serenillæ, quæ pheronymos, calcatis fluctibus ſæculi, ad Chriſti tranquilla pervenit.] Vide *Nicolaus*.

PHEU, ex græco vocabulo φεῦ, acclamationis nota apud Tertullianum, in lib. contra Valent. Irenæum, lib. 1. cap. 5. Epiphanium, aliosque Scriptores.

PHIALA, φιάλη, poculum ad vinum, aut ad alios liquores continendos.

PHILACTERIUM. Vide *Phylacterium*.

PHILARGYRIA, avaritia, ex græco φιλαργυρία, ideſt, amor argenti, de quo vocab. paſſim penès Sanctos Patres.

PHILARGYRUS, φιλάργυρος, avarus.

PHILAUTIA, φιλαυτία, amor ſui. [Philautia evulſa Principe, & matre, ut dixi, vitiorum, omnia, quæ ex ipſa, & poſt ipſam ſequuntur, extirpari ſolent. S. Maximus de virtut. & vitiis. Centur. 1. cap. 33.

PHILISTHÆI. FR. pop. qui à D. Hieronymo *Conſperſo cinere* interpretantur; ſed D. Ambroſius in lib. adverſ. Hebr. inquit, Philiſthæos Allophylos græcè, & latinè alienigenas interpretari; nam ἄλλο ſignificat, *aliud*, & φῦλον, genus: qui & *Palæſtini* dicuntur mutato φ in π, ut teſtantur Hieronymus, ſicut *Phœnices* Punici dicti ſunt. Vide *Allophylus*, *Palæſtini*.

PHILOCAPTUS, amore captus. [Ut ſe unire poſſit illi, qui eam philocaptam ſui fecit. In vita S. Franciſcæ Romanæ.] Eodem vocabulo utitur Joannes Gerſon Pariſen. Cancellarius in Orat. de Spiritu Sancto, habita coram Patribus Concil. Baſileæ.

PHILOCOMPICUS, φιλοκομπικός, faſti amicus, ſuperbus. [Ne à Lectore philocompica notet infamia. In vita S. Valburgis Virg.] Vide *Faſtigiatiſſimus*. Item jactantiæ amator interpretatur.

PHILOCHRISTIA, lenitatis dilectio, manſuetudo, ex græco vocabulo φιλοχρηστία. [Pietas quoque in illo, philochriſtia, juſtitia, gratitudo, ſtudiumque in pauperes commendabatur. Georg. Logothetha in Chronica Conſtantinop.] Vide *Mititas*.

PHILOPOMPUS, φιλόπομπος, pompæ amicus. Vide *Pompolentus*.

PHILOSOPHIA, φιλοσοφία. FR. penès Eccl. Scriptores Evangelium intelligitur non rarò: [Si enim philoſophia profitetur continentiam, & linguæ, & ventris, & eorum, quæ ſunt ſub ventrem, & eſt propter ſe eligenda: multò videbitur venerabilior, & præſtantior, ſi exerceatur propter Dei honorem, & cogitationem. Clem. Alexaner. lib. 1. Strom.] Quare S. Proclus Conſtantinop Patriarcha, ſer. 17. de Sancto Stephano, illū in philoſophia Petrum, Jacobum, ac Joannem Apoſtolos exceſſiſſe ait, ideſt, in Evangelii doctrina, quia juxta Evangelicam doctrinam pro perſequutoribus rogaverat: nam, ut inquit Iſidor. Peluſ. lib. 2ª epiſt. 288. [Evangelium verò cohortatio eſt ad philoſophiam, quippè quod proborum virorum cupiditatem non tam metu, quàm promiſſis erigat.] Ac idem, lib. 1. epiſt. 96 quid ſit philoſophia declarans, inquit: [Neque aliud quidquam eſt philoſophia, quàm ſapientiam omnino amare. Quamobrem ſi tu verus ſapientiæ amator eſſe cupis, veram ſapientiam ama, quæ non ſermonem dumtaxat, ſed etiam vitam exornat, ac veram religionem docet] Et econtrà Philoſophia dicitur hæreſis. Vide *Hæreſis*.

PHILOSOPHUS, φιλόσοφος. Philoſophorum doctrina quomodo utendum. Vide *Pantologia*, *Sophiſta*.

PHOLIDOTUS, & *Pholidoticus*, φολιδωτός. Squamoſus; ſic miles loricatus appellabatur. Lipſius, lib. 3. Dialog. 4. De quo vocabulo fit mentio in Martyrol. Hiſpanico ſub die 11. Mart. ubi de S. Petro Eremita agitur, his verbis: [Taliter ſe in ipſo præbuit acerrimus, & ſtrenuus pholidoticus miles.

PHOLLIS, moneta. Vide *Folleralis*.

PHOTIANI, & *Photiniani* Hæretici. Vide *Ebionitæ*. *Homuncioniſtæ*.

PHRATRIA. FR. Conjuratio, conſpiratio: [Conjurationum; & conſpirationum crimen, quod apud Græcos dicitur φρατρία. Can. conjurationum. 11. quæſt. 1.

PHRISUM. FR. ornamentum in veſtibus, & ſimilibus, quod Itali *Freggio*, *Guarnimento*, & *Ornamento* dicunt. Planetam purpuream cum phriſo, & cum aquila è margaritis contexta. Chron. Caſinen. lib. 3. cap. 58.

PHRONTISTERIUM, φροντιστήριον, ideſt, contemplationis manſio, pro Monaſterio uſurpatur: [Jam immolavit in phrontiſterio, in vita S. Phileæ Mart.

PHRYGIUM. Vide *Mitra*.

PHUCULLA. Vide *Phagolidorus*.

PHYLACTERIUM, φυλακτήριον, ideſt, Conſervatorium, & erat quædam chartula, quæ divinas ordinationes continebat, & in frontibus Hebræorum, & in eorum ſiniſtro brachio ligabatur, ſic adimplere credentes ea, quæ Deus in Deuteron. cap. 6. præceperat, dicens: [Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque in ea limine, & oſtiis domus tuæ.] Scribæ autem, & Phariſæi, tanquam doctiores, & peritiores in divinarum legum notitia, oſtentationis gratia, has chartulas in faſciis auro contextis imponebant, magiſque dilatatas ferebant; ideò à Chriſto Domino increpabantur, dum ajebat: [Dilatant enim phylacteria, & magnificant fimbrias. Matth. 23.] quod notat Epiphanius, lib. 1. hæreſ. 5. Item *Phylacteria* erant aliquæ chartulæ, ut Chryſoſtomus refert, quæ ab Hebræis ad collum contra infirmitates ferebantur pendentes. FR. hujuſmodi phylacterium erat

erat etiam ſuperſtitio ligula ex ſerico, ſeu alia trama contexta, quæ Romæ hodie corrupto vocabulo *Fetuccia* dicitur,& in utraque Sicilia *Zagarela* vocatur. [Dicunt ſe vidiſſe (*ideſt*, *Romæ Vltramontani*) ibi mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum, venales ad comparandum aliis offerre. Bonifacius Epiſc. in epiſt. ad Zachariam Papam, tom.3.Concilior.pag.429. col.2.edit.Venetæ de an.1585.] Quæ tamen prohibita fuere in principio ſui Pontificatus, ut narrat idem Zacharias Papa in epiſt. ad d. Bonifacium in eodem tom. Concilior. inquiens:] De calendis verò Januarii, vel cæteris auguriis, & incantationibus, vel aliis diverſis obſervationibus, quæ gentili more obſervare dixiſti apud B. Petrũ Apoſtolum, vel in Urbe Roma &c. à die, qua nos juſſit divina Clementia (quamquàm immeriti exiſtamus) Apoſtoli vicem gerere, illicò omnia hæc amputavimus.] Ubi dictio *Vel* ſtat pro *Et*. Quare exiſtimo non Gregorii Junioris, ut ait Gratianus; ſed Zachariæ eſſe illud decretum: [Si quis ariolis, haruſpices, vel incantatores obſervaverit, aut phylacteriis eorum uſus fuerit, anathema ſit, can. ſi quis ariolos, 26.q.5.] Quæ ſuperſtitio nedum Romæ, ſed alibi quoque fiebat; nam in Concil.Laodicen. cap.30. quod eſt in can. Non oportet, 26. quæſt. 5. prohibentur, ubi ſic habetur: [Non oportet ſacris officiis deditos Clericos, magos, aut incantatores exiſtere, aut facere phylacteria, quæ animarum ſuarum vincula probantur: eos autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Eccleſia juſſimus] :||: Hæc phylacteria ab Hebræis *Tefelim* appellantur, & ex vitulino corio conficiuntur in forma quatuor dentium diviſim conſuto, in quibus diviſionibus inſeruntur Decalogi præcepta, & ad frontem ipſi Judæi corrigias ex corio, ſeu loro alligant, quæ deinde ad verticem revoluta, uſque ad talos pendent. Phylacteria verò, quæ ad brachium ſiniſtrum illi deferunt, etiam loro conſtringunt. Fimbriæ autem, de quibus in Matthæo ſuprà fit mentio, ſunt quatuor lanea fila ex quatuor angulis lintei quadrati pendentia, quod linteum ſuper humeros ferunt in eorum precationibus iidem Hebræi. Inſuper illa fila debent octo fila lanea cum quinque nodis continere ab ipſis *Zizit* appellatis, quod irreprehenſibile eſſet, ſi verba ſacra fuerint, & abſque ſuperſtitionis commixtione. Item inter Catholicos *Phylacterium* pro reliquiario uſurpatur: [Phylacteria tenui argento fabricata, vilique panno de collo ſuſpenſa. Jo. Diacon. in epiſt. ad Carol.] Idem vocabulum in hac ſignificatione apud D. Greg. reperitur, cujus verba poſuimus in dict. *Evangelium*. Vide etiam *Encolpium*. FR. Phylacterium nomen ex græco verbum, φυλάττω, quod cuſtodire ſignificat. D. Hieronymus *Pictaciola* vocat quaſdam tabellas, in quibus res memorabiles notantur, fortaſſe ad ſimilitudinem tabellarum Orientalium, quas gypſo liniunt, & ibi ſcribunt, delentque characteres, & ibi ſolent pueris alphabetum delineare, quæ tabellæ albæ ſunt, quare inquit S. Doctor Pictaciola, ideſt, albas tabellulas. In Evangelio autem, quod ſub nomine Matthæi hebraicè circumfertur, ubi nos legimus *Dilatant phylacteria*, in dicto hebraico textu habetur *Thoſaphot*, quod Rabbini *Thephilin* legunt; forſan à *Thephil*, quod puerum, vel puerile ſignificat; nàm ſicut matres ſolent pueris filum in digito pro aliqua recordatione alligare, ſic Deus verba legalia in brachio colligare juſſerat pro eorum recordatione, dum inquit: [Suſpendite ea pro ſigno in manibus veſtris, & inter oculos veſtros collocate. Docete filios veſtros, ut illa meditentur &c. Deuteron. cap.11.] Nam, ut Chryſoſtomus notavit, hæc Dei ordinatio Hebræis facta fuerat, quia circa divina præcepta ſunt illi memoriæ labilis. Cæterum ridicula eſt quidẽ Talmudis expoſitio in dict. cap.11.Deuteronomii.] Sic enim ibi ineptè commentantur:[Toſaphot,ſive Tephilin, hoc eſt phylacteria, & conſervatoria, ſunt menbranulæ, in quibus ſcribuntur ſententiæ quædam biblicæ, & neceſſe eſt, ut fiant de jumento, aut fera munda &c.

PHYSICA, φυσικὴ, Eccleſiaſticis prohibita. FR. Medicina intelligitur in ſex. decretal. lib.3.tit.24. cap.1. & 2. Ibi Gloſſa.

PHYSIOLOGIA. Vide in dict. *Pantologia*.

PIA AVIS, Ciconia. [Novit hirundo, quando revertatur; novit etiam pia avis annunciare adventus ſui teſtimonio veris initium. D. Ambroſ. lib. 6. Hexam.] Pia avis dicitur ex officiis pietatis erga ejus genitores: [Aves non erubeſcunt reverendi ſenis membra portare. Eſt enim vectura pietatis, quod eo uſque percrebuit, ut congruè mercedem remunerationis invenerit. Nam Romanorum uſu pia avis vocatur, & quod vix uni Imperatori conſulto ſenatu delatum dicitur, iſtæ hoc aves in commune meruerunt. Ibid. lib.5.

PIACULARE FLAGITIUM. FR. pœnam purgabilem ſignificat. [Qui priùs comiſerit hoc piaculare flagitium, can. quiſquis per pecuniam, 1. quæſt. 1.

PICRIS, *amarago*. FR. Græca dictio πικρὶς, una ex tribus lactucæ generibus penès antiquos, quæ amariſſima eſt: ubi enim in vulgata legimus, [Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis aggreſtibus, Exod.12.8.] LXX. ἐπὶ πικρίδων legunt. Vaticana autem translatio habet: [Et azyma ſuper picrides comedent. [Fortaſsè *Cum picridibus*, quia ſimul cũ carnibus comedebantur picrides. Sanctus enim Cyprianus *Cum picridibus* legit: habemus enim in vulgata: [Cum azymis,& lactucis agreſtib. comedent illud, Num.9.11.] ibiq; πικρίδων habent LXX. De qua lactucæ ſpecie ita Plinius, lib.19.c.8. ſcripſerat: [Lactucæ Græci tria fecere genera: unum lati caulis, alterum rotundi caulis; peſſimum autem genus cum exprobatione amaritudinis appellavere picrida,] &, lib.21. cap.17. [Amara, & aphace, & quæ picris nominatur, nomen ei amaritudo impoſuit.] Ex quo colligitur hoc vocabulum *Picris* amaritudinem ſignificare abſolutè; ideò D. Ambroſius abſoluto

luto vocabulo hujuſmodi lactucam *Amaritudinem* appellavit, inquiens: [Cùm lex dicat Paſcha edendum cum amaritudine, lib. de Paſchal. colebrat.] Ac idem clariùs, ſer. Dom. vi. poſt Epiphan. ait: [Cùm Paſchæ illis celebrandæ ſacramenta diſponeret, ait: Manducabitis illud cum amaritudine. Non enim (ſicut illi putant) juſſit herbarum vilium acerrimos ſuccos cum aſſis agni carnibus manducari; ſed Chriſti mandatorum amaros ſermones &c.] Item ubi vulgata legit: [Uva fellis, & botri amariſſimi. Deuter. 32. 32.] Βότρυς πικρίας LXX. habent.

Pictacula, & *Pictaciola*. Vide *Phylacterium*. *Pictaciolus*.

Pictorum abuſus. Vide *Clavatum Icona*.

Pietas. Vide *Euſebia*.

Pignera. pro *Pignora*. Gregor. Turon. lib. 10. c. ult. de Sanctorum corporibus loquens: [Nacti enim ſumus & alios lapides ita, ut hic erat, concavos, in quibus ſanctorum Apoſtolorum, & reliquorum Martyrum pignera continebantur.] Eadem orthographia Flodoardus paſſim uſus fuit: [Dum Clerici jam cum Patroni ſui pigneribus ad Civitatem confugiſſent, lib. 1. c. 2.] Pignoribus ſynonima. Vide *Guadio*. *Inguadio*.

Pignus Senile, ideſt, Iſaac. Vide *Senile pignus*.

Pigritor. FR. Verbum paſſivum ab activo *Pigro, as*, apud Accium, ſed obſoletum; ſignificat negligi, morari, ac tardari. [Quod verò me in medio eorum, quæ dicta ſunt, latuit, dicere non pigritabor. Anaſtaſii Apocriſarii epiſt. ad Theodoſium in Collectan. Anaſtaſii Biblioth. per Sirmondum in 8. edit. pag. 205.] Et ibidem pag. 39.] Apoſtolicam Sedem mentiri, temerè pigritati ſunt.

Pigrus. Vide *Epiurus*.

Pileus. FR. capitis indumentum, à Magnatibus introductus, atque ephebis interdictus: [De capitis porrò tegumento apud ſuperiores Imperatores moris erat, ut ætate provectiores aulici proceres pileis turbinatis uterentur ſerico tectis pro dignitate cujuſque, adoleſcentes verò prorſus omnes nudis eſſent capitibus. Illo verò Imperatore is mos uſque adeò obſolevit, ut omnes ſimul adoleſcentes, & ſenes pileis uterentur, non minùs in Palatio, quàm in agris, iiſque multiformibus, & peregrinis, & quales cuique probabantur, alii latinis, & phœniciis ſuo cuique arbitratu: eodem more in veſtibus uſi ſunt, ut prudentiores novitatem aliquam, & deſtructionem imperii, & finem inſtitutorum divinarent. Niceph. Gregor. hiſtor. lib. 11.] De græco Imperio loquitur, ut in quo Turcæ intruſi, ex hoc vaticinio edocti, numquam indumentorum formam variari patiuntur. Ubi autem ait *Pileis turbinatis* id indumentum capitis intelligit, quod Italicè corruptè *Turbante* dicitur, quo hodie Orientales utuntur, involucrum, ſcilicet, ex tenuiſſima tela, de quo dictum fuit in d. *Niblatus*. Pileus rubrus Cardinalitius. Vide *Cardinalis*. *Galerus*. Pileus Magnatum à Papa benedictus. Vide *Lectio*. Cæterum Pilei ſynonima. Vide *Calyptra*. *Crionia*. *Diadema*. *Hura*. *Niblatus*.

Pillerius, Dignitas inter Equites Melitenſes, & vulgò *Piliere* dicitur, eſtque primus in ejus natione, ſive (ut ajunt) lingua ex gallico vocabulo *Pilier*, ideſt, Pila; ita denominantur in tali dignitate conſtituti, quia ex numero nationum octo ſunt, quaſi ejuſdem Militiæ columnæ.

Pilosiotæ. FR. ſic ab Origeniſtis appellati ſunt Catholici, quia fatentur, quòd in die Judicii omnes homines cum eiſdem prioribus pilis reſurrecturi ſint. D. Hieron. epiſt. 61. ad Pammach.

Pinacotheca. Vide *Votarea*.

Pinnæ funiculo alligatæ, quibus capiebantur feræ. Vide *Formido*.

Pinsinochium, locus, ſive officina piſtrinæ. [Iſte hanc Eccleſiam, cæteraque ædificia præter piſtrinam, & pinſinochium ædificavit. In vita Pauli Abb.

Piopola. Vide *Pipeus*.

Piperamentum, aroma ad comeſtibilia condienda. [Accipe oſſitium, & oſſibus ejectis, cum piperamentis præpara. Cæſar. lib. 6. c. 5.

Pipeus. FR. populus arbor. [Adque (*pro atque*) tertia pars de pipeis, quod exeunt de ripa Gubernulo. Bull. Caſin. tom. 2. Conſtit. 73.] Dicitur etiam *Piopola*. Ibid. Conſtit. 123. [Quod eſt juxta arborem piopolæ deſignatæ.

Piractium. Vide *Piraticum*.

Pirata. Vide *Epibates*.

Piraterium, piratica deprædatio, ex græco πειρατήριον, quod ſignificat etiam ipſammet Piratarum navem. [Piraterium eſt vita hominis ſuper terram. Ambroſ. Serm. 42.

Piraticia. Vide *Paratitlum*.

Piraticum, ſeu potiùs *Pyracticum*, potus ex mulſione pyrorum confectus. [Paulus in mari panem frangit, non caricas; Timotheo dolenti ſtomachum, vinum ſuadet bibere, non piraticum. D. Hieron. lib. 2. adverſ. Jovin.] Legitur etiam *Piractium* in eadem ſignificatione. [Cupimus cum fratre memorato redire, ut piractio, quo unicè delectantur, (nam hoc anno penuria vini timetur) vobiſcum fruantur. B. Servat. Lupus Abb. epiſt. 199.

Pisaria, Campus, in quo piſa ſeruntur. In lege Salica, tit. 7.

Piscaria. FR. locus ad piſcandum accomodatus. [De ſtagno, & piſcariis decima ſic ſolvitur &c.] & inferiùs: [De piſcariis autem fluminum, & lacuum, & venationibus, ſi vendantur &c. Extrav. de Decimis.

Piscina. Vide *Probatica*. *Siloe*. Item piſcina in Ciſtercienſium Rituali ſignificat ſacrarium, in quo projiciuntur res ſacræ, quæ non poſſunt ampliùs inſervire: [Sacriſta ſuper piſcinam comburit, ejuſque cineres in eam projicit. cap. 22.] FR. à Græcis κάμινος ἅγιος, ideſt, furnus ſanctus dicitur, quia in eo res ſacræ combuſtæ, & in cinerem redactæ projiciuntur.

Piscium Variæ Species. Vide *Echina*. *Eſox*. *Galea*. *Manidium*. *Porphyrio*.

Pisticus, de quo vocabulo Jo: Evangeliſta, c. 12. [Maria ergo accepit libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Domini.] Marcus verò, c. 14. habet: [Nardi ſpicati.] Quare aliqui ſignificare autumant fidelem, nempe, minimè adulteratum; ſed dictio fidelis non πιστικὸς, ſed πιστὸς dicitur. Cornelius tamen à Lapide, & Franciſcus Lucas malunt in ambobus Evangelicis textibus σπικάτης eſſe legendum, ideſt, pretioſum unguentum ex nardi ſpica. Joannes verò Heſturgus decur. 3. cap. 6. §. Item ſextò, putat *Opiſticum* legendum eſſe, ita ex quodam Oppido *Opim* appellato, quod inſinuare videtur D. Auguſt. licèt determinatum hujus oppidi locum non aſſignet tamen ex Herodoto, lib. 1. & 2. & ex Strabone, lib. 16. in Babilonica regione fuiſſe colligitur, ex qua parte hujuſmodi pretioſiſſimus liquor ferebatur. Nihilominus tamen Stephanus Menochius, dictionem prout in Evangeliſtæ Joannis textu habetur, in ejus Storeis tom. 1. Centur. 3. cap. 96. legendam ſuſtinet; nam πιστικὸς græcè liquidum, ac potabile ſignificare affirmat: quæ quidem opinio, & mihi placet, & verbis Anaſtaſii Bibliotecharii confirmatur, apud quem in dicta ſignificatione liquidorum hæc verba habentur: [In quo ardent oleum nardinum piſticum. Ubi candelæ ardent in gremio Eccleſiæ ex oleo piſtico.

Pistrix. Vide *Panicoctaria*.

Pittaciolus, *Pittaciolum*, & *Pittacium*. Vide *Breve*, *Phylacterium*, *Pictacula*, *Pyctacium*, ſchedulam, & brevem ſcripturam ſignificat. [Accipe hanc perverſi contumaciæ tuæ pittacioli, exigente cauſa, prolixam reſponſionem. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rhemenſ. c. 22.] nomina diminutiva ex dictione Pittacium ex græco proveniens πιττάκιον, quod tabellam cera linitam ad ſcribendum juxta antiquum morem ſignificat. FR. At *Pittacium* eſt nomen magis genericum, cujus propria ſignificatio cujuslibet rei fruſtum denotat; & *Pitaciolus*, ſeu meliùs *Pittaciolus* fruſtulum ſignificat; hinc in ſacra pagina de fruſtis ex corio, quibus calciamenta reſarcuerant Gabaonitæ, ſic habetur: [At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta, quæ fecerat Joſue, Jericho, & Hai: & callidè cogitantes, tulerunt ſibi cibaria, ſaccos veteres aſinis imponentes, & utres vinarios ſciſſos, atque conſutos, calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetuſtatis pittaciis conſuta erant. Joſue, c. 9.] Item ſignificat libellum, qui in curia Romana hodie *Memoriale* dicitur [Pittacium epiſtola modica, & brevis. Iſidorus.] Et de Alexandro Severo Lampridius, cap. 12. inquit: [Et perlegebat cuncta pittacia.

Pitancia, portio, & pars rei comeſtibilis, quæ diviſim religioſis ad manducandum defertur, & Italicè *Piatanza* dicitur. [In clauſtro Sacerdos quidam ante annos paucos defunctus eſt, homo ſimplex, & illiteratus, Daniel nomine, vitæ ſatis duræ, orationibus, & jejuniis infatigabiliter operam dabat, omnes pitantias ſibi appoſitas recuſabat: Cæſar. lib. 8. cap. 10.] nomen eſt gallicum *Pitance*.

Placenta. Vide *Flaton*.

Placibilis, gratus, acceptus: [Hoſtiam vivam, ſanctam, placibilem Deo. Tertull. de reſur. carnis, cap. 47.

Placito, litigo, in judicio contendo. [Quia ſic placitat diabolus contra hominem. Anſelm. lib. de ſimil. cap. 74.

Placitor, litigans. [Improbus enim placitor, licèt non habeat rectum, tamen propter improbitatem ſuam veniens ad placitum &c. Idem Anſelmus, qui ſupra.

Placitun, Forum, Judicium, ubi juriſdictio, & juſtitia in litigiis exercetur, item parlamentum: [Pro quolibet placito, vel judicio à qualibet perſona munera exigere. Synod. Turon. III. cap. 35. A quo placito veniens memoratus ille, ibi in palatio noſtro, & per triduum, ſeu ampliùs, ut lex habuit, placitum ſuum cuſtodiſſet, & memoratus ille abjectus ſit, vel ſolſatis ſit, ipſe nec veniſſet ad placitum, nec ulla ſunnia nunciaſſet, adfirmat. Marculph. in Formul. lib. 1. cap. 37.] Ubi notandum, quòd *Abjectus* non obſervator promiſſionis intelligitur, *Solſatis* ſolis occaſum denotat, quod erat terminus in audientiam ad comparendum, ut ex aliis Auctoribus colligitur: ſic Gregorius Turonenſis, lib. 7. cap. 25. exempli cauſa, dixerat: [Ad placitum in conſpectu Regis Childelberti advenit, & per triduum uſque ad occaſum ſolis expectavit.] Marculphus verò ſuprà: [Per triduum &c. ſolſatis &c. nec veniſſet ad placitum] dixerat. Item dictio *Sunnia* in Marculpho excuſationem ſignificat. Vide *Sunnis*. FR. [Comeſtiones, banna, placita, & foriſfacta &c. cap. ad audientiam, de præſcriptionibus.] Ubi Gloſſa: Placita, ideſt, juriſdictionem cauſarum intelligit. [Placita ſæcularia non ſunt in Eccleſia tractanda, ſed eccleſiaſtica, 2. quæſt. ult. can. ult. In placitis enim ſæcularibus Clericos diſputare prohibetur, lib. 3. Decretal. tit. 50. c. 1.] & ibi Gloſſa [Quòd cùm laicum quendam ſuper furto in ſæculari placito conveniſſet, 5. Decretal. tit. 14. cap. 2.] Item ſignificat cauſam civilem, l. ut in illius, & ſeqq. de off. Judicis. Bullar. Caſin. to. 2. Conſt. 60. 70. & alibi paſſim. ǁ Item *Placitum* aliquando pactum, ſeu conditio intelligitur, & ſic perceptibilia redduntur illa Caſſiani verba in coll. 9. cap. 35. poſita, aliàs intellectu difficilia, ubi ſic habetur: [Sub placito plenioris tractationis. [Vide *Admallo*.

Placoma. Vide *Placoton*.

Placor, nomen; lenitas, manſuetudo, jucunditas, ac animi tranquillitas: [Sanctus quoque nolens placorem animi ejus turbari, conſenſit, ut voluit. In vita S. Guliel.

Placoton, pavimentum. Baronius ann. 384. num. 23. ubi Adonem corrigit, qui *Placoma* habet. Idem dixerat Paulus Diaconus, lib. 11. nempè: [Sicut lex ipſa in marmorea placoma noſcitur eſſe conſcripta.] Sed ambo defenduntur ab Auctore hìc in dict. *Platonia*.

Plagæ Mundi. FR. [De mane, de meridie, de ſero. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtitut. 73.]

Idem,

Ideſt, ex Oriente, ex Auſtro, & ex Occidente.

PLAGIA. FR. maris littus, Neapolitani, Siculi, & Melitenſes *Plaja* dicunt. [Monachos Monaſterii Gazarenſis, quod ſitum in plagia eſt. D. Gregorius, lib. 8. epiſt. 39. Italicè *Spiaggia* dicitur.

PLAGIARIUS, ex græco πλάγιος, ideſt, obliquus: hinc pro injuſto detentore accipitur.

PLAGIUM. FR. Delictum violenter poſſidentis.

PLANELLI, crepidæ. [Cùmque venerit (*ideſt Papa*) ad portam dictæ Eccleſiæ (*nempè Sanctæ Mariæ majoris*) exuit planellos, & nudis pedibus vadit cum aliis in proceſſione. Cencius Camerar. in ejus M.S. Cæremoniali, ubi de proceſſione in die Purificationis agit. Italicè *Pianelle*.

PLANETA. Vide *Caſubula*. *Caſula*. *Penula*, ex græco vocabulo πλανήτης, quia totum corpus circundat. [Planeta, quæ & Caſula dicitur, totum te circumdat & protegit, & cæteris ſupereminet. Hæc eſt Charitas. Petrus Bleſenſis, ſer. 41.] Planeta debet concordare cum coloribus currentis officii, licèt ſit expoſitum Sacram. Vide *Velum*. Forma antiquæ planetæ habetur in figura S. Julii Papæ poſita in dict. *Sellare*.

PLANETARIUS. Vide Genethliacus.

PLANETATUS, planeta indutus. [Cùm Magi ex planetatorum, mappulatorumque proceſſionibus Magnum Pontificem cognoviſſent. Jo. Diac. in Vita S. Gregorii, lib. 2. c. 43.

PLANGIMONIUM, planctus. [Mortem ſuam lacrymis fuuerant, & vitam plangimoniis proſequuntur. Victor. de pœn. c. 6.] Quod etiam inter opera D. Ambroſii reperitur. Vide *Fletobotomia*.

PLANUS CANTUS. FR. Cantus firmus, (ut ajunt) eccleſiaſticus, ſive Gregorianus, contradiſtinctus à figurato cantu. [Adeo ut interdum Antiphonarii, & Gradualis fundamenta deſpiciant; ignorant ſuper quo ædificent, tonos neſciunt, quos non diſcernunt, imò confundunt: cum earum multitudine notarum, aſcenſiones pudicè, deſcenſioneſque temperatè plani cantus, quibus toni ipſi ſecernuntur, ab invicem offuſcantur. Extrav. comm. de vita, & honeſt. Cleric. c. unico.

DE PLANO cauſam cognoſcere. FR. Legalis terminus, ſignificat cognoſcere cauſam non ad formam judicii, ſed in modum denunciationis. Gloſſa de judiciis, c. 13. Vide *Judicium de plano*, cujus contrarium. Vide *Apex*.

PLANTA, terminus, quo Equites Melitenſes querelam, & accuſationem ſignificant, ex gallica phraſi *Plante*, quæ plantam, ideſt, prototypon, & querelam etiam denotat; nam ſicut ex prototypo fabrica dirigitur, ſic ex querela fabricatur proceſſus.

PLANTARIUM. FR. ideſt, pedis planta. [Porrò quia vidiſti pedum, & digitorum partem teſtæ figuli, & partem ferream, regnum diviſum erit; quod tamen de plantario ferri orietur, ſecundùm quod vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles &c. Daniel. c. 2.

PLANTO. Vide *Paſtinare*.

PLASMA. FR. Figmentum, & opus figulinæ artis, græcum nomen πλάσμα.

PLASMO, verbum, ſignificat ex creta, ſeu alio ſimili luto fingere, ſeu formare. [Numquid non audiſti, quid ab initio fecerim? ex diebus antiquis plaſmavi illud, 4. Reg. c. 19. & Iſa. c. 37. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me. Job, c. 10.] Item ſignificat omne creabile efficere [Æſtatem, & ver, tu plaſmaſti ea. Pſal. 73. Quaſi lutum figuli in manu ipſius plaſmare illud, & diſponere. Eccl. c. 33.

PLASTES, πλάστης. FR. Artifex, qui figulinam artem exercet. [Velut plaſtes conculcans &c. Iſa. c. 41. Plaſtæ Idoli omnes nihil ſunt. Idem c. 44. Sanctus Iſrael plaſtes ejus. Idem c. 45. Faciens eam ipſe plaſtes. Ibid.

PLASTICA, ars ipſa plaſmandi. [Plaſtica Dei in ipſis redarguitur, & reprehenduntur Artificem. Tertul. de cult fœm.] ubi de mulieribus loquitur, quæ fuco corrigere ſuam faciem, Dei opus, conantur.

PLATANUS, πλάτανος, arboris genus pulchræ, & platyphillon, ſeu latis foliis, à quibus etiam nomen accepit. Nam πλάτος, latitudinem ſignificat. Apud Hebræos *Ngarmòn* eſt caſtaneum, ſed D. Hieronymus vertit platanum. Hujus arboris proceritas, & pulchritudo, ex frondium copia, ſatis ab Ezechiele indicatur: dum literaliter de Aſſyriorum Monarchia, vel ſecundùm Cornelium à Lapide, de Ægypti rege, allegoricè verò de Lucifero, ſub excelſarum arborum, & quaſi ob venuſtatis gloriam in ſublime ſe extollentium metaphora dicit: *Platani non fuerunt æquæ frondibus*, Exech. 31. 8. Quia verò platanus procera, pulchra, fortis, cujus umbra, & odor fugare ſerpentes dicuntur, eſt variarum virtutum ſymbolum; ideò ſapientia, ſe in propria encomia ſapienter effundens, ait: *Quaſi platanus exaltata ſum juxta aquam in plateis*, Eccli. 24. 19. Ipſa ſiquidem ad uberiores gratiæ divinæ rivos, & perennem favorum cœleſtium fluvium, qui lætificat civitatem Dei, foliorum amœnitate pulchriores fovet virtutes, concupiſcentiæ æſtus mitigat, vitiorum ſerpentes enecat, inimicum noctivagum, & lucis gratiæ oſorem arcet, atque in fugam convertit.

PLATEATICUM, impoſitio à vendentibus in plateis ſolvenda. [Ut in tota Civitate Neapoli nullum plateaticum, ſive portaticum Monachi aliquando darent. Chron. Caſin. lib. 1. cap. 56.] FR. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtitut. 172. numer. 6. 177. & 193.

PLATINA. Vide *Platonia*.

PLATONIA, pavimentum. [Super lilios ex metallis marmoreas platonias poſuit. Anaſt. Biblioth. in Leone III. Hic reædificavit platoniam,

ubi

ubi corpora Apoſtolorum jacuerunt. Idem in Damaſo.] Reperitur etiam in eodem ſignificatu *Platina* apud eundem Anaſtaſ. [Liberius ornavit de platinis marmoreis ſepulchrum Sanctæ Agnetis.] Paulus tamen Diaconus, & Ado habent *Placoma*, ut dictum eſt in dict. *Placoton*, ubi Baronius ex græco vocabulo πλακώδης legendum *Placoton* putat; ſed ego exiſtimarem, quòd Placoma nomen neutrum meliùs diceretur ex Paulo Diacono, & Adone, quia græcè etiam πλάκωμα reperitur in eodem ſignificatu.

PLATTA, FR. Planum, ex gallico vocabulo *Plat*. Gemma, lib. 1. cap. 197. agens de corona clericali; [Superior autem coronula per plattam figuratur.] Ex quibus verbis duas coronas in Clericorum capitibus fuiſſe autumat Morinus, nempè, ſuperior coronula, minor dicta; & alia inferior, ac major.

PLAUSILIS, plauſibilis. [Dignus omninò, quem plauſilibus Roma foveret ulnis. Sidon. lib. 9. epiſt. 14.

PLEBANIA. Vide *Parochia*. *Plebs*.

PLEBANUS, Parochus ruralis, antiquitus erat magnæ exiſtimationis, ut dictum eſt in dict. *Chorepiſcopus*. *Decanus*. Aliquando etiam Parochus Civitatis intelligitur. [Adfuit & Dominus Everardus Sancti Jacobi Plebanus, vir juſtus, atque religioſus, & propter ſuam ſanctitatem omni Civitati reverendus. Cæſar. lib. 1. cap. 7.] FR. [Electus quidam in Plebanum cujuſdam Eccleſiæ. De iis, qui vi, & metu &c. c. 2.] Item nonnumquam Parochianum, ſeu degentem in Parochia ſignificat. [Nullus Presbyter, aut Diaconus alterius plebanum (niſi in itinere fuerit, vel placitum habuerit) ad Miſſam recipere audeat, 9. quæſt. 2. can. 4.] Vide *Parochus*.

PLEBEJUS, pro ſæculari. [Multa ſunt, quæ adhuc plebejus, multa, quæ jam presbyter fecit. Pontius in Vita S. Cypr.] Quod vocabulum in hac ſignificatione ab Africanis Patribus paſſim uſurpatur. FR. [Majores noſtri plebeis, & catechumenis martyrium conſecutis, tantùm honoris pro martyrii ipſius veneratione dederunt, ut de paſſionibus eorum, multa, ut propè dixerim penè cuncta conſcripſerint; ut ad noſtram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenerunt. Idem Pontius Carthag. Diaconus in Vita S. Cypriani,] ubi plebejum, pro laico, contradiſtincto ab Eccleſiaſtico accipitur.

PLEBS, pro Parochia. [Confirmamus vobis omnes plebes, & Eccleſias, Parochiaſque cum omnibus earum pertinentibus. In quodam privil. Joannis Papæ XIX. ad favorem Epiſcopi Sylvæ candidæ, an. 1026.] FR. Ac clariùs in can. Null. 12. quæſt. 1. ubi ſic habetur: [Nulli Epiſcoporum liceat res mobiles, aut immobiles de ſubjectis plebibus, aliiſque piis locis in proprios uſus habere.] Atque ſimiliter [De decimis juſto ordine, non tantùm nobis, ſed etiam majoribus noſtris viſum eſt, Plebibus tantùm, ubi Sacroſancta baptiſmata dantur, debere dari. Can. de Decimis, 16. quæſt. 1.] Item: [Qui penitus ſunt ignoti, non debes ipſos permittere in tuis plebibus celebrare, c. 3. de Clericis peregrinis.

PLECTA, ex græco verbo πλέκω, quod intexere ſignificat; hinc pro eo, quod eſt viminibus, ſeu palmarum foliis contextum, intelligi ſolet, ut ſunt ſportæ, ſtoreæ, & ſimilia, in quibus conficiendis antiqui Monachi exercebantur. [In quam cellam furtim irruens, codicem ſuum inter ejus plectas, quas de palmarum foliis ſolebat intexere, latenter abſcondit. Caſſian. Collat. 18. c. 25.

PLECTATA, lignorum ſtrues. [In Epiſcopatu Oſtienſi in Feſto Nativitatis Domini, & Paſchatis duas plectatas lignorum. Cencius Camerar. in ejus Cæremon. M. S.] ubi loquitur de obligationibus Canonum Cameræ Apoſtolicæ debitis.

PLECTILIS SELLA, quæ plicari poteſt. [Cognoſcat gloria veſtra mandaſſe nos Arthemio Subdiacono, ut aliquas ſellas plectiles nobis dirigere ſtudeat. D. Greg. in Regiſt. lib. 10. epiſt. 22.

PLOCAMON. Vide *Spatalium*.

PLONUM. FR. clavus, quo nectitur aratrum, vel aliquod inſtrumentum, quod aratro inſervit, l. ſi quis plonum. De furtis. Et l. ſi quis plonum. De damno, & injuria.

PLEGIARIA. FR. Fidejuſſio, & Vadimonium. [Quod ſuper mutuis, & plegiariis ſecundùm veſtræ Civitatis conſuetudinem judicabunt. In Decretal. de jurejurando, cap. 19.] Ubi malè Gloſſa fidejuſſorem intelligit; nam etiam nunc in utraque Sicilia, & in Melita fidejuſſio *Plegiaria*, & fidejuſſor *Plegio* dicuntur. Favet etiam textus ſenſus, ubi evidenter de fidejuſſione, & non de fidejuſſore loquitur, ideſt, abſtractivè, *Super mutuis, & plegiariis*. Vide *Replegio*. Alia ſynonyma. Vide in dict. *Guadio*.

PLEROMA, πλήρωμα, quo vocabulo in ſignificatione univerſitatis ſæpè contra Valentinianos utitur Tertullianus; apud Irenæum verò plenitudinem denotat, ac ſecundùm Epiphanium complementum.

PLENUM. FR. eſt maxima quæſtio inter Sacros Expoſitores ſuper hoc adjectivum nomen in Euangelio Joannis, cap. 1. appoſitum, ubi habetur: [Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.] Nam dictio *Plenum* non ſatis apparet, an Chriſto Domino, ſive Joanni referatur, aliqui enim rectum caſum, alii verò accuſandi caſum eſſe altercantur. Qui rectum eſſe tenent, dicunt referri ad Chriſtum, ideſt, ubi incipit In principio erat Verbum. Inſuper in textu græco eſt maſculini generis πλήρης, nempè plenus, quare tunc non concordaret cum nomine *Verbum*; at poſſet reſponderi, quòd communis Interpres vertiſſet λόγος per *Verbum*. Nonnullis placet intra parentheſim *Plenum gratiæ* legere; ſed hoc non poteſt ſubſiſtere, quia particula & copulativa parentheſim non admittit. Theophilus autem *Pleni gratiæ & veritatis* legit.

legit. Aliam explicationem in hunc locum commentatur Card. Cajetanus. *Plenum* verò Michael de Placio legendum concludit in ſuis Enarrat. tom. I. Evang. Jo. ennarrat, 34. & adducit pro ſe S. Jo. Chryſoſt. atque D. Cyrilli authoritates, qui nonniſi *Plenum* in recto legunt.

Ploratorium, ſudariolum ad detergendas lacrymas. [Sumpſit ſecretè quoddam ploratorium ejuſdem Matris totum madidum lachrymis. In vita B. Collectæ 6. Martii.] Vide ſynonyma in dict. *Sudariolum*.

Plumacium, pulvinar ex plumis [In quo interius plumacium ex holoſerico ſuperpoſitum. Anaſt. Bibl. in Sergio.] Aliqui crediderunt textile ſignificare ex variis coloribus ad modum Indorũ, ſeu plumarum, quod hodie in Italia à *Punto Franceſe* dicitur; ſed eorum error ex D. Ambroſio, lib. 5. c. 27. detegitur, ubi S. Doctor de S. Hygini exilio agens, qui jam ſenex ait, quòd non debebatur ſine pulvinari, ac veſte expelli, ſic inquit: [Ne ſine veſte, ſine plumacio pateretur extrudi ſenem] Ejus ſynonymum. Vide *Pulvillus*.

Plumbatæ, genus martyrii, de quo ſæpè in Martyrol. Flagellum ex funiculis erat, ad cujus extremitates pendebant plumbeæ pilulæ, quo tantùm rei nobiles percutiebantur, ſicut è contra equuleus erat plebejorum tormentum. Hinc Prudentius de S. Romani martyrio canens, ait, quòd contra hunc Martyrem equuleus præparatus erat; at cùm animadvertiſſent perſecutores illum fuiſſe nobilem, plumbatis percuti juſſerunt: ſic ille in ejus hymno:

Jubet amoveri noxialem ſtipitem,
Plebeja clerum pœna non damnet virum,
Tundantur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.
Perſona quæque competenter plectitur,
Magnique refert vilis, an ſit nobilis.
Gradu reorum forma tormentis datur.

FR. contrarium tamen habetur in Cod. Theodoſ. l. 80. de decur. l. 4. & 7. de exact. l. 54. de Hæretic. & l. 2. de quæſt. ex quibus colligitur ingenuos homines ſupplicio hoc mulctare nefas eſſe, ab eoque omnem curialem ordinem exemptum fuiſſe.

Plumella, culcitra plumea; [Nil autem ſuper eam, cùm quieſceret, ſternebat; niſi tantùm cùm veſtimento, quo indutus erat, decumbebat, nec alios habens tapetes, plumellas, aut ſtragula, quo hæc operiretur. Gregor. Turon. de vit. Sanct. c. 8.] Ejus ſynonyma. Vide *Culcitra*.

Pluslaip. FR. Mortuorum ſpoliator, l. ſi unus, de homicidio liberi hominis.

Pluviale. Vide *Cappa*. Cum pluviali non fertur manipulus. Vide *Manipulus*. Non defertur pluviale ad Matutinum. Vide *Matutinum*. Pluviale rubrum fert Papa jejuniorum tempore. Vide *Sticharium*.

Pneumaticus Doctor, Pater ſpiritualis, ſive Confeſſarius, ex græca dictione πνευματικὸς, quæ ſpiritualem ſignificat.

Pneumathomacus, hæreticus in Spiritum Sanctum; dictio enim græca πνευματόμαχος, ſpiritui oppugnatorem ſignificat, quia Hæretici hoc nomine appellati Spiritum Sanctum creaturam eſſe aſſerebant [Pneumatomachi, qui Spiritum contendunt eſſe creaturam, ſervumque Patris. Zonara in Can. Apoſtol.] Eodem vocabulo uſus eſt Palladius, c. 118. hiſtor.

Pochia. Vide *Biſſacius*, ideſt, Bulgiæ, ex gallico vocabulo *Poche*.

Pocillator. Vide *Archioenochus*.

Poder. FR. poſſeſſio, territorium [Philippus Dei gratia Dux Tuſciæ, & Dominus totius poderis Comitiſſæ Matildis de anno 1195. in Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 218.

Poderis. Vide *Alba*. *Polyris*.

Podium. Vide *Apodiatus*. *Menianum*. *Pogium*.

Poena. Vide *Ariſcada*. *Epitimium*.

Poenale. FR. pœna dignum. Gloſſ. in can. pœnale, 14. quæſt. 5.

Poenitentia. FR. Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, can. multiplex, de Pœn. diſt. 1. D. Th. 3. p. q. 84. ar. 7. & can. quem, de pœn. diſt. 1. ſic habetur [Lazarum enim de monumento jam ſuſcitatum obtulit Dominus Diſcipulis ſolvendum, per hoc oſtendens poteſtatem ſolvendi conceſſam Sacerdotibus.] Vide *Deputatus in pœnitentiam*. *Pœnitudo*. *Confeſſio ſacramentalis*.

Poenitentia. FR. pro ſatisfactione, quæ à Confeſſario pœnitenti adjungitur, licèt ſit levis, excuſatur à D. Hieronymo, in can. Menſuram, de pœn. diſt. 1. imò conſulitur à Chryſoſtomo, in can. alligant, 26. quæſt. 7.

Poenitentia, ideſt, mortificatio. Vide *Epitimium*. *Palmata*. *Metanœa*.

Poenitentia Plena. FR. ideſt, Publica, Gloſſa, in can. quòd ſi pœnitentia, 27. qu. 1. Vide *Metanœa*. *Pœnitentes*. *Hyemantes*. Pro pœnitentiæ remedio adhibendum eſt Petri Bleſenſis conſilium, quod. Vide in dict. *Scupha*. Neceſſitas puniendi peccata extrinſecè triplici ex capite etiam apud Ethnicos enituit. Quare Gellius, lib. 6. c. 14. ita ſcripſerat: [Puniendis peccatis treis eſſe debere cauſas exiſtimatum eſt. Una quæ νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις, dicitur: cùm pœna adhibetur caſtigandi, atque emendandi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat, correctiorque. Altera eſt, quam ii, qui vocabula iſta curioſiùs diviſerunt τιμωρίαν appellant, ea cauſa animadvertendi eſt, cùm dignitas, authoritaſque ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt; ne prætermiſſa animadverſio, contemptum ejus pariat, & honorem levet. Idcircoque id ei vocabulum à conſervatione honoris factum putant. Tertia ratio vindictæ eſt, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cùm punitio propter exemplum eſt neceſſaria, ut cæteri à ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt &c.

Poenitentes. FR. qui pro homicidio, vel pro diverſis, gravibuſque criminibus, & peccatis publicam pœnitentiam agentes, ſub cilicio

cio ad altare erant reconciliati, can. placuit, diſt. 50. Vide *Hyemantes*, *Metanœa*, *Pœnitentia plena*. Pœnitens publicus. Vide *Deputatus in pœnitentiam*. *Viaticum*. Quando reconciliabantur. Vide *Hebdomada major*.

POENITENTIÆ BENEDICTIO, ideſt, Viaticum. Vide *Benedictio beatica*.

POENITENTIALES PSALMI. Vide *Pſalmus*.

POENITENTIALIS. FR. pœnitens, qui ſacramentaliter ſua peccata confitetur; quare Symmacus Papa ait, quòd [Silveſter (*nempè*, *Papa primus*) quoque docens, admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus cauſa fornicationis ad ſuam pœnitentialem accedat: quia ſcriptum eſt, omnes, quod in pœnitentiam accipimus, ita filii noſtri ſunt, ut in baptiſmate ſuſcepti; quapropter hoc ſcelus ſi quis perpetraverit, non ſolùm dignitatis honorem amittat, verùm etiam uſque ad exitum vitæ ſuæ jugi pœnitentiæ ſe ſubdat, can. omnes, 30. qu. 1.] ſignificat item librum, in quo pœnitentiæ pro peccatis imponendæ notatæ ſunt. Vide *Suffocatus*.

POENITENTIARIUS PRESBITER. FR. Confeſſarius dicebatur: vide Latini Latinii Lucubrationes, quæ à Dominico Macro hujus operis Auctore collectæ, & typis Tinaſſi Romæ 1656. editæ fuere, tom. 1. par. 2. pag. 325. & ſeqq. ubi contra Sozomenum, Jacobum Billium, & Melchiorem Canum eruditè probat hujus pœnitentiæ Sacramenti antiquiſſimum ritum in Eccleſia fuiſſe, & contra Novatorum latratum. Quod etiam confirmatur ex antiquiſſimis terminis hìc allatis: in dictionibus. *Pneumaticus doctor*. *Pœnitentia*. *Pœnitentialis*. *Pœnitudo*.

POENITUDO. FR. pœnitentia, can. tempora pœnitudinis, 26. quæſt 7.

POETA. Vide *Metrocanorius*. *Vates*.

POETO, fingo poetico more [Quo poſſemus te falſum teſtem intelligere, te unum eſſe de viperarum progenie, falſa hæc cum ſacrilegis tuis poetaſſe. Lucifer Caral. ad Conſtant. lib. 2.

POGIUM. Balauſtium, ſive cancellum. [Qui ordinandi ſunt, ſtent in pogio ſub gradibus. Ordo Rom.] Vide *Podium*. FR. potiùs genuale erat, in quo incumbit genuflectens. Vide *Genuale*.

POLANI. Vide *Filius arnaldus*.

POLEDRUS, Pullus equinus, aſininus, ſeu mulinus. [Erat in monaſterio poledrus pulcherrimus. Cæſarius, lib. 8. c. 36. Vide *Pollenus*.

POLIA. Vide *Equaritium*.

POLLEN. FR. Farina [Nec conficiendi pollinis cura mandetur. Theodoſ. Codex. lib. 11. tit. 16.] g. 15.

POLLENUS. FR. Pullus equinus, aſininus, ſeu mulinus, l. item relatam, de Pauperie. Vide *Poledrus*.

POLLINCTOR. Vide *Silicernium*.

POLONI populi. Vide *Jejunium*.

POLYANDRIUM. Vide *Cœmeterium*.

POLYCANDELUM, πολυκάνδηλον, candelabrum plures candelas continens. [Obtulit polycandelum porphyreticum pendentem in pergula ante confeſſionem in catenulis aureis. Anaſt. Biblioт. in Leone III.] FR. vel *Polycandelus* dicendus eſt, ex vi adjectivi nominis *Pendentem*; vel corrigenda dictio *Pendentem* in *Pendens*, ſi Polycandelum dicendum ſuſtineri debet :||: Prodigioſum equidem erat candelabrum Baſilicæ Vaticanæ in forma Crucis ab Adriano Papa oblatum, in quo MCCCLXX. candelæ ponebantur, qui Pontifex juſſerat quatuor in anno vicibus accendi debere, nempè, in feſtivitatibus Nativitatis Domini, Paſchæ, Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in die anniverſaria ejus electionis. Baron. an. 795. & Anaſt. Biblioth. in eodem Adriano.

POLYCHRONION, πολυχρόνιον, ideſt, ad multos annos; acclamatio, quæ ad Domeſticum fieri ſpectabat. Vide *Domeſticus*.

POLYGAMIA, πολυγαμία, multiplicitas nuptiarum.

POLYGAMUS, qui ad multas nuptias tranſivit.

POLYMITUS, πολύμιτος, ideſt, multis filis variorum colorum contextus, quemadmodum erat Joſephi veſtis variorum colorum virgata. [Fecitque ei tunicam polymitam. Geneſ. c. 37.] FR. à πολύ, ideſt, multus, & μίτος, ideſt, licium.

POLYMITARIUS, πολυμιτάριος. FR. Artifex, qui polymitas veſtes conficit [Ooliab quoque filium Achiſamech de tribu Dan, ambos erudivit ſapientia, ut faciant opera abjetarii, & polymitarii &c. Exod. c. 35.] Idem habetur, c. 36. 38. & 39. Item 2. Reg. c. 21.

POLYPTYCHUM, πολύπτυχον, multorum foliorum liber, in quo notabantur publicæ rationes. [Præcipientes ergo jubemus, ut ſi memoratus ille de capite ſuo benè ingenuus eſſe videtur, & in polyptycho cenſitus non eſt, licentiam habeat comam capitis ſui tonſurare. Marculf. lib. 1. formular. c. 19.] Ideſt, ſi in hujuſmodi fiſci, ſeu publici libro tamquam debitor notatus ille talis non ſit. [Quia notitia ejuſdem donationis non erat de polyptychis charaxata. D. Greg. in Regiſt. lib. 7. c. 40.] Significat in hoc loco volumen publicorum inſtrumentorum. Sed in aliquibus Gregorianis codicibus mendoſè *Politicis* pro *Polyptychis* habetur. Quid autem charaxata ſignificet, dictum eſt in dict. *Caraxo*. FR. ita etiam in Actione 13. Sextæ Synodi in Trullo legitur [Gregorius Deo amabilis Diaconus, & chartophylax dixit: Polyptychum Domini, ſive Regiſtrum, in quo continentur exemplaria ſynodorum, &c.

POLYRIS. FR. Tunica interior. Torrigius de Cryptis Vatican. impreſſione ſecunda, pag. 352. Vide *Eſophorium*. *Hypacamiſum*. An ſit eadem ac poderis. Vide *Alba*.

POLYSTAURIUM πολυσταύριον, ideſt, pluribus crucibus, planeta, nempè, erat, ſive alia ſacra veſtis, de qua fusè in dict. *Gammadia* egimus. Vide etiam *Caſula*. *Stauracinus*.

POLYTHEJA, πολυθεΐα, multitudo idolorum, quod vocabulum reperitur in Juſtino Mart. orat. ad gent. in S. Epiphanio, hæreſi, 37. & in D. Auguſtino, lib. 8. Confeſſ. cap. 2. ubi ſic habet: [No-

[Nobilitas inflata ſpirabat polytheiam] & in aliquibus Auguſtini Codicibus perperàm *Populi uſiam*, & pejus in aliis *Populi etiam* legitur.

POMPATIOR, pomposior [Sed Circenſium paulò prompatior ſuggeſtus. Tertull. de ſpectac. c.7.] FR. Idem adjectivè Pompaticus, in tract. de cultu fœm. dixit. Et à Petro Bleſenſi abſtractivè *Pompoſitas* uſurpatur.

POMPO. FR. verbum, ideſt, pompam ago, ſive oſtendo. [Meritò, ut quidam Metrocanorius in ſuo pompavit poemate &c. In vita S. Reguli Epiſc.

POMPOLENTUS, pompoſus [Cujus dignitatis honore induſiatus, & à Principe regni legaliter inthronizatus non efficitur philopompus, non, ut plures aſſolent, pompolentus. In Vita S. Adelardi Abb.

PONDEROSUS. Vide *Gutturnoſus*.

PONERE EXTRA MANUS. FR. cedere, vel reſtituere ſignificat. [Nec liceat illis ipſas Eccleſias, vel perſonas ad diſtrahendum, vel alienandum, aut extra manum ponendum, c. quia nonnulli, de immunit. Eccl. in 6.

PONTATICUM. FR. impoſitio ſolvenda in tranſitu pontium. Privilegia in chronica Caſinen. adducta, lib. 1. c. 56. quod clariùs explicatur in Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 92. ubi ſic habetur: [De theloneis quoque Mercatorum, & Pontium, & Decimis, ac Monachorum ſtipendia &c.] & in capitul. Caroli Magni ſæpè fit mentio. Vide *Portora*.

PONTIFEX. FR. licèt hoc vocabulum omnibus Epiſcopis conveniat; antonomaſticè tamen Summus Pontifex Romanus intelligitur: quo verò ad etymologiam nominis, à Pontibus derivari quidam autumant. [Fuerit autem operæ pretium, quiddam memoriæ proditum non omitti, quod à narratione præſenti non ſit alienum. In Collegiis Sacerdotum Romæ Pontifices primas tenebant, quod ſi vox iſta græcam in linguam transferatur, Gephyreos, à pontibus dicere liceat. Hanc autem appellationem hujuſmodi quadã ex cauſa nacti ſunt. Quum nedum homines cultum, qui per imagines exhiberur, intelligerent, primùm in Theſſalia Deorum ſimulacra facta ſunt; quumque nec delubra forent (nam & illorum incognitus erat uſus) effigies divinas in prævii fluminis ponte ſtatuebant, indito illis vocabulo qui Deum præfecti ſacris eſſent, ut à prima ſimulacrorum ſede Gephyrei, quaſi Sipontanos dicas. Hoc à Græcis accepto, Romani eos, qui Sacerdotum in Collegiis apud ipſos locum principem obtinerent, Pontifices appellarunt, ſimulque ſanxerunt, ut eorum in numero Reges etiam propter dignitatis excellentiam cenſerentur. Primus quidem Numa Pompilius &c. Zoſimus Comes, lib. 4. hiſt.] Sed Dionyſius Halicarnaſſeus, lib. 2. Antiq. Rom. c. 8. ait Pontificis nomen à reficiendo Sublicio ponte proveniſſe, ſic inquiens: [Ultima verò Numæ inſtitutorum pars continebat ſacra, quæ ſortiti erant ii, qui apud Romanos ſummum Sacerdotium, & ſummam poteſtatem habent: iſti eorum lingua, ab uno opere, quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pont. appellantur.] Idem affirmavit, lib. 3. c. 9. ſic inquiens: [Hetruſci &c. occupantes totum illum oræ tractum, qui eſt trans fluvium, & ſublicium pontem, qui ex ſola lignea materia eſt compactus, & cui nihil æris, aut ferri addere licet, illi Tiberi impoſuiſſe fertur, quem ad hoc uſque tempus ſervant, ſacrum exiſtimantes. Quòd ſi qua ejus pars laboret, eam Pontifices curant, quædam patria ſacrificia facientes, dum ipſum ſarciunt.] Vide Latinium in Correct. ad Martyrol. 9. Apr. lit. *d*. Eamdem etymologiam affert D. Bernardus, epiſt. 42. ad Henricum Senonen. Archiep. ſcribens: [Hoc enim agens, implebit non ſolùm Pontificis officium; ſed & etymologiam nominis, pontem utique faciens inter Deum, & proximum.] Debent Pontifices Anteceſſorum Decreta validare, cujus cauſa conſideranda eſt D. Gregor. ſententia, qui ſic ait: [Juſtitiæ, ac rationis ordo ſuadet, ut qui à Succeſſoribus ſua mandata ſervari deſiderant, deceſſoris ſui procul dubio voluntatem, & ſtatuta cuſtodiant, can. Juſtitiæ, 25. quæſt. 1.] Pontificum Romanorum geſta an S. Damaſus ſcripſerit. Vide *Palea*. Pontificis Milites. Vide *Claveſignati*. Quare quinque Pontifices Sancti Martyres dicantur, & tamen ſanguinem non fuderint. Vide *Reſponſorium*.

PONTIFICALIA indumenta, ac alia ad id ſpectantia. Vide *Epiſcopus*. Quo ad ejus Pontificale. Vide *Papa*. Pontifex antiquæ legis quomodo induebatur. Vide *Ephod*. *Petalum*.

PONTIFICIUM. FR. nomen hoc ſubſtantivè ſumptum nedum ſignificat Pontificiam auctoritatem, ſeu dignitatem; ſed etiam quamlibet poteſtatem agendi, vel dicendi aliquid. [Ut fruendi Pontificium habeat. Cod. Theodoſ. lib. 8. tit. 9.

PONTIFICO, verbum, Epiſcopali dignitate frui ſignificat. [Qui ibidem pontificavit circa annum 850. In Vita S. Patritii 17. Mart.

PONTIFICANS. FR. ideſt, dum eſſet Pontifex. [Circa annum 1207. Pontificante Innocentio Tertio. D. Antonin. Florent. Archiepiſc. 3. part. Chron. tit. 19. c. 2. §. 1.

PONTONES. FR. Dolia ad conſervandum vinum, vel quid ſimile, ex gallico vocab. *Poiçons*, de quo agitur in vita S. Radegundæ, ubi de miraculoſo vini augumento ſic dicitur: [Antè pontones, & cotinæ defecerunt, quàm hæc, quæ Beatæ in omnibus fecit voluntatem.

POPELLUS. FR. Populi diminutivum nomen. [Sed cum miſericordia id finiri ſperat popellus. Ditmarus Epiſc. in Chron. lib. 7.

PORCARIUS. Vide *Flabarius*.

PORCUS, ejus viſio. Vide *Hyopa*. Ejus caput. Vide *Officium*. Os porci Sergius Papa dictus fuit. Vide *Papa*.

PORCULA, ſeu *Sucula*. Vide *Friſchinga*. *Tertuſſus*.

PORPHYRA. Vide *Porphyrogenitus*.

PORPHYRETICA ROTA. Vide *Rota Porphyretica*.

PORPHYRIANI. FR. dicti ſunt Ariani juſſu Conſtantini Imp. Baronius, an. 328. n. 85. & 86.

Porphyrio, avis ſpecies, de qua in Levitico, cap. 11. ex græco vocab. πορφυρίων, ideſt, cum longis cruribus; aliqui pellicanum eſſe putant. Item piſcis genus. FR. Plinius, & Ælianus *Porphyrio* habent; ſed in Deuteron. cap. 14. *Porphyrion* legitur.

Porphyrogenitus, πορφυρογέννητος, ſic filii Imperatoris Conſtantinopolitani cognominabantur, ex eo quia in palatio purpureo, à Conſtantino Magno ædificato, naſcebantur, quod pro Imperatricibus erat deſtinatum. Luitprand. lib. 1. c. 2. πορφύρα enim græcè purpuràm ſignificat. Alii tamen exiſtimant ita filios Imperatoris denominatos fuiſſe, quia ſtatim geniti in purpura colligebantur: quibus favere videtur Zonara de Conſtantino Imp. cognomento Duca agens; ſed re vera à prædicto Palatio nomen hoc illi ſumebant. Eleganter autem à Nicæno in libro contra Judæos Eccleſia Catholica *Porphyra* appellata fuit, & Porphyrogeniti Chriſtiani, quia purpureo ſanguine Agni immaculati redempti ſunt. FR. Imperatoris filii etiam *Auguſti* dicebantur: [Baſilium Imperatorem ad filios ejus Conſtantinum, & Leonem Auguſtos. Can. Adrianus Papa, diſt. 63.] Ubi ſic Gloſſa: [Nota, quòd filii Imperatorum dicuntur etiam Auguſti, quia ſperabatur, quòd futuri eſſent Imperatores, & quaſi per augurium hoc ſperabatur; vel ſicut Imperator dicitur Auguſtus, quia illius propoſitum debet eſſe, quod augeat; ita & filius dici poteſt Auguſtus, quia & hoc propoſitum debet habere, cùm habebit Imperium] Vide *Nobiliſſimus*, ubi hæc Gloſſa impugnatur.

Porta. Vide *Regia*. Portæ Baſilicæ Vaticanæ. Vide *Guidonea*.

Portarius. FR. Janitor. [Ita ut fœminis ad hauriendam aquam, & ad diſcurrendum quò voluerint, portarii non reſiſtant. Oddo de combuſt. S. Martini.] Item ſignificat Cubicularium, ſive potiùs Delatorem. [Canonicorum aſſenſu per portarium Regis extorto, lib. 5. Decretal. tit. 35. c. 14.

Portaticum. FR. Solutio tranſvehendi, & ex ea gabellam exigendi ſignificat, l. ſi Portunarius, de furtis, & Bull. Caſinen. tom. 2. conſt. 36. Item Chron. Caſin. lib. 1. c. 56. Vide *Portora*.

Portatorium, ideſt, machina portatilis. Vide *Palmarum feſtum*.

Portianus, extra portam ſituatus, ſic à D. Ambroſio, lib. 5. epiſt. 32. appellata fuit Eccleſia extra Civitatis portam poſita: [Nec jam portiana, hoc eſt, extramuranea Baſilica petebatur.

Porticani. FR. Pro intelligentia hujus obſcuri vocabuli ab Eruditiſſimo R. P. D. Joanne Ciampino Literarum Apoſtolicarum à Secretis, & de Parco majori Abbreviatore Quæſtio mota fuit, occaſione canonis XII. Lateranenſis Concilii I. ſub Calixto II. anno 1122. celebrati; ubi ſic habetur: [Illam verò pravam defunctorum Porticanorum conſuetudinem, quæ hactenus ibi fuit; ex fratrum noſtrorum, & totius Curiæ conſilio; necnon & voluntate, atque conſenſu Præfecti removendam cenſemus; ut Porticanorum habitatorum ſine hæredibus morientium bona contra morientium deliberationem minimè pervadantur. Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Eccleſiæ, & noſtra, noſtrorumque Succeſſorum obedientia, & fidelitate permaneant.] Dubium igitur variis doctrina, & dignitate inſignibus à præfato R. P. D. Ciampino pro voto rogante exhibitū; in primis purpura, & doctrina Eminentiſſimus N. N. his verbis reſpondit: [Strabo, lib. 15. Geographiæ Porticanos recenſet inter populos Indiæ circa Indum fluvium habitantes. Sed hi nihil ad canonem Lateranen. Crederem fuiſſe Portuenſes; nam Calixtus decernit de Porticanis, tamquam de ſubjectis dominio temporali Eccleſiæ Rom.] Aliud votum Eruditionum Conſummatiſſimi R. P. D. Joſephi Suarez Vaſionenſis Epiſcopi, & Vaticanæ Baſilicæ Vicarii tale fuit: [Illuſtriſſime D. Ciampine &c. Prima fronte putabam Porticanos eos dictos, qui morabantur in porticibus, uti ſubbaſilianos, & ſubroſtranos, qui habitabant, & reſidebant in Baſilicis, & Roſtris, aut propè, ſicut Arrienſes. Porticationes comperiebam dictas ſtructuras porticuum in circuitu monumentorum ædificatas apud Macrum, l. funeris. 37. D. de Reliq. & ſumptib. funer. Deinde cenſebam eos, qui porticis adſidebant, quique Portarii vocantur, lib. 4. Reg. c. 7. verſ. 11. & 1. Paralipom. cap. 16. verſ. 42. Cuſtodes portarum, & Porticiarii, ſeu Janitores, & Oſtiarii. In Regul. S. Cæſariæ Virg. vocatur porticiaria janitrix; ita Baſilica Portiana vocatur ad portam, ſeu extramuranea. S. Ambroſ. lib. 5. epiſt. 22. Denique venit in mentem Portuenſes, qui habitabant in Portu Romano, dictos ævo ſequiori Porticanos, ſicut Africanos, Illyricanos, Arauſicanos, Anglicanos, Gallicanos, Marſicanos, Corſicanos quoque in Honorii II. Bulla data Laterani ad Rogerium Archiepiſcopum Piſanum, an. 1126. Pontif. II. Nam apud Anaſtaſium in vita Leonis IV. pag. 283. narratur hunc Pontificem Corſis exulibus incolendam Portuenſem Civitatem donaſſe, cùm circa S. Petri Baſilicam abſolviſſet Civitatem Leoninam. Et verò, uti Celſus Cittadinus ſuis in ſchedis notaverat, hæc portus, hujus porti efferebatur; unde Porticanus derivari potuit. Præfectus Urbis Romanæ jus exercebat in Præfectum annonæ, & curatorem portus, cujus munus erat, Portum Claudii ad Oſtia Tyberina reparare advecta à Senacinenſibus calce, curam mercium, quæ inibi exponebantur, gerere, atque omnes ab injuriis vindicare. Jus quoque Præfecto erat in Centurionem portus, qui cum militibus portum tuebatur, ut recenſet in Præf. Contelor. p. 18. & in Indice Codicis Theodoſiani refertur in Verbo, Portus. Urbis Romæ Præfectus facultates publicabat eorum, qui offenſam contrahebant propter operas portuenſes, ut ex epiſt. S. Ambroſii 52. ad Euſebium Epiſcopum Bononienſem liquet. Quin vindicabat Præfectus bona eorum, qui ſine liberis decederent, &

illis,

illis, qui ab inteſtato, & ſine hærede moriebantur, ſuccedebat in Civitate Leonina, quod jus abolevit Calixtus Papa II. anno 1123. Bulla data Albæ 5. Idus Julii Indict. I. Pontificatus V. Contelor. p. 19. & 79. Unde in portu quoque ſuper bonis porticanorum, cùm ſibi quoque idem jus aſſereret, in Concil. Lateranen. vetitum fuiſſe ſub Calixto II. arbitror, qui & infeſtus erat Præfecto. Eniniverò Civitas Leonina cum Portuenſi conjungebatur.] Alterum votum ſtudioſiſſimi Viri, & Sac. Eruditionum literatiſſimi R.P. D. Dominici Galeſii Ruben. Epiſc. olim Sac. Cong. Indicis Conſultoris, & in Rom. Univerſitate Sac. Can. & Pandect. Interp. tale extitit: [Interrogatus quid ſentiam pro germana, ac propria acceptione vocabuli Porticanorũ tripliciter, in can. 12. Conc. Later. celebrati anno 1122. ſub Calixto Papa hujus nominis II. Omiſſis, quæ longa verborum ſerie de multiplici ejus ſenſu dicere poſſem: in illã opinionem deſcendere nequeo, qua aſſeritur Porticanos idem eſſe, ac Portuenſes, ſuamque à portu Oſtienſi denominationem Porticanos aſſumere. Prout etiam ab eorum ſententia diſcedo, qui verbum Porticani referunt fortaſsè ad Indiæ populos circa Indum fluvium habitantes, quos Porticanos vocari teſtatur Strabo Geogr. lib. 15. Et licèt ubi propriam alicujus nominis acceptionem expreſſam habemus, ad ſophiſticas inventiones ulteriùs progredi otioſum potiùs, quàm utile ſit; attamen nihil eſt, quod ſuadeat, de populis circa Indum fluvium habitantibus præfatum Lateranenſis Concilii canonem loqui, cùm de Porticanis, uti temporali dominio Romanæ Eccleſiæ ſubjectis loquatur, quod ad literam colligitur ibi: Ita tamen, ut Porticani in Romanæ Eccleſiæ, & noſtra, noſtrorumque Succeſſorum obedientia, & fidelitate permaneant. Verbũ enim *Permaneant*, præexiſtentiam ſupponit; nemo etenim alicubi permanere poteſt, niſi priùs verificetur, quòd ibi adeſt. Nec fruſtraneum dicatur id, quod in ultima parte dicti Canonis per Lateranenſe Concilium exigitur à Porticanis, ſi Sedis Apoſt. temporali dominio ſubditi erant; cùm ab ipſis exigat obedientiam, & fidelitatem; fruſtra verò id queratur, quod habetur. Nam reſpondeo, qualiter Lateranenſe Concilium obedientiam, & fidelitatem à Porticanis ſimpliciter non exigit; ſed permanentiam in obedientia, & fidelitate, à qua probabile eſt, quòd defecerint temporibus Calixti, quibus dirum ſchiſma à Mauritio Bordino Viro ſceleſtiſſimo Bracarenſi Archiepiſcopo contra Gelaſium Papam Calixti deceſſorem excitatum, Eccleſiam adhuc vexabat. Quæ pluribus narrat Baron. an. 1121.

Veriſimilius autem puto appoſitam conditionem permanentiæ in obedientia, & fidelitate Sedis Apoſtolicæ, quòd Porticani in partes Præfecti Urbis inclinaſſent, qui temporibus Calixti II. Urbis adminiſtrationem in temporalibus violenter æquè, ac ſacrilegè ſibi uſurpare ſtudebat, ipſos Romanos Pontifices poſt conſecrationem ad certum cenſum præſtandum compellens. Quæ quidem ſacrilegæ, abſurdæ, & impiæ vexationes, nedum ſedente Calixto, ſed uſque ad tempora Innoc. III. Romanæ Eccleſiæ candorem, & libertatem labefactarant. Innocentius enim III. Urbis Præfecto, cæteriſque Romanis redditus, & conſuetudines à prædeceſſoribus ſuis Rom. Pontificibus contra Eccleſiæ libertatem exigi ſolitas denegavit. Quin & ipſum Urbis Præfectum, qui ad ejus uſque tempora fidelitatis juramento Imperatori obligatus fuerat, & ab eo præfecturæ dignitatem tenebat, ad ligiam fidelitatem recepit, ut ex ejus vitæ Actis fusè enarrat Baron. extantque Innoc. de his literæ, lib. 1. epiſt. 15. 23. 27. 38. 88. 403. Tradit Roger. qui ſub Innocent. III. Anglicam hiſt. conſcripſit, & pleno calamo noto in meis comment. ad cap. cùm veniſſent, de in integr. reſt. necnon in altero opere inſcripto, Pontifices Legislatores, in not. ad vitam Innoc. III.

Concludendum propterea arbitror, Porticanos ſuã denominationem ſumere à porticu, & Canonem XII. Concil. Lateranen. loqui de his, qui Romæ porticus habitabant. Romæ ſiquidem ante Barbarorum vaſtationes, & incendia, ingentes aderant porticus, ubi Peregrini recipiebantur, quorum aliqui erant à Baſilica Principis Apoſtolorum uſque ad Molem Hadrianam, ut refert Sigonius Hiſt. Ital. Ann. 1145. fol. 514. Alii verò à Baſilica Sancti Pauli uſque ad portam Urbis, ut colligitur ex Procop. de Bello Goth. lib. 2. Aret. de Bell. Ital. lib. 1. Habitantes autem in porticibus, Porticani vocabantur, nec parvum ipſorum fuiſſe numerum deducitur ex illorum trucidatione, ſedente Eugenio III. à Romanis in ipſo porticu facta, quam enarrat Sigon. de Bello Ital. lib. 11. an. 1145. Evidenter quoque colligitur, verbum Porticani non poſſe intelligi de Portuenſibus, quòd Pontificia Diplomata, & Conſtitutiones tam Prædeceſſorum, quam Succeſſorum Calixti Papæ II. Oſtienſem Portum habitantes, numquam Porticanos, ſed invariabili vocabulo Portuenſes appellant. Unde ſequitur Porticanos à porticibus denominari perneceſſe fatendum, quod & ſenſiſſe invenio Antonium Auguſt. in lib. de emend. Gratiani, Dialog. 5 fol. 206. Ubi explicando verba d. Can. XII. dicit: Fratres interpret. Cardinales, & Epiſcopos: Curiam verò Curiam Romanam non Clericorum, ſed Civium Romanorum: Præfectum autem Urbis Romæ Præfectum; Porticanos ſuſpicor ineptè dictos non à porticibus, ſed à portu Oſtienſi, & aliis, qui portoria exigerent.] FR. Ego tamen ſic ſenſi, nimirum, *Porticanorum* vocabulum variè intelligi; ſed omnes ejus ſignificationes ad eundem propoſitum coincidere. Pro qua re ſciendum eſt, quòd in Concilio Lateranen. de quo agitur in can. XI. loquutum fuerat de Peregrinis, & Cruceſignatis Hieroſolymam, & ad D. Jacobum compoſtellanum, ſive de Cruceſignatis ad hiſpanicũ bellum contra Agarenos iter agentibus, in quorum favorem ait ibi: [Et domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri, & Romanæ

næ Eccleſiæ protectionem, ſicut à Domino noſtro Papa Urbano ſtatutum fuit, ſuſcipimus. Quicumque ergo ea diſtrahere, vel auferre, quamdiù in via illa morantur, præſumpſerint, excommunicationis ultione plectentur.] Sic in can. ſubſequenti in favorem Peregrinorum morientium proviſum fuit, ut bona eorum ſub protectione B. Petri, & Rom. Eccleſiæ ſuſcepta intelligantur, hinc ait: [Ut porticani in Rom. Eccleſiæ, & noſtra, noſtrorumque Succeſſorum obedientia, & fidelitate permaneant] Inducor primò hoc aſſerere; quia can. XII. incipit: [Ea verò porticanorum &c.] Ubi dictiones *Verò*, *Autem*, quę ſynonymæ ſunt, dicuntur dictiones, quæ repetunt qualitates caſus præcedentis in ſequentem. Barboſ. de dictionib. uſu frequent. dictione 47. §. Amplia tertiò, & dict. 420. n. 2. & 3. Ergo ſi in can. XI. diſpoſitum fuerat de tuendis Peregrinorum bonis, dum iter agebant, pari paſſu in can. XII. decretũ eſt pro defenſione bonorum Romipetarum morientium. Quod confirmatur, nam Calixtus in can. XI. Lateranen. Concil. ait: [Sicut à Domino noſtro Urbano ſtatutum fuit.] Urbanus enim: [Eccleſias cum bonis ſuis, Clericos, videlicet, ac Monachos, eorumque converſos, vel commeſſos, oratores quoque cum rebus ſuis &c. ſine moleſtia eſſe ſtatuit, can. paternarum, 24. quæſt. 3.] Ubi dictio *Oratores* peregrinos ſignificat, can. Illi qui peregrinos, vel oratores cujuſcumque Sancti, eadem quæſt. Et in privil. Caroli Magni infrà ſæpè citan. pro *Oratoribus* peregrini intelliguntur. Ergo Calixtus in prędicto can. XII. Lateranenſis Concilii ordinationibus Urbani ejus prædeceſſoris inhærendo in favorem peregrinorum, ſive oratorum morientium loquutus fuerat. Quod clariùs expreſſerat in can. Si quis, ead. quæſt. 3. [Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apoſtolorum limina, & aliorum Sanctorum Oratoria viſitantes, capere, ſeu rebus, quas ferunt, ſpoliare &c. donec ſatisfecerit, communione careat chriſtiana.] Vide hìc *Incaſtello*. Inducor ſecundò, quia temporibus Calixti II. à fautoribus Burdini Pſeudopontificis vexabantur peregrini, ut ex ejuſdem Calixti epiſtola ad Anſelmum liquet, quæ à VVillielmo Malmesburienſi in ejus Anglica hiſt. lib. 5. aſſertur, ubi de Henrico I. agitur, tenoris ſequentis: [Calixtus ſervus &c. Nuper feſtis paſchalibus celebratis, cùm peregrinorum, & pauperum clamores ferre penitus non poſſemus; cùm Eccleſiæ fidelibus ab Urbe digreſſi ſumus, & tandem Sutrium obſedimus, donec divina providentia, & ſupradictum Eccleſiæ inimicum Burdinum &c.] Unde colligitur, quòd tempore hujus ſchiſmatis vexabãtur peregrini, atque eorum bona, & oblationes ad limina Urbis Eccleſiarum deſtinata à Schiſmaticis auferebantur, & hujuſmodi ejus ſequaces, quia erant etiam ſimoniaca labe infecti, ad ſimilitudinem Imperatoris Hæretici Henericiani dicebantur, ut in dict. *Henericiani* dictum fuit. Quare cùm fautor Schiſmatis Henricus Imperator, Eccleſiæ ſe humiliaverit, bona ad Eccleſiam pervenientia per ſe, vel per ſuos ablata reſtitui mandaverat, ut ex ejus Chirographo penes VVillielmum, loc. cit. liquet, in quo ſic habetur: [In nomine Sanctę, & Individuę Trinitatis &c. Ego Henricus Dei Gratia Rom. Imp. &c. pro amore Dei, & Sanctæ Rom. Eccleſiæ, & Domini Calixti Papæ, & pro remedio animæ meæ dimitto Deo, & SS. Apoſtolis Petro, & Paulo, Sanctæque Cath. Eccleſiæ omnem inveſtituram &c. Concedo &c. poſſeſſiones, & reliqua B. Petri, quæ à principio hujus diſcordiæ, uſque ad hodiernũ diem &c. ablata ſunt, quæ habeo, eidem Eccleſiæ Sanctę Rom. reſtituo, quæ non habeo, ut reſtituantur fideliter incumbebo &c. & do veram pacem Domino Papæ Calixto, & S. Rom. Eccleſiæ, & omnibus, qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, & in quibus S. Rom. Eccleſia poſtulaverit &c.] Unde Pręfectus Urbis, qui tunc temporis ab Imperat. dependebat, (ut benè docuit R. P. D. Galleſius à me contubernio, & doctrina ſummè colendus) erat enim tunc temporis Petrus Leonis, ut ex vita Gelaſii II. à Pandulpho Card. Piſano ſcripta colligitur, apud Conſtant. Cajetanum in vita Gelaſii II. pag. 10. quod, nempè, fuerat de anno 1119. & decretum Calixti II. de quo agitur, emanatum fuerat de an. 1122. Igitur Urbis Præfectus obtemperare coactus fuerat imperiali pragmaticæ de reſtituendis bonis Eccleſiis ſpectantibus à ſectatoribus imperialium partium ablatis. Hinc fortaſsè Clerici, qui *Guidones*, & *Bordinati* Romæ appellabantur, quorum Collegium intra Leoninam Civitatem extabat, tamquam imperiale juſpatronatus à Carolo Magno erectum, ut in dict. *Bordinatus*, & dict. *Guido* dictum fuit, partes imperiales fovebant, & bona peregrinorum penes ſe morientium uſurpabant: iſti enim Clerici ab eodem Imperatore ad conducendos peregrinos, ad ſepeliẽdos advenas tam nobiles, quàm ignobiles inſtituti erant: inſuper ad illos ſpectabat tertia pars oblationum, quæ à Peregrinis piis Urbis locis deferebantur. Unde de S. Giraldo Aureliacenſi Comite legitur, quòd frequenter Romam devotionis cauſa adire ſolebat, & pro oblatione SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli decem ſolidos ad collum ejus dependentes ferebat; ita Odo Abb. Cluniacen. in ejus vita, lib. 2. c. 17. Guidones autem à ducendo dicebantur, & Guidonea porta una ex Vaticanæ Baſilicæ januis, ut in dict. *Guidones* diximus, dicebatur; ibique oblationes peregrinorum, quæ præcipuè in candelis conſiſtebant, & ad Guidones ſpectabant, vendebantur: unde Mallius apud Torrigium de Cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 582. [Guidones, qui ducebant oratores (*ideſt*, *devotos*) venientes per porticale, quod eſt juxta Nolarium majus, frequenter per eam intrabant; unde uſque ad noſtra tempora, (*ideſt*, *Alexandri III.*) faculæ, vel ceræ ibi vendebantur.] Imò ne dum ceræ oblationes; ſed etiam vota, & trophea B. Petro oblata ibi appendebantur: [Supra portam Guidoneam erant olim appenſa lancea, & vexillum à Rege Hiſp. ann. 1212. devicto Miramo-

lino

lino Regi Saracenorum ad B. Petri corpus pro Chriſti gloria, ut eminenti loco ſuſpenderentur, miſſa; ut etiam lancea, corona, & vexillum Regis Albuini, miſſa ab Henrico Imperatore. Panvin. apud Torrigium, ibidem, pag. 583.] Ex quibus colligitur, quòd iſti Ultramontani Clerici Guidones, & Bordinati appellati, curam ſibi oblationum aſſumebant, ac trophæa B. Petro oblata non in aliis portis ejuſdem Baſilicæ appendebantur, ſed in ea ubi aſſiduè peregrinos expectabant; at Romani hæc munera inſolenter ſibi uſurpabant deinde uſque ad tempora Eugenii III. [Peregrinos, cauſa orationis venientes, ad oblationem, quæſtus gratia, plagis, & verberibus cogebant, ac quidem ex ipſis offerre nolentes, in ipſa porticu, & veſtibulo templi nefario auſu occidere non verebantur,] ut in epiſt. Lucii Papæ in dict. *Incaſtello* allata prolixiùs videri poſſet. Sed quid tandem Porticani cum Guidonibus, ſive Bordinatis, & peregrinis? Ad quod reſpondeo, ſupponendo priùs, quòd in dicto canone XII. nedum de mortuis porticanis, ſed de vivis etiam loquitur. De mortuis enim, ubi ait: [Illam verò pravam porticanorum defunctorum conſuetudinem &c.] & inferiùs: [Ut porticanorum habitantium ſine hæredibus morientium.] At de vivis Porticanis in fine canonis, ubi inquit: [Ut Porticani in Romanæ Eccleſiæ &c. obedientia, & fidelitate permaneant.] Non enim niſi à vitæ uſura fruentibus obedientia, & fidelitas præſtari poſſet. Unde infero, quòd ſicut *Hoſpes* tam de hoſpitato, quàm de hoſpitante dicitur; ſic *Porticani habitantes*, ideſt, hoſpitati, & recepti, ibi morientes &c. & Porticani receptores intelligantur; ſicut etiam Bordinati à bordone, & pertica non ſolùm de peregrinis dicuntur, ſed etiam de Guidonibus in privil. Caroli Magni, cit. quia Guidones peregrinos per Urbis loca conducentes, laſſitudinis cauſa etiam bordonem, ſive perticam viatoriam ferebant. Inde puto, quod potiùs *Perticani*, & non *Porticani* in eo canone dici debuiſſent à pertica; ſicut in dict. *Pertingherius* corruptè ab Hiſpanis appellari dicemus, quorum Collegium Schola Bordinatorum, ſive Virgariorum à virgam ferendo, & Saxonum dicebatur; de Schola Bordinatorum, in d. Bulla Caroli Magni. Reliqua. Vide *Schola Virgariorum*, *Schola Saxonum*. Et dicebatur etiam *Vicus Saxonum*. Baron. in notis ad Martyrol. 10. Novembr. litt. *a*. Nihilominus ſuſtentando eandem canonis prolationem; per *Porticanos* eoſdem Guidones, ſive Bordinatos intelligo; nam Carolus Magnus hoc Clericorum Collegium, ſeu Scholam in Civitate Leonina fundaverat ſub his verbis in d. privil. nempè: [Et ut ipſa Eccleſia dedicata in honorem S. Salvatoris D. N. Jeſu Chriſti.] Et inferiùs: [Conſtituimus etiam, ipſa dicta Eccleſia in circuitu ipſius totum prædium, ubi ſita eſſe videtur in integrum cum terminos à primo latere porticu majore pergente juxta Baticanum &c. Apud Torrig. ibid. pag. 505.] Quæ porticus ab Adriana Mole uſque ad S. Petri Baſilicam protendebatur. [Via erat porticu contecta, per quam ad Templum B. Petri vadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cùm tempus rei gerendæ viſum eſt, egreſſi ex inſidiis repentè ad Molem Adriani invadendam convaluerunt. Blondus, decad. 1. lib. 4. pag. mihi 50. litt. H.] quæ porticus ab eodem ſchiſmatico Imperatore Henerico demolita eſt, ſic idem Blondus, decad. 2. lib. 3. pag. mihi 203. litt. D. [Affirmat verò Pandulphus Lateranenſis Eccleſiæ Biblioth. & ipſe Pontifex Greg. VII. in ſui Regiſtri epiſtolis ſcriptum reliquit, Henricum porticus binas diruiſſe, quas hinc ab Adriani Mole Caſtello S. Angeli ad S. Petri, inde à trigemina Oſtienſi porta ad S. Pauli vias contexiſſe, & aliquando docuimus, & identidem affirmamus.] Itaque cùm Guidonum, ſeu Bordinatorum Collegium unà cùm eorum Eccleſia ſub titulo S. Salvatoris ad prædictam porticum conterminaret, S. Salvatoris de Bordonia, ſive in Bordonia, & S. Salvatoris in Porticu, & de Porticu appellabatur, quæ hodie S. Jacobi Coxæcaballi dicitur. Floravant. Martinellus in ejus Roma Ethnico ſacra, pag. 119. 388. & 391. licèt hic Auctor, pag. 389. ex Jacobo Grimaldo aſſerat, ita etiam appellari Eccleſiam S. Salvatoris de Oſſibus, quæ adhuc prope Sac. Inquiſitionis Palatiū exiſtit; poteſt tamen eſſe, quòd hæc Eccleſia Guidonum grangia fuiſſet, & pro Cœmeterio ad ſepeliendos peregrinos inſerviſſet; nam Guidones vaſtiſſimum ſpatium in Civitate Leonina ex prædicto imperiali privilegio poſſidebant; ibique in variis eorum domibus Laici Ultramontani cohabitabant; hinc Blond. in ejus Roma inſtaurata, lib. 1. cap. 42. inquit: [Hadrianus I. Pontifex Rom. Saxones primò, & brevì pòſt Longobardos, multitudinem haudquaquam contemnendā, Civitate à Romanis donari curavit; quibus gentibus, Romanis cùm non eſſet viſum ſatis tutum intra Urbis mœnia dare ſedem, aſſignaverunt in Vaticano tunc immunito: ut, cùm pons triumphalis tunc etiam dirutus eſſet, viæ illius ædificia à Tyberi ad territorium triumphale continuata, habitarent. Innuunt hæc & non parva ex parte narrant Hadriani ipſius, & poſtea Leonis IV. Pontificis Romani geſta: quorum Hadrianus Longobardos, & Saxones fœderatos, ſubditoſque recipi curaſſe dicitur: Leonis autem geſtorum narratio habet, illum appellaſſe portam mediam murorum à Mole Hadriani ad palatium perductorum, quæ duceret ad viam Longobardorum, & Saxonum, nomine Poſterulam; hinc factum eſt, ut celeberrimum illud Hoſpitale ab Innocentio III. ædificatum, à vico Saxonum, in quo ædificatum fuit, in Saxia appellaretur.] Omnes autem hujuſmodi adventitios à porticu conterminante Porticanos appellatos fuiſſe, & tamquam Ultramontanos tempore Schiſmatis ab Henerico Imperatore contra Calixtum II. ſuſtentatos, partes imperiales illos ſectatos fuiſſe, credibile eſt. Sed quia eos ſubditos, & Eccleſiæ Romanæ fœderatos in primordio incolatus ab Hadriano Papa, ex Blondo cit. receptos fuiſſe liquet; hinc Calix-

tus in ejus Lateranen. Concil. can. XII. ut ſub priſtina obedientia, & fidelitate permanerent, poſt actam cum Henerico pacem decreverat. Inſuper quia porticani Clerici Guidones appellati, omnes hujuſmodi adventitios tamquam Ultramontanos vigore privilegii Caroli Magni jus eos ſepeliendi habebant: imò cum eiſdem Clericis habitaſſe, ſeu hoſpitatos fuiſſe fas eſt credere, dum Calixtus inquit *Porticanorum habitatorum*, & Urbanus ſuprà *Clericos videlicet*, *Oratores quoque*: nempè peregrinos; hinc ipſi bona porticanorum ſine hæredibus morientium tempore ſchiſmatis uſurpabant. Quandoquidem: [Prætereà cùm miles (*ideſt*, *nobilis*,) aut Clericus domum religionis ingreditur, vel apud Religioſos eligit ſepulturam: etiam ſi nihil loco religioſo (*ideſt*, *pio*) reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingebat eorum &c. c. Audivimus, de Simonia.] Imperiali enim lege utebantur, ideſt, l.14. §. ſi colonus, de Relig. & ſum. fun. ubi Ulpianus inquit: [Si Colonus, vel Inquilinus ſit is, qui mortuus eſt, nec ſit unde funeretur, ex invectis, & illatis eum funerandum. Pomponius ſcribit: Et ſi quid ſuperfluum remanſerit, hoc pro debita penſione teneri.] Quod eſt contra Canones in 13. quæſt. 2. inſertos, ubi cavetur, ut nil vi pro jure funerandi capiatur. Ac terra cœmeterii pro ſepultura fodienda vendi non debet, c. abolendæ conſuetudines, in lib.3. Decretal. de ſepulturis, & expreſſiùs in eod. lib. tit. de ſucceſſ. ab inteſtato, c. 2. ſic habetur: [Quidam laici improbè agunt contra Presbyteros ſuos; ita ut de morientium Presbyterorum ſubſtantia partes ſibi vindicent, ſicut de propriis ſervis &c.] Unde contra pravam Porticanorum Clericorum conſuetudinem in dicto Canone proviſum fuit. Qui Clerici etiam Porticani dici potuiſſent à portando, & ferendo mortuos, quos Latini Portitores vocabant, ſic Virgil. lib.6. Æneid. Charontem à portando mortuos Portitorum appellavit.

Portitor has horrendus aquas, & flumina ſervat
Terribili ſqualore Charon.

Sic etiam D. Ambroſ. lib.5. in cap.7. Lucæ loquitur, ubi de Viduæ filio à Chriſto reſuſcitato agit: [Audito igitur Dei verbo, ſteterunt acerbi illius funeris portitores, qui corpus humandum lethali fluxu naturæ mortalis urgebant.] Quare ſicut & cætera Latinorum vocabula corrupta proceſſu temporis fuere, ſic portitores fortaſsè porticani dicti ſunt. Vel Porticani etiam à porticibus appellabantur, quia antiquitùs in porticibus fideles ſepeliebantur, ut in can. præcipiendum, 13. quæſt.2. & paſſim ex Decretali colligitur, quemadmodum à foſſa, ſive tumba, in qua Clerici mortuos ſepeliebant, *Foſſarii* vocati ſunt, quod in dict. *Foſſarius* dictum fuit. Vel iſti Clerici funeratores à monumenti porticationibus Porticani appellati fuere, ut habetur in l. funeris, ff. lib.11. tit.7. nempè: [Itaque ſi amplum (*ideſt monumentum*) ædificari Teſtator juſſerit, veluti in circuitu porticationes, eos ſumptus in cauſa non eſſe.] Sepulcra enim Magnatum porticibus includebantur. [Id autem in quo dicuntur ſepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Plin. epiſt. lib. 10. ad Trajanum Imp. tit. de Dione, qui reliquias ſuorum religioſo loco poſuiſſet.] Item alia etiam Hoſpitalia in Porticu B. Petri extabant. Vide Torrigium, hinc ex Gulielmo Biblioth. in dict. *Heptaticum*. At dum plus, quàm præfatos Eruditiſſimos Scribentes in hoc compaginaſſe videar; minus tamen, quàm eos metam attigiſſe, nedum reor, ſed ſatis compertum habeo; valdè enim ſuſpicor, quod R.P.D. Suareſius veritatis limen tetigerit: nam poſtquam hæc omnia ſcripſeram, incidi in can. P. principalis, diſt.63. quæ eſt Pelagii Papæ epiſtola, ubi ſic habetur: [P. principalis devotiſſimorum militum, qui in Civitate Centumcellenſi conſiſtunt &c.] unde patet, quòd Porticani, qui à Calixto in decreto, de quo agitur ut in Romanæ Eccl. &c. obedientia, & fidelitate permaneant, intelligendum erit de illis militibus devotiſſimis, ibi tunc commorantibus &c.

PORTICATIO. Vide *Porticani*.

PORTICUS. Vide *Embolus*. *Imbolus*. *Lobium*. *Macrena*. *Oriolum*. *Porticani*.

PORTINGHERIUS, ſive *Perticherius*, miniſter eccleſiaſticus apud Hiſpanos à pertica, quam geſtat in functionibus Eccleſiæ, ita appellatus, quemadmodum Romani Curſores, & Sodalitatum Mandatarii ferre ſolent. Vide *Porticani Bardariotæ*. *Primivirgius*.

PORTIO. FR. hæc vox medietatem totius ſignificat. arg. ex c. ſtatuto, de Decimis in 6. ubi dicitur: [Ut novalium decimas pro ea portione percipere valeant &c.] & inferiùs, §. ſtatuimus ibid. habetur: [Statuimus præterea, quòd idem indultum obtentum ab iis, qui tempore impetrationis totaliter veteres percipiebant decimas, ultra medietatem decimarum novalium non extendant.] Et clariùs habetur, quòd nomine portionis dimidia pars contineatur, in l. nomen filiarum, §. portionis, ff. de verbor. ſignificat.

PORTIONALIS, particularis. [Cujuſcumque membri truncatio, vel obtuſio, nonne membri mors eſt? Si univerſalis mors reſcinditur, quid portionalis? Tertul. de reſur. carnis, c. 57.] ubi auctor hoc termino utitur ad contrapoſitionem termini *Univerſalis*; ſic etiam idem adverſ. Pſych. c. 9. [Nam exceptio eduliorum quorumdam portionale jejunium eſt.

PORTIONARII. FR. In Tuſcia dicuntur Beneficiati, qui unà cum Canonicis tenentur officiare in Choro; ita appellati, quia portionem menſæ capitularis participant.

PORTITOR. FR. Lator. [De præſentium portitore, quòd defenſor factus non eſt, nulla vobis animi moleſtia ſit, can. De præſentium, 16. q.1. Scripſiſſe te quibuſdam comperimus, quod prædictos viros tunc ad cauſam non miſeris, & ideo quæ cùm ipſis facta ſunt ſubſiſtere non debere: ſed

ſed & Thomas ſibi hoc à te dictum præbuit, ex qua re nec præſentium portitoribus judicavimus eſſe credendum, lib. 1. decretal. tit. 38. c. 1.] Item *Portitores* dicuntur Ferctrarii ex Virgilio, & D. Ambroſio, in dict. *Porticani*, propè finem.

Portora. FR. idem ac portaticum ſuprà. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 20. & 27.

Portulanus. FR. portus præſidens, qui etiam *Portunarius* dicitur. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 187. n. 7. & l. ſi Portunarius, de furtis. Quod officium adhuc ſub eodem vocabulo in utraque Sicilia viget. Vide *Limenarcha*.

Portunaticum. FR. vectigal ob commoditatem portus ſolvendum. Bull. Caſin. tom. 2. conſtit. 178.

Positale. FR. poſitivum, quatenus, nempè, à termino negativo contradiſtinguitur, quo Dionyſius Chartuſ. uſus eſt, ubi initium Euangelii S. Jo. explicat, inquiens:

Abs te nihil, & peccatum
Factum eſt, non habens ratum
Eſſe, quantum ad formale,
Quod non eſt quid poſitale.

Ubi dictio *Abs* valet abſque, quia ſine divino Verbo nihil factum eſt, neque peccatum materialiter ſumptum, quod circa formale, non eſt quid poſitivum.

Possessio Ecclesiastica. Vide *Manus mortua*.

Possessor. FR. accipitur pro Divite. [Clericorum, & Honoratorum, ac Poſſeſſorum, & Curialium decreto conſtituantur &c. in Cod. Juſtinian. l. defenſores ita præcipimus. De defenſorib. Civitatum.

Possessor bonorum. Vide *Diacatochus*. Poſſeſſoris teſtis in pari teſtium concurrentia præferendus. Vide *Teſtis*.

Possum. FR. verbum, pro expedit. [In quo Sedes Apoſtolica diſpenſare non poteſt,] id eſt non expedit, ſeu licet. De reſtit. ſpoliat. c. 13. Ubi Gloſſa interpretatur: [Non vult, ſeu non poteſt de jure,] quod valet, non expedit. Et idem habetur in lib. 3. decretal. tit. 48. c. ult. ubi ſic Papa reſpondit: [Tibi non poſſumus de jure deferre.] Item quando huic verbo negativa præponitur, neceſſitatem importat, cùm autem affirmativè ponitur, neceſſitatem non inducit. Gloſſ. in Regula 2. de regulis Jur. in ſexto, §. Non poteſt. Item *Poſſe*. Vide *Occurro*.

Post. FR. præpoſitio poſita loco, *Per* [Qui ſine omni lege vagabundi vadunt poſt iſtam terram, non ſinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. In Conſtit. Caroli Magni, lib. 1. c. 79.

Postcommunio, ſic appellantur Miſſæ preces, quæ à Celebrante poſt Communionem recitantur, & in aliquibus pervetuſtis Ritualibus *Complenda* dicuntur. In Sacramentario S. Gregorii Papæ *Ad complendam* appellatur. FR. Item & *Completa* in vita S. Bercharii Abb. Vide *Complenda* :||: Contra quem ritum quotidie Celebrantes aguiit, qui in fine Miſſæ, vel ante eam fideles communicare ſolent. In Rituali enim Rom. in tit. de Euchariſtiæ Sacram. his verbis cavetur: [Communio autem populi intra Miſſam ſtatim poſt communionem Sacerdotis celebrantis fieri debet (niſi quandoque ex rationabili cauſa poſt Miſſam ſit facienda) cùm orationes, quæ in Miſſa poſt communionem dicuntur, non ſolùm ad Sacerdotem, ſed etiam ad alios communicantes ſpectent.] Rationabilis cauſa eſſet, quando multitudo, & non paucitas communicantium concurrit; nam in primo caſu Miſſa pro non communicantibus in longum protraheretur, quod in ſecundo caſu non ſuccederet. Vide *Communio*.

Postena. FR. pars corporis poſterior; unde in Vita S. Gulielmi Abb. de equorum dorſis, ſic Matthæus Pariſius inquit: [Qui fortes erunt ad portandum de conſuetudine pannos unius Monachi (ſi opus ſit) ad poſtenam unius armigeri.] Poteſt locus hic de equi dorſale intelligi, quod ab aliquibus *Poſtella* dicitur.

Postergale. Vide *Dorſale*.

Postes. Vide *Paraſtitia*.

Posthumus. Vide *Poſtumo*.

Posticiarius, & *Poſticiaria*. Janitor, & Janitrix. [Per poſticiarias det, & ipſæ nomine illius tranſmittant. In regul. S. Cæſariæ Virg.

Postilla, dicitur explicatio marginalis alicujus verbi in textu obſcuri, & ſonat *Poſt illa*, nempè, poſt illa verba textus.

Postillator, qui poſtillam ad textum interpunxit, quorum primus Hugo Cardinalis, qui floruit anno 1240. fuit.

Postinvicem, id eſt, ſucceſſivè. Africanorum Scriptorum phraſis, qua uſi ſunt Pontius in Vita S. Cypriani, ac D. Auguſt. lib. 6. Confeſſ. & in Pſalm. 3.

Postliminium. FR. ita per Gloſſam in can. prima actione, 16. quæſt. 3. definitur. [Poſtliminium eſt jus amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reſtituendæ, ff. de c. & poteſt. rever. poſtliminium. Datur autem ſecundùm leges poſtliminio revertentibus, reciſſoria intra quadriennium. Inſtit. de act. §. rurſùs. Cod. de integr. reſtit. l. ult. Si tamen non potuerit agere in hoc quadriennio, per aliquos dies reſtituitur ad eos, ff. ex quibus cauſis major. l. ſed etſi per prætorem, §. ſi feriæ. Secundùm canones, cùm non currat in hoc caſu præſcriptio, non dabitur reſciſſoria.

Postulatus. FR. Expoſitus, præſentatus. In extrav. comm. de poſtulat. prælator.

Postulo. FR. verbum, ſignificat deſiderium ſuum exponere, vel alteri contradicere. Gloſ. in c. Cùm Sacerdotis, lib. 1. decretal. de procuratoribus. Item ſignificat reſpondere. Vide *Reſpondeo*.

Postumatus. Vide *Poſtumo*.

Postumo, id eſt, ſequor. [Cæteri verò Prophetæ, etſi Moyſi poſtumant. Tertull. adverſ. Gent. cap. 19.] Debet igitur ſine aſpiratione ſcribi, ſicut ex antiquis inſcriptionibus colligitur, &

paſſim ex eodem Tertulliano. [Omnis enim conſummatio, atque perfectio, etſi ordine poſtumat; effectu tamen anticipat. de reſurrect. carn. cap. 45.] Ideo filius poſt genitoris mortem natus, *Poſtumus*, & non Poſthumus appellandus eſt; ideoque Latinus Latinius Theſaurum linguæ Latinæ, & conſequenter Calepinum corrigit; nam nomen hoc non à *Poſt humum*, ideſt poſt humatum Patrem, ut communiter creditur, ſed à dictione *Poſt extumus* derivatur; quare Tertullianus afferens legis moſaicæ præceptum, in quo ſuſcitare ſemen fratris abſque liberis deceſſi diſponitur, ſic eleganter loquitur: [Ideo illis ex ſuo genere vicaria, & quaſi poſtuma ſoboles ſupparabatur, de monogamina, c. 7.] legitur item apud eundem Scriptorem *Poſtumatus* participium. FR. Vide Gell. l. 2. c. 16.

POTACULUS, ideſt, bibaculus. Vide *Voratrinus*.

POTENTIA. FR. apud Canoniſtas quinque modis conſideratur; unde verſus ille:

> Poſſe quidem rebus dant jus, natura, poteſtas,
> Officium, meritum, ſextum divina voluntas.

Gloſſa in cap. Sciſcitatus, lib. 1. decretal. de reſcriptis. Item Potentia baculum incumbitorium ſignificat. [Sanctum Liſardum viderunt aſſiſtere, tenentem baculum in manu dextera, qui vulgari vocabulo nuncupari potentia conſuevit. In Vita S. Liſardi.

POTEST. Vide *Poſſum*.

POTENTO, poteſtatem exercito, verbum à Lucifero Caralit. uſitatum, qui textum Jeremiæ, c. 7. ſic vertit: [Proſelytum, & pauperem, & viduam non potentabis, lib. 2. ad Conſtant. Imp.

POTESTARIA. FR. poteſtas, officium Tribuni plebis in rebus publicis in Italia, quod vulgari ſermone *Il Podeſtà* nuncupatur. Extrav. comm. de majorit. & obed. c. unico. Vide *Judex*.

POTIONO, potum præbeo. [Eſt calix aureus Babylonis, de quo potionavit Hieremias Reges terræ, in quo miſcetur vinum erroris, vinum vertiginis. Petr. Bleſen. ſer. 46.] ſignificat etiam venenum præbere; unde

POTIONATUS, veneno imbutus.

POTTUS, æneum, caldarium. [Quod cervix ſui capitis bulliebat ad modum potti igni ſuppoſiti. In Vita B. Collectæ 6. Mart.

POULAINIA, calceamenti cuſpis acuta, qua forma illis temporibus Principes utebantur, ut ex antiquis picturis colligitur: ita appellabatur ex forma acuta ad ſimilitudinem unguis pulli. [In illis diebus nobiles, & potentes illam ſotularium acutiam longiſſimam, quam poulainiam vocabant, penitus contempſerunt. In vita Ven. Mariæ de Malliaco, 28. Mart.

PRÆ. FR. præpoſitio loco pro, vel per. [Si verò non præ voluntate ſua, ſed præ malitia populi non ſuſceperit. In can. apoſtol. can. 35.

PRÆAMBULUS, præcedens, præambulator, præcurſor: ita à Petro Bleſenſe appellatus fuit Chriſtus, qui Cruce præcedens ejus aſſeclas ad illum imitandum invitat: [Et tu fili crucem portes, ſequens præambulum tuum in compaſſionibus proximi, & carnis mortificatione, ſer. 41.

PRÆBENDA. FR. [Eſt jus quoddam ſpirituale percipiendi Eccleſiam, vel ipſam præbendam. Quandoque dicuntur ipſi fructus præbendæ. Gloſſ. in cap. Sed adhuc 1. quæſt. 3.] Sed meliùs dixiſſet eſſe jus ſpirituale, ſeu titulum in Eccleſia, quemadmodum habetur in lib. 3. decretal. de præbendis, & dignitatib. can. non licet, ubi dicitur, quòd non liceat Epiſcopo aliquem ordinare ſine titulo, & clariùs, lib. 3. de præben. & dignit. in ſexto, & in lib. 3. Clementin. ejuſdem tit. ac tit. 3. Extrav. Jo. XXII. ubi præbenda beneficium Eccleſiaſticum intelligitur. Aſſerit item Gloſſ. ſuprà cit. quòd emere Præbendam, ideſt, Eccleſiam, ſive titulum, ſit ſimonia; ſecus autem ſi præbendam, ideſt, redditus emat. Aliquando tamen præbenda ſumitur pro militari ſtipendio. [Item qui exercitui præbendam conduxerit, can. ſi teſtes, 4. quæſt. 2. & 3. §. Is, qui.] Præbendæ Eccleſiaſticæ ſynonyma. Vide *Beneficium*. *Canonia*. *Conradium*. *Sacerdotium*. *Victuale*.

PRÆBENDALIS. FR. quidquid præbendæ ſit. [Ut donec idem Magiſter in eadem Eccleſia fuerit præbendale beneficium aſſecutus, de præben. & dignit. cap. 17. Donec idem G. integrum eſſet præbendale ſtipendium aſſecutus, ibid. cap. 25. & 27. in fine.

PRÆBENDARIA, educanda in Monaſterio Monialium, ſeu Convictrix. [Filia cujuſdam carnalis erat dæmonium habens, cui locum Pater impetraverat in Monaſterio præbendariæ, non ſororis, ſed à ſororibus ſequeſtratum, & hoc prece, non pretio factum. Engelhard. c. 17.

PRÆBENDATUS. FR. Beneficiatus.

PRÆBERE verbum, promittere ſignificat, quod italicè *Dar parola* dicitur. [Ut verbum, quod ei per Azimarchum virum magnificum Scribonem præbuit, cuſtodire debeat. D. Greg. in Regiſt. lib. 8. epiſt. 57.

PRÆCENTOR. Vide *Archiparaphoniſta*. *Archicantor*. FR. Vide c. 6. lib. 1. decretal. tit. 4.

PRÆCEPTALIS. FR. juſſorius; [Noſtra præceptali ſanctione decrevit juſſio. In Bulla Caroli Magni, apud Torrig. de Cryptis Vatican. ſecunda impreſs. pag 508.

PRÆCEPTUM. Vide *Entelma*. FR. Item ſignificat inſtrumentum, privilegium. Gloſ. in l. de poſſeſſione, de præſcriptione, & Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 27. Præceptum, & conſilium, in quo differant. Vide can. quiſquis, & can. ſeq. 14. quæſt. 1. Vide *Proſtagma*.

PRÆCESSOR, & *Prædeceſſor*. FR. qualiter differant. Vide Gloſſ. in c. 1. de renunciat. in 6.

PRÆCIPITORIA. FR. bellica machina ad præcipitandos Adverſariorum muros, forſan aries antiquorum. [Caſtrum infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compoſitis petrariis diſſiparunt, compactis præcipitoriis impegerunt. Matth. Pariſ. an. 1242.

PRÆCISAMEN. FR. præſegmen, ſeu ſuperfluitas unguium, quæ præcidi, vel præſecari ſolet, ita

ita in Hilar. lib.16. de Trinit. Latinius in ejus Biblioth. pag. 60. col.2. verſ.9. Sed Fulgen. de nomin. antiq. ait eſſe partes corporis inciſas.

PRÆCO; FR. divulgator. Gloſſ. in clement. dudum, de judiciis.

PRÆCONIUM. Vide *Cereus paſchalis*. Verba in eo corrigenda. Vide *Paſcha*.

PRÆCONO, præconizo, publico. [Taceo Prophetas, alioſque etiam numerare longum eſt, quibus tamquam gallis Dominus dedit intelligentiam, ut adventum veræ lucis longè ante ejus ortum præconarent. Petr. Bleſen. ſerm. 9.

PRÆCONANS, publicans: [Non deſiit ſolum Deum verum ex toto corde, decretiſque præconantibus confiteri. D. Ambroſ. de pœnit. c. 16.

PRÆCONABILIS, laudabilis. [Opinabilem, & celebritate doctrinæ præconabilem virum. In vita S. Eulogii Presb. & Mart. 11. Mart.

PRÆCURSOR. Vide *Manſionarius*. *Præambulus*. *Præitor*.

PRÆDESTINATIO. FR. de qua agitur in 23. q. 3. can.20. 21.22. & 23. Sed in quo differat *Prædeſtinatio* à *Præſcientia*, in Collect. S. Maximi Mart. cum Theodoſio Epiſcopo Schiſmatico hæc altercatio habetur, quæ ita reperitur in Collect. Anaſtaſii à Sirmondo, in 8. edit. pag. 150. [Dicit ad eum Theodoſius Epiſcopus: Quommodo habes Abbas? Et Maximus ad eum: Sicut prædeſtinavit Deus ante omnia ſæcula proviſoriam fore circa me diſpoſitionem, ſic habeo: Theodoſius: Ergo ne prædeſtinavit Deus ante omnia ſæcula, quæ circa ſingulos ſunt? Maximus: Si præſcivit, utique & prædeſtinavit. Theodoſius: Quid eſt hoc ipſum, quod aſſeris, præſcivit, & prædeſtinavit? Maximus: Præſcientia eſt cogitationum, & ſermonum, & operum, quæ ex nobis ſunt: Prædeſtinatio verò eorum, quæ ex nobis non accidunt &c.] Hoſpitalitas eſt prædeſtinationis ſignum. Vide *Xenoparochus*.

PRÆDICARE aliquem, ideſt, proponere. Vide *Ordo*.

PRÆDICATOR. Vide *Concionator*.

PRÆDIUM. FR. non ſolum ruſticum intelligitur ſed etiam urbanum: [Statutum Baſilii de non alienandis prædiis ruſticis, vel urbanis &c. De conſtitutionibus, c. Eccleſia Sanctæ Mariæ,] ubi Gloſſa ineptè interpretatur per ruſticum prædium, quod ædificio caret, & per urbanum, quod habet ædificium; nam urbanum, vel in Urbe, vel propè intelligitur; licèt non à loco, ſed à ſervitute arguatur. Valentinus Forſterus de Juriſdict. Rom. par.2. Annotationum, ad leg. 4. ſect. 2. tit. De privatarum poſſeſſionum terminis, & de judicio finium regundorum, n.21.

PRÆFATIO, eſt precatio præcedens ad Sac. Canonem Miſſæ, cùm ſit quaſi ſacrificii præparatio. Durand. lib.4. cap.33. Quæ antiquiſſima eſt, de qua Cyprianus mentionem facit inquiens: [Ideo & Sacerdos ante orationem, præfatione præmiſſa, præparat fratrum mentes dicendo, Surſum corda: ut dum reſpondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nil ſe aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra Adverſarium pectus, & ſoli Deo pateat: nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis venire patiatur, in ſerm.6. de communione danda, in can quando, de conſecrat. diſt.1.] In Miſſali Mozarabico *Illatio* appellatur. Aliqui S. Dionyſium, ſeu S. Leonem Papam, & alii Gelaſium Præfationis authorem faciunt. Durand. lib.4. c. 33. Pelagius II. novem Miſſæ præfationes, quæ nunc in Miſſali habentur, fatetur illas in Romano Catalogo inveniſſe. Baron. an.590. n.5. FR. ſed Gratiani Decretum, in tit. ad can. invenimus, de conſecr. diſt. 1. habet mendosè *Gelaſius*. Quibus Urbanus II. an.1095. addidit decimam prefationem de B. Maria, dum in Eccleſia ejuſdem Virginis Campaniæ celebraret, quæ repentè per Spiritum Sanctum ei ſuggeſta fuit cum totius populi ſtupore ibi aſtantis. Infra Octavam ſolet ejuſdem Octavæ præfatio recitari, aliquibus tamen caſibus exceptis, ut exempli gratia in feriis privilegiatis, in quibus præfatio communis dicitur; unde in Miſſa Litaniarum majorum dicitur ferialis præfatio temporis Paſchalis. Præterea in quatuor temporibus, quæ infra octavam Beatæ Mariæ occurrere ſolent, dici debet præfatio communis ferialis. Idém obſervandum in Vigiliis S. Jo. Bapt. & SS. Petri, & Pauli infra octavam Corporis Chriſti occurrentibus. Sac. Congr. Rit. 12. Decembr. 1626. FR. Antiquitus in præfatione Miſſæ narrabatur compendiosè vita illius Sancti, de quo celebrabatur feſtum. Baron. an. 109. n. 5. Fortaſſè ideo præfatio dicebatur, quia erat panegyris illius Sancti, ideoque fortaſſis laudes Præfatio appellabantur, quia in eis Sancti currentis narrabantur laudes. Vide *Laudes*. Reliqua ad præfationem ſpectantia. Vide *Communicantes*. *Deo gratias*. *Surſum corda*. Præfatio communis dici debet in vigilia S. Joannis, & Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi venerint infra octavam Corporis Chriſti. Vide *Vigilia*.

PRÆFECTIANI. FR. Juſtitiæ miniſtri, Satellites. Præfectiani, quia Prefecti Romani miniſtri erant: de quibus C. Theodoſ. lib.8. de diverſ. off. l. 19. [Cujuslibet Judicis apparitores, inter quos etiam Præfectianos locamus, ad quamcumque aliã militiam, vel palatinam, vel militarem tranſierint, retrahendi hos copiam illi, quos deſeruere, tribuimus.] Quare verum hujus vocabuli ſignificatum haud intellexiſſe videtur Lacerda, dum inquit, Præfectianos genus militum fuiſſe; nam ex textu adducto ſatis liquet, præfectianos inter apparitores eſſe locatos, & à quacumque militia eos pro Præfecti ſervitio revocare licebat.

PRÆFECTUS Euangelio. Vide *Proceſſio*.

PRÆFOCATUS. FR. anguſtiatus. [Hodie te ordinare vult Chriſtus, ne prefocatus preſentibus hominum curis non poſſis verbo Dei vacare, can. te quidem, 11. qu. 1.] Vide *Suffocatus*.

PRÆGNATUS, graviditas, fœtura, pregnatio. [Juvenculę, ſcilicet, pregnatus, & partus. Tertull. adver. Jud. c. 9.

Præᴄʀᴀᴠᴏ. FR. aggravo: [Hi enim Pontifices indiſcreto moderamine Eccleſias Parochianas prægravantes, can. Inter cætera, 10. q. 3.

Præᴊᴀᴄᴇɴs. FR. in aliquo miniſterio exiſtens, ac præſidens; ſic enim D. Gregorius Papa, lib. 9. epiſt. 29. ad Marinianum Ravennaten. Archiep. ſcribens, Clericos in miniſteriis Eccleſiaſticis reſidentes appellavit: [Præbendi itaque ſunt Clericis veſtris per ſingulos, ſicut conſpexeritis, ſimul omnis ſumma ſolidi centum præjacentibus.

Præɪᴛᴏʀ, præcurſor: [At qui venturum, ut præitor, (*ideſt*, *Joannes Baptiſta*) nunciavit conſiſtentem, ut Propheta agnovit. S. Hilar. in cap. 11. Matth.

Præᴊᴜᴅɪᴄᴏ. FR. damnum infero: [Res inter alios acta, aliis non præjudicat. In decretal. de fide inſtrumentorum, c. 6. & de re judic. c. 17. & c. 25. ibid.

Præʟᴀᴛɪᴛɪᴜs habitus. Vide *Birrus*.

Præᴍɪᴜᴍ, vel pœnam æternam quare mereantur homines. Vide *Infernum*.

Præᴘᴀʀᴀᴛᴏʀɪᴜᴍ. Vide *Aſpaticum*.

Præᴘᴏsɪᴛᴜs, dignitas in aliquibus Cathedralibus, atque Collegiatis. FR. Præpoſituram verò Carnoten. non eſſe dignitatem Jo. Andreas, in c. 1. de conceſſ. præben. in ſexto probat. Item quamvis omnes, qui præſunt, Præpoſiti ritè vocentur; uſus tamen obtinuit, eos vocari Præpoſitos, qui quidem prioratus curam ſuper alios gerunt. De verbor. ſignif. in lib. 5. decretal. c. 9. verb. Primas. :||: Aliquando tamen apud S. Cyprianum ſignificat Epiſcopum, aliquando Vicarium, ſeu Eccleſiæ Oeconomum tempore Sedis vacantis, ut exempli gratia in ejuſdem epiſt. 27. ubi ait: [Quarum jam audita cauſa, præceperunt eas Præpoſiti tantiſper ſic eſſe, donec Epiſcopus conſtituatur.] Dicitur *Oeconomus*. *Vicedominus*. Vide ſuis locis.

Præᴘᴜᴛɪᴀᴛᴜs, incircumciſus: [Chriſtus proprius, & legitimus Dei Antiſtes præputiati Sacerdotii Pontifex. Tertull. adver. Marc.] Vide *Spathiſter*.

Præʀɪᴘɪᴜᴍ, præcipitium. [Dum alvei præripia &c. In vita S. Probati Presb.

Præsᴀɢᴀᴛᴜs, præſagio, ſeu vaticinio prædictus: [Et Præſidi ſic Candidus orſus: Meritò ſecundùm mentis tuæ nigredinem à tuis genitoribus præſagatum habuiſti vocabulum: Agricolaus enim agreſtis illectos interpretatur. In vita Quadrag. Mart. 10 Mart.

Præsᴀɴᴄᴛɪꜰɪᴄᴀᴛᴏʀᴜᴍ Mɪssᴀ. Vide *Miſſa*.

Præsᴄɪᴇɴᴛɪᴀ. Vide *Prædeſtinatio*.

Præsᴄʀɪᴘᴛɪᴏ. FR. juris acquiſitio. [Præſcriptio triennalis in Eccleſia Rom. non attenditur. In decretal. c. 5. & 8. de præſcriptionib. In juribus ad Romanam Eccleſiam ſpectantibus currit ſola centenaria præſcriptio. Ibid. c. 13. & ſeqq. Qui alieno nomine poſſidet, non præſcribit. Ibid. c. 17.

Præsᴇɴᴛᴀᴛɪᴏ B. M. V. feſtum hoc in Eccleſia latina à Gregorio XI. an. 1372. inſtante Petro Cypri Rege Avenioni inſtitutum fuit, cujus officium M. S. in Cod. Victorino Pariſienſi reperitur. Apud Græcos tamen hanc ſolemnitatem ex S. Gregorii Nazianzeni, & aliorum Græcorum PP. ſermonibus antiquiſſimum fuiſſe conſtat.

Præsᴇɴᴛᴀᴛᴜs. Vide *Poſtulatus*.

Præsᴇɴᴛɪᴀʟɪs. FR. Præſentaneus, cujus in effectu, & promptè præſentia haberi poſſit: hinc præſentiales milites, quorum auxilium proximum erat: [Numerarios virorum illuſtrium, Magiſtrorum militum tam præſentialium, quàm orientalium, lib. 12. l. 4. Cod. de Appar. Magiſt. Cùm non dubium ſit, ipſos etiam Duces, quibus fortiſſimi præſentiales milites parere præcepti ſunt, ſub eadem excelſa poteſtate eſſe conſtitutos, l. ult. §. 1. Cod. de re militari.

Præsᴇᴘᴇ Domini Jeſu in magna veneratione habitum à S. Helena. Vide *Stabularia*.

Præsɪᴅᴇɴᴛɪᴀ. Vide *Præſidialis*.

Præsɪᴅɪᴀʟɪs. FR. quidquid ad Præſidem ſpectat: [Qui jure præſidiali omnes Gallias rexerat. Spartianus in Tetrico. Quos præſidiali ſemper vice defendunt. Julianus Toletanus Archiep. in ejus hiſt.] Hinc Præſidis Dignitas *Præſidentia*, & *Præſidatus* dicitur.

Præsɪᴅɪᴀᴛᴜs. Vide *Præſidialis*.

Præsᴛᴀʀɪᴀ. FR. laudum. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 27. Vide etiam *Precaria*.

Præsᴛᴀʀᴇ Cᴀᴜsᴀᴍ, rationes reddere: [Melius eſt pro miſericordia cauſam præſtare, & invidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam. D. Ambroſ. lib. 2. offic. c. 28. Qui contrà præſumpſerit, ſciat ſe cauſas inter fratres eſſe cum ſtatus ſui periculo præſtaturum. Concil. Eliberitan. can. 53.] Idem habetur in Concil. Toletano, can. 19. & in Petro Chryſol. ſerm. 26. & 42.

Præsᴛɪɢɪᴀᴛᴜs, præſtigiis, & incantationibus malè affectus: [Mulieris præſtigiatæ miraculum huic ſubnectere non erit incongruum. In vita B. Torelii, 16. Mart.

Præsᴛɪᴍᴏɴɪᴜᴍ, Eccleſiaſticum beneficium cum aliquo onere, & in hoc differt à ſimplici beneficio, quod ideo ſimplex dicitur, quia in hoc nullum onus habetur: [Etiam præſtimonia, & præſtimoniales portiones nuncupatas. Trid. Synod. ſeſſ. 23. c. 18.] In Hiſpania hujuſmodi præſtimonialia beneficia inveniuntur non pauca. FR. De hujuſmodi titulis fit mentio, c. 8. de conceſſ. præbendæ in ſexto, ſic: [Omnes collationes &c. ſuper canonicatibus, dignitatibus, perſonatibus, præbendis, officiis, portionibus, præſtimoniis, Eccleſiis Parochialibus, ruralibus, & aliis quibuſcumque beneficiis Eccleſiaſticis &c.] Et in Apoſtilla ad calcem extrav. Jo: XII. ſic habetur: [Et vindicat ſibi locum iſta decretalis in præſtimoniis, & præſtimonialibus portionibus, quia ſunt beneficia eccleſiaſtica, & perpetua &c.

Præsᴛɪᴛᴜᴍ. FR. accommodatum: [Quia majorem ſibi partem hac in re præſtitorum veſtrorum ſolatia vindicant. D. Greg. Papa, lib. 9. epiſt. 56.] Vide *Præſtus*.

Præsᴛᴜs. FR. Accomodatum. [Caballorum præſtus. In formulariis antiq.

Præ-

Præsul. Vide *Epiſcopus*.

Præsulatus, Epiſcopatus, vel Diœceſis: [Sicque factum eſt, ut intra breve temporis ſpatium lumen veræ fidei omnibus ſui præſulatus illuceſceret cereum. In vita S.Severi Epiſcopi.

Præsulo, antiſto, præſulatus fungor dignitate: [Redduntur & eidem poſſeſſiones quædam Ruſſenſis Eccleſiæ, quas, præſulantibus anteceſſoribus ſuis, Lanfrancus in ſua tenuerat ditione. In vita S. Gandulfi.

Prætaxatus, ſuperiùs mentionatus, prædictus. [Utatur ad hos debiles mater Eccleſia verbis prætaxatis. Petr. Bleſen. ſer. 33.

Prætitulor, ſignificat titulo alicujus Eccleſiæ, ſive beneficii ad ordines promoveri: [Clericum permanere oportet in Eccleſia, cui initio ab Epiſcopo prætitulatus eſt. In Capitular. lib.5. tit. 26.

Prætubans. Qui in clangoribus tubæ prævenit, ſic D.Jo.Chryſoſt. Hom. 52. in c.25. Matth. Angelos, qui univerſale Judicium prævenientes, tubis à quatuor mundi plagis mortuos congregabunt, appellavit: [Quis clamor præcurrentium, & prætubantium Angelorum?

Prævaricator, in quo differat à Calumniatore, & Tergiverſatore. Vide *Tergiverſator*. FR. Prævaricator primus Adam fuit. Gloſſa in can. hæc imago, 33. quæſt.5. Vide *Prævaricor*.

Prævaricor. FR. crimina abſcondo: [Accuſatorum temeritas tribus modis detegitur: aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiverſantur. Calumniari, eſt falſa crimina ſcienter intendere. Prævaricari eſt vera crimina abſcondere. Tergiverſari eſt in univerſum ab accuſatione deſiſtere, can. ſi quem, 2. quæſt.3. Prævaricator eſt quaſi varicator, qui diverſam partem adjuvat prodita cauſa ſua. Ibid. §. Prævaricator.] Vide *Accuſator. Colludium. Inludium. Tergiverſator*.

Pragmaticus. [Qui (*ideſt, Conſtantinus Magnus*) quarto die ſui baptiſmatis unà cum omnibus Satrapis, & univerſo Senatu, Optimatibus etiam, & cuncto populo in perſona B. Sylveſtri, ſibi Romanam concedendo Urbem relinquens, ab eo, & Succeſſoribus ejus per pragmaticum conſtitutum diſponendam eſſe (decernens in ipſa Urbe utriuſque poteſtatis Monarchiam Romanis Pontificibus) declararet,&c. Innoc.IV. de Elect.& Electi pot.in 6.c.fundamenta, §.ne autem, ibi Gloſſa,& in c.1. de rerũ permutatione inquit: [Pragma idem eſt,quod cauſa. Unde pragmatica ſanctio,eſt coſtitutio ſuper aliqua re promulgata. Sed ibi ponitur pro confirmatione, ſive ſcriptura facta ab Imperatore &c.] Vide *Leges*. :||: Dicitur *Pragmatica ſanctio, Pragmatica juſſio, Pragmaticus typus &c.* quibus loquendi modis ſæpè Concilia utuntur ad ſignificanda reſcripta ſupplicationum alicujus communitatis, aut collegii, non autem in gratiam particularis perſonæ.

Prandeum. Vide *Brandeum*.

Prasinus, πράσινος. FR. hoc vocabulo ſæpè Anaſtaſius Bibliothecarius in vitis Pontificum utitur; quod viridis, ſeu porraceus color à Calepino, in dict. Chryſopraſus exiſtimatur, quem ſequitur Famianus Nardinus in ejus Antiqua Roma, lib.6. c.2. regione 9. pag. mihi, 323. §. Gli alberghi. Sed res obſcurè latet; Auctores enim communiter aſſerunt, praſinum colorem viridem, & porraceum eſſe. Sed ex Plinio non clarè colligitur, cujus ſit coloris revera; nam lib. 20. c. 22. ait: [Marrubium inter primas herbas commendavere, quod Græci praſion vocant.] Et inferiùs de hujus colore agens, ait: [Caſtor Marrubii duo genera tradit, nigrum, & quod magis probat candidum.] Et ibidem, cap. 17. [Origanum onitin, vel praſion appellant.] Item lib.37. c.8. [Thebaidis Alabaſtra oppidum naſci dicunt, & duo genera faciunt praſoidem, atque chryſopetron ſimilem chryſopraſio, ejus enim tota ſimilitudo ad porri ſuccum dirigitur.] Hìc enim non de porri forma, ſeu colore, ſed de ſucco, nempè, ſapore loquitur; prætereà ſi de porri colore ageret, an de porri bulbo, ſive foliis intelligat Plinius ambigitur, ejus enim bulbus albus eſt. Item ibidem ait. [Optimus color ſmaragdi &c. Vilioris turbæ praſius; cujus alterum genus ſanguineis punctis aborret, tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum,] & inferiùs: [Eſt autem color fumidæ topazii, aut aliquando melleæ] Vide melius, quæ de chryſopraſo in dict. *Chryſocolla* diximus, ubi gemmam illam eſſe praſinam, coloris, nempè, violacei aſſeruimus. Ergo licèt *Praſion* græcè porrum ſignificet, in variis tamen coloribus habetur.

Pravitas. FR. de hac clauſula *Sine pravitate* in literis Apoſtolicis appoſita. Vide Gloſſam in lib.2. Decretal. tit. de Confirmat. util. vel inutil. cap. 8.

Praxeon, græcè πράξεων, Actorum, ita ab Hilario in c.14. Matth. appellata ſunt Acta Apoſtolorum. [Nam ſicut in libro praxeon continetur.

Precaria, Eccleſiaſticorum bonorum uſusfructus [Statuimus, ut precariæ, & commutationes tempore viduatarum Eccleſiarum factæ ab his, qui loca Epiſcoporum occupaverant, reſcindantur. Concil. Belvac.] FR. [Precariæ dicuntur quædam præſtationes uſusfructus in recompenſationem ejus proprietatis, quæ datur Eccleſiæ. Prætereà precaria eſt quidam contractus affinis emphyteuſi; ſed in hoc differt, quod de quinquennio in quinquennium renovatur &c. Quandoque eſt precarium, quod precibus ad utendum alicui datur, & illud revocari poteſt quandocumque, non obſtante aliquo pacto, ff. de precario, & extrav. comm. c. ult. Gloſſ. in can. Precariæ, 10. quæſt. 2. Ne videantur etiam Epiſcopi tempore adminiſtrationis prolixæ, aut precarias, cùm ordinati ſint, facere non debuiſſe, can. Clerici, 16. quæſt.3. Non violenta, non clandeſtina, nec conceſſa precario, c.7. de privil. in ſexto, & ibi Gloſſ. can. de precariis, can. precarium, lib.3. Decretal. de precariis, & in c. 1. paſſim fit mentio de hoc vocabulo, & in c. 3. ejuſdem tit.] Item precaria nedum ad quinquennium, ſed etiam uſque

ad mortem accipientis intelligitur, can. ſæpè, 12. qu.2. Sed precariæ, precaria, & precarium differunt. Gloſſa in can. precariæ, 10. q.2. :||: Dicitur etiam *Præſtaria*, ſic ſæpè Flodoardus: [Pro rebus Remenſis Eccleſiæ, quas ſibi per præſtariā Theodoricus Epiſcopus delegari petebat, lib. 3. c. 21.] Item *Precatoria* dicitur: [De rebus, ſcilicet, Eccleſiæ, qualiter tractandæ ſint, & de his, quæ per precatoriam impetrantur ab Eccleſia. Flodoard. lib. 2. Hiſt. Remen. cap. 5. Quòd Clerici etiam ſine precatoriis, qualiter diuturnitate temporis de Eccleſiæ remuneratione poſſederunt, in jus proprietatis temporis præſcriptione non vocentur. Synod. Epaunenſis, c.18. Item *Precaturia*. Marculph. lib. 2. formul. c. 5.

PRECARIUM, ſalarium, ſtipendium: [Ut quia eos pro percipiendo precario illuc noſcitur tranſmiſiſſe. D. Greg. in Regiſt. lib. 10. epiſt. 5.] Differt à precaria. Vide *Precaria*.

PRECATORES, hæretici Monachi ex Meſſalianorum ſecta, qui aſſerebant ſemper orare oportere, aliaque exercitia pro nihilo habebant, proindeque nihil manibus ſuis operabantur contra laudabilem Monachorum uſum illius ſæculi, nec jejunabant; imò aſſerebant, quòd Sacramenta nihil gratiæ conferebant, dum oratione remittebantur peccata, & expellebantur Dæmonia, & quòd oculis corporeis poſſet divina Eſſentia intueri; oſtentabant inſuper eorum inſaniam, quia de repente ſaltabant, in quo actu calcare Dæmonia jactabantur; ac digitos ad modum mittendi ſagittas configurabant, ita Diabolum transfigere aſſerentes; hinc ob hujuſmodi delirāmēta *Enthuſiaſtæ* denominati ſunt. Hæc autem Monachorum hæreticalis ſecta in Syria tantùm dilatata eſt, licèt in Occidente aliqui Monachi otioſi eis inhærerent in eo tantùm, quòd aſſerebant non deberi in operibus exerceri, contra quos D. Auguſt. ſcripſerat in eo libro, quem de opere Monachorum appellavit. Hujus ſectæ videtur fuiſſe Monachum illum, qui Abbatem Sylvanum in Monte Sina viſitando, ubi Monachos operantes invenit, eos reprehenderat, inquiens: [Quare operamini eſcam, quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. In vitis Sanctorum Patrum, part. 2. cap. 52.] Quo ab Abbate intellecto, Monachum illum otioſum collocari juſſit in cella, in qua nil aliud præter librum reperiebatur; ſed cùm jam hora prandii adeſſet, advena ille tædio jam, ac fame affectus, crebrò reſpiciebat, an ab aliquo ad comedendum vocaretur; tandem impatiens, Abbatem adivit, & eum interrogavit, utrùm Monachi comediſſent, cui cùm Abbas affirmativè reſponderet, inquit Monachus, quare ad comedendum non me vocare juſſiſti? Sylvanus reſpondit, quia tu cùm ſpiritualis ſis, & optimam partem tibi elegeris, cibis proinde non indiges, ſicut nos, qui carnales ſumus, & ideo manibus noſtris laboramus. Quare verecundia confuſus ſectarius Monachus, ſui erroris pœnitentia ductus, veniam ab Abbate poſtulavit, cui reſpondit Sylvanus: Ergo Martha eſt neceſſaria. Dicti etiam fuere *Adelphiani*. *Euchetæ*. *Pſalliani*. *Sathaniani*. De quibus aliqua ſuis locis.

PRECATORIA, & *Precaturia*. Vide *Precaria*.

PRESBYTER; Sacerdos, ex græco voc. πρεσβύτερος, quod Seniorem ſignificat. FR. [Porrò Moyſi præcipitur, ut eligat Presbyteros, ideſt, ſeniores, can. porrò, diſt. 84.] Presbyterorum enim nomen quamquam à ſenectute ſit ſumptum; magis tamen maturitatem indicat ſapientiæ, quàm corporis canitiem, can. quiſquis, diſt. 84. :||: [Presbyter autem non ab ætate dicitur; ſed à prudentia. Innocent. III. de myſt. miſſ. cap. 3.] Tertullianus verò aliquando hoc vocabulo abutitur ad denotandum corporis ſenem, ſic enim de ſenioribus Apocalypſis agens, inquit: [Protoſedent Presbyteri coronati, de Coron. milit. cap. 15.] Aliquando Epiſcopum ſignificat, ſicut habetur in epiſt. D. Pauli ad Titum, nempè [Ut conſtituas per ſingulas Civitates Presbyteros, ſicut ego præcepi tibi.] ubi Sancti Patres Hieronymus, & Ambroſius de Epiſcopis loquutum fuiſſe Apoſtolum intelligunt, quod ex ſequentibus ejus verbis colligitur; nam ſequitur, inquiens: [Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe:] ac clariùs id cōfirmatur ex verbis Petri, epiſt. 2. ubi ait: [Presbyteros in vobis precor compresbyter.] De qua re dictum ſatis fuit in dict. *Diœceſis*. Si novus in Pontificem electus Sacerdotium ſuſcipere contigerit, ait Chryſtophorus Epiſcopus in ejus Cæremoniali, quòd Papa ad Sacerdotii ordinationem amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola diaconali indutus, atque pluviali ad collum fibulato comparebit, ſed poſt tergum involuto, mitraque tectus in capite, qui dum cantantur litaniæ, genuflexus ad faldiſtorium manebit, atque Epiſcopus ordinans ad ſcabellum in ſiniſtra parte collocatum cum mitra in capite, ut ad ſtabilitum tempus ſolitas benedictiones ſuper Electum conferat. Papa autem tempore, quo manuum impoſitionem ſuſcepturus eſt, in ejus throno ſedebit capite detecto; & accedens Epiſcopus cum mitra in capite imponet manus ſuper caput ejus, ac idem fit ab Epiſcopis, Presbyteriſque Cardinalibus aſtantibus, qui tamen capite detecto id faciant. Capite etiam detecto Papa ſedens erit, quando pluviali exuitur, & ab Epiſcopo mitram gerente habitibus ſacerdotalibus induitur; ſed quando chriſmate manus ejus linientur, & in tactu calicis cum vino, ac patenæ cum hoſtia, Papa ſedebit, & mitram habebit in capite, ſic etiam Epiſcopus ordinans, qui in his actibus erectus erit; ac ſimiliter erigetur, & ſine mitra in Offertorio à Pontifice ſedente, & mitrato, oblationes candelarum, panis, & vini recipiet, illiuſque manus oſculabitur. Electus poſtea ſtans in cornu epiſtolæ unà cum Epiſcopo Miſſæ celebrationem proſequitur cum unius Cardinalis aſſiſtentia, & in codē loco ſub utraque ſpecie cōmunionem aſſumet. Poſt communionē verò Papa ad thronum redibit, ac ſedenti Epiſcopus manus ſuper caput, ad illi dandā ſolitam remittendi peccata poteſtatē,

imponit; & hoc peracto tam Epiſcopus ordinans, quàm etiam Cardinales omnes, & aſſiſtentes Prælati ad oſculum pedis, manus, & genæ Pontificis admittuntur, qui omnibus circumſtantibus ſolemnem benedictionem dabit. Et tandem Epiſcopus conferens, præcedentibus tribus genuflexionibus, totidemque acclamationibus (inquiens) Ad multos annos, ad oſculum faciei Pontificis admittitur. Presbyteri ſynonyma. Vide *Judex*, *Sacerdos*, *Sacrocolas*, *Senior*.

PRESBYTERA. FR. ſic appellabatur Vidua in caſtitate degens vitam, & Anus, atque Uxor Sacerdotis ante ejus ordinationem, quæ poſt Mariti ſuſceptos ſacros ordines, ſeparatè ab eo vivebat. Baron. an. 34. n. 289. à Græcis παπαδιὰ nuncupatur. :||: Interdum Matronas ſignificat, quibus Eccleſiæ cura ſpectabat: quare Theophyl. ſuper illa verba Matth. cap. 10. [Qui reliquerit patrem, aut matrem] ita ſcribit: [Habemus pro patre Presbyteros, pro matre Presbyteras, ſeu anus] Et hujuſmodi Matronæ à Latinis *Matricuriæ* dicebantur, can. Mulieres, diſt. 32. Ideſt, habentes curam de rebus Eccleſiæ, ut exponit ibi Gloſſa. Sic S. Praxedes à D. Pio Papa presbytera declarata fuerat, ut ex ejus Actibus conſtat.

PRESBYTERIUM, πρεσβυτήριον. Chorum ſignificat. Vide *Chorus*. Item Conſiſtorium Eccleſiaſticorum. Vide Bar. an. 254. n. 99. FR. [Quomodo nec Epiſcopis liceat vendere prædia inconſulto Concilio, vel cuncto Presbyterio, can. placuit, 12. qu. 3.] :||: Quod elegantiùs *Cleri Rom. Senatus* à D. Hieronymo, & *Compresbyterium* ab aliis Eccleſiaſticis Scriptoribus appellatum fuit; & Cyprianus *Excitari de presbyterio* dixit, ideſt, ſacerdotio degradari, ſive à choro expelli. Item donativum, quod novus Pontifex in ejus coronatione facere ſolebat in Lateranenſi Eccleſia ſingulis Cardinalibus, ſignificat, quibus in eorum mitras duo ſcuta aurea cum duobus groſſis argenteis immittebat, & aliis Epiſcopis, ac Præſulibus unum aureum ſcutum, & unum argenteum groſſum dabat. Cærem. Rom. Sic fortaſsè appellabatur, quia intra presbyterium diſtribuebatur, ſive quia ad Conſiſtorium hoc donativum ſpectabat; nam Conſiſtorium Presbyterium, ut ſuprà diximus, dicebatur. Cencius tamen Camerarius in ejus M. S. Cæremoniali de alio ſimili donativo Pontificis Presbytero denominato mentionem facit, de quo. Vide etiam *Thuribulorum feſtivitas*. Ob eandem rationem Presbyterium dicitur ſerica burſa illa, in qua vigintiquinque Julii antiquæ monetæ incluſi preſentari ſolent ab Archipresbytero Vaticanæ Eccleſiæ Pontifici, quando ibi ſolemniter celebrat, *Pro Miſſa benè cantata*, ut in Cæremoniali dicitur, quam ſolet deinde Papa Diacono Cardinali, qui Evangelium cecinerat tradere, & is ejus Caudatario erogare.

PRESBYTEROR, Sacei dos fio.

PRESSORIOLUM; arca, ſive armarium, in quo veſtes conſervantur: [Quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel preſſoriolis veſtris Regiſtoria teneat, in Regula S. Cæſariæ Virg. c. 16.

PRESSURA. FR. Cenſura Eccleſiaſtica, ſic titulus in can. non in perpetuum, 24. quæſt. 3. ubi de excommunicatione agitur.

PRETIOSA &c. FR. verſiculus, qui ad primam horam canonicam poſitus eſt. [Quatenus omni die poſt primam, & Pretioſa teneantur omnes &c.] Et inferiùs: [Quatenus poſt mortem D. N. Papæ poſt Pretioſa, ſtatim loco prædictorum teneantur cantare De profundis &c. In Bulla Urbani V. penes Soreſinum de Capitibus SS. Petri, & Pauli pag. 8. & 9.

PREX, oratio, precatio: [Prex tua hunc teneat lapſum ad paſcua vitæ.] In verſibus ad honorem S. Eulogii Presbyteri, & Mart. 11. Mart.

PRIMA, ex canonicis horis. Vide *Horæ canonicæ*, *Pretioſa*.

PRIMAS, Eccleſiaſtica dignitas ſuper omnes Epiſcopos, Archiepiſcopos, & Metropolitas Regni; & aliquando Patriarcha intelligitur: [Epiſcoporum ordo unus eſt, licèt ſint Primates illi, qui primas Civitates tenent, qui & in quibuſdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Anacletus Papa, epiſt. 3. ad Epiſcopos.] FR. Erant à temporibus Gentilium principaliores Provinciarum Civitates ita appellatæ; quare [Urbes, & loca, in quibus Primates præſidere debent, non à modernis, ſed multis ante adventum Chriſti ſtatutæ ſunt temporibus, quorum Primates Gentiles etiam pro majoribus negotiis appellabant. In ipſis verò urbibus poſt adventum Chriſti Apoſtoli, & eorum Succeſſores, Patriarchas, & Primates poſuerunt, ad quos Epiſcoporum negotia (ſalva tamen in omnibus Apoſtolica Authoritate) & majores cauſæ poſt Apoſtolicam Sedem ſunt referendæ, can. 1. diſt. 81.] Et ibid. can. In illis verò, hæc habentur, nempè:] In illis verò Civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Epiſcoporum Primates, vel Patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum cauſas Epiſcoporum, & majora negotia in fide agitarent. In illis autem, in quibus apud prædictos Ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tamen minores eſſe tenebant, quàm memoratos Primates, Archiepiſcopos inſtitui præcepit. In ſingulis verò reliquis Civitatibus, ſingulos, & non plures Epiſcopos conſtitui præcepit, qui Epiſcoporum tantùm vocabula ſortirentur: quoniam neque inter ipſos Apoſtolos par fuit inſtitutio, ſed unus præfuit omnibus.] In can. quoniam, & ſeqq. diſt. 100. & can. nullus primas, 9. qu. 2. cavetur, quòd nullus Primas, ſeu Metropolitanus poſſit in juriſdictione Epiſcopi ſuffraganei ſe ingerere; ſecus verò ſi ſuffraganeus negligens fuerit in ejus officio, ut in cap. cum ex officiis, in extrav. de præſcript.

PRIMATIA. FR. ipſa Primatis dignitas, cap. 7. de in integr. reſtit. & ibi Gloſſa.

PRIMICERIUS, πριμικήριος, Dignitas Eccleſiaſtica, ideſt, omnium minorum Clericorum Superior; cujus officium D. Greg. epiſt. ad Laudefred. Epiſc. ſic deſcribit: [Ad Primicerium pertinent

nent Acolythi, & Exorciſtæ, Pſalmiſtæ, atq. Lectores, ſignum quoque dandum pro officio Clericorum, pro vitæ honeſtate, & officium meditandi, & peragendi ſolicitudo, lectiones, & benedictiones, & pſalmum, laudes, offertorium, & reſponſoria quis Clericorum dicere debeat: ordo quoque, & modus pſallendi in choro pro ſolemnitate, & tempore, ordinatio pro luminariis deportandis; ſi quid etiam pro reparatione Baſilicarum, quæ in Urbe ipſe denuntiat Sacerdoti; epiſtolas Epiſcopi pro diebus jejuniorum Parochianis per Oſtiarios iſte dirigit: Clericos, quos delinquere cognoſcit, ipſe diſtringit; quos verò emendare non valet, eorum exceſſus ad agnitionem Epiſcopi defert: Baſilicarios ipſe conſtituit, & matriculas ipſe diſponit.] Ex quibus colligitur eximiam fuiſſe Primicerii authoritatem, & dicebatur Primicerius fortaſsè, quia in cereis tabulis primus antiquitùs ſcribebatur, & nomen iſtius dignitatis in capite cereæ tabellæ notabatur, ut dictum eſt in d. *Capicerius*. Sic *Secundicerius* dicebatur, qui ſecundo loco notabatur in tabula cerea, de quo D. Greg. lib. 9. ep. 33. inquit: [Hanc autem Epiſtolam Paterio Secundicerio Notario Eccleſiæ noſtræ ſcribendam duximus.] FR. Hæc officia erant antiqua in Eccleſia; legitur enim SS. Sergium, & Bacchum functos his officiis fuiſſe. [Duas torques Sergius, & Bacchus Primicerius, & Secundicerius, in privil. Caroli Magni apud Torrig. de Cryptis Vatican. 2. edit. pag. 504.] De quibus Sanctis Martyribus Surius, & Lipomanus ex Metaphraſte hæc habent: [Sergius, & Bacchus ambo Romani genere, &c. tunc fulgebant in regia, &c. Sergius quidem erat Primicerius Scholæ Centiliorum, Secundicerius autem hujus Bacchus, qui multùm quidem poterant apud Imperatorem Maximianum.] Hìc duo notanda: primùm quidem Metaphraſtis, & ejus Interpretum error, qui Centiliorum, loco *Gentilium* ſcripſerant, apud nullum enim Auctorem hanc dictionem *Centiliorum* invenio: quare Boninus Mombritius, qui ut aliàs dixi, acta Sanctorum duobus tomis impreſſerat, eaque juxta duplices codices M. ſſ. antiquos in membrana Bibliothecæ Lateranenſis deſcripſerat, ut collationanti patebit: ille de iſtis Sanctis Martyribus ſic habet: [Marcellus, Apulejus, Sergius, & Bacchus pollebant in Palatio, honorabilioreſque erant apud Maximianum Imperatorem. Beatus quidem Sergius erat Primicerius, & Princeps Scholæ Gentilium amicus Imperatoris, &c. Beatus verò Bacchus ejuſdem & ipſe Scholæ Gentilium erat ſecundus Primicerius.] Secundò notandum tum ex dicta Mombritii authoritate, tum ex ſequentibus, quòd Primicerii dignitas nedùm apud Chriſtianos, & Eccleſiaſticos; ſed apud ſæculares, & Ethnicos vigebat, niſi fortaſsè, cùm prædicti Martyres diù ante Martyrium Chriſtianam fidem profiterentur, quod & prædicto Imperatori notum jam erat, ut in eorum geſtis idem Metaphraſtes ſcripſerat, ac proinde Primicerii Scholæ Gentilium, ideſt, Catechumenorum fuiſſe intelligatur, ad differentiam Cathecumenorum ex hebraiſmo venientium; quod ita cenſendum ratio præbet, quia inveriſimile videtur Ethnicos ſcholam habuiſſe cum titulo Gentilium; ac ſimile abſurdum videretur, ſi hodie Romæ, ubi nulla fides, niſi vera regnat, ſchola reperiretur cum titulo Chriſtianorum: licèt hæc dignitas inter ſæculares reperiretur, ut in dict. *Dapiſer* ex Nicephoro oſtendimus; ſic etiam Blondus, decad. 2. lib. 1. inquit: [Deſiderius Rex Italiæ Affiratam impulit, ut in Chriſtophorum Primicerium ſummæ tunc in Romana Urbe authoritatis virum, &c.] & inferiùs: [Euocatique Chriſtophorus, & Sergius Secundicerius oculos ſunt effoſſi.] Item [Magni Primicerii umbraculum, ſeu velum dimidio nigrum, & dimidio album. Zonara.] In quodam verò pervetuſto Licienſi Breviario in feſto SS. Joannis, & Pauli menſis Junii ſic habetur in ejus Lectionibus: [Joannes & Paulus fratres, quorum prior Præpoſitus, ſecundus Primicerius Conſtantiæ Conſtantini filiæ fuit.] In eodem autem Breviario, ubi de SS. Sergio, & Baccho agitur, habetur, quòd non Eccleſiaſticas dignitates, ſed ſæculares habebant; ſic igitur in eorum Lectionibus ibi dicitur: [Sergius, & Bacchus Primicerii Palatii apud Imperatorem Maximianum, quòd Chriſtiani eſſent, accuſati: cùm Idola colere nollent, ab eodem veſte militari privati, &c.] In Primicerii os imponebat auream monetam Pontifex, & quando. Vide *Antiphona*. Reperitur etiam *Tertiocerius* in libro, cui titulus eſt Notitia Provinciarum || Anaſtaſius Biblioth. inquit primum S. Martini Papæ accuſatorem fuiſſe Primicerium: [Primicerius ſanè omnium accuſantium erat Dorotheus Patritius Ciliciæ.] Itaque etiam inter Eccleſiaſticos non erat determinata dignitas, nam dicebatur *Primicerius Cantorum*, ſic Innoc. III. ait: [Primicerius qui Cantoribus eſt prælatus.] Vide *Archicantor. Baculus. Cantor.* Item *Primicerius Lectorum*, *Primicerius Aulæ*. Item *Primicerius Defenſorum*, ideſt, Advocatorum Decanus. Luitprand. lib. 6. cap. 6. *Diaconus Cardinalis Primicerius*, ideſt, Diaconorum Cardinalium Decanus. Et Hincmar. Rhemenſis in tomo Concil. Drogonem Epiſcopum *Primicerium*, nempè Vicarium appellavit, quia Vicarius Papæ in Gallia erat; atque in eodem ſenſu S. Fulgentius, D. Stephanum Protomartyrem *Primicerium Martyrum*, ſcilicet caput appellavit. Ivo Carnoten. de Principe Apoſtolorum ait: [Conſtituitur poſt Deum Primicerius, in ſerm. de Cathed. S. Petri.] Eodemque modo à D. Auguſtino *Primicerius Apoſtolorum* idem vocatus fuit, hoc eſt, Princeps Apoſtolorum; eodemque pacto *Virginum Primiceria*, ideſt, Anteſignana à D. Bernardo eleganter Virgo Virginum appellata eſt. Aliqui tamen Auctores cenſuere hoc Primicerii vocabulum à ſigillis officialem ſignificare, qui à Caſſiodoro πρωτοκήρος, *Protocerius* appellatus fuit. Hoc vocabulum in malum

ſen-

ſenſum deſumptum. Vide *Hecatontarchus.*

PRIMOGENIÆ. FR. ideſt, Virgines majores inter Veſtales, quæ ſeptem erant. Baron. an.384. n.2.

PRIMISCRINIUS, Primarius Archiviſta, Eccleſiaſticus Officialis, cui in Romana Eccleſia Archivii cura incumbebat, & ſub ſe duodecim Scriniarios habebat, qui omnium Civilium actorum inſtrumenta formabant. Varii autem Primiſcrinii reperiebantur, nempè, *Primiſcrinius Beneficiorum*, *Primiſcrinius Canonum*, *Primiſcrinius ſecuritatum*, *Primiſcrinius largitionum privatarum*. Et dicebatur etiam *Protoſcriniarius*; hodie tamen Protonotarius intelligitur. Vide *Papa*, §. Et ut Platina.

PRIMITIÆ. FR. Contributiones Eccleſiaſticis debitæ, ſicut decimæ; differunt tamen à decimis, quia decimæ ſunt taxatæ, ideſt, decima pars fructuum; ſed Primitiarum quantitas non eſt determinata; nam qui plus dabat, quadrageſimam portionem redditunm dabat, qui minus ſexageſimam, & ſic licitum erat dare inter LX. & XL. quantum quiſque volebat, hoc autem erat in aridis, & liquidis; ſed qui dabat primitias animalium, dabat unum de ducentis. Gloſſ. in, can. Eccleſias, 13. qu. 1. Vide *Decima*.

PRIMITIO, initiare, ſeu primitias dare ſignificat. [Munificentiam à tenera primitiavit ætate. Petr. Bleſ. epiſt. 20.] Ac idem de orationis efficacia loquens, ait: [Dulce vehiculum eſt in via oratio, fidelis præcurſor ad Dominum primitians ei adventum aſcendentis, ſerm. 21.

PRIMIVIRGIUS. FR. virgatorum præfectus, qui baculos in manu ferebant, ad removendum populi concurſum in equitatione Imperatoris, ita Codinus de off. Aulæ Conſtantinop. Vide *Bardariotæ*, *Portingherius*.

PRIMORDIALITER, ab initio. [Reducentur cuncta in nihilum, quæ de nihilo primordialiter proceſſerunt. Petr. Bleſ. epiſt. 166.

PRINCIPALIS. Vide *Panæretos*.

PRINCEPS MONASTERII, ſuperintendens ad Monaſterii temporalia, qui aliàs Defenſor Monaſterii dicebatur. [Veſtimenta, quæ ſecum detulerant, accipient, qui huic rei præpoſiti ſunt, & inferentur in repoſitorio, & erunt in poteſtate Principis Monaſterii. In Regula S. Pachom.] & ſæpè de hoc munere in eadem Regula.

PRINCIPO. FR. verbum ſignificans prædomino, impero, principatum exerceo. [Scholares pueri, & impuberes adoleſcentuli ob ſanguinis dignitatem de ferula transferuntur ad principandum Presbyteris. D. Bernard. ep. 42. ad Henricum Senonen. Archiep.

PRINUS, græcum vocamen, πρῖνος, arbor, quæ à Latinis *Ilex* dicitur. [Sub qua arbore comprehenderis eos loquentes ſibi? Qui ait, ſub prino. Daniel. cap. 14.]. FR. Itaque non fuit Prunus arbor, quemadmodum D. Auguſtinus, ſerm. 252. de temp. exiſtimavit; *Prinus* enim arbor *Coccigera*, ſeu *Coccifera* dicitur. De hoc Prino vide Latinium in Correct. Sixti Senen. lib. 5. annot. 250.

PRISCILLIANISTÆ. FR. Hæretici à Priſcilliano ſeducti, qui in Hiſpania ex Gnoſticorum, & Manichæorum erroribus novum blaſphemiarum monſtrum formaverat, 24. qu. 3. can. 39.

PRISIO, carcer. [Unde à ſuo Judice ordinario, tanquam crimino ſus, in priſione detentus eſt. In vita S. Vedeſtani Epiſc.] FR. ſignificat etiam carceratum, ſicut etiam Italicè *Prigione* tam de carcere, quàm de detento in ea intelligitur. [Et quod diſconfitura, quæ erat in mari, priſiones multos nobiles à nautis Regis, qui eos juſtè ceperant &c. Matth. Pariſius in Hiſt.

PRIVIGNA, vel *Privignus*. Vide *Filiaſtra*, *Filiaſtrus*.

PRIVILEGIO, verbum, privilegium concedo. [Deus, apud quem melior eſt obedientia, quàm victimæ, quidquid emancipet homo, aut privilegiet homo, inobedientiam deteſtatur. Petr. Bleſen. Epiſt. 90.

PRIVILEGIUM. FR. ideſt privata lex, quæ non omnibus, ſed aliquibus privatis ſuffragatur. Papa autem de jure non poteſt locis piis noviter erectis privilegia concedere, niſi miniſtri, ſeu perſonæ pro tali inſtituto comperiantur. [Licèt autem nobis inſtantiùs ſupplicares, ut Eccleſiæ prædictæ confirmationis privilegium faceremus, tibi non poſſumus de jure deferre, cùm nulli Canonici adhuc ibidem exiſtant, quibus privilegium concedatur, lib. 3. Decretal. tit. 48. cap. 5.

PROASTIUS, & *Proaſtium*, ſuburbium. [Invenit in proaſtio cum philoſophis. In vita S. Baſilii, cap. 2.] Dictio quidem græca προάςειον, ideſt, ſuburbium. [Rex Luitprandus in Olona nihilominus ſuo proaſtio, miro opere in honorem S. Anaſtaſii Martyris Chriſto domicilium ſtatuit. Paul. Diac. lib. 6. de geſt. Longobard. c. 56.

PROBABILIS, rectus, idoneus, ac probatæ vitæ, in quo ſenſu à D. Gregorio *Medicus probabilis*, ideſt, probatæ vitæ, appellatus eſt Exorciſta. Ac in eodem ſenſu in Conc. Toletan. IV. can. 4. dicitur: [Probabilis vitæ, atque doctrinæ extiterit.] FR. ſic etiam: [Presbyteros probabiles, aut Diaconos mittas. Can. Epiſcopum 10. quæſt. 1.

PROBAMENTUM. FR. probatio. [Omnibus adhibitis probamentis, & Srripturis ſanctis. Ruffinus in verſione operum Origenis.

PROBATICA, προβατικὴ, ſic appellata fuit Piſcina in Evang. Joannis, cap. 5. [Erat autem Jeroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida &c.] Ex vocabulo græco πρόβατον, quod ovem ſignificat, quia in ea mundabantur oves, quæ pro ſacrificio offerebantur in Templo, quæ piſcina, ut refert Joſephus Hebr. lib. 6. de bello Judaico, cap. 6. ædificata fuerat à Rege Salomone, quam *Stagnum Salomonis* ibidem vocat. Itaque *Probatica*, ideſt, ovilla dicebatur, cujus miraculoſa omnium infirmitatum curatio parùm ante Chriſti adventum in defectu prophetiarum cœperat innoteſcere, & ideò Hebræi de hujuſmodi prodigio nullam penes ſe notitiam habent, nec de ea prædictus

ctus Joſephus, aut Philo ullam mentionem faciunt: ſcripſerant enim hi poſt Chriſti mortem, quando, nempè, jam prædictum miraculum ceſſaverat in piſcina, quod Cyrillus, lib. 2. in Joannem, cap. 125. & Tertullianus contra Jud. cap. 13. probabiliter exiſtimant in die Pentecoſtes ceſſaſſe.

PROBATIO, Religioſorum novitiatus, [Uno diſcedente, alter, cui nomen erat Goſuinus, importunitate ſua, ut reciperetur, obtinuit, qui vix per ſex hebdomadas in probatione ſtetit. Cæſar. lib. 1. cap. 10.] Qui Author de S. Hildegunde agens, eodem vocabulo uſus fuit: [Ingreſſa in probationem, manum ſuam miſit ad fortia, lib. 1. c. 40.] & c. 2. lib. 2. [Anno probationis expleto, factus eſt Monachus.

PROBOLA, ex græco προβολὴ, ideſt, productio. [Deinde infinitas Angelorum editiones, & probolas. Tertull. adverſ. Hæret. cap. 46.

PROCAMIO. Vide *Concambio*.

PROCESSIO, ſupplicationum agmen, cujus antiqua inſtitutio ex apoſtolica traditione promanaſſe cenſetur, quæ quidem ad inſtar exercitus modeſtè, ac devotè coordinatur, vexilla, & crucem præferendo, & Romæ Baſilicarum Canonici ferunt etiam ſecum tentoria, ante quæ loco claſſicorum campanulas habent, ad imitationem, ut inquit Gemin. lib. 1. cap. 68. Iſraelitici populi, ante conductionem Arcæ proficiſcentis. De Proceſſionibus, hæc Tertullianus inquit: [Si ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad balnea; ſi jejunia obſervanda ſunt, maritus eadem die convivium exerceat; ſi procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Ad uxor. cap. 4.] Item Sidonius antiquiſſimus inter Patres Author de proceſſionibus ſic meminit: [Proceſſio fuerat antelucana, ſolemnitas anniverſaria, populus ingens ſexu ex utroque, quem capaciſſima Baſilica non caperet, lib. 5. epiſt. 17.] In proceſſionibus Græcorum ſemper liber Euangeliorum defertur, & ejus delator in Eccleſia Conſtantinopolitana *Præfectus Euangelio* dicebatur. Progreſſus autem comparium, miſſionem Diſcipulorum à Chriſto factam ſignificat: [Meritò ſanè bini, & bini procedimus. Sic enim ad commendationem fraternæ charitatis, & ſocialis vitæ miſſos à Salvatore Diſcipulos Euangelia ſacra teſtantur. Turbat proceſſionem, ſi quis ſolitarius incedere curat. D. Bernard. ſerm. 2. de Purific.] Antiquitùs in memoriam Chriſti reſurrectionis in omnibus per annum Dominicis ordinabatur proceſſio, ac Prælatus, ſive alius Superior reliquis Eccleſiaſticis præcedebat, ad denotandos Apoſtolos, ac alios Diſcipulos Chriſtū ſequutos fuiſſe in ejus reſurrectione, quando eos in Galilæam præceſſit. [Unde ſemper in hujuſmodi proceſſionibus Prælatos noſtros, quaſi Dominum in Galilæam ſequimur. Rupert. de div. off. lib. 2. cap. 8.] Imò *Galilæa* (ut idem refert) dicebatur locus, ubi terminabatur proceſſio. FR. Proceſſio in funeralibus prohibita: [Ut Defunctorum nomine ſolummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione, & proceſſione ceſſante, can. Certum eſt, de Conſecrat. diſt. 1.] In proceſſione feſti Corporis Chriſti manipulus non debet ferri. Vide *Manipulus*. Quomodo ferenda eſt Crux in proceſſionibus. Vide *Crux*. *Proceſſio nigra* dicebatur Litania major, quia tunc Cruces, & altaria nigris velis cooperiebantur. In proceſſione Corporis Chriſti debet ferri Cotta. Vide *Superpellicium*. Proceſſio ſeptiformis. Vide *Litania*. Reliqua. Vide *Draconarius*, *Evangelium*, *Exomologeſis*, *Labarum*, *Litania*, *Protheſis*.

PROCESSORES, qui proceſſionaliter incedunt. Ordo Rom. Aſſociantes Epiſcopum, quando proceſſionaliter ex Sacrario progrediebatur, *Proceſſores* appellat: ſic comitantes Diaconum, quando ad ambonem pro canendo Euangelio diriguntur, *Proceſſores* nuncupantur.

PROCESSUS, hoc vocab. nonnunquam excommunicationem denotat. [Die Mercurii prima menſis Februarii, Pontificatus Clementis VI. anno IV. ipſe Papa fecit quoſdam proceſſus generales in publico contra interfectores bo. me. Andreæ Regis Siciliæ Illuſtris. Davantria in ſuo M. S. Cæremon.] Eodem vocabulo idem utitur ad ſignificandas excommunicationes in Bulla Cœnæ, quæ etiam in feſto Aſcenſionis, & in die Dedicationis Baſilicarum SS. Petri, & Pauli publicabantur, quia, ut idem Author ait, legebantur in die Cœnæ Dom. in qua Euchariſtiæ ſacramentum inſtitutum fuit, & Apoſtolos communicaverat; ad denotandum, quòd ab hoc ſacramento privatus ſit excommunicatus. Item in die Aſcenſionis, quando, ſcilicet, Chriſtus pro omnibus fidelibus deprecatus eſt, ad oſtendendum, quòd excommunicatus de precibus Eccleſiæ participare nequit. Tandem in die Dedicationis promulgabantur, quia excommunicatus ab Eccleſia expellitur, ne cum aliis fidelibus orare poſſit.

PROCHERIUM, πρόχειρον, ideſt, Manuale, quo vocabulo utitur Caſſianus in collat. 19. cap. 4. Vide *Enchiridion*.

PROCHOTROPHIUM. Vide *Brephotrophium*. Vide *Protochotrophium*.

PROCONSULARIA, dicebantur acta SS. Martyrum à Notariis Provinciarum proconſularium ſcripta, & collecta. Baron. an. 238.

PROCURATIA. FR. exigentia ab Epiſcopis extorta ſub prætextu procurationis, ac defenſionis piorum locorum. [Ad humilitatem Religioſorum converſus, ab eis pecuniam non minimam extorſit nomine procuratiæ. Matth. Pariſ. anno 1239.] Nam, ut ait Auguſtinus apud Gratianum in can. ſi privatum, 12. q. 2. [Non illa noſtra ſunt quorum procurationem quodāmodo gerimus] Et de Epiſcopo etiam dicitur: [Aliud eſt ſua poſſidere, aliud eſt communium procuratorem eſſe, can. Epiſcopus, 14. qu. 1.

PROCURATIO. FR. Jus Epiſcopale exigendi cauſa viſitationis; nam Epiſcopus quandoque *Procurator* dicitur, ut ſuprà dictum eſt. [Prælati de procurationibus, quas in victualibus percipiunt, deci-

decimam non perſolvunt.] Et infrà: [De illis autem procurationibus, quas Prælati in pecunia numerata ritè percipiunt ab antiquo, & quas perciperent, etiam ſi non viſitarent, decimas præſtare tenetur. Prælatus autem, qui procurationem (quam ſine viſitatione potuit de jure percipere in pecunia numerata) remittit: quia remittit quod ſibi debetur &c. In extrav. comm. de decimis, & de cenſibus, exactionibus, & procurationibus.] Item annualem cenſum ſignificat, cap. 16. 17. 21. 22. 23. 24. 25. & 27. lib. 3. decretal. tit. 39.

PROCURATRIX Sedis Apoſtolicæ. FR. ab Innocentio III. Abbatiſſa quædam conſtituta fuit, cap. 4. decretal. de Confirmat. util. vel inutil.

PROCURATOR. Vide *Explorator*, *Pentepitropus*. Item Procurator dicitur Epiſcopus. Vide *Procuratia*, *Procuratio*.

PRODIGALITAS. Vide *Banauſia* in dict. *Banauſus*.

PRODITOR. FR. Certus indicator, ſeu delator publicus, l. ſi quis per proditorem, & l. ſi lupus, de furtis. Item apud Patres mendacem ſignificat. [Sicut enim ex his verbis oſtenditur, non ſolùm ille proditor eſt veritatis, qui tranſgrediens veritatem, palàm pro veritate mendacium loquitur; ſed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, quam liberè pronunciare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere convenit, proditor eſt veritatis, can. nolite timere, 11. qu. 3. ideò dictio *Proditor* pluribus modis intelligitur, ut in can. Clericus qui, diſt. 46. ubi ſic habetur: [Qui adulationibus, & proditionibus vacare deprehenditur,] & ibi ſic Gloſſa: [Proditor dicitur qui propter timorem non defendit veritatem, & qui tacet eam, ut can. nolite, 11. quæſt. 3. Item qui crimen alterius, ſibi ſolùm notum, manifeſtat, ut, can. ſi peccaverit, 2. q. 1. Item qui malitioſè circumvenit alium, & callidè ſeducit, ut in periculum ſalutis tradat, can. ſi cupis, 16. qu. 1. Item qui rem ſibi commiſſam exponit hoſtibus, can. de forma, 22. q. 5. Item qui juſſum veritatis contemnit, can. abjit, 11. qu. 3. Item qui ſecretum ſibi commiſſum revelat, can. nervi, 13. diſt.

PRODROMUS. Vide *Manſionarius*.

PROEDRUS, προέδρος, idest, Præſidens, officium Græcorum Eccleſiæ: [Proedrus Heracleæ, qui erat inter honoratiſſimos, & Exarchus Thraciæ, & Macedoniæ. Codinus. Denunciamus omnibus Proedris Eccleſiarum noſtrarum. Tharaſ. in epiſt. ad Hadrian. Papam.

PROFANO. Vide *Infano*.

PROFESSIO. FR. ideſt, juramentum. [Cunctis convenientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à tyranno de orthodoxa fide, ut ſine perturbatione ſervaret Eccleſiam, extorſit profeſſionem. Landulph. lib. 7. hiſtor.

PROFESSOR. Vide *Confeſſor*.

PROFESSUS. FR. aliquando non alicujus artis, ſeu facultatis profeſſorem ſignificat; ſed qui ſe in Catalogo deſcribi faciebat, ratione alicujus edicti, vel aliqua gratia in concurſu aliorum in nomenclatura notabatur, ut illius conceſſionis compos fieret; ſic in primo ſenſu dicebatur profeſſus bonorum, cenſuum, nominis &c. Cic. pro Archia poeta: [Cùm hic domicilium Romæ multos jam annos haberet, profeſſus eſt apud Prætorem Q. Metellum familiariſſimum ſuum,] ideſt, ſe tanquam Civem Romanum conſcribi fecerat, & Livius, lib. 2. [Hoc propoſito dicto, & qui aderant nexi, profiteri extemplò nomina.] Sic habetur in Luca, cap. 2. [Ibant omnes, ut profiterentur ſinguli, in ſuam Civitatem: [& inferiùs: [Ut profiteretur cum Maria &c.] ideſt, ut daretur in nota nomen, Civitas &c. Item profeſſor, & profiteor in ſecundo ſenſu, nempè, qui notabatur tanquam concurrens pro aliqua re obtinenda; ita Liv. lib. 6. bell. Pun. [Primò expectaverant, ut qui ſe tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur,] quod clarè Cicero explicat in orat. pro Plancio, dum ait: [Sunt profeſſi, qui magiſtratum petituri dabant nomen, & inter competitores deſcribebantur, & candidam veſtem aſſumebant.] Hinc verba D. Auguſt. tom. 10. hom. 25. aliàs obſcura, elucidantur, ubi de Magdalena agens inquit: [Acceſſit confeſſa, ut rediret profeſſa,] ideſt, ſuum peccatum confeſſa eſt, & decretum remiſſionis conſequuta eſt, ac inter cœleſtes candidatos conſcribi meruit. Vide Baron. in Appar. num. 81.

PROFESTUS. FR. dies ferialis, qui feſtivitate vacat. Pompon. Feſtus. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 16. & Gloſſa in cap. 4. lib. 3. decretal. tit. 41. ait: [Profeſſus quaſi procul à feſto.

PROFITEOR. FR. ſignificat jurare. [Quæ tradita canonicè comperio, obſervare, ac venerari profiteor. Ivo Carnotenſis epiſt. 65.] Unde *Profeſſio*, ideſt, juramentum.

PROGRAMMA. FR. græca vox πρόγραμμα, quæ publicam ſcripturam, ſive edictum ſignificat. in Cod. Theod. lib. 10. tit. 16. Caſſiodor. in formulis, & Vulcatius Gallicanus in Avidio Caſſio de eo hæc inquit: [Statim ſigna edici juſſit, & programma in parietibus fixit; ut ſiquis cinctus inveniretur apud Daphnen, diſcinctus rediret.

PROHIBITUM. FR. pro eo, quod non invenitur conceſſum, lib. 1. decretal. tit. 7. cap. 2.

PROLITO, litare, imolare, ac ſacrificare ſignificat. [Cogebatur Chriſti populus vanis ſuperſtitionibus intereſſe, atque in cultu nefandi ritus, nunc aut libamina inceſta profundere, aut ornatus ſertis victimas trahere, aut gravia nidoribus thura ſuccendere, aut inter fervidos ignes pallenti aruina funeſto ſanguine prolitare. S. Zeno Veronen. Epiſc. in vita S. Arcadii Mart.] Ejus ſynonyma. Vide *Sacrifico*.

PROLOGUS GALEATUS. Ita nuncupatur prologus S. Hieronymi in principio Sacræ Scripturæ appoſitus, quia, ut idem ibi ait: [Hic prologus Scripturarum quaſi galeatum principium omnibus libris, quos de hebræo vertimus, convenire poteſt.] Idem Sulpitius aſſerit, [Quod idem & galea-

galeatum à quibuſdam vocatur, quoniam ita commune eſſe poſſit, ut in omnibus cauſis quemadmodum galea ſuo galeato, omnibus indigis poſſit eſſe commune.] Alii verò autumant, quòd metaphoricè à galea dicatur, quæ ſicut caput defendit, ita prologus in principio ſuæ tractationis, cap. poſitus, totum tractatum tanquam apologia ab Adverſariorum detractionibus tutatur.

Prolubium, prolibitum, complacentia. [Verumtamen formidans per diem ſuo prolubio ſatisfacere. In vita S. Gudilæ Virg.

Promæ Cellæ. Vide *Promptuarium*.

Promereor. FR. ideſt, complaceo, ſive placor: [Talibus hoſtiis promeretur Deus, epiſt. ad hebr. cap. 13.] ita ut in ſenſu paſſivo accipiatur. Unde Arias Montanus ex græco textu *Beneplacet ſibi Deus* vertit.

Promotio Furtiva. FR. quando abſque Epiſcopi conſcientia, & nullo prævio examine ad aliquem ordinem furtivè quis promovetur. Gloſſ. in, cap. veniens ad nos, de exceſſ. prælat.

Promptuarium. FR. locus in quo res promptè habentur, græcè ταμεῖον dicitur, quod vocabulum loco *Cellarii* habet græca lectio ad Cantic. c. 1. ubi Vulgata legit: [Introduxit me Rex in cellaria ſua, exultabimus, & lætabimur in te,] græca lect. habet: [Introduxit me Rex in promptuarium ſuum &c.] Sed D. Ambroſius Cubiculum vertit, inquiens: [Introduxit me Rex in cubiculum ſuum. Græcus in promptuarium ſuum, lib. 5. de Sacram. c. 2.] Eſt autem promptuariũ ex Sipontino, locus, in quo res ad uſum neceſſariæ repoſitæ ſunt, ut ſtatim promi, & proferri poſſint. Unde Apul. lib. 1. [Ex promptuario oleum unctui, & lintea terſui, & cætera huc eidem uſui proter ocytèr,] *profer ocyter*, ideſt, promptè ex promptuario. Sic etiam in Eſaja 26. 20. ubi Vulgata habet: [Vade populus meus, intra cubicula tua &c.] LXX. tranſtulerunt: εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖον σου; ſic pariter legit Tertull. lib. de reſurrect. nempè: [Populus meus introite in cellas promas.] Videtur autem legiſſe: εἰς τὰ ταμεῖα, qui tamen ibidem, quid ſint, ſic explicat: [Cur cellarum promarum potiùs vocabulo uſus eſt, & non alterius loci receptorii? Niſi quia in cellis promis caro ſalita, & uſui repoſita ſervatur, depromenda illinc ſuo tempore.] *Cellaria* igitur in vulgat. Cantic. cap. prædicto non tantùm ſignificat cellam vinariam, ut vulgò fertur; ſed promptuarium, ac cellam promam totius peni, ideſt, eſculenta & poculenta, de quibus fusè Gell. lib. 4. c. 1. Beroaldus in 1. Æneid. contra Servium. Sed etiam ex Ser. Sulpitio, & Maſſurio Sabino, nomine *peni*, vel *penoris* omne utenſile apud eundem Gell. ibid. intelligitur, ubi ſignanter inquit; [Præterea de penu adſcribendum hoc etiam putavi. Ser. Sulpitium in reprehenſis Scævolæ capitibus ſcripſiſſe, Sejo Helio placuiſſe, non quæ eſui tantùm, & potui forent; ſed thus quoque, & ceræ &c.] Quare prælatam Cantic. dictionem concinnè explicans D Ambroſius Cellarium odoramentorum dulcedinis, & ſatietatis intellexerat, dum inquit: [Induxit me Rex in cellarium ſuum, ubi bona libamina, boni odores, ubi mella ſuavia, ubi fructus diverſi, ubi epulæ variæ, lib. 5. de Sacram. cap. 2.

Prontanimitas, animi promptitudo. [Adeo laboravit in ejus obſequio tota mentis prontanimitate. In vita S. Gregor. Ligonien. Epiſc.

Propalo. Vide *Depalo*.

Propheta, ſive *Prophetis*, ex græco vocabulo προφήτης, ideſt, qui futura prædicit, & in Sac. Scriptura *Videns* appellatur. Vide *Videns*.

Propheteum, Templum in honorem alicujus Sancti Prophetæ dedicatum. [Reliquæ S. Samuelis in ejus propheteo ſunt poſitæ. Theodor. lib. 1. ſub Arcad.] Sicut eodem modo Eccleſia alicui Apoſtolo erecta *Apoſtoleum* dicta fuit.

Propitiatorum. Vide *Chorus*, *Sacrarium*. FR. Divus tamen Paulus in epiſt. ad Hebr. cap. 9. pro propitiatorio, ut Theophylactus inquit, Arcæ teſtamenti operculum intellexerat. Oechumenius verò ait, quòd erat tabula aurea quadrata perpendiculariter ſupra arcam pendens ſine contactu; ita appellata, quia ex ea accipiebantur propitiationes, & divina reſponſa.

Propola. Vide ſequentem dictionem.

Propolarius, Propola, Revenditor, ex græco προπώλης. [Propolarius quiſque, quod vendit, laudat. D. Auguſt. tract. 10. ſuper Joannem.] Sed recta latinitate *Propola* dici debet. Sic Cic. contra Piſonem inquit: [Paſtor domi nullus, nulla cella, panis, & vinum à propala, atque decuba.] Et Phautus Aul. ſcena 5. act. 3. ait: [Propolæ calciolariis &c.] Vide *Regratarius*. FR. Item *Propola* aliquando pro lenone accipitur: [Muliercula formæ ſcitioris, ut proſtribula mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit. Imitatus eſt etiam propolas circumforaneos. Lampridius in Commodo.] Alludit ad vitium lenonum, qui pulchras mulieres, ut ad proſtribula ducerent lucrandi cauſa, ubique inquirebant, & propriè *Mangones* dicuntur; quo vitio Octavius Aug. à Svetonio in eundē, c. 69. notatur: [Et conditiones quæſitas per amicos, qui matres familias, & adultas ætate virgines denudarent, atque perſpicerent, tanquàm Thoranio mangone vendente.] Idem opprobrium in Caligula Svetonius, cap. 36. etiam notaverat, fœminas inquiens: Mercantium more conſiderabat.

Propolium, προπωλεῖον, vulgò revenditio, apud eundem D. Auguſt. [Quot propolia fecerunt.] In aliquibus tamen ejus Codicibus *Propoſita*, & *Propoſitum* mendoſè habetur.

Propoſita. Vide *Propolium*.

Propoſitum, FR. arbitrium. [Si autem ipſis propriè aliquid liberalitate alicujus, vel ſucceſſione cognationis evenerit, faciant inde, quod eorum propoſito congruerit. Quod ſi à ſuo propoſito retrorſum exorbitaverint, honore Eccleſiaſtico indigni tanquã reprobi judicentur, can. placuit, ut Epiſcopi, 12. qu. 3.] ideſt, [Qui voluerint facere ipſorum voluntatis arbitrio] ut in eadem qu. can. quicumque, declaratur. Item propoſitum perperàm pro Propolium ſcriptum. Vide *Propolium*.

Pro-

Proprietas. Vide *Peculiaritas*.

Proreta, πρῳρήτης. FR. navis Rector. [Quòd ſi pernicioſum eſt proretam navim deſerere, can. ſi ſciſcitaris. 7. q. 1. & ibi Gloſſa.

Proprindo, priùs prehendo, barbarum verbum, Benedicti Levitæ vocabulum.

Proprisus, priùs apprehenſus. Ejuſdem Benedicti Levitæ vocab.

Prorsus, nomen, hoc vocabulum legitur in vita S. Gildæ, quod ab aliquibus directus, ſive erectus interpretatur, ubi ſic habetur: [Pediſſequa quoque ejus, & prævia, & de via negat ſe diſcernere, nec prorſi tramitis meminiſſe.] Sed *Perorſi*, à verbo *Perordior*, ut conſideranti patebit, legendum eſt.

Prosa, ſic rhythmus ille dicitur, qui poſt Epiſtolam canitur, & denominatur *Sequentia*, & *Jubilatio*. Dicitur autem *Proſa*, quia in ea non obſervantur metricæ regulæ. Item *Sequentia*, quia ſequitur poſt Graduale. Authorem Rhythmorum Noterium S. Galli Abbatem, Durandus lib. 4. cap. 22. facit, qui etiam ibi ait Nicolaum Papam in Eccleſia cani ordinaſſe. Eccleſia tamen Romana his Sequentiis utitur in Miſſa; nempè *Lauda Sion Salvatorem*, quam D. Thomas Aquinas compoſuit. *Veni Sancte Spiritus* à Ruperto Galliarum Rege anno 1003. ſcripta, Durand. ibidem. Alii tamen Authorem Hermannum Contractum faciunt. *Victimæ Paſchali laudes* ignoratur Author. *Dies iræ, dies illa*, quam aliqui D. Gregorium, alii D. Bernardum compoſuiſſe putant; Bzovius in Eccleſiaſt. Annal. anno 1294. ait fuiſſe Cardinalem Urſinum Authorem, ſive Frangipanem; nec deeſt, qui Auguſtinum Biellam de anno 1491. inventorem faciat; ac tandem illam Humberto Dominicanorum Generali attribuunt alii. Vide *Hymnus*. *Jubilatio*. *Proſaticus*. *Verſus leoninus*.

Prosabbatum. Vide *Paraſceve*.

Prosaticus, proſaicus. [Qui ſale attico, & proſatico lepore, imò divina inſpiratione compoſuit. In vita S. Eulogii Presb. & Mart.

Proscholus. Vide *Baccalaureus*.

Prosecutio. FR. ideſt, allegatio. [Sancta Synodus dixit: licèt ſecundùm proſecutionem Laurentii, Petri, Eulalii, Creſcentii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipſam ſcripturam nullius eſſe momenti. can. benè quidem. diſt. 96.] Nam omnes iſti Epiſcopi, nempè: Laurentius Mediolanenſis, Petrus Ravennatis, Eulalius Syracuſanus, Maximus Belitanus (fortaſsè Beltranus) & Stephanus Venuſinus Epiſcopi omnes allegationes adduxerunt pro immunitate Eccleſiaſtica, contra ſtatuta Baſilii Odoacris Regis Vicarii; & ſtatum quæſtionis explicat ibidem Gloſſa.

Proselytus, adjectivum, græca dict. προσήλυτος, ideſt, Advena, Alienigena, Peregrinus. [Judæi quoque, & Proſelyti. Actor. cap. 2. hebraicè *Gher* dicitur, ideſt, Peregrinus. FR. Idem nomen reperitur in Matth. cap. 23. [Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proſelytum, & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplo quàm vos:] Ubi gloſſa interlinearis ſic interpretatur, nempè [Ad legem convertitis eum unum advenam de Gentibus:] Gloſſa verò ordinaria ſubjungit: [Proſelyti ſunt de Gentibus in Synagogam recepti, quorum raritas per unum ſignificatur, quia vix aliquis poſt Chriſtum.] Nicolaus Lyranus ait ibidem: [Proſelytus legis dicebatur ille, qui de gentilitate ad Judaiſmum convertebatur.] & D. Auguſt. contra Adimantium eumdem Matthæi locum exponit, inquiens: [Iſtis autem perverſitatibus ſuis faciebant, ut cùm aliquis Gentilis ad eorum legem tranſibat, ideſt, factus eſſet proſelytus, haberet mores eorum, & fieret filius gehennæ, multò pluſquam illi eſſent.] Qui tamen Proſelyti duplicis generis erant, ſcilicet, qui *Proſelyti juſtitiæ* dicebantur; nam circumciſioni ſubmittebantur, atque legem moſaicam rigorosè obſervabant ad inſtar naturalis Hebræi. Alii dicebantur *Proſelyti imperfecti*, ſive *Domicilii*, qui deteſtabantur idololatriam; ſed circumciſionem ſuſtinere non patiebantur, nec legem Moyſis obſervabant; ſed tantùm ſequebantur naturalia præcepta à Deo Noemo, poſteriſque ejus tradita, ideſt, non furandi, non occidendi, non fornicandi, & ſimilia; hujuſmodi fuiſſe dicitur Nicolaum ab Apoſtolis baptizatum, & in Diaconem ordinatum, de quo in Act. c. 6. habetur: [Nicolaum advenam, (*ideſt*, *proſelytum*) Antiochenum.] Item Proſelytus Hebræorum fuerat ex chriſtiano Aquila, & qua de cauſa. Vide *Phariſæus*. Item *Gher* hebraicè, ſignificat etiam timens Deum, & ubi nos legimus: [Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino, Pſal. 113.] hebraicè habetur *Gherim*. Sic etiam in Pſal. 117. [Viri Iſraelitæ, qui timetis Deum.] ac alibi paſſim.

Proseucha, græca dictio προσευχή, ideſt, deprecatio, oratio: [Metuendum erat, ne per hanc occaſionem Judæi quoque moleſtarentur à ſuis Civibus, ſi quid novaretur circa proſeuchas, & ritus patrios, Philo hebr. in Flaccum in legat. ad Cajum.] Item Synagogam ſignificat; ſic idem Philo, ubi de tranſtyberina regione à Cæſare Auguſto Hebræis conceſſa, inquit: [Sciebat habere ſuas proſeuchas, in quibus cœtus facerent.] Vide *Synagoga*. FR. *Proſeucha*, licèt græcè orationem ſignificet: à Scriptoribus verò tàm Hebræis, quàm Gentilibus, atq; Chriſtianis pro loco orationis, videlicet, Synagoga ſemper accipitur. Quo ad hebræos, nedùm citatus Philonis locum in Flaccum de Synagoga intelligitur; ſed idem Author in vita Moyſis non longè à fine hoc vocabulum ita declarat: [Nã deſtinata oppidatim ſacris precationibus loca, quæ proſeuchas vulgus nominat, quid aliud ſunt, quam ſcholæ, in quibus prudentia, fortitudo, temperantia, juſtitia, pietas, ſanctitas, omniſque virtus diſcitur, quodcumque ad humana, divinaque negotia requiritur?] Et Joſeph. Hebr. De vita ſua poſt medium, inquit: [Sequente igitur die populus convenit in pro-

proſeucham, quam vocant precationis domum, amplam, & capacem tantæ multitudinis.] Et ex Gentilibus Juvenalis, Satyr. 3.

Ede, ubi conſiſtas, in qua te quæro proſeucha &c.

Et ex Chriſtianis Scriptoribus vetus Scholaſtices habet in Gloſſario: [προσεύχεσθαι enim græcè orare dicitur, & proſeucha locus Judæorum ubi orant] quæ etymologia proſeuchæ Adriano Turnebo arridet, lib. 1. adverſar. cap. 19.

Prosphora. Vide *Miſſa*.

Prospex, providens, prævisor. [Recogita in præſagiis vatem, in ominibus augurem, in eventibus proſpicem. Tertull. de teſtam. animæ, cap. 5.

Prostagma, græcum nomen πρόσταγμα, ideſt, præceptum. [Poſt hæc ſacro placuit Concilio, quatenus Auguſti proſtagmate &c. In vita S. Celſi Epiſc.

Prostrales, ſive *Proſternales*, vel *Proſtrati* Pſalmi. Vide *Pſalmus*.

Protecdicus, primus defenſor, græcum vocabulum πρωτέκδικος. [Protecdicus, qui ſuſcipiebat captivos, & ibi erat judex cauſarum criminalium. Codin. lib. 1. de off.] Erat etiam Eccleſiaſticum Officium, cui ſpectabat cauſas criminales Clericorum cognoſcere: item Eccleſiæ defenſor erat, ac ſuam juriſdictionem in Eccleſiarum ingreſſu exercebat, qui ideò πρωτεκδικεῖον nuncupabatur; quod officium primo ordini Clericorum Conſtantinopolitanorum à Patriarcha Gregorio Xiphilino additum fuit, quia, ut ait Balſamon, non libenter defenſoris munus renunciabant, ut ad alia officia aſcenderent propter ejus lucrum; ideòque prædictus Patriarcha inter priores Eccleſiæ dignitates hoc officium annumeravit. Vide *Defenſor*, & *Defenſoria*.

Protelo, longè jacto; apud Scriptores tamen Eccleſiaſticos translativè ponitur non rarò pro ſpatio temporis in longum producto ad agendum aliquid. [Nocte quadam plus ſolito orationem protelans, uſque ad lucis crepuſculum in contemplatione permanſit. Hincmar. in Remig.] Sic etiam Cæſarius, lib. 1. cap. 27.] Vitam protelari virtute medicinæ] dixit. Uſurpatur etiam in eodem ſenſu quoad moralia: [Ut quoniam deficiente charitate, eouſque protelatur malitia, ut nova exerceantur facinora. Concil. Tolet. V. can. 1. [FR. ſic etiam Stephanus Papa Gualberto Doſinæ Patriarchæ ſcribens, qui prætenſo zelo Comenſis Eccleſiæ Electum conſecrare diſtulerat, ideò ſcribit: [Si protelaveris, & eum conſecrare, jam toties monitus, non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, conſecratus abibit. Can. nunc verò, 9. qu. 3. [Vide Matth. Pariſ. in dict. *Parviſium*.

Prothesis, πρόθεσις, altare, in quo Græci multis cæremoniis pro Miſſa panem, & vinum præparant, & ex eo loco deinde proceſſionaliter tempore conſecrationis ad ſacrum altare deferunt, in qua proceſſione intervenire ſolebat Græcus Imperator in ejus Coronationis die, hoc, nempè, pacto: tempore deferendi oblationes aliqui Diacones diſcedebant ad invitandum novum Imperatorem, qui cum eis ad Protheſis locum ingrediebatur, ubi manto auro contexto induebatur, in capite geſtans coronam, & baculum in manu, qui *Narthex* dicebatur, (de quo ſuo loco diximus in ſiniſtra, ac centum armatis militibus aſſociatus procedebat; deinde Diaconi ſequebantur, & poſtremò Sacerdotes oblationes ferentes; accedenſque ad majorem portam in Sancta Sanctorum, ubi expectabatur à Patriarcha, tunc immorabatur ex parte exteriori Imperator, & capitis inclinatione ad invicem ſalutabantur: interim tranſibat Diaconus, Patriarchale pallium ferens in dextera, qui in conſpectu Imperatoris ſiſtens, elata voce hæc verba intonabat: [Recordetur Dominus Deus potentiæ regni tui in regno ſuo ubique nunc & ſemper, & in ſæculo ſæculorum. Amen.] Quod ab aliis Diaconis & Sacerdotibus, qui ſequebantur, iterabatur: & cùm ingrederentur Sancta Sanctorum ſimilem precationem etiam Patriarchæ canebant ſinguli eorum; [Recordetur Dominus Deus Pontificatus tui ubique &c.] His peractis Imperator ſalutabat Patriarcham, ac paludamentum deponebat, & ad ſuum locum recedebat. Tempore deinde communionis, quam ſumebat in hac die intra Cancellos cum aliis ſacris Miniſtris, propriis manibus Euchariſtiam, & Sanguinem ex Calice à Patriarcha porrecto ſuſcipiebat, & ante Communionem thurificabat in formam Crucis altare, ac deinde Patriarcham, qui ab Imperatoris manibus thuribulum recipiens, idem obſequium ei reddebat, illum incenſando. Tandem deponens ex capite coronam, Diaconoque conſignans, Altaris Sacramento ſe refocillabat; ita Curopal. cap. 17. Similis quædam proceſſio adhuc in Eccleſia Turonenſi viget; tempore enim offertorii ordinatur proceſſio ex Sacriſtia, ac primus omnium prima Dignitas, quæ eſt Theſaurarii, progreditur pluviali indutus, poſt quem ſequitur Ceroferarius, deinde Subdiaconus cum urceolis vini, & aquæ velo contectis, & poſt alium Ceroferarium ſequitur Diaconus cum patena ſimiliter velo cooperta; poſt tertium Ceroferarium alius Diaconus incedit cum Calice, & Corporale velo involuto, ſuper quod defert duas tabellas, in quibus depictæ ſunt Sanctorum imagines, quæ pro danda pace inſerviunt. Tandem quartus Ceroferarius terminat, & claudit proceſſionem, quæ terminatur ad Altare, ubi ſolemnis Miſſa celebratur.

Proto a Secretis, principalis Secretarius, ſive Magnus Cancellarius. [Leo Curapalates, & Proto à ſecretis Simeon Luitpr. in legat.

Protobestiarius. Vide *Protoveſtiarius*.

Protocanonarcha. Vide *Canonarcha*.

Protocatapanus. Vide *Catipanus*.

Protocerius. Vide *Primicerius*.

Protocollum, πρωτόκολλον, ſignificat primum glutinum, ſive collam, qua libri conglutinabantur:

tur: hinc pro volumine ſumitur, in quo inſtrumenta Notariorum, & ſimilia regiſtrantur, & ex eo ſcripturæ deſcribuntur, ad eas intereſſatis conſignandas.

Protocursor, Curſorum Præfectus: [Cùm enim miſiſſet Protocurſorem, ut interrogaret eos, quo præcipiente hoc fecerint. Landulph. in Phoca.

Protocynegus. FR. πρωτοκυνήγος, venationis anteſignanus, Italicè *Capocaccia* dicitur. Erat tamen Dignitas in Imperiali Aula Conſtantinopolitana, qui ſtapedem ſuſtinebat in Imperatoris equitatione, & ad eum veſtes Imperiales pertinebant, ſi in venatione ſanguine maculabantur. Codinus.

Protodiaconus, πρωτοδιάκονος, Archidiaconus, ſic à D. Jo: Damaſceno, lib. 4. c. 6. appellatus fuit Sanctus Stephanus Protomartyr. Vide *Archidiaconus*.

Protomartyr, πρωτομάρτυρ, primus martyr, quo titulo appellari ſolet ab Eccleſia D. Stephanus; primus enim fuerat, qui inter Chriſtianos gloria Martyrii coronari meruerit: ſic etiam vocatur juſtus Abel reſpectu veteris martyrum teſtamenti, & inter Chriſtianas fœminas Sancta Thecla in Menologio græco his verbis celebratur: [Sanctæ Protomartyris, & paris Apoſtolis Theclæ.

Protomedicus. Vide *Archiater*.

Protomystes, πρωτομύστης, ideſt, Sacrorum caput, Epiſcopus intelligitur Vide *Myſtes*.

Protonotarius, dictio græco latina, πρωτονοτάριος, ideſt, primus Notarius, Eccleſiaſticus officialis, à D. Clem. Papa inſtitutus, qui aliquos hujuſmodi ordinavit, ut Sanctorum Martyrum acta colligerent, ac ſcriberent, de qua re Baronius ann. 44. n. 79. an. 98. num. 3. an. 238. num. 2. ann. 598. num. 16. & diſertè in Notis Martyrol. c. 1. Errat tamen Gloſſa in can. Monachus, diſt. 77. aſſerens *Notarium* à notis ita appellari; nam à notificando ita dicitur, ut idem Baronius ann. 447. num. 10. benè advertit. Item Protonotarius dicitur etiam *Protoſcriptor Eccleſiæ*. Idem Baron. an. 1152. num. 123. Qui appellati ſunt *Scriniarii*, *Notarii*, *Protoſcriniarii*, *Primiſcrinii*. Vide *Primiſcrinius*, cui antiquitùs in creatione novi Pontificis incumbebat ad ejus libitum mutare nomen Electi. Vide *Papa*, §. Et ut Platina aſſirmat. FR. Item *Notarii S. Sedis Apoſt.* can. Auguſtino, 12. quæſt. 2.:||: Sixtus Papa V. ad duodenarium numerum eos auxit. In Pontificia Cappella præcedunt Commendatarium S. Spiritus in Saxia, Meſſanenſem Archimandritam, ac omnes mitratos Abbates, quando non ſunt ſacris paramentis induti. Sac. Rit. Congr. 12. Febr. 1598. Ita etiam Palatii Apoſtolici Sacriſtam, niſi erit Epiſcopus. Ead. Sac. Congr. 13. Junii 1601. Hodie tamen in Eccleſia Latina ſunt duplicis generis Protonotarii, participantes, nempè, de quibus ſuprà, & non participantes. Primi ſunt, qui habitu prælatitio induuntur in Curia, & extra eam, & multis privilegiis cumulantur, ſcilicet poſſe non legitimos legitimare, creare Protonotarios non participantes, Equites aureatos, Notarios Apoſtolicos, Doctores in utroque jure, ac in Theologia; ſed in jure taxativè annuatim, at in Theologia indefinitè. Poſſunt inſuper uti mitra, aliiſque Pontificalibus paramentis in Miſſa ſolemni cum licentia Ordinarii, ſi præſens ſit; ſecus verò ſi hic erit abſens, in quo caſu ejus licentia neceſſaria non eſt. Item habent facultatem ſibi faciendi celebrare in loco non ſacro, & tempore interdicti, ad quam celebrationem poteſt eorum familia intervenire. Item anticipare Miſſam ante auroram, & poſt meridiem illam poſticipare. Item hujuſmodi Protonotarii poſt decennium eorum officium renunciantes, per luſtrum gaudent iiſdem privilegiis; ſed in Urbe non poſſunt uti ampliùs rochetto, & præcedentiam amittunt in Cappella Pontif. & ſedere tunc debent poſt Rotæ Auditores, Clericoſque Cameræ, ut Conſtit. Sixti V. de anno 1585. Sed Urbanus VIII. ann. 1619. ampliavit eis facultatem, quòd, nempè, renuntiantes per triennium ſupradictis privilegiis fruantur. Protonotarii ſacra paramenta benedicere non poſſunt. Sac. Rit. Congreg. 17. Julii 1627. Protonotarii verò non participantes, quorum numerus indefinitus eſt, habent extra Urbem rocchetti, & mantelletti uſum. Eadem Sac. Rit. Congr. 18. Jul. 1626. Sed non poſſunt habere anulum in digito, dum celebrant. Ead. Sac. Rit. Congr. 11. Febr. 1624. Præcedunt Canonicos Cathedralis; ſed non cùm capitulariter ſunt congregati. Ead. Congr. 12. Maji 1602. Canonicus Protonotarius poteſt in choro uti veſte violacea. Ead. Congr. Rit. 14. Janu. 1612. in quadam Panormitana, dum tamen defert habitus Canonicales, & cùm ſit in choro, debet ferre habitus ſimiles aliis Canonicis, aliàs diſtributionibus non gaudet. Ead. Rit. Cong. 12. Decemb. 1626. Suntque Ordinario loci in criminalibus tantùm ſubjecti, & in civil. dum non excedat ſummam 24. ducat. ex Bulla Leonis X. Qui gaudet privilegio Conclaviſtarum, Cavaleratus Apoſt. Cancell. vel ſcripturæ ejuſdem, & Papæ familiares, dum non habeant uxores, & ſint Clerici, ut Protonotarii ſecundæ claſſis habentur. Antiquitus erat etiam duplex Notariorum ſpecies, alii enim intra cancellos coram Judicibus obducto velo acta Martyrum ſcribebant; alii autem extra cancellos ſcribebant, de quibus Baron. cap. 1. in Notis Martyrologii. In Eccleſia tamen Conſtantinopolitana Protonotarius erat ex ſecundo Clericali ordine primus, ad quem ſpectabat Lectores Eccleſiæ examinare, teſtamenta ſcribere, & mancipia manumittere. FR. Qui Græcus Protonotarius *Ianua exocatacœlorum* dicebatur, non quia Janitor illorum eſſet, ut Junius credidit, ſed quia ingreſſui in ordinem ſuperiorem Exocatacœlorum erat proximior: qui *Exocatacœli*, ut ſuo loco dictum fuit, Cardinales erant Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, quique, cùm eſſent in ordine Diaconali, omnes alios Epiſcopos præcedebant, licèt lis mota fuiſſet

ab Epiſcopis contra Chartophylacem, qui unus ex illis Diaconis erat, fuit tamen in ipſius favorem reſcriptum ab Imperatore Alexio Comneno in novellis à Leonclavio editis. Vide *Scriniarius*..

Protopapas, πρωτόπαπας, Archipresbyter, qui in Eccleſia Conſtantinopolitana multis præeminentiis fruebatur, cùm eſſet eccleſiaſtici tribunalis caput, & *Magnus Protopapas* dicebatur ad differentiam alterius Protopapas Imperialis, qui ſuper omnes Clericos Cappellæ Imperialis conſtituebatur. Aliquando tamen Magnus Protopapas Clerici tum Patriarchatus, tum etiam Palatii præfuerat. Meſſanæ adhuc extat hæc dignitas in quadam Eccleſia Catholica appellata, ac ita dicta ex eo, quia quando Sicilia ſub Græco Imperio erat, hæc Eccleſia cum Latinis permanſit unita in confeſſione, quod Spiritus Sanctus ex Patre, Filioque procedat: & licèt uſque in hodiernum diem græco ritu ibi officia celebrentur; in azymo tamen conſecrant, & paramentis ſacerdotalibus utuntur Latinorum more. Hic itaque Meſſanenſis Protopapas præter juriſdictionem, quam in multis Eccleſiis ejuſdem Civitatis exercet, quæ olim ſibi ſubjectæ erant; non parùm à Clero Metropolitanæ Eccleſiæ honoratur; in die enim Pentecoſtes ad hanc Catholicam Eccleſiam proceſſionaliter accedunt Cathedralis Canonici, Protopapam ſuſcipientes, & ad Cathedralem Eccleſiam conducunt, ubi græco ritu ſolemnes Veſperas ille canit, ac tandem eiſdem cæremoniis ad propriam Eccleſiam reducitur, quæ honoris demonſtratio ideò clericis iſtis græcis fit in ea die ob memoriam unionis eorum cum Latinorum dogmatibus, præcipuè in materia proceſſionis, ut diximus, Spiritus Sancti. Item in die Circumciſionis in ſolemni Cathedralis Miſſa ibidem Epiſtola, & Euangelium à græcis Subdiacono, & Diacono leguntur. In proceſſionibus Meſſanenſibus Protopapas utitur ligneo baculo ad inſtar græcorum Abbatum in forma litteræ T.

Protopaschitæ, πρωτοπασχῖται, hæreticorum ſecta, quæ Judaico more in azymis celebrabat Paſcha. Appellati etiam fuerunt *Sabbatiani* à quodam *Sabbato*, ſive *Sabbatio* hæreſiarcha, qui fuerat Hebræus. FR. Baronius tamen eoſdem eſſe ait, ac Novatianos, ad an. 413. n. 28.

Protoplastus, πρωτόπλαστος, primus plaſmatus, ideſt, Adam; unde canit Eccleſia: [De parentis protoplaſti,] & pro Adami ſucceſſoribus aliquando uſurpatur: [Per cujus partum mutatur natura, protoplaſtorum deletur culpa. D. Auguſt. ſerm. 18.] ubi de B. Virgine loquitur. FR. ſic etiam hoc vocabulum à Gloſſ. in, c. 5. de bigamis non ordinan. interpretatur.

Protopostolarius, Officialis in Eccleſia Conſtantinopol. primuſque eorum erat, qui epiſtolam in Miſſa legebant.

Protopsaltes, πρωτοψάλτης, primus Pſalmiſta. Vide *Domeſticus*.

Protosebastus, πρωτοσέβαστος, primus Auguſtus, in aula Conſtantinopolitana dignitas, quæ Imperatorum filiis, & ejus conſanguineis conferebatur. FR. Dicitur etiam *Protoſevaſton*, quod rectè Primus Comes interpretatur, & non Comes Palatinus, ut Vvolfius, & Rogerius in Hiſt. Anglicana vertunt. [Hemanuel Conſtantinopolitanus Imperator &c. miſit Oratorem ex Italis Gratioſum Joardanem Roberti olim Capuani Principis filium, Palatii Imperialis Protoſevaſton. Blond. decad. 2. lib. 5.

Protosecretarius. FR. primarius à ſecretis: [Quin & Theodorus protoſecretarius Præfecti Conſtantinopolitani. Anaſtaſ. Biblioth. in Collectan. à Sirmondo edita.

Protoscriniarius. Vide *Protonotarius*.

Protoscriptor. Vide *Protonotarius*.

Protosedeo, præſideo, ſedeo in primo loco. [Protoſedent Presbyteri coronati. Tertull. de coron. milit. cap. 15.

Protostasia. FR. principalitas, præfectura, prælatio, de hoc vocabulo non raro in Cod. Theodoſ.

Protostates, ſeu *Protoſtata*. FR. ex græco πρωτοστάτης, ideſt, primarius: unde *Diſcipulorum Protoſtates* à S. Proclo in orat. 8. de Transfigurat. Dom. appallatus fuit S. Petrus Apoſtolorum Princeps; ſecundùm aliquos ſignificat conductorem duodecim militum, qui *Commanipulones* dicuntur. Optimè igitur S. Proclus manipularem conductorem, ac primarium Petrum vocat, dum eum Protoſtatem Diſcipulorum, nempè, duodecim appellat; ad quod facit Suidæ documentum ajentis: [Manipulus continet viros 8. alii volunt conſtare 12. alii verò ex 16. viris &c. quod & menſura optima eſt: & manipuli Princeps Protoſtata, ſeu Doctor vocatur: ipſe eſt primus, & optimus ſeriei.

Protostrator, Præfectus ſtabuli, Mareſcallus. FR. ſic etiam interpretatur Niceta, ubi de Gofredo Bulione loquitur, nempè: [Dignitate erat vir ille Mareſcallus, quod Græcis eſt Protoſtrator.] Idem à Joanne Curopalata affirmatur in Theophilo, & *Equiſonum primus* ab eo dicitur: nam inferiores *Stratores* dicebantur. Suidas. Vide *Strator*.

Protostratoricus. FR. adjectivum nomen pro eo, quod Protoſtratoris eſt. [Deus, qui facit omnia, Andronici Imperatoris cognomentum excitet Phileni Palæologum, qui poſt ob animi alacritatem, ac fortitudinem protoſtratoricum baculum accepit. Niceph. lib. 7. hiſt.

Protosyncellus, πρωτοσύγκελλος, ideſt, primus domeſticus, dignitas Eccleſiaſtica in Conſtantinop. Eccl. ita dicebatur, quia omnium Syncellorum, ideſt, habitantium, ſive domeſticorum Patriarchalis palatii erat primarius, & erat ejuſdem Patriarchæ Vicarius, imò futuræ Patriarchatus ſucceſſioni deſtinatus; ideò dignitas hæc à Capitulo illius Eccleſiæ, cum Imperiali beneplacito eligebatur: [Eodem præterea menſe ab Imperatore Joanne ad Papam Martinum Legati redierunt, Marcus, inquam,

quam, Iagrus, & Stratopedarcha, & Magnus Protoſyncellus. Phranzes, lib. 2. cap. 2.

PROTOVESTIARIUS, qui præerat omnibus veſtiariis: legitur etiam *Protobeſtiarius*. Erat officium inter Eccleſiaſticos, & ſæculares, de hoc habetur fuiſſe in magna æſtimatione apud Græcos; nam, ut Codinus, lib. 2. refert, Michael Palæologus Imperator Michaelem Trachaniottam ex ſorore nepotem Protoveſtiarium Palatii fecerat. Vide *Canſtriſius*. *Veſtiarius*.

PROVINCIA. FR. dicitur illa, quæ habet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, & totidem poteſtates ſub ſe, & unum Metropolitanum, aliosque ſuffraganeos decem, vel undecim Epiſcopos &c. can. Scitote 6. quæſt. 3. Provincia Galliæ comitatus quomodo vocetur latinè. Vide *Speculator*.

PROVISINUS, moneta. Vide *Solidus proviſinus*.

PROVISORIA. Vide *Prædeſtinatio*.

PROXENETA, προξενήτης. FR. mediator, qui *Interemptor* dicitur. [Interemptores autem ab officio declinantes, vel negligentiùs agentes, ab officio removeantur. can. Clericus quilibet. diſt. 91.] & ibi Gloſſa. *Mediator* etiam vocatur. [Mediatores, per quos ſcelus ſimoniæ plerumque committitur, ad teſtimonium contra ſceleris ejuſdem authores (in deteſtationem criminis) admittuntur, ſi non agitur criminaliter, ſed civiliter, & emolumentum exinde non fuerint aſſecuti. cap. mediatores, de teſtib. & atteſtat. in 6.] & ibi Gloſſa: cujus officium *Proxeneticum* dicitur. ff. de proxenet. l. 1. & 2. Vide *Interemptor*.

PRUDENTII OPERA. Vide *Dittochæum*. *Hamartigenia*. *Pſychomachia*.

PSACHMON. Vide *Pſachnion*.

PSACHNION, habitus, ſive ſtola Pontificalis, alii Pallium intelligunt. [Et continuò exclamans Sacellarius quemdam aſtantium excubitorum tonſorem, præcepit ſine mora auferre pſachnion ſummi, & Apoſtolici, atque præcipui paſtoris,] ideſt, S. Martini Papæ, & Mart. in Collect. Anaſtaſii in exil. ejuſdem S. Martini. FR. in eadem Collect. à Sirmondo edita habet ibid. pag. 92. [Summi, & Apoſtolici Chriſtianorum.] Et inferiùs: [Cùm incidiſſet pſachnion Beati Viri excubitor, & corrigiam compagiorum ejus, ſtatim tradidit eum Sacellarius Præfecto Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præfecte, & continuò membratim incide illum.] FR. Aliter tamen apud Baronium hic textus legitur in anno 651. n. 10. ubi ſic habetur: [Et continuò exclamans Sacellarius quemdam aſtantium excubitorum conſortem præcepit ſine mora auferre Pſachmon:] & inferiùs: [Cùm ergo incidiſſet pſachmon Beati Viri excubitor &c.] Et poſt pauca verba idem Baronius ſic hujuſmodi vocabulum interpretatur, inquiens: [Quoad ad pſachmon ſpectat, depravatè ita legi putamus, per quam vocem nil eſt, ut indumentum aliquod poſſit intelligi. Siquidem pontificia ſtola, quæ pallium dicitur, & cæteris omnibus ſuperponitur indumentis, poſteà ſublata fuit. Nec eſt, ut conjici poſſit pſachmon, quaſi periſagmum, ſarcinam viatoriam fuiſſe corrigiæ (ut textus habet) compagibus nexam: ſiquidem non eſt veriſimile ei relictam, cùm è navi eſt ductus in carcerem, & è carcere ad judicium. Unde iſta conjunctio pſachmi, atque corrigiæ opinari ſuadet fuiſſe cingulo junctam compagibus peram, quæ græcè dicitur σαγὶς, quam ad libellos oblatos recondendos potiſſimùm geſtare Pontifices ſolebant.] Sed hæc opinio tanti Viri non ſatis arridet. Primò, quia pera, quam geſtabant Pontifices, non pro ſupplicationum libellis oblatis à Pontifice ferebatur, ſed pro largienda pauperibus in itinere eleemoſyna, quia memorialia oblata non penès ſe, ſed penès Secretarium, vel alium famulum deferebantur. Secundò cùm S. Martinus ultra nonaginta dies in Conſtantinopolitano carcere ante hujus Sacellarii temerarium actum detentus fuiſſet, ut in ſupradicta citata Anaſtaſii narratione habetur: non eſt major ratio, cur pallium, & ſtola Pontifici per illud trimeſtre ablata eſſent in carcere, & non ſarcina quoque viatoria. Item Sirmondus ubi ſuprà *Pſachnion* ſcribit, ſic etiam *Tonſorem*, & non *Conſortem* habet. Atque Surius *Tonſorem*, & *Pſachmon*, tom. 7. ad diem 12. Novembris, c. 19. ſcribit. Unde puto litteram, *i*, per errorem ſcriptoris appoſitam fuiſſe, dum deberet eſſe tertius pes litteræ, *m*, ita ut, *n*, &, *i*, faciant integrum, *m*, & legendum rectè *Pſachmon*, quamvius Baronius depravatam hanc orthographiam exiſtimet; ac propterea aliter ſentirem, nempè cùm Sacellarii officium Eccleſiaſticum etiam fuiſſet, ut in dict. *Sacellarius* dicitur, quòd ad hunc Sacellarium degradare, & execrare ſpectabat, in cujus ſignum præcepit, ut omnia pontificalia inſignia à Sancto Pontifice auferantur; unde ait Anaſtaſius, quod juſſione hujus ſacellarii nequiſſimi:] Suſcipientes ergo eum carnifices, exuerunt exterius ejus pallium ſacerdotalis ſtolæ, ſcindentes alas tunicæ, quæ erat interius, à ſummo uſque deorſum.] Inſuper præceperat Sacellarius, ut auferatur corrigia compagiorum ejus; Compagi enim erant Pontificis ſolius inſignia, ut idem Anaſtaſius inquit [Accedens Mauritius Subdiaconus orarium de ejus collo abſtulit, & ante pedes ejus projecit, & compagios ejus] & alibi à Theodoro, idem inquit receptis reliquiis ejuſdem S. Martini, [& uno de compagiis ejus, ideſt, caligis, quos nullus alius niſi Romanus Pontifex portat] ut ſcripſimus in dict. *Compagi*, ubi etiam quomodo corrigiam in compagiis annexam fuiſſe oſtendimus. Item in ſignum degradationis idem Sacellarius præceperat, ut omnes circumſtantes Sanctum Pontificem anathematizarent, ut in eadem narratione penès Baronium, Sirmondum, & Surium habetur, ideſt, execrarent. Unde non fuiſſe inveriſimile videtur, quòd per hoc vocabulum *Pſachmon* corona ſacerdotalis intelligatur, quæ in ſignum degradationis abradi ſolet. Inducor ex duplici capite hoc aſſerere, tum quia ibi dicitur, quòd Tonſori Sacellarius incidere

pſachmon præceperat; tonſoris enim officium non eſt ſcindere indumenta, ſed abradere; tum etiam qui à Græcis ψάνος dicitur calvaſter, Junius in Lexicon; & ita exiſtimo, quòd Pſachmon ſignificet calvarium, ſive calvariam partem capitis, ubi formatur clericalis tonſura, quæ corona dicitur, deſumpto etiam nomine à capitis loco, qui locus quoque corona dicebatur. Unde ſi per hujuſmodi vocabulum Pſachmon cum Baronio ſuprà pera intelligeretur, fruſtra ſiquidem Anaſtaſius tanta exaggeratione in hunc Sacellarii temerarium actum inveheretur, inquiens: [Auferre pſachmon Summi, & Catholici Chriſtianorū præcipui Paſtoris &c.] quia exaggeratione in privatione pallii, ſtolæque, ac tunicæ non uſus eſt. Argumentum igitur eſt, quòd verticem, coronam, & calvarium viſibilis Eccleſiæ Capitis recidere in ſignum execrationis juſſiſſet Sacellarius ille nequam; & quòd ille actus fuiſſet degradationis demonſtrativus, non ſolùm ex præmiſſis probatur, ſed & ex inde ſequutis; nam poſteà brachio ſæculari ad interitum carnis conſignatus fuerat à Sacellario Sanctus Pontifex; inquit enim Anaſtaſius: [Statim tradidit Sacellarius Præfecto Urbis, dicens, Tolle eum Domine Præfecte, & continuò membratim incide illum.] Confirmatur ulteriùs, quia ψικάδας appellant Græci Ancillas, quæ delicatarum Matronarum capillos medicato fuco conſpergebant, Henr. Steph. in Theſaur. linguæ græcæ in dict. ψικάς, tom. 4. pag. 701. Atque ψῆγμα, græcè ſignificat id quod radendo detractum eſt, Scapula in lexicon; unde ψάχμον, ideſt, raſura, ſive tonſura ex verbo ψήχω, quod rado ſignificat. Idem Scapula. Solent enim latini litteram græcam H in A latinum vertere, ut γραμματική, Grammatica. Grteſetii Gram. cap. 36. in fine. Et γ Græcis quando ſequitur liquida littera μ propter antipathiam cum μ verti ſolet in κ: unde *Pſachmon*, loco *Pſagmon* dicunt. Cæterum cum Baronio concurro, quòd hoc vocabulum non ſignificet ſtolam, ſive pallium, ex eo quia ſingillatim extat his omnibus deſpoliatum fuiſſe poſteà à carnificibus Pont. ut ſuprà attuli ex prædicta narratione.

Psallenda, in ritu Ambroſiano ſic dicitur Antiphona illa, quæ in fine Laudis, & Veſperarum recitatur pro commemoratione alicujus Sancti.

Psallentia, pſalmodia, pſalmorum cantus [Peto etiam tuam charitatem, ut ſicut à Rectore tuo Alexandro Epiſcopo noſtro didiciſti Græcorum pſallentiam, ad nos dirigere tua Fraternitas delectetur, D. Damaſus in Epiſt. ad Hieronymum.] Reperitur etiam hoc vocabulum in neutro genere: [Igitur exinde cum multo pſallentio in Civitatem ſuſcipitur, & in ſua Eccleſia Epiſcopus ordinatur, in vita S. Galli. Et Gregorius Turonenſis: [Cum honore debito, grandique pſallentio in Monaſterio locarentur, lib. 9. cap. 10.

Psalliani, hæretici. Vide *Precatores*, *Enchetæ*.

Psalmellus. Vide *Graduale*.

Psalmicen. FR. pſallens [Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Monachi, Clericique pſalmicines concelebraverunt. Sidon. lib. 5. epiſt. 17.

Psalmi Lucernales. Vide *Veſperæ*.

Psalmi Plebei, dicuntur Pſalmi à perſonis particularibus compoſiti, qui Davidici non ſunt. [Quòd non oporteat plebejos Pſalmos in Eccleſia cantare. Concil. Laodicenſe, can. ult.

Psalmista, eccleſiaſticus ordo ex minoribus, qui *Cantor* dicitur in Concil. Toletano. Vide *Cantor*, & à Græcis ψάλτης, pſaltes nuncupatur. In Bibliotheca Domus profeſſæ Meſſanenſis Societatis Jeſu in quodam pervetuſto pontificali M. S. reperitur, quòd cùm ſimplex Sacerdos hunc ordinem conferre ſolebat, talia verba proferebat, nempè: [Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod credis, operibus comprobes.] Eadem etiam forma verborum in Pontificali Rom. legitur, ſcilicet: [Pſalmiſtæ, ideſt, Cantores poſſunt abſque ſcientia Epiſcopi, ſola juſſione Presbyteri Officium ſuſcipere cantandi, dante eis Presbytero, vel potiùs Epiſcopo antiphonarium in manus, & dicente: Vide, ut quod ore cantas &c.] De qua cæremonia Durandus quoque, lib. 2. cap. 3. mentionem facit, ubi oſtendit, quòd in Sac. Canonibus Clericus primi ordinis Pſalmiſta diceretur, qui Pſaltes uſque ad præſens à Græcis nuncupatur. Pſalmiſtæ verò Officium ab Iſidoro ita deſcribitur: [Ad Pſalmiſtam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, Pſalmos, laudes, ſacrificii reſponſoria, & quidquid pertinet ad canendi peritiam.] FR. Quòd Pſalmiſta fuiſſet primus clericalis ordo. Vide Gloſſ. in can. Illud nos, diſt. 77. quod Officium *Pſalmiſtatus* dicebatur. Ibid.

Psalmistatus. Vide *Pſalmiſta*.

Psalmodia. Vide *Pſallentia*.

Psalmographus, ψαλμογράφος, FR. dicitur David, can. præſens, 20. quæſt. 3.

Psalmus, vox græca ψαλμός, ideſt, cantus, cujus antitheſis. Vide *Enſalmus*. Pſalmi verò qui graduales dicuntur, ita denominati ſunt, nam canebantur, dum aſcendebantur quindecim Templi Salomonis gradus. Durand. lib. 5. c. 2. Unde denominati ſunt *Canticum graduum & aſcenſionis*, juxta vim dictionis hebraicæ *Amahaloth*; ita Theodoretus, & Euthymius Græci ſcriptores, qui etiam docent Davidē literaliter, ac propheticè ibi de diſceſſu populi Hebræi à captivitate Babylonica ad Jeroſolymitanam libertatem loqui. FR. Eandem opinionem habuit R. David Kimki ſuper Pſalmos; ſed R. Sandia ait Pſalmos graduales ita appellatos fuiſſe, quia elevando gradatim vocem canebantur. Pſalmodia mirabilem vim habet contra animi afflictiones. [Inter effœminationis modos, pſalmos ſecum communiſcetur, & cùm Athletæ agent, ille dicturus eſt, repercutiendum non eſſet. Poterit & de miſericordia moveri defixus, in morſus urſorum, & ſpongias retiariorum. Tertull. de ſpectac. cap. 25.] Utebantur enim Retiarii ſpongiis ad ſiccandum, & reprimendum ſanguinem. Turneb. lib. 18. cap. 33. Sic fortaſſe à ſimili quoad pſal-

pſalmodiam locutus fuerat Tertull. At clariùs Iſidor. Peluſiota miros erga noſtros turbatos affectus pſalmorum effectus recenſet, inquiens: [Pſalmorum cantus, ut nonnulli ajunt, turbolentos animi motus propulſat, mœroremque lenit, & iram mitigat, & luctus per lacrymas levat. lib.2.epiſt.176.] & ideò antiquam, ac laudabilem conſuetudinē pſallendi in funeralibus Eccleſia introduxerat; nam præter ſuffragium pro defuncti anima, pſalmodia mœſtitiam conductorum, & amicorum ejuſdem defunctipropellit: hinc Greg. Nazian. in funere Cæſaris, ad Martyrum ſacra cum pompa deducti, inquit: [Pſalmodiis luctum ſedantibus. Orat. 10. in laud. ejudem Cæſaris Frat.] Inter Catholicos recitabantur graduales pſalmi quotidie tempore quadrageſimali; ſed B. Pius V. deinde officii divini reformator ſtatuit, ut in feriis quartis jejuniorum in Choro recitarentur, ab hac obligatione eximens illos, qui extra Chorum ad officium divinum recitandum tenentur; conceſſit tamen quinquaginta dies indulgentiæ graduales recitantibus tam in Choro, quàm extra, ut in ejus Bulla in principio Breviarii appoſita apparet. Pſalmi Pœnitentiales, eo quia de pœnitentia agunt, ita vocati ſunt, qui tamen ante D. Auguſtinum erant in uſu; Sanctus enim ille in extremis laborans eos ſibi legi juſſerat. Innocentius III. tempore quadrageſimali recitari ſtatuit, Radulphus propoſ. 21. ſed poſtmodum præfatus Beatus Pius V. hanc obligationem tantùm Chori eſſe ſtatuit, & ſolummodo in qualibet feria ſexta quadrageſimali recitandos ordinavit, in quo die Adam peccaſſe dicitur, & ſecundus Adam Chriſtus ejus pretioſiſſimo ſanguine lapſos redemit. FR. ſi hoc verum eſſet, ſequeretur primos Parentes in gratia, ac innocentiæ ſtatu per integram hebdomadem manſiſſe: Creator enim Mundi die ſeptimo, ideſt, ſabbati requieverat ab univerſo opere, quod patrarat, qui die antecedenti ejuſdem parentes creaverat; ergo in ſequentis hebdomadis feria ſexta ſaltem Adam peccaverat. Itaque Pſalmos pœnitentiales in Choro, vel extra eum recitantibus præfatus B. Pius quinquaginta alios indulgentiæ dies erogavit, ut in prædicta Bulla. Numerus autem ſeptenarius pſalmorum pœnitentiæ, remiſſionis ſymbolum eſt; in Moſaica enim lege leproſi, qui peccatorum figura ſunt, ſepties aſpergebantur ad obtinendam ſalutem; leproſus Naaman Syrus, ut ab ejus lepra mundaretur, ſepties in Jordane ſe lavare oportuit: in ſeptimo menſe concedebatur generalis remiſſio; in ſeptima annorum hebdomada remiſſionis Jubileum divulgabatur; in ſeptimo die Columba dimiſſa eſt à Noe; ſic in Euangelio legitur ſepties Chriſtum oſculaſſe defunctum puerum, antequam per ejus virtutem reſuſcitaretur; ſepties labentibus peccata remittere cogitabat Apoſtolorum Princeps, ac tandem per ſacros Canones ſeptenaria pœnitentia enormiter peccantibus imponebatur. Alia ſeptenarii numeri ſymbola. Vide *Horæ Canonicæ*. In tempore etiam quadrageſimali aliqui Pſalmi recitabantur, qui *Pſalmi proſtrales*, ſeu *proſternales*, ſive *proſtrati* dicebantur; nam ab humi proſtratis in pœnitentiæ ſignum recitabantur. Item D. Auguſtinum quendam Pſalmum prodiit, quem *Abecedarium* nuncupavit contra Donatiſtas, in quo eorum errores, & apologia pro Catholicis ordine Alphabetico continebantur, ubi probare nitebantur non poſſe inter Catholicos annumerari, niſi qui Cathedræ Sancti Petri unitus eſſet. Notabilis quidem eſt omnis Davidicorū pſalmorum ſumma, quæ 2606. verſuum numero continetur, ac conſequenter medietas hujuſmodi ſummæ internoſcitur in illis duobus verſibus [Cor autem eorum non erat rectum cum eo, &c. Ipſe autem eſt miſericors,] poſitis in Pſal.77. Ita ut centrum omnium pſalmorum in ſumma humana malitia, & infinita Dei miſericordia conſiſtat. Pſalmorum Coordinatorem Eſdram fuiſſe ait Anaſtaſius, & LXX. putat S. Hilarius. Pſalmos in horis canonicis recitandi Auctorem S. Pontianum Papam Ribadeneria in ejus vita facit; ſed hoc decretum non fuerat univerſaliter receptum, nam poſt ſæculum pſalmi per canonicas horas, ſicut nunc habentur, juſſu S. Damaſi Papæ à D. Hieronymo diſpoſiti fuere, ut ipſemet Damaſus in quadam ex ejus epiſtolis ad prædictum Doctorem directa teſtatur, inquiens ante ipſius tempora Romæ non fuiſſe in uſu recitationem pſalmorum in horis. Vide Baron. an. 60. De alternatione verò pſallendi inter Græcos mentionem facit D. Dionyſius de cœleſt. hierar. cap.3. & D. Baſilius epiſt. 63. affirmantes hoc fuiſſe à D. Ignatio Martyre introductum. Aliqui tamen Fabianum, & Diodorū introductores reciproci cantus pſalmorum in Eccleſia Græca fuiſſe autumant. At inter Latinos introductorem D. Ambroſium D. Auguſtinus facit, quod deinde à S. Damaſo obſervari per univerſalem Eccleſiam ſtatutum eſt. In Baſilica Vaticana recitantur pſalmi ſecundùm Hieronymi verſionem. Dicere ſolebat Auguſtinus. nomen Sacerdotis haud mereri, qui memoriter recitare neſciret pſalterium. Imò Toletanum Concilium VII. in can. 10. prohibet ordinari in ſacris illos, qui non memoriter omnes pſalmos callerent. De S. Gregorio Papa legitur, nullum in Epiſcopum conſecrari permiſiſſe, qui memoriter neſciret recitare pſalmos; quare Donatus Archidiaconus, & Joannes Sacerdos ad Ravennatenſem Archiepiſcopatum electi, & eidem Gregorio Papæ ab Imperiali Exarcho commendati ann. 595. rejecti fuerunt ab eodem Pontifice ob defectum neſciendi memoriter pſalmos: ita Ughellius in Ital.ſac.tom.2. Alibi etiam diximus de rigoroſa hujus pſallendi memoriter obſervantia in Lugdunenſi Eccleſia, & qui omnes pſalmos memoriter recitare ſciebat *Pſalteratus* dicebatur. Vide *Pſalteratus*. Dubitari aſſolet ab Auctoribus, num omnes pſalmi ſint Davidici; nam in fine pſalmi 71. leguntur hæc verba [Defecerunt laudes David filii Jeſſe.] Sed communio opinio tenet, omnes pſalmos à David compoſitos fuiſſe, ex eo quia quando Chriſtus aliquē locum Davidis citaverat indifferenter ajebat

[Dixit David in libro pſalmorum] ita ut videatur ipſum Dominum Jeſum Davidi totum Pſalmorum librum attribuiſſe: imò idem Salvator noſter Pſalmum 109. affirmavit Davidicum fuiſſe, inquiens [Quomodo ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo?] Igitur vel ultra ſeptuageſimum primum Pſalmum Davidem compoſuiſſe fatendum eſt, vel hunc Pſalmum ab amanuenſibus ordine mutatum fuiſſe, cùm in pſalterio ultimo loco diſponi debuiſſet. Item omnes pſalmi metro hebraico compoſiti ſunt, & licèt in eiſdem pſalmis aliqui eventus narrentur, qui poſt David acciderant, ut Jeroſolymæ deſtructio in prædicto pſal. 71. Babylonica captivitas, pſal. 136. & liberatio ab eadem, pſal. 125. nihilominus intelligenda ſunt hæc ſpiritu prophetico, ac ſi præſentia fuiſſent, à regio Propheta fuiſſe præviſa, ut docet D. Hieronymus; nam Prophetarum mos fuerat de rebus futuris loqui, ac ſi præſentes eſſent; ideò nonnulli pſalmi attributi ſunt Aggæo, & Zachariæ prophetis, qui poſt David vixerant. Item pſalmi aliqui titulum habent *Pro octava*, quod erat muſicale inſtrumentum octo chordarum, ut ex, c. 25. lib. 1. Paralipomenon colligitur, ubi dum varia muſicalia inſtrumenta numerantur, dicitur: [In citharis pro octava canebant.] FR. In regula S. Benedicti, c. 18. pſalmi longiores appellantur *Pſalmi fortiores*, Pſalmus integer recitabatur à Celebrante in Miſſæ introitu, & quare truncatus fuerit. Vide *Introitus*. Quare dicantur duodecim pſalmi in feriali Matutino. Vide *Nocturnus*. Cæterùm Vide *Canticum*. *Diapſalma*. *Diguria*. *Simpſalma*. Qualis pſalmus ſit omnibus aliis longior. Vide *Solemnitas*. Quid denotet vox hebraica *Selah*, tàm ſæpè repetita in pſalmis. Vide *Selah*.

PSALTERATUS, qui memoriter omnes pſalmos recitabat. Vide *Pſalmiſta*.

PSALTERIUM, contemplativam vitam translativè ſignificat. Vide *Cithara*.

PSALTES. Vide *Cantor*. *Pſalmiſta*.

PSEUDO, ψευδῆ, falsò. FR. falſum ſignificat. [Vas electionis Paulus Apoſtolus, egregius prædicator, ſe, & eos, qui ſecum erant, propriis manibus exhibebat, ut pſeudo, & ſubdolis operariis ſub prædicationis ſpecie lucra facientibus, locum præcluderet, & his, quos ipſe paſcebat pabulo verbi Dei, non exiſteret oneroſus. Extrav. comm. de cenſibus in princ.

PSEUDEPIGRAPHUS, ψευδεπίγραφος, falsò intitulatus; ita enim à D. Hieronymo appellatus fuit liber Sapientiæ in præfatione librorum Salomonis: [Et alius pſeudepigraphus, qui Sapientiæ Salomonis inſcribitur:] quia non exiſtimavit illum à Salomone fuiſſe compoſitum, nec uti talis ab Hebræis habetur, qui ab eis inter canonicos bibliæ libros non admittitur; hæc autem phraſis cenſetur græca ab eodem Doctore, qui ſubjungit hunc Sapientiæ librum à multis antiquis Scriptoribus Philonis hebræi exiſtimatum fuiſſe.

PSEUDOFORUM, ψευδόθυρος, falſum oſtium, quod *Secreta porta* vulgò diceretur. [Vidi prætereà ad pſeudoforum monaſterii adductum energumenum, & priuſquam ac limen attigerat, fuiſſe curatum. Sulpit. in vita S. Mart.

PSEUDOLACTINUS, falſus lactis color, ideſt, non ſatis albus, ſed potiùs cinericius, ſeu cœleſtis: vox græco latina eſt [Circa pectus ſub gula inferior tunica pſeudolactini coloris. Jo. Diac. in vita S. Gregor. FR. Romæ *turchino allattato* dicitur.

PSEUDOMARTYR, falſus martyr.

PSEUDOMONACHUS, falſus monachus.

PSEUDOTHEOS. Vide *Hecatontarchus*.

PSIATHIUM, ψιάθιον, ſtorea ex juncis contexta. [Incipientem jam feſſum corpus reficere, & incubentem pſiathio reperiſſet. Caſſian. lib. 5. c. 35. Ac idem, lib. 1. c. 13. [Quos ita novimus omni ex parte nudos exiſtere, ut præter colobium, maſortem, caligas, melotem, & pſiathium nihil amplius habeant.] Reperitur etiam in eadem ſignificatione *Pſiathus*, ut in vita S. Pachomii, capit. 43. [At ne otioſus eſſem, pſiathos elegi cum fratribus texere.] Item *Pſiathius*, ut ibid. c. 52. [Semper autem pſiathios operabantur.] Ac tandem etiam *Pſyacium*, quo uſus eſt D. Gregorius Papa de S. Benedicto agens: [Præcepit vir Dei ſtatim eum in cella ſua in pſyacio, quo orare conſueverat, projici.] Ad præſens verò Arabes *Pſath* appellant ſtoream, ſive tapetum, quod orientalium uſu in terram ſternitur. Hujus vocabuli etymon. Vide *Natta*.

PSIMMYTHIUM, ψιμμύθιον, fucus, ceruſſa, qua inter cætera fœminæ utuntur ad faciem, & cutem dealbandam. [Et crebris lacrymis facies pſimmythio antè ſordidata purgatur. S. Hieronym. epiſt. 23.

PSIACIUM. Vide *Pſiathium*.

PSYCHAGOGIA, ψυχαγωγία; animi recreatio: ſic compoſitiones ſpirituales, quæ pro vera animi recreatione inſerviunt, appellari ſolent.

PSICHE, græca dictio ψυχή, ideſt, anima.

PSYCHIA. Vide *Animetta*.

PSYCHICHUS, ψυχικὸς, animalis, adjectivum nomen, quatenus à ſpirituali contra diſtinguitur; ſic appellavit miſerabilis Tertull. irriſoriè Catholicos, quando ab Eccleſia ſe exemit, ac ipſemet ſibi hujus attributi vocabuli rationem aſſignavit, inquiens: [Et nos quidem poſtea agnitio paracleti, atq; defenſio diſiungit à pſychicis. Adverſ. pſych. c. 1.] per *Paracletum* autem Montanum hæreſiarcham intelligit, in cujus errores Tertullianus inciderat, & *Pſychicos* Catholicos ſubaudit, quia Montanum Catholici tamquam ſpiritu cognoſcere renuerant: ſic etiam idem Tertull. verba Apoſtoli 1. Cor. c. 2. nimirum, [Animalis autem homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei [intelligebat. Imò ex contemptu idem Tertullianus lucanicis Catholicos comparat, dum ait: [Quinam iſti ſunt, ſemel nominabo, exteriores, & interiores botuli pſychicorum. Adverſ. Pſych. cap. 1.

PSYCHOMACHIA. ψυχομαχία animæ conflictus: [Vicit tamen in ſancta pſychomachia charitas per-

perfecta mori pro Chriſto. In vita S. Glephyræ Virg.] Hoc etiam vocabulo ſuum tractatum de conflictu ſpirituali virtutum in vitia Prudentius intitulavit. Vide *Amartigenia*.

Ptochihm, πτωχεῖον, pauperum, ac mendicantium domus. [Relinque omnia, & fuge facultates patris tui, quæ multos inveniunt hæredes. Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monaſteria &c. In vita S. Euphroſinæ, cap. 7.

Ptochotrophium, πτωχοτροφεῖον, pauperum hoſpitium. [Habebat autem ptochotrophium, in ſuperiori quidem parte mulieres, in inferiori autem viros. Pallad. in Lauſiaca, cap. 5.] FR. Unde corrigendus eſt Ivonis Carnotenſis textus in epiſt. 214. ubi perperàm *Procotrophiis*, pro *Ptocotrophiis* habet.

Ptochotrophus, πτωχότροφος, qui curam habet pauperum hoſpitii. FR. [Nunc puta omnes quidem ante pedes tuos cadere, & pauperes, & ptochotrophos, omnes verò Monachos, & Virgines, ex lib. 2. S. Cyrilli in Concil. Conſtantinop. II. collat. 5. in fine.

Publici Poenitentes. Vide *Pœnitentes*.

Publicanus, publicarum gabellarum exactor, qui publicani ab Hebræis *Pariſim*, ideſt, latrones ap pellabantur. Baron. an. 31. n. 73. Vide *Pariſim*, *Phariſæus*. Item dicuntur *Gabbe* etiam hebraicè. Idem Baron. loc. cit. Tertullianus autem exiſtimat publicanos non fuiſſe Hebræos, ſed Gentiles: [Aut ſi quis dubitat Ethnicos fuiſſe publicanos, apud Judæam uſurpatam jam pridem Pompeji manu, atque Luculli, legat Deuteronomium: Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael. Nec tam execrabile eſſet nomen publicanorum apud Dominum, niſi extraneum vendentium ipſius Cœli, & Terræ, & Maris tranſitus, de pudicit. cap. 8.] Tertullianicæ opinioni acriter ſe oppoſuit D. Hieronymus in epiſtola ad Damaſum directa, in qua evidenter probat Publicanos Hebræos fuiſſe; nam Matthæus, & hebræus, & publicanus fuerat; & in Templo affirmat Chriſtus publicanum oraſſe. Item à D. Joanne Baptiſta baptizati ſunt publicani, ac tandē Chriſtus Dominus cum publicanis non converſaſſet, ſi Ethnici fuiſſent, nec cum eis cibos vetitos comediſſet, ne ſcandalizarentur Hebræi. FR. Ego tamen exiſtimo publicanos fuiſſe tam Hebræos, quàm Gentiles, quod ex verbis Plinii arguo, qui, lib. 12. Naturalis Hiſtor. cap. 14. inquit: [Iterumque noſtrii Imperii publicanis penditur &c. [Quare non videtur probabile, quòd publicani per vaſtum Romanorum Imperium debuiſſent omnes Hebræos eſſe; vel Plinii verba ſaltem intelligenda ſunt, quod Imperii Publicani in Oriente erant diſtincti à cæteris aliarum nationum; nam ibi thuris gabellas à diverſis nationibus ſolvendas recenſet, ac tandem devenit ad telonium Imperio debitum, ubi de Imperii publicanis mentionem facit. Ergo cæteræ nationes diverſos publicanos habebant ad exigendas earum gabellas. Ac idem Plinius, lib. 33. cap. 2. vires, & gentilitatem publicanorum clarè expreſſit his verbis: [Ita dum ſeparatur ordo ab ingenuis, communicatus eſt cum ſervitiis. Judicum autem appellatione ſeparari eum ordinem, primi omniū inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in contumeliam Senatus; mox ea debellata, authoritas nominis vario ſeditionum eventu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere.] Item Plinius ſecundus, lib. 7. epiſt. 14. inquit: [Ut accipi jubeam à te pretium agrorum &c. non quanti à liberto meo; ſed &c. quanti à publicanis partem vigeſimam emiſti.] Ejus ſynonyma. Vide in dict. *Suſceptum*, *Telonarius*.

Publiciana Actio. FR. terminus juris, quem declarat Gloſſa in c. Abbate, de ſentent. & re judicata, in ſexto, §. Dominii, ubi ſic inquit in caſu ibi allato: [Si talis emptor, antequam uſucapiat, à poſſeſſione cadit: petit rem à poſſeſſore jure quaſi dominii, & appellatur actio publiciana. Si autem poſt uſucapionem à poſſeſſione cadat: tunc non competit publiciana, ſed datur civilis actio, ſcilicet, rei vindicatio ſecundùm quoſdam utilis, ſecundùm alios directa, ff. de pub. l. 1. dicta eſt autem publiciana, à Publicio authore, qui eam invenit, ut Inſtitut. de act. §. Aliæ.

Publico. FR. Confiſco, ſeu ſubhaſto. [A me ergo poſitum eſt hoc decretum, ut omnis homo, qui hanc mutaverit juſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem publicetur. Eſdræ cap. 6. n. 11.

Puduclo, hoc verbum, quod in Monachorum regulis invenitur, Eruditiſſimum Lucam Holſtenium multùm in ſuo Gloſſ. excogitare compulit, ac tandem deponere ait ſignificare; ſed textus verba aliud denotare videntur, ubi ſic habetur: [Habere debent fratres in hyeme paraturam groſſam quotidianam ſtamineam, & tunicam aliam nocturnam, quam poſt nocturnum puduclent; quia in die diverſis occupantur laboribus, cap. 81.] Non enim videtur nimium temporis ſpatium requiri ad deponendam veſtem, ut diù à diurnis laboribus vacaturi eſſent Monachi illi; nam ſtatim hoc ſine ulla mora agere potuiſſent. Inſuper de hyemali tempore loquitur textus, ac de tunica nocturna, nempe, ut in ea indutus Monachus reſiſtere poſſit frigoris injuriæ: nec veriſimile videtur, quòd poſt nocturnos, dum iterum dormire, ac calore ſe fovere debuiſſent, nocturnam tunicam deponere jubeantur. Itaque puto, quod potiùs *Pediculent* corrigendum ſit, tum ex ignorantia Scriptorum illius ſæculi, tum etiam ex documento uſus aliquarum Religionum, ubi poſt nocturnos ſolent Religioſi in medio alicujus aulæ accendere pyram hyberno tempore, & diſcindere cingulum, ac pulices, ſimileſque ſordidas beſtiolas in ignem excutere, & poſtmodùm ad iterum dormiendum ire. Unde hoc verbum potiùs pediculos à tunica extrahere, & mactare ſignificare puto.

Puer, pro ſervo, ſive miniſtro: [Puer meus jacet in domo paralyticus. Matth. 8.] qua ſignificatione uſurpatur ſæpè in ſacra pagina: [Et voca-

vit (*ideſt, Alexander Magnus*) pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant nutriti à juventute, 1. Macab. cap. 1.] & ubi nos Pſalm. 112. legimus: [Laudate pueri Dominum] Symmachus, Aquila, & Theodotion verterunt δοῦλοι, Servi, ac etiam apud SS. Patres: [Ille verò egreſſus foras munivit puerum armis. Greg. Turon. lib. 3. cap. 15.] FR. [Plura ſcriberem frater, ni celeritate pueri revertentis urgerer. S. Pacian. epiſt. 1. de Catholico nomine [Ac clariùs penès D. Gregorium Magnum [Quanto utpotè nobilis fœminæ pueri ex ſola ſuperbia delinquunt. In Regiſt. lib. 2. epiſt. 1.] Atque Gloſſa ſatis declarat, inquiens: [Puer quandoque ſervum, quandoque puellam ſignificat, ff. de verbor. ſignif. l. pueri: quandoque dicitur puer 18. annor, ff. de ali. & cib. legat. l. Mela] Item *Puer*, quo ad ætatem. Vide *Impans, Infans, Inveſtis*. Pueri quare oſculando genitores, ſive alios, aures apprehendebant. Vide *Pax*. Curiæ pueri, ſatellites intelliguntur. Vide *Natus*.

Puerascens. Vide *Coinfantiatus*.

Pugillaris, genus calami ex argento, vel auro, quo antiquitus ſanguis ex calice ſugebatur. [Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum. Ordo Rom.] de quo ſæpè ibidem, cujus ſynonyma. Vide in dict. *Siphon*.

Pulpitor, verbum antiquum, ideſt, fulcior: [Erat enim hujuſmodi carcer, ut ſuper ſtruem tignorum axes validi ſuperpoſiti pulpitarentur. Flodoard. Hiſt. Rhemen. cap. 50.

Pulpitum, fulcimentum, & inter Eccleſiaſticos pro Ambone accipitur, quia axibus ut plurimum fulciri ſolet: [Sed virtus Antiſtitis, pulpitaque disjecit, & catenas confregit, trabem, quo vinctorum coarctabat pedes, aperuit. Flodoard. cap. 50.

Pulsator. Vide *Pulſo*.

Pulsatura. Vide *Pulſo*.

Pulso, inſto: [Pulſate, & aperietur vobis. In Evangelio.] Sic etiam Chryſologus inquit: [Oratio pulſat, impetrat jejunium, miſericordia accipit, ſerm. 47.] & clariùs D. Gregorius Papa: [Iterata vos pro magna veſtra mercede adhortatione pulſamus, ut congregare ſynodum jubeatis, lib. 9. epiſt. 33.] FR. uſurpatur etiam hoc verbum pro convenire aliquem in judicio. Gloſſ. in l. de poſſeſſione, de præſcription. Unde in ſacris etiam Canonibus non rarò citare, ac vexare ſignificat, ut ex ſequentibus liquet exemplis: [Si quis veſtrum pulſatus fuerit in aliqua adverſitate, licenter hanc ſacratam, & Apoſtolicam Sedem appellet, 2. quæſt. 6. can. 3. Omnes Epiſcopi, qui in quibuſdam gravioribus pulſantur, vel criminantur cauſis, quoties neceſſe fuerit, liberè Apoſtolicam Sedem appellent, 2. quæſt. 6 can. 4.] Idem habetur in, can. pulſatus, 3. quæſt. 6. Quilibet fratrum pulſatus, atque ab hac Sancta Sede vocatus &c. can. quilibet, 8. qu. 5. Cùm conſtet eum, qui cœleſtem militem (*hoc eſt, clericum*) pulſat, nonniſi ejus forum debere ſectari, can. Chriſtianis, 11. qu. 1. Hæredum ejus oppreſſione pulſari, can. Sylveſter, ead. 11. quæſt. 1. Ut in cauſis, in quibus quælibet Eccleſiaſtici officii perſona loco petitoris exiſtit, quemquam laicum pulſatura apud ſuæ Provinciæ Judicem ſuas proponere actiones non deſerat. In his verò negotiis, in quibus Eccleſiaſtici officii perſona pulſatur, totius ſubmoto pulſationis obſtaculo, ad judicium Epiſcopi &c. can. Experientiæ, ead. quæſt. 1.] ac idem in, can. ſequentibus. Fortaſſe ita dictum fuerat, quia quando citabatur aliquis, ejus janua pulſabatur.

Pulveraticum, tributi ſpecies. [Ut nullus homo præſumat teloneum per vias, vel per villas rodaticum, vel pulveraticum recipere. In capitul. Caroli Magni, lib. 6. cap. 219.] Licèt in Theodoſ. Cod. lib. 16. de Tyron. ſignificet monetam duplicem ſolidum continentem, quæ ſervis dabatur, quando ad militiam ſe offerebant. FR. An ſit pulveraticum tributum idem cum ciſpatico. Vide *Ciſpataticum*, & *Ciſpaticum*.

Pulverizo, in pulverem reduco. [Si autem me vilificavero, & ad nihilum redegero, atque ſicut ſum, pulverizavero. Thomas à Kempis, lib. 3. de Imitat. Chriſti, cap. 8.] Ex hoc autem verbo Conſtantinus Cajetanus in tractatu, quem de Thomas à Kempis conſcripſit, probat eundem Thomam Italum fuiſſe, & non Belgam, ut communiter ſupponitur.

Pulvillus, & *Pulvinar*. Vide *Auriculare, Cuſinus, Embrimium, Pulmaticum*.

Punctura, dolor in corpore. Vide *Ficta*.

Purgatio Vulgaris. Vide *Duellum*.

Purgativus. Vide *Catharticus*.

Purgator. FR. Judex delegatus pro aliqua purgatione canonica, de qua in Decr. lib. 5. tit. 34. Reperiebatur etiam alia purgatio vulgaris, de qua in eodem Decretal. tit. 35. Hæc enim & ſæcularis dicebatur, in Sac. Canon. prohibita. Vide *Duellum, Educere ſe per æneum, Miſſa Judicii, Odalium*. Aliud genus purgationis. Vide *Idoneare, Teni*.

Purgatorii Animis, quomodo in Miſſa dicatur; *Ne abſorbeat eas Tartarus*. Vide *Offertorium*.

Purgo. FR. ideſt, abjuro. Gloſſa in, lib. 5. tit. 34. Decretal. cap. 10. §. abjuret.

Purificatio B. M. V. Vide *Candella, Collecta, Hypante*.

Purificatio Calicis. Vide *Perfuſio*.

Purificatorium, linteolum, quo Calix tergitur, & purificatur, quod benedici nequit. Suar. 3. diſt. 81. ſect. 8. Nam antiquitùs non erat in uſu, cùm manipulus ad hoc inſerviret; ideo linteus erat, ac præcipuè illud, quod Subdiaconus geſtabat. In purificatorii medio ſolet Crux acu deſignari, ut à cæteris linteolis pro ſacrificio præparatis diſtinguatur.

Purim. FR. hebraicum vocabulum, ſignificat jejunium Baron. an. 34. num. 156.

Purprestura. intruſio. [Inquinantur quæ aſſarta, & purpreſturæ factæ ſunt in boſcis Regis. Matth. Pariſ. in vita Abb.] Derivatur ex galli-

ca dictione *Pourpris*, quæ præoccupatum ſignificat.

PURPURA. FR. quatenus veſtem ſignificat, erat habitus ſenatorius, & magiſtralis. [Byſſus, & purpura indumentum ejus &c. quando ſederit cum ſenatoribus terræ. Proverb. 31.] Signum enim gubernii, ac curæ erat purpura: quare inquit Philo in lib. d ſomniis: [Tunicam hanc Moſes induit naturaliter infectam ſanguine: quoniam tota vita Rempublicam adminiſtrantis contaminatur, dum bellum aut infertur, aut propulſatur, infeſtantibus ſubinde aliis, atque aliis improviſis caſibus.] Qua purpura induebatur etiam Romanorum Senatus, & Magiſtratus. Dio, lib. 49. hiſt. Polyd. Virg. lib. 3. de invent. rer. cap. 6. Aliqui tamen Auctores eandem eſſe aſtruunt, ac *Trabeam*; alii verò diverſificant; Dionyſius enim Halic. in primis ſemper eandem eſſe dixit: [Et togas fibulis adſtrictas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto, quas vocant trabeas, lib. 2. Rom. antiq. Præterea è tam multis regiis inſignis, ſi qua ſunt invidioſa populo, partim miranda, partim planè tollenda judico; ſceptra iſta dico, & coronas aureas, & purpureas auro intextas trabeas: niſi ſtatis feſtis, & in pompis triumphalibus aſſumantur honoris Deorū gratia. Idem lib. 4. Togis purpureis, & punicei coloris materiam prætextam habentibus induti, quas vocant trabeas. Idem lib. 6.] Atque Servius in lib. 7. Æneid. Virg. [Secundum trabeæ genus è purpura, eratque pacis inſigne.] Idemque ſymbolum in eo purpuræ genere D. Jo. Chryſoſt. tradit, hom. 4. in epiſt. 2. ad Timoth. de Nerone Imp. agens: [In pace trabeam regni inſigne ferebat.] At Plinius diverſificavit purpuram à trabea, dum inquit: [Purpuræ uſum Romæ ſemper fuiſſe video: ſed Romulo in trabea, lib. 9. cap. 39.] ac trabea ornatum fuiſſe Romulum teſtantur Plutarch. in Romulo, & Livius. Greg. II. quoque epiſt. 2. ad Leonem Iſaur. videtur eas diſtinguere; nam ſic ſcripſerat: [Si quis à te regia indumenta, purpuram, diadema capitis, trabeam abſtulerit, &c. apud Baron. an. 726.] Trabea dicta fuit, quia *Transbeat* homines. Iſid. & Lipſ. de Magiſt. c. 8. Erat inſuper purpura diverſa; alia rubicans, ac ſanguinea:

Labitur exanguis, labuntur frigida letho
Lumina: purpureus quondam color ora relinquit.

Virg. Æneid. 11. & Ovid. Eleg. 2. libr. 4. Triſt.

——— Purpureo ſanguine tingit humum.

Tria principalia genera purpuræ refert Plinius: [Hos animadverto tres eſſe principales: unum in cocco, qui in roſis micat: gratius nil traditur aſpectu, & in purpuras tyrias, dibaphaſque, ac laconicas: alium in amathyſto, qui in viola, & ipſe in purpureum] *Qui ipſe & in viola purpurea*, legit Dalecamp. Sequitur Plinius: [Quemque janthinum appellavimus. Genera enim tractamus, in ſpecies multas ſeſe ſpargentia. Tertius eſt, qui propriè conchyli intelligitur multis modis: unus in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque ſaturatior, alius in malva ad purpuram inclinans, alius in viola ſerotina, conchiliorum vegetiſſima. Paria nunc componuntur, & natura, atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis totum fœminis conceſſum, & fortaſſis ideo non numerari inter principales, hoc eſt, communes maribus, & fœminis; quoniam ſocietas principatum dedit, lib. 21. cap. 8.] Purpura coccea utebantur Imp. [Sanè, ut tibi inſigne aliquod imperialis majeſtatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me præſente, & ad me, & cùm mecum fueris, habiturus & purpuram, ſed ſine auro, quia ita & proavus meus Verus, qui puer vita functus eſt, ab Adriano, qui cum adoptavit, accepit. Capitolin. in Clod. Albino.] Sic enim ſcripſerat Commodus Albino, cui non conceſſerat purpuram auro textam; nam Albinus adhuc non erat Imp. [Hic ubi primùm indumenta coccea, & purpurea, cæteraque caſtrenſia Imperii inſignia accepit. Lamprid. in Ant. Diadumeno.] Nam imperialis purpura *Purpura ſumma*, ſive *Principalis*, & ſimilibus vocabulis appellabatur. Octav. Ferrarius de re veſt. par. 1. lib. 2. cap. 9. & Iſacus Caſaub. in Lamprid. de Alexandro Sever. Imp. cap. 51. §. 5. Item erat purpura triumphalis, quæ & *Palmata* dicebatur à triumphi palma. Ferrar. ibid. cap. 8. Reperiebatur etiam purpura *Plebeja*, ideſt, penè fuſca. Cic. in ſextiana, & in Piſonem. Item purpura pro ipſo imperio: [Multi & ſumpſiſſe illum purpuram, & morem Romanorum imperaſſe, exercitum duxiſſe, & de ſe plura promiſiſſe dixerunt. Trebell. Poll. de XXX Tyran. in Baliſta. Salmaſius legit *Vt more romano &c.* Item pro ſenatoria dignitate, Martial. lib. 10. epig. 5.

Quiſquis ſtolæve, purpuræve contemptor,
Quos colere debet, læſit impio verſu.

Sic hodie nos purpuram Cardinalatum intelligere ſolemus. Vide *Cruſta*.

PURPURARIUS, *a*, *um*. FR. quod ad purpuræ opificium pertinet. Pro purpuræ tinctrice, Actor. 16. 14. [Et quædam mulier nomine Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum.] Atque Plin. lib. 35. cap. 6. [Alterum genus ejus eſt in purpurariis officinis innatans cortinis: & eſt purpuræ ſpuma.

PURPURILLA. FR. Locus extra portam, ubi purpurea veſte utebantur. Gloſſ. Iſidori.

PURPURISSUM. FR. materia ex floribus contracta ad depingendum; [Sunt autem colores auſteri, aut floridi, utrumque natura, aut mixtura evenit. Floridi ſunt &c. purpuriſſum. Plin. lib. 35. c. 6.

PUTRAMEN, putredo. [Aperiendum vulnus, & ſecandum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Cyprian. de lapſu & alioi idem: [Neque enim ſic putramina quædam colligenda ſunt, epiſt. 55.] Itaque non fuit error Scriptorum, ut aliqui putant; ſed proprium iſtius Doctoris ſancti vocabulum, dum ab eo non ſemel ſic ſcriptum invenitur.

Pyctaciolum, ſive *Pyctaciola*. Vide *Pyctacium*.

Pyctacium, vocabulum ex græco πυκτάκιον, diminutivo à πύκτιον, quod chartæ volumen, ſive plicum ſignificat, quare *Ptychacium* ſcribendum eſſet potiùs, quàm *Pyctacium*. Ergo penes Eccleſiaſticos Scriptores paginam ſignificat, in qua interrogationes notabantur, è quibus informatio ſumebatur de moribus, ac vita Epiſcopi electi, antequam conſecraretur. FR. Potiùs *Pythiacium* ſcribendum eſt à Pythia; cujus diminutivum *Pyctaciolum*, vel rectiùs *Pythiaciolum*, quod erat chartula involuta, & ſuperſtitioſè ſcripta pro qualibet infirmitate curanda, ut in can. non obſervetis, 26. quæſt. 7. ubi à poſtillatore *Pyctaciola* ſcribitur. Vide *Pittaciolum*. *Periapta*. *Phylacteria*. Itaque *Pyctacium*, ſive *Pithiacium* ſignificat epiſtolam, ſeu chartam. Gloſſa in can. Pyctacium, 30. quæſt 3.

Pygargus, capra ſilveſtris, damis non abſimilis, ex græco vocabulo πύγαργος, ideſt, cum cauda alba; de hoc animali fit mentio in c. 11. Levitici.

Pyra, πυρά. Vide *Buſtum*.

Pyrale, hypocauſtum. [Præſul in pyrale Congregationis intravit. Hiſt. Aleman. tom. 2.

Pyramis. Vide *Calypra*. Obeliſcus in dict. *Aſteriſcus*. Tupha in dict. *Tufa*.

Pyrategium, tempus denotat, in quo Monachi dormitionis gratia ſegregabantur: vocabulum quidem græco-latinum eſt ex πῦρ, ideſt, ignis, & *Tegium*, nempè, tegumentum; tunc enim tegebatur communis pyra, ſive quia tunc lumina extingui dicebant. [Ibique loquantur quamdiù Hoſpitali viſum fuerit; aut hora permiſerit, non autem ultra pyrategium. Matth. Pariſ. in vita Guarini Abb.

Pyraticum. Vide *Piraticum*.

Pyrgibasis, πυργίβασις. FR. baſis, ubi ignis conſervatur. Joannes tamen Mabbilon exiſtimat fuiſſe Pharum, ſive turrim, in qua præbebantur cum igne ſigna longinquis: [Et dolore mortis extraneus juxta pyrgibaſim, ſicut hactenus cernitur, Confeſſor veritatis meruit ſepeliri. Jo. Diacon. in vita S. Greg. Papæ, lib. 4. c. 69.

Pyrgus. Vide *Ambo*.

Pyromantia. Vide *Hydromantia*.

Pythagorici. Vide *Metempſychi*. Eorum opinio. Vide *Fabalia*. *Suffocatus*. *Thamnus*.

Pytho, & *Python*: *ſerpens*, *draco* FR. πύθων, à πύθω, putrefacio; quòd habitu peſtifero ille omnia putrefaciat. [Nec qui pythones conſular. Deuter. c. 18.] Accipitur etiam pro pythonicis. [Fecit pythones, & aruſpices, 4. Reg c. 21. Sed & pythones, & ariolos Ibid. c. 23.] ideſt, qui habent ſpiritum divinatorem. [Habentem ſpiritum pythonem. Actor c. 16.] Vide infrà.

Pythonissa. FR. divinatrix. [Sed inſuper etiam Pythoniſſam conſuluerit. 1. Paralip. c. 10. 14. Vide infrà.

Pythonicus, ſpiritum cacodæmonem, à divinatione ita dictum, habens. [Scimus enim magiam elicere explorandis occultis catabolicos, & paredros, & pythonicos ſpiritus. Tertull. lib. de anima, c. 8.] Unde dictus fuit *Pythius Apollo* ex eo quia ejus Oraculum divinare à Gentilibus credebatur, & pythoniſſa, in textu hebraicè *Baalat Pob* vocatur, ideſt, Domina utris, quia, ut Rabbini aſſerunt, pythoniſſa, quando divinabat, os mortui vacuum ſumebat, & tamquam ex fiſtula utrem inflabat, loquendo, ac interrogando; uter verò diabolico opere quæſitis reddebat reſponſiones, dùm incantatrix in ea inflatione aurem approximabat. FR. hinc LXX. Pythoniſſam *Ventriloquam* verterunt; atque Scripturales non pauci hanc divinatricem in ventre ſpiritum pythonicum habuiſſe putant, ex quo exibat ambigua reſponſio, mendaciiſque contexta. Vide *Engaſtrimythus*.

Pyxis, πυξίς, ideſt, vas. Communiter autem inter Catholicos vas illud intelligitur, in quo Euchariſtiæ Sacramentum reconditur. Aliqui Theologi docent, conſecrandum eſſe hoc vas ſacra unctione ſicut Calix; ſed communior opinio tenet ſufficere ſimplicem benedictionem ab habente facultatem corporalia benedicendi; quinimò non eſſe neceſſarium pyxidem deaurare ad inſtar Calicis, Suar. in 3. par. diſp. 17. ſec. 7. affirmat, qui etiam addit, quòd ſi pyxis ex puro ſtanno erit, deberet imponi fruſtillum telæ cum amylo accomodatum, ſicut fit in corporalibus. A Græcis pyxis vocari ſolet Ἀρτοφόριον, ideſt, ferens panem. [Et reponit eum in artophorio. Euchołog.] Item dicitur etiam græcè πυξόμηλον, ideſt, pyxomelum, quia ad formam pomi efficitur. Heſychius *Arcam illuſtrationis* vocat. *Capſa* à Durando appellatur. Capſa, in qua hoſtię conſecratæ ſervantur. Cętera ejus ſynonyma. Vide *Acerra*. *Canola*. *Ciborium*. *Hierotheca*. *Turris*. Item pyxis aliquando pro incenſi navicula uſurpatur. [Pyxidem, qua thus habetur, in manu ferens. Ordo Rom.] FR. pyxidis etymon nonnulli ex πύξος, ideſt, buxus deducunt, ex quo ligno eam formare ſolebant Antiqui: licèt Quintilianus, lib. 8. c. 6. ex quacumque materia formari pyxides aſſerat. Pyxis ventrem virginalem Deiparæ ſymbolicè deſignat; nam in Cant. 7. 2. dicitur: [Venter tuus ſicut acervus tritici, vallatus liliis Græca lectio habet: *Cumulus tritici*; ſed per acervum, ſive cumulum tritici nonniſi Chriſtus Sacramentatus intelligitur ſub ſpeciebus panis. Item ubi in Vulgata ejuſdem Canticæ legitur: [Venter ejus eburneus, c. 5. 14.] græcè habetur: Κοιλία αὐτοῦ ὡς πυξίον ἐλεφάντινον, ideſt, Venter ejus veluti pyxis eburnea. Quare D. Ambroſius de obitu Valentiniani hunc locum juxta græcam traditionem adduxerat, inquiens: [Venter ejus pyxis eburnea, qui recipere poteſt oracula Scripturarum. Dicit enim hæc, qui imitator eſt Chriſti.] Item *Pyxis*, ſeu *Buxus*, quod idem eſt, ſignificat pugillarem tabulam, nempè, ceratam, qua antiqui ad ſcribendum utebantur: ita enim prædictum Canticæ locum exponunt tres PP. apud Theodoretum: [Venter ejus pyxis exigua, eburnea: ejus,

ejus, nimirum, ſapientia, quæ per actionem deſcripta eſt in rebus procreatis, per quas uti liber quidam eburneus, politus, & purus, divinam tum gloriam, tum magnificentiam verè, perſpicuèque repræſentat.] Ac Nyſſenus, hom. 14. [Ita namque tabella, in qua olim ſcribebatur, eò quòd è buxo foret, appellabatur, πύξος enim buxum ſignificat, & ideò pugillares buxei πυξίοι dicebantur.] Quibus adſtipulantur Suidas inquiens: [Pyxis pugillare eſt.] Heſychius: [Pyxides ſunt diptycha.] Euſtathius Iliad. γ. [Priſcis temporibus in tabulis, ſive aſſeribus, & iis præſertim è buxo exarabantur literæ.] Atque Odyſſ. σ. [Libris nomen pyxidis præſtitit, eò quòd è buxo olim erant.] Unde Prudentius, hym. 12. periſtephan. de Caſſiano, qui fuerat à tyranno parvulis, quos ille Sanctus erudiebat, traditus, inquit:

> At illi, quia nec dulcis ulli diſciplina infantiæ eſt,
> Conjiciunt alii fragiles, inque ore tabellas
> Frangunt, reliſa fronte lignum diſſilit.
> Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis;
> Rubetque ab icta curva tumens pagina.

Et rurſus S. Ambroſ. lib. 3. hexamer. cap. 13. [Buxus quoque elementorum apicibus utilis exprimendis, levi materia uſum manus puerilis informat.] Id tamen clariùs ex ſac. literis conſtat: [Scribe ei ſuper buxum, & in libro diligenter exara illud. Eſai. 30. 8. Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas. Habac. 2. 2.] LXX. habent in hunc Habacuc locum: [Scribe viſionem, & perſpicuè in buxo.] Ubi Ant. Agellius commentatur: [Ex buxo enim tabulæ fieri ſolebant, in quibus ſcriberetur, non in charta, ut diutiùs, quod ſcriptum fuerat, ſervetur.] Quod vocabulum uſurpatur etiam pro quacumque materia apta ad ſuſtentandas literas. [Denſum quoddam, & ſubalbum lignum eſt buxus, de quo tabellas ſibi conficiunt qui ſcribere volunt. Hujuſmodi ergo tabella ſcriptionis ad uſum comparata, etiamſi fortè alia fiat ex materia, Pyxium, quaſi dicas buxeum, appellatur, uſurpatione quadam vocis non propria: quare cùm vocem hanc audimus, inſtrumentum quoddam leve, & aptum ad recipiendas literas intelligimus. Nyſſen. homil. 14. in Cantic.] At ſi dicas πυξίον, dum tabulam buxeam ſignificat, quomodo ſubditur in Cant. loc. cit. ἐλεφάντινον, ideſt, *Eburnea*? Reſpondit quidem ibidem Nyſſenus, inquiens: [Cùm generale ſit vocabulum ad omnes hujuſmodi tabulas; idcircò hìc etiam materiei ſpecies additur. Non enim dicit ex ligno; ſed ex ebore factum opus hujus tabellæ.] Quocircà etiam tabula lapidea πυξίον vocatur: [Dabo tibi tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ ſcripſi. Exod. 24. 12.] Ubi LXX. verterunt δώσω σοι τὰ πυξία τὰ λίθινα. De tabulis verò eburneis ad ſcribendum in eis adaptatis mentionem faciunt Ulpian. in l. librorum, ff. de legat. 3. Æl. Vopiſ. in Tacito Imp. Sueton. in Tiberio, c. 43. & Martialis, lib. 12. epig. 43. ſic cecinit:

> Legiſti, nimirum, Sabelle, verſus,
> Quales nec Didymi ſciunt puellæ,
> Nec molles elephantidos libelli.

Et lib. 14. in 5. epigrammate, cujus titulus eſt: Pugillares eborei, ſic ait:

> Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ,
> Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Q

QUADRAGENA. FR. mulctatio numerica tot flagellationum: [A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, 2. Cor. c. 11.] Dicitur *Una minus*, quia prohibitum erat Judæis per completum numerum quadraginta flagellationibus mulctare. [Pro menſura peccati erit & plagarum modus: ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Deuteron. c. 25.] Unde Hebræi propter ſcrupulum errandi in percuſſionum numero, ne præceptum Domini tranſgrederentur, unam minus quadraginta infligebant. Quod etiam antiquitus in aliquibus Eccleſiis Catholicorum obſervabatur. [Quod ſi quis Clericus hoc adimplere diſtulerit; ſi minor fuerit, uno minùs de XL. ictibus accipiat; ſi verò honoratior, XXX. dierum concluſione mulctetur, cap. nullus Clericus, 11. quæſt. 1.] Vide *Carena*. Mos item erat in Hiſpania offenſores, pro offenſi ſatisfactione, ſponte ſe ſubjicere triginta, ſeu pluribus, aut paucioribus fuſtium percuſſionibus, quod Clericis prohibitum eſt in 5. decret. tit. 39. c. 36. Vide *Dorſum redimere*.

QUADRAGESIMA, ita denominatur Dominica prima quadrageſimalis, quia ab illo die uſque ad feriam quintam in Cœna Domini, quæ tunc erat Judæorum Paſcha, numerantur quadraginta dies: [Quadrageſima etiam cum Dominica ſua currit ad myſticum paſcha Hebræorum, quod Dominus noſter cum Diſcipulis ſuis celebravit. Ordo Rom.] De hoc myſtico dierum numero ſatis diximus in dict. *Jejunium*. FR. [Quadrageſima eſt duplex; deletiva mali, ut vulgaris; alia operativa boni, ut in illa inter Paſcha, & Aſcenſionem Domini; & per has duas quadrageſimas homo habens gratiam in duobus quadrageſimis abundat. Gloſſ. in extrav. comm. de pœnit. & remiſſ. cap. 1.] ac de ambobus quadrageſimis ſic ait D. Aug. [Illa luget, hæc gaudet: illa medico vulnus oſtendit, hæc de ſanitate gratias agit. Hæc confeſſio quendam ſignificat, non ſolùm ab omni malo liberatum, ſed etiam à malignis omnibus ſeparatum. In pſalm. 110.] Vide *Teſſeracoſtus*. In quadrageſima ante paſcha non celebrabatur olim feſtum alicujus Sancti. Vide *Natalis*; quod adhuc in Ambroſiano, & Græco ritu obſervatur. Vide *Feſtum*. Hoc tempore Diaconus, & Subdiaconus utuntur caſulis.

Vide *Caſula*. Quare additur ad Poſtcommunio in diebus ferialibus quarta oratio. Vide *Collecta*. Et antea in ferialibus quadrageſimæ diebus non celebrabatur. Vide *Miſſa*. Quotidie dicebantur pſalmi pœnitentiales, & graduales. Vide *Pſalmus*. Cætera. Vide *Triceſima*.

QUADRATARIUS. FR. Lithurgus, qui lapides quadrat, & ſculptori præparat, Lapidarius apud Ulpian. & Jul. Firmicum, lib. 3. Matheſ. Sidon. lib. 3. Morel. in comment. lib. 4. Cœli, & Cic. lib. 3. offic. dicitur. Quare SS. Martyres Claudius, Caſtorius, Nicoſtratus, & Simphorianus re vera non fuerant ſculptores, ſed quadratarii; in eorum enim legenda habetur, quòd excellentes fuiſſent in *Arte quadrataria*. Hinc Sidonius Apollinaris ad Secundum ſic ſcribit: [Sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapidicida. Quod factum ſive ab induſtria, ſeu per incuriam mihi magis, quàm quadratario, lucidus lector adſcribit, lib. 3.

QUADRUPLUM in textilibus quid ſignificet. Vide *Stauracinus*.

QUÆSTIO, tortura: [Et cæterorum Martyrum, quorum nomina ſubjicio, Baſſi in pejerario, Mappalici in quæſtione, Fortunionis in carcere. S. Cyprian. epiſt. 22.] Item aliquando ſignificat quærelam, & accuſationem: [Ita ſtude decernere, ut nulla de hac re quæſtio ad nos ulteriùs revertatur. D. Greg. in Regiſt. lib. 3. cap. 13.] FR. Notatur hic duplex, lib. 5. Decretalium error in cap. cùm in contemplatione, de regul. jur. Primò quo ad titulum; nam illud decretum tribuitur Gregorio Papæ VII. cùm revera ſit Gregorii Primi. Secundò quoad vocabulum; nam ibi ſic legitur: [In ipſo cauſæ initio non eſt à quæſtionibus incohandum.] Ubi ut Gloſſa exponit. [Non eſſe à Judice in Reum à tormentis incipiendum, ſi prævia non ſint indicia ſufficientia,] ſed uterque error manifeſtè convincitur; Gregorius enim Primus in ſui Pontificatus initio, lib. 1. epiſt. 6. Narſeto ſic ſcripſerat: [In ipſo initio non eſt à quæſtibus incohandum:] per quæ verba ſignificare intendebat, quòd in ipſo Pontificatus initio non eſſet agendum cum Imperatore de temporalibus lucris.

QUÆSTIONARIUS, in criminalibus cauſis præſidens, & aliquando carnificem ſignificat. Surius, in vita S. Andreæ, tom. 6.

QUÆSTIONATUS, tortus. [Tot Confeſſores quæſtionati, & torti, & inſignium vulnerum, & cicatricum memoria glorioſi. S. Cyprianus, epiſt. 69.] Item cauſam criminalem, locumque torturæ ſignificat.

QUÆSTOR URBANUS. Vide *Xenoparochus*.

QUARTADECIMANI, Schiſmatici ita appellati, quia cum Hebræis conveniebant in celebratione Paſchæ poſt quartam decimam primę lunę diem, qui magnam diſcordiam in Eccleſia excitaverant, propter quam differentiam in Aſia ortam, coactus fuit D. Ignatius Martyr venire Romam, ubi Papa ad evitanda ſcandala, pro illo tunc decreverat, ut Aſiani Paſcha celebrarent poſt quartam decimam primæ lunæ diem; ſed deinde Victor Primus Quartadecimanos in Concilio Romano, & in Aſia excommunicavit. Baron. an. 198. n. 1. uſque ad n. 10. A Græcis τεσσαρεσκαιδεκατισταὶ, *Teſſareſcædecatiſte*, ideſt, Quartadecimani denominati ſunt, 24. qu. 3. can. 39.

QUARANTENA. Vide *Carena*. *Quadragena*.

QUARTERIZO. FR. in quaternas partes diſſeco, dimembro. [Decapitatus eſt, & quarterizatus eſt. Thomas Valſingamus in Ricard. II.] Qui etiam utitur nomine abſtractivo *Quaternizatio*.

QUASI. FR. hæc dictio non ſemper ſignificat diminutionem, ſive dubium. Sic exponunt Auctores illa verba, [Erat Jeſus quaſi annorum triginta incipiens. Luc. 3.] apud Baron. in Appar. n. 107. & 108.

QUATERNIO, de quo in Act. Apoſt. c. 12. fit mentio his verbis: [Miſit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum.] Lyranus, & Cajetanus exiſtimant fuiſſe quatuor militum præfectos, qui ſub ſe habebant quatuor tantùm milites, ſicut decurio dicitur, qui decem milites ſub ſe habebat, & Centurio, qui centum, Chiliarcha, qui mille &c. Sed in græco textu τετράδιον habetur; unde colligo quatuor quaterniones intelligi quatuor agmina fuiſſe, ideſt, quatuor militum pro quolibet agmine; & ex Syriaca verſione confirmatur, ubi habet *Sextecim milites*, & non quatuor milites ſolùm, ut præfati Auctores cenſuere. Item *Quaternio* ſignificat etiam quatuor foliorum librum. Vide *Caternio*.

QUATUOR TEMPORA. Vide *Jejunium*.

QUERIMONIOR, lamentor, accuſo. [Tu ergo eo tempore querimoniari cœpiſti. Hincmar. in Dialog. de ſtatu Eccleſiæ.

QUERULOSUS. FR. Lamentans, accuſans, ſive lamentabilis, & accuſabilis: [Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum querelis frequentibus, & querulosis clamoribus excitati, præſenti decreto duximus ſtatuendum, lib. 5. tit. 7. c. 8. ſexti decretal.

QUIESTO, acquieſco. [Animæ quieſtote. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanaſ.

QUIETO, creditori ſatisfacio, unde *Quietantia*, & *Quitantia*, ideſt, ſatisfactionis confeſſio, ex gallico verbo *Quieter*, quod abſolvere, & liberare ſignificat. Vide *Recautum*.

QUINDENNIUM. FR. Datariæ Apoſtolicæ terminus, qui ſignificat quamdam unius annatæ integræ de fructibus penſionem, ſeu ad minus ſemiannatæ, quæ ſolvitur Datariæ de beneficiis unitis alicui Capitulo, ſeu communitati, quæ in manus mortuas tranſierint. Vide *Manus mortuæ*.

QUINISEXTA. Vide *Pentecles*.

QUINQUAGENARIUS. FR. nedum ſignificat hominem, qui quinquaginta annis vixerat, ſed etiam numerum diſtributivum collectivè ſumptum, ut: [Ad equorum gregem quinquagenarium bini homines &c. Varro, lib. 6. de re ruſtica, c. 6.] atque rem quinquaginta menſuras capientem, ut: Urnam quinquagenariam unam, ſexatium olearium unum. Cato, cap. 13. de re ruſtica:]

Sed

Sed etiam qui præeſt quinquaginta hominibus. [Conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & Decanos, qui judicent populum omni tempore. Exod. c. 18.] & inferiùs: [Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſraele, conſtituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicabant plebem omni tempore.

QUINQUAGESIMA, Dominica, quæ Dominicæ primæ quadrageſimæ præcedit, ita appellata, quia ab ea Dominica uſque ad Reſurrectionis Paſcha quinquaginta dies intercurrunt. [Quinquageſima verò, quia decurrit uſque in diem Reſurrectionis Dominicæ. Ord. Rom.] Quinquageſimus enim numerus pœnitentiæ ſymbolum eſt, ut Amalarius de ordin. antiphon. c. 33. notavit: Nam ab hac Dominica antiquitus jejunium incipiebat, ut adhuc Orientales Chriſtiani, & inter Latinos nonnullæ Religiones obſervant; ideò à Matthæo Pariſio in ſua hiſtoria *Dominica carnisprivium*, appellata fuit, ac aliis nominibus. Vide *Carnisprivium*. FR. Quinquageſima à Teleſphoro Papa inſtituta fuit, can. Statuimus, can. Quadrageſima, & can. Denique, diſt. 4. Sed à præfato Teleſphoro non obligabantur ad jejunium quinquageſimæ Laici, ſed Clerici tantùm; nam in d. can. Statuimus, ſic ait, [Statuimus, ut ſeptem hebdomadas plenas ante Sanctum Paſcha omnes Clerici, ideſt, in ſortem Domini vocati, à carne jejunent, quia ſicut diſcreta debet eſſe vita Clericorum à Laicorum converſatione, ita & in jejunio debet eſſe diſcretio, ideſt, differentia.] Ineptè autem Gloſſa ibi ad quæſitum, quare hodie hoc jejunium quinquageſimale à Clericis non obſervetur, reſpondit: [Quia hodie quinquageſima non ſervatur, cùm ipſa celebretur poſt paſcha] :||: Intellexerat forſan Glòſſator de quinquageſimo dierum numero, qui à Paſcha ad Pentecoſtes uſque tempus intercalatur, de quo ſic Caſſianus, lib. 2. c. 18. [Hoc quoque noſſe debemus à Veſpero Sabbati, quæ luceſcit in Dominicum, uſque ad Veſperam ſequentem, apud Ægyptios genua non curvari, ſed nec totius quidem quinquageſimæ diebus, nec cuſtodire in eis jejuniorum regulam.] Ac alibi idem replicat. Idemque Ambroſius intellexerat, ſer. 61. dum ait: [Non igitur jejunamus in quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus commemoratur.] FR. Sed Quinquageſima lætitiæ diverſa eſt à Quinquageſima pœnitentiæ, de qua Teleſphorus ſuprà loquutus fuerat, ac Canones ſuprà citati. De Quinquageſima verò lætitiæ. Vide *Pentecoſtes*. *Teſſeracoſtus*.

QUINTERNIO, folium in quinque partes plicatum, ſeu liber papyraceus ad ſcribendum præparatus. Dicitur etiam *Quinternum*, de quo fit ſæpè mentio in Bullis Pontificiis. Vide *Caternio*. *Quaternio*.

QUINQUATRIA, Gentilium Romæ feſta. Vide *Thallophorus*. *Quinquertium*.

QUINQUERTIUM. Vide Quinquatria in dict. *Thallophorus*, & in dict. *Pancratium*.

QUINTILIS, menſis. Vide *Majuma*.

QUISQUILIÆ. FR. [Quiſquiliæ dici putantur, quidquid ex arboribus minutis ſurculorum, foliorumque cadit &c. Feſtus Fareſian. Biblioth.] Sed in Amos Proph. cap. 8. pro frumenti purgamentis ponitur: [Et quiſquilias frumenti vendamus.

QUOD EXCURRIT. FR. phraſis Africanorum Patrum, & denotat plus, minuſve, ſeu circiter. [Nam fermè ante annos quadraginta, & quod excurrit, per totam Africam perſecutionis eſt devagata tempeſtas. Optat. Milevit. lib. 1.] Eadem phraſi uſus eſt D. Auguſtinus: [Poſt Cypriani mortem quadraginta, & quod excurrit, annis peractis, traditio Codicum facta eſt, lib. 7. de baptiſmo]. Ac idem de Donatiſtis loquens, ait lib. 2. [Non enim grex, aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit Baſilicas, locum ubi colligerent, non habebant.

R

RABBI, hebraica vox, eruditam perſonam ſignificans, ſive magnificam, ac venerabilem præ doctrina. Latini non habentes proprium, ac ſpeciale vocabulũ, verterũt *Magiſter meus*; in Euangelio verò habemus etiã, quòd Magdalena Chriſtum reſuſcitatũ *Rabboni* vocaverat, ideſt, *Dominus noſter*, & Hebræi *Rabbinos* vocant Doctores legis, ac Magiſtros. FR. In Teſbite hebræo leguntur hæc verba: [Omnis Rab, & Mar è Babylonia, & omnis Ribbi è terra Iſrael,] ubi Syriacus habet *Rabbi*, loco *Ribbi*. Item Arabicè *Rabbi* nomen ſignificat Creatorem, Enutritorem meum; ac *Tarbie*, Creatura, ſeu infans dicitur; & *Rabbi* verbum nutrire, & alere denotat.

RABLATA. Vide *Theopolis*.

RACA, dictio hebraica in Euangelio: [Qui autem dixerit fratri ſuo raca. Matth. cap. 5.] Hieronymus, adverſ. Pelag. lib. 2 inquit: [Raca interpretatur vanus, & abſque cerebro.] Idem ſentit Hilarius in Matth.] Raca vacuitatis opprobrium eſt. [Et in præfat. ejuſdem Matthæi, hom. 11. ait: [Raca quidem dicitur hebraicè vacuus] quem omnes Scripturales ſequuntur: *RieK* autem Arabicè *Salivam* denotat; unde hominem jejunum, & ventre vacuum *ArrieK* appellant, ex eo quia in ejus ſtomaco nil preter ſalivam, & flegma continetur, & hebræus legit *RiKa*, quod penes ipſos contumeliæ nota eſt. FR. ac ſi diceretur, te habeo tamquam ſputum; Latini enim *Exſpuo*, & *Deſpuo*, tam pro ſputum projicere, quàm pro ſpernere uſurpabant. Item apud Chaldæos interpretatur *Teſtudo*, vel *Sputum*, poteſt enim ſuam ducere originem ex verbo *Rach*, conſpicit; unde fit *Raucha*, ideſt, ſputum, & ſic optimè teſtus Euangelii intelligitur: Si quis dixerit fratri ſuo raca, hoc eſt, teſtudinem, vel ſputum, reus erit concilio, quod erit injuria; nam apud Chal-

Chaldæos teſtudo animal deforme habetur, & ſputum contemptum ſignificat.

Racana, vilis veſtis: [Xenium autem veſtrum duas racanas, quas de labore veſtro eſſe mandaſtis, libenter accepi. D.Greg. lib.9. epiſt. ult.] Et Ennodius, lib.9. epiſt. 17. [Racanas, cujus vos volueritis coloris, rubri, aut fuſci, mihi ſub celeritate dirigite] Forſan à ῥάκος, quod pannum vilem græcè ſignificat.

Racanella, diminitivum à *Racana*. Sic in vita S. Joannis Eleemoſynarii, c.20.legitur: [Venundabantur quatuor racanellæ numiſmate uno.

Racimburgius. FR. Conſiliarius: [Tunc Grafio congregat ſecum quatuor Racimburgios, in lege ſalica, tit. 52.

Raga fœmoralia, brachæ, ex ῥάχη. [Intra Urbem nemo, vel ragis, vel tzancis utatur. Cod. Theod. lib. 4. tit. 10. l. 3.

Rainutius Dux Parmenſis. Vide *Sacrarium*.

Ramex, hernia, morbi ſpecies. [Frater quidam ramicis incommodum ita patiens, in Chron. Caſin. lib. 3. c. 43.] Vide *Gutternoſus*.

Raphanelæum, ῥαφανέλαιον, Raphani oleum, de quo Dioſcorides, lib.1. c. 46. atque Pelagius, in vita Patrum, lib. 5. n. 59. inquit, [Vaſculum, in quo erat raphanelæum.

Raptor. FR. verbum, frequenter rapior, trahor. [Et diſſeminabo eos quaſi ſtipulam, quæ ventora ptatur in deſerto, Jerem. 13. 24.] Et Virg. 1. Æneid.

> Raptus bigis, ut quondam, aterque cruento
> Pulvere.

Rasta, ſtatio, quietis meta, à germanico vocabulo *Raſten*, quod quieſcere ſignificat; nam plerumque ſtatio eſt viæ meta ad quieſcendum ſtabilita: [Unaquæque gens certa viarum ſpatia ſuis appellat nominibus. Nam Latini mille paſſus vocant, Galli leucas, Perſæ paraſangas, & raſtas univerſa Germania. S. Hieron. in Joel.

Rasura. Vide *Tonſura*.

Ratihabitio. FR. Confirmatio: [Quoties in conventionibus noſter expectatur aſſenſus, ne in dubium veniant quæ geruntur, ratihabitio eas debet pro ſecuritate partium ſolidare, c. quoties, lib. 1. decretal. de pactis,] & ibi Gloſſa.

Ratiocinium. FR. computum, & rationum redditio. In Concilio enim Carthaginenſi cùm dubitatum fuiſſet, an procuratores, agentes, exactores, & pupillorum curatores ad Eccleſiaſticos ordines promoveri potuiſſent, [Gratus Epiſcopus dixit: ſi poſt depoſita onera, & reddita ratiocinia, actus vitæ ipſorum fuerint comprobati in omnibus; debent cum laude Dei (ſi poſtulati fuerint) honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Eccleſia infamatur. Univerſi dixerunt: Rectè, &c. lib. 1. Decretal. cap. unico, de obligatis ad ratiocinia.

Rationale. Vide *Formale*. *Logium*. *Pectorale*.

Rauba. Vide *Raupa*.

Ravennatensis Archiepiscopus, Vide *Pallium*. *Patriarcha*.

Ravennates clerici mappulis uti inſtabant. Vide *Mappula*.

Raupa, ſive *Rauba*, domeſtica ſupellectilia, Italicè *Robba*, ac gallicè *Robbe*. Alii tamen veſtem ſignificare intelligunt, quod ex ſequentibus verbis veriſimilius eſſe videtur: [Raupa ſua ſolidos tantos tuliſſetis. Marculph. lib. 1. formular. c. 29.

Rauseum, ramunculus, ſeu ſtirps, ex germanica voce *Rauſch*. [Locorum paluſtrium, quæ plena erant longiſſimis rauſeis, & virgultis. Jona Abb. in vita S. Vulfranni.

Realis. FR. ideſt, rei. Gloſſa in cap. unico, de pœnis. Extrav. Jo. XXII. §. Realibus.

Reatitudo, reatus, culpa, delictum. [Quanta autem reatitudinis culpa teneantur adſtricti hi, qui idololatriarum perencioſiſſimam ſuperſtitionem volentes amplectuntur. In vita S. Paulini Eboracen.

Rebellio. Vide *Fellonia*.

Reboo. FR. verbum, remugio, & translativè reſono, reclamo, in aliquibus vulgatis Bibliis. [Cùmque loqueretur Saul ad Sacerdotem, tumultus magnus exortus eſt in caſtris Philiſthinorum, creſcebatque paulatim, & clariùs reboabat. 1. Reg. 14. 19.] In aliquibus etiam vulgatis legitur *reſonabat*. Verbum *Reboo* Servius in 3. Georgicor. Virg. vult eſſe græcum, quia nullum latinum verbum ſolet habere duplicem *o*, in ejus finali, præter *inchoo*, quod tamen ab antiquis cum aſpiratione inter duas vocales ſcribebatur; hoc pacto *incoho*.

Rebrachiatoria, laquei, ſeu funiculi, quibus antiqui Monachi ligabant veſtes ſub brachiis, ut agiles, ac prompti in laborando eſſent, quæ ſic à Caſſiano, lib. 1. de habit. Monach. c. 6. deſcribuntur: [Geſtant autem reſticulas duplices laneo plexas ſub tegmine, quos Græci anavoleas, nos verò ſuccintoria, ſeu redimicula, vel propriè rebrachiatoria poſſumus appellare, quę deſcendentia per ſumma cervicis, & à lateribus colli diviſa, utrarumque alarum ſinus ambiunt, atque hinc inde ſuccingunt, ut conſtringentia latitudinem veſtimenti, ad corpus contrahant, atque conjungant, & ita conſtrictis brachiis impigri ad omne opus, expeditique reddantur.] Hujuſmodi funiculus à Sozomeno *Humerale* appellatur; qui de habitu monachali, lib. 3. c. 13. loquens, ait: [Habebant cingulum, & humerale, cingulum lumbos circumdabat, humerale humeros, & brachia amiciebat.] Vide *Cingulum*. *Humerale*. *Phylacteria*.

Rebuaria Lex. Vide *Ribuariorum Lex*.

Rebursio. Vide *Reburſus*.

Rebursus, erectus, vox quidem barbara. Legimus enim in Chron. Beccenſi de quodam nomine Criſpino, ita appellato, [Nam in ſua primæva ætate habebat capillos criſpos, & rigidos atque ſurſum erectos, & ut ita dicam, reburſos ad modum ramorum pini, qui ſemper tendunt ſurſum; quare cognominatus eſt Criſpinus, quaſi Criſpus pinus.] Item in eodem textu *Reburſio* invenitur, ideſt, erectio: [Quam capillorum

rum

rum reburſionem videmus adhuc in iis, qui de ipſius genere deſcendunt,] quæ vocabula ex gallico verbo *Reburs* derivantur, quod retrorſum, & in contrarium ſignificat; criſpa enim coma in partem poſteriorem capitis decidere ſolet.

Recavum. FR. cœlatum, inciſum

——————— Quæ continet intus
Ædicula argento fulgurat ex ſolido.
Præfixit tabulas dives manus æquore levi
Candentes, recavum quale nitet ſpeculum.

Prudentius in paſſ. S. Hyppoliti Mart. Hinc italicè *Ricamo* dictum fuit acus pictura, quæ à fundo elevatur.

Recautum. FR. cautio, ſatisfactionis confeſſio, vulgò *Quietantia* dicta: [Ubi eſſet recautum, quo illa cautio evacuata fuerat. D.Auguſt. de cura pro mortuis.] Unde *Recaveo* verbum; & Itali dicunt *Recavare di danno*, ideſt eximere ab obligatione. Vide *Quieto*.

Recepta, receptaculum, camera, in qua fiſci pecunia recipitur, colligitur, & conſervatur. [Ad ſaccarium de recepta ſua. Matth.Pariſ. in hiſt.] Poteſt etiam ſignificare officium illius, cui incumbebat pecuniam fiſci recipere. Unde Receptam vocant Equites Melitenſes onus illud, quod Receptori proventuum communis Ærarii incumbit. Vide *Receptor*.

Receptitia, in materia dotis, quæ dicuntur. Vide *Antiphatum*.

Receptor. FR. qui receptaculum præbet, de Hæreticis in 6. c. 2. Item inter Equites Melitenſes *Receptor* ille dicitur, qui in aliquo eorum Prioratu reſidens ad recipiendos proventus, & ſpolia pro communi Ærario deputatus eſt, & reſidentiæ conventualis privilegio gaudet.

Rechabiti. FR. in Hebræos appellabantur deſcendentes à Jonadabo Rechabi filio, qui ad inſtar Religioſorum vivebant in lege Moſaica; non enim vinum bibebant, nec domos ædificare poterant, ſed ſub tentoriis habitabant, neque campos ſeminabant, aut vineas plantabant, ideoque à D. Hieronymo, epiſt.13. ad Paulinum Monachi appellantur. Vixerat Jonadab hujus regulæ inſtitutor tempore Joſiæ Regis Judæ.

Recidivatus, reiteratus. [Samius Sophiſta Platoni author eſt animarum de recidivatu, revolubili ſemper ex alterna mortuorum ſuffectione. Tertull. de anima, c. 28.] quo vocabulo ad ſignificandam reiteratam animæ cum corpore unionem uſus eſt.

Recinum. FR. merenda, ex gallico vocabulo *Reciner*. [Nam illud dulciſſimum, & ſanctiſſimum recinum quis unquam verbis valeat explicare? In Vita S.Cæſarii Epiſc.] ſignificat etiam quadratam togam.

Reciprocicornis. Vide *Teſtitrahus*.

Reclivis, ſurſum vergens. [Procerum frondentis pini ſtipitem vetitis paganorum cæremoniis deputatum, quamvis obliqua reclivem curvatura crebri accolarũ bipennes certatim ſucciderent. Aldelm. de Virg. c. 13.] Ac S. Pacomius in ejus reg. 50. depoſitura, qua Monachi dormire debebant, loquens, ait: [Non dormiat quis præter reclivem ſellulam,] ideſt, abſque ſellula.

Recludo, quamvis hoc verbum communiter aperire ſignificet, penes autem nonnullos Patres iterum claudere denotat: [Viginti quatuor Reges conſiſtunt recluſi intrinſecùs portarum. S.Metodius Mart.] Et Hincmarus in Vita Sancti Rhemigii: [Erat quidam venerabilis, ac dignus profeſſione, ac nomine Montanus Monachus in recluſione ſolitariam vitam ducens.] Atque clariùs apud Cæſarium, lib.5. c. 22. [Qui perpetua recluſi ſunt carcere:] quo ſignificatu uſi etiam ſunt Cyprianus, Tertullianus, & Caſſianus.

Recordatus, recordatio: [Hanc ergo vir ſapiens & uſui, & contractui, & recordatui tuo ereptam perſuadere. Tertull.de reſur.carn.c.4.

Recredo, reſtituo, conſigno: [Dicit Comes, quod libenter reddet, aut recredet Comitem Nivernenſem. Ivo Carnot. epiſt.275.

Rector Sanctæ Sedis. FR. appellatur Papa, can. quilibet, 8. qu. 5.

Rectrix. FR. Abbatiſſa. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 22. 28.

Recutitus. Vide *Sabbatum recutitum*.

Reddo. FR. licèt hoc verbum ferè reſtituere ſignificet, uſurpatur tamen pro dare: [Quid dicam de uſuris, quas etiam ipſæ leges, & judices reddi jubent? can. quid dicam, 14. qu. 4.] ubi Gloſſa ſic exponit: [Reddi, ideſt dari, quia verbum reddendi ponitur pro verbo dandi, ff. de verborum ſignificatione, l. verbum reddendi.] At licèt verum ſit, quòd reddo pro do uſurpetur, canon verò citatus *reddi*, ideſt, reſtitui uſuras malè acceptas leges, & Judices jubere intelligit. Item ſignificat confiteri. Unde D. Ambroſius de Davide pœnitente inquit: [Ille Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penes ſe delicti paſſus eſt conſcientiam: ſed præmatura confeſſione, atque immenſo dolore reddidit peccatum ſuum Domino. De Apolog. David, apolog. 1. c. 1.

Redequito, equitando retro eo, redeo, & ab incepto itinere deſiſto. [Hæc ille non gratanter accipiens, ad Comitem redequitat. Fulb.Carnot. epiſt.21.

Redihabeo, ſeu *Redibitionem facere*. FR. exigere, l. audivimus. Ne liberi homines comprimantur.

Redihabitio. FR. exactio, exigentia, d. l. audivimus, eod. tit. & Bull.Caſin. to. 2. Conſt. 40. 41. 178.

Redhibeo, reſtituo. [Tunc Sanctus Remigius in oratione, qua Deo ſemper ſancta intentione vacabat, corporea ſe dejectione proſtravit, ſtatimque priſtinum cœco lumen redhibens, immundi quoque peſtem ſpiritus effugavit. Flodoard. lib. 1. Hiſtor. Rhemen. c. 12.] Et in eodem ſenſu Greg.Turon. lib.9. c.34. [Cùm ſæpè matri calumnias inferret, diceretque ſe eſſe dominam, genetricemque ſuam ſervitio redhiberi.

Redinvestio. FR. inveſtituræ, qua quis ſpoliatus fuerat, redditio, can. oportet, 3. q. 1.

Reditio. FR. ideſt, Mors, qua corpus ad priſtinam terræ materiam redit: [Si expeditos, ſi ce-

ſi celeres in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel perſecutionis invenerit. Sanctus Cyprianus, lib. de opere, & eleem.

REFECTORIUM, locus, ubi Religioſi corporalem refectionem ſumere ſolent. [Temerario conatu Rex refectorium ingreſſus fuerat. Gregor. Turon. in ſuppl. cap. 36.] Vide *Panetaria*.

REFECTORARIUS, cui refectorii cura incumbit. [Quem cùm Refoctorarius introducere vellet, pauperibus excluſis, commotus ille clamavit. Cæſar. lib. 6. miraculor. c. 5.

REFECTUS. Vide *Refertus*.

REFERENDARIUS, Prælaturæ munus in Rom. Curia, ad quem lites, & cauſas in Signatura Juſtitiæ, & Gratiæ coram Sanctiſſimo referre ſpectat, & ideo utriuſque Signatura Referendarii hujuſmodi Prælati appellantur, qui ab Alexandro VI. inſtituti, ac multis privilegiis muniti ſunt; inter quos duodecim antiquiores *Votantes* appellantur, quia ipſi ſoli in Signatura dant vota, & in paritate votorum Cardinalis Præfectus Juſtitiæ Signaturæ dare poteſt ſuum votum; præter enim hunc caſum nunquam dat ipſe votum. in Signatura autem Gratiæ, quæ, ut dictum eſt, ſemper coram Papa habetur, ibi nullus habet votum, quia gratiæ ſolius Principis ſunt; licèt aliquando opinionum Cardinalium intervenientium, vel Referendariorum audire poſcat. In Eccleſia verò Conſtantinopolitana Referendarii dignitas illi conferebatur, cui ſecretas Patriarchæ commiſſiones deferre incumbebat: ſic etiam Principum ſæcularium Referendarii: [Requiſituſque Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cujus ibi ſubſcriptio mediata tenebatur, adfuit, negat ſe ſubſcripſiſſe. Greg Turonen. lib. 10. c. 19.] FR. etiam Longobardorum Reges ſuos habebant Referendarios. [Deſiderius Rex Referendarium, & Stabilem Ducem Oratores miſit. Blond. decad. 2. l. 1.] :||; Et in ſignum conceſſionis hujus officii inter alias Principis cæremonias, hæc legitur; [Nec multò poſt, anulo ex manu Regis accepto, Referendarii officium adeptus eſt. In Vita S. Boniti Epiſcopi.] Referendarii utriuſque Signaturæ ſunt accolyti. Vide *Subdiaconus*.

REFERTUS, FR. differt à *Refectio*, quia refectio eſt propriè corporis, ſed refertio eſt propriè mentis. Gloſſa in Extrav. comm. de pœnit. & remiſs. cap. 1.

REFUTATIO. FR. ideſt renunciatio, & ceſſio. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 21.

REFUTO. FR. pro Renuntio. [Monaſterium &c. Domino ſuo Sylveſtro Papæ refutavit. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 72.

REGENDARIUS. Vide *Regeſtum*.

REGENERANDUS. FR. qui proximè baptizandus eſt, qui etiam Competens dicebatur, ut ſuo loco dictum fuit, ad differentiam Catechumenorum igitur Regenerandus, ſive Competens, antequam baptiſmate regeneraretur, ſymbolum fidei recitare tenebatur: quare Librariorum incuria in Epiſtola S. Leonis Papæ ad Flavianum Patriarcham contra Eutychetis errores ſcripta, corrigenda eſt dictio *Regeneratorum*, quæ ex vetuſtis M. ſs. à Chifletio ſic reſtituta fuit, nempè: [Ne ipſius quidem ſymboli initia comprehendit; & quod per totum mundum omnium Regenerandorum voce depromitur, iſtius adhuc ſenis corde non capitur.

REGESTUM, vulgò Regiſtrum, in quo publicæ ſcripturæ regiſtrantur; [Hæc Epiſcopus negare non potuit: ſcripta enim iſta in Regeſto Chiliperici Regis in uno ſcriniorum pariter ſunt reperta. Greg. Turon. lib. 10. cap. 19.] Ac alibi idem. [Pueri verò, qui miſſi à Rege fuerant ad requirendas res ejus, tanta in theſauris illius reperiunt, quanta nec in ipſo ærarii regeſto poterant inveniri.] Quod vocabulum à Normannica dictione *Giſter* derivatur, quæ in lectum ponere ſignificat, & ideò meliùs *Regiſtrum* dicitur: Sicut ergo in lecto quieſcitur, ſic etiam in Regiſtri libris monumenta publica aliquo modo quieſcere, ac dormire dicuntur, donec tempore opportuno excitentur; itaque nil aliud ſignificare Regiſtrum videtur, quàm repoſitorium, in quo ordinatim publica inſtrumenta conduntur. FR. Poſſet quidem etiam etymon hujus vocabuli à verbo *Regero* trahi, quod reporto, & tranſcribo ſignificat: nam ibi reportantur, & tranſcribuntur authenticæ ſcripturæ; quare non indoctè à ſupino verbi Regero, *Regeſtum* melius ſcribi videtur. Cuſtos autem Regiſtri *Regendarius* dicebatur, & in Cod. Theodoſ. l. præcipimus, §. ult. C. de appellat. *Libellenſis*, & alibi *Subſcribendarius* appellatur.

REGIA, hæc vox abſolutè pronunciata principalem portam non raro ſignificat. [Regia autem Monaſterii nunquam aperiebatur. In vita Sanctæ Mariæ Aegypt. c. 5.] In eodem quoque ſenſu intelligenda ſunt verba Greg. Turon. lib. 4. c. 13. ubi inquit: [Dum deambulabant per Eccleſiam ad regias ædis ſacræ.] Et clariùs ex Anaſtaſio Biblioth. [Qui miſſi fuerant de exercitu ad cuſtodiendas regias Baſilicæ clauſas obſervabant. In Conone Papa.] Erraſſe ſiquidem fatendum eſt Bulengerum, qui hanc dictionem, aulam, ſive magnificum ædificium denotare putaverat, verba ejuſdem Bibliothecarii in Leone III. adducens, quæ inquiunt: [Ingreſſu Baſilicæ ſupra regias majores fecit imagines ex argento.] Quæ verba rectè ſunt contra ſeipſum manifeſtè, ut intelligenti patebit. FR. ſic pariter non minus erravit Gloſſa in can. unio, 10. quæſt. 3. ubi textus ita habet; [Unio noſtræ Congregationis decrevit, atque inſtituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis ſuis habere Epiſcopos cenſuerunt, ſi eas exigendas crediderint, ab ipſis Epiſcopis dirutæ Eccleſiæ reparentur. Si verò eas maluerint cedere Eccleſiæ, ab earum cultoribus ſub cura, & ſolicitudine ſui Pontificis reparatio eiſdem eſt adhibenda Baſilicis. Quòd ſi omnes Eccleſiæ, aut incolumes fuerint, aut, quæ dirutæ erant, reparatæ extiterint, ſecundùm antiquorum canonum inſtituta, ſi tertias ſibi debitas unuſquiſque Epiſcopus aliqui voluerit, facul-

facultas illi omnimoda erit, ita, videlicet, ut citra ipſas tertias, nullus Epiſcoporum quippiam pro regiis inquiſitionibus à parochianis Eccleſiis exigat &c.] Ubi Gloſſator, §. Pro regiis, intelligit, [Pro itinere ad Papam, vel ad Regem, non poſſunt Epiſcopi ultra ſtatutum petere, ut Extrav. de Cenſib. c. cum Apoſtolus, & 16. q. 1. can. generaliter, §. placet; in hoc verò can. generaliter, non invenitur hic §. placet: fortaſſe dicere voluit, can. placet, qui mediatè ſequitur, & in quo nil de Epiſcopis, & ejus itineribus, ſed de immunitate Urbium Eccleſiarum loquitur: ſic etiam in d. can. generaliter, nihil de Epiſcopis, ejuſque itineribus agitur, ſed de tutelis Clericorum, & Monachorũ, ac de reſidẽtia, & ſervitio in Eccleſiis, ubi illi ſunt addicti; benè tamen circa finem habẽtur hęc verba: [Et hoc non ſolùm in veteri Roma, vel in hac regia Civitate &c.] quæ regia Civitas Conſtantinopolitana, ubi Leo Auguſtus, qui hęc ſcripſerat, imperabat, intelligitur, & dicebatur *Nova Roma* ad diſtinctionem Veteris Romæ, ut etiã in d. *Roma*, & in dict. *Urbs Regia* dicemus. Sed vocabulũ *Regia* abſolutè pronuntiatum diverſum ſenſum habet, ut diximus ſuprà. Item in c. cùm Apoſtolus in Extrav. non habetur, benè quidem: [Vas electionis Paulus Apoſtolus, cap. unico in extrav. de Cenſibus,] in quo nihil ad propoſitum ſubjectæ materiæ agit. Itaque redeundo ad ſenſum verborum Canonis Unio, ibi loquitur de Baſilicarum reparatione, & non de itinere ad Papam, vel Regem, ut Gloſſator ſomniaverat; ergo potiùs intelligẽda eſt per *Regiam inquiſitionem* eleemoſyna, quæ in porta majoris Eccleſiæ poſtulabatur, ubi ſolet poni aliqua arcella ad colligendas oblationis eleemoſynas, & italicè *Cerca*, ideſt, inquiſitionem latinè propriè ſonat, ut in dictione *Cercita* dictum eſt; itaque *Regia inquiſitio*, nil aliud eſt, quàm eleemoſyna inquiſita in valvis Eccleſiæ, de qua ſuprà dicitur non ſpectare jure tertiæ ad Epiſcopum.

REGIFUGIUM. Vide *Fugalia*.

REGINA COELI, hæc antiphona compoſita fuit ab Angelis, quando Romæ pro peſtis ceſſatione fuit facta à D. Gregor. ſolemnis proceſſio, qui Põtifex in fine hujus Angelici cantus ſubjunxit *Ora pro nobis Deum*, ut dictum eſt in dict. *Litaniæ*.

REGIONALIS, ſive *Regionarius*. FR. erant Romæ diverſa officia cum hoc addito. Vide *Banderaſius. Diaconus. Defenſor. Protonotarius. Subdiaconus*, quod vocabulum reperitur antiquum à quinto ſæculo. [Sed priuſquam Pontifex (*ideſt Sylverius Papa*) reſpondere poſſet, acceſſerunt ſatellites, qui pallio detracto, cucullam illum monaſticam induerunt; tunc egreſſi ad Sacerdotes, Clerumque Joannes Subdiaconus regionarius primæ regionis, & alii factionis ſuæ Clerici, Vigilium proclamarunt in Romanum Pontificem ſubrogatum. Blond. decad. 1. lib. 5.] Reperitur etiam dictio *Corregionalis*: [Ut potiùs ſuis corregionalib. utiles eſſent, can. legi, 16. qu. 1.] Vide *Corregionalis*.

REGIONARIUS. Vide *Regionalis*.

REGISTORIA, Monialis depoſitaria, apud quam deponitur Monialium peculium, ne ſint proprietariæ. [. Quod habueritis, reponite, & claves de arcellis, vel preſſoriolis veſtris Regiſtoria teneat. In Regula Sanctæ Cæſariæ Virginis, cap. 16.

REGNICULA. FR. Regni incola, & habitator. Extrav. comm. de privil. c. 2.

REGRATARIUS. Vide *Popolarius*.

REGNIFICO, Regem conſtituo: [Regnificarunt eum in Iſrael. Lucifer Caralitan. de Regibus Apoſtatis.

REGULA. FR. ita dicitur: [Eò quòd rectè ducit, nec aliquem alior ſum trahit. Alii verò dixerunt regulam dictam, vel quia regat, vel quia normam rectè, & benè vivendi prebeat, vel quia diſtortum, pravumque corrigit, can. regula diſt. 3.] Aliis tamen placet à rectitudine ita dici, juxta Mathematicorum axioma; Rectum eſt menſura ſui, & obliqui. Synon. Vide *Canon*. Item. *Regula* aliquando pro Religione uſurpatur: [Dono in dicta Regula veſtra S. Mariæ &c. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 73.

REGULARIS, Religioſus. Item metallicam virgam ſignificat, in qua anuli imponuntur, ut velum agiliter percurrere poſſit, italicè *Ferro da portiera* dicitur. [Columnas argenteas ſex, & regulares duos ex argento puriſſimo: Anaſt. Biblioth. in Adrian. Papa] Ac idem ibidem: [Et ſuper columnas argenteas regularem inveſtitum argento.] Item clariùs ibidem: [Vela pendentia in regulari ante imagines. In primo ſenſu. Vide *Religioſus*.

REGULARIUS, hæc dictio aliquando ſignificat electivè, aliquando verò negativè. Vide *Te Deum laudamus*.

REGULUS. FR. Serpentis ſpecies. [Sicut regulus venena diffundet. Proverb. cap. 23. num. 31. Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramine aſpidis, & in caverna reguli. Iſaias, cap. 11. n. 8. De radice enim colubri egredietur regulus. Idem c. 14. num. 29. Vipera, & regulus volant. Idem cap. 30. num. 6. Erumpet in regulum. Idem c. 59. n. 5. Mittam vobis ſerpentes regulos. Jerem. cap. 8. 17.] Eſt idem, ac Baſiliſcus; nam græcè *Baſiliſcus* regulum latinè ſignificat. Dicitur regulus, qui à natura in capite coronatus gignitur, qui à Plinio ita deſcribitur: [Cyrenaica hunc generat provincia, XII. non ampliùs digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate inſignem. Sibilo omnes fugat ſerpentes; nec flexu multiplici, ut reliquæ, corpus, ſed celſus, & erectus in medio (*à medio, alia lectio*) incedens. Necat frutices, non contactos modò, verum & afflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa, &c. lib. 8. cap. 21.] & Dioſcor. lib. 6. cap. 55. [Sunt qui ſcribunt tantæ perniciei animal eſſe baſiliſcum, quem Latini regulum vocant, ut ſolo oculorum intuitu, alii ſibilo tantùm, alii halitu, alii morſu, ſtatim interimat.

REGUNDUS. FR. conſervandus in priſtino ſtatu, ſeu erectione. [Ad quod ſcire debes, quòd ju-

dicium finium regundorum tale eſt, ut in eo utraque perſona vices duorum habeat, videlicet, actoris, & rei. lib.2. Decretal.de probationibus, c.3.] Ubi Gloſſa ait: [Licèt prædia propria non ſunt clericorum; agere tamen poſſunt finium regundorum, cùm habent jus in illis, ſcilicet, uſumfructum,ff.finium regundorum,l.3.§.finium.

Regyratus, innixus ſuper cubitum. [Quam, ſicut mihi retulit beatæ memoriæ Domina Eliſabeth ejuſdem Cœnobii Abbatiſſa, ſorores in lecto ſuo ponentes, & principium Euangelii Sancti Joannis ſuper eam legentes, manè regyratam invenerunt. Cæſar. lib.4.c.44.] Hoc vocabulum à græca voce γυρὸς componitur, quæ curvum ſignificat; nam qui ſuper cubitum ejus innititur incurvari cogitur. Vide *Apodiatus*.

Rejaceo, depoſitor. [Penſiones verò fideliter cum omni colligite diligentia, ut apud unumquemque veſtrum, quem elegeritis, rejaceant. D.Greg. in Regiſt. lib.12. epiſt.13.

Reicula. Vide *Reſcula*.

Relativus. Vide *Scheticus*.

Relevium. FR. recognitio quædam, quæ Principi à novo feudatario debebatur: ita appellata, quia Hæres in feudo loco defuncti ſubintrans, feudum à caducitate relevabat. [Si hæres ſuus plenæ ætatis fuerit, & relevium debeat. Matt. Pariſ. an. 1215.

Relicta. FR. intelligitur Vidua. [Prænominato verò Milite viam univerſæ carnis ingreſſo, relicta ejus venire contra hoc præſumpſit, lib.3.decretal. tit. 17. de empt. & vendit. c.4.

Relictio, deſertio. [Quæ in hoc ſæculo habentur bonorum relictio. S.Paulin.epiſt.2.ad Sever.] FR. quo vocabulo uſus eſt etiam Cicero ad Atticum, lib.1. c.4. & in Verrem. 3. inquiens: [Quibuſdam relictionem, proditionemque conſulis ſui gratam ſperat fore.

Religio. Vide *Euſebia*.

Religiosus. FR. ideſt, pius. [Primùm, quòd contra Patrum regulas à Laicis, quamvis religioſis, (quibus nulla de Eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi legitur unquam attributa facultas) facta videtur, can.benè quidem, diſt. 96.can.Laicis quamvis religioſis, 16. qu.7. Quicquid igitur nomine Eccleſiarum, partes Donati poſſidebant, Chriſtiani Imperatores legibus religioſis cum ipſis Eccleſiis ad catholicam Eccleſiæ transferri juſſerunt unitatem, can. quod autem, 23.quæſt 8.] Idem etiam habetur in Sacra Scriptura: [Benedicite omnes religioſi Domino Deo Deorum, laudate,& confitemini ei, quia in omnia ſæcula miſericordia ejus. Daniel,c.3.n.90. Viri religioſi ex omni natione. Actor. c.2.n.5. Religioſus, ac timens Deum. Ibid. c.10. nu.2. Judæi autem concitaverunt mulieres religioſas, & honeſtas. Ibid. c.13.n.50. Si quis autem putat ſe religioſum eſſe &c. Jacobi, c.1. n.16. Et religioſè de reſurrectione cogitans. 2. Machab. c.12.n.43.] Item dicitur *Religioſitas*, ideſt, religio, & pietas:] Timor Domini ſcientiæ religioſitas. Religioſitas cuſtodiet, & juſtificabit cor; jucunditatem, atque gaudium dabit. Eccleſiaſt. c.1.n.17.& 18.] De Religioſis autem, nempè, Regularibus cum tribus eſſentialibus votis aſtrictis,eorum ſynonyma Vide *Anachoreta*. *Colideus*. *Frater*. *Monachus*. *Therapeuta*. Eorum habitus, ac veſtes. Vide *Chryſoclavus*. *Cocula Colobium*. *Cuculla*. *Ependites*. *Flocus*. *Guna*. *Lebitonarium*. *Maphorium*. *Patientia*. *Rebrachiatoria Scapulare*. *Tilia*, *Trogulus* Veſtis Monachis prohibita. Vide *Rotundulum*. Religioſæ vitæ præſtantia. Vide in dict. *Farſura*, ex ſententia Petri Bleſenſis ibi. Religioſi turpis lucri ſectantes. Vide *Calix*. Religioſorum obligationes in commemorationibus Officii Divini. Vide *Commemoratio*. Religioſi tenentur recitare officium localis Patroni, ubi degunt, non verò octavam. Vide *Officium divinum*. Item [Regularibus perſonis non conſuevit apoſtolica ſedes aliqua perſonaliter confirmare, de confirmat. util. vel inutil. in decretal. c.5. & 6. atque Gloſſa in d. c.5.

Reliquatio, reſiduum. [Ajunt & immatura morte præventos eouſque vagari iſthinc, donec reliquatio compleatur ætatis, quà cùm perveniſſent, ſi non intempeſtivè obiiſſent. Tertull. de anim. c.56.] Idemque vocabulum penes Juriſtas computi reſiduum ſignificat.

Reliquiæ. Hoc vocabulum propriè ſignificat id, quod remanet, detracta majori parte; hinc quia principalior, ac nobilior huminis pars anima exiſtit, ideò corpus humanum reliquia dicitur, quia humi remanet, & relinquitur, ſeu ejus pars. Ambroſ.in Pſalm.36. Propterea hoc vocabulo utitur Eccleſia ad denotandum omne id, quod veneratione dignum ob memoriam alicujus Sancti remanet in terris, atque antiquus uſus ſemper fuit ponendi ſub Altari Sanctorum Martyrum reliquias, ut ex ordinatione Felicis Papæ, epiſt.2.ad Epiſc.Galliæ conſtat, quod etiam ante ipſum in Concil. Rom. ſub S. Sylveſtro Papa ſancitum fuerat, hinc D. Paulinus cecinit:

Ecce ſub accenſis altaribus oſſa piorum
Regia purpureo marmore cruſta tegit.

Hujuſmodi autem reliquiæ ad præſens ſub altariolis ponuntur, quę Martyrum tantùm, & ab Ordinario approbatæ eſſe debent. Sac.Concil.Trid. Congreg.13.Septemb.1593. Si verò ex apoſtolica Sedis diſpenſatione celebrare contigerit ſuper altariolum hujuſmodi reliquiis carente; tunc omittantur verba illa in principio Miſſæ, nempè, [Quorum reliquiæ hìc ſunt.] Hieron. Canton. in ordinat. divin. offic. Celebrari ſiquidem nequit extraordinarium Officium illorum Sanctorum, quorum reliquiæ conſervantur, ſi non ſint inſignes. Inſignis autem Reliquia eſſet Caput, Brachium, Crus, ſive aliqua pars, in qua Sanctus pro Chriſto tormenta paſſus ſit. Inſuper quando de eo Sancto recitandum ſit Officium, fieri tantùm debet in ea Eccleſia, ubi ejus reliquia aſſervatur. S.R.C. 8.April. 1628. Non verò in aliis Eccleſiis, licèt ſint ejuſdem Religionis, ac inſtituti, & huic Decreto contravenientes obligationi recitationis officii minimè ſatisfaciunt; ideò Urbanus VIII.

hoc

hoc decretum in rubricis Breviarii apponere juſſit. Veneratio autem reliquiarium non in quarto ſæculo incœperat, ut falsò aſſerunt Magdeburgenſes; nam in principio naſcentis Eccleſiæ legimus in Actis Apoſtolorum, c. 8. 2. quòd curaverunt corpus Stephani Protomartyris. Viri timorati, ideſt, curam, & venerationem illius Sacrati Corporis habuerunt, quemadmodum in ejus Epiſt. ad Juſtum Epiſc. Pius Papa Primus inſinuaverat, atq; Sanctorum reliquiæ etiam in veteri Teſtamento venerabantur; Moyſes enim oſſa Patriarchę Joſephi ex Ægypto in terram promiſſionis venerabundè tranſtulit, atque corpus Sancti Prophetæ Eliſei ſolo contactu mortuum reſuſcitaverat. FR. Inſuper in novo Teſtamento, ut Apoſt. Acta, c. 19. teſtantur, à corpore D. Pauli pro languidis, & obſeſſis ſudaria, & ſemicinctia deferebantur: [Et ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.] Et Eunapius Sardianus, quamvis Chriſtianorum inimicus, & innumerabiles blaſphemias in Sanctos Martyres protulerit; in Vita tamen Philonis Hebræi faſſus eſt, quòd Alexandriæ conſervabantur capita Martyrum, quæ à fidelibus tamquã Sanctorũ reliquiæ venerabantur, ac ante eorùm ſepulcra Chriſtiani genuflectebantur, & proſtrabãtur, affirmando eſſe eos advocatos, & interceſſores apud Deum. :||: Reliquia dicitur etiã *Benedictio*. Vide *Benedictio beatica*. FR. Item dicitur *Pignus*, ſic Oddo Abb. Cluniac. lib. 3. de vita S. Geraldi Comitis Aureliacenſis, c. 3. [Biennio priuſquam obiret, Eccleſiam fecit ſolemniter dedicari. In Altaribus verò tanta pignora Sanctorum inſita ſunt, ut ſcientibus mirum eſt.] Utrùm Reliquiæ de eſſentia requirantur in Altare portatili. Vide *Altare*, §. Prætereà quæritur, utrũ Reliquiæ. Sacris reliquiis Eccleſiarum portæ conſecrabantur. Baron. in not. ad Martyrol. 18. Novemb. Lit. *o*. At aliquando Reliquia Euchariſtiam ſignificat, quæ poſt Miſſam relinquitur, & conſervatur: quare Scriptores non pauci in hoc æquivocarunt vim nominis haud intelligentes, quo utitur D. Clemens Papa in epiſt. 2. & in Conſtitutionib. Apoſtolicis, lib. 8. c. 13. & 31. Et in Euchologio græco Euchariſtia ἅγια λείψανα, dicitur, hoc eſt, ſanctæ Reliquiæ, & à S. Germano Euchariſtia θεῖα λείψανα, hoc eſt divinæ Reliquiæ appellantur. Synonyma autem Sanctarum Reliquiarum, & alia. Vide *Benedictio beatica*. *Brandeum*. *Gleba*. *Lipſana*. *Sanctuarium*.

Reliquiarium. Vide *Canola*. *Cinerarium*. *Cœmeterium*. *Concilium*. *Confeſſio*. *Encolpium*. *Hierotheca*. *Locellus*. *Loculum*. *Nauſus*. *Phylacteria*. Staupulus in dict. *Staupus*. *Theca*. *Tubellus*.

Remallo. Vide *Admallo*.

Remando, remitto: [Manda, & remanda, Iſa. cap. 28. 10. Tractatum autem B. Hilarii ſuper pſalmos ideò non miſi, quia eandem in noſtro Codice, quam & in veſtro corruptionem inveni, quòd ſi & talem vultis, remandate, & mittam. Petr. Cluniac. lib. 1. epiſt. 24.

Remedior, liberor. [Et quanti honeſtiſſimi viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à Dæmoniis, aut valetudinibus remediati ſunt? Tertull. de Scap. c. 4.] & in ſignificatione activa idem dixit:] Ad remediandum eos, adverſ. Marcion. lib. 2.

Remediator, liberator. Item Medicus, qui remedia contra corporis mala ordinat. Item Incantator, qui ſuperſtitioſis conditionibus ſanitatem affert. Item Aſtrologus, & Mathematicus, qui mala, & pericula prævidens, remedium præſervativum cauſat.

Rememoratorius, Cæremoniarum Magiſter in Eccleſia Conſtantinopolitana, de quo Concilium Lugdunenſe, in epiſt. ad Gregorium X. Vide *Suggeſtor*.

Remendator, rerum ſciſſarum, ac dilaceratarum concinnator, & adaptator. [Eodem die etiam D. Nera uxor Tucci remendatoris. In vita B. Ambr. Senen. 20. Mart.

Remissa, remiſſio. [Adde, quòd ejus caro de Spiritu Sancto concepta, inter alios non potuit in remiſſam peccatorum tingi, quæ nullum videbatur admiſiſſe peccatum. Optat. Milevit. lib. 1. adverſ. Parmenian. Omnia peccata remittuntur filiis hominum, & blaſphemia; qui autem blaſphemavit in Spiritum Sanctum, non habet remiſſam, ſed reus eſt æterni ſupplicii. Cyprian. lib. 5. epiſt. 14.] FR. idem vocabulum in eadem ſignificatione reperitur apud Tertullianum.

Remora. FR. piſcis ſpecies. Vide *Echeneis*.

Reneez. FR. Apoſtata, italicè *Rinegato*. [Cepit in equitatione illa viginti quatuor Paganos, & unum Reneez, qui quondam Chriſtianus fuerat, & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negaverat. Hoveden. in Ricard. I. an. 1192.

Renovello, renovo. [Cùm hæc fierent, Donatus ultrò prior ad Carthaginem rediit; hoc audito Cæcilianus ad ſuam plebem properavit. Hoc modo iterum renovellatæ ſunt partes. Optat. Milevit. adverſ. Parmenian.

Renvitæ. Vide *Sarabaitæ*.

Renunciatio, fama, publicatio, denunciatio. [Renunciatio ejus dabit legem noſtræ reſurrectioni. Tertull. de car. Chriſti.

Renunciatus, publicatus; ſic enim dicebatur *Papa renunciatus*; nam priùs calculatis votis, deinde renunciatus erat, ideſt, publicatus.

Repatrio, in patriam redeo. [Pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus proſequimur amicum repatriantem. Sanctus Bernardus in vita S. Malachiæ.

Repauso. FR. verbum, requieſco, Italicè *Ripoſare*. [Repauſa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In vita S. Franciſcæ Romanæ, 9. Mart. apud Surium.

Rependium, compenſatio, remuneratio, retributio: à verbo *rependo*. [Eo anno Rex Fridericus in rependium collati ſibi cœleſtis beneficii. Chron. M. S. Riccardi.

Replegio. FR. denuò fidejuſſionem, & vadimonium præſto, unde *replegiatio* etiam dicitur. Vide *Plegiaria*. *Revadio*.

Repudium. Vide *Divortium*. *Gheth*.

Reprobrosus. FR. probroſus, extrav. Jo. XXII. de pœnis.

Resa, vox Theutonica *Reyſe*, ideſt, iter. [Quo facto, equum aſcendit eadem hora, & reſam ſuam ſine omni difficultate perfecit. In vita S. Cather. Svecæ, 24. Mart.

Rescula. FR. diminutivum ex *Res*, *rei*, ideſt, res parvi momenti. [Cur non bona fide datis à Deo reſculis utimur? Salvian. lib. 1. ad Eccl. Cath.] Et in capitulario, c. 7. *Reicula* dicitur: [Qui reiculam Eccleſiæ petunt à Regibus.

Residentia. Vide *Perſonatus*.

Residuum. Vide *Reliquatio*.

Respondeo. FR. pro *interrogo* ſeu *peto*. [Et reſpondi, & ajo ad Angelum, qui loquebatur in me, & dixi: quid ſunt hæc Domine mi?] & inferiùs: [Et reſpondi ſecundò, & dixi ad eum: quid ſunt duæ ſpicæ olivarum &c. Zachar. 4. Reſpondit autem Petrus, & dixit ad Jeſum; Domine bonum eſt nos hìc eſſe &c.] ubi dictio *reſpondit* ſtat pro poſtulavit; nulla enim interrogatione prævia locutus eſt Petrus. Item pro incuſo, & reprehendo: [Agnitio vultus eorum reſpondit eis, & peccatum ſuum, quaſi Sodoma, prædicaverunt, nec abſconderunt. Iſai. 4. 9.] & alibi idem: [Multiplicatæ ſunt enim iniquitates noſtræ coram te, & peccata noſtra reſponderunt nobis, quia ſcelera noſtra nobiſcum, & iniquitates noſtras cognovimus, 59. 12. Si iniquitates noſtræ reſponderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ ſunt averſiones noſtræ, tibi peccavimus. Jerem. 14 7.] incuſant enim, remordent, ac reprehendunt nos propria peccata, & ſunt contra nos ſemper.

Responsalis. Vide *Apocriſarius*. *Delegatus*. FR. ſignificat item agentem, & procuratorem. [Nec pro ſe miſit idoneum reſponſalem, de election. & elect. c. 22. Quapropter, quia dictus Electus nec venerat, nec ſufficientem miſerat reſponſalem, de dolo, & contumacia, c. 6. Si verò nec venerit, nec reſponſalem miſerit, ei perpetuum ſilentium imponatis, de fide inſtrumentor. c. 4. Dictus Thomas nec per ſe, nec per reſponſalem idoneum comparere curaret, de ſenten. & re judicata, c. 18. Quia tandem nullus apparuit reſponſalis, qui partem defenſaret adverſam, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 13. & 14.

Responsoriale, erat liber, in quo, ut Amalarius ſcribit, continebantur reſponſoria ab Adriano Papa ſancita. FR. poteſt etiam Reſponſale ſignificare inſtrumentum, & chartam procurationis, ac commiſſionis, & uſque ad præſens in nauticis mercimoniis dicitur reſponſale authenticum illud, in quo commiſſæ merces continentur.

Responsorium, eccleſiaſticus cantus, qui poſt lectiones in Matutino proferri ſolet. Item appellatur Reſponſorium longum, ad differentiam Reſponſorii brevis, quod canitur poſt capitulum appellatum Reſponſorium breve. [Reſponſoria ab Italis longo ante tempore ſunt reperta, & vocata hoc nomine, quòd uno canente, chorus conſonando reſpondeat. Iſidor. lib. 1. de Eccl. off. c. 8.] Vel ut ait Rabanus, lib. 1. de inſtitut. Cler. c. 33. [Reſponſorius ergo cantus inde dicitur, quòd alio deſinente, id alter reſpondeat. Inter reſponſoria quoque, & antiphonas hoc differt, quòd in reſponſoriis unus dicat verſum, in antiphonis autem alternent verſibus chori. Antiphonas Græci, Reſponſoria verò Itali traduntur primùm inveniſſe.] Vel ut Geminianus, lib. 2. c. 17. exiſtimavit: [Reſponſorium à reſpondendo dicitur, quia Choro canente verſus ab uno reſpondetur, & huic iterùm à Choro per increpationem reſpondetur. Hunc cantum in primis Ambroſius Mediolanenſis Eccleſiæ Epiſcopus compoſuit, & ab eo tota Eccleſia formam accepit.] Vel tandem, ut Rupertus, lib. 1. de off. c. 15. putat, ita appellatur Reſponſorium, quia materiis lectionum currentium correſpondere ſolet; & ideo à Micrologo, & Radulpho Hiſtoria appellatur, ut in dict. *Hiſtoria* diximus. Canitur autem Reſponſorium poſt lectionem, quia Eccleſia nos docet, ut non ſolùm auditores verbi Dei, ſed factores etiam ſimus, ita Amalar. de ord. Antiph. cap. 4. ſeu per hoc Auditorum applauſus denotatur. Hugo in ſpec. c. 7. Item inſervit etiam pro animi relaxatione, dum ſacris lectionibus intermediatur cantus. Amalar. lib. 4 c. 3. Repetunt autem omnes reſponſorium, ad denotandum mutuum affectum, unanimemque conſenſum; ſed talis repetitio imperfecta, & mutilata eſt, dum partem reſponſorii tantùm repetit Chorus, ut denotetur mortalium acta imperfecta exiſtere, Durand. lib. 5. cap. 2. In aliquibus tamen ſolemnitatibus integrè replicatur, ut poſt primam lectionem in Nativitatis nocte, in Reſurrectionis Paſcha, & in prima Dominica Adventus, quod fit, ut ibidem Durandus aſtruit, ad conteſtandam perfectam, completamque Sanctorum cognitionem. Ultimum reſponſorium Dominicarum per annum, quod incipit *Duo Seraphim*, de Sanctiſſima Triade agit; nam antiquitus ſemper ultima lectio erat de hac in uno Deo trina perſonalitate, nec illis temporibus dicebatur *Te Deum*. Ita Durandus ibidem. Ac introducto hymno *Te Deum*, translatum inde fuit Reſponſorium prædictum in calce penultimæ lectionis. Quando autem Reſponſoria in officio pro prima vice ponuntur, ſi in Dominicis aliquo officio duplici impediantur, reaſſumi debent in feria prima, ad inſtar lectionum, quæ initia ſunt Sacræ Scripturæ librorum. Si verò nulla feria vacans erit, tunc pro eo anno relinquuntur. Gavant. in Rubric. Brev. ſect. 5. c. 53. Unde Ordo officii erraverat, quando in Sabbato 31. Januar. anno 1665. poſuerat Reſponſoria feriæ quartæ, cùm (juxta Rubricam de Reſponſoriis, c. 28. num. 7.) reaſſumi debuiſſent reſponſoria Dominicæ præcedentis. In fine lectionum pro communi unius Martyris habetur hæc rubrica [In officio Sanctorum Martyrum Pontificum Marcelli, Joannis, Silverii, Martini, & Pontiani dicitur octavum reſponſorium: Domine prævenisti eum in benedictionibus &c.]

Nam

Nam licèt pro Chriſti fide in carcere, vel exilio, & fame prædicti perierint, ut de Marcello Baron. an.309.n.4. de Joanne I. Idem an.526.n.6. de Silverio. Idem an.539. & 540. de Martino. Idem an.654.n.1. de Pontiano. Idemque an. 237. nu. 10. refert. Non enim verificatur in eis rigorosè reſponſorium poſitum in prædicto loco, ubi dicitur: [Hic eſt verè Martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit,] quia licèt præfati Pontifices pro Chriſto paſſi ſint, non tamen ſanguinem fuderunt, ideo &c.

RESPONSORIUM HORTATIONIS. Vide *Invitatorium*.

RESULTATIO. FR. impugnatio, contradictio. [Dum de divina æquitate diſputant, ad reſultationis verba proſiliunt. D. Greg. lib. 8. moral. c. 25.

RESULTO. FR. impugno, contradico. [Sed quia divinis judiciis non poterant reſultare. D. Greg. lib. 1. Regiſt. epiſt. 20.

RESURECTIO mortuorum ex Ethnicorum ſententia. Vide *Recidivatus*.

RETE. Vide *Sagena*. *Tremaculum*. *Vertibolum*. Alam in dict. *Lama*.

RETO. FR. ideſt, per ſyncopem reputo, exiſtimo, judico [Item ceu priùs ille viſum retans manè, neglexit perficere juſſionem. Flodoard. lib. 1. c. 20.

RETRACTO. Significat denuò tractare, ac repetere id, quod antea dictum fuerat. [Igitur in præſtructione hujus articuli, & alibi forſan retractandi, equidem definio. Tertull. adverſ. Hermog. c. 16.] Itaque hoc verbum non ſignificat rejicere, revocare, ac reprobare; ſed replicare id, quod dictum, factumque fuerat.

REVADIO, denuò vadimonium, ac fidejuſſionem præſto. [Miſſo Eccleſ. S. Mariæ, vel S. Remigii Remorum, ſive Hincmari venerabilis Archiepiſcopi revadiet, & annis ſingulis ad eandem præfatam, & memoratam Eccleſiam perſolvere abſque ullius occaſionis contradictione cum omni vigilantia ſtudeat. Flodoard. lib.3. c.4.] FR. Henricus verò Spelmanus videtur ſibi contradicere in ſignificatione hujus verbi; nam in uno loco docet, quòd *Revadio*, & *Replegio* idem ſignificent, & alibi deinde ait, quòd *Revadio* relaxare denotet. Vide *Replegio*.

REVELATIO. Vide *Oſtentamen*. *Phaneroſis*.

REVELARE AUREM. FR. ideſt, ſecretè ad aurem loqui. [Si autem perſeveraverit patris mei malitia adverſus te, revelabo autem tuam, 1. Reg. c. 20.

REVENDITOR. Vide *Propolarius*. *Regratarius*. Scrutarius in dict. *Scrutum*.

REVERENDÆ, ſic in Concil. Tridentino dimiſſoriales literæ nuncupantur.

REVERSATUS, detectus. [Dignum eſt enarrare ſpecialem poſt tempora paſſionis hiſtoriam reverſatæ, & inventæ Crucis. D. Paulin. epiſt. 11. ad Sever.

REUS. Vide *Subverbuſtus*.

RHABDOMANTIA, ῥαβδομαντεία, divinatio per virgam: Nam ῥάβδος virgam ſignificat, & μαντεία divinationem. Arte enim diabolica aliquas virgas ſtare faciebant, ac poſtmodum obſervando ex qua parte cadebant, ſic divinare nitebantur; de qua ſuperſtitione loquitur Oſee Propheta, c. 4. [Populus meus in ligno ſuo interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei.] FR. *Rhapſodomantiam* à ῥαψῳδία, ideſt, carminum combinatione derivari exiſtimo: ideò enim incantatio dicitur, quia in carminum virtute eam conſiſtere aſſerunt.

Hierolexicon Magri.

RHAGAS, ῥαγάς, Sciſſura, ſeu fractio, à greco verbo ῥήσσω, & ῥήγνυμι, ideſt, frango, quo vocabulo uſus eſt D. Auguſtinus ad ſignificanda ulcera ejus hæmorrhoidum, inquiens: [Nec ambulare, nec ſtare, nec ſedere poſſum rhagadis, vel exochadis dolore, ac tumore, epiſt. 148. ad Fratres.] In quodam M. S. Angeli Roccæ Sac. Palatii Apoſt. quondam Sacriſtæ in Bibliotheca S. Auguſtini de Urbe à ſe erecta, ac de ſuo nomine Angelica appellata, aſſervato, ex cujus lecturæ multa tam ſacræ, quàm profanæ eruditionis excerpſi, & inter alia, quòd Clemens Papa VIII. ſemel de hujus ſignificationis vocabulo cùm ſuum Medicum interrogaſſet, ille linguæ græcæ ignarus reſponderat neſcire. Vide *Exoche*.

RHAMNUS, ſpinæ duriſſimæ, ac ingentis ſpecies, quæ græcè etiam ῥαμνὸς dicitur, de qua Pſalmiſta: [Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum; Pſalm. 57.] de malo habitu intelligens, qui ut duriſſima ſpina in ſenili ætate efficitur; de juvenibus enim morte præventis loquitur, in quibus hujuſmodi cuſpis vitioſa adhuc tenera reperitur, ac mortui ſunt priuſquam duriſſimas rhamni ſpinas intelligerent, ideſt, ſentirent. Aliqui contemplativè exiſtimarunt Chriſtum Dominum his ſpinis coronatum in paſſione fuiſſe, cùm hujuſmodi ſpinæ ſint præ aliis duriores, & in configendo acutiores, quarum naturam deſcribit D. Auguſtinus in eodem Pſalm. 57. inquiens [Quid eſt rhamnus? Spinarum genus eſt, denſiſſimæ quædam ſpinæ eſſe dicuntur.] Et D. Hieronymus ait: [Rhamnus plena ſentibus, & hericio ſimilis. In Habac. 3.] Ac ſuaviſſimi odoris florem producere idem Sanctus Doctor his verbis teſtatur: [Rhamnus ſentium genus eſt aſperrimum aculeis, & flore gratiſſimum, unde colligitur duplam habere virtutem, ultionis, & bonorum retributionis, ideſt, juſtis floret adornatum, peccatoribus præbet ſpinas ad configendum, in pſalm. 57.] His namque peccatorum ſpinis, ut piè credendum eſt, Chriſtus etiam coronari voluit. Vide *Thamnus*.

RHEDA. Vide *Epirhedium*.

RHENUS, Flumen. FR. quare bicornis appellatus, adi Baronium in Notis ad Martyrol. 21. Octob. lit. *b.* ex Virg. Æneid. 8. in fin.

RHETOR. Vide *Caupona*.

RHETHORICA FIBULA. Vide *Fibula rhetorica*,

RÆUMA, ῥεῦμα, fluxus, unde fluxus, & refluxus maris in mamertino fretu adhuc *Rheuma*, & corruptè *Rhema* dicitur. [Nec profundum maris, & pontici æſtus adſorbentes rheumam trepidaſſem. S. Hilar. contra Conſt.] uſurpatur etiam pro catarrhico humorum fluxu in corpore. [Ex eo quòd erat impeditus Papa rheuma, fecit officium D. Cardinalis Montis Aragonum. In quodam Cæremon. M. S. antiquo] ubi de Benedicto XIII. agit. FR. Author tamen Vocab. Eccleſ. hoc vocabulum perperàm inundationem aquarum ſignificarè aſſerit.

RHEUMATIZO, ῥευματίζομαι, agitor in ſtomacho ex humorum abundantia. [An morbus reumatizantis, & nauſeantis ſtomachi? Fulbert. Carnot. epiſt. 83.

RHINOTMETUS. FR. Juſtiniani II. Imperatoris epithetum, ex græco vocab. ῥινότμητος, ideſt, denaſatus, naſo truncatus; nam Lentius Senator cum aliis conjuratis naſum ejus detruncaverat. Baron. ann. 694. num. 1. & ſeqq. De qua offenſa ita vindictam ſumpſerat, ut quotieſcumque naſum purgare cogeretur, unum ex conjuratis occidi jubebat. Idem Baron. an. 703. n. 1. & ſeqq.

RHIPIDIUM. Vide *Flabellum*. *Monobambylum*.

RHIPSASPIS. FR. Miles timidus, qui clypeum projicit ad fugiendum, ex græco vocabulo ῥίψασπις. [Levius eſt, ſi quis rhipſaſpis appelletur, quòd clypeum in acie abjecerit, quàm ſi magnam illam armaturam jejunium videatur projeciſſe. S. Baſilius, hom. 2. de Jejunio.

RHODIANUS, Inſulæ Rhodi incola, qui *Rhodius*, *Rhodienſis*, *Rhodiacus* etiam dicitur. Fuit hæc inſula quondam Equitum Melitenſium ſedes; unde Ordo Rhodianus appellata fuit eorum Religio. [Secus amnem ſuprà Monaſterium Ordinis Rhodiani, in vita S. Joannis Teriſtæ ex græco traducta.] FR. ex famoſo hujus Inſulæ Coloſſo, Rhodii *Coloſſenſes* appellabantur antiquitùs, ad quos D. Paulus epiſtolam direxerat.

RHODICUS. Vide *Rhodinus*.

RHODINUS, ῥόδινος, roſacei coloris. [Veſtem rubeam de rhodina. Anaſt. Biblioth. in Benedic. III.] à quo tamen Authore etiam *Rhodicus* dicitur. [Vela alithina, quæ & ornavit cum rhodicis. In Zach.] Poteſt quidem etiam intelligi eſſe ornamentum roſarum acus pictura.

RHOMBOTITÆ; ῥομβοθῖται. Vide *Sarabaitæ*.

RHOMPHÆA, ῥομφαία, framea, jaculum. Vide *Siromaſtes*.

RHYTHMUS. Vide *Echoicus*. *Proſa*. *Verſus leoninus*.

RIBBI. Vide *Rabbi*.

RIBUARIORUM LEX. FR. Lex in Tuſcia. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 75.

RICA. Vide *Roccus*.

RIGA, ſic appellatus fuit liber, in quo tributa, & datia notabantur, à dictione germanica *Rige*, quæ ſeriem, & connexionem ſignificat, quia in eo libro ordinatim notabantur telonia, & impoſitiones exigendæ. [Exinde ſolvere nec tu, nec tua poſteritas nobis, nec hæredibus noſtris debeatis, niſi tantùm, ſi ita vult Riga. Marculf. lib. 3. formul. c. 36.] Significat etiam cancellos. Vide *Cancelli*.

RIMOR. FR. verbum diligenter inquirere ſignificat. [Judex ad prolationem ſententiæ debet univerſa rimari. In decretal. de fide inſtrument. c. 10.] quia Judicis animus non debet ſemper ad unam ſolam probationis ſpeciem inclinari, in d. decr. de ſententia, & rè judic. c. 14.

RIPARIA, flumen, à Ripa ita denominatum. [Et quod nautæ tranſeuntes ripariam. In vita Venerab. Mariæ de Maliaco, 28. Mart.

RIPARIUS. FR. riparum Cuſtos, & earum gabellarum exactor, Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 227. n. 2.

RIPATICUM. FR. jus tranſvehendi cum navi in ripis fluminum, & ex eo gabellam exigendi, l. ſi portunarius, de Furtis, & Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 36.

RISILE, acus, quo mulieres pro firmaculo veli ad caput utuntur. [Riſile, quo ſuper aurem orale confixerat, caſu perdidit. In vita S. Valburgis Virg.

RITONTA. Vocabulum corruptum ab italico *Ritorta*. [Et omni anno ejus altare cum ritonta in gula. In vita Sancti Ambroſ. Senen. 20. Mart.

RITUALE, liber Eccleſiaſticis notiſſimus, in quo cæremoniæ pro adminiſtratione Sacramentorum præſcribuntur, qui in Concilio Toletano IV. can. 25. *Libellus officialis* appellatus eſt; ſed potiùs hoc vocabulo prædictum Concilium Breviarium intellexiſſe puto. Ritualis ſynonyma. Vide *Contacium*. *Euchologium*. *Ordinale*. *Sacerdotalis*. *Sacramentarium*.

RITUS. Vide *Cæremonia*. *Caſtus*.

RIVALIS. FR. propriè dicitur is, qui per eundem rivum aquam deducit, ut ff. de aqua quotid. & æſt. l. 1. & translativè *Rivales* dicuntur ii, qui ad eandem mulierem pro conſuetudine, quaſi ad eundem rivum accedunt: & *Corrivales* etiam dicuntur. [Tu conjugalem tuum repudias, & ſæpè putas notandum? mura, & ſi uno defecerit die, ſuperduc rivalem, & ſtatim incognita cauſa, quaſi cognitam pudoris exequaris injuriam, can. horrendus, 32. quæſt. 5.

ROBUR. FR. locus Tulliani carceris Romæ. Baron. in not. ad Martyrol. 14. Mart. lit. *b*. Ac idem carcer *Robuſtus* dicebatur. Ibidem in tit. De loco carceris Tulliani ſententiæ &c. circa medium, ex Plauto, §. ſed vides.

ROCCA. Vide *Rota porphyretica*.

ROCCUS, veſtis genus, ex germanico vocabulo *RocK*, de qua fit mentio in vita Caroli Magni, lib. 3. [Karolus habet pelliceum berbicinium non multum amplioris pretii, quàm erat roccus S. Martini.] Aliqui tamen *Rochus* habent, & in aliis *Ruceum* reperitur. Ex hoc inquam vocabulo non pauci *Rochetum*, de quo mox dicemus, deriva-

derivari putant. In Pomp. Feſto invenitur *Rica* in eodem ſignificatu veſtis.

Rochetum; linea veſtis Epiſcoporum peculiaris, ſed temporis progreſſu aliis inferioribus Eccleſiaſticis ex privilegio conceſſa fuerat. [Utuntur croceis obſcuris, & ſubtus parvo caputio ſupra rochetum, lib. 1. Cæremon. c. 4.] Aliqui putant hoc vocabulum à voce *Roquet* gallica originari; alii à *Ruceo*, ut ſuprà in dict. *Roccus* dictum eſt. Alii tandem etymon ex græcis veſtibus ῥῶν, ideſt, fluens, vel mollis, & χιτὼν, ideſt, tunica. FR. de hac veſte Curopalata agit, ubi de habitibus Græcorum Imperatoris mentionem facit, quam ῥοῦχον, & ῥέχιον vocat; unde formatur vocabulum *Rucharium*, ideſt, veſtiarium. :||: Dicebatur *Linea*. Baron. an. 261. Habet quidem manicas obſtrictas rochetum, ad denotandum, quòd Prælatus debeat habere manus promptas, & expeditas ad largiendam eleemoſynam. Prælatus, qui habet uſum rocheti, in obſequio alicujus Cardinalis debet illud deferre, dum Cardinalis illud etiam defert; nam ſi Cardinalis illud non defert, Prælato tunc non convenit illo uti. Item debet illud portare Prelatus, dum regiis Oratoribus obſequium præſtat, in audientia Summi Pontificis, ſeu in viſitatione Cardinalis novelli, ſive à legatione redeuntis; tandem deferre debet rochetum Prælatus viſitans aliquem Sereniſſimi titulum habentem. Prælati verò Regulares non utuntur rocheto, ſed in Miſſa induuntur ſuperpelliceo. FR. Antiquitùs tamen Rochetum erat longum, atque ad talare, ſicut perſpicitur in antiquis picturis, ac tale fuerat Bonifacii Papæ VIII. ex relatione Jo: Pauli Mucantii oculati teſtis, cujus verba à Torrigio de Cryptis Vatican. pag. 372. impreſſ. ſecunda relata, talia ſunt, quæ lubet hìc adducere, ut antiquorum ornamentorum Pontificum forma dignoſcatur: [Die 11. Octobris 1605. dum demolirentur altaria antiquæ Baſilicæ S. Petri, poſt altare S. Bonifacii Papæ IV. in loco eminenti, & ſub imagine B. Virg. opere muſivo depictæ, in pilo marmoreo inventum eſt Corpus Bonifacii Octavi, qui obiit anno Domini 1303. Erat autem ejus corpus ferè integrum, & in alta capſa lignea reconditum, quæ cum corpore portata fuit in Sacriſtiam Canonicorum, & ibi ferè per duos menſes conſervata. Corpus dicti Bonifacii fuit à multis viſum. Ego etiam ad illud curioſitatis cauſa videndum ſemel, atque iterum acceſſi, & vidi dictum corpus integrum conſervatum in dicta capſa lignea, in qua fuerat ſepultum per 302. annos: facies tantùm ejus aliquantulum conſumpta erat, ita ut nec narices, nec labia, ſed tantùm mentum appareret, & dentes. Habebat in capite mitram albam admodum parvam, ut conjecturare potui, ex tela bombacina. Corpus indutum erat omnibus Pontificalibus indumentis, ideſt, caligis, ſandaliis ex tela aurea, in ſummitate acutis, ſine cruce, rocheto longo albo, ſtola, cingulo, dalmatica, tunicella, planeta ampla ſericea coloris nigri, phanone, & pallio, quod conſumptum erat; ſed plumbum apparebat, & pendebat ferè uſque ad pedes, ſpinulæ tres gemmatæ, manus ejus chirothecis albis acu factis, & margaritis ornatæ erant, & anulum pretioſum in digito geſtabat, atque Sapphirum valoris, (ut aliqui dixerunt) 30. ſcutorum. Illuſtriſ. Dux Sermonetæ, & frater ejus Bonifacius Epiſc. Caſſanen. & Antonius Archiepiſcopus Capuanus de ejus domo, & familia, ut meliùs corpus conſervaretur, (quod in novam Baſilicam Sancti Petri transferendum erat) capſam plumbeam de novo fecerunt, & in ea corpus in eadem capſa lignea, in qua ſepultum à principio fuerat, includi, & ſuper coopertoriũ capſæ plumbeæ crucem, & ſequentem inſcriptionem imprimi fecerunt: IHS. Corpus Bonifacii VIII. Cajetani Pont. Max. ex veteri in novam Baſilicam translatum, hìc repertum jacet: de quo illud mirabile accidit, quòd eodem die, quo obiit, V. ſcilicet, Id. Octobr. jam ab inde 302. elapſis annis, integrum, atque incorruptum repertum fuerit Anno Domini MDCV.] Sed qui exactiùs qualitates, forma, materias, ac menſuras horum paramentorum noſcere cupit, legat Bzovium in ejus hiſt. Eccleſiaſt. ſub eo anno 1605. An poſſint Rocheto in Urbe amplius indui Protonotarii participantes poſt renunciationem protonotariatus. Vide *Protonotarius*. Rocheti ſynonyma. Vide *Corbicularius*. *Superpellicium*.

Rodaticum, vectigal, quod ex vini deportatione ſolvebatur, ex gallico vocabulo *Rovage*, de quo fit mentio in Capitul. Caroli Magni, his verbis: [Ut nullus homo præſumat theloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere, lib. 6. c. 219.

Roga, ſtipendium, donativum. [Theodoſiani verò, qui hìc remanſerunt, rogam non accipientes, vix ad murorum quidem cuſtodiam ſe accomodant. Greg. lib. 2. epiſt. 32.] reor ex græco ῥογὸς, ideſt, frumentum, hoc provenire vocabulum, maximè cùm in illis temporibus imperialibus militibus frumentum diſtribui ſoleret. Sive ex verbo *Rogo*, quia rogando hoc donativum poſtulabatur; quare ab eodem Gregorio *Precarium* appellatur: [Mauritius Magiſter ad precarium ſuum accipiendum tranſmiſit, lib. 10. cap. 6.] Vide *Obſequia*: quæ roga inter milites compartiebatur in ſignatis lætitiæ diebus: [Duxit Anaſtaſiam uxorem ſuam, & coronavit eam Auguſtam, & jactavit rogam multam. Landulph. in Tiber. II.] Quare feriæ ad hoc donativum deſtinatę *Rogalia* dicebantur, ex qua denominatione italica dictio *Regalo* provenit. FR. Roga tam ſtipendium, quàm donativum, & munus ſignificat.

Neque muneralem legem, neque lenoniam,
Roga nec fuerit, nec ne flocci exiſtima.

Plautus: [Roga Regum pietas, aut munificentia. Suid. in dict. Roga.] Item pro ſtipendio. [Logariaſtes, hoc eſt, rationalis aulæ rationes init omnium ſtipendiatorum, qui in aula ſunt, ſi quid deſit ulli de roga, hoc eſt, ſtipendio ejus aut ſervitium ejus, cujus cauſa ſtipendia facit. Codin. Curopal. de off. conſt.] Rurſus pro muneri-

neribus. [Auguſta imperavit militibus rogas dari. Cedren. in Leone filio, fol. 504. Mauritius Petro Prætori, ut tertiam partem rogæ in auro Romanis acciperet. Paul.Diac.lib.17.hiſt. Venit quidam Spado laturus militum rogas. Idem, lib. 18. Dum roga penes Strymonem amnem populo diſtribueretur, irruentes Bulgares hanc ademerunt. Idem lib.24.] Igitur *Roga*, ſi ex Pomp. Feſto conjectari licet, conciliationem ſignificat, qui inquit: [Rogat, ideſt, conſulit populum, vel petit ab eo, ut id ſciſcat, quod ferat, unde nos quoque in conſuetudine habemus pro petere, & orare. Cato in diſſuaſione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: Hoc potiùs agam, quod hic rogat:] & in hoc ſenſu dixit Plinius: [Tu rogas, & ego promiſi: ſi rogaſſes ſcripturum me tibi, lib.5. epiſt. 14. ad Valerianum.] Conſueverunt enim Tribuni Romanorum populum mulcere, & conciliare, dum ab eo poſtulabant aſſenſum, & votum in rebus agendis: hinc deinde Imperatores, ut conciliatum ſibi popularem animum haberent, rogam iſtam diſtribuebant, & ita conciliationem tacitam, & aſſenſum in eorum geſta, popularemque plauſum mediantibus his muneribus, & publicis largitionibus exigebant, de quo militari dono, ac de qualitate ejus ita inquit Plinius: [Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares, quippè, & extraneos torquibus aureis donavere, at cives nonniſi argenteis; præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus ſit ea, non inveni, ſed quis primùm donaverit, à L. Piſone traditur. A. Poſthumus Dictator apud lacum Regillum caſtris Latinorum expugnatis, ei cujus maximè opera capta eſſent, hanc coronam ex præda dedit. Item L. Lentulus Coſ. Serg. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piſo Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam teſtamento Reipub. legavit, lib. 33. c. 2.] & ibidem, c. 10. [Populus Romanus ſtipem ſpargere cœpit &c.] Hæ namque coronæ militares variæ erant: nempè, triumphales, obſidionales, civicę, murales, caſtrenſes, navales, ovales, oleagineæ. Idem l.16.c.4. & Gell.l.5.c.6. Vide *Periſſochoregia*. Licèt uſus obtinuit, ut precaria poteſtas dicatur illa, quæ à ſubditis dependet, ſicuti eſt noſtris temporibus Regis Poloniæ, & Angliæ authoritas, quæ à Comitiis, & Parlamentis dependet; unde precarium dicitur uſusfructus, quia uſufructuarii jus à directo domino dependet, & ſic roga, & precarium poſſent eſſe ſynonyma translativè. Sed rigoroſè roga conſultatio, & conciliatio, atque voti exigentia propriè dicitur: hinc Scribentes juriſprudentiæ *Conſulentes*, & *Rogati* dicuntur, quæ ambo vocabula idem ſonant, & ſicut conſultatio pro conciliatione non rarò ſumitur, hinc roga pro utroque uſurpatur; unde ad captandæ benevolentiæ vulgaria vota, & ad vulgi animum, & plauſum conciliandum, conſueverunt Pontifices, & Imperatores erogare munera in die captæ dignitatis poſſeſſionis, & in publicis feſtivitatibus; inde roga, & donum promiſcuam intelligentiam obtinuit. Legimus etiã apud Anaſtaſium Bibliothecariũ in Vigilio, quòd dum hic Pontifex x. Kal. Decembris in Eccleſia Sanctæ Cæciliæ rogam populo traderet, juſſu Theodoræ Auguſtæ captus ſit, & Conſtãtinopolim tranſmiſſus; & Baron. ad an. 854. n. 4. de Leone Papa IV. loquens ait: [Præ amoris verò magnitudine univerſo populo rogam diſtribuit. Item in Gregorio Papa Anaſtaſius Biblioth. inquit: [Hic dimiſit per obſequia rogam unam integram.] Et in Bonifacio Papa idem: [Hic dimiſit omni Clero per obſequia ſua rogam integram.] Ac idem Greg. ait: [Theodoſiani verò, qui hìc remanſerunt, togam non accipientes &c.] Latinius non togam, ſed rogam legendum vult in correct. D. Greg. tit. epiſtolar. lib.2.c.32. [Primum ut togam illarum partium faciatis. Ibidem, lib.7.c.128.] ubi Latinius itidem rogam corrigit, [Togæ quoque militum. Ibidem, lib.8. in dict.3.c.2.] Latinius rogæ legit. :ſ: Quæ rogæ à Pontificibus in diſtributione candelarum fiebant: Balſamon ſiquidem rogam vocat diſtributionem candelarum; quam dabat Patriarcha Græcorum. Synonyma, & alia. Vide *Circumciſio Domini. Periſſochoregia. Strena. Thuribulorum feſtivitas.*

ROGALIA, feriæ in quibus roga diſtribuebatur. Item libri, in quibus notabantur illi, qui rogam accipiebant. Vide Roga.

ROGATIONES, de quibus fusè Baron. in not. ad Martyrol. 25. April. lit. *b.* & hìc in dict. *Crucis hebdomada. Litania. Pentecoſtes.*

ROGATORIÆ LITERÆ. Vide *Suggeſtio.*

ROGO. FR. ideſt, præcipio. Gloſſa in can. Beatus Petrus, 6.quæſt.1. Item congrego. [Tancredus &c. mille ferè milites, & peditum multitudinem copioſam rogavit. Falco Beneventan. in ejus Chron. ad ann. 1133.] qui ſæpè hoc vocabulo in hac ſignificatione utitur.

ROGUS. Vide *Buſtum. Erogo.*

ROGUS DEI. [Extra lectiones, verſum, & rogus Dei. In Regula Magiſtri, c. 33.] Idem repetit, c. 35. [Pſalmi tempore matutini, reſponſorium unum, verſum, lectionem Apoſtoli, & Euangelii, quam ſemper dicit Abbas, & rogus Dei.] Alibi idem paſſim, cujus Gloſſator ait ſignificare *Kyrie eleiſon*. Sed ego puto ſignificare collectam, & orationem ultimam.

ROMA. FR. duplex, nova, & vetus, hæc nempè, Urbs Orbis caput, in qua Summus Pontifex regnat, & illa Conſtantinopolis eſt, quæ nova Roma à Conſtantino Magno cognominata eſt, ut in can. generaliter, 16.quæſt.1. Baron. an.330. n. 37. De qua. Vide *Regia. Urbs regia.* Quæ denominatio apud Græcos duravit uſque ad eorum Imperii amiſſionem; legitur enim Joſephi Conſtantinop. Patriarchæ fidei profeſſio, quam exhibuerat in mortis articulo, dum Florentiæ anno 1439. ad Concil. Oecumenicum acceſſerat, & obierat, tenoris ſequentis: [Joſeph miſeratione divina Conſtantinopolis, & novæ Romæ Archiepiſ-

piſcopus, & Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad extremum vitæ meæ perveni, idcircò pro meo munere dilectis filiis benignitate Dei meam ſententiam his literis palàm facio. Nam quæ Domini Jeſu Chriſti Caholica, & Apoſtolica Eccleſia Romæ veteris ſentiat, ac celebret, omnia me quoque ſentire, credereque profiteor, ac ipſis plurimum acquieſco. Beatiſſimum autem Patrum Patrem, ac Summum Pontificem, Romæque veteris Papam, Domini noſtri Jeſu Chriſti Vicarium eſſe concedere, atque animarum Purgatorium eſſe non inficior.] Extat in calce ſeſſionis ultimæ Concilii Florent. Roma tranſtyberim *Antipolis* dicebatur, & ejus incolæ *Antipolitani*. Vide *Eſox*. In Janiculo erant molendinæ. Vide *Machinor*. Romæ 30000. Judices ſimul extitiſſe, quomodo intelligatur. Vid. *Judex*. Romæ reperiri quatuor Patriarchales Eccleſias. Vide *Conſtantiniana Eccleſia. Patriarchium*. Roma Pontificibus conceſſa. Vid. *Pragmaticus*. Ejus Regimen. Vid. *Banderaſii, Decarcones, Draconarii*. Romæ non comedebatur caro in feſto SS. Innocentium. Vid. *Sagimen*. Ejus varia loca. Vid. Campitelli, in dict. *Schola Græcorum, Catabarbara, Conſtantiniana Eccleſia, Coſmodin, Conſtantis palatium, Guidonea porta*. Leonina Civitas, & ejus Porticus. Vide *Porticani*. Item *Manus Carnea*. Merulana, ſive Merulanum ubi. Vid. *Baptiſmus, Chriſmarius, Orphanotrophium*. Item *Pagine, Pentica, Penula, Petra ſcelerata*, Palmare, *Robur, Ruminalis, Rupis tarpeja*. Pons ſublicius dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*. Taberna meritoria ubi. Vide *Meritorius*. Theatrum Marcelli, Metelli, & Octaviæ. Vid. *Schola Græcorum*. Via Salaria vetus. Vid. *Concilium*. Alia loca. Vide *Sanavivaria, San guitta, Scalæ gemoniæ, Schola Græcorum, Vaticana Baſilica, Soror in capillo, Septem ſolis*. Simulacrum Solis. Vide *Concilium*. Romanum vexillum. Vide *Labarum, Supparum*. Romæ non canebatur Credo in Miſſa. Vide *Symbolum*. Feſta Quinquatria. Vide *Tallophorus*. Alia feſta. Vide *Novendial, Septimontium*. Romæ antiquitùs non recitabantur Veſperæ Sabbati Sancti. Vide *Veſperæ*. Romæ in quadam ferrea porta litteræ intelligibiles declaratæ. Vide *Venerabilis*.

Roma Gallica. FR. ſic Civitas Arelatenſis ab Auſonio in carm. de nobil. Urbibus appellata fuit.

Romania. FR. Traciæ regio, ita Sabellicus, & alii. Sic etiam appellata fuit in Anaſtaſio Biblioth. in ejus Collectanea in lucem à Sirmondo in S. edit. pag. 108. Item ſignificat Romandiolam vulgò *Romagna*. [Omnibus Fidelibus noſtris in partibus Longobardiæ, Romaniæ, ſive (*praet*) Benevento, atque Tuſciæ, nec non Venetiæ exiſtentibus. Bullar. Caſin. to. 2. conſt. 36.] Et in eodem ſenſu habetur apud Camillum Peregrinum: [Cumque inquiſitum habuiſſet &c. miſit eos in Romaniam, & ſuſpendi fecit illos per loca viarum ſingula. De Princip. Longob. tit. Series comitum Capuæ, pag. 306.

Romanianum. FR. vulgò *Romagnano*, pagus agri Novarienſis non obſcurus apud Seſitem ff. inter Novariam, & Verallum, à Novaria 28. M. P. à Vercellis pluribus diſtans, locus antiquus, ut Inſcript. & antiq. marmoreæ demoſtrant, & in litteris Sum. Pont. memoratus; ibi D. Sylvanus Mart. colitur.

Romaninus. FR. monetæ ſpecies. Extrav. Jo. XXII. de ſentent. excomm. Sed Falco Benevent. *Romanatos* vocat in ejus Chron. ad an. 1130. & 1131. & *Romaſinus*, ibid. an. 1139. quæ moneta deſtructa fuit à Rogerio Siciliæ Rege. Ibid. an. 1140. Vide ejus valorem, & hiſtoriam in dict. *Follerialis*, ubi etiam *Romaſina* dicitur.

Romanitas, romanus mos. [Quod ſi nunc eſt romanitas omnia alia, nec veſtis tamen admodum Græcis eſtis. Tertull. de pall. cap. 4.

Romanus. FR. apud Græcos Scriptores ſignificat Conſtantinopolitanum; nam quem nos Romanum dicimus, illi Latinum vocant :||: At apud Catholicos Scriptores Orthodoxum ſignificat: [Et miramur, ſi non vincantur à noſtris partibus Gothi, cùm malint apud eos eſſe, quàm apud nos Romani. Salvian. lib. 5. de guber. [Ubi loquitur de Catholicis, qui libentiùs morabantur inter Gothos, ut licentioſiùs viverent, ut ibidem, lib. 7. his verbis declarat: [Eſſe inter Gothos non licet ſcortatorem Gothum, ſoli inter eos præjudicio rationis, ac nominis permittuntur Romani.] Atque clariùs ex ſequentibus ibidem verbis: [Numquid hoc Beatus Apoſtolus de barbaris gentibus dixit? non utique; ſed de nobis, ideſt, ſpecialiter Romanis.] FR. Conſule Baronium ad hoc propoſitum an. 45. n. 9. & 10. an. 456. n. 23. an. 583. n. 47. & in notis ad Mart. 16. Octob. lit. *b*. Romani dicti ſunt tonſurati ad diſtinctionem Longobardorum. Vid. *Tonſuratus* Romanus. Vid. *Urbicus*. Romani validè docti in fide tempore Apoſtolorum. Vide *Hermes*. Romanorum mores vani, qui ſic deſcribuntur à D. Hieronymo, quòd cupiant, nimirū: [Videre, & videri; ſalutari, & ſalutare; laudare, & detrahere; audire, & perloqui, epiſt. 17. ad Marcell.] Romani nobiles tempore Gothicæ obſidionis à Beliſario Neapolim miſſi. Vide *Catipanus*. Romani adorare ſolebant Solem exurgentem. Vide *Suggeſtum*. Eorum licentia in Calendis Januar. Vide *Suffocatus*. Eorum moneta. Vide Teruntiani in dict. *Follerialis*. Romana Corſorum nobilis familia. Vide *Secundicerius*. Romanorum habitus. Vide *Penula*, *Purpura*.

Romanus Morbus, ſive peſtis. FR. ideſt, Schiſma, quod dupliciter intelligi poteſt, vel Romanus, ſcilicet, Chriſtianus, quia tunc Chriſtianus populus ob ſchiſma multa mala ſpiritualiter patitur, vel Romanus morbus ex Roma proveniens, quia ſchiſma ut plurimum ex diſcordia electorum novi Pontificis emanare conſuevit. [Data peſtilentia uniuntur, qui diviſi ſunt &c. Romanus ille peſtifer morbus omnes &c. In Bibliotheca Cluniacen. pag. mihi 1312.

Romanzero hiſpanicè, & *Romanzo* Italicè unde dictum. Vide *Rumigerulus*.

Romeoctenus. Vide *Bulgaroctenus*.

Romeus. FR. Romipeta. [Unde & Monachi, & Peregrini, nec non & egeni, qui & Hoſpites ejus tempore, quo Romei tranſire ſolent, ſolicitè requirebant, ſi Comes Giraldus veniret, vel quando viſitaret. S. Odus Abb. Cluniac. in vita S. Giraldi Aureliacenſis Comitis, lib. 2. c. 17. Scirpoſus ager habetur ultra Sutriam, juxta burgum, videlicet, qui vocatur S. Martini, quo Romei caſtrametari ſolent. Ibid. cap. 23.] Hoc vocabulo non rarò Jo. Villanus in ejus hiſtoria utitur. Item etiam ſignificat Romanum. [Secundùm ſtratam Romeam. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 294.

Romipeta, qui Romam verſus, & devotionis gratia peregrè proficiſcitur, can. ſi quis Romipetas, 24. quæſt. 3. Vide *Guidones*, *Numiſma ſacrum*, *Porticani*.

Roncora. FR. [Et concedimus inibi ſilvas cum roncora in ſalecta. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 20.] Vide *Runcora*.

Roro. FR. rorem diffundo. [Rorate cœli deſuper, & nubes pluant Juſtum; aperiatur terra, & germinet Salvatorem. Iſai. 45. 8.

Rorulentus. Vide *Roſculentum*.

Rosa Aurea. Vide *Dominica lætare*. Roſa ſepulcralis. Ibidem.

Rosculentus, roſcidus, rore aſperſus. S. Zenon Mart. Veronenſis Epiſcopus. FR. A Gregorio Turonen. *Rorulentus* dicitur, lib. 1. hiſt. cap. 15.

Rosetus, clavus, qui in axe ponitur, ne rota exire poſſit ex ſuo loco. [Auriga verò Epiſcopi, jungens currum, roſetos oblitus eſt ponere contra rotas, in vita S. Brigidæ Virg.] Reperitur etiam in eodem ſenſu *Roſeta* fœm. generis.

Rosolea, Sancta Panormitana. Vide *Ruriacia*.

Rota, Tribunal Romæ ex duodecim doctiſſimis Prælatis compoſitum ad decidendas lites, qui Papæ Cappellani, ac Rotæ Auditores dicuntur. Sunt enim ex variis nationibus electi, nimirum tres Romani, unus Germanus, unus Gallus, unus Caſtellanus, unus Aragonenſis, unus Venetus, unus Mediolanenſis, Senenſis, & Peruſinus alternatim, Bononienſis, & Ferrarenſis, qui in gradu Appellationis recognoſcunt omnes beneficiales lites totius Chriſtianitatis, ac cauſas civiles totius Eccleſiaſtici Status. Hoc autem Tribunal, ut Spondanus refert, à Joanne Papa XXII. erectum fuit; Clemens verò VIII. qui in minoribus fuerat hujus Tribunalis Auditor, multis privilegiis cumulavit, ac Alexander VII. Auditoribus præfatis veſtes, & cingulum in pileo coloris violacei conceſſit, quos Subdiaconos Apoſtolicos declaravit, venales illos, qui antea extiterant, ſuppreſſit, eis reſtituendo pretii pecuniam. Itaque Rotæ Auditores tanquam Subdiaconi canunt epiſtolam, quando Papa ſolemniter celebrat, & in ſolemnibus functionibus eorum Decanus Cruciferi officio fungitur, hujuſmodi etiam Auditores ex declaratione præfati Alexandri VII. in Cappella Papali Clericos Camerales præcedunt.

Rota Porphyretica, erat lapis rotundus in pavimento Lateranenſis Baſilicæ poſitus, de quo ſæpè Cæremonialia mentionem faciunt ex occaſione, quòd ibi Summus Pontifex diverſas functiones peragebat. FR. etiam in Vaticana. Baſilica reperiebantur in pavimento quatuor rotæ porphyreticæ. Torrigius de Cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 124. & 520. De hac Rota porphyretica in Chronica Caſin. lib. 4. c. 37. legitur, quòd Paſchalis Papa II. poſt ingreſſum Henerici Quarti Imp. Baſilicæ, [Cùm in Rotam porphyreticam veniſſet, poſitis utriſque ſedibus conſedere.] Ptolomæus Lucenſis in eadem cæremonia agens *Roccam* appellat, inquiens: [Cùm veniſſet ad Roccam Papa &c.] In Cæremoniali verò, ſect. 4. c. 2. ubi præſcribit imperatorem coronandi ritum hæc habentur: [Imperator inde procedens ad mediam Eccleſiam, ubi Rota porphyretica eſt, venit, & ibi ab alio Epiſcopo Cardinale aſſiſtente dicitur ſuper eum Oratio: Deus &c.

Rotæ, ad torquendum Martyres erant diverſi generis. Baron. in notis ad Martyr. 23. April. litt. *c*.

Rotula, ſcriptura complicata ad uſum antiquorum; ideò volumen dicebatur, ut oſtendimus in dict. *Biblea cratis*. Contos in dictione *Contacium*, *Opiſthographum*. FR. ſolent autem in aliquibus Tribunalibus uti vocabulo *Rotulum*, ac partes citare ad videndum poni in rotulo ſcripturas, & remitti Judici, ad quem &c. id eſt, involvi, & ſigillari proceſſus in caſu appellationis, ſive coram Judice delegato, functo commiſſionis officio :||: Itaque Rotula ſignificat etiam corpus proceſſus. [Tu autem nullam inde meæ admonitioni ſatisfactionem exhibuiſti; quin potiùs rotulam prolixam contra veritatem, & auctoritatem, ac rationem contextam in eadem Synodo obtuliſti. Flodoard. lib. 3. cap. 22.] Qui tamen Author eodem vocabulo in maſculino genere utitur, inquiens: [Tunc ſurgens porrexit rotulum auctoritatem Canonicam, & Apoſtolicam continentem. Ibid. cap. 11.] At in cæremoniali Epiſcoporum hoc vocabulum in neutro genere ponitur, & ſignificat ſchedam, ſeu indicem, ſive enchiridion, quod Cæremoniarum Magiſter debet formare, ad notandum omnes cæremonias in aliqua functione obſervandas; id enim eſt papyrus ad formam voluminis. Item *Rotulum* etiam dicitur ſcheda, quam Sac. Collegii Computiſta ad ſingulos Cardinales mittere ſolet, ubi ſingillatim notantur portiones, quæ ad eos in diſtributionibus ſpectant. Antiquitùs autem depingebantur Prophetæ cum hoc rotulo involuto in manu, ad denotandum eorum ſermonem in vaticinando obſcurum, & involutum; unde Durand. in Rational. [Quia ante Chriſti adventum fides figuratè oſtendebatur, Patriarchæ, & Prophetæ pinguntur cum rotulis.] Ac Sancti Apoſtoli delineabantur cum libro in manu, ſive cum rotulo explicato, ad demonſtrandam claritudinis doctrinam in prædicando Chriſti Euangelium; quamvis tamen Apoſtoli illi, qui Canonicas ſcripturas minimè

reſiquerunt, depingerentur cum rotulo involuto, ut præfatus Durandus ibidem notavit, dicens: [Alii (*ideſt*, *Apoſtoli*) quia ſtabile, ſeu ab Eccleſia approbatum non ſcripſerunt, non cum libris, ſed cum rotulis in ſignum ſuæ prædicationis pinguntur.

Rotulum, & *Rotulus*. Vide *Rotula*.

Rotundulum, genus veſtis, ex rotunditatis figura ita denominatæ, ac Monachis à Benedicto XII. Papa in ejus Conſtitut. cap. 23. prohibitæ.

Rozus, aſper, rudis.

Ulcere roza cutis fit Mauri munere levis.

In Biblioth. Floriacen. Benedictinorum de tranſlat. S. Mauri Mart. Ubi aliqui loco *Levis* legunt *Lenis*.

Rua. FR. ex *Rue* gallico, ideſt, via publica in Civitate; nam via ruralis Galli *Chemain* dicunt. Vide *Ruga*.

Rubeus color eſt mœſtitiæ ſignum. Vide *Sticharium*.

Rubrica, ita appellatur norma illa, quæ modum recitandi divinum Officium, ac aliarum functionum Eccleſiaſticarum præſcribit; ſolet enim rubris characteribus formari. Rubrica terra eſt rubra, qua fabri lignarii ſolent aſſeres ad eos rectè ſecandos ſignare, qua etiam terra librorum titulos inſcribere ſolebant antiqui. Vide *Titulus*. Igitur Rubricæ, quibus utuntur Eccleſiaſtici, à Joanne Burcado Papæ Cæremoniarum Magiſtro collectæ ſunt. Dividunt Rubricas Theologi in præceptivas, & directivas; ac præceptivas tantùm ſub mortali, vel veniali obligare docent; nihilo tamen minus diligenter omnes rubricas obſervari admonet Trident. Concilium, ſeſſ. 3. cap. 13. Verùm ſummoperè miror, quòd aliqui Religioſi, aliàs obſervantes, tàm parum curent Rubr. à Sacris Conciliis, Sanctis Patribus, Summiſque Pontificibus ordinatas. Quare Sac. Congreg. ſuper Rituum obſervantiam à Sede Apoſtolica inſtituta abuſus per præfatos introductos corrigere deberet, dum Romani ritus normam profitentes prædicti Regulares, ad libitum cæremonias excogitant innovare, & quod deterius eſt, nec inter eos ſtatuta cæremoniarum uniformitas habetur; quilibet enim eorum Conventus in hoc internoſcitur alterare; non quidem loquor de antiquis Religionibus illis, qui ſanctè ex vetuſto uſu peculiares cæremonias per Religionem eorum univerſam à S. Sede approbatas ſatagunt obſervare, per quas univerſalis Eccleſia amicta varietate decoratur.

Rubrico. FR. verbum, purpurare ſignificans. [Eccleſiæ dignitates, quas Glorioſus Martyr rubricavit ſanguine ſuo. Petr. Bleſenſ. epiſt. 5.] Reperitur etiam verbum *Rubriſacio* in eadem ſignificatione. Vide *Inruſatus*.

Rubus. Vide *Thamnus*.

Rucharium. Vide *Rochetum*.

Ructus, arbitrium, dictamen. [Nec patitur pro arbitrio, & ructu ſuo vivere. Cyprian. lib. 1. epiſt. 11.] Eadem vox in vita hujus Sancti à Pontio deſcripta etiam legitur, nempè: [Abſit, ut de beatiſſimo martyre ructus hominis judicaret.

Ruga, ſulcus, canaliculus, ſiphunculus, in quo ponebantur aliquæ virgæ pro ſacrorum altarium ornamentis *Laudanæ* appellatæ [Fecit laudanas de argento penſantes libras octonas, quas poſuit ſuper rugas de presbyterio. Anaſtaſ. in Adrian.] Ac alibi: [Fecit tres regulares argenteas ſuper rugas. Anaſt. in Steph. II.] de quo etiam vocabulo Ordo Romanus mentionem fecit, agens de proceſſione Pontificis, quando peracta Miſſa ad Sacriſtiam redit: [Poſt quos Accolyti, qui rugam conſervant &c.] Fortaſsè erat veſtis à criſpis, & rugis, quas in ſe continebat, ita dicta; aliqui tamen vas eſſe putant, in quo ponebantur laudanæ prædictæ, & alii crediderunt eſſe argenti laminas ad undarum figuram formatas, quibus facies altaris ornabatur, ſic verba Conſtitut. Stephani IV. ſive, ut alii vocant III. intelligentes, ubi ait: [Ut omni die Dominico ſeptem Epiſcopi Cardinales Miſſarum ſolemnia ſuper altare B. Petri celebrent, & Gloria in Excelſis Deo cantetur ſuper rugas, per quas ingredientur in altare.] FR. Torrigius de Cryptis Vatican. pag. 242. & 471. exiſtimat eſſe januam. Fortaſse à *Rua*, ideſt, via, ut ſuo loco dictum eſt; nam ſulcus, & via ſunt aliquo modo ſynonyma.

Rumbula, nomen contumelioſum, quo vetulas contemnebant. [Ut quid ſtat vetus hæc rumbula? Cæſar. lib. 7. mirac. cap. 45.] Fortaſsè quia vetulæ imminuuntur, ac decreſcunt in ea ſenili ætate. In Melita enim *Rumbolo* vocant inſtrumentum luſorium puerile, quod à Latinis *Turbo* dicebatur, quia ſemirhombi figuram habet; ideò Melitenſes diminutivo vocabulo *Rumbulo* appellant, quod à Romanis *Piccolo* hodie dicitur. Imò translativè Melitenſes *Rumbulos* ſolent appellare contemptivè homines parvæ ſtaturæ, vel pueros, unde puto Cæſarium citatum rumbulam denominaſſe vetulam propter decreſcentem ſtaturam. FR. Ego tamen puto, quòd Rumbula ſignificet mulierem veneficam; nam veneficæ mulieres rhombis utebantur ad deducendam Lunam tortis filis confectis. Unde Ovid. 1. Amor.

——— Quid torto rhombo
Licia?

Martialis verò, lib. 9.

Quæ nunc theſſalico Lunā deducere rhombo.

Et Propert. lib. 9.

Deficiunt magico torti ſub carmine rhombi.

Vel Rumbula dicitur Mulier, quia rhombum tractat, machinulam, nempè, quam vertendo fœminæ tramant, & lanificium nent. Ideò rumbulo Melitenſibus Turbo dicitur, quia filo involvitur ad inſtar rhombi textrini, ac de Melitenſi phraſi, qua utuntur ad denominandos homunculos, ſive pueros, tunc proferunt hoc adagium, quando ſcilicet tales pigmei de ſe nimis jactant, ac præſumunt, à turbine, ſive rumbulo deſumpta metaphora, quod nimis verticoſè ſe agitat.

Ru-

Rumigerulus, Delator, divulgator, & ſumitur in malum. [Deinde famam velocem per rumigerulos ſuos volare fecerunt, quaſi non Sanctorum Reliquiæ, ſed malorum defunctorum oſſa ad nos fuiſſent inaniter perlata In translat. Landoaldi, & Socior. 19. Marr.] FR. Rumigerulus, ideſt; rumorum gerulũ ſignificat: *Gerulus*, & *Gerro* pro nugarum nunciatore, ac circumlatore ſumitur, qui *Nugax*, & *Ethologus* etiam dicitur. Rumigeruli igitur ſynonymum eſt *Nugigerulus* [Ubi Nugigerulis res ſoluta eſt omnibus. Plaut. in Aul. ſe.5.act.3.] Unde ex Rumigerulo *Romancero* Hiſpani corruptè fabularum inventorem dixere, à quibus Itali fabuloſam narrationem *Romanzo* denominant; & non à Roma hoc vocabulum ductum eſt, ut aliqui perperam excogitarunt, præſertim Rodricus Mendez Silva in ſuo Catalogo reali in Marco Antonio Pio Imp. fol. mihi 8.

Ruminalis Ficus. FR. de qua fusè Baron. ann. 60. n. 58. Eſt ſcitu dignum, quòd Latini malum granatum appellaverint *Punicum*; at ècontra Punici *Rumen* eundem dixere à *Rumen*, ideſt, Romanis; nam Romani *Ruman* antiquitus appellati ſunt; ſic *Rumana ficus*, & poſtea *Romula ficus* dicta fuit. Unde Ovid. 2. faſt.

> Arbor erat, remanent veſtigia, quæque vocatur
> Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

Rumina enim, ideſt, mamma, quæ, teſte Nonio ex Catone de liberis educañ. *Ruma* dicebatur à Latinis: quia Romulus, & Remus à ruma, ſeu mamma lupæ lactari fuerunt. Imò eodem vocabulo, quo Punici *Rumen*, ideſt, malum punicum appellant, Plinius quoque Ruminalem ficum denominavit, inquiens: [Colitur ficus arbor in foro ipſo, ac comitio Romæ nata ſacra fulgentibus ibi conditis, magiſque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam ſub ea inventa eſt lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato &c. lib. 15. cap. 18.] qui ficus ruminalis à Plinio ibidem ponitur ſub titulo: [De diverſis generibus malorum, genera XXIX.] fortaſsè granatus *Rumen* à Punicis appellatur, quia à Romanis in Africa primò inventus, & celebratus: ſicut à ſimili Neapolitani *Malum gallicum* appellarunt morbum, qui ibi occaſione Gallorum primò detectus fuerat, & vice verſa Galli *Neapolitanum morbum* dixere, quia ibidem hanc luem veneream primò cœperunt Galli in ſe ipſis experiri.

Runca. FR. ferreum inſtrumentum. Vide *Falcaſtrum*, *Sarculum*. Item dicitur *Runcarium*. Bullar. Caſin tom. 2. conſt 73. Dicitur etiam *Runcum*. Ibid. conſtit. 123. Item *Runchus*. Ibid. conſt. 138. Item *Ronchus*. Ibid. conſt. 143.

Runcinus, Equus, qui inceſſum gradarium, mollem, ac citum non habet, quem Itali *Ronzino* dicunt, & propriè equum eunuchatum denotat ex vocabulo germanico *Rucn*, ideſt, Caſtratus; caſtrare enim dicunt *Rucnan*, quo vocabulo uſus eſt Bernardus in vita S. Malachiæ, [Hoc ſolùm dolere ſe inquiens, quod eſſet runcinus durè portans.

Runcora. FR. Sylva defalcata, ac deruncinata, ad ferendum apta. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 17. 123. & 140. Vide *Roncora*.

Rupex, homo aſper, ferus, barbarus, in rupibus nutritus: [Rupaces in Urbanis, Scurras in Forenſibus, Paganos in Militaribus. Tertull. c. 4. de pall.] Ac alibi ad ſignificandum ruſticum, & agreſtem idem ait: [Quid autem facient tot, ac tantæ animæ rupium, & barbarorum, quibus alimenta Sapientiæ deſunt; tamen indocta Sapientia pollent? de anima, cap. 6.

Rupis Tarpeja, FR. Locus in Romano Capitolio, de qua fusè Baron. in Not. ad Martyrol. 14. Mart. litt. *b*.

Rupita, & *Rupitanus*. Vide *Montenſes*.

Ruptarius, Schiſmaticus [Qui comitem Toloſanum ad expellendos hæreticos, ac ruptarios. In vita B. Petri Mart. Ord. Ciſterc. 5. Mart.] Vide *Ruttarius*.

Ruriacia. FR. ſic appellatam fuiſſe exiſtimo S. Roſaliam Panormitanam, cujus inventio in Martyrologio ſub die 15. Julii, & ejus natalis 4. Septembr. celebratur. [Cùm Monaſterium in honorem Beatæ Mariæ Dei Genitricis, ac Virginis, ſicut non ſolum ex literis tuæ Celſitudinis, ſed etiam aliorum certa relatione, non ſine multo gaudio, & cordis lætitia audivimus ſuper Sanctam Ruriaciam, divinæ gratiæ inſpiratione, regalibus conſtruere cœperis opibus, & largiſſimis, & ampliſſimis poſſeſſionibus diſpoſueris. Bullar. Caſſin. tom. 2. conſt. 185. n. 1. Alexander Papa III. Gulielmo II. Siciliæ Regi] Ac idem Gulielmus Rex de eadem conſtructione Monaſterii agens, inquit: [Non longè à mœnibus fælicis Urbis noſtræ Panormi ſuper Sanctam Ruriaciam diligenti cura noſtra, & multa devotione fundatum &c. Ibidem conſtit. 187.

Rusca, arboris cortex. [Ad propriæ ſtaturæ menſuram in modum cunæ decorticatæ ex arbore ruſcam. In vita Sancti Lupicini Abb. 21. Mart.

Rusticitas. FR. dupliciter ſignificat, ſuperbiam nempè, & ſimplicitatem. Gloſſ. in can. de liguribus, 23. quæſt. 5.

Rutta, Agmen, acies prædonum. [Prædonibus, quorum multitudo rutta vocatur, ſe conjunxit. Cæſar. lib. 2. c. 2.] Vox quidẽ germanica eſt *Rotte*, quæ derivatur à verbo *Rutten*, quod adunari ſignificat, ideò aliqui *Rotta* ſcribunt. Vide *Scara*.

Ruttarius. FR. idem, ac *Ruptarius* ſuprà, ſignificat autem facinoroſus, qui cum Albigenſibus hæreticis unitis, contra Catholicos dimicabant, de quo vocabulo ſæpè in hiſt. Albigen. & ſacr. Belli à Petro Monacho Ciſter. Vallis Sarnienſis Cœnobii deſcripta, quem Petrum Ulſarnienſem, ſeu Vallium Sarnacii appellat Angelus Marriquez in Chron. Ciſterc. part. 3. an. Chriſti, 1204. cap. 1. num. 4.

S

SABA, Regina, quæ ad Salomonem venerat. Vide *Mycaula*.

SABANUM, ſindon, in qua cadavera involvebantur. [Partem thymiamatis & ſabanum pro benedictione. Bonifacius Epiſc. epiſt. 10.] Vox quidem græca σαβανόν, quæ propriè tobaleam rigidam ſignificat, qua utuntur in balneis ad abſtergendos balneatos: fuerat igitur ita appellata hujuſmodi ſindon, quia in illis ſæculis defunctorum corpora lavabantur, & hoc ſabano detergebantur. [Quem lotum veſtimentis indutum, & ſabano conſtrictum, ſuperveniente Veſpere ſepelire nequiverunt. Gregor. lib. 3. dial. cap. 17.] In aliquibus verò ejuſdem Codicibus per errorem *Sabbato conſtrictum* reperitur; ſed Zacharias, qui ex latino, græcè Gregorianos hos dialogos traduxerat τῷ σαβάνῳ vertit. Ex hoc græco vocabulo *Inſavonare*, B in V. mutato, Siculi dicunt pro ſepelire.

SABAOTH, hebraica vox. *Sabaoth*, unum ex Dei attributis, nam *Deus Sabaoth*, Deum exercituum ſignificat.

SABATH. FR. Undecimus Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

SABBATIANI. Vide *Protopaſchitæ*.

SABBATUM, ultimus ſeptimanæ dies, hebraicè *Sciabat*, ideſt, quies, quod nedum in memoriam requiei Creatoris in die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat, ab hebræis celebratur; ſed etiam ob præceptum divinum, per quod die ſeptimo ab omni opere ſervili vacare eos jubetur. FR. *Sabbatum* aliquando integram hebdomadam ſignificat. Latinius in Correct. ad Cyprian. Annotat. in Epiſt. 33. Græcè tamen debracchari ſignificat. Baron. an. 34. n. 157. & 158. :||: Multi tamen in ſignificatione hujus nominis aberrant. Lactantius in primis exiſtimavit, quòd hebraicè ſeptimum ſignificaret, à voce *Seba*, ideſt, ſeptem denominatum. Plutarchus verò, lib. 4. convivial. quæſtionum, quæſt. 5. aſſerit Sabbatum Bacchum ſignificare; nam priſcis temporibus vulgus *Sabbos* denominabat Bacchum. Appion Grammaticus aſſeruit, quòd Ægyptiaca vox ſit, ideſt, *Sabbo*, quæ quandam infirmitatem ſignificat, per quam poſt Ægypti diſceſſum afflicti Hebræi, cogebantur ab itinere deſiſtere, & quieſcere in Sabbato. Hic dies ab Eccleſia peculiari cultu Beatiſſimæ Virgini dedicatus fuit, ob ſtupendum prodigium ejuſdem miraculoſæ imaginis Conſtantinopoli patratum, quæ imago velo obtecta abſque humana ope detegebatur ad Veſperas diei veneris, quæ eſt prima ſabbati, ſicque detecta per totum ſabbatum uſque ad veſperas manebat, & à ſe ſola tunc denuò cooperiebatur. Durand. lib. 4. cap. 1. qui præterea aliàs quatuor rationes affert, propter quas ſabbati dies Virgini dicatus fuerat; nempè, prima ratio, quia in die Sabbati immediatè poſt Chriſti mortem fides in Deipara ſolùm manſit. Secunda, nam cùm ſabbatum ſit janua diei Dominicæ, & hæc ſymbolum æternitatis; ſic Beata Virgo æterni refrigerii, & quietis pia janitrix eſt. Tertia, ut ſimul conterminentur Matris, ac Filii celebrationes. Quarta tandem ratio eſt, quia ſicut die ſabbati æternus Creator quieverat; ita, & meliùs, locum quietis in immaculato Virginis tabernaculo Deus humanatus invenit. Miſſa votiva de beata Maria ad inſtantiam Bonifacii Moguntiæ Archiep. ab Albino Caroli Magni Præceptore compoſita fuit. Ejus verò Introitum Sedulius Chriſtianus poeta compoſuit. Vide *Introitus*. Atque Officium ejuſdem Mariæ in Sabbato Urbanus Papa II. in Concilio Claromontano, ann. 1096. inſtitut. Radulph. prop. 20. Cujus ritus à quibuſdam Occidentalibus Monachis de, anno 1056. initium habuerat, ut Baronius refert. Vide *Officium B Mariæ*. Appellabatur *Sabbatum vacans* Sabbatum ante Dominicam Palmarum, quia in ea die Papa à ſtationibus vacabat propter occupationem largiendi eleemoſynas pauperibus, & exequendi Chriſti mandatum in ſolita pedum lotione, cùm à prolixis functionibus in feria quinta Cœnæ impediretur; in quodam enim Graduale M. S. S. Gregorii Papæ conſervato in Biblioth. Angelica de Urbe hæc verba perlegi: [Sabbato vacat, quando Dominus Papa eleemoſynam dat.] Quæ fiebat in eo die, quia in eodem Magdalena Chriſti pedes unxerat, dum cum ejus reſuſcitato fratre manducabat. Durand. lib. 6. cap. 56. Ac clariùs citatus Albinus Flaccus ait: [Unde Apoſtolicus vir in memoriam devotiſſimæ mulieris membris Chriſti hodie facit, quod ipſe fecit capiti, & ideò à ſtatione publica vacat. de divin. Offic.] Ideòque Græci *Lazari* vocant hoc ſabbatum. Vide *Adventus*. In Sacramentario D. Gregorii ſabbatum quatuor Temporum vocatur *Sabbatum duodecim lectionum*, quia licèt dicerentur in Miſſa ſex lectiones, ſicut etiam nunc fit; antiquitùs tamen relegebantur græco idiomate, quando canebatur Miſſa, & ſic erant duodecim. Amalar. lib. 2. c. 1. Berno de Miſſa, cap. 7. Microlog. c. 28. FR. In Ritu Ambroſiano Sabbatum ante Dominicam Palmarum dicitur *Sabbatum in traditione Symboli*, quia in hac die tradebatur Catechumenis ſymbolum, qui in ſabbato ſancto baptizandi erant. Vide *Scrutinium*. :||: Hæc vox *Sabbatum* in ſacra Scriptura hebdomadam non raro ſignificat, & ita jactantia illius Phariſæi, dicentis: [Jejuno bis in Sabbato, Luc. 18.] Intelligitur; jejunabat enim bis in hebdomada, nempè in feria II. & V. qui dies penès Hebræos ad jejunium, & pœnitentiam erant deſtinati, quia tunc oſtendebatur populo lex; licèt eadem cæremonia fiat etiam in Sabbato, in quo propter ſolemnitatem non eſt licitum eis jejunare: itaque in eiſdem duobus hebdomadæ diebus etiam nunc obſervantiores Judæi jejunare ſolent. Illa autem Euangelii verba: [Veſpere autem Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati:] Prima fronte intellectu difficilia videntur: ſed *Prima* ſabba-

ſabbati Dominica intelligitur, unde ſignificat in fine Sabbati, & Dominicæ initio, quia Sabbati feſtum, ac quies uſque ad mediam noctem perdurabat; itaque verba illa declarant, quòd jam erat media ſabbati nox tranſacta, ac ſuccedebat jam Dominicæ aurora. Verùm difficilior eſt inter Scriptores quæſtio pro intelligentia verborum illorum: [Factum eſt autem in Sabbato ſecundo primo, cùm tranſirent per ſata. Lucæ, c.6.] Quid, nempè intelligatur illud *Sabbato ſecundo primo?* Ille eximius Græciæ Theologus, Gregorius, ſcilicet, Nazianzenus à D. Hieronymo ejus diſcipulo interrogatus, reſolutionem dubii ſubterfugiens, dixerat, ſe de hac re reſponſurum eſſe in Eccleſia: [Gregorius Nazianzenus rogatus à me, ut exponeret, quid ſibi vellet in Luca (Sabbato ſecundo primo) eleganter luſit, docebo te, inquiens, ſuper hac re in Eccleſia. Hieron. ad Nepotian.] Nos itaque variis de hoc opinionibus relictis, tantum hic expoſitionem Iſidori Peluſiotæ referre lubet, qui pro *Sabbato ſecundo primo* primum azymorum diem intelligit, qui primus dicitur in ordine ad reliquos azymorum dies; dicitur item ſecundum reſpectu agni Paſchæ, poſt quem diem numerari incipiebant ſeptem hebdomadæ, & in eo die offerebant recentis frumenti ſpicas; propterea Chriſtus Dominus cum diſcipulis tranſibat per ſpicatum frumenti campũ: quæ conjectura Rabbinorum doctrina confirmatur, qui ſub nomine ſabbati quodlibet eorum feſtum intelligunt, & ita per ſabbatum primum, Agni Paſcha denotant. Ergo in ſabbato ſecundo primo ſignificatur ſecunda feſtivitas primæ Paſchæ, quãdo, nempè numerari incipiebant ſeptem hebdomadæ. Quin difficultas hæc penitus elucidata remanet ex Arabico textu, ubi ſic habetur: [Et erat in ſabbato primo iterum, cùm ipſe tranſiret per ſata.] Ulteriùs ex verbis Euangeliſtæ Marci, c.2. fit evidens, ubi eamdem hiſtoriam referens, inquit: [Et factum eſt iterum, cùm Dominus ſabbatis ambularet per ſata.] In ſabbatis ait, ideſt, in feſtis paſchalibus, ut ſuprà ex Rabbinica traditione intelligi diximus. Si quis verò eruditum ſuper hoc habere diſcurſum cupit, legat Marſilium virum cordatum de Chriſti vita, par. 2. lib. 1. c. 25. qui accuratè diffuſèque piis, ac devotis reflexionibus illam deſcripſit. FR. eadem phraſi uſus eſt Anonymus Monachus Caſinen. inquiens: [Prima igitur quinta feria Quadrageſimæ ann. 1208.] id eſt, in feria quinta prioris hebdomadæ quadrageſimæ. || Antiquitus Orientalis Eccleſia ſabbatum ad inſtar Dominicæ celebrabat, pro qua re eleganter luſit Aſterius Amaſeæ Epiſc. inquiens: [Pulchrum jugum, & par ſabbati Dominicæ. Homel. de Repud.] Eamdemque ob cauſam in quadam ejus oratione D. Gregor. Nyſſenus hos duos dies fratres appellavit, ubi reprehendit luxum, ac delicias ſabbati, in quo die Chriſtiani epulari ſolebant, unde exclamabat Sidonius, inquiens: [De luxu autem illo ſabbatatio narrationi meæ ſuperſedendum eſt. lib. 1. epiſt. 2.] FR. Sed Sabbatarius hebræus intelligitur. Vide *Sabbatarii*: || De obſervatione ſabbati legitur in Conſtitutionibus, quæ communiter S. Clementi attribuuntur: Ut ſervi quinque dierum opus faciant, ſabbato autem, & Dominica die vacent in Eccleſia, lib. 8. cap. 33.] De cauſis autem, cur Occidentalis Eccleſia in ſabbato jejunet, non verò Orientalis, diximus in d. *Iejunium*. Vide etiam *Superpoſitio*. FR. De jejunio ſabbati vide can. 11. diſt. 12. §. aliæ verò, can. Apoſtol. can. Sabbato. de conſecrat. diſt. 3. & hic in d. *Paraſceve*. Item *Sabbatum noviſſimum* dicitur ſabbatum ſanctum. Vide *Catechumenus*. De matutino ſabbati. Vide *Matutinum*. In ſabbato ſancto quare non dicatur Communio in Miſſa. Vide *Communio* initio. Antiquitus in eo die non dicebantur Romæ Veſperæ, & quare Veſperæ hujus diei ſint breviores reliquis totius anni. Vide *Veſperæ*. In quo die Patres pueros baptizabant. Vide *Brachialia*. Et in eo die comedebantur lacticinia. Vide *Formaticum*. In ſabbato ſancto, & ſabbato Pentecoſtes introitus ad Miſſam quare non dicatur. Vide *Introitus*. De lectionibus ſabbati ſancti. Vide *Lectio*. In ſabbato ſancto ad noctis principium celebrari ſolebat. Vide *Miſſa ſicca*. Quare in hac die Offertorium non dicatur. Vide *Offertorium*. Quare Pax non detur. Vide *Pax*. Quare Epiſcopus in hujus diei celebratione non dicat, Pax vobis, neque tempore Adventus. Vide *Pax vobis*. Sabbatum ſanctum dicitur *Sabbatum magnum*, can. dilectionis tuæ, diſt. 76. In ſabbato ante Dominicam Palmarum Græcus Imperator dona largiebatur. Vide *Scaramangæ*. Quare Introitus ſabbati ante Dominicam in albis incipiat: *Eduxit Dominus*, *&c.* Vide *Septuageſimæ*.

Sabbatum Henoch, phraſis Chriſtianorum Æthiopiæ in eorum Calendario appoſita; hujus autem modi loquendi origo, ſecundùm aliquorum opinionem, à periodo ſolarium annorum provenit, qui periodos ſeptem millia annorum continet, cujus decima pars dicitur *Sabbatum Henoch*, quia hic homo natus fuerat anno 700. ab Orbe condito, ut Scaliger, lib. 7. de emendat refert; licèt alii hanc nativitatem ſtatuant anno 622. Quare probabilius alii autumant, quòd ſicut ſabbatum eſt ſeptimus hebdomadæ dies, ſic ſeptima fuit ab Adamo Henochi generatio in Mundo: nam ex Adam Seth, ex Seth Enos, ex Enos Cainan, ex Cainan Malaleel, & ab hoc Jared, qui genuit Henoch in Paradiſum terreſtre tranſlatum, & ſic fuit ipſe æternæ quietis, ac beatitudinis ſabbati typus, ut Rabbinica Schola docet, à quibus poſtmodùm Æthiopes cum aliis Judaicis ritibus hoc feſtum ſimul didicerant, delatis eò à Regina Saba, & deinde à Candacis Reginæ Eunucho, ubi uſque ad præſens circumciſionem, & ſabbatum cum variis Moſaicis cæremoniis obſervant.

Sabbati Iter, de quo ſæpè in ſacra Pagina. [Tunc reverſi ſunt Jeroſolymam à monte, qui vocatur Oliveti, qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter. Actor. cap. 1.] Hic enim ad ambulandum in die Sabbati erat Hebræis terminus in

lege

lege Moſaica præſcriptus, quod ſpatiū, ut in Targiū dicitur, duobus millibus cubitorum conſtabat, quia talis fuerat terminus, quo Judæos in Iſraelitica peregrinatione præcedebat Arca Domini, ad quam in die Sabbati venerationis cauſa accedi potuiſſet; eodémque intervallo Jeroſolymitana ſuburbia diſtabant ab Urbe, Num. c. 35. quæ bis mille cubita faciunt pedum tria millia; hi namque diverſi in 600. juxta Græcorum menſuram, quinque ſtadia componunt; & hæc prorſus erat ab Jeruſalem Montis Oliveti diſtantia. [Mons Oliveti à regione Urbis ad quintum abeſt ſtadium. Joſeph Hebr. lib. 20. Antiq. c. 6.] Et R. Kimki in, c. 48. Ezechielis, duo millia cubita facere unum Italicum milliare ſcribit.

SABBATUM RECUTITUM, ita vocabatur à Gentilibus ſabbatum, ideſt, circumciſum; nam *Recutiti*, hoc eſt, circumciſi Hebræi ab eidem denominabantur.

Labra moves tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Perſius Satyr. 5.

FR. ſic etiam Martialis, lib. 7. ep. 30. hoc Epithetum Hebræis attribuit, inquiens:

Nec recutitorum fugis inguina Judæorum.

SABBATUM TRICESIMUM, feſtum novilunii hebraicum, quod ſac. Scriptura *Neomenia* vocat, nam celebrabatur ad quemque triceſimum diem.

——————————— Meliori
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata.
Horatius, lib. 1. Satyra 9.

SABBATARII, ita appellabantur Hebræi ob nimiam Sabbati venerationem: [Jejunia ſabbatariorum. Martialis.

SABBATISMUS. FR. requies, laborum ceſſatio. [Nam ſi eis Jeſus requiem præſtitiſſet, nunquam de alia loqueretur, poſthac, die. Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem ejus, etiam ipſe requievit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus. Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum. Epiſt. ad Heb. cap. 4.

SABBATIZO. FR. quieſco, non laboro, ſabbatum celebro. [Et ſabbatizavit populus die ſeptimo. Exod. 16. 30. Sabbatizes ſabbatum Domini. Levit. 25. 2. Eritque terra veſtra deſerta, & Civitates veſtræ dirutæ. Tunc placebunt terræ ſabbata ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ, eò quòd non requieveritis in ſabbatis veſtris, quando fueritis in terra hoſtili, ſabbatizabit, & requieſcet in ſabbatis ſolitudinis ſuæ. Ibid. 26. 35.

SABBELIANI, Hæretici. Vide *Noetiani*.

SABELLII error. Vide *Trionymus*.

SABULUM. FR. accipitur pro auro in ſenſu contemptibili, ſic intelligenda eſt elegans contrapoſitio illa à S. Proclo in laudem Virginis Mariæ ſuper illa verba: [Et benedictus fructus ventris tui,] ubi contraponit cauſam cum effectu, inquiens: [Fructus, inquam, non ſemen. Flos, non paſſio. Splendor, non creatum. Coæqualis Patri, non ſervus. Sol, non ſabulum. Redemptionis pretium, non debitor. Qui adoratur, non qui creatur. Orat. 5. in laud. Virg. M.] arena enim auri materia eſt, cujus cauſa eſt ſol. Item *Sabulum*, nedum arenam craſſiorem, ſed etiam muſicum inſtrumentum apud Apulejum ſignificat; ſed *Sabulo* à Macrobio dicitur: apud Feſtum tamen, & Varronem *Sambulo* legitur in ſignificatione tibicinis.

SACA, dicitur poteſtas mulctandi, & adminiſtrandi jura, dicitur etiam *Socha*, *Socna*, ut Clemens Reinerus in ejus Onomaſtico Benedictinorum Apoſtolatus in Anglia in dict. Saka, ſeu Saccha oſtendit. Vide etiam hic in dict. *Socha*. Item ſupradicta vocabula leguntur in hiſt. translationis S. Cutberti Epiſc. his verbis: [Sed Eccleſia inconcuſſa quiete, ac libertate cum omnibus conſuetudinibus, & ut vulgò dicitur, cum ſaca, & ſocna, & infangentheof perpetualiter poſſideat.] Ultimum tamen vocabulum, ut Spelmanus explicat, juriſdictionem capturandi Latrones ſignificat.

SACCARIUS. Vide *Saccularius*.

SACCATUM vinum, ſignificat merum per ſacculos colatum, ac purgatum: [Ita ut plerique inveniantur, qui aut menſas miniſtrent, aut ſaccata vina miſceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus fœminæ ſedent, regant, aut agellos provideant. S. Agobardus Abb. de privil. & jure Sacerd. c. 11.] In quo tamen textu mendoſè habetur *Sacrata*.

SACCAS, cognomen Ammiano Origenis Magiſtro attributum; græcè enim σάκκας, ſaccigerulum ſignificat; quia Ammianus anteà gerulus, ſive bajulus erat, deinde ſub diſciplina Clementis Alexandrini cùm litteris operam navaret, in ejuſdem Magiſtri cathedram ſucceſſor evaſerat, atque Origenis Præceptor extitit. Theodoret. lib. 6. de provid.

SACCUS, σάκκος, veſtis ſacra in græca Eccleſia, cujus fuerat inventor D. Joannes Chryſoſtomus, & ideò cum hac veſte pingi ſolet, cùm ſit habitus in prædicationis exercitio commodior, quod miniſterium Græci cum planeta exercent. Saccus, inquam, hujuſmodi habet noſtræ Diaconalis Dalmaticæ formam, niſi quòd ſit aliquanto longior, & in lateribus fibulatus, quo hodie loco planetæ ſoli Patriarchæ, & Metropolitæ utuntur in Miſſa; atque Imperator græcus in ſolemnioribus celebrátionibus ferebat. Cujus uſus tempore quadrageſimali ceſſare deberet, imò ſemel interrogatus Demetrius Cabaſila, reſpondit ſacco hujuſmodi uti debere ter in annos, nempè, in Paſcha, in Nativitate Domini, & in Pentecoſte; quamvis ferebatur etiam jejuniorum tempore, ac in Mortuorum Commemorationibus, ſed rubri coloris, qui pro luctus ſigno à Græcis habetur; quare cùm hæc Diaconalis tunica ſit albi coloris, rubrā ſolent deferre in quadrageſimali tempore; exceptis tamen functionibus Annuntiationis Feſti, Dominicæ palmarum, & Sabbati ſancti, in quibus diebus debet eſſe albus, ut in Ord. Officii notatur. Hic igitur ſaccus contumelioſam Chriſti veſtem ſignificare aſtruit Balſamon de privil. Patriarch. qui inſuper Author in quadam reſpon-

ſione ad Marcum Alexandrinum Patriarcham hunc ſaccum ſcripſit ſolum Patriarcham deferre debere; itaque abuſus quidem eſt omnium recentiorem Metropolitanorum Græcorum in hujus tunicæ uſu. FR. citatus Balſamon ita ſcribit, tom. I. de jure Græco Romano: [Quemadmodum igitur Epiſcopis non conceduntur indumenta, quæ Patriarchis conceſſa ſunt, ut ſaccus, & polyſtaurion &c.

Sacciperium, nomen ex duobus ſynonymis compoſitum, nempè, *ſaccus*, & *pera*, quod peram paſtoralem ſignificat: [Ubi pugnaturus non ſacciperium cum David refert, ſed patientia obarmatus &c. in Actis D. Marcell. cap. 3.] FR. an potiùs fundam ſignificare voluerit? nam davidica arma verè non fuerant ſaccus, ſive pera, ſed funda, & fortaſsè ſacciperium per ſyncopem ſaccum petrarum denotat.

Saccophori, id eſt, ſaccum ferentes, ſicut Chriſtophorus, Chriſtum ferens dicitur. Hæretici quidam fuerunt ita appellati ex ſacco, quo induti erant, ac fit de eis mentio in Cod. Theod. l. penult. de Hæret.

Saccularius, Theſaurarius, Eccleſiæ Romanæ officialis, qui *Sacellarius* etiam dicebatur, ex græco vocabulo σακελλάριος, quod latinè ſaccularius vertitur; nam σακέλλιον, ſaccum latinè ſonat, ac erat ex præcipuis ſacris Apoſtolici Palatii officialibus, ut ex ſequentibus verbis colligitur, ubi Papæ equitatio deſcribitur: [Poſt equum verò hi ſunt, qui equitant, Vicedominus, Veſtiarius, Nomenclator, atque Sacellarius. Ord. Rom.] Duo autem poſtremi audiebant ſupplicationes illorū, qui Papæ occurrebant in via, ut in eodem Ordine Rom. legitur; in quo dum agitur de ſupplicantibus, dicitur: [Expectat uſque dum poſſit audiri, & petita benedictione, diſcutitur à Nomenclatore, vel Sacellario cauſa ejus, & ipſi indicant Pontifici, & finiunt.] FR. Hoc officium etiam ad ann. 772. in Curia Rom. extabat; nam de Adriano Papa I. legitur in Blondo, decad. 2. lib. 1. quòd hic Pontifex Paulum Romanum, & Stephanum Sacellarium ad Deſiderium Italiæ Regem Nuntios miſerat. :||: Inſuper Sacellarius erat etiam Aulæ Principum ſæcularis officialis: [Sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui cauſis ſupervenientibus quotidianas expenſas facit; ita & in hac Urbe in cauſis talibus eorum Sacellarius ego ſum. D. Greg. in Regiſt. lib. 4. c. 78.] Patriarchæ item Græci ſuos etiam Sacellarios habebant, quod officium computabatur in ſecundo loco primi clericalis ordinis, illique diſciplinæ vigilantia, Monaſteriorum obſervantia, ac reddituum cura incumbebat; erat tamen diſtinctum ab officio, quod *Aſacello* nuncupatur; nam huic erat cura Patriarchalium carcerum, & Monialium clauſuræ. Vide *Sacella*. Qui officialis etiam *Saccarius* dicebatur. FR. fortaſſe à *Saccar* Arabico vocabulo, quod obcludere ſignificat, & Hiſpanicè per antitheſim extrahere denotat, quæ conjectura Anaſtaſii Synaitæ authoritate fovetur; nam ait, quòd *Sacellum*, Cyriacum vocabulum ſit: unde ſaccarius, & ſacellarius. Vide *Sacellum*. Sacculari, ſynonyma. Vide *Archidiaconus*, *Caſſularius*, *Oeconomus*, *Saccarius*, *Theſaurarius*. Nomenclator accipitur etiam pro Cancellario. [Datum Kalend. Februarii per manus Theodori Nomenclatoris Sanctæ Sedis Apoſtolicæ. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 26.

Sacella. FR. Monialium Clauſura. [Iſte adminiſtrat, & curat ſacras ſacellas, nempè, Monaſteria Monialium, in quodam M. S. Auguſtano Turco-græcia nuncupato, pag. 203. ubi de Magno Sacellario loquitur. Vide Aſacello in dict. *Saccularius*. Clauſuræ autem ſynonyma. Vide in dict. *Clauſura*.

Sacellarius. Vide *Saccularius*.

Sacellum, σακέλλιον, ſacculus, marſupium. [Non de cellario, non de horreo, vel ſacello; ſed de cordis theſauro profertur. Cæſarius, hom. 2. de Eleemoſ. [FR. Errat proinde Gloſſa in, can. ne amiſſo, 24. qu. 4. ubi textus ex D. Auguſtino ſic habetur: Ne amiſſo judicio ſis pauperi in mala cauſa miſericors, cujus ſi parcis ſacello, percutis cor ejus.] Eſt tamen error inciſionis in eodem textu; nam comma non debet poni poſt dictionem *Sacello*; ſed immediatè antè, ut Auguſtini ſenſus intelligatur; loquitur enim iſte Sanctus Doctor de paupere malo, ac vitioſo, cui inquit, ſi detur eleemoſyna, juſtitia pervertitur; hoc enim ſignificant illa verba:, *Ne amiſſo judicio*, quia ſi datur pauperi vitioſo, largitor erit cauſa mali, quod ſignificatur per verba: *Si ſis pauperi in mala cauſa miſericors*, nempe in largiendo: *Cujus vitiis*, ſubaudi, *ſi parcis*, id eſt, dùm malè vivit, miſericors ſis: *Sacello percutis cor ejus*, videlicet, manſurpio percutis animam ejus, quia occaſionem magis peccandi ei prebes. Gloſſa inquam erravit deinde in pervertendo Auguſtini ſenſu; nam *Sacellum* paupertatem ſignificare ait: unde nam hanc etymologiam duxerat, & quomodo paupertate pauper percutitur in largiendo, ſi largitione percuti pauperem malum inquit Auguſtinus? Idem vocab. habetur in Michæa 6. 11. [Nunquid juſtificabo ſtateram impiam, & ſacelli pondera? [:||: Hinc *Sacellum* pro Theſauro accipitur; unde *Sacellarius* denominatus fuit Theſaurarius. Et translativè Cappella domeſtica, ex eo quia in eadem Reliquiarum theſauri reponi ſolent, vel quia ibi cœleſte pignus, quod animas theſaurizat, offertur, ut in dict. *Reliquiæ*, & *Reliquiarium* dictum fuit. Ejus tamen ſynonyma. Vide *Cappella*. FR. Itaque ad primum vocabuli ſenſum Anaſtaſius Synaita in ejus Itinerario ſyriacum nomen eſſe docet, ſubjungitque: [Nam ſacellum eſt receptaculum, à recipiendo ſic dictum.] Quo ad ſacellum in ſenſu Cappellæ, C. Trebatius apud Gellium, lib. 6. c. 12. putat dici à *Sacer*, & *Cella*, quaſi ſacra Cella; ſed impugnatur ab eodem Gellio ibidem aſſerente *Sacellum* eſſe ex *Sacro* diminutivum.

Sacerdos, Presbyter, cujus variæ aſſignantur etymologiæ, nempè, *Sacra dans*, *Sacra dos*, *Sacer dux*, & *Sacra docens*; quas omnes ſignificationes

dictis

dictis, & factis continere in ſe deberet Eccleſiæ gradus iſte tam eximius. Quòd ſi hoc munere graduatus, tanti miniſterii altitudinem, tantæque magnitudinis ſublimitatem cogitaret, impeccabilis vitæ re vera reddi cogeretur. Quot homines, qui licèt in hoc ſæculo profeſſionis laicæ fuerint, meritorum tamen Sacerdotum extiterunt, in finali judicio ſacerdotali ſtola decorabuntur: & vice verſa degradati erunt, & ſatanico brachio tradentur, qui nomen tantùm Sacerdotis in præſenti vita exercuerunt? ut aurea Chryſoſtomi lingua minatur, inquiens: [Laicus in die judicii ſtolam ſacerdotalem accipiet, & à Deo Chriſmate ungetur in Sacerdotem; Sacerdos autem peccator ſpoliabitur Sacerdotii dignitate, hom.40.] FR. Sacerdotes mali livio ſimiles, can. nihil. diſt. 83. Item prohibentur Sacerdotes eſſe teſtes in Notariorum inſtrumentis, can. quamquam Sacerdotum, 14. qu. 3. & ſeqq. in Conſtitutionibus Apoſtol. Non poſſunt eſſe Judices in cauſis pecuniariis, can. denique, 14.qu.5.[Non poſſunt aliorum poſſeſſiones conducere, ſeu ſæcularium negotia agere, nec gubernium ſæcularium dominorum ſuſcipere, quod Italicè dicitur *Far il Maſtro di caſa*, can. pervenit, diſt. 86. Ratio dubitandi præbetur in can. Presbyter, vel quilibet Sacerdos, 2.qu.1. An differat Presbyter à Sacerdote; ſed dic, quòd particula, *Vel*, ſtat loco, *Et*, proindeque ſynonyma ſunt Presbyter, ac Sacerdos; licèt largo modo per Sacerdotem intelligatur etiam Diaconus, & Subdiaconus in Decretal. de cohabitat. Cler. & Mulier, cap.2. :||: Item per Sacerdotem aliquando intelligitur Epiſcopus: [Comperimus autem, quòd charta quædam mandata ſit, in qua Sacerdotes ſubſcribere coacti ſunt contra tomum Beatæ memoriæ Leonis. Joan. epiſt. 4. ad Conſtant. Imp.] Et clariùs in vita S. Porphyrii, ubi dum agitur de Epiſcopi Gazæ electione, habentur hæc verba apud Metaphraſtem: [Illa verò nocte acceſſit Beatus Joannes ad Gazæos, & dixit eis: Parati eritis ad exitum, hodie enim accipietis Sacerdotem virum, quem oſtendit vobis Dominus. Cùm fuiſſet autem manè, rapientes Beatum Porphyrium, ordinavit eum Epiſcopum Gazæ.] FR. Sed adhuc dubitari poſſet, an ideò Sacerdos appelletur in hac hiſtoria, quia nondum in Epiſcopum ordinatus ille erat; quare melius in dict. *Sacerdos primi ordinis* comprobabitur. :||: Item per Sacerdotem quilibet Chriſtianus ſacro Chriſmate unctus intelligitur: [Ordinati à Deo ſanctimoniæ ſacerdotes. S. Cyprian. de unit. Chriſm.] Sacerdos quomodo debet jurare. Vide *Juramentum*. Quando celebrare debet caſula plicata. Vid. *Caſula*. Sacramenta incautè facere prohibetur, 2. qu.5.can.2. Sacerdotis ſynonyma. Vide *Dii*, *Hierophanta*, *Martyriarius*, *Presbyter*. Non poteſt Sacerdos exercere officium Vicecomitis, nec aliam ſæcularium Principum agentiam. Vide *Vicecomes*. Quam præſtantiam in ethnicis Sacerdotibus requirebat Romulus. Vide *Simonia*.

SACERDOS Gentilis, & Hebræus. Vide *Laniſta*.

SACERDOS PRIMI ORDINIS. FR. appellatur Epiſcopus à Facundo, lib.12. c. 3. Unde inferiores ſacerdotes dicuntur *Sacerdotes ſecundi Ordinis*, ideſt, inferioris gradus.

SACERDOTALES VESTES. Vide *Veſtis*.

SACERDOTALIS, liber ita appellatus, in quo copia rituum ad ſacerdotem pertinentium continetur, eratque antiquum Rituale, ſed recentiore copioſius. Monachi tamen Præmonſtratenſes utuntur hoc vocabulo ad ſignificandum verſiculum in officio divino, quod ipſi recitant in principio ad Laudes.

SACERDOTIUM, aliquando ordinem Sacerdotalem minimè ſignificat; ſed præbendam, & eccleſiaſticum emolumentum. [Imò votis omnibus non ſine miraculo in id conſentientibus, ut jus conferendi Sacerdotia, quæ vulgò præbendas vocant, in Gulielmum, & ejus gratia in ſucceſſores illius transferrent, quod antea ſemper ad totum illorum Collegium pertinuerat. Surius in vita S. Gulielmi Archiep.] Multoties quodlibet beneficium ſignificat.

SACRA, hoc vocabulum abſolutè ſumptum, aliquando epiſtolam, ſive ordinationem Imperatoris ſignificat. [Illi (*ideſt Donatiſtæ*) multorum Imperatorum ſacras: nos ſola portamus Euangelia. Auguſt. lib. adverſ. Donatiſtas, cap.31. In quo ſenſu ſæpè in Conciliis; uſurpatur etiam in græco idiomate σάκρα, quod idem ſignificare ſolet.

SACRA CORACINA, ſacrificium Corvorum, qui ab Ægyptiis adorabantur, ex vocabulo græco κοράκινος, ideſt, corvinus. [Quod malum imitatus eſt Jeroboam vaccas inſtituens in Samaria, quibus ſacrificarent Judæi, & volucres, quia Coracina ſacra habent Pagani. Ambroſ. in Epiſt. ad Roman.

SACRA MENSA, ideſt, Altare. [Ex auro, & lapidibus, pretioſis ſacram in Eccleſia donavit menſam. Sozom. lib. 9. cap. 1.

SACRA PARAMENTA. Vide *Veſtis*.

SACRI ORDINES. Vide *Ordo*.

SACRAMENTALE. Vide *Miſſalis*.

SACRAMENTALIS. FR. Teſtis juratus, l. 9. de debitis, & gaudimoniis, & ibi gloſſ. & gloſſ. in l. libero homine, de teſtib. & leg. Aleman. tit. de Juratoribus, quales eſſe debeant.

SACRAMENTARIUM, liber à D. Gregorio Papa compoſitus, in quo ille omnes collectas, & orationes in Miſſis, aliaſque preces ad officium divinum, & ad ſacros ritus totius anni collegit. Vide *Miſſalis*.

SACRAMENTUM. FR. Eccleſiæ ſacramentum ſunt ſeptem, à Chriſto Domino inſtituta, quorum aliqua dicuntur mortuorum; nam neceſſaria ſunt ad ſalutem, ſcilicet, Baptiſmus, & poſt peccatum Confeſſio. Reliqua dicuntur vivorum, quæ non ſunt ſimpliciter neceſſaria; ſed pro acquirenda majori gratia. De tranſaction. cap. veniens, & ibi Gloſſa. Mortuorum ſacramenta poſſunt in neceſſitatis periculo adminiſtrari à non habente facultatem. Baptiſmus enim poſſet confici à Laico, & fœmina in caſu neceſſitatis: ſic etiam in eo caſu ſacerdos non habens licentiam au-

audiendi Confeſſiones, poſſet abſolvere confitentem. Sacramentum autem Confirmationis à ſolo Epiſcopo poteſt exerceri, nec talem facultatem aliis delegare poteſt: [Mandamus, quatenus omnibus Presbyteris diſtinctè prohibeas, ne talia de cætero ſua temeritate præſumant, quæ licèt non ſint à fidelibus contemnenda, tutius tamen eſt ea ſine periculo ex neceſſitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab iis, quibus ea conferre non licet, ex temeritate (quæ lege damnatur) non ſine periculo conferantur. De Conſuetud. cap. quanto] ubi de chriſmate loquitur. De ſacramentis in ſpecie. Vide in propriis locis. Omnia autem ſacramenta ſub nomine *Euchariſtiæ* à D. Cypriano comprehenduntur. Vide *Euchariſtia*. Item *Sacramentum* intelligitur quandoque juramentum, can. ſacramentum, can. Sanctorum, can. nos ſacramentum, 2. qu. 5.

SACRAMENTUM OBSCARIONUM. Vide *Obſcarionum Sacramentum*.

SACRARIUM, erat locus propè altare cancellis circundatus, ubi tempore ſacrificii ſolus Sacerdos cum reliquis ſacris Miniſtris ingredi poterat, qui locus à Græcis appellatur βῆμα, quia per aliquos gradus aſcendebatur. Item τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ideſt, Sancta Sanctorum, θυσιαστήριον, nempè, locus ſacrificii, ἱερατεῖον, hoc eſt, ſacrarium. Vide *Crux*. Vide etiam *Cancelli*, *Chorus*, *Gazophylacium*, *Presbyterium*, *Propitiatorium*, *Sancta Sanctorum*. Ex hoc loco zelantiſſimus Ambroſius Imperatorem Theodoſium ſeniorem expulerat, qui poſt oblationem permanere voluerat, ſicut in Conſtantinopolitana Eccleſia facere conſueverat; ſed à D. Ambroſio his verbis dimiſſus fuerat: [Sacrarium ſolis Sacerdotibus pervium eſt, aliis omnibus inacceſſum.] Quibus mandatis nedum obtemperaverat Imperator, ſed Conſtantinopolim regreſſus, & Patriarcha juxta ſolitum ad eumdem locum invitatus; ſe excuſavit, ac gloriabundus didiciſſe ſe ab ejus Præceptore Ambroſio dixerat, non eſſe ſibi permiſſum ſacrarii ingreſſum: quam reverentiam reliqui terrarum Principes imitatione admirari deberent. Solent verò Græci hunc locum aſſeribus obcludere, ac tempore conſecrationis velo ejus portam obtegere. Eccleſia tamen Romana hujuſmodi velis non utitur, ad differentiam hæreticorum Valentinianorum, qui, in eorum ritibus eleuſinas obnubilationes imitantes, omnia inobſervata agebant, eademq; de cauſa omnem ingreſſum velabant, ut Tertullianus adverſ. Valent. c. 2. & 3. refert. FR. rationem tamen dubitandi præbent anſæ, quæ in virgis ferreis infixæ ad quatuor columnarum latera Ciborii S. Cæciliæ tranſtyberinæ Eccleſiæ adhuc ſuperſtites videntur, an ſcilicet tempore Paſchalis Papæ I. fuerit Romæ hic uſus claudendi altare tempore ſacrificii, præſertim cùm illis temporibus ſacrum Euchariſtiæ ſacramentum ſuper altare minimè conſervaretur; ſed in muralibus repoſitoriis, quorum adhuc in eadem Eccleſia, ac in aliis remanſerunt veſtigia; poſt enim Tridentinum Concilium ex ejus prohibitione non fuit ampliùs licitum Euchariſtiā in muro aſſervare, unde quod prædictæ anſæ pro velaminibus impoſitæ fuerint ad cooperiendum reverentiæ cauſa Euchariſtiæ tabernaculum, conjici nequit, dum ibi non haberetur. :||: Ad Sancta Sanctorum armatum ingredi pro magno ſacrilegio pœnès Græcos habetur; lepidiſſimum ſiquidem accidens fuit illud, quod Raynutio Parmenſi Duci noſtris temporibus in Eccleſia S. Athanaſii Græcorum Collegii de Urbe occurrerat; dum cupidus ille audiendi ſacrum græci ritus, cùm in eorum ſacrarium, ubi tunc præparabatur panis, & vinum pro celebratione, ingrederetur, ſtatim ei græcus cæremoniarum director obviàm venerat inquiens, in eum locum, niſi relicto gladio, non poſſe ingredi; attonitus autem ille ſtrenuus Dux, ac aliquantulùm mente perplexus, tandem pietate victus, ſe cogi ad actum ſibi ſemper alienum falſus fuit, ac depoſito enſe, in præfatum ſacrum locum ingreſſus eſt. *Sacrarium* verò pœnès Latinos hodie communiter ſacriſtia intelligitur, in qua ſacra ſuppellectilia conſervantur; cujus ſynonyma. Vide *Sacriſtia*. Quæ ſecundùm Durandum ſymbolum eſt virginalis Mariæ uteri, in quo veſte mortalis carnis Æternum Verbum indutum fuit, dum ait: [Sacrarium, in quo Sacerdos ſacras veſtes induit, uterum Sanctiſſ. Mariæ ſignificat.] FR. Item ſacrarium etiam locum denotat, ubi res ſacræ, quæ uſui ampliùs non inſerviunt, projiciuntur. Synon. Vide *Piſcina*.

SACRARII CUSTOS, ideſt, ſacriſta. [Omnes codices cuſtos ſacrarii habeat deputatos, à quo ſingulos ſinguli fratres accipiant, quos prudenter lectos, vel habitos ſemper poſt veſperam reddent. Iſid. in regul. cap. 8.] Vide *Sacriſta*.

SACRICOLA. Vide *Sacrocola*.

SACRIFICATI. Vide *Libellatici*.

SACRIFICIUM. FR. aliquando divinum officium intelligitur: [Sive Epiſcopus ille, aut Preſbyter, aut Diaconus faceret oblationem, vel matutinum, vel veſpertinum ſacrificium, quaſi in officio ſuo agere ſicut prius non liceat ei, can. ſi quis Epiſcopus in Concilio, 11. qu. 3.] Ubi per *Oblationem* Miſſa, & per *Sacrificium* Officium divinum denotatur. Synon. Vide *Doxologia*.

SACRIFICO. Vide *Facio*, *Prolito*, *Thuriſico*.

SACRISTA, ſacrarum ſuppellectilium Cuſtos. Dicto Completorio, cùm clauſiſſet Oratorium, erat enim Sacriſta, apparuit ei Salvator in linteo præcinctus. Cæſar. lib. 1. cap. 35.] Ejus ſynonyma. Vide *Altariſta*, *Aſſiſius*, *Candelaptis*, Cimeliarcha in dict. *Cemelium*, *Hierophylax*, *Manſionarius*, *Sacrarii cuſtos*.

SACRISTIA. Vide *Aſpaticum*, *Cemelium*, *Sacrarium*. Quare in meridionali Eccleſiæ latere collocabatur. Vide *Introitus*. Vide etiam *Cimelia*, *Diaconicon*, *Gazophylacium*, *Paſtophorium*, *Veſtiarium*. Interdum *Penus veneranda* nuncupatur. Vide *Salutatorium*, Scevophylacium in dict. *Scevophylax*, *Secretarium*.

SACROCOLA, Sacer Miniſter, ſive Sacerdos. [Quòd ſi de labiis tam ingens periculum ſacrocolis

colis imminet, quantò magis de renibus? Odo Abb. in ſerm. de S. Benedicto.

Sacrum Munus. Vide *Miſſa*. Item Sacrum, locus pro publicè pœnitentibus deputatus. Vide *Narthex*.

Sadducæus, ex Sadducæa gente, quę inter Hebręos peculiarem ſectam profitebatur; ſignificat enim juſtum ex hebraica voce *Sadoc*; nàm Sadducæi juſtitiam colere, & legem Moſaicam obſervare gloriabantur, eodemque fine Prophetarum, & reliquos Sac. Scripturæ libros præter Pentateucum non admittebant; ac Angelorum cæterorumque ſpirituum exiſtentiam, inſuper & mortuorum reſurrectionem negabant; ideò Phariſæorum adverſarii reputabantur. Hebræi tamen aſſerunt ita denominari à quodam Sadok hæreſiarcha, qui Antigoni Phariſæi magni nominis magiſtri diſcipulus extiterat. Verùm prima etymologica opinio probabilior videtur, quam tenet Epiphanius, hæreſ. 14. Hieronymus in, cap. 22. Matth. & Abulenſis, qu. 125. in eod. Matth. capite. Multæ adhuc hujus ſectæ familiæ in Oriente, & præſertim in Conſtantinopolitana Urbe vigent, quæ ab Hebræis *Carraim* appellantur. FR. de his ita Elias Teſbites ſcribit: [Negabant legem oretenus traditam, & non credebant, niſi quod extat in lege ſcripta, ideò vocati ſunt Carraim.] Opinio autem Hebræorum aſſerentium, Sadok Sadducæorum fuiſſe hæreſiarcham, à Juda Levita excogitata fuit, qui in libro cujus titulum eſt *Alcoſder*, ſic ait: [Eſdras cabalam tradidit Simeoni Juſto, is Antigono, & ſociis ipſius, è quibus SadoK, & Bajathos hæreſiarchæ.] Ideò etiam *Baiothſæi* dicti ſunt Sadducæi. Ex quo Judæ Levitæ ſomnio hauſerat Jo: Picus in ejus Apologia, tit. de Cabala, & magia naturalis, ac proinde ex 4. libro Eſdræ apocrypho, cap. 14. ſuam intentionem probare nititur, ubi ſic habetur: [Et factum eſt, cùm compleviſſent quadraginta dies, locutus eſt Altiſſimus, dicens: Priora, quæ ſcripſiſti, & palam pone, & legant digni, & indigni: noviſſimos autem ſeptuaginta conſervabis, ut tradas eos ſapientibus, & populo tuo. In his enim eſt vena intellectus, & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen.] Sed quales libri præter ſacræ Bibliæ poſſunt re vera dici ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen? Deinde ſi Dominus præceperat, ut populo Eſdra hos libros tradere debuiſſet, quomodo incogniti remanere debuiſſent, ut tam mirabilia Picus jactet, & primum repertorem Cabalæ, ac librorum iſtorum ſe faciat? Videant melius, & conſiderent Periti, ac Bellarminum, & Labbè conſulant de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Jo. Picum.

Sæcularis. Vide *Laicus*, *Plebejus*.

Sæcularis Poteſtas. Vide *Extera poteſtas*.

Sæculatus, ſequeſtratus, & ſeparatus à ſæculo, ac Deo dicatus. [A fratribus eſt dulciter Deo ſæculata. In vita S. Genoveſæ.

Sæcularitas. Vide *Secularitas*.

Sæpefatus, ſæpedictus. [Et quidquid inter prædictum Joannem virum magnificum, & ſæpefatum Epiſcopum. S. Greg. lib. 1. cap. 35.

Sagellum, ſacculus: Paleis verò lectuli inventilatis, multo tempore, vilique ſagello conſtrictis, pelliceoque ſuperpoſito conquievit. In vita S. Eugendi Abb.] Propriè culcitrulam ſtramineam ſignificat.

Sagena. FR. piſcatorium rete; ſed non omne rete intelligitur; piſcatores enim diverſa retiorum genera habent, ac ſagena eſt rete denſum, quod littora verrit, & capit quidquid boni, & mali ei occurrit, & piſcatores in aliquibus Italiæ locis *Tartarone* appellant. Dicitur autem ſagena ex græco vocabulo σαγλών, ideſt, ſcopa, verriculum, à mare verrendo; ideò Chriſtus in Euangelio ait: [Simile eſt regnum Cœlorum ſagenæ miſſæ in mari ex omni genere piſcium congreganti, quam cùm impleta eſſet, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt;] quia ſecum trahit omne id, quod boni, & mali invenit in mari. Vide *Vertebolum*.

Sagia, lanea tela, quæ Italicè *Saja* dicitur. Vide *Cappa*; ubi de Nicolai Papæ III. conceſſione agitur.

Sagibaro, vel *Sachbaro*, Judex litium, & cauſarum: nam Saxonum vox *Sag*, ſive *Sach*, litem ſignificat: itaque ſupradictum nomen Baronem cauſarum, ideſt, civilium litium Judicem denotat, & in aliquibus Italiæ Rebuſpub. *Saccio*, & *Saggio* dicitur, ideſt, ſapiens, ac prudens, ex eo quia in Juriſprudentia verſatus ſit. Gloſſa autem in lege ſalica ſic explicat: [Sagibarones dicuntur quaſi Senatores.] Gallicè verò *Homnes de oly, ou de cauſes* dicitur.

Sagimen, adeps, pinguedo. Romæ autem adipe non condiebatur eſculentum in die SS. Innocentium, nec comedebatur caro propter mœſtitiam. [In iſto die Romani non comedunt carnem, nec ſagimen, niſi veniret in Dominica. Benedictus Baſil. Vaticanæ Canonicus in ejus M. S. Cæremonial.] hodie in utraque Sicilia *Saime* dicitur. FR. fortaſsè ex hebræo, & arabico vocabulo *Scianham*, quod idem ſignificat. Vide *Sepum*.

Sagio. Vide *Sajo*.

Sagitta. FR. Cymba, qua Tynnorum piſcatores utuntur. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 187. num. 6.

Sagittarius. Vide *Arquitis*.

Sagmarius, ſarcinatus bajulus, vox barbarogręca σαγμάριος, quia σάγμα onus, & ſarcinam ſignificat: [Et repentè ſagmarius per montis devexa collabitur. Petr. Damianus in vita Sancti Odilonis, cap. 13.] In quibuſdam vetuſtis Cęremonialibus M. S. *Salmarius* nedum appellatur jumentum, quod fert onus; ſed etiam Mulio, qui oneris curam gerit. In antiquis etiam inſtrumentis onus, & ſarcina *Salma* dicitur, quę etiam Italicè *Soma*, & *Salma* vocatur; ſed in utraque Sicilia *Soma* aridorum menſuram denotat, quę modio correſpondet; nam *Salma* dicitur, quia eſt proportionata jumento ſarcina. Vide *Sauma*.

Saicio, verbum, occupo, aſſalio. [In vico Cariorum ſaicierunt. Ivo Carnot. epiſt. 121.] à verbo gallico *Saiſir*, quo paſſiva ſignificatione Innocent.

cent. III. utitur, inquiens: [Quod alia, quàm regalia ſaiciri fecerunt, lib.3.epiſt.8.] Invenitur præterea nomen *Saicina*, ſeu ut alii legunt *Seiſina*, quia aſſaliendo appropinquatur, ex gallico nomine *Seiſine*; unde *Saſſino*, & *Aſſaſſino* Italicè, viarum craſſator, ſive aſſaliens dicitur.

Sajo, Carnifex. [Sajo, pœnator, tortor. Iſid.] quo vocabulo ſæpè Caſſiodorus utitur. Alii verò *Sagio* dicunt ex voce *Sager* germanica. Vide *Carnifex*. FR. *Sajonum* meminit Blondus decad. 1. lib. 3. de Theodorico Italiæ Rege loquens: [Sajonibus, ut ipſe, (*nempè, Theodoricus*) appellavit, ex Oſtrogotha gente per Urbem, regioneſque Italiæ conſtitutis, qui Præfectorum, Centurionumque vice fungentes, Barbaros ſuos in pace, & otio à Civium, & Provincialium injuria prohiberent, educerentque in turinas, & phalangas, cùm belli, aut tumultus ratio poſtularet] hinc à *Sais*, ſeu *Sagio* in tota pene Europa *Sargens*, & Itali *Sargentè* dicunt. Sajonum enim Civitas Normanniæ ſub A. Rothomagenſi vulgò *Sais*, & *Seez*, nunc *Sagienſis* dicitur. In l. 17. Longobar. lib. 2. tit. 1. habetur, quòd: [Nullus in territorio non ſibi commiſſo, vel ubi judicandi poteſtatem nullam habet omnino commiſſam, quemque præſumat per juſſionem, aut ſajonem diſtringere.] Ubi gloſſa A. I. malè per dictionem *Sajonem* tortorem, ſeu carnificem intellexit, quam Auctor hic ſequi videtur. Sed textus per *Juſſionem* mandatarium, & per *Sajonem* Securigerum intelligit, quem nos Alabardarium dicimus, quorum ſuperiorem, ac brevem cappã *Sajonem* etiã dicimus, eo modo, quo Gubernatoris Urbani Alabardarii ſolent uti. Igitur tam Prætoris Urbani, quam Belli Ducis mandatorum executores, Sajones denominari poſſent.

Saites, menſura liquidorum. [Cùm ſaitem Italicorum circitèr octodecim ebibiſſet. Pallad. in Lauſiaca, cap. 22.] quæ ſecundùm Epiphanii documentum in lib. de ponderibus, viginti duos ſextarios capiebat.

Saladinæ Decimæ. FR. erant decimæ à Pontificibus ſuper Eccleſiaſtica beneficia Philippo Galliarum Regi ad continuandum contra Saladinum Ægypti tyrannum bellum conceſſæ.

Salambona, ab Hiſpanis Venus ita appellata [Per forum more ſuo circulatorio Idolum Salambonæ Deæ circumferrent. S. Iſidor. in vita SS. Juſtæ, & Rufinæ.] Erant ſiquidem functiones lugubres Mulierum mortem Adonidis plangentium, quæ ſuperſtitio ab Hebræis, & Syris provenerat. [Ecce ubi Mulieres ſedentes plangebant Adonidem. Ezechiel. cap. 8.] Quod in menſe Julii obſervabatur; nam menſis hic ab Hebræis, & Arabibus *Thammus* appellatur, quod *Adonidem* ſignificat; ideò prædictum Ezechielis locum LXX. verterunt: [Plangebant Thammus.] Vide *Aſtarthen*, *Thammus*.

Salapitta, alapa. [Delectantur, ut res eſt, ſtupidorum, capitibus raſis, ſalapittarum ſonu. Arnobius, lib. 7.] de ſcurris loquitur, qui fortaſsè ad excitandum in circumſtantibus riſum, ſinunt alapis percuti, de quibus Tertullianus [Inſuper contumeliis alaparum os objicit, de ſpectac.] Ac D. Cyprianus in eodem tractatu: [Ictibus infœlix facies locatur] dixit. Ego tamen pro certo habeo, non alapam, ut aliqui interpretantur, ſed tubicinem ſignificare. Vide *Salpicta*, *Salpix*. FR. dictionem verò *Stupicorum* in Arnobio ſuprà allato exiſtimo mendoſam, ac etiam comma ante eandem dictionem poſitum; ſic enim legendum puto, nempè; [Delectantur, ut res eſt ſtupidorum, capitibus raſis &c.

Salaria Vetus, Romæ via. Vide *Concilium*.

Salarium, Halodochium, vaſculum ſalis, quod ponitur in menſa ad condiendos cibos, quod Italicè *Saliera* dicitur. [Coclearia quoque duodecim, & ſalarium argenteum. Flodoard. lib. 2. c. 4.] In Conſtitutionibus Ciſtercienſium *Salinum* dicitur: Salarium autem apud Latinos ſtipendium ſignificat. FR. vox *Salinum* eſt verè latina, qua utitur Plin. lib. 33. cap. 12. & lib. 35. cap. 12.

Salebratus, ſalebroſus, aſper, præruptus, præcipitatus. [Qui ſalebraris ſaxonum obicibus anfractus ſpumoſo caneſcit impulſu. Sidonius, l. 2. epiſt. 3.

Salecta. FR. ſalicetum. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 46. 75. 92. 118. 143.

Salernum. FR. Campaniæ Civitas. [Quæ Civitas propter mare contiguum, quod ſolum appellatur, & obrivum, qui dicitur Lirnus, ex duobus corruptis vocabulis, Salernum appellata eſt. Herempert. Epitome, ann. 786.

Salgamum. Cellarium, ſive cella penuria, vulgò *Diſpenſa*, & græco vocabulo σάλγαμα, quod eſculenta ſignificat. [Et ſalgamum poſitum ante domum ſupraſcripti Monaſterii. S. Gregor. in Regiſt. lib. 5. epiſt. 44.] ſed Columella, lib. 12. cap. 53. Salgmarium, Salſamentarium intelligere videtur. Vide *Promptuarium*.

Salinarium. Vide *Pedagium*.

Salisburgensis Civitas. Vide *Sarum*.

Salisatores, Magi, ſive Divinatores, qui ſumebant auguria ex corporis palpitatione, & membrorum tremore. [Saliſatores, quia dum eis membrorum quæcumque partes ſalierint, aliquid ſibi exindè proſperum, ſeu triſte ſignificare prædicunt. Iſidor. lib. 8. etymol. cap. 9.] hic autem tremor à Juſtino Martyre παλμὸς dicitur, quod animalium palpitationem ſignificat; unde inquit: [Porrò ſaliſatio eſt corporis perpeſſio, quæ in eo diſcurſu ſpiritus naturalis in animantibus exiſtit. In reſponſ. ad Orthod. Interrog. 19.] Vide *Hydromantia*.

Salinum. Vide *Salarium*.

Salma. Vide *Sagmarius*.

Salo, ſive *Salos*, ſtultus, à voce græca σαλὸς ejuſdem ſignificationis; ſic appellatus eſt S. Simon. Stylita. Vide Baronium an. 548. num. 15. uſque ad 23. Atque *Salæ* fœminæ fatuæ à Palladio in Lauſiaca, cap. 42. appellatæ ſunt.

Salomon Rex. Vide *Lamuel*, *Ophir*. Ejus divitiæ. Vide *Struthum*, *Trinomius*.

Salpicta, σαλπικτὴς, Tubicen. [Ac nullatenus timidorum more militum horrorem belli, & claſſi

claſſicæ ſalpictæ muliebriter metuentium. Aldhelm. de Virg.] Et clariùs Salmaſ. in Vopiſ. [Centum ſalpictas uno crepitu concinentes, & centum cerataulus.] Vide *Salapitta* , *Salpix*.

SALPIX, σάλπιγξ, tuba. [Horrendus ſalpicum clangor increpuiſſet. Adhelm.] Vide *Salpicta*, *Salapitta*.

SALSITUDO , lepor , & jucunditas ſermonis , [Ipſius enim ſermonis ſalſitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita. In vita S. Gulielmi Abb.

SALTARIUS, *Saltatarius*, & *Saltuarius*, qui ſylvis & ſaltibus cuſtodiendis præeſt , l. de ſervo fugitivo, de furtis, l. de omnibus, de exercitalibus.

SALTICA, ſaltatrix, ſic appellata fuit Herodiadis filia à Tertulliano: [Ipſe clauſula legis, & Prophetarum, nec Prophetas, nec Angelos dictus, contumelioſa cæde truncatur in puellæ ſalticæ lucar. Adverſ. Gnoſt. c. 8.] de D. Jo. Bapt. loquitur.

SALVAGUARDIA, protectio , vel defenſio , cuſtodia . [Quod teſtamentum confirmatur fuit ab invictiſſimo, & glorioſiſſimo Carolo Imperatore, & Rege Francorum , & diplomate ſuo in tutela , & ſalvaguardia iſted Monaſterium , & Monachas ibidem Deo deſervientes, cum dependentiis poſuit, & accepit. In fundatione Monaſt. Vezalicen. ex Bibliotheca Cluniacen. excerpta.] Et ibidem inferiùs: [Monaſterium cum Ancillis Deo ſervientibus in protectionem, & ſalvaguardiam accepit.

SALVAMENTUM, ſalus: [Cum honore, & ſalvamento. Hincmar. Rhemen. epiſt. 8.

SALVATOR, Papa. Vide *Soter*. S. Salvatoris Romæ Eccleſia. Vide *Conſtantiniana Eccleſia*, *Porticani*.

SALVE REGINA . Hæc Antiphona compoſita fuit à Petro Compoſtellano , ut refert Durandus, lib. 4. c. 22. ab Hermanno Contracto alii putant. Tritem. lib. 2. cap. 84. Sanctus tamen Bernardus *Clemens*, *ò Pia*, *ò dulcis Virgo Maria* adjecit. Ac S Ephræm compoſuit verſiculum *Dignare me &c.* ut refert S. Hieronymus à Cornelio Scultingio citatus tom. 4. part. 3. de Peculiaribus Miſſ. poſteà verò Gregorius Papa IX. in qualibet feria VI. in Officio Divino in perſecutione Federici II. Imperatoris cani ordinavit. FR. Blondus verò decad. 2. lib. 7. à ſucceſſore in Pontificatu Cœleſtino IV. hoc inſtitutum fuit ait.

SALVE SANTA PARENS . Vide *Introitus* , *Sabbatum*.

SALUTATIO ANGELICA, ita dicitur hæc oratio, quia prima pars ex ore Angelico prolata fuerat, ſecunda verò à S. Eliſabeth Præcurſoris Matre , ultima denique, ideſt, *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus* in Epheſino Concilio addita fuerat. Baron. an. 431. Ac recenter per conſuetudinem à Beato P o Papa V. approbatam introducta fuere verba *Nunc*, *& in hora mortis noſtræ*. Per conſuetudinem etiam immemorabilem profertur dictio *Ieſus*. Signum pulſationis , quod ter in die datur ad monendos Chriſtianos ad recitandam hujuſmodi ſalutationem , inſtitutum fuit , ut aliqui volunt, ab Urbano II. præcipuè matutinũ , & veſpertinum ſignum , ut omnes fideles hac oratione pro recuperatione Terræ Sanctæ Deum precarentur , dùm in ea dimicatione tunc perſiſtebatur. Ita Ciacconius in vita hujus Pontificis, & clariùs Arnoldus Uvion in Ligno vitæ: quæ pia commemoratio per CXXXIV. annos duraverat; ſed neglecta, denuò juſſu Gregorii IX. reaſſumpta fuit, addito etiam meridiano pulſationis ſigno; ac idem Uvion ſubjungit: quæ pulſatio veſpertina gaudioſa , meridionalis doloroſa , & matutinalis glorioſa Redemptionis noſtræ myſteria ſignificat. Alii ſignum hoc meridianum à Ludovico XI. Galliarum Rege inſtitutum fuiſſe ſcribunt; ſed communior opinio eſt Calixtum III. pro victoria in favorem Fidei tunc in Ungaria obtenta hoc ſignum pietatis ordinaſſe ; ita Platina , & Ciacconius in Pontificum geſtis; licèt verum ſit , quòd ritus hic majori univerſitate extenſus fuerit à præfato Rege Ludovico , qui Kalendis Maji præceperat, ut per Galliam exequeretur. Glorioſus Patriarcha S. Dominicus, ſive ut alii exiſtimant, S. Vincentius Ferrerius Salutationem Angelicam in principio concionandi introduxit. FR. Rodricus Mendez Sylva in ſuo Catalogo Real. ſub ann. 1423. refert Sanctum Vincentium Ferrerium hujus devotionis introductorem fuiſſe. Vide *Ave Maria* , *Cheritiſmus*, *Concionator*.

Hierolxicon Magri.

SALUTATIO BEATISSIMORUM . Vide *Diptychum*.

SALUTATIO CRUDA . Vide *Cruda ſalutatio*.

SALUTATIONIS in die Paſchæ forma . Vide *Paſcha*.

SALUTATORIUM , locus , ubi Epiſcopus peregrinos recipiebat , ac propriè ſacriſtia erat , in qua induebatur , & præparabatur ad celebrandum ; quare Gregorius Magnus cùm admoneret Marianum Ravennæ Archiep. ne extra celebrationem Miſſæ pallio uteretur , ſic ſcribit : [Non aliter te uti memineris pallio, niſi in propria tuæ Civitatis, dimiſſis jam filiis, Eccleſia, procedens à ſalutatorio ad ſacra Miſſarũ ſolemnia celebranda ; peractis verò Miſſis , idem in ſalutatorio rurſus curabis deponere, lib. 4. epiſt. 54.] FR. Ac Gregor. Turonen. lib. 2. cap. 21. inquit: [Et quia eo tempore Eccleſia parvam infra muros poſſeſſionem habebat; ipſi Sacerdoti in ipſo , quod modò ſalutatorium dicitur, manſio erat ;] nempè propter anguſtiam loci Sacerdotes habitationes, ſive chorum non habentes, cogebantur intra ſacriſtiam habitare, vel officiare. [Nec viri intra ſalutatoriũ, aut Oratorium Monaſterii Virginum intrent . Concil. Matiſcon. can. 3.] Ubi cavetur, non ſicut aliqui exponunt pro ſalutatorio, in locutorium , ſeu ut vulgò dicitur parlatorium viros ingredi; nam ibi neceſſarium eſt ingredi ab habentibus licentiam ad loquendum cum Monialibus; ſed de Sacriſtia, & Cappella, ſive Oratorio intra Monialium ſepta intelligitur. Quare ſacriſtia ſalutatorium appellata fuerit. Vide *Aſpaticum*.

SALUTIFICATOR , ſalvator. [Unde & ſalutificatorem expectamus Jeſum Chriſtum. Tertull. de reſur. carn. cap. 48.

Salvus Lotus. FR. acclamatio theatralis irriſoria Gentilium in Martyres Chriſti, dum proprio ſanguine hi conſperſi erant; nam quia à Chriſtianis audiebant Gentiles, quòd lavacro baptiſmi, ſeu martyrii ſalvi fierent credentes in Euangelium; inde ipſi Ethnici, quando in ſpectaculis ſanguine jam conſperſum conſpiciebant Chriſti Athletam, per ludibrium conclamabant prędictis vocibus. [Et ſtatim in fine ſpectaculi, leopardo ejecto, de uno morſu tanto profuſus eſt ſanguine, ut populus revertenti illi, ſecundi baptiſmatis teſtimonium reclamaverat: ſalvum lotum, ſalvum lotum. Planè utique ſalvus erat, qui hoc modo ſe laverat. In paſſione SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holſtenium edita.

Samaria, Σαμάρεια, FR. Urbs, & Regio in Palæſtina, de qua ſæpè in ſacra Pagina: ab Herode *Sebaſta* appellata fuit, teſte Joſepho Hebr. lib. 15. Antiq. cap. 11. Vide *Samaræus*.

Samaræus. FR. Sammaritanus, ex Sammariæ Civitate, quæ etiam Hebræorum ſecta erat: [Comperimus autem, quòd Samaræi degentes Cathinæ pagania mancipia emerint, Gregor. lib. 5. epiſt. 32.] De qua ſecta, lib. 11. de antiquit. cap. 8. hæc Joſeph Hebræus refert: [In calamitatibus merſis Judæis negant ſe eſſe cognatos, veritatem confitentes: & cùm viderint clarum eis aliquid oblatum, tunc ſocios ſe Judaico generis profitentur, originem ſuam à nepotibus Joſeph, Ephraim, & Manaſſen recenſentes.] Antea *Cuthei* hebraicè dicti ſunt à quodam flumine *Cutha* appellato. Græcè *Samaritæ* propter rerum motum, quo ſemper parati ſunt. Joſeph. Jud. lib. 9. Antiquit. cap. 14. Ideò fortaſsè Itali *Smarrito* appellant, quem devium, ſeu abſtractum vident. Ideòque Hebræi, ut increduli Jeſum tanquam mendacem, & à veritate devium calumniantes, dixerunt ei: [Nonnè benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Jo. cap. 9.] à D. Gregorio Samaritanus Cuſtos interpretatur, homil. 18. in cap. 8. Jo. à D. Aug. lib. 2. quæſt. Euangelic. cap. 43. & Hieron. ad Euſtoch. epiſt. 27. & epiſt. 100. Item Samaritani Meſſagetæ dicebantur, Calep. Paſſer. in dict. Meſſagetæ, Cæterum quo ad Samaritanorum hiſtoriam. Vide in Baronio, anno 31. num. 50.

Samardacus, ſcurra, dictio quidem græca σαμαρδάκος. [Nonne vides ridiculos homines dictos Samardacos? Chryſoſt. hom. 18. in epiſt. ad Epheſ.

Samaritanus. Vide *Samaræus*.

Sameria, jumentum, fortaſsè *Somaria* à ſoma Italica dictione potiùs dici debuiſſet. [Eſt autem Damaſcus, cujus antè memini, antiquiſſima, & pulcherrima, & ditiſſima Civitas, omnibus mercatoribus, & victualibus præabundans. Species namque indicæ, petræ ſpecioſæ, ſericum plurimum, aromata infinita illuc de Baldaco, & cæteris partibus orientis, Perſiæ, & Indiæ, & à majori Armenia in Camelis, & aliis ſameriis adducuntur. Guliel. in deſcript. Terræ Sanctæ.

Samitus, ex barbaro græco ζάμιτος; ſed propriè ἑξάμιτος dici debet, ideſt, ſex filorum, & ſignificat textile ſex filis confectum. [De zona aurea, & lumbari ſerico, & ſamito. Petr Bleſ. epiſt. 66.] Atque Arnob. in Chron. cap 5. [Regina autem donavit Duci ſamitos plurimos, ita ut omnes milites ſuos veſtiret ſamitis.] Et Conradus Epiſc. in Chron. Moguntina: [Item duæ caſulæ de ſamito albo, & ejuſdem fili dalmaticæ duæ.] Aliqui *Samitium* ſcribunt. Ac Davantria, qui vixit circa ann. 1325. in ejus Cæremoniali M. S. *Samitrium* habet, inquiens de Pontificis indumento, quod in Conſiſtorio ferebat, ſic: [Verumtamen ſi tempus ſit nimis frigidum, Papa poteſt accipere pluviale de ſamitrio foderatum de pellibus.] FR. Henricus Spelman fruſtra ait hoc vocabulum Sami Inſulæ patronymicum eſſe, quia ibi hoc textile conficiebatur, ſed qua conjectura? ex Samo terram, & non textilia defferri legimus; deinde ex Samo *Samius*, & non *Samitus* diceretur :||: Ac hodie in pleriſque Italiæ locis, præſertim in utraque Sicilia *Dimito* vocatur textile duorum filorum, cujus opus Romæ dicitur *à ſpina*: græcum enim vocabulum eſt δίμιτος, ideſt, duplicis fili.

Samius Sophista. Vide *Recidivatus*.

Sampulla. FR. amphora. [Excepto, quòd gratia caritatis in ſolemnitate ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopi loci ipſius agnus unus, ſampulla vini largiens tribuatur. In quodam privil. Creſmiri Regis Dalmatiæ, & Croatiæ in favorem S. Jo. Evangeliſtæ Monaſterii.

Sanaballat. FR. ædificator Templi in monte Garizim. Baro. an. 31. n. 50.

Sanavivaria, de hoc vocabulo fit mentio in paſſione SS. Perpetuæ & Felicitatis. Pro cujus intelligentia ſciendum eſt, quòd in Amphitheatro duæ majores portæ extabant, præter alias minores; prima dicebatur *Libitinenſis*, ideſt, mortuorum, per quam extrahebantur corpora gladiatorum interfectorum, cùm Libitina funeralium Dea habita fuerit. Secunda dicebatur *Sanavivaria*, per quam Victores triumphantes exibant, ſuperata nece, & ſanos, ac vivos remanentes; ideò *Sanavivaria* dicebatur. FR. quæ hiſtoria edita fuit à Luca Holſtenio ex Codice M. S. Caſinenſi excerpta, ex cujus eruditiſſimis notis hæc deſumpta fuere.

Sancio, pro ſanctifico; nam ubi nos in vulgata Bibliæ editione, cap. 1. & 2. Joel legimus: [Sanctificare jejunium &c.] vertit Tertullianus: [Nam Joel exclamavit; ſancite jejunium, & prædicate curationem. Adverſ. Pſych. cap. 16.

Sancta Sanctis, FR. erat quædā antiquitus Cæremonia, quæ in officiis divinis obſervabatur. [Neque poſt ſanctificationem panis exaltat eum, dicens: Sancta Sanctis. In Collatione S. Maximi per Sirmondum in 8. edit. pag. 123.] Vide *Octomber*, & Chryſoſtomum hìc in dict. *Solea* initio.

Sancta Sanctorum. Vide *Chorus*, *Sacrarium*.

Sanctus Sanctorum, ideſt, Sanctum Veronicæ Sudarium. Vide *Septimianum*.

Sanctificatio, ideſt, Conſecratio. Vide S. Maximum in dict. *Sancta Sanctis*.

Sanctificatus. FR. hoc vocabulo à Græcis appellatus eſt Abbas Theodorus Tabennenſis, qui in decimo quarto ſuæ ætatis anno ſub Sancti Pachomii diſciplina vitam monaſticam profeſſus fuit.

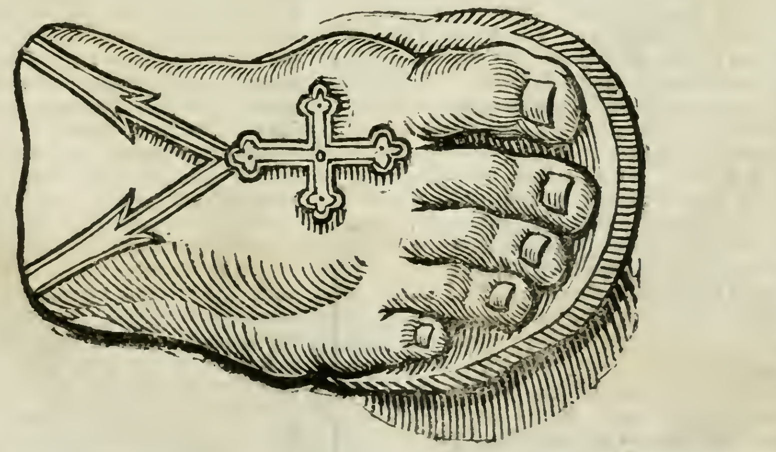
Sanctoralia. Vide *Paſſionalia.*

Sanctuarium, Sanctorum Reliquia. [Opportunus Abbas Monaſterii S. Leontii, quod in quinto Urbis milliario ſitum eſt, ſanctuaria ejuſdem Martyris, quæ de Eccleſia nomini ipſius dicata, ut aſtruit, furto ablata ſunt, ſibi denuò poſtulat debere concedi, ut in loco eodem recondantur. Greg. lib. 9. epiſt. 72.] Significat etiã velũ in ſanctis reliquiis contactum. Vide *Brandeum*. Item quandoque pro Choro accipitur. Vide *Chorus*.

Sanctus, oſius græcè dicitur. Vide *Oſius*. Pro Sanctis Eccleſia antiquitùs ſolùm Martyres venerabatur. Vide *Canon Miſſæ*. Vide *Dulia*.

Sanctus &c. triplicata laudis acclamatio in Miſſa, quam Sixtus Papa I. ut in Miſſa caneretur ordinavit. Microl. de Eccl. obſerv. cap. 11. FR. Ab Apoſtolis inſtitutam, ſed à Sixto decreto ſtabilitam ait Baronius an. 142. n. 12. :||: In qua prolatione per errorem vulgus pectus percutit. Vid. *Confeſſio*. Dicitur *Hymnus Angelicus, Cherubicus, Triumphalis. Victorialis, Triſagius*. τρισάγιος, enim græcè ter Sanctum latinè ſignificat; ſed *Triſagium* propriè denotat hymnum illum, quem canere ſæpè ſolent Græci in Miſſa, & in aliis officiis divinis, nempè: [Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus & Immortalis miſerere nobis.] de quo Baronius, an. 446. num. 5. & ſeqq. & ann. 492. n. 39. & 40. Genuflectere debent qui ſunt in Choro, quando profertur Sanctus in Miſſa. Vide *Genuflexio*.

Sandalia, quæ hodie in Cæremoniali calcei, quibus Prælati in Pontificalibus uti ſolent, intelliguntur; ſed antiquitùs omnes Eccleſiaſtici eis utebantur modeſtiæ gratia, quamvis cum aliqua differentia ad manifeſtandum eorum Ordinis gradum, ut in Capitul. Caroli Magni, lib. 5. c. 219. notatum his verbis legimus: [Ut unuſquiſque Presbyter Miſſam Ordine Romano cum ſandaliis celebret.] Epiſcopi tamen ſandalia fibulata ferebant, ad ſignificandam, ut de divin. off. inquit Albinus, in prædicando divinum verbum promptitudinem; ita etiam ferebant Diaconi, & Sacerdotes, ſed Subdiaconus utebatur ſandaliis ſine fibulis. Idem Albin. Forma autem antiqua hujus calceamenti ita ab eodem Albino deſcribitur: [Sandalia dicuntur ſoleæ; eſt autem genus calceamenti, quo induuntur Miniſtri Eccleſiæ, ſubſteriùs quidem ſolea muniens pedes à terra, ſuperiùs verò operimentum habens. Significat autem Miniſtrum Verbi Dei non debere terrenis incumbere, ſed potiùs cœleſtibus inhiare, & prædicationem ſuam nulli occultare] Erat vetuſtior ſandalium uſus, ſicut modò à Regularibus diſcalceatis deferuntur, nimirum ex ſuperiori parte aperta, ut ex Rabano de Inſtit. Cler. cap. 22. habetur: [Pes neque tectus ſit, neque nudus ad terram, ideſt, ut neque occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur.] Ac Rupertus de divin. off. lib. 1. cap. 24. alia etiam ſymbola in hoc uſu internoſcit: [Sandalia Pontificis illud ſignificant Dominicæ Incarnationis calceamentum, de quo ipſe in pſalmo, In Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, ideſt, gentibus notam faciam Incarnationem meam.] FR. Apud Eminentiſſ. Dom. meum Card. Brancacium ſemipes marmoreus conſervatur in Sabinenſi agro repertus, cujus typum hìc delineare curavi, ut nedum ſandaliorum antiquorum forma ſpectetur; ſed etiam ad percutiendos hujuſmodi lapide Novatorum latrantium dentes, qui tanquam inventionem recentem appoſitionem Crucis in pedibus Rom. Pontificis eſſe fabulantur, dum in hoc ſemipede, tempore, quo nudis veſtigiis Pontifices incedebant, clarè videtur, quòd in eis Cruces deferre conſueverant.

Uſus enim in Cærem. Pontif. præſcriptus, in quo dicitur: [Induitur papali habitu, toga, ſcilicet, linea alba, ſãdaliis rubeis aurea cruce ſignatis,] ãtiquiſſimus eſt, & adhuc Romæ antiqua perdurant hujus documenti monumenta nonnulla, ut in tribuna S. Praxedis à Paſchalis Papa I. muſivo opere conſtructa, ubi ſe ipſum pingi fecerat cum ſandaliis juxta illius ſæculi morem cruciculis nigris in cuſpide eorum ſignatis, nimirum de ann. 824. Item de an. 624. Honorius I. cùm ædificaſſet templum S. Agnetis in via Numentana, cruciculam albam, ut, adhuc videtur, in ejus effigie ad pedes impoſuit. Sic in S. Maria ad fontem, quam Jo. IV. erexerat, teſte Anaſtaſ. Bibliothecario, adhuc duorum Pontificum effigies conſervantur cum crucibus in cuſpide ſandaliorum. Item de anno 590. idem in uſu fuiſſe perſpicitur ex effigie S. Gregor. Magni à Joanne Diacono deſcripta in ejus vita, & à nobis hìc allata in dict. *Baculus*. Imò antiquior figura, ſcilicet, de ann. 337. in Julio Papa habetur in dict. *Sellare*. Nam uſus oſculandi Pontificis pedes antiquiſſimus eſt, & propterea in ſignum humilitatis crucem apponit Papa in pede ad oſtendendum, quòd talis reverentiæ actus non ſibi, ſed Cruci Chriſti exhibeatur, ut de oſculo ped. Rom. Pon. cap. 18. eruditè Joſeph Stephanus ſcripſerat. FR. hæc etiam fuerat reſponſio Poſſevini Magno Moſcorum Duci præſtita, qui Pontificem gerentem Crucem Domini in pedibus minimè laudabat. Similis actio de Laurentio Venetiarum Duce legitur, cujus pater nolebat capite detecto ſecum loqui, ideò occurſus occaſionem fugiebat; verùm prudens filius in ducali bireto parvam crucem impoſuerat, ut ejus pater intelligeret, quòd non filio, ſed cruci in tali actu præſtaret honorem. Itaque ad evitandas ſimiles calumnias Gelaſius Papa II. ideò fortaſsè in ejus ſandaliis non crucem, ſed tres Chriſti crucifixi clavos configurare juſſerat, ut in ejus effigie in dict. *Mitra* appoſita conſpicere licet. De oſculo autem Pontificis pedum in Cryptis vaticanis reperitur antiqua ſculptura Benedicti XII. cum pede detecto, & porrecto, quaſi ad oſculandum exhibito. Valentinus Pontifex de anno 827. in Lateranenſi Eccleſia univerſale pedum oſculum præbuit; ſic Leoni IV. in Eccleſia Sanctorum Quatuor Coronatorum, ſic Benedicto III. ejus Adverſarii fecerunt de ann. 855. de quibus Baron. Atque Anaſtaſius Biblioth. de Cõſtantino Papa, qui regnaverat ann. 708. ſcribit quòd Juſtinus II. Imp. [Auguſtus Chriſtianiſſimus cum regno in capite ſeſe proſtravit, pedes oſculans Pontificis.] Idem fecerat Siginulfus Beneventanus Princeps Sergio II. circa ann. 844. [Quem Præſul cùm ſuſcepiſſet, ſolo proſtratus pretioſos pedes humiliter oſculatus eſt. Idem Anaſtaſ. Biblioth.] Nauclerus verò in ejus Monarchia Eccleſiaſt. refert, quòd S. Clemens (qui poſtea Pontifex ſucceſſerat) pedes Principis Apoſtolorum oſculatus eſſet. Item Imperatores Claudus Cajo Papæ, ut in ejus actibus, quæ circumferuntur, habetur; Conſtantinus S. Silveſtro, Juſtinus II. Joanni I. Juſtinianus Conſtantino Papæ; Carolus Magnus Adriano I. Federicus Alexandro III. Ludovicus Lotarii filius Sergio, Sigiſmundus Eugenio IV. Federicus III. Nicolao V. Carolus V. Clementi VII. ac Paulo III. ſic etiam Reges, Luitprandus Longobardorum Gregorio II. Rachis etiam Longobardorum Rex Zachariæ. Stephanus Hungarorum Benedicto VIII. Carolus VIII. Gallorum Alexandro VI. De quibus omnibus apud Baronium, & ejus continuatorem, Odericum Raynaldum. Vide *Strator*, *Adgeniculor*. Aliqui credunt, quòd Chriſtus Dominus nudis pedibus ambulaſſet: [Credimus autem Jeſum plerumque nudis pedibus ingreſſum; ſed qui credunt id perpetuum fuiſſe, ut nudis pedibus incederet, equidem errant: nàm quòd calceis uſus ſit, Jo: Baptiſta teſtatur, cùm ſe indignum pronunciat, qui ſolvat corrigiam calceamentorum ejus. Jo: Baudinus in Compend. Vitæ Domini, cap. 23.] Synonyma ſandaliorum. Vide *Calcei*, *Compagi*, *Pedules*.

SANDAPILA. FR. feretrum ignobile. [Sandapilam antiqui dici voluerunt feretrum mortuorum, ideſt, loculum: non in quo nobilium corpora, ſed in quo plebejorum, atque damnatorum cadavera portabantur: ſicut Steſimbrotus Thaſius de morte Polycratis Regis Samiorum deſcripſit, dicens: Poſteaquam de cruce depoſitus, ſandapila etiam deportatus eſt. Fulgentius, de vocib. antiq.] Vide *Feretrum*.

SANGUINITA, Conſanguineus: [Noverat enim paucos eſſe Clericos, qui Canonicè intraſſent; ita ut non eſſent ſanguinitæ, ideſt, à cognatis introducti. Cæſar. lib. 6. cap. 5.

SANGUIS, ideſt, anima, vel occiſio. Vide *Suffocatus*.

SANGUITTA. FR. Romæ in Eccleſia SS. Lucæ, & Martinæ in campo boario reperitur inſcriptio de anno 1257. in qua legitur Alexandrum IV. illam Eccleſiam conſecraſſe, ac inter alias reliquias, etiam *De ſanguitta* S. Macarii repoſuiſſe. Torrigius de Cryptis Vatican. pag. 358. ſecundæ impreſſ. ait Sanguittam eſſe habitum; ſed apud nullum Auctorem memini legiſſe veſtem hujus nominis; fortaſsè lapidis error eſt, ex vocabulo, *Samitus* corruptè inciſus. Vide *Samitus*. Vel, *ſegnuitta* potiùs diminutivè ex dictione *ſegnum* genus veſtis. Vide *Segnum*.

SANHEDRIM, ex græco Συνέδριον, ideſt, Conſeſſio, ſive Conſiſtorium: ſic Hebræi eorum Collegium ſeptuaginta Sapientum appellabant, in quorum locum ſeptuaginta Cardinales S. R. E. ſucceſſerunt. Sanhedrim igitur ad indigandam Chriſti cauſam convocatum fuerat, quia contra eum in materia Religionis agitabatur, à quibus injuſtè morte damnatus fuit, inter quos fuit Joſeph ab Arimathæa nobilis, & ubi nos legimus in vulgata *Decurio*, græca lectio habet βουλευτὴς, ideſt, Conſiliarius, ſive Senator, ut Cornelius à Lapide advertit, inquiens: [Quod Romæ Senator, Decurio in Mancipiis.] Unde colligitur manifeſtè eundem Joſephum fuiſſe in prædicto Conſilio con-

contra Chriſtum congregato ex Lucæ verbis, c. 23. [Hic non conſenſerat conſilio, & actibus eorum.] Præter dictos ſeptuaginta in eo Conſilio contra Jeſum, intervenerat Summus Pontifex Hebr. ut non potuiſſet ad paritatem votorum perveniri. FR. Thalmudiſtæ hunc Conſeſſum appellarunt *Curiam*, *Magnum Conſilium*, *Domum ſupremam*. Vide *Synedrus*.

SANIR. FR. mons in Syria in regione Amorrhæorum: *Sanir* enim interpretatur, *Via lucernæ*, aut *Deus vigiliarum*. Hieronym. in c. 27. Ezechiel. qui appellatur etiam *Sarion*, *Scon*, & *Sion* in ſac. ſcriptura, & ab eo monte ſcatet in parte Jordanis flumen. [A capite Sanir, & Hermon. Hinc enim dicunt manare fontes Jordanis, ſuprà quos ſitus eſt hic mons, qui dividitur in duo cacumina, quibus impoſita ſunt nomina Sanir, & Hermon. Euſebius, ſive Gregorius Nyſſen. in Cant.] ex quibus intelligitur S. Hieronymus, lib. 8. in Ezech. cap. 27. inquiens: [Sanir mons ipſe eſt, qui & Hermon.] Diſtincti autem hi montes recenſentur in 1. Paralip. 5. 23. nempè: [Poſſederunt terram à finibus Baſan, uſque, Baal Hermon, & Sanir, & montem Hermon.] Quia, nimirum, unus mons, in duo cacumina diviſus, duos efficiebat montes: [Ultra Jordanem ſunt varii montes, nempè, mons Seir, mons Hermon, mons Libani, mons Galaad: qui tamen omnes ſunt unus mons continuus; niſi quòd in diverſis locis diverſa ſortitur nomina. Broccard. lib. 2. itiner.] Aliqui tamen duos montes Hermon appellatos fuiſſe, nempè, Hermon trans Jordanem, & alter mons parvus, de quo loquutus eſt David: [De terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico, pſal. 41.] quibus favere videtur S. Hieronym. in epith. Paulæ, ubi inquit: [Aſpiciebat procul montes Hermon, & Hermoniim:] ſed David ait *à monte modico Hermoniim*, ubi *à monte* eſt in ſingulari, & *Hermoniim* eſt in plurali numero, ac ſi diceremus à monte modico Hermoniorum. Pro quo ſciendum eſt, quòd *Seir* eſt nomen potiùs arabicum, & ſignificat parvum, ſeu modicum: quod hebraicè pronunciatur etiam *Tsahir*. Igitur Davidica verba ſuprà allata ſic intelligerem: De terra Jordanis, & à monte Seir, ſeu modico Hermoniorum montium; nam ea pars erat modicum cacumen montis Hermon; ideo *Seir* appellatus: quia juxta varietatem temporum, vel regionum diverſimodè pronunciabatur; ſic in Deuter. dicitur: [Trans Jordanem ab Aroer, quæ ſita eſt ſuper ripam torrentis Arnon, uſque ad montem Sion, qui eſt Hermon, 4. 48.] ubi LXX. legunt, *In monte Sion*. Atque Moſes ipſe de diverſitate pronunciationis hujus vocabuli reddit rationem, inquiens: [Tulimuſque illo tempore terram de manu duorum Regum Amorræorum, qui erant trans Jordanem, à torrente Armon, uſque ad montem Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir. Deut. 3. 8.] LXX vertunt [Phœnices cognominant Hermon Sarion, & Amorræus cognominavit Sanir.] Et ubi Vulgata habet: [Sicut Cedrus exaltata ſum in Libano. & quaſi cypreſſus in monte Sion. Eccl. 24. 17.] textus græcus legit ἐν ὄρεσιν ἀερμῶν, ideſt, *In montibus Sion*; in aliquibus tamen latinis codicibus habetur *Tſion*, à *Thair* fortaſsè, qui modicum, & parvum ex hæbræo ſignificat, ut ſuprà diximus. Probatur ulteriùs Broccardi itinerarium, quòd, nempè, montes Seir, Hermon, Libanus, Galaad &c. fuerint contigui, ex Jeremia: [Galaad tu mihi initium Libani, 22. 6.] ex Zacharia: [Et ad Terram Galaad, & Libani adducam eos, 10. 10.] ex Canticis: [De vertice Sanir, & Hermon. 4. 8.] ex Joſue: [Et partem montis, quæ aſcendit Seir, uſque Baalgad per planitiem Libani ſubter montem Hermon. 11. 17.

SANTESA. Vide *Diaconiſſa*.

SAPHIRA. FR. de qua Act. 5. interpretatur Pulchra.

SAPA. FR. quam Siculi *Vinum coctum*, & rectiùs Romani *Muſtum coctum* appellant. *Sapa* enim à ſapiditate dicitur, quamvis Calepinus pro ſucco plantarum, nullo Authore fulcitus, uſurpet. Palladius *Defrutum* appellat; ſed licèt hoc vocabulum muſtum coctum ſignificet, Plinius tamen aliqualem differentiam in cocturæ duratione affert inter ſapam, & defrutum, inquiens: [Ciſibilites verò muſti in Galatia naſcens, & halyntium in Sicilia. Nam ſitæum, quod alii hepſema, noſtri ſapam appellant, ingenii, non naturæ opus eſt muſto uſque ad tertiam partem menſuræ decocto: quod ubi factum ad dimidiam eſt, defrutum vocamus, lib. 14. c. 9.] & lib. 23. c. 2. [Vino cognata res eſt, muſto decocto: donec tertia pars ſuperſit.] *Defrutum* autem à defervendo dici docet Palladius. Hinc *Defrutare*, verbum, ideſt, muſtum decoquere, ut inde defrutum fiat: & Defrutaria vaſa, Scilicet, in quibus defruta coquuntur. Columell. lib. 2. & 13. Procul. in l. ult. §. 1. de vino trit. oleoque legat. Quare corrigendus Ulpiani locus in eod. tit. de vino, trit. oleoque legat. l. ſi quis vinum, ubi mendosè *Defructum*, pro defruto legitur: ibique malè intelligendo Accurſius, talia commentaverat: [Defructum dicit forſitan ideo appellari, quòd de uſu ſit ſublatum. Ulpiani textus etiam mendoſus eſt in ſapæ vocabulo in l. quæſitum eſt, §. ſi qua parte, de fund. inſtr. inquiens: [Vas æneum, in quo rapa quoqueretur, ut ferveat.] legendum *Sapa coqueretur*, ubi docet, quòd ſapa græcè ἕψημα dicitur ab ἕψειν, quod eſt decoquere. De ſapa cecinit Martialis, lib. 7. epig. 53.

Et laletanæ nigra lagena ſapæ:

Laletanam ſapam appellat, nempè, ex vino Laletaniæ Hiſpaniæ Tarraconenſis evecto, quod in pretio Romæ habebatur: quare idem Poeta, lib. 1. epig. 27 Sextilianum potatorem irridens, inquit:

A Caupone tibi fæx laletana petatur.

quæ laletana vina inter generoſa laudantur à Plin. lib. 14. cap. 6. de qua regione cecinit idem Martial. lib. 1. epigr. 50.

Apricis repetes Tarraconis littora,
Tuamque Laletaniam.

De

De quibus incolis: [Flumen Rubricatum, quo Laletani, & Indigetes. Plin.lib.3.c.3.] Rurſus de Defruto Martial. lib. 4. epigr. 45.

Et nigri ſyria defruti lagena.

At Ovidius purpuream ſapam appellat, 4. Faſt. quam Martial. nigram vocat.

Lac niveum potes, purpureamque ſapam.

SAPIENTIÆ liber, in ſac. Scriptura. Vide *Pſeudoepigraphus*.

SAPO. Vide *Smigma*.

SARABAITÆ, erat Monachorum genus, quod ab obſervantia regulari diſſolutum, ſuo libitu malè vivebat, ac à D.Benedicto in ejus Regula, cap. 1. minutè deſcribitur. Vocabulum quidem Ægyptium eſſe ait Iſidorus, lib. 2. de Eccl. Off. c. 16. quos Monachos propter aviditatem Ananiæ, ac Saphiræ comparat, quos etiam *Rhomobothitas* vocat, & quia diſciplinam Clauſtralem obſervare renuebant, *Renuitæ* ab Odone appellati ſunt, dum ait: [Non Monachos, ut falsò nominamur, ſed Sarabaitas, ideſt, Renuitas, qui jugum regularis diſciplinæ renuimus, lib. 3. Coll. c. 23.

SARABARA, vox Chaldæa, fœminalia, ſive fœmuralia, & calceamenta ſignificat; nam ubi Daniel in Vulgata, c. 3. de pueris Babylonicæ fornacis inquit: [Et confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & thiaris, & calciamentis, & veſtibus miſſi ſunt in medium fornacis:] alii legunt: *Cùm ſarabaris ſuis, & thiaris*. Et Tertullianus, lib. 3. de pallio, c. 4. de hoc vocabulo mentionem quoque faciens, inquit: [Triumphalem cataphracten amolitus in captiva ſarabara deceſſit.] Alii tandem *Saraballa* legunt. Unde D. Hieronymus ſic aſtruit: [Lingua autem Chaldæorum *Saraballa*, crura hominum vocantur tibiæ, braccæ eorum, quibus crura tegunt.] Quæ verſio mihi magis arridet, quia arabicè fœmuralia *Serrual* dicuntur.

SARACA, veſtis genus. Vide *Saracum*.

SARACENUS. FR. propriè Hebræus eſſet, nam Hebræi ſunt ex genere Iſaac, qui fuit filius Abrahæ ex Sara genitus, unde Saraceni, Geneſ. 21. & epiſt. ad Galatas 4. Agareni ſunt Arabes ex Iſmael, qui fuit filius ejuſdem Patriarchæ ex Agar ancilla ſuſceptus, loc. cit. Unde Agareni hodie impropriè Saraceni dicuntur, de quibus fusè D. Auguſtinus, qui etiam rationem reddit Arabum jactantiæ de hujus nominis mutatione. Hi à Cornelio Tacito, lib. 14. c. 27. *Mardi* appellantur. Item *Saracenus* monetam Syriacam ſignificat: [Quinquagintorum ſaracenorum obligationem acceperat, de Confeſſis, c. 2.] Et ibi Gloſſa Saracenos introductores facit deſinentiæ verſus, qui ab Italis *Rima* dicitur. Vide *Verſus Leoninus*. Cætera. Vide *Sephoris*.

SARACUM, veſtis genus: [Saraca de olovero cum chryſoclavo. Anaſt. Biblioth. in Benedict. III.] FR. adhuc Romæ vocatur *Sariga* vilis ſemitunica linea, ac rudis, qua ſuperindui ſolent Bajuli, Laniones, Venatores, & ſimiles, ne in eorum exercitiis veſtes lacerentur, ſive maculentur.

SARAJUM, vox barbaro-græca, ideſt, Palatium. [Captura in ſarajo, ſive palatio Ameræ annos nata quatuordecim. Phranz. in Chron. lib. 3. c. 21.] Hodie Ottomanico Palatio hoc nomen remanſit: italicè *Serraglio*. FR. *Serragio* italicum vocab. à *ſerrare* verbo derivatur; ideo quodlibet conſeptum ſignificat. Vide *Garena*.

SARCINA. FR. onus, pondus. [Ipſos ad obligationis ſarcinam, ordine debito ſubeundam teneri decernas. In decretal. de præſcr. c. 11. Tamen eis quos ſicarios eſſe ſciebant, in ſarcinis cuſtodiendis miniſterium præbuerunt, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 6. §. Hi quoque.

SARCOPHAGUM, σαρκοφάγον. FR. Monumentum, ſepulchrum: à σάρξ, græcè, ideſt caro, & φάγω, comedo, Accurſius, l. funeris, lib. 11. tit. 7. quia caro ibi à vermibus comeditur, & terra conſumitur.

SARCITECTOR. Vide *Sartatector*.

SARCULUM. FR. runca: [Vepres, ſpinæ in univerſa terra, & montes ſarculo ſarcientur.] Iſaiæ, c. 7. Deſcendit omnis Iſrael, ut acueret unuſquiſque vomerem ſuum, ligonem, ſcurrim, & ſarculum, 1. Reg. c. 13. Altercationes dirimat, & obſcura ſuccidat, quàm per cultoris providi ſarculum extirpet vitia, virtutes inſerat, &c. in proem. Clementinæ.] Et ibi Gloſſa, differentiam inter Fullonem, & Sarcinatorem, in Inſtit. de man. in fine notat. Sarculi ſynonyma. Vide *Runca*.

SARION, mons. Vide *Sanir*.

SARMENTARIUS, & } Vide *Chriſtianus*.
SARMENTITIUS. }

SARRA. FR. Spatium, ſeu campum ſignificat, fortaſsè ex arabico vocab. *Sciahara*, ideſt, deſertum. [Et vadit per ſarram de monte caballo. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 162.

SARSORIUM, ſive, *Sarſurium*, muſivum opus: [Parietes ad altarium opere ſarſorio ex multo marmorum genere exornatos habet. Matth. Pariſ. lib. 1. hiſt. cap. 15.] ejus ſynonyma. Vide *Lithoſtratos*. *Muſivum*.

SARTUMTECTUM. FR. de hoc vocab. habetur in ſac. Script. [Dixit Joas ad Sacerdotes; Omnem pecuniam &c. accipiant illam Sacerdotes, & inſtaurent ſartatecta domus, 4. Reg. c. 12.] ideſt, templum: aliqui opus publicum intelligunt, quod locabatur, ut integrum præſtaretur. Onomaſt. Laurent. ex Feſto [Sartumtectum, integrum, & incolumem] Alii tamen reſtaurationem templi intelligunt Catholicon. Dubitatur, quænam neceſſitas erat reſtaurationis templi tempore Joas Regis; nam antiquum non erat, dum recenter à Salomone erectum fuerat? Sed reſpondetur, quòd (ut Joſephus hæbr. lib. 9. antiq. c. 8. refert) Joram, & Athalia ejus uxor, eorumque filii non parùm decornaverant templum illud, atque ſpoliaverant, ac propemodum dextruxerant hinc inde, ex cujus ornamentis conſtruxerant, & ornaverant phanum Baal: quare ſac. Scriptura, loc. cit. ſubjungit: [Igitur uſque ad vigeſimum tertium annum Regis Joas non inſtauraverunt Sacerdotes ſartatecta templi.

Sartatector. FR. qui ſartatecta curabat. Salmas. Aliqui tamen *ſarcitector* mendosè legunt. La Cerda.

Sarum. FR. ſignificat Salisburgenſem Civitatem: [Secundùm uſum ſarum. In Liturgia Oſmundi Epiſcopi.

Sassinamentum. FR. Aſſaſſinamentum. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 218.

Satan, vox hebraica, ac ſyriaca, Diabolus à Sanctis Patribus communiter intelligitur: ſecundùm Irenæum, Apoſtatam ſignificat; ſecundùm verò alios ſerpentem. Sed ejus verum ſignificatum Adverſarium, ſive Contradictorem denotat, ut colligitur ex Sac. Scriptura: [Non eſt Satan, neque occurſus malus, 3. Reg. c. 5.] in eodem ſenſu dixit Dominus Petro: [Vade poſt me ſatanas. Matth. 16.] quia contradicebat morti ejus. FR. etiam in eodem ſenſu Petrus Damianus Hildebrandum Cardinalem, qui fuit deinde Papa Gregorius VII. *Satanam ſanctum* appellavit, quia apud Alexandrum II. impediebat eum, ne Epiſcopatum Oſtienſem dimitteret. In veteri teſtamento ſemper legitur *Satan* indeclinabile, ſed in novo declinatur *Satanas*, *Satanæ*: [Et ſi Satanas Satanam ejiciet. Matth. 12.] Aliqui tamen *Sathanas* ſcribere malunt. Vide *Diabolus*. *Dæmon*.

Satellites. Vide *Attachiatus*. *Natus Præfectini*. *Puer*. Eorum Præfectus. Vide *Scribo*. *Schilphor*.

Sathaniani. Hæretici. Vide *Euchætæ*. *Precatores*. An iidem ſint cum Sethenianis. Vide *Sethiani*.

Satio, verbum; aliquando ſtabilire, & confirmare tranſlativè ſignificat. [Satiat adhuc in Euangelio ſuo Dominus. Sanctus Cyprianus, lib. 1. epiſt. ad Mag.] Utitur etiam in ſenſu paſſivo: [Deprecationes ſolas parùm ad impetrandum valere, niſi factorum, & operum acceſſione ſatientur. Idem in ſerm. de Eleemoſ.] ſumpta metaphora à cibo, & potu, qui corporales vires ſtabiliunt, & confirmant; hinc Pſalmiſta: [Panis cor hominis confirmet, pſal. 103.

Sationalis. FR. terra ſativa. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 46.

Satisfactio in confeſſione. Vide *Pœnitentia*.

Satnicus. FR. loci Gubernator, qui tenebatur ſubminiſtrare Principi tempore belli centum homines armatos hodie dicuntur *Knezi*, ideſt, Comites. *Knez* etiam appellatur Raguſenſis Reipub. Caput.

Satrapa, & *Satraps*. Perſarum vocabulum, ideſt, Provinciæ Præſes, eodem vocabulo Σατράπης, textus græcus, in c. 4. Daniel utitur; ubi Arabicus Codex habet *VKil*, ideſt, Vicarius; hinc falsò aſſerit Toſtatus, lib. 1 Samuelis, cap. 24. quæſt. 4. quòd ſatrapa latinè ſonet *Satiſpontes*: à Sidonio *Satraps* dicitur: [Quiſquis ſedet ſub Rege ſatraps, carm. 12.

Satum, aridorum menſura, quæ ſecundùm Zachariam Chrysopolis Epiſcopum in commento Euang. cap. 74. continebat modium cum dimidio, ita enim ait: [Satum eſt genus menſuræ juxta morem provinciæ Palæſtinæ, unum, & dimidium modium capiens.] Vox quidem Syriaca *Saatto*, de qua Matth. c. 13. [Simile eſt Regnum Cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus.] Alii tamen unum tantùm modium, ideſt, viginti libras frumenti capere exiſtimant.

Saturnalia. Vide *Decembrica libertas*. *Strena*.

Savina, menſura liquidorum, ac pondus: liquidorum: [Senatores quando comedunt, debent habere ſavinæ mediam vini, & mediam claretti. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremonial.] In ſignificatu autem ponderis Idem, ubi de cenſibus agit, ait: [Eccleſia S. Baſilii duas ſavinas piſcium.

Saulus. FR. hebraicum nomen, & ſignificat orbatum. Calep. Paſſerat. in dict. Orbatus, quòd nomen D. Pauli ante ejus converſionem fuit.

Sauma. FR. aridorum menſura, de qua in dict. *Sagmarius* dictum eſt: [A quinque annis, & infrà famis fuit tam valida per totam Italiam, quod diverſis in partibus ſauma tritici pro auri uncia non poterat inveniri. Anonym. Monachus Caſin. in Chron. an. 1182.] Item liquidorum menſura: [Inter has anguſtias adeò fames invaluit, ut ſæpè apud Sanctum Germanum venderetur coſcina frumenti pluſquam una uncia auri, & ſauma vini ſimiliter, & capiſa olei tari quinque. Idem an. 1192.

Savona, Liguriæ Civitas. Vide *Suana*.

Saxa, cultellus, ſive gladiolus. [Ipſe brevis gladius apud illos ſaxa vocatur. Godifridus Viterbien. in Chon.] derivatur à voce germanica *Sahas*: ſic enim Vitichindus, in lib. 1. ſuæ hiſt. inquit: [Cultelli enim noſtra lingua ſahas dicuntur.] Itaque hoc modo faciliùs textus hiſtoriæ Fredegarii intelligitur, ubi ait: [Extrahens ſaxum, caput Patritii Perſarum truncavit] qui genere maſculino, ideſt, *ſaxus* utitur, nempè gladius: unde aliqui imperiti hujus vocabuli, cenſentes, quòd ſaxum, ideſt, lapis extrahi non dicatur, ne eo caput truncetur, perperàm proinde *Vxum* correxere. Gregorius Turonenſis etiam ſimili vocabulo uſus eſt, ubi dixit: [Duo pueri cum cultris validis, quos vulgò ſcramaſaxos vocant, lib. 2. c. 50.

Saxica. Vide *Gabatha*.

Saxones. Vide *Geviſli*. *Cinerum dies*.

Saxonia Transmarina. FR. appellabatur Anglia: [Quia ſynodus, & Eccleſia, in qua natus, & nutritus fui, ideſt, in tranſmarina Saxonia: Lugdunenſis ſynodus, quæ in primis à diſcipulis S. Gregorii, ideſt. Auguſtino, Laurentio, Juſto, Melito, Archiepiſcopis conſtituta, &c. In epiſt. Bonifacii Epiſc. ad Zachariam Papam, in tom. 3. Concilior. pag. 429. col. 1. Edit. Venetæ, de anno 1585.

Scabellum, genuale. Vide *Pectorale*.

Scabinus, vox germanica antiqua *ſcheffer*, quæ Auditorem pro cauſis, ac litibus vaſallorum terminandis ſignificat. [Qui filios non habuit, & alium quemlibet hæredem ſibi facere voluerit,

co-

coram Rege, vel coram Comite, & Scabinis, vel miſſis Dominicis, qui ab eo ad juſtitias faciendas fuerint in provincias ordinati, traditionem faciat. Benedict. Levita, lib. 6. c. 207.] In Capitul. Caroli Magni ſæpè fit mentio de hoc vocabulo, & ſcribitur *Scabineus*. FR. *ſcabinus* ſcribendum, nec Auditorem ſignificare videtur: ſed potiùs Conſulem, & ubi Benedictus ſuprà ſcripſerat: [Qui ab eo ad juſtitias faciendas fuerint in provincias ordinati] intelligitur de miſſis Dominicis, ſcilicet, à Rege, ut textum conſideranti patebit, quos nos *Regios Commiſſarios* dicimus, ac probatur ex c. 1. de immunit. in Sexto, ubi loquitur de communitatibus, & magiſtratibus, deinde de ſingulis temporalibus dominis in particulari ait: [Sanè intelleximus, quòd in Regno Franciæ Communiæ, Scabini, ſeu Conſules, & alii domini temporales &c.] ubi notatur particula *ſeu*, & verba *alii Domini*, quæ denotant notiori vocabulo Conſules inter Dominos haberi; Commiſſarii autem, & Auditores Cauſarum, & judices non appellantur *Domini temporales*. Idem vocabulum etiam habetur in l. de illis, tit. de culpis.

SCACCARIUM, Theſaurus, Arcarium, fortaſsè ex ſaxonica dict. nota, *Erchecquer*; ſeu probabiliùs corrigendum *Saccarium* ut in dict. *Saccarius* dictum fuit.

SCADITIO, caducitas bonorum jure feudali, ſive emphyteutico, vel livellatico, ob defectum lineæ deſcendentium poſſeſſoris, ſeu ob non adimpletas conditiones in contractu expreſſas, in favorem directi Domini proveniens. [Similiter & terras, quas relinquunt, qui ſine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur ſcaditiones, in Chron. Caſin. lib. 4. c. 96.

SCAFALDUS, Theatrum, tabulatum, coaſſatio ſcenis impoſita: [Erectus fuit quidem ſcafaldus cortinis, tapetis, & pannis variis ornatus. In vita S. Bertillæ Virginis.

SCALA. FR. poculi genus, in hiſtor. Longobar. lib. 1. c. 27.

SCALÆ GEMONIÆ. FR. erant in Capitolio Rom. de quibus Baron. in notis ad Martyrol. 14. Mart. in digreſſione Apologiæ de loco Carceris Tulliani contra Ugonium de ſtat. Urbis, §. Qualis autem, circa finem. Et Nardinus in Roma antiqua.

SCALARIS ALA. FR. erat Cohors in militia pro aggrediendis mœniis inimicorum deſtinata [Ipſe armatam militiam in adoleſcentia ſecutus, inter ſcalares alas ſub Rege Conſtantino: deinde ſub Juliano Cæſare militavit, in vita S. Martini Turonen. Epiſcop. à Severo Monacho compilata, & in antiquo Breviario Licienſi poſita.

SCALARIUM. FR. ſcala gradibus compoſita. [Per laicos cuſtodes cœmeterium, vel ſcalarium Eccleſiæ circumdatur. Matth. Pariſ. in Additam.] & Cæſarius, lib. 8. mirac. c. 90.

SCAMBIATOR. FR. nummularius, trapezita, italicè *Bancherotto* dicitur, qui pro commutatione variarum monetarum in materia, ac ſpecie ad libitum cujuſcumque, cum aliquo ſui lucro ſemper paratus exhibetur. [Nunc Domini Papæ mercatores, vel ſcambiatores obmurmurantibus Judæis, palàm Londini fœnerantur. Matth. Pariſ. an. 1253.

SCALPELLUM. Vide *Celtes*. Similaria, vel Similia in dict. *Cupha*.

SCAMERA. FR. ſpeculator, explorator, l. ſi quis ſcameram. de maleficiis, & publicis criminibus. Lexicon græco-barbarum habet *Scamares*, ideſt, Latrones, & in ſingulari *Scamaris* Papias, ideſt, *Prædo*. Meurſius ſpionem interpretatur. Sed errat; nam à *Scamma*, ideſt, athletico loco nonniſi aggreſſorem, & incurſorem ſignificat; alii *Scammera*, & *Scameras* ſcribunt: [Neque per exercita, aut curſas, neque per ſcammeras. In Capitul. Sicardi apud Camillum Peregrin. de hiſt. Long. in principio] Et inferiùs, c. 1. [Et hoc promittimus, ut ſi quis hoſtis, aut ſcamera.] Item dicitur *Scamarator*, ibid. c. 2. Vide *Scara*.

SCAMMA, utitur hoc vocabulo D. Hieronymus ad Pammachium, & ante ipſum Tertull. lib. ad Martyr. Aliqui exiſtimarunt concavitatem Theatri ſignificare, ubi gladiatorum pugnæ, aliique ludi exercebantur. Alii tamen Theatri limites, & terminos intelligere malunt, qui ex aſſeribus, ac trabibus conſtituebantur; nam vox græca σκάμμα, limites, & ſylvæ termines denotat, qui foſſis, ac terræ ſulcis circumdabantur, translativè verò foſſam, quam joco tranſiliebant curſores, vel ipſam curſus metam. [Quoties nobis à Deo dives ingeritur purpuratus, quoties vulneratus pauper apponitur, toties nobis miſericordiæ ſcamma panditur, toties nobis ſtudium pietatis aperitur. Petr. Chryſol. ſer. 124. de Divite, & Lazaro.

SCANCIO, Dapifer, ſive poculum miniſtrans, ex gallico vocabulo *Eſchaſon*, de quo fit mentio in Lege ſalica, tit. 11. Vide *Dapifer*.

SCANDALIZO, σκάζω, malo exemplo occaſionem peccandi præbeo, ſive offendo; verbum inter Eccleſiaſticos uſitatum: ſed inter Latinos numquam reperitur pronunciatum. [Qui autem ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt. Matth. 18.] unde ſcandalum ſpiritualem proximi ruinam, exemplo verborum, vel operum exhibitam, ſignificat. [Væ homini illi, per quem ſcandalum venit. Ibid.] Etiam in lege civili rixam, ſeditionem, tumultum, & ſimilia ſignificat. De ſcandalis, l. 3. & ibi Gloſſa.

SCANDILIUM, ſcalæ gradus: [Octo etiam inſerui ſcandilia, ſupremum attribuens Chriſto, reliqua ſex ordinibus Sanctorum. Cæſar.] Ex latino verbo *Scando*.

SCAPELLARE. FR. rumpere, mutilare, & inutilem reddere, l. ſi quis Molinum, l. ſi quis Plonum, de damno, & injuria, l. ſi quis vitem, eod. tit. l. ſi quis latro, de furtis.

SCAPHA, navis. Vide *Chelandium*.

SCAPHISMUM, & *Scaphiſmus*, σκαφισμός, genus martyrii, de quo Baronius, in Notis Martyrol. 28. Julii, §. Muſcarum aculeis, lit. *f*.

SCAPULA, nomen viri, ac varii hoc nomine vocati. Vide *Nympha*.

SCA-

Scapulare, monaſticus habitus, ita appellatus à ſcapulis, duobus nimirum oſſibus, quæ in parte poſteriori colli reſident, ubi baptizandus catechumenorum oleo linitur, ut in dict. *Vertex* dicetur, ſic etiam ab Armo *Armilauſia* nuncupatur. Vide *Armilauſia*.

Scapularum Dolor. Vide *Opiſthotonus*.

Scara, militum agmen, italicè *Schiera*, ex germanico vocabulo *Schaar*, ex quo proveniunt italicæ voces *Scaramuccia*, & *Scaramucciare*, ideſt, leve certamen, ac leviter dimicare. [Hæc eſt illa nobilium ſcara Francorum. In vit. S. Genovefæ, c. 3. FR. [Et vos, veſtrumque populum liceat per terram meam tranſire contra illos hoſtiliter, & cum ſcara ad vindicandum abſque homicidio &c. In capitulare Radelchiſi Princ. Benevent. c. 3. apud Camillum Peregrinum in hiſt. Princip. Longobar.] Eodem vocabulo utitur Auctor vitæ Caroli Magni à Pithoeo editus. Vide *Scario*. *Scaritus*. *Scamera*.

Scaramanga, veſtimenti genus, de quo Luitprandus in legatione, ubi de donativis ab Imperatore Conſtantinopolitano fieri ſolitis in ſabbato ante Dominicam palmarum; erat enim craſſum, & conduplicatum veſtimentum hybernale. [Patriciorum deinde ordo ſecutus, & duodecim numiſmatum libris cum ſcaramanga una donatus.

Scaramangum, idem indumentum, quod ſuprà. [Loricam ipſius auro contextam, & ſcaramangum ipſius detulerunt cum capite ipſius. Raul. Diac. in Heracl.

Scaramanginus, à ſcaramanga, ſeu ſcaramango adjectivum. [Obtulit in hoc loco planetam ſcaramanginam. Chron. Caſinen. lib. 12. c. 98.

Scario. FR. nomen, quod Militem ſignificat: [Si quis autem Comes, Vicecomes, Gaſtaldio, Scario, alicujus inſuper conditionis &c. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 124.] De Milite ſcilicet Equite aurato intelligit.

Scharioth. Vide *Iſcharioth*.

Scaritus. FR. in aliqua militia ſtipendiatus, & conſcriptus. [Cùm Scaritis veniat in ſtatutis. In Synodo Ticinen.] Vide *Scara*.

Scarius. Vide *Scudaſius*.

Scaro. FR. publico, ſtabilio, ſeu potiùs milites colligo, & exercitum conflo, ſicut in dict. *Scara*, & *Scaritus* diximus ſuprà: [Ut fidelitatem nobis promittant, ſicut tunc ſcarivimus. In conſtit. Caroli Magni, tit. 39.

Scebrum, Apotheca [Miſſus in locellum, quod ſcebrum chartale vocitatur. Anaſt. in Sergio.] Ex germanica dict. *Scheur*; hinc ab aliquibus *Sceurum* dicitur. Quod vocabulum meliùs fortaſsè ex græca dictione σκέβρον deduceretur. [Credit, largiente Domino, bonis omnibus abundare, ut tam in theſauris, ac ſcevris poſtmodum duplicia redderentur. Ingulph. in Hiſt.] FR. Ego verò potiùs ſuſpicarer hoc nomen ſignificare *Scrinium*; nam *chartale ſcebrum* ex Biblioth. ſuprà, ſcrinium, in quo chartæ magni momenti, & de intereſſibus agentes, conſervantur, intelligi poteſt; ita etiam ex Ingulpho relato ubi ait [Tam in theſauris, ac ſcevris duplicia reddantur,] quia, ſcilicet, theſauri, & pecuniæ in ſcriniis obcluduntur.

Scedium. Navis rudìter compacta, & malè compoſita, ex verbo græco σχεδιάζω, ideſt, ruditer, & properanter fabrico, ac translativè de compoſitione literali craſſa Minerva exarata Sidonius dixit: [Si quod ſcedium temerè jacens chartulis putribus, & veternoſis continebatur, raptim, coactimque translator feſtinus exſcripſi, lib. 9. c. 16.

Scella, *Scilla*, & *Schilla*. Campanæ genus. [Ibi quondam pendebat vas fuſile, mediocris, videlicet, ponderis; vulgaris hoc uſus ſcellam nominat, quod miræ ſonoritatis dulcedine audientiam ſenſus afficiebat. In Actibus S. Priminii Epiſc.] Hodie autem ſquilla dicitur, ex voce germanica *Schelle* à verbo *Schallen*, ideſt, pulſare. Vide *Campana*. *Muta*.

Scematio. FR. detractio, diminutio, reſecatio, l. ſi quis amodò, tit. Qualiter quis ſe defendere debeat. A verbo Italico *Scemare*. Item ſignificat dementiam, inſaniam. Itali enim dementem *Scemo* vocant.

Scendatum. FR. omne ſericum textile. [In veſtibus ſcendatum pro foderaturis non portent. Clementina de ſtatu Monachor. c. 1.] Ubi ſic Gloſſa exponit: [Scendatum omne ſericum comprehendit. Vide diſt. 11. infrà, c. 1. ſuper verbo Sericis.] Rectiùs tamen *Sendatum* ſcribitur, & italicè *Zendado*, aut *Safetano* dicitur. Vide *Zendadum*.

Scenæ Superior Pars. Vide *Epiſcynium*. Cætera. Vide *Scafaldus*. Item ſcenæ pars. Vide *Thymelici*.

Scenologia, σκηνολογία. Obſcura loquutio. Vide *Pantologia*.

Scenofactoria Ars. Vide *Scenopegia*.

Scenopegia, σκηνοπηγία, ideſt, tabernaculorum formatio; ſic appellatur Hebræorum octava, quando, ſcilicet, in memoriam Iſraeliticæ peregrinationis in deſerto, habitare, ac dormire ſolent per octo dies quotannis in tabernaculis, quæ commemoratio Hebræi *SaKot* vocant. Toſtatus autem fallitur in aſſignando hujus vocabuli etymon; ait enim à *Scenos*, ideſt, communem, & *Phagis*, nempè, comeſtionem ſignificare; ſed veram etymologiam ex græco vocabulo ſuprà aſſignavimus. Ita fallitur etiam in cæremonia hujus feſti Plutarchus, lib. 4. Sympoſ. quæſt. 5. ubi inter alias ineptias, ait quòd in honorem Bacchi celebrabatur. FR. Non eſt mirum, quòd in hoc Plutarchus erraverit; nam etiam hic error penès hebraicum vulgum extiterat; ſoli enim Sapientes Hebræi hujus feſti inſtitutum ſciebant; cauſa autem vulgaris erroris erat, quia hoc feſtum jubilationis cantibus poſt vindemias celebrabatur, in quo præſertim canebantur pſalmi illi, quorũ titulus eſt Prò torcularibus, ut Theophylactus ſcripſerat, quia ruſticana Hebræorum gens, ac idiota

cla-

clamare ſolebat præ gaudio, ſtrependo potiùs, & inarticulatè jubilando, quàm pſallendo; hinc minatus erat populum Jeremias, inquiens: [Ablata eſt lætitia, & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus ſuſtuli, nequaquam calcator vuæ ſolitum celeuma cantabit, c.48.] Celeuma ſiquidem eſt lætitiæ vociferatio, de quo dictum fuit in dict. *Alleluja*. Quam vocem Theodoretus in præfato Jeremiæ capite juxta Syriacum textum *Eja, eja* legit, atque ſimili interjectione *Edad* Hebraicus textus habet. At ſi vim græci vocabuli inſpici velimus κέλευσμα, Celeuſma ſcribi debet, quod penes Scriptores Latinos non rarò uſurpatum reperitur, cujus ſignificatum in eadem dict. *Alleluja* expreſſimus. Cæterùm error Toſtati etiam patet, ex cap.18. Actorum, ubi habetur, quod D. Paulus *Scenofactoriam* artem exercebat, ideſt, tentoria, & tabernacula conficiebat, ut expoſitores declarant. Vide *Doma*. *Hoſanna*.

SCEPTRIFER, ferens ſceptrum. S.Maximus, ſerm. de Virginibus.

SCEVOPHYLAX, Σκευοφύλαξ, dignitas in græca Eccleſia, quam nos Theſaurarium dicimus, quæ dignitas in aliquibus Latinorum Cathedralibus adhuc conſervatur, ut in dict. *Cimelium* dictum fuit, cujus ſynonyma in dict. *Theſaurarius* reperies: *Scevophylacium* enim ſacriſtia dicitur. Sacriſtiæ autem ſynonyma. Vide in dict. *Sacriſtia*. Hæc verò dignitas obtinebat tertium locum in clericali primo ordine, & curam habebat ſacrarum ſuppellectilium, ac in Sede Vacante erat Oeconomus, ut de Archidiacono, & de Oeconomo ſuis locis diximus.

SCHEMA. FR. σχῆμα, figura, accipitur pro habitu: [Clericuſque effectus, monaſtico indutus eſt ſchemate, Heremperti Epitome, An. 749. :||: Item figuram, & ſpeciem ſignificat: [Dæmon erroneus humano ſchemate circumamictus. Paul. Diac. lib. 14.

SCHETICUS, adject. FR. à dict. græca σχετικὸς, relativus, ſeu unitus, atque *Scheticè*, relativè, unitè. [Schetica, ſeu habitualis conjunctio, amica, & benevola diſpoſitio eſt, vel concors voluntatum conſenſus. Qui ergo mutua ſe benevolentia proſequuntur, amicitiæ reſpectu ſcheticè conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius Neſtorius, eccleſiaſticam doctrinam non admittens, quia ipſe Deus homo factus eſt, noſtraque natura conjunctus aſſeritur, hypoſtaticam quidem, ſeu perſonalem conjunctionem negabat. Nicet. lib.3. theſ. orthod. fid. c.9.] Unde Medici *Scheticas* aliquas febres vocant, ideſt, relativas, ſeu unitas.

SCHINUS, σχῖνος: arboris ſpecies, de qua in cap. 13. Danielis. Aliqui putant eſſe lentiſci arborem, quæ in Chio Inſula maſtichen producit, ut Abbas Juſtinianus in ejus Epiſtolis memorabilibus diverſorum diffuſè, ac eruditè egit. FR. Hic autem vir Juſtinianus in ſtudiis ſemper indefeſſus negat eſſe lentiſci arborem maſtichen producentem; ſic enim ait in tom.1. epiſt.3. [Alberi &c. ſomigliano al lentiſco, e perciò alcuni ſcrivono, che la maſtice è lagrima di lentiſco; mà errano, perche eſſi ſono d'altezza aſſai maggiori, & hanno le fronde più lunghe in forma rotonda.] Sed contra ſe graviſſimos Auctores habet, Dioſcoridem in primis, qui l. 1. narrat. 8. & 81. ait: [Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcine cognominatur, aliquibus maſtiche:] & Plinius, lib.14. cap. 20. [Reſina lentiſci, quam maſtichen vocant.] Idem affirmat Galenus, lib.2. ad Glaucum de facultate Simplic. 7. Pius II. in deſcript. Aſiæ minoris, c.74. ac alii non pauci antiqui, & anteſignani Auctores. Ratio autem proceritatis arborum, vel aliqualis foliorum rotunditatis non officit; ſæpè enim videmus animalia, plantas, folia, & fructus ejuſdem ſpeciei ob varietatem climatum, aut ſoli aliquantum variari; & multò magis dicendum eſt de hujuſmodi Chiis arboribus, quæ ex eodem Juſtiniano ex terra nimis arida nutriuntur, unde mirum non eſt, ſi depreſſiores ſint præ cæteris ejuſdem ſpeciei, ac minùs vigorosè foliorum formam gignant. At miraculoſa mutatio lacrymarum maſtichis ab Alatio ex Papagomeno, & aliis relatoribus aſſerta, ſatis ibidem à præfato Juſtiniano rejicitur. Errat etiam Sigiſmundus Gelenius in notis ad Plinium, lib.12. cap. 17. ubi textus habet in principio: [Ergo tranſit in maſtichen, quæ ex alia ſpina fit:] qui perperàm corrigit: [Ego tranſeo &c. quæ & ex humili ſpina &c.] Plinius enim in anteriori capite de Myrrha agens, dixerat: [Reliqua vitia, (*ideſt*, *Myrrhæ*) deprehenduntur ſapore gummi dente lenteſcentis. Fallaciſſimè autem adulteratur, Indica Myrrha, quæ ibi de quadam ſpina colligitur. Hoc ſolùm pejus in India affert facili diſtinctione, tantò deterior eſt.] Et immediatè ſequitur de alia ſpina Indica, quæ maſtichen gignit, in c. 17. cit. [Ergo tranſit in maſtichen, quæ ex alia ſpina fit in India.] Igitur alterari minimè debent Plinii verba. Maſtiche verò ex ſpinis producta reperitur in Melitæ inſula, quæ vernaculo vocabulo *Miſtcha tà Sceuch*, ideſt, Maſtiche ſpinarum, vel *Miſtchet el Sciahæra*, nempè, maſtiche campeſtris dicitur; producitur enim ex quadam ſpecie carduum ſpinoſorum, quæ à Plinio *Cactus*, l.21. cap.16. appellatur, ac optimè deſcribitur, ſicuti verè experimur exiſtere in Melita, quam ipſe, ac alii citati hìc in dict. *Cactus* affirmant in Sicilia abundare, & ex ea gignitur maſtiche, quæ *Acantica* appellabatur; quæ gratior, ac ſalubrior præ chia eſt; nam ſaporem præſefert meliorem, ac calloſitatem in guſtu habet, nec teritur medendo ſicut chia; hæc indiget ceræ commixtione, illa verò ſecus: hæc nimis deſiccat fauces, dolorem capitis excitat, venas meſeraicas, ſive capillares conſtringit, ac proinde tranſitum chyli ad hepar difficilem reddit, unde debilitatem ſtomachi provocat. Item infernum os conſtringit, ita ut nimio premitu evacuatio fiat, & in excremento trahuntur moroidales ſanguinis guttæ, ac ex inteſtinis pinguedinis particulæ; quæ tamen à ſylveſtri ſpinarum maſti-

che

che non cauſantur. Chia ſemel madita non inſervit ampliùs, ſed illa ex ſpinis non contemperatur cera, & madefacta diu in ſale conſervata durat.

SCHILPHOR, ſive, *Schilpor*. FR. Armiger, Satelles. Hiſt. Longobard. lib. 2. cap. 28. Vide *Scamera*.

SCHIREMOTUS. Vide *Burgemotus*.

SCHISMA, σχίσμα, ideſt, ſciſſura, diviſio. [Hæreſes quidem eos, qui omninò abrupti ſunt, & in ipſa fide ſunt abalienati. Schiſma autem eos, qui propter aliquas eccleſiaſticas cauſas, & medicabiles quæſtiones inter ſe differunt. Illegitimos autem Conventus appellat congregationes, quæ ſunt à rebellibus presbyteris, vel Epiſcopis, & à populis minimè doctis. Balſamon. FR. inter Catholicos ſchiſma, diviſio, ac ſeparatio illa intelligitur, quæ accidit in ſubtractione ab obedientia Romanæ Eccleſiæ. [Schiſma ſiquidem ipſum, quod græcum nomen eſt, ſciſſuram ſonat: ſed in unitate ſciſſura eſſe non poteſt: non ergo unitati, (*ideſt, Catholiciſmo*) communicat, qui ſchiſmaticis communicat. Partes ſibi ipſi fecerunt, & ab eo, quòd unum eſt, (ut Apoſtoli Judæ jam verbis loquar) ſemetipſos ſegregantes, ſpiritum non habent, quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non ſunt, ut quia in parte eſſe voluerunt, ut quia ſpiritum non habent, Corporis Chriſti ſacrificium habere non poſſint, can. ſchiſma, 24. qu. 1.] Nam Eccleſia eſt ſicut Domini veſtimentum, quod ſciſſum non fuit, can. ſicuti Domini veſtimentum, 16. quæſt. 7. Vide *Romanus morbus*. In ſacra tamen Scriptura pro contentione aliquando ſumitur: [Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non cuſtodit. Alii autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. Jo cap. 9.] Paulus verò Apoſtolus ſciſſuram, & diviſionem ab unitate, & ſocietate, quæ in Chriſto eſt, in epiſt. 1. ad Corinth. c. 1. per dictionem *Schiſma* intelligit, quæ unitas eſt eadem Catholica fides.

SCHISMATICUS. FR. Chriſtianus ab Eccleſia Catholica diviſus, quem vulgus *Chriſtiano di giuntura* vocat, ideſt, baptiſmo tantùm Catholicis ſimilis, ac conjunctus. Schiſmaticus definitur ab Auguſtino in dict. *Hæreſis*. Vide etiam *Ruptarius*.

SCHIZA, σχίζα. Italicè *Schegia*, *Stecca*, *Tacchia*, diverſimodè dicitur. [Conſtipavit ſchizas ſuper altare. Lucifer. Calarit. ad Conſtant. Imp.

SCHOLA. FR. ex græco σχολὴ, ideſt, otium, vacatio latinè interpretatur. Gloſſa in proœm. ſexti decretal. §. Scholaribus. Uſurpatur etiam pro controverſia, ſive diſputatione. Cic. lib. 1. Tuſculan. quæſt. [Dierum quinque Scholas (ut Græci appellant) in totidem libros contuli.] Item ſchola penes Eccleſiaſticos Scriptores ordinem Clericorum ſignificat. Vide Baronium in notis ad Martyrol. 6. Febr §. Scholaſtici. Sed potiùs Collegium ſignificat. Pomp. tamen Feſtus contrarium ſenſit inquiens: [Scholæ dictæ ſunt, non ab otio, ac vacatione, ſed quòd cæteris rebus omiſſis, vacare liberalibus ſtudiis pueri debent.] Vide *Scholaris*.

SCHOLA ADEXTRARIORUM. Vide *Adextro*.

SCHOLA BESTIARUM. Vide *Ludus*.

SCHOLA CANTORUM, Cantorum Collegium ab Hilaro Papa inſtitutum, ut Anaſt. Biblioth. in ejus vita refert. Quare dum Joannes Diaconus in vita Gregorii Magni aſſerit hunc Pontificem Cantorum Scholam inſtituiſſe, intelligendum eſt illam reformaſſe: Gregorius enim multa hujuſmodi Collegia Romæ ædificaverat, ac copioſis redditibus ditaverat pro ſuſtentandis pueris ad diſcendum cantum, quos ipſemet docebat, ac uſque ad præſens uti pretioſa reliquia oſtenditur Romæ flagellum, quo ille pueros corrigebat in doctrina cantus. FR. S. Antoninus verò Florentiæ Archiep. hæc habet: [Scholam Cantorum, qui hactenus eiſdem inſtitutionibus in S.R.E. modulantur, conſtituit, (*ideſt, D Gregorius*) eique cum nonnullis prædiis, duo habitacula, ſcilicet, alterum ſub gradibus B. Petri Apoſtoli, alterum ſub Lateranenſis Patriarchii domibus fabricavit, ubi uſq; hodie lectus, in quo recumbens modulabatur, & flagellum illius, quo pueris minabatur veneratione congrua cum authentico Antiphonario ſervatur, tit. 12. c. 3.] Hæc tamen Schola Cantorum, quæ Pontifici inſerviebat, non erat puerorum; ſed ſeptem Subdiaconorum Cappellæ Papalis. Baron. 1057. n. 22. Schola enim puerorum erat illa, de qua in dict. *Parviſium* dictum fuit:||: Hoc inquam Collegium tenebatur adire ubicumque Pontifex ſolenniter celebrabat, & ejus Præpoſitus *Archiparaphoniſta*, ſive *Primicerius Cantorum* dicebatur. Vide *Archiparaphoniſta*. In qua Pontificali celebratione ad Subdiaconum ſpectabat canere à *Symbolo*, uſque ad *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*; deinde Cantorum Schola reaſſumebat quod ſequebatur, ut Innocentius III. refert, qui in hac cæremonia profundiſſima arcana detegit, nempè, Subdiaconum hebraicum populum denotare, qui ab exordio veram fidem profeſſus eſt; verùm poſt Chriſti reſurrectionem ad agnitionem veræ fidei ſubintraverunt Gentiles, quorum typus Cantorum Schola eſt. Qui ob eandem rationem canebant offertorium, in quo ſignificabatur, aliquos Gentiles ante paſſionem in Chriſto credidiſſe. Innocent. lib. 2. de myſt. Miſſ. c. 52. Vide *Scholentes*.

SCHOLA EXCEPTORUM. Vide *Exceptor*.

SCHOLA GRÆCORUM. FR. de qua Floravant. Martinellus in ejus Roma Ethnico-ſacra, pag. 213. hæc habet: [In Regione Ripæ prope locum antiquitus dictum Velabrum à Dionyſio Papa, ut creditur, fundatum, ab Adriano I. à fundamentis refectum, & ampliatum, apud quod Nicolaus I. fecit hoſpitium largum, & ſpatioſum, ſatiſque præcipuum ad opem, atque utilitatem Pontificum: item ſecretarium, atque Triclinium. Olim vocabatur ad SS. Martyres ob plurima Martyrum Corpora in illud allata à Paulo I. Schola item Græca à græcis literis, quibus Romana juventus hìc imbuebatur, vel ut Jo: Bapti-

ſtæ

ſtæ Paulino placet, à Vico græco incolarum Græcorum Schola item S. Auguſt. appellabatur: à Gelaſio II. inſtauratum, & largiſſimè dotatum. Ditatur imagine B. Virg. Mariæ miraculis inſigni. Eſtque Diaconia Cardinalis, & habet Canonicos.] Verùm de Vico græco, & incolis Græcis, ut ex Paulino aſſeritur, nullibi legitur. De ſchola necquicquam, niſi ex aliqua conjectura, ut inferiùs referam. Errat inſuper Martinellus de fundatione hujus Eccleſiæ; de qua rectiùs ait Baronius in Notis ad Martyrolog. 9. Octob. lit. *b.* ubi hæc habet: [His accedit Stephani Papæ factis potiùs, quàm verbis teſtantis ſententia; nam eo tempore, quo ipſe Pipinum Regem coronavit in Gallia; cùm ægrotans, S. Dionyſii adminiculo è morbo convaluiſſet; ſacris ejuſdem reliquiis Romam tranſlatis, in ipſius honorem monaſterium erigendum curavit, quod Græcis Monachis tradidit, atque indito nomine Græcorum ſcholam nuncupavit; quod obitu ejus imperfectum relictum, ab ejus ſucceſſore Paulo Papa eſt penitus abſolutum. Hæc ipſa Ludovicus Imp. ab Hilduino perpetuis monumentis vòluit commendari, prout ejuſdem Imp. ad eum literæ ſcriptæ declarant &c.] Ego tamen autumo hoc nomen ſcholæ græcæ fuiſſe huic loco tempore Romanorum inditum. Nam Cæcilius Metellus Macedonia ſubacta, plurimas ſtatuas inde nobiliſſimorum Artificum græcorum Romam tranſtulit, Plin. lib. 34. c. 8. quas in ejus Theatro repoſuerat. Unde de Metello inquit Paterculus, lib. 2. [Hic primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipſis monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit.] Et dicebatur Porticus Metelli poſtea Octaviæ. [Hic eſt Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat. Idem Paterculus] Plutarchus in Metello. Plin. lib. 34. c. 6. Hæc autem Metelli, ſive Octaviæ Porticus incipiebat à Theatro Marcelli, in quo hodie palatium DD. Sabellorum extat; ita Appianus, & alii: habebat inſuper plateam, ſive campum, ubi nunc fortaſsè dicitur S. Mariæ in Campitelli, quod videtur corruptè dici, ideſt, *In Campo Metelli*, quod colligitur ex eodem Plin. lib. 36. c. 5. ubi de Praſitele ſculptore, & ſtatuario celebri ex Calabria ſic ait: [Natus hic in Græcia Italiæ &c. Jovem fecit eburneum in Metelli æde, qua campus petitur,] & extendebatur verſus S. Mariam in Porticu, ut omnes antiquarii aſſerunt, & nomen ipſum declarat. Hoc etiam Theatrum, ſive Porticus dicebatur *Schola Octaviæ*. [Antiphilus Heſionem mobilem pinxit, & Alexandrum, ac Philippum cum Minerva, qui ſunt in ſchola in Octaviæ porticibus. Plin. lib. 36. c. 10.] Et de Scopa græco ſtatuario idem lib. 36. c. 5. agens, inquit: [Ejuſdem eſt objectus à Cicerone Verri, ille propter quem Theſpiæ viſebatur, nunc in Octaviæ ſchola poſitus.] Hinc quia in hac ſcola multæ picturę, ac ſtatuę ex Grecia delatæ, quas plurimas in hac ſchola recenſet idem Plinius, in eodem lib. 36. c. 5. & alibi, inde reor, quòd Picturæ, ac ſtatuariæ artis ſtudioſi ibi ad diſcendum Græcorum ſtylum ex illis famoſiſſimis græcis reliquiis accedebant; unde ſchola græca appellata fuit: nam S. Maria in Coſmodin, ſive ſcholæ græcæ, non multùm diſtat à S. Mariæ in Porticu Templo: & cùm hoc theatrum, porticus, ſive ſchola ampliſſimum ſpatium occuparet, veriſimile eſt ad Eccleſiam Coſmodin conterminaſſe. Cæterùm quod dicit Martinellus ſuprà, Eccleſiam ſcholæ græcæ fuiſſe à Gelaſio II. exornatam, hoc ejus gentilitia inſignia familiæ Cajetanæ in Capitulis columnarum Ciborii poſita teſtantur. Quod autem dicit Martinellus, eſſe hanc Eccleſiam Diaconi Cardinalis titulum, in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 169. hæc ſubſcriptio habetur: [Hyacinthus Diac. Card. S. Marictæ in Coſmodin:] ſed errorem eſſe tranſcriptoris manifeſtatur ex eodem tom. 2. Bullar. conſt. 170. ubi idem Card. ſubſcribit [S. Mariæ Coſmodin Diaconus &c.] Vide *Coſmodin*.

SCHOLA NOTARIORUM. D. Gregor. lib. 7. epiſt. 17.

SCHOLA PUERORUM. Vide *Parviſium*.

SCHOLA SAXONUM, olim Romæ. Baron. in Notis ad Martyrol. 10. Novembr. lit. *a.* Vide *Porticani*.

SCHOLA SILENTIARIORUM. Vide *Silentiarius*.

SCHOLA STRATORUM. Vide *Strator*.

SCHOLA SUBDIACONORUM. D. Greg. lib. 7. ep. 17.

SCHOLA VIRGARIORUM. [Ante Eccleſiam S. Mariæ Virgariorum eſt quoddam aliud Cantharum, in quo de conſuetudine ſchola Virgariorum præparat lectum Domini Papæ in Litania majori veniendo ad S. Petrum, in Ritual. antiquis.] Vide *Porticani*.

SCHOLARIS, Prætorianus. [Ipſe armatam militiam in adoloſcentia ſecutus, inter ſcholares alas ſub Rege Conſtantino, deinde ſub Juliano Cæſare militavit. Sever. in vita S. Mart.] Unde poſtea communiter hoc vocabulum pro ſocietate in eadem profeſſione ex voce σχολὴ, ideſt, exercitium, ſic ſchola, & ſcholares pro exercitio, & exercitantibus literarum ſtudium uſurpatum fuit. FR. in prima ſignificatione ait Vegetius, lib. 2. c. 21. [In orbem quendam per diverſas cohortes, & diverſas ſcholas promoveantur.] Et in Cod. de privil. Scholar. lib. 12. loqui intelligitur de undecim militum ſcholis, de quibus Juſtinianus, in l. ult. Cod. de locato, ſic ait: [Milites autem non appellamus eos, tam qui ſub excelſis Magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quàm qui in undecim devotiſſimis ſcholis taxati ſunt; necnon eos, qui ſub diverſis optionibus fœderatorum nominum ſunt decorati:] ſic dicebatur *Schola Capulatorum*, *Schola Caſſia*, *Schola Gall.*, *Schola Quæſtorum*, *Schola Xanta &c.* Vide Alciatum de privil. Scholarum in tribus poſterioribus libris Cod. Item ſcholaris appellatur Eccleſiaſticus, quia in militia Eccleſiaſtica conſcriptus eſt, lib. 3. Decretal. tit. 41. c. 1. & in primo ſenſu. Vide *Prætoriani*.

SCHO-

SCHOLASTER)
SCHOLASTERIA, &) Vide *Scholaſticus*.
SCHOLASTICISSIMUS)

SCHOLASTICUS, σχολαστικός, ideſt, vacans: hinc pro perſona ad ſtudium vacante accipitur, ac in Conciliis, & apud Eccleſiaſticos Scriptores non rarò Advocatus intelligitur.[Ut dent facultatem defenſores cuſtodiendi ſcholaſticos, qui in actu ſunt, vel munere defenſionis, can. 97. In Codice Canonum Africanorum,] & alibi ſæpè in eodem ſignificatu. Vide *Canon Miſſæ*. Quæ tamen dictio ut plurimum eruditam perſonam denotat: [Quales compoſuerunt Ambroſius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius ſcholaſticus Hiſpaniarum. Valaf. de rebus Eccleſ. cap.25.] Ac proceſſu temporis Canonicus poſſidens Theologicam prębendam in aliquibus Cathedralibus intelligitur nomine ſcholaſtici: [Magiſter Rodulph. ſcholaſticus Colonienſis. Cæſar.lib.1.c.52.] In Eccleſia S. Gregorii Romæ extat ſepulcralis cujuſdam Canonici inſcriptio de anno 1470. defuncti hujus tenoris: [Hìc requieſcit Petrus Freberti de Normannia Presbyter Cantor in Capella Papæ, Canonicus, & Scholaſticus Lexovienſis.] In aliquibus Hiſpaniarum Eccleſiis Canonicus Theologus appellari ſolet *Maeſtre Scuela*, vel *Canoniſta*. Quæ theologalis præbenda *Scholaſteria* à Cæſario, lib.4.c.62. dicitur, nempè: [Cùm redditus ſcholaſteriæ non ſufficerent,] eodemque termino utitur Concil.Trident. ſeſſ 23.c.18. Item reperitur ſuperlativum *Scholaſticiſſimus* in ſignificatu doctiſſimi: [Vir prudens, & ſcholaſticiſſimus Fortunatus. In vita S. Dionyſ. Mart.] Item *Scholaſter* Magiſtralis Canonicus in Triden. Conc. & à Durando dicitur. FR. Antiqui etiam hoc vocabulo uſi ſunt ad ſignificandum declamatores: de quibus Baronius in Notis Martyr. *6*. Februar. lit. *b*, hæc habet: [Qui dicti ſint ſcholaſtici, habes ex Tacito, lib.de Oratore, & aliis. Eo nomine nuncupati ſunt Rhetores, & Declamatores litium fictarum, qui deinde tranſirent ad tractandas veras. In eadem ſententia Plinius, lib.2. epiſt.3.ad Nepotem, ubi ait, eoſdem à fictis litibus tranſire ad cauſas centum virales, quas in Baſilicis orabant, ſpectante populo: de iiſdem eodē libro, epiſt.14.ad Maximum, & epiſt.18.ad Mauricum. Ante ipſum Seneca, in lib.declamat.& lib. controverſ. Talis erat S. Hieronymus, dum adhuc junior Romæ eſſet, ut ipſe teſtatur his verbis: Aliquoties cum adoleſcentibus Romæ controverſias cū declamarem, & ad vera certamina fictis litibus exercerer currebam ad tribunalia judicum, &c. Hæc ipſe in comment.in epiſt. ad Galat. c.2. Scholaſtici etiam ipſi Advocati dicti reperiuntur: ſic in Concil. Sardicen. c.13. & l 2. Cod.de lucris Advocat. lib. 12. & l.1. de concuſſion. advocat. Cod. Theod. & Synes. epiſt. 1. & 2.ad Domitianum ſcolaſt. Dicere ſcholaſticè, idem eſt, quod rem aliquam rhetoricè pertractare; ſic Gennad. de Viris Illuſtr. in Salviano, & Greg. in Regiſtro, lib. 7. epiſt.63. Verùm hodie ſcholaſticè dicere, idem eſt, quod rem per controverſiam diſputare: unde & Theologi ſcholaſtici illi dicti ſunt, qui res divinas logicè diſputando perquirunt &c.] Contrarium tamen tenet Jo. Maria Cataneus in d. epiſt. Plinii ad Nepotem, ubi ſic notat: Scholaſticus, ideſt, declamator ſolus in fictis cauſis, & otioſis verſatus, non in veris litibus;] ſed re vera *Scholaſticus* apud Antiquos eruditum propriè ſignificabat: quare de Maximino juniori Imp.qui, ut refert Capitolinus, omnigena eruditione imbutus fuerat, apud eundem legitur, quòd Alexander Severus cupiebat ei ſororem in matrimonium conjungere; prò qua re Mammeæ matri, inter alia, de laudibus illius juvenis hæc ſcripſerat: [Ipſe Adoleſcens, & pulcher, & ſcholaſticus, ad græcas munditias eſſe videatur.] Quare *Scholaſticiſſimus* nonniſi eruditiſſimum ſignificare videtur.

SCHOLENTES, ita in diariis m. ſs. Brocardi Cantoris appellantur ſcholares.

SCHOLION. Vide *Hypomneſticon*.

SCIBBOLETH. FR. hebraicè ſpicam denotat, cujus prima litera *Scin* pronunciare non valebant Ephrathæi, ita ut per hujus pronunciationis defectum, Ephrathæos ſe abſcondere non potuiſſent: & quemadmodum in trucidatione Gallorum in Sicilia tempore Caroli Angioini ejus inſulæ Regis, advenæ Galli, licèt tales ſe eſſe negarent, per defectum pronunciationis lit. C. nam leniter *ſce*, pronunciant, detegebantur; eodēque modo qui erant de Ephraim manifeſtabantur ob impotentiam pronunciationis literæ *Scin* hebraicæ. [Cùmque veniſſet ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixiſſet: Obſecro ut me tranſire permittatis: dicebant ei Galaaditę: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non ſum: interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, (quod interpretatur Spica.) Qui reſpondebat, Sibboleth; eadem litera ſpicam exprimere non valens. Statimque apprehenſum jugulabant &c. Judic.12.5.] Eodem modo Arabes ſicut Ephrathæi ſpicas per *ſin*, & non per *ſcin*, nempè, *Sbul* pronuntiant.

SCIDERATUS. FR. diſciſſus, l. ſi quis alii pedem. de plagis, & compoſitionibus.

SCINTILLARIUM, liber Venerab. Bedæ ſic denominatus, in lapide S. Mariæ ſcholæ Græcæ, cujus inſcriptio incipit: *Sume Valeriane*, ab Angelo Rocca, & Turrigio de Crypt. Vatic. ſecundæ impreſſionis allata.

SCIPIO, idem ac Matthæus hebraicè. Vide *Matthæus*.

SCLUSA. FR. Clauſura, vallatio: [Si quis ſcluſam de farinario aliena rapuerit, in lege ſalica, tit. 14.

SCOLACES, Funale cereum, ſive funalis fax, à verbo græco σκολιόω, quod torquere ſignificat, quia erant hujuſmodi candelæ retortæ. [Quis enim accendit lucernā, ut videat ſolem? quis ſcolacibus utitur, ut ſtellarum micantium videat claritatem? Petr.Damian.lib.6.epiſt.17.] In funerali S. Cypriani legitur, hunc Martyrem [Cum cereis, & ſcholacibus] aſſociatum fuiſſe. Baronius tamen hunc textum correxerat *Scholaribus*; ſed

admittentibus prædictam græcam etymologiam, erit germanior prior lectio.

Scopolarius, Converritor. Cencius Camerar. in ejus M. S. Cæremoniali. FR. etiam Ulpianus utitur hoc vocabulo.

Scorpiacum, medicinale antidotum contra ſcorpionum ictus: hoc vocabulo Tertullianus ſuum tractatum contra Gnoſticos hæreticos denominavit, quos hæreticos etiam S. Epiphanius ſcorpionibus aſſimilavit.

Scorpio, martyrii genus; erat enim nodoſa, ac ſpinea virga, quæ percutiendo carnem lacerabat, ita appellata, quia ad inſtar ſcorpionis caudæ curvabatur. [Virga ſi eſt nodoſa, vel aculeata, ſcorpio recentiſſimo nomine vocatur, qui arcuato vulnere in corporibus infigitur. Iſid. lib. 5. Orig.] ſive ita dicitur ex græco vocabulo σκορπιός, nempè, baculus aculeoſis nodis diramatus formam ſcorpionis præſeferens, ut ex Athanaſii Apologetico colligitur. FR. Vide Latinium in Correct. Martyrol. ad 12. Junii 6.

Scotallum. FR. Oenopolium, ſive taberna, in qua cerviſia venditur: [Denunciatum eſt præterea Vicecomitibus, & Foreſtariis, aliiſque miniſtris Regis, ne ſcotalla alicubi in Regno faciant. Matth. Pariſ. an. 1213.] Ex ſaxonis vocibus *Scot*, ideſt, ſignum, quod in tabernis ſolet apponi, & *Ala*, nempè, cerviſia.

Scotatio, donum, vel poſſeſſionis traditio ad piæ cauſæ ſignum. FR. verùm *ſcot datio* rectiùs ſcribi deberet, vocabulum ſaxono-latinum quidem eſt, nimirum, *ſcot* quod eſt ſignum, & *datio* donum :||: [Quòd in hujuſmodi donationibus modicum terræ conſuevit in manu accipere, vel in extremitate pallii, quod manu Prælati Eccleſiæ ſuſtinetur, aut ſuper altare ponendum ſub teſtimonio videntium, & audientium ſub dicta forma, quæ ſcotatio vulgariter appellatur.] FR. Et infrà: [Cùm hujuſmodi ſignum, quod ſcotatio dicitur, non tam factæ donationis, quàm traditæ poſſeſſionis ſit evidens argumentum, c. 2. Decretal. de conſuetud.] :||: Cæremonia erat hæc antiquitùs in piis donationibus obſervata. Vide *Scotum*.

Scoticanus. FR. Scotus, ex Scotia inſulanus. [Preſertim cùm ſupradictus Rex tantæ fuerit honeſtatis, quòd ipſius inſtrumenta maximæ authoritatis ſint in partibus Scoticanis, c. 9. decret. de fide inſtrumentor.

Scotoma, vertigo. Iſidor. Vide *Scotomaticus*.

Scotomaticus, qui vertigine in oculis laborat, & omnia obtenebreſcere ei videntur, ex græco σκοτωματικὸς, ideſt, tenebroſos oculos habens. [O quàm ſplendida piæ caſtitatis acies illuſtrat, quas nec carnalis illecebræ caligo obtundit, nec ſpinea obſcœnitatis glaucoma ſuffundit, quo plerumque (heu dolendum dictu) etiam perfectorum palpebræ graviter groſſeſcunt, & qui putabantur pudicitia prædìti, dum ſæpè humanum fallitur judicium, quaſi ſcotomaticorum lumina tenebris obturantur. Aldhelmus de Virg. c. 11.] Vide *Helucus*.

Scotopici, Hæretici. Vide *Bonoſiani*.

Scotta. FR. malleus, quo ſaxa percutiuntur, & teruntur. [Volens molam emendare, accepto ancipiti ferro, quod vulgò ſcottam vocant, cœpit terere molam. In vita S. Auſtregiſili Epiſcopi.

Scotula. Vide *Bugia*.

Scotum, excuſſio, exactio, exigentia, ſive, ut alii malunt, donum ſignificat, ex dict. ſaxonica *ſcot*, ideſt, donum, ut in dict. *Scotatio* dictum eſt ſuprà. [Et volo, quòd dicti Monachi ſint quieti, & ſoluti ab omni ſcoto. Ingulphus Abb. in ejus Chron. ubi de Edredo Anglorum Rege agit. Vide *Scotatio*.

Scramasaxus. Vide *Saxa*.

Screona, & *Screuna*, domus ſubterranea; [Si tres homines ingenuam puellam de caſa, aut de ſcreona rapuerint &c. in l. ſalica, tit. 14. c. 5.] Ex germanica dict. *Eſchrenes*.

Scriba, Doctor Hebræus in Moſaica lege, qui communiter hodie Rabbinus dicitur, qui ſolebat eſſe de Tribu Simeon, ut dicemus in tractatu, cujus titulus eſt, Contradictiones apparentes Sac. Scripturæ, in calce hujus operis appoſito, ubi etiam oſtendam verificationem prophetiæ Jacob Patriarchæ, quòd, nempè, Tribus Levi, & Simeon diſperſæ habitare debuiſſent inter Iſraeliticum populum; prima, nempè, ratione officii, & gradus levitici, ſacerdotaliſque; ſecunda verò ad inſtruendum populum in lege, & traditionibus. FR. Quamvis à Phariſæis diſtinguerentur; poterant tamen Scribæ aliqui eſſe Phariſæi, ſicut inter nos Chriſtianos reperiuntur Religioſi ſimul & Doctores: Sed meliùs. Vide in dict. *Phariſæus*.

Scribo, nomen, ſatellitum Præfectus. [Quo audito Auguſta miſit Arthemium Scribonem. Anaſtaſ. Biblioth. in Vigilio Papa.] Ac alibi idem repetit [Omnes, qui in conſilio ipſo fuerant, imbojatos miſit Ravennam per manus Maurini ſcribonis. Idem in Theodoro.] Quamvis D. Greg. lib. 8. epiſt. 60. officium honoratius intelligat.

Scribo, verbum. Vide *Obumbro*.

Scriniarius; Notarius, ſcriba, archiviſta, qui licèt in primitiva Eccleſia ad colligenda Martyrum acta inſtituti fuerint, ut alibi dictum fuit, proceſſu tamen temporis ad formandas apoſtolicas bullas addicti ſunt, ut ex Epiſtolis Sergii IV. colligitur: [Scriptum per manus Benedicti Notarii Regionarii & ſcriniarii S. R. E.] Hi duodecim numero erant, quorum primus *Protoſcriniarius* dicebatur: imò & *Archiviſta*, *Bibliothecarius*, *Cancellarius*, *Protoſcrinarius*, *Protonotarius*, de quibus ſuis locis. Synon. Vide *Notarius*. FR. de hoc vocabulo habetur mentio in lib. 5. Decretal. tit. 7. cap. 12. [Vobis Advocatis, & Scriniariis firmiter inhibemus.] Et cap. ad audientiam, de præſcriptionibus, dicitur; [Scriniarius alio modo ſcripſiſſet dicta teſtium, quàm dixiſſent.] Dicebatur etiam *Magiſter Scrinii*. Sic enim appellatur à Sozomeno, lib. 7. cap. 13. ubi de Ma-

Magiſtro Scrinii nomine Benivolo, quià Juſtina Valentiniani II. Imperatoris Matre, ut Arii falſum dogma obſervandum ſtabilita lege ſcriberet juſſus, promiſſione majoris promotionis gradus, ſi hoc faceret, ab ea allectus; ille nihilominus ad pedes impiæ Auguſtæ protinus projecit cingulum magiſtratus, ac intrepidè reſpondit, ſe pro tam execranda impietate nullum dignitatis honorem accepturum. Cingulus enim Magiſtratus ſignum erat, ſine quo haud licebat in conſpectu Principis comparere, qui uſus non ſolùm erat penes Græcos, ut ex Chryſoſtomo, ſer. 20. ſuper c. 2. epiſt. primæ ad Corinth. habetur, ſed etiam penes Latinos, ut in can. nullus Epiſcopus, 11. quæſt. 1. cujus hæc ſunt verba: [Magiſtratus enim, qui hoc jubere auſus fuerit, ammiſſione rerum, & cinguli condemnatione plectetur.] De ſcriniario Gloſſa in cap. ad audientiam, lib. 2. decret. de præſcriptionibus, ſic ait: [Scriniarii appellantur tabelliones, & eſt vulgare Romanorum.

Scrinium; Archivum, ubi conſervantur Scripturæ, cujus ſynonyma. Vide *Archivium*.

Scrippum, bulgæ, ex Saxonica voce *Scrippe*, de qua fit mentio in Synodo ſub Rege Pipino celebrata, c. 4. his verbis: [Peregrinis ſimiliter conſtituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alibi vadunt, ut ipſi per nullam occaſionem ad pontes, & ad excluſas, aut navigio non detineantur propter ſcrippa ſua:] ideſt, ut non moleſtentur ſolvere datium, aut aliam impoſitionem pro rebus illatis in eorum bulgis, ſive ſacculis. Vide *Biſſacius*.

Scriptorium, locus in Monaſterio, ubi Monachi ad ſcribendum conveniebant tempore hyberno, qui locus conſervabatur calidus.

Scriptura Sacra. Vide *Biblia*.

Scriptura Suprema. FR. ideſt, teſtamentum, Cod. de hæreticis, §. Manichæos.

Scritoboni. FR. Saltatores, ſeptentrionales Populi. Paulus Diaconus in hiſt. Longobar. lib. 1. c. 5. & 28. & ejus Adnotat. ibidem. Alii tamen *Scriphinios* legunt in hunc Pauli locum, ſive *Scrifinios à Scrifinia* regione Scandinaviæ, quæ perpetuò nivibus riget; & ejus incolæ carnes ferarum crudas edunt, pellibuſque eorum corpora ſua contegunt, ex eod. Paul. Diac.

Scrobula, veſtis muliebris ſpecies. [Iſtæ mulieres ambulant diſcalceatæ, portantes ſcrobulas uſque ad terram. S. Oderic. in peregrin. c. 1. §. 4.

Scrutino, inquiro, examino, inveſtigo, ſcrutor. [Scrutabor Jeruſalem in lucernis. Sophon. c. 1.] & ad rem: [Scrutinabo Hieruſalem cum lucernis. Lucifer Caral. lib. 1. adverſ. Conſt.

Scrutinium, erat examen Catechumenorum in tempore quadrageſimali circa res fidei, ut explorarent fidei profeſſores, an fuiſſent illi idonei ad recipiendum ſacrum lavacrum in proximo Sabbato Sancto, quod ſcrutinium per ſeptem vices fiebat: unde Albinus de divin. off. c. 19. ita inquit: [Neque hoc omittendum, quòd Romani infra quadrageſimam ſex ſcrutinia celebrant, & hodie ſeptimum: in iſto ſeptenario intelliguntur dona Sancti Spiritus in baptiſmate data.] Primum ſiquidem, ac ſecundum ſcrutinium celebrabatur in feria IV. & Sabbato tertiæ quadrageſimalis hebdomadæ. Tertium verò, quartumque etiam in iiſdem diebus quartæ hebdomadæ ſequentis, quod ſolemnius, & principalius erat; atque appellatur per antonomaſiam in Ordine Romano *Feria ſcrutinii*. Ideo totum Sacrum illius diei ad Catechumenos directum intelligitur, nam incipiendo ab Introitu, de illis ſignificatur in verbis [Cùm ſanctificatus fuero, effundam ſuper vos aquam mundam &c.] In eodem pariter ſenſu Epiſtola legitur, ac clariùs Euangelium, in quo habetur cæci nati miraculum in Natatoria Siloe viſum recipientis, quod ſymbolum revera Catechumeni eſt, qui ſpiritualem viſionem in ſacro baptiſmatis fonte recipere debet, ut in homilia hujus diei ſatis explicat D. Auguſtinus. Quintum autem, & ſextum ſcrutinium convocabatur in iiſdem diebus, quintæ tamen hebdomadis. Ultimum tandem erat in IV. feria ſextæ hebdomadis, pro quibus examinibus in qualibet præcedenti Dominica invitabatur univerſus fidelium populus ſub hac forma verborum: [Scrutinii diem dilectiſſimi fratres, quo electi noſtri divinitùs inſtruantur, imminere cognoſcite; ideoque ſollicita devotione ſequenti quarta feria circa horam nonam convenire dignemini, ut cæleſte myſterium, quo Diabolus cum ſua pompa deſtruetur, & janua cæleſtis regni aperietur, inculpabili miniſterio peragere valeamus. Apud Durandum, lib. 6. c. 56.] Item in Sabbato ante Dominicam palmarum tradebatur ſymbolum Catechumenis, & ideo hoc Sabbatum in Ambroſiano ritu *Sabbatum in traditione ſymboli* denominatur, ut in eo Breviario habetur. Aliquando tamen nomine Scrutinii interrogatio illa, quæ fit à Parocho ſponſis ad exigendum eorum mutuum conſenſum in Sacramento matrimonii intelligitur. Hinc Jo: Monachus in Vita Gaufridi Ducis ait [Traditur itaque nuptui filia; fit ab Epiſcopo mutui conſenſus ſcrutinium.] FR. Vide Gloſſam in cap. 2. §. ſcrutinium, lib. 3. tit. 27. decretal. Cæterùm ſcrutinium tribus modis canonicè intelligitur; primò Catechiſmi, de quo ſuprà, & in can. ante baptiſmum, & ſeq. de conſecrat. diſt. 4. Secundò intelligitur de iis, qui examinandi ſunt ab Epiſcopo ad ſuſcipiendos ordines, ut in titul. 12. lib. 1. decretal. Tertiò per ſcrutinium intelligitur voluntatum inquiſitio in electionibus faciendis, quæ fit ſecretò, ut in cap. quia propter, lib. 1. decretal. tit. 6. & cap. in electionibus, tit. de electione, & electi poteſt. in ſexto: & fit tribus modis, de quibus Gloſſa in cap. cùm expediat. eod. tit. in ſex. De qua materia nuper uberrimum tractatum compoſuit Paſſerinus.

Scrutum. FR. res, quæ propter uſus conſumationem diminuto pretio venditur: unde *Scruta-*

tarius dicitur, qui res uſu conſumptas vendit. Alii tamen non *ſcrutum*, vel *ſcruta*, *ſcrutorum* declinant. [Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos ſingulos ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum auri, excepto eo, quod afferebant viri, qui ſuper vectigalia erant, & negotiatores, univerſique ſcruta vendentes, 3. Reg. c. 10.] Idem etiam habetur, 2. Eſdr. c. 3. ubi ſic inquit: [Poſt eum ædificavit Melchias filius aurificis uſque ad domum Nathinæorum, & ſcrutum vendentium contra portam judicialem] Dionyſius Carthuſ. in 3. Reg. c. 10. art. 16. *ſcuta* legit, ſed excuſatur à Nicolao Serrario, in 3. Reg. & 11. Paralipom. c. 10. his verbis: [Duplicis generis negotiatores ponuntur, majores, & minores, qui ſcruta vendentes, ideſt, minutiores merces, quas minutiſſimè ſcrutantur. Legerunt nonnulli ſcuta, quod hebræa vox ferre poteſt; correcta tamen Biblia, ſcruta retinuerunt; quo nomine tamquam communi, merces omnes etiam pretioſiſſimas à Latinis exprimi teſtis eſt Hieronymus, c. 27. Jeremiæ.] Hoc tamen vocabulum Cælius Rhodiginus, lib. 10. antiq. c. 6. verbum Scruta, putat ſignificare omnia, quæ cùm uſu jam deteriorata ſint, pretio diminuta cenſentur.

SCULCA. FR. mulcta pecuniaria pro inobedientia militari, l. ſi quis in exercitu, de exercitalibus.

SCULDAIS. Vide *Sculdaſcio*.

SCULDASCIO, *Sculdaſcius*, & *Sculdaſius*, Judex inferior. [Nullus Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdaſius, vel quilibet ex judiciaria poteſtate, in Bulla Othonis Imp. apud Baron. tom. 9. annal.] cujus etymon à voce germanica provenit, & uſque ad preſens Helveti *Sculdais* appellant ſuarum Rerumpub. Primates. FR. in diverſis locis de his vocabulis Sculdaſcio, & Sculdaſcius & Sculdaſius fit mentio, puta in l. de Servo fugitivo, de furtis. Rectorem loci ſignificare ait Hiſt. Longobar. Adnotat. lib. 6. c. 24. ac paſſim in tom. 2. Bullar. Caſinen. Conſt. 23. 47. 78. 86. 91. 96. & ibidem *ſcarium* appellat conſtit. 124.

SCULTA, ſpeculator. [Vos loca ipſius, quantum vos Dominus juvaverit, deprædate, aut certè ſcultas, quos mittitis, ſollicitè requirant. Greg. in Regiſt. lib. 12. c. 23.

SCUPHA, cucurbitula pneumatica, qua attrahuntur humores corporis ſupra cutem cum ſtuppa accenſa applicata, Romæ *Coppa à vento* appellatur. [Frequenter evenit, ut uni membro per aliud medeamur. Dolent aures, & ſcuphæ humeris apponuntur. Delictum cordis fletus oculi purgat, peccavit manus, & pectus contunditur, deliquerunt genitalia, & dorſum ponitur ad flagella. Petrus Bleſenſis, epiſt. 74.] Ex græca voce κύφη; unde *Cupha* ſcribendum eſt. Vide *Cupha*.

SCURIA, horreum, in quo manipuli ſpicarum congerebantur, ibique ſcuticis deinde recens frumentum excutiebatur. [Siquis ſcuriam cum animabus incenderit, in lege ſalica, tit. 19.] ex vocabulo germanico *ſcheure*. Vide *Manopera*.

SCURIO, Carnifex: [Amputatum eſt caput ejus à ſcurione, in Vita S. Victorii.] Dicitur etiam *Scurro*: ſic enim legimus in tom. 2. Conciliorum: [Juſſit eum à ſcurione duci, & foras regiam civitatem occidi.] Tandem alii *Obſcurio* ſcribere malunt. Alii ſynonyma. Vide *Carnifex*.

SCUTELA. FR. lanx, patina; [Scutelam argenteam cuidam Monaſterio reliquiſſe, lib. 3. Decretal. tit. 26. c. 4.

SCUTIFER, & *Scutiferus*. Vide *Pelta*.

SCUTRA. FR. de qua fit mentio, 3. Reg. c. 7. his verbis: [Et lebetes, & ſcuttas, & amulas &c.] Dionyſius Carthuſ. ſic exponit; [Hoc eſt, vaſa æqualis amplitudinis in ore, ac in fundo ad calefaciendum in eis aquam, vel, ut aliqui dicunt, ad ponendum in eis carbones de altari holocauſtorum acceptos &c. in 3. Regum, cap. 7. art. 11.

SCUTUM. Vide *Æratus orbis*. *Peltæ*.

SCYPHUS, σκύφος, vas ſacrum, quo evacuabatur vinum collectum in Miſſæ oblationibus, quotieſcumque Calix ſuſtentatus à Subdiacono implebatur: [Quem ſequitur cum ſcypho ſuper planetam Acolytus, in quo calix impletus refunditur. Ordo Rom.] Vide *Colatorium*.

SCYTALOSAGITTIPELLIGER, Herculis cognomentum; ex eo quia clavam ferebat, quæ à Græcis σκυτάλη dicitur: itaque nomen hoc tria denotat, hoc eſt, clavam, ſagittas, & leoninam pellem, quam Alcides geſtaſſe fertur. [Tametſi adoratus à vobis, qui erubeſcendus eſt ſcytaloſagitti-pelliger, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſavit. Tertull. de Pallio, c. 4.

SCYTHIA, Regio, & *Scythæ* populi. Vide *Magog*.

SEBASTE, Urbs in Paleſtina. Vide *Samaria*.

SEBASTICUS. FR. ideſt, pius. [Qui contemplationi dediti ſunt, ſebaſtici (ideſt, pii) vocati ſunt. Photius in Biblioth. de vita Pythagoræ.

SEBASTOCRATOR, Σεβαστοκράτωρ, dignitas erat maximæ exiſtimationis in Conſtantinopolitana regia, quæ conjunctiſſimis Imperatoris conferri ſolebat, & ſignificat Venerandum Principem, ſive Reverendam Poteſtatem, ac Deſpotæ inferior erat. [Cujus initio ſtatim pari ſella, eademque menſa, & ea proclamatione eum dignatus eſt, qualis Sebaſtocratoris honorem decebat, quem à Patre Alexio Iſacius acceperat. Nicet. lib. 3.] Ubi de Joanne Comneno Imp. loquitur. Hęc enim dignitas ipſiſmet Imperatoris filiis non rarò conferebatur, quem alii Principem Auguſtum ſignificare malunt. FR. Bulingerus ait hanc dignitatem ſecundam fuiſſe poſt Deſpotam, ac tertiam poſt Imperatorem. Alexius Palæologus Imperator Joanni ejus notho hanc dignitatem contulerat. Idem Niceta, lib. 4. Alexius tamen Comnenus Imp. alium titulum excogitaverat, nempè, Panyperſebaſti, qui græcè πανυπερσέβαστος, ideſt, totus Auguſtus dicebatur, qua dignitate Michaelem Taronitā affinem decoravit, ac participem Cæſarei throni fecit. Andronicus verò Junior Joanné Cātacuzenū Magnum Domeſticum æqua-

æqualem Panyperſebaſto declaraverat:] Eum longè auguſtiorem effecit, quàm ante fuerat, conceſſis veſtimentis, calceis, & equi ornamentis lutei coloris, ut inter imperatoriam dignitatem maximè illuſtris eſſet, citat. Author. lib. 7.] Soliti enim erant Græcorum Imperatores pila in dignitatibus ludere: nam modò ſublimabant, & quandoquidem eundem titulum deprimebant. Mulier autem Sebaſtocratoris *Sebaſtocratiſſa* dicebatur; ſic *Panyperſebaſta* Panyperſebaſti uxor appellabatur; ita enim idem Gregora, lib. 8. Theodori Metochitæ filiam, & dicti Joannis Panyperſebaſti uxorem vocat, ac ſimiliter Cæſaris conjux *Cæſariſſa* dicebatur.

SECRETA MISSÆ. Vide *Canon Miſſæ*.

SECRETARIA. Vide *Audientia litterarum*.

SECRETARIUM, apud Juriſtas locum ſignificat, in quo congregabantur Judices pro audientia, & litium deciſione, l. ult. C. ubi Senat. vel Clariſs. & alibi ſæpè. Quin & ipſi Græci σέκρετον dixere Senatus Congregationem. Apud Eccleſiaſticos verò ſcriptores pro ambabus ſacriſtiis accipitur, in quarum una ſacræ veſtes, & in altera Codices aſſervabantur. S. Paulin. epiſt. 12. Cujus ſynonyma. Vide *Sacriſtia*. Et in Conciliis, ac pœnes Græcos Presbyteriū denotat. Vide *Gazophylacium*. FR. Itē apud Latinos etiam presbyterium ſignificat. [Romana quoque, & Occidentalis Eccleſia à Miniſtris ſacri Altaris in ſecretario confectum offert Azymum. Humbertus Card. in Appendice tom. 11. Baronii.

SECRETARIUS. Vide *Silentiarius*. *Symmyſta*.

SECTA, famulatus, ſecundatio, obſequium. [Ratione hujuſmodi poſſeſſionum Magnates compellere nituntur Prælatos facere ſectam ad Curiam. Matth. Pariſ. In vita Abb.] FR. communiter autem pro Philoſophorum ſcholis diverſorum generum, vel Religionum, & dogmatum diſtinctione uſurpatur. Quòd etiam in ſacra Scriptura legitur. [Plures alterius gentis, & ſectæ, 2. Eſd. cap. 6. Secundùm ſectam, quam dicunt hæreticorum, Actor. 24.

SECTATIO, ſequela, imitatio. [Non in vendendis tantùm prædiis, & pretiis erogandis, ſed in ſui ſectatione propoſuit. S. Paulin. epiſt. 2. ad Sever.

SECULARITAS. FR. Voſſio imperceptibilis viſa fuit hæc dictio, cujus tamen prima vocalis diphthongum habere deberet; verùm tum ex exemplis à dicto Auctore in ejus Etymologiarum tractatu, cum etiam ex hìc ſequentibus, ſatis manifeſtè percipitur non aliud denotare, niſi quòd quis per totum vitæ ſpatium in hoc ſæculo vivens ad aliquid deditus, vel obligatus ſit, ut praxis obſervantia ſolemnis profeſſionis Religioſos exempli gratia aſtringit, quo ſenſu in vita S. Genovefæ apud Bollandum 3. Jan. his verbis legitur: [Et à fratribus eſt dulciter Deo ſæculata.] Vide *Sæculatus*. *Segrez*. *Singularitas*.

SECUNDIANUM. Vide *Sepſimum*.

SECUNDICERIUS. Vide *Primicerius*. FR. Reperiebatur Romæ Eccleſia S. Mariæ in Secundicerio, quæ fortaſſe erat titulus Secundicerii affixus, licèt amanuenſium inadvertentia in Pandulphi Card. Piſani Codice *In ſecundo cereo* mendosè habeatur in Vita Gelaſii Papæ II. hoc pacto: [Latuit Dominus Papa meliùs, quàm hoſpitatus ſit in Eccleſia quadam, quæ S. Maria in ſecundo cereo dicitur, intra domos Illuſtrium virorum Stephani Northmanni, Pandulphi fratris ejus, & Petri Latronis Corſorum. Apud Conſtantinum Cajetanum in vita ejuſdem Pontificis, pag. 8.] Eodemque modo ſcripſerat Flavius Blondus, decad. 2. lib. 5. pag. 237. Lit. A. edition. Baſilien. de Gelaſio Papa agens: [Factus de Henrici fuga certior Gelaſius, Duce Apulo Principe Capuano, & aliis, qui in expeditionem venerant dimiſſis, Romam parvo, atque inermi deducente comitatu, venit; delituitque potiùs, quàm declaravit apud ædiculam S. Mariæ in ſecundo cereo, quæ domibus familiæ Normannorum Stephani, & Pandulphi fratrum, ac Petri cognomento Latronis ex Corſa familia civium Romanorū adjaceret.] Unde conjectari licet hanc Eccleſiam propè Capitolium fuiſſe, quia prædicti nobiles Romani ibi habitabant, ad quarum domos adjacebat Eccleſia præfata; ex eodem enim Blondo domum Petri Latronis Corſia ad Capitolium fuiſſe colligitur. [Henricuſque interim familiæ Corſorum tunc Romæ potentis, quæ Gregorio favebat, ædium partem Capitolio ſubjectarum evertit, decad. 2. lib. 3. pag. 204. Litt. H.] Et alibi idem: [Erat tempeſtate illa Romæ familia Corſo cognomine potentiſſima, cujus domorum partem Capitolio proximarum Henricum Tertium, ob ſervatam Gregorio Septimo fidem, diruiſſe oſtendimus: primariique ejus familiæ Stephanus, fratres, & filii numero multi, mutatio in pejus ſtudio, Regi Henrico, & intruſis in papatu adverſus Urbanum, & Victorem Pontifices faverant: quos in priſtina perſeverantes audacia, Secundus Paſchalis Pontifex Urbe expulit, decad. 2. lib. 4. pag. 229. Litt. A.

SECUNDUM. FR. Conditionalis vox, & valet pro *Quia*, vel pro *Si*. Gloſſa in cap. 25. lib. 5. Decretal. de verbor. ſignific.

SECUNDUM QUID. FR. modificativus ſcholaſticorum terminus, & idem valet, ac ſi diceretur, *Quatenus*.

SEDEO. FR. pro determino, ſtabilio. [Non ſedi cum concilio vanitatis. Pſalm. 25.] ideſt, non concurrens determinavi cum falſis conciliatoribus. [Sederunt principes adverſum me. Pſalm. 118.] hoc eſt, determinaverunt, ſtabilierunt. [Sederunt ſedes in judicio. Pſal. 121.] At quomodo poſſint ſedere ſedes? ſenſus igitur eſt, nempè, ſtabilitæ ſunt ſedes in judicio. [Hoc noſtro ſedit cordi conſilium, can. poſtquam, 16. quæſt. 1.] videlicet: Hoc conſilium in noſtro corde ſtabilitum eſt. Uſurpatur etiam pro poſſidere. [Cùm omnes fretos conceſſos valeant Rectrices Monaſterii quietè vivere, & ſedere. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 22.

SEDES APALEREA. Vide *Apalereus*.

Sedes Apostolica. FR. quæ eſt ſacerdotalis Mater Eccleſiaſticæ dignitatis, can. in memoriam, diſt. 19. ejus ſynonyma. Vide in ſequenti dict.

Sedes Episcopalis. Vide *Archiſterium*. *Sella*. *Sellare*. Aliæ ſedes. Vide *Cathedra*. *Formula*. *Stallum*.

Sedes Porphyretica. Vide in dict. ſequenti.

Sedes Stercoraria, erat ſic appellata marmorea ſedes ante Lateranenſis Eccleſiæ portam, in qua ſedebat, ſeu potiùs jacebat novus Pontifex, quando ibi ad capiendam poſſeſſionem accedebat, ſic denominata, quia, quando ex ea ſurgebat, canebantur ſequentia verba: [Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore erigit pauperem, ut ſedeat cum Principibus, & ſolium gloriæ teneat. Cæremon. Rom. lib. 1. ſect. 2. cap. 3. [Ad ſignificandam ei humilitatem conditionis humanæ in ſublimitate illius divini ſtatus; eodemque fine hodie in ſimili functione in ingreſſu Vaticanæ Baſilicæ, dum ad coronationem accedit novus Pontifex, coram eo comburitur ſtuppa cum triplici commemoratione verborum: Sic tranſit gloria mundi.] Quæ tamen cæremonia ſingulis annis in Paſchæ ſolemnitate obſervabatur antiquitus: [Porrò Apoſtolico in Paſcha procadente, pharus ex ſtuppa ſuper eum ſuſpenditur, quæ igne ſuccenſa ſuper eum cadere permittitur, ſed à Miniſtris, vel à terra excipitur, & per hoc ipſe in cinerem redigi, & gloria ornatus ejus in favillam converti admonetur. Gem. de antiq. ritu Miſſæ, c. 223.] Quin ad repræſentandam recenti Pontifici in die poſſeſſionis ejus commiſerabilem humanitatis fragilitatem, ac mitem ſe erga eam præbere debere, negationem Petri excitabant in mente; oſtendebant enim illi porphyreticam columnam, ſuper quam gallus æneus inſiſtebat, eratque propè Lateranenſem portam, quam à fœl. mc. Alexand. VII. ob id auferri juſſum fuerat, quia inſipiens vulgus, apocrypha traditione deceptus, exiſtimabat eandem columnam fuiſſe, ſupra quam gallus cantaverat in gallicinio paſſionis Chriſti. De hac ſtercoraria ſede in poſſeſſione Bonifacii VIII. ſic Jacobus Card. Stephaneſcus cecinit:

Et ſedes capiens de ſtercore nomen
In platea eſt circa templum deſpecta parumper.

Ex qua ſurgens Pontifex ſumebat è gremio Camerarii monetarum pugillum, in quibus aureæ, vel argenteæ non exiſtebant, & in populum diſpergens, ajebat: [Aurum, & argentum non eſt mihi; quod autem habeo, hoc tibi do] Erant inſuper aliæ duę ſedes porphyreticæ, in ſacello ſancti Sylveſtri Palatii Lateranenſis collocatæ, in quarum prima cùm Papa ſederet, Prior illius Baſilicæ tradebat illi baculum correctionis ſymbolum, & claves Eccleſiæ, Pontificiæ poteſtatis hieroglyphicum. Hoc peracto ad alteram porphyreticam ſedem ſe conſtituens Papa, baculum, & claves eidem Priori denuò reſtituebat, à quo ibi cingulo rubro, ex quo burſa ſerica ejuſdem coloris pendebat, præcingebatur; in hac enim gemmæ duodecim cum moſcho incluſæ erant. Pontifex interim ſumpto ex gremio Camerarii monetarum pugillo auri, & argenti populo denuò meliori largitione erogabat, dum intonabantur verba: [Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.] Prima enim ſedes poteſtatem S. Petri Eccleſiæ Capitis denotabat, & ſecunda prædicationem Doctoris gentium; decem verò pretioſi lapides, qui *ſigilla* appellabantur, erant duodecim Apoſtolorum ſymbolum; moſchi odor bonum Chriſti odorem in nobis rectis fragrantibus operibus ſignificabat; ac tandem marſupium ſignum erat ad rememorandum Pontificem eſſe debere pauperum Patrem, pupillorum, viduarumque proviſorem, dum ipſe in Crucifixi patrimonio diſpenſator conſtituebatur.

Sedes Vacans, dicitur interregnum Eccleſiæ proprio Paſtore viduatæ: [Statuimus, ut precaria, & commutationes tempore viduatarum Eccleſiarum, factæ ab his, qui loca Epiſcoporum occupaverant, reſcindantur. Concil. Bellovac.] Quomodo incedere debent Cardinales tempore Sedis Apoſtolicæ vacantis. Vide *Birrus*. *Crocea*. Quid eo tempore in Litaniis majoribus dicendum ſit loco *Ut Domnum Apoſtolicum*, &c. Vide *Apoſtolicus*.

Sediculun, ſedecula. [Locato ante lectum ſediculo, ſemper aſſidebat coram eo. In vita S. Adelardi.

Sedimina, FR. terra, quæ in fluminum ripis per alluviones congeritur. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 38. 61. 73. 137.

Seditionarius, ſeditioſus: Gregor. Turonen. lib. 10. hiſtor. cap. 15.

Segnum, brevis tunica, quæ ſub cappa à Regularibus defertur, italicè *ſajo* appellata: [Alia verò puella dedit ſegnum ſuum leproſo. In vita S. Brigidæ Virginis.

Segrex, ſegregatus: [Quem remotum, & ſegregem ſpreviſſe tradunt criminum frequentiam. Prudentius:] De Propheta Elia agens. Vide *Sæculatus*. *Sæcularitas*.

Sejor. Vide *Sepher*.

Seisina, nomen gallicum *Siſne*, ideſt, poſſeſſio: [Donationem, & ſeiſinam. Matthæus Pariſ. in vita Abb.

Selah, hebraica vox, quæ intranslata remanſit in verſione ſacræ ſcripturæ, ſignificat ſemper, vel in æternum. Pagninus quoque in pſalmorum traductione, illam idiomate Hebraico reliquit, ſic ſcribens: [Et fortè quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt ante conſpectum ſuum Selah. Pſalm. 53.] Alii tamen ſignificare *Amen* malunt. Hoc ſiquidem vocabulum reperitur tantùm in Pſalmis per ſeptuaginta tres vices, ac ſemel in Habacuch; unde Hebræi exiſtimant fuiſſe pauſæ, & quietis, vel elationis vocis ſignum; Rabbi enim Abrahamus putat notam muſicalem eſſe.

Selda, officina. [Statutum eſt, ne quis Marcator præ-

prætendat ſeldæ ſuæ aliquid, unde viſus intuentium impediatur. Matth. Pariſ. in hiſt.

Selenites. Vide *Synelites*.

Sella Gestatoria Apostolica. FR. ſedes portatilis papalis, de cujus antiquitate, ac reverentia, Ennodius Ticinen. Epiſc. qui floruit in quarto ſæculo, ſic effatur: [Ecce nunc ad geſtatoriam ſellam Apoſtolicæ confeſſionis uda mittunt limina Candidatos. In Apolog.] Vide *Cathedra*, *Sedes epiſcopalis*. *Sellare*.

Sello, in ſedem pono, & translativè poſſeſſionem tradere denotat. [Fratrem autem tuum Lambertum ſic ſellavimus, ut noſtrum jus evadere non poſſet. Cæſar. lib. 12. Miracul. cap. 5.] Aliquando in ephippium, ſive in equi ſellam imponere ſignificat.

Sellare, ſella ſupra quam ſuſtollitur Papa, ac devehitur. [Pontifex non aſcendit continuò ad Altare, ſed priùs intrat ſecretarium, ſuſtentatus à Diaconibus, qui eum ſuſceperunt de ſellare deſcendentem. Ordo Rom.] Dicitur etiam *Sellarium*: reperitur enim ibidem eadem cæremonia his verbis: [Diacones eum deſcendentem de ſellario accipiunt obviis manibus &c.] Qui autem illum ſuſtollunt *Sellarii* dicebantur, ut ſuo loco dicemus. Hujus vocabuli ſynonyma. Vide *Cathedra*. *Sella geſtatoria apoſtolica*. Ritus verò hic ſuſtollendi ſuper humeros Pontificem, non eſt quidem faſtus, vel ſuperbiæ nota, ut temerè Novatores inficere conantur; ſed ad myſterium paſtoralis vigilantiæ agitur. Nam quid aliud nomen Epiſcopi, quàm ſuperinſpectorem, ac invigilantem curæ græcè ſonat? ergo dum Papa tamquam Epiſcoporum Epiſcopus ab univerſo Chriſtiano Grege colitur, conſonum equidem eſt, ut eminentiori ſeſſorio deferatur, ac collocetur, & à nobis ejus ſubditis, tanquam itineris gloriæ director, fideique pharus, ac mundi lux videatur; fidelis enim populus non abſcondit ſuam hanc Pontificiam lucernam, nec ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum erigit, ut luceat omnibus, qui in domo Chriſti ſunt; proptereà Acephali, qui carent capite, invido latratu illos mordere conantur, qui ſupra reliqua membra erectum deferunt caput, cujus myſticum, ac ſpiritualem typum hìc adiicere curavi in illorum gratiam, quibus pia teſtimonia credibilia ſunt nimis, eritque credentibus honor, non credentibus autem lapis offenſionis, & petra ſcandali. Quæ figura inter M. SS. Ciacconis tanquam vetuſtiſſima reperta, mihi ex gratia quondam Joannis Baptiſtæ Marii Canonici Romani exhibita fuit. Eſt enim primitivæ Eccleſiæ ritus argumentum tum ex inſcripto nomine S. Julii Papæ ſcilicet hujus nominis primi, tum ex vetuſtiſſima forma planetæ, ſandaliorum &c. atque ex rudi curuli ſella ad ſimilitudinem antiquorum Præfectorum Urbis, quas Pancirolus typicè affert in Notitia Imperii.

Cui antiquiſſimæ Papali cæremoniæ etiam ſuffragatur id, quod ex Ennodio in dict. *Sella geſtatoria apoſtolica* attulimus. Reliqua ad propoſitum. Vide in dict. *Sandalia*. *Cathedra*. *Sedes epiſcopalis*.

Sellarius, Eques, qui in ſella ſuper equum inſidet: [Sellarius verò, qui erat ſuper carcerem, dum eſſet Chriſtianus. In Vita S. Anaſtaſ. Mart.] In ordine autem Romano denotat famulos Pontificis, qui illum in ſede ſuper humeros ferunt.

Selmon. FR. dictio hebraica, quæ recitatur in Pſalm. 67. [Si dormiatis inter medios Cleros, pennæ calumbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri. Dum diſcernit cæleſtis reges ſuper eam, nive dealbabuntur in Selmon: mons Dei, mons pinguis.] *Selmon* inquit Auguſt. ſignificare umbram, quod exponit in myſterium Annuntiationis Deiparæ; & per columbam Spiritum Sanctum intelligens, ſic ait: [Omnia autem hæc operatur unus Deus, atque idem Spiritus, dividens propria unicuique, prout vult: quem dando ille ſupercæleſtis, diſcernit reges ſuper columbam deargentatam. De quo Spiritu Sancto cùm ad ejus Matrem gratia plena miſſus Angelus loqueretur, quærenti quomodo fieret, quòd paritura nunciabatur, quoniam non cognoſcebat virum: Spiritus Sanctus, inquit, ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi?

niſi umbram faciet. Unde iſti reges, dum gratia Spiritus Domini Chriſti diſcernuntur ſuper columbam deargentatam, nive dealbantur in Selmon: Selmon, quippe, interpretatur umbra. In Pſal. 67.

Sem, unus è filiis Noe, hebraicè, & arabicè nomen ſignificat, licèt D. Auguſt. lib. 16. de Civit. Dei cap. 2. nominatum interpretetur.

Semanterium, & *Simanter*, inſtrumentum longum, tanquam haſta, cujus ſonitu Græci utuntur in Eccleſia loco campanæ, & vocant σημαντήριον, ac juxta allegoricum ſenſum tubas Angelicas in finali judicio denotat. [Semanterium obſcurè ſignificat Angelorum tubas. S. Germanus in Theor.] Item eſt ſymbolum clavorum, quibus Chriſtus crucifixus eſt. [Simanter eſt veluti typus clavorum, quibus perſoderunt manus, & pedes Domini. Idem.

Sementina. FR. ſeminis patronymicum. [Par autem eſt, ut nos, qui his diebus (*ideſt quadrageſimæ*) à carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam trahunt originem carnis, jejunemus, à lacte, videlicet, caſeo, & ovis, can. denique, diſt. 4.] Hebræi, & Arabes appellant *Semen* butyrum. Synonyma. Vide *Lacticinia*.

Semmianale. Vide *Annale*. *Semiduplex*.

Semiariani. FR. Hæretici, qui conveniebant cum Arianis, qui negabant in Chriſto naturam divinam; ſed ab Arianis diſcrepabant, quia Chriſtum aſſerebant eſſe à cæteris creaturis longè diverſum; nam eo tanquam miniſtro uſum fuiſſe Deum in creatione rerum: ex quibus ſuum venenum hauſit Eunomius: de quibus Semiarianis, ſic Epiphanius, hæreſ. 73. [Nolunt Filium ſimilem eſſe Patri, ſed ſolum eſſe creaturam. Differre autem à cæteris creaturis, quòd præemineat magnitudine, & quòd primus omnium productus ſubſiſtat, & quòd miniſtro eo uſus ſit Deus ad reliquorum opificium.

Semiaxius. Vide *Chriſtianus*.

Semicintia, ſubligacula brevia ad tegendas partes verecundiores, ad inſtar illorum, quibus utebatur D. Seraphicus Franciſcus, & hodie Religioſi Capucini utuntur [Divitibus quidem in hoſpitio cum honore, & reverentia ſuſceptis, in omni opulentia deliciæ opponuntur de patrimonio crucifixi. Chriſtus autem ſemel olim crucifixus in ligno, foris in pauperibus ſuis crucifigitur, & torquetur in luto, in quibus aut nudus omninò, aut in ſemicintiis fame, & frigore tremens de iis, quæ interiùs dantur canibus, ſolatium anguſtiæ ſuæ poſtulat. Petrus Bleſen. epiſt. 102.

Semiduplex, in Breviario dicitur illud officium, in quo non duplicantur Antiphonæ, quo termino Durandus primò uſus eſt; nam in Breviariis antiquis dicebatur *Non duplex*, *Semiannale*, *Succentoris*, & *Quinque Candelarum*; de quibus ſuis locis ſpecialiter agitur. Vide quoque quæ in dict. *Duplex* egimus.

Semijejunium. Vide *Iejunium*.

Seminiverbius, Concionator, ideſt, ſeminator verbi. [Erudiat quia ſeminiverbius; definiat quia Prælatus; intercedat quia advocatus. Seminiverbius in cathedra, Prælatus in curia, advocatus in Miſſa. Petrus Bleſen. ſerm. 43.] Eodemque vocabulo ab Athenienſibus denominatus eſt Doctor gentium, & Prædicator veritatis D. Paulus. [Quid vult hic ſeminiverbius dicere? Actor. cap. 17.] FR. [Unde ab hujuſmodi ſapientibus in Actis Apoſtolorum Prædicator egregius ſeminiverbius eſt vocatus &c. can. ſit Rector diſcretus, 43. diſt.] & ibi Gloſſa. Vide *Concionator*.

Semiternarius. Vide *Hemitritæus*.

Semitonsus, ideſt, tonſuratus. Vide *Garrhara*.

Semnium, Monialium clauſura, ſive Monaſterium, ex græca dictione σεμνὸς, ideſt, caſtus: [Puellæ calcato ad exemplum Agnetis mundo, ſemnia parare, & certatim in ea ruere cœperunt. In vita B. Agnetis de Bohemia 6. Mart.] Atque Philo Hebræus Religioſorum monaſteriũ σεμνεῖον appellavit. Vide *Monaſterium*.

Semones. FR. [Semones dici voluerunt Deos, quos cælo nec dignos aſcriberent, ob meriti paupertatem: ſicut Priapus, Hippo, Vertumnus, nec terrenos eos deputare vellent per gratiæ venerationem: ſicut Varro in Myſtagorum libro ait: Semoneque inferiùs derelicto, Dum depinnato attollam orationis eloquio, apud Fulgentium, de vocib. antiq.

Semus, diminutus: [Dimidio tantùm palmo vas ſemum invenerunt. In Vita S. Brigidæ Virginis.] Itali *ſcemo* dicunt, ideſt, deficiens, diminutus.

Senator. Vide *Syncleticus*. *Synedrus*. Ejus veſtis. Vide *Purpura*.

Senatorium, locus pro Principibus à Pontifice deſtinatus. Vide *Oblatio*. *Sancedrim*.

Senatus, dicitur Cardinalium Conſiſtorium. Vide *Presbyterium*.

Senense Hospitale, primum in Italia poſt Barbarorum expulſionem. Vide *Xenodochium*.

Senescallus. FR. palatina dignitas. Blond. decad. 2. lib. 7. dicitur etiam *Seneſcalcus*. Vide *Buticularius*. *Domeſticus*.

Senex, & *Senectus*. Vide *Athenogeron*. *Cruda ſenectus*. *Silicernius*.

Senile Pignus, eleganter à Prudentio denominatus eſt Iſaac unicus ſenis Abrahami hæres.

Senior, ſæpè ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus pro Presbytero ſumitur; nam πρεσβύτερος græcè, ſenior latinè ſonat, ideſt, magis ſenex, ſubauditur intellectu, ac moribus potiùs, quàm ætate. [Senior electæ Dominæ. Epiſt. Cath. Joannis ſecunda. Senior Gajo cariſſimo, quem diligo in veritate. Idem, epiſt. 3.] De Sacerdotibus, vel de Epiſcopis potiùs locutus eſt Tertullianus, quando de electione ſecundùm illius ævi uſum, dixerat: [Præſunt probati ſeniores honorem iſtum, non pretio, ſed teſtimonio probati] FR. Apud prophanos verò Auctores dominus, & ſuperior intelligitur, qui feuda, & juriſdicendi cæteris facultatem concedit. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. & leges Longobardicæ, quem Itali *Signore* dicunt. In primo ſignificatu. Vide *Presbyter*.

Senipecte. Vide *Sympæctes*.

In Senis Uncis Possidere. FR. pro æquali portione poſſidere. [Ergo Deus, & diabolus in ſen s unciis hominem poſſident. D. Auguſt. lib. 3. contra Julian. Pelag.] ex interpret. Latinii ad D. Auguſt.

Sennaar. FR. hebraicè ſignificat dentium excuſſio. D. Greg. in Pſalm. pœnit. cap. 19. Erat regio, ubi Babel turrim ædificare cœperat. [Cùmque proficiſcerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitarunt in ea &c. & dixerunt; Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum.

Senpecta. Vide *Sympæctes*.

Sensus Mysticus Sac. Scripturæ. Vide *Anagogia*.

Sententialiter. FR. nempe, per ſententiam: [Eaſdem poſſeſſiones reſtituendas tibi ſententialiter deferimus, de conſtitutionibus, c. 10.

Sentinaculum, receptaculum ſentinæ in navi. S. Paulinus.

Sentinator, Nauta, qui purgandæ navis ſentinæ curam habet. [Quid huic quæſo obfuit ſeni perſona ſentinatoris? S. Paulin. epiſt. 34. ad Macar.

Sentino, verbum, ſentinam purgare ſignificans, D. Paulinus, epiſt. 34. ad Macarium. FR. ſignificat etiam ſatagere: [Sentinare, ſatagere, dictum à ſentina, quia multam aquam navis cùm recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capit conſilium, poſtquam ſentinat ſatis. Feſtus.

Sentinosus, FR. adjectivum ſentinæ patronymicum. [Sed & peregrinationem explevisti, & rem ordinaſti, & veteri, & ſentinoſo, ut audio, navigio iterum te fluctibus tradidiſti. S. Paulin. Epiſc. in funere ejus fratris.

Sentis, fibula. [Ad ſuam ſentem argenteam, pretioſamque in depoſitum ſibi commendavit. In vita S. Brig. Virg.] Ejus ſynonyma. Vide *Fibula*.

Seon, mons. Vide *Sanir*.

Separatio, per quid formaliter à diſtinctione diverſificatur. Vide *Divortium*.

Sepecta. Vide *Sympæctes*.

Sepher. FR. [Dixitque Caleb: Qui percuſſerit Carjath Sepher, & vaſtaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Judic. 1. 12.] Hæc Civitas *Sepher* pluribus nominibus nuncupabatur, nempè: [Nomen autem erat Hebron Carjat harbe, vel Sepher. D. Auguſt. lib. 7. quæſt. 3. ſuper Judicum.] Item dicebatur *Sejor*, Joſue, 15. 54. nam *Mambre* eadem, & Hebron, Geneſ. 15. 18. Atque *Arbee*, ideſt, quatuor, Geneſ. 23. 2. & 35. 25. Joſue, 14. 15. & 15. 13. & 20. 7. & 21. 11.

Sephora. FR. hebraicum vocab. & varia ſignificat, nempè, tubo, pulchra, avis. D. Hieron. lib. 1. adverſ. Jovin. Eſt nomen proprium fœminarum in Sac. Scriptura. Sic vocabatur obſtetrix quædam hebræarum, Exod. 1. 15. item Moyſis uxor. [Erant autem Sacerdoti Madian, (*ideſt*, *Jethro*) ſeptem filiæ. Juravit ergo Moyſes, quòd habitaret cum eo, accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. Exod. 2. 21.] De qua inter expoſitores eſt ingens, & antiqua quæſtio; nam hæc uxor non videtur eſſe eadem, ac ea, de qua contra Moyſen ejus ſoror Maria cum Arone murmuraverat: [Loquutaque eſt Maria ad Aaron contra Moyſen propter uxorem ejus æthiopiſſam. Num. 12. 1.] Sephora enim Madianita erat; Madian autem regio in Aſia fuit, Æthiopia verò in Africa eſt: quare aliqui putant fuiſſe diverſam hanc uxorem ab illa. Sed D. Aug. in primis eandem fuiſſe defendit, inquiens: [De uxore Moyſis æthiopiſſa quæri ſolet, utrùm ipſa erat filia Jethro, an alteram duxerit, vel ſuperduxerit: ſed ipſam fuiſſe credibile eſt. De Madianitis quippè erat, qui reperiuntur in Paralipomenon Æthiopes dicti, quando contra eos pugnavit Joſaphat. (*lege Aſa 2. Paralip.* 14. 9.) Nam his locis dicitur eos perſequutus populus Iſrael, ubi Madianitæ habitant, qui nunc Sarraceni appellantur; ſed nunc eos æthiopes nemo ferè appellat; ſicut ſolent locorum, & gentium nomina plerumque vetuſtate mutari. D. Aug. lib. 4. ſuper Numer. quæſt. 20.] quam quæſtionem ex variis opinionibus apud Jo. Lorinum, in cap. 12. Numer. verſ. 1. §. Propter uxorem ejus æthiopiſſam, & Vinc. Riccardum in notis ad Cantacuz. ſuper Cantic. cap. 24. §. Cedar. difusè invenies. Pro Aug. tamen conjectura dicendum, quòd Zara æthiops ex Arabia pervenerat uſque ad Mareſa, 2. Paralip. 14. 9. quæ eſt in Idumææ regione, 2. Macab. 12. 33. & 35. Idumæa verò eſt in confinio Arabiæ; Plin. lib. 5. cap. 13. atque ex Arabia Sarraceni proveniunt.

Seps, σήψ, ſerpentis ſpecies, de qua Prudentius, lib. 1. contra Symm. ubi agens de vipera, quæ in Melitæ inſula manum Pauli Apoſtoli invaſerat, ut rectè verſum conficeret, uſus eſt nomine *Sepis* pro vipera, ſic inquiens:

Seps inſueta ſubit ſerpere flexibus.

In omnibus tamen ejus Codicibus mendoſè *Spes* habebatur; ſed primus hujus erroris caſtigator Latinus Latinius fuerat, ſicut Ulyſſes Aldrovandus in quadam ejus epiſtola fatetur, quæ inter Lucubrationes ejuſdem Latinii à me collectas, & typis mandatas reperitur. Quare putat Aldovrandus, quòd ſeps ſit Lacerta Chalcidica; ita appellata, non quia in Chalcidis territorio naſcatur, quemadmodum recentiores Scriptores exiſtimarunt, ſed quia virgata eſt lineis aurichalci coloris, quod metallum χαλκὸς, Græci vocant. Imò in eodem diſcurſu Ulyſſis Latinio directo refert vidiſſe ſimile inſectum, à quodam Medico ſibi miſſum, ac in territorio Forumlivii inter ſaxa repertum. De eadem *Sepe* ait Tertullianus: [Per latebras animæ ſepis manente veneno, lib. de unico D o, cap. 1.

Septemplico, per ſeptem multiplico. [Septimus numerus per hebdomadas currens, ſic ſeptem ſeptemplicat ſeptimanas. Chryſol. ſerm. 140.] ubi aliqui perperàm *Ogdoadas* ſcripſere; corrigendum autem eſt *Hebdomadas*, juxta Eruditiſſimi Latinii correctionem.

Sep-

Septem Solium. FR. Romæ templum, quod Baronius ait fuiſſe contra S. Gregorii Eccleſiam inter montem Palatinum, & clivum Scauri; ita appellatum, quia ſeptem ſolia, ſive ordines columnarum habebat, an. 1084. n. 5. Martinellus in ſua Roma ethnico ſacra, pag. 40. §. Arcum Stellæ, ait fuiſſe verſus portam Capenam, & pag. 45. inquit, ſepti ſolium fuiſſe [in capite Circi maximi, ubi eſt molendinum ſupra marianam aquam, qui locus antiquitus vocabatur via nova, dum S. Petrus Apoſtolus fugiens iret ad portam Appiam, tibiamque demolitam haberet, cecidit ei faſciola:] ſed *Septizonium* appellat Famianus Nardinus in ejus Roma antiq. lib. 6. c. 15. In ſeptiſolio Anaſt. Biblioth. in Gregorio IX. dixit: [Pontifex creatus eſt propè Septizonium in Diaconia S. Luciæ in ſeptiſolio.] Unde ſeptizonium diſtinctum fuerat à ſeptiſolio, licèt fuerint contigua. Blondus verò oſtendit fuiſſe arcem, quam ſeptem ſolia vocat ſic: [Gregorius VII. cùm vidiſſet &c. de Romani populi conſtantia diffiſus in Caſtellum cum domeſticis ſe recepit Ruſticus verò ejus ex fratre nepos ſe contulit ad ſeptem ſolia arcem tunc Caſtello S. Angeli nullatenus inferiorem, decad. 2. lib. 3.] Quæ arx ab Henrico Imperatore ann. 1084. demolita fuit. Baron. loc. cit. Igitur Templum fuit S. Luciæ, quod hodie in ſilice dicitur. Nardinus, cit. lib. 3. cap. 10. ſed Codices Anaſtaſii variè, corruptèque habent, nam aliqui continent *Diaconiam S. Luciæ in Septodio*, alii *in Septa ſolis*, alii denique *in ſeptem viis*.

Septenarius, numerus myſterioſus. Vide *Horæ Canonicæ*, *Pſalmus*.

Septiformis Litania. Vide *Litaniæ*.

Septimania, Gothiæ regio, quæ hodie pars Svetiæ eſt. [Vel Gothis credite, qui ſæpenumero etiam ſeptimaniam ſuam faſtidiunt. Sidon. lib. 3. epiſt. 1.] Eodemque vocabulo in teſtamento S. Remigii utitur Flodoardus: [Res etiam quas ſæpè dictus Rex piiſſimus Princeps ibi in Septimania, & Aquitania conceſſit] Ac clariùs in teſtamento Caroli Magni, ſic habetur [Provinciam, ac Septimaniam, vel Gothiam Ludovico filio noſtro conſignavimus.

Septimianum. FR. locum, ſive marmoreum conſeptum in Vaticana Baſilica ſignificat, ubi oſtendebantur Reliquiæ: ſic Torrigius de Crypt. Vatic. ſecund. editione, pag. 81. & 83. ubi hanc inſcriptionem affert: [Temporibus Domini Hadriani I. hìc recondita ſunt reliquia Sancti Sanctorum in Menſe Novembris die XXII. Indictione ſeptima, bina clauſura in integro Septimiano.] Sanctiſſimum Veronicæ Sudarium intelligit. Verba ſic mendosè.

Septimontium, Gentilium Romę feſtum in memoriam diei, in quo incluſus fuerat in Urbe ſeptimus mons: [Septimontium, & brumæ, & charæ cognationis honoraria exigenda omnia. Tertull. de Idolatr.] In quo die in curru vehi non licebat per Urbem; appellabatur etiam hoc feſtum *Paganalia*; nam potiùs ruſticorum erat feſtum.

Septimum, templum, ſcilicet, ſeptimo ab Urbe Conſtantinopolitana lapide diſtans; ſic enim ex textu græco vertit Victor Tunn. dictionē ἑβδομον, inquiens: [Zenon à Leone Aug. fil. in Septimo coronatur.] De quo templo Landulfus, lib. 17. hiſtor. his verbis mentionem facit [Cunctis convenientibus apud Septimum, tunc Patriarcha à Tyranno de orthodoxa fide, ut ſine perturbatione ſervaret Eccleſiam, extorſit profeſſionem.] Celebris fuerat hic ſitus ob magnificum Imperatoris Palatium, in quo aſſervabantur Imperialia ornamenta, ubi ob ejus incendium corona Juſtiniani deperdita fuerat, ſed elapſis octo menſibus inventa eſt, ita Cedrenus. In eodem Palatio, teſte D. Gregorio, necatus fuerat Mauritius Imperator. Celebris item erat præ multitudine Eccleſiarum adjacentium, ac Monaſteriorum. Amanuenſium autem error fuit in tranſcribendis Juſtiniani legibus, qui *Recitata ſepties* poſuere pro *Recitata ſeptimi*; nam ibi Senatus convocatus erat. FR. de hac nece Mauritii Imperatoris Gregorius ſcripſerat in ejus Regiſt. lib. 11. epiſt. 1. Celebratur inſuper prædictum Septimi Palatium, quod & *Secundianum* quoque appellabant; nam in eum locum oſſa Samuelis Prophetæ, ut Hieronymus contra Vigilantium teſtatur, translata fuerant. De vocabulo *Secundianus* refert D. Greg. loc. cit. his verbis: [Coronatus eſt Phocas, & Leontia Auguſta Septimo Palatio, quod dicitur Secundianus.] Idemque habet Theophanes de Foca agens. Item *Hebdomadam* appellat Cedrenus, lib. 18. c. 38.

Septonistæ, hæretici. Vide *Gazari*.

Septuagesima, quæ à die Dominica incipit, cujus nominis Ordo Romanus rationem reddit, inquiens: [Septuageſima videtur dici propter ſeptuaginta dies, qui ſunt ab ipſo die ad ſabbatum ante octavam Paſchæ, quo die alba tolluntur veſtimenta à nuper baptizatis.] Hæc enim dierum combinatio eſt ſymbolum captivitatis Babylonicæ, poſtquam ad poſſeſſionem ſuam Hebraicus populus redierat; ita nos captivitatem hujus Babylonici ſæculi commemoramus, per hunc dierū numerum cœleſtem Hieruſalem expectantes, & ob id expleta horum dierum periodo, nimirum, in ſabbato ante Dom. in Albis Eccleſia celebrat in Miſſæ introitu memorabilia illa verba: [Eduxit Dominus populum &c.] Alcuin. Sancta Mater Eccleſia in hac ſeptuageſimæ Dominica lugubribus paramentis induitur, ac ſolitum lætitiæ cantum *Alleluja* dimittit, de quo ſatis in dict. *Alleluja* egimus; ubi diximus, quòd ob memoriā mortis per Adami peccatum introductæ, eadem Eccleſia in introitu Miſſæ ululatum incipit: [Circumdederunt me gemitus mortis.] Hinc de ſeptuageſima agens Ivo, ſic inquit: [Unde in Introitu hodiernę Miſſæ ſancta Eccleſia per lapſum primi Parentis, mortem ſibi illatam eſſe deplorat.] Vide *Laus tibi, Domine*. Ab hac ſeptuageſimæ Dominica feſta mobilia totius anni regulantur, quorum prima eſt; ſed pro hac Dominica invenienda, hæc regula traditur; ſcilicet, notentur dies lunæ currentis in feſto Epiphaniæ, quibus toti-

totidem adjungantur uſque ad quadrageſimi numeri complementum, & ubi à die Epiphaniæ quadraginta dierum numerus pervenit, tunc prima Dominica occurrens erit Septuageſima. Advertenda tamen eſt duplex in hac regula exceptio; prima ſiquidem, quòd quando præfati quadraginta dies terminantur in aliqua Dominica, tunc non illa, ſed ſequens erit ſeptuageſima. Altera exceptio eſt, quòd in anno biſextili quadraginta, & una dies computanda erit: quæ regulæ his verſibus continentur.

A ſexto ſtellæ numerando perfice lunam,
Quadraginta dies poſt ſeptuageſima fiet.
Biſextus quando fuerit ſuper additur unus.
Si cadit in lucem Domini, tunc ſume ſequentem.
Si cadit in feriam ſeptenam, ſitque biſextus,
Linque diem Domini primum, ſumaſque ſecundum.

A ſexto, nimirum, die ſtellæ, ideſt, Epiphaniæ, quæ *Feſtum ſtellæ* dicitur, & in ſexto die Januarii celebratur: ſi cadit *in lucem Domini*, hoc eſt in diem Dominicam. Pro facili igitur hujus regulæ intelligentia, exemplo in praxi explanabo. Anno 1644. in die Epiphaniæ occurrebant 27. lunæ dies, quibus additis 13. ad complendum numerum 40. cadebat dies quadrageſimus in 19. Januarii, qui erat dies Martis; ſed quia ille annus erat biſextus, ac proinde unicus dies ſupra quadrageſimum addendus erat, hinc ad diem Mercurii 20. Januarii ex prædicta exceptione computatio terminabatur: itaque poſt hunc diem celebrata fuit Dominica ſeptuageſimæ, ideſt, ad diem 24. ejuſdem menſis.

SEPULTURA. FR. uſurpatur aliquando pro funerali. [Ubi ſunt Epiſcopi, ſepulturæ celebrentur, can. ubicumque, 13. quæſt. 2.] Sepulturam autem intelligendo in ſenſu rigoroſo, Optatus Milevit. lib. 3. inquit, in Domo Dei Defunctos non ſepeliri; quam prohibitionem canonicam tetigimus in dict. *Porticani*. Hanc legem etiam Gratianus Imper. ſanciverat in Cod. de ſacroſanctis Eccl. l. 2. Sed quid exclamaret Optatus, ſi poſitus fuiſſet in ſuperbiam ſæculorum noſtrorum? in quibus adeò Magnatum excrevit luxuries, ut cum illis omnia vitia extinguantur præter ſuperbiam; nam laudari deſiderant, ubi non ſunt, & cruciari non curant, ubi ſunt; erigunt ſiquidem intra divina penetralia ſuperbiſſima ſepulchra, quæ in ſpecioſitate Altaria excellunt; & vanitate ſe æternizandi, cum ipſomet Deo Æterno dimicare tentant; unde ſatis rectè exclamat Bernardus, quòd fornicator in ſe ipſum, injurioſus in proximum, at ſuperbus in Deum peccat. Auguſtinus tamen, in lib. de cura pro mortuis, ait eſſe licitum etiam propè Martyrum ſepulchra devotionis cauſa mortuos ſepeliri. Sepulturæ ſynonyma. Vide *Cœmeterium. Hoſpitium novum. Mauſoleum. Sarcophagus. Taphus. Urceus.*

SEPUM, adeps. Cencius Camerar. in Cærem. m.ſ. Vide *Sagimen*.

SEQUACITAS, ſectatio. [Hinc etiam ille apud nos maxima reverentia fuit, quòd non ſatis ferebat ægrè pigram in quibuſdam ſequacitatem. Sidon. l. 4. epiſt. 11.] & de ſcriptoribus ob velocitatem ſcribendi abbreviaturis utentibus inquit: [Scribarum ſequacitas ſaltuoſa. Idem lib. 9. epiſt. 9.

SEQUAX, ſectator. [Sequax humilis turba conſilii. Sidonius, lib. 7. epiſt. 1.] Vide *Pediſſequus. Sequipes.*

SEQUENTIA. Vide *Jubilatio. Proſa. Verſus leoninus.*

SEQUESTER, ideſt, mediator; ſic enim à S. Methodio appellatus fuit Salvator Chriſtus: [Ineffabilem inviſibilis Patris Filium, pacis ſequeſtrum, & admirabili quodãmodo omni brevitate minorem factum. In Sermon. de Simone, & Anna.] Item ſignificat officium valdè ſpectabile in aula Conſtantinop. quod à Græcis *μεσάζων* dicitur; unde Joannes Palæologus poſt ejus reditum à Florentino Concilio tertiò uxorem duxerat Mariam Cantacuzeni, qui dignitate ſequeſtri fungebatur, ſororem; ſequeſtri enim inſtituti erant ad componendas lites, & differentias ſine figura judicii; quare in Actis ejuſdem Concilii Florẽtini legitur, quod hi ſequeſtri magno conatu ſe ingeſſerant ad perſuadendos Michaelem Balſamonem ſcriniarium, ſive Cartophylacem, & Sylveſtrum Sguropolum Eccleſiarcham ad decreta ejuſdem Concilii acceptanda, quæ tenaciter rejiciebant.

SEQUESTRATIM. FR. ſeparatim: [Pontifices, quibus in Summo Sacerdotio conſtitutis ab extraneis aliquid, aut cum Eccleſia, aut ſequeſtratim dimittitur, aut donatur, can. Pontifices, 12. quæſt. 3.] Sed verè in hoc loco mediatim ſignificat. Vide *Sequeſter*.

SEQUESTRUM. Vide *Intertio*.

SEQUIPES, veſtigiorum ſectator, & imitator. [Ut per anguſtam viam eorumdem Sanctorum valeamus ſequipedes eſſe. In vita SS. Juliani, & ſocior.] FR. Legitur etiam *Sequipeda* penès Ivonem Carnotenſem, in epiſt. 65. ubi agens de juramento novi Pontificis, inter alia hæc habet: [Sed ferventer, ut eorum diſcipulus, & ſequipeda totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonicè comperio, obſervare, & venerari profiteor.] Reliqua hujus nominis ſynonyma. Vide *Pediſſequus. Sequax.*

SEQUUTOR, perſecutor. [Altiùs impreſſo dum palpitas enſe ſequutor. Prudentius.] Vide *Subciſivus*.

SERANTHASMUS, ſericum floribus contextum, vox quidem græca *σηρανθασμὸς*, à verbo *ἀνθίζω*, quod floribus ornare ſignificat. [Hic Sanctiſſimus Præſul Eugenius III. quando celebravit primam Miſſam in B. Petri Eccleſia, obtulit ſuper venerabile Altare ejus optimum ſeranthaſmum ad Altaris ornatum. Romanus Canonicus in deſcript. Baſil. Vatic. cap. 8.

SERAPHIM, nomen ordinis Beatorum Spirituum, ex hebraica voce *Seraph*, quæ prunam, & ardentem carbonem ſignificat; itaque Seraphim ardentem, & amore divino ignitum denotat. Vide *Cherubim*. FR. eodem modo, quo in dict. Cherubim dixi, quod Ethnici, & primò Ægyptii, qui

ſacram

ſacram Scripturam fortè præ manibus habuerunt, Serapin Deum coluere, deducto vocabulo ex Seraphim; & quia Angelicus hujuſmodi Spiritus ab Ezechiele, c.1.deſcribitur quaternis faciebus,Bovis nempè, Leonis, Aquilæ, ac Hominis; ſic Ægyptii Serapin quatuor animalium figuris formavere, ſcilicet, Bovis, ac trium aliorum animalium. Natalis Com.lib.6. Mythol. cap.13.& lib.8. c.18.] Serapin calathum in capite ejus infigunt, vel dum ſimulacro ſignum tricipitis animantis adjungunt,quod exprimit medio, eodemque capite leonis effigiem &c. Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap.20.] Et quia unus Seraphim calculo os Iſaiæ tetigerat, ut idem cap.5.inquit, hinc etiam Gentiles Serapim pinxerunt ſimul cum Harpocratis ſimulacro, obturantis digito os ejus. Ita D. Aug. ex Varrone. [Et quoniam ferè in omnibus templis colebatur Iſis, & Serapis; erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, ut ſilentium fieret, lib. 18. de Civitate Dei, c. 5.

SERAPIS. Vide *Seraphim*, *Sporteolus*.

SERGIUS, & Bacchus Sancti Martyres. Vide *Primicerius*.

SERIATIM. Vide *Libellarium*.

SERICUM. Vide *Baphium*, *Chryſoclavum*, *Holoſericum*, *Imiſilium*, *Seranthaſmus*, *Tramoſericum*.

SERIOSIUS, adverb. ideſt, magis ſeriè. [Latori verò præſentium Bonifacio defenſori aliqua injunxi, quæ ſanctitati veſtræ debeat ſerioſiùs intimare. D. Gregor. in Regiſt. lib. 1. cap.26.] FR. eodem vocabulo uſus eſt Joannes XXII. in ejus extrav. de verborum ſignif. cap. 1.

SERPENS ÆNEUS Moyſis conſervatur in Mediolanen. Metropolitana Eccleſia. Vide *Veſperæ*.

SERPENTARIA. Vide *Dipſas*.

SERPENTUM ſigna in proceſſionibus. Vide *Draconarius*.

SERRA. FR. montium dorſa, vel juga. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 38. n. 6.

SERVATOR, FR. Locum tenens, Vicarius, Subſtitutus, Delegatus: [In Panormitana autem parte loci ſervatorem tui me ſufficit elegiſſe. S. Gregor. in Regiſt. lib. 12. epiſt. 3.] Idem etiam habetur, in l. ſi quis furem, de furtis; à Græcis verò τοποτηρητὴς dicitur, ut Balſamon notat in proœmio Concilii Carthaginenſis, cujus verba latinè ſic ſonant, [Locos implentes eorum, qui non poterant in Synodo convenire.] Puta Prælatos legitimè impeditos, eorum vice miſſos, ac ſubſtitutos direxiſſe in Synodum. Hujus vocabuli ſynonyma. Vide *Vicarius*.

SERVIFICO, in ſervitutem redigo. [Ut ſervificent eos, & ſpolient eos. Chryſoſt. hom. 35. in cap. 20. Mat.

SERVITOR, FR. Miniſter, ſerviens. [Non Epiſcopus Clericum, vel ſervitorem Eccleſiæ ad cædem perducat, can. neminem, diſt. 45.] Et clariùs in ſignificatione Miniſtri: [Eccleſia Antiochena multis ex ſervitoribus eſt ferè deſtituta miniſtris. De Cleric. non reſident. cap. 16. Decretal.] Item non raro uſurpatur pro Monacho, ſeu Religioſo, qui Deo famulatur. [Renuntio &c. Venerabili Monaſterio S. Pauli, vel ſuos ſervitores,] & infrà: [Et obligo me quidem Rogata, & meos hæredes in præfato Monaſterio Beato Paulo Apoſtolo,ſuoſque ſervitores. Bullar, Caſin. tom. 2. conſt. 21. [Ubi evidenter patet, quod particula *Vel* ſtet pro *Et*, dum anteà dixerat, *vel ſuos ſervitores*; deinde in eodem ſenſu repetit, *ſuoſque ſervitores*; quod Lectori propono pro clariori intelligentia quæſtionis ſuper ſynonymum *ſeu* infrà ſcribendum. [Et in præfato Monaſterio S. Anaſt. perpetuò largimur, ut de præſenti die habeant tui ſervitores poteſtatem in præfatis omnibus ad utilitatem S. Anaſtaſii introeundi,utendi,tenendi, fruendi, & uſque in ſæculum ſæculi poſſidendi,quatenus pro te Glorioſe Martyr mereamur &c. Ibidem, conſt. 25.] Idem habetur, in eod. tom. 2. conſt. 112. n. 3.

SERVUS SERVORUM DEI, nedum Papæ, ſed Epiſcoporum titulus. Vide Bonifacii Epiſcopi titulus in dict. *Inſula*.

SERVUS VILIS. Vide *Impans*, *Mediaſtinus*, FR. Servi Eccleſiæ qui dicuntur, & quare. Vide, can. cum mulræ, 15. qu. 8.

SESCUPLUM. FR. lucrum, quod excedit totum cum dimidio reſpectu ſortis principalis. [Non licèt fœnerari Miniſtris Altaris, vel in ſacerdotali ordinatione conſtitutis,vel uſuras,vel lucra, quæ ſeſcupla dicuntur, accipere:] ubi Gloſſa ſic explicat: [Hìc ponitur ſeſcuplum pro ſeſquialtero, quod continet totum, & ejus medietatem. Seſcuplum ſecundùm quod per ſ, ſcribitur, quod eſt totum, & plica. Unde ſeſcupla uſura dicitur, cùm datur ſumma aliqua, & recipitur ſumma illa cum ſua plica, ideſt, medietate. Sexcuplum, ſcriptum per x, dicitur quælibet res ſexties multiplicata.] Idem habetur in can. quoniam multi, 14. qu. 4. his verbis: [Vel ſpecies frumentorum ad ſeſcuplum dare omnis &c.] Ubi Gloſſa, ait non eſſe uſuram, ſi dentur quatuor, & quinque ſolvantur. *Seſquiplum* dicendum vult Latinius in Correct. Concilior. tit. Concil. Laodicen.

SESTHENIUM. FR. ſic appellabatur quædam Baſilica Conſtantinopolitana in honorem S. Michaelis dicata.

SESQUIALTERUM. Vide *Seſcuplum*.

SESQUIPLUM. Vide *Seſcuplum*.

SETHIANI, ſive *Sethaniani* Hæretici, qui credebant Chriſtum fuiſſe Seth Adami filium, 24. quæſt. 3. can. 39. Vide, an ſint iidem ac *Sathaniani*, de quibus in dictione *Euchetæ*, *Precatores*, dictum fuit. Quomodo vocabatur *Seth* apud Græcos. Vide *Typhon*.

SEU. FR. particula non rarò pro *Et* apud antiquos Eccleſiaſticos Scriptores uſurpatur, & idem dicendum de ejus ſynonymo, *Vel*, ut ſuo loco dicemus. [Habentes tabulas, ſeu orbiculos de chryſoclavo. Anaſt. Biblioth. in Leone III.] Ubi Salmaſius falsò exiſtimat tabulas has habuiſſe rotundas figuras; nam hìc dictio *Seu* valet *Et*, ut rectè contra eundem Salmaſium Albertus

Ru-

Rubenus arguit: itaque *Tabulæ* eſt diverſa res ab *Orbiculis*: nam ſenſus Anaſtaſii eſt quaſi diceret tabulas, & orbiculos, res, ſcilicet, inter ſe diverſas, quod multis exemplis d. Anaſtaſii comprobatur. [In altare B. Petronillæ poſuit veſtem de ſtauraci unam habentem periclyſim de blattis, ſeu chryſoclavo, in Leone II.] & alibi: [Qualiter Angelus B. Cæciliam, ſeu Valerianum, & Tiburtium coronavit. In Paſchali I.] Quis unquam putaret Cæciliam, & Valerianum eſſe unam eandemque perſonam? [Quem omnes Viri Romani, ſeu omnes populi in Pontificatus ordinem elegerunt. Idem in Greg. II. Et Candulfo Caſtaldione, ſeu Manfredo Judice. Bull. Caſinen. tom. 2. conſtit. 113. Conradus II. Rex Italiæ, ſeu Germaniæ. Ibid. conſt. 82.] Itaque *Seu* pro *Et* ab Anaſtaſio uſurpatur, nam ipſemet inter *Tabulas*, & *Orbiculos* differentiam ponit in eodem Leone III. idem repetens, dum inquit: [Habentes tabulas, atque orbiculos de chryſoclavo.] Reperitur idem ſtylus in decimo ſæculo: [Verus Judex Dom. Imperatoris, ac Regis, & Uvibertus Vicecomes filius bon. mem. idemque Uviberto de Baniolo, ſeu Ildevertus, qui & Bezo, fil. quondam Fredolphi de Villa Gurgo. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 61.] ubi clarè videtur, quòd Uvibertus de Baniolo, erat diverſus ab Idelverto de Villa-Gurgo, ut in ejuſdem inſtrumento ex eorum diſtincta ſubſcriptione fit evidens. Item dicendum de ſynonymo *Vel*, ut in dict. *Servitor* oſtendimus. Vide etiam dictio *Vel*. Item de ſynonymo *Sive* dicendum erit: [Hildovicus Gratia Dei Imperator Auguſtus, omnibus Fidelibus noſtris in partibus Longobardiæ, Romaniæ, ſive Benevento, atque Tuſcia, nec non Venetia conſiſtentibus. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 36.

SEVERIANI. FR. Hæretici. [A Severo exorti vinum non bibebant; vetus teſtamentum, & reſurrectionem non recipiebant, 24. qu. 3. can. 39.] ac fusè de hac Hæreſi, & Auctore ejus Baron. ann. 57. num. 132. ann. 511. n. 15. 16. an. 174. n. 11. ann. 513. num. 1. & ſeqq. anno 517. num. 51. & ſequentib. ann. 518. num. 45. & 50. cum ſeqq. an. 519. nu. 143. &c. dicebantur *Curruticuli*. Idem ibidem num. 147. Apparitio Hæreſiarchæ in Inferno. Idem anno 532. num. 20. Reliqua anno 535. & ann. 536.

SEXAGESIMA. [Porrò ſexageſima inde dici poteſt, quia ſexaginta ſunt dies uſque ad medium Paſchæ, quod eſt feria quarta Paſchalis hebdomadæ. Ord. Rom.

SEXCUPLUM, & *Seſcuplum* quomodo differant inter ſe. Vide *Seſcuplum*.

SEXTA, canonica hora. Vide *Horæ canonicæ*. FR. ſexta autem moralis hora quænam intelligatur in ſac. ſcript. Vide Baron. ann. 34. n. 163.

SEXTARIATICUM, tributum, ſive canon Eccleſiæ à Ruſticis ſolvendum pro qua libet aridorum ſextarii menſura; erraverunt namque illi, qui Ruſticos ſolventes vectigalia ita appellari putarunt; eorum enim error ex Gregorianis verbis convincitur, quæ ſic habentur: [Valdè iniquum, & injuſtum eſſe perſpeximus, ut à ruſticis Eccleſiæ de ſextariaticis aliquid accipiatur, ut ad majorem modium dare compellantur, quàm in horreo Eccleſiæ infertur. Unde & præſenti admonitione præcipimus, ut pluſquam decem, & octo ſextariorum, modiorumque nunquam à ruſticis Eccleſiæ frumenta debeant recipi. D. Greg. lib. 1. epiſt. 42. ad Petrum Subdiacon.] FR. qui Canon Eccleſiæ à Ruſticis ſolvendus erat pro acceſſione ſupra ſextarium, ideò à S. Pontifice hoc tributum injuſtum exiſtimatum fuerat, qui abuſus tempore Romanorum introductus eſt, de quo Cicero in 5. Verrin. [Nec numerum acceſſionum cogebatur arator dare, nam in pecunia ſolvebatur.

SEXTARIUM. FR. liquidorum, & aridorum menſura, de qua ita Hieronymus in, c. 4. Ezech. [Porrò Hin duos choas atticos facit, quos nos appellare poſſumus duos ſextarios Italicos, ita ut Hin menſura ſit Judaici ſextarii, noſtrique caſtrenſis, cujus ſexta pars facit tertiam partem ſextarii Italici. [Vide *Hin*.

SEXTUS. FR. dicebatur Carthaginis locus, ubi S. Cyprianus martyrium paſſus eſt. Baron. ann. 161. num. 22.

SEXTUS DECRETALIUM. FR. ita appellatus eſt Codex decretalium, quia uſque ad quintum librum decretalium Gregorius IX. ſcripſerat; Bonifacius verò VIII. ſextum compleverat, ut idem in ejus proœmio admonet. Vide *Decretales*. Septimum autem decretalium, poſt ſextum, Clementinas, & Extravagantes compilavit Petrus Matthæus, editum Francofurti ann. 1590.

SIBYLLA. FR. quæ decem ex Varrone numerat D. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 22. Lactantius 1. divin. inſtit. & D. Hieron. lib. 1. adverſ. Jovin. qui ex eod. Varr. inquit: Æolicè Θεοβȣ́λω, ideſt, Dei conſilium Sibyllam appellari; ſed Ludov. Vives cit. loc. Aug. commentans, ait, Æolicè σιὸς, Deos, βȣλὼ, conſilium ſignificare, indeque Sibyllam dici. Per βȣλὼ enim penes omnes Græcos intelligitur conſilium.

SIBYLLISTI, dicti ſunt Chriſtiani. Vid. *Chriſtiani*.

SIBYNA, jaculum, ſive telum miſſile, ex græco σιβύνη. [Et concident machæras ſuas in aratra, & ſibynas in falces, ideſt, animorum nocentium, & linguarum infeſtarum, & omnis malitiæ, atque blaſphemiæ ingenia convertent in ſtudia modeſtiæ, ac pacis. Tertull. lib. 3. adverſ. Marc. cap. 21.

SICARIUS. FR. à ſica gladii genere, & ſignificat aſſaſſinum, de quo fit mentio, de pœnitent. diſtinct. 1. & de homic. voluntar. vel caſuali, cap. ſicut dignum. Ibique Gloſſa, §. Sicarios.

SICERA, hebraica vox, quam aliqui vinum annoſum, & inveteratum ſignificare putant; alii vinum purum. Sed re vera quemlibet potum ad inebriandum potentem denotat, ut manifeſtè ex Evangelii textu colligitur, in quo ſicera à vino diverſificatur; nam ait ibi: [Vinum, & ſiceram

non

non bibit. Luc. cap. 1.] Imò apud Hebræos ipſammet ebrietatem ſignificat: [Sicera autem eſt quidquid abſque vino faciet ebrietatem. Zonar. in, can. 3.] Ac Arabes *Sakera* vocant ebrietatem. Atque Zacharias Chryſop. Epiſc. in Euang. cap. 2. ait, quòd: [Siceram vocant Hebræi omnem potum, qui inebriare poteſt, ſive de pomis, ſive de frugibus, ſeu de qualibet alia materia confectum. [FR. Idem ſentiunt Lyranus, qui ait, quod: [Sicera dicitur omnis potus inebriativus,] & D. Hieronymus in epiſt. ad Nepotian. inquit, quòd ſicera dicatur [Omnis potio apud Hebræos, quæ inebriare poteſt, ſive illa ex frumento conficiatur, ſive pomorum ſucco: ſive favi decoquantur in dulcem, & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimantur in liquorem, coctiſve frugibus aqua pinguior colaretur.] Palea etiam in dict. 35. inquit: [Sacerdotes, qui miniſtrant in templo Dei, prohibentur vinum, & ſiceram bibere; ne crapula, & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera hebræo ſermone omnis potio nuncupatur, qua quis inebriari poteſt. Quidquid inebriat, ſtatum mentis evertit. Tandem Gloſſa in can. admonere, 33. quæſt. 2. §. ſiceram, ait: [Per ſiceram intellige omnem potum, qui inebriat.] Quare vim nominis non exprimit Auctor vocab. Eccl. dum inquit, ſiceram ſignificare cerviſiam, quia licèt accidentaliter poſſet in eandem confectionem aliquando convenire; formaliter tamen, & generaliter denotat omnem potum inebriativum. Item Tertull. Ebriamen exponit hìc in dict. *Ebriamen*.

Sicilia. FR. Eccleſiaſticum patrimonium, cantelatum, 10. quæſt. 3. ſive patrimonium S. Petri. [Præter hæc Regnum Siciliæ, (quod eſt ſpeciale patrimonium S. Petri, & idem Princeps ab Apoſtolica Sede tenebat in feudum) jam ad tantam in Clericis, & Laicis exinanitionem, ſervitutemque redegit, quod eis planè penitùs nihil habentibus, & exinde ferè probis ejectis, illos, qui remanſerunt ibidem, ſub ſervili quaſi conditione vivere, ac Romanam Eccleſiam (cujus ſunt homines principaliter, & vaſalli) offendere multipliciter, & hoſtiliter impugnare compellit. Poſſet etiam meritò reprehendi, quòd milles quidam fartorum annuam penſionem (in qua pro eodem regno ipſi Eccleſiæ Romanæ tenetur) per novem annos, & ampliùs ſolvere prætermiſit, lib. 2. tit. 14. c. 2. ſexti Decretal.] & ibi Gloſſa, §. Patrimonium. Vide hìc *Fartus*. Rogerius vetuit in utraque Sicilia Romanas monetas, quæ romaſinæ dicebantur. Vide *Follaralis*. Siculorum in Deiparam devotio. Vide *Hodegitria*.

Siclus, monetæ ſpecies, de qua ſæpè in ſacra Pagina: vox quidem hebraica *Sekel*, ideſt, pondus: Erat autem duplicis valoris, ſive ſpeciei; nempè, quæ *Siclus Sanctuarii* dicebatur, & ſemiunciam, ſeu quatuor drachmas ponderis continebat, quod eſt idem; ideò à Græcis τετράδραχμον appellabatur. [Siclus nummi genus eſt apud Hebræos, quales ſunt tetradrachmi attici. Joſeph. Jud. lib. 3. Antiq. cap. 9.] Idem à D. Hieronymo refertur his verbis: [Siclus autem, ideſt, ſtater habet drachmas quatuor: drachmæ autem octo latinam unciam faciunt. In Ezechiel. c. 4.] Vide *Stater*. Altera verò ſicli ſpecies dicebatur *Siclus communis*, qui duas drachmas, ideſt, unciæ quadrantem pendebat, à Latinis *Sicilicus* appellatus fuit, lib. 21. §. 2. ff. de auro legat. & à Græcis δίδραχμον dicebatur, & duos romanos julios, ſeu duos reales hiſpanicos valebat; cujus ſpeciei monetæ triginta proditori Judæ in ſolutionem ſuæ prævaricationis traditæ ſunt, ut Cornelius à Lapide exiſtimat; nam Budæus de Aſſe refert unam ex illis monetis Pariſiis vidiſſe, quæ duas drachmas pendebat, qui pondus cum alia ſimili Romæ in Eccleſia S. Crucis in Hieruſalem conſervata convenit; idem etiam obſervavi in alia Judæ conſimili moneta, quæ inter multas, ac pretioſiſſimas devotionum reliquias ab Equitibus in eorum S. Joannis Eccleſia conſervatur; aliamque ex his monetis fatetur R. Moyſes ſe vidiſſe, quam *Dimidium ponderis* vocat. Antonius Auguſtinus in ejus dialogis de numiſmatibus negat fuiſſe Judæ monetas, quas Roma, & Melita ut ſuprà diximus exiſtimant. FR. in can. Judices, quæſt. 1. hæc D. Hieronymi verba afferuntur, ubi de Simonia agit: [Nec quemquam movet illud, quod in primo Regum libro legitur, Saulem, volentem ire ad Samuelem, dixiſſe puero ſuo, ad eum ſe ire non poſſe, quia pretium, quod offerret pro vaticinio, non haberet, & puerum reſpondiſſe: ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſicli pecuniæ. Hanc dabo viro Dei, & annuntiabit nobis &c. Siclus enim viginti obolos habet, & quarta pars ſicli quinque ſunt oboli.] Plutarchus in Lyſandr. ait, quòd obolus minimum numiſma erat apud Athenienſes, quod ſexies ſumptum explebat drachmam atticam. Temerè ſiquidem Gloſſa in can. Denique & puellæ, 36. quæſt. 2. inquit: [Drachma (ut dicunt) eſt ſiclus. R. Moyſes, qui & Gerundenſis appellatus fuit, in Pentateuchum ſcribens, inquit, ſe vidiſſe Tolemaidi, quæ hodie *Acca* dicitur, ſiclum ſemunciæ ponderis, in quo ex una facie ſculpta erat Aronis virga cum inſcriptione *Siclus Siclorum*, & in alia facie erat inſculpta mannæ urna cum inſcriptione *Jeruſalem ſancta*. De *Siclo* autem moneta diſertè agit Baron. ann. 33. num. 30. & 31. Ezechiel. cap. 45. hæc ſcripſit: [Siclus autem viginti obulos habet.

Sigillarius, ex principio occulto, & impenetrabili proveniens. [Anima velut ſigillario motu ſuperficiem ejus intus agitantes. Tertull. lib. de Anima, c. 2.] Vide *Enthymeſis*. Ac propriè ſigillarius dicitur luſor, ille, qui ſimulacris puerilibus, à Latinis *Sigilla* appellatis, ludebat; italicè *Burratini*, ſive *Pupazzi* dicuntur: inde Tertullianus ſumpta metaphora à ſigillarii occulto ſub velo motu, animæ motionibus applicuit; & quidem, quòd per tale vocabulum luſorem intelligat, Tertullianus ſatis adverſus Valent. expreſſit, inquiens, [Sigillario extrinſecùs ductu.] FR. puerilia ſimulacra appellavit Idola Ennodius, quando in 3. di-

ctione Miſſæ pro Honorato Epiſcopo, dixerat: [Ubi ſunt ſigilla numinum votis imaginata facierum? Quorum facies in poteſtate pendet artificis? Ubi ſunt Dii, quibus potentiam dederunt homines fulgore gemmarum?

Sigillum, in primario ſignificatu imaginem, figuram, & parvam ſtatuam, ſive ſtatunculam denotat. [Obtulit candelabra aurichalca ſeptem ante altare, quæ ſunt in pedibus decem cum ornatu ſuo ex argento intercluſa ſigillis Prophetarum. Anaſt. in Sylveſtro.] De ſigillo, quo litteræ firmantur. Vide *Bulla*, *Bullatorium*, *Charthophylax*, *Paſtellus*, *Statuncula*, *Syparum*. FR. In ſigillis Epiſcopalibus antiquitùs non ponebantur inſignia gentilitia; ſed effigies ejuſdem Epiſcopi Pontificaliter induti cum baculo paſtorali, & mitra, ut ex cap. 6. decretal. de fide inſtrumentor. colligitur, ubi ſic habetur: [Falſum ſigillum vitioſè videbatur appoſitum, eo quòd à media parte ſigilli apparebat quædam imago, non cum mitra in capite, ſed cum pileo, nec induta Pontificibus, ſed regalibus indumentis, tenens in manu non baculum paſtoralem, ſed quaſi ſceptrum regale.] Sigilla, quæ ponebantur in marſupio novi Pontificis. Vide *Sedes ſtercoraria*. Sigillum Domini. Vide *Chriſma*. Sigillo ex Altariolo ſublato deperditur conſecratio. Vide *Altare*.

Sigma. Cœnaculum hemiſphærica figura conſtructum. [Diſcumbebat Jeſus plus in Matthæi mente, quàm ſigmate, & epulabatur non cibis, ſed reditu peccatoris. Chryſol. ſerm. 19.] Ac idem alibi repetit, loquens de diſcipulis tempore Chriſti paſſionis abſconſis: [Si metuentes, ſi clauſis, certè non prandentes, & ſi prandentes, non erat domus illa, ſed carcer; illud ſigma non erat, ſed carcer, ſerm. 83.] Dicitur enim ſigma à figura literæ græcæ hujus nominis antiqua, quæ erat ad modum *C*. FR. Aliquando enim non undique ad menſam convivæ accumbebant: ſed ab altera tantùm parte convexa, utpotè capaciori convivarum, quàm ex convexo interiori latere, ubi edulia miniſtrantes aſſiſtebant, & ex eadem ratione antiqua propugnacula rotunda, vel ad modum ſigmæ non ſunt ampliùs in uſu, quia præbebatur major ambitus aggreſſoribus, quàm aggreſſis, qui in interiori peripheria anguſtiabantur. Igitur de his menſis figuræ lunatæ, vel hemicycli, Lampridius in Heliogab. mentionem facit, inquiens: [Primus (*ideſt*, *Heliogabalus*) denique invenit ſigma in terra ſternere, non in lectis.] Ac rectè hunc antiquum Romanorum morem Ditmarus comprobat, inquiens: [Imperator antiquam Romanorum conſuetudinem, jam ex parte magna deletam, ſuis cupiens renovare temporibus, multa faciebat &c. ſolus ad menſam, quaſi ſemicirculum factam, loco cæteris eminentiori ſedebat, lib. 3 Chron.

Signaculum Spirituale, ſive Signaculum Domini. Vide *Chriſma*.

Signatura Justitiæ. Vide *Referendarius*.

Signatus Manu, Miles; Mauritio enim Imperatori, qui lege prohibuerat, ne quis miles poſſet habitum monachalem ſuſcipere, ſcripſerat D. Gregorius hæc verba: [In qua lege ſubjectum eſt, ut nulli, qui manu ſignatus eſt, converti liceat, in Regiſt. lib. 2. epiſt. 61.] Erant igitur Milites Imperiales ſtigmate in manu ſignati; atque hoc D. Paulus in epiſt. ad Galatas, c. 6. intellexerat, quando ſcripſit: [Ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore porto,] quam epiſtolam ſic commentatus eſt D. Anſelmus, inquiens [Stigmata vocabantur ſigna quædam, quæ in manibus militum fiebant, per quæ recognoſcebantur eſſe de militia Romani Imperatoris: Paulus ergo illis verbis proteſtari ſe voluit, quòd fidelis Jeſu ſervus, ac miles eſſet.] FR. Gregorius verò Papa decimus ait, quòd Fabricenſes, ideſt, arma bellica fabricantes ſtigmata ferebant, atque Cuſtodes aquarum: cujus hæc ſunt verba; [Ex ſtigmate namque conſueto Fabricenſibus imprimi, latitans Fabricenſis agnoſcitur. Et Cuſtodes aquarum (quos Hydrophylacas nominant) queis inſigi ſolent annotatione ſignati, lib. 5. tit. 11. c. 12. in ſexto.] Item *Stigma* ſignificat plagam, & ulcerationem. [Nam legitur, quòd Maria ſoror Aron, propheriſſa, dum detractionis adverſus Moyſen incurriſſet delictum, illicò ſtigmate lepræ percuſſa eſt, can. Hoc ipſum, 33. qu. 2.

Signum. ideſt, abbreviatio in ſcribendo, quam D. Hieronymus *Furtum verborum* appellavit, inquiens: [Extemporalis eſt dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profuſa, ut Notariorum manus lingua præcurrat, & ſigna, ac furta verborum volubilitas ſermonum obſervet. De vitand. ſuſpect. Contuber.] Item ſignificat campanam. *Signum radians*. Vide *Aſteriſcus*.

Sihor. FR. nomen hebraicum, quod D. Hieronymus ait fuiſſe locum proprium. [Et pervenit uſque ad Carmelum maris, & Sihor, & Labanath. Joſue, cap. 19. 26. Congregavit ergo David cunctum Iſrael à Sihor Ægypti, uſque dum ingrediaris Emath. 1. Paralip. 13. 5.] Sed Alphonſus Toſtatus in 1. Paralip. eodem cap. quæſt. 16. §. A Sihor, inquit, ſignificare fluvium hebraicè, ac proinde non eſſe nomen proprium loci, ſed appellativum.

Silentiarius, ſecretarius. [Et hæc tanta dilectio ad hoc proceſſit, ut eum ſecretorum conſcium, & primatem capellanorum faceret; ſibi quoque eundem ſilentiarum ſtatueret, ut in quo competerat prudentiæ altitudinem, ejus conſilio componeret totius regni utilitatem. In vita S. Agilberti Abb. Fortaſsè à ſilentio, ſicut etiam à ſecreto ſecretarii nomen inditum fuerat; quamvis in Curia Imperiali varias ſignificationes hujus vocabuli inveniam, & inter alias, *Silentiarii* dicebantur milites cuſtodientes januam Imperialis Conſiſtorii, quia jurgia, rumores, aliaſque inconvenientias detrudere debebant, quorum collegium *Schola ſilentiariorum* dicebatur. FR. de hoc militiæ Cæſarianæ vocabulo egit Procopius apud Baronium ad an. 491. n. 6.

Silentio, verbum intranſitivum, quod tacere denotat. [Sic non debet opera Dei, quæ in illo

per

per ſuos Sanctos fiunt ſine ſui meritis, ſilentiare, ſed prædicare. In vita S. Dion.

Silentium. FR. hebraicè *Domi* dicitur. Calep. Paſſar. in dict. Silentium.

Silicernium. FR. [Quo differt ab epulo Jovis ſilicernium? à ſimpluvio obba? ab aruſpice pollintor? Tertull. adverſ. Gentes.] Significat mortuorium prandium. Alia ſignificata hujus dictionis inveniuntur apud Joſeph. Scaligerum in caſtigationibus Feſti, & apud Calepinum.

Silicernius. FR. ſenex. [Silicernios dici voluerunt ſenes jam incurvos, quaſi jam ſepulcrorum ſuorum ſilices aſpicientes; unde & Cincius Alimetus in hiſtoria de Gorgia Leontino ſcripſit, dicens: Qui dum jam ſilicernius ſui finem temporis expectaret, ſi mori non potuit, tamen infirmitatibus exultat. Fulgentius de vocib. antiq.] quem Græci τυμβογέρων dixere. De Silicernio Terentius in Adelph. ubi aliqui intellexerunt nomen comicum fictum; errant tamen, nam Silicernium funebre convivium, ut ſuprà diximus, & alia ſignificat.

Silingi. FR. ideſt, Vandali. Baron. anno 49. num. 37.

Siliqua, hoc nomen propriè ſignificat fructum vilem, quem hodie Romani *Guainelle* dicunt, Hiſpani *Carobas*, Neopolitani *Sciuſcelle*, Siculi *Charrubi*, Arabes *Charub*, de quibus frugibus D. Lucas, cap. 15. inquit: [Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant.] Item ſignificat monetæ ſpeciem vilis quidem. [Adjectis ſiliquis, oneribus, & granaticis. D. Gregor. in Regiſt. lib. 1. cap. 42.] Quæ moneta juxta Eruditiſſimi Latinii opinionem erat vigeſima quarta ſolidi pars. Solidus verò, ut idem ait, erat valoris Juliorum Romanorum 17. & bajoccorum tres circiter; nam ſolidus erat tertia aurei ſcuti pars, quod quando Latinius ſcripſerat, ideſt, ann. 1568. aureum ſcutum ſecundùm illius ſæculi pretium non continebat niſi Julios tredecim, licèt hodie quindecim contineat. Igitur data proportione temporis Latinii ſolidus correſpondebat Carolino Romano, nempè, tribus quartis Julii; ſed hodie, nimirum anno 1677. in quo ſcribimus, ſolidus viginti Julios contineret, quia ſcutum aureum hodie Julios quindecim continet. Vide *Solidus*. FR. De eadem moneta Siliquæ habetur in l. final. de furtis; ubi Gloſſa errat, dum aſſerit Siliquam tantum valere quantum ſolidum. In ſupradicto Gregorii textu fit mentio de *Granaticis*: fortaſſe ſpecies monetæ erat, quam hodie in utraque Sicilia *Grani* nomen retinet, & eſt etiam vilis moneta.

Siliquaticum. FR. gabella exigenda pro ſiliquis, l. final. de furtis. Sed potiùs videtur ſignificare gabellam pro quocumque mercimonio. [Et ſiliquatico de ſingulas mercaturas, & portoras. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 20. n. 3.

Siloe, hebraica vox *Sillnach*, ideſt, Miſſus; ita enim facer Chroniſta explicat, ubi de piſcina agit, in qua cæcus à nativitate degebat, qui oculos lavans viſum recepit. FR. Fons quidem erat ad radices montis Sion, ut ſcribit Hieron. in *Iſaj.* c. 8. & non ſcaturiebat continuò, ſed in aliquibus incertis diei horis: qui fons, ait S. Epiph. de vita, & interitu Proph. c. 7. interceſſione Iſajæ primò emanavit; nam antequam moreretur Propheta ille, aliquantulũ Deũ precatus eſt, ut ex illo loco aquam mittere dignaretur, cujus oratio ſtatim exaudita fuit; indè *Siloè* hæc fons denominata fuerat, ex tali miraculoſa emanatione; *Siloè* enim demiſſum ſignificat: additque, quòd ſub Ezechia Rege antequam ſtagnum, & piſcinas conſtruxiſſet, in hoc fonte ſcaturierat modica aqua mediantibus Iſaiæ precibus, ut populus Iſrael in civitate obſeſſus non periret ſiti. Itaque ad manus opportunè illam populus habebat, & econtrà irreperibilis erat hoſtibus; de eodem facit etiam mentionem Joſephus Hebræus. Quæ relata habentur penes Baronium an. 33. n. 35. & 36. :||: Patriarcha autem Jacob Judam ejus filium benedicens, ut in Geneſi habetur, vocavit Meſſiam *Sciloch*, quæ vox in Vulgata *Mittendus* tranſlata fuit. FR. Non incongruè videtur hìc quandam lepidam reprehenſionem referre, qua quidam Amicus aliquos Judæos Romæ degentes ſemel objurgaverat; nam Romani vulgariter ventum Syrum *Siloccho* appellant; hinc ſumpta occaſione ille talis dixerat Hebræis Romanis, quòd non tantum admirabatur, quod cæteri Judæi per Orbem decepti adhuc Meſſiam expectarent; ſed quidem de Hebræis Romæ incolentibus, qui illum expectant, dum à *Sciloccho* tam ſæpè viſitantur; æquivocans namque in ſenſu Hebræorum, & in ſenſu vulgari Romano, quia illi per *Sciloch* Meſſiam, ac ventum Syrum vulgares Romani intelligunt, à qua ſpiratione crebrò infeſtatur Roma :||: Alii tamen hanc dictionem cenſent non eſſe hebraicam, ac proinde fuerunt variæ opiniones. R. Abnazer affirmat *Miſſum* ſignificare; alii dixerunt eſſe compoſitam ex duabus vocibus *Sciailah*, ideſt, Donare vos ei. Vide *Probatica*.

Simanter. Vide *Semanterium*.

Similaria, ſeu *Similia*. Vide *Cupha*.

Simon. FR. hebr. nomen obedientem ſignificans. Simon autem, qui à Romanis tanquam Deus colebatur cum hac inſcriptione *Simoni Sancto*, ſeu *Santo*, de quo titulo pluries apud Cruterum, Simon Magus fuit, ut Juſtinus Mart. Apol. pro Chriſtian. ad Antonin. Pium, Ireneus, lib. 1. c. 20. Tertull. Apol. c. 13. Euſeb. lib. 2. cap. 12. 13. & 14. à Baron adducti, ann. 34. num. 52. & in figura Jovis, idem Baron. an. 35. n. 2. an. 44. num. 59.

Simon Magus, quomodo caput radebat. Vide *Tonſura*.

Simonia, graviſſimum delictum venditionis rei ſpiritualis, quæ incurſionem cenſurarum Eccleſiaſticarum, obligationem reſtituendi pretium acceptum, & fructus beneficii obtenti mala fide perceptos ſecum trahit. Fuit enim à Mago Simone ita denominata, qui pecunia ab Apoſtolis Spiritum Sanctum emere tentaverat, invidia motus operationum prodigioſarum, quas Paraclitus per eos demonſtrabat; qui tamen ab Apoſtolico

Sena-

Senatu rejectus fuit hac ſententia: [Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Actor. 8.] Quam verò Petrus Bleſenſis, epiſt. 129. his verbis explicat: [Non poterant tibi ſufficere redditus canonicè acquiſiti, & Eccleſiaſticæ facultates, niſi ædificares Sion in ſanguinibus, atque venalitate execrabili, & damnabili quæſtu divitias congregares?] Et inferiùs ſic illam deſcribit: [Avaritia hæc ſimoniaca ipſa eſt vermis interficiens, bruchus peſſimus, ærugo, ac tinea cordis, quæ bona omnia æruginat, & conſumit.] FR. Hæc peſſima Hæreſia habuit ſuos ſectarios, qui *Simoniani* dicebantur, quorum dogmata exoſa licitam rerum ſpiritualium venditionem aſſerebant, ac creaturam non à Deo, ſed à virtute quadam ſuperna creatam, can. quidam, 24. quæſt. 3. Simoniani enim ſunt plus execrandi, quàm Macedoniani hæretici, qui impugnabant Spiritum Sanctum; hi namque creaturam, & ſervum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum delirando fatebantur: at Simoniani efficiunt Spiritum Sanctum non Dei, ſed eorum ſervum. [Omnis enim Dominus quod habet, ſi vult, vendit, ſive ſervum, ſive aliquid aliud eorum, quæ poſſidet. Similiter & qui emit, dominus ejus volens eſſe, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & hi, qui hanc inquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blaſphemaverunt, dicentes Chriſtum in Beelzebub ejicere dæmonia: atque (ut veriùs dicamus) Judæ comparantur proditori, qui Judæis occiſoribus Chriſtum vendidit &c. can. Eos qui, 1. quæſt. 1.] Ita enim, & taliter deteſtabilis eſt ſimonia, ut neque ex ejus acquiſitionibus reputetur valida eleemoſyna, can. non eſt putanda, 1. quæſt. 1. Simonia erat etiam apud Ethnicos odioſa, imò de Romulo inquit Dionyſ. Halicarn. l. 2. c. 3. [Deinde quòd, quum alii malè quodammodo, & inconſideratè eligant Sacerdotes, & alii cenſeant hujus honoris pretium voci præconis ſubjiciendum; alii verò ſacerdotia ſorte dividunt; ipſe (*ideſt, Romulus*) ſacerdotia neque venalia eſſe, neque ſorte dividi voluit: ſed legem tulit, qua juſſit ex ſingulis curiis creari, duos, qui annum ætatis quinquageſimum jam præteriſſent, qui & genere aliis præſtarent, & virtute eſſent inſignes, & cenſum ſufficientem haberent, & corpore eſſent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, ſed quamdiu viverent, hos honores conceſſit, eoſque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum ob legem immunes fecit.] Qui nedum ſacras, ſed & temporales dignitates per largitiones abhorrebant, ut ex Cic. 2. de Orat. & in epiſt. ad Quintum fratr. ſatis liquet. Quantum verò apud Hebræos odioſum erat hoc largitionum genus ex pluribus ſac. ſcript. locis comprobatur, ac de Daniele inquit Joſeph Hebræus: [Pro muneribus promiſſis à Balthaſſare, eo quòd exigebat prophetiam viſionis, reſpondit Daniel, ſapientiã, & divinitatem (*hoc eſt ſpiritualitatem*) ſine ſuffragio ſemper exiſtere, & gratis prodeſſe credentibus, lib. 10. antiq. cap. 13.] Quare meritò canones ſimoniacos ad reſtitutionem obligant malè de ſpiritualibus perceptorum, quia data, & accepta damnabiliter, ac infructuoſè retinent, & ut loc. cit. inquit Daniel: *ſine ſuffragio*, (ideſt, animarum) *ſemper exiſtere*, nam tantum *gratis prodeſſe credentibus*. Miraculum autem cujuſdam Simoniaci Epiſcopi. Vide in dict. *Gloria Patri &c.* Cõmittit ſimoniæ peccatum Epiſcopus accipiens aliquid pro ordinatione. Vide *Inthroniſticum*. Simoniaci hæretici ſub variis nominibus. Vide *Henriciani. Neophytorum hæreſis. Trapezita.* Cætera. Vide *Proxeneta. Transactio. Vicedominatus.*

SIMONIZO, reperitur apud nonnullos Eccleſiaſticos Scriptores hoc verbum, quod ſimoniam committere denotat.

SIMPLUS. Vide *Symplones*.

SIMPSALMA, συψαλμα, ideſt, conſonantia in pſallendo, ſeu ſimultanea pſallentia. [Simpſalma dicitur vocis copulatio in cantando. Iſid. lib. 6. cap. 19.] Sed prima vocalis ex orthographia græca non per, i; ſed per, y, ſcribi deberet.

SIMULTAS, conſpiratio, conventio. [Quorum ſimultates Presbyter aſtutus prævidens. In vita S. Severi Epiſc.] de quibuſdam Clericis ſermo eſt, qui furari ejuſdem ſancti Corpus conſpiraverant. FR. ſignificat propriè ſimulationem, malæ mentis machinationem, ac odium occultum, quod vocabulum non ab adverbio *ſimul*, ſed à verbo *ſimulo* ſuum etymon trahit: [Habeatur ſemel concilium ante dies quadrageſimæ, ut omnibus (ſi quæ ſunt) ſimultatibus amputatis, mundum jejunium, & ſolemne Deo poſſit offerri, can. habeatur, diſt. 18.] Ubi Gloſſa privatum odium ſignificare putat; ſed re vera denotat generaliter tam occultum, quàm manifeſtum. Ita Cicero pro l. Manilia uſus eſt, inquiens: [Ut multas etiam ſimultates partim obſcuras, partim apertas intelligã mihi nõ neceſſarias, verbis nõ utiles ſuſcepiſſe.

SIMULACRUM SOLIS, Romæ in via Salaria veteri. Vide *Concilium*.

SINAIDA. FR. ſemitam, ſive, ut alii malunt, terminum territorii ſignificat. [Si quis propter intentionem ſigna nova, aut theclaturam, aut ſinaidam in ſylvis alterius fecerit, l. ſi quis propter, de eo, qui terminum] Reperitur etiam *Sineida*, quæ inciſionem arborum ſignificat.

SINCELLUS. Vide *Syncellus*.

SINDON. Vide *Corporale. Othone. Sabanum.*

SINE INVICEM; id eſt, ſine relatione, vel ſine correlativa correſpondentia. [Poſſunt hæ duæ naturæ divina, & humana in Chriſto ſine invicem loquendo proferri; non poſſunt ſine invicem credendo cognoſci. Ferrandus Diaconus Carthagin. in epiſt. ad Anatol. Vide *Hypoſtaſis*.

SINGULARIS. Vide *Monachus. Singularitas.*

SINGULARIS FORMA VERBORUM. FR. adhibenda eſt in electione à ſingulis electoribus, licèt plures ſint; ſecùs verò ſi plures Arbitri, aut Judices, illis præſentibus, unus tantùm eorum nomine omnium ſententiam proferat, cap. 4. de ſententia, & re judicata in ſexto.

Singularitas. FR. monachatus; nam *monos* græcè, latinè ſingularem ſonat. [Propoſitum Monachi proprio arbitrio, & voluntate ſuſceptū, deſeri non poteſt abſque peccato; quod enim quis vovet Deo, debet reddere: unde qui relicta ſingularitatis profeſſione ad militiam, vel ad nuptias devolutus eſt, publica pœnitentiæ ſatisfactione purgandus eſt, cán. Propoſitum, 20. qu. 3.

Sinistra, quare in ea parte depingebatur S. Petrus. Vide *Bulla*, *Dextera*. Quare ſiniſtra antiquitùs communicabantur Sacerdotes, & hodie Dominicani obſervant, & quare Summus Pontifex à parte ſiniſtra recipit Euchariſtiæ Sacramentum. Vide *Communio*.

Siniorale. FR. Dominabile, quod conſiſtit in toto dominatus, ſeu ſiniorum, & Senatorum Reipublicæ corpore. Itali *Signorile*, & ſubſtantivè *Signoria* dicunt. [Si vultis regnare, & vigorem regium, & ſiniorale, & ſuper veſtros, & ſuper impugnantes poteſtatem veſtram optatis habere. Concil. Meldcn. cap. 7. an. 845.

Sinisteritas, ærumna, infelicitas. [Quibus primordiis majores noſtri etiam ſiniſteritatum ſuarum relationes evolvere auſpicabantur. Sidon. lib. 1. epiſt. 5.

Sinodochium. Vide *Xenodochium*.

Sinopis, σινώπις, terra rubra, ſeu minius, ita appellatus à Civitate hujus nominis, ex qua devehitur. Fuit item meretrix famoſa hoc nomine appellata, inde proverbialiter ſinopis pro laſciviæ dedito ſubintelligebatur, ac eadem intentione Hæretici Eutychiani Sanctum Seleucium Amaſeæ Metropolitam in Concilio Epheſino cavillabantur, dicentes ei: [Non eſt Amaſeæ Epiſcopus, Sinopis eſt,] æquivocando, nempè, ad Civitatem, & Meretricem unico hoc nomine appellatas. FR. de hoc colore ita inquit Plinius: [Sinopis inventa eſt primùm in Ponto: inde nomen à Sinope urbe. Naſcitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: ſed optima in Lemno, & in Cappadocia, efſoſa è ſpeluncis; quæ ſaxis adhæſit, excellit. Glebis ſuus color extrà maculoſus. Hacque uſi ſunt veteres ad ſplendorem. Species Sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media, lib. 35. c. 6. [De hac Jeremia, c. 22. inquit: [Et faciat laquearia cedrina, pingitque ſinopide.] De hac etiam egit Vitruvius, lib. 7. Strabo, lib. 12.

Sinopicus, ex Sinopide Civitate, vel ſinopidis colorem referens. Vitruvius, lib. 7.

Sinopisso, ſinopide coloro.

Sinstris, corrigendum tamen eſt *Siniſtris* in Petro Damiano, epiſt. 9. nam loquitur de ſituatione ſiniſtra reprobis in die Judicii aſſignanda, cujus hæc ſunt verba: [Plerique Pontificatus jura non deſerunt, & de ſiniſtris ſunt; quotquot autem legimus recta intentione dimiſiſſe, certa ſpes eſt eodem æterna cum Chriſto ſocietate gaudere.

Siphon, σίφων, canaliculus, ſive fiſtula, qua antiquitùs ſanguis Domini ex Calice exſorbebatur in communione, ne effunderetur. [Obtulit Calicem majorem fundatum cum ſiphone penſantem libras triginta. Anaſt. Biblioth.] Hodie tamen ſolus Pontifex utitur ſiphone in ſolemnibus celebrationibus, qui tubulus ex auro eſt, quo Diaconus etiam, & Subdiaconus Dominicum ſanguinē exſorbent. Davantria in ejus cæremoniali M. S. ubi deſcribens Cardinalium Diaconorum communionem, de hac fiſtula facit mentionem, atque hos Cardinales poſt ſumptionē Corporis Chriſti exſorbuiſſe ſanguinem Dominicum per ſiphonem ex Calice, ſuſtentato à concelebrante Diacono, qui interim hæc verba pronunciabat: [Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam, Amen.] Et ſi fortè in eadem papali Cappella aliquis Rex tunc repertus eſſet, is aſſociatus à ſecundo Cardinali Epiſcopo, quem Davantria ſubpriorem appellat, accedebat ad Altare, & recipiebat ſacramentum ſub utraque ſpecie: ſic in praxi hic Auctor teſtatur ſe vidiſſe de ann. 1355. quando in die Paſchæ per manus Innocentii IV. communionem acceperat Petrus Rex Aragonenſis ab Albanenſi Epiſcopo aſſociatus. In die autem feriæ quintæ in Cœna Domini ad imitandam Chriſti humilitatem ait idem Davantria, quod: [Pontifex ſolus communicat ſuper Altare ſine miniſtris, & non cum calamo; ſed cum Calice tantùm ſe confirmat illa die.] Etiam Laici, quando antiquitus ſub utraque ſpecie recipiebant ſacramentum, per hanc fiſtulam ſanguinem ſorbebant. [Quia ſanguinis effuſio propter incultioris populi ruſticitatem meritò timebatur, calicibus canna eſt feruminata affabrèque inſerta. Lindan. in Panop. Euangel. lib. 4. cap. 56.] Quæ tamen canna ſuſtentari involuta ab Acolyto ſolebat, ſicut hodie fit de patena à Subdiacono. [Accolytum patenam, & fiſtulam habentem. Ord. Rom.] Angelus Rocca in tractatu de Communione Summi Pontificis ait cannam hanc arūdinem ſignificare, cum qua per ſpongiam acetum Chriſto Crucifixo porrexerunt hebræi. In Monaſterio Caſinenſis montis oſtenditur antiqua fiſtula, qua utebantur illius loci Abbates, & in antiquis Carthuſianorum ſtatutis de ea ſub his verbis fit mentio: [Ornamenta aurea, vel argentea præter Calicem, & calamum, quo ſanguis Domini ſumitur, in Eccleſia non habemus.] FR. Romæ in Eccleſiæ S. Mariæ ſcholæ græcæ in cujuſdam lapidis inſcriptione, quæ incipit, Sume Valeriano &c. tempore Joannis Papæ IX. ibi inciſa, memoratur cujuſdam pium legatum, & inter alia, quòd quidam reliquit illi Eccleſiæ [Calicem argenteum exauratum cum calamo, & patena.] Quæ inſcriptio aſſertur etiam ab eodem Rocca. Dicebatur itaque *Canna*, *Calamus*, *Fiſtula*. Vide *Confirmo*, *Pugillaris*.

Siphorus, genus textilis. [In Ciborio Conſtantinianæ Baſilicæ optimos de ſiphoris, & de fundato pannos appendit. Anaſt. Biblioth. in Nicolao.] Alii *Syrophorus* legunt, id eſt, byſſus ex Syria; alii verò *Setophoris*, ac alii *Serophoris*.

Siromastes. FR. σειρομάςης. [Legi enim ſiromaſten Phinees, auſteritatem Heliæ. D. Hieronym. epiſt. 53.] Aliqui in cap. 25. Numerum, juxta vim græcæ vocis haſtam interpretantur; ſed noſtra

ſtra vulgata pugionem vertit, inquiens. [Quod cùm vidiſſet Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione &c.] Joſeph autem Hebræus, lib. 4. Antiq. cap. 6. hanc hiſtoriam referens, *Rhomphæam* ſcripſit.

SISTRUM, σεῖστρον. FR. crepitaculi genus.] Porrò cùm reverteretur percuſſo Philiſthæo David, egreſſæ ſunt mulieres de univerſis urbibus Iſrael, cantantes, choroſque ducentes in occurſum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris, 1. Reg. 18. 6. David autem, & omnis Iſrael ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis, 2. Reg. 6. 5.] Igitur non erat æneum, & ægyptiis Iſidis ſacerdotibus peculiare tantùm, ut aſſeruit Calepinus, & apud eos vice tubæ adhibitum; licèt de Cleopatra Virg. 8. Æneid. ſemel cecinerit:

Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro.

Et Ovid. 3. Amor. eleg. 8.

Quid nos ſacra juvant? quid nunc ægyptia proſunt
Siſtra?

Nam ex ligno fabrefacto erat, fortaſsè *Symandrum*, de quo ſuo loco. Ac ſiſtro utebantur etiam Hebræi, quod ſic Toſtatus deſcribit: [Siſtrum, inſtrumentum ligneum, rotulas quaſdam habens volubiles ferreas, & cùm ſiſtra moventur, concutiuntur rotulæ ferreæ, & reddunt harmoniam, hiſpanicè ſonajas (*Italicè ſonaglii*) dicuntur. Alii exiſtimant ſiſtra eſſe duas particulas ferreas concavas, quæ cum manibus teneantur, concutiuntur, & ſonum reddunt, quæ hiſpanicè *Perenumellas* vocantur. Alii tandem putant fuiſſe inſtrumentum cum tribus chordis, in 1. Reg. cap. 16. tom. 2. quæſt. 13.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM, an Epiſcopus debeat in benedictione Miſſæ privatæ proferre. Vide *Benedictio ſolemnis*.

SITARCHIA, σιταρχία, horreum propriè ſignificat, ac translativè apothecam ad condendum omne annonæ genus denotat. [Verùm quia per campos nudos, per falſos vertices, per incertas ſolitudines acturi ſumus viam, nobis tota eſt eſcæ, & potus portanda ſubſtantia: imponamus abundantem miſericordiam noſtræ ſitarchiæ profuturam. Chriſol. ſerm. 8.] Vide *Sitonicum*. Item *Sitarchia* annonæ præfecturam, & *Sitarcha* annonæ præfectum ſignificant.

SITARCIUM. FR. [Panis defecit in ſitarciis noſtris, & ſportulam non habemus, 1. Reg. c. 9.] græca lectio habet ἀγγείων. Paraphr. Chald. *In vaſis*. Dionyſ. Carthuſ. in hunc locum viaticum intelligit in peris, ſaccis, ſeu repoſitoriis poſitum. Gaſpar Sancius verò ait: [σιτάρκια græcè commeatum ſignificare, ſeu viaticum; hoc tamen loco pro manticis, aut ſacculis viatoriis uſurpatur, in quibus feruntur alimonia: ſumitur autem res contenta pro continenti, ſicut poculum ſumitur pro vino, & ferculum pro cibo: hebraica habet Mi-cchèlénu, ideſt, cchelenu vaſis noſtris, in 1. Reg. cap. 9. Franc. Mendoza ex græco legit ἐκ τῶν ἀγγείων ἡμῶν, hoc eſt de ſacculis noſtris; nam ἀγγεῖον, ſacculum ſignificat. Sed Sitarcii etymon à dictionibus græcis σῖτος, nempè frumentum, & ἀρκέω, verbum, quod interdum præſtare ſignificat, derivari videtur; unde *Sitarcha* annonæ præfectus, & *Sitarchia* eadem præfectura appellabantur, ut ſuprà diximus.

SITICUS. Vide *Sitonicum*.

SITONES, σιτώνης. FR. frumentarius, ſeu frumentorum negotiator. Vide Latinium in Salvianum, lib. 4.

SITONICUM, σιτωνικὸν, granarium, à voce græca σῖτος, quæ frumentum ſignificat. [De frumentis autem, quæ ſcribitis, longè aliter Vir magnificus Ciridanus aſſerit, quia ſolummodò tanta tranſmiſſa ſunt, quæ pro tranſactæ indictionis debito ad replendum ſitonicum ſufficerent. Gregor. lib. 1. epiſt. 2.] Reperitur vocabulum *Siticus*, quod frumentarium Mercatorum ſignificat. [Conſideremus ſolas negotiatorum, & ſiticorum omnium turbas. Salvian. de provid. lib. 4.] cujus Codices mendosè aliqui *Syricorum* habent. FR. *Sitonicum* aliquando pro ipſa frumenti annona uſurpatur. [Indicaſtis ſolicitudini veſtræ Sereniſſimorum Principum juſſione curam ſitonici fuiſſe mandatam. Idem D. Greg. lib. 10. epiſt. 38.

SIVAN. FR. Tertius Hebræorum menſis. Vide Auctores citatos in dict. *Elul*.

SIVE. Vide *Seu*, *Vel*.

SKELLA. FR. tintinnabulum, campanula, quæ à Latinis *Squilla* dicebatur. [Si quis ſkellam de caballis furaverit. In lege ſalica, tit. 29. §. 3.] Vide *Scilla*.

SLAVI. FR. non credebant in immortalitate animæ. [Etſi ego fungar vice cotis ferrum, & non ſe exacuentis; tamen ne muti canis opprobrio noter ab illiteratis, & maximè ſlavis, qui cum morte temporali omnia putant finiri, hæc loquar pro certitudine reſurrectionis, & pro qualitate meriti futuræ remunerationis, firmiter indicans cunctis fidelibus. Ditmarus Epiſc. in Chron. lib. 1.

SMALTUM, Italicè *Smalto*. [Fecit tabulam de ſmalto ſexcentas ſexdecim auri obriſi penſantem libras. Anaſt. Biblioth. in Leone IV.

SMALTITUS, Italicè *Smaltato*. [Rete totum ex gemmis albaveris, & bullis aureis, concluſas etiam auri petias in ſe habens ſmaltitas. Anaſt. Biblioth. in Benedicto.

SMIGMA, σμῆγμα, ſapo, ex verbo σμήχω, ideſt, purgo. [Dixit ergo puellis: afferte mihi oleum, & ſmigmata, & oſtia pomarij claudite, ut laver. Daniel. cap. 13. n. 17.] Aliqui exiſtimant fuiſſe aquam hordei, & lupini; at ſecundùm græcam ſignificationem quælibet mixtura intelligitur, ad lavandum, & poliendum apta. FR. ſed communiter *Smegma* dicitur: ſic enim Plinius, lib. 22. cap. 25. de lupinis agens, inquit: [Si verò cœleſti aqua diſcoquantur, (*ideſt, lupini*) ſuccus ille ſmegma fit.] Et lib. 27. c. 12.

Smegma ſcribit, ſic: [Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigri ceu lini, ſemenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens; ſmecgmata mulieribus faciunt ex his.] Hoc puto fuiſſe muliebre ſmegma, quo Suſanna, ex Daniele ſuprà, uſa fuerat. Item Dioſcorides *Smegma* etiam ſcribit. Cæterum ſaponis inventores primi Galli fuere, ita Plinius, lib.28. cap. 12. ubi ſic ait: [Prodeſt & ſapo: Gallorum hoc inventum rutilandis capillis, ex ſevo, & cinere. Optimus fagino, & caprino, duobus modis, ſpiſſus, ac liquidus: uterque apud Germanos majore in uſu viris, quàm fœminis.] Et Martialis, lib.14. epig. 26.

Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos:
Captivis poteris cultior eſſe comis.

Sneida. Vide *Sinaida*.

Sobrii, etymon. Vide *Bria*.

Socculus, calciamenti genus. [Quam cùm fratres audiunt, ſocculos ſuos in dormitorio, Sacerdos autem, Diaconus, & Subdiaconus in ſacriſtia relinquentes. In quodam Cæremoniali M. S. Ciſtercienſium, c.18.] FR. Hoc vocab. uſitatum fuerat etiam apud Latinos, eſt namque diminutivum nomen à *Socco* calceamento, ideſt, parvus ſoccus; legitur enim apud Svetonium in Vitell. c. 2. quòd: [Pro maximo munere à Meſſalina petiit, ut ſibi pedes præberet excalceandos: detractumque ſocculum dextrum, inter togam, tunicaſque geſtavit aſſiduè nonnumquam oſculabundus.] Et Plinius, lib.9. c.35. de margaritis agens, exagitat fœminarum luxuriam in his gemmis, & hæc inter alia inquit: [Quin & pedibus, nec crepidarum tantùm obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Neque enim geſtare jam margaritas, niſi calcent &c.] Et de eodem vocabulo idem, lib.37. c. 2. ita mentionem facit: [Tolerabiliorem tamen fecit cauſam Caji Principis, qui ſuper omnia muliebria ſocculos induebat è margaritis.] Vide *Cuſpus*, *Ficones*.

Socha, juriſdictio [De quibus Epiſcopus ipſius Eccleſiæ à conſtitutione antiquorum habet omnes redditiones ſocharum. In vita S. Oſvualdi Epiſcopi.] Vide *Saca*.

Socna Vide *Saca*.

Soccordium. Præſidium cordis, cardiaci medicamenti genus. [Alia die morituris ſoccordio, & thanatio, & aſclipidoto. Tertull. in Apolog.] Ubi ſecundum vocabulum remedium ſignificat contra vim mortis; tertium autem nomen denotat quoddam medicamentum Æſculapii.

Sodi, appellatum fuit flumen Euphrates. Vide *Choba*.

Soga, FR. funis. [Si quis ſogas furatus fuerit de bove junctorio, lib. 1. tit. 25. leg. 33. ſive, l. ſi quis ſogas, de furtis.

Sol Novus. Vide *Nativitas Domini*.

Solariun expositionis, erat locus eminens circumſeptus, in quo delinquentes, ut ab Imperatore viderentur, exponebantur. [Poſt paululum ergo juſſerunt inferri eum in ſolarium expoſitionis, ut eſſet ibi, quatenus proſpiceret Imperator per cancellos triclinii ſui ea, quæ futura erant fieri. In collectan. Anaſtaſii Biblioth.] Et apud eumdem legitur, ſed mendoſè: [Statuerunt ergo Reverendiſſimum Dominum in medio ſolarii diſpoſitionis.] Sed corrigendum, *Expoſitionis*.

Solatio. FR. verbum, fidejubeo, l. 3. de exercitalibus.

Solatior, ſolatium præſto, reficio. [Huic vos ſolatiari, in quo ſibi neceſse fuerit, admonemus. D. Greg. lib. 1. epiſt. 13.] FR. Gregorius, loc. citat. per hoc verbum defendere, tueri, atque conſolari, ſeu ſolari intelligere videtur; nam ibi Luminoſam Zemarchi tribuni relictam Epiſcopo Centuncellenſi commendat, & eam ſolatiari, in quo ſibi neceſse fuerit, admonet, & ſignanter, [Ut nullus ſit ei de quolibet moleſtus articulo in comitiva illa, quam vir ejus agendam ſuſceperat, donec temporis terminus adimpleatur &c.] & ſicut qui fidem pro debitore præſtat, illum defendere videtur, dum indemnem reddit; hinc unus pro altero ſenſus promiſcuè uſurpatur. [Quod te (Deo ſolatiante) uſque ad præſens ſpiritualiter ſervaſſe confeſſus es. Epiſt. Zachariæ Papæ ad Bonifacium Epiſcopum. In tom. 3. Concilior. edit. Pariſ. de ann. 1585.

Solatium. FR. ſublevamen, & fidejuſſio, ex verbo *Solatio*, de quo in, l. 3. de exercitalibus. Idem non raro habetur in Regiſtro D. Gregorii [Ut viduis, ac regimine deſolatis impertiri ſolatia debeatis, lib. 1. epiſt. 13.] Et inferiùs ibid. [De impenſis à vobis ſolatiis propenſiùs animus gratuletur.] Et ſicut fidejuſſor remanet ſimul cum debitore in debito illaqueatus; ſic delicti ſocietas *Solatium* dicitur, l. ſi quis libero homini. De his qui inſidiando. Unde *ſolatium* quaſi ſodalitium ſonat.

Solea, σολέα: eſt maxima inter Authores controverſia, quænam Eccleſiæ pars per hanc dictionē intelligatur, cùm pro cōperto habeatur, quòd hæc conſtructio proxima ad Sancta Sanctorum fuiſſet, ut ex Codini verbis, c.17. de off. colligitur, ubi inquit: [At Patriarcha prope ſoleam ſtans, recitat orationem.] Aliqui crediderunt fuiſſe pavimentum ante Sancta Sanctorum; ſed talis opinio cum verbis Curopalatæ, & Cantacuzeni non concordat, qui affirmant, quòd quando Imperator ad Patriarcham ſeſe approximabat, per hunc ſoleæ locum tranſibat; ſuperfluæ enim eſſent relationes iſtæ, cùm acceſſus ad Sancta Sanctorum neceſſariò tranſitum per pavimentum ſupponat: nec probabile præterea videtur, ruinam trulli, ſive cupulæ, ita pavimentum conterere potuiſſe, ut in pulverem converteretur, quemadmodum his verbis refert Cedrenus: [Trulla ſancta Dei, magnæque Eccleſiæ fornicata lapſu ſuo ambonem, & ſoleas, quæ ex onychite lapide erant, contrivit, & in pulverem convertit.] Nec veriſimile cenſetur, quòd pavimentum gemmis tam pretioſiſſimis ſtratum fuiſſet. Quare poſſet interim opinio Meurſii ſequi, aſſerentis fuiſſe thronum, ſive ſolium, ex quo diſtribuebatur fide-

ſidelibus communio: & licèt antiqui Patres nullã hujus vocabuli mentionem faciant; ſignificant nihilominus illis temporis ritum, quòd, nempè, in ſitu eminenti dabatur Communio, ad denotandum Chriſti Sacramentati Majeſtatem: ita contra Luciferianos D. Hieron. inquit: [Epiſcopum Corpus Domini adtrectantem, & de ſublimi loco Euchariſtiam populo miniſtrantem.] Atque Chryſoſtomus de Sacerdote loquens, ad Euchariſtiam populum invitante, ait: [Ea de cauſa ſtans excelſus, omnibus manifeſtus, tremendo in illo ſilentio vehementer inclamat: Sancta Sanctis:] fortaſſe erat gradus ante portam ad Sancta Sanctorum, quæ conjectura verbis Simonis Theſſalonicenſis confirmatur, qui ait: [Subdiaconos, & Diaconos ſedere oportet extra Bema circa ſoleam, lib. de ſacramentis.] FR. Non repugnat fuiſſe ex onychite pavimentum, ut ex Cedreno ſuprà allato habetur: nam hic lapis varii generis erat, pretioſus ſcilicet, de quo Plin. lib. 37. c. 6. & vilior, de quo mox dicam; imò Romæ in privatis domibus reperiebantur pavimenta onychite ſecundæ ſpeciei lithoſtrata, ita ex Martiali, lib. 12. epigr. 50. colligitur, ubi inquit in habentem amœnas ædes:

Et tibi centenis ſtat porticus alta columnis,
Calcatuſque tuo ſub pede lucet onyx.

Et de Etruſcis Thermis, lib. 6. epigr. 42.

Lux ipſa eſt tibi longior, dieſque
Nullo tardiùs à loco recedit.
Siccos pinguis onyx anhelat æſtus.
Illic Taygeti virent metalla,
Et certant vario decore ſaxa &c.

Hæc enim diſtinguebatur à gemma onychitis, de qua gemma Martial. lib. 11. epigr. 50.

Profertur Coſmi nunc mihi ſiccus onyx.

Et de pretioſo vaſe onychitis idem ad Papilum, lib. 7. epigr. 94.

Vnguentum fuerat, quod onyx modò gerebat,
Olfecit poſt quam Papilus, ecce garum eſt.

De onychite autem vili Plinius, lib. 34. c. 10. ita ſcribit: [Tertia eſt in lateribus fornacum, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire nõ potuit, hæc dicitur placitis &c. ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærula, intus onychis maculis ſimilis.] Ubi ſic in ejus annotationibus Jacobus Dalecampius: [Cadmiarum genera ſunt quinque, prima ex lapide pyrite uſto, ſecunda botrytis, tertia onychitis, quarta placodes, ſive placitis, quinta oſtracitis. Confundit hæc omnia Plinius. [Ex quo evidens fit, hanc ſecundam onychitis ſpeciem non eſſe gemmam, ſed cadmiam, quæ nihil aliud eſt, ut lib. 34. c. 1. & 10. idem Plinius explicat, quàm æs ex lapide ærοſo, qui à ſimilitudine coloris gemmæ hujus nominis *Onychites* appellabatur; ſed quia extrahebatur ex Cypri Inſula, ita Plinius, cit. lib. 34. c. 10. ubi loquens de onychite Cadmia, ſic inquit: [Omnis autem Cadmia in Cypri fornacibus optima.] Ideò fortaſſe, ſolea etiam hæc cadmia dicta eſt, nam in Cypro erat Urbs, quæ teſte Nicolao Nonigero in dictionario græco latino, Σώλεια dicebatur. De hac Feſtus: [Solea, ut ait Verrius, eſt non ſolùm ea, quæ ſolo pedis ſubjicitur, ſed etiam pro materia robuſtea, ſive (*ut meliùs legunt alii*) Robuſta, ſuper quam paries craticus extruitur.] Robuſta ſiquidem, quoad tenacitatem; ſed percuſſione teritur; hinc mirum non eſt, ſi ſolea, ſive onyx in Trullæ ruina redacta fuerat in pulverem ex ſuprà allata Cedreni relatione. Enodatis igitur præmiſſis, ut mihi videtur; remanet ſpecificandum, quinam locus fuiſſet hic, per quem Imperator tranſibat, quando ad Patriarcham accedebat, ut Curopalata & Cantacuzenus ſuprà retulerunt, & ubi erat hæc quæſita laſtratura ſoleæ, ſive onychitis, quod idem eſt. Dico fuiſſe Protheſim, de qua cæremonia Imperiali ſatis in dict. *Protheſis* dictum eſt. Nec mirum, quòd hæc cadmia vocabatur *Solea*, & *Onychytes*, nam iiſdem binominibus piſcis ſpecies etiam denominabatur. De ſpecie ſub nomine ſoleæ, Plin. lib. 9. c. 15. 16. & 20. lib. 32. c. 11. Et ſub nomine onychitis eodem, lib. 32. c. 10. De quo etiam Martialis, lib. 10. epigr. 48. verſ. 13.

Parvus onyx una ponetur cœnula menſa.
Hœdus, ſed ex *ignorantia variatus*.

Cæterùm ſoleæ, quibus plantarum calces infimè teguntur, non eſſe nec græcum, nec latinum nomen, ait Gellius, lib. 13. c. 2. Noct. Att. verùm gallicum verbum eſſe opinatur novum, non diù ante ætatem M. Ciceronis uſurpari cœptum, & *Gallici* dicebantur.

Solemnitas, feſtivitas principalis, & immutabilis cum magno populi concurſu, à verbo *Sollo*, quod ſtabilire ſignificat. [Solemnitas à ſacris dicitur, ita ſuſcepta, ut mutari ob religionem non debeat. Iſid. lib. 1. cap. 18.] Quare ubi vulgata in threnos Jeremiæ habet: [Eò quòd non ſint qui veniant ad ſolemnitatem,] in textu hebræo habetur *Meghedim*, quod ſignificat ad tempora, ideſt, tempora trium feſtivitatum, quæ ſunt in lege ſtabilitæ, nimirum, Paſcha, Pentecoſtes, & feſtum tabernaculorum, in quibus temporibus templum hieroſolymitanum populus viſitare tenebatur. FR. Quod in Deuteronomio, cap. 16. his verbis habetur expreſsè: [Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit. In ſolemnitate azymorum, in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate tabernaculorum.] Cardinalis Bellarminus in comment. Pſalm. 118. qui Pſalmus reliquis omnibus longior eſt, exiſtimat, quòd Hebræis in his tribus anni temporibus ad hieroſolymitanum templum accedentibus inſerviſſet, quo itineris tædium canendo diverterent.

Solfiso, à ſol, fa, Italicè *ſolfeggiare* dicitur, muſicales notas canere ſignificat, cujus ſynonyma. Vide *Cantus*. Ut, re, mi, fa, ſol, la.

Solidus, moneta, de cujus valore dictum eſt in dict. *Siliqua*. FR. ubi dicere prætermiſi, quòd Latinii adnotata æquipollentia valoris, ſolidi

non diſtinguit, de qua ſolidi ſpecie intelligebat; nam ultra vulgarem ſolidum reperiebatur *ſolidus aureus*, de quo ff. in jus vocando, l. final. & ibi Gloſſa. Vide hìc in d. *Obryziati*. Item ſolidus proviſinus. Vide dictionem hìc immediatè ſequentem. In Beneventano territorio de anno 836. Equus valebat ſolidos octo, & Bos quatuor. [Det pretium pro Cavallo ſolidos octo, & pro Bove ſolidos quatuor, in capitulare Sicardi, c. 15. apud Camillum Peregrinum in Hiſt. Princip. Longobard.

Solidus Provisinus, de qua moneta Cencius Camerarius in ſuo M.S. Cæremoniali, & appellabatur etiam *ſolidus proviſinorum*, quia à ſolita proviſione per Senatum Romanum aſſignata proveniebat; & à Romano Baſilicæ Vaticanæ Canonico, qui tempore Calixti III. ſcripſerat, *ſolidus proviſienſis* dicitur. FR. [Et de dicta diſtributione Canonicus Sacerdos, qui celebrabit, habeat ſolidos proviſinos octo ultra diſtributionem, & Diaconus, & Subdiaconus ſolidos proviſinos quatuor pro quolibet. In Bulla Urbani V. apud eruditum Soreſinum in tractatu de Capitibus SS.Petri & Pauli, pag.9.] Negatur autem, quòd dicta diſtributio fuiſſet à Senatu Romano aſſignata Canonicis; nam in eadem Bulla Urbani V. expreſsè habetur, quòd: [De fructibus Cameræ diſtribuantur.

Sollicitantes in confeſſione, Vide *Pœnitentialis*.

Solsatis, occaſus Solis. Vide *Placitum*.

Soma, σῶμα, ideſt, corpus: [Beatorum Sarii, & Maxellendis Virginis ſacra depoſuit ſomata. Gerardus Epiſc. in Donat.

Somnialia. FR. Liber ſuperſtitioſus ita inſcriptus, in quo ſomniorum obſervationes continebantur, ſub nomine Danielis Prophetæ falsò divulgatus. [Sive qui attendunt ſomnialia ſcripta, & falſo Danielis nomine intitulata, can. non obſervetis, 26. quæſt. 7.

Soniaca, hoc vocabulo utitur Anſelmus Leodienſis Canonicus, c.40. de Epiſcopis Leodienſibus: [Præcepit, ne ſoniacam Epiſcopis Leodienſibus debitam ab eodem loco, ubi ipſius Sancti Corpus quieſcit, accipere præſumerent.] Significatus quidem hujus barbari, obſcurique vocabuli, cùm ſit difficilis intelligentiæ; ideò Chapeavilli hujus textus Commentatoris opinionem ſequi intereà cogor, qui denotare hoc vocabulum ait companaticum Epiſcopo debitum. FR. Joannis Chapeavilli Annotatoris verba in prædicto loco hæc ſunt. [Soniacam &c. ita legunt codex Aureæ vallis, GroesbecKaanus, & alii vetuſtiſſimi Codices: fortè intelligit obſonium Epiſcopis debitum.

Sonopair. FR. Verres, ſeu porcus maſculus, l.ſi quis verrem, de furtis.

Sonus. Vide *Invitatorium*.

Sopanus. Vide *Suppanus*.

Sophus, σοφὸς. FR. dicitur ſapiens: [Sophi appellati ſunt, qui latinè ſapientes. D. Auguſt. de Civit. lib. 18. c. 24.

Sophista, σοφιστὴς, quamvis hoc vocabulum ferè in malam partem accipiatur; nihilominùs hominem doctum, & eruditum ſignificat. [Rabanus ſophiſta, & ſui temporis poetarum nulli ſecundus. In vita S. Rabani Archiep.] Ac de eodem Trithemius, lib.1.n.13. egerat his verbis: [Sophiſtarum omnium nominatiſſimus.] FR. Nam *Sophus*, ut diximus, ſapientem ſonat. [Quidam, qui in magna Civitate Alexandrina medicinali arte erat imbutus, collectorem ſe apud ſophiſtam ſuum habuiſſe perhibuit ſummæ pravitatis puerum. D. Greg lib. 11. epiſt.46.] Quare inquit D. Auguſt. [Sophiſtæ autem appellantur latinarum literarum eloquentiſſimi Auctores, lib.2. locutionis de Exodo, §. Nō mihi videntur,] & lib.2. de Doctrina Chriſtiana c.31. de ornata oratione inquit: [Quamquā etiam ſermo non captioſus, ſed tamen abundantiùs, quā gravitatem decet, verborum ornamenta conſectans, ſophiſticus dicitur.] In libro tamen Eccleſ. c.36. in malum ſenſum accipitur, ubi hæc habentur: [Vir peritus multos erudivit, & animæ ſuæ ſuavis eſt. Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt; in omni re defraudabitur. Non eſt illi data à Domino gratia: omni enim ſapientia defraudatus eſt.

Sopitivus, cibus, ſive aliud medicamentum ſomniferum, quod ſoporem conciliat. [Accedit hinc beatitudini meæ dulce ad invicem commercium literarum, unde & amaritudinibus meis mitigativum paratur electuarium, & inquietitudini ſopitivum medicamentum. Petrus Cellenſ. lib. 3. epiſt. 2.

Sorbitiuncula. FR. à verbo ſorbeo: [Spirans cadaver ſorbitiunculis irrigabat. D. Hieron. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum.

Sorec, vox hebraica in cap. 5. Iſaiæ ſecundùm LXX. verſionem, ubi Vulgata habet *Electam*. Et in Tractu poſt Prophetiam octavam Sabbati ſancti habentur etiam hæc verba: [Et plantavit vineam Sorec.] Significat ergo *Electam*, licèt Hebræi dicant eſſe ſpeciem vitis optimæ. Græcus textus legit καλλίκαρπος, ideſt, benè fructificans. FR in Vulgata, lib. Judic. c.16. 4 fit etiam de ſimili vocabulo mentio his verbis: [Et habitavit in Valle Sorec.

Soror In Capillo. FR. ſoror innupta, in domo paterna, ſive fratris degens, l.ſi quis Longobardus, de ſucceſſionibus: de hac phraſi dictum eſt etiam in dict. *In capillo*, & fortaſſe Virginem habentem adhuc faciem lanuginoſam ſignificat; nam in multis locis, præcipuè in Melita, magnum dedecus eſt Virginibus, imò ſcandalum auferre ex genis primas lanugines, ſicut Romæ virgines murenulam, ſeu viriolam deferre pudet in collo ante nuptias.

Sorrentialis, carnifex. [Sorrentialibus Præfecti, ſi ſuſpendunt aliquem, quinque ſolidi: quando decollant ſimiliter, quando cœcant duodecim denarii pro unoquoque oculo. Romanus Vatic. Baſilicæ canonicus, in tract. de eadem Baſilica, c. 42.] Ejus ſynonyma. Vide *Carnifex*.

Sors. FR. ideſt, divinatio. Vide can. pervenit, can. ſi quis Clericus, & ſeqq. 24. q.5. Vide *Teni*.

Sortiaria. FR. Venefica, Maga. [Alii potu, alii autem cibo à ſortiariis dementati. Hincmar. de divort. Lotharii ad 15. Interrog.

Sortilegium. Vide *Hydromantia*, *Sors*.

Sortitus, nomen ſubſtantivum, ſortem ſignificans. [Nec terrenæ vobis, & judaicæ poſſeſſionis ullos vindicandos eſſe ſortitus arbitremini. D. Ambroſ. in exhortat. ad Virgines.

Sortumina, ſive *Surtumina*, & *Sortunina*. FR. Aquarum ſcaturigo: [Aquas, fontes, ſortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque colaturas, molendinas &c.] Et inferiùs: [Aquas, fontes, ſortumina, tamburios nuncupata, quam aliter quomodocumque ſcolaturas, molendina &c. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 294.

Sosania, vox quidem barbaro-græca σωσάνιον, loricam ſignificans, licèt Græci in neutro genere pronuncient. [Adaptavit humeris ſuis ſoſaniam, & appendit pharetram pectori. Joannes Diacon. [Ac ubi legitur in hiſt. Francorum *Soſanias*, Aldhelmus eundem factum referens, *Lorica* ſcripſit.

Soter. FR. Sancti Pont. & Mart. nomen: græcè enim Σωτὴρ, latinè Salvatorem ſignificat.

Sotulares. Vide *Sutulares*.

Spado, verbum, caſtro, eunuchizo, in lege Salica, ubi etiam *Spathus* eunuchus dicitur. [Si quis caballus ſpathum furaverit, tit. 41.] Vide *Eunuchus*.

Spalagus, Talpa animal, σπάλαξ, & ἀσπάλαξ. [Simulque truculenta regulorum venena, ad quæ quadrupedis rubetæ, & ſpalagi peſtifera confectio humanæ naturæ nocitura habebatur. Aldhel. lib. 4. c. 10. de Virg.

Spalla. FR. Contributio Epiſcopo dari ſolita. [Cognovimus, quòd præfatus Epiſcopus ſpallas, quas ab eadem Eccleſia, tam ipſe, quàm prædeceſſores ſui recipere conſueverant &c. cap. cùm venerabilis, lib. 3. decretal. tit. 39.

Spanaclystus. Vide *Panaclyſtus*, *Spanicus*.

Spanicus, res rarenter confecta, ex græco vocab. σπάνιος, quod rarum ſignificat. [Spanicas, quæ pendent ſuper altare. Anaſt. Biblioth. in Benedict. III.] Itaque hujuſmodi indumenta vel pretio, vel textura, ſeu perſpicuitate rara dicebantur ad inſtar veli tenuis. Alii tamen malunt *Spanicas* hiſpanicas ſignificare, ideſt, in hiſpania contextas. Ex hoc autem vocabulo componitur dictio *Spanaclyſtus* apud eumdem Biblioth. ad ſignificandum textile ſimul perſpicuum, ac occultum; nam vox græca κλυστὸς, abſconſum ſignificat. FR. De etymologia *Spanaclyſtus* aliter dictum fuit in dict. *Panaclyſtus*. *Spanicus* puto eſſe pannum, quem Itali *Spanna* vocant: in Onomaſtico Romano Fœlicis Felicii in dict. *Spanna*, quem exiſtimat eſſe *Spithamam*, de qua Plinius, lib. 7. c. 2. Cæterùm non poteſt negari, quòd penès antiquos Scriptores reperiatur Hiſpania ſine duobus primis literis, & ex multis locis, qui adduci ad exemplum poſſent, unum afferre ſufficiat, in vita S. Fructuoſi Bracaren. Epiſcopi notatum, ubi ſic habetur: [Quaſi Sol oriens inluminaturus Spaniam, ædificavit ſanctum ope Domini Monaſterium.

Spanopogon, σπανοπώγων, qui raros pilos habet in barba, quem Siculi *Spano* vocant.

Spargillum, aſperſorium aquæ benedictæ. [Urceum cum aqua benedicta cum ſpargillo. In Rituali Ciſtercienſium.] Vide *Aſpergillum*.

Sparta, hoc vocabulum reperitur in Regiſtro S. Gregorii, ubi videtur ſportam, vel caniſtrum ex juncis contextum ſignificare; nam Græci σπάρτη, juncum appellant; ita enim ait, lib. 1. c. 14. ſive lib. 5. cap. 122. Sanctus Doctor: [Spartam verò, quam apud deceſſorem veſtrum dilectiſſimus filius noſter Petrus Diaconus, tunc illic defenſor, reliquerat nobis &c.] Ac alibi idem vocabulum reiterat, quod in aliquibus Codicibus *Spatha* in lib. 5. cap. 123. mendosè legitur. FR. De hoc vocabulo quæſtio agitata fuit apud Gellium, lib. 17. cap. 3. utrum nempè *Sparta* eadem illa eſſet, de qua Homerus ibi citatus cecinit *Spartum*, ſeu *Spartium*, quod communiori vocabulo *Geneſtum* dicitur. Sic igitur Gellius: [Adoleſcens quiſpiam non indoctus, ſparti quoque uſum in terra Græcia diù incognitum fuiſſe dixit, multiſque poſt Ilium captum tempeſtatibus ex terra Hiſpania advectum. Riſerunt hoc ad illudendum, ex iis, qui ibi aderant, unus, atque alter malè homines literati, quod genus Græci ἀγοραίους appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legiſſe Homeri ajebant, cui verſus hic fortè deeſſet:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται. Il. 2.

quod juxta interpretationem ejuſdem in calce poſitam, hæc ſignificat: [Et ligna eputrent ratiū, & ſparta in cariem ſunt.] Ac ſequitur, loc. cit. idem Gellius [Tum ille prorſum iratus: Non, inquit, in eo libro verſus, ſed nobis planè Magiſter defuit, ſi creditis in eo verſu ſparta id ſignificare, quod nos ſpartum dicimus. Majorem enim verò illi riſum ſubjiciunt; neque id deſtiterunt, niſi liber ab eo prolatus eſſet Marci Varronis vigeſimus quintus humanarum, in quo de iſto Homeri verſu à Varrone ita ſcriptum eſt: Ego ſparta apud Homerum non plus ſpartum ſignificare puto, quàm σπάρτους, (*quod interpretatur in calce, ideſt, ex agro ſatos*,) qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia ſparti copia modò cœpit eſſe ex Hiſpania. Neque ex ipſa facultate uſi Liburni, ſed hi pleraſque naves loris ſuebant, Græci magis cannabo, & ſtuppa, cæteriſque ſativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod cùm ita Varro dicat, dubito hercle, an poſterior ſyllaba in eo verbo, quod apud Homerum eſt, acuenda ſit; niſi quia voces hujuſcemodi, cùm ex communi ſignificatione in rei certæ proprietatem concedunt, diverſitate accentuum ſeparantur.] Idem affirmat Plinius, ac diffusè deſcribit, lib. 19. cap. 2. per totum; ſed inquit quòd in Hiſpaniam citeriorem ex Africa à Pœnis ſpartum advectum fuiſſet. Hinc D. Gregorius græca declinatione uſus eſt, quæ σπάρτη

fœminini generis appellat. Sed miror, quòd Pontifex Sanctus ille juncis indigeret, fortaſsè pro canabe, vel ad telam texendam; nam hæc ſparta ad hunc uſum tempore Plinii, loc. cit. inſerviebat. Et pro fune uſurpatur in Chryſoſtomi dicto: [Sparta triplex difficilè rumpitur] ex Eccleſiaſt. c. 4. [Funiculus triplex difficilè rumpitur.] Verùm quidem tam ſpartam, quàm ſpatham intelligi puto, quia ſpatha, erat quoddam unguentum ex ſpathis, ſive elatis palmarum, quorum ſudor colligebatur, ut Plinius, lib. 12. c. 28. aſſerit, quem ejus Annotator Jacobus Dalecampius ex Dioſcoride corrigit, inquiens: [Elate non ſudat, ſed pinguis intus eſt:] ad unguentorum ſpiſſamentum, ut ex eodem Plin. lib. 13. c. 1. Unde probabilius credo, D. Gregorium de hoc unguento locutum fuiſſe, cujus utramque citationem non inveni fidelem; ſic etiam ex ſparta conficiebatur medicamentum, Plinius, lib. 24. c. 9. Vide *Eriophoron*.

SPARTEA, calceamenta ex funiculis contexta, quorum uſus adhuc in Hiſpania viget. [Calceamentum verò ſpartea. Ex Reg. S. Iſidor. c. 28. §. 2.] FR. *Spartea* calceamenta ex ſpartis, ſive ſpartiis contexta, de quibus Plinius, lib. 19. cap. 2. ita ait: [Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque ſparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes faceſque, hinc calceamina, & paſtorum veſtis.] Non quidem ex ipſis juncis, ſive ſpartis in natura, ſed ex ſtuppa ex eis avulſa, netaque conficiebantur prædicta indumenta, ut ex eodem Plinio liquet ibid.

SPARTUM. Vide *Sparta*.

SPARVARIUS, accipiter, rapax volatile, quod Itali *Sparviere*, Galli verò *Eſparvier* dicunt. De quo vocabulo fit mentio in lege Salica, tit. 19.

SPATALIUM, σπατάλιον, præter alias hujus vocabuli ſignificationes, quædam muliebria ornamenta denotat, quæ ex nigris coralliis in brachiis à fœminis ferebantur, ut corũ virtute magis amarentur. [Cæterùm neſcio, an manus ſpatalio circumdari ſolita in duritie catenæ ſtupeſcere ſuſtineat. Tertull. de cultu fœminar. cap. 13.] Ubi Pamelius *Spathalium* cum aſpiratione ſcribi mavult; errat tamen, nam à verbo σπαταλάω derivatur, quod deliciari ſignificat. FR. de hoc ornamento Plinius, lib. 13. cap. 25. hæc habet: [Juba tradit, circa Troglodytarum inſulas fruticem in alto vocari Iſidos plocamon, corallio ſimilem ſine foliis: præciſum mutato colore in nigrum dureſcere. Cùm cadat, frangi. Item alium, qui vocatur charitoblepharon, efficacem in amatoriis. Spatalia eo facere, & monilia fœminas. Sentire eum ſe capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod ſi feſellerint inſidiæ, in lapidem transfigurari] Itaque *Spatalia* non eſt fructus, ſed ornamenti muliebris vocabulum: nam fructus *Iſidos plocamon*, & in ſpecie *Charitoblepharon* dicebatur. Item ſpatale non ſolùm brachiale ornamentum eſt, ut aſſerit Voſſius; ſed etiam capitis, ita Claudianus de ſpatale Diadema in epithalam. de Spatale Nympha cecinit:

> Et gravibus ſpatale baccis diadema ferebat
> Intererat, rubro quas legerat ipſa profundo.

Cæterùm Calepinus, & præcipuè Henricus Stephanus in ejus Lexico græco in dict. Σπαθάλιον contendunt cum aſpiratione ſcribi debere. Sed Voſſius in ejus etymologico in verbo *Spatalium* validiſſimis auctoritatibus *Spatalium* ſine aſpiratione ſcribendum demonſtrat.

SPATHUM. Vide *Sparta*.

SPATHALIUM. Vide *Spatalium*.

SPATHARIUS, σπαθάριος, Armiger, qui enſem Imperialem ferebat. [Sed ſpatharius hora ſanctæ Communionis Papam nullo modo videre potuit. Sigibert. in Chron.

SPATHISTER, σπατιστήρ. FR. ferreum inſtrumentum, quo Hebræi pelliculam artificiosè ad cooperiendam circumciſionem trahebant, à verbo græco σπάω, quod traho, ſive avello ſignificat: [At hoc gravius eſt, quòd etiam à circumciſione præputiati fiunt arte quadam medica, per inſtrumentum attractorium ſpathiſterem appellatum, infimam membrorum cuticulam attrahi ſinentes, futuramque admittentes, & glutinatoriis circumdatis, præputium rurſus ſuper inducunt. S. Epiphan. lib. de ponder. & menſur.] Idemque Sãctus præterea inquit, quòd hujus inſtrumenti perfidus Eſau fuiſſet inventor, ut velut Apoſtata paternum ſignum auferret, divinamque legem deleret; ſic enim verba Apoſtoli intelligit, quando in 1. Corinth. c. 7. dixerat: [Circumciſus aliquis vocatus eſt? non adducat præputium.] Item ubi dicitur, 1. Macabæorum, c. 1. quod aliqui ex Judæis abierant ad Gentiles: [Et fecerunt ſibi præputia:] Origenes, & D. Hieronymus negant, quòd illi Apoſtatæ naturaliter potuiſſent facere præputium; & ideò exponunt, quòd iſti legis divinæ deſertores præputia reliquiſſent eorum filiis: ſed hujuſmodi expoſitio verbis Apoſtoli adaptari nequit; quin & Joſephi Hebræi relatio in lib. 12. Antiq. cap. 6. Epiphanii opinioni favet, dùm refert, quòd aliqui Judæi ita circumciſionem occultaſſent, ut nudi à Græcis non diſtinguerentur; idemque ſenſerat Theophylactus in eadem Pauli epiſtola; ac Thalmudi aſſertio, in tract. Sebamoth. c. 8. habetur, quòd nimirum nonnulli Hebræi ſuas circumciſiones inficerant, ut non dignoſcerentur eſſe moſaicæ legis profeſſores, & hoc pacto injurias, perſecutiones, ac tormenta obviarent, qui tamen in Civitate Better deinde circumciſionem iteraverant, quos Hebræi *Meſciuchim* ideſt Attractos appellant.

SPATHIMELA, σπαθιμήλη, linamentum, torunda, ſemiſcus ex filis de ſubtili, lineoque panno detractis, quibus Chirurgi vulnera, & plagas dilatatas ad diuturnè purgandas ſuſtinent. Italicè *Taſto fatto di ſfilacci* dicitur. Vide *Cupha*.

SPATHUS. Vide *Spado*.

SPATIUM HUMANITATIS ADVENIENS. FR. ideſt mors. [Eos verò, quorum conſilio hoc

hoc egiſti, in duobus menſibus excommunicatos eſſe decernimus; ita ut ſi quid eis intra duorum menſium ſpatium humanitatis advenerit, benedictione viatici non priventur, can. tanta, diſtinct. 86.

Speciatus, decoratus, exornatus. [Quid hodie informe in mundo, quid retro ſpeciatum in materia, ut ſpeculum ſit mundus materiæ. Tertull. adverſ. Hermog. cap. 40.

Spectacula, prohibita. Vide *Amen*. *Laniſta*.

Spectrum. Vide *Biothanatus*. *Horama*. *Orama*.

Speculator, ita appellatus eſt Gulielmus Durantes, ſive Durandus Epiſcopus, ex eo quia opus compoſuerat, cui titulus eſt ſpeculum Juris tribus voluminibus diſtinctum: ſcripſerat etiam rationale Divinorum officiorum, quod ſæpè hìc citamus: qui cùm eſſet Urbini Apoſtolicus Nuncius, Caſtellum conſtruxerat, quod uſque ad Urbani VIII. tempora Caſtelli Durantis nomen retinuerat; ſed cùm Ducatus Urbini ad Eccleſiam Romanam tempore ejuſdem Pontificis devolutus fuerit, Papa in civitatem, & Epiſcopatum Caſtellum illud erexerat, ac de ſuo nomine Urbaniam Civitatem denominavit. FR. De hoc Gulielmo egerunt Auctores apud Bellarminum, & Labbè de Scriptoribus Eccleſiaſticis, quem natione Vaſconem facit Bellarminus, Labbè Provincialem potiùs è Podio Maſſonis. Blondus verò Carnotenſem Decanum appellat, ac de ædificatione Caſtelli ſic inquit; [Interiùs verò ad Metauri ſuperiora progredientes planitiem inveniunt ſpecioſiſſimam, in qua primum eſt oppidum à Metauro pœnè in inſulam circumdatum, quod Gulielmus Durandi Carnotenſis Decanus, Pontificii juris conſultiſſimus, ſpeculi ejus doctrinæ libri Author, cùm Martini IV. Pont. Rom. Nuncius, & Romãdiolæ Theſaurarius eſſet, à fundamentis ædificavit, & à ſuo nomine Caſtrum Durantis appellavit, in tract. Italiæ illuſtratæ Picena provinc. regione 5.] Diſcipulus Henrici Cardinalis Hoſtienſis extitit, & Magiſter practicæ appellatus fuit teſte Trithemio de ſcript. Eccleſ. Giacchettus inſuper Ricordani Malaſpinæ nepos in addit. ad Hiſtoriam ſui Avunculi, c. 228. inquit, quòd Durandus accitus fuiſſet ab Honorio Papa IV. de anno 1286. & Gilonem Durantem appellat. Idem ſcribit Jo. Villanus in ejus hiſtoria, lib. 7. cap. 107. & Provinciæ Comitem illum nominat ſub his verbis: [Guglielmo Durante Conte di Provenza, qual nell' anno 1286. fù chiamato per Governatore da Honorio Papa Quarto.] Nonnulli tamen errarunt circa conditiones, ac mortis tempus, quos cenſurat Philippus Labbè de ſcriptor. Eccl. ubi de ipſo Durante agit. Aliqui perperàm hunc Durandum Provincialem natione intellexere illum Dominicanæ familiæ Provincialem extitiſſe. Hæc autem Provincia à Latinis *Clemaris* dicebatur. Sepultus eſt Romæ in Eccleſia Sanctæ Mariæ ſupra Minervam.

Speculator, ideſt, obſervator, Italicè *Spia*. Vide *Scamera*. FR. Item ſpeculator non ſolùm vigil, & obſervator intelligitur, ſed etiam carnifex. [Et contriſtatus eſt Rex propter jusjurandum, & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare, ſed miſſo ſpiculatore, præcepit afferri caput ejus in diſco, & decollavit eum in carcere. Marc. 6. 26.] Sed Vincentius Riccardus in ejus notis ad S. Proclum, orat. 18. in laud. S. Stephani, ad pag. 514. v. 8. in Comm. rationibus, & auctoritatibus contendit legendum *ſpeculatore*, & non *ſpiculatore*.

Sperans. FR. pro implorans. [Omnibus de nobis ſperantibus non debemus, in quantum poſſumus, nos denegare, can. licet, diſt. 87.] cujus titulus eſt: [Implorantibus patrocinia Epiſcopi debent adeſſe.

Spernax, ſpretor, aſpernator, contemptor. [Erga familiam ſuam, nec in admittendo conſilio ſpernax, nec in inveſtigando reatu perſequax. Sidon. lib. 4. epiſt. 9.] FR. eodem vocabulo uſus eſt Sil. lib. 8. inquiens:

Ductor Piſo viros ſpernaces mortis agebat
Ore puer,

Sphærista, σφαιριστής, pilæ luſor. Putas ne videbitur, ut hoc piger palæſtræ ludum exerceat? Aut aſinus ſegnis inter ſphæriſtarum ordinem celeri volatu diſcurrat? Gregor. Turon. in præfat. de glor. Confeſſ.] Erat etiam Officialis Apoſtolici Palatii titulus, cui curam exercitandi Clericos, tanquam Pædagogo incumbebat. [Gratianum verò ſacri ſphæriſtam Patriarchii. Anaſt. Bibliot. in Leone IV.] ubi mendoſus textus *ſuperiſtam* habet.

Sphæristerium, σφαιριστήριον, palæſtra, locus, ubi ludum ſphæriſtæ exercebant. Sidonius, lib. 2. epiſt. 2.

Sphendon. Vide *Diaſphendon*.

Sphinx, σφίγξ, fabuloſa Gentilium figura, de qua ſæpè rogatus fui, cur nempè hoc poeticum monſtrum ad fores antiquarum Eccleſiarum collocabatur. Ad quod reſpondi Aegyptios in eorum templis collocare hoc ſimulacrum ſolitos fuiſſe, ut Clemens Alexandrinus, lib. 4. ſtromat. refert, ad docendum homines, quòd Deus timeri, amarique debuiſſet; ideoque ſphingem bina figura, humana, ſcilicet, & brutali fingebant, per illam, placiditatem, atque per iſtam, ferocitatem ſignificantes. Hinc Chriſtiani eadem intentione, ut Dei amorem, & timorem pariter haberent perpetuum, hoc ſimulacri monumentum licèt gentile, extra Eccleſiam relinqui permiſerant. FR. alium moralem ſignificatum affert Natalis Comes, lib. 9. Mythol. c. 18. quod, nimirum, æquo animo, ac tolerabiliter per hanc fabuloſam figuram perſecutiones, & ærumnas homines ſufferre docerentur; nam alata Sphinx figurabatur, quod eſt inconſtantis fortunæ ſymbolum; præterea aduncis unguibus fingitur, ad indicandas adverſitatum rapacitates, quibus omnia fortunæ, ac corporis bona auferri poſſunt; humana facie præfertur, nam humanum eſt calamitatibus, viciſſitudinibuſque fortunæ ſubjici; tan-

tandem leonina pars, forti animo ferenda eſſe adverſa, ſignificat.

Spicarium, granarium, in quo ſpicæ frumenti, & ſimilium, donec triturarentur, conſervabantur. [Spicarium ille novum, quia ſic homo erat, ſolis feris, & belvis, avibuſque domeſticis condi fecerat, in Vita Sancti Galli, cap. ultim.] de quo vocabulo fit etiam mentio in lege ſalica, tit. 19.

Spiculator. Vide *Speculator*.

Spiculum. FR. telum, & translativè pro Solis radio à Poetis uſurpatur: ſic in hymno Sabbati ad Laudes canitur:

Aurora jam ſpargit polum:
Terris dies illabitur:
Lucis reſultat ſpiculum:
Diſcedat omne lubricum.

Et in hymno feria IV. ad Laudes.

Caligo terræ ſcinditur,
Percuſſa Solis ſpiculo.

Ex Prudentio, ad imitationem Poetæ illius,

Non radiis ſolis, non lucida tela diei.

Seu potiùs ex Virg. Æneid. 12.

——— Et ſpicula caſtris
Denſa cadunt &c.

Spiculus. FR. fornix. [Ante ingreſſum verò Baſilicæ, necnon & ante introitum atrii quinque deſuper fornices, quos ſpiculos dicimus, voluit. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 28.

Spiritualis. FR. res non corporalis. [Inter corporalia, & ſpiritualia eam cognovimus eſſe differentiam, quòd corporalia faciliùs deſtruuntur, quàm conſtruuntur; ſpiritualia verò faciliùs conſtruuntur, quàm deſtruuntur. Unde juxta canonicas ſanctiones Epiſcopus honorem dare poteſt, (*nempè ordinando, & conſecrando*,) ſolus auferre non poteſt, lib. 1. decretal. de translat. Epiſc. cap. 2.

Spiritualis Homo. FR. per antonomaſiam ſummus Pontifex intelligitur per illa verba 1. Cor. 2. 15. [Spiritualis (*ideſt homo*) autem judicat omnia, & ipſe à nemine judicatur.] Ubi ſic Bonifacius Papa VIII. exponit: [Si verò ſuprema à ſolo Deo, non ab hominibus poterit judicari, teſtante Apoſtolo, ſpiritualis homo judicat omnia, ipſe autem à nemine judicatur. Eſt autem hæc authoritas, (etſi data ſit homini, & exerceatur per hominem) non humana, ſed potiùs divina, ore divino Petro data, ſibique, ſuiſque ſucceſſoribus in ipſo, quem confeſſus fuit, petra firmata, dicente Domino ipſi Petro: Quodcumque ligaveris &c. Extrav. comm. de major. & obed. cap. unam ſanctam.

Spiritualiter, FR. ideſt, quod non de verbo ad verbum memoriter retineri debet, ſed tantùm ſufficit apprehendere ſenſum. [Catechumeni &c. ſymbolum, quod eſt Credo in Deum Patrem, ſpiritualiter doceantur, can. ante viginti, de conſecrat. diſt. 4.] & ibi Gloſſa.

Spiritus Sanctus, aliquando divinitatem Verbi increati ſignificat, in quo ſenſu S. Cyprianus adverſ. Jud. inquit: [Spiritus Sanctus filius Dei Rex conſtitutus eſt.] Et in eodem ſenſu Prudentius cecinit:

Ex quo mortalem præſtrinxit Spiritus alvum.

FR. Vide Latinium in Correct. Cypriani, præſertim in tit. Teſtimonior. lib. 3. & de montib. Sina, & Sion. :||: Quin & clariùs Tertull. adverſ. Prax. c. 30. divinitatem Chriſti intellexerat, qui de ejus perſona, dum in Cruce patiebatur, exclamãte, ſic ait: [Sed hæc vox carnis, & animæ, ideſt, hominis, nec ſpiritus, ideſt, Dei.] Imò S. Hilarius Spiritus Sancti vocabulum tribus concomitanter divinis perſonis tribuit, dum ait: [Quòd nominatur Spiritus Sãctus, videant pro Patre, & Filio frequenter intelligi, in quo nihil ſcrupuli eſt; ſive enim Pater, ſive Filius, Spiritus Sanctus eſt, lib. 2. de Trinit.] Et ita etiam intellexere Veteres Chriſtianæ Theologiæ Profeſſores illa verba Annuntiantis Angeli ad Mariam Virginem prolata, nempè: [Spiritus Sanctus ſuperveniet in te &c. de ſecunda enim perſona divina loquutum fuiſſe Gabrielem dixerunt. FR. verba allata S. Cypriani habentur etiam in ejus libro de Idololatr. vanit. Vide Latinii Correctiones in D. Auguſt. de Trinit. c. 5. Spiritus Sanctus, ideſt, tertia perſona in divinis [A Patre, & Filio non tanquam ex duobus principiis, ſed tanquam ex uno principio; non duabus ſpirationibus, ſed unica ſpiratione procedit. De ſumma Trinit. in 6. cap. unico.] Spiritum Sanctum negans, ſeu aliquid hæreticale in eum aſſerens. Vide *Pneumatomachus*. Simoniacus non potuit pronunciare nomen Spiritus Sancti, ideò ejus peccatum detectum fuit. Vide *Gloria Patri*. Spiritui Sancto cur nulla oratio ab Eccleſia dirigatur. Vide *Collecta*. Appellatur Anteceſſor. Vide *Anteceſſor*. Congener Chriſti. Vide *Congener Chriſti*. Reliqua. Vide *Paraclitus*.

Spoleti Ducatus. Vide *Arnulphorum terra*.

Spoliarium. FR. locus, ubi damnati ad beſtias veſtes eorum relinquebant: non verò, ut Calepinus in hac dictione aſſerit, fuiſſe, nempè, locum in balneo, quo loturi veſtes exuebant. Locus enim ex Plinii Panegyrico, in priori ſenſu clarè demonſtratur, ubi ſic ait: [Nunc templum illud, nunc verè Deus; non ſpoliarium civium, creaturarumque prædarum ſævum receptaculum.] Atque de eodem loco ſic loquitur Seneca: [Nunquid aliquem tam ſtultè cupidum eſſe putes, ut jugulari in ſpoliario, quàm in harena malit? in epiſtola 94.] Ita quoque mortuo Commodo Imp. acclamatum fuiſſe ſcribit Lampridius: [Hoſtis patriæ, parricida, gladiator in ſpoliario lanietur.] Et dicebatur etiam *locus ad jugulationem*. [Exinde jam exanimis proſternitur cum cæteris ad jugulationem ſolito loco. In paſſ. SS. Perpetuæ, & Felicitatis per Holſten. edita.] Locus autem generaliter intellectus, ubi deſpoliari ſolet, *Deſpoliabulum* dicebatur.

Spongia Sancta. Vide *Patena*.

Sponsa. Vide *Druchte*. Ponebatur illi anulus. Vide *Annulus*. Velabatur. Vide Mavortes in dict. *Maphorium*.

Sponſalia, dicuntur futurarum nuptiarum promiſſio, ff. de ſponſal. &, can. noſtrates, 30. quæſt. 5. Vide *Annulus. Subarrho.*

Sponsor. Vide *Patrinus.*

Spontaliter, ſpontè. [Parco tamen, idque non modò non coactus, verùm etiam ſpontaliter facio. Sidon. lib. 8. epiſt. 9.

Sporteolus, ſportula. [Ad famam cœnæ ſerapicæ ſporteoli excitabantur. Tertull. adverſus Gent.] Qui ad ſuperſtitionem alludit, qua Serapidem fabuloſum numen adorabatur, cui formabant Aegyptii calathum, ſive ſportulam ad figuram ſepulcri. Vide *Seraphim*. De ſportulis. Vide *Strena*.

Sportula. Vide *Strena*.

Sportulantes, dicebantur Clerici, qui non vivebant in Communitate cum aliis, ſed ſtipendium ſervitiorum, quæ Eccleſiæ præſtabant, ab Epiſcopo recipiebant. [Nec moleſtiis, aut negotiis ſæcularibus alligantur, ſed in honore ſportulantium fratrum, tanquam decimas ex fratribus accipientes, ab altari, & à ſacrificiis non recedant. Cyprian. epiſt. 66.

Spudastes, σπυδαστής, fautor, factitoſus, amicus. D. Hieronymus de Scriptor. Eccleſiaſt.

Spurcalla. FR. ſpurcitia, fœditas. [Cui Paganorum decepta gentilitas ad ſedandam furoris veſaniam fanaticæ luſtrationis ſpurcalla thurificabat. Aldelmus, lib. de Virg. cap. 12.

Spurius. Vide *Manzer.*

Sputaculum, ſputum. [At ego ſputaculum maximum in os ejus ingeminans, totum me in eum Chriſti nomine armatum ingeſſi. In vita S. Antonii.

Squamosus. Vide *Pholidotus.*

Squatus, piſcis ſpecies, italicè *ſquadro* dicitur, cujus aſpera pelle utuntur fabri lignarii ad poliendum eorum opus; ideò à Græcis ῥίνη, ideſt, lima; à Latinis autem *ſquatina* dicitur. [Præſes verò juſſit ſale aſperrimo cum ſquato dorſum ejus fricari. In vita S. Ananiæ.

Squilla. Vide *Scella.*

Stabilis Comes, & *Stabilis Dux*. FR. alii autem *Stabuli Comitem*, ſive *Stabuli Ducem* ſcribunt. [Deſiderius Rex Andream Referendarium ſuum, & Stabilem Ducem Oratorem miſit. Blondus, decad. 2. lib. 1.

Stabularia, ita appellata fuit S. Helena Magni Conſtantini Mater à Gentilibus, ex eo quia magnum obſequiũ erga animalium ſtabulum, in quo natus fuerat Chriſtus, præſtaverat. [Bona ſtabularia, quæ tam diligenter præſepe Domini requiſivit Bona ſtabularia, quæ ſtabularium non ignoravit illum, qui vulnera curavit à Latrone vulnerati. D. Ambroſ. in orat. de Theod.

Stabulum. Vide *Catabulum*. Equorum ſtabulum. Vide *Equaritia. Meritorium. Staplus.*

Stacte. FR. στακτή, pinguedo recentis myrrhæ: [Portantes aromata, & reſinam, & ſtacten. Geneſ. 37. Sumite de optimis terræ fructibus in vaſis veſtris, & deferre viro munera, modicum reſinæ, & mellis, & ſtoracis, ſtactes, & terebinthi in ſacculis reportate. Ibid. cap. 42. Dixitque Dominus ad Moyſen: ſume tibi aromata, ſtacten, & onycha, glabanum boni odoris. Exod. cap. 30. Dan, & Græcia, & Moſel in nundinis tuis propoſuerunt ferrum fabrefactum, ſtacte, & calamus in negotiatione tua. Ezech. cap. 27.] Plinius de arboribus myrrhæ, lib. 12. cap. 15. agens, ſic inquit: [Sudant autem ſpontè priùs, quàm incidantur, ſtactem dictam, cui nulla præfertur. Ab hac ſativa, & in ſylveſtri quoque melior æſtiva. Non dant ex mirrha portiones Deo, quoniam apud illos naſcitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes ejus pendunt. Cæterò paſſim à vulgo coeptam, in folles conſarciunt, ipſique unguentarii digerunt, haud difficulter odoris, atque pinguedinis argumentis.] Myſterium, quòd Deo ex myrrha non dent portiones, haud benè intellectum fuiſſe à Plinio puto; nam non eſt connaturalis ratio gentium, quòd non detur Deo id, quod apud eos naſcitur; imò contrarium conſtat, nempè, quòd gratitudinis gratia ex frugibus propriæ terræ unuſquiſque decimas, ac primitias, nedum lege divina, quin ex innata gratitudine illi tribuere cogitur, ut etiam apud Ethnicos omnes uſitatum fuiſſe legitur. Inſuper ſi Plinii ratio vera eſſet, ſequeretur, quòd Populi illi non ſolùm myrrhæ portiones Deo negarent, ſed etiam omnium frugum ibidem naſcentium; quare ergo ſolius myrrhæ oblationes renuebant dare Deo? Aliud ſiquidem myſterium in hoc internoſcere licet, quod puto non eſſe, niſi quia myrrha mortalitatis ſymbolum eſt, ideo Deo immortali offerre non licet, ideoque in Exodo ſuprà juſſerat Deus offerre illi myrrham, & ejus ſtacten commixtam aliis aromatibus ad ſignificandam futuram hypoſtaticam naturam in Chriſto, ſic etiam in tribus Magorum muneribus Chriſto oblatis commixta fuit myrrha; nam, ut ait D. Leo Papa, ſerm. 2. de Epiph. [Myſticas illi de theſauris Domino munerum ſpecies obtulerunt.] Ac clariùs D. Gregorius Papa, homil. 10. in Matth. inquit: [Magi verò aurum, thus, & myrrham deferunt. Aurum, quippè, Regi congruit; thus verò in Dei ſacrificium ponitur; myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Eum ergo Magi, quem adorant, etiam myſticis muneribus prædicant: auro Regem, thure Deum, myrrha mortalem.] Id autem, quod Plinius dicit *Regi Gebanitarum*, magis ille cum Sac. ſcriptura concordat, in qua habetur: [Dedit eos in manus Gabaonitarum,] quàm Strabo, qui hos populos mendoſè *Catabanitas* appellat. Cyrillus autem Alexandr. in lib. 9. Levit. aliud myſticum ſignificatum adducit: [Quærit & ſtacten; colata enim, & defœcata vult eſſe verba noſtra, vel opera.

Stadium, στάδιον, pro ſemita pomarii, de Suſanna loquens Tertullianus, uſurpavit, inquiens: [Cæterum in ſtadio mariti non puto velatam deambulaſſe. De Coron. milit.] FR. Item dromiũ, ſeu curriculũ ſignificat: [Ii, qui in ſtadio currunt. 1. Cor. 9. 24.] Accipitur etiam pro geometrica men-

menſura. [Intervallo quinque ſtadiorum, 1. Macab. 11.5.] De quo ſæpè in Sac. Scriptura. Quæ tamen diſtantia variè affertur ab Authoribus. Plinius, lib. 2. c. 23. inquit continere pedes 6. 25. quæ menſura octies ſumpta efficit mille paſſus. Suidas verò ait continere 400. cubitorum, quod expreſſiùs habetur hìc in dict. *Pes*: ſed varietas hæc intelligi debet reſpectivè ad regiones, ſicut etiam nunc accidit, quòd in variis provinciis longiora, vel breviora milliaria menſurantur.

STAFFLUS. Vide *Staplus*.

STALARIA. FR. ſylva cedua, l. ſi quis ſtalariam, de damno, & injur. Item in Bullar. Caſinen. to. 2. conſt. 64. conſt. 73. 117. 131. & alibi ibidem.

STALLUM, ſedile in choro, unum ab alio diſtinctum. [Intravit chorum uterque, ſtante Priore in ſtallo ſuo. Cæſar. lib. 1. cap. 6.] Ac idem, lib. 5. cap. 5. [Vidit duos dæmones juxta presbyterium intrare, & paulatim aſcendere ad ſtallum Abbatis.] Vide *Cancelli. Chorus. Formula. Miſericordia.* Paſtophorium in dict. *Cubiculum.* Vide *Vaſtellum.* FR. Item aliquando macellum ſignificat. [Et quod dicebant alibi, quàm in ſtallis Decani, & Capituli carnifices carnes vendere non debere.] Et inferiùs: [Cùm idem Epiſcopus poſt citationem carnes in ſtallis aliis vendi feciſſet. In Decretal. de appellat. cap. 69.

STANTES, dicebantur Chriſtiani in perſecutione fidei conſtantes; è contrario *Lapſi* qui timore tormentorum à fide apoſtatabant: [Epiſcopi in unum convenientes, præſente & ſtantium plebe. D. Cyprian. epiſt. 14.] quam dictionem in hoc Cypriani loco aliqui perperàm corrigere maluere; ſed cùm alibi eadem voce utatur, mutandam eſſe nequaquam reor: in eodem enim ſenſu epiſt. 27. [In omnibus ſtantibus] dixit & clariùs epiſt. 30. habetur: [Preces ſtantium.] FR. exiſtimo non incongruè Cypriani dictum ex verbis Chriſti derivari, cùm dixerat: [Ante Præſides, & Reges ſtabitis propter me in teſtimonium illis. Marc. c. 13.] Unde *ſtantes* appellavit intrepidè fidem coram tyranno profitentes.

STANTIA, FR. à ſtando, pactum obligatorium intelligitur aliquando, in quo omninò ſtare debetur. Gloſſa in, l. ſi quis debitorem, de debitis, & gaudimoniis. Vide *Synthica*.

STAPEDIUM, ſtapes. [Ut cùm Summus Pontifex equum aſcenderit, ſtapedium ſellæ ejus teneat. Davantria M. S. ubi Coronat. Imp. Cœrem. deſcribit.] FR. D. Hieronymus *Stapiam* appellat. Vide *Strepa*.

STAPHUS. Vide *Staupus*.

STAPHYLINUM, paſtinaca erratica. Vide Plinium in dict. *Suffocatus*.

STAPLUS, Stabulum, Germani *Stapel* dicunt. In l. ſalica, tit. 58. ubi etiam *Stafflus* dicitur. Ejus ſynonyma. Vide *Stabulum*.

STAPULUS. Vide *Ariſtaton*.

STATER, σατὴρ, moneta, de qua fit mentio in 1. Reg. cap. 9. 4. Reg. cap. 7. Jerem. cap. 32. Ezechiel. cap. 4. & Matth. cap. 17. Quæ auri unciam pendebat, idest, tria monetæ ſcuta; nam inſervivit ad ſolvendum tributum duarum drachmarum pro duabus perſonis, ut in eodem cit. cap. Matthæi habetur; hinc quatuor drachmas continebat. FR. Urbanus Papa ex hac Evangelica tributi ſolutione ſignificatum deducit, nempè, [Tributum in ore piſcis, piſcante Petro, inventum eſt, quia de exterioribus ſuis, (quæ palàm cunctis apparent) Eccleſia tributum reddit. Non autem totum piſcem juſſus eſt dare; ſed tantùm ſtaterem, qui in ore ejus inventus eſt: quia non Eccleſia dari Imperatori, non Pontificalis apex, qui in ore capitis Eccleſiæ præeminet, ſubjici poteſt Regibus; ſed ſanè (ut diximus) quod in ore piſcis invenitur, pro Petro, & Domino dari jubetur: quia de exterioribus Eccleſiæ, quod conſtitutum antiquitùs eſt, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defenſare debent, Imperatoribus perſolvendum eſt. Can. Tributum, 23. q. 8.] & ibi Gloſſa. Vide *Drachma*. *Siclus*.

STATERA. Vide *Biſantinus*. *Exagella*. *Lances*.

STATIO, ideſt, manſio, ac mora, quam fideles Chriſtiani in Eccleſiis agebant, ſumpta à militibus metaphora, quia hujus ſæculi Eccleſia militaris dicitur: hinc cùm ſtationarii milites in eorum ſtationibus vigilias exerceant; ſic etiam Eccleſiæ fideles ſtationem eccleſiaſticam pro jejunii vigilia promiſcuè intelligebant; unde *Solvere ſtationem*, & *Solvere jejunium* idem ſignificabat; ideoque in die feriæ IV. & VI. ſtationes uſque ad horam nonam prolongabantur. [Diſcernunt autem quidam inter jejunium, & ſtationem: nam jejunium eſt indifferenter cujuslibet diei abſtinentia, non ſecundùm legem, ſed ſecundùm propriam voluntatem; ſtatio autem eſt obſervatio ſtatutorum dierum, vel temporum, ut quartæ, & ſextæ feriæ, vel quadrageſimæ. Iſidor. lib. 6. etym. cap. ultimo.] Ac idem docuit D. Ambroſius, ſerm. 36. inquiens: [Stationes vocantur jejunia, quòd ſtantes, & commorantes in eis, inimicos inſidiarum repellimus.] Licèt autem Joannes Diaconus in vita Sancti Gregorii Pontificis illum ſtationes Romæ ordinaſſe dicat; hoc tamen non de primæva inſtitutione intelligi debet; nam S. Hilarius Papa, qui multò ante Gregorium ſedit in Pontificatu, de eo legitur, quòd: [Hic conſtituit in Urbe Miniſtrales, qui circuirent conſtitutas ſtationes.] Miniſtrales ſiquidem dicebantur Clerici ad inſerviendas Miſſas in eis Eccleſiis, in quibus ſtationes celebrabantur; & Subdiaconi *Stationarii* dicebantur, qui Pontifici in ſtationum Eccleſia celebranti miniſtrabant. Itaque Gregorius ſtabiliverat Eccleſias pro ſtationibus deſtinatas; tempore enim perſecutionum Eccleſiæ ſtationes fiebant in cryptis, & in ſubterraneis Sanctorum Martyrum Cœmeteriis, & à Subdiacono Regionario antecedenti die publicabatur ſtatio proxima in Miſſa ſolemni ante communionem ſequenti forma verborum, quam in quodam vetuſtiſſimo Cæremoniali m. s. inveni, nempe, [Craſtina die veniente ſtatio erit in Eccleſia Sancti N.] Mox Chorus reſpondebat: Deo gratias. Acolytus deinde in eodem ſtationis die ex Eccleſia, ubi

ubi celebrabatur, deferebat Papæ fruſtillum elychnii oleo lampadis ejuſdem Eccleſiæ ſtationis intinctum, & elata voce dicebat: [Jube Domne benedicere;] ac poſt Pontificis benedictionem proſequebatur cantum, dicens: [Hodie fuit ſtatio ad Sanctum N. qui ſalutat te.] Pontifex ſumebat elychnium, ac devotè oſculans, reſpondebat: Deo gratias, deinde Cubiculario conſignabat, quæ omnia elychnia conſervabantur uſque ad obitum Pontificis, in quo eventu ex eis pulvillus implebatur, & ſub capite defuncti Pontificis ponebatur. In eodem Cæremoniali etiam legi quãdam Cæremoniam ſcitu dignam, quæ in Baſilica S. Mariæ Majoris in ſtatione Vigiliæ Nativitatis Domini erat ſolita obſervari, nimirum [In iſto die ſtatio ad S. Mariam Majorem, ubi Dominus Papa debet Miſſam cantare cum ſcholis, & familia Palatii, & Epiſcopus Albanenſis debet facere cœnam optimam toti Curiæ, & debet mittere ad Curiam duo optima buſta porcorum. Hodie verò nomine ſtationis intelligitur indulgentia, quæ acquiritur in ea Eccleſia, in qua ſtatio aſſignata reperitur. Ad ſtationem pertinentia. Vide Sabbatum vacans in dict. *Sabbatum*. Item nomine ſtationis intelligitur aliquando populi concurſus, qui proceſſionaliter aſſociabat Pontificem ad aliquam Eccleſiæ ſolemnitatem, & abſque jejunio ibat, quemadmodum temporis paſchalis ſtationes, aliique feſtivitatum dies.

STATUA. Vide *Icona*.

STATUNCULA, ſigillaris, & parva ſtatua. [Ille enim, (*ideſt, Dæmon*) cùm ei in ſtatunculis, & ſimulacris formaret. S. Cyprian. de Aleatorib.] Itẽ reperitur in genere maſculino: [Et venientes ſatellites ad eum cum ſtatunculo Jovis, dixerunt. In vita Sancti Concordii.] Vide *Sigillum*.

STATUTARIUS. FR. qui ſtatuta condit. [Item excommunicamus ſtatutarios &c. lib. 5. decretal. tit. 39. c. 49. & 53.] Ibique Gloſſa.

STATUTUM, liber ſtatutorum. Vide *Capitularium*. §. Capitularis.

STAUPULUS. Vide *Staupus*.

STAUPUS, vocabulum valdè obſcurum. [Staupos argenteos duos in arcu, quem ex argento fecerat, ſuſpendit: Anaſt. Biblioth. in Nicolao I.] Ex verbo *Suſpendit* conjecturo, quòd *Staphos* dicere fortaſſe voluiſſet, ex græco vocabulo στάφος, quod vas ſignificat, ſuſpendi ſolitum ad arcus ornamentum; atque ex ejus diminutivo nomine confirmatur, nempè, *Staupulus*, quod penſile, in quo reliquiæ ponebantur, ſignificat. [Miſericordiæ viſcera tacta ſtaupulum, qui ob ſignum ſperandæ ſalutis pendebat, juſſit deorſum uno pede dimitti. In vita S. Valburgis Virg.] Ex quibus tamen verbis probabilis eorum opinio redditur, qui ſtaupum faſcias ſignificare putant, ac propterea *Straupum* corrigunt. Item alii *Stropum* legunt, inſigne, nempè, quod in capite Sacerdotis ponebatur ex Feſto. FR. meus Feſti Codex ex Farneſiano exemplari ſic habet [Stropus eſt, ut Atejus Philologus exiſtimat, quod græcè στρόφιον vocatur, & quod Sacerdotes pro inſigni habebant in capite: quidam coronam eſſe dicunt, aut quod pro corona inſigne in caput imponatur, quale ſit ſtrophium. Itaque apud Faliſcos item feſtum eſſe, qui vocatur ſtruppe area, quia coronati ambulant, & à Tuſculanis, quod in pulvinari imponatur Caſtoris, ſtruppum vocari.] Hinc locum Anaſtaſii puto magis ſignificare coronam, quæ ad Eccleſiæ ornamentum ſuſpendebatur, ut in dict. *Corona* dictum fuit.

STAURACINUS; hoc vocabulum variè à pleriſque intellectum fuit, ſed re vera abſque probabilitatis fundamento. Quare hoc vocabulum nil aliud ſignificat, quàm textile crucibus contextum, de quibus dictum eſt in dict. *Caſula*, & *Gammadia*; σταυρὸς enim græcè, latinè crucem, & κοινὸς, patens, & intermediatũ ſignificant: quod ex ſequentibus verbis evidenter patet, nempè [Cortinas de palliis ſtauracinis, ſeu quadruplis. Anaſtaſ. Biblioth. in Adrian.] Nam quadruplam figuram angulares cruces formabant, & ideò *Polyſtauria* dicebantur, ideſt, multis crucibus referta, & *Gammadia*, quæ græca littera, ut ſuo loco dictum eſt; angularis formæ quadruplicatam crucem figurat. FR. Idem affirmat Torrigius, in tract. de cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 184.

STAUROLATRA, σταυρολάτρης, ideſt, Crucis adorator; ſic Hæreticorum ſecta in Armenia appellabatur, quæ præter Crucem, aliam adorationem non permittebat. Nicephor. lib. 18. cap. 54.

STAUROPA, σταυροπάτης, ideſt, Crucis pejerator; in octava Synodo *Stauropatæ* appellati ſunt Epiſcopi illi, qui contra juramentum ſuper Crucem præſtitum, cum Photii perfidia communicarunt.

STAUROPEGIUM, σταυροπήγιον, ideſt, Crucis confixio, ſeu erectio; quod ferè ſignificat cæremoniam erectionis Crucis in loco ab Epiſcopo conſecrando, ut in Cæremoniali Epiſcop. habetur. [Nullus audeat ædificare Eccleſiam, vel Oratorium, antequam Civitatis Epiſcopus veniat, & ibi vota faciens, Sanctiſſimam Crucem infixerit. Jul. Anteceſſ. conſt. 61.] Unde quia talis cæremonia exerceri non poterat ab Epiſcopo, niſi intra limites ejus juriſdictionis; hinc non rarò pro Diœceſi hoc vocabulum etiam uſurpatur, ut in aliquibus Conciliis habetur; itaque ſignificat juriſdictionis extenſionem aliquando. Vide *Conculcare Epiſcopum*. Propterea Conſtantinopolitanus Patriarcha, quando aliquod Monaſterium, ſive aliam Eccleſiaſticam poſſeſſionem ab Ordinario loci eximere intendebat, ibidem Crucem erigebat; quod privilegium à Michaele Paleologo Patriarchæ conceſſum fuiſſe refert Georgius Pachimera, & ejuſdem Imperatoris Novellam affert in ſua græca hiſtor. lib. 6. c. 11.

STAUROPHYLAX, σταυροφύλαξ, ideſt, Crucis Cuſtos. Dignitas in Eccleſia Hieroſolymitana, ad quam lignum veræ Crucis cuſtodire ſpectabat: [Chryſippi Presbyteri Hieroſolymorum, & Staurophylacis ſanctæ Reſurrectionis.] Titulus appoſitus in quodam M. S. ſermone Bibliothecæ

Barbarinæ, quo etiam titulo Patriarcha Hieroſol. decorabatur.

STEGA, ϛέγα, caſa, tectum. Vide *Triſtega*.

STELLÆ FESTUM, dicitur Epiphania. Vide *Septuageſima*.

STEPHANITA, ϛεφανίτης, Coronatus, quo titulo Victores denominabantur; quare Georg. Cedrenus impii Imperatoris Conſtantini Copronymi ſcelera refert, quòd inter cætera graviſſima patrata ſacrilegia, apoſtatare fecerat Anaſtaſium Conſtantinop. Patriarcham, his verbis: [Et perſuaſit, ut pro Monacho fieret ſtephanita, carne veſceretur, & regia menſa tibicines audire ſuſtineret,] ideſt, quod in ſignum apoſtaſiæ manifeſtationis coactus fuerat Patriarcha ad imperialem menſam coronatus ſedere.

STEPHANOMATA. Vide *Coronæ*.

STERILIS. Vide *Illiberi*. Sterilitas. Vide *Ingenitura*.

STERLINGUS. FR. Monetæ ſpecies, quæ adhuc retinet nomen in Anglia. [Quòd quinque ſolidos ſterlingorum daret. In decretal. de arbitris, cap. 3.

STATOR. Vide *Strator*.

STERCEJA, vox quidem intellectu difficillima apud Tertullianum, quæ aliud non ſignificare puto, niſi amantem, ex græco verbo ϛέργω, ideſt, amo. Quod colligitur ex ſequenti ejuſdem Tertulliani textu. [Quare non & ſtercejæ, & ſyntrophi nominantur? Adverſ. Valent. cap. 8.] FR. poſſet etiam ex latino verbo *Stringo* deduci: hinc Itali quoque *Strettezza* dicunt ſanguinis, vel amicitiæ conjunctionem. Vide *Herceja*.

STEURA, tributum, ſeu impoſitio pro aliqua communi neceſſitate injuncta. [Hæc gravamina cum prioribus taxata fuerunt ultra quadraginta florenorum rhemenſium. Per quæ compulſi imponere ſteuram decimi denarii de omnibus bonis eorum. Leonhart. Presbyter in Chron.] De eodem vocabulo etiam Æneas Sylvius in hiſt. Boemiæ mentionem facit, inquiens: [Mos eſt Auſtralibus, quoties repentina Principi neceſſitas ingruit, ex ſubditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam vocant ſteuram, c. 61.] Quæ contributio ab aliis Scriptoribus *Borna* dicitur: [Interea verò Rex exercitum congregat, & ad bella, ſi neceſſe fuerit, ſe coaptat, generalem ſteuram, quæ borna dicitur, ab omnibus recipit. In hiſtor. regia, c. 27.] FR. fortaſse vox à ſtrena corrupta. Vide *Strena*.

STIBADIUM, caſa, ſive tugurium in hortis erectum. [In hac diæta ſtibadium, & nitens abacus. Sidon. lib. 1. epiſt. 11.

STICA, tunica, propriè allii membranam ſignificat; reperitur tamen hoc vocabulum in Davantriæ M. S. his verbis: [Notandum, quòd coqui, & brodarii habent habere ſticas in Paſcha, & in Nativitate Domini. [FR. Italiæ Moniales appellant *Stecca* lineam faſciam, quam circumligant in fronte: malè tamen Voſſius in ejus etymologico confundit allii ſticam cum ejuſdem ſpica; ſtica enim eſt allii tunica, ſed ſpica eſt dens allii, & italicè *Spicchio d'aglio* dicitur.

STICHARIUM, ϛοιχάριον, tunica, qua utuntur Græci in ſacris functionibus loco albæ; ideò candidi coloris debet eſſe juxta Simonis Theſſalonicenſis opinionem, qui ſic ait: [Sticharium lucidi veſtitus Angelorum imitamen induit. Sæpè enim in veſte fulgenti Angelos apparuiſſe novimus, ut & illum in monumento Salvatoris coopertū ſtola candida. Propterea purum, & ab omni iniquamento liberum ſacerdotale ſticharium eſſe oportere docet.] Itaque eſt manifeſtus Græcorum abuſus albam indui variorum colorum. Idem à S. Germano Conſtantinopolitano Patriarcha confirmatur, ubi ait: [Ac primùm tunica, quæ alba eſt, divinitatis ſplendorem indicat, & Sacerdotis ſplendidam converſationem.] Addit inſuper citatus Theſſalonicenſis, ſticharium, ſeu tunicam Epiſcopalem ſericis rubris albiſque faſciis virgandam eſſe, quæ flumina appellantur inſinuativè, ſcilicet, ad Prælati doctrinā; ſic enim ille ait: [Epiſcopi ſticharium deſuper deſcendentia habet flumina. Eſt enim undulatum, & gratiā docendi in ipſo repræſentat.] Juxta tamen aliorum contemplationem denotat ſanguinem, & aquam de latere Chriſti emanatam, quod magis cum rubro, alboque coloribus congruit: [Epiſcopi ferunt in tunicis fluvios coccineos, & albos, quia fluxit è latere Chriſti ſanguis, & aqua: Gregoras, lib. 6. c. 1.] Eadem flumina Epiſcopi Græci ferunt in manto, ſed diverſæ formæ, ut in dict. *Mandyas* dictum fuit. Notandum tamen eſt ex Demetrio Chomateno, quòd Epiſcopi, & Diaconi Grecorum in quadrageſimali, & mœſtitiæ tempore debent deferre ſtichariū coloris rubri, quia color hic apud eos eſt mœroris ſignum; ſicut etiā Papa obſervat, qui tempore Adventus, & Quadrageſimæ fert cappam, vel pluviale rubrum in Cappella. Vide *Alba*. FR. In Liturgia S. Jo. Chryſoſt. ϛοιχάριον habetur, & *Stæchorion*, & *Stæchoria* ſcribit. D. Philotheus in Bibliotheca Patrum editionis Pariſien. de anno 1589. tom. 6. colum. 245. ubi ſic habetur: [Benedic, Domine, ſtœchorion ejus. Diaconus accedit ad Sacerdotem, & dicit benedic Domine ſtœchoriam cum horario.] Fortaſse à verbo Στεγάζω, ſive Στέγω, quæ tegere, & cooperire ſignificant, unde Στέγος tectum.

STIGMA, ϛίγμα. FR. impreſſio, ſignum. [Nam legitur, quòd Maria ſoror Aaron prophetiſſa, dum detractionis adverſus Moyſen incurriſſet delictū; illicò ſtigmate lepræ percuſſa eſt, can. hoc ipſum, 33. qu. 2. Juſtum eſt enim, ut ipſe talis, quem geſtat ex habitu (quouſque appareat aliud) præſumatur, qualis is eſſe, cujus fert habitum, comprobatur. Ex ſtigmate namque conſueto fabricenſibus imprimi, latitans fabricenſis agnoſcitur, c. ſi judex, de ſentent. excom. &c. in ſexto.] Fabricenſis, Ludov. de la Cerda, putat eum dici, qui in publicis fabricis bellica arma fabricat. Sed ex ſupradicto c. ſi Judex, mancipia hujuſmodi fabricenſes fuiſſe colligitur, nam ante comparationem præſumpti clerici, ex habitu indicari, ſubjungit ibi textus, hanc ſimilitudinem de ingenuo

præ-

præſumpto, inquiens: [Sicut de illo, qui in poſſeſſione ingenuitatis exiſtit: ſi dicatur ab alio libertinus, legalis ſanxit authoritas, ut probandi neceſſitate, non ipſe, ſed adverſarius adſtringatur.] Quæ lex habetur in Cod.de libert.cau.l.ea, quæ, ff.de libertis, §.ſi, & l.cùm neceſſitas, ff.de probat.l. circa. Igitur mancipia, ſeu ſervi ob timorem fugæ, ut in eo caſu pro talibus cognoſcerentur, ſtigmatibus ſignabantur, qui licèt libertatem poſtea conſequerentur aliquando; nihilominus ex ſtigmatibus indelebilibus pro libertis, & libertinis dignoſcebantur; ita ut nequibant pro ingenuis ſe oſtentare. Hujuſmodi erant etiam aquarum cuſtodes. [Et cuſtodes aquarum, (quos hydrophylacas nominant,) quæ eis inſigi ſolet annotatione ſignati, manifeſti ſunt omnibus, & angariarum nomine non tenentur, d.cap.judex.] De quibus ſtigmatibus fit expreſsè mentio, in C. de fabr. l. ſtigmata, lib. 11. Qui tamen in brachiis nomine Imperatoris ſtigmatizabantur. Cod. de pœn. l. ſi quis in metallum. Vide quæ diximus in dict. *Damnaticus*. Quo ſigno etiam aliorum criminum rei ſignabantur, & Clerici graviter delinquentes etiam aliquo conſimili charactere ſignabantur, cap. ad audientiam, de crim. falſi. Vide *Nota*. *Notatus*.

Stimulati. Vide *Majorenſes*.

Stipes FR. ſtipendium, accipitur etiam pro eleemoſyna. [Hoc omne præceptum de his eſt Viduis, quæ Eccleſiæ paſcuntur eleemoſynis: & idcircò ætas præſcribitur, ut illæ tantùm accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non poſſunt. Simulque conſidera, quòd quæ duos habuit viros, etiam ſi anus eſt, & decrepita, & egens, Eccleſiæ ſtipes non meretur accipere; ſi autem panis illis tollitur eleemoſynæ, quanto magis ille panis, qui de Cœlo deſcendit? can. Quomodo Virginibus, 31. q. 1. Aut in templi ſtipes, aut in ſordidum convertit lucrum, can.legant. diſt. 37.

Stipo, obturo. Vide *Subciſivus*.

Stips, ſapor vini aſperi, & acerbi. [Palmatianum nominavit antiquitas, nos ſtipſi aſperum; ſed gratum ſuavitate perquire. Caſſiod. cap. 9.] Vide *Palmaticæ*. FR. *Stipſi* non concordat cum dictione aſperum: nam illud eſt ablativum, & hoc accuſativum. Itaque præterquamquòd locus Caſſiodori mendosè citatur, etiam nominis declinatio erronea eſt, nam *Stipis* eſt ejus nominativus; ſic rectè habet idem Caſſiodorus in ejus tractatu variarum, lib.12. epiſt.4. [Stipis neſcio qua firmitate roboratur: tactus ejus denſitate pingueſcit, ut dicas eſſe aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre, quàm ſingularis eſſe videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domeſticis uva reſupina ſuſpenditur, ſervatur in vaſis ſuis, thecis naturalibus cuſtoditur. Rigeſcit, non liqueſcit ex ſenio, tunc fatuos humores exſudans, magna ſuavitate dulceſcit. Trahitur ad menſem Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat, miroque modo incipit eſſe novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale muſtum, uvarum frigidus ſanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deſervet primùm in origine ſua, & cùm potuerit adoleſcere, perpetuam incipit habere novitatem: non calcibus injuriosè tunditur, nec aliqua ſordidum admixtione fuſcatur: ſed quemadmodum decet nobilitas tanta provocatur; defluit, dum aqua dureſcit; fœcunda eſt, cum omnibus agrorum fructus obſedit. Diſtillat gemmis comparem liquorem. Jucundum neſcio quid illacrymat: & præter quod ejus delectat dulcedo, in aſpectu ſingularis eſt ejus pulchritudo. Hoc quantociùs (*alii quàm ocyùs legunt*) perquiſitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi ſunt, tarditer deferendum. Nec aliud negligendum putetis, quod lacteo poculo reluceſcit: quando plus eſt mirabile, quod potueritis difficiliùs invenire. Albedo ibi decora eſt, & ſerena puritas: ut illum de roſis, hoc credatur natum eſſe de liliis. Colore quidem extraneum; ſed ſapore germanum eſt. Aſpectus diſpar, & ſimilis in utroque ſuavitas. Nam quod acutè ſapit, quod citò reficit, commune illis intelligitur; ſed magna eſt diſtantia, quæ videtur. Illud intueris robore lætum, hoc inſpicis candore feſtivum, & ideò procuratio eorum debet eſſe celerrima: quando in ambobus eſſe cognoſcitur, quod pariter expectatur.

Stoechoria, & *Stœchorion*. Vide *Sticharium*.

Stola, ex græco vocabulo στολὴ, quod talarem veſtem, ſive togam ſignificat. FR. unde Horatius, lib. 1. ſerm. Satyr. 2. [Ad talos ſtola demiſſa] inquit. ||: Gemm. lib. 1. cap. 204. apud Gavantum, par. 2. tit. 1. de Præparat. Sacerd. celebraturi, cap. 3. §. Et imponit. Sed apud Eccleſiaſticos ſacerdotalem ſtolam denotat, quæ ad collum pendens ferri ſolet; alluſivè funem qua Chriſtus Dominus ligatus fuerat, & Crucem ejuſdem ſignificat; ideò in modum Crucis ante pectus formatur; ſecus tamen Epiſcopi, ac alii Præſules, ex eo quia Crucem ante pectus pendentem cum Reliquiis deferunt. Moralis verò ſignificatus ſtolæ ſacerdotalis, jugum ſuave Chriſtianæ legis denotat. Solet etiam à Concionatoribus deferri, non verò Romæ ob Papæ reverentiam, qui ea utitur continuò, etiam in publicis viis. FR. antiquitus etiam Sacerdote in publico cum ſtola incedere tenebantur. [Ut Presbyteri non vadant niſi ſtola, aut orario induti. Et ſi in itinere ſpoliantur, aut vulnerantur, vel occiduntur, non ſtola veſtiti, ſimplici emendatione ſolvantur: ſi autem cum ſtola, triplici. Ex Concil. Tribur. Palea in cap. Ut Presbyteri, 17. quæſt. 4.] Ubi duo ſunt notanda, quòd vel pro ſtola talari veſtem Concilium intendit, ut ſuprà ex græca dictione dictum eſt; nam hìc diviſivè ſtola, aut orarium ait; vel quod orarium erat diverſum à ſtola. Si verò orarium, & ſtola idem ſunt, etiam Diaconi cum ſtola incedere tenebantur, ut in dict. *Orarium* diximus. :||: Quando Papa privatim celebrat in aliqua Eccleſia, tunc antequam induatur paramentis celebrationis, debet primus Cardinalis

Diaconus illi auferre ſtolam, & in defectu Cardinalium Diaconorum, ſpectat ad ultimum Cardinalem Presbyterum. Cardinalis autem prædicans in Eccleſia ejus tituli, poteſt uti ſtola ſub mozetta ad differentiam Pontificis, qui illam defert ſupra mozettam; ac extra Urbem tum Cardinales, tum etiam Epiſcopi poſſunt deferre ſtolam ſupra mozettam in concionando. In Concilio Bracarenſi ſub pœna excommunicationis præcipitur, ut Sacerdotes non communicentur ſine ſtola, his verbis: [Cùm Sacerdos ad ſolemnia Miſſarum accedit, aut per ſe Deo ſacrificium oblaturus, aut Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſumpturus, non aliter accedat, quàm orario utroque humero circumſeptus &c. ſi quis aliter egerit, excommunicationi debitæ ſubjacebit, can. Eccleſiaſtica inſtitutione, diſt. 23.] Qua occaſione quæritur inter Theologos, ſi extra Miſſam Sacerdotem ſe communicare occurrerit, an peccaret mortaliter, ſi id ageret ſine ſtola. Affirmant nonnulli, ex eo quia ibi ſub pœna excommunicationis præcipitur, quæ peccatum mortale ſupponit. Alii tamen apud Azor. par. 1. lib. 10. cap. 28. qu. 12. contrarium docent, quia in praxi habetur, quòd in aliquibus obſervantibus Religionibus hoc minimè obſervetur in communione publica Feriæ V. in bulla cœnæ. Præterquàmquod Gloſſa in d. can. Eccleſiaſtica, & Poſtillatores ibidem ſtandum eſſe conſuetudini docent. Sed cùm præceptum ſit facilis obſervantiæ, & commoditatis, puto prætermitti non debere. FR. pro ſententia affirmativa dicendum, quòd ſicut Diaconus non poteſt canere Euangelium ſine ſtola, ex eo quia profert Chriſti verba, quantò magis ergo Sacerdos accipiens Verbum verbi? Sed negativa ſententia magis amplectenda, tum ex uſu, ut ſupradictum eſt; tum etiam quia in Bracarenſi Concilio III. reperitur ſanctio illa, de qua ſuprà, ubi octo Epiſcopi tantùm ſubſcripſerant: Baron. an. 675. n. 6. Si ergo ex eodem Baron. an. 57. n. 118. & ſeqq. inter alias rationes, quibus Concilium Eliberitanum confutant, tres affert præcipuas, ſcilicet, quia non cōgregati erant ibi pluſquam decem, & novem Epiſcopi; ſecundò quia non videtur illud Concilium in angulo Orbis cœlebratum, habuiſſe vigorem canones, & prohibitiones ſancire; tertiò quia non apparet explicita Papæ licentia hujus convocationis; multò minus ergo Conc. Bracarenſi prædicto fides habenda, in quo tantùm octo, vel novem intervenerunt Epiſcopi &c. Igitur non habuiſſe vigorem ſtatuendi ſub pœna excommunicationis univerſaliter ſacerdotibus totius Chriſtianitatis, ut deferrent ſtolam, vel orarium, talè Concilium dicendum eſt. Ad argumentum in contrarium à me deductum reſpondetur, quòd paritas Diaconi non ſuffragatur, quia ille tunc officium ſuum exercet; ſecus verò Sacerdos, qui non celebrando ſe communicat. Item Diaconus vigore rubricæ, & canonum tenetur canere Euangelium cum ſtola, ſecus verò Sacerdos in communione privata. Concludendum ergo eſt, quòd non peccet Sacerdos non adhibens ſtolam in communione, ita Bonacina, diſp. 4. qu. 6. punct. 2. n. 2. & alii apud Magiſtrum meum Paulum Quartum in tract. Rubr. Miſſal. part. 2. tit. 10. ſect. 3. dub. 3. difficul. 5. :||: Errat planè Durandus, inquiens, quòd Dominicani Sacerdotes in communione Feriæ V. in Cœna Dom. non utantur ſtolis: nam ex eorum Miſſalis Rubrica contrarium conſtat, ibi enim hæc habentur: [Deinde fiat communio fratrum hoc ordine, ut à majoribus incipiendo, à Sacerdotibus cum ſtolis ſuper cappas &c.] Sacerdos in celebratione Miſſæ debet deferre ſtolam circa collum; ut Gavantus, & Quartus citati ſatis oſtendunt. Quare ſtola cooperitur velo violaceo à Diacono. Vide *Tractus*. Synonyma ſtolæ. Vide *Boja*. *Epitrachelion*. *Linoſtima*. *Orarium*. *Pſachnion*. *Superhumerale*. Stola in benedictionibus. Vide *Benedictio*. Stola aliquando Pallium Epiſcopale ſignificat. Vide *Pallium*. Cætera. Vide *Cancello*. *Fanon*.

STOLIDUS. Vide *Stultus*.

STOLUS, multitudo, caterva, quam Itali *Stuolo* dicunt. [Conſtans Imperator, atque romanicus ſtolus cum eo navaliter pugnaturi. Paul. Diac. lib. 19.] FR. dicitur etiam *Stolium*. [Stolium Regis ivit Alexandriam. Anonymus Caſinen. in Chron. an. 1174. Supradicto ſtolio Regis fraude, & vi Græcorum poſtmodùm fortuna eſt adverſata. Ibid. an. 1185.

STOMA, στόμα, os, ſive concavitas. [Erant autem Arabum juxta poſitorum quidam, qui accipiebant ab Imperatoribus rogas puxillas ad cuſtodiendum ſtoma Eremi. Paul. Diac. lib. 18.] ubi ingreſſum deſerri intelligit.

STOREA. Vide *Natta*. *Pſiathium*.

STRABA. Vide *Strava*.

STRANGELI, genus characteris Chaldaici. Vide *Oxyrynchus*.

STRATA. FR. via. [Niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas ſtratas obſidet &c. lib. 3. decretal. tit. 49. cap. 6.

STRATILECTILIUM. FR. lecti ſtratum, ſive culcitra. [Illi præcipuè, qui equos, & arma, & pecuniam, & ſtratilectilia cum viaticis amiſerant. Matth. Pariſ. ann. 1232.] Vide *Lectarium*.

STRATOR, officialis in Aula græca, quod officium Conſtantinus Imperator primus Silveſtro Papæ I. exercuit. [Tenentes frænum equi ipſius pro reverentia B. Petri, ſtratoris officium illi exhibuimus. Ivo Carnot. de dignit. & privil. Eccl. Rom. lib. 4.] Reperiebatur etiam Collegium, quod *Schola ſtratorum* dicebatur. Hoc vocabulum reperitur apud Paulum Diaconum in vita Phocæ Imp. & in Actis S. Cypriani, ac in Codice Theodoſ. lib. 9. tit. 3. cap. 1. ſignificat carcerum Cuſtodem, ſive Juſtitiæ miniſtrum; ſed in his puto *Statorem*, & non ſtratorem ſcribendum. FR. eadem verba Ivonis reperiuntur in Palea Decretorum Gratiani, cap. Conſtantinus, ſecundo loco, diſt. 96. quem reverentiæ actum egerunt Pontificibus Romanis Imperatores Federicus Oenobarbus Ale-

Alexandro III. Vincislaus Gregorio XI. Conradus Urbano II. Palæologus Orientalis, & Carolus IV. Occidentalis Imp. Urbano V. Federicus III. Nicolao V. Sigiſmund Eugenio IV. & oſculati ſunt Pontificum pedes, ut apud Odoricum Raynaldum in ejus Eccleſiaſt. Annal. habetur. De oſculo Papæ pedis. Vide *Sandalia*. Stratoris ſynonyma. Vide *Marpahis*. *Protoſtrator*.

STRAVA, ſive *Straba*, vox gothica. [Stravam ſuper tumulum ejus, quam appellant ipſi, ingenti comeſſatione concelebrant. Jordanes,] ubi de Attilæ Regis ſepultura agit, ex cujus verborum ſenſu ſpolia inimicorum, ſeu culcitram ſignificare videtur.

STRAUPUS. Vide *Staupus*.

STRENA. FR. munera, quæ in Kal. Januarii dari ſolent: Siculi, & Melitenſes adhuc vocabulum retinent. [Hoc in Calendarum ſtrenam, & Saturnalium ſportulam, can. legant, diſt. 37.] Quæ prohibita eſt: [Non obſervetis dies, qui dicuntur ægyptiaci, aut Kalendas Januarii, in quibus cantilenæ quædam, & comeſſationes, & ad invicem dona donantur, quaſi in principio anni, boni fati augurio, 26. quæſt. 7. can. 16.] Cujus etymon in dicto can. legant, ſic explicat Gloſſa: [Strena quaſi ſine threna, ideſt, ſine lamentatione.] Sed hodie contrariū efficitur in Urbe, ubi tantus inolevit ſervilis inſolentiæ abuſus, ut quaſi de jure ſibi debitum proventum prætendat, quam *Mangia* vocant; unde intolerabiles Montiſtis, Aulicis, & Litigantibus ſunt prorſus tales Miniſtrorum importunitates. Superſtitiones ſiquidem hæ ſunt, quæ in his diebus Romæ uſque ad Zachariæ Papæ tempora fiebant, ut in epiſt. Bonifacii Epiſcopi ad eundem Pontificem directa, in to. 3. Concilior. pag. 429. col. 2. Editionis Venetæ de anno 1585. ſic referuntur: [Sicut affirmant, (*ideſt, Ultramontani*) ſe vidiſſe annis ſingulis in Romana Urbe, & juxta Eccleſiam S. Petri in die, vel nocte, quando Kalendæ Januarii intrant, paganorum conſuetudine Choros ducere per plateas, & acclamationes ritu gentilium, & cantationes ſacrilegas celebrare, & menſas illa die, vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo ſua ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino ſuo præſtare velle. Dicunt quoque ſe vidiſſe ibi Mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & in cruribus ligatas habere, & publicè ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre.] Ubi juxta Eccleſiam D. Petri hæc ſe vidiſſe teſtantur, non quia ibi hoc ſolùm fiebat, ſed quia eam urbis partem Ultramontani incolebant, ut in dict. *Porticani*. *Sportula* tamen à ſtrena differt, quia hæc in ſaturnalibus dabatur. Gloſſ. ibidem. Sunt alia donativa à tempore Auguſti Imp. introducta, quæ hodie *Feria Auguſti*, & vulgariter *Feragoſto* dicitur, de cujus ſuperſtitione dictum eſt in dict. *Gula Auguſti*. Aliæ ſynonyma, & pertinentia ad hæc donativa. Vide *Circumciſio Domini*. *Epicombia*. *Roga*.

STREPA, ſtapia, ad equitantis commoditatem: [Apprehendenſque ſtrepam equi ejus, ut aſcenderet, præcepit, cujus authoritate miles preſſus obedivit. Cæſar. lib. 7. cap. 33.] Vide *Stapedium*.

STRIA, ſtrix, venefica, maga. In lege ſalica, tit. 67. ubi appellatur *Strio portus* locus, in quo ſtriges conveniunt. FR. *Strix* propriè avem nocturnam; quam aliqui Bubonem eſſe dicunt, ſignificat; inde translativè ſtriges dicuntur veneficæ mulieres, quæ de nocte malè operantur.

STRIGOSITAS, rigiditas, ſive durities. [Ut enim aurum exploratum igni, & perpurgatum; ſi minùs accuratè tractetur, ſtrigoſitatem contrahit, & aſperitatem: ita ſtudioſus virtutis, ſi vel unam horam deſederit otioſus, mox à fervore gratiæ refrixit, & in veſtigio ſe illi inferunt muſcæ peccati, quæ exinaniunt ſpiritalis opificii ſuaveolentiam. Antiochus, hom. 87.] Sic enim ejus Interpres græcam dictionem κλνεζαν vertit, quæ duritiem ſignificat. FR. Antiochi Monachi homeliæ extant in Bibliotheca PP. Hæc Antiochi phraſis Ciceroniana eſt: ſic enim Tullius de Claris Oratoribus in eodem ſtudioſorum propoſito inquit: [Habet enim certos ſui ſtudioſos, qui non tam habitus corporis opimos, quàm gracilitates conſectentur: quos valetudo modò bona ſit, tenuitas ipſa delectat: quanquam in Lyſia ſunt ſæpè lacerti, ſic ut & fieri nihil poſſit valentius; verùm eſt certo genere toto ſtrigoſior, ſed habet tamen ſuos laudatores, qui hac ipſa ejus ſubtilitate admodum gaudeant.] Ubi Cicero de aſperitate, & ſcabroſitate Lyſiæ Syracuſani in modo dicendi intelligit, de quo ſuprà dixerat: [Nihil acutè inveniri potuit in ejus cauſis, quas ſcripſit; nihil, ut ita dicam ſubdolè, nihil verſutè &c. nihil ſubtiliter dici, nihil preſsè, nihil enucleatè, quo fieri poſſet aliquid limatius &c.] Ergo pro *Strigoſo* Cicero non intellexerat jejunum, ſive macilentum, ut Audomarus Talæus, hujus loci Commentator, & Calepinus autumant: ſed ſcabroſum. Sic Columella, lib. 6. c. 47. de Onagris, qui alter alterum dentibus deſcobinare, & perfricare ſolent, inquit: [Onager &c. ſylveſtri more ſtrigoſum patris præferre habitum,] ideſt, naturaliter onagri, nempè, aſini ſylveſtres, habent habitum, ſeu inſtinctum, ut ad invicem dentibus ſeſe ſcobinent, & lib. 7. c. 6. Idem: [Placidè, ac lentè pabuletur, ut largi ſit uberis, & non ſtrigoſiſſimi corporis,] dixit, ideſt, non repugnantis, vel recalcitrantis: quo propoſito etiam Gellius, lib. 4. c. 20. de equo indomito, qui deſtrigari recalcitrat, ac ſtrigam timet, inquit: [Equum nimis ſtrigoſum, & malè habitum; ſed equitem ejus uberrimum, & habitiſſimum viderunt.] Igitur Cicero per ſtrigoſitatem Lyſiæ ruditatem dicendi ſignificavit, & ideo limatior in ejus ſtylo debuerat eſſe ille, ut nomen boni Oratoris, ut ſuprà ait, mereretur. Sic pariter Antiochus ſuprà in abſtracto *Strigoſitatem*, ſcilicet, ſcabroſitatem intellexit, quæ in revocandis bonis habitibus diù neglectis reperitur.

STRIOPORTUS. Vide *Stria*.

STROMA, στρῶμα, culcitra, ſive ſtratum variis co-

coloribus contextum, quo vocabulo Clemens Alexandrinus ſuas compoſitiones intitulavit, ob varietates in eis contentas, & à ſtromatum illius libris στρωματεῦς à Græcis cognominatus ipſemet Author fuit.

Stropa, στροφὴ, verſutia, revolutio, verſio, à verbo στρέφω, verto, torqueo. Ita vocatur verſutia, quia verſutus facilè in omnes partes ſe vertit. Dicitur etiam ſtrophe, non propriè verſuum rhapſodia, ſed aliquot verſuum diverſorum complexio, qua finita ad aliam ſimilem fit verſio, & recurſus. Eſt etiam figura rhetorica apud Quintilianum, quæ ab antiſtrophe non videtur diſtingui. Tertullianus tamen, lib. de Spect. cap. 29. & D. Hieronymus contra Rufinum ſtropham pro verſutia uſurpant.

Strophion, στρόφιον, faſcia, cingulum tortum, torques, à dicto verbo στρέφω, verto, torqueo. Ponitur tamen etiam pro quolibet baltheo & cingulo, etſi tortum non ſit. Et ideò Chryſoſtomus, ornamenta ſummi Pontificis Moſaici enumerans, ait: *Mitra, ſtrophium, veſtis ad pedes uſque demiſſa*, &c. Lib. 3. de ſacerdotio poſt initium. Ubi per ſtrophium intelligit cingulum ſacerdotale. Ita de S. Joanne Baptiſta canit Eccleſia, durum tegumen camelum præbuiſſe *artubus ſacris, ſtrophium bidentes*. Nam habebat *veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ejus*, Matth. 3. 4. Strophium etiam pro corona legitur: unde ſtrophiolum genus vile coronarum. Sic intelligendus Tertullianus, dum ait: *Quid caput ſtrophiolo, aut dracontario damnas diademati deſtinatum?* Lib. de corona militis, cap. 15.

Stropus. Vide *Staupus*.

Stura, germanicum vocabulum *Stuba*, & Itali *Stufa* dicunt: hypocauſtum ſignificat. [Prohibemus inſuper, ne ſtubas, & balnea, ſeu tabernas Chriſtianorum frequentent. Concil. Vien. ſub Clem. IV. anno 1264. celebratum.

Studitæ, ſic appellabantur Monachi cujuſdam Monaſterii in Urbe Conſtantinopolitana, cujus fundator quidam dives nomine Studius fuerat; hinc Theodorus monachus ejuſdem monaſterii, ac alii Studitæ appellati ſunt. Vide *Acœmetæ*. *Hegumenus*.

Stultus. FR. quamvis hoc vocabulum ſtolidum ſignificet, in quo ſignificatu, vide *Gurdonicus*. Divus tamen Gregorius Papa in ſignificatione ſuperbi ad Patriarcham Conſtantinopolitanum ſcripſerat, qui majorem Pontifice Romano ſe eſſe præſumebat, his verbis: [Stultus enim eſt, qui ſe in eo primum exiſtimat, ut bona, quæ viderit, diſcere contemnat,] & inferiùs: [Nam quod Primas Byzancenus Sedi Apoſtolicæ dicit ſe ſubjici &c. Omnes ſecundùm rationem humilitatis æquales ſumus, can. de Conſtantinopolitana, diſt. 22.] Ubi de humilitate ſuperbiæ oppoſita loqui videtur. Et Gloſſa ibidem ſic declarat: [Stultus tum dicitur, quaſi exaltatus, quia ſe extollat.

Stupefactus. Vide *Enens*.

Sturgio, ſilurus, ſive ſturio, piſcis delicatus. [Cùm à quodam Presbytero præſentatus illi eſt piſcis, quem vulgò vocant ſturgionem. S. Bern. lib. 4. de conſider.

Sturninus, ſturni patronymicum, & pro ſturni colore, in cap. 66. Iſajæ, & D. Hieron. uſurpavit: [In martyrio rubri, vel ſturnini in volatu, vel varii in virtutibus, vel candidi in virginitate.] Ego tamen puto Sanctum Doctorem potiùs ad ſturnorum unionem in volatu, quàm ad colorem alludere voluiſſe.

Stylita, στυλίτης, ideſt, columnarius; ideò S. Simon Stylita dictus eſt, ac alii Dei famuli, qui miraculosè quidem ſuper aliquam columnam longo temporis ſpatio vixerant, στύλος enim latinè columnam ſignificat; illa tamen in qua D. Simon vitam egit, habebat quadratum ſpatium duorum cubitorum ex utroque latere, in quo erat circumcirca conſtructio altitudinis lumbos non excedentis cum ejus porticula, & lignea ſcala. Appellatus etiam fuit *Cionita* idem Sanctus ex vocabulo græco κίων, quod columnam quoque ſignificat. Sic etiam in quodam Conſtantinopolitano ſuburbio erat locus *Exocionium* appellatum, non ex eo quia erat ſex columnis conſtructum, ut aliqui malè intellexerant; ſed quia extrinſecè columnario ordine erat conſtructum, ſuper quod collocata erat Conſtantini ſtatua; unde cùm ad prædictum locum confugiſſent Ariani ad tractanda eorum conciliabula, inde *Exocionitæ* denominati ſunt.

Suadela, perſuaſio, ſive ſuaſionis efficacia. [Secundùm ſuadelam Deum ſuadentem, & non vim inferentem. Iren. lib. 5.

Suana. FR. Savona Etruriæ civitas, Gregor. VII. & aliorum Roman. Pontific. origine nobilitata. [Suanenſes Cives, can. ſuppliciter 23. quæſt. 8.

Suatim, adverbium à verbo *ſuo*, ſignificat ordinatim, conjunctim. [Sed plus venuſta ſuatim cycladibus comata ſpiritualibus. Aldhel. de Virg. cap. 19.] ubi de S. Baſiliſſa loquitur.

Subadjuva, ſubauxiliator. [Eſt ex eorum ordine, qui adjutores adjuvant; vox enim ſubadjuva id ſignificare creditur. Syneſ. ep. 144.] Eadem dictione utitur Metaphraſtes in vita S. Porphyrii Martyris, ubi ſic ait: [Hilarius quidam ſubadjuva Magiſtriani.] Aliquod ſpeciale officium fuiſſe ſuſpicor, quia ſæpè reiteratur hoc vocabulum apud Græcos Scriptores, & σουβαδιούβα etiam ſcribitur.

Subarrho, & *Subarro*. FR. pignus contractus præbeo in ſponſalibus. [Annulo ſuo ſubarrhavit me Dominus meus. S. Ambroſ. de Sancta Agnete,] & in cap. Tenor litterarum, de ſentent. & re judic. [Idem R. eam deſponſationis annulo ſubarraſſet] ubi Gloſſa inquit: [Subarraſſet, ideſt, fidem conſenſus de præſenti dediſſet.] Item in cap. tuæ nobis, de clandeſt. deſponſat. habetur: [Quidam filiam ſuam circiter duodecim annos haben-

habentem cuidam nobili deſponſavit, qui ſubarravit eandem conſenſu mutuo accedente.] Et inferiùs: [Quia verò nobis conſtare non potuit, cujus ætatis eſſet puella &c. cùm dicatur, quòd circiter duodecim annos habebat &c. quòd ſi puella nubilis ætatis non erat &c. proculdubio inter eos non conjugium, ſed ſponſalia contracta fuerunt, quamvis ab ipſo viro eadem fuiſſet ſubarrata.] Ubi Gloſſa diverſas ſubarrationis ſpecies, ſive matrimoniales promiſſiones annotat, nempè, per annulum, per donativa, & ſimilia; per expreſſum conſenſum; & licèt non interveniat conſenſus prædictus expreſſus, dummodò de dicta ſubarratione jam facta liquidò conſtet, & non probetur contrarium; parum enim refert, quòd in facto, vel in verbis mutuus conſenſus detur. Conſenſus autem parentum ſponſalia tantùm præſumit; ſed conſenſus inter ſponſos præſtitus matrimonium indicat, ſi tamen in contrarium ſpecialis conſuetudo non obſtaret. Gloſſa ibid. & in can. ſi quis uxorem, 27. quæſt. 2. Sed hodie ex Concil. Trid. ad validitatem matrimonii requiritur etiam Parochi præſentia cum duobus teſtibus. Vide *Annulus*. *Matrimonium*.

SUBATTO, verbum in lege ſalica. [Si quis porcellam alterius ſubbattit, ut porcellas non habeat, tit. 2. §. 9.] id eſt, furatur, vel occidit.

SUBCINCTORIUM, *Subcingulum*. Vide *Cingulum*. *Epigonation*. *Perizoma*.

SUBCISIVUS, ſucceſſivus, ſubſequens, ſecundarius. [Videndum, ne qua adhuc illic vacent ſubciſiva, in quibus & tertius aliquis ſtipare Deus ſecum mundo ſuo poſſit. Tertull. lib. 1. adverſ. Marc. c. 15.] Aliqui tamen *ſubſicivus* legunt, ut in S. Cypr. de zelo, & livore reperitur: [Ad patrem lineamentis paribus ſoboles ſubſiciva reſpondeat.] Nec defuit, qui in hoc loco *ſubſeciva* legere maluit: in antiquis tamen Codicibus M. ſs. *ſuccidiva* legitur. FR. Verùm prima lectio amplectenda eſt, ita Gellius, lib. 18. cap. 10. inquit: [Ac propterea quantum habui temporis ſubciſivi, medicinæ quoque diſciplinæ libros attigi, quos arbitrabar eſſe idoneos ad docendum.] Alii *Succiſivum* ſcribunt, à verbo *Succido*, quo vocabulo utitur etiam Cic. 1. de leg. & alii. :||: Verbum autem Tertulliani *Stipo* obturare ſignificat, quod Itali *Stoppare* dicunt. Subciſivi ſynonyma. Vide *Pediſequus*. *Sequipes*. *Subſequivus*.

SUBDIACONUS, ordo ſacer in Eccleſia Catholica loco Nathinæorum legis Moſaicæ, qui Levitis ſerviebant, ideò in 1. Paralip. cap. 9. tertio ordine ponuntur: [Qui autem habitaverunt primi in poſſeſſionibus, & urbibus ſuis: Iſrael, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.] Sed in 1. Eſdr. cap. 2. quinto loco ponuntur, ubi ſic habetur: [Habitaverunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & Cantores, & Janitores, & Nathinæi in urbibus ſuis.] Sic etiam habet cap. 7. nu. 7. & 24. ejuſdem libri, & 2. Eſdr. c. 7. num. 73. cap. 10. num. 28. Sed cap. 11. num. 3. tertio loco ponit, inquiens: [Sacerdotes, Levitæ, & Nathinæi.] Itaque Nathinæi Levitis ſubminiſtrabant: [Et de Nathinæis, quos dederat David. ad miniſteria Levitarum, 1. Eſd. c. 8.] Antiquitùs ordo ſubdiaconatus non erat ſacer. [Subdiaconus verò, quia character hujuſmodi quondam inter non ſacros, nunc autem inter ſacros reputatur, in participatione corporis non ſuſcipit oſculum à Pontifice. Innoc. III. de Myſt. Miſſæ, cap. 3.] FR. Subdiaconi ab Apoſtolis inſtituti. Baron. an. 44. Romæ ſeptem ſubdiaconi ſuperintendebant ſeptem Notariis colligentibus Martyrum acta. Idem Baron. an. 238. num. 2. quos tamen [Hypodiacones græcè, Subdiaconos latinè dicimus: qui ideò ſic appellantur, quia ſubjacent præceptis, & officiis Levitarum; oblationes enim in templo Domini à fidelibus ipſi ſuſcipiunt, & Levitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocantur, can. Cleros, §. ſacerdos, diſt. 21.] & ibi Gloſſ. tempore Urbani Papæ I. Subdiaconatus ordo non erat ſacer. cap. à multis, lib. 1. decretal. tit. 14. de ætat. & qualit. ord. præfic. & Poſtilla, in can. ſunt quidam, 25. quæſt. 1. & cap. miramur, de ſervis non ordinan. Gratianus tamen erravit, aſſerens ſubdiaconatum antiquitus non fuiſſe ordinem, qui ab ejus Gloſſatore corrigitur. Vide *Chorepiſcopus*. :||: Græci antiqui ritus tenaciſſimi adhuc illum obſervant, aſſerentes ſubdiaconatum non eſſe ſacrum ordinem, illumque ſimul cum Diaconatu conferunt. Imò penes Latinos antiquitùs ad caſtitatis obſervantiam non tenebantur; fuerunt tamen ad hanc obſervantiam coacti anno 589. Baron. ibid. num. 48. FR. ſed in Gratiani Decreto hujus prohibitionis Auctores Calixtus, D. Gregorius, Innocentius II. Conc. Toletan. II. aſſignantur, can. Presbyteris, diſt. 27. ibi Gloſſ. & can. nullum, can. decernimus, can. de his, diſt. 28. Sed in Concil. Toletan. V. nonniſi Sacerdotes, & Diaconi ad caſtitatem obligantur, can. quando, ead. diſt. 28. Baronius verò nuptias Subdiaconis à S. Silveſtro Papa I. in Concilio Rom. prohibitas fuiſſe oſtendit anno 324. num. 128. Sed probabile eſt hujuſmodi conſtitutiones non ſemper obſervatas fuiſſe, ideòque neceſse fuerat, ut à prædictis Pontificibus denuò ſancirentur; nam aliquando caſtitatis obſervantiam à Subdiaconis remiſſam fuiſſe colligitur ex cit. Conc. Tolet. V. ubi Presbyteros, & Diaconos tantùm ad caſtitatem obſtringit; & ex epiſt. 63. Ivonis Carnot. qui ſæculo undecimo vixerat, apparet ſubdiaconatum non fuiſſe pro ſacro ordine reputatum, dum non conferebatur in ſtatutis temporibus, ſicut Presbyteratus & Diaconatus: ſic enim ad Sennonenſem Clerum ibi ſcribit: [Petitorio veſtro mandavit nobis veſtra fraternitas, ut electum veſtrum (*nempè, in Epiſcopum*) in Purificatione Beatæ Mariæ pro officio noſtro ordinemus in presbyterum, ſequenti autem Dominica conſecremus in Epiſcopum; ſed Apoſtolica inſtitutio, & paterni canones habent, ut non fiat Levitica, vel Sacerdotalis ordinatio, niſi jejunio quarti menſis, ſeptimi, & decimi, aut initio quadrageſimæ, vel ſabbato medianæ qua-

dragеſimæ.] :||: Nec Subdiaconi canebant in Miſſa Epiſtolam, ſed Lectores: [Miror qua de re ſumptus ſit uſus in Eccleſia noſtra, ut Subdiaconus frequenter legat lectionem ad Miſſam, cum hoc non reperiatur ex miniſterio ſibi dato in conſecratione commiſſum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine ſuo. Amalar. lib.2.c.11.] Cœpit enim hic uſus legendi epiſtolam à Subdiacono in Eccleſia Romana. [Solis Subdiaconibus inter inferiores gradus Romana auctoritas concedit, ut ſacris veſtibus induti epiſtolam legant, quod tamen non ex eorum conſecratione; ſed potiùs ex eccleſiaſtica conceſſione meruerunt obtinere. Microl. de Eccleſ. obſer. cap.8.] Hinc caſula plicata exuitur Subdiaconus, quando tempore jejuniorum canit Epiſtolam, ut in dict. *Caſula* in fine, & in dict. *Epiſtola* dictum fuit. FR. ratio introductionis canendi epiſtolam à Subdiacono fuit ex norma Romani ritus, ut ex Rituali antiquo M. S. habetur apud Baron. an. 1057. num. 22. Græci in ordinatione Subdiaconi tradunt ei pollubrum, & guttum, & ponunt ſuper humeros ejus linteum, ut dictum eſt in dict. *Mannıergium*, & tunc ſtatim ſuum officium exercet, præbendo lotionem manui Epiſcopi: ſtat tamen ad portam Sancta Sanctorum; non enim ibi ingredi ſinitur, nec ſacra vaſa tangere juxta Concilii Laodicen. IV. ſanctionem permittitur. [Non oportet Subdiaconos licentiam habere in ſacrarium, ſive ſecretarium, quod Græci Diaconium appellant, ingredi, & contingere vaſa Dominica. In Decreto Gratian. can. non oportet, diſt. 24. & can. ſubſeq.] Sed in can. non liceat 30. & 32. ib. contrarium diſponitur, :||: nec patenam involutam Subdiaconus latinus in Miſſa ſuſtinebat, ut in dict. *Acolytus* dictum fuit, nec tunicella induebatur, ſed tantùm alba more Græcorum; unde cùm in Sicilia contra D. Gregorium Papam tamquam græcorum rituum introductorem, & ſignanter, quòd Subdiaconos abſque tunicellis, & cum ſolis albis miniſtrare feciſſet, quererentur, ſic Sanctus Pontifex Epiſcopo Syracuſano ſcribens, ejus ſinceritatem oſtendit, & ait: [Subdiacones autem ut ſpoliatos procedere facerem, antiqua conſuetudo Eccleſiæ fuit: ſed placuit cuidam noſtro Pontifici, neſcio cui, qui eos veſtitos procedere præcepit. Nam veſtræ Eccleſiæ numquid traditionem à Græcis acceperunt? Unde habent ergo hodie, ut Subdiaconi lineis in tunicis procedant, niſi quia hoc à matre ſua Romana Eccleſia perceperunt? lib. 7. epiſt. 63.] Ubi etiam objurgat Syracuſanos Clericos, qui ſub Patriarcha Conſtantinopolitano conſtitui præſumebant, eo, ſcilicet, tempore, quo Imperatori Græco Sicilia obtemperabat. Subdiaconus à Græcis *Hypediaconus* dicitur. FR. Subdiacones Romani XXI. fuerunt, nimirum, ſeptem *Regionarii*, qui canebant epiſtolas, & lectiones in ſtationibus, & ideo *Stationarii* dicebantur. De quibus vide *Toalia*. Item ſeptem *Palatini*, ſive *Baſilicarii*, qui idem faciebant in Baſilica Lateranenſi, & alii ſeptem qui Collegium conſtituebant, quod aliàs *Schola Cantorum* dicebatur, & canebant quando Pontifex ſolemniter celebrabat, ita Baronius anno 1057. num. 22. & Conſtantinus Cajetanus in Commento ad Gelaſii Papæ II. vitam, n.18. circa medium. Item hujuſmodi palatini Subdiaconi ad ſimilitudinem Diaconorum mittebantur pro Legatis, Nuntiis, & Miniſtris Sedis Apoſtolicæ, ſive Diaconi erant Nuntii apud Reges, & Imperatores, & Subdiaconi Internuncii in Provinciis, argumentum eſt ex can. pervenit, & can. nuntiatum, diſt. 83. Ubi Gregorius Papa Anatholio Campaniæ Subdiacono, ideſt, illius Provinciæ Internuncio ſcribit; dictio enim latino-græca *Subdiaconus* ſubminiſtrum ſignificat, ideſt, Subdelegatum, vel Internuntium; ac jubet, ut aliquos negligentes Epiſcopos corrigat, & quia Subdiaconus ante litteras Pontificis non functus eſt officio ſuo, arguitur, can. volumus, 16. quæſt. 3. can. cognovimus, can. de lapſis, 16. quæſt. 6. Pelagius Papa Melito Subdiacono jubet, ut curet in electione Abbatis, ne contra canones fiat, can. Abbatem in Monaſterio, 18. qu. 2. Innocentius III. H. Subdiacono præcipit, ne ſinat contra canonum ſtatuta fieri ordinationes, de tempore ordinat. c. 13. Item Gregorius Antonio, ſive Anthemio Subdiac. invigilare imponit, ne Epiſcopus ſimoniacè eligatur, can. illud, 8. q. 2. Eidem Anthemio Subdiacono præfatus Gregorius, ut Epiſcopum Amelphicanum, ſive Amalphitanum, ad reſidentiam coerceat, imponit, can. pervenit, 7. q. 1. Imò de antiqua hac conſuetudine Sedis Apoſtolicæ teſtatur Papa Symmachus, inquiens: [Valdè neceſſarium eſſe proſpeximus, ut ſicut prædeceſſorum noſtrorum fuit judicium, ita uni, eidemque perſonæ omnia committamus, & ubi nos præſentes eſſe non poſſumus, noſtra per eum, cui præcipimus, repræſentetur authoritas. Quamobrem Petro Subdiacono ſedis noſtræ intra Provinciam Siciliam vices noſtras (auxiliante Deo) commiſimus, diſt. 94. can. 1.] Erat nimis elata Subdiaconorum authoritatis uſurpatio, unde legimus apud Blondum, decad. 1. lib. 5. quòd Joannes Subdiaconus Regionarius regionis primæ, & alii factionis ejus Clerici Vigilium proclamarunt in Pontificem Romanum ſubrogatum &c. :||: Subdiaconi Apoſtolici hodie in functionibus papalibus induuntur veſte violacea, & deferunt cappam epiſcopalem, quod officium erat priùs venale, ſed Alexander Papa VII. abſtulit hunc abuſum, & Auditoribus Rotæ illud contulit, quibus habitum violaceum conceſſit, ac præcedere Clericos Cameræ declaravit. Vide *Rota*. Ita etiam ad majorem Cappellæ decorem Acolytatum Referendariis votantibus contulit, pretium reſtituens illis, qui ea officia emerant. De Subdiacono Oblationario. Vide *Oblatio*, & *Oblationarius*. Qui primus erat inter Subdiacones *Oblationarius* à Latinis, & à Græcis *Domeſticus* appellabatur, ita Anaſt. Bibliot. in Annot. ad Concil. VIII. Oecumen. [Primum Subdiaconorum Græci Domeſticum vocant, quem Romani Oblationarium.] Hodie tamen Decanus,

nus, & Camerarius Subdiaconorum dicitur. Vide *Pallium*. De Subdiacono *Stationario* dictum eſt in dict. *Statio*. Si contigerit novum Electum in Pontificem Subdiaconatus ordinem ſuſcipere, obſervandæ ſunt cęremoniæ in Cæremoniali Romano Chriſtophori Marcelli præſcriptæ, quæ ſunt hæ; comparebit Electus Pontifex indutus rocheto, cum amictu deſuper impoſito, ita ut eo caput poſſit tegi; veſtietur alba, cingulo, & pluviali, ut à collo totum pendeat poſt tergum, cum mitra in capite; faciet confeſſionem cum Celebrante; leget Introitum in ejus throno, ac alias orationes, ut moris eſt: tempore litaniarum genuflectatur in faldiſtorio ſine mitra, & Epiſcopus in ſcabello ad ejus ſiniſtram, ſed cum mitra, ut poſſit ſuo tempore ſtando dare ſolitam benedictionem; poſt litanias Pontifex ad ſuum thronum redit, in quo cum mitra in capite ab Epiſcopo ſtante recipit patenam, calicem, urceolos &c. cum ſolita verborum forma. Tempore autem, quo ſacræ veſtes traduntur, Pontifici abſque mitra ſedenti ponitur ſuper caput amictus ab Epiſcopo ſtante mitra tecto, poſt quem actum, ſtatim Electo ponitur mitra, ac etiam manipulus. Ac iterum deponit mitram, exuitur pluviali, & induitur tunicella, & ita indutus ſedet cum mitra, accipit librum epiſtolarum ab Epiſcopo. Peracta tandem miſſa reaſſumit pluviale, & ad ſuam manſionem reditum facit. FR. Subdiaconi officium eſt pſallere, & lectiones canere, can. in Sancta, diſt. 92. ubi pœna excommunicationis contravenientes notantur. Subdiaconus ex privilegio defert Pontifici in throno ſedenti communionem. Vide *Communio*. Significatus patenæ contectæ in manu Subdiaconi. Vide *Patena*. Quando non debet genuflectere. Vide *Genuflexio*. Ordo ab eo ſervandus in danda pace. Vide *Pax*. Duodecim Subdiaconis antiquitùs Papa lavabat pedes in cæremonia Feriæ V. Cœnæ Dom. Vide *Fanon*. Quando manipulum ferre non debeat. Vide *Manipulus*. Debet deferre crucem in proceſſionibus. Vide *Crux*. Subdiaconus eſt ſymbolum Hebraici populi. Vide *Scola Cantorum*. Subdiaconus canens epiſtolam in peccato mortali, mortaliter peccat ſecundùm aliquos Theologos; ſecus verò ſi ſine manipulo id agat: ac multo fortius de Diacono dicendùm, qui magis miniſtrat ad altare: ſed mitior opinio excuſat à mortali. At ſi prodigium illud conſideraretur, quod divina Juſtitia in Diaconum Anthiochenum demonſtravit; is enim cum in peccato mortali exiſteret, caneretque Euangelium, ab araneo venenoſo aggreſſus, qui in ejus gulam penetravit, venenatoque morſu enecatus fuit; certè cauti, & à delictis mundi accederent altaris Miniſtri ad miniſtrandum. Quando obligatio recitandi officium divinum incipit in Subdiacono. Vide *Officium*.

Subditio, ſubjectio, ſervitus. [Si autem maniſeſtiſſimè cognoveris, eos cum Arnulpho de ſua ſubditione locutos fuiſſe. S. Greg. in Regiſt. lib. 12. cap. 23.

Subdoctor. Vide *Baccalaureus*.

Subex, ſubjectus, ſubditus. [Una cum ſubice Clero de tumulo proprio levare. In vita S. Celſi Epiſc.

Subjecti, ideſt, publici pœnitentes. Vide *Hyemantes*.

Subinvitatorianus. Vide *Invitatorianus*.

Subitata, & *Subitatio*. Vide *Subito*.

Subito, verbum, ideſt, confeſtim venio, ſive eo. [Cùm militibus ſuis Princeps repentè ſubitavit. Pontius in vita S. Cyprian.] Imò idem Sanctus Cyprianus, epiſt. 57. utitur eodem verbo in ſignificatione paſſiva: [Ut appareat nuper ſubitatos eſſe, & novæ, atque inſuetę rei pavore trepidaſſe.] Atque D. Auguſtinus, hom. 27. ex eodem verbo nomen adjectivum formavit, inquiens: [Subitata, & inopinata dubitatione damnata eſt.] ubi aliqui ejus Codices mendoſè habent *Dubitata*. Tandem reperitur etiam *Subitatio*, ideſt, ſubitanea, ac improviſa res. Itaque videtur hoc verbum eſſe Patrum Africanorum uſuale.

Subjugale. FR. Jumentum. [Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis. Matth. cap. 21. num. 5. Secuti viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amavit; correptionem verò habuit ſuæ veſaniæ: ſubjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ inſipientiam, 2. Petri, cap. 2. num. 15. & in can. ſecuti ſunt, 2. quæſt. 7.

Sublicius, Romæ pons dicebatur *Sacer*, & quare. Vide *Pontifex*.

Sublimitas. Vide *Hypſoma*.

Submansor. FR. Ruſticus, qui Eccleſiæ poſſeſſiones colit, & Eccleſiaſtica immunitate gaudet. [Hac inter cæteras libertates gratia potitur, ut ſubmanſores ejuſdem Eccleſiæ ab omni publica exactione libera arceantur. Miræus in not. Eccleſ. Belg.

Submergium, ſubmerſio. [Tandem ſubmergio adjudicatus. In vita S. Theogenis Mart. 12. Jan.

Subocularе, genæ pars, quæ ſub oculo prominet. [Subocularibus plenis. Joan. Diacon. in vita S. Greg. Papæ] ubi delineamenta ejuſdem Pontificis deſcribit.

Sub Præconis Voce, quid ſignificet. Vide *Superdico*.

Subpulmentarius. Vide *Paracellarius*.

Subscribendarius. Vide *Regeſtum*.

Subsequivus. FR. ſubſequens. [Relationem præteritæ rei noſtris temporibus geſtæ inducimus, per quod ad virtutem ſubſequiva tempora provocemus. Julianus Archiep. Toletan. in hiſt. Viſigotor.] Vide *Subciſivus*.

Subsidium. Vide *Continentia*. FR. de ſubſidiaria actione tutelæ, lib. 1. Inſtit. de ſatiſdat. Tutor §. Sciendum.

Substantia. FR. pro ſubſiſtentia. [Requiratur, & referatur in medium, ut ex lectione cognoſcatis, cujuſmodi poſſit habere ſubſtantiam, can. bene quidem, diſt. 96.] Subſtantiæ diverſæ ſub unica ſubſiſtentia. Vide *Homoypoſtata*.

SUBSTITUTO. Vide *Supparo*.

SUBSTRATI, publicè pœnitentium gradus. Vide *Hyemantes*.

SUBSTRATORIUM, tobalea craſſior, & rudior, qua cooperiebatur altare, ſupra quam extendeban tur aliæ duo ſubtiliores. [Pallæ, quæ ſunt in ſubſtratorio, in alio vaſe debent lavari. in alio corporales pallæ. In Sacramentar. D. Greg.

SUBTEGMEN, trama. Vide *Bractea*.

SUBTILITAS. FR. in lege canonica rigoroſitatem ſignificat, & in duplici ſenſu intelligitur, in bonum, nempè, & in malum: in bonum accipitur pro rigoroſitate puræ conſcientiæ. [Cùm ſancti viri maledictionis ſententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, ſed ex juſtitiæ examine prorumpunt. Intus ſubtile judicium reſpiciunt, & mala foris fragrantia, qua maledictione ferire debeant, cognoſcunt, & de maledicto non peccant, quo ab æterno Judice non diſcordant, can cùm ſancti, 24. quæſt. 3.] Quod Gloſſa ibi comprobat ex canone Vera juſtitia, diſt. 45. & ex can. Odio habeantur, diſt. 86. & clariùs ex can. In primis, 2. quæſt. 1. ubi Gregorius Joanni Defenſori in Hiſpaniam eunti, cauſam accuſationis Januarii Epiſcopi committit, inquiens: [In primis requirendum eſt &c. ſi ita veritas ſe habet, ſicut ejuſdem Epiſcopi petitio continet. Si autem dictum fuerit, quia contra ipſum cauſa muta, ſive probata eſt: ſubtiliter, (*ideſt, ſincerè, diligenter, & rigorosè*) ipſo præſente, & pro ſe rationem reddente, quærendum eſt, & genus cauſæ, & modus probationis &c.] Ac in eodem ſenſu, can. Obitum, 12. quæſt. 5. idem Greg. Mariano Archiep. Ravennati in cauſa Teſtamenti Theodori Epiſc. inquit: [Sed quia teſtamentum dicitur condidiſſe, ſubtiliter te, ne quid de rebus Eccleſiæ ſuæ conſumpſiſſet, oportet inquirere.] Sic etiam, in c. 7. Sapient. habetur: [Omnium enim artifex docuit me ſapientia; eſt enim illa ſpiritus intelligentiæ, ſanctus, unicus, multiplex, ſubtilis, diſcretus &c.] & inferiùs: [Omnem habens virtutem, omnia proſpiciens, & qui capiat omnes ſpiritus, intelligibilis, mundus, ſubtilis.] Vide *Diſtrictio*. Aliquando in malum ſumitur, ideſt, pro malitioſa cavillatione per legum apices excogitata. Gloſſa, in §. Sed cùm aliquis, lib. 2. de teſtam. condendis, & Gloſſa, in l. 1. Cod. de ſent. quæ pro eo, quod inter, in verbo ſubtilitatem. Item Gloſſa, in can. Cùm Sancti, inquit: [Subtilitas pernicioſa eſt legibus, & ſimplicitas eſt amica veritatis.] Atque in hoc ſenſu loquitur textus, in cap. dilecti filii, lib. 2. decretal. De Judiciis, ubi ſic habetur: [Provideatis attentiùs, ne ita ſubtiliter (ſicut à multis fieri) cujuſmodi actio intentetur, inquiratis; ſed ſimpliciter, & purè factum ipſum, & rei veritatem, ſecundùm formam canonum, & Sanctorum Patrum inſtituta, inveſtigare curetis,] & ibi Gloſſa falsò aſſerit, quòd canones non ſoleant ſubtiliter inquirere; nam ex Gregorio ſuprà contrarium conſtat, licèt in bonum ſenſum loquatur. Vide *Apex*. *Diſtrictio*.

SUBTILITER. Vide *Subtilitas*.

SUBTILO, verbum tranſitivum, & ideò etiam in paſſiva voce conſtruitur, ſignificat autem ſubtiliter inquirere, & rigorosè agere. [Cubilia ſpiritus ingreſſi ſubtilari in ſpiritualibus conſueverunt. Petrus Cellenſ. lib. 9. cap. 2.] Vide *Diſtrictio*.

SUBTRAHO. FR. Aliquando canere longo pronunciationis tractu ſignificat: [Sexageſimus ſextus pſalmus dicitur ſine antiphona, ſubtrahendo modicè, ſicut in Dominica, ut omnes occurrant. In Regul. S. Benedicti, c. 13.

SUBTULARES. Vide *Sutulares*.

SUBUCULA. FR. ita ab Amalario appellatur Tunicella, de qua etiam Horatius, lib. 1. epiſtolar. ad Mæcœnatem circa finem:

> Occurri, rides: ſi fortè ſubucula pexæ
> Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar.

SUBVENTIO, ſic appellabatur in Gallia feſtum in memoriam reditus S. Martini Epiſcopi ad ſuam Diœceſim; nam ejus adventu fidelis populus ſubventionibus abundavit. [Statutum eſt, ut ſingulis annis deinceps per univerſam Diœceſim ſubventionis hujus feſtum quarto idus Maji ſolenniter celebraretur. Odo Cluniac.] Eadem feſtivitas denominata eſt *Exceptio* in lætitiæ memoriam, qua idem Populus præfatum Præſulem exceperat in ejus regreſſu. [Hæc eſt igitur glorioſa, ſolemniſque exceptio, qua Archipræſul Turonenſis Martinus ab exilio revertens, ab alumnis ſuis officiosè adeò excipitur. Idem] Subventionis nomen generaliter ſumptum. Vid. *Subſidium*.

SUBVERBUSTUS, Reus, qui poſt verberum mulctam ſtigmatizabatur ſigno dedecoris, & infamiæ. [Quantum denotavi, paſſivitas offert libertinos in equeſtribus, ſubverbuſtos in liberalibus, dedititios in ingenuis, rapaces in urbanis, ſcurras in forenſibus, paganos in militaribus: veſpillo, leno, laniſta tecum veſtiuntur. Tertull. de pall. cap 4.] FR. alii tamen hoc vocabulum à verbo *Verbero* deduci autumant, unde ſubverbuſtus liberalibus, ideſt, liberis, contraponit Tertullianus; nam ſervi *Fuſtigati* à Romanis ignominioſè appellabantur.

SUBULA. Vide *Tarincha*.

SUBULCUS, porcorum cuſtos: [Tolluntur ex familiis ſibi pertinentibus ſubulci. S. Valer. de Gen. Monach. §. 7.

SUBURBICARIUS. Vide *Urbicarius*.

SUBURBIUM. Vide *Proaſtius*.

SUCCENTORIA. FR. dignitas in aliquibus Cathedralibus. [Super ſuccentoria Pictavienſis Eccleſiæ quæſtione ſuborta, lib 5. decretal. tit. 31. cap. 11. De ſuccentoria factum eſſe dignoſcitur. Ibid.

SUCCENTOR, qui præbendam ſuccentoriæ poſſidet, de quo dictum eſt in dict. *Cantor. Paſſio*. Meſſanæ, & in aliis Siciliæ Cathedralib. vocatur *Succiantro* voce gallica; nam gallicè Cantor *Ciantre* dicitur. Fit etiam ejus mentio in Conſtitutionibus Ciſtercienſium, ac Hugo Eccleſiæ Sanctæ

Ma-

Mariæ Pariſienſis Decanus agens de lotione pedum, quæ fit in feria quinta Cœnæ Domini, inquit: [Ablutioni autem, & Mandato intereſſe tenetur Succentor Eccleſiæ noſtræ.] FR. Fit etiam mentio de hac voce in annalibus Minoritarum, an.1235. Bulla 27. Item, in lib.5. decretal.tit.39. c.27. ubi ſic habetur: [Quòd cùm F. Archidiaconus in ſuccentorem in communi dormitorio manus iniecíſſet temerè violentas &c.

Successatrix. FR. Fœmina, quæ in aliquo munere, ſeu hæreditate ſuccedit. Bullar. Caſinen. epiſt. 13. tom. 2. conſt. 132. n 8.

Succidaneus, ſucceſſivus, uſus eſt hoc termino S. Cyprianus contra Novatianum ad probandam continuam, & nunquam intermiſſam Epiſcoporum ſucceſſionem in Eccleſia Catholica, quæ tamen ſucceſſio inter Hæreticos reperiri nequit: [Aut paſtor haberi quomodo poteſt, qui (manente vero paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccidanea præſidente) nemini ſuccedens, & à ſe ipſo incipiens alienus fit? epiſt. 76.] FR. Ovidius in Laodamia, & Proteſilao *Succiduum* habet:

Lux quoq; tecũ abiit tenebriſq; exãguis obortis
Succiduo dicor procubuiſſe genu.

Succintorium. Vide *Epigonation*. Græcè *Anavolea* dicitur. Vide *Rebrachiatoria*.

Succursus. FR. ſubſidium, auxilium. [Et ſuccurſui terræ ſanctæ magis noverit expedire, de fide inſtrumentor. cap. 7.

Sucula. Vide *Friſchinga*. *Torcula*.

Sudariolum. Vide *Faſcialis*. *Muccinium*. *Ploratorium*.

Sudarium, manipulus. [Sudarium namque, quod & manipulus dicitur, geſtas in læva. Petr. Bleſen. ſerm.20.] qui ibidem affert rationem myſterii, inquiens: [Quondam meſſores ad ſudorem detergendum zona alligatum ſudarium portabant.] FR. ſed hæc etymologia Bleſenſis videtur nimis impropria; nam meſſores ferebant manipulos ſpicarum, & ſudarium non à ſolis meſſoribus, ſed à quocumque in opere laborioſo ſudante portatur. Vide *Manipulus*.

Svetia. Vide *Septimaniæ*.

Suffitorium, vas, quod ad ſuffumigandum inſervit. Vide *Thuribulum*.

Suffocatus, FR. eſt quidem antiquiſſima, & graviſſima quæſtio ſuper hujus vocabuli ſignificationem, etiam à Recentioribus agitata, ſed (ut mihi videtur) à nemine ſatis diſcuſſa, ita ut vix poſt diſceſſum ex portu, ſtatũ in apocryphis ſyrtibus naufragare videantur; ideò quantum meum imbecille conamen elongari me ſinit, diſcurrere nitar. Quæſtio inquam ex verbis in Actis Apoſtolorum, cap.15. poſitis ventilatur: ubi ad Chriſtianos de Gentibus converſos epiſtola ſequentis tenoris expedita fuerat, videlicet: [Viſum eſt enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione; à quibus cuſtodientes vos, benè agetis. Valete.] Sic etiam legit Sanctus Cyrillus Hieroſolym. Epiſc. Catecheſi 18. nempè: [Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, nihil ampliùs oneris imponere, præter hæc, quæ neceſſaria ſunt: ut abſtineatis ab Idolothytis, à ſanguine ſuffocato, & fornicatione.] Extat in Biblioth. SS. Patrum Pariſienſis editionis de anno 1589. (qua etiam in ſubſequentibus citationibus utar) tom.2. col.183. lit. A. Pacianus, ſive Paucianus Epiſc. Barcinon. inquit: [Poſt Domini paſſionem, Apoſtoli, tractatis omnibus, atque diſcuſſis, epiſtolam tradiderunt his, qui ex Gentibus crediderant, proferendam, cujus epiſtolæ ſententia hæc fuit: Apoſtoli, & Presbyteri fratres, his, qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus, qui ſunt ex Gentibus, ſalutem. Quoniam audivimus quoſdam ex nobis exiiſſe, & conturbaſſe vos verbis:] & inferiùs: [Viſum eſt enim Sancto Spiritui, & nobis, ut abſtineatis vos ab idolothytis, & ſanguine, & fornicatione, à quibus obſervantes, benè agitis. Valete. In ejus paræneſi in Biblioth. SS. PP. tom. 3.] Apponius verò ſic legit: [Non vobis ampliùs pondus imponimus, niſi ut abſtineatis vos ab immolatis Idolis, à fornicatione, à ſuffocato, & ſanguine: & hæc cuſtodientes benè agitis. Valete. In Canticis Cantic. lib.3.] Extat in Biblioth. PP. tom. 1. col.799. lit. B. Græcus textus: [Ut abſtineatis vos ab immolatis ſacrificiis, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.] Sed cum Paciano concordant D. Cyprianus, & Tertullianus, qui non ponunt dictionem *à ſuffocato*, nempè, Cyprian. ad Quirin. lib.3. in fine, & Tertull. lib. de pudicit. c. 12. licèt hic aliter alibi ſenſerat, ut infrà dicemus: ſic etiam habet Oecumenius, & primus omnium Irenæus, qui floruit anno 180. At deinde ſpatioſa tẽporis longitudine flumen Dei repletũ eſt aquis, variis quidem, ac turbidis, ſiniſtrarũ, videlicet, interpretationũ Græcorum Expoſitorũ in primis, qui adhuc mordicus defendunt per ſanguinem, & ſuffocatum intelligi animalium ſanguinem, & morticina, juxta Moſaicum præceptum, quare Leo Imperator tale decretum in forma reſcripti ad Stilianum ſacrorum officiorum miniſtrum ediderat: [Simul olim Legiſlatori Moyſi ſanguine veſcendum non eſſe, mandavit Deus: ſimul iſtiuſmodi cibo abſtineri debere, à præconibus gratiæ eſt conſtitutum. Et quamquam tum veteris, tum novæ tempore illa res vilis habita ſit, & nefaria: eo tamen cõtumaciæ, imò vecordię homines proceſſere, ut neutri legi autem præſtent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ cauſa, ſumma cum impudentia mandatum contemnunt; in eſcamque, qua veſci vetitum eſt, ſanguinem convertunt. Perlatum eſt autem ad aures noſtras, quòd inteſtinis tanquam tunicis illum infractum, velut conſuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria noſtra majeſtas rata, neque tam impio ſoli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta Dei divina, nunc reipublicæ noſtræ honeſtatem dedecore affici ſuſtinens, jubet ne quis id ſcelus, neque ad uſum ſuum, neque ut emptores

deteſtando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At ſciat quicumque dehinc divinum mandatum contemnere, ſanguinemque in cibum convertere (ſive vendat, ſive emat) deprehenſus fuerit, ſe bonorum publicationi ſubjiciendum; & ubi acerbum in modum flagris cęſus, ac à cute tenus fœdè detonſus erit, perpetuò patriæ exilio mulctandum eſſe. Quos quidem in judicio, neque Civitatum magiſtratus citra criminationem dimittendos cenſemus, ſed ut & ipſi (neque enim, ſi illi convenienti alacritate magiſtratum geſſiſſent, id ſcelus commiſſum eſſet,) quòd negligenter, ſocorditerque ſubditis præfuerint, decem librarum auri mulctam ſuſtineant. In Novell. conſt. 58.] At D. Ambroſius hanc ſophiſticam Græcorum intelligentiam irridet, dum ait: [Hæc tria mandata Sophiſtæ Græcorum non intelligentes, ſcientes tamen à ſanguine abſtinendum, adulterarunt Scripturam, quartum mandatum addentes, & à ſuffocato obſervandum: quòd puto nunc Dei nutu intellecturi ſunt, quia jam ſuprà dictum erat, quòd addiderunt. In epiſt. ad Galat. c. 2.] Sic etiam S. Gaudentius Brixien. Epiſcopus dictionem *à ſuffocato* additam fuiſſe inquit per interpretationem, quod tamen ex ejus verbis colligitur, dum ait: [B. Jacobus cum cæteris Apoſtolis decretum tale conſtituit in Eccleſiis obſervandum: ut abſtineatis vos ab immolatis, à fornicatione, & à ſanguine, ideſt, à ſuffocato, de pœnit. & remiſſ. in Biblioth. PP.] Sed quid per ſanguinem intelligatur, ambigit D. Auguſtinus, dum inquit: [In Actibus Apoſtolorum hoc lege pręceptum ab Apoſtolis, ut abſtinerent Gentes tantùm à fornicatione, ab immolatis, & ſanguine, ideſt, ne quidquam ederent carnis, cujus ſanguis non eſt diffuſus. Quòd alii non ſic intelligunt; ſed à ſanguine pręceptum eſſe abſtinendum, ne quis homicidio ſe contaminet, lib. 32. contra Fauſtum, c. 13.] Antiquiſſimus Patrum Irenæus per ſanguinem vulnera, offenſam, & homicidium intelligere videtur, dum lib. 3. c. 12. citans textum Actor. Apoſtolorum: Et quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: ſic inquam refert ibi textum: [Placuit Spiritui Sancto, & nobis, ut nullum ampliùs vobis pondus imponeret, quàm hæc, quæ ſunt neceſſaria: ut abſtineatis ab idolothytis, & ſanguine, & fornicatione, & quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis, à quibus vos cuſtodientes, benè agitis, ambulantes in Spiritu Sancto.] Igitur ſuffocare idem ac offendere, angere.

Suffocant animam dira venena tuam.

Ovid. in Ibin. Sanguinis autem effuſio idem ac ſuffocatus. Gaudentius ſuprà, & *Suffocare* idem ac præceptum ſanguinis, & homicidium. Alii apud Auguſtinum citatum. Quæ intelligentia ſancti Martialis Apoſtoli auctoritate corroboratur, qui dictionem *A ſanguine* non affert; ſed ejus loco ſuffocatum ponit, inquiens: [De aliis verò admonere volo, ut cuſtodiatis vos ab immolatione, & ſuffocatis; ut ſit omnis fornicatio longè à vobis; immunditiam fugite, quia jam ſanctificati eſtis, & in ſanctitate Dei ſervite. In epiſt. 2. ad Theſſalonicenſes, c. 2. in Biblioth. PP.] Eodem modo Chryſoſtomus, hom. 33. in Actibus Apoſtol. c. 15. ſuffocatum intelligit: [Ut nihil amplius oneris imponamus vobis. Iterum onus legem vocat. Deinde etiam de illis rationem reddit: Niſi neceſſaria hæc abſtinere ab idolothytis, & ſuffocatis, & fornicatione, & ſanguine; à quibus ſi conſervaveritis vos ipſos, benè facietis. Hæc nova lex non præcipit; nuſquam enim de his diſſerit Chriſtus; ſed à lege hæc ſumunt. Et ſuffocato inquit. Hìc cædem cohibet.] At clariùs D. Cyrillus Alexandrinus, lib. 12. de Tabernaculo, exponens illa verba Levitici, c. 17. [Omnis anima ex vobis non comedet ſanguinem] quid per ſanguinem inter catholicos intelligatur exponit. [Lex igitur ſanguinem à corporibus occiſis ſejungit, ac ſubtrahit: qua in re dogma verum docet, & à nobis ipſis fide receptum, & in Eccleſiis præcipuis habitum, nempè, ſic habendum eſſe, ut animam hominis rationis compotem, immortalem eſſe putemus, quòd eam unà cum terrenis corporibus mors minimè interimat. Sed potiùs ille conditor, qui illam efficit vitæ participem abſolvat, & relaxet, ac ſubtrahat, quò minùs eam perpetiatur.] Et poſt multa concludit: [Atque hoc ſibi volunt legis conditiones hac de re conſtituta verba.] Sed ad intelligendam hanc Cyrilli phraſim, neceſſe eſt adagium ſuæ regionis percipere: Orientales namque Chriſtiani, cùm vident aliquem velle ejus inimicum in rixa occidere, hac diſſuaſione uti ſolent; cave, ne hoc facias, Deus enim homini animam infundit, & tu illi ſeparare cogitas; ad eum ſpectat ab humanis corporibus animam ſubtrahere, qui illam creavit; ille eſt Dominus, & non tu, & ſimilia; hoc enim inſinuare voluit Cyrillus. Inſuper per ſanguinem anima à Philoſophis intelligebatur, unde abuſivè ſanguis vulgariter anima appellabatur, & translativè abſtinere à ſanguine, ideſt, à cæde ſignificat: quæ intelligentia, ait hìc S. Doctor, eſt habita in *Eccleſiis præcipuis*, præſertim in Romana omnium Matre. Quare inconſultè Græci à comeſtione ſanguinis, & à morticiniis abſtinendum præcipiunt contra mentem Sanctorum Patrum etiam Græcorum, quos ſuprà adduximus. Quòd græcum commentum excogitatum fuit in ſexta Synodo, can. 67. in qua ſic habetur: [Divina nobis Scriptura mandavit à ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione abſtinere. Eos ergo, qui propter lautum, & delicatum ventrem cujuſcumque animalis ſanguine arte aliqua eſculentum condiunt, ac inſtruunt, ut par eſt, incuſamus, ac punimus. Si quis ergò deinceps animalis ſanguinem quovis modo comedere aggrediatur, ſi ſit quidem Clericus, deponatur; ſi autem laicus, ſegregetur.] Et ut magis hæc Synodus prædictum ab ea excogitatum canonem firmaret, præmiſerat in can. 2. [Ut ab hoc nunc tempore deinceps &c. firmi, & ſtabiles maneant Sanctorum Apoſtolorum canones octoginta quinque.] Sed cùm antiqui canones Apoſto-

ſtolorum non fuerint plus quàm quinquaginta, ut Baronius oſtendit an.51. igitur cànon.63. Apoſtolicus aſſertus, in quo habetur: [Si quis &c. comederit carnes in ſanguine animæ ejus, aut à beſtiis abreptum, aut ſuffocatum, deponitor. Si verò Laicus ſit à communione excluditor] apocryphus cenſetur: conſtat ſiquidem hunc eſſe unum ex canonibus à Græcis ultra illos quinquaginta Apoſtolicos additis. Unde inquit Baron. an. 51. num. 22. [Certè in Creſconiana collectione omnium antiquiſſima, quinquaginta tantummodò adnumerati habentur canones Apoſtolorum, quos Dionyſius Rom. Abbas cognomento Exiguus in latinum vertit: cæteri enim à Græcis putantur dolosè ſuppoſiti.] Igitur Græci, nedum, ut ex ſententia D. Ambroſii, dictionem *Et à ſuffocato* addiderunt in textu Actorum Apoſtolorum; ſed etiam canonem Apoſtolicum 63. commentati ſunt. Sic pariter ab eis credendum eſt fuiſſe ſuppoſita decreta ejuſdem tenoris ad Concilium Gangrenſe, can.2. à Baronio an. 51. num. 14. allato, ac Concilii Aurelianenſis II. cap. 20. & Concilii Vormacienſis, c.65. ex aſſerto Concilio Carthaginenſi apud eundem Baronium ibidem n. 16. Et poſito, quod illa Concilia talia decreverint, de eorum auctoritate non integrè conſtat. Nam ex eodem Baronio anno 261. num. 44. non ſatis liquet quo tempore Gangrenſe celebratum fuerit, in quo nonniſi quindecim Epiſcopi interfuerant, licèt Labbè in Synopſi Conciliorum ſub Silveſtro I. ponat. Item in Aurelianenſi II. quod Baronius ſub ann. 536. & Labbè ſub anno 533. ponunt, quamvis interfuerint nonnulli Patres ſanctitate inſignes; tamen omnes non erant pluſquam triginta, & ex eis aliqui per eorum procuratores intervenerant, Baron. ibidem num. 124. Sic etiam id, quod habetur in Concilio Vormatienſe, can. 45. & can. 65. quod animalia, [Quæ à lupis, ſeu canibus lacerantur non ſint comedenda, niſi porcis, & canibus; nec cervus, nec capra, ſi mortui inveniantur; item aves ſi mortui inveniantur,] quod ibi ex Carthaginenſi Concilio deſumptum aſſeritur. Præterquam quod non ſatis conſtet quibus, vel quot perſonis, nec qua auctoritate hoc Concilium Vormatiæ congregatum ſit, neque ex quo loco aſſertum Concilii Africani decretum deſumptum ſit, redditur exinde valdè ſuſpectum, quod ex aliquo Manichæorum Africanorum conciliabulo excerptum ſit; nam Manichæi hunc errorem profitebantur: hinc D. Auguſtinus contra Adimantum c. 14. Manichæi diſcipulum de Manichæorum errore inquit: [Quia ipſas carnes immundas putant, earum Creatorem Deum eſſe negant. Nos autem tenemus Apoſtolicam diſciplinam, dicentem, quòd omnia munda ſint mundis, ſervata moderatione Euangelica, ut non graventur corda noſtra cruditate, & vinolentia, & curis ſæcularibus. Nam idem illud, quod Apoſtolus ait: Non poteſtis menſæ Domini communicare, & menſæ Dæmoniorum; non video, cur opponendum huic loco legis, & quaſi contrarium Manichæi eſſe crediderunt &c.] Et contra Fauſtum Manichæum, lib.32. cap. 13. ſic invehitur: [Quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à cervice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à cæteris irridentur.] Item Montani Hæreſiarchæ error hic fuerat, nam in ejus errore lapſus Tertullianus ſcripſerat in ſuo Apologetico cap. 9. ſeu verius, ab aliquo Montani aſſecla adulterato, licèt contra Gentiles loquatur: [Erubeſcat error veſter Chriſtiani, qui ne animalium quidem ſanguinem in eſculentis habemus, qui proptereà quoque ſuffocatis, & morticinis, ne quo ſanguine contaminemur, vel intra viſcera ſepulto. Denique inter tentamenta Chriſtianorum botulos etiam cruore diſtentos admovetis.] Nec fides ulla Euſebio Cæſarienſi præſtanda, quippè qui apocryphus cenſetur, de quo Bellarminus in Scriptor. Eccleſ. & D. Hieronymus epiſt. 65. ad Oceanum, Arii propugnatorem hunc Euſebium appellat. Inſuper, cùm Græcus ſit, ad comprobandum Græcorum zelum in abſtinentia à ſanguinis comeſtione, in ejus hiſt. lib. 5. cap. 1. Blandinam martyrem in Gentiles talia dixiſſe aſſerit: [Multum erratis ò Viri, quod putetis infantium carnibus eos veſci, qui ne mortuorum quidem animalium ſanguine utuntur.] Item Minutius Felix in Octavio hæc habet: [Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantùmque ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum ſanguinem in cibum noverimus.] Sed qualis inepta conſequentia! ſi homicidium abominabile, ergo & pecorum ſanguis incomeſtibilis erit: deberet, inquam, in bona illatione concludere: ſi homicidium abominabile; ergo & pecoricidium, ut ita dicam. At cùm hujus libri Auctor ſe in fatis extitiſſe aſſeritur tempore Alexandri Severi Imperatoris, nimirum, in ſecundo ſæculo Chriſtiano, & in præterito ſæculo à Fulvio Urſino in lucem editus fuerat, non ſine ſuſpicionis nota recipitur. Præſertim cùm ante Alexandri Severi Imp. tempora, ſcilicet, in Pontificatu Eleutherii, qui imperante Commodo vixerat uſque ad ann. 194. is inquam Pontifex, juxta conſilium Apoſtoli, in Eccleſia decreverat (ſi antiquo Licienſi Breviario credendum eſt) ne quis fidelis ab hujuſmodi eſca ſe abſtineret, ubi ſic habetur: [Eleutherius natione græcus ex patre Abundio de oppido Nicopoli: hic ſedit annos XXI. menſes ſex, dies quinque: fuit autem temporibus Antonini, & Commodi, uſque ad Patrianum, & Barduam. Hic accepit epiſtolam à Lucio Britannico rege, ut Chriſtianus efficeretur per ejus mandatum. Et hic iterum (*nota hanc particulam iterum*) firmavit, ut nulla eſca uſualis à Chriſtianis repudiaretur, maximè fidelibus, quam Deus creavit, quæ tamen rationabiliter, & humana (*ſcilicet humana eſca*) eſt, in lect. S. Eleutherii Papæ, & Mart. menſe Maji.] Apocryphum item cen-

cenſetur Gregorii Papæ III. decretum in Bibliotheca Patrum, tom.6.col.611. cap. 29. litt.C. allatum, in quo ſic habetur: [Suffocatum dicimus, quod ſine ſanguinis effuſione perimitur, vel quod in laqueo necatur, vel quod à lupo, vel fune in laqueo ſuffocatum invenitur, & nullatenus manducetur, nec ſanguinem alicujus beſtiæ quiſquis manducare, aut bibere præſumat: quod ſi quis fecerit, quadraginta dies pœniteat. In ejus excerpto edicto de diverſ. crimin. & remediis illorum.] Tale namque decretum inter epiſtolas decretales Gregorii III. non reperitur in illis tribus tomis impreſſis in ædibus Populi Romani de anno 1591. quorum titulus eſt: Litteræ Decretales Summorum Pontificum; nec talis obſervantia inter Latinos, & præcipuè inter Romanos unquam fuiſſe legitur; ac præſertim cùm omnes Patres, qui dictionem *A ſuffocato* ſtrangulatum intelligunt, affirmant hoc tantùm in primitiva Eccleſia præceptum fuiſſe; credibile, inquam, non eſt, quod Gregorius III. qui cœpit regnare de anno 731. tale decretum ordinaſſet, in quibus temporibus nulla idololatriæ ſuperſtitio extabat. Unde non ſine ſuſpicione, fuiſſe, nimirum, ab obſtinatis Græcis amanuenſibus poſt Synodum in Trullo additũ exiſtimatur, ac eo magis cùm & Author ipſe Bibliothecæ, unde hoc hauſiſſet, non referat; ſic etiam graja manus ſcripſiſſe cenſetur manuſcriptum cujuſdam Theodori pœnitentiale, quod penès ſe habuiſſe ait Baronius ann. 51. num. 16. cùm nomen Auctoris græcum eſſe manifeſtetur, ubi pœna veſcentibus ſuffocatum injungitur, quod in Romanis pœnitentialibus apud Gulielmum Durandum, Albertum Caſtellanum, & in calce Gratiani decreti talis caſus non invenitur; manifeſtum ergo indicium eſt, quòd nunquam inter Latinos ſuffocatum fuiſſet prohibitum; etenim Latini ex epiſt. 1. Corinth. cap. 10. omne quod de macello venit, ſine aliquo ſcrupulo comedere didicerant. Nec verum eſt id quod communiter à Scriptoribus aſſeritur, ſanguinem, & ſuffocatum in contemplationem Neophytorum ex Hebraiſmo converſorum, ne ſcilicet ſcandalizarentur, prohibitum fuiſſe comedere; ſed ſanguis Idolis immolatus veritus eſt. Unde loco cit. D. Aug. contra Adimantum cap. 14. inquit: [Nos autem tenemus Apoſtolicam diſciplinam &c.] ut ſuprà dictum eſt; ac ſequitur deinde: [Non enim de immolationibus lex loquitur, cùm in Deuteronomio dicitur, Secundùm deſiderium animæ tuæ occide, & manduca omnem carnem juxta voluptatem, quam dedit tibi Dominus &c.] Textus autem Deuteronomii, cap. 12. hic ab Auguſtino citatus, ſic in Vulgata habetur: [Sin autem comedere volueris, & te eſus carnium delectaverit; occide, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: ſive immundum fuerit, hoc eſt maculatum, & debile: ſive mundum, hoc eſt, integrum, & ſine macula, quod offerri licet, ſicut capream, & cervum, comede, abſque eſu dumtaxat ſanguinis, quem ſuper terram quaſi aquam effundes.] Auguſtini igitur erat argumentum, quòd non ex vi hujus Moſaici præcepti Apoſtoli abſtinendum monuiſſent à comeſtione ſanguinis; nam de ſanguine immolato Idolis intellexerant, de quo vetus Teſtamentum loco citato non loquitur: ideò Apoſtoli in ea epiſtola proteſtati ſunt nullum onus imponere, quod vocabulum (ex Chryſoſtomo ſupra) Moyſis legem ſignificare diximus; hinc evidens fit explicatio S. Gaudentii ſuprà, ubi ait: [Ut abſtineatis vos ab immolatis, à fornicatione, & à ſanguine, id eſt, ſuffocato] quod idem ſignificat, ac immolato. Quare ſciendum eſt, quòd Verbum *Suffocare* tam latinè, quam græcè ſtrangulare, thurificare, fumigare, ſeu ſuffumigare ſignificat, ex qua duplici ſignificatione tot æquivoca orta ſunt. Origenes namque in primis contra Celſum, Manichæi, ac Græci poſt ſextam Synodum (nam anteà nullus S. Pater Græcus, ut viſum eſt, hoc ſenſerat) per ſuffocatum intellexerunt juxta Moſaicum præceptum, morticinum, & ſtrangulatum. Alii tamen ſentientes apertam repugnantiam hujus ſignificationis cum verbis Domini noſtri, dicentis, quod edamus quidquid nobis apponatur, & non quod intrat in os, coinquinat hominem, ac Phariſæos, Scribaſque increpavit, dicens: Væ vobis &c. qui mundatis, quæ foris eſt; & alibi: Ecce omnia munda ſunt vobis. Item ejus Præco Paulus ajebat, Omnia munda ſunt mundis, & infidelibus nihil eſt mundum. 1. Tit. 1. Atque optimum eſt gratia ſtabilire cor, non eſcis. Ad Hebr. cap. 13. & ſimilia, ideò D. Cyprianus per dictionem *Sanguinem* intellexit homicidium; unde hunc locum legerat: [Abſtinete vos ab idololthytis, & ſanguinis effuſione, & fornicatione. Ad Quirin. lib. 13.] Ac D. Auguſtinus contra Fauſtum ſuprà inquit: [Quod alii non ſic intelligunt: ſed à ſanguine præceptum eſſe abſtinendum, ne quis homicidio ſe contaminet] ita etiam Chryſoſtomus ſuprà, ac Radulphus Flaviacenſis in lib. 5. Levit. cap. 3. inquit: [Communiter per ſanguinem appetitus accipitur.] Item Beda ait, [Nomine enim ſanguinis propaginem carnis deſignat. In cap. 17. Act. Apoſt.] Item D. Gregorius Papa per ſanguinem peccatum intelligit, lib. 13. cap. 6 in cap. 16. Job. & in Regiſt. epiſt. 125. Contra tamen hanc interpretationem nonnulli cum Origene inſurgunt, dicentes, quòd homicidii præceptum fuiſſet ab Apoſtolis ſuperfluè Gentibus ad fidem converſis impoſitum; nam ideò ab idolothytis & à fornicatione abſtinere illis cautum fuit, quia penès Gentiles tales prohibitiones non extabant; inſuper ſi præceptum homicidii prohibuiſſent, debuerant ſimul & alia capitalia crimina etiam ne patrarent, eos monere Apoſtoli; hinc Origenes in epiſt. ad Rom. cap. 13. lib. 9. inquit: Quoniam quidem cætera crimina ſæculi legibus judicantur, ſuperfluum videbatur, ea divina lege prohibere, quæ ſufficienter humana lege plectuntur: illa ſola, de quibus lex humana nihil dixerat, religioni videbatur convenire decernere,

ex quo apparet, judices mundi partem maximam Dei legis implere.] Igitur, ſi nec per ſanguinem, & ſuffocatum poterant Apoſtoli intelligere Hebræorum obſervantiam (nam verbis Chriſti contradixiſſent, ex jam allatis, & ipſimet Apoſtoli onus legis haud imponere conteſtati ſunt) nec homicidium intellexerant, quia debuerant aliorum etiam mortalium criminum abſtinentiam monere, remanet tantùm de ſanguine, ideſt ſuffocato, per interpretationem intelligere; nam *Suffoco* penès Latinos etiam ſuffumigare ſignificat: ſic Propertius, lib. 4. elegia de Cynthia, & Dracone, ubi de ſtriga illa, ſive maga, quæ cùm ſeparate conjugale thorum intentaſſet, malefici enim ſeparare thorum ſemper conantur, ideòque à D. Hieron. [Rei uxoriæ hoſtes] appellantur. Vide *Tempeſtarii*) Itaque inter alias ſuperſtitiones ſuffumigationem illa adhibuerat, pro quo vocabulo utitur Poeta verbo ſuffocare, ſic inquiens:

Dein quencumque locum externæ tetigere puellæ
Suffocat, & plura limina tergit aqua.

Sic etiam Plinius lib. 20. cap. 5. de ſtaphylino, ſive paſtinaca erratica agens, inquit: [Ejus ſemen contritum, & in vino potum, tumentem alvum, & ſuffocationes mulierum, doloreſque lenit,] ubi ſuffumigationes matricis intelligit. Quod ex Dictionario Catholicon appellato confirmatur in verbo Suffoco: ait enim duas etymologias verbum hoc habere, ideſt, à *Sub*, & *Faux*, & tunc ſuffocare idem ſignificat, ac angere, ſtrangulare, & ſimilia; aliam verò etymologiam deduci inquit à *Sub*, & *Focus*, & ſignificat ſub foco ponere, quod idem eſſet, ac ſuffumigare. Sic etiam hæc duplex ſignificatio habetur in græco textu Actorum cap. 15. Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας. [Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione] πνικτὸς enim à verbo πνίγω, quod inter alia ſignificat φλέγεσθαι, ideſt, flagari, uri, torrefacere, adolere. In Dictionario Græco latino correcto à Jacobo Cellario, & Nicolao Nenigero in dict. πνίγω. Item ſignificat ſtrangulo. Ibid. Igitur Sacra Scriptura per vocabulum καὶ πνικτοῦ non de ſtrangulato edulio; ſed de immolato, & thurificato intellexit. Thurificare enim apud Ethnicos actum idololatriæ ſignificabat, ut in dict. *Thurifico* dicemus. Sanguinem quippe Gentiles ſuffocare, ſive immolare conſueverant; hinc Virgilius 10. Æneid.

——— Inferias, quos immolet Umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Inſuper inter Gentiles pythagorica opinio vigebat, ob reverentiam animarum, quas in animalia traſmigrare putabant, hinc non comedebant ſtrangulata bruta, aſſerentes, (ut ait Origenes contra Celſum, lib. 8.) quòd in ſtrangulatis animalibus, in quibus ſanguis non extrahebatur ſpiritus eorum, ſive anima non exhalabat, & conſequenter non erat fas animam, Genium, vel Dæmonem, ut ipſi appellabant, comedere. Ac propterea in hoc ſenſu ſtrangulatum animal non poterant Apoſtoli per ſuffocatum intelligere, ſicut falsò Celſus ab Origene impugnatus intellexerat, quia cum Pythagoricorum, & Ethnicorum opinione concurriſſent; licèt Origenis textus in hoc loco, valdè corruptus ſit, à Græcis fortaſſe. Qua intelligentia, quòd vocabulum *Suffocatus* ſignificet immolatum, optimè cum Auguſtino fuiſſe per interpretationem poſitum ſuſtinetur, & cum Ambroſio à Græcis additum, quia à Cypriano, Irenæo, & aliis Patribus ſupra adductis non legitur hoc vocabulum *A ſuffocato*; ſed Auguſtinus non advertens fortaſſe vim hujus nominis, quod tam latinè, quàm græcè ſignificet etiam immolatum, & ſuffumigatum, ſanguinem ſcilicet, hinc homicidium interpretatus eſt; ſic etiam Ambroſius ex eadem inadvertentia, Græcos perperàm dictionem ſuffocatum addidiſſe exiſtimavit, quam additionem ab antiquis Græcis in ſenſu immolati poſitam, ab aliis poſtea Græcis in ſexta Synodo malè intellectam, ac explicatam fuiſſe diximus, ſuſcipiendo nempè recentiores Græci in Synodo Trull. illud καὶ πνικτοῦ, pro ſtrangulato, cùm re vera pro immolato ab antiquis Scriptoribus, ideſt, ſanguine immolato poſitum fuerit. Item hac eadem intelligentia corruit falſum Lutheri argumentum, in ejus Aſſert. poſitum art. 29. & lib. de Conciliis, part. 1. ubi nititur probare, quòd licitum ſit à decretis Conciliorum recedere, quia Jacobus mutaverat Petri ſententiam; nam Petrus non debere Gentes cogi ad legalia judicaverat, quam ſententiam ſequutum eſſe Apoſtolum (inquit) per totam Epiſtolam ad Galatas; ſed Jacobus à ſanguine, & ſuffocato abſtinendum fore ſuſtinuerat; & exequendum mandari in Concilio fecerat. Verùm ſuſtinendo, quòd ſuffocatum ſignificet immolatum, objectio Lutheri ſatis enodatur; quòd, nempe, Jacobi ſententia cum Apoſtolorum Principe concordabat, dum Jacobus inquit, quòd nullum onus imponere intendebat, & onus, ut viſum eſt ex Chryſoſtomo, legale præceptum ſignificat; ergo tam Petrus, quàm Jacobus eandem ſententiam habebant, de non imponenda, nempe, ulla cæremoniarum legalium obſervantia: quare abſtinentia à ſanguine à Jacobo propoſita in Concilio, non in contemplationem legis Moſaicæ fieri indicavit, ſed ob ſuperſtitionem Gentilium; nam de ſanguine ſuffocato, ideſt, immolato intellexerat; de quo apertè ex epiſt. ad Galatas loquutus eſt Doctor Gentium; quam ſatis explicans D. Auguſtinus, lib. contra Adimantum, cap. 14. inquit: [Nunquid ege cujuſquam interpretatione, ut intelligatur cur hoc Apoſtolus dixerit? Et quanta illi malitia de ſcripturis certa quæque diſcerpunt (*quod de Novatoribus dici poteſt*) quibus circumveniant imperitos? Nam & munda eſſe omnia dixit Apoſtolus ſecundùm fidem, & ei eſſe immunda,

qui putat immunda: & tunc eſſet ab eis temperandum, cum per offenſionem accipiuntur, ideſt, cum aliquis infirmus putat ſibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolatitiam; & ideò eum, qui manducat, poteſt arbitrari in honorem Idolorum id facere, & ex eo graviter offendi, cum ipſa immolatitia caro, ſi ex fide à neſciente accipiatur, neminem maculet. Unde alio loco idem Apoſtolus interrogari vetat, cum quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quiſquam vocatus in menſa ejus exhiberi ſibi carnes videt, quas iſti immundas arbitrantur, non propter immolationem, ſed quia carnes ſunt, cum Apoſtolus clamet omnia munda eſſe, & omnem creaturam Dei bonam eſſe, & omnia ſantificari per verbum, & orationem: & tamen temperandum ab eis, ſi quis fortè infirmus offenditur &c.] Atque Theodoretus in epiſtolam primam ad Corinthios verba Apoſtoli in ejus cap. 10. poſita, nempè; [Quid ergo dico, quod Idolis immolatum ſit aliquid &c.?] ſic exponit: [Sed nemo exiſtimet, quod vim aliquam habeant immolata, & natura poſſint polluere eum, qui eorum ſit particeps: non enim hoc dico; ſed qui ſuperſtitioni ſerviunt, Dæmonibus ſacrificia offerunt:] Et inferius ſuper ejuſdem Apoſtoli verba: [Omne, quod in macello venit comedite, nihil interrogantes propter conſcientiam; Domini eſt terra, & plenitudo ejus:] ita Theodoretus explanat: [Omnes creaturæ Dei ſunt, ipſe omnia ad hoc, ut eſſent, deduxit. Securè ergo emite, non interrogantes, an ſit idolis immolatum, an non; hoc enim ſibi vult illud, interrogantes.] Ubi conſtat, quod non propter ſcandalū inobſervantiæ à morticinis juxta moſaicum præceptum Paulus abſtineri conſuluit; ſed ne offendantur infirmi Gentiles, videntes Chriſtianos eduliis immolatitiis veſci. Ergo triplex ſententia Petri, Jacobi, & Pauli, unum, ac idem funiculum facit contra Hæreticos; Petrus enim nolebat ad moſaicam legem Chriſtianos conſtringere; Jacobus conſuluit in epiſtola Apoſtolici Senatus ſcribendum nullum onus, deſt, antiquæ legis imponere velle Concilium; Paulus nullum edulii ſcrupulum habendum docet, ſed tantum ratione ſcandali inſipientium edere prohibuit, ne immundas carnes, ideſt, Dæmoniis immolatas comedere nos videamur ab inſipientibus. Itaque nemo Apoſtolorum de ſanguine ſuffocato, ideſt, ſtrangulato juxta præceptum moſaicum loquutus eſt; ſed de ſanguine, & edulio ſuffocato, ideſt, Idolis immolato. Franciſcus Turrianus adverſus Magdeburgenſes centuriatores lib. 1. cap. 5. benè infert, quod ideò fornicationem cum illis tribus prohibitionibus conjunxerant Apoſtoli, quatenus, ſcilicet, ad contaminationes idolorum, ſive ad idololatriam pertinent; quod licet verum ſit, non tamen tam rigoroſè intelligendum, ut ipſe conatur probare, quod in can. aſſerto Apoſtol. 63. verum ſit Apoſtolos ſub pœna excommunicationis hoc præcepiſſe; nam nimis inconſultè diſcurrit, quia ſequeretur, quod etiam nos in excommunicationem incurreremus, quia talia comedimus. Igitur meliùs cum Baronio Centuriatoribus reſpondendum, quod Canones Apoſtolici ab Iſidoro cognomento Exiguo non fuerunt pluſquàm quinquaginta collecti, & in Sexta Synodo à Græcis perperàm additi, ut ſupra diximus; & ideò fruſtra nititur Turrianus defendere hunc canonem 63. dùm ipſe Baronius ſuſpectum ſatis reddit. In Sac. etiam Scriptura *Suffocare* pro immolare accipitur; ſic enim Ezech. 36. ad populum Hebræum inquit: [Pro eo, quod dicunt de vobis, devoratrix hominum es, & ſuffocans gentem tuam.] Antea enim dixerat de eodem populo: [Et tuliſti filios tuos, & filias tuas, quæ generaſti mihi, & immolaſti eis ad devorandum. Nunquid parva eſt fornicatio tua? Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrans eis.] Idem cap. 16. quia immolabant filios ſuos Saturno ſub nomine Moloch, de quo Moloch ſacrificio in dict. *Gehenna* dictum eſt. Hinc D. Cyrillus Alexand. lib. 4. in cap. 46. Eſaiæ exclamat, inquiens: [O abominandam, & inviſam Deo, atque hominibus celebratam panegyrim! Deus ſanè univerſorum his adeò gravibus iniquitatibus indignans, per unum è Sanctis Prophetis dicit his, qui talia facere ſolebant: Mactate homines; Vituli enim defecerunt. Eo enim inhumanitatis, & immanitatis veniſſe dicit impuros dæmones, ut ſitirent inſatiabiliter humanum ſanguinem, & eorum, qui rei, & convicti erànt, interitu delectarentur. Non enim fortè vitulus in ara clamans, & thura, ac oves illis conveniebant; ſed hominum cæde gaudebant.] Item Jeremias cap. 16. ait: [Quibus polluerunt terram meam in morticinis abominationum ſuarum.] Ubi Theodoretus: [Morticina verò abominationum vocat, filiorum, & filiarum mactationem.] Chaldaica lectio apertè pro ſuffocato *Hheniqo*, ideſt, ſtrangulato habet; ſed cum ex textu Græco Chaldaica Sac. Scriptura tranſlata ſit, ut Bellar. de Verbo Dei lib. 2. cap. 3. probat, translator dictionem πνικτῷ, quæ immolatum, & ſtrangulatum promiſcuè ſignificat, æquivocavit in ſecundum ſenſum, qui tamen in primo translatare debuerat. Apochryphæ item cenſentur auctoritates allatæ à Baronio ann. 51. ubi videtur, quod inter Latinos uſque ad tempora Zachariæ Papæ viguiſſet hic ritus abſtinendi à morticinis; affert enim ejuſdem Pontificis verba ad Bonifacium Germaniæ Epiſcopum, & Sedis Apoſtolicæ Legatum, ita reſpondentis: [Continebant enim capitula in pitacio ab eis porrecto, quæ inferiùs annexa ſunt, de quibus flagitaſti à nobis, quæ recipienda, quæ reſpuenda ſunt. In primis de volatilibus, ideſt, graculis, & corniculis, atque ciconiis, quæ omnino cavendæ ſunt ab eſu Chriſtianorum, etiam & fibri, atque lepores, & equi ſylvatici multò ampliùs cavendi. Attamen, ſanctiſſime Frater, de omnibus Scripturis Sacris benè compertus es.] Et inferius: [Equi verò, qui præfato morbo fuerint coinquinati, ſi cura-

cura-

curari non valuerint, in puteis, & foveis projiciendi ſunt, ne ejuſdem morbi contagione cæteri coinquinentur. De animalibus autem, quæ à furentibus, ideſt, rabidis lupis, & canibus fuerint lacerata, oportet ea à cæteris ſeparari, ne per furentes, & mordentes, cætera coinquinentur. Quod ſi pauca ſunt, ut ſuprà diximus, in fovea projicienda ſunt. Extat in tom. 3. Concilior. pag. 434. col. 1. Impreſſ. Venetæ de anno 1585.] Sed ineptiæ, & impoſturæ ab inimicis Sedis Apoſtolicæ procul dubio hæ ſunt. Nam in epiſtola Bonifacii Epiſcopi ad Zachariam Papam directa, quæ ibidem habetur, nil horum continetur, & idem Papa minutè ad omnia Bonifacii quæſita doctè, & graviter reſpondet, ac de rebus non levibus; ergo iſtas ineptias Hæretici, ut poteſtatem Pontificiam ridiculam redderent, addiderunt. Nam de equis mortuis, & ſimilibus an projiciendis in foveis, quilibet licèt viliſſimus Veterniarius, ſive equarius Medicus, non dignaretur talia reſpondere; fingitur item in Zachariæ epiſtola, quòd latores epiſtolæ Bonifacii, nomine ejuſdem Epiſcopi ſimilia quæſita in pitacio Zachariæ Pontifici porrexiſſent, quod falſiſſimum quidem videtur tum ex ineptiis, ut falsò aſſeritur, de ejuſdem pitacii nota; tum ex doctrina Bonifacii Epiſcopi, quæ non parùm emicat in ejus epiſtola, in qua etiam mentionem feciſſet de hoc ſuo pitacio, ſi verum fuiſſet. Alia authoritas affertur à Turriano, quæ eſt Humberti Cardinalis, & Sylvæ Candidæ Epiſcopi in ejus Dialogo, qui extat in Biblioth. PP. apud Caniſium, & apud Baronium in Appendice 11. tomi Annal. pag. 754. litt. C. Typograph. Vatican. 1065. ubi ſic habetur: [Nec hoc dicentes ſuffocatum, & ſanguinem nobis contra vos defendimus. Antiquam enim conſuetudinem, ſeu traditionem majorum noſtrorum diligenter retinentes, nos quoque hæc abominamur, adeò ut ſanguine, vel quocumque morticinio, aut aquis, ſeu quacunque negligentia humana præfocato, apud nos aliquando veſcentibus abſque extremo periculo vitæ hujus, pœnitentia gravis imponitur, pro eo maximè, quia antiquas conſuetudines, & traditiones majorum, quæ non ſunt contra fidem, leges Apoſtolicas arbitramur. Nam de cæteris, quæ aucupio, aut canibus, ſed laqueo venantium moriuntur, Apoſtoli præceptum ſequimur: Omne, quod in macellum venit, manducate, nihil interrogantes &c.] Sed verba Humberti videntur alterata, nam prædicta omnia in perſonam Græcorum, non verò Latinorum loquitur, quia tam ex præcedentibus, quàm ſubſequentibus contrarium affirmare videtur; antea enim dixerat Græcis:] Pro crimine reputare non debetis: quibus Euangelica, & Apoſtolica authoritas omnia edenda conſtituit.] Et ſubſequenter ait: [Si quis dixerit hoc ſuffocatum eſt, vel morticinium non eſt comedendum, ut Apoſtolus de Idolothyto ait: ſi quis dixerit hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare &c. Multa ſiquidem uſu, aut traditione majorum ita obſervamus, ut aliter facientes omninò abhorreamus, ſicut eſt non lotis manibus manducare. Quod quamvis juxta ſententiam Veritatis, non coinquinet hominem, tamen velut immundum exhorrere ſolet homo hominem non lotis manibus manducantem &c.] Ex quibus verbis apertè colligitur nullum ſcrupulum, nec ullam pœnitentiam fuiſſe Latinis veſcentibus ſanguinem, aut ſuffocatum impoſitam temporibus hujus Cardinalis. Hugo Menardus in notis ejus ad D. Gregorii ſacramentale affert pœnitentiale Halithgarii, in cujus c. 10. tit. de diſſenſibus ſacrificiorum, pag. mihi 248. hæc aſſeruntur: [Si quis canis, aut vulpis, ſive acceptor mortificaverint: ſive de fuſte, ſive de lapide, ſive ſagitta, quæ non habet ferrum, mortuum fuerit, hæc omnia ſuffocata ſunt, non manducentur: & qui manducaverit, jejunet hebdomadas ſex. Si quis ſagitta percuſſerit cervum, ſive aliud animal, & poſt tertium diem inventum fuerit, & forſitan ex eo lupus, urſus, canis, aut vulpis guſtaverit, nemo manducet, & qui manducaverit, jejunet hebdomadas IV. Si gallina in puteo mortua fuerit, puteus evacuetur: ſi ſciens ex eo biberit, jejunet hebdomada una. Si quis mus, aut gallina, aut aliquid ceciderit in vino, aut in *aqua* aliqua, de hoc nullus bibat; ſi in oleum, aut mel ceciderit, oleum expendatur in lucernam, mel verò in medicinam, vel in aliam neceſſitatem. Si piſcis mortuus fuerit in piſcina, non manducetur; qui manducaverit, jejunet hebdomadas IV. Si porcus, vel gallina manducaverit de corpore hominum, non manducetur, neque ſervetur ad ſemen; ſed occidatur, & canibus tradatur. Si quis lupus plagaverit animal, & mortuum fuerit, nemo manducet, & ſi vixerit, & poſtea eum homo occiderit, manducetur. Sive cum capra, ſive cum pecore, aut cum alio animali ſi peccaverit homo cum eo, nemo manducet carnem ejus; ſed occidatur, & canibus tradatur.] Sed hæc minimè reperiuntur in Pœnitentiale Halithgarii apud Caniſium, tom. 5. ant. lect. Nec Menardi aſſertio valet, quòd apud Caniſium tantùm libri quinque Halithgarii reperiantur, & quem Menardus affert, aſſerit eſſe ſextum Halithgarii librum; nam errat prorſus, tum quia nullibi conſtat hunc Scriptorem ſextum librum compoſuiſſe, tum etiam ex ſtylo fit evidens hujus ſexti libri ſuppoſititii; quinque enim libri Halithgarii apud Caniſium ſunt elegantes, at hic aſſertus ſextus eſt valdè rudis, & ineptus. Inſuper notabiliter errat ibidem Menardus, aſſerens ſupradictas ineptias ex pœnitentiali Romano deſumptas fuiſſe, de quibus nil prorſus in Romano pœnitentiali, quod videre eſt apud Antonium Auguſtinum Archiepiſc. Tarracon. in tract. cujus titulus eſt: Ca nones pœnitentiales, ſeorſim editus Venetiis apud Fœl. Valgriſium 1584. Item apud Bedam in fine tom. 8. lib. de remediis peccatorum, cap. de immunda carne hæc habentur: [Qui manducat carnem immundam, aut dilaceratam à beſtiis, XL. dies pœniteat. Si neceſſitate famis cogente, multò leviùs. Mus ſi ceciderit in liquorem, tollatur inde,

inde, & aſpergatur liquor ille aqua benedicta. Si verò mortua ſit, abjiciatur totus liquor, nec ab hominibus ſumatur, ſive lac ſit, ſive cerviſia; vel aliquid hujuſmodi: quòd ſi mortuus ſit, liquor ille, in quo mus, vel maſcula incidens moritur, purgetur, & aſpergatur aqua ſancta, & ſumatur, ſi neceſſitas ſit. Si avis ſtercoraverit in quemcumque liquorem, hujuſmodi tollatur ſtercus, & mundetur cibus aqua benedicta, & ſumatur. Qui ſanguinem neſcius cum ſaliva ſorbet, non ei nocebit. Qui manducans, proprio polluitur inſcius, non ei nocet. Si autem ſcit, pœnitentiam agat juxta modum pollutionis.] Et cap. de diverſis cauſis, ibidem hæc habet: Qui morticinum inſcius, XL. dies pœniteat, ſi autem ſciens, C. dies pœniteat. Qui fraudatum comedit, & eſt inops, vel hebes, IV. dies pœniteat. Sani autem, & infirmi ſi ſciunt, XL. dies pœniteant. Qui ſæpè faciunt, III. quadrageſimas, vel annum. Qui comedit, vel bibit à familiari beſtia, ideſt, cane, vel catto, & ſcit, C. pſalmos cantet, vel unum diem jejunet. Si quis dederit alicui liquorem, in quo mus, vel muſtela mortua inveniuntur, ſi ſæcularis, IV. dies pœniteat &c.] Item Burchardus Uvormaticenſis Epiſcopus de locis communibus Decretorum &c. lib. 19. cap. 106. ex pœnitentiali Romano aſſerto, hæc habet: [Qui comedit, vel bibit intinctum ex familiari beſtia, ideſt, cane, vel catto, & ſcit, C. pſalmos cantet; ſi neſcit, duos dies jejunet, vel ſi redimere voluerit, L. pſalmos cantet. Si in Cœnobiis contigerit, CCC. pſalmos cantet.] Beda verò in dicto lib. de remed. peccat. cap. de diverſis cauſis habet: [Si ſæcularis eſt, IV. dies pœniteat, in cœnobiis, CCC. pſalmos cantet, qui poſtea noverit, quòd talem potum biberit, pſalterium cantet.] Burchardus habet: [Qui poſtea noverit, quòd talem potum biberit, CL. pſalmos cantet. Si quis ſemicoctum comederit inſcius, tres dies pœniteat, vel pſalterium cantet, ſciens autem VII. dies pœniteat.] Beda: [Sciens autem, IV. dies pœniteat &c.] Cum Burchardo concordat Ivo Carnot. in decret. part. 15. de pœnit. cap. 118. Sed ſimilia pœnitentialia licèt apud eoſdem Auctores Romana aſſerantur, non eſſe talia, ex ſuprà dictis jam oſtenſum eſt, & omne hujus æquivoci malum ab Aquilone pendere ſatis videtur, dum apud Germanos Auctores, ſive Ultramontanos hæc commenta reperiuntur, & non penès Auctores Italos, nec in Eccleſia Romana talem opinionem unquam extitiſſe reperitur. Hinc Ultramontanus Ditmarus Merſepurgenſis Epiſc. qui in ignorantiæ ſæculo vixerat, hanc opinionem ſic ſutiliter defendit: Tertia ſpecies eſt animæ pecudum, ac volatilium, quæ cum corpore parem initii, finiſque ſortitur æqualitatem. Unde ſicut in lege Moyſi, à Domino data, præcipitur; ita verus Chriſticola ab eorum ſanguine nequaquam pollui, canonica authoritate prohibetur. Multi enim ſunt pauperes, qui hoc in uſu comeſtionis habent, & ſe in hoc aliquid peccare igno antes: ſibi in hac, contradicentibus cunctis, reſiſtunt. Ergo tu homo gloriæ, & magno honore à Domino coronate, & ſuper omnia ejuſdem opera conſtitute, da pro omnibus gratias Altiſſimo, retribuens ei pro poſſibilitate tua, quæ tibi fecit miſeratione ſua, l. 1.] Quare credibile eſt in operibus Bedæ, & aliorum ſuprà à Græcis, ſive ab indoctis additas ſimiles ineptias fuiſſe. Satis enim liquet in nullo legitimo, ac Generali Concilio, nec ab ullo Pontifice Romano talia ſuppoſititia decreta fuiſſe prolata; imò ex Rabani Mauri Pœnitentiale, contrarium conſtat, ſcilicet, per ſuffocatum non ſtrangulatum, ſed immolatum intellexiſſe Romanos Pontifices, dùm cap. 25 inquit: [In decreto Leonis Papæ cap. XXX. ſcriptum eſt de his, qui convivio Gētilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt: ſi qui convivio ſolo Gentilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejuniis, & manus impoſitione purgari: ab idolorhytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſunt eſſe participes. Si autem aut Idola adoraverunt, aut homicidiis, aut fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos, niſi per pœnitentiam publicam, non oportet admitti.] Ubi duo obitèr notanda ſunt: nempè, quòd differentiam facit inter idolothyta, & idololatriam, & quòd per ſanguinem Leo Papa homicidium intellexerat, ut ex ejus verbis à Rabano citatis clarè patet. Dicendum igitur eſt ſupradicta ſuperſtitioſa ſcrupula non eſſe Bedæ, & aliorum ſuprà, ſed addita: nam ex Bellarmino, & Labbè de Scriptoribus Eccleſ. ſatis conſtat Bedæ, aliiſque ſupra citatis multa inter eorum opera fuiſſe inſerta, quæ verè eorum non ſunt. Quin & talis erronea opinio quaſi Hypocritarum ſecta ab Evanto Abbate antiquiſſimo Scriptore apud Henericum Caniſium, tom. 5. antiq. lect. impugnatur, cujus titulus talis eſt: [Contra eos, qui ſanguinem animalium immundum eſſe judicant, & carnem mundam eſſe dicunt.] Carnem mundam intelligit ſine ſanguine, ubi hunc errorem extra Italiam primò ſeminatum fuiſſe teſtatur, inquiens: [Ad agnitionem noſtram venit, quòd exurgentes in quibuſdam Cæſaraugustæ partibus reperiſſe vos aſſeritis Chriſtianos needum eruditos paganis ſacris, judaico more ſequi litteram occidentem, & poſtponere ſpiritum vivificantem; qui dicunt immundum fieri hominem alicujus animalis ſanguinem comedentem, neſcientes, neque intelligentes præcepta priſca magis mores hominum demonſtrare, quàm in natura ſervare. Nam ſi iſta ita ſunt, cur aperta fronte cum Judæis & alia, quæ vetita ſunt, præcepta priſcæ legis carnaliter non teneant, neſcio &c.] & inferius. [Quòd ſi fortè objiciunt iſta in *canonibus haberi. Nec ego me iſta fateor ignorare. Sed in antiquis canonibus iſta reperiuntur, quando Eccleſia ex circumciſione, & præputio ad fidem congregabatur; quando adhuc non ſolido cibo, ſed lacte nutriebatur. Tale quid ad Corinthios Apoſtolos dixiſſe noverint, & in Actibus Apoſtolorum facta invenient. Nunc verò Eccleſia Dei ſolido cibo roborata conſiſtit, ut viz-

viriliter contra impetus Hæreticorum pugnet, non in infantium mollitie enervata ſuccumbat.] Is autem author, ut Caniſius in præfat. autumat ann. 588. ſcribebat: Et poſt varia argumenta, & authoritates ſic concludit: [Nam ridiculum eſt carnes mundas, quas Deus creavit, immundas, & ſanguinem carnium, qui utique nutrimentum, & ſalus carnis eſt, fecerit immundum &c. Abſit à fidelium cordibus, ut iſta carnaliter intelligentes, à ſinu Matris Eccleſiæ diſcedant, & ſecum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant.] Sed quis fuerat iſte Doctiſſimus Pater, & quibus ſcribit talia? Certè iſte cum aliis Epiſcopis multa Conciliorum decreta roboraſſe refert Caniſius in præfata præfatiuncula. Unde credibile eſt hæc, quæ retulimus, contra Eccleſiaſticos illos, qui in Conciliis Aurelianenſi II. cap. 20. & Vormatienſi, cap. 65. ac in pœnitentialibus ſupradicta futilia aſſeruerant, ſcripſiſſe. Nam contra Sacerdotes hujuſmodi ſatis clarè loquitur, ut ex titulo ejus epiſtolæ ſuprà allato patet, & ex illis verbis: [A Sacerdotibus debilibus &c. liber Paſtoralis S. Gregorii legatur] & in fine: [Secum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant. [Igitur dicendum, quòd in can. Apoſtolico nil aliud continebatur, niſi purè id, quod in Actibus Apoſtolorum, cap. 15. reperitur. Cæterum etiam in Sac. Scriptura *Morticinum* aliquando Idolis immolatum ſignificat: [Quia contaminaverunt terram meam in morticinis Idolorum ſuorum. Jerem. 18.] Imò Theodoretus in quæſt. in Geneſin, quæſt. 55. quærens: [Cur planè de carnibus edendis legem tulit Deus?] ſic reſpondit: [Mox ubi creaſſet hominem, dedit illi terræ fructus, jubens illum veſci fructu ſeminum, & arborum: poſt diluvium autem pretioſiorem cibum illi confert, jubens occidere, & comedere volatilia, & natatilia, & terreſtria animalia, affectum affectu repellens, & leviori curans graviorem. Prævidens enim Deus, homines in extremã dementiam lapſos, hæc omnia animalia pro Diis habituros, permiſit illorum eſum, ut impietatem illam cohiberet. Summa enim eſt inſania adorare quod comeditur. Propterea verò animalia quædam immunda dixit, alia verò munda, ut illa, quæ immunda ſunt, pro Deo colere exhorreſcant: quæ verò munda ſunt, quia comeduntur, non adorent.] Vide *Botulus*. In quo differt Suffocatus à Præfocato. Vide *Præfocatus*. Vide *Idolothytum*.

SUFFRAGANEUS, Epiſcopus Archiepiſcopo, ſive Metropolitano ſubordinatus, ita appellatus, quia ſuffragium, & votum præſtabat in electione, & in cauſis ejus Comprovincialium Epiſcoporum, FR. Item ſupplebat vicem ejus Archiepiſcopi. Gloſſ. In can. placuit, ut Presbyteri, 2. quæſt. 6. Vide *Collega*, *Comprovincialis*: ||: Hodie tamen abuſivè intelligitur etiam titularis Epiſcopus, qui in functionibus Pontificalibus ſupplet vicem alicujus Archiepiſcopi, ſive Epiſcopi.

SUFFRAGIUM. FR. ſignificat votum, voluntas, conſenſus, calculus [Q. Caponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dediſſet dono ei, cujus ſuffragii latio erat. Plin. lib. 35. c. 12.] Item collectam, commemorationem. Vide ſuis locis. Item genuflexionem à nomine *Suffrago, ſuffraginis*, quod flexuram poſteriorem in cruribus denotat, quaſi ſubfracta.] Victimarum probatio in vitulo, ut cauda articulum ſuffraginis conſtringat. Plin lib. 8. cap. 45.] & in hoc ſenſu pro genuflexione Idolis præſtita: [Quem cùm prædictus Epiſcopus increpat, tantum ſe ſuffragium permiſiſſe reſpondit.] Ideſt, Epiſcopus Sardiniæ, qui ejuſdem Inſulæ judicem increpavit, quia ab inſulanis gentilibus penſionem acceptaverat, ut eos Idolis ſacrificare ſineret; ſed Judex ſe excuſavit, quod tantum ſuffragium, ideſt, genuflexionem eis permiſerat Idolis præſtare. In regiſt. D. Greg. lib. 4. epiſt. 33.

SUGGESTIO, informatio, atteſtatio ab aliquo fide digno ſuggeſta, & exhibita. Sic in ordine Romano, ubi de Oſtiariis agitur, hæc habentur: [Ad ſuggeſtionem Archidiaconi, tradat eis Epiſcopus claves Eccleſiæ. Item ſignificat ſupplicem libellum, quo populus in electione Epiſcopi atteſtabatur de recta idoneitate in favorem poſtulati: [Veniunt ad Apoſtolicum *ideſt, ad Papam*) cum ſuo Electo, deferentes ſecum ſuggeſtionem, hoc eſt rogatorias litteras, ut eis conſecret Epiſcopum. Albinus Flaccus, de divin. off. c. 36.] Sic etiam D. Gregorius in ejus Regiſt. *Paginam ſuggeſtionis* libellum informativum ſæpè intelligit. Ita etiam *Memoriale* hodie Romæ vulgariter dicitur, quia memoriæ ſuggerit.

SUGGESTOR, Cæremoniarum Magiſter. Officium in Eccleſia Conſtantinopolitana, cui cura erat Patriarchæ celebranti cæremonias, & verba ſuggerere. Vide *Hypomimniſcus*, *Rememoratorius*. Significat etiam Concionatorem à ſuggeſto, ideſt, ambone. Vide *Concionator*, *Suggeſtum*.

SUGGESTUM, & *Suggeſtus*. FR. ſignificat elationem, quæ in geſtiendo, ſeu in faſtu, & ornamento oſtenditur: hinc Statius lib. 1. Sylvar.

——— Celſæ procul aſpice frontis honorem,
Suggeſtumque comæ. :||:

Et Tertull. de cultu fœmin. inquit: [Non tantùm confictæ & elaboratæ libidinis ſuggeſtum recuſandum à vobis ſciatis.] Ac idem de Coron. [Ab ipſo incolatu Babylonis illius in Apocalypſi Joannis ſubmovemur, nedum ſuggeſtu &c.] Idem de Pallio, cap. 4. [Pallium ſuper omnes exuvias, & peplos auguſta veſtis, ſuperque omnes apices, & titulos ſacer ſuggeſtus deducit oculos.] FR. item denotat locum eminentem, utpotè ambonem. Vide Calepinum in dict. Suggeſtum, & hìc in dict. *Ambo*. In quo ſenſu reperitur in Eccleſia S. Spiritus Ravennatenſis Civitatis tale epitaphium: [Suggeſtum hoc, in quo Pontifices Ravvenates olim à Deo per Spiritum Sanctum ſub columbæ ſpecie creati, conciones habuerunt &c.] Item ſignificat pedule, & ſuppedaneum Celebrantis ante altare in ſuperiori gradu poſitum, quod Italicè *Pradella* dicitur. [De talibus inſtitutis etiam illa generatur impietas, ut

Sol

Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibuſdam, (*ideſt*, *Romanis*) inſipientioribus, de locis eminentioribus adoretur: quod quidem nonnulli etiam Chriſtiani adeò ſe religiosè facere putant, ut priuſquam ad Beati Petri Apoſtoli Baſilicam, quæ uni Deo, & vero eſt dedicata, perveniant ſuperatis gradibus, quibus ad ſuggeſtum aræ ſuperioris aſcenditur, converſo corpore ad naſcentem ſe ſolem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem ſe ſplendidi Orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis ſpiritu, multum tabeſcimus, & dolemus. S. Leo Papa, ſerm. 7. de nativitate Dom.] Et de Germano Patriarcha Conſtantinopolitano inquit lib. 4. Nicephorus Gregora: [Quare cùm is primùm ſacrificia cum cæteris Pontificibus peregiſſet, ante veſtibulum ſacri ſuggeſtus proſtratus, duo ſua peccata, perjurium, & filii Imperatoris excœcationem profiretur, ibique condonari petit.[Quod intelligitur in confeſſione facta ad Miſſæ principium in infimo Altaris gradu, ut diximus in dict. *Confeſſio*. Suggeſtus, hoc eſt, Altaris pedule dicebatur, quia ibi antiquitùs ſuggerebatur, & concionabatur verbum Dei, ut Sidonius cecinit:

Seu te conſpicuis gradibus venerabilis aræ
Concionatorem plebs ſedula circumſiſtit.

Sulfreal. FR. Homo ingenuus, & liber, l. ſi mulier libera, de furtis, & l. ſi quis liber. de Adulterio.

Sulphuratior. ideſt, ardentior. [Sulphuratiorem eis gehennam præparabis. Tertull. lib. 1. adverſ. Marcion.

Summarius, jumentum, cui onus imponitur. Vide *Salma*. [Argentum reputatum eſt fœnum, ſummarii non levati ſarcinis; onuſti nihilominus repatriant, vel inviti. S. Bernard. lib. 2. de Conſid.

Sumptorium, coclear, quo Euchariſtia porrigebatur, quemadmodum utuntur hodie Græci: [Calicem majorem cum patena, ſumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretioſorum illuſtravit nitore. Flodoard. lib. 3. Hiſt. Rhemenſ. cap. 4.] Vide *Apalareus*, *Forceps*.

Sunnia, excuſatio. [Ipſe nec veniſſet ad placitum, nec ulla ſunnia nunciaſſet, affirmat. Marculfus Monachus, lib. 1. formular. cap. 37.] Dicitur etiam *Exonia* ex gallico vocabulo *Eſoine*. Ita enim in epiſt. Hincmari ad Carolum Magnum legitur: [Quo mittens ad Dominationem veſtram excuſatio impoſſibilitatis ſuæ, illuc veniendi requiſita eſt, quam patriotica lingua nominamus exonia.] Vide *Sunnis*.

Sunnis, impedimentum, excuſatio. [Si quis ad mallum legibus monitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſunnis non detinuerit, XV. ſolid. culp. judicetur, in Conſtit. Caroli Magni, lib. 3. c. 45.] Vide *Sunnia*.

Superaltare, Altare portatile, ſive lapis ſacratus, ſuper quem ſacrificatur. [Cum ſuperaltare cœlo, & cruce ſuperpoſita. Matth. Pariſ. in vita Abb.

Superbia. Vide *Gaudimonium*.

Superbus. Vide *Philocompicus*.

Superbissimus. Vide *Faſtigiatiſſimus*.

Supercilium. Vide *Epiſcynium*.

Superdico. FR. hoc verbum uſurpabatur in ſignificatione promulgationis delictorum Rei, quando ad ſupplicium ducebatur, l. ſi duo, §. ultim. ff. de jurejur. Quod à Promulgatore exequebatur, & tunc dicebatur *ſub præconis voce*. Unde de Sancta Agnete legitur: [Juſſit ad lupanar duci ſub voce præconis, dicentis; Agnetem ſacrilegam virginem diis blaſphemiam inferentem, ſcortum lupanaribus datum. D. Ambroſius, ſerm. 90. de paſſione S. Agnetis:] de quo ſermone, an S. Ambroſii re vera ſit, valdè dubitant Baronius in Annalibus, & Bellarminus, cum Labbè de Scriptoribus Eccleſiaſt. in Ambroſio.

Superdictio, dictio addita ſupra aliam deletam, vel ejus vice ſuperaddita: [Et ut pagina hujus teſtamenti in diſceptationem venire non poſſit, ſi quæ litteræ, caraxaturæ, additiones, ſuperdictioneſve ſunt, nos eas fecimus, & facere juſſimus. Marculf. lib. 12. formular. cap. 17.

Supererogatio. Vide *Periſſochoregia*, *Roga*, *Strena*.

Superflui, appellati ſunt in Concilio Chalcedonenſi Doctores illi, qui ad diſcutiendas theologales quæſtiones acciti erant: ita denominati, quia votum deciſivum non habebant; nam ſolis Epiſcopis hoc de jure conveniebat: ſed ſolum conſultivum illis competebat.

Superhabeo, deſpicio, parvipendo: [Nunquam Moyſis vocem ſuperhabuiſſet. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanaſio.

Superhumerale. Vide *Pallium*. FR. Aliquando hæc dictio ſtolam ſignificat: [Ergo non eſt Chriſtianus Sacerdos? Et dixi, non eſt. Neque enim aſtat Altari, neque poſt ſanctificationem panis exaltat eum dicens: Sancta Sanctis, neque baptizat, neque chriſmatis confectionem patrat, neque facit Epiſcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos; neque linit Eccleſias, neque indicia Sacerdotii fert, humerale, ſcilicet, & Euangelium. In Collat. S. Maximi Mart. à Sirmondo in 8. edit. pag. 123.] Humerale erat differens à ſuperhumerali, nam illud erat Amictus, ut ſuo loco dictum fuit. [Verùm Sacerdos ſolus accedit, & ſolus adorat tantùm ſuperhumerale indutus. Philoth. Patriarcha, cap. 1. tit. Quomodo miniſtrat Diaconus cum Sacerdote. In tom. 6. Biblioth. PP. Edit. Pariſ. de an. 1589. col. 246.] Superhumerale hebraici Sacerdotis. Vide Ephod.

Superi. FR. appellati ſunt viventes, nam ſuperſtites ſunt reſpectu mortuorum, qui inferi dicebantur, quia in inferiora terræ jacent. [Si me quempiam laudare repererint, qui ſuperis junctus ſit. In vita S. Columbani Abb.

Supericonicæ, ita litteræ in imagine alicujus Sancti appoſitæ dicebantur. [Neſciebat tamen quid caneret, quia litteras ignorabat. Videns autem in Oratorio litteras ſupericonicas Apoſtolorum,

lorum, reliquorumque Sanctorum, exemplavit eas in Codice, Greg. Turon. in vitis Patrum, c. 6.] Vox quidem eſt latino-græca: componitur enim ex propoſitione latina ſuper, & εἰκὼν, imago.

Superista. Vide *Sphæriſta*.

Supero, hoc verbum aliquando relinquere denotat. [Ego ſuperavi ſolus prophetarum. Lucifer Caralit. lib. 1. pro S. Athanaſio.] In hoc etiam ſenſu exponendus eſt textus Joannis, cap. 6. ubi Chriſti verba refert: [Colligite, quæ ſuperaverunt fragmenta.] ideſt, quæ relicta ſunt.

Superpelliceum, Eccleſiaſticum indumentum, quod italicè *Cotta*, ex græco vocabulo χιτὼν, tunicam ſignificante, dicitur, ſive ex arabico *Kittan*, ideſt, linum, ex qua materia ſuperpelliceum conficitur; imò Arabes *Kettuna* vocant albam; in aliquibus tamen Senenſis Eccleſiæ Cæremonialibus m. ſs. *Cocca*, & alio nomine *Camiſia ſuperanea* appellatur. Davantria tamen in ejus m. ſ. cæremoniali per *Superpelliceum* rochettum intelligit, quia ſub pelliceam cappæ geritur; nam quod nos ſuperpelliceum dicimus, ipſe *Cottam* vocat: etymon igitur hujus indumenti à Durando, lib. 3. c. 1. ſic explicatur: [Superpelliceum, eo quòd antiquitùs ſuper tunicas pelliceas de pellibus animalium induebatur; quod adhuc in quibuſdam Eccleſiis obſervatur, repræſentantes, quòd Adam poſt peccatum talibus veſtitus eſt pelliciis. [De qua veſte D. Hieronymus adverſ. Pelag. lib. 1. mentionem facit, inquiens, quòd ſit candida, & nedum Sacerdotibus, ſed Diaconis, & univerſo Clero communis. Habet Crucis formam, quia Eccleſiaſtici imitari debent Chriſtum crucifixum: ita Durand. loco cit. Antiqua ejus longitudo ex Concilio Baſilienſi colligitur, ubi ſic habetur: [Horas canonicas dicturi cum tunica talari, ac ſuperpelliceis mundis ultra medias tibias longis.] Imò antiquitus majori longitudine ſuperpellicea formabantur, ut Gemin. de antiq. rit. Miſſ. lib. 1. cap. 132. refert inquiens: [Hæc veſtis eſt laxa, quia clericalis vita debet eſſe in eleemoſynis, & bonis operibus larga; eſt etiam talaris, quia docet uſque ad finem perſeverare in bonis.] Idemque Auctor addit, quòd tempore quadrageſimali ſuperpellicea gerebantur ex lana contexta in ſignum mœſtitiæ, & humilitatis, inquiens: [Diebus quadrageſimæ, vel alio congruo tempore laneis tunicis utuntur, quia Miniſtri Eccleſiæ Regi Chriſto in humilitate ſervire præcipiuntur. Ibidem, c. 233.] Ideòque Romanus Pontifex in quadrageſima, & in aliis jejuniorum temporibus fert veſtem candidæ lanæ, quod etiam in pœnitentiæ functionibus obſervat, ideſt, in proceſſionibus Jubilæi, ac quando ſeptem Eccleſias viſitat, vel in Anno Sancto quatuor Patriarchales. In aliquibus tamen Eccleſiis adhuc primæva ſuperpellicei forma retinetur, nempè, ea rotunditate antiquæ planetæ ſine manicis, ſub qua ex lateribus brachia extolluntur. Reprehenſione dignus eſt Clericorum abuſus, qui cum uſualibus palliis in publicis proceſſionibus procedunt, uſum ſuperpelliceorum prætermittentes contra laudabilem Eccleſiæ ritum, quæ profunda myſteria in omnibus veſtibus, & præſertim in ſuperpelliceo, quod candidum Angelorum indumentum denotat, agnoſcit, quorum munditiam imitari debent Clerici, quippe qui non habent ut reliqui Religioſi habitum ſacrum, præter hoc ſuperpelliceum. Prudenter igitur Generalis Societatis Jeſu Piccolomineus de anno 1650. ordinaverat, ut ejus Clerici in proceſſionibus Corporis Chriſti cum ſuperpelliceis incedere deberent, quo actu cum eorum ſolito decore, ac modeſtia conſociata eſt ſacri, & Eccleſiaſtici ritus obſervantia. Sic ille Anglici Regni Cancellarius Thomas Morus ad inſtar candidiſſimi oloris ſuperpelliceo indutus officiis divinis aſſiſtebat, de qua re, cùm admonitus eſſet, ne id ageret, dum contra ejus Regis decorem hoc eſſe videretur, tunc ſapiens, ac pius Vir, non eſſe in Regis deſpectum, reſpondit, id, quod in obſequium Regis Regum præſtatur; ſic etiam non erubeſcebat David Ephod lineo incedere coram Domini Arca, ut habetur 2. Reg. cap. 16. & 1. Paralip. cap. 15. Igitur multò minus erubeſcere debent Clerici in præfatis functionibus ſuperpelliceo uti. Superpelliceo in Miſſa uti debent Epiſcopi Regulares. Vide *Rochettum*.

Superpositio, jejunium, abſtinentia: ita dicitur, quia tunc abſtinentia cibo præponitur, ad imitationem Græcorum phraſis, qui jejunium ſimiliter ὑπέρθεσιν appellant. [Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die ſuperpoſitiones celebremus. Concil. Illiber. can. 26.] FR. Ferdinandus tamen Mendoza, & Garzias legunt *Jejuniorum ſuperpoſitionem*. Sed prior lectio uti antiquior à Salmaſio, & Binio ſuſtinetur.

Superstitio, vanus divinitatis cultus, & ideò Religionis virtuti oppoſitum vitium eſt: dupliciter in hoc peccari poteſt; vel adorando creaturas in contemptum veri, univerſaliſque Creatoris, & hæc *Idololatria* dicitur, de qua ſuo loco dictum fuit; vel verum Deum indebitis ritibus, atque ſuperfluis cæremoniis adorando; & hæc vana obſervantia dicitur. Ac Iſidori definitio adaptari poteſt, lib. 8. Orig. 3. ajentis: [Superſtitio dicta eſt, quòd ſit ſuperflua, aut ſuperſtatuta obſervatio.] FR. ſuperſtitio in quo conſiſtat, habetur in can. Illud, quod eſt, 26. quæſt. 2. Item ſuperſtitioſum dicitur, quod non eſt decreto Sanctorum Patrum ſancitum, & ſuperſtitioſis non eſt adinventionibus præſumendum. De translat. Epiſc. cap. 2. Reliqua vide hìc in dictionibus: *Caragus*. *Hydromantia*. *Perlapta*. *Phylacteria*. *Pyctacium*. *Somnialia*. *Sors*. *Strena*.

Superventio, aggreſſio. [De ſuperventione paganorum. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rhemen. cap. 13.

Superventus, aggreſſio. [Si quis ſuperventu ſive diurno, ſive nocturno &c. Papinian. lib. Reſponſ.] In eadem ſignificatione reperitur in lege ſalica: [Si quis hominem ingenuum ſuperventu expoliaverit, tit. 17. §. 1.] Gregorius tamen Turonenſis eodem vocabulo in genere neutro utitur:

[Furta, ſuperventa, pervaſiones, cædes &c. lib. 8. cap. 40.] FR. ſed re vera ſuperventus eſt nomen adjectivum.

Suppanus, Magiſtratus officium apud Serviæ populos. [Magiſtratus habent, quos Suppanos vocant, & Domino Imperatori aliquando ſerviunt. Uvlielmus Tyr. de bello ſacro, l. 20. c. 4.] ſic denominabatur, quia toga induebatur, quam illi *Suppam* vocant. Dicitur etiam *Sopanus*, & *Zupanus*.

Suppar, ſubſtitutus. Tertullianus de comis fictis, & ſubſtitutis agens, inquit: [Sancto, & Chriſtiano capiti ſuppares, de cultu fœminar. cap. 7.

Supparatura, ſubſtitutio: [Neque generis ſupparatura gravis erit membris. Tertull. de reſur. carnis, cap. 61.

Supparo, ſubſtituo: [Monens cavere, ne vitiatio ſeminis ex aliqua vilitate concubitus labem corpori, & animæ ſupparet. Tertull. de anima, cap. 25.

Supparor, ſubſtituor. [Ideò illis ex ſuo genere vicaria, & quaſi poſtuma ſoboles ſupparabatur, de monogam. cap. 7.] Ubi loquitur de moſaico præcepto, per quod diſponitur in uxorem duci defuncti fratris viduatam abſque prole, ad ſuſcitandum fraternum ſemen.

Supparum, velum in labaro ad haſtam labari transversè poſitam pendens, quod erat militare inſigne Romanorum; ita Tertullianus contra Gentiles ſcribens, quæ vexilla eleganter *Stolas crucium* appellavit.

Suppedanea, tabella, quæ ſub pedibus Chriſti crucifixi ſolet depingi, quod adhuc à Græcis obſervatur, & ſolet Crucifixus formari cum quatuor clavis, ut in dict. *Clavus* dictum eſt.

Suppedaneum, ſcabellum, quod ſub pedibus poni ſolet, & dicitur etiam *Pedule*. [Vidit quendam eorum mole carnis gravatum, pedes ſuos dependere ab alto; pietate ductus à longè quærens ſuppedaneum, reperit unum, quod manibus Deo, & hominibus charis apprehendens, illud tanto Pontifici offerre non recuſavit, & ſub pedibus ejus ponere non eſt dedignatus: In vita Roberti Regis.] Appellatur etiam ſuppedaneum ſcabellum, quod ſub pedibus ante Altare pro Celebrante inſervit, de quo in dict. *Suggeſtus*.

Supplicamentum, ſupplicium; [Sed enim perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor ſupplicamentum habet, utique ignem ſtagni. Tertull. de fuga in perſecut. cap. 9.

Suppoſitorium, patera, quæ poculo ſupponitur in bibendo, Italicè *Sottocoppa* appellata. [Suppoſitorium aliquod argenteum pro uno ſolido dicitur eſſe appoſitum, [ideſt, pignoratum. D. Greg. lib. 1. epiſt. 42. FR. Quid tale vas fuiſſet, ex Petro Abb. Cluniacenſi, lib. 1. cap. 5. colligitur, ubi ſic ait: [Cum vino, quod ſuſceperat, fruſta omnia comminuti Corporis Chriſti in vas, quod ori ejus ſuppoſitum fuerat, refundere coactus eſt.

Supremus. FR. extremus, ultimus: [Quoniam ejus ſupremam ſequimur voluntatem. can. Quia Joannes, 12. quæſt. 5.

Suriscula, vas ad hauriendam aquam: [Lavabat ſuriſculam, & implebat eam aqua. Pelag. lib. 4. num. 67.] fortaſsè à græco verbo σύρω, quod extrahere ſignificat; nam hoc vaſe aqua exhauriebatur. [Puerulus ſtetit ante eum, habens panem, & ſuriſculam aquæ. Idem lib. 18. num. 7.

Sursum. Vide *Suſum*.

Sursum Corda. FR. verba præfationis in Miſſa ex Liturgia S. Jacobi deſumpta. Baron. an. 63. num. 7. cujus ſignificatus ſic à Cypriano explicatur: [Sacerdos ante orationem præfatione præmiſſa parat fratrum mentem dicendo, Surſum corda: ut dum reſpondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nil ſe aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra adverſarium pectus, & ſoli Deo pateat: nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis venire patiatur, can. quando autem, de conſec. diſt. 1.] Vide *Deo gratias*, *Præfatio*.

Sursus, aquæ ſcaturitio. [Statim aquæ vivæ ſurſum in obviam ejus manantem de ſaxoſa terra erumpere invenerunt. In vita S. Guthberti 20. Mar.] ex gallica voce *Sourſe*.

Surtaria, effigies, imago. [Ideòque direximus tibi Surtarias duas, imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Dei Genetricis. S Greg. in Regiſt. lib. 7. cap. 53. Corrigendus itaque eſt manifeſtus error in epiſtola Stephani Papæ III. poſita in calce vitarum S. Dionyſii Areop. apud Surium ad 9. Octobris, ubi ſic habetur: [Vidi ante Altare bonum paſtorem Dominum Petrum, & Magiſtrum Gentium Dominum Paulum, & tota mente illos recognovi de ſurcariis. [Legendum ergo omninò eſt *Surtariis*. Quod vocabulum Arabicum eſſe videtur, arabicè enim *Surat* effigies, & imago dicitur. FR. legendum *Surtariis* ex ipſamet bulla Stephani III. apud Bar. an. 754. n. 3. & ibi in marginali nota habentur hæc verba: [Surtaria ſunt ſcuta, ubi ſunt pictæ imagines apud Greg. in epiſt. ad Secundinum.] Sed in ea epiſtola Gregorii, quæ eſt ſupra dicta 53. lib. 7. ſic inquit Pontifex: [Et dum nobis ipſa pictura, quaſi ſcriptura ad memoriam Filii Dei reducit animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet. Ideòque direximus tibi ſurtarias duas] ideſt, picturas; nam de pictura loquitur antè; & ſequitur: [Imaginem Dei Salvatoris, & Sanctæ Genetricis Mariæ, Beatorumque Apoſtolorum Petri, & Pauli continentes &c.] ubi nil de ſcutis. Errat etiam prorſus Antonius Dadinus in notis ad epiſtolas D. Gregorii, dùm vanè hanc vocem ſignificare veſtis genus putat. Quamvis ego potiùs hoc vocabulum à græco verbo Σύρω, quod trahere ſignificat, deducerem: nam effigies picta, ſeu ſculpta nil aliud eſt, quàm tranſumptum, & extractum ab originali; unde Itali *Ritratto*, quod fit ad ſimilitudinem, dicunt à *Retrahere* verbo. Latini enim, ac Itali non rarò litteram υ græcam in *V* lene pronun-

nunciant, ut in littera *V* dicetur. Sic Syro græcum verbum in Suro pronunciant; unde *Surtariam* pro Syrtaria dixere.

SURTUMINA. Vide *Soturmina*.

SURTUNINA. Vide *Sortunina*.

SUSCEPTOR. Vide *Suſceptum*.

SUSCEPTULUS, cliens. [Nocte igitur ſubſecuta, iteratò ſuſceptulum ſuum fidejuſſor in Baſilica per viſionem blando ſolatur alloquio. In vita S. Lupicini Abb. 21. Mart.] Vide *Suſceptus*.

SUSCEPTUM, apoca. [Decem libras auri ſine tarditate poſt ſubditam de ſuſcepto paginam dare debeatis. D. Greg. lib. 8. epiſt. 10. ad Joannem Syracuſ. Epiſc.] FR. unde Publicanus, ſuſceptor dicebatur, l. 4. Cod. de ſuſceptor. & arcar. & l. providendum, 23. Cod. de Decurionib. Vide *Deſuſceptum*, *Teſtamenti pagina*.

SUSCEPTUS. FR. qui ſub clientela aliqua ſuſcipitur; ſic infirmus, qui ſub cura Medici relinquitur, nuncupatur; unde D. Gregorius Theodoro Medico, lib. 4. epiſt. 40. Narſetem infirmum commendat his verbis: [Chariſſimum autem filium meum, ſuſceptum veſtrum Narſetem gloriæ veſtræ commendo. Item qui ſub clientela ſpirituali, vel temporali ſuſcipitur. D. Auguſtinus epiſt. 59. de utraque mentionem facit his verbis: [Antiſtites velut Advocati ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimè offerrunt poteſtati. [Sic etiam ſuſceptus, filius ſpiritualis in ſacro fonte dicitur.

SUSPECTUS, pro ſuſpicace, ſive ſuſpicioſo. [Ne quia prædixerat tertia die reſurrecturum ſe à morte, diſcipuli furto amoliti cadaver fallerent ſuſpectos. Tertull. Adverſ. Gent. cap. 21.] Ac clariùs idem alibi: [Quid geſtis, aut ſuſpecto, aut non deſideranti placere? De cultu fœm.

SUSPENDEO. FR. aliquando ſeparare, & eximere ſignificat. [Laurentium, & Petrum à communione Papæ ſe ſuſpendiſſe replicatis. Ennodius in Apologet.] Vide *Suſpicio*.

SUSPENSORIUM, repoſitorium, in quo caro ſalſa ſuffumigatione camini exſiccabatur. [Quoties neminem ſenſit eſſe in coquina, ipſam latenter intrans, ſcala ſuſpenſorium aſcendit, & ex ea parte petras, quæ muro conjungebantur, omnes penè uſque ad medietatem incidit, anteriorem verò integram reliquit, ut inciſiones celarentur. Cæſarius, lib. 6. cap. 5.

SUSPENSUS. Vide *Delibratus*.

SUSPICIO, nomen, pro ſpe uſurpatur aliquando; [Ita & locorum ordinatio provenit, & revertendi lapſis ad gradum priorem, quo meliùs pœniteant, ſuſpicio non manebit. D. Greg. in Regiſt. lib. 1. cap. 18. Vide *Suſpendeo*.

SUSPIRIA, muſicales notæ. Vide *Hoqueta*.

SUSTENTACULUM. Vide *Deſtina*.

SUSUM, ſurſum, quo vocabulo, ac etiam vocabulo *Juſum*, ideſt, infra, uſus eſt D. Auguſtinus in tractatu 10. ſuper epiſtolam Joannis; fortaſsè erant vocabula Africanorum propria, quæ tamen apud Siculas hodie ſunt in uſu *Suſu*, & *Iuſu*. Piceni quoque, ſed arctiùs, nempè *Sò*, & *Iò*, & Romani *ſù*, & *giù* hodie vulgariter proferunt. Vide *Iuſum*.

SUSURRIUM, ita ex contemptu Dæmon ſacramentalem confeſſionem appellavit, & ipſum actum confitendi *Suſurrare* dixit, cujus verba à Cæſario, lib. 5. cap. 29. ſic afferuntur: [Ait Dæmon: Sunt per eam veritatem, quia ſine licentia facta, nec aliquando inde ſuſurraſti: ſuſurrium confeſſionem appellans. [Quod in confuſionem Hæreticorum noſtri temporis reſultat, dùm cum ipſomet Dæmone in contemnendo hoc ſacramento conveniunt.

SUTELA, FR. Aſtutia, quaſi ſubtilis tela. Fulgent. de vocibus antiquis.

SUTULARES, calceamenta ex ſuperiori parte contecta, ſed abſque ſoleis, quibus Sancta Gundula uſa eſt, ut hac ſancta ſimulatione ejus pœnitentiam tegeret. [Ut humanum vitaret favorem, dimidiis utebatur ſutularibus, ut ſuperior pars pedum videretur tecta, inferiore nuda relicta:] Quod vocabulum à *Sutela*, quæ deceptionem, & aſtutiam denotat, derivatur. Alii tamen *Subtalares*, ac alii meliùs *Sotulares* legunt; ita Innocentius Papa III. Clericis prohibens, ne calceamenta variorum colorum ex pellibus geſtarent, inquit: [Sotularibus conſutitiis &c. cap. 15. de vita, & honeſt. Clericor.] FR. [Et ſotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos, lib. 5. decretal. tit. 12. cap. 19.] Vide *Bota*, *Poulainia*.

SYCAMEN. FR. Sycomori arboris fructus. Qui armentarium, caprarumque Amos ſycamina vellentem elegit in Prophetam. In vita S. Condendi Anachor.] Et ipſemet Amos de ſe c. 7. ita refert: [Armentarius ego ſum vellicans ſycomoros.] Utrumque vocabulum derivatur ex græco σύκος, quod ficum ſignificat. Vide *Sycomoros*.

SYCOMORUS, συκόμορος, arbor ſycamina germinans, ſuper quam Zachæus deſiderio Salvatorem perſpiciendi aſcenderat; ſignificat ficum morum, ex eo quia habet folia ſimilia moro arbori, & fructus ejus eſt ad ſimilitudinem minoris, & autumnalis fici rotundæ, quæ à Galeno, aliiſque Scriptoribus *Ficus Ægyptia* appellatur. Errant, qui putant Sycomorus ita dici, ideſt, ficus fatua: ſed licèt ab aliquibus ita appellata ſit, non ex etymologia, ut errantes crediderunt; verùm fatua dicta fuit hæc ficus ob inſipiditatem, & inſuavitatem illius fructus, quam expertus ſum in meo Montis Libani itinere. FR. Hoc nomen *Sycomori* pronunciari debet penultima ſyllaba corepta, ita Gavantus.

SYCOPHANTA, συκοφάντης. FR. indicator ficorum furti. cujus etymon variè adducitur: Ariſtophanis namque Interpres putat originem habuiſſe à quodam Athenienſi, qui ut inveſtigaret quinam ex duobus ejus ſervis ficos ſuſtuliſſet, & comediſſet, dedit eis vomitorium aquæ tepidæ, ac ſtatim illas evomerat, qui eas furatus erat. Plutarchus autem, lib. de curioſitate ait, Sycophantas Athenis dici ſolitum fuiſſe illos, qui detegebant deportantes in Urbem ficos, ubi erat prohibitionis pœna. Feſtus verò ait: Apud Atticos dicebantur Sycophantæ, qui revelabant ficorum latrones, &

pœna capitis plectebantur. Hinc Sycophanta etiam injuſtus Judex, & calumniator dicitur, qui pro re levi gravem pœnam imponit. Quare ubi vulgata Proverbior. c. 28. habet: [Dux indigens prudētia multos opprimit per calumniam] LXX. legunt: [Rex egens proventuum magnus, ſycophanta.] Hinc etiam vaniloquos Aſtrologos Gellius appellavit, inquiens: [Ac Favorinus (ut hominis ingenium fuit, uti quæ græcæ facundiæ copia ſimul, & venuſtas) latiùs ea, & amœniùs, & ſplendidiùs, & profluentiùs exequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum effutire, aut ſpargere, lib. 14. cap. 1. in fine.

SYLLABÆ. FR. in ſenſu litterarum, & epiſtolæ. [Flagitavit autem à nobis pro ſuis ſyllabis jam dictus Sanctiſſimus Vir per Apoſtolicam authoritatem veſtras confirmari ſedes. Zacharias Papa, in epiſt. ad Vittam in tom. 3. Concil.] Ac idem Papa Bonifacio Epiſcopo: [Cùm nobis Sanctiſſimæ fraternitatis tuæ ſyllabæ delatæ fuiſſent.] Et inferiùs:] Juxta ſyllabarum veſtrarum commonitionem. Ibid.] Unde *Syllabico* verbum.

SYLLEPSIS, σύλληψις. Vide *Conceptio B. M. V.*

SYLVESCO. FR. confuſsè augeri ſignificat. [Opiniones humanis mentibus, unde talia vitia ſylveſcunt. D. Aug. lib. 2. de Civit. Dei, c. 18. [Sumpta metaphora ex confuſa multiplicitate virgultorum in ſylvis. [Animadvertite quantæ ibi ſylveſcant ſegetes ſacrilegiorum. S. Bernard. epiſt. 188.] Itaque ſemper in malum ſenſum hoc verbum accipitur: [Paradiſus in principali noſtro eſt ſylveſcens plurimarum opinionum plantariis. Arnobius in cap. 2. Geneſ.] Et in eodem ſenſu S. Maximus Abbas, & Martyr inquit: [Ne mittas ad ſylvas, ego ſancto contentus ſum ſymbolo. In ejus collatione per Sirmondum in 8. edit. pag. 121.

SYMANDRUM, inſtrumentum inter Orientales Græcos, quo ipſi utuntur loco campanæ, quia Mahometana tyrannis uſum campanarum in regionibus ſibi ſubjectis non permittit, ob timorem ne Chriſtiani, ſub cujus dominio maxima eorum copia degit, in inſtanti campanarum ſigno ad rebellionem ſuſcitentur, ſive potiùs quia Turcarum familiaris, infernaliſque ſpiritus campanarum ſonum formidat. Itaque Symandri inſtrumentum nil aliud eſt, quàm haſta binis malleis percuſſa, quæ ad indicendam divinorum Officiorum celebrationem, ut homines ad ea conveniant, ſonum reddit, quod ex græca etymologia σημαντήριον deducitur. Vide *Campana*, *Symbolum*.

SYMBOLUM, σύμβολον, ideſt, ſignum: hinc fidei doctrina ab Apoſtolis tradita, quæ à verbo *Credo* incipit, dicitur ſymbolum, quia ea profeſſione audientibus ſignum præbemus nos Chriſtianos eſſe; quod ſymbolum *Gymnologia Catholica*, & *Hierarchica Euchariſtica* à S. Dionyſio appellatum fuit, ut dictum eſt in dict. *Hymnologia*, *Euchariſtia hierarchica*. Romæ antiquitùs non recitabatur *Credo* in Miſſa ad denotandam fidei firmitatem, & ſtabilitatem illius Chriſtianitatis Principatus ab omni hæreticali labe jugiter immunem. Verùm Benedictus Papa VIII. ad petitionem Henerici Imperatoris in Urbe recitari ad Miſſam ſymbolum ſanciverat. Baron. an. 1204. In aliis autem per Orbem Eccleſiis recitabatur in Miſſa Nicœnum ſymbolum juſſu S. Marci Papæ, quod, ut teſtatur D. Baſilius in epiſt. ad Innocentium Papam, compoſitum fuerat ab Hermogene Epiſcopo; ſed deinde Damaſus Papa Conſtantinopolitanum ſymbolum recitari ſtatuit, eodem modo, quo univerſaliter hodie à Celebrantibus obſervatur. In Miſſa canitur alta voce ad denotandam publicam ſanctæ fidei prædicationem. Ad Primam verò, & in Completorio dicitur ſecretè, quia in primordio Eccleſiæ fides non erat adhuc divulgata, & in fine ſæculorum propter Antichriſti perſecutiones obſcurabitur. Durand. lib. 4. c. 25. Non dicitur in Miſſa feriæ quintæ Cœnæ Dom. quia Apoſtoli tunc titubabant in fide. Idem Durand. lib. 6. cap. 75. Hoc tamen uſque ad ejuſdem Durandi tempora obſervabatur, at ſecus hodiè, ut Davantria in ſuo M. S. cœremoniali notavit, ac rationem aſſignat, inquiens: [Non dicitur ſymbolum, ita habetur in libro Papæ Gelaſii; ſed nos dicimus ſymbolum propter conſecrationem chriſmatis.] In diebus Dominicis nunquam ad Miſſam relinquitur; ita ut ſi vigilia Epiphaniæ die Dominica venerit, tunc *Credo* dici debeat, de quo caſu Rubrica non facit mentionem; ſed erraſſe in hoc Ordinem officii de an. 1642. notat Gavantus, part. 1. tit. 11. in Rubr. Miſſalis. Eundem errorem commiſit Ordo Officii de ann. 1648. & 1670. Dubitari ſolet, cur Credo, quod in Miſſa dicitur, non contineat illa verba, quæ in Symbolo Apoſtolico reperiuntur, nempè, *Deſcendit ad inferos*. Reſpondetur, quòd de hoc articulo nemo unquam dubitavit, nec ullus Hæreticorum id negaverat, ideò non indigebat alia confirmatione, aut declaratione in aliquo Concilio, ſicut de aliis articulis acciderat. S. Leo Papa III. in confeſſione B. Petri pro opportunitate profitentium fidem duas tabellas argenteas ponderis librarum XCIV. poſuerat, in quarum una characteribus græcis, & latinis in alia legebatur fidei ſymbolum. Anaſt. Biblioth. in eodem Pontifice. Symbolum S. Athanaſii de an. 340. ab eo Romæ compoſitum fuit, ab ibidem ab eodem coram omnibus recitatum; in quadam tamen Pedemontana M. S. Hiſtoria Gulielmi Baldaſani in Taurinen. Bibliotheca Ducis Sabaudiæ aſſervata, dicitur D. Euſebium Vercellenſem Epiſcopum Athanaſii comitem fuiſſe in traductione Latina iſtius ſymboli, quod antiquitùs quotidie ad Primam dicebatur, ut adhuc Carthuſiani obſervant. Relinquebatur etiam antiquitùs in Dominicis temporis Paſchalis, in quibus æterna beatitudo figuratur, ubi fides non erit ampliùs. Hodie tamen juxta Romanum ritum ſemper dicitur, quando fit officium de Dominica, exceptis aliquibus ſolemnitatibus ibi notatis. Hæc item vox *Symbolum* denotat ſignum aliquod,

quod, quo antiquitùs dabatur ſignum recitationis divinorum officiorum, ut plebs congregaretur: [Cùm advenerit tempus veſperi, pulſato ſymbolo, congregamur in Eccleſiam. Typic. c.40.] FR. *Pulſato ſymbolo*, nil aliud ſignificare puto, quàm dato ſigno; nam ſymbolum græcè, latinè ſignum ſonat, ut ſuprà viſum eſt; ideò gratis dici exiſtimo, quòd ſymbolum ligneum inſtrumentum fuerit: ſic etiam habetur in Sacra Scriptura: [Noli eſſe in convivio potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt; quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio. Proverb. cap. 23.] Ubi Gloſſa ordinaria inquit: [Symbolum dare eſt in confabulatione verba conferre.] Sed veteres *Symbola comeſſalia* dicere conſueverunt, ideſt, corrogationes, ſive munuſcula, quæ ſymbola dicebantur, ideſt, ſigna affectus, & gratitudinis: hinc Plautus inquit: [Symbolorum collatores apud forum Piſcarium. In Curcul.] Item dicebatur *Eſſe de Symbolis*, ideſt, de munificatis, ſive de invitatis. [Heri aliquot adoleſcentuli coivimus in Pyræo in hunc diem, ut de ſymbolis eſſemus. Idem in Eunucho.] Dicebatur etiam *Symbolum* portio comeſtiva, quam ſecum invitatus ferebat in comeſſationibus. [Eo conductum ſymbolum ad cænam, ac ejus conſervum Sangarium ſyrum. Idem in Sticho. 7.] Ubi aliqui *Symbolam* legunt, quo exemplo Celſus libr. 25. cap. 20. plagas interpreratus eſt; ſed meliùs fortaſſe dixiſſet plagarum ſigna. Item *Symbola militaria*. Plutarchus in M. Antonio. Et Juſtinus hiſtoricus, lib.2. ait: [Athenienſium Ducem Themiſtoclem ſymbolos propoſuiſſe,] ideſt, ſigna militaria. Itaque reperitur *Symbolus*, *Symbola*, *Symbolum*. Ac Terentius in Andr. [Symbolum dedit, cænavit.] Hoc inſinuare videtur Salomon loco cit. dum ait: [Vacantes potibus &c.] ideſt, potibus attendentes, ac incumbentes: [Dantes ſymbola conſumentur,] nempè, ad paupertatem redigentur hiſce corrogationibus. Nam: [Et veſtietur pannis dormitatio.] LXX. legunt: [Et veſtietur diſruptis, laceriſque omnis ſomnolentus,] ideſt, ebrius ratione prodigalitatis. Hæc item ſymbola prohibentur in Concil. Laodicenſe, c.55. his verbis: [Non oportet Miniſtros Altaris, vel quoslibet Clericos, vel etiam Laicos Chriſtianos ex ſymbolis, quæ vulgus comeſſalia appellat, convivia celebrare.] Quod habetur in decreto Gratiani, can.7. diſt.44. ubi Gloſſa benè inquit: [Symbolum eſt, quando plures conferunt ad convivia facienda, & idem eſt, ac confertur.] Rectè ſiquidem Vocabularii Eccleſiaſtici Author, etymologiam Symboli à σιὼ & βόλος derivari tradit, quod etiam Theſauri linguæ latinæ Author ſenſerat. Athanaſius in epiſtol. ad Solitar. refert Oſium Epiſcopum Legatum Sedis Apoſt. in Nicæna Synodo compoſuiſſe ſymbolum, qui tamen cùm eſſet inviĉtiſſimæ conſtantiæ ſpecimen; nam per tot annorum ſpatium Arianorum inſultibus validè reſtitit, unde Synodorū Pater appellatus eſt, quia in Nicæna, ac Sardicenſe Synodis uti Apoſtolicus Legatus præfuerat, & in Conciliis Eliberitano, Arelatenſe, Neocæſarienſe, Alexandrino, & Gangrenſe intervenerat; Oſius, inquam, qui ejus doctrina tanquam luminare majus totum Orientē, & Occidentem illuſtraverat, qui Catechiſta Magni Conſtantini eſſe meruit, & tanquam ejus Pater ab eodem Imperatore habitus, Symboli Author, & jam centenarius ætate; poſt tot ſuſtentamenta laborum, verberum, exiliorum, & perſecutionum pro fidei defenſione; ſed (ò mira fragilitatis metamorphoſis) hæc orthodoxæ fidei columna, hoc Eccleſiæ catholicæ ſuſtentaculum, quaſi alter Salomon delapſum eſt tandem in ruinam, & perfidæ Arii doctrinæ factus eſt propugnator, ut Socrates, & Sozomenus teſtantur; licèt D. Athanaſius in ead. epiſt. ad Solitar. dicat, quòd in extremo ejus vitæ pœnitentia ductus Arianiſmum damnaſſet. Errat Magiſter ſententiarum, lib. 1. diſt. 11. aſſerens, quòd Leo Papa III. in Baſilica Sancti Pauli ſupradictas tabellas ſymboli fidei appoſuiſſet: nam in Baſilica S. Petri poſitas fuiſſe ex Bibliothecario viſum eſt. Errat etiam Vocabularii Eccleſiaſti Author, ſeu ejus ultimus compilator in dictione Symbolum, qui ibi ſic aſſerit: [Sed quatuor dicuntur Symbola, ſcilicet, Apoſtolorum &c. Nicænum, quod Dominicis diebus in Miſſa poſt Euangelium dicitur, ſcilicet, Credo in unum Deum. Item Athanaſii &c. Quartum Symbolum dicitur juris, ſcilicet, primus titulus de ſum. Trinit. &c.] Nam ſymbolum, quod dicitur in Miſſa, non eſt Nicænum, ſed Conſtantinopolitanum, ut frater meus ſuprà retulit, & Baronius teſtatur ad ann. 809. num. 63. Symbolum fidei non eſt neceſſe, quòd totum ſciatur memoriter, ſed tantùm ſenſus ejus retineri debet. Vide *Spiritualiter*. Reliqua. Vide *Credo*.

SYMMA. FR. cubiculus, camera. [Tarquinio in ſymma prandente, ultio divina manifeſtata eſt. In vita S. Sylveſtri.

SYMMACHIA. FR. συμμαχία, confœderatio defenſiva, & offenſiva, ex Thucidide Cœlius Rhodig. lib. 11. cap. 6.

SYMMYSTA, συμμύστης, Conſacerdos. Collega in aliquo ordine, ſive ſacro miniſterio. FR. aliquando ſignificat à Secretis.

SYMONIA, & *Symoniaci*. Vide *Simonia*, *Simonizo*.

SYMPÆCTES, συμπαίκτης, ſocius in ludo, colluſor; officium inter Monachos Benedictinos, cui incumbebat cura conſolandi afflictos, præcipuè Tyrones, ac Novitios, quando aliquam mortificationem à Superiore recipiebant, qui ſancta ſimulatione ſe quoque illa mortificatione læſum fingebat, ut hac via tyronicam animi reluctantiam detegeret, qua patefacta, dulcedine, & efficacibus ſpiritus rationibus lenire ſatagebat. [Et ideò uti debet omni modo, ut ſapiens medicus, immittere quaſi occultos conſolatores ſympæctas, ideſt, ſeniores ſapientes, qui quaſi ſecretè conſolentur fratrem fluctuantem. In Regula

gula S. Benedicti, cap. 35. §.] In aliquibus tamen Mendoſis Codicibus *Senpectas* legitur, & in aliis M. S. regulis habetur perperàm *Sepectas*. Et Smaragdus etiam malè legit *Senipectas*.

SYMPHONIACUS. Vide *Choraula*.

SYMPHONIDES. FR. dictus eſt pſalmiſta David à D. Hieronymo, epiſt. 7. ad Paulinum.

SYMPHONUM, appellabatur inſtrumentum, ſive charta compromiſſionis, & concordati inter partes: vox quidem græca σύμφωνον, conſonantem, & ejuſdem tenoris ſignificat: [Symphona, ideſt, conſonantia ſcripta juramento firmata. Luitprand. in legat.

SYMPLATOR. Vide *Symplones*.

SYMPLONES. FR. [Symplones dicuntur convivæ: nam & amicus ſponſi, qui cum eo per convivia ambulat, ſymplator dicitur. Ganeum verò taberna eſt; unde & Succius in comœdia piſcatoriâ ait: Summates viri ſymphones fratri ſunt ganei. Fulgentius de vocibus antiq. [Sed Iſidorus in Gloſſ. *Symplum*, & non *Symplatorem* vocat illum, qui ſponſum per convivia diſcurrentem comitatur.

SYMPONUS, collaborans, & in labore ſocius. Ex verbo græco συμπονέω, ideſt, collaboro. [Inſuper & eum, qui hanc per juſſionem ejus latinis dictaveris dictionibus Dominum, videlicet, Abbatem Joannem Sanctiſſimum Symponum. Anaſt. in epiſt. ad Conſtant. Imp.

SYMPOSIARCHA. Vide *Architriclinus*.

SYMPSALMA. Vide *Simpſalma*.

SYNAGOGA. FR. συναγωγὴ; à verbo συνάγω, ideſt congrego, intelligi ſolet Hebræorum congregatio ad orandum, & legem Moſaicam prædicandam, qui locus ab eis *Bethha Geneſet*, ideſt, domus congregationis dicitur. Et in *Maſpha* ſive *Maſphath* fieri antea ſolebat: [Locutuſque eſt Jephte coram Domino in Maſpha. Judic. 11. Egreſſi itaque omnes filii Iſrael, & pariter congregati quaſi vir unus de Dan uſque Berſabee, & terra Galaad ad Dominum in Maſpha; omneſque anguli populorum, & cunctæ tribus Iſrael in Eccleſiam populi Dei convenerunt. Ibid. c. 20. juraverant quoque filii Iſrael in Maſpha. Ibid. c. 21.] Et inferius: [Qui non aſcendit ad Dominum in Maſpha. Dixit autem Samuel: Congregate univerſum Iſrael in Maſphath, ut orem pro vobis Dominum: & convenerunt in Maſphath, hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt: Peccavimus Domino, 1. Reg. cap. 7. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maſpha, & ait ad filios Iſrael; [Hæc dicit Dominus Deus Iſrael &c. 1. Reg. c. 10.] Et clariùs in lib. 1. Macab. cap. 3. ubi ſic habetur: [Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Jeruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha antè in Iſrael. Et jejunaverunt illa die, & induerunt ſe cilicio &c.] :||: Aliquando ſignificat Univerſitatem, & Rempub. hebraicam: [Ducenti quinquaginta viri proceres ſynagogæ. Num. cap. 16.] FR. in hoc ſenſu dixit Jeſus: [In ſynagogis ſuis flagellabunt vos. Matth. 10.] Et Joannes Euangeliſta retulit: [Ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret, cap. 9.] ideſt, non eſſet ampliùs ex Hebræorum conſortio. :||: Quælibet ſynagoga, ſive ſchola, quam vocant hodie, in Statu Romanæ Eccleſiæ decem aurea ſcuta ſolvere cogitur pro ſuſtentatione Domus Catechumenorum Urbis. Reliqua hujus nominis pertinentia. Vide *Archſynagogus*, *Capitolium*, *Hyems legalis*, *Paraſynagoga*, *Proſeucha*, *Synodus*.

SYNAPTA, συναπτὴ, preces, quæ in Miſſa Græcorum canuntur pro ſalute Patriarchæ, & Imperatoris, in quarum concluſione omnis populus reſpondet: *Dominum rogemus*.

SYNAXIS, Σύναξις, ideſt, adunatio, communiter intelligebantur ſacræ adunationes, & piæ conferentiæ, quas Sancti, & antiqui Patres faciebant. Aliquando Euchariſtiam, ſeu potiùs communionem ſignificat. Idem Miſſæ Sacrificium, quod conventualiter celebrabatur: [Si dimiſſa Synaxi non concitus ad cellam recurrere feſtinaverit. Caſſ. ib. 4. cap. 16. Singuli ſervorum Dei jejunent, & XXX. diebus: horis canonicis expleto ſynaxeos &c. In quodam anonymæ ſynodi decreto.

SYNCELLITA, contubernalis, ejuſdem cellæ habitator. Caſſ. coll. 20. cap. 2.

SYNCELLITAS. Vide *Syncellus*.

SYNCELLUS, Σύγκελλος, qui & Congellus dicebatur. Vide *Congellus*. Dignitas in Eccleſia Conſtantinopolitana, quæ habebat futuram ſucceſſionem in Patriarchatu, ut teſtantur Cedrenus, Zonara, & Paulus Diacon. lib. 21. hiſt. FR. Dicebatur etiam *Magnus Domeſticus*, *Major Domus*. Ejus Synod. Vide *Dominiædius*, *Vice Dominus*. Horum caput Protoſyncellus dicebatur. Vide *Protoſyncellus*: cujus inferiores. Vide *Cellulanus*, *Cubicularius*, *Domicellus*. Et quando Subdiaconi ordo non erat ſacer, dicebatur etiam *Subdiaconus palatinus*. Licèt in multis Pontificalibus, & diplomatibus titulus Domicelli, & Syncelli honoris gratia multis Baronibus tribuatur. :||: Reperitur etiam in abſtracto apud Caſſianum, in citata collat. 20. cap. 2. *Syncellitas*.

SYNCHRONUS, σύγχρονος, coætaneus, contemporaneus: [Et Oſea Synchronon Eſaie. D. Hieronym. in præf. duodecim Prophetarum.] Vide *Coætaneo* verbum.

SYNCLERUS, συγκληρός, ideſt, conſors. Vide *Trinitas*.

SYNCLETICUS, συγκλητικός, Senator. [Syncleticum amiſiſti, & Monachum non feciſti.] Ita reprehenſus fuerat ille, qui relicta ſenatoria dignitate, habitum Monachalem ſuſceperat; ſuperfluum tamen affectum ſportulis ab eo contextis conſervabat. FR. De duobus Syncleticis, de quibus Baron. in Not. ad Martyrol. 5. Jan. lit. *b.* an ſit nomen proprium, vel conditionis, aliis examinandum relinquo.

SYNCOPO, συγκόπτω. FR. verbum, incidere, atque abbreviare ſignificat. [Plerique Eccleſiarum Miniſtri,

ſtri, modeſtia ordinis clericalis abjecta; dum offerre Deo Sacrificium laudis, fructum labiorum ſuorum in puritate conſcientiæ, & animi devotioni deberent: horas canonicas dicere, ſeu pſallere tranſcurrendo, ſyncopando &c. In Clement. cap. gravi, de celeb. Miſſar.

SYNDERESIS, ſeu *Synteresis*. FR. græca vox συντήρησις, ſic definitur à Gloſſa ex Ariſt. in 6. Ethic.] Eſt pars prudentiæ, quæ procul videt, in cap. rem novam, in extrav. Jo XXII. de dolo, & contum.

SYNDICUS. Vide *Defenſor*.

SYNDON. Vide *Syntheſis*.

SYNDERIUM. Vide *Sanhedrim*. *Synedrus*.

SYNEDRUS, σύνεδρος, Senator, Conſiliarius, ſapiens, ſenior. Accipitur etiam pro Conſiliario animæ, & ſpirituali Confeſſario: [Habui, inquit, ſpiritus quendam ſynedrum. In vita S. Gorperei Epiſc.] FR. eodemque vocabulo uſus eſt Joſephus Hebr. in denominatione illorum ſeptuaginta Conſiliariorum, qui ſupremum tribunal inter Hebræos conſtituebant; ut in dict. *Sanhedrim* dictum eſt.

SYNELITES, vox quidem corrupta apud Honorium, lib. 1. de imagine mundi, cap. 14. cùm ſelenites, σελινίτης, ideſt, lunaris, ſcribendum eſſet; eſt autem gemma quædam, quæ creſcit, ac decreſcit, cum lunæ incremento, & decremento. FR. de hac gemma ſic Plin. lib. 37. cap. 10. inquit: [Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies ſingulos creſcentis, minuentiſque numero: naſcique putatur in Arabia,] quam *Lunarem* Latini appellant, & à Dioſcoride *Aphroſelenus* lib. 5. appellatur; & ibi Marcellus: corruptè tamen in textu Plinii, lib. 37. c. 10. dicitur *Aphrodiſiace*: Luna enim græcè σελήνη dicitur. Sic *Paraſélenes*, ideſt, plures lunæ appellantur, de qua R.P. Angelus de Nuce Archiepiſcopus Roſanenſis meritiſſimus in notis ad Chronicam Caſinen. lib. 2 cap. 3. n. 863. Sed potiùs ſcribendum *Paraſelenes*, ſicut etiam dicitur *Triſelenes*, ideſt, trilunis. Henricus Stephanus in ſuo Theſauro Græco Latino in dictione σελήνη.

SYNGRAPHUM, σύγγραφον. FR. ſyncera, & authentica ſcriptura, ſeu chirographum. [Ad colligendam autem gratiam nihil prætermiſit, infinitam pecuniam, quæ fiſco debebatur, privatis debitoribus in Urbe, atque Italia, in Provinciis verò etiam ex reliquis ingentes ſummas remiſit, ſyngraphis in foro Divi Trajani, quo magis ſecuritas omnibus roboraretur, incenſis. Spartian. in Adriano Cæſ.] Chartam publicam Caſſiodorus in Chron. interpretatur, ubi eundem Adriani factum referens inquit: [Aviola, & Panſa his Conſulibus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis incenſis, plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit.] Dicitur enim latinè *Syngraphus*, *Syngrapha*, & *Syngraphum*.

SYNGRISIS, σύγκρισις, conſenſus, uniformitas opinionis. [Morbus igitur latebat occultus, per quem omnium ſecreta medullarum, & venarum meatus in ipſorum vitalium tendebant exitium, & quandam ſyngriſim in omnibus generabant internis. Venit lex, quæ & vulnus ponderet, & tandem vetuſto languori ſupernum advenire medicum nunciaret. Petr. Chryſol. ſerm. 112.

SYNODICUM, vel *Synodaticum*. FR. Eccleſiaſtica contributio Epiſcopo debita pro celebratione ſynodi. [Quod cùm iidem Clerici prædeceſſoribus tuis, tres in feſto nativitatis, & tres in feſto reſurrectionis Dominicæ pro ſynodatico ſolverint denarios, cap. olim, lib. 3. decretal. tit. 39.] In quo autem differat ſynodaticum à Cathedratico. Vide *Cathedraticum*.

SYNODICUS, συνοδικός. FR. ſignificat quidquid ad ſynodum pertinet. [Ante annos plurimos, cùm juvarem Damaſum Romanæ Urbis Epiſcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodicis Conſultationibus reſpondentem. D. Hieronymus.] Quod dicitur etiam *Enoticus*, ab *Enoſis* græcè, quod unionem denotat. Lexicon Græco barbarum. Vide *Enoticus*.

SYNODITA, συνοδίτης, comes in itinere; ſic Monachi appellabant conſociantes, quando ex Monaſterio exibant. [Monachos, quos ſynoditas vocant, Cod. Theodoſ. lib. 1. l. 6.

SYNODO, συνοδεύω. FR. congrego, ſeu ad ſynodum compello. [Ut nullus Epiſcopus Eccleſias utroque jure illi ſubjectas interdicto ſupponere, vel Monachum, ſeu Clericum ejuſdem Monaſterii ſynodare, vel excommunicare præſumat, lib. 5. Decretal. tit. 33. c. 21.] & ibi Gloſſa: [Nullus autem Epiſcopus audeat ſynodare, vel excommunicare Monachum, vel Clericum ipſius Monaſterii, quos prædicto Abbati, ſuiſque ſucceſſoribus concedimus monendos, & conſtringendos à præſenti decima indictione. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 26.

SYNODUS, σύνοδος. FR. Adunatio, Congregatio, ſic appellata ſunt Concilia à Sanctis Patribus, ad differentiam Synagogarum, quæ ab Hebræis dicuntur, licèt utrumque nomen idem ſonet. Vide *Concilium*. Tria genera ſynodorum reperiuntur, nempè, *Oecumenica*, ideſt, Generalis, ut ſuo loco dictum eſt, *Provincialis*, quæ à Metropolitano, & *Diæceſana*, quæ ab Ordinario loci congregatur. *Synodus palmaris* appellata fuit ab Ennodio illa, quæ Romæ celebrata fuerat, & ita dicta; quia in ea victoriæ palmam Symmachus Papa à ſibi imputatis calumniis obtinuerat. Synodus ſexta quomodo partim damnata. Vide *Agnus Dei*. *Suffocatus*. Cætera vide *Trullus*. Pſeudoſynodi. Vide *Aſynodus*. *Homouſion*, *Latrocinalis*. *Macoſynodus*.

SYNONETUM, συνωνητόν. FR. generalis emptio plurimarum rerum, Cod. Theodoſ. lib. 11. tit. 15.

SYNORIS, par, ſive conſortium, ex græco συνωρίς, quod par animalium vehiculum, ſeu jugum unitè geſtans ſignificat. [Quidquid fuerat nuptiis præparatum, à Sancta Chriſti Synoride Virgini traditum. D. Hieronymus epiſt. 8.] Ubi Aviam, & Matrem Demetriadis Virginis intelligit. Rectè igitur à Baronio per Nicolaum Fabrum, & Latinum Latinium admonito deletum

Oo 4 fuit

fuit hoc nomen ex Martyrologio Romano, ubi tanquam proprium alicujus Sanctæ ponebatur. Et ipſe Latinius in homil. 4. S. Jo. Chryſoſt. de Lazaro correxerat Synoris, ubi *Xynoris* legebatur. Eodem enim modo Theodoretus, lib. 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 12. ſive lib. 3. cap. 14. de SS. Juventino, & Maximo inquit: ϛρατιωτῶν συνωρὶς ἁγίων, ideſt, militum par ſanctorum, Et in orat. de fraterna amicitia, Roma, & Conſtantinopolis ab eodem appellatæ ſunt τῶν πολέων συνωρίδα, nempè, Urbium conſortium, quia in magnificentia conſortes fuere.

SYNTHEMA, σύνθημα, dorſale, ſeu inſtratum jumenti. [Demiſſo ſynthemate, equus publicus ſternebatur. S. Hieronym. epiſt. 34. ad Julian.] Hujus ſynonyma. Vide *Inſtratum*.

SYNTHICA, συνθήκη, pactum, conventio. [Non Romanorum, ſed Longobardorum Epiſcopus factus ſum, quorum ſynthicæ ſpathæ ſunt, & gratia pœna. S. Gregor. in Regiſt. lib. 1. cap. 30.] FR. Card. Baronius legit *Syſſitiæ*, συσσιτίαι, ideſt, ſodalitates. Vide *Stantia* in ſignificatione pacti.

SYNTESIS, σύνθεσις. FR. veſtimenti genus, quo indutum fuiſſe D. Joannem, quando Chriſtus ejus Magiſter à Judæis captus fuerat, opinatur Octavius Ferrarius, par. 1. de re veſtiar. lib. 1. c. 31. licèt in Sac. textu habeatur, quòd ſyndone indutus eſſet.

SYNTROPHUS, σύντροφος, convictor, commenſalis, collactaneus, connutritus. [Quare non & ſtercejæ, & ſyntrophi nominantur. Tertullian. adverſ. Valent. cap. 9.] FR. Sic etiam ubi vulgata 2. Machab. cap. 9. num. 29. legimus, [Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus] græca lectio habet σύντροφος. Vide *Herceja*, *Sterceja*.

SYNUSIASTÆ. FR. Hæretici, qui aſſerebant Chriſtum unam tantùm ſubſtantiam habuiſſe; non enim credebant ex utero virginali Mariæ carnem ſumpſiſſe, ſed potiùs aliquam portionem Divinitatis Verbi converſam fuiſſe in carnem; & ſic conſtituebant Verbum Patri conſubſtantiale, non ſolùm in Divinitate, ſed etiam in humanitate, ut ex ipſamet græca etymologia nominis συνουσιασταὶ manifeſtatur.

SYPARUM, ſeu *Separium*; ſignum, ſive in vexillo, ſive in ſigillo poſitum. [Omnes illæ imagines, ſuggeſtus, inſignes, monilia crucium ſunt, ſypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum ſtolæ crucium ſunt. Tertull. adverſ. Gen. cap. 16.] FR. pro ſigno ſigilli in Bullario Caſinen. tom. 2. Conſtit. 197. ſic habetur: [Præſens privilegium noſtrum per manus &c. & bulla plumbea noſtro ſypario impreſſa juſſimus roborari.] Idem habetur in eod. to. 2. Conſtit. 199. 200. & 201. In priori ſignificatione. Vide obſervat. Latinii in ejus Biblioth. Sacra ad Arnobium Afrum, pag. 98. col. 2. §. pag. 323.

SYRI. FR. populi antea Arimi appellati ſunt Strabone teſte. D. Hieronymus *Aramæos* vocat, ſed *Aramenos* Joſeph hebræus appellat, ſic inquiens: [Aram Aramenos inſtituit, quos Græci Syros appellant, lib. 1. antiq. cap. 14.

SYRIA. FR. interpretatur ſublimis. D. Auguſt. in Pſalm. 59.

SYRIANI HÆRETICI, Vide *Eutychiani*, *Neſtoriani*.

SYRICUS. Vide *Sytonicum*.

SYROPHENISSA, ideſt, mulier è Phœnicia Syriæ Provincia; ſic appellata fuit à D. Marco Euang. Mulier illa Chananea, cujus regio *Syrophœnix* à Tertulliano dicitur.

SYRTICUS. Vide *Diaſyrticus*.

SYRUN. Vide *Gyrum*.

SYSSITIÆ. Vide *Synthica*.

SYSTATICUS, συςατικὸς, commendatitius; ſic appellantur à quibuſdam Scriptoribus litteræ commendatitiæ, ſive dimiſſoriales, quæ Clericis peregrinantibus ab eorum Ordinariis concedi ſolent. [Ne Epiſcopis ad principis comitatum accedant ſine ſyſtaticis litteris. Juſtinian. in novell. 6. cap. 3.] Quæ etiam *Litteræ viaticæ* dicebantur, de quibus, ac ſimilibus aliis egimus in dict. *Litteræ*.

T

T.FR. hanc litteram ſignificare crucem docet Auguſt. [Quorum numerus, quia tricenti erant, ſignum inſinuat crucis propter litteram T, græcam qua iſte numerus ſignificatur: per quos etiam gentes magis in Crucifixum credituras præfiguratum eſt, quòd littera græca eſt. Super Judicum, quæſt. 36. lib. 7.] & idem habet in pſalm. 67.

TABARDUM. FR. pallium uſuale. [Cæteri quicumque Clerici utentes epitogio, ſeu tabardo foderato uſque ad oram. Clement. unic. de vita, & honeſt. Clericor.] Vide *Epitogium*. Unde *Tabarro* Italicè, & *Tabanella* dicitur.

TABELLARIUS. Vide *Veredarius*.

TABELLIO. FR. Notarius. [Tabellionem quoque, qui confecerat inſtrumentum, & unum ex teſtibus in inſtrumentum ſubſcriptis, ad id probandum induxit. In Decretal. de fide inſtrum. cap. 10. Ejus ſynonyma. Vide *Notarius*.

TABELLIONATUS. FR. Notariatus. [Mandamus quatenus Clericis in ſacris ordinibus conſtitutis tabellionatus officium exercentibus per beneficiorum ſubtractionem appellatione poſtpoſita interdicas, lib. 3. tit. 50. cap. 8. decretal.

TABERNA MERITORIA. Vide *Meritorius*.

TABERNACULUM CASTRENSE. Vide *Heribergium*.

TABERNACULUM, in quo Euchariſtiæ Sacramentum conſervatur. Vide *Armariolum*, *Ciborium*, *Cophynum*, *Phyxis*, *Tarris*.

TABITHA. Actor. 9. interpretatur *Capra*, ſeu Dama. Vide *Dorcas*.

TABUM. FR. liquor putridus, à tabe.

Hunc

Hunc inquinatum talibus contagiis
Tabo recentis ſordidum piaculi
Omnes ſalutant, atque adorant eminus.
Prudentius in Romano.

Taborum. FR. hæc dictio apud Aldelmum de laudibus Virgin. reperitur, ubi ſic ait: [Præmiſſo Chriſti taboro, & Chriſti vexillo armatus. Joannes Meurſius *Laborum* legit, ideſt, *Labarum*; idem enim erat dicere *Laborum*, ac *Labarum*, ut in dictione *Labarum* dictum fuit. Henricus verò Spelman putat ſignificare tympanum militare, quod vulgò *Tamburro* dicitur; at qualis ſenſus eſſet Chriſti tympano præmiſſo, & quidnam eſſet hoc Chriſti tympanum? Inſuper tympaniſta in exercitu non præcedit, ut in illa dictione *præmiſſo* inſinuatur; magis ergo conſonum mihi videtur corrigi *Cantabro*, quo termino Tertullian. etiam uſus eſt adverſ. Gent. c. 16. inquiens: [Sypara illa vexillorum, & cantabrorum, & labarorum ſtolæ crucium ſunt.] Vide *Cantabrum*.

Tabula, ideſt, campus, & ſpatium in veſtibus à Græcis, & à Cedreno ταβλία dicitur. [Eodem tempore inveſtivit Corpus B. Petri Apoſtoli tabulis argenteis deauratis. Anaſtaſ. Bibliot. in Pelag. II.] Ac clariùs idem in Leone III. [Aliam veſtem habentem tabulas chryſoclavas tres.] Sed potiùs in his locis tabulam pro lamina intellexiſſe videtur Anaſtaſius. Nihilominus Tertullianus, lib. de pallio, cap. 1. hoc vocabulo utitur ad ſignificandas plicaturas in veſtibus contractas. [Tunicam longiorem cinctu arbitrante ſuſpenditis; & pallii jam teretis abundantiam tabulata congregatione fulcitis.

Tabula Itineraria, Altare portatile. Vide *Altare*.

Tabula Officialis, in Chronica Caſinenſi ſignificat tabellam, in qua notantur Monachi, ad quos ſpectat aliquod officium exercere in Choro, ſive in Monaſterio, lib. 3. c. 22.

Tabularius, in eadem Chronica loco ſuprà cit. denotat illum, cujus erat officium tabulas officiales conficere.

Taburcinus, tympanum. [Buccinarum clangorem, ictuſque taburcinorum. Matth. Pariſ. in hiſtor.] qui idem tympanum *Thabar* ibidem appellat, ex Arabico *Tabal*.

Taceo. Vide *Silentio*.

Taciturio, tacere cupio. [Unde cognoſce, quòd etſi tacere nec dum cœpimus, certè taciturire jam deliberavimus. Sidon. lib. 3. epiſt. 16.

Talaga. Vide *Togala*.

Talamasca, larva, facies fictitia, unde Horatius, lib. 1. ſatyra 5. cecinit:

——— At illi fœda cicatrix
Setoſam lævi frontem turpaverat oris
Campanum in morbum, in faciem per multa jocatus,
Paſtorem ſaltare uti cyclopa rogabat:
Nil illi larva, aut tragicis opus eſſe cothurnis.

Itaque Talamaſca, idem quod *Maſca*, & italicè *Maſchera* dicitur. [Larvas Dæmonum, quas vulgus Talamaſcas vocat, ſub anathemate prohibemus. In quodam Canone Concil. Rhemenſis.] Aliqui falsò crediderunt, quòd in hunc locum *Larvas Dæmonum* apparitiones ſpirituum malignorum per incantationem excitatas ſignificaret, ſed revera falluntur; nam de eiſdem ludicris larvis Nilus Abb. epiſt. 81. ad Gaudentium Silentiarium, inquit: [Non enim caperis ludicris, aut ludibriis Dæmonum non attendis.] Nam ſimilia bacchanalia ſacrilegia eſſe antiqui exiſtimavere, ita D. Auguſt. ſer. 215. de tempore, de ſimilibus ludicris agens, inquit: [Ita duriſſimè caſtigate, ut eos pœniteat rem ſacrilegam commiſiſſe.] Talamaſca autem, Maſca, & Maſchera, à *Maſchara* Arabico vocabulo provenit, quod ſignificat *Ebrium*, & *Scurram*. Synonyma verò habes in dict. *Cervula*, & *Maſca*.

Talentum, τάλαντον, moneta, de qua fit mentio paſſim in Sac. Scriptura, quòd juxta Joſephi Hebræi documentum, lib. 14. antiq. cap. 12. erat ponderis CCL. librarum; nam, ut ibidem ait, apud Hebræos continebat C. minas, & quælibet mina penſabat duas libras cum dimidio. Itaque hebraicum talentum contineret his temporibus viginti quinque millia aurea ſcuta. FR. reperiebantur & alia talenta diverſorum valorum, ut apud Auctores de ponderibus, & menſuris agentes habetur, nempè, *Talentum atticum* majus, & parvum; ſive majus, & minus; minus LX. minas continebat; majus LXXX. Quare cùm talenta Livius nominat, de magnis ferè, & quidem de atticis intelligendus eſt. Item *Talentum Babylonicum* valebat drachmas VII. *Ægineum* X *Syrium*, ſive *Hebraicum*, de quo ſuprà, DC. drachmas, atticæ æſtimationis. Fuit & *Euboicum Talentum*, cujus meminit Livius, quod ferè idem cum attico fuit. Talentum igitur atticum minus (ex quo facilè pondus majoris attici talenti comprehenditur) diſtribuebatur in minas LX. drachmas VI. obolos XXXVI. ſemiobolos LXXII. chalcos CCVI. lepta MDVII. *Mina* duplex quoque fuit, *Vetus*, ſcilicet, quæ continebat drachmas ſeptuagintaquinque, & *Nova Solonis*, drachmarum centum; ſed apud Livium nova ſemper intelligitur. *Mina* igitur continet drachmas C. obulos DC. ſemiobolos MCC. chalcos, quos quidem in æreola transferunt MDC. lepta quæ minuta vocant XXVCC. *Drachma* dividitur in obolos VI. ſemiobolos XII. chalcos XXXVI. lepta CCLII. *Obulus* in chalcos VI. lepta XLII. *Chalcus* in lepta VII. quæ vix dividi poſſunt. Pondera etiam variis modis calculabantur apud varias Nationes, & ſecundùm varietates temporum; unde non poteſt dari certus, & præciſus valor, atque pondus Talenti.

Taletus. Vide *Abaſcantus*.

Tallia, contributionis impoſitio. [Talliis, ſeu collectis, & exactionibus aggravare. Concil. Lateranen. ſub Innoc. III. can. 46.] quod vocabulum ex gallica voce *Taille*, quæ propriè ramum ex arbore ſectum ſignificat, nam popularis contributio eſt pars reciſa ex bonorum poſſeſſionibus ſub-

ſubditorum. FR. [Et inter cætera nituntur, & ſtudent, ut illis collectas, & tallias, & alia hujuſmodi &c. De immunitate, in 6. cap. 1.] Prædictus Lateranenſis canon habetur, in lib. 3. Decretal. tit. 49. cap. 7. [Fideles etiam Monaſterii nonnunquam datiis, & talliis aggravaſti. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 230.] :||: Hodie tamen nomine talliæ intelligitur præmium à Principe, vel ab ejus Curia divulgatum, ac promiſſum illi, ſeu illis, qui revelabunt aliquem occultum Reum, vel aliquem denominatum delinquentem, & in manibus Curiæ vivum, aut mortuum tradant, atque conſignent. Ac in utroque ſenſu deputationem ſignificat. Vide *Taxatus. Taxatio.*

Tallio. FR. verbum, taxare, & contributionem imponere ſignificat. [Eccleſiis, eccleſiaſticiſque perſonis regularibus, & ſæcularibus imponunt onera gravia, ipſoſque talliant, & eis collectas imponunt. De immunit. cap. 3. in 6. §. 1.] Vide *Taxatus. Taxatio.*

Talmud, titulus cujuſdam futilis libri hebraici, qui latinè ſonat doctrinam, ſive inſtructionem, refertus quidem crebris, ac multis fabuloſis, falſiſque Sacræ Scripturæ expoſitionibus. Hujus Commentarii Auctores *Talmudiſtæ* appellantur, & primus blaſphemator fuerat Judas quidam Simeonis filius, qui centum, & quinquaginta annis poſt Jeroſolymitanam deſtructionem vixerat; ac poſteà ſecunda vice Compilator fuit Rabbi Jona, qui in humanis extitit poſt tertium ſæculum à prædicta recenſita deſtructione. Tandem anno Chriſti 916. denuò compoſitum fuit à Rabbinatu, & à Rabbi Aſſe, & aliis ſucceſſivè; prohibitum autem eſt, nedum Chriſtianis, verùm etiam Hebræis anno Domini 1319. à Joanne Papa XXII. quia etiam Hebræi tenentur credere in recto ſenſu Sacram Scripturam; ideò ſi penes aliquem ipſorum invenitur hic ſuperſtitioſus Codex, à Sancto Inquiſitionis Officio punitur. Vide Baronium ann. 476. num. 68.

Talpa. Vide *Spalagus.*

Tamburius. Vide *Sortumina.*

Tana. FR. agmen facinoroſorum, l. cognovimus, de ſeditionibus.

Tangano, litigo, in lege Salica, tit. 60. ex Theutonico vocabulo *Tangher* idem ſignificante.

Tanganus, Advocatus ex ſupradicta etymologia, & reperitur in legib. Riboariorum [Servi Regis, & Eccleſiarum non per actores, ſed ipſi pro ſemetipſis in judicio reſpondeant, & ſacramento abſque tangano conjurent, tit. de tabular. in fine.

Tanola, FR. laqueus ad capiendas feras, l. ſi in pedica, de Venatorib. & l. ſi quis feram, eod. tit.

Tanquam. FR. hæc particula non eſt negativa, ſed oſtenſiva proprietatis. D. Auguſt. in Pſalm. 125.

Tanseria, & *Tenſeria*, lis, & contentio. [Hæc eſt ſumma pecuniæ perditæ, & tanſeriæ datæ. In vita S. Albani Abb. apud Matt. Pariſ.] à verbo Gallico *Tanſer*, contendere, objurgare.

Taphus, τάφος, ſepulchrum. [Beati pignoris taphum de loco depoſitionis movere nequaquam præſumpſit. In Vita S. Celſi Epiſc. Trevir.

Taraga, arabicum nomen *Tarahha*, ideſt, tobalia, velum, faſcia ad inſtar illius, qua uti debent Epiſcopi peregrinantes ex præſcriptione Cæremonialis, lib. 1. cap. 3. ubi ſic habet: [Circa collum faſciam ſericam coloris nigri latitudinis duorum palmorum.] Qua etiam utuntur Doctores Eccleſiaſtici Siculi, & Melitenſes ſuprà ſuperpelliceum ad modum ſtolæ in concionando, ſive in proceſſionibus, ſed in Melita ſoli Doctores in Theologia utuntur. Vide *Boja.*

Tarenus, moneta, de qua fit ſæpè mentio in Chronica Caſinenſi. Hodie in utraque Sicilia, & in Melita adhuc durat, vulgò *Tari* dicitur. Trinacriæ autem tarenus correſpondet octo bajochis Romanis, ſed Neapolitanus valet multo plus. Fortaſſè corruptè dicitur à Turone. Vide *Turonis.*

Targum, nomen hebraicum, interpretationem ſignificans; ſic enim Hebræi Chaldaicam interpretationem Sacræ Scripturæ appellaverunt, quia poſt captivitatem Babylonicam meliùs Chaldaicam, quàm Hebraicam linguam intelligebant; quæ quidem translatio facta fuit à Jonatha filio Uriel, XLII. annis ante Chriſti adventum; ideòque apud Catholicos eſt potiùs utilitatis, quàm auctoritatis, cùm in eo multæ parabolæ falſæ contineantur. Ab hoc vocabulo nomen barbaro-græcum *Targuman*, vulgariter *Torcimano*, ſive *Dragomano* derivatur, ideſt, interpres, de quo dictum eſt in dict. *Dragumanus.*

Tarichus, τάριχος, ſalſamentum, muria, caro ſalſa, condimentum. [Aſſerebant cuncti, piſcium ſalſorum, & tarichorum in navi poſitorum, hunc eſſe putorem. In vita S. Antonii, cap. 35.

Tarichopola, ταριχοπώλης, ſalſamentarius.

Tarichopolium, ταριχοπωλεῖον, ſalſamentaria taberna, ubi tarichi & ſalſamenta venduntur.

Tarincha, ſubula ignita, qua compungebantur & forabantur Sanctorum Martyrum membra. [In quorum naribus & auribus juſſit Rictiovarus Præſes immitti tarinchas. Martyrol. Rom. 11. Decemb.

Tartarum, & *Obſcurum*, quid ſignificet in Miſſa defunctorum. Vide *Offertorium.*

Tassale, hoc vocabulum invenitur in quadam Epiſtola quatuor Epiſcoporum Papæ miſſa apud Matthæum Pariſium in ejus hiſt. ſub anno 1239. ideſt: [Taſſale verò S. Severi.] Derivatur à nomine *Taſſus*, quod ſignificat acervum, vel ſtrues, ex Belgico vocabulo *Tas*, quod ex verbo ejuſdem idiomatis *Taſſen* oritur, & aggerem denotat; itaque ſignificare videtur fructus, & proventus, qui ex terris ſpectantibus ad Sancti Severi Eccleſiam congerebantur. FR. Verba Matthæi Pariſii hæc ſunt: [Dum quendam frumenti confertum aggerem, quem vulgariter taſſum nominamus, venalem æſtimans conſideraret, ann. 1238.

Tassellus. Vide *Taxellus.*

Tata, Miniſter Aulæ Conſtantinopolitani Imperatoris, de quo Codinus egit; ſed non explicavit, ad quid hoc officium inſerviebat; Petrus tamen Poſſinus in græca hiſtoria Pachimeris, ab eo latinitati donata, in ejuſdem doctiſſimis obſervationibus Eunuchum majorem fuiſſe exiſtimat, qui curam gerebat Nutricum prolis imperialis; ad quod ego quoque inducor; nam vocabulum puerile eſt, pueri ſiquidem Tatam loco Patris pronunciant.

Tatiani Hæretici. Vide *Encratitæ*.

Taurobolium. Vide *Criobolium*.

Taxatio. FR. Ordinatio, impoſitio. [Quòd ſi teſtis deficiat, innocentis fidem ſola jurisjurandi taxatio manifeſtat, can. Omne quod, 22. quæſt. 1.] Ideſt, deficientibus teſtibus tunc ordinare debet judex, ut accuſatus medio juramento ejus innocentiam purget.

Taxatus, ordinatus, addictus, & obligatus; unde *Taxatus* dicebatur præſidiarius Miles, qui in aliquo præſidii loco conſtitutus, addictus, & obligatus erat ad reſidendum, quo vocabulo barbaro uſi ſunt etiam Græci ταξάτοι. [Anno tertio Imperii Leontii, acie Arabes in Africam mota hanc obtinuerunt, & ex proprio exercitu taxatos in ea quoſdam conſtituerunt. Landulphus, lib. 20.] FR. ſignificat propriè deputatum, & dicitur etiam de milite ſpirituali: [Eos, qui in Clero taxati fuerint, ſive in monaſterio deputati, decrevimus neque ad militiam, neque ad honores ſæculares venire, can. Eos qui, 20. quæſt. 3.] Vide *Tallia*. *Tallio*.

Taxellus, figura in oſſe, vel alia re inciſa, quæ apta ad imprimendum exiſtat, veluti ſigillum, quo vocabulo utitur Anaſtaſius Bibliot. in ejus latina translatione Concilii Niceni II. FR. Dicitur etiam *Taſſellus* tam latino-barbarè, quàm italicè. Item ſignificat fruſtillum panni. [Cœpit ſub obteſtatione Domini multis precibus expoſcere à me, ut unum pannum de taſſellis illius, quem à nudo ſui corporis habuiſſet, fœminæ deferrem. In vita S. Cæſarii Epiſcopi, lib. 2.] ſic etiam italicè pro fruſtillo panni uſurpatur: [E paſſavano la maggior parte in una gonella ſtretta, e di groſſo ſcarlatino &c. E cinte d'un ſcheggiale all' antica, e un mantello foderato di vajo, col taſſello di ſopra. Ricordanus Malaſpina, cap. 161.] & propriè denotat id, quod Itali *Bavaro del Mantello* appellant. Item italicè *Taſſello* dicitur fruſtillum corticis peponis, quod ad prægustandam ejus qualitatem inciſum fuerat, ac denuò obturatur. Item appellant *Taſſello* impreſſores aliquod emblematis corpus, vel inſignis gentilitii ſcutum in ligno impreſſorio variabile, & ſeparabile ab aliis circumfiguratis ornamentis. Item etiam italicè ſignificat operculum ſigillatum in medio altaris portatilis, ſub quo cuſtodiuntur reliquiæ Sanctorum.

Taurus ſignum cœleſte quid ſit. Vide *Arcturus*.

Taxiarchus, præfectus ordinum militarium. [Ille taxiarchis vocatis, ait: Nimis mihi videntur gravia Imperatoris præcepta. Jo. Diac. in vita S. Greg. Papæ. FR. græcè ταξίαρχος, Centurio. Suidas. Ælian. de ord. Milit. Polyb. lib. 6. de Milit. Rom. Etymol. Plato, lib. 6. de leg. ea voce uſus eſt etiam S. Proclus, orat. 7. in S. Teoph.

Tebeth. FR. hebraicum nomen juxta Bedæ interpretationem ſignificat Januarii menſem, ſed ex Sacra Scriptura conſtat fuiſſe decimum menſem. [Ducta eſt itaque ad cubiculum Regis Aſſueri menſe decimo, qui vocatur Tebeth. Eſther. cap. 2.] Si ergo primus Hebræorum menſis erat Martius, ut cumulatim probat Paulus Sherlogius in ejus dioptra antiquitatum hebraicarum, lib. 2. diſſert. 4. ſect. 5. per totam; ſequitur, quòd decimus menſis Lunaris hebræorum in Decembrem cadat. Vide etiam Auctores citatos in dict. *Elul*.

Teclatura. Vide *Theclatura*.

Tecta Densare. Hic loquendi modus, non rectè intelligitur ab iis, qui orientales, africanaſque domos non viderant, ut dictum eſt in dict. *Cymatium*, & *Doma*. Significat igitur argilloſam terram ſuper tecta condenſatam, ut in eiſdem citatis dictionibus dictum fuit; ideò patrio more Tertullianus de habitu mulierum, c. 6. dixerat: [Nec tamen, aut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut faſtigiis ſuſtinendis, aut tectis denſandis neceſſaria.

Tecurium. FR. tegumen. [Ut ſuper altaria tecuria fiant. In Conſtit. Caroli Magni.

Te Deum Laudamus &c. canticum à duobus Eccleſiæ Doctoribus Ambroſio & Auguſtino compoſitum, in eo die, quo ex aqua & Spiritu Sancto renatus fuerat idem Aurelius Auguſtinus, ab eodem D. Ambroſio ad catholiciſmum de anno 388. reductus, ac alternatim prolatum; licèt ſolùm D. Ambroſium aliqui Authorem faciant, ſed à communi opinione non eſſe recedendum docet Lorinus, ſuper Pſalm. 27. & confirmatur à S. Datio Mediolanenſi Præſule, lib. 1. ejus Chron. c. 10. Imò in eadem Mediolanenſi Civitate prope Ambroſianam Baſilicam oſtenditur ſacellum, in quo ex antiqua traditione dicitur baptizatũ fuiſſe D. Auguſtinum, & ex ejuſdem Sacelli pictura, ac inſcriptione colligitur; ex quo loco uſque ad præfatam Baſilicam fama eſt, quòd prædicti Eccleſiæ Doctores à Deo inſpirati prædictum canticum alternis vicibus perſolviſſent; ideò à multis devotis fidelibus uſque ad noſtra tempora in eadem loci intercapedine hoc canticum recitari ſolet. Gelaſius Papa in officio recitari ſancivit; nam anteà non dicebatur. Vide *Reſponſorium*. FR. *Te Deum Laudamus* non dicebatur in officio B. Mariæ, niſi in ejus ſolemnitatibus: [Ut inter commemorationem, & ſolemnitatem differentia oſtendatur. Unde Te Deum Laudamus regulariùs dimittitur, quàm dicatur in laudibus matutinis, can. Conſilium, de celebrat. Miſſar. l. 3. decretal.] Ubi Gloſſa explicat dictionem *Regulariùs* inquiens: [Ideſt, regulare eſt, ut dimittatur, non ut dicatur. Sic 7. quæſt. 1. can. adverſitas, §. cùm autem; ibi comparativum ponitur electivè, hìc ponitur negativè. Sic minus,

ideſt,

ideſt, non, ff. de trib. illud.] Cæterùm S. Dacius Mediolanenſis Archiep. ſup. citatus, fuit vir magnæ ſanctitatis, & authoritatis, qui tempore Juſtiniani Senioris Imperatoris floruerat, ut D. Gregorius Papa, lib. 1. Dialog. c. 4. teſtatur, & quòd Te Deum fuiſſet alternatim compoſitum per Divos Ambroſium, & Auguſtinum, adſtipulatur etiam Card. Bellarmin. lib. 1. c. 14. de bonis operibus in particulari. || Eccleſia tamen Romana obſervat non recitare hoc canticum tempore Adventus, & Quadrageſimæ. Benedictini verò illud in omnibus Dominicis per annum perſolvunt, rationemque refert Radulphus Glaber, lib. 3. ejus hiſt. c. 3. quòd nempè inter hos Monachos, & Patres cujuſdam Concilii orta fuerat contentio, & interrogati Abbates Benedictini ab Epiſcopis illius Concilii, quare contra ritum Romanum recitarent hoc canticum in jejuniorum Dominicis? Abbates reſponderant, hoc ex inſtituto eorum Patriarchæ D. Benedicti obſervare, cujus regula à D. Gregorio Papa confirmata fuerat. Occaſione præallegati canonis Conſilium, de celebrat. Miſſ. ubi Innocentii Papæ III. verba habentur, quòd [Te Deum laudamus &c. dicatur in laudibus Matutinis.] Quæritur inter Auctores, an hoc Canticum ad laudes potiùs, quàm ad matutinum pertineat? ſed communiter reſpondent Doctores eſſe matutini partem. Microlog. c. 34. Hugo ſpec. Eccl. c. 3. ac praxis id confirmat, dum in nocte Nativitatis Dom. matutinum cum hoc cantico terminatur; dicitur autem in prædicto, can. Conſilium, quòd [Te Deum dicatur in laudibus matutinis:] quia ibi intelligitur matutinum cum laudibus conjunctum, ita docet Navarrus, & nos in dictione *Laudes* egimus.

Te Igitur. Vide *Canon Miſſæ*.

Tegnon, τέκνον, ideſt, filius: [Benè veniſti tegnon. In vita SS. Perpetuæ, & Felic.

Tegularia. FR. Maga, Incantatrix, quia ſuper tecta, ac tegulas earum præſtigia facere ſolent. [Tegularia malefica, quòd ſupra tegulare ſacrificet. Gloſſ. Iſidori] in ejus tamen textu mendosè legitur *Tugellaria maleficia*. Hujus ſynonyma. Vide *Maga*.

Telejosis, ſive *Telioſis*, τελείωσις. FR. ſic appellatus eſt Baptiſmus à D. Gregorio Nazianzeno in Julianum, ubi ait: [Et primùm ſanguine quidem, non ſancto, lavacrum inquinatur, cùm noſtro Baptiſmo Baptiſmum (τελειώσει τελείωσιν) odii anteponas.

Teleta, τελετὴ, cæremonia. Vide *Miſſa*.

Teletarcha, τελετάρχης. FR. cæremoniarum inſtitutor, conditor: [Quocirca ipſos quoque diſcipulos ad ſacrum ſacerdotium ducens, & ſi eſſet, utpotè Deus, cæremoniarum conditor (τελετάρχης) nihilominùs &c. D. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hierarchia.] Ubi de Chriſto Domino loquitur diſcipulis ſuis ſacerdotium tradente.

Telonium, τελώνιον, locus, in quo vectigalia exiguntur, Italicè *Dogana* dicitur, à τέλος, ideſt, vectigal; ſeu potiùs τέλεσμα. [Et cùm tranſiſſet inde Jeſus, vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine. Matth. cap. 9.] Dicitur etiam *Teloneum* ipſamet gabellæ exactio. [Poſtea quoque aliam ejuſdem Regis de omnium teloneorum remiſſione impetravit. Flodoar. l. 2. c. 17.] FR. [De teloneis verò mercatorum, & pontium, & de decimis ad portam Monaſterii dandis, ſicut in aliis præceptis continetur, pariter roboramus. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 27. Et nullus ex ripatico, vel ciſpatico, atque portatico, vel teloneo, ei quippiam ingerat, ibidem conſt. 36.] Sed mendosè *Toloneo* ibi habetur; ſicut etiam ibid. conſt. 60. & alibi paſſim *Theloneum* perperàm ſcribitur.

Telonarius, Publicanus. [Hujus Regis telonarii ſunt pauperum oppreſſores. S. Cyprianus, de jejunio, & tentat.] Regem, dæmonem tenebrarum principem intelligit.

Tempestarii, Faſcinatores, qui mediantibus eorum incantationibus tempeſtates in aeris regione commovent, de quibus S. Agobertus, qui etiam inquit, quòd hujuſmodi tempeſtates à vulgo *Aura levatitia* dicebantur. FR. Hujuſmodi præſtigiatoribus pœna præſcribitur, lib. 1. Capitularium, cap. 6. ubi etiam *Olligatores* dicuntur, quia inter alias eorum maleficas artes ligant homines, ne matrimonium exercere valeant, de quibus eleganter D. Hieronymus ſcripſit, inquiens: [Rei uxoriæ hoſtes, quique, vel perpetuas, vel nimiùm diuturnas nuptiarum ferias feriali carmine, & nodo indicunt,] & Propertius etiam in idem cecinit, de quo in dict. *Suffocatus* diximus. Hujus nominis ſynonyma. Vide *Maga*. *Obligator*.

Templatim. Vide *Vicatim*.

Templum. Vide *Eccleſia*. Templum Idolorum. Vide *Contina*. *Idolium*. FR. Gentiles templa adibant diſcalceati. [Solvere calceamentum de pede juſſit Moyſen illum ſacrorum inſtitutorum interpretem, oſtendens nondum purum eſſe, neque omninò à corruptione, ac mortuorum operum qualitate liberum, vitæ illius, quæ ex lege ducebatur, inceſſum: in quo autem reliquiæ corruptionis, ac mortalitatis inſint, eum nefas eſſe ad Deum accedere. Id à Gentilium conſuetudine divinus ille Moyſes didicerat: neque enim ii templa adibant pedes induti calceis exanimatorum animantium pelle confectis: id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recenſebatur. S. Cyrill. Alexand. lib. 2. de adorat.] quem ritum obſervant etiam hodie Mahometani. Aliquando tamen in ſacra Scriptura Templum pro regia domo accipi diſputat Micol. Abramus in ejus Pharo Vet. Teſt. lib. 13. c. 6. n. 27. & ſeqq.

Temporaneus, opportunus. [Præparaverat velut homini temporaneum invitator ille convivium. D. Ambroſ. de pœnit. c. 37.

Temporius. FR. adverb. ſignificat citiùs. [Dominico die temporiùs ſurgatur ad vigilias. In Regula S. Benedicti, cap. 11.] Ubi aliqui Codices habent mendosè *Temperiùs*.

Tenacula, forceps. [Brachium S. Joſeph ab Arimathæa in argento, cum tenaculis in manu

de

de argento. In ejus vita 17. Mart.] hujus vocab. ſynon. Vide *Forceps*.

Teni, ſunt aliquæ virgæ, ſive baculi, ex belgico vocabulo *Teenen*, ideſt, tener, ita appellati. Vide *Baculus*. Metaphoricè tamen ſortes ſignificant, ut in friſiis legibus, tit. 14. §. 1. refertur; iis enim baculis optantium ſortes detegebantur, hoc, nempè, modo: quando inter varios de aliquo delicto imputatos, neſciebatur præcisè, quis eorum verè deliquerat; tunc omnes ad Eccleſiam ferebantur, ibique, ſi duo ſuſpecti erant, duo baculi ſuper altare ponebantur, unus, ſcilicet, cum ſigno crucis, alius verò ſimplex, & lana munda cooperiebantur, interea infamati Deum orabant, ut eorum prætenſam innocentiam protegeret, ac ad altare accedens Sacerdos, & ſi ejus copia non eſſet, innocens puer, ſorte deducebat unam ex illis virgis: & ſi extrahebatur virga cruce ſignata, tunc illi duo, vel ſi plures ibi infamati, omnes innocentes declarabantur, ſi autem extrahebatur virga ſine cruce, tunc omnes ſe purgare ab imputato delicto tenebantur, & quot erant imputati, tot virgæ cum ſingulorum nominibus inſcriptæ ſub ea munda lana tegebantur, & denuò mittebatur ſors, & ille Reus delicti declarabatur, cujus nomen prius prodibat, quæ ſuperſtitioſa ignorantia à Gentilibus originem traxerat, ut colligitur ex ſuprà dict. friſiis, leg. loc. cit. FR. à ſacris canonibus tanquam ſæcularis purgatio prohibita fuit, ut ex ejus ſynon. in dict. *Purgator* notatis invenire licebit. [Sancimus, & Apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut ſicut bon. mem. Gerardus quondam Caſinen. Abbas cum aſſenſu Fratrum ſuorum decrevit, ut nullus Clericorum in toto Territorio Sancti Benedicti habitantium ſæculari judicio conſtringatur, nec ab aliqua perſona laica judicetur, vel purgationem facere &c. Bullar. Caſin. tom 2. conſt. 207.

Tenimentum. FR. poſſeſſio, prædium; quod Romæ *Tenuta* vulgò dicitur: [Prohibemus etiam ne quis homines in tenimentis ipſis habitantes excommunicationi, vel interdicto ſubjacere, aut Clericos Monaſterii, vel tenimentorum eorum ad ſynodum vocare præſumat. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 185. num. 8. & ſeqq.

Tenor. FR. pro teſtamento: [Ut legata, quæ ex tenore Antonini defenſoris à nobis debentur Monaſteriis. D. Gregor. in Regiſt. lib. 12. epiſt. 30.] Ubi perperàm in ejus Notis Antonius Dadinus hoc vocabulum poſſeſſionem intelligit.

Tenseria. Vide *Tanſeria*.

Tenso. FR. teneo, retineo. Marculfus Monachus in ejus formular.

Tentatio Humana. FR. [Tentatio vos non apprehendat, niſi humana, 1. Corinth. cap. 10.] quæ diſt. 2. de pœnit. can. Inter hæc 23. ſic exponitur: [Hinc etenim Prædicator egregius dicit: Tentatio vos non apprehendat, niſi humana: Humana quippe tentatio eſt, qua plerumque in turpi cogitatione tangimur, etiam nolentes, quia, ut nonnunquam illicita in animum veniant, hoc utique in nobiſmetipſis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus; jam verò dæmoniaca eſt, & non humana tentatio, cùm ad hoc, quod corruptibilitas carnis ſuggerit, per conſenſum ſe animus adſtringit.] Ubi Gloſſa primos motus intelligit, qui non ſunt in noſtra poteſtate.

Tentipellium. Vide *Folleo*.

Teporus, tepidus. [Favonius flatu teporo. Sidon. lib. 9. epiſt. 16.]

Teresiani. Vide *Corbicularius*.

Tergiversator. FR. eſt in univerſum ab accuſatione deſiſtens, ita Gloſſa, in cap. In tantum, de Colluſ. detegen. ubi ſic inquit: [Tergiverſari eſt in univerſum ab accuſatione deſiſtere, can. ſi quem, 2. quæſt. 3. §. Notandum. Unde poteſt exponi tergiverſationes, ideſt, verſutias, ſive calliditates, de quibus induxit inquiſitores, ut deſiſterent ab inquiſitione:] Poſtillator autem in Rubricam Gratiani, quæ incipit: Qua autem 2. quæſt. 3. in princip. quæſt. aliam etymologiam hujus nominis affert, nempè: [Is eſt Tergiverſator, qui terga vertit adverſario accuſato, & citra abolitionem deſiſtit, & hic incidit in Turpil. & extraordinariè punitur &c.] Gloſſa verò ibidem diſtinguit Tergiverſatorem à *Calumniatore*, & à *Prævaricatore*, inquiens hoc pacto: [Accuſator in quinque peccare poteſt, vel errore decipitur, aut temeritate, ſeu calore iracundiæ ad accuſandum provocatur, aut calumniatur, aut prævaricatur, aut tergiverſatur: ſed in omnibus his caſibus, ſi deſiſtit, impetrata abolitione quacumque, non punitur, nec infamis eſt, ut Cod. de abolit. lege 1. & 2. &c. Secùs ſi eſt, vel calumniator, vel prævaricator, vel tergiverſator. Calumniator tenetur ad pœnam talionis (*hodie non eſt in uſu*,) ut infrà in hac eadem quæſt. can. calumniator, & can. qui non. Prævaricator poteſt neminem accuſare, & extra ordinem punitur, ut infrà, eadem, diſt. §. notandum, in fine. Tergiverſator punitur in quinque libris auri, ut ff. de prævaricat. leg. 3. in fin. Teſtis etiam calumniator pœnam talionis ſuſtinet, 3. quæſt. 9. cap. nihilominùs, 33. quæſt. 5. can. hæc imago, §. Mulier, & can. Mulierem, §. Nec teſtis, eadem quæſt. Si autem tulerit aliàs falſum teſtimonium, punitur extra ordinem, 6. quæſt. 1. can. quicumque.] Vide *Accuſator*. *Prævaricator*.

Terminalia. FR. Gentilium feſta, quæ in menſe Febr. celebrabantur. D. Auguſt. lib. 7. de Civit. Dei, c. 7. Beda tamen, lib. de nat. rer. inquit ad diem 23. Februarii celebrari ſolita.

Terminus Localis. Vide *Bundæ*. *Pali termales*.

Terminus Peremptorius. Vide *Peremptorius*.

Terminus, falſum Numen. Vide *Facularum accenſores*.

Terraticum, contributio pro fructibus terræ, quam Colonus ſolvere debet directo Domino: [De ſilvis, ubi partem habent, & terris, nullus, niſi per ipſorum voluntatem terraticum accipiat. In præcepto Ludovici Regis.]

Terricula, terror. [Pueri, & mulierculæ noſtræ, cruces, & tormenta, feras, & omnes ſuppliciorum terriculas, inſpirata patientia doloris, illu-

illudunt. Minutius] Ubi de conſtantia Martyrum loquitur.

Territorium. FR. eſt juriſdictio, diœceſis, confinium ad Principem, Eccleſiaſticam perſonam, Rempublicam, Civitatem, vel alium habitantium locum ſpectans; quod à Gloſſa, in can. ſi quis Epiſc. 16. quæſt. 3. ſic definitur: [Territorium eſt univerſitas agrorum intra fines cujuſcumque Civitatis.

Tertia, hora canonica. Vide *Horæ canonicæ*.

Tertiana Laborans. Vide *Hemitritæus*.

Tertiator. FR. qui non eſt Longobardus. [Et hoc promittimus de tertiatoribus, ut ſi à Longobardo venundati fuerint, comparentur. In Capitular. Sicardi apud Camillum Peregrinum, cap. 4. & 13.

Tertiocerius. FR. officium, ſicut Primicerius, Secundicerius, apud Baronium in Notis ad Martyrol. 19. Maji, litt. *d*. Vide *Primicerius*.

Tertullianistæ. FR. Hæretici Tertulliani Carthaginenſis presbyteri ſequaces, qui aſſerebant animam eſſe immortalem, ſed corpoream, ac peccatorum animas poſt mortem dæmones fieri, 24. quæſt. 3. can. 39. Alios Tertulliani errores. Vide *Pſychicus*.

Tertussus. FR. porcula lactans. [Si quis tertuſſum porcellum furaverit. In lege Salica, tit. 25. §. 11.

Teruntiani, FR. Romanorum numi, cujus valoris erant. Vide *Folleralis*. Vide etiam Baron. an. 330. n. 44.

Tesaga. Vide *Texaga*.

Tessarescædecatistæ, hæretici. Vide *Quartadecimani*.

Tessera. Vide *Conteſſeratio*. *Conteſſero*.

Tesseracostus, τεσσαρακοστὸς, ideſt, terminus quadraginta dierum, qui intercedit intra Reſurrectionis Paſcha, & Aſcenſionem; quemadmodum *Pentecoſtes* dicitur terminus quinquaginta dierum ab eadem Paſcha numerandorum.

Testamentarius. Vide Elogicus in dict. *Elogium*.

Testamentum. Vide *Diatheca*. *Elogium*. *Scriptura ſuprema*. *Tenor*. Teſtamentum falſum. Vide *Internecinum*. Teſtamentum officioſum, & inofficioſum. FR. Gloſſa in can. ſi ad ſcripturas, diſt. 10. ſic explicat: [Officioſa dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt: ſicut inofficioſum dicitur teſtamentum, quod eſt contra officium pietatis, ut ff. de inoffic. teſtament. leg. 3.] Utrumque Teſtamentum Sacræ Scripturæ. Vide *Dittochæum*.

Testamenti Pagina, apocha. [Viginti ſolidos, ſi plus vobis viſum fuerit, in reparationem Eccleſiarum, quæ in ruinis eſſe perhibentur, ſub teſtamenti pagina dare ſe convenit, quatenus & illic remedium ſit, & noſtra debeat eſſe munitio. D. Gregor. in Regiſt. lib. 9. cap. 44. ad Venantium Feſulanum Epiſcopum.] In aliquibus tamen codicibus mendoſè legitur *Monitio*, cùm re vera *Munitio* reſtitui debeat, quæ cautionem, & aſſicurationem Pontificis denotat hìc. Hujus vocabuli ſynonyma. Vide *Apocha*.

Testimonialis, dicebatur Diaconus, qui aſſiſtebat Epiſcopo. FR. Diaconi Aſſiſtentes Epiſcopo ordinati ſunt in eorum vitæ teſtimonium, occaſione calumniæ Symmacho Papæ excitatæ, ut teſtatur Ennodius in ſuo Apologet. pro eodem Pontifice compoſito. Sed hæc ordinatio habetur antiquior, nimirum, in primitiva Eccleſia, ut videre eſt in can. Apoſtol. lib. 3. c. 44.

Testimonio. FR. verbum, teſtor, teſtificor, l. Ludovicus, de teſtibus.

Testimonium. FR. aliquando in ſac. litteris, & penes Eccl. Scriptores pro die feſtivo, ſeu legali cæremonia uſurpatur, ut docent Arias Montanus in pſal. 22. 2. Abulenſ. in 3. Reg. c. 2. q. 3.

Testis. FR. qui teſtimonium præbet. [Quòd ſi amborum partium teſtes ſint æquè idonei, poſſeſſoris teſtes præferuntur, cùm promptiora ſint jura ad liberandum, quàm ad condemnandum, cap. 3. de probationibus, lib. 2. decretal.] Teſtes numero plures præferuntur minoribus ex adverſo adductis. Ibidem cap. 19. Ille, qui eſt eodem crimine infectus, contra reum teſtificari non poteſt, nullique de ſe confeſſo, adverſus alium in eodem crimine eſt credendum. Ibid. cap. 10. de teſtibus, & atteſtatis. Qui inteſtabilis dicitur. Vide *Inteſtabilis*. Teſtis calumniator, qua pœna puniebatur. Vide *Tergiverſator*. Teſtis fide dignus. Vide *Utilis perſona*.

Testitrahus, Aries, ita appellatus ob magnitudinem teſticulorum, quos raptare cogitur. [Nam & Arietem, (non quem Laberius reciprocicornem, & lanicutem, & teſtitrahum; ſed trabs machina eſt, quæ muros frangere militat) nemini unquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago ſtudiis aſperrima belli, prima omnium armaſſe in oſcillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis. Tertull. de pall. cap. 1.] Hìc non de ariete animali ait, de quo antiquus Poeta Laberius cecinit, quem teſtitrahum, lanicutem, ideſt, habentem lanigeram cutem, & reciprocicornem, nempe, cornua ſpiraliter reciprocata habentem appellaverat; ſed de ariete bellico inſtrumento Tertullianus agere dicit, cujus primos inventores Carthaginenſes fuiſſe affirmat, qui commentantes, & exemplum trahentes ex ariete injurias capitis ictu vindicante, oſcillum penduli impetus formarunt. *Oſcillum* dicitur, quod Romani recentes *Cannoſiendola* vocant, ut in dict. *Oſcillum* dictum fuit; erat autem penduli impetus, quia librabatur, & impetuoſè percutiebatur in hoſtium mœnia, dum è brachiis militum, vel ex alia machina per funes pendebat, ut apud Vegetium deſcribitur. FR. Calepinus in dict. Reciprocicornis *Veſtitrahum* pro Teſtitraho poſuit.

Testudo. Vide *Raca*.

Tetraditæ, τετραδῖται, Hæretici ita appellati, quia in feſto Paſchæ ad inſtar feriæ quartæ jejunabant; ſeu, ut aliis placet, quia quartam perſonam Sanctiſſimæ Trinitatis admittebant. Vide *Tetrus*.

Tetraeteris, τετραετηρὶς, annus quartus, quadriennium.

Te-

Tetragrammaton, τετραγράμματον, ideſt, quatuor litterarum, ita vocatum fuit nomen Dei, quia apud omnes ferè Nationes ineffabile ejus nomen quatuor litteris pronunciatur. Vide *Adonai*.

Tetransiton. FR. erat annona pro ſcholaribus ſolvenda: [Eorum, videlicet, qui annonas ſcholarium omnium ſolvunt, quod appellatur tetranſiton. Hypomneſt. de Anaſtaſio Apocriſ. in Collectan. Anaſtaſii per Sirmondum in 8. edit. pag. 257.

Tetrao, *onis*, & *Tetraona*, *næ*. Nomen volucris cujuſdam, de quo Tertullianus, lib. 1. adverſ. Marc. cap. 13. ſic ait: [Una tetraonis pennula, taceo de pavo, ſordidum artificem pronunciabit tibi creatorem?] De hoc volatile mentionem fecit Plinius, lib. 10. nat. hiſtor. cap. 22. Aliqui crediderunt eſſe phaſianum: FR. ſed de hoc idem Plinius, eodem lib. 10. c. 48. & lib. 11. cap. 33. mentionem facit, atque phaſianus avis notiſſima à Latinis appellata quoque fuit, de qua Statius, 4. Silv. 3. Juvenal. ſat. 5. 7. Martial. lib. 5. epig. 8. lib. 13. epig. 44. & 67. & alii. Nonnulli tamen Gallinam pratenſem, ſive Gallum montanum tetraonem eſſe autumant; ſed hujuſmodi aves non concordant cum Pliniana deſcriptione tetraonis in prædicto lib. 10. cap. 22. adducta, ubi ſic habetur: [Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia, in ſuperciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit. Nec ulla ales excepto ſtruthiocamelo majus corpore implens pondus, in tantùm aucta, in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos Alpes, & Septentrionalis regio. In aviariis ſaporem perdunt. Moriuntur contumacia ſpiritu revocato. Proximæ eis ſunt, quas Hiſpania aves tardas appellat,] :||: In agro Viterbienſi de anno 1662. quædam avis inviſa capta fuit, quam puto fortaſſe eſſe tetraonem prioris ſpeciei à Plinio deſcriptum; nam dorſum flavum nigris maculis conſperſum habebat, alæ candidæ, ac nigredine in extremitate virgatæ, colloque oblongo, & capite criſtato, item ſuperciliis coccineis, quæ exſiccata conſervatur in muſæo Eminentiſs. Dom. mei Card. Brancacii. FR. Quòd penes Romanos utraque avis, Phaſianus, nempè, & Tetrao ſuum peculiare nomen habuerit, patet ex Suetonio in Caligula, cap. 22. ubi inquit: [Hoſtiæ erant phœnicopteri, pavones, tetraones, numidicæ, meleagrides, phaſianæ, quæ generatim per ſingulos dies immolarentur.] Auctor verò hic impugnatus eſt ab Ulyſſe Aldrovando, qui tom. 2. de Avibus, c. 6. De Urogallo, ſeu Tetraone, vocat hanc avem Gallinaceum ſylveſtrem, & Phaſianum, & diffusè ibidem agit, cap. 7. Inſuper in eodem c. 6. Aldovrandus confundit Tetraonem cum *Erythro taone*. *Erythro* enim *taon* nil aliud eſt, quàm ruber pavo græcè: ταὼς etenim Græci, *Taus* Arabes & Turcæ etiam pavonem appellant.

Tetraphyllum. Vide *Crionia*. Ejus ſynonyma. Vide *Pileus*.

Tetrapolis. Vide *Theopolis*.

Tetrarcha, τετράρχης, ideſt, in quarta parte Princeps; nam Romani judaicum ſtatum in quatuor partes ſub tot Principibus conſtituerant, quas *Tetrarchias* appellabant. Tiberii autem Cæſaris tempore erat tetrarcha Galilææ Herodes, & Philippus frater ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis; & Lyſania Abilinæ tetrarcha. Lucæ c. 3.

Tetrapla. Vide *Hexapla*.

Tetras. Vide *Tetrus*.

Tetrasyrticus. Vide *Diaſyrticus*.

Tetravangelium, τετραυαγγέλιον, Codex continens quatuor Euangelia. [Conſtantini temporibus fuit Juvencus Hiſpanus Presbyter genere nobilis, qui tetravangelia hexametris verſibus ferè ad verbum transferens, quatuor libris compoſuit. Platina in vita Marci Papæ I.

Tetravela, τετράβηλα, ideſt, quatuor velis. Vide *Chryſoclavus*.

Tetricus. FR. ita appellatus eſt Auguſtus Imperator. Baron.

Tetrus, τέταρτος, quartus:

Elias Vates, quem tetra volumina regum.

Aldhelmus, ideſt, quartus liber regum. Et pro quaternario numero τετρὰς uſurpavit D. Ambroſius, lib. 3. de Abrahamo, cap. 11. ita inquiens: [Eò quòd tetras omnibus numeris apta ſit.] Qui quidem Sanctus Doctor cùm proteſtaretur minimè admittendam eſſe quartam Sanctiſſimæ Trinitatis perſonam, in lib. de Incarnat. Dom. cap. 7. ſic fatetur: [Nec timeo, ne tetrada videar inducere.] Unde *Tetraditæ* dicebantur Hæretici, qui quartam perſonam in divinis ſomniabant. Vide *Tetraditæ*.

Teucra, & *Teucrus*. Vide *Turca*.

Teutiscus. FR. Theutonicus, Germanus. [Quem ſi vulgò audiſſes, dulcifluus emanabat: ſi verò idem barbara, quam teutiſcam dicunt, lingua loqueretur, præeminebat claritatis eloquio. S. Paſchaſius Abb. in vita Adelhardi Corb. Abb.

Texaca, & *Teſaga*, furtum occultum, in Lege Salica, tit. 11.

Textile. Vide *Plecta*.

Thabor, & *Hermon*, montes in Syria, de quibus Pſal. 88. *Thabor* interpretatur veniens lumen, & *Hermon*, anathema ejus. D. Aug. in eod. pſal.

Thaboritæ, Hæretici Huſſitæ in Boemia, à quadam Civitate ſic dicti, quam Ziska eorum ſeductor ædificaverat, & nomen Thabor indidit, ubi jactabat, ſe veram religionem ejus ſectarios docere ad oſtentationem Salvatoris noſtri, qui ſuam gloriam tribus Apoſtolis in monte Thabor manifeſtaverat. Item hujuſmodi Hæretici *Horebitæ* dicti ſunt ex eadem oſtentatione, quia in monte *Oreb*, ſive *Horeb* Deus filiis Iſrael per Moyſen ſe oſtenderat. [Dominus Deus noſter locutus eſt ad nos in Horeb. Deuter. c. 1. Dominus Deus noſter pepegit nobiſcum fœdus in Horeb. Ibid. cap. 5.] Qui mons *Petra Horeb* in Sac. Scriptura, & *Petra Oreb* promiſcuè dicitur. [En ego ſtabo ibi coram

te

te ſuper petram Horeb. Exod. c. 17. Et petra Oreb. Judic. c. 7. & Iſajæ, c. 10.] Vide *Orebitæ*.

THALAMUS, pro Eccleſia. Vide *Cubiculum*.

THALIA. FR. θάλεια, ideſt, convivium, ita denominatus fuit quidam Arii liber, in quo ad fœdiſſima carnis vitia excitabat. Sozomenus, lib. 1. c. 20. & D. Athanaſius de ſcientia Dionyſii, & orat. contra Arian. teſtantur. Sed potiùs legendum eſt *Thalea* ex famoſiſſima Romæ muliere, de qua Plutarchus in Numa, & Lycurgo: nam in eo libro in laſcivias effœminari ſuadebat Arius; unde meritò ſaltatrici Herodiadi à D. Athanaſio, loc. cit. hic liber comparatus eſt.

THALLOPHORUS. FR. θαλλοφόρος, ideſt, panathenaicus, qui in gymnicis certaminibus ludebat, ferens in manibus ramum olivæ, vel lauri, quæ feſta à Theſeo in honorem Minervæ inſtituta fuerunt, & Athenis celebrabantur, atque *Panathenæa* dicebantur. Erant autem duplicia, majora, ſcilicet, in quolibet quinquennio celebrata, quæ à Romanis ideò *Quinquatria* vocabantur, & minora quotannis celebrata: in his enim ludis pueri, & puellæ complexis manibus pyrricham ſaltabant. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 8. & lib. 6. c. 19. Cœl. Rhodig. lib. 6. c. 46. Annualia autem feſta *Thalyſia* dicebantur. Idem Rhodig. lib. 12. c. 17. Quæ ſuperſtitio in multis Chriſtianorum Civitatibus adhuc viget, cùm in Kalendis Maji ramos virentes in ſignum anni recentis ſuſtollunt, quæ Romæ prohibita fuit ab Alexandro Papa VII. Sed apud Romanos *Panathenæa* in menſe Martii teſte Dionyſ. Halicarnaſſeo, lib. 2. celebrabantur, quæ autem fiebant in menſe Maji. Vide *Majuma*. Errare tamen exiſtimo Calepinum in dictione Thallophori aſſerentem, Athenis hos ramos ſenes ut plurimum geſtaſſe, unde per jocum Thallophori dicebantur, qui ad munera obeunda erant inutiles; nec Authorem aliquem pro ſe affert. Quare rectiùs puto, quòd ironicè Thallophori dicebantur ſenes laſcivi, qui ad inſtar thallophororum puerorum, ut ſuprà dictum eſt, impotenter ſupra ſenectutis vires, & contra eorum ætatis decentiam cum fœminis cohircinationem irritare coguntur: hanc enim phraſim uſurpavit D. Jo. Chryſoſt. hom. 8. de Anna &c. ad ſignificandas adhuc impotentes puerorum ad coeundum vires, qui nihilominus ad id pronos ſe oſtendunt. [An non videtis frequenter, quòd qui in Urbibus verſantur, pueros nuper lacte depulſos faciunt thallophoros?

THAMAR. FR. nomen prop. in Sac. Script. hæbraicè ſignificat amaritudinem, D. Aug. lib. 22. contra Fauſtum Manich. cap. 84. Sed Arabicè dactylos fructus ſignificat.

THAMMUS, Syriacè Adonidem Veneris amaſium ſignificat; nam ubi Vulgata habet: [Ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem. Ezech. c. 8.] legunt LXX. [Plangentes Thammos, à græco idiomate Θαμμὺς, de qua ſuperſtitioſa, ac lugubri celebratione dictum eſt in dict. *Aſtarthen*. *Salambona*. De Bethlehemitico loco, ubi Chriſtus natus eſt, D. Hieronymus, epiſt. 13. hæc refert: [Bethlehem nunc noſtram, & auguſtiſſimum orbis locum, de quo Pſalmiſta canit: Veritas de terra orta eſt; lucus inumbrabat Thamuz, ideſt, Adonis, & in ſpecu, ubi quondam Chriſtus vagiit, Veneris amaſius plangebatur.] Itaque apud Hebræos *Thamuz* tam Adonem, quàm Julium menſem ſignificat, ſic etiam Arabes Julii menſem *Tammus* vocant. FR. Menſes Hebræorum, & Arabum cùm ſint lunares, ſolet proinde Thamuz menſis, ut plurimum quartum, & quintum menſem ſolarem amplectere; ideòque Auctores citati in dict. *Elul*, Thamuz quartum anni menſem appellant, qui hìc tamen pro quinto menſe habetur. Cæterùm quoad Adonidis fabulam, hæc narrat Procopius Sophiſta Chriſtianus in Eſajam commentator ſuper illa verba ejuſdem Prophetæ: [Qui mittit in mari obſides, & epiſtolas biblinas ſuper aquas, cap. 19.] ubi Procop. ſic inquit: [Placet poetis quibuſdam Cinyram olim cum Myrra filia rem habuiſſe, natumque inde filium Adonim nomine, cujus rei cùm patrem puderet, in monte fuiſſe expoſitum, & à nymphis orcadibus educatum. Cùm autem ad florem ætatis perveniſſet, & venatione delectaretur, Venerem ejus pulchritudine victam, cum adoloſcente eſſe congreſſam: Martem deinde Veneris amore captum, & id ipſum ægrè ferentem, cùm ſe in aprum mutaſſet, venantem intercmiſſe: Venerem autem, cùm mortis dolorem ferre non poſſet, etiam ad inferos, ut amaſium inde referret, penetraſſe. Verùm cùm & ibi etiam à Plutonis conjuge adamari eundem contigiſſet, anno in duo tributo, ut adoleſcente ſex menſibus divæ alternis potirentur, inter eaſdem conveniſſe. Poſtea verò cùm id reverſa amicis narraſſet; inſtituta feſtorum celebritate, ſicut anteà deſiderium abſentis luctu teſtati fuerant, eoſdem revertenti eſſe congratulatos. Atque horum utrumque in poſterum ad noſtra etiam uſque tempora (ſi hujus ſententiæ Auctori credimus) Alexandriæ celebrari: cujuſmodi ritum orgiorum etiam Judæi veræ pietatis immemores, poſtea ſibi aſſumpſerunt. Nam & apud Ezechielem in hæc verba legimus; Et vidi, & ecce ſedentes mulieres Thamuz (ideſt Adonim) lugebant: Tale verò quiddam erat, quod Urbis illius Cives efficiebant. In teſtam litteras ad mulieres, quæ Bibli erant, tanquam Adonide reperto, conjiciebant; quod obſignata poſtea, ſacriſque peractis in mare demiſſa (ut docebant qui mittebant) Biblum ſponte deferebatur, lugendique Civitatis mulieribus finem adventu ſuo faciebat.

THAMUZ, ſive *Thammuz*. Vide *Thammus*.

THAMNUS, θάμνος, rubus, ſpinoſus frutex. [Thamnus, & piſcis fui, inquit. Cur non magis & pepo tam inſulſus, & chamæleon tam inflatus? Planè ut piſcis, ne aliqua ſepulturæ conditio reputeſceret, aſſum ſe maluit in Ætnam præcipitando, atque exinde in illo finita ſit metenſomatoſis, ut æſtiva cœna poſt aſſum. Tertull. de anima, cap. 32.] De Empedocle loquitur, qui in ignivomam Ætnæ voraginem ſe projecit, &

ui

uti Pythagoricus animarum tranſmigrationem aſſerens à Tertulliano irridetur. FR. Thamnum rubi ſpeciem nullibi legi, cùm Plinius, lib. 24. cap. 14. omnes rubi ſpecies afferat, & de hoc vocabulo nullam faciat mentionem; fortaſſe *Rhamnus* reſtitui debet ex græco vocabulo, de quo, loco cit. Plinius. [Inter genera ruborum Rhamnos appellatur à Græcis candidior, & fruticoſior.] Ita etiam in Sac. Scriptura. [Omnia ligna ad rhamnum. Ignis de rhamno. Judic. c. 9. Spinæ veſtræ rhamnum. Pſal. 57.] Benè tamen θάμνος græcè eſt nomen magis latè patens, arborum denſitatem, ceſpitem, arbuſtum, lucum, fruticem ſignificans, à nomine θαμινὴς, vel θαμινειός, frequens, ſpiſſus. Lexicon græco-lat. Junii, & Scapulæ; qui tamen Scapula valdè errat, dum ait hoc vocabulum ſignificare hinnulum, perperàm interpretans duo Homeri loca, primùm nempè, Iliad. 22. in quo ſic habetur:

Τὸν δ' εἶπε πτελέθησι καταπτήξας ὑπὸ θάμνῳ.

Ideſt, ut Spondanus interpretatur:

Hanc quamvis lateat trepidans ſub frutice.

Alius Homericus textus à Scapula malè intellectus eſt Odyſſeæ 6. ubi ſic habet Rhapſodus:

Ὣς εἰπὼν θάμνων ὑπεδύσετο δῖος Ὀδυσσεύς.

Ideſt, ut Spondanus vertit:

Sic loquutus arbuſtis clam egreditur divus Ulyſſes.

Cum Spondano concordat Henricus Stephanus in ejus Theſauro Græco ſub eadem dictione. Quare Pamelius in ejus notis ad Tertulliani locum cit. & Latinius ab eodem adductus non benè interpretati ſunt hanc dictionem, ponentes *Thamnum* in ſignificatione rubi; nam thamnus, ut ſuprà viſum eſt, ſignificat quemlibet fruticem duriſſimum. Item Pamelius in figuris proverbialibus ejuſdem Tertulliani illud adagium ſuprà adductum *Æſtiva cœna poſt aſſum*, extra rem exponit, inquiens, antiquos in cœna ſolitos fuiſſe apponere quaſdam aſſatas linguas, de quibus ipſe autumat loquutum fuiſſe Tertullianum. Sed re vera æſtiva cœna, ideſt æſtuans, & ardens rogus intelligitur, qui inferorum, ſeu funeris cœna dicebatur, unde Catullus cecinit:

Vidiſtis ipſo carpere è rogo cœnam.

Et Perſius:

——————— Sed cœnam funeris hæres
Negliget iratus.

Sic enim Empedocles jam aſſus in flammis Ætnæ ſe in æſtivam, & ardentem funeris cœnam exhibuit aſſum, & combuſtum.

THANIS. FR. de quo vocab. in Pſalm. 77. [Quæ fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos.] Mandatum humile interpretatur D. Aug. in cod. Pſal. Sed ſcribi ſolet *Tanis*, N. 13. Iſaj. 10.

THANATIUM. Vide *Soccordium*.

THARSIS. FR. regio, Exploratio gaudii interpretatur. D. Greg. Papa, lib. 4. moral. cap. 17. in c. 3. Job. Ex qua regione claſſis Salomonis quolibet triennio deferebat aurum, & argentum, 3. Reg. c. 10: 22.

THASCIUM, S. Cypriani pronomen. [Interea jam Thaſcius. Prudentius de ejuſdem Sancti Martyrio,] & [Cyprianus Thaſcius Afer] ſcripſit Georgius Fabricius. Carolus verò Vidman, & Jacobus Bongarſius exiſtimant eſſe nomen patriæ. FR. alii Tatium legunt, putantes eſſe illius cognomen.

THAUMATURGUS, θαυματουργός, ideſt, miraculorum operator, quo titulo denominatus fuit S. Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus ob prodigioſa ejus acta in confirmationem fidei.

THEANDRICUS, θεανδρικός, ideſt, divinus humanus, terminus adinventus ab Hæreticis Monothelitis ad denotandam malitioſè eorum aſſertam opinionem de unica in Chriſto operatione, confuſa, ſcilicet, divina cum humana in Chriſto natura: qui terminus à Latinis *Dei virilis* interpretatur, & à Martino Papa I. in eo ſenſu horum hæreticorum damnatus eſt. Benè tamen his terminis uti poſſumus, intelligendo, ſcilicet, binas operationes, & voluntates in Chriſto diſtinctas, nempè, Divinam, & humanam. Vide *Dei virilis*. *Monothelitæ*.

THEARCHIA, Θεαρχία: Dei principatus idiomate noſtro transferri poteſt. D. Dionyſius Thearchiam pro ipſa Deitate ponit, ad ipſius divinitatis ſupremam & infinitam dignitatem ſignificandam, & ipſam honoratiùs compellandam. Ait enim: *Omnium ſanctorum Theologorum hymnum invenies ad beatos thearchiæ proceſſus manifeſtativè & laudativè Dei nominationes dividentem*. De Div. Nom. c. 1.

THEATRAPUS. FR. Sac. Palatii Apoſtolicis Officialis. [Datum XIV. Kal. Februarii per manum Amandi Epiſcopi Theatrapi Sanctæ Sedis Apoſtolicæ. In quadam Bulla Martini Papæ I. Balaudinienſis Monaſterii.] De eodem autem Amando ſub eadem data, & in alia Bulla ejuſdem Pontificis ad favorem Elnonenſis Monaſterii, hæc leguntur: [Datum per manum Amandi Epiſcopi Bibliothecarii Sanctæ Sedis Apoſtolicæ.] Bibliothecarii enim officium annexum habebat Cancellariatum, ut in dict. *Bibliothecarius* oſtenſum eſt. Ideò legendum puto *Theopropus*: Θεοπρόπος enim græcè oraculorum interpretem Authore Æſchylo in Prometheo, apud Junium in ejus Lexico græco latino ſub hac dictione, ſignificat. Cancellarius enim Apoſtolicus eſt Oraculorum, ſive intentionum Pontificis in bullarum expeditionibus interpes, ac *Organum Papæ* dicitur: ſed hodie de Datario hoc verificatur.

THEATRI pars. Vide *Sanavivaria*. *Scamma*.

THECA, θήκη, græcè ſignificat tegumentum, marſupium, & omne intercludens, atque ferè conjungitur cum re, quæ intus continetur, ut *Chirotheca*, *Dactylotheca*, *Hierotheca*, *Hoplotheca*, & ſimilia: & hinc pro Idolo nonnumquam uſurpatur; nam ibi Diabolus ſuum tegumentum habebat, ibique reſponſa reddebat. [Offendit impios executores Dæmonum thecas in littore colentes. In vita S. Eliphii.] Quatenus verò Reliquiarium ſignificet, ejus ſynonyma. Vide in dict. *Reliquiarium*.

Theclatura. FR. inciſio, ſive ſimile ſignum. [Si quis propter intentionem ſigna nova, aut theclaturam, aut ſinaidam in ſylvis alterius fecerit, l. ſi quis liber homo, tit. 26. de eo, qui terminum, l. 5. lib. 1.

Thelodives, vox græco-latina apud D. Auguſtinum, & ſignificat cupidum ditandi; nam θέλω græcè ſignificat velle, ac cupere; ſic etiam apud eundem Doctorem invenitur *Theloſapiens*, ideſt, ſapientiæ cupidus; *Thelohumilis*, humilitatis amator.

Theloneum. FR Datium. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 60. Vide *Telonium*.

Thelohumilis.) Vide *Thelodives*.
Thelosapiens.)

Thema, θέμα, communiter poſitionem ſignificat; apud tamen Eccleſiaſticos Scriptores aliquando denotat militem præſidiarium, ad cuſtodiendam aliquam regionem poſitum; imò & ipſam regionem etiam ſignificat. [Vis majus ſcandalum, quàm quòd ſe Imperatorem vocat, imperii noſtri themata ſibi uſurpat? Luitprand. in legat.] Ac idem vocabulum reiterat, inquiens: [Duo illa themata, quæ ultra mare habet, volebant auferre.] FR. ego tamen puto Luitprandum in ea ſignificatione uſum fuiſſe hoc vocabulo, quo inſtitutum originaliter fuerat, ideſt, poſitum, ſive poſitionem; eodem enim modo italicè dicimus *Vn poſto difeſo, ò preſidiato da Soldati*, nempè locum à præſidiariis cuſtoditum. Item *Thema* hebraicè auſter intelligitur, ut S. Greg. in cap. 2. Job. exponit Moral. lib. 3. cap. 14. & in cap. 6. Job. ibid. lib. 7. cap. 14. Sic etiam interpretatur locus Jerem. 25. 23. [Dedan, & Thema, & Buz.

Themura. FR. dicitur permutatio litterarum, ut eſt illa chabaliſtica. Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. teſtam. lib. 7. c. 2. n. 2.

Thensæ. Vide *Vehiculum*.

Theocratia, Θεοκρατία. Eſt Dei regimen.

Theodidactus, Θεοδίδακτος, ideſt, docibilis Deo, vel divinitùs edoctus.

Theodiscus. FR. Theutonicus, Italicè *Thedeſco* dicimus. [Dicam tamen, quæ eſt ſecundùm noſtram barbariem, quæ eſt theodiſca. Vualfridus Strabo de reb. Eccl. cap. 7.]. Ubi ſæpè utitur hoc vocabulo. Vide *Theotonia*. Synon. Vide *Teutiſcus*.

S. Theodorus. Vide *Trichinas*.

Theodosiani Hæretici. Vide *Eutychiani*.

Theologia. Vide *Pantologia*. Dicitur Cathedra divinitatis Theologiæ lectura. [In cathedra divinitatis ſedit ſeptem annos. In vita S. Bonifacii Epiſcopi.] Quia per ſeptennium Sacram Theologiam docuerat.

Theologus, Θεολόγος, ideſt, Dei loquutor, quo titulo cognominatus eſt D. Joannes Euangeliſta, quia tanquam aquila in Verbi increati generationem ejus lumina direxit, ac ſuam exorſus eſt euangelicam narrationem. Baron. ann. 97. num. 12. Itaque antonomaſticè ſub Theologi nomine à Græcis ſemper hic Euangeliſta intelligitur abſolutè. Verùm *Theologus Junior* D. Gregorius Nazianzenus à S. Simeone Sancti Mamantis Monaſterii Conſtantinop. Abbate denominatur, ad differentiam Theologi Senioris, & Euangeliſtæ Joannis. Theologi namque cognomentum Nazianzeno inditum eſt ob ejus ſupernaturalium, & divinarum rerum cognitionem, de quibus fusè in ejus operibus egit. Hodie verò tam Præceptores, quàm diſcipuli in hac ſcientia, *Theologi* vocantur. Apud antiquos Authores *Doctor divinitatis* dicebatur Theologiæ profeſſor. Vide *Deoſophus*. *Docibilis*. *Superflui*. Theoſophus in dict. *Areopagus*.

Theopaschitæ, Θεοπασχῖται, Hæretici, ita appellati, quia in Chriſto mortuam etiam divinitatem fuiſſe credebant; nam hoc vocabulum Dei paſſionem græcè ſignificat. FR. Baron. ann. 862. n. 2.

Theophania. Vide *Epiphania*.

Theophantor, Θεοφάντωρ, *ſynon*. Deiphantor, *Dei oſtenſorem*, aut *Deum oſtendentem* ſonat; à dictione Θεός, *Deus*, & verbo φαίνω, *oſtendo*, *in lucèm edo*, *exhibeo*, atque pro Theologo ponitur; qui nempe Deum clariùs exhibet, ejuſque attributa methodicè oſtendit. Vide *Deiphantor*.

Theophatus, Θεόφατος, ideſt, à Deo pronuntiatus, Dei oraculo editus, aut vates, à verbo græco Θεοφατίζω, ex Deo loquor, vaticinor, aut multa loquor.

Theophobus, Θεόφοβος. FR. nomen proprium viri. Baron. an 482. n. 4. & ſeqq.

Theophorus, hoc titulo decoratus fuit D. Ignatius Martyr à Græcis; eo enim idiomate Deum ferentem ſignificat Θεοφόρος, quia hic Sanctus in corde Deum, & nomen Jeſus impreſſum ferebat. FR. In Menæo tamen græco ſub 20. Decembris habetur, quòd hic Sanctus Martyr fuerat ille puer, quem Chriſtus Dominus inter brachia ejus ſuſcipiens, & ſtatuens in medio diſcipulorum, inquit: [Quicumque ergo humiliaverit ſe ſicut parvulus iſte, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum. Matth. 18.] Ex hoc facto putant Græci Theophorum denominatum fuiſſe hunc Sanctum Martyrem, quia ſuſceptus fuerat à Chriſto eo pacto, quo dictum eſt; itaque potiùs à Deo allatum, quàm Deum ferentem dici debet, vel utrumque. Hujus Sancti epiſtolæ frivolè, negativis, nempè, argumentis, & non poſitivis tanquam falſæ impugnantur à Joanne Dalleo, cæteriſque recentioribus Hæreticis. Vide *Theotocos*.

Theopolis, Θεόπολις, Dei Civitas, ita in ſexta Synodo appellata fuit Antiochia Syriæ, cujus Patriarcha *Theopolitanus* dicitur: rationem cur huic Civitati hoc nomen inditum fuerat, refert Baron. an. 428. num. 23. & ſeqq. Apud nonnullos Scriptores eadem Civitas *Epidaphne* appellata fuit, Ἐπιδάφνη, ideſt, prope laurum. Ab aliis autem *Tetrapoli*, τετράπολις dicta, quia in quatuor regiones dividebatur. Tandem à D. Hieronymo, lib. 2. in c. 6. Ezech. vocatur *Rablata*.

Theoprepia, Θεοπρέπεια, divinus cultus, [Theo-

[Theoprepia autem; ita enim vocatur cultus Dei, majeſtati conveniens, eſt habitus, qui id conſervat, quod Deum decet. Clem. Alexand. lib. 7. ſtrom.] Vide Latria in dict. *Dulia*.

THEOPROPIA, ſeu *Theopropium*, locus, in quo publicabantur edicta Principis, ex Græco θεοπρόπιον, quod oraculum ſignificat. Quod autem ſcripſit eximietas tua dubitare te, utrùm in theopropia debeas eadem geſta jubere proponi, fiat, ſi poteſt illuc frequens confluere multitudo. D. Auguſt. epiſt. 158.

THEOPROPUS. Vide *Theatrapus*.

THEORIA, θεωρία, contemplatio, à verbo θεωρέω, contemplor. [Noli autem ſcrutari, quæ ſupra te ſunt, nec inanes cogita theorias. Bleſen. ſerm. 140.] ſic appellavit θεωρίαν S. Germanus Conſtantinopol. Patriarcha ejus tractatum de contemplatione.

THEORETICUS, θεωρητικὸς, contemplativus: quare malè in Caſſiano, collat. 1. c. 1. aliqui legunt: [Theorica vita fragrabat.] Dum legi debeat: *Theoretica vita fragrabat*: ita enim in ejuſdem pervetuſto Codice Vaticanæ Bibliothecæ habetur, & ex contextu ejuſdem hujus lectionis veritas colligitur, ubi de floribus agitur.

THEOSEBIA, Θεοσέβεια. FR. græca dictio, quæ Dei cultus interpretatur. D. Auguſt. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 1. & lib. de Spiritu & littera, cap. 11.

THEOSOPHUS, Θεόσοφος, ideſt, in Divinis peritus, theologus. Vide *Areopagita*.

THEOTES, Θεότης, ideſt, Deitas. [Theotetam enim, quam Deitatem Latini nuncupant. S. Hilarius, in c. 16. Matth.] Vide *Dealitas*.

THEOTOCOS, Θεοτόκος: ita Græcè dicitur *Deipara*, à voce Θεὸς, *Deus*, & verbo τίκτω, *pario*, *gigno*: quòd in præterito, medio facit τέτοκα, ideſt *peperi*. Hinc ablato augmento, ut in verbalibus aſſolet, fit τόκος, *partus*. Sic ergo Græcè, cum accentu in penultima, eſt Deipara; ſed Θεότοκος apud Græcos, cum accentu in antepenultima, & paſſivè, ſignificat ex Deo genitum, & natum. Virginem Mariam dici debere Theotocon, ſeu Deiparam, in Concilio Epheſino definitum eſt: & Cyrillus Alexandrinus, qui in illo Concilio pro ſummo Pontifice præſedit, in Epiſtola prima ita dicendum probat. Cùm enim in Chriſto, contra Neſtorium, unam ſolam eſſe perſonam definitum fuerit, quæ ſimul Chriſtus ſit & Deus; certè ſi B. Virgo Chriſtum peperit, etiam Deipara extitit, idque per communicationem idiomatum duarum naturarum, humanæ & divinæ, in eodem ſuppoſito divino ſubſiſtentium. Neſtorius verò Virginem Chriſtiparam, ut & Chriſtum Theophorum dicere maluit. Quare Damaſcenus, lib. 3. de Fide orth. cap. 12. ait; *Chriſtiparam autem nequaquam dicimus Sanctam Virginem*, *quia ad renuendum vocabulum Theotocos*, *ideſt Deipara*, *& Dei genitrix*, *ſceleſtus & odibilis*, *& cum Judæis ſapiens Neſtorius id adinvenit*. Ubi Scholiaſtes Faber Stapulenſis addit. Porrò quemadmodum Neſtorius ſacram virginem voluit Chriſtiparam appellari, ut fuco illo ſuam obtegeret veſaniam: ita & Chriſtum voluit appellari Deiferum. Ideò Damaſcenus ſubjungit: *Unde & Deo odibilis Neſtorius natum ex Virgine Deiferum dicere anhelavit*. Vide *Chriſtotocos*.

THEOTONIA. FR. Germania. Ita Guntherus in hiſtor. Conſtantinop. cap. 25. apud Henricum Caniſ. tom. 5. Antiq. lect. Vide *Theodiſcus*.

THERAPEUTA, θεραπευτὴς, Curator, miniſter, cultor, clientulus; item: [Therapeuta eſt medicus & Salvator. Epiphan.] Eodem vocabulo à D. Dionyſio appellatus fuit Religioſus, & Dei ſervus.

THERAPIA, θεραπεία, curatio, medela; item pro cultu, oratione, & obſervantia accipitur. Vide *Curatio*.

THERAPHIM, vox hebraica, ſignificat Idolar. [Et ſine Ephod, ſine theraphim, Oſee, cap. 3.] Licèt in hunc locum juxta D. Hieronymi expoſitionem figuram, & manifeſtationem ſignificet; nam in eo Oſee capite minatur Deus, quòd propter ſcelera populi Hebræi, ablaturus ſit ab ipſo populo ſacerdotium per Ephod denotatum, & per theraphim revelationes Prophetarum. FR. at hujuſmodi figuræ inter Gentiles tanquam Dii habebantur, futura prædicebant, & ab Aſtrologis formabantur, ut R. David Kimki aſſerit, & quodammodo influxum quemdam cœleſtem recipiebant: ita etiam ſomniatur R. Abrahamus Aben-Ezra inſignis inter Hebræos Aſtrologus, qui aſſerit fuiſſe à Michol talem figuram in lecto poſitam, ut ejus maritum David liberaret, 1. Reg. cap. 19. & ob eundem finem Rachel figuras ab ejus genitore Laban clam abſtulerat, ut hic detegere minimè potuiſſet, per quam viam cum ejus viro Jacob ſe direxerat; nam ubi Vulgata habet: [Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata eſt idola patris ſui. Noluitque Jacob confiteri ſocero ſuo, quòd fugeret. Geneſ. cap. 31.] Paraphraſis Chaldaica tranſtulit: [Et tulit Rachel imagines, quæ erant patris ſui.] Locus verò citatus Oſee ſic legitur in Vulgata: [Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine theraphim.] LXX. autem habent: [Quia diebus ſedebunt multis filii Iſrael non exiſtente rege, neque principe, neque exiſtente ſacrificio, neque exiſtente altari, neque ſacerdotio, neque manifeſtatione.] Chaldaica paraphraſis tranſtulit: [Quia diebus multis manebunt filii Iſrael abſque rege de domo David prognato, & abſque dominium capeſſente in Iſrael, nec erit, qui ſacrificet in beneplacitum in Jeruſalem, nec erit in Samaria excelſum, necnon Ephod, nec qui reſponſum reddat.] Gloſſa Ordinaria hanc dictio-

ctionem ſic exponit: [Theraphim dicuntur figuræ, & ſimulacra, quæ hìc intelligimus. Cherubim, & Seraphim, vel quælibet alia templi ornamenta.] Rabſchelomonis Jarbi hæc ſunt verba: [Sine Ephod ipſorum Urim, & Tummim, quòd occulta illis judicet: & ſine Theraphim. Sunt imagines, quæ fiunt cum intentione unius horæ ad id comparatæ, & loquuntur ex ſeſe, ac nuntiant occulta. Sic quoque tranſtulit Jonathan; Nec erit Ephod, aut judicans.] Rab. quidem Abraham Aben Ezra ita expoſuit: [Dicit Japhet filius Eli, Hoc eſt, quod dixit: quia non facies mihi ſacrificium theraphim ſtatua: juxta ſententiam ejus non eſt ſtatua prohibita, ſed ſicut loquuta eſt lex (*nimirum in lib. Judicum.*) At alii dixerunt omnia de Idolis dici: ſed non invenimus Ephod in vituperium. Sed rectum eſt in oculis meis: ſine ſacrificio Domino: ſine ſtatua ipſi Baal, ſine Ephod Domino, & ſine Theraphim idolis, quæ Laban Deos ſuos appellavit &c.] Rab. David KimKi ita Oſee locum exponit: [Non eſt ſacrificium ad Deum, nec ſtatua ad Idola colenda: Non eſt Ephod Deo, quod nunciet futura per Urim, & Tummim: Nec ſunt Theraphim idolis, quæ pronunciant futura juxta opinionem credentium in ea: ſic nos hodie in hoc exilio omnes filii Iſrael ſumus.] Quibus aſtipulari videtur Lyranus exponens per *Theraphim* ſimulacra Deorum; ſed hæc opinio impugnatur à Dionyſio Carthuſ. art. 8. in c. 3. Oſee, ea potiſſimùm ratione, quia Deus in prædictum Prophetæ locum Hebræis ornamenta templi, & religionis minatur ſe ablaturum; itaque ſic inquit Carthuſianus: [Et ſine theraphim, ideſt, imaginibus Cherubim, & Seraphim, quæ erant in templo, quæ ſimul cum templo ceſſaverunt. Theraphim propriè appellantur ſimulacra, ſeu figuræ, ſed nunc pro Cherubim, ac Seraphim, aliiſve quibuslibet templi ornamentis ſumuntur, ſecundùm Hieronymum. Quidam per theraphim intelligunt imagines, in quibus ſolebant Dæmones dare reſponſa, quibus obviant, quia omnia, quibus filii Iſrael dicuntur hoc loco privari, pertinere videntur ad pœnam eorum, atque miſeriam propter eorũ peccata. Eſſe verò ſine theraphim, felicius eſt, quàm ea habere. Denique Ephod, & theraphim erant in habitaculo Levitæ, qui erat Sacerdos Michæ, ut legitur Judicum 17.] Leo Caſtro Oſee commentator theraphim intelligit eſſe lapides illos pretioſos in ſacra veſte Summi Sacerdotis poſitos, ex quorum ſplendore, vel obſcuritate vaticinabantur futura, ut tradit Joſeph. de antiq. lib. 3. c. 10. Caſtro, inquam, translationi LXX. innititur, qui pro dictionibus *Ephod*, & *Theraphim* interpretantur Sacerdotio, & Manifeſtatione. Quæ opinio ex Cherubim etymologia confirmatur, quæ latinè ſimilitudinem, & ſimulacrum ſignificat: hinc æquivocarunt ſupradicti impugnati Authores, malè intelligentes ſimulacra Deorum. Vide *Cherubim.* Cæterùm de hac dictione fit mentio, in cap. 17. Judicum in ſignificatione Idolorum, ubi ſic habetur: [Qui ædiculam in ea Deo ſeparavit, & fecit Ephod, & Theraphim, ideſt, veſtem Sacerdotalem, & Idola.] Item, cap. 18. ibid. [Noſtis, quòd in domibus iſtis ſit Ephod, & Theraphim, & ſculptile, atque conflatile.] Et inferiùs: [At illi, qui ingreſſi fuerant domum juvenis, ſculptile, & Ephod, & Theraphim, atque conflatile tollere nitebantur.] Et poſt pauca: [Tulerunt igitur qui intraverant, ſculptile, Ephod, & Idola, atque conflatile.] Item paulò pòſt: [Et tulit Ephod, & Idola, ac ſculptile.] Itaque impugnari poteſt Carthuſiani opinio, nedum ex hiſce authoritatibus, quòd Theraphim etiam idola ſignificet; ſed etiam Oſee verbis, nam Propheta in perſona Dei Hebræos minabatur auferre de medio illorum omnem regni poteſtatem, & religionis decorem, ut ita mortificati, ac contriti auferrent etiam ab eis vitia, & idololatriam: unde hanc proteſtationem exorſus eſt Oſee, c. 2. inquiens: [Auferat fornicationes à facie (*nimirùm, Synagogæ,*) & adulteria in medio uberum ſuorum, ne fortè expoliam eam nudam.] Ideſt, ut in eodem cap. [Ceſſare faciam omne gaudium ejus, ſolemnitatem ejus, neomeniam ejus, & Sabbatum ejus, & omnia feſta temporis ejus:] ſed quo fine hoc facturus erat Deus? En quod per os ejuſdem Prophetæ, ibid. Deus ipſe reſpondens, ſubjungit, ut: [Et auferam nomina Baalim (*nempè, Idolorum*) de ore ejus, & non recordabitur ampliùs nominis eorum.] Quòd ſi hoc facient Iſraelitæ, tunc ſubjungit immediatè: [Percutiam cum eis fœdus in die illa.] Duplicia ergo ait Deus ſe ablaturum, & bona, nempè, cæremonias, & mala, adulteria, ſcilicet, fornicationes, & idololatriam; unde retorquendo Carthuſiani argumentum, quod verum quidem eſt, quòd auferendo Iſraelitis felicitates regni, & templi, miſerabiles eos reddit, & privatione Theraphim, felicius eis erit. Sed ablatio bonorum ea intentione præmittitur à Deo, ut populus exinde contritus idola, & vitia deteſtetur. Nec Judicum authoritas, cap. 17. quam pro ſe Carthuſianus affert, ei ſuffragatur; nam, ut ſuprà retuli, iteratis vicibus declarat Sac. Scriptura ibi pro Theraphim Idola intelligere; ubi videtur, quòd abutebantur Ephod hebræi in ſacrificio Idolorum.

THERISTRUM, θέριστρον, ideſt, ſubtilis & æſtiva, veſtimentum meſſoris, ſive muliebre capitis ornamentũ, ſive velum, à græca dictione θέρος, nempè, æſtas & meſſis: [Atticas ſtolas comportantem, & theriſtra tibi, & mihi ſub ęſtivum anni tempus accommodata. Syneſ. ep. 52.] De eodem velo Tertullianus, cap. 4. de pall. mentionem facit, dum Herculem effœminatum deſcribit, inquiens: Qualis ille Hercules in theriſtro Omphales fuerit.] Et in Sac. Scriptura etiam habetur hoc vocabulum: [Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio itineris. Geneſ. cap. 38. Et vittas, & theriſtra. Iſai. cap. 3.] FR. græca vox θέριστρον, pallium etiam denotat muliebre; nam ubi in Vulgara legimus: [Nunciatumque eſt Thamar, quòd ſocer ejus aſcenderet in Thamnas ad tondendas

das oves. Quæ depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu, ſedit in bivio itineris. Geneſ. 38.14.] ac de Rebecca in Vulgata: [At illa tollens citò pallium, operuit ſe. Geneſ. 24.65.] LXX. autem *Theriſtrum* verterunt: & in Cant. 5.7. ubi vulgata habet: [Tulerunt pallium meum] græcus textus θέριστρον legit: licèt verum ſit, quòd eo pallio fœminæ caput obnuberent: quare inquit Ambroſius: [Benè quidem quaſi ſponſa veniebant cum pallio, quo obnuberat caput ſuum, cùm ſponſus occurreret: ſicut Rebecca, quæ cognito, quòd Iſaac veniret obvius, deſcendit de camelo, & pallio operuit ſe, lib. de Iſaac c. 6.] Hoc indumento utebantur etiam penes Romanos ſponſæ, quo caput cooperiebant: unde inquit Feſtus, lib. de verb. ſignif. [Nuptias dictas eſſe, ait Ælius, & Cincius, quia flammeo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt,] & clariùs cit. D. Ambroſ. ibid. cap. 7. de hoc ſponſæ pallio ait: [Non otioſè pallium ejus ſublatum intelligis, ut aperta meritis, & nuda fulgeret.] De uſu tegendi capita fœminarum Romanarum adi Baron. in Notis ad Martyrol. 7. Maji lit. *c*. De eodem indumento Iſaj. 3.23. [Et Sindones, & vittas, & theriſtra] D. Hieronym. [Theriſtrum pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici veſtimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur, qq. in Geneſ.] ac in cap. 3. Eſajæ: [Habent mulieres, & theriſtra, quæ nos palliola poſſumus appellare, quibus obvoluta eſt Rebecca: & hodie quoque Arabiæ, & Meſopotamiæ operiuntur fœminæ, quæ hebraicè &c. græcè θέριστρα, ab eo, quod in θέρει, hoc eſt, in ætate, & caumate corpora protegant fœminæ Theriſtra, quo tenuiſſimo in æſtibus tegebantur umbraculo.] Ex Heſychio, qui inquit: [Theriſtra tenue indumentum, æſtiva veſtis.] Item erat idem, ac *Maphorium*, de quo ſuo loco dictum eſt. [Theriſtrum, & maphorium appellant. Philo Carpath. Epiſc. in, cap. 5. Canticor.] Maphorium Fortunatus in vita S. Hilarii, lib. 2. pallium eſſe tradit: [Cereus illuminatus caſu ſuper ſepulchrum ejus ardens, corruit; ita ut maphortem ſine læſione aliqua perarderet,] & paulò pòſt pallium illud appellat, inquiens: [Tanquam ſi confinium cum ipſa feciſſet inter ignem, & pallium.] Unde colligitur theriſtrum, ſive maphorium, ſeu maphortem fuiſſe etiam in uſu virorum, idque clarè ex Tertulliano ſupracit. ac de Chryſoſtomo Conſtantinop. Epiſc. ex Synodo contra eum coacta: [Convocato Cleri totius Concilio, eum produxiſſe in medium tres Diaconos Acacium, Endraphium, & Joannem, eoſque accuſaſſe, quaſi maphorii ipſius furto abſtuliſſent.] A Suida verò *Kridemnon* appellatur: Κρήδεμνον, Κεφαλοδέσμιον, ἢ μαφόριον, ideſt, Kridemnon, capitis eſt ligamen, ſive maphorium, unde per dictionem κεφαλοδέσμιον datur intelligi, quòd aliquo obligaculo devictum ligaretur in capite. Deſcribitur hoc indumentum ab Euſtathio in Iliad. ξ. [Kridemnon capitis ſanè tradunt eſſe velamentum ad humeros uſque dimiſſum.] De Theriſtro etiam Iſidor. lib. 19. c. 24. Hoc tamen genus pallii penes Arabes mulieris inſerviebat ad tegendum caput, & faciem, de quibus Tertull. [Indicabant Arabiæ fœminæ ethnicæ, quæ non caput, ſed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ ſint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem proſtituere, de Virgin. veland.] quod uſque ad præſens fœminæ orientales obſervant.

Thesaurarius, Eccleſiaſtica dignitas in pleriſque Cathedralibus. Item Romæ eſt Theſaurarius Cameræ Apoſtolicæ. [Ad Theſaurarium pertinet Baſilicarii, & Oſtiarii ordinatio, incenſi cura, chriſmatis cura conficiendi, baptiſterii ordinandi, præparatio luminariorum in ſacrario, præparatio ſacrificii de his, quæ immolanda ſunt, ad eum veniunt de parochiis pro chriſmate, cereos, & oblationes altaris ipſe accipit à populo, ipſe colligit per Eccleſias cereos in feſtivitatibus, ad eum pertinent ornamenta, & veſtimenta altaris; quidquid in uſu templi eſt, ſub ejus ordinatione exiſtit; vela, & ornamenta Baſilicarum, quæ in urbe ſunt, & non habent Presbyterum, ipſe cuſtodit. De candelis autem, & cereolis quotidianis quidquid ſupereſt in Baſilicis, Baſilicarius per ſingulos menſes huic deportat. Iſidor. lib. 2. de Eccleſ. off. cap. 11.] Ejus ſynonyma. Vide *Arcarius*. *Archiphylax*. *Caſſularius*. *Cimeliarcha*. *Saccularius*. *Scevophylax*.

Thesaurus. Vide *Entheca*.

Theurgia, Θεουργία, ideſt, opus, aut operatio divina interpretatur, à Θεός, *Deus*, & ἔργον, *opus*. Hinc *theurgus* dicitur, qui in ſacris operatur: & hac voce *theurgicus* ſæpè D. Dionyſius utitur. Apud Gentiles theurgiæ nomen prorſus etymi ſui dignitatem amiſit, dum eam ad nefarias artes, & ſceleſtas dæmonum operationes, quos inter Deos recenſebant, transtulerint. Quaſi verò illæ magorum & dæmonum illuſiones, divinæ eſſent operationes, ut illas honeſtiore iſto vocabulo apud ſuperſtitioſiores neceſſe fuerit compellare. FR. ſuperſtitioſa & magica ars, quæ falſam purgationem animis, dæmonum invocatione promittit. D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei, cap 9. & 10.

Theut. FR. dicebatur quintus Mercurius Trimegiſtus ab Ægyptiis, & anni primus menſis etiam appellabatur. Cicero de nat. Deor. lib. 3. Item *Theut*, ſeu *Thot* vox eſt Ægyptia, quam Nicolaus Abramus in ejus Pharo vet. teſt. lib. 8. cap. 23. exiſtimat fuiſſe nomen Joſepho Jacob filio ab Ægyptiis inditum.

Thia, Θεία, nomen genericum, quod tam Materteram, quàm Amitam ſignificat, quo vocabulo utuntur adhuc Hiſpani; Itali tamen *Zia* pronunciant, & Melitenſes ſemper latinum vocabulum retinent *Amiti*, ſive, *Amti*. Amita, ideſt, Thia ex parte paterna: [Si quis Clericorum, vel Monachorum præter matrem, aut germanã, vel thiam &c. Concil. Bracaren. cap. 15.] Quare in S. Gregorii Papæ Regiſtro, lib. 1. cap. 37. in epiſt. ad

Authemium Subdiac. mendoſè habentur hæc verba: *Paterchiæ meæ*: cùm reſtitui debeant: *Pateriæ thiæ meæ*. FR. reperitur etiam penes nonnullos Eccleſiaſt. Scriptores etiam nomen maſculini generis *Thius*.

THICINYNA. FR. vox mendoſa apud Iſidorum, ubi de ſacris indumẽtis Summi Sacerdotis agens, ſic inquit: [Machil, quod eſt tunica talaris, tota thicinyna,] quod vocabulum juxta antiquum ejuſdem Authoris Codicem M. S. correxit Voſſius *Hyacinthina*. Ita etiam legitur in impreſſo Venetiis de anno 1483. ac magis confirmatur hæc germana lectio ex epiſtola Sancti Hieronymi ad Fabiolam, ubi de eodem Sacerdotali indumento ſcribens, ſic ait: [Mail, ideſt, tunica talaris, tota hyacinthina.

THINGARE. FR. donare univerſaliter, ac liberè, l. ſi quis liber, de Adulter.

THINX. FR. Donatio univerſalis, ac libera. Item & ſingularis, l. ſi quis liber, de Adulteriis.

THIRSI, Hebræorum menſis ſeptimus. Vide *Elul. Ethanim*. Joſeph verò Judæus *Thuri* habet: Septimo menſe &c. qui noſtratibus eſt Thuri, Macedonibus Hyperberetæus appellatur, lib. 8. antiquit. cap. 6.] Quare errat Calepinus, dum in dict. Hyperberetæus inquit, Joſephum hunc menſem octavum appellaſſe.

THIUS. Vide *Thia*.

THLIPSIS, θλίψις, compreſſio, afflictio, anguſtia, & tribulatio, quo vocabulo uſus eſt Lucifer Caralitanus, lib. 1. pro S. Athanaſio.

THNETOPSYCHITÆ, θνητοψυχῖται, Hæretici, qui aſſerebant animam eſſe mortalem, ut ipſummet nominis etymon declarat.

THOES, θῶες, lupi cervarii. [Hi namque ſunt Thoes aſtuti. S. Ignatius Mart. epiſt. 12.] FR. De hac luporum ſpecie hæc narrat Plinius: [Thoes (luporum id genus eſt procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu, venatu vivens, innocuum homini) habitum, non colore mutant, per hyemem hirti, æſtate nudi, lib. 8. cap. 34.] *Lupo cerviero* italicè vocatur, de quo etiam adagium eſt italicum *Il lupo muta il pelo, e non il colore*, quod de eo dicitur, qui in canitie, vel habitu religioſo extrinſecè mutatur, ſed vitia priſtina ſemper in ſe retinet. De hac luporum ſpecie multa refert Rhodig. lib. 27. cap. 23.

THOLUS, θόλος, tugurium, camera, cupula: [Cùm quinque annos verſatus eſſet in Monaſterio, receſſit ſolus in montem Lyco, & in cacumine montis, factis ſibi tribus tholis, ingreſſus ſe ipſum incluſit. Atque erat unus quidem tholus ad corporis neceſſitates, unus autem ubi operabatur, & edebat, alius ubi orabat. Pallad. c. 43. hiſt. Lauſiacæ:] θόλος græcè ſignificat propriè cupulam, ſive cameram fornicatam. Vide *Tribuna*. *Trullus*.

THOMAS A KEMPIS. Italus. Vide *Pulverizo*.

THORA. Vide *Pentateuchum*.

THORACIDA, pictura, quæ uſque ad Thoracem terminatur. [Deinde in geſtis Silveſtri Papæ legitur Conſtantinum Imperatorem per thoracidas Apoſtolorum, quòd ipſos in viſione viderit, cognoviſſe. Valfrid. de reb. Eccl. cap. 8.] quæ Apoſtolorum Petri, & Pauli imagines adhuc in Baſilica Vaticana oſtenduntur. FR. Eſt tamen quæſtio, ubi nam in corpore intelligatur terminari thorax. Hippocrates, lib. de Arte indicat à collo uſque ad ventrem, ubi ſcilicet hepar reſidet, terminari. Sed Ariſtoteles, lib. 1. hiſt. animal. cap. 7. à collo ad crura uſque definiri docet; & hoc pacto præfatę Apoſtolorũ imagines in Baſilica Vaticana oſtenduntur in tabella depictæ. Item Salmaſius quandam Dei Genetricis imaginẽ *Thoracletam* appellat, ideſt, medio tantùm corpore depictam.

THOT. Vide *Theut*.

THRAX, ideſt, Aſper. Vide *Aſprum*.

THRENUS, θρῆνος, lamentatio, luctus, fletus; ita Jeremiæ Profetę Lamẽtationes denominatę ſunt; de quibus Joannes Beleth. cap. 101. ita appellatas fuiſſe Jeremiæ lamentationes commentatus eſt, ex eo, ſcilicet, quia Propheta ille in quodã Monte Threno appellato ejus lamentationes compoſuerit, in quo monte audiuntur continuò damnatarum animarum lamentationes, quam fabuloſam narrationem ſequutus eſt Durandus. FR. Threni nænias, & lacrymas ſignificant. Threnos ſcripſerat Simonides Poeta ex inſula Ceæ, ut Lilius Greg. Gyraldus de poet. & hiſtor. dial. 9 teſtatur, ubi ſic ait: [Scripſit & threnos, hoc eſt, nænias, vel lachrymas. Horatius: Ceæ retractas munera næniæ, & Catullus: Mœſtus lacrymis Simonides. Quanquam propter effectum, & reticentiam, locus hic Catulli parùm lucidè à Grammaticis explanatur.] Vide *Hymnus*.

THRONI, cœleſtium ſpirituum ordines. Vide *Deifer*.

THRONUS. Vide *Cathedra*. *Inthronizo*.

THUR, Juppiter. [Cæterum in expletione ſuarum expulſionum, atque exercituum ſacrificabant olim venerantes Thur Dominum ſuum, cui non aliquid pecudum, atque pecorum; ſed ſanguinem mactabant hominum. Duconus in Danica hiſt.] atque ibidem, ubi de Lotario Regis Daniæ filio agitur, ſic habetur: [Vehuntur lupi pernices ad lacerandas Dominicas oves, Deo ſuo Thur humanum ſanguinem libantes.] Videtur potiùs Saturnum ſignificare, tum ex affinitate vocabuli, tunc etiam quia Saturno ſacrificabantur homines; ſed Jovem ſignificare dicimus, cui etiam humanus ſanguis ſacrificabatur, ut ex Tertulliano cap. 9. Apolog. colligitur, ubi ſic ait: [Ecce in illa religioſiſſima Urbe Aeneadarum piorum eſt Juppiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. [Quare diem hebdomadis, quem Jovis diem dicimus, *Thurſday* appellant Angli, Dani, & Germani.

THURARIUS, qui thura Idolis offert. Vide *Exſufflo*. *Suffocatus*. *Thurifico*. *Thurificatus*.

THURIBULUM, de quo dictum eſt in dict. *Incenſarium*, pro cujus ſignificatu hæc habentur: [Thuribulum nanque ſignificat Corpus Dominicum, incenſum ejus divinitatem, ignis Spiritum Sanctum. Gem. lib. 1. cap. 12. [Quare autem referatur

ratur ante Evangelium, ſic explicat Amalarius: [Thuribulum antè Evangelium portatur; quia Chriſtus odor ſuavitatis in igne paſſionis pro nobis ſacrificatus prædicatur, lib. 3. cap. 18.

Thurificatio debet eſſe ſecundùm majorem partem ex incenſo. [Materies autem, quæ adhibetur, vel ſolum, & purum thus eſſe debet boni odoris, vel ſi aliqua addantur, advertatur, ut quantitas thuris longè ſuperet. Cærem. Epiſc. lib. 1. cap. 23.] Nàm verificari debent verba in benedictione poſita *Incenſum iſtud &c.* verba in incenſatione prolata: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum &c.* præter alia myſteria in incenſi materia ſignificata. Quando debet Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum incenſari, tunc non benedicitur incenſum; ſecus verò ſi occaſione miſſarum celebrationis, aut veſperarum incenſandum ſit altare; tunc enim licèt ſit expoſitum Sacramentum, benedicitur nihilominus incenſum. In Miſſis Defunctorum, & quando expoſitum eſt Sacramentum, in miniſtrando thuribulum non oſculatur, neque manus Sacerdotis, nec ulteriùs incenſatur Superior poſt oſculum Evangelii, ut in aliis Miſſis ſolemnibus fieri ſolet; ſecus verò ſi indutus eſt ſacris paramentis: hæc enim eſt romana praxis, quam ego pluries obſervavi. Cardinalis, quando in titulo ſuæ Eccleſiæ ad Miſſam cantatam aſſiſtit, dum ipſe oſculatur librum Evangeliorum, tunc Celebrans incenſatur. Itaque regula generalis talis eſt, ut in principio Miſſæ, & poſt Evangelium nunquam ſuperior non indutus ſacris paramentis incenſetur, niſi tantùm tempore offertorii; ac recenter in cæremoniali Innocentii Papæ juſſu correcto, lib. 1. cap 23. id manifeſtè declaratur, ubi ſic habetur: [Nullus verò neque Legatus, neque Cardinalis, neque Epiſcopus, ſi non ſint mitrati, incenſantur in Miſſa, niſi ſemel, ſcilicet, poſt oblata:] ideo Pontifex quando in Cappella papali aſſiſtit ad Miſſam, ſemper eſt mitratus, & pluviali indutus, qui quando debet ſedendo incenſari, tunc ob reverentiam Cathedræ, quæ eſt prima ſedes, thurificatur à Cardinali aſſiſtente genuflexo, & quando erectus incenſatur, tunc idem Cardinalis functionem illam exercet erectus. In Eccleſia græca quotieſcumque reperitur Diaconus præſens, ad eum ſpectat Altaris thurificatio; in latina autem Eccleſia eſt Sacerdotis munus. Inſuper Græci in actu incenſationis ſemper cum thuribulo formant ſignum Crucis. Antiquitùs tamen in Eccleſia latina ſemel in anno, ſcilicet, in feria quarta poſt Dominicam III. Adventus Diaconus tempore matutini incenſare ſolebat Altare, quando à Subdiacono, aliiſque Acolytis proceſſionaliter conſociatus ambonem aſcendebat, ubi Evangelium illius diei, nempè, *Miſſus eſt Angelus Gabriel &c.* cum ejus homelia canebat, qua peracta deſcendebat ad incenſandum Altare, quæ cæremonia denotabat annunciationem ab Angelo Virgini exhibitam; Diaconi enim officium angelicum eſt. Incenſatio autem Altaris virtutem Altiſſimi ſupervenientem in Virgine ſignificabat. Durand. lib. 6. cap. 8. Incenſatio oblatæ denotat unctionem capitis Chriſti à Magdalena antè paſſionem factam. Innocent. Papa III. lib. 2. de myſt. Miſſæ, cap. 57. Trina verò incenſatio uni tantùm præſtari debet, nempè, digniori. Sac. Rit. Congregat. 11. Decembr. 1604. & 11. Decembr. 1614. quando incenſatur Altare, incipiendum eſt à cornu ſiniſtro. Vide *Bulla*. Dicitur etiam Thuribulum *Incenſarium*, *Thymiamaterium*, *Suffitorium*. Vide *Thurifico*.

Thuribulorum Festivitas, erat quædam feſtivitas, quæ celebrabatur à Clero in aliqua Eccleſia, quando accipiebantur à Papa quædam monetarum munera *Presbyterium* appellata, de qua cæremonia fit mentio in quibuſdam Scripturis in Archivo S. Angeli ad forum piſcatorium Romanæ Urbis conſervatis, in quibus loquitur de Clero Eccleſiæ parochialis S. Patermutii, ubi Clerus ſuſcipiebat à Pontifice presbyterium ſex denariorum. [In Thuribulorum feſtivitate. [Vide *Presbyterium*. In hac ſignificatione. Vide *Roga*.

Thurificatio, incenſatio. [Et facitis vos hodie poſt unitatem, quod à nullo factum eſt poſt thurificationem. Optat. Milevit. lib. 2. adverſ. Parmenian.] Cæremonias, & myſteria thurificationis. Vide *Thuribulum*.

Thurificatus, qui idolis dat thura, & incenſat. [Cornelius qua ratione Trophimo, & thurificatis communicat. S. Cyprian. epiſt. 53.] qui à Tertulliano *Thurificuli* dicuntur. Vide *Cæremonior. Cruciola. Libellatici. Thurarius. Thurifico*.

Thurifico, thurado, incenſo. [Et Menelaus, qui ne thurificaſſe à ſuis Civibus probaretur, oculorum dolorem fingens, ad conſeſſum ſuorum procedere trepidavit. Optat. Milevit. lib. 7. adverſ. Parmenian.] FR. [Omnes ſua quærunt, non quæ Jeſu Chriſti &c. ex quo genere ſunt, qui vel thurificare idolis, vel codices divinos tradere, quàm mori, maluerunt. D. Aug. de Schiſmate Donatiſt. epiſt. 164. Julianus extitit infidelis Imperator; nonnè extitit Apoſtata iniquus idolatra? Milites Chriſtiani ſervierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad cauſam Chriſti, non agnoſcebant niſi illum, qui in Cœlo erat: quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum, can. Imperatores, §. Julianus, 11. quæſt. 3.] Cogebantur enim Chriſtiani à Gentilibus in deteſtationem fidei chriſtianæ, ut Idolis ſacrificarent, illa thurificando. [Temporibus Diocletiani, & Maximini Olympiade LXVI. edictis crudelibus catholicæ fidei cultores, quos chriſticolas, & cruciolas, (*lege Crucicolas*) nuncupabant, ad thurificandum ſtatutis *lege Statuis*) ethnicorum cogebantur. Aldhelm. de laud. Virg. cap. 17.] Qui deteſtationis locus *Pejerarium* dicebatur. Vide *Pejerarium*. De hac Ethnicorum ſuperſtitione cecinit Ovid. lib. 13. Metam.

Thure dato flammis, vinoque in thura profuſo,
Cæſarumque bovum fibris de more crematis.

Et Virgil. 4. Æneid.
——— Thuricremis cùm dona imponeret aris.
Vide *Facio. Suffocatus. Suffragium. Thurificatus.* Spurcitias aliquando thurificabant Gentiles. Vide *Spurcalia.*

THUS. FR. incenſum, cujus etymon à θύω, ideſt, ſacrifico, deducitur. Auctores apud Pontanum. Ejus ſynonymum. Vide *Olibanum.*

THYAS. FR. apud Danielem Symmachus interpretatus eſt, quod Græci ſolent ἐπαποσκόπτες appellare, ideſt, qui extra inſpiciunt, & ex iis ventura prædicunt, ut Hieronymus, cap. 2. Danielis ſcribit. Sed θύω, ſacrifico ac ſuffio ſignificat, & θύος, victimam, & hoſtiam denotat.

THYINUS, θύϊνος, odorifer, ex verbo græco θύω, quod ſignificat odorem reddere. [Sed & claſſis Hiram attulit ex Ophir ligna thyna, 3. Reg. cap. 10.] Ac ſæpè de hoc vocabulo in hoc capite, & in 2 Paralip. cap. 9. Item c. 18. Apocalyp. n. 12.

THYMELICUS, θυμελικὸς, citharœdus, tibicen, geſticulator, mimus. [Templum omnes magis ſectentur, an theatrum? Dicta Evangeliorum magis diligent, an thymelicorum? Verba vitæ, an verba mortis? Verba Chriſti, an verba mimi? Salian. lib. 6. de Gubern.] FR. Thymelicus ex dictione græca θυμέλη deducitur, quæ variè ſignificat, nempè, Aram. Apud Heſychium βωμὸς, ideſt, ara: idem apud Euripidem habetur, qui ſic inquit: θυμέλαι θεῶν, hoc eſt, *Aræ Deorum.* Item ſignificat Orcheſtram, quæ propriè Chori pars erat in Theatro, θυμέλη, ſive βῆμα, ſive βωμὸς, ſive pulpitum. Suidas in dict. σκηνὴ loquens de Orcheſtra. Cælius Rhod. lib. 8. cap. 8. Alii tamen θυμέλην menſam intelligunt, ſupra quam ſtantes in foro thymelici, atque canentes invitabant gentes ad theatralia, ut ex Plutarcho de orac. Pyth. & in polit. præcept. atque in Alexandro colligitur. Suidas idem videtur affirmare ex epigr. & Apulejus in ejus apolog. prior. qui Thymelicum coragium pro apparatu hiſtrionum etiam uſurpavit. [Non tamen ex eo accipi me neceſſe eſt, exornari quoque ad ſpeculum ſolere. Quid etiam ſi choragium thymelicum poſſiderem? nam ex eo argumentarere etiam, ut me conſueſſe Tragœdi Syrmate hiſtrionis, crotalove ad trieterica Orgia, mimi centunculo?] Itaque Thymelicus adjectivum nomen ex Thymele eſt, ut ex D. Aug. lib. 6. de Civit. cap. 7. ſatis liquet, ubi ſic inquit: [Quæ ſunt ergo illa ſacra, quibus agendis talis egit ſanctitas, quales nec thymelica in ſe admittit obſcœnitas? Errat inſuper Vives in cit. loco D. Aug. qui Donatum citat comentantem verba Terentii in Andria, [Ex ara ſume verbenam,] dum Commentator dicat ibi aram vocari tymeli. Et licèt locum Vives præcisè non demoſtret, eſt tamen in Andria, Act. 4. ſcena 3. ſeu ut alii, ſcena 4. varios enim Ælii Donati codices hujus commenti inſpexi, at nullibi talia inveni. Itaque Tymelici à tymele, quod eſt menſa, ſive pulpitum, dicitur, Gloſſa in, can. non oportet, il ſecondo, de conſecrat. dict. 5. ubi textus per thymelicos intelligit mimos, qui etiam ad convivia verſus finem intervenire ſolent, ſic inquiens: [Non oportet miniſtros altaris, vel quoslibet ſpectaculis aliquibus, qui aut nuptiis, aut ſcenis exhibentur, intereſſe: ſed antè quàm thymelici ingrediantur, ſurgere eos de convivio, & abire debere.] Item pro Thymelicis intelliguntur, qui miniſtrant ludentibus, ff. de his, qui not. leg. Athletas. Item Tribunus thymelicus dicitur Archimimus. [Hic neque Presbyter, neque Monachus, ſed tribunus thymelicus. Anaſt. Biblioth. in collat. S. Martini Papæ, & Mart.] Ac tandem ſi adhuc etymon Thymelici inveſtigare luberet, autumo, quòd ara, pulpitum, & Thymelici ita appellarentur, quia foliis herbæ thymelicæ coronabantur, quæ planta caſiæ eſt, ut ait Calepinus in dict. Caſia, & dict. Cneuron. & de ea Dioſcorides, lib. 4. cap. 137. & Plin. lib. 13. cap. 21. & ab Hygino caſia dicitur, quæ inter coronamenta admittebatur. Idem Plin. lib. 21. cap. 9. Nam Deorum dedecora non tantùm poetarum erat narrare, ſed populorum; non mimorum, ſed ſacrorum; non theatrorum, ſed templorum, inquit loco cit. D. Auguſtinus. Et Apulejus, lib. 1. Floridorum, [Aut ara floribus redimita] dixerat. Item Thymelicus Cithariſtam, Lyriſtam, & Tibicinem ſignificat. Rhodig. lib. 8. cap. 8. Item Thymele fuit cujuſdam ſaltatricis nomen, de qua Angelus Politianus fusè contra Merulam Epiſtolarum lib. 7. epiſt. ad Guarinum.

THYMIAMA. FR. θυμίαμα, vaporatio, ſuffitus, ſuffimentum. [Thymiamata boni odoris. Exod. cap. 25. Thymiama odoris ſuaviſſimi. Ibid. cap. 35.] de quo ſæpè in Sac. Scriptura.

THYMIATERIUM, θυμιατήριον. FR. Thuribulum. Jerem. cap. 52. & 2. Paralip. cap. 4. Vide *Thuribulum.*

THYMOLEONTES, θυμολέοντες, ideſt, leonini animi, ita appellati ſunt perſecutores Sacrarum Imaginum ob ferocitatem animi, & diras perſecutiones, quibus pios earum cultores uſque ad interitum affligebant, ut non rarò legitur in Martyrologio Rom. & in Vitis Sanctorum Monachorum earundem imaginum propugnatorum, inter quos Monachi Studitæ appellati, tormentis, ac martyrio ob id inſigniti ſunt. Vide *Iconomachus.*

THYNNUS, θύννος, nomen piſcis prægrandis, unde dictus. Vide *Eſox.*

THYRSUS. FR. θύρσος. Haſtam frondibus veſtitam exponunt aliqui, ſed ſertum & coronam ex frondibus, & propriè frondes ipſas ſignificat. [Propter quod thyrſos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui proſperavit mundari locum ſuum, 2. Macab. cap. 10.

THYSIA, θυσία, ſacrificium, hoſtia. Vide *Miſſa.*

TIARA. Vide *Ara. Mitra*

TIBRACÆ FR. tibialia, braccis, ſive fœmoralibus ſimul unita. [Ut ſemel calceatus tibracis, quas pelliceas habere ſolebat. In Vita S. Cuthberti Epiſc. 20. Mart.] Vide *Tubracus.*

Tigillus, & *Ruminus*. FR. Jovis cognomina, de quibus D. Aug. lib. 7. de Civit. c. 11.

Tignarius. FR. artifex, qui tigna accomodat in domus ſtructura. [Ad inſtauranda ſartatecta templi tignariis, videlicet, & cæmentariis &c. 4. Reg. 22. 6.

Tigris, animal. Vide *Togala*.

Tilia, plicatio, ſeu minuta corrugatio togæ, ut in anteriori, & poſteriori cucullæ Benedictinorum deferri ſolet. [Qui pridiè rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias. Tertull. de pall.] Metaphoram deducit ex ligno, quod in minutiſſimas tabellas, & aſſulas ſecatur, quibus rugas togæ comparat, quæ alibi *Tabulata congregatio* ab eodem eleganter appellatæ ſunt. FR. An potiùs ita togæ rugatæ à multiplici membrana tiliæ fœminæ tenuè tunicatæ ſimilitudine deſumpta. Plin. lib. 16. cap. 14. ſic de tilia fœmina inquit: [Inter corticem, ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus virgula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ.

Tilon. FR. vermis piloſus. [Millepeda, ab aliis Centipeda, aut Multipeda dicta, animal eſt è vermibus terræ piloſum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens ſe: Oniſcon Græci vocant, alii Tilon. Plin. lib. 29. cap. 6.

Timor Initialis. FR. Dicitur timor, qui partim reſpicit præmium meriti, partim pœnam ſupplicii: de tali dicitur, quòd augetur charitas, & minuitur timor, uſque dum fiat perfecta charitas, quæ foras mittit timorem omnem. Gloſſ. in can. ſicut ſeta, de pœnit. diſt. 2.

Tincta, attramentum, & aliquando pro ſcriptura uſurpatur, ut in hoc exemplo: [Quantos per abrupta una tincta ſcriptionis tuæ dejecerit. Lucifer. Caralit. in lib. moriend. pro Dei Fil.

Tineo, comedi à tinea: [Aut enim à ſemetipſis veteraſcunt, & tineant ſicut veſtimentum. D. Chryſoſt. hom. 15. in cap. 6. Matth.] FR. Eodem vocabulo utitur Baruch c. 6. 70.

Tinguo, pro *Tingo*, verbum à Tertulliano pro baptizare uſurpatum, qui Plinium non rarò imitans, etiam *Vnguo* pro *Vngo* dixerat. Oleo, quo ſuos unguit.] Hinc de Chriſto à Joanne baptizato dixerat: [A Servo tinguitur, lib. de pœnit. c. 4.] quam phraſim adhuc in Africa Arabes retinent, qui tingere, pro baptizare dicunt.

Tintinnabulatus, qui ad collum fert tintinnabulum alligatum, ut de ſimilibus animalibus: [Inter greges tintinnabulatos per depaſta buceta roboantes. Sidonius, lib. 2. epiſt. 2.

Tintinnabulum. FR. Campanula; ſed propriè malleum campanæ denotat. [Joannes Sacerdos &c. cùm pulſaret campanas &c cadens tintinnabulum, percuſſit quendam puerum, lib. 5. decretal. tit. 12. c. 23.] Vide *Campana*. *Tintirinum*.

Tintinium. Vide *Folleo*.

Tintirinum. FR. campanula, tintinnabulum, l. ſi quis tintirinum, de furtis.

Titillo. FR. verbum, levi attractione alarum, aliarumve mollium corporis partium alicui riſum moveo, Italicè *Tenticare* dicitur, & tranſlatè pro delectare. [Si clericatus titillat deſiderium, can. ſi clericatus, 16. quæſt. 1.] Sic etiam Horatius: [Non vos titillet gloria, 2. ſerm. ſatyr. 3.

Titubo, & *Titubans*. Vide *Hæreticus*.

Titulatus, & *Titulo*. Vide *Titulus*.

Titulus. FR. hujus vocabuli etymon ex dictione latina *Tutulus* trahitur ab aliquibus, quæ tutare, & defendere ſignificat, ſic titulus librorum quaſi nomen, facta, & memoriam Auctoris continet in ſe, & in tutelam, ac velamentum habet: unde Varro, lib. 6. de lingua lat. air, quòd: [Tutulati dicti ſunt, qui in ſacris capitibus habere ſolent ut metam; id tutulus appellatur, ab eo quòd matresfamilias crines convolutos ad verticem capitis, quos habent uti velatos, dicunt tutulos: ſive ab eo, quod eſt altiſſimam in Urbe, quod eſt arx, ea res tutiſſima tutulus vocatur.] Alii tamen etymologiam è longè deducunt, nempè, unum ex alio, hoc pacto, quia, ut teſtis eſt idem Feſtus, lib. 17. Flamines gerebant in capite vittam purpurei coloris, quæ tutulus appellabatur, ac quia librorum titulos antiqui minio inſcribere ſolebant, (ut in dict. *Rubrica* dictum eſt) hinc titulus denominatio libri appellata fuit. Sed magis arridet prima opinio ex eo, nempè, quia tutulum Romani appellaverunt altiſſimam arcem Urbis, quæ pro ſpecula inſerviebat Civitatis, ac longè proſpiciendo illam cuſtodiebat, tutabat, & defendebat; unde inſpectio libri titulus dicitur, quia perſpicitur omne id, de quo in eo codicis tractu agitur; ſic totius hebraicæ irriſionis in Chriſtum crucifixum ſumma, & titulus erat inſcriptus, hic eſt J. N. R. J. Nam titulus eſt quaſi ſpecula, & cuſtodia, & compendium univerſaliter continens totius tractatus ſummam. Ita etiam in ſignificatu cuſtodiæ in paſſione S. Cæciliæ legitur: [Clariſſimus vir erat nomine Gordianus, hic ſub defenſione ſui nominis domum Sanctæ Cæciliæ ſuo nomine titulavit,] ideſt, cuſtodivit, protexit. Eodemque modo Presbyteris Cardinalibus eorum Eccleſiæ tituli dictæ fuere, quia ſub eorum cuſtodia, cura, & tutela traditæ ſunt; Eccleſiæ enim curatæ tituli dicuntur: [De fermento verò, quod ore Dominico per titulos mittimus. Anaſtaſ. Biblioth. in vita Melchiad.] Idem ſentit Baronius, an. 57. num. 127. & an. 112. n. 5. & 6. Quæ Eccleſiæ diviſæ ſunt in Parochias ab Evariſto Papa. Idem ann. 112. num. 4. Et auctæ à S. Marcello Papa. Idem ann. 309. num. 4. Et à S. Dionyſio Papa diviſas fuiſſe Urbis Parochias habetur in dict. *Diæceſis*. De Epiſcopis Cardinalibus Æneas Sylvius, epiſt. 269. inquit, quòd non dabatur titulus Cardinalis; ſed tempore Eugenii Papæ III. reperitur titulus Cardinalis, de quo Angelus Manriquez in ejus Chronica Ciſterc. tom. 2. ad an. 1146. cap. 11 pag. mihi 46. referens Cardinales ab eodem Pontifice creatos, primo loco ponit Epiſcopum Cardinalem Albanenſem. Sic:

Nicolaus BerK ſper Epiſc. Cardinalis Albanus.
D. Bernardus Card. Caſinas Presbyter tit. S. ....
Guido Cremenſis Presbyter Card. S. Calixti.
Gaufridus Presbyter Card. S. ....
Georgius Diaconus S. R. E.
Gerardus Diaconus S. R. E.

Ubi etiam colligitur, quòd Cardinales Diaconi non habebant nec titulum, ut dictum eſt de Diaconibus Cardinalibus in dict. *Cardinalis*. :||: Sed aliquando nec Diaconiam; quod ſæpè ex diplomatibus Pontificalibus colligitur. In quibus etiam non rarò Cardinales Baſilicarum SS. Apoſtolorum, & Sanctæ Mariæ in Transtyberim titulo carent. FR. nomen inſuper tituli non modò pro tota Eccleſia accipiebatur, ſed etiam quandoque pro peculiari Eccleſiæ parte. [Cœpit ejuſdem Baſilicæ fabricam in longitudine cubitorum C. & V. in latitudine verò XLIII. in altitudinem autem XXVIII. baſibus ſuppoſitis, & columnas deſuper decem à latere uno, totidemque ex altero in cubitis novem erexit, feneſtras quoque in ſuperioribus ſatis amplas, in navi quidem viginti, & unam, in titulo verò ſex longas, & rotundas quatuor, ac duas in abſida mediana inſtituit. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 28.] Item ibid. cap. 29. ſic etiam habetur: [Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo, & utraque porticu, ac veſtibulo decenter operiens, abſidam, & arcum majorem muſivo veſtivit, in cujus circuitus amplitudine aureis literis hos verſus deſcribi præcepit &c.] :||: Item titulus ſignum ſignificat, quo aliquid fiſco applicabatur, & à S. Ambroſio *Regia Cortina* dicitur, de quo regio ſigno confiſcationis D. Greg. in Regiſt. lib. 1. cap. 63. hæc habet: [Et quoniam edocti ſumus, domum Petronii Notarii S. R. E. cui Deo authore præſidemus, à Conſtantino defenſore irrationabiliter titulatam, experientiæ tuæ præſenti pagina demandamus, ut omni excuſatione, & dilatione omiſſa, depoſito titulo, eamdemque domum præſentium Iatrici Theodoræ relictæ antedicti Petronii ſine mora reſtituas.] Quod Chriſtiani imitantes, Crucis ſignum, ſive titulum ponebant, ut ſignificarent aliquem locum ad divinum cultum applicandum, de qua cæremonia dictum eſt in dict. *Stauropegium*. Sic etiam ſignum, ſeu notificatio cauſæ martyrii, quæ in tabella à perſecutoribus ſcribebatur, & narrabatur cauſa mortis reorum, quia, nempè, profitebantur Chriſti fidem; *Titulus Chriſtianitatis* dicebatur. Sic de ſancto Sebaſtiano in Martyrol. ſub 20. Januarii legitur: [Sancti Sebaſtiani Martyris, qui Diocletiano Imperatore, cùm haberet principatum primæ cohortis, ſub titulo Chriſtianitatis juſſus eſt ligari in medio Campi, & ſagittis à militibus, atque ad ultimum fuſtibus cædi.] De eodem uſu egit Euſebius, lib. 5. c. 1. ita de SS. Lugdunenſibus Martyribus ſcribens: [Cùm undique per amphitheatrum circumduceretur Attalus Martyr, tabula, in qua latinis literis hæc erat inſcriptio, præcedente: Hic eſt Attalus Chriſtianus:] Sic *Titulo* verbum pro ſignare uſurpatur: [Nobis verò nullus de poſtibus frontium valebit avellere, quod in uno baptiſmate artifex Trinitatis dignatus eſt titulare. S. Victor African. lib. 3. de perſec. Vandal.] ubi *Artifex Trinitatis* appellatur baptizans. Item titulus in Sacr. Scriptura ſignum perpetuæ memoriæ ſignificat: [Surgens Jacob manè tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum. Geneſ. c. 28.] Et de Abſalone, qui ſimilem memoriæ ſignum erexerat, narratur, quòd [Abſalon erexit ſibi in titulum &c. 2. Reg. c. 18.] FR. De nominis tituli ſignificatione Gloſſa in cap. dudum, de election. & elect. poteſt. § Intitulatum, hæc habet: [Titulus quandoque dicitur ſignum, ut in 16. quæſt. 6. can. conſuetudo, (*ubi etiam Gloſſa*) & dicitur titulus omnis cauſa acquirendi dominii, ut titulus pro emptione, pro donato, pro hærede, pro ſuo, pro dote, pro legato, pro derelicto: titulus prælationis, dignitatis, ordinationis &c.] Quot verò modis titulus acquiratur. Vide Gloſſam, in cap. ut ſingulæ, de offic. Archipresb. §. Titulos. Monaſteria Monialium in Urbe nullo cardinalatus titulo erant ſubjecta: [Cùm enim monaſterium monialium fuerit, & generaliter ſervetur in Urbe, ut nullum monaſterium titulo ſit ſubjectum, cap. dilectus, de Cappellis Monach. & alior. regul. in lib. 3. decretal.] Ubi errat prorſùs Gloſſa aſſerens titulum plebem ſignificare, nec auctoritates pro ſe citatas aliquid ad ejus intentionem faciunt; & quamvis hodie in Urbe aliquæ Eccleſiæ Monialium habeant Cardinalium titulos, hoc evenit, quia antea virorum monaſteria erant, & Eccleſiæ. Synonyma, & alia. Vide *Attitulo*, *Paratitlum*, *Prætitulor*. Item titulus, quatenus prælationem denotat, Papæ dabatur: [Domino Chariſſimo Summi Pontificatus infula prædito Viro Apoſtolico N.] Vide in dict. *Infula*, ubi notatur etiam, quòd Epiſcopi utebantur titulo *Servus Servorum Dei*. Item Papæ dabantur alii tituli notati in dict. *Papa*. Cui etiam dabatur titulus Sereniſſimi. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 118. Titulus Patriarchæ Hieroſolymitani. Vide *Staurophylax*. Titulos autem à Patriarcha Conſtantinopolitano arrogatos. Vide in dict. *Patriarcha*. Cardinalibus dat Pontifex titulum *Fratris*, ſic Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis: [Cùm ſcire debeas Apoſtolicam Sedem conſuetudinem in ſuis literis hanc tenere, ut Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos Fratres; cæteros Reges, Principes, vel alios cujuſcumque ordinis filios in noſtris literis appellemus; & cùm uni tantùm perſonæ noſtræ literæ diriguntur, numquam ei loquimur in plurali, decretal. de crimine falſi, cap. 6.] ac ibid. de jurejurando, c. 24. Nihilominus aliqua ſpecialitate titulorum Pontifices ſcripſere aliquando, ut Archiepiſcopo Montis realis in Sicilia Innocentius III. titulum *Fratris Chari* dederat. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſt. 223. Atque perſonis in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutis titulum *Devotionis tuæ*, ſic Decano Belovacen. ſcribitur, in lib. 5. decretal. tit. 3. cap. 34. Item Patriarchis titulum *Fraternitatis Sanctiſſimæ*, *Beatitudinis Veſtræ*, & *Sanctitatis Veſtræ*, D. Gregorius

gorius Papa in ejus regiſt. tribuit, ac Epiſcopis *Dilectionis tuæ*, *Fraternitatis tuæ*, *Reverentiæ veſtræ*, & Abbatibus, Diaconibus, aliiſque Eccleſiaſticis perſonis *Dilectionis tuæ*. Ibid. Gualterio Linco Canonico Lucius III. dat titulum *Fraternitatis*, c. poſtremo, in decretal. de appell. Dilectis filiis Canonicis &c. Honorius III. Ibid. de except. cap. 8. Abbatiſſa verò *Dilecta in Chriſto filia* à Pontifice appellatur, de confirm. util. vel inutil. cap. 4. Cardinalibus inſuper aliquando Imperator dederat titulum *Principum Imperii*, ut Æneæ Sylvio Picolomineo, qui poſtea Pius II. Papa fuit; ſic enim inter ejuſdem Sylvii epiſtolas, epiſt. 263. extat, & ad invicem Cardinales titulum *Paternitatis Reverendiſſimæ*, uſque ad ejuſdem Sylvii tempora adhibebant, apud eundem, epiſt. 282. & 295. Hodie verò utuntur *Eminentiæ* titulo. Titulus Venerabilis cui tributus fuerit. Vide *Venerabilis*. Sæcularibus autem Dignitatibus Pontifex varium dabat titulum; Imperatori, ſcilicet, & Imperatrici, *Serenitatis Veſtræ*, D. Gregor. ſæpè in Regiſt. & Clemens III. *Illuſtriſſimum* Imperatorem appellavit, in c. 6. de majorit. & obed. Item à Pontificibus, & Conciliis *Divalis* appellabatur. Vide *Divalis*. Imperatori defuncto *Divæ memoriæ*. Vide *Bonæ memoriæ*. Filiis Imperatoris. Vide *Nobiliſſimus*. Regibus, & Reginis *Gloria veſtra*, *Excellentia veſtra*, D. Greg. in Regiſt. Item: [Chriſtianiſſimo in Chriſto filio Ludovico Francorum Regi Illuſtri Sixt. IV. in extrav. comm. de tregua, & pace.] Qui Chriſtianiſſimi titulus aliis etiam Regibus præter Galliarum à Pontificibus attributus eſt. Vide *Chriſtianiſſimus*. [Philippi Franciæ Regis Illuſtris, & filii noſtri chariſſimi, Clemens V. in extrav. comm. de privil. c. 2.] Ac idem aliis Regibus, ut [Alphonſo Caſtellæ Regi Illuſtri, Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen.] Illuſtri Regi Aragoniæ, Innocent. III. in decretal. de jurejur. c. 18. Illuſtris Rex Hungariæ. In decretal. de jurejur. c. 33. Illuſtri Regi Cypri, Honorius III. de confirm. util. vel inutil. c. 8. decretal. Illuſtri Regi Franciæ, Innoc. III. de Judiciis, c. 13. Excellenti Tancredo Vincaſtriæ Regi, Greg. IX. in c. 1. de probationib. Item Regibus, ac Reginis D. Greg. in Regiſtro dat titulum Excellentiæ, & Gloriæ, Reginis. Reginæ Illuſtri, lib. 5. decretal. tit. 33. c. 27. Reginis defunctis. [Ex parte chariſſimæ in Chriſto filiæ B. quondam Anglorum Reginæ Honor. III. in lib. 2. decretal. tit. 22. c. 11.] Infanti Caſtellæ, Dilectus filius nobilis Vir Petrus Infans. Joannes XXII. in ejus extrav. de Judæis, & Saracen. Hexarchis dabat Pontifex titulum *Excellentiæ*, & *Eminentiæ*, can. ſicut excellentiam, 23. quæſt. 4. can. de Liguribus, & can. relegantes, ibid. quæſt. 5. ac D. Gregor. ſæpè in ejus Regiſt. Præfecto Imperialis prætorii dabat Pontifex titulum magnitudinis, & ſublimitatis, can. nemo vel in foro, de pœnit. diſt. 1. Principibus illuſtribus, ac Marchionibus nobilibus, de teſtib. & atteſt. cap. 46. ac Magnitudinibus, D. Gregor. in Regiſt. Cæterique Barones *Nobilitatis* titulum habebant à Pontifice. [Nobili viro Matefeloni, Innocentius Tertius in decretal. de præſcript. cap. 13. Nobili viro Matthæo de Rivario. Idem Innocent. lib. 2. decretal. tit. 1. c. 7. Nobili viro S. de Malileone. Idem ibid. cap. 5. de exception.] Comitiſſis. [Dilectæ in Chriſto filiæ Comitiſſæ Flandrien. Honorius III. de conceſs. præben. cap. ult. Dilectæ in Chriſto filiæ Comitiſſæ Bleſenſi, Innoc. III. in lib. 5. decretal. tit. 40. cap. 23.] Famularum Imperatricis erat titulus *Dulcedo veſtra*. D. Greg. in Regiſt. De aliis hujuſmodi titulis. Vide *Domnus*. Titulus falſus. Vide *Pſeudoepigraphus*. Titulus Univerſitatum ſtudiorum à Pontificibus adhibitus *Veſtra devotio* erat, de Conſtitutionibus, cap. 10. Tituli defunctorum. Vide *Bonæ memoriæ*. Tituli Patriarcharum. Vide *Patriarcha*.

Toalia, tobalia. [Subdiaconus regionarius cum toalia, ut cùm voluerit Dominus Papa ſpuere, poſſit illo gauſape os ſuum mundare. Cencius Camer. in ejus Cæremon. M. S.] ex quo colligitur tobaliam illam piloſam fuiſſe, cùm gauſape nominetur.

Tobalia dicebatur offertorium. Vide *Mappa*. *Offertorium*. *Othone*.

Toga, unde ortum habuit adagium De toga ad pallium. Vide *Pallium*.

Togala. FR. hæc dictio intellectu mihi difficillima eſt, licèt corrupta certò appareat, & feram ſignificet. Sic enim in Vita S. Theodoſiæ Virg. & Mart. apud Mombritium, tom. 2. habetur: [Poſt hæc dimiſſi ſunt ad eam Leopardus, & Togala, lenitatis ſuæ ſigna monſtrantes, & nihil eam læſerunt] ſic etiam de eadem apud Vincen. Belovac. in ſpeculo hiſtor. lib. 12. c. 48. dicitur. Prolixiùs tamen, ac diverſimodè in quodam pervetuſto M. S. Codice Biblioth. Vallicellanæ de Urbe, to. 6. pag. 66. à tergo, col. 2. de hujus Virginis martyrio legitur, nempè: [Sedit pro tribunali Præſes, jubet omnes feras adduci, & à Venatoribus exacervari, & rugiebat Leo, Vacca ferociſſima cornibus cuncta ventilabat, ſubſequebatur Taurus mugiens, & terribilis Leopardus, & Talaga levitatis ſuæ ſigna monſtrabat, Aper quoque ſilveſter dentibus ſtridebat, & Urſorum impetus non tolerabatur.] Puto nihilominùs Tigridem reſtitui debere, nam hìc omnium hujuſmodi ferarum proprietates deſcribuntur, & de hac *Togala*, ſive *Talaga* levitatis ſuæ ſigna monſtraſſe dicitur, quæ levitas Tigridis propriam eſſe affirmat Plinius, lib. 8. c. 18. ſic inquiens: [Tigrin Hyrcani, & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ.

Tolenum. FR. trochlea, l. item, de homicid. Vide *Trochlea*.

Tolero. Vide *Cohibeo*, ibi, cohibentia pro tolerantia.

Toltum. FR. exactio: [Ad emendum, & vendendum ſine omnibus toltis malis (*ideſt ſine indebitis exactionibus*,) per antiquas, & rectas conſuetudines. Matth. Pariſ. in ejus hiſt. de anno 1215.] Ex dict. germanica *Tol*, ſeu potiùs à *Tollo* latino verbo, unde Itali *Tolto* ablatum dicunt.

To-

Tomus, τόμος, quæ dictio apud SS. Patres, & Sac. Concilia duplicem ſignificationem habet: nam aliquando magnum volumen, librum, ac codicem ſignificat, in quo ſenſu ſcripſerat D. Hieronymus ad Pammachium, & Oceanum; quandoque tamen deciſionem, & decretum fidei denotat ex græco τὸ μῶ, ideſt, *In ſumma*: nam ſummatim, quod ad fidem ſpectat, decernitur. Hinc fruſtrà Eutychiani hæretici D. Leonem Papam irridebant, ex eo, ſcilicet, quia ejus dogmaticam epiſtolam tomum appellaverat: [Sed adhuc vide hæreſeos impudentiam. Reprehendunt enim Leonem Pontificem, qui epiſtolam ſuam tomum vocaverat, neſcientes rudes, quomodo S. Cyrillus, & ſtrenuus Athanaſius, aliorumque Patrum cœtus pios libros tomos vocent. S. Ephrem Antiochen. Patriarcha in Bibliotheca Photii.] Hæc namque S. Leonis Papæ dogmatica epiſtola ad Flavianum Conſtantinop. Patriarcham, & univerſum Chalcedon. Concilium miſſa fuit, quæ ab omnibus Catholicis per Orientem exiſtentibus [Tomus S. Papę Leonis] appellabatur.

Tonellus, doliolum: [Habes vinum de vite vera expreſſum in torculari crucis, & attractum aperti oſtio lateris; ſicut enim tonellus foratur, ut vinum habeatur, ſic latus Chriſti lancea militis apertum eſt, ut exiret aqua baptiſmatis, & ſanguis noſtræ redemptionis. Petrus Cellenſis, lib. 9. epiſt. 5. [ex vocabulo belgico *Tonne*, cujus diminutivum *Tonnellus* dicitur.

Tonsura, eſt propriè capillorum inciſio, & ſpoliatio, in Eccleſiaſticis ex traditione Apoſtolica inſtituta, ut inquit Anicetus Papa in ep. ad Galliar. Epiſcopos. Abraſio autem capitis Eccleſiaſticorum in coronæ forma, coronam Salvatoris noſtri ſpineam ſignificare ait Beda lib. 1. hiſtor. Angl. cap. 22. Idem etiam affirmat S. Germanus Conſtantinop. Patriarcha: [Raditur caput medium in gyrum, ut ea corona ſit pro corona Chriſti,] ſeu ut ait Iſidor. lib. 2. de inſtruct. Cleric. c. 1. ad denotandum regium Sacerdotalem gradum. Moraliter autem ſuperfluitatum cogitationum ablationem deſignat. [Caput ergo tondere eſt cogitationes ſuperfluas à mente reſecare. D. Greg. in moralib.] Capilli enim cogitationum ſymbolum ſunt. Sanctus verò Areopagita Dionyſius aliam in hoc moralitatem affert, inquiens: [Capillus autem tonſus puram, nullaque figura fucatam vitam indicat, quæ non fictarum figurarum, aut colorum inductione deformitatem mentis ornet; ſed per ipſam in ſe ipſa non humana pulchritudine, verùm ſingulari, & unica ad Dei exactiſſimam ſimilitudinem excitetur. De Eccleſ. Hierar. c. 6.] Item capillos tondere debet Eccleſiaſticus, ne creſcendo oculos impediant. Durand. lib. 2. cap. 1. ſuperfluæ namque cogitationes rerum æternarum ſpiritualem viſionem impediunt. Aliqui exiſtimant hanc Apoſtolicam tonſuræ introductionem fuiſſe ob memoriam ignominiæ Principis Apoſtolorum, quam paſſus eſt, quando in ejus opprobrium Antiochiæ illius caput raſum fuit, ut dictum eſt dict. *Garrbara*. FR. multa alia ſignificata tonſuræ affert Clementinarum Gloſſa in cap. 2. de vita & honeſt. Cleric.]: Hodie tamen tonſura in ſignum honoris, & dignitatis evaſit, ut Epiſcopi, ac Cardinales præ cæteris ampliorem tõſuram deferant, & Summus Pontifex habet totum caput raſum præter brevẽ capillorum circulum ad formam Benedictinorũ Monachorum, cujus antiquitas ex Toletano IX. Concilio colligitur, ubi can. 40. ita diſponitur: [Omnes Clerici, vel Lectores, ſicut Levitæ, & Sacerdotes, detonſo ſuperiùs capite toto, inferiùs ſolùm circuli coronam relinquant.] At quid dicendum de Sacerdotibus noſtris temporis, quos pudet tam glorioſum ſignum deferre? ſeu tam exiguam tonſuram ferunt, ut vix cerni poſſit? Certè non niſi vanitatis, ac ſuperbiæ nota in illis eſt: quòd ſi Gentiles infauſtum eventum ominabantur, quando in ſacrorum celebratione eorum ſacrificulo de capite cadebat corona, non inanitepitudinis ſpiritus indicio argui rectè poſſet Chriſtianus celebrans, in quo coronæ ſignum non diſcernitur: itaut ſuſpicari queat, an hujuſmodi Presbyter veram ſpem æternum Chriſti regnum habeat conſequendi, dum regalis ſacerdotii ſignum palàm deferre minimè curet: Inobſervantia ſiquidem à Bedæ temporibus deplorabilis, qui Venerabilis Doctor in ejus Anglica hiſtoria, lib. 5. cap. 22. non ſine mœrore ſic conqueritur: [Quoſdam Clericos corona caput attonſum geſtare pudet, quæ ipſius paſſionis ſignum eſt.] Græci autem infra coronam nutriunt comam nazareo more, ad imitandum, ut ipſi aſſerunt, Chriſtum, & ejus Diſcipulos; ſed hujuſmodi introductio non videtur ſatis antiqua, colligitur enim, quòd tempore S. Gregorii Nazianzeni, Eccleſiaſtici non deferebant comam: nam idem Sanctus Doctor, ubi de Cathedra Conſtantinopolitana à Maximo philoſopho uſurpata loquitur, Epiſcopos ejuſdem philoſophi fautores ab Eccleſia expulſos ad domum cujuſdam Comici confugiſſe, ibique cynicam Maximi philoſophi comam illos detondiſſe, ac eum in Epiſcopum ordinaſſe inquit. Ex qua relatione conſtat liquidò, quòd ille Maximus tanquam cynicæ philoſophiæ ſectator comam gerebat, at quando in Eccleſiaſticam dignitatem intrudi affectavit, cynicam comam totondit. Huic conjecturæ aſtipulatur Bedæ narratio à Baronio anno 668. nu. 3. & 4. allata, quòd, ſcilicet, Theodorus Tarſenſis Ciliciæ Provinciæ à Vitaliano Papa in Epiſcopũ Angliæ deſignatus, cum eſſet monachus S. Pauli Orientis, & caput abraſum haberet; opus fuerat ob id, ut ejus conſecratio per quatuor menſes differretur, uſque quo ejus caput aliquod capillorum incrementum haberet, ut commodè Epiſcopalis corona in eo tondi potuiſſet; quem Theodorum græci ritus ſatis fuiſſe conſtat, ex eo, nempè, quòd præfatus Papa ob dubium ne Anglicos græcanicis ritibus, & erroribus imbueret ille novus Epiſcopus, Aſſeſſorem illi dedit Adrianum Nidridanum Abbatem, quod Monaſterium non longè à Neapolitana Civitate

te diſtabat. Baron. ibid. Tonſuram autem monachorum Orientalium S. Pauli, eandem fuiſſe exiſtimo, quam Maronitæ, aliique Orientales Monachi geſtare ſolent, qui caput radunt ad inſtar noſtrorum Religioſorum, relinquentes tamen capillorum circulum in vertice, ſed ſubtiliorem occidentalibus monachis. In temporibus SS. Hieronymi, & Ambroſii, ut ex eorum ſcriptis colligitur, Clerici non radebant caput, ſed ſubmiſsè tondebant, ita ut cutem non detegerent, fortaſse ne convenirent cum Serapidis, & Iſidis ſacerdotibus, qui caput radebant. Simon verò Magus phanaticam tonſuræ machinam excogitaverat, quam ejus ſectatores ferebant, ſulcum, nempe, & lineam, quam per capitis verticem intus ambarum aurium ſummitates ducebant, in ſymbolum Zodiacæ faſciæ, aſſerentes eorum caput globum cœleſte denotare. Aliquos Sacerdotes Chriſtianos in Oriente in modum crucis eorum capita ſolitos fuiſſe radere refert Oſorius, lib. 3. rer. Em. Quod ad præſens Epiſcopus Carangor Diœceſis Indiarum Orientalium obſervat, ut in eo libro cui titulus eſt Novus Orbis, cap. 133. narratur. In quodam M. S. Roraldi Epiſcopi, qui de anno 1300. floruit, ac de ſucceſſibus Terræ ſanctæ ſcripſerat, de Chriſtianis Georgianis, cap. 79. hæc habet: [Clerici eorum rotundas habent tonſuras, laici verò quadratas.] Conſervabatur hic Codex apud quendam Michaelem Belauger Epiſcopum Milevitanum. Mahometani totum caput radunt, floccum tantùm in vertice reliquentes, quod etiam ab eorum ſubjectis Chriſtianis obſervatur, licèt aliqui ſcrupuloſiores Chriſticolæ ob timorem ne hoc ſit manifeſtum falſæ religionis ſignum, capillare floccum non nutriant, quod tamen in Africa uſque ad Tertulliani tempora ſolitum erat deferri, ut ipſemet cap. 4. de pall. ita refert: [Juxta cutem tonſor, & cultri vertex immunis.] In Sacramentario S. Gregorii habetur oratio, cujus titulus *Ad capillaturam*, quæ devotionis cauſa pueris recitabatur in prima eorum capitis tonſura. Item alia, cujus titulus eſt *Ad barbas tondendas*, quæ juvenibus in prima barbæ nutritione recitabatur. FR. Tonſura quidem duplicem habet ſignificationem, quam Gloſſa in cap. 1. de Cleric. conjug. ità diſtinguit: [Nota, quòd tonſura hìc accipitur pro clerica; nam propriè tonſura eſt illa abſciſſio capillorum, quæ eſt in parte inferiori, ut aures pateant; ſed clerica eſt abſciſſio capillorum in parte ſuperiori, & circuitus abſciſſionis illorum capillorum vocatur corona. Dicitur etiam *Raſura* in Clement. de honeſt. Cler. cap. 2. & ibi Gloſſa. Uſus tondendi Monialium comas in earum profeſſione, antiquiſſimus erat in Ægypto, ut D. Hieronymus epiſt. 48. ad Sabinianum teſtatur. Vide *Barbiraſium. Corona. Garrhara. Papaletra. Pſachnion. Tonſuratio. Tonſuratus. Tonſus.* Clericus primæ tonſuræ. Vide *Cantor. Tonſus.* Tonſuram non tenetur deferre Clericus conjugatus. Vide *Clericus*. Item de hac corona in can. pſalmiſta, diſt. 23. ſic habetur: [Clerici comam nutrire prohibentur, quorum caput deſuper in modum ſpheræ raſum eſſe debet.] Ubi Gloſſator addit:] Parum, nam magnitudo coronæ eſt ſignum converſionis, ut extrav. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. cùm dilectus, in parte deciſiv. 12. quæſt. 1. can. duo.] Item ſic clerico non licebit cum coma ſuum officium exercere, multò minus Sacerdoti comato celebrare licebit, de Clericis enim ſic habetur: [Nec oportet Clericos comam nutrire, & ſic miniſtrare, ſed attonſo capite auribus patentibus: & ſecundùm Aron talarem veſtem induere, ut ſint in habitu ornato, can. non licet, il 2. diſt. 24.

Tonsuratio. FR. collatio primæ tonſuræ clericalis. [Ex parte veſtra fuit propoſitum, quòd dicta Eccleſia monaſterio veſtro pleno jure debet eſſe ſubjecta, videlicet, in inſtitutione, deſtitutione, inveſtitura Archipresbyteri, & ejuſdem fidelitate, ipſius, & fratrum obedientia, correctione, repræſentatione ad ordines, tonſuratione, ſuſceptione chriſmatis, litaniis, & aliis ſimilibus. In decretal. de ſent. & re judic. cap. cùm inter vos.

Tonsurator. FR. Publicanus; exactor vectigalium. [Pervenit ad Nos, quòd Tonſuratores in Sicilia prava ſibi præſumptione nomen Defenſorum ſumerent. D. Greg. lib. 10. epiſt. 48.

Tonsuratus. FR. Clericus. Item ſignificat Romanum ad diſtinctionem Longobardorum, qui comati, & eorum regio Gallia comata dicebatur, ex eo quia comam nutriebant, contra verò Romani capillos tondebant: [Nam Spoletani, & Reatini ad B. Petrum confugium facientes, prædicto Sanctiſſimo Adriano Papæ ſe tradiderunt, & in fide ipſius Principis Apoſtolorum, atque prædicti Sanctiſſimi Pontificis jurantes, more Romanorum tonſurati ſunt. Anaſtaſ. Bib. in Adriano.] Vide *Romanus*.

Tonsuro. FR. verbum, primam clericalem tonſuram confero. [Nullo modo audeant tonſurare, can. Monaſteriis, 19. quæſt. 3. Quòd laici ad Monaſterium convolantes à ſuis Abbatibus tonſurentur, cap. 11. de ætat. & qualitat. ordinand. Licentiam habeat comam capitis ſui tonſurare. Marculf. lib. 1. formul. cap. 1.

Tonsus. FR. Clericus primæ tonſuræ: [Si quis in ordine Clericali à Presbytero, uſque ad Tonſum. In teſtamento S. Remigii Rhemenſis Archiep. lib. 1. cap. 16.] Vide *Cantor. Pſalmiſta: Pſaltes. Tonſura. Tonſuratus.*

Tonus Musicalis. Vide *Cantus. Hypate. Nete. Neuma. Ut, re, mi, fà, ſol, la.*

Toparchia. FR. τοπαρχία, loci præfectura. [Et poſtulavit Jonathas à Rege, ut immunem faceret Judæam, & tres Toparchias, & Samariam, & confines ejus, 1. Macab. 11. 28.

Topheth, nomen hebraicum, ſignificans ſpacioſam. [Præparata eſt enim ab heri topheth, à Rege præparata, profunda, & dilatata. Iſaj. cap. 30. n. 33.] quæ dictio ſæpè pro Inferno accipitur. Vide *Gehenna. Infernus.*

Tophorus. Vide *Zophorus.*

To-

Topographia, τοπογραφία, loci, aut locorum deſcriptionem ſignificat, à τόπος, locus, & γράφω, ſcribo: hincque *topographus*, locorum deſcriptor. Topographias in Scriptura ſacra habes, ſignanter in, lib. Joſue, in quo duodecim tribuum, & Terræ variæ deſcriptiones exhibentur.

Topoteretes. FR. Τοποτηρητής. Vicarius, ſive locum tenens. Apud Camillum Peregrinum de Princip. Longobar. tit. de Pacto Principis Archis &c. pag. 318.

Tornatrix. FR. joculatrix. [Aut cantare præſumant, vel turpia joca, vel urſo, vel tornatricibus ante ſe fieri patiantur, nec larvas dæmonum ante ſe ferri conſentiant, can. nullus Presbyterorum, de conſecr. diſt. 5.] Ubi Gloſſa exponit: [Ideſt, Joculatricibus, quæ volvuntur, ut torni; ſed choream, ſimul in gyrum ſaltantium fuiſſe puto.

Torneamentum. FR. quod ſic deſcribitur in Concil. Lateranen. [Deteſtabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus Milites ex condicto convenire ſolent ad oſtentationem virium eorum, & audaciæ, temerè congredi, unde mortes hominum, & animarum pericula ſæpè proveniunt, fieri prohibemus, lib. 5. decret. tit. 13. cap. 1.] Ibi, & in extrav. Jo. XXII. habentur peculiares tituli de Torneamentis. Ubi *Haſtiludium, Juſtram* dicitur :: ||: [Cauſa laudis humanæ, torneamentis totus deditus erat. Cæſar. lib. 2. miracul. cap. 12.] ex gallico verbo *Tournoyr*, quod circuire ſignificat. Vide *Tzanſtrium*.

Torneta. FR. idem ac torneamentum: [Illi omnes juvenes dediti militiæ ſæculari circuibant, quærentes execrabiles nundinas, quas vulgò tornetas vocant. S. Theodoricus Abb. in vita S. Bernardi.

Torno. FR. circundo, circumeo, l. qua fera. De venatoribus, & l. ſi cenſus, eod. tit.

Torosulus. Vide *Troſſulus*.

Torosus. Vide *Troſſulus*.

Torques. FR. non ſolùm ſignificat catenam ex auro, argento, gemmis, aliiſve pretioſis materiis; ſed etiam ferream, qua vinciuntur rei, & mancipia, & inde primariò à torquendo nomen deſumpſit. [Duas torques de Sergius, & Baccus &c. Et bojam de collo Alexandri V. Papæ. In quodam privilegio Caroli Magni apud Torrigium de Cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda, pag. 504.] ubi agitur de reliquiis ab eo Imperatore relictis Eccleſiæ S. Salvatoris ab eodem Romæ erectæ: torques igitur erat illa catena ferrea, quam ſuſtinuerunt in vinculis SS. Martyres Sergius, & Bacchus. *Boja* eſt collare, & colli vinculum, de quo dictum eſt ſuo loco. *Alexandri Quinti*, ideſt, poſt Petrum.

Torta. FR. placenta non fermentata. [Tortam, quæ abſque fermento, unam de caniſtro. Numer. 6. 19.] aliquando ſignificat panis portionem: [Tortamque panis, unius, cruſtulam conſperſam oleo. Exod. 29. 23. Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, veniat, ut oret pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem, ut comedam bucellam panis, 1. Reg. 2. 36. Invenient te ibi tres viri &c. & alius tres tortas panis Ibid. 10. 3. Et diviſit univerſis per ſingulos, à viro uſque ad mulierem tortam panis, & partem aſſæ carnis bubulæ, & frixam oleo ſimilam, 1. Paralip. 16. 3. Præcepit ergo Rex Sedecias, ut traderetur Jeremias in veſtibulo carceris, & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec conſumerentur omnes panes de civitate, & manſit Jeremias in veſtibulo carceris. Jerem. 37. 20.] Dicitur etiam *Tortula*, ideſt, parva torta: [Erat autem Man quaſi ſemen coriandri, coloris bdellii; circuibatque populus, & colligens illud, frangebat mola, ſive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati. Num. 11. 7.

Tortula. Vide *Torta*.

Toriza. FR. fax. Lexic. græco barb. unde *Tortia* Italicè.

Toselum. Vide *Dorſale*.

Tossapini, Hæretici. Vide *Gazari*.

Totihjoc vocabulum Ægyptium, & ſignificat Domi primarium. In Regul. S. Pachomii.

Toxico, toxico lædere [Sic igitur mihi Domini veſtri gratiam enormiter toxicavit linguæ meretricantis adulatio, & invidia detractoris. Petr. Bleſen. epiſt. 20.] In ſignificatione paſſiva. Vide *Venenor*.

Trabea. Vide *Purpura*.

Tracala, & *Trachala*. FR. In Conſtantino Magno Sex. Aurelius Victor de Cæſarib. hæc habet [Cùmque &c. III. & LX. annos vixiſſet, ex quibus dimidios, ita ut XIII. ſolus imperaret, conſūptus eſt: irriſor potiùs, quàm blandus: unde proverbio vulgari, Trachala decem annis præſtantiſſimus, duodecim ſequentibus latro, decem noviſſimis pupillus, ob profuſiones immodicas nominatus.] Licèt impreſſio Baſileæ de ann. 1053. & 1546. in fol. Lugdunenſis in 16. per Anton. Vincentiū 1562. Pariſiana in 16. per Sebaſt. Cramoſy 1626. habent *Tracala*. Sed Typus plantiniana in 8. de an. 1579. Francoforti in fol. de an. 1588. Aureliæ Allobrogum 1623. impreſſerunt *Trachala*: editio tamen Amſterodami in 32. de an. 1625. hoc tantùm habet, nimirum [Ita anno Imperii triceſimo, ſecundoque, cùm totum orbem tredecim tenuiſſet, ſexaginta natus, atque ampliùs duo &c. exceſſit.] Quapropter proverbium illud vulgare de *Tracala*, ſive *Trachala* redditur valdè obſcurum. Sigonius tamen in ejus notis ad calcem prædictæ Francofurtenſis impreſſionis ſic commentaverat: [In quibuſdam libris ſine aſpiratione ſcriptum eſt Tracala. Aliquo modo huc facere videtur, quod Feſtus ſcribit, Trachalos appellari muricum, & purpuræ ſuperiores partes; atque inde Ariminenſes homines maritimos cognominatos eſſe Trachalos. Forſan igitur appellatio tracta eſt ab aſperitate τοῦ τραχέος.] Quem ſequutus eſt in dict. Trachali Calepinus inquiens: [Trachali appellantur muricum, ac pur-

purpuræ ſuperiores partes. Unde Ariminenſes maritimi cognomen traxerunt. Feſtus.] Ac in dict. Chamæ idem ait: [Chamarum duo tra-duntur genera, ſcilicet, Traceæ, hoc eſt aſperæ, mali ſucci, quas oſtreas cognominant &c.] Ex eodem fonte Glandorpius in Onomaſt.hiſt.Rom. in Galeriis, impreſſione ſecunda, inquiens: [Galerius Trachalus Orator, de quo Quintilianus, & Tacitus, Conſulatum geſſit ultimo anno Neronis cum Silio Italico. Quidam Valerium Turpilonem vocant. Porrò Trachali muricum, & purpuræ ſuperiores partes appellantur. Unde Ariminenſes maritimi homines Trachali cognomen traxerunt. Sex Pomp. lib. 18.] At, ut verum fatear, mihi ad veritatis fontem non rarò acceſſiſſe diſplicet, dùm in ejuſdem veritatis prælatione me ad odioſam Eximiorum Virorum criticam compellar; quamvis literariæ exercitationes nulli efficere debeant, ſicut nec mihi ſimilis in me aliorum cenſura. Itaque Feſtus in ejus de verborum ſignif. fragmentis nil de *Tracala*, ſeu *Trachala* habet, ſed in ejus Codice ab Antonio Auguſtino apud Gulielmum Leimariũ de ann. 1535. impreſſo cum d'ctionibus Pauli Diaconi, ac notis Dionyſii Gotofredi, ex Feſto hæc tantùm habentur: [Tragus genus conchæ mali ſaporis:] Sed *Tragi* marinarum ſpongiarum ſpecies ſunt. Plin. lib. 9. cap 45. & lib. 31. cap. 11. Deinde ex Paulo Diacono, ibid. col. 468. verſ. 27. hæc aſſeruntur: [Trachalos appellari muricum, ac purpuræ ſuperiores partes; atque inde Ariminenſes homines maritimos cognominatos eſſe Trachalos.] Hinc poſcens inſiſtere cogor, cur, nempè, non reliqui maritimi populi, ſed ſoli Ariminenſes Trachali appellari queant? Veruntamen error eſt manifeſtus; nam Trachali non erant populi, ſed familia, ſive potiùs fratres, ac Septiciæ cujuſdam viduæ filii, ut ex Valerio Max. lib.7.c.7.n.4.cſarè patet, ubi hæc refert: [Septicia quoque mater Trachalorum Ariminenſium, filiis irata, in contumeliam eorum, cùm jam parere non poſſet, Publicio ſeni admodum nupſit &c.] At revertamur unde diſceſſimus. De Conſtantino Magno namque hæc in ejus Breviario Pomponius Lætus habet; [Conſtantinus in initio bonis Principibus ſimilis; poſt bella civilia, veluti omni metu liber, contra jus æquitatis pleroſque occidit, minimè ſuis parcens, & liberalitatis Auguſtorum immemor, cœpit eſſe parcus, & interdum nimis tenax.] In idem coincidit Zoſimus Comes Ethnicus Author in ejus hiſt.nova, lib.2. Sed Religionis odium maledicis, ac falſis impoſturis ſuum venenum diffundens, nimis hunc pium, Chriſtianumque Principem lædit. Igitur de proverbio Trachalæ tres eruditiſſimas epiſtolas ad P. Petrum Poſſinũ Societatis Jeſu, & noſtri ſæculi decus, R.P.D. meus Joſeph Maria Suareſius Vaſionenſis Epiſc. ac literariæ Reipub. recens lumen direxerat, quæ Romæ à Jacobo Dragondello an. 1667. impreſſæ fuerunt; in quarum tertia, non (ut ibidem ille ait) [Pyrauſtæ inſtar circum Trachalæ nomen] volutavit ipſius ingenium; ſed potiùs re vera uti fænix, quæ luminoſo ſuo calamo claritatem nobis præbuit, & ſibi redivivam æternitatis laudem acquiſivit: nam ubi nos in Sex. Rufi Feſti Breviario rerum geſtarum Pop. Rom. legimus hæc impreſſa: [Lucius Caſſius quæſtor Craſſi, vir ſtrenuus, reliquias fuſi collegit exercitus, contra Perſas in Syriam irrumpentes, ter cum ſumma admiratione conflixit, eoſque trans Euphratem trajectos vaſtavit. Parthi Labieno Duce &c.] ille ex M.S. ejuſdem Rufi Codice in literario DD. Barbarinorum Theſauro aſſervato hæc protulit: [L. Caſſius Quæſtor Craſſi, reliquias collegit exercitus, contra Perſas in Syriam irrumpens, ter cum ſumma adminiſtratione conflixit. Eoſque trans Euphratem redactos vaſtavit. Pamphyliam tunc obtinebat Trachala ad bellum Epirotarum miſſus, ditiſſimum, fortunatiſſimumque ducem prioribus decem annis inveniens, duodecim continuis perditiſſimum graſſatorem, decem noviſſimis ob immenſa donaria Pupillum nequiſſimum: atque ita ludibrio habitum, ut deſperatione rerum ſuarum, venenum hauſerit, cùm tendere in curiam paratus ſucceſſorem accepiſſet. Parthi Labieno Duce &c.] Itaque ſatis elucidatur Tracalæ, ſeu Trachalæ proverbium à Victore in Conſtantino applicatum, ob ſimilem triplicem morum mutationem, de quibus Pomponius Lætus, ac alii ſuprà egerunt. Diſplicet tamen quòd idem R.P.D. Suareſius concurrat in ſecunda ejus Epiſtola cum Sigonii, & aliorum ſupra rejecta aſſertione, inquiens; [Trachali appellantur muricum, ac purpuræ ſuperiores partes, unde Ariminenſes maritimi cognomen traxerunt.] Item de alio Trachala, ſeu Trachalo recentiori Conſtantino fit mentio, qui cum Italico Conſul fuerat. Vide Latinium in Animadverſ. in Conc. tit. Canones Apoſtolorum, §. A conſulatu Trachali.

TRACONES. ER. ſubterranei meatus, in quibus aquæ, vel àer incluſus ſerpent; ſive quia ibi Dracones generari ſolent: [Cum profundis traconibus, ac concavitatibus, in quibus ſecundùm Philoſophos ſolet terræ motus generari. Matth. Pariſ. in ejus Hiſt. an. 1247.] Unde Melitenſes *Traconara*, ſive *Draconara* appellare ſolent meatum ſubterraneum, per quem in ea inſula ad Bercharenſe territorium concurrere ſolent aquæ.

TRACTABILIS MONS. FR. ita appellatus eſt mons Sinai à D. Paulo. [Non enim acceſſiſtis ad tractabilem montem &c. ad Hebr. 12.18.] Nam ibi deſcenderat Deus, & cum Moyſe pro populo Iſraelitico tractaverat. Exod. 19.11. [In die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper monte Sinai &c.

TRACTANS. FR. Concionator: [Epiſcopo tractante cognoveram non ſacrificandum Idolis. D. Cyprian. ſerm. 52.] Vide *Tractator*.

TRACTATOR, græcè ἱερολόγος, ideſt, ſacer ſermocinator. [Jam verò quibuſdam ex noſtris ſacrorum tractatoribus viſum eſt amoris nomen, quàm dilectionis eſſe divinius. Michael Syng. in vita Fion.] Eodemque vocabulo uſus eſt Secundinus in epiſt. ad D. Auguſtinum: [Quamvis tra-

tractator multa dixerit, quæ teneat apud ſe auditor, tamen à tractatore non receſſerunt.] Et clariùs D. Chryſologus: [Vacat humanus ſermo, ſilet prædicatio tractatoris, ſerm. 91.] FR. Vincentius Lirin. in libello adverſus proph. hærèt. novat. cap. 40. ait: [Tertiò Doctores, qui tractatores nunc appellantur, quos hìc idem Apoſtolus etiam prophetas interdum nuncupat, eò quòd per eos Prophetarum myſteria populis aperiuntur.] Synonyma. Vide in dict. *Concionator. Homilia*, ac etiam Concionatorum abuſus. Vide *Tractatum*. Vide etiam *Tractans*.

Tractatoria, epiſtola. Vide *Litteræ*. FR. *Tractatoriam* legendum putat Latinius in Correct. Concilior. tit. Concil. Telenſe, ſeu Teleptenſe, & tit. Concil. Conſtantinop. V. cap. 10. ac alibi. Vide *Tractoria*.

Tractatum, & *Tractatus*, ipſamet ſacra concio. [Cùm Archiſynagogi, vel Hemorrhoiſſæ mulieris connexa ſibi, & producta narratio à conſueta ſermonis noſtri brevitate diſcederet, maluimus dimidiare tractatum. D. Chryſolog. ſer. 36.] Optima quidem Concionatoribus monitio, qui eorum ſuperfluitates in dicendo detruncare neſcientes, ſe ipſos, & multò magis Auditores defatigant; diſcere hi deberent ex hoc Eccleſiæ Doctore eximio, quòd pulchrior ſemper conceptus ſit ille, qui brevitatis gratia relinquitur; quandoque enim legimus Sanctorum Patrum Sermones, & Homilias recentiorum ſermonibus breviores. Hinc Tertullianus rectè admonet, inquiens: [Compendium ſermonis, & gratum eſt, & neceſſarium; quoniam ſermo laciniosus, & oneroſus, & vanus eſt. [FR. eodem vocabulo uſus eſt Optatus Milevitanus, lib. 4. qui Donatiſtas arguit, eò quòd ſemper in eorum concionibus contra Catholicos calumnias intermiſcebant, ſic inquiens: [Lectiones Dominicas, & tractatus veſtros ad noſtras injurias explicatis. Profertis Euangelium, & facitis abſenti fratri convicium.] Quam planè vitioſam concionandi conſuetudinē noſtri temporis Hæretici hæreditarunt, qui phariſaica petulantia ſe ipſos ſecundùm legem Dei rectè morigeratos exiſtimant, noſque tanquam ethnicos, & publicanos conviciant, ita ut in ipſis nulla nota errorum ſit. At nos, qui peccatores, & gratiæ Dei indignos exiſtimamur, non alienigenarum errores, ſed noſtros ad propriam correctionem à Concionatoribus libenter audimus. Vide *Homilia*.

Tracto. FR. Verbum, ideſt, concionem ago: [Hæretici ex conſcientia infirmitatis nunquam ordinariè tractant. Tertull. de reſurrect. carnis, cap. 2.] Ubi per vocabulum *Ordinariè* intelligit publicè.

Tractoria, dicebatur epiſtola, qua Epiſcopi ad Cōcilia convocabantur: [A Primate per tractoriam ſunt vocati. Aug. contra Donatiſt.] Hæ diverſæ erant à Tractatoris, quibus Epiſcopi aliis exponebant, quid in aliquo negotio actum fuiſſet. FR. Latinius tamen pro *Tractatoria*, interdum *Tractoriam* legit. Vide *Tractatoria*. Vide etiam *Litteræ*.

Tractus, dicitur ille mœſtus cantus, qui in Miſſa profertur poſt epiſtolam, quando non dicitur *Alleluja*, & incipit obſervari à Septuageſima uſque ad Paſcha, licèt non dicatur quotidie, ſed tantùm in Dominicis uſque ad quadrageſimam, quo tempore dicitur etiam in feriis ſecundis, quartis, & ſextis, quia in his diebus concurſus populi erat major ad divina officia. Dicitur tractus, quia trahitur tempus pro intervallo, quo Diaconus poſſit exuere planetam, & imponere ſibi tranſverſaliter velum; ſicut Graduale dicitur pro ſpatio temporis, quo Diaconus aſcendebat gradus ambonis. Symbolum autem Tractatus à Ruperto de divinis officiis ſic exponitur: [Quod autem tractus lugentium ſit, magiſque luctui congruat, quàm graduale, quod eſt pœnitentium lamentum, illud comprobat, quòd non cum Alleluja, ut graduale, ſed pro Alleluja canitur his diebus, quibus mortem, quæ ſubintravit in mundum per invidiam diaboli, ideſt, à Septuageſima uſque ad Paſcha, lugemus, lib. 5. c. 14.] Ideòque à tempore tractus ſtolam immortalitatis ſymbolum, quam in prævaricatione primi parentis perdidimus, velo violaceo cooperit Diaconus. Ob eandem rationem Sacroſancta Mater Eccleſia in dicta Dominica flebili, ac dolenti voce incipit introitum: [Circundederunt me dolores mortis &c.] Tracti Auctorem aliqui Cœleſtinum, alii Gelaſium, & alii Teleſphorum Summos Pontifices faciunt. Quare dicitur tractus in Vigilia Pentecoſtes. Vide *Vigilia*.

Traditor, ita à ſacris Scriptoribus appellabatur ille, qui præ timore tormentorum fidei perſecutoribus tradebat ſacros Codices ad eos comburendos. [In Africa duo mala, & peſſima admiſſa eſſe conſtat, unum in traditione, alterum ſchiſmate. Optat Milevit.] Propter quod ibid. multi renuentes ſacros libros tradere, martyrium paſſi ſunt; inter quos de S. Saturnino hoc encomium in ejus actis legitur: [O Martyrem legis ſacræ idoneum, diligentemque cuſtodem, qui traditorum facinus perhorreſcens, ſcripturas Dominicas ne perderet, intra ſecreta ſui pectoris collocavit. Apud Surium, 11. Febr.

Traduco, hoc verbum apud Tertullianum, ſicut etiam hæc alia *Circumduco*, *Obduco*, ſæpè ſignificant reprehendere, convincere, convenire, rejicere, & manifeſtare.

Traductio, pro reprehenſione à Tertulliano uſurpatur non raro.

Tragelapus, Τραγέλαφος, Hircocervus; nam τράγος, hircum ſignificat, ἔλαφος verò cervum: de eo fit mentio in Deuteron. cap. 14. 5. inter animalia comedi permiſſa. FR. de eo Plin. lib. 8. cap. 33.

Tragemata, FR. græca dictio τραγήματα, bellaria, edulia, nempè, ſaccaro confecta, ac condita, à τρώγω, quod eſt comedo. [Quæ tragmata, aut pemmata dixerunt veteres, noſtri bellaria appellaverunt Gellius, lib. 13. c. 11.] Sed in vita Beatæ Veronicæ de Benaſco mendosè *Tragimata* habetur. [Vaſa lignea, quibus ex ſaccharo deli-

delicatiora quædam compoſita ſervabantur, quæ tragimata vocamus, lib.4.c.9.§.21.

TRAGOEDIA, τραγῳδία. FR. etymologia hujus nominis habetur in Gloſſa in can. Canentes, diſt.92. ſcilicet à τράγος, quod eſt hircus, & ᾠδὴ, ideſt, laus, quia hirco remunerabantur. Seu ut aliis placet, ex eo quia primum ejus pœmatis præmium hircus fuerit, aut certè uter hircinus vino plenus: unde Horatius de Arte poet.

> Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Alii à fæce, quam Græci τρύγην appellant, quia Scenici faciem fæce ſpurcabant.

TRAGOEDUS, τραγῳδός. FR. Scenicus, qui tragœdiam repræſentat, ſicut Comicus à Comœdia dictus eſt: [Nec in tragœdorum modum, guttur, & fauces dulci medicamine liniendæ ſunt, can. cantantes, diſt. 92.] Ubi de Eccleſiaſticis Cantoribus loquitur.

TRAGULÆ, &) Vide *Trogolus*.
TRAGULUS.)

TRAHA. FR. ruſticum inſtrumentum ad modum vehiculi, ſed ſine rotis, & ponderoſum, quo agricultores poſt convulſam terram aratro, ſemine in eam projecto, traha denique per juga bovum tracta, teritur terra, ac ibi ſemen cooperitur; eodemque inſtrumento in area triticum à culmis deponitur. De hac voce fit mentio in Sac. Script. [Et fecit ſuper eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire, 1.Paralip.20.3.] hinc Virg.1. Georg.

> Dicendum, & quæ ſint duris agreſtibus arma,
> Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
> Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
> Tardaque Eleuſinæ matris volventia plauſtra,
> Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere raſtri.

Ubi in aliquibus codicibus *Trabeæque* mendosè habetur.

TRAHARIUS, Plauſtrarius. [Ad extremos trahariorum, qui per inſipientiam ſuam adhuc ad carnis ſarcinas ſedent, crucis diù portatæ vexilla circumfers. Sidon lib. 6. epiſt.1.

TRAMOSERICA, textile, quod in ſe habet ſolùm ſericum in trama. [Holoſerica tota ſerica: olon enim totum. Tramoſerica ſtamine lineo, trama ex ſerico. Iſidor. lib. 19. etymol. cap. 22. Vide *Chryſoclavum*.

TRANA. FR. currus ſine rotis. [Toloneus non exigitur nec de navali, nec de carrali, neque de ſunis, ſive de trana evectione. In quodam privileg. Caroli Magni SS. Vincentii & Germani Monaſterio conceſſo apud Baron. an. 779.

TRANEX. FR. palmes. [Si quis tranecem de vite aliena inciderit. In lege 7. Longobardorum, lib.1. tit.19.] Italicè *Tralcio* dicitur.

TRANSACTIO. FR. pactum, ſeu conventio inter partes, qui contractus in lege canonica eſt prohibitus in rebus ſpiritualibus, ita ut ſimonia reputetur; ſed licita eſt amicabilis compoſitio, ut notat Gloſſa in can. ea quæ, 1.q.3. Quæ autem differentia ſit inter pactum, & tranſactionem. Vide *Depectio*. In Decretali habetur ſpecialis titulus de Tranſactionibus.

TRANSALPINO, alpes tranſire. [Ipſe quaſi inter mortuos liber, in Italiam pro mandato veſtro tranſalpinare, non horruit. Petr. Bleſen. ep. 59.

TRANSENNA, tranſitus, erat ſolarium, ſive ambulacrum extra Eccleſiam, per quod ex Androna, (de quo ſuo loco dictum eſt) ad Gynæceum tranſitus erat. [Hæc Baſilica aperitur tribus arcubus paribus prælucente tranſenna, per quam viciſſim ſibi recta, ac ſpatia Baſilicæ utriuſque junguntur. Paulin. epiſt. 12.] quod *Pergula* etiam dicebatur. [In pergula Baſilicæ B. Petri poſuit cantharum aureum unà cum pretioſis margaritis, & gemmis. Anaſt. Bibl. in Steph. IV.] Quod ambulacrum adhuc in aliquibus antiquis Templis extat.

TRANSFIGURATIO DOMINI, hæc ſolemnitas tam in Latina, quàm Græca Eccleſia antiquiſſima eſt, & licèt Calixtus Papa III. de ann. 1456. Officium de eodem feſto cum indulgentiis copioſis ad ſimilitudinem feſti Corporis Chriſti ordinaſſet; hoc tamen non intelligendum eſt de inſtitutione feſti illius, ſed tantùm quoad officium proprium in memoriam inſignis obtentæ victoriæ contra Turcas à Chriſtianis in Hungaria. Nam quoad celebrationem conſtat fuiſſe antiquam, & in hac die conſecrabatur vinum recens in Miſſa, & quando hoc adhuc non reperiebatur, tunc ex uvis parum muſti in Calice exprimebatur; quæ cæremonia glorioſum Chriſti regnum in ejus transfiguratione repræſentatum denotabat; nam illius regnum in recenti vino connotatum ab eodem Domino fuerat, dicente: [Amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in regno Patris mei. Matth. 26. & Marc. 14.] In hac etiam die benedicebatur recens uva, Durand. lib. 7. cap. 22. Græca etiam Eccleſia ſolemniter hanc feſtivitatem celebrat, à qua Ἁγία μεταμόρφωσις, ideſt, Sancta Transformatio appellatur, & cùm ipſi Græci quindenum jejunium ante Virginis Aſſumptionem obſervant, in quo, ſicut & in reliquis eorum jejuniis, nec piſces comedunt; in die tamen Transfigurationis, qui cadit intra prædictum quindenum jejunium, præ lætitia hujus diei gaudent diſpenſatione piſcium commeſtionis. Inſuper Transfigurationis feſtum apud ipſos cum Vigilia celebratur, quam *Trofeſtum* vocant. Maronitarum tamen natio valdè pia, & Catholica cum ingenti lætitia feſtum Transfigurationis ſolet celebrare, ut egomet in Monte Libano eo die interfui, & vidi; nam Patriarcha cum Clero univerſo ejuſdem Montis cacumen aſcendit, in quo vertice aliquæ cedrorum reliquiæ vigent, de quibus eximiis laudibus fit in Sac. Pagina mentio; ſunt, inquam, hæ arbores proceriores pinis quarum trunci quinque hominum amplexu vix circumdari poſſunt; equidē mi-

mirabili naturæ artificio ex iiſdem truncis pullulantes contemplantur rami; diffunduntur enim circumcirca ordine tam pulcherrimo, ut ſcyphum perfectè rotundum formare videantur, foliiſque ſpiſſis, ſubtilibus, ac denſis adinſtar pinorum, ſemper inſuper virentibus, ita ut in eis quiſque jacens quieſcere commodè poſſet; lignum denique nodoſum eſt, incorruptibile, & odoriferum; hinc Sapiens ille Salomon eo uſus eſt in Templi ædificio. FR. De hujus ligni incorruptibilitate ego quidem valdè hæſito, nam aliqua notabilia ſegmenta, ab Auctore in paterna domo relicta, poſt tria, vel quatuor luſtra tinea corroſa ſunt; quod tamen poteſt eſſe, ut ex truncis cæſa ſint flante aliquo nocivo vento, qui ligna corruptibilia reddit, quamvis aliàs ſint naturæ incorruptibilis. :||: Harum arborum fructus quo ad figuram ſimiles cupreſſorum fructibus ſunt, ſed quo ad magnitudinem non diſſimiles pinis, intuſque penitùs vacui, & ideò ob aerem in eis incluſum deorſum non pendent ſicut reliqui ex eorum arboribus, ſed in Cœlum erecti, ita ut à ſuſpicientibus ex ſolo cerni nequeant. Sunt autem prædictæ cedrorum arbores in tam magna veneratione non ſolùm apud Chriſtianos, verùm etiam apud Mahometanos, ita ut cadentes in terra earum rami à ventis excuſſi, nemo illis uti audeat pro ignis pabulo: quinimò aliqui ex Hebræis Palæſtinorum terram incolentes has arbores in primordio mundi productas fuiſſe, atque in univerſali cataclyſmo inconcuſſas permanſiſſe autumant; atque pro eorum aſſertionis fundamento Pſalmum 103. adducunt, in quo de mundi creatione agitur: [Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam &c.] & inferiùs: [Et cedri libani quas plantavit &c.] Igitur in cacumine Libani aſcendit Patriarcha à Clero, & Catholico populo comitatus, ibique ſuper lapideum Altare ſub dio erectum ſolemniter celebrat; quo peracto, omnes ad prandium Dives aliquis invitat, ubi inter alia fidei argumenta, quæ in hac gente notavi, unum hìc tantùm referam, eximiam, nempè, devotionem erga Sanctam Sedem Apoſtolicam; nam ea gens caput tegit ad orientalem uſum, illudque nec in ſalutationibus, nec in Eccleſia detegit; ſed tantùm in elevatione Euchariſtiæ, & dum canitur Evangelium: at quando in ea comeſſatione in Summi Pontificis Romani ſalutem quis propinabat, omnes detecto capite, ac ipſemet Patriarcha in ſignum reverentiæ ſurgebant; quare non immeritò ſpiritualis omnium nationum ille quondam Paſtor, & Pater Gregorius Papa XIII. inter tot ſeminaria ab eo per Orbem, & in Urbe erecta, etiam Maronitis peculiare Collegium fundavit. FR. hi autem laudabiles populi ideò Maronitæ appellantur, quia quando univerſùs quaſi Oriens Neſtoriana labe inficiebatur, tunc illi, qui prædicatione S. Maronis Abbatis, ac ejus Monachorum in fide Catholica permanſerant, Maronitæ dicti ſunt: quòd autem hæc natio Monothelitis adhæſiſſet, inconſultè prorsùs aſſeritur, ut diffusè ac validè probare parat amātiſſimus Collega meus, ac Eruditiſſimus Dominus Fauſtus Naironus linguæ Chaldaicæ in Archigymnaſio Sapientiæ Romanæ Profeſſor. Hoc inquam catholiciſmi jugerum licèt tyrãnico Turcarum ſub jugo dirè exagitatum ſemper ſit, nihilominùs bonum fidei germen jugiter emanavit.

TRANSITORIUM, ſic Miſſæ antiphona, quæ apud nos Communio dicitur, appellatur in ritu Ambroſiano, quia tunc ad epiſtolæ cornu fit tranſitus, quemadmodum in ritu Romano etiam obſervatur. Vide *Communio*.

TRANSLATIONIS officii ad libitum Regula. Vide *Officium*.

TRANSLATIO, transfero. [Ut nullus audeat juxta Sanctorum canonum traditionem ex alio Epiſcopatu ibidem translatare, aut conſtituere Epiſcopum poſt tuam de hoc ſæculo evacuationem. Flodoard. lib 2. hiſt. Rhemen. c. 17.

TRANSMARINUS. Vide *Ciſmarinus*.

TRANSMIGROR, hoc verbo intranſitivo uſus eſt in ſenſu paſſivo D. Hilarius in Pſalm. 51. ubi de populo hebræo loquens, ſic ait: [Regnum deſtructæ Civitatis amiſit, & de tabernaculo avulſus, & tranſmigratus eſt,] nempè, translatus eſt.

TRANSTYBERIM, Antipolis appellata, & Tranſtyberini Antipolitani. Vide *Eſox*. Item Ravennates appellati. Vide *Guidonea porta*.

TRANSVENA, pro advena S. Cypr. in poemate ſuper Geneſim uſus eſt, ſi tamen illud opus non ſit potiùs Tertulliani. FR. ut opinantur Bellarminus de Script. Eccl. in Cypriano, §. de Carminibus, & Labbè in eod. tit. de Cypriano, §. Index carmen Geneſis, & in Tertulliano, §. Index Sacrarum Scripturarum, uti citantur à Tertulliano, tam carmina incerti &c. & inferiùs, Geneſis.

TRAPETUN, τραπητόν. FR. mola oleacea. Hodie tamen hoc nomen in Italia, & præcipuè in Sicilia mola illa retinet, in qua cannæ melleæ conteruntur ad conſtituendum ſaccharum, à verbo græco τρέπω, ideſt, verto, ſeu volvo.

TRAPEZITA. FR. τραπεζίτης, menſarius, campſor: à τράπεζα, ideſt, menſa. In can. in nomine Domini, diſt. 23. pro Simoniaco uſurpatur, ſic: [Hæc Apoſtolica ſedes, cui authore Deo ſervio, quot adverſa pertulerit, quot denique per ſimoniacæ hæreſis trapezitas repetitis malleis, crebriſque tunſionibus ſubjacuit.] Ac in recto, & ſpirituali ſenſu uſus eſt D. Paulinus, in epiſt. de Gazophylacio, ita inquiens: [Cœleſtis igitur Trapezitæ hęc menſa eſt, theſaurum vitę ſtruens, & ad margaritam negotiandam fœnus exercens.] Ejus ſynonyma. Vide *Archarius*. *Parachara&a*. *Publicanus*. *Scambiator*. Item *Trapezita*, ſive *Trapezim* Dapiferum vertunt in Nicephorum Gregoram, lib. 7. teſte Camillo Peregrino de Principib. Longob. in caſtigat. ad Lupum Protoſp. pag. 74. ad ann. 886. Poteſt etiam in ſenſu Campſoris deduci etymon à græco verbo τρέπω, ideſt, volvo, ſeu verto; nam Campſores per cedulas volvunt ſolutiones creditoribus ad eorum correſponſales: hinc Itali ſolent uti his terminis: *Girare*, ſeu *voltare in faccia del tale*.

TRAP-

Trappa, decipulum. [Si quis turturem de trappa furaverit, in lege Salica, tit.7.] vox quidem belgica *Trappe*. Unde Galli dicunt *Attrapper*, ideſt, prehendere. Itali *Trappolare*, nempè, deprehendere, decipere.

Trasco-Drugitare, hæretici, ita appellati ex phrygiis vocibus *Traſcus*, quæ palum ſignificat, & *Druſus*, naſum, ſeu roſtrum; nam hi quando orabant, digitum indicem in naſo imponebant; inde etiam *Tettalo rincitæ* denominati ſunt, πέταλον enim græcè folium ſignificat, & ῥύγχος, roſtrum. Hac quippè cæremonia demonſtrare præſumebant omnium rerum ipſos rectos judices, ac commenſuratores eſſe, & quòd naſus judicii ſymbolum fuiſſet, palus autem menſuræ. Dicti etiam fuere *Perticonaſati*, de quibus Epiph. hæreſ. 48. In Cod. autem Theod. *Taſcodrocitæ* nuncupantur.

Trebaciter, & *Trebatius*. Vide *Trebax*.

Trebax, τρίβακος, verſatus, unde poſtea verſutum, & aſtutum translativè ſignificat; hinc *Trebatii* nomen proprium deſumptum fuit: item *Trebaciſſimus* in ſuperlativo dicitur. [Collegit itaque ſeſe trebaciſſimus ſenex, & intrinſecùs æſtu pudoris decoquebatur. Sidon.lib.1.epiſt.11.] Item apud eundem, lib.9.epiſt.11. reperitur *Trebaciter*, ideſt, aſtutè: [Præterea quidquid ſuper hujuſce ſcripti tenore cenſueris, trebaciter diffiteri.] Et ibidem clariùs: [Malui factum confiteri, quàm trebaciter diffiteri.] Licèt in aliquibus Codicibus mendosè *Tribaciter*, & *Tribaciſſimus* legatur.

Trebacissimus. Vide *Trebax*.

Tremaculum, Rete. [Si quis tremaculum de flumine furaverit. In lege Salica, tit.27.] Ex gallicis vocabulis *Tremail*, & *Tremaillier*.

Tremissis, monetæ ſpecies. [Si ita eſt, ſibi libellario nomine ad ſummam tremiſſis unius concede. D. Gregor. in Regiſt. lib. 2. cap. 1.] Nomen autem *Libellarii* canonis ſolutionem ſignificat, & Italicè *Livello* dicitur. Vide *Trimeſium*.

Tremuis. FR. Filius Filii naturalis, ſive Nepos ex Filio naturali, l. de eo, de ſucceſſion.

Tremulantes. FR. Hæretici in Anglia, quos Hiſpani *Adombrados* vocant.

Tremulo, tremo. [Nimio frigore horribiliter cum fletu, ac ſtridore dentium tremulantes. Flodoard. lib. 3. hiſt. c. 3.

Tremum. FR. cubiti pars, l. ſi quis homini libero, de convitiis.

Trepalium, locus ubi dabatur reis tortura: [Non licèt Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare. Concil. Antiſiodoren. cap. 33.

Trepedica, ex verbis D. Gregorii Papæ videtur ſignificare jumentorum pedicam; nam lib. 2. dialogor. cap. 30. de mulione, & equario curatore, qui jumenta ferreis ſoleis calceat, loquitur, cujus formam aſſumpſerat Diabolus; ſic inquiens: [Quadam die, dùm ad B. Joannis oratorium, quod in ipſa montis celſitudine ſitum eſt, pergeret, ei antiquus in mulomedici ſpecie obviam factus eſt, cornu, & trepedicam ferens &c.] Itaque *Trepedica* pedica ferrea, ſive ex fune cannabina, aut lorea, qua vinciuntur jumentorum pedes, ut nequeant longè digredi, ſignificat. FR. Trepedica dicitur à trepidando; fortaſsè, quia jumentum hoc compede vinctus, quotieſcumque pedes movet, ejus genua trepidant, ac tremore concutiuntur. Errant igitur Dadinus hìc in notis ad epiſtolas D. Gregorii, Lacerda, ac Voſſius, qui putant hoc vocabulum ſignificare potionem aliquam; nam dictio *Mulomedicus* unitè legenda eſt, & non ſeparatim, ideſt, mulorum Medicus. De hac namque apparitione in quodam Codice M. S. Flodoardi Rhemenſis Canonici antea, deinde Monachi, in vita Sancti Benedicti, qui codex conſervatur in Carmelitanorum Diſcalceatorum Pariſienſi conventu, leguntur hi verſus:

Id capitus Monacho ſimulati fraude ſubacto
Mul medici, plauſuque manus, alapaque
recepto.

Treuga. Italicè *Tregua*, eſt armorum ſuſpenſio, in qua fides publica præſtatur, ne ad invicem hoſtes ſe lædant. [Pax verò illa, quam treugam Dei dicimus, fideliter obſervetur, ſicut ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis uniuſcujuſque provinciæ conſtituta eſt: qui autem eam infregerit excommunicationi ſubdatur, can. illi, qui, 24. quæſt. 3.] Sub excommunicationis pœna etiam Alexander Papa III. ne violaretur præcepit: [Treugas à quarta feria poſt occaſum Solis, uſque ad ſecundam feriam, &c. ab Adventu Dom. uſque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuageſima, uſque ad octavas Paſchæ ab omnibus inviolabiliter obſervari præcipimus. Si quis autem treugas frangere præſumpſerit, poſt tertiam admonitionem, ſi non ſatisfecerit, Epiſcopus ſuus ſententiam excommunicationis dictet in eum. In decret. de treuga, & pace capite 1.] Sic etiam habet Fulbertus Carnot.] Velim autem ſuadere tibi, ſi poſſem, ne dimittas propter iram, quæ Dei juſtitiam non operatur, quin Epiſcopo tuo treugam des, ep. 93.

Triafata. FR. Corruptè dici exiſtimat Floravant. Martinellus in ſua Roma Ethnico ſac. & corrigit Anaſtaſium Biblioth. qui in Honorio Papa inquit: [Fecit Eccleſiam S. Adriani Martyris in tribus fatis, quam & dedicavit, & dona multa obtulit:] Et in Adriano Papa idem replicat: [Baſilicam SS. Coſmæ, & Damiani, ſitam in tribus fatis reſtauravit,] apud Floravant. in ejus cit. Romæ, pag. 94. ubi corrigit *In tribus foris*: ſed nullam authoritatem, vel conjecturam pro ſe affert. Ego tamen Blondum, Decad. 2. lib. 3. aſtro ſic ſcribentem: [Perſtitit autem diutiùs in Petri Cathedra Conſtantinus, & Epiſcopos, Præsbyteroſque more Pontificum ordinavit, quouſque Clero, populoque Romano in tribus foris, quæ eſt Sancti Adriani Eccleſia, per Chriſtophorum primicerium coacto, Stephanus Siculus Canonicè in Pontificem eſt electus:] Cyprianus verò mẽdosè habet *Trianfacta*, quem

Latinius *Tria fata* corrigere maluit. Vide eumdem in Cyprian. Correct. epiſt. 21.

TRIAVERDINI. FR. Hæretici, quorum errores, & dira eorum geſta referuntur apud Baron. an. 1179. n. 4.

TRIBACITER, & *Tribaciſſimus*. Vide *Trebax*.

TRIBALTHON. Vide *Pallium*.

TRIBULANS, apud Arnobium pro tribulato uſurpatur: [In ſpiritu tribulanti cum lacrymis exoretur. In Pſal. 106.

TRIBULOSUS, campus tribulis, & ſpinis refertus. [Aut humore imbrium putres, aut frigorum ſiccitate tribuloſas. Sidon. lib. 3. ep. 2.] Metaphoricè autem pro aſpro, ac ſcabroſo ſermone accipitur. [Et quamvis propter hamata ſyllogiſmorum puncta tribuloſum, vernantis tamen eloquii flore mellitum. Idem Sidon. lib. 1. epiſt. 7.

TRIBULUM, & *Tribula*, *æ*, inſtrumentum, quo triturantur frumenta. [Si enim ſpicarum grana tribulis attrita, ariſtis, & paleis nudantur. D. Gregor. lib. 7. c. 32. in Regiſt.] Vide *Traha*.

TRIBUNA. FR. hemicyclus muralis, quæ in fine presbyterii in Eccleſia ſolet terminari. Dicitur autem Tribuna, quaſi tribunal, quia ibi tribunal, ſive Pontificalis Cathedra collocabatur, ut in Templo S. Cæciliæ Tranſtyberinæ regionis ex lapide adhuc exſtat, ac in aliis antiquis Romę Eccleſiis adhuc videntur, & Alexander Papa VII. in tribuna Baſilicæ Vaticanæ Cathedram Principis Apoſtolorum magnificè collocavit: dicitur *Calcidica*, *Hemicyclus*. Turrig. in Crypt. Vatic. ſecund. impreſ. part. 2. pag. 357. Vide *Abſis*. *Concha*. *Diatreta*. *Tholus*. *Trichorus*. *Trullus*.

TRIBUTUM. Vide *Burdatio*. *Pedagium*. *Terraticum*.

TRICÆ TELLENÆ, frivola, ac inſipida loquacitas. [Jam dudum me fateor hæſitare, circumhiſcere, tergiverſari, tricas (quemadmodum dicitur) conduplicare tellenas. Arnob. lib. 5.] Proverbium à Telleno tædioſo, & inſulſo tubicine deſumptum. Aliqui tamen *Tricas Attellanas* legunt. Vocabulum autem Tricæ ex græco τρίχες propriè ſignificat capillos implexos, Italicè *Treccie*, ex quo metaphora deſumpta fuit: quare poſtea pro ſermone inutili, qui eſt animæ implexio, accipitur. FR. Non à Telleno tubicine, nec legendum eſt *Tricas Attellanas*; ſed reſtituendum eſt *Tricæ*, *Tellenæ*, quæ ſunt duæ Civitates, prima in Brunduſino territorio, à qua proverbium deſumptum fuit teſte Plinio, qui l. 3. c. 11. ſic ait: [Et urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam, & Tricam.] Et Tellenæ alia Civitas in Campania, de qua idem Plin. lib. 3. cap. 5. Licèt Eraſmus in Chiliad. ex Zenodoro aſſerat, quod Tellen Tubicen fuiſſet, quem ſequutus eſt Calepinus, in dict. Tellen.

TRICO, implico. [Scilicet, ut ſæculari negotio ſua munia non fraudaret, nec à religionis cultu terrena ſe occupatione tricaret. In Vita S. Geraldi. Et hora ſurgendi non te trices, præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude, & age conceptiones tuas. Eccl. 32. 15.] Vide *Tricæ*.

TRICATUS, implicitus. [Si ad ſextam horam refectionem tricatam hebdomadarii offenderint. In regula Magiſtr.

TRICENNALIS. FR. ſpatium triginta annorum. [Quæ tricennalis lex concluſit, quia & filiorum noſtrorum Principum ita emanavit authoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus excluſit, can. Facultates, 13. quæſt. 2.] Ac alibi: [Jure ſibi vendicent, quod tricennalis lex concludit, can. illud etiam, can. ſicut quicumque, cum aliis ſeqq. in 16. q. 3.] Hæc tamen tricennalis præſcriptio non ſuffragatur Regularibus contra bona Eccleſiaſtica, vel Epiſcopos venientibus, can. poſſeſſiones, 16. q. 4. Sed deberent habere pro ſe præſcriptionem quadraginta annorum, can. volumus, & can. neque decennii. Ibidem. Et è converſo Clerus contra Regulares tricennali ſpatio præſcribit. Extravag. de privil. c. ſi de terra.

TRICESIMA, in Monaſticis regulis ſecunda hebdomada Quadrageſimæ *Triceſima* appellatur, ſicut etiam tertia hebdomada vocatur ibi *Viceſima*, quæ ita denominantur non à numero dierum, ſed ad ſequendam antecedentium hebdomadarum denominationem Septuageſimæ, Quinquageſimæ, Quadrageſimæ, ſic & Triceſimæ, atque Viceſimæ jejuniorum hebdomadę appellantur. [A Triceſima verò uſque in Viceſimam ſingulos meros accipiant. A Viceſima verò uſque ad Paſcha vinum omnibus ſubtrahatur. Ex Regul. Magiſtr.

TRICHINAS, τρίχινας, quaſi ciliciarius. Ita cognominatus fuit S. Theodorus à Græcis ob continuum & aſperum cilicium, quod in ſuo corpore gerebat; τρίχινος enim grecè cilicium ſignificat, pilis contextum, ita appellatum à Cilicia provincia, in qua, ut Varro, lib. 2. de re ruſtica ſcribit, hujuſmodi indumenta pilis caprinis texebantur, ac contra ſagittas in defenſionem militum ſerviebant, ut etiam Vegetius teſtatur; ſeu tabernacula, & tentoria efficiebantur ad caſtrametandos milites, ut ad preſens Arabes & Saraceni in deſerto facere conſueſcunt, de quibus tabernaculis in Cant. cap. 1. dicitur: [Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar.] Nam Cedar fuerat Iſmaelis filius, à quo Agareni deſcendunt, qui per errorem, ut aliàs diximus, Saraceni appellati ſunt; quod ideò S. Hilarius in verba Pſal. 119. [Habitavi cum habitantibus Cedar] confirmat hanc meam opinionem, & quod propriis oculis inſpexi, inquiens: [Cedar genus eſt Iſmaelitarum, deſerta incolens. Hi ſunt nunc Saraceni nuncupati.] Sunt autem hæc tentoria nigra, & oblonga ad inſtar illorum, quibus triremes utuntur; ſed aptè diſpoſita, ac ordinata ad formam ingentium Villarum, quæ valdè ſolaribus ardoribus, ac pluviis reſiſtunt. Hæc tabernaculorum coordinatio exaltata fuit à Regio Pſalte: [Diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ, Pſal. 63.] FR. *Cilicium* à Cilicia dicitur, quæ provincia *Trachiotis* cognominata eſt, unde Seleucia Ciliciæ, Seleucia Trachiotis

dicta

dicta fuit. Plin. lib. 5. c. 27. à dictione τραχύτης, ideſt, aſperitas, ſcabroſitas: quare dixit Plutarchus τραχύτης τῆς κροκίδος, villoſitatem illam, & eminentiam floccorum, quæ in rudibus pannis viſitur. Junius in Lexico Græco-lat. Et Cicero in 3. Verrina, inquit: [Quum iſte Civitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret.] Et Aſconius de eiſdem Ciliciis ibidem ait: Cilicia tecta eſſe ex pilis, in caſtrorum uſum, atque nautarum.] In Sacra autem Scriptura pro pœnitentiæ indumento non rarò accipitur.

Trichorus, τρίχωρος, triplex chorus; nam Eccleſiæ tribuna ferè tres conchas habebat, major ſiquidem *Concha*, & reliquæ duæ è lateribus *Conchulæ* dicebantur: [Baſilicam Dominædi, reliquiis Apoſtolorum, & Martyrum intra apſidem trichora ſub altaria ſacratis, ſolo, & parietibus marmoratam, camera muſivo illuſa clarificavit. Paulin. epiſt. 12.

Tricirion. Vide *Paſcha*.

Triclinium. Vide *Sigma*.

Triduanum, jejunium penès antiquos Chriſtianos, quomodo intelligatur. Vide *Biduanum*.

Trieris, τριήρης, genus navis oblongæ, ut triremis. [Neque trieris magna tranſgredietur eum, Iſai. c. 33.

Trieteris, τριετηρὶς, triennium. Item *trieterius*, triennalis dicitur. Vide *Dieteris*.

Trigamus, τρίγαμος. FR. qui ter matrimonio conjunctus, can. aperiant, 31. qu. 1.

Triloris, τρίλωρις, funiculus, aut ligamen tribus locis implicitum, ſic πεντέλωρις, ideſt, quinque locis.

Trimesium, monetæ ſpecies, aliàs tremiſſis. [Nam nec ſemel in regione iſta uſque ad unum trimeſium frumentum potui comparare. Anaſt. in exil. S. Martini Papæ.] Aliqui menſuram ſignificare putant. FR. Sed alibi idem Anaſtaſius monetam manifeſtè intelligit, ideſt, tertiam ſolidi partem, ſic inquiens: [Domum in regione Roſſea intra Urbem, quæ præſtat ſolidos LVIII. & trimeſium. In Silveſtro Papa.] Vide *Tremiſſis*.

Trimma, τρίμμα, limatura, & pulvis. [Fecit autem & Cameram Baſilicæ ex auri trimma in longum, & in latum pedibus quingentis. Anaſtaſ. in Sylveſtr.] Alii tamen *Ex auri trimme* legunt.

Trinitas, perſonalis diſtinctio in Deo. FR. non rectè appellatur conſortium, ut S. Gregorius Nyſſenus in orat. 1. contra Eunomium clarè his verbis probat, inquiens: [Quæ cùm nondùm Eunomius didicerit, negat Filium ſimul cum Patre ſedere. Hoc autem poteſtatis conſortem, magis ut quid dementiæ, ac furoris ſimile percurrere oportet, quàm ut impium, & ſacrilegum redarguere. Quam enim ſententiam habet συγκλήρου, *conſortis* dictio, ex communi orationis nuncupatione, non licèt invenire. Super veſtimentum Domini miſerunt ſortem, ſicut Scriptura loquitur, qui noluerunt tunicam Domini diſcindere, ſi unius ipſorum rem propriam facere, cui ſors gratuitò dederit. Illi igitur, qui pro tunica inter ſe ſortem mittebant, dici poſſunt σύγκληροι, conſortes. Hìc autem minimè dici poteſt in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, cùm æqualem in rebus creatis habeant poteſtatem &c.] Trinitatis Divinæ attributa. Vide *Homouſion*. Ejus pictura. Vide *Icona*. Spiritus Sanctus Trinitas appellata. Vide *Spiritus Sanctus*. Quis dicatur *Trinitas Artifex*. Vide *Baptizans*. Feſtum SS. Trinitatis Romæ tempore Alex. III. non habebat peculiarem diem. [Prætereà feſtivitas Sanctæ Trinitatis ſecundùm conſuetudines diverſarum regionum à quibuſdam convenit in octavis Pentecoſtes, ab aliis in Dominica prima ante adventum Domini celebrari. Eccleſia ſiquidem Romana in uſu non habet, quòd in aliquo tempore hujuſmodi celebret ſpecialiter feſtivitatem: cùm ſingulis diebus Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto &c. ſimilia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis, c. quoniam, de feriis, lib. 2. decretal.] Ineptum, ne dicam hæreticale epitheton fuit illud à quodam aliàs docto Sanctiſſimæ Triadi attributo, illam appellando Ternam Majeſtatem; nam novem perſonas in Divinis inadvertenter aſſeruerat. Vide *Dealitas*, *Tetrus*, *Trionymus*.

Trinitus. FR. ideſt, trinus, can. de trinita merſione baptiſmi. Ideſt, de trina merſione baptiſmi, diſt. 4.

Trinomius, & *Trionymus*, ſic à Petro Bleſenſi cognominatus fuit S. Petrus, quia tribus nominibus appellatus eſt à Chriſto Domino, nempè, *Simon*, *Bar Jona*. Vide *Bar jona*; & *Petrus*. Vide *Cephas*; ſic ergo Bleſenſis: [Neq; enim Petri fuit; ſed cùm jam trinomius eſſet, Serm. 26.] Trinomius etiam appellatus fuit Salomon Rex, quia *Eccleſiaſtes*, *Samuel*, & *Salomon* dicitur. Vide *Trionymus*.

Triodium, τριῴδιον, ita appellatus eſt à Græcis quidam liber, in quo tres odæ continentur, ſolitæ cani in diebus quadrageſimalibus. Vide *Alipta*.

Trionymus. FR. τριώνυμος, idem ac trinomius. [Suſpecti ab orientalibus habebantur trionymam ſolitarii Dei unionem ſecundùm Sabellium tradidiſſe. Sulpit. lib. 2. hiſt. cap. 57.] Nam Sabellius licèt poneret in Deo unicam ſubſtantiam, negabat tamen trinam in eo perſonarum diſtinctionem, aſſerens tantùm in Deo trionymam diſtinctionem reperiri.

Tripartita Historia, apocrypha. Vide *Palea*.

Tripassalum, τριπάσσαλον, pertica cum tribus cuſpidibus, inſtrumentum martyrii, quo Syri utebantur, quemadmodum in vita S. Ephrem apud Voſſium legitur, nempè [Poſtridie autem, judice pro tribunali ſedente, conſtituerunt coram illo tripaſſalum, & quæcumque alia tormentorum genera.

Tripondes. Vide *Neophytus*.

Triquadrus, tripartitus. [Neque teres lunaris globi circulus jacturam propriæ pulchritudinis patitur, licèt luculentus limpidiſſimi Solis ſplendor triquadram mundi rotam clariùs illuſtrare credatur. Aldhelmus, lib. de Virg. c. 4.] Trinam mun-

mundi antiquorum diviſionem intelligit, in Aſiam, nempè, Europam, & Africam conſtitutam; ſic alio loco ait: [In triquadro terrarum ambitu, c. 11.

TRISAGIUS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

TRISCILIDÆ. FR. Hæretici, qui Deum triformem eſſe aſſerebant, de quibus D. Auguſtinus ait talem fuiſſe eorum falſam doctrinam, nempè, [Ut quædam pars ſit Pater, quædam Filius, quædam Spiritus Sanctus. Ad Quodvult Deus, de Hæreſibus, c. 74.] Vide *Tritheitæ*.

TRISELENES, ideſt, Trilunis. Vide *Synelites*.

TRISMEGISTUS, τρισμέγιστος, ter maximus. Vide *Theut*.

TRISOMATOS. Vide *Biſomatos*.

TRISTATA, τριστάτης, Ductor exercitus, Capitaneus, ſecundùm nonnullorum opinionem intelligitur, tamquam qui tertio loco præſidet. Sed D. Hieronymi ſententia eſt valdè diverſa, nam ſuperiorem gradum importare ait hoc nomen, nempè Principum Principem, ſic inquiens: [Duces, & Magiſtratus, ſive Triſtatas, quos nos Principes Principum interpretati ſumus; de quibus in Exodo legimus, electos aſcenſores Triſtatas, in c. 23. Ezechiel.

TRISTEGUS, τρίστεγος, trinam contabulationem, coaſſationem, vel contignationem habens: latinè *Tritectus* dicitur: [Qui quaſi triſtegam domum ædificavit, ideſt, inferos, cœlum, & terram, ut ſuper terram habitarent certantes, in inferno autē victi, in Cœlo victores. Chryſoſt. hom. 31. in c. 20. Matth.] FR. ſic Dominus trinam contabulationem in Noemica arca fieri præceperat. [Et triſtega facies in ea. Geneſ. 6. 6.] Ac in illo myſtico Ezechielis templo in ejus cap. 42. ſic habetur: [Triſtega enim erant, & nō habebant columnas.] Dictio autem græca Tricameratum ſignificat; Στέγη enim navis tabulatum propriè ſignificat, unde τρίστεγος triplicatum tabulatum habentem denotat, à verbo στεγάζω, ideſt, tego, ſuſtineo, capio. Dictione verò *Stega* uſi ſunt etiam Latini, Plautus enim in Bacchide, & in Cryſalo ex ſervi nomine, act. 2. 3. inquit: [Fortè ut abſedi in ſtega] ideſt, in tabulato navis, & in Stich. act. 3. 1. [Sine advocatis ibidem in cercuro, in ſtega, in amicitiam, atque in gratiam convertimus.] Item Fulgentius de vocib. antiq. ait: [Stega eſt navis proſcenium, ideſt, tabulatum, ſuper quod nautæ ambulant, ſicut Plautus ait:] Fortè ego ut ſtega conſederam, de vocib. antiq. Hodie tamen ſubtabulatum nautæ corruptè *Steva*, ſive *Stiva* dicunt: unde *Stivare*, ſeu *Stipare*, imponere, includere, & tegere Italicè dicitur. :||: Divus tamen Ambroſius in Pſal. 36. loquens de Juvene illo, qui ſomno ſopitus, dùm prædicaret Apoſtolus Paulus, è feneſtra præcipitatus fuerat, vocabulo latino uſus eſt, inquiens: [Qui cùm ſermonibus Pauli intentus hæreret, ſomno victus, de tritecto cecidit.

TRISTITIA, in quo differat à metu. Vide *Voluntas*.

TRISYRTICUS. Vide *Diaſyrticus*.

TRITECTUS. Vide *Triſtegus*.

TRITHEITÆ, Hæreticorum ſecta, quæ aſſerebat trinam in Deo naturam, ac idem intelligebat per hypoſtaſim, & naturam; appellati autem ſunt hi hæretici τριθεῖται, ideſt, trinideitæ. Et ulteriùs unicam tantùm in Chriſto naturam admittebant; quorum Author Philoponus Alexandrinus Grammaticus fuit. FR. in can. quidam autem hæretici, 24. qu. 3. appellantur *Tritheitæ*.

TRITHOITÆ. Vide *Tritheitæ*.

TROCHLEA. FR. græca dictio τροχαλία, ideſt, rota, qua aqua è puteis trahitur. Vitruv. lib. 10. cap. 5. Dicitur etiam τροχός, qua rei torquentur. Lexic. Scapulæ. De hoc vocabulo *Trochlea* ſæpè in Martyrum paſſionalibus; ſed ſecundùm diverſum loquendi modum, diverſimodè eorum martyrium intelligendum eſt; nam quandoque *Elevatio ad trochleas* dicitur, ut de S. Theodoro Mart. habetur in Martyrol. 7. Decemb. his verbis: [Trochleis frequenter in ſublime elevatus, atque ictu celeri ſuper ſilices pondere corporis dimiſſus &c.] hoc eſt genus torquendi per funem tractatoriam, quòd Italicè *Tratti di corda* dicitur. Aliquando verò dicitur *Extenſio ad trochleas*, ut de Sancta Symphoroſa, 17. Junii apud Adonem habetur: unde Greg. Turon. inquit: [Extenſus ad trochleas, cædebatur fuſtibus, virgis, ac loris duplicibus &c. in hiſt. Francor. lib. 4. cap. 49. In terra extenditur ad trochleas, virgis, & fuſtibus cæditur. Idem lib. 6. c. 8. & 35. & lib. 7. c. 32.] Ac idem habetur in ejus tract. de glor. Confeſſor. c. 83. Extenſus autem ad trochleas, de eo intelligendum autumo, qui in eadem tractatoria fune alligatus, & non plus quàm quatuor digitis circiter à terra elevatus, ita ut reus à ſoli proximitate deceptus, continuò ad ſuſtentandum corpus alliciatur, ac pedibus tentet, & ſic magis, ac ſæpiùs torqueatur tractibus funis, quod genus tormenti in Sicilia *Succaro* dicitur. Eſt præterea longa contentionis funis inter Eruditos, eis à Vitruvio præſtita; nam lib. 10. cap. 5. inquit: [In radice autem machinæ collocatur tertia trochlea, eam autem Græci ἐπάγοντα, noſtri artemon vocant.] Diſputant igitur acriter Scriptores, & præcipuè Sac. Expoſitores, ſuper c. 27. 40. Act. Apoſt. ubi habetur: [Et cùm anchoras ſuſtuliſſent, committebant ſe mari, ſimul laxantes juncturas gubernaculorum, & levato artemone ſecundùm auræ flatum, tendebant ad littus.] Alii enim per *Artemonem* navis malum, alii antennam, alii velum parvum, alii gubernaculum interpretantur, quos cumulatim videre eſt apud Cornelium à Lapide, & Jo. Lorinum in Act. Apoſt. atque Alex. ab Alex. integrum tract. lib. 1. Genial. c. 25. ſuper hoc vocab. *Artemon* compoſuit: nihilominus non poſſunt concordare vocabulum *Artemonis*, de quo in Actis cit. Apoſt. cum *Artemone* in ſenſu *Trochleæ* à Vitruvio ſuprà allato. Cæterum hoc vocabulum *Artemon* licèt inter Latinos uſitatum fuiſſe Vitruvius affirmet, eſt tamen origine græcum, ut reliquæ non paucæ latiales voces à græcanicis derivatæ; provenit enim à verbo ἀρτάω, quod ſuſpendere ſignificat, unde *Artemon*,

ac ſi

ac ſi diceres *Suſpendium*, ſeu *Appendix*: quare non ſenſu *trochleæ* locutus eſt D. Lucas, cit. cap. 27. Actor. ſed in ſenſu parvi veli, quando *Artemonem* dixerat, ideſt velum parvum navis, quod Appendicem,& Suſpendium dicere mavis. Syriaca autem lectio loco Artemonis, *parvum velum* habet, ac optimè Iſidorus docet, quid navis Artemon ſignificet: [Artemon velum eſſe dirigendæ potiùs navis cauſa commodatum, quàm celeritatis, lib. 19.] Ad *Trochleam* igitur, de qua Vitruvius ſuprà, redeundo, illam eſſe dicimus, quam Romani *Girella*, Florentini *Carrucula*, Senenſes *Carriola*, Siculi, & Melitenſes *Tagliola* dicunt. De Trochleis ſic cecinit Lucretius:

Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit machina nixu.

Et metaphoricè Quintilianus: [Trochleis pituitam adducere, lib.11.de pronunt.cap.3.] pro violenter expuere dixit. Atque Sidonius: [Trochleatim fune nutabat, lib. 5. epiſt. 14.] Perperàm tamen nonnulli per trochleam machinam illam, quæ italicè *Argano* dicitur, intellexerunt, quæ machina à Vitruvio *Ergata* dicitur, lib. 10. cap.4. ut ibi Guliel. Philandrus notavit. Trochleæ Synon. Vide *Tolenum*.

TROGALIA, τρωγάλια, bellaria; ſed apud Caſſianum, Collat.8. cap. 1. ironicè ciceres frixos ſignificant, qui ad inſtar belliariorum corrodebantur à Monachis. FR. τρωγάλια provenit à verbo τρώγω, ideſt, edo.

TROGLODYTÆ, hæretici, à græca voce τρωγλοδῦται ita appellati, quæ cavernarum habitatores ſignificat; nam in cavernis, locisque ab humano conſpectu remotis congregabantur. FR. Troglodytæ populi prædones. Plin.lib. 37.cap. 8. & lib. 11. c. 37.

TROGULUS, monachalis veſtis, quàm aliqui ſcapulare eſſe putant. [Semper aſperrimo à ſcapulis uſque ad renes induebatur trogulo. In vita S. Maur.] FR. ſi uſque ad renes trogulus pertingebat, profectò non eſt cuculla, quæ talaris eſt, ut falsò exiſtimat Calepinus. Matthæus tamen Pariſius fortaſsè mendosè *Tragulum* ſcribit, inquiens: [Et ſic de ſæcularibus fiunt ſæculariores, & mentitur in iis tragulorum vilitas, dum ſub habitu paupertatis, ſpiritus habitat elationis. In hiſt. ad an. 1253.] Ego tamen veriſimilius puto denotare cilicium ex verbo græco τρώγω, quod rodere, & aſperitate compungere ſignificat. Item *Tragulæ* apud Gellium, lib.10.cap.25. haſtarum, telorum, jaculorum, ſeu gladiorum ſpecies ſunt.

TROPARIUM, & *Tropanarius*. Vide *Tropus*.

TROPHÆOPHORUS. FR. τροπαιοφόρος, ideſt, Trophæi geſtator, ſic Græci S.Georgium Martyrem appellant, qui depingi ſolet equo inſidens, & lancea draconem transfodiens ad puellam liberandam. Quod factum multi Scriptores ſymbolum potiùs, quàm hiſtoriam reputant; licèt alii verùm ſucceſſum exiſtiment. Unde Novatorum calumnioſitas inepta occaſionem arripuit hunc Sanctum Papiſtarum Perſeum appellare; quaſi verò ipſamet Mater Eccleſia hanc hiſtoriam inter apocryphas non recenſeret.

TROPHIMA. FR. nutrimentum, alimentum, à græca voce τροφή.

TROPICI. FR. hæretici, qui Spiritum Sanctum Angelorum omnium Principem eſſe aſſerebant, & tropis quibuſdam Sacræ Scripturæ loca exponere contendebant. Theatr. vitæ human. lit. H. pag. 22. col. 2. §. Tropici.

TROPOLOGIA, τροπολογία, ideſt, converſio locutionis, & aliàs ſenſus moralis dicitur; tropologicus enim ſenſus eſt ille, qui ad mores transfertur; ut exempli gratia veſtis Sacerdotis candida interioris cordis munditiam denotat, de quo in dict. *Anagogia*, & dict. *Biblia* egimus.

TROPUS, genus monaſtici cantus, qui ante Miſſæ Introitum in ſolemnitatibus dici ſolebat, à D. Gregorio Papa, ut refert Durandus, lib.4.c.1. inſtitutus: & eſt hujuſmodi. Exempli gratia in die Nativitatis Domini Introitus prioris Miſſæ incipit, *Puer natus eſt &c.* ante quem canebatur ſequens Tropus: *Ecce adeſt, de quo Prophetæ cecinerunt*, & poſteà immediatè ſenſum continuando Introitum conjungebant *Puer natus &c.* vox enim τρόπος converſionem,& revolutionem ſignificat; nam reiterantur eadem verba, & ideò à Joanne Beleth, c.59. dicitur *Zona*, quia tamquam cingulum amborum ſenſuum capita connodat. Ac *Tropanarius* dicebatur liber, in quo continebantur hujuſmodi tropi. Græci tamen *Troparium* vocant nonnullas preces, quas ſæpè in horis canonicis canunt. Vide *Verſus*.

TROSSANUM. Vide *Troſſulus*.

TROSSULUS, Eques levis armaturæ. [Dolet ſibi prælatum juvenem non quidem comatum, non veſtium ſericarum; ſed troſſulum, & in ſordibus delicatum. Hieronym.de vitand.ſuſp. contub.] Cujus nominis etymologia ex Troſſulo Etruriæ Civitate derivatur, quæ ſemel capta fuerat ab Equitibus Troſſulis appellatis, ſine conſortio pedeſtrium: indeque *Troſſulus* appellata fuit, quæ licèt ſit jam diruta, adhuc tamen ejus ſitus nomen retinet, cujus ruinæ inter Volſinium, & Ferentum ſpectantur. FR. ſed in editione Pariſienſi de anno 1579. citatus textus Hieronymi, *Toroſulum* habet. At quomodocumque legatur, Hieronymus de vitando ſuſpecto contubernio, epiſt. 47. de libidinoſo contubernii periculo loquitur, ubi ſic inquit: [Libidinoſa mens ardentiùs honeſta proſequitur &c.] Et inferiùs in eodem propoſito de malitia fœminarum, quæ fictè ſub prætextu aliquo neceſſariæ ſervitutis in domo Amaſium introducunt, inter alia ſic ait: [Dolet ſibi prælatum juvenem, non quidem comatum, non veſtium ſericarum] quia tamquam domi famulum fictè illum admittit, ideòque ſub prætextu ſordido, ac vili introducitur; hinc ſubjungit: [Sed toroſolum, (*ſive ut alii legunt*) troſſulum, & in ſordibus delicatum, qui ipſe ſacculum ſignet, & textrinum teneat, penſa diſtribuat, re-

regat familiam &c.] Et poſt pauca ita concludit de ſimili ſcandalo: [Faciliùs mala credunt homines (*ſubaudi quàm bona*) quodcumque domi fingitur, rumor in publico fit.] Vectorius tamen hìc in ſcholiis ejus, num. 16. ſic exponit: Toroſulum, hoc eſt obeſum, ac benè curatæ cutis hominem. Quidam Codices Troſſulum, eodem fermè ſenſu. Veteres equitem Troſſulum vocabant, quæ quidem appellatio in proverbialem jocum abiit, ut præpinguem hominem eo nomine intelligamus:] Quoad primam lectionem *Toroſulum* eſt nomen ab adjectivo *Toroſus* diminutivum. Toroſus enim dicitur, qui pulpam carnis muſculoſam habet, in qua robur, & fortitudo eſt. Columel. lib. 6. c. 13. ſic ſcribit: [Parandos eſſe boves nonnullos cervice longa, & toroſa.] Catullus *Cervix toroſa* dixit, de Berecynthia, 58. Atque Ovidius *Colla toroſa*, 7. Metam. Verùm ex Nonio Marcello conſtat Toroſulum, & Troſſulum idem fuiſſe, ait enim [Troſſuli dicti ſunt toroſuli. Var. Seſquiulyſſe: [Nunc emunt troſſuli nardo nitidi vulgò attico talento equum.] Etymon autem Troſſulorum Equitum, & Troſſuli Hetruriæ Civitatis, à Plinio, lib. 33. c. 2. ſic refertur: [Quin etiā ipſum equitum nomen ſæpè variatum eſt, in his quoque, qui ad equitatum trahebantur. Celeres ſub Romulo, Regibuſque appellati ſunt; deinde Flexumines: poſtea Troſſuli, cùm Oppidum in Thuſcia circa Volſinios paſſuum IX. M. ſine ullo peditum adjumento cepiſſent, ejus vocabuli: idque duravit ultra C. Gracchum. Junius certè, qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus eſt, ſcriptum reliquit his verbis: Quod ad equeſtrem ordinem attinet, antea troſſulos vocabant, nunc equites vocant; ideò quia non intelligunt troſſulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari, & cauſam, quæ ſuprà indicata eſt, exponit, invitoſque etiamnum tamen troſſulos vocari.] De Troſſulo ait Senec. epiſt. 87.] O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his troſſulis in via divitibus!] & Lamprid. in Commod. [In collegium Sacerdotum adſcitus eſt: cooptatus inter troſſulos princeps juventutis, cum togam ſumpſit.] Sed potiùs delicatum, & luxurioſum, ut autumo, ſignificat, tum ex ſupradictis, tum etiam, quia *Troſſulum*, ſeu *Troſſulo* ut vult Leander Albertus Civitas Etruſca, ac patria Othonis Imperatoris erat, quam *Troſſanum* appellat Gottifredus Viterbienſis in hiſtoria, & à Viterbienſibus devaſtata fuit de anno 1074. cujus Metropolis Ferentum, ut antiquus etiam Perſii Commentator affirmat, & nimis proxima Volſinienſium Civitati erat, quæ hodie *Bolſena* dicitur, de qua Valerius Max. lib. 9. c. 1. inquit: [Etruriæ caput habebatur: ſed poſtquam in luxuriā prolapſa eſt, in profundum injuriarum, & turpitudinis decidit.] Et inferiùs: [Poſtremò lege ſanxerunt, ut ſtupra ſua in viduis pariter, ac nuptis impunita eſſent; ac neque virgo ingenuo nuberet, cujus caſtitatem non ante ex numero ipſorum aliquis delibaſſet.] Hinc fortaſsè valdè propinqua Troſſuli Civitas eodem luxuriæ convicio prolapſa, ad idem [Injuriarum profundum, & turpidinis deciderat. [Unde proverbiali injuria apud Senecam, & Hieronymum ſuprà citatos *Troſſulum Juvenem*, idem, ac luxurioſum ſignificabat.

Trotingus. FR. Choraula, qui ſponſam comitabatur. [Pervenit ad nos, quòd dùm quidam ad ſuſcipiendam ſponſam cujuſdam ſponſi cum paranymphis, & trotingis ambularent, perverſi homines aquam ſordidam, & ſtercoratam ſuper ipſam jactaſſent, l. pervenit, de aggreſſione, lib. 1. tit. 16. l. 8.

Tructa, trutta, piſcis, qui aliàs Salar, Varius, & Lupus varius à Latinis appellabatur. [In hoc ſtagno ferunt tructarum piſcium magnitudinem uſq; ad centum librarum pondera trutinari. Greg. Turon. lib. 1. miraculor. c. 76. [FR. ſic etiam ſecundùm D. Ambroſium, & Iſidorum *Tructa* appellatur; ſed Platina Truttam appellat, quam quaſi trutilem à trudendo ita appellari cenſet, quòd in adverſum flumen ſemper nitatur. Hypol. Salvian. hiſt. 2. de trutta. Itali *Trotta* vocant.

Trufa, machinatio, deceptio, ſtratagema. [Ille diligentiſſimè cogitans, qualiter liberaret puellam, hujuſmodi truſam invenit. Cæſar. lib. 2. hiſt. c. 25.

Trufanus, deceptor, & aſtutus: [Quendam Clericum actu trufanum, quales per diverſas vagari ſolent provincias. Cæſar. lib. 1. cap. 3.

Trufator, deceptor, Italicè *Truffatore*, qui aliqua aſtutia aliquid ſurripit: [De hujuſmodi truſatoribus plurima deceptorum genera temporibus noſtris geſta tibi dicere poſſem; ſed non ſunt ædificatoria. Cæſar. lib. ſexto, cap. 21.

Trullus, tholus, camera, ſive teſtudo ædificii, quæ altiùs creſcens in faſtigiatum cacumen deſinit, & in orbem circumagitur, ſive templi hemiſphærium. Vox quidem græca τροῦλλος, Nonnumquam per hoc vocabulum *Trullus* intelligitur ſexta Synodus, quia à loco, ubi hic tholus erat, truli denominationem ſumpſit. Ubi Monothelitarum error damnatus eſt, & tunc Jo. Portuenſis Epiſc. Sancti Agathonis Papæ Legatus die Dominico Miſſam ſolemnem ſecundùm Latinum ritum in Baſilica S. Sophiæ celebravit: [Trullum caſu ſuo ciborium ſanctæ menſæ contrivit. Zonara.] FR. [Trullum verò ejuſdem Eccleſiæ fuſis chartis (*ideſt*, *laminis*) plumbeis cooperuit, atque munivit. Anaſtaſ. Biblioth. in Sergio.] De templo SS. Coſmæ, & Damiani Romæ in Campo boario intelligit, ut Martinel. Floravant. in ejus Romæ Ethnico-ſac. pag. 93. exponit. De Synodo in Trullo egit Baron. an. 680. n. 41. & Santarellus de Hæreſi, c. 32. num. 15. & hìc habetur in dict. *Agnus Dei*, *Pentecoſtes*. De ruina autem Trulli à Zonara ſuprà relata egit etiam Cedrenus, de qua in dict. *Solea* facta eſt mentio. Trulli ſynonyma. Vide *Tholus*, *Tribuna*.

Truncatus. FR. Eunuchus. [Eunuchorum quoque tibi, & puellarum, ac ſervulorum mores magis

giſs eligantur, quàm vultuum elegantia, quia in omni ſexu, & ætate truncatorum corpora violenta pudicitia animi conſiderandi ſunt, qui amputari niſi Chriſti timore non poſſunt. D. Hieronym. ad Demetriad.] Qui Sanctus Doctor idem documentum Lætæ præbuit, inquiens: [Ne virgo Chriſti cum Eunuchis laves, quia non deponunt animos virorum.

Trustis, fidelitas, & vaſſallagium cum juramento promiſſum ſignificat. Vide *Arimania*. Vide etiam *Anſtrutio*.

Trutina, τρυτάνη, ſtatera, ita dicta à verbo græco τρύω, vexo, defatigo, exhaurio, &c. Nempe ſtatera res quodammodo vexat, dum examen vocat, & earum pondus exhaurit. Aliquibus trutina eſt foramen illud, in quo lingua bilancis & examinatio: quod appellatur æquilibrium, aut libramentum. Hinc trutina pro examine rigoroſo, aut judicio exacto, ad quod revocetur actio.

Tu Autem Domine &c. Vide *Lectio*.

Tubellus, tubulus, parvus tubus, canaliculus, fiſtula. Pro Reliquiario uſurpavit hoc vocabulum D. Paulinus in, epiſt. 11. ad Sever. inquiens: [Ut imitemini compoſitionem iſtam, qua tubello aureolo rem tantæ benedictionis incluſimus] lignum Sanctæ Crucis intelligit.

Tubracus. FR. tibialia. [Poſtea verò cœperunt hoſis uti, ſuper quas equitantes tubracos birros mittebant. Paul. Diacon. de geſt. Longobar. lib. 4. cap. 23.] Et ibi ejus Annotator. Aliqui tamen Codices *Tubrugos* habent. Vide *Tibraciæ*.

Tuceta. FR. Calepinus ex Cornuto inquit apud Ciſalpinos bubula caro ſale condita dici; ſed aliter Fulgentius docet, nempe: [Tuceta dicuntur eſcæ regiæ, ſicut Callimachus in piſæis:

Ambroſio redolent tuceta ſaporem.

De vocibus antiquis.] Quare verſus Perſii à Calepino adducti aliter interpretari deberent.

Tubrugi. Vide *Tubracus*.

Tufa, vexillum. [Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani tufam, Angli appellant Tunf, ante eum ferri ſolebat. Beda, lib. 2 hiſt. cap. 16.] Ubi loquitur de Eduino Rege. De τοῦφα inter Græcos Curopalata mentionem facit, quæ flammula, & vexillum cuſpidatum erat, quod in capite ejus equi ferebat ob ornamentum Deſpota. Ab aliquibus Scriptoribus *Tuphia* appellatur. *Tupha* inſuper Imperialem thiaram Conſtantinopolitanorum Imperatorum denotabat. Triumphum duxit thiara recta, quam illi tupham appellant. In vita Baſilii Porphyrog.] FR. Tufa vexillum pyramidale, ut ſolent ferre naves, quæ vulgò *Latinæ* dicuntur, quorum vexilla, ac vela latina quoque nuncupantur, ad differentiam navium, velorum, & vexillorum, quæ à nautis appellantur *Quaire*, ideſt, quadræ, & eadem latina forma ſunt vela, & vexilla recentiorum triremium, ideſt, cuſpidata, fortaſsè, quia Romani hac vexillorum forma uti cœperunt, ideò appellata ſunt latina, quod Beda inſinuare videtur ſuprà, dum inquit, *Quod Romani tufam appellant*: hujuſmodi vexillorum parvorum formam equites levis armaturæ Pontificis, qui vulgariter *Cavalli leggieri* dicuntur, in cuſpidibus eorum haſtarum deferunt, variata tamen coloribus, juxta colores gentilitii inſignis regnantis Pontificis: itaquè hoc vexilli genus cuſpidatum à Græcis, & Latinis *Flammulares*, & à nautis *Fiamma* hodie appellatur, quia cuſpidata ad modum flammæ, & pyramidis formatur, atque hujuſmodi ſigniferi *Flammulares* dicebantur. Cæterum inveriſimile videtur, quòd in capite equi tale vexillum imponeretur; nam impedimenti eſſet tam equo, quàm equitanti; præterquam quòd eſſet ineptum ornamentum. Sed potiùs credendum, quòd Deſpotæ equus ferebat in capite aliquod cuſpidatum ornamentum, ſicut in torneamentis, floccis in cuſpidem deſinentibus ex pinnis ornari ſolent equi. Sic etiam erat *Thiara recta* Imperatoris Græcorum ſuprà mentionata, quæ recta dicebatur, ſcilicet cuſpidata, cujus figuram. Vide in dict. *Calyptra*. Ac alio nomine *Pyramis*, & *Pileus turbinatus* dicebatur, ut in dict. *Pileus*, & *Pyramis* dixi. Vexilli ſynon. Vide *Bandum*. *Banerium*.

Tuldum, τοῦλδον, impedimenta, & ſarcinæ militares, ut Leo Imperator in conſtit. 3 declarat. De eodem vocabulo etiam Cedrenus ſic inquit: [Ceperunt Romani (*ideſt Græci*) etiam Perſarum tuldum, & Regis tentorium.

Tultus, à tollo verbum. [Quæ ſi maniſeſtè tulta ſunt, & ipſa ſine ambiguitate aliqua volumus reſtitui. D. Gregor. Papa in Regiſt. lib. 7. cap. 58.

Tumba. Vide *Cæmeterium*.

Tumbula, diminutivuum nomen à Tumba: Aldelmus de SS. Martyr. Gervaſio, & Protaſio ita cecinit:

Saxea quadratis, quas condit tumbula foſſis.

Tumultuatim, tumultuosè. [Quæ cuncta virgulta tumultuatim ſuper amnicos margines ſoli bibuli fota fructificaverant. Sidon. lib. 1. epiſt. 1.

Tumulus. Vide *Caſtrum doloris*. *Sepulchrum*.

Tunica, ſeu Dalmatica pro prælatirio Mantelletto. Vide *Birrus*. *Colobium*. *Dalmatica*. *Tunicella*. Tunica interior. Vide *Polyris*.

Tunicella, peculiare Subdiaconi indumentum, quod erat in uſu tempore S. Gregorii Papæ, ut alibi diximus; nam antea tantùm albam induebant Subdiaconi, ſicut Græci hodie faciunt. Deberet longior, & ſtrictior, quàm Diaconalis Dalmatica, formari tunicella, quæ ideò ab aliquibus *Dalmatica minor* appellatur; eapropter ejus arctitudinem *Subtile* vocat Honorius. Dicitur etiam *Subucula*, ut in ſuo loco diximus. In Ordine Rom. *Subdiaconalis* dicitur. Ritus tamen ferendi tunicellam non eſt valdè antiquus: in Ordine enim Romano, dum agitur de Pontificalibus indumentis, de ſola Dalmatica fit mentio;

&

& quòd non fuerat in uſu apud antiquos, manifeſtè ex antiquis muſivis picturis perſpicitur. In quodam M. S. Rituali Abbatis Rotaldi habetur, quòd in tunicellæ limbo tintinnabula adinſtar ſacerdotalis veſtis judaicæ apponebantur, his verbis de tunicella, quam adhibet Epiſcopus, loquens: [Super hac itaque miniſtratur ei tunica gyris in tintinnabulis.] Neſcio tamen, qua de cauſa Cæremoniarum Directores manicas tunicellæ, ac dalmaticæ ſuper humeros Epiſcopi celebrantis complicent; nam tali abuſu non videntur obſervari profunda myſteria, quæ in latis manicis Dalmaticæ, ac anguſtis Tunicellæ repræſentantur, illaſque dum ſub planeta abſcondunt, ſacrorum indumentorum decorem demunt; nec ob id aliquid agilitatis commodum præbent Celebranti; nam tali abuſiva conſarcinatione, ut jam mos agendi inolevit, præter indecentiæ ſignum, agilitatis impedimenta in Celebrante cumulant. Debent igitur hujuſmodi manicæ explicatæ relinqui, ut antiquus Eccleſiæ ritus, à Conciliis, Sanctiſque Patribus ſymbolicè introductus continuetur; aliàs contemnere, quod erudita SS. Patrum decrevit Authoritas, ſophiſticæ potiùs jactantiæ erit ſignum, nec eſſet inter Dalmaticam, & Tunicellam, ſive Colobium differentia aliqua, cujus diſcriminis cauſa, ut, ſcilicet, perſpiciantur Tunicellæ manicæ, aliquantulùm longiores fieri præcipit Rubrica; nam Tunicella veſtem Chriſti inconſutilem, ideſt, illacerabilem, illæſamque ſignificat, ita Innocentius Papa, cap. 39. ac moraliter denotat interiorem Præſulis virtutem. Hæc cæleſtis, ac violacei coloris erat antiquitùs. Durand. lib. 3. Vide *Colobium*. *Lebitonarium*. *Subucula*.

TUPHA. Vide *Tufa*.

TURBARIA. FR. cavea, foſſa, à turbinis, & terræ exalationis verticoſitate cauſata. [Deinde tempeſtas illa debacchando invaleſcens, turbariam quandam in eadem villa circundatam, quaſi in ictu oculi reddit ſiccam. Matth. Pariſ. an. 1213.

TURBINATUS pileus. Vide *Pileus*. *Pyramis*. *Tufa*.

TURCA. FR. de etymologia hujus vocabuli vide quæ ſcripſi in ea Apologia in Hieronymum Bruſonem, cujus tit. eſt: Il Valor Malteſe. In reſponſione ad propoſit. 6. Vide etiam Nicephorum in hiſt. Rom. lib. 2. cap. de Schytis. Alii tamen ex vocabulo *Auturgos* deducunt, quod ruſticum ſignificat; ſed veriùs puto ex *Teucro*, quod Trojanum, ſive Thracem denotat, derivari. Unde Virgilius per Teucram, & Teucrum, Thraciam, & Thracem, ſive Trojam, & Trojanum intellexit. Sed Innocentius Papa VIII. per Teucrum Turcam expoſuit, inquiens: [De Teucrorum adventu in Regnum dubitabatur, & pro certo de ipſorum adventu continuè verebatur. Ballar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 375.] Turcæ, quare nunquam mutant veſtimentorum formam. Vide *Pileus*. Eorum ritus. Vide *Machometes*.

TURCOPOLERIUS, dignitas Anglicæ nationis inter Equites Melitenſes, quæ dignitas erat annexa in Primario ejuſdem nationis, atque Turcopolis præerat, qui ſunt levis armaturæ milites, unde manſit adhuc in Melita hoc Turcopoli vocabulum; nam vocantur hodie *Turcopoli* equitantium cohortium Præfecti.

TURGOR, nomen, inflationem, ſeu tumorem ſignificans: [Moxque inter hæc verba, maximo clamore ingemiſcens, mirabili turgore diſtentus intumuit, & expirans crepuit medius. Flodoard. hiſt. Rhemenſ. cap. 20.

TURONENSIS. FR. moneta, quæ extat hodie in Neapolitano regno, *Torneſe* vulgariter appellata. [Decem turonen. groſſis, & non ultrà taxetur, cap. unic. de ſentent. excommun. Extrav. Jo. XXII. Porrò turonenſes prædictos tales fore intelligimus, quòd duodecim ipſorum valeant unum florenum auri boni, puri, & legalis ponderis, ac cunei florentini. Extravag. comm. in, cap. unic. de cenſib. §. Porrò.] Vide *Tarenus*.

TURPHA, ex germanico vocabulo *Turf*, quod ſignificat ceſpitem terra bituminatum, quod ad concipiendum ignem ſit aptum. [Si carro turpham, vel aliquid inde duxerit. In lege ſalica, tit. 18.

TURRIS, vas in figura turris formatum, in quo deferebatur proceſſionaliter Euchariſtia, quarum forma adhuc aliquæ antiquæ portatiles cuſtodiæ videntur. [Acceptaque turre Diaconus, in qua Myſterium Dominici Corporis habebatur, ferre cœpit ad oſtium, ingreſſuſque Templum, ut eam Altari ſuperponeret, elapſa de manu ejus ferebatur in aera. Greg. Turonen. lib. 1. de Glor. Mart.] De eadem fit etiam in teſtamento S. Rhemigii mentio, his verbis: [Tibi hæredi meæ Eccleſiæ ſupra memoratæ jubeo turriculam, & imaginatum calicem fabricari.] Ac ulteriùs de his: [Conſtantinus fecit patenam ex auro puriſſimo cum turre, & columbam ornatam gemmis. Bulinger. lib. 2.] De hoc Columbæ ſignificatu, & Turris ſynonymis. Vide *Ciborium*. *Holochryſum*.

TURRIS EBURNEA. FR. de qua fit mentio in cant. [Collum tuum ſicut turris eburnea, 7. 4.] Eam ſic deſcribit Cantacuz. in cant. [Turris quidem eburnea, juxta hiſtoriam, interjecta eſt; inter civitatem Jeruſalem, & inter ejus civitatis arcem Bethlehem, eam magnus erexit David) cui Virginis collum ſimile dixit, (*ideſt*, *Salomon* propter probitatem, & rectitudinem, & quòd omni foret undique gratia perfuſum.] Quod fortaſsè connectit hic Auctor ex præcedenti Canticor. capite 4. 4. ubi habetur: [Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

TURRITA. FR. à D. Hieronymo Magdalena appellata fuit: [Qui ſi recordetur ſanctas fœminas comites Domini Salvatoris, quæ miniſtrabant ei de ſua ſubſtantia, & tres Marias ſtantes ante Crucem, Mariamque propriè Magdalene, quæ ob ſedulitatem, & ardorem fidei, Turritæ nomen accepit, & prima ante Apoſtolos

Chri-

Chriſtum videre meruit reſurgentem &c. In epiſt. 16. ad Principiam.] *Turrita* dicitur, nempè, in turre exiſtens, ſumpta metaphora à ſpeculatoribus, qui in altis turribus reſident, ad proſpiciendum longinquè inimicos; ſic turrita dicitur Magdalena, quia prior cæteris Diſcipulis Domini reſurrectionem detexerat.

TUTO, verbum, ideſt, extinguo; Ordo Romanus, ubi de officio majoris hebdomadæ agit, hæc habet: [Initio pſalmi primi ſit cuſtos ſemper paratus in loco dextræ partis Eccleſiæ propè lampades. At ubi audierit primam antiphonam, tenens cannam, tutat lampadem unam.] In utraque Sicilia, & in Melita vulgariter *Stuto* in eodem ſignificatu profertur.

TUTULUS. FR. ſignificat pallium, quo Sacerdotes gentiles caput tegebant, & ſumebatur etiam pro Sacerdote minorum decorum. [Varro in pontificibus ait, tutulos Sacerdotes dici brevium deorum. Numa verò Pompilius, & ipſe de pontificalibus ſcribens, tutulum dici ait pallium, quo Sacerdotes caput tegebant, cùm ad ſacrificium acceſſiſſent, ſicut & Virgilius ait:

Et capita ante aras phrygio velamur amictu.

Fulgentius de vocib. antiq.] Locus Virg. Æneid. 3. Unde etiam nos *Amictum* dicimus velum illud, quo Sacerdos tegitur, dum celabratutus induitur. Vide *Titulus*.

TYBI, Januarii nomen apud Ægyptios. Vide Marci auctoritatem in vita S. Porphyrii in dict. *Epiphania*.

TYBRUM. FR. vaſculum. [Vas, quod tybrum nuncupant, miniſter ad cellam deportat. In Vita S. Columbani Abb.] Surius tamen *Typrum* deſcripſit.

TYMPANISTRIA, τυμπανίστρια, mulier tympanum pulſans, ſicut in Pſalmo 67. exaratur. Eſt hic Pſalmus carmen triumphale de victoriis Hebræorum, allegoricè de victoriis Eccleſiæ, & ipſius triumphis, pro quorum continuatione Deum rogat. Sic annotant SS. Patres, Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus, & alii: ejuſque verſum decimum, de Chriſti aſcenſione, citat Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, cap. 4. verſ. 8.

TYMPANUM, τύμπανον. Vide *Bulla*.

TYPHLOCOMIUM, τυφλοκομεῖον, cæcorum hoſpitale. [Mulier quædam Photi nomine miniſtra effecta ſacri typhlocomii, ſive cæcorum domicilii. In vita S. Anaſtaſii Perſæ.

TYPHON, τυφῶν, ventum turbulentum, fulgur, & vorticem ſignificat. FR. de quo fabuloſè cecinerunt Poetæ, erat Seth Adami filius, nam [Seth apud Ægyptios, Typhon apud Græcos dicitur. Plutarch. de Iſide, & Oſiride.

TYPHUS, τῦφος, fumus, vapor: ſuperbia, arrogantia. Julius tamen Papa I. translativè in ejus epiſtola ad Epiſcopos Orientales, appoſita in tom. 1. Conciliorum, pro ſuperbiæ fumo uſurpavit. In aliquibus verò exemplaribus legitur mendosè *Typus*. Idem error legitur in lib. 6. epiſt. 28. Regiſtri Gregoriani, ubi S. Pontifex Cyriaco Conſtantinopolitano Patriarcha ſcribens, illum adhortatur, ut deponat ſuperbiæ fumum in arroganti uſurpatione tituli Oecumenici, ſic inquiens: [Tunc enim oſtenſa charitas vera eſt, ſi per typum ſuperbiæ inter nos ſchiſma non fuerit.] Sequuti etiam ſunt eundem errorem nonnulli D. Auguſtini Confeſſionum Codices, in quibus ſic reſtitui debet: *Buccis typho crepantibus*; quæ tamen phraſis auctoritate IV. Conſtantinopolitani Concili, can. 27. comprobatur, ubi prohibetur Monachis ad dignitatem epiſcopalem aſſumptis, ne habitum Religionis deponant, his verbis: [Nullus omninò habeat poteſtatem deponere jam dictum ſchema propter typhum, & arrogantem voluntatem.] FR. pro faſtu uſurpavit Eugippus Abb. Afric. in Aug. opera theſaur. cap. 25. ex, lib. Confeſſ. 12.

TYPICUS, τυπικὸς, umbratilis. Adjectivum eſt formatum à ſubſtantivo τύπος: unde typicum dicitur, quod aliud adumbrat. Qualis eſt veteris Teſtamenti doctrina, de qua dicit Apoſtolus ad Hebr. cap. 11. *Umbram lex habens futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*. Id quod myſticum eſt, & allegoricum, appellatur typicum. Ut agnus paſchalis, qui allegoricè Venerabilem Euchariſtiam ſignificabat, ab Eccleſia dicitur agnus typicus. Eccleſia ex D. Thoma: *Poſt agnum typicum expletis epulis*. Nam priùs Chriſtus ſumpſit cœnam legalem, in qua agnus paſchalis comedebatur, ut figura veritatem antecederet, umbra lucem, & typus ſuum antitypum anteiret.

TYPOGRAPHIA, τυπογραφία, impreſſio, typis exſcriptio: ſcilicet illis characterum formis, & figuris apud impreſſores, quæ typi vocantur. Hinc & typographus, τυπογράφος, impreſſor, typis exarans.

TYPOTHETA, τυποθέτης, ideſt, qui impreſſioni præeſt, vel qui typos ordine colligit, & paginas ipſi typis format, ut poſt à ſub prælo imprimantur; quem Itali *Compoſitore* vocant, à dictione τύπος, figura, forma, adumbratio, nota percutiendo impreſſa, & verbo τίθημι, pono, ſuppono, colloco &c.

TYPRUM. Vide *Tybrum*.

TYPUS, τύπος, forma, figura, adumbratio, impreſſio; translativè tamen pro febris acceſſione, ſive termino accipitur, quæ quodammodo in patiente imprimitur. [Mulier quædam, cujus filius qua tano typo gravabatur. Greg. Turonen. lib. 9. cap. 21.] Eodem modo Ruffinus, lib 2. cap. 1. de tertiana febri, [Tertiano typo graviſſimè gravabatur,] dixit. Item de eadem febri cum frigoris acceſſione dicitur *Typus frigoriticus*. Vide *Frigoriticus* Nonnunquam Vas ſignificat: [Vas, quod typum nuncupant, ad cellarium deportavit. In Vita S. Magni.] Vide *Tybrum*. Item Typus ſignificat li-

librum quendam perverſum, de quo dictum eſt in dict. *Ecthesis*.

TZACON, *Tzacones*, & *Tzaconitæ*. FR. de quibus ſic inquit Calepinus: [Tzacones erant ex ſtationariis haſtati, geſtabant cuculiones, & clibana cœrulea, quæ tergo ac pectore habebant leones albos contra ſe erectos.] Errat tamen; nam erant populi, qui etiam in exercitu ad militandum conducebantur. [Nec infirmo animo eadem confirmati lectione, aut multò poſt Magiſtro Tzaconitæ occurrunt, quem dum in fugam verterent, ejus copias omnibus modis contriverunt. Luitprand. in Legat.] In quo textu aliqui mendosè *Exacontæ* legunt. Vide apud Leunclavium. Itaque populi Lacones ex Peloponneſo, ut clarè Nicephorus Gregora, lib. 4. his verbis demonſtrat: [Exercitus Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocat.] Et inferiùs eandem declarationem reiterans, ſic inquit: [Cum his etiam erat armatus exercitus navalis Laconum, quos corrupta lingua Tzacones vocant.

TZANGA. Vide *Zanca*.

TZANGRUS, arcus, militare inſtrumentum ad explodendas ſagittas. [De ſummo autem caſtelli, ſive arci Tzangris petebamur quidem infeſtè; ſed non lædebamur tamen. Phanzes in Chron. lib. 2. cap. 7.] Et clariùs Cantacuzenus, lib. 1. cap. 36. ſic inquiens: [Qui à latinis arcubus, tzangros vocant, ſagittis jaciendis propugnatores à muro fugarent.] Ex hoc vocabulo derivatur nomen *Tzauſius*, quod apud Turcas *Chiaus* vulgariter nuncupatur; eſt enim apud eos curſoris, ſive mādatarii officiū. FR. Sed fortaſsè meliùs Chiaus etymon ex ſequenti vocabulo derivatur.

TZAULUS. FR. Aulæ Græci Imperatoris officialis; qui *Magnus Tzaulus* dicebatur, tanquam magnus & Protorabdiarius, fungebaturque nonnunquam Officio imperialis Commiſſarii, & ferebat etiam præcepta Imperatoris. Hinc manſit in eadem Aula turcica hoc nomen *Tzaus*, ſive *Chiaus*, qui eſt Miſſus à Turcarum Tyranno, vel ab ejus Primo Viſir.

TZAUSTRIUM, τζαύστρειον. Torneamentum, italicè *Gioſtra*. Apud Cantacuzenum, lib. 1. cap. 42.

V

V. FR. hæc littera pro G. non rarò reperitur, ut: [Et terras cultas, & incultas prævia vuida. In Chron. Cameracenſis Eccleſiæ, an. 885.] ubi Vuida pro Guida; ſic Vuido, pro Guido Vuilelmus, pro Gulielmo; Vuanto, pro Guanto; Vuerra, pro Guerra, & ſimilia. Vide *Diſcapia*. Aliquando ejus Vicaria legitur *B*. præſertim dominantibus in Italia Græcis, tunc enim introduxerant proferri *Baticanum* pro Vaticano, *Bita* pro Vita &c. quod apud Hiſpanos adhuc in uſu eſt, qui pro V. pronunciant B. Aliquando ponitur loco Y. ut *Suria*, pro *Syria*, & ſimilia. Vide *Collyra*, *Myrum*, & initio litteræ Y.

VACANS, modus dicendi apud Equites Melitenſes. Vide *Mortuorium*.

VACASOTI, hæretici. Vide *Beguardi*.

VACILLO. FR. eſſe de fide ſuſpectum intelligitur. [Interim volumus illa privilegia vacillare, capite 6. decretal. de fide inſtrum.

VADATUS. FR. [Vadatus dicitur obſtrictus, vel ſub fidei juſſione ambulans, ſicut Feneſtella ait: apud quem, vadatus amicitiæ nodulo tenebatur. Fulgentius de vocib. antiq.

VADIANI, hæretici. Vide *Anthropomorphitæ*.

VADIUS, vadis, fidejuſſio. [Ut ſi Comes ipſe presbyterum rebus ſuis expoliare juſſerat, hoc illi emendare per vadium faciat, diſponens qualiter indè fiat. Flodoard. lib. 3. hiſt. Rhemenſ. cap. 28.] FR. [Nullus presbyter præſumat calicem, vel patenam &c. laico, vel fœminæ in vadium dare, lib. 3. decretal. tit. 21. cap. 1.

VADOR, verbum, fidejubeo, cautelam, & ſecuritatem præſto, confirmo. [Vadatur hunc ſermonem meum Sanctus vir Joſeph. Ambroſ. lib. 7. epiſt. 44.] Vide *Guadio*. *Invadio*.

VAGOSITAS, vagatio, error, diſperſio: [Quemadmodum gallina habens pullos, vocando illos non ceſſat, ut aſſidua voce vagoſitatem corrigat pullorum ſuorum. Chryſoſt. hom. 46. in cap. 23. Matth.

VALENTIA, virtus, potentia; valor, quo vocabulo, lib. 5. adverſ. Marcion. cap. 17. uſus eſt Tertullianus, verba Apoſtoli ajentis: [Secundùm operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis. Ad Epheſios, c. 1.] ita exponens: [Ille inoperatus eſt in Chriſtum valentiam, ſuſcitando eum à mortuis.

VALENTINIANI. FR. hæretici Valentini Platonici ſequaces. [Qui αἰῶνας, ideſt, ſæcula quædam in originem Dei Creatoris induxit: Chriſtum quoque de Virgine nihil corporis aſſumpſiſſe, ſed per eam, quaſi per fiſtulam tranſiiſſe aſſeruit, can. Quidam autem hæretici, 24. qu. 3.] Eorum ſuperſtitioſus ritus. Vide *Abaſcantus*. *Sacrarium*.

VALESII. FR. Hæretici in Arabia à Valeſio Arabe provenientes, quæ ſecta Eunuchorum etiam dicta eſt; nam ſecundùm litteram Evangeliū ineptè interpretantes, omnes ſe caſtrabant, non percipientes allegoricam Chriſti parabolam, ubi ajebat: Beati, qui ſe caſtraverunt &c. de quorum ſecta fuerat Origenes. Baron. an. 249. nu. 9.

VALLIS ENNOM. Vide *Gehenna*.

VALVASINUS, & *Valvaſor*. Vide *Vaſſus*.

VANAGLORIA. Vid *Guadimonia*. Vana obſervatio. Vide *Superſtitio*.

VANDALI. Vide *Silingi*.

VANGA, Bipalium, inſtrumentum ferreum cuſpidatum cum ligneo manubrio, quo terra repaſtinatur, ac inverſatur, pede ſuper hujuſmodi inſtrumentum calcando: [Nam dic quadam ad veſperum in horto monaſterii fecit jactari ferramen-

menta, quæ uſitato nos nomine vangas vocamus. Dixit itaque diſcipulis ſuis: tot vangas in horto projicite, & citiùs redit. S.Gregor.lib.3.dialog. cap. 14.

VANIO, verbum, deliro, deſipio, vanè loquor. [Repauſa ergo tuam mentem, ne vadas vaniando. In Vita S. Franciſcæ Rom. 9.Mart. apud Surium.

VANIZO, idem ac *Vanio*. [De veſtra benevolentia plus juſto præſumentes vanizando dicunt &c. Ivo Carnot. epiſt. 66.] Eodem verbo uſus eſt S. Bernard. epiſt. 48.

VARGUS, vagans, exul. [Si quis corpus ſepulti eſfoderit, aut ſpoliaverit, vargus ſit, in lege Salica.] Idem vocabulum apud Sidonium, lib. 6. epiſt. 6. habetur.

UAS INFIRMIUS, ideſt, imbellis ſexus. [Vaſa infirmiora cum eis non navigabunt, niſi fortè Pater monaſterii præceperit. In regula S. Pacomii.] Quòd autem per vas infirmius fœminas hic Sanctus intellexerit, idem in eiſdem regulis declarat, inquiens: [Si ſæculares homines, aut debiles, aut vaſa infirmiora, ideſt, mulierculæ venerint ad oſtium.

VASCELLUS, navis vulgariter nota. Bullar. Caſin. tom. 2. Conſtit. 187. num. 7.

VASILEUS, βασιλεὺς, Rex: [Cùm Chriſtophori filiam Petrus Bulgarorum Vaſileus conjugem duceret. Luitprand. in legat.

VASO. Vide *Vaſſus*.

VASSALAGIUM. FR. idem ac hominium. Sigon. de Regno Italiæ, lib. 7. l. ut Latrones, de reverentia Eccleſiæ. Vide *Hominium*. *Vaſſallus*.

VASSALLUS. FR. ſubditus. Sigon. de Regno Ital. lib. 7. Leges Longobar. Bulla. Caſin. tom. 2. conſtit. 33. Vaſſallus à Vexillo; ideò *Vaxallus* dicebatur: [Decernentes eos, qui poſſeſſiones, & libertates ejuſdem Cœnobii, & Vaxallorum ſuorum jura, ſeu reditus detinent occupatos &c. Alexander Papa III. in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 182. num. 6.] Vide *Caſatus*. *Drudus*. *Vaſſus*.

VASSUS, Vaſſallus, ideſt, *Baſſus*, *B*, pro *V*, quod ſignificat ſubditum, inferiorem, & ſubordinatum. [Nam reipub. ſtatu nimis turbato, regales vaſſos inſolentia Marchionum ſibi ſubjugaverat. In vita S.Geraldi, lib. 1.cap. 32.] FR. Idem habetur in l. placuit nobis, ut Epiſcopi, & Comites ſibi invicem auxilium præſtent. Sed apud Marculfum monachum in ejus formulario, lib. 4. cap. 9. regium miniſtrum ſignificat: [Vaſſi verò noſtri, & miniſtrales, qui miſſi ſunt, ubicumque venerint, conjectum accipiant.] Et in Capitulis, quæ Epiſcopi Rhemorum, & Rothomag. miſerunt Ludovico Regi, ſic habetur: [Quando anima veſtra de corpore exierit &c. & ſine ſolatio, & comitatu Drudorum, atque Vaſſorum nuda, & deſolata exibit] Item *Baſſus* propriè dicebatur; unde in Erchemperti hiſtor. apud Peregrinum de Princip. Longobar. num. 62. hæc narrantur: [Atenulfus Spoletum pergens, dato pretio, Suabilium Gaſtaldum Marſorum cum aliis ſociis baſſis, quaſi ad trecentos armatos ſecum advexit.] *Valvaſor*, tamen, ſive *Vvalvaſor* videtur diverſum à Vaſſallo, nam in Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 218. ita diſtinguitur: [Et aliis viris Nobilibus, Capitaneis, Vvalvaſoribus, & aliis Vaſſallis noſtris cujuſcumque ſervitii &c.] qui Valvaſoros à Federico II. Imp. ſic denominatos fuiſſe ait Blondus his verbis: [Fueruntque proditionis auctores Capitanei, & Valvaſores, quos Federicus II. eo cognomine notatos potiùs, quàm honeſtatos ſuarum partium primiores voluerat recognoſci &c.decad.2.lib.8.] Unde *Valvaſor* appellatus, quia Vaſſis, & Plebi præpoſitus erat, qui etiam *Valvaſinus* dicebatur. Sigonius de regno Italiæ, & , l. 3. de beneficiis. Aliquando tamen hæc dignitas poſtponitur Baronali, ut in decreto Federici Imp. apud Rodericum Friſingen. Canonicum de geſtis ejuſdem Imperatoris, lib. 3. cap. 31. ſic habetur: [Nos in præſentia, & teſtimonio omnium Theutonicorum, Longobardorum, & Epiſcoporum, & Laicorum Principum, & Baronum, & Valvaſorum omnem juſtitiam, & conſilium obtulimus.] Aliquando Baronali dignitati præponitur Valvaſor, qui & *Vaſo* dicebatur. [Hujus rei teſtes &c. Ornulfus Imperialis Aulæ Mareſcalcus, Riſerius Imperialis Vaſo, Roſculfus de Oliveto, & alii multi Principes, & Comites. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 58.] Nec eſt mirum, nam triplicis generis reperiebantur Valvaſores, *Majores*, ſcilicet, *Minores*, & *Minimi*, qui *Valvaſini* diminutivo vocabulo vocabantur. De nomine autem Valvaſoris ſæpè in ejus Mediolanenſi hiſt. Corius mentionem facit.

VASTAGÆ, & *Vaſtagiæ*. Vide *Baſtagia*.

VASTARIUS. Vide *Baſtarius*.

VASTELLUM, ſtallum, ſela, à voce *Feſt* Germanica, quæ ſtabilem, & firmum ſignificat, ſeu potiùs poſito V, pro B, *Baſtellus*; nam *Baſtus*, italicè vilem mulorum ſellam ſignificat; uſurpatur etiam pro cathedra ſuprema: [Solus in refectorio prandebit ſupremus habens Vaſtellum, in vita S. Jo: Abb.] fortaſsè V. pro G. hic ſcribitur, ut interdum fieri ſuprà diximus in principio hujus literæ, & ſic *Gaſtellum*, ſeu potiùs *Caſtellum*; nam cathedra *Turris*, ut ſuo loco oſtenſum eſt, dicebatur, ſive à Faſtu *Faſtellum*.

VATES. FR. à vimentis ita appellatus, cujus ſignificatio multiplex eſt; nam modò Sacerdotem, modò Prophetam, & Augurem, & modò Poetam denotat. Iſid. Etymol. lib. 2. & in can. Cleros, diſt. 21.

VATICANA BASILICA. FR. à Lucio Papa III. appellata fuit *Omnium Eccleſiarum caput* in ejus epiſtola, quæ hìc habetur in dict. *Incaſtello*. Ab Innocentio III. præ omnibus Urbis Baſilicis illi majoritas tribuitur, ſic ajente: [A quarto latere res juris Baſilicæ majoris Sancti Petri Apoſtoli. Bullar. Caſinen. tom. 2. Conſtit. 234.] Multi Imp. ac Reges canonicatu ejuſdem Baſilicæ inſigniti. Vide *Canonicus*. Reliqua ad eandem ſpectantia. Vide *Altare*. *Altariſta*. *Aſſiſius*. *Baſilica*. *Traſ-*

Fraſcatæ ædes. Quinque Portas habet. Vide *Guidonea*. Prodigioſum ejus candelabrum. Vide *Polycandelum*. Cætera vide *Porticani*. *Rota porphyretica*. *Septimianum*. *Suggeſtum*. *Vmbilicus*. Ibi oſtenduntur imagines Apoſtolorum Petri, & Pauli. Vide *Linoſtima*. *Thoracida*. Dedicatio hujus templi antiquitus fieri ſolebat in menſe Novembris, ita habetur in Chronica Ciſtercien. Angeli Marriquez, tom. 2. ann. 1145. c. 3. pag. 6. & affirmat Otho Friſingen. lib. 7. cap. 32.

VATICANUM PALATIUM à quo ædificatum. Vide *Breviarium*.

VAXALLUS. Vide *Vaſſallus*.

VAYVODA, Capitaneus. Joannes Lutius in ejus Dalmatia.

VAYSRA, & *Voyska*. FR. exercitus, unde contributiones, quæ pro exercitu colliguntur, *VoysKina* dicuntur.

UBICATIO. FR. Scholaſticus dicendi terminus, ultimum determinativum in genere ſpatii ſignificans.

UBIQUISTÆ, & *Vbiquetari*. FR. Hæretici, aſſerentes Chriſti humanitatem nedum in Sac. Euchariſtia, ſed ubique reperiri. Hi de anno 1527. inſurrexerant. Rayn. eod. ann. n. 57.

VECORIN. FR. verba contumelioſa. Gloſſa in, l. ſi ſervus, de culpis Servorum. Ubi littera V, valet B.

VECTOR, qui vehitur. [Eccleſia enim inſtar eſt navis, & plurimis locis ita nuncupata eſt, quæ diverſiſſimi generis vectore ſuſcepto, ſubjecta eſt omnibus, & ventorum flatibus, & maris motibus. S Hilarius in cap. 21. Matth.

VECTURATUS, idem ac *Vector*, ſuprà, ac præcipuè pro equitante uſurpatur. [Hanc enim viam gentium vecturatum Dominum prædicaverunt. Hilarius in cap. 21. Matth.] de Chriſto agit ſuper aſinam equitante.

VEGES, dolium. [Cœpit diabolus ante portellam cellæ, quaſi malleo vegetem ſine ceſſatione percutere. In vita S. Romualdi Abb. 7. Februarii.

VEHICULUM. FR. quo vecti ſunt Pontifices Romani, & etiam antiquis temporibus fuit in uſu; nam Ammian. Marcellinus, qui vixerat in quarto ſæculo, licèt Eccleſiæ Rom. nimis infeſtus, hæc ſcripſerat: [Neque ego abnuo oſtentationem rerum conſiderans urbanarum, hujus rei cupidos, ob impetrandum omni contentione laterum jurgari debere, cùm id adepti, ſint ita ſecuri, ut procedant vehiculis inſidentes, circumſpectè veſtiti, epulas curantes profuſas, adeò ut eorum convivia regales ſuperent menſas, lib. 27.] De Summis noſtris Pontificibus loquitur, ſed quàm invido calamo exaraſſet, facilè deprehenditur; nam Papa non ad ſui oſtentationem, ut hic ſcriptor malè interpretatur, ſed ad ſuſtinendam ſummæ majeſtatis dignitatem ſummos promeretur honores. At ſi non erat oſtentatio ſummos, ac fabuloſos Gentilium Pontifices carpento, vehiculiſque uti; quare ergo ſummus, ac veridicus Chriſtianorum Pontifex, longe majoribus obſequiis venerari nequiſſet? Sanciverat Numa idolorum Sacerdotes curru arcuato vehi, Livius, lib. 1. in de Cic. orat. pro domo ſua ad Lentulum Summ. Pont. gentilem, inquit: [Te appello, Lentule, tui ſacerdotii ſunt thenſæ, vehicula &c.] Sacerdotii igitur erant, non oſtentationis. *Thenſæ* autem, ut Aſcon. Pedianus in act. 3. Verr. ait, erant ſacra vehicula, pompa ordinum, & hoſtiarium, atque Tacitus, lib. 12. Annal. Agrippinæ ſuperbiam exaggerans, ait: [Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altiùs, carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitùs conceſſus, venerationem augebat fœminæ, quam Imperatore genitam, ſororem ejus, qui rerum potitus ſit, & conjugem, & matrem fuiſſe.] Meritò igitur Marcellinus maledicus vocari debet, dum ab ipſiſmet Ethnicis Scriptoribus vehiculum Sacerdotali dignitati debitum fuiſſe demonſtratur. Vide *Epirhedium*. *Petoritum*. *Sellare*.

VEHICULUS, pro jumento uſurpatur. [Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, qui primitùs vadum tranſierat, fortuitò vacuus neminem in dorſo ſuo ferens, tranſmeaverat. In vita S. Fauſtæ, cap. 2. §. 7.

VEL. FR. pro Et. [Can. Presbyter, vel quilibet ſacerdos, 2. quæſt. 5.] Neque facit Epiſcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos. Anaſt. Bibliot. in collatione S. Maximi à Sirmondo in 8. edit. pag. 123.] Et clariùs: [Renuntio &c. monaſterio Sancti Pauli, vel ejus ſervitores. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſtit. 21. & 36.] In eadem ſignificatione uſi ſunt etiam Latini: [Ergo qui relicti erant, proditos ſe rati, ne conſpectum quidem hoſtis ſuſtinere voluerunt, cùm vel (*pro &*) pauciores locum obtinere potuiſſent. Q. Curtius hiſtoriar. lib. 3.] Et inferiùs ibidem: [Lenta remedia, & ſegnes medicos non expetunt tempora mea, vel mori ſtrenuè, quàm tardè convaleſcere, mihi melius eſt. Atque Sidonius carmine 23. verſ. 325. ita cecinit:

——————————— micant colores,
Albus, vel venetus, virens, rubenſque.

Quem ſenſum non advertens Latinius in Correctionibus præſertim in D. Hilarium, ſemper *Et*, ubi *Vel* hic Sanctus ſcripſerat, correxerat; ſed in ſenſu conjunctionis, & non diviſionis Hilarius particulam *Vel* intellexerat. S. Maximus: [Ferunt enim, hodie Chriſtum Dominum noſtrum, vel ſtella duce à Gentibus adoratum, vel invitatum ad nuptias, quas in vina vertiſſe, vel ſuſcepto à Joanne baptiſmate &c.] ubi *vel* ſtat loco *&*; nam ut in dict. *Epiphania* ſcripſimus, de his tribus miraculis in ea die cumulativè Eccleſia mentionem facit, quia nimirum una eademque die à Chriſto Domino demonſtrata fuere. Vide *Livoro*. *Seu*.

VELABRUM. Vide *Schola græca*.

VELOTHYRUM, januæ velum, dictio latino-græca *Velo*, & θύρα, quæ portam ſignificat. [Fecit & in eadem Baſilica egregii Doctoris velothyra quatuor, ex quibus unum auro textum. Anaſtaſ. Biblioth. in Stephano IV.] qui eandem dictio-

dictionem reiterat ibidem : [Contulit in eadem Baſilica Apoſtolorum cortinam lineam unam, velothyra ſerica tria in circuitu altaris.] Vide *Amphithyrum*. *Velum*.

Velum, quo cooperitur calix. [Vas aureum, vel argenteum, vel velum ſanctificatum, nemo amplius in ſuum uſum convertat, can. apoſtol. 73.] Significat paſſionis Chriſti obſcuram noctem illam, in qua primum inſtitutum fuerat incruentum altaris ſacrificium. Dicitur etiam *Sudarium*. *Peplum*. FR. à Græcis *Agnus* vocatur calicis velum, fortaſsè quia in eo Agnus pingebatur. Item velum *Aer* etiam dicitur. [Velum, Aer, ſive Agnus eſt, & dicitur eſſe vice lapidis, quo munivit Joſeph monumentum, quod obſignavit. Sanctus Germanus Conſtantinop. Patriarcha in Theor.] :||: Antiquitus apud Latinos, & Græcos eodem velo cooperiebatur Sacerdotis morientis facies. [Moriturus aſſiſtentibus ipſe ſuis manibus linteum dedit, quod ex more morientium ſibi contra faciem tenderetur, quo tenſo ſpiritum emiſit. D. Greg. Papa hom. 37. in Evang.] ubi de S. Caſſio Narnienſi Epiſcopo loquitur. Velum item Altaris dicitur paramentum, quod ponitur ante Altare ex colore currenti ſecundùm Rubricæ ordinationem. [Fuſcus Abbas ſacros Codices, & vela ſecum aſportabat. S. Gregor. Papa, lib. 9. epiſt. 38.] quod *Frontellum* dicitur. Vide *Brudatus*. Item velum dicitur etiam orarium. Vide *Orarium*, & Brandeum. Vide *Brandeum*. Sed velum, quod Sacerdos ſuper humeros gerit, dum exponit Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, ſemper debet eſſe album, ſicut etiam ejuſdem coloris debet eſſe baldachinum, etiam in die Paraſceves, ut ex monaſtico Cæremoniali, lib. 1. cap. 14. num. 3. colligitur; nam Chriſtus Sacramentatus, ut aliqui Recentiores docent, cùm ſit glorioſus, non decet nigro velo cooperiri, ut malè intelligunt aliqui Cæremoniarum Directores. Planeta tamen ſemper concordare debet colori currentis officii, licèt celebretur expoſito Sacramento. Gentilium ſacrificuli cooperiebantur velo, de quo Sanctus Cyprianus, lib. de lapſis inquit: [Ab impio, ſceleratoque velamine.] Velo, tempore ſacrificii, ſacrarii porta obcludi ſolebat. Vide *Sacrarium*. Item velum januæ, quod *Velothyrum* græcè, italicè *Portiera* dicitur, ſignificat. [Tunc fecit Beatum Sylverium Papam venire ad ſe in palatium in Pincis, & ad primum, & ſecundum velum retinuit omnem Clerum. Anaſtaſ. Biblioth. in Sylverio.] FR. idem de ſe refert Sylverius Papa: [Guiliſarius, (*ideſt Beliſarius*) patritius noſter mandavit me ad ſe venire pacificè pro quibuſdam eccleſiaſticis diſpoſitionibus in palatium Principis (*ubi mendosè Anaſtaſius Princis loco Principis habet*) & ad primum, & ſecundum velum retinuit omnem Clerum, & populum, qui mecum veniebant, & nullum permiſit introire, niſi me ſolum, & Vigilium Diaconum noſtrum, 24. quæſt. 4. can. Guiliſarius. Vide Baron. ann. 531 num. 14. & 15.] Vide *Ampithyron*. *Velothyrum*. Alio nomine *Velum cubiculare* appellabatur. [Objectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, ſe texit. Lamprid. in Heliogab.] Et dicebatur etiam *Cortina*, quæ in Eccleſia erat ex alba tela, nam lavabatur, & dicebatur etiam *Velum Atrii*, can. nemo de conſecrat. diſt. 1.

Velum Consecrationis, erat velum, quod ſolis virginibus concedebatur multis ſolemnitatibus, & cæremoniis in Pontificali deſcriptis; hoc ante XXV. ætatis annum concedi non poteſt. can. placuit, 20. qu. 1. & tunc dicebatur Diaconiſſa, quia poterat legere Evangelium in matutino. Gloſſ. in, can. Sanctimoniales, 20. quæſt. 1. & in, can. Diaconiſſam, 27. quæſt. 1. Dicebatur etiam Velum conſecrationis illud, quo conſecrabantur Diaconiſſæ anno quadrageſimo eorum ætatis, can. Diaconiſſam, 27. quæſt. 1. hæ autem Diaconiſſæ non ſunt ampliùs in uſu.

Velum Conversionis. Vide *Velum Profeſſionis*.

Velum Nuptæ. Vide Mavortes in dict. *Maphorium*.

Velum Prælationis, quod Abbatiſſis concedebatur, can. Juvenculas, 20. qu. 1.

Velum Atrii. Vide *Velum*.

Velum Professionis, quod multiplicis ſpeciei erat, atque profeſſione monialium capiti imponebatur: ſed cum hac cæremoniarum differentia, quod Virginibus ab Epiſcopo imponi debet propriis manibus; viduæ autem emittentes vota Religionis, ipſæmet velum ex Altare apprehendentes, ſuis capitibus imponunt, præſente tamen Sacerdote, ut ex Pontificali Romano colligitur; poteſt ipſe Sacerdos ſuis manibus viduas velare. FR. Omne id habetur in can. Devotis, 20. quæſt. 1. ubi ſic Gelaſius Papa ſcribit: [Viduas autem velare, Pontificum nullus attentet.] Et in 27. quæſt. 1. can. 16. clariùs habetur, ſic: [Viduas, quæ ſpontanea voluntate ab Altari converſionis ſacræ velamen ſuſcipiunt &c.] Cæterum quòd Sacerdos viduas velare debeat, eſt error Gloſſæ in, can. Vidua, quæ ſanctæ, 20. quæſt. 1. & in, can. Devotis. Ibid. §. Pontificum. Sed inferiùs vel ipſe Gloſſator, ſive potiùs Joannes ibi, ita corrigit: [Quidam tamen ex hoc capite dicebant, quòd nec Epiſcopus, nec Presbyter poteſt imponere velum viduæ &c.] Quare, can. Vidua quæ ſanctæ Religionis, pro ſe allatũ non probat, quod Sacerdos imponere debeat viduæ velum: ſed inquit textus: [Tunc accepta à Sacerdote, vel Miniſtro apta Religionis profeſſioni veſte] & non loquitur de velo; unde [Vidua ſacrum velum capiti ſuo impoſuit,] & non ei impoſitum fuiſſe inquit, can. Vidua quidem, 27. quæſt. 1. ſic etiam licèt eandem religionis veſtem accipiat vidua coram Epiſcopo, non ideo intelligitur illum velare propris manibus viduam, can. viduitatis, ead. 27. quæſt. 1. Ratio autem differentiæ, cur Virgines, & non viduæ ab Epiſcopo, ſeu Sacerdote velantur, eſt, quia Virgines in rigore dicuntur Chriſti ſponſæ, quod declarat Innocentius I. epiſt. 2. cap. 12. ad Victor. in-

inquiens: [Virgines, quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & à Sacerdotibus velantur.] :||: Ideoque *Honorigera Virginitatis nota* à Tertulliano, lib. de veland. Virgin. appellatur velum profeſſionis. FR. Velum Converſionis, & Viduitatis idem erat, ut ex canonibus citatis liquet, ac omnes iſtæ velationum ſpecies habentur in Gloſſa, ad Paleã, cap. illud autem, 20. qu. 1. :||: Virginum velationes putantur fuiſſe ex traditione apoſtolica, cùm ſit valdè antiquus hujuſmodi ritus, tempore, ſcilicet, Tertulliani, qui, lib. de velandis Virginibus tanquam de vetuſtiſſima obſervatione in Eccleſia Dei loquitur. Baron. an. 57. num. 84. & ſeqq. Virgines Africanæ mitrellis tegebant capita. Idem Baron. ann. 362. num. 272. Vide hic *Mitra*. Quæ velandi Virgines cæremonia in feſto Epiphaniæ obſervabatur, can. devotis, 20. quæſt. 1. Item in feria ſecunda poſt Paſcha, & in feſtis Apoſtolorum. Idem, can. devotis, & D. Greg. in Sacramentario. Imò in die Paſchæ: [Non es recordata diei ſanctæ Dominicæ Reſurrectionis, in quo divino Altari te obtuliſti velandam. D. Ambroſius de Virgine lapſa,] & clariùs idem in exhort. ad Virgines: [Venit paſchæ dies, in toto orbe ſacramenta celebrantur, velantur ſacræ virgines.] De ritu, ac ſolemnitate velandi Virgines diſertè agit Baronius in dicto ann. 57. Velum eſt ſignum pudoris, & honoris. Gem. de antiq. rit. Miſſæ, lib. 1. cap. 239. Unde Apoſtolus ait: [Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos, 1. Cor. 11.] poteſtatem, ideſt, ſubjectionem, cujus ſymbolum eſt velum, quod ideò à Tertulliano, lib. 1. de coron. milit. cap. 14. *Humilitatis ſarcina* dicitur, & ibid. cap. 17. appellatur *Jugum*. Eodem modo Chryſoſtomus *Inſigne ſubjectionis*, & Concil. Gangrenſe, c. 17. *Memoriam ſubjectionis* denominant. Aliud veli myſterium affert Tertull. de veland. virg. cap. 15. nempe: [Pura virginitas ſemper timida oculos fugit, confugit ad velamen capitis quaſi ad galeam contra ictus tentationis.] De velo profeſſionis fusè Baron. in notis ad Martyrol. 7. Maji Litt. G.

VELUM S. AGATHÆ. Vide *Grympa*.

VENATIO, Antiquorum curioſa. Vide *Formido*.

VENDENTES VERONICAS. FR. qui vendebant effigies vultus ſancti. Torrigius de Cryptis Vatican. in ſecunda impreſſ. pag. 309.

VENEFICA. Vide *Maga*.

VENENOR, veneno lædi. [Boni ſuavitas amaritudine mali venenatur. D. Paulin. epiſt. 12. ad Sever.] In ſignificatione activa. Vide *Toſſico*.

VENERABILIS, hoc titulo appellatur Beda ex duplici capite. Primò, quia de eo narratur, quòd cùm eſſet cæcus, & per ludibrium in quandam vallem conductus fuiſſet ad concionandum, ubi non niſi ſaxa reperiebantur, atque deceptus, quòd ibi adeſſet populus ad illum audiendum, ſuam concionem ibi habuit, qua peracta his verbis concludens: *Per omnia ſæcula ſæculorum*; ſaxa reſonarunt: *Amen, Venerabilis Pater*. Alii tamen referunt, quòd in illa periodo Angeli reſpondiſſent; *Benè dixiſti Venerabilis Pater*. Secunda ratio eſt, quia poſt ejuſdem Sancti obitum, quidam Clericus illi Epitaphium volens in lapide incidere, ſi cœperat: *Hæc ſunt in foſſa*; ſed non valens deſinentiam rhythmi, ſive leonini verſus, (de quo. Vide *Verſus Leoninus*) qui tunc valdè erat in uſu, conterminare; nam ejus terminum ſic conficere habebat in mente, nempè *Bedæ oſſa*, & verſus non currebat metricè; unde nimia mentis agitatione fatigatus Clericus, in ſomnum cecidit, & expergefactus, invenit verſum ab Angelis in ſepulchro Bedæ perfectè inſculptum, hoc pacto:

Hæc ſunt in foſſa Bedæ venerabilis oſſa.

Ob id, licèt ab Eccleſia inter Sanctos Beda reputetur; titulus tamen Venerabilis, & non Sancti communiter ei tribuitur. Durand. lib. 7. cap. 40. FR. eodem titulo decoratus fuerat Radulphus Remington Anglus (ut in hiſt. de geſtis Regum Angliæ narratur) quia interpretaverat aliquos characteres in quadam porta ferrea Romæ inſculptos; nam dum ille attentè illos contemplabat, qui ſic P.P.P. S.S. S. R. R.R.F.F.F. inſculpti erant ibi, quidam Romanum civis interim pertranſiens illuſoriè illum interrogaverat, inquiens: [Quid aſpicis Angelice bos?] at ille reſpondit: [Confuſionem veſtram aſpicio] quia nemo poterat characteres illos intelligere, quos Radulpus ſic interpretavit: [Pater Patriæ Perditus eſt; Sapientia Senum Sublata eſt. Ruet Regnum Romanorum, Ferro, Flamma, Fame] tunc circunſtantes illum *Venerabilem* acclamavere. De hoc titulo *Venerabilis*. Vide *Titulus*.

VENERANDA Virgo & Mart. Vide *Paraſceve*.

VENERARIUM, ita appellatus eſt Calvarius mons à D. Ambroſio in pſal. 47. [Dominus ſecundùm Cœli tractum in venerario paſſus eſt.] Ita appellatus fuit, ex eo quia ibi Gentiles ad auferendam Chriſtianis Sanctuarii illius memoriam, ſtatuam Veneris erexerant. Vide *Golgotha*.

VENERARIUS, idolorum venerator, idololatra: [Quoniam foris maleficus, & venerarius. S. Cyprian. de Aleat.

VENERIS DIES. Vide *Feria VI.*

VENETICUS. FR. Venetus. [De Liguribus, atque Veneticis, & Hiſtriis Epiſcopis quid dicam? can. de Liguribus, 23. quæſt. 5.] Quòd autem ibi Pontifex de Venetis loquatur, patet ex præcedenti, can. non vos, §. qui à communione, ubi ſic inquit: [Recolere enim debet celſitudo veſtra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Hiſtriam, & Venetias Tyranno Totila poſſidente &c.

VENETUS, Civis. Vide *Veneticus*. Venetus Epiſc. *Caſtellanus* dicebatur. Vide *Patriarcha*. Venetus color. FR. ideſt, cæruleus, ita Vegetius de re militari, lib. 4. cap. 37. Unde Sidonius, carmine 23. verſ. 324. ſic cecinit:

Id Collega tuus, ſimulque vobis
Pars adverſa facit: micant colores,
Albus, vel Venetus, virens, rubenſque.

VENIABILIS, culpa levis, & venialis, remiſſibilis, & venia dignus: [Sed tamen ſcribis tu, quòd erraverim, veniabile fore. Sidon. lib. 9. epiſt. 15.]

Eo-

eodem vocabulo D. Ambroſius, lib. 7. cap. 16. uſus eſt, inquiens: [Ut eam blaſphemiam dicant non eſſe veniabilem .] Eodemque modo Salvianus, lib. 4. ad Eccl. Cath. ſic inquit: [Scio quidem, quòd omnes rei veniabiles putant errores ſuos.

VENIO. FR. pro terminor . [Sicut Carmelus in mari venit. Jerem. cap. 46.

VENI SANCTE SPIRITUS , Miſſæ ſequentia , à quo compoſita. Vide *Proſa*.

VENTICULOR, ventilari ſignificat . [Quæſtio ſanè, quæ illos movet, qui dicunt, cur in eo loco, ubi plus bona, & minus mala fiunt, ultio frequentiùs ſævit; à multis ſæpè venticulata eſt, ſed à nullo penitùs expoſita. Oddo Abb. de Combuſt. S. Martini.

VENTILABRUM . Vide *Cherubim*. *Flabellum*.

VENTOR , pro *Inventor* . Vide verba Ennodii in dict. *Gabatha*.

VENTRALIS. FR. uterculus, veſica , qua cingitur venter ad modum marſupii , & numi inferuntur: [Nummulos in ventralem, l. Divus, ff. de bon. dam.] Ubi corrigendum eſt *Ventralem* . Zona enim erat, qua lumbi cingebantur: de ea loquitur Gellius, lib. 15. cap. 12. ubi Caji Gracchi verba retulit ajentis: [Itaque Quirites, cùm Roma profectus ſum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia, (*ideſt*, *Sardinia*) inanes retuli.

VENUARIUS . FR. Venditor [Notum ſit , quia nos conceſſimus Amalbergæ nobili Abbatiſſæ Brixiæ, ut quocunque iſte Venuarius cum mercimoniis negotiando perrexerit, ſecurè pergat. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 36.

VENUS GENTILIUM DEA . Vide *Aſtarthe*. *Salambona*. Thalmifera in dict. *Cubiculum*. *Thammus*. *Venerarium*. Veneris dies in hebdomada. Vide *Feria VI*. FR. Venerem non cypriam, ſed ex Libano progeniem traxiſſe putat Nicolaus Abramus, lib. 2. Phari vet. teſtament. cap. 16. num. 79. & 80. ubi verba Amos, 1. 5. [Conteram vectem Damaſci , & diſperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem ſceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenen.] ubi *De domo voluptatis*, intelligit Nicolaus de Veneris domo, & affert Nonnum Dionyſ. poetam grajum, lib. 31. verſ. 201. ubi Libano inſidentem Venerem inducit in urbem Beroen, ſive Beryton, de qua idem, lib. 41. à verſu 100. ab eodem Nonno dicitur

Penetrale lætitiæ, Veneris domus, ædes Amorum,
Amœna gratiarum habitatio , Libaneidis aſtrum terræ.

VERBICINOR , deponens verbum loquor . [Erchenaldus dixit, ceſſa verbicinari. In Miraculis S. Furſei, cap. 4. §. 16. 24. Januar.] Alii tamen *Verboſare* legunt . Vide *Seminiverbius* . *Verboſor*.

VERBOSOR , cornicor , blatero , nimis loquor , verboſus ſum. [In Eccleſiam ſtantes, nolite verboſari . D. Aug. ſerm. 215. de temp.] Quamvis ſimile barbarum verbum non æſtimetur eſſe Auguſtinianæ eloquentiæ. Vide *Verbicinor*.

VERBOTENUS . FR. oretenus. [Cum effectu accepimus , non verbotenus , can. hæc autem verba, de pœnit. diſt. 1. & lib. 2. tit. quod quiſque juris, l. 1.

VERBUM DEI. FR. à SS. PP. dicitur etiam *Virtus Dei*. [Virtutem, quæ à Deo eſt , nihil aliud intelligi fas eſt, niſi Verbum, quod etiam Primogenitus Dei eſt. Juſtin. Mart. apolog. 2. Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Altiſſimi Regis Virtus Chriſtus eſt, qui per adventum Spiritus Sancti formatur in Virgine. Chryſoſt. in catena aur. Virtus verò Altiſſimi Filius eſt Dei: Chriſtus enim Dei virtus eſt. Theophylact. Sciens in verbo eſſe ſpiritum, protinus attexuit: Et virtus Altiſſimi obumbrabit tibi; Chriſtus enim Dei virtus, & Dei ſapientia. Athanaſ. epiſt. 1. ad Serapion.

VEREUM PRÆBERE. Vide *Præbere verbum*.

VERECUNDOR . FR. erubeſco: [Nam quia ſemetipſum graviter erubeſcebat intus, nil eſſe credidit, quod verecundaretur foris. D. Greg. Papa , homil. 33. in cap. 7. Lucæ.] Ubi de Magdalena in domo Phariſæi lacrymis pedes Chriſti rigante loquitur. Eodem verbo uſus eſt Plautus, inquiens [Verecundari neminem apud menſem decet. In Trinum.

VEREDARIUS , tabellarius [Denique ipſis mandavit per veredarios ſæpè fatus Abbas Herbenus, ut intereſſent ducatui, & ad evehendum corpus ſæpè nominati Antiſtis. Oddo Abb. lib. 2. de reb. Martin. cap. 8.] In eodem ſenſu Symmachus: [Cùm verdarii deeſſet occaſio, privato homini reddenda ſcripta commiſi, lib. 7. ep. 14.] Sic etiam Fulbertus Carnot. Epiſc. [Quòd vobis olim chariſſimè per veredarium veſtrum litteras non remiſi, epiſt. 66.] Quod vocabulum à *Veredo* equo veloce, ac curſore derivatur.

VERMICULATUS. FR. figuratè interpunctus ad inſtar operis muſivi. [Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento , cant. 1. 8.] Lectio græca habet pro *Murenulas* Ὁμοιώματα, quod vertunt *Similitudines*. [Similitudines auri faciemus tibi cum ſtigmatibus argenti.] Ὅμοιοι enim, ut inquit Jul. Rufinian. eſt rhetorica figura, cùm ex partibus aliqua ſimilitudo colligitur: ſic Ὁμοιώματα hìc *Similitudines*, quod ſubauditur *Inter ſe*, cùm monile ex figuris inter ſe cōſimilibus conſtet. Euſebius autem per ſimilitudines *Phalera* ſcribit, quæ quidem antiquitus nedum equorum, ſed equitum, & nobilium erant ornamentum, Livio teſte, qui tradit, comitia ædilitia Cn. Flavii Scribæ tantum habuiſſe indignitatis, ut plerique nobilium aureos annulos, & phaleras deponerent. Atque metaphoricè pro ornamento orationis Ennodius: [Sine phaleris eſt omne id, quod dictat affectio, dict. 3.] Verùm quòd *Vermiculatum* non tantùm in auro, ſed & in lapidibus intelligatur, facit Plinius: [Jam quidem & auro, nec tantùm, ut parietes toti operiantur, verùm & interraſo marmore, vermiculatis ad effigies rerum, & animalium cruſtis, &c. lib. 35. cap. 1.

VERNA, ver, ſive vernus. [Revolvuntur hyemes, & æſtates, verna, & autumna cum ſuis viribus. Tertull. de reſur. carn. cap. 12.] Viſa autem ſunt Rhenano hæc duo verba *Verna*, & *Autumna* inuſitata, & tamen eiſdem verbis uſus eſt D. Cyprianus ad Demetrium ſcribens: [Nec ſic verna de temperie ſua læta ſunt, nec adeò arboreis fœtibus autumna fœcunda ſunt.] Itaque prædicta duo vocabula tanquam ſubſtantiva nomina adhibita fuiſſe à prædictis Patribus, optimè Eruditiſſimus Latinus Latiniùs animadvertit. FR. imò ego dictionem *Autumna* ab optimis etiam latinis Auctoribus fuiſſe uſitatam oſtendi. Vide *Autumna*.

VERONICA. Vide *Hæmorrhoiſſa*. De ejus ſancto Sudario. Vide *Septimianum*. *Vendentes Veronicas*.

VERRES. FR. porcus minimè caſtratus: [Ita ut nec vinum, nec verrem, nec vaccam; imò nihil omninò, vel intra, aut extra quinquageſimam perſolvere cogatur. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 112. n. 8.

VERSUS, ſive *Verſiculus*, cantionis eccleſiaſticæ nomen, quæ canitur in officio; ita appellata, quia tunc revocatur, & vertitur mens ad divinarum laudum attentionem, ut jam animus in pſalmodia feſſus, laſſuſque, hoc interim refocilletur; ſive verſus dicitur ex eo quia tunc Cantores verſus orientem ſe vergebant. [Verſus dicitur ille cantus, per quem revertitur intentio mentis in aliam intentionem, quaſi quædam compoſitio officialis, diſponens iter mentis ſuavi cantilena de uno affectu ad alterum: In multis Eccleſiis in principio cantus, qui dicitur verſus, vertit ſe chorus ad altare. Amalar. de Ord. Antiph. cap. 1.] Antiquitùs enim Altare orientem reſpiciebat. Qui Author hunc poſtremum ſignificatum ſic iterum explicat: [Ab ipſa reverſione accipit idem cantus nomen verſus. Eadem enim reverſione, de qua admonemur per verſum, exercemus ſtatum corporis noſtri, quando audimus verſum, illicò vertimus nos ad orientem. Idem de Eccleſ. off. cap. 2.] Advertit nihilominus idem Author de Ord. antiph. cap. 52. quòd tempore paſchali omittendi ſunt hujuſmodi verſus, inquiens: [Verſus, qui ſolet animum noſtrum revocare ad aliquam introducendam orationem, aufertur in paſchalibus diebus, & cantatur pro eo ad aliquos curſus diurnales: [Hæc dies, quam fecit Dominus &c.] Sed in Eccleſia Jeroſolymitana S. Sepulchri tempore paſchali canebant Canonici verſum [Surrexit Dominus de hoc ſepulchro.] Ita Roraldus in ejus M. S. hiſt. de anno 1309. quam alibi diximus extitiſſe apud quondam Epiſcopum Melitenſem Bellaguer. Solet tamen verſus eo tempore ad Matutinum recitari poſt pſalmorum ſeriem, quando, nempè, incipiendæ ſunt lectiones, ut mens laſſa in pſallendo ad lectionum attentionem excitetur; ſecus tamen in aliis horis diurnis, quæ cùm ſint breves, habent propterea verſus poſt lectionem: ita Durand. lib. 5. cap. 2. Verſus etiam dicitur ille, qui in Miſſa poſt lectionem, ſive Epiſtolam recitatur: [Verſus ideò dicitur, quia ad inceptionem revertitur Alleluja. Gem. lib. 1. cap. 96.] Qui etiam denominatus fuit *Tropus*, ut ſuo loco diximus. Vide *Jubilatio*. *Proſa*. Aliquando per *Verſum* Capitulum intelligitur. Vide *Capitulum*.

VERSUS APERITIONIS, dicitur principium Matutini, quod conſiſtit in illis precationibus *Domine labia mea aperies, &c.* nam in regulari obſervantia poſt Completorium rigoroſo ſilentio os claudebatur uſque ad futurum diem, & in principio Matutini his verbis aperiebatur, Deum, nempè, laudare incipiendo. [Oportet in nocturnis ab Abbate dici verſum aperitionis. In Regul. Magiſt. cap. 44.] Vide *Invitatorium*.

VERSUS LEONINUS. FR. ita appellatus à quodam Leone, qui eum in Italiam detulit, ut refert Torrigius de Cryptis Vatican. impreſſ. ſecunda pag. 67. qui verſus denominatus etiam fuit *Echoicus* ab Echone, & reciproca ſyllabarum deſinentia reſonante, ut in dict. *Echoicus* dictum eſt. Itali *Rima* vocāt, qui à Græcis *Rhythmus*, & ὁμοιοτέλευτον, & *Homœoteleuton*, ideſt, ſimiliter deſinens appellatur, ita Stiglianus de italica verſificandi arte, cap. 14. qui etiam Virgilii temporibus, ſed rarò quidem fuiſſe hunc verſificandi tenorem oſtendit. Fruſtrà tamen Campanellam Stiglianus impugnat, dicentem hunc rimandi modum à Saracenis proveniſſe; quod tamen non videtur inveriſimile, nam Saraceni in Italia, & Hiſpania dominati ſunt diuturnè, hinc Itali multa Arabica verba retinuere, ut *Giuppone*, a *Giubba*; *Tamburo*, a *Tabal*; *Maſchera*, a *Mashara*, ideſt, Scurra; *Secchio*, à *Sacha*, ideſt, potatio; & ſimilia; atque multò magis Hiſpani, penes quos multa Arabum vocabula conſervantur; unde mirum non eſt, ſi hunc rimandi modum ab Arabibus Campanella provenire aſſirmaverit. Reliquæ carminum ſpecies. Vide *Dithyrambus*. *Pæan*. *Proſa*. *Sequentia*. Item verſu leonino Angeli ad ſepulchrum venerabilis Bedæ Epitaphium inciderunt. Vide *Venerabilis*.

VERTEBOLUM, ſagena, piſcatorii retis ſpecies [Vel vertebolum de flumine furaverit. In lege ſalica, tit. 18.] In recentiori tamen editione mendoſè *Vertuolum* reperitur; nam nonnulli *Vertebolum* à *Verrendo* derivari volunt. FR. de qua etymologia prolixè in dict. *Sagena* ſcripſi.

VERTEX. FR. capitis ſummitas: [Vertex propriè eſt illa pars capitis, in qua capilli colliguntur, & in qua cæſaries vertitur, ſecundùm Papienſem. Gloſſ. in can. pervenit, 30. quæſt. 1.] Vide *Apex*. Quæ pars in baptizando debet Chriſmate ungi à Sacerdote, poſtquam protulit formam *Ego te baptizo &c.* Sic in Rituali Rom. in Rubrica de Baptiſmo habetur, nempè [Deinde Sacerdos intingit dextrum pollicem in ſacrum chriſma, & perungit verticem Electi in modum Crucis, dicens; Deus omnipotens, Pater Dom. noſtri Jeſu Chriſti, qui te regeneravit ex aqua &c.] Sed oleo catechumenorum ungitur Electus ante baptiſmum non in vertice, verùm,

ut

ut eadem rubrica ibidem diſponit, primùm in pectore, deinde inter ſcapulas: [Tunc Sacerdos pollicem dextræ manus intingit in oleo ſancto catechumenorum, & ungit Electum primùm in pectore, deinde inter ſcapulas in modum Crucis, dicens: Ego te linio oleo ſalutis &c.] Quæ cæremoniæ inſertæ ſunt in can. Deinde, de conſecrat. diſt. 4. &, cap. Cum veniſſet, de ſac. unction. Vide *Baptiſmus*. *Chriſma*.

VERTIBULUM, fuſus, quo obturatur dolii, ſeu alterius vaſis ſyphunculus, ne effundatur aqua, ſeu alius quiſpiam liquor. [Obedientiæ flamma fervens, oblitus eſt epiſtomium obſtruere, pernici curſu ad beatum virum properavit, vertibulum manu tenens. In vita S. Columbani.] Ubi agitur de miraculo, quod Sanctus ille operatus eſt virtute obedientiæ; nam propter illius promptam executionem oblitus erat epiſtomium obturare vaſis illius, in quo cerviſia continebatur, cujus ne quidem gutta interim emanavit.

VERTIGO CAPITIS. Vide *Helucus*. *Scotomaticus*. *Scotoma*.

VERUTA, βεροῦτα, teli genus, de quo in Conſtitutione Leonis Imperatoris fit mentio. Vide *Veruina*.

VERUINA. FR. verutum, de quo Gellius, lib. 10. c. 25. [Veruina eſt genus jaculi longum, quod aliqui verutum vocant, ſicut Galbius Balſus ait in Satyr. Veruina confodiendo non te nauci facio &c. Plautus in Bacchide ait: ſi tibi machæra eſt foris, mihi veruina eſt domi &c. Fulgentius de vocib. antiq.] *Verutum*, pilum, ideſt, telum. Feſtus.

VESCO, in ſenſu activo, ideſt, paſco. [Quis nos veſcet carne? Tertull. de jejun.

VESPERÆ, officii divini pars ac una ex ſeptem horis canonicis, diurnalis recitatio, quæ ideò Veſperæ dicitur à *Veſper*, quia poſt occaſum ſolis perſolvebatur; unde *Lucernarium*, & *Lucernalis* dicebatur. [Et definere ad complementum lucernarii, ideſt, veſpertini officii Dominicæ. Balſamon. in, can. 91. ſextæ Synodi] Eodem vocabulo D. Auguſtinus in ejus regulis uſus eſt inquiens: [Poſtquam refecerint, ſive in horto, ſive ubicunque fuerint, faciant opus uſque ad horam Lucernarii. Reg. 2.] Et Caſſianus, lib. 3. Inſtitut. cap. 3. inquit: [Ad extremum undecima, in qua lucernalis hora ſignatur.] Dicitur etiam *Hora Lucernalis* in hiſt. Rhemenſi Flodoard. lib. 4. cap. 43. FR. In Monaſticis regulis legitur *Lucernaria* in fœminino genere, [Pſalmi lucernariæ cum Antiphonis pſalli debent] & in Liturgia præſanctificata denominantur *Preces Lucernarii*; ſicut etiam à Sancto Baſilio, lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. & à Sancto Gregorio Nyſſeno in vita S. Macrinæ *Lucernalis gratiarum actio* dicitur. :||: Itaque prorſus errant, qui dixerunt Lucernarium Completorium intelligi; nam ex verbis Patrum adductis contrarium patet evidenter. Imò Epiphanius, lib. 3. adverſ. Hæreſ. Veſperas *Lucernales Pſalmos* appellavit, & Turrianus in conſtitutionib. Apoſtolicis utitur verbo græco ἐπιλύχνιος; ita etiam Prudentius, cùm hymnos pro ſingulis horis canonicis compoſuiſſet, quintum Veſperarum *Ad accenſionem Lucernæ* denominavit, poſt quem ſequitur alius hymnus ab eo *Ad ſomnium* appellatus, ideſt, ad Completorium. Vide *Completorium*. FR. Ita etiam S. Aurelianus in ordine pſalmodiæ ponit horam duodecimam (ideſt Completorium, ut alibi diximus) poſt Lucernarium. :||: Concilium Turonen. II. can. 14. appellavit veſperas *Horam duodecimam*, quia, ut dictum eſt, recitari ſolebat in ultima diei hora: ita etiam à D. Ambroſio *Hora duodecima* Veſperæ appellantur; licèt Smaragdus Abbas in explicatione Regulæ 16. S. Benedicti aſſerebat per nomen hoc intelligi Completorium; ſed hæc hora recitabatur poſt cœnam, ideſt, poſt horam primam noctis, juxta monachalem ritum illius antiqui temporis: omnes enim Sancti Patres de prædicta *Hora duodecima* agentes, teſtantur, quòd in memoriam Sacrificii veſpertini antiquæ legis recitabatur. Iſid. lib. 1. de Eccl. Off. cap. 20. Sive in memoriam ultimæ Cœnæ, in qua Chriſtus Dominus Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum inſtituerat. Nazianzenus, Orat. 42. Seu quia in eadem hora Chriſtus de Cruce depoſitus fuerat. Gloſſa in, cap. 1. de celebrat. Miſſ. & Durand. lib. 5. cap. 9. Et ideò quinque Pſalmi in memoriam quinque Chriſti vulnerum recitantur ad Veſperas. Gemin. lib. 2. cap. 62. Seu tandem, ut Chriſto ſponſo ad ſimilitudinem quinque prudentum Virginum lucernis occurramus. Inſuper clariori evidentia probatur; nam adhuc in Ambroſiano ritu *Lucernarium* appellatur antiphona illa, quæ ibidem in principio Veſperarum canitur. In vita S. Forſei *Veſpertinalis pſalmodia* denominantur Veſperæ. Sed poſtea ab Eccleſia anticipata fuit Veſperarum recitatio poſt Nonam, ad præbendam commoditatem Populis, ut intervenire poſſent, cùm feſtum intelligatur inchoare à primis Veſperis. FR. ſeu potiùs ad auferendas utriuſque ſexus ſcandaloſas occaſiones, cùm ſemper Eccleſiaſtici Præſules nocturnas Eccleſiæ functiones ea die cauſa reverentiæ zelo prohibere ſoleant. In Hiſpania tamen, ac Meſſanæ adhuc hic avitus ritus durat, ita ut ſolemnes Veſperas poſt horam noctis illic celebrent. :||: Primæ Veſperę alicujus Feſti ſunt ſecundis nobiliores, ideò in Papali Cappella primæ tantùm canuntur, quod etiam Græci obſervant. Veſperæ Sabbati Sancti ſunt aliis totius anni breviores, ex eo quia Neophyti, ut recenter baptizati, non adhuc ad audienda divina officia ſunt aſſueti: quæ Veſperæ, ſi extra chorum recitentur, tunc non dicitur Deus in adjutorium, cùm adhuc Chriſtus non ſit reſuſcitatus; licèt aliter aliqui ſentiant, ſed abſque fundamento rationis; nam antiquitùs per totam paſchalem octavam non dicebatur Deus in adjutorium, ſed ejus loco dicebatur Kyrie eleiſon, ſicut, ut ſuprà diximus, Eccleſia Ambroſiana, & etiam Carmelitani obſervant; de quo antiquo ritu Ordo Rom. mentionem facit, ad denotandum non eſſe ampliùs

adjutorii opus in futura gloria, in qua cum Chriſto reſurgemus. Item per totam eandem Octavam poſt Veſperas ordinabatur proceſſio cum Neophytorum interventu ad fontem baptiſmalem, ferentium in manu cereos accenſos, præcedente ſerpentis figura in culmine haſtæ, in cujus capite poſita erat candela accenſa, quod exaltationem Chriſti in cruce denotabat, adinſtar figuræ ænei ſerpentis, quam erexerat Moyſes pro antidoto ſerpentinorum ictuum, cujus typus Salvator noſter efficaciter extitit, dum à peſtiferis infernalis ſerpentis ictibus nos liberavit. Durand. lib. 6. cap. 89. Quin & tunc Veſperarum pſalmi partim in Choro, & Laudate pueri, ac In exitu Iſrael ad baptiſmalem fontem canebantur, ut conciperetur, quòd Neophyti, per lavacrum regenerationis, quaſi modò geniti infantes, & à tyrannica infernalis Pharaonis ſervitute ſpiritualiter jam liberati erant, ſicut temporaliter ab ægyptiaca ſubjectione Iſraeliticus populum olim ſolutus fuerat. Æneus ſerpens à Moyſi fabricatus, & ab Ezechia fractus, adhuc in Eccleſia Metropolitana Mediolanenſi conſervatur, qui ibi opera Arnulphi Archiepiſcopi de anno 971. ex Urbe Conſtantinopolitana translata fuerat: quod aliter ab aliis refertur, nempè hunc fractum ſerpentem Divo Ambroſio à Theodoſio Imperatore traditum fuiſſe, ut in quadam M. S. Chronica Petri Seroxinæ apud Puriſellum, num. 201. legitur. Ante hunc ſerpentem æneum Mediolanenſes fœminæ in ſecunda die Paſchæ ſolent deferre infirmos infantes. Romæ antiquitùs in Sabbato Sancto non recitabantur Veſperæ. [In hac nocte de veſpertinali ſynaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Miſſam, neque poſt Miſſam. Ordo Rom.] Propter feſtum SS. Fabiani, & Sebaſtiani, in ea die primæ Veſperæ S. Agnetis non poſſunt integræ recitari propter concurrentiam feſti duplicis illius diei; ſed ubi fit totum officium de ſequenti, puta in propria Eccleſia S. Agnetis, vel ubi contingit hoc feſtum transferri, ut in Melita, in qua die agitur feſtum, & officium S. Publii Primi Epiſcopi illius Inſulæ; tunc in primis Veſperis S. Agnetis recitari debent pſalmi de communi Martyrum, ſicuti fit in primis Veſperis S. Agathæ; nam has ambas Sanctas Eccleſia pſalmis Martyrum Virorum honorat, ob earum fortitudinem, & virilem conſtantiam in tormentis demonſtratam. Ita Gavantus, ſect. 8. cap. 3. in Rubr. Breviarii. Dubitari ſolet circa Veſperas Defunctorum, an in die Commemorationis eorundem, ſi contigerit non immediatè poſt Veſperas Omnium Sanctorum illas recitare, utrùm in principio earum deberet dici Pater noſter, & Ave Maria: Rubricæ namque de hac re nihil agunt; ſed hic caſus quotannis in papali Cappella occurrit, ubi (ut ſuprà dixi) nunquam celebrantur ſecundæ Veſperæ, & propterea inchoatur ibi officium à Veſperis Defunctorum cum Pater, & Ave initio: ſic autem non ſolùm expertus ſum; ſed & Chriſtophorus Marcellus in ejus Cœremoniali, lib. 2. ſect. 2. cap. 24. teſtatur. Non erit quidem incongruum, ſi hìc in praxi ritum Romanum deſcribam, quo Veſperæ ſolemnes celebrari debeant, eo, ſcilicet, modo, quo Gavantus refert, & ex Cæremoniali colligitur, qui talis erit. Celebrans in primis ſuperpelliceo, & pluviali ſine ſtola indutus; ſed ſi induitur alba, ferat ſtolam ante pectus in modum crucis cancellatam, & ita indutus bireto tectus dirigitur verſus Altare, præcedentibus duobus Acolytis cum candelis ſuper candelabra accenſis, non verò cum funalibus, Italicè *Torcie* appellatis; nam hoc erit manifeſtè contra Rubricas, & contra Cappellæ Pontificiæ praxim, quæ non utitur funalibus, niſi in elevatione Euchariſtiæ. Poſt Acolytos ſequetur Cœremoniarum Magiſter, & poſtea Clerus pariliter incedendo, omnes bireto cõtecti; in Romanis tamen Baſilicis defertur Crux ante Clerum, & inter prædictos duos Acolytos. Tandem ſequetur inter duos Aſſiſtentes Celebrans, cujus pluvialis extremitates aliquantulùm elevantur ab Aſſiſtentibus. Cùm deinde ad Chorum perventum erit, omnes genuflexi aliquantulũ orent, interim duo Acolyti deponent ex manibus candelabra ſuper altariolum, earumque lumina extinguent. Celebrans verò peracta oratione, & reverentia Altari, ac Choro præſtita, accedat ad ſuam deſtinatam ſedem, quæ ad cornu Epiſtolæ erit collocanda, vel ad primum Chori ſtallum, cujus genuale erit tapeto contectum, cum pulvillo, ſuper quem erit præparatam Breviarium textili currentis coloris contectum, ſive ſuper lectorium præparandum erit Breviarium, ſi in Choro incumbitorium non reperitur. Sedebit interea aliquantulùm Celebrans, & coram eo aſtantibus Aſſiſtentibus, poſtea ſurget, & ſubmiſſa voce recitabit Pater, & Ave &c. quibus peractis, intonabit, Deus in adjutorium &c. ſignabit ſe interim ſigno Crucis, & ob id Cæremoniarum Magiſter ei ſuſtollet partem pluvialis dexteram, poſtea præintonabitur eidem Celebranti prima antiphona, & ſic ſucceſſivè aliæ antiphona dignioribus Chori ante quemlibet pſalmum, ſurgentibus omnibus ex illa parte Chori, ex quo intonatur antiphona præter Celebrantem: peracta autem jam pſalmodia, Acolyti cum accenſis luminibus accedunt ad Celebrantem, qui junctis manibus canet capitulum; deindè unus ex Aſſiſtentibus ſuggeret illi intonationem hymni. In Cappella tamen papali lumina prædicta non accenduntur ad capitulum, puta quia fortaſſe id à Cantore in Choro canitur. Si in principio hymni invocetur nomen Dei, vel Jeſu Chriſti, tunc Celebrans debet extollere manus, & jungere, caputque verſus Altare inclinare. Poſt hymnum, & ab Aſſiſtentibus perſoluto verſiculo, unus ex eiſdem Celebranti præintonabit antiphonam ad Magnificat, quæ dum in Choro canitur, ſedebit Celebrans cum omnibus Choriſtis, & ſurgent deinde, quando incipiet Magnificat; tuncque Celebrans muniens ſe ſigno Crucis tecto capite præſtita Choro reverẽtia, ibit ad incenſandum Altare, quod ſi ſtallo Celebrantis erit propinquum, tunc non erit opus,

ut

ut tecto capite ad illud approximetur. Primò autem oſculatur cum aſſiſtentibus Altare, poſtea vergens aliquantulum verſus cornu Epiſtolæ ponet incenſum in thuribulo, & incenſabit Altare. Romæ verò obſervatur priùs thurificare Altare, ubi aſſervatur Euchariſtiæ Sacramentum. Poſt Altaris, vel Altarium incenſationem, redibit ad ejus locum, & ab uno ex Aſſiſtentibus triplici ductu incenſabitur; deinde Thuriferarius incenſabit Chorum, & populum ſecundùm regionis conſuetudinem. Quando erit tempus dicendi orationem, accedent duo Acolyti ad Celebrantem cum luminibus accenſis, qui proferens in fine Fidelium animæ &c. extendit manum in aere, formando S. Crucis ſignum; accedens tamen ad Altare, priùs ſignum reverentiæ præbebit iis, qui in Choro ex parte Epiſtolæ aſtant, & deinde aliis, qui ex parte Evangelii, tandem Altari idem faciet, ex quo revertens priùs eandem reverentiam Altari reiterat, deinde iis, qui ſunt in Choro ex parte Evangelii, & ultimò iis, qui ex parte Epiſtolæ, cui omnes capitis inclinatione correſpondent; & expectans, ut præcedat Clerus, eodem ordine, quo venerat, aſſociatus, recedit ad Sacriſtiam, ubi omnes ex utroque latere aſtantes iterum Celebrantem capitis reverentia honorant, & ipſe capite aliquantulùm inclinato ad locum deſtinatum ſpoliationis tranſibit. *Hora incenſi*, & *Ante ſomnum* dicuntur Veſperæ. Vide *Completorium*. Veſperæ cum Laudibus habent maximam parilitatem. Vide *Laudes*. De Magnificat Veſperarum cantico. Vide *Canticum*.

Vestalium, olim Prioriſſæ. Vide *Primigenia*.

Vestiarius. Vide *Canſtriſius*. *Protoveſtiarius*. *Veſtiarium*.

Vestiarium, ubi veſtes ſacræ conſervantur, quod *Sacriſtia* hodie dicitur, & Sacriſta *Veſtiarius*. Item & *Veſtitor*, ut in quodam M. S. ubi de translatione reliquiarum S. Jo. Chryſoſtomi agitur; ibi enim ſic legitur: [B. Coſmas Veſtitor.

Vestibulum. FR. atrium, ingreſſus, introitus. [Inter veſtibulum, & Altare plorabunt Sacerdotes. Ezech. cap 8. De ſignificatione hujus vocabuli prolixè Gellius, lib. 16. cap. 5.

Vesticeps, qui indui incipit. [Obiit verbi gratia infans ſub uberum fontibus, puta nunc puer inveſtis, puta veſticeps. Tertull. de anima, cap. 66.] FR. *Veſticeps* apud Latinos puber propriè intelligebatur. Vide Gellium, lib. 5. cap. 19. cujus ſynon. Vide *Inveſtis*.

Vestis. FR. virgata, vel partita, rubea, viridis, & alterius coloris Eccleſiaſticis prohibita in Clement. de vita, & honeſt. Clericor. Veſtis purpurea. Vide *Cruſta*. Purpura. Veſtium color Clericalis. Vide *Clericus*. *Epitogium*. Veſtes prælatitiæ. Vide *Birrus*. *Rochetum*. *Epiſcopus*. *Papa*. Veſtes Cardinalitiæ. Vide *Cardinalis*. Patriarchales. Vide *Camilabo*. Religioſorum. Vide *Religioſus*. Veſtes, & indumenta ſacra. Vide *Alba*. *Amictus*. *Arma ſacerdotalia*. *Cappa*. *Caſubula*. *Caſula*. *Cherubim*. *Cingulum*. *Colobium*. *Dalmatica*. *Ephod*. *Epigonation*. *Epimanicion*. *Epitrachelion*. *Eſophorium*. *Gammadia*. *Hypocamiſum*. *Manipulus*. *Penula*. *Thelonium*. *Planeta*. *Polyſtaurium*. *Rochetum*. *Sandalia*. *Sticharium*. *Superhumerale*. *Superpelliceum*. *Tunica*. *Tunicella*. Quales veſtes ſacræ debent cruce ſignari. Vide *Crux*. :||: Controvertitur inter Auctores, utrùm in primitiva Eccleſia Apoſtoli uſi eſſent veſtibus ſacris in celebratione Miſſarum. Multi convenientia, & ſacrificii majeſtate moti, affirmativam opinionem ſequuntur, docentes celebraſſe Apoſtolos colobio indutos. Ita ſcribit Hugo à S. Victore, lib. 2. de ſacr. par. 4 cap. 13. Ac Thomas Valdenſis, tom. 3. c. 29. num. 13. qui textum Actorum S. Sylveſtri Papæ aſſert, in quo fit mentio, quòd Euphroſius Pamphyliæ Epiſcopus candidiſſimum colobium in celebratione Miſſarum adhibuiſſet, quo uſus fuerat S. Jacobus Apoſtolus. Habetur etiam, quòd Theodoſius Hieroſolymitanus Epiſcopus uſque ad annum 870. veſtes ſacras, quibus uſus eſt idem Apoſtolus, conſervaſſet, ac Sancto Ignatio Conſtantinopolitano Patriarchæ (ut in ejuſdem Actibus legitur) dono miſſæ fuiſſent. Inſuper Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii Magni ſcribit, quòd eidem Pontifici fuerint donatæ veſtes, quibus Sanctus Evangeliſta Joannes celebrare conſueverat. Hinc fruſtrà in Catholicos latrant Novatores; nam more majorum ſacris veſtibus in divinis functionibus utimur.

Vestitor. Vide *Veſtiarium*.

Vestura. FR. Arborum fructus, eò quòd eas ornent, & veſtiant. Ita aliqui exiſtimant. Sed potiùs ego puto à *Veſcendo* derivari, ſicut à *Paſco*, *Paſtura*, & ſic barbarè à *Veſcendo*, *Veſturæ* dici. [Inquirendum eſt etiam, quantum veſtura boſcorum valuit. Matth. Pariſ. in Additam.

Veternosus, annoſus, inveteratus. [Tota Dæmonum poteſtas antiquis, & veternoſis ſedibus gemens, & tremens, & ejulans effugatur. Chryſolog. ſerm. 51.

Vetulona. Vide *Diaconiſſa*.

Vexilla Regis Prodeunt. FR. hymnus ab Eccleſia cani ſolitus, à Venantio Fortunato compoſitus fuit. Baron. Ann. 566. numer. 35.

Vexillum. Vide *Bandum*. *Banerium*. *Labarum*. *Tufa*.

Ugo. Vide *Guido*.

Viaticum, Euchariſtia, quæ fidelibus elargitur in hujus vitæ tranſitu; quo vocabulo in Nicæna Synodo uſi ſunt Patres, ajentes: [Ultimi, ac neceſſarii Viatici;] quæ tamen verba in alium ſenſum interpretatus eſt Albaſpina in ejus Notis ad dictam Synodum; intelligens, nempe, quòd per id non de Euchariſtia, ſed de reconciliatione, & abſolutione mentio fiat, quæ in vitæ extremo publicis pœnitentibus concedebatur, licèt injunctam pœnitentiam minimè ſatisfeciſſent. Fundatur enim ille in verbis Concilii Arauſicani I. can. 3. ubi ſic habetur: [Qui recedunt de corpore, pœnitentia accepta, placuit, ſine recon-

ciliatoria manus impoſitione, eis communicari, quod morientium ſufficit conſolationis ſecundùm definitiones Patrum, qui hujuſmodi communionem ſufficienter viaticum nominarunt.] Idem confirmari videtur in can.9. Gerundenſis Concilii, ſcilicet: [Is, qui ægritudinis languore pœnitentiæ benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit.] Ad quod reſpondetur primò, quòd verba Arauſicani Concilii *Reconciliatoria*, & *Communicare* ſint valdè generalia, per quæ omne Sacramentum ad reconciliandum, & communicandum fidelibus neceſſarium intelligi poteſt; ſic etiam per verba *Benedictionem*, & *Viaticum* in Gerundenſi canone poſita. Unde è contrario per nomen *Viaticum* non ſolùm Euchariſtiam, ſed omne Sacramentum in extremo vitæ fidelibus præſtitum intellexerunt Sancti Patres. *Viaticum* enim Baptiſmus D. Baſilius hom. in Sac. Baptiſ. in vitali periodo ſuſceptum appellavit. Et D. Gregorius Nazianzenus Orat. de Baptiſmo eos, qui in tali vitæ extremo baptiſmum ſuſcipere differunt, deteſtans, ſic inquit: [Quandiù inter Baptiſtam, & quæſtuarium nulla pugna eſt, dum ille morientem viatico inſtruere, hic hæres nominari obnixè contendit,] ideſt, ſuſcipiebatur baptiſmus, quando teſtamentum condebatur. Imò D.Cyprianus eleemoſynam appellavit Viaticum, quia hoc meritorio opere proviſi ex hac vita fideles diſcedunt. Secundò reſpondetur, quòd nomen græcum ἐφόδιον in Nicæno canone appoſitum, viaticum latinè ſonat: ut multi ex Græcis Scriptoribus Sacramentum Euchariſtiæ in ultimo vitæ præſtitum intellexerunt; inter quos Zonara, qui ſic ait: [Sancta morientibus impartiantur, ut viaticum illud habeant, nec eorum ſanctificatione priventur.] Et Balſamon in expoſitione eorundem Canonum inquit: [Non privari excellenti Viatico Sacræ communionis in extremis vitæ.] FR. Quòd *Ephodion* viaticum ſignificet Gellius Ethnicus Author, lib. 17. cap. 2. etiam explicavit, inquiens: [Magnum viaticum, pro magna facultate, & paratu magno, novè poſitum eſt. Viderurque Græcos ſecutus, qui ἐφόδιον ſumptum viæ ad aliarum quoque rerum apparatum traducunt; ac ſæpè ἐφόδιον pro eo dicunt, quod eſt inſtitue, inſtrue.] Unde ſecundùm phraſim græcam ex Gellii teſtimonio verba Nicænæ Synodi allata: *Ultimi, ac neceſſarii Viatici* extremam, & opportunam inſtructionem, & munitionem ſignificant; quare non aliud ſpirituale munimen per illa verba intelligendum erit, niſi Sacramentum Euchariſtiæ, cui antonomaſticè nomen veri muniminis convenit. Præterea Reconciliationis, & Communionis ſumma in publicis pœnitentibus conſiſtebat in ſuſceptione Euchariſtiæ, quæ ideò Communio dicitur, per quam præterita incommunicabilitas impœnitentium cum cæteris fidelibus abolitur, mediante, ſcilicet, publicæ pœnitentiæ, & Euchariſtiæ ſuſceptione; unde Altari reconciliati dicebantur. [Eum verò pœnitentem dicimus, qui poſt baptiſma, aut pro homicidio, aut pro diverſis criminibus, graviſſimiſque peccatis publicam pœnitentiam gerens, ſub cilicio divino fuit reconciliatus altario, can. placuit, diſt. 50.] Dictionem autem *Benedictionem* in Gerundenſi canone poſitam, Euchariſtiam intellige; quam etiam Gloſſa malè intellexerat in can. ſi verò, diſt. 50. inquiens: [Aliquis tempore ægritudinis tale recepit mandatum à Sacerdote, ut poſt quàm convaleſceret, ſolemniter faceret pœnitentiam.] Ubi per *Benedictionem* mandatum, & præceptum malè expoſuit. Sed errat prorſus, nam Concilium Barcinon. can. 9. Viaticum per benedictionem beaticam intelligit in eodem caſu, ubi ſic habetur: [Jubemus verò, ut in infirmitate poſiti beaticam benedictionem percipiant.] Et in can. tanta, diſt. 86. clariùs in eodem caſu exprimitur, nempè: [Eos verò, quorum conſilio hoc egiſti, in duobus menſibus excommunicatos eſſe decernimus: ita ut, ſi quid eis intra duorum menſium ſpatium humanitatis advenerit, benedictione Viatici non priventur.] Atque reconciliatio intelligitur, quòd prævia abſolutione, pœnitens Euchariſtiæ communionem recipiat: [Et ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia; ſi ſupervixerit, admoneatur à ſupradictis teſtibus petitionis ſuę ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quandiù Sacerdos, qui pœnitentiam dederit, probaverit. Item pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ accipiunt, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint, can. Is, qui in infirmitate, 26. qu. 6.] Publicus enim pœnitens pro homicidio, ſeu alia ſimili graviſſima culpa, ita Euchariſtia privatur: [Ut toto vitæ tempore Corpus Dominicum non ſuſcipiat, niſi in exitu ſuo pro viatico.] Ita Gregorius Papa III. Bonifacio Epiſcopo ſcripſerat, quæ epiſtola extat in tom. Conciliorum. Idemque expreſſerat per vocabulum *Communionis* in Concilio Martinus Papa, inquiens: [Si quis voluntariè homicidium fecerit, ad januam Eccleſiæ ſemper jaceat, & communionem in exitu vitæ ſuæ recipiat, can. ſi quis voluntariè, diſt. 50.] At idem habetur in can. ſi qua fœmina. Ibid. &, can. ſi quis de corpore, cum ſequentibus, 26. diſt. 6. Et ſignanter in can. qui recedunt. Ibid. declaratur, quòd dupliciter reconciliatio intelligatur, ideſt, publica, ſolemnis, & legitima, & reconciliatio per Communionem in mortis periculo, ubi ſic habetur: [Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione (*ideſt cæremoniali, & publica*) eis communicari, quod morientium ſufficit conſolationi, ſecundùm definitionem Patrum, qui hujuſmodi communionem ſufficienter viaticum nominarunt.] Ergo habes, quod *Benedictio*, *Communio*, *Reconciliatio*, & *Viaticum*, idem ſit nomen, cùm agitur de iis, qui in articulo mortis conſtituti ſunt, ideſt, Euchariſtiæ ſuſceptio. Et extra tale periculum ultima pœnitentium reconciliatio eſt *Reconciliatio Altaris*,

ris, ſeu *Sacra Synaxis*, ideſt, *Communio*, *Benedictio*, & Sacramenti altaris ſuſceptio. :||: Inſuper hoc Viaticum antiquitùs poſt extremam unctionem dabatur: [Fratribus convocatis, extremæ unctionis Sacramentum humiliter, & devotè ſuſcepit; eo percepto, etiam Sacram Euchariſtiam ſibi porrigi inſtantiſſimè poſtulavit, ut tanto itineris duce munitus, poſſet ſecurus hoſtium cuneos penetrare. Surius in Vita S. Gulielmi Archiep.] & apud eundem in vita S. Steph. Regis de ejus morte ſic habetur: [Rex in medio jacens, ſacram percipit unctionem, ſanctamque animam corporis, & ſanguinis Chriſti recreatam viatico &c.] Ponebatur nonnunquam Euchariſtia ſupra fidelium cadavera, qui abuſus prohibitus fuit in III. Concil. Carthaginenſi, cap. 16. ut in dict. *Communio* diximus. De Sancto Baſilio legitur: [Unamque, (*ideſt*, particulam *conſecratam*) ſumpſiſſe, alteram reſervaſſe, ut ſecum ſepeliretur, tertiam verò in Columba aurea pendente repoſuiſſe. Surius, tom. 1.] ideſt, in Cuſtodia, ut in dictione *Ciborium* diximus; ſed Latinus Latinius diligentiſſimus Eccleſiaſticarum rerum obſervator, minimè exiſtimavit Sanctum Virum hujuſmodi indecentiæ actum commiſiſſe, ut ſe cum particula conſecrata ſepeliri juſſiſſet, quemadmodum inſinuare videntur illa verba: *Ut ſecum ſepeliretur*. Sed potiùs intelligendum eſt, quòd cum viatico in extremo vitæ ſumpto ſepeliri cupierit. Id enim verba, quæ in ejus vita habentur, ſatis declarant, nempè: [Atque tertiam illam communionis portionem à Domino ipſi datam, cum qua ſepulturæ tradi voluit, aſſumens, & in lecto recumbens gratias egit Deo.] Quod ulteriùs ex ejus patrio ritu græco confirmatur, qui in uſu apud eoſdem Græcos adhuc manet, ut in actu conſecrandi Epiſcopus Sacerdotibus tunc ordinatis ſingulas particulas conſecratas conſignet, ut ipſi pro viatico in extremo eorum vitæ utantur. FR. Sed hic etiam erit error pejor priore; nam diuturnitate temporis ea particula corrupta, non remanebit ampliùs conſecrata, qua corruptibilitate moribundus actum idolatriæ committeret, ſi ea communicaret. Poteſt tamen eſſe, quòd talis traditio particulæ conſecratæ ſit tantùm pro cæremonia, ac admonitione, quòd, ſcilicet, Sacerdos in extremo vitæ ſuæ recordetur refici pro viatico Sanctiſſima Hoſtia, non quidem eadem, quam tradidit ei in ordinatione Epiſcopus, ſed eadem ſacramentaliter, & quòd illam per Epiſcopum traditam aſſumet ipſe Sacerdos, antequam corrumpatur, ſive dignis quàm primùm præbeat. :||: Sicut in Gallia moris fuiſſe narrat Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus epiſt 2. quòd quando Sacerdotem ordinabat Epiſcopus, tradebat illi in manu panem conſecratum, quem Sacerdos deinde ſpatio quadraginta dierum conſumebat, ſumens quotidie ex illo fruſtillum, & hoc fiebat in memoriam quadraginta dierum, in quibus Chriſtus Dominus cum Diſcipulis ſuis manſerat poſt reſurrectionem. Cæterum permittebatur in perſecutionum ſæculis, ut domi detineretur hoſtia conſecrata, conſumenda tamen antè quàm corrumperetur, ut in mortis periculo, & ante martyrium poſſent ea per modum viatici communicari, de quo uſu crebrò Sancti Patres teſtantur; ac Monachorum antiqua in deſerto ſimplicitas retinebat penes ſe Hoſtiam conſecratam, ut S. Baſilius refert, & ob carentiam Sacerdotum propriis manibus ſpiritualiter ſe reficiebant, qui abuſus in Occidentali Eccleſia tempore Hormiſdæ Papæ in Concilio Cæſarauguſtano, can. 3. prohibitus fuit; ſed in Oriente diutiùs manſit. Similiter temporibus vetuſtis peregrinando fideles ſecum Euchariſtiam deferebant, ut de Satyro D. Ambroſius ejus frater refert, & de S. Maximo Syracuſano Epiſcopo D. Gregorius Papa; quod tamen faciebant, ut in eo itinere mortis periculo ſuccedente, promptum haberent viaticum; id enim hodie licitum eſt ſolis Pontificibus Romanis, quibus in longinquis itineribus ſupra album mannum undique ornatum (qui vulgo *Chinea* appellatur) per brevem diætam præcedentem, Sacra Euchariſtia defertur luminibus circundata, atq; nobiliſſimo comitatu obſequente, quam cæremoniam antiquiſſimam eſſe ex eo conſtat, quòd Stephanus Papa III. eam obſervavit, quando ad Regem Galliarum perrexit; nam *Chriſto prævio* hunc Pontificem peregrinaſſe refert Anaſtaſius Bibliothecarius in illius vita. FR. de hac cæremonia tractatum edidit Angelus Rocca olim Pontificii Sacelli Sacriſta, cujus titulus eſt: De Viatico Summi Pontificis. Infirmis, in quibus ineſt impotentia ſuſcipiendi viaticum, non licet deferre Euchariſtiam devotionis gratia ad illam adorandam. Ita à B. Pio Papa V. cautum fuit. Reliqua. Vide *Benedictio beatica*. *Communion*. *Ephodion*. *Euchariſtia*. Item Viaticum ſignificat portatile altariolum. Vide *Altare*.

VIBRINUS, caſtoreus; ſed *Fibrinus* ſcribendum à Fibro, ſeu Caſtore animali; unde corrigendus eſſet textus in Regula S. Cæſariæ, ubi ſic ait: [Veſtimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel vibrina (*lege fibrina*) nunquam in uſu habeantur, cap. 9. §. 15.] FR. De hoc animali Plinius, lib. 8. cap. 31. ita ait: [Simile fibro & ingenium. Evomit fel ſuum, ad multa medicamenta utile.] Caſtor dicitur, eo quòd ſe caſtrat. Ibidem Plin. c. 30. Unde ex fibro fibrinus dicitur. [Falces cùm ſint exacutæ fibrina pelle detergent. Idem Plin. lib. 17. cap. 28.] Vide *Caſtorinatus*.

VICANUS, qui in Vico habitat; ita in Ariminenſi Civitate dicebatur alicujus vici incola, cùm ea civitas in ſeptem regiones diviſa eſſet; unde *Vicanus ſeptimæ vicariæ*, qui ſeptimum urbis vicum incolebat, dicebatur.

VICARIA MONIALIUM. Vide *Formaria*.

VICARIUS. FR. qui Superioris gerit vices, ſeu à Vicis, in quibus juriſdictionem exercebant, ut in dict. *Decania* dictum fuit. Hodie tamen in qualibet Diœceſi plures Vicarii reperiuntur, nimirum, *Generalis Vicarius*, qui penes Epiſcopum

reſidet, & totius Diœceſis curam habet. Item *Vicarii foranei*, ſive *Villani*, de quibus egimus in dict. *Centenarius*. *Chorepiſcopus*. *Decania*. *Firmarius*. *Servator loci*. De Vicario Sede Vacante. Vide *Archidiaconus*. De Vicario Curati. Vide *Perſonatus*. De Vicario Abbatis, ſeu Archimandritæ. Vide *Deuterarius*. An Vicarius Chriſti, vel Petri dicatur Summus Pontifex. Vide *Papa*. Et adi Baron. An. 740. nu. 4. & ibi Poſtillator.

VICATIM, viatim, per vias. [Cùm interim plus noſtra miſericordia inſumit vicatim, quàm veſtra religio templatim. Tertull. adverſ. Gent. c. 42.] ubi *Templatim* per templa ſignificat.

VICECANCELLARIUS. Vide *Cancellarius*.

VICECOMES. FR. Qui Comitis vicem gerit. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 47. Quod officium prohibitum eſt exerceri à Sacerdotibus: [Ne Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut Præpoſiti ſæcularis, lib. 3. Decretal. cap. 5. & ibi Gloſſa.

VICEDOMINATUS. FR. Vicedomini officium [Quicumque vicedominatum, vel aliam eccleſiaſticarum rerum adminiſtrationem, per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes, quàm vendentes, cum Simone percelluntur, & ab illa Eccleſia, in cujus contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerunt, juſtè excluduntur, cap. conſulere, de Simonia.] Et ibidem in tit. de pœnis, cap. 12. ſic habetur: [Patroni juſpatronatus, Advocati advocatiam, feudatarii feudum, Vicedomini Vicedominatum, & Beneficiati beneficia prorſus amittant.

VICEDOMINUS, Oeconomus Eccleſiæ, qui varii erant: nam aliqui erant Vicedomini Eccleſiarum, alii reddituum Epiſcoporum, alii tandem Palatii epiſcopalis, de quibus dictum eſt in dict. *Oeconomus*. De Vicedomino Palatii Apoſtolici D. Gregorius, lib. 1. cap. 11. in Regiſt. hæc habet: [Vicedominum enim conſtituimus, cujus arbitrio Epiſcopum commiſimus diſpenſandum.] FR. Latinius *Epiſcopium* in hunc locum corrigit. Vide in correct. D. Greg. tit. Epiſtolar. lib. 1. cap. 11. :||: de quo officio ſæpè in ejus epiſtolis mentionem facit, ubi colligitur etiam, quòd pro Eccleſia Lateranenſi peculiaris Vicedominus conſtitutus erat. Vicedominus Palatii Apoſtolici ferè erat Epiſcopus, & equitabat ſecus Pontificem immediatè. [Poſt equum verò hi ſunt, qui equitant, Vicedominus, Veſtiarius, Nomenclator, atque Sacellarius. Ordo. Rom.] Hodie verò *Majordomus* dicitur. FR. Verba D. Greg. ſupra allata, quæ incipiunt: Vicedominum conſtituimus &c. habentur in decreto Gratiani in can. Diaconum, diſt. 89. Ad Clementinam Patriciam, ajentis: [Vicedominum enim conſtituimus, cujus arbitrio Epiſcopium commiſimus diſpenſandum.] Ubi Gloſſa ſic habet: [Ex hoc patet, quòd Vicedominus eſt, qui habet poteſtatem ſuper res ipſius Epiſcopatus: Oeconomus, qui ſuper res Canonicorum: cui, ſcilicet, res Eccleſiaſtica gubernanda mandatur. Cod. de Sacroſanctis Eccleſiis, l. jubemus, in princ. Et ſicut Epiſcopus diſpenſat res epiſcopales ſub teſtimonio Vicedomini: ſic Canonici res eccleſiaſticas ſub teſtimonio Oeconomi, & è converſo, ut 16. quæſt. 7. can. quoniam, & 12. quæſt. 1. can. manifeſta. Iſte Oeconomus in quibuſdam Eccleſiis appellatur Præpoſitus.] Facultas Vicedomini epiſcopalis Palatii declaratur in can. Volumus, ead. diſt. 89. ubi ſic dicitur: [Volumus, ut frater noſter Paſchaſius, & Vicedominum ſibi, & Majorem ordinet domus, quatenus poſſit, vel hoſpitibus ſupervenientibus, vel cauſis, quæ eveniunt, paratus, & idoneus exiſtere.] Ubi Gloſſa ex Hugonis opinione ait eſſe idem Vicedominum, ac Oeconomum, in §. Vicedominum. Quod Oeconomi officium conſtituendum eſt in omnibus Eccleſiis habentibus Epiſcopum. [Quia in quibuſdam Eccleſiis (ſicut ad nos pervenit) ſine Oeconomo, Epiſcopi res Eccleſiaſticas tractant, placuit omnes Eccleſias habentes Epiſcopum, etiam Oeconomum habere de proprio Clero, qui gubernet res Eccleſiæ &c. can. quia, diſt. 89.] Vide *Oeconomus*.

VICENNIUM. FR. ſpatium viginti annorum. [Neque decennii, neque vicennii, vel XXX. annorum poſſeſſio, can. neque, 16. qu. 4.

VICESIMA, dicitur tertia hebdomada quadrageſimæ. Vide *Triceſima*.

VICISSITAS. Vide *Alternitas*.

VICTIMA. Vide *Thyas*.

VICTIMÆ PASCHALI LAUDES. Miſſæ ſequentia à quo compoſita. Vide *Proſa*.

VICTORIALIS HYMNUS. Vide *Sanctus &c.*

VICTUALE. FR. dicitur diſtributio quotidiana, quæ ſit inter Canonicos, at præbenda, *Communitas* appellatur. [Statuimus, ne à Canonicis, donec in ſervitio tuo, (*ideſt, Epiſcopi*) fuerint, quicquam ſubtrahi debeat, vel auferri, quod de communitatis ſibi beneficio debeatur: niſi fortè ſint victualia, quæ non conſueverunt abſentibus exhiberi. De Clericis non reſident. cap. 7.] & ibi Gloſſa. Vide *Groſſa*.

VIDENS. Hoc nomen abſolutè ſumptum in ſacra pagina per antonomaſiam ſignificat Prophetam, divinis viſionibus illuſtratum, quem Hebræi *Morenu* vocant; ſed hodie hoc vocabulo Rabbinum illi appellant, qui Synagogæ curam gerit, & controverſias interni fori decidit. FR. ſic antiquitùs appellabatur Propheta. [Olim in Iſrael ſic loquebatur unuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, eamus ad Videntem, qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns, 1. Reg. 9. 9.] Sed Rupertus Abb. in, cap. 1. Abdiæ facit differentiam inter viſiones divinas, inquiens: [Viſiones autem hæ differunt, quæ alibi monſtrante Deo ſignificativæ videntur imagines, quales maximè viderunt jam dictus Ezechiel, & Daniel: alibi ſine imaginibus divinæ ſuo modo videntur, & præcipuè locutiones, quemadmodum hîc de ſemetipſo dicit: Viſio Abdiæ, & tamen nullam ſe ſimilitudinem, ſive imaginem narrat vidiſſe. Et de iſta quidem viſionis qualitate non dubium eſt Sanctos Prophetas

cer-

certum habuiſſe viſum, ſive intellectum, Spiritu Sancto in ipſis loquente, &c.] Ac idem Rup. in cap. 1. Apocalyp. tres viſionum differentias tradit, nempè, carnalem, ſpiritualem, & intellectualem.

VIDUA. Vide *Relicta*. Ejus velatio. Vide *Velum profeſſionis*.

VIDUÆ AQUÆ, eleganter à Tertulliano, lib. de Baptiſmo, appellata ſunt lavacra Gentilium, quia non producebant gratiam, ſicut aquæ noſtræ baptiſmales: [Nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritualium poteſtatum eadem fiducia idolis ſuis, ſubminiſtrant; ſed viduis aquis ſibi mentiuntur.

VIDUVIUM, viduitas, ſtatus viduitatis. [Cui filii nec poſt nepotis amiſſi duæ pariter plagæ recentes, ad viduvii vulnus adduntur. Sidonius, lib. 6. epiſt. 2.

VIGILANS. Vide *Egrigorus*, *Vigilax*.

VIGILAX, Vigilans. [Neque in paginis ejus vigilax lector inveniet veriora nomina Camœnarum. Sidon. lib. 5. epiſt. 2.

VIGILIA, inter Chriſtianos dies præcedens alicui ſolemnitati intelligitur, quia antecedenti die pernoctare ſolebant in Eccleſia illius Sancti, cujus feſtivitas die ſequenti erat celebranda, & quaſi tota illius noctis mora in ſacris, diviniſque cantionibus, in ſpiritualibus diſcurſis, ac pſalmodiis trahebatur; quæ ideò *Nocturnæ Convocationes* à Tertulliano, lib. 2. ad Uxor. cap. 4. appellatæ fuerunt. FR. Ac clatiùs D. Hieronymus, epiſt. 7. Lætæ ſcribens, tradenſque ei modum educandi filiam, ſic inquit: [Vigiliarum dies, & ſolemnes pernoctationes ſic virguncula noſtra celebret, ut ne tranſverſum quidem unguem à matre diſcedat.]:||: Hic deinde ritus in jejunium commutatus fuit, retinens tamen *Vigiliæ* nomen, de qua re errant prorſus illi, qui authoritate cujuſdam aſſerti ſermonis S. Auguſtini ad fratres in Eremo, (qui eſt ordine vigeſimus quintus affirmant, D. Ambroſium perſuaſione S. Monachæ uſum vigiliarum ea de cauſa ab Eccleſia eliminaſſe, quòd Chriſtianorum plurimi illud noctis tempus ludendo & choreas ducendo tranſigerent; nam hoc validis argumentis Baronius in Annot. ad Martyrol. 5. Januar. litt. *a*. falſiſſimum, & ab Auguſtiniano calamo alienum eſſe demonſtrat; & in fine ejuſdem Annonationis ſic concludit Baronius: [Non itaque Ambroſius, non Auguſtinus, nec quis alius Orthodoxorum his temporibus vigilias nocturnas eccleſiaſticas abrogavit, vel minuit: ſed impuriſſimus hæreſiarcha Vigilantius vigilias, ſui nominis hoſtis, impugnavit, ſicque minuere conatus eſt, ut non niſi ſemel in anno, in Paſchali ſolemnitate vigilias peragendas eſſe jactaret. Hieronymus adverſus Vigilantium.] Cujus intentio ad abrogandos in Eccleſia Dei congregationes tendebat. Idem Baron. an. 44. n. 73. Atque ad Baronianas rationes cumulandum eſt etiam, quòd ſolemnes vigiliæ ante Dominicas totius anni antiquitùs celebrabantur, quæ aſſiduè à fidelibus frequentabantur, ut can. 1. Matiſconenſis Concilii teſtatur: quod Concilium per duo fermè ſæcula poſt DD. Ambroſium, & Auguſtinum extitit. Licèt tamen Antiſidorēſe Concilium, can. 3. Vigilias prohibuiſſe videatur, non de Vigiliis ſacris & publicis in Eccleſia celebratis ibi egiſſe, ex ejuſdem verbis ſatis liquet. FR. Eliberitanum Concilium can. 35. interventum fœminarum in Vigiliis vetaverat. Aliqui vigiliarum nocturnarum prohibitionem Bonifacio Papæ Primo tribuunt. S. Leo Papa, qui tertio loco illi ſucceſſerat, de Vigiliarum obſervantia in ejus ſermonibus crebrò mentionem facit: ||: Si Vigilia Nativitatis Domini venerit in Dominica, tunc canitur Miſſa poſt tertiam, & Evangelium Dominicæ non dicitur in fine, licèt de Dominica fiat commemoratio, quia illud Dominicæ Evangelium lectum fuerat in Miſſa Sabbati præcedentis. Gavant. part. 4. tit. 3. In Vigilia Pentecoſtes ex antiqua conſuetudine jejenatur; in qua etiam antiquitùs, ſicut in Sabbato Sancto, baptizabantur Catechumeni; ideò adhuc in Miſſa dicitur Tractus, & ad Evangelium non afferuntur lumina, quia eorum fides adhuc obtenebrata eſt, & ob eandem rationem non dicitur Credo. Si Vigiliæ S. Joannis Baptiſtæ, vel SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli venerint infra Octavam Corporis Chriſti, tunc in Miſſa dicitur Præfatio communis de feria, Sac. Rit. Congr. 12. Decemb. 1626. Si verò Vigilia aliqua venerit in die ſolemniſſimo, tunc Epiſcopus poteſt illam anticipare ad præcedentem diem. Navar. in manual. cap. 21. num. 21. Hinc Leo Papa X. decretavit, quòd ſi Vigilia S. Joannis venerit in die Corporis Chriſti, tunc anticipetur ad feriam quartam, quod accidit ann. 1639. ut declaratum etiam fuerat anno præcedenti à Sac. Rit. Congr. 23. Septembr. 1638. In tali tamen caſu non anticipatur officium Vigiliæ, ſed ſolum Jejunium. Gavant. ſect. 3. cap. 7. in Rubr. Miſs. Ob ſimilem rationem, ſi in ultimo die carnis privii occurrerit Vigilia S. Matthiæ, poterit etiam tunc Epiſcopus ad Sabbatum antecedens illam anticipare, ut inobſervantiæ peccata evitentur, Diana, 3. part. tract. 6. Miſcellan. reſolut. 66. Quando Vigilia S. Joannis Baptiſtæ, vel SS. Petri, & Pauli venerit infra Octavam Corporis Domini, Miſſa dicitur de Vigilia, licèt officium fuerit de Octava, ob rationes à Gavanto adductas in part. 1. tit. 3. n. 2. ad Rubr. Miſs. in Vigilia Nat. Dom. Diaconus, & Subdiaconus non induuntur Caſula in Miſſa. Vide *Caſula* in fine. Specialis cæremonia antiquitùs in hac die. Vid. *Statio*. Reliqua deinde. Vid. *Jejuniū*.

VIGILIGALLUS. Vide *Vigilucius*.

VIGILUCIUS, Monachus, qui curam habet expergeſcendi alios Religioſos ad perſolvendum Matutinum. [Priuſquam tamen ſurgant cæteri, à Vigiluciis fratribus Præpoſitus excitetur. In Regula S. Fructuoſi.] Sed in Regula Magiſtr. *Vigiligallus* idem appellatur.

VILE. Vide *Chydeum*.

VINDEMIA. Vide *Feriæ propter meſſem, &c.*

VINCULA S. PETRI. Vide *Boja*.

Vindico, Verbum, pro legitimare, & canonizare uſurpatur. Unde *Vindicatus*, legitimatum, vel canonizatum ſignificat apud Optatum Milevit. lib. 1. adverſ. Parmenian. ubi ſic inquit: [Cùm correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non poſſet, quæ ante ſpiritualem cibum, & potum os neſcio cujus martyris, ſi tamen martyris, libare dicebatur: & cum præponeret calici ſalutari os neſcio cujus hominis mortui, etſi martyris, ſed nondum vindicati: correpta cum confuſione irata diſceſſit.

Vindicatus. Vide *Vindico*.

Vindicta. FR. mulctario, juſtitia vindicativa. [Ad hanc Apoſtolicam Sedem, cui omnia Epiſcoporum judicia referri præcepta ſunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, can. ſi autem, 9. quæſt. 3.] Ac alibi: [Et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præſumpſerit, canonum vindictæ ſubjaceat, can. Iſtud eſt, 11. quæſt. 1.] Item alibi: [De quibus debet eſſe tanta proviſio, ut vindictam admonitio præcedat, can. Indignè, 12. q. 2.] Ac alio in loco: [Officia vindictæ poſſunt implere boni bono animo, quomodo Judex, & quomodo lex, can. officia, 23. quæſt. 5.] & ibi Gloſſa. Vide *Vlciſcor*.

Vinhauria, vini hauſtor, & bibax. [Ecce homo vorax, & vinhauria. D. Aug. lib. 16. contra Fauſtum, c. 31.] Latinus tamen Latinius in ſuis annotationibus *Vinhaurius* legit.

Vinum vile. Vide *Chydæum*. Vinum pro Miſſæ ſacrificio priùs purgabatur. Vide *Colatorium*. Vini menſura dicebatur miſericordia, & quare. Vide *Miſericordia*. Vinum Gnidium, & Erythræum. Vide *Colatum*. Quale vinum palmatinum fuerit. Vide *Palmatinæ*. Cætera. Vide *Stips*.

Vio, iter facio, viam dirigo. [Exercitum credas cum ſignis ſuis pergere: ſic omnes viandi, comitandique, & præeundi ordinem ſervant.] De Ciconiis inquit Ambroſius, lib. 5. Examer. cap. 16. Eodem verbo uſus eſt Chryſologus, ſerm. 63. de reſurrect. Lazari loquens: [Suſcitaverat Dominus filiam Jairi Principis Synagogæ, ſed adhuc funere calente, ſed adhuc mediante morte, corpore adhuc præſente, adhuc inter homines homine morante, adhuc viante ſpiritu.

Violaceus Color. Vide *Janthinus*.

Violarum, florum multæ ſpecies. Vide *Janthinus*.

Violo. FR. offendo. [Chriſtum violat, can. ſi quis hominem, 11. quæſt. 3.

Vipera. Vide *Echidna*.

Virga, & *Virgula*, pro baculo paſtorali. Vide *Baculus*. Virgula cenſoria. Vide *Aſteriſcus*. Virga Moyſis *Aquatilis ſequela* appellata. Vide *Eſcatilis pluvia*. Virga Centurionum. Vide *Vitem dare*.

Virgarius. Cantor Eccleſiæ. Vide *Baculus. Cantor*. Propè Vaticanam Baſilicam extabat Eccleſia *S. Mariæ Virgariorum*, & *Schola Virgariorum*. Vide *Schola Virgariorum Portiani*. Qui Virgarius habebat curam præparandi lectum pro Pontifice, ubi terminabat proceſſio ejuſdem Papæ, qui uſus tamen remanſit præparandi lectum in eo cubiculo, in quo ſuper lectum Pontifex induitur, & exuitur paramentis ſacris.

Virginal, Virginitas. [Intactam ab omni crimine virginal. Prudentius in hymno 8. paſſion. S. Agnetis.] Carolus tamen Vidmanus docet hanc dictionem ſignificare Lupanar. In aliquibus mendoſis Codicibus *Virginali* legitur.

Virginor, verbum intranſitivum, & deponens, Virginitatem poſſidere ſignificat. [Solemnem manifeſtæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem; ſed virginari volunt ſola capitis nuditate. Tertull. de veland. Virg. c. 12.

Virgo. Vide *Cælebs. In capillo. Innuptus. Inuxora. Soror in capillo*.

Virgula. Vide *Virga*.

Virguncula. FR nomen diminutivum à Virgo, parva virgo. Italicè *Virginella*. De hac Hieron. in dict. *Vigilia*.

Viria, armillæ.] Has inaures habebat, quæ non gravarent aures: has virias, quæ manum non maritali auro ornarent, ſed ſpirituali actu levarent. D. Ambroſ. lib. de Abraham, c. 9.

Viriola, Viriæ diminutivum nomen. [Armillæ autem propriæ Virorum ſunt, collatæ victoriæ cauſa militibus ob armorum virtutem: unde & quondam vulgò viriolæ dicebantur. Iſidor.] FR. Hinc *Biretum* B. pro V. quaſi *Viretum*, ideſt viri tegumentum, quod Melitenſes à *Viriola*, *Biriola* dicunt.

Virita, Mulier viro conjuncta. [Quia virita mulier non facilè decipitur, habens conſiliatorem virum. Chryſoſtom. hom. 44. in cap. 23. Matth.

Virtutificatus, corroboratus. [Si autem exercita (*ideſt fides*) fuerit ſcripturis, & loquutionibus aſſiduis ſuſcitata, operibus bonis virtutificata, non ſolùm dico multiplicabitur, ſed numquam deſinet creſcere. Chryſoſt. hom. 53. in c. 23. Matth.

Virtus, pro vi, ſeu violentia. [Si quis cum puella per virtutem mœchatus fuerit. In lege ſalica, tit. 15.] FR. Idem habetur in l. ſi quis homini libero, de his, qui inſidiando, l. ſi quis domum alienam, de exercitalibus, l. ſi homines, de aggreſſione in vico. Item in Bullario Caſinen. tom. 2. conſt. 69. ſic in eadem ſignificatione legitur: [Sed liceat præfato Cœnobio cuncta, quæ ſibi videntur pertinere, virtuoſèque perpetuò poſſidere, omnium hominum contradictione remota &c.] Virtus verò animi eſt habitus mentis conſtitutæ, Gloſſa in can. De pudicitia, 32. quæſt. 5. De qua Horatius, lib. 1. epiſtolar. ad Mœcenatem inquit: Virtus eſt vitium fugere, & ſapientia prima Stultitia caruiſſe.

Virtus Dei. Vide *Verbum Dei*.

Vis Turbativa, FR. violentia; ſed in jure intelligitur, quando turbatur poſſeſſio, & in dubio revocatur. [Oeconomus petierit à vi turbativa, & inquietativa ſuper præmiſſis Commune Faven. prohiberi, cap. licèt cauſam, de probat. & ibi Gloſſa.

Viscus. FR. Hæmorrhoidum humor. [Præcipuè

tamen

tamen viſco laborantes, quos viſcoſos appellant, curare conſuevit. In vita S. Fiacrii Meldenſis 30. Auguſti apud Surium, tom.7.] Ideò in Gallia appellatur morbus S. Fiacrii. Ejus ſynonyma. Vide *Hæmorrhoides*.

Visinetum, FR. vicina, vicinitas. [Per ſacramentum proborum legalium hominum de viſineto comitatus. Matth. Pariſ. in Charta libert.

Visio. Vide *Horama*. Viſionum divinarum differentia. Vide *Videns*.

Visitatio B. M. V. feſtum ab Urbano VI. an. 1389. inſtitutum ad diem ſecundam Julii celebrandum ex voto propter perſecutionem ſchiſmatum, ut quemadmodum B. Virgo ejus viſitatione cognatam ſuam Eliſabeth conſolare dignata eſt, ſic fideles ab eadem Virgine conſolationem Univerſalis Eccleſiæ implorarent. Fuit deinde idem feſtum vigore bullæ à Bonifacio IX. præfati Urbani Succeſſore confirmatum; quod tamen feſtum in Syriaco rituali antiquitus reperitur, & apud illos in menſe Decembris parum ante Nativitatem Domini celebratur, in quo etiam die in honorem Deiparæ ad templum Conſtantinopolitanum in *Blachernis* appellatum (de quo diximus in dict. *Blachernæ*) feſtum agunt Græci.

Visitatio Epiſcopalis per Diœceſim. Vide Epiſcopus in actu viſitationis in dict. *Epiſcopus*.

Visitator. Vide *Interceſſor*, *Periodeutis*.

Visula. FR. vitis, & uvæ genus. [Albuelis ſummis arboribus fertilior eſt, viſula imis. Plin. lib. 24. c. 2.] Nomen quidem arabicum *Biſula* V. pro B. ſignificat mammam; eſt enim ad formam mammæ, quam latini *Vvam mammam* dixere. Melitenſes *Biſula*, & *Biſulet el Bacra* ideſt, mammam vaccæ, ex illius forma, & colore appellant.

Vitem Dare. FR. apud Romanos intelligebatur jus Centurionatus conferre, quæ *Clema*, ideſt, ſpecies vitis (ut ait Ammonius) ſive palmes, pampinus, ſeu potiùs ſarmentum erat, à Plutarcho in Galba κλῆμα ἑκατοντάρχου dicitur, nempè, Vitis centurionalis. Qui ritus ab Euſebio in S. Marino Martyre, lib.7. hiſtor. Eccleſ. c. 14. ſatis explicatur his verbis: [Marinus, unus ex his, qui in exercitu Romano magnum decus, & honorem fuiſſent conſecuti, vir & genere illuſtris, & divitiis locuples, propter teſtimonium Chriſti, Cæſareæ Palæſtinæ tali de cauſa capite damnatus fuit. Eſt quidem honos apud Romanos, qui κλῆμα appellatur: quem qui adipiſcuntur, eos Centuriones fieri ajunt. Cùm locus vacaret, ordo poſtulabat, ut Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum, alius pro tribunali comparens, in crimen vocat, tùm quòd erat Chriſtianus, tùm quòd Imperatoribus non immolaſſet &c.] Atque Spartianus in Adriano inquit: [Nulli vitem, niſi robuſto, & bonæ famæ daret, nec tribunum niſi plena barba faceret,] ideſt, centurionalem honorem nonniſi viro robuſto &c. quare clema iſtud, ſive vitis in tali decore apud milites erat, ut ſi ea percuteretur, nullum opprobrium ei afferret: hinc Plinius dixerat: [Centurionum in manu vitis, & opimo prædio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat, lib. 14. c. 1.] Sicut hodiè pro dedecore apud milites habetur, ſi baculo aliquis eorum percuteretur, ſecus verò ſi in baculo erit ferrum conjunctum. Imò ſi miles, dùm vite à Centurione percutiebatur, illam frangebat; tunc pœna capitis plectebatur. [Si miles vitem tenuit, militiam mutat; ſi ex induſtria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punietur, ff. de re militari. [Nam pigri milites hac vite à Centurione mulctabantur. Unde Juvenalis, ſatyr. 8.

Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Itaque Vitis pro Centurionis dignitate accipiebatur. Martial. lib. 10. epigr. 26.

Vare Parætonias Latia modò vite per urbes
Nobilis, & centum dux memorande viris.

Et Lucan.

——— Ibi ſanguine multo
Promotus latiam longo gerit ordine vitem.

Vitaliani. FR. hæretici, contra quos ſcripſerat S. Ephrem Syrus. Baron. in Notis ad Martyrol. 1. Febr. lit. *g*.

Vitereienses Troſſanum Hetruriæ Civitatem devaſtarunt. Vide *Troſſulus*.

Viterbium. Vide *Bitervum*.

Vitis. Vide *Helix*.

Vitium Litigiosi Contractus. FR. de hoc legali termino mentionem facit Innoc. III. in decretal lib. 2. tit. 16. cap. 3. & ibi fusè Gloſſa, ac Poſtillator, §. Litigioſi; & tunc contrahi dicitur cùm quis rem litigioſam in judicium deductam, de cujus dominio movetur quæſtio inter actorem, & reum, transfert in alium lite pendente, ſive ſint res, ſive actiones, Cod. de liti, l. ult. in princ. & in auth. ibi poſita.

Vitta. Vide *Mitra*, *Nimbus*, *Velum*.

Vitupero, *onis*, Vituperator: [Cui datum eſt ſaltibus gloriæ proterere poſſe cervices vituperonum. Sidon. lib. 4. epiſt. 12.] Ac alibi idem: [Sed plus cavendum eſt, ne in aliquos forſan incidamus vituperones, lib. 8. epiſt. 1.

Vivariense Monasterium. FR. in Gallia à Caſſiodoro erectum. Baron. in notis ad Martyrol. 1. Maji lit. *d*.

Viventes. Vide *Superi*.

Vix. FR. hæc particula non impoſſibilitatem, ſed difficultatem importat, ff. de jud. l. vix certis, Cod. de pœn. l. incredibile. De clericis non reſiden. cap. 6. [Ut ex prædeceſſoris noſtri Clementis Papæ III. decretali colligitur evidenter: dicendo enim, quòd talis res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, velle videtur, quod afferat: nam quod vix fit, fieri tamen dubium non exiſtit, cap. 2. de cognat. ſpirit. in ſexto.] Quod Clementis decretum habetur in cap. contracto matrim. eod. tit. in decretal. ubi ſic dicitur: [Utrum ſi conſtaret vera

eſſe

eſſe, quæ diximus; non ideò tamen contractum matrimonium ſolveretur: quæ res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret.] Ac etiam in ſenſu *Numquam* reperiri particulam *Vix*, in can. miratus, diſt.93. ibi aſſerit Gloſſa.

UKIL. Vide *Satrapa*.

ULCISCOR. FR. pro caſtigo: [Charitatem verò tuam (ut hoc competenti ſollicitudine debeat inſequi, vel ulciſci) noſtræ præceptionis authoritate volumus communiri, can.Auguſtino, 12. qu.2.] Et alibi: [Juſtitia eſt, non quia iniqua eſt ultio, quam lex ſtatuit; ſed quia vitioſa libido ulciſcendi, magiſque ad Judicem pertinet hoc inter homines diſcernere, quàm bonum hominem ſibi expetere, can.ſex differentiæ, 23.qu.3.] Vide *Vindico*, & *Vindicta*.

ULTRA. FR. hæc propoſitio in Sacr. Scriptura *Ampliùs* ſæpè ſignificat. [Nec exercebuntur ultrà ad prælium. Iſai.2.4. Non igitur ultrà percutiam omnem animam, ſicut feci. Geneſ.8.21. Nequaquam ultrà interficietur omnis caro aquis diluvii. Ibid. cap.9.11. Et non erunt ultrà aquæ diluvii ad delendum univerſam terram. Ibid. verſ.5. Ceſſaverunt tonitrua, & grando, nec ultrà ſtillavit pluvia ſuper terram. Exod.9. 33. Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt ultrà in terminos Iſrael, 1.Reg.7.13. Et ultrà non addidit Rex Ægypti, ut egrederetur de terra ſua, 4.Reg. 24.7.

UMBILICUS, quidquid in aliquo rotunditatis medio prominet, ex voce *Umbo*, de qua ſuo loco. Accipitur etiam pro lapide in culmine fornicis. [In Eccleſia B. Petri ad cooperiendum umbilicum confeſſionis, fecit cooperculum ex auro, penſantem libras tres. Anaſt. Biblioth. in Benedict. III.] In aliquibus codicibus mendoſè legitur *Billicum*. FR. ſic apud Torrigium legitur de Cryptis Vaticanis, impreſſ. ſecunda, pag. 461.] Sta poſto nel mezzo in terra l'antichiſſimo forame di forma quadra, chiamato Billicum da Anaſtaſio in Benedetto Terzo, del quale così dice: In Eccleſia B. Petri Principis Apoſtolorum, nutritori ſuo præ nimio ardore exardeſcens ad cooperiendum billicum confeſſionis fecit ex auro puriſſimo penſans libras tres. Da San Germano nella letera ſcritta à Papa Ormiſda, vien chiamato Cataracta con tali parole: Præcipite, & (ſi fieri poteſt) ad ſecundam cataractam ipſa ſanctuaria deponere. Deveſi ſapere, che ivi erano due forami, uno ſotto all'altro: il primo chiamavaſi prima cataracta, il ſecondo, che era più vicino al corpo di S. Pietro, ſecunda cataracta, ſopra il quale calandoſi alcuni veli, chiamati Velamina, Palliola, Brandea, Sanctuaria, & Patrocinia.] Alia ſynonyma. Vide in dict. *Brandeum*. Sequitur ibidem Torrigius, inquiens: [Si mandavano da Pontifici a gran Perſonaggi per pretioſiſſime reliquie di S.Pietro. Scrive S. Gregorio Turoneſe nel lib.1.c.28. de Glor.Mart. che quei veli &c. Ecco le ſue parole: Quòd ſi beata auferre deſiderat pignora, palliolum aliquod momentaneè penſatum jacit intrinſecùs, deinde vigilans, & jejunans devotiſſimè deprecatur, ut devotioni ſuæ virtus Apoſtolica ſuffragetur. Mirum dictu! ſi fides hominis prævalueriṫ, à tumulo palliolum elevatum ita imbuitur divina virtute, ut multò ampliùs, quàm priùs penſaverat, ponderaret.] Affirmat inſuper, quòd lamina plumbea adhuc conſervatur ibi, quam ad cooperiendum prædictum umbilicum Alexander III. fieri juſſerat. Et inferiùs agens de oleo balſami, quod ante Principis Apoſtolorum depoſitum ardebat, ſic inquit: [*E coſa degna da notare, che ne' tempi andati, avanti l'Altare di S.Pietro ardeva di continuo balſamo, eſſendogli ſtata laſciata da Conſtantino una poſſeſſione nelle parti di Babilonia, d'onde ogn' anno &c. Vediamo quel che ne ſcrive il B. Pietro Damiano, lib.3.epiſt.*20. In Babyloniæ partibus poſſeſſionem Apoſtolica Sedes habebat, unde tantum balſami redditum per annos ſingulos capiebat, quod indeficienti fomite ſufficeret lampadi, quæ videlicet ante Altare B. Apoſtolorum Principis rutilabat, appenſa. Quam poſſeſſionem accepta pecunia Papa diſtraxit, canonemque aromatis, quem recipere ſolebat, amiſit. Aliquanto tempore pòſt, cùm idem Papa prædicto Sacroſancto Altari quaſi devotus aſſiſteret, & oraret, ecce quidam terribilis, & grandævus ſenex, in cujus etiam facie barbiraſium videbatur, & elato brachio colaphum ſibi vehementer incuſſit, & ait: Tu extinxiſti lucernam meam ante me, & ego extinguam lucernam tuam ante Deum; moxque diſparuit. Ille verò protinus corruit, & paulò poſt diem clauſit extremum.] Itaque Umbilicus lapidem ſignificat, qui continet compagem, & coagmentationem fornicis ſeſe forficum modo interſecantem, ſic & in forfice umbilicus nominari ſolet; ita Budæus in Ariſtotelem de Mundo, apud Henricum Stephanum in ſuo Theſauro Græco dict. ὄμφαλος. Item moraliter *Umbilicus* in Sac. Scriptura pro peccato carnalitatis ſumitur: [Libido enim in umbilico dominatur mulieribus, ſicut lex divina dicit: Non eſt præciſus umbilicus tuus, quaſi diceret, non eſt amputatum peccatum tuum. Nam & matrix illic catenata conſtringitur, unde & epinephridia eodem loco firmandis fœtibus opponuntur. Fulgent.lib.2.Mythol.de Hercule, & Omphale.] Vide *Umbo*.

UMBO, nis. FR. propriè ſignificat quidquid prominet, & extumeſcit; hinc Umbo dicitur pars clypei eminentior, item eminentior pars frugum, uti pyri, & fici. Theſaur Græc. Henrici Steph. in dict. ὄμφαλος. Item pars eminentior in monili, aut anulo, ideſt, gemma inciſa. Plin. lib.37.cap.5. Sic montium umbones, Plutarch. in Lycurgo dixit. Item marini fluctus exuperantes à Statio in Achilleide ita nuncupantur:

——— Undiſonæ, quos circuit umbo Maleæ.

Ac præter alia, quæ videre eſt apud Schaligerum in Varrone, ſignificat etiam aggeres, & agmi-

agminum concurſus; unde Prudentius deſcribens magnum populorum concurſum ad Eccleſiam S. Hipolyti, ait:

Confundit plebeja phalanx umbonibus æquis
Diſcrimen procerum præcipitante fide.

Martialem imitatus, qui lib. 3. epigr. 46. ſic cecinit:

In turbam incideris; cunctos umbone repellet.

Item ſignificat extremitatem Antiquorum tunicæ, quæ ſupra ſiniſtrum humerum collecta ligabatur, ut in antiquis ſtatuis conſpicitur, quam clarè Tertullianus, lib. de pallio deſcribit, inquiens: [Adeò nec artifice neceſſe eſt, qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias, totumque contracti umbonis figmentum, cuſtodibus forcipibus, adſignet. De hinc diluculo tunica priùs cingulo correpta (quam præſtabat moderatiorem texuiſſe) recognito rursùs umbone, & ſi quid exorbitavit reformato, partem quidem de lævo promittat; ambitum verò ejus, ex quo ſinus naſcitur, jam deficientibus tabulis retrahat à ſcapulis.] Aliquando etiam locum in Eccleſia prominentem ſignificat, ſcilicet pulpitum. Torrig. de Crypt. Vatic. impreſ. ſecunda, pag. 453. Vide *Ambo*.

Umbraculum. Vide *Apalareus*.

Umbraliter, figuratè, & ſub umbra.] Quàm iſta hæc, quæ imaginariè tantùm, & quodammodo umbraliter effingimus. Sidon. lib. 2. epiſt. 10.

Umbraticus Ordo. Vide *Nigrorum Ordo*.

Uncia. FR. monetæ valor in utraque Sicilia. [Affirmabant quoque uncias auri à Rege innumeras accepiſſe. Falco Benevent. in Chron. an. 1132.] Hodie adhuc in Sicilia, & in Melita in uſu eſt, & una uncia triginta tarenos continet.

Unctio Sacramentalis. Vide *Chriſma*.

Ungari. FR. *Avares* antea appellati. Ditmar. Epiſc. Chron. lib. 2. in princip. & inferiùs ibidem: [Et ecce iterum Avares, ideſt, Ungari quaſi jam perpetrati ſceleris obliti, adverſum nos arma commoverant, quos adventare Dux Henricus Regi nuncians, inceptis eum itineribus revocavit.

Unguem Transversum Non Discedere. FR. Phraſis Hieron. ideſt, conjunctim, & inſeparabiliter incedere; ſic ille, epiſt. 7. Lætam commonet, ne ejus natam à ſe ſeparari permittat in nocturnis vigiliis. [Vigiliarum dies, & ſolemnes pernoctationes, ſic Virguncula noſtra celebret, ut ne tranſverſum quidem unguem à Matre diſcedat.

Ungula, ferreum inſtrumentum, quo Martyrum Corpora lacerabantur, ita appellatum, quia adinſtar aduncarum ungujum ferarum conduplicatis offendiculis formabatur; ideò *Biſulca* à Prudentio Hym. 1. appellatur, inquiens:

Illa virgas, ſecures,
Et biſulcas ungulas
Ultrò fortis expectabat.

FR. Vide Latinium in Cyprianum de Lapſis, num. 6. Item accipitur pro quocumque Carnificis inſtrumento, can. Non fruſtrà, 23. qu. 5.

Unguo, pro *Ungo*. Vide *Tinguo*.

Unicuba. Vide *Univira*.

Unio. FR. Concilium. [Unio noſtræ Congregationis decernit, atque inſtituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis ſuis habere Epiſcopos cenſuerunt, ſi eas exigendas crediderint, ab ipſis Epiſcopis dirutæ Eccleſiæ reparentur, can. unio, 10. quæſt. 3.] Poteſt etiam hoc vocabulum unanimitatem, & concordiam ſignificare.

Unionitæ, hæretici. Vide *Noetiani*.

Unitivus. Vide *Enoticus*. Unitus. Vide *Schiticus*.

Universalis. Vide *Anteceſſivus*.

Universitas. Vide *Pleroma*.

Univira, Mulier, quæ uni ſolo Viro nupſerit. [Fortunæ muliebri coronam non imponit, niſi univira. Tertull. de Monogam.] Ac D. Hieronymo, epiſt. 3. ad Ocean. melius viſum eſt, mulierem ad ſecundas nuptias tranſire, quàm operam meretricum exercere: [Melius arbitrata eſt confiteri imbecillitatem ſuam, & umbram quandam miſerabilis ſubire conjugii, quàm ſub gloria univiræ opera exercere meretricum.] Dicitur etiam *Unicuba*. Unde S. Pacianus Barcinonen. Epiſc. Hæreticos objurgans, inquit: [Vos à matris unicubæ corpore receſſiſtis, c. 3.] Eccleſiam intelligit, quæ unico tantùm Chriſto Sponſo conjuncta eſt.

Univiratus, mulieris monogamia. [Nulla hujuſmodi fœminarum de bono univiratus loqui novit. Tertull. lib. 1. ad Uxorem.

Uno, verbum, pro *Unio*, de quo Tertullianus: [Et qui unum, eundemque contendunt Patrem, & Filium, jam incipiunt dividere illos potiùs, quàm unare. Adverſ. Prax. c. 27.

Unum. FR. hæc dictio à Chriſto Domino prolata, diverſimodè circa diverſa intelligitur, quando, nempè, ait: [Non pro eis autem rogo tantùm; ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te: ut & ipſi in nobis unum ſint. Jo. 17. 20.] quod ſic exponit Innocent. III. in decretal. [Cùm ergo veritas pro fidelibus ſuis orat ad Patrem: Volo (inquit) ut ipſi ſint unum in nobis, ſicut nos unum ſumus: hoc nomen unum pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio in gratia; pro perſonis verò divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura &c. c. damnamus, de ſumma Trin. & fide Cath.] Contra opinionem Joachimi Abb.

Unus, in Sac. Scriptura hoc vocabulum non rarò prioritatem ordinis ſignificat. [Factum eſt veſpere, & manè dies unus. Geneſ. c. 1.] ubi *Unus* primùm ſonat, & in eodem ſenſu, ibid. c. 2. legitur: [Nomen unius Phiſon.] Ideſt, nomen primi erat *Phiſon*. Nam immediatè ſequitur: [Nomen ſecundi Gehon.] Sic Euangeliſta Marcus, c. 16. de Chriſti Reſurrectione agens, inquit: [Una Sabbatorum,] ideſt prima hebdomadis die, quæ fuit Dominica. Sic etiam

Apo-

Apoſtolus 1. Corinth. 16. fidelibus commendans eleemoſynam, inquit, ut illam in die Dominica colligerent, quando fideles nempè ad audiendum Sacrum in Eccleſiam convenirent: ſub his verbis: [Per unam Sabbati unuſquiſque veſtrum apud ſe reponat, recondens, quod ei benè placuerit.] Et in eodem ſenſu in ejus Regulis S. Pachomius: [Qui ad unam orationem tardiùs venerit,] ſcilicet ad primam orationem.

Vocatus, nomen ſubſtantivum, quod vocationem ſignificat: [Si in vocatu, nec in ſacrificiis ſit titulus officii, & operæ meæ expunctio. Tertull. de Idol. c. 16.

Vocibilitas. FR. Objurgatio. [Ut nullus audeat confugientes ad Eccleſiam, vel reſidentes inde vi abſtrahere, aut quidcumque vocibilitatis, vel damni, ſeu ſpolii reſidentibus in loco ſancto inferre, can. difinivit, 17. qu. 4.

Volatile, pro Angelo: [Volatilia Cœli ſemper vident faciem Patris mei. D. Ambroſ. lib. 2. Hexam. cap. 4.] In eodem ſenſu Job, c. 28. de Sapientia inquit: [Abſcondita eſt ab oculis omnium viventium, volucres quoque Cœli latet.

Volax, ideſt, velox. [Atque, ut volaces greſſus acceleret, exhortatur. Petr. Damian. lib. 3. epiſt. 8.

Volucris, ideſt, Angelus. Vide *Volatile*.

Voluculum: volumen, conglobatio: [Detractamque à ſummo unam gemmis corruſcantibus crucem ad terram dejecit, collectiſque velulis, ac palliolis de circuitu parietum pendentibus unum voluculum fecit. Greg. Turon. lib. miracul. c. 2.] Vide *Volumen*.

Volumen. Vide *Biblia cratis*. Contos in dict. *Contacium*. Vide *Opiſthographum*, *Rotula*, *Voluculum*.

Volutabrum. FR. limus, in quo porci revolvuntur, [Et velut ſues in volutabris everſi, can. hi, qui altario, diſt. 1.

Voraginatus. FR. in profunditatem merſus. [Is quidem ſanè circa principia ſui ſolo paluſtri voraginatus, & veſtigio inſpectoris inadibilis eſt. Sidon. lib. 2. epiſt. 28.

Voratrinus. FR. hoc vocabulum corruptè in Tertulliano, & malè in caſu recto à Calepino ſpeculatum in dict. Voratrina exponitur, ubi ſic inquit: [Voratrina officina vorandi: guloſus homo. Tertull.] Sed unde habet, quod voratrina ſit officina vorandi? at quælibet caupona, taberna, coquina eſt officina devorandi: aut quando guloſus homo appellatus eſt caupona, taberna, & coquina? eſt enim impropria locutio; nam hujuſmodi officinæ non devorant, ſed præbent devorandi materiam, & talis differentia eſt inter voracem, & officinam vorandi, qualis eſt inter recipientem, & præbentem; guloſus non derogat, ſed devorat. Ergo impropria Calepini applicatio. Sed veniamus ad Tertulliani verba; ſic enim ille, cap. 39. Apolog. [Nam inde non Epulis, non Potaculis, nec ingratis Voratrinis diſpenſatur, ſed Egenis.] Ubi ſermo eſt non de inſtrumentis, materiis, vel officinis ad comedendum, & bibendum; ſed de perſonis loquitur; & primum dictio *Epulis* legi debet *Edulis*; nam Eduli teſte Iſidor. in Gloſſa guloſos voratores ſignificant. *Potaculis* ideſt, Bibaculis à frequentia potandi. Item *Voratrinis* ejus nominativum non faceret Voratrina, ut Calepinus excogitavit, ſed Voratrinus, ſicut econtra in eodem ſignificatu *Carnivorus* guloſus dicebatur. Senſus igitur Tertulliani talis eſt, nempè, quòd non diſpenſatur edulis, bibaculis, & ingratis carnivoris, ſed egenis. Igitur *Voratrinus*, ſeu potiùs Carnivorus in recto caſu, & non Voratrina, ut excogitavit Calepinus, dici debet. Vide *Ambro*.

Votarea, vocabulum mendoſum apud Anaſtaſium Biblioth. in Conſtantino, ubi ſic ait: [Omnis cœtus Romanæ Urbis imaginem, quam Græci votaream vocant, ſex continentem ſanctas, ac univerſales Synodos, in Eccleſia B. Petri erexerunt.] Quam vocem aliqui corrigere crediderunt *Pancarea*: ſed talis lectio magis obſcura, ac corrupta redditur. Legendum ergo potiùs *Pinacoreæ* ex græca dictione πίναξ, quæ picturam ſignificat, & *Pinachotecam* locum ubi picturæ conſervantur, appellaverunt Vitruvius, lib. 1. cap. 2. & Plin. lib. 35. cap. 11. qui locus Italicè *Galleria* dicitur. FR. Adhuc tamen hæc correctio non videtur ſatisfacere, non enim ſenſum Bibliothecarii explicat; nam dixerat *Imaginem*: ſed ſi ad imaginem adderetur *Picturam*, eſſet idem per idem, & ſic nil ulteriùs explicaret: magis ergo crederem *Votaricea* reſtituendum ex græco vocabulo Βοτηρικὸς, ideſt, paſtoralis, ſed *Vuleja*, à græco Βȣλεία conſilium; in hac enim imagine ſymbolicè ſex concilia, & paſtoralia decreta figurabantur.

Votum. FR. hoc vocabulum diverſis ſenſibus uſurpatur. Primò enim ſignificat, quando aliquis diſponit agere opus bonum, & meritorium, & tunc propriè dicitur *Deliberatio*, can. qui bona, 17. qu. 1. & can. integritas, 32. qu. 2. quod ſi non poneretur in executione, eſſet tantùm veniale: ſed ſi firmiter bonum illud exequi ſtatuit, tunc dicitur *Propoſitum*, à quo ſi recedit, ſecundùm aliquos peccat venialiter, ſecundùm Hugonem mortaliter; ſed à voto, quod verbis exprimitur, ſive cum ſolemnitate, ſive ſine ea non licet recedere ſine mortali peccato ſecundùm omnes, ut extrav. cap. qui cler. & voven. De qua re vide fuſiùs Gloſſam in can. quod autem, 27. quæſt. 1. & Gloſſam in can. quod voventes, ibid. ubi declarat, quid ſit ſolemne votum, & quid ſimplex. Item Gloſſa in can. nubentes, diſt. 27. quæ tribus modis ibi aſſerit ſolemnizari votum. Gloſſa in can. Nuptiarum, eadem 27. quæſt. 1. verbo. Sed etiam ait, quòd votum non ſimplex, ſed ſolemne dirimit matrimonium. Gloſſa in can. quod voventes, 27. quæſt. 1. ubi etiam declarat, quid ſit ſolemne, & quid ſimplex. Item *Votum*, & *Dies votorum* dicitur matrimonium, l. ſi quis Longobardus, 3. de ſucceſſione, & in jure Canonico in eodem ſenſu reperitur:] Si verò ad ſecunda vota idem vir, & uxor non migraverint,

rint, c. 9. de teſtibus, & atteſt.] & in decretali de ſponſalibus, c. 5. [Ad alia vota transferre.] Item votum pro voluntate. Gloſſa in can. magna pietas, de pœnit. diſt. 1.

Vox Molæ Non Audiri. FR. hæc ſcripturalis phraſis penuriam victus ſignificat: [Perdam ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, vocem molæ. Iſai. c. 25.] Et in eodem ſenſu: [Vox molæ non audietur in te ampliùs. Apocalypſ. c. 18.

Urbanus Papa VIII. commendatus. Vide *Icona*, *Speculator*.

Urbicarius, Actor, & Recitans in quadam Comœdia, quæ *Vrbicum* dicebatur, quia in ea continebantur elegantiæ, & urbanitates juvenili honeſtati adaptatæ: [Denique Beatinius augur dicere ſolitus erat, diverſarum urbium honores ſimiliter peragi urbicario mimologo. Fulgent. lib. 2. mythol. in Ixione.] FR. In aliquibus tamen Codicibus legitur: [Diverſarum urbium honores ſomnialiter peragi rubricario mimologo] :||: *Suburbicarius* autem apud Eccleſiaſticos Scriptores intelligi ſolet de Eccleſiis extra Urbis mœnia, ſed in ejus diſtrictu exiſtentibus, ſic *Epiſcopus ſuburbicarius*, & *Eccleſia ſuburbicaria* dicitur. Suntque ſex Epiſcopatus dignitati Cardinalitiæ adnexi, quorum juriſdictiones ad ſuburbana Romæ loca antiquitus extendebantur, ut in Ciacconio refertur.

Urbicus. FR. qui Romanam urbem incolit; idem ac Urbanus: cùm enim Martialis dixerit, lib. 1. epigr. 32.

Urbanus tibi Cæcili videris:
Non es, crede mihi: quid ergo es? verna es,
Hoc quod tranſtiberinus ambulator &c.

Inferiùs ſubdit:

Quod non optimus urbicus Poeta:
Quare deſine jam tibi videri,
Quod ſoli tibi Cæcili videris.

Sic etiam *Epiſcopum Vrbicum* Cyprianus, epiſt. 4. Pontificem Romanum appellavit; ſic Zepherinum Pontificem Optatus Milevit. appellavit, & Presbyteri Romani *Sacerdotes Vrbici* à D. Ambroſio, epiſt. 31. denominantur; eodem pacto in Concilio Arelat. I. can. 1. Diaconi Romani vocantur *Diaconi Vrbici*. Et Optatus Milevit. lib. 2. de incolatu nonnullorum Romæ Donatiſtarum ſic ait: [Quia quibuſdam Afris urbica placuit commoratio.

Urbs Regia, Conſtantinopolis appellata fuit: [Frater, & Coepiſcopus noſter Marinianus ad Urbem regiam pro Eccleſiæ ſuæ utilitatibus Diaconum ſuum ſe velle tranſmittere ſcripſit. D. Gregor. lib. 9. epiſt. 14.] Quam Conſtantinus Magnus anno ſalutis 350. ædificavit, & Beatæ Virgini, ut refert Nicephorus, lib. 8. c. 6. dicavit, atque hujus Urbis natalem ad diem 10. Maii quotannis celebrari refert Menologium Græcum. FR. Zoſimus in ejus hiſt. nova uti Idolatra, & Conſtantini Imperatoris inimicus inter alia commenta, quæ de illo excogitaverat, lib. 2. refert hunc pium Imperatorem ædificaſſe in Conſtantinopolitana Urbe templum, quod Rheæ Deorum Matri dicaverat. Sed mentitur, quia Deiparæ, ut ſuprà ex Nicephoro conſtat, conſecravit. Atque ibidem ſic de hac Urbis ædificatione narrat Zoſimus: [Senatus, atque populi odium incurrit, (*ideſt, Conſtantinus*) Quumque profertas ab omnibus, propè dixerim, execrationes haud ferret, quandam Romæ partem quærebat, in qua palatium ipſe ſibi conderet. Itaque cùm iſſet in Troadem, & priſcum illud Ilium, invento loco Urbi condendæ idoneo, fundamenta jecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre eſt, ſi qui verſus Helleſpontum navigent; ſed quòd cùm hujus operis inſtituti pœnituiſſet, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium conceſſit, cujus Urbis ſitum admiratus, eam quàm maximè ſtatuit amplificandam.] Qua occaſione nonnullos erraſſe admonendum, qui Helleſponticæ Trojæ ruinas, quæ adhuc ibi viſuntur, eſſe putant antiquiſſimi Ilii ab Homero decantati: verùm nonniſi memoriæ ſunt mœnium à Conſtantino Magno inceptarum, ut ex prædicto Zoſimi loco conſtat. :||: De hac Urbis Regiæ magnificentia ita Suidas inquit: [Conſtantinopolis tantò eſt aliis Urbibus major, quantò Roma eſſe minor videtur.] Hæc tamen ſæcularis æmulatio in Eccleſiaſticam præſumptionem tranſierat. FR. Sed tragicum finem ex juſta Dei vindicta Patriarchæ Conſtantinopolitani ſuperbia obtinuit, qui denegans Summi Pontificis manus oſculari, nunc ſub tyrannico Turcarum jugo gemens extremitatem illius Tyranni manicæ deoſculari cogitur; ac ea miſeranda Urbs, quæ proceſſionem Spiritus Sancti à Filio negabat, in feſto ejuſdem Sancti Spiritus à Turcis ſubjugata fuit, & quæ à Conſtantino Magno Helenæ filio ſuos natales agnovit, ſub altero, & ultimo Græco Imperatore Conſtantino etiam Elenæ filio ſua funera deploravit. Vide *Diptychum*, *Pileus*. Itaque Regia Urbs dicta fuit ad differentiam Urbis Pontificię, quę ab eodem Magno Conſtantino Pontifici conceſſa fuit. Vid. *Roma*. Locum canonis, in quo de hoc vocabulo fit mentio, à Gloſſa malè intellectum. Vide *Regia*.

Urceolus, ampulla. Vide *Gemillio*, *Orzoli*, *Vrceus*.

Urceus, vas, quod pro ſepulchro etiam uſurpatur. [Nam mirum in modum, dum oſſa illa ſancta levarentur, ut urceo novo imponerentur, columba deſcendens cœlitus viſa eſt in ſummitate urcei illius deſcendere. In vita S. Domitiani Ducis.

Urephotrophium. FR. idem ac Brephotrophium, ut ſuo loco dictum eſt, nempè, infantium hoſpitale, ſeu nutritorium; nam βρέφος græcè infantem ſignificat: de quo loco meminit Imp. in l. illud, §. 1. C. de Sacroſanct. Eccl. ubi Codices paſſim mendoſi reperiuntur.

Urias. FR. nomen hebraicum, quo appellatus eſt ille, quem propter pulchritudinem Berſabeæ ejus uxoris David occidi juſſerat, 2. Reg. 11. & 12. *Vrias* ergo interpretatur lux mea Dei. Ita Rubert. Abb.

Abb. lib. 11. de divin. officiis, c. 1. D. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum Manich. c. 87.

Urogallus. Vide *Tetrao*.

Ursus, in ludis. Vide *Torneatrix*.

Usaticum, uſitatum, ideſt, datium, quod ſolvebatur in tranſitu pontis Rhodani fluminis, quod etiam *Portorium* dicebatur, ut in vita Sancti Joannis Benedicti Epiſcopi apud Theophilum Raynault inter Sanctos Lugdunenſes legitur.

Ustriculæ, ferrea inſtrumenta candentia, quibus comburebantur pili in mento creſcentes, ut Juvenilis aſpectus oſtentaretur. [Adhuc ſuſtinet patiens certè jam uſtriculas. Tertull. de pall. c. 4.

Usuarium. FR. uſus, ſeu uſusfructus. [Quod cùm inter eos ex una parte, ac hoſpitalarios ex altera ſuper uſuario cujuſdam memoris quæſtio verteretur. In Decretal. de Arbitris, c. 4. & ibi Gloſſa.

Usufructuarius. Vide *Gaphans*.

Usura. Vide *Seſcuplum*. FR. Permittitur ab Imperatore quarta centeſimi, ideſt, quatuor pro centenario, can. hoc jus, 10. quæſt. 2.

Usurpator. Vide *Incubator*.

Usurpo. FR. [Uſurpare tunc dicitur, cùm quis ſibi vindicat, quod ad ipſum non pertinet. Gloſs. in can. multi corriguntur, 2. quæſt. 1.] Item ſignificat procurare: [Uſurpavi, ut mecum infans in carcere maneret. In Paſſione SS. Perpetuæ & Felicitatis per Lucam Holſtenium edita.

Usufructus. Vide *Regundus*, *Precaria*, *Vſuarium*.

Uter. Vide *Aſcopera*, *Hyſtera*, *Nablum*.

Utlagor. Vide *Vtlagus*.

Utlagus. FR. interdictum, ex voce Saxona *Vtlaga*, ideſt, extra legem. [De cætero non receptabo Utlagos. Matth. Pariſ. ann. 1211.] Apud quem etiam *Vtlagor* verbum in eadem ſignificatione reperitur: [Nullus aut utlagetur. Ibid. ann. 1216.

Ut, Re, Mi, Fà, Sol, Là. Muſicales notæ non à Paulo Diacono collectæ, ut aliqui credunt; ſed à Guidone Abbate, Græcos imitante, inventæ, qui Græci etiam ſyllabis pro muſicalibus notis utuntur. Benè tamen hoc ſyllabarium muſicale Guido ex prima ſtropha hymni excerpſerat, quem in honorem S. Joannis Baptiſtæ Paulus Diaconus compoſuerat, occaſione recuperandi vocem, ob raucedinem deperditam, cùm debuerat Præconium Paſchale canere, ut Durandus, lib. 7. c. 14. refert. Quæ ſyllabæ ex verbis ejuſdem Strophæ excerptæ, ita manifeſtantur.

UT queant laxis REſonare fibris
MIra geſtorum FAmuli tuorum,
SOLve polluti LAbii reatum
Sancte Joannes.

Eaſdem notas quemdam Poetam recentem in diſtichum comprehendiſſe refert Voſſius, nempè:

Cur adhibes numeros, cantumque labori?
Cantor verò reſpondet:
UT RElevet MIſerum FAtum, SOLitoſque LAbores.

FR. Thedaldus Aretinus Epiſcopus Thedaldi Ducis, & Marchionis Etruriæ filius, ac Comitiſſæ Matildis Avunculus, Præſul innocentiſſimæ vitæ, incumbens documentis Guidonis Abbatis de anno 1009. ut ſcribit Donaizonus in vita Matildis, notas muſicales renovavit.

Utilis Persona. FR. ideſt, perſona fide digna. [Si autem venditor negaverit, ut non ipſum cavallum, vel bovem vendidiſſet, & illi, in quorum præſentia venditur, fuerint perſonæ utiles, quibus credatur abſque crimine, non habeat licentiam venditor negandi; ſed illæ tres ſi non fuerint fide dignæ perſonæ, præbeant ſacramentum &c. In Capitulare Sicardi apud Camillum Peregrinum in hiſtor. Longobard. Princip. c. 15.

Vvacta, ſpecula, ex voce germanica *Vacht*, ideſt, ſpeculator. [Nec pro Vvacta, nec de ſacra heribannum Comes exactare præſumat. In Capitul. Caroli Magni, lib. 3. c. 68.

Vvaldora. FR. nemus. [Statuimus etenim, ut animalia, & peculia ex ipſa Monaſteria omni in tempore pabulum, & eſcam habere debeant per ſilvas vvaldoras, & per ſingulas Civitates noſtras &c. In Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 20.] Vide *Gualdum*.

Vvalvasor. Vide *Vaſſus*.

Vvantagium. FR. habitatio, ſive potiùs tutela, protectio. [Et Villanus alterius, quàm noſter, eodem modo amorcietur, ſalvo vvantagio. Matth. Pariſ. an. 1215.] Vide *Vvarantizo*, *Vvarantum*.

Vvanto, & *Vvantus*. FR. Chirotheca. Italicè *Guanto*, G. pro V. mutata litera. [Abbas omninò provideat, ut unuſquiſque Monachorum habeat vvantos in æſtate, & muffulas in hyeme vervecinas. In addit. Conſtit. Caroli Magni, cap. 12.] Vvanto autem Bullar. Caſin. habet, tom. 2. conſt. 52. 75. 95. 137. & alibi paſſim. Vide *Chirothecæ*.

Vvarantizo. FR. protego, defendo. [Omnes terras, & poſſeſſiones ſuas, quas habuerat amplas, in cineres, quas Rex vvarantizare nec valuit, nec potuit, redegerunt. Matth. Pariſ. an. 1257.

Vvarantum. FR. patrocinium, defenſio. Idem Pariſius.

Vvarda. FR. cuſtodia, Italicè *Guardia* dicitur: [Puellas nobiles, & alias mulieres nobiles cum Vvardis, & Maritagis ſuis diſpar agant. Matth. Pariſ. an. 1230.] In textu tamen conjunctim *Diſparagant* legitur, quod puto mendoſè. Melitenſes *Vvarda*, roſam appellant, quia aculeis cuſtoditur.

Vvaregnangus. Vide *Vvargus*.

Vvargus, vagus, exul [Vvargus ſit, uſque in diem, qua cum parentibus defuncti convenerit, & ipſi pro eo rogent, ut inter homines ei liceat accedere. In lege Salica, tit. 58.] FR. Dicitur etiam *Vvaregnangus*. [De Vvaregnangis nobilibus, mediocribus, & ruſticis hominibus, qui uſque nunc in terra veſtra fugiti ſint, habeatis eos. In Capitulare Radelchiſi, cap. 12. apud Camillum Peregrinum, in hiſt. Princip. Longobard.

Vvar-

Vvarnio; Equus canterius, ſive caſtratus, ex germanica voce *Vaarn*, quæ idem ſignificat; ſed in Provincia Narbonenſi *Guarigron* Admiſſarius equus appellatur. [Si quis Vvarnionem furaverit, in lege Salica, tit. 41.

Vvarpio. FR. cedere alteri poſſeſſionem ſignificat. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 137. & alibi paſſim. Vide *Gurpio*. Quæ ceſſio fiebat cum illa cæremonia deſcripta in Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 52. his verbis: [Legitimam facio veſtituram per cultellum, fiſtucum nodatum, Vvantonem, & Vvazonem terræ, atque ramum arboris, & me deinde foris expuli, vvarpivi, & ſolito feci, & ad partem ipſi Monaſterio eis reliqui &c.] Et ibidem, conſt. 107. [Et inſuper per coltellum, & feſtucum nodatum, & Vvantonem, ac Gaſonem terræ, ac ramum arboris &c. Vide *Fiſtucus*. *Laiſus*.

Vvarrena. FR. animalium conſeptus. [Abbates S. Albani licentiam venandi ad tempus concellerant in libera vvarrena S. Albani. Matt. Pariſ. an. 1240.] Vide *Foreſta*. *Garena*. *Guarenum*. *Sarajum*.

Vvaso. Vide *Vvazo*.

Vvast, ſive *Guaſt*. FR. ideſt, Hoſpitium, Prætorium; unde *Guaſtaldi*. Vide Camillum Peregrinum de Principibus Longobar. tit. Ducum Benevent. &c. pag. 86.

Vvazo. FR. Pugnus terræ, quem venditor in ſignum venditionis tradebat emptori. Bullar. Caſinen. tom. 2. conſt. 52. 75. 95. 137. & alibi paſſim. Ubi *Vvaſo* etiam dicitur. Vide *Vvarpio*.

Vvelpho. Vide *Guelfus*.

Vveregildus. Vide *Vvirgildus*.

Vverpio. Vide *Gurpio*.

Vvida, loca vadoſa, ſeu humida. [Et terras cultas, & incultas, pervia, & vvida. In Chronica Cameracenſi, an. 885.] Juxta tamen Gallicum ſermonem *Vuyde* locum vacantem ſignificat.

Vvinili. Ita appellabantur Longobardi. Paul. Diac. hiſt. Longob. lib. 1. c. 7.

Vvirgildus, valor, pretium [Dominus ejus, juxta quod Vvirgildus ejus eſt, ad Eccleſiam perſolvat. In conſtitution. Caroli Magni, lib. 4. c. 14.] In quibus ſæpè de hoc vocabulo fit mentio. FR. ſignificat propriè pœnam pecuniariam, de qua. Vide *Geldus*. *Guidrigild*. In legibus tamen Aleman. lege ultima ſæpiùs *Vveregildus* ſcribitur.

Vultures augurant peſtes. Vide *Gypſa*.

Vvodan. FR. Fabuloſus Deus Mercurius, olim apud Septentrionales veneratione habitus. Paul. Diac. in hiſt. Longobar. & ejus adnotat. in cap. 8. & 9. lib 1.

Uxor. Vide *Concubina*. *Conteɛtalis*. *Contboralis*. Uxorem duco. Vide *Navigo*. *Votum*. Uxor quæ XXII. Maritos habuerat, & ultimum matrimonium celebrans cum viro, qui XX. Uxores duxerat, ab eo tandem ſepelitur. Vide *Multinubæ*.

X

Xenagogus, ξεναγωγός, qui extraneis militibus imperat, extraneorum dux. Dicitur & xenagus, ξεναγός, peregrinorum dux & princeps; pro quo reperitur & xenarchus.

Xenium, ξένιον, donum hoſpitibus dari ſolitum, ex voce græca ξένος, ideſt, Hoſpes]. [Fecit quod ante non fecerat Martinus. Nullius enim unquam xenium, nullius munus accepit. Sulpit. Dialog. 2.] Reperitur etiam *Exenium* in eodem ſignificatu: [Condito corpore quibus potuerunt aromatibus, imperialibus exeniis illud proſecuti ſunt. Balder. hiſtor. Hieroſolym. lib. 3.] Varia xenia ab Epiſcopis exacta. Vide *Cathedraticum*. *Inſinuativum*. *Synodaticum*. *Paſtellus*. Erant etiam zenia à Clericis Eccleſiis ſolvi ſolita, quæ *Conſuetudines* à Juſtiniano Novel. 56. & 123. denominantur ea, de cauſa, quia non ſacrorum canonum juſſione, ſed tantùm conſuetudine quadam ſolvebantur. Item erat *Enthroniſticum* penſio quædam, quam ſolvebant non ſolùm Clerici, ſed etiam Epiſcopi, dum beneficiorum, vel Epiſcopatus poſſeſſionem adibant. Synon. Vide *Bahem*.

Xeniolum, munuſculum.

Xenodocharia, Hoſpitalaria.

Xenodocharius, Hoſpitalarius.

Xenodochium, ξενοδοχεῖον, Hoſpitium, Hoſpitale; locus ubi hoſpites recipiuntur: quare mendosè penes quoſdam Authores *Sinodochium* legitur. In Conſtitutionibus Leonis Imper. habetur, quòd primus fuiſſet S. Zoticus, qui piam hanc inſtituerat operam pro Advenis, & Peregrinis: id tamen intelligendum eſt reſpectu Conſtantinopolitanæ Civitatis; nam prima Hoſpitalis inſtitutio fuit Hieroſolymis ab Hircano facta, ita Joſeph Hebr. lib. 1. Antiqu. cap. 2. quod etiam ab Hegeſippo, lib. 1. & Iſidoro, lib. 15. c. 2. affirmatur. Hoc inſtitutum Equites Melitenſes maxima, & admirabili diligentia ſectanrur. FR. de cujus ordinis inſtituto egi in Apologia ad calumnias Hieronymi Bruſonis, cujus titulus eſt Il Valor Malteſe, Romæ impreſſus, præcipuè in Reſponſ. VII. Quorum Hoſpitale Hieroſolymitanum ante adventum Gotifridi Bulionis extabat, ut ex Chronica Caſinen. lib. 4. cap. 11. colligitur. Gregorius Lambardellus in vita Servi Dei Sororis appellati inquit primum Hoſpitale in Italia poſt Barbarorum expulſionem in Senenſi Civitate fundatum fuiſſe ab hoc Sorore de anno 898. quod Hoſpitale de *Schala* dicitur. Item Xenodochium dicitur Hoſpitium Religioſorum, ubi non habetur formatum Monaſterium. [Quod Xenodochium, ſeu Monaſterium, quod in eodem Francorum Regno conſtitutum eſt, can. hinc eſt, 16. qu. 1.] Quo autem tempore hoc vocabulum penes Monachos introductum fuerit, D. Aug. in cap. 16.

Joannis, tract.97. ſic refert: [In Antiochia enim primùm poſt Aſcenſionem Domini appellati ſunt diſcipuli Chriſtiani, ſicut legitur in Actibus Apoſtol. & Xenodochia, & Monaſteria poſtea ſunt appel ata novis nominibus; res tamen ipſæ, & ante nomina ſua erant, & religionis veritate firmantur, quæ etiam contra improbos defenduntur.] Synonyma Xenodochii. Vide in dict. *Brephotrophium*. *Hoſpitale*. *Xenoparochus*.

XENODOCHUS, ξενόδοχος, hoſpites recipiens, ſeu Xenodochii Superior. FR. [Hortamur, ut tibi ſingulis quibuſque temporibus rationes ſuas Xenodochi, qui in eis conſtituti ſunt, vel fuerint, ſubtiliter reddant. D.Greg.in Regiſt.lib.3.epiſt. 24.] Qui Sacerdotes eſſe ſolebant. [Iſidoro Presbytero, & Xenodocho Alexandrinæ Eccleſiæ. Pallad. in Lauſiaca, c. 1.

XENAGUS. FR. hoſpitantium ductor. V. *Xenagogus*, *vel Guido*.

XENONES. Vide *Brephotrophium*.

XENOPAROCHUS, ξενοπάροχος. Qui nomine Reipublicæ curam habebat hoſpitandi. [Hi quoque, qui Cuſtodes ædium, vel Archiotæ, vel Logographi, vel Tabellarii, vel Xenoparochi, in ff. l.50. tit. 4. lib.18. §. 10.] FR. Hoc officium penes Romanos Quæſtoris Urbani erat; quo ab eiſdem nil agebatur ſolemnius: unde Regibus, & Legatis ex ultimis terrarum regionibus Romam profectis publicum hoſpitium, & munera, quæ *Lautia* dicebantur, per Quæſtorem Urbanum largè, & hoſpitaliter erogabantur. Germanis verò hoſpitii jus ſanctiſſimum uſque adeo erat, ut arcere hoſpites inexpiabile nefas diceretur. Idem ſervatum fuit inter Lucanos, Calabres, Corinthios, Megarenſes, & alios; ſed apud veteres nonnullos barbara, & inhoſpitalis conſuetudo extitit, inter quos numerat Alexander ab Alexandro, lib.4. c. 10. Spartas, Lacedæmones, Athenienſes, Carthaginenſes, Gamphſantes, Syros, Ægyptios, & Scythotauros. Inter Indos quoque niſi triduo divertere minimè licebat, ne cives longo uſu diſſimiles mores imbuerent, & in alienas leges, ritusque tranſirent. Attamen Catholicorum meritoria hoſpitalitas eſt cæteris commendabilior, cùm ipſa ſit prædeſtinationis ſignum, ſi Divo Auguſtino credendum erit, qui ita ait: [Si agnoſcunt, quod dico, prædeſtinati in vitam æternam operibus loquantur, non vocibus: cogimur loqui vobis, quod non debuimus. Invenire enim in vobis debui, quod laudaremus, non quærere, quod admoneremus. Ecce tamen breviter dico non immemor. Agnoſcite hoſpitalitatem per quam perventum eſt ad Dominum. Suſcipite hoſpitem, cujus & tu es comes in via, quia omnes peregrini ſumus. Ipſe eſt Chriſtianus, qui & in domo ſua, & in patria ſua peregrinum ſe eſſe cognoſcit. Patria noſtra ſurſum eſt, ibi hoſpites non erimus: nam unuſquiſque hic, & in domo ſua hoſpes eſt. Si non eſt hoſpes, non inde tranſeat. Si tranſiturus eſt, hoſpes eſt. Non ſe fallat, hoſpes eſt; velit, nolit, hoſpes eſt; ſed dimittit illam domum filiis ſuis, hoſpes hoſpitibus. Quare & in ſtabulo ſi eſſes, non alio veniente diſcederes? Hoc facis & in domo tua. Ceſſit tibi locum pater tuus, ceſſurus es locum filiis tuis. Nec manſurus manes, nec manſuris relinquis: ſi omnes tranſimus, aliquid quod tranſire non poteſt operemur, ut cùm tranſierimus, & illò venerimus, unde non tranſeamus, opera noſtra bona ibi inveniamus. Cuſtos eſt Chriſtus, quid times, ne perdas quod erogas? De verb. Dom. ſecundùm Lucam, ſerm.32.] Et idem Sanctus Doctor in orat. de quinque hæreſib. oſtendit Loth hoſpitalitate ſalvatum fuiſſe, de quo ſic inquit: [Conſuetudine hoſpitalitatis liberatus eſt à periculo Civitatis, & temporale evaſit incendium, & æternum conſecutus eſt præmium. Diſcite Chriſtiani ſine diſcretione hoſpites ſuſcipere, ne fortè cui domũ clauſeritis, cui humanitatem negaveritis, ipſe ſit Chriſtus.] Quam fidem in hoſpitando peregrinos Dominus nos haberẽ voluit, ut credamus ſemper inter eos Chriſtum inveniri; unde idem Sanctus Doctor inquit: [Quid ergo ſignificat, quòd ſe ire longiùs finxerat, cùm comitaretur diſcipulis ſuis, exponens eis Sanctas Scripturas, utrum ipſe eſſet, ignorantibus? quid putamus, niſi quia hoſpitalitatis officio ad ſuam cognitionem pervenire poſſe homines intimavit, ut cùm longiùs ipſe ab hominibus abſceſſerit ſuper omnes Cœlos, tamen ita cum eis ſit, qui hæc exhibent ſervis ejus, ut cùm diſcere cœperint, Domine quando te vidimus hoſpitẽ, & adduximus? tamquam eum, ſcilicet, qui longè abſceſſerat: reſpondeat ille, Cùm uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, lib. 2. quæſt. euangelicarum verſus finem.] Quomodo autem hoſpites ſint recipiendi? Idem Auguſt. epiſt. 148. & D.Bernardus, epiſt.241. ad Tholoſan. referunt.

XENOTROPHIUM, ξενοτροφεῖον, locus in quo hoſpites aluntur. Vide *Xenodochium*.

XEROPHAGIA, ξηροφαγία, comeſtio rerum ſiccarum. [Oportet totam quadrageſimam jejunare xerophagiis utentes. Concil. Laod. can.50.] Et Caſſianus de rigoroſa antiquorum Monachorum abſtinentia agens, ſic inquit: [Non enim magno corporis labore fatigatur, quia nec tanta cura inter eos parandorum ciborum, vel coctionis impenditur, quippè qui maximè xerophagiis, & homophagiis utuntur, lib.4. c. 22.] Dicitur etiam *Xirophagia*, ut in Tertulliano, lib. de Jejun. habetur: [Arguunt nos, quòd etiam xirophagias obſervamus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni jurulentia, & vividioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis, vel edamus, vel potemus, lavacri quoque abſtinentiam congruentem arido victui. De qua rigoroſa jejuniorum pœnitentia Clemens Alexandrinus, lib. 2. pæd. cap. 2. ſic inquit: [Qui autem ſunt in ipſo flore, ac vigore ætatis. cùm interdiù quidem prandium ſumpſerint, quibus convenit prandium, pane ſolo guſtato, à potu omnino abſtineant, ut ebibatur eorum ſuperfluus humor aridorum, eſu veluti quadam ſpongia exhauſtus.] Et

præ-

prædictus Tertull. de Palæſtritis loquens, argutè eorum exercitium *Aridam ſaginationem* appellat lib. 4. de pall. cap. 4. quia ſiccis cibis utebantur ante luctam, ut agilitatem contraherent.

XERSES. FR. Rex Perſarum, Darii filius, Baleus appellatus. D. Aug. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 3. Nicolaus tamen Abramus in ejus Pharo Novi, & Vet. Teſtam. lib. 13. de Judit. dial. 2. & 15. putat eundem Xerſem fuiſſe, quem Sac. Scriptura Nabuchodonoſorem appellat.

XIROPHAGIA. Vide *Xerophagia*.

XYLOPHORIA, ξυλοφορία, lignorum advectio: erat quædam feſtivitas apud Hebræos, cujus meminit Joſeph. Heb. lib. 3. bell. Judaici, c. 17. in qua ferebantur ligna ad Templum, fortaſsè ad conſervandum ſacrum ignem.

XYNORIS. Vide *Synoris*.

XYSTARCES, ξύσταρχος, Præpoſitus portici, ubi in arena luctabatur. [Xyſtarches Spiritus Sanctus. Tertull. ad Mart. cap. 3.] Vide *Agonothetes*.

Y

Y. FR. hæc littera à Latinis in V, non rarò convertitur, ut Cuprum, Cupreſſus, Sulla, Tullus, pro eo, quod Græci dicunt Cyprum, Cypreſſus, Sylla, Tyllus. Vide in princ. litt. *V*.

YCONOMUS. FR. mendoſè pro Oeconomo. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 220. & 223.

YMNUS. FR. mendoſè pro hymno. Bullar. Caſin. tom. 2. conſtit. 260.

YPERTHESMOS. FR. ὑπέρθεσμος, ideſt, *Leges legimus*: erant voluntariæ pœnitentiæ, quas ultra regulæ obligationes orientales Monachi in Lauris, Monaſteriis ita appellatis, exercebant. Evagrius, lib. 1. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 21. Vide *Laura*.

Z

ZABARIUM. Vide *Zaberna*.

ZABAZALA. FR. Sacerdos Sarracenus: [Cum Chriſtianis habitant Sarraceni: Sacerdotes eorum Zabazala vulgariter nuncupati. Clement. de Judæis, & Sarrac. [Vocabulum tamen malè prolatum, ut benè notat, at incautè ibi corrigit Gloſſa.

ZABERNON, ζάβερνον, Saccus, de quo vocabulo ſæpè in vitis Patrum, licèt aliqui capſam, ſive thecam exponant. Alii tamen ζαβαρεῖον, *Zabarium*, ideſt, armentarium, legunt. Hinc Abdias Babylonicus in vita S. Jacobi ait: [Collectis libris magis zabernas plenas ad Apoſtolum attulit, lib. 4. hiſt. Apoſtol.] In eodem loco reiteratur hæc dictio, dum de eiſdem prohibitis libris agitur, nempè:] Nè fortè odor incendii vexet incautos, appende zabernis lapides, & plumbum, & mitte in mare:] Qui verò *Zabarium* legere malunt, hìc *Zabariis*, pro Zabernis ſcribunt.

ZABULUS, ζάβουλος, Diabolus: in æolico enim idiomate ſæpè particula ζα ponitur loco διὰ, quo vocabulo S. Hilarius in cap. 26. Matth. inquit: [Furem oſtendit zabulum.] Ita etiam in hymno S. Michaelis Archangeli legitur:

Collaudamus venerantes
Omnes Cœli milites:
Sed præcipuè primatem
Cœleſtis exercitus
Michaelem in virtute.
Conterentem Zabulum.

Aliis tamen placuit, nomen Zabulus eſſe compoſitum ex particula ζα, quæ vim habet augendi conſequentem dictionem, & ex nomine βουλή, ideſt, conſilium; in Etymologico enim ſic notatum invenitur: [Ex particula Za, quæ vim habet augendi, & ex voce Buli, fit Zabulon, & eum ſignificat, qui conſilio eſt potentiſſimus:] Ejus enim iniquis conſiliis in humanum genus multùm pollet.

ZABOLICUS, Diabolicus. S. Hilarius in, cap. 7. Matth. ſic inquit: Zabolicæ poteſtatis ſpiritus infertur.

ZACON, ζάκων, eſt Diacon. Vide ſuprà quod dictum eſt in dictione *Zabulus*. [Miniſterium Chriſti Zacones exercete caſtè. Commodianus.

ZACONES. Lacones populi apud Leunclavium. Vide *Tzacon*.

ZACORUS, ζάκορος, pro *Diacorus*, διάκορος, Æditivus, Dei miniſter. Authores apud Henricum Steph. in Appendice.

ZALA. FR. deprædatio. [Abſque homicidio, vel incendio, & deprædatione, ſeu zala de populo, & terra mea. In capitulare Radelchiſi Beneven. Princip. apud Camillum Peregrin. in hiſt. Princip. Longobard. cap. 3.] Et ibidem, cap. 19.] De nullo homicidio, vel præda, atque zala, ſeu incendiis retroactis fiat aliqua requiſitio, vel vindicta &c.] Item, cap. 21. [Excepto homicidio, & incendio, deprædatione, ac zala.

ZANCHA, dictio græco barbara τζάγγα, calciamenti genus. [Monachos orarium in Monaſterio, vel zancas habere non licet. Concil. Aurelian. can. 22.] Dicitur etiam *Tzanga* in Codice Theodoſiano: [Uſum tzangarum, atque braccarum intra Urbem venerabilem nemini liceat uſurpare lib. 14. tit. 10.] De Præfatio Romano in Cæremoniali M. S. Benedicti Baſilicæ Vaticanæ Canonici in Biblioth. Angelica de Urbe conſervato, hæc habentur: [Poſt eum Præfectus indutus manto pretioſo, & calceatus zanca una aurea, & altera rubea.] Idem etiam habet Cencius Camerarius in ejus M. S. Cæremoniali. FR. Viterbii in Eccleſia S. Mariæ de Gradibus ad ſepulchrum Petri de Vico quondam Urbis præfecti, ac Tyranni, in ejus pedibus una zanca aurea, & alia

alia rubra quoque cernitur. Hæc dictio *Zanga* fortaſſe ex Arabico *Zapad* provenit, quæ calceos ſignificat; hinc Arabico-hiſpanicè *Zapados* Hiſpani dicunt, & Familia de Zapada in Hiſpania in ejus inſigne gentilitio quinque calceos laterculis binis coloribus variatos habet.

ZANGARIUS, τζαγγάριος, Sutor, qui zangas conficit. Hiſpanicè *Zapadero*.

ZARABOTANA. FR. tubus, fiſtula per quam tranſmittitur ſecretè vox ad aliquem, ne ab aliis audiatur, Italicè *Ciarabotana* appellata; uſurpatur tamen in genere bombardæ. [In iiſdem vehebantur bombardæ plurimæ, quas Zarabotanas vocant. Chalcondyla, lib. 7.] Circa verò tempus, locum, & Auctorem hujus terribiliſſimæ machinæ, cui quodcumque propugnaculum cedere cogitur, ac ab ejus nitrato, & ſulphureo pulvere in cuniculis impoſito, & accenſo montium met altitudines concuti, tectaque inſuper noſtro ævo per diabolicas bombarum, ut vocant, adinventiones ad ſolum corruere videntur, de harum inquam machinarum inventione variæ ſunt Scriptorum opiniones. Hujus enim mixturæ inventio à nonnullis Monacho chimico, ab aliis cuidam ſcabie infecto tribuitur. Caranza tamen, lib. 3. de re milit. cap. 2. inquit fuiſſe Colonienſem chimicum; licèt Franciſcus Petrarca, & Robertus Valturius Archimedem Syracuſanum inventorem fuiſſe exiſtiment; refellitur tamen hæc opinio tanquam fabuloſa à Flavio Blondo, lib. 1. decad. 3. & Laurentio Valla, lib. 2. cap. 34. Elegantiar. & aliis apud Caranzam loc. citat. Omnes autem conveniunt, quòd in præparatione ſulphuris cum aliis bituminibus, caſu ibi favilia incidente, velocitatem accendendi, & impetum materia illa ita præbuerat, ut diabolicum chimici ingenium ad bellicum opus mixturam illam eſſe valdè oportunam excogitaverit. Non ſatis verò certè conſtat de tempore hujus inventionis, ac de loco, ubi primùm executioni mandata ſit. Laurentius enim Valla, lib. 3. Elegantiar. cap. 14. non multum ante ejus ætatem primò viſam fuiſſe ait; ſcripſerat tamen ille de anno 1434. Platina in vita Urbani VI. (qui coronatus eſt ſecundùm Baronium de an. 1378.) tempore hujus Pontificis, inquit, hoc tormentum experiri cœperant; cum quo concordant Raphael Volaterranus, lib. 30. Urban. Comment. qui ait hanc machinam à ſono ſtrepitoſo *Bombardam* appellatam fuiſſe, quam quidam Germanus Venetias attulerat in obſidione Foſſæ Claudiæ, ſive Clugiæ, quæ vulgariter *Chiozza* dicitur, de qua obſidione etiam Platina mentionem facit, & juxta Joannis Villani computum, lib. 1. accidit de anno 1380. quod eſſet anno ſecundo Pontificatus præfati Urbani VI. Blondus quoque idem ait, lib. 10. decad. 2. nempè, quòd de anno 1379. circiter Joannes Barbadicus Venetus Dux in Clugiæ expeditione magnam copiam bombardarum oſtenderat; & lib. 1. decad. 3. idem affirmans, hocque inſtrumentum deſcribens, addit, quòd ejus tempore auctæ fuiſſent hujuſmodi bombardæ uſque ad LX. libras, & lib. 11. ejuſdem decad. 3. hanc inventionem exaggerat, ac tandem decad. 4. lib. 11. refert, quòd bombardulæ portatiles, ſive manuales, (quas vulgò *Archibugi* vocant) prima vice in exercitu Mediolanenſis Ducis Sforciæ viſæ ſint. Verumtamen Petrarca, qui (teſtimonio Matthæi Palmerii in ejus Chronol.) obierat de anno 1374. in, lib. de remediis utriuſque fortunæ, dial. 99. mentionem facit de his bellicis inſtrumentis. Item in hiſt. geſtor. Alphonſi XI. Regis Caſtellæ idem narrat, nempè, Agarenos de anno 1343. his inſtrumentis ad formam dolioloтum uſos fuiſſe; quorum forma unum in Melita ad mœnia Veteris Civitatis, quæ Notabilis appellatur, vidiſſe memini, ferreum, ſcilicet, ad formam oblongi dolij circis etiam ferreis cinctum. Idem etiam de rebus ejuſdem Alphonſi in expeditione Leonis Caſtellæ refert Petrus Sublacenſis Epiſcopus. Pegna tandem in Hiſt. Familiæ Eſtenſis inventorem facit Petrum Libs philoſophum, & chimicum, de anno nempè 1396. Probatur ulteriùs, quòd prædicta inventio fuiſſet circa eadem tempora, de quibus Auctores prædicti, & non antea, ſicut Petrarca, & Valturius opinati ſunt, quia Ægidius Columna, qui tempore Philippi Pulcri Galliarum Regis Pariſiis Theologiam docebat, in tractatu ejus de regimine Principum, lib. 3. part. 3. cap. 18. de variis bellicis inſtrumentis agens, nullam de bombardis, vel ſimilibus mentionem facit, qui tamen Rex Philippus regnare cœperat de ann. 1285.

ZASUS. FR. Jeſus: [Sic me Deus adjuvet, & Zaſu patrocinia. Pithoæus in annal. Francorum.] Unde Itali quoque *Gieſù* dicunt.

ZEB. FR. hebraicè lupum ſignificat. D. Aug. in pſal. 82. ubi habetur: [Pone Principes eorum ſicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.] Sic S. Doctor interpretatur: [Oreb, ſiccitas, Zeb, lupus, Zebee, victima &c. Salmana, umbra commotionis.] Etiam Arabes Tzib lupum vocant.

ZEBEE. Vide *Zeb*.

ZELABILIS, ſuſpicax. [Multiplicatio eorum zelabilis facta erat in oculis Ægyptiorum. Chryſoſt. hom. 1. in, cap. 1. Matth.] ubi loquitur de Populo Iſraelitico, qui ſub jugo Ægyptio, propter prolis multiplicationem, ſuſpicax de aliqua rebellione apud Ægyptios extiterat.

ZELANDIA. FR. Inſula in Britannico Oceano, quod nomen ſignificata terram maritimam; ita Camillus Borellus de Regis Catholici præſtantia, cap. 46. num. 370.

ZELIVIRA, mulier zelotypia erga virum affecta. [Omnis mulier zelivira eſt, quando aliena &c. Tertull. exhort. ad Caſt.

ZELO, as, & *Zelor, aris*, deponens, ſæpè apud Sacros Scriptores ſignificat amare cum ſtudio, ne amatus alibi divertat amorem ſuum: [Dii non zelant conjuges ſuas. D. Aug. lib. 3. de Civit. cap. 3. In eodem ſenſu:] Neque zelaveris facientes

tes iniquitates. Pſal. 36.] FR. Hoc tamen verbum in Sac. Scriptura variè ſignificat; aliquando enim rectum zelum honoris, virtutis, vel religionis habere ſignificat, ut: [Quia zelatus eſt pro Deo ſuo. Num. 25. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael. 3. Reg. c. 19. Qui zelaverunt zelum tuum. Judith. cap. 9. Zelatus eſt legem. 1. Machab. c. 2. Zelando zelum Dei. Ibid. Elias dum zelat zelum legis. Ibid.] Aliquando tamen iraſci denotat: [Domine exaltetur manus tua &c. Et confundantur zelantes populi (*ideſt feroces*) & ignis hoſtes tuos devoret. Iſai. c. 26. Cuſtodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ, quoniam ſermo obſcurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam,] nempè, licèt ille detractionis, & murmurationis ſermo ſit, aeris tamen illa verberatio, & inviſibilis inſenſibiliter vulnerat ad occiſionem ſpiritualiter animam. Unde concludit: [Nolite zelare mortem in errorem vitæ veſtræ. Sapient. c. 1.] Hoc eſt, nolite occiſores eſſe vitæ veſtræ in pravis actionibus, murmurando &c. [Noli conſiliari cum eo, qui tibi inſidiatur; à zelantibus te (*nempè inſidiantibus te*) abſconde conſilium. Eccleſiaſt. cap. 37.] Et in eodem ſenſu: [Zelatus ſum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam. Zachar. c. 8.] Sic etiam in novo Teſtamento: [Zelantes autem, (*ideſt, iraſcentes*) Judæi, aſſumenteſque de vulgo viros quoſdam malos, & turba facta, concitaverunt Civitatem: & aſſiſtentes (*hoc eſt, obſidentes*) domui Jaſonis, quærebant eos producere in populum. Actor. 17.] Et in eodem propoſito: [Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiſcentiis veſtris? Concupiſcitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: (*ideſt, iraſcimini*) & non poteſtis adipiſci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non poſtulatis: petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis: ut in concupiſcentiis veſtris inſumatis. In epiſt. Cath. Jacobi, c. 4.] Aliquando *Zelo* pro invideo, & liveo ponitur. [Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam fœnum velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum citò decident. Spera in Domino, & fac bonitatem &c. Pſal. 36.] Et clariùs idem Pſalmiſta: [Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei,] ideſt in benè incedendo, ſed cur? [Quia zelavi ſuper iniquos,] nempè, illorum invidia, quæ à benè operando me ſuſpendit: [Pacem peccatorum videns: quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum,] ideſt meritoria pœna mortis non mulctantur, & eorum afflictio levis eſt; imò [In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur; ideò tenuit eos ſuperbia &c.] Cui ſic Eccleſiaſt. reſpondet: [Non zeles (*ideſt invideas*) gloriam, & opes peccatoris: non enim ſcis, quæ futura ſit illius ſubverſio. Non placeat tibi injuria (*ideſt injurioſa vita*) injuſtorum, ſciens, quoniam uſque ad inferos non placebit impius, cap. 9.] Et alibi idem concludit, quòd æquitatis æmulatio in nos excitanda ſit, inquiens: [Zelatus ſum bonum, & non confundar. Eccleſiaſt. 51.] Accipitur tandem nonnumquam hoc verbum in Sac. Scriptura pro zelotypiæ paſſione: [Non zeles mulierem ſinus tui, ne oſtendat ſuper te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri poteſtatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris. Ne reſpicias mulierem multivolam, ne fortè incidas in laqueos illius. Eccleſ. c. 1.] Quaſi diceret: ſi vir de uxoris zelotypia indignatus, illam ſinu ſuo, ac thoro privet, tunc illa inſidioſam, & iniquam ejus calliditatem marito demonſtrabit, illumque in deſperationem confundet, & oſtendet ſuper illum, ideſt, ſuper caput viri, coronam adulterii, dum illam multivolam reſpiciet, nempè, in concupiſcentia multorum. Phraſis ergo Hebræa, & Arabica ſolet non rarò concupiſcibiles actus cum iraſcibilibus confundere, ideò hoc verbum in utraque paſſione uſurpatur. *Zelor* inſuper in Sac. Canonibus, & apud Sanctos Patres pro virtuali ſtudio, & amore proximi accipitur. [Qui ſalutem zelabantur ipſius. De ſentent. & re judic. cap. 2. in ſexto.

ZELOTES, ζηλότης. FR. Zelator, de quo vocabulo ſæpè in Sac. pagina, & accipitur promiſcuè, ſicut dictum eſt de verbo *Zelo*.

ZELOTYPIA, ζηλοτυπία, æmulatio, ſuſpicio: Cicero eam vocat obtrectationem, definitque ægritudinem ex eo quòd alter quoque potiatur eo, quod ipſe concupiverit. Talis enim zelus maximè locum habet in iis maritis, qui formoſas uxores nacti ſunt: & ideò pro ipſarum forma fiunt zelotypi. Et quidem non prorsùs immeritò: nam *pulchra cum forma rara pudicitia*.

ZELOTYPUS, ζηλότυπος, æmulus, ſuſpicioſus in amore. Sed ſi gravis & acerba eſt mariti zelotypia, ſæviſſima eſt mulier zelotypa, Sapiente, c. 26. ita atteſtante, dum ait: *Dolor cordis, & luctus mulier zelotypa*; &, *In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans*.

ZELUS, ζῆλος, amor, æmulatio, ira juſta, ſuſpicio, invidia. Ita quippè pro vitio, & aliquando pro virtute ſumitur: ſicuti & dictio hebraica *Kinàh*, ejuſdem ſignificati. [Non ſit invidia, neque zelus inter illos, c. Cuſtos, lib. 1. Decretal de offic. Cuſtodis.

ZEMA, ζέμα, ollæ ſpuma. [Quanti vellent tingere panem ſuum in zemate, quod projiciunt coqui mei. In vita S. Joan. Eleemoſ. c. 20. Item decoctio, ſeu decoctum.

ZENDADUM. FR. Italicum vocab. *Zendado*, Diction. Politi, & Cruſcæ: ſignificat textile ſericum ſubtile, quod aliàs etiam Italicè *Taffetà*, ſive *Taffetano* dicitur. [Sepulto itaque Domino Petro Parentio, non lapide, ſed cultra zendadi coopertum eſt modico tempore monumentum &c.] Et inferiùs ibidem: [Fecit in cultra zendadi à ſervitoribus ſuis ad ſepulchrum Martyris deportari.

tari. In paſſione S. Petri Parentii Mart. ab Ant. Stephano Cartario edita.

ZERBOLARIS. FR. terra ſterilis. Bullar. Caſin. tom. 2. conſt. 52. Vide *Gerbida*. *Jurnale*.

ZETA, Aula, Plin. lib. 5. epiſt. 6. FR. In aliquibus tamen codicibus habetur *Diæta*; ſed mendosè fortaſsè. Cujacius, & Rhodiginus, lib. 12. c. 18. quos ſequutus eſt Calepinus, zetam idem eſſe dicunt, ac diætam; verùm eorum error ex ejuſdem Plinii verbis, loco cit. eſt manifeſtus, ubi Plinius deſcribens ejus delitioſos tuſcos campos, ſic ait: [Hac latus xyſti, & quod proſilit villæ, hac adjacentis hippodromi nemus, comaſque proſpectat. Contra mediam ferè porticum zeta paululùm recedit, cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur.] Et inferiùs: [Eſt in hac zeta dormitorium cubiculum, quod diei clamorem, & ſonum excludit; junctaque ei quotidiana amicorum cœnatio.] Et poſt pauca: [Eſt & aliud cubiculum &c.] Et inferiùs: [Zeta, quæ villæ hippodromum annectit.] Item inferiùs: [Hac adeuntur zetæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra.] Ergo zetæ erant cubiculis contiguæ, quod non aliud quàm aula dicendum fuiſſet. Baronius Anno 286. nu. 9. Hermolaum Barbarum, & Cœlium Rhodiginum, lib. 12. cap. 18. ſequens, ait, quod *Zeta* ſit cubiculum capacitatis unius lecti, & duarum cathedrarum, ut ipſe Plinius, lib. 2. epiſt. 17. ait, quod tamen fortaſſe in *Zetula* verificaretur potiùs, quàm in *Zeta*; nam hæc vox provenit à ζητέω verbo Attico, quod ſignificat quærere, & conſultare. Budæi comment. apud Rhodig. loc. cit. & ζητητὰς, Athenienſes appellabant Conſultores; ita etiam fortaſsè Zetam Plinius in ejus thuſcis amœnitatibus pro delectatione academicarum quæſtionum erexerat, ſicut Cicero in ejus Tuſculano, tum quia ipſe Plinius literarum ſtudioſiſſimus, lib. 2. epiſt. 17. inquit: [Horti zeta eſt, amores mei, revera amores, ipſe poſui.] Et inferiùs: [In hanc ego zetam cùm me recipio, abeſſe mihi etiam à villa mea videor: magnamque ejus voluptatem ecce præcipuè ſaturnalibus capio, cùm vel reliqua pars tecti licentia dierum, feſtiſque clamoribus perſonat. Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt.] Et Zetæ Palatii erant variæ, quarum aliæ Audientiæ loci, vel Audientiæ dicebantur; nam erat Audientia literarum, quam vulgò Secretarium, vel Datariam dicimus. Vide *Audientia literarum*. Erat ulteriùs Audientia, vel locus Audientiæ pro Litigantibus. :||: Quod ex verbis Aldhelmi de Virg. c. 17. confirmatur, ubi de S. Babyla agens, oſtendit varias *Zetas*, ſive audientiarium aulas in Palatio fuiſſe, ſic inquiens: [Tunc ad palatinas ducitur zetas, & imperialis hypodromi veſtibulum; quatenus cum Rege funeſto reciprocis conflictibus, & alternis vicibus diſputans, altercaretur.] Ubi manifeſtatur fuiſſe zetas loca Audientiarum, & diſputationum. Vide *Zichachorium*. Nihilominus dicendum eſt, quòd etiam in ſenſu cubiculi aliquando hoc vocabulum uſurpatum fuerit. [Eam fortè deſpiciens zetas hyemales &c. In vita S. Valburgis Virg.

ZETARIUS, ζετάριος, aulicus, cubicularius, officialis palatii imperialis, ſive palatii Auditor, qualis fuerat S. Caſtulus Martyr, de quo Baronius ad an. 286. n. 9. agit.

ZETECULA. FR. exigua zeta. [Mox zetecula refugit quaſi cubiculum idem, atque aliud. Lectulus hic, & undique feneſtræ, & tamen lumen obſcurum umbra premente; nam lætiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur, & aſcendit, non ſecus ibi, quàm in nemore jaces, imbrem tantùm tamquam in nemore non ſentias. Plin. lib. 5. epiſt. 6.] Hæc zetecula eſſet potiùs, quam Baronius ſuprà an. 286. n. 9. eandem putat eſſe ac zetam; licèt aliquando zetam appellet Plin. lib. 2. epiſt. 17. de parva tamen intelligit, quam ſic deſcribit: [Contra parietem medium zeta perquàm eleganter recedit, quæ ſpecularibus, & velis obductis, reductiſve modò adjicitur cubiculo meo, modò aufertur, lectum, & duas cathedras capit.] Nam hæc parvum, & privatum auditorium eſt, in quo jacens quis confidenter accedentes audit, quam Hiſpani *Algoa*, & Itali *Gabinetto* vocant; eodem modo, quo Baronius, & Plinius hìc deſcribit, quia eſt aula quodammodo; nam illi eſt contigua, & aperta ad inſtar ſacelli; nullo intermedio muro inter eam, & aulam, ſive aliud cubiculum, ut cum Plinio dicendum, quòd refugiat quodammodo in cubiculum, quia eſt cubiculum, dum inter id, & zetulam nullus murus diſtinguit; & non eſt idem, quia ſeparatur, & clauditur velis; ac non ampliùs capax, quàm unius lecti, & duarum ſedium: eſt autem ægrotantibus, ac illos viſentibus ſatis commoda, quia ægrotans non eſt ſubjectus in ejus neceſſitatibus, dum claudit vela, & eximitur à converſatione amicorum in contiguo cubiculo, ſive aula ſedentibus pro eo tempore, quo eum ægritudinis neceſſitas ad aliquod opus cogit; & vice verſa viſentes morbi contagium, ſive infirmitatis fætorem, nec timent, nec ſentiunt.

ZEUSIPPUM. FR. ita appellatum fuit famoſum quoddam Conſtantinopolis Balneum, de quo in Codice Theodoſiano fit mentio, & cujus magnificam ſtructuram deſcripſerat Cedrenus, quod tandem flamma conſumptum fuiſſe, in orat. ad Arianos, ita D. Gregorius Nazianzenus refert: [Nec novam illam Hieruſalem, hoc eſt Zeuſippum inviſo, imperante Juſtiniano incendio conſumptum eſt.] Fortaſsè ita denominatum, ut aliqui autumant, à conſtructore Zeuſippo, qui fuerat Macedoniæ, & Thraciæ Præfectus.

ZICHACHORIUM. FR. Domus, vox quidem Alana. [Ad orientem pontici maris apud ipſum pedem Caucaſiorum montium juxta Abſagorum, & gentem Alanorum, quaſi ſignis quinque à prædio zichacorio, ideſt, prima domo Gregorii veri amici Chriſti Patritii, & magiſtratus ejuſdem Alanorum. In hypomneſt. Anaſtaſii per Sirmondum in 8. edit. pag. 255.

ZI-

Zira, Hæreſiarcha. Vide *Thaboritæ*.

Zio, ſecundus Hebræorum menſis. Vid. *Jair*, *Ziph*.

Ziph. FR. Maii menſis apud Hebræos, qui partim cum Aprili poteſt concurrere. [Menſe Siph. 3. Reg. cap. 5.] qui & *Zio* dicitur. Dionyſ. Chart. ibid. cap. 6. art. 9. Item erat urbs quædam, quæ *Ziph*, & ejus incolæ *Ziphæi* dicebantur; unde in tit. Pſal. 53. hæc habentur: [In finem in carminibus intellectus David: cùm veniſſent Ziphæi, & dixiſſent ad Saul: Nonne David abſconditus eſt apud nos?] quod habetur etiam 1. Reg. 23 19. & 26. 1. & Auguſt. ait: [Vicus quidam erat Ziph, cujus habitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regione ſe abſconderat David &c. Si quæramus ergo, quid interpretantur Ziphæi, invenimus Florentes, in ſupracit. Pſal.] Sic etiam à Beda *Ziph* florens, & germinans, & *Ziphæi* florentes, & germinantes, de nom. hebr. interpretantur.

Zippula, placentula frixa, quam in quibuſdam Italiæ locis *Zeppola*, ſive *Fritella* vocant: [Fecit de farinula lenticulam, & zippulas. Pelag. libell. 4. n. 59.

Zizanium, ζιζάνιον. FR. de qua ſæpè in novo Teſtamento, eam Latini *Lolium* dixere, & Itali *Gioglio*. Ita Gloſſa in c. dudum, §. Zizania, de ſepulturis in Clement. Et in Extrav. comm. ejuſdem tit. & in cap. ſuper Cathedram. Ubi pro diabolico diſcordiæ ſemine ſumitur. Sic etiam eadem metaphora in ejus Apologet. uſus eſt Ennod. Ticin. Epiſcopus inquiens: [Marcenti ſolo lolia commendantes, recepturi pro tali impendio paleas, quibus gehennæ in perniciem veſtram ignis animetur.] A Petro Bleſenſi Aulicorum panis *Panis loliatus* dicitur: [Ad curiales redeo, apud quos in accipiendo cibo, in equitatione, in vigiliis non eſt ordo, non eſt ratio, non eſt modus. Apponitur Clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cerviſiæ fœcibus: panis plumbeus, loliatus, & crudus, epiſt. 14.] Et Antiochenus hom. 48. hæc habet: [Abſurda erat, & loliaceos demittit zizaniorum fructus in combuſtionem ignis.] Divus tamen Ambroſius in Hexamer. inquit: [Lolium, & reliqua adulterina ſemina, quæ frugibus ſæpè miſcentur, zizania nuncupari Euangelii lectione cognovimus.] Calepinus in dict. *Aera* confundit hanc cum lolio; de quibus tamen Plinius, lib. 18. cap. 17. ſeparatim loquitur, ſic inquiens: [Lolium, & tribulos, & carduos, lappaſque, non magis, quàm rubos inter frugum morbos potiùs, quàm inter ipſius terræ peſtes numeraverim. At ibidem de Aera loquens, ait: [Aera granum minimum eſt corticе aculeato; cùm eſt in pane, celerrimè vertigines facit. [Calepinum ſequutus eſt Felix Felicius in ejus Onomaſt. dict. Loglio. Aeram eandem eſſe puto, quam Melitenſes *Sicrana* vocant, ideſt, *Ebriatrix*: nam vertigines in pane mixta generat, & aculeatum corticem habet juxta Plinianam deſcriptionem.

Zodia, ζώδια, zodiaci ſigna. [Alia eſt hæreſis, quæ dicit ſecundùm zodia naſci homines, ſicut Mathematici illi vaniſſimi. Philaſtrius hæreſi, 121.] ubi de ſtellarum influxu loquitur. *Zodiaci* autem etymon. Vide apud Proclum de ſphæra.

Zona. ζώνη. Vide *Cingulum*, *Tropus*, *Ventralis*.

Zoophorus, ζωοφόρος, ſignifer, faſcia, quæ Zodiacum propriè denotat, quo vocabulo uſus eſt Panvinus ad denotandum ſuperliminare, & epiſtylium, quia tamquam faſcia ſuper columnas inhæret; licèt mendosè in ejus ſcriptis *Tophorus* impreſſum fuerit.

Zorobabel. FR. typus Chriſti, prædicatur à Procopio in Iſaiam, c. 14. Item typus Pontificis. Vide *Papa*. Quod innuere videtur S. Paſchaſius Abbas in Euang. Mat. lib. 1. c. 1. dum ait: [Cui (*ideſt*, *Salathiel*) Zorobabel quoque ſuccedit, & vocatur iſte magiſter in lingua noſtra, quatenus eorum exhibeat magiſterium veritatis, qui ſciant refellere inter caligines obſcuritatum eorum confuſiones, qui morantur in Babylonia, & peccatorum ſuorum laqueis involuti adhuc tenentur captivi. Talium enim magiſterium ideò in Eccleſia ſubrogatur.

Zupanus. Vide *Suppanus*.

Zybina, eadem ac ſybina, de qua. Vide *Sybina*.

Zygocephalia. FR. jugalia capita, ideſt, bovina. Sed in Novell. de off. Præſid. conſt. 17. §. compelles, menſuram terræ ſignificat, quæ arari poteſt ab unico bovum jugo in unico die.

Zygostates. FR. ζυγοστάτης, Æquilibrator. Julianus Imp. Mamertino ſcribens hoc vocabulo utitur.

Zyma, ζύμα, fermentum; unde *Azymum*, ideſt, abſque fermento denotat; litera enim prępoſita, A, privativam ſignificationem apud Græcos habet.

LAUS DEO.

SYLLABUS

Græcarum vocum ferè exoticarum, quæ in toto Opere continentur.

A

Ἀβάσκαντος	Abaſcantus.
Ἀβδηρόλογος	Abderologus.
Ἄβρα	Abra.
Ἀβραξάς	Abraxas.
Ἄβυσσος	Abyſſus.
Ἄγαλμα	Agalma.
Ἄγαμος	Agamus.
Ἀγάπη	Agape.
Ἀγαπηταὶ	Agapetæ.
Ἀγγαρεύω	Angario.
Ἀγγελόπτης	Angelopces.
Ἄγγελος	Angelus.
Ἁγιασμὸς	Hagiaſmus.
Ἁγιογράφος	Hagiographus.
Ἁγιομάχος	Hagiomachus.
Ἁγιοσήμαντρον	Hagioſimandrum.
Ἀγνοῆται	Agnoitæ.
Ἀγύρται	Agyrtæ.
Ἀγὼν	Agon.
Ἀγώνισμα	Agoniſma.
Ἀγωνοθέτης	Agonothetes.
Ἀδέλφατον	Adelphatum.
Ἀδιάφορον	Adiaphorum.
Ἄζυμος	Azymus.
Ἀὴρ	Aer.
Ἄθεος	Atheus.
Ἀθηνογέρων	Athenogeron.
Ἀθήρα	Athera.
Αἱμοῤῥοῒς	Hæmorrhois.
Αἱμοῤῥοοῦσα	Hæmorrhoiſſa.
Αἵρεσις	Hæreſis.
Αἱρετικὸς	Hæreticus.
Αἰῶνες	Æones.
Ἀκακία	Acacia.
Ἀκάθιστος	Acathiſtus.
Ἄκατος	Acatus.
Ἀκέφαλοι	Acephali.
Ἀκηδία	Acedia.
Ἀκοίμητοι	Acœmeta.
Ἀκόλυθος	Acolythus.
Ἀκρισία	Acriſia.
Ἀκροστιχὶς	Acroſtichis.
Ἀκυρολογία	Acyrologia.
Ἀλαβάρχης	Halabarches.
Ἀλάβαστρον	Alabaſtrum.
Ἀλαλαγμὸς	Alalagmus.
Ἀλάστωρ	Alaſtor.
Ἀλείπτης	Alipta.
Ἁλιαίετος	Haliæetus.
Ἀλληγορία	Allegoria.
Ἀλλόφυλος	Allophylus.

Ἄλοκες	Aloces.
Ἄλογος	Alogus.
Ἀλυτάρχης	Alytarches.
Ἄμα	Ama.
Ἁμαρτιγένεια	Hamartigenia.
Ἄμβαρ	Ambar.
Ἄμβων	Ambo.
Ἀμφίμαλλον	Amphibalum.
Ἀμφιτάπης	Amphitapa.
Ἀμφίθυρον	Amphithyron.
Ἀνάβαθρα	Anabathra.
Ἀνάβασις	Anabaſis.
Ἀναβιβάζων	Anavivazon.
Ἀναβόλαιον	Anavolæum.
Ἀναθεματίζω	Anathematizo.
Ἀναθεματισμὸς	Anathematiſmus.
Ἀνάθημα	Anathema.
Ἀνάγλυφα	Anaglypha.
Ἀναγνώστης	Anagnoſtes.
Ἀναγνωστικὸν	Anagnoſticum.
Ἀναγωγία	Anagogia.
Ἀνάδημα	Anadema.
Ἀναλεκτὴς	Analecta.
Ἀναλόγιον	Analogium.
Ἀναλφάβητος	Analphabetus.
Ἀνάργυροι	Anargyri.
Ἄναρχος	Anarchus.
Ἀναστασιμὸς	Anaſtaſimus.
Ἀνάστασις	Anaſtaſis.
Ἀναστροφὴ	Anaſtrophon.
Ἀναφορὰ	Anaphora.
Ἀναχώρησις	Anachoreſis.
Ἀναχωρίτης	Anachoreta.
Ἄνθραξ	Anthrax.
Ἀνθρωπομορφῖται	Anthropomorphitæ.
Ἀνθρωποπάθως	Anthropopathos.
Ἀνόμοιος	Anomœus.
Ἀνομοιούσιος	Anomœuſius.
Ἀντάρτης	Antarta.
Ἀντήλιος	Antelius.
Ἀντίγραφος	Antigraphus.
Ἀντιδικομαριανῖται	Antidicomarianitæ.
Ἀντίδωρον	Antidorum.
Ἀντίθεια	Antithia.
Ἀντικείμενον	Anticimenon.
Ἀντίκρισις	Anticriſis.
Ἀντίνομος	Antinomus.
Ἀντιπελάργησις	Antipelargeſis.
Ἀντιπέτασμα	Antipetaſma.
Ἀντίτυπον	Antitypon.
Ἀντίφατον	Antiphatum.
Ἀντίφερνα	Antipherna.
Ἀντιφύργιον	Antiphrygium.

Ἀντιφώνη	Antiphona.
Ἀντίχριστος	Antichriſtus.
Ἀξιωματικὸς	Axiomaticus.
Ἀποθέωσις	Apotheoſis.
Ἀποκάλυψις	Apocalypſis.
Ἀποκαρτέρησις	Apocartereſis.
Ἀποκρισάριος	Apocriſarius.
Ἀπόκρυφος	Apocryphus.
Ἀπολογία	Apologia.
Ἀπορέω	Aporio.
Ἀποσφραγισμὸς	Apoſphragiſmus.
Ἀποστάτης	Apoſtata.
Ἀπόστολος	Apoſtolus.
Ἀποτέλεσμα	Apoteleſma.
Ἀποφόρητον	Apophoretum.
Ἀποχὴ	Apoca.
Ἄπυρος	Apyrus.
Ἀρεόπαγος	Areopagus.
Ἀρετινὸς	Aretinus.
Ἀριθμὸς	Arithmus.
Ἀρκεύθινος	Arceuthinus.
Ἀρκτοῦρος	Arcturus.
Ἁρμονία	Harmonia.
Ἄρουρα	Arura.
Ἀρτοτυρῖται	Artotyritæ.
Ἀρχαῖος	Archæus.
Ἀρχιακόλουθος	Archiacoluthus.
Ἀρχιάτρος	Archiater.
Ἀρχιδιάκονος	Archidiaconus.
Ἀρχιεπίσκοπος	Archiepiſcopus.
Ἀρχιερωσύνη	Archieroſyna.
Ἀρχίγαλλος	Archigallus.
Ἀρχιγέρων	Archigeron.
Ἀρχιμανδρίτης	Archimandrita.
Ἀρχιμάγειρος	Archimagirus.
Ἀρχίμιμος	Archimimus.
Ἀρχιοινόχους	Archiœnochus.
Ἀρχειώτης	Archiota.
Ἀρχιπαραφωνιστὴς	Archiparaphoniſta.
Ἀρχιπρεσβύτερος	Archipresbyter.
Ἀρχιστήριον	Archiſterium.
Ἀρχιστράτηγος	Archiſtrategus.
Ἀρχισυνάγωγος	Archiſynagogus.
Ἀρχιτρίκλινος	Architriclinus.
Ἀρχιφύλαξ	Archiphylax.
Ἄσβεστος	Aſbeſtos.
Ἀσκητήριον	Aſceterium.
Ἀσκητικὸν	Aſceticon.
Ἀσκήτρια	Aſcetria.
Ἀσκοπήρα	Aſcopera.
Ἀσπατικὸν	Aſpaticum.
Ἄσπρον	Aſprum.
Ἀστερίσκος	Aſteriſcus.
Ἀστεϊσμὸς	Aſteiſmus.
Ἀστρολάβιον	Aſtrolabium.
Ἀσύνδετος	Aſyndetus.
Ἀσώματος	Aſomatus.
Ἀσωτία	Aſotia.
Ἄτλακος	Attacus.
Αὐτεξούσιον	Autexuſion.
Αὐτόγραφον	Autographum.
Αὐτοκέφαλος	Autocephalus.
Αὐτόματα	Automata.
Αὐτόνομος	Autonomus.
Αὐτοπάθεια	Autopathia.
Αὐτόφωρος	Autophoros.
Ἀφὴ	Apha.
Αὐφθαρτοδοκῖται	Aphthartodocitæ.
Ἀφοπλιστὴς	Aphopliſta.
Ἄχαρις	Acharis.
Ἀχειροποίητοι	Acheropœta.
Ἄωροι	Ahori.

B

Βαθὺς	Bathin.
Βαῒς	Baja.
Βάναυσος	Banauſus.
Βαπτισμὸς	Baptiſmus.
Βαπτιστὴς	Baptizans.
Βαπτιστήριον	Baptiſterium.
Βαρβαρικὸν	Barbaricum.
Βαρδαριῶται	Bardariotæ.
Βαρύλλιον	Baryllum.
Βασιλεῖαι	Baſiliæ.
Βασιλεὺς	Baſileus.
Βασιλικὴ	Baſilica.
Βάσταγμα	Baſtagma.
Βαττολογία	Battologia.
Βαφεῖον	Baphium.
Βδέλλιον	Bdellium.
Βῆμα	Bema.
Βίαρχος	Biarchus.
Βιβλία	Biblia.
Βιβλιοθήκη	Bibliotheca.
Βιβλιοθηκάριος	Bibliothecarius.
Βίγλα	Bigla.
Βιοθάνατος	Biotanatus.
Βλαχέρναι	Blanchernæ.
Βλασφημία	Blaſphemia.
Βοηθὸς	Boetus.
Βομβέω	Bombizo.
Βορβορῖται	Borboritæ.
Βόσκοι	Boſci.
Βόσφορος	Boſphorus.
Βοτανομαντεῖα	Botanomantia.
Βότρυς	Botrus.
Βουκελλάριος	Buccellarius.
Βουκελλάτον	Buccellatum.
Βουλγαροκτόνος	Bulgaroctonus.
Βουλευτὴς	Buleutes.
Βούτινον	Butina.
Βούττις	Butto.
Βραβεῖον	Bravium.
Βραδὺς	Bardus.
Βρακτέα	Bractea.
Βράσσω	Braxo.
Βρεφοτροφεῖον	Brephotrophium.
Βροῦχος	Bruchus.
Βωμολοχία	Bomolochia.

Γ

Γαζοφυλάκιον	Gazophylacium.
Γαμμάδια	Gammadia.
Γαμμάδιον	Gammadium.
Γαστριμαργία	Gaſtrimargia.
Γαστρολογία	Gaſtrologia.
Γαστρομάντης	Gaſtromantes.
Γαστρονομία	Gaſtronomia.
Γαστρόφιλος	Gaſtrophilus.
Γενεαρχικὸν	Genearchicum.
Γενεθλιακοὶ	Genethliaci.
Γένεσις	Geneſis.
Γεννῆται	Genitei.
Γεροντοκομεῖον	Gerontocomium.
Γεροπρεπὴς	Geoprepes.
Γεωμαντία	Geomantia.
Γεωμετρεία	Geometria.
Γλαύκωμα	Glaucoma.
Γλῶσσα	Gloſſa.
Γνάθος	Gnatho.
Γνωσιμάχοι	Gnoſimachi.
Γνωστικοὶ	Gnoſtici.
Γόμφος	Gomphus.
Γραμματικὴ	Grammatica.
Γραμματοφόρος	Grammatophorus.
Γραφὴ	Graphia.
Γυναικεῖον	Gynæceum.
Γυναικῶν	Gynæcona.
Γύρος	Gyrus.
Γύψ	Gypſa.

Δ

Δαίμων	Dæmon.
Δακτυλοθήκη	Dactilotheca.
Δαψίλεια	Dapſilia.
Δεκάχορδον	Decachordum.
Δεκάλογος	Decalogus.
Δενδροφόρος	Dendrophorus.
Δέσποινα	Deſpina.
Δεσπότης	Deſpotes.
Δευτέριος	Deuteriarius.
Δευτερονόμιον	Deuteronomium.
Διαγραφὴ	Diagraphus.
Διάδημα	Diadema.
Διαθήκη	Diatheca.
Δίαιτα	Diæta.
Διακαινισμὸς	Diacæniſmus.
Διακαινήσιμος	Diacæneſimus.
Διακάτοχος	Diacatochus.
Διακονία	Diaconia.
Διακονεῖον	Diaconicum.
Διάκονος	Diaconus.
Διακοπὴ	Diacope.
Διάκοπτον	Diacopton.
Διάκορος	Diacorus.
Διάλογος	Dialogus.
Διαπιστὴς	Diapiſtis.
Διασυρτικὸς	Diaſyrticus.
Διασφενδών	Diaſphendon.
Διασωστὴς	Diaſoſtis.
Διάτρητον	Diatrera.
Δίαυλος	Diaulus.
Διαφωνία	Diaphonia.
Διάψαλμα	Diapſalma.
Δίγαμος	Bigamus.
Δίδραχμον	Didrachmum.
Δίδυμος	Didymus.
Διετηρὶς	Dieteris.
Διθάλασσος	Dithalaſſus.
Δικαιοφύλαξ	Dicæophylax.
Διμερῖται	Dimeritæ.
Διμύξιον	Dimyxion.
Διοίκησις	Diœceſis.
Διοικητὴς	Diœceta.
Διπλοῖς	Diplois.
Δίπλωμα	Diploma.
Δίπτυχον	Diptycum.
Δισώματος	Biſomatos.
Δισκοφόρος	Diſcophorus.
Δίσωμον	Diſomum.
Διτλοχαῖον	Dittochæum.
Δίψας	Dipſas.
Διώρυξ	Dioryx.
Δόγμα	Dogma.
Δόλιχος	Dolichus.
Δόξα	Doxa.
Δοξολογία	Doxologia.
Δορκὰς	Dorcas.
Δουλεία	Dulia.
Δουλιανοὶ	Duliani.
Δοχὴ	Doche.
Δρᾶμα	Drama.
Δραχμὴ	Drachma.
Δρομικὸς	Dromicus.
Δρομιῶν	Dromon.
Δύπτω	Dypto.
Δυσεντερία	Dyſenteria.
Δυτικὸς	Dyticus.
Δῶμα	Doma.
Δωσίθεοι	Doſthei.

E

Ἐαρινὸς	Earinus.
Ἑβδομὰς	Hebdomas.
Ἐγγαστρίμυθος	Engaſtrimythus.
Ἐγκαίνια	Encænia.
Ἐγκαυστὸν	Encauſtum.
Ἐγκλειστὸς	Encliſtus.
Ἐγκόλπιον	Encolpium.
Ἐγκρατῖται	Encratitæ.
Ἐγκρυφίας	Encryphias.
Ἐγρήγορος	Egrigorus.
Ἐγχειρίδιον	Enchiridion.
Ἐγχείριον	Enchirium.
Ἕδρα	Hedra.
Ἐθνικὸς	Ethnicus.
Ἐθνόφρονες	Ethnophrones.
Εἰδωλεῖον	Idolium.
Εἰδώλιον	Idolium.
Εἰδωλόθυτον	Idolothytum.

Εἰδ

Εἰδωλολατρεία	Idololatria.
Εἰδωλολάτρης	Idololatra.
Εἴδωλον	Idolum.
Εἰκονοκλαστὴς	Iconoclaſta.
Εἰκονόμαχος	Iconomachus.
Εἰκὼν	Icon.
Εἰρηναῖος	Irenæus.
Εἰρηνάρχης	Irenarcha.
Εἰρήνη	Irene.
Ἑκατόνταρχος	Hecatontarchus.
Ἐκβολὴ	Ecbola.
Ἔκθεσις	Ecteſis.
Ἔκκετρα	Excetra.
Ἐκκλησία	Eccleſia.
Ἐκκλησιάρχης	Eccleſiarcha.
Ἐκκλησιαστὴς	Eccleſiaſtes.
Ἐκκλησιαστικὸς	Eccleſiaſticus.
Ἔκστασις	Extaſis.
Ἔκτρωμα	Ectroma.
Ἐλαιὼν	Elæon.
Ἐλάτη	Elacte.
Ἐλεημοσύνη	Eleemoſyna.
Ἐλέησον	Eleiſon.
Ἑλέπολις	Helepolis.
Ἕλιξ	Helix.
Ἐλύμας	Elymas.
Ἐμβολισμὸς	Emboliſmus.
Ἔμβολος	Embolus.
Ἐμβροχὴ	Embroche.
Ἐμβρυορέκτης	Embryorectes.
Ἐμπόνημα	Emponema.
Ἐμπόριον	Emporium.
Ἐμφανιστικὰ	Emphaniſtica.
Ἐμφύτευσις	Emphyteuſis.
Ἐνδελεχισμὸς	Endelechiſmus.
Ἐνδρομὶς	Endromis.
Ἐνέργημα	Energema.
Ἐνεργούμενος	Energumenus.
Ἐνθήκη	Entheca.
Ἐνθουσιασταὶ	Enthuſiaſtæ.
Ἐνθύμησις	Enthymeſis.
Ἐννεαδεκαετηρὶς	Enneadecaeteris.
Ἐννεαφώτια	Enneaphotia.
Ἔνταλμα	Entalma.
Ἐντατικὸς	Entaticus.
Ἑνωτικὸν	Henoticum.
Ἑξαήμερον	Hexameron.
Ἑξάμιτος	Hexamitus.
Ἑξαπλᾶ	Hexapla.
Ἔξαρχος	Exarchus.
Ἐξάτευχον	Exateuchum.
Ἐξέδρα	Exedra.
Ἐξήγησις	Exegeſis.
Ἔξοδος	Exodus.
Ἐξομολόγησις	Exomologeſis.
Ἐξορκισμὸς	Exorciſmus.
Ἐξορκιστὴς	Exorciſta.
Ἐξοχὴ	Exoche.
Ἐξώδιον	Exodius.
Ἐξωκατάκοιλοι	Exocatacœli.
Ἐξωτερικὸς	Exotericus.
Ἐξωτικὸς	Exoticus.
Ἐπακτὴ	Epacta.
Ἐπαναγνωστικὸν	Epanagnoſticon.
Ἐπανόκλειστος	Epanocliſtus.
Ἐπαρχία	Eparchia.
Ἔπαρχος	Eparchus.
Ἐπενδύτης	Epeudytes.
Ἐπιβάτης	Epibates.
Ἐπιγονάτιον	Epigonation.
Ἐπίγραφος	Epigraphus.
Ἐπιείκεια	Epjicia.
Ἐπίθημα	Epithema.
Ἐπικιθάρισμα	Epicithariſma.
Ἐπικόμβια	Epicombia.
Ἐπιληπτικὸς	Epilepticus.
Ἐπιληψία	Epilepſia.
Ἐπιμανίκιον	Epimanicion.
Ἐπινεφρίδιον	Epinephridion.
Ἐπίσημον	Epiſemum.
Ἐπισκοπεῖον	Epiſcopium.
Ἐπίσκοπος	Epiſcopus.
Ἐπισκύνιον	Epiſcynium.
Ἐπιστολὴ	Epiſtola.
Ἐπιστόμιον	Epiſtomium.
Ἐπιστομονάρχης	Epiſtomonarcha.
Ἐπιτίμιον	Epitimium.
Ἐπιτομὴ	Epitome.
Ἐπιτραχήλιον	Epitrachelion.
Ἐπίουρος	Epiurus.
Ἐπιφάνεια	Epiphania.
Ἐπόπτης	Epopta.
Ἐποψία	Epopſita.
Ἑπτάλυχνος	Heptalychnus.
Ἑπτάτευχον	Heptateuchum.
Ἐρανιστὴς	Eraniſta.
Ἐργαστήριον	Ergaſterium.
Ἐργοδιώκτης	Ergodioctes.
Ἐργοδοχεῖον	Ergodocium.
Ἐργολάβος	Ergolabus.
Ἐρημία	Heremia.
Ἐρημίτης	Eremita.
Ἔρημος	Eremus.
Ἐρημοδίκιον	Eremodicium.
Ἑρκεία	Hercia.
Ἑρμᾶς	Hermas.
Ἑρμαφρόδιτος	Hermaphroditus.
Ἐρωδιὸς	Herodius.
Ἐσωφόριον	Eſophorium.
Ἑταιριάρχης	Hetæriarcha.
Ἑτερόδοξος	Heterodoxus.
Ἑτερούσιος	Heterouſios.
Εὐαγγέλιον	Evangelium.
Εὐαγγελισμὸς	Evangeliſmus.
Εὐκράτης	Eucrates.
Εὐλογία	Eulogia.
Εὐλογημενόπολις	Eulogimenopolis.
Εὐνουχίζω	Eunuchizo.
Εὐνοῦχος	Eunuchus.
Εὐσέβεια	Euſebia.
Εὐτραπελία	Eutrapelia.
Εὐφωνοτροφεῖον	Euphonotrophium.
Εὔχαρις	Eucharis.
Εὐχαριστία	Euchariſtia.

Εὐχαριστικὸν	Euchariſticum.
Εὐχῆται	Euchitæ.
Εὐχολόγιον	Euchologium.
Εὐωχία	Euochia.
Ἐφημερεύτης	Ephemereuta.
Ἐφόδιον	Ephodion.
Ἐχενηΐς	Echeneis.
Ἔχιδνα	Echidna.

Z

Ζάβερνον	Zabernon.
Ζαβαρεῖον	Zabarium.
Ζάβουλος	Zabulus.
Ζάκορος	Zacorus.
Ζάκων	Zacon.
Ζέμα	Zema.
Ζετάριος	Zetarius.
Ζῆλος	Zelus.
Ζηλοτυπία	Zelotypia.
Ζηλότυπος	Zelotypus.
Ζηλῶ	Zelo.
Ζηλωτὴς	Zelores.
Ζιζάνιον	Zizanium.
Ζηγοστάτης	Zygoſtates.
Ζύμα	Zyma.
Ζώδια	Zodia.
Ζώνη	Zona.
Ζωοφόρος	Zoophorus.

H

Ἡγουμεναρχεῖον	Hegumenarchium.
Ἡγούμενος	Hegumenus.
Ἡμεροβαπτισταὶ	Hemerobaptiſtæ.
Ἡμερόβιος	Hemerobius.
Ἡμεροδρόμος	Hemerodromus.
Ἡμιαρειανοὶ	Hemiariani.
Ἡμίκυκλος	Hemicyclus.
Ἡμιτριταῖος	Hemitritæus.
Ἡσυχάστης	Heſychaſta.
Ἠχοϊκὸς	Echoicus.

Θ

Θάλαμος	Thalamus.
Θάλεια	Thalia.
Θάμνος	Thamnus.
Θαυματουργὸς	Thaumaturgus.
Θεανδρικὸς	Theandricus.
Θεαρχία	Thearchia.
Θέατρον	Theatrum.
Θεία	Thia.
Θέμα	Thema.
Θεοδίδακτος	Theodidactus.
Θεοκρατία	Theocratia.
Θεολογία	Theologia.
Θεολόγος	Theologus.
Θεοπασχῖται	Theopaſchitæ.
Θεόπολις	Theopolis.
Θεοπρέπεια	Theoprepia.
Θεοπρόπιον	Theopropium.
Θεοσέβεια	Theoſebia.
Θεόσοφος	Theoſophus.
Θεότης	Theotes.
Θεοτόκος	Theotocus.
Θεουργία	Theurgia.
Θεοφάνεια	Theophania.
Θεοφάντωρ	Theophantor.
Θεόφοβος	Theophobus.
Θεοφόρος	Theophorus.
Θεραπεία	Therapia.
Θεραπευτὴς	Therapeuta.
Θέριστρον	Theriſtrum.
Θεωρία	Th oria.
Θεωρητικὸς	Theoreticus.
Θήκη	Theca.
Θησαυρὸς	Theſaurus.
Θλίψις	Thlipſis.
Θνητοψυχῖται	Thnetopſychitæ.
Θόλος	Tholus.
Θρῆνος	Threnus.
Θρόνος	Thronus.
Θύϊνος	Thyinus.
Θυμελικὸς	Thymelicus.
Θυμίαμα	Thymiama.
Θυμιατήριον	Thymiaterium.
Θυμολέοντες	Thymoleontes.
Θύννος	Thynnus.
Θύρσος	Thyrſus.
Θυσία	Thyſia.
Θυσιαστήριον	Thyſiaſterium.
Θῶες	Thoes.
Θώραξ	Thoracida.

I

Ἴα	Ia.
Ἰάνθινος	Ianthinus.
Ἴασπις	Iaſpis.
Ἰδιώτης	Idiota.
Ἱερὰ	Hiera.
Ἱεραρχία	Hierarchia.
Ἱερατεῖον	Hierareon.
Ἱεροθήκη	Hierotheca.
Ἱερομάρτυς	Hieromartyr.
Ἱερομνήμων	Hieromnemon.
Ἱερομόναχος	Hieromonachus.
Ἱερουργία	Hierurgia.
Ἱεροφάντης	Hierophanta.
Ἱεροφύλαξ	Hierophylax.
Ἱππάγιος	Hippagius.
Ἶρις	Iris.
Ἰσότυπον	Iſotypum.
Ἱστορία	Hiſtoria.
Ἰχθυοφάγιος	Ichthyophagus.

K

Κάβος	Cabus.
Καθαρὸς	Catharus.
Καθαρτικὸν	Catharticum.
Καθέδρα	Cathedra.
Καθημέριον	Cathemerium.

Κα-

Κάθισμα	Cathiſma.
Καθολικός	Catholicus.
Κάκκαβος	Caccabus.
Κακοδοξία	Cacodoxia.
Κακολογία	Cacologia.
Κάλαμος	Calamus.
Καλάνδαι	Calendæ.
Καλαφάτης	Calaphates.
Καλλιβλέφαρον	Calliblepharum.
Καλλιγράφος	Calligraphus.
Κάλλιωτρον	Caliendrum.
Καλόγερος	Calogerus.
Κάλον	Calon.
Καλυβίτης	Calybita.
Καλύπτρα	Calyptra.
Καμάριον	Camaurum.
Καμηλαύκιον	Camelaucium.
Κάμηλος	Camelus.
Καμίσατος	Camiſatus.
Καμψάκης	Capſaces.
Κανδηλάπτης	Candelaptes.
Κάνθαρος	Cantharus.
Κανθήλιος	Canthelius.
Κανθός	Canthus.
Κανονάρχης	Canonarcha.
Κανονικός	Canonicus.
Κανστρίσιος	Canſtriſius.
Κανών	Canon.
Καρακάλλιον	Caracalla.
Καραγός	Caragus.
Καρδιακός	Cardiacus.
Καρηνόν	Carenum.
Καρκίνωμα	Carcinoma.
Καρσαμάτιος	Carſamatius.
Κάρφια	Carphia.
Καταβάρβαρα	Catabarbara.
Καταβολή	Catabole.
Καταβολικός	Catabolicus.
Κατάβολον	Catabulum.
Κατάθεμα	Catathema.
Κατακλειστός	Catacliſtus.
Κατακλύζα	Cataclyza.
Κατάλογος	Catalogus.
Κατάμιθος	Catamithus.
Κατηχισμός	Catechiſmus.
Κατηχιστής	Catechiſta.
Κατηχουμενεῖον	Catechumenium.
Κατηχούμενος	Catechumenus.
Κατόρθωμα	Catorthoma.
Κάτωμος	Catomus.
Καῦκα	Caucus.
Καῦμα	Cauma.
Καῦσις	Cauſis.
Καῦσος	Cauſon.
Καυστικός	Cauſticus.
Καυτηριάζω	Cauterizo.
Καυτήριον	Cauterium.
Κειμήλια	Cemelia.
Κειμήλιον	Cemelium.
Κέλευσμα	Celeuſma.
Κελλιώτης	Celliota.
Κενοδοξία	Cenodoxia.
Κερατταύλης	Cerataula.
Κεραυνοβόλος	Ceraunobolus.
Κέρκιτα	Cercita.
Κήρωμα	Ceroma.
Κηροστάτη	Ceroſtata.
Κιβώριον	Ciborium.
Κιθάρα	Cithara.
Κινύρα	Cinyra.
Κιονίτης	Cionita.
Κιρκέλλια	Circelli.
Κλάσμα	Claſma.
Κλῆμα	Clema.
Κληρικός	Clericus.
Κλῆρος	Clerus.
Κλιμακτηρικός	Climactericus. Climacterius.
Κλυδόμενος	Clydomenus.
Κνίσσα	Cniſſa.
Κόγχη	Concha.
Κοιμητήριον	Cœmeterium.
Κοινίσκια	Cœniſcia.
Κοινόβιον	Cœnobium.
Κοινομυῖα	Cœnomyia.
Κολλυρίς	Collyrida.
Κολλυριδιανοί	Collyridiani.
Κολλύριον	Collyrium.
Κολόβιον	Colobium.
Κόλυβα	Colyba.
Κολύμβη	Colympha.
Κόνδυλος	Condylus.
Κοντάκιον	Contacium.
Κοντοπαίκτης	Contopæctes.
Κόντος	Contus.
Κοπρώνυμος	Copronymus.
Κορακῖνος	Coracinus.
Κόρος	Corus.
Κορυφαῖος	Coryphæus.
Κοσκινομαντεία	Coſcinomantia.
Κοσμήτης	Coſmeta.
Κοσμοκράτωρ	Coſmocrator.
Κοσμοπλάστης	Coſmoplaſtes.
Κοῦρμι	Curmi.
Κουροτροφεῖον	Curotrophium.
Κούφη	Cupha.
Κουφία	Cuphia.
Κόφινος	Cophinus.
Κράββατος	Crabatus.
Κρεάγρα	Creagra.
Κριοβόλιον	Criobolium.
Κρουκύφαντος	Crucyphantus.
Κρόταλον	Crotalum.
Κρύπτη	Crypta.
Κρώβυλος	Crobylus.
Κυάνεος	Cyaneus.
Κυκεών	Cyceon.
Κυκλάς	Cyclas.
Κύμβαλον	Cymbalum.
Κυνοκέφαλος	Cynocephalus.
Κυπριάρχης	Cypriarches.
Κύπρος	Cyprus.
Κυριακή	Cyriaca.
Κυφωνισμός	Cyphoniſmus.

Κύ-

Κώδων	Codon.
Κωδωνοφόρος	Codonophorus.
Κωκυτὸς	Cocytus.
Κῶλον	Colon.
Κώνειον	Conium.
Λ	
Λαβαρὸν	Labarum.
Λαβύρινθος	Labyrinthus.
Λάγανον	Laganum.
Λάγνος	Langus.
Λαϊκὸς	Laicus.
Λάϊος	Laius.
Λακωνισμὸς	Laconiſmus.
Λαμία	Lamia.
Λαμπήνη	Lampena.
Λάρναξ	Lanarx.
Λάρος	Larus.
Λατρεία	Latria.
Λαῦρα	Laura.
Λαυσιακὴ	Lauſiaca.
Λαψάνη	Lapſana.
Λεβιτονάριον	Lebitonarium.
Λειτουργία	Liturgia.
Λείψανον	Lipſana.
Λείω	Lio.
Λευκοθέα	Leuchothea.
Λήθη	Lethe.
Λίβανος	Olibanum.
Λιθονάριος	Lithonarius.
Λιθόστρωτος	Lithoſtrotos.
Λιμενάρχης	Limenarcha.
Λιμνιώτης	Limniota.
Λινοστήμων	Linoſtima.
Λιτανία	Litania.
Λογαριαστὴς	Logariaſtes.
Λόγιον	Logium.
Λογογράφος	Logographus.
Λογοθέτης	Logotheta.
Λόγχη	Lunchus.
Λοξίας	Loxias.
Λορδόω	Lurdico.
Λουτὴρ	Luter.
Λύτης	Lyta.
Λύτρον	Lytrum.
Λωτοφάγος	Lotophagus.
M	
Μαγὰς	Magas.
Μάγγανον	Manganum.
Μαγεία	Magia.
Μάγος	Magus.
Μάζα	Maſſa.
Μαθηματικὸς	Mathematicus.
Μαινίδιον	Mænidium.
Μαϊουμᾶς	Majuma.
Μακαρισμὸς	Macariſmus.
Μακραίνα	Macræna.
Μακρολογία	Macrologia.
Μάλαγμα	Malagma.

Μαλλὸς	Mallones.
Μαλλωτὴ	Mallota.
Μαμμότρεπτος	Mammotreptus.
Μάνα	Mana.
Μάνδρα	Mandra.
Μανδραγέροντες	Mandragerontes.
Μανδραγόρα	Mandragora.
Μανδύη	Mandye.
Μανία	Mania.
Μανοῦθια	Manuthia.
Μαργαρίτης	Margarita.
Μάρτυρ	Martyr.
Μαρτύριον	Martyrium.
Μαρτυρολογίον	Martyrologium.
Μαστιγοφόρος	Maſtigophorus.
Μαυσώλειον	Mauſoleum.
Μαφόριον	Maphorium.
Μέγα	Mega.
Μελάγριον	Melagrium.
Μελῳδία	Melodia.
Μεσαύλιον	Meſaulium.
Μεσότροπος	Meſotropus.
Μέταλλον	Metallum.
Μετάνοια	Metanea.
Μέταξα	Metaxa.
Μετεμψύχωσις	Metempſichoſis.
Μετενσωμάτωσις	Metenſomatoſis.
Μετρητὴ	Metreta.
Μετροκωμία	Metrocomia.
Μῆλον ἄγριον	Melagrium.
Μηλωτὴ	Melote.
Μηναῖον	Menæum.
Μηνολόγιον	Menologium.
Μήτηρ	Mater.
Μητρονικὸν	Matroneum.
Μετροπολίτης	Metropolita.
Μῖγμα	Migma.
Μισοπώγων	Miſopogon.
Μίτρα	Mitra.
Μιχαηλάτος	Michelatus.
Μνᾶ	Mna.
Μογιλάλος	Mogilalus.
Μοιχεία	Mœchia.
Μοιχὸς	Mœchus.
Μοιχοσυνοδος	Mœchoſynodus.
Μονάζοντες	Monazontes.
Μονὰς	Monas.
Μοναστήριον	Monaſterium.
Μοναστικὴ	Monaſtica.
Μοναχεῖον	Monachium.
Μοναχὸς	Monachus.
Μονογαμία	Monogamia.
Μονόγαμος	Monogamus.
Μονογράμμα	Monogramma.
Μονοθελήτης	Monothelita.
Μονοκράτωρ	Monocrator.
Μονομαχία	Monomachia.
Μονοφυσῖται	Monophyſitæ.
Μυγάλη	Mygale.
Μῦξον	Myxum.
Μυοπάρων	Myoparo.
Μυρμήκιον	Myrmecium.

Μύ-

Μυροβλύτης	Myroblyta.
Μυροφόρος	Myrophorus.
Μύρον	Myrum.
Μυσταγωγία	Myſtagogia.
Μυσταγωγός	Myſtagogus.
Μύσταρχος	Myſtarchus.
Μύστης	Myſta.
Μυστικός	Myſticus.
Μυστήριον	Myſterium.

N

Ναβλίζω	Nablizo.
Νάκος	Nacus.
Νᾶμα	Nama.
Νάρθηξ	Narthex.
Ναυπηγός	Naupegus.
Ναυτολόγος	Nautologus.
Νεάπολις	Neapolis.
Νεκρόθυτον	Necrothytum.
Νεκρολόγιον	Necrologium.
Νεκροφόρος	Necrophorus.
Νέμος	Nemus.
Νεομηνία	Neomenia.
Νεοφύλαξ	Neophylax.
Νεόφυτος	Neophytus.
Νεῦμα	Neuma.
Νεύω	Neumo.
Νεωκόρος	Neocorus.
Νήτη	Nete.
Νηφάλιος	Nephalius.
Νόθος	Nothus.
Νοθοτροφεῖον	Nothotrophium.
Νομικός	Nomicus.
Νόμισμα	Numiſma.
Νομοθέτης	Nomotheta.
Νομοκάνων	Nomocanon.
Νομοφύλαξ	Nomophylax.
Νοσοκομεῖον	Noſoyomium.
Νυκταγός	Nyctages.
Νυκταστρατηγός	Nyctaſtrategus.
Νυκτικόραξ	Nycticorax.
Νύμφη	Nympha.
Νυμφαῖον	Nymphæum.
Νυμφεῖον	Nymphium.
Νύσσα	Nyſſa.

Ξ

Ξεναγωγός	Xenagogus.
Ξεναγός	Xenagus.
Ξένιον	Xenium.
Ξενοδοχάρια	Xenodocharia.
Ξενοδοχάριος	Xenodocharius.
Ξενοδοχεῖον	Xenodochium.
Ξενοδόχος	Xenodochus.
Ξενοπάροχος	Xenoparochus.
Ξενοτροφεῖον	Xenotrophium.
Ξηροφαγία	Xerophagia.
Ξυλοφορία	Xylophoria.
Ξύσταρχος	Xyſtarchus.

O

Ὀβελισκός	Obeliſcus.
Ὀβελός	Obelus.
Ὄβρυζον	Obryzum.
Ὁδηγητρία	Hodegitria.
Ὁδοιπορικόν	Hodeporium.
Ὀθόνη	Othone.
Οἰκῆται	OEcetæ.
Οἰκονομία	OEconomia.
Οἰκονόμος	OEconomus.
Οἰκουμενικός	OEcumenicus.
Οἰνάνθη	OEnanthe.
Οἰνοφόρον	OEnophorum.
Οἰνοχόος	OEnochus.
Οἰνωπόν	OEnopum.
Ὀκταπλᾶ	Octapla.
Ὀκτώγαμος	Octogamus.
Ὁλογράφος	Holographus.
Ὁλόκαυστον	Holocauſtum.
Ὀλολυγμός	Ololygmus.
Ὁλοπόρφυρος	Holoporphyrus.
Ὁλόχρυσον	Holochryſum.
Ὁμιλία	Homilia.
Ὁμοιοτέλευτον	Homœoteleuton.
Ὁμοιούσιος	Homiuſius.
Ὁμολόγιον	Homologium.
Ὁμόλογος	Homologus.
Ὁμολογῶ	Homologo.
Ὁμόνοια	Homonœa.
Ὁμοούσιος Ὁμούσιος	Homouſios.
Ὁμοϋπόστατα	Homoypoſtata.
Ὀνειροκριτικός	Onirocriticus.
Ὀνειρόπομπος	Oniropompus.
Ὀνήσιμος	Oneſimus.
Ὀνοκρόταλος	Onocrotalus.
Ὀνονυχίτης	Ononychites.
Ὄνυξ	Onyx.
Ὀξύκρατον	Oxicratum.
Ὀξύπτερος	Oxypterus.
Ὀξύρυγχος	Oxyrynchus.
Ὄπικος	Opicus.
Ὀπισθόγραφος	Opiſthographus.
Ὀπισθότονος	Opiſthotonus.
Ὁπλοθήκη	Hoplotheca.
Ὅραμα	Horama.
Ὄργανον	Organum.
Ὀρθογραφία	Orthographia.
Ὀρθοδοξία	Orthodoxia.
Ὀρθόδοξος	Orthodoxus.
Ὀρτυγομήτρα	Orrygometra.
Ὀρφανοτροφεῖον	Orphanotrophium.
Ὅσιος	Hoſius.
Ὠταλγικός	Oralgicus.
Ὀφθαλμός	Ophthalmus.
Ὀφιόμαχος	Ophiomachus.
Ὀφῖται	Ophitæ.

Π

Παγανὸς	Paganus.
Πάγαρχος	Pagarchus.
Πάγκαρπος	Pancarpum.
Παγκράτιος	Pancratius.
Πάγχρηστον	Panchreſtum.
Παιάν	Pæan.
Παιδαγωγέω	Pædagogo.
Παιών	Pæon.
Παλάθη	Palatha.
Παλαιστή	Palæſte.
Παλαίστρα	Palæſtra.
Παλλακὶς	Pellex.
Παμμυΐα	Pammyia.
Παναγία	Panagia.
Πανάρετος	Panæretus.
Πανάκλειστος	Panacliſtus.
Παναρμόνιον	Panarmonium.
Πανδέκται	Pandectæ.
Πανδοχεῖον	Pandochium.
Πανδοχὶς	Pandoxis.
Πάνδωρα	Pandora.
Πάνθεον	Pantheon.
Πανήγυρις	Panegyris.
Πάνορμον	Panormum.
Πανσέληνος	Panſelemus.
Παντοκράτωρ	Pantocrator.
Παντολογία	Pantologia.
Πανώτιος	Panotius.
Παξαμὰς Παξαμάδιον	Paxamatium.
Πάππα Πάππας	Papa.
Παπαλήθρα	Papalethra.
Παππίας	Pappias.
Πάπυρος	Papyrus.
Παραβολή	Parabola.
Παράβολος	Parabolus.
Παράγραμμα	Paragramma.
Παράγραφος	Paragraphus.
Παράδειγμα	Paragdima.
Παράδεισος	Paradiſus.
Παράκλητος	Paracletus.
Παρακοιμώμενος	Paracœmomenus.
Παραλειπομένων	Paralipomenon.
Παραλογία	Paralogia.
Παραλυτικὸς	Paralyticus.
Παραμονάριος	Paramonarius.
Παράνυμφος	Paranymphus.
Παρασκευή	Paraſceue.
Παραστάτης	Paraſtata.
Παρασυναγωγή	Paraſynagoga.
Παράτιτλα	Paratitla.
Παράφερνα	Parapherna.
Παραφωνιστὴς	Paraphoniſta.
Παραχάραγμα	Paracharagmum.
Παραχαράκτης	Paracharacta.
Παραχειμάδιον	Parachimadion.
Παραχειμασία	Parachimaſia.
Παροψὶς	Paropſis.

Πάρεδρος	Paredrus.
Πάρεργον	Parergum.
Παροικία	Parœcia. Parochia.
Πάροχος	Parochus.
Παροινία	Parœnia.
Παροψὶς	Paropſis.
Παστοφόριον	Paſtophorium.
Πατὴρ	Pater.
Πατριάρχης	Patriarcha.
Πατριαρχεῖον	Patriarchium.
Πειρατήριον	Piraterium.
Πειράτης	Pirata.
Πέλτη	Pelta.
Πόμπω	Pompo.
Πενθέκτη	Penthecte.
Πεντάγλωττος	Pentaglottus.
Πεντάτευχον	Pentateuchum.
Πεντηκοστάριον	Pentecoſtarium.
Πεντηκοστή	Pentecoſte.
Πεντέκτης	Pentectes.
Πεντεπίτροπος	Pentepitropus.
Περίαπτα	Periapta.
Περὶ ἀρχῶν	Periarchon.
Περιβόλιον	Perivolium.
Περίβολος	Peribolus.
Περίζωμα	Perizoma.
Περιοδευτὴς	Periodeutes.
Περισκελὶς	Periſcelis.
Περισσοχορηγία	Periſſochoregia.
Περὶ στεφάνων	Periſtephanon.
Περίψημα	Peripſema.
Πέταλον	Petalum.
Πεταλοῦργος	Petalurgus.
Πεταμινάριος	Petaminarius.
Πέτασμα	Petaſma.
Πέτρα	Petra.
Πετρόβολος	Petrobolus.
Πικρὶς	Picris.
Πινακοθήκη	Pinacotheca.
Πιστικὸς	Piſticus.
Πλάκωμα	Placoma.
Πλανήτης	Planeta.
Πλάσμα	Plaſma.
Πλάστης	Plaſtes.
Πλαστική	Plaſtica.
Πλάτανος	Platanus.
Πλατώνια	Platonia.
Πλεκτή	Plecta.
Πλήρωμα	Pleroma.
Πνευματικὸς	Pneumaticus.
Πνευματόμαχος	Pneumatomachus.
Ποδήρης	Poderis.
Ποινή	Pœna.
Ποιητής	Poeta.
Πολυάνδρειον	Polyandrium.
Πολυγαμία	Polygamia.
Πολύγαμος	Polygamus.
Πολυθεΐα	Polytheia.
Πολυκάνδηλον	Polycandelum.
Πολυμιτάριος	Polymitarius.
Πολύμιτος	Polymitus.

Πολυ-

Πολύπτυχον	Polyptychum.
Πολυσταύριον	Polyſtaurium.
Πολυχρόνιον	Polyh cro nion.
Πορφύρα	Porphyra.
Πορφυρογέννητος	Porphyrogenitus.
Πραγματικὸς	Pragmaticus.
Πράξεων	Praxeon.
Πράσινος	Praſinus.
Πρεσβύτερος	Presbyter.
Πρεσβυτήριον	Presbyterium.
Πρῖνος	Prinus.
Προάστειον	Proaſtium.
Προβατικὴ	Probatica.
Προβολὴ	Probola.
Πρόγραμμα	Programma.
Πρόδρομος	Prodromus.
Πρόεδρος	Proedrus.
Πρόθεσις	Protheſis.
Πρόλογος	Prologus.
Προξενήτης	Proxeneta.
Προπώλης	Propola.
Προπωλεῖον	Propolium.
Πρωρεύτης	Proreta.
Προσευχὴ	Proſeucha.
Προσήλυτος	Proſelytus.
Πρόσταγμα	Proſtagma.
Προσφορὰ	Proſphora.
Προφήτης	Propheta.
Πρόχειρον	Procherium.
Πρωτέκδικος	Protecdicus.
Πρωτοδιάκονος	Protodiaconus.
Πρωτόκολλον	Protocollum.
Πρωτοκυνηγος	Protocynegus.
Πρωτομάρτυρ	Protomartyr.
Πρωτομύστης	Protomyſtes.
Πρωτόπαπας	Protopapas.
Πρωτοπασχῖται	Protopaſchitæ.
Πρωτόπλαστης	Protoplaſtus.
Πρωτοσέβαστος	Protoſebaſtus.
Πρωτοστάτης	Protoſtates.
Πρωτοσύγκελλος	Protoſyncellus.
Πρωτοψάλτης	Protopſaltes.
Πτωχεῖον	Ptochium.
Πτωχοτροφεῖον	Ptochotrophium.
Πτωχότροφος	Ptochotrophus.
Πύγαργος	Pygargus.
Πύθων	Python.
Πυθωνίσσα	Pythoniſſa.
Πυθωνικὸς	Pythonicus.
Πυκτάκιον	Pyctacium.
Πυξὶς	Pyxis.
Πυρὰ	Pyra.
Πυραμὶς	Pyramis.
Πυργίβασις	Pyrgibaſis.
Πύργος	Pyrgus.
Πυρομαντεία	Pyromantia.

P

Ῥαβδομαντεία	Rhabdomantia.
Ῥαγὰς	Rhagas.
Ῥαμνὸς	Rhamnus.
Ῥαφανέλαιον	Raphanelæum.
Ῥέδιον	Rheda.
Ῥεῦμα	Rheuma.
Ῥευματίζομαι	Rheumatizo.
Ῥητορικὴ	Rhetorica.
Ῥήτωρ	Rhetor.
Ῥινότμητος	Rhinotmitus.
Ῥίψασπις	Rhipſaſpis.
Ῥοδινὸς	Rhodinus.
Ῥομβοθῖται	Rhombothitæ.
Ῥομφαία	Rhomphæa.
Ῥυθμὸς	Rhythmus.

Σ

Σαβανὸν	Sabanum.
Σαγήνη	Sagena.
Σάγμα	Sagma.
Σαγμάριος	Sagmarius.
Σακελλάριος	Sacellarius.
Σακέλλιον	Saccellum.
Σάκκας	Saccas.
Σάκκος	Saccus.
Σακκοφόρος	Saccophorus.
Σάλγαμα	Salgama.
Σάλπιγξ	Saluinx.
Σαλπικτὴς	Salpicta.
Σαμάρδακος	Samardacus.
Σαμάρεια	Samaria.
Σανδάλιον	Sandalium.
Σάφειρα	Saphira.
Σαρκόφαγον	Sarcophagum.
Σατράπης	Satrapa.
Σεβάστη	Sebaſte.
Σεβαστικὸς	Sebaſticus.
Σεβαστοκράτωρ	Sebaſtocrator.
Σειρομάστης	Siromaſtes.
Σεῖστρον	Siſtrum.
Σεληνίτης	Selenites.
Σεμνεῖον	Semnium.
Σηρανθασμὸς	Seranthaſmus.
Σημαντήριον	Semanterium.
Σὴψ	Seps.
Σίβυλλα	Sibylla.
Σιβύνη	Sibyna.
Σῖγμα	Sigma.
Σινδὼν	Sindon.
Σινώπις	Sinopis.
Σιτάρκια	Sitarcium.
Σιταρχία	Sitarchia.
Σιτικὸς	Siticus.
Σιτῶνης	Sitones.
Σιτωνικὸν	Sitonicum.
Σίφων	Siphon.
Σκάμμα	Scamma.
Σκάνδαλον	Scandalum.
Σκάφη	Scapha.
Σκαφισμὸς	Scaphiſmus.
Σκευοφύλαξ	Scenophylax.
Σκηνὴ	Scena.
Σκνίφες	Ciniphes.
Σκηνολογία	Scenologia.

Σκηνοπηγία	Scenopegia.
Σκορπιακὸν	Scorpiacum.
Σκόρπιος	Scorpius.
Σκότωμα	Scotoma.
Σκοτωματικὸς	Scotomaticus.
Σμῆγμα	Smigma.
Σολέα	Solea.
Σοφὸς	Sophus.
Σπάθα	Spatha.
Σπαθάριος	Sphatharius.
Σπαθιμήλη	Spathimela.
Σπάλαξ	Spalagus.
Σπάνιος	Spanicus.
Σπανοπώγων	Spanopogon.
Σπάρτη	Sparta.
Σπατάλιον	Spatalium.
Σπατιστὴρ	Spatiſter.
Σπουδαστὴς	Spudaſtes.
Στάδιον	Stadium.
Στακτὴ	Stacte.
Στατὴρ	Stater.
Στατήρα	Statera.
Σταυρολάτρης	Staurolatra.
Σταυροπάτης	Stauropata.
Σταυροπήγιον	Stauropegium.
Σταυροφύλαξ	Staurophylax.
Στέγα	Stega.
Στεφανίτης	Stephanita.
Στεφάνωμα	Stephanoma.
Στίγμα	Stigma.
Στιχάριον	Sticharium.
Στολὴ	Stola.
Στόμα	Stoma.
Στροφὴ	Strophia.
Στρόφιον	Strophium.
Στρῶμα	Stroma.
Στυλίτης	Stylita.
Σύγγραφον	Syngraphum.
Συγκελλίτης	Syncellita.
Σύγκελλος	Syncellus.
Συγκληρὸς	Synclerus.
Συγκλητικὸς	Syncleticus.
Συγκόπτω	Syncopo.
Σύγκρισις	Syncriſis.
Σύγχρονος	Synchronus.
Συκόμορος	Sycomorus.
Συκοφάντης	Sycophanta.
Συλλαβὴ	Syllaba.
Σύλληψις	Syllepſis.
Σύμβολον	Symbolnm.
Συμμαχία	Symmachia.
Συμμύστης	Symmyſta.
Συμπαικτὴς	Sympæctes.
Σύμπονος	Symponus.
Συμποσίαρχος	Sympoſiarcha.
Συμφωνιακὸς	Symphoniacus.
Σύμφωνον	Symphonum.
Σύμψαλμα	Sympſalma.
Συναγωγὴ	Synagoga.
Συναπτὴ	Synapta.
Σύνδικος	Syndicus.
Συνέδριον	Synedrium.

Σύνεδρος	Synedrus.
Σύνθεσις	Syntheſis.
Συνθήκη	Syntheca.
Σύνθημα	Synthema.
Συνοδεύω	Synodo.
Συνοδικὸς	Synodicus.
Συνοδίτης	Synodites.
Σύνοδος	Synodus.
Συνουσιαστὴς	Synuſiaſta.
Συντήρησις	Syndereſis.
Σύντροφος	Syntrophus.
Συνωνητὸν	Synonetum.
Συνωρὶς	Synoris.
Συροφοινίσσα	Syrophœniſſa.
Συρτικὸς	Syrticus.
Συστατικὸς	Syſtaticus.
Σφαιριστήριον	Sphæriſterium.
Σφαιριστὴς	Sphæriſta.
Σφενδών	Sphendon.
Σφίγξ	Sphinx.
Σχετικὸς	Scheticus.
Σχῆμα	Schema.
Σχίζα	Schiza.
Σχῖνος	Schinus.
Σχίσμα	Schiſma.
Σχισματικὸς	Schiſmaticus.
Σχολὴ	Schola.
Σχολαστικὸς	Scholaſticus.
Σχόλιον	Scholion.
Σῶμα	Soma.
Σωσάνιον	Soſania.
Σωτὴρ	Soter.

T

Τάλαντον	Talentum.
Ταξίαρχος	Taxiarchus.
Τάριχος	Tarichus.
Ταριχοπώλης	Tarichopola.
Ταριχοπωλεῖον	Tarichopolium.
Τάφος	Taphus.
Τέκνον	Tegnon.
Τελείωσις	Telioſis.
Τελετάρχης	Teletarcha.
Τελετὴ	Teleta.
Τελώνιον	Telonium.
Τεσσαρεσκαιδεκατῖται	Teſſareſcædecatitæ.
Τεσσαρακοστὸς	Teſſaracoſtus.
Τετραγράμματον	Tetragrammaton.
Τετραδῖται	Tetraditæ.
Τετραετηρὶς	Tetraeteris.
Τετραευαγγέλιον	Tetraeuangelium.
Τετραπλᾶ	Tetrapla.
Τετράπολις	Tetrapolis.
Τετράρχης	Tetrarcha.
Τετρὰς	Tetras.
Τιάρα	Tiara.
Τόμος	Tomus.
Τόνος	Tonus.
Τοπαρχία	Toparchia.
Τοπογραφία	Topographia.
Τοποτηρητὴς	Topoteretes.

Ετ

Τραγέλαφος	Tragelaphus.
Τραγήματα	Tragemata.
Τραγῳδία	Tragœdia.
Τραγῳδὸς	Tragœdus.
Τραπεζίτης	Trapezita.
Τραπητὸν	Trapetum.
Τρίβακος	Trebax.
Τρίγαμος	Trigamus.
Τριετηρὶς	Trieteris.
Τριήρης	Trieris.
Τριθεῖται	Tritheitæ.
Τρικλίνιον	Triclinium.
Τρίλωρις	Triloris.
Τρίμμα	Trima.
Τριπάσσαλον	Tripaſſalon.
Τρισάγιον	Triſagium.
Τρισμέγιστος	Triſmegiſtus.
Τριστάτης	Triſtata.
Τρίστεγος	Triſtegus.
Τρισώματος	Triſomatus.
Τρίχες	Tricæ.
Τρίχινας	Trichinas.
Τριώδιον	Triodium.
Τριώνυμος	Trionymus.
Τροπαιοφόρος	Tropæophorus.
Τροπολογία	Tropologia.
Τρόπος	Tropus.
Τροῦλλος	Trullus.
Τρυτάνη	Trutina.
Τυμπανίστρια	Tympaniſtria.
Τύμπανον	Tympanum.
Τυπικὸς	Typicus.
Τυπογραφία	Typographia.
Τυπογράφος	Typographus.
Τυποθέτης	Typotheta.
Τύπος	Typus.
Τυφλοκομεῖον	Typhlocomium.
Τῦφος	Typhus.
Τυφὼν	Typhon.

Υ

Ὑάδες	Hyades.
Ὑάκινθος	Hyacinthus.
Ὕδρα	Hydra.
Ὕδραυλος	Hydraulum.
Ὑδρία	Hydria.
Ὑδρομαντεία	Hydromantia.
Ὑδρομύστης	Hydromyſta.
Ὑδροπαραστάται	Hydroparaſtatæ.
Ὑδροσκόπιον	Hydroſcopium.
Ὑδροφόβος	Hydrophobus.
Ὑδροφύλαξ	Hydrophylax.
Ὑμνέω	Hymnizo.
Ὑμνολογία	Hymnologia.
Ὕμνος	Hymnus.
Ὑπαντὴ	Hypante.
Ὑπαπαντὴ	Hypapante.
Ὑπασπιστὴς	Hypaſpiſtes.
Ὑπάτη	Hypate.
Ὕπατος	Hypatus.
Ὑπερασπιστὴς	Hyperaſpiſtes.
Ὑπερβερεταῖος	Hyperberitæus.
Ὑπερδουλεία	Hyperdulia.
Ὑπέρθεσμος	Hyperthesmus.
Ὑπέρπυρον	Hyperpyron.
Ὑπόβολον	Hypobolon.
Ὑποβρύχιον	Hypobrychion.
Ὑπόγειον	Hypogeum.
Ὑποδιάκονος	Hypodiaconus.
Ὑποθήκη	Hypotheca.
Ὑπόκαυστον	Hypocauſtum.
Ὑπόκρισις	Hypocriſis.
Ὑποκριτὴς	Hypocrita.
Ὑπομιμνήσκων	Hypomimniſcon.
Ὑπομνηματογράφος	Hypomnematographus.
Ὑπομνηστικὸν	Hypomneſticum.
Ὑπόστασις	Hypoſtaſis.
Ὑστέρα	Hyſtera.
Ὕψωμα	Hypſoma.
Ὑῶπα	Hyopa.

Φ

Φαγέδαινα	Phagedæna.
Φαγολοίδορος	Phagolidorus.
Φανέρωσις	Phaneroſis.
Φαντασία	Phantaſia.
Φάντασμα	Phantaſma.
Φάρος	Pharus.
Φελόνιον	Phelonium.
Φερώνυμος	Pheronymus.
Φεῦ	Pheu.
Φιάλη	Phiala.
Φιλαργυρία	Philargyria.
Φιλάργυρος	Phylargyrus.
Φιλαυτία	Philautia.
Φιλοκομπικὸς	Philocompicus.
Φιλόπομπος	Philopompus.
Φιλοσοφία	Philoſophia.
Φιλοσόφος	Philoſophus.
Φιλοχρηστία	Philochriſtia.
Φολιδωτὸς	Pholidotus.
Φρατρία	Phratria.
Φροντιστήριον	Phrontiſterium.
Φρύγιον	Phrygium.
Φυλακτήριον	Phylacterium.
Φυσικὴ	Phyſica.
Φυσιολογία	Phiſiologia.

Χ

Χαιρετισμὸς	Chæretiſmus.
Χαλκέδικος	Chalcedicus.
Χαλκέντερος	Chalcenterus.
Χαλκηδὼν	Chalcedon.
Χαλκὸς	Chalcus.
Χαμαιλέων	Chamæleon.
Χαμευνίαι	Chameuniæ.
Χάος	Chaos.
Χάραγμα	Charagma.
Χαράδριος	Charadrius.
Χαρακτὴρ	Character.
Χάρτον	Charta.

Χαρτοφυλάκιον	Charto phylacium.
Χαρτοφύλαξ	Chartophylax.
Χαρτοπράτης	Chartoprata.
Χάσμα	Chaſma.
Χειροθήκη	Chirotheca.
Χειροτονία	Chirotonia.
Χειρουργία	Chirurgia.
Χέλυδρος.	Chelydrus.
Χιλιάσται	Chiliaſtæ.
Χλαμὺς	Chlamys.
Χοϊκὸς	Choicus.
Χοιρόγρυλλος	Chœrogryllus.
Χορηγὰς	Choragus.
Χορεία	Chorea.
Χορὸς	Chorus.
Χρίσμα	Chriſma.
Χριστιανοκατήγορος	Chriſtianocategorus.
Χριστιανὸς	Chriſtianus.
Χριστολόγος	Chriſtologus.
Χριστολύται	Chriſtolytæ.
Χριστὸς	Chriſtus.
Χριστοτόκος	Chriſtotocos.
Χριστοφορία	Chriſtophoria.
Χρυσάργυρον	Chriſargyrum.
Χρυσολόγος	Chriſologus.
Χρυσόπρασος	Chryſopraſus.
Χρυσόρας	Chryſoras.
Χρυσόστομος	Chryſoſtomus.
Χυδαῖος	Chydæus.
Χυτρόποδος	Chytropodes.
Χῶμα	Choma.

Ψ

Ψαλμογράφος	Pſalmographus.
Ψαλμὸς	Pſalmus.
Ψαλμῳδία	Pſalmodia.
Ψαλτήριον	Pſalterium.
Ψάλτης	Pſaltes.
Ψευδὴ	Pſeudo.
Ψευδεπίγραφος	Pſeudepigraphus.
Ψευδομάρτυρ	Pſeudomartyr.
Ψευδομόναχος	Pſeudomonachus.
Ψιάθιον	Pſiathium.
Ψιμμύθιον	Pſimmythium.
Ψυχαγωγία	Pſychagogia.
Ψυχὴ	Pſyche.
Ψυχικὸς	Pſychicus.
Ψυχομαχία	Pſychomachia.

Ω

Ὠμοφαγία	Omophagia.
Ὠμοφόριον	Omophorium.
Ὠράριον	Orarium.
Ὠριγένης	Origenes.
Ὠρίων	Orion.
Ὡροσκόπος	Horoſcopus.

FINIS.

APPARENTES
SACRÆ SCRIPTURÆ
CONTRADICTIONES
A
DOMINICO MACRO MELITENSI
Equite Aurato, Com. Palatino, Proton. Apoſtolico,
Cathedr. Eccleſiæ Viterbien. Canonico Theol.
ac Sacræ Congregationis Indicis Conſultore

CONCILIATÆ,

Atque ex ejuſdem ſchedis hac noviſſima editione maximè ampliatæ.

Opus Concionatoribus, & Eccleſiaſticis utiliſſimum.

BENEVOLO LECTORI.

APparentes Sacrorum Voluminum Antilogias, ſeu repugnantias, ex eruditiſſimis præſertim P. Jacobi Tirini Commentariis, qui diſertè, & ex Sanctorum Patrum placitis univerſos tam veteris, quàm novi Teſtamenti Codices expoſuit, & ex aliis præterea ſcriptoribus privato ſtudio, propriæque conſulens utilitati adnotare curaveram. Conſtitutus enim Romæ fuit conventus doctiſſimorum virorum à Sanctiſſimo Pontifice URBANO VIII. qui Biblia recognoſceret Arabica, ut ea poſtmodùm ad Orientalium Chriſtianorum inſtitutionem imprimerentur. Tanto quippè ſtudio propagandæ religionis Summus ille Orbis terrarum Antiſtes incenſus erat. Nam Arabica lingua non ſolùm Africæ populis eſt communior; verùm etiam Perſis, Turcis, Tartaris, ac Mahometanæ ſuperſtitionis ſectatoribus univerſis Sacra. Fructuoſiſſimus igitur, ac ſaluberrimus hic exiſtimatus eſt labor: ſolertia præſertim, ac ſingulari prudentia Em. Card. Pallottæ, qui maxima aſſiduitate, ac incenſo ſtudio noſtræ Congreg. præerat. Ego igitur inter hujus cœtus Patres adlectus animadvertebam in ſingulis ferè congreſſibus difficultates ſanè permagnas ex Sacræ Scripturæ locis in ſpeciem repugnantibus emergere, qui addubitare plurimùm, & hærere nos cogerent. Perneceſſarium igitur hunc ego laborem ſuſcepi, & quantum mihi per facultatem licuit exantlavi, ut hoc fructu privatim ipſe perfruerer. Sed parendum cœtus Sodalibus, & Collegis fuit, qui me ad eum publicandum, & cum aliis communicandum, nondum planè maturum, ac perfectum impulerunt. Quamquam multa equidem ſtudio, ac de induſtria prætermiſi. Permultos enim locos intactos volui, quia eos conciliare ſupervacaneum, & optimis ingeniis injurium videbatur. Nonnulla tamen paradoxa, quæ prima facie abſurda, & veritati contraria videbantur, acceſſerunt. Fruere itaque lector amico labore, meque Deo, cœlitibuſque commendatum plurimùm velis, ac Vale.

CON-

CONTRADICTIONES APPARANTES.

EX LIBRO GENESIS.

CAp. I. v. 27. [Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminã creavit eos.] Cùm uterque tam vir, quàm mulier fuerint creati ad imaginem Dei, cur igitur Apoſtolus ſcribit ad Corinthios, epiſt. I. c. II. v. 7. [Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago, & gloria Dei eſt; mulier autem gloria viri eſt.] Quibus verbis videtur innui, mulierem non eſſe imaginem Dei. Solvit hanc quæſtionem S. Thom. I. par. qu. 93. art. 4. ad I. ubi ait, tam in viro, quàm in muliere inveniri imaginem divinam ſecundùm id, quod importat ratio imaginis principaliter, id eſt, quoad naturam intellectualem. In viro autem invenitur aliquid aliud, quod importat ratio imaginis ſecundariò, quia vir eſt principium & finis mulieris, ſicut Deus eſt principium totius creaturæ; & de hac ſecunda imagine loquitur S. Paulus. Aliter ſolvit eandem difficultatem Abraham Ecchellenſis vir profundæ eruditionis in Hiſtoria Arabum, cap. 14. nam mulier non eſt imago Dei immediata, quia condita fuit ad imaginem viri ſui.

Ibid. v. 28. [Creſcite, & multiplicamini.] Hoc contradicit textui novi Teſtamenti, Matth. 19. [Non expedit nubere.] Aliiſque conſiliis novæ legis multis in locis commemoratis, quæ irrident Hebræorum Rabbini, ac reprehendunt Chriſtianum cœlibatum. Reſp. Iſtud non fuiſſe præceptum, ſed tantùm ſimplicem benedictionem; de hac controverſia diſputat fusè Bellar. tom. 4. de gratia, & colligitur manifeſtè ex verbis antecedentibus: [Benedixit illis Deus.] Et confirmatur ex eo, quòd eadem verba dixerit Deus piſcibus, ac avibus, in quibus non poteſt eſſe præceptum. Hac igitur benedictione communicavit Deus virtutem illis procreandi ſibi ſimile. De Chriſtianorum cœlibatu prophetavit Iſajas: [Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus; nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit, cap. 56.] utique loquitur cum illis, qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum.

Cap. 4. v. 26. [Quem vocavit Enos, iſte cœpit invocare nomen Domini.] Quomodo cœpit iſte invocare Deum, ſi priùs Cain, & Abel obtulerant Deo ſacrificia, invocantes quidem nomen ejus, ut habetur ſuprà, v. 3. ℞. Cain, & Abel cognoverunt Deum, illique munera obtulerunt; ſed non invocarunt eum precibus: ita R. Salomon, quem ſequitur R. Iſaac Abravanel. Meliùs tamen conciliantur hæc loca, ſi dicamus Adam, Cain, & Abel cognoviſſe quidem Deum, ſed Enos cœpit tanquam ſapiens docere alios Dei notitiã. Unde lectio hebræa habet: [Tunc cœptum eſt invocari nomen Domini:] id eſt, publicè, ut explicat R. Manaſſes Ben Iſrael in ſuo Conciliatore.

Cap. 5. v. 26. [Mathuſala poſtquã genuit Lamech, vixit ſeptingentis octoginta duobus annis.] Quod ſi verum eſſet, ſi quæretur Mathuſala vixiſſe uſque ad finem diluvii, nempè anno à creatione mundi 1656. & tamen nulla fit mentio ipſum ingreſſum fuiſſe arcam. Pro ſolutione hujus difficultatis ſupponendum eſt, falſam fuiſſe ſententiam aliquorum, qui cenſuerunt hos annos, quorum ſæpè meminit Scriptura, non fuiſſe integros: ſi enim hoc pro libitu dicere licitum eſſet in prima mundi ætate, certè idem in ſequentibus ætatibus aſſerere licebit, atque ita incertæ eſſent omnes Chronologiæ. Reſpondeo igitur: verum quidem eſt à nato Lamech uſque ad diluvium præcisè numerandos eſſe annos 782. tot quoque fuiſſe uſque ad obitum Mathuſala. Cùm ergo conſtet ipſum non ingreſſum eſſe arcam, dicendum eſt ultimum ætatis ſuæ annum non fuiſſe completum, ſed inchoatum. Ajunt enim Hebræi, & præcipuè R. Salomon, Mathuſala ſeptem diebus ante initium diluvii è vita exceſſiſſe, quod colligunt Rabbini ex illis verbis Gen. 7. v. 10. [Cùmque tranſiſſent ſeptem dies.] Hoc enim ſpatium conceſſit Deus ad celebrandas exequias, & luctum ſuper Mathuſala. Ita fatetur R. Nehenias in Rabot. cap. 32. ſe didiciſſe à R. Juda. Non vixit ergo Mathuſala poſt diluvium, quia tam ex Vulgata, quàm ex Joſepho colligitur manifeſtè, quo anno accidit diluvium, Mathuſalem diem obiiſſe: nam, ſi anno 187. vitæ ſuæ genuit Lamech, ut habent etiam LXX. relinquitur ſpatium vitæ Mathuſalem annorum 782. ex quibus ſi demas annos 182. Lamech ante genitum Noe, & ipſius vitæ Noe 600. quando ingreſſus eſt in arcam, efficientur anni 782. quos vixit Mathuſalem poſt ortum Lamech. Quin etiam ſi Hieronymum ſequi volumus in eo, in quo cum LXX. convenit, ante diluvium anno ſexto mortuum Mathuſalem confiteri cogemur. Nam ubi Vulgata editio habet: [Vixit autem Lamech 183. annis.] LXX. habent 188. quibus ſi addantur anni 600. vitæ Noe ante diluvium, tota ſumma erit 788. annorum. Poſt ortum autem Lamech ſuperſtes fuit Mathuſalem annis 782. Ergo ſexennio ante diluvium vita exceſſerat.

Cap. 6. v. 3.] Eruntque dies illius (*ſcilicet hominis*) centum viginti annorum.] Hic textus non concordat cum eo, quod narratur, cap. 11. Geneſ. infrà, ubi Sacra Scriptura aliquos commemorat, qui poſt diluvium hunc annorum numerum exceſſerunt. Reſpondeo, Deus non ſtatuit ſingulis hominibus hunc annorum numerum, ut volunt Joſeph. Lactãt. & Procop. apud Salianũ, quia de facto multi, ut diximus, diutiùs ſupervixerunt:

runt: ſed toti generi humano hoc annorum tempus præſcripſit ad agendam pœnitentiam ante adventum diluvii, & ſic tanquam inducias hoc ſpatium indulſit.

Cap. 7. v. 11. [Anno ſexcenteſimo vitæ Noe, menſe ſecundo, ſeptimodecimo die menſis rupti ſunt omnes fontes abyſſi &c.] Cœpit igitur diluvium menſe ſecundo delapſis imbribus per dies quadraginta, quibus ſi adjicias centum quinquaginta dies, quibus duraverunt aquæ ſuper terram, omnes conficient dies centum nonaginta, nimirum, ſex menſes. Quomodo igitur, cap. 8. v. 4. contrarium aſſeritur his verbis: [Requievitque arca menſe ſeptimo vigeſimo primo die menſis ſuper montes Armeniæ:] nam, ſi benè computantur menſes, deberet eſſe octavus. Reſpondet R. Elihezer menſem ſeptimum non eſſe computandum ab anni principio; ſed à die, quo ceſſaverunt pluviæ. Sed meliùs R. Gerundenſis ait illos quadraginta dies contineri in aliis centum quinquaginta, qui conficiunt menſes quinque; & ſic verum erit, quòd arca requieverit menſe ſeptimo, numerando ab anni principio.

Cap. 15. v. 16. [Generatione autem quarta revertentur huc.] Iſti promiſſioni divinæ factæ Abrahamo contradicit veritas hiſtoriæ, quia quinta generatione reverſum eſt ſemen Abraham in terram promiſſionis. Reſp. generationes in hoc capite numerandas eſſe à tempore, quo Iſrael fuit in captivitate; nam Judas fuit primus, deinde Phares, tertiò Heſron, quartò Caleb, qui ingreſſus eſt terram promiſſionis, ita S. Salomon, & R. Iſaac Abravanel.

Cap. 22. v. 5. [Dixitque ad pueros ſuos, expectate hìc cum Aſino, ego, & puer illuc uſque properantes, poſtquam adoraverimus, revertemur ad vos.] Hic textus contradicit verbis ſuprà allatis ver. 2. ubi clarè dicitur Iſaac immolandum, quomodo igitur ambo erant reverſuri? Reſpondeo ex mente S. Pauli ad Hebr. 11. Abraham ſibi perſuadebat Iſaac à mortuis revocandum eſſe à Deo, vel certè nō permiſſurum Deum Iſaac immolari. [Arbitrans, quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus.] Sciebat enim non poſſe decipi ab eo, qui promiſerat ex Iſaac naſciturum Meſſiam, unde certus erat ſe reverſurum cum filio ad ſervos.

Cap. 25. v. 6. [Filiis autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparavit eos ab Iſaac filio ſuo.] Concubinarum nomine intelliguntur Cetura, & Agar, quæ tamen aliis in locis vocantur uxores, ita vocatur Cetura hoc eodem capite, v. 1. & Agar, cap. 16. v. 13. infrà, ſi ergo erant uxores, cur appellantur concubinæ? Reſpondeo, veræ, ac legitimæ uxores erant, quia tamen ignobiliores, ac ſervæ, vocantur concubinæ, quaſi concubantes, quarum filii non habebant jus ad paternam hæreditatem, ſed primaria uxor erat Domina, ejuſque filiis integra debebatur hæreditas, cæteris verò dona pro Patris arbitrio dabantur. FR. V. *Concubina* in Hierol.

Cap. 32. v. 24. [Et ecce vir luctabatur cum eo uſque manè.] Hic tamen vir vocatur Angelus. Oſee c. 12. imò infrà, v. 28. Dei nomen ſibi uſurpat, dicens: [Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis?] Reſpondeo, verè fuit Angelus; dicitur nihilominus Jacob fortis contra Deum, eò quòd Angelus ille repræſentabat perſonam Dei. Vocatur autem vir, quia eam formam viſibilem aſſumpſerat.

Ibidem v. 30. [Vidi Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.] Sunt verba Jacob, quibus manifeſtè contradicunt alii textus; nam Moyſi dixit Deus Exod. 33. v. 20. [Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet.] Et in Evangelio Joan. 1. v. 18. [Deum nemo vidit unquam.] Theologi paſſim agunt de præſenti difficultate, an ſcilicet viator poſſit videre divinam eſſentiam: ſed omiſſis Theologorum quæſtionibus, reſpondeo cum S. Eucherio, Jacob non vidiſſe eſſentiam Dei; ſed ſpeciem aliquam viſibilis creaturæ, quæ humanis poterat apparere conſpectibus, ſubjecta Divinæ poteſtati, ac Deum ipſum repræſentans; imò Rabbini intelligunt prædicta verba de Angelo luctante, qui vocatur *Eloim* in tex. Hebr.

Cap. 34. v. 30. [Jacob dixit ad Simeonem, & Levi: Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me.] Quibus verbis Jacob reprehendit hos duos filios injuſtæ vindictæ contra ſororis raptores, in qua vindicta graviter deliquerunt multiplici ex capite, primò imprudentiæ; inſcio enim Patre hoc patrarunt. Secundò injuſtitiæ, moventes bellum auctoritate privata non conſulto Patrefamilias, apud quem erat jus vindictæ. Tertiò proditionis; ulciſcuntur enim injuriam jam condonatam. Quartò ſacrilegii; nam doloſè abutuntur circumciſione. Quintò crudelitatis, quia graviter læſos, & afflictos ex recenti vulnere occiderunt. Sextò oppreſſionis innocentum; non enim ſolum raptorem, ſed omnes maſculos jugularunt. Ideò Jacob moriens maledixit his filiis. Gen. 49. v. 5. [Simeon, & Levi fratres vaſa iniquitatis bellantia] His non obſtantibus in Judith 9. v. 2. commendatur hæc actio his verbis: [Deus Patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudaverunt femur virginis in confuſionem, & dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem, & omnem prædam in diviſionem ſervis tuis, qui zelaverunt zelum tuum.] Reſpondeo, Deus in hoc caſu ſe geſſit ſicut cum Nabuchodonoſore, cui præceperat Tyri expugnationem; item dat opes, ac vires Tyrannis ad puniendos rebelles, qui juſtam vindictam promeriti fuerant, licèt ille actus, quo utuntur Tyranni ad exequendam divinam voluntatem, diſpliceat ipſi Deo. Sic in præſenti caſu. Volebat Deus ulciſci probroſum raptum Dinæ, uſus eſt zelo Simeonis, & Levi, qui zelo pudicitiæ ad ultionem movebantur, ex quo capite digni erant præmio, & laude. At quia zelus iſte fuit imprudens, injuſtus, crudelis, ac virtutum limites excedens, graviſſimè peccarunt, & ſecundùm

hanc

hanc conſiderationem non ſervierunt divinæ voluntati. Simili etiam modo obſtetrices Ægyptiæ, quæ mendacio tutatæ ſunt puerorum Hebræorum vitam, benedictionem meruerunt à Deo non propter mendacium, ſed propter pium affectum, & beneficium Hebræis præſtitum. Nam poteſt in una eademque actione aliquid eſſe boni, & præmio digni, & aliquid mali, quod oderit, ac puniat Deus.

Cap. 35. v. 10. [Non vocaberis ultrà Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum,] & tamen eodem capite vocatur Jacob; nam v. 26. [Hi ſunt Filii Jacob.] Reſp. Verba Angeli intelligenda eſſe hoc modo, nimirum, Præcipuum nomen in poſterum erit Iſrael; non tamen auferetur penitus nomen Jacob, ſed erit acceſſorium. Ita Rabbini communiter.

Cap. 37. v. 10. [Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?] Quomodo hoc dicere poterat Jacob, ſi Rachel Mater Joſephi jam obierat, ut dicitur, cap. 35. v. 19. ſuprà? Reſpondeo, non loquitur de Rachele jam mortua; ſed de ejus ancilla nomine Bela, quæ nutrix fuerat Joſephi, ac in matris locum ſucceſſerat, ita Lyran. & Toſtat. ſæpè enim in ſacris litteris reperies tales mulieres vocari matres, ut eruditè notavit R. Manaſſes Ben. Iſrael, lib. 1. de Reſurrect. cap. 1. Vel hoc dixit prudens Pater, ut oſtenderet eſſe impoſſibilem, & ſic mederetur fratrum livori: ita R. Salomon.

Cap. 40. v. 19. [Auferet Pharao caput tuum.] Hoc videtur contradicere verbis ſequentibus: [Suſpendet te in Cruce.] Et de facto non fuit illi præciſum caput. Reſpondeo, eſt locutio hebraica, in qua ſæpè ſumitur caput pro ipſo homine: unde ſignificat: Pharao auferet te de numero viventium.

Cap. 41. v. 16. [Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni. [Sunt verba Joſephi, qui tamen ipſemet poſtea prolixè reſpondit Pharaoni explicans ei ſomnium. Reſpondeo, eſt Hebraiſmus *Abſque me*, ideſt, non ego ex mea ſapientia; ſed Deus per me tanquam per inſtrumentum reſpondebit, & ſomnium explicabit. Confirmatur ex Textu Græco: Ἄνευ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραώ. Nimirum: [Abſque Deo non reſpondebitur ſalutare Pharaoni.

Cap. 46. v. 6. [Venitque in Ægyptum cum omni ſemine ſuo, filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta ſimul progenies.] Hìc fit mentio filiarum Jacob, qui tamen præter unam Dinam nullas habuit filias, ut habetur infrà ver. 15. Reſpondeo ex Rabinorũ traditionibus in Jalcut. In unoquoque partu, quo editus eſt aliquis ex duodecim Patriarchis, ſimul nata eſt & filia, quæ omnes poſteà fratribus nupſerunt, ne Patriarchæ miſcerentur Gẽtibus; ita ut filii Liæ duxerint gemellas aliorũ fratrum, & alii rurſus gemellas harum. Unius autem Dinæ fit mentio, quia in hoc partu non ſunt nati gemini. Neque mirari convenit, quòd reliquas ſorores Scriptura reticeat; nam etiam omittit filias Adami, quæ Caino, & Abel nupſerunt: ita R. Jehuda Bar Iſaj, qui confirmat ſuam ſententiam ex Scriptura hujus capitis, v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob, in Ægyptum, & egreſſæ ſunt de femore illius, abſque uxoribus filiorum ejus.] Ergo uxores filiorum ex eodem femore provenerunt, alioquin ſuperflua viderentur hæc ultima verba.

Ibidem v. 26. [Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob in Ægyptum, & egreſſæ ſunt de femore illius, abſque uxoribus filiorum ejus, ſexaginta ſex.] Cui textui repugnat verſus ſequens 27. ubi ſeptuaginta numerantur. Inſuper Act. 7. v. 14. S. Stephanus numerat ſeptuaginta quinque: [Et omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuaginta quinque.] Reſpondeo in primo computo non comprehenduntur Jacob & Joſeph, ac ejus duo filii, Ephraim & Manaſſes, qui ſi addantur, conficiunt numerum ſeptuagenarium. R. Levi refert ſe accepiſſe à R. Samuel, matrem Moyſis numerari in iſto computo, quia concepta quidem fuit in terra Chanaam, ſed nata in Ægypto, quod colligit ex cap. 18. Num. In actis verò Apoſtolorum S. Stephanus numeravit etiam quinque nepotes Joſephi, nimirum Machir filium Manaſſes, & Galaad filium Machir, item Suthala, & Thaan filios Ephraim, & Edom filium Suthala: qui omnes in Ægypto nati erant, ut patet ex Num. cap. 26. & ex 1. Paral. 7. vel S. Stephanus addidit Jacob cum quatuor uxoribus, quas non numeravit textus Geneſis.

Cap. 48. v. 22. [Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.] Contradicunt duo alii textus; nam Geneſ. 33. v. 19. & Joſue ult. v. 333. aſſeritur maniſeſtè hunc agrum emptum fuiſſe à Jacob pretio centum agnorum. Reſpondeo: Jacob verè emerat hunc agrum, at dein metu compulſus ob ſtragem Sichimis illatam à duobus filiis ſuis agro exceſſerat, quem invaſerunt Amorrhæi, quos poſteà Jacob rediens vi & armis expulit, ita Per. & Cor. à Lapide.

Cap. 49. v. 7. [Dividã eos in Jacob, & diſpergam eos in Iſrael] Iſta eſt maledictio data Simeoni, & Levi; at quomodo diſperſi ſunt, ſi proprias ſedes obtinuit cum aliis fratribus Simeon, ut patet ex c. 19. Joſue v. 1. ubi dicitur: [Et egreſſa eſt ſors ſecunda filiorum Simeon per cognationes ſuas; fuitque hæreditas.] Ergo filii Simeon non fuerunt diſperſi, ſicut filii Levi, quibus nõ fuit conſignata certa tertræ pars. Reſpondeo, ſolutio pendet ex verbis ejuſdem cap. 19. v. 9. [In poſſeſſione, & funiculo filiorum Juda, quia major erat: & idcircò filii Simeon poſſederunt in medio hæreditatis eorum:] Judaicæ enim Tribui, quæ prima erat, plus ſpatii contigerat errore Geometricorum, qui error correctus fuit juſſu Principum: tunc filii Simeon prima poſſeſſione privati, & inter poſſeſſionem filiorum Juda excepti, in alterius Tribus terminis habitarunt: Ita Abulen. Inſuper cùm poſtea creviſſet Tribus Simeonis novas ſedes, & poſſeſſiones ſibi quæſivit, ut habetur Par. 4. Denique Scribæ, ac Legiſperiti erant ex iſta Tri-

Tribu oriundi, qui per omnes Tribus diſperſi ſunt, ut populum in lege inſtruerent, ita Cornel. à Lapide, & R. Salomon.

EX LIBRO EXODI.

CAp. 7. v. 17. [Ecce percutiam virga, quæ in manu mea eſt, aquam fluminis, & vertetur in ſanguinem.] Et tamen v. 19. ejuſdem capitis Aaron percuſſit aquas, & non Moyſes. [Dic ad Aron, tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas.] Reſpondeo, Moyſi præceptum fuit, ut Nilum percuteret; Aroni verò, ut reliquos amnes, & rivos percuteret: ita Iſaac Abravanel, qui ex ipſis verbis Scripturæ ſatis congruè colligit hanc conciliationem.

Cap. 9. v. 6. [Mortuaque ſunt omnia animantia Ægyptiorum.] Hoc non videtur concordare cum eo, quod narratur eodem capite, v. 9. [Erunt enim in hominibus, & jumentis ulcera] & v. 19. invenitur alia contradictio: [Congrega jumenta tua] ſi omne animal mortuum fuerat, quomodo ſuper jumenta immiſit Deus ulcera, & poſtea grandines? Reſpondeo, animalia ſolùm in agris mortua ſunt in priori plaga, ita R. Salomon, & R. Iſaac Abravanel, qui probant hanc expoſitionem ex verbis ejuſdem capitis, v. 3. quibus denunciatur Pharaoni plaga: [Ecce manus mea erit ſuper agros tuos.] Dicere etiam licebit externos mercatores armenta aſportaſſe in Ægyptum, ac vendidiſſe.

Cap. 12 v. 2. [Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in menſibus anni.] Iſte Menſis erat Niſan, qui Martio correſpondet; contrà verò legimus, c. 23. v. 16. [Solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.] Iſte verò menſis erat Thiſrin, qui noſtro Septembri correſpondet. Dubium igitur oritur, quomodo nunc aſſignatur Martius, nunc September pro anni capite? Reſp. Menſis Niſan erat principium anni ſacri, ſecundùm quem Neomeniæ feſta, ac reliqua omnia Sacra totius anni componi debebant, ac ſecundùm ſupputationem Regum Iſrael. September verò erat principium anni civilis apud Hebræos etiam ante Dei præceptum, & juxta calculum hujus anni civilis omnia negotia politica, & contractus dirigebantur. Imò annus Sabbaticus, & Jubilæi etiam ſi ſacri eſſent, quia tamen multos contractus civiles venditionis, locationis, mutui, & alios ſimiles continebant, à Menſe Septembri inchoabantur, ut aſſerunt Joſephus, Philo, & alii Rabbini: & ſanè ſi à vere inchoarentur iſti anni, cùm abſtinendum tunc eſſet ab omni ſatione, & meſſe, duobus annis continuis ſua meſſe caruiſſent Hebræi; nam inchoato anno Sabbatico à Martio meſſis in agro relinquenda eſſet; proximo quoque autumno abſtinendum erat à ſatione, atque ita ſequenti quoque anno nulla fuiſſet meſſis. At incipiendo ab autumno una tantùm meſſis peribat, numquam duæ, niſi annus Sabbaticus anno Jubilæi immediatè jungeretur. Tunc autem Deus conſulebat populo inuſitata anni præcedentis fertilitate.

Cap. 12. v. 40. [Habitatio autem filiorum Iſrael, qua manſerunt in Ægypto, fuit quadrigentorum triginta annorum.] Certum tamen eſt filios Iſrael non manſiſſe tanto tempore in Ægypto. Nec poteſt ſumi tempus hoc à peregrinatione Abrahami in Ægypto, & Cananitide. Obſtat enim Text. Gen. 15. ubi Deus promittit Abrahamo poſteros ejus peregrinos fores anno 400. Reſpondeo igitur ab illa prædicatione uſque ad ablactatum Iſaac, fluxiſſe annos triginta, & inde ad egreſſum filiorum Iſrael ab Ægypto annos 400. qui ſimul conficiunt annos 430. Confirmatur teſtimonio S. Pauli ad Gal. 3. v. 17. ubi ait legem poſt tertium menſem ab egreſſu filiorum Iſrael datam à Deo, fuiſſe promulgatam annis 430. poſt promiſſionem Abrahæ factam.

Cap. 12. v. 42. [Nox iſta eſt obſervabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti.] Eodem verò capite, v. 51. [Et eadem die eduxit Dominus filios Iſrael de terra Ægypti.] Et Deut. 16. v. 6. [Immolabis Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es ex Ægypto.] Ad concordandas has diverſas ſcripturas, ſupponendum eſt, in ſacris paginis verba non ſumi in actu perfecto, ſed in fieri, vel actu continuato, vel ſolùm inchoato. Unde quando dicuntur Iſraelitæ egreſſi veſpere, loquitur textus de principio egreſſionis, cùm immolarunt, ac comederunt agnum, ſuaque convaſarunt: noctu verò cæſis Ægyptiorum primogenitis acceperunt à Pharaone veniam, imò mandatum exeundi, & itineri ſe accinxerunt. Manè denique re ipſa egreſſi ſunt.

Cap. 13. v. 6. [Septem diebus veſceris azymis.] Hoc præceptum alibi repetit Dominus, cui tamen obſtat c. 16. Deut. v. 8. [Sex diebus comedes azyma.] Sed facilis eſt conciliatio horum textuum; nam hìc in Deuteronomio præſcribitur Iſraelitis celebratio Paſchæ Hieroſolymis tantùm facienda, & non alibi. Secundò verò die unuſquiſque poterat reverti in domum ſuam. Non igitur in his ſex diebus comprehenditur dies azymorum; ſed ſex ſequentes poſt diſceſſum, ut clarè colligitur ex verbis capitis, & notavit R. Iſaac Abravanellus.

Cap. 14. v. 20. [Stetit inter caſtra Ægyptiorum, & caſtra Iſrael, & erat nubes tenebroſa.] Statim verò additur: [Et illuminans noctem.] Quæ propoſitiones ſunt omninò oppoſitæ. Reſpondeo, Nubes hæc poſita inter Hebræos, & Ægyptios inſequentes, ex ea parte, quæ reſpiciebat Ægyptios, erat denſior, atque ideò tenebroſa, impediens acceſſum ad Hebræos, verſus quos erat lucida radios emittens uſque ad primam Hebræorum aciem, ita Toſt. & Perer.

Cap. 16. v. 31. [Guſtuſque ejus quaſi ſimilæ cum melle.] Loquitur ſacer textus de mannæ ſapore, cui contradicit cap. 11. Num. v. 8. [Et facies ex eo tortulas ſaporis panis oleati.] Aliqui reſpondent, ſaporem mannæ fuiſſe immutatum fractione

mo-

molæ, & coctione, ut clarè patet ex verbis ipſius textus; ita ſenſere quamplurimi Rabbini. Poſſum etiam addere id, quod legitur in libro Midras, nempè, Viri juſti comedebant manna quale cœlitùs demiſſum fuerat; alii verò gulæ dediti vertebant manna in placentas, quæ non continebant mellis dulcedinem, ſed olei ſaporem.

Cap. 20. v. 5. [Viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.] Contrarium aſſeritur ab Ezechiele, cap. 18. v. 20. [Filius non portabit iniquitatem patris] Reſpondeo, primus locus intelligendus eſt conditionatè, nimirùm, ſi filii imitentur peccata Patrum, ita Hieron. in Ezech. 18. Aug. in quæſt. veteris, ac novi teſtamenti, cap. 14. Greg. 15. Mor. cap. 22. Chryſ. in Pſalm. 48. Theod. quæſt. 40. in Exod. S. Thom. 1. 2. quæſt. 87. art. 8. Eandem expoſitionem ſequuntur multi Rabbini, quorum aliqui addunt, quòd in hoc capite Propheta prohibet in humano judicio punitionem filiorum ob parentum delicta; at Deus, qui novit abſcondita cordis, aliquando caſtigat filium æmulum paternæ pravitatis; ita R. David Kimchi.

Cap. 25. v. 15. [Qui ſemper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis] loquitur textus de vectibus, qui ſemper erant annulis affixi, nec unquam amovebantur; & tamen contrarium aſſeritur, cap. 4. Num. v. 6. [Extendentque deſuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.] Igitur Levitæ quando ſublevabant arcam apponebant de novo vectes. Reſpondeo, Levitæ inducebant vectes, ideſt, aptabant illos pro libitu, ita tamen, ut non eximerent eos ab annulis, ut explicat R. Moyſes Gerundenſis, cui aſſentitur R. Iſaac Abravanellus. Alii verò aſſerunt fuiſſe quatuor vectes in arca, quorum duo ſemper inſerti manebant annulis, duo verò ſupponebantur à Levitis, quando arca tollenda erat. Alii denique Rabbini ajunt vectes ſublatos ad aptandum pallium, & cooperiendam totam arcam; quod non erat prohibitum.

Cap. 33. v. 11. [Miniſter ejus Joſue filius Nun puer non recedebat de tabernaculo:] Et tamen ut colligitur ex cap. 17. Exodi v. 9. Joſue jam tunc agebat annum 53. eratque magiſter militiæ, quomodo ergo erat puer? Reſpondeo, puer ſignificat juvenem: juventutem enim ad 45. annum producit Varro, & ad 46. Servius Tullius, præcipuè tunc temporis, quando hominis vita productior erat. Vel puer ſignificat cælibem, quia, ut probat Serarius, Joſue numquam matrimonii vinculis fuit irretitus.

Cap. 34. v. 15. [Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum:] Dein v. 16. [Nec uxorem de filiabus eorum recipies] Huic legi contradicit alia Deut. 21. v. 11. ubi permittitur ducere ſibi uxorē de mulieribus in bello captis. Reſpondeo, iſta prohibitio intelligitur, quādo uxor permanſerit in ſua infidelitate, cùm ſit periculum avertendi cor Viri ad Deos alienos: ſecùs autem ſi ad Judaicam religionem tranſierit; ſic Salmon duxit meretricem Rahab, ſic Booz Rut Mohabitidem, & alia exempla. Contrà verò reprehenditur Salomon, eò quòd mulieres infideles duxerit ſibi uxores. Nec obſtat, ſi Sampſon Philiſthęam infidelem acceperit, & Eſther cum Aſſuero matrimonium contraxerit. Nam id peculiari Dei diſpenſatione factum eſt, qui etiam periculum prævaricationis avertebat, & magnum inde bonū eliciebat.

Cap. 37. v. 1. [Fecit arcam habentem duos ſemicubitos in longitudine.] Quibus verbis opponitur alius text. Exod. 25. v. 10. [Arcam compingite, cujus longitudo habeat duos, & ſemis cubitos.] Reſpondeo, facilis eſt ſolutio; nam in primo text. ſubintelligitur particula *&*, dicendum enim eſt: [Duos, & ſemis cubitos.] Ita etiam legit Arab. text. dicens: [Duos cubitos cum dimidio.

Cap. 37. v. 14. [Contra coronam.] Exodi verò 25. v. 26. [Subter coronam.] Reſpondeo idem eſſe hoc in loco *contra*, ac *ſubter*; nam verbum ***Leomod*** ſignificat aptè, ut non excedat.

EX LEVITICO.

Cap. 16. v. 29. [Menſe ſeptimo decima die menſis affligetis animas veſtras.] Huic præcepto contradicit aliud in cap. 23. v. 32. [Affligetis animas veſtra die nono menſis.] Reſpondeo, hic textus loquitur de principio jejunii, quod incipiebat à Veſperis diei noni, & protrahebatur uſque ad Veſperas diei decimi, ut additur ibi:] A Veſpera uſque ad Veſperam.

Cap. 17. v. 3. [Si occiderit bovem, aut ovem, ſive capram in caſtris, vel extra caſtra, & non obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem Domino, ſanguinis reus erit:] Loquitur textus de occiſione ſacra, nempè de ſacrificio, quæ non poterat fieri; niſi in atrio; & tamen contra hoc Dei præceptum Samuel ſacrificavit in Maſpha, 1. Reg. 7. v. 9. Elias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. v. 33. Reſpondeo, ceſſantibus cauſis prohibitionis, ut ait S. Aug. qu. 56. in Lev. ceſſat ipſa prohibitio. Cauſæ autē hæ erant. Prima, ne laicus aliquis ſacrificādi munus ſibi arrogaret. Secunda, ne Idololatriæ pateret via ſacrificando in excelſis more Gentium.

Cap. 22. v. 25. [De manu alienigenæ non offeretis panes Deo veſtro, & quidquid aliud dare voluerit.] Contra hoc Dei præceptum Rex Darius 1. Eſd. 6. & Seleucus 2. Mach. 3. dicuntur miniſtraſſe ſumptus ad ſacrificia neceſſarios. Reſpondeo præceptum hoc prohibet oblationem immediatam, nam licebat accipere pecunias à Gentilibus ad emendas victimas etiam pro ipſis Gentilibus offerendas in templo.

EX LIBRO NUMERORUM.

Cap. 3. v. 25. [Habebunt excubias in tabernaculo fœderis.] Loquitur de Levitis; & tamen Exod. 4. & alibi ſolis Sacerdotibus aſſignatum eſt munus cuſtodiendi tabernaculum, illudque ingrediendi. Reſpondeo, *in tabernaculo*, idem eſt, ac ſi dicat *ſuper tabernaculum*, ſcilicet ſuper inſtrumenta ſacra, quæ cuſtodiebantur à Levitis,

tum

tum quando ſtabat tabernaculum, tum etiam cùm deportabatur.

Cap.3. v.39. [Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyſes, & Aaron, juxta præceptum Domini per familias ſuas in genere maſculino, à menſe uno, & ſuprà fuerunt viginti duo millia.] Hoc ſtare non poteſt cum calculo ſuperiùs connumerato, qui numerat viginti duos mille, & trecentos. Reſpondeo, illos trecentos inter Levitas ibi non numerari, eò quòd totidem eſſent inter ipſos primogeniti poſt egreſſum ex Ægypto procreati, qui aliunde erant Deo dicati, nec venire poterant in aliorum Levitarum numerum. Nam Levitæ pro primogenitis aliarum Tribuum commutandi, ac in eorum locum ſubſtituendi, Deoque appropriandi erant. Ita Comeſt. Abul. Lyran. Dion. Carthuſ. & Cajet.

Cap.11. v.14. [Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum.] Quomodò juſtè queri poteſt Moyſes ſe ſolùm ſuſtinere populi gubernacula, ſi ex ſoceri conſilio elegerat tot millenarios, centenarios, quinquagenarios, ac decanos judices, ut dictum eſt Exod.18. Reſpondeo, iſti ſolùm adjuvabant Moyſen in civili adminiſtratione, & forenſibus negotiis.

Cap. 12. v.1. [Propter uxorem ejus Æthiopiſſam.] Loquitur textus de uxore Moyſis, quæ tamen Exod.2.v.16. dicitur fuiſſe Madianitis ex Arabia. Reſpondeo, duplex eſt Æthiopia. Una Occidentalis ultra Ægyptum in Africa, quæ etiam Abaſia dicitur. Altera eſt Orientalis, quæ dicitur Arabia, & complectitur Madianitas, alioſque populos ad Arabicum ſinum vergentes verſus Auſtrum. Ita Lyr Abul. Vatab. Herodot. Plin. S. Auguſt. Theod. Rab. Rup. Oleaſt. Cornel. unde non eſt audiendus Joſephus, qui lib. 2. Antiq. c. 10. ait Moyſen in Ægypto commorantem geſſiſſe bellum contra Æthiopes, eoſque ſubjugaſſe, accepiſſeque ſibi in uxorem filiam Regis Æthiopum. Vel textus loquitur ironicè; nam Sephora erat pulcherrima inter omnes mulieres, ut tradunt Rabbini. FR. Vide quæ dixi in Hierolexico dict. *Sephora*.

Cap.20. v.29. [Illo mortuo in montis ſupercilio,] nempè montis Hor. Idem confirmatur, c. 33. v. 3. & Deut. cap 32. v.50. Contrarium aſſerit Moyſes Deut.cap.10.v.6. [Filii Iſrael moverunt caſtra ex Beroth filiorum Ican in Moſera, ubi Aron mortuus, & ſepultus eſt.] Non poſſumus ſolvere hanc difficultatem, niſi admittamus Rabbinorum traditiones, qui aſſerunt Aaron verè mortuum in Hor; ſed filii Iſrael ob amiſſum patronum tam amantem populi decreverant redire in Ægyptum, & ſic jam reverſi fuerant in Moſera, ubi planxerunt Aronis mortem, qui dicitur ibi mortuus, quia ibi divulgata fuit ejus mors planctu, ac populi ululatu, ita ſcribit R. Bachie, ex traditione à R. Tanchuma, quem ajunt fuiſſe Platonis magiſtrum: deinde tribus Levi ſancto zelo arma contra Iſraelitas arripuit, & coegit, ut priori itineri inſiſterent: nam populus deſperare cœperat de ingreſſu in terram ſanctam.

Cap.22. v. 22. [Et iratus eſt Deus.] Nimirum contra Balaam: & idem confirmatur verſ.ſeq.32. dicens illi Angelus: [Quia perverſa eſt via tua, mihique contraria.] Quæ omnia non concordant cum iis, quæ habentur hoc eodem cap. v.20. ubi Deus veniam eundi Balaamo concedit: *Surge & vade cum eis*. Ergo non eſt dignus reprehenſione Balaam. Reſpondeo, Deus conceſſerat veniam, cum hac tamen conditione, ut nihil faceret, niſi quod ei precepturus eſſet: At verò Balaam in itinere avaritia victus, animo ſtatuebat, ſi aliquo modo maledicere poſſet Hebræis, quod erat omnino contra Dei præceptum, ac voluntatem.

Cap.25. v.12. [Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quàm ſemini ejus pactum Sacerdotii ſempiternum.] Quomodo ſtat iſta Dei promiſſio facta Phinees, ſi 1. Reg.2. poſt ejus pronepotem translatus fuit Pontificatus ad Heli, qui erat de familia Ithmari, ut ait Joſephus, lib.5 Antiq. cap. ult. & lib. 8. cap. 1. Reſpondeo, fœdus hoc conditionatum fuiſſe, nempè. ſi ejus poſteri in fide, ac Dei cultu conſtantes perſeveraſſent. Fœdera namque mutuam obligationem utrique parti inducunt; ita Dionyſ. Carth. Unde reſipiſcentibus poſteris Phinees tempore Davidis, & Salomonis, Pontificatus ipſis reſtitutus fuit, quem retinuerunt ſemper ſaltem uſque ad Herodis tempora, quando non ampliùs jure ſucceſſionis, ſed pretio, vel gratia Principum hic honor obtinebatur. Itaque fuit illi pactum Sacerdotii ſempiternum uſque ad finem Synagogæ, licèt per tempus breve interruptum, & ſic Cajet. ait promiſſionem hanc fuiſſe juris, non facti.

Cap.27. v.12. [Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplare inde terram.] Alio verò in textu nempè Deut. 34. verſ. 1. [Aſcendit Moyſes ſuper Montem Nebo.] Reſpondeo, continuatio plurium montium vocabatur Abarim, quod hebraicè ſignificat tranſitum, cujus una pars, ſeu jugum ad quod Moyſes aſcenderat, appellabatur Nebo. Ideò mons vocabatur Phaſga, quod ſignificat ſpeculam, ſeu montis ſupercilium. Mons igitur vocabatur Nebo, ſed alia nomina non ſunt propria; nam dicebatur Abarim, quia inde patebat tranſitus ad diverſa loca, vocabatur Phaſga ob loci eminentiam.

Cap.32. v.21. [Omnis vir bellator armatus Jordanem tranſeat.] Legimus tamen Joſue 4. v.13. ſolum quadraginta millia tranſiſſe. Reſpondeo. *Omnis vir bellator*, ſcilicet à me, vel à Joſue deſignandus; nam aliqui ultra Jordanem remanſerunt ad cuſtodiendas Urbes.

EX DEUTERONOMIO.

CAp.2.v.29. [Sicut fecerunt filii Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar.] Sunt verba legatorum Iſrael ad Sehon regẽ, à quo petierant tranſitum, & victum pecunia comparandum, quemadmodũ fecerant filii Eſau, & Moabitæ; & tamen iſtæ nationes negarunt tran-

tranſitum, & victum: ita Num.20.v.18. & Deut. 23.v.3.Reſpondeo, iſta ultima verba intelligenda non ſunt de tranſitu, ſed de victu, quem vendiderunt Iſraelitis:ita conciliat hæc loca R.Salomon. Alii verò Rabbini referunt iſta verba *Sicut fecerunt* ad ſequentem periodum, nec eſſe prolata à legatis; ſed Sacra Scriptura narrat exitum rei, ſcilicet [Sicut fecerunt filii Eſau &c. Noluitque Sephon rex Heſebon dare nobis tranſitum.

Cap.4.v.48.[Uſque ad montem Sion, qui eſt Hermon.] At mons Hermon eſt trans Jordanem, mons verò Sion Hieroſolymæ. Reſpondeo, mons Hermon vocabatur Sidoniorum lingua Sarion, ut habetur, c.præc.num.9.[Uſque ad montem Hermon, quem Sidonii Sation vocant, & Amorrhæi Sanir.] Totus verò montium tractus dicebatur Galaad, cujus extrema pars trans Jordanem vocabatur Hermon, vel Sarion, vel Sanir, aut Sion;ſed ſcribitur per *Scin* ad differentiam alterius Sion, ſuper quem eſt arx David, hæc enim ſcribitur per Tſade. FR. Vide *Sanir* in Hier.

Cap.5.v.3.[Non cum patribus noſtris iniit pactum, ſed nobiſcum.] Sed hoc non concordat cum eo, quod traditur Gen.15.v.18.[In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abraham.]Reſpondeo, illud fœdus non fuit tale, quale hìc initum fuit;ibi enim ſolam Abrahamo promiſit terram Chananæorum;hìc verò omnes Abrahæ poſteros in populum ſuum peculiaribus legibus, ac cæremoniis ſibi adſtrictos acceptat Deus, & illi viciſſim acceptant eum in Deum, ejuſque legibus ſeſe adſtringunt;unde hebræa lectio habet: [Non cum patribus pepigit pactum iſtud.

Cap.12.v.17.[Primogenita armentorum, & pecorum &c. coram Domino Deo tuo comedes ea] Cui præcepto contradicere videtur aliud Deut. 15. verſ. 19.[De primogenitis, quæ naſcuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid eſt ſexus maſculini,ſacrificabis Domino] quæ Sacerdotibus integra cedebant. Reſpondeo. Primogenita, quæ comedi coram Domino, & non in urbibus jubet Deus, non erant maſculini ſexus, & ſine macula; ſed vel ſexus fœminini, vel maculata vitio aliquo corporis.

Cap. 15. v. 4.[Et omnino indigens, vel mendicus non erit inter vos.]Ex alia verò parte habemus hìc ver. 11.[Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ.] Inſuper Matth. 26. v. 11.[Pauperes ſemper habebitis vobiſcum.] Reſpondeo ex verſione ſeptuaginta Interpretum manifeſtè colligitur hoc fuiſſe præceptum, quo Deus pauperibus ſubveniendum eſſe demonſtrat. Τῷ δὲ ἀδελφῷ σου οὐκ ἄφεσιν ποιήσεις. ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής. [Fratri autem tuo remiſſionem facies,quia non erit in te indigens.] Quod præceptū ſingulis quidem impoſitū eſt. Aliud eſt præcipere aliquid ſingulis, aliud verò conſequi finem ipſius præcepti,quod non eſt in poteſtate ſingulorum, ſic etiam alibi prohibentur meretrices ex filiabus Iſrael, quis tamen negabit defuiſſe unquā de facto meretrices?Aliter conciliat hos textus Vatab.ait enim inter Hebræos fuiſſe quidem privatos pauperes, non tamen publicos mendicos, quod obſervatur in aliquibus civitatibus benè ordinatis.

Cap. 23. v. 1.[Non intrabit Eunuchus &c. Eccleſiam Domini] Contra hoc eſt locus Iſai.56. v.5. [Eunuchis qui tenuerint fœdus meum, dabo in domo mea locum.] Inſuper Actor. 8. v.27.[Ecce vir Æthiops eunuchus venerat adorare Jeruſalem.] Reſpondeo,per Eccleſiam hìc non intelligitur templum,nec religio Judaica,quia ad hæc patebat liber aditus cuivis alienigenæ, dummodo eſſet circumciſus; loquitur igitur textus de jure civium, quo ſpeciali gratia exteri donabantur, fiebantque capaces munerum, ac dignitatum publicarum: idem dicendum eſt de nato ex ſcorto, cum hac tamen exceptione ſumenda eſt iſta lex, ſi nimirum, tam præclara eſſent merita, poterat aliquis populo adcenſeri, ut conceſſum fuit Rahab meretrici, ita Joſ 6. & Achior Ammonitæ, Judith. 4. & aliis, qui jura civium adepti ſunt.

Cap. 33. v. 12. [Et Beniamin ait: Amantiſſimus Domini habitabit confidenter in eo, quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet.] Hæc Moſis benedictio non videtur adimpleta, nam Templum, & ipſa Jeruſalem erant in Tribu Juda. Ita Joſ.15.v.18. Item Pſal. 77.[Elegit tribus Juda,montem Sion.] Reſpondeo,licèt pars Jeroſolymæ ſuperior auſtralis, ubi erat mons Sion, pertineret ad Tribum Judæ, pars tamen inferior, & ſeptentrionalis cum intermedio monte Moria, in quo templum extructum fuerat,pertinebat ad tribum Benjamin,ita Lyran. in Gen. 28. & quando dicitur. Deus habitaſſe in Sion, eſt figura Synecdoche, quatenus Sion ſumitur pro tota urbe Jeroſolyma.

EX JOSUE.

CAp.1. v.11.[Poſt diem tertium tranſibitis Jordanem:]Quomodo hoc ſubſiſtit cum c. ſeq. ubi Text. loquitur de exploratoribus miſſis, qui triduo latitarunt in montibus, & poſt illorum reditum adhuc Hebræi manſerunt tres dies apud Jordanem, ut colligitur ex cap. 3. Reſpondeo; Hæc narrantur per hyſteron proteron anticipativè,nam miſſio exploratorum præponi debet huic præcepto Joſue per caſtra divulgato; unde iſti tres dies, de quibus hìc fit mentio, ſunt iidem cum illis tribus diebus, qui habentur, cap.3. ubi loquitur Textus de manſione populi poſt reditum exploratorum: ita Abul. & alii.

Cap. 15. v. 17. [Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior.] Contra verò, Num. 32. v. 12. ait Textus: [Præter Caleb filium Sophone Cenezæum.] Ergo Caleb non erat frater Othonielis, ſed Cenez. Reſpondeo, Othoniel non dicitur abſolutè frater Caleb, ſed cum additamento, nempè, frater junior, ſeu minor, nempè, nepos ex fratre. Ita Oleaſt. & Eugub.

Cap. 21. v. 36.[Civitates refugii Boſor in ſolitudine, Miſor, & Jaſer, & Jethſon, & Mephaat,civitates quatuor.] Quomodo ſunt quatuor, ſi numerat quinque?Reſpondeo,Miſor, & Jaſer eſſe

unam, eandemque Civitatem. Unde in textu Hebræo non legitur Miſor.

EX LIBRO JUDICUM.

CAp.9. v.18. [Interfeciſtis filios ejus ſeptuaginta viros.] Et tamen ex hoc toto capite, & ex præcedenti, v.3. manifeſtè colligitur, occiſos fuiſſe tantùm ſexaginta octo. Nam Abimelech unus ex fratrum numero fuit interfector. Jonathas verò natu minimus fugit, & mortem evaſit. Reſpondeo. Scriptura ſæpè ponit numerum plenum, ac rotundum, neglecto minore, vel majore, etiam ſi aliquantulum creſcat, vel decreſcat; v.g. Num. cap. 11. Vocantur ſeptuaginta ſeniores, cùm re vera fuerint ſeptuaginta duo; ita hìc econtra adduntur duo, qui non fuerunt interfecti, licèt & ipſi de fratrum numero eſſent.

Cap. 10. v. 1. [Poſt Abimelech ſurrexit dux in Iſrael Thola filius Phua, patrui Abimelech, vir de Iſachar.] Ex quibus conſtat Tholam fuiſſe nepotem Gedeonis, Gedeon enim erat frater Phua; ſed quomodo concordat textus cum alio Jud. 6. v. 15. ubi dicitur Gedeon fuiſſe de tribu Manaſſis, non verò Iſacharis? Reſpondeo. Gedeon, & Phua licèt fratres eſſent uterini, nihilominus ex patribus diverſarum tribuum nati ſunt, ita S. Aug. qu. 47. Poterant enim fœminæ nubere viro alterius tribus, quando ea occaſione non transferebatur hæreditas in alteram tribum.

Cap. 10. v.4. [Habens triginta filios ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus ſunt appellatæ Havot Jair, ideſt oppida Jair.] Cui opponitur alius textus Num.23. v. 41. ubi aſſeritur has civitates appellatas fuiſſe ab alio Jair filio Manaſſis longè antiquiore. Reſpondeo. Senior ille Jair dederat nomen iſtis villis; poſterior verò Jair muris illas cinxit, ac in oppida erexit, idemque nomen comprobavit, & roboravit.

Cap. 18. v. 1. [Tribus Dan quærebat poſſeſſionem ſibi, ut habitaret in ea. Uſque ad illum enim diem inter cæteras tribus ſortem non acceperat.] Quomodo hoc ſtare poteſt cum eo, quod dicitur, cap. 19. lib. Joſue, ubi deſcribitur ſors ſeptima filiis Dan? Reſpondeo, illa ſors non erat ſatis ampla, cùm fuerit occupata ab Amorrhæis magna ex parte.

Cap.21. v. 4. [Extruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocauſta.] Altare jam extructum fuerat à Moyſe, Exod.38. inſuper non licebat aras erigere, nec victimas offerre extra tabernaculum fœderis, ideòque improbatur novi altaris erectio Joſue 22. Reſpondeo, hoc altare in ipſo tabernaculo extructum fuit, quod licitum erat, ut docet Abul. Poterant enim plura altaria in loco tabernaculi erigi, ſi victimarum numerus ita exegiſſet, ut fecit Salomon, 3. Reg. 8. extra tabernaculum verò numquam licitum erat, niſi ex ſpeciali Dei diſpenſatione.

EX LIBRO I. REGUM.

CAp. 1. v. 1. [Elcana filius Jeroham, filii Eliu, filii Tohu, filii Suph, Ephratæus.] Et tamen ex 1. Par. 6. ver. 33. Elcana dicitur fuiſſe ex tribu Levi. Reſpondeo, verè fuit Levita, natus tamen in Ramatha Civitate Levitica, quæ ſita erat in tribu Ephraim. Unde domicilio erat Ephratæus, genere tamen Levitico: ſic etiam in Actis Apoſtolorum Judæi ratione domicilii appellantur Cretenſes, Arabes &c.

Ibid. v. 11. [Dederiſque ſervæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus.] Quomodo Mater Samuelis promittit filium Domino, ſi omnes Levitæ erant Domino dicati, ut habetur Num.3. v.45. Reſpondeo, Levitæ dicabantur Domino à trigeſimo ætatis ſuæ anno. uſque ad quinquageſimum: ita Num. 4. v. 2. Anna verò ſempiterno Dei obſequio filium devovet Nazarenum futurum.

Cap.3. v. 7. [Porrò Samuel necdum ſciebat Dominum.] Hæc verba quomodo verificantur, ſi c. præced. dictum eſt. [Samuel proficiebat, & placebat tam Domino, quàm hominibus?] Reſpondeo, hic Textus loquitur de peculiari ſcientia, & cognitione, qua Prophetæ ſenſibiliter, ac per revelationem Dominum audiunt.

Cap.8. v.6. [Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis, eò quòd dixiſſent: Da nobis regem.] Imò etiam Domino diſplicuit, qui id Samueli indicavit: [Non enim te abjecerunt, ſed me.] Et tamen Deut. 17. v.14. permittitur Iſraeli conſtituere ſibi Regem. [Cùmque ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam &c. conſtituam ſuper te Regem.] Reſpondeo, non peccarunt Iſraelitæ petentes ſibi Regem, qui populum ex divino nutu, & legibus à Deo præſcriptis regeret, ſed peccarunt, eò quòd petierunt ſibi Regem, qui peregrinis legibus, ac inſtitutis eos gubernaret, ſicut barbaræ, & gentiles nationes. Hoc enim exprobrat ipſis Dominus, & ſic hoc eodem c. explicatur jus regium non quidem juſtum, ut notat S. Thom. lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & 1. 2. q. 105. art. 1. & 2. Agitur ergo de jure injuſto, ac prohibito, ita S. Greg. Cajet. Abul. Vatab. Secundò, quia petierunt Regem ad judicandum, quod munus erat judicum, & non Regis, ad quem ſolum pertinebat bella dirigere. Tertiò, quia hæc petitio querelis manifeſtata fuit; nam tædio Samuelis populus regem optaverat. Quamplurimæ aliæ rationes aſſignantur ab Expoſitoribus tam Latinis, quàm Hebræis.

Ibidem, v. 18. [Et clamabitis in die illa à facie regis veſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet vos Dominus.] Cui contradicit Textus alius, nimirùm c. 9. v. 16. infrà: [Quia reſpexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me.] Reſpondeo, negat Deus ſe auditurum populi clamorem, nimirùm, quando clama-

mabunt à facie Regis nimis duri, quem petierunt: non tamen negat ſe exauditurum eorum clamores in aliis afflictionibus.

Cap. 11. v. 1. [Et factum eſt quaſi poſt menſem,] ſcilicet à Saulis electione; [Aſcendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adverſus Jabes Galaad.] Et tamen Naas ante Saulis electionem adverſus Iſraelitas venerat, ut colligitur ex cap. ſeq. v. 12. [Videntes autem, quòd Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos, dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis.] Quæ verba fuerunt à populo prolata Samueli ante electionem Saulis. Reſpondeo, verum eſt Naas expeditionem ſuſcepiſſe adverſus Iſraelitas ante Saulis electionem, ſed videntur Iſraelitæ cum illo talibus qualibus conditionibus tranſegiſſe. Nunc verò arrepta hac nova occaſione bellum redintegrat tyrannus.

Cap. 13. v. 1. [Filius unius anni erat Saul, cùm regnare cœpiſſet. Duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael.] Dicitur filium unius anni ob animi candorem, quem initio regni oſtenderat. Sed contra ultimas particulas maximam offerunt difficultatem verba relata Actor. 13. v. 20. [Exinde poſtularunt regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis virum de tribu Benjamin annis quadraginta.] Reſpondeo, iſti quadraginta anni reſpiciunt tam Samuelis, quàm Saulis regimen. Utriuſque enim tempora conjunxit ibi Sanctus Paulus; unde Saul regnare cœpit anno trigeſimo octavo præfecturæ Samuelis: & ſic duos tantùm annos tribuunt aliqui Regno Saulis. Ita Hebræi, Gerard. Mercat. Arias Montan. lib. de ſæculis, Adricom. anno mundi 2850. Sanct. in 1. Reg. 13. At Salianus ann. 2964. aſſerit Saulem plures annos regnaſſe, ſed duos tantùm inoffenſo pede præcurriſſe, in quibus verè puerilem repræſentavit candorem, & ſecundùm computum hujus Auctoris Saul regnare cœpit ann. 23. præfecturæ Samuelis.

Ibid. v. 13. [Quod ſi non feciſſes, jam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum.] Et tamen Regnum Iſraeliticum promiſſum fuerat tribui Judæ. Gen. 49. [Non auferetur ſceptrum de Juda.] Quomodo ergo domui Saulis præparaſſet Dominus regnum in ſempiternum, qui erat ex tribu Benjamin? Reſpondeo, promiſſio iſta facta Sauli, eſt conditionata; illa verò tribui Judæ, eſt abſoluta: & quia per ſcientiam conditionatam viderat Deus Saulem defluxurum à conditione, poterat prædecernere per ſcientiam abſolutam ſceptrum transferendum in tribum Judaicam. Ita Scholaſtici. *In ſempiternum*, juxta conſuetum Scripturæ morem, ſignificat longum tempus; imò ſæpe à Rabbinis hæc vox ſumitur pro tempore Jubilæi, ideſt, quinquaginta annorum.

Cap. 14. v. 3. [Achias filius Achitob.] Et tamen cap. 22. legimus: [Achimelech filium Achitob.] Reſpondeo, ſacerdos iſte duplici vocabatur nomine, ſicut & alii multi binomii, qui paſſim in ſacra Scriptura occurrunt.

Ibidem, v. 35. [Aedificavit autem Saul Altare Domino; tuncque primùm cœpit ædificare Altare Domino.] Hoc manifeſtè contradicit Gen. 8. v. 20. ubi dicitur Noe ædificaſſe Altare Deo, & aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Quomodo ergo Saul primus cœpit ædificare Altare? Reſpondeo, Saul ædificavit Altare inter reges primus, vel ſecundùm veterum Hebræorum expoſitionem Saul primus manum operi admovit, deinde cæteri ſequuti ſunt Regis exemplum.

Cap. 17. v. 35. [Et non vidit Samuel ultrà Saul uſque in diem mortis ſuæ.] Hoc repugnat cum verbis cap. 19. v. 24. hujus libri, ubi dicitur Samuelem prophetaſſe coram Saule tota die. Reſpondeo. [Non vidit Samuel ultrà Saul,] ideſt non eum inviſit officii, aut amicitiæ gratia, quomodo antea ſolebat, ita Vatab. & alii; vidit tamen eum prophetans, & alienus à ſenſibus, quod non eſt inviſere, de quo hìc eſt ſermo.

Cap. 21. v. 1. [Venit autem David in Nobe ad Achimelech ſacerdotem.] Hic ſacerdos Mar. 2. v. 26. vocatur Abajathar. Reſpondeo: tunc quando hæc acciderunt, aderat etiam Achimelechi Filius nomine Abjathar, qui jugulato patre factus eſt princeps ſacerdotum, & hic propter magiſtratum diù obtentum notior erat, ita Beda, Salian. Marian. & Eman. Sà. Niſi malis dicere cum Janſen. Tolet. Salmer, & Sanc. tàm patrem, quàm filium binomios fuiſſe, quod confirmatur ex 1. Par. 15. & 18. ubi regnante Davide dicuntur fuiſſe Sacerdotes modò Sadoc, & Abjathar, modò Sadoch, & Achimelech.

Cap. 28. v. 13. [Deos vidi aſcendentes de terra,] ſunt verba Phythoniſſæ videntis Samuelem, & deinde v. 14. ait: [Vir ſenex aſcendit,] loquitur verò de eodem: cur igitur vocat Samuelem modò Deos, modò ſenem? Reſpondeo: Phraſis Hebrea ſæpè utitur plurali pro ſingulari ad deſignandum perſonæ dignitatem, ſic Exod. 32. de unico vitulo dicitur: [Hi ſunt Dii tui,] & manifeſtè colligitur hæc explicatio ex Saulis reſponſione, qui benè intellexit Phytoniſſam de uno locutam fuiſſe, ideoque interrogat: [Qualis eſt forma ejus?] tunc ipſa relicto numero plurali ſubjungit: [Vir ſenex.] FR. V. in Hierol. *Dii*.

Ibid. v. 19. [Cras autem tu, & filii tui mecum eritis.] Quomodo hoc verum eſſe poterat; nam Saul damnatus fuit, ut colligitur ex 1. Par. 10. v. 13. [Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas, eò quòd prævaricatus ſit mandatum Domini.] Samuel è contra erat in loco ſalutis. Reſpondeo, illa verba ſolùm denotant, Saulem è vivis exceſſurum, & aggregandum numero reliquorum defunctorum; & licèt aliqui, inter quos Lyra, dubitent de Saulis damnatione, nihilominus omnes ferè Sancti Patres id affirmant; ita Hier. Ambr. Aug. & recentiores Doctores.

Cap. 29. v. 3. [Num ignoratis David, qui fuit ſervus Saul regis Iſrael, & eſt apud me multis diebus, vel annis?] Sunt verba Regis Achis, apud

apud quem tamen David quatuor tantùm menſibus manſit, ut colligitur ex cap. 27. hujus libri, Reſpondeo. Rex Achis mentitus fuit, ut magis exploratam redderet Davidis fidem, ita Sanct. At Salianus ait, Regem nequaquam mentitum, ſed ſub disjunctione locutum fuiſſe. Vel denique poſſunt hæc verba intelligi de tempore, quando David in prima fuga venerat de Achis, & ſimulata ſtultitia diſceſſerat.

Cap. 13. v. 6. [Mortuus eſt ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & univerſi viri ejus in die illa pariter.] Hoc videtur falſum: nam infra 2. Reg. 1. v. 4. dicit textus: [Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui ſunt.] Ergo multi, non tamen univerſi cæſi ſunt. Reſpondeo. Verum eſt non omnes corruiſſe, nam multi evaſerunt. At Textus hic loquitur de viris Saulis familiaribus, nimirum, de aulicis, ac de militibus regiam perſonam cuſtodientibus, qui omnes corruerunt.

EX LIBRO II. REGUM.

Cap. 2. v. 10. [Duobus annis regnavit :] loquitur ſcriptura de Isboſeth, qui tamen, ut verſu ſeq. colligitur, regnavit ſeptem annis cum dimidio. Reſpond. illi duo anni intelliguntur de eo tempore, antequam bella inter ipſum, & David excitarentur; nam poſtea adhuc quinque annis cum dimidio regnavit, ut docent Genneb. Abul. Serar. Tor. & Salian. unde Textus loquitur de annis pacificis; nam reliqui quinque cum dimidio fuerunt turbati.

Cap. 4. v. 2. [Duo autem viri principes latronum erant filio Saul.] Cur iſti duo vocantur latrones, ſi legitimum regem comitabantur? Reſpondeo, milites appellatos fuiſſe antiquitus latrones, teſte Varrone, quaſi laterones, eo quòd latera Principis ſtiparent; & Virg. 12. Æneid. Plaut. in mil. glor Act. 1. ſcen. 1. in fine, nomine latronum milites intelligunt. Confirmatur ex verſione ſeptuaginta: Ἡγούμενοι συςεμμάτων. Nimirum *Ductores Turmarum*. Similia habet Chaldæus.

Cap. 6. v. 10. [Sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.] Iſte Obededom fuit Levita, quomodo ergo erat ex Geth Philiſtæorum civitate? Reſpondeo, vocatur Gethæus à loco habitationis, quia ejus pater, ut vult Vatab. & Serar. vel ipſemet exulavit in Geth cum Davide, & Abjatharo Pontifice, ita Abul. & Salian.

Ibid. v. 20. [Nudatus eſt quaſi ſi nudetur unus de ſcurris.] Verſu verò 14. dicitur: [Porrò David erat accinctus Ephod lineo, ſeu ſtola byſſina, ut habetur 1. Par. 15. ergo non erat nudus. Reſpondeo. David nudatus eſt veſte extima, & regali paludamento, & indutus eſt Ephod lineo ad modum Levitarum.

Cap. 8. v. 18. [Filii autem David ſacerdotes erant,] quod non concordat cum cap. 18. lib. 1. Par. ubi dicitur: [Filii David primi ad manum regis.] Obſtat etiam, quod ex Tribu Juda non poterant eligi ſacerdotes. Reſpondeo, nomen ſacerdotis aliquando uſurpatur pro Principe, qui apud Regem ſit adeò familiaris, ſicut Sacerdos apud Deum; undè familiares, & primi in aula dicuntur per Catachreſim Sacerdotes, & ſic Græca lectio vertit, Αὐλάρχαι, ideſt, *Aulæ principes*. Sic etiam Deut. cap. 19. v. 22. Primogeniti familiarum vocantur ſacerdotes, & tamen tunc temporis nondum erant conſecrati filii Aaron.

Cap. 10. v. 18. [Et occidit David de Syris ſeptingentos currus, & quadraginta millia equitum.] Contra verò 1. Par. 19. v. 18. [Interfecit David de Syris ſeptem millia curruum, & quadraginta millia peditum.] Reſpondeo, textus loquitur metonymicè, quando numerat ſeptem millia curruum; accipit enim rem continentem pro contenta; nam ex illis quadraginta millibus equitum, quos numerat liber Regum, multi curribus invecti pugnabant. Denique pedites recenſiti in lib. Paralip. ſupplentur, eò quòd deerant in lib. Reg. itaque in hoc bello cæſi ſunt octoginta millia armatorum, præter nobiliores illos, qui ſeptingentis curribus vehebantur. Ex utroque enim Textu colligendus eſt cæſorum numerus, ut ait Marian. & alii.

Cap. 13. v. 13. [Quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi,] ſunt verba Thamar ad fratrem Amnon. Sed hoc erat contra Dei legem; nam Levit. 18. v. 9. prohibetur connubium fratris cum ſorore, licèt ſint ex diverſa matre. [Turpitudinem ſororis tuæ ex patre, ſive ex matre, quæ domi, vel foris genita eſt, non revelabis.] Reſpondeo. Thamar nata fuerat ex matre gentili, nimirum, ex filia regis Geſſur, ubi hujuſmodi connubium licitum erat, unde legis divinæ ignara putabat id etiam Hæbreis licitum eſſe, ita Abul. & Cajet. Vel dici poteſt, puellam quæſiviſſe hujuſmodi effugium, ut nuptiarum promiſſione eludere, vel ſaltem retardare potuiſſet fratris inſaniam, ita Sanct.

Cap. 15. v. 7. [Poſt quadraginta annos dixit Abſalom ad regem David.] Si David regnavit ſolùm quadraginta annos, quomodo hæc propoſitio vera eſſe poteſt? Reſpondeo igitur omiſſa opinionum varietate, & dico hos annos ſumpſiſſe principium à prima Davidis unctione, quæ incidit in annum nonum ante Saulis mortem, unde hæc rebellio facta fuit anno 31. regni Davidis, ita Salian. Qui verò exiſtimant, Saulem regnaſſe tres tantùm annos, ajunt hos annos ſumere principium ab ipſa Saulis electione, ut potè æra vulgari, & ſecundùm hoc Auctores rebellio facta fuit anno 37. regni Davidis, quibus ſi addas tres Saulis, erunt quadraginta.

Cap. 18. v. 6. [Factum eſt prælium in ſaltu Ephraim.] Certum eſt autem hujuſmodi prælim commiſſum fuiſſe trans Jordanem, ut colligitur ex cap. ſup. v. 24. &, cap. ſeq. v. 15. ubi dicitur David poſt hoc prælium trajeciſſe Jordanem, cur igitur locus iſte vocatur ſaltus Ephraim, cùm tribus Ephraim tota conſederit eis Jorda-

danem? Reſpondeo, ſaltus hic dictus eſt Ephraim ab inſigni clade, quam Ephraimitæ rebelles hìc acceperant, ut narratur Jud. 12. ita Abul. & & Sanct.

Ibid. v. 18. [Dixerat enim, *nempè*, *Abſalom*, non habeo filium. Contradicit cap. 14. hujus libri, v. 27. [Nati ſunt Abſalom filii tres, & filia una.] Reſpondeo, vel jam tunc mortui erant, ut plerique aſſerunt; vel certè titulum hunc erexerat, cùm nullum adhuc filium haberet, ita Sanct.

Cap. 19. v. 20. [Idcirco hodie primus veni de omni domo Joſeph.] Sunt verba Semei deſcendentis in occurſum David, veniamque ab eo petentis; at Semei, ut habetur ſuprà, cap. 16. erat de cognatione Saul, ergo de domo Benjamin. Reſp. Tota domus Iſrael in Scripturis ſæpè vocatur domus Joſeph. Sic Pſal. 79. [Qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ovem Joſeph.] Similia habentur Pſalm. 76. & 80. & Zach. 10. Ratio hujus eſt, quia in Ægypto celebrius erat nomen Joſeph, quàm Iſraelis: Joſeph enim fratribus ſuis loco patris fuit. Denique Joſeph acquiſierat primogeniti dignitatem, ut habetur 1. Paral. 5. [Ruben fuit primogenitus, ſed cùm violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita ejus Joſepho.

Cap. 21. v. 2. [Porrò Gabanoitæ &c. erant reliquiæ Amorrhæorum.] Contrà verò Joſue 11. v. 18. dicuntur fuiſſe ex genere Hevæorum. Reſpondeo. Amorrhæi, utpotè omnium populorum terræ promiſſionis potentiſſimi, nomen reliquis nationibus communicarunt, unde omnes Palæſtini vocabantur Amorrhæi, ita Geneſ. 15. [Nondum impletæ ſunt iniquitates Amorrhæorum,] & Amos 2. [Ego autem exterminavi Amorrhæum.

Ibid. v. 8. [Et quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli.] Maxima inſurgit difficultas in hoc Textu; nam in primis Michol fuit ſterilis, 2. Reg. 6. v. 23. [Michol non eſt natus filius.] Secundò Michol nunquam juncta fuit Hadrieli; ſed ejus ſoror Merob. Reſpondeo. Cajet. & alii dicunt locum iſtum corruptum fuiſſe, & pro Michol legendum eſſe Merob. Alii verò dicunt, hos quinque filios, Merob jam defunctæ adoptatos fuiſſe ab illius ſorore Michol, quæ liberis carebat; vocantur autem filii Michol, quia ab ipſa tamquam veri filii tractabantur, ita S. Hieron. in tradition.

Ibid. v. 19.] Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philiſthæos, in quo percuſſit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum.] Conſtat tamen Goliath occiſum fuiſſe à Davide, ita 1. Reg. 17. Reſpondeo, iſtum fuiſſe fratrem alterius Goliath, ut manifeſtè colligitur ex 1. Paral. 20. v. 5. [Percuſſit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi] & fusè oſtendit Salian. qui ait Adeodatum ab hebræo converſum fuiſſe nomen Elcana, qui inter fortiſſimos Davidis numeratur.

Cap. 23. v. 11. [Erat quippè ibi ager lente plenus.] Diverſa habentur 1. Paralip. 1. v. 13. ubi de hac eadem pugna fit mentio his verbis: [Erat ager regionis illius plenus hordeo.] Reſpondeo. Vel erat utroque ſemine plenus: nam una pars hordeo erat ſata, altera verò lentem continebat. Vel in aream comportata fuerat meſſis utriuſque, in Cajet. Hugo, Vatab. Unde in agrum illum aſportati fuerant manipuli tam hordei, quàm lentis, ita fatetur accepiſſe à ſuis majoribus Rabbi David hujus loci commentator.

Cap. 24. v. 9. [Et inventa ſunt in Iſrael octigenta millia virorum fortium, qui educerent gladium, & de Juda quingenta millia pugnatorum.] Hic numerus non concordat cum eo, qui aſſignatur 1. Par. 21. ubi ſic legitur: [Inventus eſt omnis numerus Iſrael mille millia, & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem quadrigenta ſeptuaginta millia bellatorum.] Reſpondeo, Joab invitus hoc regis imperium exequebatur; unde nec tribum Levi, nec Benjamin numeraverat; imò territus plaga è cœlo immiſſa, deſtitit à populi numeratione; ipſe etiam David juſſerat ſuperſederi, interea tamen pergebant adhuc alii Principes, qui in remotioribus tribubus cenſui præerant; unde antequam illis innotuiſſet regis inhibitio, collegerant alia trecenta millia virorum ex Iſrael. Contrà verò tribus Juda, ideò minor ab ipſis aſſignatur, quia aliquid detraxerant; Joab autem, utpote ex ea tribu, potiùs eam auxerat. Itaque cenſus, quem meminit liber Regum, fuit à Joab exhibitus, qui negligentior fuit in numerandis aliis tribubus. Cenſus verò relatus in libro Paral. collectus fuit à cæteris Ducibus, qui etiam in hac populi numeratione adjuvabant ipſum Joab. Ita Cajet. & Sanct.

EX LIBRO III. REGUM.

Cap. 3. v. 12. [Dedit tibi cor ſapiens, & intelligens in tantum, ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.] Hæc Dei promiſſio habet aliquam difficultatem; nam Salomon non fuit ſapientior Adamo, & multis Prophetis, qui ante ipſum fuerunt; imò nec ſapientior Chriſto Domino, ejuſque Matre, ac Apoſtolis, qui poſt Salomonem extiterunt. Reſpondeo. Aliqui putant ſolùm fieri comparationem cum Regibus Iſrael, quorum ſapientiſſimus fuit Salomon. Aliqui dicunt, hìc ſermonem eſſe de hominibus vulgari modo procreatis, ac de ſapientia naturali, quæ infuſa fuit Salomoni, non verò de ſupernaturali, ita Juſtin. Mart. q. 25. ad Orthodox. Clem. Alex. lib. 1. ſtrom. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 48. Philo in vita Moyſ. l. 1. Perer. in cap. 1. Exod. q. 7.

Cap. 4. v. 4. [Sadoc autem, & Abjathar Sacerdotes.] Quomodo erant Sacerdotes, ſi c. 2. hujus libri dicuntur ejecti à Salomone in exilium? Reſpondeo. Hìc non recenſentur Miniſtri à ſolo Salomone conſtituti; ſed etiam interſeruntur aliqui à Davide deſignati, licèt fuerint poſtea ejecti.

Cap. 5. v. 4. [Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, & non eſt ſatan, neque occurſus malus.] Sunt verba Salomonis dicta ad Regem Tyri, quæ tamen videntur contraria cap. 11. v. 25. hujus libri, ubi loquens Textus de Adad ait: [Eratque adverſarius Iſraeli cunctis diebus Salomonis. Reſpondeo. Iſte Adad rebellis ſurrexit tunc, quando ipſe etiam Salomon à Deo deficiens in Idololatriam prolapſus eſt: ita Cajet. Dionyſ. Carth. Lyran. Abul. & Sanct. unde in tanti ſceleris pœnam id accidit.

Cap. 7. v. 13.] Tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduæ de tribu Nephtali.] Hic tamen, 2. Paral. 2. dicitur natus ex matre, quæ erat de filiabus Dan. Inſuper vocatur Pater Regis Tyri, & cap. 4. vocatur etiam Pater Salomonis. Reſpondeo, natus hic erat ex matre de tribu Dan, at ex Patre de tribu Nephthali. Appellatur autem Tyrius ob diuturnam habitationem, & artis ſuæ exercitium in illa Civitate. Ita S. Hieron. & Marian. Dicitur denique Pater Salomonis, & Regis Tyri, quia ob ejus eximium magiſterium vocitabatur ab eis Pater.

Ibid. v. 15. [Finxit duas columnas æreas, decem, & octo cubitorum altitudinis columnam unam.] Diverſa menſura aſſignatur 2. Paral. 3. ver. 15. [Duas columnas, quæ triginta, & quinque cubitos habebant.] Reſpondeo, juxta Vilal. Cajet. & Abul. in hoc numero majori comprehenduntur baſes, capitella, & lilia, & ſic creſcit altitudo.

Ibid. v. 26. [Duo millia batos capiebat.] At lib. 2. Paral. c. 4. ait Textus: [Capiebat tria milia metretas.] Quæ menſura cùm ſit eadem cum bato ſequitur contradictio in Textibus. Reſpondeo, bati vulgares erant tertia parte minores batis ſacris, de quibus hìc loquitur Textus, & ſic per conſequens erant etiam majores metretis, ita Marian. Vel dicamus cum Eman. Sà, licèt caperet tria millia; nihilominus duo tantùm millia infundi ſolitum fuiſſe. Nam uſque ad orificium capiebat tria milia metretas. Sed Rabbini clariùs concordant hos ſenſus: dicunt enim, quòd capiebat duo millia liquidorum, ut colligunt ex paraphraſi chaldæa; ſiccorum verò capiebat tria millia, quia horum menſura ſit conferta, ac ad culmen coagitata, ut docet experientia.

Cap. 9. v. 11.] Tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galileæ.] Hæc conceſſio videtur contra Dei præceptum. Lev. 25. [Terra non vendetur in perpetuum, quia mea eſt.] Reſpondeo, Salomon non conceſſit Regi Tyrio has Civitates quo ad dominium; ſed ſolùm quo ad uſum, nempè, ut fructus illarum tandiù perciperet, uſq; quò recuperaſſet impenſas ab ipſo factas.

Cap. 11. v. 13. [Tribum unam dabo filio tuo propter David ſervum meum.] Et tamen, cap. ſequ. legimus, tribum etiam Benjamin adhæſiſſe Roboamo filio Salomonis. Inſuper certum eſt ex 2. Paral. 11. Sacerdotes, ac Levitas univerſos tranſiiſſe ad Judam. Reſpondeo. Tribus Benjamin utpotè implexa, & vicina tribui Judæ, ei adhæſit; ſed quia adeò numero acciſa erat, ut ad ſexcenta virorum capita delapſa ſit, comparatione reliquarum tribuum vix nomen tribus retinuerat; imò in tribum Juda tranſierat, & ſub ejus nomine perpetuò comprehenſa erat, ſicut & alii multi reliquarum tribuum, qui vel ante captivitatem Aſſyriacam, vel poſt Babylonicam ſe tribui Judæ conjunxerant, relicto propriarum tribuum nomine, omnes dein appellati ſunt Judæi. Colligitur hoc ex cap. ſeq. v. 17. [Super filios autem Iſrael quicumque habitabant in Civitatibus Juda regnavit Roboam.

Cap 15. v. 2. [Maacha filia Abſalon.] Conſtat tamen filiam unicam Abſalonis appellatam fuiſſe Thamar. Unde S. Hieron. puta hìc eſſe ſermonem de Davidis filio, ſed de alio, cui nomen Abeſſalom. Reſpondeo tamen, hoc cognomen videtur fuiſſe commune filiabus primogenitis in regno Geſſur; unde etiam mater Abſalonis vocabatur Maacha. 2. Reg. 3. v. 3.

Ibid. v. 5. [Eò quòd feciſſet David rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Uriæ.] Ter peccaſſe Davidem conſtat ex Sacra Scriptura. Primò, quando neci deſtinavit univerſam Nabal's familiam. Secundò, quando ſævìit promiſcuè in Ammonitas. Tertiò, quando numeravit populum, ut ipſemet fatetur. Cur igitur aſſerit hìc Sacer Textus, excepto ſermone Uriæ, nunquam Davidem declinaſſe à præceptis divinis? Reſpondeo, Deus hìc loquitur, ac judicat humano more, quo non exiſtimantur peccata ea, quæ honeſto aliquo prætextu, vel virtutis apparentis velamine conteguntur. Nam ira in Nabal, & in Ammonitas velatur tegmine vindictæ juſtæ, ac numeratio populi prætextu religioſi tributi pro Templo; hæc itaque peccata Deus non vult vulgare, contentus, ut judicio privato ipſius peccatoris cognoſcantur. Adulterium verò, & homicidium enormia quidem peccata ab omnibus judicabantur. Unde ſecundùm populi exiſtimationem, hoc unicum contra Uriam ſcelus graviſſimum erat.

Cap. 16. v. 7. [Ob hanc cauſam occidit eum. Hoc eſt Jehu filium Hanani Prophetam.] Quomodo igitur Jehu poſt quadraginta annos occurrit Regi Joſaphat, ut habetur 2. Par. 19. v. 1. [Reverſus eſt autem Joſaphat rex Juda in domum ſuam pacificè in Jeruſalem, cui occurrit Jehu filius Hanani Videns.] Reſpondeo, fuiſſe diverſos omninò, licèt nomina parentum, & filiorum ſint eadem, ita Sanct. Sed in textu Hebræo nulla ſurgit difficultas, nam illud *Occidit eum* refertur ad Jeroboam, & non ad Jehu: deſunt enim alia verba *Hoc eſt Jehu*, qui adhuc vivebat tempore Joſaphat Regis.

Cap. 21. v. 24. [Si mortuus fuerit Acab in Civitate, comedent eum canes; ſi autem in agro, comedent eum volucres cœli.] Contrarium aſſeritur, cap. ſeq. v. 37. nimirum, ejus corpus ſepultum fuiſſe in Samaria; canes verò ſolùm linxiſſe ejus ſan-

ſanguinem. Reſpondeo. Deus remiſit aliquid de ſeveritate judicii propter ſubſecutam pœnitentiam. Unde in fine hujus capitis ait Dominus ad Eliam: [Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus ejus; ſed in diebus filii ſui.] Qui occiſus fuit, ac canibus projectus; ita 4. Reg. 9. v. 24.

Cap. 22. v. 15. [Aſcende, & vade proſperè, & tradet eam Dominus in manus regis.] Hæc Prophetia Micheæ non ſolùm fuit falſa; ſed inſuper ipſe Rex in illo prælio fuit occiſus. Reſpondeo. Micheas ironicè loquebatur, quod optimè percepit Rex, vel ex geſtu, vel ex modo loquendi. Unde adjurat poſtea Prophetam, ut ſepoſita fictione, vera apertè loquatur, his verbis: [Dixit autem rex ad eum: iterum, atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, niſi quod verum eſt,] quod præſtitit deinde Propheta, v. 17. nuncians ei necem.

Ibid. v. 34. [Vir autem quidam tetendit arcum in incertum ſagittam dirigens, & caſu percuſſit regem Iſrael inter pulmonem, & ſtomachum.] Aliter loquitur Textus 2. Par. cap. 18. v. 33. [Inter cervicem, & ſcapulas.] Reſpondeo, primus Textus loquitur de vulnere facto in ingreſſu ſagittæ; ſecundus verò Textus loquitur de egreſſu ejuſdem ſagittæ. Telum enim ex inferiori loco miſſum, ac per armorum commiſſuras ingreſſum, ſurſum verſus inter cervicem, & ſcapulas prorupit. Textus hebraicus concordat; nam in utroque loco legit *Inter ligaturas, & thoracem*, quare Vulgata in libris Regum aſſerit vulnus fuiſſe in ſtomacho, ubi ſolet ligari armatura. In Paralipomenon verò in ſcapulis habet, ubi etiam ſolent eſſe armorum ligaturæ.

EX LIBRO IV. REGUM.

CAp. 8. v. 10. [Dixitque ei Eliſæus: Vade, dic ei, ſanaberis.] Statim verò ſubjungit: [Porrò oſtendit mihi Dominus, quia morte morietur.] Hæc contraria ſunt omninò. Reſpondeo, vel ironicè loquitur in primo Textu, vel certè ad mentem interrogantis reſpondet; quærebat enim, an morbus eſſet lethalis, cui Propheta vera reſpondit; nam rex convaluit ex illa infirmitate, qua minimè extinctus fuit; ſed violenta ſuffocatione ab externa cauſa, ut patet ex verſ. 15. ita Cajet. & Sanc. Sunt ergo duo reſponſa, quæ ad diverſas cauſas referuntur.

Ibid. v. 26. [Viginti duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpiſſet.] Contrà verò 2. Paral. 22. v. 2. [Quadraginta duorum annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpiſſet.] Pro ſolutione hujus difficultatis neceſſariò agnoſcendum eſt mendum in Libris Paral. ut ait Cajet. & Torniel. quod provenire potuit ex notis hebraicis vitiatis; nam pro Caf, & Beth, id eſt 22. poſuerunt Mem, & Beth, id eſt 42. ut notavit Mariana in hunc locum; unde noſter Textus Arabicus manuſcriptus, quo utimur, legit etiam in lib. Paral. *Viginti duorum*. Niſi enim hanc admittas reſponſionem, cogeris concedere filium biennio ſeniorem patre ſuo; nam Joram pater Ochoziæ mortuus eſt quadragenarius, ut habetur 2. Paral. 21. v. 20. & 4. Reg. 8. v. 17.

Cap. 13. v. 19. [Si percuſſiſſes, quinquies, aut ſexies, ſive ſepties, percuſſiſſes Syriam uſque ad conſumptionem.] Et tamen idem Propheta paulò antè dixerat: [Percutieſque Syriam in Aphec, donec conſumas eam.] Reſpondeo. Propheta locutus eſt conditionatè, nimirum, ſi rex feciſſet, quod Deus prærequirebat tanquam ſignum, nempè, ſeptenam percuſſionem, quam conditionem rex neglexit; ita Abul. Cajet. Suar. Vaſq. & Arrub. qui hoc exemplo probant Deum multa prænoſcere ſcientia conditionata, quæ nunquam futura ſunt; licèt eſſent quidem futura, ſi poneretur conditio.

Cap. 15. v. 7. [Sepelieruntque eum cum majoribus ſuis in civitate David,] librò verò 2. Paral. cap. 26. [Sepelierunt eum in agro regalium ſepulcrorum, eò quòd eſſet leproſus.] Reſpondeo Azarias Rex ſepultus quidem fuit propè regum ſepulchra; ſed non in communi ſepulchro, eò quòd eſſet leproſus, quaſi mortuorum oſſa horrerent lepram etiam in regio corpore.

Cap. 18. v. 2. [Viginti novem annis regnavit.] Loquitur Textus de Rege Ezechia; qui tamen viginti ſeptem annis ſolùm regnavit, ut manifeſtè conſtat. Tantum enim temporis fluxit à morte patris ejus uſque ad obitum ipſius Ezechiæ. Reſpondeo. Textus commemorat duos etiam annos, quibus ſimul cum patre regnaverat.

Cap. 25. v. 7. [Vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.] Loquitur Textus de captivitate Regis Sedeciæ, de quo prædixerat Ezechiel Propheta, c. 12. v. 13. [Adducam eum in Babylonem terram Chaldæorum, & ipſam non videbit.] Quomodo igitur adductus in Chaldæorum regionem, ipſam tamen non vidit? Reſpondeo, verè Sedecias Babylonem, ac Chaldæam non vidit; nam oculis orbatus eò ductus fuit, unde Prophetæ vaticinium adimpletum fuit.

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

CAp. 2. v. 15. [Septimum David.] Numerat ſcriptura filios Iſaj, quos aſſerit fuiſſe ſeptem; & tamen 1. Reg. 16. v. 10. numerantur octo [Adduxit itaque Iſaj ſeptem filios ſuos coram Samuele, & ait Samuel ad Iſaj: Non elegit Dominus ex iſtis. [Inter iſtos non fuit David, ergo erant octo. Reſpondeo, Iſaj præter iſtos ſeptem filios, habuit alium adoptivum, nempè Jonadab filium Samma, id eſt, nepotem ex tertio filio; ita Magiſter Hiſt. Scholaſt. & Ruper. Alii tamen dicunt, ſcripturam hìc non ponere numerum completum, præſertim cùm nihil faciat ad hiſtoriam.

Cap. 3. v. 5. [Porrò in Hieruſalem nati ſunt ei filii Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon quatuor de Berſabee.] Quomodo igitur Salomon Prov. 4. aſſerit ſe fuiſſe unigenitum coram matre ſua? Reſpondent aliqui, Salomonem fuiſſe

verè unigenitum ex Davide; nam alii tres filii geniti fuerunt ex Uria priori marito, quos tamen David ſibi adoptaverat. Sed hæc reſponſio non ſubſiſtit: nam Nathan, ex quo S. Lucas deducit Chriſti genealogiam, verè fuit filius naturalis David. Inſuper filius natus ex adulterio impedit, ne Salomon adhuc dicatur unigenitus matris ſuæ. Reſpondeo igitur cum Saliano, & aliis ab ipſo citatis. Omnes iſti numerati in Textu verè fuerunt filii naturales David. Salomon verò vocatur unigenitus, quia tanquam unigenitus longè fuit dilectiſſimus, ac in matris gremio verſatus: unde Septuaginta tranſtulerunt: *Vnicè dilectus*.

Cap. 21. v. 12. [Aut tribus annis famem.] Contrà verò 2. Reg. 24. v. 13. [Aut ſeptem annis veniet tibi fames.] Reſpondeo, aliqui agnoſcunt mendum in Libro Regum, quod irrepſit ex ſimilitudine vocum hebraicarum, quibus ternarius, & ſeptenarius ſignificantur. Certè Septuaginta etiam in lib. 2. Regum ponunt tres annos: eundem annorum numerum habet Textus Arabicus manuſcript. noſtræ Congregationis. Probatur etiam ratione; nam in aliis flagellis per ternarium numerum procedit Scriptura, ſcilicet tres dies, tres menſes: veriſimile eſt id etiam accidiſſe quoque in annis. Sanctius excuſat hunc errorem dicens, Prophetam initio propoſuiſſe famem ſeptem annis; ſed horreſcente Davide, mitioremque pœnam petente, ad triennii ſpatium coarctatam. Nec omittendum exiſtimo Rabbinorum conciliationem, qui dicunt ſeptem annorum famem minari, quia jam præceſſerant tres anni, & alios tres futuros minatur Propheta, quibus addendus alter annus neceſſarius ad terræ culturam, qui omnes conficiunt annos ſeptem: ita R. David Kimchi.

Ibid. v. 13. [Melius eſt, ut incidam in manus Domini.] Contrarium optabat ſancta mulier Suſanna Dan. 13. [Melius eſt mihi incidere in manus veſtras.] Idemque comprobatur Eccleſ. 2. Reſpondeo, David loquitur de pœna temporali, & corporali. Suſanna verò, & Eccleſiaſt. loquuntur de pœna æterna, & malo ſpirituali, nimirum, de morte animæ.

Ibid. v. 25. [Dedit ergo David Ornan pro loco ſiclos auri juſtiſſimi ponderis ſexcentos.] Aſt 2. Reg. ultim. v. 24. aliud pretii genus aſſignatur: ibi enim dicitur. [Emit David aream, & boves argenti ſiclis quinquaginta.] Reſpondeo, pro parva area ad altare condendum neceſſaria, & pro bobus dedit quinquaginta ſiclos argenteos; at verò pro reliqua area, quam templo deſtinaverat vaſtam, & amplam, addidit poſtmodùm ſexcentos aureos ſiclos. Aliter tamen concil ant hos textus Rabbini; ajunt enim totum populum contribuiſſe, & ſic unaquæque tribus obtulit quinquaginta ſiclos, qui omnes conficiunt ſexcentos. Ad id verò, quod dicitur fuiſſe aureos, & alibi argenteos, facilis eſt reſponſio; nam fuerunt ſicli argentei, ſed ad pondus ſiclorum aureorum; continebant enim idem pondus, ut exprimunt verba; nam non aſſeritur fuiſſe aureos ſiclos; ſed *Auri juſtiſſimi ponderis*, & ſic illud *Auri* non refertur ad ſiclos, ſed ad pondus,

EX LIBRO II. PARALIPOMENON.

CAp. 1. v. 13. [Venit ergo Salomon ab excelſo Gabaon in Jeruſalem coram tabernaculo fœderis.] Et tamen hoc eodem cap. v. 3. manifeſtè aſſeritur tabernaculum fuiſſe in Gabaon. Reſp. certum eſt tabernaculum fuiſſe non in Jeruſalem, ſed in Gabaon; de hoc enim dubitare non poſſumus, ſed legendus eſt Textus juxta hebraicam verſionem, *De coram tabernaculo*. Confirmatur lectione Septuaginta interpretum, qui legunt: *A facie tabernaculis*.

Cap. 2. v. 2. [Præpoſitoſque eorum tria millia ſexcentos. [Alius diverſus numerus Præpoſitorum aſſignatur 3. Reg. 5. ubi numerantur tria millia trecenti. Reſpondeo, in libro Regum prætermiſſos fuiſſe Præpoſitos ſuperiores, qui Præpoſitis inferioribus præerant; & hi trecenti erant, ac in iſto lib. Paralip. ſupplentur.

Cap. 8. v. 2. [Civitates, quas dederat Hiram Salomoni.] Contrarium dictum eſt ſupra 3. Reg. 9. Salomonem dediſſe Hiramo viginti civitates. Reſpondeo, illud *dederat*, idem eſt, ac reddiderat. Nam ibi diximus illas Civitates ad tempus data fuiſſe Hiramo.

Cap. 14. v. 2. [Aſa, &c. ſubvertit altaria peregrini cultus, & excelſa.] Atqui 3. Regum 15. dicitur: [Non abſtulit excelſa.] Quomodo hæc inter ſe conveniunt? Reſp. Duplicis generis erant apud Judæos excelſa, nimirum, altaria, & templa in locis altioribus. Quædam prophanis idolis erant erecta, hæc omnia ſubvertit Aſa; alia Deo vero erant dicata, quod etiam illicitum erat; nam Jeroſolymis tantùm pro cultu divino templum ſtatutum erat; hæc non evertit. Unde licèt prophana templa purgaverit; non tamen funditùs evertit: quod cauſæ fuit, ut poſtmodùm Idolorum cultui reſtituita fuerint ab aliis ſucceſſoribus.

Cap. 15. v. 17.] Cor Aſa erat perfectum cunctis diebus ejus.] Quod videtur falſum; nam reprehenditur à Propheta infrà, cap. 16. quem in carcerem miſit; inſuper multos occidit injuſtè; denique in infirmitate Dominum non quæſivit. Reſpondeo; Textus hic ſolùm loquitur de perfectione quo ad externum cultum unius Dei: nam licèt in aliis peccaverit, Idola tamen non coluit.

Ibid. v. 19. [Bellum verò non fuit uſque ad trigeſimum quintum annum regni Aſa.] Hoc contradicit ſupranarratis, cap. 14. ubi dicitur Zara cæſus ab Aſa; ergo fuit bellum. Reſpondeo, hic computus annorum non ſumitur ab initio regni Aſa; ſed ab initio regni Judaici, nimirum, à morte Salomonis, quando ſejunctum fuit ab Iſraelitico. Ita Hebræi, Torniel. Salian. Ann. 3095. Sanct. 3. reg. 13. Marian. cap. 16. v. 1. Nam hoc etiam modo intelligendus eſt Textus ſequentis capitis, ubi dicitur Baaſa Rex Iſrael aſcendiſſe in Judam anno 36. regni Aſæ; nam tunc erat annus 16. ipſius regni, ut patet ex 3. Reg. 16.

ubi

ubi dicitur Baaſa è vivis exceſſiſſe ann. 26. regni Aſæ, quomodo igitur potuiſſet an. 36. poſt mortem, nimirum, decertare? Computus ergo annorum ſumendus aſt ab initio regni judaici: nam ex mutatione regnorum ſæpè nova ſurgit æra.

Cap. 21. v. 12. [Allatæ ſunt autem ei litteræ ab Elia Propheta.] Qui tamen jam à novennio ex hominibus abreptus fuerat: quomodo igitur litteras, in quibus contra Joram plaga continebatur, ſcribere potuit? Reſpondeo has litteras miſſas fuiſſet per Angelum, vel hominem quempiam è Paradiſo terreſtri: ita Hebræi, Lyran. Bell. & alii. Vel ſcriptæ fuerunt ab ipſo Elia adhuc vivente, & futurorum præſcio, ut poſtea ſtatuto tempore darentur Joramo.

Cap. 34. v. 28. [Infereris in ſepulcrum tuum in pace.] Atqui Joſias in prælio occiſus fuit ſagitta; ergo hæc prophetia non fuit adimpleta. Reſpondeo. Propheta non loquitur de privata, ſed de publica regni pace, ac proſperitate, quæ tunc maximè vigebat, quando Joſias extra ſui regni fines profectus fuerat cum exercitu obviàm Ægyptiorum Regi.

Cap. 36. v. 9. [Octo annorum erat Joachim cùm regnare cœpiſſet.] Qui tamen 4. Reg. 24. dicitur decem, & octo annorum fuiſſe. Reſpondeo, regnaverat unà cum patre decem annos; defuncto verò patre ſolus regnare cœpit agens annum decimum octavum, & ſecundùm hanc explanationem regnavit tribus menſibus, & decem diebus,

EX LIBRO TOBIÆ.

CAp. 4. v. 11. [Quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.] Quomodo hoc ſtare poteſt cum eo, quod dixit Divus Paulus 1. Corinth. cap. 13. [Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt?] Reſpondeo eleemoſyna diſpoſitivè liberat à peccato; impetrat enim gratiam majorem, qua peccator provehatur ad conſequendam charitatem. Ita S. Thom. Alber. Scot. Gab. Dur. Cajet. & alii. Poteſt etiam eleemoſyna id præſtare formaliter, ſi cætera adſint, nempè Fides, Spes, Charitas, Pœnitentia. Vide S. Aug. de verb. Dom. in Luc. ſer. 30. FR. v. in Hierol. *Eleemoſyna*.

Cap. 5. v. 18. [Ego ſum Azarias Ananiæ magni filius. [Hæc ſunt verba Angeli ad Tobiam, quæ proferri non poſſunt ſine mendacii nota, unde Vvitacherus, lib. 1. contra Edmundum Campianum aſſerit Angelum mentitum fuiſſe; ſed hoc abſit. Reſpondeo igitur. Angelus præferens ſimilitudinem Azariæ poterat quidem dicere ſe eſſe Azariam, ſicut Gen. 31. Angelus præferens Dei ſimilitudinem, ajebat: [Ego ſum Deus,] ut concedit Calvinus magiſter ſupradicti Vvitacheri. Secundò, ſi reſpicimus nominis ſignificationem, vera dicebat Angelus; nam Azarias ſignificat auxilium Dei, quod verè præſtare venerat Tobiæ; erat autem filius Ananiæ, quod nomen ſignificat gratiam, vel donum Dei. Angelus enim erat gratiæ filius. Unde notat S. Gregor. hom. 33. in Euang. Angelos ex ſe nulla habere nomina; ſed ea ſortiri ratione miniſterii, quo aliquando funguntur.

Hierolexicon Magri.

Cap. 6. v. 8. [Cordis ejus particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.] Verſu verò 19. non cordis, ſed jecoris mentionem facit. [Ipſa autem nocte incenſo jecore piſcis fugabitur dæmonium. Reſpondeo utraque pars tam cordis, quàm jecoris habebat talem virtutem fugandi dæmonium, non quidem naturalem, nec ſupranaturalem, ut aqua benedicta; ſed ſolum id præſtabat, ut ſignum quoddam. Ad poſitionem enim illius combuſtionis vi Angelica fugabatur dæmonium, ut clarè patet ex cap. 8.] Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & relegavit illud in deſerto.

Cap. 9. v. 3. [Vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum.] Quomodo Tobias junior mittebat Angelum in Rages, in qua ipſi jam erant, ut colligitur ex cap. 3. ibi namque manebat ſponſa? Reſpondeo. Rages eſt nomen commune tam civitati, quàm regioni, ſicut Neapolis in Italia ſignificat tam regnum, quàm civitatem. Tobias igitur, & Angelus erant in regione Rages in civitate, quæ vocabatur Ecbatanis; Gabelus autem habitabat in ipſa civitate Rages, ad quam mittebatur Angelus.

EX LIBRO JUDITH.

CAp. 8. v. 1. [Judith vidua filia Merari] Sequitur textus narrando ejus genealogiam, quam deducit ad Simeonem filium Ruben. Sed ſurgit difficultas: nam Simeon non fuit filius, ſed frater Ruben, ita Geneſ. 29. Reſpondeo, pro *Ruben* legendum eſſe Iſrael, ut vertit Græcus υἱὲ Ἰσραήλ. Idem habet Arabicus noſtræ Congregationis; ita etiam ſentiunt S. Fulg. Epiſc. lib. 2. c. 14. Bellar. lib. 1. de verbo Dei, cap. 12. arg. 12. Errorem hìc agnoſcunt Serar. & Mar. nam Judith fuit ex tribu Simeon.

EX LIBRO ESTHER.

CAp. 3. v. 1. [Aman de ſtirpe Agag.] Hic fuit Amalecitarum Rex captus à Saule 1. Reg. 15. ita Joſeph. Ruper. Cajet. Lyran. At quomodo infrà, cap. 16. ver. 10. Aman dicitur Macedo? [Aman filius Amadathi, & animo, & gente Macedo.] Reſpondeo. Majores ejus fortaſſe ex ſtrage Amalecitarum profugi in Macedoniam ſeceſſerunt; poſtea verò parentes Amanis iterum ante hæc tempora in Perſidem demigrarunt. Sed probabilior eſt eum natum ex Patre Macedone, & matre Perſa ex antiqua Amalecitarum origine, ita Salian.

Cap. 6. v. 3. [Nihil omninò mercedis accepit.] Sermo eſt de Mardochæo; contrarium habemus cap. 12. v. 5. [Præcepitque ei Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.] Ergo aliquid præmii acceperat Mardochæus.

 Reſpon-

Reſpondeo. Munera quidem leviora ei data fuerant, quæ tamen meritis non reſpondebant; ideoque non erant merces, & per conſequens, nec premium, vel honor, de quibus Rex interrogabat.

EX LIBRO JOB.

CAp. 19. v. 17. [Et orabam filios uteri mei.] Sed quomodo poterat filios orare, quando omnes perierant, ut ex cap. 1. Reſpondeo. Græcus legit Υἱὲς παλλακίδων μȣ, ideſt, *filios concubinarum mearum*, ſeu ſecundarum uxorum. Symmachus legit, Υἱὲς παίδων μȣ, ideſt, *filios puerorum meorum*, ſcilicet nepotes.

EX PSALMIS.

PSalm. 17. v. 27.] Cum perverſo perverteris.] Loquitur Pſalmiſta cum Deo, de quo dicitur Malach. 3. [Ego Dominus, & non mutor [Reſpondeo, ſenſus eſt, quod Deus cum perverſo perversè, ideſt, ſeverè agit: ita Hier. Theod. favet Arabica verſio quæ ſic legit: *Cum perverſo perverſus eris*.

Pſalm. 31. v. 3.] Quoniam tacui, inveteraverunt omnia oſſa mea, dùm clamarem tota die.] Contradicit ſibi; quomodo enim tacet, ſi clamat tota die? Reſpondeo, tacuit David à confeſſione peccati, nimirum novem menſibus; hæſerat namque in peccatis à die patrati adulterii uſq; ad partum uxoris; clamabat tamen, ideſt, rugiebat, ut vertunt Chald. Aquil. & Hier. præ dolore morbi in ſcelerum pœnam immiſſi: ita Aug. Hier. & alii: ideò addit: [Inveteraverunt omnia oſſa mea,] ideſt, omne robur meum elanguit.

Pſalm. 25. v. 8. [Homines, & jumenta ſalvabis Domine. [Numquid jumenta erunt in Cœlo? Reſpondeo. Pſalmiſta loquitur de ſalute corporali, ſcilicet, de eſca, ſanitate, prole &c. ita Aug. & alii. Arabica verſio legit: [Hominum, & jumentorum tu es Salvator Domine.] Allegoricè nomine jumentorum intelliguntur peccatores, ita Hier. & Didym.

Pſal. 36. v. 25. [Non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem.] Hoc prima fronte videtur falſum; legimus enim multos juſtos fame laboraſſe, ut fuit Lazarus mendicus, filii Jacob. Gen. 42. Abraham. Gen. 12. multique Sancti Martyres. Reſpondeo. Tunc Deus pro pane corporali dabat ſpiritualem, nempè, copiam ſolatii, & ſic in ipſa inopia non derelinquuntur à Deo. Eodem modo etiam Sancti Martyres nunquam derelicti fuerunt à Deo; nam quando tyrannus inedia eos tormentabat, tunc amplum patientiæ fructum, ac martyrii coronam referebant; juxta illud pſalmi 34. v. 11. [Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.] Aliqui tamen exponunt verba Davidis in ſenſu litterali, quia juſti, licèt fame laborarunt; illis tamen non defuit Deus in neceſſariis: contra verò impii famen patiuntur, ut canes. Idem dicendum eſt de alio textu Prov. 10. [Non affliget Dominus fame animam juſti:] Poſſumus etiam dicere Davidem loqui de ſe ipſo dicens. *Non vidi*; unde ſi aliquando id accidit, fuit aliquod rarius.

Pſalm. 40. v. 1.] Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem] cui veritati, ac optimo conſilio videtur contradicere præceptum divinum Exod. 23. v. 3. [Pauperis quoque non miſereberis in judicio.] Facilis eſt ſolutio: nam vetat Deus judicem declinare à juſtitia ex miſericordia erga pauperem: unde lectio hebræa eſt clarior: [Pauperem ne honorato in lite ejus;] ac ſi dicat, pauper litigioſus non meretur honorem, nec miſericordiam. Tales ſunt piſcatores beneficiorum eccleſiaſticorum, qui falſis documentis ſuſcipiunt lites injuſtas, & cùm ſint pauperes ingenio, ac virtutibus, piſcari in tenebris ſatagunt nocturnis. Iſtorum non ſolet miſereri ſacra Rota Romana; imo contra ipſos tanquam contra fures ſententias proferre deberet, ut à tam vili negotiatione deſiſtant: nam bonus Eccleſiaſticus non aſcendit aliunde, ſed per oſtium intrat in Chriſti ovile, ideſt, meritis, ac Paſtoris ſui legitima approbatione.

Pſalm. 43. v. 19. [Declinaſti ſemitas noſtras à via tua.] Hinc colligunt hæretici Deum eſſe cauſam peccati, quod tamen falſum eſt, ut admonet Eccl. 15. 12. [Non dicas, ille me implanavit.] Reſpondeo, ante prædicta verba reperendam eſſe particulam negativam ſuperiùs poſitam nimirum, *Non declinaſti*. Ita Hebr. Hier. Chryſ. Geneb. Janſ. Quod ſi velis affirmativè legere ſine particula negativa, ut vertit Chald. tunc ſic exponendum eſt: Declinaſti ſemitas noſtras, ideſt, actiones, & negotia noſtra, *A via tua*, ſcilicet, à ſolito modo agendi nobiſcum; non enim protexiſti nos, ſed potiùs permiſiſti omnia nobis infœliciter ſuccedere.

Pſalm. 115. v. 2. [Omnibus homo mendax.] Hæc verba contradicunt manifeſtè textui Apocal. 14. v. 5. [Et in ore eorum non eſt inventum mendacium. [Loquitur S. Joannes de centum quadraginta quatuor millibus Virginum. Hinc deducit Lutherus omnia opera hominis eſſe peccata, quia ſi homo non poteſt verum dicere, quod facilius eſt, ergo nec bonum facere. Reſpondeo ſenſus hujus loci non eſt hominem actu eſſe mendacem, ac ſemper mentiri; ſed pronum, ac proclivem natura ſua ad mentiendum, & fallendum: quod non eſt peccatum; ſed vitium naturæ corruptæ peccato originali: ita S. Baſ. Hier. & Aug. Docet Chryſoſtomus omnes homines eſſe mendaces reſpectu Dei, qui eſt ſumma veritas, & immutabilis. Creaturæ autem ſunt mendaces, ideſt, vanæ, & mutabiles.

EX PROVERBIIS.

CAp. 26. v. 4. [Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis.] Statim verò ſibi contradicit verſu ſequenti: [Reſponde ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur. [Quomodo hæc poſſunt ſervari, ſi ſunt

con-

contraria? Reſpondeo. Senſus eſt. Ne reſpondeas ſtulto verbis, quia oleum, & operam perdes; ſed verberibus corripiendo, ejuſque petulantem linguam coercendo; quod clarè demonſtrat ipſe Sapiens verſu ſuperiori dicens: [Flagellum equo, & camus aſino, & virga in dorſo imprudentium.] Meliùs tamen explicari, & concordari poſſunt hi duo Textus. Primus vetat reſponſionem juxta ſtultitiam, nimirum, ne reſpondeas ſtultè, ſicut ipſe ſtultus, ne efficiaris ei ſimilis. Secundus Textus jubet reſpondere juxta ſtultitiam, nimirum, ut meretur ejus ſtultitia: unde Græcus vertit: κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην; &, κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ.

EX ECCLESIASTE.

CAp. 1. v. 4. [Terra in æternum ſtat] Contra verò Iſai. 25.] Agitatione agitabitur terra ſicut ebrius, & auferetur.] Reſpondeo, terra auferetur, non quo ad ſubſtantiam; ſed quo ad incolas, & ædificia, ut ait S. Hier.

Cap. 7. v. 17. [Noli eſſe juſtus multùm.] Hæc Salomonis ſententia, non ſolum continet difficultates non paucas, ſed adverſatur conſiliis Euangelicis: [Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam. Mat. c. 5. v. 6.] ac aliis quamplurimis locis Sacræ Scripturæ. Reſpondeo. Non debet eſſe homo juſtus multùm, ideſt, in externa facie, quia verus juſtus non imitatur phariſaicam jactantiam; ſed cœlat virtutes: ita Aug. Lyran. Cajet. Alii verò intelligunt hæc verba de juſtitia vindicativa; ita', ut non debeat judex, vel ſuperior eſſe nimis juſtus, nimirum rigoroſus; ſed errantem ovem humeris levare: ita S. Ambr. Deniq. R. Aben Ezra intelligit prædicta verba de nimia, ac ſuperflua corporis afflictatione: quando, nimirum, indiſcretè jejuniis, vigiliis, ac mortificationibus maceramus corpus, ſicut agricola, qui nimia anxietate vexat campum, ut fructus copioſos colligat; erit namque inutilis labor. Unde Plinius: [Benè colere neceſſarium eſt, optimè damnoſum. lib. 18. hiſtor. nat. cap. 6.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

CAp. 7. v. 2.] Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine.] Contra verò mater Machabæorum, 2. Mach. 7. dixit: [Novem menſibus te in utero portavi,] & hoc tempus videtur commune omnibus hominibus. Reſpondeo. Perfectiſſimum naſcendi terminus ſunt novem menſes ſolares completi, ſeu decem lunares inchoati, quorum hìc meminit Salomon. Mater autem Machabæorum loquebatur de menſibus ſolaribus.

EX ECCLESIASTICO.

CAp. 1. v. 16. [Initium ſapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in vulva increatus eſt. [Quomodo hoc ſtare poteſt cum eo, quod ait S. Paul. Epheſ. 2. Omnes nos naſci filios iræ? Reſpondeo. Hanc eſſe hyperbolem; loquitur enim de iis, qui à tenera ætate Deum timere incipiunt; niſi velis intelligere de natura, & indole optima, & ad pietatem proclivi, quæ timor Domini vocari poteſt. Hoc tamen ad litteram impletum eſt in Beatiſſimæ Virginis immaculata conceptione; inſuper de S. Joannis, & Jeremiæ in utero ſanctificatione. Aliqui intelligunt hunc locum de prædeſtinatis, quibus in inſtanti creationis deſtinatur gloria.

Cap. 3. v. 16. [Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonum.] Quomodo ex peccato oritur bonum, dicente Apoſtolo ad Rom. 6. [Stipendia peccati mors?] Reſpondeo, peccatum matris, de quo hìc eſt ſermo, nihil aliud ſignificat, quàm injuriam à moleſta matre illatam, quam ſi filius patienter tolerat, reſtituetur ei bonum.

Cap. 7. v. 15. [Non iteres verbum in oratione tua] & tamen Chriſtus Dominus Matth. 26.] Tertiò oravit, eumdem ſermonem dicens.] Reſpondeo, hìc prohibetur inutilis verborum reiteratio, quam etiam Chriſtus prohibuit. Matth. 6. Poſſumus etiam dicere, reprehendi garrulitatem in ſermone familiari. Emmanuel Sà aſſerit his verbis inculcari attentionem in oratione, ut non ſit opus repetere verba ſemel prolata.

Cap. 13. v. 11. [Noli eſſe humilis in ſapientia tua.] Hoc manifeſtè repugnat Chriſti conſiliis multis in locis. Reſpondeo, Sapiens loquitur hìc de animi abjectione, quæ maculam infert viro ſapienti; non autem de virtute humilitatis, quam Chriſtus commendat. Vel meliùs. Sapiens non debet abduci à vero, & recto, ſpecie humilitatis, & ſubjectionis; ſed potiùs libertatem ſpiritus pro veritate retinere debet.

Cap. 18. v. 1.] Qui vivit in æternum, creavit omnia ſimul.] Hoc repugnat Gen. cap. 1. ubi ſex diebus dicitur Deus creaſſe univerſa. Reſpondeo, illud *Simul*, græcè legitur κοινῇ, ideſt, *Communiter*, ſeu *Pariter*, nimirum, nulla re prorſus excepta. Vel cum Rabano per *Omnia* intellige omnium rerum materiam, quæ primo die ſimul producta fuit; unde ex hoc loco malè colligitur uno die Deum creaſſe omnia.

Cap. 40. v. 29. [Filii in tempore vitæ tuæ ne indigeas, melius eſt enim mori, quàm indigere] Contrarium docuit Chriſtus Dominus, qui Matth. 19. ait:] Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.] Et alibi: [Beati pauperes ſpiritu. [Reſpondeo, certum eſt hìc non reprehendi Religioſorum virorum voluntariam mendicitatem, quæ ex humilitatis, & virtutum amore libenter ſuſcipitur, nec impedit ſapientiam, eſtque laudabilis; ſed illa reprehenditur, quæ ex otio, & inertia provenit, & ſapientiæ acquiſitionem multum obeſt.

Cap. 49. v. 5. [Præter David, & Ezechiam, & Joſiam omnes peccatum commiſerunt. [Quomodo excipitur David, qui graviſſimè peccaverat? 2. Reg. 11. Item ipſe Ezechias nec à peccato fuit immunis. 4. Reg. 20. Reſpondeo. Textus hic

loquitur de peccato Idololatriæ, ut ex ſequentibus clarè colligitur; vel ſermo eſt de arctiori cum Idololatris amicitia, cujus criminis Joſaphat alioquin pius rex reprehenditur, 2. Par. 18.

EX ISAIA.

CAp. 16. v. 1. [Emitte agnum Domine dominatorem terræ de Petra deſerti.] Hæc verba à S. Hier. multiſque aliis intelliguntur de Chriſto Domino, qui tamen de Nazareth, & Bethlehem venit; non verò de Petra originem duxit. Reſpondeo, Chriſtus Dominus originem trahit ex Ruth Moabitide avia Davidis, quæ nata eſt in urbe Petra, quam urbem ait Strabo, lib. 16. ſic vocatam à rupibus; eam auxit magnoperè Rex Balduinus: & Suldanus eam totius Ægypti, ac Arabiæ gazophylacium conſtituit, ut teſtatur Adrichomius. Rabbini fruſtrà conantur hæc verba torquere à Chriſto Domino ad Ezechiam regem, ideòque legunt: [Mitte agnum dominatori terræ] eò quòd Moabitæ conſtituiſſent pendere annuum tributum centum millium agnorum regi Iſrael.

Cap. 23. v. 16. [Et erit poſt ſeptuaginta annos, viſitabit Dominus Tyrum, & reducet eam.] Contrà verò de eadem urbe prædixit Ezec. 26. v. 14. [Non ædificaberis ultrà.] Reſpondeo, illud *Vltrà*, ſignificat in longum tempus; unde Hebræa legit *Od*, ideſt, *Amplius*, quod communiter ſignificat tempus Jubilæi, nimirum, ſpatium quinquaginta annorum. S. Hier. ait Tyrum ædificatam, ac reſtitutam in priſtinam civitatem, non tamen in regnũ; nam deinceps ſubfuit Chaldæis, Græcis, ac Romanis. Scholiaſtes ait cives omnes fuiſſe deletos, ac proinde urbs alia diverſa extructa fuit. Idem dicendum eſt de alio Textu ejuſdem Prophetę Ezechielis, eodem ipſo citato capite:] Requiſita non reperieris ultrà in ſempiternum.

Cap. 45. v. 1. [Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro:] ſequitur Scriptura promittens ei victorias, ac regna ſubditaſque nationes, poſt multa verò, verſ. 4. queritur Deus his verbis, [Et non cognoviſti me.] Aliter ſcribitur, lib. 1. Eſdr. cap. 1. verſ. 2. [Hæc dicit Cyrus res Perſarum: Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli:] Ergo cognovit verum Deum. Reſpondeo, licèt cognoverit Deum, non tamen cognovit eum unicum, & ſolum, nam ſimul etiam idola colebat uſque ad mortem, ita S. Hier. & alii. Vel dicas ſecundùm Lyran. *Non cognoviſti me*, hoc, nimirum, tempore, quando te deſcribebam, quia nondum natus eras.

EX JEREMIA.

CAp. 7. v. 22. [Quia non ſum locutus cum patribus veſtris, & præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocauſtomatum, & victimatum.] Hoc videtur manifeſtè falſum; nam primis Levitici capitibus de nulla re agitur, præterquàm de ſacrificiis, & victimis. Reſpondeo, de talibus ſacrificiis impio, ac impuro animo oblatis, quaſi per illa placandus ſit Deus, certè nunquam locutus eſt; nam abſque mandatorum obſervatione non poſſunt illi placere ſacrificia; unde notavit S. Hier. Deum priùs dediſſe populo decalogum, ac nunquam in Exodo locutum fuiſſe de ſacrificiis; poſteà verò in Levitico præſcripſit ſacrificia, ne populus Idolis gentium more ſacrificaret.

Cap. 27. v. 7. [Et ſervient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus.] Loquitur Propheta de Nabuchodonoſore, cui tamen ſucceſſit ſolùm ejus filius Balthaſſar, ergo quinam ſunt hi tres reges commemorati? Reſpondeo, hìc ſermo eſt de Nabuchodonoſore ſeniore, qui etiam vocabatur Nabol Aſſar, & hic erat Pater Nabuchodonoſoris junioris, qui dictus fuit Magnus. Colligitur hæc reſponſio ex eodem Propheta, qui initio ejuſdem capitis dicit ſe locutum fuiſſe hęc in principio regni Joachim filii Joſiæ regis Judę, atqui in principio regni Joachim regnabat Nabol Aſſar, & quidem ſolus: nam anno quarto regni Joachim ſocium, ac regni collegam accepit filium, ut habetur ſuprà, cap. 25. Aliter enumerant hos tres reges S. Hieron. Ruper. Lyran. S. Tho. Vat. dicunt enim, primum fuiſſe Nabuchodonoſor, ſecundum Evilmerodach, tertium denique Balthaſſarem. At juxta authores primæ ſententiæ idem eſt Evilmerodach, & Balthaſſar.

Cap. 29. v. 22. [Sedeciam, & Acab, quos frixit rex Babylonis in igne.] Iſti duo ex Hebræorum ſententia, item Rabani, Hugonis, S. Tho. Lyran. & Saliani ſunt illi ſenes, qui Suſannæ pudicitiam tentarunt. At ſenes illi, ut legitur in Dan. 13. alio ſupplicio, nimirum, lapidibus occiſi ſunt. Reſpondeo, fuerunt quidem primò lapidibus obruti, dein igne frixi. Daniel autem ſolùm mentionem facit de pœna talionis à legibus ſtatuta. Hanc tamen opinionem reprobant ut falſam Mald. Perer. Sanch. & alii.

Cap. 30. v. 8. [Et non dominabuntur ei ampliùs alieni,] & tamen conſtat Perſarum reges dominatos fuiſſe Judæis poſt reductam captivitatem, 2. Eſd. 9. Reſpondeo. Hæc verba ad litteram non poſſunt intelligi de liberatione per Cyrum facta; ſed de ea, quam dedit Dominus Jeſus Chriſtus ſuis; ita S. Hier. Theod. & alii: unde miſcet Propheta typum cum antitypo, & advolat à Cyro ad Chriſtum, de quo litteraliter, & non allegoricè hæc intelliguntur; ita Corn. à Lapide.

Cap. 30. v. 36. [Non erit ex rege Joachim, qui ſedeat ſuper ſolium David:] Et tamen contraria legimus 4. Reg. 24. [Dormivit Joachim cum patribus ſuis, & regnavit Joachim filius ejus pro eo.] Reſpondeo. Tentavit quidem filius ſolium aſcendere regium, in quibus tribus circiter menſibus ſedit, non tamen pacificè; nam abductus dein fuit in Babylonem cum tota ejus aula, ideoque æſtimatur, ac ſi non regnaſſet, ita Theod. Poſteri autem ejus non fuerunt reges, ſed duces, & quidem tributarii Perſarum regibus. Machabæi verò alioqui fuerunt reges, ſed ex tribu levitica, non autem ex ſtirpe Joachim originem ducebant.

Cap.

Cap. 41. v. 6. [Et munera, & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.] Quomodo poterant offerre in domo Domini, ſi templum jam ſuccenſum fuerat, ut eſt in 4. Reg.ult. Reſpondeo, Domus Domini vocatur locus ille, quem Deus elegerat, ut in eo Templum erigeretur, ac iterum reſtauraretur, ut ajunt à Caſtro, & Sanchez, & Cornel. à Lap. Colligitur ex Baruch. 1. v. 10. ubi dicuntur Judæi miſiſſe pecunias ex Babylone pro victimis Deo offerendis. Maldonat. tamen putat iſtos octoginta non veniſſe in Jeruſalem, ſed in Maſphath, ubi Judæorum reliquiæ collectæ erant ſub Godolia, ibique altare aliquod ejus juſſu excitatum fuiſſe. FR. V. Maſphat. in dict. *Synagogæ*.

Cap. 47. v. 4. [Depopulatus eſt enim Dominus Palæſtinos, reliquias inſulæ Cappadociæ.] Quomodo Cappadocia vocatur inſula, cùm ſit Provincia in Græcia? inſuper quomodo ex ea originem ducant Palæſtini? Reſpondeo: Cappadocia, de qua hìc loquitur Propheta, eſt inſula prope Tyrum ſecundùm Torniel. quæ deinde dicta eſt nova Tyrus: huic opinioni favet hebræa verſio, quæ legit *Caphtor*; nam *Caph*, eſt manus, *Tor*, ideſt Tyrus, quaſi dicat manus, ſeu latus Tyri. Sed Theod. & à Caſtro vertunt non Cappadociam, ſed Cyprum. Multi denique ſumunt hanc vocem pro vera Cappadocia, quæ licèt ſit in continenti, quia tamen extenditur longo littore in pontum Euxinum, vocatur inſula. Cappadoces autem occuparunt Palæſtinam, expulſis Heveis, ut patet Deuteron. 2. v. 23. Ita Rab. Noſtet Arabicus legit: *Reliquias ſucciſorum Cappadocum*, nullamque facit mentionem inſulæ.

Cap. 50. v. 39. [Non habitabitur ultrà uſque in ſempiternum.] Loquitur Propheta de Babylone, quam tamen ex Dan. 6. 9. & 10. conſtat iterum reſtauratam fuiſſe. Reſpondeo. Hæc Prophetia non ſimul; ſed ſenſim, & ſucceſſivè impleta fuit. Primò per Cyrum adempta fuit illi Monarchia. Secundò à Dario mœnibus ſpoliata teſte Herodoto, l. 3. & Juſtino, lib. 1. Tertiò à Seleuco, & Nicanore civibus, & opibus exhauſta; inſuper teſte Plinio, lib. 6. cap. 26. Parthi omnia tranſtulerunt inde. Denique ſub Adriano Imperatore teſte Pauſania, lib. 8. nihil relictum præter muros. Unde S. Hieron. in cap. 13. Iſa. ait tempore Theodoſii venationes tantùm regias fuiſſe Babylone, ejuſque murorum ambitu beſtias contineri.

Cap. 51. v. 27. [Mons peſtifer.] Loquitur de Babylone, quæ tamen in planitie ſita eſt. Poſtea, v. 36. [Deſertum faciam mare ejus.] Et tamen nullum ibi eſt mare. Denique, ver. 41. vocatur *Seſach*. Reſpondeo, ad primam difficultatem. Vocatur Babylon mons ob faſtum imperii, ita Theod. & Lyran. vel ob murorum altitudinem, ut cenſent Vatab. & Mald. qui muri ad ducentos cubitos attollebantur, ut aſſerunt Herod. Plin. Diod. Sicul. & Oroſ. Ad ſecundum, dico nomine maris intelligendum eſſe fluvium Euphratem turgidum maris inſtar, ut ait Lyran. Alii verè ut Teod. & Vatab. nomine maris intelligunt hominum, ac opum abundantiam. Ad tertium denique dico vocari *Seſach*, ideſt Byſſi ſaccum, ut ait S. Hieron. ob byſſi, ac purpuræ abundantiam; niſi malis cum Athenæo, lib. 14. & aliis dicere, *Siſach* lingua babylonica ſignificare diem feſtum celebrantem. Nam eo die, quo feſtum Deo ſuo Belo celebrabat, cecidit civitas iſta, ex Dan. 5. Nec prætereunda eſt verſio noſtri Textus Arabici, quorum unus legit *Ariſcha*, alius *Civitas glorioſa*. Hæc ſecunda verſio multùm facit ad rem.

Hierolexicom Magri.

EX EZECHIELE.

Cap. 20. v. 25. [Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent.] Quomodo hoc verificari poteſt de divinis præceptis, de quibus habemus hoc eodem cap. v. 11. [Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo vivet in eis.] Reſpondeo, Deus permiſit dari populo præcepta peſſima, difficillima, ac moleſtiſſima de ritu colendi idola, nimirùm Gentium præcepta: ita Hebræi, & ex iis Pradus, & hoc in pœnam, eò quòd ſpreverant præcepta divina. Ita S. Hieron. & Mal. Vel *Præcepta non bona*, nimirùm non tam perfecta, ut in Euangelio: ita exponunt S. Amb. & S. Cyrill.

Cap. 30. v. 14. [Faciam judicia in Alexandria.] Atqui Alexandria tunc non erat, quæ vix ducentos, & triginta poſt annos extructa fuit. Reſpondeo. Hæc Civitas per prolepſim, ideſt anticipationem vocatur Alexandria. Nam Hebraicè dicebatur *No*, quæ teſte Nahum, cap. 3. v. 8. amplitudine non cedebat Ninive, complectebaturque ſuo ambitu viginti leucas, ut ait Diod. Sicul. lib. 3. cap. 7. Græcus, Textus legit Διόσπολιν id eſt, Jovis urbem. Hanc igitur ſubvertit Nabuchodonoſor, quam poſtea inſtauravit Alexander, vocavitque ſuo nomine Alexandriam.

Cap. 32. v. 27. [Qui deſcenderunt ad infernum cum armis ſuis, & poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis.] Certum tamen eſt ex Pſ. 48. cum homine mortuo nihil deſcendere. Reſpondeo. Propheta his verbis denotat iſtos fortes morituros inglorios, & ita cum armis, & abſque ulla pompa eorum corpora inſepulta canibus diſcerpenda.

Cap. 39. v. 28. [Et non dereliquerim quemquam ex eis ibi.] At multa Judæorum millia poſt reductionem factam per Zorobabelem, & Cyrum, vel Machabæos, apud externas nationes remanſerunt. Reſpondeo. Hæc prophetia non poteſt verificari niſi de ultima reductione preſtanda poſt mortem Antichriſti, quod colligitur ex verbis ſequentibus hujus capitis: [Non abſcondam ultrà faciem meam ab eis,] nam de facto abſcondit faciem ab eis à tempore Titi uſque in hodiernum diem: ergo loquitur de ultima liberatione.

EX DANIELE.

Cap. 2. v. 1. [In anno ſecundo Regni Nabuchodonoſor vidit ſomnium.] Certum tamen eſt

plures poſt annos ſomnium vidiſſe. Reſpondeo. Initium regni nunc non intelligitur, ex quo primùm regnare cœpit in Chaldæa; ſed ex quo Monarcha factus eſt, ſubjugata Aſia, & magna ex parte Ægypto devaſtata, qui annus ſecundus Monarchiæ fuit trigeſimus ſeptimus Regni, ita Cornel. à Lap. & alii.

Cap. 4. v. 34. [Nunc igitur ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli.] Hæc eſt epiſtola regis, in qua Dei magnalia enumerat, & tamen v. 5. vocat Belum Deum ſuum, igitur non glorificavit Deum cœli. Reſpondeo, quando vocat Belum Deum ſuum, loquitur de tempore præterito, quo Danieli puero nomen à Belo deſumptum dederat. Unde veriſimile eſt ipſum in pœnitentia, ac animi ſubmiſſione uſque ad mortem perſeveraſſe, ac proinde æternam ſalutem conſecutum fuiſſe, ut docent Doroth. in ſynopſi, Epiph. in vita Daniel. Auguſt. epiſt. 122. Theod. Lyran. Carth. Per. & alii.

Cap. 9. v. 1. [Anno primo Darii filii Aſſueri.] At Aſſuerus fuit longè poſterior Dario, quomodo igitur fuit illius pater. Reſpondeo. Darius erat filius Aſtyagis Medorum regis, nomen autem Aſſueri erat commune regibus Medorum, ſicut nomen Artaxerſis erat commune Perſarum regibus. Hinc Cambyſes maritus Eſther, & alii reges vocantur modò Aſſueri, modò verò Artaxerſes, prout à Medis, vel à Perſis, quibus utriſque præerant, compellari contigebat.

Cap. 13. v. 45. [Suſcitavit Dominus Spiritum Sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.] Si Daniel erat puer, cur verſu 50. infrà dicunt ei ſenes: [Quia tibi Deus dedit honorem ſenectutis.] Reſpondeo. Daniel verè erat juvenis, dicitur autem puer reſpectu iſtorum ſenum: agebat enim tunc annum vigeſimum quartum. Nam hæc hiſtoria contigit ſub annum quartum à transmigratione in Babylonem, ut ait Corn. à Lap. Additur denique ipſi datum fuiſſe à Deo ſenectutis honorem, nimirùm, dignitatem judicandi, quæ ſenibus propriè convenit.

EX AMOS.

CAp. 5. v. 25. [Nunquid hoſtias, & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis?] Quomodo reprehenditur populus, ſi Exod. 24. & Levit. 8. 14. & 15. legimus multa obtuliſſe ſacrificia? Reſpondeo. Verè poſt dedicationem tabernaculi in Monte Sinai Iſraelitæ victimas non obtulerunt, eò quòd non eſſent certi de ſtatione, nec ad unum diem. Debebant enim ſemper eſſe parati ad iter; nam ſtatim, ac movebatur ab Angelo columna nubis, caſtra etiam movebantur. Unde triginta octo annis, & undecim ferè menſibus à ſacrificiis abſtinuerunt ſeſe. Dicuntur tamen fluxiſſe quadraginta anni more Scriptoribus etiam ſacris uſitato, quo numeros, quibus parum deeſt, vel ſupereſt, integros, & rotundos conſignant. Ita Lyran. Vatab. Corn. à Lap.

Cap. 7. v. 14. [Non ſum Propheta.] Quomodo poterat ſine mendacii nota hoc aſſerere Amos, cui dicitur à Deo v. 15. ejuſdem capitis: [Vade, Propheta ad populum.] Reſpondeo, Amos dicit ſe non eſſe Prophetam ex profeſſione, vel à prima ætate, cùm ejus muneris fuerit armenta paſcere. Unde Septuaginta legunt: *Non eram Propheta.*

EX MICHÆA.

CAp. 5. v. 2. [Tu Bethlehem Ephrata.] Matthæus verò citans iſtum locum ait, cap. 2. 6. [Tu Bethlehem terra Juda.] Reſpondeo, duplex erat Bethlehem, una in tribu Zabulon, altera in tribu Juda, de qua loquitur Propheta, & ad diſtinctionem prioris addidit ei cognomen *Ephrata*, quæ fuit ſecunda uxor Caleb, à qua tota illa fertilis regio nomen acceperat. Eadem eſt ergo Bethlehem Ephrata, & Bethlehem Juda.

EX NAHUM.

CAp. 1. v. 12. [Afflixi te, & non affligam te ultrà.] Certũ tamẽ eſt poſt iſtam promiſſionem Deum pluries in populum ſuum varias immiſiſſe afflictiones. Reſpondeo, ſenſus illius promiſſionis eſt: *Non affligam te*, ſcilicet, niſi novis ſceleribus ad id me de novo coegeris. Vel *Non affligam te ultrà*, nimirum, per Aſſyrios. Ita Corn. à Lapide.

EX ZACHARIA.

CAp. 1. v. 8. [Et ipſe ſtabat inter myrteta.] Sermo eſt de Angelo, de quo ver. ſeq. ait: [Angelus, qui loquebatur in me.] Quomodo igitur loquebatur interiùs, ſi erat inter myrteta? Reſpondeo. Iſte modus loquendi eſt hebraiſmus; idem enim eſt, ac ſi diceret: *Loquebatur mecum*, vel *ad me*, ut vertit Chald. & cenſent Theod. & Vatabl. Alii verò, inter quos Hieron. Remig. Alb. Hugo, & Lyr. putant fuiſſe diverſos Angelos. Nam qui loquebatur interiùs per inſpirationes, ac mentali voce erat Angelus Cuſtos ipſius Prophetæ; alius verò inter myrteta erat Archangelus Michael.

Cap. 2. v. 4. [Abſque muro habitabitur Jeruſalem præ multitudine hominum.] Conſtat tamen 2. Eſd. cap. 2. Nehemiam inſtauraſſe muros ejuſdem Civitatis, quæ nunquam illis caruit. Reſpondeo, ſenſus eſt tantam hominum frequentiam eò confluxuram, ut murorum ambitus eos capere non poſſit; & ſic oſtendit ſuburbia conſtruenda eſſe, ac villas vicinas erigendas, quod contigiſſe ſuo tempore teſtatur Joſeph, lib. 7. bel. Jud. cap. 6. Unde illud *Abſque muro*, vertunt alii *Extra muros*, ſicut illud Joſue 17. 5. [Ceciderunt funiculi Manaſſe decem abſque terra Galaad,] ideſt, extra terram Galaad.

Cap. 12. v. 2. [Sed & Juda erit in obſidione contra Jeruſalem.] Quomodo Judas obſidebat Jeruſalem, quæ erat Metropolis, ac caput totius Judeæ? Reſpondeo. Judæi transfuga Jaſon, Menelaus, & alii adjuvarunt Antiochum in oppugnan-

granda Jeroſolyma, ut videre eſt in Hiſtoria Machabæorum, & confirmatur teſtimonio Joſephi, lib. 12. antiq. cap. 6.

EX LIBRO I. MACHAB.

Cap. 1. v. 1. [Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia.] At regnum Græcorum conſtat longè antiquius fuiſſe ex Dan. 11. v. 2. Reſpondeo. Alexander primus regnavit in Græcia, intelligitur nimirum in tota Græcia, ut exponit Serar. Vel dicas: Primùm regnavit in Græcia, deinde in aliis regnis, quæ armis accepit. Nam in Textu Græco non dicitur *Primo*, ſed πρότερος, ideſt, *prior*.

Ibid. [Egreſſus de terra Cethim.] Nomine Cethim intelligitur Italia. Ita Num. 24. v. 2. ſic legit noſtra Vulgata: [Venient in triremibus de Italia.] Sed Alexander non venit ex Italia; ſed ex Græcia. Reſpondeo, juxta S. Hier. Hebræi omnes populos mari mediterraneo à ſe disjunctos vocabant Cethim, ſeu inſulanos, eò quòd navibus ad eos accederent. Idem ſentit Joſeph, lib. 1. antiq. c. 6. & 11. Theod. in c. 27. Ezechielis: ſicut nunc de facto Itali vocant Germanos, Gallos, Belgas, Anglos, cæteroſque trans alpes habitantes uno nomine Ultramontanos. Unde hìc per Cethim intelligitur Macedonia.

Cap. 4. v. 6. [Qui regumenta, & gladios non habebant.] Sermo eſt de Judæis, qui loricis, & gladiis dicuntur caruiſſe; & tamen v. 15 legimus ipſos occidiſſe gladio tria millia virorum. Reſpondeo. Judæi non habebant loricas, & gladios, ſubintelligitur. *ſicut volebant*, ut in Textu Græco additur πλὴν καλύμματα καὶ μαχαίρας οὐκ εἶχον καθὼς ἐβούλοντο. Imò in pluribus codicibus latinis, ſeu manuſcriptis, ſeu editis hoc invenitur expreſſum. Senſus igitur eſt: Judæi quo ad arma non erant pro voto ſuo ſatis inſtructi, certè hoſtibus nulla ex parte æquandi.

Ibid. v. 52. [Centeſimi quadrigeſimi octavi anni.] Sermo eſt de reſtauratione templi facta triennio poſt ejus profanationem. Nam anno 145. Græcorum, profanatum fuit templum. Cur igitur 2. Machab. c. 10. dicitur poſt biennium reſtauratum fuiſſe Templum? Idem narratur poſt mortem Antiochi, quæ accidit anno 149. Reſpondeo, ad primam difficultatem. Biennium, de quo ibi fit mentio, non ſumitur ab initio profanationis Templi; ſed ab initio Principatus Judæ, ut clarè patet. Ad ſecundam difficultatem dico. Reſtauratio Templi narratur poſt mortem Antiochi; ſed tamen ante ejus obitum accidit, qui modus uſitatus eſt ſæpè in ſacris litteris.

Cap. 7. v. 9. [Sed & Alcimum impium conſtituit in Sacerdotem.] At iſte Alcimus erat jam Sacerdos ante adventum Demetrii Regis, ut habetur 2. Machab. 14. Reſpondeo, etiamſi antea conſtitutus fuiſſet Summus Sacerdos ab Antiocho poſt cædem Menelai: quia tamen acta Antiochi, utpotè tyranni, annullata fuerant, iterum à Demetrio legitimo Rege, à quo hæc dignitas cōferri debebat.

Cap. 8. v. 16. [Committunt, (*ſcilicet Romani*,) uni homini magiſtratum ſuum per ſingulos annos dominari univerſæ terræ.] Certum tamen eſt, duos conſules quotannis creari ſolitos eſſe: cur igitur dicitur hìc uni tantùm totius imperii committi gubernationem? Reſpondeo. Verum eſt duos creari conſules; ſed ambo non imperabant uno, eodemque in loco. Unus enim in Urbe, alter verò in exercitu. Vel ſi erant in eodem loco ſimul tunc alternis diebus imperabant, & uni ſoli faſces præferebantur, teſte Livio, qui ait, cùm ad Cannas pugnatum fuit, ſortem Imperii ea die penes Varronem fuiſſe: idem confirmat Halicarn. & Sigonius.

Cap. 11. v. 34. [Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres Civitates, Lydan, & Ramathan.] Cur duas tãtùm enumerat civitates, ſi erant tres? Reſpondeo, legendum eſſe tres præfecturas, ſeu Satrapias, ut legit Joſephus; dein duas civitates ſeparatim nominatas aſſignat pro Templi ſacrificiis. Senſus igitur eſt, præter illas duas præfecturas aſſignaſſe etiam duas alias Civitates pro ſacrificiis. Vide Textum Græcum.

Cap. 14. v. 25. [Cùm autem audiſſet populus Romanus ſermones iſtos.] Narrat dein beneficia maxima in Simonem collata, quæ beneficia certum eſt non à Romanis, ſed à Judæis fuiſſe collata. Reſpondeo, verum id eſſe, ideòque in Textu Græo non legitur *Populus Romanus*, ſed ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ δῆμος τῶν λόγων τούτων, ideſt, [Cùm audiſſet populus ſermonem iſtum.] Patet autem clarè ex ipſo Textu ibi ſermonem eſſe de populo Judaico, qui auditis iis, quæ Simon fecerat apud Romanos pro populo, gratias ei agunt. Igitur de populo Judaico intelligenda ſunt quæ ſequuntur.

Cap. 16. v. 3. [Eſtote loco meo, & fratres mei, & egreſſi pugnate pro gente noſtra.] Loquitur Simon cum duobus filiis ſuis; ſed cur eos vocat fratres? Reſpondeo ex Textu Græco aliter legendum eſt Ἀντ' ἐμοῦ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου: nimirum [Loco me, & fratris mei.

EX LIBRO II. MACHAB.

Cap. 1. v. 9. [Et nunc frequentate dies ſcenopegiæ menſis Casleu.] Dies ſcenopegiæ celebrandi erant menſe ſeptimo Tiſri, ut præcipitur Exod. 23. & 24. ac Levit. 23. non autem menſe nono Casleu. Reſpondeo. Iſti dies feſti, qui hìc indicuntur, non ſunt illi ſeptimi menſis; ſed dies Encæniorum, quando à Juda Machabæo repurgatum fuit Templum, quam dedicationem feſtivè peregerunt dies octo integros ad modum feſtivitatis tabernaculorum.

Ibid. v. 14. [Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus. Sermo eſt de conjugali habitatione cum Dea Naneam, ut colligitur ex vocabulo græco συνοικήσων, ideſt *cohabitaturus*, & ex dotis mentione, quæ ibi exprimitur. Dubium igitur eſt, quomodo vivos cum mortua, mortalis cum immortali conjungendus eſſet? Reſpondeo, ſolitos fuiſſe veteres Reges cum Deabus matrimonia

monia inire, ut Heliogabali Urania docet, ſeu Venus apud Xiphilinum; & noſtris temporibus nota omnibus eſt ſolemnis deſponſatio, quam cum Thetide quotannis faciunt Veneti in die Aſcenſionis Domini. Habemus inſuper exemplum deſponſationis Antonii cum Minerva, teſte Seneca in Suaſor. Sic etiam hìc Antiochus, ut honeſto prætextu templum expoliaret, theſauros dotis nomine ſurripere ſtuduit; at templi Sacerdotes cautiores fuere, ut ipſe exitus comprobavit.

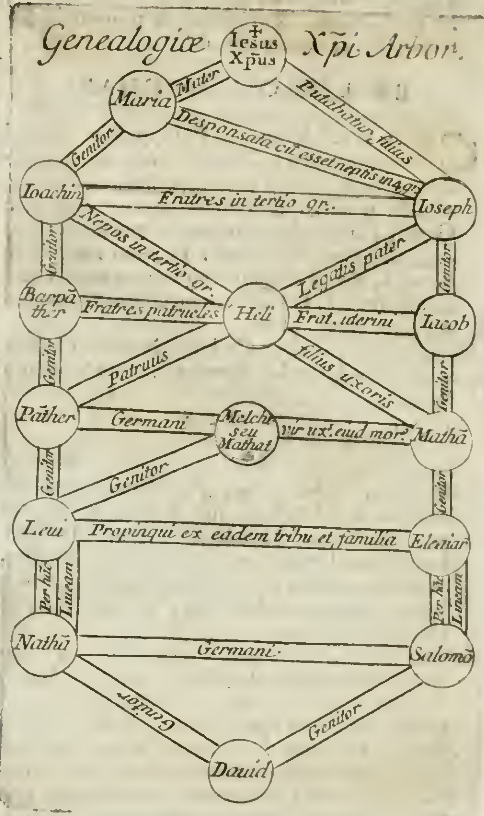
Cap. 3. v. 4. [Simon de tribu Benjamin præpoſitus Templi.] Quomodo poterat eſſe Templi præpoſitus, ſi erat de tribu Benjamin, non autem de tribu Levitica? Reſpondeo, iſte Simon erat præpoſitus in rebus prophanis, non autem ſacris. Forſan enim præerat theſauris, vel militari cuſtodiæ: ſic etiam ejus frater Menelaus injuſtè ſummum Pontificatum affectaverat.

Cap. 5. v. 27. [Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat.] Et tamen cap. 14. dicitur Judas præfuiſſe omnibus Aſſidæis, cur igitur dicitur decimus? Reſpondeo, erat decimus, nimirum, unus ex decem viris Aſſidæorum, inter quos poſtea etiam generalis dux fuit.

Cap. 8. v. 22. [Conſtituit itaque fratres ſuos duces utrique ordini Simonem, & Joſephum.] Nullus tamen ex fratribus Judæ vocabatur Joſephus. Reſpondeo, Joſephus idem erat, ac Joannes; ita Serarius explicat.

EX EUANGEL. S. MATTHÆI.

CAp. 1. Statim in ipſo exordio occurrit difficultas illa celebris, cur Matthæus Chriſti genealogiam à David uſque ad Joſeph deducat per Salomonem, Lucas verò per Nathan: ergo alii parentes tribuuntur Joſepho à S. Luca: alii à S. Matthæo. Hunc locum olim objecit Julianus Auguſtus. S. Hieronymus verò enodavit dicens; à S. Luca recenſeri parentes Joſeph ſecundùm legem, à S. Matthæo autem ſecundùm naturam. Nam Deus præceperat, quòd ſi frater abſque liberis è vita diſceſſiſſet, alius frater ejus uxorem acciperet ad ſuſcitandum fratris ſemen. Hanc difficultatem nuper Chriſtianis objecit Ahmed Perſa in ſuo libro inſcripto, Politor ſpeculi, contra quem Apologiam eruditè, ut ſolet, ſcripſit P. Philippus Guadagnola, Clericus Regularis Minor linguæ Arabicæ profeſſor egregius, ac in noſtra Congregatione meus collega, qui cap. 7. ſect. 1. notat S. Matthæum uti verbo *Genuit* ad ſignificandam naturalem generationem, Lucam verò non uti tali verbo, ſed dicere: [Joſeph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, &c.] Arabicus legit Joſeph filii Heli, filii Mathat, &c.] Ad majorem hujus difficultatis elucidationem Chriſti genealogiam ex Scripturis, & Sanctis Patribus præſertim Damaſceno depromptam in ſequenti arbore deſcribi curavimus.

Ibidem v. 5. [Salmon autem genuit Booz de Rahab.] Quomodo potuit Salmon generare filios ex Rahab meretrice Jericuntina, ſi ipſe non eſt ingreſſus terram promiſſionis: nullus enim ex iis, qui ab Ægypto diſceſſerunt, in terram promiſſionis pedem intulit præter Joſue, & Caleb. Hæc objectio eſt ejuſdem Ahmedis. Reſpondeo, licèt Salmon fuerit ex iis viris, qui ex Ægypto diſceſſerat, nihilominus non fuit comprehenſus Dei maledicto. Nam nondum attigerat vigeſimum annum. Colligitur ex cap. 14. v. 29. Num. [In ſolitudine hac jacebunt cadavera veſtra omnes, qui numerati eſtis à viginti annis, & ſuprà & murmuraſtis contra me.

Ibid. v. 8. [Joram genuit Oziam.] Qui tamen fuit abnepos, non verò filius Joram. Nam 4. Reg. 8. Joram genuit Ochoziam. Hic genuit Joas, ut ex cap. 12. Joas genuit Amaſiam; ita cap. 14. Hic denique genuit Oziam, ſeu Azariam. Cur ergo S. Euangeliſta reliquit illos tres intermedios? Reſpondeo, quia noluit excedere teſſeradecadem perſonarum. Ita S. Hieron. Cur verò hos potiùs prætermiſit, quàm alios, ratio in promptu eſt, quia hi tres geniti erant ex Athalia filia impiiſſimi Achabi, & Jezabelis, quo-

rum ſtirpem delendam prædixerat Deus, 3. Reg. 21. v. 21. [Et interficiam de Achab mingentem ad parietem.] Unde S. Euang. ſaltem uſque ad quartam generationem illorum memoriam abolitam noluit. Poſteritas enim intelligitur uſque ad quartam generationem. Ita Hilar. S. Thomas, Janſ. Barrad. & Abul.

Ibid. v. 11. [Joſias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in tranſmigratione Babylonis.] At 4. Reg. 23. dicitur Joſias genuiſſe Joakim, & capite 24. Joachin genuiſſe Jechoniam, ſeu JoaKim. Secunda etiam inſurgit difficultas, quòd hæc generatio accidit multis annis ante tranſmigrationem. Reſpondeo ad primam difficultatem, quam velut inextricabilem objiciebat Porphyrius Chriſtianis, & dico, ſcriptorum vitio, & incuria contigiſſe, ut nomen JoaKim ſemel tantùm exprimeretur propter nominis ſimilitudinem; unde ſupplenda eſt una generatio, ut nonnulli codices Græci, & Latini habent; alioquin non eſſet completa decimaquarta generatio. Duo igitur fuerunt Reges pater, & filius nomine JoaKim, & cognomina Jechoniæ. Prior JoaKim eſt filius Joſiæ, in quo deſinit ſecunda teſſeradecas. Poſterior fuit nepos Joſiæ, & filius JoaKim, à quo incipit tertia. Ad ſecundam difficultatem reſpondeo, illud *In tranſmigratione*, idem eſſe ac ſub tempus tranſmigrationis, quæ cœpit anno tertio Regni JoaKim.

Cap. 8. v. 5. [Acceſſit ad eum Centurio.] At S. Lucas, cap. 7. v. 3. ait: [Miſit ad eum ſeniores.] *v. 6.* [Miſit amicos.] Reſpondeo. Primò acceſſit per ſeniores, dein per amicos, denique per ſe ipſum, cùm Chriſtus vicinior eſſet: ita Chryſoſ. Theoph. Euthym.

Ibidem, v. 28. [Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.] At S. Lucas, cap. 8. v. 27. & S. Marcus, cap. *5. v.* 2. unum tantùm recenſent. Reſpondeo. Unius tantùm meminerunt, quia famoſior, & truculentior erat, in quo integra legio hoſpitabatur, ita Aug. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 24. & alii.

Cap. 10. v. 10. [Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.] Marcus verò, cap. 6. ait Chriſtum permiſiſſe Apoſtolis virgam tantùm, & ſandalia, imò ipſemet Chriſtus habuit plures tunicas, ita Joan. 19. Reſpondeo. Chriſtus prohibuit duas tunicas, nimirum, veſtimenta mutatoria, ut nunc unum, nunc alterum induant, ut ait S. Thom. alioquin frigoris, aut neceſſitatis cauſa pluribus tunicis indui minimè vetat. Inſuper calceamenta, non verò ſandalia prohibuit; nam calceamenta supernè etiam pedes tegunt, ita S. Hieron. Aug. Toſt. Tolet. Janſ. & Maldon. Denique prohibuit virgam defenſoriam, quæ hebraicè dicitur *Matte*, & per conſequens omnia genera armorum; concedit tamen baculum viatorium hebraicè *Miſcian*, ut expreſſit S. Marcus.

Cap. 16. v. 20. [Præcepit, ut nemini dicerent, quia ipſe eſt Chriſtus.] Et tamen ipſe Chriſtus præcepit eiſdem Apoſtolis prædicare regnum Dei. Reſpondeo. Chriſtus prohibuit ſolùm eo tempore, & loco, quia Apoſtoli nondum erant idonei ad perſuadendum id omnibus, ut ait Chryſoſt. Theoph. & Euthym.

Cap. 17. v. 1. [Poſt dies ſex.] Sermo eſt de tempore transfigurationis Chriſti Domini. At S. Lucas, cap. 9. ait: [Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo.] Reſpondeo. Poſt evolutos ſex dies plenos transfiguratus eſt Chriſtus, quod accidit ſexta Auguſti, die Dominico. S. Lucas verò numerat omnes dies etiam imperfectos; nam octava die poſt illa verba transfiguratus eſt, ideò addit illud *ferè*, ita Chryſoſt. Euth. Theoph. & Aug.

Ibidem, v. 11. [Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia;] ſtatim verò ſubjungit contrarium dicens: [Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum.] Reſpondeo, in primo loco Chriſtus loquitur de Elia, qui venturus eſt ante extremum judicium unà cum Henoch, & reſtituet omnes reliquos Judæos, ideſt, convertet; nam Arabicus legit: [Docebit vos omnia.] Deinde tranſit Chriſtus ab Elia litterali, & vero ad myſticum Eliam non nomine, ſed re, nimirum, ad Joannem Baptiſtam, qui ante Chriſti adventum præcurſor fuerat.

Cap. 19. v. 9. [Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:] ex hoc aliqui colligunt præcipuè Græci licitum eſſe ob fornicationem uxorem dimittere, & aliam ducere. Contrarium aſſeritur apud Luc. cap. 16. Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: idem apud Mar. cap. 10. qui abſolutè dicunt non licere uxorem dimittere, ac aliam ducere. Reſpondeo igitur, duas quæſtiones Phariſæi propoſuerant Chriſto Domino. Prima utrùm liceret uxorem dimittere. Secunda an liceret aliam ducere. Chriſtus verò reſpondit licitum eſſe uxorem dimittere ob fornicationem tantùm, & ſeparari conjuges quo ad thorum; nam qui innocentem dimittit, mœchus etiam reputatur, quamvis aliam non duxerit, quia violat jus matrimonii, & uxoris. Concluſio igitur eſt. Qui dimittit uxorem ob fornicationem, non mœchatur; ſi verò aliam duxerit, certè mœchatur. Ut ſi quis dicat: Qui jejunium violat ſine diſpenſatione, & ſe inebriat, peccat: ergo qui violat jejunium cum diſpenſatione, ſe inebriando non peccat, falſa eſt ſequela, ita Corn. à Lap. & eſt ſenſus Theoph. & Aug. Unde Chriſti propoſitio ſonat. Quicunque dimiſerit uxorem ſuam abſque fornicationis cauſa, mœchatur. Quicunque etiam aliam duxerit, mœchatur.

Cap. 27. v. 9. [Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Jeremiam Prophetam.] Loquitur Euangeliſta de agri emptione pro ſepultura peregrinorum ex Chriſti pretio. Maxima tamen eſt difficultas apud Scriptores ſuper hæc verba; nam hæc prophetia nullo pacto invenitur apud Jeremiam, ſed potiùs apud Zachariam, c. 11. v. 12. [Et appenderunt mercedē meam triginta argenteos.] Reſpondeo. Hunc errorem ex incuria librariorum irrepſiſſe teſtantur Hieron. Ruper. Lyran. Janſ.

Janſ. Franciſc. Lucas. Baron. Mald. Suar. imò nonnulli codices habent nomen Zachariæ, ut ait S. Auguſt. quorum unum egomet legi arabicè ſcriptum, & eo utebamur in noſtra Congregatione apud Eminentiſs. Cardinalem Pallottam, apud quem alius etiam extabat chaldaicè ſcriptus, qui nullius Prophetæ nomen continebat, ſed ſolùm dicebat: [Quod dictum eſt per Prophetam,] & hæc mihi videtur veriſimilior explicatio: nam S. Matthæus non ſolet exprimere nomina Prophetarum in ſuo Euangelio. Sed hìc prætereundum non eſt, quod mihi nuper oſtendit D. Abraham Ecchelenſis Maron. in Romano Sapientiæ Archigymnaſio Chald. ac Arabicę linguę publicus profeſſor, & meus in præcognoſcendis Arabicis Bibliis diligentiſſimus collega. Apud hunc virum inter complures libros arabicos manuſcriptos quidam ſingularis exiſtit inſcriptus, Liber margaritarum pretioſarum, eſtque de operibus Domini. Auctor hujus libri ait, odio, ac malitia Judæorum iſtam Prophetiam eraſam fuiſſe; unde cap. 7. loquens de Chriſti paſſione, Jeremiæ verba citat, quæ ex Arabico in latinum converſa talia ſunt.

Sectio ex Prophetia Jeremiæ Prophetæ.

Tum dixit Jeremias ad Pheſciur: Jam diu cum patribus veſtris eſtis contrarii veritati; filii autem veſtri, qui venient poſt vos, perpetrabunt peccatum magis enorme, quàm vos, quoniam appretiabunt illum, qui nõ habet pretium, & pati facient, qui ſanat morbos, & dimittit peccata; & accipient triginta argenteos pretium illius, quem emerunt filii Iſrael, &c.

EX EUANGEL. S. MARCI.

CAp. 1. v. 2. [Sicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum.] Iſta verba inveniuntur apud Malachiam, cap. 3. cur ergo citatur Iſaia? Reſpondeo. Verum eſt, iſta verba eſſe Malachiæ, at S. Euangeliſta non citat Iſaiam pro eis, ſed pro ſequentibus, nimirum [Vox clamantis in deſerto,] unde juxta veterum Eccleſiaſticorum ſententiam Marcus ex duobus teſtimoniis Prophetarum unum efficit ſub nomine Eſaiæ, ita Hieron. qui addit ſecundam ſolutionem, nimirum, vitio ſcriptorum Eſaiæ nomen irrepſiſſe. Græcus legit, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς Προφήταις. [Sicut ſcriptum eſt in Prophetis;] nullius nomen exprimendo.

Cap. 15. v. 25. [Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] S. Joannes verò ait, cap. 19. [Erat hora quaſi ſexta,] & nec erat adhuc damnatus. Reſpondeo, erat hora tertia finiens, ac deſinens in ſextam; nam idem Marcus, v. 33. aſſirmat Chriſtum Dominum crucifixum hora ſexta, quando tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, ita communiter Interpretes, vel dicemus Marcum locutum eſſe de damnatione ad crucem, quando juxta Auguſtinum linguis Judæorum clamantium, crucifige, crucifige, Chriſtus cruci affixus eſt. Hieronymus putat ſcriptorem deceptum ſimilitudine characterum numeralium, quibus Græci Codices utuntur, pro ς quod ſenarium indicat, appoſuiſſe Γ gamma, quod ternarii ſignum eſt.

Cap. 16. v. 8. [Et nemini quidquam dixerunt.] Et tamen certum eſt has mulieres nunciaſſe Chriſti reſurrectionem omnibus diſcipulis. Reſpondeo. Nemini quidem per viam dixerunt præ timore, ut ait Euthym.

EX EUANGEL. S. LUCÆ.

CAp. 3. v. 2. [Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha.] Conſtat tamen ex Joan. 18. ſolùm Caipham fuiſſe tunc temporis Pontificem. Reſpondeo. Non erant ſimul Pontifices; nam ſolus Caiphas eo munere fungebatur: ſed ambo erant principes inter ſacerdotales familias. Annas enim fuerat immediatè ante Caipham Pontifex per ſeptennium, & ſummæ auctoritatis erat apud omnes. Sed adhuc remanet difficultas, quomodo vivente Pontifice Anna, creatus fuerit Caiphas. Sciendum igitur eſt, apud Hebræos ſolitum fuiſſe ſeptem dies ante Kepur, ideſt, diem expiationis ſeparare Pontificem, illumque inſtruere cæremoniis, quibus ingredi debebat Sancta Sanctorum; ſed quia aliquando contingebat Pontificem eo tempore pollui, ac reddi immundum, ideò eligebant alium Pontificem, quem vocabant Pontificem anni, ne prætermitteretur illa ſolemnitas; qui aſſiſtebat in eadem functione, & ſi ipſe offerebat illud ſacrificium propter aliquam immunditiam Pontificis, remanebat toto eo anno in gradu pontificali. Colligitur hoc ex textu euangelico, in quo Caiphas appellatur Pontifex, ſed cùm additamento, nempè *anni illius*; ita Jo. 11. v. 49. & 18. v. 13. Annas igitur erat verus Pontifex, ut clariſſimè patet ex Actis Apoſtolorum, cap. 4. v. 6. [Annas Princeps Sacerdotum, Caiphas, & Joannes &c.] ubi ſermo eſt de concilio congregato contra Apoſtolos, quod certę accidit poſt Chriſti reſurrectionem; ergo Annas reſtitutus in priſtinam dignitatem; remanebat tamen Caiphas in ſecundo loco, in tertio autem ſacerdos caput hebdomadæ; nam hi duo ſemper comitabantur ſummum ſacerdotem in functionibus ſacris, unus quidem à dextris, nempè, Pontifex anni, alius à ſiniſtris, ſcilicet, caput hebdomadæ. Colligitur tota hæc doctrina ex Hebræorum cæremoniali, ut mihi teſtatus eſt Joannes Baptiſta Jonas In Romano Sapientiæ Archigymnaſio hebraicæ linguæ profeſſor, olim inter Rabbinos Archiſynagogus celeberrimus.

Ibid. v. 36. [Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.] S. Euangeliſta enumerat Chriſti genealogiam ſurſum aſcendendo, ita ut Arphaxad ſit pater Cainan, & hic pater Sale. At Gen. 10. v. 24. dicitur: [Arphaxad genuit Sale,] nulla facta mentione de Cainan. Hanc objectionem Chriſtianis proponit Ahmed Perſa probans Euãgeliorum diſſonantiam: Reſpondeo. Mos uſitatus eſt apud ſacram ſcripturam appellare etiam progenitores parentes mediatos, quia non eſt ipſius intentum ſingulorum genealogiam nume-

me-

merare. Animadvertendum inſuper eſt, Textum Arabicum, & Græcum numerare etiam in Geneſi Cainan; igitur mirum non eſt, ſi S. Lucas, qui græcè ſcripſit, non prætermittat generationem Cainan, ſecutus Textum Græcum.

Cap. 18. v. 1. [Oportet ſemper orare, & non deficere.] Durum videtur hoc præceptum. Legimus enim apud Matth. 26. Chriſtum Dominum poſt orationem conceſſiſſe ſæpiùs Apoſtolis requiem. Reſpondeo. Senſus eſt nos debere perſeveranter orare, & non deficere metu, vel tentatione, aut tœdio. Itaque illud *ſemper* non ſignificat temporis continuationem, ut volebant hæretici Euchitæ; ſed conſtantiam, & perſeverantiam, ut explicat Salmeron, tom. 7. tract. 31. Eodem modo explicandus eſt alter Textus Eccl. 18. [Non impediaris orare ſemper.] Item alter ſimiliter Pauli ad Theſſalon. cap. 5. [Sine intermiſſione orate:] ſicut etiam communiter dicere ſolemus: Iſte juvenis ſemper ſtudet, ideſt ſedulè, & frequenter.

Ibid. v. 35. [Cùm appropinquaret Jerico, cæcus quidam ſedebat ſecus viam.] Marcus verò, cap. 10. ver. 46. ait: [Proficiſcente eo de Jericho.] Idem affirmat Matth. cap. 20. qui inſuper addit duos fuiſſe cæcos. Reſpondeo igitur ad ſecundam difficultatem. S. Marcus, & S. Lucas unum tantùm nominant cæcum principaliorem, & magis notum apud cives illos, quem Sanctus Marcus vocat Bartimæum, eratque mendicus. Duos tamen re vera illuminatos fuiſſe cæcos à Chriſto aſſerit S. Auguſt. lib. 2. de Conſ. Euang. cap. 65. Ad primam difficultatem, nimirùm, de diverſitate hiſtoriæ Lucæ ab aliorum duorum narratione S. Auguſt. exiſtimat diverſum eſſe cæcum, de quo agit Sanctus Lucas; nam hic in ingreſſu Chriſti ad urbem illuminatus eſt: quam ſententiam amplectitur etiam Janſenius. Verùm cùm omnes circumſtantiæ, quas narrat Sanctus Lucas, conſentiant cum iis, quas habent S. Matt. & S. Mar. dicendum eſt omninò unum, eundemque fuiſſe cæcum, qui priùs ingrediente Chriſto Domino petierit ab illo illuminari, verùm cùm ob turbæ multitudinem non audiretur, & ipſemet Chriſtus diſſimularet, ut ejus fidem acueret, ſtetit poſtridie ad portam urbis, ibique Chriſto egrediente rurſus viſum poſtulans gratiam impetravit, ita ſentiunt S. Ambr. in Luc. c. 18. Dion. Carth. Mald. Fran. Lucas, & alii.

EX EUANGEL. S. JOANNIS.

Cap. 1. v. 28. [In Bethania trans Jordanem.] At cap. 11. ait Bethaniam fuiſſe juxta Jeroſolymam cis Jordanem. Reſpondeo, iſta Bethania, de qua hìc agitur, non eſt illa Marthæ, & Mariæ, ſed alia trans Jordanem ſita; unde aliqua exemplaria græca legunt Βηθαβαρᾶ, ideſt, Bithabara, quod vocabulum hebraicum ſignificat domum tranſitus; imò communiter græca lectio eſt Bithabara, Inſuper hæc Bethania ſcribitur per Aleph, & ſignificat domum navis; altera ſcribitur per Ain, & ſignificat domum humilitatis.

Ibid. v. 31. [Ego neſciebam eum.] Quomodo ſine mendacii nota poterat hoc dicere Joannes, qui præ gaudio in utero exultaverat ad aſpectum Chriſti Domini? Reſpondeo, Joannes non noverat Chriſtum de facie, ſeu naturali modo; ſed divinitùs: quam notionem noluit manifeſtare, ne videretur cognationi, familiaritati, vel affectui aliquid indulgere.

Cap. 2. v. 20. [Quadraginta, & ſex annis ædificatum eſt templum hoc.] Quod non poteſt verificari de Salomone, qui in ædificatione templi ſeptem annos cum dimidio impendit. 3. Reg. 6. Neque de reſtauratione facta per Zorobabelem, qui neque tam plures impendit annos, licèt Chryſ. Beda, Theoph. Euth. Eucher. Janſ. Tolet. Mald. exiſtiment hìc loqui de hac ſecunda reſtauratione facta per Zorobabelem anno primo Cyri regis uſq; ad annum ſextũ Darii, quod ſpatium putant fuiſſe 46. annorum: ſed hic computus errorem continet. Nam Templum inſtaurari cœpit anno primo Monarchiæ Cyri; unde quindecim anni ſolùm fluxere, ut probat Cornel. à Lap. in hunc locum; de qua ergo ædificatione loquitur Textus? Reſpondeo. Loquitur de ultima reſtauratione facta ab Herode Aſcalonita, qui ut nomen Meſſiæ ſibi vindicaret, templum conſtruere cœpit anno Juliani 27. quod complevit anno 15. Tiberii, nimirùm Juliani 73. unde quadraginta, & ſex annis ædificatum fuit, & completum anno primo prædicationis Chriſti. De hac templi reſtauratione agunt Joſephus, lib. 15. antiq. c. 14. & lib. 20. c. 8. Sigonius in notis ad Suppl. Conſtan. Phrygio in Chron. Ger. Merca. & Func. in Chron.

Cap. 3. v. 22. [Et illic demorabatur cum eis, & baptizabat.] At c. 4. v. 2. contrarium ait: [Quamquam Jeſus non baptizaret; ſed diſcipuli ejus.] Reſpondeo. Chriſtus baptizabat non tam per ſe, quàm per diſcipulos ſuos, quos tamen ipſe priùs baptizavit, ut oſtenderet baptiſmum ſuum etiam ab aliis conferendum; at Joannis baptiſmus ab ipſo conferebatur.

Cap. 4. v. 13. [Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.] Quod videtur contradicere Textui Eccl. 24. v. 29. [Qui biberint me, adhuc ſitient.] Reſpondeo. Sitient non ex defectu, quaſi aqua careant, qualis ſitis invenitur in aqua mundana, non verò in illa, quam promittit Chriſtus; ſed ſitient ex deſiderio magis augendi aquam, quam habent, ſicut quò magis guſtamus rem delicatam, eò magis augeri nobis optamus.

Cap. 5. v. 31. [Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum.] Paulò pòſt, cap. 8. v. 14. contrarium omninò aſſerit Chriſtus dicens: [Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meũ.] Reſpondeo. In primo Textu ſenſus eſt, ſi ſolus ego perhiberem teſtimonium de me, utique non eſſet verum, ideſt, dignum fide, veſtro quidem judicio; loquitur enim Chriſtus ex conceſſione magis, ac communi Judæorum ſenſu. In ſecundo

do verò ſenſu dicit teſtimonium ipſius verum eſſe, quia ſolus non erat, ſed cum eo Pater, qui illum miſerat, ita Cyrill. Chryſoſt. Leont. Theophil. Euth. & alii.

Ibid. v. 34. [Ego autem non ab homine teſtimonium accipio,] & tamen Joannes teſtimonium perhibuit de Chriſto: item Moyſes, & Prophetæ. Reſpondeo. Chriſtus Dominus teſtimonium hominis non accipit, ideſt, non requirit, nec indiget hominis teſtimonio. Non tamen illud rejicit etiam in controverſiis fidei, ut ſomniarunt hæretici; ſed ſolum aſſerit ſui cauſa non indigere tali teſtimonio, cùm ſit Deus. Noſtri verò cauſa, quoties tale teſtimonium neceſſarium fuerit, illud probat, & admittit. Imò, ut Deus, non ſolùm non indiget hominum teſtimonio, ſed omnes Prophetæ, & ipſe Joannes ab eo auctoritatem acceperunt. Ita Cyrill. Theoph. Leont. Mald. Janſ. & alii.

Cap. 7. v. 16. [Mea doctrina non eſt mea:] Si mea quomodo non mea? Reſpondeo, *mea doctrina*, ideſt, quam vobis trado, non eſt excogitata ex me, ut puro homine; ſed à Patre meo cœleſti illam accepi, imò ut Deus illam mihi communicavit, ita Chryſoſt. Leont. Euthym.

Cap. 8. v. 15. [Ego non judico quemquam. [Cap. verò 5. dixerat [Pater omne judicium dedit filio.] Reſpondeo. Chriſtus non judicat ſecundùm carnem, ideſt, ſenſus externos, de quo judicio ibi loquitur. Vel poſſumus dicere Chriſtus non judicat quemquam, ideſt, non condemnat; non enim venit perdere, ſed ſalvare.

Ibid. v. 19. [Neque me ſcitis:] ſupra verò, c. 7. v. 28. dixerat: [Et me ſcitis.] Quomodo hæc inter ſe conveniunt? Reſpondeo. [Neque me ſcitis:] quoad divinitatem, & reddit rationem: [Si me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis.] Græcus magis ad rem noſtram legit, ᾔδειτε ἄν, ſcilicet, [Sciretis utique.] Nam correlativorum eadem eſt ſcientia. Ita Theoph. & Janſen.

Cap. 9. v. 29. [Hunc autem neſcimus unde ſit] Et tamen eadem turba dixerat ſuprà, c. 7. v. 27. [Hunc ſcimus unde ſit.] Reſpondeo. Neſciunt unde ſit, nimirum, à quo, vel cujus auctoritate miſſus ſit; alioquin de patria, & parentibus ſatis ſibi conſtare ſuprà, cap. 7. aſſeruerant.

Cap. 10. v. 22. [Facta ſunt encænia, & hyems erat.] At dedicatio Templi facta per Salomonem fuit in æquinoctio autumnali, 3. Reg. 8. Secunda etiam facta per Zorobabel fuit in vere paulò ante Paſcha, 1. Eſd. 6. igitur quomodo encænia celebrantur hyberno tempore? Reſpondeo, de nulla illarum dedicationum loquitur Textus; ſed ſolùm de illa facta à Juda Machabæo, qui prophanatum ab Antiocho Templum, & Altare, triennio poſt expurgavit, iterumque dedicavit menſe Casleu, ideſt, Decembri, juſſitque quotannis idem feſtum celebrari per octiduum, 1. Machab. 4. Ita Cornel. à Lapid. in hunc locum.

Cap. 12. v. 44. [Qui credit in me, non credit in me.] Hæc videntur manifeſtè contradictoria. Reſpondeo, ſenſus eſt, qui credit in Chriſtum, ſicut oporteret credere, non ſolùm credit in eum, ſed etiam in illum, qui eum miſit, ut ſubjungit, tanquam unigenitum, & conſubſtantialem filium: favet Textus Arabicus: [Qui credit in me, non credit in me ſolum; ſed & in eum, qui miſit me.

Cap. 13. v. 27. [Quod facis, fac citiùs.] Sunt verba Chriſti Domini ad Judam proditorem; Deus tamen nemini mandat impiè agere, ut dicitur Eccl. 15. Reſpondeo. Chriſtus non præcipit, nec ſuadet Judæ, ſed poteſtatem concedit exequendi ſcelus, nimirum, non contradicit, nec impedit, licèt facillimè poſſet. Non præcipit, ait Auguſt. ſed prædicit. Sunt etiam verba exprobrantis, ſecundùm Chryſoſt.

Ibid. v. 34. [Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem:] Cur vocatur novum, ſi fuit ab initio mundi; imò eſt lex naturalis? Reſpondeo, eſt novum, quia non ſolùm proximos, ſed etiam inimicos diligere mandat; ideò addidit, *Sicut dilexi vos*. Et inter vos etiam Judam. Novum igitur mandatum, quia novo modo eſt expoſitum, & in praxim redactum, ita Chryſoſt. hom. 71. Auguſt. tract. 65.

Cap. 18. v. 20. [In occulto locutus ſum nihil.] Contrarium aſſeritur Matth. 10. [Quòd dico vobis in tenebris, & in aure.] Ergo locutus fuerat in occulto. Reſpondeo. Chriſtus nihil locutus fuerat in occulto, nimirùm nihil dixerat, quod in publicum proferri vetuerit; imò potiùs juſſit prædicari ſuper tecta.

Ibid. v. 31. [Nobis non licet occidere quemquam.] Et tamen occiderunt S. Stephanum; inſuper præcipitarunt S. Jacobum. Reſpondeo. Romani ademerant illis jus inferendæ necis, relicta ſolùm poteſtate cognoſcendi, & judicandi crimina ad legem pertinentia, ita Chryſoſt. Stephanum verò tumultuario, & ſubito furore occiderunt, quod facinus diſſimularunt Romani; imò Joſephus, lib. 20. Antiq. cap. 8. aliàs 16. aſſerit Annanum Pontificatu privatum fuiſſe, eò quòd Jacobum juſſiſſet occidi. Vel non licebat forſitan eis occidere in feſto Paſchæ propter tanti feſti celebritatem, ut explicant Auguſt. Cyrill. Suar.

Cap. 19. v. 14. [Erat autem Paraſceve Paſchæ.] Imò erat ipſum feſtum Paſchæ. Nam die antecedente ad Veſperam comederant Agnum Paſchalem. Matth. 26 Reſpondeo, erat Paraſceve, ideſt, dies præparationis rerum neceſſariarum ad ſequens ſabbatum. Unde S. Mar. c. 15. vocat illum diem voce græca προσάββατον, ideſt *Anteſabbatum*: additur vox illa *Paſchæ*, quia dies hic paraſceves incidebat in primum diem azymorum, ſeu paſchalium, ut probat Baron. ſed prætereundum hic non eſt ex Rabbinorum traditionibus numquam celebrari à Judæis Paſcha in diebus lunæ, mercurii, vel veneris, ut dixi in Hierolex. dict. *Pentecoſtes*. Igitur eo anno, quo paſſus eſt Jeſus, celebrabant Paſcha in die ſabbati, & per conſequens comederunt agnum ad Veſperam diei veneris, quod comprobatur illis Euangeliſtæ verbis: [Et ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha.

Joan.

Jo.18.v.28.] At Chriſtus Dominus relictis Rabbinorum traditionibus comedit agnum feria V. quando incidebat decimaquarta dies Lunæ primi menſis; igitur ſecundùm Judæos feria ſexta erat Paraſceve Paſchæ eo anno. Confirmatur hæc opinio ex Hebræorum Thalmud, in quo aſſeritur Chriſtum Jeſum paſſum ante diem Paſchæ.

Ibid. v.29 [Spongiam hyſopo circumponentes.] Aliter Mar. 15. [Calamo circumponentes] Item Matth. 27. [Spongiam arundini.] Reſpondeo. Spongiam quidem arundini, ſed ramuſculis hyſopi quaſi funiculis circumpoſuerunt, ne ſpongia dilaberetur, & ut acetum virtute hyſopi condiretur. Ita Aug. & alii antiquiores. Multi verò putant calamum fuiſſe ex hyſopo. Calamus enim ſignificat ſurculum cujuſvis herbæ, imò Dodonæus, lib.4. de ſtirpibus, cap.19. ait, hyſſopum erigere caules altiores, duros, & lignoſos. Hanc ſententiam tenent Euthym. Chryſ. Lyran. S. Thom. Titel. Dion. Carth. Barrad.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. 1. v. 18. [Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis.] Loquitur de Juda proditore, qui ſuſpenſus crepuit medius; quomodo igitur poſſedit agrum emptum poſt ejus mortem? Reſpondeo, eſt figura catachreſis, qua quod meo ære emptum eſt, meum eſſe cenſetur, & etiam mortuus dicor illud poſſidere per ſucceſſores meos. Vel poſſedit pretium agri, nimirum, pecuniam.

Cap. 2. v. 1. [Cùm complerentur dies Pentecoſtes.] Eſt traditio eccleſiaſtica, diem Pentecoſtes incidiſſe in diem dominicum, ita Eccleſia univerſalis, & Sancti Patres unanimiter tenent. At computus dierum quinquaginta non concordat. Reſpondeo, ex legis præſcript, Lev.23. dies Pentecoſtes numerandi erant à ſequenti die poſt Paſcha azymorum, in qua ſolemnitate manipulus ſpicarum Deo offerendus erat; eo verò anno ſequens dies erat ſabbatum, quo die vetitum erat mittere falcem in meſſem: eo ergo anno manipulus oblatus fuit die dominico, quo die Chriſtus reſurrexerat; & ſic ab hac die uſque ad Pentecoſtes feſtum numerantur dies quinquaginta. Sed jam ſuperiùs probavi, Paſcha azymorum celebratum fuiſſe die Sabbati eo anno à Judæis.

Ibid. v.38. [Baptizetur unuſquiſque veſtrùm in nomine Jeſu Chriſti] Utrùm hæc Baptiſmi forma ſit valida, dicente Chriſto Matth. ult. [Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.] Reſpondeo, ſenſus illorum verborum *In nomine Jeſu Chriſti*, idem eſt, ac in fide Jeſu Chriſti, ſeu in virtute. Addebant autem in forma Baptiſmi alias duas perſonas Sanctiſſimæ Trinitatis neceſſariò exprimendas. Unde ante Baptiſmum inſtruebantur fideles de myſterio Sanctiſſimæ Trinitatis, ut docent Suar. ConincK, & alii Scholaſtici. Crediderim tamen, primis illis temporibus in forma baptiſmi ad conciliandam majorem reverentiam exprimi ſolere nomen Jeſu Chriſti hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii ejus Jeſu Chriſti, & Spiritus Sācti.

Cap.7. v. 2. [Apparuit patri noſtro Abrahæ, cùm eſſet in Meſopotamia.] Conſtat contrarium Gen. 11. v. 31. ubi Abraham dicitur eductus de Ur Chaldæorum. Reſpondeo, hìc Meſopotamiæ nomine intelligitur omnis regio trans Euphratem, prout opponitur terræ Chanaam, cujus limites extenduntur uſque ad Euphratem. In Meſopotamia ergo includitur Chaldæa.

Ibid.v.5. [Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec paſſum pedis.] Sermo eſt de terra Chanaam, in qua legitur Abraham poſſediſſe ſpeluncam duplicem. Gen.23.v.9. Reſpondeo. Illam ſpeluncam non dedit illi Deus: ſed emit pretio argenti. Ita Aug.q.56.in Gen Nec poterat vocari hæreditas locus in ſepulturam deſtinatus, & non in culturam, ait Gloſſa.

Ibid. v.16. [Et tranſlati ſunt in Sichem, & poſiti ſunt in ſepulcro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.] Hæc narratio S.Stephani contradicit veritati; imò quampluri-mas involvit difficultates. Primò Abraham emit ab Ephron filio Seor.Gen.23.v.16.Secundò, locus vocabatur Hebron, in quo ſepulti ſunt omnes Patriarchæ excepto Joſeph, ut habetur Joſue,c.ult.Nec poteſt verificari de emptione Jacob à filiis Hemor, Gen.33.v.19. nam Jacob non emit ſepulcrum, ſed agrum ad conſtruendum altare. Tertiò quia Hemor non fuit filius, ſed pater Sichem. Quartò denique quia non emit Jacob pretio argenti, ſed centum agnis. Fateor hanc eſſe maximam, ac unicam difficultatem indiſſolubilem in novo teſtamento, cui varias expoſitiones tradunt Interpretes, ſed nulla ſatisfacit plenè. Unde inter tot ſolutiones facilior mihi videtur illa, quam aſſignant S.Greg.lib.7.epiſt. 55. Lyran. & alii. Loquitur igitur S. Stephanus de emptione ab Abrahamo facta. Dicendum itaque Seor fuiſſe binomium juxta morem Hebræorum, vocatumque eſſe etiam Hemor, qui multos habuit filios, quorum primogenitus vocabatur Ephron, hic nomine cœterorum fratrum vendidit. Hemor autem fuit filius alterius Sichem antiquioris. Confirmatur, quia non ſolùm Abraham, Iſaac, & Jacob; ſed alii etiam Patriarchæ ſepulti ſunt in Hebron, licèt priùs tranſlati fuiſſent in Sichem, ut notavit Joſephus, lib.2.Antiq. cap. 4. Nec contradicit Hieronym. in Epitaph. Paulæ, dum ait, duodecim Patriarcharum ſepulchra adhuc ſua ætate oſtendi ſolita in Sichem, quæ hodie vocatur Neapolis. Loquitur enim de tumulis aſſervatis religiosè à poſteris; non autem de cadaveribus tranſlatis.

Cap.9.v.7. [Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.] Huic narrationi contradicit ipſemet Apoſtolus Paulus, qui infrà aſſerit ſocios non audiviſſe vocem Chriſti: ita enim ait, cap.22.v.9. [Qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt.] Reſpondeo. Socii audierunt vocem Pauli, non

non autem Chriſti; ideò ſubjungit: [Vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum] ita S.Aug. in Pſal.57. Lyr. Hug. Chryſoſt. Vat. Facilior eſt ſolutio S. Eucherii, qui docet ſocios audiviſſe vocem, ſcilicet, ſonum inconditum; non tamen expreſſam verborum ſignificationem, & ſic non intellexerunt, nec audierunt verba articulata; ſed ſonum vocis. Denique non audierunt, ſcilicet, non obedierunt, ſicut Paulus.

Cap.12.v.17. [Nunciate Jacobo, & fratribus hæc.] Quomodo poterant nunciare Jacobo jam mortuo, ut patet ex eodem cap.v.2.[Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio? [Reſpondeo Petrus mandat nunciare hæc Jacobo Alphæi Jeroſolymorum Epiſcopo, non autem Jacobo Zebedæi jam vita functo.

Cap.25.v.13. [Agrippa Rex, & Berenice deſcenderunt Cæſaream] Atqui Agrippa jampridem conſumptus erat vermibus, & percuſſus ab Angelo expiraverat, ut vidimus ſuprà, cap.12. Reſpondeo, hic, de quo loquitur Textus, eſt Agrippa junior filius Agrippæ ſenioris, frater Druſillæ, nec erat Rex Judeæ, ſed Chalcidis, & Trachonitidis.

Cap.27. v. 12. [Devenientes Phœnicem, hyemare portum Cretæ.] Sed Phœnicia eſt Provincia Syriæ. Item eodem cap. v.13. [Et cùm ſuſtuliſſent de Aſſon legebant Cretam.] Sed Aſſon eſt Civitas Macedoniæ, ita Actor.20. Reſpondeo ad primum, Phœnix eſt urbs, & portus Cretæ inſulæ, & diſtinguitur ab alia, quæ eſt regio. Ad ſecundum, eodem modo reſpondeo, Aſſon namque eſt portus ejuſdem inſulæ, ita Baron.

Ibid. v.33. [Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanentes nihil accipientes.] Quomodo hoc fieri poterat naturaliter: nam homo alioquin ſanus ultra ſeptem dies naturaliter abſque cibo vivere non poteſt, ut docet Hippocrates, & alii medici? Reſpondeo, illud, *Nihil accipientes*, intelligitur per modum juſtæ refectionis, ita Hugo, Corn. à Lap. & plerique alii, qui volunt vectores carptim ſubinde quædam delibaſſe ad vitam ſuſtentandam. Chryſoſt. tamen hoc tribuit miraculo, cui aliqui conſentiunt.

Cap. 28. v. 1. [Barbari verò præſtabant non modicam humanitatem nobis.] Contradicit ſibimet iſte textus: nam quomodo vocantur barbari Melitenſes, ſi humaniter ſe geſſerunt erga Apoſtolum, ac cæteros naufragos? Reſpondeo. Quòd viris doctis, ac linguarum peritis nulla conſurgit difficultas ex ſupracitatis verbis; nam Barbarus non ſignificat inhumanum, ut vulgò nunc ſonat, ſed agreſtem, & ruſticum; eſt enim vox Syriaca *Bar Bar*, id eſt, filius deſerti, vel habitator deſerti, & quia tales homines ſolent eſſe inurbani, ideò hæc vox tractu temporis denotare cœpit inhumanos. Confirmatur hæc expoſitio ex textu æthiopico, qui legit *Agreſtes*, ut mihi oſtendit Romæ Abbas Gregorius Sacerdos Æthiops, de noſtra fide Catholica optimè meritus, ac linguæ Æthiopum literalis peritiſſimus. Igitur homines ruſtici, ac per agros vagantes primi ſeſe obtulerunt Paulo, ac ſociis à mari in littus ejectis, eoſque humaniter exceperunt; deinde fama vulgata acceſſerunt cives, ac ipſe Publius Princeps Inſulæ, ut narrat Textus.

EX EPISTOLA S. PAULI AD ROM.

CAp.1. v. 3. [Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundùm carnem. [Contrarium videtur docere Apoſtolus 2.Cor. cap. 5. v. 16. [Et ſi cognovimus ſecundùm carnem Chriſtum; ſed nunc jam non novimus. [Ex hac apparenti contradictione colligit Fauſtus epiſtolas Pauli vitiatas. Reſpondeo, neutrum ab altero diſſonare: nam in epiſtola ad Corinthios loquitur de immortalitate poſt reſurrectionem futuram, in qua negat carnem fore corruptibilem, ſicut de facto Chriſtus nunc non habet carnem paſſibilem, & corruptibilem: ergo nomine carnis intelligi, corruptionem.

Ibid. v. 17. [Juſtus ex fide vivit.] Contrà verò Jacobi 2. dicitur: [Ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm.] Reſpondeo. *Juſtus ex fide vivit*, ſcilicet, non ex cæremoniis legalibus, ut Judæi, nec ex ſolis virtutibus moralibus, ut Gentiles, ſed ex fide, non quidem ſola, quæ mortua eſt, ſed etiam conjuncta cum bonis operibus, cæteriſque virtutibus: implicat enim animam vivere per aliquid mortuum. Vel ſenſus eſt. *Juſtus ex fide vivit*, quia, ſcilicet, fides eſt radix vitæ ſpiritualis; non tamen excluduntur aliæ virtutes, ſicut cùm dicimus, homo ex corde vivit, nimirum, cor eſt initium vitæ, non ideò excluduntur aliæ partes, cerebrum, jecur &c. per quas partes homo vivit, ita Cor. à Lap. Auguſtinus in præf. Pſalm. 31. Paulum, & Jacobum conciliat, quia Paulus docuit Abraham juſtificatum fuiſſe ex fide, tamquam ex radice, & fundamento; Jacobus verò aſſeruit eundem juſtificatum ex operibus, tamquam ex fructu.

Cap.2.13. [Factores legis juſtificabuntur.] Contrarius eſt textus infrà, c.3. [Ex operibus legis non juſtificatur omnis caro.] Reſpondeo. Factores legis juſtificantur, quia gratis accepta juſtificatione proficiunt in operibus legis, & merentur; quæ tamen merita proveniunt tamquam ex radice ab illa prima juſtificatione, & ſic juſtificantur non accuſati tamquam legis tranſgreſſores coram Deo. Primam verò juſtificationem, qua remittuntur peccata, non merentur ex operibus juſtitiæ, & legis; ſed à Chriſto gratis hæc nobis datur.

Cap.4.v.20. [In repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia.] Loquitur de Abrahami, qui tamen videtur dubitaſſe; nam Gen. 17. dicitur: [Riſit Abraham dicens in corde ſuo: Putaſne centenario naſcetur filius? [Reſpondeo. Iſta verba Abrahami non ex incredulitate, ſed ex admiratione proveniebant.

Cap.14. v.23. [Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.] Si hoc eſſet verum, ſequeretur Melitenſes, v.g. peccaſſe, humaniter ſe gerentes erga S.Paulum ejuſque ſocios, nam actio illa non erat ex fide. Reſpondeo. Apoſtolus hìc non agit

de

de fide chriſtiana: ſeu ſupernaturali; ſed de fide naturali, quæ nil aliud eſt, quàm dictamen rationis, & conſcientiæ, quo quis ſibi videtur rectè agere, ita Chryſ. Oecum. Amb. & Theoph. Colligitur ex voce græca πίστις, qua fides ſolet appellari, & idem eſt, ac perſuaſio. Igitur quicumque non agit ſecundùm rationis dictamen, peccat. Sunt aliæ explicationes, ſed non ad mentem Apoſtoli.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

CAp. 10. v. 8. [Ceciderunt una die viginti tria millia] Loquitur Apoſtolus de fornicariis cum filiabus Moab, ſecundùm Chryſ. Anſ. & Cajet. & tamen de his dicitur Num. 25. [Occiſi ſunt viginti quatuor millia.] Reſpondeo. Numerus iſte minor à S. Paulo commemoratus comprehenditur in illo majore. Poteſt etiam dici S. Paulum locutum fuiſſe de vituli cultoribus, & idololatris, ut vult Corn. à Lap. & ſic numerus concordat.

EX SECUNDA AD CORINTHIOS.

CAp. 1. v. 8. [Quoniam ſupra modum gravati ſumus ſuprà virtutem.] Et tamen idem Paulus 1. Cor. 10 dixerat: [Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſuprà id, quod poteſtis.] Reſpondeo. Illud *ſuprà virtutem* ſignificat ſuprà vires naturæ, & corporis; & non ſuprà animi, & gratiæ vires; nam invicto animo tribulationem hanc D. Paulus pertulit.

Cap. 2. v. 5. [Si quis autem contriſtavit, non me contriſtavit.] Cur ergo tantam animi anguſtiam oſtenderat ſuprà, v. 4. Reſpondeo. *Non me contriſtavit*, ſcilicet, non me ſolùm, ſed ex parte; nam multos alios contriſtavit mecum; imò totam Eccleſiam, cujus ego membrum ſum, & pars.

Cap. 5. v. 21. [Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.] Loquitur de Chriſto, qui tamen ſecundùm Eſaiam, c. 53. [Qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus.] Reſpondeo, Paulum nomine peccati intellexiſſe oblationem pro peccatis, in quo ſenſu dixit Oſeas, c. 4. *Comedent peccata populi*, ideſt oblationes, quæ pro peccatis offeruntur. Vide Aug. de verb. Apoſt. ſer. 6.

AD GALATAS.

CAp. 2. v. 7. [Creditum eſt mihi Euangelium præputii, ſicut & Petro circumciſionis.] Atqui Petrus prædicavit Gentibus, & Paulus Judæis, ut conſtat ex Act. Apoſt. Reſpondeo. Apoſtoli partiti ſunt inter ſe non auctoritatem, ſed operas; nam, eò quòd Paulus Judæis exoſus eſſet, Gentibus prædicavit. Petrus verò Judæis charus ipſis prædicabat præcipuè. Cæterùm poterant ambo prædicare tàm Gentibus, quàm Judæis, & de facto prædicarunt.

Cap. 4. v. 25. [Sina enim mons eſt in Arabia, qui conjuctus eſt ei, quæ nunc eſt Jeruſalem.] Mons Sina longo intervallo, imò toto cœlo diſtat à civitate Jeruſalem, quomodo eſt igitur illi conjunctus? Reſpondeo, eſt conjunctus, ideſt, affinis, ſeu potiùs ſimilis; græca enim lectio vertit συστοιχεῖ, ideſt habet affinitatem, ſeu ſimilitudinem. Mons namque Sina ſimilis eſt in conditione cum Jeruſalem; ſicut enim ibi tradita fuit lex merè cæremonialis, carnalis, & ſervilis; ita etiam in Jeruſalem. Inſuper utrobique generantur filii non liberi, ſed ſervi, ita Theoph. Vatab. & Corn. à Lap. qui multis rationibus proſequitur in hac ſimilitudinis probatione.

AD PHILIPPENSES.

CAp. 2. v. 7. [In ſimilitudinem hominum factus.] Ergo non fuit verè homo, cùm tamen clarè aſſerat S. Joan. c. 1. [Verbum caro factum eſt.] Reſpondeo, factus eſt in ſimilitudinem hominum non accidentaliter, ut ſomniabat Fauſtus, ſed ſubſtantialiter, ſicut omnes homines dicuntur ſimiles in ſpecie, ſeu natura humana, ita S. Aug. S. Thom. & alii.

AD COLOSSENSES.

CAp. 1. v. 15. [Primogenitus omnis creaturæ.] Ergo Chriſtus, ut filius Dei, eſt creatura, ut volebant Ariani. Reſpondeo: Primogenitus, ideſt, genitus ab æterno ante omnes creaturas, ita Amb. Theod. Theoph. non enim dicitur, πρωτόκτιστος, ideſt, primò creatus, ſed πρωτότοκος, ideſt, primogenitus.

Ibid. v. 24. [Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti.] Quid namque deeſſe poteſt Chriſti paſſionibus, cùm ipſemet dicat Luc. 23. [Ea, quæ ſunt de me, finem habent?] Et Joan. 17 [Opus conſumavi.] Et clariùs David, Pſal. 129. [Copioſa apud eum redemptio.] Reſpondeo, licèt paſſio Chriſti fuerit copioſiſſima, & ſufficiens ſatis ſuperque toti mundo; nihilominus, ut illius valor ſingulis Chriſti membris actu applicaretur, multa adhuc facienda, & ſufferenda ſuperſunt, ut demonſtrat S. Thom. Nam oportuit Apoſtolos peregrinari, docere, multoſque pati labores, ut Gentibus Chriſti paſſio applicaretur, ita Chryſ. Amb. Theod. Oecum. Anſ. & Aug.

EX PRIMA AD TIMOTHEUM.

CAp. 2. v. 12. [Docere autem mulieri non permitto.] Alio verò in loco ad Titum, c. 2. ait: [Anus benè docentes.] Reſpondeo. Prohibet mulieres docere publicè in Eccleſia, privatim verò permittit, ut puellas doceant; imò ſuadet.

AD HEBRÆOS.

CAp. 1. v. 1. [Multifariàm, multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.] Adverſatur hæc propoſitio ei, quam pronũciavit David Pſ. 61. [Semel loquutus eſt Deus.] Reſpondet S. Aug. Hominibus ſæpè loquutum fuiſſe Deum, mul-

multiſque modis manifeſtans Chriſti adventum per Prophetas; apud ſe verò Deus ſemel loquutus eſt, quia unicum Verbum genuit ab æterno.

Cap.7. Hic locus, ubi S.Paulus pronunciat legem infirmam,& inutilem fuiſſe,videtur pugnare cum eo ,quod ſcribit ad Philippenſes,c.3. [Secundùm juſtitiam,quæ in lege eſt, ſine reprehenſione converſatus ſum.] Si in lege eſt juſtitia, quomodo erit infirma, & inutilis? Reſpondeo. Juſtitia in lege reperitur, quia cùm quis operatur quæ in lege ſcripta ſunt, acceptus eſt hominibus, & legis pœnam devitat. Chriſti autem juſtitia eſt, qua homo fide per dilectionem operante juſtificatur, & Deo gratus redditur. Hanc autem juſtitiam non eſt conſequutus Paulus in lege, neque à lege, ſed ex fide in Chriſtum.

Cap. 9. v. 7. [In ſecundo autem ſemel in anno ſolus Pontifex.] Loquitur Apoſtolus de ſecundo tabernaculo, in quod ſolus ſummus ſacerdos intrabat. Huic adverſatur locus Exodi 30.in quo Deus juſſit, ut Aaron bis in die adoleret incenſum manè, & ad veſperam. Reſpondet Theophylactus: Aaron ſemel in anno intrabat cum ſanguine; bis verò in die cum incenſo. Paulus enim non aſſerit ſimpliciter, quòd ſemel introibat; ſed ſemel cum ſanguine, ideſt cum immolatione victimæ.

Ibid. v.27. [Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori] Contrarium docuit ad Theſs. 4. [Deinde nos, qui vivimus, qui reſidui ſumus, ſimul rapiemur cum illis obviàm Chriſto in aera] Reſpondeo. Eorum, qui reſidui erunt in noviſſimo die, quorum nomine loquitur Paulus, mors erit tam momentanea, ut ſoporem ſe paſſuros exiſtiment, ac propterea ſeſe tamquam vivos obviàm Domino dabunt, non percipientes tam ſubitam & brevem mortem.

EX PRIMA S. JOANNIS.

CAp. 4. v. 18. [Timor non eſt in charitate; ſed perfecta charitas foras mittit timorem.] Iſta concluſio contra icit multis locis Sacræ Scripturæ, præſertim Pſalm. 2. v. 11. [Servite Domino in timore.] Reſp. Sancti, ac perfecti viri, qui verè Deum diligunt ſuper omnia, timent valdè eſſe ſine Deo, & hujuſmodi timor eſt ſanctus, ac permanet in Sanctis. Alius timor eſt de amiſſione vitæ, vel bonorum, hunc excludit perfecta charitas, ita Euch.

EX APOCALYPSI.

CAp.2. v.18. [Et Angelo Thyatiræ Eccleſiæ ſcribe] Sed in Thyatira, quæ ſita eſt ad ſiniſtram partem Cayci fluminis in Myſia, nulla tempore Joannis fuit Eccleſia Chriſtianorum. Quo argumento aliqui hæretici negarunt, Apocalypſim fuiſſe à Joanne ſcriptam. Reſp. juxta Epiphanii doctrinam Joannem ſpiritu prophetico ſcripſiſſe ad futuram ibi Eccleſiam, quæ decepta à Phrygaſtarum pſeudoprophetiſſis Priſcilla, Maximilla, & Quintilla, erratura erat, quas ſub nomine Jezabelis deſignavit.

Cap. 5. v. 5. [Vicit Leo de tribu Juda.] Et poſtea ſtatim verſ.ſeq.vocatur agnus. Reſp. Verè Chriſtus apparuit Joanni in ſpecie agni, non autem Leonis. Vocatur tamen Leo per metaphoram ob ejus eximiam fortitudinem, majeſtatem, ac dignitatem regiam, & quia ortus erat ex tribu Juda, cujus inſigne erat Leo.

Ibid. v.12. [Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere divinitatem.] Si ab æterno erat Deus, quomodo ergo accipere poterat divinitatem? Reſp. Senſus eſt, ut omnes creaturæ agnoſcant Chriſti divinitatem, quam cognitionem transferant à falſis Idolis ad Chriſtum, cui verè competit. Unde accipere divinitatem idem eſt, ac cognoſci ab omnibus, ut Deus, ita S.Thom. Lyran. Perer. Suar. & alii.

Cap. 11. v. 2. [Civitatem Sanctam conculcabunt menſibus quadraginta duobus; nimirum, tribus annis cum dimidio durabit Antichriſti monarchia, quod etiam confirmatur ex c. 7. Dan. Sed verſ. ſeq. dicitur Elias cum ſocio prædicaturus diebus mille ducentis ſexaginta, qui minimè conficiunt annos tres cum dimidio. Reſp. menſes illos eſſe lunares, qui conſtant diebus triginta, & ſic numerus hic dierum conficiet menſes quadraginta duos. Vel ſi contendis illos menſes eſſe ſolares, tunc dicendum erit Antichriſtum ſuperſtitem futurum adhuc dies decem, & octo poſt mortem duorum Prophetarum, & per conſequens regnabit annos tres cum dimidio.

Cap.20.v.11. [Fugit terra, & cœlum, & locus non eſt inventus eis.] Quomodo fugit, ſi Eccl. 1. dicitur: [Terra autem in æternum ſtat?] Reſpondeo, non fugit terra, nec cœlum; ſed tantùm facies priſtina terræ, & cœli, eò quòd ſtatum mutabunt, ac pulchriorem formam acquirent. Unde ſtatus, & locus priſtinus non eſt inventus; ſed alius longè pulchrior. Ita Amb. Beda, Aretas, Viegas, & Corn. à Lap.

F I N I S.